14
17 P
21 17
324
H

Ex Libris Laurentii Leusse Vienn.

MACHVMETIS SA-racenorum principis, eiuſque

SVCCESSORVM VITAE, DOCTRINA, AC IPSE ALCORAN,

Quo uelut authenico legum diuinarum codice Agareni & Turcæ, aliiq; CHRISTO aduerſantes populi reguntur. quæ ante annos CCCC, uir multis nominibus, Diui quoq; Bernardi teſtimonio, clariſsimus, D. Petrus Abbas Cluniacenſis, per uiros eruditos, ad fidei Chriſtianæ ac ſanctæ matris Eccleſię propugnationem, ex Arabica lingua in Latinam transferri curauit.

His adiunctæ ſunt CONFVTATIONES multorũ, & quidem probatiſs. authorum, Arabum, Græcorum, & Latinorũ, unà cum doctiſs. uiri PHILIPPI MELANCHTHONIS præmonitione. Quibus uelut inſtructiſsima fidei Catholicæ propugnatorum acie, peruerſa dogmata & tota ſuperſtitio Machumetica profligantur.

Adiuncti ſunt etiam De Turcarum, ſiue Sarracenorum (qui non tam ſectatores Machumeticæ inſaniæ, quàm uindices & propugnatores, nominiſq; Chriſtiani acerrimos hoſtes, aliquot iam ſeculis præſtiterunt) origine, ac rebus geſtis, à DCCCC annis ad noſtra uſq; tempora, Libelli aliquot lectu digniſsimi.

Quorum omnium Catalogum uerſa cuiuſq; tomi prima pagina reperies.

Hæc omnia in unum uolumen redacta ſunt, opera & ſtudio THEODORI BIBLIANDRI, *Eccleſiæ Tigurinæ miniſtri, qui collatis etiam exemplaribus Latinis & Arab. Alcorani textum emendauit, & marginibus appoſuit* Annotationes, *quibus doctrinæ Machumeticæ abſurditas, contradictiones, origines errorum, diuinæq; ſcripturæ deprauationes, atq; alia id genus indicantur. Quæ quidem in lucem edidit ad gloriam Domini* IESV CHRISTI, *& multiplicem Eccleſiæ utilitatem, aduerſus Satanam principem tenebrarum, eiuſq; nuncium Antichriſtum: quem oportet manifeſtari, & confici ſpiritu oris* CHRISTI *Seruatoris noſtri.*

ANNO SALVTIS HVMAnæ, M. D. L. Menſe Martio.

CATALOGVS EORVM QVAE HOC

primo Tomo continentur.

PHILIPPI Melanchthonis ad Alcorani lectorem Præmonitio.

Apologia ꝓ editione Alcorani ad Reuerẽdiſsimos patres ac dominos Epiſcopos & doctores Eccleſiarũ CHRISTI, Theodoro Bibliandro authore.

Epiſtola D. Petri Abbatis Cluniacenſis ad D. Bernhardũ Claræuallis Abbatẽ, de trãſlatione Alcorani, ſiue Saracenorũ legis, ex Arabico in Latinum.

Summula quædam breuis contra hæreſes & ſectam diabolicæ fraudis Saracenorum, ſiue Iſmahelitarum.

Pręfatio Roberti Retenenſis Angli ad D. Petrum Abbatem Cluniacenſem, de Alcorani uerſione.

Codex authenticus doctrinę Machumeticæ, ex Arabico uerſus per eundem Robertum Retenenſem, & Hermannum Dalmatam.

Doctrina Machumetis ſummatim comprehenſa, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis eſt, ab eodem Hermanno ex Arabico tranſlata.

De generatione Mahumet, & nutritura eius, eodem Hermanno Dalmata interprete.

Chronica mendoſa & ridiculoſa Saracenorum, de uita Mahumetis & ſucceſſorum eius, eodem interprete.

Annotationes eruditi cuiuſdam & recentioris ſcriptoris, quæ in Alcorani manuſcripti marginibus adiectæ fuerant, unà cum aliquot capitum argumentis & cenſuris, item uaria diuerſorum exemplarium lectione.

PHILIPPI MELANCHTHONIS PRAEMONITIO ad Lectorem.

INITIO admonendus eſt lector Chriſtianus, contra Mahometi furores, præmunitionem hanc piam & ſalutarem tenendã eſſe. Eccleſia Chriſti profitetur doctrinam traditam per primos patres, prophetas, filiũ Dei et apoſtolos. Hæc & prima eſt, & conſentiens, et confirmata reſuſcitatione mortuorũ, & alijs inuſitatis euentibus, quos imitari diabolica potentia nõ poteſt. Agnoſcimus igitur Eccleſiæ doctrinam eſſe à Deo ęterno cõditore omnium rerum traditam, & ſine hoc uerbo nullas religiones recipiendas eſſe. Porrò Mahometus palàm fatetur, ſe prophetarum & apoſtolorum ſcripta abijcere, ac prorſus gignere aliud doctrinæ genus. Quare hæ recentes fabulę Mahometi nihilo plus mouere aut turbare Chriſtianos poſſunt, quàm ueteres furores Aegyptij, qui boues, feles, ſerpentes, tanquã numina colebant, et ab eis auxilium petebant.

Has ſuperſtitiones nihil dubiũ eſt, fuiſſe multo recentiores, quàm uocem diuinam traditã Nohæ & eius filijs. Semper igitur nobis, qui ſcimus hoc uerbum per prophetas, Chriſtum, et apoſtolos traditum, uerè primum & diuinum eſſe, tenenda eſt regula, Nullas religiones ſine hoc uerbo recipiendas eſſe. Vt abominamur Aegyptias ſuperſtitiones, Corybantum tympana, aut baccharum ululatus: ſic Mahometi deliria abominanda ſunt, quia pariter ſunt extra prophetarum & apoſtolorum uerbum ac doctrinam. Nam Eccleſia uera Dei extructa eſt ſuper uerbum prophetarũ & apoſtolorum: nec ullus uſquam Dei populus cogitandus eſt, qui non amplectitur, nec audit prophetarum & apoſtolorum ſcripta.

Hac ſententia, quæ eſt ueriſsima et certiſsima, primùm præmuniendi ſunt animi contra furores Mahometi. Deinde eruditus conferre doctrinarũ genera poteſt. Quid aliud dicit Mahometus, quàm quod ethnicę religiones tradebãt? Nihil adfirmat de remiſsione peccatorum, euomit blaſphemias in filium Dei, non docet quid ſit peccatum, non monſtrat cauſas humanarum calamitatum, nihil poteſt dicere de uera inuocatione in fide: deniq; eam doctrinam quę propria eſt Euangelij, totam abijcit. Ideo facile poteſt intelligi, & pugnare Mahometum cum prima doctrina tradita per prophetas & apoſtolos, & tantum particulam doctrinę rationis humanę de lege, ſeu de mo-

ribus retinere,in qua ipſa tamen multa inſunt fœda,& ad barbaras illas nationes coniungendas accommodata,inter quas primum exarſit hoc incendium.

Nominatim profitetur ſe hoſtem eſſe ijs populis qui inuocant filium Dei, et amplectuntur prophetarum et apoſtolorum ſcripta: et his populis hanc ipſam ob cauſam ſolam iubet inferri bella. Cōſtituit igitur æternum latrocinium,& parricidia. Deinde coniugium prorſus abolet. nam Mahometus concedit duci,& abijci, & abiectas reuocari in thalamum,quo quiſq; uult priuato arbitrio. Hæc longè diſsident etiam à Moiſe,qui non concedit priuato arbitrio abijci uxorem, nec reuocari eam cum qua factum eſt diuortium. Quid quòd nefarias libidines concedit, propter quas Deus non tantum quiſq; urbes, ſed etiam ſæpe totas gentes deleuit.

Eſt igitur Mahometi ſecta cōfuſio quædam ex blaſphemijs, latrocinijs,& flagitioſis libidinibus conflata. Hæ ſunt manifeſtæ notæ diaboli, quæ deterrere homines debent,etiamſi propter regni potentiam uictorias, & ſucceſſuum magnitudinem leuia ingenia minus abhorrent à tanta impietate. Sed Chriſtianos ſcire oportet, Eccleſiam in hac ſubiectam eſſe cruci,& ſæpe imperia fuiſſe penes impias gentes.

Tertiò & hoc utile eſt pijs, quærere ex ipſis prophetis & apoſtolis teſtimonia. Prædicunt poſt Euangelij propagationem Mahometi errores,eoſq; damnāt. Nihil dubito, Danielem concionari de regno Mahometico, cum de paruulo cornu uaticinatur: quod inquit bellū inferre ſanctis, & præualere eis,& loqui ſermones contra excelſum.

Non fruſtra hæc præmonſtrauit Deus ante Mahometum annis amplius mille. ac de Mahometo dici, inde liquet, quia poſt Romani Imperij inclinationem in Oriente, primum extulit caput Mahometi factio,prima ſubitis ſucceſsibus regnum peperit,quod cæteris potentia antecelluit. Concionatur autem Daniel de regno,quod collabente Monarchia in oriente graſſaturū erat,& quidem nouas blaſphemias contra Deum armis propagaturū. Vides igitur pie lector, clara uoce Dei damnatos eſſe Mahometi errores ac regnum.

Etſi autem liber Mahometi adeò refertus eſt prodigioſis fabulis, ut ſani facile deprehendant autorem diabolum, qui talibus ſannis deridet Deum & homines: tamen hæc lectorem præmonui, ut ſi quid fortaſsis alicubi minus ſcurriliter dici uidetur, tamē ſciamus totū hoc poema nihilo plus ad nos pertinere, quàm Ægyptiorum portenta, qui feles & ſerpentes inuocabant.

Illud poſtremò cogitandum eſt, quanta ſit ira Dei, qui propter impietatem hominum ſinit graſſari hanc teterrimam peſtem, & uerè

ſubijcit

ſubijcit orbem terrarum regi peſsimo. Hanc iram pij deplorēt, & ſua pœnitentia & precibus lenire ſtudeant. Eccleſia iam multis ſeculis partim Mahometica peſte, partim idololatria pontificis Romani uaſtata & attenuata eſt. quæ ne penitus extingueretur, accendit Deus iterum Euangelij lucem, ut aliqui liberentur ab æterna ira. Sed erit circa mundi finem, qui inſtat, exigua Eccleſia. Ideo oremus Deum, ut potentiam diaboli graſſantis in impijs imperijs compeſcat, & finem blaſphemiarum, idololatriæ, & aliorum malorum faciat, & nomen ſuum glorificet, ac liberet Eccleſiam ſuam ab omnibus malis. Amen.

CHRISTIANO LECTORI THEODORVS Bibliander S.

Epiphanius ille Cyprius epiſcopus, quem diuus Hieronymus, & alij patres eccleſiaſtici tantopere prædicant nomine ſanctitatis eximiæ, & eruditionis, in prooemio librorum de hæreſibus ualde probat ſcriptorum diligentiam, qui beſtiarum & ſerpentum formas & naturas, plantarumq́ uim pariter noxiam et ſalutarem literis prodiderunt: ut qui generi humano maximum beneficium contulerint. Siquidem homines indicata uenena rectius cauere poſſunt, & ſi qui iam infecti ſunt uel afflatu, uel morſu, uel deniq; aſpectu noxiarum beſtiarum, ſanari poßunt, indicatis remedijs, quibus uenenum acceptum expellitur. Eosq́ uiros præclaros Epiphanius noſter ſe imitatum eſſe dicit, perſcribendo falſas & peſtiferas opiniones, turpiaq́ facta hæreſum, quæ à condito mundo ad ſua uſq; tempora extiterunt. Quæ quidem unica ratio & exemplum doctiſſimi pariter & ſanctiſſimi epiſcopi abunde defenderent, uel potius commendarent æquis iudicibus hoc uolumen, quo mortiferæ uenena draconis iſtius magni et rubentis ſanguine humano, quæ per Machumetē infudit miſeris mortalibus, fide optima indicātur: ſimulq́ præbentur alexipharmaca, quæ uenenum repellant, aut læſis præſentem opem ferant, cooperante gratia Domini Dei, qui uult omnes ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire. Verùm quia uaria ſunt hominum iudicia, & alium aliud mouet, ut alterius conſilium aut factum probet uel improbet, Apologia pleniori tum reuerendiſs. dominis et patribus epiſcopis atq; doctoribus, tū pijs omnib. huius editionis rationes reddidi, paratus etiā uberius atq; prolixius ſatisfacere, ſi quis à me poſtulet. Quanquā Chriſtiane lector nō dubito quin diligenter Apologia noſtra perlecta, non obſcurè ſis intellecturus, me nulla prauitate animi ad hoc opus adductum, ſed rationes maximas ſecutum eße: Nimirum ut ſatanæ & antichriſti aſtus atq; fraudes detectæ melius caueri poſſint, animiq́ Chriſtianorum confirmentur in fide Catholica, & excitentur ad gnauiter inuigilandum ſaluti ſuæ hoc nouiſſ. & periculiſſimo tempore. utq́ homines Chriſto conſecrati, certatim incumbant ad oppugnandum antichriſtum, idq́ legitimè, ſuasq́ facultates conferant omnes ad ornandam & amplificandam Chriſti eccleſiam, cui nos totos debemus. Deniq; ut ſumma ope decoretur nomen Ieſu Chriſti Domini dei & ſeruatoris noſtri, qui habet nomen ſcriptum in ueſtimento & femore ſuo, Rex regum & dominus dominantium: qui percutiet terram uirga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. Amen. Vale amice lector. Ex Tiguro, xx. die Ianuarij.

Anno ſalutis noſtræ reparatæ MDXLIII.

AD REVERENIDISSIMOS PATRES
AC DOMINOS EPISCOPOS ET DOCTORES ecclesiarum CHRISTI Apologia pro editione Alcorani:

THEODORO BIBLIANDRO AVTHORE.

QVVM doctrina Machumetis, quæ nongentis circiter annis maximã habitati orbis partẽ occupauit, atq́ depaſta eſt uelut cancer, nõ edatur in publicũ ipſa ſola, uerùm cũ acie ualidiſsima ſcriptorũ, qui nõ tam cõfutant cã & refellunt, quàm iugulãt atq́ conficiũt: Spero nemini religionis Chriſtianæ ſtudioſo, & erudito, & cordato uiro diſplicere factũ. Potiusq́ typographi ſtudiũ & operam fauore proſequenda, qui nõ ſine impenſis pecuniarũ & labore hos libros inquiſiuit, & contraxit, ut in cõmunẽ uſum ſtudioſorũ uenirẽt, iudicaturos, quàm ut ulla culpa hic deprecanda ſit. Sed quia tam indocti & mali, quàm docti et integri homines cenſurã ſibi literariam ſumunt, multisq́ ingens eſt ſtudiũ omnia omniũ facta carpẽdi & calumniandi: exiſtimaui huius editionis rationem, cuius me fateor magna ex parte authorem, eſſe reddendam apud uos religionis Chriſtianæ Antiſtites: quorum præcipuè intereſt, ſanam pietatis doctrinam conſeruare, et latiſsimè diffundere: noxijs autem ratione ac ordine obſiſtere.

Primoq́ oſtendam, etſi Machumetanæ doctrinæ codex, quem Arabes uocant Alcoran, eiusq́ ſectatorum libri plurima contineant falſa, impia, blaſphema, non tamen propterea non legendos eſſe, neq́ publicationem eorum librorum labefactare Eccleſiã. Deinde indicabo, cognitionem doctrinę & rerum geſtarum factionis Machumeticæ, multiplicem utilitatem afferre Chriſtianis hominibus, præſertim noſtra tempeſtate.

Nam ſi nihil eſſet legendũ, niſi ab omni mẽdacio & corruptela impietatis remotũ, & diuinę ſcripturę per omnia quadrans, peſsimè facerent homines Chriſtiani, qui gentiliũ philoſophorũ et poetarũ libros toties tranſcribũt, & in priuatis atq́ publicis Eccleſiarũ bibliothecis reponunt, eosq́ ſtudioſe legũt, et pueris in ſcholis interpretant: qui certè nõ minorẽ cõtinent, docentq́ impietatẽ, ſi quis illis magiſtris uti uelit, quàm Alcoran Machumeticus. Nã uel Deũ prorſus negant, quẽ natura ipſa cunctis hominib. eſſe demonſtrat, uel in ea re hæſitant, uel plures deos adeoq́ innumeros fabricãtur. Et quib. numen atq́ diuinitatem affingũt, eiſdem attribuunt nõ dico probis hominibus indigna, ſed in nullo uiliſsimo homuncione ferẽda in ciuitate bene inſtituta. Vt interim taceam, quòd plerique corporum reſurrectionem, animęq́ immortalitatem & præmia bonorum, & ſupplicia malorum æterna poſt hãc uitam negant & irrident. Quæ perſuaſio ubi mentem hominis occupauit, tã longè ab omni officio & humanitate abducit, ut nulla fera, nulla uenenatiſsima beſtia ſæuior & nocentior exiſtat, quàm homo homini. Quæ omnia quãtumuis impius Machumet oppugnat. Vt taceam laſciuiam quorundã poetarum & obſcœnitatem, qua uelut dulcedine cõdiri aiunt ſua carmina. Vt alia multa huius generis prætercam. Vnde quidam graues uiri non dubitarunt laſciuos poetas appellare tibias cacodæmonis, ut q̃s ipſe inſpirans, per illos conetur letifera cõmenta ingerere hominibus. Tertullianus quoq́ pri

mi

mi ordinis theologus, philoſophos uocat hæreticorũ patriarchas. Horũ ta-
men libri chalcographia propagant, & euoluunt, & iuuentuti ꝓponunt in
ſcholis ita recepto more, ut ſi quis reprehendat, ꝓtinus audiat conuiciũ aſini.
Vtq; legantur philoſophi, & poetæ, & alij ſcriptores ethnicorũ, Auguſtinus
Baſilius, Hieronymus, Beda, & alij ſummi theologi nõ modò permittũt, ue-
rum etiam ſuadent ac hortantur: idq; nõ ſolũ ad facultatem Latini aut Græci
ſermonis cõparandã, ſed etiã ut ſuperſtitiones & prauæ opiniones ethnico-
rum cognitæ alijs indicẽtur, quo cauere poſsint: & ut arma præparent aduer
ſum hoſtes ad pugnã, ſi quãdo cum eis congrediendũ ſit. Adhęc, ut quæcũq;
uera & bona & recta reperiuntur in eorũ ſcriptis, ea tanq̃ iniquis poſſeſſori
bus erepta, eccleſiæ uendicẽtur. Quum igitur in libro Sarracenicæ legis nõ
plura extẽt falſa & impia dogmata, quàm in ethnicorũ ſcriptis: quæ uſu ꝓpè
quotidiano teruntur manib. Chriſtianorũ, nec minorẽ utilitatem eius lectio
quàm iſtorũ poteſt afferre pio & prudenti lectori, de quo plura dicent ido-
neis in locis, ſpero, Doctiſs. atq; religioſiſs. uiri, dominiq; & patres ueneran-
di, uos minimè improbaturos eſſe Alcorani editionem, præſertim cum tot
ſcriptores ei adiuncti ſint, qui omnes errores detegant ac refellant. Confido
etiã, uiri prudentes, facilè uos intellecturos, eos qui nos criminantur propte
rea quòd edidimus, aut ut Alcoran ederetur operam dedimus, priuatis affe-
ctibus agitari magis, quàm ſtudio Eccleſiæ, quod prætexunt.

Deinde, quis uel mediocrem peritiam Iudaicarũ rerum cõſecutus ignorat,
eos maximo flagrare odio in Chriſtũ, & eius Eccleſiã? quorũ libri pleniſsimi
ſunt uanitate atq; mendacijs, ſuperſtitione, impijs dogmatib. & blaſphemia.
Nam trinitatis myſteriũ, & CHRISTI IESV diuinitatẽ pernegant cũ Turcis,
quodq; per mortẽ ipſius unica uia ſit ad æternã felicitatẽ, ut extremã inſaniã
& blaſphemiã deteſtant. præterea cõceptũ ex ſpiritu ſancto, & natũ ex inte-
gerrima uirgine, uelis et eqs oppugnãt: omniq; genere cõuiciorũ Dominũ
glorię, & Seruatorẽ totius mũdi petũt. Quũ tamẽ Machumet Mariæ uirgini
tatẽ, & cõcepiſſe ex ſpiritu ſancto, nõ ſemel adſtruat: Chriſtũq; magnis lau-
dibus euehat, quãq; ut ſummũ prophetã, nõ autẽ ut Deũ. Nã q̃d Iudęi armis
& uiolentia ſuperſtitionẽ ſuã nõ obtrudũt alijs, neq; bella gerũt atrocia cum
populo Chriſtiano, in cauſa eſt imbecillitas eorũ. Nã quotidianæ execratio
nes nominis Chriſtiani per ſynagogas, & facta quæ aliquoties deprehendũ
tur, ſatis arguunt, ſi dent pares uolũtati ſuæ uires, facturos, quod olim duce
Barchosba fecerũt in Chriſtianos, aliquot milibus crudeliſsimè interfectis.
Atqui Thalmud eorũ, quo doctrina uniuerſa Iudęorũ Chriſtianæ doctrinæ
in pleriſq; aduerſa cõtinet, alijq; libri Iudæorũ ex eadẽ lacuna mẽdaciorũ &
impietatis aſperſi, à Chriſtianis in ciuitatib. Chriſtianorũ excudunt, & inter
Chriſtianos diuẽdũtur. Nec quiſq; ſani iudicij homo uituperat eorũ ſtudiũ,
ſed potius laudat, ut benemeritos de rep. Chriſtiana: quorũ opera ſit effectũ,
ut opiniões, & peruerſa dogmata improborũ hoſtiũ fidei Chriſtianæ exactè
cognoſci poſsint. Hieronymus q̃q;, et Paulus Burgẽſis, & Nicolaus de Lyra
paſsim in cõmẽtarijs ſacrę ſcripturę Iudęorũ deliramẽta inſerũt. Nec deſunt,
qui iuſtis libris populo Chriſtiano exponunt Iudæorũ peruerſam doctrinã
atq; ſuperſtitionem, uelut Tertullianus, Auguſtinus et Chryſoſtomus in ho
melijs cõtra Iudæos. Nõ dubito igit, Antiſtites religiõis Chriſtianæ, uos om
nesq; nõ liuore atq; alijs affectibus malis occupatos, multo magis ꝓbaturos
editionẽ Alcorani, quã Iudaici Thalmud: ut ex Machumetis codice authẽti
co, nõ ex particulis hinc inde decerptis, penitiſsimè iudicari poſſit de hoſtiũ

noſtræ religionis ſuperſtitione, omnibusq́ꝫ inſtitutis eorum etiam politicis.

Ad hæc libri curioſarũ artiũ & ſuperſtitioſarum, ut genethliacorũ & aſtrologorum diuinantium, nec non artes chiromantię et pyromantiæ, & eius generis aliæ, illæ etiam quę cõmercium aliquod habent cum maligno ſpiritu: quas exercere nõ modò legib. diuinis, uerum etiam Cęſarum et pontificum uetitum eſt: per chalcographiam diuulgatæ extant, ac legũtur. Diuus quoqꝫ Auguſtinus in libris De doctrina Chriſtiana, minimè pernicioſum aut inutile cenſet, euoluere libros curioſarũ & ſuperſtitioſarũ artium, ſed eo qui futurus ſit bonus theologus planè dignũ. Aliquot etiã theologiæ doctores & inquiſitores hæreticæ prauitatis, ludificationes Satanæ, atqꝫ maleficarũ actiones impias & turpes, quantũ peruestigatiõe acri cognoſcere potuerũt, cõſcriptas inuulgarunt, approbantib. illud epiſcopis. Quorũ omnium libri à typographis impreſſi diſtrahunt̃, et à ſtudioſis leguntur, neqꝫ ſine magno fructu. Siquidem inde cognoſci poſſunt Satanæ cogitationes & aſtus, hominumq́ꝫ enormis peruerſitas, qui ſe à Deo et uerbo ipſius, Eccleſięq́ꝫ ſanctę cõmunione auertẽtes, maligno ſpiritui mãcipati ſunt. Quod nã igit periculũ, quã ruinam Eccleſię molitur editio Alcorani? aut q̃modo labefactat remp. Chriſtianã? Quũ uiri prudẽtes, & religiõis Chriſtianę uindices edendo in publicũ libros de ſuperſtitiõib. & maleficijs, & diabolicis operationib. atqꝫ technis uarijs, tollere pericula uoluerint, & labes atqꝫ dãna ꝓhibere à populo Domini.

Præterea ex inſtituto eſt omniũ artiũ, non modò nouiſſe uirtutes, & quid rectè atqꝫ ad finem propoſitum accommodè fiat, uerũ etiã uitia: & tam dare præcepta quid uitãdum ſit, quàm quid agendũ, adductis interim exẽplis eorum etiam qui cõtra leges artis uel egerunt, uel locuti ſunt. Idq́ꝫ ut eſt in grammaticis, dialecticis, rhetoricis, ethicis, in medicina, in re militari obſeruatũ: ita in theologia obſeruatu maximè neceſſariũ eſt. Et imperfecta prorſus uidet̃ ſcientiæ diuinæ tractatio, niſi iuxtà ſermo fiat de inſtitutis Dei, & cõmentis atqꝫ uerſutia diaboli: de Chriſto & antichriſto: de orthodoxis dogmatib. & hæreticorum uaniſſimis & profanis opinionib. de uera & falſa religione: de uirtutib. & uitijs: de bonis & malis operib. de probis hominib. & filijs Dei, itemq́ꝫ de perditis mancipijs diaboli. Vnde in prophetarum ſermonib. & apoſtolorũ ſcriptis, propemodum plura dicũtur aduerſum peregrinos & impios cultus, quàm de legitimo & uero cultu Dei. Neqꝫ modò præſentis tẽporis impiorũ hominũ partus editos, hoc eſt, falſas doctrinas, peruerſas religiones & peſſimas actiones attingunt, uerumetiam præterita repetũt, & de futuris præmonent. Quemadmodũ Eſaias in ſermone, qui continetur à quadrageſimo capite uſqꝫ ad quinquageſimum caput, totam Babyloniorum religionem, et deos facticios, & cultus, & perſuaſiones impias de ſuis dijs, graphicè depingit, ac populo Iuda proponit ante centũ annos, quàm abducant̃ in Babylonem. Simulq́ꝫ rationes apponit, quib. olim confirmentur in uera unius Dei religione, & nõ deficiant ad Babylonicã ſuperſtitionem. Paulus quoqꝫ præmonens de nouiſſimis tẽporib. 1. epiſt. ad Timoth. cap. 4. ait: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſsimis temporib. diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritib. erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam cõſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendũ cũ gratiarũ actione fidelib. & his qui cognouerunt ueritatem. Et Petrus 2. epiſt. cap 3. inquit: quòd uenient in nouiſſimis diebus illuſores, iuxta proprias cõcupiſcẽtias ambulantes, dicentes: Vbi eſt ꝓmiſsio, aut aduentus eius? Ex quo enim

patres

patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Seruator etiã in
Euãgelio docet, in nouiſsimis temporib. ſurrecturos multos pſeudoprophe
tas, qui doctrinam Chriſtianam peruertãt, indicãtes Chriſtum in diuerſis lo-
cis, ubi minimè reperitur: foreq́ tẽpora plena proditionib. perfidia, crudeli-
tate, quæ inter cõiunctiſsimos homines graſſentur etiã: hominesq́ uicturos
ſecure, deditos crapulæ & ebrietati. Quæ omnia cernimus eueniſſe. Et tamẽ
qui talia faciũt, & tradũt, uel potius obtrudunt alijs, ſoluti ab omni religione
& metu iudicij diuini, adeò non acceperũt ſuã impietatem ex apoſtolorũ &
Chriſti doctrina, ut modis omnib. quærant eos perdere, qui redarguunt eo-
rum doctrinam, & perditam uitam per apoſtolicã doctrinam. Hęc quum ita
ſe habeãt, perlecto ſemel & iterũ Alcorano, exiſtimaui rem theologię tracta
toribus gratã, & Eccleſiæ ſalutarẽ fore, ſi Machumetis doctrina & res geſtæ
eiusq́ ſectatorum ederenť in lucem hac tẽpeſtate, qua Chriſtianæ res & Ma
chumetanorum Turcarum, bellis & infeſtationib. & captiuitatibus, & fœde
ribus maximè colliduntur inter ſe. Et typographũ Ioannẽ Oporinum, amicũ
ſingularem, hortatus ſum ut excuderet, pollicens omnem meam operã, quã
& pro uirili præſtiti. Nec uideo ullam rationem idoneam, cur debeat conſi-
lium factumq́ noſtrum improbari.

Porrò qs neſcit, quãta ſit utilitas hiſtoriæ, quæ prudẽtiã & facultatẽ affert
iudicãdi de omnib. uitę humanę partibus? à quot hominib. eruditis euecta
eſt uſq́ ad cœlũ ſũmis laudibus? Quis literarũ & ſapiẽtiæ cupidus nõ ea dele
ctať, & hiſtoriæ lectioni bonã uitæ partẽ nõ impẽdit? Nec eſt quiſq́ hiſtorię
ſcriptor tã indoctus, aut infans, modò ueritatis explicãdę ſtudiũ pręſe ferat,
qui nõ aliquẽ fructũ lectorib. afferat. Eſt autẽ hiſtoriæ, & quidẽ eccleſiaſticę
pars, expoſitio doctrinę et aliarũ rerũ Machumetis. Vt liquidè perſpici que-
at, quo authore, qua occaſiõe quib. rationib. et genere doctrinæ Arabes pri
mũ, apud qs olim florẽtiſs. fuerũt eccleſię Chriſti, deinde tot populi Chriſti-
ani abducti ſint ab Eccleſię catholicę cõmercio, et in acerrimos hoſtes cõuer
ſi. De quib. nõnulla in noſtrorũ hominũ ſcriptis legi, quę paulo aliter et ꝓba
bilius narranť in Arabũ libris. Quod ſi quem offendit, qđ Machumetica ſcri
pta plus mali q́ boni cõtinẽt, is cogitet ingenij humani prauitatẽ, & magiſtri
mẽdaciorũ et omnis mali naturã. Vnde fit, ut omnis rerũ geſtarũ expoſitio
lõgè plus mali q́ boni exhibeat. Cõmemorať ne hiſtoria nõ tãtũ extera, uerũ
etiã eccleſiaſtica, & ſi fas eſt diuina cõiũgere humanis, adde q́q diuinã, tãtũ
angelos aut ſãctos homines, & pietatẽ, uerũq́ et rectũ Dei cultũ, et honeſtas
actiões; utq́ ſemel dicã, ea dũtaxat quę ꝓbãda, quæ imitãda, quæ tenẽda ſũt?
An nõ potius bona hiſtoriarũ pars loquiť de prauis hominib. & facinoroſis,
de lurconib. tyrãnis, latronibus, ſuperſtitioſis, aut etiã extremè impijs? An nõ
crebra mẽtio fit ſuperſtitionũ, ꝓfanę culturę numinis, factionũ, ſeditionũ, bel
lorũ immaniũ, latrociniorũ, ueneficij, parricidiorũ, luxus, ſtuprorũ, adulterij,
inceſtus, luxuriationis nefandæ, fraudũ, furtorũ, peculatus, ſacrilegiorũ, per
fidię, ꝓditionũ? Qui hæc nõ legi uelit in populo Chriſtiano, eijciat extra limi
na eccleſiæ hiſtoriam uniuerſam ethnicorũ & eccleſiaſticam oportet, opor-
tet ut deleat magnam partem ſacræ ſanctæq́ hiſtoriæ, ut Dei uerbo uim in-
ferat, ut diuinæ ſapientiæ cõſilia reprehẽdat damnetq́. Siquidẽ Deus ſapien
tiſs. beneuolentiſsimus & ſanctiſs. qui nõ uult iniquitatem, cuius uoluntas
eſt ſanctificatio noſtra talẽ narrationẽ ſuo populo tradidit, eamq́ legi & co
gnoſci uult, nõ ut iniuſta, turpia, immoderata, impia diſcanť & patrentur,
ſed ut homines præmoniti caueant, abhorreant, deteſtentur, Quare mihi ui

dentur

dentur uel de Mahometicis ſcriptis, quæ hoc uolumine continentur, non probē iudicaſſe, uel affectu quopiam priuatō moueri, qui hanc Saracenicæ hiſtoriæ editionem iniquē ferunt, & uituperant.

Non ſic egerunt ueteres illi nūquam ſatis laudati eccleſiarū præſules, qui errores et impia dogmata, et hęreticorū doctrinas, quas uelut arcaniſs. myſteria conabant apud ſe occultare, haudquaꝗ latere paſsi ſunt. Ac cenſuerūt impiæ doctrinæ confutationem et iugulationē eſſe, uel è latebris in lucē protrahi, & in Chriſtiani populi iudiciū adduci. Nihil enim eſt infirmius mēdacio, ubi ad lucernā diuinæ ueritatis cōſideratur. Quem enim mediocriter doctū in Euangelio & lege Domini, uel tantillū moueāt omnes Mahumetis rationes languidę & elumbes, quib. nititur adſtruere Chriſtū nō eſſe Deū, ſi unū in faſciculū colligātur: Deus (inquit) unus eſt. ergo nō pater, & filius: eſſent enim plures. Si pater & filius eſſent, et ꝑinde plures dei, ſchiſma cōſequeretē, & factiones in cœlo: igitur Deus nō habet filiū. Deus nullius indiget, ac per ſe potuit omnia creare, omnia gubernare: igitur nō genuit filiū. Nefas eſt in Deo cogitare membra & actionem generandi: igitur non genuit filiū. Chriſtus & mater ipſius comederūt ut cęteri homines: igitur nō eſt Deus. Docuit, Adorate Deum & dominū meum: quare ipſe, nō eſt Deus, qui Deum adorauit. Quē inꝗ iſtæ friuolę argutationes mouerēt: uel quis piorū ex diuina ſcriptura non ſtatim ſolueret? Vnde Mahometiſtę à diſputationib. & doctrinæ ſuæ diſcuſsione abhorrēt, prēmoniti etiā à ſuo doctore callidiſsimo: qui facilè præuidit ſuam doctrinā cōſiſtere non poſſe, ſi ad normam ueritatis exigatur. Celant etiā Machumetani libros ſuos, quantū poſſunt, ne ueniant in manus hominū diuerſæ religionis. Verùm ne quis opinetur me iſta fingere, appōnā uerba eius uiri docti et religioſi, qui anno ſalutis M CCCCLI Fortalíciū fidei ſcripſit in Hiſpania, ubi mores & cōſuetudinem Sarracenorū ignorare non potuit. Sūt autē hæc uerba in libro quarto, cōſideratione tertia, de fatuitatib. & fabuloſis legis Machometi: Literati & magni ſapientes inter Saracenos nō adhibent fidem, ſed fictionem doctrinę aduertunt in prædicto libro. Cuius ſunt duo ſigna. Primum, quòd renuunt diſputare cū alijs ſapiētib. publicē. Secundū, quòd nolunt adduci Alcoranū in publicū: et dolent uehemētiſsimè, cū ab alijs legitur: & nullo modo uellent, quòd in linguas alias et literas transferretur. Hæc ille. Quapropter qui editioni Alcorani obtrectant, et nos qui operam ea in re nauauimus, traducunt, & falſis criminibus apud uiros bonos nitūtur inuiſos reddere, nihil adhuc amplius uel ſtudij uel operæ contulerunt in Eccleſiā CHRISTI, quàm ipſimet ſectatores Mahumetis. Apud quos fortaſsis inire gratiam uolunt iſto beneficio.

Sed operæpretium uidetur huc apponere aliquas maiorū ſententias et facta, ut planius cerni poſsit, Alcoranū nō ulla temeritate, aut propoſito lędendi Eccleſiam hoc tēpore uulgari: ſed præmeditata ratione, et exemplo pręſtātiſsimorum hominum in Eccleſia. Prius tamē conſtituendū eſt, quo genere doctrinarū Alcoran cōtineatur. Romana eccleſia per libros pontificij iuris, & in litania Paraſceues, ſeparat ab hæreticis Saracenos, ſicut & Iudęos, et paganos. Epiphanius autem in opere De hæreſib. Iudæorum ſectas, phariſæos ſaduceos, herodianos, et reliquos: itemꝙ ſectas gētilis philoſophię, ut pote Stoicos, academicos, epicureos, & cęteros uno genere hæreticorū cōplectitur tanquam partes. Qua ratione Alcoranū inter doctrinas hæreticas rectiſſimè cōſtituemus: prēſertim cū eius peruerſa dogmata reperiant ab alijs ante ipſum hæreticis iactata eſſe. Ex definitiōe quoꝙ Auguſtini, Machumet hęre

ſiarcha

ſiarcha iudicari debet eiuſq́ doctrina hæretica. Eſt autē Aurelij Auguſtini
definitio eiuſmodi ex libro de Vtilitate credēdi, quę ponit̃ in Decreto cauſa
xxiiij. quæſtione iij. Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & ma-
ximè uanę gloriæ, principatuſq́ ſui gratia, falſas ac nouas opiniones uel gi-
gnit, uel ſequitur. Quæ omnia in Machumete ita ſunt nota, ut indicio non
egeant. Quare iam exempla maiorum aliqua perſtringam.

Ireneus epiſcopus Lugdunenſis, & martyr CHRISTI, uicinus apoſtolorũ
temporib. omnium hæreſum ab aſcenſione Domini uſq́ ad ſua tempora tra-
ditiones diligentiſsimè cõſcriptas, poſteritati Chriſtianæ tradidit. Idemq́ in
pręfatione primi libri eius operis iſtã rationẽ reddit: Igit̃ ne fortè et cũ noſtro
delicto abripiant̃ quidã, quaſi oues à lupis, ignorantes eos ꝓpter exterius o-
uilis pellis ſuperindumentum, à quib. cauere denũciauit nobis Dominus, ſi-
milia quidẽ nobis loquẽtes, diſſimilia uerò ſentiẽtes: neceſſarium duxi, cum
legerim cõmentarios ipſorum (quemadmodũ ipſi dicunt) Valẽtini diſcipu-
lorũ, quibuſdã autẽ ipſorum & congreſſus, & apprehendens ſententiã ipſo-
rũ, manifeſtare tibi dilectiſſime portentuoſiſſima, & altiſsima myſteria eorũ,
quæ nõ omnes capiunt, quia nõ omnes cerebrũ habent: ut & tu cognoſcens
ea, omnibus ijs qui tecũ ſunt, manifeſta facias, & præcipias eis, obſeruare ſe à
profundo inſenſationis, & eius quæ eſt in Deum blaſphemationis.

Poſt aliquot annos inſecutus Tertullianus, libro cui titulus eſt Aduerſus
omnes hæreſes, imitatus Ireneum, omnes hæreſes explicat, à CHRISTI præ-
dicatione uſq́ ad ſua tempora. Docet etiam, hæreſes non capere quenq́, niſi
admiretur eas. Valere autem apud eos multum, qui in fide non ualent.

Dionyſius Alexandriæ epiſcopus, & Euſebij teſtimonio nobiliſsimus pa-
trũ, in ſeptimo lib. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ inquit: Ego tractatus hæreticorũ le-
go, & traditiones eorũ perſcrutor, etiamſi uidear ad horã uerbis eorũ pollui.
Sed multũ mihi cõfert hoc ipſũ, quòd ex ipſorũ uerbis arguere eos poſſum.
deniq́ dũ aliquis ex fratrib. & cõpresbyteris prohiberet me, ne hæretica le-
ctione tanq́ cœni alicuius fœtore polluerer: uiſio mihi quædã à Deo oſtẽdi-
tur, quæ me cõfirmaret, & ſermo ad me factus eſt, hæc mihi euidenter prolo-
quens: Lege omnia quęcunq́ in manus tuas uenerint, quia probare ſingu-
la quęq́ & diſcernere potes: quandoquidem ex initio tibi hęc cauſa fuit cre-
dendi. Amplexus ſum uiſionem, quia & apoſtolicæ ſententiæ concordabat,
dicenti: Omnia legite, quæ bona ſunt tenete.

Porrò Epiphanius, epiſcopus in Cypro inſula, doctrinæ celeberrimę uir,
adductus multorum piorum precibus, opus nõ exiguũ edidit, quo hæreſes
octoginta memorat, non rarò duas aut plures coniungens hęreſes. Aliter
numerus maior profluxiſſet.

Nam Philaſtrius epiſcopus Brixienſis, CLVI hæreſum dogmata & pro-
fana inſtituta expoſuit.

Poſt quos diuus Auguſtinus epiſcopus Hipponẽſis, & doctor Eccleſię in-
ter catholicos et orthodoxos facile princeps, et priorũ diligẽtiam laudib. pro
ſequitur, & ipſe librũ quo hęreſes lxxxviij cõplexus eſt, edidit. Cuius ſanctiſ
ſimi patris uerba de utilitate quã afferunt hæreſes, licet diabolus ad nocendũ
Eccleſię cõcitet, huc apponenda uident̃ ex cap. viij. libri De uera religione.
ſunt enim digniſsima, quę tum in Machumetica, tum in alijs hęreſibus inſpi
ciant̃. Quoniã, inquit, ueriſsimũ dictũ eſt, Oportet multas hæreſes eſſe, ut ꝓ-
bati manifeſti fiant inter uos: utamur etiã iſto diuinę ꝓuidẽtiæ beneficio. Ex
his enim hominib. hęretici fiũt, qui etiãſi eſſent in Eccleſia, nihilominus erra-

rent,

rent. Cum autē foris ſunt, plurimū proſunt, nō uerū docendo, quod neſciūt,
ſed ad uerū quærendū carnales, & ad uerū aperiendū ſpirituales catholicos
excitādo. Sunt enim innumerabiles in Eccleſia ſancta Deo probati uiri: ſed
manifeſti nō ſunt inter nos, quādiu imperitiæ noſtræ tenebris delectati dor
mire maluimus, quàm lucem ueritatis intueri. Quapropter multi, ut diem
Dei uideant, & gaudeant, per hæreticos excitantur. Vtamur igitur etiam
hęreticis, non ut eorum approbemus errores, ſed ut catholicam diſciplinam
aduerſus eorum inſidias aſſerentes, uigilantiores & cautiores ſimus: etiamſi
eos ad ſalutem reuocare non poſſumus.

Omitto morē Eccleſiæ in librorū cenſura, quæ quū in apocryphis nō pau
ca improbaret, uelut in euāgelio Nazareorū, in euāgelio Nicodemi, & alijs
ſcriptis quæ multa olim circūferebant̃, hactenus dānauit & reiecit, ut in Ec-
cleſiæ publico cœtu nō recitarētur, ut canonici & eccleſiaſtici libri: permitte
ret autem pijs & ſtudioſis hominib. ut priuatim legerēt cū iudicio: & ſi quid
reperirēt quod faceret ad ædificationē Eccleſiæ, id licebat etiā in eccleſia pro
ferri, loco idoneo et tempore. Pręterea, q̃d Hieronymus etiā ſcripſit de hæ-
reſib. Auguſtino teſte: quodq́ in cōmentarijs ſcripturæ ſanctæ paſſim inge-
rit hæreticorū dogmata, ſi quā ſcripturā interpretando corruperūt, aut ex ali
quo teſtimonio cōuinci & redargui poſſunt. Præterea alia multa, ſtudio bre
uitatis. Veterū itaq; pulcherrima exēpla et magna ſecutus Dominus Petrus
Abbas Cluniacenſis, curauit magnis impēſis, ut Alcoran à Latinis legi poſ-
ſet, nō per hoc incommodaturus Eccleſię, ſed rē utiliſſimam effecturus. Cui
uiro quantū tribuerit diuus Bernhardus, qui arctiſſimo uinculo ſanctę ami-
citiæ cōplexus eſt eum, tum aliæ ipſius epiſtolæ teſtantur, tum cclxxvij ad
Eugeniū Papam, paucis uerbis ingentem copiam uirtutum & rerum bona-
rum ei tribuens. Honorate uirū, inquit, ut uerè honorabile membrū in Chri-
ſti corpore. uas eſt in honorem, ni fallor, plenum gratię & ueritatis, refertum
pluribus bonis: & reliqua. Qui uir pius & eruditus, ſi uidiſſet noſtra tempo-
ra, magnam haud dubiè partem opum cœnobij ſui impendiſſet, ut nō modò
ſingulæ bibliothecæ collegiorum, ſed etiam ſinguli magiſtri eccleſiarum ha-
berent Turcicæ legis codicem: quo melius poſſent homines Chriſtianos ad
uerſus periculum impendens, diuino uerbo munire.

Sed non inutile fuerit etiā paucis indicare, quid Romani pontifices & cō
cilia de hoc negotio decreuerint. In concilio quidem Carthaginenſi decretū
eſt, ut epiſcopus gentilium poetarum libros nō legat: hæreticorū autē perle-
In Baſilienſi cō gat, pro neceſsitate aut tēpore. Id diſtinctione xxxvij ponitur in decreto. Cę
cilio renouatū terū in concilio Viennēſi, quod Clemēs quintus celebrauit Anno ſalutis no
eſt hoc decre- ſtrę M CCCX I. de Arabicis libris, inter quos Alcoran primatum obtinet, ad
tum. hunc modum ſanxit, ut eſt in Clementinis, De magiſtris, & ne aliquid exigat̃
pro licentia docēdi: Inter ſollicitudines noſtris humeris incūbentes, perpeti
** pro lucriſa-* cura reuoluimus, ut errātes in uiā ueritatis inducere, ipſosq́ * luciferare Deo
cere. ſua nobis cooperante gratia ualeamus. Hoc eſt, quod profectò deſideranter
exquirimus: ad id noſtræ mentis ſedulò deſtinamus affectū: ac circa illud di-
ligenti ſtudio, uel ſtudioſa diligētia uigilamus. Nō ambigimus autē, quin ad
huiuſmodi noſtrū deſideriū aſſequendū, diuinorū eloquiorū ſit expoſitio cō
grua, ipſorūq́ fidelis prædicatio admodū opportuna. Sed nec ignoramus,
quin & hæc ꝓmi noſcant̃ inaniter, uacuaq́ redire, ſi aurib. linguā loquētis i-
gnorātiū ꝓferant̃. Ideoq́ illius cuius uicē in terris licet immeriti gerimus, imi
tātes exēplū, q̃ ituros per uniuerſū mūdū ad euāgelizādū apoſtolos, in omni
linguarum

linguarum genere fore uoluit eruditos: Viris catholicis noticiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles prȩcipuè, abundare ſanctam affectamus Eccleſiam: qui infideles ipſos ſciant & ualeant ſacris inſtitutis inſtruere, Chriſticolarumq́ collegio per doctrinā Chriſtianæ fidei ac ſuſceptionem ſacri baptiſmatis aggregare. Vt igitur peritia linguarum huiuſmodi poſsit habiliter per inſtructionis efficaciam obtineri, hoc ſacro approbante concilio, ſcholas in ſubſcriptarum linguarum generibus, ubicunq; Romanam curiam reſidere continget, nec non in Pariſienſi, & Oxonienſi, Bononienſi, & Salamātino ſtudijs prouidimus erigendas: ſtatuentes, Vt in quolibet locorum ipſorum teneantur uiri catholici, ſufficientem habentes Hebraicȩ, Arabicȩ, & Chaldȩæ linguarum notitiam: duo uidelicet, uniuſcuiuſq; linguæ periti, qui ſcholas regāt inibi, & libros de linguis ipſis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipſas ſollicitè doceant, earumq́ peritiam ſtudioſa in illos inſtructione transfundant: ut inſtructi & edocti ſufficienter in linguis huiuſmodi, fructum ſperatū poſsint Deo authore producere, fidem propagaturi ſalubriter in ipſos populos infideles. Hactenus ſunt uerba Decreti. Quos autem libros Arabum, Synodus iuſsit transferri in Latinam linguam? non certè medicorum aut aſtrologorum magis, quàm eos qui religionem attingunt. Ad quem autem uſum transferri iuſsit? ut in cauernas abſtrudantur, aut cum tineis & blattis luctentur? Nimirum ut publici uſus fiant, & legantur, & eorum perdiſcantur opiniones, qui ad Chriſtianam religionem adducendi ſunt. Vnde autem linguam Arabicam magiſtri docere poſſent, quàm ex libris Arabicis? Nullus autem liber commodior eſt rudibus tyronibus, quàm Alcoran, propter lectionem, quum uocales aliosq́ apices literis appoſitos habeat, qui alijs libris deſunt, & propter obſeruationem grammatices. Quemadmodum in Hebraica lingua nullus eſt aptior liber diſcētibus, quàm Bibliorum: quum in alijs notæ uocalium & proſodiæ non adſcribantur. Vtiliſsimum tamen diſcentibus Arabicam linguam fuerit, Latinam interpretationem adhibere Arabico libro, etiamſi præceptor doctus & fidelis obtingat. Quam utilitatem experiuntur ſtudioſi etiam in Græca lingua.

Proinde authoritas doctiſsimorū & ſanctiſsimorū patrū de quibus anteà memini, iure præponderat legi Theodoſij iunioris, & Valentiniani, quæ prohibet Neſtorij libros, quē ſynodus Epheſina damnauit, ſcriptos habere, uel legere, aut deſcribere, iubetq́ diligenti ſtudio requiri, & publicè comburi. Præſertim ſi quis inſpiciat mores principum magnorum, qui plerunq; de literis & doctrinis iudicare non poſſunt, uel per imperitiam, uel per occupationes bellicas: & permittūt eam adminiſtrationem ſæpe hominibus neq; pijs, neq; doctis, neq; prudentibus.

Certè iſti principes ea lege nō maiorem pietatis & iuſticiæ laudem adepti ſunt, quàm ſi Maximilianus Auguſtæ memoriæ præbuiſſet ſe hominibus quibuſdā improbis circumueniendum, qui poſtulabant libros Iudæorum Thalmudicos eripi & extingui. Non enim hac uia Iudæi euaſiſſent Chriſtiani, neque Chriſtiani meliores. Quibus ſe ſtrenuè oppoſuit diuus Reuchlinus, nec permiſit Cæſar Auguſtus uirum optimum per uim opprimi: uterq; immortalem gloriam ex eo negocio apud poſteros cōſecutus. Et quid flammis effecerint Theodoſius & Valentinianus, aut alij eorum nomine talia ſancientes, tempora ſequentia indicant. Nam doctrina Neſtorij flammis non deleta eſt, & Neſtoriani ſobolem pro duxerunt, ut poſt annos propè C C. Sergius Neſtorianus Machumetem ſua hæreſi effinxerit aliqua ex parte. Verbo enim Dei, & ſpiritu oris Chriſti monſtra hæreticorum domantur: Si Chriſtiani piè ſanctèq́ uiuant, & doceant iuxta uerbum Domini: ſicq; ſagaciter prauè dogmata eorum quos in uiam reducere moliuntur,

liuntur, peruestigent, & prudenti moderatione accommodent medicinam.

Poſtremò, Viri doctiſsimi et religioſiſsimi, quod nam piaculum eſt? quod ſcelus? quod peccatum? quæ culpa, delictum, error? cum librum denuò per typographiam publicare, qui olim per chirographiam uulgatus eſt, nō ab impijs hoſtibus eccleſiæ, ſed uenerandis præſidibus: non à temerarijs hominibus, ſed in primis circumſpectis: non à ſtolidis ardelionibus, ſed à grauiſsimis & prudentibus uiris, qui eccleſiam iuuare, non labefactare uoluerunt? Primùm quidem iuris publici Alcoranū fecit D. Petrus abbas Cluniacēſis. nam librū ex proprijs ſcrinijs proferre, alijsq; deſcribendum exhibere, ac librarijs permittere, ut in bibliothecas publicas & priuatas trāſmigret, ſi ante artem typographicam nō fuit edere atq; publicare, neſcio quid ſit apud ueteres, libros in uulgare. Deinde Ioannes Segobienſis, qui poſtea cardinalis creatus eſt, in concilio Cōſtantienſi Alcoranum à ſe interpretatum, & notis adornatum, in uſum publicum edidit. Præterea nullum eſt dogma inſigniter impium & peruerſum in Alcorano, quod nō extet in libris eorum, quos antea indicaui, Irenęi, Tertulliani, ſcriptorū eccleſiaſticæ hiſtorię, Epiphanij, Philaſtrij, Auguſtini: quorū libri ſæpius fœtant propè quàm cuniculi: & typographi quæſtum inde nō exiguū tolerant, & rem ſtudioſis bonæ literaturæ in primis gratam faciunt. Quædam etiam abſurdiora in ueterum hæreſum deſcriptionibus reperiuntur, quàm Alcoran protulerit. Quædam Machumetis opiniōnes conflatæ ſunt ex ſcripturis ſanctis malignè interpretatis. Voluit enim uerſutiſsimus pſeudopropheta ſuam doctrinam cōſonam uideri ſcriptis canonicis ueteris & noui teſtamenti: quam aliàs ſupplementū Iudaici teſtamenti & Euangelij appellat, aliàs confirmationē. Quædam ex apocryphis Iudæorum & Chriſtianorū accepta ſunt. Tantumq; ſeductor ſpiritus antiquas ſuas nænias in Machumetis doctrina palliolo nouo ueſtire conatus eſt, ne agnoſcerentur, fingens nuper hæc cœlitus ad prophetam Machumetem delata eſſe. Neq; uoluit ullus hæreſiarcha diſcipulus uideri alterius, quum eandem doceret impietatem: ſed colore aliquo ſuum dogma fucarunt ſceleſti deceptores, ut pro nouo uenditare poſſent.

Verùm hæc aliquot exemplis demonſtranda uidentur, ut nemo non intelligere poſsit, uitilitigatores iſtos falſò nos criminari, quaſi nouis uenenis eccleſiā inficere uelimus edito Alcorano. Non ſemel in Alcorano ſcriptum eſt, Heman quendam cum Pharaone Moyſi præcipuè obſtitiſſe. Is nimirū eſt Iamnes, ex eo apocrypho productus, ex quo & apoſtolus magorum nomina Iamnis & Mambris accepit. Abraam quoq; libros ſcripſiſſe ait: quod in Græcorū canone quodam etiam legitur. Exemplum quoq; peruertendi ſcripturas unum hic poſuiſſe ſat fuerit, quum in marginibus Alcorani eæ deprauationes annotatæ ſint. Nam quum in Geneſi referatur, quòd capto Lot Abraham quatuor reges perſecutus ſit: id uiolenter torquet Machumet in eam ſententiam, quòd fidem ſuam gladio propagare uoluerit.

Iam uinum bibere ante Machumetem prohibuit Seueriana hæreſis, itemq; Manichaica. Gladio perſequi aduerſos ſuæ religioni, ab Arrianis didicit: ut taceam Ariſtobulum Iudæorum pontificem, & Heraclium imperatorem, qui etiā uiolentia pertrahere homines in religionem ſuam conati ſunt. Sacramenta diuinitus inſtituta pro nihilo ducere, commune habet cum Meſſalianis, de quibus Epiphanius multa ſcribit: & Pepuzianis, & Manichæis. Plures uxores ducere, patrū exemplo niti uidetur. Idem fecerunt Nazarei hæretici, qui & circumciſionem & legis obſeruationem defenderunt, ſicut Machumet. Quod ſi uerū eſt, ut Machumet permiſerit luxuriationem contra naturā, quod Saraceni prorſus negant,

gant,

gant,& plurimis in locis Alcoran eam fœditatem uehementiſsimè deteſtatur: id tamen ei commune eſſet cum Ophitis ſeu Caianis,qui Cain,Eſau, Core,Iudam, Sodomitas colebant,ſuosq́ cognatos confitebantur. Animas unà cum corporibus interire. Alcoran obſcurius tradit. in libello autem de doctrina Machumetis,expreſsius dicitur,& in nouiſsimo tempore per tubã archangeli excitandas eſſe. Hoc ipſum Arabianorum hæreſis profeſſa eſt,temporibus Origenis. Etantea Cerdon reſurrectionem animarum adſtruxit,corporum reſurrectionem negauit. Quod de purgatione animarum,& liberatione etiam malorũ hominum, & diaboli docet,idipſum & Origeniani docuerunt. Tantũq́ intereſt,quòd Machumet illam uirtutem Alcorano ſuo uendicat,per quem redimendi ſint, ſi uel nouiſsimo die fidem ei adhibeant. Paradiſum uoluptatibus corporis affluentẽ, poſt Corinthum & Papiam Hierapolitanũ,qui Chiliaſtarum hæreſim cõdidiſſe fertur,Machumet fabulatur. Chriſtum non eſſe mortuum, ſed fruſtratis Iudæis ad cœlos euectũ,mentitur cum Cerdone,& Marco, qui putatiuè paſſum dicit: & Manichæis.cum Saturnino quoq; , & Baſilide, qui Simonem Cyrenaicum pro ipſo crucifixum eſſe cõmenti ſunt. Formam corporis humani Deo tribuit, cum Andianis,qui & Anthropomorphitæ. Trinitatẽ negat, cum Noetianis,& Sabellianis,qui & Patripaſsiani: aſſerentibus eundem patrem, filium, & ſpiritũ ſanctum. Hæreſis etiam quæ Cata Aeſchinem dicitur, Chriſtum eundem dicit cum patre. Praxeas quoq; & Hermogenes,deum ſe ſibi filium conſtituiſſe dogmatizabant. Multo autem inſanius hæreſis quædam innominata, triformem deum fingit,ut quædam pars ſit pater,quædam filius, quædam ſpiritusſanctus.

Cæterùm plurimæ ſectæ à temporibus ſeruatoris uſq; ad Machumetem negarunt IESVM CHRISTVM eſſe filiũ Dei. Quarum aliquas enumerare cõſtitui,ut euidentius cernatur,Satanã hoſtem Dei & generis humani improbiſsimum,nulli dogmati æquè infeſtũ eſſe,atq; incarnationi filij Dei: in qua uera dei noticia continetur & remiſsio peccatorum, uita deniq; æterna. Simulq́ uerſutia diaboli agnoſcaẽ,qui ſub nde inouo inuolucro ueteres & lætiferas opiniones tegere conatur. Adhæc iudicium Dei ſpectetur aduerſum eos qui Dei uerbo incarnato impiè contradixerunt. Quorum hæreſes quædã etſi longiore tempore durauerunt,omnes tamen extinctæ ſunt,& ſenſerunt quòd Dominus hoſtibus ſuis cõminatus eſt Lucæ xx.cap. Omnis qui ceciderit ſupra illum lapidem, conquaſſabitur: ſupra quem autem ceciderit,comminuet illum. Neq; diffidendum eſt, quin ſi domi primùm res noſtræ ad diuini uerbi regulam componerentur, deinde uiri eccleſiaſtici,& magiſtratus Chriſtiani, populusq́ totus fidelium iungerent ſtudia & operas ad Machumeticam impietatem expugnandã armis ſpiritualibus,breui Machumet uileſceret,eiusq́ doctrina in contemptũ abiret, Chriſtiq́ regnum tolleret altè caput in ijs regionibus,quæ hodie principi tenebrarum ſeruiunt,olim eccleſijs Chriſti ornatiſsimæ fuerunt.

Vtq́ à temporibus Chriſti ordiamur, Matthęi xxij cap. ſatis apparet, Phariſæorum fuiſſe opinionem falſam,Meſsiam nõ Deum Deiq́ filiũ,ſed tantũ hominem exiſtere. Quos ualidiſsimè cõfutat Dominus teſtimonio Pſalmi cx. Capite quoq; xvi. in Euangelio Matthæi,uarię ſententiæ hominum de Chriſto referuntur: quæ omnes eò tendunt,non Dei filium, ſed tantum hominem eſſe. Quibus opinionibus uanis Petrus nomine apoſtolorum orthodoxam et catholicam opponit confeſsionem,quòd ſit Chriſtus filius Dei uiui.

Mox poſt aſcenſionem Domini exorta eſt hæreſis Gaiana,ſeu Nicolaitarum, quos Ioannes in epiſtola ſua notat, uocans Antichriſtos, qui Chriſtum negarent in carne ueniſſe,& putarent non eſſe filium Dei: ut eſt apud Tertullianum.

Apoſtolorum quoq; temporibus, Claudio imperante Romanis, Simon Samarita, in quem Petrus horrendam ſententiã tulit, auſus eſt ſe iactare ſummam uirtutem, hoc eſt, ſummum Deum: & tempore Tiberij apparuiſſe putatiuè in filij perſona, in monte Sina legem Iudæis dediſſe in perſona patris, ſuper apoſtolos autem in linguis igneis & in cæteris gentibus quaſi ſpiritum ſanctum aduentaſſe. De quo Irenæus, Auguſtinus, Euſebius, &c.

Menander ſucceſsit Simoni, ſcutũ diaboli, qui præceptoris ſui Simonis impudentiſsimam gloriationem in ſe tráſtulit, ſemet ſaluatorem dicens, qui ad hominũ ſalutẽ de cœleſtib. & inuiſibilibus ſeculis deſtinatus fuerit. Idemq; in ſuo, nõ in Chriſti nomine baptiſauit. Cuius meminit Irenæus, Auguſt. Euſeb. et alij.

Ebion, à quo prognati ſunt Ebionei, ſeu Ebionitæ, CHRISTVM ſolum hominem putauit, & per profectũ uitæ ac uirtutis uirum iuſtum affectũ, ut in Euſebij chronicis, & Auguſtini libro de hæreſibus, & alijs eiuſdem argumenti legitur.

Carpocrates & Cerinthus, IESVM tantum eſſe hominem dogmatizauerũt, authoribus Tertulliano, & Auguſtino, &c.

Marcion deniq; Cerdonis diſcipulus, eandẽ uindicauit impietatẽ, uiuentibus adhuc Apoſtolis. Cuius impium dogma Lucanus excepit, authore Tertulliano.

Sethiani quidam putauerunt, Sem filium Noe, Chriſtum eſſe.

Alogiani autẽ, uſq; adeò uerbũ & filiũ Dei renuerunt, ut etiã Ioannis Euangelium reſpuerint, eo quòd in eius principio ſcribitur: In principio erat uerbum, & reliqua. De utraq; hæreſi Auguſtinus ſcribit, poſt alios.

Theodotiani tradiderunt Chriſtum hominem tantũ eſſe, quanq; conceptum ex ſpiritu ſancto, natum ex uirgine: ut Tertullianus & Auguſtinus ſcribunt. Quod Machumetis dogma refert proximè.

Origeniani non ueriti ſunt dicere, Chriſtum à patre tantum diſtare, quantum à Chriſto diſtent apoſtoli. teſtis Auguſtinus.

Artemonis hæreſim inſtaurauit Paulus Samoſatenus, ſub Galieno imperatore, circiter annum Domini cclxx. Quæ aſſeruit Chriſtum purum eſſe hominẽ, hoc eſt, abſq; Deo, idq; traditum ab apoſtolis. De quo Euſebius & Auguſtinus.

Paucis poſt annis Vrbicus genere Perſa, qui propter mentis uitium Manes, hoc eſt inſanus cognominatus eſt, à quo Manichæorum profluxit hæreſis, inſania elatus nunc ſe paracletum prædicabat, nunc conabatur oſtendere ſe formam CHRISTI gerere, duodecim eligens diſcipulos, quos ad prædicandum ſtulta & impia, & à diuerſis hæreticis mutuata dogmata mittebat. De quo Euſebius, Auguſtinus, alij.

Reddita pace eccleſijs poſt Diocletiani perſecutionem, Arrianæ hæreſeos incendium exarſit, circa cccxx annum ſalutis recuperatæ. Quod multos epiſcopos & principes inuoluit, ac diutiſsimè CHRISTI eccleſiam exercuit. Docuit autem impius Arrius, CHRISTVM non eſſe ſubſtantiæ eiuſdem cum patre. De quo Euſebius & Theodoritus copioſe, nec non Auguſtinus, & alij.

Circa ſalutis noſtræ annum ccclviij. Photinus Antiochenus præſul impium dogma protulit, idem cum Samoſatena hæreſi re ipſa, uerbis autem abludens. Docuit enim Photinus, deum omnipotentẽ unum eſſe, qui proprio uerbo condiderit uniuerſa. Refugiebat autẽ CHRISTI filij Dei natiuitatẽ & exiſtentiam ante ſecula profiteri. De quo in V. lib. Tripartitæ hiſtoriæ.

Theodoſio & Valentiniano imperantibus, Neſtorius epiſcopus Cõſtantinopolitanus, tardioris ingenij hominibus uiſus eſt cum Samoſateno Paulo & Photino CHRISTVM dicere purum hominem. Quod opinatus etiam eſt Sergius monachus, qui dogma iſtud ſceleſtum tradidit Machumeti. Atqui Neſtorius non

detraxit

detraxit prorſus CHRISTO diuinitatem, ſed ab humana natura in Chriſto ita ſeparauit diuinã, ut duas perſonas fingeret impius ſomniator. Vnde argutabatur: Quum Maria homo fuerit, Deus nõ eſt, quem illa genuit: Et qui adoleuit ritu hominũ bimeſtris & trimeſtris exiſtens, Deus haudquaquã eſt. Neq; Mariam Dei genitricem appellandã eſſe, impius hęreſiarcha latrauit. Neq; fas, credere illum Deum, qui pependit in cruce, qui mortuus eſt. Interim uerbi Dei ſubſiſtentiam cõfitebatur, & CHRISTÕ pro merito collatã eſſe diuinitatem. De quo Hiſtoria tripartita & Nicephorus meminerunt, & multa in ſcriptis Cyrilli extant. Eodem Theodoſio imperante anno cccxlviiij contraria hæreſis oborta eſt authore Eutychete archimãdrita, ſeu abbate Cõſtantinopolitano. cui fauit Theodoſius, ut fuit magnæ leuitatis, qui Neſtoriũ cum libris ſuis penitus extinctum uoluit. Confudit autem Eutyches duas naturas in CHRISTO, & permiſcuit, ut humanam detraheret, diuinam duntaxat reliquam faceret. De quo Vigilius copioſe ſcribit.

Ex ea uerò Eutychetis ueſana doctrinæ progenita eſt Monothelitarũ hęreſis, quæ Chriſto unam tantũ uoluntatem, nempe diuinam tribuebat, adeoq; uerbo rum pręſtigijs humanitate ſpoliabat. Quo errore implicitus fuit etiam Heraclius imperator, per Cyrum & Pyrrhum epiſcopos.

Quæ impia doctrina imperatoris & procerũ eccleſiaſticorum authoritate iam confirmata in populo Chriſtiano, unà cum ſuperſtitioſa cultura diuorum, & in primis uirginis Mariæ matris Domini, uenerationeq; imaginũ, non parũ iuuerunt ſacrilega dogmata Machumetis & ſociorũ eius, aduerſum CHRISTI Seruatoris diuinitatẽ, & ſacerrimũ trinitatis myſteriũ, & colorẽ aliquẽ uerisimilitudinis apud rudes homines adhibuerunt, ſimulq; totum populũ Chriſtianũ idololatriæ ſuſpectũ reddiderunt. Id quod animaduertere licet in aliquot locis Alcorani. Quum enim Monothelitæ CHRISTO adimerent uoluntatẽ humanam, nec cõcederent ueri hominis perfectã naturã: Machumet cõtrà probat fuiſſe hominem, quippe qui comederit & biberit, & reliqua cum hominibus communia habuerit. Sicut & Eſaias adſtruit Meſsiæ humanitatem perfectam, loquens de Emanuele, quòd butyrũ & mel comedet: hoc eſt, ritu infantiũ alendus ſit. Deinde cum diuã Virginẽ cõſtaret coli à multis Chriſtianis ſuperſtitioſius, ut hodie quoq; fit, dum eius opem ſuperſtitioſi implorant, reginam cœli, & ſtellam maris, ſpem & uitã ſuam appellantes: Hinc inuehitur in Chriſtianos Machumet, quòd tres deos colant, patrem, & matrem, & filiũ: ad hæc ſimulacra, quę nec uideant, nec audiant, nec iuuare aut obeſſe poſsint, uenerentur. Et crebrò ingeminat, unũ eſſe deum, erroneos autẽ ei conſortes adiungere: quæ ſumma impietas ſit.

Expoſitis ergò rationibus, quę planè oſtendunt, neq; Dei gloriam obſcurare, neq; moribus & doctrinæ Chriſtianæ, neq; ullo pacto eccleſiã labefacere, quòd Machumetis doctrina & res geſtæ iterum ex typographica officina prodeunt in manus ſtudioſorũ: paucis iam, Patres & domini reuerẽdiſsimi, perſtringã utilitates aliquot redituras ad lectorem attentum, & cum iudicio in libris alienæ religionis uerſantẽ: (quod ubiq; facere conuenit, etiã in eccleſiæ doctoribus) ut nemo nõ cernat, in hac editione nullũ piaculũ, aut ſcelus aut errorẽ admiſſum eſſe.

Primùm enim, uix ullum ſcriptum extat, aut memoria rei geſtæ, ubi cernantur euidentius horrenda iudicia Dei aduerſum eos homines, qui reuelatam ſibi ueritatem nõ habent in precio, ut fiant ſalui: pluriſq; faciunt uoluptates corporis, & diuitias, & alia quæ caro inimica ſpiritui expetit. Qui turpiſsima ingratitudine ſua Deum clementẽ prouocant, ut ſua gratia & cœleſti cuſtodia deſtitutos permittat ludibrijs Satanæ, & nunciorum eius uerſutiæ atq; deceptionibus, ut

mente capti mendacio palpabili credant, & clariſsimam ueritatem reſpuant, ſub ſpecie pietatis etiam flagitia magna perpetrantes. Arabia namque, in qua Machumetica hæreſis edita primùm adoleuit, ac ſota eſt, deinde collectis uiribus in alias regiones irrumpens, populos à CHRISTO Seruatore abduxit, quàm ornatos doctrina & pietate olim Epiſcopos habuit? Quàm florentes & optimè inſtitutæ in ea fuerunt eccleſiæ? Quàm copioſe lux Euangelij ſeſe diffuderat in eo populo? Cuius nominatim etiam Spiritus ſanctus in prohhetis meminit, quum ſermo fit de uocatione gentium ad regnum CHRISTI: uelut Pſalmo ſeptuageſimoprimo: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et iterum: Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipſo ſemper, tota die benedicent ei. Et Eſaiæ capite ſexageſimo, ubi ſub nomine Hieruſalem ſermo eſt de CHRISTI eccleſia ex Iudæis & gentibus congreganda: Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes, & reliqua. Verùm epiſcopis ad priuatæ rei ſtudium conuerſis, & negligentibus ſuum munus: Principibus quoque magis incumbentibus expilatio ni plebis, quàm ſtudio tuendi & conſeruandi ueram religionem in populis creditis à Domino Deo ſuæ fidei, perſequētibus inſuper ſtudioſos ſynceræ pietatis (ut fecit Imperator Valens, Arriana impietate deprauatus: & epiſcopus Lucius, eiuſdem hæreſeos ſectator) plebs miſera, uelut ouicularum grex paſtore deſtitutus, abijt in diuerſas opiniones, & ſecuta eſt affectus ſuos peculios, ut omnes homines natura ſunt procliues ad malum, & ſemper indigent habenis, ut in uijs Domini rectâ progrediantur.

Hinc cœpit res Chriſtiana inclinare ad occaſum apud Arabes, ut paulatim eccleſiaſtica diſciplina & CHRISTI noticia exoleſcerent, & diuinæ ſcripturæ nomina, & umbra quædam tenuis relinqueretur. Simul etiam liberalis educatio iuuentutis, & artes bonæ expirarunt. Vt horrida barbaries tandem, & denſa ignorātia omnium rerum bonarum, planum aditum præberent princi pi tenebrarum, eiuſq́ legatis artificio decipiendi egregiè inſtructis, omnia tranſfigendi pro ſua peſsima libidine in populo infelici. Quocirca eximium organum Satanæ Machumet, adiuuantibus duobus hæreticis profugis, & duobus apoſtatis Iudæis per doctrinam ſtolidam, impiam, furioſam, ſibi contradicentem in plurimis dogmatibus, quas tamen ſutelas oracula Dei, eaq́ per Gabrielem cœlitus delata aſſerere nihil ueritus eſt, Arabes primùm, & alios deinde populos Satanæ laqueis ita innexuit, ut pro ſuperſtitione & uaniſsimis nænijs nihil facere aut pati, non denique mortem occumbere recuſent: ſempiternam autem ueritatem, & ueram unius Dei religionem aſpernentur, oderint, omni genere malorum perſequantur. Quem iſta propius intuentem in Alcorano, & perpendentem, non horror, non ingens dolor inuadat? non metus iudiciorum Dei concutiat? non cura ſalutis ſuæ tangat ac moueat, ut ardentius oret, Deoq́ maiorem gratitudinem exhibere ſtudeat, pro ſummo & ineſtimabili bono reuelatæ ueritatis ſalutiferæ per Domini gratiam? Cui non ueternus excutiatur & ſegnities in operibus diuinis, ut uerbum Dei meditetur die ac nocte, idq́ue ſancta uita exprimat, & alijs monitor, hortator, impulſor ſedulus inſtet, ne per negligentiam & cōtemptum rerum diuinarum in illud barathrum ignorantiæ & impietatis & perditionis præcipitentur?

Deinde magnum eſt operæprecium cognouiſſe miſeram conditionem & infelicem ſtatum eorum, qui à Turcis abducuntur in ſeruitutem. Quæ res non

ex decerptis particulis doctrinæ Machumeticæ probè cognoſci poteſt: ſed perſpecta tota Machumetis doctrina ex ipſius Alcorano, quo religio & politia, & omnia Turcarum negotia reguntur, tum demum licebit æſtimare, in qualem dominatum trahantur captiui Chriſtiani, in quàm ueſanum & perplexum doctrinæ genus, in quàm peruerſam religionem. Graue quidem eſt ſpoliari facultatibus, abduci à patria, rapi à parentibus, uxore, liberis, & chariſsimis hominibus, adigi ad immoderatos labores, malignè paſci, flagris cædi, ferre multa indigna. Sed hæc leuia ſunt præ illis, quæ animo pio perpetienda ſunt.

Quid enim acerbius queat accidere homini uel mediocri pietate imbuto, quàm priuatum ſolatio Euangelicæ prædicationis, audire inauſpicatas fabulas doctrinæ Machumeticæ? ſpoliatum ſacris & rei diuinæ exercitio, ſpectare inſtituta prophana, eaq; laudibus ad cœlos euehi cum eleuatione Chriſtianæ religionis? ſollicitari denique modis omnibus ad abominabiles & leuiferas nugas? Hic dolores & acerbiſsimi cruciatus animo pio infliguntur: hic tenduntur laquei conſcientiarum, hic pericula urgent, hic grauiſsimæ tentationes circunſtant hominem. Quam ſanè conditionem uiuendi, uel potius ſeruiendi inter Turcas, qui non reformidat, ſecurus indulget affectibus, neque dolet uicem fratrum Chriſtianorum, qui iam ſunt in eam ſortem pertracti, aut periclitantur, ut breui deueniant in Turcicam ſeruitutem: eum exiſtimo mente ac ſenſu carere humano, & quouis trunco ac lapide ſtupidiorem eſſe.

Veteres certè Chriſtiani periculoſiſsimam uitæ rationem ſub infidelibus principibus & populis intelligentes, inter præcipua pietatis opera poſuerunt redemptionem captiuorum, & liberaliter rum priuatas opes tum eccleſiaſticas erogarunt ad liberandos homines, quos Perſæ, Parthi, Gothi, Vandali, & alij pagani ceperant. Ad eandem pietatem extimulabit cognitio doctrinæ Machumeticæ homines, qui modò non ſunt profligata mente, ut emendatione uitæ, ſtudio innocentiæ & bonorum operum, conſilio prudenti, orationibus pijs prouideant, ne in eam miſeriam adducantur: fratres etiam, qui tyrannide hoſtium impiorum premuntur, iuuent precibus apud Deum, & omnibus facultatibus. Denique ſupplicent pro perſecutoribus, ut pater miſericordiarum dignetur eis bonam mentem reddere, ac errorum nebulis ſublatis infundere ueritatis lucem, quo à laqueis diaboli erepti, deſinant CHRISTI gloriæ, quantum in ſe eſt, obſiſtere, & eius cultores ad defectionem atque perfidiā extremam trahere.

Præterea collatio Alcorani ad ſcripturas diuinas aptiſsima eſt, quæ dignitatem, excellentiam, maieſtatem doctrinæ Chriſtianæ illuſtret, hominumq; mores & corrupta iudicia corripiat: quorum pars faſtidit canonicam & orthodoxam doctrinam, pars iniquiſsimè fert ſe admoneri uerbo Dei: alij, quorum præcipuè intereſt curare, ut in Eccleſia per idoneos miniſtros Chriſtiana doctrina proponatur, & ſcholæ ſint rectè inſtitutæ, negligunt ſibi diuinitus iniunctum munus. Eſt enim in ſanctis ſcripturis ueteris ac noui Teſtamenti, ſolida ubiq; ueritas: in Alcorano ſcatent abſurda mendacia. In ſanctis ſcripturis omnia ſibi conſentiunt, etiam diuerſo tempore ſcripta: in conflando Alcorano Machumet cum pauculis adiutoribus non potuerunt ſibi conſtare, quin crebras ponerent antilogias, & enunciata ex diametro pugnantia. Sacræ literæ ſequuntur naturam & optimam rationem dicendi, ut omnia ſint plana,

ſimplicia, fidei & charitatis rectiſsimę normæ quadrantia: in Alcorano ſine ordine res congeruntur, omniaq; ſparguntur confuſe atque perturbatè, ut quædam Labyrintho inexplicabiliora ſint, etiam confeſsione illorũ qui exercitati ſunt in doctrina Machumetis. Nulla propè argumenti explicatio ritè confecta ineſt, nullus lepos aut ſuauitas orationis, quæ lectorem detinere poſsit, unico rhythmo excepto, ob quem Saraceni Alcoranum mirificè prædicāt. Vtq; ſemel dicam, Scriptura oracularis aurum & argentum ſepties purgatum, & triticum purgatiſsimum, & lux clariſsima exiſtit: doctrina Machumetis ſcoria, & inanes paleæ, & denſiſsimæ tenebræ iudicari debet.

In doctrina CHRISTI apparet, quod pollicetur, iugũ ſuaue, & onus leue: in Alcorani codice iugum durum & inſuaue, & onera difficillima: quãtumuis Machumet promittat ſe religionis rationem faciliorem attuliſſe, uideaturq; uiribus hominis tribuere ſalutis æternæ adeptionem. Cur igitur tam moleſtum eſt profeſsis CHRISTVM, eius doctrinam auſcultare: quum Machumetiſtas non pigeat, gnaros literarum, quotidie tempus aliquãtum lectioni Alcorani tribuere? Quanta reprehenſione digni ſunt literarum ſtudioſi, qui nugis ineptiſsimis ſæpe delectantur, & in eis bonam partem uitæ conterunt, ſacras autem literas faſtidioſe relinquunt, aut ſummo cum tædio legunt: quum Alcoran inter Machumetanæ philoſophiæ ſtudioſos ſtatis horis, utq; uocant, canonicis, perlegatur ſingulis menſibus. Cur in proceribus Chriſtianis tam leuis eſt cura, ut doctrina pietatis per idoneos uiros colatur ſeduló & dextrè in Eccleſia: ut ſcholis pręficiantur magiſtri ſanctis moribus, & eruditione minimè uulgari præditi, qui iuuentutem rectè inſtituant ad pietatem, & prudentiam, & eloquendi facultatē, unde reip. uiri ſuppetant, qui eam feliciter gubernare poſsint: ut rebus tam neceſſarijs, & ſine quibus nullo pacto incolumis poteſt quæcunq; ciuitas conſiſtere, legitima portio eccleſiaſticarum opum impendatur? ut de priuatis hic taceam. Si quidē Alcorano docendo magnifica gymnaſia deſtinata ſunt, & opes ingentes, quibus ingenia excitenẽ, foueāturq; tam qui docent, quàm qui diſcunt perbenignè. Cæterum Alcorano reguntur nō tãtum cæremoniæ, & religionem ſpectantia, uerumetiam politica tam in caſtris quàm domi. Vnde nomophylaces, qui hodie Turcarum dialecto uocantur leſcherchadrij, poteſtatem habent retractandi ſententias per imperatorem latas, ſi legibus Machumetis repugnēt. Quæ autem hodie in populo Chriſtiano doctrinæ cœleſtis reuerentia? Vulgares homines admoneri ſe, & uitia ſua carpi non ferunt æquo animo, ſed recalcitrant undiq;, dicentes ſe nolle regi à ſacerdotibus. Magiſtratus autem tantum non crimen læſæ maieſtatis interpretantur, ſi acta eorum aliquando ſacræ doctrinæ pugnãtia redarguantur Dei uerbo. Quæ ingratitudo & peruerſitas magnum profectò malum dabunt, niſi corrigantur.

Adhæc perſpectus Alcoran mirificè monſtrat, quàm faciant imprudenter illi magiſtratus, qui prohibendo Euangelij prædicationem, conantur ueterem (ut aiunt) fidem retinere, & confirmare ſuam poteſtatem uel tyrannidem, & prohibere motus atq; nouationes rerum. Quo facto, iſti ſibi & ſubdito populo peſsimè conſulunt. Quandoquidem illud plurimum fuuit conatus Machumetis, quia reperit in Arabia populum barbarum, & ſtupidum, ſine cognitione rerum, ſine doctrina cœleſti: qui nomina duntaxat euangelij & ueteris teſtamenti haberet, ac tenuē noticiā Chriſti. Nam per initia reſtitit populus Machumetis & diſcipulorum eius doctrinæ ijs rationibus friuolis, quæ in ore uulgi carentis ſolida gratiæ & fidei doctrina hodie que audiuntur: Maiores noſtri uixerunt, & mortui ſunt in hac religione: quapropter & nos eam retinebimus

pertina-

pertinaciter. Principes noſtri ſic tradiderunt,ſic uitæ exemplo præeunt: qui nobis ſequẽdi ſunt. Machumet homo eſt nulla re inſigni cõmendatus, nec edit miracula,nec ei adhærent homines nobiles & potentiores,ſed infimæ ſortis & qua ſi colluuies hominũ: cur igitur fidem illi adhiberemus,& in partes eius deſcende remus? Verùm eas obiectiones,& ſimiles, facilimum fuit Machumeti ſoluere, quemadmodum in Alcorano cernitur. Et quia populus Arabicus non fuit certis ac ſolidis ſententijs diuinæ ſcripturæ uelut anchoris confirmatus, aduerſum fluctus aduerſariæ poteſtatis,haudquàq; in certamine quod nõ tantum aduerſus carnem & ſanguinẽ,ſed magis aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores harum tenebrarũ, contra ſpiritualia nequiciæ in cœleſtibus fuit,ſine armatura Dei perſtiterunt,ſed palearũ ritu uentis impiæ doctrinæ abrepti ſunt. Quum enim Machumet cum ſuis diſcipulis aliquãdiu ſubintrando ædes, quæſiuiſſet ſectatores,confiſi iam partibus ſuis auctis, in apertum protulerunt monſtrum adultum: quumq; pars populi induiſſet perſuaſionem, quòd Machumet ueritatem traderet, pars ſimularet uel ob temporariũ commodum,uel ex metu periculorũ,obtinuit in uulgo Arabico imperiũ Machumet,principesq; oppreſsi & extincti ſunt,quorũ culpa infelix populus pſeudoprophetis obiectus eſt. Habet etiam ætas noſtra exemplum recens & uiuidum in regno Monaſterienſi ana baptiſtarum. Quod niſi diuina prouidentia, & principum quorundam atq; uirorum optimorum,qui CHRISTI Euangelio gaudent,opera fuiſſet deſtructum, ſtaret hodie in media Gemania regnum per omnia ſimile Machumetico in Arabia,quod ſe per temporis interualla diffudit in omnes habitati orbis partes.

Iam uerò quem non ſeculum hoc turbatiſsimũ excitet, ut pericula, quæ undiq; nobis imminent,circumſpiciat, quando res Chriſtianæ & Turcarũ inter ſe confligunt atq; permixtæ ſunt, ut alij cum Turcis fœdus habeant, alij bella gerant, fiantq; incurſiones hoſtium propè quotidianæ, quibus fratres ab oculis noſtris abducuntur? Quidq; de nobis ſtatuerit Dominus, ignoratur,quũ ſint omnes ordines Chriſtiani populi multis & magnis uitijs deprauati,& parua cogitatio de uita emendanda. Quare mihi uidetur hoc tempore lectio Alcorani nõ modò utilis,uerum etiam neceſſaria,ut melius ad omnem fortunam nos parare atq; inſtruere poſsimus. Siue enim abeundũ nobis in captiuitatem ſit, quod Deus auertat,ſiue in patria diutius uiuere permittatur, ſummopere cõducet inſpexiſſe in authentico libro Turcarum, quibus rationibus nitatur ipſorum religio, & quibus oppugnent fidem Chriſtianam: ſimulq; præparatas habere ſentẽtias uerißimas ex diuinis ſcripturis primùm, deinde ex hoſtium ſcriptis argumenta, quibus uelut ſuo gladio iugulentur. Nam in ſeruitutem abducti,& cauere ſibi melius poterunt,ut qui præternauigant periculoſa loca maris, antea de periculis admoniti: & magnã facultatem habebant inſinuandi CHRISTVM idoneis hominibus. Quibus autem concedetur patria frui,occaſione reperta,& quaſi oſtio aperto,uel ſcriptis,uel etiã uiua uoce tum Chriſtianis captis, tum uictoribus uiã ſalutis commodè indicare ſtudebunt, inſtitutis in hoc uiris, qui linguarum habeant peritiam,per quas intercedere poſsit commercium. Quæ cogitatio fortaſſe uidebitur aliquibus ſuperuacanea & ſtulta, quòd prædicaturus CHRISTVM inter Machumetiſtas uitæ periculum aditurus ſit, neq; ullum hominem adducturus Eccleſiæ: quandoquidem in ſuperſtitione ſua obſtinati, non ferant ſermonem contradicentem Alcorano. Equidem, licet ſtudium erudiendi alienos à Chriſto, & linguas primarias ad hoc negotium accommodandi, poſt concilium Baſilienſe totum deferbuit, multis rationibus in bonam ſpem erigor, ſi res diuina primùm domi rectè conſtituatur, deinde ſancti conatus in timore

Domini

Domini & prudenter ad infideles lucrifaciendos Chriſto extendantur, non parum effectum iri. Tantum experiri iuuet, Dominusq́ dabit ſucceſſum.

Eſt & illa nō parua utilitas ex lectione Alcorani, quòd inde capi poſſunt exhortationes & caſtigationes, exēplo prophetarum & apoſtolorum, & CHRISTI Seruatoris, qui exterorum dicta & facta in loco adhibuerunt, quibus Chriſtiani extimulentur ad officiū, ut uerbi gratia, quum uideamus aliquos Epicureos uel porcos magis uiuere, ut appareat eos futurū ſeculum non credere: an non acres correptiones erunt in eos, ſi obijciatur, quoties, quàm uehementer in Alcorano futuræ uitæ perſuaſio inculcetur? Grauis etiam obiurgatio eſt, Chriſtianos multos imagines ad religionis cultum adhibere, & diuos inuocare: quæ tamen Machumet, tenebricoſæ doctrinæ magiſter, cauenda & fugienda eſſe rationibus ſolidis euincit.

Deniq́ in doctrina Machumetis liquidiſsimè ſpectare licet, quàm uana & inefficacia ſint argumenta, quibus aliqui mentium deceptores Chriſtiano populo falſa dogmata uenditant, & fucant, & defendunt. Non uerentur enim ſeductores ſua commenta dicere uerbum Dei, nixa eſſe diuinis ſcripturis: id quod & Machumet fecit. Verùm quum pollicitationes magnificæ reuocantur ad ſacram ſcripturā, deprehenduntur uerbo Dei pugnare, & ſententiæ ſpiritus ſancti malignè in alienum ſenſum detortæ. Diu (inquiunt) durauit illa doctrina, ideo uera eſt, & recta, & ſalutaris. Atqui præſcriptio DCCCC annorū minimè patrocinatur falſæ & impiæ doctrinæ Machumetis. Allegant & multitudinem adhærentium, & potentiā, & ſanctimoniā. Verùm orbis maxima pars regitur Alcorano & potentiſsima in mundo: an propterea ſtatim eſt integra & ſyncera doctrina illius? Ea eſt etiam ſacerdotū & monachorū exquiſita ſpecies ſanctæ uitæ, ut nihil abſolutius dici poſsit. Vulgi autē ſanctimonia longè ſuperat minoritarū & cartuſianorum obſeruantias. Non tamen ex hominibus fides æſtimanda eſt, ſed ex religione ſeu uera ſeu falſa homines, ſint'ne cultores Dei, an minus. Quòd ſi diuitiæ, honos, uictoriæ, fortunæ ſucceſſus, aliaq́ pertinētia ad felicitatem temporariam alicui religioni bonitatem addunt, aut ueritatem, nulla eſt cum Machumetica religione cōparanda, cui hæc copioſiſsimè ſuppetunt. Sed ratio iſta longiſsimè fallit, ut niſi Turcæ alijq́ ſectatores Machumetis à ſuo duce ad Chriſtum tranſeant, æternæ damnationi adiudicati ſint.

Poſtremò quæſtio nobiliſsima de Antichriſto inter theologos, & in quam meritò incumbunt omnes pij, explicari non poteſt, niſi perſpecto Alcorano. Quum enim aliquot eruditi homines noſtri æui, & qui ante annos ducentos ſcripſerunt, Machumetem caput & ſectæ ipſius totum (ut ita dicam) corpus Antichriſtū dicāt, de quo Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocalypſi uaticinati ſunt, nihil hac de re poterit exactè conſtitui, niſi uniuerſam Machumetis doctrinā & inſtituta ex ipſius organo cognita, cum prophetijs conferamus. Tum enim demum licebit certum aliquid colligere, an ſectam Arabicam cum partibus omnibus pro Antichriſto accipiamus: an alium perueſtigemus, qui iam uenerit, aut uenturus expectetur.

Et quia mentio Antichriſti facta eſt, peto, Viri ornatiſsimi, ut concedatur mihi pauliſper, ex quo planiſsimè poterit perſpici, quòd editio Alcorani eccleſiæ Chriſti nō pericula ſtruit, ſed periculorū indiciū facit: nō lædit, ſed iuuat: quodq́ priuato affectu aliquo ducuntur, qui factum noſtrum damnant. Ponamus enim, Antichriſtum (quem ueteres aliquot theologi tradiderunt annis tantum tribus & ſex menſibus eccleſiam perſecuturū, & in templo Hieroſolymitano ſeſſurum eſſe tanquàm Deum) iam in Babylone, aut ulterius etiā in India, docere impietatem

tatem & omnem nequitiem, aliosq́ in ſectam ſuã adducere perſuaſionibus falſis, alios promiſsis, alios terrore atq; ſupplicijs: agere etiã iniuſtiſsimè, turpiter, nefariè, immaniter: ut omnis malicia & nequities, & diabolicæ operationes Antichriſtum obſident. Afferat autẽ ad nos uir cui meritò fides nõ denegetur, eius uniuerſam doctrinã & facta pleniſsimè deſcripta. Non'ne typographi certatim eum librum in omnes linguas tranſlatũ citò ſpargerẽt per omnes nationes? Nec quiſq; cordatus & æqui iudicij homo reprehenderet eorum factum, ſed laudarent omnes boni & ſapientes, quòd ſua diligentia effecerint, ut homines impendentium malorum præmoniti ſeſe præparent, quo per Dei gratiã in tentatione ſubſiſtere poſsint. Et quod peccatum in editiõe Alcorani, quo religio & leges Turcarum continentur, nec nõ aliorum librorum ſpectatæ fidei, quæ res Turcarum docent, admiſſum eſt, quum Turcæ ritu Antichriſtiano iam graſſentur, & uicinos fratres atque fidei conſortes immaniter affligant, uideanturq́ propè in foribus noſtris conſiſtere? cur non potius fauorem quàm odium experimur, qui curauimus edi libros tempeſtati noſtræ maximè accommodos: cur non laudem magis quàm uituperationem reportamus, qui prodeſſe uoluimus cunctis, nemini obeſſe?

Verumenimuero, Domini & patres colendiſsimi, religione, ſanctimonia, eruditioneq́, ſapientia ornatiſsimi uiri, quum pateat, libros ethnicorũ, Iudæorũ, libros etiã curioſis & ſuperſtitioſis & maleficis artifibus refertos imprimi, nulla id lege prohibente, nullo id ſapiente uiro improbante, in quibus non minus eſt prophanæ & impiæ doctrinæ, quàm in Machumeticis libris: quum theologia, ut aliæ ſcientiæ, non modò religionem ueram tradere, ſed etiam contraria illi cognoſcere & iudicare ſoleat: quum expoſitio doctrinæ Machumetis & rerum geſtarum, pars ſit hiſtoriæ, & quidem eccleſiaſticæ quæ digniſsima lectu iudicatur ab omnibus ſano iudicio præditis: quum anteſignani fidei orthodoxæ & catholicæ, fraudes hæreticorũ in lucem, & quaſi ad eccleſiæ tribunalia protrahere ſtuduerint: quum ante inuentã typographiam editus ſit olim Alcoran, & in bibliothecas diffuſus, extentq́ in ſcriptis excellẽtium uirorum in eccleſia, quæ in Alcorano ſunt maximè prophana: quum lectionẽ Alcorani afferre multiplicem fructum oſtenderim: Nihil dubito, uos editionem iſtam probare, neq; ullum prudentem hominem re diligentius perpenſa damnaturum. Nam de calumniatoribus, quibus nihil ita rectè, ſyncere, pieq́ factũ eſt, ut non machinentur inde negocium bonis uiris faceſſere, minus curandum uidetur. Quos authoritate ueſtra, & ſtudio erga eos qui eccleſiam Domini pro ſua uirili iuuare & amplificare cupiunt, à fortunis & fama noſtra repelletis.

APOLOGIAE THEODORI Bibliandri pro Alcorani editione FINIS.

EPISTOLA DOMINI PETRI

ABBATIS, AD DOMINVM BERNHARDVM CLAræuallis Abbatem, de tranſlatione ſua, qua fecit transferri ex Arabico in Latinum, ſectam, ſiue hæreſim Saracenorum.

Singulari ueneratione colēdo, totis charitatis brachijs amplectēdo, indiuiduo cordis noſtri hoſpiti, Domino Bernhardo Claręuallis Abbati, frater Petrus humilis Cluniacēſis Abbas ſalutem ad quā ſuſpirat æternā. Mitto uobis chariſſime nouā tranſlationē noſtrā, cōtra peſſimum nequam Machumet hæreſim diſputantem. Quæ nuper dum in Hiſpanijs morarer meo ſtudio de Arabica uerſa eſt in latinam. Feci autem eam trāſferri à perito utriuſq; linguæ uiro magiſtrò Petro Toletano. Sed quia lingua Latina non ei adeò familiaris uel nota erat, ut Arabica, dedi ei coadiutorē doctum uirum dilectum filium & fratrem Petrū notarium noſtrum, reuerentiæ ueſtrę, ut extimo, bene cognitum. Qui uerba Latina impolitè uel confuſe plerumque ab eo prolata poliens et ordinans, epiſtolam, imò libellum multis, ut credo, propter ignotarum rerum notitiam perutilem futurum perfecit. Sed & totam impiam ſectam, uitamq; nefarij hominis, ac legem, quam Alcoran, id eſt, collectaneum prę ceptorum appellauit, ſibiq; ab angelo Gabriele de cœlo callatam miſerrimis hominib. perſuaſit, nihilominus ex Arabico ad Latinitatē per duxi interpretātib. ſcilicet uiris utriuſq; linguæ peritis, Roberto Retenenſi de Anglia, qui nunc Papilonenſis eccleſiæ archidiaconus eſt: Hermanno quoq; Dalmata acutiſſimi & literati ingenij ſcholaſtico. Quos in Hiſpania circa* Hiberum Aſtrologicæ arti ſtudentes inueni, eoſq; ad hæc faciendum multo pretio conduxi. Fuit autem in hoc opere intentio mea, ut morem illum patrum ſequerer, quo nullam unquam ſuorum temporū uel leuiſſimam, ut ſic dicam, hæreſim, ſilendo prætererunt, quin ei totis fidei uirib. reſiſterent, & ſcriptis atq; diſputationib. eſſe deteſtandam ac damnabilem demonſtrarent. Hæc ego de hoc pręcipuo errore errorum, de hac fece uniuerſarū hęreſum, in quā, omnium diabolicarum ſectarum, quæ ab ipſo Saluatoris aduentu ortę ſunt, reliquiæ confluxerunt, facere uolui. Vt ſicut eius letali peſte dimidius penè orbis infectus agnoſcitur, ita quàm execrandus & cōculcandus detecta eius ſtultitia & turpitudine à neſcientibus agnoſcatur. Agnoſcetis ipſi legendo, & ſicut arbitror (ut dignum eſt) deflebitis, per tam nefarias & abiectiſſimas ſordes tantam humani generis partem deceptam, & à conditore ſuo per ſpurciſſimi hominis ſectam nefariam etiam poſt redemptoris gratiam tam leuiter auerſam. Specialiter autem uobis iſta omnia notificaui, ut & tanto amico ſtudia noſtra communicarem, & ad ſcribendum contra tam pernicioſum errorem illam ueſtram, quam noſtris diebus uobis Deus ſingulariter cōtulit, doctrinæ magnificentiam animarem. Nam licet hoc perditis, ut extimo, prodeſſe non poſſet, reſponſionem tamen condignam, ſicut contra alias hæreſes, ita & contra hanc peſtē Chriſtianū armariū habere deceret. Quam ſi ſuperfluam eſſe quibuſdā uiſum fuerit, quoniā quib. reſiſtere debeant talibus armis imminuti non aſſunt: nouitur, in republica magni regis quædam

Petrus Toletanus.
Petrus monachus Cluniac.
Alcoran.
Robertus Retenenſis.
Hermānus Dalmata.
** Ebora Plinio dicitur*
Cauſa tranſlationis Alcorani, & aliorum Arabicorum.
Hodie latius propagata eſt ſuperſtitio Machumetica.

fieri ad tutelam, quædam fieri ad decorem, quædam ad utrumque. Nam ad tutelam facta ſunt à Salomone pacifico arma, licet tempore ſuo minus neceſſaria. Præparati ſunt à Dauid ſumptus, parata & ornamenta templi diuini conſtructioni & ornatui deputata. ſed nec illa eius tempore alicui uſui profecerunt: ſed in uſus diuinos poſt eius tempora tranſierunt. Manſerunt itaque iſta aliquanto tempore ocioſa: Sed incumbente neceſſitate apparuerunt, quæ diu uacauerunt, fructuoſa. ./ Nec tamen, ut mihi uidetur, opus iſtud etiam hoc tempore ocioſum uocare debeo. Quia iuxta Apoſtolum, ueſtrum, eſt & omnium doctorum uirorum, omnem ſcientiam extollentem ſe aduerſus altitudinem Dei, omni ſtudio, uerbo & ſcripto impugnare, deſtruere, conculcare. Quod ſi hinc errantes conuerti non poſſunt, ſaltem infirmis Eccleſiæ, qui ſcandalizari & occultè moueri leuibus etiam ex cauſis ſolent, conſulere & prouidere doctus, uel doctior, ſi zelum habet iuſtitiæ, non debet negligere. Propono inde uobis patres omnes, & præcipuè patrem Auguſtinum. Qui licet Iulianum, Pelagianum, licet Fauſtum Manichæum uerbis & labore ſuo ad fidem rectam conuertere nequiuerit, non tamen quin de eorum errore magna contra eos uolumina conderet, omiſit. Sic de reliquis ſui temporis, et non ſui temporis hęreticis, ſic de Iudæis, ſic de Paganis faciens, non ſolum contra eos ſui temporis homines armauit, ſed etiam ad nos & ad poſteros omnes maximæ ædificationis & inſtructionis chariſma tranſmiſit. Si igitur reuerentiæ ueſtræ in his laborandi Deo adſpirante uoluntas fuerit, nam facultas per eius gratiam deeſſe nō poterit, reſcribite, & mittemus librum quemadmodum miſimus * ut per os ueſtrum ipſius laude repletum, ſpiritui nequiciæ ſpiritus benignus reſpōdeat, & Eccleſiæ ſuæ theſauros gazis ueſtræ ſapientiæ ſuppleat.

Contra peruerſam doctrinam pugnandum eſt modis omnibus.

Exemplo patrum hereſes detegendæ ac refellendæ.

** Videtur deeſſe partem, aut tale quiddam.*

INCIPIT QVAEDAM SVMMVLA BREVIS CONTRA HAERESES ET SECTAM diabolicæ fraudis Saracenorum, ſiue Iſmahelitarum.

SVmma totius hęreſis ac diabolicæ fraudis ſectę Saracenorum, ſiue Iſmahelitarum, hæc eſt. In primis primus & maximus ipſorum execrādus eſt error, quòd trinitatem in unitate deitatis negant. Sicq́ dum in una diuinitatis eſſentia trium perſonarum numerū nō credūt, in unitate numerū euitātes, dum ternarium numerū inquam omnium formarum principiū atq́ finē, ſicq́ rerū formatarum cauſam & originē atq́ terminū non recipiunt, Deū licet ore cōfitentes, ipſum penitus neſciunt. Ipſi aūt deuij, ipſi uariabiles, principiū uarietatis & alteratis omnis uidelicet binariū ſolū in unitate cōfitentur, ſcilicet ipſam diuinam eſſentiam, & eius animam. Vnde deū pluraliter loquentē introducit ſuū Alcoran, quo nomine legem ſuam nuncupāt. Et interpretat̄ Alcoran ex Arabico, collectio præceptorum. Illi autē cæci Deum creatorem patrē eſſe negant: quia ſecundum eos nullus fit pater ſine coitu. Chriſtū itaq́ licet ex diuino ſpiritu cōceptū, Dei filiū eſſe nō credunt, nec etiā Deū, ſed ꝓphetā bonū, ueraciſſimū, omnis mendacij atq́ peccati immunē, Mariæ filium ſine patre

Primò negant trinitatem, & binarium conſtituunt in diuinitate.

Legendū fortè Alteritatis.

Anima Dei.

Chriſtū ex parte agnoſcunt.

genitum, nunquam mortuum: quia morte non eſt dignus. Imò cum illum Iudæi interficere uellent, de manibus eorũ elapſum aſcendiſſe ad aſtra: ibiq́ nunc in carne uiuere in præſentia creatoris, uſq; ad aduentum Antichriſti. Quem, dum uenerit, Chriſtus idem gladio ſuo uirtutis interficiet, & Iudæos reliduos ad legem ſuã conuertet: Chriſtianos autem, qui iam à lõgo tempore legem eius atque euangelium perdiderunt, tum propter eiuſdem diſceſſum, tum etiam propter Apoſtolorum atq; diſcipulorum mortem, legẽ ſuam perfectè docebit. In qua omnes Chriſtiani, ſicut & illi primi ſui diſcipuli ſaluabũtur. Cum quibus ſimul & omnibus creaturis Seraphim, quem ipſi dicunt archangelum unum, ſonante buccina morietur & ipſe Chriſtus: poſtea reſurrecturus cum cæteris, & ad iudicium ſuos ducturus, eiſq; auxiliaturus, ſed nequaquam iudicaturus. Deus enim ſolus iudicabit: Prophetæ uerò & legati ſinguli cum ſuis & pro ſuis interceſſores aderunt, & auxiliatores. Sic enim docuit eos miſerrimus atq; impijſsimus Machumet, qui omnia ſacramenta Chriſtianæ pietatis, quibus maximè homines ſaluantur, abnegãs, iam penè tertiam humani generis partem, neſcimus quo Dei iudicio, inauditis fabularum deliramentis diabolo & morti æternæ contradidit. De quo quis fuerit, & quid docuerit, propter eos qui librum iſtum lecturi ſunt, ut ſcilicet quod legerint, melius intelligant, & quàm deteſtabilis tam uita quàm doctrina ipſius extiterint, ſciant, dicendum uidetur. Putant etiam quidam hunc Nicolaum illum, unum ex ſeptem diaconibus primis extitiſſe, & Nicolaitarum ab eo dictorum ſectam, quæ & in Apocalypſi Ioannis arguitur, hanc modernorum Saracenorum legem exiſtere. Somniant & alij alios, & ſicut lectionis incurioſi, & rerum geſtarum ignari, ſicut & in alijs caſibus, falſa quęlibet opinantur. Fuit autem iſte, ſicut etiam Chronica ab Anaſtaſio Romanæ Eccleſiæ bibliothecario de Græco in Latinum tranſlata apertiſſimè narrat, tempore imperatoris Heraclij, paulo poſt tempora magni & primi Gregorij Romani pontificis ante annos quingentos ferè & quinquaginta, Arabs natione, uilis genere, antiquæ primùm idololatriæ cultor, ſicut & alij Arabes tunc adhuc erant, ineruditus, nullarũ penè literarũ. Strenuus in ſecularibus, & calliditate multa de ignobili & egeno in diuitem & famoſum prouectus. Hic paulatim creſcendo, & cõtiguos quoſq; ac maximè ſanguinis propinquos inſidijs, rapinis, incurſionibus frequenter inſiſtendo: quos poterat furtim, quos poterat publicè occidendo, terrorem ſui auxit. Et ſæpe in congreſsionibus factus ſuperior, ad regnum ſuæ gentis aſpirare cœpit. Cumq́ uniuerſis pari modo reſiſtentibus, eiuſq; ignobilitatem contemnentibus, uideret ſe hac uia non poſſe conſequi quod ſperabat: quia ui gladij non potuit, religionis uelamine, & diuini prophetæ nomine rex fieri attentauit. Et quia inter barbaros barbarus, inter idololatras & ipſe idololatra habitabat, atq; inter iſtos, quos utpote præ cunctis gentibus tam diuinæ quàm humanæ legis expertes & ignaros, faciles ad ſeducendum eſſe nouerat, conceptæ iniquitati dare operam cœpit. Et quoniam prophetas Dei magnos fuiſſe homines audierat, prophetam eius ſe eſſe dicens, ut aliquid boni ſimularet, ex parte illos ab idololatria, nõ tamen ad Deum unum, ſed ad ſuę, quam parturire iam cœperat, hæreſis fallaciam, traducere conabatur. Cum interim iudicio illius, qui terribilis in conſilijs dicitur ſuper filios hominum, & qui miſeretur cui uult, & quem uult indurat, dedit Satan ſucceſſum

Antichriſtus à Chriſto conficiendus.

Chriſtiani doctrinam Chriſti amiſerunt: quam ipſe reducet.

Iudicium nouiſſimum.

Machumet quis, & quæ doctrina eius.

Apoc. 2.

Anaſtaſius bibliothecarius.

Alcoran tranſlatus auſpicijs Abbatis Cluniacenſis anno 1143.

Religionis ſimulatio, aucupium egregiũ.

Arabes ſtupidi capiuntur facile impoſturis.

Horrendũ Dei iudiciũ ſpectatur in ſecta iſta.

Sergius Neſtorianus Machumetis conſpirator.
errori, & Sergium monachum hæretici Neſtorij ſectatorem ab Eccleſia ex-
pulſum ad partes illas Arabiæ tranſmiſit, & monachum hæreticum pſeudo-
prophetæ coniunxit. Itaq; Sergius coniunctus Machumet, quod ei deerat,
ſuppleuit, & ſcripturas ſacras tam ueteris Teſtamenti quàm noui ſecundum
magiſtri ſui Neſtorij intellectum, qui ſaluatorem noſtrum Deum eſſe nega-
bat, partim prout ſibi uiſum eſt, ei exponēs, ſimulq; apocryphorum fabulis
eum pleniſsimè imbuens, Chriſtianum Neſtorianum effecit. Et ut tota ini-
quitatis plenitudo in Machumet conflúeret, & nihil ei ad perditionem ſui
uel aliorum deeſſet, adiuncti ſunt Iudæi hæretico. Et ne uerus Chriſtianus
fieret, doloſe præcauētes homini nouis rebus inhianti non ſcripturarum ue 1
ritatem, ſed fabulas ſuas, quibus nunc uſq; abundat Machumet, Iudęi inſibi
lant. Sic ab optimis doctoribus Iudæis & hæreticis Machumet inſtructus,
Ignorantia diuinæ ſciētiæ in errorem adduxit Arabes.
Alcoran ſuum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis, quàm ex hæreticorum
nęnijs confectam nefariam ſcripturam barbaro illo ſuo modo contexuit.
Quod paulatim per tomos à Gabriele, cuius iam nomē ex ſacra ſcriptura co
gnouerat, ſibi allatum mētitus, gentem Deum ignorātem letali hauſtu infe-
cit, & more talium oram calicis melle linens ſubſequente mortifero ueneno,
animas & corpora gētis miſerè (proh dolor) interemit. Sic planè ille impius
fecit, quando & Chriſtianam & Iudaicam legem collaudans, neutram tamē
† properando.
Chriſtus qualis à Machumete prædicatur.
tenendā eſſe cōfirmans, † propriando & repropriauit. Inde eſt, quod Moy- 2
ſen optimum prophetam fuiſſe, Chriſtum Deum maiorem omnibus extitiſ-
ſe confirmat, natum de uirgine prædicat, nuncium Dei, uerbum Dei, ſpiri-
tum Dei fatetur: nec nuncium, uerbum, aut ſpiritum, ut nos, aut intelligit,
aut fatetur. Filium Dei dici, aut credi, prorſus deridet. Et de humanæ ge-
nerationis ſimilitudine uaccinus homo filij Dei æternam natiuitatem me-
Reſurrectio carnis.
tiens, uel gignere uel generari Deum potuiſſe, quanto poteſt niſu, denegat
& ſubſannat. Reſurrectionem carnis ſæpe replicando adſtruit. Iudicium eſ-
Iudicium extremum.
ſe in fine ſeculi non à Chriſto, ſed à Deo exercendū eſſe, nō negat. Illi tamen
iudicio Chriſtum, ut omnium poſt Deū maximū, ac ſeipſum ac gentis ſuæ
Infernus.
præſidium affuturum, ueſanit. Inferni tormenta qualia ſibi libuit, & qualia 3
Paradiſus.
adinuenire magnum pſeudoprophetam decuit, deſcribit. Paradiſum non
ſocietatis angelicæ, nec uiſionis diuinæ, nec ſummi illius boni, quod nec o-
culus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcēdit: ſed uerè talem qua-
lem caro & ſanguis, imò fex carnis & ſanguinis cōcupiſcebat, qualemq; ſi-
bi parari optabat, depinxit. Ibi carnium & omnigenorū fructuum eſum, ibi
lactis & mellis riuulos, & aquarū ſplendentiū, ibi pulcherrimarū mulierum
& uirginum amplexus, & luxus, in quibus tota eius paradiſus finitur, ſecta-
toribus ſuis promittit. Inter iſta omnes penè antiquarū hæreſum feces, quas
diabolo imbuente ſorbuerat, reuomens, cum Sabellio trinitatem abnegat:
cum ſuo Neſtorio Chriſti diuinitatem abijcit. cum Manichæo mortem Do 4
mini diffitetur, licet regreſſum eius non neget ad cœlos. His & ſimilibus nō
acquiſitionis, ſed perditionis populum imbuens, à Deo pleniſsimè auertit.
Et ne Euangelicus ſermo ultrà in eis poſsit habere locum, uelut omnia quæ
Circumciſio.
ſunt Euangelij & Chriſti ſcientibus, cordium eorum aditum ferreo impieta
Voluptatis magiſter Machumet.
tis obice obturauit. Circuncíſionem inſuper uelut ab Iſmahele gentis illius
primo ſumptā, tenendam eſſe docuit. Et ſuper hæc omnia, quo magis ſibi alli
cere carnales mentes hominum poſſet, gulæ ac libidini frena laxauit. Et ipſe

ſimul x & octo uxores habēs, atq; multorū aliorum uxores uelut ex reſponſo diuino adulterans, maiorem ſibi uelut exēplo prophetico numerū perditorū adiunxit. Et ut non ex toto inhoneſtus proderetur, ſtudiū eleemoſynarū, & quædā miſericordiæ opera commendat, orationes collaudat. Et ſic undiq; monſtruoſus, ut ille ait, humano capiti ceruicem equinam & plumas auium copulat. Qui quoniā ſuadēte iam dicto monacho, ac præfatis Iudæis, idololatriam ex toto & reliquit, & relinquendam quibus potuit perſuaſit, atq; unū Deum, deorum multiplicitate relicta, colendum eſſe prædicauit, hominibus agreſtibus & imperitis inaudita dicere uiſus eſt. Et quia rationi eorum hæc prædicatio concordabat, propheta Dei primò ab eis creditur. Dehinc proceſſu temporis & erroris in regem ab eis, quod concupierat, ſublimatus eſt. Sic bona malis permiſcens, uera falſis confundens, erroris ſemina ſeuit, & ſuo partim tempore, partim & maximè poſt ſuum tempus ſegetem nefariā igne æterno concremandam produxit. Nam ſtatim Romano langueſcente, imò penè deficiente imperio, permittente eo per quem reges regnāt, Arabum uel Saracenorum hac peſte infectorum ſurrexit principatus. Atque ui armata maximas Aſiæ partes cum tota Aphrica, ac partem Hiſpaniæ paulatim occupās, in ſubiectos † ſicut imperium, ſic & errorem transfudit. Hos licet hæreticos nominem, quia aliqua nobiſcum credunt, in pluribus à nobis diſſentiunt: fortaſsis rectius paganos aut ethnicos, quia plus eſt, nominarē. Quia quamuis de Domino uera aliqua dicant, plura tamen falſa prædicant, nec baptiſmati, ſacrificio pœnitentię, uel alicui Chriſtiano ſacramēto, quod nunquā ullus, præter hos hæreticos, fecit, communicant. Summa uerò huius hæreſis intentio eſt, ut Chriſtus dominus, neq; Deus, neq; Dei filius eſſe credatur: Sed licet magnus, Deoq; dilectus, homo tamen purus, & uir quidem ſapiens, & propheta maximus. Quæ quidem olim diaboli machinatione concepta, primò per Arrium ſeminata, deinde per iſtum ſatanam, ſcilicet Machumet, prouecta, per Antichriſtum uerò ex toto ſecundū diabolicam intentionem complebitur. Cum etiam dicat beatus Hilarius, antichriſti originem in Arrio extitiſſe. Dicit, quod ille cœpit, † unum filium Dei Chriſtū eſſe negando, & creaturam eſſe dicendo: Antichriſtus tandem nullo modo illum Deum uel Dei filium, ſed nec etiam bonum hominem fuiſſe aſſerendo conſummaturus eſt. Meritò impijſsimus Machumet inter utrūq; medius à diabolo prouiſus ac præparatus eſſe uidetur, qui & Arrij quodammodo ſupplementum, & Antichriſti peiora dicturi apud infidelium mentes maximum fieret nutrimentum. Nihil quippe ita contrarium humani generis inimico, ſicut fides incarnati Dei: per quem præcipuè ad pietatem excitamur, et ſacramentis cœleſtibus renouati, ſpiritusſancti gratia operante illuc, unde nos deieciſſe gloriabatur, ad uiſionem ſcilicet regis & patriæ noſtræ ipſo rege & conditore noſtro Deo ad noſtrum exilium deſcēdente, noſq; ad ſe meritum reuocante, iterū redire ſperamus. Hanc pietatis & diuinæ diſpenſationis finem, pariter & amorem, ſimpliciter ab initio in cordib. hominum molitur extinguere. Hanc etiam in principio adhuc naſcentis Eccleſiæ: ſi tunc permitteretur: ſubtilitate uerſutiſsima: & penè hoc eodem modo: quo poſtea gentem iſtam infeliciſsimam ſeducere permiſſus eſt, eradicare tentauit. Dicit etiem beatus Auguſtinus: Porphyrium philoſophum, poſtquam à Chriſtianitate miſerabiliter apoſtatauit, hoc in libris ſuis, quos aduerſus Chriſtia-

Horatius in Arte.

Imperitæ multitudinis iudicio Machumet propheta declaratur.

Romanorum deficiente imperio Machumet conſurgit.

† Hoc Germania, hoc totus orbis Chriſtianus attende.

† Verū, uel uerbum.

Perpendite uiri Chriſtiani, an illud deprehendatur in factio Chriſti uicario.

Chriſti filij Dei incarnatio præcipuè diabolo aduerſa. 1. Timoth. 3. Magnū ſacram. &c.

Prophyrius apoſtata.

Machumet Chriſto filio Dei non plus tribuit quàm diabolus.

nos edidit, retuliſſe, quod ſcilicet oracula deorum conſuluerit, & de Chriſto quid eſſet, interrogauerit. Reſponſum uerò à dæmonibus fuiſſe, quòd Chriſtus quidem bonus uir fuerit, ſed diſcipulos eius grauiter peccaſſe, qui ei diuinitatẽ adſcribentes, rẽ quam ipſe de ſe non dixerat, confinxiſſent. Quę ſententia penè ijſdem uerbis in iſtis fabulis inuenitur ſæpiſsimè. Quanta aũt hæc diaboli ſubtilitas extitit, ut de Chriſto aliquid boni diceret? de quo ſi ex toto malè dixiſſet, nullatenus iam ſibi credi ſciebat, nõ curãs quicquid Chriſtus putaretur, dummodo diuinitas, quę maximè ſaluat homines, in illo nõ crederetur. Si quis plenius uult intelligere, legat xviij. librũ eiuſdem patris Auguſtini, & xviiij. de Ciuit. Dei, & primum de Cõſenſu euangeliſtarum. Ibi enim ſi boni ac ſtudioſi ingenij eſt, conijciet pro certo, & quid diabolus tunc machinatus ſit facere, ſed non permiſſus: & quid tandem occulto iudicio permittẽte, in hac ſola miſerrima gẽte fecerit relaxatus. Nullo enim modo tales fabulas, quales hic ſcriptæ ſequuntur, aliquis mortalium niſi diabolo præſentialiter cooperante, fingere potuiſſet. Per quas poſt multa ridicula, & inſaniſsima deliramenta, hic præcipuè omni modo Satanas intendit perficere, ne Chriſtus Dominus Dei filius & uerus Deus humani generis conditor & redẽptor eſſe credatur. Et hic eſt uerè, quod per Porphyrium tũc perſuadere uoluit: ſed per Dei miſericordiam ab Eccleſia eo adhuc tẽpore ſpiritusſancti feruente primitijs exſufflatus, tãdem miſerrimo homine iſto Machumet, & ut fertur à multis, arreptitio & cadente, quaſi inſtrumẽto et organo ſibi aptiſsimo uſus, proh dolor gentẽ maximã, & quæ iam penè dimidia pars mundi reputari poteſt, ſecũ in ęternã perditionem dimerſit. Quod quare iſti permiſſum ſit, ille ſolus nouit, cui nemo poteſt dicere, cur ita facis? & qui de multis uocatis paucos electos eſſe dixit. Vnde ego magis eligerẽ contremiſcere, quàm diſputare. Iſta breuiter prænotaui, ut qui legerit, intelligat. Et ſi talis eſt, qui contra totã hæreſim iſtã ſcribere et uelit & poſsit, cũ quali hoſte pugnaturus ſit, agnoſcat. Erit fortaſſe adhuc, cuius ſpiritũ Dominus ſuſcitabit, ut Eccleſiam Dei à magna, quam inde patitur, ignominia liberet.

Qui ſtat, uideat ne cadat. Operemur ſalutem noſtram cum timore & tremore, & ambulemus dũ lux eſt.

Quia ſcilicet cum omnes ſiue antiquas ſiue modernas hęreſes uſque ad noſtra tempora reſpondendo confutauerit, huic ſoli quæ ſuper omnes alias tam in corporibus quàm in in animabus infinitã humani generis ſtragem dedit, non ſolum nihil reſpondit: ſed nec quid tanta peſtis eſſet, aut inde proceſſerit, inquirere ſaltem uel tenuiter ſtuduit. Nam & hæc tota cauſa fuit, qua ego P. ſanctæ Cluniacẽſis eccleſiæ minimus abbas, cũ in Hiſpanijs pro uiſitatione locorum noſtrorum, quæ ibi ſunt, demorarer, magno ſtudio & impenſis totam impiam ſectam, eiusq́ peſsimi inuẽtoris execrabilem uitam de Arabico in Latinum transferri, ac denudatam ad noſtrorum noticiam uenire feci: ut quàm ſuſpecta & friuola hæreſis eſſet, ſciretur, & aliquis Dei ſeruus ad eam ſcripto refellendam ſancto inflammante ſpiritu incitaretur. Quod quia proh pudor tam penè huiuſmodi ſtudiorum ſanctorum ubiq; in Eccleſia tepefacto feruore, non eſt qui faciat: (expectaui enim diu, & non fuit qui aperiret os, & zelo ſanctę Chriſtianitatis moueret pennam, & ganniret) ego ipſe, ſaltem ſi magnæ occupationes meæ permiſerint, quandoq; id aggredi Domino adiuuante propoſui. Simpliciter tamen à quocunq; altero melius, quàm à me deterius, hæc fieri, gratum haberem.

Operæ preciũ cognoſcere doctrinam impiã Machumetis. Petrus abbas Cluniacenſis curauit magnis impenſis, ut Latini legere poſſint res Saracenorum.

Præfatio

PRAEFATIO ROBERTI TRANSLATORIS AD DOMINVM PETRVM ABBATEM CLVNIACENSEM, IN LIBRO LEGIS SARACENORVM,

quem Alcoran uocant, id eſt, Collectionem præceptorum quæ Machumet pſeudopropheta per angelum Gabrielem quaſi de cœlo ſibi miſſa confinxerit.

Robertus Retenenſis. *,erò.

DOMINO ſuo Petro diuino inſtinctu Cluniacenſi abbati, Robertus Retenẽſis ſuorum minimus in Deo perfectè gaudere. Vbi ſæpius atq; *ſeriò percepi, qualiter quantum'ue tuus animus ſolius & totius boni ſtudioſus, ſitiuit ſterilem paludem Saracenę ſectę nondũ uiſę fertilem efficere, ſuumq; puteũ exhaurire, propugnaculaq; prorſus diruere: ego peditis tantum officio pręuij functus, uias et aditus diligẽtiſſimè pateſeci. Quis enim greſſum dilatabit? Quis nõ citiſſimè curret, ut hoſtis errorem, ipſumq; uictum, ſemetipſum aũt tenere ſententiam ubiq; firmam atq; uictricẽ agnoſcat? Latinitas tamen omnis hucuſq; non dicã pernicioſis incõmodis ignorantiæ negligentiæ'ue preſſa, ſuorum hoſtium cauſam & ignorare, & non depellere paſſa eſt. Tua uerò peruigil prouidentia, ſanctiſſimos & prę electos Eccleſię doctores ſemper aſpiciens, hoc nullatenus noluit. Cum illum itaque patrem atque doctorem, cuius omnis hæreditas omni pro ſua facultate uænalis ſtatuitur, tu diſcipulus atque filius imiteris: nuſquam aliàs reflexus, ſperaui me, licet omnium tuorum minimum, tuam gratiam promereri poſſe, ſi mundani ſomnij militiæ'que uoto poſtpoſito, tuis ſtudioſe nutibus inuigilarem. Vnde quãquam te uelut alumnum & hæredem ſapientiæ cohors ſapientium circumflua conſtipet, ſuas manus tuis nutibus benignè conferens: quorum conuentu me minimè dignum adhuc ſentio: ueſtrum tamen munuſculum, puteum prę ſignatum pandens, ſaltem ſemel non obliquè tuus perſpicax intuitus, quæſo dignetur aſpicere. Quãquam enim in effragili fulcitum ingeniolo plura prę ceſſerunt incõmoda: tum hinc eloquij penuria, illhinc ſcientiæ tenuitas, tum id quod ad nil agendum eſt efficacius, ſecordiæ uidelicet negligentięq; mater deſperatio multiplex ob translationis noſtrę uilem & diſſolubilem, ac incompaginatam materiam, pro ſui modo prorſus, Arabico tantum ſemoto uelamine, tuæ maieſtati præbendam, non minus tamen obnixè tuum obſequium aggreſſus ſum: confiſus nil effectu quaſſari, quo tuum uotum igne diuino plenum adſpirat. Lapides igitur & ligna, ut tuum deinde pulcherrimum & commodiſſimum ædificium coagmentatum & indiſſolubile ſurgat nil excerpens, nil ſenſibiliter, niſi propter intelligentiam tantum alterans, attuli: Machometi'que fumum, ad ipſius tuis follibus extinctũ, et puteum ad illius exhauſtũ tuo uaſe, igniſq; ueſtri tuo uentilabro fomentũ atq; feruorẽ, noſtri'q; fontis eductu tuo diſcurſum, pateſeci. Ius igitur exigit, ut hoſtiũ caſtrum, imò caueam delendo, puteum exiccãdo, cum tu ſis dextra mũdi pars optima, cos religionis acutiſſima, charitatis manus largiflua, tuorum

munimen corrobores, tela diligēter acuas, fontemq́ ſuum fortius emanare, ſuíq́ charitatis uallum protenſius atq́ capacius efficias. Si quis me uilitatis & incompoſitionis rerum atq́ uerborum arguat, licet iuſtè forſan: obſecro tamē ut ceſſet, ſciens meum nunquam hic fuiſſe propoſitum, floribus uenenum tegere, remq́ uilem & abijciendam deaurare. Quod & animi tui lux *Quid conferat doctrina hæc.* admirabilis, mira facundia pollens, manu fortiſſima uigens, mihi inde ſæpius & ſtudioſe deliberanti, ſummatimq́ dicere uolenti clarificauit. Lex tamen iſta licet letifera multis in locis, maximum teſtimonium, argumētumq́ firmiſſimum ſanctitatis & excellentiæ noſtrę legis, uidentibus & electis prębet. Iſtud quidem tuam minimè latuit ſapientiam, quę me compulit interim aſtronomiæ geometriæq́ ſtudium meum principale prætermittere. Sed ne prooemium faſtidium generet, ipſi finem impono, tibiq́ cœleſti, cœlum omne penetranti, cœleſte munus uoueo: quod integritatem in ſe ſcientiæ complectitur. Quæ ſecundum numerum, & proportionem atq́ menſuram cœleſtes circulos omnes, & eorum quantitates, & ordines & habitudines, demū ſtellarum motus omnimodos, & earundem effectus atq́ naturas, & huiuſmodi cætera diligentiſſimè diligētibus aperit, nunc probabilibus, nonnunquam neceſſarijs argumentis innitens.

INCIPIT LEX SARACENORVM, QVAM ALCORAN VOCANT, ID EST, collectionem præceptorum.

AZOARA PRIMA.

Symbolum Mahumeticum. MIſericordi pioq́ Deo, uniuerſitatis creatori, iudiciū cuius poſtrema dies expectat, uoto ſupplici nos humiliemus, adorantes ipſum: ſuæq́ manus ſuffragium, ſemitæq́ donū & dogma, quos nos ad ſe beneuolos, nequaquam hoſtes & erroneos adduxit, iugiter ſentiamus.

Vel ſecundum alium tranſlatorem.

In nomine Dei miſericordis, miſeratoris. Gratias Deo domino uniuerſitatis miſericordi, miſeratori, iudici diei iudicij. Te oramus, in te confidimus: Mitte nos in uiam rectam, uiam eorum quos elegiſti, non eorum quibus iratus es, nec infidelium.

GVLIELMVS POSTELLVS ITA VERTIT.

In nomine Dei miſericordis, pij. Laus Deo, regi ſeculorum miſericordi et pio, regi diei iudicij. O uos omnes illi ſeruiamus. certè adiuuabimur. Dirige nos domine in punctum rectum, in punctum inquam illorū, in quos tibi complacitum eſt, ſine ira aduerſus eos, & non errabimus.

AZOARA II.

Quid conferat liber Alcoran, et quales requirat diſcipulos. IN nomine Domini pij & miſericordis. Liber hic abſq́ falſitatis, uel erroris annexu, ueridicus eis, quibus ineſt amor diuinus, deitatisq́ timor & cultus, nec non orationū ac elemoſynarum ſtudiū, legem item tum tibi, tum cæteris prædeceſſoribus cœlitus à Deo datarū obſeruatio, ſpesq́ ſeculi futuri,

ri. ſectam ueracem patefecit. Hæc namq; ſui ſequaces in ſummum ducens, ſummo bono ditat, ac ueneratur: uelut incredulis & erroneis ſummum malum uerè uenturum minatur. Quorum licet uirgam tuæ correctionis adhibeas, nulla tamen ad fidem fiet conuerſio: cum eorum aures & oculos, corda ſimul Deus obturauerit. Deum item, Dei'que legem ore, nõ opere confitentes: ſic'que nihil aliud quàm ſuæ detrimentum animæ, licet inſcij, ſibi lucrantes, animus uacillans pœnis afficit, eiſdem'que cruciatum parit redargutio: cum illi peccatorum ſerui ſordidi, ſe lotos & liberos oſtentare præſumunt. ¶ Cum illis quidem bonæ legis perſuadetur acceptio, non'oppugnantes coram annuunt, ſeq; non aliam quàm rectam amplecti uelle pollicentur. Bonis tamen in ſucceſſu commodo fauentes, ſemotim illos ſibi fuiſſe ludibrio ſuis innuunt diabolis: Cum illi poſt damnoſe ſectam ueracem ob iniquam & mendacem mutantes, ſurdi, muti, cæciq;, ſimul & inconuertibiles deo ridiculum exiſtant.

Similitudo de ijs qui deſerũt ſectam, quam ſimulauerant.

Illis etenim aſsimilantur, quibus ignis accenſus extinguitur, tenebræq; ſuccedunt, ſeu nube coruſca tonitruus & fulgura geſtante præoccupatis, aures ſuas timore mortis obſtruentibus, lampadeq; fulguris ferè uiſu priuatis: quibus ſerenitas motum, tenebræ quietem inducunt. Dei quidem omnipotentiæ uiſum illis & auditum ſubtrahere poſsibile eſt. Omnes igitur homines domini ueſtri priorumq; factorem, qui terram in imo, cœlúmque ſummo diſpoſuit, & imbres, & arbores, earúmque fructus producit, inuocantes timete, eiq; nullum exiſtere parem firmate, hunc'que librum ueracem eſſe penitus credite, uel conſimilem ſimul omnnes manum cõferentes, ſi poſsibile ſit, perficite, teſtibus'que firmate.

Paradiſus.

Sin autem ignem gehennæ malos puniturum pertimeſcentes, domini paradiſo bonos inducturum, ubi dulciſsimas aquas, pomáque multimoda, fructus uarios, & decentiſsimas ac mundiſsimas mulieres, omneq; bonum in æternum poſsidebunt, prædicate. Prauos autem & incredulos culicibus & huiuſmodi comparare Deus nequaquam erubeſcet. Multis itaque bonis recto calle gradientibus, cum mali plures, ipſiq; ſoli mentientes, Deo nefanda, & † à Deo prohibita, ſic'que ſibi flagitio ſunt, gerentes, pernicioſam ſectam exequantur, domini prece quare non flectitis?

adeò

Reſurrectio mortuorum.

His nos namque ad uitam de non eſſe deducens, mortem inducet, & ad ſe nos reſurgere faciet: qui mundanis peractis aſcendens, ſeptem cœlos omniſciens diſpoſuit, angelis intimans ſe facturum ſui ſimilem in terra.

Cœli ſeptem creati.

Quem illi cõtrà ſic affati ſunt: Nos in omnibus ueſtræ maieſtati ſubditi, grates uobis deuotè referimus. Ille uerò ueſtri ſimul nequam, & cruoris effuſor exiſtet. Tunc Deus ſe rem ab angelis ignoratam ſcire firmans, Adam uocabula rerum ſemotim edocuit, nondum angelis agnita: & illius eloquium ſuæ ſapiẽtiæ prę cunctis angelis argumentum induxit, firmãs etiam, ſe totius mundi omniũque cordium arcana cognoſcere: angelis tamen prius ſe uocabulorum peritiam ignorare fatentibus, cum Deus ab illis petijſſet illius expreſsionem peritiæ, ſi ueraces eſſent.

Hominis dignitas angelos ſuperans.

Vnde angeli iuſsi ſe coram Adam humiles exhibere, nequam Belzebub excepto, paruerunt. His omnibus ſic ex ordine geſtis, Adæ præceptum huiuſmodi fecimus, Tu mulier'que tua paradiſo maneatis, quantum & quodcunque libuerit, niſi de hac arbore ſolum, comedẽtes. Quos ab hoc cõſilio diabolica ſuggeſtio ſemouẽs, eoſdem eijciẽdos à paradiſo proſtrauit.

Hominis lapſus.

Vnde deus illis præuaricatoribus ſuæ legis inquit, Ad-

uerſantes-

uerſantes alter alteri ad terram, ibi locum horalem pro uelle meo ſcilicet habi turi deſcēdite. Deinceps item Adæ adepto donū pietatis & ueniæ, ſic Deus inquit: Vos ambo meā mihi paradiſum relinquite, uitæ uiam à me ſumētes, cuius omnis imitator nil periculi ſeu timoris, deuius & cōtradicens ignē infernalem finis neſcius inibit. Vos item filij Iſrael bonorum quę uobis cōtuli, reminiſcentes, fœderis inter uos conſtituti diſſolutionem uitate, meq́ʒ ſuper omnia timētes, hūc librū meæ legis à me cœlitus miſſum, ueſtræ legis firmamētum eſſe cognoſcite. Vnde nec uos eius obtrectatores, nec cōtradictores primos eſſe, ius æquū exigit. ¶ Sit autē conſtans propoſitū, falſa ueris nequaquā interſerere, nec uera cognita tacere, & orationibus aſſurgere cū ſumma mētis & corporis ſubiectione fractuq́ʒ, decimas, nec non & debita Deo perſoluere, uosq́ʒ crebris orationibus abſtinentiaq́ʒ premere, quæ uelut malis tædium & difficultatem, ſic bonis, quorum idoneus ad dominum reditus efficitur, dulcedinem & leuitatem generant. Cauendum quoque, ne cæteris bona prædicantes, bene operari prætermittant, & ne legentes in ſua perſeuerēt inſcientia. Horum præceptorum uos filij Iſrael executores exiſtite, iudicij diē, qua nulla anima uicem alius nec interceſſoris effectum perciperet, timentes, recordantesq́ʒ bonorum omnium, quæ uobis dilectis attuli. Nonne enim uos ego de manu Pharaonis prolem ueſtram necantis, mulieresq́ʒ ſurripientis liberaui, commodè transfretans, illum ſummergens? Vitulum tamen deinceps, Moyſe quadragenarium ieiunium, ut legem ſuſciperet, efficiente, adoraſti. ¶ Huius deinceps criminis uobis data uenia mihiq́ʒ gratia reddita, per librum uobis à Moyſe traditum, boni maliq́ʒ diſcretiuum, uos rectam uitæ uiam agnoſcentes, Moyſi uos animabus ueſtris nociuos ob adorationem uituli increpanti, dicentiq́ʒ uobis optimum eſſe Deum inuocare, animasq́ʒ ueſtras mortificare. Sic enim à Deo, cum ſit pijſsimus, ueniam aſſequimini. Reſpondiſtis, uos nolle gerere quicquam huiuſmodi, niſi Deum uideretis: Indeq́ʒ ſe fulguris ictus uobis, cæteris uidentibus, ingeſsit. Huius rei tamen poſtea uenia facta, gratiaq́ʒ percepta, tēperata ſerenitate uos proteximus, mānaq́ʒ dulciſsimū, quod comederetis, pluēdo præbuimus. Cumq́ʒ diximus, Villas ingredientes cibos undelibet ſumite: & per portam intrantes, humili uoto gratos reddite. Sic enim malis ueniam, bonisq́ʒ ſtatum meliorem Deus annuet malis ipſis hoc abutentibus uerbo, ſic'que ſibi nociuis, non nobis, uindictam cœlitus intulimus. Moyſes rurſum pluuiam ſuæ genti poſtulans, me docēte petram cum uirga percutiendo, xij fontes potaturis eduxit. Illa quidem ſic potu ciboq́ʒ ne prædatum iſſet, ditata, ſe uno faſtidiri uictu, proferebat. Vnde ipſi precati Moyſen, ut preceſſua ſibi comeſtibilia, ſcilicet bletas, cucumeres, allia, lentigines, cepas creator è terra produceret, diximus: Vos peius pro meliore poſtulantes, ad Aegyptum deſcendite, ueſtrum ibi uotum ſuſcepturi. Inde'que contemptus & opprobrium, atque calamitas illis incubuerunt. ¶ Illis itaque diſcedentibus, ira diuina ſuperuenit. Quippe mendaces homicidæ, nequaquam deum timentes inuenti ſunt. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectè uiuens, Iudeus ſeu Chriſtianus, ſeu lege ſua relicta in aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, boni'que geſtor, indubitanter diuinum amorem aſſequetur. Veſtris iterum, ô Iudæi, uotis fidem adhibentes, ſuper uos montem ſublimauimus: Sic'que ui & uirtu-

te Deum

Iſraelitis alcoranum commēdat.

Bona opera, ſeu officia.

1 Cor. 9. Ne alijs prædicans, &c.

In iudicio Dei quiſq́ʒ onus ſuū baiulabit.

Pharaonis ultio. Exod.

Vituli adoratio. Exod. 32. & latio legis. Exod. 19. non nihil interpolata expoſitione.

Manna.

Cōmiſcet duas hiſtorias. Exod. 15. & 17.

Hiſtoria Exo. 16. deprauata.

Omnes Deum timentes cuiuſcūq́ʒ profeßionis ſaluabuntur. Act. 10.

te Deum timentes, noſtris mãdatis paruiſtis. Quæ poſtea linquentes, pœnã & interitum, niſi diuina ſubueniſſet pietas, meruiſtis. Vobis autem ſcientibus diuina uindicta die ſabbati gerentibus illicita, ſuiſq; ſequacibus ſignum iræ pro correctione bonorum impreſſit. Moyſen rurſum Dei nutu uobis uaccarum cædem iniungentem increpaſtis, quærentes, an ei ridiculum eſſetis. Quod ipſo negante, cum uos nequaquam eſſe ſtultos adieciſſet, tandem ut per eius inuocationem uaccarum ætas annoteſceret, à uobis rogatus inquit: Sint ætatis mediocris, nequaquam annoſæ ſeu iuuenculæ. Vobiſq; nondum penitus certis adiecit, Sint ſanè nunquam iugo laboriq; ſuppoſitæ. Tunc demum uos eum cum uera certitudine reddidiſſe ab opis diuinæ prece fatentes, uaccam huiuſmodi uix tamen interfeciſtis. ¶ Cum quis Dei dogmate ipſoq; faciente homicidam ignoratum patefacere ſtuduerit, mortuum cum aliqua uaccæ particula tangat. Sic enim ſuſcitatus, rem ipſam edocebit. Hæc his que ſimilia Iudæis agnita, ſuam nequaquam duriciam ſemouent, cum adhuc corda lapidea, imò duriora geſtant. E petris autem plures emanantes aquæ timore creatoris diffluunt. Huius itaque gentis conuerſionem ad legem tuam expectas? Abſit. Illa namque Dei uerbum auditum & agnitum mutauit, nec ex eo quid operari uoluit. Commodum tamen cum bonis ſimul aſſumens, ipſis annumerari ſe bona faciens exoptat. Aliud autem remota iudicat, licet ſcire debeat, æquè Deum mentis arcanum, et uocem agnoſcere. Plures item nequaquam ex lectione, ſed ex alieno ſermone ſenſu que legem aſſecuti, libros ex ambiguitatis incommodo intereſſe uel non eſſe temerariè captum conſtanter affirmantes. Deũ læſum à ſcriptoribus, cum ſub illius nomine eorum ſcripta ſignentur, ignem que minimè læſurum illos, niſi tempore determinato. Quos econtra ſic ſcriptores redarguunt. Cum quo pactum huiuſmodi firmaſtis? Creatori ne uos ambiguum & neſcium imponitis? Omnis autem peccator culpæ culpas accumulans, igne perenniter comburetur: uelut omnis Deum timens bonorum perſecutor operum, paradiſi gaudijs æternè fruetur. ¶ Filij quidem Iſrael fidem libris in quibuſdam adhibentes, in pluribus uerò minimè, paucis admodum acceptis, hanc uitam futuræ parantes, huius ſeculi contemptum & pœnam futuriq; maximè ſine meta ſubibunt. Fœdus namque dilectionis noſtræ firmatum, uidelicet quòd ſolum Deum adorarent, parentibus, ſuæ legis profeſſoribus, orphanis, calamitoſis ſubuenirẽt, cunctis benedicerent, nullius cædis proſcriptionibus ſeu factores uel actores orationib. inuigilarent, deóque debita ſoluerent, nec hoſtium in mutua ſeditione captorum redemptionẽ ſuſciperent, rei facti in omnib. ruperunt. ¶ Moyſi, cęteriſq; pphetis poſtea libro tradito, Chriſto ſimiliter filio Mariæ, cui ſpiritus diuinus auxiliũatq; teſtimoniũ extitit, cur prophetas uobis miſſos diſplicita prędicãtes uel interficitis, uel cõtradicitis, huicq; libro cœlitus miſſo ueſtrę legis firmamento nequaquã fauere, ſed cõtradicere rem cunctã uidentes maluiſtis? Nõ impunè quidẽ. Hoc enim inuidię factũ ueſtras peſſundãs animas, deitatis odium, & iram, mundiq; cõtemptũ & opprobriũ uobis ingeret, qui dicentes, uos nolle niſi libro uobis dato credere, ueſtrę legi reſiſtitis, hunc ſuũ confirmatorem reſpuentes. Si boni eſtis, cur prophetas perimitis? ¶ Vos per Moyſen uirtutibus & ſcientijs inſtructi, uitulum adoraſtis, fœdereque dilectionis noſtræ firmato, montéque ſuper uos eleuato, noſtrum ex ui mandatum

ſuſceptum

Vt Num. 15. In colligente ligna.

Præcipuè innuit uaccam ruſam Nu. 19. ſed fabuloſa admiſcet, nimirum ex Iudæorum traditionibus.

Iudæorum obſtinacia deplorata.

Deus cordium inſpector.

Ventis doctrinæ incertæ agitatos taxat.

Qui ſeruentur aut pereant.

Iudæi trãſgreſſores legis diuinæ.

Crudele preceptum.

Prophetarum hoſtes Iudæi.

Chriſtus à ſpiritu Dei habet teſtimonium.

Alcoran firmamentum legis Iudaicæ.

Mors bonis optanda.

ſuſceptum audiſtis, ueſtræ legis aduerſarij fuiſtis. Nonne mortem, ſi ueraces eſſetis, optaretis, cum uobis præ cæteris gentibus futuri ſeculi uita promittitur? Quiſq; uerò ueſtri plus cæteris annorum ſpacium ob malorum actuum antecedentium conſcientiam affectant, licet hoc eorum malum ex merito futurũ nequaquam auferet, creatore factum ſuum omne dijudicante.

Gabriel familiaris Machumet.

Omnis aduerſarius Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipſumq; diuino præcepro tuis commiſſum manibus, cum uiam rectam edocens ſpem bonam bonis polliceatur, confirmantis: omniſq; ſimiliter hoſtis

Aduerſarij angelorum perdentur.

Dei, ac Michaelis, et archangelorum flagitioſis cruciatibus affligetur. Tibi quidem firma, nec non & manifeſta contulimus, quibus mali nequaquam obedient, cum prophetæ ueraciſſimi legem firmiſſimam, ſua poſt tergũ mandata proijcientes, neglexerunt. ¶ Sic igitur lege contempta, ſcientiam à diabolis licet malis Salomoni bono patefactam, præſagiorum ſcilicet, artemq; magicam, qualis eſt de diuiſione mulieris atq; mariti, et huiuſmodi: quam ſui principes in Babylonia uidelicet Arot et Marot neminẽ, niſi prius cretaore legeq; ſua neglectis, docerent: illius tamẽ inefficaces, niſi Deo concedente, perſcrutantes animarum ſuarum nocumentum & interitũ didicerunt.

Salomon magicam didicit à dæmonibus: Iudaica traditio uidetur.

Quibus commodius atq; ſalubrius eſſet, deum timere, credere, atq; ſperare. Secũdũ incredulorum huiuſmodi uelle nullus à Deo liber tibi mittetur. Sed illius pietas atq; donũ, in quos uult, & quãdo uult, extenduntˀ. cuius mandato neglecto, uel conſimile, uel leuius præbebitur.

Contra magicas ſuperſtitiones.

An poteſt quis animæ ſuæ prodeſſe ſine Deo, cœloq; terræ pręſidente? Ipſum itaq; diligentes, ueſtrum bonum atque ſalutem, ut prius plures à Moyſe fecerunt, perſcrutemini, nequaquam ad incredulos à fide diſcedentes. Habentes autem libros uellent inuidia ducti uos adhęrentes legi re cognita uera, malam accipere legem. Sed uos indurate, uſque dum Deus omnipotens placere patefaciat. inuigilate: decimas date. Creator namq; ſuum cuique rependet meritum. Aſſerunt tamen, neminem præter Iudæum & Chriſtianũ ingreſſurũ paradiſum. Quod ſi uerum eſt, demonſtratione probent.

Poſtulat ab alijs demonſtrationem, quam ipſe non exhibet.

¶ Generaliter autem diligentibus annotandum, quoniam omnis faciem ſuam ad Deum uergens & benefaciens, Deum promerebitur nullo timore grauatus. Licet Iudæis & Chriſtianis ſumma controuerſiæ lis incidat. Alter enim alterum nullius eſſe legis aſſerit, utroque librum legiferum habente. Quorum uelut & cęterorum conſimilia dicentium, litem in alio ſeculo Deus iudex dirimet.

Iudæorum & Chriſtianorum contentio.

Templorum relegio.

Quis eo peior exiſtit, qui domus orationum interdicit, earum'que deſtructioni ſtudet? Illis quidem ingreſſis nequaquam pateat, niſi cum timore maximo in hoc ſeculo contemptum, in alio pœnam immoderatam habituro.

Veri adoratores ubiq; exaudiũtur. Ioan. 4.

Cum Dei ſit oriens & occidens, uerſus quamlibet partem orationes fundens Deum inuenit. Sua namque pietas nullo loco circumſcribitur: Eius ſapientia cuncta complectitur.

Negat dei filiũ.

Aſſerunt item quidam, uniuerſitatis creatorem, cœli terręq; regem, cuius præceptum omnia perficit, cui cuncta ſubijciuntur, filium ſumpſiſſe. Quibus nequaquam ueritas conſonat. Sed hi quidem inſcij, uelut & prædeceſſores his dicto conſimiles inquiunt, ſe credituros ſi ſe deus illis alloquio, uirtutibúsque patefaceret. Non'ne ſatis res arduas uirtutes'que ſublimes ſępius ſapientiũ teſtimonio peregimus?

Sine miraculis fidem poſcit.

Nunc tibi ueracia præcepta committo, quibus bonos inſtruas, nil curans de prędeſtinatis igni: ſed Iudęis Chriſtianiſq; prędicans, nullam legem bonam eſſe, niſi

tantum creatoris. Licet ipſi tuæ nequaquam legi credent, nec dictis tuis acquieſcent, niſi cum ſuæ legis extiteris. Cuius ſi iam noſtra doctrina præſtructus imitator fueris, Dei dilectionem et donū amittes. Omnes hunc librum cœlitus miſſum pro more debito æquanimiter legentes credent: Increduli perpetuò punientur. ¶ Abrahæ præcepta diuinitus petita complenti, ſeſe rectorem doctoremq́ʒ ſtatuere deus iniunxit. Cui reſpondens Abraham inquit: De prole mea quid faciam? Inquit deus: Viris prauis & peruerſis uerba mea ne tradas. Ipſi quoq́ʒ Abrahę Iſmaeliq́ʒ ſimiliter, poſtea nos orationis domū, timoris expertem, eccleſiæq́ʒ refugiū, hominum cōmodo proponentes, ut eam mundā, & ornatā, ac idoneam illic orantibus, aliundeq́ʒ uenientibus efficerent, iniunximus. Cuius fundamentum Abraham ſtatuens, inquit: Creator optime, locū iſtum tibi ſanctifica, ipſum aſylum cōſtituens, & nos filiosq́ʒ noſtros in te credentes edocens, quid hic boni gerendū ſit, ueniamq́ʒ tribuens, ut miſericors atq́ʒ pijſſimus noſtræ prolis filium, mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq́ʒ tuas ſcripto notificantem, eisq́ʒ benedicentem, cum tu ſis doctor excelſus, omnia ſciens & audiens. Quiſquis igitur legem Abrahæ neglexerit, dereliqueritúe, brutus erit. Qui à deo rogatus ut crederet, confeſſus eſt, ſe in deum totius mundi regem credere. Vnde hic à Deo dilectus, inter bonos ſumma corona condecoratur. ¶ Abraham quoq́ʒ præceptū idem filio ſuo & Iacob intimans, inquit: Hanc legem ſanctam atq́ʒ dilectam nobis à deo datam, ante mortem ne mutetis. Iacob autem ad leti limitem accedens, ſic filios ſuos affatus eſt: Me mortuo quem adorabitis? Reſponderunt: Creatorem unum, ſcilicet quem tu adoras, & Abraham, & Iſmahel, & Iſaac. Dixit autem eis: Illis iam defunctis ſecundum opera ſua, deus ipſe iudex merita prębuit: uobis quoq́ʒ conſimiliter ſecundū ueſtra daturus. Nec enim ab illis ueſtra, nec à uobis ſua perquirentur opera. Nunc quidem Iudæi & Chriſtiani, gentē tibi cōmiſſam abſtrahere nitentes, ut ſuā amplectatur legē, & illā profiteatur, ammonēt. Eorum enim uterq́ʒ ſuam legem tantū bonā eſſe cōfirmat. Illa uero ſe legē Abrahę, non aliā amplecti, iuſte profitetur, uiri iuſtiſſimi. Tu ergo fidem creatoris illis prędica, penitus perſuadēs, ut libris tibi diuinitus miſſis, Abrahæq́ʒ, & Iſmaëli, & Iſaac, atq́ʒ Iacob, & tribubus legibusq́ʒ Moyſi & Chriſti, cæterorūq́ʒ prophetarum, nullis per te ſegregatis, firmā fidem adhibeant, creatorē adorātes. Qui ſi noſtris præceptis paruerint, ſectā optimā imitabūtur. Sin autē Deus te liberabit ab illis. Nos quidem uerbis creatoris, quibus nihil eſt melius, ſubiecti ſumus in omnibus. Illi uero dicunt, Abrahā, & Iſmaëlē, eorumq́ʒ ſequaces Iudæos uel Chriſtianos fuiſſe. Huius tamen rei ueritatem agnoſcunt, meliusq́ʒ Deus. Sed cum taceant, peccant.

Abraham doctor à deo conſtitutus.

Non ſanctum canibus dandum.

Templum Mechæ conditum ab Abraham.

Vidit Abrahā diem Chriſti, et gauiſus eſt.

Pater credēti Abraham.

Reddit Deus unicuiq; ſecundū opera ſua.

Doctrinæ Iudeorum & Chriſtianorū opponit friuolum commentum, quod librum cœlitus acceperit.

Id fecerūt Elceſaitæ. Euſeb. 6. lib. Eccleſ. hiſtoriæ.

Confeſſionem fidei requirit.

AZOARA II.

A Gente pręterita Deus nequaquā opera ueſtra, nec à uobis ſua exiget, quærēs, cur mala gens primū orationis orientē dereliquerit, cū ipſius ſint oriens & occidēs omnis, quoslibet electos ſuos ad ſe ducētis. Tibi tamē nunc huc, nūc illuc aſpicienti, tuisq́ʒ ad meorū propriorū noticiā, qui ſunt mediatores gentiū teſtes, ſuū prophetā proprium teſtem habentes, orationis locū ueracem & idoneū deo teſtificante, uidelicet uerſus Mecham, tēpliq́ʒ ſui mediū, quod Abrahā primò fundauit, firmabo: quò ſemper ubicunque fueris faciem tuā orando uertas, ne te damnent, accuſentúe alij, quàm mali. Et ſi legum populus illam partem orandi renuerit, tu ne ſequaris eum. Hęc

Verſus Mecham ſpectando præcipit orandum, ut Iudæi uerſus Hieruſalem.

etenim agens, iam ueraci noticia tibi monſtrata, malis connumeraberis. Ipſi tamen filijque ſui ueritatem agnoſcunt, licet eorum plærique negent. Cauendum quoque, ne ſis eorum imitator, qui nunc affirmant, nūc negant. Omnis tamen uerſus quamlibet partem orans, quærendo quod eſt optimum, Deum exauditorem promerebitur: Licet optimus & ueraciſſimus orationis

Solus deus timendus.

Subinde in ſe transfert illud. Deut. 18. & Act. 7. Prohetam de uobis. &c.

aſpectus uerſus centrum templi Mechæ uertendus eſt, deo teſte. Vt in te quidem meum fructificet uerbum, tuque bonam ſectam exequaris, me ſolum time: uosque ſimiliter omnes, quibus de uobiſmet ipſis prophetam excitaui, qui uobis dicenda gerendaque prius ueſtræ non ſubiecta peritiæ monſtret. ¶ Vt uos aduocem, meum nomen inuocate, grates referendo, nequaquam negando. Bonique ſibi per abſtinentiam, patientiam, orationes prodeſſe uelint. Huiuſmodi namque uiris deus inhabitat, illis propitius ſuam concedens

In patientia poßidebitis animas ueſtras.

Immitatur illud. Qui perdit animā ſuā inueniet eam.

gratiam. Patienter enim colligentes mandatum timoris, & famis ac detrimenti, uitæ, pecuniæque, & arborum, gaudium metent, & ſimiliter damno ſuperueniente dicentes: O creator, tui ſumus: ad te redituri. Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſſimum uiuos & ſanos. Meccham peregrinantes, locum in itinere, cui nomen Acepha, nullatenus adire prætermittant. Omni bonum corde puro proponenti, deus multiplicem remunerationem faciet: mala linquentibus, bonaque gerentibus dabit

Matth. 5. Qui ſoluerit minimum.

Falſe iurantes puniuntur.

Vnum deum colendum oſtendit ab eius potentia & operibus.

ipſe ueniam, cum ſit pius, ueniæque largitor. Virtutes itemque bonum ab negantem, poſtquam libri ſapientibus illa patefecerint, deus abhorrebit, & deſtruet. Mandatis Dei contradicenti, ſicque mortuo, ira dei, & angelorum omnium, ac hominum ſuperueniens, ipſum nunquam impunitum eſſe permittet: quem nec deus unquam reſpiciet. Iurans namque falſum, confunditur: Vtroque uero iurante, uerum ſuper Iudæos tranſit. ¶ Creator inquit. Vnus ego creator ſum, ſemper idem, pius, & miſericors: præter quem non eſt alius, cuius mirabilia uirtutesque ſapientibus atque diſcretis ſunt cœli terræque machina, diei noctisque uiciſſitudo, naues æquoreæ uiris accommodæ, eductus imbrium ad terræ torpeſcentis rigatum, omnium animalium compoſitio, uenti, & nubes interpolatæ undique uenientes, aërem & terram occupantes. Pars hominū nequaquam Deum, ſed aliud loco ſui colens, & præ cæteris diligens, cū iram Dei perſpicit, illam fatetur grauiſſimā, omnemque

Sero ſapient, qui doctores falſos audiūt.

Diabolus impoſtor.

deo uim attribuit, qua plus Deus bonos diligit, diuino quidem iudicio diſcernente pios ab impijs, ſapientes à ſtultis. Malam ſectam aſſecuti, cum nec pœnæ nec ardoris finem ſentient, ſi fas eſſet redire, ſibique ſectam eligere, primos doctores penitus reſpuerent. Vos igitur homines comedite ſapida bonaque terræ, non exequentes iniurias diaboli, uobis aduerſantis: qui peruerſa docens inſinuat, ut creatoris prorſus uobis ignorata mentientes imponatis. Hi rogati præcepta diuinitus obſeruare, dicunt ſe nullam niſi patrum

Stulti patrum emulatores.

Vetita & Leuit. 11. & 21.

Diſpēſatio ex neceßitate, nō ob pecunias.

ſuorum ſectam executuros. Patres itaque ſi ſtulti cæcique fuerunt, imitabimini? Eritis igitur uelut ſurdi, muti, cæci, ſtulti, ijs comparabiles qui nil præter auditū proferūt, uel ſciūt. ¶ Viri boni, deo grati, bona uobis ab illo collata comedite, grates ipſi reddētes, & eū præ cūctis inuocātes. A morticinijs, uero, & porco, & ſanguine, & ab animali quolibet perempto nō in creatoris nomine, uos abſtinete. Neceſſitate tamē loco ūe cogēte, inde quēlibet ſaturari, nil aliàs ſecum inde portantem, minime peccatum cenſetur. Deus namque pius inde ueniam largitur, Hunc librum à creatore datum contradicentium, & pro minimo ducentium uentres ignis indeficiens cibabit, eisque nul

lum,

lum opus proficiet. Qui nec diuinum alloquium in ſæculo futuro, nec pœne decrementum accipient: cum ſectam malam pro bona, iramque Dei pro dilectione ſibi comparauerunt, potius errori quàm libro cœlitus miſſo conſentientes.

Quid beatum faciat, & bonum.

Verſus orientem uel occidentem orationes fundere, minimè fideles & ueraces efficit: ſed in Deum credere, & alius aduentui ſæculi, nec non angelis, & libris atque prophetis fidem adhibere, pecuniámque ſuam beneuolè conſanguineis ſuis, orphanis, pauperibus, & mendicis hoſtiatim quærentibus, atque captiuis impertire, orationibus inuigilare, Deo debita ſoluere, uerbis fidem & conſtantiam habere, hora graui malum & litem ſuſtentare: Hæc inquam omnia quibus inſunt, Deum timentes atq; fideles perficiunt.

Cædis uindicta.

Cædis uindictam æqualem & conſimilem, quæ multorum uitas protegere, uerſus ſcientes Deumq; timentes uobis ſcripſimus, ut liber ſcilicet pro libero, captiuus pro ſui ſimili, fœminaq; pro fœmina mortem ſubeat: niſi quis pro pecunia condonare uolens, ſecundum Dei præceptum, leuius homicidæ pacificetur. Aliter autem faciens, malum diuinitus datum incurret.

Eleemoſynæ per teſtamentum.

Quilibet item ad interitum accedens, de pecunia ſua poſſeſſa rem determinatam atq; ſcitam familiæ ſuæ, propinquiſue ſuis ad eleemoſynas diſtinctas peragendas inde commendat: quas quilibet eorum poſtea mutans peccabit, creatore ſingulos actus ſuos dijudicante. ¶ Si prauitatem deriſorum ſuſpicetur, ipſe rem diſponens, eos mitigando corrigat, Deo cuncta condonaturo.

Ieiuniũ ſolenne menſe Romodam.

Ieiunium quidem uobis, ſicut & prædeceſſoribus ueſtris, per quod Deum timere uideamini, tempore ſtatuto, certoq; dierum numero, uidelicet menſe Romodam, in quo liber hic legifer, boni maliq; diſcretiuus, cœlitus eſt datus, iniungimus: quod quiſque uiuus, præter infirmum, & uiatorem, perſoluat. Quod & ipſi poſtea faciant, tempore quo libet. Deus enim manſuetus & pius, grauia à uobis nequaquam exigit: qui communiter etiam uobis nocturnos cũ mulieribus coitus, cum abſtinentiam huiuſmodi tum difficilem, tum uobis impoſſibilem agnoſcat, permittit, inde daturus ueniam. Inoleuit quidem diuitibus conſuetudo, ut eleemoſynis ieiunium redimergnt. Sed hinc alter comitetur alterum. Vos de me quæſtione facta, me propinquum orantibus reſponſurum, iuſtiſq; præmia facturum, affirmate. Inuocantes quoque meis obedienter præceptis reſpondeant, ne deuius error eos abducat. In templis nullus ſit cum mulieribus coitus. Die tota ieiunantes, nocte ieiunium ſoluite, tunc commedentes & bibentes quantum libuerit, ferè uſq; ad principium horæ quæ ſolis ortum antecedit. Hos terminos à Deo conſtitutos nemo tranſgrediatur.

Contra calumnias, et rabulas forenſes.

Ex mendacijs, uel pro cauſis agendis, iudicijsúe dandis uictum acquirere, pecuniam ſumendo nolite.

Temporis obſeruatio.

Interrogati de lunationibus, docete illas homini cum modo ſtatutas, cum per eas tempora peregrinationis atque ieiunij diſcernantur. In quibus ſummè nitendum, ut Deum timere atque diligere uideamini.

Bella gerere, deo gratum. O ſpiritum ſanguinariũ, qui mēdax et homicida fuit ab initio.

Hoſtes atque pugnaces Dei præcepto dilectioneq; expugnate & interficite, & à locis unde uos proiecerint ejicite. Infeſtatio namq; ſeditioq; pugnax pluſquam cædes officiunt. Apud Meccham tamen nemo niſi uobis ſuperueniens hoſtis perimatur. Tunc autem, cædem promeretur. Solus domorum ingreſſus per portas, nõ retrorſum, non collateraliter, iuſtus atq; bonus cenſetur. ¶ Hoſtibus, ſicut & cæteris ad Deum redeuntibus, ipſe pius præbet ueniam, uelut peccatũ & inultum menſe libertatis & quietis: in anni ſuccedentis menſe conſimili ue

Seueritas iniudiciorum. *Peregrinationes ad loca religioſa.*

niam meruit. De facientibus illicita, fiat iudicium. Inferentem uobis iniurias atque moleſtias, cum ſimilibus pœnis afficite. Pecunias ueſtras propter Deum in peregrinationibus expendite, non deſperantes: nec reuertamini, niſi primum peractis omnibus, pro facultate ueſtra, peregrinationi conuenientibus, niſi timoris locus impediat. Omnia complere ſtudens, cum Deus grauiter & exquiſite perfectionem affectet, pro modo ſuæ facultatis operetur. Impotens autem in itinere tres, & poſt reditum ſeptem, ſicq́ue decem dies ieiunet: quem ſcilicet peregrinantem ſua mulier non comitatur. Caput dolens, & ægrotus, ſuum eleemoſynis ieiunium perſoluat. Peregrinari proponens, facta praua, malaſq́ue cogitationes prorſus abijciat, nec aliquam controuerſiam agat. Omnes actus bonos deus annumerat: cuius timor, fames eſt atque ſterilitas. Huius abſtinentiæ peregrinationiſq; tempus menſes ſtatuti metiuntur. Omnes ſapientes me pertimeſcant, à quo ſibi neceſſaria petere non uerecundentur. A' peregrinationibus quoq; redeuntes, & repatriati, me dominum inuocent, ſuorum peccaminum ueniam poſtulantes: cum ſim pius, ueniæq; dator: ſectam bonam eos edocens, qui prius prauam atque peruerſam ſecuti ſunt: omnibusq; peractis me, quantum patres ſuos, pluſúe diligentes, honorificent. Quidam enim ſolum in hoc ſæculo ſuo ditari uoto precantur, in alio nil boni ſumpturi. Diſcretiores autem in utroque, ſuo uoto bonoq; perfrui, nec aliquibus pœnis opprimi, ſuppliciter Deum exorantes poſtulant. Horum Deus exauditor, operumq; ſuorum denumerator, merita multipliciter retribuit.

Deus remunerator inquirētib. cū. He. 11. *Deus ſolus inuocandus.* *Imò ex toto corde, tota anima, &c.*

AZOARA III.

Falſi fratres. *Paci ſtudendū.* *Iudicium nouiſſimum.* *Apoſtatæ grauiter punientur.*

Dies peregrinationis ab ipſo Deo diſpoſitos, ſi quis prius poſteriuſúe per biduum incœperit, nequaquam inde reus exiſtit, ſi Deū timeat, uelut ad ipſum rediturus. Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi non conſonat, Deum ſui cordis teſtem aduocant, cū ipſi tamen perniciē, gentiq; flagitium, fructibusq; peſtem inducere nitantur. Hi tales gehennæ puteo pœnis undiq; uexati ſepeliētur. Obſequio diuino, Deiq; dilectione mortē ſubeuntibus, diuina pietas gaudia præbens ſuperuenit. Viri boni, pacem inuicem diligite, errorem diaboli uobis aduerſantis euitantes. Seducti quidem & errantes poſt noſtrorum traditionem præceptorum, Deum piū obſecrando ſperātes ueniā adipiſcentur. Creatoris, nec non & angelorū in nubibus aduentum, ſinguli ſimpliciter expectent: ad quē omniū fiet reditus. Filios Iſraël de præceptorum noſtrorū atq; uirtutum quantitate, numeroq; percunctari uelitis. Ius moremq; bonū agnitum permutans, Deū grauem atq; difficilē inueniet. Incredulis atq; malis hic adeò omni uitæ uenuſtate, iocunditateq;, quibus & boni ridiculo ſunt, ditatis, Deū timētes die iudicij præcellunt, quādo Deus quos uoluerit, innumeris bonis ditabit. ¶ Humano generi toti prius uni genti Deus prophetas mittēs, ut ei fidem & ſpē intimarent, eoſdē libris ueracibus boni maliq; diſcretiuis inſtruxit. Quibus iā mandata iuſta cognoſcentibus, & nō alijs, lis atq; diſſenſio nō mediocris inciderūt eorūq; per ſic & nō ſic eſſe, diſcretorū, quibuſdā ſibi placitis Deus deinceps uiā rectā oſtendit. Vnde uobis aditū in paradiſum patêre putaſtis, cū ueſtri prædeceſſores multa gerendo bona, plurima mala perpeſſi ſunt: quouſq; prophetæ uiriſq; bonis cū eo uindicē quærētibus intimatū eſt, uindictā ꝓpinquā eſſe. Perſcrutātibus, qd expendāt: ut proſint parētibus, ꝓpinquis & orphanis ac peregrinis, dicito. Quicqd boni feceritis, creator agnoſcet.

Sectarum controuerſias Machumet ſuſtulit, & rectum ſalutis iter monſtrauit, ſcilicet.

ſcet. Litium actum uobis, licet nolentibus, qui multa uobis utilia negligitis, plura nociua diligitis, cuius rei Deus eſt cognitor, non uas, iniunximus. In menſibus etiam libertatis & quietis pugnam ingredi, maximè tamen contra non inuocantes Deum, iuſtum eſt & utile: ſed è Mecha quoſquam eijcere, grauiſſimum eſt Deo. Guerra namq; plus quàm cædes officit. A' tua lege † diſſidentes, abſq; intermiſſione tuæ genti bellum inferent, uſquequò eam ad ſuam legem, ſi poſſibile ſit, conuertant. Tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens, hic & in alio ſæculo reus igne indeficiente peribit. Viri boni, Deum timentes, & in eius nomine pugnantes, ſpe diuina corroborentur. Deus etenim pius atq; propitius ueniam eis præbebit. Sciſcitantibus de uino, ſcachis, talis, & aleis, & huiuſmodi, dic peccatum maximum eſſe huiuſmodi potum & ludum: Licet tamen dulceſcant hominibus, tum utilitatem ferant hæc peccatorum materies, peccata tamen nociua ſunt. Quærentibus, quid expendent: dic, bona Dei. Tu taliter huius futuriq; ſæculi noticia per Deum inſtructus, perſuade quærentibus de orphanis, ut eiſdem benefaciant, & ſubleuent, eosq; ſibi fratres efficiant. Sin autem, tantam illis Deus egeſtatem & inopiam ingeret, ſi ſibi placuerit, cuius uoluntati nulla reſiſtere queunt, quòd nec ſibi, nec alijs prodeſſe poterunt. Bene operantes, etiam ab alijs ipſemet diſcernit. Alterius legis fœminas in uxores nec ducatis, nec filias ueſtras uiris alterius legis nubere permittatis, niſi prius eorum ad ueſtram legem conuerſione facta. Homo namq; legalis præcellit exlegem quamuis placidiſſimum, cum illius ad ignem omnis greſſus intendat. Deus autem hominibus perſuadens, ut ſibi caueant, ad paradiſum euocat. Menſtruatas item nemo tangat, niſi prius mundatas. Res namque munda Deo placet. ¶ Mulieres uobis ſubiectas penitus pro modo ueſtro, ubicunque uolueritis, parate, * Deum timentes, ad quem omnium fit reditus, qui bonis præmia, malis cruciatus tribuit. Veſtris animabus utiles eſtote, nec per ipſum nomina ue ſua ſingulis negotijs iurate: cum ipſe ſit omnium auditor, & cognitor. In illis quidem ſolis ſacramentis, quibus falſitas ex corde firmatur, Deus appoſitus læſionem contrahit. Mulieres à maritis relictæ, nemini niſi prius peractis quatuor menſibus nubant: quas maritis uolentibus renubere bonum eſt. Sin autem, Deus audit & uidet. Non nubant etiam aliquæ relictæ, niſi prius emundatæ tribus menſtruis. Vulua conceptus nullatenus (Deum timete) negetur maritis, etiam ſi placuerit. Ipſi namque præſunt mulieribus. Secundò derelictæ nubant, potius quàm cæteris. Tertio uerò ſpretæ, nequaquam, uſq; quò maritis alijs nupſerint, & ab illis relictæ fuerint. Tunc autem ipſæ uolentes, prioribus maritis antè bene reconcilientur, aut nullis coactæ uiribus honeſtè dimittantur. Aliquid primò datum illis auferre, nefas eſt, & inhoneſtum. Mulieres fugam præparantes, marito nolente, redimantur ab ipſo, non tamen propter iram uel odium, ne diuinam iram incurrant. Diuina præcepta minime cum ridiculo ſuſcipientes, bonorum uobis à Deo datorum, librorumq; cœlitus miſſorum, caſtigati, Deumq; timentes, & eum omnia ſcire credentes, recordemini: ueſtrisq; mulieribus relictis, cum terminus nubendi uenerit, nullam uim inferatis, quin pro uelle ſuo cui libet nubant. Vobis etenim, licet inſcijs, hoc optimum eſſe Deus agnoſcit. ¶ Matres per biennium ſuos infantes nutrire, & à patribus, uel ab eis quibus pecunia ſua commendatur, uictui ueſtituique neceſſaria determinata

Deus bella iniunxit ſuo populo. Iuſta quidem. At rurſum dicit: Nō occides.

† Quæ igitur pax & coniunctio inter Chriſtianos et Machumetiſtas?

Ludus illiberalis, & uini poculum prohibetur.

Viſitate pupillos & uiduas in tribulatione ipſorum. Iacob.

Matrimonium ſit inter conſortes religionis. Deut. 7.

Abſtinendum à menſtruata. Leuit. 18.

** Violentius hic locus à noſtris tortus eſt quaſi nefaria permittat, quum adijciat, Deum timentes, &c.*

Non aſſumendum nomen Dei inuanum.

Diuortium. Deut. 24. aliter &c.

Vxor debitum reddat marito. &c. 1. Cor. 7.

Vxores perſuaſione reducendæ.

Educatio prolis.

 cuſti-

ſuſcipere,ius æquum exigit: ſic tamen,ut nec pater nec mater damnum ſeu periculum ſubeat, Deo nemini, quod eſt impoſſibile, præcipiente. Fas eſt item,aliam altricem aduocari,ſed cum præmij ſui determinatione manifeſta.

Nuptiæ iteratæ mortuis maritis.

Mulieres ſuis maritis mortuis, nemini niſi poſt IIII. menſes, decemꝙ dies, nubant. Hocꝙ deinceps pro uelle ſuo faciant. Igitur abſque moleſtia & impedimento, permittatis eas ſua corpora adaptare, atque polire, ſimul & nubere: quas uelle uobis coniugio uincire, nec uox ueſtra promat, nec cogitatio perpendat, uſquequo termino peracto manifeſte notificetis. Deo namque placet res manifeſta & determinata, qui cogitationes omnes dignoſcit. Eiſdem item annum à maritis ſumptum, ut domos poſt mortem eorum non egrediantur, accipientibus, minimè, licet exeant, moleſti ſitis: cum Deus huius culpæ uindex exiſtat. Eædem etiam,

Repudium.

coram bonis uiris pecuniam determinatam accipiant. Repudium ſponſarum, ante tactum ſuum, neminem aggrauet. Quiſque namque maritus ſuæ ſic relictæ, pro facultate ſua rem determinatam, uidelicet dotis ſuæ medium, niſi patre uel præſidente mulieri condonare uolente, quod Deo teſte melius eſt, perſoluet, nec firmati fœderis immemor eſſe debet.

Orationes nõ ſunt omittendæ.

Orationes, maximeꝙ mediam prætermittere, ſumme cauendum. Fiant igitur ubique more conſueto, ſecundum dogma noſtrum, niſi timoris locus impediat. Quo contingente, pedes pede, miles equo fundat orationes: Ita uos Deus docet ſuorum præceptorum peritiam.

Ad bella inſtigat, ut ſolet.

¶ Nonne qualiter Deus ipſe millenis uiris præ timore mortis domos ſuas egredientibus inquit, Moriamini, nouiſtis? Et eoſdem deinceps ille, ſemper pius in homines, licet ingratos, reuiuificauit? In honore creatoris, cuncta ſcientis, & audientis, ſibiꝗue ſeruientibus multiplicem remunerationem agentis, qui ſumit & donat, & ad quem omnium fit reditus, certamina perficite.

1.Reg.8. Hiſtoria perperã expoſita.

Vobis quidem notum extimo, qualiter populus filiorum Iſraël, Moyſis uidelicet poſteritas, à propheta ſuo regem, ſub quo lites Iudæi nomini faceret, poſtulauit. Ille uerò reſpondens, inquit: Vos certamen poſtulantes, forſan ſi præceperimus, non agetis. Illi inquiunt: Nos è

1.Reg.11.

domibus noſtris atque prole propulſi, quomodo pro Dei nomine non pugnabimus? Bellum tamen iniunctum omnes, præter admodum paucos, recuſabant. maloſqúe Deus agnoſcit, propheta quidem dicente: Regem uobis Deus Saulem conſtituit. Indignati ſunt dicentes: Ille quare rex noſter efficietur, cum nec ipſe pecunioſus diueſue ſit, nec nobis meritis coæquetur? Propheta inquit: Deus ſuos honores & dignitates dans cui uult, illi corporis immenſitatem, & cordis amplitudinem conferens, eum ſuper uos exaltauit. Cuius rei uobis ſignum ſit & argumentum, quod ipſe cum arca, ubi repoſitæ ſunt diuinæ uirtutis reliquiæ, Moyſis & Aaron, legiferæ tabulæ ſcilicet, & uirga ad uos ueniat, angelis afferentibus arcam,

Videtur Gedeonis hiſtoriam admiſcere. Iudic.7. 1.Re.18.aliter narratur hic.

quod mirabilem uirtuoſumꝙ Deum timentibus apparebit. Saul igitur ſic accedens cum exercitibus, inquit: Vos riuos Deo docente uiſuri, nihil inde niſi quantum manus ſemel hauſerit, guſtetis: quod quilibet tranſgrediens, mei iuris eſſe deſiſtet. Omnes tamen, præter paucos, præceptum potando tranſgreſſi ſunt. Illis quidem, ſuiſꝙ ſcilicet non potis, riuos tranſgreſſis, de poſſe ſuo contra Goliam exercitumꝙ ſuum dubitantibus, uiri boni, ſcientes ſe ad creatorem redituros, inquiunt, Imminere exercitus: paruiſſimi Deo præſide corroborati, maximos uicerunt funditus.

Deus

Deus enim ſemper abſtinentibus & induratis ſuffragium præſtat. Goliam itaque ſuo cum exercitu comminus aſpicientes, Deum adiutorem contra malos homines, & datorem fortitudinis atque conſtantiæ ſupplici uoto precantur: ſicq́ uictores facti ſunt, Dauidq́ Goliæ peremptori Deus honorem, & regnum, rerumq́ noticiam, omneq́ magiſterium pro uelle ſuo tribuit. Tali quidem ratione, niſi deus alium alij reſiſtere, litemq́ fieri iuberet, terræ frequentatione cultuq́ carerent. Tibi, qui es unus prophetarum, has uirtutes, deiq́ ſigna patefacio.

Perſeuerantiā commendat. Precibus & uirtute uincitur.

AZOARA. IIII.

OMnium prophetarum alio ſuper alium per me ſublimato, & eorum quibuſdam cum Deo locutis, Chriſto Mariæ filio animam noſtram propriè conferentes, uim atq́ uirtutem præ cæteris præbuimus. Deo quidē prohibente, ſeu uirtutibus prius agnitis, nulla lis atq́ controuerſia inciderent: cum nunc omnes diſſentiant. Vnus namque ſua credit, alius minime: nec omnes bonam legem imitantur. Viri boni, de meis bonis uobis commendatis, priuſquam dies ueniat, qua nec emptio, nec accommodatio, nec amici beneficium proficit, expendite, meisq́ præceptis parēte. Increduli namq́ maximis pœnis affligentur. Ego quidem ſolus Deus uiuus, & uerus creator, præter quē nō eſt alius, edico, quatenus ſurgatis, nec uobis ſopitio ſeu ſomnus irrepat. Dei ſunt uniuerſa cœli & terræ: ſine cuius uelle quis cuiuſquam orator erit? Ipſe ſcit manibus inſitum, poſteriusq́. De cuius ſapientia cœlum & terram compræhendente, cunctis incompræhenſibili, nemo quicquam aſſequitur, niſi munere Dei, uelleq́ ſuo. Vim nequaquā propter legem inferas, cum recta prauaq́ uia patefactæ ſint: Non credens in idola, ſed in creatorem, mandatis dei ſapientis, & audientis, & omnibus eum adorantibus propicij, parce, & è tenebris in lucem perducitur. Incredulus autem, è contrario diſtrahitur, igni perpetuo deputandus. Nonne nouiſtis, Abrahæ à Deo regis conſtituti, cum quodam alio de Deo diſputationem? Cum enim Abraham dixiſſet, deum mortificare & uiuificare, oſtentabat & alius ſe ſimiliter facere poſſe. Abraham uerò dicente, ſolem ab oriente in occidentem ſolo Deo faciente rotari: alius ille ſtupidus obticuit. Accepiſtis item, qualiter quidam per uillam deſertam tranſiens, & quærens, an eam unquam Deus reædificaret? morti, centum annorum ſpacio, Deo iubente, ſuccubuit: Qui uitæ reſtitutus, & à Deo rogatus, an accubitus illic ſpacium noſſet? inquit, Per diem, uel diei portionē. Cui Deus ait, Imò per centum annos. cibumq́ tuum abſq́ detrimento uitioq́, ſimiliter & aſinum aſpiciens, & qualiter oſſa connexionem carneumqúe, tegimen ſumant, agnoſcens, hæc mirabilia uirtutesqúe gentibus prædica. Ille quidem Deum omnipotentem, eſſe ſe ſcire deū, confeſſus eſt. Abrahæ rurſum Deum deprecanti, ut eum qualiter mortuos reuiuificaret, edoceret, inquit Deus: Nonne credis adhuc? Reſpondit, Ita: Sed cor meum firmum conſtansqúe fieri poſtulo. Dixit deus: Aues quatuor membratim incîde, & per montes uarios portiones diſſipa, uocatæqúe citò uenient, ſcitoqúe Deum incompræhenſibilem & ſapientem eſſe. Sua pro deo diſtribuens, grano ſeptem ſpicas, quarum ſingulæ centum obtinent grana, emittenti ſimilis exiſtit. Deus cum ſit potens & ſapiens, atque benignus, cui uult, duplicat. ¶ Expendentes pecuniam ſuam in itinere Dei, abſque omni oſtentatione, indubitanter cum Deo manebunt. Alio-

Chriſto prophetarum excellentiſſimo anima dei collata.

Cur igitur negas filiū Dei?

Beneficentia.

Vnus deus uerus, uiuus, omnium conditor, omniſcius inperueſtigabilis ſapiētiæ.

Nemo ui cogendus ad religionem. At quoties tui oblitus Machumet, iubes cōtrarium?

Fabulæ Iudaicæ de Abrahā:

Reſurrectio per fabulas hic adſtruitur Alibi ſolidas rationes ponit diuinæ uirtutis.

Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.

Id grani ſimilitudine oſtendit.

quin ſcitum atque benignum, muneri cum oſtentatione præualet: Cũm ſit Deus copioſiſſimus & mitiſſimus, expers iracundiæ. Igitur uiri boni, ueſtras eleemoſynas oſtendendo ne perdatis. Sua namq́ diſtribuens, ut ſciant homines, nec deum die iudicij poſtulans adiutorem, terræ lapidoſæ puluere pauco coopertæ ſupernè comparatur: cui pluuia ſuperueniente, nil niſi lapis remanet. Subſtantiam uero ſuam propter Deum diſſipantes, & in bono perſeuerantes, grano loco ſterili ſeminato, unde ſuperueniens imber immenſus quadruplum, imber uero paruus minus educit, conferuntur. Deus omnia facta tam bonorum quàm malorum remunerat. Quis perpulchrum hortum habens, in quo ſint palmæ, & uites, ſubtusq́ fluentes aquæ, & arborum genus omne, ipſeq́ ſenex pater infantum pauperum, ignis omnia conſumentis ſuper aduentum quæret. Huius diuini dogmatis, cogitationum etiam ueſtrarum prouidi, memores eſtote, & eleemoſynas de meliori tum pecuniæ lucro, tum terræ productu ueſtro facite: nequaquam autem dè acquiſitis iniuſte. Huiuſmodi namq́ munera deus non curat. Satanas autem inſinuat, ut aut nulla, timentes egeſtatem, aut iniuſta diſtribuatis, & nefanda faciatis. Deus quidem deliciorum ueniam & largitatem, atq́ ſapientiam iniungit: qui quandocũq́ diſcretionem cui uult optimum munus efficit, quod nemo niſi ſenſatus, & nequaquam inanis cerebri percipit. Eleemoſynas palàm facere, bonum cenſetur: clàm uerò, melius. Et hæc peccata tollit. Deus namq́ ſecretorum cognitor, omnium iudex, beneficium omne factum, ſeu propoſitum agnoſcit. Mali uero ſuffragio carebunt. ¶ Meum quidem eſt, nequaquam tuum, uias rectas, cui uoluero, patefacere. De bono uobis commiſſo, ueſtris proficientes animabus, eleemoſynas facite ſinguli. Deus enim ſingulis ſuas reddet, nemini q́ malum faciet ipſe. Maxime tamen illis benefacite pauperibus, qui uno loco morantes, & pro uerecundia nil poſtulantes, diuitibus uel ſibi ſuisq́ ſufficientibus qualitercunq́ connumerantur. Hoc enim ſummè deo placet. Generaliter quidem ſubſtantiã ſuam die noctuq́ palàm & clam in Dei nomine diſtribuentes, diuinam miſericordiam aſſequuntur, nec hic, nec in alio ſæculo timorem habituri. De fœnore uiuentes, non niſi quaſi dæmoniaci reſurgent, cum ipſi fœnerare, quod deus nefas & illicitum ſtatuit, licitis annectant: dicentes fœnus eſſe, qualis eſt mercatura. Linquens peccatum, & pœnitens, factum præteritum deletum & ad nihilum redactum extimet: regrediens autem, & reincidens, ignem perpetuum ſine termino ſentiet.. Hunc etiam, ſicut & omnem incredulum ac peccatorem, Deus abhorrens, deprimit. Eleemoſynarios quidem & beneficos omnes, quales ſunt credentes, & orationibus inſiſtentes, ac debita Deo perſoluentes, ſua dilectione ſummoq́ bono ditat. Boni itaque uiri, Deum timete, & fœnerare prætermittite. Sin autem, iram & odium Dei atque prophetæ ſuſtinebitis. A' fœnore digrediens, capitale ſolum accipiat: nihil quidem ex alieno, nec alij de ſuo, debitore perſoluere nequeunte, ſuam poſſibilitatem expectet, & eleemoſynas agat. Hoc enim ſibi commodius eſt, atq́ melius. ¶ Diem ueſtri reditus ad Deum, qua quiſque ſecundum modum atq́ menſuram ſuorum operum, Deo nemini malum faciente, ſuſcipiet, timete. Emptionibus ad terminum factis, adſit ſcriba fidelis, & Deũ timens, qui nihil addat ſeu minuat, nec quid falſitatis immiſceat. Et ſi bene promere neſcius & infacundus fuerit, alius ueridicus pro eo dicat. Sintq́

duo

Similitudo nõ inſcita.

Deus unicuiq́ ſecundum opera ſua rependit.

Deus nolens iudicium, odit rapinã, etiam in holocauſto.

Eſa. 10.

Eleemoſynæ occultæ meliores.

Eleemoſynis redimuntur peccata.

Dan. 4.

Deus ueritatẽ reuelat ſolus.

Verecũdis inopibus præcipue ſuccurrendum.

Cõtra uſuras.

Deu. 23. Eze. 18. Pſal. 14.

Pœnitentibus condonantur peccata: quod ſæpe dicit, cauſam autem ignorat: nempe Chriſti ſeruatoris mortem.

Cũcta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, &c.

Eccleſ. 12.

Emptionis tabulæ quomodo fiant.

duo uiri teſtes, uel unus uir duæq́ mulieres idoneæ, ut alteram immemorem altera reducat ad memoriam. Diligenter quidem hoc intuendum, ut omnibus mercationibus ad terminum factis, aliter non ſemper eſt neceſſe, teſtes atque ſcriptor adhibeantur, ut nulla lis ſit, aut controuerſia de re ipſa uel termino, breui ſeu longo oriatur. Sed ſi ſcriptorem, uelut in itinere, reperiri ſit impoſſibile, pignus ſumatur. Quod ſi alter alterius fidei mercaturam commiſerit, debitori ſummè cauendum eſt, ſi Deum timeat, ne dolum aliquem ſeu moleſtiam inde faciat creditori. Teſtimonium nullatenus negetur, cum hoc magnum peccatum ſit. Et Deus, cuius ſunt uniuerſa cœleſtia atque terreſtria, omnia occulta perſpicit, & omnia librat æquanimiter, tam corde retenta, quàm uoce patefacta, ijs ueniam & bonum, ijs malum pro uelle ſuo diſcreto conferens, ſuper omnia potens. Teſtes atque ſcriptorem nemo lædat, nec eis moleſtiam inferat: Sin autem, ſummè Deum offendet. ¶ Libro ſibi cœlitus miſſo propheta fidem adhibuit. Sicq́ue boni uiri cuncti crediderunt in Deum, & ſuis angelis ac libris atque prophetis conſenſerunt. Inter prophetas diſcutere nemo præſumat. Quorum hic habetur ſermo: O Deus, nos ad te redituri, tuum audientes præceptum paruimus, ueniam expectando, & præcando, ne uindictam de obliuione uel errore noſtro ſumas, uel nobis ut anteceſſoribus noſtris tuam iram immittas, ſeu noſtris humeris intolerabile quicquam imponas, cum tuum ſit, à nemine quicquam niſi ſecundum uires ſuas exigere, & ſingulis ſecundum opera ſua facere. Tu Deus eſto nobis miſericors atq; propicius, ueniæq́ dator, qui es Dominus noſter, & nos à malis hominibus protege, & contra ſeditioſos auxiliare.

Teſtes. *Pignus.* *Depoſitum.* *Teſtimonia.*

Imo ſpiritus prophetarum probandi ſunt Deut. 18 & Matth. 24. 1. Ioan. 4.

Præcepta Dei uiribus humanis præſtari poſſe, ſubinde dicit cum Pelagio.

De gente Ioachim ducentorum uerborum. AZOARA V.

† DEus pius atq; miſericors, ſcilicet uiuus, & altiſſimus, præter quē nō † eſt alius: qui prius teſtamentū, deinceps Euangeliū rectas uias hominibus tradidit: poſtremū librū ueraciſſimū * uidelicet Alfurcā ueſtræ legis cōfirmatorē uobis deſuper præbuit. Iſteq́ cōtinet uerba quædā firmiſſima, & infringibilia, quæ ſunt libri ſcilicet mater ac materia: quædā uero contraria, quæ nutantis peruerſiq́ cordis homines ad cōtrouerſiā cæteris inferendam, & ad expoſitionis ſuæ notitiā exequūtur. Expoſitio uero ſua ſoli Deo & ſapiētiſſimis, qui toti libro credentes, totū à Deo datū eſſe teſtātur, cuius nulli niſi ſapientes memores exiſtunt, patet. Increduli quidē, & huic libro cōtradicentes, cruciatus grauiſſimos, & omnimodas anguſtias patientur, altiſſimo Deo uindice: cuius ſapientiæ nulla ſunt incompræhenſibilia, qui uuluæ conceptū prout uult, cuilibet ſimilē operatur. Ille igit̄ poſt legē ſuā rectā à ſe nobis intimatā, cū ſit omnium bonorū largitor, omnium gentium congregator, illa die poſt certum à Deo terminum propoſitū uentura, qua nec proles, neq; pecunia, nec eloquiū prodeſſe quibit, animos noſtros infirmari, mutariue nō patiatur. ¶ Per Pharaonis ſuæq́ gentis & propriorum etiam mandatis Dei contradicentium exitium, diuinamq́ uindictā, & per miraculū etiā factū in illis duobus exercitibus, quorū alter Deo ſeruiēs, alterum Deo cōtrarium quadruplū uiſu iuuante uicit: increduli diuinā grauitatem atq; uindictā pertimeſcere, & ad fidem cōuerti, & tuo nunc parēre præcepto deberent. Mulierum coitus, & filiorum amplexus, & auri argentiq́ pondus innumerum, & equos, boues, ac pecora, ſimul & agriculturam, quæ cuncta ſecularia ſunt, quibus meliora Deus timentibus eū pollicetur, paradi-

† In Arabico incipit, In nomine dei pij & miſericordis.

** Teſtamentū quidē ſeu lex & prophetæ cum Euangelio per omnia cōgruunt: alphurcam autē iſte non item.*

Pharaonis ultione minatur, ut ipſi credatur.

Temporaria bona minime beatum faciūt Luce 9. quid prodeſt &c.

paradiſum ſcilicet,ubi perſeuerantes ſponſas decentiſſimas, deiꝗ dilectionem omnia uidẽtis habebunt,plures uelut ſummè decora gaudent aſſequi.

Bona opera, quæ felicitatẽ paradiſi conferunt.

Credentes quidem in Deum , peccaminumꝗ ſuorum ueniam poſtulantes, & ab ignis feruore liberationem , abſtinentes,& ueraces , orationibus inſiſtentes , & eleemoſynarij , deo teſte,& angelis atque ſcientibus, qui unum ſolum deum incomprehenſibilem & ſapientem creatorem eſſe fatentur: coram quo nulla lex perhibetur,niſi tantum hominum ſeſe totos ſuaꝗ negotia deo uouentium,paradiſi gaudio perfruentur.

Non diſceptã dum cum incredulis.

Contradicentium autem , ſeu non credentium Dei præceptis , deus ipſe iudex facta ſua conferens exiſtit.Si quis tecum diſceptare uoluerit , dic te faciem tuam ad deum eiusꝗ ſequaces conuertiſſe, quòd agendo tam legem ſcientes quam illiterati bonam legem ſequentur. Sin autem,tuum eſt mea præcepta gentibus ſolummodo patefacere.

Prophetarum & iuſtorũ occiſores punientur grauiſſime.

Increduli, & propheticidæ, & iuſtorum quorumlibet interfectores, in hoc ſeculo contemptibiles, & in alio perpetuè damnandi, pœnam grauiſſimam tortoris atꝗ uindicis expertes ſubibunt. Partium libri latoribus ad librum aſcitis , ut inter eos iudicium diſcretionem præbeat,quidam eorum renuunt:

Purgatorium. ferme ut in Ireneo.

Quorum hæc eſt ſententia,quod ignem gehennæ non niſi numero dierum præterminato ſentient , & ad diem ueritatis quilibet accedens, operum ſuorum mercedem accipiet, Deo iudice nociuo nemini. Tu quidem gentes edoce, quod deus imperij dator, rex regum & poteſtatuum potentes deprimens, pauperes eleuans , cum in ipſius potẽtis manu ſint omnia,diei noctisꝗ continuator, uitæ dator,& mortificator,cui uult dona facit innumera.

Infida igitur cum Machumetiſtis amicitia.

Nemo uir bonus incredulum amicum loco boni,niſi pro timore ſolo ſuſcipiat. Hoc igitur ſummè cauendum, cum ex hoc multam offenſionem contrahat deus. Deque ſecreta deus, & uoce prolata , & quæ'que cœli terræ'que condita noſcens: die, qua cuique ſua reſpondebunt opera , omnis malus ſui ſuorumꝗ factorum intercapedinem atque diſtantiam eſſe plurimum uellet , deumꝗ ſimul abeſſe : cum ipſe tamen ſingulis benefaciat.

Machumetum ſequentes bona conſequuntur.

¶ Deum diligentes me ſequentur, ſicꝗ diuinam dilectionem, peccaminumꝗ ueniam à Deo pio ueniæ datore conſequentur. In deum itaꝗ credentes, prophetæ credite,niſi deitatis amore carere ſtudeatis.

Chriſti genus.

Adam, ac Noë, & Abraham, illiusꝗ poſteritatem, & Ioachim , alios ſcilicet aliorum filios Deus elegit, & ſuper omnem gentem extulit.

Mariæ natales.

Mulier Ioachim ſe grauidam ſentiens inquit:Tibi uentris mei conceptum Deus omnium creator uouens, ipſum tibi ſoli ſupplicem, ſeruientem deuotè poſtulo:colligere digneris. Cum natam autem peperiſſet,eiꝗ nomen Maria poſuiſſet,deum teſtem ſexus ſui partus aduocans inquit:Natam meam, ſuamꝗ prolem, tuo penitus obſequio deuotas, à tentationibus & inſidijs diaboli protege . Hoc matris uotum Deus benignè ſuſcipiens, natæ ſuæ crementum optimum,corꝗ firmiſſimum præbuit.

Maria in domo Zachariæ educata, nimirum iuxta fabulas pſeudochriſtianorum apocryphas.

Hanc Zacharias in domum ſuam atꝗ tutelam ſuſcipiens , quotiens ut orationes funderet, ad altare proceſſit , fructus optimos intempeſtiuos ſuper eam inuenit. Quæ ab ipſo quæſita, unde ſumeret: inquit, à Deo, qui cui uult,dona facit innumera. Zachariæ deinceps Deum ut filium ſibi gratum & honorificum tribueret, deprecanti, cum orationes ad altare coram Deo funderet,angeli reſponderunt : Deus ueſtræ petitioni ſatisfaciens, optimeꝗ nuncio lætificans,filium permittit Ioannem,confirmantem uerbum Dei.

Ioannes baptiſta.

Eritꝗ uir bonus,uirgo perſeuerans,magnusꝗ propheta. Zacharias inquit: Cum ſim ſenex,

ſenex, mulierq; mea ſterilis, quomodo prolem Creator faciam? Inquiunt angeli: Deo nihil eſt impoſſibile. ¶ Zachariæ pœnitenti, ſibiq; difficile quid imponi poſtulanti, triduanam taciturnitatem niſi ſignis tantum cum hominibus, & di†uinam inuocationem, preciſq; ſtudium ſerò maneq; Deus iniunxit. Angeli rurſus Mariam alloquentes inquiunt: O Maria, omnibus uiris et mulieribus ſplendidior et mundior atq; lotior, ſoli Deo perſeueranter ſtudens, ipſum cum humilibus, genuaq; Deo flectentibus adora. Tibi, qui nequaquam intereras ſortes proijcientibus, & curam agentibus quis Mariæ cuſtos efficeretur, hæc arcana ſecretiſſima committo. Angelis dicentibus, O Maria tibi ſummi nuncij gaudium cum uerbo Dei, cuius nomen eſt Chriſtus Ieſus filius Mariæ, † qui eſt facies omnium gentium in hoc ſæculoq; futuro, ſenes, & infantulos cunabulas ſeruantes conueniens, prudens, ſapiens, uir optimus ab uniuerſitatis creatore mittitur. Reſpõdet illa: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo concipiam? Inquiũt angeli: Deo nihil occurrit impoſſibile, omnia prout uult operanti: cuius mandatum omne ſuum placere perficit: Ipſeq; filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omniſq; magiſterij peritiam, & teſtamentum ac euangelium, mandatumq; filijs Iſraël edocebit. Ille namq; formis uolatilium luteis à ſe compoſitis inſufflans uolatile faciet: cæcos & mutos curabit: morpheaticos atq; leproſos emũdabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quidq; commeſtui, quidúe diſpoſitioni deputatum ſit, propalabit. Quæ cuncta in Deum à credentibus miracula cenſentur. Vetus teſtamentum confirmabit: quædam tamen prius prohibita licitis annumerabit, ſeq; cum diuina uirtute, potentiaq; ueniſſe patefaciens inquiet, Timentes Deum me ſequamini: Deus enim mei ueſtriq; dominus eſt: Quem adorantes, recto procedetis tramite. ¶ Sciens Ieſus eos in ſua incredulitate obſtinaces manere, inquit: Quis in Dei nomine me ſequetur? Viri quidem albis induti ueſtibus reſpondentes, dixerunt: Nos in Dei nomine te ſequentes, in Deum credimus, te teſte, dixerúntque, O creator nos huic libro fidem adhibentes, legatúmque tuum imitantes, fidelibus atq; credulis adſcribe. Fraudulenti uero, eum decipere nitentes, ab ipſo uelut à callidiore potius deluſi ſunt. Quem creator taliter affatus eſt: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, & ab incredulis te liberans, eos qui te ſecuti ſunt, eiſq; tuo uerbo non crediderunt, uſque ad diem publicæ reſurrectionis ſupponam. & tunc ad me tuo rediu facto, controuerſiam tuam atque litem diſcutiam, & incredulos omni uindice tutorèque carentes ſummis cruciatibus hic ſecul óque futuro profligam. Fidelibus quidem & benefacientibus, merita ſua cum gaudio perpetuo conferam, malos atque flagitioſos perhorreſcens. De uirtutibus atque iuſticijs Ieſu, quodammodo gerentis Adæ ſimilitudinem, iſta tibi reuelare decreuimus. Adæ quidem de terra plaſmando Deus inquit, Fiat: & factus eſt. Tu quidem dubitans & incredulus, ut qui nunc hoc aſſerit, nunc renuit, cum habueris firmum, ſic nullatenus eſſe velis. Et ſi quis ratiocinationem huius rei & controuerſiam poſt hanc ſcientiam tibi deſuper traditam inire uoluerit, dic, filijs ueſtris, & uiris, mulieribuſque ſimiliter aduocatis, eorum utique ſingulis mendacio conſentientibus anathema iramque Dei iniungamus. ¶ Creatorem non niſi ſolum unum, incompræhenſibilem, & ſapientem, ueraciſſimus perhibet ſermo,

Deprauat hiſtoriã Luc. 1.

Ieſus Chriſtus facies omniũ gẽtiũ. Gẽ. 49. expectatio 22. Eſa. 11. ſperabunt in eo. Zach. 3. ſuper lapidem unũ ſeptem oculi.

Hoc tenete boni uiri Saraceni, & facile concordiã integrabimus. Matth. 1. hiſtoria inter polata hic.

Næniæ confictorum miraculorum, ut eleuetur fides ijs, quibus declaratus eſt filius dei.

Non uenit ſoluere legem, ſed implere.

Aſcẽdo ad patrem meum et patrẽ ueſtrũ.

Alluditur ad illa quæ ſunt in Apoca. 3. 4. 7.

Similitudo Adæ et Chriſti, non Paulino more tractata.

Anathemate feriuntur, qui non de Chriſto ſentiunt iuxta Mahumetis opinionem.

ſermo, præter quem non eſt alius. Cuius ſi quis uerbum quidpiam mutans incredulus extiterit, Deum agnoſcentem uiolentos & flagitioſos iudicem habebit.

Atqui ô Machumet, Chriſtus, cuius te ocium fingis, docuit baptizare in nomẽ patris & filij et ſpiritus ſancti.

Vos uiri leges ſcientes, huius ſermonis ſectatores, ut unus idemq; ſermo ſit omnium noſtri, conſtanter eſtote: ut nos non niſi deum unum participe carentem adoremus, nec ueſtri quis alius quaſi uerbum dei conſtituat. Illis autem hoc facere renuentibus dic, quod nos in deum credimus. Teſtes eſtote uiri legum: Cur ueſtræ ratiocinationis & ſectæ firmamentum ex Abraham illicitis? cum teſtamentum, nec non & euangelium poſt ipſum traditum fuerit, affirmantes quod neſcitis. Ipſe quidem nec Iudæus, nec Chriſtianus, ſed uir dei fidelis, & non incredulus uixit, eiusq; ſequaces uiri prælecti.

Chriſtianus, pater omnium credentium, & Iudæus circumciſus.

Hic quidem propheta, eiusq; ſequax, omnesq; credentes in deũ, ut uiri boni Dei ſunt: ſecundum uelle uerò quorundam gentium legi ſubiacentium, erronei cæciq; uiuentes. Sed licet ipſi neſciant, animas ſuas ſolũ error abducit. Viri legis, cur cur Dei præceptis agnitis non creditis? Cur ſcientes ueritatem tacetis? ¶ Pars gentium legis inquit, præceptis traditis bonis uiris per diei portionẽ credite: completoq; die, uſquequò cõuertãtur, negate. Et nemini niſi legem ueſtrã ſequenti credentes dicite, Omnes uias cuilibet à deo traditas, cum ille ſit benignus atq; ſapiens, optimas exiſtere: qui ſibi dilectis propicius atq; miſericors, munera pro uelle ſuo maxima facit.

Talenti allegoria ex Euãgelio.

Sunt quidam legi ſubditi, qui auri talentum ſibi commendatum optimè reddunt. quidam uero ſolidum commiſſum abnegant, de poſtulante ſe minime curare dicentes, & de Deo ſcienter mentientes.

Veritas fides, periurium.

Sermonem firmum & conſtantem, deumq; timentem, deus ipſe diligit. Fideiuſſionem & iuſiurandum pro modico gerentes, nil boni ſæculo futuro ſumpturos, nec deus alloquetur, nec aſpiciet die iudicij, nec illis qui pœnam grauiſſimam ſubeant, quicquàm prodeſſe poterit.

Falſarij librorum Chriſtum deũ aſſerunt.

Quidam item homines uerba libris, quę licet opinio ferat, de ipſo minime ſunt, admiſcentes, Deo ſcienter mendacium imponunt. Non eſt cuiquam idoneum & opportunũ, cui deus librũ & ſapientiam permiſerit, atq; prophetiam docentem homines, perſuadere, ut Dei loco adoretur.

Religionis antiſtites hortatur ad cõſtantiam. Prophetiæ.

Sed potiſſimè perſuadete, ut pręſules & ſacerdotes cũ noticia ſibi tum à libro, tum à legatis comparata diuinis obſequijs perſeuerent, nõ angelos, non prophetas deos extimando, cũ prius uias rectas edocti ſint. Deus quidem à prophetis, quibus libros & ſapientiam tradidit, prius pacto fœderis ſumpto legatum firmantem, quod noſtris ineſt manibus, cui uult nos adhibere fidem, & auxiliari, miſit. & illis hoc pollicentibus inquit: Huius polliciti firmati teſtes, quibus et ego teſtis accedã, ſtatui te. ¶ Omnis huiuſmodi teſtimonium imitans, malis & flagitioſis annumerabitur. Cur alius, quàm Dei legem, quę omia cœleſtia atq; terreſtria, ad quem & ipſa redibunt, & pro uelle poſſeq; uenerantur, tanto deſideratis ſtudio? Dicite uos credentes in Deũ, pręceptisq; tibi, & Abrahæ & Iſmaëli, & Iſaac atq; Iacob duodecimq; tribubus, ſimiliter et Moyſi et Criſto prophetisq; cęteris, quos diſcernere nimis eſt, deſuper à deo fide noſtra miſſa, fidem et teſtimoniũ adhibemus.

Fides legem aſſequitur.

Quis aliud per fidẽ quàm legẽ aſſequi ſtudet? Ois quidẽ incredulus ſæculo futuro dãnandis annumerabitur. Viã ueritatis agnitã linquentes, cum prius miracula uidentes ueritatis prophetæ teſte ſe extitiſſent, quònam modo ſua doctrina deus inſtructur? Malis etenim ira dei ac cunctorũ angelorum & hominum promerentibus, omnis humana diuinaq; pietas, rectæq; uiæ doctrina ſubtrahuntur: eisq; ſic ſemper manentibus, malũ expers alleuiatio-

alleuiationis & decrementi, reſpectuſq; diuini ſuperincumbet: niſi qui poſtea pœnitentes & bene agentes fuerint. Illis enim ueniam gaudiumq; tribuet. Eorum reconuerſionem, qui prius credentes increduli facti ſuam augmentant nequitiam, deus minime colligit: nec eorum cuiuſuis ſic in errore mortui redemptionem quicquid auri terræ capacitas ſuſtineret, accipe-ret. Pœnam igitur grauiſſimam abſq; uindice ſuffragioq; patietur.

Negat ueniã deficientibus à fide, ut Nouatiani. Cui tamen pronũciato alibi cõtradicit.

AZOARA VI.

In Arabico incipit, ut ſuperiores, In nomine dei, &c.

Plenam dei gratiam dilectionemq; noſtri nullus aſſequetur, niſi prius de ſibi dilectis diſtribuerit. Ante teſtamentum poſitum atque firmatum, omni cibo, niſi quem Iſraël ſibi poſuit illicitum, ueſci filijs Iſraël licuit. Allato teſtamento, an uerax ſit hic ſermo uideamus: Et quiſquis deo mendacium ulterius impoſuerit, malis adſcribatur. Tu uero cæteris intima, deum ueraciter iniunxiſſe, quod Abrahæ ſectam imitentur: qui nec incredulus, nec idololatra, primam orationis domum Mecham, ſcilicet locum benedictum, ubi ex ipſius Abrahæ ædificio uirtutes ſunt manifeſtæ, primo fundauit. Quo quilibet ingreſſus, omnis timoris expers, quietus exiſtit: Huncq; locum ab omnibus honorari, & à quolibet ſua facultate permittente peti, deo ſummè placet: Incredulos autem, minimè curat. Homines legum factores, cur dei præceptis, qui teſtis eſt omnium ſuorum operum, non pareant: uel quare quicquam in ipſum credentes de lege ſua iniuſtè peruertant, cum ipſe ſingula ſua facta dinoſcat, percontare. Viri boni, ſi illos legum factores imitari uelitis, uos prius bonos, malos efficient. ¶ Cum uirtutum Dei lectionem ueſtrum prophetam habeatis, ad deorum ſectam cur conuertimini? Omnis Deum inuocans, rectam uiam exequitur. Viri boni, Deum, quantum ille meretur, pertimeſcite, lege bona perſeuerantes, omneſq; Deo tutori noſtro cohærentes, eiuſq; miſericordiam petentes, dilectionis fœdus factum nunquam rumpite. Si qua ueſtris quibuſdam hoſtilitas inciderit, omni ſemota diſcordia, ſe ſecundum Dei uelle conſimiles & unanimes quaſi fratres efficiant, Deum imitando, qui ſolus uos inſidentes præcipitio, ignisq; concauo, ne caſum & peſtem pateremini, diligenter extulit. Suarum uirtutum atq; miraculorum notitiam uobis Deus taliter pandit, ut ſitis ſibi gens fructuoſa, & antecedens, res ſcitas atq; licitas præcipiens, & illicita prohibens: non eorum imitatrix, qui poſt uirtutes agnitas, ſchiſmate facto multa nociua perpeſſi, maxima grauiſſimaq; pericula ſubibunt, die qua facierum quædam albeſcent, quædam uerò nigreſcent. Nigreſcent quidem, quæ fide relicta, factæ ſunt incredulæ, ſummum malum ob hoc guſtaturæ. Horum autem albeſcent facies, qui lege bona perſeuerantes, diuinam adepti ſunt miſericordiã. Iſtis diuinis uirtutibus tibi ueraciter patefactis, ſcito Deum, cuius ſunt uniuerſa, & ad quem cuncta redeunt, ſuæ gentis malum nequaquã uelle. Vos quidem gentem meliorem eſſe conſtat, quæ dei præceptis prius per uirtutes agnitas parens, & illicita prohibens, Deum inuocat & adorat. Et ſi legũ factores uobis conſentientes ueſtram legem ſequerentur, ſibi commodiores & meliores exiſterent. Eorum tamen quidam credunt, quidam uero minimè. ¶ Illi quidem uobis nequaquam, niſi uerbo ſolo, nocere poterunt. In litibus namq; terga uertent, nec adiutorem inuenient, cum puſillanimitate preſſi, & ubiq; rei conſtituti ac affligendi, niſi propter fœdus mutuum Dei nutu factum, iramq; Dei promeriti, & ad inopiam ac paupertatem redacti

Ciborum delectus.

Mechæ templum conditũ ab Abraham.

Cõtra diuorũ uenerationẽ.

Redintegranda concordia mox inter fratres.

Matth. 5. Stolidè arrogat ſibi & ſuis, q Deut. 4. tribuitur populo dei. &c.

Victoriã certam contra infideles promittit ſuis ſectatoribus.

 ſunt.

ſunt. Omnia quidem hæc illis incumbunt, & eo quòd increduli & iniuſti propheticidæ omnibus uim inferentes propoſſe ſuo ſimul & uelle, nil

Bene operantes non perdēt mercedē ſuā.

pro iuſtitia perfecere. . Viri legum, de nocte ſurgentes, lectioniquè uacantes, qui credentes in Deum, ipſum tota nocte deprecantur, diemq́ iudicij timentes, licita peragunt, & ad omne bonum feſtini, & illicita probibentes, cæteris meritò præferuntur. Deus omnium iudex, ſeq́ diligentes agnoſcens, neminem quicquam bonæ operationis ſuæ perdere ſinit.

Felicitas incredulorum uento noxio ſimilis.

Incredulis autem nec proles, neq́ ſubſtantia ſua prodeſſe poterit, quin flamma interminabili torqueantur. Horum quidem ſumptus in hoc ſæculo uento nociuo, flatu ſuo cultus hominum noxiorum confundenti, aſſimilantur, ipſiq́ ſibi malum inferunt, nequaquam Deus. Viri boni, nemo

Cauendi infideles. At nunc Chriſtianis ſcilicet tutū eſt cum eis fœdera pangere.

ueſtri uerbis eorum credat, quoniam abhorritionem odiumq́ ueſtri, lingua ſua propalant, maius autem intrinſecus abſcondunt. Vos itaq́ tum dogmate noſtro, tum proprio ſenſu præmuniti, eos uobis diligentibus inimicari, perpendere poteſtis. Ipſi tamen uobis toti libro credentibus immixti, ueſtram legem penitus amplecti confitentur: ſemoti autem obſtrepunt, & ex ira nimia ſæpius ungues rodunt. Dic illis, ut cum hac ira moriantur, Deum tamen omnium ſecreta cordium noſcere ſciant. Quanquam illis ueſtri meriti gaudium adueniens dolorem, ueſter cruciatus gaudium pariat, eorum uelle nil nocumenti uobis inferet, ſi deum timentes indurauerītis.

Cōflictus meminit in Badar, qua Saraceni grauiter laborarunt.

Ipſe namq́ noſtros actus omnes circumuallabit. ¶ Die qua mane domum tuam egreſſus, ad loca litibus aptanda, uires Deo audiente atq́ ſciente plurimum animaſti, duabus ueſtris cohortibus omnimodo fatigatis uos omnium bonorum auxiliatores, qui uobis etiam pauca manu multorum uictoriam in Badar præbuimus, uim atq́ ſuffragium contulimus, ueſtriſq́ bonis hominibus quodammodo deſperatis, atq́ dicentibus ueſtram manum aduerſus hoſtes minime ſufficere poſſe, licet ipſe Deus angelorum armatorū

In auxilio diuino ponenda ſpes uictoriæ.

tria millia mitteret, dixiſti: Si Deum timentes indurauerītis, dominus uobis auxiliabitur, huc citò miſſurus quinq́ millia angelorum, belligerantium ſimilium. Hoc quidem miraculum non ob aliam cauſam Deus uobis eduſſerit, niſi ut uos ſæpe bono gaudioquè firmet, & partem incredulorum debilitet, ſuis faciebus plagas inferens, aut ad nihilum deducens. Eius enim ſolius ſapientis & incomprænhenſibilis eſt omnis uirtus, atq́ uictoria. Tua quidem manus nihil horum poſſidet: quippe cuius ſunt uniuerſa cœ-

Non fœnerandum. Machumetū ſequentes paradiſum ingredientur. At Chriſtus ait, Ego ſum uia &c. Et ſi cæcus cæco dux, &c. Inferos petent mali. Exemplo maiorum deterret à contumacia.

leſtia atque terreſtria ipſe pius, ueniæquè dator, aut ad ſe trahens illos ueniam faciet, aut illis malis malum inferet. Omni timenti Deum ſummè cauendum, ne de fœnore uiuat. ¶ Ignem incredulis præparatum timentes, Deo obſequium præſtando, & ipſum legatumq́ ſuum ſequendo, ueniam atq́ paradiſum timentibus Deum fabricatam, cuius capacitas cœlo terræq́ coæquatur, promerebitis. In tempore famis & ubertatis, ſua pro Deo diſtribuentes, iramq́ corde funditus prementes, & condonantes iniurias, & pro peccatis pœnitentes, nec ipſa ſcienter celantes, caſtos etiam, omnes tandem Deum inuocantes, & benefacientes, Deus illis ueniam faciens, in paradiſo quemq́ ſecundū merita ſua ditans locabit. Illicita uero, animabuſq́ ſuis nociua gerentes, igne feruebunt indeficienti, Mores & conſuetudines anteceſſorum ueſtrorū pertranſeundo perſpicite, ut quis qualisuè finis contradicētium eſſet, percipiatis. Hęc quidem timentibus Deū, eiuſq́ ſequacibus manifeſta ſunt caſtigamina. Tu quidē omnem dolorē & triſtitiam, ac deſperationem

tionem expelle : quia tu tuiq; ſuper cæteros ſublimati eſtis, ſi in lege bona perſeueraueritis. Si uobis aduerſitates incubuerint, ſimiliter & cæteris incubuerint. Iſti quidem ſunt dies caſus, atq; fortunæ. Deus malos abhorrens, in ſe credentes agnoſcat, de cunctis teſtes accipiendo. ¶ Bonos homines deus mundat & purgat : incredulos autem, ut ferri purgamentum eijciens, ad nihilum reducit. Opinati eſtis uobis aditum paradiſi patere, niſi prius adeò fortibus & magnanimis in bello perſpectis? Ante litis ingreſſum, uos morti paratos firmabitis: Nunc eam uidendo, quid agetis? Machumeto non niſi legato Dei, quem & cæteri præceſſerunt prophetæ, natura cædeúe perempto, ueſtram legem defendentes, ſuum terminare negotium ſtudeatis. Sic enim uobis deo grates referentibus, ſuffragium atq; munimē tribuet diuina manus. Nullus igitur mortem ſubire poterit, niſi deo uolente, tempore ſcilicet ſtatuto. Deus omnium uota dinoſcens, omniumq; diues, mundana quærentibus temporale, petentibusq; cœleſtia ſummum bonum tribuit. Conſtat item, multorum prophetarum uiros ſummates, pluresq; bonos interfectos eſſe: nec inde detrimētum ſeu timor oppreſſit Deo pugnantes, qui fortes & induratos diligit, atq; ſuſtētat, & hanc ſuam orationem benignè ſuſcipit: hic ſæculoq; futuro illis miſericors atq; propicius, ueniæ dator, cum cunctis benegerentibus benefaciat. O deus, culpas noſtras ablue, peccata dimitte, pedes firma, & uim atq; uirtutem nobis contra malos & incredulos tribue. Incredulos nullatenus quis ſequatur, ne deuium et erroneum, illum uertendo, faciant, ſicq; damnandis adſcribāt. Deus autem omnium optimus iudex, ſemper eſt ſequēdus. ¶ Cordibus incredulorꝫ ob incredulitatem & obſtinantiam in uia praua turbationē immittam, ignisq; perpetui feruori tradam. Priusq; ueſtris cordibus diſſenſio titubatioq; fatigās inhæſiſſent, uobis digredientibus à cæteris, ut ueſter ſucceſſus clareſceret, me prius tamen uobis dilecta patefaciente, Deus uobiſcū pro ſuo uelle fœdus firmauit, uobis omnia peccata ueſtra, ſola gratia miſericordiaq; condonans. Vobis tamen poſtea lite relicta, per rupes atque conuexa fugientibus, nec prophetam uos retrouocantem, ut qui fortiter agendo ſæculi futuri gaudium aſſequeremini, exaudientibus, curam atque dolorem Deus immiſit. De prædæ quidem amiſſione, ueſtriq; detrimento, deo daturo ueniam, conſolemini, nihil timentes, cum poſt dolorem habitum uobis quietum ſomuum deus induxit. Quo uobis refocillatis, ueſtri quidam animarum ſuarum commodo ſtuduerunt: quidam de Deo rem iniuſtam atq; nefandam cogitauerunt, intrinſecus retentam maliciam nequaquam propalantes: cum in ſolius Dei manu cūcta, in noſtra uerò nulla ſint poſita. Vnde illis dicentibus, ſe nequaq; interfici, ſi manus ſua diſponeret, manifeſta eos, licet in proprijs domibus atque lectis quieſcerent, hoſtium manu ſuperueniente perimendos. Deusq; cognitor omnium ueſtrorum, arcana cordium cognoſcit. Sciendum quidem, diabolū omnibus die belli retrocedentibus, regreſſum propter actus antecedentes machinatum eſſe. Horum tamē omnium ueniam deus, omnibus benefaciētibus propicius, permittit. Viri boni, nullatenus incredulis conſentiatis, qui ſuis amicis prædatum pugnatumúe proficiſcentibus diſſuadent, dicendo: Veſtris domibus immorando, naturæ cædiſq; mortem euitare poſſetis. Horum tamen corda dolor & deſperatio penitus occupant: Deusq; ſingulos ueſtros actus diſcernens, hos uiuificat, illos uero uelle ſuo mortificat: omnibus in itinere ſuo mortuis

Scoria ſunt infideles.

Animat ad bellum, utq; religionē armis defendāt, ipſo mortuo.

Machumet nil quàm legatus

Prouidentia.

Non deſperandum prophetis occiſis.

Implorat Dei auxiliū cōtra infideles.

Cauēdum cōmercium infidelium.

Gratuita peccatorum condonatio.

Fuga Saracenorū, nequicquam reuocāte illos Machumete.

Vires hominū nullæ.

Prouidentia Dei conſtituitur, qualem Bardeſanes.

Fugientes in bello, diabolo inſtigante.

Non audiendi à bello deterrentes.

Præmia in expeditione morientium.

ueniam, quæ cunctis ueſtris poſſeſſionibus præualet, largiens, & ad iudicium mitiſſimum reuocans. Si tu grauis rigidiꝗ cordis exiſteres, nequaquam diſcederent. Sed tua tibi tuisꝗ mollicies obfuit. Vnde nunc illis condonans, illis à Deo ueniam perpetra: eosꝗ deinceps conſulens, de omnibus tuis negotijs delibera, & in omnium rerum exordio te Deo tutori commenda.

Si Deus pro nobis, quis cõtra nos?

Quo uobis auxiliante, quis uos uincere quibit? eo uero nocente, quis ſubueniet? Cui ſinguli ſapientes ſe commendant. ¶ Dedecus & illicitum prophetæ cenſentur, ut cum prædatum uenerit, quid prædæ negetur. Hæc namque faciens, die qua quiſque à Deo nemini nocente ſua merita ſuſcipiet, ſecundum graduum coram Deo diſtinctionem, cum negato coràm ueniet.

Nõ præda neganda prophetæ.

Eximio Dei beneficio Machumet exhibitus, uel potius ex ira Dei.

Deus quidem è uobis prophetam docentem prius erroneos uias rectas, & legem, & caſtigantem animas, atque mundificantem excitans, bonis hominibus multum beneficium contulit: uobis ſemel mala, ſecundoꝗ duplicata paſſis, & mirantibus hoc unde contingeret, uoſmetipſos cauſam illius eſſe patefeci: quia Deus eſt omnipotens, qui die coniunctionis exercituum mala uobis accidere permiſit, ut fortes & bonos ab hominibus praui cordis & inconſtantis diſcerneret, qui ſcilicet pugnare, hoſteſue reijcere in Dei nomine rogati dixerunt: Si pugnare ſciremus, uos ſequeremur. Sed illi potius incredulis quàm bonis conſentientes, aliud quàm corde retentum, uoce proferunt, morantes domo, ſibiꝗ dilectis dicentes: Si modo uerbo parêrent, nullatenus interficerentur.

Probatio per calamitates, & cladem.

Felices & uiuentes qui moriuntur in uijs Dei, id eſt, bello.

Si ueraces ſunt, ſe morti ſubtrahant. In uijs Dei morientes, nequaꝗ mortui dicendi ſunt. Illi namꝗ de bono Dei dilectioneꝗ gaudentes, apud deum uiuunt, expectantes poſt ſe relictos, nilꝗ timentes.

AZOARA VII.

Ad famã hoſtis aduentantis cauti eſſe debent, & Deum inuocare.

IStis, ſicut & cunctis obedientibus Deo, prophetæꝗ ſuo, beneꝗ facientibus, bonam de Deo ſpem habentibus, deus iudex, nulli quicꝗ auferẽs, maximam mercedem tribuet, poſt laborum ſuſtentamentum. Illos quos ſermo uentilat aduerſus uos, congregati, timete, uos præmuniendo, Deoꝗ commendando, fidem ſuam augendo, dicentes: Deus ſuum uelle faciet cum proſperitate, commodoꝗ. Illæſi reuerſi, Dei ſummè diligendi, & honorificentiſſimi, dilectionem adepti ſunt. Illos quibus diabolus timorem immittit, nemo uir bonus timeat, ſed me tantũ.

Contemnendi mali.

Felicitas prauorum, perdit eos.

Increduli rurſum, & ad malũ ueloces ac proni, penitus negligendi, uelut ſibi, non Deo nociui, malũꝗ grauiſſimum ſæculo futuro paſſuri ubi nequaquam Dei participes erunt. Hic autem omnis uitæ ſtatus iocũdus & proſper illis à Deo permittitur, nõ ut ſuis animabus fructificent, ſed ut peccata ſua multiplicẽt.

Machumet datus ut ferruginem extergeret ab hominibus &c.

Ad ueſtræ legis item confirmationem, & bonorum in ea perſcuerantiam, ferruginem prius atꝗ fecem abijcere Deus uoluit: qui uos ad incognitum & abſens ſublimare uolens, legatum pro uelle ſuo uobis doctorem miſit. In deum itaꝗ credite, ſuoꝗ legato parẽte, mercedemꝗ maximam & gaudium accipietis.

Auaris opes nocent.

Diſſimulatores & auari, non efficaciter intelligunt, bona ſua ſibi ſæpius malum grauiſſimum generare, Deo totius hæreditatis cœli terræꝗ domino facta ſua ſciente, illis mercedem æqualem ſuis meritis allaturo.

Prophetarum interfectores, Iudæi ſcilicet.

Contra poſtulantes miracula ex Machumet.

¶ Eorum ſermone ſcripto, qui deum pauperem, ſeꝗ diuites aſſerentes, propheticidæ facti ſunt iniuſtè, eos ſic alloquemur: Damnati, reiꝗ, pœnam, ignisꝗ feruorem, uobis propter actus ueſtros antecedẽtes paratũ guſtate, me nemini malũ uel iniuriam agente. Dicentibus deum ſibi mandaſſe, ne cuiquã legato-

rum, niſi prius igne diuino adueniente, & holocauſtum conſumente uiſo crederent,dic: Ante te legatos cũ multis uirtutibus, & hac ab illis quæſita ueniſſe,& ab illis nequaquam ueridicis interfectos eſſe. Non mirandum itaq;,ſi uobis non paruerint,cum prædeceſſoribus ueſtris uenientibus cum uirtutibus,& pſalterio,libroq; ſplendidiſſimo contradixerunt. Omnis homo mortem guſtabit, nec aliàs quàm ſæculo futuro mercedem habebit. Illeq́ue ſolus felix,quem Deus ab igne liberans,paradiſo locabit. Illa namque firma: hæc uero uita,omniaq; mundana,fortuita ſunt. Veſtrorum corporum detrimentum, damnumq; pecuniarum incurretis, & à uiris legum contumelias atq; conuicia ſæpius audietis. Sed ſi patientes,& fortes,Deumq; timentes perſeueraueritis,æterni gaudij præmium poſſidebitis. Inter Deum uiroſq; legum pacto fœdereq; firmato, ſcilicet quod ipſi doctrinam à Deo ſuſceptam nec gentibus negarent, nec inuitè diſſimulando darent,omne pollicitum poſt terga projcientes,ad nihilum redigentur. Suorum factorum oſtentatores,& ex operibus alienis, reúe non facta laudis affectatores,malum diutinum atq; graue ſubibunt. Cœli terræq; machina,& noctis atque diei uiciſſitudo,quarum opifex ſolus omnium eſt rex,& omnipotetis,manifeſtæ ſunt ſapientibus uirtutes. ¶ Omni modo Deum inuocantes, & cœli terræq; compoſitionem mirando, ſciendoq; Deum hoc pro nihilo non feciſſe,dicentes: Tu domine miſericors,nobis tuum præconem exaudientibus, ut legem rectam ſequeremur, noſtra condona peccamina, noſq; defunctos bonis adiunge, à te nobis per prophetas atq; legatum pollicitum complens, nec die iudicij nos contemnens, ab ignis feruore, quo malos ſine remedio grauiter affliges, libera: quia tu termino propoſito,ueraciter omnium cauſarum iudex exiſtes: Iſti inquam ſic dicentes, huiuſmodi reſponſum audiunt: Neminem, ſeu uir ſit,ſeu mulier,hic uel ille,quicquam ſuorum operum amittere ſinam. In litibus prædictis, mortem ſeu damnum amore mei paſſos, & à domibus ſuis eiectos, ſuorum data peccaminum uenia,ſecundum gratiæ meæ, ſuiſque meriti modum, cum mea retributio ſit maxima,paradiſo locabo. Summopere cauendum,ne uobis in terra,cum illa ſit anguſtiſſima, participes, uel ueſtrorum negotiorum executores efficiantur:cum ipſi ad ſedem malam atque gehennam proficiſcuntur. Velut è contrario,Deum timentes ad paradiſum,ubi eſt quies & aquarum fluxus: qua melius etiam apud Deum ad opus bonorum exiſtit. Homines legum,deum adorantes,& in ipſum credentes, ſuiſq; mandatis ſuper te & ſuper cæteros, Dei uirtutes nequaquam pro modico ducentes, poſitis,fidem adhibentes,miſericordiam atque præmium à Deo, omnium operum promptiſſimo computiſta,ſuſcipient. Viri boni, Deum timentes,ut præcedatis,omnibus reſiſtendo uitijs,bonum aſſiduè peragite.

Scripturæ ſacræ uelut pſalterium.

Ante obitum nemo felix.

Res mortaliũ incertæ.

Iudæorum & eorum qui legẽ acceperunt Dei, fuit illam communicare.

Oſtentatores bonorum operum puniētur.

Deum inuocãtes ſaluabuntur.

Conſortium infideliũ prohibet.

Deus in numerato habet omnium facta.

Vincendum uirtutibus.

AZOARA VIII.

DEum, primi uiri plaſmatorem, unde ſua conſequenter mulier, & ex illis deinceps totum humanum genus, ſicq; uos Deo operante facti eſtis, timentes adorate: nec fœminis ueſtris conſanguineis beneficia dilectionemúe ſubtrahatis,cum Deus & angeli cuſtodes exiſtant. Orphanis pecuniam ſuam,nil inde,ſed de ueſtro comedentes, perſoluite,nequaquam boni uicem malo ſupplentes.Sed ſi uos illis orphanis non æquilibrè rectum facere putaueritis, aliàs quotcunque placuerit,duas ſcilicet, aut tres, uel

Hominum procreatio: ex qua profluat amor cõiugũ.

Orphani haud fraudandi.

Vxores plures ducere licet, modo quis ſpe ret pacem inter eas conſeruare poſſe.

Vxorum numerus pro facultatibus tēperandus.

quatuor uxores ducite, niſi timueritis eas nullatenus pacificare poſſe. Tunc enim uel unam, uel quod ſua manus caſtigare quiuerit, quibus rem determinatam donet, ducat. Res autem ſuas illis permittentibus, ueſtra uoluntate poſtulante, licitè comedere poteſtis. Neſcijs & temerarijs ante dies diſcretionis ſuæ ſolum uictui ueſtituiꝗ neceſſaria tribuite: Adultis uero, ſæpiusque probatis, & moderatis, ac prouidis inuentis, integrè reddatis, nil inde comedentes, ſi diuites fueritis: ſi pauperes autem, parum: hocque determinate. In redditione pecuniæ teſtes adhibete. Deus autem totius computi cognitor eſt. Rerum à patribus ſeu parentibus relictarum filij, ac filiæ, cæteriꝗ portionem rectam parum ſcilicet, an multum accipiant. Horaꝗ diuiſionis propinqui, & orphani, ac pauperes, & miſeri, aliquam ſaltem portiunculam cum miti dulciꝗ ſermone ſuſcipiant. Linquentes infantes paruulos, ſi timuerint Deum, pertimeſcant, & inde bene loquantur. Pecuniam orphanorum comedentes, uentrem ignis ſolus cibabit: ipſeꝗ ſemper flamma torquebitur in ipſa. ¶ Deo iubente, quantum duæ filiæ unus habeat filius. Et ſi plures quàm duæ fuerint, ille duas tertias: ſi una ſola, mediam: omnesꝗ parentes ſextam obtineant, ſi filius affuerit. Sin autem, parentes ſint hæreditarij, mater tertiam, niſi fratres habuerit. Tunc enim habebit mater ſextam, poſt perſolutionem debitorum & eleemoſynarum patris. Vos neſcitis, quis in Dei mandatis uobis erit magis commodus, cognatus ſcilicet, an filius. Si mulier moriens infantem uobis non reliquerit, ſuæ pecuniæ medietatem habeatis: quartam autem, ipſa prolem linquente. Pecuniæ uerò mariti mortui filio carentis, quartam mulier habeat: octauam autem, ſi proles aſſit, poſt debitorum & diuiſionum perſolutionem. Cumꝗ non filius, ſed alius hæres acceſſerit, uir ſeu fœmina germanum uel germanam habens, eorum quilibet partem ſextam habebit. Et ſi plures fratres ſororesúe fuerint, poſt debitum eleemoſynasꝗ ſuas peractas ſextam inter ſe partiantur. Omnis horum præceptorum obſeruator, paradiſum, quod eſt maximum: inobediens omnis & præuaricator ignem atque gehennam, mala contemptumꝗ paſſurus, poſſidebit. Mulier adulterio quatuor fœminis teſtibus conuicta, in domo uſque dum illi uiam Deus aperiat, uel ipſa moriatur, ſit detenta: & accedentibus ad illam malum ingeratur, niſi malo relicto benefecerint. Tunc enim Deus pius ueniam dabit. Neſcienter autem fornicantes, citoꝗ digredientes non ſic affligendos, Deus leuiter exaudit. Male quidem operantes, nec ante mortem, ſed in ipſo mortis articulo digredi uolentes, & ſimiliter incredulos morientes, Deus abhorrens pœnis affliget. Viri boni, uim mulieribus inferre, easúe decipere, uel eas ſibi blandicijs ſubripere, ut ab ea prius ſibi data, niſi rea fuerit, extorqueantur, minime licet: ſed illis benefaciendo procedere. Cumꝗ contigerit uos illas non diligere, quanquam forſan adeò multum proficuum allaturo dilectæ fuerint, unam pro alia mutare licet. Sed licet mutandæ, unum quintare, ſeu quantumlibet daretur, nihil inde reſumere licet. Sin autem, iniuſtum atꝗ peccatum facietis. ¶ Quónam modo qualiue mente cum inter uos coitus inter nos firmati fœderis pactum fuerit, quicquam reſumere quiueritis? Cauendum quidem maximè, ne ductas à parentibus ſecundum morem temporis gentilium ducatis, cum fornicatio mala uia ſit & immunda. Et ut generaliter ueſtrum procedat eloquium, omnes hæ mulieres uobis interdictæ ſunt & illicitæ, ueſtræ ſcilicet matres

Hereditatem diuidentes beneficiſint erga inopes.

Orphanorum fraus punitur à Deo.

Teſtamentarius quis optimus incertum.

Adulterarum pœna.

Raptus, et fucus mulieribus factus.

Vxorum mutatio.

Fornicatio.

matres & filiæ, ſorores & amicæ, neptes atq; materteræ, nutrices atq; germanæ collacteæ, matres etiam & filiæ mulierũ ueſtrarũ, ſi à uobis tactæ fuerint: ſin aũt, licitæ ſunt. Nurus etiã, duæq; germanæ, quæ tamen alijs tẽporibus quaſi licitę ſumptę ſunt. Deus quidẽ pius & miſericors ueniã efficiet.

Perſonæ prohibitæ in matrimonio.

AZOARA IX.

Liber hic uobis cœlitus miſſus, licitum atq; tenendũ hoc uobis ſtatuit, ut pecunijs ueſtris caſtas mulieres undecunq; quæſitas, quæ malicijs ſemotis nec meretrices neq; fornicatrices exiſtant, ducatis: illis pecuniã ſcitam & determinatam præbendo.

Pudicæ uxores ducendæ.

Illis itaq; ueſtris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Et Deus quidem ſublimis eſt atq; ſapiens. Impotens quidem ob diuitiarũ tenuitatem huiuſmodi bonas atq; generoſas ducere, ſecundum manus ſuæ potentiam, mancipia bona & ad legem conuerſa ducat: eſtq; Deus legis ſapiens.

Fidei conformes ducendæ. Deut. 21.

Nubant quidem ea ſuis ſcientibus, munera danda cum determinatione ſumentia, ut bonæ fiant mulieres, non fornicatrices, nec amaſios habentes. Illis autem deinceps fornicantibus, medietas malorum atq; cruciatuum generoſis fornicantibus inferendorum ingeratur. Indurare tamen atq; perpeti melius eſt, Deo uolente, qui maiores anteceſſorum afferens ueniam largitur: cum ille ſit ſublimis & ſapiens, ueniæq; dator, leuia præcipiens & poſſibilia, cum hominem fragilem atq; debilem effecerit.

Poßibilia præſtitu Dei præcepta.

Sequentes uero ſuos luxus & deſideria, nos omnes imitatores ſui eſſe uellent. Viri boni, pecunias ueſtras propter mendacia, ubi pactum mercaturæ firmatur, inter uos acciderit, non comedite, nec animas ueſtras interficite. Hoc namq; ſponte malitioſe faciẽs, in ignem proijcietur: quod Deo leue eſt.

Non fraudes admittendæ.

¶ Omnem ſe diuertentem à rebus illicitis & peſſimis, indeq; declinantem, in loco gaudij pleno, ſummoq; bono Deus ipſe collocabit: nec uos dei munera cæteris, non uobis, parata adipiſci ſtudeatis.

Summum bonum Deus bonis confert.

Quiſque namq; uir ſeu mulier operum ſuorum mercedem à deo, qui ſolus eſt omnia ſciens, obtinebit, ſingulis ſuis officijs patefactis. Patribus atq; cognatis portionem ſuam de rebus à ſe relictis præbete: quia Deus eſt omnium teſtis. Cum uiros mulieribus præeſſe deo placuit, ut ipſi corrigant eas, cum quibus ſuam expenderint pecuniam, ipſæq; deum inuocent, & maritis pareant, & eorum ſecreta ſibi commiſſa celent, ius æquum poſtulat.

Viri præſint mulieribus. Gen. 3. &c.

Quæ ſi forte præcepta non obſeruauerint, à uobis correctæ & caſtigatæ, in domibus lectiſue detentæ uerberentur, uſquequò ueſtris nutibus atq; præceptis pareant. Tunc autem nequaquam: quia Deus eſt excelſus & immenſus.

Vxores quæ nolunt parere caſtigentur.

Seditione quidem uobis ſuperueniẽte, ſeu ſuſpecta: ſi pacem uoluerint, utriuſq; partis uiri reconciliatum eos accedant, Deo qui eſt incompræhenſibilis & excelſus directionem atq; connexum facturo.

Reconciliationes.

Deum timentes, nullum ei participem æſtimetis. Veſtriſq; parentibus, & propinquis, & orphanis, ac pauperibus, atq; uicinis, & coitinerantibus, ac peregrinis, ſubditiſq; uobis benefacite: totius oſtentationis, quam deus abhorret, expertes. Auaris negãtibus bona ſibi à deo cõmiſſa, & perſuadentibus cæteris, ut idẽ faciãt, malũ et dedecus inferemus.

Auaricia.

Suã quoq; pecuniã, ut homines uideãt, expẽdentes, nec deo alterius ſeculi iudici credẽtes, diabolis cõſociabunt.

Oſtentatores hypocritæ.

Quare uel hos in deũ alterius diei iudicẽ credere, uel illos bona ſibi deſup data diſtribuere grauat? Omniũ tamẽ deus cõſcius eſt, qui nullũ librũ, licet etiã ſit formicæ portiũcula minus, quin computando remuneret, prætermittit, meritũq; magnũ & cõpletum beneficium multipliciter reddet, ex ſe etiam

Increduli damnandi.

multa daturus. ¶ Die qua nos cunctarum gentium teſtimonium afferentes, horum uobiſcum teſtes acceſſerimus, omnes Deum non inuocantes, prophetiſq; minime credentes, ſecretam planam effici, nec unquam de creatore quid negaſſe, ſummis uotis affectarent.

Sobrie orādū.

Oratum euntes, nequaquam ebrij, ſed penitus ſobrij ſint, ut quid acturi dicturiue ſint, ſanè cognoſcant.

Ablutiones, ſeu luſtrationes.

Poſt coitum item, & egeſtionem, antequam orent, abluantur: niſi uel ægroti, uel in itinere fuerint, ubi repertus aquæ ſit impoſſibilis. Tunc enim terræ mundæ puluere, quaſi aqua tergendo emundari licet. Deus namque pius ueniam dabit. Partis uero libri datores,

Iudæi falſarij legum, & increduli.

errorem ſequentes, uos ſimiliter erroneos perſuadent. Deus autem omnium cuſtos & uindex, ueſtros hoſtes agnoſcet. Iudæis uerba legalia diſtorquentibus, & in lege plurima mala proferentibus, & ſe quidem audiſſe, & non crediſſe fatentibus, commodius atq; melius eſſet nobis crediſſe & paruiſſe. Sed horum pauciſſimi fidem aſſequentur, cum Deus ipſe gratiam ſuam atq; pietatem ab illis penitus retrahit. Homines tamen legis, hic noſtrum munus cœlitus miſſum ueſtram legem confirmans, ante quàm ueſtras facies retrorſum agam, & ſicut cæteros die ſabbati confudi, deſtruam, credite. Deum adorantes, qui ſummè criminalia peccata uidet, cæteris maiora nequaquam, ſed minora, cui uult condonat. Nónne uidetis, qualiter ipſi glorificantes ſuas animas exaltando, deo mendacium, quod eſt peccatum maximum, imponunt? Deus tamen quos uult, exaltat, nulli faciens iniuriam, nec auferens pondus nuclei oſſis. ¶ Partis item libri dato-

Ambigui in fide, magi, idololatræ, Deo inuiſi.

res magos, & idola credentes, dicentesq; ſe uiam rectiorem atque meliorem exequi, Deus à ſe repellens confundit, abſq; ſpe tutoris & uindicis. Sed rurſus diuitiarum regniq; partem, unde nihil præbent, habere dicentes, hominibus de diuino munere ſibi collato multum inuident. A' me quidem genti libro & ſapientia regnoq; & maximo tributis, cum eorum quidem quidam crediderint, quidam minime, incredulos, noſtriſq; uirtutibus contradicentes in ignem proijciemus, eorum cutem conſumptam ſemper renouantes, ut ignem ſine termino guſtent: credentes autem, & bene gerentes, in paradiſo ſub umbra refrigerij collocabimus. Hoc uobis à Deo præceptum ſummè conſiderandum, ut depoſitum remunerationemq; ſuæ genti reddatis, iudiciumq; facturi rectè iudicetis. Hinc enim Deus omnia uidens &

Obediētia deo & legato, & principibus debetur.

audiens, uos bene caſtigat. Deò, ſuoq; legato, uobiſq; præſidenti, parēte. Cumq; uerbum ambiguum ignoratumúe uobis inciderit, ad deum atq; prophetam, in Deum, ſæculoq; futuro credentes, uos conuertite: & hæc uobis melior expoſitio fiet.

In dubijs ad Deum et prophetam confugiendum.

Nónne uidiſtis dicentes, credere ſe præceptis ſuper uos & anteceſſores ueſtros deſuper miſſis, qualiter Atheut iudiciū poſtulant, in quem neminem credere ſeu parēre mandauimus? ſed illos quàm longius aberrare diabolus ſuggerit, quod ad Dei prophetæque mandata conuerti roganti, quàm effrenes atque proterui uiæ ſuæ malæ ſemper innituntur. ¶ Quid facient, cum flagitium & mortem ſecundum ſuarum ma-

Peruicaces poſt admonitionem relinquendi.

nuum opus antecedens inuenient? Malis tamen peractis redeuntes, coram Deo ſe nil niſi bonum & directionem ulterius uelle pollicentur, Deo tamē eorum corda agnoſcente. Tu quidem ab illis diſcede poſt caſtigamen & di-

Cur igitur alibi iubes occidi?

ctum mentibus ſuis intimato. Nullum legatum, niſi quem, cuiuſq; mandata ſequerentur, miſimus. Et ſi illi tecum deum ueniam culpis neglectis poſtularent, eū pium ueniæq; datorē inuenirent. Illi uerò diuino præcepto minimè

nimè parebunt, uſquequò te iudicem ſuæq; controuerſiæ diſcuſſorem conſtituam, & illi ſuis animabus nequaquam odium uel iram, ſed ueritatem firmiſſimam geſtent, & ad inuicem ſe ſalutent. Si mortem uel exitium iniungeremus, perpauci concederent. Noſtrorum tamen præceptorum effectus plus commodi boniq; ferret, cum eis mercedem maximam tribueremus, rectamq; uiam doceremus. Omnis quidem Deum legatumq; ſuum ſequens, prophetis, ſuiſq; credulis, Deiq; nomine peremptis, quibus Deus miſericordiam contulit, aſſociabitur, Deo dante: ex cuius uelle & miſericordia, cunctorum abundantia bonorum procedit. Viri boni, ſummè cauete uobis in loco timoris atq; periculi, uos inde remouendo, aut bene curando. Quidam ueſtri recedentes, ſi manentibus illic mala contigerint, inquiunt, Deum ſibi ob ſuam abſentiam minimè fuiſſe: Si bona uero, ſe non affuiſſe dolent, tanquam aliquid magnum per præſentiam adeptos. Iſtud pro ſæculo futuro uidentes, propter Dei uiam rectam lites efficiant. Omnē enim ſic pugnantem, ſeu uictorem, ſeu peremptum, maximo dono ab eo gaudio. Propter uiros debiles, & mulieres ac infantes deprecantes, ut eos à uilla propter malos homines educat, ſibiq; tutorem ac uindicem præbeat, pugnam quare non committitis? In nomine Dei uiri boni pugnent: Increduli prauiq; pro Amotheut, dæmonis adiutores expugnate: quia gens ſua debilis exiſtit. Nonne uidiſtis quoſdam inito ſibi prælio homines, ut Deum, pluſúe timere: cæteris perſuadere, ut manus ſubleuarent, & orationes ac eleemoſynas facerent, ipſiq; deo dicere: Quare nunc, non ante uel poſtea termino litis ſtatuto, nos litibus adſcribis? Huiuſmodi uiris manifeſta, quod omnis huius mundi pecunia poſſeſſa pauca eſt timentibus Deum: alius uero maxima ubi nemo moleſtiam uel iniuriam ſentiet, nec locorum quiſquam licet turres cemento fabricatæ, mortem remouere poteſt. Hi quidem commodum ſibiq; placitum adepti inquiunt, hæc Dei ſunt: mala quidem tibi penitus adſcribunt. Tu uero dic eis, omnia Dei eſſe. Quid de hac gente ſentiendum, quæ nullius ſcientiæ capax eſſe poteſt? Quicquid boni quis fecerit, Dei eſt: quicquid mali, ſuæ animæ, Deo teſte. Sequens legatum, Deum imitatur. Diſcedente quidem nulli cuſtodem uigilem ſuperponas: Præſentes, ſe tui præcepta ſequi teſtantur: abſentes noctu tranſmittant, Deo tamen ſuorum ſecreta cordium dinoſcente. Ab illis igitur tu diuertens, te Deo commenda, qui eſt imperatorum optimus. ¶ Alchoram fidem quare non adhibent? Qui niſi uir dei eſſet, contrarietates * multas obtineret. Mandato ſecuritatis ſeu timoris illis adueniente, parum inde tractant. Sed ſi legatum homines ſapienteſq; ſequerentur, ſuis retenta cordibus pateſcerent. Nunc autem niſi diuina pietate & abundantia ſuffulti, diabolum omnes, paucis admodum exceptis, ſequerentur. Tu uero Dei nomine pugnam cōmitte, nullius niſi tuæ ſolius animæ cuſtos: boniſq; ſimiliter litis effectum perſuade. Deus namque cæterorum maliciam, cum ſit eis fortior & efficacior, repellit, eiſq; plurima ma'a retribuet. Poſtulans ab alijs beneficia ad opus inopum, beneficij partem habebit. Ad opus quidem aliorum mala quærenti, peccatum duplicabitur. Deus autem eſt creator omnium, & cuſtos. Cuilibet te ſalutanti, ſalutationem æqualem redde, uel ſaltem bona uerba congerendo multiplica: & Deus omnia noſcit.

Qui recipit prophetā, pro phetæ mercedē percipiet.

Cautio in bellis, & præmiū militiæ pro fide.

Timidos uis ſuperat.

Non fidendum in certis diuitijs, ſed futuri ſæculi bonis.

Bona Deo, mala homini adſcribenda.

Machumet ſequens Deum ſequitur ſcilicet.

** Cōtinet autem multas cō tradictiones: igitur non ex Deo.*

Ad bellum inſtigat.

Pauperibus cō quirens beneficia premiū habebit.

Salutantes reſalutandi.

Non communicandum incredulis.

NOn eſt Deus,niſi unus,omnes congregaturus die reſurrectionis:ubi nullus eſt locus mendacij: Cuius uerbo quid eſt uerius? Viri boni, quid cũ illis incredulis, quaſi duabus cohortibus, quorũ capita deus ob errorem ſuum ſubuertit,cõmunicatis? An ad uiam ueſtram rectã ſubleuare, Deo nolente eos niſi uia mala procedere,quęritis? Ipſi quidẽ uellẽt nos ſibi in errore & incredulitate coæquari.

Qui ſocij adſumendi.

Vos itaq; neminẽ eorũ uobis negociatorẽ,ſeu ſociũ,uel amicũ, niſi prius recta Dei uia pugnatũ ſeu prædatũ iuerint,aſſociate. Sin aũt,eos ubicũq; repertos,ſi ſit poſſibile,capite,& interficite.

Ne reſiſtatis malo,&c.

Eorũ aũt nullum uobis ſumatis adiutorem,niſi cum quo fœdus firmaueritis, aut cuius cor dũ eſt ut ſe cõuertat, ne uos,gentemúe ſuã expugnet, deo quidẽ ſi placeret,eos ad uos expugnandũ excitando ſubleuaret.

Rebellantes opprimendi.

Quod illis non agentibus, ſed uobis ſpõte ſua ſe ſubijcientibus, nullã eis moleſtiã inferatis. A' uobis ſibi ſuiſq; ſecuritatẽ petentes,& deinceps cõtra uos pugnam ineuntes,niſi uero ueſtrãq; pacem acclamauerint, manuſq; ſuas retraxerint,eos inq; ubicunq; repertos, capite & interficite, quibus eminentem inſtigatorẽ & imperatorẽ deus impoſuit.

Non occidendi boni.

Cædes imprudenter facta ut expianda.

Deu. 19 aliter.

¶ Nemo bonus bonum ſcienter interficiat:Ignoranter quidem perimens,aliũ bonũ propter hoc redimat,& inſuper parentelæ reddat homicidiũ,niſi illa cõdonare uolente. Huius effectus impotens deo ſe pœnitentẽ,& ulterius ab huiuſmodi receſſantem reddens,duobus menſibus cõtinuis ieiunet.

Cædes ſpontanea gehennæ ignibus punitur.

Spontaneus boni uiri peremptor, ignẽ gehennæ perpetuũ irãq; dei pœnã ei ſummã inferentis & abhorrẽtis patieẽ. Viri boni,prædatũ eũtes nullatenus acclamãtibus eos,ſurdas aures adhibeant, dicentes eos nequaquam credendos, ut ſuã extorqueant pecuniam:cum Deus ſummas diuitias innumeraq; bona poſſideat:qui,ſicut prius cæteris incredulis, ita uobis uiam rectam tribuit, omnia ſciens.

Prerogatiua belligerantiũ pro religione.

Domo manentes, nullo morbo grauati, euntibus prædatum atq; certatũ in nomine Dei, cum pecunía ſua uitaqúe, nullatenus meritis coæquentur. Hos namque ſic euntes, illis perendinantibus, Deus omnibus bona mandans, per gradum excelſum ſuperponet, uelut maioris meriti, purioriſq; ueniæ uiros. Ab angelis malis interfecti,detrimentumq; ſuis animabus operati, quæſiti quí nam eſſent, ſe debiles in terra fuiſſe teſtati ſunt. quibus & hoc reſponſum eſt: Nónne terra Dei ſpacioſa ſatis & immenſa, qua profectum iretis,extitit? Iſti quidẽ gehennã,uiãq; malã incurrẽt,niſi uiri debiliſſimi, & mulieres ac infantes ingeniorum & itineris inſcij fuerint: quibus forſan Deus ueniæ largitor,ueniam præſtabit. Terrarum propter Deum expugnatores, & è domibus ſuis propter deum atque prophetam quæſitum exeuntes,in terris abundantiam adipiſcentur, ibiq; morientes Dei miſericordiam integrè conſequentur. Quando prædatum pugnatumúe profecti eſtis,orationem aliquam uel omnes prætermittere non timeatis:ſi timueritis,malum uobis ab hoſtibus futurum, cum illi uobis ſummè inimicentur.

Orationes in expeditione.

¶.Cum tu in exercitu ad orationem ſurrexeris, & tecum plures,quidã tecũ orent,quidam arma teneant: qui deinceps uice mutata,fundant orationes, uobis arma tenentibus. Secundum eorum namq; uelle, uobis illi ſuperuenientes, & uos interficerent,& ſubſtantiam ueſtram tollerẽt. Vos item,uel infernos,uel loco pluuioſo,uel lutoſo manentes, arma ueſtra ponere, uoſq; bene cuſtodire,nõ ſit uobis tædioſum, ſeu difficile.Eis namq; deus malũ cõtemptibile dedit .Oratione terminata ſurgentes,ſeu iacentes,Deum nominate.

rate. In loco uero timoris experte, orationes uobis bonis impoſitas per ſuas horas dicite, nec propter eos timidi, puſillanimesq́ue ſitis. Quia ſi uobis dolores incubuerint, & illis: ſimiliter uos inſuper, quod illi nequaquam, à Deo ſperatis, qui eſt incompræhenſibilis & ſapiens. Librum ueraciſſimum ſuper te cœlitus miſi, ut ſecundum dogma noſtrum inter homines iudices, nec cum malis cauſam ineas. Sicq; tibi tuisq; Deus pietatis ueniæq; dator, reatus condonabit. Pro illis item hominibus, qui animæ ſuæ detrimentum operantur, minimè Deo, & ſui cordis arcana diſplicita ipſi Deo, qui omnes actus ſuos circuit, celantibus, ratiocinari deſiſte. Licet enim in hoc ſæculo pro eis differas, quis in alio contra Deum cauſam tractabit? Vel quis adiutor erit? Omnis fornicator, & animæ ſuæ detrimentorum operator, ſi Deum precando pœnitentiam egerit, ipſum pium ueniæq; datorem inueniet. Peccata perpetrans, nulli niſi animæ ſuæ nociuus exiſtit, cum Deus omnia ſciat. ¶ Quiſquis culpam peccatumúe perpetrans alij imputauerit, ſibi nociuus exiſtit. Vnde in iudicio errans, ſuæ tantum animæ nociuus, tibi minimè iudicium à te iudicatum falſum prædicaret, niſi pietas amorq; Dei ſubueniſſet. Deus namque tibi magnus & abundans, te neſcita docens, hunc librum atque ſapientiam ſuper te deſcendere deſuper fecit. In eorum autem uerbis nulla perpenditur utilitas, niſi tantum illius, qui de ſubſtantia ſua rem ſcitam eleemoſynamúe diſtribuit, & concordiam inter homines firmauerit. Huic namque tali ueniam mercedemq; maximam tribuemus. Omnem autem poſt res ſcitas, uiamq; bonam agnitam prophetæ contradicentem, ei uiam deſideratam permittendo, gehenna malaq; uia torquebimus. Deus enim nequaquam criminalia, ſed illis minora, quibus uult condonat: cum criminale gerens, in longiſſimum errorem abijciet. Inuocantibus nil niſi fœminas, ferocemq; diabolum, deus amorem ſuum retrahit. Cui diabolus inquit, de gente tua partem agnitam ego ſumens, eam abuiam, & inſtigando ac ſuggerendo malo pronam efficiens, ut aures & membra tum beſtiarum tum hominum ſecet iniungam. Omnis autem loco Dei diabolo ſeruiens, iacturam manifeſtam incurrit. Qui licet illis hoc & alia facere polliceatur, nulla penitus pollicita perſoluit: Ipſiq; gehennam ob hoc ingreſſuri, non inuenient exitum. ¶ Omnes benefacientes in paradiſo aquis ſubtus fluentibus amœna perſeueranter collocabo. Hoc Dei uerbo quid eſt uerius? Secundum uelle uero tuum, et plurium hominum legum, nemini male gerenti uiciſſitudo remunerans reddetur: Sed ex Dei parte nec ſuffragium nec uindictam Deo præſente reperiet. Omnis autem benefaciens, legemq; rectam tenēs uir, ſeu fœmina, paradiſum, ubi nullus, quantum eſt granum ſinapis, iniuſtè perdit, ingredietur. Vbi reperiri poteſt lex melior quàm hominis humilis, deo penitus deuoti, ſequentis legem Abrahæ, quem electum ſibi deus omnia complectens, omnia poſſidēs, dilexit? Quæſtione facta de mulieribus orphanis, quibus determinata ſcripto minimè ſoluūtur, & quas in uxores ducere poſtulatis, liber hic inde gerenda tradit. Infantulis, & cæteris orphanis rectum examen facite: Deus enim omnes actus annumerat. Si mulier ſui mariti diſceſſum derelictionemúe timuit, ei pacem quærere, cum pax melior ſit, non ſit difficile. Similiter & cæteræ mulieres auaræ, ſuper alias zelotypæ, pacem confirmēt, atque corroborent. Omnis timens & benefaciens, Deo ſingula ſciente, mercedem accipiet. Inter ueſtras mulieres pacem & æqualitatē retinere cū ſit

Secūdum Alchoran iudicandum.

Pro malis non intercedendū.

Peccata nō alijs imputāda, ſed ſibi.

Re non uerbis inanibus declarantes ſtudiū legis, præmiū accipiūt.

Criminalia peccata, id eſt mortalia, & uenialia.

Diabolus inſtigator mali.

Diabolus uana promittit ſuis. Paradiſus.

Etiam minimum bonum remunerabitur in paradiſo.

Abrahæ lex optima.

Orphanis caue.

Mulieres paci ſtudeant.

impoſſibile, earum contrarietates prout minus poteritis patiamini. Vobis enim pacem firmantibus, deus pius dabit ueniam. Illis quidem diuiſis, cuiq; portionem amplitudinis ſuæ deus immenſus & ſapiens, cunctaq; poſſidens, præbebit. Hominibus quidem legum, tuis anteceſſoribus, tibiq;, timere deum iniunximus. Sin autem, Dei cuncta ſcientis atq; uidentis ſunt uniuerſa: cui ſi placuerit, omnia mundana & tranſitoria deſtruens, cum alijs ueniet ſuper hoc ſummè potens, apud quem eſt, quicquid de hoc, ſæculoúe futuro quislibet expetit.

Teſtimonium ſanctè reddendum.

Viri boni, directores uel dilectores hominum, & æquilibres coram Deo teſtes, licet de uobiſmetipſis ſit, uel de parentibus, ſeu propinquis, diuitibus uel pauperibus, cum deus omnium ſit iudex, eſtote, nec uiam falſam & erroneam ſequi uelitis. Rem etenim inuoluentes, aut de recto diſcedentes, deus agnoſcet.

Alchoran ſides tribuatur.

Viri boni, in deum credentes, ſuo legato libroq; ſuper eum miſſo, & libro quoq; prius poſito, & angelis ac alius diei aduentui credite. Sin autem, longus error uos abducit.

Apoſtatæ peribunt.

Prius in deum credentes, poſtea facti increduli, exhinc legales, poſtremoq; malos, ſi in illa perſeuerent incredulitate, ipſe deus penitus abhorrens, nec ueniam dabit, nec rectam uiam patefaciet. Quibus tu manifeſta, quod ignem grauiſſimum introibunt.

Commercium infidelium fugiendum.

Loco bonorum, incredulorum amicitiam & ſocietatem propter honoris adeptionem, cum Dei ſint honores uniuerſi, nemo ſortiatur. Liber enim ſuper uos cœlitus miſſus, quòd cum renuentibus mandata Dei non ſedeatis, niſi prius ipſis mutantibus uerbum, inſtruit atq; caſtigat. Sin autem, illis couniti & conſimiles eritis. Quia deus raptores, iniuſtos, & incredulos in gehennam congregabit.

Amici ollæ & fortunæ.

Vobiſcum blandiendo morantes, à uobis commodo lucroq; ſuſcepto, ſe fuiſſe uobiſcum aſſerunt: Incredulis autem adueniente ſucceſſu, ſe ſuos protectores & auxiliatores eſſe teſtati ſunt. Sæculo uero futuro inter eos iudicium dabit Deus, illos malos bonis nequaquam præferens.

Aſtuti capiuntur in aſtutia ſua.

¶ Increduli Deum fallere nitentes, ab ipſo potiſſimè falluntur. Qui ſurgentes oratum, inconſtanter & ægrota mente orationes fundentes, hominibus benefacientes cenſentur: cum illi nec hinc, nec illinc deum nequaquam niſi parum diligunt: nec quis, quem Deus aberrare uult, uiam rectam inueniet. Illi inquam mali & increduli, in fimo ſeptimo puteorum igneo ſine omni ſpe ſuffragij mergentur:

Deus bene uult hominibus gratis.

niſi qui uia praua relicta bene facientes, Deo paruerint, & ſe in Dei nomine in ſua lege purgauerint. His namq; ſociandis bonis hominibus commodum, præmiumq; multum à Deo ſperanda ſunt. Vobis quidem malum inferri non uult Deus, ſi ei cui grates omnes reddendæ ſunt, in eum credentes gratias retuleritis.

AZOARA XI.

Deus omnia uidens atq; ſciens, ſolis male gerentibus necem contumelioſam, uerbumq; malum fieri diligit. Omnis operator boni clàm coram ue, & iniuriarũ condonator, ueniam à Deo omnipotente conſequetur.

Semifideles non placent Deo.

Deo ſuiſq; legatis inobedientibus, & inter eos diſcutere uolentibus, ſeq; parti, non toti, ſicq; rectam uiam aſſequi putando, credere confitẽtibus, uelut ipſius ueritatis incredulis, malum atq; contemptum ingeremus. ¶ Credentibus autem prædictis, nec inter eos diſcutientibus, mercedem innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet.

Contra portẽtorum petitores Iudæos.

Illis te precaturis, ut ſuper eos liber de cœlo deſcendat, dic, quoſdam à Moyſe maius hac re petiſſe, uidelicet ut ipſe Deum eorum oculis monſtraret: & ob hoc cœleſte fulgur eos percuſſit.

ſit. Viſis uirtutibus, eis taurum adorantibus ueniam fecimus, Moyſiq; regnum immenſum & manifeſtum dedimus, & ſuper eum montem extulimus: eiſq; præcepto, ut ſe per portam humiliantes ingrederentur ſuperbiq; nihil agerent, pactum inde firmatum ſumpſimus. Quod deinceps illis rumpentibus, propheticidiſq; factis, atq; teſtantibus ſe corda dura & pbdurata geſtarē, eorum corda Deus ipſe ſigillauit. Quorum præter admodum paucos, nulli credent unquam. Vnde Mariæ blaſphemiam & immoderatam contumeliam inferunt, ſeq; Chriſtum Mariæ filium Dei nuncium peremiſſe perhibent. Sed nequaquam eum, imò ſui ſimilem ſuſpendentes interfecerunt: profites etiam ſe ſuæ cædis authores, cordibus ſuis non minimam ambiguitatem inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt. Quia Deus incompræhenſibilis & ſapiens, eum ad ſe tranſmigrare fecit. In quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum ſæculo futuro teſtis adſtabit ille. Ob eorum iniuriam atq; malitiam, quædam prius licita illis ſtatuimus illicita: qui quoniam uiam Dei ferè penitus derelinquunt, neq; prohibente fœnus accipiunt, hominumq; pecunias pro mendacijs & iniurijs comedunt, malum atq; dolorem expectant. ¶ Horum tamen conſtantes, atq; ſapientiſſimi, deumq; inuocantes, præceptis ſuper te tuoſq; prædeceſſores cœlitus miſſis credunt. Quibus ſicut & cæteris in Deum dieiq; futuræ credentibus, & orationes atq; eleemoſynas agentibus, mercedem maximam tribuemus. Vobis quidem nuncium, ſicut Noë & prophetis ſuccedentibus ipſum, ſcilicet Abrahæ & Iſmaëli, & Iſaac, atq; Iacob, & tribubus, ac Ieſu, & Iob, & Ionathæ, & Aaron, ac Salomoni ſimul & Dauidi, cui dedimus pſalterium, fecimus. Quorum legatorum nominibus ſignatis, ſunt & alij minime nominati. Moyſen quoq; Deus affatus inquit: Iſti ſunt lætitiæ bonorumq; nuncij, malorumq; correptores, ne poſt ipſos miſſos à Deo incōprahenſibili & ſapiente, iuſte Deum ob ſuam accuſent ignorantiam. Præceptorum tibi diuinitus datorum, quod diuina tantum perfecta ſunt ſapientia, Deus eſt teſtis, angeliq; ſimiliter, licet Dei teſtimonium ſufficiat. Incredulis aūt, quos longus error abducit, & male gerētibus, Deus nec ueniā dabit, nec uiam niſi gehennæ, quo perpetuò manebunt, demonſtrabit. Quod ei leue ſatis eſt, atq; poſſibile. Legato ad uos cum diuina ueritate miſſo, credite, ut boni efficiamini. hocq; uobis erit optimum. Sin aūt, Dei ſapientis & incompræhenſibilis, ſunt uniuerſa cœli & terræ. Sūmopere quidē cauendū, ne lege ueſtra quid indignum & iniuſtum proferatis, nec de Deo quicquam niſi uerum dicatis. Ieſus Mariæ filius, Dei nuncius, ſuuſq; ſpiritus, & uerbū Mariæ cœlitus miſſum exiſtit. In Deum itaq;, illiq; ſuo legato credentes, ne dicatis Deos tres eſſe, cum non ſit niſi Deus unus, qui filio caret: Eiq; omnipotenti, uniuerſa cœli terræq; ſubiecta ſunt. ¶ Chriſtus quidem ipſe minimè negare poterit, ſicut & nec angeli, Deo propinqui, quin Dei ſubſit imperio. Omnem negantem ſe in Deum credere, & ſe ſublimantem, Deus ſuę manui ſubiugabit. Credentibus uero, & bene gerentibus, mercedem pro ſuo merito tribuet, eorumq; gaudium ex proprio uelle ſemper augebit. Incredulos autē, & ſe ſublimantes, pœnis maximis affliget. Ita uobis lucē atq; ſplendorē Deus ipſe patefecit, qui cūctis in ſe credentibus, pius atq; propicius, munimē firmiſſimū perſeuerat, ſuis uiā rectā manifeſtās. Perſcrutātibus te de iure hæreditario, hoc Dei uerbū reſponde: Si quis germanā habēs abſq; prole moriat̃, ipſa mediū ſubſtantiæ ſuæ relictæ ſortiat̃. Si è cōuerſo cōtigerit,

Iudæi pertinaces & duri ceruices.

Chriſtus non crucifixus à Iudæis ſed alius ei ſimilis. ut Cerdo, & alij heretici, loquitur.

Iudæi credent olim in Chriſtum.

Fœneratores Iudæi.

Iſmael propheta.

Pſalterium Dauidi à Deo datum.

Fabulæ Iudaicæ de Moſe.

Legato credendum.

Ieſus Dei nuncius ſpiritus, uerbum, non tamen Deus.

Qui negat filium, negat et patrem. &c.

Infideles & ſuperbi perdentur.

Hæreditarium ius.

tigerit,germanus totum hæreditet. Si ſorores duæ fuerint,duas tertias accipiant. Si fratres uero multi,ſororesq; plures,ſexui maſculino duæ partes, & fœminino una tribuatur. Taliter,ne uos ignorantia turbet,Deus omnia ſciens uos inſtruit.

AZOARA XII.

Cibi uetiti.

VIri boni, in omni pacto uobiſcum firmato conſtantes, meq; timentes eſtote,nec animalium fœtus,quos illicitos dixero,cum omnes alij liciti ſint,niſi peregrinantibus,comedère uelitis. Peregrinanti quidem cauendum,ne uenatus interficiat, Deo prohibente,niſi prius menſe prohibitionis peracto: Tunc enim uenatus ſummere fas cenſetur. Omnis Dei domum inuocans,nequaquam oblationes in alto ponat: & ut miſericordiam à Deo conſequatur,in ipſum credat:nec ob homines prauos à uia recta ſe diuertat, Deiq; dilectioni,ſuiſq; bonis,nequaquam malis atq; peccatis ſtudeat, Deum timens: quoniam ipſe grauis atq; difficilis ſuper rerum fines inuenitur.

Leuitico quædam cõcinũt. Iurandum in Dei nomine, Machumet autem iurat per cœlum, &c. Lex Machumetis propter ipſum Deo placita.

Sunt autem uobis hæc illicita, ſanguis & morticinium, animal quodlibet nequaquam Dei nomine peremptum, & ſuffocatum, ac igne combuſtum, uel ruina morti deditum,& à lupo tactum,niſi quis illud interfecerit. Nullus item niſi per Deum iuret. Sin autem,iniuriam efficit. Malis quidem exhinc certum erit, eos uobis nunquam dominaturos,cum hodie tibi tua lex, mihi propter te placita,donumq; Dei neceſſarium atq; ſufficiens compleantur. Me itaq;,non illos timete. Si cuiquam rerum iſtarum aliquam,quaſi ſibi neceſſarias quis quæſierit, nec culpæ nec peccati reus erit: quia Deus pius inundabit ueniam. Quærentibus à te,quæ res ſint licitæ: dices,ſapidæ & odoriferæ.

Cibi conceſſi. Venatus. Quatenus participandũ cum Iudæis. Lotiones.

Venatum tendens,ſi ſui canes ab eo docti,ſicut & à Deo,ipſi beſtias cœperint,ſuper eas Dei nomen inuocans,eas comedat, Deum timens, cui ſubeſt omnis rerum numerus. Amodò rurſum hic à Deo uobis datur licentia,ut de dapibus hominum legum comedatis,illiq; de ueſtris. Eorumq; fœminas bonas & timentes,ac in Deũ credentes,& nequaquam amaſios habentes,cũ illis munera danda tribueritis,ducite. Omnis legi nõ credens, omnia ſua perdit opera,in die iudicij connumerãdus amiſſoribus. Viri boni, cũ oratũ ſurrexeritis,facies ueſtras ac manus ac brachia uſq; ad cubitũ,& pedes uſq; ad tibias abluere,& capillos reuoluẽdo caput abſtergere,& poſt coitũ mulierũ balneari uos oportet. Infirmi quidẽ,uel in itinere ab egeſtu,uel mulierũ coitu uenientes,& aquã minime reperiẽtes, facies ſuas atq; manus terræ mundæ puluere tergãt. Deus nãq; ueſtrã diligit mundiciã,officijq; diuini perfectionem,cũ gratiarũ ſibi redditione,& deitatis inuocatione. Cũq; uos cõfeſſi fueritis corã Deo,uos fœdus inter uos firmatũ audire et credere,

Deo, non hominibus ſeruiendum.

Deũ timete,cũ ipſe arcana cordiũ cognoſcat. Omnem talẽ eſſe decet,ut nequaquam propter homines rectũ dicere ſinat,ſed corã Deo, omnibus timẽdo,quoniam omniũ opera noſcit, rectum quo nihil eſt melius peragat,Deo credentes,& omnes benefacientes ſpe confirmaturo, & ueniã ac mercedem innumeram eis daturo. ¶ Increduli,noſtriſq; præceptis reſiſtentes,ipſi gehennæ deputantur.

Dubiũ, an de exploratoribus xij. an de principibus tribuum loquatur.

Viri boni,manus hominum ferè uobis impoſitas, ego diuertẽs à uobis retraxi. Vos itaq; me Deum,omniũ bonorum tutorẽ,timẽtes adorate. Inter Deũ filioſq; Iſraẽl pacto fœderis firmato, xij. expugnatores atq; p̄cones iuſtitię miniſtros ex eis Deus elegit,quib. & ipſe dixit: Ego uobiſcũ ſemper pręſens adero. ſi in me credideritis,prophetis meis fidẽ adhibẽtes, & eis auxiliãtes, & oratiões ac eleemoſynas in meo nomine feceritis:

uobiſq;

uobiſq; dans peccaminum ueniam, paradiſum & æternam manſionem tribuam. Omnem hæc linquentem, deuius error abducet. Illis autem nequaquam fœdere firmato conſtantibus, amorem noſtrum retrahentes, corda ſua peruerſa duraq; fecimus, ſuæ legis partem retinentia & diſtorquentia: unde ſemper res iniuſtas facere eos innitendo uidemus. Tu uero Deum, omnes benegerētes diligentem, pro ipſis, ut ueniam faciat, deprecare. Cum uiris item Chriſtianæ profeſſionis, noſtræ dilectionis fœdere firmato, illi quorundam eis præceptorum obliti ſunt. Illis autem, & iſtis, hoſtilitatem & infeſtationem ac abhorritionem uſq; ad diem iudicij Deus immiſit, eorum ſecundum opera ſua uenturus iudex. Viri legum, uobis nuncius ueſter miſſus, uos multa prius à nobis negata docturus, multa uero adhuc taciturnitati commendaturus, lucem ſecum librumq; cœlitus miſſum, qui timentibus Deum uiam ſaluam & rectam oſtendit, & à tenebris eijcit, affert. Sciendum quidem eos incredulos eſſe, qui Ieſum Mariæ filiū Deum eſſe dicunt. Quis enim eis quicquam faceret, inde ſi Deus omnipotens, omnia prout uult faciens, cuius imperio cuncta ſubiacent, Chriſtum atq; Mariā, omneſq; mundanos mori faceret? Vos Iudæi atq; Chriſtiani, ſi Dei filij, ſuiq; dilecti eſtis, pro ut uos dicitis, cur uobis culpas atq; peccata gerentibus pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines eſtis, à Deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. ¶ Vobis, uiri boni, nuncium ueſtrum alium prophetam à longe ſequentem dimiſimus, ne uos iuſtè conqueramini, uos carere doctore, qui gerenda præcipiat, illicitaq; prohibeat. Moyſes ſuæ genti perſuadens, ut Deum ipſum inuocando adorarent, quia eis prophetam, & reges, ac diuites, multaq; nulli cæterarū gentium commiſſa contulit, inquit: Terram ſanctam, ſcilicet Hieruſalem, uobis à Deo prædeſtinatam, intrate retrouertentes. Sin autem, damnum & detrimentum incurretis. Dixerunt illi: Cum homines ingētes, graues, atq; fortes illic immorentur, nos nunquam niſi remotis illis ingrediemur. Tunc duo uiri Deum timentes inquiunt: Voſmetipſos, ſi boni eſtis, Deo commēdantes, per portam ſuper eos ingreſſum facite, ſicq; uictoriam adipiſcemini: Illi tamen obſtinaces, quaſi Moyſen improbando, inquiunt: Niſi prius illis expulſis, nos nequaq; aditū tentabimus. Sed tu Moyſes, atq; Deus, eos expugnate, nobis hic adſtātibus. Quibus Moyſes reſpondēs, ſe nullius animæ niſi ſuæ fratriſq; moderatorē & imperatorē eſſe, Deū, ut inter eū illoſq; malos diſcuteret, precatus eſt. Dixitq; Deus: Noli ſolicitari, uel quicquā de huiuſmodi malis hominibus cogitare. Ego namq; illos malos & noxios, xl. annos inducā, & per terras uagari faciam. ¶ Illis hiſtoriam filiorum Adæ, ut ſciāt qualiter alter alterū interfecerit, retexe. Illis holocauſtū igne ſuperpoſito faciētibus, alterius holocauſtū, alterius minime à Deo collectū eſt. Vnde alteri dicenti fratri ſuo, Ego te interficiā: alter reſpondit, Deo nullius holocauſtū acceptabile, niſi timentis ipſum. Idemq; dixit: Licet manū tuā ad mihi mortem inferēdam ſuperextēderis, ego nequaquā ut te necem, manū extendā. Deum namq; ſæculi totius imperatorē timeo. ¶ Vt tu enim peccati ſarcinā feras, ſic igni deputandus (talem nāq; mercedē maleficus aſſequitur) minime perhorreſco. Illi itaq; diu deliberāti, anima ſua cædē fratris perſuadente, fratrē occidit, deinceps perditis aſſociatus. Coruus aūt à Deo miſſus in terrā, quid de fratre ſuo gerendū eſſet, inſinuauit. Ille igiť nec inertia nec pigricia retētus, fratrē ſuū, ut coruus coruū, terra cooperiēs, ſemetipſum

Intercedendū pro Iudæis.

Chriſtiani legem traditā ſibi deſeruerunt.

Machumet legum lator.

Ieſum Deum confitentes, increduli. Chriſtiani & Iudæi non filij Dei dilecti, quia propter peccata affligūtur. at Prouerbiorum 3. refellitur.

Hiſtoriam Num. 13. 14. perperam replicat, ut ſolet.

Hiſtoriam occiſi Abel. Gen. 4. uertit in fabulam.

Homicidium deinceps reum & repræhenſibilem notauit. Hac itaque de cauſa filijs Iſrael
ſcelus maxi- ſcripſimus,ut quiſquis hominem uita priuauerit, niſi ipſe primus alius in-
mum. terfector,terræq́ uaſtator extiterit, quaſi totius gentis peremptor exiſtat:
uniusq́ uiuificator,quaſi totius gentis reſuſcitator habeatur.Multis ad uos
iam prophetis cũ uirtutibus miſſis, poſtea tamen eorum multi in terra ma-
Graſſatorum nentes iniuſtitiam ſecuti ſunt. Omnes Deo ſuisq́ prophetis reſiſtentes,&
pœna. ubiq́ locorum,ut iniurias hominibus terræq́ uaſtationem ingerant,diſcur
rentes,cædem & ſuſpectionem,aut pedum uel manuum per oppoſitum ab-
ſciſſionem promerentur,atq́ de terra proiectionem.Iſtiq́ tales in hoc ſæcu-
lo contemptum,& in alio grauiſſimum malum patientur,niſi prius illi mala
dereliquerint,quàm uos eos aliquibus malis præmatis.Sciatis etenim,Deũ
Inter ſe bene- ſua benignitate ductum,ueniam daturum. Viri boni,Deum timentes,fa-
fici Machu- ctis per quæ uos ipſi propinqui ſitis, ſtudeatis, ipſiusq́ nomine uſquequò
metiſtæ, alios uos meliores & elatiores efficiamini,prædatores & expugnatores eſtote. In
perſequuntur. credulorum autem die iudicij nulla fiet redemptio, licet tantum quantum
bis terra caperet,pro ſe darent. Ipſi namq́ maximis affligẽdi pœnis,ab igne
Furti pœna. gliſcentes exire,nunquam inde euaſuri,ſummè torquebuntur. Furum ma-
nus abſcindantur,eo quod Dei grauis atq́ ſapientis offenſionem & irã pro-
Remiſsio pec merentur.¶ Poſt malum perpetratum pœnitenti,beneq́ facienti,Deus pi-
cati. us & miſericors,ſibi dilectis ueniam,inimicis malũ pro uelle ſuo præbẽs,cũ
ipſe ſit omnipotẽs,eiusq́ ſint uniuerſa,ueniã tribuet. Pro feſtinãtibus ſecũ-
Contra Iudæ- dũ uires ſuas ad incredulitatẽ,qui ſcilicet ore fidẽ cõfitẽtes,corde renuunt,
os doctrinam nec curã multã nec dolorẽ,tu nũc ie ſuſtineas. Iudæorum falſa loquẽtiũ,alijsq́
Machumetis cõſimilia fari perſuadentiũ,qui uerba diſtorquẽtes dicũt:Si uobis hæc uel il
oppugnantes. la dederit,ſumite:ſin aũt,uos ab illo cauete,cũ ex Dei parte nemini quicquã
proficere queat,cui Deus nocere uoluerit: Horũ inquam uerba nequaquã
eſſe mũda Deus cenſet,eis in hoc mũdo dedecus,& in alio graue malũ allatu
rus.Iſtos quidẽ ſic falſa proferẽtes,& illicita ac iniuſta præmia comedẽtes,ſi
Iuxta legem ad te uenerint,aut à te repelle,q̃d nec tibi nocebit:uel cũ ueritate,quã Deus
Dei iudican- diligit,iudica. Cum ipſi teſtamentũ habeãt iudiciũ Dei docens,uiãq́ rectã
dum. & lucẽ ac ſapientiã præſtãs,ſuis cordibus & mẽtibus ad gerendorum noticiã à
Deo monſtratũ,cũ quo prophetæ,timentesq́ Deũ,& ſacerdotes atq́ ponti-
fices iudicãt,cur à te iudiciũ poſtulant?Ego quidẽ timendus uobis ſum,non
homines:nec mea mãdata pro modico precio uendere uelitis.Omnis ſecun-
Exod. 21. dũ Dei poſitum nõ iudicans,malis & incredulis adnumerabitur.Eſt aũt illi
Math. 5. co à Deo poſitũ,ut anima pro anima,oculus pro oculo,naris pro nare,& dẽs
pro dente tribuatur,& pro uulnere cõſimile fiat.Hoc tamen condonãs,Dei
Euangelium miſericordiã,peccatiq́ decrementũ accipiet. Chriſtũ itẽ Mariæ filiũ,cui cõ-
Chriſti lumen, miſimus Euangeliũ,quod eſt lumẽ & cõfirmatio teſtamenti, & calligamen
& confirma- ac recta uia timẽtibus Deũ,ad ueſtræ legis cõplementum miſimus. Omnis
tio ueteris te- igitur euãgelij ſeruus,ipſius præcepta iudicãdo ſequatur.ſin aũt,malus erit.
ſtamenti. Tibi quoq́ librũ ueritatis,ſuorũ præceptorũ confirmatorẽ,cũ quo tuum eſt
Liber Machu iudicare,deſuper miſimus. Tu igit̃ ſecundũ ipſum inter eos diſcuſſurus,eo-
metis, Chriſti rum uelle nequaquã,ſed ſolũ ueritatem amplectere,cũ ſui cuiq́ poſita ſint à
præcepta con nobis lex & iudicia. Sciendũ quidẽ, Deum, ſi ſibi placuiſſet, omnes gentẽ
firmat, ſi dijs unã effeciſſe:ſed ſcire quærit,quid de ſuis mãdatis quiſq́ perficiat.Sit igitur
placet. intentio ueſtra,ſemper benefacere, cũ ad Deum ueſtras lites cõtrouerſiasq́
Deum poſſet ſi diſcuſſurũ omnes redibitis. ¶ Tu inter eos iudiciũ daturus,ſecundum Dei
uellet, omnes
diſpoſi

diſpoſitionem,caue ne ſuum uelle ſequendo, te à dato tibi cœlitus in ſuam partem diſtrahant. Sciendum quidem,Deum illis malum etiam pro minimis peccatis daturum,ſi tuis iudicijs non obedierint. Et eorum multi ſunt increduli, quæruntq; iudicia brutorum & inſipientium : cum Deo non ſit iudex melior. Vos uiri credentes,ſuper uos nequaquam conſtitui præfectos ſeu iudices Iudæos ac Chriſtianos permittatis.Omnis enim hæc agens, eis conſimilis efficitur:cum Deus homines prauos ad uiam rectam minime dirigat. Viri tamen infirmi cordis,dicentes ſe malum ſibi futurum timere, quibus ſuo corde reprehendenda timentibus,Deus,aliquisue pro eo,ui ſua ſuperueniet,illis obediunt,ſicq; bonoꝝ teſtimonio ſua perdunt opera, perdendis aſſociãdi. Viri credentes,ſi quis ueſtri ſuam legem liquerit,uiros ſe dilectiores Deus ipſe diligẽdos eliget, qui pij dulcisq; cordis in bonos atq; fideles,grauis autem atq; crudelis in incredulos habet̃. Expugnatores Dei nomine lites aggreſſi,nihil timeãt. Hæc ſua munera Deus cui uult tribuit, cum ille ſit diues & largus,ac ſapiens & immenſus.Solus Deus,ſuusq; legatus,uiriq; boni, uidelicet eleemoſynarum ac orationum factores, ſeq; Deo penitus ſubijcientes, uobis auxilientur.Pars enim illis commendata,uictoriam adipiſcitur.De noſtra lege ludum atq; ridiculum facientes,qui ſcilicet priuſquã uos legi ſubiecti fuerãt,ei ſimiliter incredulos,qui uos orãtes illudunt,cum ſint inſipientes,nullatenus uobis participes, nec ueſtroꝝ tractatores negotioꝝ ſtatuatis,Deum timentes,ſi boni eſtis. ¶ Viri legum,cum nos in Deum credimus,ſuisq; præceptis ſuper nos & prædeceſſores noſtros miſſis paremus,uosq; peiores exiſtitis,cur de nobis uindictam ſumitis? imò peiores ęſtimando uos ueraciter eſtis,& à recta uia magis deuij.Quibus Deus amorem ſuum retrahens,ueſtri quoſdam ſimias,& porcos,ac idololatras cõſtituit. Vos item accedentes fidem ueſtrã cõfitemini,qui ſemꝑ & aduentu atq; diſceſſu corda geſtatis incredula,Deo cordium ueſtroꝝ ſecreta dinoſcente. Hoꝝ multi malorum ſtudioſi,mala gerunt,& illicita præmia comedunt.Cum igit̃ à ſuis primatibus & tacenda dicãt,& non agenda gerãt,hæc prætermittere nõ iubentur:Manus Dei manicis ferreis cõiunctas,Iudęis dicẽtibus,ſuas manus meritò ſic uinciri,ſeq; peſſundari,uerbũ illud exigit,cũ diuinæ manus capaciſſimæ,& penitus expanſæ,prout uult, & quantũ uult, largiãtur.Sed eoꝝ ſemper error augmẽtabitur,ut minus præceptis ſuper te cœlitus miſſis fidẽ adhibeãt.Vnde uobis hoſtilitas et abhorritio,ante diẽ iudicij nequaq; terminãda intercidet. Sed hoc quidem tibi minime curandũ, quia flãma eoꝝ inertiã Deus extinxit.Terras tamen adhuc uaſtatum,quod Deus abhorret,proficiſcunt̃.Nos ꝗdem hominibus legũ,ſi crederent atq; timerent,ueniã peccaminum facturi,paradiſum ſufficiẽtem tribueremus : Et ſi teſtamẽti,ſimul & euãgelij,ac cœlitus ſuꝑ eos miſſi præcepta ſequerẽtur, tot cibis totq; bonis abũdarent,quod etiã ſuis ſubſternerentur pedibus.Eorũ tamẽ pauci fidẽ obtinẽt,plurimi ꝗdem ſunt increduli.Tu donũ tibi cœlitus miſſum,nuncie,cæteris docẽdo tribue. Sin aũt,te Deus ab illis hominibus liberabit,qui malos ad uiã rectam nequaq; dirigit.Sciendũ quidem,uiros legũ nullius legi fideiue perfectionẽ aſſequi,niſi teſtamẽti et euãgelij ac huius libri à Deo poſiti præceptis pareãt.Hic aũt multis eoꝝ incredulitatẽ atq; maliciã & obſtinantiã augebit: quod tibi nullã curam inijciat. ¶ Credentes atq; Iudęi,& angelos loco Dei adorantes,qui ſcilicet legem pro lege uariant,Chriſtiani etiam,omnes hi inquã,ſi in Deum crediderint, & iudicij

digere in unã fidem: Atqui uult omnes ſaluos fieri, Homines autẽ diligunt tenebras.

Magiſtratus fidei Machumeticæ ſint.

Notate uerba, ſignate myſteria.

Boni tantum uiri ſunt adſcribendi ad militiam.

Cõtra Machumetiſtarum hoſtes.

Aeterna hoſtilitas indicitur doctrinæ Machumeticæ cõtemptoribus.

Trãſeuntibus in ſectam Machume. paradiſus promittitur.

Doctrina cœlitus miſſa Machume. alijs tradenda.

Nulla doctrina perfecta, quàm uetus teſtamentum, & Euangel: & Alchoran.

Ieſum Chriſtū Deum confitētes, increduli. Imò ſpiritus omnis qui negat hoc, ex Deo non eſt.

Negat trinitatem cum Sabellio hæretico, &c.

Nos unum eſſentia trinum in perſonis orthodoxè confitemur.

Magni conſilij angelus.

Contra diuorum inuocationem.

Iudæi à Dauid & Chriſto damnātur.

diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cum filijs Iſraël dilectionis fœdere firmato, noſtrorum legatorum eis deinceps miſſorum, quia diſplicita difficiliaqꝫ illis nunciauerint, quibuſdam contrà dixerunt, quoſdam autem interfecerunt, hoc nequaquam certamen atque ſeditionem extimantes, ſurdi cæciqꝫ facti ſunt, Deo ſingulos ſuos actus annotante. Omnes quidem dicentes Chriſtum Ieſum Mariæ filium Deum exiſtere, mendaces & increduli reperti ſunt. Cum Chriſtus ipſe dixiſſet, Filij Iſraël in Deum dominum meum atque ueſtrum credite: Cui quiſquis ſocium atque participem poſuerit, ingreſſum paradiſi illicitum ſibi reperturus, & in ignem ibit, in perpetuum expers adiutoris atque uindicis. Sunt iterum increduli, firmantes deos tres eſſe: quia non eſt niſi Deus unus. Vnde ſi huiuſmodi uerbum non mutauerint, malo grauiſſimo percutientur. Cur igitur ſe non conuertant ad Deum, ueniam'que precentur, mirandum. Ille namque ueniam atque miſericordiam illis tribuet. Chriſtus quidem Mariæ filius, non eſt niſi Dei nuncius, quem & plures nuncij præceſſerunt: materque ſua uera, & illi, uterque comeſtibilibus ueſcebantur. Qualiter res, ex plano perſpice: & quare non credant, poſtea perpende. Quia loco Dei, quod nec bonum nec malum nobis dare poteſt, adoratis; cum Deus omnia ſciat, & audiat. Viri legum, nil niſi ueritatem in lege ueſtra ſublimate, non imitantes homines, qui prius erronei multos errare fecerunt. Filios autem Iſraël, ob incredulitatem ſuam atque maliciam, ab amore ſuo Deus per linguam Dauid, Chriſtiqꝫ filij Mariæ, prorſus eiecit. ¶ Plures ſe nequaquam à rebus illicitis & flagitioſis abſtinentes, plurima mala perpetrabant. Eorum item plures incredulorum negotia, ad quæ manus extendiſſe nefas eſt, cum ob hoc Deus eos confundens ſemper in igne comburet, illis amici facti tractabant: quod nequaquam fieret, ſi in Deum crederent, ſuoqꝫ prophetæ, libroqꝫ ſuper eum cœlitus miſſo fidem adhiberent. Sed eorum pars plurima ſemper in ſua manet malicia.

AZOARA XIII.

Chriſtianorū præſules neſcio qui Machumetizantes.

Leuiſſima ratio Paradiſum adipiſcendi.

Iuramentum ex animo factum obligat. Eiusqꝫ uiolati expiatio.

Vinum, alea, ſcaci ludus uetantur.

Grauioris hoſtilitatis & infeſtationis Iudæi ſemper erga nos, amicitiæ uero maioris Chriſtiani repeiuntur. Chriſtianorum etenim ſacerdotes & præſules non indignantes, præſumptuoſiúe, cum uerbum ſuper prophetam poſitum audiunt, ueritatemqꝫ cognoſcunt, lachrymantur, & dicunt: O Deus, nos cum illis bonis hominibus credentes, te nos illis aſſociaturum ſummè ſperamus. Cur enim in Deum, & ei quod nobis de ueritate datum eſt, non crederemus? Hoc autem uerbo, ſicut & omnes benefacientes, paradiſum aquarum fluxu dulciſſimam promerentur. Increduli uerò, meiſqꝫ præceptis contradicentes, igni deputantur. Viri boni, res à Deo uobis illicitas ſtatutas, uel è conuerſo, cum Deus à ſe prohibita gerentes abhorreat, nequaquam efficientes, bona ſapida uobis à Deo conceſſa, ipſum timentes, quem adoretis, & inuocetis, comedite. ¶ Iuſiurandum ex corde factum, non aliud uos coram Deo reos efficit. Illius quidem ueniam adipiſci ſtudens, decem pauperes paſcat, ſicut ſuam gentem paſcere mediocriter conſuetus eſt, aut eos induat, uel hominem redimat. Horum omnium impotens, tres dies ieiunet. Hoc itaque propter iuſiurandum

dum facturi, ea diligenter obſeruantes, maxime nitetis? Deo uos ſic ſua ſecreta docenti, grates reddite. Viri boni, uinum, & aleas, & ſcacos, cum non ſint res licitæ, ſed diaboli machina, per quæ inter homines inimicitiam & abhorritionem inijcere, & eos ab orationibus & inuocatione Dei retrahere maxime nititur, prætermittite. Dimittetis igitur, an non? Sed Dei mandatum ſequentes, legatoq́ ſuo parentes, uobis cauete. r. Sin autem, non plus nuncio quàm mandatum perficere pertinet. Quando timuerint, & crediderint, & benefecerint: itemq́ timuerint, & crediderint, & benefecerint: ſicq́ tertiò, de cibis eorum nullam curam cuſtodiamúe ſuſcipias. Deus enim benegerentes diligit. Viri boni, Deus uos in paruo uenatu manibus ueſtris ſeu lanceis ſumendo tentare uoluit, ut ſic timentes ſe dignoſcat. Prohibitum faciēs, graue malum tolerabit. In menſibus igitur prohibitionis & peregrinationis, nemo bonus uenatum interficiat: quem quilibet ſponte perimens, pro illius modo coram teſtibus in cibis pauperū apud Mechan, uel deinceps ieiunio perſoluat. Hoc itaque præceptum amodò ſeruate, tranſacta pro nihilo ducentes. Deus enim incompræhenſibilis & ſapiens, ulterius inde uindictam ſumet. Omnis uenatus maris, euntibus Mecham, ac diſcedentibus, ad comedendum licitus eſt: Terræ uero uenatus, minime. Ad Deum itaque redituri, ipſum timete. Mechæ domum, uel menſas, ac oblationes, Deus aram hominibus conſtituit: ut ſciant, omnia cœleſtia ſeu terreſtria comprænhendi ſapientia Dei, omnia ſcientis. Qui licet pius & miſericors ſit, grauis in fine cenſetur. ¶ Ad prophetam nil niſi mandatum patefacere pertinet, Deo ſciente ſingula, manifeſta ſcilicet, & cordis arcana. Mala & inſipida, licet ipſa plura ſint, ſaporiferis minime coæquātur. Homines ſapientes, ut in anteriora procedatis, Deum timete. De præceptis huius libri quare quis quæſtionem querimoniamúe mouet? Poſt Alchorā enim poſitionem, quicquam inde mutare nefas eſt. Et mutatio ſi fieret, uobis iram atque moleſtiam generaret. Hæc & his ſimilia, priuſquam uos, cæteri quæſiuerunt, ſed eis poſtea minime crediderunt, nec Bahiratin, nec Cehibatin, nec Cehiletin, nec Ham Deus mandauit. Increduli quidem, & minime Deum adorantes, deoq́ mendacium imponentes, cum ipſi poſtulantur præceptis à Deo poſitis ſuoq́ legato fidem adhibere, inquiunt, ſe nolle quicquam imitari, niſi quod parentes ſui imitati ſunt. Quibus talis ſit obiectio: Vtrúmne patres, niſi uiam rectam tenentes, imitamini? Viri boni, cum cuiuſque ſua ſit anima, nec ſibi rectam uiam proficiſcenti alius error noceat, uos ad Deum, omnia facta ueſtra uobis dicturum, conuertamini. Inter uos item teſtimonia facite, cum quis ad mortem hora diuiſionis appropinquauerit: ſint que duo ueſtri, aut alius profeſſionis, teſtes. In itinere uero mortem præoccupatos, uſque poſt orationem terminatam, tenere debeatis. Sui que teſtes per Deum iurabunt. Sed nec quicquam falſitatis apponere, nec minus dicere, nec pro pecunia teſtimonium uendere, cum quilibet modorum iſtorum peccatum pariat. Si eos tamen illic peccare contigerit, alij ſuper eos teſtimonium dantes, iureiurando probent ſuum teſtimonium uerius quàm priorum exiſtere. Deum timentes, ipſum exaudiant, cum ipſe malos uiam rectam nequaquam doceat. Dic Deum omnes nuncios congregaturum, eos'que quæret quid ſcilicet proficuum quiſque fecerit: quod tamen nequaquam eorum eſt ſcire, ſed ipſius Dei, qui cuncta nouit cordium arcana. Deus Ieſum Mariæ filium affa-

Legati officium exponere, mandata.

Venatio licita quando.

Mecha.

Alcoran doctrina non uocanda in dubium.

Patrum traditiones eadē facilitate reijciuntur, qua allegantur.

Teſtamenta.

Teſtimonia.

Legatorum Dei iudiciū. Ieſus animam habet mundā & benedictā.

Miracula partim uera, partim ficta. *Vt 5.cap.*

tus,cui tribuit animam mundam atq; benedictam, qua iuuenes & infantulos affatus eſt, & formis uolatilium luteis à ſe factis inſufflans uolatum præbuit. Cæcum natum,atq; leproſum curauit:Mortuos reſuſcitauit: quē item librum,& ſapientiam,nec non Euangelium & teſtamentum docuit,inquit: Te ſic ad filios Iſraël cum uirtutibus meo uelle ueniente, eorum increduli magum eſſe perhibent. Tu uero de bonis tibi matriq; tuæ diuinitus datis, mihi gratias redde. Deo item à uiris ueſtibus albis indutis quærente,an in ſe nunciumq; ſuum crederent: reſponderunt, Ita, credimus, & tu teſtis es.

De menſa & cœna domini ca more ſuo nugatur. Paſcha.

Inde eiſdem à Ieſu Mariæ filio quærentibus, an Deus ſuper omnes menſam cœleſtem ponere potens eſſet: Ieſus ipſe reſpondit: Si creditis in Deum, ipſum timete. Illis autem dicentibus, Volumus inde comedere ad noſtrorum cordium confirmationem, utrum te uerum dixiſſe ſciamus, cum noſtro teſtimonio confirmemus. Deus inde ſic exorat:O Deus,nobis menſam cœleſtem quæ ſit nobis paſcha,omnibusq; præſentibus,primis ſcilicet,atq; cæteris,atq; miraculum tribue.Quem Deus exaudiens inquit:Illis eã præbebo.

Ieſum negat Deum eſſe. Mariam pro Dea coli obijcit. Quod uti nam non quibuſdam competeret.

Sed quiſqs eorũ deinceps incredulus factus fuerit, eũ præ cũctis mũdi gẽtibus,pœnis atq; miſerijs affligã. Ipſi iterũ Deo dicenti:O Ieſu Mariæ fili,tu perſuades hominibus,ut Dei loco te matremq; tuã duos deos habeãt,& uenerentur: reſpondit Ieſus,Nolit Deus,ut ego quid præter uerum dicã.Et ſi ego protuli,tu noſti.Quia tu omniũ ſecreta cordiũ noſcens,mei cordis arcanũ penetras:ego uero nequaq; tui.Tu ſcis itaq;,me nil hominibus niſi mandata tua dixiſſe,ſcilicet quod te Deum meum atq; ſuum inuocẽt,& adorẽt: quorũ quãdiu tibi placuit,teſtis affui . Nunc aũt tu,qui es teſtis omniũ,poſt quã ab illis ad te me ſublimaſti,eorũ cognitor exiſtas.Quibus ſi malum feceris,gens tua ſunt:Si cõdonaueris,tu es incompræhenſibilis & ſapiens.Dicit Deus:Nunc inſtat dies,quo ſua uindicis ueritas proficiet. Eis etenim ueniã quoniã me ſecuti ſunt,quod ſibi prę cæteris lucrũ eſt maximũ,& paradiſum aquarum fluxu dulciſſimam,ubi perſeuerent,tribuam. Ego namq; Deus omnipotens,cœlo & tęrræ,& uniuerſis quæ ſua capacitas continet, impero.

AZOARA XIIII.

DEo cœli terręq; creatori,qui lucẽ tenebraſq; poſuit,grates reddẽs,ipſum inuoca:q tui cunctorumq; plaſmator,uobis terminum & placitũ ab eo præſcitũ impoſuit:q̃d uos ambigẽtes,nunc ſic eſſe, nũc nõ eſſe dicitis. Sed ipſe cœlo terraq; manens,omnia noſtra benefacta,tã arcana quã manifeſta,dinoſcit.

Increduli Chriſtum æqualem Deo ponentes.

Increduli uerò,alium Chriſti Deo conſimilem & æqualem ponũt.Tu quidem nequaq; ad eos cum Dei miraculis manifeſtis uenies: quoniã ea uelut odioſa atq; cõtraria reijciũt,& ueritati ad eos uenięti cõtradixerunt.Nunc aũt ad eos ſcientia rei,quã irridebãt,ueniet.

Exemplis gentium quæ ob contẽptos prophetas perierunt, fidẽ Alcorano capiat.

Nonne uidere queunt,quot gentes noſtra tẽpora pręcedentes,quibus præ cæteris diuitiarũ & uitę quantitatẽ dedimus,& aquas de cœlo uenire,riuoſq; ſubtus currere fecimus:ob ſuas poſtea culpas cõfudimus, & nouas generationes hominũ formauimus: Illi tamẽ hunc librum manifeſtũ,magicum eſſe cõfirmarent,ſi eũ in quarta poſitum manu tetigiſſent,dicentes,illi credendũ eſſe,ſi uel ſuper angelos,uel cum illis uenientem,poneretur.Quod nos minimè curamus.Si enim angelum mitteremus,ei formam humanam atq; ueſtem tribueremus.

Alcoran fides abnegatur, quia per quartas manus traditur.

¶ Ijs qui nuncios te præcedentes deriſerunt, ſecundum irriſionis modum atque menſuram pœna præparatur. Terras perſcrutando perquirite,quis finis contradicentium fuerit. Tu uero quem cœli terræ que dominatorem

eſſe

eſſe firmas? Inquit, Deum: qui pijſſimus die ueraciſſimo, quo contradicentes omnes, licet neſciant, ſuas ammittent animas, omnes coadunabit: cuius omnia ſcientis & audientis, ſunt uniuerſa, mobilia ſcilicet, motúue carentia. Nocte dieq; neminem niſi Deum cœli terræq; factorem, qui cunctos niſi ſemetipſum cibat, uobis in negotijs ueſtris adiutorem uocate. Præceptum eſt quidem, ut primus in Deum credat, ne cōnumeretur incredulis: qui niſi fecero, me malum grauiſſimum die magna paſſurum pertimeſco. Illa die, inde recedēti Deus pius ueniā, quod eſt immenſum, largietur: cuius ictum & illationem pœnæ nemo reuelabit, beneficiumq; nemo niſi ipſo doctore prænoſcet. Ipſe enim eſt omnipotēs, imperatorq; ſapiēs, uim atq; uirtutē ſuper gentē ſuā obtinens. Qui cuius teſtimonio nil maius eſt, inter me & uos teſtis aſſidet: qui mihi hunc Alchoran, ad ueſtri correctionē atq; caſtigationē, miſit. Sed uos alios cum ipſo Deo eſſe teſtamini. Ego uero nō alium niſi ipſum unum, præter quē nō eſt alius, cum ab hoc quod uos dicitis, ego penitus ſim liberatus. ¶ Non minus quàm prolis ſuæ detrimētum, atq; perditio animarū incredulorū innoteſcit his, quibus librum dedimus. Quid enim peius eſt, quā Deo mendacium imponere, ſuisq; uirtutibus cōtradicere? His profecto nunq; ſuum beneficium Deus afferret, eisq; die congregationis omnium dicet: Vbi ſunt ueſtri participes, quos uobis auxiliaturos credebatis? Tunc tandē ſe erraſſe cognoſcētes, inquiēt: O Deus, nos fuimus increduli. Conſidera qualiter errando, mihiq; mendacium imponēdo, ſuis animabus nocuerunt, eisq; parentium oculis repagulum, auribusq; plumbum immiſimus. Qui licet omnes uirtutes, omniaq; Dei miracula uiderēt, nunq; niſi tecum diſceptatione facta credent: cum dicāt hæc nequaq; fieri, niſi per primas incātationes. Eos tamen, minime credentes ei, de ipſo malū auditū turbat atq; moleſtat. Nec ipſi alij quā ſuis animabus officiunt. Iſti qdem in igne ponent, ſuo corde prius retenta propalabūt, tādem dicendo: Si liceret nobis regredi, Dei pręceptis pareremus, noſmetipſos efficiendo bonos. Sed ſi daretur reditus, ut prius, mendaces effecti, nullā niſi ſuam uiā rectā eſſe, & ſe minimè reſurgere dicerent. ¶ Si quæreres ab illis, quādo ſtabunt ante Deum, hoc'ne uerū ſit an nō? ita eſſe, per Deum affirmarent. Sed Deus eis dicet: Guſtate malū, ob errorem ueſtrum & incredulitatem. Qui congregationi ante Deū uſq; ad horā ſubitā cōtradicunt, perdendis aſſociati, ſe nimiū ob incredulitatē erraſſe cōfitentur: quādo ſua peccata nimiū eos aggrauāt atq; premunt. Mundus aūt iſte nil niſi ludus eſt atq; ridiculū, quem tamen inſipientes plus aſſequūtur. Alius uero melior eſt, curia timētibus Deū. Scio te moleſtari atq; pigere, quod ipſi tibi cōtradicunt. Sed ipſi cū ſint increduli, Dei prius præceptis reſiſtūt. Alijs qdem legatis priuſquā tibi cōtradicendo reſiſtebāt, ſicq; obſtinaciter eis flagitium atq; malū intulerunt, uſquequò diuinum illis ſubuenit auxilium. Dei tamē uerbum nequaq; ſuo uerbo immutare queunt, prophetarū fine cognito. Si tibi moleſtum ſit atq; graue, q́d tibi minime credunt: ſi tibi ſit poſſibile, totā terrā perſcrutare, aut cœlos per ſcalas aſcēde, ut cum uirtutibus atq; miraculis aduenias. Nonne ſi Deo placet, omnes ſub eadē lege uiaq; recta colligeret? Tu igit̃ brutis aſſimilari deſiſte.

Alchoran à Deo exhibitus, ad corrigendos homines.

Vnus duntaxat Deus.

Obdurati, & excæcati.

Reſurrectioni & iudicio generali contradicentes.

Seculum hoc fabula & ſomnium.

A Z O A R A X V.

TV nullatenus cū auditu carentibus ſermonem ineas. Deus mortuos reſuſcitabit, & ad ſe redire faciet. Petentibus ut eis uirtutes miraculáque Dei facias, dic, Deum omnipotentem illa facere, licet plures eorū hæc igno-

Non diſputandum cum incredulis.

ignorent.Omne genus animalium terreſtre,ſeu uolatile(hic enim liber nil prætermittit)ſic ut uos ad Deum redibit. Noſtris præceptis contradicentes,ſurdi mutiꝗ,obſcura geſtant uelamina: Deo, quibus uult,rectam uiam monſtrante:quos uult,aberrare faciente. Si uos hora reſurrectionis ira Dei percuſſerit, quem tutorem aduocabitis, niſi qui malum uobis ſubtrahere,

Gentes incredule punitæ.

uel illius detrimentum aut obliuionem facere poteſt? Plures etiam gentiũ ante tempus tuum ſummis afflictionibus atꝗ malis,ut ad uiam rectam conuerterentur,aſtruximus: ſed eorum pluribus factis lapideis, diabolus ſua mala dulcia formoſaꝗ ſuis apparêre uiſibus effecit. Illis itaꝗ ſic oblitis præcepta noſtra,omnium rerum portam & abundantiam,uſquequo noſtra munera ſummum ſibi contulerunt gaudium,aperuimus.Tumꝗ ſecundò à nobis ipſis ſubitò capti & deſperati,ſtupidiꝗ facti ſunt, & eorum primos atꝗ poſtremos proſtrauimus, gratias Deo cunctarum gentium domino, Deo uobis auditũ atꝗ uiſum auferente,cordaꝗ ueſtra ſigillante, & alius nequaquam deus ipſe reintegrare poteſt. Me taliter res intelligi faciẽte,quare nõ creditis? Ita quidem Dei ſubitò patenterúe contingens, non niſi gentem

Legati officium docere.

malam ſubruit.Legatis autem meis nil aliud iniungo,niſi quod uobis opus bonum & gaudiorum effectum perſuadeant, & illicita nefandaꝗ prohibeant. Quibus omnis credens,& ſe diligens,ac benefaciẽs,nil timeat,cum nil mali paſſurus ſit.Noſtris autem præceptis reſiſtentes,malum iraꝗ Dei pro factis ſuis trucidabunt. ¶ Nec arcana Dei, nec ipſius arcam me poſſidere,

Quis haberi uelit Machumet.

cum non ſequar niſi quod mihi miſſum eſt à Deo:nec me angelum exiſtere, cum nec æquales ſint cæcus atꝗ uidẽs, quod uos ſic eſſe cognoſcitis,unquã confirmabo. Huiuſmodi ſermone Deum timentibus,ut ipſum prorſus imitentur,ipſumꝗ timeant, cum nullus alius eis auxiliari queat, perſuadens,

Non imputantur aliena opera.

Deũ mane ueſpereꝗ deprecãtes,Dei quærẽdo faciẽ,ab eo minime repelle. Sin aũt,malis aſſociaberis,cum nec ſuorũ operũ numerus tibi, nec tuorũ eis imputeť. Cæteri uero plures alijs,inuidia ſola repreſſi,bonũ diuinitus datũ

Doctrina propaganda.

patefacere noluerunt:licet Deus ſibi grates afferẽtes dinoſcat.Sed tu cũctis ad fidẽ uenientibus,præceptaꝗ noſtra ſequẽtibus dic: Salus Dei ſuper uos,

Remiſsio peccati.

cuius anima miſericors eſt,& pijſſima. Quiſquis ueſtri poſt malũ ignorãter

Afflictiones ſuſtinere ſe dicit, ob ueritatem & inuocationem unius Dei.

geſtũ à malo declinauerit,& benefecerit,ueniã & miſericordiã à Deo conſequetur. Vt incredulorꝫ uię pateſcãt,res penitus diſcutiẽdę ſunt.Ego quidẽ caſtigor,ne inuocẽ uel adorẽ,quod uos loco Dei adoratis. Nec uelle ueſtrũ amplectar:quoniã uiam rectã,ſecundum Dei mandatũ nuſquã errans,licet & uos cõtradicatis,proficiſcor.Nec eſt apud me,ad quod ueſtri feſtinẽt animi:quia ſolius Dei,qui eſt ueraciſſimus,& diſcuſſor optimus,cuncta ſunt iu-

Deus habet claues ſecretorum.

dicia.Si id quod affectatis,noſtræ ſubeſſet manui,inter me & uos res ad effectũ tenderent.Deus aũt malos diſcernit,apud quẽ ſunt ſecretorꝫ claues:Cũ

Prouidentia Dei, uel potius omniſcientia.

ipſe ſolus uniuerſa terra mariꝗ cõtenta, omniũꝗ foliorum labentiũ numerũ,ac terræ germina, ſiccũ itẽ omne & molle, uelut apud illũ in libro firmata dinumerat. ¶ Solius Dei eſt,omnia facta ueſtra diurna dinoſcere,& uos nocte mortificare:& deinceps uos expergefaciẽs die,& ſecum uobis omnia

Deus omnium gubernator.

facta ueſtra dicturus,uos ad eum rediturus ad placitũ ſcitũ ducẽns, uelut omnibus gentibus imperans:uos cuſtodit uſque ad mortis horã,in cuius mo-

In periculis Deum confitentes, poſtea ſunt ingrati.

mento feſtinãtiſſime uobis mortem inducit,ille committit.deinceps omnibus ad ſe uerſis, Deus ipſe dominus noſter cuncta cito dinumerans, iudicium dabit. Nubibus maris & terræ uexati,inuocantes atque timentes,& ſe humilian-

humiliantes,quærenti,Quis liberaret eos? dixerunt: Si nobis præſidium atq; ſuffragium in his malis feceris,nos ulterius reddemus gratias.Ille uero reſpondens ait: Ab ijs & ab omnibus malis uos Deus liberabit. Vos tamen ueſtra manentes malitia,non credetis. Eſt tamen Deo poſſibile,uos ira ſua peſſimiſq; pœnis undiq; circumdare, & uos ſchiſmatibus, & alternis contrarietatibus induere, ueſtriq; quoſdam aliorum expugnatores & infeſtatores efficere. Rebus taliter ad ueſtri noticiam explanatis,licet ibi nil ſit niſi uerum,ueſtræ genti malicioſi contradixerunt. Quibus tu dicas,nequaquam ueſtri cuſtodes exiſtere. Hora namq; ſcita omnium dictorum atq; factorum probatio cenſetur. His quidem dubitantibus de præceptis noſtris,te uſq; uerbum aliud proferant,ſubtrahe. Cumq; diabolus tibi rerum obliuionem ingeſſerit,memoria reſtaurata, cum malis hominibus ulterius ne moreris. Timentibus quidem Deum, nequaquam malorum numerus adſcribitur: ſed ut eos caſtigando,ad Dei noticiam atq; timorem reducant. Suam legem pro ludo ridiculoq; tenentibus, & de huius mundi uita tantum ſollicitis, manifeſta, quod ob actus ſuos nullius boni ſpem neq; ſuffragium à Deo uenturum expectare debent, ſed iram Dei & flammam ignis, uelut omnes increduli. ¶ Vijs rectis nobis à Deo patefactis, cur in fine noſtro uertentes,impotem boni maliúe uenerantes adorabimus? Sicut ille brutus & inſcius, qui à diabolo ſeductus & irriſus, ſocios aduocat, dicens: Venite,hæc eſt uia recta.Sed illi ſolius Dei uiam rectam eſſe firmant,ſibiq; mandatum eſſe,ut non niſi dominum totius mundi inuocarent. Orationes itaq; coram Deo fundite,ipſumq; timete. Quia ipſe cœlum terramq; cum ueritate fecit. Ad quem omnes redibitis: Quo dicente,Fiet,facta erunt: omneq; uerbum eius uerax,ſecundum quod ipſe iudicium illa die daturus, cum buccinis canere faciet, ut omnes res abſconditas atq; manifeſtas agnoſcat,ipſe ſapiens elocutor. Abrahæ patrem ſuum Azar increpando quærenti,cur imagines ſibi deos efficeret, unde ipſe genſq; ſua tota in errorem manifeſtum incideret,dixi: Te quicquid ineſt cœlo terræq;,docebo,ut tuum cor firmum atq; fidele ſit. Nocte deinceps ſuperueniente,uidens Abraham ſtellam,inquit: Hæc eſt Deus. Sed cum eam in occaſum tendentem agnouit,inquit: Rem tranſitoriam,& in occaſum tendentem minimè diligo. Lunam item orientem aſpiciens,inquit: Hæc eſt Deus. Sed eadem ad occaſum tendente,dixit: Niſi Deus me rectam uiam docuerit,erroneis adſcribar. Sole deinde oriente, eum eſſe Deum, quoniam maior erat, firmat. Sed eodem in occaſum uergente, dixit: Vos homines,à ueſtra credulitate fideque, cum falſa ſit,amodò recedo. Ad Deum enim cœli terræq; conditorem faciem meam uerti, ulterius nequaquam incredulis adſcribendus.

Contentio pœna perfidiæ.

Cura ſeculi occupati & legem contemnentes,à ſpe felicitatis excidunt.

Contra diuorum & imaginum adorationem.

Verbum Dei firmum.

Abrahæ & Tharhe diſceptatio de idolis.

Fabula iudaica,orta ex eo, quod Philo et alij, tribuunt Abrahe Aſtronomiæ ſcientiã egregiam: indéq; fidei ueræ occaſionem.

¶ Hominibus ſuis inde ſecum diſceptantibus,inquit: Contra Deum uiarum rectarum doctorem, huiuſmodi cauſam atq; certamen agite, non contra me derelinquentem uiam ueſtram. Nihil enim ulterius efficiam, niſi præceptum Dei:cuius ſcientia complectitur omnia. Vnde uos minime memores eſtis: quum uos non pertimeſcatis, in Deum non credere,& ab ipſo non ſtatuta ſequi, uiam ueſtram quare timendo ſequerer? Scitis'ne, quis noſtrûm nil timere promeretur? Illis uero non reſpondentibus,inquit:Credentes in Deum, ſuæ que fidei nullum malum annectentes, uiam rectam proficiſcuntur, timoris expertes. Huiuſmodi rationem Abrahæ contra gentem ſuam tribuimus, & quem uolumus, ſuper cæterorum gradus

Præceptum Dei,uera ſapientia.

Credentes & bene agentes, tuti ſunt.

gradus exaltauimus: cum ego Deus ſim, Deus ſapiens & incompræhenſibilis. Iſaac rurſum, & Iacob, & Noë prædeceſſori ſuo, ſuiſq; poſterioribus Dauid, & Salomoni, & Ioſeph, & Moyſi, & Aaron, & Zachariæ atq; Ioanni, & Ieſu ac Heliæ, omnibus ſcilicet his bonis, & Samueli & Ezechiæ, atq; Loth, uias rectas patefecimus, & eos ſuper omnes gentes exaltauimus. Et ſimiliter quoſdam parentum ſuorum, & fratrum, ſuorumq; ſucceſſorum rectum iter duximus.

Si non credāt Saraceni libro Machumetis, ad alios digniores transferetur.

Ita Dei lege ſibi dilectis patefacta, ſi fierent increduli, omnium ſuorum operum iacturam incurrerent. Si illi quibus librum & iudicium atq; prophetam dedimus, non crediderint, ipſum credere uolentibus committemus. ¶ Credentibus itaq; Deus, quos nequaquam cæteri ſequuntur, uias rectas manifeſtauit: nec antè precium aliud pro huiuſmodi re poſtulat, niſi gentem ſuam ammonere atq; docere.

Moyſis doctrina probat, ſibi librum datum.

Dicentes Deum non poſuiſſe quicquam ſuper aliquem, interroga, quis Moyſi librum clariſſimum homines edocentem plura, quorum quædam chartis inſcripta propalatis, plura quidem abſconditis, tradidit? Sed ille quidem nec uobis, nec parentibus ueſtris omnia enodauit.

Moyſis lex partim ſcripto, partim non, compræhenſa, ut Thalmudici Iudei etiã tradunt.

O Deus, eos in ambiguitate diſceptationeq; ſua dimitte. Mater uillarum, circaq; poſitis uillis atq; credentibus aduentum alius diei perſuade, ut hunc librum multiplicantem probantemq; ueritatem, obſeruationes orationum, cæterorumq; beneficiorum præceptorem credant, atq; ſequantur. Quis eſt deterior, magiſq; reus, quàm Deo mendacium imponens: uel ſe miſſum fuiſſe nuncium falſo perhibens: uel ſibi poſſibile leueq; fuiſſe, ſe talem librum facere, qualem Deus edidit?

Petitione principij probat, ſibi librum datum à Deo.

Quid ſi in mortis articulo, angeloſq; manus eorum tenentes, & taliter alloquentes eos uideretis? Vos hodie malum atq; contemptum ob mendacia Deo à uobis impoſita, ſuorumq; mandatorum contradictionem accepturi, ueſtras animas emittite. Et ſicut uitam ingreſſi, ſemoti accedite, omnia ueſtra retro relicturi. Vbi ſunt uobis polliciti, ſe prece ſuá que potentia uobis ſuffragari, participeſque fieri? Nuſquam uideo.

Nudus in terram ueniens, nudus exit.

Patroni & intercessores nõ ualent coram Deo.

Stellæ, ſigna.

Hodie ueſtrum errorem diſcutiet Deus, qui grana fructuum diuidit, & ex mortuis uiuos & è contra facit: & diem ac noctem diſcernens, noctem quieti deputat, & ſolem ac lunam certo numero promouens, ſtellaſq; uarias diſponens, ut per eas nocte, terra mariq; rerum aliqua ſumatur notitia. Aquam ad ortum omnium rerum atq; nutritionem, quales ſunt res uirides, grana ſimplicia, atque multimoda, palmæ ac uites, & oliuæ, malaq; punica, ſimilia atq; diſſimilia, quæ omnia tum ortu ſuo, tum cremento credentibus in Deum magnum præſtant miraculum, è cœlo mittit, qui uos omnes natos atq; fœtus ex una produxit anima.

Rerum omnium origo ex una anima.

Hic quidem Deus ſolus eſt, & unus incompræhenſibilis, & ſapiens, nec aliud quiſquam corde ſuo gerat. ¶ Quorundam quidem eſt poſitio, diabolos ſocios atq; participes Dei eſſe, ipſumq; Deum filios & filias habere.

Quidam aſſerunt, demones eſſe diuinæ conditionis & Deum habere filios & filias.

Ipſe uero omnium conditor, omniumq; cognitor, præter quem non eſt alius, nil nouit talium. qui omnibus uiſibus incompræhenſibilis, omniũ oculos atq; mentes penitus penetrat. Nunc autem uobis præcepta manifeſtiſſima largitus eſt: quorum ignorantia, ſeu noticia, cuilibet inſita, ſuæ ſemper incumbit animæ: Nec enim tu ſemper illis, nec ego tibi ſemper cuſtos inſidebo.

Increduli relinquendi, nõ cogēdi armis.

Tu uero res ita diſcernens, illos Dei mandata, præter quem non eſt alius, edoce: cũ Deus uult eos recto tramite proficiſci. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſcietiã de Deo male loquãtur (cuiq; nãq; gentiũ ſua ſibi placita formoſaq; uideri fecimus)

recede.

recede. Ad deum autem cum redierint, opera ſua deo pandente cognoſcent, & per Deum ipſum iurabunt, ſe nuncio credidiſſe, ſi quem habuiſſent. Apud deum ſolum ſunt ea, quæ quæritis. Quibus forſan cum aduenerint, non credetis. Deus autem incredulorum corda, quia prima uice non crediderunt, probabit: & nos eos prauis cogitationibus ſuis immorari permittemus.

AZOARA XVI.

Licet eos cum angelis, ac etiam cum mortuis loqui, & omnibus mundi rebus atque uoluntatibus abundare fecerimus, nunquam tamen niſi deo uolente fidem aſſequerentur: eorumq́ pars plurima brutis animalibus aſſimilatur. Cum cuiq́ prophetarum homines atq́ diaboli, quorum ſermones auſcultāt, ſemper increduli, dicentes eos ueros eſſe, cum de nihilo ſint, aduerſentur, Deo permittente, hos & illos, locutionesq́ ſuas dimitte, Deus quidem iudex omnium optimus, hunc librum boni maliq́ diſcretiuum; & ueraciſſimum, illis teſtibus, quibus ille miſſis uobis largitus eſt: nec tu ſicut plures ſis, nunc hoc negans, nunc affirmans. Hic namq́ Dei omnia ſcientis & audientis uerba, uera & recta, quæ nemo mutare poterit, completa ſunt. Sed ſi plures, nil niſi dubium & ambiguum ſequentes, imitari uolueris, te prorſus deuiare facient à uia recta dei, quæ perſpicaciter credentes & incredulos diſcernit. Cum omnes in deum credentes, ſuiſq́ præceptis obedientes, licitè de rebus omnibus, ſuper quas nomen dei inuocatum eſt, de alijs uero nequaquam niſi neceſſitate cogente, uelut ſuperius dictum eſt, comedere queant, eos minime comedendo ſequantur: quos uelle propriū, non aliqua diſcretio trahit in errorem: quos & Deus annotat. ¶ Cum opere penitus, clàm atq́ palàm, mala ſemper euita. Omnis namq́ peccans, æquam ſui meriti mercedem accipiet. Nullatenus quicquàm, ſupra quod Dei nomen non inuocatum fuerit, comedatis, quia peccatum eſt: diaboliq́ ſuis perſuadent hominibus, ut uobiſcum inde diſceptent. Quibus ſi uos aſſenſeritis, eritis increduli. Nos autem mortuos ad uitam reducimus, lucem dando, quia inter homines morari queant. Increduliſ quidem, & in tenebris ſine termino manentibus, modum ſuæ ſectæ ſibi formoſum apparēre fecimus. Singulis uillis maiores à nobis conſtituti, ſe callidos & aſtutos facientes, ſe decipere cæteros arbitrantur. Sed licet ipſi nil inde cogitent, animas ſuas ſolummodo fallunt. Iſti dei uirtute ſuperueniente, obſtinaciter dicunt, ſe minimè credere, niſi prius ſibi dato diuinitus, quod nuncio tributum eſt. Deus autem ſcit, quibus præcepta ſua committit, & quem ſibi nuncium elegit. Iſta dicentes, contemptum atq́ pœnam ob dolum ſuum à Deo ſuſcipient. Eorum cor capax & immenſum ad legis intelligentiam Deus efficit, quos uiā ſalutis docere quiuerit: quos uerò errare permittit, illis malum inferens, cor anguſtum & anxium, ui tamen & ira ſurſum tendens, generat. Hæc eſt uia dei recta, quæ ſingula reminiſcentibus diſcernit. Quibus Deus dans donum ſalutis, auxilium atque gaudium ſecundum opera ſua præbebit. Cum omnes coram Deo congregati, diabolos de deriſione atq́ deceptione hominum increpauerimus, confeſſiq́ fuerint homines, ſe his & illis credidiſſe, & ad horam iniunctā cōgregatos eſſe, Deus eis dicet, qui eſt incompræhenſibilis & ſapiens, quod in igne perpetuo manebunt, niſi quos ipſe uoluerit. ¶ Plebs hominum atq́ diabolorum, nónne uobis meus miſſus eſt nuncius, qui uos meas uirtutes atque mandata, & huius diei reſurre-

Diaboli de nihilo ſint.

Diuinus codex Alcoran.

Per diuini nominis inuocationē alimentum ſanctificatur.

Vetiti & conceßi cibi, ut 12. cap.

Edere ſine benedictione, peccatum.

Deum ſeductionis humanæ authorem dicit. Verum non eo ſenſu, quo Paulus ad Theß. etc.

iudicium generale.

ctionem & aduentum ante me doceret? Dicens, Ita: Sed ſe ſtulto mundo crediſſe, animarum ſuarum teſtimonio confirmabunt. Deus cuiq; ſuorum factorum, expers obliuionis, nullis malum inferre deſiderat: cum ipſe ſit pijſſimus, & omnium abundans. Cui, ſi uoluerit uos delere, & deinceps quos uoluerit renouare, uelut de filijs ueſtrorum prædeceſſorum fecit, tum poſſibile, tum leue eſt. Quod quidem uobis accidet, ſed uos minime creditis. Vos itaque pro more ueſtro & uelle facite, ſicut & ego pro meo. Vos autem deinceps uidebitis, quem hoc factum finem habebit, & ad quid quiſque ueſtri deueniet.

Sacrilegorum damnatio.

Sciendum quidem, Deum nequaquam auxiliaturum malis, qui uerbotenus Deo partem ſuarum frugum atque pecuniæ ponunt, dicentes: hic eſt pars Dei, hic noſtrorum participum: ſed iudicio nequam atque prauo, portio participum minime deo, Dei uero participibus præbetur. Eiſdem quoque ſui participes prolem ſuam interficere, ſicq; contra legem ſuam litem inire, quaſi decens atque formoſum perſuadendo fecerunt. Quod minimè facerent, Deo uolente reſiſtere; ſed eos in ſuis operibus immorari permittit.

Opiniones de uetitis animalibus.

Secundum quoſdam omnes beſtiæ agricolæ cuilibet, niſi quem uoluerimus, ad comedendum ſunt illicitæ. Secundum alios, latera tantum: & ſecundum alios nulla, ſuper quam nomen Dei inuocatum fuerit. His omnibus hæc non niſi falſa Deo ſuperponentibus, pro ſuæ locutionis modo Deus ipſe retribuet. Dixerunt item, omnes fœtus in uentre beſtiarum comeſtui licitos, ſi maſculi fuerint: illicitos uero, ſi fœminei. Et ſi mortui, omnes comeſtionis ſint participes. Hi quidem omnes pro modo dicendi mercedem accipient.

Occiſores liberorum, & conceſſa in cibum illicita ſtatuentes, & Deo mendacium obtrudentes, pariter puniendi.

¶ Suorum interfectores filiorum, licet neſcij, perdendis aſſociandi, & bona ſibi diuinitus data non ſecundum Dei præceptum illicita ſtatuentes, & Deo mendacium imponentes, errantes atque deuij facti ſunt. De fructibus, quos omnes deus, faciens uineas iacentes & ſurſum eleuatas, & palmas, meſſesq; diſſimiles, & oliuas uarias, uobis tribuit: cum tempeſtiui fuerint, comedite. Cumq; collegeritis, inde reddenda perſoluite, ſed non ſuperfluè. Deus enim odit ſuperflua.

Fructus uitiū conceſſus: non tamen uinum.

Modus in beneficentia.

Leuit. 11.

Cum beſtiarum quædam ad ſarcinas leuandas, quædam tantum ad decolandum ſint commodæ, uos de bonis uobis à Deo datis comedentes, errorem diaboli, qui uobis maximus hoſtis ſemper aduerſatur, non ſequamini. Parilium VIII. camelorum, & boum, caprarum, & ouium, de ſingulis ſcilicet duorum, utrum maſculos an fœminas ueraciter illicitis annumeratis? Vos hæc teſtificantes, quando diuinum inde præceptum habuiſtis? Quid peius deteriusúe, quàm Deo malos minime uiam rectam docenti, mendacium imponere, & hominibus inſcijs errorem immittere? In omnibus quidem, niſi diuinitus mandatis, nil comedere uolenti illicitum & contra legem reperio, niſi ſanguinem, & carnem porcinam, & morticinium.

Diſpenſare licet ex neceſſitate.

Ex his tamen neceſſitate cogente comedenti, Deus in ſibi dilectos pius, ueniam dabit.

Quare Iudæis tot uetita ſint

Diſputat contra Iudæos

Andabatarum more.

Iudæis autem, ob ſuam maliciam omnia fecimus illicita, ungulam continuam habentia, & uaccarum ac ouium pinguedines, niſi coſtis aut carni uel oſſi commiſtas. quod licet ipſi contradixerint, Deus ſapientiſſimus atque pius, eis ſuam non ſubtrahet maliciam. Dicent tamen increduli, ſe parentesúe ſuos nequaquam incredulos, uel eis aliquid illicitum fuiſſe, ſi Deo ſolum placeret: quod & prædeceſſores ſui fecerunt, uſque dum malum grauiſſimum eis incubuit. Si quid conſtans atque ſcitum habetis,

betis, coràm ueniat, nec ulterius pro more ueſtro rem incertam ſequamini. Deus quidem, quo uolente omnes uiam rectam ſequerentur, omnem ueſtram controuerſiam diſcutiet. ¶ Veſtri participes, teſtantes Deum res prædictas illicitas feciſſe, quibus uel incredulis legiq́ reſiſtentibus tu nullatenus aſſentias, aſſint, ut quas ſibi Deus res illicitas propoſuit, addiſcant. Nullum igitur illius participem faciant: parentibus ſuis auxilientur: prolem ſuam nullatenus ob paupertatem (his etenim ac illis metum dabimus) interficiant: nec aliud unum, quod Deus illicitum poſuerit, deinde nil culpabile clàm palàm ue perpetrent: Orphanorum pecunias ante dies ueneri ſtatutos nec rapiant, nec diſpergant: Examen atque pondus recte trutinent. Hæc præcepta Deus, hancq́ uiam rectam, ſi reminiſcimini, tradidit. Eam itaque non plures uiarum uarietates, ne diſcrepemini, ſequentes, Deum timete. His peractis, Moyſi librum, prædicti confirmationem & complementum, omniumq́ rerum diſcretionem, & uiam, atque miſericordiam omnibus credentibus ſe redituros ad Deum, præbuimus. ¶ Librum utilimum è cœlo miſſum ſequentes, ut miſericordiam adipiſcamini, timete: nec dicentes, Deum illis duabus gentibus præmiſſis tantummodo legem ſcripſiſſe: nec uos melius legem obſeruare, ſi uobis daretur, quàm illi, præſumatis. Vobis iam Dei uirtute legéq́ tributis, illis reſiſtere, ſeu aliàs diuertere, cum hoc nihil ſit deterius, nolitis. Sed ſcio, nil niſi angelorum, ſeu Dei aduentum, & miraculorum effectum expectatis. Sed uobis nil fides proficiet, quando uenerint, quia prius non credidiſtis. Si uos expectatis, & ego. Vos tamen minime credo de multitudine ſuam legem derelinquentium exiſtere: quibus Deus ſuos actus enucleauit. ¶ Omnibus ſuum beneficium decuplabitur: omni quidem peccatori ſui mali merces æqualis, Deo nemini nocente, reddetur. Ego quidem, cui Deus uiam rectam atque directam, illam ſcilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immiſit, primo credens omnibus præceptis ſuis: (in quem enim crederem, niſi in dominum omnium rerum?) teſtor, omnes noſtras orationes & holocauſta, uitam etiam meam ac mortem, prorſus Dei, totius mundi dominatoris, ſocióq́ carentis, eſſe, qui nobis omnibus ad ſe redituris, omnia facta noſtra propalabit, & controuerſias diſcutiet. Illa autem nos in terra uiciſſim & ſucceſſoriè creans, hos illis prætulit, ut uos in ſingulis commiſſis uobis experiatur, & probet. Ipſe namq́ potens eſt, rerumq́ finis, miſericordiæ totius ueniæq́ largitor.

Præcepta officiorum.

Vnum ſalutis iter ingrediendum.

Alcoran ueteri & nouo teſtamento confert.

Signa, quæ fidem Alcoran adſtruant, non neceſſaria.

Decuplũ præmium bonorũ, ſimplum malorum ſuppliciũ.

Proteſtatio Machumetis ampulloſa.

Deus finis ultimus.

AZOARA XVII.

NEc ſit tibi graue, neque moleſtum, hunc librum tibi cœlitus miſſum penitus ſequi, uerba brutorum & inſciorum minime curando, & per ipſum bonos homines caſtigare, & ad boni memoriam rectamq́ uiam producere. Quoties enim uillis ueſtra cõfuſio noctu ſuperuenit, illi bruti malo læſi nil aliud reſpondent, niſi quod nos male fecimus. Nos uero illa die, qua uerax æquilibritas omne põdus examinabit, perſcrutabimur, quod illi nuncijs uel è conuerſo dixerint: uide utrum noſtra præcepta nunciata fuerint, me tamen omnia ſciente. Erunt autem boni, quorum pondus maximum fuerit: mali uero, quibus minimum, quia noſtris præceptis non crediderint. Ego quidem uos formans, terram ueſtræ uoluntati, licet cum minima reditione gratiarum, ſuppoſui: & ut angeli ſe patri ueſtro Adæ protoplaſto

Alcoran tenendus conſtanter.

Statera iudicij diuini: ex Pandecte acceptæ.

Diaboli ruina.

Fabula de adoratione Adæ, ex dignitate Chriſti & miniſterio angelorũ deducta.

plaſto humiliarent, iniunxi: præceptoq; meo cuncti, Belzebub excepto, paruerunt. ¶ Deo quidem illic quærenti, qua de cauſa minime parêret, inquit: Quia ego factus ſum ex igne, illi de terræ limo plaſmato: præualeo. Inquit Deus: Hinc igitur, ut minimus efficiaris, deſcende: cum tibi ſuper me ſublimari ſit impoſſibile. Ei deinceps terminum à Deo ante diem ueraciſſimum poſtulanti, reſpondit Deus: Terminus quidem eſt poſitus. Cui ipſe: Quoniam tu mihi ſic moleſtus, malum hoc ingeris, ipſi ſuæq; poſteritati rectam uiam ſequentibus, circumquaq; ſuggeſtiones & aſſultus inferens, efficiam quod eorum nemo tibi grates perſoluat. Quem Deus ſic increpans, inquit: Tu minime, tuq; repulſe, deſcenſum accelera, & de te tuiſq; ſequacibus gehennam prorſus implebo.

Zabulos, id eſt, malorum conſiliorũ ſuggeſtor.

Lapſus hominis iterũ narratur, hiſtoria Geneſeos fabulis contaminata.

Adæ uero, ſuæq; mulieri præcepit, ut in paradiſo manentes, quod ſibi placeret comederent: una tantùm arbore minus, niſi ſe malos eſſe mallent: His itaq; diabolus, ſugeſtionem faciens, & ad membrorum uirilium atq; pudendorum detectionem nitens, Deum eis illam arborem uetuiſſe fallaciter inſinuauit, non ob aliud, niſi ut uel illi nequaquam angeli fierent, uel ibi perpetuò manerent. ¶ Diabolus itaq; iurans ſe nequaquam illis ſuo nociturũ alloquio, eos in uiam prauam atq; peruerſam diſtorſit. Guſtantibus igitur illis de arbore, ſexus atq; pudenda membra apparêre cœperunt. Quæ ipſis è paradiſi folijs tegentibus, Deus inquit: Nonne uobis hanc arborem interdixi, uobis hoſtilitatem atq; maliciam diabolicam enodans? Reſponderunt illi: ô Deus, nos noſtris animabus nocuiſſe confitemur. Vnde niſi per te data uenia, perdendi peribimus. Quibus ipſe: Aduerſantes alter alteri, ad terram uſq; deſcendite, moram horalem illic habituri, ibiq; uitæ ueſtræ peracto ſpacio moriemini. & deinde uos reſuſcitabo, uobiſq; ueſtræq; proli ueſtes daturus, unde membra genitalia tegatis. Horum itaq; recordando, Deum uobis diuitias daturum timete. Et hoc eſt præceptum dei optimum.

Cauendus diabolus aſtutiſſimus.

O filij Adæ, nullatenus aurem ſeu mentem diabolo uelitis adhibere, qui patres ueſtros è paradiſo proiecit, ueſtes, apparêre faciendo quæ prius operta uidebantur, abſtulit. Hoc quidem bellum uobis ſummè cauẽdum, cum uos diabolo ſuæq; genti ſitis uiſibiles, illi uero uobis inuiſibiles. Diabolis incredulorũ conſiliatoribus effectis, cum ipſi ſceleſtã nefandaq; gerant, aiunt patres ſuos illiuſmodi facta geſſiſſe, & Deum hoc ſibi præcepiſſe. Sed Deo nil niſi rectũ præcipienti, mendacium imponunt: & uiam rectam delinquentes, falſam ſequuntur, extimantes tamen ſe recte facere.

Orandum uerſus templum.

Temperantia

O filij Adæ, ád templum tendentes, ueſtros optimos ornatus ſumite. Verſus templum quoq; facie uerſa orationes fundite, & Deum corde puro inuocate. In cibis & potibus ueſtris ſuperfluitatẽ euitate. Quis conſtituit ueſtes & ornatus, ciboſq; bonos & ſapidos, uobis illicitos? Illi quidẽ liciti ſunt bonis huius ſæculi, & puris ac emũdatis alterius. Tali ratione diſcerno res hominibus, ut ipſi percipiant & intelligant.

Peccata quæ Deus imputat.

¶ Deus ipſe nil niſi criminalia modicaq; peccata, ut falſas rapinas & iniurias, poſitionemq; ſocietatis & participationis in deitate, ipſique Deo falſum imponere, & his ſimilia, ſtatuit cuique ueſtrûm illicita: nec cuiquam eſt poſſibile, terminum à Deo ſibi præſcriptum tranſgredi.

Machumet audiendus.

Filij Adę, uobis iam aduenit de uobis nuncius, mea præcepta laturus: quibus omnis contradicens, & ſe retrahens, igne perpetuo punietur. Timens autem, & obediendo benefaciens, expers timoris atque moleſtiæ paradiſi gaudio perfruetur. Quis uero peior imponente Deo mendacium, aut ſuis contradi-

dicente

cente præceptis? Horum quidem quiſque libri partem habebit, uſque ad noſtrorum angelorum aduentum, qui ducentes eos extra lumen uitæ, dicent: Vbi eſt, quem adorauiſtis in Dei loco? Reſpondebunt, cum aufugiſſe, tuncque ſuarum animarum teſtimonio perhibebunt, ſe incredulos fuiſſe. Tunc Deo eis iniungente, ut cum diaboli clientibus præ cæteris ignem ingrediantur, non deſinent ipſi gentem prius ingreſſam increpare, uſquequo omnes in igne depoſitæ fuerint, dicentque: O Deus, iſti nos aberrare fecerunt, unde tuo præcepto ignis eis duplicetur. Reſpondens quidem Deus dicet: Ita eſſe, licet ipſi neſciant. Primi uero ſuccedentibus inquient: Bonoque gaudio carentes, guſtate nobiſcum malum, quod feciſtis. Nulli namque contradicenti mandatis noſtris, aut ſe inde retrahenti, aperietur cœli ianua, paradiſiue patebit aditus, uſquequò camelo peruius per acus foramen greſſus pateat: Sed eis in gehennam præparatur lectus igneus, & ſimile coopertorium, ut mali merentur.

Si cæcus cæco dux fuerit, ambo cadent in foueam.

Alludit inepte ad illud Mat. 19. Facilius camelum, &c.

¶ Credentibus, & benefacientibus uos, nemini niſi quam poſt iniungentes paradiſum aquarum fluxu iocundiſſimam dabimus manſionem perpetuam: ubi ipſi per me prorſus malicia ſuorum cordium emundati dicent, Deo grates referimus, qui nos uias rectas nemini niſi per ipſum comprehenſibiles docuit. Tunc accedentes ueraces Dei nuncij dicent: Hæc eſt paradiſus, quam uobis pro factis ueſtris hæreditatem polliciti ſumus. Ipſique paradiſi hæredes, hominibus igni deputatis, ſibi Deum uerum dixiſſe confitentes quærent, an ipſi ſimiliter inuenerint. Quod & ipſis teſtantibus exclamabitur uoce magna, Deum omnes ſuam uiam reijcientes, malumque gerentes, alijque ſæculo minime credentes perditurum, & ſummis pœnis afflicturum. Inter hos quidem, & illos, in quodam quaſi limite ſublimi ſtabunt quidam, diſcrete ſcientes horum & illorum facies, qui nequaquam paradiſum ingredientes, ſed illud ſperando expectantes, paradiſo uiſis inquient, Saluet uos Deus: oculos ſuos deuergendo. Illis uero apud inferos dicent: Nónne ualuit uobis numerus ueſter ad reſiſtendum? Tu Deus, nunquam nos illis malis aſſocia. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit miſericordiam ſuam. Sed uos confidenter paradiſum intrate, nil timentes. Malis quidem in paradiſo manentes deprecantibus, ut eos aquarum ſuarum cæterorumque bonorum à Deo ſibi datorum participes efficiant: reſpondebunt illi, Deus hic incredulis ſuam legem in ludo ridiculoque tenentibus, & ſuas uoluptates in hoc ſæculo perficientibus, illicita ſtatuit. Nos enim ibi noſtris præceptis contradicentes, & irridentes obliuiſcemur. ¶ Iam illis libro cœlitus miſſo, qui rectam uiam ſapienter credentibus diſcrepat, omnes ſuam explanationem expectantes, ſciant, quod die qua uenient omnes, una uoce confitebuntur, iam dei nuncios cum ueritate adueniſſe, dicentque prius increduli, tunc ob errorem ſuum animas perditi: Si quis pro nobis interceſſor reditum exoraſſet, melius quàm primò faceremus. Nunc autem dominum Deum noſtrum, qui cœlum & terram & uniuerſa ſex diebus creauit, & thronum aſcendit, qui diem nocte cooperit, lunam & ſolem ac ſtellas ſuo præcepto promouet, uentis imperat, nubes ſubleuat, & inde ad arborum ortum & herbarum aquas ad terram mortuam demittit, qui & mortuos reſuſcitabit: Ipſum inquam omnium pijſſimum, cum omnes ſuis præceptis obedientes diligat, cum timore & ſpe inuocantes adorate atque diligite: hu-

Paradiſus.

Inferi.

Incerti quidā paradiſum expectantes, inter beatos & damnatos medij.

Fili, accepiſti bona tua in terris, &c. Luc. 16.

Dei maieſtas.

Terræ allegoria de hominibus, ut ad Hebræos 5.

Noë. Gen. 6. 7

Vnus Deus timendus.

iuſmodi rerum ſemper memores eſtote. Terra quidem bona Dei præcepto germen bonum pariet, mala uero nil præter malum & inſipidum. Noë, ſuæq; genti olim iam iniunximus, hæc hominibus dicere: Vnum ſolum Deum, & non alium, ut debetis, inuocate. Aliter enim ſummè timendum eſt uobis, die magna. Pars uero plurima ſuæ gentis reſpondens, ait: In errore manifeſto te uidemus. Sed ille dixit, hoc non eſſe errorem, ſed Domini mundi mandatum.

¶ Dei mandatum inde quod minime percipitis, libenter atque deuotè uobis nuncio. Nec uos miremini, quod uobis à Deo uenit natiuus nuncius, uos caſtigans atque docens uiam Dei, uobis ueniam daturi. Cùmque Noë contradicerent, cum ſuosq; fautores in arca proteximus: Cæteros omnes uelut cæcos ſummerſimus. Hut ad Hath gentemq; ſuam mittens, inquit: Inuocate Deum, alius enim non eſt adorandus. Nónne timetis eum? Sed eorum plures increduli, dixerunt: Te uiam erroneam ſequi cernimus, atq; te mendacem æſtimamus. Quibus ipſe: Non ſum erroneus, ſed Dei nuncius, uobis ſuum mandatum nil addendo ſeu minuendo ferens. An admiramini Deum uobis nuncium & caſtigatorem miſiſſe, natiuum hominem? Reminiſcamini quæſo, quomodo Deus Noë, ſuæq; gentis uicarios conſtituens, uobis augmentum uirium atq; ſtaturæ præbuit. Ipſum igitur ut præcedatis, adorate. Reſponderunt: Præcipis'ne, quod unum ſolum Deum adoremus, & morem atq; culturam patrum noſtrorum omittamus? Aequum eſt igitur, ut tu dicti tui probationem præbens oſtendas, quid Deum facturum nobis pollicèris. Ille uero dixit: Vos iam iram odiumq; Dei promeriti, mecum de nominibus impoſitis à patribus ueſtris, quæ Deus nunquam præcepit, non diſceptabitis: ſed ipſum Deum diſcuſſorem expectate. En ego uobiſcum expecto.

Hut miſſus ad Hath.

¶ Eum, ſuosq; factores, noſtra pietate liberauimus: Præceptis uero noſtris reſiſtentes, & incredulos, à ſummo ad infimum deſtruximus. Schale ad Zeuth à nobis miſſus, inquit: Tu hominesq; tui Deum unum, quia non eſt alius, adorate: Et ego uobis uirtutes atque miracula ſua, mihi nota, uobis patefaciam. Vos recordantes, qualiter Deus uos uicarios Hath ſuæq; gentis poſuit, ipſius præcepto in plana terra domos ædificate, & ſimiliter in rupibus uobis manſiones excidite: nec ulterius terras uaſtatum eatis, inuocantes nomen Dei. Camelæ libera paſcua permittite, nullam ei moleſtiam inferentes: Sin autem, graue uobis malum incumbet. Eorum quidem plurima pars incredula, credentibus debilibus & paucis inquit: Scitis'ne Schale Dei nuncium eſſe? Inquiunt, Ita: Nos enim us & ei credimus. Quibusècontra illi plures increduli reſponderunt: Veſtræ fidei nos ſumus increduli. Mandatum itaque Dei ſpernentes, camelam interfecerunt, & ipſum Schale ſic affati ſunt: Si tu es nuncius, tua dicta nobis comproba, faciendo uidere quod promittis. Quibus ipſe: Vobis Dei mandatum beniuolè, uelut bonus conſiliarius, attuli: quod uos abhorrentes, minimè curatis. Vnde ipſo Schale ſe conuentibus eorum ſubtrahente, terræmotus ſuperueniens, ſuas domos funditus diruit.

Schale propheta miſſus ad Zeuth.

Nugatur, ut et aliàs, de cameli occiſione.

¶ Loth rurſum increpante ſuam gentem ob ſcelus inauditum, & nefas à nemine perpetratum, cum nemo prius uiris abuteretur, reſpondit ipſa: E uilla tua cunctos incredulos eijce. Ipſum quidem Loth, ſibiq; credulos, præter mulierem ſuam uetulam, quoniam ſuam non liquit maliciam, ſaluauimus,

Loth Sodomitas increpuit ob nefandum ſcelus.

ſaluauimus,& imbre ſalubri ſufficienter irrigauimus. Quiſque prouidus, illorum malorum finem conſideret. Schaibh rurſum Middenæ mittens inquit: Mihi mandata Dei ferenti parentes eſtote: Deum unum, cum non ſit alius, adorando, nulli quicquam menſuræ ponderiſue doloſe ſubtrahendo, nec terram bonam uaſtando. Vobis item cauete, ne qua libet uia morando, credentes in Deum à uia recta diuertatis. Debetis enim tum commemorare, Deum feciſſe uos multos è paucis: tum quis ſit finis incredulorum, perpendite. Licet ei nequaquam omnes fidem adhibeant, credentes tolerando ſuſtineant, uſquequò Deus optimus iudex uenturus litem diſcutiat. *Schaibh Middenā miſſus.*

¶Primatum conuentus incredulorum illius gentis reſpondit Scaibeh: Te, tibiq́ credentes è uilla noſtra proijciemus, niſi more noſtro uixeritis. Quibus ille: Nulla uis, nullaq́ coactio nos ad hæc deducet, ut Deo mentientes, ſuamq́ legem linquendo, ad ueſtram tranſeamus: ex quo nos ille liberauit ab ea, & nos ipſi ſponte noſtra ſubijcimur. Quem ſupplici uoto precamur, ut ipſe ueritatem inter nos patefaciat, cum ſit ueraciſſimus, & omnia ſciens. Increduli uero gentem ſuam increpando inquiunt: Si Schaibe ſequaces ſitis, perdemini. Contradicentes autem illi, peſſundati perditi ſunt, ſuæq́ domus per terræmotum diruptæ.

¶Ipſe Schaib iam retractus ab illis, reſiduis ſolatium præbens, inquit: Ego uobis mandata Dei beneuolè, beneq́ conſulens, applicui. Quid curandum de incredulis? Omnes uillas ad quas noſtros prophetas miſimus, prius pœnis & anxietatibus, ut conuerterentur, preſſimus: deinceps peccatorum ueniam facientes, ut augmentarentur & ſublimarentur, uſque dum bonum & malum perpeſſæ fuiſſent, ſicq́ ſecure fierent, quod nec eis noctu ſopitis, nec die uigilantibus atque ludentibus, noſtra uindicta ſuperueniret. Eas deinde ob ſua facta ſceleraq́ peſſundedimus: quibus ubertatem cœli terræq́, ſi timuiſſent, & crediidiſſent, aperuiſſemus. Ex hoc igitur ſui ſucceſſores perpendere poſſunt, quod eos pro factis ſuis punire, ſicq́ ſua corda ſigillare, ut nihil exaudiant, noſtræ uoluntati ſatis eſt poſſibile: Quod uillis, quibus miſſi ſunt nuncij, iam ſæpius per nos contigit.

¶Horum qui nobis dilectionis fœdus pepigerint, parte plurima nequaquam firma fideliq́, ſed incredula reperta, deinceps Moyſen cum uirtutibus atque miraculis ad Pharaonem ſuamq́ gentem miſimus. Quorum non credentium, quis eſſet finis, uideatur. Moyſi igitur Pharaonem alloquenti, dicentiq́ ſe Dei nuncium, nil niſi ueraciſſima Dei præcepta ferentem, ut ſecum filij Iſraël aduenıſſent, ad eum acceſſiſſe. Reſpondit ipſe: Si cum uirtutibus aduenıſti, eas ut ueridicus exiſtas, uideamus. Ipſius itaque manu ſuus baculus proiectus, draco factus eſt, manusque uerſa apparuit candidiſſima. Ob hoc Pharaonis homines eum magum ſapientiſſimum, & regem à ſuo deijcere regno uolentem perhibentes, quid rex inde uelit, perquirunt. Ipſe quidem eum fratremque ſuum cuſtodiri, & per ſingulas urbes omnes ſapientes magos coadunari præcepit. *Moyſis cum Pharaone acta, figmentis deformata.*

¶ Illis igitur aduenientibus, & quam pro adeptione uictoriæ mercedem ſuſciperent, quærentibus, dixit Pharao: Familiaritatem meam ſumam, & propinquitatem. Illis deinceps Moyſeq́ conuenientibus, & alternatim operum exordio poſtulato, illi parentes, uiſibus humanis miranda atque timenda obiecerunt. Deinceps Moyſis baculus

culus noſtro nutu proiectus, cæterorum omnes machínas & fantaſias deuorauit. Et ſic illis repreſſis, & ad minimum redactis, ueritas apparuit. Omnes deinceps magi ſuperati, genua ſua coram Moyſe flectebant, confitentes publicè, ſe Deo Moyſis & Aaron, creatori uidelicet orbis, ſe ſubijcere. ¶ Ob hoc indignatus Pharao, quod in eum niſi nutu ſuo crediderant, inquit: Vos artibus ueſtris atque dolis enitentes, ut ſuam ex hac ciuitate gentem educatis, ueſtris manibus & pedibus abſciſſis ex oppoſito ſuſpendam. Cui illi: Cur de nobis ad Deum ituris, quoniam Dei præceptis aduenientibus credimus, uindictam ſumere quæris? Tu Deus nobis fortem tolerantiam, & in uera fide legeq; tua perſeuerantiam, benignè præſtare digneris. Homines quidem Pharaonis ſic eum affati ſunt: Si Moyſen fratremq; ſuum terram tuam ſic uaſtare, tuamq; ſibi gentem allicere dimiſeris, tuum idolum & te prorſus negligendo dimittent. Reſpondit: Ego ſuper eos fortis atque potens, infantes interficiam, fœminasq; cuſtodiam. Moyſes item ſuæ genti ſolatium præbens, inquit: Deum adorantes, ipſius auxilio fortes, omnia libenter tolerate. Qui finis uitaq; timentibus ipſum, terræ ſuæ quem uult hæredem conſtituit. Ipſis autem indignantibus ‡ * & obſtrepentibus, ſe ante ſuum aduentum, & ſimiliter poſtea mala plurima perpeſſos dixit: hoſtem ueſtrum Deus exulabit, & perdet, uobisq; terram deinceps daturus, effectus ueſtros ipſe uidebit. Hominibus deinceps Pharaonis, ſuisq; fructibus pedetentim annorum intercapedine, ut per hoc caſtigati magis Dei memores eſſent, decrementum immiſimus. Sed illi uelut inſcij, quotiens eis aliquod commodum contigit, hoc ſuum eſſe: quotiens malum, hoc per Moyſen ſuosq; factores contigiſſe, cum omnia tamen Dei ſint, affirmabant. ¶ Illis dicentibus Moyſi, quod incantationibus arteq; magica ſuos effectus compleret, nec ideo ſibi crederent, locuſtas, & bruchum, & ranas, ac ſanguinem diſcerptim ingeſſimus. Ipſi tamen non minus increduli perſeuerabant, & Moyſi ſupplicando, licet increduli, precabantur eum: Tu Moyſes, Deum propter amicitiam ueſtram atque fœdus inter uos firmatum, ut malum iſtud expellat, exora, nosq; tibi credituri, filios Iſraël tecum mittemus. Vnde illis ad horam malis ſubtractis, accedente termino, ecce dimittere noluerunt. Quod nos præuidentes, uindictam ſumendo, quoniam noſtris contradicendo præceptis increduli manebant, in mare ſummerſimus, illamque terram ab oriente in occidentem pauperibus incolendam tribuimus. Sic igitur Pharaonis ſuæq; gentis factis dictisq; deletis, filios Iſraël noſtra uerba complentes tolerando, transfretare fecimus. Qui deinceps tamen inuenientes homines idolorum cultores, Moyſen precati ſunt, ut eis imagines ſimiliter conſtitueret. Quibus ipſe: Vos uere cæci eſtis, cum hanc gentem operaq; ſua quicquam eſſe putatis. Vnus enim ſolus deus uobis eſt adorandus, qui uos ſuper omnes extulit, & liberauit de gente Pharaonis, quæ uobis ſemper noxia prolem ueſtram interfecit, ueſtrasq; mulieres, quod Deo ſummè diſplicet, ſubduxit. ¶ Moyſes accepto termino alloquendi deum poſt XXX. dierum peractum ſpacium, cui X. dies ipſemet adiunxit, ſicq; ſunt facti XL, Aaron fratrem ſuum affatus inquit: Tu meus interim in mea gente uicarius eſto, & benefacies nullatenus uiam errantium exequere. Ad horam itaq; conſtitutam ipſum aduenientē, deo affato Moyſes inquit: Tu deus, ut te uideam, mihi pręſta. Contra quē ſic

Tranſpoſita fuere hec in tribus quibus uſi ſumus exemplaribus ut ſigna indicāt, infrà paulo.

Aegypti plage aliter expoſitæ quàm in Exo.

Secus quā habeatur Exo. 33. & 34. exponit, ut Deus Moyſi apparuit.

Deus: Me quidem non uidebis, niſi meus à te uiſus loco ſuo permaneat. Deo montem aſcendente, ipſe in minimum atque minutum redactus eſt. Vnde Moyſes quaſi mortuus cecidit, curatus autem inquit: O Deus, ego ueſter ſum, & in te primus credens. Dixit deus: Ego ſuper gentem meam te præ cæteris electum, mea mandata ferentem conſtitui, tuç munere meo ſumpto, quod iam tabulis inſcribitur, Deo grates perſolue. Continet autem illud omnem gerendorum doctrinam, & caſtigamen, ac diſcretionem. Quod tu conſtanter & firmiter ſumpturus, ut tua gens ſimiliter accipiat, intima. Domos incredulorum mihi noſtriſç fallaciter reſiſtentium, tibi monſtraturus illos, licet qui omnia miracula uiderint, noſtraç præcepta ſæpius audierint, nec ipſis nec alij ſæculo fidem adhibent, & utraque uia uiſa falſam ſemper proficiſcuntur: Illos inquam, ſuaç negotia penitus confundam, & ſibi ſuorum operum uicem reddam. Moyſe quidem abſente, ſua gens ex annulis ſuis & torquibus tauri ſtatuam, ſonitum quaſi ſtertentis emittentem, ſibi fecit. *Hiſtoriā Exodi. 32. male reddit, ut ſua prá etiam.*

¶ Sed cum uiderent eam nil dicere poſſe, nec uiam rectam edocere, eam ſuis tractando manibus, ſe confitentes erraſſe, dixerunt: Niſi Deus ueniam miſericordiamç fecerit, nos perdendis annumerabimur. Moyſes itaque reuerſus, multa permotus iracundia, eos ob ſui maliciam, Deiç mandati feſtinationem poſt ſuum diſceſſum, increpans, tabulas proiecit, fratremç ſuum capillis arripuit. Ille uero reſpondit: Me debilem ipſi uolentes interficere, ferè uitam abſtulerunt. Vnde de me uindictam minime ſumas, ne ſim ridiculum hoſtium, nec me malis hominibus illis admiſceas. Moyſes hoc audiens, Deum orat, ut ſibi fratriç ſuo ueniam & miſericordiam, cum ipſe ſit omnium pijſſimus, præſtet.

¶ Qui taurum adorabant, iram Dei & dedecus huius ſæculi meritò ſuſtinebunt. Qui peccatis commiſſis, ad Deum poſtea pœnitendo ſe conuerterint, ueniam & miſericordiam conſequentur. Moyſes deinceps ira ſemota, librum & tabulas, uiam & miſericordiam timentibus Deum manifeſtantes, ſumens, ad horam ſibi mandatam, LXX. ſuorum hominum elegit, quibus peſſundatis inquit: O Deus, qui quibus uis rectam, quibus uis malam uiam præbes, nunc hos ob ſuam inſcientiam factaç nefanda condemnans, ſi tuæ ſubeſſet uoluntati, prius eos confudiſſes. Sed tu diſcretè, licet arcanè, omnia gerens, tu ueniæ largitor optime, nobis ueniam & miſericordiam præbe, ſimulç da huius, ſæculiç futuri bonum, nobis te, non alium adorantibus. Inquit Deus: His bonum, illis uero malum, meo præcepto ſemper accidit. magnamç miſericordiam, omnium capacem, timentibus me, & obedientibus meis mandatis, ac eleemoſynarijs præbebo. *Machumet ignarus literarum.*

¶ Imitatores nuncij atque prophetæ, legendi ſcribendiue neſcij, cuius nomen atque mentio reperitur in teſtamento & Euangelio, qui gerenda præcipit, alia prohibet, bona ſaporiferaç ueſtro comeſtui licita, alia quidē illicita ponit, cogitationes prauas & errores eijcit: Omnes inquam illi credentes, & auxiliantes, atque ſublimantes, ſuiſque mandatis obedientes, & boni ſunt, & bonis aſſociabuntur. Vos uiri, ego quidem ad uos uenio, Dei nuncius, regis cœli & terræ, præter quem non eſt alius, qui mortificat & uiuificat. In eum, mihique, ſuo nuncio, legendi ſcribendique neſcio, penitus ipſi ſuiſç præceptis ſubiecti credite, ſuis præceptis obedientes, ut boni efficiamini. *Quod alibi negatur. Inductionem abſoluit, ex prius recitatis ſimilibus inferens; ipſi legato Dei credendum eſſe.*

ciamini. Quidam autem de gente Moyſis, ad ueritatem iſtam ſe conuertunt, ſecundum illam operantes. Nos quidem in terra duodecim gentes diuiſim conſtituimus. Nos quoque Moyſi, cum ſua gens aquam peteret, ut cum uirga petram percuteret, iniunximus: apertiq́ ſunt fontes duodecim, eorum locis notis omnibus. Eos quoque nube protegimus, & manna ſimul & coturnices ad comedendum præbuimus. Nunquam illis nocui, ſed ipſi quidem ſuis animabus nocuerunt. Eiſdem item iniunximus, ut uillam quamlibet frequentarent, & quidlibet ſibi placitum comederent cum gratiarum redditione, & ut in portarum ingreſſu ſe humiliarent: Sicq́ ſemper peccaminum ueniam tribueremus, & bonum ſemper augeremus.

Hiſtorias Exodi perperam adducit, ut ſuperius.

¶ Horum uero prauis atque peruerſis noſtrum præceptum mutantibus, malum cœlitus ob ſuam maliciam intulimus. Cum quidam in uilla iuxta mare in ſabatho piſcium multitudine capitibus ſubleuatis adueniente, quod cæteris diebus minime contigit, nos enim ipſis uicem ſuorum operum reddidimus, non gerenda perpetrabant, ab alijs caſtigati dixerunt: Quare cæteros caſtigatis, cum Deus eos confundet, aut graue malum eis ſuperueniet? Reſponderunt: Noſtrum eſt Dei mandatum commemorare, cum forſan hoc timorem immittet. Eis autem caſtigamina non curantibus, gerenda docentes ſaluauimus, cæteros autem pro ſuis factis damnauimus. Diximus quoque uertentibus ad prohibita, ut ſimiæ perditæ fierent, in hoc ſæculo dedecus & opprobrium, in futuro malum grauiſſimum acceptur æ. Ipſius præcepto, qui eſt pius ueniæq́ dator, gentibus per terras diuiſis, quarum quædam bonæ ſunt, quædam autem infrà, eis nunc bonum nunc malum exhibendo, ut ſic eorum ad fidem eſſet conuerſio, tentauimus eas. Sed primis peiores ſuccedentes, libri partem ſibi, uidelicet in hoc ſæculo placita ferentem accolunt, reſiduumq́ dimittendo dicunt, Deum inde ſibi daturum ueniam. Nónne fiduciam & firmitatem à uobis cepi, quod in hoc libro nil niſi uerum eſſe diceretis? Cur inſenſati uiuitis? Alia quidem curia multo melior habetur, quam libri factoribus, & orantibus, ſua perſoluendo præmia tribuemus.

Fabula Iudaica abſurdiſſima de ſabatho uiolato.

Alcoranū quidam partim recipiunt, partim reijciunt.

¶ Montem ſuper Iudæos nubi ſimilem, cuius ruinam ſuper ſe pertimebant, ut ſic ſaltim ui legem noſtram reciperent, & eam aſſiduè ad timoris adeptionem legerent, extulimus. Cumq́ue cepi de filijs Adæ eorumq́ poſteris teſtes ſuper animas ſuas, dixi: Nónne ego ſum Deus ueſter? Dixerūt, Ita: Huiusq́ rei teſtes ſuper animas noſtras adſumamus. Quibus ego: Imò in alio ſæculo teſtes adeſtote, ubi non dicatis me nequaquam huius rei noticiam & intelligentiam uobis intimaſſe: nec iterum ſequendo patres ueſtros ptius incredulos, quæratis, Cur ob facta prædeceſſorum mala patiamini? Ita quæq́ diſtinguo diligenter, ut ipſi Deum diligentes efficiantur. Ille, cui prius iniuncto meo mandato deinceps ſubtraxi ſapientiam, malus effectus, diabolum ſecutus eſt. Eum tamen cum ſua ſapientia ad me ſublimare meæ uoluntati poſſibile eſſet: Sed ipſe mundanam manſionem magis diligens, ſuum amorem amplexus eſt. Hic quidem talis, cæteriq́ meis contradicentes præceptis, ſicq́ ſuis nocentes animabus, cani aſſimilantur: qui ſeu ad ipſum accedas, ſeu nō, latrare nō deſinit. Solus aūt ille firmitatē obtinet, cui Deus rectā uiam prædeſtinauit. Omnis illinc aberrās, in gehennā ponetur: quò multitudinem diabolorum, & hominum habentium corda ſine diſcretione,

Nubem, ſiue que ad montē Sinai apparuit, ſiue que agmen circumdedit, montē dicit, ineptiēs more ſuo.

Temporaria æternis bonis præferentes, Deiq; uocationem ſpernentes, canibus ſimiles.

tione, oculos ſine uiſu, aures abſq; auditu, qui brutis animalibus magis erronei, negligentes exiſtunt, mittemus. Illos igitur incredulos, quibus Deus mercedem pro merito tribuet, dimittentes, cum § * Dei plurima bona ſint nomina, ipſum cum eis inuocate, ſequentes ratione, uiaq́; doctorem, & ſecundum illam operatorem. ¶ Sic contradicentibus præceptis noſtris, quibus inſcijs mala formoſa uideri fecimus, quod omnibus callidior, omnibus arte præualeo. Nonne perpendunt, ſeruus è diabolo ſocius ſortitus ſit, utrũ ſim alius quàm nuncius uerus? An cœli terræq́; machinam, omneq́; diuinum opus non conſiderant? cum forſan iam ſuæ mortis terminus acceſſit, poſt quem, cui uerbo credent? Cum nemo, quem Deus aberrare fecerit, uiæ bonæ doctorem inuenire queat, eos in cæcitate ſua dimittamus. Quærentibus à te aduentum horæ poſtremæ, dic, illius noticiam nulli niſi Deo compræhenſibilem eſſe, quæ in cœlo terraq́ue grauis ſubitò pluribus neſcientibus ſuperueniet. Sic enim tu nil niſi Dei uelle bonum ſiue malum tuæ animæ commendare potens, abſconditum agnoſcens, multum boni, nec quicquam mali adipiſcêris: cum nil niſi Dei nuncius, ſuorumq́; uerborum ad incredulos applicator exiſtas. Adam patre ueſtro à Deo creato, & ex eo fœmina ad ſuum concubitum, in primo coitu mulier concepit, ſicq́; deinceps grauida multum facta eſt. ob quod maritus ac mulier Deum deprecati dicebant: Si tibi nobis bona præbere placuerit, grates tibi referemus. Deo itaque proſperitatem atque bonum eis conferente, eis ſuorum donorum participem, unde te Deus liberet, conſtituerunt. Quomodo Deo ſocium atque particeps quicquam, non creans aliquid, ſed creatum, nec ſibi nec inuocantibus ipſum auxiliari potens, opinantur? ¶ Hi ad rectam uiam à uobis aduocati, nullatenus uos ſequentur. Aeque namq; proficit eos aduocare, atque tacere: homines tamen ſunt, ſicut & cæteri. Qui ſi fides ueſtra uera eſſet, uobis reſponſa facerent. An habent illi pedes, quibus ambulent? an oculos, ut uideant? an aures, ut audiant? Illos itaq; participes inuocando, ſi uobis ſit poſſibile, decipite me, qui ſoli Deo libri datori, ſicut & omnes boni homines, me commendo. Illi uero quos loco dei adoratis & inuocatis, nec ſibi nec animabus ſuis prodeſſe queunt. Ad uiam rectam uocati, prorſus auditu uiſuq́; carent. De decimis & beneficijs ſume, & inde ſecundum morem conſuetum operare. Inſcijs, te ſubtrahe ſemper. Si aliqua fortaſſis diabolica ſuggeſtio ſeu fraus acciderit, te diuina ſanctificatione præmuni, Deo audiente atq; ſciente. Omnis enim deum timens, cum ei quicquam diabolus intulerit, Dei memor eſt, ad bonum ſe conuertens. Cũ te minime cum uirtutibus uenientem quærant, cur eas non efficis? dic, te nil niſi mandatum dei imitari. Hæc quidem ſunt res manifeſtæ, uiaq́; uera, & miſericordia timentibus deum. Cum legitur Alchoran, eum cum toto corde, deuotaq́; mente, ut Deus tibi miſericordiam præſtet, auſculta, & deum in anima tua, unaq́; uoce mane & ueſpere, nequaquam horum aliquid neglígẽs, cũ humilitate & timore inuoca & adora. Apud ipſum q̄dem manentes, nullatenus indignant ipſum inuocare, humiliq́; prece exorare.

Signum quod remittit ad ſuperiora. Sed hæc bene cohærent.

Pertinaces relinquendi.

Incerta hominibus dies nouiſsima.

Adæ & Euæ prima proles.

Protoplaſti eſſe idololatræ.

Contra idola, ut Pſal. 113.

Decimas percipere, ac bene uti conceditur.

Sine miraculis doctrinæ nudæ credi poſtulat.

Alchoran religioſa mente audiendus.

AZOARA XVIII.

OMnis rerum & orationum quæ Deo debentur exceſſus, Deo legatoq́; ſuo gratus exiſtat. Omnes Deum timeant, & uiciſſim benefaciant, Deum adorantes, ſuo legato, ſi boni fuerint, fidem adhibeant, eos imitando, qui lachrymas deum inuocando effundunt. Diuina legendo

Bona opera.

miracula

miracula,ſuam fidem corroborant, & ſe prorſus Deo commendaſit, facientes orationes de bonis ueſtris ſibi datis expendunt. Illi namq; ueritati bonoq; credentes,ueniam ſummumq; bonum à Deo recepturi,coram ipſo gradum excelſum obtinebunt. Poſtquam te Deus uirtutibus atq; ui à domo tua traxit,plurimæ gentes ad fidem coactæ,in ueritate iam manifeſta,ratiocinantes diſceptantiijs comparabiles; qui ad mortem ſcientes adducuntur.

Dei auxilium in bello.

Cum Deus uos expugnaturos ire gentem illam præcepit,nequaquam opinati eſtis ipſum uobis auxiliaturum. Sed ipſe quidem ueritatem ſui uerbi confirmat, incredulos à primo ad infimum damnat, ueritatem probat, falſum quidem delet,aut infirmat. Vnde uobis inuocantibus Deum,licet hæc incredulis dolorem párerent, me daturum uobis auxilium, mille angelorum pollicitus ſum. Sciendum quidem,Deum,cuius eſt omnis uis & auxilium atq; uindicta,totum hoc feciſſe,ut plenum uobis gaudium cordiumq; firmamentum infunderet. ¶ Quoniam uobis Deus ſomnum ad cordium ueſtrorum quietem induxit,& aquam, qua loti mundiq; eſſetis, ut ſic à uerbis diaboli retracti,corda ueſtra pedeſq; firmaretis,cœlitus demiſit.

Angeli boni ultores malorum.

Angelis ſuis ait:Ego uobiſcum ſemper præſens adero:uos autem euntes,illos homines firmate,& adiuuate: Incredulorum ceruices atq; manus, quorum cordibus ego timorem iniiciam, percutite, quoniam mihi meoq; legato non crediderunt. Omnis etenim reſiſtens,me grauem in fine ſentiet,ignemq; gehennæ ſubibit.

Metu fugiens in bello gehennam promeretur.

Nullus uir bonus incredulos aggrediens, eis terga uertat, niſi cauſa commodioris adaptationis, & præmunitionis: Sin autem, iram diuinam ignémq; perpetuum, malamq; uiam incurret. Nullatenus te cædem meis intuliſſe,uel eos proieciſſe præſumas. Ego namq; peremi,ego proieci. Conſtat autem hoc diuinitus factum,ut Deus omnium auditor & cognitor,ſuorum cordium effectus atq; ſecreta cerneret, qui ſemper artem atq; negotium incredulum infirmat. Si litem atq; uictoriam quæritis,ecce iam ueſtris adeſt manibus. Sed nos conuerti, uobis eſt utilius atq; melius: Sin autem, licet ueſtræ gentis maior ſit numerus,nil prodeſſe poterit. Quia deus eſt adiutor bonorum. Viri itaq; boni,Dei legatiq; ſui ſequaces eſtote, nuſquam ab eis ſcienter diſcedentes. ¶ Confitentes ſe audiſſe,cum nihil audirent,imitari nolite.

Homo indiſcretus, uel inſipiens, odioſus Deo.

Nullum enim animal coram Deo peius, quàm ſurdus & mutus & indiſcretus. Eis tamen auditum præſtaret, ſi boni quicquam illis ineſſe perpenderet. Licet enim bonum audirent,in eo minime perſeuerarent. Omnis bonus,Deo legatoq; ſuo uocantibus eum, ut uiuificetur, reſpondeat:

Timens Deū uitam conſequetur.

Timens Deum, hominis cordiſq; ſui iudicem,ad quem omnium ſit reditus. Nullatenus item obliuiſcamini ſuffragij,uindictæq; diuinæ. Vnde grates reddidiſtis, quando pauci debileſq;,gentes uobis maleficas timebatis.

Bella metuenda, quippe quæ bonos etiam auferunt.

Lites quidem ſummè timendæ, quoniam ipſæ non ſolum malos uendicant,finiſq; Dei grauis occurreret. Viri boni,nihil Deo,ſuiſq; nuncijs,uel ſibi uiciſſim ſcienter ſubtrahant.

Prohibet fraudes, ipſamq; auariciam.

Sciant enim,pecuniam ſuam atq; prolem inuidiam párere. Apud Deum, ſummarum diuitiarum eſt ſumma copia, qui muneribus omnibus abundans, timentibus ſe peccatorum ueniam atq; ſalutem præbebit, qui putantes te capere,aut interficere, aut eiicere ſuis artibus fruſtratur, cum eius artes omnibus præualeant.

Contemptores Alcoran.

¶ Cum huiuſmodi uiris uerba Dei leguntur,indignanter inquiunt: Iam audiuimus,& tale quid noſtra uoluntate ducente faceremus. Hæc enim ſunt anteceſſorum miracula, precanturq;

canturq́ꝫ Deum, ut ſi illa ſit ſua ueritas, ſemper eos lapides malumúe graue pluendo cœlitus irruat. Deus autem eis nocere noluit, tum quia tu præſens illis intereras, tum ut pœnitendo ſe conuertant. Sed cum ipſi ſe prauis meritis indignos agendo, licet inſcij, à templo Haran ſe retrahunt, nec uerſus templum aliam orationem quàm ſibilationes geſtusq́ꝫ manuum peragunt, cur malum Deus eis non ingerit? Malum quidem ab illis perpetratum, ipſi guſtabunt. Increduli uero, ſuam pecuniam expendentes, ut uiam Dei rectam derelinquant, multimodam iacturam ſentient. Poſt ſubſtantiæ namq́ꝫ conſumptionē, difficultatem inextricabilem incurrent, uincientur, & ad gehennam mittentur, ut purgaminis atq́ꝫ purgati ſit diſgregatio. Ipſorum quoque purgaminum perdendorum aliud alij in gehenna ſuperponetur. Sciant tamen increduli, ſe præteritorum ueniam accepturos, ſi ſe conuerterint. Sin autem, more priorum iam perierunt. Eos ſemper uſquequo ad Deum omnes conuertantur, nullaq́ꝫ ſit ſeditio ſeu lis, expugnate, eorumq́ꝫ conuerſorum Deus ipſe facta dignoſcet. ¶ Sciant omnes ſe conuertere nolentes, Deum eſſe dominum noſtrum bonum, & uindicem optimum. Sciat item omnis in Deum credens omnipotentem, poſito ſuper prophetam die coniunctionis exercituum, quod totius prædæ quinta Deo atq́ꝫ prophetæ, & propinquis ac orphanis, & mendicis ac pauperibus debetur. Die qua uos citra aquam prope, & alius ueſter exercitus ſubtus uos, alij quidem ultra longe ſedes ſortiti eratis, ſi uobis terminus poneretur, forſan fallaces uideremini. Sed Deus priuſquam quid eſſet, omnia præuidit. Sciendum quidem illum uerum mortuum, illumq́ꝫ ueraciter uiuum, qui mortem ſeu uitam teſtibus miſſis adeptus eſt, Deo res omnes audiente atq́ꝫ ſciente: quo uos pauca docente, ſi multa numeroſitas uideretur, corda ueſtra debilia timidaq́ꝫ fierent. Sed ipſe omnium cordium ſecreta dinoſcens, ſua uoluntate ſingula moderatur, qui ueſtris oculis cæterorum paucitatem, uiſibusq́ꝫ ſuis ueſtri minimam quantitatem, ut ſuum die illa mandatum compleretur, ad quem omnia redeunt, reputauit. Omnis uir bonus in exercituum congreſſu firmus fiat, & Deum inuocando ſuum increatur auxilium, ſequens ipſum, ſuumq́ꝫ legatum. Cauendum quidem, ne uobis incidat contrarietas: Hæc enim uos debiles efficeret, ueſtrumq́ꝫ ſucceſſum minueret. Sed tolerantes & indurati perſeuerate. Talibus enim Deus præſtat ſubſidium. Eos item non imitemini, qui domos ſuas egrediuntur plus populi fauore, quàm deitatis amore. Eorum tamen actus diuina ſapientia circuit. Diabolus incredulos ſuos actus ſibi formoſos apparere faciens, inquit: Hodie quidem non uincemini, quoniam uobis ego auxiliator adero: ſed exercitu uiſo, moram fugæ non diſtulit, dicens: ꝭ * Ego uidens & uobis minimè uiſum, Deum timeo, cuius finis grauis eſt, & intollerabilis. ¶ Incredulí cordisq́ꝫ praui deinceps dicentes, nos ueſtram legem extimare meliorem, cognoſcant ipſum legi bonæ adhærere, qui ſe prorſus Deo commendat. Angeli quidem illos incredulos faciebus & tergis cedētes, & interficientes, dicebant: Malum feruoris ob actus ueſtros antecedētes, Deo nemini nocente, guſtate: ſicut illa gens Pharaonis, ſuiq́ꝫ prædeceſſores, noſtris inſtitutis cōtradicentes, ob culpas ſuas proprias, Deo nemini niſi delinquenti munus ſuum auferente, perierunt: Sed Pharao, ſuiq́ꝫ, per ſummerſionem: quia cęteris animabus coram Deo deteriores ſunt increduli, qui prius datam firmitatem Deū non timendo uariant. In lite captos, uel captiua, uel perime,

Templū Meche id eſt, Haran.

Armis cogendi increduli.

Quinta prædæ Deo & prophetæ, etc. danda.

Fortitudo in bellis retinenda.

Propter Deū non propter exiſtimationē hominum belligerandum.

Signum iſtud ſuperius poſitum, omnia exemplaria trāſpoſuerant.

Pharao.

Captiui aut occidendi aut ſeruandi.

perime,uel per hoc ſui caſtigētur poſteri,& ſi timueritis aliquem quid ſubtrahere,dic illi,hoc Deo diſplicere. ¶ Cauendum,ne uos nimia ſecuritate firmatos,increduli uicti rurſus aggrediantur. Voſmetipſos igitur armis,& beſtijs,atq; pecunijs præmunite. Omnes etiam ueſtros in uia Dei ſumptus, deus nil diminuens,multipliciter reddet. Vobis pacificè ſe ſubijcientes,diligenter uobis reconciliate,Dei ſcientis & audiētis pręcepto,qui tibi tuiſq; præſens aderit. Si te fallere quæſierint, ſine cuius uelle minimè pax inter uos oriretur,licet omnem terrenam ſubſtantiam propter hoc expenderetis: Tu nuncie,me tui tuorumq; factorum adiutore,tuis pugnā perſuade. Tui namq; uiginti ſuſtinentes & indurantes,ducentos alios ſuperabunt: & centum ueſtri,cæterorum mille, quia ſunt indiſcreti. Deus autem hoc primo propter ueſtram debilitatem faciens,nunc imminuit. Si centum enim fueritis,eorum ducētos uincetis:& uos mille,cæterorum duo millia,Deo præſide indurantium ſuſtentamine. Prophetarum alicui captiuos habere uſq; quò terras expugnaſſet,nondum accidit. Sed uos hunc mundum,Deus autem ſapiens & incompræhenſibilis alium diligit. Propter hoc quidem graue malum atq; pœnam pateremini, niſi Dei liber præcedēs omnia complectens ſubueniſſet. Nunc quidem de præda bona comedite,timentes Deum piiſſimum,ueniæq; datorem. ¶ Captiuis in tua manu propheta retentis,ſi Deus bonum ineſſe tuo cordi cognouerit, tua cogitatione plus atq; maius tibi tribuet,cum ſit pius ueniæq; largitor. Si quid uero tibi ſimulare diſſimulareúe quæſierint,Deus grauis atq; ſapiens uindictā inde recipiet. Terrarum expugnatores Dei nomine & illius obſequio, cū pecunia uitaq; ſua ſemper indurantes, & eorum auxiliatores, ſibi mutua ſocietate cōnectunt: quibus cæteri uſq;quo lites ingrediantur,nullatenus cōnumerantur. Tunc autem illos ueſtrum petentes ſuffragium, niſi tantum contra homines uobis fœdere pacis munitos adiuuate,Deo ſingulos actus ueſtros dinoſcente. Increduli quoq; ſuiq; factores alternum ſocietatis connexū inibunt. Vobis quidem prædicta negligentibus,lis uaſtatioq; multa terrā occupabūt. Boni expugnatores,& ob Dei gratiā indurantes, eos quoq; recipiētes & adiuuātes corā Deo cōſtantes,& boni ueniam plenam adipiſcētur. Illi quoq; boni, qui poſtea pugnaces effecti,uobiſcum paſſiones ſuſtinuerunt,dilecti ſimul & electi, cum libro Dei ſingula ſcientis & audientis,uobis annumerantur.

Victores ne ſint ſecuri.

Dedētes ſe in fidem recipiendi ſunt.

Sine Dei fauore pax nulla humanis rationibus firmari poteſt. Vtinā hoc proceres Chriſtiani perpendant. Ex Leuit. 26. & Deut. 28. ſumpta, ſed male aptata.

Captiuos clementer tractans propheta recipiet præmium amplißimum:

Militare docet.

A Z O A R A XIX.

Contra finitimos bella gerenda.

HAec epiſtola eſt Dei legatiq; ſui illis incredulis miſſa: cū qbus terminū poſuiſtis. Libere per quatuor menſes quouis terrarum pergite,ſcientes uos Deo cūctorū incredulorū cōfuſori,minime nocere poſſe. Die quidē peregrinatiōis in mēſe gētibus Deū ſuūq; legatū prædicate,dicentes,q̄d Deus ſe ſuūq; legatū ab incredulis liberauit. Cōuerti quidē,uobis eſſet melius: Sin aūt,Deo minime nocere poteſtis, qui uobis malū grauiſſimū ingerit,illis exceptis,qui pacē firmatā tenuerint,nec in uiros noſtræ legis ſurrexerint. Illi namq; in termino ſtatuto cōuerſi,cum Deus timētes diligat,colligendi ſunt. Conuerti nolentes,ubicunq; repertos,menſibus Harā peractis ſumite,& interficite,omnibus uijs inſidiantes illis. Si ueſtrā legē ſequi,& orare,ac decimas dare uobiſcū uoluerint,dimittendi ſunt: quia Deus pius & miſericors ueniā illis tribuet. Eorū quēlibet ad te uenientē humiliter,diligenter collige,ut ſic cū ſit uelut animalia bruta, uerbū Dei audiēt,quo forſan eorū corda penetrabunt. Qualiter firmi cōſtanteſq; contra Deum legatoſq;

Perſequendi ſunt armis increduli. O prophetam immemorē, qui aliquoties dixit, pertinaces iudicio diuino relinquendos eſſe.

toſq;

tosqꝫ ſuos, niſi qui uobis templum Haram fiduciæ pignus poſuerint, aut aliud quid reperiuntur? Quamdiu tamen apud uos ſua perſeuerauerit iuſtitia, ius apud eos mutare nolitis, Deo timentes diligente. Et ſi eos uobis ſuperapparere contigerit, aliud ore, aliud corde tenentes, cum eorum pars ſit plurima incredula, Dei præcepta pro minimo uendiderunt, & ſic aberrando malum operati ſunt. ¶ His cum nullius ſint ſubſtantiæ, ſed gratia uos hoſtilitatis maximæ nemo bonus credat, niſi prius conuerſis & oratoribus & beneficis factis. Tunc enim in lege noſtri fratres exiſtunt, quod ſapiens quiuis diſcretè perpendit. Poſt iuraiuranda ſe uertentes, & in lege ueſtra malum aliquod dicentes, cum eorum ſacramentum ante conuerſionem nihil ſit, expugnate. Cum illis qui nuncium è loco ſuo eijcere uoluerunt, nobis tamen prius eiectis, cur bellum non initis? An eos timetis? Deus quidē omnibus credentibus plus timendus. Eos expugnare non differatis, cum Deus malum atqꝫ dedecus eis per manus ueſtras ſit illaturus, uobisqꝫ ueniā atqꝫ uictoriam, ueſtrorumqꝫ cordium moleſtiam eis accumulabit. Nec antè fortitudinis & audaciæ ueſtrorum cordium noticia ceſſabit: nec ipſi rurſum parti Dei omnia ſua facta ſibi reuelaturi, ſuiúe legati, cæterorumúe bonorꝝ nil eorum cuiqꝫ celatè gerentium aſſentiant. Increduli, quorum animæ teſtes ſunt erroris & prauitatis ſuæ ſectæ, quorum ſcilicet actus hic nihil ſunt, ſæculoqꝫ futuro manſio focus, templum Haram adire minime digni ſunt: nec etiam aliquis, niſi qui in Deum credidit, nullum alium timens, dieiqꝫ futuræ fidem adhibuerit, & eleemoſynas ac orationes fecerit. Hic namqꝫ rectè proficiſcens, itinere bono dignus eſt. Nullus extimet peregrinantes ad templum Haram, & ibi potantes aquam, æquales exiſtere bonis expugnatoribus, alium Deum expectantibus, & in Deum credentibus, qui malos homines in uiam bonam non dirigit. ¶ Expugnatores etenim tolerantes ardua, pecuniamqꝫ ſuam pro Dei nomine conſumentes, plenum gaudiū habituri corā Deo gradum maiorē obtinebunt, & præmio maximo perenniqꝫ donabūtur. Nullus ueſtri filijs ſuis, ſiue fratribus, niſi ſuæ legis fuerint, cōfidat: Sin autē, malis annumerabitur. Si patres ueſtros, & filios, aut fratres, & mulieres, gentēqꝫ ueſtrā atqꝫ ſubſtātiam acquiſitā, & mercaturā, cuius ſumptū pertimeſcitis, & ædificia pulchra, plusqꝫ Deū, ſuūqꝫ legatū & expeditionum effectus propter Deū diligitis, indurate, uſqꝫquò Deus illos malos abhorrens, ſuum mandatū afferat. In multis aūt locis, & maxime in die Heunaim, qua ueſtra multitudo uobis placēs minime uobis profuit, quin fugā terra ſpacioſa ſe uobis abbreuiāte iniretis, Deus uobis ſuffragiū præſtitit: tūcqꝫ uobis ſtationariā manſionē figens, cum exercitibus nō uiſis à uobis, malum incredulis intulit. Hic eṁ exegit ſuū meritū, deinceps Deus cui uult cōdonans, uobis inde ueniā præbuit. Viri boni, qui legem ueſtrā nō ſequuntur, ſcilicet illoti, poſt hunc annū ad templum Harā nō accedāt. Et ſi paupertatē & inopiā ob hoc timueritis, Deus ditiſſimus & ſapientiſſimus uobis de ſua pecunia largiet̃. Nō credentes in deum, dieiqꝫ futuræ, & nō facientes Harā, ꝗ ſuo legato Deus Harā cōſtituit, & nō rectè litigantes uelut cæterarꝫ legū homines, uſqꝫquò ueſtri tributarij ſubiectiqꝫ fiant, expugnate. ¶ Iudæos, dicentes Ozair eſſe filiū Dei: Chriſtianos uero, Ieſum, quorum uerba prædeceſſorum nugis aſſimilant̃, cōfundat deus: qui etiā ſuos ſacerdotes atqꝫ pontifices, Ieſumqꝫ Mariæ filiū ſibi dominos loco Dei ſumentes, uenerant̃: cum ipſis preceptū ſit, non niſi Deum unū adorare: Ipſi quidē Dei lucem ore ſuo

Fides ſeruanda.

Proſelyti.

Increduli à templo Mechæ excludantur.

Milites boni præcellūt adeuntes Mechā.

Nemini fidendum præterquam fidei cōſortibus.

Qui non omnia religioni poſtponūt, malum accipient.

Cladem domeſticā refricat.

Illoti non admittuntur ad templum.

Chriſtianos taxat, quod Ieſum pro filio Dei colant, et pontifices pro ſuis dominis & Dei loco uenerentur.

nituntur extinguere:ſed ipſis nolentibus,lucis ſuæ complemētum efficiet. Suum itaq; nuncium cum uia recta legeq; bona miſit, ut ipſam manifeſtet, & ſuper omnes leges extollat,licet cæteri nolint atq; reſiſtant.

Pontifices & ſacerdotes opes corradentes,& non miniſtrantes,uituperat.

¶ Sacerdotes atq; pontifices ſubſtantias hominum gratis comedentes, non rectam uiam proficiſcendo,uos uiri boni improbate. Omnis theſaurizans aurum & argentum, nec expendens in Dei nomine, malum grauiſſimum ſortietur, ipſiusq; die futuro,uenientis ad gehennam,frons & latera,dorſum & nares inde comburentur,effectumq; theſauri malum ipſe reperiet.

Ex XII menſibus,IIII impugnandis hoſtibus cōſecrati.

Cum in libro Dei, die qua cœlum & terram condidit, ſit totus menſium numerus XII, eorum quatuor hac lege data ſuper Haram , in quibus nihil animabus ueſtris nociuum agatis, omnes incredulos, uelut ipſi uos omnes , expugnate, ſcientes deum timentibus auxiliari.Nulla fides eſt incredulorum,ſed error maximus,cum omnium rerum Haram numero apud Deum determinato,

Sacra & prophana dijudicare cōuenit.

ipſi Hale quod deus Haram,& ècōtra:& quod hoc anno Haram,alio Hale, & ecōuerſo cōſtituunt:quos ſuis factis ſibi uiſu pulchris,per uiā rectā Deus minime dirigit.

Exemplo domeſtico docet fidendum auxilio diuino, quū deeſt humanum.

Vos uiri boni, cum uobis iniūgitur iter Dei, cur recuſatis, hoc ſæculum plus quàm aliud diligentes , cum ſuæ res ad rerum alius cōparationem nihil ſint? Ire nolentibus,Deus ſummā pœnam inferet,alios eorū locis altiſcens,cui nemo nocere poteſt,cum ipſe ſit omnipotens.¶ Licet ueſtrū deſit auxiliū,Deus minime ſuū ſubtrahit ſubſidiū: Qui tūc adiutor adfuit,quādo in cauernā ob perſecutores ſolus uno comitatus intrauit,ſocioq; ſuo dixit:Nil timeas.Deus enim nobiſcū eſt,qui cordibus eorum quietē induxit.& cū exercitibus occultis uos adiuuās , ſuū uerbum ſuper eorū uerba ſublimauit,cū ipſe ſit altiſſimus & ſapiens. Leues igit̄ atq; graues in litibus cū ſubſtātia ueſtra,uitaq; pro amore dei,quaſi ſopitis,uobis nihil eſt melius, indurate.

Contra militiam detrectantes.

Sunt quidā ſuarū animarū perditores,Deo teſte mendaces,qui ſi locus ſterilis et cōmodus,uiaq; breuis et leuis eſſet,te ſequerent̄.Sed cum ſit difficilis atq; longinqua,per deū iurāt ſe minime poſſe uobiſcū exire. Quid de ſuo dixiſti exitu,tibi ueniā meruit , quod ueritatē mēdaciūue loquentiū apparere uoluiſti,uiris bonis nequaq; hæretibus,ſed firmiſſime credētibus in Deū,dieiq; futuræ,& ſimiliter hominibus contrarijs illis,ſe ad litē ituros cū ſubſtantia uitaq; ſua pollicentibus,cum illi ſuū perſoluāt pollicitū,hi ſaltim neceſſaria prǫuiderent,ſe prǫmuniendo,ſi uox ſua cordi cōſonaret.Sed Deus timentes diſcernens,& horū iter abhorrēs,cū nil niſi maliciam cordiū & puſillanimitatem profecti uobis augerēt,cōmorantibus in domo eos manere uoluit.

Hypocritæ.

Illis ueſtrum malū atq; ſeditionē affectantibus,noſtraq; mandata uſquequò manifeſta ueritas illis nō diligentibus apparuerit, uariātibus, quidā uobiſcum uiuentes,quos Deus agnoſcit,obediunt. Eorum quidā ſanius intelligentes exorant,ut eis quęlibet nō uoluptuoſa nec illicita præcipias,eo quod huiuſmodi uiros ſibi gehenna uendicat. ¶ Si profectis expugnatum ſucceſſus cōmodus occurrit,mali domo relicti moleſtia grauātur. Ipſis uero dictis,uel nil lucratis,ſed ſibi bene prouidiſſe,quod nō ibāt,oſtētant,maximeq; gaudent illis inani manu redeuntibus:huiuſmodi uiris manifeſta,neminē quid habiturū,niſi quod ſibi præſcripſit dominus Deus noſter:cuius tutelæ nos,ſicut omnes credentes atq; boni,cōmendamur.Sciendum quidē, ueſtrā nobiſcum morā eſſe cauſam ueſtri boni, ueſtrā uero nobiſcū eſſe,ut malū recipiatis,uel ipſo deo dāte,uel per manus ueſtras:Vnde ſi uos ſtetis & nos, omnis ſumptus noſter ſiue ſpōtaneus ſiue coactus, à Deo

minime,

minime, quia mali eſtis, colligetur. Quippe nec in Deum, nec legato ſuo crediderunt, nec orationes corde puro, nec ſumptus niſi contra uelle ſuum effecerunt. ¶ Horum neq́ proles neq́ ſubſtantia tibi placeat, cum Deus nolit eas alius quàm mali cauſas & effectus in hoc mundo exiſtere: & eos item uita priuabit, ipſis incredulis. Qui licet iurando per deum ſe ueſtros perhibent, non ſunt niſi gens à nobis & à uero diſgregata, ſed munimina ſeu cauernæ uel concaua, quò fugerent, illis paterent, cito recedentes & retrambuli fierent. Eorum quibuſdam à te petentibus aliquid de decimis & beneficijs, ſi datur, eſt eis placidum: Sin autem, conquerentes & irati recedunt. Sed ſi Dei legatiq́ ſui munus bonum eſſe faterentur, dicerent: O deus, tu legatusq́ tuus nobis pro uelle noſtro munera facietis, qui te precamur & adoramus.

Noli æmulari in malignantibus.

Leues, qui ſuum commodũ ſemper ſpectant.

¶ Eleemoſynæ quidem & beneficia non ſunt niſi pauperum, & miſerorum petentium, & in Dei nomine redimendorum, ac peregrinantiũ inopum, ſecundum dei præceptum, omnium ſapientiſſimi. De propheta male loquentes, & dicentes ſe non dixiſſe, graui malo punientur. Et licet uos coniurando, ut ueſtrum amorem habere queant, ſe uelle ſimulent, tamẽ Dei nuncijq́ ſui dilectionem atq́ fidem habere melius eſſet. Omnis deo moleſtiam & odium inferens, ignem gehennæ paſſurus, dedecus magnum ſubibit. Cauendum incredulis, ne ſibi ſuperueniant azoaræ, quæ ſibi cordis ſui ſecreta notificant. Irrident tamen, quod Deus ab illis ſeruata pandet: qui percunctati, ſe deliberando dubitare fatentur. An de deo ſuoq́ propheta ridiculum agunt? Quid uobis incredulis factis, poſt credulitatem prodeſt excuſatio? Licet enim quibuſdam ueſtrorum Deus ueniam largiatur, cæteris tamẽ, uidelicet incredulis, malũ inferet.

Eleemoſynæ ſunt congruæ præcepto Dei &c.

Detrectantes Prophetæ Machumet, luent pœnam.

Offenſa Dei gehennam meretur.

¶ Reſiſtẽtes atq́ perturbatores, & inſurgentes uiri, ſeu mulieres, hi uel illi prohibẽda præcipientes, & è cõuerſo, ſuarũq́ manuum cõſtructores, Deũ obliti, à deo minime cõmemorantur ob maliciã ſuã. His & huiuſmodi ſimilibus ac incredulis, ignẽ gehẽnæ perpetuã manſionẽ deus tribuet: quos ipſe perpetuò cõfundet. Prædeceſſores ueſtros uobis maiores, & fortiores, atq́ ditiores, pluriũq́ filiorꝫ patres, ſua negotia pro uelle ſuo ſicut & uos perficientes, & dicẽdo dubitantes imitari nolitis. Hic etẽm ſua perdiderũt opera, ſæculo futuro perdendis aſſociandi.

¶ A' prædeceſſoribus ſuis, Noë ſcilicet, & Baath, & Themuth, & Abrahã, ſuisq́ factoribus, & à gẽte Madian & Almuteſichech, Dei mandatũ cũ uirtutibus atq́ miraculis allatũ eſt illis qui ſibi nocuerũt, Deo neminẽ lędẽte. Bonorꝫ quidẽ illorum, uirorꝫ ſeu mulierũ, alij credẽtes alijs res ſcitas iniungunt, nõ agenda quidẽ interdicunt, orationes ac eleemoſynas faciunt, deum atq́ prophetã exaudiunt, & ſic à Deo ſapientiſſimo ueniã promerentur, paradiſum aquis amœnã, & in Gedena perpetuã manſionem, amoremq́ Dei maximum, quo nihil eſt maius, ſuſcepturi. O propheta, incredulos & inſurgentes aggredere, illis manifeſtans, quod ad gehennã uiamq́ malã proficiſcẽtur, qui poſt uerbum incredulorꝫ à ſe dictum, fidemq́ ſuã derelictã, ſe nõ dixiſſe iurando, Deum teſtẽ uocãt. Velle tamen ſuũ nequaq́ ad actũ perduxerunt, nec aliud quàm quod deus ſuusq́ legatus eos à ſua uolũtate repulerunt, adepti ſunt. Si redierint, cõmendabile eſt: Sin aũt, graue malum in hoc, ſæculoq́ futuro, abſq́ repertu tutoris atq́ uindicis ſui in terra patientũ. Eorꝫ quidam hac utuntur oratione: O deus, ſi nobis tuã uoluntatẽ dederis, inde deinceps beneficiaq́, boni efficiemur. Deo quidẽ illis poſtulata præbẽte, errori cõſentiendo, nil dare uoluerũt. Vnde deus eis finem cõtrarietatem cordium,

Prophetarum contemptores puniti à Deo

Edem locus paradiſi, in Geneſi.

dium,& anxietatem,ut ſic ſaltim ad eum conuerterentur, immiſit,eo quod ſua Deo pollicita non ſoluendo,mendaces reperti ſunt. Nonne ſciunt,Deū omnium occultorum cognitorem,æque ſuorum arcana cordiū & uoce prolata percipere? Deriſores bonorum in eleemoſynis,quas facere nituntur,& nil niſi per laborem ſuum habentium Deus irridebit, grauibusq́ malis affliget.

Etiam ſi Machonet ueniā delictorū donet, non tamē ſtatim & Deus.

¶ Reſiſtētibus Deo,atq́ ſuo legato,& ſic ingratis deo,ſiue tu condones,licet etiam ſeptuagies,ſiue non,Deus nequaquam ueniam faciet. Succeſſores uicariīq́ prophetæ, quiete gaudentes, pugnatum ire nolunt cum ſubſtantia uitaq́ ſua propter Deum, perſuadentes ne quis tempore feruente pugnatum eat. Sed notādum ſapienti cuilibet,ignem gehennæ callidiorem exiſtere.

Intentata gehenna inſtigat ad bellum.

Nunc aliquātiſper rident:ſed multæ quærimonię cum lachrymis ob actus antecedentes ſequentur. Quanquam Deus ad aliquam iſtarū gentium acceſſerit,ſicq́ tecum ire pugnatum illa deſiderat,dic ei,quoniam primò domo manere maluiſti, nunc quoq́ cum aduerſis atq́ contrariīs perendina,nunquam mecum profectura,nec hoſtes expugnatura.

Pro mortuis orationes.

Bonum notabile pro uigilijs & exequijs,&c.

Nec ego ſuper ueſtri quenquam orationes fundam,nec ad ipſius morti foueam accedā, tum ob hoc quod Deo legatoq́ ſuo contradixerunt,tum quoniam increduli mortui ſunt. Huiuſmodi uirorum neq́ ſubſtantia,neq́ proles tibi placita ſit,quos ſibi Deus tātum malorū materiā eſſe quærit,animasq́ ſuas ipſis incredulis extrahet. Cū azoaram perſuadentē ut in Deum credāt, & cum ſuo legato pugnatū proficiſcantur,inījcis,eorū primates inquiunt, Bonū eſt, ut nos perendinantibus remanere dimittas. Eorū itaq́ cū illis contrariīs cōmorari cupientiū corda,licet illis neſcijs,ſigillata ſunt. Prophetę uero,ſuisq́ factoribus pugnatū profectis, cū ſua uita ſubſtātiaq́ deus ſua ſemper negotia ſublimaturus,paradiſi manſionē perpetuā,quod prę cæteris eſt lucrū maximum,tribuet.

Quis immunis à militia.

¶ Deo quidē ſuoq́ legato rebelles,domiq́ morantes,niſi debiles uel infirmi,uel nō habentes neceſſaria,tales enim abſq́ reatu ſunr,ſi ſolum bona uoluntate Dei ſuiq́ legati præcepta corroborent, prædicta nō agendo,graue malū patiētur.

Arabes.

Arabum namq́ plures,cæteriq́ ſimiliter ad te uenientes,nequaq́ uictū cęteraq́ neceſſaria à te quæſita,ut te comitarētur, recipientes,minime dānandi ſunt, cū ob ſumptuū inopiā lachrymando reuerſi ſunt. ¶ Illi tandem rei ſunt,qui nulla debilitate,ſeu morbo,uel inopia preſſi,cū aduerſis cōmorantur:quorū corda,licet ipſis neſcijs,Deus ſigillat. Illis corā te redeūte ſe excuſantibus,dic: Vobis nequaq́ ob aliq́ excuſationē credā ulterius,qa iā Dei facta ueſtra uiſuri,ſuiq́ legati pręceptū audiſtis, ad deū adhuc redituri,q oēs actus ueſtros occultos propalabit. Quidā eorꝫ tui pręſentis diſceſſum per deū cōiurando poſtulāt:& tu, cū nihil niſi malū, ſint gehennā ob ſua merita recepturi,diſcede. Eorū quibuſdā ueniā petentibus,& obſecrantibus,minime da ueniā: Quia licet tu dones,Deus minime dabit. Arabes peiores increduli ſunt,& expugnatores peſſimi,dei pręcepta ſapientiſſimi ſuo legato ſupernè poſita prorſus ignorantes. Eorꝫ quidā ſuos ſumptus pro tributo cōnumerantes,uobis malū inferre nitūtur: ſed illud in eos redundabit. Eorū uero quidā deum inuocantes,iudicijq́ diē expectantes, Deo legatoq́ ſuo appropinqtionem ſua beneficia fore credētes,minime fallunt. His etenim deus ueniā,ſuiq́ dilectionē tribuet.

Militantes,et qui eos iuuāt, gratiam peccatorum promerentur.

¶ In litibus pręeuntibus & primis,cordeq́ beniuolo ſibi ſuffragātibus, Deus integrā peccaminum ueniā daturus,paradiſum riuis amœnā,quod maximū eſt lucrū,tribuet. Arabū aūt & Meduentiū quibuſdā,qui iā te neſcio,tibi litē atq́ ſeditionē

machinantur,

machinantur, bis nocebo, & ad ignem diuertã. Sunt alij ſua confitentes peccamina, ſicq; bona malis cõmiſcentes, qbus forſan deus ueniæ largitor ignoſcet. Eleemoſynas de ſua ſubſtantia ſuſcipe, & eos emenda, bonumq; ſuum multiplica, Deum pro ipſis inuocando, ut ipſe cuncta ſciens & audiens eorũ cordibus quietem inducat. Deus eñ ſuæ gentis pœnitentiã benignè colligit, & eleemoſynas ac beneficia ſuſcipit, qui eſt miſericors, ueniæq; dator. Malã igitur derelinquentes benefacite, ad cognitorem & reuelatorem ſecretorũ redituri: qui, ſuusq; legatus, uiriq; boni ueſtra uidebunt opera. Sunt item alij ſpem in Deo ponentes, quibus aut ipſe malum faciet, aut ignoſcet. Templo ob malum & incredulitatem, bonorumq; diuiſionem ab illis conſtructo, quos corã inuocãtibus deum, ſuoq; legato prius ſe nõ niſi bonum facere uelle iurãtes, Dei teſtimonium mendaces comprobat, nunq; aſſurgas. Melius eñ eſt orationes fundere in templo timore Dei fundato, ubi ſe lauare uolentes cõmorantur, Deo mundiciã uolente. Quod eñ melius eſt templum, dei gratia fundatum: an illud, quod ſuper præcipitium conuexum & cõcauum ædificatum, ſua ruina ſecum ſuos in ignem gehẽnæ deuergit, quò Deus ſolum malos demittit? ¶ Eorum cordibus, qui templum intentione tali fundauerunt, nõ aberit malum atq; cõtrarietas, niſi ſuis animis prorſum immutatis. Bonis dei nomine belligerantibus, Deus paradiſum tribuit, precium pro ſuis animabus atq; ſubſtãtijs, ſiue perempti, ſeu pemptores exiſtãt. De dei quidem pollicito nemini dubitãdum, quod teſtamento, & Euangelio, & Alfurcan cõfirmatur. Sit itaq; uobis pro ueſtris operibus ſummum ſolatium, quod deo ueſtras animas, ſubſtantiãq; totã uendidiſtis, cum aliunde tãtum lucrum nequaq; accidat. A malo diuertentes, & orantes aſſiduè, gratesq; reddentes, & ſe humiliãtes, genuaq; flectentes, & præcipientes gerenda, prohibendaq; cõtraria, tãdem oẽs obſeruatores diuinorũ præceptorum plenũ gaudium atq; perpetuũ ſortientur. Nemo propheta, nec uir bonus pro illis deprecetur incredulis, quos malos igniq; deputãdos eſſe dinoſcit, licet ſibi ſint illi cõſanguinei, ſiue propinqui. Abrahã uir bonus, aſſiduus orator, nequaq; iracundus, licet patri ſuo prius propter ſpem habitam conſentiens ueniã faceret, tamẽ deinceps percipiens ipſum deitatis hoſtem exiſtere, manum ſuam penitus retraxit. Deus homines poſt adeptionem fidei non errare permittit, priuſquam eos quid timere debeãt, ipſe doceat. Omnia ſciens, cœlum & terram regens, uiuificans atq; mortificans, qui non alius eſt tutor uindexq; noſter, idemq; pius, ueniæq; largitor, ſuusq; legatus, expugnatoribus, & ſuis in hora neceſſitatis auxiliatoribus, iam ſuis debilitatis cordibus, ignoſcunt. Idem quoque pijſſimus tribus uiris uſquequò ſub ipſis terræ capacitas anguſta, animæq; ſuæ breues ſibi uidebantur, & ſe non aliàs ire poſſe, quàm ad Deum ſolum perpendebant, fugientibus ueniã, ut redirent, largitus eſt. Ipſum igitur omnes boni timete, & ueridicis perſeueranter obedite. ¶ Nec Arabes, nec Medenenſes euitare poterant, quin cum legato pergerent, & pro ſuis animabus orarent. Nec enim ſitim, ſeu laborem, aliquodue malum pro Dei gratia, uel exuuiam ab hoſtibus ſibi uendicant, nec ſumptum breuem ſeu magnum faciunt, nec aquas abducũt, nec tranſitũ ad incredulorum moleſtiã atq; malũ tranſcendunt, niſi quos Deus, bonorũ operum præmium omnibus plenè largiturus, bonis operibus adſcribit. Oẽs tamẽ adeſſe nec opportunum, nec neceſſe fuerat: ſed ſingularum gẽtium aliquos abeſſe, qui iuris miniſtri legi prouiderent, & credentibus quid geren-

Confitentibus peccata ſpem ueniæ aliquã aperit.

Atqui Eſaias dicit, qui ſperat in eo, non confundetur.

Templũ Mechæ commendat.

Dei nomine militantibus ampliſſimum premium pollicetur, ut ſolet.

Alcoran Euãgelio & ueteri ſcripturæ æquat.

Pro incredulis nõ orandũ.

Abraham patrẽ idololatrã deſeruit.

Legũ periti.

dum eſſet, intimarent. Incredulos in ueſtri directo cōſtitutos, uos uiri boni ſcientes Deum ſe timentibus auxiliaturũ, ſic expugnate fortiter, ut ueſtrã ſentiant audaciam. Sunt quidam, qui azoara poſita quærunt, Cuius fidem noſtrum augmentat? Hic autem corroborat, credentibus quidem plenum habituris gaudium fidem confirmat, & augmentat: Incredulorum quidem uarijq́ cordis malo malum accumulat, unde ſua peribunt incredulitate. Nonne patet, eos ſingulis annis deteriorari: cum ſemel aut bis credentes, & item increduli, nec ſe conuertunt, nec ſui memores exiſtunt? Hi quidem a zoara ſumpta, ſe inuicem cuicunq́ reſpicientes quærunt, an eos quis uideat: deinceps corda ſua Dei diſtrahunt obſequio, qui ſunt indiſcreti. Nũcius de uobiſmetipſis immutabilis & conſtans uobis datus eſt, quem cum ſit boni pijq́ cordis, incredulitas ueſtra turbat, atq́ moleſtat, ut bonorum fides atq́ dilectio lætificat. Sed ſi nullatenus credere, fideq́ perſeuerare uoluerint, tu Deo, præter quem non eſt alius, immenſi cœli domin, te cõmenda.

Vis Alcorani, quæ Dei uerbo ſyncero debetur. Blaſphemat igitur pro more ſuo.

Laudum ſuarum præco liberaliſſimus.

AZOARA XX.

HAec huius libri ſapientis doctoris mirabilia, cũctis hominibus admirãda, q̃bus hominem de ſemetipſis afferentem illa, & mõſtrantem Deus maximum præmiũ bene gerentibus, incredulis pœnas daturus, miſit: increduli manifeſtas incãtationes eſſe dixerunt. Sed ipſi q̃dem nec oratorem ſibi, nec tutorem inuenient, niſi nutu cõſilioq́ Dei, qui eſt dominus noſter, cœlum & terrã ſex diebus creans, & poſtea cœlos aſcendens, rerũ omnium deliberator. Hunc itaq́ dñm noſtrũ, ad illũ redituri (ſumus etẽm terminus eſt ueraciſſimus, ſi memores eſtis) aduocate. Qui creator oĩm, ad ſe poſt mortem reuocabit oẽs, ut bonis & credentibus rectũ & æquũ, incredulis ignem malũq́ graue largiat. Idem etiã ſoli lumen, lunæq́ claritatẽ, & manſiones, ad annorũ cæterorũq́ ſpaciorũ numerũ ueritatis tantũ noſcendæ cauſa tribuit, & diei noctiſq́ uiciſſitudinẽ res ſapientibus diſcernit, omnibuſq́ ſe timentibus mirãda in cœlo terraq́ cõpoſuit. Horum noſtrorumq́ præceptorũ negligentes, igni ob ſuos actus inſidebunt. Sperantes aũt ſe redituros ad nos, hoc ſæculũ alij poſtponentes, ſicq́ fidẽ adepti benefacientes, in paradiſo perſeuerabunt. Hi q̃dem tales Deum inuocãt, & ſeſe mutuo demum ſalutãt, in uocationiſq́ fine Deo totius mundi dño grates ſoluunt. ¶ Si deus adeò feſtinus atq́ pronus in malum hominum exiſteret, quã in bonum, iã eorũ acceſſiſſet terminus. Vnde nõ habentes ſpẽ redeũdi ad nos, in errore ſuo quaſi cæcos errare patimur: qui malo cõtingente, ſecundũ ipſum ſui ſtatus modũ, ſcilicet iacendo, ſeu ſtando, ſedendoue Deũ quantocius adiutorem inuocãt: quo demente malũ, quaſi nunq́ inuocaſſent Deũ, redeunt. Ita ſua facta ſibi uiſa pulchra fecimus, plures generatiões præteritas, quia legatis noſtris uirtutẽ afferentibus minime crediderãt, & malefecerãt, ex merito ſuo prorſus deleuimus. Quorũ uos iam uicarios, uſq́quo facta ueſtra uideamus, cõſtituimus. Cũ eis uirtutes manifeſtas Dei lego, ad deũ nullũ ſperãtes reditũ inquiunt: Aliũ Alchorã nobis aporta, uel iſtũ uaria. Quibus me id minime factu rũ reſpõdeo, tũ ob diuinorũ præceptorũ obſeruationẽ, tũ ob malorũ die magna timorẽ. Notandũ item, me longo tẽpore prius inter uos cõmorantẽ, nullatenus uos cum eo uiſitare, niſi diuina uoluntas cõpelleret. An uos error & inſcitia uexant? Quis enim peior imponente Deo mendacium, aut ſuis contradicẽte præceptis? Cum huiuſmodi uiris nullum bonũ Deus dirigat. An uos increduli, & inuocãtes loco dei, putantes ipſum pro uobis precaturum, quod

Deo motũ localem tribuit. Deus ultimus finis, & ſummum bonum.

Longanimus Deus.

Contradicentes Alcorano.

quod utriuſq;,boni maliq; uidelicet inefficax reperitur, Deum agnoſcere, nec cœlo nec terra ſcitum cogitatis? Ab his quidē ſuis dictis deus me liberauit,cum gens prius una,ita nunc uarietur, niſi propter Dei uerbum præſcriptum de ſua cōtrouerſia liteq; fieret iudiciū:inquiunt,ſi diuina ſibi præcepta nō adſcripſiſſet. Deus eſt omnium occultorꝶ cognitor:expectetis igitur,& ego.

Gratulatur ſibi,quod Deus ipſum liberauerit à Chriſtianorum opinionibus diſſidentibus.

¶ Hominibus poſt mali paſſionem bono rehilaratis, artē atq; dolum in noſtris præceptis facere nitentibus, dic, Deum callidiorē & prouectiorem eſſe,qui ſuis legatis omnes ueſtras machinas atq; dolos agnoſcit. Ille uobis tranſitū terrarꝶ & animum præſtans, uſq; quo omnes in una naui coadunauit,uentum proſperꝶ gaudij datorē primo cōtulit, deinceps uento peruerſo ſuperueniente,& undas circūquaq; coagitāte, illi timētes hoc obſidionē eſſe,Deum legis bonū adiutorem inuocādo dixerunt: Si nos ab hoc malo liberaueris,ulterius tibi ſubiecti gratias reddemus. Sed illi en liberati,terraq; poſiti,malū fallaciter & iniuſte perpetrāt,ſibimet ſolis hoc agēdo noxij: quibus à me facto ſuo reditu,oēs ſuos actus reuelabo. Nōne perpendunt paucitatem atq; breuitatem huius mūdanæ ſubſtātiæ? Hæc nāq; uita campo cōparatur, qui per aquā cœlitus miſſam ſe ſuo fœtui cōmiſcentem, ut uictū humanū atq; feralē educat,floribus et fructu decoratur: hominibus me tūc †pœnitentem eſſe fatentibus,deinceps noſtra uolūtate die noctuúe ducente,ad ſtipulam reducitur,priori formæ ualde diſſimilem. Me res ita diſcernentem,ſapientem exaudiet Deus, ad uiam ſalutis uocans, & electis uiam rectam notificans. Benefacientibus tribuet bonum,& ſupra quorum faciebus nunq; inerit pallor ſeu moleſtia,eruntq; paradiſi dominatores perſeueranter: Peccatores autem æquum ſibi ſimileq; præmium ſuſcepturi,dedecore premundi,nullum tutorē ſeu ſaluatorē habituri,uelamē quaſi noctē nigrā,faciebus ſuis apponēt. Et hi ſine termino ignis miniſtri manebūt,die cōgregationis omnium,corā me dicturo incredulis,uobis ueſtriſq; participibus,etiā uos nullatenus adoraſſe me perhibentibus poſtulabitis,dei teſtimonium inter nos & uos ſufficiēs adſit,nos ob incredulitatem ueſtrā negligentes extitiſſe: tuncq; ſe ad Deū ſuū ueritatis dominū conuertentes, prius deſerēt uerbū ſuū,cum omnis anima præmiſſorū mercedē accipiet.

Allegoriam naufragij ſuæ ſectæ accommodat.

Parabola humanarum rerum non inſcita.

†Al. petētem al. potentem.

¶ Datorem tamē uictus in cœlo & terra, oculorum & aurium iudicem, uitæ mortiſq; largitorem,omniūq; rerꝶ prouiſorem,Deū eſſe teſtātur. Cur igitur nō timent eum? Hic eſt Deus ſuus,dominus uerax: Et ueritatem deferens,nil præter errorem atq; iacturā ſequitur. Cur conuerti negligitis? Dei quidem uerax eſt uerbū,quod incredulos nunq; conuertendos affirmat. Eſt'ne quis ueſtrorꝶ participū homines creans,& ad ſe reducēs? Deus quidē erat, & ad ſe reditum præſtat. An eſt eorꝶ quis,qui rectam uiā inſtruat? Deus quidem eas edocet: quē imitari melius eſt,quàm ignorantē,uſq; quò doceat. Cur hic, ſic eſſe nō diſcernitis? Sed horꝶ plurima pars ambiguitatibus & opinionibus,quæ ueritati collatæ nihil ſunt,abducit,Deo ſua facta dinoſcente: cuius nutu ꝑceptoq; ſolius,hic Alcorā oīs falſitatis expers, quoniā eſt Dei domini mūdi,cōſtituit. Dicentibus eū tuū eſſe figmentū,dic,ut ſaltē unā azoarā harum alicui cōſimilem,quolibet adiutore niſi ſolo Deo ſuffulti,efficiāt: ut ſic an ueridici ſint,appareat.

Dei attributa quædam. Argumentatur non futiliter contra fictitios deos.

Contraria ſæpius dicit. nēpe quod incredulis pœnitentibus ſalus obtingat.

Alcoran carere mendacio, quod facilius eſt pronunciare, quàm probare.

¶ Plures quidē cōtradicunt,eo quod noticiā eius ſe minime poſſe cōprehendere fatentur. Quid ſi ſua qualis eſt explanatio,ſibi mitteretur? Anteceſſorū ueſtrorꝶ ſimiliter cōtradicētium,qui finis, proſpicite. Eorū tamē quidā illi credūt,quidā minime,Deo ſingulos diſcernente.

Alcorani difficultas intelligendi.

Tardis ad credendum ſubinde mittit libellum repudij, doctrinæ ſuæ diffidens. Reſipit hæreſim, quæ temporibus Origenis peruaſerat Arabiã, animas interire cum corporibus: utraque uero reſtituenda nouißimo die.

nente. Contradicentibus dicito, ut ſibi ſua ſint negotia, tibiq́ tua, ipſiq́ à tuis factis, & tu à ſuis liber. Te quibuſdam eorum auſcultantibus, es'ne potens, ut illi ſurdi, cum ſint indiſcreti, tuam uocem intelligant? Eorum quidã ad te reſpiciunt. Túne cæcos uiam rectam docebis? Deus ipſe nemini facit iniuriam: ſed homo ipſemet ſibi officit. Die reſurrectionis opinabuntur ſinguli, ſe non plus quàm per unius horæ ſpacium iacuiſſe: & ad inuicem ſe cognoſcent: ibiq́ ſummam iacturam ſentient, qui erronei congregationi coràm Deo contradicebant. Eorum quæ dicemus, te partem docebimus, aut mori faciemus, & ad nos facto reditu cuiuſq́ gentis, ſuus nuncius ſibi miſſus ueraciſſimus iudex, nemini faciens iniuriam, aderit, Deo omnium operum aſſidente teſte. Quærentibus illius horæ noticiam, ad tuæ ueritatis probationem reſponde: animæ meæ bonum ſeu malum nequaq́ iudico, niſi quod Deus diſcernens tribuit. Cuiq́ gẽtium terminus ſuus adſcriptus eſt, quem præcedere uel ſubſequi nemini licet: nec cuiq́ proſpicere datur, utrũ die noctuúe ſuum malũ accidat. Sed uos increduli, cur ita properatis?

Eſa. 5. Impij dicunt, Feſtinet & cito ueniat, etc.

¶ Siquidem cum aduenerit, credetis. Nunc uero cur antecedere nitimini? Vos increduli maliq́, ueſtra malefacta non niſi pro modo lucri ueſtri guſtate: & deinceps anſim uerax, quærite, quod eſſe, ſic per ipſum iurando teſtabuntur. Ego ſiquidem uerax ſum: ſed uos id minime dixiſtis. Quilibet male

Nouißimi diei memoriam ſubinde inculcat.

gerentium tunc ſemetipſum ob malefacta redarguens, cum iudicium inter omnes ueraciſſimum, omnis expers iniuriæ fiet, omnem ſubſtantiam mundanam ſi poſſideret, eam pro ſui redemptione redderet. Cur igitur ueſtri reditus ad Deum uniuerſorum regem, uitæ mortiſq́ datorem, cuius terminus, licet plures neſciant, eſt ueraciſſimus, non recordamini? Vobis quidem iam à Deo caſtigamen, & ſalus noſtrorum cordium occultis, uiaq́ recta & miſericordia bonis hominibus dei miſericordia nutuq́ gaudium uobis afferens aduenit, quod omni ueſtra ſubſtantia melius eſt atq́ precioſius. Cum deus uobis uictum ſufficienter exhibuit, cur de ipſo hoc Haram & illud Hale conſtituitis? Vtrum hoc præcepto ſuo, an impoſitione ueſtra facitis, de Deo mentientes? Quid de ſemetipſis in alio ſæculo cogitant? Ipſe quidẽ hominibus prorſus utilis, licet ipſi grates minime perſoluant. ¶ Amodo licet uerbum in omnem partem uergitis, omnium cogitationum ueſtrarũ & electionum atq́ factorũ teſtes erimus, nec alicui cœleſtium ſeu terreſtriũ

Religioſi & in hoc ſeculo & in futuro beati.

addi ſubtrahiúe poteſt, niſi quod libro lucidiſſimo inſcribitur. Deo quidẽ ſe cõmendantes, uidelicet credentes atq́ timẽtes, ſecundum Dei uerbũ immutabile, tum in hac uita bonum, tum in futura plenum gaudiũ timoris expertes ſortientur. Neminem aggrauet nos dicere, ſolius dei ſcientis & audientis omnia, cuius imperio ſubiacent uniuerſa, qui noctem quieti, diem mo

Deum carere filio probat argumento friuolo, quod nullius rei ſit indigus. Rationes quæ probent Deum habere filium, extant ſempiternæ et liquidæ.

tui deputat, quæ ſunt ſatis audiẽtibus admirãda, immenſitatẽ uerumq́ preciũ eſſe. Nõ imitemur inuocantes loco Dei participes, cũ ignorata dicẽtes, nil prȩter opinionẽ ſequant̃: dicẽdo, Deum ſumpſiſſe filiũ, quo nequaq́ indigens eſt, cum ſit omniũ abundantiſſimus, uniuerſa cœli & terræ poſſidẽs. An habent inde rationes hoc demonſtraturas? An deo neſcitũ imponunt? Omnis deo mendacium illud imponens, hic bono carebit, & ad ipſum ſuo reditu facto malum grauiſſimum ob incredulitatem ab ipſo recipiet. ¶ Audiant iſti Noë, ſuæ gẽti dicentem: Si ſit uobis moleſtum atque graue, me uobiſcum præſentem exiſtere, ut præcepta Dei uobis intimẽ, rebus ueſtris atque participibus, ne uos tenebroſitas, & error includat, coadunatis,

mihi

mihi memetipſum Deo commẽdanti patefacite, retinaculum ueſtrum atq; ſectam. Sin autem, à ſolo Deo, qui me credentibus aſſociauit, nequaquam à uobis prҿcium poſtulo. Ipſis quidem contradicentibus, eum ſuosq; factores in æquore uaſe, ſaluauimus: & contradicentibus ſummerſis, alios eorum in terra uicarios conſtituimus. Ecce quis eorum finis contigit, quibus maxima merces promittebatur. Poſt hunc cæteros cum uirtutibus prophetas hominibus miſimus: ſed eorum credere renuentium, hoſtilitatemq; malentium, corda ſigillauimus. Moyſen item & Aaron, cum noſtris præceptis ad Pharaonem ſuamq; gentem miſimus. Sed illi ob maliciam & ſuperbiam ſuam reſiſtentes, ueritatem uiſam diuinitus, artem magicam eſſe perhibebant: quam Deus odit, & abhorret. Moyſi quærenti cur hoc facerent, dixerunt: Ideóne ueniſti, ut nobis, qui tibi non credimus, à ſecta patrum noſtrorum deiectis, in terra noſtra ſuper nos ſublimeris. Tumq; Pharao quatuor ſapiẽtes magos ad ſe iuſſit adduci. ¶ Illis quidem iam præſentibus, Moyſiq; prҿcepto mutationem pro uelle ſuo gerentibus, inquit Moyſes, Cur incantationibus ſtudetis, quas deus ipſe confundet, Operibus etiam huiuſmodi ſua uerba confirmans, licet malis nolentibus, detrimẽtum immittit. Paucis uero, illiusq; gentis minimis Moyſi credentibus, Pharaonem ut nimiæ potentiæ, & operis immoderati, ſuamq; gentem nimium timentibus, ipſe Moyſes ſolatium præbens inquit: Si in Deum creditis, eius uos tutelæ commendate. Ipſi igitur ſe Deo commendantes, deum deprecantur, ut eos minime malis gentibus ridiculũ atq; prodigiũ conſtituat: ſed pro ſua pietate miſericordiaq; ab illis liberet. Moyſi deinceps fratriq; ſuo præcepimus, ut in Mezara ſui gentibus domos uerſus orientem cõſtituerent, & in eandem partem orationes funderẽt, dicerentq; bonos ſummum bonum poſſeſſuros. Moyſi deinceps Deum oranti, ut Pharaonẽ ornatu diuitijsq; mũdanæ uitæ donaret, ſuisq; diuitijs repagulũ cordiq; ſigillũ obijceret, ut ſic obſtinaciter erroneus ante mali grauis aduentum nullatenus crederet, inquit Deus, ſe ſuis orationibus rectis reſpõdiſſe, & ne uiã errantiũ inſequeretur iniunxiſſe. Quãdo cũ filijs Iſraël mare tranſiuimus, & Pharaoni, exercituiq; ſuo ob inuidiã et inimicitiã eos inſequẽtibus, ferè ſubmerſionẽ induximus, Pharao iã nõ in aliũ quàm in deũ filioꝝ Iſraël ſe credere cõfeſſus eſt. ¶ Tandẽ ne nunc hucuſq; malefactor & incredulus, hodie tuum corpus liberari, ut ſit poſteris miraculũ, quæris? De noſtris miraculis atq; uirtutibus pauci cogitãt. Nos deinde filijs Iſraël in Aſia locũ optimũ præſtantes, eis bona ſaporiferaq; cõtulimus, nullã eis niſi præmunitis et caſtigatis cõtrarietatẽ inferẽtes, et eorundẽ in ſæculo futuro poſt ſcientiã datã cõtrarietates diſcutiemus. Si de mandatis tibi miſſis quicq; dubitas, anteceſſoꝝ tuoꝝ lectiones perlegendo, ueritatẽ tibi miſſam agnoſces, ne ſis ambiguus, nunc negãs, nũc affirmãs. Oĩs cm̃ noſtris præceptis cõtradicens, perdendis annumerabit̃: nec quis ſuper ſe dei uerba firmãs, ante grauiſſimoꝝ maloꝝ aduentũ credet, licet oĩa mundi miracula uideat. Adhuc nulli uillaꝝ, niſi tantũ gẽti bonæ, ſua fides interitũ ſurripuit: Ei uero huius mundi dedecus ob fidẽ ſuã auferẽtes, uſq; ad terminum nõ à nobis in antea poſitum promouimus. Si Deus ipſe uellet, omnes terræni ſimul crederent. An tu gentes ad fidem & credulitatem cogere ſtudes? niſi Deo uolente, nemo credere poterit; qui malos & indiſcretos in ſua ſordicie dimittit. ¶ Conſtat euidenter, nil cœleſtium ſeu terreſtrium, nec miracula ſeu uirtutes incredulis quicquam proficere poſſe, qui ſuoꝝ anteceſſorum

Moyſes et Aaron.

Magica Deo inimica.

Fabulæ Iudaicæ de magis Aegypti, & Pharaone.

Soli Niniuitæ per Ionã conuerſi, malum eis impendens effugerunt.

Cur igitur gladio perſecutus es, & alios id facere docuiſti

ceſſorum

ceſſorum dies euentusꝗ conſimiles,nil aliud expectant. Expectent igitur, & ego deinceps, ut nos decet, noſtros nuncios cum credentibus illis ſaluabimus. Ab eis,quibus huius legis ineſt ambiguitas,ego diſſentiens,non adoro,quos ipſi: ſed unum Deum ſolum,qui nobis omnibus mortem inducturus,me conuertens ad legem rectam credentem fecit,prohibens me,participes, & aliquid loco Dei nec officere nec iuuare potens, adorare : cuius bonum munus nullus auferre poterit , quin pro ſuo uelle cuilibet accidet. Malum nemo niſi ipſo præmonſtrante prænoſcere poterit.Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiſcentibus oſtendit, cuius obſeruatio ſalutem obſeruantibus generat,error quidem detrimentum. Vobis itaꝗ caue te,quoniam ego non ſemper ueſter cuſtos exiſtam.Tu quoꝗ ſuper te cælitus miſſum ſequere,& ſuſtine,uſꝗ quo Deus iudex optimus dijudicet.

Machumet ex pagano cõuerſus ad fidẽ,qui nõ ſemel dicit infideles non conuerti.

AZOARA XXI.

Alcorano eloquentiam arrogat.

HVius uoluminis quàm optime à ſapientiſſimo & eloquentiſſimo cõpoſiti,diſcernentis & caſtigãtis uerba, me inde caſtigatore manifeſto, promptoꝗ,uobis perſuadent, ut non niſi Deum unum inuocetis,& ab ipſo ueniam & miſericordiam poſtuletis. Ille etenim exoratus,uſꝗ ad terminũ prædeſtinatũ uobis hic ſæculi proſperitatẽ,deinceps cuiꝗ ſcilicet ſuũ meritum tribuet.Sin aũt,ſuper uos ad Deum omnipotentẽ redituros,qui ueſtræ uocis cordisꝗ uariã diſſonantiã uobis inhærẽtem perſpicit,diei magnæ malum proijciemus.Deus quidem cœlum & terrã ſex diebus perficiens,cuius ſuper aquas ſedes prius extiterat,& à quo ſolũ omnis creatura uictũ accipit, qui rerũ omniũ loca præſentia futuraꝗ dinoſcit, uos in terra cõſtituit, ut quis ueſtri melius operaretur,agnoſcat. Si poſt mortẽ eos reſurrecturos dixeris, hic nihil niſi fantaſiã & incantationẽ manifeſtã eſſe perhibebũt:dicũtꝗ,me nequaꝗ potentẽ illis malũ immittere,cũ illis euentũ uſque ad determinatã horã differo.Sed ſciat omnis,hoc procaciter futurũ eſſe, licet increduli hoc derideant,& ulterius nunꝗ auferendum: Si poſt bonum à nobis eis datũ,eius ſubtractionẽ ſeu malum ingeſſerimus,hoc eos ad incredulitatẽ & cor malũ diuerget. Si poſt malũ habitũ,bonum eis per nos acciderit,gaudẽtes oſtentant,à ſe peccata ſua recedere,exceptis patientibus atꝗ beneficis,qui ueniã plenũꝗ gaudiũ ſunt habituri. Sed fortaſſis tuo cordi tædioſum atꝗ difficile uidebitur,cũcta præcepta noſtra patefacere. Vnde quærẽt cæteri,an tibi datus ſit theſaurus cœlitus,an angelorũ aduẽtus? Tuũ aũt nõ eſt,niſi tantũ iniuncta tibi illis nunciare,Deo oĩm cognitore. Dicẽtes hoc à te fuiſſe cõpoſitũ, tales decẽ azoaras quolibet aduocato,niſi ſolo Deo,afferãt, ut ſic ſuũ dictũ probẽt eſſe poſſibile: Sin aũt, hinc diuinæ ſapiẽtiæ poſitũ eſſe cõfirmẽt. An creditis in Deũ,præter quẽ nõ eſt alius? Omni quidẽ uitã iſtã,huiusꝗ ſæculi decorẽ diligenti,facta ſua nõ minuẽdo,præmiũ hic perſoluemus: ſed in ſæculo futuro nullũ bonũ pro factis ſuis recepturus, nil præter ignis feruorẽ habebit. Oẽs aũt Dei recto procedẽtes tramite,per teſtes cõfirmato,qua lis eſt lex Moyſis, iã præmiſſa docens, & condonans credentibus illi, bonũ poſſidebit. Incredulus autem,& deuius,ignẽ. De ueritate præceptorũ eorũ tibi miſſorum,quanꝗ plures nõ credant,tu nullatenus hæſites. Imponentes Deo mendaciũ,ſicut peſſimi,à pietate dilectioneꝗ diuina repellũtur. Quis enim illis eſt deterior? Incredulis ſemper,atꝗ fidem uiamꝗ Dei ſponte linquẽtibus,in ſæculo futuro malũ,nullo ſubueniẽte uindice,duplicabit,quia nec audire nec uidere poterunt.¶ Qui ſuas animas hic operando,& uerbis

De origine rerum opinio.

Reſurrectioni mortuorũ cõtradicentes.

Simplex credulitas requiritur.

Antè prouocauit ad unius Azoare compoſitionẽ: nũc ad decem, forte conditionẽ aſpernatus.

Malorũ proſperitas nõ eſt felicitas uera.

errando

errando perdunt, ueraciter ſæculo futuro perdentur: Credentes autem, & benefacientes, & ad Deum ſe cōuertentes, paradiſo perſeuerabunt. Horum quidem membrorum eſt aſſimilatio, quaſi cæci & ſurdi, ac uidentis & audientis. An hæc æqualia & ſimilia memoratis? Noë quidem iam ſuæ genti caſtigatorem, clarumq; doctorem cum præceptis noſtris miſimus: quo perſuadente, ut unum ſolum Deum inuocarent, quoniam eis magnæ diei malum futurum timebat, eorum plurima pars incredula dixit: Te quidem nō aliud quàm hominem, ſicut nos, nec plus quàm nos ſublimatum, nec alios quàm noſtri deteriores, nulliusq; conſilij te ſequi uidentes, te mendacem opinamur. Inquit ille: Ego forſan uiam Dei rectam per ſuam miſericordiam mihi datam proficiſcor, quod uos cæci minime perſpicitis. An uero nolentes ad eam cogemur? A uobis quidem inde nullam, ſed à Deo ſolo mercedem expecto. Vnde nequaquam credentes, quomodo Deo counientur? Sed uos brutos & inſcitos à me repello. Quis enim à Dei uindicta me tueretur, ſi bonos homines reijcerem? An nulla memoria ſolidati eſtis? ¶ Nec apud me theſaurū Dei depoſitum, nec me angelum eſſe, nec Deum non daturum illis bonum, quos uos irridetis, quoniam ſuorum ſcit arcana cordium, nunquam perhibebo: quoniam malis annumerarer. Illi quidem indignantes reſponderunt: Hoc nimia diſceptatio terminetur: tuq; pollicita uirtuoſa mirandaq;, ſi uerax es, perfice. Dixit Noë: Nullus præter Deum ſi ſibi placuerit, cum his uirtutibus ueniet. Qui ſi uos uiam malam aberrare fecerit, cum ipſe ſit Deus ueſter, ad quem omnium fiet reditus, nec meum conſilium, nec ammonitio prodeſſe poterit, cum iam etiam impotentes ſtupidiq; ſitis uos. Deinceps præcipientes Noë, ne contriſtaretur nimium pro factis humanis, eo quod plures fidem iam adepti minime crederent, ut arcam iuſſu præceptoq; noſtro non præmuniens incredulos & malos, ut ſummergerentur, fabricaret, iniunximus. Ipſe itaq; parens, maiori ſuæ gentis portioni ridiculum inde facienti dixit: Vos illudentes me, ego quidem irridebo, uidebimusq; malefactorem, & cui dedecus perpetuum incumbet. Ipſe quidem ammonitione noſtra, omnium rerum duo parilia, cum mandati noſtri ſignum, aqua uidelicet emergens decannos apparuit, in arca repoſuit, omnibus pereuntibus præter admodum paucos, cum eo credentes in Deum.

Fidelium & infidelium collatio,

Noe diluuio ſuperſtes memoratur, fabulis admixtis.

¶ Noë cum Dei nomine, per quem motum atq; ſtationem habebat, arca eū per montes quaſi per undas uehens, in ipſam conſcendens, filium ſuum in alia parte ſtantem aduocans ait: Fili, nobiſcum equita, nec ſis ulterius incredulus. Qui reſpondens ait: Ad montem, qui ab hac aqua me proteget, ego proficiſcar. Cui Noë: Niſi cui Deus miſericordiam fecerit, nihil omnium rerum hodie ſaluari poterit. Eos ita colloquentes, interueniens unda diſgregauit. Nobis tunc imperantibus terræ, ut aquā emitteret, cœloq; ut pluuiam demitteret, facta eſt Dei mandato aquarum congregatio, montes ipſos tranſcendens. Me imperante incredulis, ut ſe remouerent, inquit Noë: O Deus, omnium ſapientum doctor, cuius omne mādatum eſt ueraciſſimum, præcipe de mea gente meum filium eſſe. Cui Deus ſic reſpondit: Tuus filius minime de tua gente dicentibus, quia nequam eſt atq; peruerſus, nec tu quicquā à te neſcitum ulterius à me poſtules. Te brutum enim & inſcitū eſſe nolo. Dixit itaq; Noë: Tibi Deus me commendo, uouens me nil perſcrutaturum, quod ſcire non debeam: Et nunc ſupplici uoto precans, ut ueniam et miſericordiam, ne ſim perditus, facias. Noë rurſum finito diluuio diximus,

Curioſitas Noe à Deo caſtigatur.

Aliter quàm Gen. 8. & 9.

Cum ſalute tuorumque ſaluatione deſcēde, ſitq́ꝫ ſuper te gentemque tuam multiplicatio magna. Erit autem hic tua gens, terras diuitiasq́ꝫ poſſidens & iudicans, uſqꝫquo malum item magnum illis immittemus. Hæc ſunt Dei ſecreta, quæ ante tempus hoc à te genteq́ꝫ tua ſciri non poterant. Tu quidem patienter indura, quia finis eſt timentium Deum.

Imò ante te Moſes rectiſſimè iſta perſcripſerat.

Haath & Huth, ut ſuprà.

Genti quoq́ꝫ Haath frater ſuus Huth ita perſuadet: O gens Deum inuoca, quem, non alium, deum habetis, quæ nunc es ſolum falſitatis prolatrix. ¶ Ob iſtud à ſolo Deo mercedem, non à uobis, cum ſitis indiſcreti & inſcij, poſtulo, Deum ſupplici uoto precamini, ut uobis peccata ueſtra dimittat, & imbrium abundantiam inducat, ueſtriſq́ꝫ uiribus inde accumulet, ne poſt fidem adeptam ſitis unquā increduli. Reſponderunt: O Huth, nos quidem pro uerbis tuis quibus nō credimus, minime refutabimus quod adoramus, cum tu nequaquam cum miraculis & uirtutibus accedis. Opinamur enim aliquem eorum, quem adoramus, tibi plurimum nocuiſſe. Quibus ipſe Deum teſtor, me liberum ab illis quos adoratis exiſtere, & omnium expertem, niſi tantum ſolius dei, qui eſt dominus meus & ueſter, cui omnis mundana creatura ſubiugatur: Ipſiusq́ꝫ eſt omnis uirtus uiaq́ꝫ recta. Unde uos mihi commendato ipſi deo, pro ueſtra facultate potentiaq́ꝫ nullatenus me præmunientes nocete. Si cōuerti nolueritis, poſt dei præcepta nobis applicata dictaq́ꝫ, alios ueſtri uicarios in terra cōſtituet Reus omniū cuſtos: nec uos ei nocere poteritis. Huth quidem, ipſiq́ꝫ credentes, à magno malo noſtra pietate ſubueniente proteximus. Homines uero Haath ſuo † legato reſiſtentes, & contradicentes, mādata grauiū hominū atq́ꝫ mendaciū ſecuti, ob incredulitatē ſuā repulſam hic, ſæculoq́ꝫ futuro ſortiti ſunt.

† Nuncio Huth.

Schale propheta gentis Themuth.

Gēti quoq́ꝫ Themuth ſuus propheta Schale ſic locutus eſt: O gens Deum, præter quem creatore cares, qui te de terræ limo plaſmauit, uitæq́ꝫ ſpacium in terra tribuit, adora, ueniamq́ꝫ poſtula, pollicēs te nil mali facturam ulterius. Ipſe namq́ꝫ præſens eſt, reſpondere paratus. ¶ O Schale, nos tibi plurimum hucuſq́ꝫ confiſos, ob hoc quod fratres noſtri inuocauerunt, deijcere ſtudes, cum de hoc quod tu nobis prædicas, nos dubitantes ei minime credimus. Reſpōdit ipſe: O gens, unde tibi ſcire cōtigit, utrum rem à Deo mihi ſua pietate datam non imiter? Quis me nō agentem Dei præceptū, cōtra ipſum ruebitur? Vos quidem nil niſi damnum mihi generatis.

Ineptit ſuper camelo.

Hanc Dei camelā pro ſuo modo in terra dei comedere ſinite, nullū ei malum inferentes: Sin autem, in proximo uos malū percutiet. Illis autem eam percutientibus, dixi: Omne placere ueſtrum in domibus ueſtris per triduū efficite. Hic enim terminus uobis indubitanter poſitus eſt. Eo quidem finito, Schale, ſecumq́ꝫ credentes, ab illius diei malo mea pietate ſaluans, hominibus mihi cōtradicentibus à gratia mea repulſis, uidelicet Themuth, ſuisq́ꝫ, malum terræmotus intulimus. Unde facti ſunt quaſi nunquam eſſent.

Abraham ut angelos hoſpites acceperit, exponit: ſed diſcedens à Moſe, Gen. 18

Abraham meis nuncijs ſibi miſſis, gaudiū atque ſalutem afferentibus, uitulum ſaginatum attulit. Sed illis manus ſuas non apporrigentibus, hic ſtupidus & timidus factus eſt. Illi uero dicentes, ſe non niſi ad Loth ſuamq́ꝫ gentē miſſos, ſicq́ꝫ ſolatium & ſecuritatem illi tribuentes, mulieri ſuæ adſtanti ridentiq́ꝫ dixerunt: Iſaac filium paries, unde Iacob orietur. ¶ Hoc à Deo miraculum quomodo fiet, cum ego ſim annoſa, maritusq́ꝫ meus ſenex? Reſpōderunt illi: Hoc quidem minime mirandum, Deo uolente, uobis grato atque benefico, cuius miſericordia munifica ſuper huius domus gentem deſcēdit. Illi ſic gaudij nuncij facti, cum Abram iam facto ſecuro, mitti, nō iracundo,

bonorum

bonorum uerborum credulo, de gente Loth diſceptantes Abraham ammonent, ne cauſam illorum ulterius tractet: Quia Dei mandato malum eis nunc inferetur, nunquam eis auferendum. Eis itaq; deinceps ad Loth uenientibus, dolor & anguſtia cor eius oppreſſerunt. Illis etenim hoſpitatis, uenit gens ſua, ſcelere nefando prius imbuta, perſcrutatum illos. Quam Loth taliter affatus eſt: Has meas filias uobis aptiores & mundiores aſſumite, Deum timentes, nec meos hoſpites dedecoretis, licet nullus ueſtri diſcretus, ſeu legis obſeruator exiſtat. Illi uero reſpondentes, dixerunt: Conſtat quidem apud te, nos minime filiabus potituros, & quid facere uelimus. Quibus ipſe reſpondit: O ſi ſuper uos potentiam obtinerem, uel eſſet adiutor, quem inuocarem. Tunc eruperunt nuncij, dicendo: O Loth, nos ſolius Dei ſumus nuncij, ad quos ipſos applicari minime fas eſt. Tu uero in termino noctis propoſito, aurora uidelicet propinqua, cum tota tua gente, præter tuam mulierem, idem quod cæteri paſſuram, ſurgens diſcede: In proximo namque, poſt horam ſcilicet prænominatam, ſumma deorſum, & infima ſurſum uertemus, & ſuper eos ſilices acutas & luteas pluere faciemus. Sicq; factum eſt.

Gen. 19. Sodomæ ſcelus punitum.

¶ Gentem Madian ſuus propheta Schaibe ſic allocutus eſt: O gens, Deum inuoca, qui, non alius, eſt ueſter Dominus: ipſiusq; præcepto, licet auari ſitis, unde timeo uobis diei futuræ malum, pondus atque menſuram implete, & res cuiuſquam nequaquam uilipendite, nec terras uaſtatum pergite. Quia Dei reſiduum, ſi creditis in ipſum, uobis eſt melius atque commodius: nec ego ueſter cuſtos ſemper exiſtam. Reſponderunt illi: O Schaibe, Præcipis ne nos dimittere, quod patres noſtri inuocauerunt? Es ne mitis, & prouidus, atque diſcretus? Reſpondit ipſe: An ſcire poteſtis, utrum ex parte Dei ſim? Quo mihi uictum bonum præbente, ueſtrum à me diſceſſum minime, ſed mandati diuini uobis per me patefacti perfectionis ſtudium affecto: Quia pro poſſe meo Dei uiam, cui me commendo, & ad quem redibo; uobis patefaciam, & ad eum dirigam, nec uobis difficultatem ſiue moleſtiam mea uerba pariant: ſed Deum precamini, pœnitentiam agendo, pium ueniæq; datorem. Sin autem, uos incurretis paſſiones gentis. Noë, ſeu gentis Huth, ſeu Schale, ſeu Loth, quæ nequaquam multum remota eſt. Illi quidem hæc audientes, dixerunt: O Schaibe, cum tu ſis debilis & ignobilis, te paruum appreciantes, à gente noſtra prorſus eijcimus; nec de tuis præceptis quicquam retinemus. Reſpondit ipſe: Ad meam generoſitatem plus quam Deum ipſum attenditis, omniaq; complectentem poſt terga proijcitis.

Schaibe Madianitarum propheta.

¶ Vos itaque pro modo ueſtro facite, uelut & ego meo, expectantes, & ego, quis ueſtri probabitur mendax; malo dedecoreq; ſuperincumbente. Ipſum itaq; Schaibe, ſuosq; factores, termino ſtatuto liberantes; malos & incredulos ad nihilum redigendo, quaſi nunquam eſſent, ſuas domos funditus diuulſimus. Moyſi quoque cum præcepto noſtro uirtuteq; magna ad Pharaonem gentemq; ſuam miſſo; Pharao reſiſtens, ſuamq; gentem diſtorquens, ipſa uolente, ipſe dux illius in aliud ſæculum, & ignem, locumq; malum effectus eſt. Illis autem in hoc ſæculo repulſam & letum, & in alio malum multimodum patientibus, nos minime nocuimus: ſed ipſi ſuis animabus detrimentum operati ſunt. In mortis quidem articulo, & malorum euentu parum eis profuit, ſed immoderate nocuit, quod Dei loco adorabãt. Omnium quoque uillarum diuina captio grauis eſt, & ineuitabilis. ¶ Hæc

Pharao Moyſen uilipendens à Deo punitus.

quidem ſatis ſunt admiranda, timentibus malum illius diei: quia poſt terminum præſcriptum adueniente, omnium coram Deo fiet congregatio, nec quiſpiam, niſi diuino nutu quid loquetur, ubi felicitas & infortuniũ omne patefiet. Infortunati namq;, niſi quos ipſe Deus uoluerit, omnia ſciens prout uult, ignem gementes ingredientur, quo dum cœlum terraq; durauerint, perſeuerabunt: Et per ſpacium conſimile felices omnes, quos Deus uoluerit, paradiſum obtinebunt. De his qui nihil niſi quod ſui patres adorauerũt, inuocant, nil dubites, quin ſibi partem ſuam abſque diminutione reddamus. Niſi Dei uerbum præſcriptum firmum eſſet, & immutabile, eos qui libro Moyſi contrarietates inferunt, cæterosq; ſimiliter dubitantes, Deus ipſe iam iudicaſſet, omnia ſciens, omnibus ſua reddens opera. Tu igitur te, credentesq; tecum, ſicut nos præcepimus, corrige: nec ſe unquam inde diuertat quiſpiam, cum Deus omnia uideat. ¶ Nolite uos male gerentibus aſſociare: Sin autem, uos comburet ignis, omnis adiutoris expertes. Coram deo in diei capitibus, parteq; noctis, ad peccamina delenda, bonaq; commemoranda, orationes fundite, expectantes mercedem, quam nemini Deus auferet. Si generationum præteritarum, eorum paucorum qui liberati fuerant, quis reſiduus eſſet, ne malum in terra fieret, præciperet. Sed malos, nil niſi ſectam patrum ſuorum ſequi uolentes, Deus ipſe confundit, uillas ſuas peſſundare nolens, ne bonis hominibus iniuriam inferat: quo uolente, tota gens una fieret. Sed inerit ſemper contrarietas, niſi quibus Deus ueniam & miſericordiam fecerit: Cuius uerbum indubitanter complebitur, uidelicet quod infernus de diabolis omnibus & hominibus replebitur. Inibimusq; ſermonem cum omnibus de nunciorum noſtrorum præceptis, ut corda ueſtra firmentur, & in hac re ueritatem, & caſtigamen, atq; memoriam credentibus uideat. Incredulis autem dicito, ueſtra negotia pro modo ueſtro facite, expectantes, & ego mea ſimiliter peragam. ¶ Dei ſunt arcana cœli & terræ, ad quem omnia mandata redeunt. In eum credite, uos commendantes illi, quoniam ipſe factorum ueſtrorum non eſt negligens:

Patrum cacozeli.

Homines erudiantur per Machumet.

Sodalitiũ malorum cauere iubet.

Orationes.

Damnatorum multitudo.

AZOARA XXII.

Libri Alchoran Arabice facti, ſpe noſtræ conuerſionis atq; ſcientiæ res diſcernentis, hæc ſuut manifeſta. Nunc autem omnium uerborum tibi miſſorum pulcherrimũ enarrabo ijs, qui prius negligẽtes atq; ſecordes extiterant. Quãdo Ioſeph patri ſuo retulit, ſe uidiſſe XI. ſtellas, & ſolem & lunam, ſe illi humiliãtes, inquit pater: fili, ſomnium hoc fratribus tuis ne reueles, ne per inuidiam tibi quicquam moleſtiæ machinentur, diabolo ſuggerente, hoſte manifeſto totius humani generis. Deus quidem ſapiens & excelſus te uerborum expoſitionem docebit, te bono replẽs, & ſuper gentem Iacob patresq; ſuos te ſublimabit. Audiant omnes, quid mirabile Ioſeph fratribus ſuis contigit. Fratres enim percipientes nimiam dilectionem paternam in Ioſeph, dixerunt: Cum eum ſolum pater plus diligit, quàm nos gentem immenſam, ueraciter errat. Nos igitur eum interficiamus, aut è terra proijciamus. Sicq; fiet pater deinceps nobis mitis & hilaris, & nos in eum boni. Eorum autem quidam eius mortem diſſuadens, inquit: Non perimatur Ioſeph, ſed in ciſternam, ſi uelitis, dimittatur, ut aliquis euntium uel redeuntium eum inueniens, hinc auferat. ¶ Fratres huius rei ſtudioſi, patrem ſuum ſic affati ſunt. Quare Ioſeph, cum eum ſumme diligimus, nobis nunquam committis? In craſtinum nobiſcum, paſtum mittatur, & nos illius

Res Ioſephi ex Gen. cap. 37. &c. deprauatè replicat.

fideles

fideles cuſtodes erimus. Mane itaq; facto, in eorum exitu inquit pater: Doleo te illos comitari. Timeo namq;, quod lupi rapaces, te cum ſis inſcius & negligens, deuorabunt. Cui fratres reſponderunt: Si lupus eum comederit, nos genti perditæ connumeremur. Eo itaque illos comitante, conſilio ponendi eum in ciſternam omnes adhæſerunt. Nos tamen mandatum patri, unde percipiat iſtud, interim miſimus: ſed ipſe tum negligens ipſius, tum inſcius, remanſit. Fratres crepuſculo lachrymando redeuntes, in huiuſmodi uocem eruperunt: O pater, Ioſeph noſtræ fidei traditum, cum noſtro pecore relictum lupus deuorauit. Et argumentum inde, interulã ſuam falsò cruentatam, afferunt, dicentes: Ecce pater argumentum cędis uerax, tu licet nobis fidem minime adhibeas. Pater reſpondens, inquit: Vos quidem hoc factum in corde ueſtro uoluiſtis: ſed ego patienter atq; † formoſe ſuſtinebo, & Deum adiutorem in hoc, quod uos dicitis, habebo. Viatoribus uenientibus, & ſuum clientem ad aquam hauriendam mittentibus illis, ipſe bonũ retulit nuncium dicens: Ecce puer hic captiuus eſt. Fratres uero ſui dicentes, eum ſuum captiuum eſſe, eum pro precio modico, uidelicet pro nummorum numero certo uendiderunt, ſibimet ipſis malefacientes. ¶ Emptor ſuus de Mezara, ſuę præcepit mulieri, ut eum diligenter & honorifice ſuſciperet. Sperabat enim illum filium ſuum adoptiuum, aliterúe ſibi commodum futurum. Ita Ioſeph in terram duximus, adiuuantes eum in omnibus ſuis negotijs, quanquam paucis id ſcientibus, ut uerborum expoſitor optimus efficeretur: Ipſiq; iuueni facto, ſapiẽtiam attulimus. Sic enim boni promerentur. Mulier autem prædicta ipſum in thalamo ſuo repertum, oſtium claudens precata eſt, ut ſecum cõcumbere non reſpueret. Cui ipſe dixit: Nolit Deus, me lædere dominum meum, mihi benefacientem: ſeu Deũ, malos nõ exaudientem. Ferè tamen utriuſq; conſenſus affuit, anteq; Deus illi, quoniam de noſtra gẽte pura fuerat, rationem incluſit, quæ maliciã illã penitus diuertit. Ipſum itaq; fugientẽ mulier inſecuta eſt, quę manũ ſuã inijciens camiſiæ ſuæ, retrorupit eam. Quo facto, domino ſuo ad oſtiũ facti ſunt obuiã. Illa quidẽ prius in uocẽ erumpẽs, inquit: Quid meretur, tale quid à me petẽs, niſi carcerem, malũue graue? Ille uero dixit: Ipſamet me precata eſt. Ad hanc rem diſcutiendã homines, illius mulieris aduocati iudices cõijciebãt, hoc apparere uerũ, illumq; mẽdacem cõuinci, ſi camiſiæ pars anterior rumperetur: omnia uero conuerſò iudicari, parte poſteriori rupta. Illi deinceps rupturam antè perſpicientes, perhibebãt hoc de fœmineis artibus eſſe, quę maximæ ſunt: perſuadentq; Ioſeph, ut ab illa re ſe diuerteret: mulieri aũt, ut ueniã, quoniã errauit, poſtularet. Hinc inter mulieres ciuitatis crebra cõfabulatio nata eſt, dicẽtes: En en illius ſublimis atq; prę́lati mulier, ſuũ ſeruiẽtem diligens, eius concubitum precata eſt: Et ſic eorum uterq; uiã erroneã ingreſſus eſt. ¶ Illa uero huiuſmodi rumorum uentilationem percipiens, condoluit, illaſq; mulieres adduci præcepit. Eis quidem lectiſternia, ut accumberent præparauit, & earum cuiq; cultro dato, Ioſeph coram uenire fecit. Quo uiſo, omnes menſtruatæ ſunt, & ſibi quoq; manum ſuam ſecuit. Eis itaq; dicentibus, nolle Deum illum hominem eſſe, ſed de melioribus & clarioribus angelis, illa reſpondit: Hic eſt, unde me redarguitis, qui me eius precantem concubitum non exaudiuit. Et ſi meum mandatum cõplere noluerit, ipſum incarcerabo, & ad infimorum menſurã reprimã. Ille quidẽ hoc audiens, inquit: O Deus, illum carcerem malo, quàm precantẽ me. Sed niſi

† Formoſe pro moderatè, ut alibi etiam.

Artes fœminea.

O fœdum & obſcœnum prophetam.

ſuas artes à me diuerteris,forſan ego brutus effectus cum ea peccabo. Deus quidem eum exaudiens, qui eſt omnium conditor & auditor,artes ab eoſemouit. Re manifeſtè percepta,ut uiſum eſt eis huncuſqȝ ad horam certam incarcerandum,duo cum eo iuuenes in carcerem detruſi ſunt. Quorum alter deinceps dicens,ſibi uideri ſe uinum expreſſiſſe, alter uero ſe panem ſuper caput portare,unde aues comedebant,precati ſunt Ioſeph,ut ipſe ſe bonũ probans,quid illa uerba prętenderent,diligenter exponeret.Ipſe autem eos certiores,ſibiqȝ magis credentes facere intendens inquit: Non dabitur uobis quid ad comedendum, quin ante ſuum aduentum ſuã expoſitionem ediſſeram.Hoc enim me Deus docuit.Quoniã gentẽ nec in Deum,nec alij ſęculo credentem,dimittendo,ſectam patrum meorum ſecutus ſum,ſcilicet Abraham,Iſaac,ac Iſmaël atqȝ Iacob: nec cuiqȝ noſtrũ accidit, ut Deo ſociũ ſtatueremus. Hæc eſt enim eius ſuper nos uoluntas. Sed plures hominum ingrati ſunt. Vos mei carceris ſocij percunctor,an deos diſgregatos meliores, an unum ſolum Deum omnipotentem & uirtuoſum eſſe dicitis? Vos autem nihil niſi nomina à uobis patribuſqȝ ueſtris præſcripta, cum quibus Deus,cuius ſolius ſunt iudicia,qui ſe ſolum adorari præcepit, nullas uirtutes poſuit,inuocatis:legem uero à Deo ſancitam plures neſciunt. ¶ Sit hoc quidem conſtans atqȝ manifeſtum cordibus ueſtris,quod alter ueſtri,domini ſui pincerna ſtatuetur: alter uero ſuſpendetur,de cuius capite comedent aues. Ita ſibi ſuis patefactis ſomnijs,ei quem liberandum agnouit, inquit,

Ioſeph nouem annis in carcere incluſus: quia ſe commendans pincernæ, Deum non nominauit.

Me nominando,tuo domino notifica.Sed quoniam diabolo ſuggerente,hęc iniungendo Deum nominare oblitus eſt,in carcere nouem annorum ſpacio moratus eſt. Tunc rex per ſomnium uidens ſeptem uaccas macilentas deuorare ſeptem pingues,ſeptemqȝ ſpicas ſiccas conſumere VII. uirides,hominibus ſuis cõuocatis,ut ſuum exponerent ſomniũ, ſi ſcirent,iniunxit. Illi quidem cõfitentes,ſe talium expoſitionũ ignaros,hoc inſomnium eſſe putabant. Tunc tandem à carcere liberatus,ad memoriã ductus,inquit:Si ad Ioſeph ueridicum me miſeris,uerã hic tibi expoſitionẽ referã. Ad Ioſeph itaqȝ nuncij trãſmiſſi,ſomnij ſibi reuelati uerã expoſitionẽ inde requirunt,ne rex ulterius inde ſollicitet. Dixit Ioſeph:Septẽ annis cõtinuis ſemina terræ cõmittite,indeqȝ ſpicarũ collectarum minimã portionem comedite,cæteraſqȝ ſpicas cõſeruate.Septem enim anni graues ſuccedent,cõſumpturi prius ſeruata,niſi modicũ à uobis reſeruatum. His ſuperueniet annus hominum penuriam alleuiaturus, fructus & uuas laturus, quibus hominũ multi liberabũtur.Hac expoſitione corã domino recitata,eum adduci ante ſe præcepit. Ipſe uero nunciũ uenientem,ad dominum redire fecit, ut ſciſcitaret,cur prędictæ mulieres manus ſuas ſic ſecabant: quarum artes Deus ipſe dinoſcit.

Non rex fuit, ſed regius præfectus.

¶ Domino quęrente,quid habebant,quãdo Ioſeph cõcubitum poſtulabãt: per Deum iurando cõfirmabant,ſe mali in eo nihil percepiſſe. Tandẽqȝ regis mulier inquit: Ad ueritatis euidẽtiam,me precatã eius coitũ,eumqȝ recuſaſſe confiteor:Huiuſqȝ ſecreti ipſe uerax eſt teſtis,& Deus,mendaces abhorrens. Nec ego quidem nego,animam hominis malorum ſtudioſam eſſe: Sed Deus pius ueniæqȝ dator,mihi miſericordiam largitus eſt. Tunc rex eũ adduci iuſſit,ut ſuus ſeruiens efficeretur.Illum igitur adductum alloquens, eum coram omnibus prælatum & ſublimatum, fidelem ſibi ſeruientem effecit. Quem Ioſeph ſic affatus eſt:Pone me cuſtodem atque ſcientem ſuper omnia granaria,atque depoſita regni tui: Et ego ſingula more boni cuſto-

dis tractabo. Ita Ioſeph terram, quo uelle ſuum impleret, præbuimus, qui cuilibet electo miſericordiam utriuſq; ſæculi largimur, nulli bonum opus auferentes. Omnes quidem credentes, atq; timentes alius ſæculi, miſericordiam præferunt. Deinceps ſuos ad ſe fratres uenientes, non cognoſcentes eum, Ioſeph optime nouit. Qui ipſis diſcedentibus cum illo, propter quod uenerant, iniunxit, ut fratrem ſuum ex paterno ſanguine ſecum redeuntes adducerent. Sin autem, ulterius non accederent, uelut nihil habituri, perſuaſione dicens: Nonne uobis menſuram optimam, & pro leui precio tribui? Illis itaq; pollicentibus, ſe patrem ſuum exoraturos, ut id in actum ducant, clientibus ſuis Ioſeph præcepit, in eorum ſarcinis ſuam reponere pecuniam: ut ipſa reperta, facto reditu, domum libentius & feſtinantius redirent. Ipſi igitur ad patrem reuerſi, ſic eum allocuti ſunt: Nobis interdicuntur reditus atq; menſura, niſi fratrem noſtrum adduxerimus. Eum itaque nobiſcum mitte, noſtræ tutelæ fideiq; commiſſum. Vnde pater indignans, ait: An eum, ſicut fratrem ſuum, ueſtræ comittam cuſtodiæ? Deus quidem piorum pijſſimus, melior cuſtos adhibetur. Poſt ſarcinarum apertionem, deinceps ſua reperta pecunia patrem lætificant, eam ſibi redditam oſtendendo. Eoq; ſic hilarato, fratrem ſuum ſecum ductum exorant, affirmantes ſe propter eum cameli ſarcinam ſumpturos, & eum inſuper ueraciter reducturos. Pater quidem aſſerit, eum minime tradendum illis, niſi prius ex parte Dei † reductus firmitate ſumpta, niſi quis eis uim uel iniuriam inferret. Firmitatis itaque fœdere ſumpto, Deo cunctorum cuſtode, pater illos ammonens, inquit: O filij, per portas uarias minime, per unam ingreſſum facite. Ego quidem, cum Dei ſolius omnia ſint iudicia, cuius tutelæ me commendo, cuius præſidio omnes boni ſubiacent: ſi quid ipſius nutu uobis accidat, depellere nequibo. Ipſi pro paterna diſpoſitione portas ingreſſi, nihil moleſtiæ ſenſerunt. Animo uero Iacob inerat ſollicitudo pro dogmate noſtro, cuius ipſe teſtis eſt, quanquam pluribus inſcijs. Ioſeph deinceps fratri ſuo ſibi præſentato, ſe ſuum fratrem eſſe reuelabit, prohibens ne cuiquam hoc reuelaret, & ne de factis fraternis multum curaret. Emptione facta, illis diſcedentibus, in ſui germani ſarcina uas regium repoſuit, edictoq; facto, miſſiſq; perſcrutatoribus, illis ſumptis inquit: Vos uiri latrones. ¶ Reſponderunt, Quid quæritis? Dixit Ioſeph, Vas regium: quod quiſquis attulerit mihi, ſui cameli ſarcinam accipiat, & inſuper illi benefaciam. Illi uero reſponderunt, adſciſcentes præſentium teſtimonium, ſe nec cauſa terram prædandi aduenniſſe, nec latrones exiſtere. Iſtiſq; querentibus, Quid meretur, in cuius ſarcina repoſitum fuerit, ſi mendaces eſſent, cæteriſq; permittentibus quamuis aliquid exigeret. Tūc omnibus ſarcinis perſcrutatis, deinde in germani ſui ſarcina repertum eſt. Ita Ioſeph artem ſumendi fratrē ſuum patefeci, exaltans ſingulos pro uelle meo, & ſapientem ſapienti præferens. Adſtantes quidem, illos increpando dixerunt: non mirandum, ſi furtum fecerint, qui prius ſimiliter fratrem ſuum ſubduxerūt. Ioſeph hoc quidem uerbum intrinſecus amplectente, nec inde quicquam proferente, reſponderūt: Vos deteriores eſtis, ueſtrumq; ſermonem Deus agnoſcit. Et ad Ioſeph conuerſi, ſic fati ſunt: Domine, cum tu uir bonus & iuſtus uidearis, loco ſui quempiam noſtrum accipe. Adhuc enim illi pater ſenex ſuperſtes eſt. Quibus ille reſpōdit: Nolit Deus, nos quenquam niſi latronem ſumere. Sic em̄ iniuriā faceremus. Fratribus itaq; liberatis, & de retēti nullo reditu-

Gen. 42. &c.

†Reductus nomē ut reditum.

certis,maior eorum conquerens dixit : Nonne ſcitis,nos patri ex parte Dei confirmaſſe,ſui reductum filij:qui de Ioſeph opus cõſimile perpetrauimus? Terram nullatenus ingrediar, uſq; quo ueniam à patre, reditusq; præceptũ habere merear:Aut Deus ſuum inde iudicium faciat. ¶ Ad patrem reuertite,dicentes : pater,tuus filius furtum perpetrauit,prout nobis uiſum eſt, ſecretum & occultum,inde neſcientibus. Nos quidem nil niſi uerum dicere,tum uilla apud quam fuimus,tum cohors nobiſcum rediens interrogata, teſtis aderit. Pater igitur hoc audito, dixit:Cordibus ueſtris ſecreta reprimitis. Ego quidem pulchre patiar, uſq; Deus ſapientiſſimus illos ambos forſan reducet. Et de Ioſeph conquerendo,& illum aſſiduè nominãdo,lachrymarum emanatione iugi oculi albugine uelati,ipſeq; miſer factus eſt.quẽ ſui filij interrogabant: An Ioſeph uſq; ad amentiam mortemúe tuam nominare non deſines? Quibus ipſe: Soli Deo meam querimoniam facio,à quo uobis ignorata percipio. Sed uos obſecro filij,ut rumores de Ioſeph fratreq; ſuo nullatenus deſperantes (increduli namq; ſoli deſperati ſunt) perſcrutatum proficiſcamini. Tertio itaq; profectis,& ad Ioſeph peruenientibus,dicendo: O uir ſublimis,nobis malum & gente noſtra perpeſſis, pecunia minutis menſuram adauge,dando beneficium.Benefici namq; Deo grati ſunt. Ipſe reſpondit: Vtrum facti ueſtri de Ioſeph memores eſtis,an obliti? Reſponderunt: Tune es ille Ioſeph? Inquit: Sum,& hic eſt frater meus. Iamq; Deus ſuam in uobis operatus eſt miſericordiam: qui nunquam ſuum meritum aufert timenti,& benefacienti,ac perſeueranti. ¶ Demum ſui fratres confeſſi ſunt,eum ſuper illos ſublimatum,& ſe quàm longius aberraſſe.Ipſe uero conſolans eos, dixit: Nolite contriſtari,nec dolore tabeſcere. Hodie namq; Deus,ueniæ largitor optimus,uobis ueniam præbebit. Hanc meam camiſiam patri noſtro ferentes,in eius faciem,ut lumen percipiat,proijcite, & cum omni familia ueſtra huc redite.Iam cohorte proficiſcente,pater ſuus inquit:Odorem Ioſeph filij mei ego ſentio:quã quam uos minime mihi creditis. Cui adſtantes,dixerunt:Adhuc ſenectutis errore deliras. Sed gaudij nuncio ueniente, ipſoq; uiſum per camiſiã in faciem proiectã recuperante, dixit ipſe:Nõne me de Deo ſcire uobis neſcita firmaui? Reſponderũt:O pater, dimitte nobis peccata,quoniã errauimus. Quibus ipſe pollicetur:Deũ ueniæ miſericordięq; datorẽ ego precabor,ut uobis ueniã largiatur.Eis deinceps omnibus ad Ioſeph proficiſcentibus, parẽtibus ſuis ab eo honorifice ſuſceptis,inquit:Mezarã introite,totius,Deo propitiante,timoris expertes futuri. Eiſq; ſuper ſedem ſuã exaltatis,omnes corã eo humiles ſe reddebãt. Hoc facto patrem ſuũ affatus eſt:O pater,præteriti ſomnij hęc eſt expoſitio, à Deo iam uerificata,qui mihi benefaciens,è carcere liberauit,& uos ad me duxit,poſt diabolicã cõmixtionem inter me fratreſq; meos.Ille nãq; ſapiẽs, omnia perſpicaciter & facile penetrat. ¶ O Deus cœli terræq; cõditor,qui mihi poteſtatem dediſti,& uerborũ expoſitionem docuiſti,hic,ſæculoq; futuro tibi me cõmendo,tuq; perfice me fide perſeuerãtem mori, & deinceps bonis aſſocia. Iſtud tibi uerbum ſecretũ cõmitto,qui nequaq; intereras illis res ſuas cõgregantibus,qui te decipere nitebãtur.Licet enim omnia perpetrares,tota gẽs tibi nequaquam crederet. Tu uero precium nullum eos poſtula,niſi tantum,quod memores exiſtant, perpendentes uniuerſa cœli terræq; tranſitoria eſſe. Eorum tamen pars plurima minime credit, ſed à fide ſe nequiter diuertit, præter conſtantes & firmos,non timens,quid mali illis

Ex recitata hiſtoria Ioſephi,fidem ſibi cõciliare ſtolidè nititur.

à Deo

à Deo futurum, nec aduentum illius horę improuiſę, Deum quidem ſolum adorare, ſuiſq; præceptis † adhærere, ut ego meiq; ſequaces facimus. Non enim ſum incredulus. Recta uia recte cenſetur. Ante te quidem prophetas miſimus, ut hominibus de uilla prædicarent, & quis ſuorum anteceſſorum finis eſſet, edocerent, & patefacerent, aliam curiam timentibus Deum meliorem exiſtere. Sed nos ueſtrã inſcitiam nequaq; reliquiſtis. Vnde illis tandem deſperantibus, & omnes eſſe contradicturos opinantibus, nos uindictã noſtram ſumpſimus ab illis malis, nunq; malum oblaturi, noſtris amicis liberatis atq; ſaluatis. ¶ Hæc quidẽ prædicta timentibus Deũ maxime mirãda ſunt. Hic enim ſermo nõ eſt ficticius, ſed cõfirmans atq; corroborans quod ueſtris ineſt manibus, omnia diſcernens, & uiã rectã credentibus patefaciẽs.

† Vel comparere.

AZOARA XXIII.

HVius uoluminis præcepta, & cætera tibi cœlitus miſſa, licet pars plurima maneat incredula, ueraciſſima ſunt. Deus cœlum, columnis uiſibilibus minime fulcitum, extulit. Et deinceps ipſe thronũm aſcendens, ſolem & lunam ad terminum ſtatutum promoueri iuſſit: rerumq; prouiſor, diſcretionem uobis immiſit, qua ueſtrum reditum futurum ad Deum perpendatis. Ipſe quoq; terram extendens, in ea montes & aquas & omnium arborum duo parilia, hortos item & uineas, ac meſſes & palmas, tum ſingulorum fœtum, tum uarios parturientes, pomoſq; diſſimiles diſpoſuit, noctẽq; diem ſuccedere præcepit, quæ cuncta ſapientibus atq; diſcretis manifeſta ſunt miracula. Omnis autem admirans illa, maximè uerba ſic dicentium admiretur: Nos terra facti, quomodo rurſum efficiemur homines? Hoc dicentes, in Deum minime credunt. Vnde plus ad malum quàm ad bonum proni, colla cathenati grauiter in igne perſeuerabunt. Deus tamen, cuius finis grauis eſt, mala quibus uult ignoſcit. Sed iam bono cœlitus miſſo, dicent increduli: Si Dei præcepta illis mitterentur, tuum quidem eſt ſolum applicare mandatum. Deus quidem ſapiens & immenſus, fœtum omnis fœminæ, uel quid addat ſeu minuat, agnoſcens, cum apud eum ſit omnium rerũ menſura, cunctorumq; ſecretorum noticia, ſcit quid cuiq; gentium facturus ſit. ¶ Vnum eſt apud Deum & æquale, ſiue corde ſeu uoce quis loquatur, & ſeu die an nocte faciat. Ipſe namq; cuſtodes omnium factorum ante manus & retrorſum apponit, nemini malum faciens, priuſq; ipſe ſuę detrimentum animæ faciat. Quo cuiq; nocere uolente, nemo tueri uel prodeſſe poterit, ad quẽ omnium erit reditus. Ille corruſcationes & fulgura, & nubes immẽſas, unde timore atq; ſpe trepidatis, producit, ſuãq; gratiã tũc pro metu tonitruis & angelis poſtulãtibus fulgura, quibuſcũq; uult, immittit. Iſti tamen increduli in Deum ratiocinanẽ, cuius artes arduæ ſunt, & quẽ ſolũ adorare æquũ eſt & iuſtũ. Aliud enim quàm ipſum adorantes, erronei ſunt, nullũ reſponſum recepturi. Deum quidem uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, tum ſponte tum ui ueraciter adorant. Vmbra etiam tota die loca permutans, ad Deum ſe ſemper humiliat. Quis eſt cœli terręq; dominator? Deus ipſe. Cur igitur illius loco ſumitis, quod nec nocere nec prodeſſe poteſt animabus? Sunt'ne ſibi ſimiles & æquales, uidens uiſuq; priuatus, aut lux & tenebræ? Cur ſuas formas poſuerunt participes Deo? qui ſolus omnipotens omnia facit, aquas è cœlo dimiſit. Vnde torrentibus atque riuis ſecundum aquæ menſuram diſcurrentibus, quod eſt incommodum ſeu leue, tranſit, & remanet. Cui focũ apponitis, ut illic annulos & torques, hiſq; ſimilia fabricetis?

Inepte philoſophatur, uel potius poetatur, de rerum creatione.

Reſurrectio mortuorum.

Omniſcius Deus.

Contra idololatras efficaciter pugnat, ex potentia et operibus Dei ratiocinando.

Sicut

Sicut ipſe Deus hæc falſa ueris uidet, ſpumam, tranſitoriam ſcito rebus commodis in terra manſuris: Ita quoque omnes eum adorantes, & incredulos ipſe coniungit. Sed licet increduli duplum totius terrenæ ſubſtantiæ pro ſe redimendo tribuerent, non colligentur, ſed malum grauiſſimum perpeſſuri, igni malæq; uiæ ſemper inſidebunt. ¶ Quis ſcit illa diuina præcepta tibi tradita uera eſſe? Aut quis eorum eſt conſcius? Immemores enim ſunt omnes, præter diſcretos. Illi namque diuinis præceptis prorſus parent, Deiq; mandatum illis iniunctum efficiunt, Deum diemq; computi timentes: & pro Dei dilectione ſuſtinentes, orationibus inſiſtunt, ueſtraq; bona ſibi commiſſa clàm atque palàm ad ſuorum deletionem peccaminum diſtribuunt.

Finis bonorū paradiſus.

Vnde bonum in alio ſæculo finem, uidelicet paradiſum, adipiſcentur. Illuc enim patebit aditus omnibus, qui parentibus ſuis, atque mulieribus, & filijs benefecerint. Quos & omnes angeli per omnem portam ingredientes ſalutabunt, & dicent: Quia patienter ſuſtinuiſtis, domum optimam ſortiti eſtis. Rumpentes uero fœdus cum Deo firmatum, & delentes, quod ipſe delere noluit, terramq; uaſtantes, hic à Deo repulſam, & in alio ſæculo malum peſſimum ſuſcipient. Increduli quidem hac uita, quæ nihil eſt ad aliam collata, gaudentes, cum pluribus abundent, Deo pro uelle ſuo huic multam, illi paucam ſubſtantiam tribuente, dicunt: Si tu faceres Dei uirtutes, illis accidere.

Sine miraculis Alcorano haud credentes, nec miraculis crederēt

Deus quidem hunc aberrare, illum recta uia progredi pro uelle ſuo perficit: per quem credentes, & conſtantes ſua corda corroborant. ¶ In deum credentes, & benegerentes, recto tramite procedunt. Ad gentē priorum ſequacem, ut eam præceptis diuinis inſtruas, licet plurimi manebunt increduli. quod etiam contingeret, quanquam hic Alchoran montes applanaret, aut terras ſcinderet, mortuosúe loqui faceret: quæ cuncta Dei ſunt, cui ſi placeret, totum humanum genus una gens fieret, atq; bona: te miſimus. eiq; dicito: Solus Deus eſt dominus noſter, cui me commendo, & ad quem omnium fiet reditus, ad terminum quidem à Deo præſcriptum, qui ueraciter accidet. Increduli, obſtinaciter ſuum errorem ſequentur. Deriſoribus tuorum prædeceſſorum pœnam paruper diſtulimus: quos deinceps ſumptos, ad malum finem deduximus, die qua facta ſua cunctis animabus numerabuntur. Illi malefici & erronei, qui Deo participes ſecundum placere ſuum poſuerunt, in hac uita malum, & in alia peius, uindicis & adiutoris expertes ſortientur. Sed quis ad rectam uiam diriget, quem Deus aberrare facit?

Paradiſus uoluptatibus corporis affluēs, qualem & Corinthus finxit, &c.

Paradiſi quidem, quā Deus ſe timentibus tribuit, ſtatus aquarū fluxu pulcherrimus eſt, & cibus indeficiēs, ac umbra dulciſſima. Et hæc eſt credētium meta, ſicut incredulorū ignis. Cum illi quibus librū dedimus, noſtris præceptis tibi cōmiſſis gaudeāt, licet eorū quidam parti cōtradicant, eis dicito, mihi nil iniunctū eſt, niſi Deū ſolū adorare, nec illi participē extimare, cui memet cōmendo, & ad ipſum redibo. Ita diſcretione rerūq; indicijs Arabice tibi ſcriptis, ſi poſt hanc ſciētiam prædictos ſequaris, corā Deo nec uindicem nec tutorem habebis.

Librorum mater apud deū. Bonorum quidem librorum fons eſt ſanctus ſpiritus. Eccl, ultimo.

Ante te quoque prophetas, quibus mulieres prolemq; cōceſſimus, ſingulos cū libris diuinorum præceptorū ad terminū redactis, unde Deus, apud quem eſt librorū mater, hoc pro uelle ſuo delet, hoc firmat, miſimus. ¶ Horū quæ te docuimus, portionem aliquā gentem docebis, aut forſan te morti ſuccumbere faciemus. Tuum quidem nihil eſt, niſi tantū illis mea precepta nunciare, nec eis ſuus ſubtrahet numerus. Non ne uidēt, qualit terrarū capita minuimus? Deus iudicat, citoq; dinumerat,

eiusꝗ iudicium nemo diuertit. Sed anteceſſorum quidam aſtuti, deceptionibus innitebantur. Dei tamen ſunt omnes artes, ſcientis quid animarum quæꝗ ſibi lucratur: quod euidenter patefiet, incredulis dicentibus, te non eſſe Dei nuncium, cum qualitatem finis alius ſæculi perſpicient. Tu quidē inter te & illos conſtitue Deum teſtem, libri cognitorem atque doctorem

Iudicium Dei ineuitabile.

AZOARA XXIIII.

HVnc librum ſuper te poſuimus, ut per ipſum homines ab umbris ad lucem, ad uiam uidelicet Dei, qui eſt incomprehenſibilis & ſapiens, qui cunctis cœli terræꝗ creaturis imperat, diligenter extrahas: Incredulis uero, uidelicet huius ſæculi uitam alijs præferentibus, & à uia Dei recta ſe diſtorquentibus, ſuum errorem redarguendo, malum grauiſſimum ſibi futurum patefacias. Nullum prophetarum hucuſque, niſi cum ſuæ gentis lingua, ut ſingulorum optimus interpres haberetur, miſimus. Et Deus omnium ſapientiſſimus, hos in uiam prauam abducit, illos in uiam rectam dirigit. Sic Moyſes miſſus ſuæ genti, ut eam à tenebris ad lucem reduceret, & dierum Dei eos memores efficeret. In quibus ſunt admiranda ſuſtinentibus, grateſꝗ reddentibus, ei perſuaſit, unum Deum adorare, ipſiuſꝗ beneficium exorare, qui eam de gente Pharaonis & ipſo liberauit, quæ prolem ſuam peremit, & ſuis mulieribus potita eſt: quod eſt coram Deo deteſtabile, qui & dixit, ueſtra ſe bona multiplicaturum, poſt gratiarum redditionem. Sed ſi uos, omniſꝗ terrenus, increduli maneatis, de uobis Deus nullatenus curabit, quoniam ipſe cunctorum eſt abundantiſſimus, & gratia plenus. ¶ Nonne recordamini prædeceſſorum ueſtrorum, uidelicet gentium Noē & Haath & Themuth, ſuorumꝗ poſteriorum, mandatiꝗ diuini illis miſſi, quo Deus ſolus agnoſcit? In hora quidem nunciorum cum miraculis aduenientium, increduli manus inijciebant dicentes: Veſtris præceptis, quoniam mendacia nobis ſunt, nunquam credemus. Reſponderunt nuncij: In Deo non eſt quid ambiguum, ſeu falſum, cœli terræꝗ conditore, qui omnes aduocat, ut ueniam faciat, terminumꝗ ſcitum in antea uobis conſtituat, & ad tempus nominatum uos dilatet. Ipſi uero reſpondentes dixerunt: Cum uos uelut nos homines ſitis, cur nos à noſtrorum patrum inſtitutis repellere nitimini? An cum rebus mirandis, ut in eas credamus, uenitis? Quibus nuncij dixerunt: Nos quidem nil aliud quàm homines, ſicut uos, exiſtimus, facitꝗ Deus in ſua gente miſericordiam: nec nos ueſtra poſſumus adimplere deſideria, niſi Deo uolente, iam rectam uiam edocente. Cui nos ſuſtinentes malum nobis per uos illatum, nos commendamus, ſicut & omnes ſapientes atque boni. Reſponderunt increduli: Aut ad legem noſtram conuertimini, aut è terris noſtris eijciemini. Horum deinceps confuſionem Deus intulit ipſis incredulis, ut ſic credentes, & me diemꝗ futurum timentes, terram illorum incredulorum loco colant: quibus terras adperui, incredulos ad nihilum redigendo. Quibus deinceps in gehenna aqua uenenoſa potum tribuetur, quæ cum attrahitur, ferè ſuffocat: mori tamen minime poterūt, ſed illos malum grauiſſimum paſſuros cruciatus ambiet circumquaꝗ. ¶ Incredulorum facta cineri per uētum impetuoſum diſperſo ſimilia ſunt: cum utrobiꝗ impoſſibilis ſit coadunatio, & prolixus error. Nonne cœli terræꝗ conditore ſatis eſt leue, uos quacunꝗ uoluerit hora, confundere, aliamꝗ gentē facere? ad quem omniū erit conuentus. Tunc

Alcoran ad ſalutem hominum exhibitus. Sanè diligentibus Deum, ut omnia, utilitatem afferet. Non tamen id Satan uult, ſed perdere.

Prophetæ omnes lingua uulgi locuti ſunt. idꝗ; Paulus requirit in Eccleſia.

Adulterium deteſtabile, quod Machumet non abhorruit.

Noe natio. Hath. Themuth.

Argutationes æmulatorum paternarum traditionum.

Inferi.

Impij ut pulueris, quem diſijcit uentus. Pſal. 1.

Vltimo iudicio ſeducti accuſabunt ſeductores, ſed fruſtra.

etiam pauperes ſuis dominis atq; prælatis inquient: Vos ſi alicuius eſtis potentiæ, ueſtri ſemper ſequaces à malo protegite. Sed ipſi dicent: Si Deus nos in rectam uiam direxiſſet, uos nobiſcum duxiſſemus. Nunc autem unum nobis incumbit, ſiue patienter ſuſtineamus, ſiue gemamus & lachrymemur, cum in manu noſtra nihil ſit ulterius. Tunc tandem diabolus ipſe confitebitur, uerum dicens: Deus quidem uobis ueritatem, ego falſitatem perſuaſi.

Diabolus mendaciorum parens.

Et licet nil conſtans uel euidens induxiſſem, uos uocati ſtatim me ſecuti eſtis: Vnde me nullatenus, ſed animas ueſtras reas cenſete. Hic enim nullus

Probatum eſt in Machumet iſtis. &c.

noſtri præſidium alij tribuet, cum nos omnes increduli ſimus, pœnas grauiſſimas paſſuri: Credentes autem Dei præcepto paradiſum poſſeſſuri, ſibi inuicem ſalutem afferent.

Boni ſimiles ſunt arbori pulchræ, ut pſal. 1. & 91. Et in Euangelio, arbor bona & mala proponitur.

Vir quidem bonus gerit ſimilitudinem arboris bonæ, radicem firmam habentis, & in altum ſe porrigentis, quæ Dei præcepto fructum ſuum ſemper tribuit. Vir malus arbori malæ ſimilatur, quæ nec radicis firmitatem, nec retinaculum aliquod obtinet. Iſtæ ſimilitudines homines ad boni memoriam perducant. Deus omnia prout uult faciens, credentes in hac uitaq; futura, bonis uerbis confirmat: Incredulos deuiare facit, qui bonum ſibi diuinitus datum ob incredulitatem ſpreuerunt, ſe ſuosq; factores in domum ignis detruſerunt. ¶ Videlicet in gehennam, ubi poſitores participum Deo, ſimul & omnes deuij in loco malo permanebũt.

Operandum bene dum tẽpus datur.

Hic igitur ipſi omne ſuum uelle perficiant, igni poſtea tradendi. Credentes autem, orationes & eleemoſynas ſibi de bonis datis clàm atque palàm efficiant, antequam dies ſuperueniat, omnis emptionis & mutuationis expers.

Obiurgat beneficiorũ Dei immemores.

Deus cœlum & terram creauit, & imbres ad ortum arborum uictum præbentium de cœlo demiſit, mare curſui nauium ueſtrarum adaptauit, aquas & ſolem & lunam motus indeficientis, & diem ac noctem diſpoſuit, omniaq; ueſtra uota tribuit. Cuius omnia bona uobis data numerare cuiquam non eſt poſſibile. Vos tamen ueſtram incredulitatem ac maliciam non deſeritis.

Abraham orauit Deum, ut ſuos ab idololatria præſeruaret.

Abraham exorans Deum, ut terram ſuam ſecuram efficeret, & ſe ſuosq; filios, ne idolis, quæ multos aberrare fecerant, crederent, corroboraret, inquit: Quiſquis me ſecutus fuerit, meus erit. Cęteris autem tu Deus ueniam & miſericordiam tribue, tuq; ſic corda hominum uelis ædificare, dans illis

Amonitidi ac tribuit Mecham, geographiæ imperitus.

hermodactylorum copiam, ut templum Haran ædificatum in terra Aman, gente filijsq; meis culta, unde meſſis non oritur, oratum & peregrinatum accedant, tibiq; grates perſoluant, qui ſcis æque corde meo retentum & ore prolatum: quoniam te nullum occultum cœli terræq; latere poteſt. ¶ Tibi grates deuotè reddo, qui mihi munus maximum, uidelicet Iſmahel & Iſaac tribuiſti: qui reſpondens orantibus, Tu me meamq; gentem tibi placitas orationes fundere perfice, & illis tu benigne reſponde, & mihi parentibusq; meis, ſimul & omnibus bonis die dinumerationis tu pijſſime ueniam largire.

In inferno rependetur malis, ubi nulla redemptio.

Nemo cogitet Deum ignorare incredulorum opera, licet eorum iudicium uſq; diem iudicij dilatet: quo capitibus ereptis, nuſquam oculos uergere potentes, cordeq; mortui coràm uenient dicentes: Deus pone nobis terminum propinquum, & tuorum dicta prophetarum ſequemur. Reſpondebit Deus: Ita quidem uos prius eſſe facturos polliciti, minime perpetraſtis: Licet cohabitantes inter homines ſuis animabus nociuos, noſtram uindictam de illis ſumptam ſæpius uidiſtis, poſt artibus atque dolis ſtudentes. Nonne Deus omnium machinarum & artium eſt cognitor? Sed quanquam artes ueſtræ montes extuliſſent, non minus tamen deberetis

agnoſcere Deum precioſiſſimum, & omnium uindicem eſſe firmum & immutabilem in omnibus, quæ per prophetas ſuos mandauerat. ¶ Quoniam terra mutabitur in aliam, & cœlum ſimiliter, fietq; coram Deo ſolo cũctipotente conuentus omnium: ueniet gens incredula, manus & collum cathenata, camiſijs ex Alchitrã induta, faciem igne cõbuſta, dabitq; Deus promptus dinumerator illis, ſicut & cunctis animabus, ſecundum ſuum meritũ. Ad bonorum memoriam confirmandam, & incredulos ad fidem excitandos, mea præcepta propala, docens unum ſolum Deum adorandum eſſe.

Cœlum et terra mutabuntur.

AZOARA XXV.

HIc eſt liber & Alchoran euidens, hora quidem ueniet, qua uellent omnes increduli credentes exiſtere. Quod adhuc ueraciſſime ſcient, licet nunc nec comeſtiones nec actus infra uelle ſuum reprimant. Nos quidem adhuc nullam uillam perſundedimus, niſi prius ei libro ſcito tradito. Gens item nulla ſuum antecedet terminum, uel ſuccedet. Dicentibus, te dæmoniacum eſſe cum hoc libro uenientem, & ſe tibi minime credere uelle, niſi cum angelis mentiri nolentibus adueniſſes, nos firmamus, hunc librum à nobis eſſe poſitum, cuius nos cuſtodes perſeuerabimus. Omnes quoq; cæteri prophetæ præmiſſi, ridiculum & contumelias paſſi ſunt. Quanquam enim noſtros in ſuis anteceſſoribus effectus uiderint, non minus ſuorum cordium prauitas eos noſtris reſiſtere præceptis & errare perficit. Et ſi cœli ianuam ut ſurſum aſcenderent, eis patefaceremus, dicerent, Oculorum noſtrorum ebrietas nos nil uidere permittit: ſumus etenim incantati. Ego quidem in cœlo ſigna diſponens, ad ipſius ornatum & pulchritudinem uidentibus apparantem, ipſum ab omnibus malis diabolis cuſtodio, præter auſcultatum uenientem, quem ſidera fugientem lampas aſſequitur. Terrã itẽ extendens, illicq; mõtes altos apponens, & omnes res ponderoſas in ea naſcifaciens, uobis illic uictũ rem uegeſtabilem, cui uos nihil redditis, conſtitui. ¶ Non eſt ibi quicquam à nobis abſcõditum, qui certũ modũ atq; menſurã ubiq; ſeruamus, uentis imperantes, & imbres ad rerũ uegetationẽ, quos minime pro libro retinere queũt, è cœlo dimittentes, uitã damus, & mortẽ inducimus, omniũ heredes. Nos quoq; natos & naſcituros agnoſcimus, omnes coadunaturi, cum ſimus potẽtes atq; periti. Nos item hominẽ de terra & luto, diabolo prius ex igne peſtifero creato, plaſmauimus. Cũq; me plaſmaturum hominẽ de luto, & eidẽ animæ meæ portionem inſufflaturũ angelis intimaui, illis iniungẽs, ut ſe corã eo proijcerẽt, humiliantes omnes paruerũt. ¶ Præter Belzebub, ſe ſubijcere nolentem. Qui cur hoc faceret interrogatus à Deo, dixit: Qualiter homini de luto cœnoq; nigro plaſmato me ſubijciam? Reſpondit Deus: Quoniam malus es & nequã, deſcende à me uſq; ad aliũ diem reijciẽde. Ipſi quidẽ terminum ad diẽ publicæ reſurrectionis poſtulanti, Deus inquit: Ad diem horæ ſcitæ terminum poſui. Ipſe quidem nequicia plenus reſpõdens ait: Ob hoc in me perpetratum à te, faciã eis ſuiſq; mundana pulchra uideri, eos omnia mala docturus, pręter gentẽ, quę bono puroq; corde te ſuper omnia diligat. ¶ Inquit Deus: Meæ gentiſq; meæ uię rectæ ſunt: unde tu minime potens es credentium in me, niſi tantum eorum qui malos ueſtri ſecuti fuerint: quorum omnium uobiſcum fiet cõgregatio in inferno ſeptẽ portis diſcreto, quarum quæq; portionem notã recipiet. Timentes Deum, paradiſum cum ſalute timoris expertes ingrediantur: quorũ cordibus omnẽ tollemus maliciã, fiẽtq; fratres † ex lectis delicioſiſſimis, mu

Fatum Bardeſanis et Valentini. &c.

Diabolus ex igne peſtifero creatus.

Homini pars animæ Dei inſpirata: confutatur ab Aug. ut hæreticũ.

Infernus diſtinctus ſeptẽ portis.

Paradiſus.

† ex lectis.

tuo ſeſe reſpicientes, nunquam illinc eijciendi, nec aliquo labore maloúe lędendi. Dic meæ genti, quoniam ego ſum miſericors, ueniæq́ largitor, & in manu mea malum grauiſſimum retinens. ¶ Eidem quoq́ manifeſta, quod hoſpitibus Abrahæ ad eum ingreſſis, eumq́ ſalutantibus contigit. quos Abraham uidens inquit: Ego uos non mediocriter timeo. Inquiunt illi: Timere deſiſte. lætos namque rumores de puero ſapiente à te generando ferimus. Quibus ipſe: Hoc mihi quomodo gaudium accidet, cum ſim ſenex? Inquiunt: Gaudium eſt uerum, ſed tu minime deſpera. Inquit ipſe: Nullatenus deſperabo, cum hoc nemo niſi malus agat. An alia de cauſa adueniſtis nuncij? Reſponderunt: Ad malorum hominum Loth perditionem, & illius ſuæq́ gentis, præter mulierem ſuam antiquiſſimam, liberationem atq́ ſalutem acceſſimus. ¶ Illis igitur nuncijs ad gentem Loth uenientibus, dixit ipſa, Se nequaquam eos agnoſcere. Quibus ipſi reſponderunt: Nos uenimus, uobis ignorata patefactum, nil falſitatis admixturi. Secretoq́ Loth ſic conueniunt: In parte noctis tu cum gente tua fugiens, illam ſubſequere, nō aliàs uiſum dirigens: & uade quò tibi ductum præbebimus. Hæc enim gens à primo ad poſtremum delebitur. Illis deinceps ciuitatis illuc cum gaudio properantibus, Loth inquit: His meis hoſpitibus obſecro, nullatenus malum ſeu dedecus inſeratis, ſed Deum timete. ¶ Illi quidem interdicebant ei, ne cauſam illam tractaret ulterius. Quibus Loth: Per Deum, uos ſectam peſſimam amplectimini. An uos uexat ebrietas? En filiæ meæ, quibus pro uelle ueſtro potiamini. Illos autem obſtinaces uox excelſa turbauit, ſumma deorſum & ima ſurſum uergens, eoſq́ funditus pluuia lapidea ſubruit. Quod diſcretis admirationis ſatis imprimit. Hanc itaq́ rectam uiam, non illud malorum prodigium, credens ſequatur. De hominibus arbores inuocantibus, & ſic temerariè deuiantibus, noſtram uindictam ſumpſimus: ſicut & homines. Alhigero, noſtris prophetis contradicentes, prorſus deleuimus. ¶ Ipſi namq́ noſtris uirtutibus ſibi miſſis minime credentes, in rupibus ſecando domos ſibi ſubterraneas, ad ſui protectionem atq́ ſalutem ædificabāt: quibus noſtra uoce diluculo ſumptis, omne ſuum opus minime profuit. Nos cœlum & terram, & illis uniuerſa contenta cum ueritate creauimus. Horaq́ ueniet ueſtræ formoſæ ueniæ. ſeptem uerbis & Alchoran immenſo tibi noſtra gratia dato, nullatenus oculos ad maritatas erigas, nec eas in corde tuo concupiſcas, ſisq́ ſubiecti cordis & humilis, teq́ nuncium pręcepta mea diſceptatoribus de Alchoran dubitantibus, facturum, clarifica. ¶ Illos quidem diſcerptores, per memetipſum iuro, pro factis ſuis atq́ ſermonibus ante me uenire faciam. Tu quidem interim illis mea præcepta notifica, ab incredulis te retrahens, & ab irriſoribus tuis ego te liberabo. Deo Deum alium aſſociantes, an uerum ſit, ipſi ſcient. Iamq́ uidemus hoc quodam modo ſuis mentibus diſſonum & moleſtum exiſtere. Tu quidem Deum unum adora, eum inuocare, uſquequo mors ſuperueniet, non deſinens: & te humiliando, & infringendo, orationes funde.

Angeli Abrahæ hoſpites. *Loth ſeruatus per angelos, pereunte Sodoma.* *Idololatræ perditi.* *Non mœchus ſit Machumet* *Plures Deos conſtituentes, ſui dogmatis piget.*

AZOARA XXVI.

NOlite nimium feſtinare. Ecce iam aduenit præceptum Dei, qui ſuper omne dictum ueſtrū ſublimatus eſt, quiq́ pro ſuo uelle ſuper quēlibet angelos animatos, ut dicant ei, non eſſe niſi Deum unum, demittit. Eum itaq́ timete, cœli terræq́ conditorē, qui ob noſtra de eo dictu ſe ſublimauit. De ſpermate hominē producit: quē poſtea cauſidicum & eloquentem, atq́

Angeli animati. *Beneficia Dei in homines.*

diſcretum

diſcretum fieri cōtingit. Idem quoqꝫ munificus beſtias tales fecit, ut uos inde calorem, & commodum, ac uictum, & ornatum, atqꝫ decus, ad eundum ſpaciatum, ueſtrasqꝫ ſarcinas ad quaslibet terras portatum, quod uobis eſſet tum difficile tum impoſſibile; quales ſunt equi, & muli, & aſini, ſortiamini. Idem etiam uobis ignorata faciens, uiam rectam, licet eorum quidam pro eò nil faciant, plures edocet. Ipſo tamen uolente, omnes uniuſmodi eiuſdēqꝫ ſectę fierent. Per eum imbres deſuper in terram ad uites & arbores educendas deſcendunt. ¶ Vnde uos uictum ſumitis. Habetis etiam per ipſum meſſes, & oliuas, ac palmas, & arborum genus omne. Idem diem & noctem creans, & ſolem, & lunam, ac ſtellas, omnesqꝫ ſuo præcepto ſua negotia perpetrant, resqꝫ multiformes atqꝫ diſſimiles in terra perficiens: mare ueſtro uictui & ueſtitui, tum carnes recentes, cum cætera commoda extrahendo, nauiumqꝫ curſui, ut per ipſum bona tum acquiratis, tum multiplicetis, Deo fauente, cui grates ſunt reddendę, commodum & idoneum ſtatuit. Et in terrà montes & aquas, ac uias ad itinera negotiaqꝫ gerenda, & ſtellas ac ſigna ad rectarum uiarum noticiam in cœlo diſpoſuit. Quæ cuncta uirtutes & euidentia miracula bonis atqꝫ diſcretis apparent, quantum inter eſt Deo potenti creare hominem, & homini talis operis impotenti. Sed quis Dei mirabilia dinumerare poteſt? Ipſe quidem eſt ueniæ miſericordiæqꝫ largitor, æquè ſciens cordis arcana, uoceqꝫ prolata. Illi quos Dei loco adoratis, facti ſunt, nil facere potentes. ¶ Vita quidem carent, & inſenſibiles ſunt. Hora quidem ſuæ reſurrectionis ſinguli ſcient, unū ſolū eſſe Deum. Quiſquis aūt alij ſęculo nō crediderit, cor malū atqꝫ pręſumptuoſum gerit. Plures interrogati, quę Dei pręcepta ſint illis tradita, dicūt, illa mirabilia priorū. qui ſęculo futuro peccatorū cumulo prementur, tū propter pondus ſuorū peccatorum, tum propter ſarcinas incredulorū, quos ſibi ſtultè credere fecerāt. Prędeceſſorū uero ſuas artes facientiū, ædificiorū fundamenta Deus diruēs, ſuper eos tecta ſubuertit. Et ſic unde minus extimabant, malum eis incubuit. Quos die futuro interrogabimus, ubi ſint, quos mihi participes ſtatuerunt? Sapientiū quidē teſtimonio malū & dedecus illius diei inferent incredulis. Incredulis perſeuerātibus uſqꝫ dum angeli ſuas animas eliciūt, tuncqꝫ ſe illis cōmendando dicētibus ſe plus neſcire, Deus eorū facta dinoſcēs inquiet: Intrate portas gehennæ, poſtea nunquā egreſſuri. Reſiſtētes itaqꝫ, malā uiā gradiūtur. Timentes Deū, quęſiti quid diuinitus illis ſit datū, inquient, Bonum. Sciāt omnes hic ſæculoqꝫ futuro bonū promerentes, illi ſæculi bonum melius & præcioſius eſſe. ¶ Illis, quos angeli mortis hora bonos inueniunt dicēt: Saluete, & pro factis ueſtris paradiſum, domū optimā, ubi ſunt fontes & fluxus aquarū idonei, introite, omne uelle ueſtrū habituri. Tale quid enim bonorum meritū exigit. Non expectant increduli niſi aduentū angelorū, uel alîus à Deo dati. Similiter & ſui prædeceſſores fecerūt, quibus Deus nequaquā, ſed ipſi ſibi mala fecere. Vnde propter ridiculū, cęteraqꝫ peccata merito perierūt. Dicēt aūt increduli: Si Deus uellet, nec nos nec noſtri parētes aliud quàm ipſum adoraſſemus, nec quicqꝫ niſi præceptū ſuū faceremus. Sui uero prædeceſſores ſimiliter fecerunt. Sed nuncio nil aliud pertinet, niſi tantū præceptū applicare. Cuiqꝫ gentium miſſis nuncijs, ut Deū adorare & idolis minime credere prædicādo perſuaderēt, quandā illius partem ad uiā rectam, quandā ad malā Deus deduxit. Terras perſcrutētur, ut uideāt, quis erat finis cōtradicentium. Non preceris ut Deus malos uiam rectā edoceat.

Ex enumeratis operibus Dei demonſtrat quantū ab eo diſtent q titulo Deorum coluntur.

Patrum emulatores inepti.

Bona futuri ſæculi longe præponderāt præſentibus.

Paradiſus.

Munu legati, exponere mā data.

Exempla pereuntium ob

falſam religionem moueãt. *Reſurrectio.*

Nil enim proficiet, niſi cui Deus uoluerit. Iureiurando ſuo firmantibus, mortuos nunquam reſurrecturos, reſpondet Deus: Imò & terminus ille ueraciſſimus eſt, quanquam plurimis neſcijs. Ego uobis contrarietates explano: Poſt uero cognoſcent increduli, ſe mentitos fuiſſe. Quando quid fieri uoluimus, dicimus Fiat, & factum eſt. ¶ Poſt malum laboremq́ perpeſſum factis expugnatoribus Dei nomine indurantibus, & ſe ipſi commendantibus, hic bonum ſæculoq́ futuro maius ſi ſciuerint, tribuam. Ante te non alios miſimus nuncios quàm homines, qui diſcretos perſcrutarentur, an librorum mirabilium atq; pſalterij noticia affectaretur. Tibi quoq; librum iſtum tradidi, ut eius præcepta dicas & explanes hominibus, ut intelligant, & cogitent, quid prioribus contradicentibus contingit. Culpabiles & peccatores nequaquam opinati ſunt, quod uel tellus eos abſorberet, aut inopinabile malum illis incumberet: uel in negotijs ſuis, ſeu timore, nil facere potentes caperentur: Deus tamen pijſſimus & omnipotens, uoluntatem ſuam in actum deduxit.

Vmbræ, adoratio quędã Dei.

Nonne percipiũt, qualiter omnes Dei creaturæ dextrorſum & ſiniſtrorſum, omnemq́ partem uerſus umbram projciendo, ſeſe Deo humiliant, ipſumq́ precantur. Omnes rurſum cœleſtes angeli, beſtiæq́ terreſtres, Deum ſuper eos exaltatum omni ſuperbia depoſita timent, omneq́ præceptum illis ab eo perpetrant. ¶ Nullatenus uobis Deos diuerſos ſtatuite: quoniam non eſt niſi ſolus unus, & illum adorate. Eius enim ſunt uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, & omnis bona lex atq; recta. Cur alium quàm eum inuocatis? Quid niſi ab ipſo cõmodi uel uictus habetis? Malo uos percutiente illũ adoretis, atq; precemini: quod ipſo tollente, ueſtri quidã minimè credẽtes, præcepta diuina ſibi data illi participes ponunt.

Filios attribui Deo, indigne fert.

Et noſtrorum bonorũ ſibi datorum portionẽ rei à ſe ignoratę tribuũt, Deoq́ filios, quod ipſe non uult, omnia pro uelle ſuo dicentes adſcribunt. Nunc pro uelle ſuo agant quidlibet, atq; dicãt: Deus aũt omnia uerba ſua perſcrutaturus, eos ſe cognoſcere faciet. Cum eorũ cuipiam filia naſcitur, ſuã inde denigrat faciẽ, ſuſpiriaq́ trahit, & ab hominũ conuentu recedit, uſq; quo deliberet, utrũ eã natã teneat, an uiuã ſepeliat.

Taxat immanitatem quorundam, qui liberos fœm. oderunt.

Heu quàm prauũ eſt iudicium, & quàm iniqua ſimilitudo eorum, qui minime credunt aduentui futuræ diei. Dei quidem ſublimis & ſapiẽtis ſimilitudo celſitudinis eſt. ¶ Si Deus ad hominum malefacta ſemper reſpiceret, nequaquam in terra quidpiã animal dimitteret.

Longanimitas Dei.

Sed ipſe mitis atq; propitius ad horã ſcitã ſpacium differt, quã, cum uenerit, nemo præire uel ſequi poterit. De Deo plurima nõ dicenda, illi bilingues

Blaſphemiæ.

atq; mẽdaces proferentes, oſtentant ſe bonũ habituros, cum nil præter ignẽ ob ſtultiloquium ſuum ſint accepturi. Per memetipſum iuro, me genti pręcedenti uos, mandatum feciſſe. Sed diabolus eam diſtorquens, ſua ſibi uiſu pulchra fecit: Cui nunc ſe commendãtes, malum grauiſſimum paſſuri ſunt.

Alcoran datus, ut diſſidia religionis tollat, & uiam ſalutis indicet.

Hunc librum non alia de cauſa tibi commiſi, niſi ut hominibus ſuas contrarietates exponas, & uiam rectam, atque miſericordiam credentibus patefacias. Deus de cœlo dimittit imbres, ut terram mortuam uiuificent: & de uentribus beſtiarum lac purum ex egeſtione & ſanguine decolatum ad bibendum dulce, uictuique commodum educit: & in arboribus ac palmis & uitibus creat, quod inebriat, & optimè paſcit. Hinc que-uos aſſumitẽ uobis.

Apes.

Quæ cuncta non minima ſunt miracula ſapientibus & audientibus. Apibus item iuſſimus, ut in montibus & arboribus ſibi ſuas manſiones ædificarent, & deinceps de pomis omnibus guſtarent., nec quoquam pergere

ad

ad ſuum querendum commodum Dei nomine differrent,ut ſic ex uteris ſuis ſyropus multicolor ſaluber hominibus oriretur . Quod & ita contingit ſumme ſapientibus admirandum. Ipſe itidem Deus uos creauit, & perire faciet.Et ueſtri quidam ad peiorem uitam deuergentur,uſquequo à ſcientibus facti ſunt inſcij. ¶ Deo huic maiorem uictus copiam,illi uero minorem tribuente,exigit ne uis, ditiorem à ſuo participe, quàm ipſe de rebus ſingulis accipere? Cur Dei bona negatis? Deus de uobiſmetipſis uobis mulieres, & inde prolem, ac inde conſanguineos, uiciſſimq; res bonas tribuit. Cur igitur mala creditis,uobiſq; bona data negatis,Deiq; loco nullum uobis uictum cœleſtem ſeu terreſtrem dantes,dareue potentes adoratis? Ipſi nulla proponatis exempla, omnia ſcienti,uobiſq; neſcientibus parabolam iſtam proponenti. Sunt'ne ſibi ſimiles an æquales,quorum alter ſumma miſeria calamitateq; premitur,alter noſtrorum bonorum abundans,ea clàm palàmq; † diſtribuit, minime Deo gratus, quod eorum pars plurima manet inſcia? Aut ſunt ſibi ſimiles alicuius clientes, quorum alter mutus & nequam, & in ſuum dominum,præceptiq; nunquam efficax: & alter,qui quolibet miſſus,nunquam redit incommodus & inanis,nil preter æquum & rectum poſtulans? Nolite alia proficiſci quàm recta uia Dei,cuius ſunt cœli terræq; ſecreta: qui uos ab aluis matrum ueſtrarum uobis neſcijs eduxit, & aures ac oculos cordaq; ſimul uobis ad ſuarum gratiarum redditionem atq; noticiã præbuit. Horæ quidem aduentus non eſt,niſi qualis ictus oculi ad cœlum penetrans,aut uelocior etiam. Nonne uidetis aues cœlo propinquas, non aliunde quàm Deo ſuſtineri? quod credentibus admirandum eſt. Vobis aũt domos uſq; ad mortem inhabitandas, & de beſtiarum pellibus ueſtes, tum in negotijs gerendis,tũ in domibus ferendas,earũq; lanã & pilos atq; crines uobis omnia proficuũ tradidit. ¶ Ita quoq; Deus ueſtræ materiæ iocundam umbrã,uobiſq; loca mõtuoſa frequẽtationi,ueſteſq; tũ cauſa caloris tũ cauſa frigoris,tũ gratia timoris expellendi præbẽs,uos adeò bonis omnibus repleuit,ut ſanitatẽ atq; ſalutẽ habeatis. Illis aũt credere nolẽtibus,tuũ eſt tantũ præcepta nũciare. Eorũ etenim pars plurima manet incredula,bona cognita reſpuẽs. Die,qua de ſingulis gẽtibus teſtimoniũ quæremus,nõ incredulorũ teſtimoniũ poſtulabimus,nec eos auſcultabimus,nec eorũ malũ uiſum minuemus,nec ad eos uiſum reflectemus, qui uiſis à ſe poſitis participibus inquient: O Deus,iſti ſunt,quos tui loco adorauimus. Illis uero reſpõdentibus,eos inde mẽtiri,illa tandem die Deum adorabunt,reſpuẽtes prius adorata. Et tũc incredulis à uia Dei ſe diuertẽtibus,malũ aliud ſup illud ob ſuã maliciã accumulabimus. Singularumq; gentiũ teſtibus de ſemetipſis aduocatis,tecũ gentis huius teſtis adueniã. Tibi librum iſtũ tradidi,ut cũcta præcepta mea patefacias,uiamq; rectã,& miſericordiam,bonumq; nunciũ credentibus intimes,Deo præcipiẽte,ut iuſtum bonũq; facias,tuiſq; cõſanguineis beneficus exiſtas,qui culpas & inuidiã prohibet,te caſtigans,ut memor efficiaris. ¶ In Dei nomine uota tua perfice,nec non adauge. Iuſiurandum firmatum,cum Deus omne tuum opus aſpiciens,inde fideiuſſor exiſtit,nullatenus mẽtiaris: nec imiteris eum,qui uerba prius firmata cõtradicẽdo falſum inducit iuſiurandũ,uolens in hoc ſæculo nobis probare mendacia. Hic enim fœneratoribus annumerabit. Et ſi pes tuus primo firmus labitur,mali grauiſſimi paſſionem ſuſtinebis. Inter uos falſa ſacramẽta nullatenus facite,nec diuinam firmaturam pro modico uendite. Quod enim apud Deum

Contra idololatras.

Conſanguinitas.

Comparatio ueri & falſi cultoris Dei.

† Alias diſtribuit? Minime. Deo gratet.

Aduentus domini ad iudicium perniciſſimus: ut Matthei 24. &c.

Vota exoluenda.

Iuſiurandum religioſe præſtandum.

Munificus bonorum remunerator Deus

Alcoran legẽdus cum diuina ſanctificatione aduerſus diabolum.

reſeruatur nobis,multo melius cenſetur.Res enim mundana cito tranſit,diuina nunquam. Secundum optimum modum ſuorꝫ operum quemcꝙ Deus remunerabit,uitã tribuens æternã,ſiue uir fuerit,ſiue mulier.Si uellet Deus,uos unam gentem efficeret. Sed hunc aberrare,illum uero credere facit. Quando legeritis Alchoran , uoſmetipſos diuina ſanctificatione à diabolo protegite cui impoſſibile facere quicquã niſi tãtum incredulis,& Deo participes ponentibus.¶ Cum ſit hoc alicuius uerbi pro uerbo mutuatio, Deo poſitionem ſuã ſciente,dicunt increduli.Tu quidem non es niſi mendax,cũ adeo uerba tua uaries. Sed huius rei plures eorum ſunt inſcij. Ipſe nãꝙ Deus, ſpiritusꝙ ſuus benedictus, hunc librum ueraciſſimum cõpoſuerunt, ut rectã uiã credentibus,pleniꝙ gaudij rumorem bonis cõfirmet.Scimus quidem eos iã dicturos,linguę Latinę uirum doces,& Alchoran eſt Arabicus. Eos nunquã Deus uiã rectam docebit,qui Dei præceptis cõtradicendo,ſoli mendaciſſimi ſunt:ſed malum grauiſſimum eis inferet. Poſt fidem habitam incredulus ui coactioneꝙ factus, fidem legeꝙ corde ſuo retinens non damnabitur. Sed hoc ſpõte faciens,quia huius mundi uitã alij prætulerit,nunꝙ à Deo in uiam rectã dirigendus,grauiſſimis cruciatibus affligetur. Talium enim corda Deus ſigillat, & aures oculosꝙ ſimul. Vnde hic negligentes & inſcij uiuunt,deinceps perdẽdi. Expugnatoribus poſt laborꝫ atꝙ malorum ſuſtentamen effectis, ueniam & miſericordiã Deus impertietur.¶ Die qua quiſꝙ pro ſe diſceptabit,cuiꝙ ſecundũ opera ſua,abſꝙ uirũ & iniuriariũ illatione,mercedẽ Deus tribuet:qui hãc uobis parabolã pręben. Villę cuidã pręſens nihil timẽti,futurorũꝙ ſecurę,ſuí uictus copia multis locis redũdabat.Sed ipſam nullas Deo pro ſuis beneficijs grates referentẽ,fames atꝙ timor,Deo iubẽte,preſſerunt: & ſuos incolas,nũcio ſibi miſſo cõtradicentes, peſtis mortifera peſſundedit. Vos itaꝙ Dei bona ſaporifera,& hale comedẽtes,Deũ adorate,ipſiꝙ grates perſoluite:multũꝙ cauete, ne qd propter ueſtrarꝫ uoluptatum perfectionẽ,hale ponatis à Deo cõſtitutũ harã,uel ẽ contra,ipſi mendaciũ imponentes.Tales etenim nec multũ nec parũ antecedũt, malũ grauiſſimũ habituri.Deus quidẽ nil fecit † harã uictui ueſtro,niſi morticiniũ,& ſanguinẽ,carnẽꝙ porcinam,& animal nõ Dei nomine decollatũ. Inde tamẽ neceſſitate cogẽte ſumẽti,Deus ueniã dabit: Et ſimilit̃ id faciẽti neſciẽter,& poſtea pœnitenti,ac bene faciẽti.Eadẽ quoꝙ Iudæis harã cõſtituimus,nec eis nos,ſed ipſimet ſibi fecerunt iniuriã.Abrahã uir in Deũ credẽs atꝙ bonus,pro bonis ſibi collatis Deo grates perſoluit,quas Deus benigne ſuſcipiẽs,& eũ in ſemitã rectã dirigens,ei bonũ in hoc ſęculo tribuit, & in alio bonis aſſociabit. Poſtea te miſimus,ut ipſius Abrahæ legẽ ſequaris, nuſꝙ diſgrediẽs,ne ſis incredulus. Sabathi quidẽ cuſtodiã nõ iniunximus, niſi qbus inerat cõtrarietas atꝙ diſceptatio,quas Deus futurus iudex diſcutiet.Cũ ſapiẽtia pręſcripta,bonoꝙ caſtigamine Deũ inuoca.Diſceptãdo honeſta uerba,bonaꝙ tantum profer. Deus quidem diſcutit ſapienter,qui rectam uiam,quiue tortam proficiſcitur.Omni tibi quid ingerẽti,modo ſimili reſpõde.Patiẽter tamẽ ſuſtinere,melius eſt. Igitur & nõ niſi cum Deo patienter indura. Contradicentes minime timeas,nec pro dictis ſuis aliquatenus cõtriſteris.Quia Deus cũ ſe timẽtibus & benegerẽtibus ſemper exiſtit.

Cur Latinis nõ Latine ſcribat,frigide diluit.

Vi ad negandum fidem adactus, corde tamen eam retinens,nõ dãnabitur. Id cũ hæreticis quibuſdam habet commune.

Ingratitudo cuiuſdam oppidi erga Deum, grauiter punita.

† id eſt, illicitum.

Prohibita ueſci.

Abrahæ pietas.

Machumet fi dei.

Abrahæ conſors.

Vaniſsime.

Sabathum.

Modeſtia ſeruanda in diſputando. Idẽ planiſs. docet Petrus Apoſtolus.

AZOARA XXVII.

Portentoſum mendaciũ ad

SEruum noſtrum dilectum,cui uidelicet multũ profuimus,à templo haram ad templum longinquũ noctu ſuſtulimus,ut eum de noſtris uirtu-

tibus

tibus & mirabilibus doceremus, qui omnia ſimul audimus atq; uidemus. Moyſi quidem librum patefacientem uiam rectã filijs Iſraël poſteris illius bonæ gentis, quam in arcam extulimus, & illicita prohibentem dedimus, dicentes illis in eo, quod bis terram ammitterent, illicq; multum inſurgerent, terminoq; primæ deſtructionis adueniente homines ferociſſimos atq; fortes ſuper eos ſuis domibus immitteremus. Quod & ita fecimus. Deinceps illis auxiliati, & eos ſuper primos multiplicantes, filijs atq; pecunijs abundantes fecimus, dicentes: Si benè feceritis, ueſtris proficietis animabus ſi male, nocebitis. In aduentu quidem termini ſecundi hoſtes ſuperuenientes ueſtris faciebus malum inferent, & templa, ut prima uice, ædificiaq; ueſtra funditus diruent, nec quid ueſtrarum poſſeſſionum dimittent. Fortis tamen Deus uobis adhuc ignoſcet. Sed ſi uos reuerſi fueritis, & ego, carcerẽ omnibus malis infernũ poſiturus. hic Alchorã gaudij nũcius mercedẽ maximã ſeculo futuro cũctis credẽtibus, incredulis malũ grauiſſimum nũciat.

ſcribit Deo, ut rapuerit Machumetũ ex Mecha Hieroſolymã: inde in cœlũ. Vide confutationes Alcorani, de ſcalis ſiue aſcenſu Machumet.

Alcoran bona promittit bonis, & minatur mala prauis.

¶ Homo ſuis negotijs impetuoſus, ęquè Deũ ꝓ malis ut bonis obſecrat. Sed quiſq; ſuis humeris ſua facta geſtabit, ſiue fuerit erroneus, ſiue credens. Quod cuiq; fiet euidentiſſimũ, cum ſingulis librum apertũ omnes ſuos actus cõtinentẽ, ut ꝑ legatis dinumeratos trademus. Nũc ſaltim peccatis ueſtris imponat terminus, prius à nobis duobus luminibus clariſſimis, altero noctis, altero diei cõſtitutis: illi noctis deinceps tenebroſitatẽ, illiq; diei ſplendorẽ adiũximus, ſingula manifeſtè diſcernẽtes, ut homo cum ſciat annorꝫ cæterorũq; temporum cõputum, tum ſibi uictũ cõmodumq; perquirat. Nos hucuſq; neminẽ lædentes, niſi prius illi dato nũcio, cũ uillã peſſundari uoluimus, ei primates ad hoc gerendũ atq; potẽtes immittendo, noſtrũ propoſitum peregimus: qui ſapientes omniũ, & audientes, omniũ generationũ poſt Noẽ læſarum, ſicut & cæterarũ culpas ſub certo numero cognoſcimus. Licet pluriũ ſit uotũ res feſtinari, omnis tamẽ feſtinatio niſi per me inanis eſt & caſſa, qui gehennã male gerẽtibus, ut illic dedecorati repulſiq; ſine termino maneãt: credentibus, hocq; promerẽtibus, cum eorũ facta ſint mihi grata, paradiſum tribuam, his & illis de diuina ſubſtantia, quæ minimè parua eſt, largiturus.

Precationes peruerſæ.

Nullum populum Deus perdit, niſi præmonitum.

Beatitudo.

¶ En qualiter unũ ab alio diſcerno, ut cuilibet innoteſcat, quoniã alterius ſæculi gradus eſt elatior, & exaltatio maior. Ne malus ſis & erroneus, nullũ Deo coæqua, qui tibi præcipit, ut eũ ſolũ adores, tuoſq; parentes honores, eiſq; benefacias, ſi ad te uterq; applicuerit, uel ſi unus uni. Cumq; ſenuerint, nullũ uerbũ graue moleſtúmue, ſed bene formoſum atq; iocundũ illis dicito, teq; illis in omnib. cũ humilitate atq; pietate ſubijciẽs, Deũ precare, ut illis ueniã atq; miſericordiã tribuat: quniã tibi paruulo fomentũ neceſſariaq; tribuerunt. Deus eſt agnoſcẽs, quid ueſtris inerit cordibus. Si boni fueritis, miſericordiã & gaudium prębebit. Propinquis itẽ & pauperibus munera facite, ſed nõ ſuperflue. Gerentes nãq; ſuperflua, diaboli ducentis homines ad incredulitatẽ, fratres exiſtũt. Ab illis aũt ſpe cõmodi ſi diſceſſeritis, pulchrũ facite † alioquin, manus nec penitus apertas, nec prorſus clauſas habentes. Sic enim perderemini, & reprehenderemini. Deus quidem huic uictus abundantiã, illi inopiã, pro uelle ſuo tribuit.

Vnus Deus colendus.

Pietas in parentes.

Propinquis et pauperibus moderatè benefaciendum.

†alloquium.

¶ Prolem ueſtrã inopiæ ſumptus timore nullatenus interficite. Hoc eſt enim peccatũ maximũ: & nos uictũ illi, ſicut uobis, tribuemus. Nõ fornicemini. Hoc eſt ſcelus, uiaq; praua. A Deo poſitum harã non perimas, niſi pro ueritate. Ab iniuſto namq; peremptore, præcipit Deus iuſtitiam ſumi: Ipſeq; uindex exiſtet. Pecuniã orphani ante

Liberorum occiſio grande ſcelus.

Non fornicandum.

Orphani non uenereos annos, niſi ſecundum modum ſibi meliorem, non tangatis. Firmitate facta perſeueretis: quoniam uos Deus inde percunctabitur. Menſuram complete, põdusq; rectum apponite. Hoc enim iuſtum eſt & optimum. Nõ dicatis quicquã, niſi cognitum. De dictis enim ueſtris uos perſcrutabũtur, neſtrum audire atq; uidere. Nõ eatis terras perſcrutatum, plus debito & iuſto. per uos enim nec terra ſciſſa, nec montiũ longitudines amplificatæ fiēt. Hæc enim omnia coram Deo, nolente talia, peccata ſunt. Præcunctis tamen prohibet Deus, ne cum ipſo ponas alium. Inde namq; repræhenſus, in gehennã peſſimam proijceris. Ad memoriam dicentium illud, & reuerſionẽ, in hoc Alchoran multorum diſcretionem fecimus. Vnde ſatis diligentes perpendant: quum ſi qui Deo coæquales atq; participes eſſent, uiam aſcenſus ad ipſum quærerent. Quod ipſe celſior illis, plus cæteris malis abhorret: cũ ipſi ſoli cœlum, & terra, omniaq; ſubijciuntur: nec eſt, quod ipſi gratias non referat. Licet uos eas non intelligatis, ipſeq; maneat expers iracũdiæ, ueniæq; dator. Vobis, & alijs ſæculo non credentibus, intercapedinem atq; uelamen in legendo Alchoran interponemus, ſigilla ſuis cordibus imprimendo, ne ſcire queant, auribusq; ſuis plumbum infundendo. Vnde fugiendo ſe retrahunt, cum eos audire contingit in Alchoran, te nominantem Deum ſolum. Nobis enim patens eſt, quid auſcultant, uel quod de te uerbum faciant. In multitudine namq; dicunt, Eum ſequamini, ſi uelitis incantatores magiq; fieri. Cum illis tot exempla proponendo, res adeò manifeſtè diſcerno, cur errant à uia recta deuiantes? Illis dicentibus, Cum eritis oſſa, uel ad nihilum redacti, qualiter efficiemini homines noui? reſponde: Licet lapidei, uel ferrei, uel ſi quid eſt durius, eſſetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam denuo uos reſuſcitandos reuocabit. Sua capita reflectendo, quærentibus terminum illius effectus, dic eſſe propinquum. Die, qua uos Deus reuocabit ſua gratia, omnes reſpondebitis, putantes uos non niſi parum moratos fuiſſe. Perſuade genti pulchriora melioraq; Deum, ne ſuus hoſtis manifeſtus diabolus illis ſe immiſceat: ſed Deum meliorem cognitorem imitentur, qui ſibi pro uelle ſuo bonum ſiue malum daturus eſt. Nec nos te quidem ad hoc miſimus, ut ſe tibi commendent, uel adorent: Qui Dauidi pſalterium dedimus, quibuſdam prophetarum prę cæteris ſublimationem & abundantiam permiſimus. Inuocent increduli, quos adorant Dei loco, impoſſibiles ſibi malum mutare uel delere: Non minus tamen malum illis incumbet. Deum autem inuocantes, & in illius ſperantes beneficijs, eius propinqui ſunt, omnis timoris expertes. Non eſt uilla cui non noceamus, uel peſſundemus ante diem illum. Hoc enim noſtro eſt præſcriptum libro: nec nos quis mandata facere prohibuit, niſi primorum contradictores, uelut illi qui Themuth camelæ cædem prohibenti contradixerunt. Nos quidem mandata fecimus non ob aliud, niſi ut homines me timerent. Somnium item quod te docuimus, ad gẽtium admirationem, arboremq; retractam pauci credunt, quod incredulitatem graueq; malũ augmẽtant. ¶ Quum nos angelis iniunximus, ut ſe Adæ ſubijcerent, omnes præter Belzebub, dicentem ſe nunquam ſubijciẽdum creaturę luteæ, quiq; minatus eſt, quod omnem gentem ſibi prælatã modo ſuo præter paucos diuerteret, ſi uſq; ad

alium

Orphani non fraudandi.

Certa duntaxat dicenda.

De omnibus dictis ratio reddenda.

Vnus tantũ Deus: quia pluralitas ſeditionẽ pareret. Argumentum ualidũ contra gentiles, nõ contra Chriſtianos, colẽtes unũ Deum in eſſentia, trinum in perſonis. &c.

Qui Machumeti non credunt, à Deo excæcati & obdurati.

Reſurrectionem mortuorum adſtruit per Dei creatoris uirtutẽ.

Machumet nõ miſſus ut adoretur, aut patronus ſit, atque diuus.

Omnia interitura ante nouiſſimum diẽ.

Cameli mortẽ refricat.

Dei mandata, ut timeatur. Imò ut etiam ametur, et illi æternum uniantur homines. Deut. 13.

Somnium allegat: cui non credere, peccatũ dicit, quũ lex Dei contrarium dicat, Leuit. 19.

alium diem ſibi Deus donaret terminum, paruerunt. Cui Deus inquit: Hinc diſcede, gehennam cum ſequacibus tuis pro factis ſuis poſſeſſurus. De quotquot igitur eorum poteris, tuo ſermone cum tua gente & filijs, atque militibus, & peditibus, ac equis, ridiculum atque iacturam facito. In eorum item ſubſtantia & prole portionem accipito, illis imperans & blandiens: quorum nil niſi lapſum & præcipitium Deus diligit. Super gentem autem ſeſe mihi commendantem, nullius eris potentiæ. In uaſis æquoreis uobis à Deo permiſſis ad ueſtri commodi quæſtum, cum uos naufragium percutit, nullum niſi Deum adiutorem habere poteſtis. Liberati uero, & in terra poſiti, ad priſtina mala recurritis: unde Deo ſemper ingratus homo permaneat. Nonne timuiſtis, quod iuxta portum uos abſorberet, ut uentum lapides & arenas uoluentem immitteret Deus, nec alium quàm ipſum tutorem inueniſtis? Timendum quoque, ne uos alia uice redeuntes ob ueſtram maliciam ſummergat, omni tutore carentes. Filij quidem Adæ per nos honorificati, & per terram atque mare directi noſtræ manus beneficio, uictum illa bona ſaporiferaq; ſuſceperunt. Et eorum quidem pars præ cæteris elationem & ſuperabundantiam ſortiti ſunt. ¶ Cuicumque liber ſuus lecturi dextra datus fuerit, die quaſque gentes cum ſuo nuncio uocabimus, nullam iacturam ſentiet, uir quiſque lumine priuatus fiet, qui cæcus in hoc ſæculo perſeuerabit. Ibiq; plurimi te amicum libenter ſuſciperent, niſi te firmarem, tum ab eo quod tibi miſi, ut aliud diceres, te diuerterem: tum diabolus ad incredulos te diuergere niteretur. Sicq; te tutoris expertem, in hoc ſæculóque futuro dupliciter punirem: pro more quoque noſtrorum prophetarum antecedentium nunquam uariando, è terra te uellent eijcere, nec niſi pauci poſt te tui morarentur. A' mane uſq; ad ueſperam orationibus inſiſtè, ſummè cauens, ne matutinalis oratio deficiat. Tunc enim omnes adſunt teſtes. Oratio quoq; noctis ſuperabundans, uſquequo te Deus in uiam rectam dirigat, à te ſemper fiat, Deum ſic deprecante: O Deus, in uera me dirige, falſaq; prohibe, mihiq; uindicem ex parte tua tribue. ¶ Iam libro poſito, ſalutem atq; pietatem credentibus præbente, incredulis uero nil niſi iacturam, ueritas confirmatur, falſumq; confunditur. Sed homo ſemper peruerſus, à me ſibi bonum tribuente, in partem contrariam deſcendit.

Diaboli regnum in filios diffidentiæ.

Orationes

Hic alterum exemplar inſectam habuit partem ſequentis capitis.

Qui malo ſibi contingente deſperatus efficitur. Omnis enim ſecundum ſui modum operatur, Deo dinoſcente, qui rectius proficiſcitur. Perquirentibus cuius ſit anima, dic Dei, qui tibi, nil niſi paucam inde ſapientiam tribuit. Et ſi cum libro tibi dato diſcedere uellem, non inuenires qui tibi redderet, niſi diuina pietate ſuperueniente, quæ in te maxima eſt. Licet enim omnes homines atque diaboli ad unius talis compoſitionem cauſa uenirent, ſibimet mutuo proficientes minime facere poſſent. In hoc Alchoran omnibus parabolis explanatis, plures manent increduli, dicentes, ſe tibi minimè credere, uſquequo facias illis in terra fontem manantem. ¶ Vel paradiſum palmarum, uel uitium, atque riuorum fœcundam tibi pares, aut res cœleſtes ſuper illos deſcendere, ſiue Deum & angelos tecum cunctis uidentibus uenire facias, aut domum auream, puram, & ornatiſſimam habeas, uel ad cœlum aſcendas, indeq; ſibi librum ad legendum dimmittas: nec prius tibi fidem adhibebunt. Tu uero Deum ut te liberet, exora, dicens; Non ſum niſi uir nuncius, uias rectas patefaciens, quibus

Anima.

Iterum conditionem mutat. Primo enim dixit, non poſſe unã Azoara facere, deindè decem, nunc totum librum.

Miracula.

Homines ad homines mittuntur, nõ angeli. &c.

quibus credere nemo prohibet, niſi dicens me non eſſe Dei nuncium. Sciendum quidem, angelum fuiſſe miſſum, ſi in terra morãtes angeli hominibus cohabitarent. Inter me & uos Deus teſtis adeſt ſufficiens, ſuam gentem perſpiciens, prorſusq; dinoſcens: quo docente, quilibet uiam rectam benè proficiſcitur, & ab eo quilibet factus erroneus nunquam dirigetur. Die cõgregationis omnium, cæcis ac ſurdis, & mutis ſua facta dinumerantes, eos igne feruoris torquebimus: & quãto plus arſerint, tanto plus ignis apponemus. Hi ſunt, qui dixerunt, Cum nos in terram & oſſa redacti fuerimus, quomodo in nouas facturas reducemur? Nonne poſſunt perpendere, conditorem cœli terræq; potentem, qualis ipſi ſunt facere? Ipſe quidem illis terminum abſq; mendacio poſuit, quod eis nihil præter incredulitatem adiungit. Si omnis Dei ſubſtantia ſuæ poteſtati ſubeſſet, expendere tamen timentes omnia retinerent, quoniam inde auari ſunt.

Resurrectio.

Aegypti plagæ x. in Exo. hic tantum nouem.

¶ Moyſi IX. mirabilia manifeſta facere patefecimus, quod à filijs Iſraël perſcruteris. Vnde Pharao illum magum eſſe perhibuit. Cui Moyſes reſpondit: Tu, quem iam mortuis annumero, ſcire deberes, hæc tam manifeſta non eſſe, niſi ſolius Dei conditoris cœli & terræ. Eum uero nitentẽ proijcere à terra Moyſen, fratrẽq; ſuũ & fautores omnes illius, in mare ſummerſimus: deinceps filijs Iſraël ut terras colerẽt, iniunximus, quos accedẽte alſus ſæculi termino, ueraciſſimo crebrò uenire faciemus. Te quidẽ deinde miſimus, ut prolẽ gaudij ſummiq; doloris nũcius fieres. Ideoq; pedetẽtim Alchorã poſuimus, ut homines pedetentim ipſum perlegãt, ſiue credãt, ſeu minimè. Illi uero quibus cõmittitur, cũ illis legit, Deo ſe humiliãt, adorãtes ipſum & dicentes: O Deus, iã tuum præceptũ adimpletum eſt. Iſtiq; preces ſuas multiplicãt, humiles & lachrymãtes effecti, Seu Deũ, ſeu miſericordem appelles, eius ſolius nomina ſunt. Orationes aũt uoce mediocri funde, Deoq; gratias redde, qui ſublimis ſublimiũ, & omniũ maximus, nec filiũ nec participẽ in regno, nec adiutorẽ ſeu uindicẽ habet.

Deus, uel miſericors, idẽ.

AZOARA XXVIII.

Alcoran Dei munus eximium.

DEus quidẽ glorificandus eſt, ipſiq; grates perſoluẽdę, quoniã homini ſuo librũ directionis ſufficiẽtis abſq; falſitatis admixtiõe capacẽ tradidit: ut p ipſum uerbis ſerijs & caſtigatorijs rumorẽ pleni gaudij, uidelicet acceptionẽ mercedis interminabilis & optimæ, credẽtibus & benefaciẽtibus patefaciat. Dicentibus aũt Deũ ſumpſiſſe filiũ, q̃d ab ipſis & à patribus ſuis eſt ignoratũ, cũ hoc ſit mendaciũ peſſimũ, dicat: Quoniã niſi uerbũ illud mutauerint, ſpõte uim atq; dedecus paſſuri negabũt. Et nos, qui cunctas res mũdanas illis formoſas apparere fecimus, ut uideremus, quis melior efficeret, terrã eſurientẽ, & omniũ ſuorum inopẽ ſtatuemus. Eos imitari noli, quoniã fortaſſis perditis aſſociareris. Ad maiorẽ fidẽ publicæ reſurrectionis, quoddã noſtrũ miraculum de quibuſdã adoleſcẽtibus ad cauernã atq; arrachim profectis atq; ſopitis, qui diuinã miſericordiã uiãq; rectã Deũ precati ſunt, in mediũ ducatur. ¶ Nos igitur in illa cauerna aures ſuas per certum annorũ ſpaciũ obſtruximus, & deinde reſuſcitauimus, nec eorũ quis numerũ dierum ſopitionis reſuſcitatus agnouit. De q̃bus hæc eſt narratio uera. Fuerũt quidem illi uiri boni, per nos ad uiã rectã deducti & adiuti, Deum ſolũ, non aliũ adorãtes. Vnde per nos reſuſcitati, cordeq; iuſtificati dixerũt: Hæc noſtra gẽs Dei loco adorãs idola, unde nullã poſſunt inducere demõſtrationẽ, nec quis deterior eſt imponente mendacium Deo, temerariè deuiat. Eam nullatenus imitabimur, cum ſuus error lõgus ſit, & inanis: Sed unum ſolum

Deum filio carere.

Hiſtoriam ſeptem dormientiũ qui Epheſi Theodoſio tertio imperante, reſurrectionem mortuorũ teſtati ſunt in fabulam ridiculã uertit: Quanquam ad reſurrectionem probandam accomodat.

Deum adorabimus, cœli terræqꝫ conditorem. Vos ergo diſcedentes ab illis, quos inuocant loco Dei, ad cauernam tendite, ibiqꝫ Deus uobis miſericordiam et rerum ſufficientiam tribuet. Eos quidem ſopitos ſol oriens in dextra parte percutit, occidens in ſiniſtra. Illis in medio poſitis atqꝫ ſopitis, licet quilibet aſpiciens eos uigiles extimaret, eorumqꝫ cauis brachijs extenſis ante hoſtium accumbit, illis in dextra ſiniſtraqꝫ præmunitis, unde quilibet ſuper illos aſcendens, præ timore fugiendo diſcederet. Eorum quidem quilibet reſuſcitatus de ſuæ ſopitionis ſpacio, quæſitus diem dieiue portionem affirmaret, cum hoc ſoli Deo ſit cognitum. Vnde ipſi proponentes eorum aliquem ad urbem cum argento mittere, niſi quod commodius & ſaturitatis efficacius uideretur, ſibi uictum afferret, dixerunt, Ad leuia uiliaqꝫ progredere, noſtram noticiã diſſimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perſeuerare non poteris: quoniã aut te lapidabunt, aut ad legẽ ſuã diuertent. Hoc quidẽ eſt mirabile Dei, quo dirigente quoslibet, ad uiã rectã directi ſunt: deuiante quidẽ, nemo diriget. ¶ Nos quidem eum notificauimus, ut ſic conſtantius atqꝫ firmius perciperent homines horam illã poſtremã futurã. Quibuſdã deinceps controuerſantibus, ſuper illos ædificia facere, Deus optime præ cęteris eorũ eſſe dinoſcit: uelut nunc etiã quidã uictores inquiunt, Faciamus ſuper eos tẽpla noſtra. De numero quidẽ ſuo ambiguitas nata eſt. Quidam enim perhibent eos tres fuiſſe, & quartum ſuũ canem: quidã quinqꝫ, canẽqꝫ ſextum. Alij eos ſeptẽ, & canem octauũ. Sic quiſque pro uelle ſuo de ſecretis & occultis loqui poteſt. Deus aũt eorum certũ ſcit numeꝝ, pauciſſimis cognitũ. Tu uero nihil inde perſcruteris, nec quid falſum & non euidens inde proferas. Nihil item te facturũ firmes, niſi ſuperaddito, Si Deus uoluerit. Quãdo cuiuſpiã oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uiã rectiorem iſta. Spacium aũt ſopitionis prædictorum in cauerna fuit CCCLX. annoꝝ; Deo quidẽ notũ: cuius ſunt arcana cœli & terrę. Eſto uidẽs & audiẽs hæc, quoniã nullus tibi ꝓdeſſe poterit, niſi Deus. Vnde nec te cõmendes alij, nec ipſi participẽ ponas: legeqꝫ cęteris libꝝ tibi à me traditũ, cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deũ, quẽ non aliũ uindicem inuenies, patiẽter ſuſtine à mane uſqꝫ ad ueſperã: diuinãqꝫ faciem ita deſidera, ꝙd ad huius ſæculi pulchritudinẽ oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris ſecordes & negligẽtes, qui ſcilicet ſuarũ uoluptatũ, quæ nihil ſunt, ſtudioſi, gerẽda prætermittũt. Diuinãqꝫ ueritatẽ nullatenus celes: cui quiſquis uoluerit credat, cęteri maneãt increduli. Quos die iudicij prorſus igne circũdabimus, eiſqꝫ poſtulãtibus cęteri dabũt aquã, quaſi ſtillicidiũ oculoꝝ corrodẽs: qui potus eſt peſſimus. Credẽtes & benefacientes, ſua nõ amittent opera. ¶ Illi namqꝫ paradiſum fontibus amœnã, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus ſericos uirides & deauratos poſſidebunt, & in lectis auleatis accũbent. Et hęc eſt maxima merces, & interminabilis. Parabolã de duobus hominib. audiãt, quoꝝ alteri duos hortos ſemper fertiles palmis circũſitos, & meſſes ac fõtes immixtim, nec ſine ſubſtãtia tenẽtes: alteri nullũ dedimus. Ille itaqꝫ ſocio ſuo, deridẽs ipſum, inqt: Te ditior atqꝫ ſublimior in gẽte mea merito cẽſeor. Deinceps aliũ ſecum adducẽs, hortos ſuos animę ſuę noxius ingreſſus dixit: Nec hoc nunqꝫ dolendũ, nec me ſurrectuꝝ extimo: uel ſi reſurrexero, nunqꝫ ulterius tale ꝙd reperiã. Socius uero caſtigãs ipſum, reſpõdit: Iã audio, ꝗniã tu qdem es incredulus, minime cõfidens in Deum, qui te de terra plaſmauit, & uiꝝ fecit. ꝙd ego? Deum & dominum adoro, nec eſ

quenquam

Improbat morem ædificandi templa ad monumenta ſanctorum.

Cur tãtus propheta tantillam rem non potuit explicaret.

Veritas propaganda.

Paradiſus.

Parabola unius temporaria bona poſſidentis, alterius futuri ſeculi felicitatẽ expectantis.

quenquam participem pono. Tu quidem tuos hortos ingreſſurus, deberes dixiſſe, Si Deus uoluerit. Ab ipſo namq; ſolo omnis uis atq; uirtus procedit. En mihi minus ſubſtantiæ prolisq; poſſidenti, Deus forſan dabit tuis hortis melius, illisq; cœleſte fulgur, ſeu peſtem reducentem eos ad arenoſitatem atque ſterilitatem, ſeu diffluxum immittet. ¶ Vel forſan tellus penitus fontes abſq; ſpe poſſibilitateue reductus abſorbebit . Eos itaque peſte cœleſti prorſus circumdante, arboribusq; confuſis poſſeſſor ſuus ad diſtorſionem manuum redactus inquit: Vellem in Deum credidiſſe, nec ei participem poſuiſſe. Sed tunc ex Dei parte nec tutorem nec adiutorem habuit. Sic Dei mandata complentur, qui ueraciſſimus mercedem optimam, finemq; bonum efficit .

Temporaria felicitas aquæ pluuiæ confertur.

Doce item homines huius uitæ ſimilitudinem eſſe, qualis eſt aqua cœlitus demiſſa. Quæ cum terræ fœtibus immiſceri debeat, uentis ſuperuenientibus hinc & illinc diſtracta diſſipatur, Deo ſuper omnia potente. Proles atque ſubſtantia ſunt, uitæ huius ſæculi iocunditas & pulchritudo. Quibus meliora remanent apud Deum, unde ſperantibus & benefacientibus, optima remuneratio prębetur die, qua montes localiter mouere faciam, terramq; manifeſte apparentem uidebitis .

Nouiſſima dies & iudiciū.

Deus dicet omnibus tunc congregatis, quo nullus aberit : Vos qui negaſtis me poſuiſſe uobis terminum iſtum, ſicut prima uice creati iam acceditis . Tunc illlis aperto ſuorum operum libro tradito, increduli contemptibiles atq; dolentes effecti dicent: Heu heu, quàm malus liber hic, qui nec de minimis nec de magnis quicquam prætermittit.

Alludit ad librum Danielis, qui aperiri dicitur in iudicio Dei.

Omnia namq; facta ſua coram ſtanti perlegent, nec Deus cuiquam iniuriam faciet. Quando nos iniunximus angelis, ut ſeſe Adæ ſubijcerent, omnes præter Belzebub, qui & diabolus factus à Deo diſceſſit, præceptum perfecere. Illum autem uobis hoſtem peſſimum, filios'ue ſuos Dei loco cur inuocatis? Quàm eſt nequam atq; praua hæc incredulorum mutatio? ¶ In creatione quidem cœli & terræ, animarúmue ueſtrarum, eos nullatenus teſtes adhibui, nec pro quoquam meo negotio gerendo quenquam errantium aſſumere uolui. Die uero qua dicemus, ut participes noſtros à ſe poſitos inuocent clamantes , reſponſum non accipient. Vnde nos illis incredulis ſuum confuſorem immittemus , & focum uidebunt, ſeq; caſuros in ipſum præ noſcent: minime tamē euitare poterūt. Licet in hoc Alchoran multas hominibus parabolas præmiſimus, plurimi tamen eorum diſceptant & ambigunt. Voluntas & inquiſitio tuorum anteceſſorū tantū gentes in nunciorum aduentū ad Deum conuerti uetuit, uſq; quo diuina uis ſuperueniens malū intulit.

Legatorum functio.

Nuncijs quidem nil præcipio, niſi quod boni nuncij caſtigatores & correctores exiſtant. Increduli uero diſceptationes ineunt, ut ueritatem extinguāt, & nihil atq; uana dicēdo ueritatem delent. Sicq; mea præcepta & caſtigamina ſumme derident.

Deficientes à recepta doctrina peßimi.

Quis eſt illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, poſtea diſcedit, & ipſorum actuum ſuorum obliuiſcitur? Eorū corda ne ſapiant, ſigillis incluſimus, auribusq; ſuis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei pijſſimi ueniæq; datoris uocaueris, nunquam exaudiēt. Quibus, ſi ad eorū facta reſpiceret Deus malum feſtināter incumberet. Sed iā eis terminus immutabilis poſitus eſt, uillis ob ſua malefacta deſtructis, terminus ſemper præſcriptus eſt.

Fabulæ Iudaicæ de Moſe et famulus eius. &c.

Moyſes quidē ſuū mancipiū ſic affatus eſt: Nullatenus à me diſcedas, donec uel applicuerimus ad duorum marium conuentū, uel ſimul per annorum ſpacium iuerimus. ¶ Illi ad mariū cōiunctionem applicati, ſui piſcis in ęquora tendē

tis iter

tis iter obliti ſunt. Ipſis deinceps trans mare uectis mancipium rogatum, ut eis pranſum præberet, inquit: In hoc itinere labor nobis partus eſt. Ad lapidem namq; quo applicuimus, ſolo diabolo impediente oblitus ſum piſcis, qui ad maris paſcua conſueta rediit. Quid mirandum eſt? Hocq; modo ſuo atq; uelle Moyſes contigiſſe firmauit. Illi deinceps reuerſi, perſcrutatum quendam de gente noſtra, cui miſericordiam & de nobis ſapientiam contulimus, inuenerunt. Quem Moyſes ut eum ſequi poſſet, uiamq; rectam per ipſius ſapientiam addiſceret, precatus eſt. Cui ille reſpondit, mecum durare non poteris: Quippe ſuper rem, unde nihil ſcire poteris, indurares. Dixit Moyſes, Deo uolente, me quilibet ſuſtinentem, nec te in quoquam offendentem ſemper inuenies. Cui ipſe: De nullis itaq; rebus me perſcrutare, uſq; quo tibi dixero. ¶ Illis itaq; profectis uſq; nauis conſcenſum, ille nauē rupit, ut in aqua gentem ſummergeret. Cui Moyſes inquit: Rem difficilem atque grauem iam perpetraſti. Et ille: Nonne tibi intimaui, quoniam mecum indurare non poſſes? Et Moyſes: Noli me tantum obliuionis arguere, nec mihi pro meo negotio tantam uerecundiam ſeu moleſtiam inferre. Deinceps illis profectis, mancipium quoddam occurrens ille peremit. Cui Moyſes inquit: Mancipium abſq; iure peremiſti, & ſic iniurius es. Cui ipſe: Nonne ſatis prædixi, te minime mea mecum toleraturum? Et ipſe, ſi de me quicquam ulterius perſcrutatus fueris, à modo non patiar: quoniam à te iam multa perpeſſus ſum. Illi deinceps ad uillam profecti perſcrutatum hoſpitium, à nemine recepti, ad parietem cadere uolentem acceſſerunt. Quem ſuper ſe Moyſes extollens, inquit: Si uellem, hinc precium ſumerem. reſpondit alius, Hic huiuſmodi facta ueſtram ſeparationem perimit. Aliud etiam tibi propalabo, quare mecum nequaquam indurare potuiſti. Nauis rupta pauperum erat poſſeſſio, per quam ſibi uictum in mari quærebant. Quam ne rex immenſus eos perſequens, omneſq; naues ui capiens ſumere dignaretur, per rupturā ad uilitatem redigere uolui. Puerulus item interfectus, omnibus ſuis parētibus fidem adeptis, incredulus exiſtit. Vnde ego timēs, ne factus adoleſcens ſuos parentes à fide ui diſtorqueret, malui quod Deus ſui loco meliorem, magisq; pium reſtauraret. Paries autem fuit duorum orphanorum, ſub ſe reſeruans illis theſaurum pij patris ſui. Quos ſi Deus ad annos diſcretionis perduceret, ſuum ibi theſaurum reperirent. Hæc igitur occaſio nos diſgregat. ¶ Si quis te de Alexandro percūctatus fuerit, dic ei, nos dediſſe ſibi regnum & iudicium in terra, omniūmque rerum ſcientiam, quam ipſe ſemper ſecutus eſt, uſquequo ad ſolis ortum applicuit, & eum in fonte luteo quieſcentem inuenit. Eidémque tunc iniunximus, ne repertis illic hominibus bonum ſeu malum inferret. Omni namque illis nocenti, ad nos ſuo facto reditu malum inijciemus grauiſſimum, ſicut & omnibus malis. Credentes & benefacientes à nobis uerbum dulciſſimum, optimamq; mercedem accipient. Deinceps ſua ductus ſapientia, ad ſolis adſcenſum, illuc peruenit, quo ſol ſuper homines adſcendit, inter quos nullum obſtaculum poſuimus. Demum ipſo ad montes applicante, reperientéque prius homines nullum uerbum intelligentes, precati ſunt citrapoſiti Alexandrum, ut ipſis & tranſmontanis terræ uaſtatoribus clauſuram & obſtaculum inſereret. Eiq; preciū ob hoc pepigerunt. Quod & ipſe pollicitus eſt, ipſis que Deóque ſuis coadiutoribus. ¶ Vt incudes itaque cunctas, cæteráque ferramenta, ut prius per eorum interpoſitionem montes connecte-

De Alexandro Macedone nugatur, ut quoſdam concluſerit in mōtibus. ut uulgo de Gog & Magog fabulantur Iudæi.

Metalla Cyclopum.

ret,deincepsq́ cuprum ad ſuperinfundendum afferrent iniunxit. Quo facto,ulterius illi tranſmontani, nec illud perforare, nec malum facere Dei pietate ſubueniente poterant.Termino uero ueraciſſimo,quem Deus præſcripſit, contingente,illud fiet minutiſſimum. Tuncq́ cornu pulſaturi omnes conuocabimus.¶ Tunc etiam incredulis paradiſum uidere permittemus,qui prius auditu uiſuque priuati,opinati ſunt,meam gentem illos adoraturam,quos Dei loco inuocabant:& infernum illis hoſpitium tribuemus, ob hoc quod præcepta prophetarum deridebant,nec diuinis miraculis,nec diei publicæ congregationis coram me fidem adhibebant.Sicq́ licet opinati ſe benefacere,facta ſua perdiderunt,nullum examen habituri.Credentes autem,& benegerentes,paradiſum hoſpitium ſempiternum,minime timẽtes illinc eijci uel exulari, poſſidebunt. Sed licet æquor eius'ue duplum in incauſtum flueret, primum ipſum deficeret, quàm uerba præceptaq́ Dei penitus inde ſcriberentur. Tibi quidem præcipio,ne te quid aliud eſſe quã hominem perhibeas, nec teſtificeris alium quàm unum ſolum Deum eſſe. Omnis deinde ſperans ſe Deo coniungendum, bonum opus perpetret,nec Deo quenquam participem ſtatuat.

Hyperbolen Euangelicam totus mundus non caperet libros,& c. intendit immodice.

MEDIVM ALCORANI.

AZOARA XXIX.

IN nomine domini pij & miſericordis. Dei pietatem atq; miſericordiam ſuus ſeruus Zacharias ſecrete,nemine niſi ſolo Deo conſcio clamando,dixit: Cum oſſa mea iam eneruia ſint,& effracta,capilliq́ cani,mulierq́ mea ſterilis,ſummeq́ timeã,ne poſt me mei futuri uicarij tum mali ſint,tum malos efficiant:tu Deus,cuius adoratio ſeu clamor mihi nunquam obſtitit,miſericorditer mihi tribue, qui mei uicarius & hæres, gentisq́ Iacob per te ſublimatus,& in bono confirmatus ſtatuatur. Hunc Deus exaudiens, tale reſpõſum reddidit:O Zacharia,cor tuum gaudeat,& gratuletur. Habebis namq; filium,appellandum nomine nunquam antea cuiquam impoſito, uidelicet Ioannes. Cui ipſe: Quónam modo filium generabo,cum uxor mea ſterilis ſit, & ad plurimum annorum numerum ego redactus? Ait Deus: Hoc mihi quidem leuiſſimum eſt. Nonne enim teipſum cum prius nihil eſſes,effeci? Hic itaq; reſpondit: Tu Deus mihi quid imponere digneris. Et Deus:Per triduum igitur æque cum nemine loquaris. Hic igitur ab altari ad ſuam gentem accedens, ſignis & nutibus iniunxit ei diuinam inuocationem conſtanter mane & ueſpere.Ioanni deinde præcepimus,ut librum ui potentiaq́ ſua ſumeret,rerumq́ diſcretionem puer adhuc ſubiret. Vnde nos diligens timuit, ſuosq́ parentes honorificauit. Quippe uir erat minime difficilis,noſtra mandata nullatenus contemnens.Super quem die natalis ſui, & mortis, ac reſurrectionis ſalus quieuit, Hic item liber minime prætermittit, qualiter Mariæ uerſus locum orientalem, à ſua gente diſcedenti,ſuisq́ uelamen & intercapedo contigit. Cui ſpiritum noſtrum, qui uerum imitaretur hominem coram ea, quod & uere fecit,miſimus. Cuius uiſu illa pauefacta, Deum obſecrat, ut ſe ab illo, ſi Deum timeat, tueatur. Contra quam ipſe ſic fatus eſt: Nil niſi Dei nuncius ſum, qui tibi puerum optime creſcentem promittit.Reſpondit ipſa: Cum uirum non tetigi, nec hoc opus nunquam dilexi, filium qualiter habebo? Inquit ille: Hoc quidem Deo leue eſt, atq; poſſibile, ut hoc hominibus mirandum unicumq́ miracu-

Zachariæ promittitur Ioannes. Alibi etiã narrauit.

Ioannes baptiſta.

Maria ut conceperit, ac genuerit Chriſtum benedictum, contra euangelicæ hiſtoriæ ueritatẽ narratio prophana.

miraculum,noſtræq́ pietatis munus appareat. ¶ Iſtud quidem firmè conſtanterq́ diiudicatum eſt.Illa igitur impregnata,cum eo longinquum in locum aufugit. Tandem menſtruo partum præcedente diſtillante,cum iuxta palmam conſiſteret, inquit, utinam morti obliuioniq́ ſuccumberem, antequam hoc mihi contigiſſet.Chriſtus autem ſubtus eam egreſſus,ipſam conſolans inquit: Ne timeas,en ego tecum aſſideo. Deinceps Deus ipſam allocutus iniunxit, ut palmam excuteret, ſicq́ ſuper eam † arruteba recentia caderent,unde ipſa comedens & bibens, cor ſuum corroboraret, atq́ mitigaret:nemini uero uiſo colloquium præberet,ſingulis innuens,ſe Deo dies abſtinentiæ ieiunijq́ uouiſſe. Eam deinceps afferentem puerum,ſui non mediocriter increpabant, dicendo : O Maria, cum tuorum parentum neuter malus exiſteret,cur rem adeò malam perpetraſti? Illa uero puerum oſtendens,ut ipſum inde conuenirent ſignis innuebat. Quibus qualiter infantulum huiuſmodi conuenirent ſciſcitantibus, ipſe prius in uocem erumpens, inquit:Ego ſum Dei ſeruiens,qui mihi librum tribuens me prophetam cõſtituit,& loco quocunq́ meliorantem & utilem poſuit.¶ Mihi quidem orationes fundere; & eleemoſynas ac beneficia diſtribuere, & meam matrem honorare,dum inter homines conuerſarer, iniunxit: nec me uirum difficilem,ſed malorum expertem creauit. Et ſuper me eſt diuina ſalus in die meæ natiuitatis & mortis,& qua uiuus iterum accedam. Hoc eſt de Chriſto Mariæ filio uerbum uerax:in quo tamen plurimi diſſentiunt homines. Sed ſciendum quidem, hoc Deo nunquam contigiſſe, nec hoc uoluiſſe, ut filium unquam aſſumeret:qui quicquam perficere uolens,præcipit ut fiat,& factũ eſt. Eum itaq́ meum adorate dominum & uniuerſorum: ſicq́ rectum callem carpetis. Inter cohortes quædam ambiguitas ſeditioq́ nata illa die maxima,malum incredulis maximum afferet. Audiat igitur omnis,& conſideret,quid de illis die aduentus ueſtri fiet: licet hodie uiam erroris proficiſcantur. Tu uero,licet ipſi minime fient creduli,de die uindictæ pœnitentiæq́, qua rerum certiſſima diſcuſſio dabitur prædica,cum Deus ipſe dicat: Nos quidem terram,omneq́ poſitum in illa hæreditabimus, & ad nos redibunt omnia.Nec taceas item in libro,qualiter Abraham ueridicus atq́ propheta patrem ſuum increpando, quoniam rem cæcam & ſurdam ſibi proficere uel obeſſe nullatenus poſſibilem credebat, inquit: O mi pater,diabolum quod à Deo pręcipitur,minime uolentem,& homines aberrare facientem,imitari deſiſte, timendo Deum, tibi malum illaturum,& te diabolis aſſociaturũ. Ipſe uero obſtinax reſpondit: O Abraham,uis'ne me ab idolorum cultu recedere? Te quidem niſi recedas uel lapidibus opprimam,uel à me longiſſime proijciam. Reſpondit ille.Ego quidem pro te Deum,me fortaſſis exauditurum,deprecabor, qui me à te idoliſq́ tuis retrahet, & à malorum actu paſſioneq́,mea prece liberabit,idemq́ tibi ſalutem permittat. Abrahæ igitur retracto ab eo,quod quaſi Deum adorabat, Iſaac atq́ Iacob, prophetas ſcilicet, quibus noſtra pietate linguam elatam atq́ ueridicam contulimus, tribuimus. ¶ Hoc reſponſum codice nequaquam ſubſit ſilentio. Moyſes purus nuncius atq́ propheta,quem in monte Sinai uerbo propinquo cõuenimus,eiq́ miſericordes atq́ propicij fratrem ſuum Aaron prophetam fecimus. Iſmaël hoc item libro nominetur,qui ſuo ſermone ueridicus nuncius atq́ propheta,ſuis præcepit,ut orationes funderent,& eleemoſynas ac Deo debita compleret,ſicq́ coram Deo uir bonus inuentus eſt. Heſoram quoq́ ueridi

† id eſt dactyli.

Silentium ieiunio coniunctum.

Chriſtus quis, teſtimonio Machumetis.

Abraham & patris Tarrhæ concertatio de religione.

Moſes propheta eximius.

Aaron.

Iſmaël.

Heſoram propheta.

ueridicum atq; prophetam à nobis eleuatum in locum excelſum, in hoc uolumine nomina. Iſtis quidem prophetis ortis de filijs Adæ, & ſequenter à Noë, ac gente Abrahæ & Iſraël, quibus uias rectas monſtrauimus, & diligẽtes bonum contulimus. Cum diuinę uirtutes pręceptaq; legebantur, humilitas adoratioq; diuina iugiter inhærebant. Illis uero ſuccedentes deteriores, orationibus abiectis, uoluptates prorſus ſecuti, malum grauiſſimum incurrent, niſi facta conuerſione benefecerint, in fide perſeuerantes. Hi namq; tales paradiſum, expertes omnis nocumenti, poſſidebunt. ¶ Hanc quidem paradiſum, ubi nemo contumeliam uel opprobrium, ſed ſalutationem mutuam audiet, plenumq; uoti gaudium mane ueſpereq; percipiet. Deus, cuius omne mandatum perficitur, hæreditatem ſuæ genti ſe timenti, nec ponenti uerbum iſtud niſi cum mandato diuino tribuit. Cuius eſt quod ineſt manibus, atq; poſterius, nihil obliuiſcentis Dei cœlorum & terræ, & omnium illis interpoſitorum. Hunc igitur patienter & indurate ſupplex adora: Cui quis nomen æquale ſortitur? Licet homines hoc aſſueſcant dicere, nos mortuos quiſquam uere ſuſcitabit? Nonne recordantur nos prius eos, cum nihil eſſent, creaſſe? per Deum, nos eos diabolusq; congregabimus, igneq; gehennæ ſuis cum corporibus circumuallabimus. Nos enim quarumq; gẽtium deteriores, Deum minime uocantes, ſicq; ſibi lucrantes ignem, optime diſcernemus, ſemotim auferentes. ¶ Sciendum quidem neminem eſſe, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandauit, proficiſcatur, ubi corporaliter etiam increduli perſeuerabunt. Timentes autem Deum ſaluabuntur. Increduli tamen, noſtra uerba manifeſta ſæpius audientes, à credentibus percunctantur, quæ cohortum ſtet firmius, adoretq; melius. Quot ſuorum prædeceſſores, ditiores atq; potentiores illis, confudimus? Sed erroneos Deus dilatabit, uſquequò uideant illius ſæpius dictum ſcilicet uel malum præſens, uel diem illam, qua dinoſcetur, quis eſſet debilior, quiſue partem peiorem obtinebit. Credentium autem fidem ſemper augebit Deus: apud quem eſt bonorum reſiduum optimum & precioſiſſimum, remuneratioq; pręcellens. Nonne uides mandatis noſtris non credentes dicere? Nunquam nobis prolem ſeu diuitias dabit Deus. Anne Dei ſecretum ipſi ſcandunt? an cum illo pactum firmarunt? Nos quidem eorum dicta ſcribemus, & eos in malo ſuo prolongabimus. ¶ Taliter dicentem firmant ore ſuo, ſentire faciemus: ipſeq; ſingularis ad nos ueniet. Plures adorantes idola loco Dei, ut ab illis honorem & ſublimationem habeant, uidebunt horam, qua nullatenus credent eis, iam illis malo contingente. Nonne perpendis, nos iam miſiſſe diabolus incredulis, ut de illis ſibi ridiculum faciant? Tu uero nullatenus uel eos feſtinare, quoniã nil eis, niſi computum ſuum faciemus die, qua decenter Deum timentes coram ipſo congregabimus, & incredulos adductos igne ſepeliemus, quãdo nec quis ueniam poſtulabit, nec quicquam niſi Deo iubente mandabit: agnoſcentq; dicentes Deum ſumpſiſſe filium, ſe turpe uerbum protuliſſe. ¶ Ob hoc quidẽ turpe dictũ, ferè cœlũ ſe cõfudit, & tellus aufugit, omniſq; mons cecidit. Hoc eſt enim inopportunũ & inhoneſtũ Deo, cuius iugo ſeruituti ſubſunt uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, ad eũ ueraciter diſtincte reditura, & ab ipſo numero certiſſimo dinumerãda die illa. Et illius amorem aſſequetur tunc omnis credens, & benefaciens. Tuę quidã linguæ nullã facultatem induximus, niſi ut Deum timentibus nunciũ gaudio plenũ, & caſtigamẽ incredulis nũciet. Omniũ ne per al chirna

Reſurrectio.

Ignem omnes adibunt, ſed impij non inde liberabuntur.

Deus tradit incredulos diabolis.

Summa blaſphemia, fateri Christum filium Dei, At ueritas ſempiterna dicit Ioann. 3. Qui non credit in unigenitum, &c.

chirna deſtructorũ à nobis quenquam uel ſentire uel ab ipſo uerbũ aliquod percipere poteſt.

AZOARA XXX.

IN n.d.p.& m. Hũc librũ, uidelicet Alchorã, tibi nequaq̃ tuo malo miſimus, ſed ut per ipſum à rege cœli & terræ & omniũ illis interpoſitorum, terræq; ſuppoſitorũ, q̃ poſt terrã & cœlos à ſe creatos thronũ aſcẽdit cõpoſitũ, diuinã cõmemorationẽ dilectionẽq; timẽtibus dominũ infundas. Ipſe nãq; ſcit dictũ, cordeq; retentũ, & occultius eo: Et pręt ipſum nõ eſt Deus, ſuaq; noĩa formoſiſſima. Audi uerbũ Moyſis, mulieri gẽtiq; ſuæ ſtationẽ ob focũ ab eo uiſum iniũgẽtis. Vos nullatenus hinc moueatis, uſq; quo uľ ab igne uiſo uobis adducã, uel bonę uiæ doctorẽ illic inueniã. Illi quidẽ illuc aſcẽdẽti dixi: En ego Deus ſum. A pedibus tuis ſoleas abſtrahe: quoniã tu locũ bene dictũ obtines. Et deinceps tu à me q̃dẽ electus, præt quẽ nõ eſt alius Deus, meũ præceptũ audi, & me adora, & orationẽ cũ meo nomine funde. Veniet enim hora, omnib. mea ſpõte celata, qua omnis anima ſuos actus inueniat. A meo p̄cepto nullatenus diuertas. Si uelle nãq; dilectionẽq; nõ credentiũ ſeq̃ris, malũ patieris. Sed q̃d gerit tua dextera? Reſpõdit: Lignũ haſtile geſtat, q̃ ſępius fulcitus alleuor, gyrũq; faciẽdo tũ oues cõgrego, tũ cętera negotia perago. Inq̃t illi Deus: Proijce ipſum. Quod ipſo faciẽte, immẽſus ſerpẽs inde p̄ceſſit, hac & illac irrepẽs. Quod ille deinde metu ſermoto, me iubẽte ſumpſit, priori forma per me redeũte. ¶ Meo quoq; præcepto manu ſua alã eius attingẽte, cãdidiſſima malorum expers rediſt: ſicq; miraculũ ſecundũ, p̄dijt. Ipſumq; maiores uirtutes quaſdã edocui. Me deinceps iubẽte, ut ad Pharaonẽ ſe præſumptuoſe ſublimantẽ accederet, inq̃t: Tu Deus cor meũ aperi, negotiũ alleuia, linguã enoda, ut meus ſermo p̄mptus ſit & intelligibilis, fratreq; meũ Aharon p̄latũ atq; cẽſorẽ in gẽte noſtra cõſtitue. Eo nãq; ſic operũ meorũ participe, fiet meũ negotiũ firmius & caſtigatius: & te noſtras actus oẽs p̄ſpicietẽ deuotius, & crebrius atq; diligẽtius inuocabimus. Reſpõdit deus: Omne tuũ uotũ implebimus, qui te puerum etiã adiuuimus. Me nãq; iubente tuã matrẽ, ut te clauſum in ciſta in mare p̄ijceret, ut ſic ad littus te reuerſum meus hoſtiſq; tuus ſuſciperet, amor meus te ſuſtinuit, uiſuq; mei eduxit, & aluit: Quoniã tua ſorore dicẽte corã rege, ego ſibi nutricẽ inueniã, ad tuã matrẽ te reduxi, ut cor ſuũ firmũ & intrepidũ exiſteret. Te rurſus homicidã liberauimus, & tu deinceps in gẽte Madian annorum numero cõmoratus, iã ad horã acceſſiſti. ¶ Cũ itaq; te ſic ex anima mea iuui, tu fraťq; tuus ad Pharaonẽ præſumptuoſum eũtes, ipſum formoſo colloq̃o ad memoriã Deiue timorẽ p̄ducite. Illis uero reſpõdentibus: O Deus timemus, q̃d cruciatus atq; flagella uel ſtatim inferet, uel uictor exiſtet. Inq̃t Deus: Ego cũcta uidẽs & audiens, uobiſcũ ſum. Ad eum igiť intrepidãter euntes dicite, uos Dei nũcios eſſe, & p̄cipite, ut uobiſcũ filios Iſraël, in nullo noxius eis, mittat. Eos itaq; cũ diuina uirtute ueniẽtes, dicenteſq;, diuinitus ſalutẽ eſſe datã credẽtibus, rectãq; uiã ſequẽtib. incredulis aũt & cõtradicẽtib. malũ grauiſſimũ: quęſiuit Pharao: O Moyſes, quis tuus eſt Deus? Reſpõdit. Omniũ creator, hominib. omnia tribuẽs & uias rectas edocens. Et ille: ¶ Vbi eſt gens præterita? Reſpõdit: Huius rei noticia in libro omniũ capace, nec quicq; obliuiſcente cõtineť apud Deũ, qui terrã applanãs, uias in ea peruias uobis patefecit, & ad aquas ad omniũ naſcentiũ ortum, ut inde tum ueſtrũ uictum, tũ beſtiarum paſtum haberetis, de cœlo p̄duxit, ſcientibus ſcilicet miraculũ magnũ. Et ipſe nos è terra creauit, & iterum ad eã reducet, & inde reſuſcitabit. Ille tamen no-

Cur datus Alcoran.

Repetit. ſed perperam, quæ leguntur Exod. 3 & 4.

Moſes ad Pharaonem. Vide Exodum, & ſuperiores aliquot narratiunculas.

ſtris uirtutibus uiſis cõtrarius exiſtit,& obſtinacit incredulus uixit,indignãter ingens , An ueniſtis eiectum nos è terra noſtra incãtationibus artibuſq; magicis? nos uero uiciſſim cum ſimile negotium reponemus.Loci itaq; temporiſq; terminus ſtatuat̃ certamini,quem nec nobis nec uobis ulla tenus prętermittere liceat. Illis itaq; ponentibus ad hoc diem ſolennem,diluculo ibi facto uirorꝝ cõuentu,Pharao omnes ſuas artes & artifices in unum reduxit, illiſq; ſic aduenientibus dixit Moyſes:Caueat ſibi quiſq; ueſtri,ne Deo mendacium imponat. Nemo nãq; mendax aliud quàm malum ab eo lucrabitur.

¶ Illi qdem deliberãtes ambigue,hocq; ſecreto,ne Moyſes hoc perciperet, dicebãt.Iſti magi nos exulatum uenientes adſunt,uel noſtros ornatus & precium delatum ſecum proponunt. Noſtris ergo artibus congregatis,linealit̃ diſpoſiteq; procedamus . Loco nãq; ſublimior uictoriã leuius adipiſcet̃. Sic itaq; progreſſi,Moyſen ſic affati ſunt: Aut tu aut nos cauſam noſtri conuentus inchoemus. Illis igit̃ Moyſe iubente primo proijcientibus funes & haſtilia,ſerpentes reptiles cernebãtur.Moyſen hoc uiſo corde trepidãtem corroborans atq; conſolans,quoniã uictoria donaretur,iuſſi,ut dextræ ſuæ geſtamen proijceret.Inde nãq; factum ut aliorꝝ opera cuncta,quoniã magica fuerãt,quę nuſq; proficient,deglutiret.Illi igitur magi in terrã proſtrati,Moyſiſq; pedibus aduoluti dixerũt publice,ſe in Deum Moyſis & Aharon credere. Quibus Pharao turbatus inquit:In eum ante meũ præceptum creditis?Ille qdem maior eſt,qui uos artẽ magicã docuit.Ego uero manus ueſtras & pedes ex oppoſito ſtatim abſcindã,& in trũco palmarꝝ ſuſpendã.Sicq; malo perpetuo deputati dinoſcetis,quis ueſtri maius grauiusúe malum inferre quiuerit.

Non ui cogendi homines,ut Deum cognitum deſerant.

¶ Reſpõderunt,Nobis itaq; tibi nequaq; ſuper uirtutes agnitas, Deumq; noſtri factorem credentibus , tuũ libitum imprime, & mandatum exerce,q̃d minime uitã huius ſæculi trãſcendit.Nos aũt in Deum nobis ueniã daturꝝ peccaminum & incãtationum,te cogente præmiſſorꝝ,credimus, qui eſt Deus optimus,poſt omnia ſuperſtes.Qui credentibus & bene gerentibus gradum in paradiſo riuis amœna ſublimem perſeuerãter præbebit:incredulis aũt ad eum uenientibus gehennã, ubi nec uita ditati,nec morti ſubditi manebũt.Moyſes deinceps noſtro iuſſu educentẽ gentẽ noſtrã,& in mari uiã ſiccã præparãtem abſq; timore , Pharao cũ ſuis exercitibus executus, mari manu noſtra ſummerſus eſt,quia uiã rectã minime profectus eſt. Vobis itaq; filijs Iſraẽl ab hoſte ueſtro liberatis, poſt terminum uobis in monte Sinai cõſtitutum,uictum manna coturniceſq; dedimus.Comedite de bonis

Ira Dei grauiſſima.

noſtris uobis datis, nemini faciẽtes iniuriã.Sic enim ſuper uos mea iracũdia caderet,quæ cuilibet incũbens ſumme nocebit. Conuerſis qdem,& credentibus,ac bene gerentibus, rectoq; tramite poſtea gradientibus ueniã facio. Moyſes cur citius ſua gẽte ueniſſet,à Deo rogatus,inquit:Illa qdem me ſubſequit̃. Ego uero te annuente præcedens,tuã præoptaui faciem. Ipſe tamẽ

† propheta ille uel artifex. Aſcemeli uitulum in deſerto fudit. Exod. 32.

Deo dicente , quòd † Aſcemeli poſt diſceſſum ſuũ gentem ſuã errare fecit, reuerſus eſt,nõ minimum iratus ſuæ genti, & eã increpãs dicendo: O gens, quare placitum bonum uobis à Deo propoſitum mentiti eſtis? An ſiudetis irã incurrere diuinã? Illi uero reſpõderunt:Nõ ſpõte trãſiuimus. Sed nobis quoddã ex ornatibus popularibus fabricare præceperũt:Cui præcepto nobis fauẽtibus Aſcemeli taurꝝ fudit,corporeũ,emittentẽ mugitũ,& dixit,Eũ ueſtri Moyſiq; Deũ eſſe: quod ipſe tamẽ oblitus eſt.Nonne uidere poterãt, ipſum impotentẽ uerbũ quotquã reddere,uel eis prodeſſe ſeu nocere poſſe?

Saltem

Saltē audiſſent Aaron præmonentē, dicentēq;: Vos ꝑ eū decepti, me ſequamini, mea precepta faciēdo, quod Deū dominum noſtrū adorādo facietis. Illi uero reſpōderunt, ſe nullatenus hoc dimittere, priuſquā Moyſes reuertet̃. ¶ Moyſes itaq; reuerſus, percūctatus eſt Aaron, cur prohibitionē eius minime ſecutus ſit, ſuúmue mandatū nō cōpleuerit: Cui ipſe taliter reſpōdit: Tu matris meæ proles, nec barbā neq; capillos auellas mihi, timēti te dicturū, q̃niā eos ſecernerē, tuūq; uerbū minime cōplerem. Ille deinceps ad Aſcemeli cōuerſus, q̄d præcepiſſet, quæſiuit. Qui reſpōdit, ſe nequaq; aceris uiſum uidiſſe. Vnde ego de ꝓphetę ueſtigijs manu mea clauſum, quoniā hoc bonū uidebatur, inieci. Iniunxit itaq; Moyſes, ut quā diu uiueret Aſcemeli peregrinaretur, nec cuiuſquā cōmunione potiret̃. Sicq; terminū nullatenus mēdacē expectans, illū ſolū Deum conſideret, cuius nullus eſt terminus, pręter quē nō eſt alius Deus, cuius ſcientia cōplectitur omnia. Deū etenim illū cōflatū uel cōburemus, uel diminutū in mare proijciemus. Talit̃ tibi prędeceſſorū actus manifeſtamus, tibiq; prębemus ſapiētiā, à q̃ quiſq; ſe diuertēs peccatorꝝ ſarcinā ꝑſeuerantē ſentiet, die grauiſſima, q̃ flatu buccinæ oīm facto cōuētu, pallor incredulis inſidebit. ¶ Dicēt aūt quidā tūc, ſe X. dierꝝ ſpacio iacuiſſe: cōſultiores uero diſcretioreſq;, ſe nullatenus niſi ꝑ diē unā quieuiſſe perhibebūt. Perſcrutātibus uero, Quid de mōtibus fiet: intima, q̃niā ego Deus eos radicitus cōfundā, ſua fundamēta plana faciēs penitus, & ęqualia, nilq; ſuperius uel inferius dimittēs. Illaq; die nulli diſtorq̃re ſe poterūt, quādo uocantē ſe ſequant̃: ubi nec tumultus aliq̄s efficiet̃, nec uerbū Dei inquietabit̃: nec quis prolocutor, niſi cuius uerbū Deo placuerit, ſtatuetur, q̄ dinoſcit manibus inhærēs atq; poſterius. Quem tūc uelut uiuū & uerū Deū adorabūt omnia. Illic etiā malefactor omnis iacturā, benefaciēs & credēs nullā iniuriā, meritiue detrimentū ſentiet. Talit̃ Alchoran Arabice diſpoſuimus, & correctiones inſcripſimus, ut ꝑ ipſum omnes credētes atq; memores efficiantur. ¶ Cum Dei ueri ſit omnis ſublimatio, Alchoran propalare minime properes, priuſquā tibi cūcta ſua præcepta diſcernere permittā. Deū igitur iugit̃ preceris, ut tuā augeat ſapientiā. Hoc quoq; prius Adæ pręcepimus, cuius ipſe prorſus oblitus, in noſtris mādatis minime perſeuerās reptus eſt. Cui tamē ut angeli ſe ſubijcerēt, nobis iniungētibus, omnes præter Beelzebub paruerūt: quē Adæ mulieriq; ſuæ peſſimū hoſtem futurū, ego patefaciens ꝑſuaſi, ne illos educeret à paradiſo, ubi nec fames, nuditáſue, ſeu ſitis, aut feruor accidet. Sic eñi illis labor immēſus incūberet. Diabolus aūt eos econtra ſic affatus eſt: Ego te q̄dē Adā ad æternitatis & imperij nunq; ſeneſcētis arborē inde comeſtū adducā. Vnde cibatis illis, mēbra genitalia patuerunt. quæ de paradiſi folijs ſumptis tegere nitebātur. Sic igit̃ Adā, à Deo minime pręceptū operatus, ius mortale ſubiuit. Illis tamē deinceps ad amorē Dei redeuntibus, prius male pacta Deus cōdonauit, uiā inſuper rectā patefaciēs. Vnde licet eis iniūxiſſet, ut omnis aduerſans alij deſcenderet illinc: uerꝝ eis uię dogma patefecit. ¶ Huius aūt uiæ omnis imitator, hic ſæculoq; futuro timoris omnis expers permanebit. Omnibus autē me derelinquentibus, & meum nomen non inuocātibus, uiā anguſtā, & conuentu publico cæcitatē inferemus. Omnis tum huiuſmodi dicet: Cur me ſæculo præſente uidenrem hoc lumine priuas: Cui Deus ſic reſpondebit: Tu quidem meorum operum atque pręceptorum oblitus, hodie noſtra premeris obliuione. Tale namque promeret̃ malefaciēs, noſtriſq; præceptis reſiſtēs. Alterius quidē ſeculi ma-

Tuba conuocabit ad iudicium nouißimum.

Nouißimus dies.

Interceſſores coram Deo.

Alcoran non feſtinatò publicandum.

Adæ lapſus.

Diaboli ſermo ad Adam.

lum grauius eſt,perpetuūq́;. Quare nō perpendunt,quot gentes ꝑ alchirna præcedentes,quorū habitationes atq; labores moderni poſſident,confundimus? Hæc tamen peritis non minimā noticiā adhibent,uindictæ ꝗdem negotium ſtatim ſequeret̃,niſi propter uerbum Dei præſignatū, ratum ꝗdem & immutabile. Eorū tamen dicta patienter ſuſtinendo indura: & Deum ante ſolis ortum & occaſum,nocte quoq;,horiſq́; diurnis,uſq;quo mercedē ex meritis aſſequaris, deprecare, nec oculos tuos unq̃ ad uxores alienas, licet hoc mūdo ſpecioſas & precioſiſſimas,cōuertas. Apud Deum etenim timentibus,beneq́; ſperātibus,res multo ſplendidior & melior reſeruatur. ¶ Precipe tuæ gēti, ut patienter & iugit̃ orent, cū nos illis uictū & ueſtitum præbētes,ab eis minime talia exigamus. Sed inquiunt: Si diuinis cū uirtutibus adueniſſet. Nōne teſtimoniū de prioribus libris attulimus:Si cū malis ante eos obruiſſemus,dicerent,ante malorū iacturæq́; contingentiā ſe noſtris paruiſſe preceptis,ſi ſibi nuncij mitterent̃.Dic igit̃,expectent illi ſimul & ego, uſq;quo manifeſte diſcutiat̃, qui uiā rectā diuinaq́; præcepta ſecuti fuerint.

Non concupiſcēda uxor aliena. Belle preceptū quidem. ſed non obſeruatum à Machumet. Miraculis nō opus eſſe inq̄t quum doctrina ipſius confirmetur ſcriptis authenticis. Da demōſtrandi.

AZOARA XXXI.

IN n.d.p.e.m. Quanq̃ hominibus inde parum tractantibus, ſuus ad iudicij diē tranſitus plurimū accedit. Aliq tamen nouū illis ex Dei parte miſſum auſcultāt & irridēt:ſuo nequaq̃ corde theſaurizātes illud,ſed indignādo dicentes: Iſte nil aliud quā homo,ſicut & nos, cum arte ſua magica nobis accedit,cuius uolumē allatū uel ſomniū eſt,ſuūue fictitiū. Sed Deus omniū auditor & cognitor,omne uerbū cœlo terraq́; ꝓpalatū dinoſcit. Villa quoq; prius nō niſi ꝑ cōfuſionem & uim illatā,ad fidem cōuerſa eſt. Alios eñ nuncios carnales atq; durabiles,cibis potientes ante te miſimus, q̄d à ſapiētibus quæſitum ꝑfecte cognoſces. Cum ꝗbus noſtro ueraci termino firmato,dilectos noſtros ſaluauimus. Incredulos aūt peſſundedimus. Cur igit̃ non timetis,cū uobis librū noſtra præcepta ferentem miſimus? ¶ Quotq̄t uillarū noxiarū,quarū loca cæteris gentibus reſtaurauimus, huc uſq; cōfudimus, cum malorū præſenſerāt aduētum,libent̃ ſe retraherēt. Vos aūt perfidiā minime derelinquetis,ſed ad ueſtras māſiones reuertetis,uſq;quo percunctati dicetis: Nos ꝗdē erronei malefecimus. Hoc ꝗdem uerbū tacebitis, niſi prius q̄ſi meſſis manu ueſtra ꝓſtrati. Nos ꝗdem ueritatē crebro ſiſtentē falſo ꝯtulimus,ut ipſum cōfunderet. Vobis aūt tū ob falſilogum,tū ob incredulitatē malū inferet Deus:cuius ſunt uniuerſa cœli terraq́;,cui ſemꝑ aſſiſtūt,ipſum iugit̃ inuocātes nocte dieq́; totius expertes ludibrij. ¶ Vbi ſumpſerūt è terra ſibi cōſtitutum Deū,& effectum? Si eſſet Deus niſi unus,oīa funditus perirēt. Deus aūt excelſi throni dominus,dictum eorū abhorret, cuius omniū opera perſcrutantis,minimè facta perſcrutabit̃, quiſq; illius loco Deum alium aſſumens: q̄d uerū eſſe,nemo demōſtrare poterit. Hic ſermo preſens etiā adhuc,atq; preteritum amplectit̃. Plures etiā ueritatis inſcij,ab ipſa lōge diſſident. Prophetā nullum ante te miſimus,niſi ꝗ perhiberet Deum unum ſolum eſſe. Me igit̃ oīs adoret. Dicunt autē plures,Deum nullatenus hoc uolentē ſumpſiſſe filium ꝗ tamē bonos homines, ꝗ uerbum preceptumq́; Dei nullatenus tranſgrediunt̃,diligit,ſciens q̄d manibus inhæret & poſterius:corā q̄ nemo niſi ſuo iuſſu ꝓlocutor uel exorator ſtatuet̃, Deum ſcilicet timēs. Ponēs autē ſecundum Dei loco,gehennā,prout mali merent̃,introibit. Nōne uidēt increduli,q̄modo cœlū & terrā illis primo creatis,clauſis atq; ſterilibus aperuimus,& ex qua omnia uiuentia ꝓduximus? Cur igit̃ nō credūt?

Non contemnēdus Machumet,ut homo: ſi quidem alios mortales prophetas cōtempſiſſe, obfuit.

Vnus Deus.

Filio Deus caret.

Atqui ueritas oſtendit nobis unum aduocatum Ieſum Chriſtū, &c.

In terra

In terra quoq; montes magnos ad ipſius firmitatē, & ualles atq; planicies ad itinera tranſituſq; cognoſcendos, & cœlū tectum optimum poſuimus: quæ ſtulti nequaquam admirari ſciunt. Diem item & noctem continuauimus, & ſolem ac lunam, & omnes in circulo mobili currentes fecimus. Nec ante te quenquam immortalem condidimus hominum, ut te mortuo ſuperſtes exiſteret. Omnis enim mortē guſtabit, & uobis omnibus ad me rediturìs, quibuſdam bonum quibuſdam malum inferam. Increduli tamen te uidentes, diuinum nequaquam nomen inuocantes, te non adorantem idola ſua deridebunt. Homo enim res eſt feſtinans, & tranſitoria. Me autem uobis meas uirtutes patefaciente, nolite feſtinare, uel impetum facere. Sed ipſi quærent à te terminum illum, ſi uerax es. Sciant autem omnes increduli, quorum faciebus atq; lateribus ignis inhærebit perpetuus, eum terminum ex improuiſo futurum, nemine prædocente ipſum. Tuncq; ſtupidi facti, nuſquam diuertere ſe poterunt. ¶ Similiter cæterorum prophetarum ante te deriſores, ex ſui ludibrij modo malum ſuſtinuerunt. Sed quis tuebitur uos die ſeu nocte à Deo? An illi, quos adoratis Dei loco, qui nec ſe à nobis liberare, neq; uindicare queunt? Illos autem Deum nominare deſinentes, parenteſq; ſuos, in uitæ prolixitatem protraximus. Nonne uidere queunt, quod terram è capitibus ſuis minuere fecimus? An ſe uictores fore cogitant? Ego quidem uos nequaquam alloquor, niſi cum uerbo diuinitus miſſo, ſurdis inaudibili. Malo uero quoquam eos attingente dicunt, per Deum, nos ad noſtri detrimentum uiximus. Illa namq; die, qua nullus iniuriam ſentiet, nec beneficium quotquam, ſiue fuerit aureus, ſinapiſúe granum computando prætermittemus, actuſq; omnium æquilibriter examinabimus. Moyſi quoq;, nec non & Aaron, alfurkan lucem atq; memoriam timentibus corde Deū, & horam uenturam tribuimus, ſicut & hanc ſibi doctrinam. Cur igitur non credunt eam? ¶ Abraham quoq; prius diſcretam rerum actionem per me doctus, me audiente, patrem ſuum atq; gentem increpans, quæſiuit, Cur in idola credebant? Cui illi reſpondebant, ſe reperiſſe, parentes ſuos adorauiſſe illa. Eo quidem dicente, Tunc eos parenteſq; ſuos errore manifeſto detineri: reſponderunt, Hoc'ne ſerio ſeu ludi ore locutus es? Inquit ille: Vnum ſolum Deum, cœli terræq; conditorem eſſe teſtor. Egoq; per Deum ueſtra fallam idola, ut ſic ſaltim conuertatis uos ad fidē. Fregit igitur omnia præter maximū, ad quod redirent. Illis deinde quærētibus, quis hoc perpetraſſet? reſponderunt alij, Se audiſſe illud fieri à quodā puero, cui nomen Abraham. ¶ Illum deinceps eorum pręcepto in præſentiam hominum, qui teſtes inde fierēt, adductū interrogabāt, An hoc de ſuis idolis peregiſſet? Quibus ille reſpondit, Hoc à maximo ſuperſtite perpetratum eſſe: quod ut ab ipſo, ſi quicquā proferre poſſet, percunctaretur, iniunxit. Illi itaq; ad ſe cōuerſi, capitibus inclinatis cōfeſſi ſunt, ſe malos & erroneos extitiſſe. Quibus ille dixit, Nonne ſciuiſtis, ea nihil proferre potuiſſe? Cur Dei loco, bonorū & malorum impotentes adoraſtis? Hoc quidem & uobis & illis eſt inutile. An indiſcreti uiuitis? Dixerunt uero cæteri: Ad idolorum uindictam ille comburatur. Deus autem ignem frigeſcere, & ſalutem ſuper Abraham quieſcere iuſſit. Illi quidem nocere uolentes, perdidimus: Ipſum autem & Loth liberantes, ad terram benedictam, ad opus gentium duximus. Et eorum alteri Iſaac & Iacob, docentes homines uias rectas, proficiſci dedimus. Quibus & orationis ſtudium, & eleemoſynarum, ac decimarum donum, fidemq;

Homo res fragilis.

Dies nouiſſima incerta: ſicut fur in nocte uenit. Matth. 24. & Dan. 12. Impij agent impie. &c.

Tantum uerbis diuinis loquitur Machumet. Os impudens.

Moyſi & Aharon datus codex alſurcan.

Abraham idololatriam oppugnat.

Patres inepte imitantes.

Abraham puer ſimulachra euertit. Iudaicum ſomniū.

Philo etiam refert, ignibus adiectum fuiſſe Abraham à Chaldeis.

demq;

Loth. demq́ꝫ diuinam inimxiinus. Loth quoq; nos propicij, quoniam numero bonorum inerat, ipſum ſapientem fecimus, & à uilla male gerentium & incredulorum eduximus. *Noë.* Noë quoq; nos prius adorantem exaudientes, gentéq́ꝫ ſuam ab illa peſte generali liberauimus, & à ſuis contradictoribus, quos uelut peſſimos ſummerſimus, uindicauimus. *Salomon.* Nos item teſtes iudicij Dauidis & Salomonis, quod de ouium in hominum cultus ingreſſu protendebant, Salomonem iudicando perſpicaciorem, & in omnibus ſapiẽtem atq; diſcretum fecimus. *Dauidi fabuloſa quedam affingit.* Dauidi quoq; montes & aues Deum inuocantes ſubmiſimus, & magiſterium Martialium indumentorum, quibus litis firmitas atq; conſtantia paratur patefecimus. Et non inde gratias agetis? Salomonem rurſus præbuimus, ut cum ſuo præcepto uentus immenſus ad terram benedictam curreret: Et nos quidem ſcientes omnium exiſtimus. ¶ *Salomoni dæmones ſubditi, ex traditione Iudæorum exorciſtarũ.* Per ipſum item dæmones ſubtus terram & aquas ad mira gerẽda profecti ſunt, me ſingula perſpiciente. *Iob.* Iob rurſum clamantem, Tu Deus omnium pijſſimus atq; miſericors, à malo ſuperueniente me protege: nos exaudiẽtes malum abſtulimus, *Eam hiſtoriam optima fide reddit, & interpretatur.* gentemq́ꝫ ſibi ſuam atq; ſubſtantiam reſtaurauimus: cum ſimus propicij timentibus, & orãtibus ac reminiſcentibus. Iſmaël item & Heſdra, & Alchiſla, indurantes omnes, & patientes, ac boni, noſtram ſenſerunt pietatem & miſericordiam. *Ionas.* Et Ionas, licet iracundus diſcederet, cogitans nos nihil ſuper id quod inuocabat poſſe, tenebris incluſis ait, non eſſe niſi Deum unum, ſe uero malum extitiſſe. Nos igitur reſpondentes illi, eum à tenebris liberauimus. Quippe nos ſaluamus ſingulariter credentes. *Zacharias pater Ioannis.* Zachariam item, inuocantem Deum, & dicentem, Tu Deus omnium optimus hæres, ne me ſolum dimittas: exaudiuimus, ſuamq́ꝫ mulierem adaptauimus, eiſq; Ioannem dedimus. Quia ad nos adorandum proni, & diligentes, ac humiles ſemper reperti ſunt. Omnium rurſum mulierum optimæ, ab omnibus intactæ uuluæ, noſtram animam inſufflauimus, & illam filiumq́ꝫ ſuum manifeſtum miraculum gentibus poſuimus. ¶ Mea quidem eſt gens una, & ego ſum Deus ueſter. Me ergo adorate. Sed licet gentes mea præcepta diſcrepant, ac me cunctæ redibunt, nec quis credens beneq́ꝫ faciens quicquam ſuorum operum, cum nos omnia ſcribamus, amittet. Villa uero per nos confuſa, nunquam conuertetur, uſquequo *Gog & Magog.* Gog & Magog exeant, & gentes undiq; conueniant. Hora uerace tunc appropinquante, quam ſuis oculis increduli uidentes lugebunt, dicentq́ꝫ: Heu heu, cur unquam erronei uel mali fuimus? Deus autem tunc inquiet: Vos, & quos adoraſtis Dei loco, gehẽnæ lignum eritis, quò perſeuerabitis. Quo minime tenderetis, ſi illi dij, quos inuocatis, ueraces eſſent, atq; iuſti. Sed nunc uos omnes illuc ituri, ignis ſtrepitum atq; feruorem nil audientes guſtabitis: unde prius benefaciens retrahetur, nec quid inde ſentiet, nec illud maximum negotium timebit: ſed perſeueranter angelis ſic alloquẽtibus eos aſſociabitur. Hæc eſt illa dies, quàm prædicauimus, qua Deus ſcilicet cœlum inuoluet atq; plicabit ſicut chartã: & ſicut primo, ita nunc ſecũdo faciet. Hoc enim uobis incumbit, ut iteremus.

Poſt cætera quidẽ uerba in pſalterio ſcripſimus, iſtud ſolũ de primo aliquo *Iuſti hereditabunt terram. Pſa. 36. &c.* caſu audierat: Quoniã uiri boni terrã hęreditabũt, ad quam Deũ inuocãtes applicabũt. Te quidẽ ſola pietate noſtra gẽtibus miſimus, ut ſola ꝓcepta noſtra doceas dicẽs: principaliter non eſſe niſi Deũ unũ, à quo ſi qui ſe diuertẽrint, dic te feciſſe nunciũ, & nullatenus ſcire, utrũ terminus ſui reditus affinis ſit, an remotus, & an malũ propinquum ſit, an longe uenturũ. Hoc enim ſolum

ſolum prænoſcitur à Deo domino noſtro uero iudice, æquè dictum cordeq́ue retentum dinoſcente, qui nobis aduerſum incredulos auxilietur.

AZOARA XXXII.

IN n.&c. Genus humanum, Deum time, quoniam horæ maximæ terræmotus eſt timendus, die reſurrectionis, quando nutrix ſuum alumnum renuet prægnans aborſum faciet, omnisq́ue (licet falſò) uidebitur ebrius. Quoniam Deus malum inferet grauiſſimum: qui ſcripto notabit omnem inſipienter ratiocinantem in Deum, & ſequacem diaboli mali. Singulos namq́ue tales aberrabit, & ad ignis pœnam mittet. Quare de reſurrectione dubitat quiſquam? Nonne uos è terra primo plaſmauimus? ſecundo à ſpermate præiacente, ſanguineq́ue ſequente? tertio coagulata maſſa? quarto forma ſimilitudinis, non nunquam diſſimilitudinis produximus? Vobis quidem ad plenam noticiam ex plano ſingula, qui matris aluũ conceptui manſionem ad terminum ſcitum efficio: poſt quem pueros educo, & ad uirilitatem integram adduco. Et erit quidam mortis iuri cito ſuppoſitus, quidam autem ad uitam peiorem deductus: ubi primo diſcretus inſcius efficitur. Terra quidem ſtabilis aqua ſuper ipſam cadente, mouetur atq́ue fructificat: & ex omni naſcentium genere duo parilia decentia per eam orta ſunt. Hæc quidem digna ſunt memoria, quod Deus eſt ueraciſſimus, mortuos uiuificans, & omnipotens, & è foueis reſuſcitans omnes in hora totius expertè mendacij. Quidam in Deum inſipienter inuecti, libro manifeſto contradicentes, in hoc ſæculo dedecus, & in futuro pœnam ignis patientur, ſecundum actuum præcedentium menſuram, Deo nocẽte nemini. Quidam item non recto modo Deum inuocantes, ſi quid boni lucrantur, credent in illum: ſi quid autem mali, faciem ſuam auertunt. Et ſic hoc, aliudq́ue ſæculum, quod eſt damnum maximum, amittent. Errore autem longinquo inuoluuntur, quoniam Dei loco bonorum & malorum impotentes adorant, proniores ad ſibi nociuum, quàm ad commodum: Sicq́ue dominus eſt prauus, ſibiq́ue ſeruientes nequam & imperiti. Deus autem omne ſuum uelle cõplens, Paradiſum iocundam credentibus & benegerentibus tribuet. Aeſtimans Deum nequaquam futurum uindicem in hoc, ſæculoq́ue futuro, per funem cœleſtem aſcendat, & an ſic ſua quieſcat iracundia, perpendat. Iam tibi cœlitus miſſa re manifeſta, quos uult, in uiam rectam Deus diriget: qui ſuper omnia potens, illa die credentium & Iudæorum, ac leges uariantium Chriſtianorum, item & gentilium ac incredulorum iudex atq́ue diſcuſſor inter erit. Nõne uidere queũt, qualiter uniuerſa cœli terræq́ue, ac ſol & luna, ſimul & ſidera & mõtes, ac arbores & beſtiæ, pluresq́ue gentiũ, cæteris in malo ſuo manẽtibus, Deum adorãt? A quo quilibet dedecoratus, & repulſus, nuſquã honoraẽ. Cõtrouerſantibus Deo, ſimul & incredulis, ipſe totũ uelle ſuũ perficiẽs, ueſtes igneas adaptabit, eorũ uẽtres & capita, cuteſq́ue foco uoluẽs perpetuo, exireq́ue inde uolentem repellens, ut feruorem indeficienter deguſtet.

Dies nouiſſ. formidabilis. Ve lactentibus, &c.

Reſurrectio probatur hominis formatione in utero materno.

Quæ res à phyſicis rectiùs explicatur.

Idola ſimul & eorum cultores uituperat.

Aſtyſmo ludit in eos, qui non credunt Deũ iudicem.

Chriſtiani leges uariãtes; Accuſat enim quanquam falſò, ut ſcripturæ ſanctæ falſarios.

Pœnæ impiorum.

¶ Credentibus, & benefacientibus paradiſum præbens, illis armillas aureas, & margaritas, moniliaq́ue, ueſteſq́ue ſericas adaptabit, uiamq́ue rectã, uerbumq́ue gratum edocebit. Incredulis aũt, & à uia præmonſtrata ſe diuertentibus, & templum Haran, cuius peregrinationem iugẽmque manſionem æquè bonas poſuimus, minime diligentibus, uel malum inferentibus malum grauiſſimum imprimet. Abrahæ quidem hoc templum fundare, & ipſum benedicere ac emundare, propter aduenientes & inibi morantes, ac

Paradiſus & felicitas piorum.

Inuiſere templum Mechæ quanti meriti ſit.

Deum

Deum adorantes, Deoq; nullum ſtatuere participem, & ad templum prædictum peregrinationem prædicando perſuadere, quo ſuper beſtias undique ueniant, ut ſibi proficuum teſtificando uideant, diebusq; determinatis Deum nominando beſtias ſacrificent: Vnde tum ſe tum pauperes & egenos paſcant, negotiaq; ſua peragant, & uota compleant, ac templum uetuſtum circumeant: quod factum maximum à Deo ſumme remuneratur, iniunximus. Omnes quidem beſtias licitas ſtatuimus, exceptis ſuperius adſcriptis abſtinentiæ. Omnem rem malam, & falſum teſtimonium euitate: nec iniuſte Deo participem ſtatuite. Hoc enim agens, eſt quaſi quis è cœlo decidens, uel ab auibus deuorandus, uel à uentis in puluerem redigendus.

Pauperum ſuſtentatio è ſacrificijs.

Falſum teſtimonium uitandum.

Simile de idololatris.

Qui Deum corde timens, ipſius præcepta maxima peregerit, poſt templi beneficium ſummum proficuum horâ determinata ſuſcipiet. Cuiq; gentiū locum ſcitum diſpoſuimus, ubi Deum inuocando & glorificando ipſi, qui eſt unus & ſolus, beſtias immolarent hora præſcripta. Vnde ſibi uictum & pauperibus ac egenis acciperent in Dei nomine. Bonis etenim ſummum gaudium eſt ſperandum, amorq; diuinus, cum illi cordibus ſupplicibus iugiter orant, accidentia ſibi patienter ſuſtineant, eleemoſynas & hoſtias diuino præcepto peragant. Quippe Deus hominibus omnia commoda fecit, ut ſibi grates inde reddant, *Qui carnes cruorem'ue ſibi nequaquam aſſumit, ſed ut timeatur, appetit. Ipſeq; bonis bonum nuncium mittens, eos à malis protegit: Subdolum autem, & furem, uel incredulum nullatenus diligit. Suis expugnatoribus, uelut iam prædiximus, malum ingerant, & Deus eſt uindex optimus, firmus, & immenſus, qui uult rebelles & uindices fieri. † Aliter enim turres, & meſquide, templaq; quibus Deus multum inuocatur, penitus peſſundarentur, & è domibus ſuis eijcerentur iniuſte dicentes: Deus eſt dominus noſter. Illi quibus ego Deus, omnium rerum finis, copiā & ſufficientiam indulſi, tellure orationibus inſiſtunt, eleemoſynas ac decimas tribuunt, remq; ſcitam præcipiūt, nefanda prohibent. Sin autem tibiq; cōtradixerint, ſimiliter & prædeceſſoribus fecerunt, uelut Noë & Hat atq; Themuth ſuæ gentes. ¶ Abrahæ quoq;, nec non & Loth ſuus populus, gensq; Madian, Moyſiq; ſua contradixit. Ego uero ſpacium illis incredulis permiſi, deinceps eoſdem ſuo malo cepi. Quot uillarum manu noſtra ſuam ob maliciam peſſundatarum apparent ueſtigia, parietibus & puteis ac municipijs ſuperſtitibus: Quare per terras nō proficiſcuntur, ut ſic ſaltem corda ſenſata & aures audientes acciperent: Oculorum etenim cæcitas minus officit, quàm cordis. Sed quanquam plures ad malū ſint promptiores, Deus à termino iam præſcripto nequaquā digreditur. Apud ipſum autē erit dies, quales ſunt anni mille à nobis dinumerati. Ad nos autem opportebat redire uillas oēs, quas poſt ſpaciū primo datū diruimus. Vos homines, ego tantum ſum caſtigator & expoſitor. Omnes credentes & benegerētes, ueniā uictūq; bonū aſſequentur: Noſtris præceptis reſiſtētes, igni deputātur perhenni. A Deo quidē nullus nūcius ſeu propheta miſſus eſt, niſi à cuius corde diabolicis ſuggeſtionibus & uoluptatibus affecto malum abradat, & bonū inſerat Deus, ipſe ſapiens & incomprehenſibilis. Diabolus autem hominibus infirmi cordis mala uiſu formoſa parat. Sed illi longis inuoluuntur cōtrarietatibus. Semper enim cōtradicent Dei præceptis, uſq; quo uel hora ſubita, uel malū improuiſum ſuperueniat. Illa quidem die Deus iudex credētes & benefaciētes in paradiſum introducet, & omni ſuo uoto ditabit: Incredulis & contradi-

Omnibus gētibus à Deo præſcriptus locus diuini cultus. Euangelium docet, neque in Hieruſalem, neq; in monte Garizim ueros adoratores Deum colere. Ioan. 4. &c.

**Deus non carnes uictimarum, &c. requirit, ſed ut timeatur. Optimè doces hic ô Machumet, cū pſ. 49. Mich. 6. &c.*

†Neceſſum ut religio defendatur armis: nempe falſa. Nam uera & Chriſtiana cruce propagata eſt.

contradicentibus dedecus & malum inferet. Prædatum uel expugnatum profecti, & armis uel natura mortui, à Deo optimo remuneratore mercedem maximam adipiſcentur, in optimo idoneoq́ꝫ loco ſtatuendi. Conſimiliter facta ſibi rependens, & ob hoc deinceps iniuriam recipiens, Deum pium ueniæ datorem uindicem habebit, qui diei noctem inducit, & è contra, præter quem non eſt Deus. Ipſe quidem eſt immenſus & uerax, adorata uero ſui loco mendacia. Ille quidem aquas de cœlo dimittit ad terræ uirorem, omnia quoq́ꝫ terreſtria æquoreaq́ꝫ, & naues mari currentes Dei præcepto hominum commodo fecit. Cœlum ne cadat in terram, niſi mandato ſuo, ſuſtinet, & ueniam ac miſericordiam hominibus præbet, quos uiuificat atq́ꝫ mortificat, nec non & reſuſcitat. Eius enim eſt omnis uirtus atq́ꝫ potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiq́ꝫ gentium lex, quam ſequuntur, ſit impoſita, in tuo tibi minime controuerſantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius eſt uia recta. Tecum diſputare uolentibus dic, Deum ſolum omnes actus tuos agnoſcere, qui die poſtrema lites omnes & contrarietates diſcutiet: quod uelut libro præſcriptum ſibi leuiſſimum eſt, cum & eius ſint uniuerſa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonſtratione ſcientiaq́ꝫ carent, uindice carebunt. Quorum facies in noſtrarum uirtutum lectione colore immutantur, & ipſi ferè lectoribus eorum malum inferunt. Vobis quidem iſto deterius prædico, ignem uidelicet perpetuum, uobis à Deo prædeſtinatum, uiamq́ꝫ malam. ¶ Vos uiri, nouam à me parabolam audituri, memores efficiamini. Omnes adorati à uobis, Deiq́ꝫ loco uocati, culicem unum facere nullatenus poſſunt: nec uos illis quicquam auferre, ſi uobis ſubripuerint. Et ſic omnes uos, interrogans ſcilicet & interrogatus, debiles & inanes eſtis. De Deo quidem firmo precioſiſſimoq́ꝫ, quia nequaquam modo debito loquimini, qui cognoſcens omnia, ex angelis & hominibus nuncios mittit, optime diſcernens, quid manibus ineſt, quidq́ꝫ poſterius. Vos itaq́ꝫ uiri boni, coram Deo uos flectite, ipſum adorantes, & ad proceſſum in anteriora benefacite, & lites pro poſſe ueſtro facultateq́ꝫ peragite. Hoc enim præcipit Deus, nil niſi iuſtum in lege diſponens, quam pater ueſter Abraham tenens, uos fideles et credulos primo uocauit. Vnde teſtis eſt hic noſter propheta, ſicut & uos cæterarum gentium teſtes eritis. Orationes igitur & eleemoſynas ac decimas faciendo, Deo cohærete, qui dominus ueſter, bonus & iudex optimus.

Deus qualis, & quantus.

Si quis diſputare uelit, ad nouiſſimũ iudicium tranſlatio eſt offerenda.

Factitios Deos non poſſe uel unum culicem facere.

Bella ſuadet. Abrahã Machumeticæ legis conſors, ſcilicet.

AZOARA XXXIII.

IN n. & c. Salus & multiplicatio credẽtibus, cordeq́ꝫ deuoto iugiter orantibus, & otioſa prauaq́ꝫ uerba linquẽtibus, & decimatoribus, & caſtitatẽ ubiq́ꝫ niſi cũ proprijs uxoribus, aut ſibi ſubiectis, & ancillis, obſeruantibus: Inde namq́ꝫ nulla fiet querimonia. Aliud autem quærens, malis adnumerabitur. Depoſiti cuſtos fidelis, & uerbis conſtans, ac iugiter orãs, hæredes exiſtunt. ¶ Alferdeum enim hæreditabunt, & ibi perpetuo manebunt. De luto quidem hominem fecimus prius, conſequenter ex conceptu ſpermatis in locum notum, unde ſanguis primo, ſecundo coagulum, demum oſſa carne tegenda creantur, formam compoſuimus. Omneq́ꝫ noſtrum opus eſt formoſum, optimeq́ꝫ cõpoſitum. Poſtea quidem moriemini: Demum uos reſuſcitabimus, qui ueſtri nequaquam obliti negligentesúe, V I I. operibus cooperuimus, & aquas in terram de cœlo miſimus, quas noſtra uoluntas prohibere poſſet: unde palmarum & uitiũ hortos pomaq́ꝫ multimoda comeſti-

Caſtimonia.

Depoſiti fides

Hominis formatio.

bilia,nec non & arborem de monte Syon exeuntem uectuoſam et intinctioni ciborum commodam produximus. Vobis item in beſtijs miranda fecimus. Quippe illæ uobis multipliciter commodæ,tum ab uteris ſuis cibos uobis emittunt,tum ſarcinas ueſtras leuant, tum ipſæmet ueſter cibus efficiuntur:Nos quidem miſimus Noë,dicentem ſuis: Deum præter quem nõ eſt alius,adorate,timoris expertes. Eorum autem plures increduli dixerũt, eum nil præter hominem eſſe,qui ſuper eos exaltari uoluit. Deo namqꝫ uolente hoc,deſcenderent angeli: quod nec nos nec patres noſtri prius uiderunt. Hunc autem nil præter hominem inſanum & amentem,ſaltem ad horam dimittite. Illi igitur deprecanti,ut nos eum de ſuis contradictoribus uindicaremus,iniunximus,ut arcam iuſſu noſtro præceptoqꝫ fabricaret,terminoqꝫ ueniente, quod per aquam exeuntem de Tannor perpenderet, omnis generis rerum duo paria induceret. Peribit enim omnis,niſi quem ſermo præcedens ratus liberauerit à ſummerſione. Tu igitur pro illis me nequaquã preceris. Sed cum nauẽ cũ tuis aſcenderis,Deo te liberanti à gente peruerſa gratias redde,& ut te loco bono ſiſtat, cũ ille ſit optimus ſtatutor, ſuppliciter exora.Quod quidem opus noſtrũ ſatis eſt ſapientibus admirandum.¶ Alijs deinceps à me generationibus creatis,ex ſeipſis nuncios miſimus,dicentes:Inuocate Deum,nil timentes: quia præter eum non eſt alius. Illi aũt increduli tum illi,tũ diei futuræ contradicentes,quibus abundantiã mundanã præbuimus,dicebant:hic nõ eſt niſi homo,comedẽs & bibẽs ſicut nos,prædicãs tamen nos mortuos & in puluerẽ redactos,iterũ ſurrecturos: cuius uere ſequax perdetur. Quippe Deo mendaciũ imponit,cui nos minime credemus. Seu nãqꝫ uiuamus,ſeu moriamur,nõ reſuſcitabimur,cum nõ ſit,niſi hæc uita tantũ.Illũ itaqꝫ precantẽ, ut eũ de ſuis cõtradictoribus uindicarem,exaudiens,pollicitus ſum eorũ paucos futuros reſiduos, & eoſdem ſe reprehenſuros. ¶ Illos itaqꝫ pro uoce uerace repulimus,& deſtruximus, & eorum loco generationes alias excitauimus: quarũ nulla ſuum terminũ uel antecedit,uel ſubſequitur. Nobis itaqꝫ nũcios mittentibus,cuiqꝫ contigit,quod ſua gens cõtinuate ſuccedẽs cõtradixit illi.De quibus nos mira facientes,incredulis nõnunqꝫ moram fecimus.Moyſi quidem et Aaron fratre ſuo miſſis ad Pharaonẽ,gẽtemqꝫ ſuã,illi uelut præſumptuoſi cõtradicebãt, dicentes:Nos quibus gens ſubijcitur,quomodo credemus illis duobus carnalibus,ſicut & noſipſi? Perierunt igitur,& cõfuſi ſunt.Sed Moyſi quidẽ librum ad ſcientiã memoriamqꝫ dedimus.¶ Filiũ igit Mariæ,ſimul & ipſam, hominibus miraculũ facientes,ipſis locum bonũ & aquis amœnum habitãdũ præbuimus. Vos itaqꝫ nuncij de bonis comedite,bonaqꝫ facite. Ego nãqꝫ ueſtros actus omnes perſpicio,quem timentes adoretis. Gentes uero noſtra pręcepta diſcrepantes,ſuæqꝫ legi congaudentes,in illa uſqꝫ ad horam præfinitam derelinquite.Cogitant aũt me neqꝫ prolem neqꝫ pecuniam daturum, niſi feſtinanter & ad nutũ omnia perpetrem. Sed per memetipſum iuro,illi futura neſcient.Deum timentes credunt ferẽtibus mandata noſtra,& minime ponentibus Deo participẽ,atqꝫ paueſcunt. ¶ Diſtributores noſtrorum bonorũ ſibi datorũ,& credentes ſe redituros ad Deũ, ad bonum opus agendũ proni prõptiqꝫ ſunt: Quibus nulla fiet iniuria, noſtro libro ueraciſſimo prohibente,nec iniungente cuiqꝫ niſi tantũ poſſibile. Corda uero clauſa,reſiſtentiaqꝫ noſtris præceptis gerentes,ſua negotia tarde peragent. Sed cũ eorum magnates ſumemus,precatũ uenient.Pro illis aũt nemo precet,quoniã

Noe meminit, quod ſæpe antea fecit.

Reſurrectio.

Fatum.

Moſes et Aaron ad Pharaonem.

Ieſu & Mariæ beatitudo

Qui ad opera bona idonei.

Aſſerit ſuam authoritatẽ.

per

per nos nullam uindictã habebunt. Illi namq; noſtris auditis præceptis, increduli manebant. Quare res diſcretè nõ perpendit is? An præceptum item uobis, non miſſum patribus ueſtris, mittemus? An quis uobis propheta miſſus eſt, ignoratis? ¶ Cur eum diuina præcepta ferentem, dæmoniacum appellatis? licet ueſtri pluribus ueritas nequaquam placeat. Si ueritas uelle ueſtrum ſequeretur, cœlum & terra cum ſuis omnibus periret. Nobis enim gerẽda præcipiẽtibus nõ obediũt: cũ nos optima pecunia pleni, datóresq; largiflui, de ſua nil quæramus pecunia. Ipſi quidem ad uiam rectam per te uocati, non credunt, ſed ſuo permanent in errore. Quibus quanquam nos miſericordes omne malum auferemus, nunquam à ſua malicia declinarent. Sic itaq;, cum nunquam mali conuerſi ſint ad Deum, illumúe precati, antequam illis mali grauis portam aperui, deſperatos eos peſſundedi. Deus quidem, ad quem omnes redibitis, uobis oculos aureſq; tribuens, & corda, uos audientes & uidentes ac intelligentes efficit: Sed ueſtri pauciſſimi grates illi referunt. ¶ Ipſe quidem eſt uitæ mortiſq; tributor, noctis dieiq; uiciſſitudinem operans. Sed uos tantum indiſcreti uiuitis, anteceſſorum ueſtrorum dicta referentes huiuſmodi: Nos morrui, & in oſſa pulueremq; redacti, quomodo reſurgemus? Illud quidem mandatum, noſtrum mãdatum eſt. Sed illi parentum ſuorum mirabilia renouant. Quæſiti tamen à te, cuius ſit terra terreſtriaq;? dicent, Dei. Cur igitur non reminiſcuntur? Interrogati rurſus, Quis dominatur ſeptem cœlis, immenſoq; throno? perhibebunt, Deus. Eum itaq; quare non timent? Si quæras item eos, in cuius manu ſit omne præceptum atq; iudicium, & donum? inquient, Dei. Cur igitur ridiculum committunt? ¶ Nos ueritatem nunciamus: Illi uero falſa perhibent. Deus nequaquam filium ſeu participem ſumpſit, Deum alium. Tunc enim quiſq; cum ſuis facturis ueniens, in alium inſurgeret. Deus autem occulta manifeſtaq; dinoſcens, tale uerbum abhorret, & ſe ſuper ipſum exaltat. Tua uero ſit oratio: O Deus, me nullatenus tale dictum doceas, nec malis annumeres. Ego quidem te docebo, quæ illis agenda mandaui, potens in huiuſmodi re, omniaq; dicta ſua dinoſcens. Tu autem malum illud à te bono repellens, obſecra Deum, ut ab omnibus diabolicis ſuggeſtionibus te protegat, & eas à te proijciat. Eorum autem quiuis ad mortem accedens, Deum precatur, ut ſibi redire liceat. ¶ Te namq; bonum à modò faciam. Hoc uerbo quidem dicto conſequenter ignem inibt, & uſq; reſurrectionem illic perſeuerabit. Tuncq; ſufflante buccina, nec illis intererit noticia, nec alius alium percunctabitur. Bonorum quidem menſura magna, malorũ ad ignẽ tranſeuntium, qui ſuas facies comburet, breuis exiſtet. Cur uobis meis lectis uirtutibus contradixiſtis? inquient demum, ſe erraſſe ob maliciam in illis ſuperantem, Deumq; precabuntur, ut eos illinc eijciat eo tenore, ut malis aſſocientur, ſi ſimilia prioribus ulterius agant. Quibus Deus reſpõdebit: State taciti. Partem namq; gentis in me credentem, & precantem ueniam ac miſericordiam à me propicio ueniæq; datore, deriſiſtis, uſquequo mei nominis & inuocationis obliti eſtis. ¶ Riſiſtis. Induratis autem, amoremq; meum lucratis, optimam ecce mercedem facio. Vos autem quot annis telluri morati eſtis? Inquient, per diem, dieiúe portionem, quod à computiſtis perſcruteris. Reſpondebit: Si ſapitis, non niſi parũ cõputatis. Opinati ne eſtis, uos à Deo pro nihilo creatos, & ad eum non redituros? Deum ut regẽ ueracẽ, dñm throni ſublimis & immenſi, prẽter quẽ nõ eſt Deus, exaltate.

Patribus enim homines miſſi ſunt, non angeli: quod dicit eos poſtulare.

Atqui antea Niniuitas cõmemorabas per Ionam cõuerſos.

Non infirmis rationibus unum Deum colendum eſſe probat.

Cœli ſeptem.

Male ſubiungit, Deum nõ habere filiũ: Sic enim plures Dei eſſent fieretq; ſeditio inter eos.

Iudicium extremum, ad quod buccina ſeu tuba citabit.

tate.

tate. Inuocans enim Deum alium,nullam inde demonſtrationem inuenit: quoniam apud Deum ſolum totus eſt illius numerus, nec ipſe bonum tribuet incredulis, Tu Deus,optime largitor atq; miſericors,ueniam atq; miſericordiam tribue.

AZOARA XXXIIII.

IN n.&c. In hac azoara diuinitus poſita,res manifeſtas ad hominum memoriam ſcripſimus. Omnis adulterans,centum ictus ſuſcipiat in multorum præſentia: ut ſic tum correptus,tum uerecūdatus,ulterius ab illo peccato omnibus bonis illicito ceſſet. Nec quis Deum legemq; diuinā timens, aliqua ſuper hoc pietate moueatur. Imponentes adulterium bonis fœminabus,nec hoc quatuor teſtibus probantes,ictus octuaginta patiantur,nec ulterius,quoniam iam uicti ſunt,credātur:niſi ſe conuerterint,& benefecerint. Illis etenim Deus dat ueniā. Imponentes quicq; ſuis uxoribus abſque teſtimonio,quater iurent ſe uerum dicere,quintaq; uice dicant, Maledicamur,ſi mentimur. Mulieres quoq; ne puniantur,econuerſo quater iurent, illos fuiſſe mentitos, & quinto precentur ſe ipſas deſtrui, ſi illi ueridici fuerint,niſi Dei ueniæ datoris & ſapientis pietate ſubueniente. ¶ Huiuſmodi mendaciorū illatores ſciant,hoc ſibi peſſimum eſſe,bonum nequaq;.Omnē etenim ſuorum peccatorum effectus percutiet. Huius autē ſceleris author ſummo flagitio punietur.Quando uerbum huiuſmodi turpe de bonis uiris ſeu mulieribus audietis dictum,dicērem caſtigare,ne uelit hoc dicere,cum in illis nil ſit niſi bonum. Et coram Deo mendax cenſetur,quatuor carens teſtibus,oreq; proferens ignoratum. Licet hoc apud homines leue uideatur,apud Deum uero difficilimum,hoc ſæculoq; futuro malum dedecusq; grauiſſimum patietur,niſi diuina pietate dilectioneq; ſubueniente. Deus enim incompræhenſibilis pietate mouetur, ueniamq; largitur omnibus ſe cōuertentibus, & benefacientibus,qui uos caſtigat,ne unq; ad tā fœtidum uerbum declinetis. ¶ Vos uiri boni,nullatenus errorem diaboli,perſuadētis illicita tantum,ſequamini.Omnis enim illius ſequax,eſt erroneus: Diuina uero bonitas abundantiaq;,gratuita ſuperueniens,conſtantem & bonū, ſoliq; Deo deuotum efficit. Solus enim Deus omnia uidens & audiens,ſibi placitum purgat & firmat. Abundantes proculdubio & pecunioſi,benefaciant ſuis propinquis,& pauperibus, ac prædatum ac peregrinatum amore Dei proficiſcentibus: ueniamq; faciant,ſicut & ipſi Deum condonatorem exoptant. Male loquentes de mulieribus caſtis,& credentibus,ac iugiter orātibus,hoc ſæculoq; futuro remouentur à Deo,grauiter illos cruciaturo. Cognoſcent autem eum ueracem eſſe die, qua ſuam adimplebit legem, & omnium actus lingua ſua ſimul & manus ac pedes teſtificabuntur.Meretrices & immundæ cum ſimilibus conueniunt: caſtæ bonæq; ſibi comportionalibus gaudent; Hiſq; omnes adiectis turpibus mundi, ueniam uictumq; bonum accipient. Vir bonus,nullius niſi ſui domum,niſi aduentu ſuo pate facto,ingrediatur: Et tunc intrinſecus ſalutet. Hoc enim bonum eſt. Nemine uero reperto,non intret,niſi iuſſus. Iniuncto quidem ſibi receſſu,pareat.Hoc enim uult Deus,omnium cognitor.Domos autem deſertas indubitanter ingrediatur omnis illic aliquid habens.Deus quidem ſcit æque reuelatum & occultum. *Bonæ fœminæ ſuos uiſus, quam licet,tegant,membraq; genitalia ſimiliter. Hoc enim eſt optimum apud Deum,omnes ſuos actus dinoſcentem. ¶ Mulieres itaq; bonæ ſe curent,ne lunaticū aſpiciant, ſuoq;

Pœna adulterij.

Calumniatoris pœna, qui non peregerit reā adulterij.

Purgatio adulterij,ſi zelotypus maritus uxorem nō cōuincat teſtibus.

Alia ratio Num.5.

Deut.19. In ore duorū aut trium teſtium ſtabit omne uerbum, &c.

Miſericors Deus.

Diabolus malorum tantum ſuaſor.

Diuitum officia.

Caſtis mulieribus detrahentium pœna.

Similis gaudet ſimili.

Alienas ædes quomodo ingredi liceat.

**Fœminæ tegantur diligētiſſime.*

Qui mos in Arabia fuit tēporibus etiam Hieronymi,ut patet in commentarijs Eſaie.

ſuoq; peplo tegentes collum,& pectus,omnemq; ſuam pulchritudinem,niſi quantum apparere neceſſitas cogit, celent omnibus, ſpeciemq; pedũ etiã eundo,niſi maritis ſuis, eorumq; ſuisq; parentibus & filijs, atq; priuignis & fratribus,atq; nepotibus,& ancillis, omnibusq; non ſuſpectis, ſuæ ſubiectis manui,uel prius non pollutis. Ad Deum autem omnes cõuertamini: quod eſt uobis optimum. Veſtras clientes tum de gente ueſtra, tum captiuas,ſi bonæ fuerint,ducite,nullam unq; uim illis inferentes. Quæ licet pauperes ſint,à Deo ditiſſimo,datoreq; largifluo pecuniam adipiſcentur. Nequeuntes autem eas ducere propter inopiam abſtineant ſe, uſquequo Deus illos ditet de ſua pecunia. Dilectis quidem & bonis agnitis,diuites & potentes de pecunia Dei ſibi commiſſa uel cito tribuant,uel ſcripto notent. Huius amor ſæculi à nemine bono quæratur. Deus tamen inde ueniã & miſericordiam faciet.Iam prælibatis prædeceſſorum exemplis & factis,unde caſtigamen ſibi timentes aſſumant:Sciendum eſt omnibus,Deum cœli terræq; lucem comparari lychno lampadis uitreæ, ſtellam clariſſimam imitantis, & ex arboris fructu ferè lucentem ſine foci attactu, uidelicet oliuæ nec orientalis nec occidentalis accenſæ:qui ſuam lucem clariſſimam,cui uult,patefacit:& quos uult,exemplis bonis inſtruit,omnium doctor & cognitor.In domibus Dei præcepto ſtructis,ad ipſius adorationem & inuocationem uenite ueſpere & mane. Nemo cogitet de mercaturis,uel huiuſmodi negotijs, ſed de beneficijs,ac decimis dandis, & orationibus, adorationeq; diuina,timoreq; diei,qua nutabunt oculi cordaq; ſua.Sed Deum uoto precetur ſupplici,ut ei melius ſuis meritis efficiat,& ex ſuis diuitijs augeat:qui cui uult, dona facit innumera.Incredulorum quidem opera nebulę mõtibus incumbenti comparantur: quam ſitientes aquam opinati,illucq; progreſſi,nil inueniunt,præter Deum ſibi ſuum numerum complentem, ſicut computiſta promptiſſimus agit.aut uelut umbra in mari magno, cum undam unda ſuperuenit,& nubium nigerrimarũ ſeries incumbit:quando quilibet manum extollens,eam minime uidere poterit.Omnis enim luce caret,niſi cui Deus dederit,quem inuocant uniuerſa cœli terræq;, ſimul & aues continuatim, quorum quodq; ſuam orationem,orandiq; modum ſcit, ipſeq; Deus omnium dinoſcit opera. ¶ Dei quidem eſt omnium cœleſtium terreſtriumq; iudicium, & ad ipſum omnium erit reditus, ipſius quoq; potentia nubes diſgregat,& annectit,& hanc illi ſuperponit: Vnde producit aquam,lapideſq; fulgureos de cœli ſublimitatibus emittens. Hos inde percutit,illos minimè,ſuaq; inde lampas fulgurans, uiſum aſpicientibus impedit, diem nocte transmutat,& contrà beſtias ex aqua producit: quarum quædam utero ſuo prorepunt,quædam bipedes,quædam quadrupedes exiſtunt. Deus enim omnipotens omnem ſuam uoluntatem in effectum ducit, & quos uult, ad uiam rectam dirigit. Pluribus autem confitentibus ſe in Deum credere,ſuumq; prophetã imitari,eorum quidam infirmæ fidei ſe diuertunt, iſtiq; negligunt uerbum bonorum inuocantiũ Deum atq; prophetam, ut inter eos diſcutiat:& dicentium,nos uidimus,& ſecuti ſumus Deum,nõ timeant malum illaturũ illis malis. Sequẽs autẽ Deũ, atq; prophetã,uoto ſuo potietur. ¶ Iurantibus per Deũ ſe facturos exitũ,ſi præcipiatur illis, dic,nec iuramẽto firment quicq; ab illis nequaq; agendum,cum Deus omnia uideat:cuius atq; prophetæ ſequax omnis,bono calle procedit.Illos igitur ſequimini.Sin autẽ, ipſi prophetæ nil aliud quã manifeſtè Dei mandatũ nunciare debetis:

Vxores ducendi leges.

Deus lux lychno comparatur.

Preces ſolennes quomodo peragendæ.

Opera incredulorum nubi ſimilia. Oſ. 6. miſericordia ueſtra quaſi nubes, &c.

Dat eſcam pullis coruorum, inuocantibus eum. Pſal. 145.

Non temere iurandum,

ſua reſpondebunt opera,& uobis ueſtra. Deus quidem bonos atq; credentes priorum in terra uicarios ſtatuens,& legem ſibi dilectam confirmans,omnẽ timorem ab illis auferet, ut ipſum adorent, nec illi quenquam participem ponant:Deinceps incredulus factus,malus erit. Orationes,& eleemoſynas, ac decimas efficite, prophetam ſequentes, uſq; quo uobis miſericordia tribuatur. Non opinentur increduli,ſe ſemper ſic in terra manſuros. In ignem enim uiamq; malam proficiſcentur. De ingreſſu quidem uobis ſubiectorum, ſeu minime ter pollutarum,uel de ueſtro ſuper eos abſq; appellatione minime curandum. Cum autem ad mulieres accedunt,non intrent antequam clament:ſicut & de prioribus diximus. Ita ſua præcepta Deus explanat ſapientiſſimus. Mulieres annoſæ,nuptijsq; deſperatæ,minime ſe poliant uel ornent:ſed bene ſe diſcooperiãt. Se tamen tegere commendabilius eſt Deo, cuncta uidenti & audienti. De cæco rurſum,uel infirmo,uel claudo nullatenus tractandum. Non curetis item, quid edatis in domibus ueſtris,uel utriuſq; parentis, ſeu fratrum, uel ſororum,uel patruorum,aut amitarum, ſeu auunculorum, ſeu materterarum, ſeu loco ſuppoſito clauibus amicorũ ueſtrorum. Seu ſimul omnes comedatis,ſeu omnes diſgregatim. Ingredientes quidem domos,ſalutate repertos illic. Deo namq; placet ſalutatio. Sapientes autem,& in Deum credentes, ſuoq; prophetæ parentes,& ab ipſo cũ eo iuncti,quærentes ante ſuũ diſceſſum,quid acturi ſint,quibus tu pro libito conſilium dabis,Deusq; ueniam. Boni namq; ſunt. ¶ Non inuocet quiſquam ueſtri Deum uel prophetam,ſicut ueſtri quis alium. Ipſe namq; dinoſcit omnes:uolentes ſuis abrenunciare præceptis:quibus maxime cauendũ. Malum enim grauiſſimũ illis accidet à Deo,cognitore uoluntatũ omniũ,& omniũ rege,cunctis ſua facta monſtraturo,die qua cuncta redibunt ad eum.

Machumet accedente alienas ædes, nemo ſuſpicetur quicquam mali. Nulla ipſum accedat, niſi præmonitum.

Anuum honeſtas.

Salutare inuicem decet.

Vt Deus uel propheta inuocandus.

AZOARA XXXV.

IN n.&c. Hominũ multiplicator,qui ſuper hominem ſuũ poſuit Alfurcã, ut toti genti caſtigamen eſſet,cuius ſunt uniuerſa cœli terræq;,neq; filiũ neq; participem in regno ſuo ſumpſit,omnia pro modo recto gerens. Increduli uero,dominos alios ſibi,nulla facientes,ſed cõtrà nec eorum animabus nociuos ſeu proficuos, nec uitam nec mortem dare neq; reſuſcitare potentes,adorant. Qui dicunt etiam non niſi mendacium eſſe:ad cuius effectum cæteræ gentes auxilientur prophetæ. Illis autẽ mentientibus,ſicq; male loquentibus,dic hunc nõ eſſe poſitum niſi à Deo pio,ueniæq; datore, qui ſcit occulta cœli terræq;. Illi etiã credentibus intimant, Ne ſequamini uirũ illũ dæmoniacũ & amentem per incantationes. Comedit ut cæteri,atq; per fora uadit. Quare nõ habet angelũ cuſtodem,elicientẽ ſibi theſauros, aut faciẽtem hortos,unde comederet? Hæc tibi proponẽtes errãt,nec uiã rectã proficiſci queũt. Deo uero multiplicatore uolẽte,dabitur tibi melius,uidelicet paradiſus aquis amœna,ſimul & turres. ¶ Illos quidẽ de hora uerace mentitos,mittemus in ignẽ,cuius à longe uenientis ſtrepitus & ira percipietur: Vnde ipſi locum anguſtum igneum poſſeſſuri,clamabunt: Heu heu,quàm malũ locum obtinemus: Cum potius conqueri deberent,ſe pluribus malis locis ineſſe. Vtrum hoc,an paradiſus bonorum merces abũdans,perpetuaq; manſio,ueraxq; Dei terminus præualet? Die quidẽ congregationis omniũ, qua quæremus inuocatos loco noſtri, an ipſi gentem aberrare fecerunt, an ipſi ſponte deuiaſſent, inquient: Nos alium quàm te minime ſumpſimus. Sed alios eo uſq; protraximus, quod ueſtrum præceptũ negligentes, in malitiam

Alcoran caſtigandis hominibus proditus.

Negat Dei filium.

Machumet quare non audiendus, ratiunculæ: quum ex uerbo domini, & ſanæ rationis iudicio, irrefragabiles ſuppetant.

Excuſatio idololatrarum apud Deum friuola.

liciam ducti ſunt. Nunc autem nec diſgredi, nec ſe uindicare queunt. Omni quidem contradicenti, & iniuſto, malum grauiſſimum inferemus. Ante te nullum prophetam miſimus, niſi cibis utentem, & ad fora pergentem. Quoſdam autem ueſtri mirandos alijs fecimus, in forriter & patienter ſuſtinendo, Deo cuncta uidente. ¶ Non credentes publicum conuentum coram nobis futurum, & dicentes: Nónne Deum uel angelos ſui nuncios, ut credamus, uidebimus? nimia præſumptione nimium efferuntur. Die namque quo uenient angeli, nullum bonum audituri dicent: Vtinam non eſſemus nati, actusq́ noſtri præmiſſi euaneſcerent uelut athomi. Gens autem paradiſi tunc optimum locum poſſeſſura, uerbum proferet melius. Illa quidem die cœlum nitidis & ſerenis nubibus diſtinguetur: angeli quieſcent, omnisq́ ueritas atque iudicium Dei fiet: difficultas & ponderoſitas incumbet incredulis, manus ſuas corroſuris, ac conqueſturis ſe uiam aliam quàm prophetæ ſecutos eſſe, atq; dicturis: Heu heu, cur illum ſortiti ſumus amicum, qui nos à caſtigamine præceptisq́ miſſis diuertit? imò ſuus diabolus eos à uijs tectis in prauas diſtorſit. Tu quidem propheta, qui tuam gentem hunc Alchoran contemptui ſumpſiſſe, nec pro eo quicquam geſſiſſe perhibes, ignoras me Deum ſufficientem adiutorem & uindicem, poſuiſſe cuique prophetarum incredulos hoſtes, ſæpius dicentes: Si nos uel angeli ſemel Alchoran ſuper eum poneremus? Nos autem tibi miſimus ad tui cordis firmamentum, non uenturi cum ſimili, niſi ueritatem & expoſitionem firmius expreſſuri. Ad gehennam ſuper facies ſuas congregandi locum deteriorem, erroriſq́ uiam perenniter obtinebunt. Homines contradicentes præceptis noſtris, quibus Moyſen legislatorem Aaronq́ fratremſuum cenſorem miſimus: ſicut & gentem Noë prophetis reſiſtentem aquis miræ ſummerſimus, incredulis ſemper malum atque dolorem inferentes: Hath item & Themuth, & Arazee gentem, quibus omnibus parabolas, uelut & cæteris generationibus interpoſitis patefecimus, magna confuſione diruimus. Super uillam illam iam uenientes, nec eam uidere potentes, ſe nunquam reſuſcitandos opinabantur. Te quoq; uidentes ridiculoſe dicent: Hic eſt, quem Deus prophetam miſit, qui nos ab adoratis prius ferè diuertetet, niſi nos indurantes inueniſſet. Hora quidem uiſa percipient, qui magis errorem ſecuti ſunt. Nónne uides cuiuſmodi Deum, amoremq́ ſuum prælegerunt? Fies ne cenſor omnium? Cum beſtijs ſint ſimiles, magisúe bruti, putas eos diſcernere, uel audire? Deus quidem umbram extenſam erectam faceret, ſi uellet: cuius dux ſol ſtatutus pedetentim eam recolligit. Idem etiam noctem coopertorium, & ſomnum, diem expergefactum, & motum ſtatuit, uentos arrectos inter manus ſuas pias diſpoſuit, aquam benedictam ad excitandam terram mortuam de cœlis emittit: unde potant beſtiæ, homineſq́ plures. Cur igitur eum non adorant? ¶ Hunc Alchoran ad gentium hinc & illinc caſtigamen & commemorationem fecimus. Sed pluribus hominum nil præter incredulitatem immittit. Si noſtra quidem uoluntas eſſet, ſingulis gentibus ſuum caſtigatorem mitteremus. Tu uero nequaquam incredulos imitans, uade pugnatum & peregrinatum in illius nomine, qui flumina fluentia & eorum diſcretionem & intercapedinem faciens, hoc ſalſum, hoc dulce ſtatuit. Hominem ex humore, & ex ipſo filios, cæteroſq́ poſteros produxit, ſuper omnia potens. Increduli tamen eius loco, bonorum & malorum impoten-

Contra negantes nouißimũ iudicium.

Contradicentes Alcorano Deum ordinaſſe.

Arazee propheta, uel potius gens.

Dei opera & beneficia. Ex quibus concludit, eum ſolũ colendum.

Pugnandum eſſe.

tem inuocāt. Tu uero tantum miſſus ad diuinorum præceptorum doctrinā & caſtigamen, dic te nihil ob hoc ab illis quærere, niſi quod imitando te, rectam ad Deum uiam proficiſcantur. Tu quidem te illi commenda, ipſum

Creatis omnibus per dies ſex Deum aſcendiſſe cœlum.

deprecans, & glorificans, & adorans ſuppliciter, qui uiuit nunquā mortem uiſurus, omnium beneficia peccataq́ dinoſcens, qui cœlum et terram et eorum uniuerſa ſex diebus condidit, & poſtea cœlos aſcendit. Sed cum incredulis præcipitur, ut illum adorent, inquiunt, ſuam adaugendo maliciam & incredulitatem: Quis eſt ille Deus, quem nos adorare præcipis? ¶ Multiplicans in cœlo ſigna, nec non lumen, & lunam lucidam diſponens, & diei noctisq́ uiciſſitudinem, hominibusq́ motum facile ſuper terram efficiens,

Opera bona quæ beatos faciunt, & paradiſi heredes.

à cunctis bonis eſt adorandus. Dicentes neſcijs & brutis etiam, ſaluete: noctéq́ ſurgentes, ut Deum inuocent atq́ precentur, ut eos à pœnis gehennę, ubi nec ſtare nec ſedere bonum eſt, liberet: ſuaq́ mediocriter & moderatè diſtribuentes: nec Deo participem ponentes: nec quicquam haram à Deo conſtitutum, niſi cum æquitate ueritateq́ necantes: & nullam fornicationem committentes, cuius actori cōtemptibili ſemper malum in alio ſæculo duplicabitur, niſi pœnitens crediderit, & benefecerit, (tunc enim Deus pius & condonator peccatum pro beneficio commutabit) Illi inquam omnes paradiſum ſortientur. ¶ Peccata derelinquens, & benefaciens, nullumq́ teſtimonium falſum, nec ludicrum quid proferens, niſi formoſum dicens, Deúmq́ deprecans, ut ſibi de mulieribus ſuis & filijs honeſtam iocunditatem, & bonam aptitudinem tribuat, & ſemetipſos meliores & antecedentes efficiat, à Deo colligetur paradiſo perenniter, loco ſcilicet ad ſtandum atq́ ſedendum optimo. Ibiq́ iugi ſalutatione gaudebit. Deus autem nil quærit à uobis, niſi tantum ut eum inuocetis & adoretis. Sed uos ei contradicetis: quod uobis grauitatem & difficultatem inferet.

AZOARA XXXVI.

Deus non cogit ad fidem.

IN n.&c. Hæc ſunt libri clari mirabilia. Nunq́ tuā animā meriti minoris extimes: licet tibi prædicāti minime credant. Si uellem, diuinitus mitterem cui cunctorū colla ſubijcerent. Illi autem nunc ab omni nouiter adueniente, cum præceptis & caſtigamine ſe diuertunt. Scient autem adhuc, unde ridiculum fecerunt. Nōne uident, qualiter omnis generis rerū duo creauimus? quod eſt ſapiētibus mirandum. Plures tamen ſunt increduli: Sed eſt

Moyſi ad Pharaonem legatio fabulis aſperſa: ut iam aliquoties factum eſt. quod redarguitur Exod. 25.

Deus pius, & immenſus. Deo præcipiente Moyſi, ut gentem malam, nō timentem uidelicet, Pharaonis uiſitaret. Ille reſpondit: ¶ Tu Deus, cū timeā eos mihi contradicturos, & perempturos etiā, quoniam me reum ſtatuūt, & linguā impeditā habeā, unde ſollicitabor, fratrem meum Aaron mitte. Inquit Deus: Tu quoq́ ſimul, quoniā te comitabor, audiens omnia, & Aaron, Pharaonem uiſitātes, dicite: Nos à Deo rege mundi cunctarumq́ gentium miſſi uenimus, ut nobiſcū mittas filios Iſraël. Reſpōdit: Nónne tu es, quem nutriui puerum, & nobiſcum per annos moratus illud perpetraſti? Vnde malus & reus factus es? Reſpondit: Feci quidem, ſed erraui: unde tuas manus timidus fugi. Mihiq́ deinceps Deus, ſuo legato prophetaq́ conſtituto, ſapientiam & diſcretionem tribuit. ¶ Iſtud bonum beneficijq́ mentio terminetur in hoc, ut nobiſcum mittas filios Iſraël. Pharaoni deinde quærenti: Quis Deus omnibus creaturis & orbi dominaretur? Reſpōdit: Eſto certus illum eſſe, qui cœlo terręq́, cunctisq́ creaturis eorum imperat. Pharaoni quoque quęrenti, quis cum eo maneret? Inquit Moyſes: Ille quidē Deus

noſter

noſter eſt,& Deus priorum patrum noſtrorum. Reſpondit, Hic ueſtos legatus amentiam & inſaniam prodit. Et Moyſes: Me miſit dominus orientis & occidentis,ac interpoſitorum. An dinoſcis? Cui Pharao: Si ceperitis nominare alium Deum quàm me,uos protinus incarceratis & uinctis adiungam. Moyſi quidem dicenti,quid ſi cum re manifeſta miranda uenio? Inquit, Veni itaq;,ſi uerax es. Proiecit itaque ſuum lignum,& in ſerpentem ingentem redactum eſt,manusq; ſubleuata cernentibus apparuit candidiſſima. Quod Pharao miratus,magnatibus & multitudini circumſtanti dixit: En uere ſapiens magus,& nos arte magica de terra eijcere proponens. Quid igitur hinc deliberatis aut uultis? Reſponderunt illi,fratriq; ſuo,termino dato per omnes urbes coadunatum omnes ſapientes magos cum adminiſtrationibus neceſſarijs nuncios dirige. Illi deinde congregati loco dieq; præſcriptis, pompa populari comite,uelut extimante illos fore uictores,ad Pharaonem acceſſerunt quæſitum,quid illis patrata uictoria tribueret? ¶ Ille quidem pollicitus eſt,ſe ſuos amicos familiares futuros eſſe. Moyſe deinceps iniungente,quatinus ordirentur? Illi proijcientes funes & haſtilia,confirmabant per honorem Pharaonis,ſe uictoriam adepturos. Baculus autem Moyſis proiectus,omnia opera eorum deuorauit. Omnes itaq; magi uicti confitebantur ſubiecti,ſe Deum mundi totius,& Moyſis,& Aaron adoraturos. Indignans inde Pharao dixit, An ei creditis,antequam præcepi? Iſte quidem uobis maior,uos artem magicam edocuit. Quod percipietis,cum ueſtras manus & pedes ex oppoſito recidam,& deinde uos ſuſpendam. Dixerunt: Nos quidem hoc minime curamus, quoniam ad Deum tranſibimus, à quo noſtrorũ peccaminum ueniã,uelut primo credentes,ſperamus. Moyſen deinceps iuſſu noſtro gẽtem noſtrã eductũ præmonuimus, quoniã Pharao per urbes homines coadunaturus,eũ perſequi & aduerſari proponebat,gẽtem ſuã animaturus,dicendo quod alij pauci eſſent,ſui uero multi,ego quidem Deus illos extraxi ab hortis ſuis, & fontibus,atq; theſauris,locisq; bonis,& corũ hæreditates filijs Iſraël tradidi. Moyſen aũt perſecuti ſunt per uiã prauã & inuiã. ¶ His illos & ècõuerſo uidentibus,Moyſis hoies pauefacti dixerũt,ſe iã ab hoſtibus eſſe captos. Quos ipſe cõſolans inquit: Deus me comitać,docturus nos,quõnã modo liberabimur. Ipſe itaq; per me doctus, mare uirga ꝑcutiẽs,ipſum diſgregauit: cuiusq; pars collateralis quaſi mons magnus apparuit,ſicq; credẽtes, Moyſen oẽsq; ſuos cæteris oĩbus, quod eſt mirandũ,ſummetſis,quod plures tamẽ minime credũt,ego Deus ſapiens et immẽſus liberaui.

Abraham liberatus ab idolorum cultoribus.

Dic illis,qualiter Abrahæ quærẽti patrẽ ſuũ utrũq;,quẽ adoraret & inuocaret,reſpõderunt: Idola colimus,et in hoc ꝑſeueramus. Et ipſe: Audiũt'ne uos inuocãtes illa,uel bonũ malũue facient uobis? Reſpõderunt: Nos inuenimus parentes noſtros feciſſe talia, Et ille: Nonne ſcitis illa, quæ uos adoratis,mihi eſſe inimica,& Deo meo creatori,boniq; doctori,uictusq; mei datori,& infirmitatis curatori? ¶ Idẽ me mori faciet,& ad uitã reducet,quẽ die magna meoꝝ peccatoꝝ cõdonatorẽ ſpero. Tu Deus itaq; mihi ſapientiã præbe,bonisq; connumera, me ſtatuens illis æqualem, & in alio ſeculo ueridicum,& cohęredem in paradiſo,quã timentibus formoſam promittis,effice,patriq; meo ſuum errorem dimitte,meq; die illa non uilifices: qua nec Proles neque pecunia proderit, niſi tantum ad Deum uenienti corde puro. Maloꝝ aũt ꝑſuaſoribus infernum patefaciẽs,inquiet: Vbi ſunt ques adoraſtis Dei loco? proſunt'ne nũc uobis,an obſunt? Illos quidẽ,& q̃s adorabant,

Homines impij cum Belzebub & eius exercitu proijcientur ad inferos.

adorabant,totumq́ Belzebub exercitum, in ignẽ capite ſubuerſo deijciet. Quorum alius in alium cõtrouerſiam & querimoniã aget:publicè uero cõfirmabunt,ſe uiam erroris ſecutos fuiſſe,quãdo præceptis diuinis fideiq́ doctrinis nõ crediderũt,illis diabolis conſentientes. Nunc aũt prolocutore & uindice,ac extractore,amicoq́ bono caremus. ¶ Si redire poſſemus,ulterius crederemus.Hęc mirabilia plures nequaq̃ credunt:Sed Deus immenſus eſt,& omnia noſcit.

Noe.

Noẽ gentem ſuam prophetis reſiſtentem,ſic allocutus eſt:Ego quidem ad uos mittor,nuncius ueritatis & fidei. Deum itaq́ timete,me ſequẽdo:qui nihil ob hoc à uobis poſtulo,ſed à ſolo Deo rege mundi:Illi uero dicebant: Tibi quomodo credemus, quem tantum textores plebsq́ uilis ſequuntur?Reſpondit,Sui quidem numerum,factorumq́ ſuorum noticiam Deus habet: nec ego reijcere poſſum,qui ſum nuncius tantũ & explanator.Illis aũt minantibus Noë lapidationẽ & mortẽ,niſi retrahẽti ſe inde,ipſe Deum ſic precatus eſt:Tu Deus,me à gente cõtradicente diſgregãs,me meosq́ fautores libera.Illũ igitur,ſuosq́,ſaluauimus in arca.Quod licet mirandũ,pauci credunt:Deus aũt immenſus,omnia dinoſcit.

Vulgus rude Machumet ſecutum eſt primo,Argumentum competit in hæreſes,nõ autem in doctrinam Chriſti,ut Ioan. 7.

Hat contradicit prophetæ ſuo Hud.

Gentem Hat legatis contradicentẽ,Hut ſic affatus eſt: Nõ timeatis,quoniã ego ſum nũcius æquitatis & fidei.Timete Deũ,& ſequimini me. Nil ob hoc à uobis petiturũ,ſed à ſolo Deo mũdi dño.¶ En in locis excelſis ędificia ſtruitis,mirãdaq́ facta in uirtute quæ geritis,ut ſic timore mortis careatis.Me uero ſequendo Deũ timete, qui uobis tribuit pecuniã, & pecus,atq́ prolẽ,& hortos,ac fontes.Vobis aũt diei grauis malum futurũ pertimeſco.Illos uero dicentes,unum enĩ eſt idẽ nobis incũbens,ſiue per te caſtigemur,ſiue nõ: cũ hoc tantũ priorũ nugis aſſimilet,nec nobis malũ illud accidet:ſicq́ cõtradicentes noſtris præceptis nos cõfundimus. Hoc tamẽ mirãdum pluribus eſt incredibile:Deus aũt omnia ſapit.

Aedificiorum uanitas.

Themud reſiſtit ſuo prophetæ Schale.

Gentẽ item Themuth legatis reſiſtẽtem Schale precatus eſt,ut ſe nũcium ueritatis & fidei ſequendo, Deũ timerent: qui illis abſq́ timore penitus ſuas poſſeſſiones dimitteret,uidelicet hortos, & fontes,ac meſſes,ac palmas fructũ dulcẽ & bonũ ferẽtes.Idemq́ præcipit eis,in locis excelſis bonas domos efficere.Et dixit:Deũ timete,ſequẽdo me, nil à uobis,ſed à Deo mũdi dño petiturum.¶ Nefanda gerentes,& nil boni, deſtructoresq́ terrarum nullatenus imitemini.Illi uero dixerunt: Tu nõ es niſi magus, & amens homo,ſicut & nos. Vt te ueracem probes, miracula profer,atq́ Dei pręcepta.Qui reſpondens ait,hoc eſſe unũ.Camela ſemper illæſa diei determinata potatum ex aqua accedat, & uos ſimiliter: illã uero lædentes,malũ capietis.Illis etenim deinceps eam interficientibus,& ſe poſtea repræhendentibus,malum accidit. Quod mirę,plures nequaq̃ credũt: ſed Deus immenſus omnia noſcit.

Fabulam cameli ut crambẽ ſæpius ad mortem etiã appenit.

Loth.

Interrogatus pro ſciſcitatus, uel cum interrogaſſet.

¶ Loth † interrogatus gentẽ cõtradicentem prophetis,quare nõ timebat,inquit:Ego uobis mittor nũcius ueritatis & fidei,nil à uobis quærẽs,ſed à ſolo Deo rege mundi,quẽ timeatis,ſequendo me.Quid abutendo maribus,prætermittitis actum cum mulieribus naturalẽ,à Deo ſtatutũ?Dixerũt: ô Loth,niſi te diuerteris ab huiuſmodi perſuaſione,te noſtra manus eijciet. Ille quidem ſe ſuos actus abhorrere confeſſus,Deum precatus eſt, ut eum ab huiuſmodi gente factisq́ ſuis liberaret, eum itaq́,cunctosq́ ſuos,præter quandam decrepitam,liberantes, per imbrem immiſſum reſiduos oẽs peſſundedimus. Quod licet mirãdum,plures nõ credunt:ſed Deus immẽſus omnia penetrat.

Scaib uel Zhaibe ad Aleicha.

Scaib quoq́ gentẽ Aleicha cõtradicentẽ legatis quærẽs,q̃re nõ timeret,ait: Ego ſum nũcius æquitatis

&

& iuris, nihil à uobis, ſed à Deo ſolo petens, quem timeatis, ſequendo me. ¶ Menſuras æquilibriter examinate, ne damni aliquid incumbat, ſeu detrimentum, nec hominibus res ſuas uilificate, nec terras peſſundatum eatis, timentes Deum, ueſtri prædeceſſorumq́ ueſtrorum conditorem. Illi autem uocantes eum amentem, & nil ſuper hominem, rogabant, ut ad ſuæ ueritatis firmamentum ſuper eos aliquas cœli ſciſſiones cadere faceret. Ille uero reſpondebat, Deum ſuos euentus dinoſcere. Illis quidem contradicentibus, obſcurę diei malũ grauiſſimum & improuiſum incubuit. Quod mirandum eſt, licet plures ignorent: Deus autem ſapiens omnia nóſcit. ¶ Cum hoc tibi diuinitus miſſo ſpiritus benedictus, penitusq́ iuſtus tuum cor penetrauit, ut cum eo caſtiges Arabice, & manifeſte. Has tamen uirtutes in primis libris deſcriptas, filij Iſraël ſcire deberent. Si librum autem hunc cuilibet traderemus ad legendum, non crederet eorum quiſquã: adeò preſſimus incredulorum corda. ¶ Non eñ credẽt ante mali grauis aduentum, quod ſtatim ſubitoq́ ueniet. Quo cõtingente, dicẽt ſe minime caſtigatos fuiſſe, mentiendo. Nullã enim gentem cõfudimus, niſi præmiſſo monitore. Nec enim cuiq́ iniuriã fecimus. Aduẽtũmne uelocẽ noſtræ uindictæ petũt? Quid eñ quantulibet moræ ſpaciũ uitæ ſuę permiſſum prodeſt, ad malũ auferendũ? Quod uere demum accidet. Hũc autẽ cõpoſuiſſe librũ diabolis tũ difficile, tum impoſſibile fuit: cum ipſi procul ab audiẽtia ſemoti ſint. Cum Deo nullatenus inuoces alium, ne damneris: teq́ bonis atq́ credentibus parificãdo, gentem propinquam caſtiga. Cui te minime ſequenti, dic: A' tuis quidem operibus liber, illis diffideo, me Deo pio cõmendans, qui cuncta uidens & audiens, uos oratũ ſurgentes aſpicit. Super peccatores aũt, & mimos cantilenarũ diſcurrẽtiũ, nil niſi falſa dicentiũ, diaboli quieſcũt, niſi pœnituerint, & credentes benefecerint, Deumq́ iugiter inuocauerint, & poſt malum illatum ſe uindicauerint. Sciant autem increduli, quam uiam profecti ſint.

Iuſtitia commutatiua.

Et librum & ſpiritum benedictum accepiſſe Machumet à Deo.

Laus propria ſordet.

Nulla gens à Deo perdita, niſi prius admonita.

Diabolos non compoſuiſſe Alcoran: quia non audiunt.

O Chryſippeũ acumen.

Poetas uituperat, quum & ipſe poetetur.

AZOARA XXXVII.

IN n. & c. Hæc ſunt ſecreta Alchorani huius, libri clari, uiã rectam docentis, & ſpem bonam pollicentis orantibus, & decimantibus rectè dieiq́ futuræ credentibus. Incredulis autem, alio ſæculo perdendis, malumq́ grauiſſimũ paſſuris, ſuos actus pulchros apparere fecimus. Ipſi quidẽ cęci ſunt. Tibi quidem hunc Alchoran ego Deus ſapiens, & optime cuncta diſponẽs, tradidi. Moyſes allocutus ſuam mulierem de foco uiſo, unde pollicitus eſt ſe laturum illi partem ad calefaciendum ſe, ſeu quem rumorem cõmodum adueniens illuc hoc à me uerbum audiuit: Ego Deus mitis, mũdi dominus, in nullis ſollicitus, in ignẽ tibi proficuũ, & etiam †cuicũq́ poſcenti ſtatuo, qui ſum incompræhenſibilis & ſapientiſſimus, teq́ tuum proijcere baculũ præcipio. Illum itaq́ proiectum Moyſes uidẽs, & quaſi quid erroneum uel dæmoniacum moueri, ſtatione relicta timens retroceſſit. Quem Deus conſolans inquit: O Moyſes, nullus apud me quiſquã ex paueſcat legatus, niſi tãtum malefactor. Gerentem uice mali bonum, ego ueniam faciens pie ſuſcipio. Tua manus in ſinu tuo poſita, candidiſſima redibit. Illo deinceps ad Pharaonem gentemq́ ſuam malam profecto, nouem cum uirtutibus, illi præſumptuoſi negabant eas, licet ueras agnitas, incãtationibus annumerãdo. Quis eorũ malorũ finis erat, percipito. Dauid itẽ & Salomoni ſapientiã ſimul & abũdantiã, unde nobis grates ſoluerũt, præ cæteris bonis dedimus. Salomõ quidẽ Dauid ſui patris hęres cõſtitutus, inquit: Ego quidẽ garritus

Alcoran commendat ſubinde: quum uendibili uino nihil opus ſit hedera ſuſpenſa, neque præcone.

Moyſis cũ deo colloquium repetit, non ut in Exodo legimus.

† Circũqueq́ poſitis.

Salomoni Iudaica figmenta attribuit, ut ſuprà.

auium noticiam didici, & præ cæteris Deo dante pluribus bonis abundo. Deinceps ille ſuis cum exercitibus tum dæmonum tum hominum, tum auium ipſum glorificantium, ad locum formicarum uſq; peruenit. Quarum una perſuadente cæteris ſuarum cauearum ingreſſum, ne à Salomone ſuiſq; neſcijs conculcarentur, Salomon ſubriſit dicens: Tu Deus immenſa tua pietate mihi uim & effectum tribue, ut de hoc commodo cæteriſq; bonis mihi patriq; meo collatis, te dignè glorificem, opuſq; gratum peragam, uiriſq; bonis æqualis exiſtam. Auibus deinceps aſpectis, uppupaq; non reperta, qua lateret, quæſiuit. ¶ Ipſi quidem malum uel mortem immittam, niſi mihi aliquos rumores retulerit. Eo itaq; pauliſper immorato, illa ueniens inquit: Ego de Saba quidem tibi rumorem ueracem afferens, rem amplector tibi minime cognitam. Eſt ibi namq; mulier omnibus imperans, omnibus abundans, alta maieſtatis ſede quieſcens, cui gentiq; ſuæ ſolem adorantibus Dei loco, diabolus cultum ſuum pulchrum † reputans, eos aberrare coëgit. Non adorabant enim Deum cognitorem omnium occultorum, cœleſtium atq; terreſtrium, & uocum ac cogitationum, throni dominum, præter quem non eſt alius deus. Reſpondit Salomon: Ad tui dicti probationem, hanc meam chartam illis affer, & reuertere, ut quid acturi ſint, nobis innoteſcat. Illam itaq; uiſam magnatibus aduocatis regina perlegit, in ea uidens nomen Salomonis. ¶ Illi igitur magnates conſulenti, quid ſibi uideretur inde gerendum eſſe, cum nil niſi conſilio ſuo faceret, reſponderunt illi: Nos quidem fortes & audaces atq; potentes, tuo ſemper præcepto parebimus. Tuum itaq; uelle compleatur. Quibus illa reſpondit: Cum illi quidem potentiſſimi uillam quamlibet ingreſſi funditus eam proruant, ſuoſq; potentes deprimant, illis tributum mittam per nuncios aliquos, ut per eos ipſorum uelle percipiam. Eos deinde profectos Salomon uidẽs, quæſiuit: An mihi pecunia ueſtra, unde plurimum gaudetis, proficere ſtudetis? Nonne mihi Deus maiorem & meliorem cõmiſit? Eam potius referte. Ego quidem cũ exercitibus intolerabilibus uobis ſuperueniam, uoſq; dedecoratos eijciam. Illis itaq; diſcedẽtibus, Salomoneq; ſuum populum ſciſcitãte, an eorum quis reginam in ſede ſuæ maieſtatis prius adduceret, quam ipſa cum ſuis credẽs accederet? pollicitus eſt, diabolorũ quidem arte magica præcellens & efficax, ſe ducturum eam ſic coram abſq; læſione, priuſquam à loco ſuo diſcederet. Huius namq; rei potens extitit ¶ Vir aũt quidam librorum peritia perfectus, pollicitus eſt ſe facturũ illud prius etiam, quàm ad ſe ſuos oculos diuergeret. His perceptis Salomon inquit, His ſuis muneribus mihi collatis Deus me pertẽptat, an illi digne gratias & gloriam inde referam. Omnibus autem hoc facientibus, ſuæ prodeſt animæ: non agentem, Deus omnium dator parum curat. Sede quidem ſua iuſſu Salomonis in aliam redacta formã, ut ſic perciperetur, an ſui memor, an immemor eſſet illa, aduectam quærebant, an ſua ſedes talis eſſet? Quam talem ex opinione ſua perhibebat illa, & ab eius cultu quem adorabat Dei loco diſceſſit. Fuit enim incredula. Quæ pauimentum ingredi iuſſa, putans hoc eſſe aquam, pannis erectis crura detexit, ut trãſuadaret. Salomoni uero innuenti, hoc uitreum eſſe, illa reſpõdit: Quis mihi nocumentum uel impedimentum intulit, iam credenti cum Salomone in Deum totius mundi regem? ¶ Schale miſſus genti Themut, ut ei Deum adorare perſuaderet, cũ illius diſgregatẽ altera pars alteri cõtrouerſaret, quæſiuit, cur potius ad bonum

De regina Saba fabulatur magnificè, ut ad Salomonẽ uenerit.

† Al. repræſentans.

Schale ad Themut.

num quàm malum illa mala properaret? Si ueniam à Deo poſtularet, adipiſceretur. Reſponderunt: Tune tuiq; fautores eſtis nobis augurium? Quibus ille: Apud Deum tantum eſt auguriorum effectus atq; peritia: quod uos neſcitis. In Medina manebant nouem cohortes terrarum uaſtatores, boni uero nullius authores.

Medina regio

¶ Illi quidem per Deum aſſerebant, ſe perempturos eum mulieremq; ſuam noctu, dicturosq; petentibus, ſe nullatenus eorum interfectores nouiſſe, hocq; probaturos. Illis autem doloſis & proditoribus nos callidiores, ingenium ab illis improuiſum obiecimus. Ob ſuas namq; malicias eos deſtruximus, ſuasq; domos euacuauimus: credentes autem atq; timentes ſaluauimus. Ex hoc autem ſapientes mirari queunt. Loth autem ſuam gentem increpanti, quoniam uiris abutentes, ſuis neglectis fœminis, inſaniebant, reſpondebat; Ille, gensq; ſua tota balneis utentes eijciantur. Nos autem eum, omnesq; ſuos fautores, præter fœminam ſuam annoſam atque decrepitam, liberantes, reſiduos per pluuiam caſtigatis incredulis peſſimam ſecuimus.

Loth.

¶ Gratia diuina ſalusq; ſuper Dei gentem electam, incredulæ præcellentem. Quis aquas ad ſpecioſarum arborum ortum è cœlis demiſit, omniaq; creauit, niſi Deus? Hi uero nil creare potentes, à recto digrediuntur. Quis item terram ſtabilitate fundauit, & in ea montes & aquas ac maria diſtinxit? uentis obedientibus imperat? indigentibus inuocando reſpondet, & malum aufert? cæterosq; cæterorum uicarios efficit? in umbra noctis terra mariq; ducatum præbet, præter Deum? Item ipſe quidem primus creator omnium, omnia ſecundò uiuificabit: uictum è cœlo terraq; tribuit. Veſtri tamen plures immemores & negligentes ſunt omnium harum Dei uirtutum, collatorumq; beneficiorum. Ipſi quidem omnium altiſſimo moleſtum eſt, quod illi participem ponunt, præter quem non eſt alius Deus: nec ipſi ſuum dictum demonſtrare queunt. Præter ipſum autem nemo ſcit cœli terræq; ſecreta, nec horæ publicæ reſurrectionis: Vnde plures † ambiguiter ratiocinantur ut cæci. Dicunt enim: Nos patresq; noſtri in terram & oſſa redacti, quomodo reſuſcitabimur? Hoc tamen antiquorum dictum mirabile, nobis noſtriſq; patribus ſæpius eſt relatum.

Diſputat unũ Deum uerum eſſe colendũ.

† ambigunt remũt ut cæci.

Reſurrectio generalis mortuorum.

¶ Tu uero cæteris perſuade, ut per terras eant fines malorum perſcrutatum, nil curans de illis, nec inde ſollicitus, quod quærunt: Quando continget hora illa, ſi ueritatis es conſcius? Quibus tu reſpõdeas: Forſan cito. Deus eſt autem in ſuam gentem beneficus, licet pluribus ingratis, qui ſuorum ſecreta cordium dinoſcit. Liber enim euidens & clarus, nullum occultum prætermittit. Hic Alchoran filijs Iſraël maximã partem eorum, in quibus diſſident, patefacit, uiam rectam & ueniã bene credentibus oſtendens. Deus autem omnia noſcens, ſuo iudicio cunctorum controuerſias diſcutiet.

Alcoran explicare quæſtiones cõtrouerſas Iudæorum.

¶ Tu ſuper uerum euidens confirmatus, Deiq; tutelæ ſubiectus, nec mortuos ſeu ſurdos, quoniam in errorem diuertunt Dei præceptũ audire, nec cæcis uiam rectam ad erroris ſui repulſam aperire, nullos tandẽ niſi bonos, præceptiſq; noſtris parentes corrigere perfecte poteris. Quando noſtrum mãdatum illis accidet, & incumbet illis, quoniam infirmi ſunt, beſtiam è terra colloquentem producemus die, qua partes quarumq; gẽtium nobis cõtradicentes coadunabimus, dimouentes eas incarcerabimus. Quibus aduenientibus dicemus: Vos neſcientes & obdurati noſtris præceptis contradixiſtis: uos quid ſciuiſtis? Ob ſuũ malefactum elingues, mutiq; fiẽr. Nonne uident, nos noctẽ quieti ſomnoq;, diemq; luci deputaſſe? Hoc qui-

Non omnes capaces Alcorani.

Beſtiæ loquentes, nimirũ ut aſina Balaã.

Iudicij ultimi horrenda facies malis,

dem ſapientibus eſt mirandum. Die ſonitus buccinæ uniuerſa cœli terræq; turbata, niſi quem Deus uoluerit, cito uenient, montes uiſu congelati, ſicut nubes promouebuntur, Deo hoc faciente: qui cunctorum actus dinoſcens, omnia ſapienter & optime fecit. ¶ Cum beneficio ueniens, optimum munus inueniet, turbationis illius diei ſecurus, & intimidus manſurus. Afferens autem peccata, faciem ſuam in ignem ſubuertet. Vnicuiq; merces pro ſuorum operum modo rependetur. Mihi quidem non eſt iniunctum, niſi dominum ciuitatis Haram adorare, & in eum credere cuius ſunt uniuerſa, & Alchoran hominibus euidenter legere, & per ipſum caſtigare. Opus autem cuiuſque ſibi reſpondebit. Deum glorifica, & ſuppliciter adora, qui te ſuas uirtutes edocens, tuorum operum nullatenus erit negligens.

Mandata Machumeti à Deo.

AZOARA XXXVIII.

Hiſtoriam de Pharaone & Moyſe optime perſcriptam perperam replicando conſpurcat.

IN n. &c. Volumen iſtud euidens, cuius hæc ſunt miranda, ueram hiſtoriam de Pharaon & Moyſe, tibi cæteriſq; credentibus pandit. Pharao præſumptuoſus, ſe nimium extollens, gentemq; diſgregans, partem debilitauit. Ille namque diſtractor prolem illius uita priuauit, fœminas autem uita donauit. Deus uero commodus atque propicius, Aegyptijs debilitatis eos præcellentis, & imperantes, ac hæredes, ac ditiſſimos effecit. Pharaoni quidem & Hemen, exercitibusq; ſuis timorem immiſit. Matrem Moyſis ipſum lacte ſuo nutrire, timoreq; ſuperueniente in mare proijcere ſine moleſtia pauoreq; præcepimus, eam de reditu ſuo certificãtes, & ipſam de illo legato futuro lętificantes, qui gentibus quibuſdam Pharaonis, uelut hoſtis ſuus aduerſaretur. Ipſe namque Pharao, & Hemen, totusq; ſuus exercitus errabant. Mulier autem Pharaonis, dicens illum puerum, honeſtum, & commodum, ſeu filium adoptiuum ſibi futurum, mortem illius diſſuaſit omnibus illum ignorantibus. Matris uero Moyſis animus motus atq; turbatus, ferè rem penitus reuelauit. Sed nos cor ſuum obſtruendo firmauimus. Illa itaque credens, illius ſorori præcepit, quatinus fratrem ſuum ſcrutaretur. Eum itaque cæteris neſcientibus, aliunde ueniens recognouit illa.

Pro filia Pharaonis uxorē ponit.

¶ Omnibus nutricibus adductis, per me factis haran, ſua ſoror inquit: Ego ducam eum domum, qua nutrietur optime, ſuſcipieturq; beniuole. Ita cor & oculos matris quieſcere, dictumq; noſtrum uerum apparere, licet pluribus hoc ignorantibus, reductu Moyſis ad ipſam perfecimus. Ipſi quidem uiro facto diſcretionem, optimamq; ſapientiam præbuimus. Ita bonis benefacere conſueuimus. Ipſo deinceps in hora ſuæ genti minime præuiſa, ciuitatem ingreſſo, duorum hominum uiſorum ab illo alternatim in ſuam mortem enitentium, alter uidelicet de gẽte ſua, ſuum auxilium in alterum, ſcilicet ſuorum hoſtium unum precatus eſt. Hoſtis ita manu ſua repulſus perijt. Quo uiſo conquerendo perhibens, hoc eſſe factum dæmonis deuiatoris, hoſtis humani generis, ſeq; precaſſe confitens, à Deo pio condonatore ueniam adeptus eſt, & dixit: Licet hoc mihi beneficium tu Deus dederis, illis malis hominibus ulterius apparere nõ audebo. Vrbem tamen deinceps ingreſſus, ante repertum hominis, cui ſuffragium attulerit, timere nõ ceſſauit. Illo uero uocibus eum inſequente, ait Moyſes: Deſiſte ſodes adeò contumelioſus & malus exiſtere, mihiq; ſuffragium præſta. Quod ipſe renuens, exclamauit: An me, ſicut & alium heſterna die, perimere quæris? Te quidem in terra nullatenus potentem eſſe uolo, cum malorum meorum

Aegyptius à Moyſe occiſus. Exod. 2.

ſis exactor. Quidam autem à capite ciuitatis adueniens, inquit: O Moyſes, populus ille te morti tradere nititur. Ego uero tibi fidelis exiſto. Exiuit itaque timidus, ſibi cauens, & deprecans Deum, ut eum à gente mala protegeret. ¶ Ad terram autem Madian facie ſua uerſa, dixit: Deus forſan me uiam rectam docebit. Madian quidem adueniens inter homines adaquantes pecora, duas puellas pro uerecundia retrocedentes inuenit. Quæ ab illo quæſitæ cauſam receſſus, dicebant, ſe nequaquam aquaturas antè paſtorum diſceſſum, cum illæ uerecundæ patrem antiquum haberent. Ille deinceps eas adaquare faciens, in umbra diſcedendo dixit: Tu Deus mihi nil habenti neceſſarium, aliquid tribue. Qui deinceps aduocatus per alteram puellarum, uerecundè dicentem, Pater meus tibi noſtram adaquationem remunerare proponit: accedens omnes ſuos euentus ſibi prodidit. Cui ille, eum conſolans, inquit: Ne timeas, iam enim à gente mala liber es. Altera filiarum poſtulante patrem, ut eum ſibi clientem & mercenarium, uelut fortem atque fidelem conduceret, pater Moyſen allocutus eſt: Vt harum mearum filiarum ducas alteram, annis octo, ſeu te uolente, decem (ego namque tibi futurus commodus, nil contra tuum uelle poſtulo) ſeruias, exigo. Cui Moyſes reſpondens, & abſque ſollicitudine fauens, Deum illius pacti teſtem aduocauit. Termino deinceps completo, mulierèq́ ducta, focoq́ uiſo in monte Sinai, fœminæ ſuæ gradum ſiſtere præcepit: donec uel inde rumorem aliquem, uel aliquam ignis portionem, ut illa ſe calefaceret, afferret. Veniens igitur à parte dextra ad arborem fructificantem, uocem huiuſmodi percepit: O Moyſes, ego ſum Deus, mundi dominus. ¶ Moyſes Dei iuſſu ſuum baculum projiciens, ipſumq́ mobilem quaſi dæmoniacum perpendens, pede moto receſſit, nil tamen mali ſuſcipiens. Ipſe autem iuſſu noſtro deinde rediens ſecurus, & manum ſuam in ſinum mittens, & hale coniungens, ipſam exire candidam uidebat. Ille quidem iuſſus has demonſtrare uirtutes Pharaoni, gentiq́ ſuæ, malè reſpondit: O Deus, ego reus apud illos ob homicidium ſtatutus, timeo perimi. Fratrem meum Aaron expeditioris linguæ, maioriſq́ facundiæ, ut mihi ſit adiutor, uerborumq́ meorum probator, contradictioniſq́ diſcuſſor, mecum mitte. Cui Deus inquit: Te fratre tuo corroborabimus, & iudicium atque uim ac diſcretionem conferemus, & cum tuis fautoribus uincere faciemus abſque læſione. Illos itaque noſtras uirtutes oſtendentes, cæteri magos eſſe perhibebant, cum nec patres ſui prius talia uidiſſent. Moyſe dicente, Deum agnoſcere ueracem, & habiturum finem bonum, qui minime prodeſt retrocedentibus, Pharao taliter magnates ſuos atq́ plebem affatus eſt: Deum præter me ſcire non poteſtis. Hemen autem illi artifici Pharao præcepit, quatinus ex lateribus turrem munitam adeò ſublimem ſibi strueret, ut Deum Moyſis tranſcenderet: quem nil dicere niſi falſum opinatus eſt. Illum igitur inſurgentem in nos iniuſtè, nec opinantem ſe rediturum ad nos, cum exercitu ſuo ſumptum in mare ſummerſimus. Ecce talis eorum finis extitit. ¶ Hos ſic igni deputatos, in hoc ſæculo malorum copia confuſioneq́ preſſimus, & in futuro maioribus pœnis affligemus, nullum uindicem habituros. Poſt prædeceſſorum confuſionem Moyſi librum præbentem lucem, uiamq́ rectam, & ueniam ac ſapientiam credentibus, præbuimus. Tu quidem nequaquam tunc partem occidentalem obtinens, nec inde teſtis, neq́ uiſor affuiſti: Sed nos uitę longitudinē per ge-

Moyſes profugit in Madiā.

nerationum ſeriem extendimus. Tu rurſum minimæ genti Madian prædicatum miſſus fuiſti, ſuis ſibi legatis traditis. Moyſe rurſum legem accipiente in monte Sinai, nequaquam affuiſti. Nunc autem te diuina pietas miſit, prædicatum gentibus, atq; doctum eas, minime prius eruditas.

Machumet doctor imperitiſſimorum.

Si malum quidem ob ſuarum manuum opera prius illis incubuiſſet, dicerent: O Deus, Si nobis nuncium mitteres, eum ſequentes in te crederemus. Noſtris autem præceptis aduenientibus, inquiunt, Se talia uelle, qualia Moyſes attulit, quibus plures contradixerunt, affirmantes eos magos eſſe manifeſtos, ſicut & te moderni.

Habemus autem Moyſen & prophetas, & apoſtolos, ipſumq; Chriſti Euangeliũ.

Quibus tu dicas, librum iſto meliorem noſtrum dictum affirmantes afferte, eumq; beniuole ſequar. Illis uero minime tibi reſpondentibus, ſcias eos nil niſi uoluptates ſuas & uota ſequi. Quis huiuſmodi incredulis linquentibus uiam Dei, non dirigentis malos ad eam, deterior exiſtit? ¶ Sermones ſeriatim ſequentes ad hominum doctrinam conteximus.

Cur igitur nõ obtemperatis ô Machumetiſtæ?

Quibus uiri iam libro prius ditati perceptis, & electis ſe credere confitentur, eosq; diuinitus poſitos affirmant. His quidem ſuum duplicabitur beneficium, eo quod indurauerunt, & beneficijs peccata triuerunt, bonaq; ſibi data bene diſtribuerunt, auditisq; mendacijs recedentes dixerunt, Nos quidem noſtrã ſectam recuſauimus: Salus ſuper nos, ueſtra uobis opera, nobisq; noſtra reſpondebunt. Tu nullos, niſi Deo faciente, in uiam rectam diriges.

Niſi Deus trahat hominem, doctor nil efficiet.

Dicunt increduli, Si tuam tecum uiam proficiſcimur, è terra forſan eijciemur. Nónne nos undiq; uictum diuitiasq; ferri ad tuam haram fecimus? Omnium uillarumã nobis diſtractarum manſiones nulli, niſi perpauci, pòſt reædificabant. Nos autem omnium hæredes ſumus, qui nullam uillam niſi præmiſſo nuncio gerenda prædicante, eamq; malorum hominum tantum confudimus.

Diuitiæ contemnendæ.

Vobis quidem nullam pecuniam, niſi mundanam, & illius ornatũ, quibus apud nos meliora ſunt, præbuimus. An ſenſu caretis? ¶ Mundanæ pecuniæ diues, in ſæculo futuro perdetur. Omnis pactum ã nobis cum illo firmatum proculdubio reperiet die, qua Deus interrogabit de participibus poſitis. Illi quibus hoc uerbum Dei unum pertinet, inquient: O Deus, nos ad hoc per illos deducti fuimus, iam uero recedimus. Deus autem iniunget, eius aduocatione participes. Quibus deinceps aduocati nil reſpondebunt, eorum uiſo periculo, qui rectam uiam in hoc ſæculo minime ſecuti ſunt. Quos Deus interrogabit: Cur legatis non paruerunt, in cæcitate ſtultitiaq; manentes, nec ab alijs peritiæ quicquam perſcrutati? Qui pœnituerit, & credens benefecerit, Deo propitiante bonis aſſociabitur.

Prædeſtinationis aliquam umbram attingit.

Deus enim incredulorum dicta minime curans, ore prolata, cordeq; retenta perſpiciens, cui ſoli gratia debetur omnis in hoc, ſæculoq; futuro, omneq; iudicium, & ad quem omnium fiet reditus, quem uult eligit, omneq; uelle ad effectũ ſuum perducit. ¶ Si Deus ipſe noctem continuam protraheret, quis diem induceret, uel è conuerſo? Non auditis? nónne uidetis? Ipſe quidem ſolus ſua pietate diem motui quæſtuiq; neceſſariorum, noctem quieti condidit. Vnde grates illi maximæ reddendæ. Cum aduocatis participibus iudicij die, & de quaque gentium adhibitis teſtibus ſui cultus, & orationem fidei quæremus, agnoſcent omnes increduli unum ſolum Deum & ueracem eſſe, ſeq; prius erraſſe confitebuntur.

Iudaica fabula de Karone quodam, ſiue Core, ſiue dum intelligat.

Karon cuidam ſubiecto Moyſi tantam theſauri copiam contulimus, quod ipſius claues ſolæ camelum fortem geſtantem eas, ferè preſſere. Quem ſui præmonentes, ſic affati ſunt: Tuam pecuniam, nequaq; tibi gaudium ſeu ſpem extimes, ſed tuæ partis hu-

ius ſæculi non oblitus, illinc aliud ſæculum tibi compara, & à malis operibus ceſſans, cæteris, ut tibi Deus, beneficus eſto. Tibi namq; conſimiles aliter agentes Deus abhorret. Ille uero reſpondebat, hoc ſibi nullatenus eſſe datum, niſi tantum ſapientia ſua. Nónne uidit multas gentes tum eo potentiores, tum ditiores, à Deo fuiſſe deſtructas? Nónne culpas incredulorum finemq; perſcrutari uoluit? Illum deinceps cum ſummis ornatibus exeuntem, amicis mundi præferentibus, illiúsq; pecuniæ maximæ conſimilem quantitatem optantibus, ſapientes reſponderunt, eos malum & uotum & uerbum feciſſe. apud Deum enim ſeruatur optima remuneratio, quam ſolum timentes & benefacientes adipiſcentur. ¶ Tellure deinceps illum domumq; ſuam cum pecunia tota funditus abſorbente, cum nec ipſe nec alius eum protegere poſſet à Deo uindice ſuo, prius deſideratores pecuniæ ſe redarguendo dicebant: Vere Deus omne uelle ſuum complens, cui uult, commodum atq; potentiam confert. Vobis quoq; ferè conſimile contigit. Deus enim incredulos nullatenus diligit. Nos alius ſæculi curiam daturi, ſupplicibus in nos nullatenus inſurgentibus, nec terras uaſtantibus, ſed timentibus, ſplendidiſſimã manſionem tribuemus: quo quiſq; beneficijs uenturis ſuis meritis melius accipiet. Cum peccatis autem ueniens, ſecundum opera ſua tantum mercedem ſortietur. Qui tibi miſit hunc Alchoran, te die futura ad ſe reducet, diſcuſſurus qui uiam rectam, quiq; falſam ſecuti ſunt. Tu librum ex inſperato tibi miſſum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris. Ne ſis incredulus, uel incredulorum adiutor, nec cum Deo Deum alium, cum ipſe ſit ſolus, participe carens, inuoces: Prẹter quem ſolum omnia pereunt, & ad ipſum iudicia facturum redibunt omnia.

Beneficiendo theſaurus ad futurum ſæculum reponendus. Luc. 16.

Videtur ſomniaſſe aliquid de ſupplicio Core, Dathã, Abiron, Numer. 16.

Curiam pro palatio aliquoties dicit.

Alcoran commendat.

AZOARÁ XXXIX.

IN n. &c̃. Peccatores falſo iudicantes, ſe bonorum fore uictores, opinati ſunt, me paſſurum eos dicere pro ſuorum anteceſſorum conſuetudine, uidelicet quod credant: Cum ipſi potius fidei nullius, & increduli, cordiſq; praui ſint, egóq; dnoſcam, quis uerum, quis falſum proferat. Sperãs ſe Deo couniendum, cuncta uidenti & audienti, hoc apud Deum ratum inueniet. Prædator & expugnator, non niſi ſibi tantum operantur. Deus enim ob curam hominum & actus parum ſollicitatur. Pœnitenti, beneq; gerenti, ſuorum peccatorum pondus auferens, mercedem ſuis actibus maiorem tribuam. Omnis homo bonus, ſuis parentibus benefaciat: Illos tamen nullatenus ſequens, ſi precentur eum, ut cum Deo participem ponat, uel malam legem imitetur. Vos enim omnes redibitis ad me, omnes ueſtros actus reuelaturum. Credentes, & benefacientes, bonis aſſociabimus. Sermonem confitentium ſe in Deum credere, de illo tamen male loquentium, iramq; diuinam, in eadem trutina libra. Aliqua re diuinitus adueniente, ſe nobiſcum adhæſiſſe confirmant. Nónne Deus dinoſcens credentes & incredulos, huiuſmodi mentes hominum illis etiam perfectius penetrat? Incredulorum perſuadentium credentibus, ut ſuam uiam ſequantur, illis falſe promittendo, ſe laturos eorum peccata, cum hoc ſit illis impoſſibile, ſuorum peccatorum mole preſſis, ſermo ſæculo futuro pertractabitur. Noë ueſtrum legatum inter ſuos annorum mille ſpacio minus quinquaginta annis moratum, ſuoſq; fautores in arca ſaluauimus, cæteros autem diluuio ſummerſimus: quod eſt ſapientibus mirandum. Abraham item ſuæ genti perſuaſit hoc dicens: Deum inuoca, timens ipſum. Hoc eſt enim omnium optimum. Illius

Mali uana ſpe ducuntur.

Milites iam acceperunt mercedẽ ſuã. At quoties promittit eis cœlum?

Pietas in parentes.

Fallax ſponſio eorum, qui recipiunt in ſe culpam, ſi quẽ ſeducant.

Noe ætas.

Abrahami.

loco nullatenus adores idola,nequeuntia uobis uictum dare : quem ſolus
Deus omnibus glorificandus tribuit,ad quem omnium fiet reditus . Non
Legati offici- mireris,ſi tibi contradixerint,cum prędeceſſoribus quoqꝫ contradicebatur.
um. Legati quidem eſt præceptum,aperire tantum,& nunciare.Nónne uident
Deum homines creaſſe, quos ſecundo leuiter uiuificabit ? Peregrinatum
Deus qui crea euntes addiſcant,quoniam Deus omnipotens huic bonum,illi malum, pro
uit homines, uelle ſuo faciens,omnia creauit,ſecundoqꝫ uiuificans ad ſe reducet . ¶ Vo-
facile quoqꝫ bis eſt impoſſibile quicquam in cœlo ſeu terra mandare. Solus enim Deus
mortuos ſuſci ueſter uindex eſt atqꝫ conditor . Contradictores præceptorum noſtrorum
tabit. die reſurrectionis à noſtra miſericordia ueniaqꝫ deſperati , graue malum pa-
tientur. Gens autem ſua nil aliud reſpondit,niſi quod uel cædi uel combu-
ſtioni tradetur . Deus autem eum ab igne liberauit, quod eſt credentibus
mirandum . Imagines quidem Dei loco in hoc ſæculo adorantium, alij die
Simulachra futura repræhendent alios,& maledicent,ad ignem ituri ſine uindice.Loth
colentes dam illum ſequendo,Dei ſapientis & incompræhenſibilis uiam ſecutus eſt. Ipſi
nantur. quidem Abrahæ dedimus Iſaac atqꝫ Iacob,librumqꝫ legiferum,& de prole
Loth. ſua prophetam excitauimus . Ipſeqꝫ diues in hoc ſæculo,bonis in alio adnu-
merabitur.Loth conqueſto gentem ſuam facere ſcelus nuſquam antea per-
petratum,hinc maribus abutendo,tum uias abſcidendo, tum cætera nefan-
da gerendo,illa reſpondit: Vt te ueracem probes,diuinam exerce uindictã.
Ille uero Deum inuocando precatus eſt , ut ab illis maliuolis & flagitioſis
Abraham. ſe uindicaret . ¶ Nuncijs ferentibus Abrahæ gaudium , & dicentibus,ſe
deſtructuros uillas illas ob maliciam inhabitantium: Abraham intimauit,
Loth earum inhabitatorem eſſe. Illi quidem confeſſi ſe hoc ſciſſe,pollici-
ti ſunt ſe liberaturos Loth, atqꝫ ſuos, præter fœminam ſuam decrepitam. Et
hoc idem dixerunt ,uenientes ad Loth,ipſos timentem,& ab eiſdem poſtea
conſolatum & edoctum, illos immiſſuros cœleſtem uindictam uillæ , pro-
pter maliciam hominum.Huiusqꝫ rei manent adhuc manifeſta ueſtigia cun
Sodomæ & ui ctis admiranda.Schaib uenienti ad gentem Madian,prędicantiqꝫ,ut Deum
cinarum urbi adoraret , & de die futura ſperaret, nec terras expugnaret,illa contradixit.
um ſubuerſa- Vnde eam confundentes fulgure,ſuarum domuum alia ſuper aliam reman
rum ueſtigia. ſit. Hath & Themuth fines atqꝫ loca, & Pharaonis,& Hamer, atqꝫ Karon,
Schaibe Ma- præſumptuoſorum ſimiliter nouiſtis. Quorum nullus uictor neqꝫ uindex
dianitarum ſui,quin ob culpas ſuas eos dirueremus,eſſe potuit . Eorum enim quoſdam
propheta. uento diſperſimus,quoſdam uox diſſipauit, hos tellus abſorbuit,illos aqua
Hath. ſummerſit . Deus tamen nemini malum fecit , ſed ipſi ſibi nocuerunt.
Pharao. ¶ Adorans alium Dei loco , comparabilis eſt araneæ, domum ſibi cunctis
Karo. deteriorem & fragiliorem texenti . Quid autem adoretis Dei loco , Deus
Adorantes a- ipſe dinoſcit. Noſtra quidem exempla ſæpius allata ſoli ſapientes diſcernũt,
lienos Deos, quibus diuina cœli terræqꝫ creatio manifeſtum eſt miraculum. Librum ti-
araneis ſimi- bi miſſum lege,& iugiter ora.†oratio namqꝫ fornicationes,cæteraqꝫ nefan-
les. quæ para- da remouet: Deumqꝫ cunctos actus dinoſcentem inuocare,maximum me-
bola concinna retur meritum.Omnes homines legum,præter malos,honeſtis uerbis * di-
Machumetis ſputando ſemper alloquere , & confitere te in Deum credere , & præceptis
non eſt: ſed u- ſibi miſſis parere:cum Deus ſuus ſit tui Deus,& omnium omnibus adoran-
ſurpata olim dus. Eorum quidam,quibus librum dedimus,illi credunt:quidam autem,
Iob. 8 Eſ. 5?. Oſeæ 8. &c. uidelicet mali,nequaqꝫ,qui ſemper præcepta noſtra renuẽtes,diuinas uirtu
† Orationis ſanctæ uis. tes ſuper ſe deſcendiſſe poſtulãt.Sed tu dic, ſolius Dei præceptum atqꝫ uir-
** Modeſtia in diſputando ſer uanda præceptum ſanè inculcandum Machumetiſtis, & magiſtris noſtris.*

tutem

tutem eſſe, te uero ſolummodo legatum. Nunquam illis nec leges, nec manu ſcribes, quin hoc eſſe falſum, non Dei mandatum iudicent: licet corda ſapientum manifeſte uideant illud nil niſi diuinum. ¶ Nónne ſufficit illis me miſiſſe tibi librum legendum illis, patefacientem diuinam pietatem & ſapientiam credentibus? Tu conſtanter dicito: Deus uniuerſa cœli terræq; dinoſcens, mihi uobiſq; teſtis atq; iudex ſufficiens interſit. Obedientes mẽdacijs, & in Deum non credentes, die futura perdentur. Eos enim ad malũ feſtinantes, quibus & iam accideret, niſi propter Dei pactum firmatum ſubito quidem incumbet, illis nil inde tractantibus gehenna circundabit, undiq; malum atq; dolorem inijciens, me tunc dicente: facta ueſtra guſtate.

Alcoran.

Vos boni credenteſq;, me, cui ſubeſt terræ capacis immenſitas, inuocate: uobis tutelę meę commendatis, mercedem maximam daturum, paradiſum uidelicet gradibus diſtinctam, & aquarum fluxu iocundam. Omnis enim anima mortem guſtabit, & nos deinde uiſitabit, qui uos & animal omne, etiam ſuum lucrari uictum impotens, paſcit, omnia uidens & audiens. ¶ Illi quęſiti, quis cœlos & terram creauit, & ſolem ac lunam currere fecit? Reſpondebunt, Deus. Cur igitur non credunt? Ipſe quidem omnipotens & ſapientiſſimus, cuilibet pro ſuo uelle uictum, cæteraq; bona tribuit. Interrogati, quis de cœlis aquas ad terrenorum uitam & ortum demiſit? inquient, Deus. Deo gratias. Eorum pars plurima neſcia cęcaq; permanet. Huius quidem ſæculi uita nil niſi ludus eſt, & ludicrum inane. Alius autem ſæculi uita melior eſt, atq; uerior. Nauem aſcendentes, corde deuoto Deum inuocãt: Egreſſi, ſiccoq; ſtatuti, en recedunt. Noſtris item præceptis reſiſtendo, nónne uident, quod nos terram Haram timoris expertem fecimus? quò noſtro præcepto proficiſcuntur homines? Mendacijs, & non noſtris præceptis fauentes, quibus nullus eſt deterior, & in Deum non credentes, gehennã mãſionem perpetuã ſortientur, uelut benefacientes paradiſum, quibus noſtras uias patefecimus. Deus quidem bonorũ eſt illis propicius, atq; miſericors.

Demonſtrat in ſolo Deo ſalutem uniuerſam collocandam eſſe.

Vita præſens fabula.

In periculis homines religioſi.

Mecha.

AZOARA XLI.

IN n. &c̃. Agentibus in terra propinqua peſſimaq; Chriſtiani ſuperati, poſt IX. annos eorundem uictores per Deum, cuius ſunt prima poſtremaq; mandata, facti ſunt. Vnde die illa uindicta Dei condonatoris atque pij, credentibus in ipſum gaudium fert. A' Deo nunciatum nunquam fallit: licet plures hominum hoc neſciunt, huius ſæculi uitã apparentem agnoſcentes, alius minime. Nõne ſua corda perpendunt, Deum cœlos, & terram, omniaq; interpoſita cum ueritate, terminoq; noto creaſſe? Cur igitur non credunt illum eos reſuſcitare potentem? Peregrinando uideant finem anteceſſorum ſuorum, illis potentiorum ac ditiorum, terræq; minima miranda componentium, terraſq; plures colentium: quibus poſt aduentum legatorum † mira facient iã malum illos uelut contradictores & irriſores deſtruens incubuit, Deo nociuo nemini: Sed ipſimet ſibi plurimum officiunt. Deus omnium origo principalis, ad ſe redire faciet uniuerſa. ¶ In aduentu diei poſtremæ, increduli penitus deſperati, nullum à participibus poſitis ſuffragium, ſeu uindictam ſentient: Sed eorum alius alijs contradicens, & non credens aduerſabitur, ipſiq; malum patens & præiacens incurrent. Benefacientes autem atq; credẽtes, paradiſum lætitia plenam ingredietur. Deum uitæ mortiſq; datorẽ & reſuſcitatorem, qui uos de terræ limo plaſmans, multitudinẽ terricolarũ deinceps eduxit, & è uobis fœminas uobiſcũ manſuras, dilectioniſq;

Chriſtiani uicti poſt annos IX. uictores. loquitur de bellis imperatoris Heraclij cum Perſis.

† tum minima facientium.

Deus omnium origo et finis. Ex quo, et per quem, & in quem omnia ſunt. Ro. 11.

Deus unus adorandus

lectioniſq; uinculo connectandas edidit,cœlo terraq; glorificandus,ueſpere manéq; horis ſingulis inuocate. ¶ Ipſe quidem cœlorum terræq; conditor,aquas de cœlis,ad excitandam terram demittit, coruſcationem cœlorum uobis timorem atq; ſpem afferentem aperit, linguas multifarias coloresq; multiplices diſtinxit,noctem quieti,diem neceſſariorum acquiſitioni diſpoſuit: Cuius iuſſu cuncta creata ſunt. Quem omnium regem adorant uniuerſa,ad eum nutu ſuo reducenda,abſq; difficultate.Ipſo namq; uocante ſtatim accurrent uniuerſa:quæ cuncta diſcretis & ſapientibus ſunt admiranda.Ipſe ſublimis & incompræhenſibilis,uobis diuinas & excellentes ſimilitudines de uobis & illis, quos in ſuis bonis uobis commiſſis participes ponitis,prætendit,quærens an uoſmet illis parificetis, cum illos uelut animas

Praui ſequuntur affectus ſuos.

ueſtras timetis? Me taliter res ſapientibus diſcernente,malefactores tamen ſuas uoluptates ſtulte ſequuntur. Quis enim patefaciet uias rectas illis, quos Deus aberrare facit,& à uindice tutoréq; deſtituit? Cor tuum beniuo-

Lex Dei cunctis omnibus gentibus miſſa.

le uerte ad legem diuinam, immutabilem, omnibus diuinitus miſſam gentibus. Hæc eſt enim lex recta,licet pluribus neſcijs. Illam itaq; ſequere,diligenter tuam faciem ad Deum dirigendo cum timore, & orando iugiter, ne ſis incredulus. ¶ Cohortum leges diſcrepantium quæq; ſuæ legi cultuiq; congaudet: omnis tamen malo ſuperueniente, Deum adiutorem inuocat. Quidam autem miſericordia diuina ſuffragioq; ſuſtentati, declinant item ad ſcelus,primum increduli facti: noſtra negantes munera,eorum noticiam

Nõ probat diſcipulos Alcorani colloqui cum infidelibus.

futuram expectent.Plures hunc librum lucidum ſibi diuinitus datum adepti,colloquio dicentium ſe nequaq; in Deum credere,potiuntur. Gens aũt quæq; noſtræ miſericordiæ datoq; beneficio cõgaudet,peccato uero maloq; pro ſuarũ manuũ operibus incumbente deſperant,nõne uidere queũt,Deũ abundãter & illaborioſe uictũ cæteraq; bona cũctis tribuiſſe? Opus præcel-

Beneficentia.

lens & optimum eſt,propinquis,& pauperibus,ac mendicis ſibi danda præ-

Fœnus.

bere,omneq; beneficiũ duplici mercede remunerabitur. Suã fœnerãdo pecuniam augens,apud Deum nõ fructificat,nec creſcit. Ipſe quidem cunctis uictum & diuitias præbet,uitæ mortiſq; dator,& omniũ reſuſcitator: quod participum nullus facere poteſt. Ob incredulorũ opera malum à Deo ſecũdum ſuã menſuram ſumentium,ut ſic cõuertantur, mari terraq; ſcelus apparuit. ¶ Fines prædeceſſorũ ſuorũ,quorum pars plurima manſit incredula, gyro uagando perquirite. Faciem ueſtrã ad legem rectã uertite,anteq; dies ueniet uere uentura:qua fiet diſtinctio cedentiũ ad ignem,& ad paradiſum. Et Deus abhorrens incredulos,queq; pro ſuis meritis remunerat,cuius imperio parẽt uenti.Spem bonã ſæpius hominibus afferentes,quo iubente naues promouent,manuſq; ſua uobis omnes poſſeſſiones ueſtras tribuit. Veſtris digna gratibus.Cuiq; gẽtiũ noſtris legatis miſſis,mãdatiſq; relatis,ego credentiũ & bonorũ uindex,illos à malis liberaui,qui uẽtis ut nubes per cœlum diffuſas afferant,eaſq; diſſipando pluuiam faciãt,homines prius deſperatos ſpe bona cõfirmante,impero.Deus ita terram mortuã uiuificat,qui ſimiliter mortuos reſuſcitare poterit,cũ ſit omnipotens.Si uentum aũt turbidum ſeu croceum immiſerimus,fient increduli,Deo cõtumelias inferendo.

Hominis uiciſſitudines.

¶ Mortuos nequaquam ſeu ſurdos audire,uel cæcos à uia praua diuertere, nullos tandem niſi credentes,audire faciens. Deus enim ſapiẽs,omnia prout uult operãs,hominem de re fragili cõpoſuit:illi deinceps uires,poſtea debilitatẽ,tandem caniciẽ conferens.Hora poſtrema ſuperueniente,iurabunt

increduli,ſe nequaquam moratos niſi per horam unam. Ab hoc tamen dicto poſtea diuertunt,percipientes hoc eſſe falſum.Inquient enim illis increduli ſapientia præditi: Vos ſecundum libri diuini determinationem hanc reſurrectionis horam,cuius uixiſtis inſcij,expectabatis. Illa die nec excuſatio proficiet malefactoribus,nec fides adhibebitur. In hoc Alchoran iam exempla plura contulimus. Sed licet afferas incredulis uera,ſummeq́ miranda,nunquam deſinent te mendacem appellare.Ita Deus eorum corda ſigillauit. Deum time,& patienter indura,eius pactum ueraciſſimum expectando,ne te dubitantes irrideant.

Reſurrectio.

Perſeuerantia Machumetis.

AZOARA XLI.

IN n. &c. Hæc ſunt huius uoluminis optime compoſiti ſecreta. Ipſum quidem miſericordiam uiamq́ rectam monſtrat benefacientibus, & orantibus,ac dantibus decimas & eleemoſynas,ſeculoq́ futuro credentibus: qui bonam ſequendo uiam ſemper antecedunt. Homines uerba falſa uiasq́ deuias uadentes, qui noſtris uerbis lectis diſcedunt, quaſi non audientes, ſeu plumbatis auribus, dedecus magnumq́ malum patientur. Credentes autem & benefacientes, paradiſum manſionem perpetuam ſortientur: ſecundum uerax Dei mandatum. qui ſublimis & ſapiens, cœlum ſine columnarum ſuſtentamine ſurſum erexit,& terram montibus firmauit,& in ea cuiuſq́ generis animalium par unum cõſtituens,ad eorum crementũ, & ortũ, aquas è cœlis demiſit. Monſtrent increduli factum ſaltem aliquod eorum, quos inuocant loco Dei,cuncta prædicta facientis. Illi quidem uiam erroris ſequuntur.¶ Aluchimen,cui magiſterium optimũ,operisq́ diſcretionẽ tribuimus,unde nobis gratias perſoluit,inquit filium ſuũ caſtigando:O fili, nec cum Deo participem ponas, nec quid Harã interficias, nec huiuſmodi criminalia perpetres. Omnis enim benefaciens ſibi prodeſt,& incredulus ſibimet operatur. Deus quidem pijſſimus nullius eſt indigens.Omnis quidem ad me rediturus, mihi, & utriq́ ſuo parenti, quorum alter eum neceſſarijs ſuſtentauit,altera prius aluo ſua concipiens,& fomentando in aliquid ducens, cum prius non eſſet, deinceps ad cibum à lacte ſeparauit poſt biennium.Illis inquam,& mihi,gratiam & honorem faciat. Sed licet ipſi natum precentur, ut cum Deo participem ponat, uel de Deo quid mali dicat,nullatenus in hoc illis pareat:ſed illis in hoc ſæculo benefaciens,uiam inuocantis Deum, reuelaturum omnibus ſua facta, ſequatur. Ille namque fili, ſubtiliſſimus,& omnia penetrans,omnia remunerabit,ſiue fuerit aureus,ſiue ſinapis granum etiã in petra,ſeu terra,cœloúe poſitum. Tu itaque puer mi, orationes funde, iusq́ notum præcipe, iniuſtum prohibe, indurans ſuper omne propoſitum noſtrum & commodum,nec tuam hominibus faciem ſubijcias, nec gyrouagus niſi ſecundum ius & honeſtum exiſtas. In itinere namq́ tuo,atq́ ſermone modeſtus & mediocris eſto. Vox enim nulla peior eſt aſinina: & Deus fraudulentos & iactatores abhorret. Nõnne uidetis Deum omnia feciſſe uobis commoda,& cœli terræq́ ſingula, uobisq́ clàm & palàm de ſua pecunia dediſſe? Sunt autem quidam irrationabiliter in Deum,uiamq́ ſuam rectam,librumq́ manifeſtum ratiocinantes, & dicentes,cum prædicantur illis diuina præcepta: Nos noſtrorum patrum ſectam imitamur. Quid ſi diabolus illos decipiens,eos ad ignem uocauit? Tuã ad Deum faciem uertens, nec illicitũ aliquod perpetrans,firmitati rerũ,quarũ omnium Deus finis eſt, adhære. ob incredulitatem malorũ non ſolliciteris.

Alcoran bene agentibus promittit felicitatem: & minatur malis æternam infelicitatem.

Aluchimen fidelium ad unius Dei cultum inſtituit, & uirtutem: Deo & parentibus ſummus honor debetur.

Vel minima bona remunerat Deus.

Vt peregrinandum.

Modeſtia in dictis.

Patrũ ſectatores.

Ad

Ad me namq; redibunt ſinguli, dicturum illis omnia facta ſua: cum omnium ſecreta cordium agnoſcam: licet pauliſper malos dilatans, quos in ignẽ pinguem poſtremò proijciam. Quæſiti tamen, quis cœlos & terram fecerit: Inquient, Deus. Deo gratias, quod eorum pars plurima manet incredula Dei, glorificandi ſemper, & nullius quoq; indigentis ſunt omnia cœlorum & terræ: Ad cuius incompræhenſibilis & ſapientis integrè ſcribenda miracula, non ſufficerent omnes arbores in pennas redactæ, nec marium ſeptuplum incauſtum. Cui cuncta uidenti & ſcienti, adeò leue eſt omnes ſuſcitare, ſicut unum, qui diem nocti & èconuerſo iungit, ſolem & lunam ad terminum ſcitum promoueri fecit, omnium opera ueraciter dinoſcens, omnia uerè ſuſcitaturus. Illi autem quos adoratis Dei loco, fallaces ſunt & impotentes. Ipſius quidem Dei præcepto miranda gerentis, naues æquora ſulcant, quod credentibus, Deoq; grates reddentibus eſt admirandum. ¶ Vndis autem homines cooperti uelut montibus, Deum inuocant corde deuoto: ad littus autem reuerſorum quidam, uotis ſuis ab renunciant. Increduli quidem tantum noſtris præceptis reſiſtunt. Omnes boni Deum, illamq; diem, qua nec proles patri, nec èconuerſo proderit, uere uenturam timete, nec huius mundi uitæ confidite: nec uiã falſam ingreſſi, de Deo, illius aduentũ horę noſcente, ſecuri ſitis: A' quo procedit imbris deſcenſus, a luiq; conceptus perſpicit: nec quis præter eũ ſcit, quid in craſtino ſit acturus, uel ubi morietẽ. Ipſe nãq; ſolus ſapiens, & eloquẽs, hæc omnia perſecte dinoſcit.

Impudens hyperbole. Cur non contentus fuit illa Ioan. ultimo: totus mundus nõ caperet libros, &c.

Periclitantes uouere munifice, quod non ſoluunt liberati.

Incertæ res mortalium.

Iacob. 4.

Alcorã à Deo exhibitus, ut rudes planè ac imperitos doceat.

AZOARA XLII.

IN n. &c. Hunc librum ambiguitatis expertem, à Deo totius mundi compoſitũ, tuũ opus eſſe dicent increduli. Tu uero dic, ſolũ Deũ hunc feciſſe, per quem caſtiges gentem prius doctore carentem, ut in uiã rectam ſe uertat. Nec tutorem nec uindicem habet quiſq; præter Deum, qui cuncta ſex diebus creans, & deinde thronum aſcendens, omniaq; ab ipſo creata bona bene diſponens, hominem de luto plaſmauit, poſterosq; ſuos ex humore fragili, eidemq; de ſuo ſpiritu inſufflans, aures, & oculos, ac corda præbuit: Ad quem ſcientem omnia deſuper miſſa, redibunt ſingula die ſpacioſa, quaſi mille noſtri anni. Pauci tamen grates perſoluunt. Dicentes enim, nos mortuos quomodo reſuſcitabit? non credunt congregationem futuram coram Deo. ¶ Omnes ab angelo mortis ſibi à Deo tradito terminati, ad Deum redibunt. Increduli coram Deo capita ſua declinaturi, ſe uidiſſe ſimul & audiſſe dicent, Deumq; poſtulabunt, ut eos remittat, pollicentes ſe credituros & benefacturos. Si uellemus, cuique gentium bonam uiam & rectam daremus. Sed iam uerbum noſtrum firmatum eſt, ut infernus de dæmonum & hominum conſortio penitus impleatur. Vos itaque reſurrectionis & reditus ad nos obliti, unde ueſtri minime recordamur, malum perpetuum ob opera ueſtra guſtate. Soli noſtri memores noſtris uerbis obediunt, Deum adorantes, digneq́ue Deo gratias reddentes: cuius timore, ſpeq́ue bona ſubſtantiam ſibi datam diſtribuentes, ſomnum & lectum linquunt, ut Deum inuocent. * Nemo mercedem ſibi pro ſuis operibus dandam prænoſcit. Credentis autem & increduli magna eſt diſtantia. Credens enim & benefaciens, paradiſo: incredulus autem, in igne, cum non credidit, perſeuerabit, nunquam diſceſſurus. ¶ Faciemus eum etiam guſtare malum minus, quàm illud maximum, ut ſic ſaltim ſua fiat conuerſio. Quis eſt autem deterio, quam derelinquens atq; diſcedens poſt noſtrorũ præceptorum

Rerũ creatio.

Anima hominis de ſpiritu Dei. Hoc & antea non ſemel dixit. Reſipit autẽ hæreſim Gnoſticorum & Manichæorum et Priſcillianiſtarum. Per Deũ ſtat, quo minus omnes teneant ueram fidẽ. Videtur congruere cũ illo Moſis & Pauli, Quem uult indurat. Sed ſcriptura ſancta probè ſeipſam explicat.

**Homines ignorant præmium ſui operis. Propemodum id dicit quod Sophiſtæ, ignari an in gratia Dei ſint, an in ira.*

rum perceptionem? Nos quidem indubitanter ex eo ſumemus iam uindictam. Per Moyſen librum, quem ſequendo penitus Deo coniungerentur, indubitanter miſimus filijs Iſraël. Quorum quidam indurantes, uerbiſque noſtris credentes, uias rectas docuerunt: quidam autem diſſenſerunt. Deus autem die futura ſuas diſcutiet contrarietates. Nónne uident, quot praecedentes, quorum obtinent loca, nos confudimus, qualiterque per aquas coelitus ad terram miſſas, meſſes & herbas eorum, beſtiarumque uictui produximus? Quae cuncta ſapientibus admiranda ſunt. Nónne uidere queunt? Si quaerant rerum euentus, & finis noticiam, illa die ſcient, qua fides tunc ſumpta nil proficiet, nec caſtigabuntur. Illos derelinquens expecta, quoniam illi ſimiliter expectant.

Moyſis doctrinam amplexãtes iunguntur deo. Is autem Chriſto filio Dei unico ſeruatori totius mundi reddit teſtimonium, cui Machumet cõtradicit.

AZOARA XLIII.

IN n. &c. Tu propheta Deum omnia noſcentem, tuaque facta perſpicientem, timens, nequaquam malos & incredulos ſequere, te prorſus illi commendans, cuius protectio ſufficit. Nemini quidem duo corda tribuit, nec matres in uxores, quae cauſa ſunt uobis balnei, ducere permiſit, nec filios ueſtros: quod & uos etiam confirmatis. Deus ipſe uerum omne dinoſcens, uiamque rectam pandens, illac aduocari noluit, ſed parentes ſuos, quod eſt optimum, uel fratres, earumúe cenſores. De factis iniuſtis nullatenus, niſi ſponte crebroque factis, moleſteris. Deus enim condonabit, prohibens omnibus bonis, ne matres ſuas in uxores ducant. Vnius etiam legis quidam plus caeteris promerentur, uelut benefacientes, firmeque credẽtes. Hoc enim per Dei librum firmatum eſt. Te quidem, ſicut & caeteros prophetas, Noë inde & Abraham, ac Moyſen, Chriſtumque Mariae filium, pacto dilectionis operiſque boni perſtrinximus, qui ſuum à ueridicis uerum perſcrutabimur, & incredulos malo grauiſſimo torquebimus. Omnes itaque credentes, Deum inuocent, illi grates in omnibus referentes. Quando Deus actus ueſtros perſpiciens, & credentes tentans, exercitus à uobis non uiſos, poſt uentos immiſſos undique ſuper uos uenire fecit, oculi ueſtri ſtupuerunt, cordaque ferè faucibus adhaeſerunt: Vnde uos de Deo dubitantes, uictoriae malae ſuccubuiſtis. ¶ Increduli quidem, & cordis infirmi, dicentes Deum atque prophetam falſum feciſſe pollicitum, gentem Iethrib examinabant, inquientes: Mora quidem uobis eſt impoſſibilis: ſed potius reditum properate, mittentes ad prophetam nuncium, uos excuſantes, & dicentes: domos ueſtras eſſe deſertas. Non erant autem deſtructae, ſed ſic fugae conſulebant. Licet enim undique illis domo repertis ſuperueniſſent exercitus, non niſi paucos rebelles, plures autẽ fugientes reperirent. Ab illis quidem prius pollicitis, ſe nec uincendos, nec fugandos, Deus promiſſum exquiret. Sed quid prodeſt eorum à caede mortéue fuga, cum eorum uita breuiſſima ſit? Quis eos à Deo, nocere uel obeſſe uolente, qui ſolus eſt tutor & uindex, proteget? Ipſe quidem ſcit ueſtri ſociorumque, ſe per alios defendentium, & dicentium, ut uos paucis pugnae dimiſſis ad illos eatis, iniurias & contumelias. Illi quidem rumore metus accidente, uos circumquaque uelut mortis certus, atque cecus cõſpiciunt: metu diſcedente uos oculis acutis reſpiciunt, & auariſſimi manent. Deus autem eorum facta delet, multumque leuiter. Si illis cogitãtibus exercitus nõ diſceſſuros, illi ſuperueniſſent, paucos rebelles inuenirent. Eorum namque pars plurima ſibi timens, exercitus

Prohibet inceſtas nuptias

Voluntariae iniuriae demum caſtigandae.

Chriſtus Mariae filius.

Tempeſtatis horrendae meminit & cladis.

Iethrib, quae primo recepit Machumetẽ, alij monuerũt ad reſipiſcendum.

Non fugiendũ è praelio: quia uita hominis breuis.

alij

Machumet dux bonus. quia ſpem collocās in Deo. Eſt id quidem præcipuum in duce. Pſal. 16.

aliȷs incumbere uillis optaret. ¶ Prophetam tamen ducem, & perſecutorem bonum, in Deo ſperantem, eumq́ multum inuocantē, dieiq́ futuræ credētem habebāt. Boni quidem illis exercitibus uiſis, Deum ſuo prophetæ uerbum miſiſſe, ſibiq́ terminum illum propoſuiſſe firmabant: ſicq́ fides eorū & meritum creuerūt. Credentium illud Dei uerbum quidam morti ſubcubuerunt, quidam ſuperſtites nihil inde mutauerunt. Deus autem credētes ob fidem ſuā optime remunerat, incredulos damnat, uel forſan ſua pietate ſubueniente ueniam tribuit. Reducentur quidem increduli irati, uelut nil boni lucrati, Ad Deum ipſum, qui fortis & potens bonos à lite protexit: Illis rebelles, à ſuis ſublimatibus depoſuit, & eorū cordibus impreſſit. Vnde eorum quidam mortem, quidam captiuitatem paſſi ſunt: uosq́ ſuarum terrarum & cæterorum etiam hominnm, nondum à uobis uiſorum, ſuarumq́ pecuniarum hæredes Deus omnipotens cōſtituit.

Vxorum Machumet conditio.

Tu propheta tuas ſic mulieres alloquere: Si uitam & ornatum huius mundi malueritis, uelle ueſtrū uobis dabo, formoſeq́ dimittam. Si Deum autem, atq́ prophetam, aliamq́ uitam plus dilexeritis, uobis, uelut & omnibus bonis, Deus ueniam mercedemq́ maximam tribuet, beneficium duplicando, gaudiumq́ plenum præbendo. Omnis quidem à prophetæ mulieribus quid nefandum uel non gerendum poſtulans, malum ſuum à Deo duplicatum inueniet. ¶ Omni quoq́ mulieri prophetæ, Deum & ipſum ſequendo benefacienti, meritum ſuum duplicabitur. Vos prophetæ mulieres ſi timueritis, cæteris nequaq́ ſimiles, nolite uerba blanda ſeu laſciua proferre, ſed honeſta & cognita. Homines etenim cordis infirmi, tunc à uobis aliquid non agendum ſperarent. In domibus ueſtris manete, non euntes modo priorum: & orationes ac eleemoſynas gerendo, Deum atq́ prophetam imitemini, & Dei ſapientiā ſuaq́ præcepta lecta ſuper uos nominate. Deus enim à uobis, quoniam prophetæ domū inhabitatis, omne malum auferre proponens, uos lotas & benedictas eſſe deſiderat, cum ſit mitis atq́ ſapiens.

Et quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Cur matronas ſectatoris Machumet.

Opera bona, ſeu officia uirorum & fœminarum.

Viri, ſeu fœminæ, ſe Deo penitus uouentes, & credentes, ac orantes, & ueraces, & indurantes, ac flentes, genuaq́ Deo flectentes, & eleemoſynas ac ieiunia peragentes, caſtitateq́ perſeuerantes, & Deum iugiter inuocātes, à Deo ueniam & gaudium plenum aſſequentur. Nō decet uirum, ſeu mulierem benefacientem, non adhærere iudicio dato, fœderiúe præcepto à Deo ſeu propheta.

Larga diſpenſatio ſuper matrimonio.

Intelliguntur hæc de Maria uxore regis Iacobitarum.

Tu uero uirum à Deo ditatum affatus, dicendo, Tene mulierem, timeq́ Deum, quidnam à ſolo Deo notum, plus homines quam deum, timens, timuiſti, licet Deum plus timere deberes. Poſt moram igitur ſui mariti pro uelle ſuo cum illa, tibi per miſimus illam ducere ſponſam. Licet enim etiā bonis omnibus, poſt diſceſſum ſuum à maritis, quaslibet Deo iubente ducere. Nō erat igitur prophetæ curandum tum Dei mandztum, tum prædeceſſorum morem diuinitus ſtatutū exequi. Deusq́ ſolus eſt ſufficiens dinumerator, ſua mandata ferentium, & ſe ſolum timentium.

Machumet ultimus propheta, ut quidam interpretantur. Diuerſum tamē legis de religione Turcarum.

Machometus nequaq́ pater alicuius, ueſtriq́ tantum Dei, ſcientis omnia, legatus, poſtremum omnium ſigillum & cumulus acceſſit. ¶ Viri boni, Deum iugiter, mane ueſpereq́ ipſum adorantes, inuocate: qui uobis beneficus atq́ propicius, ſicut & angeli ſui, uos è tenebris ad lucem reducit: gaudiȷq́ pleni dator, die congregationis uerbum ſalubre profert. Tu propheta, miſſus à nobis teſtis & nuncius, ac gentis corrector, eiusq́ prolocutor coram Deo, luxq́ manifeſta bonis, nunciaturus ſe gaudium plenum habituros. Malos & incredulos nō ſequere, ſed potius il-

los linquendo,te Deo prorſus,quia ſalutem ſufficienter præſtat, commēda. Viri boni,ſi mulieres deſponſatas intactas dimiſeritis, illis munera faciendo,formoſe dimittite.Et ipſis deinceps de mora determinata non eſt curandum. Tibi quidem,ô propheta,mulieres omnes,quibus donando dederis, & omnes tuæ manui per emptionem ſuppoſitas, & amitæ tuæ materteræq́ filias, omnes item bonas mulieres, tibi uolenti gratis ſubcumbere cupientes,hocq́ tibi ſoli permittitur,licitas conſtituimus. Iam notum eſſe cenſeo, quid tibi & cæteris bonis de mulieribus ueſtris, atq́ de ſuppoſitis manibus ueſtris agendum ſit. ¶ Has à te ſemoue,illas adiunge,pro uelle tuo:nec prioribus abiectis,ſi dilexeris eas, moleſteris. Illæ namq́ tuo uoto parere debent. Deus autem ſublimis & ſapiens, ueſtrorum ſecreta cordium agnoſcit. Poſt illas tamen non eſt tibi licitum,alias,licet placidiores & habiliores,pro tuis mutuo ſumere,nec aliquam etiam illarum uice ſumere,niſi tantum tuæ manui ſubditas. Deus enim omnipotens,omnia penetrat. Nullus prophetæ domum comeſtum ingrediatur,niſi uocatus. Tunc autem accedens,pranſus ſtatim exeat, nec aliquod ibi ridiculum ſeu ludum agat. Hoc enim eſt prophetæ nociuum & tædioſum,qui uos uerecundatur. Sed Deus quidem uerum abſq́ uerecundia promit. Quærens autem quodlibet,extra portam maneat.Hoc enim eſt optimum.Neminem quidem oportet uel prophetam in aliquo lędere,uel uxorem eius nunquam poſt eum habere:cum hoc Deo moleſtum ſit,atque graue: qui perfectè perſpicit,ſi quid clàm ſeu palàm fecerit quis. Nemo tamen zelotypia torqueatur, ob patres,uel fratres,ſeu filios,uel nepotes,aut mulieres ingredientes,ſeu ſubditos. Deum timete,teſtem omnium.Cumq́ Deus & angeli propter prophetā exorent,uos quoq́ Deum precemini pro ipſo,ut ipſum ſaluet & protegat. Malè loquentes de Deo atq́ propheta, in hoc ſæculoq́ futuro à Deo repellendi, graue malum patientur. Malum quoq́ dicentes de bonis uiris,ſeu fœminis mentiendo, mendacij grauisq́ peccati ſupplicio punientur. Tu quidem propheta generaliter iniunge tuæ,cunctorumq́ bonorum mulieribus & filiabus, ut ſuas facies quantum licet tegant,ne quales ſint uideantur: uel malum de illis uerbum proferatur,cuius ueniæ Deus largitor eſt. Niſi ſe conuerterint inconſtantes, cordisq́ puſillanimis de Midena, malum maximum à me ſuſcipient. Veſtri propinqui non niſi parum manſuri,ubique repulſi,& quouis reperti perimantur. ¶ More priorum adhuc inuariabili de Deo dubitantes,& quærentes aduentum illius horæ, ſciant Deum ſolum hoc dinoſcere, & fortaſſis illico ueniet. Illos autem Deus repudians,igne perpetuo damnabit,omnis tutoris & uindicis expertes. Die quidem,qua ſuas in igne facies uoluent,optabunt ſe in Deum ſequendo prophetam credidiſſe,& conquerendo dicent: O Deus,noſtris magnatibus atq́ potentibus,cauſa uidelicet erroris noſtri,quos nos ſecuti fuimus,malum imputa,longiusq́ repelle.Viri boni,non imitemini male loquentes de Moyſe, qui per Deum à prauiloquio liberatus,honeſtus & bonorum exemplum apparuit. ¶ Deus facta ueſtra diriget, peccataq́ dimittet: quem, atq́ prophetam quilibet ſequendo,magnum quid adipiſcitur. Conditionem ueſtram fidelem, ſuper cœlos & terram ac montes firmatam,homo ſuis adſumpſit humeris: quam poſtea derelinquens,malus & inſcius eſt effectus. Incredulis quidem uiris ſeu fœminis,ſuisq́ participibus, Deus flagitium inferet: Bonis autē omnibus,ueniam & gaudium tribuet. Eſt namque pijſſimus,ueniæq́ dator.

Repudium.

O fœdiſſimū libidinis mancipium. O pliū beos homines qui hæc non animaduerterunt, aut perferre potuerunt.

Diuortij leges, neq; Moſi, neq; naturæ humanæ congruentes.

Vt licet domū Machumetis ingredi, præſcribit conuiuas.

Bene ſibi ubiq; cauet legislator, neq; iniuria.

Zelotypia modum habeat.

Orent homines pro Machumet, ut ſeruetur: quia pro ipſo et angeli & Deus orant.. Quis non amplexetur iſtam ſapientiam?

Fœminæ uelentur.

Midenenſes accuſantur timiditatis.

Nouiſsimi diei aduentus incertus.

Gratitudo erga Deum.

Dies iudicij.

IN n.&c̄. Incompræhenſibili ſapientiq́ Deo, ueniæ datori, perfecteq́ dignoſcenti omnem terram ingrediens, uel exiens, & de cœlo deſcendens uel aſcendens, cuius ſunt uniuerſa cœli terræq́, omniſq́ gratia ſæculi futuri, gratias digne reddamus. Incredulis ſciſcitantibus, An hora illa continget? dic, Ita: ueniet per Deum, ſecretorum cognitorem: cuius ſapientia nil cœleſte, ſeu terreſtre, nec formicam etiam, illáue minorem ſeu maiorem, cū in libro manifeſto ſint omnia, prætermittit. Omnibus enim credentibus, & benegerentibus, ueniam & gaudium promerentibus, omnia ſua beneficia reddet. præceptis diuinis aduerſando reſiſtentibus, omne ſuum maleficium annumerabitur. Noſtri quidem ſapientes percipiunt, hoc cœlitus miſſum eſſe uerum, & à Deo pio glorificandoq́ compoſitum. Dicunt autem increduli: Hoc fictitium & nouum linquite, noſq́ docebimus hominem dicturum, quando uel quid mali patiemini. Iſti quidem coram Deo mentientes, ad diabolum tendunt: qui ſæculo futuro non credentes, prolixum errorem ingreſſi ſunt. Nonne uident ſuis inhærens manibus, & poſterius? De cœlo terraq́ noſtra quidem uoluntate potente, uel eos in terra obrueremus, uel per cœleſte ſupernéue quid accidens premeremus, quod in ueſtris conuerſis eſt admirandum. Dauidi diuitias abundanter contulimus, & montes, ac aues illi parêre fecimus, ferrumq́ molliri iuſſimus. ¶ Ipſum itaq́ loricas inde bonas texere præcepimus: Quoniam ego Deus omnia ſua facta uideo, et audio. Salomoni quoq́ uentos & pluuias ueſpere maneq́ parêre fecimus, ſuæq́ manui mineras aurichalci, & diabolos opifices, ut illinc pro uelle ſuo aras, & imagines, & paropſides, & amphoras fabricarent, ſubiunximus. Vnde mihi gentiq́ Dauid grates perſoluere debetis, quod rariſſime faciunt. Ipſius autem, ad mortem per nos redacti, mortem penitus ignorabant, uſquequo cecidit infima parte ſui baculi à uermibus corroſa. Mortis itaq́ ſuæ ſecreto taliter reuelato, confirmabant, ſe nequaquam tantum malum & dedecus eſſe paſſos, ſi ſciſſent. Mortis deinceps illius rumorem gens Cheib admirata, dixit, Velut hortos à dextra ſiniſtraq́ poſſidentes, bonorum ciborū eſui ſtudeamus: cum terra noſtra ſit fœcunda, Deuſq́ ueniam donet. ¶ Illis digreſſis, per torrentem malum & magnum immiſſum cœlitus, hortos fertiles in ſterilis et inutiles redegimus. Quippe tamarintas & ficulnos, ſteriles & ſpinoſos fructus ferentes arbores induximus illis, & utilibus uillis cæteras uillas elatas, quibus inerat iter peruium atq́ ſecurum, die noctuq́, nos interpoſuimus. Illi uero ſibi nocentes, earum longinquitatē & remotionem optabant. Vnde nos illos diaboli uerbis credentes, præter paucos, fecimus mirandos indurantibus, Deoq́ gratias dicentibus. ¶ Non eſt illis quicquā gerendū, niſi tantū ut ſciatur, qui credāt, & qui nō. Deus tamē omnia uidet. Videte firmiter, an à uobis adorati loco Dei, quantū eſt formica, in cœlis ſeu terra mādent, uel aliquā apparitionē ſecundū dicta ueſtra ſortiatur. Coram Deo niſi ſecundum uelle ſuū nemini prodeſt alius oratio. Illi quæſiti, Quid mādat Deus? Inquient, Verū. Quæſiti quoq́, Quis diuitias omnes & uictū cœlorum atq́ terræ præbet? Reſpondent, Deus: nec tamē cæci eſſe deſiſtūt. Deus autem nos omnes congregaturus, omniū iudex & ſapientiſſimus, qui uiā rectam, quiq́ prauā fuerint ſecuti, dijudicabit, nec à me ſua, nec ab illis mea perſcrutaturus opera: Qui tūc etiā præcipiēs, ut increduli ſuos participes aduocent, ſe ſolū & unū Deum exiſtere patefaciet. Tu uero tantū miſſus

Machumetis doctrina contemptibilis, quia noua. Ea ratione utitur & Auguſtinus contra hereſes. Aeterne autem ueritatis exiſtunt Chriſtiana dogmata. Dauidis meminit, ut prius.

Salomon.

Cheibe populus ſterilitate agrorum punitus obluxū.

Quiſq; onus ſuum baiulabit.

cunctis gentibus boni nuncius, & caſtigator, quærentibus huius aduentus terminum, dic, illos habere terminum, quem nec etiam per horæ ſpacium uel præcedere uel ſequi queunt.

Fatum.

¶ Increduli nunc dicentes, ſe nec huic Alchoran nec tuis uerbis præſentibus fidem adhibere uelle, reſuſcitati coram Deo litigium committent mutuum. Debiles enim & pauperes magnatibus atq; potentibus inquient: Vos quidem noſtræ damnationis & incredulitatis occaſio fuiſtis. Vos enim die noctuq; præcepiſtis, nos nullatenus in Deum credere, ſed illi participes ponere. Vnde nunc malo uiſo, ſe noſtra corda remordent. Reſpondebunt illi: Nos quidem nequaquam uos ſeduximus, nec aberrare fecimus: ſed uos ipſi potius nocentes & increduli permanſiſtis. Nos autem horum & illorum colla, ſui meriti remuneratores, cathenis onerabimus.

Altercatio impiorum die iudicij.

Nunquam nuncium aliquem cuiquam gentium miſimus, quem non increpaſſent ſui principes atq; magnates, dicendo: Tu tua præcepta perfice: Nos autem maiori potentia proleq; pollentes, nec illis credemus, nec ſecundum dictum ueſtrum confundemur. Heu heu: Nonne ſciunt, Deum pro uelle ſuo huic multam, illi paruam, alij nullam potentiam tribuiſſe? Coram quo nil niſi fides & beneficium proficiet, niſi tantum credenti, & bene gerenti, qui duplex meritum & paradiſum indubitanter poſſidebit. Omnis autem noſtris mandatis reſiſtens, malum euidẽs & maximum incurret. Deus enim largitor optimus, pro uelle ſuo munera facit, & conſumpta reſtaurat.

Omnibus legatis Dei ſe proceres oppoſuerunt.

Coram quo nos congregaturo cum dicemus angelis, illos uocaſſe nos omnes, reſpondebunt: Nolit Deus conditor noſter, & dominus. Sed eorum plurima pars incredula diabolos adorabat, quorum hodie nullus cuiquam bonum ſeu malum facere potens exiſtit. Guſtet itaq; ſeruorum ignis, cui credere noluit.

Diaboli nec iuuare nec obeſſe poſſunt.

Increduli namq; noſtrorum præceptorum atq; uirtutum lectionem audientes, inquiunt: Hic homo non eſt niſi magus & mendax, totum fictitium ab ipſo compoſitum afferens, & nos ſic à patrum noſtrorum ſecta diuertere proponens. Quippe ſui quoque prędeceſſores noſtris prophetis, ſicq; mihi contradicere ſoliti ſunt. Sed hæc gens, cui nec librum legendum, nec prophetam ante te miſimus, ſibi conſulat, & deliberet: uel ſimul, uel ſeparatim ſinguli, ſeu quodlibet quid agere diſponat, quidq; ſibi commodum ſit. Omnes autem non obedientes huic tanto caſtigatori miſſo, quem dæmoniacum & magum appellant, graue malum patientur: Ipſe uero nil à uobis, ſed à ſolo Deo cognitore omnium ſecretorum & teſte, qui eum ueritatis nuncium miſit, expectat. Inde cum quo ueritas acceſſit, unde nec apparet, nec reuertitur falſitas, ſiue uiam rectam nunc à Deo mihi patefactam, ſeu prauum errorem ſequor, mihimet tantum operabor.

Machumetem ut maleficum ſpernentes punientur.

¶ Illis quidem turbationem immittens, quam nullatenus euadere poterunt, loco ſumam eos anguſto, & breuiter. Mihi namque prius ignorata dicendo, ſuaſq; uoluptates ſequendo contradixerunt: Sicut & prius prædeceſſores ſui, prius ambigentes, & illicita perpetrantes.

AZOARA XLV.

IN n. &c. Deo quiſq; bonus gratias reddat, qui cœlorũ & terrę cõditor, angelorũ quoſdã habẽtes duas alas, quoſdã tres, quoſdã quatuor, (cuiq; etenim pro uelle ſuo cõmodũ auget) miſit: quo beneficiũ cuilibet dare uolẽte, nemo diſturbare: prohibente uero, nemo dare poterit. Ipſe nãq; ſolus omnipotẽs, ſolus omnia faciẽs, uobis cœleſte terreſtreq; bonũ præbẽs, præt quẽ nõ eſt alius Deus, omnibus imperat. Cur igitur ô uiri ſuorũ beneficiorũ im-

Angelorum diuerſitas.

Omnia bona à Deo.

memores eſtis,& in eum non creditis. Si tibi contradixerint, ſimiliter & prędeceſſoribus prophetis fecerunt.

Deus finis omnium.

Omniū tamen Deus finis eſt, cuius omne mandatum uerum eſt. Ipſius itaq; præceptis contradicere, uel huius ſæculi uitę confidere nullatenus uelitis: ſed diabolum uobis ſemper aduerſantem, æterni ignis maliq; perſuaſorem, prorſus contemnentes euitate.

Cauendus diabolus.

Increduli quidem graue malum, credentes & benefacientes ueniam & gaudium habebunt. Perſeueret in factis iniuſtis, cui placent: nec hoc tibi moleſtiam inferat.

Præfracti negliguntur.

Deus enim ſciens hunc deuiare, illum recte procedere, prouelle ſuo perficit: qui cunctos alia uice uiuere faciet æquali potentia, qua terram excitat per uentos & nubes atq; pluuias.

Opera bona, ſeu mala.

Apud Deum eſt omnis operis uerbiq; boni ſublimatio: Peccatoris uelut graue malum paſſuri, fiet opus omne incommodum & inſuſceptibile.

Hominis formatio.

¶ Deus è terra uos plaſmauit, & deinceps è ſpermate ſui conſimiles produxit: ſine cuius ſcientia nulla mulier fit grauida, nec uita cuiuſquam augetur, nec minuetur, niſi ſecundum libri prædeterminationem.

Dei beneficia in homines.

Ipſe item aquas diſſimiles condidit, hanc uidelicet dulcem potui bonam, illam ſalſam & amaram, è quibus carnes recentes comeſtui, & ueſtes ac ornatus elicitis, & in illis nauigando curritis: Inde grates ipſi Deo reddere debetis. Ipſe quoq; diem nocti, & è contra, inducit: Solem & lunam ad terminum ſtatutum promoueri præcepit. Et ille quidē eſt [illegible] uester, omnibus imperans, omnia regens. Illi uero quos adoratis Dei loco, nec etiam quantum eſt alkitiner mandant, nec uocati audiunt: & licet audirent, minime reſponderent, ſæculoq; futuro uobis contradicent. Scito te nullum dicere uobis hoc, niſi ſcientem, uos quidem omnes erga Deum omnibus abundantem ſemper glorificandum, pauperes eſtis: cui nequaquam eſſet difficile uolenti omnes uos perdere, & cum gente noua redire. Tu peccatum omne dicendo ſeu gerendo ſemper euita, Tantum timentes Deum & orantes caſtigans. Omnis benefaciens, ſibi prodeſt.

Diſcrimen inter homines coram Deo.

Ad Deum autem omnes redibunt, coram quo non ſunt æquales cæcus & uidens, nec lux & tenebræ. ¶ Non item coæquantur feruor & refrigerium, nec uiuus & mortuus. Deo quidem auditū cui uult præbente, cū ſit omnipotens, tu nequaquā, cū ſis caſtigator tantū à nobis miſſus, ueritatis nūcius, mortuos audire facies. Si tibi cōtradixerint, ſimiliter & legatis prius miſſis cū uirtutibus diuinis & pſalterio, libroq; lucido. Omnibus enim gentibus legatos miſimus, quibus cōtradictis incredulos cōfudimus: Quorum quis eſſet finis perpende.

Varietas in rerum natura.

Soli tamen ſapientes Deū ſublimē, ueniæq; datorē timēt, qui per aquas cœlitus miſſas arbores multimodas, & montiū has partes albas, illas rubeas, coruosq; nigros & homines & beſtias ac pecora coloris multimodi condidit.

Fœlicem mercaturam promittit benefacientibus, qui tantum futuri ſeculi bona querere iubet

Librū diuinū legētes & orātes, noſtraq; bona ſibi cōmiſſa clàm & palā diſtribuētes, ſperent mercaturā nullatenus decepturā eos, ſed ſua merita completurā. Deus enim glorificādus ueniā tribuit, meritūq; multiplicat.

Alcoran bonis hominibus hereditas.

¶ Hūc librū ueraciſſimū tibi miſſum confirmantē, q̄d tuis ineſt manibus, hereditatē tribuimus bonis hominibus: Quorū quidā animabus ſuis nociui ſunt, quidā uero minime, quidā uero benefici.

Paradiſus.

Et hi lucrū maximū, uidelicet paradiſum, ubi torques aureos & margaritas, ueſteſq; ſericeas habebūt. adepti aūt, Deū piū & glorioſum laudabūt: eo q̄d eis illius curiæ māſionē abſq; tactu laboris & mali prębuit.

Inferi.

Increduli uero focū gehēnę mortis, & alleuiationis expertes poſſeſſuri, ſecundū commune meritū incredulorū clamabūt: O Deus, eijce nos hinc, et amodo melius opibus pręteritis ꝑpetrabimus. Deus aūt reſpōdebit: Nonne

Nonne uobis nuncium miſi, uitamq́ꝫ tribui, ut memores & ſapientes efficeremini? Malū tutoris & uindicis expertes guſtate. Deus quidē ſcit cordium & cœlorū ac terræ ſecreta, qui uos prædeceſſorū uicarios, auditores & mādatores in terra cōſtituit. In quem quiſquis non crediderit, nil corā ipſo, niſi damnū & iacturam ſentiet. Veſtri participes inuocati loco Dei, quā in terra potentiā, uel quā cœli portionē habent? An miſimus illis librū illius ſectæ doctorē? Mali uero malos, nō niſi cū nugis, & male caſtigant. ¶ Deus quidem cœlum & teram ſuis in locis immobiles tenet: quo mouente illos à loco ſuo, nemo retinere poterit. Licet nunc iurēt, ſe futuros meliores ſuis antecesſoribus, ſi nunciū haberent: tamen nunc miſſus eis nuncius, nil niſi præſumptionē, & incredulitatem, & à bono diſceſſum augmentat. Mores enim tantūmodo patrum ſuorum obſtinaciter amplectūtur: Sed mos diuinus eſt immutabilis. Quare nō perſcrutantur fines ſuorum anteceſſorum, qui potētiores & ditiores illis, nūquam omnipotēti ſapientiq́ꝫ Deo in cœlis terráue quicq́ꝫ auferre poterāt? Si Deus aūt illico de factis hominum ſe uindicaret, nihil in mūdo dimitteret. Sed ipſe prouidus & patiens, eos ad horā terminatā differt, in cuius aduentu Deus optime perſpicit, quid ſuis facturus eſt.

Peruerſa doctrina. Turpe eſt doctori, cū culpa redarguit ipſum.

Patrum ſectatores.

Longanimis Deus.

AZOARA XLVI.

IN n. &c. Per hunc librum ſublimi pioq́ꝫ Deo compoſitum, tibiq́ꝫ miſſum ad caſtigationem hominum à ſuis patribus, quippe negligentibus & inſcijs, nequaquam correctorum, tu es nuncius uerax. Verbum autem incredulitatis plurimorum cordibus firmatum eſt: quorum colla cathenis onerabimus mento niſum preſſo. Licet enim ſuis manibus inſit arbitrium uoluntarium, cęci tamen ſemper nunquam credent, ſiue caſtiges ſiue non. Nullus enim à te caſtigetur, niſi uerborum tuorum imitator, & Deum timens, ac ſperans daturum ipſum ſibi ueniam & gaudium ſęculo futuro. ¶ Nos mortuos omnes uiuificaturi, omnes ſuos præcedentes actus in euidente libro ſcriptos eis reuelabimus. Dic illis exemplum de gente uillæ, quæ duobus nuncijs primo miſſis contradixit. Eiſdem quoq́ꝫ rurſum aduenientibus, tertio comitatis, & dicentibus ſe miſſos illi nuncios, rebellis extitit dicens: Per uos tantum homines, ſicut & nos, nihil unquam mandauit Deus; ſed uos mendaces aduenistis. Illi uero reſponderunt: Deus ſcit nos eſſe nuncios, quibus nil niſi nuncium patefacere pertinet. Illis dicentibus, Omine malo uos uidimus: unde uos niſi cito facto diſceſſu lapidabimus, pœnisq́ꝫ magnis affligemus. Reſponderūt nūcij: Super uos onus ueſtrū, qui licet nobis docētibus & admonentibus, prodigi profluiq́ꝫ manetis. Interim uir quidā à parte uillæ remotiore ueniēs, inquit: Hos nuncios uiā rectā abſq́ꝫ noſtri precij petitione docentes, omnes ſequamini. ¶ Deum mei factorem & reſuſcitatorē quare nō inuocē? Quomodo ſui loco Deum alium ſumerē: Illo nāq́ꝫ uolēte mihi nocere, nullus uindex uel adiutor aderit, quin malā uiā proficiſcar. Ipſi itaq́ꝫ cōfitenti, ſe in Deum ſuum credere, & optare gentem ſuā ſciſſe, quod iā Deus eū bonū effecit, illi paradiſum polliciti ſunt. Incredulis aūt illis ſola nox immiſſa, nullo diuinitus poſtea præcepto miſſo morti tradidit. En quātū infortuniū illis incubuit. Omnē eñ nunciū illis miſſum irridebāt. Nōne perceperāt, nos prius multas gētes cōfudiſſe? quarum nullus reditus ad eos permittebatur? Omnium aūt ante me cōgregatio fiet. ¶ Nōne uiderāt nos terrā excitaſſe, indeq́ꝫ grana ſuo comeſtui neceſſaria produxiſſe, & uineas atq́ꝫ palmeta, fonteſq́ꝫ, ut de fructibus laboreq́ꝫ manuum ſuarū homines comederent,

Se ſuumq́ꝫ laudat codicem.

Liberum arbitrium.

Exemplum neſcio quod apponit, corū qui ob contēptum prophetarum perierunt.

mederent, omniumq́ꝫ terra naſcentium, & animalium & rerum ignoratarum par unum feciſſe, obſcuramq́ꝫ noctem, admirandum gentibus die recedente, ſolemq́ꝫ neſcium quietis in curſu ſuo, lunamq́ꝫ per manſiones promoueri, uſqꝫquo diminuta ſicut ſcopæ ſubtile lignum & antiquum appareat.

Similitudo lepida, ita ut nil ſuprà.

Nauigationis miraculum.

Cur igitur Deum horum factorem omnium, incompræhenſibilem, & ſapientem, non glorificant, nec adorant ? Eodem quoqꝫ diſpoſitore nec ſol lunam conſequitur, neqꝫ nox diem præcedere poteſt. Hæc enim in circulo diſponuntur. Eſt item illis admirandum, quod filij ſui nauibus oneratis per æquora currunt. ¶ Alias item illis equituras fecimus, ſi nos eos aqua ſummergere uelimus : Nec uerbum contrà proferent, nec protectorem inuenient, niſi noſtra pietas ſubueniat, eos ad tempus finitum dimittens. Quum dicitur illis, Timete, credentesq́ꝫ benefacite, ut miſericordiam & ueniam aſſequamini (nullos enim niſi digredientes & incredulos percuſſit uindicta diuina) bonaq́ꝫ uobis à Deo commiſſa diſtribuite: reſpondent, Quare daremus huic uel illi cibum, aut aliud? Deus enim illi daret ſi uellet. Ecce quàm errore manifeſto uexantur: quærentes à te terminum, ſi uerax es, non expectant niſi uocem ſubito uenientem ſuper illos, negotia ſua cauſasq́ꝫ tractantem. Sed tunc nec quicquam mandare, nec ſuos reuocare poterunt. Buccina namqꝫ ſonante, cunctos è foueis Deus ſuſcitabit.

Excuſatio malignorum, qui eleemoſynas minime conferunt.

Reſurrectio.

¶ Illis conquerentibus, Heu heu, quis nos ſopitos expergefecit? dicetur: Hic eſt terminus à nuncijs firmatus, quoper ſonitum unum omnes ad Deum reuocabuntur. Illa die nemini malum faciemus, niſi ſecundum meritum ſuum. Tuncq́ꝫ uiri paradiſi, mulieresq́ꝫ ſuæ, ſimiliter de nullis ſolliciti, puluinaribus ſericis accubitati, de fructibus omnibus in umbra comedent, omne ſibi placitum inſuper accepturi, uerbum ſalutis & diuinæ pietatis alternatim audient. Increduli uero repellentur illinc. O filij Adæ, nonne uobis mandaui, ne diabolum ueſtrum hoſtem peſſimum ſequeremini, ſed in me rectam ſequendo uiam crederetis?

Paradiſi uoluptas.

Damnatio impiorum.

¶ Quoniam per ipſum aberraſtis, & indiſcreti perſeueraſtis, en hic eſt infernus, quem uobis nunciauimus. Hodie ſcietis, uos incredulos extiſſe. Hodie uobis ora ueſtra ſigillabo, manusq́ꝫ noſtræ uobiſcum ſequentur, & pedes erunt teſtes operum ueſtrorum. Si uellemus, oculos ueſtros clauderemus, ne purgatorium ignem tranſeundum uideretis. Eſſet item uoluntati ueſtræ poſſibile, illos ſuo loco transformare, nec quicquam uiderent, uel recederent. Cui uita longa permittitur, in modum breuiorem redigitur. An ſapientia ſenſuq́ꝫ caretis? Nos quidem nequaquam cantus ſeu uerſus, ſed Alchoran euidentem, per quem caſtigentur uiuentes, firmeturq́ꝫ uerbum ſuper incredulos, docemus. Nunquid uident, qualiter beſtias eorum ſeruituti commodoq́ꝫ neceſſarias fecimus ?

Ignis purgatorius transeundus. De quo ſuperius.

Negat ſe poeticen docere. Tametſi Alcoran uer, ſu cõpoſitus eſt.

¶ Nos quidem illas manſuetas fecimus, quarum quaſdam equitant, quaſdam edunt, & ex illis proficuum eliciunt, & irrigant. Cur igitur Deo grates non reddunt? Imò Deum alium aſſumunt, ut eos uindicet, qui tamen præſens illis ſuccurrere non poteſt. Verba ſua te nullatenus ſollicitent. Nos enim ſcimus, quid corde celent, quidúe promant. Homo quidem me factore de ſpermate factus, cauſidicus & diſputator efficitur, uobis inducens ſimilitudines, oblitus animæ ſuæ. Ait enim, oſſa in puluerem redacta reſuſcitare quæris? dic: Qui uos primo plaſmauit, ſecundo reuiuificabit, omnium ſapiens. Ille quidem arbores uirides educit, è quibus ignem accenditis. Nonne cœli terræq́ꝫ conditor conſimilia facere poteſt? Imò. Eſt enim omnipotens, & omnia ſciens,

A beneficijs Dei arguit, unicum Deum uenerandum.

Qui condidit hominem, is & facile mortuum reſuſcitabit, &c.

ſciens, cuius mandatum ſolum omnia perficit, cuius manus omnia regit, & ad illum redibunt uniuerſa.

AZOARA XLVII.

IN n. &c. Per angelorum in cœlis ſeriem, homines à uia mala diuertentium, præceptáque legentium, Non eſt niſi Deus unus, qui cœlum & terram, & interpoſitum omne creauit, & orientibus ac occidentibus imperat, cœlumque pulchre ſtellis diſtinxit, ipſum à diabolis, nequid à ciuibus cœleſtibus percipiant, cuſtodiens. Quibus undique reiectis, graue malū inde ſumpturis, quemlibet eorū aliqua re percepta, fugientē feſtinanter ſtella perſequitur. An ſunt iſti fortiores & potētiores cæteris hominibus, quos mirè de luto fecimus? Cū eas licet nolentes docemus, uirtutibus patefactis, eas deridendo dicunt, eas nil niſi manifeſtas incantationes eſſe: & quærunt, quomodo nos morti dediti, noſtrique patres, & in puluerem redacti reſurgemus? †Immò: ſed dedecorati, & contumelijs affecti. Vnus enim buccinæ ſonitus omnes excitabit, dicentes: ¶ Heu heu. Hæc eſt dies illa, dies ſcilicet iudicij, nobis ſæpius prænunciata, & à nobis ſemper contradicta. Vos igitur omnes incredulos cum uxoribus ueſtris, & quos adoraſtis mei loco, gehenna ſepeliam, nunquam morituros. Quare non uindicant ueſtri quidam alios hac in die? Oportet autem omnes miſericordiam diuinam expectare. Hi tamen illos increpabunt, dicentes: Vos potentes & præſumptuoſi & increduli, quibus nos minime reſiſtere potuimus, huiuſmodi præcepta nobis attuliſtis. ¶ Super nos uerbum Dei firmatum fuit, quod malum reuera guſtabimus. Quibus alij reſpondebunt: Nos tales talia uerba uobis perſuaſimus. Nunc autem omnes malorum participes exiſtimus. Ita fiet incredulis qui quotiens audiunt, Non eſt niſi unus Deus, ſe præferunt, & dicunt: Nos nequaquam noſtrarum cultum imaginum dimittemus, propter illius mimi uerſificéque ludentis uerbum. Ille tamen ſola cum ueritate uenit, cæteros confirmans nuncios. Malum igitur illud ſecundum opera ſua guſte omnis, niſi Deo puro corde deuotus. ¶ Tales enim uictum bonum, gaudiumque plenum, & honorem integrum omnium rerum & uoluptatum in paradiſo, ſuis lectis in aliorum directo poſitis poſſidebunt, habentes mulieres oculis clariſſimis & immenſis uelut oua, nunquā illos niſi tantum ad maritos ſuos erecturas. Et eiſdem ueſcētibus fructus quoslibet, porrigetur ſcyphus plenus humore clariſſimo, & dulci, & ſaporifero. Aliorum uero perſcrutātium alios, quidam inquiunt: Socium nobis dicentem habuimus, quare creditis iſtud? eo quod ſcimus nos mortuos, & in puluerem redactos, nunquam ſurrecturos. Reſpondent alij: Vultisne ſcandere, ut hoc uidendo notetis? Aſcendentes itaque, in igne medio poſitos uiderunt, & dixerunt: Nobis ferè multum obfuiſtis. Vobiſcum enim iam eſſemus, niſi diuina pietas ſubueniſſet. Nonne dixiſtis, nos primæ morti perpetuo ſuccumbere, nec unquam ulterius reſurgere? Nos quidem immenſam gloriam adepti ſumus. ¶ Hoc quidem eſt, quod promerentur bene gerentes. Hoc quidem hoſpitium iocundius eſt atque commodius, quàm arbor ezetus, ob malos plantata ciros, ſicut diabolorum capita geſtans, & ex ſua radice gehennæ focum emittens. Vnde cibandi increduli, uentres ſuos farciunt. Potaturi deinceps quiddam ex ignibus uarijs confectum, & demum ad ignem redituri: quem illi ſui patres prius errantes, quorum ſectæ fuerunt imitatores, lucrati ſunt. ¶ Suorum anteceſſorum pars plurima

Iurat per angelos, unum duntaxat eſſe Deum.

Imò aſſeuerat Atqui reſurgēt uerùm ad ignominiam.

Quotquot ſeruantur, Dei miſericordia ſeruantur.

Machumet uerſificator.

Paradiſus fictitia.

Noe.

rima nunquam errare ceſſauit. Quorum niſi tantum corde Deo puro deuotorum, quis eſſet finis perdende. Noſtris tamen nuncijs nulli caruerunt. Noë nos precantem, gentemq́ ſuam à diluuio liberauimus, eiq́ cum filijs ſuis ſuperſtiti, ſemper ſuum uſq; finem profecimus, ſuper quem & ſuos ſalus Dei quieuit, quoniam in me crediderunt: cæteros autem ſummerſimus.

Abraham ob imagines deiectas periclitatus. De quo antea etiam.

Abrahã autem ex illius genere procedens, & ad Deum corde ſano ſupplex accedens, patrem ſuum & gentem ſuã ſic affatus eſt: Huiuſmodi res mutas Dei loco cur adoratis? Quid de ipſo mundi conditore cogitatis? Ipſe deinceps ſtellis uiſis, ſe morbis affligi fingens, cæteris diſcedentibus, ad imagines inquit: Quare non comeditis? Cur uerbum non profertis? Deinceps manu ſua fractis illis, hominibus accurrentibus inquit: An manuum ueſtrarum facturas, quas tamen & uos Deus condidit, adoratis? Illos quidem iubentes ædificium magnum erigi, ut illinc in ignem proijceretur, ſubeſſe fecimus. Vnde ipſe gaudens inquit: Ad Deum ibo, qui me uiam rectam docebit, mihiq́ ſua miſericordia, preceq́ ueſtra quodq́ bonũ tribuet.

Immolatio Iſaac paulo aliter deſcripta quàm Ge. 22.

¶ Nos itaq; nuncium pueri mitis contulimus. Cum quo deinceps ad mortem accedens, inquit: O fili, mihi quidem uiſione nunciatum eſt, quod te decollarem. quid tibi placeat inde, perpende. Qui reſpondit: O pater, nunciatũ tibi perpetra. Me nãq; fortiter paſſurũ omnia reperies. Illi itaq; præparãti eũ ad decollandũ, diximus: O Abrahã, uerę uiſionis cõfirmator, cum hoc ſit malũ euidẽs, nos eũ moleſtia magna redimemus, cui deinceps multũ profecimus. Sic enim benefacientes remuneramus. Salus Dei ſuper Abrahã noſtrũ fidelem & iuſtum. Tale quid enĩ promeretur credens, & benefactor. ¶ Eum deinceps, & Iſaac, filiosq́ ſuos euidẽter ſuis animabus proficientes multiplicauimus.

Moſes & Aaron.

Moyſi quoq; & Aaron obnoxijs nobis ob noſtra collata ſuffragia, uictoriã ſuper hoſtes noſtros præbuimus, ipſosq́ ſuosq́ fautores à graui periculo liberantes & ipſos etiã libro ſibi tradito rectam in uiã direximus, ſuper quos poſtremo multiplicatos diuina ſalus deſcẽdit: quoniã boni credẽtesq́ fuerant. Et nos benegerentibus talem remunerationem facimus.

Elias 3. & 4. Regum.

¶ Alijq́ noſtro nuncio quærẽti gentẽ ſuã, quare timebat & inuocabat Balen, dimittendo conditorẽ optimũ uniuerſitatis, qui reuera Deus eſt illius ſuorũq́ parentum priorũ: gens ſua rebellis obſtinaciter extitit. Vnde gehennã ingreſſi ſunt, pręter credẽtes timentesq́ Deũ corde puro. Ipſo deinde multiplicato ſup ipſum, & gentẽ quoq; Iezin, quoniã bonus fuerat, ſalus cõtigit, uelut ſuper omnes credentes.

Iezin. Loth.

Loth itẽ nunciũ noſtrũ, ſuosq́ fautores omnes, præter fœminã decrepitã ſaluauimus. Cæteros aũt cunctos cõfudimus. Quorũ adhuc indicia uos omni die & noctu pergẽtes illac uidetis, niſi prorſus ſitis inſcij.

Ionas & conuerſio Niniuitarum.

Ionas quoq; noſter nuncius, nauem oneratam ingreſſus eſt. ¶ Super ipſum quidẽ poſt ſortiũ proiectũ ſors cecidit. Ipſum deinceps eiectum quaſi reũ cetus abſorbuit, eumq́ ſemper in uentre illius Deum inuocãtem, Deus illinc in primum extraxit, & poſt hedera ſuper eum eleuata texit, & eundẽ miſſum demum ad centum millia hominum uel plures, illosq́ factos credentes, ad horam ſcitam dimiſit.

Nõ modo prophanè, uerum etiam inſani ritu blatterat Deum non habere filium.

Perquiratur ab incredulis, an ipſi perhibent filias eſſe Dei, filiosq́? Sui pars autem plurima mentiendo dixit, Deum habere filium. Cœpit'ne filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An ueſtri dicti rationem firmam habetis? Librum quidem ueſtrum, ſi ueraces eſtis, in medium afferte. Eſt autem eorum poſitio, quoniam Dei dæmonesq́ populus unus ſunt. Sciũt uero diaboli, ſe promeritos iram

Deũ

Dei: Et huiuſmodi dicta Deus adhorret. ¶ Quid uel uoſmetipſos, uel à uobis adoratos Dei loco, fore cẽſetis? Omnes ad ignem ibitis, ubi cuiq; ueſtrũ locus ſcitus præſcriptus eſt: quoniam Deum uerum minime uocatis. Dicitis tamen uos fore bonos & puros, ſi primorum memoriam haberetis. Illi uero contradixerunt, quod & ipſi percipient. Præcepta quidem noſtra per nuncios noſtros ſemper uindicandos, quippe noſtri ſemper exercitus uincent, aures gentium attigerunt. Ab illis ad horam diſcedens expecta, ſicut & illi faciunt ad malum ſuum properantes: quod cum acceſſerit, grauiter illos percutiet. Sua dicta nullum inferunt moleſtiam. Incompræhenſibili Deo, ſuper cuius nuncios ſit ſalus, & ipſi cõditori mundi grates dignæ reddãtur.

Maiorum æmulatores.

AZOARA XLVIII.

IN n. &c. Per Alchoran homines inſtruentem, & docentem, ambigentes & præſumptuoſi nobis aduerſarij manent increduli. Qui cum memoratis gentibus deletis à nobis admirando dicunt, illis non fuiſſe locum inhabitandi congruum: nunciumq; ſibi miſſum de ſemetipſis, mendacem & magum appellant. Mirandum enim eſt, quomodo Deus noſtros unum ponat. Hic etenim mos nouus ab illo fictus, à nobis eſt inauditus. Unde in noſtro rum deorum cultu pro ſuo noſtroq; uelle perſeueremus. Hoc ſuum dictum qualiter nobis inde dubitantibus eſt interpoſitum, uindictam meam quare non timent? Eſt'ne in manu ſua miſericordiæ diuinæ donum? An imperant illi cœlis & terræ cunctiſq; interpoſitis? Per funes uiſum illuc aſcendant. ¶ Gentes prius Noẽ ſcilicet, Hat, atq; Pharaonis, & Tuha, Laudet, ac Themuth, & Loth, ac homines arboris, noſtris cõtradixere nuncijs. Unde quod mandauimus, illis accidit. Iſti quidem tantum uocem unam aduenientem, poſtquam nec gemitus nec ſingultus nec ſalus ulla ſequetur, expectant & orant: ut ante diem computi ſibi futurum accidat. Tu uero ſuper hoc quod dicunt, indurans dic, qualiter clienti noſtro Dauid bono potentiq; montes, & aues omnes ueſpere maneq; Deum inuocantes parebãt, & qualiter ipſũ iuſte iudicantem, & fortem, & firmiter imperantem, & diſcretum, atq; facũdum fecimus. A' quo ſi memor es, ad altare ſtante, quidam quæſitum iudicium acceſſerunt. ¶ Illi quidem eos ingreſſos timenti dixerunt, noſtram cauſam timoris expers diſcute: uerum uiamq; rectam oſtendens nobis cauſantibus ob inuidiam. Iſte meus frater nonagintanouem mulieres habens, mihi tantum unam habenti ui moleſtiáque fraude ſubripere parat. Cui Dauid reſpondens, alium male feciſſe: licet etiam amicorum multi niſi boni credenteſq; bene fecerint, alijs inuideant, boni uero perpauci ſunt, ſe peccaſſe cognouit. Unde ſe Deo ſubijciens, reuerſus eſt. Illum itaq; bene pœnitentẽ, nobis data uenia cõiungentes, ſic affati ſumus. Tu Dauid uicarius in terra conſtitutus, inter homines uerum iudica, nõ ſequendo deuiantiũ uoluptates & uota. Errãtes quidem graue malum patientur: quoniam diei iudicij non recordantur. Nos quidem cœlum & terram & interpoſitum omne nequaq; pro nihilo fecimus: licet hoc opinentur increduli, focũ ob hoc perpetuũ ingreſſuri. Credentiũ enim ab incredulis, & timentium ab intimidis magna fiet diſtantia. Tibi quidem librum cõmodum miſimus, ut per ipſum ſcientes ad diuinã cõmemorationem redigas. Damus item tibi uirũ bonũ, Dei ſequentem, Salomonem, qui bonis equis ſibi ueſpere monſtratis, ait: ¶ Equos iſtos pro iuſſu dilectioneq; Dei regis, tantũ ab ortu ad occaſum di rigo: Illos à me diuertite, colla que ſua cũ pedibus abſcindite. In ipſius Salomonis

Vituperat nõ audientes ſuũ Alcoranum.

Increduli mirantur à Machumet unum Deum dici, quum perſuaſum habeant, plures eſſe.

Dauid prædicatur.

Caſtigationẽ Dauidis per Nathan prophe. am. 2. Reg. 12. ita refert, ut uix poßis agnoſcere.

Alcoran ad diuinam cognitionem perducere.

Salomon.

Fabulæ Iudaicæ.

monis lectum,niminm diligentis natum ſuum, ipſum mortuum proſtrauimus,Vnde pœnitẽs ipſe,deinceps inquit: O Deus, da mihi ueniam, & regimen,quale poſtea nemini dones,cum tu ſis largitor optimus. Subiunximus igitur illi uentos, ſuo iuſſu leuiter quocunq; currentes, & diabolos, quorumlibet ædificiorum & machinarum ſtructores & ſubmerſores, alios etiam ferro uinctos, Nos huiuſmodi domum,& alia multa facientes,damus & retinemus ſine computo.Omnis enim nobis iunctus,bonum poſſidebit.

Iob. Qualiter item Iob homo noſter,diuinam pietatem inuocauit,dicens: O Deus, iam mihi laborem & damnum & malum diabolus intulit: non taceas. ¶ Inquit Deus,eum à te cum pede repelle. Hocq; iocundum affuit, quaſi dulcis aqua porrecta,ſiue ſyropus.Ei dupliciter gente ſua reſtaurata,noſtra pietate ſubueniente, ſapientes animante, præcepimus: ut cum radicibus fragilibus & ſiccis manu ſua collectis ictus faceret, quoniam iam bonus & indurator repertus eſt. Abraham rurſum & Iſaac atq; Iacob in hoc ſæculo bonos & puros legum obſeruatores, & in alio mecum optimos non prætermittas.Memores item Iſmahel,& Alieza,& Alchifla,qui boni patientesq; uixerunt. Talia namq; dicta ſapientibus uiam rectam atq; peritiam elucidant. Huiuſmodi namq; uiris portæ paradiſi patebunt, in qua molliter diſcumbentes, pomis multimodis & ſyropo potientur. ¶ Mulieres etiam uerecundas, & coæquas, nuſquam uergentes uiſum niſi tantum ad maritos ſuos,habebunt. Hæc quidem omnia dies iudicij patefaciet,ubi fiet munus, gaudiumq; perpetuum. Præſumptuoſi uero,malo ſuo redeuntes ad infernum, malum reperturi, grabatum malorum confectionem igneum guſtabunt. Quos cæteri peccatores ſic increpabunt: Nos quidem uos hoc in igne comburendos multum abhorremus, quoniam noſtræ damnationis & operis praui fuiſtis occaſio. Vnde Deus ignis feruorem uobis,obſecramus,duplicet. Sed ubi ſunt ô Deus,quos opinio noſtra malos reputauit? Vtrum illis aliquod negotium iniunxiſtis? An oculis noſtris ſunt inuiſibiles? Talem cauſam in igne medio ueraciter peragent. Tu quidem dic, te tantum eſſe nuncium Dei potentis, & incompræhenſibilis, uentæq; datoris, regis cœlorum & terræ, & cunctorum illis interpoſitorum, præter quem non eſt Deus alius. Diuinum mandatum eſt maximum. Sed uos non creditis illi, mihique non pertinet de magnatibus illis ratiocinantibus tractare,ſed tantum caſtigare,mandatumq; diuinum explanare. Deus ipſe dixit angelis,ſe facturum hominem de luto. ¶ Illi itaq; quàm optime compoſito,de noſtro ſpiritu inſufflauimus: eidemq; iuſſu noſtro,prẹter Beelzebub recedentem,& incredulum,omnes angeli ſe humiliabant.Qui quæſitus,cur in Deum inſurgeret,nolens ſe humiliare, reſpondit: Ego quidem igneus,illo luteo melior exiſto. Inquit Deus: Hinc exi igitur à diuina ſpe,ad diem aliam retractus.Illi deinceps terminum uſque ad diem publicæ reſurrectionis poſtulanti, Deus inquit: Iam tibi terminus poſitus eſt ad diem horæ ſcitæ. ¶ Reſpondit: Per tuum honorem & exaltationem iuro, me cordibus eorum omnium, niſi tantum bonorum, & tibi deuotorum immiſſurum malum ſemper. Cui Deus: Veraciter igitur tibi promitto,quod de te tuiſq; ſequacibus infernum implebo. Tu uero dic,te tantum eſſe miſſum,caſtigatum & patefactum mandatum tibi diuinitus,nec quicquam aliud. Cum ſim itaq; caſtigator ego,uos adhuc caſtigamen ſcietis.

Abraham. Iſaac. Iacob. Iſmael. Alieza. Alchiphla.

Paradiſus carnalis.

Inferi.

Iuſti fœliciſſime habebunt, ſtupentibus ob hoc incredulis. Sap. 5.

Hominis creatio.

Angeli iuſſu Dei adorant, Adam. refert aliquam umbrã eius quod in epiſt. Heb. dicitur: Omnes ſunt ſpiritus adminiſt.

Diaboli ſtudium, perdere.

Machumetis legatio.

IN n.&c. Hunc librum ab incompræhenſibili ſapienteq́ʒ Deo compoſitum, tibi cum ueritate dedimus. Deum itaque dãtem tibi legem puram, corde puro iugiter inuoca. Aduocantes etiam alios Dei loco, non alia de cauſa faciunt, niſi ut Deum pro illis exorent. Deus autem illorum errorem & controuerſiam diſcutiet, qui mendacibus & incredulis uiam rectam non aperit. Si Deus filium ſumpſiſſe uellet, optimum & clariſſimum à ſe creatorum acciperet: quod ipſe plurimum abhorret. Eſt enim unus & ſolus Deus, fortis & potens, cœli terræq́ʒ creator, uerus, ineſtimabilis, ueniæq́ʒ largitor. Qui diei noctem inducens, & è conuerſo ſolem & lunam ad terminum ſtatutum promoueri iuſſit, humanumq́ʒ genus totum produxit, conſequenter ex uno patre, ab eodem ſua muliere ſumpta, uosq́ʒ formando tribus obſcuris receptaculis diſpoſuit: Et beſtiarum octo parilia fecit. Hic inquam Deus eſt dominus ueſter, rex totius mundi, præter quem non eſt Deus alius. Cur igitur non conuertimini, timentes eum. Incredulitas quidem ueſtra minime ſollicitat eum. Sed ipſe uult ſuos eſſe credentes, & glorificantes eũ, ut ſic ſuis proſint animabus. Cum ad Deum ſecretorum cordium cognitorem, dicturum ſingulis ſingulos actus ſuos, uere redibitis, ulterius precare deſiſtite. Quilibet malo læſus, Deum corde puro precatur: liberatus ſæpius illius precis obliuiſcitur, ponens illi ſimilem, uiam rectam excundo. Perſeueret igitur pauliſper in incredulitate ſua, quoniam igni deputabitur. Omnis autem inuocans Deum die noctuq́ʒ, & adorans, diémque futuram timens, diuinam ſecurè miſericordiam expectet. An ſtulti ſapientibus coæquantur? Hoc quidem nulli niſi diſcreti percipiunt. ¶ Omnis quidem Deum timens, & credens, ac benefaciens, in hoc mundo miſericordiam diuinã aſſequetur. Deus enim cuius eſt terra ſpacioſa, merentibus bonum innumerum tribuit: cuius eſt mandatum, quod ipſum inuocem corde puro, legem que miſſam imitando, credentium primus exiſtam. Aliter autem graue malum ſubibo. Deum itaque, legemq́ʒ ſuam corde puro conſtanter imitor: uos uero, quos uultis inuocate. Perditores ſuarum animarum, ſuæq́ʒ gentis, ſæculo futuro ueraciter & euidenter perdentur. Ignis enim eos undiq́ʒ teget. Deum taliter ſuos homines terrentem, ſumme timete, qui plenum præbet gaudium, diabolos & idola linquentibus, & ad Deum ſolum ſe conuertentibus. Auſcultantes uerbum meum, recta uia iugiter incedant, melius imitando. Illos enim, ſicut ſapientes, ad uiã rectam dirigimus. ¶ Túne uis igni deputatos ab ipſo proijcere, cum ſuper eos uerbum diuinũ ſit firmatum? Soli timentes Deum, manſiones gradatim diſtinctas ſubtus fluentibus aquis, Deo nunquam diuertente ſe à mandato ſuo, poſſidebunt. Deus quidem de cœlis in terram aquas demittit, quibus ſementes primo uirides educit, & eaſdem deinceps croceas, tandem ſiccas efficit: Quod ſatis ſapientibus eſt ad mirandum. ¶ Cui Deus cor ad credendum aperit, ſuam lucem immittit: Corda uero lapidea geſtantes, contra diuinam inuocationem, euidenter in erroribus & tenebris inhabitant. Cum timentes Deum uerbum oportunũ, uidelicet librum ubiq́ʒ conſonum ſibi audiunt, capilli ſuorum capitum eriguntur, cordaq́ʒ molleſcunt ad opis diuinæ petitionem, dicendo: Veraciter hanc eſſe uiam rectam Dei, docentis eam, quos uult. A' quo quilibet deuiatus, nunquam ab alio dirigetur, quin faciei ſuæ malum diei futuræ grauiſſimum incumbat, cum nos incredulis mala ſua peracta guſtare præcepimus.

Deos alienos colere dicit hic planius, qui diuorum patrocinia & interceßionẽ petunt.

Deum non ſuſcepiſſe filiũ arguatur ex humilitate Chriſti Seruatoris.

Machumet primus credẽtium, id eſt, nouæ ſectæ cõditor.

Obſtinati quidam perditioni deſtinati.

Deus fidem donat.

Alcoran ſibi ubiq; cõſonat: Ideo diuinitus datus. Sed aliquoties ſibi diſcrepat dis diapaſon: Igitur nõ eſt ex Deo.

perimus. Anteceſſores quocꝙ ſuos noſtris nuncijs contradicentes, malum improuiſum tetigit, & huius ſæculi dedecus incubuit, & alius ſæculi malū

Quare Alcoran parabolis utatur.

multo peius, atꝙ perditio. Nos quidem in hoc Alchoran Arabico, falſificatis experte, plures induximus ſimilitudines, ut ſic memores atꝙ ſcientes efficiantur homines. Fuit uir quidam habens quendam participem fidelem &

Aenigma, quod ſphingē poſtulat.

unanimem, & alium nequam & diffidentem. Illi ne ſimiles & æquales eſſe cenſentur? Hoc exemplum à pluribus (Deo gratias) eſt ignoratum. Tu qui dem, ſicut & omnes alij, mortalis exiſtis, dieꝙ futura coram Deo cauſam & iudicium omnes habebitis. ¶ Nemo deterior eſt illo, qui Deo mendacium imponit, & ueritati uenienti contradicit. Nonne locus eſt incredulis in gehenna? ueritatem ferentes, atꝙ firmantes, Deum timent, & apud illum omne ſuum uelle, prout boni merentur, habebunt. Deus enim illis peccata dimittit, & munus ſuis operibus melius & maius efficit. Increduli propter imagines ſuas inuocatas Dei loco, tibi terrorem immittunt: Sed Deus ipſomet teſte, ſuos potenter uindicabit, qui eſt uindex optimus. Quo docente quemlibet uiam rectam, directe procedit: quemlibet uero deuiare faciente, nunquam dirigetur.

Vana eſt diuorum inuocatio: Siquidē uoluntati diuinæ nemo poteſt reſiſtere.

Poterunt ne, quos inuocatis loco Dei, mihi bonum à Deo uolente propoſitum auferre, uel malum repellere? Deo quidem ego me commendo, cui ſe commendant omnes ſapientes. Operimini uos more ueſtro, ſicut & ego meo: uidebimusꝙ, cui malum perpetuum & dedecus accidet. ¶ Licet tibi miſſus ſit liber diuinitus ad opus gentis, non tamen ſis cuſtos, niſi perficientium uelle tuum. Quilibet namque ſibi, uidelicet ueram uiam ſeu falſam ſequens, operabitur.

De anima opinio impia.

Morientibus mortis hora, cæteris hora ſopitionis, Deus animas extrahit: quibuſdam item reddens eas ad horam ſcitam, quibuſdam nunquam, omnia pro ſuo uelle faciens: Quod mirandum eſt ſapientibus.

Patroni diui, loco Dei habētur.

Loco Dei ſumuntur, quorum alius precatur pro alio. Illi tamen imperio ſenſuꝙ carent penitus. ¶ Deus ſolus eſt prolocutor, & iudex cœlorum & terræ, ad quem omnium fiet reditus. Eorum tamen corda, qui ſæculum aliud futurum non credunt, diffugiunt, audiendo Deū ſolum inuocandum eſſe: Cæterorum autem Dei loco ſumptorum, inuocationi congaudent. Deus autem cœlorum & terræ conditor, omniumꝙ ſecretorum cognitor, diſſenſiones & contrarietates omnes diſcutiet.

Quid ſi homo lucretur uniuerſum mundum, animæ autem faciat iacturam?

Si quilibet incredulus totius terræ ſubſtantiam duplicatam poſſideret, die qua nō eſt æſtimatū, quā ſæpius ab illo deriſum ſibi ſingulis peccatis ſuis reuelatis aſpiciet, eā totā pro ſe redimendo præberet.

Malis prementibus homines quidam inuocant Deum: Bonis obuenientia ſuæ arrogant induſtriæ.

Hoc enim malo ſibi contingente, Deum intente precatur: adueniente bono, firmat hoc ſibi nullatenus eſſe datum, niſi per ſapientiam ſuam. Sed plures hoc ignorant: anteceſſores quoque ſuis malis uiſis, peccatisꝙ reuelatis, hoc eodē uerbo potiti ſunt. Sed totum lucrum ſuum nil eis profuit, ſicut non ſuum perdendis quicquam proficiet. Nonne ſciunt, Deum huic ſubſtantiā multam, illi paucam pro uelle ſuo tribuiſſe? quod credentes admirant. Gens mea, quæ nefanda peccataꝙ perpetrauit, ne deſperet. Deus enim ipſe miſericors peccata dimittit.

Remiſſio peccatorum.

¶ Deum igitur ante malorum aduentum adorate: Ad ipſum autem cōuerſi, & ſequētes librum optimum, uobis diuinitus datum. Malo namꝙ ſubito uobis non tractantibus inde ſuperueniente, nullum habebitis adiutorem uel uindicē.

Pereuntes culpam Deo imputant falſo.

Omnis enim anima mala, tunc ſuum conquerens infortunium, dicet: Quare deriſionem feci? non ex Dei parte deriſor extitit. Vel inquiet: Si me Deus ad uiam rectam dirigeret, timens eſſem: Et ſi nunc mihi daretur reditus,

bonum

bonum efficerem. Reſpondebit dominus ipſe:Nuncio uobis miſſo contradixiſtis increduli,unde nunc malum & perditionem incurrite. Imponentes Deo mendacium,facies ſuas illa die nigreſcere uidebunt,ingreſſuri gehennam,quàm ſibi lucrati ſunt. Timentes autem & bonos Deus creans omnia, cuius ſunt uniuerſa,mali totius & timoris expertes efficiens,ſaluabit. Vosne uiri neſcij,me quenquam niſi Deum ſolum adorare,perſuadetis? Ex prædeceſſoribus meis percipio, me perdendis aſſociandum, ſi Deo participes ponam,ſicut & illi fecerunt,cuius tota multitudo nequiuit, quantum Deus ſolus:cuius pugnus in futuro ſæculo totã terrã includit, in cuius dextera cœli cuncti prorſus inuoluẽtur,& incredulorum dicta reſpuit.Ipſum igitur adoro:Illi gratias reddo. Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbent omnia,niſi quæ Dei uoluntas protexerit: Secundo ſonante,ſingula reuiuiſcent,Deiq́ſplendore cœli & terra ſplendeſcent. Tum Deus omnium cognitor cum prophetis interfectis accedens, omnia cũ ueritate iudicabit,nemini facturus iniuriã, omniq́ſuum meritum cõpleturus, multasq́ gentiũ cohortes ad ipſius inferni portas ducturus. Illi deinceps ab inferni ianitoribus quæſiti,Nunquid neminem nunciũ de die illa prædicãtem habuiſſent, reſpondebunt,Ita.Sed uerbum mali ſuper incredulos firmatum eſt. Dicent & alij:Portas igitur intrate,perpetuam ibi manſionem facturi. ¶ Cohortes timentium ad paradiſi ianuas ducendæ, & præcepturæ ſibi portas aperiri, hocã ianitoribus reſponſum audient: Salus Dei ſuper uos bonos. Introite, hic ſine fine mãſuri. Vnde gaudentes illi,gratias Deo reddent,ob uerbum ſuum uerax:Quoniã ipſi prius ab ipſo telluris hæredes cõſtituti,demum in paradiſo,optima beneficiorũ mercede,uelle ſuum omne perficiunt,uidẽtes circa Deum angelos illius,circa precãtes gratiã,& iudicantes inter gentes.

Vltimo die primo tubæ concentu morẽtur omnes, ſecundo reuiuiſcent. Aliter docet diuinus Paulus 1.Cor. iudicium ultimum.

Angeli iudices. Aliquoties ſolum Deũ iudicare ſcribit.

AZOARA L.

IN n.&c. Per hunc Alchoran à Deo ſublimi ſapienteq́ cõpoſitũ,ipſe mihi diuinitus miſſus eſt à Deo ipſo, qui peccata dimittit,pœnitentes recipit,benefacientes optime remunerat, largus & immenſus, præter quem nõ eſt Deus.Increduli uero tantum in diuina præcepta diſputant: de quorũ factis,ſeu dictis,nullatenus ſollititeris. Quęq́ gentium,cõtradicentiũ ſcilicet Noë pluribusq́, poſt eum cogitauit diſputãdo cum ſuo propheta uerũ tollere.Ego uero uindictã de ſingulis ſumpſi,quæ qualis eſſet,perpẽde. Super incredulos enim firmatum eſt Dei uerbum, quoniã ipſi perpetuũ ignẽ inibunt.Subleuãtes uero Dei thronum, & circumſtãtes,in Deum credunt,& inuocãdo gratiam obſecrãt,ut ipſe bonis ueniam faciat,dicentes: Tu Deus incompræhenſibilis & ſapiens, omnia tua pietate ſapientiaq́ complectens, pœnitentibus indulge ueniã,tuiq́ ſequaces ab igne repellẽs,paradiſum tribue:quã ſibi, ſuisq́ filijs,& mulierib.ac poſteris,bonis ſcilicet pollicitus es. Talibus enim iudicij die miſericordiã prębebis,gaudiumq́ perpetuũ.Increduli uero tunc dicturi Deum fuiſſe callidiorẽ,quando uocati ad fidẽ nõ crediderunt,inquient:O Deus,nobis iã bis mortuis,& bis uiuis,te faciẽte,culpasq́ noſtras nunc cognoſcentibus,uiã para reditus. ¶ Nonne uos audito ſolum Deum riſiſtis,audito participes credidiſtis? Hodie quidẽ Dei omne iudicium eſt ſolius,qui uobis pręcepta tradidit,bonum de cœlis poſuit:hoc tamen nemo niſi conuerſus ad Deum credidit.Deum itaq́ regẽ throno ſublimem,& gradatim ſublimatorem,licet nolentibus incredulis,& dãtem cui uult ſpiritum caſtigaminis, atq́ dogmatis illius diei,qua ſolus Deus impe-

Per Alcorani iurat, quod ei ſit exhibitum à Deo.

Duas mortes aliquoties dicit, ut Apoca. Ioannes.

rans,omnibus ſuum meritum iuſtè daturus,omnium ſecretorum inſpector
& promptus dinumerator,uerum dabit iudicium cæteris omnibus,nec per
amicum, nec per oratorem quicquam de ſuis factis ſiue cogitationibus au-
ſcultantem habentibus:quippe corda faucibus inhærebunt. Illum inquam
omnia uidentem & audientem, corde puro iugiter inuocate. Illi uero quos
adoratis Dei loco, nihil mandare poterunt. ¶ Euntes per terras uideant,
qualiter Deus uindex grauiſſimus potentiores & clariores ædificatores
ſuis pro culpis ſumptos, quoniam prophetis ſuis docentibus diuinas uirtu-
tes contradixerant,nullum Deum alium habere uindicem potentes peſſun
Moyſes & Pharao. dedit,uelut Pharaonem,& Haaran,& Karaon dicentes, Moyſen de noſtris
præceptis diſſerentem, mendacem & magum exiſtere, & præcipientes ut
filij credentium illi nequaquam meliores interficerentur: cum ille tantum
erroris artifex eſſet. Dixit autem Pharao: Sinite me Moyſen interficere,
† Et pro uel. † & Deum ſuum,quem terram meam uaſtaturum timeo,precetur & inuo-
cet. Cui Moyſes reſpondit: Deo domino mei,cunctorumq́ ueſtri,uelut &
omnium præſumptuoſorum & infidelium,me commendo. Interim uir bo-
Conſilium cuiuſdam Aegyptij, quale Gamalielis in Actis Apoſt. nus de gente Pharaonis, legem in corde ſecreto cuſtodiens, accedens ſic af-
fatus eſt: Hominem diuinis cum uirtutibus uenientem & confitentem De-
um eſſe ſuum dominum,cur interficies? Si mendax eſt,ſua ſibi reſponde-
bunt mendacia: Si uerax,ſuorum dictorum meritum accipiet, Deus enim
neminem mendacem & præſumptuoſum in uiam rectam dirigit. Sed licet
in terra ueſtrum ſit iudicium & ſublimitas: quis nos de diuina uindicta ſu-
perueniēte proteget? Cui Pharaon inquit: Nec ego uos,præter quod uideo
doceo,nec in uiam niſi rectam mitto. Reſpondit & ille: O homines,malum
diei grauis,& dedecus futurū uobis ſicut cōtigit primis cohortibus,timeo.
¶ Ita namq; cōtigit genti Noē,& Hath,atq; Themuth,ſuisq́ poſteris. Die
cōgregationis & edicti, qua perdemini,nō habebitis de Deo uindicem,ſed
Ioſeph. protectorem. A' Deo deductus in errorem,nūquam dirigetur. Poſt Ioſeph
diuinitus miſſum uobis,cui etiam nūquam credidiſtis, nullus poſtea uobis
etiam teſtibus inde miſſus. Ita ſemper Deus præſumptuoſos & contradicē-
tes errare faciet,ſuaq́ corda ſigillat & obdurat:apud quē omnes ratiocinan
tes in diuina præcepta ſine peritia ſibi tradita, ſummā difficultatem & odiū
Pharao poſtulat cōſtrui ædificium, per quod cœlum ſcandat. inueniēt.Pharaon uero ſic Hemem allocutus eſt: Aedificiū ad cœleſtiū por
tarum attactum mihi conſtrue,ut ſic Deū Moyſis,quem falſum æſtimo,per
ſpiciā.Ita Pharaonem aberrare,ſibiq́ ſuum malum placere,cuius artes ſibi
ſunt damnoſæ,fecimus. Vir autem ille bonus & credēs,ait:Si me ſecuti fue-
Non ſemel abſurdam fabulā hanc ponit. ritis,rectam uiam me doctore procedetis. Huius mundi uita nihil eſt:aliud
uero ſæculum eſt manſio perpetua, ubi peccator omnis meritum conſimile
poſſidebit.Benefaciens autem omnis uir ſeu mulier,paradiſum ingrediēs,
bonum ſumet innumerum. ¶ O homines,me uos ad ſalutem uocante,cur
ignem incurritis? Quare me non in Deum credere,ſed cū illo participē po-
nere,cuius eſt ipſe neſcius,perſuadetis? Me potius imitemini,uocātem uos
ad Deum ueniæ datorem, ante quem uelut ante Deum ſuum die cōmunis
reditus uenient,nec hic nec ſæculo futuro cuiquam profecturi. Ego quidē
Deo uobis dicta mea commemoraturo me commendo, qui omnia uidet &
ſapit.Illum igitur à malo,quod timuit,proteximus,inferentes periculū ho-
minibus Pharaonis,qui nūc mane ueſpereq́ foco læſi,in grauiori malo poſt
horam reſurrectionis ſtatuentur.Quando pauperes in elatos potentia diui-
tijsq́

tījsq́ ſic ratiocinabuntur : Cum ſemper nos ueſtra ſecta proceſſimus, nunc uel ignem demite,uel minuite. Illi uero reſpondebunt : En omnes inſu mus. Iam Deus inter homines dijudicauit.Omnes autem in igne poſiti,una uoce poſtulabunt ignis miniſtratores, ut ſua prece Deus ſolum illos una die quieſcere permittat. Quibus quærentibus,Nonne uobis Dei nuncius aduenit?Reſpondebunt, Ita. Vos igitur inuocetis,atq́ precemini Deum. Hoc enim nil niſi damnum noſtrum eſt atq́ dedecus. Ita quidem nuncios noſtros ſuosq́ fautores in hac uita uindicamus de malis,quibus in die futura nulla proficiet excuſatio,quin repulſam domumq́ peſſimam ineant. Librum quidem Moyſi traditum,filijs Iſraël hæreditatem,ſcientibus uiam rectam atq́ memoriam tribuimus. Tu quidem terminum Dei ueraciſſimum expectans, ipſum mane ueſpereq́ glorificans & inuocans, pro tuis culpis deprecari non deſine. Inſipienter uero diſputantium de diuinis præceptis, cordibus nil niſi malum inhæret. Tu uero cuncta ſcienti uidentiq́ Deo te commenda : cuius cœlorum terræq́ machina cunctis hominum operibus præcellit.Licet hoc plures minimè perpendant.Sed cęcus & uidens,& peccator ac benefaciens,nullatenus coæquantur. Pauci namq́ credunt,horam illam falſitatis expertem fore uenturam. Deus quidem pollicens ſe reſponſurum inuocantibus eum, & daturum gehennam dedignantibus, hic diem motui, luciq́,noctem quieti diſponens commode gentibus omnibus, dominus noſter eſt,omnia creans,præter quem non eſt alius Deus. In illum igitur quare non creditis? Ille uobis terram immobilem,cœlumq́ tectum poſuit,uosq́ pulchræ ſimilitudinis efficiens, uictum ſaporiferum tribuit. Veſtri namq́,mundiq́ totius eſt dominus, uiuus & uerus, præter quem nō eſt alius Deus. Cuius ſolius glorificandi lex eſt glorioſa : quod tamen non credunt noſtris præceptis reſiſtentes. Ipſum igitur corde puro iugiter inuocate.Mihi quidem hoc diuinitus lege data præceptum eſt,nullatenus illos, quos Dei loco uos adoratis,inuocare : Sed in Deum totius mundi dominū credere,qui primo uos è terra plaſmauit,deinceps è ſpermate per ſanguinei coaguli ſucceſſionem puerum educens,ſenem iuuentute mediante perficit. Quidam tamen hora ſcita prius ueniente,prius pereunt. Illam enim euitare ſequendo,uel pręeundo,nemo poterit.Ille rurſus & mortem inducit:quo dicente Fiat,factum eſt.Qui præceptis per noſtros nuncios latis,libroq́ nōſtro contradicendo uel diſputando reſiſtunt,quare ſe non conuertunt? Vellent quidem conuerti,cum illi onerati colla cathenis longis, trahentibus illos ad ignem,illic perpetuò manſuros,me ſic quærentem audient: Vbi ſunt participes à uobis poſiti?Sed inquiēt:Illi nobis erroribus illatis diſceſſerūt. Nūcq́ cognoſcimus,nos adoraſſe res friuolas & inutiles. Ita Deus incredulos aberrare faciēs,inquiet: Vos rebus mundanis ſuperbia pręſumptioneq́ potiti,meritum conſimile ſuſcepturi,portas intrate gehennæ, perpetuā ibi manſionem habituri. Tu uero,quoniam terminus Dei uerax eſt,indura,& uel partem nunciatorum illis tibi patefaciam,uel te mori, & illos redire faciam. Omnium prophetarum ante te miſſorum,quorum nullus quicquam niſi diuinum præceptum attulit, quoſdam nominauimus, quoſdam autem non.Quorum ueritatem hora ueniente Deus diſcutiet.Ad incredulorū detrimentum Deus humano cōmodo beſtias creauit.Has enim comeditis, illas equitādo,tum ſarcinas ueſtras ad naues ſeu quouis defertis,tum legationes ueſtras cordisq́ uoluntates cito perficitis. In ipſum itaque docentem

Exprobratio inferiorum ad præſides qui ſeduxerunt.

Prophanæ diſputationes de diuinis arguunt mentem impiam.

Homo.

Fatum.

Prophetæ partim nominati &c.

 uos,

uos, quare non creditis? ¶ Quare non perſcrutantur per terras fines ſuorum anteceſſorum, potentiorum illis: quorum adhuc indicia terra retinet? Hoc tamen ab illis minime ſemouet opus prauum atque peruerſum, noſtris nuncijs miracula ferentibus uiſis, ſuæ congaudebant ſapientiæ: poſtea tamen obſtinaciter deridebant. Sed noſtra uindicta demum apparente dicebant, cum ſuum credere nil profuit: Nos in Deum unum & ſolum credimus, nequaquam in participes poſitos. Mos Dei ſemper fuit, in incredulitate perſeuerantes perdere.

In eo quod iudicas alterū, teipſum condemnas.

AZOARA LI.

IN n.&c. Alchoran Arabicus à Deo pio miſericordéque poſitus, res enodans, atque diſcutiens, ſcientibus his bonum, illis malum nunciat. Sed plures ab auditu illius diſcedunt, dicentes: Corda quidem noſtra contra id quod tu prædicas, clauduntur, auréſque noſtræ plumbo ſigillantur. Sit igitur inter nos diuiſio, uosq́ pro modo ueſtro, ſicut ego pro meo, qui ſicut uos homo ſum, facite. Mihi quidem nunciatum eſt, quod Deus ueſter non eſt niſi Deus unus. Ad illum igitur recto tramite procedite, & precando ſuppliciter ueniam acquirite. Incredulis autem, qui ſcilicet nec decimas ſoluunt, nec alius aduentum diei credunt, malum perpetuum incumbet: Velut credentibus & benefacientibus, bonum indeficiens tribuetur. Sed uos quare ponitis pares Deo domino mundi, qui terram in biduo creauit, & in ea montibus firmata, cuncta comeſtibilia duorum æqualium exquiſite dierum ſpacio creans, ex illa ſemen omne multiplicatum edidit, poſteaq́ fumo cœlos aſcendente, illi terræq́ dixit: Vtrum ſponte ueſtra, an ui uadiris atq́ reditis? Illi uero reſponderunt, ſponte. ¶ Cœlos deinde ſeptem biduo diſtinguens, in ſingulis eorum res pro uelle ſuo poſuit. Vnde mundum fulgoribus & cuſtodibus decorauit. Non credentibus autem in ipſum Deum, talium operum factorem, dic: Quoniam ipſi patientur ſicut Hat & Themuth, qui noſtris nuncijs clàm atque palàm perſuadentibus, ut in Deum unum crederent, reſponderunt: Si uellet Deus nos in eum credere, angelos nobis mitteret: Vobis autem nequaquam fidem adhibemus. Hath ſe cum gente ſua fallaciter ſublimans, inquit: Quis noſtri potentior uiribus exiſtit? Nonne uidere poterant Deum eſſe potentiorem, cuius uirtutes etiam uiſas ipſi negabant? Illis igitur uentos frigidos in diebus malis immiſimus, illos confundentes, & eoſdem tutore uindicéque carentes alius uitæ dolore grauiſſimo puniuimus. Themuth quoque uiam rectam docuimus: ſed ipſe cæcus eſſe maluit. Vnde illi ſupplicium & dedecus intulimus: credentes atque timentes ſaluauimus, hoſteſq́ noſtros hora ſcita coadunandos, in igne perpetuo damnabimus. Opera quorum oculi ſui ſimul & aures accutes Deo faciente loquentes teſtificabuntur, putatis'ne teſtibus in operibus ueſtris carere, & Deum opera ueſtra neſcire? Oculi ueſtri quidem & aures teſtimonium ferent. Vnde coram Deo nil prodeſt excuſatio, ſed obeſt: Cum ſuorum prædeceſſorum, hominum ſcilicet & diabolorum, uerbum perditionis ſuper eos ſit firmatum, eisq́ pares conſtituimus, qui ſuis inhærens manibus asq́ poſterius ſibi placere fecerant. Dicent tamen ſemper increduli: Huic Alchoran nullatenus credatis, ſed reijcite, ſicq́ ſuperabitis. Illos quidem ſic noſtris reſiſtentes præceptis, ob huiuſmodi uerbū grauiter affligemus, illaturi ſibi peius operi ſuo damnationem perpetuam. Sed ipſi die iudicij Deum poſtulabunt, ut ſuos deuiatores ſibi monſtret, & eos ſub plantis pe-

Rerum origo. *Cœli ſeptem.* *Hat.*

tis pedum ſuorum ponat. Confeſſis autem Deum ſuum eſſe dominum, ſicq; rectis, angeli ſui cuſtodes nunciantes ſibi gaudium promiſſum & paradiſum, dicent: Nos in alius ſæculi uita noſtri fuimus, & hoc nunciamus uobis, quoniam omne uotum ueſtrum & uelle perficietis. ¶ Vos boni, manſionem ueniæ, diuinæq; pietatis habituri, ubi non eſt niſi ſermo ſalubris & optimus, benefacite, ſemper inuocando Deum, & confitendo uos in eum credere, peccatáque cum beneficijs cum ſint diſparia remouete. Die quidem iudicij omnis aduerſarius ueſter amicus eſſe deſiderabit. Nemo uero gaudium poſſidebit, niſi benefactor & indurator. Cuicunque contigit impedimentum aliquod à diabolo, Dei cuncta uidentis & audientis tutelæ protectioníque ſe commendet, cuius ſunt miracula dies & nox, ac ſol & luna. Nemo ueſtri ſolem ſeu lunam, ſed ſuum conditorem adoret, & inuocet.

Iudicium nouiſſimum. *Angeli cuſtodes hominum.* *Spem fœlicitatis habentes bene operentur.* *Peccata beneficijs pēſanda.*

¶ Multi tamen dedignantur, cum Deo uero manentes, ipſum indeficienter adorant die noctuq;, qui per aquæ miſſionem, terram mortuam aperit, & fœtum efficit, qui mortuos ſimiliter reuiuificabit, cum ſit omnipotens. Tui repræhenſores me nequaquam latebunt. Eſt' ne melior, in ignem eijciendus, an timoris expers, abſceſſurus? Veſtrum placere facite: Me quidem actus ueſtri non latebunt. Omnes enim contradicentes noſtris nuncijs, & libro, iam in libro clariſſimo ſunt prænotati. Hic liber à Deo pio ſapienteq; compoſitus, nec mendacium aliquod præſens ſeu futurum indicat, nec à prophetis præteritis contrarium nunciat. Qui ſi Latine notaretur, fieret quæſtio, cur Latinis & Arabicis literis non diſtingueretur? dic: Imò credentibus uiam rectam & ſalutem prædicat. Incredulorum autem auribus plumbum, oculiſq; cæcitas inhæret. Vnde illos à loco longinquo uocabimus: libro Moyſi tradito plures contradicebant, unde inter illos uelox fieret iudicium, niſi propter uerbum diuinitus firmatum. Sed illi licet dubitent, omnis benefaciens ſibi prodeſt, omnis quoq; maleficus ſibi nocet, Deo nocente nemini.

Alcoran non mentitur de præſentibus aut futuris, nec prophetis repugnat. *Proba.*

¶ Apud Deum ſolum eſt horæ noticia, qui modum & quantitatem fœtus, & partus arboris & fœminæ perfectiſſime dinoſcit. Cui interrogandi demum incredulos, ubi ſui ſint participes? inquient, Nos neſcimus. Eorum enim nullus nobiſcum eſt. Ab illis enim prius adorati, non opinati ſe talem cauſam habituros, diſcedunt. Nullus deſperet orare propter bonum. Cum cuiquam malum accidit, deſperat: cum bonum ei tribuitur, ait hoc eſſe ſuum, negatq; reſurrectionem illa hora futuram. Ad Deum tamen ſe conuertens, bonum apud illum inueniet. Nos quidem ſingulis opera ſua monſtraturi, grauiſſimum malum incredulis inferemus, qui proſperitate contingente operari bonum ceſſant: malo quidem accidente, multum orant.

Pœnitentia. *Preces malorum.*

¶ Nonne uidere queunt, hoc à ſolo Deo compoſitum eſſe? Nec tamen illi credunt. Quis eſt peior illo, qui tam longum errorem incurrit? Ego tamen illis diuina miracula, præceptaq; cœliq; uirtutes, ut uerum percipiant, patefaciam. Nonne ſciunt Deum eſſe teſtem omnium? Illi uero non credunt ſe redituros ad Deū, omnia ſcientem & continentem.

AZOARA LII.

IN n. &c. Deus incompræhenſibilis & ſapiens, ſummus & maximus, cuius ſunt uniuerſa cœli & terræ, tibi, ſicut & prædeceſſoribus tuis, librum tradit Arabicum, per quem caſtiges matrem uillarum, & affines, prædicans illis de die totius falſitatis experte: quādo quidam paradiſum, quidā autem gehennæ focum ingredientur. Cœlum quidem caderet ſuper homines, niſi

Per Alcoran prædicanda iudicij nouiſsimi dies. *Cœlū caderet*

nisi angeli pro mortalibus orarent. propter angelos Deum adorantes, & precãtes pro manentibus in terra Deum ipſum pium, ueniæq́ datorem. Quippe plures Dei loco cæteros adorant: quorum cum Deus ſit perſpicax cognitor, tu minime cuſtos adeſſe cures. *Deus quem uult indurat, &c.* Omnis enim gens una fieret, ſi Deus ipſe uellet, qui pro uelle ſuo miſericordiam facit his, illos uero punit, ſuffragio uindictaq́ carentes, cum alios ſui loco ſumant. Ille namq́ cunctipotens eſt, & mortuos ſuſcitabit, omniumq́ diſſenſiones diſcutiet. Ad ipſum igitur me conuertens, ſuæ tutelæ me commendo. Ipſe quidem cœlos & terram condidit, & beſtiarum pariles, ac de uobiſmet mulieres creauit, ipſeq́ uidens omnia nil comedit. *Deus munera ſua inæquali menſura diſtribuit.* Ipſe quoque cuncta ſciens, & cœli terręq́ claues retinens, huic uictum ſubſtantiamq́ multam, illi paucam pro uelle ſuo præbet. ¶ Præcepta quoq́ legum & mores, ſicut Noë, & tibi, ac Abrahæ, & Moyſi, ac Chriſto patefecimus, nunc docemus. Illis igitur adhærete, ſicut lex præcipit, nec illi controuerſantes, nec ab illa diſcedentes. Hoc autem tædioſum atq́ grauiſſimum eſt illis, qui non credunt in illum, quem adoratis. Deus autem omne ſuum uelle perficiens, uiam rectam ad ſe conuertentibus manifeſtat. *Machumet arbiter diſſenſionum religionis.* Poſt ſcientiam quidem miſſam, non antea ſchiſmata facta ſunt ob inuidiam inortam: Vnde gentes de libris ſibi traditis dubitantes, malæ ſuſpicionis ſunt. Nos autẽ iam inter eos diſcerneremus, niſi propter uerbum diuinum. *Quis te conſtituit iudicem.* Expectans terminum ſtatutum, Deum inuoca: & ſecundũ illius dogma te dirige, nequaq́ hominũ uoluptates & uota ſequẽdo, ſed cõfitendo te credere libris poſitis à Deo, qui rectũ examinatũ inter uos fieri præcipit, qui noſtri ueſtriq́ dominus, nobis noſtra, uobiſq́ ueſtra reddet opera: qui etiam nos & uos omnes coadunaturus, noſtram cõtrouerſiam diſcutiet. Ratiocinãtes in Deum poſt noſtrum reſpõſum illis factum, friuolas rationes apud Deum habent: cuius hunc librum cum ueritate libraq́ ponentis, iram & odium merentur. Hora forſis cito ueniet, cuius contradictores quàm longiſſimum errant, & ad illam properantur: *Diem domini boni expaueſcunt.* Credentes autem paueſcunt, quoniam illã ueraciter uenturã agnoſcunt: Deus quidem cuſtos ſubtiliſſimus, ſublimis, & ſapiens, cui uult neceſſariorum præbet copiã. Volẽs bonum alius ſæculi, ſuſcipiet illud manu noſtra. *Qui fruuntur bonis temporarijs, carebunt futuris.* Studioſo quoque bonorum huius ſæculi, dabimus illa: ſed nullam in alio portionem habebit. Increduli quidem habent participes, poſitores morum in lege nunquã à Deo ſtatutorum, quibus malum atq́ dolor incumbet. Iamq́ diſcuterem inter eos, niſi propter Dei uerbũ firmatum. Illis nequaquam facta ſua timentibus, omne malum accidet: Credẽtes autem & benefacientes, pulcherrima loca paradiſi poſſeſſuri, omne ſuũ uelle perficient: hocq́ lucrum eſt maximum. ¶ Huiuſmodi quidem pollicitum credentibus & benefacientibus ſummã lætitiam denunciat. *Mutua beneuolentia.* Ego uero nihil ob hoc à uobis poſtulo, niſi quod propinquos ueſtros diligatis. Omniq́ bene gerẽti bonũ ſuum augebit Deus pius, ueniæq́ dator. Plures ante te Deo mendaciũ impoſuiſſe perhibent. Sed ſi Deo placuerit, cor tuũ ſigillabit, falſum abradet, uerbum uerum firmabit. Quoniam ipſe noſcit ſecreta cordium, pœnitentes colligit, peccata dimittit, operumq́ cunctorum cognitor, & credẽtium ac benegerentium exauditor, bonum ſuum augebit, incredulis graue malum inferet, qui pro uelle ſuo modum atq́ menſuram omnibus rebus imponens, uelut omnia uidens & ſapiens. Nequaquã hic ſuis plenum uictum atq́ ſubſtantiam coaceruat, ne à cæteris inuideantur. Ille quidem miſericors, imbres iã deſperatis tribuit, uelut omnibus imperãs, omnibuſq́ glori-

ficandus, qui cœlos & terram mirrabiliter †machinatus eſt, & in eis ſua poſuit animalia, potens iterum, hora ſcilicet qua uoluit, cuncta coadunare: qui percuſſurus malos ſecundum manuum ſuarum opera, multis ueniā faciet. Naues itē uelificatas æquora ſulcare facit. Quo uolente uenti quieſcerent, mariſq; planicies maneret immobilis: quod mirandū eſt omnibus indurantibus, Deumq; glorificātibus: præter quē nec adiutorem nec uindicem habebitis. ¶ Incredulos forſan omnes Deus confundet, forſan eorum multis ueniam faciet, noſtrorumq; præceptorum contradictoribus forſan nullum à nobis diffugium patebit. Pecuniæ uobis datæ ſunt uitæ huius breuis mundi, quibus melior & durabilior ſeruatur apud Deum, ad opus credentium, & ſe Deo commendātium, atq; reſpōdentium, & orantium, ac conſulentiū, bonaq; ſibi data diuinitus expendentium, & à criminalibus ac culpis & ira mala ſe retrahentiū, atq; diuertentium. Malum cui libet inferentes malum, conſimile merentur. Dimittens tamen, melius operatur, à Deo per optime remunerandus, malos illos abhorrente. Vindicans ſe poſt iniuriā illatam, nequaquam reus exiſtit. Malum enim inferentes, atq; nocentes ſine cauſa, ſoli rei ſunt, malum graue paſſuri: Patiens tamen & dimittens, præ cæteris optime facit. ¶ Ideo poſitus in errorem, poſt Deum nō habebit adiutorem. Incredulis autem, malo uiſo quærentibus, an ſit uia redeundi, tot contumeliæ tantumq; malum infertur, quod loquela uiſuq;, niſi tātum ſtupido, pro dedecore carebunt die, qua ſuas animas gentemq; ſuā perdituri, perpetuæ damnationis iudicium ferent, nullū adiutorem ſeu uindicem habituri. Viā fallacem exequitur, quem Deus aberrare perficit, antequam dies ueniat, qua nemini diſcedere licebit: nec excuſator nec adiutor aderit diuinæ uoluntati reſpondentes. Nos quidem nō miſimus te cuſtodem, uel coactorem diſgredientium à lege. Tuum enim nō eſt, niſi rem tantum nunciare. Homo beneficio ſibi collato congaudet. Malo uero propter peccata ſua contingente, confringitur manens incredulus. Dei quidem eſt imperium cœlorum & terræ, quicquid uult operantis, dantiſq; pro uelle ſuo, huic mares, illi fœminas, uel etiam gemellos huius & illius ſexus, ſeu facientis ſterilem: Cum ille ſit omnipotens, & ſapiens. Non accidit cuiquam hominū, quod cum eo Deus ſublimis & ſapiens loqueretur † niſi per uiſionē & uelamen interpoſitum, uel per internūcium, omnia pro uelle ſuo præceptoq; dicentē. *Tibi quidem, qui librum & legem ignorabas, noſtrum ſpiritum mittentes, lucē præbuimus, per quam tu pro uelle tuo caſtigans homines, docens uiam rectā Dei, cuius ſunt uniuerſa cœlorū & terræ, & ad ipſum redibūt uniuerſa.

Machinatum eſt, pro fabrefecit.

Malum retaliare permittit, contra illud Moſis, Mihi uindictam, & ego retribuam, &c.

Non eſt Machumeti à Deo iniunctū, homines ad religionem cogere. Quorſum igitur, aut unde ſanguinaria iſta lex, de ui aduerſum incredulos?

† Modus colloquij diuini.

Machumet per ſpiritum Dei edoctus, pro ſuo uelle docuit homines. Hæc unde licet fundamenta ſectæ iſtius.

AZOARA LIII.

IN n. &c. Hic liber euidēs à nobis Arabice poſitus, ut p ipſum ſapiētes efficiamini, apud Deū ſublimē & ſapientē in matre librorū cōtinetur. Nos aūt illius memoriā pedetentim uobis ſubtrahemus, quoniā rebelles eſtis, & prophetarum omnium, ſicut prædeceſſores ueſtri, deriſores. Quorum potētiores ſubito cōfudimus. Quorū qualis eſſet finis, ſatis innoteſcit. Increduli tamē interrogati, qs ſit cœlorū terræq; cōditor: dicūt, Deus. Ille quidē terrā uobis manſionē præbēs, illā uijs diſtinxit, ut quorſum greſſus tēderetur, pateret. Idē de cœlis aquas moderate mittens, terrā mortuā excitat, uos ſimiliter reſuſcitaturus, omniumq; beſtiarū par unum faciens, naues & beſtias equitaturus tribuit: ut uos illas ſcandendo, Dei nomen inuocetis dicēdo: O Deus, qui nobis hæc cōmoda & neceſſaria, qbus nequaq; digni fuimus, per

Mater librorum.

 feciſti,

feciſti,te glorificamus,ad te redituri. Secundum dictum quidem ponentium participes, & euidenter incredulorum, Deus ſibi filias ſumens,uobis dedit filios. Vnde quilibet eorum audito rumore de filia,iram in corde ſuo premens,faciem ſuam denigrat. Idem etiam aſſerunt,angelos circa Deum exiſtentes eſſe fœminas. An adhibiti ſunt illi teſtes in angelorum creatione? Nos autem ueſtris teſtibus ſcriptis à uobis ſingula percunctabimur,qui dicitis,uos nequaquam in illos credere: ſi Deus uellet,nullam ſcilicet ſapientiam,ſed ſolas opiniones ſecuti. Illis tamen forſan librum ante dedimus, ſed non ſequuntur eum: imò ſectam ſuorum patrum inuentam ſe confitentur imitari. Quid uero dicetis,ſi uobis rem meliorem ſecta patrum ueſtrorum attulero? Dicent:Non credimus illi,cum quo uenis. Similiter dixerunt magnates omnium gentium,ad quas primò noſtros nuncios miſimus. Nos quidem ex illis uindictam ſumpſimus. Et quis eſſet finis, perpende.

De angelis opinio abſurda. *Patrum ſectatores.*

Abraham. ¶ Abraham patrem ſuum, ſuoſq; ſic affato: Omnibus abrenuncio, quos adoratis Dei loco, in nullum credens niſi in Deum creatorem meum, qui me uiam rectam docuit,uerbúmque manſurum, ut ſciatur, poſuit. Illis,parentibúsque ſuis ſpacium tribuimus, uſquequo ueritas nuncijq; manifeſti miſſi ſunt illis. Illi uero ueritatem uiſam,incantationem eſſe dixerunt, & ſe nullatenus illi credere uelle. Moderni conquerentes Alchoran non eſſe poſitum ſuper uirum aliquem magnarum uillarum, diſtribuunt'ne dona diuina? Nos quidem in huius ſæculi uita pro uelle noſtro diſtribuimus,extollentes gradatim quoſdam ſuper alios, ut illius cæteri ſint obedientes & neceſſarij. Si gens quidem omnis eſſet una,negantibus Deum daremus domus tectis argenteis,quibus adeſſent ſimiliter gradus ad aſcenſum, & portæ de argento,lectique aurei: adderemus deſuper aurum copioſum. Quibus cunctis,cum ſint huius mundi pecunia, apud Deum timentibus ſe melius reſeruatur. Omni quidem cæco in diuino cultu nos adiungemus ſocium,illũ à uia recta diuertentem: ſe tamen ſequi uiam rectam cogitabit. In reſurrectionis uero die ſtans ante nos, inquiet: Vtinam nobis intereſſet orientis & occidentis intercapedo. Malus enim & peruerſus fuiſti ſocius. Hodie quidem nil uobis proficiet, quoniam malum perpetraſtis, cuius nunc participes eritis. Tu'ne ſurdos audire,uel cæcos,aut erroneos docere poteris? Te forſan diſcedere,eoſq; mandata mea cognoſcere faciam. Quod nobis ſatis leue eſt,atque poſſibile. Legi quidem noſtræ tibi miſſæ, quæ tibi tuiſq; uiam rectam atque ſapientiam quæſitu dignam patefaciet, adhæreatq; perſcrutare. An nuncijs præmiſſis aliquas imagines adorare præcepimus Dei loco, qui Pharaoni genti que ſuæ Moyſen, confeſſum ſe regis mundi nuncium eſſe, miſimus. ¶ Illum autem cum uirtutibus uenientem diuinis, miraculiſque maioribus præcellentem,ut ſic ſaltim conuerteretur,deridebant dicentes:O mage,Deum ob dilectionem noſtram pro nobis inuoca: quoniam ſic forſan conuerteremur. Malo tamen ab illis remoto, en illi redeunt. Pharaonem enim dicentem,O gens,nonne ego imperans Mizere, & aquis ſubtus fluentibus, illo contemptibili féreque non apparente melior exiſto? An angelis coæquatur? Quare ſuper eum non deſcendunt aurei torques, & cæteri ornatus? Ipſum inquam dicentem ſic. ſua gens nequaquam ſecuta eſt. Illam igitur incredulam ſubmergendo cũ duce ſuo, nos poſteris exemplum præbuimus. A Chriſto quoque Ieſu Mariæ filio parabolas exponente, plures diſceſſerunt, ſuas imagines præferendo,

Querela, Machumeti homini haud perinde nobili Alcoran commiſſum. Hijs multo præſtantiora ſunt parata in futuro ſæculo, quàm in terra quiſquã poſſideat.

Imagines damnat. *Moyſis et pharaonis conflictatio.*

ferendo, dicendóque, Chriſtum eloquentem eſſe, ſuáque præcepta contraria. Ille uero non fuit niſi uir tantum, cui multam bonitatem contulimus, doctorémque filijs Iſraël præpoſuimus. Eorum quoque quoſdam iudices, terrarumq́ reges, noſtræ uoluntati poſſibile eſſet ſtatuere. Deum quidem, apud quem eſt horæ noticia, ſequendo, non contradicendo, recto calle proceditis: A' quo nullatenus uos abducat hoſtis ueſter, diabolus nequiſſimus. Cum Chriſtus diuinis uirtutibus adueniens inquit: En aſſum uobis cum ſapientia, ueſtras diſſenſiones diſcuſſura, meq́ ſequendo timete Deum, mei ueſtriq́ dominum: ſchiſma maximum cohortibus incidit, & gentibus. Illos autem qui non crediderunt, die graui malum grauiſſimum premet. Cur non cogitant de hora illis non inde tractantibus ſubito futura, qua amici cuncti fient hoſtes, præter eos qui Deum timuerunt? Quibus Deus inquiet: Nihil hodie timeatis, nec moleſtemini. Omnes enim qui noſtris præceptis crediderunt, hodie cum ſuis mulieribus paradiſum poſſidebunt, gaudium plenum accepturi. ¶ Cum cathenis etenim & poculis aureis, plenis omni ſuo uelle tum formoſo tum ſaporifero adminiſtrabitur illis, illic perpetuo manſuris, omniq́ uoto ſuo perpetuò potituris, fructúsque multiplices comeſturis. Omnibus enim bonis paradiſum hæreditatem pro factis ſuis tribuemus: ſicut incredulis & malis ignis feruorem, quo nullum leuamen percepturi, deſperati ſine fine manebunt. Nec nos illis nocebimus, ſed ipſi ſibi damnationem meruerunt. ¶ Illis quidem conquærendo dicturis, †O Melich, utinam nos perire funditus Deus præcepiſſet: Ille reſpondebit, Imò ſuperſtites eritis, quoniam ueritati uobis miſſæ non credidiſtis. An cogitaſtis nos ignoraturos ueſtrorum cordium ſecreta, uocéque prolata? Imò. Noſtri namque nuncij ſcribebant omnia. An adhuc Deum habere filium affirmatis? Ego uero credentium atque deuotorum primus, à ueſtro ſtultiloquio liber, in Deum ſolum dominum cœlorum & terræ ac throni credo. Tu Deus cœlorum terræq́ creator, ſublimis & ſapiens, eos gyrouagos & uentilantes uſque diem ſui lucri dimitte.

Ieſus Chriſtus à multis derelictus ob eloquentiam.

Non credentes Chriſto, punientur.

†Angelus mortis.

Dei filium negat.

Machumet primus fidelis.

¶ Totius boni multiplicator, cuius manus obtinet imperium atque iudicium cœlorum & terræ, & omnium interpoſitorum, ſolus horam communis reditus ad ipſum agnoſcit: qua nullus adoratus loco Dei pro quoquam precabitur, niſi tantum qui uerum dixerit & ſciuerit. Increduli tamen interrogati, Quis ſuus creator ſit? Inquient, Deus. Cur igitur non credunt? Sed hæc gens eſt incredula. Manum igitur tuam tu retrahe, dicens: Salus ſuper nos: ueſtrumq́ meritum agnituri quale ſit, integre ſumetis.

AZOARA LIIII.

IN n. &c. Hunc librum euidentem, cuncta bona diſcernentem, & à Deo cuncta uidente, & audiente, ſcientéque compoſitum, bonos docentem, malos caſtigantem, in nocte fructifera poſuimus: qui ſumus cœlorum & terræ & totius intercapedinis creator, & dominus ueſtri, priorūq́ parentū ueſtrorum, uiuos & mortuos faciens, præter quē nō eſt Deus. Sed tamen plures incredulitate ſua manentes, & de noſtris præceptis ludum & ludicrum facientes. ¶ Expecta diem, qua cœli fumus manifeſtus teget gentes, malumq́ graue continget malis, tunc dicturis: O Deus, fumū aufer, atq́ credemus. Nunc tandē cognoſcitis? Nonne uos à nuncijs noſtris uirtutes Dei patefacientibus retraxiſtis, dicendo, Iſti doctores dæmoniaci ſunt? Nūc quidē manum retraham pauliſper: ſed poſtea redibitis die, qua maxime feſtinabo

Alcorā nocte ſalutifera editus.

Dies iudicij.

Aegyptiorum ultio. — *Albi uertit amœna.* — *Resurrectionem abnegantes.* — *Gratia Dei ſeruat.* — *Inferorum tormenta.* — *Paradiſus carnalis.*

uindictam meam plene ſumptutus . Gens quidem Pharaonis maximum peccatum perpetrauit,contradicendo noſtro nuncio bono uenienti , dicentiq́ꝫ,Deum inuocate,me nuncium fidelem ſequendo: nec mihi ſapientiam regimenq́ꝫ manifeſtum afferenti,Deumq́ꝫ protectorem,ne me lapidetis poſtulanti,præferri uelitis. Sin autem,à me diſcedite. ¶ Illi deinceps dicenti : O Deus,hæc gens nequam ſuam incredulitatem non reliquit : Deus præcepit, Exire feſtina noctu cum gente mea, mareq́ꝫ factum immobile taliter dimitte. Ipſum enim tuos hoſtes te perſecuturos ſummerget. Hortos autem eorum relictos,& fontes,ac meſſes,locaq́ꝫ † formoſiſſima, fructuũq́ꝫ fœcuuda cęteris hominibus hęreditatem tribuimus: Vnde cœlum & terra nec flebant,neq́ꝫ dolebant. Taliter filios Iſraël de malo dedecoreq́ꝫ Pharaonis omnimodè præſumptuoſi , modum omnem excedentis , liberauimus. ¶ Illos ſuper cæteras gentes ſapientia uirtuteq́ꝫ ſublimauimus . Illi tamen dicentes non eſſe mortem,præter hanc primam,nec aliquos reſuſcitandos, dicunt prophetis : Si ueridici eſtis,noſtros patres redire facite : uel,an ſtant illi melius,an gens Tuba , an cæteri priores,prius à Deo propter incredulitatem confuſi ? Nos quidem cœlos & terram & interpoſitum omne minimè pro nihilo,ſed cum ueritate,licet plures hoc neſciant,fecimus: uenietq́ꝫ terminus & hora cunctorum die iudicij, qua nullus dominus ſeruo ſuo proficiet , nec quenquam alius uindicabit , niſi cui pietas ſapientis Dei & incompręhenſibilis ſubuenerit. ¶ Vos peccatores cibandi ex arbore ezecum , quæ uelut ignis in ueſtris aluis feruebit , cibum illum in igne medio ſumentes reſeruate,capitibusq́ꝫ demerſis focum immoderatum ob ueſtram ſuperbiam & præſumptionem guſtate,cui ſemper contradixiſtis. Timentes autem,locum hortis & fontibus fœcundum poſſidebunt,ueſtibusq́ꝫ ſericis & purpura ueſtiendi , puellas ducent cum oculis claris & immenſis : quorum albugines candidiſſimæ,& pupillæ nigerrimæ. Pro uelle quoque ſuo fructus multimodos abſq́ꝫ timore comedent,non guſtaturi mortem niſi primam. Deus enim dator optimus,eos à foco liberabit : Hocq́ꝫ munus eſt maximum. Ita per linguam tuam, ut cæteri ſapientes, memoresq́ꝫ fierent,res explanauimus.Sed expecta,quoniam expectant illi.

AZOARA LV.

Alcorano non credentes grauiter punientur. — *Boni precantur pro malis.* — *Iſraelitarum excellentia.*

IN n.&c̃. Hic eſt liber à Deo ſapiente poſitus,qui mirabilis apparet ſapiẽtibus in machina cœlorum & terræ,& in conditione ueſtri & omnium animalium in uiciſſitudine quoq́ꝫ noctis atq́ꝫ diei,& in aquę donis ad terram excitandam,ac uentorum undiq́ꝫ currentiũ motu.Cum hęc omnia,cęteraq́ꝫ ſimilia Dei ueraciſſime ſint miracula,poſt illius mandatũ quid creditis peccatores & increduli,de Deo ſtulte loquẽtes? Diuinis præceptis auditis,uel in ridiculum faciunt,uel quaſi nihil audientes diſcedunt.Sed infernũ demũ incurrent : cum nec opus præteritum,nec quos adorabant Dei loco,quicquam illis proficere poterunt : quin pœnas malumq́ꝫ grauiſſimum patiantur. Hic quidem liber uiam rectã oſtendit: cui reſiſtens,& non credens,graui flagitio punietur. ¶ Deus quidem uobis mare nauibus ſulcandum,uniuerſa cœlorum & terræ humano ſeruire commodo ſtrauit. Vnde gratias homo Deo reddat,admirando & glorificando . Homines boni precentur pro deſperatis,quatinus Deus illis bonũ pro factis ſuis impendat,ad quem redibunt uniuerſa. Omnis benefaciens ſibi prodeſt,omnisq́ꝫ peccator ſibimet malum ingerit. Filijs Iſraël iudicium atq́ꝫ prophetiam,ac legem,atque potentiam,

tentiam, & diuitias præ cunctis hominibus mundi dedimus. Illis tamen nulla contrarietas intercidit, niſi poſt hæc munera ſibi data, noſtraſq; uirtutes agnitas, cuius occaſio ſola fuit inuidia. Eorum autem diſſenſiones Deus ipſe iudicij die diſcutiet. Tu tandem cum lege recta, moribuſq; iuſtis miſſus, eorum imitator eſto, nequaquam uoluntatem inſciorum, quoniam ipſi ſibi inuicem aſſociati, coram Deo ſolum ſe timentes diligente, tibi nullatenus proficere poterunt. Hot autem eſt lumen, uiaq; recta, miſericordiaq; bonis & confirmatoribus eius. Perſeueranter peccatores opinati ſunt, mortem & uitam non eſſe, niſi tantum unam, ſeq; ſuperponendos credentibus & bene gerentibus. Sed hæc quidem eorum opinio fallax & falſa. ¶ Deus cœlorum terræq; uerus conditor, iuſte cuiq; ſuum reddet meritum, nemini facturus iniuriam. Nonne uides, qualiter Deus illos à ſapientia deuiare fecit, eorum aures & corda ſigillans, oculoſq; tegens, qui ſine ſapientia uoluntate propria ducti deos ſibi conſtituerunt? Quis uero præter Deum uiam rectam oſtendet? Quare memores & ſapientes effici recuſatis? Dicunt enim, non eſt uita niſi tantum huius ſæculi. Hic namq; uiuimus, & mortem incurrimus: hocq; ſæculum tantum nos nocte dieq; perimit. Hoc quidem affirmant, non aliqua ſcientia, ſed opinione ſola ducti. Audientes enim præcepta noſtra manifeſta, non habent, quod contrà proferant: niſi tantum, ut ſuos parentes adducant nuncij, ſi ueridici ſunt. Deus quidem cœlorum & terræ conditor, mortis uitæq; dator, ad ſe cuncta redire faciet, licet pluribus hoc neſcientibus: horaq; ueniente omnes increduli iacturam facient, omneſq; gentes ſuos libros aduocabunt, Deo dicente, hodie fiet uobis ſecundum opera ueſtra. En, hic enim liber noſter omnes actus ueſtros complectens, noſtra manu ſcriptus, uobis ueraciter omnes actus ueſtros aperiet. Hodie quidem omnes credentes, & benefici, miſericordiæ munus acceptu-ri, plenum intrabunt gaudium. Incredulis autem dicet: Hodie uos obliuiſcor: quoniam uos audito ſermone de die iudicij, horaq; ueraciſſima, confeſſi uos inde nihil ſcire, nec hoc affirmare uelle, ridiculum feciſtis huius obliti diei, & in incredulitate firmati. Nunc igitur uiſo ridiculo ueſtro, peccatoreſq;, ignem intretis nec adiutorem nec uindicem habituri. Quoniam Dei præceptorum deriſores, huius mundi uitã dilexiſtis, hodie nec uos quiſquã educet, nec excuſatio ueſtra credetur. Hodie quidẽ ſunt omnes gratiæ Dei ſapientis, & incompræhenſibilis domini cœlorum & terræ, totiuſq; mundi, cuius in ipſis eſt ſublimitas omnis & honor.

Epicurei negantes uitam eternam.

Patrum authoritatem allegãtes pro ſumma ratione.

Omnes gentes ſuis legibus iudicabuntur.

Alcoran Dei manu ſcriptus

Damnatio infidelium.

AZOARA LVI.

IN n. &c. Hic liber à Deo pio ſapientéque poſitus, qui cœlos & terram & eorum inter capedinem non niſi cum ueritate condidit, ad terminum nominatum. Sed qui caſtigationibus atque doctrinis minimè credunt, auditis diuinis uirtutibus, humeros & caput reuertunt. Illi uero quos adorant Dei loco, quid in terra fecerunt? Vel quam portionem in cœlis obtinent? Afferte mihi librum aliquem inde, ſeu ſignum, ut ſic ueraces appareatis. Quis eſt peior ſeu ſtultior illo, quàm qui uocat Dei loco non reſponſurum ante diem iudicij, tuncq; futurum hoſtem ſuum, nunc autem neſcium & negligentem? Ob hoc enim incredulitatis pœnam ſubibit. Increduli quidem audientes præcepta noſtra manifeſta, dicunt illa magicam artem eſſe, méque finxiſſe. Sed ſi uerum eſt illud, nullam de Deo partem accipiam

Auertentes ſe à doctrina Machumet.

Iurat ſe non finxiſſe Alcoran.

Machumet ignarus, quid ſibi aut alijs faciendum ſit. Quæ confeſſio dedecet tātū prophetā, eſtq; contraria magnificis iactationibus ipſius.

piam, qui iudex noſter aderit, & teſtis pius, ueniæq; dator. Ego non ſum primus nuncius, nec ſcio, quid mihi ſeu uobis gerendum ſit. Diuina mandata tamen explanabo: quæ licet Dei ſint, hocq; teſtificent, plures filiorum Iſraël credentes illis, uos minime creditis. Nec Deus malos in uiam rectam dirigit. Peccatores autem non credentes, nec rectam uiam uidentes, dicunt: hoc eſſe de priorum mendacijs, neq; me ueniſſe cum hoc, etſi bonum uel uerum eſſet. ¶ Moyſi prius librum munusq; miſericordiæ tribuimus, ſicut & tibi librum hunc ueridicum Arabice ſcriptum, per quem caſtiges malos, boniſq; nuncium bonum feras. Dicentes Deum eſſe dominum omnium & regem ſolum, omni timore moleſtiaq; carent. Pro factis enim ſuis paradiſum perpetuo poſſidebunt.

Parentes honorandi.

Tempus lactādi infantes.

Parentes ſuos homo multum honoret, cum ſua mater eum ui concipit, & in pariendo laborat, & ab imprægnationis hora menſes triginta lactis alimoniam tribuit. Sicq; ductus ad uirilitatem, ſcilicet annorum quadraginta ſpacium, Deum glorificās, ipſum ſic deprecetur: O Deus, fac me tibi dignas referre gratias, ob bona mihi parentibusq; meis tributa, tibiq; ſimul & illis placitum fieri, meiſq; poſteris bonum & commodum: Quoniam ad te conuerſus, in te credo. Tales enim Deus optime colligit, peccataq; dimittit, & paradiſum bonis omnibus promiſſam tribuet. Aliquo tamen ſuis parentibus dicente, ut legem diuinam ſua ſecta relicta ſequantur, cum ipſius mandata uera ſint, nec imitentur gentem præteritam præſumptuoſam, illi reſpondent, Maledicitis. Hoc enim eſt de priorum fallacijs. Super illos autem firmatum fuit uerbum prauum ſuorum anteceſſorum, qui ſcilicet erant diſputatores atq; diaboli. Nos quidem omnibus ſuorum operum gradus & mercedes implebimus, nulli facturi moleſtiam, die, qua monſtrabimus incredulis ignem, quem ſæpius contradixerunt.

Sententia diuina in impios

Diceťq; Deus illis: Quoniam in terra uoluptates ueſtras ſequendo, ſine ueritate bonoq;, mala perpetraſtis, hodie malum meritum recipietis. Tu caſtiga gentes, ut Deum unum non alium adorent, malumq; diei grauis tātum timeant. ¶ Dicunt autem, Venis'ne ſeparatum nos ab illis, quos adoramus? Si ueridicus es, tua dicta manifeſta. Dic Deum ſolum noſſe, quod quærunt: teq; nihil facturum, niſi quod diuinitus præcipitur, illos autem ſuam incredulitatem obtinere. Illis autem opinatis nubes uiſas, poſt aquas eſſe pluuiarum, dicebatur: Non eſt niſi uentus, illaturus uobis graue malū, ad quod feſtinatis, deleturus omnia iuſſu Dei. Nil igitur ſuperſtes extitit, niſi domus ſuæ tantum. Sic enim merentur increduli. Illis tamen uictum atq; diuitias, & oculos ac aures, atq; corda, ſicut uobis, dedimus. Quæ omnia, cum eſſent increduli, nil profecerunt eis: quoniam illis accidit, quod deridebant. Exiſtentes etiam circa ciuitates confudimus, prius tamen explanatis ſibi mandatis diuinis: Nec ſuffragium aliquod ab adoratis Dei loco, cum illi defeciſſent, tunc ſua mendacia prementes, ſuſceperunt.

Diaboli conuertendi per Alcoran. Quo quid falſius?

Cum diabolos ad auditū Alchoran malos atq; te cōuertimus, ipſo percepto gentē ſuam caſtigatum fugerunt, dicendo: O gens, iā audiuimus librū miſſum poſt Moyſen, omnis ſui dicti confirmatorē, & doctorem uiæ ueræ rectæq;. Parēte uocanti uos ad Deū, illiq; credite, uobis peccata ueſtra dimiſſuro, & à graui malo liberaturo. Aliť aūt in terra nihil uobis ꝓdeſſe poterit.

Reſurrectio probatur ex rerum creatione.

Sicut Deos cœlos & terrā illaborioſe & infatigabiliť cōdidit: ſimiliť & mortuos, cū ſit omnipotēs, reſuſcitabit die, qua ipſe mōſtraturus eſt cōtradictoribus, ignē, quęret: Nōne uerus eſt iſte focus? Illiſq; reſpōdentibus, Ita: dicet, Guſtate focū,

quoniam

quoniam non credidiſtis. Tu uero fortiter ſuſtine,ſicut & cæteri prophetæ conſtantes,Deoq́ deuoti: neque tu mandatum feſtinare uelis. Die namque, qua patebit ſingulis mandatum noſtrum,accedent ſinguli, quaſi non morati niſi per diei horam unam. Mandata cunctis applica: Increduli tantum uero confundentur.

AZOARA LVII.

IN n.&c̃. A' uia Dei ſe diuertentes,& increduli,factorum ſuorum perditores,& falſitatis ſunt imitatores.Benefacientes,& ueritati ſuper Machumetum poſitæ credentes,ipſius Dei uiam & ueritatem ſequuntur,qui condonaturus illis peccata ſua, cuncta ſua negotia factaq́ diriget, cum ſit omnipotens. Ita Deus homines ſuis inſtruit parabolis. Increduli à uobis in litibus uicti,uſquequo multa fiet cædes,capita perdant. Captiuati firmiter ſtringantur,ut ſe bene redimant, lis nec ceſſet ante telorum depoſitionem. *Leges belligerandi contra infideles.* In terra pugnantibus, utrobiq́ fatigatis, Deus quidem ab illis uindictam ſumere poſſet: Sed mauult hos per illos experiri. Omnibus Dei dilectione pugnantibus, Deus facta ſua remunerabit, complens quod bonis mandauerat,eisq́ paradiſum bonis creatam tribuet. Viri boni,ſi Deo pareatis,uobis auxiliabitur,pedes ueſtros firmaturus. *Præmium militiæ paradiſus.* Incredulis autem, Dei præceptum audire nolentibus, unde ſuos actus amittunt, nos confuſionem & malum inferemus. Quare non ſcrutantur terras, ut ſciant fines eorum, quos Deus confundit, omnes incredulos ſimiliter confuſurus? Quoniam Deus eſt bonorum dominus & uindex. Increduli quidem dominio carent. Credentes atq́ beneficos Deus in paradiſo ponet. Peragant nunc increduli ſuas uoluntates,moreq́ beſtiarum comedant: Illos ueraciter ignis ſequetur. Quæ uilla fuit ueſtra per nos confuſa firmior,protectorem autem non inuenit? Quis enim diuinam uim atq́ uirtutem ſuperat? Aut cui placebunt actus illius,nil niſi uoluptates ſuas ſequentis? Eme paradiſum,timentibus tributam,ubi ſunt aquæ cæteris odore ſaporeq́ conſimiles. Sunt illic & alij riui ſaporiferi,alius lactis,alius meri, alius mellis deſpumati. Sunt & ibi omnimoda poma. *Ironicôs iubet emere paradiſum. Ignorauit, Romæ cœlũ uenale.* Peccatores autem in igne perpetuo manſuri,potum ſument igneum,inteſtina ſua copturum. Horum autem quidam auſcultando applicantes tibi,dicunt: Quid modò dixit? Iſtis amores incredulorum ſecutis,Deus corda ſigillauit: Timentibus autem fidem auget, atq́ timorem: unde Dei terminum ueraciſſimum, horamq́ ſubitam,forſan cito uenturam,ſemper expectant. *Dies domini fortaſſe breui uentura.* Scito non eſſe niſi Deum unum, quem preceris pro tui cunctorumq́ bonorum uirorum ſeu mulierum delictis, qui quid agas uel legas,intime dinoſcit. *Dicit ſ. legere, qui negauit ſe literas ſcire.* ¶ Boni quidem atq́ credentes,azoaram de pugna poni multum optant. Illa uero optime compoſita, puſillanimes & cordis infirmi,quaſi iam ferè mortui,audita pugna uos reſpiciunt. Quibus uel te ſequi,uel uerbum ſcitum proferre melius eſſet. In ipſius enim litis præparatione commodius eſſet eos uerbum de Deo melius protuliſſe, uerumq́ ſic dixiſſe: Quid cogitaſtis,cum eundo terras deſtructum,ueſtras gẽtes diſgregaſtis? Tales quidem Deus repellet,illis ſurditatem & cæcitatem illaturus. *Increpat ceſſatores in bello.* Quare nõ cõſuluerunt Alchoran? An corda cathenata geſſerũt? Illis diſgredientibus poſt uirtutes agnitas,diabolus ſuggeſtiones prauas intulit. Vnde polliciti ſunt,ſe adhæſuros illis,quibus diuina præcepta diſplicebant. Deus autem eorum ſecreta dinoſcit. Quid igitur iſti ſecuti Deo diſplicita,nequaquam dilecta,unde ſua facta confundet,facient: cum angeli

Quare non datum ſit à Deo Machumeti, corda hominũ perſpicere.

Moriens in incredulitate nõ ſaluabitur.

Sed Alcorano tribuit uim ſeruandi diabolos & impios.

parci, qui tantum ad minus Dei aliquid beneficij conferunt.

ſuas animas extractum, & facies atq; colla percuſſum aderunt? Nunquid opinati ſunt, quod Deus malum in cordibus ſuis habitum non eliceret? Si uellemus, daremus tibi ſignum atq; peritiã, ut eos formis ſuis atq; uerbis agnoſceres. Sed nos eorum actus & mentes penitus agnoſcentes, te probabimus, tentantes, uſquequo tuas peregrinationes & expugnationes ac opera cognoſcamus. A' uia Dei diſgredientes, prophetæq; contradicentes, poſtquam uiam rectam uiderint, ſibimet non Deo negotia ſua cuncta confuſuro nocent. Deum igitur atq; prophetam, ne ueſtros actus perdatis, ſequẽdo credite. A' uia namq; recta digreſſis, & incredulitate mortuis, nunquã Deus ueniam dabit. Non ſitis contemptores, ſed pacem diligite, eamq; uocate, quoniã uos digniores & potentiores exiſtitis. Vnde uobiſcum Deus de beneficijs ueſtris nil minui permittet. Huius mundi uita nil eſt præter ludũ & ludicrum. Credentibus aũt atq; timentibus, optimã remuneratione Deus faciet, à nemine quicq; de pecunia ſua poſtulãs. Sed & ſi ſæpius ad fatigationem uſq; peteret, uos nullatenus daretis ei, niſi mortem minanti. Vos quidem dicitis, uos eſſe diſtributores rerũ in Dei nomine dilectioneq;. Quod quidam ueſtri minime faciunt. Quiſquis autem nõ fecerit, ſuæ deficiet animæ. Deus enim eſt omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis diſcedentibus, ueſtra loca Deus ſupplebit alijs, nequaquã talibus, quales uos eſtis.

AZOARA LVIII.

Remiſſio peccatorum etiã futurorũ promiſſa Machumeto.

Nuncium gaudij & Euangeliſtam ſe facit.

Orationes.

Arabibus detrectantibus militiam minatur.

Præmia fortiter pugnantium, & pœna fugientiũ.

IN n. &c. Tibi quidem ſummam leuitatem atq; facultatem in acquirendo tribuit Deus, tibi peccata præterita futuraq; dimiſſurus, ſuum præceptũ facturo, qui te docens uias rectas, potenter te uindicabit: qui ſuper te ſalutem & ſecuritatem, animoſq; credentium reconciliationem & augmentum fidei ponit, qui ſapiens & incompræhenſibilis, exercitus cœlorum & terræ creauit. Credentes uiros ſeu mulieres in paradiſum perpetuæ manſioni miſſurus, quod ſibi leue eſt: Incredulos ac ponentes cum Deo participes, ac de illo malum cogitantes, in malam uiam repulſurus, grauiter puniet, cum ipſe dominetur exercitibus cœlorum & terræ. Te quidem teſtem, gaudijq; nuncium & caſtigatorem miſimus, ut te ſequendo in Deum credant, ſuiſq; parendo præceptis, illum maxime glorificent, & mane ueſpereq; ſuppliciter inuocent. Manus ſuas ſubleuando ſoli Deo ſeruierunt. Manus namq; Dei ſuis præſedit manibus. Omnis autem mendax, ſibi mentietur: Verbis autem conſtans, miſericordiam conſequetur. Arabes autem rudes domi manentes, pecuniæ ſuæ ſimul & gentis impedimentum prætendentes, ſeq; ſic excuſantes, ueniam poſtulant: aliud uoce præferentes, aliud corde tenentes. Sed quid impediet Deum omnes actus ſuos dinoſcentem, quin bonum uel malum illis inferat pro uelle ſuo? Opinati ſunt autem hoc etiam optantes, indeq; praui maliq; facti, quod nunquam ulterius propheta uiriq; boni ſuos reuiſitarent, ſed hominibus nequaquam in Deum credentibus, neq; per prophetã ſecutis, feruorẽ ignis prædeſtinauit Deus, imperator cœlorũ & terræ, huic condonãs, illũ pro uelle ſuo dãnans, pius ueniæq; largitor. In domo tamen reſidui, Dei uerba mutare quærentes, fallaciter inquient: Cũ prædatum iueris, duc nos tecũ. Tu uero reſponde, Nolite me ſequi. Sic enim anteceſſores ueſtri prius polliciti ſunt, decipiẽdo. Illis tamẽ dicturis, hoc ob inuidiam fieri, neſcientibus tamen hoc, ſic reſponde: Nos uocabimus uos ad litem maximã, ubi uos, niſi ſe uerterint alij, pugnare neceſſe erit. Si pugnaueritis, maximam à Deo mercedẽ: ſi retroceſſeritis, ut prius, graue malũ accipietis.

eſpietis. Cæcus quidem, & claudus, ac infirmus, nullatenus ob moram & manſionem rei ſunt. Demum omnis ſequens Deum atq; prophetam, paradiſum poſſidebit. Diſcedens autem, graue malum patietur. ¶ Viri boni, manus ſuas ſubtus arborem eleuati, Deo placuerunt: qui noſcens ſecreta cordium ſuorum, ſecuram firmitatem illis tribuit, & prædam multam ac capturam omnem illis leuiter attulit. Quoniam eos multam capere prædam, hoſtesq; ſuos manus ab illis retrahere, ut ſic illis populis admirandi fierent, præcepit: ſine quo docente uias rectas, minime uictoriam ab illis eſſent adepti. Sed ipſe ſuis ſemper propitius, omnipotens eſt. ¶ Si pugnarent uobiſcum increduli, in fugam uerterentur, nec adiutorem, nec uindicem habituri, præter Deum, ius primum immutabile mittentem, qui cunctos actus ueſtros perſpiciens, manus ueſtras ab illis, & ſuas à uobis circa Mecham, poſtquam ſuperiores facti eſtis, retraxit. Incredulis autem uos à templo Haram diuertere quærentibus, malum ſubitum & improuiſum iam incubuiſſet, niſi propter bonos uiros ſeu mulieres, licet uobis hoc ignorantibus. Sed ſi malorum atq; bonorum diſiunctio fieret, incredulis malum maximum inferremus. Sed diuina pietas ſuis ſubuenit. Incredulis quidem ſumma fiducia ſperantibus inſciorum auxilium, prophetæ ſuisq; ſecuritatem & fortitudinem, uerbumq; diuini timoris intulit. Vnde munera Dei, ſcientis omnia, meruerunt. Veraciter quidem ſecundum uiſionem ueram diuinitus prophetæ uidebatur, quoniam ipſe timoris expers, & abraſo capite, Deo uolente, templum Haram ingreſſus, uocem huiuſmodi percepit: Ne timeatis: Deus enim ſcit, quæ tu & cæteri ignoratis, quod uobis licite captionem tribuit. Ille quidem prophetam doctorem & ducem in lege ſua conſtituit, ut ipſe Deo teſte ſufficiente, legem ſuam ſuper omnes alias extollat, & manifeſtet. Machumetus enim, ſuiq; fautores, incredulorum (Dei iuſſu) uictores exiſtent, ſibimet inuicem proſpicientes, ipſiq; Deo propter ſuam dilectionem humiliantes, facieſq; geſtantes humilitatis, orationes fundunt iugiter. Hiq; ſecundum teſtamentum & Euangelium aſſimilantur grano, quod in calamum ſurgens, meſſem reddit multiplicem, læticiamq; ſeminantibus, & incredulis iram. Credentibus & beneficis, optimam mercedem tribuit Deus.

Immunes à militia.
Deus uictoriã Machumetiſtis concedẽs, claros facere uoluit.
Increduli cum fidelibus militantes ad fugam prompti.
Præliũ apud Mecham.
Malis parcitur ob bonos inter eos.
Machumet raſus, ut monachus.
Cautionem nõ raro ponit inter officia pietatis.
Euãgelica parabola de grano ſinapis, aut frumenti.

AZOARA LIX.

IN n. &c̃. Viri credentes, nolite præcedere Dei prophetæq; manus, nec uerba ueſtri ſuper illa prophetę extollere, nec ipſum ſicut aliquẽ ueſtrũ quilibet alius acclamare. Sic enim, licet hoc à uobis minime percepto, ueſtra negotia perderetis. Deum autem omnia ſcientem, & audiẽtem, timete. Virorum namq; blãdi leniſq; ſermonis in prophetam corda Deus in bono probauit, illis ueniam meritumq; maximum daturus. Extrinſecorum atq; prædonum te uocantium, plures ſunt inſenſati. Eſſet enim illis melius atq; commodius, tuum ad illos exitum expectare. Deus enim eſt pijſſimus, ueniæq; largitor. Viri boni cauete, ne ſi quis malus uobis ueriſimilia prædicet, uos inſcios † inueniat iã prophetã habentes. Pœnitentia namq; ſequetur. Morſq; iam uos preſſiſſet, ſi ueſtram uoluntatem omnem ſuus effectus ſecutus eſſet. Deus autem fidei boniq; dilectionem, & malorum ac incredulitatis abhorritionem cordibus ueſtris ingeſſit: ſicq; uiam rectam, diligẽdo Deum, incompræhenſibilem & ſapientem ſequimini. ¶* Gentes conſimiles inter ſe pugnam committentes, uel dirigendo pacifica, uel hanc infeſtan-

Obedientiam ſuadet.
† & amplificat, & quidẽ iam habentes, &c.
** Ratio dirimendi contentiones infidelium: nimirũ ut Aſſirius rex arbiter interceſſit inter Iſraelitas.*

tem illam ob inuidiam nec pacificari uolentem, uſquequo Dei præceptis obediat impugna. Illis autem pacem quęrentibus, rectum examen inter illas effice. Deus enim iuſtum iudicium diligit, omnesq; credentes fratres ſunt. Illis igitur pax eſt imitanda.

Prohibet irriſionem & contumelias cæteras.

¶ Nemo uir ſeu mulier, ut ſic maior uideatur, irrideat alium, nec uerbis inhoneſtis dedecoret, poſt fidem adeptam. Hoc enim malum eſt. Semoueat item à ſe quiſq; ſuſpiciones malas.

Suſpicio prohibetur.

Inſidiæ.

Detrectatio.

Nullus inſidietur alij, nec de abſente quid mali dicat. An ueſtri quis carnes fratris ſui mortui corrodere uellet? Abſit. Timete Deum ueniæ largitorem, qui uos de maſculo fœminaq; producens, in magnam multitudinem redegit: ut ipſe cuncta dinoſcens uideret, quis eum plus timendo, plus diligeret.

Ratio Paulina Gal. 5. ad charitatē hortatis.

Arabum uulgo dicenti ſe in Deum credere, reſponde: Non credis, ſed te Deo commendare dicis. Si corda ueſtra tamen fides intrauerit, & Deum atq; prophetam ſequendo, in litibus cum pecunijs ueſtris & animabus affueritis. Aliter namq; faciens, non eſt credens, ſeu bonus.

Arabes hypocritæ.

Omniſcius & munificus Deus.

De ueſtris operibus negotijsue nil amittetis, cum Deus pius talibus ueniam præſtet. Non doceatis Deum legem ueſtram. Improperantes enim illi, quoniam ipſe uerus, ſolus uos credere faciens, uniuerſa cœlorum & terræ regens, & eorum omnia ſecreta, nec non & actus ueſtros dinoſcens, omnia perſpicit, & optimā mercedē tribuit.

AZOARA LX.

Alcoran laudat immodice

IN n.&c. Per Alchoran diſertum ſumme mirati ſunt increduli, nuncium de ſemetipſis eſſe miſſum, indignanterq; dicunt, hoc diuinum eſſe miraculum.

Opera domini & beneficia reſurrectionem probant.

Sed licet ipſi dicant, Cum mortui nos in puluerem redacti fuerimus, prolixus erit reditus: tamen nos ſcimus, quantum de ſuo numero parua ſingulis diebus ſurripit, & quando fiet reditus. Apud nos enim eſt liber, hæc omnia notans. Illi uero ueritatis miſſę contradictores, ſummè dubitant. Nonne uident, quomodo cœlum ſupernum ſine plica confuſioneq; ſpecioſiſſimum ornauimus, & terram planando montibus firmauimus, & in ea rerum omnium pares formoſe creauimus, ad omnium bonorum uiſum & recordationem: & per aquas utiles cœlitus miſſas producentes hortos, & ſpicas, ac germina, nec non palmas proceras, & hermodactylos, uictum ſcilicet hominibus, terram mortuam excitauimus, conſimili quoq; potentia ueraciter illos ſuſcitaturi?

Exempla incredulorum.

Sui quoq; prædeceſſores, uidelicet homines Noë & Hat, ſuperbiq; Pharaonis, nec non & Tuba, noſtris præceptis, atq; prophetis contradixerunt. Illisq; contingit, quod illis prædictum eſt & prædicatum.

Deus de propinquio.

Ego quidem hominis conditor, ſui cordis ſecreta cognoſco, illi propior quàm guttur ſuum. Nihil autem in dextris uel in ſiniſtris loquitur quis, uel operatur, quin à Deo ſciatur atq; firmetur.

Sententia nouiſſima Dei.

¶ Verum ueraciter mortis ebrietas, quam uos diffugiſtis, flatuq; buccinæ ueniet iudicij dies, qua cunctæ coram uenient animæ, cum teſtibus ſuis adductis. Dicetq; Deus: Qui diem iſtum neglexiſtis, iam detectis oculis ueſtris limaciter perſpicite, & gehennam omnes intrate, malum grauiſſimum paſſuri: qui noſtris pręceptis contradixiſtis, increduli manentes, & bona prohibentes, malaq; gerentes, & cum Deo ponentes participes. Sui quoq; ſocij dicentes hoc idem ſibi contigiſſe, Deum ſic alloquentur: O Deus, nos quidem eis nullatenus errorem intulimus, ſed ipſimet errauerunt. Reſpondebit Deus: Nolite mecum cauſas agere.

Dei uerbum non mutatur.

Verbum enim meum non mutabitur, quin contradictoribus infernus impleatur, & uos iam meos habuiſtis nuncios. Infernus quidē ab illo tunc quæſitus, an plenus ſit, reſpondebit: Adhuc tribue.

Credentibus

Credentibus quidem, & diuina mandata corde puro cuſtodientibus, inquiet Deus: Paradiſum timentibus factam, intrate cum ſalute. Hæc eſt enim dies, qua perpetuam manſionem illic accipietis, omne uelle ueſtrum habituri, quod & ego ſemper augebo. Plurimæ gentes illis potentiores à nobis deſtructæ, in terra multum malum operatæ, an quoquam in terris apparent? Hoc quidam ſapientes in memoriam reducere deberent, & recolere, quomodo ſine labore fatigationeq́ cœlos, & terram, & interpoſitum omne ſex diebus creauimus. Tu quidem dictum eorum ſuſtine, & ora Deum ante ſolis ortum & occaſum, caput bis ad terram inclinans, & expectans, quando præco clamorem ex propinquo faciet. Illa namq́ die uocem ueram audient omnes, & è foueis exibunt. Terra namq́ cito diuidetur, noſtra uoluntate iubente, ut ad nos redeant omnia: quibus prius uitam, poſtea mortem dedimus. Nobis omnia ſua dicta cognoſcentibus, nullam illis caſtigando uim inferas: ſed tantum Alchoran iſtum illis explana, ut ſic timentes dirigas.

Paradiſi uoluptas augēda ſubinde. Igitur non perfectam habet felicitatem.

Orantes diem domini expectent. Reſurrectio.

Docendi, non cogendi homines.

AZOARA LXI.

IN n. &c. Per uentos ſufflantes, attractasq́ nubes ponderoſas, & naues æquore currentes, angelosq́ nuncios, hæc omnia præcepta uera ſunt, diesq́ ueritatem probans ueniet. Per cœlum uero rubore ſolis affectum, uos uerbis contrarijs inhæretis, quæ quilibet proferens graue malum patietur. Noſtra quidem manu perierunt, qui falſas opiniones & diſſenſiones induxerunt. Illi namque lumine, & ſobrietate, ac memoria penitus affecti, diei ueraciſſimi aduentum perſcrutantur, quam ego monſtraturus illis in igne, dicam; Guſtate, quod feſtinanter quærebatis. Timentes autem, paradiſum fontibus fœcundam, eſſe bonum illic ſumpturi, poſſidebunt. Quoniam prius credentes, paruoq́ ſomno contenti, Deum mane precati ſunt, pecuniamq́ ſuam pauperibus & quærentibus diſtribuerunt: Quod firmis & conſtantibus in terra memorandum eſſet. ¶ Ex ueſtris quidem animabus prouenit, quod non uidetis omne ueſtrum bonum atque uictum è cœlo procedere, per cœlorum terræq́ conditorem. Ita uerum erit, ut uos loquimini. An de bonis rumorem hoſpitibus Abrahę percepiſtis? Quibus ſalutantibus ipſum, ipſe ſalutem reddens, inquit: An boni ſitis, ego minime noſco. Quibus ipſe deinceps uitulum ſaginatum à gente ſua referens, porrigendo dixit: Quare non comeditis? Ipſum uero timentem, ipſi conſolantes reſponderunt: Ne timeas, ſed propter filium ſapientem tibi diuinitus dandum ſumme gaudeas. Mulier quidem ſua deinceps conquerens, faciem ſuam manu percutiens inquit: ¶ Vetula ſum, atque ſterilis. Quos reſpondentes, Dominum omnipotentem & ſapientem ita uelle: interrogauit Abraham, Quid quærerent? Illi uero reſponderunt: Nos ad gentem malam mittimur, ut illis incredulis lapides luteos, & acutos, propter uindictam diuinam immittamus. Nos quidem illinc extrahentes, bonos atque credentes, unam tantum uidelicet familiā, illic iudicia manifeſta grauis mali timentibus, dimiſimus. Pharaonem item & ſuos exercitus, dicentes Moyſen ſibi miſſum magum exiſtere, in mare ſummerſimus, quoniam rei reperti ſunt. Hat item uentum immiſimus, nihil dimittētem, quin in puluerem redigeret. Gentem quoque Themut, diſcedentem à præcepto Dei, poſt ſpaciū ſibi permiſſum fulgur euidens occupauit: unde nec ſurgere, nec uin-

Iurat per uentos, &c. uerū eſſe Alcoran.

Senſu carent, qui dubitant de die nouiſſimo.

Eſſe bonum, eſt ipſa beatitudo.

Culpa ſua Deum ignorant homines.

Abraham angelos hoſpitio recipit. Gen. 17. 18. 19.

Exempla congerit incurabilium hominum.

Pharao. Exod. 3. &c.

Hat.

Themut.

Noē, dictam habere potuit, ſicut nec gens Noē, prior ſuam ob maliciam confuſa. Cœlum quidem & omnia cœleſtia pro uelle noſtro creauimus, optimeq́ terram applanauimus, omnium rerum in illa pares conſtituimus. ¶ Ego uobis miſſus nuncius & explanator, hoc uobis caſtigo, ut ad Deum fugiendo, ipſum ſolum adoretis, nullum illius participem ſtatuentes. Si tibi uero contradixerint, uelut omnibus prædeceſſoribus mos inoleuit noſtris nuncijs contradicere, ab illis ſi diſceſſeris, non reus ſtatueris. Prædicare tamen non deſiſtas, quoniam hoc bonis proficit. Diabolos quidem & homines ad me tantum glorificandum ego feci, nullam comeſtionem ſeu uictum ab illis expetens. Mea namq́ manus omnem uictum, atq́ diuitias, potentiamq́ tribuit. Male gerentes quidem, ſicut & ſocij ſui, peccati pœna punientur. Ad maluw itaq́ nō feſtinent: quoniam ueraciter illis accidet in die iudicij.

Error caſtigādus, quod Deus habeat parem:

Omnia propter ſe creauit dominus: impium quoque, &c. & diabolos.

AZOARA LXII.

Iurat Dei uindictam impendere.

IN n. &c̄. Per montem Sinai, librumq́ lineariter in chartis ſubtiliſſimis ſcriptum, & per ſuperne domum ædificatam, tectumq́ ſublime, mareq́ metis preſſum, Dei uindicta ſuperueniet, quam nemo diuertere poterit die, qua cœlum cum uniuerſis illo contentis mouebitur, & montes cum nubibus, & contradictores malum ſæpius illis dictum ſortientur. Quibus tunc ad ignem gehennæ uocatis, Deus inquiet: Hic eſt ecce focus, cui ſæpius deridendo contradixiſtis. An hunc fantaſticum atq́ magicum, an uerum eſſe perſpicitis? Illum igitur patienter ſuſtinete. Non minus enim patiemini, ſi ſuſtinere nolueritis: cum ſecundum opera ueſtra meritum ſuſcepturi eſtis. Timentibus autem, paradiſum poſſeſſuris, & ab igne penitus liberandis, dicetur: De fructibus omnimodis uobis datis, optimoq́ uictu comedite, atq́ bibite, ob actus ueſtros optimos: & ſuper ueſtium ſtramenta formoſiſſima pro modo ueſtro diſcumbite, ducturi uirgines decentiſſimas, cum oculis immenſis atque pudibundis, nuſquam niſi tantum ad maritos ſuos flectendis. Credentium quoque filios credentes ſecundum opera ſua ſuffcienter remunerabimus. Illis fructus & carnes pro ſui uoti modo multiplicaturi, qui pueris ſuis ſpecioſis, ut margaritæ conſtipandi, potum ſument, nec uerbi fetidi nec immenſi peccati participem. Et horum alij ſic alios alloquentur: Quoniam nos hominibus miſericordes, Deum prius atq́ ſuppliciter inuocauimus, ipſe pius ueniæq́ dator nos ab ignis feruore liberauit. Homines ad memoriam reducere non deſiſte. Quoniam licet non ſis prorſus conuerſionis efficax, non es auarus, nec uerſificator: Cum expectantibus tamen, nec conuerti uolentibus ante mortem, tu ſimul expectes. An dicunt ſua ſomnia talia fore? an ſuperbia præſumptioneúe ducti ponunt alia? an perhibent hunc illa finxiſſe, & nec ideo ſe credere uelle? Veniant igitur cum ſimilibus, ſi uerum dixerunt, nec illos pro nihilo fecimus. An illi cœlos & terram condiderunt? Hoc autem nequaquam aſſerunt. An apud eos Dei pecunia deponitur? an ipſi de Deo iuſte conqueruntur? an † ſcalam, ut cœleſtia ſecreta percipiant, obtinent? Res igitur nouas atque rumores afferant. An remunerationem, an calumnias ab illis quæres? Dicent quidem illas ſibi grauiſſimas & impoſſibiles eſſe. An eſt apud eos ſecretorum noticia? Scribant igitur. An quærunt decipere? Deceptores quidem ſunt. An habent niſi Deum unum? Nolit Deus, quod ipſi perhibent. Qui uidentes aliquid cœleſte cadere, dicunt, id eſſe nubes bonas conglomeratas. Illos uſque ad diem dimitte, qua

Paradiſus luxuribus appetibilis.

Credentium filij ætate puerili fungentur officio pincernarum.

Inſtandum eſt doctrinæ.

Contentio contra infideles, qui plures deos aſſerunt.

Scalam: ſicut ipſe per ſcalas cœlū aſcēdit.

malorum operatoribus & incredulis, quorum pars eſt plurima, nec ars aliqua proficiet, nec quiſquam adiutor, ſeu uindex aderit. Tu quidem patienter expecta diuinum iudicium, te uidente gerendum. Cumq́ surrexeris, noctéq́, ſimiliter circiter auroram, Deo grates humiliter redde.

Iudicium. Oratio.

AZOARA LXIII.

IN n. &c. Per ſtellam ueſpertinam cliens noſter, nullatenus errans, nil ex proprio uelle, niſi tantum diuinitus ſibi mandatum loquitur: qui ſubleuatus ad orizontis celſitudinem, ad Deum ipſum inſtruentem illum, atq́ docentem efficaciter, acceſſit: tanti tamen ſpacij interuallo, quantum ſagitta arcu miſſa bis tranſcurreret. Qui tunc præcepta Deum ſibi dicentem audiens, animum minime dubitantem inde tulit: ubi nec uos eum de diuina uiſione calumniemini. In loco namq́ propinquo paradiſo, optime de uirtutibus maioribus uidit, oculo ſuo nullatenus eum fallente. An tribus imaginibus uiſis, uidelicet Alleto, Alance, Meneth, maſculos Deoq́ fœminas adſcribitis? Hæc quidem eſt iniuſta partitio: quoniam illa non ſunt niſi uana nomina, tantum à uobis patribusq́ ueſtris ficta: quibus nullas uirtutes Deus permiſit. Sed uos nil niſi tantum opiniones ſequimini, ueſtras & uoluntates. Nunc autem uobis rectum humanumq́ uotum à Deo mittitur, huius & alius ſæculi domino: ſine cuius uoluntate nec etiam aliquis multitudinis angelorum cuiquam prodeſſe poterit. Alij tamen ſæculo non credentes, angelis nomina fœminarum imponunt, nullam inde peritiam habentes. Opiniones enim uerum impedire minime potentes, tantum exequantur. Ab illis igitur me nominare nolentibus, ſed huius mundi uitam diligentibus, cui totum ſtudium atque ſapientiam præbent, manum tuam retrahe. Deus enim recte procedentes & aberrantes dinoſcens, rebus uniuerſis imperans, malis ſuam mercedem, bonisq́ ſuam ſimiliter iuſtiſſimè reddet: Qui tamen tum peccata maxima, tum culpas modicas committentibus, amplam miſericordiam faciet. Ipſi itaque ſcienti, qualiter uos primo creauit, & in matris aluo ſecundo formauit, cur de corporibus ueſtris diuina debita beneficiaq́ non tribuitis? Ille quidem timentes annotat. Nónne uides illum à beneficijs ceſſare penitus, qui primo paruum præbuit? Apud Deum eſt uiſus atque noticia ſecretorum. Nónne uidit, qualiter libri Moyſis & Abrahæ iam defunctorum præcipiunt, ne quiſquam peccata peccatis tranſactis accumulet: cum omnis mercedem ſuam optime uiſurus, ſecundum opera ſua tantum iudicabitur, diuina tamen miſericordia meritum augente. ¶ Omnes quidem redibitis ad Deum, qui ridere & plangere, ac mori & uiuere tribuit, & maſculum & fœminam de ſpermate ſecundum modum atq́ menſuram fecit, omnes alia uice ſuſcitaturus: qui pro uelle ſuo hos diuites, illos pauperes efficit. Eſtq́ dominus Aſcheare. Ipſe quidem Hath confudit, nec Themuth dimiſit, nec genti Noe prius malicioſiori atque ſuperbiori pepercit. Almutefichet etiam in terram deuergendo, penitus ſupernè cooperuit. An aliquod iſtorum Dei factorum contradicitis? Vos quidem caſtigat, ſicut & primos. Aliud autem ſæculum iam appropinquat, quod nullus niſi ſolus Deus diuertere poterit. Hoc autem uerbum uos admirantes, nil tamen inde curantes deridetis, indeq́ ludum facitis. ¶ Deum humiliter adorate, & ipſum iugiter inuocare.

Iurat ſe in cœlum raptum, didiciſſe myſteria hæc.

Extat inter Saracenos liber ea de re fabuloſiſſimus Cuius ſumma recitatur in Confutationibus. Nota erroris efficaciam.

Futuri ſæculi aſſertio.

Angelis falſo tribuentes ſexum fœmininum.

Abraham libros à ſe ſcriptos reliquit. Qui nimirum inter apocryphos Iudæorũ fuerunt.

Allegat quædam ſepius iterata, quædam noua gentium pereuntiũ exempla.

Nn.&c̃. Appropinquauit hora, lunaꝗ bipertito diuiſa eſt. Hoc tamen cæteriſꝗ mirabilibus uiſis, contradictores ſuas uoluptates, propriaꝗ uota ſecuti diſceſſerunt, affirmantes hanc artem magicam eſſe. Sed cum ipſis poſt miracula ſæpius uiſa, quæ deberent ad ſui conuerſionem ſufficere, caſtigari recuſant: tu manum ab illis retrahe. Die uero generalis edicti, è foueis quaſi locuſtæ totam terram occupantes, exituri, & ad uocem præconis acceleraturi, ſuum malum atꝗ dolorem perſpicient. Vnde conquerentes, diem illam grauiſſimam eſſe inquient. Noë quoꝗ ſui ſimiliter contradicentes, eumꝗ dæmoniacum eſſe perhibentes, reiecerunt. Vnde ipſe coactus, Deum adiutorem uocauit. ¶ Deus quidem ut ſe uindicaret iniungens, cœli portas ad aquarum deſcenſum terræꝗ fontes aperuit. Vnde congregatis auibus ad Dei uelle complendum, illum in fabrica ex aſſeribus ligneis clauis compaginata, quæ noſtro iuſſu curſum ſuum peregit, poſtea dimiſſa miraculum gentibus generale ſaluauit. Diligenter itaque perſpice, qualiter me uindicando caſtigamen adhibui. Alchoran quidem iſtum, iam leuem intelligentibus, miſimus: Sed inde quis'ne memor efficitur? Homines rurſus Hat contradicentes, per uentos illis immiſſos die malorum & infortunij, illis os penitus diruendo dirimentes, ſicut palmas eradicatas deſtruximus. Ecce qualiter uindictam in illis exercuimus. Alchoran autem iſtum leuem recordantibus tribuimus. Hominibus rurſus Themuth, ſuo caſtigatori contradicentibus, & indignanter dicentibus: Huic'ne præ omnibus nobis ſapientia diuinitus eſt tradita? Nil niſi mendacium profert. Vnde ſi nos eum hominem tantum, ut nos, ſequimur, erramus. Illis inquam ita dicentibus, eo reſpondente, Cras ſcietis, quis mendacijs innititur: nos camelam nemini tangendam poſuimus, iniungendo Themuth, ut eorum actus perſpiciens, & patienter ſuſtinens ediceret: quatenus aquam inter ſe diuiderent, hora ſua ſingulis adſcripta. Ab illis autem ſocius ſuus aduocatus, eam peremit. Sed quæ noſtra uindicta caſtigatum miſſa ſit, recordare. Vocem enim illis immiſimus, illos redigentem in puluerem. Iã Alchoran ſapientibus alleuiauimus. Hominibus quoꝗ Loth, præceptis noſtris contradicentibus, & hoſpites ſuos perſcrutantibus, ſicut & omnibus reſiſtentibus, malum ingeſſimus, eorum oculos obducendo, peſteꝗ matutinali diruendo, cum noſtro caſtigatui parẽre noluerant: familiæ tantum Loth diuina pietate ſubueniente. Diſcretis Alchoran hic leuis miſſus eſt. Homines quoque Pharaonis noſtro nuncio uenienti contradicentes, ui potentiaꝗ deleuimus. Sunt'ne potentiores illis increduli ueſtri? An habetis in pſalterio, quod uobis ſalutem præbeat? An dicitis uos omnes congregari, ut uobis uindictam adipiſcamini? Hora, qua noſtrum erit placitum, die ſcilicet uobis amara, die grauiſſima, uos omnes prorſus uincemini, terga uertendo. Increduli namque tunc omnes errorem & ignem paſſuri, faciebus ſuis igne coopertis, dicentem audient: Guſtate focum indeficientem. Nos enim omnia cum pondere atque menſura fecimus: mandatumꝗ noſtrum eſt, ut ictus oculi. Quare caſtigari renuitis, uiſis pluribus ante uos manu noſtra confuſis? Quorum omnia facta in pſalterio reperiri poſſibile eſt. Actus enim omnes tam minimi quàm maximi ſcripti ſunt. Timentes quidem, paradiſum aquis iocundam, in ſede uera cum omnipotente Deo rege cunctorum poſſidebunt.

Fingit miraculum, ut lunam bipertito diuiſam reparauerit.

Cur igitur toties negauit, ſe miſſum cũ miraculis?

Diluuium miraculum generale.

Exemplum uidelicet iudicij diuini, &c.

Themuth.

Camelum fabuloſam reuocat ad nauſeam uſꝗ.

Alcoran tolerabilior doctrina.

Sodoma perdita, præter Lot, Gen. 19.

pharao.

Pſalterium.

Deus omnia fecit in pondere & menſura. Sap. 11.

Paradiſi poſſeſſio cũ Deo.

IN n. &c. Hunc Alchoran, Deus ipſe rerum expoſitionem hominibus patefaciens, docuit: qui ſolem & lunam ſecundum numerum, & arbores ſeipſi humiliantes, & cœlum præ cæteris ſublimauit, & examen, ne quid falſitatis uel iacturæ trutinando fiat, poſuit, humanoꝗ commodo terram extendit: In qua poma multimoda, & hermodactylos, ac tritici granum ac folia produxit. ¶ Cui factorum Dei contradicitis? Ille quidem hominem de celcal, atque diabolos ex ignis flamma condidit. Quod iſtorum operum Dei reprehenditis? Ipſe quidem rex eſt orientium & occidentium. ¶ Maria currentia ut coirent, ego nolens hic perpoſitam intercapedinem repreſſi. An ueſtri quis hoc renuit? Ex illis quidem corallum & margaritas plures extrahunt. An ueſtri quis hoc negat? Ipſa quoque uaſa uel ſicata in ſe mouentia geſtant. Quis ueſtri contradicit iſtud? Omnis quidem res mundana terminabitur: Sola uero Dei maximi largiſſimiꝗ facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? Vniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt. Iſtud ueſtri quis contradicit? Cum hominibus atque diabolis noſtra præcepta ſpacioſe peragam. An ueſtri quis hoc negat? Vos homines atque diaboli, an ambitum mundi, niſi per meam uoluntatem, egredi poteritis? Minime. Quis igitur huic facto meo non credit? Vobis nullum uindicem habituris, ignem clarum atque fumoſum immittam. An huic rei quis ueſtri fidem non adhibet? Quando cœlum diuidetur, ut flos roſeus, ſeu minium rubicundum exiſtet. An quis hoc negat? Illa die nec homo nec diabolus quæſtionem de peccatis faciet. An contradicitis? Incredulos ſuæ formæ patefacient, ante poſteriusꝗ noſtra manu ſumendos, & audituros: Hic eſt infernus, ab incredulis contradictus, in illo tamen ulterius ignem perpetuum paſſuris. Sed quis hic contradicit? Qui timuerit, coram Deo ſtans, duas paradiſos rerum multiplicium omnimodiꝗ boni fœcundas, fontiumꝗ fluxu iocundas, hæreditatem accipiet: Vbi ſunt omnium pomorum pariles. An aliquid horum factorum Dei contradicitis? Illic quidem credentes accubabunt tapetis ſericis, ſtramentisꝗ purpureis, omnibusꝗ ſibi dilectis perpetuo potientur, ducentꝗ puellas formoſiſſimas, ut hyacinthus & margaritæ, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginatas, nec menſtruatas. An horum aliquid abnegatis? Bonorum ſolum præmiorum bonum eſt occaſio. An hic aliquis contradicit? Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumꝗ nitentes, fontesꝗ fortiter emanantes, & poma ac palmæ, pomaꝗ punica. Quod horum uerum eſſe non creditis? Illic quidem erunt mulieres optimæ, & ſpecioſiſſimæ, in umbraculis ſedentes, cum oculorum albugine candidiſſima, pupillisꝗ nigerrimis, in uirore ſplendido iacentes, ab hominibus atque diabolis intactæ. An horum aliquid falſum eſſe dicis? Deus eſt totius bonitatis multiplicator ſublimis, largusꝗ atque munificus.

Homines ex umbra, diaboli ex igne creati. Subiectio qua interrogat, & reſpondet: non in concinna. probat autem, iudicium Dei futurum de omnibus, & quæ conditio maneat bonos aut malos.

Duæ paradiſi.

Propter opera bona felicitas confertur: Cui contradicit opinioni tota ſcriptura ſancta.

AZOARA LXVI.

IN n. &c. Rerum euentu ueraciſſimo contingente, quando nullus mendacio locus dabitur, quorundam exaltatio, quorundam depreſſio fiet. Tuncꝗ terra tremet, & montes in puluerem redacti atomis adſimilabuntur, fietꝗ cunctorũ cohors tripertita, ſcilicet dextra, ſiniſtra, & anterior, in quæ

Dies iudicij. Triplex diuiſio hominum in iudicio: in paradiſo.

quæ paradiſo ditiſſimæ propius exiſtunt. Gens uero prior poſteriorq́ꝫ pars minima, illic ſedebunt accubitati, hi quidem in illorum directis. Quibus adminiſtrabunt adoleſcentes pulcherrimi cum phialis, cæterisq́ꝫ uaſis plenis optimo liquore, nec capitis dolorem nec ebrietatem pariturо: electaq́ꝫ poma, carnesq́ꝫ uolatilium afferent. Aderunt etiam & uirgines, oculis immenſis atque pulchris. Talem itaque ſuorum factorum remunerationem accepturi, nullum uerbum fetidum ſeu culpabile, ſed tantum ſalutationis uerbum mutuum audient. Dextræ quoque partis homines inter ficus, arboresq́ꝫ proceras manentes, umbram immenſam cum optimis ſtramentis, amnemq́ꝫ fluentem, pomaq́ꝫ multimoda illis nunquam prohibenda, uirginesq́ꝫ coæquas, maritos ſuos maxime diligentes, habebunt. Sunt & in hac cohorte pars priorum, parsq́ꝫ poſteriorum. Homines uero ſiniſtri focum peſſimum, umbramq́ꝫ fumi nigerrimi inibunt. Quoniam prius negligentes, & malis obſtinaces, dixerunt: Cum nos in puluerem redacti erimus, nunquam nos ulterius, ſeu patres noſtri, reſuſcitabimur. Sciendum autem, primos atque poſtremos omnes in die præfinita coadunandos, & deinceps homines errantes atque contradicentes in igne perpetuo manſuri, uelut eſurientes de arbore ezecum comeſturi, uentres ſuos farcient. Deinde igneum quaſi ſitientes potum haurient. Mihi creatori ueſtro quare non creditis? Vtrum ego ſperma fœtumq́ꝫ, an uoſipſi, fecimus? Vos quidem mortem manu noſtra uobis immiſſam uindicare non poteſtis. Nos formas ueſtras immuramus, & plura uobis ignorata facimus. Primam uero facturam ueſtram, ſi memores eſtis, agnoſcitis. Nónne ſcitis, an nos, an uos hortum ſeminauimus? Si ueſtra quidem uoluntas exigeret, penitus exſiccarentur, ut deinceps noſtrum opus atque uirtus appareret: utrum nos an uos aquas cœlitus miſſas, quas uos potatis, præbemus? Nobis quidem eas falſas dimittere poſſibile eſſet. Gratias igitur noſtræ maieſtati quare non ſoluitis? Quis ueſtri lignum ignis materiam fecit? Nos quidem hoc ad commodum memoriamq́ꝫ bonorum fecimus. Tu Deum iugiter nominibus ſuis ſacris inuoca. Per locum occaſus ſtellarum, quod magnum ſcientibus eſt ſacramentum, hic Alchoran optimus à rege mundi compoſitus eſt atque poſitus, in loco tantum à mundis atque bonis tangibili. Cur igitur illius uerbo contradicitis? Hora quidem à uobis expectata, quaſi animæ ſuis faucibus inhærebunt. Quibus nos ſingulis, licet neſciant, propriores aſſiſtimus. Quilibet anteriorum & appropinquatorum, quietem & odorem optimum, atque paradiſum perpetuam manſionem habebit. Super quemlibet quoq́ꝫ dextræ partis ſalus Dei deſcendet. Reſidui uero, uidelicet contradicentes & erronei, ueraciter ardebunt igne grauiſſimo permanſuri. Hæc quidem de ſæculo futura uera ſunt: unde tu Deum immenſum inuoca ſuppliciter, & adora.

Pincernæ cœleſtes.

Sermo cœlitum.

Damnandi ad ſiniſtram.

Deus hortum uoluptatis cõdidit. Gen. 2.

Per occaſum iurat, Alcorã à Deo compoſitum.

AZOARA LXVII.

Omnia Dei potentiam ſentiunt, & eum uenerantur.

IN n. & c. Vniuerſa cœlorũ & terrę Deũ incõpræhenſibilẽ & ſapientẽ totius mũdi regẽ, uitæ mortisq́ꝫ datorẽ, & oĩpotentẽ, primũ & poſtremũ, oĩm occultorum & apparentiũ, ſimul & omnium cognitorẽ inuocãt, & adorant. Quippe cœlos & terram ſex diebus ille creauit, deinde thronum aſcendit.

Ipſe uobiſcum ubique actus ueſtros ſingulos annotans, & uniuerſis imperans, quid terram intret uel exeat, quidque cœlos ſcandat, deſcendatúe, ſicut & omnium cordium ſecreta, cum ad ipſum omnia mandata redeant, dinoſcit. In ipſum itaque credite, ſuóque nuncio, & de bonis uobis commiſſis expendite. Omnis enim credens & benefaciens, mercedem maximam conſequetur. Cur itaque non expenditis? Cur Deo ſuoq; nuncio uos ad Dei cultum inuocanti, non creditis? Si fidem quidem habetis, & creditis, iam à uobis fœdus ſumpſi. Deus enim facturus uobis miſericordiam & ueniam, prophetæ ſuo miſit præcepta ſplendida: quibus uos è tenebris ad lucem educat. ¶ Quare bona ueſtra non diſtribuitis in Dei nomine, cœlorum mundiq; totius hæredis? Qui pecunias ſuas in litibus agendis ante terrarum atque prædarum captionem conſumpſerunt, expendentibus poſtea non æquantur. Maiores enim meriti ſunt. Deus tamen omnium ueſtrorum actuum cognitor, omnibus benefacientibus in ſui nomine, beneficium ſuum multiplicando reddet, die qua cuncti credentes tam uiri quàm mulieres lucem ſuam anterius & dextrorſum adſpicient, optimum nuncium mercedis maximæ percipient, uidelicet quod paradiſum aquis amœnam poſſidebunt. Qui cunctis incredulis precantibus illos, ut ſibi quid de luce ſua ſumere liceat, reſpondebunt: Redite, & uobis lucem lucremini. Turrim igitur inter eos cum patente porta fabricabunt. Erit autem intra portam, omnis quies atque gaudium: Vltrà uero, dolor omnis atque miſeria. Incredulis autem quærentibus, Nónne uobiſcum manſimus? credentes reſpondebunt, Ita. Sed quoniam incredulitatem ante terminum diuinitus nominatum linquere noluiſtis, hodie nec à uobis, nec ab aliquibus malis redemptio ſumetur: Sed diuinum odium uobis omnibus incumbet. Vident enim nunc increduli, credentes cordibus deuotis & humilibus, Deum inuocare, ueritatiq; poſitæ conſentire: remanent tamen quales ipſi quibus antea librum dedimus. Sed licet terminus longus poſitus ſit, ſintq; corda ſua multum obdurata, & eorum pluríma pars incredula, ſciant tamen Deum terram mortuam uiuificaturum. Si ſenſum quidem haberetis, uobis optimè res explanaſſemus. Omnes credentes Dei præceptis, ſuoq; prophetæ, eorumq; teſtes & confirmatores, ueniam & lucem mercedemq; multiplicatam à Deo ſortientur. Increduli uero uobis contradicentes, igni deputantur. Scitote uitam huius mundi nil eſſe niſi ludum & ludicrum, ornatumq; uanum, & opprobrium atq; contemptum. Quæ cuncta, ſicut & multæ pecuniæ, nec non prolis appetitus ſunt, ſicut imber incredulis placidus, oriri faciens rem inutilem, citoq; marceſcentem. In alio quidem ſæculo malum perpetuum ſequitur. Cum igitur huius mundi pecunia tota nihil ſit, Deiq; dilectio conſtans & uera, ad Dei pietatem atq; miſericordiam, paradiſumq; promerendam: cuius ad opus timentium Deum atq; prophetam fabricatæ capacitas eſt, quanta cœlorum & terræ, quam Deus largifluus pro uelle ſuo ſuis tribuit, ueſtrum iter dirigite. ¶ Nullum animabus ueſtris nocumentum in terra perpetrabitis, niſi quod ante ueſtri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nec amiſſio rerum facta uobis dolorem inferat, nec euentus futurus gaudium præbeat. Deus neminem fraudulentum, uel oſtentatorem, aut auarum diligit, Cui, cum ſit abundantiſſimus, nullius ab illo diſceſſus moleſtiam infert. Nos quidem per noſtros nuncios cum

Deus ubiq; hominibus præſens.

Eleemoſynæ.

Fabuloſa quædam turris in paradiſo.

Vita præſens fabula eſt.

Rerum euanidarum parabola.

Pietatis & beneficētiæ præcipuum ſtudiū ſit.

Fatum quo aguntur homines.

Peccata Deū alienant.

Eſaiæ 59.

Iuſtitia commutatiua.

cum rebus manifeſtis miſſos, librum atq; libram, ut gens iuſtum operetur, poſuimus: qui ferrum fortiſſimum, & humanis commodis ſumme neceſſarium tribuimus. Deus quidem omnipotens atq; ſapiens, omnium cognitor, ſuum prophetam iudicabit. Noë iam & Abraham nuncios miſimus, & eiſdem filios prophetas dedimus, per quos librum miſimus. Eorum tamen quidam boni, plures autem fuerunt increduli. Poſt illos rurſus alijs nuncijs miſſis, tandem Chriſto Mariæ filio miſſo, cuius ſequaces ipſi penitus obedientes, corda conſtantia, & humilia, atq; fidelia geſſerunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud, niſi ut per ipſum Dei dilectionem atq; gratiam aſſequerentur. Sed non ut dignum erat, obſeruauerunt. Sed licet plures eorum ſint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Viri boni, credendo prophetæ, Deum timete, ueſtra beneficia multiplicando, reditum uiæq; rectæ lucem & ueniam daturum: Quoniam ipſe pius eſt, ueniæq; dator. Sciant autem homines libri, ſe minime potentes ſuper Dei diuitias exiſtere. Ipſe namq; cum in ſua manu ſint omnia, cui uult, illas tribuit.

Per Noë & Abraham liber miſſus. Chriſto Euangelium datum à Deo, ut credentes illi gratiam cõſequãtur. Hoc tenete Machumetici, & concedetis ad eccleſiam Seruatoris.

Homines libri, id eſt, qui Alcoran habent.

AZOARA LXVIII.

Dubitantes de præmio ſibi obuenturo à Deo, grauiß peccant.

IN n. &c̄. Sermonem coram te conquerentis de marito ſuo, & de Deo uiſore cunctorum & auditore, tuumq; Deus audiens, inquit: Suæ coniuges minimè ſunt ſuæ matres. Solæ namq; parturientes eos: unde uerbum maritus illius horridum & mendax protulit. Deus autē pius eſt, ueniæq; dator. Omnis quidem huiuſmodi uerbum proferens, uel aliquem redimat, uel captiuum ſuum liberum faciat, antequam tangat eā. Sic enim præcipit Deus, omnes noſtros actus dinoſcens. ¶ Impotens autem huius rei, duos integre continueq; menſes ante concubitum eius ieiunet. Vel huius item impotens rei, quadraginta pauperes paſcat. Hos quidem fines Deus ſtatuit, ut in ſe, ſuoq; prophetæ credentes agnoſcat: Quorum omnis neglector & incredulus, graue malū patietur. Omnes quidem Deo ſuoq; prophetæ repugnantes, Deus ipſe, ſicut & anteceſſores ſuos, deſtruet. Cuius uirtutibus iā manifeſte poſitis omnis contradicens, malum & dedecus die publicæ reſurrectionis, qua Deus omnium ſuorum factorum dinumerator, quorum obliti ſunt illi, uelut teſtis euidenter pandet, quippe omnium cœleſtium & terreſtrium cognitor, ſortientur. Nuſquam eſt triū conuentus, quin ipſe quartus adſit: Nunquam quinq;, quin ipſe ſextus: Tandem omnibus, ſiue pluribus, ſeu paucioribus, ille ſemper præſens adeſt. Vnde ipſe cunctorum cognitor, cunctis omnes ſuos actus die futura reuelabit. Nónne uident illos, quibus ſuper pręcepta noſtra conuentum interdiximus, à nobis prohibita perpetrare, uerbumq; peccati proferre, prophetæq; nullatenus credere? Vnde uenientes ad ipſum dicunt: Deum illa præcepta nequaquam miſiſſe, arbitrantes Deum nequaquam uindictam ſumpturum de dictis ſuis, quæ ſibi damnationis uiæq; malæ cauſa ſunt. Vos uero uiri boni, nolite loquendo malum ſeu culpam incurrere, nec prophetę contradicere, ſed Deum, ad quē fiet ueſter reditus, timendo, uerbum iuſtum & honeſtum proferte. Illorum autem diabolorum omne uerbum ad id nititur, ut dedecus atq; malum bonis inferatur hominibus: Quod illis eſt impoſſibile, niſi Deo uolente, cui ſe cuncti boni cõmendant. ¶ Vos uiri boni, locū poſtulātibus præbete. Deus enim uobis locum tribuet. Quærentes ſublimationem à uobis, locū excelſum accipiant. Sic enim Deus omnes ueſtros actus agnoſcens, ueſtri bonis

Peccatorum redēptio per opera bona.

Prophetis & Deo repugnātes omnes puniuntur.

Dei præſentiam inter homines notat, ut Chriſtus ſuam, ſi duo uel tres. &c. Matth. 18.

Diabolus præcipue bonis nocere cupit: nihil tamen poteſt efficere, quàm quod Deus permittit.

atq; ſublimibus gradum ſublimem permittet. Cum prophetam conueneritis, beneficia perpetranda promittite. Quæ ſi minime facere poteritis, Deus pius ueniam dabit. An de beneficijs præcedentibus moleſtamini? Si beneficijs poſſibilibus ueniam nequaquam adſequi poteritis, oratores & decimatores eſtote, ſequendo Deum omnium operum cognitorem atq; prophetam. Nonne uident Deum illis iratum eſſe, qui ſe cunctis hominibus commendando, ſcienterq; mendacium proferendo, nec uobis nec illis conſentiunt? Qui licet ob ſui ſaluationem iura iuranda faciant, à Dei uia diſgrediuntur. Vnde malum & dedecus ſuſcepturi ſunt, ignemq; perpetuum paſſuri, neq; ſua pecunia, neq; prole, nec etiam ipſo Deo ſubueniente. A Deo quidem ſuſcitati, ſicut nunc uobis iura iuranda facient, extimaturi hoc illis prodeſſe: Sed minime. Mendaces enim comparebunt. Ipſiq; ſocij dæmonis, qui præſidens illis eos obliuiſci Deum fecerat, perdentur. Praue loquentes, atq; reſiſtentes Deo, ſuoq; prophetæ, quos ſcriptum diuinum ſemper ſuperaturos aſſerit, cum Deus ſit omnipotens, uelut omnium miſerrimi pedibus ſubſternentur & conculcabuntur. ¶ Nemo quidem credens in Deum, dieiq; futuræ, reperiri poteſt, qui Deo ſuiſq; prophetis reſiſtentes, licet parentes ſeu fratres filijue ſeu familiares ſint, diligat. Talibus enim Deus ipſe ſuffragans, eorum cordibus fidem atq; conſtantiam inſcripſit, daturus illis ueniam placidam, & paradiſum, manſionem perpetuam. Illi ſunt namq; gens Dei, ſemper antecedens.

AZOARA LXIX.

IN n. &c. Vniuerſa cœlorum & terræ Deum adorant, incompræhenſibilem & ſapientē, qui die iudicij incredulos hominum libri, è domibus ſuis contra ſuam opinionem eduxit. Extimabant etenim ſe protegendos à Deo, per caſtra ſua munitiſſima. Deus autem improuiſus aduenit, qui tantum eorum cordibus pauorem intulit, quod domus ſuas bonis hominibus deſerebant. Hoc itaq; uidentes, memores eſtote. Illi uero hoc à Deo dedecus atq; malum, niſi propter fugam illis perſcriptā acciperent, ſæculoq; futuro perpetuum ignem, quoniam ſuum prophetam impugnabant. Quaſcunq; ſuas arbores ſecueritis, uel ſuis radicibus firmiter inhærere permiſeritis, diuino mandato perficitur, ut ſic incredulis dedecus & damnum inferatur. Deus quidem ſuper quos uult, ſuum prophetam exaltans, cum ille ſit omnipotēs, illi partem prædæ ueſtræ de beſtijs & exuuijs ſtatuit, præcepitq; quod opes uillarum Dei ſint atq; prophetæ, & propinquorum atq; orphanorū, & pauperum ac peregrinantiū. Quicquid igitur propheta uobis iniūxerit, facite: ab illo prohibita dimittite, timēdo Deum, in fine grauem. Pauperes in Dei nomine peregrinātes, & è domibus ſuis atq; pecunijs exeūtes, ac Deo ſuoq; prophetæ ſubuenientes, ueraces exiſtunt. Quorum primi credentes, diligētes ad ſe uenientes alios ſibi præferunt, bonaq; ſua diuinitus ſibi commiſſa cæteris tribuendo ſibi ſubtrahunt, licet eos fames atq; neceſſitas premant. Horum autem ſucceſſores Deum taliter exorant: O Deus, nobis noſtriſq; prædeceſſoribus bonis ueniā tribue, omnē maliciā contra bonos homines à cordibus noſtris remoue: quoniam tu es optimus largitor ueniæ. ¶ Nonne uides, qualiter mali ſuos ſocios librorum incredulos alloquuntur? dicentes: Nemini ſuper uos fidem adhibebimns, quin uobiſcum eiectis à domibus ueſtris exeamus, & de ueſtris expugnatoribus uindictam accipiamus. Deo uerò teſte mentiuntur. Quia ſi fuerint eiecti, minime cū illis exibunt;

Beneficentia.
Orationes.
Decimæ.
Iuſiurandum uiolantes luēt pœnam infernalem.
Deus fidem cordibus ſaluandorum inſcribit.
Populus Dei.
Victoriæ cuiuſdam meminit.
Opes ciuitatum Dei ſunt, & prophetæ, &c.

nec illos unquam uindicabunt. Licet enim nonnunquam uindicare parauerint, ante uictoriam adeptam fugam properabunt. Vos enim nunquam aggredi uel expugnare præſument, niſi ex caſtellis munitis, uel poſt muros. Illis tamen ineſt ſua ſemotim uerbotenus audacia, dicẽtibus ſe ſimul omnes uniparti fauere, cum eorum uelut inſciorum corda penitus diſgregata ſint. Vnde graue malum ſubibunt, uelut & ſui iam prædeceſſores ob ſuam incredulitatem. Velut diabolus, qui cuidam homini Deo diſplicita facere perſuaſit, & eum poſtea liquit, dicens, Se Deum mundi timere: unde merces uirtusq; contigit ſecundum commune meritum talium, ignis perpetuus. Viri boni, timete Deum, & uideat omnis, quid propter craſtinum diem permittit. Nullatenus obliuiſcamini Deum, omnes actus ueſtros dinoſcentem. Ipſe namq; tunc uere damnandos uos traderet obliuioni. Homines qui dem igni deputati, minime coæquantur hominibus paradiſi. Illi namq; his meliores exiſtunt. Si ſuper montem quemlibet hũc Alchoran poneremus, pro diuino timore funditus diſſolueretur. Hunc ſermonem proferimus, ut ſic homines memores efficiantur. ¶ Ille uerus Deus eſt, præter quem non eſt Deus alius, æque res occultas ut manifeſtas agnoſcens, pius, * condonator, rex, iudex benedictus atque ſaluator, omnipotens, altiſſimus, maximus participibus illi mendaciter adſcriptis carens, omnium creator, res faciens, & corpora formans. Cuius nomina formoſiſſima ſunt, cui cuncta cœlorum & terræ ſubijciuntur, cum ille ſit ſapiens & incompræhenſibilis.

Alcorani uis, quæ montes lique faciat. Arrogat autem ſuis nugis, quæ de potentia diuini uerbi uerißime dicuntur, quod ſit malleus contũdẽs petras, & ignis. Ierem 23. &c.

**Dei nomina*

AZOARA LXX.

IN n. &c. Meos & ueſtros inimicos, ô uiri boni, uobis nullatenus amicos faciatis, ut ueſtra ſic ſecreta dinoſcant, cum ueſtræ legi uerac iſſime reſiſtant, & prophetam eijcere quærant. Si firmiter autem in Deum credentes, & in ipſius nomine pugnatores atq; prædatores conſtantes fueritis, ne dicatis ſecreto, uos amicos eorum exiſtere. Omnis enim hoc faciens, longe deuiat, Deusq; dinoſcit, quid clàm, quidúe palàm agitis. Si uobis item illi domi nati fuerint, uobis hoſtes exiſtent, uobis cum amaritudine manus atq; linguas illaturi, cum eorum uelle ſit, uos incredulos permanere. Die quidem futura nemini proderit ſua gens ſeu proles, cum Deus omnium actuum cognitor, lites omnes dirimet, cuiq; ſuum daturus præmium. Suntq; uobis bonum exemplum Abraham atq; ſui, qui ſe ſuarum gentium aliud quàm Deum adorantium ſocietatem linquere uelut abhorrentes, ſuumq; cultum negligentes, uſquequo ad Deum ſolum conuerterentur, affirmabant. Abraham autem ſuo patri pollicitus eſt, quod pro ipſo à Deo ueniam precando peteret, confeſſus ſe nec ſibi nec illi condonare poſſe. Cuius talis erat oratio: O Deus, nos ad te conuertimur, tuæq; tutelæ ſummittimur, ad te redituri: tuq; cor noſtrum maleuolum & infeſtum nullatenus effice, ſed ueniam tribue. Quoniam tu es pijſſimus, & incompræhenſibilis, ac ſapiens. Iſtos itaq; bonos uobis exemplo poſitos, in Deum dieiq; futuræ credentes, ſequamini. Omnis autem ad hoc ſe diuertens, Deum glorioſum negligentem inueniet. Vos fortaſſis hoſteſq; ueſtros Deus ipſe potens, & pius, atq; condonator, amoris uinculo coniunget: qui minime prohibet, quin honorem atque iuſtitiam eis impendatis, qui nec uos expugnauerint, nec proſcripſerint. Deus enim recte facientes diligit, & uobis iniungit, ut non participemini aliquibus in negotijs. * Cum expugnantibus uero pro lege ueſtra, & domos ueſtras uobis auferentibus, nec eos ullatenus diligatis. Sin autem, malis

Non recipiendi alieni à doctrina Machumetica, ne arcana ſectæ cognoſcant.

Abraham exẽplum eſt, ne quis falſos deos etiam à populo ſuo cultos ueneretur.

** Hoſtes non diligendi. Refert illud ex lege: diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum, quod Matth. 5. Chriſtus interpretatur.*

malis aſſociemini. O uiri boni, mulieres bonas ad uos fide ſumpta uenientes optime probate, easq́ fidei firmæ repertas, ad incredulos minime uertatis, ſed illis ſuos ſumptus peractos perſoluatis. Illorum enim coniunctio non eſt licita. Eas quidem deinde ducere cum danda dederitis, nec incredulorum mores executi fueritis, minime dubitetis, Deo ſapiente atq́ diſcreto illud inter uos iudicante. ¶ Maritis quoq́ cunctarum mulierum, ad illos incredulos fugientium, ſui ſumptus reddantur. Deum timete, in illum credentes. Cum mulieres credentes tibi uenerint ô propheta, fideq́ firmauerint, ſe nec Deo participem poſituras, nec furtum, ſeu fornicationem, uel filicidium, uel ab aliquo tuo præcepto digreſſum perpetraturas, & à mendacijs ſe diſceſſuras, tu quoq́ fide firma Deum pium ueniæq́ datorem pro illis exorabis. Viri boni, nec credatis, nec ueſtra committatis negotia genti diuinam iram promeritæ, quæ iam à die futura deſperat, ſicut increduli ab hominibus commiſſis foueis.

Mulieres ex aliena religione aduenientes probandæ, et ſi faueant incredulis, non retinendæ.

Quæ abeſſe debeant à fidelium mulieribus.

AZOARA LXXI.

Promiſſa præſtanda.

IN n. &c. Cum omnia cœlorum atq́ terræ Deum incompræhenſibilem atq́ ſapientem adorent, uos homines credentes & boni, cur pollicendo quod non agitis, Deum offenditis? Ipſe quidem diligit pro ſui nomine pugnantes, aciebus bene diſpoſitis, more firmiter ædificij ſtructi præeuntes. Cum poſt Moyſen quærentem ſuam gentem, cur prauis operibus inſiſteret, poſt ipſum nuncium illi miſſum illa Dei uias deſcrebat, Deus à ſuis cordibus bonum dimouit, cum ille malos illos abhorreat, & in uiam rectam nunquam dirigat. Chriſtum item Mariæ filium dicentem: O filij Iſraël, ego uobis à Deo miſſus nuncius, quod de teſtamento meis ineſt manibus, affirmo, uobisq́ nuncium affero, de nuncio poſt me uenturo, cui nomen Machumetus, magum eſſe illi mendaciter aſſerebant. Quis autem peior eſt imponente mendacium Deo, uocanti cunctos ad legem rectam, illosq́ malos abhorrenti? Illis quidem ore ſuo Dei uerba delere nitentibus, Deus ſua, licet illos pigeat, præcepta complebit, qui nuncium ſuum cum lege bona, uiaq́ recta, ut ſuper omnem legem præemineat, licet inde dolentibus qui Deo participes ponunt, miſit. O uiri boni, mercaturam uos à maximo malo defenſuram patefaciam, uidelicet in Deum atque prophetæ credite, & præ datum ac expugnatum in Dei nomine cum ueſtris animabus atque pecunijs tendite. Hoc enim, ſi ſapitis, eſt uobis optimum, cum Deus ob hoc ueſtra peccata dimittet, & in paradiſo habitationes amœnas, domosq́ perpulchras uobis tribuet. Dabit item & aliud à uobis maxime dilectum, uidelicet uindictam, & terrarum leuem & facilem acquiſitionem, bonisq́ magni gaudij nuncium. † Omnes boni Deo ſeruiant, ut Chriſtus Ieſus Mariæ filius perſuaſit, interrogans uiros albis indutos ueſtibus: Quis mihi ſubueniet, ex parte Dei me ſequendo? Reſponderunt illi, Nos. Quidam autem filiorum Iſraël crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, præferendo, longe ſuper illos extulimus.

Rectè prælîantes Deus amat.

Chriſtus prædixit Machumetē uenturū. In genere ſanè dixit, uēturos multos pſeudoprophetas, à quibus ſit cauendū Dei cōſiliū ut lex Machumetis omnib. legibus præemineat. Id euenisse iā prob dolor cernimus, ut maxima pars orbis eā ſequatur. Chriſtus autē prædixit: Quum ueniet filius hominis, nū reperturus eſt fidem? &c.

† Chriſtū hortantem homines, ut Deo ſeruiāt, ſecuti ſunt albis ueſtibus induti, ex Apocalyp.

AZOARA LXXII.

IN n. &c. Cœleſtia cuncta, atque terreſtria, inuocant Deum regem benedictum, incompræhenſibilem & ſapientem, * qui ſcribendi legendiq́ ſimul inſcijs nuncium ex ſemetipſis excitauit, qui eis prius erroneis uiam rectam, & librum ac diſcretionem, diuinaq́ præcepta patefaciens, benedicet illos, & alios etiam deinceps ad eandem legem alliciet. Per Deum

** Machumet ex ignaris literarum excitatus.*

 ſapientem

ſapientem & incompræhenſibilem, qui cum ſit ditiſſimus, hanc ſuam abundantiam atq; diuitias cuilibet pro uelle ſuo committit. Illi quidem, quibus teſtamentum portatum miſimus, ipſiq; minime tulerunt, aſſimilantur aſino librorum latori. Eorum enim incredulorum, diuiniſq; præceptis contradicentium, exemplum peſſimum habetur coram Deo, illos nunquam in uiam rectam directuro. O Iudæi, ſi uerum ſit quod dicitis, uos ſcilicet penitus Deo deuotos & adhærentes eſſe, nil tractantes de hominibus, cur mortem ſummopere non optatis? Illi uero maximè propter prauos actus ſuos præmiſſos eam reſpuunt. Deus tamen huiuſmodi malos agnoſcit. Illa mors, quã fugitis, uos aſſequetur, & ad cognitorem ſecretorum & apparentium omnium, dicturum uobis omnes actus ueſtros, ibitis. Quando die ueneris oratum uocatur, omnis bonus forum atque negotium dimittat, & Deum inuocatum eat. Hoc enim eſt optimum, ſi ſapitis. Oratione quidem terminata, diſgregemini, ueſtra captatum commoda, Deumq; in ſingulis rebus inuocatum atque precatum, ut ſic ueſtra negotia procedant. ¶ Dimittentibus autem horam illam, ob mercaturæ ſeu ioculationis aſpectum, dic melius atque iocundius illis mercaturis & ioculationibus apud Deum eſſe, qui uictum optimum gaudiumq; plenum præſtat.

Iudæi conferũtur aſino geſtanti libros.

Mors bonis optanda.

Ferijs quid agere fas ſit.

AZOARA LXXIII.

IN n. &c. Ad te uenientes increduli dicent, ſe teſtimonium perhibere, quoniam tu es Dei nuncius. Deus autem agnoſcens quis ſit ſuus nuncius, illos eſſe mendaces perhibet: qui ſacramento facto propter ſui ſaluationem, uiam Dei derelinquunt male gerendo, cum ex credentibus fiant increduli. Nos autem eorum corda, licet ipſi neſciant, ſigillauimus. Eorum tamen corpora uiſa, quaſi ſtipites perpulchri parietibus infixi, ſuiq; ſermones auditi ſumme placent tibi. Ab illis tamen, uelut ab hoſtibus atq; mendacibus, quos & ipſe Deus deſtruet, tibi cauendum eſt. Ad prophetã enim aduocati, ut ex Dei parte ueniam conſequantur, inuoluendo ſua capita diuertunt, & inſurgunt. Vnum igitur & idem prouenit, ſiue condones ſiue non. Deus enim nunquam illis ueniam faciet. Perſuadentes ne prophetæ fautoribus ſumptus indulgeantur, ut ſic ſuis ſumptis penitus ſint inopes atq; mendici, à ſublimibus atq; diuitibus preſſi diruantur & eijciantur. Dei autem, omnes cœlorum atq; terræ diuitias poſſidentis, nec non & prophetæ atq; bonorum, eſt omnis ſublimitas atq; uictoria, licet hoc ignorent increduli. Viri boni, non uos detineat quippiam ueſtrum negotium in pecunijs ſeu filijs, ab inuocatione diuina. Hæc enim agens perdetur. Ante mortis aduentum de bonis datis uobis, benefacite, ne tunc neceſſitate cogente dicatis: O Deus, uitam meam ad terminum propinquum protrahe. ¶ Eleemoſynas enim faciam, & bonus efficiar. Deus autem omnium actus dinoſcens, neminem ultra terminum ſuum aduenientem protrahit.

Opprimendi ſunt, qui negant opibus iuuandos ſectatores Machumetis.

Ante mortem facultates diſpenſandæ.

Fatum.

AZOARA LXXIIII.

IN n. &c. Deum omnium iudicẽ, & omnipotentẽ, ac glorificandũ, omnia cœlorũ atq; terræ uelut ſuũ dominũ adorãt. Ille ueſtri cõditor, & omniũ ueſtrorũ operũ atq; ſecretorũ uniuerſalis cognitor, quippe nulla latent eũ, uos pulchris formis cõdecorauit, & cœlos ac terrã ueraci, ac uniuerſa ſimilit, (q̃d quidẽ & ueſtri perhibẽt,) creauit. Nõne percepiſtis ueſtros anteceſſores incredulos, ob ſuorũ operum prauitatẽ graue malũ eſſe paſſos, grauiſſimũq; paſſuros? Noſtros eñ nuncios cũ diuinis præceptis miſſos, increpãdo

do dicebant: Vos homines tantum, ſicut & nos, uias Dei rectas docere præſumitis. Illos autem ſic incredulos manendo, Deus minimè curabat. Dicentibus quidem incredulis, ſe nunquam reſuſcitandos, reſpondeas: Imò per Deum, imò Deus eos ſuſcitabit, omnes ſuos actus, quod ſibi leuiſſimū eſt, patefacturus. In Deum itaq; ueſtrorum operum cognitorem, atq; prophetam, & hunc Alkoran uobis diuinitus miſſum credite. ¶ Dies ueſtræ congregationis coram Deo cunctorum reſuſcitatore, uobis fiet amariſſima. Credentes autem & benefacientes tunc ueniam adepti, paradiſum perenniter inhabitandam, quod eſt maximum, poſſidebunt. ¶ Increduli uero, ueſtriſq; præceptis contradicentes, igni manſioniq; prauæ perpetuo tradentur. Omnis mali lucrator ſecundum mandatum Dei ſolum proficiſcitur, nuſquam excedens: Sicut & ipſe Deus omnia dinoſcens, in credentium animum ſectam uiamq; ueracem immittit. Deum atq; prophetam imitari ſtudete. Quod licet recuſetis, prophetæ non attinet, niſi tantum mandata nunciare, & euidenter explanare. Deus quidem unus eſt, pręter quem non eſt Deus alius. Cuius tutelæ ſinguli boni ſe commendant. Vos uiri boni, cum quædam ueſtrarum mulierum infantiumq; uobis inimicentur, cauete uos ab illis: Pro quibus licet precati fueritis, ueniamq; feceritis, Deus ſolus ueniæ largitor exiſtit. Veſtra quidem proles atque pecunia, malorum nonnunquam eſt occaſio. Apud Deum eſt autem omne commodum, omniſq; diuitiarum copia. Illum itaq; pro poſſe ueſtro timentes exaudite, & ſequentes benefacite: Quod ueſtris utilimum eſt animabus. Ab auaricia namq; liberi, ſemper antecedunt. ¶ Omne ueſtrum in Dei nomine beneficium ipſe multiplicabit, peccataq; dimittet, glorificandus & ſapiens, æque noſcens occultum & apparens, incompræhenſibilis & immenſus.

Reſurrectio.

Legati munus tantum docere.

Cauendum ab inſidijs uxorū & liberorū.

Opes & liberi aliquando malorum occaſio.

AZOARA LXXV.

IN n.&c̄. Cum tu Propheta mulieribus repudium feceris, ante terminū completum & ſcitum Deum timens, nec à domibus ſuis illas eijcias, nec ipſæ niſi propter res manifeſte malas exeāt. Terminó quidem accedente, teſtibus bonis atq; fidelibus adhibitis, nullatenus coram Deo cuncta uidente mentiri uolentibus, uel eas cum re determinata retine, uel dimitte. Huius enim termini à Deo ſtatuti omnis neglector, ſuæ nocebit animæ. Forſis tamen aliud mandatum deinceps faciet Deus, qui nos tunc caſtigans atque perſuadens in ipſum credere, dieiq; futuræ fidem adhibere, omnes ſe timentes ab inuolucris & impedimentis expediet, uictumq; tribuet ex parte non cogitata, ſibiq; commendatis ſemper proficiens, omneq; ſuum mandatum compleri faciens, omnibus rebus modum atq; menſuram ingerit. Menſtrua propter ætatem deſperantes trium menſium metam, & prægnantes terminum partes expectent. Timentibus quidem Deum, eius mandatum expeditum eſt & facile, qui tribuens hoc peccata dimittet, mercedemq; maximam tribuet. Dimittendas itaque, uobiſcum habitare abſque malorum & anxietatum illatione facite, & prægnantis uſque partus horam ſumptus indulgete, deincepsq; ſi prolem aluerint, pactum determinatum & cognitum firmate. Ipſis autem nutrire nolentibus, alia nutrix adhibeatur, & his uel illis pro menſura ueſtra poſſeq; benefacite. Deus enim omnem difficultatem in facultatem redigens, nemini præcepit expendere, niſi ſecundum modum ſui poſſe. ¶ Omnibus uillis Dei prophetæq; præceptis contradicentibus, graue malum intulimus, ſuumq; malum illas guſtare fecimus.

Quomodo Machumet poſſit diuortium facere. Verū ea præſcriptio generalis ſit.

Timentibus Deum lex eius facilis.

Machumeticæ doctrinæ contradicentes omnes graue ſupplicium luerunt.

Quorum finis interitus fuit atque perditio. Omnes itaq; ſapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus ſapientiam, ſuiq; notitiam. ¶ Mittit enim uobis nuncium docentem & explanantem diuina præcepta, ut credentes & benefacientes è tenebris ad lucem educat. Omnis credens & benefaciens, à Deo paradiſum aquis amœnam, perpetuam manſionem, gaudiumq; plenum accipiet. Iſte quidem ſeptenario cœlos terramq; numero diſpoſuit, quibus mandata ſunt interſita, ut ſic ipſe cunctipotens, omniaq; ſua ſapientia complectens, à cunctis eſſe perpendatur.

AZOARA LXXVI.

Fingit Deum permiſiſſe diſpenſationem in re uxoria. quam dicunt excogitatam, cum uxores duæ illum deprehendiſſent concubentem cum uxore lacobitici regis. Inferorum cuſtodes angeli.

IN n. &c. Cur tu propheta ſtatuis, illicitum à Deo poſitum, licitum ob tuarum mulierum amorem? Deus quidem pius ueniæq; largitor, omnium dominus ſapiens & incompræhenſibilis, tibi iuraiuranda delere præcepit. Prophetæ quandam ſuarum mulierum alloquenti, reuelando quoddam, illa reſpondit: Quis tibi uerbum illud aperuit? At ille, Deus omnium ſcientiſſimus, ad quem ſi conuerteris, omnibus malis cor tuum alienabit: Et ſi malis obſtinaciter inhæſeris, Deus dominus ueſter, & Gabriel, angeliq; cæteri, homineſq; boni teſtes aderunt. Aliquibus autem repudiatis forſan Deus meliores, firmæ fidei, iugiter orantes, & multum eleemoſynarias, tum coniugatas tum uirgines, earum loco reſtituet. Viri boni, uos ueſtramq; gentem à foco nil niſi ſulfur & homines comburente, cuius cuſtodes ſunt angeli feroces & immenſi, nunquam à Dei præceptis digredientes, ſummopere retrahite, uoſq; increduli, die iudicij nullam prætendatis excuſationem, cum Deus tantum uos ſecundum opera ueſtra iudicabit. Vos uero uiri peccata ueſtra derelinquendo, ad Deum corde puro conuertamini. Ille namq; forſan uobis peccata dimiſſurus, paradiſum aquis amœnam tribuet die, qua nec prophetæ nec ſibi credentibus dedecus inferetur, ſed lucem ante ſe ſuæ dextræ guſtabunt, ipſiq; iugiter una uoce dicent: Tu Deus, quoniam omnipotens es, noſtram lucem adaugendo nobis comple. Tu propheta incredulos expugnatum & prædatum proficiſcere, & ut te timeant, aggredere. Ipſi namq; gehennam, uiamq; malam ſemper inſequentur. ¶ Mulieribus incredulis exemplum ſint mulieres Noë atq; Loth, quibus nil profuit ſuorum maritorum bonitas, quin Deo præcipiente cum cæteris intrantibus focum æternum ingreſſæ ſunt. Credentes autem ſibi ſumant exemplum Pharaonis coniugem, & Mariam filiam Ioachim, quarum altera Deum iugiter precata eſt, ut ipſam à Pharaone, prauiſq; ſuis operibus, genteq; mala liberans, ſibi domum in paradiſo ſtrueret. Altera uero, Maria uidelicet, ſe dirigendo nil maliciæ ſeu prauitatis operata eſt. Vnde animam inſufflauimus illi, noſtra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perſeueranti.

Incole paradiſi orãt ſuam fœlicitatem augeri.

Incredulos armis ſubigendos dicit aperte, & prouerbium hic nullum dicit.

Exempla duo bonarum mulierum, totidemq; malarũ. Mariam laudibus uehit.

AZOARA LXXVII.

Opera domini perfectiſsima in cœlo & in terra.

IN n. &c. Deus rerum multiplicator & omnipotens, cuius manus continet omnia, mortem & uitam, ut quis apud eum melior efficeretur, intuitus, ipſeq; condonator & incompræhenſibilis VII. cœlos diſpoſuit. In cuius facturis nil ſuperfluum uel incompoſitum cuiuſquam oculus percipiet, licet bis uel ſæpius intuens. Ipſe cœlum ſidereis ornauit lucernis, quæ diabolos expellant, illis timorem inijciendo. Deum non ſequentes, gehennam & infortunium perpetuum patientur, in inferno pleno, & ob iram nimiam obſtrepente, audituri nimiam increpationem ab inferni iudicibus, quærentibus:

Siderum lucẽ diaboli refugiunt.

tibus: Nónne uobis nuncij miſſi fuerant? Reſpondebunt, Ita: Sed nos illis contradicendo, perhibuimus eos erroneos extitiſſe, nec Deum quicquam per illos mandaſſe. Nunc etiam ignis minime nos læderet, ſi præceptis auditis fidem uelut ſapiẽtes adhibuiſſemus. En qualiter culpas ſuas, malumq́ patefaciendo proferent. Timentes Deum, æque ſecreta cordium & indicia uocum agnoſcentem, uenia mercedeq́ maxima donabuntur. Nonne ſciunt omnium conditorem omnia ſcire. Ille quidem terram humanis quæſtibus & itineribus applanauit, & ex illa fœtum humano uictui produxit, & ad ipſum omnium fiet reditus. Habetis'ne fiduciam de cœlorum conditore, quod uos ſimul cum terra minime peſſundet? Ipſa quidem uobiſcum ſummergenda confundetur. An tuti ſecuriq́ manetis, quod uobis uentos non immittet? Scietis autem poſtmodum, quod uobis caſtigauerim. Videte, quis fuit finis anteceſſorum noſtris contradicentium. Quare non perſpicitis aues, quas nil niſi Deus ſolus omnia uidens ſuſtinet? Quis in Dei loco uobis feret ſuffragium? Increduli uero nunquam errare deſiſtunt. Quis Deo prohibente, uictum atque diuitias uobis miniſtrabit? Reſiſtentes autem, & perfidi, ſuam cæcitatem nunquam derelinquent. Vtrum eſt melior, capite ſummiſſo facieq́ declinata pergens, an rectam uiam proficiſcens? Deus quidem nos in terra creans, ad quem ſinguli redibitis, uobis auditum, & uiſum, corq́ tribuit, licet ueſtri pauci ſibi grates referant. Quærentibus illius aduentum termini à te, ut te ueridicum probes reſponde: Nemini niſi ſoli Deo illum eſſe notum, teq́ nil niſi nuncium tantum & explanatorem exiſtere. Hominibus autem illum uiſuris terminum, facies nigreſcent, cum illis dicetur: Hic eſt ille dies, quem uobis ſemper prædicauimus. Siue Deum, me meoſq́ fautores confuſurum, ſiue uenia miſericordiáque donaturum uideritis, quis è graui uindicta Dei malos illos & incredulos eijciet? Nos quidem in illum Deum credimus, & eius nos tutelæ ſuppoſuimus. Finis autem omnium diſcernet, quis uiam erroris ſecutus fuerit. Si ueſtram aquam tellus funditus abſorbuerit, quis aquam dulcem atque bonam potum afferet?

Terra cum habitatoribus ſummergẽda.

Humilitas etiam geſtu corporis ſignificata.

Incertus aduentus domini ad iudicium.

AZOARA LXXVIII.

IN n. & c̃. Per calamum & lineas atq́ ſcriptum, tu non es niſi Dei nuncius habitus optimi, mercedem maximam inde ſumpturus, non magus, non dæmoniacus. Quod fiet euidens, quando Deus bonos malos'que diſcernens, quis rectam, quiſue prauam uiam ſecutus fuerit, explanabit. Contradicentes, qui te ſibi ſimilem eſſe deſiderant, nullatenus ſequaris, nec iterum crebrè iurantes, quoniam ipſi contemptibiles ſunt.

Iurat per calamum et ſcriptionẽ, ſe Dei nuncium, non magum.

¶ Idem quoque ſunt rerum uilificatores; & ſeditionum ſeminatores, detractores etiam, boniq́ diminutores, & culpabiles, ac increduli, prolis tamen atque pecuniæ diuites: qui noſtra præcepta audientes, illa priorum eſſe mendacia perhibent. Vnde nos ſibi ſuas facies denigraturi, malum ab illis ſæpius contradictum inferemus. Talium enim dormientium facies diuina uindicta ſuperueniens, quaſi noctem comburendo denigrauit. Qui mane niſi tales à cæteris rogati, ut ſicut prius, ſi poſſent, ſua negotia peragerent, tandem percipiendo ſe prauam & falſam uiam eſſe ſecutos aſſerebant. Eorum uero medij dixerunt: Nónne uobis diuinam inuocationem iniunximus? Illi uero ſe male feciſſe, Deum teſtem adhibuerunt.

Criminatur ſuæ doctrinæ cõtemptores.

¶ Sic his illi ſui cauſam erroris improperabant. Forſan tamen Deus

hoc malum in melius mutabit: Quoniam ad illum orandum plene conuertimur. Cumꝗ malum huius mundi magnum ſit, conſtat apud ſapientes, alius maximum eſſe. Timentibus enim, à Deo paradiſus tribuitur. Vos minime, malos bonis coæquare poteritis. Aut quid dicitis? An librum hoc affirmantem habetis? Quis eorum, dictum hoc aſſerit? Perſcrutetur. Vel ſi participes habent ad ſui dicti probationem, cum illis accedant. Die, qua uocabuntur Deum adoratum, hoc agere nequibunt: Quoniam hoc ſani uocati recuſabunt. Siue pauliſper dona illis ſpacium, qui quæſiti reatus emendationem ſeu beneficium, hoc impoſſibile ſibi dicunt eſſe. Ego enim ſapientiſſimus & prudentiſſimus, illos quò neſciunt, attraham. An ſunt ipſi ſecretorum ſcientes? Scribant igitur ipſa. ¶ Tu uero diuinum expecta iudicium, non imitans incluſum piſci, qui reus diuinitus aduocatus, niſi pietate diuina ſubueniente, ibi permaneret: per me tamen extractus, bonus effectus eſt. Increduli librum iſtum audientes, uiſum aduertere nequeunt, ſed nuncium dæmoniacum, cum non ſit niſi doctor gentium, appellant.

Exemplo Ionæ deterret ab incredulitate.

Machumet doctor gentium.

AZOARA LXXIX.

Hath & Themuth ueritati reſiſtentes perierunt.

IN n. &c. Verum quidem, uerumꝗ ueraciter eſt illud, cui Hat atque Themuth contradixerunt. Vnde gentem Themuth ob ſuam præſumptionem atque ſuperbiam confudimus, populum Hath uento grauiſſimo diſperſimus. ¶ Ventus enim illis ſeptem diebus & noctibus octo incumbens, prorſus ut palmas uacuas & fragiles poſtrauit eos. Quare ſi quiſquam ſuperſtes exiſtat, perpende. Pharaonem item, ſuosꝗ prædeceſſores ob errores ſuos Dei nuncio contradicentes, diuina uindicta grauiter percuſſit, diluuio quoꝗ ueniente, noſtros per arcam liberauimus. ¶ Hoc quidem gentibus commemorandum poſuimus, ut aure percipiant, cordeꝗ firme recondant. Primo buccinæ ſonitu tellus & montes proſternentur, & in puluerem redigentur, hora ueniente, cœlumꝗ findetur & debilitabitur, & angeli octo Dei thronum ſuſtentabunt. Illa die nullum cuiuſquam hominis factum celabitur. Omniſꝗ chartam ſuam dextra ſumpturus, inquiet: O mater, meam chartam legam, qui me uenturum ad hunc computum ſemper exiſtimaui. Vnde nunc uita dulci perenniꝗ perfruar. ¶ Hominibus huiuſmodi paradiſum ſublimem, ubi propinqua pomorum eſt copia, poſſidentibus dicetur: Pro uelle ueſtro, modoꝗ penitus propter actus ueſtros præcedentes, comedite ſimul atque bibite. Illi uero quorum ſiniſtris charta committetur, inquient: Vtinam huius chartæ dono computiꝗ noticia careremus, unaꝗ tantum uita fuiſſet, cum pecunia iam deleta nil nobis proficit. Faucibus enim atꝗ gutture ſumpti in ignem proijcientur. ¶ In cathenis quoꝗ LXX. cubitorum detenti firme uincientur: Quoniam nec in Deum crediderunt, nec pauperibus cibum præbuerunt. Hodie namꝗ nec amicum, nec uictum, niſi tantum peccatorum, uidelicet igneum, cruentum, atꝗ uenenoſum inuenient. Per res uiſibiles & inuiſibiles nunciꝗ uerbum bonum eſt à Deo mundi conditore compoſitum, non à mimo, uel incãtatore, uel mathematico. Si quicquam enim præter mandatum à me profertur, illi dextra ſumpta uenam cardiacam abſcinderem, nullo mihi prohibere potente. Hoc autem uerum, uerumꝗ ueraciter eſt, ueram ſectam timentibus patefaciens, incredulis maliciam adaugens, nec nobis eſt ignoratum, qui credunt illi, quiue contradicunt. Tu uero Deum cum ipſius immenſis nominibus deprecare, te ſuæ tutelæ commendans.

Pharao.

Noë tẽpora.

Iudicium Dei nouiſſimũ uerboſius deſcribitur.

Ecandis charta ſeu catalogus operum in dexteram tradetur, damnandis in ſiniſtram.

Cathenis ferreis uincientur damnãdi.

Pœna pſeudoprophetæ.

AZOARA LXXX.

IN n.&c. Licet homines de malo ſæpius quæſtionem facient, quod ineuitabiliter nemine prohibere potente, infert Deus incredulis: Illam diem cominus uidens, à cæteris à longe perſpectam, qua ad ipſum aſcendent angeli & homines, cuius tantum eſt ſpacium, quantum eſt L. milia annorum, tu patienter indura. Illa quidem die cœlum ut fumus euaneſcet, tellus ut lana carpetur, nec amicus amici recordabitur. ¶ Illa quidem die quilibet incredulus, pro ſe redimendo filios ſuos atq; mulieres, omnesq; ſuos, totamq; terræ ſubſtantiam tribueret. Tunc enim incredulos, quoniam Deum non adorabant, pecuniamq; multam coaceruando nil boni perpetrabant (quippe Deus hominem ſic compoſuit, ut malo uiſo paueſcat, bonum adeptum retineat) graue malum paſſuros, ignis comprimet: Orantibus iugiter exceptis, & dantibus rem ſcitam quærentibus, atq; pauperibus, dieiq; futuræ euentum ueraciter aſſerentibus, uindictamq; diuinam ineuitabilem timentibus, & caſtis in omnes, præter in mulieres proprias, ſuæq; manui ſubditas, unde nullus reatus ſequitur. A' prædictis alia petens, uelut malus damnandus eſt. Depoſiti cuſtos fidelis, teſtisq; conſtans, uir immutabilis, ac iugiter orans paradiſum, & honorem ſufficientem habebunt. Cum te dextrorſum & ſiniſtrorſum ambiant increduli, cur ſuum errorem non relinquent? Quomodo ſperant Deum daturum ſibi paradiſum? Per orientis & occidentis dominum, nos eorum loco meliores ponere poterimus. Ipſi uero in me nullam uindictam exercere poterunt. ¶ Illos nunc hoc, nunc illud dicere, & ludum atque deriſionem exercere permitte. Die namq;, qua ſæpius illis dicta reperient, per me ſuis è foueis confeſtim reſuſcitandi, uelut ad concilium proficiſcentes, uiſibus ſubiectis, minimeq; perſpicacibus dedecus fidei ſæpius illis prænunciatæ, malumq; patientur.

De iudicij die loquutur.

Si L. millibus annorum diē domini abeſſe dicit, ſibi contraria loquitur, ſæpius ſcribens fortaſſe breui uēturum. Si tot annorum iter: quomodo Machumet una nocte confecit bis? Ingenijs hominum eſſe inditum, ut malum aueſentur, bono gaudeant. Videtur libidini male tribuere aliquid. Sed in alijs locis requirit caſtitatem inter cōiuges de adulterio ſibi datum priuilegium fingit.

AZOARA LXXXI.

IN n.&c. Noë miſſus caſtigatum homines, ante mali grauis aduentum, inquit: O uiri, uobis doctor & caſtigator diuinitus miſſus ſum, ut exaudiendo me Deum timeatis. Sicque ueniam peccaminum aſſequemini, placitumq; dilatabitur. Dei tamen terminum nullatenus euitari ſapientes intelligunt. Sed licet noctu dieq; illos caſtigando doceret, nil hic niſi diffugium ſuum ab illo effecit. Quanto magis enim obnixe eos caſtigauerit, & à Deo ueniam illis quæſiuerit, nuncq; ſecrete, nunc publice, ut Deum ueniæ datorem obſecrarent, precatus fuerit, tanto magis inſurgendo ſuas aures digitis, oculosq; palmis ſuis atque ueſtibus cooperuerunt. ¶ Cœlum quidem uobis imbres ad augmentum prolis, atque pecuniæ, nec non hortorum & amnium donum & incrementum mittet, Deo iubente, qui uos multiformes effecit, & cœlos ordine ſepteno diſtinxit, lunamq; lucem, ſolemq; candelam conſtituit. Idemq; uos è terra plaſmans, uos ad ſe denuo ſuſcitando reuocabit, qui terram ueſtris itineribus planam effecit. Cur ipſum igitur corde puro moreq; bono non inuocatis? ¶ Adhuc item ſermonem ſuum proſequendo Noë dixit: O Deus, me nullatenus imitando, ſed dolos quàm plurimos perpetrando, id quod ſibi pecuniam atque prolem non niſi damno ſuo tribuit, ſecuti ſunt. Vnde illi perſuadentes, uiciſſim cæteris, ne ſuas deſererent imagines, quæ maxima multis erroris occaſio fuerunt, uidelicet † Huden,

Noe, & illius temporis exemplo hortatur ad credulitatem.

A cœlorum opificio argumētatur Noe.

† Deorum ſiue imaginum temporis Noënici nomina.

Schuan,

Dicit Noë precatũ, ut totũ genus mortaliũ aboleretur quod ſcriptura ſancta non habet.

Schuan, Iaguta, Iannea, Nacen, cũ propter caſtigamina plus aberrauerint, reiq́ꝫ multum extiterint, noſtra manu ſummerſi ſunt, deinceps in igne poſiti, omni tutore uindiceq́ꝫ carentes. Quod & Noë deuote precatus eſt, dicendo: Tu Deus, nullum eorũ peccatorũ ſuperſtitem eſſe patere: quoniã plures errare faciẽt, nullã niſi malã & incredulã prolẽ facturi. Mihi uero, meiſq́ꝫ parẽtibus atq́ꝫ credẽtib. ueniã largire, & incredulis nil niſi cõfuſionẽ immitte.

AZOARA LXXXII.

Etiam confitentes Alcoranum, & negãtes Dei filiũ, nefanda multa proferunt de Deo.

Machumet ſolitus eſt cœlũ aſcendere, diſcendi cauſa. Sed poſtea iter eſt præcluſum ne quis poſtularet, ut in oculis hominũ aſcenderet, ut Chriſtus fecit.

† Sophiſticum, neſcit homo an ſit in gratia Dei.

In tẽplis quæ Dei ſunt, non inuocãdi ſunt fictitij dei.

** Incertum, dies domini quantum abſit: niſi Machumeti, qui aliquoties dicit ſe ignorare.*

IN n. &c̃. Mihi diuinitus miſſum eſt, quod homines diabolici auſcultando dicebant: Nos Alchoran mirabilem auditu, uiam rectam edocentem credimus, nec alitem Deo ſublimi, nec filium nec mulierem habenti, participem ponimus, licet inſcientes & inertes multa de Deo nefanda proferant. Nos autem opinati ſumus, nec homines neque diabolos quippiam Deo falſum impoſituros. Quidam tamen exercitus dæmonum alijs tantum perſuadent, ut in Deum nullatenus dicendo credant: Nos prius aſſueti cœlos auſcultatum adſcendere, nunc ipſum plenum atque munitum cuſtodibus peruigilibus reperimus, & auſcultantem omnem ſtella lucidiſſima proſequar. Vnde ſcire nequimus, an terrenos odiat, diligatúe Deus. Cumq́ꝫ noſtri quidam boni, quidam in terra ſimus, uias uarias proficiſcimur. Nos autem opinati nihil Deum euadere, nec agere contrà poſſe, rectam uiam patefactam credimus. Omnis enim in Deum credens, omnium malorum & iniuriarum timore carebit. Quibuſdam itaque noſtris credentibus, quibuſdam minime, credentes recta uia gradiuntur: Increduli uero diſgredientes ab illa, in ignem feruentem & ſurſum erumpentem proijcientur. Aquas tamen bonas illis potum præberemus, ſi legem bonam ſpretis erroribus acciperent. Cum templa quidem Dei ſint, nullum in illis cum Deo participem inuocetis. ¶ Fere multitudo gentium undique concurrens, cui Dei uir prædicatum & inuocatum ſurrexit, ipſum conculcauit dicentem: Non inuenio quenquam quem adorem, niſi Deum ſolum, cuius mandata nuncio, nullum illi participem ſtatuens: de quo neminem protegere uindicareúe quæro, nec cuiquam bonum uel malum immitto. Omnis autem non credens in Deum, atq́ꝫ prophetæ, perpetuum ignem patietur, dieq́ꝫ manifeſtationis omnium Dei præceptorum, quis debilior minorisúe computi fuerit, planè percipietur. * Ego neſcio, an illum terminum Deus elongabit, an ſtatim inferet. Hoc enim ſecretum nemini niſi prophetæ prouelle ſuo, cuiquam patefacit, qui ſciens illis omnia nunciata, omnium ſuorum operum iudex & dinumerator exiſtit.

AZOARA LXXXIII.

Tempus orandi præfinitũ.

Iudiciũ Dei.

IN n. &c̃. Tu ô propheta nocte ſurgendo, eius medietatẽ parumúe minus plusúe prouelle tuo, uigilijs trahe, & Alchorã iugiter atq́ꝫ deuote lege. Hanc tibi grauitatẽ iniicio, quoniã cũ die cæteris intentus ſis negotijs, horę nocturnæ meliores ſunt atq́ꝫ leuiores. Deiq́ꝫ nomẽ inuocando, qui dominus eſt oriẽtis & occidẽtis, præter quẽ nõ eſt Deus, illi te penitus cõmenda, malorũq́ꝫ dicta patiendo, & te inde formoſe liberando, illos cũ mihi cõtradicãt, ſintq́ꝫ diuites, mihi dimitte. Decreto nãq́ꝫ ſpacio ſibi permiſſo ad nos uenient, ſuſcepturi dedecus & ignem, maloſq́ꝫ cibos die, qua terra cum montibus peſſundata, montes ut puluis uentis agitatus efficientur. Iã uobis nuncium ueſtri teſtem, ſicut prius Pharaoni à nobis, quoniã non credidit, ſtatim perdito, miſimus: quare nõ timetis? Nonne creditis diẽ, qua capita puerilia

caneſcent,cœlumq; † frandetur: Hoc quidem ueraciter eueniet. Vnde memor atq; ſciens effici poteſt,omnis ad Deum ire proponens. Quod tu nonnunquam ante duarum tertiarum, quãdoq; medietatis, nonnunquã unius tertiæ noctis tranſitum ſurgis,hominesq; tecum morantes ſimiliter, Deus omnes horas noctis atq; diei agnoſcens perſpicit: qui ueniã inde,quod totũ legere non potes,præbebit,ſi pro poſſe tuo lectionibus inſiſtis.Ipſe nãq; nouit hominum quoſdã nõnunq; morbis grauari,quoſdã ire lucratũ,quoſdam expugnatum. Omnes itaq; pro poſſe ueſtro legite,& orationes fundite,ac decimas & eleemoſynas in Dei nomine facite: apud quẽ omne ueſtrum beneficium præmiſſum inuenietis.Quod erit uobis melius,optimaq; merces. Ipſe nãq; precatus,& à uobis glorificatus,ueniã & miſericordiã præbebit.

† Hanc uocem in Annotationibus reperies. alias ſcindetur.

Lectionem Alcorani nimirũ requirit.

AZOARA LXXXIIII.

IN n.&c. Vir pannis laneis cooperte, cito ſurgere, teq; corrigere,& à rebus iniuſtis declinare, omniaq; contingentia pro nomine Dei ſublimis omniumq; maximi patienter ſuſtinere, teq; tuasq; ueſtes emundare nullatenus recuſes. Dies quidem rationis omnis amariſſima fiet incredulo. ¶ Illum mihi dimitte,qui ſolus eum condidi,pecuniamq; multam illi pluresq; filios teſtes præbui,ſpaciumq; permiſi,cuius augmentum ille ſperabat. Illum enim in ignem ſurſum tendentem aſcendere faciam, quoniam noſtris præceptis non credidit,& præmeditate prout uoluit, interfecit, conſulteq; factus eſt interfector. ¶ Deinceps iracundus reſpexit, & diſgrediens ac inſurgens,hoc incantationem, & nil niſi uerbis ab homine compoſitum eſſe confirmauit. Illum igitur in ignem quietis impatientem & interminabilem, incredulos comburentem, cui decem & nouem ſuperſunt, deijciam. ¶ Nos non poſuimus ſuper populum ignis, niſi tantum angelos, eorumq; numerum ſignauimus,ut mirentur increduli.Homines uero librorum atq; boni corda firment,fidem adaugeant.Homines uero cordis infirmi quærãt, ut quid hanc Deus ſimilitudinem exhibuit. Ipſe quidem Deus. Hos itaq; deuiare,illos recte proficiſci pro uelle ſuo facit. Quod cum ſit multa gentibus peritia,nullus exercituum Dei,præter ipſum ſolum,agnoſcit. ¶ Per lunam & auroram atq; diluculum iſte eſt unus maiorum,caſtigantium atq; docentium gentes,quas credere ſeu recedere uoluerit. Omnibus quidem actus ſui pignora fient,exceptis dextræ partis hominibus,qui paradiſo mãſuri,uiciſſim dicent incredulis: Quis uos in ignem deiecit? Reſpondebunt: Nos quidem nec orationes fecimus, nec pauperes cibauimus, & iniuſte de Deo locuti, hunc diem uſq; ad illius manifeſtam euidentiam, quando nullus prodeſt interceſſor,contradiximus. Quare non reminiſcuntur? Quare non ſe conuertunt homines? Sunt quidem uelut aſini, leonem ex pauore fugientes. Quibus licet multum optantibus, notulæ bonæ nequaquam tradentur. Quoniam diem illam minime timebant. Hoc autem,nil niſi ſapientiam & recordationem,qui uult commemorat.Hoc tamen agere nemo poterit,niſi Deo uolente,à quo procedit omne bonum atq; miſericordia.

Officia quotidiana.

Veſtitus Machumetis.

Impiorum & ingratorum deſcriptio.

Angeli cuſtodes infernalis carceris.

Dei opera incomprehenſibilia.

Dextræ partis homines beandi, ut cap. 66.

Ob quæ damnentur homines.

Seruiliter Deum timentes aſino timenti leonẽ ſimiles.

AZOARA LXXXV.

IN n.&c. Per diem ſæculi futuri,animãq; reã,licet homines opinẽtur, me minime potentem oſſa ſua reſuſcitare,ego ſuos digitos erigam atq; recõponam. Sed homo falſa proferre laborans, alius aduentum ſæculi perſcrutatur: quando ſuis obſcuratis luminibus, & luna eclipſim patiente, ſoliq́ue coniuncta, diffugium ſtudioſe quæret. ¶ Locum autem nulli diffugio

Deus iurat ſe reſuſcitaturũ omnes.

Excuſatio nulla ſupereſt.

peruium reperturi, ante Deum ſtabunt, dicturum cuiq;, quid prius poſteriusúe peregerit, omni ſuper ſemetipſum teſtimonium ferente. Excuſare nāq; ſe uolenti, Deus inquiet: Lingua tua nullatenus loquatur, quoniam hoc noſtrum eſt, qui cuncta congregauimus: Alchoran uobis miſſum quare non credidiſtis? Noſtrum eſt hoc explanare. Vos mundum iſtum tantum dilexiſtis, negligentes alium. Illa quidem die facies quædam erunt pulcherrimæ, uidelicet aſpicientium Deum: aliorum uero turpiſſimæ, qui nos malum illud illaturos minime cogitabant, antequam faucibus inhærebant animæ. Tunc autem carminatorem & medicum quærentes, nec hoc mortem eſſe penitus opinantes, alterum crus adiungunt alteri, tuncq; Deus eos reſuſcitabit. Eleemoſynas, & decimas, ac orationes facere reſpuentes,

Qui condidit hominem, eundem reparabit.

contradicendo diſgreſſi ſunt. Melius autem, melius illi eſſet credidiſſe. An cogitauit homo, nos eum ita dimiſſuros: quem cum prius eſſet ſperma, deinde coagulum ſanguineum, Deus integre formauit, pariles q; fecit, marem uidelicet atq; fœminam? Nunquid igitur mortuos uiuificare nequibit?

AZOARA LXXXVI.

IN n. &c. Poſt tempus, quo nequaquam homo nominabatur, nos hominem de liquore produximus, dantes illi uiſum & auditum, uiamq; docuimus, quod quidam rectam, quidam prauam exequentur: gratiasq; quidam reddunt, quidam uero minime. Incredulis quidem cathenas, & ferrum & focum præparauimus. Ex uaſe uero camphora condito, & ex aperto fonte homines Dei potabunt, quibus inerat uerborum fides atq; conſtantia, timorq; diei longiſſimi mali, & diſtributio ciborum pro dilectione diuina pauperibus, & orphanis, & mendicis, quiq; confeſſi ſunt, ſe non dediſſe uictum illis niſi pro Dei facie, nullam inde remunerationem ſeu gratiam expectantes, quoniam Deum amaramq; diem timuerunt. ¶ Deus igitur illos ab illius malo diei liberat, dans honorem, & ornatum, atq; mercedem maximam, paradiſum uidelicet, & lectiſternia ſerica propter indu-

Paradiſi deſcriptio.

rationem. Vbi nec ſolis feruorem ſeu frigus ſentient: ſed arborum obumbraculum, ſibi ſuos fructus collectos inclinantium, illic habituris. Et ibidem cum uaſis uitreis & argenteis optimæ compoſitionis, illis potus, uelut zinziber ſaporifer, ex fonte zelzebil adminiſtrabitur. Aderunt & iuuenes uelut margaritæ ſpecioſi, omniumq; diuitiarum & bonorum copia. ¶ Veſtes quidem ſericas & deauratas illi iuuenes induent, torques argenteos in brachijs ferentes. Vinum quoq; benedictum illic Deo dante ſufficiet. Huiuſmodi quidem mercedem ob actus ueſtros gratos & commendabiles

Alcoran.

accipietis. Tu quidem, cui Alchoran iſtum miſimus, diuinum expecta iudicium, non peccatores & incredulos imitans, ſed mane ueſpereq; diu Deum deprecans, & humiliter adorans. In loco diligentium mundum iſtum, dieiq; grauiſſimæ obliuiſcentium, noſtra uoluntate potente reſtituemus

Nemo ad Deum uenit, niſi ipſe uoluerit.

alios. Omnibus ad Deum progredi uolentibus, quod nemini tamen poſſibile eſt, niſi ipſe ſapiens & immenſus uoluerit, hæc ſunt commemoranda. ¶ Qui uult ueniam & miſericordiam, miſericordiam præbet, malis malum grauiſſimum illaturus.

Deus iurat etiam per dæmones.

AZOARA LXXXVII.

En ſanctam iſtam doctrinam.

IN n. &c. Per angelos legationis efficaces, uentosq; ſiccos & imbriferos, dæmonesq; licitorum & illicitorum diſcreturos, ac prophetis diuina mādata correctoria uel inſtructoria concitò ferentes, omne noſtrum mandatū

Omnis per maiorem iurat: Hebr. 6.

ueraciter

ueraciter accidet. Tum obſcurabuntur ſtellæ, cœlum findetur, ac montes in puluerem redigentur, die ſcilicet, qua placitum diſcuſſurum ſingula, uobis à prophetis indicitur: quæ contradicentibus grauis erit, & amara. Vos quidem, primis noſtra manu confuſis, eorum ſucceſſores perſecuti fuimus, & cæteros adhuc incredulos ſimiliter perſequemur, quibus iudicij dies erit difficilima. Nos homines ex humore fragili creauimus. ¶ Hos quoq; nos ad ſcitam horam loco ſcito conſtituimus, illius facti potentes. Eiſdem quoq; mortem & uitam in terra mõtibus excelſis diſpoſita, aquiſq; dulcibus potui fœcunda præbuimus. Contradicentibus autem, dies illa fiet grauiſſima. Quibus tunc dicetur rem à uobis ſæpius contradictam, & umbram tripertito diuiſam inite. ¶ Vmbra quidem non minor erit igne, ſcintillas uelut turres cameloſq; ſufflauos efflãte. Illa die nec aliquod fiet proloquium, nec excuſatio recipietur. Illa namq; dies contradicentibus amariſſima, dies eſt diſcuſſionis, qua uos anteceſſoreſq; ueſtri per me congregandi, coram, ſi me decipere poteritis, decipiatis. Vobis autem contradicentibus, dies erit difficilima. Timentes autem in umbraculis ex fontibus, & fructibus, cæteriſq; cibis pro uelle ſuo ſpacioſe propter actus ſuos commedent atq; bibent. Talem namq; mercedem bonis exhibebimus, die contradicentibus grauiſſima hoc uerbum audituris: Comedite, & pauliſper expectantes quieſcite, ob ueſtram maliciam atq; uerſutiam habitam. Hæc enim eſt dies malis amara, qui ſe humiliare rogati non parebant: Sed quod uerbum poſtea credent, illa dies erit difficilima reprobis.

Inferorum umbra tripertita.

AZOARA LXXXVIII.

IN n. &c. Et quid rem illam immenſam, unde ſumma uobis inoritur diſſenſio, tam ſedulè quærunt? Sciant autem illam, me monſtraturum, qui terram planam montibus quaſi cardinibus firmaui, uos creans pariles, ueſtræq; quieti ſomnóque noctem, lucro motuíque diem diſponens, ſeptemq; res firmas ſuperne fabricaui: Ibi lampadem ſplendidiſſimã inſerens, aquas item ex nubibus ad eductum granorum, hortorúmque crebrorum, & cæterorum naſcentium demiſi. Dies enim omnium diſcretiuus, erit illius placiti terminus, qua buccinæ ſonitu gentes omnes accedent, cœlum in portas plurimas aperietur, montes ut æſtiua nebula tranſcurrent. ¶ O uos mali, ueſtrum aduentum infernus ſitiet, expectando, qui ueraciter illuc uenturi, ibique perpetuò manſuri, nec refrigerium quid, nec uinum, ſed ignem tantum atque malum ob ueſtram prauitatem, & huius diei deſperationem, noſtrorúmque præceptorum contradictionem, quæ ſingula nos in libro notauimus, guſtabitis, nihil à me niſi augmentum malorum ſuſcepturi. Timentes uero, ſufficienter illic poſſidebunt hortos palmarum, & uitium, puellaſq; conſocias, & conſimiles, papillis breuiſſimis, uaſaq; plena, nullum uerbum inhoneſtum ſeu mendax audituri. Hoc eſt donum, optimaq; remuneratio Dei. Contra quem cœlorum & terræ omniumq; interiacentium dominatorem, nullus uerbum proferre poterit, niſi iuſſus ab illo uerum proferre die ueritatis, qua reſurgent animæ, & angeli ſimiliter ordinatim. Quam omnis qui uoluerit, credat, & Deum adoret. Illius quidem diei malum à fine fore prædicauimus, qua quiſq; quod præmiſerit, reſpiciet: & incredulus optabit, * ut tellus efficiatur.

De die iudicij

Septem res in mundo ſuperiore.

Paradiſus uoluptuarijs grata.

** Prouerbialis locutio, ſumpta ex ſcripturis, qua ſumma indicatur anguſtia, dum dicitur montibus; Cadite ſuper nos. Oſe. 10. Luce 23. Apoc. 16.*

AZOARA LXXXIX.

IN n. &c. Animas malorum, ui coactasq́, bonorum autem leniter & ſponte extrahunt angeli, præceptaq́ diuina citius omnibus alijs deſcendendo prophetis afferunt. Die uero bimembris ſonitu buccinæ, corda fient contemptu plena, oculiq́ tenebris eorum, uidelicet qui ſe uelut prius ad foueas redire plurimum optabunt. Nonne uides, qualiter Pharaonem confeſſum ſe Deum eſſe maximum, indeq́ ſemper contradicentem Moyſi, quem Deus affatus in loco benedicto iuſſit eum adire Pharaonē, ut ipſum pro poſſe ſuo uirtutes gerendo conuerteret, uiamq́ rectam patefaceret, Deus in hoc mundo peſſundedit ſuum ob ſtultiloquium, ſæculoq́ futuro fortius ſupplicium inferens. Hæc quidem diuina uindicta timentibus Deum eſt memoranda. An eſtis uos illo potentiores, qui cœlos creans & ornans, ſurſum extulit, & terram extendens ipſam uobis animabusq́ cæteris ſtabilem montibus uelut anchoris firmauit, & aquas ac herbas in ea produxit, noctemq́ tenebroſam, diemq́ ſplendidam fecit. Die quidem grauiſſima contingente, quiſq́ ſuorum recordabitur operum, & ignis ingrediendus ab omnibus contradictoribus, huiusq́ mundi dilectoribus, propalabitur uiſuris. Timens autem ſtationem coram diuina præſentia, animamq́ ſuam reprimens ab huius mundi uoluptatibus & amoribus, paradiſum poſſidebit.

Pharao memorabile exemplum.

¶ Quærentibus aduentum illius horæ, responde, Illum ſoli Deo patere, teq́ nullos niſi timentes illam caſtigare: Qua uiſa, optabunt ſe non duxiſſe uitam huius mundi, niſi per unius horæ diei ſeu noctis ſpacium.

AZOARA XC.

Reprehenditur à Deo, quod neglexerit quędam, opulentium gratiam captās interim.

IN n. &c. Ad te cæco ueniente, diſcedens iratus es. Ille tamen forſan ad bonum conuerteretur, uel ſaltim quod ſibi cōmodum eſſet, reminiſceretur. Pecunioſis autem atq́ diuitibus te uinciri atq́ fauere quæris, ut ſic tibi munera faciant. Sed cur inde tractas, ſeu curas? A timente quidem mendicatum, & à te quippiam quæſitum ueniente, diuerteris. Hæc quidem ſcire uolentibus ſumme commemoranda ſunt, librisq́ benedictis ſunt adnotata ſcriptorum manibus. Homo quidem ob incredulitatem ſuam perijt, quem de ſpermate plaſmatum Deus integre formauit, eiq́ deinceps uias ſuas patefecit, tandem eum ad mortem atq́ foueam duxit, omnes deinde uoluntate ſua potente reſuſcitaturus. Cur igitur mea præcepta non exequitur? Recordetur ſaltim homo, ſuum uictum atq́ ſubſtantiam cōſiderans. Nos enim aquam ad fructuum ortum miſimus. Nos terram aperuimus, & in ea meſſes ac uuas, & bletes ac oliuas, & herbas uobis beſtijsq́ ueſtris, & poma, palmasq́ præbuimus. Illa quoque die contingente homo derelinquit fratrem ſuum, & utrumque parentem, & mulieres, atque filios. Omni namque tunc ſuum proprium peragere negotium ſatis erit, atque magnum. Quorundam autem facies illa die ſpecioſæ fient, & hilares, atque ridentes. Aliorum autem, uidelicet incredulorum, malum ſuum uidentium, pallentes erunt & cinericiæ.

AZOARA XCI.

IN n. &c. Die qua ſol obſcurabitur, ſtellæ'que cadent, montes'que fient puluis, loca'que uillarum herema, beſtiarum'que ſyluestrium inter ſe ſimiliterque inter ſe uiciſſim conuentus aderit, & ad corpora redibunt animæ, & fœmina de ſuæ cædis occaſione quæſita fuerit, libri'que ſemetipſos ad perſpiciendum inſcriptum ſibi reuoluent, cœlumque

plicam

plicam in unam colligetur, focusq; fortiter accenſus, & paradiſus ornata fuerit: Tunc inquam omnis anima ſuos actus omnes agnoſcet. Per ſtellas combuſtas, & retrogradas, atq; directas, ac noctem obſcuratam, & auroram, hoc uerbum eſt boni prophetę, ipſum abſque augmento diminutioneue ferentis, qui coram Deo potens eſt, ipſi deuote ſeruiens, ſuum præceptum nunquam tranſgrediens. Nullatenus autem eſt dæmoniaci, ſeu diaboli. Quò tenditis? hoc non eſt niſi commemoratio, tritaq; uiæ doctrina, omnibus qui rectificari ſtuduerunt. Quod tamen nemini contingit, niſi Deo mundi domino uolente.

Iuramentum de certitudine doctrinæ & ſanctitate Machumetis.

AZOARA XCII.

IN n. &c. Dum cœlum ſemetipſum aperiet, foueæq; ſimiliter, & ſtellarũ caſus, & æquorum concurſus accidet, quid præmiſerint, quidúe reliquerint, omnes agnoſcent animæ. Cur igitur in Deum largum, munificum, homo non credis? Ipſe quidem te pro uelle ſuo formauit. Cur diei futuræ contradicis? Tibi quidem præſunt uigiles cuſtodes, diſerti ſcriptores, omnes tuos actus ſcientes atq; notantes. Timentes atq; boni bonum atq; gaudium aſſequentur: Contradicentes & increduli, focum interminabilem, nunquã illos dimiſſurum. Sciendum quidem, illa die neminem alijs imperare: Sed diuina manus omnia tenebit.

Regnum Dei.

AZOARA XCIII.

IN n. &c. Qui modum examinando non ſeruant, uidelicet infra ſiſtentes, cum cæteris reddunt, ultra uero cum accipiunt, licet ſe minimè uenturos ante Deum in die publicæ reſurrectionis arbitrentur, graui ſupplicio punientur. Huiuſmodi quidem malorum, cæterorumq; diei futuræ noſtriſq; præceptis contradicentium, malorum autem tantum: qui lectionem noſtrorum præceptorum audientes, illa priorum eſſe mirabilia confirmãt. Quippe Deus ſua corda ſigillis ob ſuos actus impreſſit, diſceſſurus ab illis die iudicij ad ignem tendentibus, cum angeli dicent: En à uobis ſæpius contradictum. Horum in quam liber ſuis malis inſignitus, in terrarum infima reconditur. Liber autem bonorum formoſiſſime ſcriptus, altiſſimo loco ponetur, legendus hominibus Deo propinquis: qui puluinaribus, ſtramentiſq; ſericis paradiſo quieſcent, potaturi uinum ſapidum, & uelut muſcus odoriferum: ſuiſq; faciebus omnis inerit decor atq; pulchritudo. Erit quidem illi uino commixtum de thoſuiz fonte, uidelicet à Dei propinquis potando. Credentes quidem talia, hoc maximè pro illis laborare deberent. Illa quidem die credentes hoc deriſi, ſæpius deridebunt incredulos, qui cum fructibus ad ſuas mulieres tranſeundo, illos erroneos, curaq; carentes ſæpius adpellare conſueti ſunt. ¶ Tunc autem illi boni ſuis cubantes culcitris, an ſuorum factorum meritum ſuſcepturi ſint, aſpicient.

Libri iuſtorũ & iniuſtorũ.

Fons, unde miſcetur potus beatorum.

Cap. 85 uide.

AZOARA XCIIII.

IN n. &c. Quando cœlũ diuidetur, tellusq; peſſundata occulta ſua quoq; reuelabit, propter Dei pręceptum atq; iuſticiam, homo tunc ad Deũ iturus, opus tuũ omne reperies. Cuiuſcũq; dextræ ſua charta tradetur. Ille quidem leuem habiturus cõputum, ad ſuos redibit hilaris. Cuicũq; uero charta poſt tergum cõmittetur, clamabit: Heu heu quàm grauis, quamq; difficilis hora. In ignem enim proijcietur, ob gaudium hic inter ſuos habitum, & quo niam minime ſperabat ſe rediturum ad Deum, uel uiſurum eum unquam. Per occaſus ruborem, noctemq; tenebroſam, lunamq; deficientem, ex hinc

Suprà dixit, chartam eſſe dandam malis in ſiniſtram manum.

mandata poſt mandata uidebitis. Quare non credunt? ¶ Cum legitur illis Alchoran, quare non humiliant ſe? Contradicunt autem, manentes increduli. Deus quidem ſcit ſuorum ſecreta cordium. Tu conſtanter & euidenter nūcia malum illis omnibus uenturum, exceptis bonis, qui plenum gaudium & honorem integrum abſq; contumelijs & opprobrijs ſortientur.

AZOARA XCV.

IN n. &c. Per cœlum ſigniferum, placitiq; diem, & teſtantes ac teſtificatos ex alhudud, accenſo foco percuſſis, & habitaculorum ſuorum ſuper ſe caſu dirutis non ob aliud uindicta ſumpta eſt, niſi quia minime crediderunt in Deum ſublimem & immenſum totius mundi dominum, & teſtem omniū. Male namq; loquentes de Deo, credentibusq; uiris ſeu fœminis, niſi reſipuerint, malum ignis atq; gehennæ patientur. ¶ Credentes atq; benefici paradiſum aquarum fluxu iocundam, quod magnum, poſſidebunt. Omne quidem Dei præceptum firmum eſt & immutabile. Ipſe namq; rerum principium atq; finis, & pius, ueniæq; largitor, in throno ſedens, omnia pro uelle ſuo perficit. Nunquam ignoratum eſt tibi, qualiter Deus perſecutor exercitus Pharaonis atq; Themuth, incredulos & contradictores obſedit. ¶ Hic alchoran bonus atq; diſertus, in tabula caſtigatiſſima continetur.

Dei præceptū eſt immutabile.

Pharao.

Themuth.

AZOARA XCVI.

IN n. &c. Per cœlum, ſtellamq; currentem lucidam, omnis anima ſuum opus ſcriptum inueniet. Homo ſui conſiderando materiam, uidelicet humorem ex dorſo uenisq; fluētem, ſciat Deum illum reducere poſſe die, qua cordis hominis ſecretum omne propalabitur, cœlumq; uerſo modo mutabitur, & terra confundetur. Hoc quidem uerbum eſt ueraciſſimum, non ludicrum. Sed increduli artium atq; dolorum executores, me quoque callidiſſimum ſentient. Pauliſper itaq; pauliſper illos incredulos dimitte.

Ex formatione hominis docetur mortuorū reparatio.

AZOARA XCVII.

IN n. &c. Nomen Dei ſublimis iugiter inuoca, qui res æquilibriter condidit, diſpoſuit, præcepit, & docuit, herbas educit, & demum exſiccat. Vaca lectioni: Nequaquam obliuioni committas, præter quod Deus noluerit: qui ſciens occultum & manifeſtum, te rectam in uiam diriget. Memor igitur eſto, ſicut & omnis timens Deum, non autem incredulus & malus, igne magno comburendus, ubi nec morte, nec uita potietur. Hoc enim commodum eſt tibi. Bonum opus perpetrat, qui credit in Deum, & ipſum orationes iugiter fundendo inuocat. Vos autem hanc uitam plus alia diligitis. Sed quamobrem, cum illa melior ſit, & æterna? Hoc quidem folijs priorum, Abrahæ uidelicet & Moyſis, inſcriptum eſt.

Orandum eſt iugiter.

Legendum ſedulo.

Iterum Abrahe ſcripta citatur.

AZOARA XCVIII.

IN n. &c. An ignoras homines oculis coopertis, & faciebus inclinatis ad ſua negotia ſemper ſuperſtitioſe laborātes? Ignem quidem feruentiſſimum inibunt, fontes ibi fluentes potaturi, & ſambuca tantum ibi cibandi, nec eos ſaturare, nec famem expellere ſufficiente. Aliorum autem illa die facies fient formoſiſſimæ, qui propter actus ſuos, laboresq; bonos, paradiſum excelſam conſcendent: Vbi nullum uerbum inhoneſtum audituri, fontem proſilientem, lectosq; ſublimes cum ſtramentis ſericis puluinaribusq; congeſtis, & ſcyphos appoſitos habebunt. Nonne uident, qualiter Deus nubes conuocauit, cœlos extulit, montes diſpoſuit, & terram extendit? ¶ Illos caſtiga,

Paradiſi fœlicitas.

caſtiga ſimul,atq; doce. Tu namq; doctor es,non coactor. Omnis quidem diſgrediens,& incredulus permanens à Deo, ante quem omnes uenient ibi iudicium habituri,graue malum accipiet.

Doctor,non coactor Machumet Sed cõtrarium ſæpiſſime in Alcoran docet.

AZOARA XCIX.

IN n. &c̃. Per auroram, noctesq; x. & per paſcha, biduúmque præcedens, noctiſq; tranſitum, & hoc apud ſapientes iuſiurandum eſſe conſtat. Deus Hatfilio * Herantis ædificij ſtructori, quale non alia terra uidit,& Themuth lapidum erinolatori,& Pharaoni Alantheth:his omnibus uidelicet in terra maleficis & deſtructoribus,malũ grauiſſimum intulit omnium inſpector. ¶ Deo cuiquam bonum pecuniamq; præbente, dicit ille,meis ex meritis Deus me diligit-uictũ autem tenuem modicámue ſubſtantiam à Deo ſuſcipiens inquit: O Deus,cur mihi dedecus efficis? Me quidem iam minime diligis. Quare non impenditis orphanis atq; pauperibus curam bonam,& beneficia? Magis quidem diligitis alienas hæreditates comedere, & peuniam coaceruare. In ipſius autem Dei & angelorum aduentu ſeriatim diſpoſito, cum infernum palàm facient, quãdo tellus minutiſſime ſcindetur,quid agetis? Illa quidẽ hora ſi ſibi proficeret,eſſet ne poſſibile,memor efficeretur homo cũ diceret:O qui ſibi præmiſit beneficium,opusq; bonum. Illa die nulli niſi malo nociua,ipſi ſoli ſuum uotum abnegabit. Animæ uero bonæ dicetur: ¶ Ad Deum te uerte,ſuiſq; te commiſce, & paradiſum ingredere.

Iuramentum per tempora religioſa.

Exempla uindicatæ incredulitatis.

Hominũ peruerſitas, qui bona ſuo merito adſcribũt malis ſe indignos putant. In auaros.

** al. Heran, talis edificij, Locus eſt mutilus & corruptus. uelut pro Herantis, duæ perſonæ diſtinctæ in Arabico ponuntur Irem, & Dhethi. Erinolatori poſitum uidetur pro ſtatuario, ut Græci dicunt hermoglyphum.&c.*

AZOARA C.

IN n. &c̃. Per terram inhabitatam à te, filiumq; patri ſimilem non iuro: Quoniam hominem fortem atque potentem fecimus. Ille ſuperbiens nil ſibi præualere extimat, ſuæq; ſubſtantiæ ſumptum maximum conquærens, hoc eſſe nulli notum arbitratur. Oculos autem & os atque linguam ego illi tribui. ¶ Viam quoque bipertitam,rectam uidelicet atque fallentem,illi pateſeci. Cur igitur hominem non redimit:uel orphanum,atq; mendicum,humiq; proſtratum urgente fame non cibat? Credentes quidẽ, & patientes, atque benefici inſidebunt parti dextræ, increduli uero parti ſiniſtræ,quos ignis feruentiſſimus prorſus operiet.

Mirabile dictu,quod Deus abhorret iurare per terram & filium coæqualem, qui ſuprà iurauit per dæmones. Hortatur ad beneficentiam.

AZOARA CI.

IN n.&c̃. Solem apparere diluculo,lunamq; ſuccedere,diemq; clarificare ſingula,& noctem operire illam,Deus ipſe præcepit:qui ſtruendo cœlum erexit, & in imo terram extendit, habitúque bono ditauit, animam ipſam malum & bonum edocens.Bonum autem exequens ſemper antecedit. Alius autem greſſus retrorſum efficitur.Homines Themuth contradicentes ſuo prophetæ,illos docenti diſplicita, & de cibo potúque camelæ nullatenus interficiendæ caſtiganti, cum ipſam peremiſſent, terræ motus ſuperueniens illos funditus coæquauit. Deus autem talium perpetrator,eos nequaquam timuit.

Exemplar alterum tranſpo fuerat hæc duo capita, hoc nempe & præcedens: Themuth.

AZOARA CII.

IN n.&c̃.Sicut noctis aduentus diem tegit,dies aũt res manifeſtat,& maſculus atq; fœmina differunt,ſic & actus hominum minime coæquatur. Timentem etenim,ſuæq; pecuniæ in Dei nomine diſtributorẽ, Deiq; præceptorum

Diuerſiſſimus bene aut male agentium exitus.

ceptorum confirmatorem, & iugiter orantem, in uias rectas dirigemus. Huic autem contrarium, in ignem feruentiſſimũ proijciemus. Quid igitur ſibi, malum paſſuro, ſua proderit pecunia? Nos autẽ utriq; ſæculo dominamur. Meum eſt, uobis rectas uias aperire, & ob ignem illum caſtigare, quem contradicentes & diſgredientes inibunt: timens autem, & eleemoſynarius, nunquam. Ob hoc quidem nullum peto pręmium, niſi dilectionem diuinã.

AZOARA CIII.

Conditio Machumetis, & natales.

IN n.&c̃. Per diluculum atq; crepuſculum, Deus te nequaquam dimittet, qui te repertum, & orphanum, & incredulum, uiam rectam edocuit, & pauperem inuentum ditauit. Huic autem ſæculo futurum longe præcellit. ¶ Orphano nullatenus uim inferas, nec pauperem repellas: Sed de bonis tibi commiſſis à Deo, benigne partire.

AZOARA CIIII.

Vires animi & corporis Machumetis, itemq; nomẽ.

IN n.&c̃. Nos à te reatum auferentes, cor amplum, capaxq; ſubtilium, tergumq; graue fecimus. Nomen item tuum maxime ſublimauimus, tuamq; difficultatem facultas, & ècontra commutabit. A cæteris uacans negotijs, inuocando Deum te iugiter exerce.

AZOARA CV.

IN n.&c̃. Per ficos, & oliuas, montemq; Sinai, iſtamq; tellurem impauidã, hominem habitus optimiq; modi creauimus, & deinceps infra cũcta redigimus ipſum. Omnes autem credentes atq; benefici, optima mercede donabuntur. Vt quid aduentui diei futuræ contradicunt aliqui? Nonne Deus rectius & æquilibrius, quàm omnes gentes, illa die iudicabit.

AZOARA CVI.

Lectioni uacandum, eaq; in Dei nomine auſpicanda. Deus hominẽ docuit literas

IN n.&c̃. Lectioui uaca, exordium gerendo Dei nomine. Quoniam ipſe maximus omniũ, hominẽ à ſe creatum ex coagulo ſanguineo, neſcita prius, officiũq; pennæ docuit. Ipſe uero diues effectus, præſumptuoſus atq; ſuperbus effectus eſt, ad Deũ tamẽ rediturus. ¶ Si recta uia proficiſcẽs, Deũq; timens cõſentiendo prohibenti ſe beneficiũ orationesq; facere noſtris præceptis contradiceret, nunquid Deũ hoc agniturum nõ perpẽnderet? Ipſum quidẽ ſi ſe diuerteret, collo capilliſq; uerticalibus ob ſuũ peccatũ atq; mendacium retrahi iuberemus ab aduocatis, ipſum ad ignem ducturis. Illũ igitur non exaudiat, ſed Deũ adoret, & ad ipſum pro poſſe ſuo ſemper accedet.

AZOARA CVII.

Qua nocte legationes ſuas dimittat Deus, & Alcorã tradiderit.

IN n.&c̃. Hoc in nocte alchidera, uidelicet fœliciſſima, mille menſibus meliore, ſuper te poſuimus. Illa namq; nocte fit angelorum Dei mandata ferentium atq; ſalutem diſceſſus, non prius aurora terminans.

AZOARA CVIII.

Ante Machumetem neq; Iudæi neq; Chriſtiani quicquã ſciuerũt. Eius tamen aduentu diſſenſio eſt orta.

IN n.&c̃. Inter librorũ homines, ſtatuẽteſq; Deo participes, ante Dei nunciũ aduenientẽ, legentẽq; illis libros benedictos, quibus diuina præcepta ſunt inſcripta, & prædicantẽ illis, ut unũ Deũ adorarẽt, & orãdo corde puro iugiter inuocarẽt, & neceſſaria petẽtibus impertirẽt, quæ ſcilicet lex recta admonet, diſſenſio, cũ prius nihil ſciſſent, atq; cõtrarietas incidit. Omnibus autẽ deteriores ſunt homines legibus ſubditi, cũ increduli maneant Deoq; participes adiungãt. Vnde perpetuum ignem gehennæ perenniter patientur. Velut credentes, & timentes, atq; benefici omnium optimi mercedem maximam, uidelicet paradiſum fontibus irriguam, apud Deum ſortientur.

AZOARA

AZOARA CIX.

IN n.&c̄. Die qua mouenda eſt tellus, omnes ſuas res ponderoſas eijcient, omnisq; dicet anima factum ſuum omne. Deo iubente, uenient homines ordinatim, auditum Deum omnibus omnia facta ſua monſtraturum: Vbi beatitudinem præſtat, quantum eſt formica breuis, beneficium, & tantundem maleficium infœlicitate.

Die iudicij omnia fient manifeſta.

Vel minimum beneficium cōfert beatitudinem, & contrà.

AZOARA CX.

IN n. &c̄. Quando ſtrepitum anhelo pectore emiſerint equi, & ex ſuorum pedum ictibus ignis è lapidibus excuſſus, & è terra puluis eleuatus mane præda facta contingit, homo bonorum atq; diuitiarum ſtudioſus, Deo nequaquam inde gratiã ſeu gloriam perſoluit. Nonne cogitauit, quod Deus homines è foueis ſuſcitaturus, illis ſuſcitatis omnia facta ſua reuelabit.

AZOARA CXI.

IN n.&c̄. Die mandati grauis exibunt homines uelut culices, nunc hac nunc illac promouentes, fientq; montes ut lana decerpta. Et cuicunq; pondus immenſum præponderabit, uitam uiuet optimam: cui uero leue contigerit, in ignis feruidi præcipitium corruet.

Diei nouiſsimæ forma.

Statheræ iudiciariæ iterum meminit.

AZOARA CXII.

IN n.&c̄. Quando noſtri rerumq; noſtrarum noſtra benignitate multus excreuit numerus, ad foueas uſq; negligentes acceſſiſtis. Quod uobis euidenter improperabitur, quando re ipſa, feruoreq; foci ueſtris oculis perſpecto, à nobis omnes actus ueſtri perquirentur.

AZOARA CXIII.

IN n.&c̄. Per huius horam, & hiſtoriam, homo damnum atque perditionem inſequitur, niſi tantum credens, atque beneficus, & ueritatis monitor, ac indurator.

AZOARA CXIIII.

IN n.&c̄. Rerum uilificator, & obtrectator, atq; pecuniæ coaceruator auarus, quam ſibi durabilem, & ſemetipſum immortalem arbitratur, igne feruente, uidelicet interminabili hominumq; corda comburente, & deſuper corda imprimente damnabitur.

Qui damnandi, præcipue fraudatores, detrectatores auari.

AZOARA CXV.

INn. &c̄. Nunquid te latet, qualiter Deus artes hominum elephantis errore coegit, immittens illis uolucrum multimodarum cohortes quàm plurimas, quæ per nigrorum lapidum iniectum, illos uelut tritici corticem euacuabant.

AZOARA CXVI.

INn. &c̄. Homines Coraſch in æſtiuo hyemaliq; motu ſuo, ſemperq; ſecuritatem nunc adepti, dominum huius domus, qui illos ex pauidis tutos atq; ſecuros, ex indigentibus copioſos atq; ſaturos reddidit, corde puro ſuppliciter inuocent.

AZOARA CXVII.

IN n.&c̄. Legi contra dicentes, & orphanos ſua priuantes ſubſtantia, ac orationum obliti, nulliq; de ſua ſubſtantia benefacientes, niſi propter oſtentationom ſuperſtitionemq;, uelut mali perdentur penitus.

Non omnia hic ponuntur quæ ſunt in Arabico.

AZOARA CXVIII.

IN n.&c̄. Tibi iam fontem in paradiſo præparauimus. Orationem igitur

coram Deo funde, ipſiq́ ſuppliciter immola. Tuus enim hoſtis adiutoribus proleq́ carebit.

AZOARA CXIX.

Bonum diuortium, Habe tibi tua. Nos per gratiam Dei retinebimus, quæ donauit p Chriſtum filiũ ſuũ. Vi coactis ad ſectam inde parcendum.

IN n. &c. Homines incredulos taliter alloquere: Ego quidem legem ueſtram atque ſectam minime ſequor, nec uos meam. Igitur mihi mea maneant, uobiſq́ ueſtra.

AZOARA CXX.

IN n. &c. Cum diuina uindicta liberationeq́ ſuperueniente, multas gentes Dei legem aſſumere uideris, illis ueniam atq́ miſericordiam à Deo poſtula. Quoniam ipſe pius eſt, ueniæq́ largitor.

AZOARA CXXI.

Grauis ſententia prophetæ de æmulo.

IN n. &c. Nihil unquam ſua pecunia ſiue lucrum profuit Auileah, quando ſua manus perdita ſit, ignemq́ tandem feruentem inibit, quo ſua mulier collum fune cathenisúe ligata, lignum afferet.

AZOARA CXXII.

Non deſint negare filium Dei.

IN n. &c. Conſtanter dic illis, Deum unum eſſe, neceſſarium omnibus, & incorporeum: Qui nec genuit, nec eſt generatus, nec habet quenquam ſibi ſimilem.

AZOARA CXXIII.

Quid orandũ præcipue.

IN n. &c. In nomine Dei, domini circuli uiſibilis, te ſanctifica, poſtulans ipſum, ut ab opere peſſimo, maliſq́ tenebris noctis, magorum & inuidorum & faſcinantium nocumentis te protegat.

AZOARA CXXIIII.

Vt à precatione orſus eſt ita in fine præcipit orandã opem diuinã aduerſus diabolum, & prauos homines.

IN nomine d. pij, & miſ. Te ſanctificando, omnium gentium dominum, omnium regem, omnium Deum, iugiter atq́ ſuppliciter exora, ut à diabolo humana corda penetrante, hominibuſq́ diabolicis atque peruerſis te defendat, & liberet.

Subijciuntur in Arabica ſcriptura uerſus aliquot uice coronidis. Quæ de cauſa Latinus interpres omiſerit, non poſſum ſatis intelligere.

**Albigere eſt regnum Saracenicum, ut in uitis ſucceſſorum Machumeti.*

ILLVSTRI GLORIOSOQVAE VIRO PETRO CLVNIAcenſi Abbate præcipiente, ſuus Anglígena Robertus Retenenſis librũ iſtũ trãſtulit. Anno domini MCXLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno * Alhigere DXXXVII. anno Perſarũ quingenteſimo undecimo.

EXPLICIT LIBER LEGIS DIABOLICAE SARACEnorum, qui Arabice dicitur Alchoran, id eſt, collectio *Capitulorum, ſiue præceptorum.*

PER MANVS CLEMENTIS POLONI DE VISlicia, *Anno Domini milleſimo* CCCCXXXVII. *menſis Ianuarij ultima, in Conſtantinopoli. Et ad inſtantiam magni Ioannis de Raguſio ordinis prædicatorum, tunc in Conſtantinopoli degentis.*

INCIPIT DOCTRINA MACHVMET, QVAE APVD SARACENOS MAGNAE AVthoritatis eſt: ab eodem Hermanno tranſlata, cum eſſet peritiſſimus utriuſqꝫ linguæ, Latinæ ſcilicet atqꝫ Arabicæ.

Hic libellus à Machumete ſcriptus non eſt, ſed ab alio eiuſdem ſpiritus propheta: qui forma dialogi comprehendere ſummatim uoluit præcipua dogmata Machumetis. Eſtqꝫ à ſectatoribus receptus inter authenticos libros. Quem pius lector cognoſcet, non tantum ut Mileſias & Apuleianas fabulas: ſed etiam ut exemplum doctrinæ, in quam iuſto Dei iudicio prolabuntur, qui Chriſti Seruatoris doctrinam ſalutiferam non habent in precio, & libentius attendunt fabulis à ueritate animos abducentibus.

ERat nuncius Dei, oratio Dei ſuper eum & ſalus, ſedens inter ſocios in ciuitate ſua Ieſrab, & deſcendit ſuper eum angelus Gabriel dicens: Salutet te Deus ô Machumeth. Reſpondens ait: Ipſe eſt dominus ſalutis. Ab eo namqꝫ procedit, & ad eum reuertitur. Et ille: Veniunt, inquit, ad probandum te quatuor uiri prudentiſſimi. Ipſi principes Iudæorum, & magiſtri in Iſraël. Maximus eorum Abdia iben Salon. Præterea dictus Abdalla iben ſeleh. Cui Machumet: Ad ſalutem ueniunt amice, an in opprobrium? Ad ſalutem, inquit. Tunc nuncius Dei patruelem ſuum Haali, filium Abitalib, in occurſum eorum egredi iubet, deſcriptis ex nomine ſingulorum perſonis & habitu. Qui cum occurreret, ſalutat dicens: Salue Abdia iben Salon, & cæteri per ordinem, ſingulos ſuis nominibus appellans. Qui admirantes rogant, quis ei ſingulos ita diſcrete indicarit, aut unde præſcierit uenturos. Reſpondit, ſe miſſum à patruele ſuo Machumet, cum huiuſmodi indicijs. Sequuntur uirum conferentes inter ſe de ijs quæ audierant, non ſine admiratione. Cum ergo perueniſſent ad prophetam, procedens Abdia iben Salon, ait: Salus ſuper te Machumet. Et ille: Salus, inquit, ſuper eum qui ſalutem ſequitur, & potentiam Dei timet. Cui Abdia: Ego, inquit, Abdia iben Salon, & hi ſocij mei periti legis noſtræ, uenimus legati à populo Iudæorum, exquirendi cauſa à te loca per legem noſtrā minus perſpicua nobis. Videris enim, prout audiuimus, qui laborem hunc ſi placuerit, facile abſoluere poſſis. Et ille: Ad temptandum, inquit, an ad inquirendum? Ad inquirendum, ait. Licet igitur, inquit, quantum libuerit, quæras. Tunc ille ex centum quæſtionibus principalibus, quas per omnem legem ſuam exquiſite excerptas, ſcriptas attulerat, primā proponens ait: Dic ergo, ſi placet, in primis ô Machumet, propheta es, an nuncius? Reſpondit, Et prophetā & nuncium cōſtituit me Deus. Sic enim ait in Alchorā: Partē miſi ſuper te, partem nō miſi. Et ſermo Dei alter: Nec eſt poſſibile homini colloqui Deo, niſi per internuncium. Ait, Verum dicis. Dic ergo, legem tuā prædicas, an legem Dei? Reſpondit, legem Dei. Et ille: quid eſt lex Dei? Reſpōdit, Fides. Quæ fides? Ait, Nō dij, ſed Deus ipſe unus, ſine participe. Ego Machumet ſeruus & nuncius eius, prædicans finē, quo ſine dubio mortui reſurgent. Ait, Verum eſt quod dicis. Dic itaqꝫ ſi

placet,

Abdia Hebr. & Abdalla Saracenis Dei ſeruum ſonat. Aliqui uocant Audiam.

Iudæi referūt ad Machumetum quæſtiones obſcuras ſuæ legis.

Mach. nūcius & propheta.

Mach. nō ſuā, ſed Dei legem prædicat.

placet, quot ſunt leges Dei? Reſpondit, una. Quid ergo dices de prophetis, qui te præceſſerunt? Reſpondit: Lex quidem, ſiue fides, omnium una, ſed ritus diuerſorum nimirum diuerſi. Ait: Ita eſt, ut dicis. Sed dic deinde, Intrabimus paradiſum pro fide, aut credulitate, aut pro opere? Reſpondit, Et tria hæc neceſſaria. Et contingit tamen, ut ſi quis ex Iudæis aut Chriſtianis ſiue gentilibus ad fidem Saracenorum conuerſus ante opus morte occupetur, ſola fides ſufficiat. Sicq́ ſiue Iudæus, ſiue Chriſtianus, ſiue etiam gentilis, omni pietatis operi ſatisfaciens, nec id amore Dei, & ipſum & opus eius ignis aſſumet. Ait, uerum eſt. Sed dic, ſi placet, miſit Deus tibi ſcriptum? Reſpondit, ſic. Quod? Dicit, alfurcan. Cur dictum alfurcan? Dixit, quia diſcretæ ſunt ſententiæ & figuræ eius: Nec enim ſimul deſcendit ſuper me uerbum Dei, quemadmodum ſimul data eſt lex Moyſi, pſalmi Dauid, & euangelium Chriſto. Ait, uerum dicis. Dic ergo conſequenter, quod habet principium alfurkan? Reſpōdit: initium libri, In nomine Dei miſericordis & miſeratoris. Quid poſt? Ait, abuget, & cætera. Quid eſt abuget? Reſpondit: a, deus. b, potentia dei. g, pulchritudo dei. d, lex dei. Præuenit enim Dei pietas iram. Ait ille: id quomodo? Reſpōdit: cum enim præ cæteris creaturis Adam, primum conſurgeret, ſternuitauit. dixit, Deo gratias. Quod audientes angeli dicunt, Pietas Dei ſuper te Adam. Et ille, amen. Quibus dominus, Præcepi orationem ueſtram. Ait, ita quidem eſt, ut dicis. Procede ergo, & enumera ſi placet, quæ ſunt illa quatuor genera, quæ Deus proprijs manibus operatus eſt? Reſpondit: Manibus quidem proprijs ædificauit paradiſum altiorem, plantauit arborem tubæ, plaſmauit Adam, ſcripſit tabulas Moyſi. Ait: Et hæc quidem ita, ut dicis: ſolum ut adiungas, quis tibi indicauerit. Reſpondit: Gabriel, ex domino uniuerſitatis. Ait, Ita certe uerum eſt. tantummodo ſubiungas, in qua forma, uiri an fœminæ? Reſpondit, uiri ſane: erectus, nunquam dormiens, neq́ comedens, neq́ bibens, niſi laudem & gloriam Dei. Ait, & hoc quoque uerum. Nunc itaq́ ſi placet, per ordinem exponas, quid eſt unum, deinde quæ duo, quæ tria, quæ quatuor, V. VI. VII. VIII. IX. X. & ita per ordinem, uſq́ ad centum. Reſpondens ait: Vnum quidem Deus, cui nec particeps, nec ſocius, nec filius, in eius manu uita & mors, ipſe ſuper omnia potens. Duo uero, Adam & Eua. unde par in paradiſo, antequam eijcerentur. Tria uero, Michael, Gabriel, Saraphiel, archangeli ſecretarij deitatis. Quatuor, lex Moyſi, pſalmi Dauid, euangelium, & alfurkan. Quinq́ ſunt orationes Dei, quas mihi Deus & populo meo nulli præ cæteris ſæculi prophetarum datas, neq́ futuri cuiquam. Sex, dies illi quibus creaturam ſuam Deus conſumauit. Septem, ſunt cœli. Sic enim ait in Alchoran: Ordinauit ſeptem cœlos. Octo ſunt angeli, qui in die iudicij portabunt thronum Dei. Nouem miracula, miracula Moyſi. Decem uero, dies ieiunij: quorum tres in itinere peregrinationis, ſeptem in reditu. Vndecim ſtellæ, quas Ioſeph in ſomnio ſe adorare uidit. Duodecim, menſes anni. Tredecim uero, undecim uidelicet ſtellæ, cum ſole & luna. Quatuordecim, candelæ pendentes circa thronum Dei, longitudine quingentorum annorum. Quindecim, quoniam Alchoran continuo quidem deſcendit à ſummo cœlo uſq́ ad infimum: inde paulatim lapſus eſt uſq́ ad quintum decimum diem ramadam. ſic enim ait Alchoran: Menſis ramadam, in quo deſcendit Alchoran. Sedecim, ſunt legiones angelorum Cherubin circa thronum Dei, laudātes nomen domini ſui. Decem & ſeptem, nomina Dei inter

imum

Vna lex ſeu fides Dei: ſed diuerſorum ritus diuerſi.

Tria neceſſaria ad ſalutē, fides, credulitas opera.

Alfurcan quare dicatur.

Non ſimul Alcoran traditus Machumet. quod in Alcorano tamen ſepe dicitur, & mox inferius huius libri author.

Quatuor Deus ſuis manibus fabrefecit.

Myſteria numerorum ab uno ad centū.

Vnus Deus ſine filio.

Quinque orationes Dei.

Dies ieiunij 10.

XIIII. candelæ pendentes circa thronū Dei.

imum terræ & infernum: quæ ſi interpoſita non eſſent, erumpens æſtus inferni totum mundum cõſumeret. Decem & octo, interſtitia inter thronum Dei & aërem: quæ ſi interpoſita non eſſent, claritas Dei totum mundum excæcaret. Decem & nouem, ſunt brachia zachæ infernalis fluuij, qui in die iudicij ualido ſonitu clamabit, & reſpondebunt omnes damnati. Viginti, quia uiceſimo die ramadam deſcenderunt pſalmi ſuper Dauid. XXI. Nam uiceſimo primo die ramadam natus eſt Salomon, & montes laudauerunt Deum. Viginti duo, Nam uiceſimo ſecundo die ramadam, ignouit Deus Dauid peccatum Vriæ. XXIII. nam uiceſimo tertio die ramadam natus eſt Chriſtus, filius Mariæ, orationes Dei ſuper eum.

Quid inferni prohibeat flãmas à terra.

Zacha fluuius infernalis, ut Styx.

Pſalterium XX. die ramadam traditum Dauidi.

Natalis Chriſti.

Viceſimo quarto, locutus eſt dominus Moyſi. Viceſimo quinto, diuiſum eſt mare Moyſi, & populo Iſraël. Viceſimo ſexto, dedit Deus tabulas Moyſi. Viceſimo ſeptimo, deglutiuit cetus Ionam eiectum naui. Viceſimo octauo, reddidit Deus uiſum Iacob, cum afferret Iudas camiſiam Ioſeph. Viceſimo nono, aſſumpſit Deus Enoch. Triceſimo, abijt Moyſes in montem Sinai. Hic interrumpit Iudæus, dicens: Fac breue, optime Machumeth, & expedite. Siquidem mirũ in modum cuncta exequeris. Faciam, inquit, quod poſtulas. Sed ne ante finem quæſiti deſiſtã: Quadraginta ſunt dies, quos ieiunauit Moyſes. Quinquaginta uero, quia diem iudicij continuabit ſpacium quinquaginta miliũ annorum. Sexaginta ſunt uenæ terræ ſingulorum colorum: quæ uarietas ſi non eſſet, nulla inter homines foret noticiæ diſcretio. Septuaginta uiros aſſumpſit ſibi Moyſes. Octuaginta ictus debentur inebriatò. Nonaginra, quia † angelus miſſus ad Dauid, ait: Nonaginta oues habebat hic ſocius meus, & ego unam, quam abſtulit mihi. Centum uero ſunt ictus, quibus in adulterio depræhenſi flagellantur.

LX uenæ terræ ſingulorũ colorum.

Non angelus, ſed propheta fuit.

Ait, Et habet quidem omnia ita recte, ut ſunt, integre executus es. Procede ergo ſi placet, & expone, quomodo facta eſt terra, & montes, & quæ eis nomina, & quando fuerunt? Reſpondit, Deus Adam de limo, Limus autem erat de ſpuma, Spuma autem de procellis, Procellæ uero de mari, Mare autem de tenebris, Tenebræ uero de luce, Lux de uerbo, Verbum de cogitatione, Cogitatio uero de iacinto, Iacintus autem ex præcepto Eſto & fuit.

Origo rerum fabuloſior quã in Theogonia Heſiodi.

Ait, Verum eſt quicquid dicis. Dic ergo, quot angeli præſunt hominibus? Reſpondit: Singulos homines bini circumſtant angeli, alter à dextris, alter à ſiniſtris. Dexter uero benefacta hominis ſcribit, Siniſter malefacta. Ait, Vbi aſſident homini, aut qualiter? in quo ſcribunt? Reſpondit: Super humeros homines ſedent. Calamus, lingua eorum: incauſtum, ſaliua linguæ: Tabula notoria, cor eorum.

Angeli duo cuſtodes ſingulis hominibus, qui annotant in tabula res uniuerſas.

Ait, Et hoc quoque uerum eſt. Sed proſequere, ſi placet: Quid poſt hoc operatus eſt Deus? Reſpõdit, Tabulam & calamum, Dic, quam tabulam, & quem calamum? Reſpondit: Tabulam quidem, in qua ſcriptum eſt quicquid fuit, eſt & erit, in cœlo & in terra: Calamũ uero, de luce clariſſima. Ait, Quem longitudo calami? Reſpondit: Longitudo quidem itineris quingentorum annorum, latitudo uero octuaginta itineris annorũ. Octuaginta dentes habet, qui nõ ceſſabũt ſcribere, quicquid fit in mũdo, uſque ad diem iudicij. Sic enim ait in Alchorã: Nun uuacalam uua me aſturum. Ait, Et tabula unde? Reſondit, De ſmaragdo uiridiſſimo, uerba eius de margaritis, dorſum eius de pietate. Ait, Quoties ergo reſpicit Deus illã tabulã per diem & noctẽ, Reſpondit, Centum ſexaginta, ſingulisque reſpectibus erigit quẽ uult, & deponit quẽ uult. Sic enim ait in Alchoran: Quotidie Deus in uoluntate ſua. Ait, Nec de his

Calamus è luce portentoſæ magnitudinis.

quicquam

quicquam,niſi uerum. Procede ergo,& expone, cur cœlum dictum eſt cœlum? Reſpondit: Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus uero,uapor maris.Sic enim ait in Alchoran: Vualme am uuægehu. Ait:Quid ergo habet,quod uiride eſt? Reſpondit,ex monte kaf.

Mons kaf cœlum ſuſtinet.

Mons enim kaf ex ſmaragdis paradiſi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum ſuſtinet: ſic enim ait in Alchoran:kaf uualcoram elmegid. Ait,Habet itaq; cœlum portas? Reſpõdit:Habet,itaq; portas pendentes. Ait,Et portę claues? Reſpondit: Et portæ claues in theſauro Dei. Ait, Et portæ unde? Reſpõdit: Portæ aureæ, portarum ſeræ de luce,claues de pietate. Ait, Vera refers.

Portæ cœli.

Vnde cœli ſeptem cõſtent.

Sed cœlum iſtud noſtrum, dic unde creatum eſt? Reſpondit, Primum de aqua uiridi, ſecundum de aqua clara, tertium de ſmaragdo, quartum de auro puriſſimo, quintum de hiacinto uiridi, ſextum de nebula lucida, ſeptimum de ſplendore ignis. Ait, Neque hoc quicquam niſi uerum.

Maria ſupra cœlos.

Quid ergo ſuper cœlos ſeptem? Reſpondit, Mare uiuificum. Ait,Quid deinceps? Reſpondit,Mare nebuloſum.

Ordo & gradus uniuerſorum.

Ait,Proſequere per ordinem uſq; ad ſummum. Procedit deſuper mare aëreum,deſuper mare lapideum, deſuper mare tenebroſum, deſuper mare ſolatij,deſuper luna,deſuper ſol,deſuper nomen Dei, deſuper ſupplicatio,deſuper Gabriel,deſuper pergamenum raſum,deſuper plenum,deſuper ſeptuaginta interualla lucis,deſuper LXX.millia interuallorum uirtutes,deſuper LXX. millia montium,deſuper mille ſpacia,in unoquoque LXX.milia turbæ, in unaquaq; turba quinq; milia angelorum, nunquam ceſſantium laudare dominum uniuerſitatis. deſuper addet almuncihe, id eſt terminus angelicæ dignitatis: deſup uexillũ gloriæ, deſup interualla de margaritis,deſuper interualla gratię,deſuper interualla potẽtiæ,deſuper interualle diuinitatis, deſup interualla diſpẽſationis, deſuper ſcabellũ, deſup ſoliũ,deſuper domus uniuerſitatis. Ait,Mirũ in modũ cũcta,prout ſunt,executus es.

Sol & luna fideles.

Sequit̃ itaq;,ut decernas,ſi placet,utrũ ne fideles ſint ſol & luna,an infideles? Reſpondit:Fideles quidẽ,& obediẽtes omni mãdato Dei. Quid ergo habẽt,q̃d nõ ęqualiter lucẽt? Reſpõdit:Aequali quidẽ uirtute & ſplẽdore creauit eos Deus.

Cauſa eclipſis lunæ.

Euenit ergo,ut incerta eſſet diei & noctis uiciſſitudo,quouſq; Gabriel præteruolãs motu uolitãdi,forte ut ſic ala ſua lunã tetigit,& ex inde luna obſcurata eſt. Sic enim ait in Alchorã: Præpoſui diei & noctí luminaria,& extinxi nocturnũ,& illuminaui diurnũ. Ait:Cur ergo nox dicta nox? Reſpõdit,Quia nox uelamen maris & fœminæ.ſic enim ait in Alchorã:Poſui noctem ueſtimentum,& diem uictum. Ait,Et hoc quoq; prout ueritas habet.

Stellarum tres ordines.

Conſequenter itaque,ſi placet,ediſſere,quot ſunt ordines ſtellarum? Reſpondit,Tres.primus,dependentium per cathenas à ſolio Dei lucentium uſq; in ſeptimum thronum: ſecundus,ſtellarum quæ & cœlum ornant,& quando diaboli ad inſidiãdum cœleſtibus conſilijs ſubintrare parant,occurrentes fugãt.Sic enim ait in Alchoran: Et cœlũ cum eis ornauimus,& diabolis eas obiecimus.Tertius eſt inſpectu angelorũ.Ait,Neque hæc uſpiã à ueritate recedunt.

Maria VII. inter cœlum & terram.

Dic ergo,quot interſunt inter nos & cœlum maria? Reſpondit,ſeptẽ. Ait,quot uero uenti inter nos & cœlũ. Reſpõdit,tres.Primus uentus ſterilis,quẽ emiſit Deus ingentẽ abat.Secundus niger,eleuãs mare:& hic exaſperabit ignem in die iudicij.Tertius eſt,qui terris mariſq; miniſtrat.Ait,Neq; hic quicq; niſi uerum.Quot ſunt interualla inter nos & cœlũ? Vnũ planẽ:quod niſi interpoſitũ eſſet,omnia terrena cœleſtis conſumeret ardor. Ait,Et hoc certe uerum.Si ſolũ ſubiungas,ubi ſol? Reſpondit,

Reſpondit, In fonte calido, fons uero in colubro, coluber in interuallo, interuallum in monte kaf, kaf autem in manu angeli tenentis mundum uſq; in diem iudicij. Ait, Verum eſt quod dicis. Dic deinde, Quis modus deferentium ſedem Dei? Reſpondit: Capita eorum ſub ſede Dei, pedes ſub thronis VII. tanta quidem ceruicis amplitudine, ut ſi cõtinue uolaret auis, uix mille annis ab una aure perueniret ad alteram. Cornua ſuper capita eorum implicata, uictus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cuius dimidium nix, dimidium ignis. nec tamen uel ignis niuem conſumit, uel nix ignem extinguit. Secunda acies, cuius dimidium tonitruus, dimidium fulgur impermixta. Tertia, cuius dimidium gleba, dimidium unda: nec tamen unda glebam diluit, uel undam ebibit gleba. Quarta, cuius dimidium uentus, dimidium aqua, incommota ab inuicem. Quinta, cuius dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfuſa ab inuicem. Sexta, cuius dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cuius dimidium laus, dimidium gloria. Octaua, de fulgidiſſimo ſplendore. Ait, Nec hoc quoq; uſpiam aliter quàm ueritas habet. Nunc itaq; fiducialiter oro, ne pigeat, exequaris ſpacium à nobis uſq; ad cœlum. Reſpondit: A' nobis quidem uſq; ad infimum cœlum, iter quingentorum annorum: tantumq; per ordinem ab unoquoq; ad proximum, & amplitudo uniuſcuiuſq; itinerum quingentorum annorum: Tot unoquoq; angeli, quod nemo numerare poteſt, niſi ſolus Deus. Ait, Et hoc quoq; uerum. Dic itaq; conſequenter, quæ aues ſunt inter nos & cœlum? Reſpondit: Aues quædam, quæ nec cœlum neq; terrã unquam attingunt. Ipſæ colubri albi iubas habentes equinas, comas ut coma mulieris, alas ut aues. Oua pariunt ſuper caudas ſuas, ibidemq; filios producunt, illinc uſq; in diem iudicij. Ait, Ita quidem uerum eſt. Dic ergo, mũdus iſte cur dictus mundus? Reſpondit: quia mundus iſte factus fuit præter aliud ſæculum. Si enim cum illo factus eſſet, perpetuus foret, ut illud. Ait: uerum eſt, Dic deinde, finis cur dictus finis? Reſpondit, quia eo reſurget omnis creatura. Ait, Ita eſt. Subiunge ergo, ſæculum aliud, cur dictũ aliud? Reſpondit, quia poſtremum, poſt mundum iſtum ſuperſtes futurum, cuius nulla ſimilitudo exprimi poteſt. Nec enim coloni eius mortales, neq; dies eius ſub numero. Ait, Similiter & hoc uerum. Sed quid? Aliquid nempe hodie proponam, ubi incidas. Dic ergo ſi placet, Quis filius patre fortior? Reſpondit, ferrum. Quid ferro? ignis. Quid igne? aqua. Quid aqua? uentus. Ait, & hæc omnia uera. Nec ceſſes, ſed dic conſequenter: Adam cur dictus Adam? Reſpondit, quia creatus de limo terrarum omnium, non unius. Si enim de uno creatus eſſet, nulla eſſet inter homines noticiæ diſcretio. Ait: Ita eſt: dum ſubiungas, Cum factus fuit Adam, quà intrauit ſpiritus in eo? Reſpondit, per os intrauit inuitus, & per os exiuit. Ait, Quid ergo dixit, ei Deus? Reſpondit, Habita tu & coniunx tua paradiſum: Comedite & bibite, tantum ne huic arbori appropinquetis. Ait, Quæ nam fuit arbor illa? Reſpondit, arbor tritici. Ait, Quæ forma arboris? Reſponoit, ſeptem ſpicas habebat. unam rapuit Adam, in qua erant grana quinque, de quibus duo comedit Adam, duo dedit Euæ, quintum detulit ſecum. Ait, Quantum fuit granum? aut quid inde fecit? Reſpondit, Magis fuit ouo, quod ubi in ſexcentas particulas comminuiſſet, produxit ex eo cuncta ſeminum genera. Ait, Quà receptus eſt paradiſo expulſus? Reſpondit: Adam in India, Eua in Nubia. Ait, Quid induebant? Reſpondit, Adam

Sol in calido fonte ſedem habet. & alia longe abſurdiſſima.

Vehiculum Dei, non quale Ezechielis.

Interualla cœlorum, contra demõſtrationes aſtronomicas.

Aues inter cœlum & terram.

Aliquid factũ ante hunc mũdum.

Aenigmata, non qualia Hiram Solomoni propoſuit.

De hominis formatione fabulatur.

Arborem ſcientiæ boni & mali, dicit arborem tritici.

Adam eiectus paradiſo peruenit in Indiã, Eua in Nubiã.

tria folia de paradiſo, Euam coma cooperiebat. Quà ergo conuenerunt? Reſpondit: In Arafe. Ait, Vter de altero factus? Reſpondit, Eua ex Adam. Vnde eſt quod mulier operitur? Ex coſta eius ſiniſtra. nam ſi à dextra, æque fortis eſſet.

Diabolos & angelos ante Adam incoluiſſe terram.

Ait, Quis habitauit terram ante Adam? Reſpondit, Primum diaboli, deinde angeli, poſt angelos Adam. Inter diabolos & angelos ſeptem millia annorum, inter angelos & Adam M. anni. Ait, Rem omnem ut geſta eſt narras. Sed de his ſatis eſt. Tranſeamus ad alia: & dic ſi placet, Quis

Adam peregrinationem ad Mechã conſtituit.

incœpit peregrinationem? Reſpondit, Adam. Ait, Quis raſit caput ei? Reſpondit, Gabriel. Ait, Quis circumcidit Adam? Reſpondit, ipſemet. Ait, poſt Adam quis circunciſus eſt? Reſpondit, Abraham. Ait, Et hæc quidem manifeſta ſunt. Habemus alia.

Idem raſus, uidelicet ut Machumet, et circunciſus.

Dic ſi placet, Quænam eſt terra, quam ſemel uidit ſol, nunquam deinde uiſurus uſq; ad finem ſæculorum? Reſpondit: Quando mare diuiſit Moyſes, denudatus eſt fundus pelagi, quem tunc uidit ſol, poſt reditum undarum amplius non uiſurus.

Aenigma de mari rubro.

Quid ergo uidetur Abdia, ne reperis hæc in lege tua? Et ille, Nec hæc quidem, nec multa alia, quæ pectus mihi miniſtrat.

Subdola cauillatio in diuinam legem.

Age, Dic deinde, quænam eſt domus habens duodecim portas, per quas duodecim portiones exeunt, duodecim cum generationibus? Reſpondit, Rupis illa, quam percuſſit Moyſes, aperuit duodecim portas, & emiſit duodecim fontes, per duodecim tribus Iſraël.

In Alcorã ſcribitur, ut Moſes cum ſunulo nauem repererit.

Ait, Verum dicis. Sed dic, cui terræ locutus eſt Deus? Reſpondit, Monti Synai præcepit, ut eleuaret Moyſen uſq; ad cœlum. Ait, Bene dicis. Dic deinde, qui uiuit, nec habens ſpiritum? Reſpondit, Nox. nec enim ſpiritus uenit uſq; ad mane.

Aenigma de nocte.

Ait, Hoc quoq; uerum. Age ergo. quid in primis lignum, poſtea cum ſpiritu? Reſpondit, Virga Moyſi nunc lignum, nunc ſerpens.

Aenigma de baculo Moyſi.

Ait, ita eſt. Nunc itaq; refer, ſi placet, Quæ fœmina ex maſculo tantum, & quis maſculus de fœmina tantum? Reſpondit, Eua ex Adam ſolo, Chriſtus ex Maria uirgine?

Aenigma de Eua & Chriſto.

Ait, ita quidem refers, ut uerum eſt, dum ſubiungas, Quæ ſunt terra illa, quæ ſine uiri commixtione edita fuerunt? Reſpondit, Adam, aries Abrahæ, & Ieſus Chriſtus.

Aries Abrahæ ſine parente editus.

Ait, uerum eſt. Dic deinde, quod ſepulchrum motum eſt cum ſepulto? Reſpondit, Cetus cum Iona.

Aenigma de Iona.

Ait, uerum eſt. Dic ergo conſequenter, qui ſunt ſoli illi duo, quorum ſepulcra ignorantur? Reſpondit, Abitabil, & Moyſes. Ait, Id quomodo? ut breuiter de utroque exponas. Reſpondit: Ibetabil quidem cum mortem præſentiret, iniunxit, ut poſt obitum camelus ſuperpoſito funere ſuo impelleretur ad eundum, quocunque ſors duceret, euntemq; ſequerentur, quouſq; ſponte procumberet.

Sepultura Abitabil.

Sic facto, ubi funus ab Ibetabil deferens camelus procubuit, fodiendo repertum eſt monumentum, quod Noë præparauit Abitabil. Sepulto itaque amiſſus eſt locus, nec unquam poſtea repertus.

Sepultura Moſis & mors fabuloſiſsima.

Moyſes uero cum ſolus per deſertum uagaret, forte ſepulcrum uacuum & apertum inuenit, recte ad quantitatem ſuam effoſſum. Quod admirans, incœpit ad propriam ſtaturam metiri. Interea angelus mortis aduenit ad interficiendum Moyſen. Quem cum cognouiſſet Moyſes, quæſiuit dicens: Ad quid ueniſti? Reſpondens, miſſus ſum pro anima tua. Cui Moyſes, Qua ergo putas eam cripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum Domino: neque per aures, quibus audiui uocem Domini: neque per oculos, quibus faciem domini uidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conſcendi. His auditis, abijt angelus. formaq; mutata, attulit pomum de paradiſo. quod cum olfaciendum porrigeret,

geret, recepit Moyſes. Cumq́ naribus apponeret, arripuit eum angelus per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorſit. Quo facto, remanſit corpus eius in ſepulchro, nemini unquam reperto. Ait, ita quidem factum eſt, ut dicis. Sed dic quis ignis comedit & bibit, & ex quo extinguitur, non accenditur uſque in diem iudicij? Reſpondit, Ignis in corpore humano, uictu ſuſtentatur, & anima abeunte extinguitur. Nec antequam illa redeat, accendetur. Ait, Et ita uerum eſt; Dic deinde, quid paruum ſemper, quid magnum ſemper? Reſpondit, Lapilli, & montes. Ait, bene eſt. Sed dic, ubi eſt medium terræ? Reſpondit, In Hieruſalem. Inde namque diſperſæ ſunt gentes, & illic congregabuntur. Ibi erit pons & ſtatera ſuper infernum, quod apportabunt illuc ſeptuaginta millia angelorum per totidem tenaces. Ait, Et ita eſt. Sed quare Hieruſalem dicta domus benedicta? Reſpondit, quia in directo cœleſtis Hieruſalem, quodq́ locutus eſt ibi Deus & angeli cum patriarchis & prophetis: deditq́ ibi Deus Moyſi præcepta tria millia quingenta quindecim. Ait, Et ita conſtans eſt. Dic deinde, quis humor ſit neque de cœlo, neque de terra? Reſpondit, ſudor animalium laborantium. Ait, bene dicis. Sed memora, ſi placet: quomodo facta eſt nauis? Reſpondit, Nauuem incœpit primus Noë: claues dedit Gabriel: intrauitq́ Noë cum filijs, & procedens ex Arabia ſuper Meccam, circuiuit ſepties. Inde nauigans ſuper Hieruſalem, & eam ſepties circuiuit, peruenit in montem Iudææ, ibiq́ decreſcentibus undis, hærens reſedit. Ait, quidem ita eſt. Dic ergo, ubi fuit interim Mecca? Reſpondit, Aſſumpſit eam Deus in cœlum, Hieruſalem uero commiſit monti Abikobez, & ſeruauit eam in uentre ſuo. Ait, Omnia quidem ut geſta ſunt, exponis. Dic ergo, Quæ ratio, quod qui naſcitur ſimilis eſt patri, aut matri, eorumúe parentibus? Reſpondit, Quum ſuperat uoluptas uiri uoluptatem mulieris, trahit conceptus ſimilitudinem patris, eiusq́ parentum: Sic in parte altera, ſuperante mulieris libidine. Ait, Et hoc uerum. Expone conſequenter; punit Deus quenquam ſine ratione? Reſpondit, non. Ait, Et filijs infidelium quid faciet? Reſpondit, Venient in die iudicij filij infidelium ante faciem Dei, & dicet eis: Quis eſt dominus ueſter? Dicent, Tu domine, qui creaſti nos. Cui ergo ſeruiſti? Quem adoraſti? Domine noſter, neque aurium, neque linguæ officio uti, neque nuncium tuum ſequi potuimus. Dicet eis, Faceretis ergo aliquid ſi præciperetur uobis? Dicent, Digne domine noſter & iuſte, quicquid præcipere placet. Tunc effluere præcipiet unum de fluuijs inferni, & dicet eis: Inſilite in gurgitem iſtum. Hinc ergo qui obedierint, illæſi exibunt, & in paradiſum tranſibunt: qui uero renuerint, ibunt cum patribus ſuis in infernum. Sic enim ait in Alchoran: Qui obedierint, erunt in paradiſo, qui renuerint, in inferno. Ait, Vere ita eſt. Sed uellem, ſi eſt aliqua horum ſimilitudo, eam mihi exprimeres. Reſpondit, Ita. Nam & fidelium filijs, ſi qui naſcuntur cæci, ſurdi, muti, eadem ſit quæſtio. Ait, ita quidem uidetur, dum conſequenter exponas, Quomodo ſoluetur terra? Ignis terram diriget in cinerem. Cinerem aqua diluet. Ait, Ita eſt. Sed montes unde exierunt? Reſpondit, de monte Kaf, fixitq́ eos Deus palos in terra. Sic enim ait in Alchoran: Poſui terram planam, & montes palos terræ. Ait, Verum dicit. Dic conſequenter, quid nam reſtat ſub his ſeptem terris? Reſpondit, Bos. Ait, & pedes bouis ſuper quid? Reſpondit, ſuper lapidem album. Ait, quæ forma bouis? Reſpondit, caput

Aenigma de calore hominis uitali.

Aenigma de lapillis ſeu calculis et montibus.

Hieruſalem umbilicus orbis.

Item cur domus benedicta.

Apud Hieruſalem præcepta Moyſi data, quum nunquam adierit.

Aenigma de ſudore.

Mecha ſeruata per diluuiū in cœlo, & Hieruſalem in monte Abikobez.

Cauſa formæ in liberis, & ſimilitudo parentum.

Infidelium filij liberabuntur in die iudicij obedientes Deo inſilierint flumen.

Vt terra ſoluenda.

Vnde montes.

Sub terris ſeptem bos portentoſæ magnitudinis & formæ.

Mons zohot in inferno.

Alkaſem mare.

Alknitar mare.

Piſcis maximus ſuſtinens terram & mare.

Mirum Chaos potius, quàm ordo atq; digeſtio partiũ mundi.

eius in oriente,cauda in occidente. Ei quadraginta cornua,& totidem dentes,à cornu ad cornu iter mille annorum. Ait, Et ſub lapide, ſuper quem ſtat. quid? Reſpondit, Mons cui nomen Zohot. Ait,Cuius hic mons? Reſpondit, inferni, Ait, Quæ ei amplitudo? Reſpondit, Itineris mille annorum.Hunc aſcendet omnis turba infidelium.Cumq́ uerticem conſederint, omnis intremiſcet mons, omnemq́ turbam deijciet in profundum inferni. Sic enim ait in Alchoran,Sourhicubu azohot:quod eſt,deſtruet eos zohot Ait, uerum eſt, quod dicis. Sed quid ſub monte? Reſpondit, Terra. Quod eſt ei nomen? Reſpondit, Vuerelea. Quid ſub ea terra? Reſpondit,mare. Quod eſt ei nomen? Alkaſem. Et quid infrà? ut omnia per ordinem ediſſeras. Reſpondit,terra Aliolen,infrà mare Zere,infrà terra Neama,infrà mare Zegir, infra terra therib, infrà alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muſcus, mollis ut crocus, lucida ut luna. Super hanc congregabit Deus omnes iuſtos. Sic enim ait in Alchoran: In die illo mutabit terram pro alia terra. Infrà hanc mare Alknitar: Infrà piſcis nomine albehbut, cuius caput in oriente,cauda in occidente. Super cuius dorſum terræ & maria,tenebræ, aër, & montes uſque in finem ſæculorum. Infrà piſcem, uentus piſcem ſuſtinens, infrà mons,infrà tonitruus,infrà fulgur. Sub his mare ſanguineum, infrà infernus concluſus, infrà mare igneum, infrà mare opacum, infrà mare po*, infrà mare nebuloſum, infrà laudes, infrà glorificatio, infrà ſolium, infrà tabula,infrà calamus,infrà maius nomen Dei. Et quid infrà? Reſpondit, Infinita quærendo proſequeris Abdia. Quis ultra poteſt? Præter quod æqualis eſt undique uerſum omnipotentia Dei. Ait, Res mira. Nihil quidem aliter quam eſt uel opinari uideris. Sed proſequere deinceps ſi placet, & dic. Quæ ſunt tria quæ de paradiſo in hunc mundum uenerunt?

E paradiſo prodierunt oppida tria.

Ex inferno quatuor urbes.

Orbis ambitus iter diei unius.

Reſpondit, Mecha, & Ieſrab, & Hieruſalem. Ait, Verum dicis. Dum ſubiungas,quæ quatuor in hoc mundo ex inferno? Reſpondit, Vaſtat ciuitas ægypti,ſecunda Antiochia Syriæ,tertia Ehberam Armeniæ,quarta Elmeden Chaldææ. Ait,Et hoc quoque uerum. Conſequenter ergo metire mihi orbem. Reſpondit, Orbis quantitas iter unius diei. Ait, Quomodo? Reſpondit: Totum enim ſol ab ortu ſuo uſque ad occaſum permeat. Ait, Argute quidem hoc animaduertiſti.

Paradiſus iuxta ſomnium Machumetis.

Nunc itaque ſi placet, quoniam ſumma & infima uides, paradiſum oro, & quæ incolis eius uita,planè mihi deſcribas. Reſpondit,Quia conuenienter & ex ordine quæris, placet, dum attentus aſſis. Paradiſi namque ſolum aureum, ſmaragdis & hyacinthis crebro interpoſitis diſtinctum, omni fructifera conſitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis. Quorum alia quidem lac, alia mel album, alia uinum puriſſimum fundunt. Dies enim mille annorum, annus quadraginta millium annorum. Quid ergo? Nunquid non ita beatitudini ſufficere uidetur? Ait, Quinimo, & uere uideri poterit,dum incolarum eius habitum & uſum exequaris. Reſpondit, Incolis quidem eius, quicquid deſiderari poteſt, ſtatim aderit. Omni ſiquidem colore ueſtientur, præter nigrum: Qui color neminem illic attinget, excepto † præcone modò,qui ob inſigne huius uitæ meritum proprium colorem ſingulari priuilegio retinebit.Perfecti omnes in ſtatura quidẽ Adæ, in forma uero Ieſu Chriſti, nunquam incrementum aut detrimentum aliquod patientes. Ait,Hæc quidem ita uere ſunt. Aſſume iam de uictu & uoluptate eorum,à primo introitu incipiens. Reſpondit,Primum quidem ingreſſis

† Præco, id eſt Machumet, in ſignis in paradiſo ſingulari ueſtitu.

Incolæ paradiſi ſtatura Adæ & forma Chriſti. In Alcoran tamen aliquoties pueri indicantur.

greſſis ueſcendum proponitur iecur piſcis albehbut, cibus quàm ultra mirari poſſis delectabilis. Succedunt fructus arborum, potusq; defluentis paradiſi, deinde quicquid affectarint, præſto erit. Ait, Dic ergo, cum quicquid influit, & effluere neceſſe habet, nonne ut comedent, ſic & iam egerere oportebit? Reſpondit, Non ſequitur. Nam & infans in utero dum uiuit, ueſcitur, nec tamen egerit. Et quam cito egerere incipit, mortalitatis legem ſubit. Quæ & illos, ſi egererent, neceſſitas conſequeretur. Si quid tamen ſuperfluit, id per ſudorem exit, odorem muſti fragrantem. Ait, Bene quidem, & diſcrete huic obiectioni reſpondiſti, dum ſubiungas, etiam'ne panem & carnes comedent, ut fructus & cætera? Reſpondit, Planè quidem quicquid geſtierint, oblectamenta tantum, non fame præter illicita: quæ nec ipſis placebunt. Ait, Quæ'nam? Reſpondit, uerbi gratia, caro ſuilla. Ait, Beaſti me, optime Machumet. Eam ſiquidem & nobis Iudæis, & ſcio non ſine cauſa, prohibuit Deus: quam uelim, ni pigeat, per Deum obſecro inter cætera, dũ locus eſt, ediſſeras. Reſpondit, Placet, dum ſtudioſus ades. Nam Ieſus Chriſtus, dum rogaretur à diſcipulis, ut modum arcæ Noë, habitumq; ſuperſtitis in ea generis humani exponeret, tacitus rogantes audiens, formulam ex luto inter manus ſuas confectam iecit humi. Et ait, ſurge in nomine patris mei. Et ſurrexit homo canus. Cui Chriſtus, Tu qs es? Reſpõdit, Ego Iafeth filius Noë. Cui Ieſus, Ita'ne canus mortuus es? Reſpondit, Nequaq;. Sed in hac ipſa hora, putans me ad diem iudicij ſurgere, metu canus effectus ſum. Præcepit ergo Ieſus, ut omnem hiſtoriam arcæ diſcipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine peruenit ad locũ, ubi cum ſeceſſus inquit põdere egeſtionis arcã inclinaret, timuimus ualde. Cõſuluit itaq; pater Deũ. Cui Deus: Adduc, inquit, elephãtem, & uerte poſteriora eius ſuper locũ. Et fecit. Vbi ergo elephas fimum ſuum hominũ egeſtioni iniecit, ſurrexit ſus grandis. Satis'ne uidetur ergo cauſę Abdia, uitãdi animal immundum? Ait, Certe ſatis: Dum proſequaris, quid profecerit hac neceſſitate editus. Reſpondit, Quę cum omnem (inquit) maſſam illã roſtro ſoſſorio diſpergeret, conceptũ inſuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. Qui deinde tum tabulas indeſinenter roderet, conſulto pater Domino, leonem in fronte percutit. Leo concitus, flatu anhelo cattum naribus eiecit. Hic Iudæus: Bene, inquit, omnia. Sed hoc ſatis, ne à propoſito longius digrediamur. Et quoniam de uictu incolarũ paradiſi plene expoſuiſti, reſtat, ut de uoluptate eorum proſequaris. Et illud primum, quoniã comedent & bibẽt, ſi etiam miſceantur illic mulieribus, idq; qualiter, & qua lege. Reſpõdit, Si ullũ oblectamenti genus deeſſet, beatitudo minime plena eſſet. Fruſtra ergo deliciæ adeſſent, ſi uoluptas deeſſet. Quinimo ſi quicquid uolũt, præſto eſt, & quaſcunque, & quomodocunq; uolunt habent, & qualiter, & ubi, & quando, & quãtum, & quotiens uolunt, ſine mora & difficultate, ita quidẽ, quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebũt & illic. cæteræ, cõcubinę erunt. Ancillarum uero non erit numerus. Ait, Optime quidem & ad unguem omnia. Sed illuc recolens, quod dicis, pręter illicita: cum illic uini fluenta deſcribas, quæro quid'nam operis illic habeant, ſi uinum illicitum eſt? aut ſi licitum eſt, quid tibi cauſæ aſſumis in hoc ſæculo uini prohibẽdi? Reſpondit, Adeò quidem argute quæris, ut neceſſariò una quæſtione geminã reſponſionem extorqueas. Vtrũq; ergo exponam, & illic eſſe licitum, & hic illicitũ. Erãt enim angeli duo Arot & Marot, miſſi olim à Deo de cœlis in terram,

Eſus piſcis ex fabulis Iudæorum de Leuiatham.

Cauſa, cur à porcina carnè abſtinendum, plena ſtoliditatis & blaſphemiæ.

Si patrem appellat, cur uos negatis filiũ.

Vnde mures.

Vnde catti.

Etiam concubitus in paradiſo, & tales quidem, ut pleraq; proſtibula uideantur uerecundius habere.

Cauſa, ob quã à uino abſtinetur. Aliam tamen reddit ipſe Machumet in Alcorã

terram, gubernando & inſtruendo generi humano, tribus his interdictis, ne occiderent, nec iniuſte iudicarent, nec uinum biberent. Multo itaque tempore ſic habito noctu iudices eſſent per uniuerſum orbem, uenit eis die quodam mulier præ cunctis fœminis omnino pulcherrima, cauſam habens aduerſus maritum. Quæ ut parti ſuæ accommodaret iudices, inuitauit ad prandium. Sequuntur. Illa ſatagens, conuiuantibus inter epulas & pocula uini apponit. Adſtat miniſtrans, offert crebro, inſtat ut ſumant. Quid plura? Vicerunt blandiciæ mulieris. Inebriati poculis, in hoſpitam formoſam incaluerunt. uicti, accubitum poſtulant. Spondet ea conditione, dum alter uerbum doceat, per quod aſcendebant cœlos: alter, per quod deſcendebant. Placet condictio. Cum ergo didiciſſet, eleuata eſt ſubito, & aſcendit cœlos. Quod cum uideret Deus, explorata cauſa, poſuit eam luciferum, pulcherrimam inter ſtellas, ut fuerat inter fœminas. Illis autem in iudicium uocatis, propoſuit eis Deus, ut eligerent inter pœnam huius ſæculi & pœnam alterius. Elegerunt hanc. Depenſi ſunt ergo per cathenas ferreas, demiſſis capitibus in puteo bebil, uſque in diem iudicij. Quid ergo Abdia? Nonne ſufficiens uidetur cauſa cur & illic licitum ſit uinum, & hic illicitum? Ait, certe ſatis, & meritò. Sed quoniam hæc ad plenum expoſita ſunt, uellem ſi placet, ut etiam de inferno breuiter percurras. Recte poſtulas, & ita faciam. Inferni ſiquidem ſolum ſulfureum, fumoſum, crebra pice interſertum. Ipſe totus flammis teterrimis æſtuans. Sunt in eo lacus & putei profundiſſimi, pleni pice feruente, ſuppoſitis flammis ſulfureis, quibus quotidie immerguntur damnati. Sunt illic & arbores, quarum fructibus ueſcentur: quo cibo nihil grauius in toto mundo excogitari poteſt. Ait, Bene omnia exponis, ſi interſeras, ubi eſt ille, quem Deus euocabit poſt diem iudicij? Reſpondit, in medio uallis inferni, in ualle gurges, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca uictus cathenis, aſtrictus compede, ſpe conſtans, per mille annos inceſſanter miſericordiam appellabit. Ait, Quid ergo faciet ei Deus? Reſpondit, Poſt mille annos adduci faciet eum, & dicit ei: Quid tibi uis miſer, qui aures meas inquietare non deſinis? Quæ te fiducia ducit? Quo merito ſperas? Reſpondet gemens, Domine Deus meus, ego non habeo Deum niſi te, qui miſereatur mei. Tu ſatis habes præter me, ubi iram tuam uindices. Miſerere mei Domine, miſerere mei. Ait, Quid tunc? Reſpondit, eum reddi inferno. Adducetur, nec adhuc inuocare miſericordiam Dei ceſſabit. Miſertus tandem miſericors miſerator, eripi præcipiet eum. Cumque pice nigrior eum infernalis calor tangat. Interrogabunt angeli, qualiter paradiſi incolis miſceri poſſit? Tunc lauari præcipiet eum Deus in fonte aërio, & fiet albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per paradiſum, in publico conſpectu omnibus uocabulis. Hic ergo aſſignabunt eum in inuicem omnes uidentes, ereptumque inferno, quaſi improperando hincinde murmurabunt. Ille uerecundus uſque adeò pudore ſuperabitur, quouſque dicat, mallem inferno reddi, quàm huiuſmodi probra longius ferre. Dicet itaque miſericors miſerator angelis ſuis, ut iterum eum in eodem fonte quinquies lauent. Quod ubi fecerint, auferetur nota de fronte eius, fietque ſimilis paradiſi incolis, & ita ceſſabit opprobrium. Hæc ſunt quæ te de inferno quæſiſſe opinor Abdia. Procede ſi quid ſupereſt. Ait, Omnia qnidem ita ad unguem executus es, ut nullum penitus intermiſeris nodum.

Metamorphoſis fœminæ uenuſtæ in ſtellã Veneris.

Infrrorum deſcriptio.

De liberato ex inferno fabula abſurdiſſima.

Nunc

Nunc itaq; per Deum tuum obſecro, ut quoniam cuncta tibi quaſi præmanibus, diem iudicij planè mihi deſcribas. Reſpondit, Placet, dum attentus adſis. In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam ſpiritum habentem interimat, tam angelos omnes, & diabolos omnes, quã homines, aues, piſces, beluas, & pecora. Sic enim ait in Alchoran: Omnia mortua præter Deum. Poſt hæc uocabit angelum mortis, dicens: O Adreiel, eſt'ne quid ſuperſtes ex omni creatura mea? Dicet, Nihil domine mi, præter me ſeruum tuum imbecillem. Tunc dicet ei, Quoniam omnem creaturam meam occidiſti, abi hinc inter paradiſum & infernum, & occide poſtremo teipſum, ac morere. Abibit infelix, atq; in præſcripto interuallo proiectus humi, & alis ſuis inuolutus, ſeipſum ſuffocabit, cum tanto quidem mugitu, qui & cœleſtes ſpiritus & terrena animalia ſi uiuerent terrore exanimaret. Stabitq; totus mundus uacuus per quadraginta annos. Poſt hoc cœlum & terram pugno continens dicet: Vbi nunc reges & principes & potentes ſæculi? Cuius eſt regnum, & imperium, atque rerum potentia? dicite, ſi ueridici eſtis. Et his uerbis ter repetitis, ſuſcitabit Seraphielem, & dicet: Accipe tubam hanc, & deſcende in Hieruſalem, & clange. Tunc accepta Seraphiel tuba, cuius longitudo itineris quingentorum annorum, ſtans in Hieruſalem inſufflabit tubam, exintus omnes animas iuſtas & iniuſtas inibi interim ſeruatas. Animæ euolantes in omnem terrã, quęq; ad corpora ſua, ubicunq; ſint diſpergentur, atq; ad primum hunc ſonitum omnium oſſa congregabuntur. Tranſactis quadraginta annis iterum ſonabit. Ad quem ſonitum oſſa, carnem, & neruos aſſument. Atque inde poſt quadraginta annos ubi tertio ſonuerit, omnes animæ corpora ſua induent. Sic facto, ignis ab occidente accenſus, omnis creatura Hieroſolymam agitabit. Quò cum omnes peruenerint, ceſſabit. Hic ergò ubi per quadraginta annos in ſudore ſuo natauerint, expectantes iudicium, tot tandem miſerijs affecti appellabunt Adam, ſic dicentes: Pater Adam, pater Adam, ad quid nos genuiſti? huiuſmodi ſcilicet miſerijs, & tormentis? Ita'ne pater filios ſub incerto fine, inter ſpem & metum fluitare pateris? quinimo Deum ora, ut planè finiat de nobis quicquid inter paradiſum & infernum facturus eſt. Reſpondebit Adam, & dicet: O filij filij, ſcitis ut ſuadente diabolo inobediens præcepto Dei extiterim, quæ cauſa, ut indignus hoc habitus officio, uel huiuſmodi præſumam. Sed ite ad Noë. Conuerſi ad Noë, dicent: Intercede pro nobis, electe Dei pater Noë. Reſpondebit Noë dicens: Feci quod potui, ſaluaui uos in diluuio. Hic nihil mihi ſupereſt officij. Sed ite ad Abraham. Appellabunt Abraham, dicentes: Pater fidei & ueritatis, pater Abraham, reſpice nos miſeros, & miſerere. Quibus Abraham: Quid à me petitis? Non recolitis, ut diu uagabundus idololatra incircunciſus errauerim? Non ſufficio. Sed appellate Moyſen. Appellabunt Moyſen, dicentes: Audi nos electe nuncie Dei, & propheta, famule Dei Moyſes. Quibus Moyſes: Quem appellatis? Nónne legem uobis dedi, miraculis confirmaui, nec tamen credidiſtis? Si mihi credidiſſetis, facere poſſem quod poſtulatis. Sed ite ad Ieſum Chriſtum. Conuerſi ad Chriſtum, dicent: Ieſu Chriſte, ſpiritus, uerbum & uirtus Dei, moueat te pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet eis Ieſus: Quod à me petitis, ipſi amiſiſtis. Miſſus quidem fui uobis in uirtute Dei, & uerbo ueritatis: uos autem aberraſtis, & me plus quàm ego prædicauerim uobis, Deum

Adreiel angelus mortis.

Vt nouiſsime mors abolebitur.

Seraphiel tuba mortuos excitabit.

Adam, Noë, Abraham, Moſe, negantibus patrocinium in die iudicij, res peruenit ad Ieſum Chriſtum, poſtremo ad Machumet.

Abraham pater fidei & ueritatis.

Chriſtus, ſpiritus, uerbum, et uirtus Dei.

Scopus primarius diaboli in omni doctrina, obſcurare gloriam filij Dei, & occulere myſteriũ æternum ueræ ſalutis.

In Alcoran Chriſto tribuitur etiam patrocinium.

ueſtrum feciſtis. Hoc itaq; beneficium meum amiſiſtis. Sed ite ad ultimum prophetarum, hunc ſignificans, cum quo loqueris Abdia. Ad quem conuerſi dicent: O nuncie fidelis, & amice Dei, quàm male quidem peccauimus Exaudi nos pie propheta Dei, ſpes una ſuperſtes. Nam poſt te, in quo ſperabimus? Exaudi nos, potentia, tibi à Deo collata. Aderit itaq; Gabriel: nec impotentem ſinet amicum ſuum uoluntatis ſuæ. Procedent ſocij ante faciem Dei, dicetq; eis Deus: Scio ad quid ueniſtis. Abſit itaq;, ut fidelis mei uotum in aliquo quaſſem. Hic ergo ponte facto ſuper infernum, ad caput pontis aderit ſtatera: qua libratis uniuſcuiuſque factis, ambulabunt ſuper pontem. Salui ergo tranſibunt, damnati in infernum decident. Quære deinceps Abdia, quid placuerit. Et ille, Proh dolor, quæ me hucuſq; dementia tenuit? ut uerum luce clarius non uiderem. Sed quoniam omnia tibi pro uoto meo occurrunt, procede. Nunquam enim hæc audire fatigarer. Enumera ergo acies populorum in die illa, & diſcerne fideles atque infideles. Reſpondit, Erunt acies omnium hominum, C X X. è quibus tres tantum fidelium, reliquæ omnes infidelium: Eritq; longitudo uniuſcuiuſq; acieti itineris mille annorum, latitudo uero quingentorum. Ait, Vere ita eſt, ut dicis. Conclude poſtremum hoc, quod cum omnes creaturæ in eum modum, quo deſcripſiſti, inter utramque regionem diuiſæ fuerint, quid fiet de morte? Reſpondit, Mutabitur mors in arietem, & adducent eam inter paradiſum & infernum. Eritq; magna inter utriuſq; regionis incolas diſſenſio. Nam populus paradiſi metu mortis necem machinabitur. Infernales uero ſpe mortis, ſuperſtitem fore cupient. uincet populus paradiſi, & mortem inter paradiſum & infernum occident. Hinc Iudæus exclamans, ait, Viciſti optime Machumet, ſiſte, & recipe confitentem me. Ego credo, & uideo, quia non ſunt dij, ſed Deus unus omnipotens, cuius uere tu nuncius & propheta.

Mors in arietem mutabitur.

EXPLICIT doctrina Machumet, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis eſt, licet ibi multa mendacia ſunt, & multa ridiculoſa.

DE GENERATIONE MACHVMET ET NVTRITVRA EIVS. QVOD TRANSTVLIT HERMANNVS DALMATA

Scholaſticus ſubtilis & ingenioſus, apud Legionenſem Hiſpaniæ ciuitatem.

Quiſquis ſcripſit apud Arabes de natalibus & educatione Machumetis, dignus eſt author illo quem ſtudet mendacijs inter diuos ponere. Eſtq; uel ob hoc digniſſimum ſcriptum quod legatur, ut euidentius cernatur, quibus hominibus ad ſuam religionem opus ſit ſomnijs, & reuelationibus, & confictis miraculis: quibus nituntur præcipue inter Chriſtianos, qui uolunt deiculi haberi. ut qui libris conformitatum, & id genus commentis impudentiſſimis, ſua miſerè fulciunt.

LIBER generationis nuncij Dei Machumet, oratio Dei ſuper eum, & ſalus, ab Adam & Eua per ordinem parentum utriuſq; ſexus, uſq; ad tempus quo produxit eum Deus perfectum, gratioſum, & idoneum ſibi. Cuius authores per ordinem, primus Kabalachbar, deinde Abnabdalla Machumet filius Eize. Poſt hunc Abnalmutarreff, Abderachin filius Eize, deinde Abuzaid filius Elearab. Poſt quem Abumachumet, Alabez filius Abdalla. Sicq; Alfald filius Iahiar atq; Abulambez. Deinde Ezerigi filius Fulenum. Poſt quem Machumet Abhalati. Poſtremus filius Zaid Abnamar. Primus igitur Kabalachbar, ſequentium omnium teſtimonio, cum in ſcripturis prophetam hunc ſæculo naſciturum ſtudioſe didiciſſet, omnemq; hiſtoriam uiri aſtrologico teſtimonio approbaſſet, Ecce ſæculorum ſerie in ipſis diebus ſuis uirum natum audit, in ciuitate Arabiæ Ieſerab, omnia prouidentiæ ſuæ ſignacula præferentem. Celebri deinde fama, frequentiq; teſtimonio motus, hominem adit. Quem undique uerſum perſpiciens, omnemq; modum eius & conuerſationem obſeruans, ita quidem ut ipſas etiam corporis notas eaſdem quas præſignauerat, reperiret, ut in fronte maculam, inter ſcapulas huiuſmodi characterem, hunc ipſum Machumet eſſe plene deprehendit. Quod deinde ut etiam ſæculorum ſerie diuinaq; diſpoſitione eum probaret, incipiens ab Adam & Eua uſq; ad Machumet ordinem generationis eius, à magiſtro ſuo Rabelmehdi acceptam, in hunc modum exponit.

Genealogia Machumetis.

Abnalmutarreff.

Scripturæ de uenturo Machumet.

CReator Deus omnipotens, ut primum Adam creauerat, conſurgentis recens cerebrum ſubito contremiſcens ſonuit naturaliter, quaſi frondes uento commotæ. Quod ſtupenti Adæ, Sonitus (inquit Dominus) quem miraris Adam, ſignum eſt prophetarum & nunciorum mandatiuum. Hoc ergo lucis ſemen uirtutis meæ dono conceptum, non niſi dignis lumbis, mundæq; uuluæ commendabis. Fuit itaq; lux naſcituri ex eo prophetæ Machumet, omnibus diebus reſplēdens ex facie Adam tanquam ſol in rota circuli ſui, aut luna in nocte plenilunij. Quotieſcūq; Euā aggreſſurus erat, lauari & mūdari caſtigabat, dubius qua hora dn̄s ſemē lucis ex eo promoueret. Obſeruabat ergo Eua præcepta mariti, quouſq; cōcepit Seth, patrē prophetarum

Propago prophetarum.

Ab hæreſi Sethiana acceptum eſt, quæ dixit omnes prophetas à Seth originem ducere.

phetarum & caput nunciorum Dei. Qua ipſa hora lux ſplendens, à facie Adam migrauit in faciem Euæ. Fuitque exinde Eua cunctis diebus in formæ decore, lucisque ſplendore addens uſque adeò, quod & aëris terræque animantia uultus eius nitore admirata ſtuperent. Stupens & ipſe Adam, ſe à tactu grauidæ cohibuit. Singulis itaque diebus angeli ſalutantes ad-

Seth.

ueniunt, odores paradiſi afferentes, quouſque genitus eſt Seth ſolus. Nam præter Seth omnes partus Euæ gemelli fuerunt, ſinguli ex maſculo & fœmina. Naſcens itaque Seth, maternæ lucis ſplendorem propria faciе præfert, matre exuta. Poſuit'que Deus inter infantem & ſatanam terminum, quem tranſire nequiret uſque ad ſeptem annos. Stetit'que lux erecta inter cœlum & terram, per quam angeli ſuper Seth deſcendebant. Præco etiam ſuper thronos audiebatur, cunctis diebus clamans; Gaude terra, & exulta, digna luce Machumet. Super eum oratio Dei & ſalus. Fuit itaque lux illa reſplendens à facie Seth cunctis diebus, quouſque appropinquaret terminus Adæ. Adam uero uidens imminere ſibi terminum, acceptum manu filium Seth ducit ad locum oratorium, ſicque affatur: Quæ ſeruanda commendo fili, omni uigilantia & cautela cuſtodias. Deum ſiquidem, & Dei noſtri præceptum habeo, ut ante obitum meum teſtamentum tibi faciam lucis, quam præfers: Ne, quemadmodum ego quoque diuino iuſſu ſeruaui, eam unquam niſi ſancto dignoque commendes. Conuerſóque ad Dominum ſermone, ait: Domine Deus meus, ecce ego, prout præcepiſti mihi, ſemen lucis, quod priuilegio quodam mihi commiſiſti, uni de filijs meis commendaui. Mitte ergo de angelis tuis teſtimonium inter me & eum, antequam uitæ noſtræ fiat ſeparatio. Vix ita dictis, adeſt angelus Gabriel cum ſeptuaginta millibus angelorum, ſinguli cum paginis albis, calamóque de calamis paradiſi, ſalutantes Adam, & dicentes: Audita eſt uox tua Adam. Edixit enim Dominus, ut ordo generationis procedat. Scriptum itaque edictum Adam hæredi ſub angelorum teſtimonio reliquit, ſigillo Gabrielis eadem hora ſignatum. Induit itaque Dominus Seth tunica duplici, punicea, ſplenden-

Machuueliet ſoror & uxor Seth.

te ut ſol, tenui ut flos uiolæ. Eademque hora in præſentia cœtus angelici ſub omnium teſtimonio deſponſatur Seth ſoror Machuueliet, candida, matri Euæ ſtatura & habitudine æqualis, formæ decore uultusque uenuſtate ſimilis. Sic facto, mortuus eſt Adam. Seth uxorem cognouit, concæpit Enos. Audit igitur grauida cunctis ex locis continuas angelorum ſalutationes, in gloriam & benedictionem lucis Machumet, ſeruauitque eam omnis cœtus angelicus, tam ab homine malo, quàm à ſpiritu maligno. Nato igitur Enos, & adulto, pater admonitum conſilium diuinumque decretum prædicat, ſeruandi luminis & propagandi cum dignitate & reuerentia. Per ordinem ergo lucis priuilegium Enos commendat filio ſuo Chainan, Chainan uero filio Machieil, Machieil autem filio Baradæ, Barade uero ex Barra coniuge genito filio ſibi Enoc, Enoc autem filio Mathuſalem ex coniuge Thurige, Mathuſalem uero filio Lehet magno & forti, Lehet autem filio Noë ex Kainuſa filia Kebil: Noë uero filio Sem ex Gonrara, cum arcula pariter teſtamentum lucis continente, ab Adam tradita, ex materia ſplendida, gemmeis ualuis, ex aureis cathenis, & ſmaragdinis laquearibus dependentibus, ordinatis in ea manſionibus omnium prophetarum. Sem itaque luce Machumet reſplendens, uxorem

rem

rem ducit ex ſtirpe regia. Commendatq́ lucis priuilegium filio Arphaxat, Arfaxat autem ex Margena coniuge filio Heber, qui & Hud propheta: Cui omnia loca conclamabant, hanc lucem naſcituri prophetæ Machumet, qua omnia idola deſtruebat, quacunque graderetur. Eber autem ex Muſacha filio Felech, Felech autem Salech, Salech Argauua, Argauua Sorach, Sorach Thaod, Thaod Tharoch, Tharoch autem Abrahæ, ex Ibecilne coniuge. Qui cum naſceretur, erumpentia duo lumina ex oriente & occidente in medio mundo concurrerunt, factáque eſt lux una omnem mundum illuminans à terra uſque ad cœlos erecta. Factus'que eſt ſonitus angelorum per uniuerſum orbem plenus tripudio, & modulamine cœleſti cum ingenti præconio, eam eſſe lucem prophetæ Machumet, ſuper eum oratio Dei & ſalus. Exaltauitq́ Deus Abraham, quemadmodum Adam. Stupens itaque Abraham dicit Domino, ſe nunquam uirtutem huic ſimilem uidiſſe. Cui Dominus: Hæc inquam lux, quam admirari non ſufficis, ex ſemine tuo naſcituri amici & nuncij mei eſt: Cuius anima in prima animarum creatione, animæ tuæ permixta eſt. Cuius uerbum in uirtute mea: Cuius nomen in cœlo Achmet, in terra Machumet, in paradiſo Abualtrazim. Fuit itaque lux illa ex Abraham facie reſplendens, ſeneſcente iam Sara ſterili. Quæ cum diuinam promiſſionem ex mariti uerbis quaſi diffidens ſæpius retractaret, Abraham angeli coamonitu Hegir ancillam adit, ſtatimq́ luminis claritas in faciem grauidæ migrat. Naſcitur Iſmahel, patrum lumen præferens. Sed Sara grauiter ferens, Quid eſt, inquit, quod ego uacua maneo, atque alia ſeminis tui fructum profert, quem ego totiens promiſſum, diu fruſtra expecto? Quam cum nequaquam deſperans iugi affirmatione ſolaretur, adueniunt hoſpites angeli numero tres, qui inter cætera Saram impraegnari inducunt. Poſtremò igitur Abraham cum imminere ſibi terminum ſentiret, aduocatis filijs, in cuius facie lumen ſuum cognouit, ei luminis teſtamentum cum arcula continente tradidit. Ducit itaque Iſmahel Beelam, filiam Albar. Quam cum cognouiſſet, genuit Keidar, paterna luce futuri prophetæ fulgentem. Cui ſeptem dona collata ſunt, nulli ante ſimul habita. Fuit enim ualidus, audax, pulcher, uelox, æquus, uenator, ſagittarius. Factusq́ rex, uxorem duxit Miliam de terra Iſaac. Accidit itaque die quodam, ut dum uenatu ſequeretur, uocem audiret dicentem: O Keidar, ne lumen tibi commiſſum indigne colloces. Quod faciendum reſtet, ſacrificijs reſponſa quæres. Hic monitus, omni relicto negotio in terram Iſmael proficiſcitur. Qua primo altari conſtructo ſeptingentos arietes adhibet. Quos dum ſigillatim immolaret, holocauſtum cœleſtis arripuit ignis, quouſque uox audita eſt, proficiſci iubens ſub arborem heremi, captandi reſponſi cauſa, quid faciendum reſtet. Pergit, auditq́ uocem, uxorem ducendam ex Arabia, nomine Algadira. Parens igitur angelicæ uoci per omnia, in Arabiam proficiſcitur, latóque terrarum ſpacio peragrato, peruenit ad regem Alierchamin, filium Aomar: cui unica filia erat Algadira. Algadiram ducit Keidar. Reuerſusq́ in patriam, uxorem grauidat: in qua concepti ſeminis lucem propheticam emicaret. Indignati filij Iſaac, ſeditionem mouent Keidar, cauſam proferentes pro eo, quod ipſi filij ſint prophetæ: Sibi potius deberi teſtamentum lucis propheticæ. Tunc Keidar accedit ad arcam, aperire parans, ſubitoq́ audit uocem pro‐

Ibecilne mater Abrahæ.

Oſtentum, ſed commentitiũ.

Opinio uaniſſima de anima.

Tria Machumeti nomina.

De uxoribus Iſmaelis.

Gen. 21.

Cedar ſeptem dotibus inſignis.

Alierchamin rex Iſmaelitarum: cuius filia Algadira, uxor Cedar.

hibentem

hibentem illicita,futuroq́ſeculo diuinitus reſeruata,ſed deferenda arcula Iacob. Cui dum Keidar diuinæ inſtitutioni obtemperans deferret,audit Iacob in terra Chanaã ſonitum arcæ:occurritq́ cũ filijs, Keidar arcã teſtamẽti tradidit Iacob. Cui Iacob: Gaude (inquit) Keidar,& exulta.Natus eſt tibi nocte iſta filius,cœleſti pręconio prædicatus.Cui Keidar,Quid quos rumores noctis proximæ de Aram afferres in terra Chanaan? Cui Iacob: Vidi,inquit,nocte iſta cœlos apertos,cœleſtiq́ lumine mundũ omnẽ illuſtrari: angelos uero quaſi ex miniſterijs,officio aſcendentes & deſcendentes.Inter cętera præconiũ ingens audiui,Algadirã peperiſſe tantę celebritatis cauſam. His dictis,reſeruata apud Iacob arca teſtamenti,Keidar abijt,reperitq́ natũ Hamel,paterno decore inſignitum.Adultum igitur Hamel cum pater Mecham duceret ad ſanctuarium Abrahæ, obuiat in itinere angelus mortis in forma hominis,habitoq́ uiantium ſermone ait,cõſilium ſibi fore cum Keidar.Keidar autem præbenti,angelus animã per aurem eripit:Cadit mortuus inter manus filij.Filio de funere patris anxio,adueniunt uiri,quorum auxilio ſepultus eſt Keidar in mõte Taſiber.Valuit igitur Hamel duabus patris uirtutibus,ualetudine & uenatione. Poſt hæc ducit Hariedã,gignitq́ Thebicht,patrio inſigni decorum.Thebicht uero genuit Hamieſfa.Hamieſfa aũt genuit Adeth,qui primus de tribu Iſmahel ſcripturis operã dedit. Adeth autem genuit Aduue. Aduue aũt Adnen,cui ob formæ inuidiã inſidias plerique pararunt. Adnen autem genuit Machat regem bellicoſum, Iſraëli infeſtum.Machat aũt genuit Nizar:in cuius facie cum pernitentem uideret pater lucem naſcituri prophetæ,holocauſta arietum filio ſacrificat. Nizar aũt genuit Muſarẽ: cuius claritatẽ cum pater miraretur,caſtigauit, ne ſemen lucis niſi digno utero cõmendaret. Factumq́ pacti chirographũ, in ſanctuario Mechæ ſeruatum eſt.Deinde Muſar duxit Kerinam de gente ſua.Quæ confecta ſenio,peperit Aliez.Qui cum diu ſine cõiuge maneret, cõmota ſunt uiſcera eius,audiuitq́ ſonitum lumborum ſuorum. Territus, diuinos adit.Reſponſo monitus,ducit Machara. Ex qua naſcitur Madraca. Madraca uero genuit ex Pharadz Horeima,cui in uiſione mãdatum eſt ducere Atamram filiam Vdem, ex qua genuit Kinena. Kinena uero genuit Annofra ex Rehiana.Adulto igitur Annofra pater ſomniũ exponit,quod ante ipſum uiderat.Arborem uidelicet ex lumbis ſuis conſurgentem,micãtibus ramis cœlos contingere: per ramos uero homines albos aſcendere,& deſcendere. Reſponſumq́ à diuinis:arborem tãtam eſſe prolem ingentem, quæ & terras illuminaret,& cœlos cõſcenderet.Tãtus igitur extitit Annofra,ut cum Deus ab angelis ſuis quæreret,dicens:Eſt ne hodie homo in terris memor nominis mei? Reſpõderunt angeli,neminem planè,excepto Annofra filio Keinena de tribu Iſmahel.Poſthęc Annofra ducit Rahel:ex qua naſcitur Melic primo lumine futuri prophetæ præfulgens.Melic autem genuit Falhrem,Falhrem aũt Luie, Luie uero Galiben, Galiben uero Kab, Kab autem Murram, Murra Cudai regem Arabiæ fortem, prudentem, & iuſtum.Cudai uero genuit Abdamenef,regem potentem per quatuor mũdi partes. Habuitq́ arcam Himahelis,uexillum Nizar,& claues omnium idolorum Mechæ. Genuit Abdemenef quinque filios. Primus Heſim,dominus paternæ lucis, naſcituri prophetæ Machumet regnum poſſidebit, uir tantæ muudiciæ, ut teſtatus fuerit ei dominus in hæc uerba: Teſtimonium adhibeo noſtrum angeli mei, quod hominem hunc omnis

Adeth primus inter Iſmaëlitas literis operam dedit.

Machat rex Iſraelitis infeſtus.

Somnium. Et uanitas eſt, ubi multa ſomnia.

Melic.

Cudai rex Arabiæ.

mnis immundiciæ immunem feci, ut digne in lumbis eius ſemen lucis nuncij mei Machumet carni & ſanguini eius miſcuerim. Fulgebat enim facies eius, non minus quam luna & lucifer. Quæ cauſa erat, ut tam inſigni uiro omnia ſupplicarent. Currebant ex omni parte reges & principes, offerentes filias uirgines regi. Repudiabat omnes pariter cum filia Conſtantini, filij Helenæ, Romanorum imperatoris, non immemor diuini moniti, non ſupereſſe dignam in terra ſuſcipiendo lucis ſemini, excepta Seline filia Zeit, filij Aomar, filij Leuit, filij Harras, filij Addi, filij Bahar regis. Genuit igitur Heſim ex coniuge Seline Abdalmutalib, omni uirtute plenum, pariter cũ luce futuri prophetæ. Qui cum die quadam ſolitarius dormiret, ſomnio perterritus, ſubitó ex pergefactus eſt. Perterritus ita, mittitur diuinis. Reſponſo accepto, deſponſatur Hende filiæ Achamet. Igitur Abdalmutalib cum eſſet XV. annorum, pater Heſim terminum ſibi præſentiens, principes & magnates regni ſui conuocat, fieriq́ꝫ pręcipit Hommi filio, pariter etiam arcam Iſmahelis, uexillumq́ꝫ Nizar, omniaq́ꝫ armaria Mechæ, & inſignia hæredi reliquit. Huic igitur omnis principum populus tributa ſoluens, metalli aggerem congerunt. Eratq́ꝫ omnis illa terrarum pars huic regi ſubdita, excepto Cæſare filio Hermetis regem Mediæ: cuius inimicitias ſuperare nequiuit. In diebus Abdalmutalib quotiens nimia ſiccitas terram urgebat, concurrebat omnis populus ad regem, arreptumq́ꝫ manu ducebant in montem Taſiber. A quo cum ex facie eius lux illa terram illuſtraret, continuo ſequebantur pluuiæ. Accidit interea, ut rex orientis Abrahat, filius Aſſabath, excitaretur in Abdalmutalib, ut Mecham omnesq́ꝫ terminos eius extirparet. Factumq́ꝫ eſt, ut cum multitudine graui irruens ciuitatem obſideret, totis terminis eius deprædatis ſimul cum quadringentis camelis Abdalmutalib. Incolę ad regem confugiunt, conſilia & auxilia captantes. Solatur rex, firmatq́ꝫ fiduciam, exponens ciuitatem illam dominum habere cœleſtem, qui fouere & protegere eam non deſinat. Hęc dicens, paucis comitatus procedit in montem Taſiber: unde ſplendor nuncij Dei tanquam plenilunij ex eo utrinq́ꝫ erumpens, uſq́ꝫ in ſanctuaria Mechæ in modum cerei flammantis corruſcat. Quo uiſo, firmata ſecuritate, comites redire iubet: Ipſum Mecha recipit. Videns igitur hoſtis ſe quaſi neglectum, mittit equitem ſtrenuum Heiatet Abhanieri cauſam quæſiturum, ad regem Mechæ. Ad quem cum ueniſſet, uiſo lucis inſigni, pedibus eius prouoluitur. Expoſito nuncio, conſurgens Abdalmutalib equitem ſequitur. Venit ante regẽ Abraahat. Abraahat exurgens uenientem excipit, ſecumq́ꝫ rex regem collocat. Mutuis itaq́ꝫ uerbis habitis, conuerſus Abrahat in faciem Abdalmutalib, ſciſcitatur: Vtrum'ne id lumen primus ipſe habuerit, an ex parẽtibus collatum. Reſpondit, per omnem patrum ſucceſſorum ſeriem deſcendiſſe. His habitis, iubet Abrahat elephantem in oſtentaculũ produci. Procedens elephas, corruit ad pedes Abdalmutalib, ſimulq́ꝫ in uocem humanam erumpens, his uerbis inſonat: Salus ſuper te Abdalmutalib, & ſuper lumen, quod ex lumbis tuis emicat. Tecum dignitas & claritas, honor & uictoria. His cõmotus Abrath, magos, ſortilegos, aruſpices, & ariolos accerſiri iubet, cauſamq́ꝫ rei percunctatur. Qui dicunt, nõ id exhibitũ eſſe Abdalmutalib, ſed ſemini lumborum eius. Vnde egreſſurum prædicant regem, cunctis mundi regibus maiorem futurũ. Poſt hæc Abrath rogat cauſam aduentus Abdalmutalib. Cui cum expoſuiſſet de camelis, ait: Quia ut primum uiſus, ſtatim

Cõſtantini Romanorum imperatoris filiã oblatã in matrimonium reſpuit Heſim.

Iterũ ſomniũ.

Ingens uis opum ex metallibus.

Cæſar filius Hermetis.

Mira pluuiarum euocatio.

Arabat rex orientis.

Mecha obſeſſa.

Elephas loquitur gratia Machumeti, ut aſina Balaam ſcilicet.

Machumet cũctis mundi regibus maior.

amore

amore tuo me uiciſti. Et camelos reddam,& in cæteris uoto tuo concedam,
excepta aduentus tantum cauſa Mecham deſtruendi. Reddit Abdalmuta-
lib: iubetq; ciues ad montana effugere. Ipſe ſanctuaria concludit, cum hu-
iuſmodi oratione: Domine quiſcunque es huius domus,cum homines etiã
manſiunculas ſuas defendant, quanto magis tu Domine domum tuam? In-

Iterum in elephanto miraculum.

terea Abrath caſtra mouet, iubetq; omnem exercitum ciuitatem aggredi,
elephantem cum omni mole impedimentorum præmittere parans. Conci-
tus elephas,ut eo impelli ſentit,horridus barriens procidit. Agitarij fruſtra
conantur.Nam nec flagellis,nec tympanis ad aures tinnientibus proficiunt.
Matura tandem ultio diuina auium multitudinem immittit. Aues deſuper
lapidibus immiſſis,omnem exercitum obruunt.Inter cęteros Abrahat me-
dius crepuit, totaq; caro & oſſa eius ſubita peſte conſumpta, horrendè feti-
da,corui colorem induunt.Hoſtium itaq; reliquijs tota regione abundante,
ipſe Abdalmutalib immenſè ditatus,duxit Bethalam filiam Hares:Ex qua
natus eſt ei Abulheb, malignus & infidelis. Mortua Vehela, duxit Zaada
filiam Giez: ex qua genuit Alaabez. Mortua Zaada, duxit Huncida,ex

Iterũ ſomniũ.

qua genuit Hanza.Poſthæc & Huncida mortua eſt.Accidit igitur die quo-
dam,ut dormiens ſuper lapidem,quem Abraham in ſanctuario ſuo Mechę
fundauit, uideret uiſionem: Cuius terrore expergefactus, diuinos adit,ſe-
quente paruulo Alaabez filio,exponitq; uiſionem,ut ex lumbis ſuis cathe-
nam producentem uiderit quadripertito hinc uſq; ad ortum ſolis,illinc uſq;
ad occaſum ſurſum uſq; in cœlum,deorſum uſq; in profundum abyſſi: ſubi-
toq; tota complicata, in immenſam arborem mutata ſurrexerit, uiridem &
floridam,qualis nunquam uiſibus humanis patuerit.Interea adſiſtentes ſibi
duos ſenes,ad quos conuerſus cum rogauerim. Ait, qui fuerint,alter Noë,
alter Abraham,prophetas altiſſimi Dei ſe eſſe confeſſi ſunt. His inquit ex-
pergefactus,ad uos neſcios conſulendos adueni. Datur reſponſum,ex lum-
bis eius egreſſurum hominem,per quem cœli & terrę credant,omneſq; na-
tiones ad iuſtitiam & ueritatem conuertat,quæ tuens omnem dolum & ini-
quitatem deſtruat. Moratus eſt ergo Abdalmutalib aliquandiu dubius,cui
mulierum temporis ſui potiſſimum iungeretur: quouſq; oraculo didicit,Fa
timam filiam Aomar ducendam.Ducit Fatimam datis in arras ſponſæ C.ca
melis,& totidem talentis auri. Genuit ex ea Ibetalib, & Eminã,& Bertam:
Nec ſplendor lucis á facie eius migrauit, quouſq; die quodam uenatu redi-
ens oratiõe ſoluta feſſus,ut fit,aquæ poculo ſitim extinguit.Hauſtus liquor

Abdalla, qui & Abdallet. Iudæus aſtronomus fuit & doctus in lege ſua & Chriſtianorum, Abdallæ familiaris.

lũbos cõcitat. Vxorem adit.Grauida lucis ſplendore coruſcat.Cõiuge tunc
deinde exuto,peperit.Igitur Abdalla,qui primũ dictus eſt Abdallet,minor
filiorũ Abdalmutalib procedit.Abdalla paternæ lucis ſplendore coruſcus,
cuius natiuitas eadẽ hora Alahar Syro cognita eſt. Habebat eñ Syrus telã
de lana cãdida,tinctã in ſanguine Ioãnis filij Zacharię,quę hora natiuitatis
Abdalla ſtillare cœpit.Quod ille ſcripturarũ,quas legerat,teſtimonio cõfe
rens,cognouit Abdalla filiũ Abdalmutalib.Notatoq; annorũ,menſium,&
dierũ cõputo,ut cognouerat,inuenit.Cũ igitur ætate proceſſiſſet Abdalla,

Miraculoſus ſanguis baptiſtæ Ioannis.

Magi coniurant in necem Abdallæ.

conuenit multitudo magorũ & aruſpicũ,cũ ſortilegis & ariolis, multaq; id
genus plebe,ut occiderẽt eũ,pro eo quod de ſemine eius omnis culturæ ſuę
ruinã præuidebãt. Datus eſt igiť Abdallæ pędagogus tutor,qui uidebatur
homo,nec erat,ipſumq; perpetuis excubijs obſeruans,oẽs illorum uiſus fru
ſtrabat.Pugnabãt eo tẽpore Arabes cũ Syris,quotienſq; ex Arabia quiquã

in

in Syriam uenirent, à diuinis Syriæ ab Abdalla reuerſis, quid de illo uiſum eſſet, ſciſcitabantur. Quibus ille, ſe reliquiſſe eum in magna uirtute & fortitudine, lumenq́ illud præclarum & admirabile, quod præſentabat, nequaquam eius eſſe, ſed naſcituri ex eo prophetæ, & nuncij Dei Machumet. Poſt hæc collecti ſunt ſeptuaginta ſapientes de Iudæis, coniurati omnes unanimiter in necem Abdallæ. Arreptis igit̃ L X X gladijs toxicatis, pariter omnes Mechã proficiſcuntur: ita quidem ut noctu irent, lucem quiete & ſilentio, & in abſcondito tranſigentes, quouſq; in finibus Mechę in abſcondito recepti ſunt. Hic dum, ut mos erat, quietem noctem ut præſtolarentur, ſors Abdallam † uenerat pergentem ſolum, per medias ingerit inſidias. Cognito quem quærebant, libera occaſione oblatum totus hoſtium populus ſtrictis gladijs occurrit: Circundant hominem. Homini laboranti auxilio ueniunt uiri, qui uidebantnr homines, nec erant: Partimq́ cæſis, partim diſperſis hoſtibus, laborantem eripiunt, & incolumem ſaluant. Aderat eminus hoc conſpiciens, qui nec interim appropinquare ceſſauit, Abdemenef Azuchri. Cumq; cognouiſſet Abdallam, reuerſus domum conuenit uxorem Berram de filia Hemina, quam pulcherrimam & honeſtiſſimam habebat, ut ſi quo modo fieri poſſet, amore caperet Abdallam, antequam alijs occuparetur. Factum eſt autem, ut Berra cum filia ornatiſſimè compoſita, quaſi uiſitandum Abdallam uenerit. Viſæ uirginis amore iuuenis hæſit. Nec immemor uiſionis, qua id præſcriptum acceperat, aut longum differens, Eminam ducit. Quo zelo per omnem ferè Arabiam mulierum multitudo correpta eſt: in tantum, uſq; quo ad ducentas numero flamma fruſtra ſperati amoris conſumptæ interierunt. Quamplures uero ex longa uexatione uix deinde reſipuerunt. Ventum eſt longa ſæculorum ſerie uſq; ad terminum, quem prouiderat Deus, & præſcripſerat, ut lumen prophetę Machumet ipſum tandem in mundũ prodiret. Factaq; eſt in menſe † dulcheia, nocte ueneris, diei* Arraſa, uox domini ad Arriduam, dicens: Aperi portas paradiſi, omniaq; eius penetralia. Nocte ſiquidem complacuit mihi, ut lumen nuncij mei ex lumbis Abdalla in uterum Eminæ transferam, in mundum proceſſurum. Sic facto, cum iret Abdalla filius Abdalmutalib, iudex & dominus Arabum, ad domum orationis, reſpiciens uidit lucem magnam à domo ſua in cœlum efflammare. Quod cum ſimul comitantibus aſſignaret, & ipſi idem ſe uidere teſtati ſunt. Poſt hæc mortuus eſt Abdalla, prægnante uxore. Tranſactis igitur diebus XII de menſe ſaabem, feria ſecunda prodit in lucem ipſe Machumet. Qua ipſa hora inclinata ſunt idola, & denigrata. Arreptus etiam Lucifer ab angelis, immerſus eſt profundo maris alcazum: Vnde uix poſt quadraginta dies euadens, in montem Kobelz aufugit. Quò cum terribili fragore & horrendo mugitu omnes angelos ſuos conuocaſſet, quid cauſæ ſit, anxij rogant. Cauſam exponens, Quia natus eſt (inquit) Machumet filius Abdalla, quem Deus produxit, miſſum in gladio radianti, acie cuncta penetrante, in noſtram planè ruinam, ne quicquam nobis in mundo ſuperſit, nec reſtet locus, quò non perueniat per eum doctrina de unitate Dei, qui cuncta creauit. Propter hunc etiam prophetam damnauit me Deus, & poſuit Satanam maledictum. Iſte enim eſt propheta † alumi arabi de * Alchoras Tuhenn azezen, dominus uirgæ & cameli, fidelis Deo: Cuius unitatem

Iudæi coniurant in Abdallam patrem Machumet.

† Videtur legẽd. ſors quæ inuenerat.

CC. mulieres ob unius amorem mortuæ.

† Is eſt menſis poſtremus Arabum.

** Id eſt; dies quo aperiuntur portæ tẽpli Mechæ.*

Abdalla princeps Arabum.

Nato Machumet inclinarunt ſe & denigrata ſunt idola.

Abdalla pater nondum edito Machumet excedit è uiuis.

Lucifer merſus in mari Alcazum.

† Alumi, id eſt laicus, uel illiteratus. aliter alumi legitur Et hæc uerba in textu ponũtur.

Conciliabulum cacodæmonum cauſa Machumet. Non meruis Satan organum tuũ, ſed ſimulas.

** Alchoras, id eſt natione. ſ. prouincia Azazemi, id eſt à fonte.*

al. de Alchoras Tubemi, id eſt, ex iſta prouincia Azzemi, id eſt, à fonte.

prædicans, omnem participatum abiget. A' quo, & gente eius, & cor & oculi mei obſtruentur, ut nec ſuperſit locus fugæ noſtræ tutus. Cui ſatellitum ſuorum principes reſpondentes, aiunt: nec hoc domine rex noſter curæ tuæ cauſa ſufficiens eſt. Meminiſti ſiquidem, ut Deus Adam ſeptem uirtutibus perfectum creauit. De quibus cũ hoc tempore una tantum ſuperſit, an meruis, qui in illum præualuimus, nos reſiſtere huic non poſſe? Quibus ille: Nequaquam, inquit, confido. Hominem ſiquidem uideo, qui dolum & iniquitatem perdens, iuſtitiam & ueritatem ſeruabit. Aggrediemur, inquiunt, genus humanum per concupiſcentias eorum, dolo & hypocriſi, omniq́; ingenio mendacij. Multisq́; huiuſmodi fruſtra ſolantur. Cum autem anno illo tota illa pars terrarum ſterilitate damnata eſſet, Deus nati prophetæ & nuncij ſui benedictione & ſaturitate totam repleuit. Poſuitq́; ea nocte per omnem Arabiam interſtitium inter maſculum & fœminam, quod nemo Arabum tota illa nocte transgredi potuit. Omnibus etiam magis, ſortilegis & ariolis eo die artificium ſuum defecit. Euerſa ſunt eadem hora omnia ſolia regum ab ortu ſolis uſq; ad occaſum, ut nullum ſtaret erectum. Qua ipſa hora iecit Deus præconem per cœlum & terram, natum ſibi amicum fidelem & benedictum. Teſtatur & mater, filium nec in utero, nec partu, ullum feciſſe dolorem: Hoc referens, quod cum ſola eſſet in domo ſolitaria parturiens, nec adeſſet qui ſitienti poculum miniſtraret, nec ipſa ſufficeret, Adeſt, inquit, mulier cum poculo in uaſe perlucido, hauſtumq́; præbens, laborantem reficit. Aſſunt & obſtetrices albis indutæ, ſimiles filiabus Abdemenef, ut iuſta me admiratione terruerint, quis illis indicauerit, aut unde tam celeres aduenerint. Interea uocem audio dicentem, recipi infantem ab oculis hominum: uideoq́; acies auium cum roſtris ſmaragdineis, atq; alis hyacinthinis, extendentes uiſus meos ab ortu ſolis uſq; ad occaſum. Territa ad infantem reſpiciens, uidi quaſi inflexum, tendentem digitos ad cœlum, tanquam fundendis precibus. Aduenit & uir albis indutus, tres claues margaritis ſimiles infanti proponens. Quas cum ſimul omnes collegiſſet infans, exclamauit dicens: Recepit Machumet clauem uictoriæ, & clauem legum, & clauem prophetiæ. Sequuntur tres uiri, faciebus tanquam ſol radiantibus. Quorum primus peluim ſmaragdinam cum quatuor anſis margariteis continentibus proponens, ait, Hic eſt mundus iſte, & cardines eius: Hic oriens, hic occidens, hic meridies, hic ſeptentrio: uideamus quam partem capiat. Illo totum è medio capiente, ait: Quia recepit Machumet † Alkaaba per Dominum cœli & terræ, & * Abalkibla toti mundo imperabit. Capiensq́; urceolum ex ſecundo, infantem ſepties lauit, deinde manu tergens, euoluensq́; ſigillum inter ſcapulas eius ſuprà ſcriptum characterem impreſſit. Tunc aſſumens eum inter alas, affixo ore in aurem longum ſuſurrum, nemini auditum. Datóque in fronte oſculo, ait, Gaude, & exulta Machumet. Tibi enim conſeruatum eſt, quicquid cæteris negatum fuit prophetis: quos omnes ſapientia & cordis amplitudine ſuperas. Cum tibi præ cæteris data ſit clauis uictoriæ, eris ſine metu & horrore: nec reſtabit in mundo, qui nomen tuum non prædicet. Hunc dicit Alaber fuiſſe Arriduuam. Atteſtatur & auus Abdalmutalib, quòd cum eſſet in oratione † ſibeit Alharam idolum Abel adorans, repente inſonante ualido fragore perterritus eſt. Hic (inquit) adſtitit uir alatus, alarum attactu per territum confortans. Interea uocem magnam audio ter repetitam: Deus maior,

Dolo, hypocriſi, mendacio, egregie fucũ fecit.

Omnia plena ſunt miraculis

Nota ſtatim contradictionem in uerbo.

Machumet tres claues accepit.

† Id eſt, templũ Mechæ.

** Id eſt, ab eodem templo.*

Machumeti conſeruatum, quicquid negatũ alijs prophetis.

Chriſtus regnabit, et Machumet cadet.

† Sibeit, id eſt, in domo.

maior, dominus Machumet omnipotens, domumq́ ipſam hic & uerbis intonantem: Nunc emundauit me Deus ab idolis, omniq́ eorum ſpurcicia. His attonitus ad uiſendum nurum properat, pulſat, aperitur. Viſa nuru, Quid (inquit) ô nurus optima, quid uides? Dormio, an uigilo? Nurus, Vigilas ſanè. Et ille, Vbi eſt ergo ſplendor faciei tuæ? Cui illa, in nepote tuo. Iam enim peperi. Socer, ludis ne me? Nam nec ueriſimile eſt, quod dicis. Nullum enim ſignum partus in te comparet, præter ſplendoris abſentiam: cum præſertim nec parturientis ſolatium, nec partus auxilium aliquod ſola relicta uideam. At illa, Per domus huius penates, peperiſſe me non dubites. Et ille, Vbi eſt ergo? demonſtra, ut uiſendum adeam natum. Cui nurus: Nec hodie uidere tentes, quin certum habeas his IX diebus humanis uiſibus prohibitum. Hic illi extracto gladio, Aut tu (inquit) iam uidendum dabis, aut ceruicem huic gladio: aut ego quidem, ut utriq́ ſatisfaciam, in meipſum hunc gladium conuertam. Mulier uicta, illic eſſe, digito aſſignat: Ille irrumpens, ut penetralia adire parat, uir terribilis obuius oppoſito enſe aditum prohibet. Viſo territus, in fugam conuertitur, impedito linguæ officio per ſeptem dies. Hic igitur, ut Ibenaber aſſerit, certatim conueniunt omne auium genus, tum nubes & uenti ex omnibus mundi partibus, poſtremo & cœtus angelici pro educatione infantis altercantes. Dicebant enim ſe aues commodiores eſſe nutrimento infantis, pro eo quod diuerſis fructibus cōgerendis faciles ſint. Dicebāt uenti, Imò nos potius, qui totius mūdi odoribus eū replere poſſumus. Dicebāt nubes, Quinimo nos commodiſſime, quibus omnium aquarum dulcedinem miniſtrare promptū eſt. Indignati angeli aiunt: Ad quid hæc? nobis hæc cura ſuperſit. Litem compeſcuit uox diuina, dicens: Non auferetur manibus hominum. Nam beata ubera, quæ ſuget: beatæ manus, quibus tractabitur: Beata domus, & cubile eius. Iniunxitq́ Deus curam hanc & officium Halimæ filiæ Ducib Azadi. Cuius rei cauſam & ordinem Halima ipſa exponit, dicens: Anno ſiquidem eo tota Arabum regione fame pereunte, ego grauida tanto grauius uiuebam, quanto ſterilia rura quærendis uitæ ſuffragijs peragrare minus ualebam. Producebam tamen utcunque uitam, deficientem campeſtribus quibusq́ herbiculis; non mihi magis anxia quàm fœtui, gratias agens per omnia Deo. Peperi tandem, nec longe poſt partum ecce in uiſione ſomniantem me uir ad flumen perducit lacte candidius, melle dulcius, croco ſuauius, butyro blandius: unde bibere iubet, unde implear lacte & beneficio. Cumq́ bibiſſem, monet denuò. Cumq́ bibiſſem, cogit tertiò. Poſt hæc conuerſus in me, Noſti'ne me, ait? Reſpondi, Non. Tunc ille, Ego ſum (inquit) Gratia, quam agere Deo non intermiſiſti, in omni affectione tua. Mando igitur, ut Mecham pergas. Inuenies enim illic gratiam, & ampla beneficia: unde cum integro ſplendore tanquam plenilunium redibis, omniaq́ hæc ſilentio ſeruabis. Tunc manu ſua pectus meum tangens ait: I, cum gratia Dei, det tibi & lactis abundantiam & beneficiorum. His expergefacta, plenam me & integram reperi, lacte ex uberibus meis in modum canalis profluente: idq́ eo nempe tempore, cum tota propemodum gens Arabum fame periret. Attenuante namq́ mane corporum & habitudo & color immutata erant. Gemebat omnis domus, nec audiebantur per uicos niſi tanquam ægrotantium uoces. Deerant & lachrymæ intenſa ſiccitate. Nec mirum. omnis enim tellus arida, omni uirore carebat. Arbores † ne de floribus,

Ibenabem citatur.

Certamen de Machumetis educatione, maius quàm de patria Homeri.

Halima nutrix Machumeti.

Gratia.

Ne, pro non ſolum uerūctiā.

bus, imò etiam frondibus nudæ. Ipſi etiam montes & ſyluæ gramina ignorabant. Inter hæc, hisq; ſimilia, me ſubita commutatione & habitudine plenam, & colore integram, mirandum, omnis populus accurrit, id ualde ſtupentes, quod cum externo die fame conſumpta nec homo uiderer, hodierno delicijs affluens uiderer filia regis. Itaque diem quodam ego &

Deus edicto uetuit omnem partum.

plures aliæ cum in partem Mechæ, ut ſolebamus, quærendis graminibus exiuiſſemus, audiuimus ſemel omnes præconem uociferantem, quod Deus altiſſimus & benedictus per totum illum annum ab oriente uſque ad occidentem interdixerit omnem partum, tam hominum quàm dæmo-

Malchorais.

num, cauſa unius qui natus eſt Malchorais. Ipſe ſol diei, & luna noctis.

Alchorais.

Accurrite ergo mulieres de Benizat, & inuenietis filios nutriendos. His auditis reuertuntur omnes, quæ ſimul mecum audierunt, ut cum maritis ſuis conferrent de uerbo, quod audierant. Inſtituunt iter Mecha. Ego cum marito meo aſinam ſedens, poſtrema egredior. Dumq; pergo,

Forte, inter.

audio aluum aſinæ † mutu greſſus dah dah reſonante, utpote potu inundante ſine cibo. Inter hæc maritus increpat, ut acceleremus: quoniam

Vox congratulationis.

præceſſerunt omnes. Audio ſimul omnibus ex locis uocem Hamen hamen ô Halime. Coniugem appello, Non audis, quæ audio? Ille, Quid audiam? Inſana es, aut paues. Vrget aſellam ſtimulo. Illa imbecillis uix mouebatur. Peruenimus è monte in uallem. Et ecce uir, in manu ſua telum ſplendidum, quo percutiens aſinam ſuper uentrem, ait, Perge iam ô Halima cum pace & ſalute ad effectum uiſionis tuæ. Præcepit mihi Dominus, ut cuſtodiam te ab omni homine malo, & omni ſpiritu maligno. Appello coniugem. Audis'ne & uides, quæ audio & uideo? Ille, Quid habes pauida? Tecum eſto. Audiam'ne & uideam, ubi nec uox ſonat, nec corpus adeſt? Impellit aſinam. Illa ictu uiri reſtituta facillime proſilijt: ita quidem, ut alias omnes, quæ longe præceſſerant, nos facile conſequeremur. Peruenimus mane prope Mecham ad duo milliaria. Hic ego feſſa confidens, maritum præmitto, ammonitione uocis quam audieram, ad domum Abdalmutalib. Interea omnes alias accerſiuerat Abdalmutalib, omnesq; repudiarat infans. Vnde reuerſæ omnes iam inuenerant, quod quæſierant. Solus ſupereſt filius Abdalla, & ego ſola. Interea perueni & ego, audióque præconem, quem iecerat Abdalmutalib: Si ſuperſtes eſt alia de mulieribus Benizat, ueniat. Et ueni. & reſpiciens Abdalmutalib ro-

Benizat. Al. ſecundo. Machumet orphanus, quippe poſthumus.

gat, Cuias eſt? Reſpondeo, de † remzat. Et ille, Quod tibi nomen? Ego, Halima. Hic ille, Papæ bath beth, inquit, Zaad & Helin † ron omnia in una reſponſione: Eſt mihi nepos orphanus, nomine Machumet, qui iam omnes alias repudiauit. Veni uidere, Faciam, inquam, ſi prius coniugem conſuluerim. Et ille, Ne obteſtor, offenſa recedas. Ego, nequaquam. Maritus recipere conſuluit. Interrupit fratruelis meus, qui unà nobiſcum aduenerat, quid mihi uelim, ut orphanum penuriæ domus meæ adijciam. Ego conceſſione mariti nec immemor uiſionis, infantem poſtulo. Exhilarata eſt facies audientis. Acceptaq; manu, deducit ad penetralia. Intranti aſſurgens mater infantis Emina, cultu & forma ſplendens ut lucifer, ait: Grates & gratias. Tibi ô Halima datur infans, ſuper eum oratio Dei & ſalus. Inuolutus ſyndone laneo lacte candidiore, muſto ſuauiore: ſubtus interula ſerica uiridi blandiſſima, reſupinus dormiens mellitum attingens. Expergefacio. Aperiens oculos, arriſit. Ex ore lux emicat uſque

in cœ-

in cœlum. Stupens faciem eius operio, per horam deinde mammillas præbeo. Recepit dexteram. Nam Ibenabez ait, ſiniſtram eum collegæ ſuo, filio nutricis, nomine Daram, reliquiſſe. Recepto igitur infante, cum ad coniugem redirem, ait, Halima, reſpiciens uidi inclinato eum capite humiliari ablato infanti. Et dicebat, Gaude Halima. Nec enim ulla noſtrarum cum tanto beneficio reuertitur. Mandauit autem mater, ne Mecha diſcederem, antequam conſilium eius audirem. Quod expectans tranſacto triduo, nocte quarta forte, ut fit, expergiſcor. Et reſpiciens uideo uirum uiridi perlucido indutum, ad caput infantis ſedentem, oſculis frontem paruuli continue repetentem. Suauiter excito coniugem, ut miraculum uideat. Ille uidens ſuſurrantem conſpicit, & ſilentio rem ſeruari monet. Tranſactis itaque diebus, cum reditum omnes pararent, procedimus & nos. Cumque conſediſſem aſinam, præbet maritus paruulum. Procumbit aſina, tanquam adorando. Suſcepto conſurgit, & ſubleuato capite præcurrit omnes, quæ iam præceſſerant. Quod cum uiderent, admirantes rogant: Hæccine eſt aſina tua, per deos O Halima? quam nudiuſtertius totiens releuari uidimus? Reſpondi, hæc ipſa, hæc ipſa. Aſina tanquam pro ſe reſpondens, & in uerba humana prorumpens, alta uoce proclamat: Sic me Deus ex pereunte refecit, ex morte in uitam reſtituit. O ſi ſciretis, quis eſt, quem defero. Hic eſt, inquit, ſigillum prophetarum, Dominus ...ciorum, melior prioribus, amicus Dei omnipotentis. Quid plura? Perueni ante alias omnes: omnisque fortuna mea ita commutata eſt, ut non ſolum domus mea, uerum omnis uicinia fortunæ meæ fauorem ſenſerit. Ita ergo educatus eſt, ita creuit, ut nullus unquam nutrientem moleſtijs infeſtarit. Factumque eſt, ut cum puer iam inter pueros luſum iret, & rediret, die quodam luſu rediens, interrogar dicens, Vbi ſunt fratres mei? O mater, cum eos hic non uideam? Reſpondi, abeſſe ad paſcua, nec ante ueſperum redituros. Cœpit flere, dolens, quod ipſe cum eis non ierit. Solata ſum, promittens. Mane facto, appoſitis quæ & ſolis terrori & oſculis faſcinantibus opponuntur, puerum cum filijs meis ad paſcua mitto. Sicque multis diebus facto, ecce die quodam uenit accurrens filius meus Danira, ualido clamore totam domum terrens: Accurrite celeres: nec enim fratrem meum Machumet, niſi mortuum inuenietis. Territus pater quærit, quidnam acciderit. Ille tres uiros puerum è medio ſociorum arreptum in montem eleuaſſe, apertoque uentre totum euiſceraſſe ait. Accurrimus amentes inuenimusque ut dixerat in monte, illæſum tamen. Rogamus queruli, quidnam acciderit? Ille quaſi terrefactus, Tres (inquit) uiri de paſcuis arreptum huc eleuarunt. Quorum primus à pectore uſque ad umbilicum nihil lædens aperuit, apertaque uiſcera niue lauit. Succedens ſecundus, cor per medium ſcidit, & è medio granum nigrum eripiens, abiecit dicens, Hæc eſt portio diaboli. Tertius † loca extergens, me ut fueram, & ſum reſtituit. Quo facto me in una libræ lance poſuerunt, in altera decem uiros, & pars mea pependit. Appoſuerunt & alias decem, & iterum partis meæ pondus uicit. Sic facto, Sinite, inquit unus: Nec enim innumerabilis hominum multitudo huic æqui pendere poſſet. Oſculiſque mihi in capite & fronte datis, abeunt. Et ecce digito aſſignans, ait, Abeuntes nonne uidetis? Hicque tanquam febre percuſſus, intremuit. Tremulum ſolliciti diuino, quoniam uicinum habebamus,

Aſina Machumeti ſe inclinat.

Aſina loquitur, teſtimonium reddens Machumeti.

Superſtitio.

Danira filius Halimæ, collactaneus Machumeti.

Machumet puer euiſceratus & repurgatus.

tal. lota.

Machumet multis præponderat.

Quod uerum eſt ſano intellectu: Augurium adhibitum Machumeto

habebamus,adducimus. Cui cum rem expoſuiſſemus, ab ipſo audire uelle ait. Ille ab initio rem omnem per ordinem pandit. Aurem diuinus attentus præbet. Vix dum finierat: Et ecce aruſpex inflammatus ſpiritu,iniectis manibus arripit puerum, & adſtringens exclamat: Hunc credite,ſi ſuperſtitem dimittimus, ruinam omnis fidei & religionis noſtræ patimur. Pro turba deorum accurrite io populi,ſi quos deorum ſacra mouent: nec tantam diuinitatis cladem patientes, me potius cum ipſo pariter perimite. Hic ego uehementer irruens, puerum eripio. Domumq́ reducto conſulit omnis uicinia,ut ab ſolitaria educatione puerum parentibus reddam. Credito conſilio,cum puero Mecham tendo. Cumq́ per maiorem portam intrarem,in introitu portæ ſenatus conſederat.Hic & ego cum audiendo cauſas conſediſſem, puero ante me collocato, ſubitò inter manus meas puer euanuit. Exclamo territa,quis'nam ſubduxerit,aut ſic ubi uiſus fuerit? Omnes uidiſſe negant: clamantem dementiæ potius & furoris increpantes. Ingemino miſerandas uoces,lachrymis profluens. Audientes plangentem, ſolatio accurrunt. Dumq́ circumſtant,adſtitit ſenex tremulus,ferula ſubnixus, monens ut Abhabel reſponſum quæram. Cui cum reſpondiſſem id ſ. *dos ne pro eo rogem fruſtra quem ipſi adeò ſuſpectum habent, ait. Sequere ergo me,ſi tu deſperas:Ego pro te orabo. Sequor. Ingreſſus itaq́ ſenex incuruatur Abel principi,ſicq́ ſocijs dijs per gyrum,datiſq́ oſculis,manibus & genibus Abel ſupplicat pro puero Machumet filio Abdalla, filij Abdalmutalib. Hic ipſe Abel, omniſq́ illic adſtantium & multitudo contremiſcens intonat: Nos'ne ſtulte ſenex infeſtare uenis,eum nominans,qui in ruinam noſtram natus eſt? Abi hinc malè ſane.Ita'ne te ſenium alienauit, ut tui oblitus aliena tractes? Hinc ego, ingeminato dolore anxia recedo, cogitans, ut ante rumorem ego prior ad Abdalmutalib occupem, aggredior. Ille ut audiuit,uehementi furore concitus, ualido clamore totam urbem commouet. Arreptoq́ gladio: Quoniam, inquit,inuidia mihi nepotem ademit, ego hodie tantam cædem in Alchorais conficiam, quanta nullis audita ſæculis: aut integram mihi uindictam reddat, ut ſaltem iram meam abundantia ſanguinis ſatiet. Affluit turba magnatum & plebis. pauideq́ trementibus alijs, procedentes principes ſolantur, dicentes: ut quid hic domine rex? Nonne equorum curſu totam prouinciam luſtrare poſſumus, ne ullus ſuperſit locus, qui abſconditum retineat? Sic facto, fruſtra fatigati redeunt. Rex impatiens templum ingreditur,ut ſaltem deorum munere amiſſum recuperet. Audit interea præconem cœlitus clamitantem, iuxta fluuium Tuhene ſub arbore heremi reperiendum.

Proſiliunt rapidi: inueneruntq́ puerum, cum gaudio & exultatione magna reducunt.Ego regijs muneribus diues, læta domum cum gratiarum actione rediui.&c.

Machumet hoſtis deorum.

Senatus in porta. Quo loco cauſas antiquitus actas eſſe, patet in Iob & Moſe.

Querela deorum uidentiũ per Machumet ſe deſtruendos.

INCIPIT

INCIPIT CHRONICA MENDOSA ET RIDICVLOSA SARACENORVM.

Libellus iſte de uitis Machumetis & ſucceſſorum eius, etſi non integer eſt, quod colligi poteſt ex primo libro Cribrationis Alcorani Nicolai de Cuſa: non tamen ingratus erit ſtudioſis, dum integrum nanciſci liceat. Oſtendit autem initia & peßimas artes, quibus imperium Machumeticum eſt conditum. quædam etiam, quæ lectioni Alcorani accommoda ſunt.

Aliquid differentiæ inter Arabes & Saracenos.

IN creationis ſuæ primordio Deus, manu propria quatuor condidit, prout multorum Arabum, cæterorumq́ꝫ Saracenorum plurimum teſtimonium perhibet, & authoritas aſſerit. Ego uero Latinus interpres, eorum nomina ſilentio commendaui. Vt enim à latinitatis regulis prorſus ſunt aliena, ſic illi licet diligenter adnotata, penitus manerent frugis omnis expertia: Niſi quis uerborum prolixitatem, & foliorum augmentum, fructum extimet.

Quatuor deus principio creauit, calamum, Adam, thronum, paradiſum.

Creauit igitur primò calamum, per cuius officium ad mundi finem ab ipſius initio cuncta prænotentur: Secundò, protoplaſtum primum Adam: Tertiò, thronum: Quartò, paradiſum. Ad Adæ quidem plaſmationem pugno ſuo Deus puluerē multicolorem collegit. Vnde quædam hominis in diuidua albedine, quædam nigredine, quædam colore medio: quædam item malicia, quędam bonitate, ſic cæteris qualitatibus participant.

Arabes omnes gētes præcellunt bonitate. quod olim Perſæ ſibi arrogabant.

Propheta Machumetus Arabes alloquens, ait: Vos generationes LXX. naſcendo ſecutæ ſunt: Omnibus gentibus probitate bonitateq́ꝫ pręcellitis. Subſequenter & ipſe perhibuit, Deum homini nomen impoſuiſſe, priuſquam crearetur.

Formatio hominis in utero. Anima inſpiratur ab angelo.

Eiuſdem eſt, quod fœtus in aluo materna per XL dies ſperma perſeuerat. Illud XL diebus ſequentibus in coagulum ſanguineum condenſatur. Vnde carnis fœtus corporis lineamenta ſuſcipiens, in diebus XL ſuccedentibus formatur. Illi tandem quadragenario dierum numero ſequente, angelus à Deo mittitur, ut animā inſpiret illi, quatuorq́ꝫ neceſſaria præſcribat, uidelicet quo uictu, quo uitæ termino, qua ſorte fruetur.

Fatum.

Vnde per Deum, præter quem non eſt Deus, inter damnandum quempiam & paradiſum intercapedo ſolum cubitalis ex operationis ſuæ meritis appareat, neceſſario redibit ad opera, quæ ab angelo præſcripta illum in ignem detrudent. Huius quoq́ꝫ conuerſa ſiue conuerſionem pandat.

De temporibus rationes falſas ponit pleraſq́ꝫ.

Spacia quidem temporum inter patres noſtros primæuos, tum inter ſe tum inter ſuos ſucceſſores habita ita dinumerat. Adam præceſſit Noë per MCCXLII annos. Poſt Noë quidem uenit Abraham, annis MLXXX. Inter Abraham autem & Moyſen uoluti ſunt anni DXV. Inter Moyſen & Dauid, D. & LXIX. Inter Dauid & Chriſtum, mille CCCL. Inter Chriſtum & Machumetum, tandem DC. & XX.

Iſraelitarum prophetæ mille inter Moſen et Chriſtū.

Sciendum eſt quidem, quoniam exceptis prophetis cęterarum gentium, inter Moyſen & Chriſtum de filijs Iſraël facti ſunt prophetæ M. Inter Chriſtum autē & Machumetum quatuor. Ex prædictis itaq́ꝫ inter Adam & Machumetum, colligitur numerus annorū quinq́ꝫ milliū CCCCXXVI.

Mariæ uita annorū LXII quæ V. annis poſt Chriſti aſcenſum.

Notandū itē, q̄d Chriſti mater Maria, cuius totā uitā LXII anni mēſi ſunt, poſt ipſum quinquēnij ſpacio ſuperſtes extitit. Super Adam defunctū Seth, Gabriele iubente, XCV orationes fudit. Cnm dies aūt hodierna numerum orando quinarium ſeruet, ſciendū eſt, orationes quinq́ꝫ factas fuiſſe propter Adam hominem, XC uero propter ipſum patrem & ducem omnium gentiū. Fuit quidem & eſt orationis initium, allauuaackbar, id eſt, Deus & omnium maximus.

mus. Sciendum eſt, omnium prophetarum numerum eſſe centum XX millia: legatorum autem diuinitus miſſorum gentibus prædicatur CCCXV. Horum quinque fuerunt Hebræi, uidelicet Adam, Seth, Eſdrik, Noë, Abraham. Arabes quoque quinque fuerunt, ſcilicet Huth, Schale, Iſmaël, Schaib, Machumetus. Leges tamen optime prædicauerunt, tum uiribus atque potentijs tulerunt. Propheta primus Iudæorum Moyſes extitit, Chriſtus ultimus. Eſt item ſcitu dignum, quod prophetis cœlitus miſſi ſunt libri CIIII. Quorum L. dati ſunt Seth, Moyſi teſtamentum, Chriſto Euangelium, Machumeto Alchoran. Omnium gentium ſapientiſſimæ ſunt quatuor, uidelicet Arabes, Perſæ, Romani, & Iudæi. His namque cæteræ collatæ nihil cenſentur. Cum quidam cui per ſomnium apparuit Machumetus, gradum obtinens ſextum cuiuſdam celſi loci ſeptem gradibus diſtincti, illud reuelaſſet ipſi, tale propheta reſponſum edidit: Locus ille mundum deſignat, ſuorum graduum numerus mundi ſpacium, uidelicet VII millia annos. In quorum ſexto millenario ego uenio: poſt quem non eſt alius propheta uenturus. Finem quidem mundi propinquum clarificabit ortus ſolaris in occidente, & occaſus in oriente. Sciendum item, quoniam cum Noë tres filios habuerit, ſcilicet Sem, Cham, & Iaphet, ex Sem proceſſerunt utiles, boni uiri, uidelicet Arabes, Romani, & Perſæ. De Cham item bonitate uiri præditi, ſcilicet Aethiopes, Alhabaes, & Aegyptij. Orti autem ſunt ex Iaphet † Obog & Magog, cæteræque gentes in Deum minime credentes. Propheta quæſitus, quando præceptum eſt ipſum fieri prophetam? Reſpondit, inter corporis Adæ creationem, animæque ſuæ inſpirationem. In filijs Himael Deus ſibi prælegit Kyuem, & in filijs Kyuem Choraſc, & in illius filijs Heſim: Inter eiuſdem filios Machumetum prælegit, & præamauit. Eius quidem generatio totius ſimpliciter fornicationis expers, ex Adam legitimè proceſſit uſque ad ipſum naturalem illius egreſſum ab aluo materna. Illique naſcenti Deus lucem quandam impoſuit, Choraſc uidelicet, quæ (uelut plures perhibent) duobus millibus annis ante plaſmationem Adæ manibus creatoris inhærens, ipſum adorauit, ſicut & angeli. Hanc deinceps ab ipſo Deo creante Adam, illius coſtis incluſam, ſicut in terram, ipſe detulit. Eandem item Deus in arca Noë coſtis miſit. Ipſam itidem ſuſcepit diuinitus Abraham, in ignem proijciendus. Conſequenter quoque uentres illa maternas ſemine uiciſſitudinis ingrediens, ad Machumetum orientem peruenit, ipſum illuminans. Cuius hæc eſt generatio.

Numerus prophetarum. — *Horum prophetarum crebra eſt mentio in Alcoran.* — *Chriſtus ultimus Iudæorum propheta.* — *Libri ſacri.* — *Gentes ſapientiſsimæ.* — *Machumet ſexto millenario mundi uenit.* — *Origines populorum falſe, ut Gen. 10. &c.* — † *Gog.* — *Propheta in libello hoc pro Machumet ponitur, per antonomaſiam.* — *De iſta luce in natalibus Machumeti.* — **In Fortalicio fidei, ex libro generationis Maburit talis eſt ſucceſsio.*

SEQVITVR GENERATIO MACHVMETI.

MAchumetum quidem genuit Abdalla, qui fuit filius Abdalmutalif: qui fuit Adamanef: qui fuit Facien: qui fuit Kaleph: qui fuit Morta: qui fuit * Kabni: qui fuit Lunay: qui fuit Paliff: qui fuit Phaſce: qui fuit Melich: qui fuit Anaſcere: qui fuit Chinene: qui fuit Hudhaifa: qui fuit Mudicita: qui fuit Ylges: qui fuit Mudhar: qui fuit Schaad: qui fuit Aadiren: qui fuit Abhimaiſta: qui fuit Niſca: qui fuit Celif: qui fuit Amir: qui fuit Amubaſcar: qui fuit Acaba: qui fuit Abhuen: qui fuit Almucaien: qui fuit Numhib: qui fuit Kaab: qui fuit Thebit: qui fuit Iſmael: qui fuit Abrahæ: qui fuit Ydriff: qui fuit Staron: qui fuit Hut: qui fuit Felech: qui fuit Amer: qui fuit Farcaſtad: qui fuit Sem: qui fuit Noe: qui fuit Lemich: qui fuit Almuta Vuaslak: qui fuit Annaſt: qui fuit Kanok: qui fuit Bard: qui

Iſmael. Cedar, Hamel, Tebich, Hameſſa, Adecb, Adue, Adne, Mahak, Niſar. Muzar, Aliē, Emoſera, Melich, Vain, Lue, Galibem, Caph, Morrha, Coidai, Abdemenoph, Abdemutalif, Abdalla, Machomet.

Non poſſunt barbara illa nomina rectè inſtaurari ſine libris Arabicis. nec etiam multum in his momenti eſt ſitum.

qui fuit Belchil, qui fuit Chamen, qui fuit Anuſc, qui fuit Seth, qui fuit Adæ protoplaſti. Huius quidem generationis ſeries ſic ex ordine paterni ſanguinis proceſſit. Matrem illius Eminam, genuit Azohaar filia Veheb. Quam genuit Abdemileſ. Abdemileſ autem natus eſt ex Azoharata, filio Kileff. A' quo primum naturæ generis utriuſq; parentis ſui coniunguntur. Natus quidem circumciſus & hilaris prodiens ex aluo materna, die lunæ duodecima die menſis rabe, primo anno, anno Elfil poſt eius initium, ſexageſima die eiuſdem idem Elfil, Anno uiceſimoquinto fundatum eſt Alkaba: anno uero quadrageſimo Machumet propheta datus eſt. Elfil autem ille ſecum adiutorem ducens, Abruatam filium Iacum regis Alhabaſc in medio Almuharam Mecham profunditus atq; profectus dirutum Alkaba, ut ſic iram ſuam ſaturaret, uindicta grauiſſima ſumenda ob plenum pudore factum, uidelicet egeſtionem cuiuſdam ciuis Mechenſis, in templo ab Elfil ipſo fundato, in cuius medio caſulam ſimilem Alkaba apud Mecham circuiendam peregrinantibus ædificauit, cum exercituum ſuorum uniuerſo ferè numero contritus eſt, & in partes minutas quaſi grana frumenti redactus. Iniectu lapidum nigrorum ab auibus multimodis diuinitus miſſis, uindicatum ſcelus illud. Machumet quidem poſt ſeptem dies ab ortu ſuo nutrici traditur. Pater in Yetrib animam expirauit. Quò deinceps mater ſua cum illius tota pecunia ſimul & altrice puerum ferens, ipſum auunculis ſuis cuſtoditum & educatum tradidit. Finitis autem annis quatuor ab ortu, mater inde rediens, Mecham in itinere præoccupata migrauit. Puer itaq; à nutrice ſua commiſſus auo ſuo, ſcilicet Abdaalmutalif, ipſum patronum & alitorem beniuolum ſortitus eſt octo annorum ſpacio. Seraphim quoq; per terminum ſemper auditus, nunquam uero uiſus, ſibi curam atq; cuſtodiam impendebat. Cui conſequenter Gabriel archangelus datus eſt cuſtos per uigintinouem annos. Ille quidem annorum quadraginta legem à Gabriele ſibi commiſſo ſuſcipiens, per triennium illam omnibus, præter admodum paucos, ſcilicet credentes, occuluit. Emenſis autem XVIII menſibus à tẽpore quo ſui factores illũ ducem atq; primatem ſtatuerunt, à Gabriele archangelo Hieruſalem ductus, ab eodem eſt illic in cœlum ſubleuatus. Vnde ad terram facto deſcenſu, ſocijsq; ſibi iunctis, uidelicet Eubogara, & Ali, ac Zaid, profectus Athaiff publice docuit, communiter perhibens, ſe prophetam eſſe. Indeq; Mecham reuerſus eſt. Annis tamen decem uelut gyrouagus nunc hac nunc illac gradiens, quocunq; ſcilicet ſpes aliquos ad Deum legemq; conuertendi duxit eum, procul dubio pollicentem paradiſum conuerſis, ferè nihil ironiæ ridiculiq; unquam geſſit, indeficienter tamen & efficaciter inſiſtens. Vnde ſingulis in domibus eam allexit. Tandem in loco ſui comitatus Alabem turbam LXX uirorum iam per eum conuerſorum, conquerentem eum tanto labore torqueri, prædicationisq; latentis cura tabeſcere, cum iam potens eſſet legem uiribus inferre, uenientem aſpiciens, à comite ſuo pertimeſcente quæſitus, quid nam eſſet illa cohors? Inquit illam ſuæ legis eſſe, nequaquam ulterius hic paſſuros, ſed legem manu collata illo aduentus ſui potente conſtanter affirmabat, & legem uiribus illaturos: cum iam nulla domus credentis expers maneret. Illis quidem ſic eum conſulentibus, quid ſua uoluntas diſponeret? Inquit ille: Mea quidem uoluntas exigit, uos mandata legis penitus exequi, & ſibi in diuitijs ac paupertate conniui: Et uos alterna firmaq; dilectione quaſi filiali, uel propria perfrui:

Pater illius fuit Hayop.

Mors parentum Machumet.

Angeli cuſtodes Machumeti.

De hoc uaniſſimum commentum in libro Halmabereig. Summatim autem refertur à Richardo in Confutatione Alcoran.

Subintrauit ut uulpes, & clã operatus eſt myſterium iniquitatis, donec confirmatis partibus exiſtimauit ſe ui aliquid poſſe. Doctrina Machumet uerbo.

Nam in animo cogitauit amplitudinẽ ſibi comparare: ut Alcoran ſatis docet.

frui:Et à uobis nullatenus alienas uxores fornicatoriè reſpici:uos item à malis abſtinere,& illa prohibere,bona perſuadere,& perpetrare:Et in Dei nomine lites peragendo,metum uimq; inferendo circa paſcha decimi diei dulhega leges inſerere ſummo deſiderio. Vobiſq; pro talibus operibus paradiſum uere promitto. Vnde Zaid filius Zuzara fidem ſumpſit prophetæ,ſibi fidem ſuam mutuo tradens,cæteriq; ſimiliter auxilium illi fortiter gerendi. Mecham itaq; profectus, ſecum ducens Eubocaram, & Ali, atq; Zaid, & Thalha,ac Bibel conuerti,ſuæq; legis mandata ſequi fecit.Comen & Zaid, & Talha, ac Azubair, cæteroſq; tot,quod numerum quadragenarium impleuerunt,cum Aomar,qui gladium ſuum euaginans Deum iurauit,ſe nullatenus ultra paſſurum diuinam inuocationem legiſq; ſuæ celebrationem occulte fieri. Viribus enim notatur ſuę uiam fortis armatus inuenit:Enſiſq; timor ſæpius plus quam rationis amor efficit. Deinceps ergo armatæ fortiſq; manus uiribus propheta confiſus, aperte multa cum audacia prædicauit, cum enſe, cum ore proficiens : Deoq; iubente cum exercitu Yetrib aggreſſus eſt. Ipſe quidem & Eubocara Yetrib tendentes,cæteriſq; uiſis exire præter Ali depoſitorum cuſtodem, ut illis redditis eum ſequeretur, admonet. Fauri; cauernam ingreſſi,per trium noctium duorumq; dierum ſpacium ibi morati ſunt. Quo duobus ſibi camelis adductis, ab Amer & Abdala,inde minabat perrexerunt. Vbi noctis dieiq; mora conſumpta,quendam ſcilicet Aomar adibant : Cum quo quadriduana mora peracta, Ietrib uadentes,illam ingreſſi ſunt feria ſecunda,die duodecima rabe primi. Vbi bonorum multitudine conuerſorum perenni conſtipatus , ſeptendecim menſibus non alias quam centum uerſus Hieruſalem orationes fudit. Deinde ab iſpo Deo caſtigatus,orando uerſus Alkaba faciem ſuam uertebat.

Enſis ſæpe plus quàm ratio efficit.

Qui gladium accipit, gladio peribit.

QVALITER EXPVGNATA MECHA VIOlenter legem ſuam impoſuit, & in prophetam ſimul & in regem eleuatus ſit, & de tota uita eius uſque ad mortem.

ROmodam igitur die XIII. feria VI. anno ſecundo poſt exitum ſuũ à Mecha,eiuſq; derelictum,uel poſt eius biennium ſeu trienniũ,ut placet Abbohut,certamen certauit primum. Secundum autem,die Albãdara ſeu Zeabb,anno quarto,ſeu quinto ſecundum alios,peregit. Anno quidem ſexto in mẽſe dulcada* apre albudembie pugnauit. Anno uero ſeptimo,in quo ſuam peregrinationem Romadam Mecham expugnauit:ubi per XV. noctes moram impendẽs,orationes deuote fudit. Inde profectus Hunaim, gentem Illiche Vezin menſis Schauuel medio repertã deuicit. Vnde multa trophæi ſpolia ſumpta uiritim diuiſit. Conſequenter ciues Tharf obſedit menſtruo ſpacio. Vnde fatigatus abſq; captione diſcedens, Ietrib uſq; peruenit. Mechæ deinceps dominio ditauit Azeib,qui ſecundum quoſdã eodem anno uidelicet octauo, Arabibus,alijſq; multis Saracenis comitatus,Mechã peregrinando petijt. Fuit autem eodem anno præfectus Mechæ Moaad filius Gadel manu prophetæ,ut Alchoran iuraq; tenendo in pecuniarum diuiſione morte ueniente doceret. Anno quidem octauo, menſe Raieb, Machumet cum exercitu ſuo Tambich profectus, templũ uſq; in diem hodiernum durabile conſtituit. Illic ab ipſo quidem miſſi Zalid, & Meluuelid, ad Alozaida filium Almathaliff regem Aliendel, illũ ſibi tributarium effectũ

Primum prælium Machumet apud Mecham.

in

in regno ſuo dimiſerunt. Machumet Iechibrit reuerſus, Eubocharam miſit Mechā, iniungens, ut cū gente ſua peregrinationem faceret, & edicens, ne quis ulterius nudus illic egrederetur, nec quiſpiā pręter homines ſuæ legis intromitteret. Et ſi tunc, anno uidelicet X. credentiū tantū populus acceſſit. Eodem etiā anno reges circūquaq; cirtis ſuis admonuit, & ad legem ſuā beniuole ſuſcepit. Direxit itē nuncios ſuos cum eadem admonitione, ad regem Perſarū, uidelicet Rezre, Abdalha. Miſit quoq; Dechera filiū Aaiſa, ad Romanorum imperatorem. Et Aomar filiū Alaſci, ad regē cinne: & Alale, ad imperantem duobus fretis: & Animarata filiū Mumaia, ad regem Aethiopiæ: Achatib filium Rabea, ad Iabala regē Heſthē: & Stuna, ad Alumkariz, regē ſcilicet Alexandrię. Eodē item anno in prędicta peregrinatione Dulchada quinq; diebus reſiduis Machumet Mechā ueniens, diemq; feſtū expectās, hominibus publice leges atq; iura mōſtrauit. Vnde Ietrib reuerſus, ubi per totū Dulcheia, reſiduū anni ſcilicet XI. terminū, & ſequēter per totā almuhara atq; Saphar permāſit. Vbi feria ſecūda mēſis rabe primi XII die, in quarto ſcilicet Ietrib primum ingreſſus eſt, uitā expirauit. Illis igitur †alhigerā integre decēne ſpaciū menſum eſt. Smumopere quiſq; diligenter attendat, omnem hominē ineuitabiliter morti ſuccumbere. Loco quē Deus ſuæ ſepulturæ prælegit, in domo Aiſcæ mulieris ſuæ, filiæ Eubocare, qua teſte per morbū cardiacum obijt, ſepulchrū in loco ſuæ dormitionis, ubi die adhuc hodierna templū uidetur, ex lateribus coctilibus ſibi ſtratum eſt. in quo corpus ſuū eſt conditum, tribus albis pānis inuolutum, ubi nec peplum affuit, nec interula. Quidā quæſiti, cuius ætatis eſſet, illi perhibebāt, ipſius mentum raris canis albeſcere. Illā tamen caniciem mentum muſto cęterisq; perunctū occuluit. Alyquidē à quibuſdā interrogatus de illius qualitatibus, reſpōdebat, illum habuiſſe caput immenſum, faciē albedinis & ruboris innati participem, barbā prolixam, pedes optimæ cōpoſitionis atq; coloris. Gradiendo quidē aquæ fluxū ab alto in imum imitabatur. Idem ipſe aſſerit, ſe nunquam uidiſſe quēquam tanto decore taliq; forma præditū. Eius quippe facies omnium gentium faciebus luce præfuit. Nec minus cordis benignitate magnanimitateq; ualuit. Vnde quadam die equo currēs ſel la carēte apud Ietrid, cum homines illius caſum timerent ob equi curſus impetū, nimiūq; turbarentur, ille ſecurus inquit, Aequoris ſimilem inueni. Cū illi proponēti Romano imperatori chartā mittere, diceret, ipſum minime literis adhibiturū niſi ſigillatis, annulū argenteū ſigilli formā habentē fieri iuſſit, & eidem inſculpi, Machumet nuncius Dei. Apud ipſum quidem eandē dignitatem obtinuit Teidā filius Kakiz, quā apud regem iuſticiarius. Scriptores ſui fuerunt Zaidz filius Thebit, & Inoaypha filius Effitu. Exercitus XIX eduxit. Bis peregrinatus eſt. In Dulhada Mechā quater uiſitauit. Anno quoq; ſequente in Dulcada ſemel, & in eodē menſe uice ſecūda, cū prędā adductam de Humani diſtribuit. Tertioq; in cōſimili menſe peregrinationem efficiens, Mecham aduenit. Suæ quidē uitæ ſpaciū LXIII anni menſi ſunt. Perhibuit poſt illū autem XII ex natione Choraſc ſui uice poſituros. Quorum primus, uidelicet Eubokare, uita breuis erit. Secundus aūt Arabs erit optimus, molēdini quidem dominus, ſcilicet Aomar filius Alathab, uitam longā ducturus. Tandem ob iuſtitiam perimetur. Propheta uiſum ſuū ad Ademen uergens, illū ſic affatus eſt: Si tibi Deus camiſiā induerit, nunq; tuæ uoluntati parens auferre coneris. Sin aūt, per Deum cuius manibus in-

Ietrib.

Legationes circummittēs ad principes inuitat ad ſuā ſuperſtitionē.

Albigera, id eſt, regnum Machu. X. annorum.

Forma Machumet.

Benignus & magnanimus.

Titulus Machumet in finitis partibus modeſtior uicariorū Chriſti.

XIX expeditiones ſuſcepit. Aetas Machumeti.

tereſt anima noſtra,nō erit camelo trāſitus per acus foramen difficilior,quā tibi ingreſſus in paradiſum.Ipſe quoq; teſtatus ſuæ legis præcepta,omniūq; ſequentium prælatorum conſtanter atq; diligenter obſeruari uſq; ad finem XII.uicariorum ſuorum decoraſſe. Maximæ quidem turbæ ſecutæ illum, ſic locutus, domumq; reuerſus, quærentiq; rerum euentus poſt illos XII. ille reſpondit: Contrarietates contrarietates. Ac ei dicunt: Abdalla filius Monoz interrogatus, inde perhibuit prophetam affirmaſſe XII. ſuorum poſt ſe dominaturos, ſecundum morem & numerum ſubditorum Moyſi. Machumet hortum quendam ingreſſus,ſuo clienti familiari,uidelicet Neg iniunxit, quatenus percutientem portam extrinſecus introduceret, dupliciq; gaudio lætificaret dicens: quoniam poſt me populum meum reget,& paradiſum præmium ſuſcipiet.Ille igitur præceptum Dei ſui properans perficere,Eubokarā extrinſecus repertum nimium exhilarat. Secundo quoq; domini ſui iuſſu Aomar percutientē introducens inquit, Poſt Eubokaram regnabis,& paradiſum poſſidebis. Tertio uero percutienti ſcilicet Odmē, ſeruiens prædictus ore prophetæ monitus ait, poſt Aomar regni gubernacula ſortieris,& per cædem uita priuaberis. Ille quidem introgreſſus, hoc audito moleſtus prophetam curioſiſſime cōuenit:Poſt tuę legis profeſſionē nec me mendacio pollui,neq; membrum uirile cum dextra tetigi. Reſpondens autem propheta,ſicut proculdubio futurū affirmauit.Cuius ſententia eſt, Nullum prælatū ingreſſurū paradiſum,niſi populo ſibi cōmiſſo optime præerit,prout ſibi diſpoſuerit. Omnis quidē X.hominum regimini præſidens,ad iudiciū manibus mento ſtrictē ſuppoſitis ueniet.Quas libere ſemouere ſibi licebit,ſi regendo iuſtitiam exercuerit. Sin autem,immotæ manebunt,uſquequo cunctorum iudicium terminetur. Omnis exauditor mei, Deum exauditorem inueniet. Hocq; de uicarijs meis penitus cenſendum.

Nullus prælatus paradiſum ingredietur,niſi populo ſuo bene præerit.

Vnde nec ipſe Deus exaudiet, non audientes me,ſeu meos. Ipſe propheta ſemel in templo fuit prædicans. Inquit,Si quilibet Aethiops ſeu captiuus uobis prępoſitus fuerit,illum ſicut me diligenter audite.Omnium hominū Choraſc boni bonos,maliq; malos imitabuntur. Meæ quoq; legis dignitas & obſeruatio perſeuerabit, quamdiu de Choraſc XX ſuperſtites erūt. Mei quoq; ſucceſſores habitu uiliſſimo potientur,uſq; ad triginta annos. Vltra uero ornatibus gaudebunt,atq; ſuperbia. Sciendum item,omni prophetæ quatuor conſiliatores eſſe datos,duos ſcilicet cœleſtes,ſicut huic Michaēlē & Gabriēlem,duosq; terreſtres,quales ſunt Eubokara & Aomar. Aſſerebat quibem Moaxi filius, Ocſin ſe audiſſe prophetam dicentem, quod illi de Coraſc præ cæteris inſtituta gubernacula tractabant:Poſt mortem tamē omnia præcepta legis obſeruent,iuraq; peragant ex doctrina Eubokaræ & Aomar. Illius item prænunciatum eſt ore, poſt ſe trigintaduos ſubſequi, Deoq; ſibi mendacium impoſiturus. Quorum unus,ſcilicet Alaſuued,rex erit Chanaa,ubi ſubtiliſſimum eſt artificium pannorum ſericorum. Alius quidē,ſcilicet Muſthaleime,regno cui nomen † Aliemania, dominabitur.

Obedientia.

Vaticinium Machumetis de luxu & ſuperbia poſterorum.

Quatuor conſiliarij ſingulis prophetis.

Forte Aliemoma, ut inferius.

DE SVCCESSORE EIVS EVBOCARA.

COmmuni igitur aſſenſu prophetæ præſagiū comitante,regni gubernacula legisq; curam ſuſcepit Eubokara, cui cognomen Abdalla.Huius autem pater fuit Odmē,filius Amir:Amir autē genitus ex Amara,filio Kaab.Kaab autem fuit filius Zaid,filij Thaib,qui genitus eſt ex Murra.In quo eius atq; prophetæ † non concurrunt. Mater quidem eius Celine,cui

Vocatur etiā Ebuberk, & Empokora.

† Naturæ, uel natiuitates.

cognomen

cognomen Oamalaiair. Illa autem genuit Kathriam, filium Amace: qui fuit natus Kaab. Kaab quidem genitus eſt ex Zaid, filio Kaib, filio Morræ. Sublimationis quidem illius die mortis prophetæ celebrate principes extiterunt, Beſtie, & Aomar, & Bobaida fauore. Ipſe quidē eleuatus, impugnādo malos & incredulos ad legem conuertit: quā ipſe penitus more prophetæ tum firmiter obſeruauit, tum cæteros hoc idem facere coēgit. Mendaces aūt prædictos, ſcilicet Almuſtai, Hileme, & Holeſuued peremit, & Aliemoma in ſuā ſeruitutem redegit: doloſumq́ Talha captiuauit. Vnde nec quis illi reſiſtere quiuit. Eius color ſubniger extitit: ſtatura mediocris: barba rara atq; prolixa. Fuit quidem & macilentus, manus † aichuina, tingere ſolitus. Phtiſis ipſum conſumendo, per XV. dierū ſpacium infeſtans, mortē * illutit illi. Super quē duobus pānis inuolutū orationibus fuſis ore † domar, iuxta prophetā ſepultus eſt: Qui anno alhigere & III meſes ac XIII dies eſt priuatus uita. Propheta Deum exorans inquit, Tu Deus genti miſericordiam atq; protectionem præbe, per Eubokaram & Aomar in lege firmiſſimam.

†Non poſſum coiectare quid ſcriptum ſit.
**Intulit.*
†Aomar.

SEQVITVR DE AOMAR, SVCCESSORE EVBOCARE.

AOmar cōſequenter legem, & diligentem curā legis adminiſtrauit. Ille quidem patrē habuit Alhata, filiū Alphail, quē genuit Abdalore filius Reia, filij Adij, geniti ex Kaab. A' quo rami generis illius atq; prophetæ prodeunt. Natus autem ex matre Khacuna filia Oſcib, quem genuit Almughira, filius Abdalla. Illū autem genuit Aomar, filius Maktum. Ille quidem, ſicut Eubokara, primitus nutu prophetæ ſublimatus, legem indeficiēter obſeruauit: populum ſapienter uirtuoſeq́ rexit: numeroſis exercitibus multas ſuæ potentiæ terras ſubiugauit. Ipſius iuſſu ob ritum ſunt congregati ter ſcripti: At ſcriptores pro modo ſui meriti remunerati. Ipſe rurſus primo ſingulis templis orationes ſic in menſe Romodan fieri præcepit, & ordinauit, ut menſe completo totus Alchoran perlegeretur. Annulum geſſit prius habitum à propheta, conſequenter ab Eubokarà. Scriptores eius fuerunt Abdalla, & Zaid filius Thebit. Ipſe quidem longus extitit, ſubniger, caluus, barbam habens raram, & ſemper albedine tinctam, manu quoduis opus optime peragens. Interfecit eum tamen captiuus Almigira. Vitam ſuam menſi ſunt ſexagintatres anni. Iuxta prophetam & Eubokaram ſepulturam ſortitus eſt. Annis ſingulis Mechā peregrinatus eſt. Morbo grauatus, uitæ termino ueniente præcepit, ut communi conſilio ſui loco uiceq́ fungeretur, qui melior digniorq́ inter ſeptē ab illo prçelectos, uidelicet Odinn, Ali, Thalha, Azur, Vbair, Caad, Abdarakem. Qui præcedens, hoc audito, dixit: Regnum ego renuo, ſed deliberemus, quis aptior uideatur. Electionis igitur dignitatem Odinem obtinuit, qui C. etiam ſolis portionem accepit ab Auff filio Abdarakinum. Qui patre iubente, ut de pecunia ſua ſingulis reſiduis Dobera. C. præberet ſolis, ſingulis præter Odinem quadraginta contulit. Regnauit quidem Aomar decem annis & ſex menſibus, uno die minus. Qui ſubleuatus decimotertio anno alhigero uitam uigeſimoquarto finiuit. Præcepit propheta, ut iuxta eum ſepeliretur, ubicunq; mortuus. Omnis teſte propheta uitam exuens, abſq; conſiliatore bono, more beſtiali morte mala perire perhibetur.

Ordinatio de lectione Alcoran.

Optimus regno preficiendus.

DE ODMEM, QVI SVCCESSIT AOMAR.

ODmem quarto loco rex conſtitutus, atque doctor, fuit filius Alphen: qui fuit filius Alaci: qui fuit Vtraien: qui fuit Abdaſtametz: qui fuit

Abdamineff. De quo proceſſerunt huius atq; prophetæ genera. Ortus eſt quidem ex matre Aruua,filia Rabea,filij Abib.Quem genuit Abdaſtamz, filius Abdamineff. Vnde parentis utriuſq; genus effluxit. Iſte per triduum ante mortem Aomar generali fauore prælatus ſtatutus,annulum ſua manu geſſit prophetæ,duorumq; ſucceſſorum illius. Quo in puteum ex illius inſipientis manu lapſo, alium iterum argenteum fieri iuſſit, his literis inſculptum: Vel indurabis,uel pœnitebis. Scriptorem habuit Mareuuem filium Alhakem. Faciem habuit albam, uenuſtè compoſitam, ſtaturam mediocrem,barbam prolixam, Ab omnibus uel ante ſui conuerſionem ad legem, & poſtea ſummè dilectus. Qui multum pecunioſus tum ob mercaturam, tum ob ſapientiam atq; prudentiam, largus atq; munificus in prophetam atq; bonos inuentus eſt, omnesq; ſui redituum & tributorum crementum ſenſerunt. Ipſe quidem cæterorumq; auxilio Alchoran integritatem collegit primo. Qui poſt multarum terrarum captionem in Ietrib lectioni uacans, in domo propria, manu maximæ turbæ accurrentis peremptus eſt. Quem inſepultum triduano ſpacio, deinceps quinq; boni uiri noctu uenientes,ipſum latenter ſepulturæ commiſerunt. Vixit annis octogintaſeptē, imperauit duodecim annis,una die minus. Propheta quodam in loco lites poſt eum uenturas prædicens,de quodam illic facie cooperta tranſeunte dixit:Ille uiam ueritatis non derelinquet.Quem quidam illò profectus agnoſcens eſſe Odmim,indeq; quærens prophetam,an illum intellexiſſet,reſpōdit:Ita. Propheta quoq; loquendo proſequens inquit: Omnibus meliores Deus meos ſocios præter prophetas poſteros elegit. Quibus tamen omnibus bonis,bonitate præcellunt quatuor,ſcilicet Eubokara,Aomar,Odmē, & Ali. Ait item,Qui me uidit & credidit,bonā mercedem habebit. Septuplum tamen,qui me non uiſo crediderit. Nullus hucuſq; propheta peremptus eſt, niſi cuius mortem comitata eſt cædes ſeptuaginta hominum. Nec ſucceſſor etiam quiſquam eius uicarius,niſi cum quo perempti ſunt trigintaquinq;. Turba prædicta donum Odmem & ipſum obſidente,quidam uir propinquus exiens, cui nomen Abdalla, filius Aomar,taliter illius impetum atq; furorem mitigare niſus eſt. Ait enim: Propheta defuncto,& ſimiliter tribus eius ſequacibus illius nutu, ſicut & Odmem, ut ſæpius prædictum eſt,prælectis,ſi mortem Odmem affectatis,atq; figitis,nobis illo meliorem reſtituite.Quod,uelut arbitror,uobis occurrere impoſſibile.

Symbolum anulo ſignatorio regis Odmem inſcriptum: uel conſtans eris, uel pœnitebis.

Alcoran collectus.

Impie detortū ad Machumet uerbum Chriſti, Beati qui non uiderunt & crediderunt.

Vltio cædis prophetarū.

†Hali.

DE †ALI NEPOTE MACHVMET.

HAli conſequenter regnum ſortitus eſt. Filius fuit Abithaliff,filij Heſcer,quē genuit Abdemineff. Vnde ille atq; propheta deriuati ſunt Mater autem ſua dicebatur Fatima,filia Azad,quem genuit Heſcem. Die quidem cædis Odmem hic eleuatus eſt. Multis tamē diſſentientibus,& ob hoc Mecham euntibus, fugitiuis ad Ayſca filiam Eubokaræ cōiugem prophetę:Cui adhęrendo,ſuo fulciti cōſilio rebelles effecti ſunt.Vnde dies cameli partibus ambabus L.necem plorauit.Diſcedētes autem inde, Aali reuerſus eſt Alchuſa, Aiſca uero Ietrib. Tandem Moaxia filius Cephin ſuo exercitu,ſimiliterq; filius Odmem cum ſuo, ſimul cum illo uindicare tendens paternum ſanguinem iuxta fluuium † Abforat bella gerentes, de ciuibus & adiutoribus Arachæ propè ciuitatem Aracham conueniunt.Ibiq; quinquagintaquinque diebus contra ſuos hoſtes bella gerentes,de illis uigintiquinque morti dederunt,nec ſine detrimento ſuorum. Ex uiris enim

†Forte Aſforat,id eſt,Euphrates.

Heſcem ſexagintaquinque animas † ſpirauerunt. Vnde deinceps utraque parte deliberante, paciq; conſulente, omnium aſſenſu communi duo uiri, ex parte uidelicet Aali & ciuium Arachæ Alaſcari, ex parte Moauui ſuorumq; Ammara filius Alaſci, electi ſunt, ut eorum iudicium terminum bellis imponens, ſuis in locis alios bonos atque dignos reſtitueret. Illis igitur egreſſis deliberatum ad locum, cui nomen Algendel, Alaſceri conſilium Aali ab honore ſuo priuari iudicauit. Alter uero ipſum ſuo regno firmum affirmat. Sic tamen lite diuiſa, nec pace facta, Aali reuerſus eſt Alcupha, Moauuia uero Heſcem. Iſtis deinceps tempore multo manum bello negantibus, ſui uiciſſim homines inter ſe ter prædando, ter pugnando mala fecerunt. Illis poſtea Cepham conuenientibus, Aali partem uigintiquinq; uirorum protegebant, partem uero Moauuia ſeptuaginta. Aali uero profectus expugnatum Albeſtera, triginta ſecum duxit. Iſtis quidem bellis communis ſententia perhibuit, omnes bonam uitam ducentes illic peremptos paradiſum poſſidere. Poſt illa bella peracta, eis iterum armatis ad bellum, magnis factis exercitibus, Abdarakum filius Mulgem in templo peremit Aali menſe romadam, anno Alhigere quadrageſimo. Qui poſt orationem factam ſuper eum ore filij ſui Alhatem, ex parte ſolaris occaſus extra uillam Alculpha ſepultus eſt. Vitæ quidem ſuæ ſpacium quinquagintaſeptem amplexum eſt. Annis quatuor, menſibus nouem regnauit. Annuli ſui ſculptura talis erat: Corde deuotus, Deus eſt meus dominus. Colorem eius ſubnigredo notabat, ſtaturam breuitas commendabat. Barbam prolixam, brachia & tibias piloſas geſtabat. Qui talis apud prophetam hoc perhibentem inuentus eſt, qualis eſt Aaron apud Moyſen: hoc tamen excepto, quod hunc prophetam nullus propheta ſequitur. Prophetæ quoq; ſententiam nemo niſi uir bonus diliget; hos quatuor ſcilicet Eubokaram, & Aomar, ac Odmem, & Aali. Cuius filij, uidelicet Alhatem & Alhuacin, quanto cunctis iuuenibus paradiſi præcellunt; tanto ſuperantur à bonitate patris. Cuius fuit ſublimatio anno alhigere trigeſimoſexto.

† exſpirauerunt.

DE ALHATEM, SVCCESSORE HALI.

ALhatem patre ſuo defuncto, per Arachæ ciues in regem ſubleuatus eſt. Qui natus ex Fatima filia prophetæ, ſimilitudinem prophetæ formamq; repræſentauit. Suus annulus his literis fuit inſignitus: Dei ſolius eſt exaltatio. Eius ſcriptor Ouuaidalla manũ auxilij cæteris Arachæ ſublimatoribus illius confidenter conferens, illum comitatus eſt pugnaturum contra Moaxia, cum exercitu uenientem de Heſcem. Illis igitur coniunctis in Elember, Alhatẽ exercitus ambos aſpiciens, pietate cędis belliciq; periculi motus, ſe manibus Moaxiæ ſuppoſuit, illum ſibi præferens. Illis igitur cum utroq; exercitu profectis Alcupham, illic Moaxiæ & Alhatem pecuniam pro uelle ſuo tribunt, tranſmittentes illum Ietrib. Poſtea per ipſius manum apud Alcuphe Almughire rege conſtituto, ipſe Moaxia Hecchera reuerſus eſt, ambobus exercitibus comitatus. Alhatẽ ex hora ſuæ ſublimationis uſq; ad redditionem honoris, quinq; menſes & uiginti dies numerauit. De quo ſemel eo præſente ſic propheta locutus eſt: Per puerum iſtum pacem ſuper duos exercitus, quorum alter alterius mortem ſtudebit, Deus cõuertet. Pater ſuus, ſcilicet Aali, ſimpliciter ſolis uacans litibus, nunq; peregrinatũ iuit. Fuit anno XLV. mortuus in Ietrib, die prima, X die Almuharan, anno

Alhigez X L V. Fuit autem natus anno Alligez tertio. Propheta tunc litem faciente, Alhatem ob quoddam ſomnium uiſum bellari renuit. Videns enim propheta in ſomnis tenentem manum ſuper thronum Dei,& manum Eubokare iacentem ſuper humerum prophetæ, & ſuper illius ſcapulas manum Aomar, cuius humerum tenuit manus Odmem, inter quos ipſe cruorem cernens, & cauſam illius quærens, audiuit illis patefacientibus, illum eſſe ſanguinem Odmem, cuius uindictam Deus ipſe requiret.

DE REGNO MOAVVI.

Moauui itaq; filius Cephim, filij Zargar, filij Nuharb, filij Vmaye, filij Aadaſtemus, filij Abdemineff, unde propheta deſcendit: natus ex matre Huid, filia Octebe, filij Rabea, filij Abdaaſteniz, filij Abdamineff. Hic inquam pace firmata, communi fauore ſublimatus, omnia redegit in melius. Ad quem omnes orientales & occidentales confluxerunt, illi parentes. Annum autem in quo contigit illud, annum alema, id eſt, annum congregationis appellauerunt. Ille quidem iuſtitiæ bonorumq; morum firmiſſimus tutor, mitis, expers iracundiæ, ſapiens, modeſtus in prophetam, omneſq; bonos largifluus. In littore maris Romanorum multa munimina cœpit, & in terra Chriſtianorum multa mirabilia peregit. Erat illius inſcriptum annulo: O Deus, ueniam mihi præbe. Scriptorem habuit Vuabaidalla. Dedit quidem Albeſterum Alkigire, Alcupha ei dempta, & Azed tradita: qui fuit uir bonus, & in utraque urbe prædicta templum fundauit. Fuit autem Moauuie colore candidus, facie uenuſtus, ſtatura mediocris, oculos habens uarios, barbam aſſuetus tingere. Cum Alhima & Alchatin ipſius quondam inſpiciente puteum quendam ore cruentato, per ſpaſmum uita per aliquot dies moleſtata finiuit. Qui poſt orationem factam ſuper eum à filio ſuo Iezid, in Damaſco ſepultus eſt menſe raieb, anno alhigere ſexageſimo. Totam eius uitam menſi ſunt octoginta anni. Regnauit annis nouemdecim, uno die minus. Potens tamen fuit ſuper Heſcem uiginti annis, ante Aomar & Odmem. Secundum prophetæ teſtimonium Algoda terra Damaſci, cæteras terras à Sarracenis habitatas fertilitate ſuperat. Moauui profecto cum Odmem in expeditionem & peregrinationem, quidam dux eorum dixit, poſt Odmem regnabit Hali. Reſpondit alius, Imò qui mulam albam equitat: ſignificans Moauui. Quod etiam conceſſit Hali, percunctatus inde prophetam iam animo ſuo bono dato, bonis hominibus inuitatis, ab illo quidam illum ſic precantem audierunt: O Deus, uoce Moauui ſcribere, & numerare, & illum à malo protege. Propheta nunc ſic ſuos diſcipulos affatus eſt: Cum uos omnes paſtores ſitis, ueſtræ curæ & cuſtodiæ Deus quæſitor exiſtet, qui perſcrutabitur mulierem de cuſtodia domus uiri ſui, ſeruientem de domini pecunia ſui, ſingulos ſimiliter de ſingulis operibus ſuis. Hali quæſitus, cur ſibi ſucceſſorem non elegit, reſpondit: Nolo quidem hic, prophetam imitans. Sed ſi Deus uos dilexerit, uos unanimes faciet, ut ueſtra deliberatione uir bonus & dignus uobis rex perficiatur. Quidam uir probus teſtatus ſe nunquam uidiſſe meliorem Moauui poſt prophetam, percunctatus à quodam alio, an ille de bonitate ſuperaſſet Eubokaram, reſpondit: Eubokara fuit melior, ſed iſte bonus. Huius ſimilitudinem etiam retulit de illo ad Aomar & Odmem. Moauui primus cum Odmem, alijſq; multis uiris & mulieribus nauigio † Chriſtianorum eſt ingreſſus.

Annus Alema

Egregium de conferendis magiſtratibus.

† terram.

DE

DE REGNO IEZID.

IEzíd filius Moauuí, filij Cephín, natus ex Maiocara filia Ietrib, filij Calp, filij Iohimer. Die obitus ſuí patris, per quem prius adhuc uiuum electus eſt, in regnum accepit populo fauente. Suus annulus has habuit literas: Deeſt Dominus meus. Scriptor ſuus Amere. Ille quidem morbum paralyticum, ſtaturam longam habuit. Qui ſcribens ad Abdalla filium Azabair, inquit: Iam tibi miſſis à me compedibus aureis, & cathenis argenteis, illis uinctus ad me feſtinanter accede. Ille uero reſcribens, illi dixit: Tuum uerbum me nequaquam emolliet, uel eneruabit, niſi prius lapide ſe mollem maſticatui præbente. In Harram † ex p cc pleumonia obijt, anno triceſimoſeptimo. Super quem locum Damaſcus frater eius orationem fecit, & cum terræ commendauit. Regnauit annis tribus, menſibus octo, diebus duodecim. Solebat autem dicere: Nemo prælatis & regibus maledicat, ſed ut Deus emendet deuotè poſtulet, ſicut etiam iuſſit propheta. Quodam tempore nimium feruido, hominibus in expeditione potantibus atq; dicentibus, Iezib libate pocula ob illius tentorium clauſum, impetus uenti ſuperueniens tentorium euulſit. Et ſic illum † natarí lectioni innotuit. Dicebat quocq; prophetam præcepiſſe, ſubditos omnes patienter obtemperare ſuis regibus, ſiue prælatis, licet malis & flagitioſis. atq; dixiſſe: Miſericordiam uos conſequemini, illi pœnam. Tyrannos igitur uobis prælatos, licet pecuniæ ueſtræ corporibusq; detrimentum inferentes, æquanimiter ſuſtinete. In diebus eius ciues Alcupha ſcripſerunt Alhiatem filio Dali, promittentes ei regnum, ſi à Mecha rediret. Amer autem filius Iezid illud percipiens, obuius illum deuicit, & in Alcuphe confinio peremit, die decimo Almuharan.

† ex perignenmonia.

† uacare.

ANNOTATIONES ERVDITI CVIVSDAM ET RECENTIORIS SCRIPTORIS, QVI ALICVBI citat Nicolaum Cuſanum, quæ in marginibus Alcorano fuerunt adiectæ. Aliquot etiam capitum argumenta & cenſuræ.

DEVS *multis nominibus appellatur in hoc libro, propter multifariam illius potentiam. Dicitur itaq; miſericors: quia bonis omnibus bonū auget, malis omnibus uel pœnam ſuam minuit, uel æqualem reddit. Dicitur etiam pius: quia cunctos inuocantes exaudit, omnibusq; uolentibus ſubuenit. Dicitur item ſalus: quia expers eſt totius detrimenti, & quia ſaluat, donūq; ſalutis dat beneficis, qui ſcilicet in ipſius dextra ſedebunt. Dicitur fortis, quia nihil eſt illi graue uel difficile. Non iracundus: ſuſtinet enim ſuos detractores, & ſibi malum imponentes. Dicitur etiā mundus: quia nihil niſi bonum & honeſtum diligit. Dicitur benedictus: uel quia ipſe ſolus eſt benedictio, uel quia cuncti benedicunt ei. Pater etiā dominus, ſed perfectius quàm cæteri: ipſe namq; ſolus omnibus rebus dominatur, Fides etiam, ſeu credulitas: ſed hæc nomina quibuſdam prioribus non aßimilantur, omnes enim in eum credūt, ipſe autem in nullum. Ipſe quoq; firmat omnes, nullus autem eum. Teſtis: quoniam omnia noſcit, omniaq; reuelabit. Fidelis: omne namq; dictum ſuum atq; promiſſum efficit, nunquam mentiens, mēdaciū ſemper abhorrens. Dicitur etiam tector: multa namq; celat, tegens illa mente ſua. Abundans: nullis enim indiget, omnia poßidens. Largifluus: cū & ipſe temporale bonum, & æternum tribuit. Conditor: Ipſe namq; ſolus omnia creat, & nihil ei eſt impoßibile. Inſpector, uel uiſor: nihil enim latet eum. Propinquus: quia præſens ubiq;. Immenſus: continet enim omnia, à nullo contentus. Altus: præeſt enim omnibus, omnibus ſuperior. Patiēs: nō enim eſt impetuoſus, ſed uindictā differt ad tēpus. Potens, uel potentioſus: illi nāq; cuncta leuia ſunt.*

Notandum eſt legentibus librum iſtum, quod licet Deus ipſe, prout Machumetus fingit, dicens ſe nec unquam legiſſe, nec literas uidiſſe, ne putetur

tur ab illo compoſitus, legem iſtam manu propria ſcripſit, prophetæq́; prænominato tradidit, ut mūdo prædicaret eā. Et tamē ipſe loquēdo, perſonarū aſſumit uarietatem. Nūc enim loquitur in perſona Dei, nunc prophetæ, nunc bonorum Deū inuocantiū, ipſíq; gratias agentium: nōnunquā etiā bonos increpantium, ſecundum locorum diuerſitatem.

Nota quod liber iſte Alcoran eſt ſummæ apud eos authoritatis: Ita ut quiſquis contra aliquem diceret, ſtatim ſine mora interficeretur.

Dicunt etiam, quod ſi quis hunc librum in uita ſua millies legere potuerit, quandam mulierem in paradiſo habebit, quam paradiſitam uocant: miræ, ut ipſi delirant, pulchritudinis & magnitudinis: ita ut ſupercilia eius tanta ſint, quantus eſt arcus qui apparet in nubibus.

Sciendum autem, quod lingua Arabica maximam cognationem habet ad Hebraicam. Vnde & Arabes iſti, qui hic Iſmaëlitæ uel Saraceni dicuntur, ſicut Iudæi à dextra in ſiniſtram, non à ſiniſtra in dextram, ſicut nos, ſcribendo literas ducunt.

Eliph, lem, mim, a, l, m. Has (tres) literas Arabicas in principio libri ponunt, q. ſigillū libri dicūt.

Cauſa uero, quod ab huiuſmodi charactere inquiunt: quoniam eliph, & in ordine literarum & in nomine Dei prima eſt apud eos. Per lem uero maieſtas Dei, per mim imperium deſignatur: ut inſinuent Deum omnipotentem, cuius hic nuncius, & huius præcepta.

Azoara Arabice, uultus Latine dicitur. Vnde quod nos capitulum dicimus, illi uocāt azoaram. Sicut enim uultus maxime notat, quis uel qualis ſit homo: ſic capitulum, quid ſequens litera dicere uelit. Secūdum quoſdam azoara oraculum ſonat. Illi namq; ſoli iudicium tribuit. Prophetas autem dicit fore patronos & adiutores ſuorum profeſſorum.

A Z O. I.

1 Primum capitulum iſtud breue matrem libri dicit ob hoc, quoniam ex eo tota lex originem ſortitur, & fundamentum: ſicut lex noſtra ex oratione dominica. Et eſt fundamentum, & initium, & ſumma omnium orationum eorum. Azoara primum ſeptem uerba continet. Verba ſententias uocat cuiuſq; capituli, iuxta quoſdam eorum. Licet multi Saraceni dicant, ſe neſcire diſcernere, quomodo, uel qualiter hæ ſententiæ diſtinguantur in ſingulis uerſibus. Oratio autem in libri initio præmiſſa, quā matrē Alcorani uocant, eo quod principiū & finis eſt orationū omniū eorū. Verba ſunt Machumeti. Nā per totū librū nullū cuiquā uerbū adſcribitur, niſi ſoli Deo colloquēti Machumeto. Miſericordi.) In primis ipſe Machumet loquitur, quaſi exhortans ad agendas gratias creatori: eo quod ſibi talē legē dederit. Nā deinceps per totū librum quaſi Deus loquitur ad ipſum, aliquādo ſingulariter, aliquādo pluraliter. Aliquando uero perſonarū uarietatē adſumit, ut quandoq; ipſe propheta loquatur, quandoq́; boni inuocātes, uel malos increpātes ſecundū, locorū diuerſitatē. Hoſtes Dei Iudæos uocat, quia Chriſtū prophetā optimū abſq; peccato ſemper uiuentem, iuſtiſſimum, & à uirgine natum abſq; reatu ſuſpendere uoluerunt. Cui multas contumelias intulerunt, & prophetas multos antecedentes multis modis penitus afflixerunt, multos etiā morti dederunt. Chriſtianos dicit erroneos tum quia putat illos adorare tres deos, tum imagines. Iudicium ſ. dies. Poſtre.) dies ultima, qua cuiq́; dabitur merces iuſta.

Beneuol.) ſcilicet ut prophetas.

Azoar. 2 Capitulū de boue ducentorum octogintaquinq; uerborum. Singula cap. de aliqua re, quæ in eo ſpecialiter memoratur, appellat. Sicut iſtud primum, quod idcirco de boue nominatur, quia hic fabuloſe intexit cuiuſdam uaccæ mentionem. Cuius tamen rei memoriam in ueteri teſtamento eſſe conſtat: ſicuti & multarum fabularū, quas hic mendoſe inducit, tam ex nouo quàm ex ueteri teſtamento penè omnes materias habuit, licet omnia mendaciſſime narret, ſicut Iudæi eum & hæretici docuerunt. In primo capitulo ſtatim orationes & eleemoſynas laudat: ut ſcilicet ſub hac quaſi boni ſimilitudine, ad ſibi credendum incautos alliciat. Et hoc per totum librū nota, quia mira calliditate quando aliquid & impium dicturus eſt, uel iam dixiſſe ſe recolit, mox aliquid boni uel de ieiunio, uel de oratione, uel de laude Dei interſerit ita: Sicut poſt aperiens turpitudinem mendacio ineſcatis, quo ubiq; plenus.

3 Domini Ieſu.) Hoc dicit propter Chriſtianos, quos mirabili inſania putat tres deos credere, quia Chriſtum & Spiritum ſanctum æquales Deo patri dicunt. Et nota, quod in iſto hæreſis Arriana reuixit. Manum.) Hic iactat, quaſi nullus hominum talem librum facere poſſit. Paradiſo.) Nota quia talem paradiſum uitamq́; promittit, ſcilicet carnalium deliciarum. Quæ fuit antiqua hæreſis olim, & in iſto nunc peius repullulat.

4 Admittit Alcoran, Chriſtum ſequentes præferri omnibus: cum Chriſtus ſit omnibus ſanctiſſ. prophetis ſuprapoſitus. Ideo ſubiungit, præ ceteris præbuimus te, ex intentione. Intendit Chriſto ſcilicet potius adhærendum: prout late deducit Nicol. Cuſanus Card. cap. octauo, in Cribratione Alcorani. 5. De gēte Ioachim ducentorū uerborū.

7 Vt cauti & præmuniti (præmoniti legendum) ſint in bellis.

8. Quot uxores habere debeant, & de ſubſtantia eis diuidenda, & de multa cura mulierū.

9. Item de mulierib. Et præcepta quædam ſtulta, & ut poſt coitum & egeſtionem antequam orent,

drent, lauent culum, & cætera uerenda.

10 Cohortationes ad pugnam, & ea quæ ſæpe ſolet deliramenta repetit.

11 In qua aſſerit, non occidiſſe Iudæos Chriſtum, ſed neſcio quem ſimilem eius: nec Deum habere filium. Item ſolitas inſanias dicit: quod & ſæpe facit.

12 Ea quæ ſolet, repetit more ſuo: Vana & fabuloſa & impia intexit.

13 Chriſtianorum ſacerdotes & præſules dicit magis ſibi credere. Quod ualde dolendum eſt.

14 Hic dicit, non ſibi datum à Deo miracula facere, & cætera bona, & friuola, quæ ſolet.

15 Iterat quæ ſolet: & fabulæ de Abraham, & quibuſdam alijs prophetis.

16 Multiplicat ſolitas nenias, & inſanias repetit.

17 Hic retexit fabulas infinitas de Adam & Eua, & Belzebub, & prophetis quibuſdam inauditis: & de Moyſe ſolita deliramenta, & inſanias, & uerba ſtultiſſima reiterare non ceſſans, agitante eum ſpiritu maligno.

18 Eadem quæ ſolet, deliramenta repetit: pugnas & deprædationes contra eos; qui ſibi non credunt, inceſſanter perſuadendo.

19 Ea quæ ſolet repetit, & maxime cohortationes ad pugnam, & ad prædam, & ad rapinam.

20 De ſolitis nugis, atq; mendacijs.

21 Solitis inſanijs & mendacijs plena.

22 Continet fabulas & mendacia de Ioſeph, neſcio ubi inuenta, & à ſacra hiſtoria omnino aliena.

23 Solitas fatuitates ineptiſſimas replicat.

24 Stultitiæ & uanitatis plena.

Nota ſimilitudinem arboris.

25 Solitas fatuitates replicare nõ ceſſans. Exig.) Hic dicit diabolum ex igne creatum. Plaſm.) Replicat fatuitatem, de adoratione Adæ ab angelis.

26 Verba iterum atq; iterum replicans ſtultitiæ atq; inſaniæ pleniſſima. Exempl. null.) Nota exempla, quæ ponit. Mendax.) Hic excuſat ſe non eſſe mendacem, cum tamen nihil aliud quàm mendacia ubiq; & per totum fingit. Latini.) Hic ſpecialiter contra Latinos loquitur. Villæ.) Nota parabolam.

27 Seruũ.) te ſcilicet ô Machumet. Longinq.) id eſt, Hieruſalem. Haram, id eſt Mechæ. Parẽte.) Nota de honore parentum. Ne ponas.) ſcilicet quod Deus habeat filium uel æqualem. Oratio.) A mane uſq; ad ueſperam orationibus incumbẽdum eſt. Licet omnes.) Si omnes homines & diaboli conuenirent, non poſſent facere librum ſimilem Alcoran. Nec filium.) Solitam blaſphemiam replicat.

28 Deum habere fil.) Nota impietatem magnã. Adoleſcent.) Nota quomodo peruertit hiſtoriam illam, quæ inuenitur de ſeptem dormientibus, & quã mendaciter & turpiter eam narret. Nihil te fact. fir.) Nota ut nihil affirmet. parab; de duob.) Nota parabolas ſtultiſſimas.

Moyſes.) Fabula ſtultiſſima de Moyſe. Alex.) Nota fabulam de Alexandro ridiculoſam.

29 Hic eſt medium Alcorani diabolici. Azoara XXIX. fabulas habet mendaciſſimas atq; ſtultiſſ. de Ioanne baptiſta, de natiuitate Domini, de Moyſe, de infinitis atq; ridiculoſis † merai. Ioannes.) †Leg.
Nota mendacium impudens, & quod nullam omnino nenijs.
ſcripturarum ſciebat: qui nomen Ioannis & in propheta Hieremia, & in libris Machabeorum præceſſiſſe non nouerat. Spiritum qui mutar.) Nota, quàm hæretice delirans, uult dicere, nuncium qui miſſus eſt ad Mariam, ipſum ſpiritum Dei fuiſſe in ſimilitudine hominis, miſerrimus, quid dicat, neſciens. Impregn.) Nota turpem & mendacem narrationem, atq; hæreticam, de partu uirginis.

Mihi quidem orat.) Nota impietatem, quam repetere non ceſſat. Deum filium.) Solitam blaſphemiam replicat. Per alchirna, Locus idolorum.) quæ deſtruxerat, intelligitur.

30 Stultitiarum, & fabularum, atq; impietatum pleniſſima. Tua ſorore.) Vbiq; mendacia, quæ à diabolo didicerat, repetit etiam contra ſcripturam. Noſtris act.) Nota dictum. Ad uxor ali.) Non ſeruauit hoc præceptum peſſimus ribaldus, quia multorum uxores rapuit.

31 Mendacijs & uanitatibus copioſe referta. Villa.) ſcilicet Mecha, uel quælibet alia. Cibis pot.) ſcilicet ut eſſent forte s fortes, ſi qui pugnando intulerunt leges. quod uult dicere de Abraham, & de Moyſe, ſcilicet quod pugnando, & uiolenter cogendo ad legem ſuam homines compulerunt: ut tali exemplo magis animet eos ad pugnandum & interficiendum omnes, qui ei credere nolebant. Ipſum confund.) id eſt, ipſam falſitatem ueritas confunderet. Deum filium.) Nota ſolitam impietatem. Dauid.) Nota fabulas ſtultiſſimas de Dauide & Salomone. Martial. indũ.) Dicit inſanus, quod Dauid primus in uenerit artificium loricæ faciendæ: cum in ſcriptura ſacra legatur Golias, quem ipſe Dauid occidit, habuiſſe loricam. Mulierum opt.) Nota dictum de Chriſto & matre ipſius. De matre Domini uult dicere, ſed impie dicit atq; hæretice; Deum ſcilicet inſufflaſſe ei animam ſuam neſcio quã. Alchiſt.) Nota fabulas infinitas, & Alchiramum prophetam inauditum, quem magis arbitror aliquem fuiſſe diabolum. Prænoſcitur à Deo.) Hoc dicit in excuſationem ſui, qui propheta non erat, niſi diaboli.

32 Variantes leg.) Chriſtianos uariatores legum appellat, uolens dicere illos Euangelium corrupiſſe, & ad ſuum libitum commutaſſe. Abraha.) Abraham dicit fundaſſe templum Mechæ. Tibi controuerſ.) Deum ſcilicet contemnunt, non te.

33 Caſtitatẽ.) Nota, & uide caſtitatem diaboli.

Aiſſer-

Aiſſerdeum.) Locus paradiſi, quem iſte ſuis promittit. Filium mori.) Nota ſtultitiam & impietatem ſolitam. Nota hic, de Chriſti & matris ſuæ paradiſo.

Nos ueritatem nuncio.) Nota quàm miſere & ſtulte putat filium Dei à nobis quaſi alium Deũ intelligi.

34 Vana, ſtulta, impia. Vxorib. impon.) Nota compaßionem eius circa mulieres adulterantes.

Male loquent. de mul.) Item cura mulierum, quas credibile eſt eum rogaſſe, ſicut ſuum familiarißimũ, ut de eis in Alcorano ſuo loqueretur ſtudioſe, easq́; attente commendaret. Domum ingr.) Nota. Dicit ut nullus ingrediatur domum niſi ſuam propriam, nõ tamen repente ingrediatur: ſed antè aduentu ſuo nunciato: timens uidelicet depræhendi cum uxoribus alienis, quas aßiduè ſcortabat leccator peßimus.

Domibus de.) Nota qualiter ſit orandum. Nubium nigerr.) Nota ſtultitiam.

35 Vana, ſtulta, & impia. Hath, Them.) Nomina ſuorum prophetarum. Intercapedo, eſt ſpacium inter unam rem & aliam.

36 Nutriui puer.) Nota mendacium de Moyſe. Si ceperitis.) Nota, quanto fabuloſitas.

Hut.) Nota Hut & Hat prophetas, qui nunquam fuerunt. Themuth.) Nota ſuperius iſtum omnes iſtas fabulas induxiſſe: quas iterum repetit, non habẽs quid dicat. Peſſundauimus.) id eſt, cõculcauimus.

37. Pauimentum.) Nota inſaniam.

38 Haram, prohibitis à nutritura eius.) Hale licitum ſignificat, Haram illicitum. Mundanæ petu.) Nota ſtultitiam atq; mendacium. Non enim qui bene utitur diuitijs, in futuro ſæculo perdetur.

Karon.) Nota, quomodo non habens quid dicat, ad fabulas Iudæorum conuertitur: ſicut & ſæpe facit.

39 Imagines.) Hic loquitur contra imagines Dei. Abrah. diues.) Nota paulò ante illum dixiſſe, quòd qui diues eſſet in hoc ſæculo, in alio perditus eſſet. Nunc autem dicit, Abraham diuitem in hoc ſæculo, & tamen bonis connumerandum. Et hanc eius contrarietatem atq; ſtultitiam ferè ubiq; inuenies.

40 Stulta, uana, & impia.

41 Vana, ſtulta, & impia.

42 Vanitatis & fallaciarum pleniß. De ſuo ſpiritu inſufflans.) Deus de ſpiritu ſuo inſufflans Adæ, &c. ubi nota opinionem ipſius de anima.

Incredul. in ign.) Nota, quanta contrarietas. Illum quem dixit perpetuo in igne manſurum, ſtatim dicit ad Deum conuertendum.

43. Vana, ſtulta, & impia. Tuas muli.) Nota, quãta cura de mulieribus ſuis: quas ad minus XIII. habebat. Viri ſeu fœmine.) Nota, quomodo poſt tantam curam mulierum ſuarum, ſtatim ſermonem facit de caſtitate: ut cooperiat leccitatem ſuam, qui præ cunctis hominibus in mulieres libidine inſaniebat. Tu uirum à Deo dit.) Hoc dicit propter ſeipſum, introducens Deum ſibi loquentem, ut cuiuſdã uxorem, quam ualde amabat, licenter ſtupraret: & poſtea ſibi eam uxorem acciperet, quaſi ex præcepto Dei dantis ſibi licentiam ſicut prophetæ ſancto, quam alij non habebant: uidelicet ut omnes adulteri ſint.

Tibi mulier.) Nota iterum leccacitatem, quomodo facit ſibi Deum loqui, ut quaſcunq; uoluerit, conſtupret. Nullus prophetæ.) Nota quomodo uult cooperire, & quomodo temperare, quod ſuperius dixerat. Hoc totum propter uxores ſuas dicit, ſicut zelotypus, & adulter peßimus. Midena.) de tali loco.

44 Vana, ſtulta, & impia. Salom.) Nota, quanta fabuloſitas de Dauide & Salomone, & quotiens eam reiterat. Coram Deo.) Nota, quàm inſanè & ſtulte loquitur, ſicut dæmoniacus. Miſſus cunct. gentibus.) Hic dicit, quod ſit nuncius ad omnes gentes. Homo mag.) Nota, quomodo conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici. Ita enim erat omnino, ſicut dicebat illos dicere de ſe.

45 Vana, ſtulta: & impia. Alkmer, eſt aliquid uile & modicum.

46 Leccacitatis plena. In paradiſo lect.) Nota leccacitatẽ inſanã, & paradiſum, quã promittit ſuis.

48 Dauid.) Nota inſanias fabuloſißimas, quæ ſequuntur. Portæ parad.) paradiſus Machumet.

Hominem de lut.) Nota, qualiter iſtam ſuam primam fabulam, quam diu intermiſerat, modo repetit, quid dicat non habens.

49 Si Deus fil.) Nota inſaniam ſolitam, & blaſphemiam. Tribus recepta.) Hic uult dicere, quod in uulua uel in matrice mulieris tria ſunt receptacula, ubi formatur homo. Quod ei forſitan aliquis phyſicus dixerat. Octo parilia beſtiarum more ſolito inſipienter dicit: cum non ſolum octo, ſed multa parilia beſtiarum fecit Deus. Credentium primum.) Dicit ſe primum credentium. Alcoran falſ. expert.) Imò omnis quodammodo ueritatis. Exempl.) Nota exemplum.

51 Stulta, uana & friuola. Hic libet à Deo.) Mentiris, ſicut penè ubiq;.

52 Solitis nugis atq; mẽdacijs plenißime referta.

53. Stultißimis mendacijs & nugis plena.

Chriſto.) Nota de Chriſto, & parabolis ipſius, & de ſolita impietate.

54 Impia atq; ſacrilega.

55 Stulta, uana, & impia. Filijs Iſ.) Nota hic quid dicat de filijs Iſraël.

56 Stulta, uana, & impia. Non ſum præm.) Dicit hic, ſe neſcire quid ſibi ſuiſq; gerendum ſit.

O Deus fac.) Nota ubiq; ſtultitiam.

57 Stulta, mendax, & impia.

58 Azoaram, oraculum uel præceptum. Azoaras ſingulas chartas Alcorani dicit: quas per Gabrielem ſibi à Deo mitti mendaciſſime confingebat, non ſimul, ſed paulatim dicens eas ſuper ſe uenire.

59 Diabolica & inſana.

61 *Per uent.*)Nota, quàm ſtulte iurat, quod ſcriptura eius uera ſit, & quàm inſana iuramenta facit.

62 *In.*)Nota iterum ſtultam iurationem.

63 *Vana, mendax, & impia. Subleuatus.*) Dicit ſe in cœlum eleuatum, & locutum fuiſſe cum Deo. *Vana nomi.*) Nomina idolorum, quæ tunc colebant Saraceni, dicentes fœminas ab ipſis eſſe creatas. *Qui tunc.*)Hoc ſimiliter. *Aſcheare.*) Nomen gentis alicuius, quam fingit, fuiſſe ſicut & alias multas, quæ etiam nunquam fuerunt.

64 *Luna.*) Aliquod ſignum contigerat in luna: quod dicit per ſe factum. *Themuth.*) Nota, quoties iſtas fabulas de Noë, & de Hat, & de Themuth iam iterauit, non habens aliud quid dicat. *Camel.*) Ecce iterum camelam Themuth, quàm occiderant ei neſcio qui, qui nolebant ei credere. *Pſalt.*) Cuius pſalterij mentionem facit, neſcio. Sed puto, quod audierat ab aliquo nominari pſalterium, & putat ibi ſcripta eſſe, quæ nunquam audita ſunt.

65 *Hermodactyli fructus ſunt palmarum. Hominem de Celcal.*) Nota ſæpe repetitam fatuitatem de angelis. *Omnis res mund.*) Quàm inſane loquitur ſicut diabolico ſpiritu agitatus. *Ignem clariſſ.*) Nota quam ſtultè dicat ignem clariſſ. atq; fumoſum. *Paradiſ.*)De paradiſo ſua, nota plurima.

66 *Paradiſ.*) Nota, quod huiuſmodi paradiſum ſemper deſcribit & promittit. Diligunt enim Saraceni talia delectamenta, eſſe ſcilicet ſemper in hortis inter arbores atq; aquas, habere ſecum pulchras mulieres, comedere delicioſe, luxuriari, & concumbere indeſinenter.

67 *Scitote uitam huiuſ.*) Nota bonum dictum. *Nullum animal.*) Hic loquitur de præſcientia. *Chriſto.*)De Chriſto & euangelio.

68 & 69 *Vana, mendax, & impia.*

71 *Chriſtum.*) De Chriſto, quod prænunciauerit Machumetum, & ipſius nomen expreſſerit. *Chriſtus Ieſus.*) Iterum de Chriſto.

73 *Vaniſsima & impia.*

74 *Diabolica.*

75 *Mulierib.*) Nota, quanta eſt ei compaſsio circa mulieres.

76 Hic facit ſe increpari quaſi à Deo, quare aliquid de ſuis uxoribus ſuſpicientur: cum ſint ipſæ bonæ, & non ſit opus eis aliquid prohibere. *Iuraiurã.*) Quæ iuramenta coëgerat eas facere, quod Dei fidem ſeruarent. *Inſuff.*) Nota quod ſæpe repetit de inſufflatione animæ beatæ Mariæ, & quid intelligat ex præcedentibus & ſubſequentibus, diligens lector inquirat.

78 *Calam.*)Nota fatuum iuramentum. *Iterũ crebro.*)Et tu peſsime, qui non ceſſas ſtultiſsima iuramenta facere, de illis es. *Alius.*) Aduerte lector, quod alius genitiuus in hoc opere pro alterius quaſi ſemper ponitur.

80 *Vaniſsima. Quinquaginta an.*) Nota fatuitatem de annis, &c. *Mulieres prop.*) Aduerte hic peſsimum ribaldum, in facto libidinoſum cum uxoribus proprijs.

81 *Diabolica.*

83 *Vanitatis & inſaniæ plena. Fraudetur.*) id eſt, ſcindetur.

85 *Mendax, ut ſuprà. Per diem.*) Iuramenta fatua, quæ Deo adſcribit.

86 *Mendax & uana. Paradiſ.*)De paradiſo ſua.

87 *Per angul.*) Nota ſæpe ſtultiſsima iuramenta, quæ Deo attribuit.

88 *Timentes ſuffic.*)De ſua paradiſo. *Optimaq; remunerat.*)Mentiris, quia maior eſt, quam Chriſtus in Euangelio promiſit. *Angeli.*)Proſequitur ſuam fatuitatem de angelis, quos de igne creatos aſſerit, & mortuos, & tandem reſurrecturos.

93 *Paradiſ.*) De paradiſo ſua.

98 *Aliorum autem facies*)De paradiſo ſua. *Illos caſtig.*) Cur ergo præcipis, ut gladio ad tuam legem conuertantur homines? Et ſi non coactor ſed doctor es, cur non rationibus ut homo, ſed potentia ut beſtiæ & animalia bruta homines ſubijcis? Sed ut mendax ubiq; tibimet ipſi contrarius exiſtis.

107 Noctem alchideram uocat, in qua dicebat ſuper ſe ueniſſe angelos, & attuliſſe Alcoran.

108 *Librorum ho.*) Librorum homines & legibus ſubditos, Chriſtianos uocat & Iudæos. Maxime autem de Chriſtianis uult dicere, quod ante ſuum aduentum diſſenſiones habuerint, & nihil ſciuerint: ſed ipſe attulerit bonam legem, & legerit eis libros benedictos. *Deo particip. adiung.*) Chriſtianos hic maxime notat, putans infœlices, quod tres deos credant.

115 *Nunquid.*) Hic tangit aliquam fabulam inauditam, ut uideatur dicere mirabilia.

116 Homines Coraſc uocabantur, de quorum progenie ipſe erat.

121 *Amilcaſ.*)Iſte aliquis erat inimicus eius.

122 *Deum unum.*) Nota impietatem, quam nec in fine tacere poteſt.

HIC EST FINIS LIBRI.

CONFVTATIONES

LEGIS MAHVMETICAE, QVAM VOCANT ALCO-RANVM, ſingulari induſtria ac pietate à doctiſsimis atq; optimis uiris partim Latinè, partim Græcè, ad impiæ ſectæ illius, errorumq; eius impugnationem, & noſtræ fidei Chriſtianæ confirmationem olim ſcriptæ, ac magno ſtudio hinc inde conquiſitæ, inq; lucem editæ.

Quorum catalogum uerſa pagina continet.

Adiecta quoq; eſt Lodouici Viuis Valentini, uiri doctiſsimi, de Mahumete & Alcorano eius Cenſura, ex Libris ipſius de Veritate fidei Chriſtianæ decerpta, unà cum alijs lectu digniſsimis.

Item

IOANNIS CANTACVZENI CONSTANTINOPOLITANI regis, contra Mahometicã fidem Chriſtiana & orthodoxa aſſertio, quatuor libris comprehenſa, & per Rodolphum Gualtherum Tigurinum è Græco ante annos ferè c c ſcripto in latinum ſermonem conuerſa.

Cum gratia & priuilegio Imperiali ad quinquennium.

CONFVTATIONVM LEGIS MAHVMETICAE, *ſecundo hoc Tomo comprehenſarum Catalogus.*

Lodouici Viuis Valentini de Mahomete & Alcorano ipſius Cenſura, è Libris eius de Veritate fidei Chriſtianæ decerpta.
De Mahometo, eiusq; legibus, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.
Mahumetanorum ſectam omni ratione carere, Commentatiũcula lectu digniſſima, Hieronymo Sauonarola autore.
Diſputatio Chriſtiani eruditiſsimi, qui diu uerſatus eſt apud principem Sarracenorum cum magna dignatione: & Sarraceni ſodalis ipſius, aduerſus doctrinam & flagitia Mahumetis.
Cribrationum Alcorani Libri tres, Reuerendiſs. atq; doctiſsimo D. Nicolao de Cuſa Cardinali autore.
Richardi fratris ord. Prædicatorum, Confutatio legis à Mahumete Sarracenis latæ, è Græco Demetrij Cydonij Latinitate donata, Bartholomeo Picено interprete.
Chriſtianæ fidei Exomologeſis, ſiue Confeſsio, Sarrracenis facta, cùm primis quidem pia, & ſpiritum planè Apoſtolicum redolens, è Græco conuerſa, incerto autore.

ACCESSIT *nunc poſtremò,*

IOANNIS Cantacuzeni Conſtantinopolitani regis, contra Mahometicam fidem Chriſtiana & orthodoxa aſſertio, libris quatuor, Græcè ante annos plus minus ducentos ſcripta, & per Rodolphum Gualtherum Tigurinum latinitate donata.

DE MAHOMETE, ET ALCORANO IPSIVS, SIVE SARACENORVM LEGE, LODOVICI Viuis Cenſura, è libris eius de Veritate fidei Chriſtianæ excerpta.

PRima ætate Mahometes fuit pauper, & exercuit latrocinia: tum nactus opulentas nuptias, militauit ſub Heraclio imperatore, inter populares ſuos Arabes. In ea militia occaſionem principatus ac potentiæ inuenit. Nam quum Arabes irati Héraclio, diſceßionem ab eo feciſſent, hic ſe ordinibus iratorum militum admiſcuit, eorumq; animos aduerſus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus eſt à parte quadam militum dux Mahumetes, quemadmodum ij ſolent in omni ſeditione extolli, qui praua multitudinis conſilia comprobant, potenteſq; & principes inſectantur. Humilitatem generis & uitæ prioris ſordes, multi in nouo duce aſpernabantur. Ipſe ut ab illo ſe contemptu uindicaret, quod eſt apud ſtolidam plebem facillimum atq; efficaciſsimum, diuinitatem ſuis actibus prætendit, non iam ſe ducem & principem ferens, militari fauore electum, ſed prophetam & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Caput uero negotij erat, Deũ miſiße primò humano generi Moſen, hinc Chriſtũ IESVM, inſtructos facultate prodigiorum: homines illis non ſe præbuiſſe obſequentes: ſtatuiſſe Mahumetem mittere ſine miraculis, armatum, ut quos non mouiſſent oracula, cogerent arma: ſe eſſe poſtremum nuncium, nec futurum poſtea alium, prædictum à Chriſto in Euangelio, prænunciatum luce admirabili, quæ ab Eua per ſucceßionem generis in omnes mulieres tranſierit uſq; ad matrem ſuam, &c. de quibus plura in Alcorano, hoc eſt lege ſua, quam ſibi dicit cœlitus traditam, ut communicaret hominibus: in qua eſt mira eius inconſtantia. Aliàs enim dicit, ſe gentem habère peculiarem, cui ſit miſſus: & neminem intellecturum ſuum Alcoranum, niſi ſit Arabs, aut ſciat Arabicé. Aliàs dicit, omnibus ſe gentibus ferre leges. Præterea nec minus ſecurè infinita mendacia in Alcorano confingit, partim ex Thalmut Iudæorum, quæ tamen ipſe magis corrupit, ut de Adam, de Cain & Abel, de prædicatione Noe, de morte Moſis: de Pharaone, qui iußit ſibi ædificium uſq; ad cœlum extrui, ut uideret deum Moſis: de Solomone, quod haberet exercitum hominum dæmonum & auium, ipſum glorificantiũ: de Dauide, cui montes & aues obediebant. Iam quæ ſunt aperte planis uerbis in ueteri Teſtamento explicata, ipſe deprauat, & narrat falſò, ut de Moſe, de Pharaone, de Gedeone & Saule & Noe & arca, de Abraham & Lot, de Ioſeph. De nouo autem Teſtamento narrat falſò natalem Domini, & de Ioanne baptiſta, &c. Nec ſolum de utroq; Teſtamento tam licenter mentitur, ſed & de hiſtorijs gentium. Alexandro ait tributam à Deo ſcientiam rerum omnium. Quis unquam id tradidit inter tot Latinos ſcriptores & Græcos, qui illius uitam & res geſtas memoriæ mandarunt? Fieri profectò non poteſt, ut Mahumetes legerit utrunq; Teſtamentum. Nam & ſi ego de illo peßimè ſentio, non tamen arbitror fuiſſe tam excordem, ut ſic apertè mutaret & detorqueret, quæ nihil ipſi oberat integra relinquere. in quibus etiam ſi fuiſſet error, non tamen erat is tanti, ut diuina correctione indigeret. Sed de utroq; Teſtamento partim ipſe fando audiuerat nonnulla, quæ prauè retinuerat: partim Chriſtiani & Iudæi perſuaſerant ſic habere. Itaq; ea ſcripſit, per quæ manifeſtò uanitas & imperitia illius ſe patefaceret, & ueritas eſſet ad percipiendum non difficilis. Nec ipſe quid ſit Euangelium, nouerat: quanquam ſæpe dicit Chriſto eſſe datum librum euangelium à Deo. Nullum librum Deus dedit Chriſto, nec ipſe euangelium ſcripſit, ſed lætiſsimum nuncium attulit generi humano, reconciliationem fieri hominis cum Deo, & placatam iram Dei, ceſſare ultionem, reditum ad gratiam patère: quo nullus eſt nuncius melior. Euangelium enim bona eſt annunciatio. Eiuſdem notæ eſt & illud, quod ait Dauidi miſſum eſſe pſalterij librum, quum ille ſigillatim pſalmos compoſuerit, & cecinerit Domino. At quo ore, quanta impudentia,

dentia, quaſi nihil mutaſſet, Si quid (inquit) dubitatis in his, quærite ab ijs qui librum legerunt ante nos, quærite ab ijs qui legem & euangelium legerunt: hoc eſt, à Iudæis & Chriſtianis. Hunc tu putes uel frontem habuiſſe, uel cor? Neceſſe eſt uel illum nihil legiſſe, ſed quæ accepiſſet ab alijs, habuiſſe pro indubitatis, in quo eius tarditas & ſocordia oſtenditur: uel ſi quid legit & nouit, non proiectæ ſolum & profligatæ, ſed dementiſsimæ eſt impudentiæ, eos pro ſe teſtes adducere, quorũ teſtimonio ſciat ſe condemnatum iri. Profectò alterum neceſſe eſt: uel ipſam beluam fuiſſe, uel eos quibus loquebatur habuiſſe pro beluis. Plura de Alcorani & Mahumetis erroribus, nempe quàm abſurda de Deo, de Chriſto, de rerum natura, de die extremi iudicij, de beatitudine ſtatuat, itemq́; de legibus & uita Sarracenorũ pleniſsimam tractationem reperies in Lodouici Viuis de Veritate fidei Chriſtianæ libro 4. qui in hoc ipſo confutando totus uerſatur. Nos iſta duntaxat hoc loco adieciſſe, ut diſputationis huius ſaltem admoneremus lectorem, operæ precium duximus.

DE MAHVMETO, EIVSQVE LEGIBVS, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.

SAracenorum gente Arabiæ felicis numeroſa ac bello potentiſsima, nulla magis Chriſtianos exercuit: eius Ptolemæus & Marcellinus in primis meminere. Ii diu regibus Perſarum unà cum reliqua Arabia ſeruierunt, uſq; ad Heraclij principis tempora, annũ uidelicet ſalutis DCXX. Tũc primùm Mahumetes ex eis caput extulit, quem (ut refert Bibliothecarius) humili genere natũ, defunctis parentibus captiuum, Abdemonaples, Iſmaelitici uir generis, emit, ſibi gratum ob formam & ingenium. Quapropter mercimonijs ac negocijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempeſtate domum Abdemonaplis, Sergius monachus, qui ob ſectam hæreſeos è Conſtantinopoli in Arabiam fugerat, Machumetemq́; ob ingeniũ ualde diligebat. Interim herus ſine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc ſibi in uirum capit. Is igitur cum ſæpe in alienationem mentis ſe uenire oſtentaret, & tanquam qui morbum patiatur comitialem, corpore proſterneretur, admirante uxore: Deſine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipſius Dei ſpiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura ſuggerit. Seq́; planè prophetam dictabat, atq; hæc omnia iuuante & conſulente Sergio agebat. Paulatimq́; uulgata fama, nec multo pòſt hæres ab uxore moriẽte inſtitutus, opibusq́; adauctus, ſimulq́; autoritate, inter ſuos legem condere cœpit: nouamq́; propterea ſectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Chriſtianis. Circumciſionem & abſtinentiam porcinæ ſimul & uini præcepit: ieiunium menſem continuum ſeruare, tantumq́; noctibus ueſci, diurnam abſtinentiam longa crapula compenſando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidã aiũt) ut Hebræis Chriſtianisq́; diſſentiant: eademq́; de cauſa ad meridiẽ conuerſi Deo ſupplicant. Vxores, quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarũ zelotypi ſolent eſſe, adulteras capite plectendo: nullam fœminam niſi operta facie forás prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, , quos Razales uocant, Mahumetem, Moſem, & Chriſtum, quem minimè deum alioquin eſſe putant: & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq́; præcepta in uolumine cõſcripſit, quod Alcoranũ appellant, atq; in latinum ſermonem conuertit Ioannes Hiſpanus in concilio Conſtantienſi, Martini V. tempore, idq; Chriſtianis argumentationibus publicè refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. ſummusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcũ ſermonem conuertit. Hac igitur ſuperſtitione armatus Mahumetes, obtemperantes Saracenorũ animos ad rebellandum cõtra Perſas excitauit. Vixit annos XL. Moriens prædixit ſe iturũ in cœlũ: quod diu expectãtes, tandem tetro coacti odore, ſepulchro mãdarunt apud Mechã ciuitatem, quæ aditur ab eis ut à noſtris Hieroſolyma. Poſt eius mortẽ plures è ſucceſsione principes eius gentis, partito inter ſe exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiã nominibus appellati, Calyphe, Amorræi, Admirati, Miramemelini, Sultani, quæ eſt apud eos ſumma poteſtas. Homar igitur à Mahumete tertius, poſt Perſas ſubiugatos, Hieroſolymã omnẽq; Syriã cepit, anno circiter DCLXX. ſedente Agathone et Conſtantino IIII imperatore. deinde Aegyptũ inuaſere, cõſtituto apud eã Calypha. Res itaq; incolumis Saracenorũ uſq; ad Mauguet Perſidis principem durauit. Hic cum Himbraelem Babyloniæ regẽ ex eadem

ſecta

ſecta expugnare uellet, inter ſeq́uoq; diſsiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accerſiuit: à quo poſtea Perſidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaquauerſus præualentes, etiam Aegypto potiti ſunt per Syracinum, qui Calyphā interfecit, Almerici regis Hieroſolymitani tempore: Sulta nusq́; appellatus eſt, cui Saladinus ſucceßit. Verùm Saraceni ex Aſia pulſi, alij alia loca petiere. In Africam tranſgreßi, apud Carthaginem regiam conſtituerunt: inde in Siciliā, Sardiniamq́; ac nonnullas Tyrrheni maris inſulas, ſimul & Baleares inuaſerunt. Anno D C C X X X, *duce Miramomelino Hiſpaniam petiere, quod bellum in eius deſcriptione cōmemoraui. Eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traijcientes, Conſtantinopolim Leone* I I I I. *imperante, claſſe potentiſsima obſidione triennali cinxerunt: quam relinquere tandem diuinitus coacti ſunt, peſte maxima fameq́; cōſumpti. Anno* D C C C L V I I I. *ſedente Leone* I I I I. *ex Africa ſoluentes, Siciliā omnē occupauerunt. In Italiam quoq; transfretantes, Apulia capta, apud Nuceriam ſedem conſtituerunt multos annos, egreßiq́; inde Oſtiam uſq; curſitauere. Indeq́; agrum populati, baſilicas etiam apoſtolorū dicuntur incendiſſe, quibus Leo cum Romana iuuentute occurrens eos repreßit. Haud multo pòſt, anno uidelicet* D C C C C X V I I, *iterū oram percurrentes, Ioannes X pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno* D C C C C X X X V, *ex Africa ſoluentes, Siciliā, Sardiniā, Baleares, inſulasq́; Hetruriæ plures occupauerūt: orāq; eius omnē, ſimul & Genuā populati ſunt. Ad loca quoq; in Adriaticum uergentia penetrantes, Lotario Imp. & Sergio ſedente, Anconā adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum claßis fuere. Qui uerò in Hiſpania erant, conati in Galliam traijcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti, interfectis ex eis propè* C C C *milibus. Inſequentibus deinde temporibus Hiſpaniæ regum, præſertim Ferdinandi nunc regnantis uirtute, ex Europa penitus pulſi ſunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui reſtant, genus in Africa: qui urbes colunt, & Nomades, qui foris armenta paſcunt, quotidieq́; per agros incerta ſede uagantur: quorum eſt præcipua conditio, formidinúq; urbanis ſunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis ab hinc* X X V. *Cadianus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad ſpem gentem profligatam reuocare, opinione uitæ, uirtutisq́;: ſed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduerſa. Saraceni Arabesq́; omnes lingua utuntur Arabica, & propria, illorū ſectæ communi, uerùm indigenæ longe puriore.*

MAHVMETANORVM SECTAM OMNI ratione carere, Commentatiuncula lectu digniſsima, Hieronymo Sauonarola autore.

AT Mahumetani quodammodo inter Iudæos & Hæreticos medij, poſtremo nobis loco conuincendi ſuperſunt. Nam & Iudæorum circumciſionem imitantur, & omnium ferè hæreticorum errores coaceruarunt. Ideo non multo labore hæc contra illos pugna conficietur. Si quis enim inter eos uerſetur, illorumq́; mores ac religionem diligenter conſideret, legiferiq́; Mahumetis perlegat Alcoranum, quem inuiolabili fide tenendum putant, facile uanitatem rei deprehendet. Omnis namq; uera religio aut à naturali, aut à ſupernaturali lumine proficiſcitur. Sed eorum ſuperſtitio penitus cōnfuſa, à neutro horum lumine prouenit. Quiuis enim uel mediocriter rationis philoſophiæq́; peritus, tam in ſpeculatiuis quàm in practicis, eam religionē facile ſubuerteret. Cuius autor ſe literarum omnino ignarum fuiſſe oſtendit. Librum enim ſuum, quem Alcoranū, id eſt præceptorum collectionem uocat, adeo inſulſe ac confuſe tradidit, ut à nemine ordinem ullum in eo deprehēdi poſſe exiſtimē: quod præcipuū ignorantiæ eſt atq; ſecordiæ ſignū. Tot præterea in eo fabulæ, totq́; cōtra bonos mores imperata uel permiſſa cōtinentur, quæ Philoſophi ludibria & nefaria cēſerent, ut ea irridere ſatius ſit quàm refellere. Huiuſmodi ergo religio ab ipſo lumine naturali, cui cōtraria eſt, prouenire nō poteſt. Neq; etiā à ſupernaturali proueniet. Quicquid enim naturali lumini aduerſatur, ipſi etiā ſupernaturali cōtrariū eſt, ut poſtea oſtēdemus. Itē quæ malo inchoata ſunt principio, bonū perraro uel nunquā exitū ſortiuntur. Sed hæc ſecta autore gloriatur Mahumete. Qui, ſicut certa tradit hiſtoria, prorſus irrationabilis, ſceleratus, adulter, & populorū prædator

 fuit,

fuit. Cumq́; epileptico, ut fertur, morbo ſæpe correptus collaberetur, interrogatus cur id ei contingeret, ſe angeli colloquio tunc frui referebat. Vi autem & gladio, nō rationibus inſtructus, pollicitationibus primū malaq́; arte homines rudes ac impuros ſibi aſciuit. Quibus paulatim alios in ſuā laſciuiā fabuloſamq́; ſectam pellexit. Armisq́; peruagante licentia, imbellem multitudinem ſubegit. Cum ergo origo peßima fuerit, neq; à Deo cepiſſe, neq; bono poteſt fine concludi. In Alcorano item Mahumetes Euangelium uetusq́; Teſtamentum ubiq; probans atq; confirmans, Chriſtū cōmendat: quem de uirgine natum, prophetamq́; uerißimū cōfitetur. Quid ergo inſipientius dici poteſt, quàm eadem affirmare & negare, nec eam quam probat doctrinam, ſed contrariā ſequi? Illud autem ridiculum eſt, quod in erroris ſui excuſationē affert, dicens Euangeliū à nobis eſſe cum ueteri Teſtamento deprauatū. Quod tam facile ac aperte refellitur, quàm leuiter temereq́; prolatū eſt. Pro certo enim conſtat, utriuſq; Teſtamenti codices Hebraicis, Græcis, Latinisq́; literis iuxta harū nationum idiomata antiquis monumentis aſſeruari, & per uniuerſum orbem ex ijs complura uolumina eodem exemplo uarijs tēporibus fideliter eſſe tranſcripta, uetuſtißimisq́; nouißima cōfirmari. Quomodo ergo in tot exemplaribus, apud diuerſas mūdi nationes, uarijs linguis, dißimilibusq́; hominum ſtudijs & ingenijs potuit hæc ſimul locū habere deprauatio? Imò ex huiuſmodi ſcripturarū conſenſu illius fabulæ ac mendacia, quibus ineptè procaciterq́; utrumq; Teſtamentū uitiauit, planè deprehenduntur. Vera inſuper religio ad bene beateq́; uiuendum, & ad cordis puritatem, ueritatisq́; contemplationē eſt ordinata. Eiuſmodi autē ſecta, terrena tantū ſapiens, nulla ueræ beatitudinis mentione habita, beſtialem quandam uoluptatem uentri conſentaneā poſt præſentem uitam pollicetur. Ne quis uerò eum parabolicè locutū exiſtimans, in alium ſenſum illius uerba accipienda putet, aſſeueratio totius ſermonis oſtendit. In quo liberū ſibi mentiri putans, nihil in figuris à ſe traditis inter tot deliramenta unquā dixit. Huius ergo uanitas religionis per ſe declaratur. Nil præterea diuinum aut mirabile in hac ſecta, propter quod à Deo exiſtimāda ſit, apparet. Nullis enim, quemadmodum Chriſtiana religio, fulcitur miraculis. Quod ipſe Mahumetes atteſtatur. qui ait, Chriſto miraculorum uirtutem, quibus potißimè mundū conuerteret, ſibi uerò gladij poteſtatem eſſe cōceſſam, & ad hoc miſſum ut per uim ad fidem ſuam populos cōpellat, perinde ac per tyrannidē uoluptatesq́; fiat acceptabile Deo ſacrificiū. Quod autem maximū inter eos habetur, eſt, ubi pronunciatur, Non eſt Deus niſi Deus, & Mahumetes nuncius eius. Et ſæpe repetit Alcoranus, Deus eſt magnus, & potens: & notißima quædam de Deo, multis poſtea deturpata fabulis. Quas nec pueri noſtri dignarentur. Nemo inſuper inter eos magnarū diuinarumq́; rerum autor uel propheta aliquando uiſus eſt: ſed fatuos ſtultosq; quoſdā, per furorem ac inſaniā ſeipſos ferientes, ac debacchantes, tanquā ſanctos uenerantur, apud quos nulla omnino diuinorum peritia eſt. Quàm ſtulte etiam Mahumetes in Alcorano ſibimet contradicat, uel ex eo apparet, ubi ſe neſcire fatetur, utrum ipſe & ſui in uia ſint ſalutis, nec ne: neminemq́; inter mortales haberi, qui Alcoranum intelligat. Nonne is autor de ſuaděq; aliorum ſalute incertus, ac mandata perplexa inſcrutabiliaq́; proponens, potius lapidibus obruendus quàm imitādus fuit? Cum itaq; nullis rationibus, nullis miraculis, nullaq; uitæ ſanctimonia huiuſmodi dogma fundatū ſit: ſequitur, ut omni ex parte ſit ſugillandū. Quod ſi diſputandi cum eis daretur locus, facillime uanitatis huius error detegeretur. Sed inſcitiæ ac prauitatis ſuæ conſcius Mahumetes, callide mandauit, nō niſi gladio religionē ſuam tuendam eſſe. Vt quod ratione & honeſtate defendi non poterat, ferino impetu decerneretur. Sed fortè obijciat aliquis: Cur fide Chriſti iam in toto orbe terrarum propagata, paſſus eſt Deus opere Mahumetis, innumeros populos ab imperio ipſius Chriſti ſubduci, & ad alias leges compelli? nec ultricem manum tanto tempore in eos extendit? ſed potius illorum imperium in hunc uſq; diem augeri permiſit? Si ergo Chriſtus eſt Deus, illiq; Mahumetes aduerſus, cur ſe à Mahumete ſuperari paſſus eſt? Vera igitur (inquiunt Saraceni) fides noſtra eſt, ueſtra autē falſa. Hoc enim potißimū argumento aduerſus Chriſtianos ſe defendunt. quo etiam multi è noſtris ita obuoluuntur, ut quid reſpondeant, prorſus ignorent. At nos primò reſpondemus, ex hoc ſuperiora argumenta noſtra, quibus Chriſtum Deum & religionem Chriſtianam ueram eſſe probauimus, non infirmari, Nam ſi uita ſanctior ea, quam docuit Chriſtus,

inueniri non poteſt: atq; ſi nemo alius à ſeculo tot mirabilium & diuinorum patrator operum comparuit, quis dubitet hunc cœlitus deum & hominem pro ſalute humani generis aduenisſe, quem talia ac tanta oracula, ſigna, geſta, ſucceſſusq; teſtantur? Quod ſi qua in terris religio uera eſt, nulla præter Chriſtianã alia dari poteſt. Quæ profectò Mahumetis legi penitus ceſsiſſet, ſi meliora præcepta ab eo introducta, aut maiora opera fuiſſent exhibita. Cum autem in eius lege uniuerſoq; populo nil magnificũ, nil præclarum, nil ſingulare editũ ſit, ſed enormia & ſubſannanda multa conſpiciantur, nunquid præferendus eſt Chriſto, eo quòd multos à catholica fide ſeduxerit, plures debellauerit, & in malo inualuerit? Cur non pari argumento humani generis ſubuerſor diabolus, Chriſto melior dici poteſt? qui plures multo, quàm Mahumetes, à ueritate detorquet. Cur iuſtis ſanctisq; uiris impij & bonorum corruptores, qui plures quàm iuſti ad ſe trahunt, non præponuntur? O admirabile argumentũ, Mahumetem Chriſto præponi, quia rudes & eneruatos populos ipſius fraudibus & pollicitationibus, minis inſuper & gladio, à fide Chriſti ſanctiſsima ſubductos, ad uoluptatem perditosq; mores induxerit. Sane operæprecium eſt in malitia gloriari. Haud talia noſtra ſunt argumenta. Non his religio noſtra nititur fundamentis. Quid uerò mirum eſt, ſi pauciores Chriſtum ſequantur, iubentem benefacere, & mala pati, & propter inuiſibilia omnibus mundi blanditijs abſtinere, duraq; omnia acerbaq; potius eligere, quàm modeſtiam, continentiam, iuſticiam, pietatem, fidemq; maculare? Quod ſi illorum ualida eſſet ratio, omnis philoſophia confundi poſſet, dum bonum malum, uerum falſum, ac lucem deniq; ipſam tenebras exiſtimare appellareq; liceret. Pauci enim philoſophorum ueritatem uerumq; bonum ſequuntur. Ideoq; rari inter eos uiri integri extiterunt. Si ergo uitam ex numero commendemus, certè bonum quod à perpaucis obſeruari conſueuit, malum potius, multorũ autem errorem bonũ eſſe dicemus. Quod cum abſurdum ſit, conſtat ab ipſo Mahumete non ideo Chriſtum eſſe ſuperatum, quòd diuina iuſtitia permittente multos laſciuienti licentia armisq; ſubegit: quemadmodum etiam diabolo ac prauis hominibus aſsiduè incautos & inertes ſimplicesq; & innocentes circumuenire & opprimere permiſſum eſt. Nam ſi Chriſtus cum adhuc eius nomen ignotum eſſet, & nouitate ignominioſæ mortis inaudita omnibus fugiendus, & nihili pendendus uideretur, contra uniuerſum mundum præualuit: quid modò, ſi uellet, poſt eius ubiq; gloriam celebratam, receptamq; efficere poſsit? Nonne facilius nunc quàm ab initio Chriſtiani nominis palma conſurgeret? Sed hæc omnia ipſo ſciente ac permittente, quemadmodum etiam ab ipſo prænunciata ſunt, in ultionem ſcelerum euenerunt. Scriptum eſt enim: Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Eccleſiaq; ſæpenumero aucta & diminuta eſt. Liberum enim ad uirtutes & ad uitia nobis Deus dedit arbitrium, nec ab ipſo deo in alterutram partem coguntur homines. Neq; enim ſtante natura cogi poſſunt: alioquin neq; merito, neq; de merito locus eſſet, ſi libertas ceſſaret. Deus autem præmijs tantum homines attrahens, & pœnis à malo deterrens, non ſemel cõceſſæ naturæ uiolator, ſed conſeruator exiſtit. Delinquẽtibus itaq; uarias pœnas cõminatus, primam ſtatuit, niſi citò reſipiſceret, mentis excæcationem. Vnde in perſona Chriſti & iuſtorum omniũ contra impios loquitur Dauid: Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorũ ſemper incurua. Et ad Eſaiam ait Dominus: Vade excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne quando uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum. Sic & incredulis Iudæis, qui cedere primi debuerant cordis obſtinatione Euangelio, ſæpius & euerſio Hieruſalem, eorumq; captiuitas uſque in finem mundi duratura, prænunciata eſt.

Item multos à fide catholica defecturos, paucosq; ſaluandos legimus. Vbi in ipſo Euangelio de nouiſsimis diebus loquitur Dominus: Quia enim abundabit iniquitas, refrigeſcet (inquit) charitas multorũ. Et alibi: Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et Apoſtolus eius Paulus ad Timotheũ ſcribit: Spiritus manifeſtè dicit, quia in nouiſsimis tẽporibus diſcedẽt quidã à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentiũ mendaciũ. Deniq; ſi Euangelicã doctrinam reuoluamus, hæc omnia à Chriſto prænunciata, & ipſo permittente ſubſequuta eſſe comperiemus. Male uiuentes enim ſuo priuat lumine, ac in cæcitate relinquit. Quemadmodũ ergo Iudeos propter ipſorũ ſuperbiam pertinaciamq;, ita & Mahumetanos, aliosq; à fide contumaces

maces propter ſcelera puniuit. Nulla enim pœna grauior infligi poteſt, quàm ueri luminis rectæq; uitæ priuatio: propter quam certa damnationis æternæ uia præcipitium ducit. Nam prout ſuperius declarauimus, extra fidem Chriſti nulla rectitudo, nullaq́; ſalus, ſed error ac perditio eſt. At fortè dices, Cur pro patribus filij pœnas luunt? Si enim priſci Iudæi ac Mahumetani peccauerunt, cur in filios & nepotes eorumq́; poſteros huiuſmodi pœna deuoluta eſt? Reſpondemus itaq;, eam eſſe Chriſtianæ fidei ubiq; terrarum manifeſtationem, & miraculorũ famam, ut nemo ſe excuſare poſſit, quin ei ueritatis inquirẽdæ cognoſcẽdæq́; facultas oblata ſit: quam ſi neglexerit, ipſi imputetur. Neq; enim in parentũ reatũ ueniret ultio, niſi idẽ crimen ſequeretur. At ſi iuxta rationem naturalẽ uitã ſaltem componret, ab ipſo Deo, qui in neceſſarijs nemini deeſt, ſed ſemper eſt præſto, proculdubio illuſtraretur. Id quod iam ſatis ſuprà oſtendimus. Quanquam occulta inſuper Dei iudicia plurima ſunt, quæ ab hominibus inueſtigari non poſſunt. Propterea ait Apoſtolus: Concluſit Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur. Moxq́; inſcrutabilem & profundiſſimam diuinæ maieſtatis abyſſum expaueſcens, exclamat: O' altitudo diuitiarũ, ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Illud tamen ſciendum eſt, quod ſicut Dominus noſter IESVS CHRISTVS *futura hæc mala prænunciauit: ita Eccleſiæ quoq; ſuæ in ſtabili petra fundatæ, nunquam defuturum atteſtatus eſt dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Sicut ergo quæ is prænunciauit, ad hunc uſq; diem omnia euenerunt, inter quæ multorum à fide cernitur defectio: ita credimus, Eccleſiam in æternum permanſuram. Tam ſolida enim habet fundamenta, ut putare nefas ſit ea poſſe ſubuerti. Quinimò ubi ultrix ira Dei in peſſimos Chriſtianos, cæteroſq; infideles completa fuerit, Eccleſiam illum ſuam renouaturum, atq; uniuerſum terrarum orbem ad ſe conuerſurum eſſe confidimus, ut fiat unum ouile & unus paſtor. Quod non procul abhinc omnino fore ſperamus. Atq; ita per uarias temporum uices nunc proſperè, nunc aduerſe nauigans Petrina nauicula perſeuerabit, donec ueniat dies Domini magnus: in quo manifeſta erunt abſcondita tenebrarum, iuſtiſſimaq́; Dei iudicia tum demum cognoſcentur. Nunc autem quod ad peruerſitatem Mahumetis pertinet, ſatis dictum eſt: poſtquam neq; diuinis neq; humanis rationibus ſe tueri poteſt, ſed ſola ui atq; irrationabili impetu fertur. Cumq́; nullum uiolentum poſſit eſſe perpetuum, quanto magis aucta eſt, tanto maiore corruet lapſu. Cuius ſanè ruina ſeductis ab eo populis comperta ueritate fiet in ſalutem.*

DE HÆRESI HERACLII ET PRINCIPATV AC LEGE MACHVMETI.

Diſputatio Chriſtiani eruditiſsimi, qui diu uerſatus eſt apud principem Saracenorum in magna dignatione: & Saraceni ſodalis ipſius, aduerſus doctrinam & flagitia Machometis, digniſsima uiſa eſt, quæ ex XXIIII. libro Speculi hiſtorialis huc adijceretur. Licet enim in compendium ſit contracta, multa tamen cõtinet ad hiſtoriæ cognitionem pertinentia, multa quæ ad lectionem Alcorani conferunt. Ipſum uerò ſuperbũ molimen Machumeticæ ſuperſtitionis, uelut aries ualide impreſſus, ſubruit & demolitur. Vt facile appareat, quanto potentior ſit ueritas paucis & ſimplicibus uerbis exhibita, quàm mendacium infinita uerborum congerie & uerſutia fultum.

PER idem tempus Cyrus Alexãdrinus epiſcopus & † Sergius Con- Pyrrhus
ſtãtinopolitanus patriarcha, Monothelitarũ hæreſim prædicabant: qui ſcilicet unam tantum in Chriſto naturam eſſe putabant. A quibus deprauatus Heraclius Auguſtus, poſt tantas uictorias aberrauit à catholica fide. Vnde diuino
eius imperij pariter — iudicio Agareni, qui & Saraceni dicuntur, Hummaro duce † cœperunt lacerare. Nam Hummarus Damaſcum & regionẽ Phœnicis, & Hieruſalem, totamq́; Syriam occupauit, & Antiochiam comprehendit. Promotus eſt etiam Mauchias à præfato tyranno prætor & amiras totius regionis, quæ eſt ab Ægypto uſq; ad Euphratẽ. Hac præterea tempeſtate Saraceni, qui & Turci dicuntur, Machumet pſeudopropheta eis ducatum præbente, à ſuis ſedibus exierunt, & imperium Heraclij grauiter deuaſtare cœperunt. Porrò iſte Machumet Saracenorum & Arabum princeps et pſeudopropheta, fuit de genere Iſmaël filij Abrahæ. Qui cum in
Machumeti genus. — primæua ætate ſua eſſet mercator, pergebat frequenter cum camelis ſuis † apud Ægyptum &
ad. didicit — Palæſtinam cum Iudæis & Chriſtianis, à quibus tam nouum quàm uetus † teſtamentũ. Sed et magus perfectiſsimus effectus eſt. Et cum hac illacq; diſcurreret, contigit ut Corozoniã ingrederetur prouinciam: cuius prouinciæ domina Cadigã nominabatur. Quæ cũ diuerſas ſpecies quas ſecũ Machumet attulerat, miraretur, cœpit ei præfata mulier familiarius adhærere. Quã Machumet incantationum ſuarum præſtrictam phantaſmate, cœpit aſtu paulatim in errorẽ inducere, dicens ei: quòd ipſe eſſet Meßias, quem eſſe uenturum adhuc Iudæi expectant. Suffragabantur uerbis eius tam incantationum præſtigia, quàm calliditatis eius ingenia copioſa. Qua opinione non ſolum potens mulier eſt decepta, ſed & omnes Iudæi, ad quos fama eius pertingere poterat, ad eum cum Saracenis cateruatim confluebant, attoniti † tanta nouitate rei. Quibus cœpit nouas Leges fin- tanta
gere, & eis tradere, adhibens etiam ipſis legibus teſtimonia de utroque Teſtamento. Quas leges Iſmaëlitæ ſuas appellant, eumq́; ſuũ legis latorem eſſe fatentur. Præfata quoque mulier uidens hominem Iudæorum & Saracenorum pariter contubernio uallatum, exiſtimabat in illo diuinam latêre maieſtatem. Et quum eſſet uidua, adſumpſit eum ſibi maritum. Sicq́; Machumet totius prouinciæ illius obtinuit principatum. Deinde uerò Arabes ei adhærentes, regnum Perſidis cœperũt infeſtare, ac demum orientalis imperij fines uſq; ad Alexandriam ſuper Heraclium inuadere. Poſt hæc uero † cœ- Machumet
pit cadere frequenter epileptica paßione. Quòd Cadigam cernens, oppidò triſtabatur, quòd nupſiſſet impurißimo homini & epileptico. Quã ille placare deſiderans, talibus ſermonibus, demulcebat eam, dicens: Quod Gabrielem Archangelum loquentem mecum contemplor, & non ferens ſplendorem uultus eius, utpote carnalis homo, deficio & cado. Credidit ergo mu- Comitiali laboraſſe Machumetum.
lier, & omnes Arabes et Iſmaëlitæ, quod ex ore archangeli Gabriëlis illas ſuſciperet leges, quas ſuis diſcipulis dabat: eò quod Gabriël archangelus ſæpe à deo mittatur hominibus ſanctis.

DE QVIBVSDAM libellis, in quibus agitur de ipſius fallacijs.

FErtur autem † libellus in partibus tranſ- eſſe
marinis, de Machumeti fallacijs, in quo legitur, quod ipſe uolens ſibi conciliare animos populi Arabum, dicebat ſe eſſe prophetam ad eorum ſalutem diuinitus miſſum: ut uidelicet legem Iudæis & Chriſtianis, quæ nimirum rigida nimis ac ſeuera eſſet, mitiorum precepto-

rum promulgatione temperaret. Et ut eiuſdem miſsioni adinſtar Moyſi prodigia quædam uiderentur atteſtari, populum aſsignata die conuocauit ad certum locum, quaſi legem diuinitus miſſam, in ſignis & prodigijs accepturum.

Columba Machumeti humeris aduolare edocta. Taurus legis librũ ferre aſſuefactus.

Tunc eo ſermocinante ad populũ, columba quæ in uicino erat, ad hoc ipſum fallaciter edocta, ſuper humerum eius aduolans ſtetit, & in eius aure iuxta morem ſolitum grana inibi repoſita comedens, quaſi uerba legis ſuggerere ei ſimulauit. Taurus quoq; ſimiliter ad hoc ipſum conſuetudine quadam edoctus, ut de manu eius pabulum acciperet, ad uocem eius coram populo uenit, & quaſi legis nouæ mandata cœlitus miſſa, quæ ipſe cornibus eius alligauerat, detulit. Sed & Picerias lacte ac melle plenas, quas ipſe in certis locis terræ latenter infoderat, quaſi per diuinam reuelationem ibidem effodi fecit, & populo uelut in ſignum abundantiæ futuræ, quam per eiuſdem legis obſeruantiam idem populus mereri iuberetur, oſtendit. Sicq́; quaſi miraculis & magnalibus diuinis congratulantes & acclamantes ſeduxit, atq; ad legem ſuam quaſi diuinam recipiẽdam pertinaciter animauit.

legis

Porrò de libro † regis ipſius, qui Alchoranus dicitur, qualiter confictus ſit, et quàm dilaceratus atq; confuſus, dicetur paulo inferius. Hic enim pauca libet inſerere, de libello diſputationis cuiuſdam Saraceni & cuiuſdam Chriſtiani de Arabia, ſuper lege Saracenorum & fide Chriſtianorum, inter ſe: Qui ambo probati philoſophi, & in ſecta ſua perfecti, Emirbelmomini regi Saracenorũ erant familiares ac noti, ſibiq́; inuicem amici chariſsimi. Hunc autem librum fecit dominus Petrus abbas Cluniacenſis de Arabico in Latinum transferri, à magiſtro Petro Toletano, iuuãte Petro monacho ſcriptore: cum eſſet idem abbas in Hiſpanijs conſtitutus, cum imperatore Alphonſo, eo anno, quo idem imperator Choriam ciuitatem cepit, & inde Saracenos fugauit.

Saraceni & Chriſtiani philoſophi diſputatio. D. Petrus Abbas Cluniacẽſis.

DE ORIGINE AC uita Machumetis.

Machumet idololatra.

HOmo igitur iſte, uidelicet Machumet, pupillus fuit in ſinu patrui ſui Abdamanef, qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione pater ipſius moriens, eum commẽdauerat: Eratq́; tutor & curator illius. Ipſe uero præterea cultor fuit idolorum, quæ uocantur Ellech & Aleze in Mecha, cum omni domo & generatione ſua, ſicuti in ſua ſcriptura teſtificatur dicens, ita dictum ſibi fuiſſe, Nónne tu fuiſti pupillus, & collectus es: et in errore, et iuſtificatus es: et pauper & ditatus es? Ita ergo uixit, uſquequò peruenit ad ſeruitium camelorum Adegæ filiæ Hulert, cuius factus fuerat mercenarius. Et proficiſcebatur cum camelis in Syriam & in alia loca, donec duxit eam uxorem, interueniente cauſa, quàm tu ſcis. Poſtquàm uero ſe diuitem factum eiuſdem mulieris opibus uidit, conatus eſt ſuper gentem & patriam ſuam regnum arripere. Sed dum hoc ad effectum, prout cupiebat, non poſſet perducere, præſertim cum paucos adhuc fautores haberet, arte & ingenio magno uſus eſt, ut qui rex eſſe non poterat, prophetam ſe Dei ſimularet eſſe, & nuncium.

Prophetæ nomen ſibi uſurpat Mach.

Hoc diſplicuit omni parentelæ & generationi eius, quæ uocabatur Choraes. Cumq́; hoc modo prophetæ ſibi nomẽ uſurpaſſet, ingreſſus eſt ad homines, qui tanto facilius qualibet aſtutiæ machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni ſapientia & uſu ciuilitatis, totiusq́; humanæ prudentiæ honeſtate per agros & uillulas ſequeſtrati, quid Dei nuncius uel propheta eſſet, aut in quo cognoſci deberet denique quid inter ueritatẽ & mendaciũ, inter fatuitatem diſtaret & ſapientiam, diſcernere neſciebant. Ad hos decipiẽdos cuiuſdam aſtrologi, cuius poſtea nomen & cauſam dicemus, † opere et cõcilio nõ mediocriter confortatus, homines ad ſe peſtiferos, & uiarũ inſidiatores, fugitiuos quoq; et homicidas ſibi aggregauit. Quos etiã ad deuia ſyluarũ, ad cacumina montiũ, & ad proxima fontibus loca circũquaq; mittebat, inſidiari ſcilicet negociatorib. & iter agẽtibus ad interficiendũ eos, & diripiendum tam camelos quàm cætera quæ ducebant, uel quæ negotiationis uel neceſsitatis cauſa portabant.

ærea & ciliis

DE FVRTIS ET LAtrocinijs eius.

DE ipſo etiam ſcimus, quòd primo tempore prophetiæ ſuæ, cum de ciuitate ueniret ad Mechã, & inueniret hominem camelũ habentem, eundẽ illi camelũ abſtulit. et cum iam quinquaginta triũ annorũ eſſet, tali beneficio prædicationis ſuæ primordia dedicauit. Habuit autẽ ibi quadraginta de ſuis, qui affuerunt cuſtodiẽtes eum ab illis de Mecha, quos ualde infeſtos habebat: eo quod ipſi omnes artes eius & maleficia noſſent. Oderant quippe illum nimis, quod cum latro & peſtifer eſſet, prophetã Dei ſe eſſe ſtultis hominibus mentiebatur. Abijt aũt in ciuitatem quandam deſtructã, quã ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant. in quam cum ingrederetur, uolens oſtẽdere iuſticiæ ſuæ regulã, & † prophetice modũ, pupillis cuiuſdã carpẽtarij filijs domũ abſtulit, et in eã meskidã fecit. Deinde miſit in prima ſua expeditione Hanzetam filium Abdimelech, cum equitatu XXX. uirorũ, ad ſyluas regionis in Hemẽ, rapere camelos Chorais, quãdo reuertebãtur de Syria

Mecha.

prophetiæ

Machumetis latrocinia et expeditiones.

Syria. Cumq́; illi occurreret Hebegel, filius Hyſſen in trecentis uiris de Mecba†diſperſos, ubique cum eo erant, nullum certamen auſus committere, fugit. Poſt hæc in ſecunda expeditione miſit Hugaida Alarachi, filij Amichalla bi ſicut tu nouiſti, in † L X. militibus, ut eſſet duplex numerus primo cœtui, † nec facile ab aliquo terreri poſſent, ad loca proxima Alfagati. Cui occurrit Ebezeſin cum ſuis militibus. Inter quos tanta extitit effuſio ſanguinis, quantam ipſe nouiſti. Ego autem nullum ibi ab angelis adiutum audiui, cum dicatur in Alchorano, quod angelus Gabriel in ſimilitudinem equitantis ſuper albã equam, habens ueſtimenta uiridia, comitatus fuerit filios Iſrael, cũ eos perſequeretur Pharao in CCCC. curribus. Sed ueniamus ad tertiam expeditionem. In qua cum miſſus eſſet Zaid filius Ebibacad, ſimiliter non longe ab Algaſati in X X. uiris, & non inueniſſet camelos: iam enim altera die trãſierant, ſpe ſua & deſiderio fruſtratus, inanis & uacuus redijt. Licet autem tres iſtæ expeditiones ſufficere poßint ad conuincendam falſitatem tui prophetæ, non tamen alias ipſius, quas per ſe uoluit facere improbitates, tacebimus: illam ſcilicet primum commemorantes, qua egreſſus eſt ad capiendos camelos Chorais, quando uenit ad locum qui dicitur Gueden. Vbi cum conueniſſet Vmbrem filium Gubſelmubin, & non præualeret aduerſus eum, redijt uacuus. Iterum exijt per ſemetipſum, donec uinceret Iambo, quærendo iterum camelos Chorais, qui erant apud Sem, & quibus inſidiabatur in redeundo. Et quãuis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confuſus abſceßit. Aduerte ſi huiuſmodi expeditiones ad Dei prophetam debeant pertinere, in quibus nihil aliud quàm fraus & uiolentia, & humani ſanguinis effuſio, & quicquid prorſus latrones et uiarum inſidiatores faciunt, agebatur. Fueruntq́; expeditiones ipſius uiginti ſex, præter inſidiarum aſſultus, qui fiebant nocte ac die. Quarum nouem ipſemet fecit, reliquas ſocijs imperauit.

diſperſis

Forte, ſexcentis aut abſuperius, tricenis.

ac

Machumet ſanguinarius.

DE CRVDELITATE ipſius.

FAciebat etiam, quod peius eſt, ut ſi qui ei in iſtis†maleficijs contradicerent, uel in aliquo eum reprehenderent, ſtatim eos, ubicunque ſibi contingerent aut per ſe, aut per ſuos, dormientes ſiue uigilantes proditorie iugularet. Sicut ſenem illum Iudæum dormientem, ſecurum, in lecto ſuo ideò iugulari fecit, quia ſe ab illo uituperatum dicebat. Quis unquam, non dico prophetam, ſed qui uel in modico qualemcunque Dei noticiam haberet, talia fecisse auditus eſt? An non poterat aliter de Iudæo illo ſuas iniurias uindicare, niſi dormientem confoderet? Quod non ſolum apud deum, ſed & apud omnem creaturam ipſo auditu ſuper omnia mala horribile eſt. Certè quod de brutis animalibus, ipſa humani cordis naturalis affectio fieri deteſtatur, adeò ut pullos auium in nido repertos nullatenus occidere, pro lege teneat, iſte de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi, niſi ex diaboli parte, qui proditor & homicida primus ab initio extitit, ineſſe poterat? Quod & humano & diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi eſt, quod dicebas eum in ſua ſcriptura dixiſſe, Miſſus ſum ad homines cum pace & miſericordia? Hæc & his ſimilia, quæ ſi per ſingula dicerentur, poſſent fatigare legentem: tu uide, ſi prophetæ Dei opera ſunt. Nam illam ridiculoſam ipſius expeditionim, ſuperfluum puto retexere. In qua cum ei præciſo labro, dentium etiam inferiorum medius excuſſus fuiſſet, inſuper & à Gutbeba filio Abhiacad in fronte & facie uulnera ſuſcepiſſet, filius Cumennæ dextrum eum humero brachium pene illi ſuſtulerat: niſi à Thala filio Humetcalla, qui ibi digitum perdidit, defenſus†euaderet. Cui tamen digitum, quod ſatis prophetam decuiſſet, non reſtituit, oſtendens quàm alienus ſit ab illo qui ſicut Euangelium narrat, etiam inimico auriculam abſciſſam reddidit. Iſte enim nec amico, qui ſe pro illo morti obiecerat, in aliquo ſubuenire potuit. Et ubi erant angeli, qui olim cum prophetis ſemper fuiſſe leguntur, eoſq́; à perſecutoribus defendiſſe? ſicut Heliam ab Achab, Danielem & ſocios eius à Nabuchodonoſor, multoſq́; alios, quos numerare longum eſt.

ſuis

Iudæus quidã dormiẽs à Machumete obtruncatus.

Machumet uulneratus.

euaſiſſet

DE IMPVDICITIA eius, & flagitijs.

QVi tale dedecus in ſcriptura prophetiæ ſuæ ſibi facere non erubuit, ut diceret datum ſuis renibus à deo, X L. uiros in coitu potentiſſimos fortitudine libidinis adæquare. Vbi quoque inter cætera, rebus odoriferis & mulieribus ſe delectari dicit. Sed ut etiam de his aliquid nominatim dicamus, nónne ipſe cum adamaſſet Zamib filiam Gayßi, uxorem Zaidi, & non poſſet eam habere, Deum illi in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam uirum tuum retineri ſuper te: Tu autem timebis Deum, & celabis, quod facturus eſt. Et ſi times hominem, magis Deum. Iterum ad ſeipſum loqui Deum faciẽs. Cum (inquit) compleuerit Zaidi uir eius uotũ ſuum in ea, tunc eam dabimus tibi. Nihil eſt enim prophetæ difficile in eo, quod Deus inſtituit. Quid uerò turpius dici poteſt, quã quod

Libidinis mancipium turpiſſimum Machu.

Ayſſa Machumeti uxor.

in ſua uxore, quæ uocabatur Ayſſa, ipſe feciſſe dicitur? Hæc enim cum pulchra eſſet, & libidini dedita, diligebatur à Zhaphagam filio Almuhatham Ethſulami, qui & conſuetudinarium cum ea ſtuprum gerebat, ipſo Machumet

de illo

ſciente & conſentiente. Cumq; multi † inde loquerentur, & teſtificarentur, maximeq; Muſatha & Hazen, ad ultimum uero Hali filius Abitalib princeps & nobilis inter ſuos inde eũ liberius argueret, copiam mulierum eſſe dicẽs, nec decere tantum hominem à muliercula dehoneſtari, dignamq; repudio eſſe confirmaret, reſpondit, nullam ſibi adeò charam uel dilectã, utpote quam uirginem acceperat, & adhuc iu-

Odium inter Ayſſæ & Hali poſteros.

uenculam. Videbatur non ſe inde curare, nec propter hoc mulierem ſibi habilem dimiſſurũ. Vnde uſque hodie odium eſt in Arabia inter generationem Ayſſæ & generationem Hali. Poſtmodum uero dicit in Alcorano, mulierem illam innocentem eſſe, & ſibi hoc diuinitus re-

Machumeti uxores.

uelatum. Fuerunt autem uxores eius XV. ingenuæ, & duæ ancillæ: Quarum una fuit Huneteline, cuius nomen Iud, filia Abimnei. Ipſa eſt ſeducta mater infantium, de qua dixit Machumet, quod auferret ab ea zelum, quando diſceſſit ab eo ad matrem ſuam, fugiens uxorem Gaiaræ: quam poſtea reuocauit, dans ei ueſtes, & ornamenta & duas armillas. Ipſa uerò accepit hæc de poſſeßione huius ſeculi, & futuri. Alia fuit Zameb filia Gayßi, Zaidi, cui ipſe miſit portionẽ carnis, & ipſa reſpuit. Vnde & ipſe indignatus eſt in eam, propter illam quoque in alias uxores iratus, propoſuit ſe ad nullam earum ingreſſurum per unum menſem, ingreſſus tamen uiceſimo nono die. Alia quoque Zaphia Iudæa alabaſtria, filia Hai, filij Aptab: quam docuit gloriari ſuper alias uxores ſuas, quæ improperabant ei iudaiſmum, & ut diceret eis: Ego, cuius pater eſt Aaron, patruus Moyſes, maritus Machumet. O quam longè eſt ab iſta impura & turbulenta doctrina, Chriſtianæ diſciplinæ pia et ſancta religio. Si una ſola uxor à Dei amore impedit hominem: quomodo qui

tot

† tantas habebat, officium prophetæ congrue

Prophetæ officium.

adimplere poterat? Officium nanque prophetæ non aliud eſt, quàm ieiunare, orare, prædicare, et his ſimilia bona opera facere. Quibus, miror, ſi homo tantis flagitijs deditus unquam potuit uacare.

DE HOC QVOD falſo propheta dictus ſit.

Propheta quis.

QVod ſi quis obijciat, multos male uixiſſe, ſed tamen bene docuiſſe, qualiter etiam uester propheta docuerat, uideamus. Propheta eſt, ignota prædicens ſiue de præteritis ſiue de

futuris. Scimus autem, quod olim quandò prophetæ fuerunt, non ſtatim quicunque hoc nomen uſurpaſſet, autoritatem habebat? Sed longa & diuturna uitæ ſanctitate, ſignis quoque & miraculis à principibus et populis Dei primitus comprobatus, huius nominis gloriam obtinebat. Si dixeris, eum multa præterita enarraſſe, ueluti ſcilicet de Adam, de Noë, de Abra-

Machumet præteritorum narratione Scripturæ ſanctæ ueritatem ſubuertere conatus.

ham, de Moyſe, & Chriſto, utinam ſicut apud nos erant, ipſe ea ueraciter prædicaret, & non per multa mendacia delirans, totam penè ſcripturæ ſanctæ ueritatem ſubuerteret. Quantũ ergo ad præterita, iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs ueritatem corripit. Sanè ſi aliquas fabulas, forſitan ad ſuum libitum, compoſuit, quæ nunquàm auditæ ſunt, nullatenus ei credendum eſt. Quia & hoc à quolibet facile poteſt fieri, & ipſe iam in alijs mendax probatus eſt. De futuris uero quod nihil dixerit, nec teipſum ignorare puto, maximè cũ in tota ſcriptura eius nihil tale inueniatur. Vnde & quantum ad futura, à prophetali gratia excluſus. Iam nec ſignis, nec miraculis, nec prophetia, nec uita inter prophetas eſſe meretur. Nam illud totum, quod de paradiſo quaſi prædixiſſe uidetur, ad nihil aliud nos cogit, niſi ut dicamus, eum ita mentiri de futuris, ſicut probatus eſt mentitus fuiſſe de præteritis. De ſignis uero & miraculis, quod non ſint illi data à Deo, ipſe ſibi teſtis eſt, dicens: Niſi ſciremus eos tibi non credituros, ſicut nec alijs crediderunt, daremus tibi ſigna & prodigia. Iterum

Machumeti ſucceſſus in bellis.

forſitan dices, quia niſi eſſet propheta, nũquàm ad talem potentiam perueniſſet. Maxime cum ſocij eius pauci eſſent numero, quando pugnauit contra regem Perſarum, qui erat fortißimus atque potentißimus, & obtinuit triumphum. Quamuis uero ſemper illi qui Dei cultores ſunt, hoſtes ſuos ſuperent, tamen inueniuntur etiam in ſcriptura ſacra pauci idololatræ multos Iſraelitas fugaſſe. Sed et illi qui ſemper uincunt, non propter ſua merita ſemper uincunt: ſed quia illi contra quos dimicant, tali pœna digni ſunt. Nihil enim mirum eſt, Perſarum gentem idololatram & ſpurcißimam à Machumet uictam eſſe. Non quia ipſe melior illis erat: ſed quum ipſi hoc promeruerant, ut à ſibi conſimili diabolo punirentur. Illud denique quod ſibi dicit Deum dixiſſe, Niſi ſciremus eos tibi non credituros, &c. ad Arabes quid pertinebat, qui nec prophetam uiderant, & ideò nec ſigna prophetica contempſiſſe unquam potuerant? Cuius autem impudentiæ eſt dicere, illos ſignis eius non credituros, qui non ſine ſignis tantum, ſed & ſine aliquo alicuius boni indicio, quod nec pecora facere debuiſſent

ſent, peßimæ uitæ homini crediderunt?

DE FABVLIS AB EO confictis.

Machumeti ſigna ridicula & fabuloſa.

QVia ergo illum tam philoſophicis rationibus, quàm diuinis autoritatibus ſua etiam confeßione ab omni prophetali gratia extraneum eſſe probauimus, reſtat, ut quales ſint fabulæ, in quibus contra, id quod ſupra dixerat ſigna ſe feciſſe, aſſerit, uideamus. Dicitur itaque ibi, quod aliquando audiens ululantem lupum, ſocijs ait, ſe ex uoce illius intelligere, quod lupus ille inter alios maior & princeps omnium eſſet. O ſignum propheticum. Nónne ſimiliter potuit dicere, quod lupus cum in illa uoce prophetam eſſe ſignaret? Quis enim †illum poſſet arguere, cum quid inter ſe lupi dicant, homines neſciant? Certè fabulam hanc multo urbanius, ſi quid intelligeret, componere potuiſſet. Sicut & de quodã alio lupo ibi refertur: quod cum allocutus fuiſſet Vebeben, filium Haizelhſim, ſtatim ſic factus eſt Saracenus. Vbi ſi leonem pro lupo ille fabularum compoſitor poſuiſſet, multo elegantior fabula extitiſſet. Sed non immerito fabulis ſuis præcipue lupos intexuit, qui more lupi rabidus ſemper & cruentus inceßit. Qui etiam bouem Zozai domino ſuo locutum fuiſſe dixit, & quod ſuper uerba Humemabet mulieris manum ſuam poſuerit. Item quod ipſe præceperit arbori, & ſtatim adorauit eum. quod tamen Saraceni ipſi falſum eſſe teſtantur. Iterum dicit, quod cum Zameb Iudæa uxor Zelem, filij Muslim, Iudæi in oue aſſa uenenum ſibi appoſuiſſet, ſcapula ouis locuta ſit ei, dicens: Noli me comedere, quia ueneno †confecta ſum: Et ipſe noluit comedere. Comedit autem inde Eibetem filius Mazum, & mortuus eſt. Vellem ſcire, utrum ipſe ſolus, an omnes qui cum eo aderant, uocem illius ſcapulæ audierint. Si enim ille ſolus audiuit, quare ſocium ſuum inde comedere permiſit. Si uerò omnes audierunt, mirum eſt quomodo ille comedere auſus fuit. Niſi fortè de ſuo propheta ſperans, quod etiam mortuum reſuſcitare potuerit. Iterum narratur ibi, quod aliquando miſerit manum ſuam in cauernam, unde exierunt aquæ, de quibus ipſe bibit, & ſocij eius & pecorarius. Quod magis de Machumet filio Azari narrari ſolet, cum de utroque apud Saracenos incertum & friuolum habeatur. Ipſe quoque iſta omnium mendacißima eſſe teſtatur, cũ in maiori ſcriptura ſua dicat, ſigna ſibi non eſſe data. Et cum iterum loquitur, dicens: Nõ ſum miſſus niſi uirtute gladij: & qui non ſuſceperit meam prophetiam, occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate ſua, & dimittatur. Vnde uerò apertius aut manifeſtius ipſo teſte

† inde

† Infecta

Ouis ſcapula locuta.

Machumet fil. Azari.

falſa eſſe illa omnia comprobantur, quàm ex ſuis iterum dictis, quibus in Alchorano ſic loquitur: Quicquid inueneritis ſcriptũ pro me, conferre illud cum Alchoran Et ſi ei non concordauerit, ſcitote, quia innocens ſum ab illa ſcriptura, & non eſt mea. Ergo ſecundum iſtã regulam, ſigna illa omnia reſpuenda ſunt, quæ nullatenus in Alchoran inueniuntur.

DE MORTE ipſius.

Machumeti ridicula apotheoſis.

IAm illud tam ridiculum nobis, quàm lamentabile ſuis eſt, quod cum præcepiſſet eis, ut mortuum ſe non ſepelirent, eo quod tertia die aſſumendus eſſet in cœlum: ipſiq; præceptum obſeruantes magnis hoc deſiderijs expectarẽt, & iam à ſecunda feria in qua mortuus fuerat, uſq; ad ueſperam quartæ feriæ longa expectatione fatigati, nihil aliud in eo quàm fœtoris magnitudinem ſuperexcreſcere cernerent, tandem (ſicut retulit Humbrem) nudum eum proiecerunt. Guinbran tamen filius Helizam dixit, quod lotus & tribus ueſtibus indutus, ſepultusq; ſit per manus Hali, filij Abitalib, & Alſadi filij Alababet, filij Abdemutalla patrui ſui. Fertur enim, quod per ſeptem dies morbo pleuritico ægrotauerit, & amiſerit ſenſum, ſeptimo uero die conualuerit. Iratus eſt Hali filius Abitalib, eò quod perdiderat ſenſum, & dixit hoc ei, At ille iußit nullum amplius remanere ſecum in domo, niſi Alababet filium Abdemutalla. Alia uerò die ſeptima mortuus eſt, & intumuit uenter eius, & retro curuatus eſt minimus digitus eius. Et fuit obitus eius ſecunda feria XII. die mẽſis rabeg primi, anno LXIII. uitæ ipſius, poſtquàm ægrotare cœpit XIIII. die. Vita ergo eius LXIII. annis extitit. Quorum in prophetia XXIII. expendit, X. in Mecha, XIII. in ciuitate. Hæc ſunt quæ fecit Machumet, à principio uſque ad finem.

DE INSTABILITATE ſectatorum eius.

Machumeti ſucceſſores.

MOrtuo uero Machumet, omnes ab eo decepti, reuerſi ſunt ſtatim unuſquiſq; ad ſuã, quam ante tenuerant, ſectam, ſiue idololatriã, ſiue quamlibet aliam: præter paucos ſuæ cognationis, qui expectabant ſe fore ſucceſſores in regno. Eo tempore fuit Ebubere filius Amichahaf, uir prudens & callidus: qui non multo pòſt regnum adeptus eſt. Quod uehementer diſplicuit Hali, filio Abitalib, quouſque rex adeò illum obſequijs & blanditijs deliniuit, ut etiã regnũ ei poſt ſe delegaret. Illos qui auerſi fuerant à ſecta Machumet, omni ingenio ad eam reuocans, iterum eos ſtulticiæ mancipauit. Quidam enim timore, quidam ſpe honoris, & facultatum, alij alterius cuiuslibet lucri cauſa,

omnes tamen ſimulatoriè, non ex animo redie-runt. Puto autem te optimè recordari, quod dominus meus Emurhelmoni, aliquando cum eſſemus ei adſtantes, & quidam quererentur de aliquo, qui uidebatur eſſe Saracenus, & nõ erat, coram omnibus reſponderit. Dixit enim ita: Ego miror, quod de iſto ſolo, quaſi aliquid nouum mihi dicatis: cum ſciam non iſtum ſolum, ſed multos alios nobiliores & probiores in palatio meo, Saracenos eſſe: oſtendunt quidam ſe eſſe, ſed non ſunt.

Prouerb. de Iudæis.

Eſt enim, inquit, mos penè omnium, ut ſicut de Iudæo prouerbium dicit: Iudæus niſi poſtquàm efficitur Saracenus, Iudæus non eſt: Et uix aliquis ſuam legem, niſi prius aliam acceperit, diligit. Ego autem de hoc quid aliud debeo uel poſſum facere, quàm quod dominus meus Machumet ipſe faciebat? Nam illi hoc etiam contigit, ut ferè omnes, & maximè qui ei proximiores & familiares eſſe uidebantur, non niſi ſimulatè ac deceptoriè legem eius tenerent. Adeò enim ſpernabatur ab eis, & quicquid dicebat, pro nihilo habebant, odientes eum in cordibus ſuis: ut quadam die uolentes eum occidere, expectarent eũ in quadam ualle, quatenus tranſeunte illo terrificarẽt ſubito mulam eius, ut præcipitatus interiret. Qui tamen nunquam propter hoc eis ſe iratũ monſtrauit. Eius igitur exemplo omnes iſtos, qui ſiue de Chriſtianis, ſiue de Iudæis, ſiue de paganis Saracenos ſe eſſe dicũt in regno meo, & non ſunt, nunquam ad aliud cogam. Scio namq; quod nullus Chriſtianus qui timore Saracenus fieret, in Saracenitate permanebit. Similiter de alijs ſentio. Quid ergo amplius poſſum facere? Videat Deus, & iudicet. Hoc ſolum faciam, ut ſemper maledicam eis.

QVOD LEX EIVS non ſit diuina.

Vindicare ſe quatenus liceat

SEd iterum ſi forte dixeris, non debuiſſe me reprehendere ipſum illum, ſi ſe aliquando uindicauit: cum hoc inueniatur feciſſe Ioſue, & cæteri multi prophetæ: Scias aliud eſſe quod fit præcipiente Deo, aliud quod homo præſumit. Deus enim hoc illis præcipiebat. De cuius præcepto, quodcunque ſit, quandocunque ſit, non licet homini iudicare. Ergo inquis, nec Machumet † de hoc hic reprehendi: Siquidem & illi Deus talia præcepit. Vnde tamen probas, quod deus illi præcepit? deus enim ille ſi deus fuit, in aliquo ſe deum eſſe oſtendere debuit. Secundum ea uerò, quæ ſuperius oſtendimus, nec ſignis nec miraculis hoc oſtendit. Nos igitur eum deum fuiſſe non credimus. Quod enim de Deo credimus, tam in nouo quàm in ueteri teſtamento, ſignis & miraculis commendatum nobis & confirmatum eſt. Nec alium

† debet

Deus

unquam pro deo habebimus, niſi illum unum & uerum, qui quotiens legem dare uoluit, ſignis hanc diuinis & mirabilibus, confirmauit. Propheta uerò tuus quis fuerit, uel unde uenerit, neſcio, cum dicatur mihi à domino meo Ieſu Chriſto, quod in Ioanne Baptiſta finis ſit omnium prophetarum.

Prophetarum omnium finis in Ioanne baptiſta

Illud quoque prudentiæ tuæ nullo pacto conuenire arbitror, quod inuitare me uoluiſti, ut ſcilicet dimitterem ſacroſancta & ſpiritualia domini noſtri Chriſti præcepta, Ex quibus ipſe mihi non illam ſordidiſsimam quam deſcripſiſti paradiſum tuam, ſed æternam angelorum uitam in cœleſtibus promittit: & accederem ad impuriſsimos & pecuales ritus, non à Deo, quod abſit, imò à ſpiritu fornicationis, & gaſtrimargiæ miſerrimis & carnalis feculentiæ ſeruis infeliciſsimis perſuaſos. Quorum, ſicut de ſimilibus Paulus apoſtolus dicit, Deus uenter eſt, & gloria in cõfuſione ipſorum. Qui non niſi terrena, caduca, uentri & libidini congruentia ſapiunt, nec ſapere poſſunt. Excæcauit enim eos ſpiritus immundiciæ. Qui æternam putredinem & uermes immortales hæreditabunt: quia porcorum more ſemper in ſtercore & fœtore libidinis uolutantur. Ego enim mirari non ſufficio, quomodo perſuaderi potuit, non dico alicui ſapiẽti, ſed illi qui per ſomnium aliquid humani cordis ſe habere putaret, iſtum fuiſſe prophetam, cum eius & uita & doctrina ita contraria ſint non ſolum diuinæ religioni, uerum etiam humanæ honeſtati: ut ipſa quoque bruta animalia pene hoc intelligere poſsint.

Machumet an propheta.

Sed ut iterum aliquid mitius dicamus, quis unquam ſanctorũ & diuinorum nunciorum, quos à Deo eſſe miſſos cognouimus, in terrore gladij ſe miſſum aſſeruit? Quis ita facinoroſè uixit? Quis deniq; tot ſpurcitias docuit? Aut quis ita uentri & libidini genus humanum proſtituit?

QVALITER PER FALlaciam fuit data lex.

ITerum tamen ad præcepta eius diligentius inſpicienda reuertamur, quæ ego neſcio ad quam legem pertinere uideantur.

Lex duplex à Deo tradita.

Duas enim à Deo accepimus, unam gratiæ, alteram iuſticiæ. Lex gratiæ à Chriſto data eſt, lex iuſticiæ à Moyſe. lex gratiæ talia iubet: Diligite inimicos ueſtros, Benefacite ijs qui oderunt uos, & cætera huiuſmodi. Lex iuſticiæ, oculum pro oculo, dentem pro dente, uſturam pro uſtura, percuſſuram pro percuſſura, & cætera quæ ad talionem pertinent, reddi imperat. Harum duarum nullam ſocij tui eſſe manifeſtum eſt. Multitudo enim antequàm ipſe emergeret, una à Chriſto, altera à Moyſe data eſt. Cum enim iſtæ duæ tantummodo leges hominibus datæ

ſint

ſint, quarum altera diuina, altera humana magis eſſe uidetur: iſta tertia lex à ſocio tuo inuenta, quid erit niſi diabolica? Diabolo enim inſpirante maximè hanc ſubitò, neſcio unde emerſiſſe cognoſcimus: quæ nec humana nec diuina eſſe probatur. Sed inter utrunq; prodigioſa facie, nunc hoc nunc illud uideri uolens, et ſe nūc illam, nunc iſtam eſſe confingens, nullum alium niſi diabolum, qui ſe inter deū & homines ſemper medium facere niſus eſt, imitatur. Sed forſitan dices, inde probari hanc legem eſſe diuinam: Quia cum Machumet idiota & ſine literis eſſet, nullatenus eam ſcribere uel annunciare hominibus niſi diuina uirtute potuiſſet. Maximè cum ipſe dicat: Quia nec homines nec dæmones talem ſcripturam facere poſſent. Et iterum: Si hanc legem feciſſemus deſcendere ſuper montem, inclinaret ſe mons ipſe, & adoraret eam, præ timore Dei. & alia multa friuola & nihil rationis habentia, quæ tu aperta & manifeſta ſigna prophetiæ ſocij eſſe dicis, quibus probetur eſſe uera. O ſigna & miracula in iſtis ait Machumet. O ſigna comparanda mari rubro diuiſo, & † ſoli ad imperium Ioſue ſtanti, & Chriſti præcepto mortibus imperanti. Imò uere magna tam ueritatis quā uirtutis inopia, quæ tibi hæc ſola argumēta, imò deliramēta omni ratione et uirtute uacua dereliquit.

Machumeti lex diabolica.

Machumet idiota, & literarum imperitus

† ſolide

QVALITER ALCHORANI LIBER CONNEXUS ſit.

Sergius monachus cum in monaſterio grauiter peccaſſet, & propter hoc excommunicatus & expulſus fuiſſet, uenit ad regionem Cubenne: & inde uſque ad Mecham deſcendens, ubi erant duo populi, unus cultor idolorum, & alter Iudaicus, inuenit ibi Machumet, qui colebat idola, uolensq; aliquid facere, unde monachis illis qui eum expulerant placeret, & reconciliari mereretur (erant enim hæretici Neſtoriani, qui dicunt Mariam non peperiſſe deum, ſed hominem tantum) omni ſtudio & conamine perſuadebat ei, ut ab idolis recederet, & Chriſtianus Neſtorianus eſſet. Quod cum effectui mācipaſſet, diſcipulus ei factus eſt Machumet, & ille ſe propter hoc Neſtorium nuncupauit. Et ita factum eſt, ut ab ipſo monacho aliqua de ueteri & nouo Teſtamento edoctus, ipſa in Alchorano ſuo fabuloſe ac mendoſe intexeret. Hoc & ille perſuaſit, ut in Alchorano ſuo poneret dictum à Deo, quod monachi & presbyteri Chriſtiani familiariores ei eſſe deberent, quia non ſuperbiunt. Cum uerò cognouiſſent Iudæi, quod multi, & etiam Machomet ipſe, ad qualemcunque quaſi umbram Chriſtianitatis illum monachum ſequerentur, & penè illud quod poſtea factum eſt per Machumet, per iſtum † Neſtorium iam cōſummatum eſſet,

Sergius monachus.

Neſtoriani hæretici.

Machumet Neſtorius

† Neſtorianum

proſilierunt tres Iudæi, & timentes ne in uerā Chriſtianitatem quandoq; Machumet incideret, acceſſerunt ad eum, & malicioſa calliditate ſocios uel diſcipulos eius ſe eſſe in hac ſecta dicentes, eiq; omnia quæ turpiora uel nequiora in Alchorano ſunt, ſcribere perſuadentes, uſq; ad finem eius cum eo ſemper fuerunt. Poſt mortem uerò Machumet, cum, ſicut diximus, unuſquiſq; rediiſſet ad ſectam ſuam, & ſucceſſiſſet in regno Ebubere, Hali quoq; filius Abitalib, licet nobilior eo, ſub ipſo maneret, prædicti Iudæi uolentes iterum turbare omnia: perſuadebant Hali, dicentes: Quare cum ſis fortis & nobilis, non te in prophetam eleuas, ſicut fecit ſocius tuus Machumet: qui erat Chriſtianus Neſtorianus? Et erimus tecum, ſicut fuimus cum illo, adiuuantes te in omnibus. Ille autem, utpote iuuenis, & totius bonæ doctrinæ expers, facile acquieuit. Iam enim quaſi ad hoc prædoctus fuerat. Siquidem aliquando cū puer eſſet, & uagabundus, ut illius ætatis eſt, quadā die per aliqua deuia incederet, † Neſtorij illius pſeudomonachi latibulum, unde ab eo Machumet furtim reſponſa dabantur, offendit. At ille cum ſe deprehenſum uideret, puerū tam minis quàm blandicijs induxit, ut hoc nulli hominū proderet. Itaque iam penè ad hoc incipiendum declinauerat Hali. Sed rex Ebubere hoc cōperto, ad ſe uenire mandauit. Quem, cū ueniſſet, tantis blanditijs ac promiſſionibus deliniuit, ut ab huiuſmodi incœpto omnino deſiſteret, ſeq; illi ſubditum in omnibus exhiberet: Iudæi tamen non ceſſauerunt facere, quod potuerunt. Nam accepto libro ab ipſo Hali, quem reliquerat ei Machumet, quicquid ſibi uiſum eſt, aut addiderunt, aut detraxerunt, aut mutauerunt. Ex quibus illud eſt unū: Dicūt Iudæi, Chriſtiani nihil ſunt: Dicūt Chriſtiani, ſed Iudæi ſtulti ſunt. Itē inter alia multa & fabuloſa illud capitulū, ubi eſt fabula de formica. & aliud, in quo eſt fabula de ape, & aliud de aranea narratur.

Hali.

† Neſtoriani

Alcoran à Iudæis magna parte auctum

QVALITER EIVSDEM ſcriptura dilacerata ſit.

Qualiter aūt ſcriptura iſta nō ſolū à Iudæis, ſed etiā ab alijs multis uarie † incepta, diuerſe intellecta, multiformiter expoſita, & tandem penè tota dilacerata ſit, ex aliqua parte explicabimus. Poſt XL. uel ſicut alij uolūt, poſt ſex menſes, ex quo regnare cœperat Ebubere, uocauit Hali filiū Abitalib, & dixit ei: Quare præſens non fuiſti, quādo factus ſum rex, et nō cū alijs nobis adſtitiſti, cū ſis magnus princeps & nobilis? Reſpondit Hali, Quia occupatus fui in colligenda ſcriptura, ſicut iniunxit mihi propheta. Et iam collegerat Eleage filius Nizef multos codices, & diminuerat multa in illis, Sicq; cæteri multi. Qui-

† accepta

familiares

dam enim legebant ſecundum Hali ſcilicet † familia, & domeſtici, & propinquiores eius, illam ſcripturam quæ fuerat apud Chorais, & quæ prima illius fuiſſe dicebatur, quam tradiderat ei † Neſtorius monachus: quem uocabat aliquando Gabrielem, aliquando ſpiritum fidelem. Alij uerò legebant collectum à diuerſis hominibus. Multi uero ſecundùm Arabem quendam, uenientem nuper de ſolitudine: qui multa inde ſcripſerat abſque ſenſu & ratione. Alij ſecundum Zabefatin, & Arabin. alij ſecundum alios. Qui omnes in membranis & rotulis, quod unicuique uidebatur, tranſtulerāt. Erant itaque uarij inter ſe & diſcordes, dicebantq́; cum legerent alter ad alterum: Ego melius quā tu, ſed tu deterius quàm ego: Et ego totum habeo, ſed tu nihil: Sed tu nihil, & ego totū. Hoc igitur modo alijs addentibus, alijs minuentibus, alijs mutantibus, alijs alio quolibet modo corrumpentibus, liber ille omni fide indignus effectus eſt.

Neſtorianus

Alcoran colligentium altercatio

DE ITERATA COLLEctione illius, & diſſipatione.

DEnique mortuo Ebubere, & ſuccedente ſibi Ozimen filio Haſen, cui inſidiabatur Hali, filius Abitalib, & quærebat eum interficere: cum perlatum fuiſſet ad regem de diuerſitate ſcripturæ, & aſſiduis contentionibus & rixis, quæ propter eam fiebant: dicerentq́; illi ſapientiores, timere ſe, ne de hac cauſa ſeditiones & diſſidium orirentur in regno, maximeq́; ne ex toto ſcriptura illa periret: præcepit rex, omnes libros & chartulas undecunque colligi. Licet tamen Hali, Abitalib, & Ibenmuzod libros ſuos dare noluerunt: reliqui uerò collecti, dati ſunt in manus Zeidi filij Zebith Aleuzari, & Abdalla filij Alahabet, ad redigendum omnia in unum codicem, & emendandū. Dictumq́; eſt illis: Si contigerit uos in aliquo capitulo non poſſe concordare, ſcribite illud ſecundum exemplar & autoritatem Chorais. Quod & ipſi fecerunt. Sicut, uerbi gratia, quādo inuenerunt in quodam loco arcam, & alius dixit arcem, & alius arcum, tandem ſecundum id quod habebat Chorais, dixerunt. Sic & de multis alijs. Facientesq́; quatuor ſimiles codices, unum miſerunt in Mecham, alium in Syriam, alium in Aleiarac, alium relinquerunt in ciuitate. Sed ille qui ad Mecham miſſus fuerat, incendio perijt, quando uaſtata eſt Mecha ab Ozeario. Ille uerò qui in ciuitate remanſit, in diebus Gezit filij Maioma, perditus eſt. Tertius qui in Aleiarac erat, à tempore Almuſtat nuſquam comparuit. Rex autem Azimen, qui libros illos præceperat fieri, quæcunque remāſerunt in chartis, præcepit comburi. Ex his

Alcorani farrago hinc inde collecta.

Alcorani primum quatuor codices tantū

Mechæ uaſtatio.

igitur uarietatibus & mutationibus, quæ ſuperius dictæ ſunt, contigit, ut multa ibi capitula diuerſa inter ſe & ſibi inuicem contraria inueniantur. Sicut, uerbi gratia, capitulum bouis & capitulum uaccæ: de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo uaccæ, nunc uerò breuius. Dicitur etiam, capitulum corruptum eſſe & imperfectum. Dixit etiam Aiſſa uxor Machumet, Hali multa inde abſtuliſſe, & penè totum demutaſſe, & inſuper prohibuiſſe homines, ne legeretur Alchoran, & propter hoc multos ſæpe uerberaſſe.

Alcoran quare multa habeat contraria inter ſe.

QVALITER RECOLLEcta & diſſipata ſit.

POſt multa iterum tempora Elchagig filius Vizes cum regnare cœpiſſet, iuſſit congregari omnes libros, & chartas & uolumina: cōfectoq́; ex eis uno codice ad ſuum libitum, poſtquàm multa adiecit & multa detraxit, multaq́; † narrauit, cætera omnia quæ ubicunque inuenirentur, iuſſit incendi. Fecit autem de ſuo libro exemplaria. Ex quibus unum miſit in Ægyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatē, alterum in Mechā, alterum in Meſopotamiā, alterum in Albazara. Aliquando etiam uenerunt ad iſtos multi de gente Eluchbeti, qui idololatræ erant, & ſimulantes ſe uelle eſſe Saracenos, ut legem eorum ſi poſſent annihilarent, multa nihilominus in prædicta ſcriptura, ubicunque latenter poterant, modis omnibus lacerabant. Quod ſi nulla alia uarietatis huiuſmodi ſcripturæ cauſa † uideretur, quàm ex illo habebatur, ſcilicet quod Hali, & Ebubere, & Ozimen & Gonor ſemper diſcordes fuerāt & inimici, ſufficeret. Dum pro certo conſtat, ſingulos eorum pro ſua intentione alterum aduerſus, alterum in libro illo iuxta propriam uoluntatem, quicquid ſibi placuit, ad ſuæ commodū uel addidiſſe, uel minuiſſe, uel † narraſſe. Viri certè probi Saraceni, & qui ſatis inde dolebāt, mihi ſæpius hoc dixerunt, quod tota Alchorani ſcriptura adeò commixta & confuſa ſit, ut quicquid ibi eſt, totum ſine continuatione, ſine compoſitione, abſque omni uerborum ordine, poſtremo abſque ullo ſenſo uel ratione uideatur.

uariauit, uel mutauit legendum eſt.

fuiſſe

uariaſſe

DE VILITATE STILI eius, & materiæ.

MIror autem, quid illic tibi placere poßit. Nam ſi eloquentia conſideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice ſcripſit. Quantum enim ad ſapientes Arabicos ſcriptores, quid eſt totum Alchoran, niſi digna riſu barbaries? Si uerò ſententiæ perpendantur, ego nihil ibi uideo, ſi tamen eſſe poteſt, aliquid boni.

Alcorani ſtilū Arabici barbarus.

Nam

Nam mala illic multa reperiri nõ dubium eſt,
quæ uel quilibet ſtultus ſimiliter, aut certè mul
to elegantius fingere poßit. Eſto tamen bona
ibi uideantur eſſe aliqua, ſicut uerbi gratia, ut
aliquando ieiunetur, oretur, & ut fiant aliquæ
eleemoſynæ: Nunquid primum talia inuenta

Quicquid in Alcorano boni eſt, multo melius docuiſſe prophetas alios & Chriſtum.

ſunt à Machumete, qualia ſcilicet ante ipſum
nullus audierat? O quanto ſanctius, quanto ho-
neſtius, quanto rationabilius & Moyſes, &
Helias, & alij prophetarum multi? Iohannes
quoque baptiſta, ſed & ipſe dominus omnium
Ieſus Chriſtus, & ieiunauerunt, & adoraue-
runt, & miſericordias impenderunt: nos quo-
que ieiunare, & orare, & eleemoſynam dare
ante prodigioſam prophetiam Machumet in-
finitis retro temporibus docuerunt. Ceſſet ceſ-
ſet Machumet, earũ rerũ uelle uideri magiſter
primus, quarũ nec dignus fuit in aliquo diſci-

Ieiunium.

pulus eſſe uel ultimus. Abſit abſit à nobis talis
prædicator ieiunij, qui poſt monſtruoſum ieiu
nium ſic omni libidini & ingluuiei operam im
pendere præcipit, ut non ad aliud uideatur in-
ſtituiſſe ieiunium, quàm ut poſtea uoluptuoſius
& appetentius excitetur omnis turpitudo libi

Machumeti ſectatores quales.

dinum. Iam uerò illud quod & tu mihi dixiſti,
& ipſe in eadem ſcriptura prædicauit, hanc
ſcilicet ſcripturam talem eſſe, qualis nec ab ho
minibus, nec à dæmonibus fieri poteſt, certe ſa
tis ipſe elegit, quibus diceret, ruſticißimos ui-
delicet & agreſtes homines, qui & nouiter de
diuerſis ſectis uenerant, ipſamq; linguam Ara-
bicam ignorabant. Cæterum ſi hoc nobis expo
nere liceat, per omnia ſic ei concedimus, quod
uerè tam ſtulta, tam inhoneſta, tamq; irrationa
bilis ſcriptura nec ab hominibus, nec à dæmo-
nibus fieri poteſt. Puto enim, quod etiam dæ-
mones talia ſcribere erubeſcerent. Sanè ſi tan-
tum uult Machumet gloriari de ſuo Alchora-
no, quanto magis gloriari poſſent alij quidam,

Alcorana plura etiam ab aliquibus ſcripta.

quos te ignorare non puto: Muzeilenia, Helea
ſi, & Æthiops Alabazbi, & Calliata Ellece-
di? Qui eodem tempore æmulatione illius, ut et
ipſi nomen ſibi apud homines compararent,
ſuum quiſque Alchoranum fecerunt: multoq;
honeſtiora, & ſaltem in aliquo uериſimilia cõ
ſcripſerunt. Sed quia non ex toto uentri & li-
bidini frena laxabant, nõ tantos beſtialium ho
minũ greges aſininos poſt ſe trahere potuerũt.

DE IMPERITIA & fictione illi adhærentium.

SI ergo miraris, quare tantum † hæc ſcriptu

quibuſdam

ra placuit, pro certo teneas, nulli unquàm
nobili uel ſapienti eam placuiſſe: ſed miſerri-
mo imperitißimo uulgarium hominum generi.
Qui ab eo de locis ſylueſtribus congregati, eũ

has primas literas audiſſent, rei nouitate ſtupe
facti, ſacrilegas fabulas diuina eſſe oracula cre
diderunt. Denique cum & paupertate & aßi
duo ruralium operum labore confecti fuiſſent,
cibi, potus, precioſarum ueſtium, amœnitatis
umbroſæ, uaſorum ſpectabilium, uxorum inſu
per pulcherrimarum, & infiniti concubitus,
aliarumq; ſpurcißimarum paradiſi deliciarũ,
quas etiam te proh dolor enumerare non pu-
duit, beatitudinem audientes, ſeq; ibi ex pro-
mißione Machumet iam iamq; futuros eſſe ſpe
rantes, ad omnia quæcunq; uoluit, † pecorini
homines cucurrerunt. Inde eſt, quod contra re pecuini
gem Perſidis exiens, ſic adiutus eſt ab eis, ut
uinceret. Promiſerat ſiquidem omnibus, qui in
bello ipſo mori pro eo eligerent, ſui paradiſi de
licias. Quidam tamen magis idcirco pugnaſ-
ſe dicuntur, ut hortos optimos, quos in Perſide
uicerant, obtinerent. Nam & illos ſe poſt ui-
ctoriam daturum eis dixerat, ut & in hoc ſe-
culo & in futuro ſemper in hortis eſſent. No-
ſti autem, Arabes quantum delectentur horto- Arabes hortorum amantes
rum pulchritudine. Sed dicis: Non ſolum ruſti
ci illi, ſed & multi alij ſunt ſecuti eum. Verè
multi alij, ſed peßimi, & leccatores, & qui gra
uati ære alieno, uel pro ſuis ſceleribus moritu-
ri, hanc ſolam euadendi uiam inuenerant. Nã
dic mihi obſecro, quem unquam ſapientem, aut
nobilem, aut honeſtum ad Saracenitatem ueni
re uidiſtis? Illi enim qui è Iudæis uel è Chriſtia
nis adhuc ueniunt ad uos, abſit ut aliqua pro-
uocati honeſtate hoc faciant: Sed quia miſeri
& impudici legis ſuæ regulas non ferentes, ad
latam & ſpacioſam uiam, quam ſocius tuus do
cuit, ſe conuertunt. Quod quibuſdam maximè
Chriſtianis contingit. Quorum lex ſpiritualis
& cœleſtis, omnia quæ in mundo ſunt, cõtem-
ni ſpe & amore uiſionis Dei æternæ præci-
piens, dum carnales & fluxas infelicium men
tes cõprimit, ſtatim ab ea diffugiunt: quia pu-
gnare contra concupiſcentias negligunt. Hoc
tamen certißimè ſcias, quia neque Iudæi, neque
pagani, neque Chriſtiani, quocunque modo ſe Machumetanæ ſectæ ſimulatores.
exterius habeant, & ſi uenientes ad uos de ue-
ſtra ſecta ſe eſſe ſimulent, unquàm ex corde uo
biſcum ſint. Simulant quidem ſe eſſe, quod non
ſunt, ut, ſicut prædixi, aliquod corporis eua-
dant incommodum: aut ut porcinis uoluptati-
bus, quarum apud uos copia eſt, perfruantur.
Adeò autem quicquid facitis, pro nihilo du-
cunt, ut ſæpe inter ſe loquentes, Machumet &
legi eius maledicant, nec dignum eum aliquan-
do fuiſſe prophetia uel Dei lege affirment.

DE NOMINE MACHVmet, quod falſò dicatur in throno ſcriptum.

Sanè

SAnè ſuperfluum mihi uidetur tecum agere de illis, quæ tuam non latent induſtriam, qualia ſint apud uos, & quàm nulli pudenda, ſcilicet diuerſitas in præconio, celebritates ex equiarum, uarietas in teſtimonio, orationes ſolennitatum, ſollicita ad plagam meridianam conuerſio, & modus legendi, & modus diſcernendi, ſimilesq́; huiuſmodi uarietates. Quæ omnia in corde tuo quàm nihil ſint, ſcio: cum hæc ſola ſuperficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes, dimittere uelis. Porrò illud quod mihi ſcripſiſti, Antequam ſæcula crearet deus, † fuiſſe in throno, Non eſt deus niſi deus, Machumet nuncius Dei: unde acceperis, aut ibi inueneris, neſcio: cum nec in Alchorano, nec in alia qualibet ipſius inueniatur ſcriptura. Veruntamen ponamus, ut alicubi hoc repertum ſit. Velim ergo, ut mihi dicas, ſi hoc in throno ſcriptum eſt, quis ſcripſerit. An aliquis ſcripſit hoc deo? Sed quis poſſet ſcribere, cum nec dum ſæcula creata eſſent? An Deus ipſe ſibi ſcripſit, timens ſcilicet perdere nomen ſuum, niſi illud ſcriberet? Quod ſatis abſurdum uidetur. Sed forſitan deus ſcripſit, ut angeli poſſent hoc legere. Et hoc non minus inſulſum eſt ſentire. Non enim per literas loquitur deus angelis, ſed illuminatione præſentiæ ſuæ, quæ illis ubique adeſt. Num præterea propter homines ſcriptum eſt, ut ipſi legerent, & ſcirent? Sed homines in throno quomodo legerent? Reſtat ergo, friuolum & uanum eſſe: quod & teipſum intelligere credo, teq́; tibi ipſi ſcienter illudere. Sicut quidam de ſocijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudæis confictum eſſe, & inter alias fabulas mixtum, ut riſum de uobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis uult benedicere Machumet, & ultra modum laudare, hoc ſolummodo dicit: Deus tu benedic Machumet, ſicut benedixiſti Abraham & generationi eius.

scriptum

Angelis quomodo loquitur Deus

Vnde & in libro eius ſcriptum eſt: O filij Iſrael, recordamini beneficiorum quæ ego exhibui uobis: quia prætuli uos omnibus gentibus. Si ergo ita † benedici Machumet à Deo, ſicut benedictus fuit Abraham & generatio eius, ſuper omnes laudes & benedictiones eſt, etſi filij Iſrael prælati ſunt à Deo omnibus gentibus. cum tamen nec Abraham, nec generatio eius nomen habeant ſcriptum in throno: quomodo factum eſt, ut nomen Machumet, qui ſecundum hanc regulam ipſo Abraham & generatione eius minor habetur, ibi ſcriptum ſit?

Machmmeto benedicendi formula.

benedicentur

DE SVPERSTITIOSIS ieiunijs & lauacris Saracenorum.

DEnique inuitas me ad quinque orationes, & ad ieiunium menſis Ramazan. Vbi non tam tibi reſpondeo, quàm ut ipſe tibi reſpondeas, uolo. Dixiſti enim in tua exhortatione, quod inter alia, quæ de noſtra religione cognoueras, etiam orationibus monachorum & ieiunijs interfueris, genuflexiones & inſtantiam deprecationum uideris, & cætera omnia, quæ uerè ſancta & cœleſtia eſſe nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono, & teipſum iudicem facio. Scio namque pro certo, quia ſi, quod iudicium rationis exigit, inde dicere uolueris, quantum ad ieiunia & orationes Chriſtianorum, ieiunia & orationes ueſtrorum non ſolum ieiunia & orationes non eſſe clamabis: uerum etiam quod tales ſordes ueris & ſanctis ſeruorum Dei uirtutibus ſe comparare ullo modo auſæ ſint, cum maxima indignatione ridebis. Quod uerò frequenti corporum † lauatione hominem purificari creditis, easq́; lauationes totiens frequentatis, hoc tibi reſpondeo, quod Dominus meus in Euangelio ſuo Iudæis ſimilia facientibus ait: Væ uobis hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulchris ornatis de foris, cum habeant intus cadauera: Ita uos quidem lauatis corpora ueſtra forinſecus, & corda ueſtra polluta ſunt iniquitate. Quid ergo prodeſt lauare manus & pedes, & extergere caput, & inſiſtere orationibus: cum conſcientia cordis, & mens, & animus occupata fuerint in effuſione ſanguinis, & diripiendis ſubſtantijs aliorum, uxoribus quoque & filijs captiuandis? Vide ergo, quomodo reſpondet eis ſpiritus uiuificans? Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis ſui, & purificari à cogitationibus peſſimis: deinde ſi placet, & ſi neceſſe eſt, etiam corpora.

Ieiunia et orationes.

lotione

Lonoeconſe quenta.

DE CIRCVMCISIONE, & prohibitione carnis porcinæ, & uxoris repudio.

CIrcumciſio uerò quid ad uos pertineat, ſcire non poſſum, cum nec Machumet circumciſus fuerit, nec in Alcorano ſuo inde aliquid dixerit. Niſi forte Abraham in hoc uos ſequi dicatis. Cum enim uos Iſmaelis filios eſſe iactetis, et Abrahæ dicatur à Deo, non in Iſmaele, ſed in Iſaac reputabitur ſibi ſemē: uos in ſemine Abrahæ quomodo eſtis, qui ad Iſaac nullo modo pertinetis? Si uos dicitis, Chriſtum fuiſſe circumciſum, quid ad uos, qui Chriſtiani non eſtis? De cuius tamen circumciſione quàm rationabilis fuerit, ſi uel digni eſſetis, uel in aliquo ad eum pertineretis, pleniſſime reſponderemus. Nunc uerò cū nec Iudæi

Machumet non circumciſus.

Iſmaelitæ.

nec

nec Chriſtiani ſitis, circumciſionem inueniſtis. Niſi certè, quod ualde credibile eſt, hoc etiam à Iudeis libro ueſtro inſertum ſit: ut ſicut de quibuſdam Paulus Apoſtolus dicit, in carne ueſtra gloriarentur, dum uos more ſuo circumcidi facerent, & ſuos in errore ſocios habere gauderent. Quare etiam Machumet porcum comedi uetuerit, neſcio. Nam & Iudæi à porco & à quibuſdam alijs probibiti ſunt. Ratio certa apud nos eſt, quorum fidei lex illa militabat. Et licet nos modo illa corporaliter non ſeruemus: ea tamen quæ ibi ſignificabantur, ſpiritualiter implemus. Quibus in nouo Teſtamēto reuelata ſunt omnia per Chriſtum, qui utriuſque Teſtamenti conditor eſt. Ipſe enim dixit per Apoſtolum ſuum: Omnia munda mundis, & nihil reijciendum, quod cū gratiarum actione percipitur. Illam uerò turpitudinem † audiens non exhorreat, quam non erubuit Machumet in Alchorano ſuo ponere? Vt ſcilicet uiro quandocunque uoluerit, qualibet etiam cauſa, poßit uxorem repudiare: ſed non niſi prius alteri uiro iungatur, nec ſi uelit, poßit eam reuocare. Hanc certe legem etiam bruta animalia, ſi loqui poſſent, turpiſſimam eſſe clamarent.

Porcina cur interdicta.

quis

Repudij licentia.

DE PEREGRINATIOne ad domum Mecha.

Quid eſt autem, quod me inter alia legis ueſtræ optima etiam ad Alabagh, hoc eſt, ad peregrinandum in domum Dei illicitam, quæ eſt in Mecha, exhortatus es: ad proijciendos quoque lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa renes? Miror etenim, quod ita mecum loqueris, acſi nunc me primo noſſe inciperes. Nunquid ego aut cæcus, aut ſurdus nuper effectus ſum, aut forſitan mutatus in puerum? Cui ſic illudere poßis, ut modo primum diſcere incipiam inanes & fatuas ſuperſtitiones, quæ nec rationem, nec honeſtatem in aliquo habere probantur. Quaſi uerò neſciam, quid ſit, & unde proceſſerit, uel qualiter ad uos ritus ipſius erroꝝ ſtultißimus inter alia mala deuolutus ſit. Nónne hæc & illa præclara ſocij tui † idolorum deſtructione diligentia? Vt cum à cæterorum cultu ſuos diſcipulos inhiberet, iſtud tamen in honore Veneris fieri Mecham ſuam permitteret. Quod quale ſit, uel à quibus cœperit, quoniā tu te † ſimulas, audi. Duarum Indiæ gentium, quæ uocantur Zechian et Albarachuma, antiqua conſuetudo fuit, nudos & decaluatos, magniſq; ululatibus perſonantes ſimulachra dæmonum circumire, angulos quoque oſculari, & proijcere lapides in aceruum, qui quaſi pro honore dijs extruebatur. Inde enim eſt, quod in libro Salomonis dicitur: Qui proijcit lapidem in acervum Mercurij. Faciebant autem hoc bis in anno, ſole ſcilicet exiſtente in primo gradu arietis, & rurſum cum eſſet in primo gradu libræ: hoc eſt, initio ueris & autumni. Hæc ergo conſuetudo cum ab Indis ad Arabes deſcendiſſet, eamq; ſuo tempore apud Mecham in honore Veneris Machumet celebrari reperiſſet, ſic illam manere præcepit, cum tamen cætera idololatriæ præſtigia remouiſſet. Illud uerò ſoli Veneri in illa celebratione dicitur exhiberi ſolitum, ut lapilli retro, id eſt, ſub genitalibus membris proijcerentur, eò quod Venus illis maximè partibus dominetur. Vnde adhuc ita fit in domo Dei, quam tu uocas illicitam, id eſt, ubi nihil licet, niſi quod ſacrum eſt. Veruntamen cum hoc à nudis ex toto hominibus, ſemper fieri ſoleret, non tulit hoc humana uerecundia. Inſtituerunt aliqui, ut proiectores lapidum paruo ſaltem linteolo renes obtegerēt, ne omnino denudati homines canum impudentiam imitarentur. Hanc ergo inſaniam merito creditur Machumet ſaluam & incolumem, cum reliquas dæmonum culturas ceſſare præciperet, dimiſiſſe, ne dominam ſuam Venerem, in qua ſe eſſe potentißimum ipſe iactabat, penitus ſine honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, ut ad eum totam huius gloriam referri, ut pote ad ſingularem amicum, æquanimiter ſuſtineret: Dum uos modo non Veneri, ſed ipſi prophetæ eius hoc obſequium impendatis. Quod apud quoſdam ueſtrum tantæ ſtultitiæ deputatur, ut uir prudens Gomar filius Hazha cum ad oſculandos lapides (quod ante alia Machumet & fecerat, & fieri iuſſerat) aliquando acceßiſſet, ſic locutus fuiſſe dicatur: Ego ſcio, quia lapides iſtos oſculari nec obeſt, nec prodeſt. Sed quia ſic fecit, fierique iußit noſter propheta, facio: licet ſit omnino inutile.

Mecham frequentandi ſuperſtitio.

in

Veneris cultus. Mechæ. ignorare

Salomonis locus.

Lapillorum ſuperſtitioſa proiectio.

Machumeti Veneri addictus.

DE HOC QVOD IN domo illa dicuntur fieri mira.

Ecce quid eſt alabagh ueſtrum, & alchimar, & peregrinatio in domum Dei illicitam! Ecce ad quæ ſacra, ad quam feſtiuitatem, ad quantæ honeſtatis & utilitatis celebrationem amicos tuos inuitas. Obſecro charißime, ut & nobis in hoc & tuæ quoque uerecundiæ amodo parcas, nec homines ad huiuſmodi ſpurcitias, ſed magis porcos, ſi ita uolueris, aduoca. Nunquid autem uerißimum in tua laudatione dixiſti, quod ſcilicet mira ibi fieri uideantur? Et uerè mira non ſolum uidentur fieri, ſed fiunt: quando rationabiles homines in beſtialem ſenſum mutati,

tati, iſta quæ narrauimus & ſimilia faciunt. Non enim hoc facere poſſent homines, niſi prius ab humanæ rationis iudicio ad pecualē animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas, nos ſerio, non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca, & quod ad rem pertinet, diſſeramus. Quæro igitur à te, quæ ſunt illa mirabilia, quæ ibi fieri uidiſti, uel audiſti? Nam ſi me interrogares de locis uel de eccleſiis Chriſtianorum, tale aliquid non unum ego, ſed mille tibi loca numerare & oſtendere poſſem, in quibus cæci uiſum, ſurdi auditum, muti loquelam, paralytici, uel quolibet alio modo claudi greſſum recipiunt. Ad ultimum, ibi omnium generum languores & incommoda, ſiue animarum ſiue corporum, depelluntur. Ibi etiam ſæpe, quod maius eſt, ipſi mortui reſuſcitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis, ſiue quolibet genere medicinæ humanæ, ſed fide, & oratione, & pura cordis deuotione id apud Deum & ſanctos, pro iuſticia & uera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo ſi unquam uel ſemel huiuſmodi uirtus aliqua in illa quam uocas domum Dei, facta ſit, enarra: Et ſi ſaltem unum tale quid ibi aliquando factum mihi oſtendere potes, concedo uera eſſe, quæ dicis. Sed quoniam ſcio te id nullo modo poſſe, non enim illud tacuiſſes, ſi haberes, quando me inuitans, & mirabilia illa narrās, nihil habuiſti quod diceres, niſi quia lapilli proijciuntur: quod non uirtutis diuinæ miraculū, ſed diabolicæ impuritatis conſtat eſſe deliramētum. Cur illa loca ſacrata etiam dixeris, reſpondere nequis.

Chriſtianorū eccleſiæ miraculis celebres

DE HOC QVOD MA-
chometus iubet homines ad ſectam ſuam uiolenter cogi.

Deniq; inuitas me ad uiam Dei, quæ eſt expeditio contra aduerſarios, & incredulos, & participatores, ſcilicet in ictu gladij, et populatione & deuaſtatione, donec ingrediantur in fidem Dei, & teſtificentur, quia non eſt Deus niſi Deus Machumet, & quia Machumet ſeruus eius & nuncius, aut reddant tributum ſubiecti. O tu prudens & ſapiens, obſecro te, quomodo poſſunt continuari uerba tua? Nam multum diſcrepant, cum dicas hoc cōtra tuam ſcripturam, quam credis eſſe à Deo, quæ ita dicit: Miſſus eſt hominibus pariter in pietate & miſericordia. Qualis habetur miſericordia cum effuſione ſanguinis, & latrocinio, & præda? Si autem iterū appoſueris nobis Moyſen, quoniam ipſe cultores idolorum expugnauerit, recordare illa prodigia & miracula, quæ legiſti eum feciſſe in lege: & uidebis, quod iuſtum eſt credere, illum ex præcepto Dei hoc

Machumet ſanguinarius.

Moſes

feciſſe. Similiter de Ioſue filio Nun, cui ſol & luna ſtetere. Quæ miracula cum fieri non poſſint niſi ab electis Dei, credimus, quod quicquid fecere, iuſſu Dei factum ſit. Tu autē nunquam legiſti in diuina ſcriptura, aliquos ad Deum uiolenter conuerſos: nec præceptis, gladio, direptione, captiuitate, ſicut tuus ſocius fecit, & iuſſit obedire, coactos. Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamen nullus nec gladio, nec aliqua coactione aliquem ad ſuam ſectam pertrahere conatus eſt, ſed fallaciis. Quicunq; enim uoluit inducere homines ad ueritatem ſiue ad mendacium, non potuit hoc facere ſine aliqua uel ſaltem ueriſimili prædicatione. Et omnes quidem præter ſocium tuū ita feciſſe noſcuntur. Ipſe enim ad ſuam ſectam non ita homines, hoc eſt, non ſola arte calliditatis aut ingenioſa loquacitate, ſed gladio, & uiolentia, & oppreſſione, & depopulatione coēgit. Nunquàm auditum eſt ab aliquo, quod ille dicebat hominibus: Quicunq; non confitebitur me prophetam eſſe domini ſeculorum, gladio illum feriam ego. Et omnes quicūq; de progenie mea ſunt, ſimiliter facient, & domum eius diripiam, & omnem familiam eius captiuitate affligam.

Ioſue
An uiolenter cogendi homines ad fidem.

Hæreticorum fallaciæ.

Prophetæ confirmationem ſibi.

Machumet etiam mundo arrogat.

DE VANIS PROMIS-
ſionibus & minis Machometi.

Non ſcripſimus ex inuidia uel indignatione, ſed cauſa diſputationis, ad quam nos prouocaſſe uideris. Compuliſti nos pauca de multis in medium proferre. Noſter ſiquidem ignis latebat in lapide: ſed tuo chalibe excuſſus, coactus erupit in flammas. Quocirca tam tibi quàm omnibus qui meum ſcriptum uiderint, plane & fiducialiter loquor. Quoniam illa ad quæ me inuitaſti de rebus labilibus & fugitiuis, tam ſtulta & inania ſunt: ut etiam ſi æterna eſſent, nullatenus homo rationabilis ea deberet appetere, uel ſuum ad hæc animum inclinare, præſertim cum aperta ſint aſinis & porcis, ſiue cæteris animalibus in quibus nihil aliud eſt quàm comedere, & bibere, & concumbere. Hic etenim mundus, qui maxime per iſta miſeros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur: qui ſolerter ac ueraciter cuncta eius blandimenta & gaudia fugitiua & miſera eſſe conſiderantes, ſeq; ab ipſius laqueis uiriliter excutientes, CHRISTI Domini uera & ſempiterna bona in futuro ſeculo promittentis ſacro ſanctis ueſtigiis adhæſerunt. Iſtis autem tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, niſi qui ſuæ carnis miſeriæ ſubiacens, pronus & præceps ad qualibet libidinis incitamenta, ſicut equus & mulus fertur, & rapitur.

Mundi, reliqque mundanarum uanitas.

tur. Ego autem te non puto credere, me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum cauſas ſubtiliter perpendentes, ab omnibus illis, quæ tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe diſtare uidentur. Illi enim indeſinenter toto niſu per Dei gratiam elaborant, concupiſcentias et uitia carnis extinguere. Et ut etiam quod non naturaliter ſuperfluum habetur in corpore, poßit auferri ſanctißimo caſtimoniæ ſtudio ſeipſos non deſinunt caſtigare. Deus enim non creauit hominẽ ad hoc, nec in die iudicij ad hoc ſimile reſuſcitari faciet. Tu autem in libro tui ſocij ſcis hoc ſcriptũ eſſe: Nos nõ ad aliud homines et dæmones creauimus, niſi ad colendum nos. Deinde aduerſus ſoluit pactum, et deſtruit ædificiũ, præcipiens uxores tres uel quatuor ducere, & ancillas quantæcunq; inueniri poterunt, unumquenq; ſibi applicare: Inſuper & more pecudum comedere & bibere abſq; ordine, omniq; mode rationis diſcretione. Capitulum uerò repudij, & licitæ reuocationis hic ponerem, niſi prolixus eſſe timerem, & librum iſtum uerbis inhoneſtißimis ſordidare refugerem. Nam & ipſi gentiles, qui filios ſuos idolis immolant, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare, & ſcribere. Illud uerò quod mihi aliquando dixiſti, & me tuis minis uerberaſti, fiducialiter in Chriſto agens non timeo. Dixiſti enim mihi: Conſidera quæſo diligenter, & hanc iniuriam tibi inferre noli, neq; quod noceat prouoca. Audi ergo Dominum Ieſum Chriſtum in ſuo Euangelio mihi dicentem: Nolite timere eos qui occidũt corpus, animam autem non poſſunt occidere: Sed potius eum timete, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Ego igitur ſecurus & conſtans, ſcio & credo, quia nullus in animam meam poteſtatẽ habet: niſi Dominus Ieſus Chriſtus, cuius nomen ſit glorioſum & benedictum. Qui in me abundare fecit clementiam domini mei Emir molimini. Nam & ego & mei ſimiles, qui eius uel longe uel propè familiaritate gaudemus, ſub umbra alarum ipſius in ſecuritate, & æquitate, atque benignitate manemus.

Caſtimoniæ ſtudium.

Legis Machumeticæ licentia.

EXPOSITIO CVLTVS Saracenici.

FRuſtra igitur inuitas me ad ſectam tuam dicens: Inuito te ad quinque orationes, quas quicunq; impleuerit, petitione ſua non fraudabitur, nec damnũ aliquod pertimeſcet: eritque tam in hoc ſæculo quàm in futuro laudandus. Iſtæ quippe orationes duabus inſtitutionibus datæ ſunt, una quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim poſt cœnam tres genu

Quinque orationum ſuperſtitio.

flexiones, & duæ in aurora, et poſt meridiem duæ, & duæ poſt ſolis occaſum. Quicunque autem aliquid ex hoc dimiſerit, à peccato immunis non erit, & oportet illum pœnitere, et ſubdi correptioni. Inſtitutio orationis inter diem et noctẽ XVIII genuflexionibus conſtat. In aurora duæ, poſt meridiem IIII. in ueſpera quatuor, poſt ſolis occaſum quatuor, in prima cœna ante comeſtionem duæ, poſt cœnam (quæ uocatur ultima, quando iam eſt alabathama, id eſt denſitas tenebrarũ) duæ. Rurſus inuito te ad ieiunium menſis † Ramazan, quod Deus iudex inſtituit, & in eo Alcoran uenire fecit. In quo menſe de nocte prædeſtinationis teſtificatus eſt, & nox illa mille menſibus melior habetur. Ieiunabis in die ab omnibus cibis & potibus, & concubitu, uſquequo ſolis lumen occidat, & noctis ordo incipiat. Tunc comedes, & bibes, & concumbes per totam noctem, quouſq; filum album à nigro diſcerni poßit. Hoc enim liberum et licitum eſt, & uita tranquilla & ſuauis à Deo. Tunc uero ſi puritate mentis ad celebrandam noctem prædeſtinationis peruenire merueris, ab omni malo et nunc, et in futuro ſeculo ſecurus eris. Dixit etiam Deus glorioſus & excelſus: Scripſi uobis ieiunium numeratis diebus, ſicut ſcripſi illis, qui uos præceſſerunt, fortaßis timebitis. Si quis infirmus eſt, aut occupatus itinere, eundem dierum numerũ alio tempore ſoluat. Illorum uerò ieiunium, qui ieiunare non poterint, uictu unius pauperis redimatur. Interim qui obedierit, melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, & ſcieritis, quod hominibus utile eſt, & iuſtificationis teſtimonia, et Alfurcan, propriam mercedem habebitis. Dormire uerò cum mulieribus in ieiunio, licentiam uobis tribuo. Illæ indumentum uobis ſint, & uos ſimiliter illis. Præſciuit enim Deus, quod circũciſuri eſſetis animas ueſtras, & pœnituit eum, & liberauit uos. Adhærete igitur illis, & diligite hoc, quod uobis ſcripſit Deus. Comedite & bibite, donec in aurora diſcerni poſſit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium uſq; ad noctem ſine coitu mulierũ. Eritis enim perſeuerantes in domibus orationũ: tamen appropiabitis eis. Hæc ſunt præcepta Dei. Præferebat enim nuncius Dei ueſpertinã cœnam matutino cibo. Iterum inuito ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha ſita eſt, & uidere illicitum nuncij Dei, et conſiderare ueſtigia & loca ipſius & quomodo lapilli proijciuntur retro quod uocatur Alchimar, & inuolutionem linteoli circa renes, & quomodò oſculatur angulus domus illius, & uidere loca illa ſacrata, & multa mira, quæ ab hominibus

Ieiunium

Alromadan

Libidinis uſus in ieiunio conceſſus.

Mechæ cultus.

Expeditio aliena.

appelluntur. Iterum inuito te ad expeditionem diuinã, quod eſt contra inimicos & aduerſum incredulos proficiſci, & expugnaret participatores & hæreticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur, & teſtificentur, quia non eſt Deus, niſi Deus Machumet, et ipſe nuncius Dei & ſeruus, aut tributum reddant.

DESCRIPTIO PARADISI iuxta figmenta Machometi.

ITerum inuito te ad confeſsionem dei, ad cuius nutum reſuſcitabuntur mortui, qui iudicabit eos in iuſtitia, & bonis bona retribuet, & malis mala. Et faciet ſuum populũ eos qui ſibi obedierunt, & confitentes ſingularitatem eius teſtificati ſunt, quod Machomet eſt propheta ipſius & nuncius, & crediderunt omnibus, quæ ſuper eum deſcenderunt à deo, in excipiendo legem uidelicet de paradiſo, in quo multa bona ſunt illis præparata, cum habuerint armillas de auro & electro, eruntq́; ueſtimenta eorum ſerica, & dicent: Gratias deo, quia non abſtulit à nobis retributionem. Nulla oppreſsio uel moleſtia eos tanget. Habebunt certum alimentum, & fructus, & erunt in paradiſo deliciarum exultantes, & ſibi inuicem occurrentes honorificati. Diſcurretur per eos

Paradiſi fictitiæ uoluptates.

uaſis argenti candidi. Quilibet bibentes delectabũtur. Non erit ibi luctus, neq; mœror. Habebunt mulieres uenuſtis oculis. Habebũt cœnacula, & ſupercœnacula, ſub quibus erunt flumina. Nunquam enim promiſsio dei fallit. Et dicetur eis: O cultores dei, nolite hodie timere: Triſticia non appropinquabit uobis. Ingredimini paradiſum uos & uxores ueſtræ, & eſtote ſecuri. Diſcurretur per uos calathis & ſcutellis aureis, & habebitis quod animæ appetunt, & concupiſcunt oculi in ſecura manſione in hortis & fontibus. Ibi primo primam noctem alia non ſequetur. Et faciet eos ſecuros à tormentis inferni. Hæc eſt gratia dei tui. Ipſa eſt enim liberatio magna. Dixit enim deus glorioſus & excelſus: In paradiſo, quem pollicitus ſum timentibus me, ſunt flumina aquarum, in quibus nihil noxium eſt. Sunt flumina lactis, cuius ſapor nunquam deficis: flumina quoq; uini, bibentium delectatio: flumina uerò mellis puriſsimi, habent ſiquidem omnes in eo fructus, & remiſsionem à domino. Dixit quoq; glorioſus & excelſus: Timentibus deum optime erit in ultimis. Aperientur eis portæ horti Eden, ubi pariter diſcumbentes præcipient ſibi afferri uinum, & abundantiam fructuum, et habebunt oculis uxores ſpecioſiſsimas. Hoc eis promittitur in die Iudicij. Victus ibi nunquam deficiet. Dixit iterũ deus glorioſus & excelſus, in deſcriptione paradiſi: Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomorum arbores, & palmæ, & mala punica. Diſcumbent in excelſis uiridarijs ſuper pomis & prunis. Adducentur timentes deum in paradiſum per turmas & agmina congregati. Quibus cum hoſtiarij ianuas aperuerint, dicent: Pax uobis, habemini: Suauiter ingredimini, & eſtote hic in perpetuum.

ADHVC DE EODEM.

ET dixit glorioſus excelſus: Feci eos occurrere gaudijs & delectationibus, et dedi eis pro retributione paradiſum, eò quod patientiam habuerunt. In quo erunt diſcumbentes ſuper plumaria, et non percutiet eos ſol, neq; frigus: Et ſuper eos umbræ illius permanebunt. Per quos etiam uaſis argenteis et caniſtris diſcurretur, ſimiliter & uaſculis modicis argenti, & pixidibus miniſtrabitur eis, & facient eos potare uaſe quaſi cõmixti gingiberi. Fons in eo eſt qui claritas appellatur. Non audient ibi dolum, neq; mendacium. Hæc eſt retributio domini tui, quod eſt donum præmaximum. Dominus enim eorum liberabit eos à cruciatu inferorum, dicens: Comedite & bibite ſecuri, diſcũbentes in lectulis diſpoſitis. Dedimus eis uxores pulcherrimas, nihilq́; eis de ſuo malo opere imputabitur, & unuſquiſq; ſecundum quod appetit, obtinebit. Dedimus eis diuerſitates pomorum, & quicquid carnis ad edendum concupiſcunt, & ut ſibi propinent inuicem. Miniſtri ſicut aurum fulgentes diſcurrent per eos, ad ſeruiendum parati. Et dixit benedictus & excelſus: Præcedentibus et feſtinãtibus dentur manſiones in paradiſo uoluptatis. Paucĩ de primis, & pauci de nouiſsimis erunt ſuper lectulis ordinatim diſpoſitis, ſemetipſos ad inuicem intuentes. Inter quos erunt miniſtri ſine fine manſuri, tenentes diſcos & conchas & uaſa precioſa. Quicquid de pomis uel de carne uolatilium uoluerint, obtinebunt. cum quibus adhærebunt mulieres uelut margaritæ fulgentes, ſcilicet ſui operis præmium. Non exiſtit illic dolus uel iniquitas, ſed tantum pax et ſalus. Hæc eſt deſcriptio paradiſi, quam præparauit deus credentibus in ſe, & in nuncio eius. Vbi præparata ſunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis. Quæ ſunt uelut lapides precioſi ſine fine ſplendẽtes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiſcunt, & habebunt honorem & uitam. Et ſedebunt ſuper thoros mollibus induti, & purpureis: ornati quoque armillis precioſis & nitidis. Vultus eorum hilares & iocundi. Inter quos mares & fœminæ ſeruientes ambulabunt, & uelut aurum rutilantes fragrabunt ut muſcus, & uariæ aro-

matum ſpecies. Bibent de fonte ſuauitatis,& dicetur eis, Auete in omni pace. Comedite & bibite,et delectamini,eo quod digni eſtis,cum omni ſecuritate.

DESCRIPTIO inferni,iuxta eundem.

INfideles uerò qui participes faciunt deo,& pares illi attribuunt, & prophetæ dei non credunt,nec epiſtolam eius ſuſcipiunt,& præceptis dei aduerſus prophetam eius rebelles ef
Inferno deſti nandi qui. fecti ſunt, deputabuntur gehennæ incendio: Eruntq; in cruciatu & ſtridore ineffabili, & igne ſine fine inextinguibili. Quorũ cutis quotiens ignis ardore conſumitur, totiens ad noua iterum ſupplicia reparatur. Manſio eorũ
Alzekon: puteus abyßi,potus omni felle amarior, cibus de arbore quæ appellatur † azachum, & eſt omni peßimo ſapore deterior'. Erunt ſub ira dei cum diabolo,& angelis eius. Dixit quoq; deus glorioſus & excelſus: Qui non credunt mirabilibus Dei,& prophetas & eos qui ueritatem prædicant interficiunt, erunt in horribili cruciatu. Quorum opera maligna,nullo eis auxiliante,ſuper ipſorum capita redundabunt. Morientur, nec tamen à cruciatu liberabuntur. Et dixit, Arbor azachum data eſt pro delectatione impijs. Ipſa eſt enim,quæ in profundo abyßi naſcitur, cuius fructus quaſi dæmoniorum. De quo manducantes uentrem ſuũ implebunt. Denique omnibus malis ſubijcientur, & ſemper ad inferni ſupplicia reuoluentur. Superius & inferius caligo,ignis, & tenebræ. Et dixit: In die reſurrectionis facies eorũ qui deo non credunt, horribiles atque nigerrimæ. Nunquid enim gehenna manſio impiorũ

non eſt, & eorum qui noſtris ſignis non credunt,& damnandi ſunt? Et dixit. Qui nõ crediderunt, detrudentur in infernum conglobati. Ad quem cum peruenerint,& miniſtri portas aperuerint, dicent illis: Nónne ex uobis erant nunc ij mißi ad uos,qui uobis inſinuantes præcepta dei, annunciauerunt diei iſtius occurſum. Intrate igitur portas gehennæ,ad habitandum in ea ſine fine. Hæc domicilia præparata ſunt ſuperbis. Et dixerunt qui in igne ſummerſi ſunt,miniſtris: Deprecamur uos, orate pro nobis deum, ut alleuiet nobis cruciatum huius diei. Miniſtri reſponderunt: Orate. Sed quid oratio impiorum,niſi error? Ex hinc ſentient pondus cathenarũ,& uincula. Erunt pallentes in igne, & rurſum fatigati in igne. Tunc uidebit eos afflictione oppreſſos, & tumidis oculis latenter aſpicientes. Iterum dixit benedictus & excelſus: Impij permanebunt in cruciatu gehennæ, ubi detruſi ulterius non reſpirabunt. Nos nihil illis iniuſte fecimus, ſed ipſi ſibi impij extiterunt. Tunc uociferabuntur: Vſque quo damnandi ſumus,ò rex? Dixit, Ita manebitis ſine fine. Et iterũ dixit: Arbor azachum cibus eſt peccatorum: feruet in uentre ſicut ſulphur. Accipite illum,& ad horribilia inferni loca deducite,et ſuper caput eius cruciatus et dolores infundite. Hæc ſunt enim opera,quæ faciebatis. Et dixit glorioſus et excelſus: Afferte aquam amaram,quæ uiſcera eorum dirumpat. Væ non credentibus in die qua nec permittentur loqui, ut aliquã habeant excuſationem. Hæc de illa diſputatione duorum philoſophorum,pagani et Chriſtiani,breuiter excerpſi,ad inſinuanda figmenta & fallacias Machometi.

CRIBRATIO ALCHORANI CLARISS. VIRO D. NICOLAO DE CVSA *Cardinali autore.*

PIO SECVNDO, VNIVERSALIS ECCLESIÆ *ſummo ſanctiſsimoq́; Pontifici* S.

Pius. Leo.

SVME ſanctiſsime Papa libellum hunc, per humilem ſeruulum tuum fidei zelo collectum. Vt dum more ter ſancti Leonis Papæ, prędeceſſoris tui, Neſtorianam hæreſim apoſtolico ſpiritu, angelico ingenio, diuinoq́; eloquio damnâſtis: tu Machumetanam ſectam de illa exortam, eodem ſpiritu, pariq́; ingenio, facundiaq́; æquali, erroneã, eliminandamq́; oſtendes, tuo prompteq́; quædam rudimenta ſcitu neceſſaria ad manũ habeas. Tuo etiam iudicio, qui in epiſcopatu fidei princeps es, illum & cuncta quæ ſcripſi ſcribam ue, atq; me totũ ut fidelem decet, ſubijcio, in nullo unquã ab apoſtolico tuo throno diſſenſurus.

PROLOGVS.

Petrus Cluniacenſis.

FECI quam potui diligentiam intelligendi librum legis Arabum, quem iuxta translationem per Petrum abbatem Cluniacẽſem nobis procuratam Baſileæ habui: cum diſputatione eorum nobilium Arabum, quorũ unus ſocius Machumet, niſus fuit alium trahere qui doctior et magnus inter Arabes, Chriſtianam fidem quam zeloſe coluit, oſtendit potius tenendã. Erant etiam alia quædam opuſcula de generatione Machumet, & duodecim ſucceſſoribus eius in regno, & de ipſius doctrinis ad centũ quæſtiones. dimiſi librum apud magiſtrum Ioannem de Segobia, & ad urbem Conſtantinopolim perrexi, ubi apud fratres Minores habitantes apud ſanctã Crucem, reperi Alchoran in Arabico; quem mihi in certis punctis fratres illi prout ſciuerunt, explanarunt. In Pera autem, in conuentu ſancti Dominici erat translatus, modo quo Baſileæ dimiſi. Quæſiui ſi quis Græcorũ ſcripſiſſet contra illas ineptias: & non reperi niſi

Ioannes Damaſcenus.

Ioannem Damaſcenum, qui parum poſt initium illius ſectæ fuit, pauca ualde ſcripſiſſe, quæ habentur. Fuit tunc Balthaſar de Luparis mercator apud Conſtantinopolim: qui uidens me ſollicitum circa prædicta, narrauit quomodo doctiſsimus & maximus inter Teucros, poſtquam in Pera occulte de Euangelio ſancti Ioannis inſtructus fuit, cum duodecim uiris magnis ad Papam uenire proponeret, & plene informari, ſi ego ſecrete eis de conductu prouiderem. Comperi relatione fratrum hæc ſic ſe habere: & diſpoſui conductum, ut petierunt. Et quia ille ſupremus præerat hoſpitalibus, uoluit illa uiſitare: & demum declinando

ad locum ubi nauis eos expectabat, Romam proficiſci, ſed peſtis eum in uiſitatione abſtulit. Dominus Balthaſar, qui nunc miles Bononiæ moratur, ſæpius mihi retulit, omnes doctores eorum, euangelium ualde amare, & libro legis ſuæ præferre. Demum concitaui fratrem Dionyſium Carthuſiũ, ut ſcriberet contra Alchoran: qui fecit, & miſit opus ſuum magnum Nicolao Papæ. Vidi poſt hæc Romæ libellum fratris Ricoldi ordinis prædicatorum, qui Arabicis literis in Baldach operã dedit, & plus cæteris placuit. Vidi et aliorum fratrum de ea materia ſcripturas catholicas: maxime ſancti Thomæ, de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum: & ultimo reuerendiſsimi domini Cardinalis ſancti Sixti, hæreſes & errores Machumet uiuis rationibus confutantis. Ego ingenium applicui, ut etiam ex Alchoran Euangelium uerum oſtenderem, & ut hoc facile fieri poſsit, cõpendioſum meum cõceptum paucis premittam.

Dyonyſius. Ricoldus. Thomas.

Appetitus Spiritus.

EXperiemur in nobis appetitum quendam eſſe, qui ob motum qui in eo eſt, ſpiritus dicitur: quodq́; ratio motus ipſius eſt bonum. In ratione enim boni, mouetur appetitus. Sic uidemus bonum ſua ui trahere ſpiritum noſtrũ: ac quod nulla eſt ratio cur bonum appetitur, niſi quia bonum. finis igitur deſiderij, bonum. Neq; poteſt aliunde ſpiritus noſter habere appetitum boni, niſi à bono. Bonũ igitur, eſt creator ſpiritus noſtri ad ſe: & eſt eius principiũ pariter et finis. Nõ igitur quieſcit ſpiritus noſter, niſi in ſuo principio. Et quia ſpiritus noſter intellectualis non eſt ipſum bonum quod appetit, cum bonũ illud non ſit in ipſo: ſi enim in ipſo intellectu eſſet, eſſet intellectũ ſicut ſcitum in ſcientia eſt ſcientia. Ignorat igitur intellectus quid ſit bonum illud. Appetit ergo ſpiritus

Bonum.

tus intellectualis, in ſua natura comprehende-
re bonum illud. Nam etſi nulli deeſſe poßit
quod eſt, cum eſſe ſit bonum: tamen niſi intelle
ctus intelligat ipſum, caret eo, & quieſcere ne
quit. Et cum intellectus quid ſit hoc bonum,
quod eſſe nō dubitat, ignoret: non habet etiam
ſcientiam nominis eius, et conceptum de ipſo
facere nequit, quem non hæſitat omni conce-
ptu maiorem & meliorem. Et quoniam nihil
experimur in noſtro intellectu comprehendi,
quod per ſenſum in ipſum non intrat (cæcus e-
nim à natiuitate ſcientiam coloris non habet)
ſcimus bonum illud non eſſe de regione huius
ſenſibilis mundi, quodq́; ſpiritus noſter in hoc
mundo ad quietem non perueniet. Cum autem
ſciamus appetitum boni illius nos non habere
fruſtra, etiam certi ſumus ſpiritum noſtrum in
tellectualē non eſſe de ſenſibili mūdo, ſed quod
exuta ſenſibili uita ipſius appetitus ad quietē
pertingere poterit. Verum niſi ad hoc noſtræ
intellectuali naturæ iſte mundus conferret,
fruſtra intraſſemus in ipſum. Oportet igitur
quod fateamur, nos in hoc mundo habilitari
Via ad cognitionem boni uera quæ. uel dehabilitari poſſe, ad hoc quod in futuro ſe
culo quietemur uel inquietemur. Via autem
per quam in hoc mundo tranſire debemus, ut
habilitemur ad apprehenſionem deſiderati bo
ni, non debet eſſe niſi bona: & quæ ſeducit,
mala erit. Hæc ſic ſe habere, cuiq; habenti in-
tellectum clarū eſt. Sed cum multæ poßint uiæ
eſſe quæ bonæ uideātur, manet hæſitatio, quæ
ſit illa uia uera & perfecta, quæ certitudinali
ter nos ducit ad cognitionē boni, quod quidem
bonum nominamus Deum: ut dum de ipſo con
Moſes. ferimus, nos mutuo intelligamus. Moyſes qui-
dem deſcripſit unam: ſed non eſt ab omnibus
Chriſtus. recepta, nec intellecta. Chriſtus illam illumina
uit, & perfecit, multis tamen adhuc incredu-
Machumet. lis remanentibus. Machumet eandem uiam, ut
ab omnibus etiam idololatris reciperetur, faci
liorem deſcribere niſus eſt, licet aſtu maligni
ſeductus. Et hæc ſunt magis famatæ deſcriptio
nes, dictæ uiæ: licet aliæ multæ ſapientum &
prophetarum factæ ſint. Omnes autem deſcri-
ptiones iam dictæ, in fundamēto habent bonū
illud ſæpe dictum, eſſe maximū: et ideo unum,
Deus unus et bonum unum quod deum unum omnes appellant: ſuasq́; de-
ſcriptiones bonas dicunt, quia ſint ipſis, aut pu
tentur ab eodem bono Deo reuelatæ. Clarum
eſt autem, quod cum nullus purus homo deum
concipere poßit, quod nō habemus certitudi-
nem, qualemcunq; purū hominem nobis poſſe
uiam ad ſibi ignotum terminū pandere. Vnde
ſi nec Moyſes, nec Machumet unquam dum in
hoc mundo eſſent, ſæpe dictum bonū uiderunt
(Deum enim nunquam uidit homo) quomodo

tunc alijs iter ad ipſum pandere potuerunt?
Eſto autem quod ſermones aliquos eis immiſ-
ſos publicaſſent, qui figurabant ſeu ſignifica-
bant Deum, et uiam ad ipſum: tamen ipſi illos
exponere non potuiſſent, neque alius homo.
Et ſi aliquis homo hanc uiam manifeſtare po-
tuiſſet, aut poſſet, illum utiq; maximū omnium Chriſtus uerus ad Deum uiæ doctor.
hominū eſſe neceſſe fuiſſet, quemadmodū Meſ
ſiam eſſe omnes nationes fatentur. quod ſi ille
homo non eſſet ipſa omniſciens diuina ſapien
tia, per quam deus omnia operatur: utiq; quod
ſibi incognitū eſſet, reuelare nequiret. Ieſus au
tem uirginis Mariæ filius, Chriſtus ille, per
Moyſen & prophetas prænunciatus uentu-
rus, uenit, et uiam ſæpe dictam, cum nihil igno
raret, manifeſtißime propalauit, atteſtante e-
tiam Machumet. Certum eſt igitur, quod qui
Chriſtum et uiam eius ſequitur, ad comprehen
ſionem deſiderati boni perueniet. Vnde ſi Ma
chumet in aliquo, Chriſto diſſentit: neceſſe eſt,
ut hoc aut faciat ignorantia, quia Chriſtum
non ſciuit, nec intellexit: aut peruerſitate in-
tentionis, quia non intendebat homines duce-
re ad illū finem quietis, ad quem Chriſtus uiā Machumeti ſcopus.
oſtēdit, ſed ſub colore illius finis, ſuiipſius glo Ignorantia erroris & maleuolentiæ cauſa.
riam quæſiuit. Vtrunque autem uerum credi
oportere, comparatio legis Chriſti ad legem
ipſius docebit. Tenendū igitur credimus: igno
rantiam, erroris et maleuolentiæ cauſam eſſe.
Nemo enim cognoſcens Chriſtum, diſſentit ab
ipſo, aut detrahit eidem. Intentio autem noſtra
eſt, præſuppoſito Euangelio Chriſti, librum
Machumet cribrare, & oſtendere illa in ipſo
etiam libro haberi, per quæ euangelium ſi atte
ſtatione indigeret, ualde cōfirmaretur. et quod
ubi diſſentit, hoc ex ignorantia, & conſequen
ter ex peruerſitate intentionis ipſi Machumet
eueniſſe. Chriſto non ſuam gloriam, ſed dei pa
tris, & hominum ſalutem, ſed gloriam pro-
priam quærente.

ALIVS PROLOGVS.

REfert nobilis ille Arabs Chriſtianus, de Ricoldus.
quo ſuprà memini, Sergium monachū de Sergius monachus.
monaſterio ſuo eiectum, Mecham applicuiße,
ibiq́; duos populos repperiſſe, idololatras, &
Iudæos, prædicaſſeq́; ibidem fidem Chriſtia-
nam, prout Neſtorius illam tenuit, ut fratres
ſuos illius ſectæ placaret ad gratiam: quia om-
nes idololatras conuertiſſet ad fidē. inter quos
Machumet erat, qui conuerſus de idololatria,
mortuus eſt Chriſtianus Neſtorianus. Sed tres
aſtutißimi Iudæi ſe Machumet coniunxerunt,
ut ipſum auerterent, ne perfectus fieret, & il-
li ſuaſerunt uaria mala. Poſt uerò mortem Ma
chumet, omnibus ad ſuam ſectam reuertenti-
bus, illi Iudæi acceſſerunt Hali filium Habitæ

> Hali ſucceſſor Machumeti.

lix, cui Machumet ſuas collectiones dimiſit: & perſuaſerunt ei, ut ſicut Machumet, ita & ipſe ſe in prophetam eleuaret, & appoſuerunt, & depoſuerunt de libro Machumet, quæ uoluerunt. Videtur igitur quod Machumet ab initio fundatus fuit per Sergium, ut eſſet Chriſtianus & legem illam ſeruaret. Ab illa uia non potuerunt Iudæi ipſum amouere: ſed ut quantum poſſent retraherent, addiderunt illa per quæ uideretur propriæ ſectæ propheta, & ueteri teſtamento non minus quàm Euangelio fidem dare. Sergius autem obtinuit ab eo (ut refert ſuprà allegatus) quod ipſe poſuit in Alchoran Chriſtianos maiores amicos, maxime religioſos & ſacerdotes, quàm Iudæos. & quamuis hæc dicat, tamen poſtea à Iudæis inductus, Chriſtianos deridet, qui ſuos prælatos & põtifices Dei loco uenerantur. Hoc ideò, quia Chriſtiani nominant illos nomine quo ſolus Deus nominatur, ſcilicet dominos. Nulli autem conuenit illud, niſi Deo. Sic enim in Exodo habetur: dominus, ipſe eſt Deus. Facit etiam de decem nominibus Dei aliquando mentionem, inter quæ eſt Adonai, quod dominus interpretatur. & nomen ineffabile per Adonai ſignificatur, legitur, & exprimitur. Ideò in Alchoran, nulli niſi deo tribuit hoc nomen, imò nec Chriſto, nec Mariæ uirgini. Et quia Chriſtiani nominant Chriſtum, Dominum Ieſum, & Mariam dominam: dicit, quod loco Dei ipſi uenerentur. Et ſicut cauet quod nunquam niſi Deo tribuat hoc nomen Dominus, ita cauet quod nunquam Deo tribuat nomen pater: quia dicit deũ, prout uult omnia facere, ideò non conuenit ei actus generationis. Quando igitur ipſe de Chriſtianis bona dicit, intelligit de ueſtitis in albo: ſic enim diſcipulos nominat. & de credulis Chriſto, uti Neſtorianos putabat, quorum errorem ignorauit, nec alios Chriſtianos cognouit. Neſtorius autem omnia quæ ſunt in Euangelio acceptauit: & quod in Chriſto eſſet corpus, anima, & diuinitas: circa modum autem unionis errauit. Fatebatur corpus & animam uniri unione naturali, ut eſſet uerus homo: ſed hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam. ſed non per communem gratiam, quia boni deo uniuntur, ſed per plenitudinem gratiæ, ob quã

> Domini appellatio ſoli Deo conueniens.

> Patris appellatio in Deo.

> Neſtoriani.

> Neſtorij error

una eſſet Dei & hominis Ieſu uolũtas. propter quam excellentiſsimam gratiam de Chriſto uerificaretur, ipſum eſſe filium Dei. Sed non admiſit Mariam eſſe matrem Dei: quia id quod in Chriſto reperitur à matre ſua receptum, non cõuenit Deo. ſic uoluit naturam humanam in Chriſto eſſe deificatam. Et quia Euangelium dicit, quomodo uerbum Dei factum eſt caro, non quod caro ſit facta uerbum Dei: ideò hunc ſenſum damnauit eccleſia in Concilijs uniuerſalibus, tertio, & quarto, dans matri Ieſu nomen quod eſt theotocos, id eſt Dei genitrix. Neſtoriani autem generationem æternam confitentur. Quare uidetur Machumet contra ſanctiſſimam trinitatem & generationem æternam nihil uoluiſſe ſcribere, ſolum pluralitatem deorum damnans, ut dicetur. Etiam ſi quis interrogaſſet Machumet, in qua forma miſiſſet Deus ad homines legatum plus quàm angelum, certum eſt ipſum dixiſſe: ſi Deus angelum mitteret legatum ad homines, cum forma humana indueret. ſic, & ſi plus quàm angelum mitteret, reſpõderet. Miſit autem, ſecundum ipſum, Chriſtũ: quem dicit uerbum Dei, & filiũ Mariæ. Quare cum uerbum Dei ſit eiuſdem naturæ cuius eſt Deus, cuius eſt uerbum (omnia enim Dei, Deus ſunt, ob ſimpliciſsimam eius naturam) quando uoluit Deus ſummum legatum mittere, miſit uerbum ſuum, quo non poteſt maior legatus concipi. Et quia ad homines miſit, uoluit quod indueret humanam naturam mundiſsimam: quod ita fecit in uirgine Maria, ut ſæpius legitur in Alchoran. Non igitur erit difficile, in Alchoran reperiri euangelij ueritatem: licet ipſe Machumet remotiſsimus fuerit à uero euãgelij intellectu. Nec eſt prætermittendum, quo modo capitula collectionis dicti libri legis Arabum, non continuantur ad inuicem: ſed quodlibet de per ſe, integrum exiſtit: & proprius eſt rhythmus, ſeu carmen plenè menſuratum. In hoc enim ſummum ſtudium adhibuit compilator, ut blanditijs dictaminis cunctos alliceret, & in ſtuporem uerteret, ſicq; dictata faceret diuina uideri. Hinc ignoſcendum mihi, ſi non uidebor undique congruum ordinem tenere: quando confuſiſsimi libri continentiam diſcutio.

> Maria theotocos.

> Chriſtum eſſe uerbũ eius cõfitetur etiam Machumet.

> Euangelij ueritatem reperiri etiam in Alcorano.

> Alcoran uerſib. ſcriptum.

OPVS IN TRES LIBEROS DIVISI, ET

cuiuslibet Capita Annotaui.

CAPITA LIBRI I.
huius operis.

De Alchoran: & quod Deus uerus non ſit autor eius. Cap.1.
Quid continet Alchoran, ſecundum eius laudatores. cap.2.
Quid continet, ſecundum iudicium perfectorum. 3.
Quod Alchoran fide careat, ubi ſacris ſcripturis contradicit. 4.
Quod euangelium ſit Alchoran præferendum. 5.
Quod euangelium ſit lux ueritatis Alchoran. 6.
Quod eleganria dictaminis non probat Alchoran Dei eſſe dictamen 7.
Quod Chriſtum ſequentes omnibus præferuntur. 8.
Quod Alchoran maledicat Chriſtianos incredulos, quia Chriſtum filium Dei dicunt. 9.
Quod clare oſtēditur Chriſtus dei filius. 10.
Cur Chriſtus non ſe nominauit deum, ſed Dei filium. 11.
Laudes Chriſti ex Alchoran, & oſtenſio diuinitatis eius. 12.
Facilis oſtenſio, Chriſtum qui eſt uerbum Dei patris, eſſe eius filium. 13.
Obiectio ex Alchorā, & eius ſolutio. 14.
Quod Ieſus, quia Meſsias, eſt Dei uerus filius. 15.
Quod Chriſtus quia uerbū & legatus ſummus Dei, eſt Dei filius. 16.
Quæ teſtimonia Alchoran continent, Chriſtum Dei filium eſſe. 17.
Quomodo in Alchorā intelligi debet, Chriſtum eſſe ſpiritum & animam Dei. 18.
Quomodo in Alchorā intelligi debet, Chriſtum eſſe uirum bonum & optimū, & faciem omnium gentium. 19.
Digreſsio ad manuductionē diuinorū. 20.

CAPITA LIBRI II.

De theologia myſtica, ſecūdum quā Deus eſt ineffabilis. 1.
De theologia affirmatiua, ſecūdum quam Deus eſt creator trinus & unus. 2.
Quomodo ex operatione intellectualis naturæ, uidemus diuinam. 3.
Quomodo de fœcūditate intellectualis ad fœcūditatē diuinæ naturæ eleuamur. 4.
Manuductio ex ijs quæ in mundo ſunt, ut uideatur Deus trinus. 5.
Manuductio de intellectuali trinitate, ad diuinam. 6.
Manuductio eiuſdem per amorem. 7.
Declaratio ſanctæ trinitatis. 8.
Aenigma licet remotum, benedictæ trinitatis. 9.
Iterum ex tribus perſonis manuductio. 10.
Quod neceſſe eſt Arabes fateri trinitatē. 11.
Chriſtum ueraciter fuiſſe mortuum & crucifixum. 12.
Quod crucifixio ſit Chriſti exaltatio & glorificatio. 13.
Quomodo Deus animam Chriſti ad ſe reduxit, ipſum transfigurari fecit, & aſſumpſit. 14.
De reſurrectione Ieſu Chriſti. 15.
Myſterium natiuitatis & mortis Chriſti 16.
De fructu mortis Chriſti. 17.
De paradiſo. 18.
Inuectio contra Alchoran. 19.

CAPITA LIBRI III.

Quod Alchorā, fide unius Dei ſalua omnibus blāditur, Chriſtū tamē præfer. cap.1.
Quod Machumet ignorauit quid agendū & ſentiendum, & nihil firmi reliquit. 2.
Cur dicuntur ſaluati credentes Alchorā, & quod gladius eſt magiſter. 3.
Quod deus Alchoran uideatur deus abſolutus. & deus alius quo de loquitur, rebus ſit immenſus. 4.
Quod Deus Alchoran uideatur minor omnibus rebus, & ſeruus Machumet, atque eius conceptus. 5.
Quod Machumet temerè contra dei præcepta Chriſtū in chriſtianis perſequitur. 6.
Quod Machumet credat Dei præſcientiam neceſsitate ad omnia quæ aguntur. 7.
Quod finis operis Machumet, fuit ſui exaltatio. 8.
Quod Machumet nūc ſcribat Chriſtū deū & hominem, nūc hominē tantū, ſic nūc ſingularem Deum, nunc pluralem. 9.
Quod Machumet continue uariat, ut in exemplis. 10.
Cōtra id quod lex alchorā ſit lex Abrahæ. 11.
Quod Alchorā maledicat Abraham fuiſſe idololatram, & uera hiſtoria ponitur. 12.
De promiſsione facta Abrahæ fideli. 13.
Quod pactū Dei & Abrahæ excludit Iſmaelitas: in Chriſto mediatore concluditur. 14.
Quod nō niſi Chriſtianus trinitatē in unitate adorās, Abrahæ filius eſſe poſſit. 15.
Quod Arabes legem Abrahæ penitus ignorent, & eius ſint perſecutores. 16.
Perſuaſio quod Solthanus mandet Mariā uirginem theotocon credi, & lumen euāgelij amplecti. 17.
Ad califfam de baldach quod Iudæi de Abraham appoſuerunt in Alchoran. 18.
Oſtēſio ſine Chriſto nō poſſe felicitari. 19.
Oſtenſio Chriſtum meruiſſe Chriſtianis immortalitatem. 20.
Declaratio ſimilitudinis Adæ & Chriſti. 21.

DE ALCHORAN, ET *quod Deus uerus non ſit autor eius.* Cap. I.

Alchoram à Alfurkan.

EST liber legis Arabum Alchoran, ob præceptorū collectionem, atq; Alfurkam, ob diſcretam capitum ſeparationem, nominatus. Habet et alia nomina. Dicunt quidam obſeruatores libri, illum aliter in Oriente, & aliter in Heſperijs partibus diſtingui. Occidētales enim, poſt orationē quæ præ-

Mater libri, Azora.

mittitur, & mater libri nominatur, aiunt totum librum azoras, ſeu capita habere 123. Orientales uerò primam azoram, aiunt durare uſque Soret amram, quod eſt quintum Cap. in libro Hiſpaniarum. Hic liber ut in Hiſpania le-

Alchorani autores.

gitur in Latinum uerſus, per nos uſus eſt. & ubi de hoc libro legis quicquam allegamus, illud in Latino illo haberi, dicere intendimus. Huius autem uidetur apocryphus. Aiunt enim quidam Arabes, ipſum Machumet quendam de Arabia de genere Iſmael compoſuiſſe. Alij uerò dicunt, Machumet dixiſſe hunc librum in ſeptem uiris à deo deſcendiſſe, quos nominant. Alij dicunt, mortuo Machumet quatuor differentes & diſcordantes Alchoranos per quatuor quos nominant, ſibi aduerſantes, compoſitos. Dicunt etiam quidam, hunc qui in uſu eſt, Merbam filium Elbeken compoſuiſſe, & alios igni tradidiſſe. Fertur etiam Elgag, uirum potentem 85. ſententias detraxiſſe de libro, & totidem alias addidiſſe. Legimus in chronica Machumet, & regum ſuorum ſuc-

Gomar.

ceſſorum quomodo Gomar ſecundus rex poſt Machumet, ordinauit orationes fieri in ſingugulis templis, in menſe Remadam, & Alcho-

Odiner.

ran, completo menſe, perlegi. Cui ſucceſſit Odiner, qui auxilio aliorum, integritatem Alchoran primo collegit. Ex quibus certum eſt, licet Machumet aliqua præcepta ex teſtamento & euangelio collegerit, quæ præcepta Dei ſeu Alchoran dicebantur: tamen liber iſte in ſua integritate poſt eius obitum collectus eſt. Liber uerò ipſe in primo cap. ſic dicit: Omnis aduerſarius, Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipſumq; diuino præcepto tuis commiſſum manibus, &c. Hæc ut dei uerba ad Machumet leguntur, & ſepiſſime in libro eadem ſentētia repetitur, quæ uult ſolum Deum creatorem autorem libri eſ-

Autorem Alcorani non eſſe deum.

ſe. Sed ut ſapientiores Arabes & ueræ hiſtoriæ habent, & liber ipſe atque nomen Alchoran oſtendit, tunc eſt collectio quorundam præceptorum. & quæ quidem collectio, nullo modo deo uero attribui poteſt. Vnde ipſe colligeret, qui eſt ipſa ſapientia? Oportet igitur quod collectio quæ non poteſt niſi in tempore fieri, nequaquam deo aſcribatur: cuius operatio eſt ſupra omne tempus ſine ſucceſſione. Cui igitur debet aſcribi collectio, niſi homini: qui de diuerſis ſcripturis collectionem facit, et collecta ut uult appellat, quemadmodum hæc collectio Alchoran dicitur? Ideo quidam ſapientes libri defenſores, aiunt collectionem eſſe hu-

Collectio.

manam: intimationem uerò Dei, per Gabrielem eſſe. Verum eſt, collectionem hominis eſſe, ſed quod Deus creator uniuerſi, per Gabrielem ipſum librum intimauerit cordi Machumet, non poteſt eſſe uerum: cum illa in libro contineantur, quæ ob ſuam turpitudinem, iniuſticiam, & notam mendacij, & contradictionis, Deo ſine blaſphemia aſcribi nequeant. Alius igitur erit autor eius, quàm Deus uerus: nec poteſt eſſe, niſi deus huius ſeculi. Hic enim eſt, qui excæcat mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ CHRISTI, qui eſt imago Dei in-

Christus imago Dei.

uiſibilis. quibus cum Euangelium ſit opertum, ipſi pereunt, ut Apoſtolus Corinthijs ſcribit. Hic falſus deus, ſeu princeps huius mūdi, qui à principio eſt mendax, per aliquem ſuorum angelorum, qui ſpeciem lucis, & nomen forte Gabrielis aſſumpſit, inueniens Ma-

Machumet idololatra, & Venerem colens.

chumet hominem idololatram, Venerem colentem, & omnia quæ huius mundi ſunt concupiſcentem, ad hoc aptiſſimum: per ipſum principaliter, & eius ſucceſſores, mendoſam Alchoran collegit, cui hæreticos Chriſtianos et peruerſos Iudæos aptos ad hoc conſiliarios

Sergius. Barbeira. Finees. Abdia Salon Abdalla.

adiunxit. uti ſunt Sergius Neſtorianus, & Iacobita Babeira: & Iudæi, Finees & Abdia, nomine Salon, poſtea dictus Abdalla: ut ueræ hiſtoriæ de hoc apud Arabes reperiuntur. Et licet multa teſtimonia uideatur continere de laude ueteris teſtamenti, & Euangelij, & prophetarum Abrahæ, Moyſi, et maxime IESV CHRISTI filij Mariæ uirginis: tamen cum illis omnibus quo ad uerum & ſalutarem finem contradicat (ut infrà patebit) potius ad decipiendum hæ laudes poſitæ creduntur.

QVID CONTINET ALchoran, ſecundum eius laudatores. Cap. II.

DIcunt autem ſequaces Machumet, bona intentione Alchoran ſcriptū, & continere Machumet orphanum, erroneum ſeu idololatram, atque pauperem, legis & ſcripturæ penitus ignarum, ſolum natiuam Arabum linguam ſcientem, multas uxores habentem,

à Deo

Machumet qualis prædicetur à ſectatoribus ipſius

à D:o miſericordiam conſecutum, diuitem, & magni cordis ſubtilium capacis, & altinominis factum. Quem ipſe Deus doctorem rudis gentis Arabicæ & idololatræ conſtituit, legatumq́; ſuum ad ipſas creauit, & eis prophetam præpoſuit, abſque tamen manifeſtam raculorum poteſtate, ut gentem illam ſibi commiſſam ab errore in uitam reduceret. Et reuelauit ei Deus, ut fidem Abrahæ uiri iuſtiſſimi (qui à deorum cultura recedens, unum ſolum Deum uniuerſorũ creatorem adorauit) acceptaret, & ab Arabibus acceptandam ſuaderet, abſque tamen uiolenta coactione, prædicaretq́; illum ſolum & unicum omnium creatorem, & non alium eſſe imperatorem & regem uniuerſi, omnium bonorum datorem, omnipotentem, uitæ & mortis diſpenſatorem, ſapientem, incorporalem, incomprehenſibilem, et interminalem ſeu infinitum, pium, & miſericordem, ueniæq́; datorem omnibus fidelibus ipſum adorantibus et inuocantibus. qui in die illa tremendi iudicij, quæ erit omnium terminus, reſuſcitabit mortuos ea facilitate qua ipſos creauit. & iudicabit inter bonos & malos, dans fidelibus & credulis ſecundum merita ſua perpetuam paradiſi omnium uoluptatum & deſideriorum manſionem, & uitam optimam: Incredulis uerò & malis, iuxta demerita cuique, gehennam & perpetuam pœnam. Librum uero Alchoranum à Deo deſcendiſſe dicunt, cuius libri mater & ueriſſimum fundamentum, fides promiſſa unius Dei, & reditus omnium ad ipſius terribile iudicium affirmant. Alia autem quæ in ipſo libro continentur, quædam aiunt probationes illius fidei, quędam uerò leges Arabum, quas ſecundum librum illum creduli Arabes ſeruare tenentur, ſi Deo quem colunt obedire, & in eius gratia perſiſtere uolunt, & iuxta merita felicem aſſequi in in paradiſo remunerationem. Vnde omnes hanc fidem tenente, Muſulmannos, ſcilicet ſanæ fidei appellant: ſiue ſint homines, ſiue angeli, aut dæmones. Hanc igitur fidem dicunt de neceſſitate ſalutis, omnes qui ignem æternum uitare uolunt, tenere oportere. in quam omnes, ut aiunt, præteriti prophetæ conſentiunt. Ideo liber ille, nulli prophetarum contradicit, ſed approbat eos, et confirmat libros à Deo ipſis traditos: ſcilicet teſtamentum Moyſi, pſalterium Dauid, & Euangelium traditum IESV CHRISTO filio Mariæ uirginis, concludens, omnes prædicta credentes, & legem in libris legis ſuæ ſcriptam obſeruantes, liberari à gehenna. Dicunt, quomodo omnibus gentibus Deus natiuos nuncios miſerit, & eas

Alcorani ſumma.

Muſulmanni

Deum omnibus gentibus natiuos nuncios miſiſſe.

41

commonuit quid credere & quid agere ipſas oportet, ut in die iudicij inter bonos connumerentur, & paradiſum plenum gaudij aſſequantur: ne cauſam habeant tunc ſe excuſandi, non recepiſſe doctorem & commonitorem: quodq́; illis Dei nuncijs credere debebant, & diuinis per eos promulgatis præceptis obedire, in quo decipi non poterant. Quomodo enim Dei uerbis parendo, in Deo confidens, qui eſt ueraciſſimus, quiſquam in die illa ſe poſſet reperiri deceptum? Quare concludunt, quod ſi uarietas legum uel rituum in identitate fidei in uarijs gentibus per Dei nuncios præcepta reperiatur, hoc quidem obedienti, nequaquam quo minus apud piiſſimum atq; iuſtiſſimum iudicem condignum præmium aſſequatur, obeſſe poterit. Enumerat autem prophetas & Dei nuncios, quibus credendum erat, Abraham, Iſmaelem, Iſaac, Iacob, Moyſen, CHRISTVM, & alios plures. Hæc eſt ſumma continentiæ Alchoran ſecundum libri illius laudatores.

Nuncij Dei, quibus credendum.

QVID CONTINET ALchoran, ſecundum iudicium perfectorum.

Cap. III.

Sed qui tam inter Arabes quàm Chriſtianos perfectionem dono Dei aſſecuti ſunt, aduertunt, quoniam ſub prætextu huius eradicationis idololatriæ, aſſerit Chriſtum nec Dei filium, nec crucifixum, & quod hæc adiectio uidetur totius libri intentio: ſcilicet quod CHRISTVM ſeu Meſſiam nec Dei filium, nec crucifixum perſuadeat. quoniam CHRISTVM filium Dei eſſe, & in cruce mortuum, eſt fides illa quæ uincit diabolum & mundum, & ſola eſt uera & perfecta, & nulla fides præter illam reſiſtere poteſt diabolo, & dare uictoriam & immortalem uitam fideli, in regno cœlorum intellectuali & incorruptibili. Ideo hoc medio ſathan, de mundo ipſam euangelicam fidem omnino eliminare conatur: quemadmodum uidemus multa Chriſtianorum regna iam à fide uera CHRISTI receſſiſſe, & Arabum legem acceptaſſe. Scimus autem tam ex Euangelio, quàm Alchoran, Mahumet non poſſe præualere, ſed CHRISTVS demum uincet, ut infrà patebit. Multi etiam Chriſtiani ſub principibus ſectæ Arabum CHRISTO deuotius ſeruiunt, et infiniti Chriſtiani renegati, et Arabes, et eiuſdem legis cum ipſis, timore gladij fingentes ſe illius ſectæ, in hora mortis profitentur ſe Chriſtianos, ſic finaliter omnes facient.

Impia Alchorani dogmata

Chriſtus tandem uictor.

Quod

QVOD ALCHORAN *fide careat, ubi ſacris ſcripturis contradicit.*

Cap. IIII.

Machumet literarum prorſus ignarus.

Dicit autem quidam ſapiens, attendendum, quomodo neceſſe fuit, Machumet (qui nullam præter Arabicam linguam ſciuit, nec legendi artem, nec ſcribendi habuit, etiam ſi eloquentia Arabica, rythmica & poetica præ cæteris pollebat, quia præ cunctis Arabicus libris Alchoran laudatur:) habuiſſe Iudæos & Chriſtianos, qui illi in Arabica lingua ea quæ in ueteri teſtamento, pſalterio, atque euangelio continentur, referrent. Nam in illis ſacris literis per Alchoran approbatis & confirmatis, tanquam lucidis & perfectis doctrinis, eum peritum eſſe oportebat, cum ſint Alchoran ſubſtantia, & præſuppoſitum, & nominantur ſupra aliqui ex illis, qui ei adhæſerunt. Sed cum illi hoc obijceretur, quod ſic inſtrueretur, cecidit in faciem ſuam, & contractæ ſunt manus eius & pedes, & ſocij cooperuerunt ipſum ueſtibus ſuis. qui ad ſe rediens dixit: Deus miſit corripere uos de ſermone quem dixiſtis, quod tales me docerent, & legit unam ſententiam ex Azora eluael, quod interpretatur palma, quæ ſic habet: Scimus quod ipſi dicent, quod inſtruet eum homo lingua eorum qua loquuntur, Perſica. Hæc autem Arabica patens eſt. Ex hoc dixit, Quomodo poteſt dici quod illi me inſtruerent, quorum unus Perſicus, & alter Hebræus eſt. qui dixerunt ei: Poteſt eſſe quod lingua ſua loquantur tibi, & exponant, & tu lingua tua omnia rectifices. nec inuenit reſponſionem. Ecce ipſum Machumet à diuerſis inſtructum.

Quando Machumet floruerit.

Et quia eo tempore, quando Machumet poſt CHRISTVM annis 624. tempore Heraclij Imperatoris incœpit, multæ hæreſes circa Euangelij & ueteris teſtamenti intellectum dudum exortæ fuerunt, & ſynodaliter reprobatæ: eſt uerisimile ad ipſum plures confluxiſſe, qui puritatem intelligentiæ dictarum ſcripturarum permixtam cum nouitatibus opinionum minus uerarum habebant, & ſcripturas Veteris teſtamenti cum Talmuthicis narrationibus, & Euangelij claritatem cum Apocryphis libris permiſcebant, & prout ipſum uiſum fuit ipſi Machumet recitabant. Fertur etiam, ſupra nominatos Iudæos ſe Machumet coniunxiſſe, ut impedirent ne perfectus fieret Chriſtianus. Ex quo & poetico ſcribendi modo eueniſſe aiunt, raro concordare hiſtorias in Alchoran deſcriptas, cum ipſis in Veteri teſtamento & Euangelio poſitis. Sed

Hiſtoriæ Alchorani cum ueteris & noui teſtamenti hiſtorijs diſſideant.

contra hæc (ut aiunt) nititur Machumet reſpondere, ſe non niſi à Deo informatum: uolensq; excuſationem adducere, dicit 25. cap. Cum ſit hæc (ſcilicet in Alchoran) alicuius uerbi pro uerbo mutatio, deo compoſitionem ſuam ſciente: dicunt increduli, tu quidem non es niſi mendax, cum adeò uerba tua uaries. ſed huius rei plures ſunt inſcij. Ipſe namque deus & ſpiritus benedictus, hunc librum ueraciſſimum compoſuerunt. Sed hæc excuſatio conficta & mendax, non ſufficit: quin libri compoſitor uarius reperiatur, quod de uero & incommutabili Deo aſſerere blaſphemia eſt. Neque dicimus uariationem, ſi ſit uerborum aliqua mutatio, ſtante identitate ſententiæ, ſed ubi ſententia Alchoran non eſt eadē cum Euangelio, aut ueteri teſtamento, tunc enim nequaquam excuſabilis eſt Alchoran, quin concedi oporteat, deum illa non tradidiſſe, cum nō concordent cum prioribus diuinis, & per Alchoranum approbatis libris. Puta, ait in Alchorano, uirginem Mariam matrem IESV, ſororem Aaron, et filiam Amram: certiſſimum eſt, illum qui hæc Machumet narrauit, erraſſe, & ueram euangelij hiſtoriam ignoraſſe. cum Maria filia Amram, ſoror Moyſi & Aaron, mortua fuerit annis plus mille, & in deſerto ſepulta, ante uirginem Mariam matrem Ieſu Chriſti glorioſam, quæ, ut in eodem legitur Alchorano, fuit tempore Zachariæ patris Ioannis baptiſtæ. Et cum hæc nō ſemel, ſed pluries Alchoran dicat, hoc unicum exemplum ſufficit errorem reperiri in libro, et ideo Dei compoſitionem non eſſe. Adhuc dicit Capite ſeptuageſimoquinto de Maria in fine: Maria ſe dirigendo, nil malitiæ ſeu prauitatis operata eſt. unde animam inflauimus illi, noſtra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perſeueranti. Certum eſt Mariam ante Alchoran penè ſexcentis annis mortuam: Quomodo tunc cōfirmauit librum Alchoran, de quo tamen Arabes ipſum loqui intelligunt? Sic errat in Capite trigeſimoquinto, in recitatione illa, quando Moyſes uenit ad Pharaonem: ubi Pharao dicit, ſe Moyſen in ſua domo nutriuiſſe. Nam ille Pharao, qui Moyſen nutrierat, diu mortuus fuit ante reditum Moyſi ad Ægyptum: Exodi capite quarto. Fuit enim quadraginta annis Moyſes in Madian, quo tempore obierat. Talia plura reperiuntur diſſona à ueritate ſacræ ſcripturæ, à Deo, ante Machumet traditæ, & Alchoran præferendæ. Nec Alchoran hoc negat. Sic enim capite decimonono dicit: Si de mandatis tibi miſſis quicquam dubitas, anteceſſorum tuorum Libros legendo, ueritatem

Variatio in quibus neceſſ gatur.

Maria ſoror Moſis.

Pharao.

tibi

tibi miſſam agnoſces, ne ſis ambiguus nunc,
nunc negans, nunc affirmãs. Ecce iubet in du-
bijs recurri ad libros priores, qui etiam admit
tit, quod ueriores ſeu meliores libri oſtendan-
tur, & illis ſtetur. Sic enim Capite trigeſimo

In dubijs recurrendũ ad libros meliores.

dicit: Recentes te magum affirmantes, tu dic,
Librum iſto meliorem, ueſtrum dictum affir-
mantem afferte, eumq; beniuole ſequar. Ecce
quomodo nunc uult affirmare Alchorã euan-
gelio præferendum. Non ſunt igitur ea quæ in
Alchoran cõtinentur, ut Dei uerba acceptan
da, quando prioribus à Deo traditis, & per
Alchoran admiſsis libris, aduerſantur.

QVOD EVANGELIVM ſit Alchoran præferendum.

Cap. V.

DEſcendentes itaq; ad magis particularis,
ut deueniamus ad id quod intendimus, ſci
licet euangelium Alchoran præferendum, di-
cimus eum qui Alchoran in Hiſpania in Lati-
num uertit, referre in principio Capite quin-
to, ſeu Soretamram, ſic haberi: Deus pius &
miſericors, uiuus & altiſsimus, præter quem
non eſt alius, qui prius uetus teſtamentum, de-
inceps euangelium rectas uias hominibus tra-
didit: poſtremo librum ueracem, uidelicet Al
furcan, ueſtræ legis confirmatorem, deſu-
per uobis tribuit. Iſteq; continet uerba quæ-
dam firmiſsima & infringibilia, quæ ſunt li-
bri mater & materia: quædam uerò alia, &

Mater libri.

reliqua. Ecce quomodo uetus teſtamentum &
euangelium rectas uias dicit continere, & con
firmat ipſa: Alfurcan uerò dicit ueracem, &
continere quædam firmiſsima, quæ ſunt mater
& materia libri, & quæ illa ſint ſupra dictum
eſt, & continentur in oratione in principio li
bri quod principium mater libri nominatur,
ſcilicet quod ſit unus Deus creator adoran-
dus ac timendus, & terribilis iudex in die ul-
timi iudicij, quando eſt reſurrectio. alia non
habent illam firmitatem infringibilem. Qua-
re ubi diſcordant, cum ueteri teſtamento uel
euangelio, potius ſtandum illis. Ad idem at-

Alchorani teſtimonium de Euangelij autoritate.

tente aduertendum, quomodo in Alchoran le
gitur, Deum Iudæis dixiſſe, Cap. 12. Chri-
ſtum Mariæ filium, cui commiſimus euange-
lium, quod eſt lumen & confirmatio teſtamen
ti ac caſtigamẽ, & recta uia timentibus Deũ,
ad ueſtræ legis complementum miſimus. Alibi
ſæpe nominat Euangelium lucidum, & ali-
quando ſplendidiſsimũ. Cum ergo hoc ita ſit,
quod euangelium in ſe omnia neceſſaria ad ſa
lutem contineat, & ſuppleat ad legem ueteris
teſtamenti quæ ſupplenda reſtabant: nihil igi-
tur in Alchoran reperitur, quod ſit neceſſariũ
ad ſalutem, ultra id quod in euangelio conti-

netur: & non eſt aliquid neceſsitatis in ipſo
Alchoran, quod non ſit euangelio conforme.
Ait etiam quidam deuotus, & Arabicæ lin-
guæ peritus, qui in Baldach ſtudio Alchoran
operam dedit: in cap. Elmeide ſic haberi. Li-
mitauimus ueſtigia hominum per Ieſum fi-
lium Mariæ ueraciſsimum patenter, & dedi-
mus ei euangelium, in quo eſt directio & lux
& ueritas manifeſta. Ex his patet Alchoran
Arabas ad euangelium remittere, tanquam ad
lumen & rectam uiam Deum timentium. Di-
cit enim in Alchoran: Sciendũ quidem, uiros
legum nullius legis fidei ue perfectionem aſſe-
qui, niſi teſtamenti & euangelij, ac huius libri
à Deo poſiti præceptis pareant. Nec hoc po-
teſt de illis Chriſtianis intelligi, qui lucidiſsi-
mum librum euangelij ſequuntur, cum ipſe in
pleriſque atteſtetur, illos Chriſti diſcipulos
in albis ueſtitos, perfectiſsimos eſſe. Oportet
igitur ut de Iudæis & Arabibus, qui ſunt uiri

Viri legum.

legum, intelligatur. Mandatur etiam ſeptua-
geſimo capite Alchoran, quod omnes boni
Deo ſeruiant, ut Chriſtus Ieſus Mariæ fili-
us perſuaſit. Si igitur ad hoc boni Chriſtiani
nituntur, ut faciant quemadmodum ibidem
Alchoran continet, certiſsimum eſt, ipſos
ab illis qui Alchoran credunt, irreprehenſi-
biles eſſe.

QVOD EVANGELIVM ſit lux ueritatis Alchoran.

Cap. VI.

ALchoran dici nõ poteſt ſufficere, et uia re
cta eſſe, niſi includatur in ipſo euangeliũ,
& ſolum illud cõſtat, lucem ueritatis & recte
uiæ in Alchoran dici debere, quod euangelio
cõſonat. Nec de euangelio hæſitabat autor Al

Euangelij loca aliquot recitare in Alchorano.

choran. Allegat enim paſſus & continentias
euangelij, de eo quod Chriſto parabolas expo
nenti, aliqui abierunt retro, de grano frumen-
ti, de cæco nato, & alijs. Illud Enim euange-
lium de quo locutus eſt, & allegabatur per
ipſum in partibus Arabiæ, & undique repe-
ritur, etiam fortaſsis hodie & prius ſcriptum
in aliquo antiquo uolumine quàm Alchoran
conficeretur. & cum ab initio fidei Chriſtia-
næ per tot centenos annos ante Machumet
euangelium mundo publicatum & hucuſque
inuariatum maneat, de quo nec Machumet
tunc legitur dubitaſſe: mirandum eſt, quur
Arabes pro intellectu Alchoran generaliter
non addiderint ſtudio & lectioni Euange-
lium. ſicut multi ſapientes eorum, ſecrete

Arabes quoſdam Euangelium religioſe amplecti.

Euangelium ſumma deuotione amplectun-
tur, cum ſine eius ſcientia nihil perfecte ex Al
choran trahere poſsint. Sed ut quidam peritus
ait, alia cauſa non eſt, niſi quia ſapientes eorũ
ſciunt

ſciunt, quod falſitas Alchoran de facili depre henderetur, ſi ad legendū ſacros et ueraces di ctos libros admitterētur. Vnde et ſi quis rectè cōſiderat, illi nationi Arabū non fuit legatus neceſſarius ad aliam, quàm ad Euangelij fidem et legem docendam. Poſt enim Chriſtum, omnium prophetarum etiam ſecundū Alchoran altiſſimum, & librum euangelij omnium librorum perfectiſſimum, nihil melius reſtabit à deo expectandum. Hinc ſi quid pulchri, ueri, & clari in Alchorā reperitur, neceſſe eſt quod ſit radius luciđiſſimi euangelij, & hoc uerum uidet, qui euangelio lecto ad Alchorā ſe transfert. Vnde contemptus huius mundi, et prælatio futuri ſeculi, perſuaſio iuſtitiæ & operum miſericordiæ, & diuini proximi amoris, unde uenditio omniū ſuorū, etiam animæ ipſi Deo, maximi lucri cōuincitur? Vnde habetur quod mori pro deo ſit uiuere æternaliter, unde uirtutum dilectio, uſurarum, homicidiorum, periuriorum, fornicationum, atq; adulteriorum, alienorumq; cōcupiſcentiæ prohibitio, in Alchoran ſuæ claritatis ſplendorem receperunt, niſi ex euangelica perfectione & conuenientia? Cur alia multa, quæ circa uoluptatem ſenſibilem & immundiciam carnis promittuntur in Alchoran, tenebroſa & tetra uiliaq; ab omnibus ſapientibus etiam Arabibus reputantur, niſi quia ab euangelicis promiſſis diſcordant, ut infrà latius dicetur? Lucet igitur euangelij ſplendor in Alchoran, illis ſcilicet qui ſpiritu Chriſti ducuntur, etiam præter intentionem autoris: ſed non ipſi lubrico Machumet, & illis antichriſtis, qui hoc ſeculum futuro præferunt, & nihil bonum iudicant, niſi huic mundo & eorum concupiſcentijs conformetur. Illi putant Deum autorem Alchoran, ſua corrupta deſideria confirmare: non aduertentes, nihil ueri eſſe, quod euangelio cōtradicit.

Euangelij radius quicquid eſt ueri in Alchoran.

Quibus luceat euangelij ſplendor in Alchoran.

QVOD ELEGANTIA DIctaminis non probat, Alchoran Dei eſſe dictamen. Cap. VII.

NEc debet quenquam mouere id quod dicit alibi, librum Alchoran non potuiſſe, nec ab omnibus hominibus, nec dæmonibus componi, ob ipſius admirabilis dictaminis elegantiam, ac quod ideò diuinus cenſeri debet. Eſto enim quod hoc donum Machumet habuerit, quod cenſetur per alios Arabes ſingulare, diuinum, & inacceſſibile: & hoc arguat ob pulcherrimum dictamen, dulcedinem, & blandiciem ſermonis ſtupendam, & cunctis mirabilem, librum dei donum eſſe: non tamen propterea eſt affirmandū, omnia quæ in ipſo conſcripta ſunt, Dei uerba eſſe, qui uerax eſt, & ſtabilis, & ſibi nequaquam contrarius. Vnde

cum multa in Alchoran de iſs quæ in teſtamento et euangelio habētur, adeò uarientur, quod ſimul cum prædictis uera eſſe non poſſint, utique deo ignorantiam & inconſtantiam atque mendaciū aſcribi oporteret, quod tamen etiā in Alchoran pro maximo peccato habetur. Quod autem dulcis ſermonum compoſitio nō concludat dictata uera, patet ex tertio cap. Alchoran, ubi ſic dicitur: Plures eloquij melli flui, quorum uox cordi non conſonat, deum ſui cordis teſtem inuocant, cum ipſi tamen per niciem, gentiq; flagitiū, fructibusq; peſtem inducere nitantur. hi tales gehennæ puteo, pœnis undiq; uexati ſepelientur. Sed ſi, ut ſequaces Alchorā aiunt, admitteremus, libro Alchoran finem & intentionem eſſe, non ſolum non detrahere, nec Deo creatori, nec Chriſto, nec prophetis ac legatis dei, nec libris diuinis teſtamenti, pſalterij, & euāgelij: ſed gloriam dare deo creatori, laudem & teſtimonium Chriſto Mariæ uirginis filio ſuper omnes prophetas perhiberi, teſtamentum & euangeliū confirmare & approbare (cuius contrarium omnes ſapientes & zeloſi credunt, ut ſuprà patuit) utiq; tunc cum hoc intellectu Alchoran legens, licet uaria occurrant quæ offendant legentem, quaſi ille liber ob ſuam contrarietatem. quam tam in ſe habet quàm cum euangelio & teſtamento, non poſſit dei eſſe, ac quod Machumet uir muliebris, lubricus, totus huius mundi & ſenſibilum amator, de peruerſa idololatria & ignorantia ad legationē dei & propheticum ſpiritum ſine poteſtate miraculorum à deo aſſumptus non debeat credi, nec ipſius ſimplici relationi ſtari, qui inconſtans & uarius reperitur, & Dei arcana ſe ignorare confitetur, & multa fortia argumenta quæ in Alchoran contra Machumet in uarijs obijciuntur, et non ſoluuntur: tamen quando hæc omnia ſic conſiderantur quod prædictæ intentioni ſeruiāt, tunc aliquis elici poteſt fructus. Puta, cum quis legit uitam Machumet quæ in Alchoran ſcribitur, ſtatim intelligat, ideò illam deo permittente inſertā, ut ſciatur ipſum non eſſe, nec Chriſto, nec Moyſi, nec alijs prophetis comparandum, & multo minus præferendum. Quando enim comparatur uita & ſcientia aliorum prophetarum ad uitam & ſcientiam ipſius, ſtatim uidetur nullum deberepotius ſequi Machumet, quàm Chriſtum, quod etiam Alchoran manifeſte confitetur.

Non quia eleganti oratione aliquid eſt poſitum, ideo uerum.

Lectionis Alchorani fructus.

QVOD CHRISTVM SEquentes, omnibus præferuntur. Cap. VIII.

ADmittit Alchoran Chriſtū ſequentes præferri omnibus, cū Chriſtus ſit omnibus ſanctiſſimis

ctißimis prophetis ſuprapoſitus. Ait enim ſic fictus Deus in Alchoran, Cap. 4. Omniũ prophetarum alio ſuper alium per me ſublimato, & eorum quibuſdam cum Deo locutis, Chriſto Mariæ filio animam noſtram propriè conferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris præbuimus. Ecce, ait, præ cæteris præbuimus. Si igitur prophetas nobis à Deo miſſos audire & ſequi tenemur, præ cæteris utique Chriſtum ſequi tenemur. Hoc clarißime Alchoran ex intentiõne intendit, Chriſto ſcilicet potius adhærendum. Dicit enim alibi Alchoran, Chriſtum dixiſſe: Timentes Deum, me ſequamini. Deus enim meus ueſterq; dominus eſt, quem adorantes, recto proceditis tramite. Et ſubiungit: Quomodo uiri albis ueſtibus induti ipſum ſecuti, alijs omnibus per Deum ſupra poſiti ſunt. Et alibi ſcribitur, ut ſuprà allegauimus: Euangelium eſſe lumen & confirmationẽ teſtamenti, & caſtigamen, & rectam uiam deũ timentibus, & legis complementum. Ecce Chriſtum & eius euangelium ſequi, eſt ſequi lumen, & ire per rectam uiam deum timentium. Et iterum alibi: Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiſcentibus oſtendit. cuius obſeruatio, ſalutem obſeruantibus generat, error quidem detrimentum. Ecce diuina ueritas uique per Chriſtum in Euangelio eſt patefacta. Alibi de eodem ſic ait: Tandem Chriſto Mariæ filio miſſo, cuius ſequaces ipſi penitus obedientes corda conſtantia, & humilia atque fidelia geſſerunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud niſi ut per ipſum Dei dilectionem atque gratiam aſſequerentur. ſed non, ut dignum erat, obſeruauerunt, & licet plures eorum ſint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Iterum alibi: Omnes boni Deo ſeruiant, ut Chriſtus Ieſus Mariæ filius perſuaſit, interrogans uiros albis indutos ueſtibus, quis mihi ſubueniat ex parte dei me ſequendo? reſponderunt illi: Nos. Quidam autem filiorum Iſrael crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, longè ſuper illos extollimus. Iam ſatis oſtendimus ex Alchoran, Chriſtum potius quàm Machumet, & euangelium potius quàm Alchoran ſequi oportere. Nunc deſcendentes inquiramus, an omnia quæ in Alchoran ſcribuntur, tendant ad gloriam dei? Omnes enim homines creatos eſſe ad glorificandum Deum, Alchoran atteſtatur. Videtur autẽ qui plures deos ponit, uelle Deo ſuam claritatem & gloriam obfuſcare. Ideò ponere Deo ſocios, participes, filios, alios deos, eſt gloriæ magni Dei detrahere, & confundere atque diuidere uniuerſum, et cuncta in ſchiſmate & in confuſione & malo ponere, ut Alchoran declarat, ſecundum intellectum quem Arabes libro attribuunt.

Chriſtus prophetis omnibus præſ[illegible]ior Alcorani quoque teſtimonio

Euangelium.

Omnes homines ad glorificandum Deũ creati.

QVOD ALCHORAN male dicat Chriſtianos incredulos. Cap. IX.

CVm tu auctor libri Alchoran, ſolum deorum pluralitatem damnes, cur Chriſtianos, qui Chriſtum filium Dei credunt, incredulos dicis? Nonne poſtquam Alchoran pluries negauit deum filium ſumpſiſſe, ſe in xxxij. cap. ſic reſoluit dicens: Deus nequaquam filiũ ſeu participem ſumpſit alium deum. tunc enim quiſque cum ſuis facturis ueniens, in alium inſurgeret. Dicit alium deum: in quo declarat, Chriſtianos non eße incredulos, ſi dicunt Chriſtum dei filium non eſſe alium Deum. Inquantum enim gloriæ dei non detrahit ſocietas, participatio & filiatio: Alchoran ſecundum uos non intendit illa de Deo tollere, cui nihil perfectionis deeſſe poteſt. Sed inquantum illa dicunt alium deum, & illi uel illis gloriam illam ſoli creatori debitam tribuunt: tunc detrahunt à Deo creatore ſuam gloriam, et alteri diuidunt, nec manet deus creator, deus quando non habet omnem gloriam, & maior in gloria eſſe poſſet. Ideo nulla ratione hoc dici poteſt. implicat enim cõtradictionem, plures eſſe deos: quãdo ſequitur nullum eſſe Deum, cum quiſque careat ſumma gloria, quæ ſoli Deo conuenit. Alchoran huic ſententiæ ſecundum uos conſentit, & ait omnes prophetas in hoc concordare: nec in hoc Chriſtiani & Iudæi contradicunt. Et Alchoran dicit, Machumet miſſum ad Arabes idololatras, ut eo ad cultum unius Dei creatoris ducat. Si igitur Machumet eſt ad hunc finem tantũ miſſus ad idololatras ſuæ nationis, cur Chriſtiani perſecutionem patiuntur, qui nec ſunt Arabes, nec plures deos colunt? Patet ſatis Alchoran, ſecundum etiam intellectum quem ipſi Arabes tribuunt, non negare quin Deus habeat filium ſeu filios, dummodo non ſit alius Deus, aut alij dij. Chriſtiani enim & Iudæi non ſunt repræhenſibiles in eo, quod in oratione ad Deum creatorem & originem omnium, nominent ipſum patrem: & quemadmodum hoc tam in ueteri teſtamento quàm in Euangelio legitur, liber Alchoran non intendit negare, niſi quod ſibi abſurdum uidetur, homines ſe dei filios appellare. Sic enim ait capite XII. Vos Iudæi atque Chriſtiani, ſi dei filij eiusq; dilecti eſtis, prout uos dicitis: cur uobis culpas atque peccata gerentibus, pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines eſtis, à deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. Videtur ex hoc, ipſum arguere

Chriſtus Dei filius, non alius Deus.

Deo filios attribuere, quomodo abſurdum dicat Alchoran.

præſumptionem & modum dicendi, quaſi filiatio dicat conſubſtantialitatem. Sed ubi non intenditur, non negat: & quia in teſtamento ueteri ac Euangelio nuſquàm legitur Chriſtũ, aut alium quemcunque ſic filium dei appellari, quod ſit alius deus à patre creatore: nec probationem Alchoran refellit quiſquàm Chriſtianorum, ſcilicet deum non poſſe ſumere filium, neque ab uxore, cum non habeat, neque ſi ſumeret nobiliſsimam creaturam in filium. Non enim eſſe poteſt creatura eiuſdem naturæ cum creatore, ſicut neceſſario filius exiſtit. Etſi aſſumere deus filium, utique cum in tempore fieret talis aſſumptio, filius creatura eſſet. Concludit igitur Alchoran, impoſsibile eſſe deum habere temporalem filium, quam concluſionem Chriſtiani nequaquàm impugnant. Negat autem Alchoran, Chriſtum filium Dei, licet ipſum exaltet ſupra omnem prophetam. Interrogo autem te ſubditum libro Alchoran, cur negatur Meſsias filius dei, cum in euangelio per te approbato, ſæpius legatur Chriſtus dei filius? Forte dicis ex Alchoran, Chriſtum coram deo ad rationem poſitum, quod ſe deum nominauerit, hoc conſtanter negaſſe. ideò huius contrarium in Euangelio reperiri, nequaquàm admittit. Nõ tam admiramur, quando Chriſtus coram deo de hoc inculpatus ſit quod ſe Deum nominauerit, & quomodo præſens fuerit Mahumet qui deum inuiſibilem (ut ipſemet fatetur) nunquàm uidit, quàm planè irridemus. Ignorabatne deus ueritatem, & Chriſto falſum impoſuit? aut ſi ueritatem, tunc primò ſciuit, poſtquàm Chriſtus ſe excuſauit: nonne ſecundum Alchoran Chriſtus eſt in carne mortali uiuus, in quodã loco amœno aquis irriguo? & ait ipſum uenturum denuo in hunc mundum, demum moriturum, & ſurrecturum, & in iudicio futuro rationem operum ſuorum redditurum? quomodo hæc concordant, hæc eſſe facta, quæ in futuro iudicio ſecundum Alchoran fieri expectantur? Nonne dicit Alchoran, nullum uiuum hominem deum accedere, & cum eo colloqui poſſe? Ecce quod huic dicto Alchoran non eſt fides adhibenda. & ut hoc ex textu Alchoran uerum uideatur, aduerte ſic in textu dici ex capi. 14. fictitio deo dicente: O Ieſu Mariæ fili, tu perſuades hominibus, ut dei loco te matrẽq; tuam deos habeant & uenerentur. Reſpondit Ieſus: Nolit deus, ut quid præter uerum dicam. & ſi protuli, tu noſti, quia tu omnium ſecreta cordium noſcens, mei cordis arcanum penetras, ego uerò nequaquàm tui. Tu ſcis itaque nil hominibus niſi mãdata tua dixiſſe: ſcilicet, quod te deum meum & ſuum inuocent & adorent, quorum quãdiu tibi placuit, teſtis affui.

Chriſtum eſſe filium Dei, negat Alcoran.

Nunc autem tu, qui es teſtis omnium, poſtquã ab illis ad te me ſublimaſti, eorum cognitor exiſtas. quibus ſi malum feceris, gens tua ſunt: ſi condonaueris, tu es incomprehenſibilis & ſapiens. Dicit deus: Nunc inſtat dies, quo ſua uindicis ueritas perficiet. eis etenim ueniam, quoniam me ſecuti ſunt, quod ipſis præ cæteris lucrum eſt maximum, & paradiſum aquarum fluxu dulciſsimam, ubi perſeuerent, tribuam. Ego nanque omnipotens deus, cœlo & terræ & uniuerſis quæ eorum capacitas continet, impero. Ecce textum, qui nihil facit contra diuinam Chriſti filiationẽ. Sed quod Chriſtus nunquàm perſuaſerit ſe & matrem loco dei uenerari, nec id Euangelium habet, nec Chriſtiani credunt. Non enim uenit Ieſus, niſi ut daret gloriam deo patri ſuo, & ſuam nequaquàm quæſiuit.

Chriſtus filius patris gloriam quæſiuit.

QVOD CLARE OſTENDITUR, CHRIſTUM EſſE DEI FILIUM. Cap. X.

Diceret Arabs: Si Chriſtus deus fuiſſet, utique cum Iudæi dicerent, quia tu homo cum ſis facis teipſum deum, non excuſaſſet ſe, allegãdo in lege deos dici, ad quos ſermo dei factus fuit, ſed clare reſpondiſſet. Dicimus eum clare reſpondiſſe, aiebat enim: Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundum. uos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis, & credatis, quia in me eſt pater, & ego in patre. Ecce quàm clare locutus eſt: ſcilicet, non eſſe blaſphemiam, ſi ſe filium dei dixit, & ideò ſe tacite deum confeſſus ſit. Nam ſi ſermonum dei capaces dij dicuntur, nõ eſt dubiũ, quin is quem pater ut pater ab æterno ſanctificauit, & in tempore in mundum miſit, non blaſphemat, ſi ſe dei filium appellat. Pater enim, ut pater, nõ generat nec ſanctificat niſi filium. qui autem ſanctificatus eſt à patre ante mundum, & deinde in mundum miſſus, utique coæternus patri eſt. Quod autem hoc cognoſci poſsit, quantum ad credulitatem ſufficit, opera oſtendunt, quæ nullus hominum ante ipſum fecit, ita quod humanæ naturæ illa aſcribi non poſſunt, aut creaturæ, ſed creatori. Niſi igitur pater creator eſſet in Chriſto, quomodo eius opera Chriſtus feciſſet? Eſſentia igitur patris, quæ operatur omnia, in Chriſto erat. Etſi deus pater eſſentialiter eſt in Chriſto, erit Chriſtus eius filius, quia eiuſdẽ eſſentiæ. Erit igitur Chriſti, quia filius in patre, cum extra eſſentiam patris filius eſſe non poſsit. Sicut ſi autoritatem

Sermonũ dei capaces, dij appellati.

Chriſtus Dei filius.

mitten

mittentis uideo mittentem, & æqualem autoritatem in miſſo uideo miſſum: utique mittēs eſt in miſſo, & miſſus in mittente ob æqualitatē. De quo infrà latius.

QVOD CHRISTVS *nominat deum, ſed Dei filium.* Cap. XI.

ADhuc attente conſidera fidem Chriſtianā eſſe, patrem omnipotentem eſſe Deum creatorem, & Chriſtum, illum Deum nominare ſuum patrem. Ait enim in Euangelio ad Iudæos: Eſt pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus ueſter eſt. Ille bene intelligit Chriſtum non ſe Deum nominaſſe, quia ſe patrem ſuum nominaſſet. Oſtendit autem ſe ſatis filium Dei, quando illum ſemper patrem nominauit, quem Iudæi Deum dixerunt. Vnde Dei filium ſe nominauit, & non deum: cum nominatio Dei, ſit nominatio patris Chriſti. Eſt igitur Chriſtus filius Dei patris, & non Deus pater. & eſt uerus filius dei patris, ideò & conſubſtantialis patri: licet non alius Deus, quàm pater. Vnde Chriſtus non eſt Deus pater creans omnia, ſed eſt Dei patris uerißimus filius, eiuſdem naturæ cum patre, per quem Deus pater creat omnia. Chriſtus igitur non eſt niſi Dei filius unigenitus, & hinc eiuſdem eſſentiæ & naturæ cum deo patre: cum hoc ſit de natura filij patris, ut ſit cum eo eiuſdem eſſentiæ & naturæ, uti filius hominis eſt eiuſdem eſſentiæ & naturæ cuius eſt pater eius, eiuſdem ſcilicet humanæ naturæ: ſed eſſentia humana non eſt idē cum homine, ut tamen eſſentia diuina eſt idem cum deo, ob ſimplicitatem maximam diuinitatis. Ideò filius hominis licet ſit eiuſdem naturæ humanæ cum patre, non tamen idem homo, ſed alius. Filius autem dei eſt idem deus cum patre, & non alius. Hæc clarißime ſacrum euangelium reuelat, quod Alchoran approbat in genere, & ei in ſpecie non contradicit, ut ex ſequentibus oſtenditur.

Cur Chriſtus ſe non Deum, ſed Dei filium appellet.

Filius Dei idem Deus cum patre.

LAVDES CHRISTI EX *alchoran, & oſtenſio diuinitatis eius.* Cap. XI.

SCribitur enim in Alchoran, Mariæ uirginis filium Ieſum Chriſtum eſſe, per hæc uerba: O Maria, omnibus mulieribus & uiris ſplendidior, mundior, atque iocundior, tibi ſummi nuncij gaudium cum uerbo dei, cui nomen eſt Ieſus Chriſtus, qui eſt facies omnium gentium in hoc ſæculo atque futuro, ſapiens uir, optimus ab uniuerſitatis creatore mittitur. Illa reſpondit: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo habebo? Inquiunt angeli: Deo nihil occurrit impoßibile, omnia ut uult operanti. ipſe filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omniſq; magiſterij peritiam, & teſtamentum & Euangelium edocebit. Ille cæcos & mutos curabit, morpheaticos & leproſos mundabit, mortuos creatore cooperante uiuificabit: quæ cuncta à credentibus in deū miracula cenſentur. uetus teſtamentum confirmabit. ſeq; cum diuina uirtute ueniſſe patefaciens, inquiet: Timentes Deum, me ſequamini. Deus enim mei ueſtriq; dominus eſt, quem adorantes, recto procedunt tramite. Iterum alibi ſic: Ieſus Mariæ filius, Dei nuncius, ſuuſq; ſpiritus, & uerbum Mariæ cœlitus miſſum exiſtit. Ecce Ieſum, ecce Meßiam ſeu Chriſtum & uerbum Mariæ cœlitus miſſum, hoc eſt à deo cœli miſſum: quare eiuſdem naturæ, cuius deus mittens. Non enim dici poteſt, quod diuinum uerbum, cum ſit dei uerbum, ſit aliud quā deus ſimplicißimus. Deus enim, & ſuum uerbum, non ſunt duo dij, ſed idem Deus ſimplicißimus. Sic igitur patet: Deum mittentem, & ſuū uerbum miſſum, eſſe eiuſdem naturæ diuinæ: ſed cum mittens Deus non ſeipſum mittat, nec alium deum mittat, non erit mittens miſſus, nec alius deus, deus mittens, & alius miſſus.

Verbum Dei idem quod Deus.

FACILIS OSTENSIO, *Chriſtum, qui eſt uerbum Dei patris, eſſe eius filium,* Cap. XIII.

ADhuc ſic. Certum eſt ex Alchoran, uerbo Dei omnia eſſe creata. uerbum igitur Dei, increatum eſt, quoniam per ipſum omnia creata ſunt. Eſt igitur uerbum, æternum, increatū. Non eſt igitur uerbum ſenſibile, ſed plus quàm intellectuale. Intellectuale uerò uerbum, per quod intellectus omnia operatur, intellectualis eſt conceptus. nam niſi intellectus intueatur in conceptum ſuum, quem intellectualiter generat, non facit quicquam intellectualiter. Sicut ædificator domus in uerbum ſeu conceptum intuetur, per quem ædificat. Dicitur autem uerbum. nam ſicut uerbum extrinſecum ſenſibile, generatur à uerbo intrinſeco intellectuali: ſic conceptus generatur ab intellectu, & dicitur eius uerbum. Intellectualis igitur natura, omnia per uerbum ſuum format, & per uerbum reformat. Ædificator enim per uerbum format domum: & ſi ruit, per idem uerbum reformat. Deus ſic per uerbum format, & reformat. Hoc uerbum uocatur etiam ſapientia, omnia enim deus per ſapientiam facit. Et dicit Alchoran: Chriſtus cum diuinis uirtutibus adueniens inquit, En aſſum cum ſapientia ueſtras diſſenſiones diſcuſſurus, meq; ſequendo, timete deum. Nominat igitur Alchoran, id quod prius uerbum aiebat, nunc diuinam uirtutem & ſapientiam. Sic uerbum ratio dicitur. Omnia enim

Verbum Dei increatū, per ipſum uero creata omnia.

Verbum idē quod ſapientia.

Ratio

Ratio. cum ratione facta ſunt. Nihil enim eſt, cuius legitima ratio non præceßit. Sic uerbum ſermo dicitur, ars, ſeu magiſterium, per quod Deus omnia facit. Euangelium uerò illud nominat uerbum, ſine quo factum eſt nihil, & idem uerbum nominat Dei unigenitum, per quem fecit

Vnigenitus Dei. & ſecula. Sed cur potius Alchoran nominat uerbum, quàm filium illum per quem omnia facta ſunt? Fortaßis ex eo, quia cum uellet omnem modum pluralitatis deorum eliminare à rudibus idololatris, noluit occaſionem dare errandi illis qui capere non poterant filiationem intellectualem, aliter quàm in ſenſibili mundo uidetur. Intellectuali uerò fœcunditati propinquius uerbum quàm filius accedit. Neque apta locutio eſt, Deum habere filium. nam cū Deus ſit pater omnipotens, omnium creator, qui omne id eſt quod habet, cū nihil ſibi deeſſe poßit: non eſt apta locutio, ipſum habere filium, quia idem uidetur, ac ſi diceretur, Deum patrem eſſe filium: cum habere in ipſo ſit eſſe. Propter hoc tamen non intendebat Euangelio contradicere,

Ioannes Zachariæ F. nec teſtimonio Ioannis Zachariæ, quem approbat, & ait eſſe confirmatorem uerbi, qui in Euangelio confirmat Chriſtum eſſe filium Dei unigenitum. Vnde cum illum quem Chriſtiani nominant Chriſtum, nominet Dei uerbum, & Mariæ filium: tantum in hoc à Chriſtianis uidetur diſcrepare.

OBIECTIO EX ALCHOran, & eius ſolutio. Cap. XIIII.

Diceret aliquis: Nonne ſic legitur in Alchoran? Pari plurima mentiendo dixit, Deū habere filium: quomodo hæc non contradicūt Euangelio? Dico Alchoran ſe declarare. Addit enim: Cœpit ne deus filias plus diligere? quid iu

Deum non habere filium humano modo. dicatis immemores? An ueſtri dicti rationem firmam habetis? librum quidem ueſtrum, ſi ueraces eſtis, in medium afferte. Ecce Deum non habere filium humano modo, Euangelio non cō tradicit: cum Deus ſit ſpiritus, qui carnem & oſſa non habet. Sed quod CHRISTVS ſit unigenitus Dei filius, librum Euangeliorum in medium proferre poterimus, & ueraces reperiemur. Adhuc diceres: Nonne azora antepenultima ſic habet? Conſtanter dic illis, Deum unum eſſe, neceſſarium omnibus & incorporeum, qui nec genuit, nec eſt generatus, nec habet quenquam ſimilem. Reſpondemus, illam azoram intelligi debere taliter, quod per ipſam intendit dare Deo gloriam, & non detrahere à CHRISTO laudem. Vnde cum incorporeus Deus & deitas ſint idem, ſi Deus de quo loquitur azora deitas intelligitur, non contradicit Euangelio. Deitas enim cum ſit eſſentia

diuina, nec eſt generans nec genita, nec habet aliam deitatem ſibi æqualem: ſed pater generat filium eiuſdem eſſentiæ. Vnde conſiderare te oportet, quod licet idem ſit Deus & deitas, cū Deus ſimpliciſsimus ſit penitus incorporeus & incompoſitus, tamen quando reſpicis in deitatem, nullam uides generationem: cum reſpicis in Deum, uides ipſam. Nam Deum patrem nominari, in ueteri teſtamento, pſalterio, & Euāgelio clare legitur: deitatem autem, nō legitur, patrem uocari. Si igitur Deo conuenit quod pater nominetur, & in hoc non imponitur ei ullum mendacium: tunc eum uerum ſit ipſum Deum eſſe patrem, non inconuenit Deo quod deus filius nominetur, cum pater non intelligatur pater ſine filio. Etiam azora illa, licet ad excluſionem plurium deorum poſita ſit, cum ad hoc totus liber principaliter tendere uidetur, per eius ſequaces, & ad hunc finem per eos irrepræhenſibilis iudicetur: tamen etiam ſecundum ueritatem Euangelicam azora tolerari poteſt, deum uidelicet nec genuiſſe, nec generatum eſſe. generatio enim in diuinis cum ſit in æternitate, nunquam tranſiuit in præteritum, ut deus dicatur genitus, uel generatus: ſed deus pater æternus, generat deum filium æternum, eadem deitate deum, eadem æternitate æternū.

Deus pater, nō autem deitas.

Deum nec genuiſſe, nec eſſe generatum.

QVOD IESVS QVIA Meßias, eſt Dei uerus filius. Cap. XV.

Adhuc dico, eo quod Alchoran dicit Ieſum Mariæ filium Meßiam ſeu Chriſtū, omnia quæ prophetæ fatentur de Chriſto, ipſe fatetur. Dicit autē Micheas propheta: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in milibus Iuda. ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Hic propheta de generatione Meßiæ loquitur: & duplicem ponit generationem. unam temporalem in Bethleem, aliam æternam. Ab initio mūdi prophetatum eſt, deum, Meßiam ſaluatorem in mundum miſſurum. Certum eſt, Meßiam ante mundi conſtitutionem eſſe, ut Chriſtus de ſe loquens in Euangelio atteſtatur ad patrem, dicens: Clarifica me pater claritate, quàm habui ante mundi conſtitutionem. Ecce dicit, Clarifica me pater. Vnde ſi deus Meßiam miſſurus erat, illum qui ante mundi conſtitutionem clarificatus fuit: utique ille Meßias, qui ut omnium ſupremus & maximus ſaluator expectabatur, dei filius, fuit alius à patre ipſum miſſuro. Deus igitur erat, eiuſdem ſcilicet naturæ cum patre ante omnem creaturam. Si enim tunc fuit, quando non niſi natura diuina fuit, utique illius naturæ fuit, & ideò deus fuit. Hinc Eſaias propheta dicebat: Deus ipſe ueniet, &

Meßiæ duplex generatio.

ſaluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Et ſequitur ibi de ſemita & uia recta, quæ ſancta uocabitur: Euangelium ſic appellans, uti Alchoran. Ita Baruch propheta uidit ipſum Meßiam deum, & dei ſapientiam, uenturum, & cum hominibus conuerſaturum. Sic cæteri. Nec difficile hoc uerum uideri. Nam Meßiam uenturum in hunc mundum, ante eius natiuitatem ex uirgine Maria, prophetæ uiderunt, & Iudæi crediderunt: ſicut & hodie uenturum credunt. Non poteſt dici, quod dum Meßiam uiderunt, & illum uenturum prænunciauerunt, creaturam aliquam uiderint, ſed diuinam uirtutem & potentiam mente conſpexerint, quam in hominem uenturam, & in mundo ſe manifeſtaturam expectarunt. Et ſicut crediderunt & expectarunt, ita factum eſt. & non eſt alius Meßias de Maria natus, & alius quem uidentes ſeu prophetæ uiderunt: ſed iam ipſe quem mente in æternitate contemplati ſunt, in tempore apparuit. Neque opus eſt ad præſens, ut multa de Meßia dicamus: cum IESVS ſit ille CHRISTVS, de quo omnes ſcripturæ locutæ ſunt, et atteſtantur ipſum eſſe, quemadmodum Euangelium de CHRISTO loquitur. nec Alchoran minus de CHRISTO intendit affirmare, quàm Euangelium & prophetæ. Vnde cum ait, ipſum ſummum dei nuncium ueniſſe cũ uirtute dei ac quod ſe cũ illa uirtute ſeu poteſtate ueniſſe patefecerit, maxima de Chriſti affirmat. quo modo legatus eſt capax poteſtatis Dei ipſum mittentis, ſi non eſt ſic ſummus, quo maior eſſe nequeat? quo modo eſt pura creatura, quo purior & nobilior per Deum creari non poßit? quomodo poterit creare, quæ non eſt ſimpliciter maxima, ita quod maior per Deum fieri nequeat, & ei communicari plenitudo diuinæ poteſtatis?

Meſſiæ aduentus.

Ieſum Chriſtum eſſe Meſſiam.

QVOD CHRISTVS, QVIA uerbum & legatus ſummi Dei, eſt Dei filius. Cap. XVI.

VErbum igitur, quod in uirgine Maria humanam recepit naturam, non fuit uerbum niſi omnipotens omnipotentis dei patris, cuius incapax eſt omnis creatura. Recte igitur ait Alchoran, illi ſapientiam & omne magiſterium aſcribens. et in hoc optime ait, quod affirmat CHRISTVM patefeciſſe mundo, ſe cum diuina poteſtate ueniſſe, ut ſcilicet ipſe legatus Dei cum omnia dedit in manu poteſtatis eius, omne id poſſet quod homines à deo petere poſſunt: miracula enim quæ CHRISTVS

Chriſtus Dei legatus.

operatus eſt, patefecerunt in ipſo eſſe eandem poteſtatem quæ eſt in deo patre, qui eum miſit. Et ut hanc patefactam Alchoran rudibus melius declararet, enumerat in ſumma curationes incurabilium morborum per homines, & reſuſcitationem mortuorum: etiam addens, quomodo factis de luto auibus inſufflando eis uitam tribuit. quaſi diceret, nihil defuiſſe ei quæ deo aſcribimus. Sic in doctrinis ſuis Machumet aſſerit, CHRISTVM ex terra in nomine patris ſui, Iaphet filium Noe excitaſſe, ut referret geſta patris ſui Noe in archa. Per quæ uerba etiam patet, ipſum CHRISTVM filium dei, quem patrem eius aſſeruit: & ad quem finem hæc facta ſit patefactio, Alchoran concludere uidetur, ſcilicet ut fidem haberent. Nam cum nullus nuncius, qui eſt purus homo, ſit talis quod neceſſe ſit ipſi credi, cum omni rationali creaturæ, quantumcunq; ueraci, deus ueraciorem creare poßit: manet hæſitatio, an illi quis talem fidem dare debeat, quod ipſum ſequatur. Non eſt autem apud quemcunq; dubium, deum eſſe ueracem, & eius filium cum ſit eiuſdem naturæ, nequaquam minus ueracem quàm deum creatorem. Patefecit igitur IESVS, ſe CHRISTVM & legatum cum omni uirtute & poteſtate dei ad ſalutem hominum, ad quos miſſus fuit: quia IESVS. Ideò adiecit, ut ait Alchoran: Timentes deum, me ſequamini. Deus enim meus ueſterq; Dominus eſt. Filio enim regis unigenito & hærede uniuerſorum ad regnum miſſo, & patefacto quod ipſe ſit filius & legatus patris ſui, ſciunt cuncti ipſum eſſe ſummum legatum, quo pater nullum potuit maiorem mittere: quodq; ipſe cum ſit unigenitus, dilectißimus regis patris ſui filius, cum omni uirtute & poteſtate uenit, & ei ſit penitus credendum & obediendum. Ille filius conuenienter utiq; diceret: Timentes regem patrem meum, me eidem obediendo ſequamini. Rex enim ipſe meus ueſtèrque Dominus eſt. Vnde illi, qui Machumeth illa ipſamet uerba in Alchoran ſæpe repetiſſe aiunt, ſcilicet Chriſtum dixiſſe deum ſuum & aliorum dominum, ſed oſtendendum Chriſtum non ſe confeſſum deum fuiſſe, cum dicat deum ſuum dominum, Alchoran male interpretantur. Approbare enim Ieſum eſſe Chriſtum, & Euangelium eſſe uerum, & negare Chriſtum eſſe filium dei, implicat contradictionem. Sed optime conuenit Chriſto filio dei, nominare patrem ſuum dominum: quando fatebatur, ſe filium & legatum ad ipſius honorem et gloriam augendam adueniſſe, & nequaquam ſuam quærere, ut Euangelium atteſtatur.

Ex libro de infantia Chriſti.

Chriſtus Deũ patrem cur dominum ſuum uocet.

QVOD TESTIMONIA ALcoran continent, Chriſtum Dei filium eſſe.

Cap. XVII.

Diceret aliquis: Quid ſibi uult Alchoran, ubi fatetur, quod CHRISTO Mariæ, filio ſpiritus diuinus auxilium atq; teſtimonium extitit? Spiritum diuinum teſtimonium dediſſe CHRISTO, Ioannes Zachariæ atteſtatur: ut in euangelio ſcribitur. Ait enim: Quia uidi ſpiritum deſcendentem quaſi colum bam de cœlo, & manentem ſuper IESVM: & ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ipſe mihi dixit: ſuper quem uideris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. & ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius dei. Spiritus igitur diuinus in columbæ ſpecie ſuper CHRISTVM in Iordane deſcendens, dedit teſtimonium, quod & Ioannes perhibuit, CHRISTVM eſſe filium dei. Dedit etiam in omnibus Apoſtolis ille ſpiritus, & alijs ſanctis teſtimonium, uſq; ad mortem in clu ſiue, quoniam IESVS eſt CHRISTVS filius dei. Quale autem auxilium dederit Chriſto in uirgine Maria concepto de ſpiritu ſancto, & in omnibus qui ſpiritum ſanctum receperunt pro arra promiſsionum CHRISTI, & quomodo ille ſuggeſsit fidelibus ut intelligerent ueritatem eorum, quæ CHRISTVS locutus fuit, quoniam eſt ſpiritus ueritatis, ſciunt, qui Euangelium attente, atq; ſanctorum ſcripta ſtuduerunt. Hoc meo arbitratu notandũ, quo modo Alchoran extollit Ioannẽ Zachariæ, tanquàm illum cui omnino credendum: quem dicit uirum bonum, uirginem perſeuerantem, magnumq; prophetam, uerbum dei, confir mantem, & ſimiliter teſtimonium ſancti ſpiritus allegat. Hæc omnia miſericors deus inſeri uoluit, ut ſic ſapientes remittat ad ueritatis teſtimonia, ne CHRISTO detrahat, ſi rudi populo hoc palàm non publicat, ob cauſam ſupra poſitam, CHRISTVM filium Dei. Nam etſi dixerit Deum inuiſibilem, incorporalem, & quem nemo unquàm aperta facie uidit, ita quod quiſq; bene intelligere poterit uiſibilem CHRISTVM ſenſibilibus oculis non fuiſſe, ſecundum conditionem illam uiſibilem & corporalem, deum: tamen quia timuit, ſpiritualem diuinam uerbi Dei naturam incredulos attingere non poſſe, ideò illis idiotis & ignaris, quibus loqui oportebat ut talibus ſenſibilibus, de intellectualibus nihil ſentientibus, cautius conſiderabat negatiue prædicandum, CHRISTVM Mariæ filium non eſſe filium dei, cum filius Mariæ homo corpo-

Chriſto diuinum a ſpiritu diuino teſtimoniũ, quod ſit filius dei.

Ioannis Baptiſtæ laus ex Alcorani teſtimonio.

ralis & uiſibilis eſſet, quæ naturæ diuinæ non conueniunt. Eum tamen habere uirtutem & poteſtatem diuinam, quæ ſola fide uideri potuit, atteſtantibus operibus illis miraculoſis, quæ nemo hominum ante eum fecit, negare non potuit.

QVOMODO ALCHORAN intelligi debet, CHRISTVM eſſe ſpiritum & animam Dei.

Cap. XVIII.

Diceres, Cur fatetur Alchoran CHRISTVM ſpiritum Dei: & alibi, quod Deus ipſi animam ſuam propriè contulit. Dicimus, Alchoran animam & ſpiritum ſæpe pro eodem capere: & nos intelligimus per illa, uitam illam intellectualem, quæ ſapientia eſt. Contulit enim ei Deus piam & miſericordem animam ſuam, hoc eſt uitam, non appropriatè, ſed propriè. ita ipſe CHRISTVS ait in Euangelio: Sicut pater habet uitam in ſemetipſo, ita dedit filio uitam habere in ſemetipſo. Ecce quomodo Deus pater animam ſeu uitam ſuam propriè dedit CHRISTO: ut pater animalis, ſuam uitam animalem propriè dat filio ſuo, ut in ſemetipſo uiuat, ſicut pater uiuit, à quo uitam recipit. Vna eſt igitur uitalis natura dei patris, & eius filij CHRISTI: quod Alchoran per unam utriuſq; animam expreſsit. Et quia in patre eſt uita omnipotens, ita ut quem uoluerit uiuificet: ita & dedit filio, ut ita quem uoluerit uiuificet, & ideò illa uita ſpiritus dei dicitur, propter uitalem motum. Omnis enim motus à cauſa occulta, ſpiritus dicitur, etiam uentus. In uita enim, niſi uitalis & delectabiliſsimus motus eſſet, non eſt uita uiua. Quare ſi eut ſomnolentia eſt figura mortis, ita uigilantia ob ſpiritualem motum figura uitæ. Recte igitur id Alchoran dicere potuit, quod CHRISTVS de ſe in Euangelio loquitur: Ego ſum uita & reſurrectio, ſcilicet à morte. Et alibi: Verba quæ locutus ſum, ſpiritus & uita ſunt. Spiritus enim CHRISTI, eſt ſpiritus bonus, qui ad bonam uitam & immortalem, quæ Deus eſt, mouet. Sed ſpiritus diaboli, eſt ſpiritus malus, qui mouet ad mortem perpetuam.

Chriſtus quomodo ſpiritus & anima Dei.

Spiritus.

QVOMODO INTELLIGI debet Alchoran CHRISTVM eſſe uirum bonum, & optimum, & faciem omnium Gentium.

Cap. XIX.

Quæreret aliquis, quid hoc ſignificat quod Alchoran ait, CHRISTVM uirum bonum & optimum, & faciem omnium gentium in hoc, futuroq; ſeculo? Dicimus, Alchoran uir-

ran uirginem Mariam ſuper omnes uiros & mulieres exaltare. & bene: quia mater eſt Chriſti filij dei.

Chriſtus ſupra matrem ſuam exaltatus.

Certum eſt autem, CHRISTVM ſupra Mariam eius matrem exaltatum. Erit igitur uir bonus, & optimus, quoniam melior eſſe nequit. Omnis uir quantumcunq; bonus, quamdiu non eſt adeò bonus quod melior eſſe nequit, non eſt ſimpliciter optimus in poſſe & eſſe. et cum ſolus deus ſit ſimpliciter bonus, imò optimus, ac bonitas ipſa, certum erit, uirum qui ſic eſt bonus, participando bonitatem quod etiam eſt optimus, inter illum & deum non poſſe mediare quenquàm. Sed ſic erit ille uir bonus, quod etiam ipſa bonitas. Vnde CHRISTVS eſt bonus, bonitate creata: quæ non eſt ipſa bonitas ſecundum eam naturam, qua uir ſeu homo. & cum hoc bonitate increata, quæ eſt ipſa bonitas, cum ſit adeò bonus, quod optimus, qui melior eſſe nequit.

Chriſtus quomodo bonus, & optimus.

Patet, quomodo idem CHRISTVS, ut eſt filius Mariæ, matris ſuæ humanam habens naturam, eſt bonus bonitate creata: & ut eſt filius Dei, patris ſui diuinam habens naturam, eſt optimus, hoc eſt bonus bonitate increata. Quæ ideò optima, quia nec melior, nec aliter eſſe poteſt, cum ſit actu omne id quod eſſe poteſt.

Quomodo Ieſus omnium gentium facies.

Quod autem IESVM faciem ait omnium gentium, tam huius quàm futuri ſeculi, maxime CHRISTVM extollit. Nam per hoc exprimit, illum eſſe de quo propheta Dauid dicebat: Speciosus forma per filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis: propterea benedixit te deus in æternum. Vbi eſt reſplendentia pulchritudinis uitæ, niſi in facie? Quid pulchrius facie omnium uirtutum? Quid aliud CHRISTVS ſecundum prophetam Dauid, niſi dominus uirtutum, & rex omnis gloriæ, claritatis, & formoſitatis? Quare ipſe eſt filius Dei, in quo habet pater ſummam complacentiam: & eſt Chriſtus, unctus præ conſortibus ſuis. Vnde dicit Machumet in doctrinis: Perfectos in ſtatura Adæ, & forma IESV CHRISTI, reſurgere in die iudicij. Nam hæc forma, quæ eſt facies omnium gentium, eſt perfectio perfectorum. CHRISTVS igitur eſt, per quem perfecti iudicantur. & eius forma eſt illa, quæ ſolum immortali uitæ apta eſt. Qui igitur ſimiles ei erunt, intrant in gaudium domini. Ob hoc Alchoran alibi pluries repetit, quorundam facies in die iudicij albeſcere, & claras fieri, ſcilicet perfectorum & beatorum: quorundam nigreſcere, ſcilicet incredulorum & malorum.

Facies aliorũ albeſcere in die iudicij, aliorũ nigreſcere, quid.

Et ut perbreuiter dicam: CHRISTVS eſt omne id, quod in omnibus gentibus præſentis & futuri ſeculi uerè et iuſte laudatur. Hinc ipſe eſt omnium facies decora,

in quo omnes gentes, quieſcunt & benedicuntur.

DIGRESSIO AD MANVductionem diuinorum.

Cap. XX.

Rubella.

QVomodo Alchoran CHRISTVM dicit rubella, cuius interpretationem alij dicunt eſſe flatum dei, alij ſpiritum dei, alij uerbum dei, alij animam dei: licet hæ interpretationes non uarient ueritatem. Qualitercunq; enim interpretetur, ſiue ſit flatus, ſiue ſpiritus, ſiue anima, ſiue uerbum Dei, neceſſariò deus eſt, ut ſatis patet in præmiſſis. Nobis tamen uidetur, quod hæc interpretatio, quod ſit uerbum Dei, ſcilicet intellectuale, quod conceptum appellamus, quia cum ſacratiſſimo Euangelio concordat, ſit merito acceptanda. Et ut ſimpliciores exemplo ſenſibili ducantur, per quod patrem, uerbum, & ſpiritum aliqualiter à remotis uideant, pro intellectu præcedentium & ſequentiũ eſt conſiderandũ, quomodo magiſter qui uitra facit operatur.

Vitrarij miranda ars.

Vitrificatura enim eſt opus intelligentiæ. Carentes intellectu, eam artem non capiunt. Applicat autem cannam ferream, & ei adhærere facit aptam materiam, & inſufflat in ipſam, et efficit uas uitreum prout uoluerit. In eo flatu eſt conſiderandum, quomodo intra materiam operatur, & format eam. Opus enim illud, ſimilitudinem habet operis naturæ. Ars enim ab extrinſeco operatur. Natura enim intrinſece, ut quiſq; ſcit & uidet. In eo igitur flatu, conſidero duo. unum eſt extrinſecum eius, & eſt ſenſibile: ut eſt uentus, ſeu aer, qui expiratur per artificem. in intrinſeco illius conſidero intellectum, quia artifex ad finem faciendi uas uitreum, operatur. Intelligit enim id quod facit. Hic intellectus non intelligeret nec ſe, nec id quod operatur, niſi de ſe generaret conceptum uaſis quod efficit. & hunc conceptum intellectualem, uerbum dicimus. Loquitur enim intellectus ſuam intentionem, & conceptum quem intra ſe uidet, & ſenſui uiſibilem facit. hoc uerbum generatur ab intellectu, ſe in ipſo explicante: ſicut ſermo generatur à conceptu ſe explicante. & quia ſermo ſine flatu non explicatur, poteſt ſermo flatus appellari humani conceptus, & conceptus pariformiter dici poteſt flatus intellectus. Ab intellectu igitur, & eius uerbo, procedit intellectualis motus, qui complet operationem. Vtique iſta ſic eſſe intellectualiter, quiſque conſpicere poteſt. In efflatione igitur uitrificatoris, uideo intellectualem ſcilicet intellectum eius uerbum, & utriuſque ſpiritum ſeu motum, quæ ſi ibi non eſſent, nunquàm ipſa efflatio formam uaſis introduceret. Neq; tamen intel-

lectus, uerbum eius, & utriuſq; ſpiritus, propterea recedunt à uitrificatore, quia in efflatione uidentur. Conformiter fiunt omnes operationes intellectuales, licet non corporali efflatione, ſed intellectu, uerbo eius & motu ſeu ſpiritu utriuſq;: in ſenſibilibus per ſenſibilia in ſenſibili materia, mediante medio & organo ſiue inſtrumento ſenſibili. A creatore uerò omnia mediante uerbo, diuino motu ſeu ſpiritu in eſſe procedunt. Sicut enim ipſe eſt abſolutus ab omni contractione, ita abſolute ſine medio extrinſeco creat intellectualem naturam, & cuncta ut uult. Sed eſt conſiderandum, quomodo Deus inſtruxit Eliam tertio Regum decimonono, quod ipſe non eſſet in forti ſpiritu ſeu uento ſubuertente montes, nec in commotione eum ſequente, nec in igne commotionem ſubſequente, ſed in ſibilo auræ tenuis, ignem ſubſequente. Dominum igitur in ſubtili ſibilo tenuis aeris eſſe, ipſum ſpiritum eſſe omni ſpiritu quantumcunque tenuiſsimo ſubtiliorem oſtendit. Non eſt autem Deus ſpiritus in ſibilo tenui, aliter quàm ſpiritualiter ſine loci occupatione, ſicut intellectus in ſermone. Neque ſpiritus ille, qui Deus, eſt alicuius alterius ſpiritus aut accidens, ſicut accidit ſubſtantiæ: ſed eſt ſpiritus,

Operationũ intellectualiũ ratio.

Deus ſpiritus, quomodo intelligatur.

ſeu motus ſubſtantialis, omnem ſubſtantiam & cuncta creans. In quo eſt omnium ſcientia, ſiue ars: & intellectus, ſcientiæ & artis pater: prout infrà de hoc ſuo loco latius dicetur. Subſtantiam igitur ſpiritum eſſe, & Deo ſimiliorem, qui ſpiritus eſt, patet. Et quidem philoſophus attendens, quomodo granum poſt euaporationem ſpiritus, in qua, natura perdit fœcunditatem, ſeminatum fructum nequit producere: dicebat, ſubſtantiam ſpiritum eſſe. Hæc ſic dicta ſint, ut rudiores Alchoran ſubditi, eleuent mentem ad ſpiritualia, conſiderando ſpiritum imitari Deum per omnem ſubſtantiam. Quodque ſubſtantialia, quæ ſolo intellectu conſpici poſſunt, utique accidentalibus ſenſibilibus ſint longe præferenda. Quum accidentis non ſit eſſe, ſed adeſſe. Ac quod in ſcholis diuinis ſtudere debemus, nequaquam comparantes generationem in diuinis & intellectualibus generationi ſenſibili nec gaudia uitæ diuinæ, ad quam aſpiramus, gaudijs uitæ mundanæ: cũ improportionaliter intellectualia excedant ſenſibilia. Vt ſic de Alchoran recedant ad Euangelium Chriſti, tutum, intellectuale, & diuinum.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, DOMINI NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Secundus.

DE THEOLOGIA MYSTICA, *ſecundum quam Deus eſt ineffabilis.* Cap. I.

Trinitati an contradicat Alchoran.

NVNC accedamus ad elucidationem trinitatis, quam in diuinitate colimus, & oſtendamus Alchoran, pia interpretatione non contradicere trinitati, modo quo nos de ipſa loquimur, qui Euangelio inhæremus. Dicit fortaſsis aliquis Arabs, Quamuis negari nequeant hæc quæ de laude Euangelij dicta ſunt, per nos, qui Alchoran uti Dei uerbum colimus: tamen cum ſana fides ſit unius, ſolius & ſingularis Dei omnium creatoris, ſine omni participe, ſine ſocijs, ſine pluralitate, ſine filio ſeu filijs & æqualitate quacunq;, & CHRISTIANI dicant pluralitatem Dei patris creatoris, & Dei filij eius, & Dei ſpiritusſancti utriuſq;, non contradicere euangelio: ideò Alchoran Muſſelmanni præferunt Euangelio. Et Califæ in Baldach, ubi ſtudium eius ſectæ eſt, inhibent Euangelium & philoſophiam publice legi. Experti enim ſunt, ante prohibitionem, eos qui Euangelio operam dederunt, CHRISTIANOS factos, & quendam Caiifam CHRISTIANVM crucem in ſecreto pectoris continue portaſſe, ac philoſophos Alchoran deridere. Ideò 11. capite Alchoran, dicitur: CHRISTVS IESVS Mariæ filius, Deiq́; nuncius, ſuusq́; ſpiritus, & uerbum Mariæ cœlitus miſſum exiſtit. In Deum itaque illiquè ſuo legato credentes, ne dicatis Deos tres eſſe, quum non ſit niſi unus Deus, qui filio caret: eique omnipotenti, uniuerſa cœli, terræq́; ſubiecta ſunt. CHRISTVS quidem ipſe minime negare poterit, ſicut nec angeli deo propinqui quin dei ſubſit imperio. Ad hoc reſpondemus: Euangelium omnem deorum pluralitatem non ſolum damnare, ſed impoſsibilem affirmare. Deum enim principium, et unde omnia oriuntur, nemo dubitat.

Muſſelmanni. Califæ.

Deorum pluralitatem damnari etiam Euangelio.

pluralitas quomodo eſſet principium, cum ante pluralitatem ſit unitas ſeu ſingularitas, quæ neceſſariò eſt æterna, cum ſit purum principium? quod ideò æternum eſſe neceſſe eſt, quia principium, & non principiatum. Illud autem principium poteſt conſiderari ſine reſpectu ad principiata, ut non plus ſit principium quàm non principium. ea conſideratione, eſt penitus infinitum & interminum, incomprænſibile, & ineffabile. Tunc certe eum excedat omnem ſenſum, & omnem intellectum, & omne nomen, et omne nominabile, nec dicitur unus, nec trinus, nec bonus, nec ſapiēs, nec pater, nec filius, nec ſpirituſſanctus, & ita de omnibus quæ dici aut cogitari poſſunt, ut Dionyſius Ariopagita hoc aſtruit, quoniam omnia talia nomina excellit et antecedit in infinitum. Sic manet abſconditus ab oculis omnium ſapientum, & nulli creaturæ, ſed ſibi tantum cognitus. Et hoc tantum de ipſo cognoſcimus, quod ipſe eſt ipſa infinitas, excedens omnem creatum intellectum infinite. Eo modo, cum de ipſo nihil propriè dici & affirmari poßit, quod non excedat: in ſilentio tantum admiramur & contemplamur, & colimus. De illo intermino & infinito Deo loquitur Alchoran 29. Cap. dicens: Sicq́; terminum ſcilicet mundi huius, ſeu diem iudicij nullatenus mendacem expectans, illum ſolum Deum conſideret, cuius nullus eſt terminus, præter quē non eſt alius Deus. Et in Capite 64. Omnis quidem res mundana terminabitur, ſola uero Dei maximi largißimiq́; facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? uniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt.

Dionyſius Areopagita.

DE THEOLOGIA AFFIRmatiua, ſecundum quam Deus eſt trinus & unus.

Cap. II.

Alio modo aducrtimus mundum iſtum uiſibilem, cum aliter eſſe poſſet quàm nūc eſt, non eſſe à ſeipſo: nam fuiſſet antequàm eſſet. & cum aliter poſſet eſſe, puta aut maior aut minor, uel alio modo: cum magnitudo ſua ſit terminata & finita, cui non repugnat quod maior ſit aut minor, utique ab aliquo principio ſe niori ipſo id eſt quod eſt, quod ipſum ſic fecit, & non aliter. Illud autem principium cum non neceßitaretur ab alio, quia principium ante quod non eſt aliud principium, liberum fuit & eſt creare & nō creare, quemadmodum intellectualis natura libera in ſuis operationibus. Sicut autem intellectus quando operatur, neceſſariò in mente ſeu in comprænſione habet id quod operatur, aliter neſciret quid operaretur, & non eſſet intellectus: ſic habet etiam neceſſariò in ſcientia ſeu arte, id quod operatur. Si enim arte operandi careret, quomodo operaretur? habet denuò neceſſariò id quod operatur in uoluntate, cum nolens nihil faciat nobilis intellectus. Experimur in nobis qui intellectualiter operamur, illa ſic eſſe neceſſaria. Quomodo enim pictor per intellectum pingeret, niſi in mente haberet quod pingeret? Et quomodo poſſet pingere id quod in mente habet, ſi ſcientia pingēdi careret? Et quo modo perficeret, quando nollet? Vnde uidemus uoluntatem non eſſe artem, nec mentem, nec artem mentem. Non enim eius quod uolo, ſemper artem habeo: nec eius quod in mente habeo, ſcientiam ſeu artem habeo. Et licet ſcientiam pingendi habeam, tamen Mahumet depingere nequeo, cum ipſum mente non teneā. Vnde ſi mens, ſcientia, & uoluntas ſint eiuſdem intellectualis ſubſtantiæ & naturæ, ac etiam ex mente generetur ars & ſcientia (carens enim mente caret arte, & carens mente & arte, caret libera uoluntate & electione) procedit igitur libera uoluntas à mente & ſcientia ſeu arte, & hoc primo notabis. Conſequenter aduerte, quomodo id quod eſt in mente operantis intellectus, eſt etiam in arte & in uoluntate: & non eſt aliud in mente, aliud in arte, & aliud in uoluntate: aliter non eſſet una perfecta operatio. Id uero quod in mente, eſt mens (ibi enim comprænſum & comprænſio, ſeu mentionatum & mens, idem ſunt) ſic id quod in ſcientia eſt, ſcientia eſt. Scitum enim, ibi ſcientia eſt, atque id quod in uoluntate eſt, uoluntas eſt. Ibi enim uolitum, uoluntas eſt. Patet igitur non aliud eſſe mentem, & aliud ſcientiam, & aliud uoluntatem, ſed idem eſſentialiter, licet non conuertibiliter. ſic ſcilicet, quod mens licet non ſit ſcientia ſeu uoluntas, non tamen eſt aliud mens quàm ars & uoluntas. Exigit igitur nobilitas intellectualis naturæ, quæ libera eſt, mentem non eſſe ſcientiam de ſe genitam. Quia cum ſit ab ipſa mente genita, non eſt mens ſeu pater generans. Sic exigit mentem & ſcientiam à mente genitam non eſſe uoluntatem ab ipſa & arte procedentem. Procedens enim, non eſt illa à quibus procedit. Hæc ideò, ut libere & perfecte poſſet intellectuales producere operationes. Hæc agricola ſeminator grani, bene capit. Oportet enim ipſum in ſua comprænſione habere ſemen grani, & in ſua ſcientia artem ſeminandi granum, & in uoluntate uoluntatem granum ſeminandi. Seminare enim, eſt opus intellectus, et hæc ſic ſe habent.

Mundi creati principium.

Intellectus operatio qualis.

Voluntas libera à mente & ſcientia procedit.

Mens. Scientia. Voluntas.

QVOMODO EX OPERAtione intellectualis naturæ, uidemus diuinam. Cap. III.

Al

AT quoniam intellectualis natura hoc, & hanc nobilitatem non habet niſi à creatore ſuo (nam operatur in ſimilitudine creatoris ſui) ſicut creando ueras res producit, ita intellectus imago eius, operando producit ſimilitudines uerarum rerum. Creare enim, eſt eſſentia-
Creare. *re: & intelligere, eſt aßimilare. Quare creator*
Intelligere. *omnium cum intelligat id quod creat, & ſciat ſeu artem habeat, & uelit: tunc unus creator omnium ad hoc quod nobilißimus & perfectiſſimus atque liberrimus ſit, creator ueraciter trinus eſt. Cuius ſimilitudo, in noſtro intellectu uno in eſſentia, & trino in operatione, præmittitur. Diuinam igitur mentem, in qua omnia*
Pater, creator *quæ creari poſſunt, æternaliter cõſiſtunt, Chriſtiani patrem & creatorem appellant. Artem uero eius omnipotentiæ, ſeu ſapientiam, ſiue*
Filius *ſcientiam, eius filium uocant, per quem omnia facit. Voluntatem uero ſine qua nihil eſſe poteſt, cum à patre & filio ſcilicet mente & arte procedat, ſpiritum Sanctum confitentur, qui*
Spiritusſanctus *omnia ad effectum producit. Sunt autem indiuiſa trinitatis illius opera, quia eſt una omnium operatio & creatio. In creatione igitur ex ſimilitudine operationis intellectualis unius creatoris uidemus trinitatem, ob quam trinitatem Moyſes Deum creatorem pluraliter in princi-*
Elohim. *pio Geneſis per Elohim, & uerbum (Faciamus hominem) expreßit. licet alibi diceret, Ego Deus zelotes. Sic & in Alcoran ait Deus: Nos, homines ex humore fragili creauimus. Et alibi: Cœlum quidem, & omnia cœleſtia pro uelle noſtro creauimus. Licet alibi dicat: Dic meæ genti, ego ſum Deus miſericors. Et quemadmodum Moyſes & Machumet per expreßionem pluralitatis in creatione ſeu operatione Dei noluerunt plures deos fateri, ſic Chriſtiani propter trinitatem recedere nolunt ab unitate Dei creatoris.*

QVOMODO DE FOECVNditate intellectualis, ad fœcunditatem diuinæ naturæ eleuemur. Cap. IIII.

ET ut per ſenſibilia in fœcunditatem intellectus, & de illa in diuinam te eleues fœcunditatem: attende, dum uides tot pulchras & uarias ſtructuras ciuitatum, templorum, caſtrorum, & ædificiorum, tot uarios pannos, tot picturas & ornatus, tot linguas, tot ſcientias & artes, atque libros, tot dulcißimas harmonias, tot delectabiles dictiones, tot ordinatas politias, & alia innumera eſſe opus ſimplicis atque trini intellectus, inuiſibilis & nullo ſenſu perceptibilis, à quo hæc omnia exiuerunt, & non exiuiſſent, niſi in eo intellectualiter multo altiori gradu præexiſterent: & mirabilem uade uides intellectum. tunc aſcende ab intellectu ad creatorem ipſius, & omnium, ut uideas eius diuinam fœcunditatem, quomodo intelligentiæ, cœli, ſtellæ, ſol, luna, elementa, & omnia **Dei creatoris**
quæ ſunt, uiuunt, & intelligunt, ſunt opus ſim- **ſimplicitas.**
plicißimi atque fœcundißimi creatoris: & quod creatio, eſt oſtenſio eorum quæ ſemper et æternaliter in mente ipſius fuerunt ipſe, & in arte ſeu ſapientia ſemper & æternaliter fuerũt idem ipſe, & in bene placito uoluntatis ſuæ æternaliter fuerunt idem ipſe deus benedictus. qui diuitias gloriæ ſuæ ex mera bonitate ſua oſtendit, ſicut diues intellectus ad oſtenſionem gloriæ ſuæ ſe in operibus ſuis oſtendit & communicat. & ea quæ intra ſe habet intellectualiter, quanto præciſius poteſt, ſenſibiliter nititur explicare, ut ſic iuxta naturam boni ſe diffundat, & participabilem faciat. & uidebis deum ſimplicißimum, ineffabiliter diuitem & pulchrum, atque plenum omni fœlicitate uitæ glorioſæ. de cuius diuitijs, ipſe tot lucidas intelligentias formis plenas, tot ſplendidas ſtellas, tot uiua animalia, tot dulcißimos odores, & ſapores, atque pulcherrimos flores, & cætera innumerabilia produxit & oſtendit.

MANDVCTIO EX IIS quæ in mundo ſunt, ut uideatur Deus trinus. Cap. V.

ET quia Mahumet in eo quod deum credit creatorem omnium, etiam de illo aſſerit neceſſario quæ de eius trinitate Chriſtiani confitentur: ideò ut ad diuinam fœcunditatem partum, & amorem, omnis Arabs poßit quantum ſufficit fidei, pertingere: iterum dicimus, mundum iſtũ ſine fœcunditate, prole, & amore non poſſe perſeuerare & ſubſiſtere, certißimum eſſe. Nã
his ſublatis, mundum deficere oportet, & fœ- **Mundum ſine**
cunditate, partu, & amore unus eſt mundus: **fœcunditate,**
unius igitur mundi ſunt fœcunditas, partus, & **prole, & amo-**
amor. Nec fœcunditas eſt alius mundus, & par- **re non ſubſi-**
ſtere.
tus alius, & amor alius: ſed ſunt unus & idem mundus. & ſic hæc ſunt unius mundi, ut nihil mundi ſit ſine illis. Participatur enim fœcunditas mundi, & partus, & amor, in angelis angelice, in hominibus humanè, in brutis brutaliter, in uegetatiuis uegetaliter, in mineris mineraliter, in cœlis cœlice, in ſole ſolariter, in luna lunariter, in ſtellis ſtellariter, in entibus entice, in elementis elementariter, in uiuis uitaliter, in intellectualibus intellectualiter, & ita de ſingulis ſuo modo. Et unde habet mundus illa ut ſit neceſſariò ita trinus, ſicut unus, niſi à cre-
atore? Si igitur ſine hac trinitate mundus natu- **Mundus unus**
& trinus.
ram non haberet, nec naturalem perfectionem, nec benedictionem à Deo poßideret, quæ in unitate eſſentiæ ſic triniter lucet, quomodo

dice

dicemus creatorem, iſta perfectione naturali carere, quam omnibus tribuit, ut ſint meliori modo, quo eſſe poſſunt? Sicut igitur creatum eſt, unitrinum: ita & creator, cum creatum à ſe nihil ſit, & omne id quod eſt in hoc ſubſiſtat, quod eſt imago & ſimilitudo creatoris. Trinitas igitur quæ in creatura uidetur, eſt à trinitate increata tanquàm imago ab exemplari, & cauſatum à cauſa. Eſt igitur unitrinus Deus, qui creauit unitrinũ mundum ad ſui imaginem & ſimilitudinem. In diuina igitur natura, eſt fœcunditas, proles, et amor. Fœcunditas, Deus eſt, qui & origo & pater: proles autem ipſius fœcunditatis, filius: amor, nexus utriuſq;.

Deus unitrinus, quemadmodum & mundus ab eo creatus.

MANVDVCTIO DE INTELlectuali Trinitate ad diuinam. Cap. VI.

E*T ut in creatura magis deo ſimili, imaginem illius uideamus ad naturam intellectualem inſpiciamus. In ipſa enim natura intellectuali ſpeculatiua, quanta ſit fœcunditas, proles, & amor, oſtendunt nobis libri innumerabiles contemplatiuorum. Quot theoremata circa ueritatem generauit intellectualis fœcunditas? quot delectationes proceſſerunt ab illis, et ſuauitates ſpirituales: quæ fecerunt illos pro nihilo habere gaudia huius mundi. Sic de intellectu practico dicendum, ut ſuprà tetigimus. In illa enim natura intellectuali eſt fœcunditas, quæ de ſe generat uerbum, ſeu conceptum intellectualem: & ab ipſis procedit amplexus, ſeu uoluntas. Quando enim mens, uerbum, ſeu noticiam generat, ſtatim procedit amplexus, ſeu uoluntas. ſicut enim id quod non ſcitur, non amatur: ita non poteſt non procedere à mente & noticia uoluntas. Scientia enim eſt de numero bonorum honorabilium: bonum autem eſt quod appetitur. omnia enim bonum appetunt. Ita patet, quo exemplo duci poterimus ad diuinam trinitatem. Deus enim non poteſt dici ignorans ſeipſum: ſi autem ſe intelligit, de ſe cõceptum ſeu uerbum ſuiјpſius generat. Nec eſt idem, generans uerbum & genitum, ſeu concipiens & conceptum. Nec aliud in eſſentia diuina, cum Deus ſuiјpſius conceptum talem generet, quod non poßit eſſe perfectior. Erit igitur æqualis æqualitate ſubſtantiali, quæ eſt perfectior accidentali: quare nequaquàm alterius naturæ ſeu eſſentiæ. ſic nec amor ab ipſis procedens, poteſt dici ea à quibus procedit: nec poteſt dici aliud, eum ſit perfectißimus ante omnem alteritatem: quare conſubſtantialis illis, à quibus procedit. & hoc intenditur.*

Naturæ fecunditas, proles, amor.

Voluntas a mente & noticia.

MANVDVCTIO EIVSdem per amorem. Cap. VII.

A*Dhuc ut ratione utentes, uideant nos qui trinitatem credimus, rationabiliter moueri, alio exemplo ad idem procedamus. Nemo eſt qui non uideat, amorem omnino neceſſarium ad hoc quod mundus ſubſiſtat: quoniam eo ſublato, penitus nihil ſubſiſtere poteſt. In naturis intellectualibus & uitalibus amorem reperiri, ſicut & in omni quod ſubſiſtit, ſuo modo certum eſt. Priuabimusne deũ amore, qui eſt creator & dator omnis amoris? Si igitur Deum dicimus amorem habere, utiq; id eſt quod habet. Deus igitur, eſſentialis charitas, ſeu amor eſt. Quoniam autem amor unit, amor perfectiſſimus qui maior eſſe nequit, neq; minor, cum ſit ſubſtantialis, maxime unit. Video igitur in eſſentia ipſius amoris unientis, unitatem. quomodo enim eſſet unus uniens amor, ſine unitate? Video etiam æqualitatem in ipſo. Nam amor gignit ſui ipſius æqualitatem, ſcilicet amorẽ. uti dicitur: Si uis amari, ama. Vnitas igitur generat æqualitatem. Video deinde procedere ex unitate amoris et eius æqualitate, utriuſq; cõnexionem, ſcilicet amorẽ connectentem unitatem amoris generantis, & æqualitatem amoris geniti. Amor igitur eſt connexio patris, & eius filij, à quibus procedit. Certum eſt autem, unitatem, eſſe ante omnem multitudinem: quare æterna eſt. Aequalitatem ante omnem pluralitatem, quia plura eo ipſo quod plura ſunt inæqualia. Cadit igitur ab æqualitate inæqualitas: eſt igitur æqualitas æterna. Sic & nexus æternus, quia ante pluralitatem. Plura enim neceſſariò ſunt ab inuicem diuiſa. Diuiſio uero cadit à connexione. ante igitur omnem diuiſionem eſt connexio procedens ab unitate & æqualitate eius. Sic patet unitatem, æqualitatem, & connexionem, ante omnem multitudinem inæqualitatem & diuiſionem, æterna eſſe. & cum non poßint eſſe tria æterna, cum ante omnem multitudinem ſit unitas, quam multitudo præſupponit, ſicut inæqualitas præſupponit æqualitatem, & diuiſio præſupponit connexionem: ideò unitas, æqualitas, & connexio non ſunt tria æterna, ſed una æternitas. ſic non ſunt tria: quia ſi eſſent tria, eſſent tria æterna. Non eſt igitur aliud unitas, aliud æqualitas, aliud utiuſq; nexus. quia tunc eſſent tria: & tria æterna. nec tamen propterea unitas, eſt æqualitas, aut connexio, cum æqualitas ſit genita ab unitate. genitum autem, non eſt generans: nec nexus, eſt unitas. aut æqualitas quia ab ipſis procedit. procedens autem, non eſt illa à quibus procedit. Patet igitur, quomodo in eſſentia diuini amoris, unitas amoris, æqualitas amoris, & nexus amoris, non ſunt tres amores: quia unus amor, non eſt aliud ab*

Amor ad mundi ſubſiſtentiã neceſſarius.

Vnitas. Aequalitas.

Connexio.

Amoris vnitas, æqualitas, nexus, idem.

alio, licet unitas amoris generantis, non ſit æqualitas amoris geniti, aut nexus amoris utriuſq; ab ipſis procedens.

DECLARATIO SANCTAE *Trinitatis.* Cap. VIII.

N*Vnc patet, quod qui non attingunt, non aliud non eſſe idem, & non idem non eſſe aliud, non poſſunt capere unitatem, æqualitatem, & nexum eſſe idem in eſſentia, & non inter ſe idem. ideò trinitatem in deitate non capiunt, niſi in tribus dijs.* CHRISTVS *autem nos docuit,* Deum *patrem uiuificare, & filium eius uiuificare, & etiam ſpiritum procedentem ab utroq; uiuificare: ut in* Euangelio *eius per* Ioannem *apoſtolum deſcripto legitur.* Non *ſunt tamen propterea nec tres uiuificatores, nec tres dij uiuificantes: licet pater non ſit filius, nec ſpirituſſanctus ab illo & filio procedens.* Palàm *eſt, illos qui hæc non capiunt, non habere conceptum perfectionem de* Deo *perfectiſſimo: ſed ſibi fingere* Deum *quendam nequaquàm ultima felicitate felicem, innaturalem, ſterilem & infœcundum, carentem dulcedine paternalis & filialis atque utriuſque amoris & gaudij, atq; perfectione fœcunditatis. non attendentes* Deum *per* Eſaiam *dixiſſe:* Nunquid *ego qui alios parere facio, ipſe non pariam? dicit dominus.* Si *ego, qui cæteris generationem tribuo, ſterilis ero?* Dicit Dominus Deus *tuus.* Neq; *poſſunt* Arabes *hunc* Eſaiam *prophetam reſpuere, cum in* Alchoran *nullus prophetarũ reſpuitur, ſed omnes acceptantur.*

Dei perfectio.

AENIGMA, LICET REMO*tum, benedictæ* Trinitatis.

Cap. IX.

O*Portet in iſtis ad ænigma recurrere quouſq; habeamus intellectum exercitatum.* Vidi *aquam magnam inter rotundas ripas ſine alterius aquæ influxu & effluxu ſemper eiuſdem quantitatis, habentem in circuitu fœcundas arbores, ſegetes, & prata: & ruſtici propè habitantes non ſufficiebant laudare aquam qua nullam putabant dari meliorem.* Admirabar *quomodo non diminueretur & exiccaretur, cum non uiderem riuulum in ipſam fluentem, & cur non putreſceret, quia ſtagnalis apparuit.* Accefsi *propius, & ſubtiliori conſideratione diu habita, comperi in medio fontem apparere. & hoc, ex flumine, qui efflui de centro uidebatur, ſic eſſe iudicaui, & dixi:* Hæc *forte eſt ratio, cur hæc aqua nunquam minuitur, quamuis arboribus et ſeminibus atq; herbis præſtet, unde uegetentur: quia uiuus fons non ſinit ipſam imminui, & quamuis ſit ſtagnalis inter ripas, tamen continue innouat ſeipſam, quia procedit ex fonte & fluuio fontis.* Non *igitur putreſcit, nec corrumpitur, quia non antiquatur ſed ſemper ex fœcunditate fontali innouatur.* Vnde *uidi ipſam aquam, eſſe fontem, fluuium & ſtagnum, & hoc æqualiter: quia non magis fuit fons, quàm fluuius, & ſtagnum. & in ſtagno fluuium & fontem, nec tamen fons fuit fluuius uel ſtagnum, nec fluuius fons uel ſtagnum, nec ſtagnum fons uel fluuius.* Nec *hæc uidi, niſi intellectualiter conſiderans fontem de ſe generare fluuium* Ideò *fons & fluuius, differunt ut generans & genitum, ſiue ut pater & filius.* Nec *ſtagnum, poteſt eſſe fluuius, uel fons, à quibus procedit. & dixi: fons, unitas: fluuius, æqualitas: nexus utriuſq;, ſtagnum.* Concluſi *igitur: quoniam ſi ad æternitatem dimiſſo ænigmate aſcendero, ipſam ueriori modo comperio trinam & unam, quàm hanc uiſibilem aquam. & facilius, ſuperius dicta, de generatione & proceſſione æterna, indubia fide credidi.* Dixi *etiam in* Alchoran *ſcribi: ex aqua omnia uiuentia eſſe.* Igitur *ſi aqua iſta dat uitam uegetatiuam omnibus circumſtantibus arboribus et ſeminibus & herbis, ſine ſui diminutione: quanto magis creator aquæ huius, omnibus creaturis dat omnia ſine ſui diminutione? aquam in aqua uidi fontem, fluuium, & ſtagnum: tranſſumo ad abſolutam eſſentiam, de qua omnia quæ ſunt id quod ſunt, recipiunt, tam illa quæ ſunt quàm quæ ſunt & uiuunt, & quæ ſunt, uiuunt & intelligunt.*

Aqua eadem fons fluuius, et ſtagnum.

Aeternitas trina & una.

ITERVM EX TRIBVS PER*ſonis manuductio.*

Cap. X.

A*Dhuc attende.* Non *ita dicimus eſſe plures humanitates, ſicut plures homines: ſic non eſt idem humanitas, & homo, ſed idem eſt deitas &* Deus, *propter ſimpliciſſimam eſſentiam diuinam.* Vnde *ſicut non ſunt plures deitates, ita nec plures dij. & non ſunt niſi tres perſonæ in humanitate, ſcilicet ego, tu, ille.* Vnde *ueraciter dico,* Ego *ſum homo, tu es homo, ille eſt homo. & ſunt tres illæ perſonæ eiuſdem humanitatis.* Vnde *igitur haberent hoc illæ perſonæ, niſi creator* Deus *eſſet ſimiliter trinus in perſonis, et unus in eſſentia?* Poteſt *igitur* Deus *ueraciter dicere:* Ego *ſum* Deus, *tu es* Deus, *ille eſt* Deus *eiuſdem deitatis, & non ſunt tres perſonæ, tres dij: quia non ſunt tres deitates, ſed ſunt unus* Deus, *quia una deitas, quæ* Deus. Certum *eſt etiam, tres perſonas in unitate, non eſſe unitatem ſeu ſingularitatem: & tres perſonas in numero, non eſſe niſi numerum & pluralitatẽ. nos autem dicimus tres eſſe diuinas perſonas in unitate, non in numero: & tres humanas perſonas in numero dicimus, ideò plures homines.*

Deus & deitas idem.

Deitas una, ut Deus unus.

NECESSE EST ARABES FAteri Trinitatem. Cap. XI.

QVod autem Arabes oporteat hanc Trinitatem in diuinis fateri, patet. Nam niſi fatean tur, cum credant Alchoran eſſe librum ueritatis, conuincuntur Deo dare participem. Scribitur enim in Alchoran, quomodo Deus dixit Mahumet: Tibi quidem, qui legem & librum ignorabas, noſtrum ſpiritum mittētes lucem præbuimus. Et alibi: Cum hoc tibi diuinitus miſſo, ſpiritus benedictus penitus iuſtus cor tuum penetrauit, ut eum eo caſtiges Arabice. Iterum alibi de Chriſto dicit: Ieſus Mariæ filius, Deiq; nuncius, ſuusq; ſpiritus & uerbum Mariæ cœlitus miſſum exiſtit. Iterum alibi: Ipſe namque Deus, & ſuus ſpiritus benedictus, hunc Alchoran librum ueraciſſimum compoſuerunt. Conſimilia in multis alijs locis Alchoran habet. Vnde cum ſpiritus Dei benedictus non poßit dici creatura, & miſſus ſpiritus non ſit à ſeipſo miſſus, ideo niſi dicas ipſum eſſe tertiam perſonam in diuinis, & à patre & filio miſſam (quia dicit in plurali mittentes) neceſſe erit quod ponas plures deos, ſcilicet mittentes & miſſum. Iterum uerbum dei cœlitus miſſum, eſt Ieſus Mariæ filius. & non poteſt uerbum dei eſſe creatura, quia uerbo domini omnia ſunt creata. Verbum igitur dei, deus eſt. Si igitur eſt deus, & nō eſt ſecunda perſona quæ filius dicitur, ſcilicet uerbum patris, erit neceſſe, quod ponas plures deos, & uerbum dei particeps deo. Vide quando uis hoc negare, quod uerbum dei nō ſit filius dei eiuſdem naturæ cum patre, ne uidearis deo dare participem, tunc tu das deo participem. Et hoc etiam probatur ex illa autoritate: Deus & ſpiritus eius librum compoſuerunt. Si deus & ſpiritus non ſunt duo dij, ſequitur quod ſpiritus ſit perſona in diuinis. Oportet igitur Arabes de neceßitate fateri trinitatem: aliàs ſunt increduli, dantes deo participem. Adhuc ſic: Euangeliū fatemini librum luc idiſſimum & ueraciſſimum, in illo continetur unum eſſe deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum, nihil igitur in contrarium allegari poteſt per uos, quando hoc uobis ex Euangelio oſtenditur, cum nō ſit minoris autoritatis Euangelium quàm Alchoran, ut Alchoran tradit. Quod autem in Euangelio reperiatur, certum eſt. Legitur enim in ipſo, Chriſtum dixiſſe: Vnus eſt bonus deus. Item: Sic deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Item: Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet pater. Alibi: Spiritum ueritatis, qui à patre procedit. Et iterum Chriſtus mandat: Baptizantes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ex quibus & alijs Euangelij locis clare colligitur, unum eſſe Deum patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum. Et hæc de ſancta trinitate dicta ſunt.

[illegible]

[illegible]

CHRISTVM VERACITER fuiſſe mortuum & crucifixum. Cap. XII.

REſtant non paruæ diſcordantiæ Alchoran ab Euangelio elucidandæ. Scribitur enim in Alchoran, Cap. XI. Chriſtum non fuiſſe mortuum, ſed alium quendā Chriſto ſimilem Iudæos ſuſpendiſſe, ſed Chriſtum nullatenus interfeciſſe, quia deus incomprehenſibilis & ſapiens eum ad ſe tranſmigrare fecit. in quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum ſeculo futuro teſtis aſtabit ille. Hæc ibi. Sed Euangelium & cunctæ ſcripturæ alborum ſeu diſcipulorum atque hiſtoriæ temporum, concorditer affirmant, non ſolum Chriſtum mortuum, ſed etiam ſecundum ſcripturas prophetarum de Meßia taliter, ut prædictum, reperitur mortuum eſſe. Et quia ſecundum libri ſequaces, Alchoran non debet intelligi quaſi ſibi contradicat: & cum Euangeliū & prophetas approbet, ideo intellectus quærendus, quid in his prædictis intelligi uelit. Et primo eliciamus conformia Euangelio, in quo ſcribitur demum Chriſtum unum paſtorem, & uniuerſum hunc mūdum, unum eius ouile futurum. Conformiter aſſerit Alchoran, omnes uiros legum tam ueteris teſtamenti quàm noui, atque legis Arabum, in ipſum ante diem iudicij ueraciter credituros. Totum autem ſtudium Alchoran, eſt perſuadere, in ſolum Deum credendum. Et quia hic aſſerit, quod omnes uiri legum ueraciter in Chriſtum credent: utique Chriſtum à diuinitate non ſeparat, nec alienum facit, ſed diuinæ naturæ ipſum eſſe tacite affirmat. Sic aiebat Chriſtus in Euangelio: Qui in eum crederent, in deum patrem crederent qui eum miſit. Secundo aſſerit Euangelium & Alchoran, extremi iudicij eundem iudicem & teſtem. Hunc autem iudicem Euangelium dicit Chriſtum eſſe. Hoc & Alchoran hic tacite approbat, cum dicat Chriſtum teſtem illorum ſibi fidelium in futuro ſeculo. Per conſequens fatetur Chriſtum etiam, et iudicem, ſicut & Euangelium. Non erit autem iudex ſecundum Alchoran, niſi Deus creator. Erit igitur CHRISTVS homo, quia iudex etiam deus. Dicit autem Alchoran Cap. 48. Tu Deus omnium conditor, cum prophetis interfectis accedens, omnia cum ueritate iudicabis. Attende, ſi deus iudicabit cum interfectis prophetis, & Chriſtus eſt ſuper omnes, qui non deerit in iudicio: etiam ſecundum Alchoran (ut patet ex præmiſsis) erit & ipſe de interfectis prophetis primus, & ſupremus, et ipſa ueritas, et demum uerbum uerax, per quod omnia iudicabuntur ſecun

Chriſtum nō eſſe mortuum affirmat Alchoran.

Alcorani ſcopus.

Chriſtus iudex & teſtis in extremo iudicio futurus.

dum allegatum locum Alchoran. Vnde recte ait
Euangelium: Deum patrem omne iudicium de-
diſſe filio ſuo, quia & filius hominis eſt. Per for
mam enim humanam iudicat homines ſibi ſimi-
les filios Dei eſſe, ſicut ipſe eſt, & ita erunt filij
immortalis uitæ, et diſsimiles, filios æternæ mor
tis exiſtere. Vnde patet ſecundum piam inter-
pretationem Alchoran, hæc ſecreta non niſi ſa-
pientibus uoluiſſe reuelare. Ideò ait, illum nihil
ſecretorum ſubticere, & ſolis ſapientibus faci-
lem eſſe Alchoran, alijs autem difficilem. Non
erant enim rudes Arabes, quos ait Alchoran
omnium incredulorum peſsimos, aperte de ſecre
tis in illo principio informandi. Quod ſi Machu
met ipſis ſimpliciter Euangelium prædicaſſet,
& non dediſſet propriam legem, acceſsiſſent ad
legem Chriſtianam, quam penè ſexcentis annis
reſutarunt. Prædicauit igitur ipſis, quomodo eſ-
ſent Iſmaelitæ, & ab Abraham ortum habuiſ-
ſent: quodq; tam Iudæi quàm Chriſtiani illum ui
rum ut prophetam laudarent, & eius fidem ap-
probarent, per quam à deo maxima eſſet hic &
in alio ſeculo aſſecutus. et cum hoc facerent gen
tiles, qui ſequendo Abraham eiectis idolis, ali-
quam aut Moyſi aut CHRISTI legem ſoue-
rent: à fortiori ipſi, qui ex Abraham nati eſ-
ſent, facere deberent. Quodq; deus ipſum Ma-
humet in ſuum nuncium ad eos elegiſſet, & præ
ciperet eis, Abrahæ fidem & legem acceptare,
uiri ſcilicet optimi et fidelis, nec Iudæi, nec Chri
ſtiani, quos anteceſsiſſet. qui eiectis idolis, ſe ad
uniuerſorũ creatorem conuertit, ipſumq; adora
uit, eiq; obediuit. ſimiliter & poſteri eius Iſaac,
Iacob, et duodecim tribus Iſrael. Hoc modo per
ſuaſit multipliciter idolorum culturam abijci,
quam prius ob Euangeliũ nunquam abijcere cu-
rarunt, maxime quia Euangelica perfectio eis
grauis uiſa eſt, & talis, quod eorum parentes
eam acceptare timebant, edocti (ut et Alchoran
continet) eos qui Chriſtianitatem acceptant, &
non ſeruant mandata, plus omnibus deum offen
dere, & grauiſsime in inferno cruciari. Quare
Machumet ipſis ſecreta Euangelij occultabat,
credens quod ſapientibus in futurum pateſcere
poſſent, ſicut etiam ſanctum Euangelium multis
manſit in principio obſcurum & incognitum,
& ſucceſsiue eſt magis & magis apertum. et ni-
ſi hoc expediuiſſet, CHRISTVS uulgò non
fuiſſet parabolice locutus.

Alcoran, ſolis ſapientibus facilis.

Arabes.

Machumeti prædicatio qualis.

Abraham.

Euangelica perfectio grauior uiſa Arabibus.

QVOD CRVCIFIXIO ſit Chriſti exaltatio & glorificatio. Cap. XIII.

NVnc aduertamus, ut myſterium eliciamus
mortis Chriſti: quomodo intelligendum ſit,
Chriſtum non fuiſſe in cruce mortuum. Primo

certum eſt ipſum concordare cum Euangelio,
quod Chriſtus uiuat. Si igitur uiuit, & expecta-
tur ut redeat in mundum, ad conuertendos om-
nes uiros legum, utique ex hoc conſtat, Chriſtia
nos qui eius Euangelium acceperunt, non acce-
pturos aliud Euangelium ab ipſo, cum iſtud ſit
perfectum etiam ſecundum Alchoran. Alij igi-
tur ſi libros ſequuntur Euangelij cõtrarios, aut
diſcordantes, utique neceſſe erit illos proijcere,
& Euangelium amplecti. Non ſunt igitur illi in
uia recta, ſed tunc primum erunt. Abſurdum eſt
igitur ualde, Arabes perſequi Euangelij obſer-
uatores: ex eo capite. quia eorum Alchoran, ſe-
cundum ipſorum intellectum non concordat. Fa
ciunt enim contra Alchoran, in eo quod perſe-
quuntur credentes, & in ipſis Euangelium, in
Alchoran approbatum. Dicunt fortè: Chriſtia-
ni in eo non ſunt Chriſtiani, ſed blaſphemi, quod
credunt Chriſtũ dei uerbũ, per perfidiſsimos Iu-
dæos in cruce ſuſpenſum. Reſpõdent Chriſtiani:
Alchoran poſt mortem Chriſti quaſi ſexcentis
annis compoſitus, approbat Euangelium tempo
re mortis Chriſti ſcriptum, & prophetas qui an
te mortem CHRISTI prophetarunt, Chri-
ſtum tunc uenturum quando uenit, ita facturum
ſicut fecit, ita moriturũ ſicut mortuus eſt. Et at-
tendendum, quomodo Gabriel angelus Danieli
reuelauit, poſt 62. hebdomadas Chriſtum occidi
debere, ut legitur Danielis 9. Cap quemadmodũ
& factum fuit. Ille enim Gabriel angelus hæc re
uelauit prophetæ, quem ponit Mahumet, ſibi
Alchoran intimaſſe. Quomodo igitur hoc ſta-
bit, quod Gabriel iuſſu dei mortem Chriſti pro-
phetæ prædixerit, & † eidem lapſo tempore il-
lo prius per ipſum prædicto, dicat, ipſum nõ fuiſ
ſe mortuum, deum & ſe mendaces faciens? Ad-
huc conſidera, quomodo Chriſtus ante mortem
ſic ſe in cruce moriturum ſuis diſcipulis prædi-
xit. Ita concorditer dicunt hiſtoriæ illius tempo
ris: & ſic tenuerũt omnes tam Chriſtiani, quàm
Iudæi & gentiles, ante Mahumet quaſi ſexcen-
tis annis. Vnde debet argumentum ſumi, quod ſi
Alchoran hoc negat, utiq; Euangelio eſt potius
ſtandum, cum nullam rationem aſsignet. Dicũt
autem quidam compoſitori Alchoran uiſum fuiſ
ſe, hoc eſſe blaſphemũ, & de tanto propheta cre
di non debere, quaſi non dicat ad eius honorem.
Sed ſi hoc ſic putauit, utiq; myſteria crucis Chri
ſti ignorauit. Crucifixio enim Chriſti, eſt ipſius
Chriſti exaltatio, et glorificatio, Chriſtianorum
iuſtificatio & uita, & omnium hominum reſur
rectio. Multi fuerunt reges & principes, qui
Chriſtianos deridebant & perſequebantur, eò
quod crucifixum colerent, uti Egeas in Achaia
Andream primum Chriſti diſcipulum: cui apo-
ſtolus

Euangeliu ab Alcora approbatu

Chriſti mo Danielis pre dicta.

idem

Myſteriū crucis Chriſti.

ſtolus reſpondebat, hanc deriſionem euenire ob ignorātiam myſteriorum mortis CHRISTI in cruce, quæ per gentiles capi non poterant. Et Paulus apoſtolus, dum de cruce CHRISTI prædicaret, licet Iudæis eſſet ſcandalum, & ſapientes mundi Græci hoc ſtultitiam reputarent: tamen non tacuit, quouſq; redemptionis myſteria Chriſtianis aperiret. Certum eſt igitur, quod Alchoran illis Arabibus, ſi ſine myſteriorum apertione CHRISTVM crucifixū aperte aſſeruiſſet, CHRISTVM in eorū mētibus nō magnificaſſet. Voluit igitur ſecundum piam interpretationem, occultare ipſis uilem mortem, & quod adhuc uiueret & uenturus eſſet, affirmare. Quoniam eius reſurrectionem à morte, per poteſtatem quam habuit animam ſuam ponendi & iterum aſſumendi (ut in Euangelio fatetur) non potuiſſet perſuadere, niſi ipſum non ſolum hominem, ſed & deum oſtendiſſet: quod unitati dei, quàm prædicabat, aduerſari putabat. Nec conueniebat fidei ſuæ aſſerere, ipſum iam à morte reſurrexiſſe, ut ſtatim dicetur. Ideò ſic fortè locutus eſt. Dicit tamen hæc taliter, quod ſapientes elicere poſſunt, Euangelium ueriſsimum eſſe ut putabat.

QVOMODO DEVS ANImam Chriſti ad ſe reduxit, ipſum tranſmigrare fecit & aſſumpſit.

Cap. XIIII.

ALchoran recitat, quod cum increduli fraudulenter eum CHRISTO agerent, ſcilicet ſtudentes ipſum per mortem extinguere, deluſi ſunt. Quem creator taliter affatus eſt: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, ab incredulis te liberaui. Poſt hoc alibi dicit, quomodo deus ipſum CHRISTVM ad ſe tranſmigrare fecit. Iterum alibi dicit, CHRISTVM per deum ad ſe aſſumptū. Hæc omnia ordinate Chriſtiani ſic eſſe affirmant. Nam Euangelio teſte, dum clamaret uoce magna in cruce ad patrem, ut quid eum dereliquiſſet, et ſubiungeret, quod in manus ſuas commendaret ſpiritū ſuum, quem ſic clamando emiſit: tunc hoc uerificatum eſt, quod deus animam eius ad ſe reduxit. Idem enim eſt anima & ſpiritus. Sed per reſurrectionem, uerificata eſt trāſmigratio. Iuit enim per mortem ad uitam immortalē. Sic eum deus ad ipſum, qui ſolū habitat immortalitatē, tranſmigrare fecit: & hanc tranſmigrationem Chriſtiani paſcha nominant. De quo etiam Alchoran meminit. Vltimò in aſcenſione Chriſti ad patrem aſſumptio uerificata exiſtit. Negat autem Mahumet, Iudæos eum peremiſſe: ſed dicit, aliū illi ſimilem ipſos ſuſpendiſſe, nullam faciens unquàm de cruce mentionem. Aduerte Mahumet

Chriſtus Alchoran reſtitutio ad deū [illegible]

Paſcha.

Chriſtum a Iudæis crucifixum quomodo neget Alchoran.

ſic forte argumentari uelle: CHRISTVS uiuit, ergo per Iudæos non eſt peremptus. Si enim peremptus fuiſſet, quomodo uiueret, niſi reſurrexiſſet? Reſurrectio autem mortuorum nondū aduenit, ſed uentura eſt dies in qua omnes reſurgent & redibunt. Ante illum diem omnia quæ uitam habent, ſiue angeli, ſiue homines, ſiue alia animalia, extingui neceſſe eſt: ut omnium reſurrectio & reditio fiat. Chriſtus igitur qui uiuit, quod certū eſt, nunquàm fuit peremptus. morietur tamen tandem, & in die reſurrectionis reſurget. Hæc eſt Mahumet perſuaſio, quæ in Alchoran licet ſparſim, continetur. Tamen Cap. 48. dicit: Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbūt omnia, niſi quæ dei dextera protexerit. Secundo ſonante, reuiuiſcunt. Et hæc nota propter ſequentia. Et aduerte, quod Mahumet tenet ſolum deum reſuſcitatorem mortuorū, & quod reſuſcitati & reſuſcitandi non debent cenſeri reſurrexiſſe à mortuis. Ideò oportet illos denuò mori ante diem reſurrectionis. Deinde conſidera, inter diem mortis & diem reſurrectionis ſecundum ipſum nullum ſenſibile tempus currere. Ita quod Abel filius Adæ primus mortuus, quādo reſurget, non iudicabit ſe diutius fuiſſe mortuum, quàm ille qui ſtatim ante diem reſurrectionis morietur. Dicit enim Cap. 55. in fine: Die namq; iudicij, qua patebit ſingulis mandatū noſtrum, accedēt ſinguli quaſi non morati, niſi per diei horam unam. Sic dicit etiam Cap. 29. & in alijs locis ſæpiſsime. Ob hoc de illo medio tempore poſt mortem, & ante reſurrectionem non facit æſtimationē, licet dicat, illos qui propter deum mori uidentur, non mori. Sic etiam in Alchoran ſcribitur: Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſsimum uiuos et ſanos. & alibi: Obſequio diuino, deiq; dilectione mortem ſubeūtibus, diuina pietas gaudia præbens, ſuperuenit. Et iterum: In uijs dei morientes, nequaquàm mortui dicendi ſunt. Illi nanq; de bono dei dilectioneq; gaudentes, apud deum uiuunt: expectantes poſt ſe relictos, nihilq; timētes. Vnde licet dicat, omis anima mortem guſtabit, tamen cum Euangelium dicat, non debere timere eos qui cum corpus occiderint, non habeāt quid amplius faciant, quia animam occidere nō poſſunt, ſed eum qui etiam ultra hoc poteſt animam mittere in gehennā. Ideò ſecutus eſt Euangelium & libros ſapientiæ, quomodo iuſti, licet oculis inſipientium uideantur mortui, ſunt tamen uiui & in pace. Et nihilominus animas talium demum mortem guſtaturas affirmat, ut reſurgant in generali reſurrectione, quam appellat diem ueritatis. Dicit enim ſic in Alchoran: Die ueritatis, qua reſurgent animæ & angeli,

Internallū inter diem mortis & reſurrectionis.

Dies ueritatis

Et in doctrinis ad Abdalla: In die illo mandabit deus angelo mortis, ut omnem creaturã ſpiritũ habentẽ interimat, tam angelos omnes, q̃ diabolos omnes, quàm homines, aues, piſces, beluas et pecora. Sic enim ait in Alcoran: omnia mortua præter deũ. Et ſubiungit: Quomodo Adriel angelus mortis, demũ ſeipſũ interimet. Poſt ſequitur reſurrectio, ſic dicẽs: Tunc Raphael accepta tuba, cuius longitudo quingentorũ annorum, ſtans in Hieruſalem, inſufflabit tubam, & efflabit omnes animas interim ſibi ſeruatas, quæ euolabunt ad corpora ſua. Secundum hanc opinionem certum eſt, CHRISTVM non eſſe peremptum à Iudæis, quo ad animam. propter deum enim, ipſum interfeciſſent: & tales non debent cenſeri mortui. Vnde id quod Iudæi Chriſtum ſuſpenderunt, falſum eſt omnino. Sed id quod ſequitur in Alcoran, Profitentes etiam ſe ſuæ cædis auctores, cordibus ſuis non minimam ambiguitatẽ inde gerunt, ſed eum nullatenus interfecerunt: eſt bene conſiderandum. Videtur enim, quod ex his uerbis non negetur, quin Iudæi cædis Chriſti auctores eſſe poßint: licet ipſum non interfecerint. Non negatur igitur, Chriſtum crucifixũ in toto, Alcoran: quam crucifixionem non Iudæi, ſed Pilatus facere poterat, modo quo dicit Euangelium.

DE RESVRRECTIONE IESU CHRISTI. Cap. XV.

Chriſti reſurrectio aſſerta in Alchoran.

QVod autem CHRISTVS expers malorum, mortuus, & ſua uirtute iterum uiuus acceßit, ex Capite uiceſimo octauo, medio ſeiliceet, Alchorã uidetur manifeſte haberi. ubi Chriſtus poſt multa ſic ſcribitur locutus: Deus me uirum nõ difficilem, ſed malorum expertem creauit: & ſuper me eſt diuina ſalus in die meæ natiuitatis & mortis, à qua uiuus iterum accedam. hoc eſt de Chriſto Mariæ filio uerbum uerax, in quo tamen plurimi diſſentiunt. Ecce dicit de die mortis, & non de die generalis reſurrectionis, ſicut dicit alibi de Ioanne Zachariæ. Vbi dicit, quod diuina ſalus ſuper ipſum Ioannem die natiuitatis, mortis & reſurrectionis. Et ideo intelligo, CHRISTVM ante illum diem mortuũ, & iterum uiuum acceßiſſe, modo quo Euangelium hoc recitat. Vnde non eſt uerum, CHRISTVM & omne uiuum mori ſonante buccina, aut per Adrielem mortis angelum, ut in doctrinis Machumet legitur. Ideo pro correctione illius aſſertionis Capite quadrageſimoſecundo adijcitur: Omnia morti ſuccumbere, niſi quæ dextera dei protexerit, etſi aliquis ſit illa protectione dignus, utique CHRISTVS erit, quo nullus dignior. imò ipſe eſt illa dei manus dextera, ſeu potentia: per quam deus fecit, & facit, atq;

Adriel.

faciet omnia. Facit ad hoc id quod legitur in Chronica Machumet & ipſi ſucceſſorum regum, Mariam matrem IESV poſt ipſum quinque annis ſuperſtitem fuiſſe, & quinquaginta quatuor annos uixiſſe. Sed dicite nobis magiſtri legis Arabum: Si propter deum interempti non ſunt mortui, quia apud deum uiuunt: utique anima illorũ à corpore ſeparata uiuet. debèine anima illorum poſt hoc die occiſionis omnium uiuentium mori? & ſi dicitis quod ſic: Nónne ille dei amator, in uia dei ambulans, qui eá die interficitur per angelum mortis, etiam non moritur in anima, ſicut ſi dudum ante fuiſſet interfectus? Si ſic: Non erit igitur ille ſecundũ animã dei generalis reſurrectionis mortuus, quare nec prius interempti propter deum. Non enim erunt peioris conditionis. Anima igitur omnium talium nunquam morietur, neque reſurget: licet homo totus ex anima & corpore, qui mortuus fuit, reſurget. Et quia non eſt conueniens, dicere animã peccatoris mortuam, & extinctam, à deo reſuſcitari ad finem, ut ardeat æternaliter in gehenna: ideo CHRISTI doctrina, animam non poſſe occidi, utique uerißima eſt. Oportet ergo, quod id Alcoran, Omnia mortua præter Deum, intelligatur in comparatione ad Deum: qui ſolus habitat immortalitatem. A quo omne uiuens in tantum uiuit, inquantum ipſe deus illi tribuit. Sed deus tribuit animæ intellectiuæ ut libere uiuat, & iudicetur ſi errorem ueritatĩ præfert. Non deficiet igitur, cum ſit ſubiectum diuini iudicij. Animalia uero ratione carentia cum non poßint iudicari, & ad iudicium ipſa reſurgere non ſit neceſſe, in uanum reſurgerent. Et quomodo eadem animalia reſuſcitarentur, anima priore non redeunte in corpus, quæ penitus per mortem fuit extincta, & in nihilum redacta? Sic anima intellectiua cum creetur ex nulla præiacenti materia, ſi ipſa per mortem in nihilum redigeretur, quomodo eadem reſurgeret? Ita nec angeli, nec dæmones reſurrectione opus habent: cum ſint intellectualis naturæ, & iam iudicati. Neque opus eſt ut cuncta non iudicanda ad deum, à quo ſunt, redeant: cum apud ipſum nihil tranſeat in obliuionem, ſeu præteritum. Oportet igitur Arabes intelligere talia Euangelio diſſona, modo quo Chriſtiani Euangelio inhærentes. Ideò non ſine optima cauſa Alchoran Euangelium ſæpe lucidißimum aſſerens, rectam uiam eſſe dicebat. Non eſt igitur aſſerendum, CHRISTVM iterum moriturum, & demum cum alijs reſurrecturum, ſed uerè à mortuis reſurrexiſſe.

Anima immortalis.

Euangelium eſſe lucidiſſimum, uiam rectam, & aſſerit Alchoran.

MYSTE-

MYSTERIVM NATIVITATIS & mortis Chriſti. Cap. XVI.

Omnia à deo ad gloriæ ſuæ declarationē [illegible].

AT ut cauſam mortis CHRISTI in cruce uideamus, præmittendum, Deum omnia in oſtenſione gloriæ ſuæ creaſſe. Nam cum rex incognitus in gloria ſua non poßit cenſeri magis rex quàm non rex, & careat honore & beneficentia, ideò ut uideatur uirtus & gloria ſua, ac per hoc magnus cognoſcatur, honoretur, & glorificetur, omne ſuum ſtudium applicat & conuertit. Non autem oſtendit gloriam, niſi intelligentibus. Sic Deus creaturas intellectuales, capaces iudicij gloriæ & ueritatis creauit, ut cognoſcatur. & propter illas, cũcta inferiora, quoniam propter ſemetipſum omnia operatus eſt, ut in cap. XCIIII. Alchoran dicitur, ipſum eſſe rerum principiũ & finem. Homo autem inter illas intellectuales infimum locum tenens, intellectum habet in potentia, indigens alio actu, qui ipſum de potentia in actum ducat. Poſitus eſt igitur in paradiſo, dotatus innocentia: ut innocens ſub obedientia dei uiuens, demum gratia dei ad uiſionem gloriæ dei ſui transferretur, & ea frueretur. Sed quia homo liber ſuaſu diaboli elegit potius per ſcientiam aſcendere, quàm per innocentiam et obedientiam: recuſauit deo obedire, ut ſecundum promiſſa diaboli eſſet per ſe ſciens bonum et malum. De paradiſo perdita innocentia eiectus exiſtit: & qui prius, ſi ſtetiſſet, ſemper uiuere potuiſſet, factus eſt mortalis & ignorans, & propter hoc non fuit poßibile, ullo unquam tempore ex omni ſtudio ſuo ipſum ad immortalitatem & uiſionem gloriæ dei pertingere, quæ ab omni mortali uideri nequit. Nec erat remedium, niſi ille qui ipſum ad hoc creauit, etiam denuò gratioſe reformaret. Ad hanc igitur reformationem aptandam, probatus eſt homo, an lege naturæ, quæ ipſi concreata eſt, proficere poſſet. cui poſtea lex ſcripta ſuperaddita, hominem erexit ad ſperanda promiſſa dei: primo in ſenſibilibus, deinde in intellectualibus. Et inter omnes prophetas, omniũ ſaluator Meßias à deo mittendus, prænunciatus eſt aliquando uenturus, qui uirtutem dei habens, complete ipſum dei populum reformaret et ſaluaret: hic tandem diu expectatus, de cœlo ſummus legatus et dei filius, in forma hominis humilis & pauper et pauperis filius uirginis Mariæ, in hunc mundum ueniens, Ieſus Chriſtus nominatus, cum diuina poteſtate apparuit, ſe opere hanc poteſtatem & dei uirtutem palàm doctrina cœleſti & miraculis diuinis habere oſtendens, ut uiderent in ipſo deum patrem qui ipſum miſit operari: & uerba quæ loquebatur, ueracis Dei eſſe. Cui Ioannes Zachariæ, teſtimonium certißimum dedit: & illa quæ apud pa-

Hominis ſup[illegible] [illegible].

Chriſti incarnatio.

trem ſuum cœleſtem uidit, enarrauit, & qui eius uerba receperunt, cõpererunt ipſum eſſe dei uerbum ueracißimũ. Dedit igitur ipſe dei filius dilectus, omnibus qui crediderunt eum dei filium, poteſtatem filios dei fieri. Nam in hoc fuit omnis diligentia eius, ut crederetur filius & uerbũ dei. tunc enim, firma fide cuncta quæ annunciaret reciperentur, & promißis eius de regno futuro cœli, reſurrectione à morte, et æterna uita indubia fides adhiberetur, & eius præcepta ſeruarentur. Quis enim peccaret, quando ex uerbo dei indubitato ſciret, peccatum inferre mortem perpetuã? & quis non obediret uſq; ad mortem, quando non hæſitaret in uerbo dei, ſibi pro temporali morte uitam perpetuam à deo optimo remuneratore tribuendam? Quomodo enim homo dubitare poterit in promißis, qui certißima fide ea dei promiſſa eſſe credit? Intrauit igitur Ieſus in hunc mundum, ſine quacunq; carnis concupiſcentia & uoluntate uiri, morti nequaquàm obnoxius, quæ ob actuale peccatum primorum parentum & originale eorum, eorundem filiorum ex carnis cõcupiſcentia genitorũ, cunctos quos permiſit deus inuaſit. Erat igitur innocẽs Ieſus, liber à morte: qui nec in peccatis natus eſt, nec ullum unquàm peccatum fecit. Reuelauit ea de patre cœleſti & eius regno et gloria, quæ ſibi ſoli nota erant, & nulli alteri: cum nemo patrem unquàm uidiſſet in hoc ſenſibili mundo, ubi non uideri poteſt, & ſe uiam, uitam, & ueritatẽ propalauit. Scripturas aperuit, quoniam de ipſo erant: & quod ipſe medicus, contra omnes infirmitates corporis et animæ, etiam contra mortem eſſet, facto & doctrina patefecit. Quodq; ipſe rex & Meßias eſſet: licet regnum ſuum de hoc mundo non eſſet, atque hunc mundum, & hanc ſenſibilem uitam pro nihilo habendam, comparatione futuri ſeculi & uitæ, uerbo & facto manifeſtauit. Et poſt multa ſigna & miracula, ut oſtenderet hanc uitam propter ueritatem & regnum immortalis uitæ contemnendam, & deo uſque ad mortem etiam crucis turpißimam obediendũ: ipſe qui eſſe potuit immortalis, ſi uoluiſſet, mortuus eſt. Sic deum patrem ſuum, qui ita uoluit, clarificando: & morte ſua innocentißima omnibus hominibus ipſum per fidem recipiẽtibus & induentibus, æternam ſecum uitam promerendo. Meruit enim cõſummata mors innocẽtißimi unigeniti filij dei, quam in humana natura paſſus eſt, redemptionẽ omnium captiuorum per ſatanã, mortis auctorem. in qua Chriſti morte, quiſq; fidelis eidẽ incorporatus, mortuus eſt, et uitã meruit. In morte igitur crucifixi Meßiæ commortui omnes fideles, meruerunt uitam ſibi perpetuam in CHRISTO retribui. Reſur-

Chriſtus per ſe morti non obnoxius.

Chriſti mors.

Reſurrectio. rexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit poteſtatem ponendi animam in morte, & iterum ſumendi eam in reſurrectione. Vnde eius reſurrectio eſt, per quam omnes homines reſurgunt, qui cum eo eiuſdem ſunt humanæ naturæ, quæ in ipſo eſt uitæ immortali unita. Reſurrexit autem tertia die, ut facto probaret reſurrectionem mortuorũ credendam, quam docuit die iudicij expectandam. Ipſe eſt igitur, in cuius morte morimur, & in cuius reſurrectione uiuificamur: & per quem acceſſum habemus ad Deum patrem creatorem, ad uidendum ipſum in gloria ſua, & cum eo ipſum CHRISTVM IESVM eius filium ſemper benedictum. Ex his perquàm breuiter tactis, conſtat mortem Chriſti in cruce ignominioſam, maxima habere myſteria, & fuiſſe tam fidelibus neceſſariam, quàm CHRISTO glorioſam, qui mortuus eſt, ut clarificaret patrem: & oſtenderet, quantus ille eſt cui Meßias in ſuo corpore, & turpißima & doloroſißima morte uſq; ad omnium terribilium terribilißimum oſtendit obediendum: & quanta eſt illius dei pietas & remuneratio fidelium, qui omnibus Chriſtiformibus ob filij ſui mortem eis communicatam, cum eodem ſuo dilectißimo filio regnum uitæ retribuit poßidendum. Hæc mors CHRISTI crucifixi, IESVM clarificauit eſſe diuinæ bonitatis filium.

Chriſtus morte ſua uel maxime Dei filius declaratus.

Quoniam non fuiſſet adeò pius, miſericors, & uoluntarius ad obediendum uſq; ad mortem incluſiue, niſi perfectiſſimus fuiſſet & deiformis, ſic reuelans patrem per teſtimonium in ſanguine ſuo, deum eſſe ſupra omnia amandum, & ſic ei ſeruiendum, & eius præcepta implenda, & uitam futuram magnificandã uſque ad huius miſeræ uitæ contemptum. Oſtendit etiam promiſſa patris ſui, et quæ de ſeipſo prædixit impleta: & ueracem eſſe patrem, ſeq; eius ueritatem: omnemq; ſcientiam & ſcripturarum myſteria, atq; quantum ſit pater de cœlis ab omnibus diligendus, patefecit. Hæc ſciunt filij lucis, qui Chriſtum ſequuntur: & filij tenebrarum, huius mundi amatores, ſpiritu Chriſti carentes, ignorant.

DE FRVCTV MORTIS Chriſti. Cap. XVII.

Diceret aliquis zeloſus Arabs: Si mors Chriſti clarificat patrem omnium creatorem, utique potens & laudabilis eſt, & de hac re iocundum eſſet plenius informari. Zelo illius uiri, conabimur pro noſtra paruitate aliqua adhuc aperire, ut quiſque ſic eſſe non heſitet.

Peccata diuidere inter deum & homines.

Nam cum non ſit dubium, peccata diuidere inter deum & hominem, ut ait propheta, dicens: Peccata ueſtra diuiſerunt inter uos & deum ueſtrum. & hinc Dauid propheta imitator dei ait: Iniquos

odio habui: hoc quidem peccatum poteſt eſſe ab ortu, ut ſic in peccatis conceptus à matre exiſtat ex immunditia et uoluptate carnis, ut idem propheta ſe conceptum aſſerit. Et quoniam omnes ſic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti ſunt, & nemo mundus illa munditia quæ eſt deo grata, Iob dicente: Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Naſcimur enim filij iræ cum ſpiritu concupiſcentiæ carnis, qui non eſt de regno intellectuali cœlorum dei noſtri incorporei, & experimur ex pronitate ad malum, quam ab adoleſcentia habemus, nos non moueri ſpiritu dei bono, & hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim ſic hominem compoſuit, ut malo uiſo expaueſcat: ut ait Cap. 79. Alchoran. Quapropter nullus eſt ex Adam uia cõcupiſcentiæ natus, qui non ſit à deo, uel uitio originis, uel peccati actualis ſeparatus: ſolò Chriſto excepto. Qui, atteſtãte etiam Alchoran, à matre uirgine Maria, quæ nunquàm mala operata eſt, ſine uirili ſemine ſeu carnis uoluptate, mundißime natus exiſtit.

Chriſti natiuitas.

Et non eſt natus filius iræ & odij aut abominationis, ſed mundißimus: quare deo inter omnes qui fuerunt & erunt homines, dilectißimus. Hic utique nullum unquàm fecit peccatum actuale. Ipſe enim eſt de quo ſcriptum eſt: Qui peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et ita à deo nunquàm diuiſus, ſeu ſeparatus. Hunc diuina ſapientia, in ſui unionem aſſumpſit. Nam ſicut ſapientia maliuolã animam & corpus ſubditum peccatis abominatur, ſic diligit ſanctam animam, & corpus ab omni peccato mundißimum, et ſibi perpetuo fœdere deſponſat. Ipſe eſt igitur primogenitus ſimiliter, & unigenitus filius regis uirtutum, qui eſt rex gloriæ.

Chriſtus primogenitus pariter et unigenitus dei filius.

Nam ſi (Moyſe teſte) Deus dixit, filius meus primogenitus eſt Iſrael: negari non poteſt Chriſtum in Iſrael, omnium primum qui Meßias, atque ipſum primogenitũ dei in orbem terrarum miſſum, qui & ſimul eſt unigenitus dei filius, ut ipſe Chriſtus ait: Qui non credit in me, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc ſuum dilectißimũ primogenitum & unigenitum filium deus dedit pro ſalute mundi, utiq; maxime mundũ dilexit. Quod autem hoc fecit, atteſtatur Euangeliũ quod dicit: Sic enim deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitũ daret. Nónne empti ſumus precio magno? puta precioſißimo ſanguine unigeniti filij eius, ut ſimus dei, qui fuimus ſub principe tenebrarum. Ait enim Alchoran, quod Adam à deo præceptum minime operatus, ius mortale ſubiuit. Vnde totum genus humanum ob peccatum primi parentis ſpoliatum innocentia, quæ ſola in regno cœlorum

locum

locum habet,ſubditum principi huius mundi æternaliter damnatum, ad priuationem uiſionis gloriæ dei,quæ mors eſt intellectualis naturæ, ſoluit debitum in morte unigeniti filij Dei, qui pro omnibus ipſum ut Meſſiam & regem intellectualis uitæ recipientibus,mortuus eſt.Sic omnes in eius morte mortui ſatisfecerunt, & liberati ſunt à ſeruitute principis mortis. Mors enim unigeniti,qui plus omnibus diligebatur à deo, precioſiſſima: abunde ideò ſatisfecit, quia fuit mors præcidentis dolorē mortis,ut ait propheta, quē omnes moriētes ignorant. Quare dicit idem: Vere languores noſtros ipſe portauit. Et dum ad fidelem,fidei patrem Abraham reſpicimus,quantū ipſe meruit,quia filium ſuum unigenitum Iſaac ut deo placeret, in mortem tradere noluit, ſtatim uidemus quid meruit Meſſias, ſeipſum in mortem tradens,ut Deo placeret, in redēptione generis humani. Vide ineffabilē laudem dei patris, in eo quod filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Nónne meruit habere innumerabilē multitudinē filiorum & hæredum regni ſui cœleſtis, quemadmodum Abraham? Et quid meruit Ieſus realiter turpiſſima & doloroſiſſima morte mortuus, quæ omnes dolores morientiū excedit? Certe quia uitam dedit,reſurrectionem à mortuis meruit pro ſe et fratribus ſuis patri acquiſitis: inter quos ipſe eſt ut primogenitus,in multis fratribus principatū tenens. Nec eſt regnum intellectualiū cœlorum æſtimandum, ut eſt regnum huius mundi: quod dum plures habēt,quilibet minus habet,ſed dum idem ſine defectu ab innumeris poteſt uideri & intelligi,ipſum regnum intellectuale ab innumeris intellectibus poteſt à quolibet in ſolidū poſſideri. Intellectualis eſt uita reſurgentiū, ut ſciant & delectentur ſe uiuere. Quæ eſſet remuneratio fidelis pro deo morientis, ſi maneret in morte,aut ſi neſciret ſe uiuere? potius homo optat nō eſſe,quàm ſine omni intellectu eſſe. Quare non reſurgit homo ad uitam intellectualem,niſi in ſapientia,quæ eſt ſapida ſcientia, ut ſe ſapiat & ſciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omnibus intellectū habentibus,in Meſſia magiſteriū habet. Participatione igitur illius magiſterij,uiuit omnis in Chriſto reſurgēs, quia ipſe eſt reſurrectio & uita,quæ appetitur. Iam uidet quiſq; zeloſus,quantum opus reformationis humanæ naturæ excedit opus creationis,& quàm ſapienter omnia ſunt ordinata. Sapientia autem quæ omnia ſapiētiſſime diſpoſuit,tam circa mortem quàm reſurrectionem Chriſti,licet nunquàm Chriſtum dereliquerit, non tamen mortua eſt, Chriſto ſecundum humanitatem per ſeparationem animæ & corporis mortuo, nec eſt alia ſapientia quæ aſſumpſit Ieſum hominem, quàm illa ſapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit,quam Alchoran,animam dei nominare uidetur,cum dicat animas hominū participare tantum de anima dei,quantum ipſa ſapientia relucet. ſed anima Chriſti plenitudini ſapientiæ dei eſt unita. Ob hoc ait Alchorā, deum propriè animam ſuam Chriſto dediſſe: et ipſum illam ab utero matris habuiſſe,certis miraculis exemplificat. Loquebatur enim,ut ait,matri ſuæ in puncto natiuitatis, ipſam confortando. Reſpondit tunc pro ipſa,illa die cum conſanguineis malum de matre ſuſpicantibus. Loquebatur quando uoluit infantibus,ſicut ſenibus: & luto formato,ut homo aut auis fieret. Et ita factum, Machumet in doctrina ſua & in Alchoran aſſerit. Sic locutus eſt cæco nato,ut uideret: leproſis,& alijs infirmis,ut ſani eſſent: mortuis,ut uiuerent. Hæc & plura ex Euangelio & Alchoran elici poſſunt: qui liber eum etiam ſapientem aſſerit,dans ei idem nomen quod deo, quem incomprehenſibilem & ſapientem ſæpiſſime affirmat. Si igitur fatetur Chriſtum abſolute ſapientem, ſicut & deum patrem,non erit alia ſapientia patris creatoris,et alia Chriſti. Sed pater creator per ſuam ſapientiam, quæ Chriſtus eſt, omnia operatur. Hæc eſt ſapientia immarceſſibilis, uitam dans omni intellectuali naturæ,quæ ſine ſapiētia mortua eſt. Ideò ad illius apprehenſionem,finis tendit creationis intellectualis naturæ: quam homo, niſi mediatore Chriſto,in quo humana omnibus hominibus cōmunis natura, ſapientiæ ſupremæ indiſſolubiliter unita eſt,attingere poteſt in ſua propria natura humana,Chriſto & ſibi communi. Quare Chriſtus eſt magiſter, habens doctrinam & uerbum uitæ intellectus noſtri, reuelator omnium quæ in theſauro Dei continentur, oſtenſor patris, fontis ſapientiæ & gloriæ eius. quæ oſtenſio,eſt receptio ſapientiæ in ſe intellectualiter,uiuificans æternaliter ipſum,& faciēs ipſum ſimilem Chriſto filio dei, qui eſt in gloria dei patris. Et hoc eſt eſſe fœlicem,et regnare perpetue in cœleſtibus ſummo gaudio beatitudinis, & hæc ſunt promiſſa Chriſti,omnibus ipſum recipientibus firmiſſima.

[Margin notes: Chriſti mors pro nobis, eiúsque meritū. — Regnum cœlorum ut acquiratur. — Sapientia. — Anima dei. — Fabulæ ex Apocryphis. — Patris et Chriſti eadem ſapientia. — Chriſti præſtantia.]

DE PARADISO.

Cap. XVIII.

Diceret Arabs aliquis: Remota ſunt & multum diſtantia illa, quæ de paradiſo in Alchoran leguntur, & ea quæ Euangelium promittit. Alchoran enim deſideriorū omnium complementum credulis & legem ſeruantibus promittit, deſcribitq; illa deſideria quæ communiter appetuntur per uoluptuoſos: ſed Euangeliū ſolum promittit intellectualē fœlicitatē, quæ eſt

Reſurrectio.

rexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit poteſtatem ponendi animam in morte, & iterum ſumendi eam in reſurrectione. Vnde eius reſurrectio eſt, per quam omnes homines reſurgunt, qui cum eo eiuſdem ſunt humanæ naturæ, quæ in ipſo eſt uitæ immortali unita. Reſurrexit autem tertia die, ut facto probaret reſurrectionem mortuorũ credendan, quam docuit die iudicij expectandan. Ipſe eſt igitur, in cuius morte morimur, & in cuius reſurrectione uiuificamur: & per quem acceſſum habemus ad Deum patrem creatorem, ad uidendum ipſum in gloria ſua, & cum eo ipſum CHRISTVM IESVM eius filium ſemper benedictum. Ex his perquàm breuiter tactis, conſtat mortem Chriſti in cruce ignominioſam, maxima habere myſteria, & fuiſſe tam fidelibus neceſſariam, quàm CHRISTO glorioſam, qui mortuus eſt, ut clarificaret patrem: & oſtenderet, quantus ille eſt cui Meßias in ſuo corpore, & turpißima & doloroſißima morte uſq; ad omnium terribilium terribilißimum oſtendit obediendum: & quanta eſt illius dei pietas & remuneratio fidelium, qui omnibus Chriſtiformibus ob filij ſui mortem eis communicatam, cum eodem ſuo dilectißimo filio regnum uitæ retribuit poßidendum. Hæc mors CHRISTI crucifixi, IESVM clarificauit

Chriſtus morte ſua uel maxime Dei filius declaratus.

eſſe diuinæ bonitatis filium. Quoniam non fuiſſet adeò pius, miſericors, & uoluntarius ad obediendum uſq; ad mortem incluſiue, niſi perfectiſſimus fuiſſet & deiformis, ſic reuelans patrem per teſtimonium in ſanguine ſuo, deum eſſe ſupra omnia amandum, & ſic ei ſeruiendum, & eius præcepta implenda, & uitam futuram magnificandã uſque ad huius miſeræ uitæ contemptum. Oſtendit etiam promiſſa patris ſui, et quæ de ſeipſo prædixit impleta: & ueracem eſſe patrem, ſeq; eius ueritatem: omnemq; ſcientiam & ſcripturarum myſteria, atq; quantum ſit pater de cœlis ab omnibus diligendus, patefecit. Hæc ſciunt filij lucis, qui Chriſtum ſequuntur: & filij tenebrarum, huius mundi amatores, ſpiritu Chriſti carentes, ignorant.

DE FRVCTV MORTIS Chriſti. Cap. XVII.

Diceret aliquis zeloſus Arabs: Si mors Chriſti clarificat patrem omnium creatorem, utique potens & laudabilis eſt, & de hac re iocundum eſſet plenius informari. Zelo illius uiri,

Peccata diuidere inter deum & homines.

conabimur pro noſtra paruitate aliqua adhuc aperire, ut quiſque ſic eſſe non hæſitet. Nam cum non ſit dubium, peccata diuidere inter deum & hominem, ut ait propheta, dicens: Peccata ueſtra diuiſerunt inter uos & deum ueſtrum. & hinc Dauid propheta imitator dei ait: Iniquos

odio habui: hoc quidem peccatum poteſt eſſe ab ortu, ut ſic in peccatis conceptus à matre exiſtat ex immunditia et uoluptate carnis, ut idem propheta ſe conceptum aſſerit. Et quoniam omnes ſic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti ſunt, & nemo mundus illa munditia quæ eſt deo grata, Iob dicente: Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Naſcimur enim filij iræ cum ſpiritu concupiſcentiæ carnis, qui non eſt de regno intellectuali cœlorum dei noſtri incorporei, & experimur ex pronitate ad malum, quam ab adoleſcentia habemus, nos non moueri ſpiritu dei bono, & hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim ſic hominem compoſuit, ut malo uiſo expaueſcat: ut ait Cap. 79. Alcoran. Quapropter nullus eſt ex Adam uia cõcupiſcentiæ natus, qui non ſit à deo, uel uitio originis, uel peccati actualis ſeparatus: ſolò Chriſto excepto. Qui, atteſtãte etiam Alcoran, à matre uirgine Maria, quæ

Chriſti natiuitas.

nunquàm mala operata eſt, ſine uirili ſemine ſeu carnis uoluptate, mundißime natus exiſtit. Et non eſt natus filius iræ & odij aut abominationis, ſed mundißimus: quare deo inter omnes qui fuerunt & erunt homines, dilectißimus. Hic utique nullum unquàm fecit peccatum actuale. Ipſe enim eſt de quo ſcriptum eſt: Qui peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et ita à deo nunquàm diuiſus, ſeu ſeparatus. Hunc diuina ſapientia, in ſui unionem aſſumpſit. Nam ſicut ſapientia maliuolã animam & corpus ſubditum peccatis abominatur, ſic diligit ſanctam

Chriſtus primogenitus pariter et unigenitus dei filius.

animam, & corpus ab omni peccato mundißimum, et ſibi perpetuo fœdere deſponſat. Ipſe eſt igitur primogenitus ſimiliter, & unigenitus filius regis uirtutum, qui eſt rex gloriæ. Nam ſi (Moyſe teſte) Deus dixit, filius meus primogenitus eſt Iſrael: negari non poteſt Chriſtum in Iſrael, omnium primum qui Meßias, atque ipſum primogenitũ dei in orbem terrarum miſſum, qui & ſimul eſt unigenitus dei filius, ut ipſe Chriſtus ait: Qui non credit in me, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc ſuum dilectißimũ primogenitum & unigenitum filium deus dedit pro ſalute mundi, utiq; maxime mundũ dilexit. Quod autem hoc fecit, atteſtatur Euangeliũ quod dicit: Sic enim deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitũ daret. Nónne empti ſumus precio magno? puta precioſißimo ſanguine unigeniti filij eius, ut ſimus dei, qui fuimus ſub principe tenebrarum. Ait enim Alcoran, quod Adam à deo præceptum minime operatus, ius mortale ſubiuit. Vnde totum genus humanum ob peccatum primi parentis ſpoliatum innocentia, quæ ſola in regno cœlorum

locum

locum habet, ſubditum principi huius mundi æternaliter damnatum, ad priuationem uiſionis gloriæ dei, quæ mors eſt intellectualis naturæ, ſoluit debitum in morte unigeniti filij Dei, qui pro omnibus ipſum ut Meſsiam & regem intellectualis uitæ recipientibus, mortuus eſt. Sic omnes in eius morte mortui ſatisfecerunt, & liberati ſunt à ſeruitute principis mortis. Mors enim unigeniti, qui plus omnibus diligebatur à deo, precioſiſsima: abunde ideò ſatisfecit, quia fuit mors præcidentis dolorē mortis, ut ait propheta, quē omnes morietes ignorant. Quare dicit idem: Vere languores noſtros ipſe portauit. Et dum ad fidelem, fidei patrem Abraham reſpicimus, quantū ipſe meruit, quia filium ſuum unigenitum Iſaac ut deo placeret, in mortem tradere uoluit, ſtatim uidemus quid meruit Meſsias, ſeipſum in mortem tradens, ut Deo placeret, in redēptione generis humani. Vide ineffabilē laudem dei patris, in eo quod filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Nonne meruit habere innumerabilē multitudinē filiorum & heredum regni ſui cœleſtis, quemadmodum Abraham? Et quid meruit Ieſus realiter turpiſſima & doloroſiſsima morte mortuus, quæ omnes dolores morientiū excedit? Certe quia uitam dedit, reſurrectionem à mortuis meruit pro ſe et fratribus ſuis patri acquiſitis: inter quos ipſe eſt ut primogenitus, in multis fratribus principatū tenens. Nec eſt regnum intellectualiū cœlorum æſtimandum, ut eſt regnum huius mundi: quod dum plures habēt, quilibet minus habet, ſed dum idem ſine defectu ab innumeris poteſt uideri & intelligi, ipſum regnum intellectuale ab innumeris intellectibus poteſt à quolibet in ſolidū poſſideri. Intellectualis eſt uita reſurgentiū, ut ſciant & delectentur ſe uiuere. Quæ eſſet remuneratio fidelis pro deo morientis, ſi maneret in morte, aut ſi neſciret ſe uiuere? potius homo optat nō eſſe, quàm ſine omni intellectu eſſe. Quare non reſurgit homo ad uitam intellectualem, niſi in ſapientia, quæ eſt ſapida ſcientia, ut ſe ſapiat & ſciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omnibus intellectū habentibus, in Meſsia magiſteriū habet. Participatione igitur illius magiſterij, uiuit omnis in Chriſto reſurgēs, quia ipſe eſt reſurrectio & uita, quæ appetitur. Iam uidet quiſq; zeloſus, quantum opus reformationis humanæ naturæ excedit opus creationis, & quàm ſapienter omnia ſunt ordinata. Sapientia autem quæ omnia ſapiētiſsime diſpoſuit, tam eirea mortem quàm reſurrectionem Chriſti, licet nunquàm Chriſtum dereliquerit, non tamen mortua eſt, Chriſto ſecundum humanitatem per ſeparationem animæ & corporis mortuo, nec eſt alia ſapientia quæ aſſumpſit Ieſum hominem, quàm illa ſapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit, quam Alchoran, animam dei nominare uidetur, cum dicat animas hominū participare tantum de anima dei, quantum ipſa ſapientia relucet. ſed anima Chriſti plenitudini ſapientiæ dei eſt unita. Ob hoc ait Alchorā, deum propriè animam ſuam Chriſto dediſſe: et ipſum illam ab utero matris habuiſſe, certis miraculis exemplificat. Loquebatur enim, ut ait, matri ſuæ in puncto natiuitatis, ipſam confortando. Reſpondit tunc pro ipſa, illa die cum conſanguineis malum de matre ſuſpicantibus. Loquebatur quando uoluit infantibus, ſicut ſenibus: & luto formato, ut homo aut auis fieret. Et ita factum, Machumet in doctrina ſua & in Alchoran aſſerit. Sic locutus eſt cæco nato, ut uideret: leproſis, & alijs infirmis, ut ſani eſſent: mortuis, ut uiuerent. Hæc & plura ex Euangelio & Alchoran elici poſſunt: qui liber eum etiam ſapientem aſſerit, dans ei idem nomen quod deo, quem incomprehenſibilem & ſapientem ſæpiſsime affirmat. Si igitur fatetur Chriſtum abſolute ſapientem, ſicut & deum patrem, non erit alia ſapientia patris creatoris, et alia Chriſti. Sed pater creator per ſuam ſapientiam, quæ Chriſtus eſt, omnia operatur. Hæc eſt ſapientia immarceſsibilis, uitam dans omni intellectuali naturæ, quæ ſine ſapiētia mortua eſt. Ideò ad illius apprehenſionem, finis tendit creationis intellectualis naturæ: quam homo, niſi mediatore Chriſto, in quo humana omnibus hominibus cōmunis natura, ſapientiæ ſupremæ indiſſolubiliter unita eſt, attingere poteſt in ſua propria natura humana, Chriſto & ſibi communi. Quare Chriſtus eſt magiſter, habens doctrinam & uerbum uitæ intellectus noſtri, reuelator omnium quæ in theſauro Dei continentur, oſtenſor patris, fontis ſapientiæ & gloriæ eius. quæ oſtenſio, eſt receptio ſapientiæ in ſe intellectualiter, uiuificans æternaliter ipſum, & faciēs ipſum ſimilem Chriſto filio dei, qui eſt in gloria dei patris. Et hoc eſt eſſe fœlicem, et regnare perpetue in cœleſtibus ſummo gaudio beatitudinis, & hæc ſunt promiſſa Chriſti, omnibus ipſum recipientibus firmiſsima.

[Margin notes: Chriſti mors pro nobus, eiuſque meritu. — Regnum cœlorum et mundanum. — Sapientia. — Anima dei. — Fabulæ ex Apocryphis. — Patris et Chriſti eadem ſapientia. — Chriſti præſtantia.]

DE PARADISO.

Cap. XVIII.

Diceret Arabs aliquis: Remota ſunt & multum diſtantia illa, quæ de paradiſo in Alchoran leguntur, & ea quæ Euangelium promittit. Alchoran enim deſideriorū omnium complementum credulis & legem ſeruantibus promittit, deſcribitq; illa deſideria quæ communiter appetuntur per uoluptuoſos: ſed Euangeliū ſolum promittit intellectualē fœlicitatē, quæ eſt

in uiſione intellectuali, & ſcientia, ſapientia, & cognitione. Reſpondemus, ſemper nobis apparuiſſe, tantum inter paradiſum Machumet & Chriſti intereſſe, quantum inter ſenſibilia & intellectualia: aut inter uiſibilia, quæ ſunt temporalia, & inuiſibilia, quæ ſunt æterna. Sic & de Alchoran & Euangelio pariformiter. Sunt tamen qui allegant pro excuſatione compoſitoris Alchoran, quomodo ipſe rudes Arabes trahere uolebat, ut in unum creatorem crederent, qui dedit eis uiuere in hoc ſæculo temporali, quod ille etiam eis eſſet daturus in ſæculo futuro perpetuo uitam ſine defectu, multo iſta uita meliorem. Quodq; ad hunc finem, ut in Alchoran legitur, plures ſimilitudines introduxit, quas tamen non expoſuit, ſed ſapientibus illas notas reliquit. & niſi exēpla ſumpſiſſet ab hac uita ſenſibili prædicendo futuræ uitæ iocunditatem, neque intellexiſſent, neque moti fuiſſent propter promiſſa eis incognita. Ait enim Capite L I. Credentes et benefacientes pulcherrima loca paradiſi poſſeſſuri, omne ſuum uelle perficient. Hocq; lucrum eſt maximum. Huiuſmodi pollicitum, illis ſummam læticiam denunciat. Vnde uidetur unam concluſionem uelle prædicare, ſcilicet quod deus eſt remunerator fidelium ſibi ſeruientium, ſecundum ſpem & deſideria ſeruientis: pro ſeruitute temporali temporalia aſſequetur, pro perpetuis perpetua, pro uoluptuoſis uoluptuoſa, pro intellectualibus ſeruiens intellectualia habebit. Sic enim dicit Capite V I. Deus omnium uota dinoſcens, omniumq; diues, mundana quærentibus temporale, cœleſtia petentibus atque cœleſtibus ſummū bonum tribuit. Et Cap. I. lib. dicit: Studioſo bonorum huius ſeculi dabimus illa, ſed nullam in alio portionem habebit. Ideò ubi in primo capite dicit bonos paradiſum introire, ubi dulciſſimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, & decentiſſimas ac mundiſſimas mulieres omneq; bonum in æternum poſſidebūt: aduertendum ad id quod dicit, omneq; bonum in æternum poſſidebunt: utiq; illud non eſt aliud quàm deus. tamen ſenſibilium promiſſiones ſæpiſſime repetit. & demum in Cap. 64. dicit. Omnes itaque ſapientes timeant deum, dantem omnibus credentibus ſapientiam, ſuiq; noticiam. Et Cap. 107. dicit, Paradiſum apud Deum ſortientur. Et ſæpe ponit ſimilia, ſcilicet quod æterna uita, æternum gaudium, & beatitudo, ſit remuneratio. Dicit etiam in doctrinis, quod nulla futuri ſeculi tradi poſſit ſimilitudo. Ideò non uidetur finaliter. quod poſſit Euangelio contradicere. quod paradiſum intellectualium & ſapientum, uiſionem dei & eius ſapientiæ ſeu CHRISTI aſſerit. Ideò Alchoran alibi, eos qui in inferno ſunt, priuatos ait diſcretione et ſapientia. Etiam alibi, enumeratis omnibus quæ in hoc mūdo uidentur, & quæ ſæpe promittit paradiſum intrantibus: addit, quod bona futuri ſeculi his omnibus ſunt meliora, quoniam iſtud ſeculum in comparatione ad illud futurum nihil ſit. Vnde ſicut per ſimilitudinem cruciatus ignis ſenſibilis pœnam eorum qui damnati ſunt deſcribit, ita per aquam & fontes uitam ſaluatorum. Non tamen complete intellectualem fœlicitatem deſcribit, ſecundum Auicennam in metaphyſica ſua. Nam licet eſſet de lege Arabum, affirmat Machumet corporalem fœlicitatem deſcribere, & quod intellectualis, illa multo excellentior, per ſapientes melius deſcribatur. Sed Alchoran licet minus extenſe, perfectam fœlicitatem ſapientum ponat in noticia dei & ſapientiæ, quæ eſt filius dei ſecundum præmiſſa: quemadmodum & Euangelium ex Chriſti perfectiſſima doctrina. Præterit enim iſte mundus cum concupiſcentiis ſuis. Illa uerò quæ futuri et perpetui mūdi ſunt, habent ſe ad iſta huius mundi ſicut perpetuum ad corruptibile. Vnde noticia ſeu uiſio Dei patris & ſapientiæ eius, paſcit immortaliter intellectum, quia ſapientia eſt immarceſſibilis, ut liber Sapientiæ docet.

Inter Machumeti paradiſum & Chriſtum quanta diſtātia: item inter Euangelium & Alchoran.

Alchorani ſcopus.

Futuri ſeculi nullam tradi ſimilitudinē poſſe.

Auicenna ... Machumet ... ſimonium.

INVECTIO CONTRA ALchoran. Cap. XIX.

ADuerti dum legerem Alchoran, quomodo ſæpiſſime fit mentio de die tremendi iudicij, paradiſo, & inferno, & ſemper uarie & per ſimilitudines. Cum aliter id quod nunquàm in cōceptum hominis intrauit, deſcribi non poſſit: niſi coniecturaliter ad ſenſibilia, quæ intelligibilium imagines exiſtunt. & quia ita uidi per uarias ſimilitudines regnum cœlorum ſignari in Euangelio & ueteri teſtamento, intra me admittebam, poſſe illa, pia ſequacium libri interpretatione, excuſari. Verum poſtquàm legi ibidem, caſtitatem in uirgine Maria, & in Ioanne Zachariæ, & generaliter in omnibus laudari, et quod concubitus in templis prohibetur, & lotio poſt ipſum præcipitur ante orationē ob eius fœditatem, quodq; mundicies Deo grata ſit, ac quod deum uident boni, & cum ipſo ſunt in paradiſo, & quod deus ipſos maxime amet, & eis id quod maximum eſt retribuet, ac quod ipſum maximū, ſimpliciter non ſit niſi gaudium ſempiternū & incorporeum: ſtupebam de eo quod ſæpe de puellis, & earum papillis, & beſtiali cōcubitu in paradiſo totiens replicauit, dicens cap. 88. illam eſſe optimam dei remunerationem credentium: & uerecūdabar illa turpia legere, intra me dicens: Si Machumet adſcribit deo hunc librum plenū turpitudine, aut ſi ipſe ſcribit et deo auctoritatē tribuit

Senſibilia intelligibilium imagines.

Alchoran ... pitudine plenus.

tribuit, miror quomodo ſapientes & caſti uirtuteq́; præditi, Arabes, Mauri, Ægypij, Perſæ, Afri, & Turci, qui illius legis eſſe dicuntur, Mahumet pro propheta habeant, cuius uitam nemo ſequi poteſt, qui ad regnum cœlorum anhelat, ubi non nubent, & ſimiles angelis ſunt, ut Chriſtus docuit. Nam tam turpia ita turpiter nemo loquitur, niſi plenus omni tali turpitudine. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et hoc uerum eſſe, patet ex Capite X L I I. ubi dicit deum uoluptates etiam illicitas alijs, iuxta prohibitionem quæ ponitur V I I. Capite Alchoran in fine, & uoluntarias quaſcunque, ei permiſiſſe. & quod iuramentum licitum factum per ipſum, ne adulteraretur cū Maria Chriſtiana Iacobina, præcepiſſet deleri. De quo loquitur cap. L X X V. in principio, contra illa quæ alibi de damnatione adulterorum & periurorum dicit. Ipſe enim in Capite L X X V I I. periuros, qui ob ſui ſaluationem iurarunt, eſſe damnatos affirmat. Quomodo igitur non ueretur deum blaſphemare, cui aſcribit periurium præcepiſſe, ut adulterium continuaretur per ipſum? Probant & hoc plura quæ circa mulieres permiſit. Vt illud Capite I I I. Mulieres uobis ſubiectas penitus, pro modo ueſtro ubicunque uolueritis parate. Et Capite V I I I. tot permittit uxores, quot quiuerit quiſque ſubiugare, ſeu caſtigare. Et Capite I X. ſic dicit: Liber hic uobis cœlitus miſſus, licitum atque tenendum hoc uobis ſtatuit, ut pecunijs ueſtris caſtas mulieres eis præbendo ducatis. Itaque taliter ueſtris factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Etſi reperiatur Dauid exceſsiſſe in numero uxorum, aut alios poſtea ſanctos, hoc non excuſat Machumet, qui uia legis indulſit, quaſi deo ſic uolente, quod prius apud omnes prophetas & legislatores fuit inauditum. et eſt blaſphemia, deo hoc imponere quod perfecte legi aduerſatur. Et conſideraui, quomodo legi in Alchoran Capite L X X V I. ſic præcepiſſe deum Machumet: Vt te ueracem comprobes, non dic te niſi nunciū tantum eſſe. Idem in Cap. LXXVII. in principio per iuramentum deus affirmat, nuncium ſcilicet ad Arabes idololatras. Et Capite

Periurii commiſsio.

X X V I I. Tuæ quidem linguæ nullam facultatem indulſimus, niſi ut deum timentibus, nunciū gaudio plenum & caſtigamen incredulis nunciet. Et Capite X X X I I. Dicito, mihi nihil iniunctum eſt niſi ſolum deum adorare, nec illi participem æſtimare: cui me cōmendo, & ad ipſum redibo. Si hæc uera ſunt, cur non ſeruauit? cur alijs ſibi non iniunctum iniunxit? Cur Capite L X X V I I. ſe doctorem gentium nominauit, qui ſecundum præmiſſa nuncius ad Arabes idololatras fuit. Etſi de his ſibi non commiſsis intromittere nullatenus præſumpſit, dic Machumet, cur loqueris contra Euangelium & uetus teſtamentum, & nouam legem & librum docere tentaſti, quaſi hæc tibi cōmiſſa fuerint? Quando fateris tuæ linguæ nō eſſe facultatem conceſſam, niſi ut nuncies deum timentibus nuncium gaudio plenum, & caſtigamen incredulis: in his facile tibi & cuique creditur. Hoc enim quiſq; dicere & nunciare poteſt, cum ſit uerum. & à deo uero, omne eſt uerum. à deo te poteſtatem hæc dicendi habere, tibi & omnibus dicentibus facile credi poteſt. In alijs uerò quomodo loquī præſumis, cum tibi non ſit à deo nec iniunctum, nec indultum? Et ſi dicis, cur tibi credam, quando deo non obedis? Vtiq; excuſabilis es: niſi uarietatem immutabili deo, ut ſoles, tribuas, ut ſic blaſphemando euadas. omnipotens tamen deus inter omnia illa ſpurca & uana, & ſapientibus etiam Arabum abominabilia, talia etiam inſeri uoluit: in quibus euangelicus ſplendor ſic lateret occultatus, quod ſapientibus diligenti ſtudio quæſitus ſeipſum manifeſtaret. Tanta etenim eſt lux euangelica, quod ſine ipſa nihil apparere poteſt uerum & clarum. Sed omne dictum & ſcriptum illa luce carēs, quæ dicit: Ego ſum lux mundi, illuminās omnem hominem uenientē in hunc mundum, ut qui ſequitur me non ambulet in tenebris: eſt obſcurum, inordinatum, tenebroſum, mortiferum, & intellectuali naturæ abominabile, licet beſtialitati & animalitati quæ eſt de hoc ſenſibili mundo ſapida uideatur.

Machumet tantum nuncius.

Euangelii lux

CRIBRATIONIS ALCHORAN, DOMINI NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Tertius.

QVOD ALCHORAN FIDE unius Dei ſalua omnibus blanditur, Chriſtum tamen præferendo. CAP. I.

OPORTET ut qui Alchorā legit, aduertat, quo modo ſalua fide quæ eſt, non eſt deus niſi deus, nulli intendit contradicere. Ideo ita uariat ea, ubi diſſenſiones eſſe ſciuit, ut quiſquē aliquid grati reperiat, cuiuſcunque hæreſis aut ſectæ fuerit. puta ſæpe dicit, quod inter mortem & reſurrectionem cuiuſque, uix hora interſit, ne de ſtatu animarum ante iudicium opus ſit dubitare. Tamen etiam interſerit aliquas in amœno loco fontibus referto, medio tempore locari, ut de CHRISTO & uirgine Maria Capite XXXII. ſcribit. & iuſtis ob deum interemptis, quos uiuere in deo aſſerit. Sic etiam dicit, aliquas uſq; in diem iudicij igne cruciari, eodem Capite XXXII. licet nullas dicit in paradiſo uel inferno ante ſententiam iudicis in die finali reperiri. Hæc ita ambiguè ſcribit, quod contrarias doctrinas hæreticorum & recte ſentientium de animabus defunctorum ante iudicium fouere uideatur: ſic nititur in omnibus facere opinionibus. Nam de regno cœlorum non dicit quicquàm, ſed de paradiſo ſæpiſſime loquitur, ac ſi de paradiſo terreſtri intenderet. & quod ad locum unde eiectus fuit Adam, homo poſt diem iudicij fidelis & meritus reſtituetur, ibi perpetuo manſurus. Tamen ne Chriſtianorum paradiſum, ſcilicet regnum cœlorum negligere uideatur, duas ponit in certo loco paradiſos, & gradus in eis plures. & in paradiſo aliquando illa reperiri affirmat, quæ Chriſtiani credunt in regno cœlorum haberi, ſcilicet uitam æternam. Sic dicit Capite XXV. Res mundana cito, diuina nunquàm peribit. ſecundum optimum modum ſuorum operum quemque deus remunerabit, uitam tribuens æternam, ſiue uir fuerit, ſiue mulier. Ecce æterna uita eſt diuina, quæ in regno Dei cœli habetur, & per Chriſtianos expectatur. Sic etiam dicit Cap. XVIII. Tandem omnes obſeruatores diuinorum præceptorum, plenum gaudium atque perpetuum ſortientur. Hoc autem nō poteſt eſſe, niſi apud deū qui habitat in cœlis. Dicit etiam capite XXVI. bonos aſſequi paradiſum, ubi de diuina ſubſtantia eis tribuetur, ita facit de cunctis. Vnde allegat deum eorum capite XXV. ſibi ſic dixiſſe: Hunc librum non alia de cauſa tibi commiſi, niſi ut hominibus ſuas cōtrarietates exponas. Iterum in eodem cap. loquitur: Te miſimus, ut ipſius Abrahæ regem ſequaris, nuſquā digrediens, ne ſis incredulus. Sabbati quidem cuſtodiā nō iniunximus, quia inerat contrarietas atq; diſſenſio, quas deus futurus iudex diſcutiet. Et alibi illum alijs præfert, qui credit prophetis, et inter eos non diſcunt. ut cap. IIII. circa finem. et cap. XI. ſic dicens: Deo ſuisq; legatis inobedientibus, & inter eos diſcutere uolentibus, ſeq; parti, non toti, ſicq; rectā uiam aſſequi putando credere cōfidentibus, uelut ipſius ueritatis incredulis, malū atq; contemptū ingeremus: credentibus autem prædictis, nec inter eos diſcutientibus, mercedē innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet. Ecce quomodo in cōtrarietate et diſcordia cuilibet legato dei dicit credendū. ita quod nullius opinio particulariter ſit ſumenda, imò diſcuſſio ad deū in iudicio remittēda. Hoc modo ſæpiſſimè loquitur, dubia legū & prophetarū ad illū diē ueritatis eſſe remittenda. Sed quia dicit ſucceſſiue et pedetentim Alchorā ueniſſe, ut cap. XXVI. ait, Ideo eſt conſiderandū ante hoc cap. XI. ſcilicet cap. III. diſcuſſionem inter prophetas factam, et Chriſtus ibi legitur omnibus ſuprapoſitus, quare in dubijs Chriſto ſtandū: qui dicebat ſe nō ueniſſe ſoluere legē, ſed adimplere: ac quod omnia quæ ſcripta erant in lege et prophetis, de eo fuerunt. Vnde cum Chriſtus ſit finis et concluſio legis & prophetarū omniū, qui prophetarūt aut prophetabunt, quando eius determinationi ſtatur, omnium prophetarum diſcuſſioni ſtatur.

Alchoran ad omniū hæreſes et ſectas accōmodatum.

Cur ſubinde de Paradiſo loquatur Alchoran, de regno uero cœlorum nihil.

Chriſto credendū in dubijs.

QVOD MACHVMET IGNOrauit quid agendum et ſentiendum, et nil firmiter aſſertum reliquit. Cap. II.

QVod ipſe aūt Machumet nō ſit primus, fatētur cap. LV. dicēs: Ego nō ſum primus nuncius, nec ſcio quid mihi ſeu uobis gerendū ſit. diuina mādata tamē explanabo: quæ licet ibi ſirat, hocq; teſtificēt, plures filiorū Iſrael credentes illis, uos minime creditis. Ecce qualis eſt Machumet propheta, ignorans quid ſibi gerendum, & alijs: niſi ea quæ prius præcepta fuerunt, allegans pro ſe Iudæos in teſtes, ſcilicet ipſum diuina priora præcepta teſtamenti explanare. Dicit etiam, eos qui præcepta Moyſi ſequuntur, aſſequi beatitudinem. Aliquando autem omnes Iudæos damnat: quia reſurrectionē non credūt, CHRISTVM non accipiunt. Sic Chriſtianos. CHRISTVM ſequentes, ſaluos dicit. Alibi uerò tam Iudæos quàm Chriſtianos, quia

Machumet qualis propheta.

utriq;

utrique deo filium tribuunt, incredulos ait. Licet de Iudæis hoc nõ ſit uerum, quod deo filium tribuant. Omnes autẽ incredulos ſæpiſſime dam- Alchoran [illegible] natos affirmat. Sic Cap. X L I X. dicit: Firmatum eſt dei uerbum ſuper incredulos, quoniam perpetuum ignem inibunt. Sed Cap. L I. dicit: Incredulos forſan deus omnes confundet, forſan multis ueniam dabit. Sæpiſſime etiam dicit, omnes animas redire ad corpora in reſurrectione. In Cap. X V I I I. dicit ſic: Morientibus, mortis hora, cæteris hora ſopitionis deus animas extrabit: quibuſdam reddens eis ad horam ſcitam, quibuſdam nunquam: omnia pro ſuo uelle faciens, quod mirandum eſt ſapientibus. Alibi, angelos dicit, animas è corporibus extrahere. Sic reſurrectionem generalem, quam penè in omni Capite repetit, in dubio dimittit, quando ait: quibuſdam animas extractas nunquam reddere. Ob hoc nihil certi apud ipſum manet, niſi quod u- De deo [illegible] nus eſt deus creator uniuerſi. Ideo ſolum fidem unius dei ſæpiſſime aſſerit, de neceſſitate ſalutis. Et demum etiam de hoc dubitans, reſoluit omnẽ neceſſitatẽ ad hæc uerba: Non eſt deus niſi deus, & Mahumet eſt nuncius eius. Et addunt ſui, magnus. Deum nemo dicit paruum, quia magnitudinis eius non eſt finis. Nec quiſquam dicit hoc falſum, ſcilicet quod deus ſit deus. Etiam idololatra plures deos colens, hoc uerum fatetur, deum ſcilicet eſſe deum, quia per ſe notum. Nullus igitur incredulus nec fuit, nec erit. Sed quod addit, & Machumet [illegible] Mahumet eſt nuncius eius: ſi intelligitur quod ſit nuncius ueritatis, ſcilicet illius propoſitionis per ſe notæ, nõ eſt magnũ Semper enim uerũ fuit de eo et quocunq; alio, uerũ nunciũ eſſe, qui hoc nũciaret. Aliter aũt hoc credere, ſcilicet quod Mahumet ſit nũcius dei, nõ poteſt eſſe neceſſitatis. Nã fuit tẽpus in quo hoc fuit ueriſſimũ, ſcilicet non eſt deus niſi deus: et falſum fuit, quod Mahumet fuit nuncius eius, quia nondum natus erat. Si igitur tunc per fidem illam, Non eſt deus niſi deus, ſaluabantur hoc credentes: ita neceſſariò omnes omni tempore, hoc tantum credẽtes. nec tempore eius erat neceſſarium, quod omnes ſaluandi crederent Machumet nunciũ dei, cum Machumeti nulla miracula ipſe fateatur, ſe nuncium ad Arabes et ſuam nationem miſſum. Neq; Arabes tenebantur ei credere quod eſſet nuncius dei ad eos, quando non uenit cum miraculis & uirtutibus talibus, quæ in ipſo dei uerbum eſſe teſtificarentur. Sed cum ſine poteſtatate miraculorum compareret, & communem peccatorum uitam ageret, fuiſſetq; idololatra, ut alij Venerem colens: non mirum ſi ei oppoſuerunt, quomodo per aliquem deorum offenſus, ut ſe uindicaret, ſe nuncium dei finxiſſet, ut Capite X X. Alchoran. Alibi Capite

X X X. opponebant ei, quomodo ipſe homo eis ſimilis eſſet, cum arte magica eos acceſſiſſet. Cuius uolumen, uel fictitium eſſet. Et talia multa per ipſum allegantes, quæ non potuit aliter ſoluere, niſi quod Capite X X I X. dixit: Inquiunt, ſi diuinus eum uirtutibus aduenìſſet, nonne teſtimonium de prioribus libris attulimus? Ecce adducit in teſtimonium priores libros, ſcilicet euangelium & teſtamentum. Dicit enim Cap. X V I I. Quod mentio de eo fiat, & nominetur in teſtamento & Euangelio. Et Cap. L X X. dicit Chriſtum prædixiſſe: Nuncium poſt me uenturum Machumet nomine denuncio, quem mendaciter magnũ dicent. Ecce omne teſtimonium, quod Mahumet ſit nuncius dei. Sed cum penitus ſit falſum, conſtat nihil uerum manere, niſi hoc ſolum, non eſt deus niſi deus.

CVR DICVNTVR SALVA ti credentes Alchoran, & quod gladius eſt magiſter.

Cap. III.

POſtquam Mahumet uidit ſe deficere in ueritate, & mendacia quæ ex Teſtamento et Euangelio allegabat, rudi ignoranti populo non poſſe diu occultari, Chriſtianis & Iudæis hoc uerum negantibus: cum nec in ambobus, nec in altero librorum allegatorum mentio fiat aut nominetur Machumet: ad arma ſe tranſtulit, & populo dixit: Iuſſit Deus gentes me gladio expugnare, donec teſtificentur, quod non eſt Deus niſi Deus, & quod ego ſum nuncius eius. Quod ſi hoc fecerint, confeſtim ſaluabunt ſanguinem & pecuniam ſuam. Terrore igitur percuſſi multi mandato paruerunt, & ſalui facti ſunt à ſanguinis effuſione, & rapina, & nominabantur ſaluati ſeu Muſſelmanni. Et attende, quomodo Saluati, qui et Muſſelmanni ſæpe ſe ſolum natiuum Arabum nuncium, qui prius prophetam non habuerunt, aſſerit. Deinde generaliter dicit in Capite prophetarum, Deum dicere: Non miſimus te niſi ad uniuerſitatem gentium: in hoc, ut in alijs, contradictionem Deo ſuo tribuens. Et demum poſtquam multi acceſſerunt, dimiſſo quod eſſet nuncius dei, fecit præconiſari, Quicunq; dixerit, non eſt deus niſi deus, intrabit paradiſum. Et ut Arabes ſeruare dicuntur, tunc intentio Machumet erat, confeſſionem faciens paradiſum intrare, etiam ſi fornicatus, latrocinatus, & alia peccata feciſſet, quia fides ſaluaret. Depoſuit igitur mandato dei ſui Capite L X X I I. de titulo legationis nomen dei. Sic enim ibi ſcribitur: Vt uerax comproberis, non te niſi nuncium tantum dicas. Sic Machumet, qui ſe dei nunciũ nominauit, reprehenſus à deo ſuo, ſe ſolum nuncium dicere debet. Et quia non eſt illi uiſum quod conueniret intentio-

ni præconiſare,non eſt deus niſi deus, et Machu
met nuncius:ideo dimiſit totum de nuncio . Sic
ad eos uenientes, per eleuationem unius digiti
profeßionem unius dei faciunt, quod dicunt ſuf
ficere . Eſt igitur ultima reſolutio probationis
omnium quæ in Alchoran leguntur,gladius. Sic
enim in Cap. prophetarum,in Alchoran ſcribi-
tur de Machumet: Dixiſti ſomnia,& blaſphe-
mias concinnaſti,uel forte poetizas.Venias ſal-
tem cum miraculo uno, quemadmodum nuncij
priores. Reſpondit: Deſtruximus,inquit deus, ci
uitates ante eos quæ non crediderũt. Nec etiam
uos miraculis crederetis,niſi per gladium. Mo
re ſuo deum iußiſſe dicens, uiolentiam homini-
bus inferri. Faciens deum,quem ſæpißime ſcri-
bit coactionem et uiolentiam talem ſibi inhibuiſ
ſe,mutabilem,uarium,& mendacē. De quo poſt
hoc ſubiungetur.

Gladius ultima omniũ Alchorani probationum reſolutio.

QVOD DEVS ALCHORAN,
uideatur deus abſolutus:& deus alius,de
quo loquitur,rebus ſit immerſus.
Cap IIII.

NVnc inquiramus quis ſit deus Alchoran.
Nã ait ſic deus Mahumet cap. XXIIII.
Nos item hominē de terra et luto(diabolo prius
ex igne peſtifero creato) plaſmauimus:cum me
plaſmaturum hominem de luto,& eidem animæ
meæ portionem inſufflaturum,angelis intimaui.
Et Cap. XXVI. Perquirentibus cuius ſit ani-
ma,dic,dei,qui tibi non niſi paucam inde ſapien
tiam tribuit. Et XXX.cap. ubi de Ioanne Za
chariæ loquitur, dicit deus, quod animam ſuam
uentri matris inſufflauit,& illam filiumq́; ſuum
manifeſtum miraculum fecit . Cap. XXXI.
ait: Deus hominem de luto plaſmauit, poſteroſ-
que ſuos ex humore fragili,eidemq́; de ſuo ſpiri-
tu inſufflans. Et Cap. XLVII. Deus dixit an-
gelis,ſe facturum hominem de luto. Illi itaque
quàm optime compoſito,de noſtro ſpiritu inſuf-
flauimus,eidemq́; iuſſo noſtro præter Beelzebub
recedentem & incredulum omnes angeli ſe hu-
miliabant . Qui quæſitus cur in deum inſurge-
ret,nolens ſe humiliare,reſpondit : Ego quidem
igneus,illo luto melior ſum. Et Cap. XXVI.
dicit deus : Credentibus, hoc q́; promerentibus,
cum eorum facta mihi grata,paradiſum tribuã,
his & illis de diuina ſubſtantia,quæ minime par
ua eſt, largiturus . Ex his patet, quomodo deus
qui in Alchoran loquitur,nominat alium deum.
Dicit enim: Dic quod ſit dei,nõ noſtri, uel mei.
Si igitur deus qui loquitur in Alchoran, eſt deus
deorũm,& deus de quo loquitur eſt alius deus,
cuius dicit eſſe animam,& qui animam ſuam di-
ſtribuit hominibus,& diuidit ſuam diuinã ſub-
ſtantiam ſibi gratis, & ſuum ſpiritum inſufflat

Deus Alchorani alius a deo rebus immerſo.

in uentres prægnantium, utique deus Alchoran
eſt abſolutus et imparticipabilis. Et deus de quo
ille deus loquitur, eſt immerſus rebus & diuiſibi
lis:igitur & corporalis . Et ita cum omnis ani-
ma mortem guſtabit,ut dicitur in Alcoran Cap.
XXXVIII. Et anima ſit ipſius quæ eſt, &
omnium,ipſe mortalis eſt. Sic angeli & dæmo-
nes corporeæ & igneæ naturæ erunt. Et ſi deus
habet animam,& homines, igitur & angeli:ut
fatetur Cap. XLV. Et ita anima angelorum eſt
anima dei,ipſis communicata : & deus ille, erit
naturæ creaturarum:& omnes creaturæ ratio-
nales,erunt naturæ illius dei, cum in ipſis natu-
ra illa dei ſit contracta:& ita erit forma cuiuſq;
& pars compoſiti,dans eſſe cuilibet . & non eſt
ille deus creator qui ex nihilo creat,ſed ex ſeipſo
omnis format:ita eſt hyle,ſeu materia . Sicut e-
nim ex ſua anima animas,et ſuo ſpiritu ſpiritus:
ita ex ſuo corpore corpora, & ſuo eſſe omnia
quæ ſunt,et ex ſuis alis alas angelorũ, uni duas,
alteri quatuor,ut quodam loco Alchoran de il-
lis alis dicit. Verum ſi dicis animam eſſe dei ſum-
mi & creatoris unici, & quod deus ille in Al-
choran loquens, dicens quod anima ſit dei, lo-
quatur de ſe deo,ſcilicet unico omnium creato-
re,tunc anima eius erit etiam deus,cum nihil ſit
dei niſi deus. Igitur omnis creatura formæ intel-
lectiuæ,erit deus et creatura: deus ſecundũ ſpiri
tum ſeu formã,et creatura ſecundũ corpus in u-
nitate hypoſtatica. Et cum Chriſtus habeat ani-
mam dei non ſecundũ portionem aliquã,nec ap
propriatè,ſed propriè:utique ipſe erit propriè
deus & creatura : hoc eſt, plenus & perfectus
deus,ſicut plenus et perfectus homo . Non ſic a-
liæ creaturæ rationales,quoniã in illis anima dei
eſt partialiter,imperfectè,et impropriè. Ideo nõ
dicuntur propriè deus & creatura, ſed impro-
priè ſic dici poſſent, ſolus uerò Chriſtus pro-
priè. Hoc quidem neceſſe eſt fateri, qui Alchorã
acceptat. Vnde patet, quod Chriſtus eſt perfe-
ctio abſoluta intellectualiũ creaturarũ, de cuius
plenitudine omnes participãt. In Chriſto igitur
capite, omnis creaturæ eſt perfectio, quæ nec
poteſt eſſe maior nec minor . Quia eſt omne id
quod eſſe poteſt. In alijs autem creaturis, eſt per-
fectio,quæ poteſt eſſe maior & minor. Eſt enim
Chriſtus,ut ualor auri in auro puro:et aliæ crea
turæ intellectuales,ut ualor auri in alijs metallis,
quorum unum plus habet de ualore auri,& a-
liud minus.

Alchorani deus inſtar materiæ.

In Chriſto omnis creaturæ perfectio.

QVOD DEVS ALCHORAN
uideatur minor omnibus rebus,& ſeruus
Mahumet,atq; eius cõceptus. Cap. V.

SEd quomodo hoc ſtabit, quando deus Alcho-
ran iurat per dominum orientis & occiden-
tis

[illegible]

tis? Per hoc enim apparet, quod Deus qui loquitur in Alchoran, recognoſcat, alium deum ſuperiorem ſe, & dominum orientis & occidentis ſe maiorem. Non erit igitur deus ſupremus & abſolutus. Imò iurat per calamum, ficum, culicem, & multa ſimilia quæ ſunt creaturæ. Deus enim teſtamenti & Euangelij non reperitur ſic iuraſſe, ſed ſolum per ſemetipſum, cum maiorem non habeat: nec mutauit modum iurandi, cum ſit deus conſtans abſque mutatione. Iſte autem Deus Alchoran, cum per utiles iuret creaturas, & nunc per illas, poſtea per alias, inconſtans & uarians, erit minor omni creatura. Fit enim confirmatio dicti per ueraciorem & maiorem, per quem iuratur, & qui in teſtem adducitur, ut dicto fides detur. Item adhuc ſi aduertitur ad Cap. xlij. Deus Alchoran ſeruus eſt Machumet. Ipſe enim & angeli pro Machumet orant. Loquitur deus, quæcunq; ipſe Machumet loqui uerecundatur. Mediator eſt inter mulieres Machumet et ipſum, ſeruiendo ardori immundiſſimæ concupiſcentiæ eius, diſpenſando ob hoc contra iuramentum licitum, & leges atq; promiſſa, ut ſuæ uoluntati complaceret: aſſumens in ſe uerecundiam & culpam atq; peccata, ut Machumet ipſe nec famam nec reputationem perdat. Ecce quomodo Mahumet fecit dum ſeruum ſuum: & hoc undiq; conſtat. Nam cum Cap. XLVIII. de ſe Machumet dicat: Dei mandatum eſt, quod ipſum inuocem corde puro, legem miſſam imitando credentium primus exiſtam. Aliter graue malum ſubibo. Deum itaque, legémque ſuam conſtanter imitor. Et LV. Cap. de ſe dicit: Ego uero credentium & deuotorum primus. Quomodo iſta compatiuntur ſecum eo quod tu dicis, te non ſeruare nec legem nec licitum iuramentum, quia Deus inhibuit tibi ne ſeruares, quando immundum cor tuum uoluptatem carnis legi & ſacramento prætulit, tu introducis deum tibi ſic mandaſſe? quomodo es tu credentium & deuotorũ primus, qui alibi Moyſen primũ affirmas? fuiſti ab initio peccator, et peccare nõ ceſſaſti, et mortuus es in domo unius mulieris tuæ, poſt innumeras ſanguinis effuſiones, prædas, ſtupra, et pauperũ oppreſſiones. Si deus tibi iniunxit, ut uirũ iuſtum Abrahã ſequaris, ſi es ultimus prophetarũ ut aſſeris, quomodo es primus credentiũ & deuotorũ? Non eſt igitur deus Alchoran ille deus magnus, cui omnis rationalis creatura credere debet, quia omnium creator, ſed eſt Deus tuus, qui per te loquitur ea quæ tu concipis. Omne igitur quod in Alchoran reperitur deum dixiſſe, ſi eſt uerum aut falſum, non niſi conceptui Mahumet aſcribi debet. Et quia multa ſcripſit aut ſcribi fecit, quæ à Sergio & Baheira atq; ſuis ſocijs Iudæis audiuit, &

Alcorani Deus ſeruus Machumeti. [illegible]

Machumet [illegible]

Alcorani [illegible] Machumeti.

non intellexit, ſicut forte nec illi qui ei retulerũt, ideò ipſe non omnia intellexit, & ſoli deo aſcribit intelligentiam Alchoran. Qui ut cap. lxxxij. legitur, illi iniunxit, ut iugiter et deuote etiam de nocte Alchoran legeret: quod tamen contradicit illi dicto, quod legendi ſcribendiq; ſit inſcius, alibi in Alchoran poſito.

QVOD MACHVMET TEMEre contra Dei præcepta CHRISTVM in CHRISTIANIS perſequitur.

Cap. VI.

ADhuc dicito: Poſtquàm deus toties tibi dixit, uim nequaquam propter leges, inferas, in Cap. IIII. & Cap. XV. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſcitiam de Deo male loquantur (cuique namque gentium ſua ſibi placita, formoſaq; uideri fecimus) recede: ad Deum autem cum redierint, opera ſua Deo pandente cognoſcent. Et Capite decimonono dicitur: quod non ſunt gentes cogendæ ad fidem. Quia niſi deo uolente nemo credere poterit, qui malos & & indiſcretos in ſua ſorditie dimittit. Ibi de hoc plura. Et Capite quinquageſimonono: Nullam illis caſtigando uim inferas, ſed tantum illis Alchoran explana. Et in alijs pluribus locis. Quomodo, inquam, contra Deum tuum qui tibi hæc ſuaſit, præſumis dicere, deum præcepiſſe ut incredulos capias, interficias, & ſpolies, cogas credere, aut tributum ſoluere? Deo magnam facis iniuriam & contumeliam, apud quem coacta ſeruitia, uitia ſunt. Ideò uult ſeruitores ex ſua libera electione ſibi fideles & credulos. Tu dicis Capite decimonono, deum tibi dixiſſe: Contradicentibus dicito, ut ſibi ſua ſint negocia, tibi tua. Non dicit, quod uiolentiam eis inferas. Alibi ais, tales contradictiones Iudæorum. Chriſtianorum, & aliorum in die ultima diffiniri. Alibi introducis Deum, te laudantem de pietate et manſuetudine. Quomodo te alium facto manifeſtas, & dei teſtimonium falſificas? quid eſt hoc quod deum tuum toties ſibijpſi facis aduerſari, quoties tu ſententiam mutaſti? In Cap. XXV. ais: Poſt fidem habitam, incredulus ui coactioneq; factus, fidem legemq; corde ſuo retinens, non damnabitur, ſed hæc ſponte faciens. Scis enim, Chriſtianos fidem unius Dei habere ſine participe ſeu alio Deo, & ideò ſecundum te creduli ſunt. Ideò & ſi coacti tibi uideantur conſentire, corde tamen Chriſtiani manent, & tecum non damnabuntur. Cur CHRISTO in CHRISTIANIS intantum aduerſaris, quod eos perſequeris, quos non negas in ſua lege ſaluari? Fuerunt Chriſtiani ante te, & CHRISTVS poſſedit in ſuis fidelibus huius mundi magnam partem, conſtantiſſi-

Ad fidem nemo cogendus, etiam iuxta præceptũ Alcorani.

Martyrum conſtantia, & eorundem per Chriſtum confirmatio.

ma obedientia uſq; ad mortem infinitorum Dei martyrum. Cur perſequuntur tui ſequaces Chriſtum, ut auferant acquiſitum populum? Confortamur autem per euangelium, cui poſt tot approbationes iniuriaris. Vbi ait Chriſtus: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas qui fuerunt ante uos. Ecce hæc eſt conſolatio noſtra, in omni tribulatione & anguſtia noſtra. Quoniam de morte transferimur ad uitam æternam.

QVOD MAHVMET CREdit, dei præſentiam neceßitare ad omnia quæ aguntur. Cap. VII.

ADhuc dic Machumet, Cur Chriſtianos perſequeris? Si ais, propter peccatum: Reſponde, ſi tu credis coactione quem uiolentari poſſe ut fiat bonus, cur tunc nono Capite dicis, Deum criminalia peccata nequaquàm condonare, ſed minora? Et Capite duodecimo habetur: Homines prauos ad uiam rectam Deus minime dirigет. Et cur ais decimonono Capite, Deum dixiſſe: Dei uerax eſt uerbum, quod incredulos nunquàm conuertendos affirmat. Et Cap. quadrageſimonono: A Deo deductus in errorem nunquàm dirigetur. Et Cap. LXVI. Nullum animabus ueſtris nocumentum in terra perpetrabitis, niſi quod ante ueſtri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nonne iſta clare oſtendunt, non poſſe malos per te in uiam rectam dirigi, cum nec deus illos dirigat? Dicis tamen ſæpe contrarium iſtis, ut in omnibus facis. Qui enim ſunt tui ſequaces, intelligunt te uelle, quod omnia quæ homo facit, ideò facit, quia ſic Deus faciendum prænotauit, non ſolum quod Deus omnia futura præuiderit, ſed quod præuiſio neceßitet. Quod eſt penitus erroneum, & tollere omnes leges & iudicia, præmia & pœnas. Sed quia Deus in æternitate omnia uidet ſimul, quæ ſunt in tempore ſucceßiua, tunc ſimul uidet natiuitatem & mortem, & omnem hominis intermedium curſum. Et hæc uiſio non neceßitat. Sicut cum te uideo cadere, non cadis, ideò quia te uideo cadentem, ſed quia tu cadis, te uideo cadentem. Videt igitur Deus omnia, & quæcunque agit homo, in æternitate ſciens cuncta, iudicium iuſtum faciens ſecundum opera bona & mala, quæ homo in tempore facit, & apud ipſum æternaliter præſentia ſunt.

Increduli a Deo non conuerti iuxta Alchoran.

Adhuc dicito: Quid uis ut faciat credulus, quem ad Alchoran remittis, cum nemo (ut dicis) ipſum intelligat niſi ſolus deus, & ſapientes diuinam ſcientiam habentes? Et huius contrarium etiam aſſeris, ſcilicet Alchoran, clarum & facilem. Quis iſta capiet? Et ita omnia inuoluis per contradictiones & uarietates, quod argumentum illud quod pro Alchoran facis Cap. IX. concludit. Ais enim: Niſi dei eſſet, contrarietates multas contineret. Ideò cum ſibiipſi toties contradicat, utiq; ex Deo eſſe non poteſt.

Alcorani diffi- cultas & con- tradictiones,

QVOD FINIS OPERIS MAhumet fuit ſui exaltatio. Cap. VIII.

SEd uiſus es mihi ò Machumet, prætextu religionis, dominandi potentatum quæſiſſe: omnia enim in gladium reſoluis, & gladio ſaltem ad tributum peruenire. Perſuaſiſti quemlibet in ſua lege ſaluari poſſe, ac quod Deus fidelium conſtantiam diligat, uariantes uerò nequaquàm. Deinde accipis gladium, quaſi illos uelis ad ueritatem compellere, quos animaſti conſtantes manere. Sed das optionem ipſis, ut uel uarient, uel tributum ſoluant. Quis non intelligit finem tuæ religionis, zelum & ritum tuæ legis tantum ad hoc tendere, ut domineris? Tributo enim, quis deo & tibi ſatisfacit. Non erat alia intentio tua, quàm quod Deo & religione medijs magnus eſſes. Nunquàm credidiſti ea uera, quæ fingis Dei præcepta: quia non ſeruaſti ea. Nonne Deum facis aſſerere in Alchoran, Chriſtianos tuos meliores amicos quàm Iudæos? Et alibi perſecutionem, quam quidam in Chriſtianos exercuerunt, deteſtaris: dicens, quomodo Deus confortauit eos. Capite XXXIX. In principio à gentibus in terra propinqua peßimáque Chriſtiani ſuperati, poſt nouem annos earum uictores per deum, cuius ſunt prima poſtremáque mandata, facti ſunt. Ex illis non uidetur, te aliquibus inimicitijs ſeu legis tuæ ratione Chriſtianos illos perſequi, ſed ſolo dominandi appetitu uim ipſis intuliſti, & tuis ſucceſſoribus tale exemplum reliquiſti, utique peßimum ualde. Eundem enim dominandi animum habentes, ubique Chriſtianos perſequuntur. Sed CHRISTIANI dei dono, demum ſuos uictores ſuperabunt.

Machumeti ſcopus in Alcoran.

Chriſtianos Iudæis præ- ri in Alco-

QVOD MAHVMET NVNC ſcribat CHRISTVM Deum & hominem tantum, ſic nunc ſingularem Deum, nunc pluralem. Cap. IX.

Miraculorum diuinitas. *Apocryphi libri.* *Christi miracula.*

DE Chriſto etiam ſæpe Alchoran talia dicit, quæ ipſum diuinæ naturæ conſortem concludunt. Nam fundamentum ponit, miracula diuina eſſe: Chriſtum autem miracula ſuper omnes feciſſe approbat. Et non ſolum illa quæ in Euangelio continentur affirmat, ſed etiam quæ in alijs libris (qui quoniam occulti ſunt ob auctoris innoticiam, Apocryphi nominantur) allegat, ut eſt de creatione auium uiuarum ex luto, & pleraq; alia, quæ Chriſtum diuinæ naturæ fuiſſe concludunt. Habere enim generalem omnium miraculorum poteſtatem diuinum eſt. Sic enim Ieſus ſe Meßiam probauit, quando Ioannes Zachariæ ex uinculis duos ad ipſum miſit, interrogando: Tu es qui uenturus es, ſcilicet Meßias? an alium expectamus? Reſpondit Ieſus: Euntes renunciate Ioanni, quæ audiſtis et uidiſtis. Cæci uident, claudi ambulãt, leproſi mũdantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. Ecce quo modo Ieſus reſpondit, per opera, ſeipſum eſſe illum Meßiam expectatum, quem Ioannes his auditis non hæſitaret Dei filium eſſe, cui ſpirituſſanctus in Iordane teſtimonium perhibuit. Sic etiam Alchoran ipſum ad conſortium diuinæ naturæ nititur eleuare, quando dicit, omnibus prophetis quantumcunque Deo familiaribus et proximis, Chriſtum ſupraponi. Vtiq; qui etiam altißimis prophetis ſupraponitur, inter illum & diuinam naturam nihil mediat, cum nullus eo proximior Deo dari poßit. Dicit etiam Alchoran, deũ bonos homines inhabitare, et Chriſtum maxime bonum, ſeu optimũ omniũ aſſerit. Ipſum igitur deus maxime inhabitat, ita quod perfectiſſime cum omni plenitudine, adeò quod natura humana eſt diuinæ naturæ ipſum inhabitantis ſummo gradu unionis unita, quam hypoſtaticam ſiue perſonalem uocamus: uti in homine corpus unitur animæ, ſeu animalis natura unitur intellectuali naturæ. Quapropter inter naturam humanam & diuinam, ipſe Chriſtus eſt mediator, & talis, quod ſicut inter ipſum & homines nihil mediare poteſt propter identitatem naturæ humanæ ipſius & omnium hominum, ita etiam inter ipſum & deum nihil mediare poteſt, propter identitatem naturæ diuinæ dei & ipſius. Et quãuis Alchoran talia de Chriſto dicat, per quæ ſapientes iſta facile elicere poſſunt: tamen alibi uariat, & illa de Chriſto dicit, quæ uidentur in Chriſto conſortium diuinæ naturæ negare. Quando ait, Mariam uirginem eius ueram matrem, & ipſum cum matre uſum fuiſſe humanis cibis & comeſtilibus: cum tamen alibi ponat, quod deus nihil comedat, et dicat etiam, quod deus ſit Chriſti dominus & ſuperior, qui eum & matrem poſ

Alcorani de Chriſto teſtimonia.

ſet ſi uellet annihilare, ſicut alias creaturas: & quod non ſit nec deus nec filius dei, nec concurrens aut particeps. Et talia dicit, quæ prioribus diſſona uidentur: quæ tamen ſi ſibiipſis non contradicunt, neceſſe eſt ut intelligantur modo quo præmiſimus, ſcilicet Chriſtum non eſſe alium deum, licet eiuſdem diuinæ naturæ cum omnium creatore. Sic et de unitate Dei ſæpißime repetit, unum ſolum deum creatorem eſſe: & tamen pluries in opere creationis, & alijs in Alchoran loquitur diuinitas pluraliter, ſcilicet, Nos creauimus hominem. Quæ tamen ſingularitas & pluralitas ſi ſibi etiam non contradicunt, intelligere oportet ut prædiximus, ſcilicet quod trinitas ſeu pluralitas quæ exprimitur per Nos creauimus, non ſit in numero ſeu in plurali numero affirmanda, ſed in ſingulari quæ eſt unitas. Pluralitas enim, etiam apud Grammaticos non eſt pluralis numeri, quia ſingularis unitas. Ita etiam apud theologum, pluralitas eſt in unitate ſimplicißimæ diuinæ naturæ. Et ideò non eſt niſi ipſa ſingularis & una deitas, quæ Deus: quemadmodum breuiter in præcedentibus tetigimus. Et hoc uidetur dici in Alchoran XXXII. Cap. in fine. Inhibet enim ibi inuocationẽ alterius dei, dicens: Quia apud Deum ſolum, totus eſt illius numerus.

Chriſtus eiuſdem naturæ cum Deo, non Deus.

QVOD MACHVMET CONtinue uariat, ut in exemplis.

Cap. X.

DIcit in Cap. ſeptem dormientium, quo modo quiſq; in ſecretis & occultis dicere poteſt quid ſibi uidebitur, quaſi in hoc non ſit repræhenſibilis. Ideò in recitatione opinionum diuerſarum, etiam contrariarum, modo unam, poſtea aliam amplecti uidetur. Omnia autem reputat occulta, in quibus prophetæ & eorum libri eis (ut aſſeritur) dati non concordant: præceptis à deo datis cuilibet ſeparatim exceptis. Nam illa obſeruari debere per eos quibus facta ſunt, fatetur. In eo autem in quo concordant omnes prophetæ ſecundum ipſum, à propheta Abraham incipiendo uſq; ad ipſum, eſt fides unius dei creatoris, iudicis in die reſurrectionis, quam reſoluit in uerba iſta: Non eſt deus, niſi deus. Sine qua fide, ut aſſerit, nemo ſaluatur. Quod ſi quis ſimpliciter ſic crediderit, & legem ſibi datam per prophetam ſeruauerit, paradiſum poßidebit. ſi non crediderit, niſi deus ueniæ largitor indulſerit, condemnabitur æternaliter: ſi uero crediderit, et præcepta legis non ſeruauerit, impœnitẽnsque fuerit, condemnabitur. pœnitens uero ante mortis articulum, à datore ueniæ miſericordiam conſequetur. Hæc eſſe uidetur intentio, ut ſuprà dictum eſt. Videtur tamen uarie loqui de tranſeun

Occultorum eſſe libera iudicia. *Machumeticæ fidei ſumma.* *Tranſeuntes de lege una in aliam.*

tibus de una lege in aliam. Dicitur enim ſic in primo cap. Sciendum autem generaliter, quoniã omnis recte uiuens, Iudæus ſeu Chriſtianus ſeu lege ſua relicta in aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, boniq; geſtor, indubitãter diuinum amorẽ conſequetur. & infrà: Omnis uero peccator, culpæ culpam accumulans, igne perenniter comburetur. Dicit omnis, generaliter etiam ſua lege relicta in aliam tendens. Cap. uerò III. dicit: A tua lege deſides, abſq; intermiſsione tuæ genti bellũ inferent, uſquequò eam ad ſuam legem ſi poſsibile ſit conuertãt. tuam autem propter aliam mutãs, & in ea manens, hic & in alio ſeculo reus igne indeficiẽte peribit. Ecce contra hoc quod primo generaliter dixit, nũc excipit homines ſuæ legis, ſcilicet quod illi in alia lege nõ ſaluentur. Et contra illud IIII. cap. ſic dicit: Vim nequaquã propter legem inferas, cum recta prauaq; uia patefactæ ſint. Non credẽs in idola, ſed in creatorem: mandatis dei ſapientis & audientis & omnibus eum adorantibus propitij, è tenebris ad lucem perducitur. Incredulus autem contrario, diſtrahitur igne perpetuo cruciãdus. Hoc dictum cum primo concordat, ſine exceptione generaliter loquens. Sic V. cap. dicit: Credentes quidem in deum, peccatorumq; ſuorum ueniam poſtulantes, & ab ignis feruore liberationem, abſtinentes & ueraces, orationibus inſiſtentes, & eleemoſynarij, deo teſte & angelis atq; ſcientibus, qui unum ſolum deum incomprehenſibilem & ſapientẽ creatorẽ eſſe fatentur, coram quo nulla lex probabitur, niſi tantum hominum ſeſe totos ſuaq; negotia deo uouẽtiũ, paradiſi gaudio perfruentur. Ecce quomodo generaliter loquitur, ſicut in primo cap. Similiter dicit XII. cap. Omnes qui in deum crediderint, & iudicij diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Capite XXXVII. aliter dicit: Scilicet tu librum, uidelicet Alchoran, ex inſperato tibi miſſum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris: ne ſis incredulus, aut incredulorum adiutor. Et cap. XLI. Quis deterior, quàm poſt noſtrorum præceptorũ perceptionẽ delinquens uel recedens? Iam per Moyſen librum filijs Iſrael tradidimus, quem ſequentes penitus indubitanter deo coniungentur. Ecce introducit deum illa dixiſſe: quaſi quiſq; legẽ dei quam recepit tenere debeat: alioqui malus reputabitur. Et quia Chriſtiani plus alijs legem ſecundum ipſum uariant, eos legem uariantes, ſæpe ignominioſe appellat.

Chriſtiani legem uariãtes, iuxta Alcorã

Secundum igitur hoc dictum, non ſolum de lege eius exiſtens, ſed nec Iudæus nec Chriſtianus, ſine tranſgreſsione & peccato legem ſemel acceptam mutare poteſt. Ait enim alibi, deum fideles & conſtantes in ſua lege plus alijs diligere.

Iterum dicit ca. XLVIII. Omnis quidem deũ timens, & credens ac faciens in hoc mundo, diuinam miſericordiã aſſequitur. Et apertius ca. LI. ſic dicit: Præcepta quoq; legum & mores, ſicut Noẽ & tibi ac Abrahæ & Moyſi ac Chriſto patefecimus, nunc docemus. illis ergo adhærete, ſicut lex præcipit, nec illis controuerſantes, nec ab illis diſcedẽtes. Ecce aperte fatetur, non uelle præceptis legum & morum præteritis prophetis patefactis contradicere, ſed illa docere: & ideò illis præcipit adhærere, & nequaquã ab illis (ut lex præcipit) diſcedere. Alibi ait, Chriſtianos & Iudæos incredulos, & omnes tales damnatos. Quis poteſt ex his aliquid ſolidi elicere?

CONTRA ID QVOD LEX Alchoran ſit lex Abrahæ.

Cap. XI

SEd dicito Mahumet, credulitas eſt neceſsitatis? tibi autem ais à Deo reuelatum, ut legem Abrahæ ſequaris, non declinãdo ad dextram uel ad ſiniſtram, ne reperiaris incredulus. Quomodo præſumis dicere, legẽ quã Alchoran continet Dei eſſe, cum nulli oſtendas Abraham talem legem dediſſe? Nonne ſi tibi deus reuelauit legem Abrahæ ſequendam? ſi lex Moyſi data, & lex Chriſto data, ſunt in diuinis libris teſtamenti & euãgelij, ut aſſeris neceſſario à lege Abrahæ nec ad dexterã nec ad ſiniſtram declinant. Quomodo igitur præſumis dicere, tuam legem eminere præ alijs? Non ſunt duæ leges teſtamenti & euangelij, ſed una diuina lex, quam Chriſtus non ſoluit, ſed compleuit, oſtendendo ſpiritum intelligentiæ legis, qui ſub litera continetur, & non cognoſcebatur. neq; uetus, neq; nouum teſtamentum deuiat à lege Abrahæ, ſed explicat ea quæ Abrahæ præcepta erant: ſcilicet quod coram domino ambularet, ut eſſet perfectus. Hoc præceptum Moyſes explicat, quomodo coram domino eſſet ambulandum, Chriſtus uerò explicat quomodo ambulans coram domino iuxta explicationem legis Moſaicæ, peruenire poſsit ad perfectionẽ Abrahæ præceptam. Nihil igitur de lege Abrahæ reſtat explicandum. Quomodo igitur lex tua quæ Arabum dicitur, dici poteſt lex Abrahæ, quando ab euangelio declinat? Vtiq; non debes præſumere, deum tibi maiorem peritiam dediſſe quàm CHRISTO, quem & tibi & cunctis prophetis præfers. Oportet igitur ut fatearis, non eſſe niſi unam legem & Abrahæ & Moyſi & CHRISTI: quæ ſeruãtibus ſummam remunerationem æternæ uitæ promittit. Neq; poſſunt eſſe plura perfectiſsima, cum quodlibet poſſet eſſe perfectius. Sola igitur una eſt perfectiſsima uia ſeu lex, ad unum perfectiſsimum

Teſtamenti & euangelij lex una.

finem

finē perduceſ: quæ alia eſſe non poteſt, quàm illa per quā Chriſtus qui omnium perfectiſſimus, iuit & docuit eundū. Quid facit te adeò uariantem & uacillantem in omnibus, niſi ignorantia Chriſti? Dicis IESVM *Mariæ uirginis filium eſſe Chriſtum, & in hoc non erras: ſed quid Chriſtus ſit, penitus ignoras. Si uerò ſcires firmiſſima fide* CHRISTVM *uerum filium Dei patris & Mariæ matris: tu uideres uitam æternam, quæ eſt ſumma & deſideratiſſima fœlicitas, non eſſe per hominem attingibilē, niſi in ipſo. Et deus in te maneret, & tu in deo: & non fluctuares in opinionibus eorū qui Chriſtum ignorāt. Vtinā tu literas ſciuiſſes, & ſtuduiſſes ſaltē illius diſcipuli Chriſti dilectiſſimi Ioannis euangeliſtæ paruam Canonicā epiſtolam: uacaſſes utiq; à labore Alehoran, & acquiſiuiſſes illā luci ueritatis. Cur uoluit deus, ut illi in albis ueſtiti* CHRISTVM *ſequētes, toties in Alehorā ſummis laudib. extollerētur (de quorū numero fuit ille euāgeliſta Ioannes* CHRISTO *dilectiſſimus, et permanēs uirgo) niſi ut uos illius libri Alehoran cultores, & illorū uitā et doctrinā perquirētes imitaremini. Quærite igitur lucem in allegata epiſtola, ut ad* CHRISTVM, *qui lux uera eſt omnem hominem illuminantem pertingatis: & inuenietis theſaurum ſapientiæ & intelligentiæ omnium ſcripturarum.*

Machumet literarum imperitus.

D. Ioānis epiſtola canonica

QVOD ALCHORAN MALE dicat, Abraham fuiſſe idololatram, et uera hiſtoria ponitur. Cap. XII.

Quod autem euangelium perfectiſſime nobis legem Abrahæ tradiderit, nunc oſtēdere conabimur. Et primo, Euangelium & euangelij obſeruatores non detrahunt laudi Abrahæ, quemadmodum Alehoran, & eius ſequaces, qui aiunt Abraham primo idololatram, & poſt conuerſionem ſuam Tharæ ſuum genitorem de idololatria reprehendiſſe. De quo multa Alehoran narrat. Hoc autem Abrahæ in ignominiam cedit, ut in doctrina Mahumet legitur: quomodo ipſe ob idololatriam illam, indignum ſe fatetur intercesſorem apud Deum. Hoc Machumet non habuit ex textu ueteris teſtamēti, ſed ex quadā gloſa, quam quidam Iudæus pro euaſione obiectionis quæ fit de annis Tharæ & Abrahæ cogitauit, quā Chriſtiani non acceptant, neq; Iudæus Ioſephus hiſtoriographus maximus. Vnde nequaquam eſt credendum, Abraham de ciuitate Vr Chaldæorum eductum, idololatram fuiſſe, aut eius patrem, aut auum Nachor, uel Heber (à quo ipſe et Iudæi Hebræi dicti ſunt) aut Noë, ſiue aliquem alium prædeceſſorem eius. Ad mandatum dei Abraham ſubito egreſſus eſt, de terra & cognatione ſua in

Abraham nō fuit idololatram.

Ioſephus hiſtoriographus.

Hebræi

terram Chanaan, & deus ob hanc obedientiam dixit: Faciam te in gentem magnā, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſq; benedictus: benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atq; in te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ. Et iterū: Omnem terram quam conſpicis, dabo tibi & ſemini tuo uſq; in ſempiternū, faciamq; ſemen tuum ut puluerem. ſi poteſt quis hominum numerare puluerem terræ, ſemen etiam tuum numerare poterit. Et iterum: Noli timere, ego protector tuus ſum, merces tua magna nimis. Et iterū: Non erit hæres tuus hic, ſed qui egredietur de utero tuo, ipſum habebis hæredē. Suſpice cœlum & numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiā. Et iterū: Ego deus omnipotens: ambula coram me, et eſto perfectus, ponāq; fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te uehementer nimis. Cecidit Abraham pronus in terram, dixitq; ei deus: Ego ſum, & pactum meum tecum, eriſq; pater multarū gentiū, nec ultra uocaberis Abram, ſed Abraham: quia patrem multarū gentium conſtitui te. Faciamq; te creſcere uehementiſſime & ponam in gentibus, regeſq; ex te egredientur. Et ſtatuam pactum meum inter me & te & inter ſemē tuum poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno: ut ſim deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Sarrai uxorē tuam non uocabis Sarrai, ſed Sarra. & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus ſum, eritq; in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit in corde ſuo dicens: Putatne centenario naſcetur filius. & Sarra nonagenaria pariet? dixitq; ad dominum: Vtinam Iſmaël uiuat coram te, quem ex Agar ancilla habui, Sarra hoc deſiderante & deprecante. Et ait dominus ad Abraham: Sarra uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen ſuum Iſaac, et conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. Super Iſmaël quoq; exaudiui te. Ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum ualde. XII. duces generabit, faciamq; illum in gentem magnam. pactum uerò meum ſtatuam ad Iſaac. Poſtea ut de us mandauit, circumcidit ſe Abraham & Iſmaëlem XIII. annorū, & omnes uiros domus ſuæ. Deinde apparuit ei dominus in ualle Mambræ, ſedenti ad oſtium tabernaculi ſui in ipſo feruore diei. Cui cum aperuiſſet oculos, apparuerunt ei tres uiri ſtantes prope eum, quos cum uidiſſet, cucurrit in occurſum eorū de oſtio tabernaculi, & adorauit in terra, & dixit: Domine, ſi inueni gratiā in oculis tuis, non tranſeas ſeruum tuū, ſed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes

Vera de Abrahamo hiſtoria ex ſacris literis, non Iudæorum fabulis

Abram, Abraham

Sarrai, Sarra,

Iſmael

ueſtri, & requieſcite ſub arbore: ponamq́; buccellam panis, & confortetur cor ueſtrum, poſtea tranſibitis. Qui dixerunt, fac ut locutus es. Sarra concepit, & peperit filium in ſenectute ſua, tempore quo prædixerat ei deus: uocauitq́; Abrabam nomen filij ſui, quem genuerat ei Sarra, Iſaac: & circumcidit eum die octauo, ſicut præceperat ei Deus, cum centum eſſet annorum. Cúmque uidiſſet Sarra filium Agar Aegyptiæ, ludentem cum filio ſuo Iſaac, dixit ad Abraham: Eijce ancillam hanc & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Et dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sarra, audi uocem eius: quoniam in Iſaac uocabitur tibi ſemen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia ſemen tuum eſt. Deinde tentauit D E V S Abraham, dicens: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Iſaac, & uade in terram uiſionis, & offeres eum ibi in holocauſtum, ſuper unum montium quem monſtrauero tibi. Tulit Abraham ligna holocauſti, et impoſuit ſuper Iſaac filiū, ipſeq́; portabat in ſuis manibus ignem et gladiū. dixit Iſaac: Vbi eſt uictima? dixit Abraham: Deus prouidebit de uictima, fili mi. Cumq́; colligaſſet Iſaac filiū ſuum & poſuiſſet in altare ſuper ſtruem lignorum, extenditq́; manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium ſuum, & ecce angelus domini de cœlo clamauit, dicens: Abraham Abraham, ne extendas manum tuam ſuper puerum, neq; facias ei quicquàm. Nunc cognoui quod timeas dominū, & non peperceris filio tuo unigenito propter me. Abraham uidens arietem inter uepres cornibus hærentem, ipſum obtulit pro filio. Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti rem hanc, & non peperciſti filio tuo unigenito, propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & arenam quæ eſt in littore maris. Poßidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Moritur Sarra. Abraham aliam capit uxorem, ex qua habuit filios. Deditq́; Abraham cuncta quæ poſſidebat, Iſaac. filijs autem concubinarū, largitus eſt munera: & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo, et deficiens, centum LXXV. annorū mortuus eſt. Dixitq́; Deus Iſaac: Ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & ſemini tuo dabo uniuerſas regiones has, complens iuramentum quod ſponpondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, daboq́; poſteris tuis uniuerſas regiones has, & benedicam in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham uoci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesq́; ſeruauerit. Ecce quæ

Abrahæ mors.

de Abraham, uera leguntur.

DE PROMISSIONE FACTA Abrahæ fideli. Cap. XIII.

ABraham uero pater multarum gentium, quia pater fidei: Credidit enim Deo, & reputatū eſt ei ad iuſticiam. Ideò omnes deo credentes, modo quo Abraham, iuſtificantur per fidem. Et quia Iſaac filium Deus illi dedit propter fidem, qui aliter ſecundū naturæ curſum ab Abraham. 99. annorum, ex Sarra nonagenaria, & inſuper ſterili, cui muliebria deficiebant, generari non potuit: ſcimus, per fidem nos deſideria conſequi æternæ uitæ, ſupra mortalem noſtram naturam. Optamus ſiquidem filios habere, ut in ipſis noſter mortalis defectus inſtauretur, et in ipſis uiuamus. Per fidem uero uidemus Abrahæ deſiderium iuſtificatum. Meruit igitur conſequi deſiderium ſuum ab eo, cui credidit nihil impoßibile. Per fidem conſecutus eſt uitam in filio ſibi à deo dato, et conſequenter in poſteris uſq; in ſempiternum. Dicit enim Deus: Terram hanc ſemini tuo dabo uſq; in ſempiternum. Viuit igitur in ſempiterno ſemine ſuo Abraham. Et quomodo uiuit? Non ſecundum carnem, modo quo in Iſmaele filio ſuo pater Abraham uixit, qui fuit filius ſecundum carnem: Non ſecundum repromiſßionem, ſed ſecundum ſpiritum, modo quo uiuit ſpiritus credentis in promißis D E I. Pactum igitur Abrahæ cum D E O, quod eſſe debet ſempiternum, continuatur per Iſaac, non per Iſmahelem: ſcilicet in ſemine dei, non in ſemine carnis. Hinc omnes fideles, in Iſaac uocati ſunt ſemen Abrahæ. Filij igitur Abrahæ, ſunt credentes deo in tantum, quod fide iuſtificentur. Ideò aiebat propheta: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Quare ex Sarra libera, licet ſterili, Iſaac promiſſus: oſtendit omnes gentiles fideles in patre Abraham benedictos, filios promißionis eſſe. Sic itaq; dū deus Abrahæ promitteret ſemen eius uehementißime augendū, in quo omnes gentes benedicerētur, & omnes trib. terræ, utiq; de Chriſto locutus eſt pactū dei et Abrahæ, ſcilicet quia unus ipſe creator eſſet D E V S eorum. Seruatum eſt per omnes filios Abrahæ prophetas, qui circa illius pacti obſeruantiam ſummè uigilarunt. Et deinde ueniendum erat ad omnium prophetarum maximum, ubi ſemen illud uehementißime creuit, in quo eſſet plenitudo promiſſæ benedictionis. Et hic eſt C H R I S T V S, in quo Abraham & omnes fideles æternaliter uiuunt. Ideò dum uirgo Maria fœcundata C H R I S T O exultaret in ſpiritu, & anima eius deum magnificaret, aiebat: Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſeri-

Fidei uis

Abrahæ uita quomodo ſempiterna.

Abrahæ ſemen benedictum, Chriſtus.

miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula. Ex cuius cantico ſcimus CHRISTVM puerum eſſe Iſrael, uirum uidentem deum, ſecundum promiſſionem factam Abrahæ & ſemini eius. Et Zacharias propheta, pater Ioannis baptiſtæ, de Ieſu dicebat: Ipſum eſſe cornu ſalutis, erectum in domo Dauid, ſcilicet Meßiam ſaluatorem. Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt, et ſecundum iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. CHRISTVS igitur, filius Abrahæ, eſt illud promiſſum ſemen, filius ſcilicet immortalis, in quo omnes fideles uiuunt æternaliter, cum omnes tribus terræ fideles in patre Abraham ſint benedictæ, & ipſe uiuat in filio ſuo Ieſu, ſemine benedicto, uiuunt ſic omnes benedicti in patre & in filio benedicto. Quapropter CHRISTVS dicebat ad Iudæos, quomodo ſciret eos eſſe filios Abrahæ, ſcilicet ſecundum carnem. Sed quia hoc non ſufficiebat ad ueram filiationẽ ſpiritus, ideò dicebat: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Inſtruens illos, eos ueros eſſe Abrahæ filios, qui eius opera faciunt, qui ſcilicet ſunt creduli, & deo obedientes. Dicit etiam, quod Abraham exultauit ut uideret diem ſuum: & quod uidit, & gauiſus eſt. Vidit igitur ante ſe CHRISTVM, & illum ſibi promitti, & ex ſua progenie, & hunc aduentus diem dum uideret, gauiſus eſt, & in hac uiſione certificatus eſt, omnia ſibi promiſſa compleri, nec hæc promiſſa ſibi facta fuiſſe propter legem aut circuncißionem ſolum, ſed propter fidem. Hæc myſteria à ſeculis abſcondita, nobis per CHRISTVM & diſcipulos eius manifeſtata ſunt.

Chriſtus, uerus Iſrael.

Abrahæ filij qui.

QVOD PACTVM DEI ET Abrahæ excludit Iſmaelitas, & in CHRISTO mediatore concluditur.

Cap. XIIII.

NVnc attendite uos Arabes, quomodo uos ex Iſmaele ſecundum carnem geniti, non eſtis in fœdere & pacto Abrahæ cum deo, ſicut filij promißionis ex Iſaac, & nullam habetis partem hæreditatis Abrahæ, quia ex ancilla Agar geniti, et aduerſarij ſpiritus, ſicut caro ſemper eſt contra ſpiritum. Et non poteſtis eſſe benedicti in ſemine Abrahæ, niſi ſitis filij Abrahæ in ſpiritu per fidem, & tunc aſſequi poteritis repromißionem benedictionis in CHRISTO, qui eſt finis & complementum promißionis. Intelligite igitur fidem ſpiritu capi, et terminari in CHRISTO uiuo, uita immortali & ſempiterna, cum ſic ſit filius hominis, quod & filius dei, qui ſolus eſt immortalis. Legitur autem in primo Capite, Alchoran, Abraham ſic oraſſe: O deus, noſtræ prolis filium mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq́; tuas ſcripto notificantem, eiſq; benedicentem, cum tu ſis doctor excelſus, omnia ſciens & audiens. Ecce quomodo de CHRISTO mediatore inter deum & hominem Abraham loquens, ſic orat. Nec poteſt de alio intelligi, cum loquatur de propheta filio prolis, eius ſcilicet Iſaac, quem Deus nominat unigenitum eius. Et hic mediator eſt inter deum & hominem, quia ipſe ſolus eſt inter quem et deum nullus mediat, cum ſit altißimus propheta Chriſtus, qui ſolus eſt deum patrem notificans, quia filius eius, & fideles in ſemetipſo ut maximus ſacerdos benedicens. Videte Arabes quomodo ſequimini Abraham, qui hanc fidem non tenetis? quomodo coram deo ambulatis ut perfecti ſitis, ut quando non eſtis filij repromißionis in Chriſto Ieſu? quærite, et non reperietis deum unquàm legatum, aut doctorem, prophetam, uel nuncium miſiſſe, qui non fuerit de obſeruantibus pacta & fœdera quæ Deus pepigit cum Abraham, Iſaac, & Iacob. De eorum enim genealogia omnes fuerunt, quibus deus ſpiritum prophetiæ dedit: non de genealogia Iſmaelis, cum quo deus pacta non inijt, ſed ipſum excludens, Iſaac elegit. Licet ei ob Abraham benediceret, & eius ſemen multiplicaret, & XII principes ex ipſo nati ſint. Ita quod in benedictionibus tam huius ſeculi, quàm futuri perpetui, ſempiternam benedictionem eſt aſſecutus. Nec uos moueat, in Cap. XI Alchoran, Iſmaelem inter prophetas poſt Abraham ante Iſaac poni, et in Cap. XXVIII. nuncium & prophetam appellari. Nam huius dicti non habet teſtimonium ſcripturæ, nec teſtamenti, nec euangelij. Sed de eo legitur, angelum Agar de eo grauidæ prædixiſſe, ipſum ferum hominem, qui tentoria ſua contra fratres figeret, futurum. Poſuit autem Machumet hæc in Alchoran, ut ſe, qui erat Iſmaelita, de genere prophetæ probando, facilius prophetam & nunciũ eſſe Arabibus perſuaderet. Sed deficiẽs in hoc, qualis ſit habendus oſtendit. Dicit autem in cap. XLVI. Abraham ad Iſaac dixiſſe: O fili, mihi quidem per uiſionem nũciatum eſt, quod te decollarem. Quid tibi inde placeat, dicito. Qui reſpondit: Nunciatum tibi perpetra. me nanq; fortiter paſſurũ omnia, reperies. Si ſic eſt ut ibi ſcribitur, utiq; Iſaac deo et patri ſuo uſq; ad mortẽ obediẽs, meruit ille eſſe in quo deus uocauit ſemẽ benedictionis omnium fidelium. Nam utiq; maxima fuit Abrahæ fides, qui cum credidiſſet deò ſemen ſuum in Iſaac uehementißime multiplicandũ, adhuc dum iuberetur illum filiũ in holocauſtum deo offerre, non replicuit hoc fore contra dei promiſſa. Quia nõ dubitauit de illis, etiam ſi in holocauſtum offerre

Chriſtus finis & complemẽtum promiſſionum Abrahæ factæ.

Chriſtus ſolus mediator inter deum et homines.

Prophetarum omnium genus ex Abraham.

Iſmaelem falſo præponi Iſaac, in Alcoran.

Abrahæ fides maxima.

tur. Sed ſp. rabat, deum potius promiſſa adimpleturum, ſi eid ·m in occiſione filij obediret: ſciens, apud ipſum nihil difficile, uel impoßibile, qui mortuos facillime reſuſcitat.

QVOD NON NISI CHRISTIAnus trinitatem in unitate adorans, Abrahæ filius eſſe poßit.

Cap. XV.

Iſaac Chriſti typus.

PErfectißima igitur Abrahæ fides, cuius Iſaac uerus fuit ſucceſſor & hæres, typum ſeminis illius perfectißimi Meßiæ gerens, obedientis deo patri ſuo uſq; ad mortem, etiam turpißimam. Sed quid amplius notandum? Certe quod aries pro Iſaac oblatus eſt. Aries ille qui repertus eſt per Abraham, quem pro filio obtulit, oblationem & uictimam ſignificauit Chriſti, qui uerè oblatus & mortuus eſt, ut Iſaac fidelis & omnis fidelium generatio uiuat. Iſaac igitur ſignificauit Chriſtum, ob pronitatem obedientiæ uſq; ad mortem quæ ineſſe debet omnibus uerè fidelibus. Sed aries ſignificat Chriſtum, ut eſt holocauſtum, morte ſua omnes dei filios per conſummatam fidem ſaluans, & à morte perpetua liberans. In doctrinis Machumet dicitur, arietem ſine commixtione, ſicut Chriſtum, natum. Abraham autem, ſi recte capis ô Arabs, non fuit (ut Alcoran quodam loco dicit) ante Chriſtum, & ideò ipſum Chriſtianum negat, ſed ante ipſum fuit Chriſtus Dei filius, Deo patri ſuo coæternus. Ita enim legitur, Chriſtum in euangelio dixiſſe: Antequàm fieret Abraham, ego ſum. Vidit igitur prophetico ſpiritu, ipſum Meßiam mediatorem et ſaluatorem aliquando in mũdum uenturum, ſine quo nec quenquàm ad Deum patrem acceſſum habiturum credidit. Ideò Abraham Chriſtianus fuit, ſperando medio Chriſti ſe immortalem uitam indubie aſſecuturũ. Hæc eſt ſola & perfecta fides Abrahæ, quæ & eſſe debet omnium qui ſanam fidem habere uolunt, & per ipſam fœliciter ſaluari expectant. Vidit Abraham tres in ualle Mambræ, & pronus in terra adorauit, dicens: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, nõ tranſeas ſeruum tuum. Vnum dominũ, in trinis perſonis adorauit. Vtique hæc eſt Chriſtianorum adoratio, quam niſi uos Arabes faciatis, non eſtis Abrahæ ſucceßores. Quomodo putatis uos Abrahæ uiri iuſti ueſtigia inſequi, qui Abrahæ filios perſequimini? Vnus eſt Abrahæ filius, uniuerſorum hæres, Ieſus Chriſtus Mariæ uirginis, filiæ Abrahæ filius. Hic, cuius typum Iſaac geßit, uerus hæres uniuerſorum. Quia idem & dei filius, eſt Chriſtus, deus uerus, qui eſt merces magna nimis Abrahæ. Deus dedit Abrahæ filium Iſaac, quia credidit

Cur aries pro Iſaac oblatus.

Chriſtus ante Abraham.

Abrahã Chriſtianus.

Chriſtianorũ adoratio.

deum in promißis ueracem: ſed propter obedientiam quam in filio offerendo oſtendit, dedit ei filium Chriſtum, uniuerſorum regem & dominum. Vos uero, o Arabes, non creditis Abraham talem mercedem pro ſua iuſticia & obedientia aſſecutum. Minus igitur de Abraham creditis, quàm Chriſtiani, ueri Abrabæ filij. Non eritis igitur cohæredes Chriſti filij Abrahæ, qui fideles Abrahæ filij eſſe recuſatis.

Chriſtiani ueri Abrahæ filij.

QVOD ARABES LEGEM Abrahæ penitus ignorent, & eius ſint perſecutores.

Cap. XVI.

Circumciſione non fieri Abrahæ filios: cuique illa à Deo inſtituta.

EſT ne hoc ſatis quod circumcidimini, quaſi in hoc legem ipſius impleatis? Circuncifio non arguit uos Abrahæ filios, qui credidit DEO, & reputatum eſt ei ad iuſticiam, ſed fides Abrahæ iuſtificat. Iuſtus erat Abraham nondum circumciſus. Sed deus qui elegit Abraham, Iſaac, & Iacob, & eorum poſteros in populum ſuum peculiarem, pactum firmari uoluit, quod ipſe eſſet deus eorum, in obedientia circunciſionis, ita quod fœdus tale cum quolibet in illa ſanguinis effuſione ad obediendum deo facta, amplius negari non poſſet: quodq; à cultu accepti dei recedens, præuaricationis ſuæ teſtimonium in corpore ſuo circunferret. Chriſtiani uero in CHRISTO circumciſi, cum ſint corpus CHRISTI myſticum per fidem & baptiſma facti, iam circumciſi in CHRISTO, nomine ſuo ſe fideles dei omnibus manifeſtant. Si circumciſio, ſignũ eſt uoluptatum carnis abſciſionis, utiq; legem ueſtram illas abundantius indulgentem, non eſſe Abrahæ oſtendit. Mandatur circumciſio, & octauo die natiuitatis fieri, modo quo Iſaac fuit circumciſus: uos autem non mandatum dei exequentes, in XIII. anno (quia tunc Iſmael fuit circumciſus) eam, ut ſitis Iſmaelitæ, facitis. Scitis Abraham, ut fratrem ſuum liberaret, iuſte arma ſumpſiſſe, & tamen de ſpolijs & rapinis et aliorũ bonis noluiſſe ditari. Vos autem in iniuſtis aggreßionibus, rapinis quæritis impinguari, & ex lege ueſtra uobis licere aſſeritis, quæ tamen à lege Abrahæ in nullo debet declinare. Blaſphematis deum Abraham in Abraham, quando hæc legi Abrahæ conformia mentimini. Lex ueſtra dat deo quintam partem ſpoliorum, cuius ſunt uniuerſa. Quid ridiculoſius? Dicitis: Hæc fiunt contra incredulos. Nonne hoc eſt occultum ſecundum ueſtram legem, quis melius ambulet, licet quiſq; ſe putet rectius ambulare? Deus enim ut Alchoran dicit, dedit cuilibet gẽti quæ ſua ſunt ei placita. Ideò hoc occultũ,

Iſmaelitarum circumciſio non 8. die, ſed 13. anno fieri ſolita.

Spoliorum quinta pars Deo data

ſpectat

ſpectat ad iudicem occultorum extremi iudicij. Oſtendite ubi hoc Abraham aut fecerit, aut fieri preceperit. Et quia non reperietis, male dicitis uos Abrahæ legem ſequi. Quoties dicit liber ueſter, Si deus uellet, omnes eiuſdem legis & ritus eſſent. ſed ſic, uti uidemus, permittit. Cur uos præſumitis de mũdo aliter diſponere quàm deus? niſi quia deo ad corrupta ueſtra deſideria plus omnibus blaſphemando abutimini? Dicitis fortaßis, Nos decimamus ſicut Abraham. Nónne Abraham, Melchiſedec ſacerdoti dedit decimas? Quid figurabat rex Salem, ſacerdos ſummi dei, aliud quàm Meßiam? hoc Dauid propheta de ipſo dicit Deum dixiſſe, Pſalmo CIX. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec. Ieſu Chriſto ſic illum pſalmum in euangelio exponente. Si datis decimas Chriſto æterno ſacerdoti, decimas Abraham ſequimini. Si non datis ei, etiam ſi detis, non eſtis ſequaces Abrahæ. Vos autem perſequimini Chriſtum, et ipſum ſpoliatis & opprimitis in ſuis membris, ideò iniuriam facitis Abrahæ, cuius gloriamini ſucceſſores. Vtinam intelligeretis, myſteria huius panis & uini, oblationis æterni ſacerdotij & cœleſtis menſæ, æternaliter paſcere. De qua in Alchoran tunc perfecte uideretis, quod ſicut ſubſtãtia panis & uini, quæ non eſt uiua, opere naturæ depuratur & aſſumitur per ſubſtantiam humanam in ſui unionem uiuam, quoniam ſubſtantia nutrimenti tranſit in unionem ſubſtantiæ aliti: ſic ſubſtantia uiua hominis depuratur opere uerbi dei, & demum aſſumitur in eius unione, ut uiuat uita altiori quàm prius, ſcilicet diuina & æterna. Et in hoc uidetur, quomodo uerbum dei Chriſtus, & eius corpus myſticum, uiuunt una uita per unionem antedictam, immortali & perpetua. Sed hæc myſteria occultißima, per uos capi non poſſunt, qui non creditis perſonalem unionem humanæ naturæ & diuinæ in Chriſto.

Melchiſedec decimæ ab Abraham datæ.

[illegible] Abrahæ ſucceſſores.

Neque fructum ſuprà dictum guſtare
unquàm poteritis, qui eſtis
in creduli, & ſi-
ne ſpe.

SVASIO, QVOD SOLTANVS mandet Mariam uirginem theotocon credi, & lumen Euangelij amplecti. Cap. XVII.

NVnc poſt hoc, O tu Solthane Babyloniæ princeps gentis magnæ, conſidera cur tibi aſcribis cuſtodiam legis Arabum commiſſam. Fuiſti aliquando Chriſtianus, & abnegaſti (ut aptus eſſes ad principatum) fidem Chriſtianam. non fateris te Chriſtum abnegaſſe, ſed minus cre

dere de eo quàm prius. Credebas enim eum filium Dei uerum, modo ſecundum legem Arabum non credis. Non abnegaſti fidem unitatis dei, quam habuiſti, et tenes modò. Credebas Mariam matrem Ieſu Chriſti eſſe theotocon genitricem ſcilicet Dei: modo dicis, uirginem Mariam eſſe matrem Chriſti, ſed non dei. Credebas Chriſtum in Hieruſalem per Pontium Pilatum crucifixum pro noſtra ſalute, uiſitaſti locum ſepulturæ in Hieruſalem, uidiſti ſigna quæ acciderant mortis hora, ſcilicet ſciſſuram petræ ex terræ motu, modò negas eum mortuum, & aſtruis eum adhuc uiuum. Vidiſti deuote & ſæpe locum natiuitatis circa præſepe in Bethleem: modò negas hoc uerum, dicens, ſub palma quadam in loco ſolitario Chriſtum natum. Mira res eſt. factus es Solthanus, non ut imminuas laudes & exaltationem Chriſti, & matris eius Mariæ uirginis. Loca illa quæ ad laudem cõſtructa ſunt in perpetuam memoriam crucifixionis & natiuitatis Ieſu, quæ perhibent teſtimonium continuũ mille annorum & plurium (ne detrahas laudi) eſſe finis, & te per illa conuinci non erubeſcis. Credidiſti aliquando Gabrielem miſſum à Deo ad uirginem Mariam in Nazareth, & ei annunciaſſe quomodo ipſa paritura eſſet Ieſum filium dei, modò credis Amram patrem Mariæ, & per conſequens ipſam non eſſe illam de qua euangelium dicit, quæ ſecuta eſt illam primam Mariã plus quàm mille annis. Et ſi dicis Alchorã in hoc erraſſe, conſequens eſt quod Gabriel euangelicus ſit uerus, & Gabriel Alchoranicus ſit mendax. Conſidera ſi Mahumet per Iudæos ſibi aßiſtentes deceptus fuit, qui illi perſuadebant, Mariam matrem Chriſti ſororem Aaron fuiſſe, in multis eum decipere potuiſſe, tanquàm penitus ignarum hiſtoriarum temporum. Expetit à te uirgo glorioſißima Maria, ut reſtituas ei honorem à deo datum, & in tertia ſynodo ſub Theodoſio, atq; quarta ſub Martiano imperatoribus declaratum. Reſpice in illos glorioſos imperatores, Theodoſium, Martianum, Conſtantinum, et cæteros, qui gloriam uirgini & matri Chriſti ſummo ſtudio augere procurarunt. Si princeps es, aduerte hæc eſſe honoris tui, ut ſimiliter facias, cum ad idipſum obligeris ex euangelio prius per te profeſſo, & nunc in acceptatione Alchoran de nouo firmato, & appprobato. Diceres fortaßis: Abſit abſit, quod ego debitum honorem Mariæ Virgini dare recuſem. Neque enim ſic intelligo ALCHORAN. Ideò blaſphemantes ipſam, mando mortis ſupplicio tradi. Sed deeſt intelligentia circa modum generationis IESV CHRISTI de uirgine. Reſpondeo: Modus incarnationis uerbi

Amram.

Machumet per Iudæos deceptus.

Incarnationis uerbi modus, ſupra captum humanus.

bi excedit humanum intellectum. ſed cum Euangelium dicat, uerbum caro factum, hoc utiq; à te credi oportet, ſi Euangelio credis. Et iſtud ſufficit, ſi credis matrem Chriſti, qui Chriſtus eſt uerbum dei in uirgine incarnatum, modo quo deus hoc operatus eſt. Si itaq; præceperis in omni imperio tuo omnes credere euangelio, modo tali quo Aegyptij. Afri, Romani, Aſianiq; crediderunt, & glorificauerunt uirginem Mariam tempore Mahumet, & antè & pòſt omnes Chriſtiani, aut maior eorum pars, iuſtum erit mandatum tuum, Deo & Chriſto & uirgini intemeratæ fore acceptum, & infinitarum animarum tribues ſalutem & quietem, tibiq; laudem immortalem & uitam perpetuam. Euenire debet tempus (ut ſuprà dictum eſt ex Alchoran) quo non erit niſi fides Chriſti. Incipe tu accedere, & ſequentur te omnes orbis et ſectæ illius principes. Tunc dicetur: Ecce deus permiſit fieri mala, ut euenirent bona. Fides Euangelij ubiq; ab idololatris orientalibus ſpreta fuit. uenit lex Arabum, quaſi nolens conſentire in ipſam, & ad cultum eos unius dei, approbato tamen occulte euangelio, conduxit: Nunc placuit deo, quod approbatum euangelium, coopertum multis ineptijs in Alchoran (quemadmodum approbatur ſæpe in eodem libro) in lucem ueniat. Ita ducentur de lege Arabum ad euangelium prius fortiſſime reſiſtentes, ad gloriam magni dei, regis regum, creatoris uniuerſi.

Futurum tempus quo nulla ſit fides niſi in Chriſtum.

AD CALIPHAM DE BALdach, Quod Iudæi de Abraham appoſuerunt in Alchoran.

Cap. XVIII.

An Deus Alcorani autor credendus,

PRimum à tua prudentia, qui præes legi Alchoran, depoſco, utrum credis deum eſſe auctorem Alchoran, an non? Si non, cur mandas tantam diligentiam libro illi in ſtudio Baldach adhiberi, qui de ſeipſo perhibet falſum teſtimonium, cum dicat ſe à deo compoſitum, quod tu non credis? Si uero credis librum illum dei uerba continere, quomodo poteſt liber dicere, quod per Gabrielem deus ipſum Machumet intimauit, per hæc uerba: Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis? Quomodo poſſunt hæc uerba deo loquenti adaptari, qui eſt creator? Tu noſti per diſcurſum libri talia ſæpiſſime reperiri quæ per ſe oſtendunt, non eſſe uerba dei qui loquitur. Eſto igitur, quod iſtis & alijs obiectionibus non obſtantibus, tu omnino credas deum libri illius collectorem. Credere igitur te oportet omnia eſſe ueriſſima, quæ in ipſo continentur. Dicito igitur, quando legitur Cap. X V I. Ego quidem, cui deus uiam rectam atq; directam, illam ſcilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immi

ſit. Quid per Ego, intelligis? ſi dicis, Machumet, utiq; non ſunt illa uerba dei, nec eis credendum. De ſe igitur Machumet teſtimonium perhibens, nihil probat: & illa uerba cum in Alchoran ſint ſcripta, dei eſſe prædixiſti, quæ ſimul ſtare nequeunt. Adhuc nonne Cap. V I. ponitur: Tu uerò cæteris intima, deum ueraciter iniunxiſſe, quod Abrahæ ſectā imitentur, qui nec incredulus nec idololatra. Si hæc deus ei præcepit, & poſt hoc Cap. X V I. eidem primo immiſit & patefecit uiam Abrahæ (Alchoran enim ſucceſſiue deſcendit, & pedetentim, ut Cap. X X V I.) quomodo hæc ſimul ſtabunt, & quomodo compatiuntur ſe illa, quæ in VI. cap. dicit, Abrahā nec incredulum nec idololatram fuiſſe, & in doctrinis idem affirmat. Dicito, cum Mahumet XL. annorum, de idololatria conuerſus ſit per Sergium monachum Chriſtianum & Neſtorianum, cuius etiam habitum religioſum acceptaſſe dicitur, & in ea fide mortuus aſſeritur: quomodo eſt hoc uerum, quod Abrahæ legem tenuerit? Vbi legiſti in Alchoran præceptum de circunciſione, aut Mahumet circunciſum: utiq; non in octauo die natiuitatis ſuæ, ut Iſaac & filijs Abrahæ fuit præceptum, nec in X I I I. anno, ut Iſmael (tunc enim idololatra fuit) nec poſtea legitur circunciſus. Sed quia Chriſtianus, licet Neſtorianus, utiq; baptizatus fuit. Neſtoriani enim Euangelium amplectuntur, & baptizantur. Neq; eſt ueriſimile, Machumet iſta in Alchoran ſcripſiſſe. Nam ut patet ex Alchoran, euangelij laudes ponuntur in XII. Cap. & ante capita illa quæ legem Abrahæ immiſſam Mahumet dicunt. Similiter & laudes Chriſti cap. IIII. quæ credi poſſunt à Mahumet poſitæ, cum eſſet Chriſtianus, ut præfertur. Certum eſt autem ipſum, Chriſtum omnibus prophetis præferre, & legem euangelicam omnibus alijs legibus, ideò quod derelicto Chriſto & Euangelio ad Abraham fuerit per deum remiſſus, nequaquàm eſt conſonum rationi nec ueriſimile, cum Chriſtiani in obſeruantia euangelij non dubitent omnem perfectionem fidei & legis Abrahæ contineri. Iſta igitur de lege & uia ipſius Abrahæ. Veriſimiliter Iudæi poſt mortem eius appoſuerunt ad Alchoran, quoniam in eorum manibus erat collectio Machumet, ut præmittitur. Nunc uides Califa, uos, per aſtutos, per uerſos, dei blaſphemos Iudæos eſſe ſeductos, qui Alchoran nunquàm in uita Mahumet publicatum (neq; eius unquàm continentia plene cuiquam reperitur communicata) poſt mortem Machumet, antequàm Iudæi illi qui Machumet adhæſerant, & collectionem præceptorum eius in ſua poteſtate habuerant, ipſam Hali (cui Machumet tradi mandauit) aſſignarent, illa inſeruerunt

Alcoran pedetentim collectus.

Machumet idololatra a Sergio monacho conuerſus.

Neſtoriani.

Alcoran a Iudæis compoſitus.

de

de Abraham, cuius ſe Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanſerunt. Hæc cum optime ſcias, ſume uirilem animum in dei timore, & ueritatem mendacio præferas.

OSTENSIO, SINE CHRISTO *non poſſe quenquam felicitari.*

Cap. XIX.

Sine Chriſto beari, nulli poſſibile.

SEcundo conſidera, quomodo Chriſto Ieſu & eius euangelio abſq; omni hæſitatione, etiã ſecundum Machumet ſubijci debeas, ſi ad æternam uitã peruenire ſperas: quoniam ſine Chriſto hoc omni homini impoßibile eſt. Et ad hoc oſtendendũ, præmitto etiam ſecundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo poſſe quocunq; ſtudio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura ſi ſeipſam efficere poſſet immortalem, faceret & ſeipſam deum, qui ſolus per naturam eſt immortalis, etiã ſecundum Alchoran. Non poteſt igitur aliquis homo talia ſtudioſa facere opera, propter quæ merito & de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes deſideremus, nemo erit felix ultima felicitate, niſi ipſam aſſequatur. Nec ſufficeret illã ſine merito habere. Qui etenim nõ aſſequitur regnum immortalitatis ut hæres & dominus per iuſticiã, nondum eſt felix. Non enim uaſſallus, qui de gratia id habet quod habet, felix eſt, quia ſeruus: ſed dominus, & hæres.

Cælum nullis hominis actis parari poſſe.

Quomodo igitur erit poßibile, quod homo ad regnum cœlorum & immortalitatis perueniat, ut ſit rex & dominus & hæres regni illius, ſi mortalis immortalitatẽ ſic mereri non poteſt, quod ei debeatur? Sicut enim ſenſibilis uita cuiuſcunq; bruti animalis nullo nũquàm exercitio ad hoc aſcendere poterit, quod fiat intellectualis et intelligens, licet unũ animal brutũ plus uideatur per doctrinam hominis ad conformitatem intelligentiæ aſcendere, quàm aliud: nunquàm tamẽ erit poßibile, beſtiam fieri intelligentem. Sed ſi aliquod reperiretur animal ſpeciei beſtialis capax doctrinæ, taliter quod exercitio continuato apprehenderet intelligentiam eorũ quæ homo intelligit, & hoc opere oſtenderet, nequaquàm uerũ eſſet illud animal fuiſſe puram beſtiã, ſed habuiße intellectum, cui animalitas illa brutalis ſpeciei fuiſſet ut ſuæ hypoſtaſi unita: ideò id quod in radice illa quam hypoſtaſim dico habuit naturaliter, potuit etiam in aſſumpta ſpecie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodũ hæc de bruto & intelligentia uera ſunt, ſic de homine & diuinitate, quæ & immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantumcunque uideatur immortalitati ſeu Deo ſimilior quàm alius, nunquàm tamen per quodcunque exercitium ſtudioſum licet ſanctior continue fieret, ad diuinitatem ſeu immortalitatem perueniret.

Et ſi quis perueniſſe creditur, neceſſe fuit quod illius hominis radix ſeu hypoſtaſis fuerit diuina, ut in aſſumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri poſſet, quam habuit in radice ſeu in hypoſtaſi. Vos autem ſecundum Alchoran, nõ dubitatis hominem fide & operibus mereri poſſe, quod per ſententiam dei iudicis æterna uita in die extremi iudicij ei adiudicetur. De Chriſto igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateri, quoniam Chriſtus homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipſo radicata, & (ut ſic dicam) hypoſtatizata fuit in diuina, ut præferetur: & in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit ut eius hypoſtaſis eſſet diuina. Ipſe enim ſolus altißimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque poteſt, naturæ ſuæ humanæ: ſolus autem Chriſtus potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiuſdem naturæ humanæ ſibi conformibus.

Immortalitas homini per ſolum Chriſtum parta.

Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio ſcriptam, ipſum Ieſum à deo nominatum, quia ſaluator eſt, ſaluum faciens populum ſuum: & Meßiam ſiue Chriſtum regem eſſe, de cuius regno ſunt omnes qui æternam & immortalem uitam aſſequentur.

OSTENSIO, CHRISTVM ME-*ruiſſe Chriſtianis immortalitatem.*

Cap. XX.

Chriſti meritum.

INtellige Calipha, quod Chriſtus meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura aſſumpta de uirgine, quia in radice ſeu hypoſtaſi fuit immortalis per naturam. Vnde ſicut ipſe ſecundum hypoſtaſim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in aſſumpta humana natura meruit, ut eſſet immortalis. Natura igitur humana in ipſo non eſt facta immortalis ſolum ex gratia unionis eius cum diuina hypoſtaſi, ſed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim depoſita mortalitate per mortem, quam ob obedientiam dei paſſus eſt, fieri amplius immortalis. Meßias igitur, ſeu CHRISTVS rex, præ conſortibus unctus, natura & merito rex eſt æternæ ſeu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum ſuum eſt, qui eſt rex uirtutum & gloriæ, et in ipſum ipſius regnum, omnes creduli & fideles per ipſum, ut ſint conregnantes, uocati ſunt: & qui audiunt uocem eius, & ſequuntur ipſum, poßident immortalitatem.

Chriſtus Dei & hominum mediator.

Iam clare conſpicis, CHRISTVM eſſe mediatorem dei & hominum, & nullum hominem fide & operibus, niſi per ipſum, mereri uitam æternam. Ipſe eſt hæres regni DEI immortalis, quod ſolus DEVS inhabitat, ad

omnes prædeſtinati ad uitam immortalẽ alterius mundi & regni cœlorũ, à quo neceſſariò omnia recipiunt, ut illius incorruptibilis cœleſtis regni ciues & domeſtici eſſe poßint. Quæ clarißime et apertißime ſic eſſe reperies, ſi deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & intelligas ſacratißimum euangelium. Quod tibi cõcedat deus pius & miſericors, ſemper benedictus: Amen.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO, Ferdinando Regi Aragoniæ & utriuſq; Siciliæ S. P. D.

CVm Demetrius Cydonius, uir utriuſq; linguæ peritiſſimus è Latino in Græcum, opus Richardi fratris ordinis Prædicatorũ tranſtuliſſet, non ab re mihi uiſum eſt Sereniſſ. atq; catholice rex, illud rurſus è græco in latinum conuertere. Non quod apud Latinos huiuſmodi opus extare non exiſtimẽ, ſed cum uidiſſem Demetrium Cydonium opuſculum illud è Latino in Græcum elegantiori ſtilo tranſtuliſſe, idcirco pro uiribus conatus ſum libellum illum iterum ea dicendi elegantia quoquo modo in noſtram linguã transferre, & eum in nitidiorem cultũ, candidioremq; ſtylum pro uiribus redigere, & tibi ſereniſſime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui ſolus inter Chriſtianorum reges hac noſtra tempeſtate Mahumetanam ſectam maximis cladibus affeciſti. Nam non minimam laudem tibi comparaſti, cum Beticam prouinciam, quæ per octingentos annos Mahumetanam fidem coluerat, in Chriſtianorum poteſtatem redegiſti, & nunc uniuerſam Aphricam capere intendas: quam facile aſſequi poteris, cum gentes illæ hoc tempore imbelles ſint, quoniam cum Chriſtianis diu pugnare non conſueuere. Difficilius enim tibi fuit Beticam prouinciã expugnare, quàm totam Aphricam in poteſtatem tuam aſſerere. Erãt enim in Betica milites illi ſtrenuiſſimi, cum Hiſpano milite bellari ſemper aſſueti. At hi contà homines ignaui, uentri & ocio dediti, cum Chriſtiano nomine iamdiu præliari deſueti. Nec ſunt in bello exercitati, quales olim duce Hannibale Hiſpaniam & Italiam occuparũt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hiſpanus miles, in bello ſtrenuiſſimus & exercitatiſſimus, habere dicitur. Nec ſibi magnæ deſunt opes, quibus militum animi ſpe prædæ maximæ accenduntur. Omnia tibi proſpere ſuccedent, ſi reliquias incepti belli proſequaris. Nec eſt quod uereare, bellũ in Hiſpania tibi ab aliquibus moueri, præſertim hoc tẽpore, nouo tibi ob affinitatem cum Chriſtianiſſimo Francorum rege fœdere inito. Proſequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aphricã transfer, quam facile deo duce ſubiugabis, & ea quidem ſubacta, & in Chriſtianorũ poteſtatem redacta, facile deinde Hieroſolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam ſancta terra Sultano Babylonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, ſerui ſunt uenales, ex diuerſis prouincijs empti, & hi quidem ad ſummã uiginti milium non aſcendunt. Qui cum coacti eſſent à Chriſtiana religione diſcedere, Mahumetanã nunc ſectam ſequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis ſubijciuntur, quàm molles ſint & effœminati, ex hoc coniectare poſſumus, quod his nunquã licet arma tractare, nec equum aſcẽdere, nec uirile quicquam facere, ſed uel agriculturam, uel mercaturã, uel alia huiuſmodi uilia exercent. Quod cum ita ſit, nemini dubium eſt, quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho ſis reportaturus, & ciuitatem ſanctam Hieroſolymã, in qua Saluator noſter dominus Ieſus Chriſtus euangelium prædicauit, & nouum teſtamentum nobis conſtituit, ab immaniſſima Mahumetanorum ſuperſtitione liberabis. Quæ quàm uana ſit, quàm friuola, quàm nullius momẽti, in præſentiarum nihil attinet dicere: quoniam eam tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.

[illegible] à Cu[illegible] [illegible]icoldum [illegible]at. Me[illegible] [illegible]llius et Volaterranus

RICHARDI EX ORDINE FRATRVM, QVI APVD LATINOS PRAEDICATORES AP-pellantur, *Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahumeto, translata ex Romana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholomæum Picenum de Montearduo rurſus è Græco in Latinum conuerſa.*

Psal. 118 *QVot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: ſed non ſic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: Iniuſtè perſequuti ſunt me. Hæc uerba militantis ſunt Eccleſiæ, flentis & gementis, diuerſis ſe grauatam eſſe miſerijs: quibus liberari diuino confiſa eſt auxilio. Sed et ſi innumerabiles paſſa eſt eccleſia paßiones & triſticias, omnes tamen uniuerſaliter has in tres referendum eſt. Primum quidem manifeſte ſuſti-* Tres perſecutiones Eccleſiæ.

nuit rabiē perſecutionis, illatam ei ab impijs ty-

I. Per tyrannos.

rannis. Hoc autem maxime ſic accidit, à quo paſſus eſt Chriſtus, uſq; ad tempora Conſtantini, in annis uidelicet trecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubiq; in uniuerſo orbe terrarū innumerabiles ſanctos dei martyres intereme runt: Pro quo tempore compatiens Dauid eccle-

Pſal. 26

ſiæ, dicit: Quot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Sed ad deum ſanctorum ſanguis cum clamaret, & miraculis ipſi ſplenderent, repente facta eſt mutatio

II. Per hæreticos.

dexteræ altiſſimi: & qui prius Chriſtianorū perſecutores erāt, eccleſias ædificauerūt, duceſq; belli contra impios facti ſunt. Sed ſtatim ſecunda perſecutio hæreticorū inſurrexit. Repente enim apparuit cruentus draco fremens ex ſquama, & ſibilans diuerſas hæreſes, Arrij uidelicet, & Sabellij Macedonijq; & aliorum hæreticorū. Pro-

Pſal. 118.

pter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ſic lex tua domine. Sed data eſt & appoſita tunc lux doctrinæ eccleſiæ, cum multi magiſtri tunc apparerent. & diuinam ſcripturam aperirent: Hilarius hic fuit, Auguſtinus, Hieronymus, et Gregorius. inſurrexeritq; et multitudo ſanctorū patrum, qui in eremis perfectæ & ſinceriſſimæ uitæ erant: adeò, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatum ſit: & ſic diuinarum ſcripturarum efficacia os loquentium iniqua obturatum eſt.

III. Per falſos fratres.

Sed ſtatim poſthæc inualuit eccleſiis tertia corruptio, ex falſis fratribus uidelicet periculum. Vnde & poſt Gregorij tēpora ſtatim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocriſi mendacium loquentium, & tot mendacia & figmenta renata ſunt uitæ, doctrinæ & iuſtitiæ: ut multi eſſent, qui deſcenderent, & adiuuarent iniquos & tyrannos (in tantam enim hi fatuitatem et prauitatem prolapſi ſunt) è conuerſo perfectiſſimos homines oblactarent, eiſq; detrahe rent. Hæc contra eccleſiam corruptio uſq; ad ſenium & ſenectutē permanebit: ut nequaquā ſpes aliqua relicta ſit, niſi diuini auxilij, & pro ueritate inſtantiæ. Vnde & pro tēporibus his dicit Dauid: Omnia mandata tua ueritas: iniuſte perſecuti ſunt me, adiuua me. Quaſi dicens: Etſi proſtrata eſt ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelociſſime exurgere, & efficaciter cognoſci, maxi-

A temporibus Gregorij magni ultima perſecutio Mahumeti & Papæ.

Fides & patientia ſanctorum uincet.

Apoc.

mè diuino cooperante auxilio. In hoc igitur tertio conditionis ſtatu, poſt tempora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, inſurrexit ueritati & dei eccleſiæ homo quidam diabolicus, primogenitus ſatanæ, in libidinem procliuis, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui conſilio & auxilio illius qui men-

Machometus

dax & mendacij pater eſt, iniquam & mendacij plenam tanquam ex diuino ore prolatam legem compoſuit: quam quidem legem Alcoranum nominarit, uidelicet diuinorum mandatorum collectionem.

Alcoranum

Hic Mahometus ſupra omnes qui fuerunt, uel futuri ſunt, Eccleſiam DEI perſecutus eſt. Non enim uno ſolum modo Eccleſiam percuſſit, ſed tribus generaliſſimis: nunc quidem ſæua tyrannide, nunc autem per deceptionem in legibus, nunc uero per hypocriſim ſimpliciores ſubuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni ſuæ ſubiecerit, ex Dei permiſſione, qui eſt terribilis in conſilijs ſupra filios hominum. Ego igitur in ordine Prædicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, conſideraui uias meas, & pedes meos in teſtimonia DEI conuerti. Vnde cum tranſiuiſſem multa maria, & loca deſerta, & inclytam Saracenorum urbem Babylona deprehendens, ubi maxima & uniuerſalia ſtudia apud eos exi-

Babylō Aegyptiaca quæ Baldac

ſtunt: illicque literas & Arabicam linguam ſimiliter diſcens, diligentiſſiméque, & continue cum magiſtris apud eos diſputans, magis magiſque deprehendi prædictæ legis peruerſionem. Etiam hanc in Latinam linguam transferre in-

Richardi Alcorani opera Latina facere.

cipiens, tot inueni fabulas, ſimul & mendacia, & blaſphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut iuſtitia plenus eſſem. Decreuique idcirco ſcribere quaſdam epiſtolas de tantis blaſphemijs, ad triumphantem Eccleſiam: conqueſtuſque ſum tanquam illa in amaritudine animæ.

Finis huius ſcripti, ſanctus pius.

Nunc autem eſt mihi intentio, ſumma ueritate confidenti, capita & principalia mendacia iniquæ legis huius oſtendere, & alijs fratribus cauſam exhibere, propter quam facilius ad DEVM reuocare poſſent huius impietatis hæreticos. Vt autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

OPERIS

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis ſeruandus eſt.

Tertium, quod lex hæc non eſt lex Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum teſtamentum hanc teſtantur: & quod neceſſe eſt Sarracenis, parere dictis ueteris teſtamenti & euangelij.

Quartum, quod neque in ſtylo, neque in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit ſecundum ſententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis ſibi ipſi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo confirmatur.

Octauum, quod non eſt ſecundum rationem.

Nonum, quod manifeſta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani inſtitutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improba tiſsimæ uiſionis.

Quintumdecimũ, de quibuſdam ſex quæ ſitis in Alcorano communibus, & de Chriſti ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimum ſeptimum, de Saracenorum reſponſione ad prædicta.

DE PRINCIPALIBVS HVius legis erroribus.

Caput I.

PRimum igitur decet ſcire principales errores, quos Saracenorũ lex ponit, ſecundũ quos maxime diuinæ legi aduerſatur. Notandũ igitur quod omne antiquorum cœnũ quod diabolus in alijs ſparſim diſſeminauit, in Mahometũ cõprehenſum euanuit. Hic enim cũ Sabellio negat omnino trinitatẽ: Dualitatẽ autẽ quandã ponit in diuinis, quæ nihil honeſtũ & diuinis ſimile in ſe ipſa poteſt demonſtrare cum totius alteritatis principium ſit. Supponit, enim diuinam eſſentiam, & huius animam. Vnde in Alchorano inducit deum pluraliter loquentem: ut uideatur ipſa anima dei, & ipſe Chriſtus alterius præter eſſe deũ eſſentiæ, & minoris Deo, & ei ſubditæ: conueniens in hi(s)

Ea ratione cum & Ciſtercenſis Abbas.

cũ Arrio & Eunomio, ſupponit Chriſtũ excelſam eſſe creaturã, omnes tamen alias creaturas excedentẽ. Hæc autẽ opinio ex Platonicis mota eſſe uidetur: qui ſupponunt ſummum Deum patrem omnium & creatorem, ex quo quandam mentem dicebant primum defluxiſſe, in qua qui dem ſunt omnes rationes entium, & omnibus excelſior eſt: quem & paternam mentem appellabant, poſt hunc eſſe mundi animam dicebant: deinceps autem reliquæ ſunt creaturæ. Quæ igitur de filio Dei in ſcripturis dicuntur, hæc ad illam mentem illi referebant: maxime autem, quod & diuina ſcriptura filiũ Dei ſapientiã et dei uerbum appellat. Cum qua opinione & ea quæ eſt Auicennæ conuenit, qui ſupra primum cœlum primã intelligentiam ſupponit, quæ primũ cœlũ mouet, ultra quam in ſummo Deum firmari dicit. Sic igitur Arriani exiſtimauerunt de filio dei, quod eſſet creatura, quæ omnes alias creaturas excedit: quo mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus ſupponit Chriſtum ſanctiſsimum & hominem uirtute præditum ſupra omnes alios. Palàm autem quid in eo dicit eſſe ſupra hominẽ. appellat enim eum uerbũ dei, & ſpiritũ dei, & animã dei: Deum autem ſecundum ueritatem dici, omnino ridiculum putat. Et ad demonſtrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidem, quod nunquam ipſe Chriſtus de ſeipſo hoc aſſeruit, uel dixit: altero autem, quia ipſe contrarium dixiſſe uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Chriſtiani dicunt Chriſtum eſſe Deum, etenim Iudæis ipſe Chriſtus dixit: Adorate Deum meum, & deum ueſtrum, dominum meum, et dominũ ueſtrũ. Hæc aut longius expoſui, ut omnes cognoſcant, quod illud quod in principio in mũdo per Arrium ſeductor diabolus non potuit perficere, hoc poſt hæc marceſcente quidem in eccleſia zelo, malicia autem creſcente per Mahumetum adimpleuit, & tandem per antichriſti nequitiam roborabit. Qui perſuadebit mundo, quod neque uerus deus, neque Dei filius eſt Chriſtus, & neque homo bonus. Principalis igitur intentio Mahometi, eſt, perſuadere, Chriſtum neque deum, neque filium eſſe dei, ſed ſanctum quendam & ſapientem hominem, & prophetam maximum, abſq; patre ex uirgine genitũ. In quibus cum Carpocrate hæretico conuenit. Item affirmat, impoſsibile eſſe deum habere filium, propterea quod uxorem non habet. Cum eodem rurſus hæretico etiam in hoc conuenit. Additque, quod ſi deus haberet filium, in periculo iam omnis res eſſet, tanquam futurum ſchiſma eſſet inter eos ex neceſsitate. In quibus cum Iudæis & Cer-

Opinio Platonicorum de Deo.

1. Corin. 1. Iohan.

Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioh. 20.

Antichriſti dogma de Chriſto.

Scopus doctrinæ Mahumeticæ.

tem ſolum apparens, non à rebus, talis apparet. Sed & ſi nobis non inſint demonſtrationes, oſtendentes quæ ſunt trinitatis, & alia quæ ad fidẽ pertinent (neque enim tunc fides mercede digna eſſet) habemus tamen Euangelicam auctoritatem, quam etiam Alcoranum teſtatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeãt. Etſi enim Alchoranum de DEO *dicit, Ne dicatis tres Deos: & reddit rationem, ſtatim dicens, quod ſit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: ſed ſimul hæc affirmamus, in quibus dicit unum eſſe* DEVM, *quem dicimus non ſolum unum eſſe, ſed etiam ſimpliciſsimum. Neque ei conſortem quendam damus, & ſimul participem, ſicut ipſi, animam mundi, uel uerbum, uel ſpiritum, uel diuinum quendam intellectum tanquam ſeruum ex dictis nobis ſuperius. Non oportet autẽ humano intellectui adæquare diuinam maieſtatẽ, et exiſtimare illã nõ eſſe, propterea quod hi nõ poſſunt intelligere perſonarũ diſcretionem, abſque quo & eſſentiam diſcernant. Sed neque ſic fortes rationes habẽt ad hoc, quas non poſsimus ſoluere. Hoc igitur ſufficit ad defenſionem fidei. Illud autem oportet potius † eos petere: quid uult Alchoranum apud eos, quando totiens inducit* DEVM *de ſeipſo pluraliter loquentem, cum ſimplex ſit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in perſonis confiteri. De myſterio autem incarnationis, quod ipſi quidem negant omnino, nos autem credimus, ſequentes Euangelica dicta, oportet quærere ab eis, unde ſciant, quod impoſsibile eſt* DEVM *incarnatum fuiſſe. Vel enim quod non potuit, & hoc eſt falſum. Omnipotens enim cum ſit, omnia poteſt, in quibus non eſt contradictio. Vel quod neſciuit hoc facere. & ſic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius conſultor fuit? Vel autem potuit quidem, ſicut ſolem minorem quàm nunc eſt facere, & maiorem, tamen non fecit. Et tunc petendum, eos demonſtrationem huius dare, quod non fecerit. Hoc autem eis demonſtrare eſt impoſsibile, quod neque incarnatus eſt uidelicet. De diuinitate autem* CHRISTI *utitur quidem demonſtratione Mahometus, quod neque* CHRISTVS *ſeipſum dixit eſſe* DEVM. *Sed & ſtante reſurrectionem non dixit de ſeipſo hoc palàm, ſufficienter tamen hoc aperuit dicens: Ego principium, qui & loquor uobis. Et Petrum commendauit, quod palàm hoc dixit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, & reliqua.*

[illegible] ab eis interrogare.

Inquiſitio ſuper myſterio incarnationis

[illegible] Cal [illegible] nõ ne[illegible]. Idque [illegible] ex ma[illegible] patris. [illegible] præcipuum. &c. Ioh. 8.

Matth. 16.

Ipſe autem manifeſte hoc noluit dicere, proptèrea quod occultè uenit, ut & prudentia & humilitate, & non ui uinceret eum, qui hominem uicit aſtutia. Propter hanc igitur rationem, ante reſurrectionem non dixit CHRISTVS *palàm de ſeipſo,* DEVS *ſum, ſecundum quam rationem neque piſcator prædicit piſcibus reuelanter, ſub cibo eſſe eſcam, ſub eſca eſſe hamum. Poſt reſurrectionem autem manifeſte hoc oſtendit, dicens, Dans ſpiritum ſanctum & poteſtatem dimittendi peccata: Accipite ſpiritum ſanctum, & quorumcunque dimiſeritis peccata, dimittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta ſunt, & reliqua. Et Thomas quoque pelàm confeſſus eſt hoc, dicens: Dominus meus, &* DEVS *meus. Dato autem, hoc nequaquam à* CHRISTO *dictum eſſe, propterea quod humilia quidem uerba profert, præclara autem opera oſtendit: ſufficit diſcipulos eius hoc palàm dicere, qui hoc dicentes, ſimilia* CHRISTO *ſigna fecerunt. Sed quoniam Saraceni negant, miracula, & uerba Apoſtolorum, propterea quod contraria ſunt Alchorano, inſiſtendum confutationi tam perfidæ legis, quod non eſt lex* DEI, *& quod Saraceni debent ſuſcipere Euangelica teſtimonia, ſimiliter & quæ ſunt Veteris teſtamenti.*

Ioh. 20.

Hoc autem per ipſum Alchoranum poſsibile eſt demonſtrari, ut Ogolih ſuijpſius enſe interimatur.

Ita uocant Goliath, quẽ Dauid occidit ſuo gladio

QVOD LEX HAEC NON *eſt lex* DEI, *propterea quod neque Vetus, neque Nouum teſtamentum hanc teſtantur: & quod Saracenis neceſſe eſt parere dictis Veteris Teſtamenti & Euangelij.*

Caput III.

Tertio oportet ſcire, quod Alchoranum non eſt lex DEI. *neque enim Vetus teſtamentum, neque Euangelium hanc teſtantur: quæ utraque Alchoranum teſtatur, quod uerè ſunt leges* DEI. *Solus autem Machometus conſtituit ſeipſum, & de ſe ipſo teſtimonium perhibet. Lex enim* DEI *tanquam cathena quædam eſt continua ab eodem artifice fabricata, & quilibet, anulorum alteri cohæret, & quilibet Prophetarum de alio prophetizat: & meminit huius, et omnes prophetizauerunt de Chriſto. Si igitur & Saracenorum lex, lex eſſet Dei,*

Scriptura dei, ceu cathena inter ſe cohæret.

& in hanc legem uocatio, non peruerſio, ſed conuerſio eſſet, ut ipſi dicunt: quomodo ſic latuiſſet alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipſo diceret? Nos enim nihil inuenimus Moyſen, uel aliũ quendam prophetarum, uel ipſum CHRISTVM, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege ſecundum eum, niſi quando † dixit, Nos cauere à falſis prophetis.

Iuſſit
Matth.7.&8.

Dixit autem & CHRISTVS, uſque ad Ioannem legem eſſe & prophetas, ut mundus cognoſcat nullum poſthac prophetam uenturum, qui de aliquo qui uenturus ſit, ſit uaticinaturus, ad quem oportet omnes ſperare. Mahometus autem uniuerſalem ſeipſum dixit eſſe prophetam. Nos autem ignoramus, ſi & propheta omnino eſt. Scimus tamen, quod nunquam talis quidam ſeductor fuit in mundo in ſic breui tempore, qui tot homines & populos ſequaces ſibi fecerit. Ad hoc autem reſpondent Saraceni, dicentes Moyſen & alios prophetas, uaticinatos fuiſſe de Mahometo: CHRISTVS autem tanto clarius de eo uaticinatus eſt, ut & nomen eius diceret. Vnde dixit filijs Iſrael: Nuncio uobis Apoſtolum DEI, qui ueniet poſt me, & nomen eius Mahometus. Sed Iudæi corruperunt, Moyſi legem & prophetas, Chriſtiani autem Euangelium, ut nihil ueritatis in lege & euangelijs remaneret, niſi quantum eſt in Alcorano. Oſtendam autem hoc eſſe inconueniens et primum per Alchoranum.

In Lat. transl. cap.20.

Dicitur enim in capitulo de Iona: Si de quib. uobis reuelauimus dubitatis, quære ab his, qui priuſquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerunt, CHRISTIANI ſunt & Iudæi, qui Pentateuchum ſuſceperunt & Euangelium: ut ipſe Mahometus exponit. Is igitur dicit Saracenis, quærere à Chriſtianis & Iudæis de rebus ambiguis. Quomodo autem rurſus remiſit hos Mahometus ad falſa Teſtimonia, ſi quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tempore Mahometi Chriſtianorum & Iudæorum libri corrupti erant.

Libri ſacri nõ corrupti.

Sed neque poßibile eſt hoc dicere, quod poſt hæc paßi ſunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod ſignificat lapis: Non (dicit ex perſona DEI) monitiones DEI fecimus deſcendere: & nos eaſdem ſeruabimus. Monitiones autem dicuntur apud eos Euangelium & lex Moyſi. Deus igitur teſtimonium ſcripturæ ſui ipſius ſeruauit inter fideles, & ante Mahometum, & poſt hæc ſeruabit.

Lat. Cap.12.

Item in capitulo Elmaida, quod ſignificat menſam, dicitur, quod iudex Empazæne dixit Mahometo, quando Iudæi iuſtitiam & iudicium

ab eo quærebant, Si uenient ad te, iudica inter eos iuſte. DEVS enim amat eos qui faciunt iuſticiam. Et quomodo hi quærunt iuſticiam à te, cum apud eos ſit uetus Teſtamentum, in quo eſt iuſticia DEI? Item talem corruptionem & mutationem ſcripturarum impoßibile eſt uniuerſalem eſſe & publicam. ſic enim ſcire potuiſſent & aliæ gentes. Sed neque particularis occulta. ſic enim relicti eſſe potuiſſent quidam libri integri & abſque corruptione: ſed in omni lingua & prouincia lex & Euangelium ſimiliter ſcripta inueniuntur. Item quatuor Euangelia, neque eodem tempore, neque in eodem loco, neque in eodem idiomate edita ſunt, & ab eodem auctore: ſed Matthæus quidem hebraice in Iudæa, Ioannes autem græce in Aſia, ſimiliter autem Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia ſcripſere.

Vide Euſeb. in Bonam.

Horum autem in latinum interpretatio facta eſt per Hieronymum & alios ante tempora Mahometi, & remanſerunt exemplaria in omnibus linguis. Non igitur poßibile eſt per quaſdam corruptiones ſic inutiles libros fuiſſe, ut ignorarentur. Item nihil eſt in fide ſic neceſſarium & maxime arduum, ſicut incarnatio uerbi: id eſt, hominem illum eſſe Deum. De hoc difficillimum fuit mundum perſuaſiſſe. Quare & Romani & alij impij in trecentis cõtinue annis, & uniuerſaliter perſecuti ſunt Chriſtianos, & recuſauerunt ſuſcipere Euangelium & fidem, propterea quod dicebant hominem illum eſſe DEVM.

Verbi incarnatio præcipua Euangelij pars.

Non quod nullos iam prius & uiros & mulieres Deos & deas eſſe ſuſceperint, ſed quod CHRISTVS non concedentibus Romanis DEVS eſſe dicebatur. Quod & illi prohibebant, ut nullus DEVS diceretur, abſque ſententijs ſenatus: & propterea, quod DEVS hic conſortem non ſuſcipiebat.

Vide Tertull. in Apolog. de Tiber.

Si enim hunc ſuſcepiſſent, coacti eſſent alios deos relinquere: quod & ipſum contrarium erat moribus prouinciarum & legum Romanorum. Quomodo igitur Chriſtiani in eorum ipſorum damno, & pernicie fidei & irritatione Romanorum principum, contra eos cœpiſſent Euangelijs addere rem imperſuaſibilem? Omnes enim ſciebant hanc legem ſanctißimam & rationabilißimam eſſe, quippe quæ omnem rationem non excedat: huius dico iam dicti, ſcilicet hominem illum eſſe DEVM.

Euangelium per Chriſtianos non fuiſſe corruptum.

Si igitur aliquid eorum quæ ſunt in Euangelio oportebat CHRISTIANOS mutare, mutauiſſent iam à principio, & abſtuliſſent ſi quid fuiſſet imperſuaſibile, & addidiſſent iam perſuaſibilia magis quàm econuerſo. Item quomodo CHRISTIANI cum Iu-

deis

Chriſtianis cū Saracenis conuenit magis, quam cum Iudæis.

dæis conuenire potuiſſent, qui antiquo odio ſeparabantur, corrumpentes ſcripturas, & maxime addentes illud in quo nequaquam conueniunt? Neque enim Iudæi dicunt Chriſtum, uel Deum eſſe, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc, Chriſtiani magis conueniunt cum Saracenis, qui dicunt CHRISTVM ad minus ſanctiſsimū hominem eſſe. Item ante aduentum Mahometi, Chriſtiani, & maxime in oriente, diuiſi erant in diuerſas ſectas: Neſtorianorum uidelicet, & Iacobitarum. Neſtoriani autem cum Saracenis maxime conueniunt: quare & Mahometus proprie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobitæ cū Neſtorianis cōuenire potuiſſent ad Euangelij corruptionem, qui tanto odio inter ſe diuiſi erant, ut & ſe mutuo interimerent? Sed tamen ipſe inueni & legi Euangelium apud utrumque, idem quod eſt apud nos. Item cuius gratia excepiſſent Chriſtiani nomen Mahometi ab Euangelijs, cum iſ tantum laudet CHRISTVM, & illius matrem & Euangelium? Quare dicit in Alcorano, quod in Euangelio CHRISTI eſt rectitudo & perfectio. Sed non illinc magis abſtulerunt nomen diaboli, & Pilati, qui CHRISTVM flagellauit: minimeq́; & nomen Iudæ, qui hunc tradidit. Item quo modo rationabile, Chriſtianos addidiſſe in Euangelio, Chriſtum & crucifixum eſſe, & mortuum: cum honorabilius hominibus uideatur, nequaquam crucifixum eſſe: & omnino inconueniens hoc, & DEVM eſſe: ſicut in Euangelio dicitur. Quam autem conſequentiam habere poſſunt duo hæc tantum inter ſe diuerſa, in proprijs dogmatibus ſuppoſuiſſe: ſicut uidelicet, eundem & uerum eſſe Deum, & uere mortuum? Item ſuppoſito, in omnibus libris Chriſtianos hoc addidiſſe: quis enim omnibus hominibus perſuaderet: & in illorum cordibus id infigeret? & tamen uniuerſus mundus perſuaſus eſt, intantum quod hoc ſuſceperunt principes, tyranni, & philoſophi ab indoctis & pauperibus hominibus. Quare & Calyphas apud Babylona Chriſtianus mortuus eſt, et inuenta eſt crux in collo eius, ut teſtaretur, quod ipſe Saracenorum princeps Chriſtianus mortuus eſt. Vnde & oſtenditur, quod hic Calyphas proprie ſepultus eſt, ſeorſum à loco in quo mos erat alios ſepelire. Et hoc ſepulchrum ipſe uidi apud Babylona. Congruit igitur omnibus modis, & teſtimonio Alcorani, & fortibus demonſtrationibus, & manifeſtis ſignis, Euangelium incorruptum & incommutatum eſſe. Quoniam igitur Mahometus Euangelium ſupra alias ſcripturas laudat, & poſt illud uetus Teſtamentum, cogi

Calyphas Saracenorū princeps Chriſtianus mortuus.

poſſent cōuenienter utique Saraceni ſuſcipere dicta in Euangelijs & ueteri Teſtamento. Item in Alcorano in capitulo Elmaida, quod interpretatur menſa, dicitur, quod libri ſocietas nihil eſt, niſi adimpleant Euangelium & legem. Societatem autem libri dicit Saracenos. Vnde dicit, niſi adimpleant Euangelium & legem: ſimiliter autem, & quod tibi reuelatum eſt, id eſt Alcoranum: quod ſolis (ut ipſi dicunt) reuelatum eſt Saracenis. Neceſſe igitur & his habere Euangelium & legem, ſicut & Alcoranum, & adhuc ſeruare. Quia autem Saraceni ſocietas libri dicuntur, ſecūdum Mahometi intentionem, in multis Alcorani oſtenditur locis. Dicitur enim in capitulo Elnaſa quod interpretatur mulieres, circa finem, quod Saraceni non uacillent in lege ſua. Vnde ſcribitur: O ſocietas libri nolite uacillare in lege ueſtra, & ne dicatis de Deo præter ueritatem. Hæc quæ ſunt in illo capitulo, oſtendunt ſocietatem libri dici Saracenos. Oſtenditur autem palàm & in capitulo Tulem, circa finem libri. Si autem contendentes, uolunt dicere, euangelium et ueterē legem omnino corruptam eſſe, oſtendant ipſi integram & immutatā, & ſuſcipiemus: maxime autem oſtendant unicum typum in omnib. linguis, ſicut nos eis adduximus. Manifeſtū igitur quod Alchoranum non eſt lex Dei, propterea quod neque uetus lex, neque euangelium (quæ diuinæ leges ſunt, ut & Mahometus confitetur) hanc teſtantur, ſed potius aduerſantur.

Societas libri pro Saracenis

Alcoranū nō eſſe legem dei.

QVOD ALCORANVM NON eſt lex Dei, quoniam non habet ſtilum et modum cum alijs cōuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet ſcire, quod Alcoranum nō eſt lex Dei, propterea quod non habet ſtylum, nec modum diuinæ legi ſimilem. Eſt igitur ſtylo rhythmicum uel metricum, & aſſentatione plenum in ſermonib. et fabuloſum. Quod autem ſtylo rhythmicum ſit, per totum librum manifeſtum eſt legentib. Exemplum autem huius non poſſum apponere. propterea quod nō poteſt ſaluari rhythmus uel uerſus uere et ſecundum omnia, cum in latinum transfertur. Saraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriantur, quod locutio quæ eſt apud eos, legis celſitudinem habet et rhythmum, & in hoc maxime oſtenditur librum à Deo compoſitum fuiſſe, & Mahometo ſecundum locutionē reuelatū eſſe. Mahometus idiota exiſtens, ignorabat talem ſententiam et locutionem. Cuius contrarium apparet. Videmus enim in diuina ſcriptura DEVM loquentem cum Moyſe, & cum alijs prophetis, & nunquam rhythmis, uel uerſibus his loquentem. Moyſi autem legem &

Alcoranū metrice ſcriptū.

Mahometus idiota.

Euangelium, dicit Mahometus à D E O eſſe, D E V M libros Moyſi & C H R I S T O dediſſe. Sed hi non ſunt metrici uel rhythmici. Et nullus aliorum prophetarum qui diuinam uocem audierunt, dixit D E V M metrice locutum eſſe, quod & ſapientes & philoſophi homines dedignantur. Vnde & intulerunt quidam hoc Mahometo, ſicut dicitur in Capitulo Elempij, quod interpretatur Prophetæ, dicentes ei: Potius quidem igitur ſomnias, potius quidem igitur tripudias, & alia quæcunque talia huic improperabant, conſiderantes quod non ſolum hæc locutio non eſt à Deo, ſed neque omnino prophetica. Vlterius autem lex hæc plena eſt aſſentatione in uerbis, & magis quàm quis poſſet credere, uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum ſubtexit precio dignum quidem nihil, ſolum autem quod D E V S eſt magnus & excelſus & ſapiens & bonus, & quod eius ſunt omnia quæ ſunt in cœlo, & quæ ſunt in terra, & quæ ſunt in medio, & quod iuſte indicat.

Lex Saracenorū plena aſſentatione.

Et ſecundum quodlibet uerbum duplicat: dicens: Laudetur ipſe. Et hoc omnino abſque neceßitate aliqua duplicat centies & plus, & poſt hæc dicit: Non eſt D E V S præter D E V M, & credite in D E V M, & in Apoſtolum eius. Seipſum Apoſtolum D E I nominans. Et dicit hæc omnia abſque medio, ex ipſo ore D E I dicta eſſe, & quod neſciebat hæc dicere Mahometus, ſed hic eſt mos in D E O, cum de ſeipſo tanquam de altero dicere, quod D E V S eſt magnus & excelſus, & alia huiuſmodi: quæ duplicare deſuetum eſt. Notandum & hoc, quod etiam turpißimis & maxime carnalibus nominibus lex hæc utitur, ſicut his, ſcilicet coitus & luxuriæ, ſicut mos eſt his qui humi depreßi ſunt. De locutione iam & ſententia, firmum, & manifeſtum eſt omnibus legentibus, quod ſit fabuloſa. Sed & ſi per totum talis eſt, in quibuſdam tamen pauca quædam quæ precio digniora uidentur apponam. Dicitur enim in Capitulo Emele, quod interpretatur muſca, quod Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationalium animalium. Recedentes autem inuenerunt, quaſi fluuium quendam muſcarum, & tunc iam dixit muſcæ, O muſca, uos introite in habitationes ueſtras, ne corrumpat uos Salomon, & exercitus huius. Et muſca ſubriſit. Et paulo pôſt omnes aues in exercitu inuentæ ſunt, muſca autem abſens. Et dixit Salomon: Quid eſt quod non uideo muſcam? puniam eam, & amputabo caput eius: uel reddet mihi

Alchorani obſcœnitas.

Fabula de Muſca.

rationem propter quam abeſt, & longe eſt. Et dixit: Didici quod uos ignoratis, & ueni ad uos ex Sabæa cum ueris nuncijs. inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam & populum eius colere ſolem abſque D E O. & reliqua. Item in Capitulo Caramar, quod interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita eſt. Quod interpretantes horum magiſtri, dicunt Mahometum cum ſocijs eius ſtetiſſe. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Oſtende nobis prodigium quoddam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lunæ, id eſt pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuiſa, eſt & altera quidem pars cecidit in montem Elices, qui imminet ab una parte Mechæ: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis poſitum. Sic autem luna diuiſa intrauit in tunicam Mahometi, & ipſe rurſus hanc inſtaurauit.

Fabula de luna.

Item in capitulo Sæui, dicit uermem ſignificaſſe mortem Salomonis dæmonibus. Vbi dicit expoſitio, quod Salomon innixus ſuijpſius baculo, tanto dolore repente correptus eſt, ut ſtatim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Dæmones autem qui ei ſeruiebant, uidentes eum ſtare, credebant ipſum dormire. Et natus eſt quidem uermis è terra, & corroſit baculum cui innixus erat. Quo enim contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes dæmones, cognouerunt eum eſſe mortuum: & ex eo cœperunt hominibus iuxtà poſſe nocere. Item in capitulo Narrationum, ipſe Mahometus reddit cauſam, propter quam uinum prohibitum eſt. Dicit enim, D E V M ad terram duos Angelos miſiße, ut bene imperarent, & iuſte indicarent. Erant autem hi Angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quædam mulier iuſticiam habens, ad prandium hos uocauit, & appoſuit eis uinum: quod ne biberent, eis D E V S mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requiſiuerunt. Quæ conſenſit, & pacta eſt ſuper his tamen, quod alter quidem horum eam in cœlum aſcendere faciat, alter uero deſcendere. Quæ & in cœlum aſcendit. D E V S autem uidens hanc, & iuſtitiam quam habebat audiens, fecit eam Luciferum, ut eſſet hæc in cœlo inter aſtra ita pulchra, ſicut & in terra fuit inter mulieres. Data autem peccantibus angelis electione, ubi uelint puniri, tunc uidelicet uel in futuro. Eligentibus eis, in præſenti potius puniri, pendere fecit hos per pedes catena ferrea Babylonis puteo, uſque in diem iudicij.

De uerme & morte Salomonis ſignificatum.

Vini Saracenis interdicti cauſa.

eiſ. Hæc & his ſimilia in prædicta lege conti- Concluſio.
nentur, propter quæ quilibet ſapiens poteſt uti-
que rem cognoſcere, & quod nullo modo
lex eſt diuina. neque enim ſolitus
eſt Deus per tales fabu-
las cum homini-
bus loqui.

QVOD ALCHORANVM *non eſt lex* DEI, *quoniam non con-uenit ſecundum ſententiam cum aliquo altero.*

Cap. V.

MAniſeſtum & hinc eſt, non eſſe legem DEI Alchoranum, propterea quod neque cum lege DEI conuenit, neque cum philoſophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui eſt in hominibus tractant. (Felicitas hominum ſecundum philoſophos.) Suppoſuerunt enim philoſophi ipſam humanam fœlicitatem in intellectuali parte animæ eſſe, & intellectum ſummam in homine potentiam exiſtentem, extremi eſſe intelligibilis, & fœlicitatem uirtutis præmium eſſe, & uirtutem circa magna eſſe & difficilia, & alia huiuſmodi, & ſi non perfectè talia intelligere poterant. CHRISTVS autem (Math.7.) hæc ipſa in Euangelio oſtendit, dicens anguſtam eſſe uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos eſſe qui per eam ueniunt: latam autem eſſe uiam, quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Ariſtotelis ſententia conuenit, qui dicit difficile eſſe ſecundum uirtutem operari, ſicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt. CHRISTVS autem hominis fœlicitatem in DEI ſpeculatione ponit, dicens: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum DEVM. Hæc autem ipſa notiſſima ſunt ex Veteri Teſtamento. Abrahæ enim factæ ſunt promiſſiones, cui DEVS pro- (Exod.33.) prie promiſit eum ipſum dare in terra promiſſionis, & ſeminis benedictionem. & Moyſes autem, cui tot mirabiles gratias DEVS præbuit qui & DEVM in ſuppoſito ædificio ſpeculis digne ſeipſum conſiderans non hoc ſufficere ei, conſtanter petijt uidere uultum DEI & gloriam eius. Machometus autem de uirtutibus quaſi nihil tractauit, ſed de bellis & rapina latam uiam ſibijpſi conuenienter elegit, & ſuijpſius ſequacibus, filijs perditionis & mortis. Vnde nihil ad ſalutem eis prodeſt dicere: Non eſt DEVS præter DEVM, & Mahometus eſt Apoſtolus DEI. De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibuſdam, qui uitam irrationalium uixere, & non

diſcretionem faciunt inter intellectum & ſenſum. Vnde & fœlicitatem in ſenſualibus quibuſdam ſupponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & ueſtibus ſumptuoſis. de quibus pòſt in ſexto capitulo ſpeculabimur. Et nõn poßibile eſt hæc ſecundum ſimilitudinem quandam dici ab eis, ſicut & in Euangelio menſæ et cibi & talium eſt mentio in uita æterna. Oſtenduntur autem hæc ex Euangelio ſecundum ſimilitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illic dicuntur de æterna beatitudine. (Parabola Euangelij & Alcorani longe diuerſæ.) Sed in Alchorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeſte, ſed ſicut conueniens eſt homini qui nihil de hac deprehendit, ſolum autem ſecundum literam talem pingit fœlicitatem, qualem conueniens eſt hominem carnalem & intemperantem appetere. Sed & ſi nihil de uera fœlicitate uel conſiderauit, uel promiſit hominibus, quædam tamen uera & inſignia de ultimo fine Saracenorum demonſtrauit, quaſi diuino ſpiritu afflatus. Dicit enim Saracenis ipſe Mahometus: uos poſt me in ſeptuagintatres partes diuidemini, quarum una ſaluabitur, reliqua uero omnis igne deſtruetur. (Vaticinium Mahometi de Saracenis.) Hæc ſententia ſic ualet apud eos, ut nullus neque ſapiens, neque inſipiens uilipendat. Alia autem ſimilis de eo eſt ſententia in Alchorano, in capitulo Martij. quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc ſententiam ueriſſimam eſſe credo: & ſi ab ore ſecundum exceſſum mendacij antè allata eſt. Et in hoc falſus propheta cum prima ueritate conuenit, quæ dicit: Lata eſt uia, quæ ducit in perditionem, & multi ſunt qui ingrediuntur per eam. (Math.7.) Manifeſte igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam eſſe, & multos eſſe Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum tranſeunt. Et hoc non ex ore ſolum ueritatis manifeſtum, ſed ex ore prophetæ qui apud eos eſt. Item Alchoranum non conuenit cum lege Moyſi in mandatis, & in quibus nos auertit. (Cum Moyſi lege non conuenire Alcoranum.) Lex enim DEI prohibet cædem, rapinam, concupiſcentiam omnem: Alchoranum autem uel iubet fieri, uel permittit. Item neque in iudicijs conuenit. Moyſi enim lex & Euangelium dicit, nullum debere uno teſtãte condemnari, ſed in ore trium uel duorum teſtium ſtat omne uerbum. Contraria autem horum inueniuntur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux, ubi prohibetur ne cõpellant eas caſtitatẽ dimittere, cum conſentientib. autẽ ſecure ſimiliter dormire dicit. Hoc autem ipſum manifeſtum eſt in capitulo Elminim, ubi permittit cũ proprijs

uxoribus

de Abraham, cuius ſe Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanſerunt. Hæc cum optime ſciss, ſume uirilem animum in dei timore, & ueritatem mendacio præferas.

OSTENSIO, SINE CHRISTO non poſſe quenquam felicitari.

Cap. XIX.

SEcundo conſidera, quomodo Chriſto Ieſu & eius euangelio abſq; omni hæſitatione, etiã ſecundum Machumet ſubijci debeas, ſi ad æternam uitã peruenire ſperas: quoniam ſine Chriſto hoc omni homini impoßibile eſt. Et ad hoc oſtendendũ, præmitto etiam ſecundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo poſſe quocunq; ſtudio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura ſi ſeipſam efficere poſſet immortalem, faceret & ſeipſam deum, qui ſolus per naturam eſt immortalis, etiã ſecundum Alchoran. Non poteſt igitur aliquis homo talia ſtudioſa facere opera, propter quæ merito & de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes deſideremus, nemo erit felix ultima felicitate, niſi ipſam aſſequatur. Nec ſufficeret illã ſine merito habere. Qui etenim nõ aſſequitur regnum immortalitatis ut hæres & dominus per iuſticiã, nondum eſt felix. Non enim uaſſallus, qui de gratia id habet quod habet, felix eſt, quia ſeruus: ſed dominus, & hæres. Quomodo igitur erit poßibile, quod homo ad regnum cœlorum & immortalitatis perueniat, ut ſit rex & dominus & hæres regni illius, ſi mortalis immortalitatẽ ſic mereri non poteſt, quod ei debeatur? Sicut enim ſenſibilis uita cuiuſcunq; bruti animalis nullo nũquàm exercitio ad hoc aſcendere poterit, quod fiat intellectualis et intelligens, licet unũ animal brutũ plus uideatur per doctrinam hominis ad conformitatem intelligentiæ aſcendere, quàm aliud: nunquàm tamẽ erit poßibile, beſtiam fieri intelligentem. Sed ſi aliquod reperiretur animal ſpeciei beſtialis capax doctrinæ, taliter quod exercitio continuato apprehenderet intelligentiam eorũ quæ homo intelligit, & hoc opere oſtenderet, nequaquàm uerũ eſſet illud animal fuiſſe puram beſtiã, ſed habuiße intellectum, cui animalitas illa brutalis ſpeciei fuiſſet ut ſuæ hypoſtaſi unita: ideò id quod in radice illa quam hypoſtaſim dico habuit naturaliter, potuit etiam in aſſumpta ſpecie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodũ hæc de bruto & intelligentia uera ſunt, ſic de homine & diuinitate, quæ & immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantumcunque uideatur immortalitati ſeu Deo ſimilior quàm alius, nunquàm tamen per quodcunque exercitium ſtudioſum licet ſanctior continue fieret, ad diuinitatem ſeu immortalitatem perueniret. Et ſi quis perueniſſe creditur, neceſſe fuit quod illius hominis radix ſeu hypoſtaſis fuerit diuina, ut in aſſumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri poſſet, quam habuit in radice ſeu in hypoſtaſi. Vos autem ſecundum Alchoran, nõ dubitatis hominem fide & operibus mereri poſſe, quod per ſententiam dei iudicis æterna uita in die extremi iudicij ei adiudicetur. De Chriſto igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateri, quoniam Chriſtus homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipſo radicata, & (ut ſic dicam) hypoſtatizata fuit in diuina, ut præfertur: & in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit ut eius hypoſtaſis eſſet diuina. Ipſe enim ſolus altißimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque poteſt, naturæ ſuæ humanæ: ſolus autem Chriſtus potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiuſdem naturæ humanæ ſibi conformibus. Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio ſcriptam, ipſum Ieſum à deo nominatum, quia ſaluator eſt, ſaluum faciens populum ſuum: & Meßiam ſiue Chriſtum regem eſſe, de cuius regno ſunt omnes qui æternam & immortalem uitam aſſequentur.

Sine Chriſto ſeruari, nulli poſſibile.

Cœlum nullis hominis actione parari poſſe.

Immortalitas homini per ſolum Chriſtum parta.

OSTENSIO, CHRISTVM MERUIſſe Chriſtianis immortalitatem.

Cap. XX.

INtellige Calipha, quod Chriſtus meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura aſſumpta de uirgine, quia in radice ſeu hypoſtaſi fuit immortalis per naturam. Vnde ſicut ipſe ſecundum hypoſtaſim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in aſſumpta humana natura meruit, ut eſſet immortalis. Natura igitur humana in ipſo non eſt facta immortalis ſolum ex gratia unionis eius cum diuina hypoſtaſi, ſed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim depoſita mortalitate per mortem, quam ob obedientiam dei paſſus eſt, fieri amplius immortalis. Meßias igitur, ſeu CHRISTVS rex, præ conſortibus unctus, natura & merito rex eſt æternæ ſeu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum ſuum eſt, qui eſt rex uirtutum & gloriæ, et in ipſum ipſius regnum, omnes creduli & fideles per ipſum, ut ſint conregnantes, uocati ſunt: & qui audiunt uocem eius, & ſequuntur ipſum, poßident immortalitatem. Iam clare conſpicis, CHRISTVM eſſe mediatorem dei & hominum, & nullum hominem fide & operibus, niſi per ipſum, mereri uitam æternam. Ipſe eſt hæres regni DEI immortalis, quod ſolus DEVS inhabitat, ad

Chriſti meritum.

Chriſtus Dei & hominum mediator.

quod omnes homines aſpirant. Hæres quidem omni dicendi modo, ſecundum naturam, & conſtitutionē. Et quia ſecundum naturam eſt hæres, tunc dicitur uerus filius Dei: filius enim hæres eſt naturalis. Et ſecundum conſtitutionem hæres eſt, & dicitur filius hominis, unctus præ conſortibus ſuis. Duplex eſt autem conſtitutio: una, quæ ſimpliciter dependet ab electione conſtituentis: alia, quæ non ſolum ab electione conſtituentis dependet, ſed ex merito conſtituti. ac ſi rex habens filium & fortem aduerſarium, faceret proclamare, quod illum militem in hæredem conſtitueret qui aduerſarium uinceret, & naturalis filius ſeruilem militarem induens formam uictor fieret, ille omni modo hæres eſſet, natura & conſtitutione. Ita Chriſtus, hæres uniuerſorum natura & conſtitutione exiſtit. Induit enim hominis ſeruilem formam, & principem huius mundi uicit, dei aduerſarium, de cuius manu liberauit humanam captiuam naturam, ad dei imaginem & contemplationem eius creatam. Vides Chriſtum perfectiſſimum dei hæredem, natura & merito filium dei & filium hominis, & omnes homines Chriſtiformes, per ipſum dei hæredes & filios, & ipſius Chriſti cohæredes. Hæreditas autem eſt regnum uitæ æternæ, in quo uidetur deus pater in gloria ſua, & Chriſtus uictor in gloria dei patris. Neq; alius poteſt eſſe uerus Alchoran intellectus, uti tuipſe pura mente conſpicis. Hæc ſi recte aduertis, uides in Chriſto non eſſe niſi unam diuinam hypoſtaſim, in qua radicatur humana natura. Hypoſtaſis uerò diuinæ et immortalis naturæ, humanam in ſe colligit naturam, ob quam hypoſtaſim Chriſtus eſt una diuina perſona, licet ſit diuinæ pariter & humanæ naturæ. Et de ipſo dicuntur communicatione idiomatum quæ diuinæ naturæ pariter & humanæ tribuimus. De quo poteris, ſi uelis, à multis doctis Chriſtianis ſufficienter informari.

Conſtitutio duplex.

Chriſtiani omnes Chriſti cohæredes per ipſum.

DECLARATIO SIMILITVDInis Adæ & Chriſti.

Cap. XXI.

ET quia circa modum quo humana natura diuinæ hypoſtaſi uniatur, plerique non recte imaginati ſunt, quoniam illud quod omnem intellectum exuperat, imaginatio non attingit, ideò pauca circa hoc, ne erres ſequendo aut Neſtorium aut Euticen, aut alium aliquem non ſanè intelligentem, ſcire debes, quod ſicut V. Cap. Alchoran ſcribitur, Ieſum, Adæ quodammodo ſimilitudinem gerere, ad bonum intellectum. Hoc ſic uerum concipe. Adam à deo creatus ut præeſſet animalibus, rex & Meſſias animalium fuit. In eo enim altior hypoſtaſis, quàm in brutis, ſcilicet naturæ intellectualis fuit, in ſe brutalem animalitatem colligens & uniens. Ob quam etiam hypoſtaſim naturæ intellectualis, una fuit perſona licet intellectualis pariter et brutalis naturæ. Et quoniam omne perfectionis ordine, natura eſt prius, deus omnia antecedit non tempore, cum non ſit in tempore, ſed natura, quia perfectior. Ita Deus, antiquior intelligentia. Intelligentia, antiquior ſenſibilitate ſeu brutalitate. Senſibilitas antiquior uegetabilitate. Dico antiquior, non tempore, ſed ordine & dignitate atque perfectione. Eo dicendi modo intellectualis natura in Adã antiquior ſenſibili, in ſe uniuit ſenſibilem naturam. Et factus eſt rex omnium uita ſenſibili uiuentium, quia ipſam ſenſibilem uitam in unionē antiquioris intellectualis uitæ aſſumpſit, & mouit corpus uiuens uita ſenſibili, ad actus uitæ intellectualis. Sic Chriſtus quodammodo in ſimilitudine tali concipi poteſt, eſſe Meſſias & rex omnium uiuentium uita intellectuali. Quia diuina uita antiquior intellectuali, in ſe uniuit uitam intellectualem hominis, et mouit illam humanam intellectualem naturam ad operationes diuinas. Dicitur autem, quodammodo eſſe ſimilem Chriſtum Adæ, nõ totaliter. Nam uita intellectiua in Adam, non ſolum in ſe uniuit uitam ſenſibilem, ſed quia inter ipſam intellectiuam & ſenſibilem quædam potuit eſſe proportio, cum quælibet ſit finita & creata, hinc uita intellectiua in unione prædicta facta eſt forma, formans ſibi unitam ſenſibilem uitam. Diuina autem uita in Chriſto, licet in ſe hypoſtatice uniret uitam intellectiuam humanam, non tamen formaliter: cum inter diuinam uitam, cuius magnitudinis non eſt finis, & intellectiuam finitam non poſſit cadere proportio, quæ eſt neceſſaria inter formam & id quod format. Cum tamen hypoſtaſis ſit infinitæ uirtutis, naturam in ſe attractam nunquàm deſerit, ſicut uirtus magnetis in ſuam hypoſtaſim ferrum attractum nunquàm deſerit, & per medium attracti ferri aliud ferrum attrahit: & hoc faceret in infinitum, ſi uirtus eſſet infinita. Non tamen fit uirtus illa magnetis forma ferri, neq; tranſit in ferrum. Neq; componitur cum ferro, ut fiat unum tertium ex ipſis compoſitum, ſed remanentibus naturis inconfuſis, ita ferrum hypoſtaſi uirtutis magnetis adhæret, quod ipſam non deſerit, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue lateraliter moueatur. His ænigmatibus quamuis remotis, CHRISTVM aliquantulum appræhende. Adhuc ſicut Adam terrenus in ſe complicuit omnem hominem qui uenturus erat in hoc regnum et hunc mundum ſenſibilem, ita quod complicite omnes homines in ipſo erant, & ab ipſo receperunt ut huius mundi homines eſſe poſſent, ita in Chriſto, ſecundo ſcilicet Adam cœleſti, complicite ſunt omnes

Chriſti et Adæ ſimilitudo.

Chriſtus quatenus Adæ ſimilis.

Chriſtus ſecundus Adam.

omnes prædeſtinati ad uitam immortalē alterius mundi & regni cœlorū, à quo neceſſariò omnia recipiunt, ut illius incorruptibilis cœleſtis regni ciues & domeſtici eſſe poßint. Quæ clarißime et apertißime ſic eſſe reperies, ſi deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & intelligas ſacratiſſimum euangelium. Quod tibi cōcedat deus pius & miſericors, ſemper benedictus: Amen.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO, *Ferdinando Regi Aragoniæ & utriuſq; Siciliæ* S. P. D.

CVm Demetrius Cydonius, uir utriuſq; linguæ peritiſſimus è Latino in Græcum, opus Richardi fratris ordinis Prædicatorū tranſtuliſſet, non ab re mihi uiſum eſt Sereniſſ. atq; catholice rex, illud rurſus è græco in latinum conuertere. Non quod apud Latinos huiuſmodi opus extare non exiſtimē, ſed cum uidiſſem Demetrium Cydonium opuſculum illud è Latino in Græcum elegantiori ſtilo tranſtuliſſe, idcirco pro uiribus conatus ſum libellum illum iterum ea dicendi elegantia quoquo modo in noſtram linguā transferre, & eum in nitidiorem cultū, candidioremq; ſtylum pro uiribus redigere, & tibi ſereniſſime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui ſolus inter Chriſtianorum reges hac noſtra tempeſtate Mahumetanam ſectam maximis cladibus affeciſti. Nam non minimam laudem tibi comparaſti, cum Bericam prouinciam, quæ per octingentos annos Mahumetanam fidem coluerat, in Chriſtianorum poteſtatem redegiſti, & nunc uniuerſam Aphricam capere intendas: quam facile aſſequi poteris, cum gentes illæ hoc tempore imbelles ſint, quoniam cum Chriſtianis diu pugnare non conſueuere. Difficilius enim tibi fuit Bericam prouinciā expugnare, quàm totam Aphricam in poteſtatem tuam aſſerere. Erāt enim in Betica milites illi ſtrenuiſſimi, cum Hiſpano milite bellari ſemper aſſueti. At hi contrà homines ignaui, uentri & ocio dediti, cum Chriſtiano nomine iamdiu præliari deſueti. Nec ſunt in bello exercitati, quales olim duce Hannibale Hiſpaniam & Italiam occuparūt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hiſpanus miles, in bello ſtrenuiſſimus & exercitatiſſimus, habere dicitur. Nec ſibi magnæ deſunt opes, quibus mili tum animi ſpe prædæ maximæ accenduntur. Omnia tibi proſpere ſuccedent, ſi reliquias incepti belli proſequaris. Nec eſt quod uereare, bellū in Hiſpania tibi ab aliquibus moueri, præſertim hoc tēpore, nouo tibi ob affinitatem cum Chriſtianiſſimo Francorum rege fœdere inito. Proſequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aphricā transfer, quam facile deo duce ſubiugabis, & ea quidem ſubacta, & in Chriſtianorū poteſtatem redacta, facile deìn de Hieroſolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam ſancta terra Sultano Babylonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, ſerui ſunt uenales, ex diuerſis prouincijs empti, & hi quidem ad ſummā uiginti milium non aſcendunt. Qui cum coactī eſſent à Chriſtiana religione diſcedere, Mahumetanā nunc ſectam ſequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis ſubijciuntur, quàm molles ſint & effœminati, ex hoc coniectare poſſumus, quod his nunquā licet arma tractare, nec equum aſcēdere, nec uirile quicquam facere, ſed uel agriculturam, uel mercaturā, uel alia huiuſmodi uilia exercent. Quod cum ita ſit, nemini dubium eſt, quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho ſis reportaturus, & ciuitatem ſanctam Hieroſolymā, In qua Saluator noſter dominus Ieſus Chriſtus euangelium prædicauit, & nouum teſtamentum nobis conſtituit, ab immaniſſima Mahumetanorum ſuperſtitione liberabis. Quæ quàm uana ſit, quàm friuola, quàm nullius momēti, in præſentiarum nihil attinet dicere: quoniam eam tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.

[...]cl. I Cu[...] Ricoldum [...]culat. Me[...] [...] et [...]obſeruauit

RICHARDI EX ORDINE FRATRVM, QVI APVD LATINOS PRAEDICATORES AP- *pellantur, Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahumeto, translata ex Romana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholomæum Picenum de Montearduo rurſus è Græco in Latinum conuerſa.*

Pſal. 118

QVot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: ſed non ſic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: Iniuſtè perſequuti ſunt me. Hæc uerba militantis ſunt Eccleſiæ, flentis & gementis, diuerſis ſe grauatam eſſe miſerijs: quibus liberari diuino confiſa eſt auxilio. Sed et ſi innumerabiles paſſa eſt eccleſia paßiones & triſticias, omnes tamen uniuerſaliter has in tres referendum eſt. Primum quidem manifeſte ſuſti-

Tres perſecutiones Eccleſiæ.

nuit rabiē perſecutionis, illatam ei ab impijs tyrannis. Hoc autem maxime ſic accidit, à quo paſſus eſt Chriſtus, uſq; ad tempora Conſtantini, in annis uidelicet treecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubiq; in uniuerſo orbe terrarū innumerabiles ſanctos dei martyres interemerunt: Pro quo tempore compatiens Dauid eccleſiæ, dicit: Quot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Sed ad deum ſanctorum ſanguis cum clamaret, & miraculis ipſi ſplenderent, repente facta eſt mutatio dexteræ altiſsimi: & qui prius Chriſtianorū perſecutores erāt, eccleſias ædificauerūt, ducesq; belli contra impios facti ſunt. Sed ſtatim ſecunda perſecutio hæreticorū inſurrexit. Repente enim apparuit cruentus draco fremens ex ſquama, & ſibilans diuerſas hæreſes, Arrij uidelicet, & Sabellij Macedonijq; & aliorum hæreticorū. Propter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ſic lex tua domine. Sed data eſt & appoſita tunc lux doctrinæ eccleſiæ, cum multi magiſtri tunc apparerent. & diuinam ſcripturam aperirent: Hilarius hic fuit, Auguſtinus, Hieronymus, et Gregorius. inſurrexeritq; et multitudo ſanctorū patrum, qui in eremis perfectæ & ſinceriſsimæ uitæ erant: adeò, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatum ſit: & ſic diuinarum ſcripturarum efficacia os loquentium iniqua obturatum eſt. Sed ſtatim poſthæc inualuit eccleſiis tertia corruptio, ex falſis fratribus uidelicet periculum. Vnde & poſt Gregorij tēpora ſtatim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocriſi mendacium loquentium, & tot mendacia & figmenta renata ſunt uitæ, doctrinæ & iuſtitiæ: ut multi eſſent, qui deſcenderent, & adiuuarent iniquos & tyrannos (in tantam enim hi fatuitatem et prauitatem prolapſi ſunt) è conuerſo perfectiſsimos homines oblatrarent, eisq; detrahe rent. Hæc contra eccleſiam corruptio uſq; ad ſenium & ſenectutē permanebit: ut nequaquā ſpes aliqua relicta ſit, niſi diuini auxilij, & pro ueritate inſtantiæ. Vnde & pro tēporibus his dicit Dauid. Omnia mandata tua ueritas: iniuſte perſecuti ſunt me, adiuua me. Quaſi dicens: Etſi proſtrata eſt ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelociſsime exurgere, & efficaciter cognoſci, maxi

I. Per tyrannos.

Pſal. 26

II. Per hæreticos.

Pſal. 118.

III. Per falſos fratres.

A temporibus Gregorij magni ultima perſecutio Mahumeti & Papæ.

Fides & patientia ſanctorum uincet.

Apoc.

mè diuino cooperante auxilio. In hoc igitur tertio conditionis ſtatu, poſt tempora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, inſurrexit ueritati & dei eccleſiæ homo quidam diabolicus, primogenitus ſatanæ, in libidinem procliuis, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui conſilio & auxilio illius qui mendax & mendacij pater eſt, iniquam & mendacij plenam tanquam ex diuino ore prolatam legem compoſuit: quam quidem legem Alcoranum nominarit, uidelicet diuinorum mandatorum collectionem. Hic Mahometus ſupra omnes qui fuerunt, uel futuri ſunt, Eccleſiam DEI perſecutus eſt. Non enim uno ſolum modo Eccleſiam percuſsit, ſed tribus generaliſsimis: nunc quidem ſæua tyrannide, nunc autem per deceptionem in legibus, nunc uero per hypocriſim ſimpliciores ſubuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni ſuæ ſubiecerit, ex Dei permiſſione, qui eſt terribilis in conſilijs ſupra filios hominum. Ego igitur in ordine Prædicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, conſideraui uias meas, & pedes meos in teſtimonia DEI conuerti. Vnde cum tranſiuiſſem multa maria, & loca deſerta, & inclytam Saracenorum urbem Babylona deprehendens, ubi maxima & uniuerſalia ſtudia apud eos exiſtunt: illicque literas & Arabicam linguam ſimiliter diſcens, diligentiſsimèque, & continue cum magiſtris apud eos diſputans, magis magisque deprehendi prædictæ legis peruerſionem. Etiam hanc in Latinam linguam transferre incipiens, tot inueni fabulas, ſimul & mendacia, & blaſphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut iuſtitia plenus eſſem. Decreuique ideirco ſcribere quaſdam epiſtolas de tantis blaſphemijs, ad triumphantem Eccleſiam: conqueſtusque ſum tanquam illa in amaritudine animæ. Nunc autem eſt mihi intentio, ſumma ueritate confidenti, capita & principalia mendacia iniquæ legis huius oſtendere, & alijs fratribus cauſam exhibere, propter quam facilius ad DEVM reuocare poſſent huius impietatis hæreticos. Vt autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

Machometus.

Alcoranus.

Babylon Aegypti quæ Baldach

Riccardus Alcoranum cœperat Latinè facere.

Finis huius ſcripti, ſcopus.

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis ſeruandus eſt.

Tertium, quod lex hæc non eſt lex Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum teſtamentum hanc teſtantur: & quod neceſſe eſt Sarracenis, parere dictis ueteris teſtamenti & euangelij.

Quartum, quod neque in ſtylo, neque in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit ſecundum ſententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis ſibi ipſi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo confirmatur.

Octauum, quod non eſt ſecundum rationem.

Nonum, quod manifeſta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani inſtitutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improbatiſsimæ uiſionis.

Quintumdecimũ, de quibuſdam ſex quæ ſitis in Alcorano communibus, & de Chriſti ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimum ſeptimum, de Saracenorum reſponſione ad prædicta.

DE PRINCIPALIBVS HVius legis erroribus.

Caput 1.

PRimum igitur decet ſcire principales errores, quos Saracenorũ lex ponit, ſecundũ quos maxime diuinæ legi aduerſatur. Notandũ igitur quod omne antiquorum cœnũ quod diabolus in alijs ſparſim diſſeminauit, in Mahometũ cõprehenſum euanuit. Hic enim cũ Sabellio negat omnino trinitatẽ: Dualitatẽ autẽ quandã ponit in diuinis, quæ nihil honeſtũ & diuinis ſimile in ſe ipſa poteſt demonſtrare cum totius alteritatis principium ſit. Supponit, enim diuinam eſſentiam, & huius animam. Vnde in Alchorano inducit deum pluraliter loquentem: ut uideatur ipſa anima dei, & ipſe Chriſtus alterius præter eſſe deũ eſſentiæ, & minoris Deo, & ei ſubditæ: conueniens in his [illegible] & Cla[illegible] Abbas.

cũ Arrio & Eunomio, ſupponit Chriſtũ excelſam eſſe creaturã, omnes tamen alias creaturas excedentẽ. Hæc autẽ opinio ex Platonicis mota eſſe uidetur: qui ſupponunt ſummum Deum patrem omnium & creatorem, ex quo quandam mentem dicebant primum defluxiſſe, in qua quidem ſunt omnes rationes entium, & omnibus excelſior eſt: quem & paternam mentem appellabant, poſt hunc eſſe mundi animam dicebant: deinceps autem reliquæ ſunt creaturæ. Quæ igitur de filio Dei in ſcripturis dicuntur, hæc ad illam mentem illi referebant: maxime autem, quod & diuina ſcriptura filiũ Dei ſapientiã et dei uerbum appellat. Cum qua opinione & ea quæ eſt Auicennæ conuenit, qui ſupra primum cœlum primã intelligentiam ſupponit, quæ primũ cœlũ mouet, ultra quam in ſummo Deum firmari dicit. Sic igitur Arriani exiſtimauerunt de filio dei, quod eſſet creatura, quæ omnes alias creaturas excedit: quo mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus ſupponit Chriſtum ſanctiſsimum & hominem uirtute præditum ſupra omnes alios. Palàm autem quid in eo dicit eſſe ſupra hominẽ. appellat enim eum uerbũ dei, & ſpiritũ dei, & animã dei: Deum autem ſecundum ueritatem dici, omnino ridiculum putat. Et ad demonſtrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidem, quod nunquam ipſe Chriſtus de ſeipſo hoc aſſeruit, uel dixit: altero autem, quia ipſe contrarium dixiſſe uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Chriſtiani dicunt Chriſtum eſſe Deum, et enim Iudæis ipſe Chriſtus dixit: Adorate Deum meum, & deum ueſtrum, dominum meum, et dominũ ueſtrũ. Hæc aut longius expoſui, ut omnes cognoſcant, quod illud quod in principio in mũdo per Arrium ſeductor diabolus non potuit perficere, hoc poſt hæc marceſcente quidem in eccleſia zelo, malicia autem creſcente per Mahumetum adimpleuit, & tandem per antichriſti nequitiam roborabit. Qui perſuadebit mundo, quod neque uerus deus, neque Dei filius eſt Chriſtus, & neque homo bonus. Principalis igitur intentio Mahometi, eſt, perſuadere, Chriſtum neque deum, neque filium eſſe dei, ſed ſanctum quendam & ſapientem hominem, & prophetam maximum, abſq; patre ex uirgine genitũ. In quibus eum Carpocrate hæretico conuenit. Item affirmat, impoſsibile eſſe deum habere filium, propterea quod uxorem non habet. Cum eodem rurſus hæretico etiam in hoc conuenit. Additque, quod ſi deus haberet filium, in periculo iam omnis res eſſet, tanquam futurum ſchiſma eſſet inter eos ex neceſsitate. In quibus eum Iudæis & Cer-

Opinio Platonicorum de Deo.

1. Corin. 1. Ioan. 1.

Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioh. 20.

Antichriſti dogma de Chriſto.

Scopus doctrinæ Mahumeticæ.

donio hæretico conuenit. Subiungitque, neque à Iudæis Chriſtum fuiſſe interemptum, neque crucifixum, ſed alium quendam illi ſimilem. In quibus cum Manichæis, † conuenit. Additque, & deum ad ſeipſum accerſiſſe, & rurſus eum in fine mundi apparituruṁ, & interempturum Antichriſtum. Poſt hæc autem faciet D E V S C H R I S T V M *mori. Qui autem paſſionem* C H R I S T I *negat, negat omnia eccleſiæ myſteria, quæ à diuina paſſione efficaciam habent. In quibus cum Donatiſtis hæreticis conuenit.*

& Iacobitis &c.

Dicit autem & dæmones poſſe ſaluari. per Alchoranum & quod multi eorum eum hoc audiuiſſent, facti ſunt Saraceni, ſequens in his aliquo modo † Origenem, qui dicit ſaluandos fore dæmones. Dicitque & ad D E V M *aſcendiſſe, quando pro eo Gabrielem miſit* D E V S, *& manum huic* D E V M *impoſuiſſe, & tantum* D E O *tangente rigiditatis ſenſum cepiſſe in corpore, ut & is uſq; ad medullam ſpinæ dorſi pertranſiret. In quibus manifeſtum eſt, quod cum Anthropomorphitis communicat, qui corporalem* D E V M *aſſeuerant. Dicitque & ſpiritumſanctum creaturam eſſe, cum Macedonio conueniens. In quibus autem dicit angelos dæmones factos eſſe, cum noluiſſent mandante* D E O *Adam adorare, neminem in hoc imitari uidetur. Nugatur autem, & ultimam hominis beatitudinem, in intemperantia & delicijs dicens eſſe, & ueſtibus ſumptuoſis, & hortis irriguis, conueniens in his cum Cerintho hæretico, & quibuſdam antiquis infidelibus. Et circumciſionem oportere tenere dicit, commendans, quæ hæretici Ebionis ſunt. Concedit & multitudinem uxorum in nuptijs, pellicúmque & ancillarum, et quotquot quis in bello capiens poſſet educare, & aliorum uxores indifferenter capere, hæreticos Nicolaitas in his ſequens. Omnes autem dicit oportere interimi, qui huic legi non obtemperant, niſi tributa ſoluant. Videtúrque concedere Sodomitica in uiris & mulieribus, in Capitulo de Vacca, & ſi horum ſucceſſores hic honeſtioribus expoſitionibus cooperiant. Huius autem omnis intentio eſt, reſecare, quicquid erat arduum in credendo, & difficile in operando. Concedere autem omne ad quod procliui erant, quæ præſentibus capiuntur, & maxime aliorum Arabes, gulam uidelicet, rapinam, & intemperantiam. De uirtutibus autem, ſicut humilitate, patientia, pace, continentia, aut in proximum charitate, uel de extremo fine nihil, ut ita dicam, precio dignum dixit. Vt autem aliquod de his mendacium non*

Diaboli ſeruandi ſecundum Machumetem.

Non Origenem, ſed perfidos hæreticos, abutentes nomina ſanctiſſimi uiri.

Videtur uiolentius uerba Machumetis expoſita, zelo quidē pro fide Chriſtiana, ſed non ſecundum ſcientiam.

facile argueretur per uetus uel nouum Teſtamentum, uel & per ea quæ philoſophantes ſcripſerunt, in quibus & ipſi de uirtute et uitio & extremo fine tractauerunt, nihil quicquam fide dignum eſſe iuſſit, quod legi ab eo latæ contrarium eſſet. Interimque mandauit, qui contrarium aliquod huic dicere auderent, grauiori pœna plecti. Ipſe autem Pſalterium & alios prophetas ualde laudauit, & multa de eo dicit: C H R I S T V M *uaticinatum eſſe in Euangelio, filijs Iſrael, eum dixit: Nuncio uobis Apoſtolum* D E I, *qui uenturus eſt poſt me, & nomen eius Machometus. Affirmátque nomen hoc ab æterno ſcriptum eſſe in throno* D E I, *in ſuperiori parte, ad dexteram. Ad hæc autem credendum nullum miraculum oſtendit, ſed nudans enſem dixit, Non in uirtute miraculorum, ſed armorum, à Deo ſe miſſum eſſe. Hi ſunt principales errores, quos continet Alchoranum, quod eſt lex Saracenorum. Quæ autem in illo mendacia continentur, ferè infinita ſunt, de quibus in nono capitulo tractabimus.*

Item de iuſtificatione hominis per Chriſti fidem, &c.

⸫

Q V O M O D O O P O R T E T cum his uerſari.

Cap. II.

Secundo autē oportet ſcire, quod ualde curioſi ſunt audire aliquid noſtræ fidei, & maxime de diuina trinitate & incarnatione, non tamen uolunt his credere, neque poſſunt hæc intelligere. Et quia ſuperant rationem, & humanum excedunt intellectum, illa nec credere uolunt, nec intelligere poſſunt. Dicitur enim in Eſaia: Si non credideritis, non intelligetis. Et quoniam contraria ſunt Alchorano, quod ipſi conſtantiſſime ſupponunt eſſe uerbum D E I, *& ideo illa non ſuſcipiunt, ſed ea derident. Dicitur enim in Prouerbijs: Vir inſipiens non ſuſcipit uerba ſapientiæ, niſi dicas ei quæ ſibi placent. Vnde non oportet his ſtatim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas ſpargere: ſed conandum in primis unam legem eis oſtendere. Non enim oportet uirtutes inſerere, niſi prius paſſiones radicitus euellantur. Oportetque & in omnibus breuem uiam eligere. Facilius autem eſt illorum fidem falſam oſtendere, quàm noſtram ueram demonſtrare. Fides enim cum eorum ſit, quæ non aſpicimus, donum eſt* D E I. *Vnde noſtra quidem fides ualde ſecundum mandata uera exiſtens, non uidetur eſſe corporalibus. Illorum autem*

Atqui catecheſis apoſtolorum hæc primo tradenda pueris.

Eſa.6

Prius reſellenda Machumeti peruerſa dogmata, quam Chriſtiana eis proponantur.

tem ſolum apparens, non à rebus, talis apparet. Sed & ſi nobis non inſint demonſtrationes, oſtendentes quæ ſunt trinitatis, & alia quæ ad fidē pertinent (neque enim tunc fides mercede digna eſſet) habemus tamen Euangelicam auctoritatem, quam etiam Alcoranum teſtatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeāt. Etſi enim Alchoranum de DEO dicit, Ne dicatis tres Deos: & reddit rationem, ſtatim dicens, quod ſit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: ſed ſimul hæc affirmamus, in quibus dicit unum eſſe DEVM, quem dicimus non ſolum unum eſſe, ſed etiam ſimpliciſſimum. Neque ei conſortem quendam damus, & ſimul participem, ſicut ipſi, animam mundi, uel uerbum, uel ſpiritum, uel diuinum quendam intellectum tanquam ſeruum ex dictis nobis ſuperius. Non oportet autē humano intellectui adæquare diuinam maieſtatē, et exiſtimare illā nō eſſe, propterea quod hi nō poſſunt intelligere perſonarū diſcretionem, abſque quo & eſſentiam diſcernant. Sed neque ſic fortes rationes habēt ad hoc, quas non poſſimus ſoluere. Hoc igitur ſufficit ad defenſionem fidei. Illud autem oportet potius † eos petere: quid uult Alchoranum apud eos, quando totiens inducit DEVM de ſeipſo pluraliter loquentem, cum ſimplex ſit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in perſonis confiteri. De myſterio autem incarnationis, quod ipſi quidem negant omnino, nos autem credimus, ſequentes Euangelica dicta, oportet quærere ab eis, unde ſciant, quod impoſſibile eſt DEVM incarnatum fuiſſe. Vel enim quod non potuit, & hoc eſt falſum. Omnipotens enim cum ſit, omnia poteſt, in quibus non eſt contradictio. Vel quod neſciuit hoc facere. & ſic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius conſultor fuit? Vel autem potuit quidem, ſicut ſolem minorem quàm nunc eſt facere, & maiorem, tamen non fecit. Et tunc petendum, eos demonſtrationem huius dare, quod non fecerit. Hoc autem eis demonſtrare eſt impoſſibile, quod neque incarnatus eſt uidelicet. De diuinitate autem CHRISTI utitur quidem demonſtratione Mahometus, quod neque CHRISTVS ſeipſum dixit eſſe DEVM. Sed & ſi ante reſurrectionem non dixit de ſeipſo hoc palàm, ſufficienter tamen hoc aperuit dicens: Ego principium, qui & loquor uobis. Et Petrum commendauit, quod palàm hoc dixit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, & reliqua.

[Margin: † pro, ab eis interrogare.]

[Margin: Inquiſitio ſuper myſterio incarnationis]

[Margin: Etſi ante Calpham nō negauit. Id quod facit ex mandato patris, Pſ. 2. prædicans præceptum. &c. Ioh. 8.]

[Margin: Matth. 16.]

Ipſe autem manifeſte hoc noluit dicere, propterea quod occulte uenit, ut & prudentia & humilitate, & non ui uinceret eum, qui hominem uicit aſtutia. Propter hanc igitur rationem, ante reſurrectionem non dixit CHRISTVS palàm de ſeipſo, DEVS ſum, ſecundum quam rationem neque piſcator prædicit piſcibus reuelanter, ſub cibo eſſe eſcam, ſub eſca eſſe hamum. Poſt reſurrectionem autem manifeſte hoc oſtendit, dicens, Dans ſpiritum ſanctum & poteſtatem dimittendi peccata: Accipite ſpiritum ſanctum, & quorumcunque dimiſeritis peccata, dimittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta ſunt, & reliqua. Et Thomas quoque palàm confeſſus eſt hoc, dicens: Dominus meus, & DEVS meus. Dato autem, hoc nequaquam à CHRISTO dictum eſſe, propterea quod humilia quidem uerba profert, præclara autem opera oſtendit: ſufficit diſcipulos eius hoc palàm dicere, qui hoc dicentes, ſimilia CHRISTO ſigna fecerunt. Sed quoniam Saraceni negant, miracula, & uerba Apoſtolorum, propterea quod contraria ſunt Alchorano, inſiſtendum confutationi tam perfidæ legis, quod non eſt lex DEI, & quod Saraceni debent ſuſcipere Euangelica teſtimonia, ſimiliter & quæ ſunt Veteris teſtamenti.

[Margin: Ioh. 20.]

Hoc autem per ipſum Alchoranum
poſſibile eſt demonſtrari, ut
Ogolib ſuiipſius enſe
interima-
tur.

[Margin: Ita uocant Goliath, qui David occidit ſuo gladio]

QVOD LEX HAEC NON eſt lex DEI, propterea quod neque Vetus, neque Nouum teſtamentum hanc teſtantur: & quod Saracenis neceſſe eſt parere dictis Veteris Teſtamenti & Euangelij.

Caput III.

Tertio oportet ſcire, quod Alchoranum non eſt lex DEI. neque enim Vetus teſtamentum, neque Euangelium hanc teſtantur: quæ utraque Alchoranum teſtatur, quod uerē ſunt leges DEI. Solus autem Machometus conſtituit ſeipſum, & de ſe ipſo teſtimonium perhibet. Lex enim DEI tanquam cathena quædam eſt continua ab eodem artifice fabricata, & quilibet, anulorum alteri cohæret, & quilibet Prophetarum de alio prophetizat: & meminit huius, et omnes prophetizauerunt de Chriſto. Si igitur & Saracenorum lex, lex eſſet Dei,

[Margin: Scriptura dei, ceu cathena inter ſe cohæret.]

& in hanc legem uocatio, non peruerſio, ſed conuerſio eſſet, ut ipſi dicunt: quomodo ſic latuiſſet alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipſo diceret? Nos enim nihil inuenimus Moyſen, uel aliũ quendam prophetarum, uel ipſum CHRISTVM, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege ſecundum eum, niſi quando † dixit, Nos cauere à falſis prophetis. Dixit autem & CHRISTVS, uſque ad Ioannem legem eſſe & prophetas, ut mundus cognoſcat nullum poſthac prophetam uenturum, qui de aliquo qui uenturus ſit, ſit uaticinaturus, ad quem oportet omnes ſperare. Mahometus autem uniuerſalem ſeipſum dixit eſſe prophetam. Nos autem ignoramus, ſi & propheta omnino eſt. Scimus tamen, quod nunquam talis quidam ſeductor fuit in mundo in ſic breui tempore, qui tot homines & populos ſequaces ſibi fecerit. Ad hoc autem reſpondent Saraceni, dicentes Moyſen & alios prophetas, uaticinatos fuiſſe de Mahometo: CHRISTVS autem tanto clarius de eo uaticinatus eſt, ut & nomen eius diceret. Vnde dixit filijs Iſrael: Nuncio uobis Apoſtolum DEI, qui ueniet poſt me, & nomen eius Mahometus. Sed Iudæi corruperunt, Moyſi legem & prophetas, Chriſtiani autem Euangelium, ut nihil ueritatis in lege & euangelijs remaneret, niſi quantum eſt in Alcorano. Oſtendam autem hoc eſſe inconueniens et primum per Alchoranum. Dicitur enim in capitulo de Iona: Si de quib. uobis reuelauimus dubitatis, quære ab his, qui priuſquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerunt, CHRISTIANI ſunt & Iudæi, qui Pentateuchum ſuſceperunt & Euangelium: ut ipſe Mahometus exponit. Is igitur dicit Saracenis, quærere à Chriſtianis & Iudæis de rebus ambiguis. Quomodo autem rurſus remiſit hos Mahometus ad falſa Teſtimonia, ſi quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tempore Mahometi Chriſtianorum & Iudæorum libri corrupti erant. Sed neque poßibile eſt hoc dicere, quod poſt hæc paßi ſunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod ſignificat lapis: Non (dicit ex perſona DEI) monitiones DEI fecimus deſcendere: & nos eaſdem ſeruabimus. Monitiones autem dicuntur apud eos Euangelium & lex Moyſi. Deus igitur teſtimonium ſcripturæ ſui ipſius ſeruauit inter fideles, & ante Mahometum, & poſt hæc ſeruabit. Item in capitulo Elmaida, quod ſignificat menſam, dicitur, quod iudex Empazœne dixit Mahometo, quando Iudæi iuſtitiam & iudicium

Iuſſit

Matth. 7. & 8.

In Lat. transl. cap. 20.

Libri ſacri nõ corrupti.

Lat. Cap. 12.

ab eo quærebant, Si uenient ad te, iudica inter eos iuſte. DEVS enim amat eos qui faciunt iuſticiam. Et quomodo hi quærunt iuſticiam à te, cum apud eos ſit uetus Teſtamentum, in quo eſt iuſticia DEI? Item talem corruptionem & mutationem ſcripturarum impoßibile eſt uniuerſalem eſſe & publicam. ſic enim ſcire potuiſſent & aliæ gentes. Sed neque particularis occulta. ſic enim relicti eſſe potuiſſent quidam libri integri & abſque corruptione: ſe in omni lingua & prouincia lex & Euangelium ſimiliter ſcripta inueniuntur. Item quatuor Euangelia, neque eodem tempore, neque in eodem loco, neque in eodem idiomate edita ſunt, & ab eodem auctore: ſed Matthæus quidem hebraice in Iudæa, Ioannes autem græce in Aſia, ſimiliter autem Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia ſcripſere. Horum autem in latinum interpretatio facta eſt per Hieronymum & alios ante tempora Mahometi, & remanſerunt exemplaria in omnibus linguis. Non igitur poßibile eſt per quaſdam corruptiones ſic inutiles libros fuiſſe, ut ignorarentur. Item nihil eſt in fide ſic neceſſarium & maxime arduum, ſicut incarnatio uerbi: id eſt, hominem illum eſſe Deum. De hoc difficillimum fuit mundum perſuaſiſſe. Quare & Romani & alij impij in trecentis cõtinue annis, & uniuerſaliter perſecuti ſunt Chriſtianos, & recuſauerunt ſuſcipere Euangelium & fidem, propterea quod dicebant hominem illum eſſe DEVM. Non quod nullos iam prius & uiros & mulieres Deos & deas eſſe ſuſceperint, ſed quod CHRISTVS non concedentibus Romanis DEVS eße dicebatur. Quod & illi prohibebant, ut nullus DEVS diceretur, abſque ſententijs ſenatus: & propterea, quod DEVS hic conſortem non ſuſcipiebat. Si enim hunc ſuſcepiſſent, coacti eſſent alios deos relinquere: quod & ipſum contrarium erat moribus prouinciarum & legum Romanorum. Quomodo igitur Chriſtiani in eorum ipſorum damno, & pernicie fidei & irritatione Romanorum principum, contra eos cœpiſſent Euangelijs addere rem imperſuaſibilem? Omnes enim ſciebant hanc legem ſanctißimam & rationabilißimam eſſe, quippe quæ omnem rationem non excedat: huius dico iam dicti, ſcilicet hominem illum eſſe DEVM. Si igitur aliquid eorum quæ ſunt in Euangelio oportebat CHRISTIANOS mutare, mutauiſſent iam à principio, & abſtuliſſent ſi quid fuiſſet imperſuaſibile, & addidiſſent iam perſuaſibilia magis quàm econuerſo. Item quomodo CHRISTIANI cum Iu-

Vide Euſeb. h ſtoriam.

Verbi incarnatio præcipua Euangelij pars.

Vide Tertull. in Apolog. de Tiber.

Euangelium per Chriſtianos non fuiſſe corruptum.

dæis conuenire potuiſſent, qui antiquo odio ſeparabantur, corrumpentes ſcripturas, & maxime addentes illud in quo nequaquam conueniunt? Neque enim Iudæi dicunt Chriſtum, uel Deum eſſe, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc, Chriſtiani magis conueniunt cum Saracenis, qui dicunt CHRISTVM ad minus ſanctiſsimũ hominem eſſe. Item ante aduentum Mahometi, Chriſtiani, & maxime in oriente, diuiſi erant in diuerſas ſectas: Neſtorianorum uidelicet, & Iacobitarum. Neſtoriani autem cum Saracenis maxime conueniunt: quare & Mahometus proprie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobitæ cũ Neſtorianis cõuenire potuiſſent ad Euangelij corruptionem, qui tanto odio inter ſe diuiſi erant, ut & ſe mutuo interimerent? Sed tamen ipſe inueni & legi Euangelium apud utrumque, idem quod eſt apud nos. Item cuius gratia excepiſſent Chriſtiani nomen Mahometi ab Euangelijs, cum iis tantum laudet CHRISTVM, & illius matrem & Euangelium? Quare dicit in Alcorano, quod in Euangelio CHRISTI eſt rectitudo & perfectio. Sed non illinc magis abſtulerunt nomen diaboli, & Pilati, qui CHRISTVM flagellauit: minimeq́; & nomen Iudæ, qui hunc tradidit. Item quo modo rationabile, Chriſtianos addidiſſe in Euangelio, Chriſtum & crucifixum eſſe, & mortuum: cum honorabilius hominibus uideatur, nequaquam crucifixum eſſe: & omnino inconueniens hoc, & DEVM eſſe: ſicut in Euangelio dicitur. Quam autem conſequentiam habere poſſunt duo hæc tantum inter ſe diuerſa, in proprijs dogmatibus ſuppoſuiſſe: ſicut uidelicet, eundem & uerum eſſe Deum, & uere mortuum? Item ſuppoſito, in omnibus libris Chriſtianos hoc addidiſſe: quis enim omnibus hominibus perſuaderet: & in illorum cordibus id infigeret? & tamen uniuerſus mundus perſuaſus eſt, intantum quod hoc ſuſceperunt principes, tyranni, & philoſophi ab indoctis & pauperibus hominibus. Quare & Calyphas apud Babylona Chriſtianus mortuus eſt, et inuenta eſt crux in collo eius, ut teſtaretur, quod ipſe Saracenorum princeps Chriſtianus mortuus eſt. Vnde & oſtenditur, quod hic Calyphas proprie ſepultus eſt, ſeorſum à loco in quo mos erat alios ſepelire. Et hoc ſepulchrum ipſe uidi apud Babylona. Congruit igitur omnibus modis, & teſtimonio Alcorani, & fortibus demonſtrationibus, & manifeſtis ſignis, Euangelium incorruptum & incommutatum eſſe. Quoniam igitur Mahometus Euangelium ſupra alias ſcripturas laudat, & poſt illud uetus Teſtamentum, cogi

Chriſtianis cũ Saracenis conuenire magis, quam cum Iudæis.

Calyphas Saracenorum princeps Chriſtianus mortuus.

poſſent cõuenienter utique Saraceni ſuſcipere dicta in Euangelijs & ueteri Teſtamento. Item in Alcorano in capitulo Elmaida, quod interpretatur menſa, dicitur, quod libri ſocietas nihil eſt, niſi adimpleant Euangelium & legem. Societatem autem libri dicit Saracenos. Vnde dicit, niſi adimpleant Euangelium & legem: ſimiliter autem, & quod tibi reuelatum eſt, id eſt Alcoranum: quod ſolis (ut ipſi dicunt) reuelatum eſt Saracenis. Neceſſe igitur & his habere Euangelium & legem, ſicut & Alcoranum, & adhuc ſeruare. Quia autem Saraceni ſocietas libri dicuntur, ſecũdum Mahometi intentionem, in multis Alcorani oſtenditur locis. Dicitur enim in capitulo Elnaſa quod interpretatur mulieres, circa finem, quod Saraceni non uacillent in lege ſua. Vnde ſcribitur: O ſocietas libri nolite uacillare in lege ueſtra, & ne dicatis de Deo præter ueritatem. Hæc quæ ſunt in illo capitulo, oſtendunt ſocietatem libri dici Saracenos. Oſtenditur autem palàm & in capitulo Tulem, circa finem libri. Si autem contendentes, uolunt dicere, euangelium et ueterẽ legem omnino corruptam eſſe, oſtendant ipſi integram & immutatã, & ſuſcipiemus: maxime autem oſtendant unicum typum in omnib. linguis, ſicut nos eis adduximus. Manifeſtũ igitur quod Alchoranum non eſt lex Dei, propterea quod neque uetus lex, neque euangelium (quæ diuinæ leges ſunt, ut & Mahometus confitetur) hanc teſtantur, ſed potius aduerſantur.

Societas libri pro Saracenis.

Alcoranũ nõ eſſe legem dei.

QVOD ALCORANVM NON eſt lex Dei, quoniam non habet ſtilum et modum cum alijs cõuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet ſcire, quod Alcoranum nõ eſt lex Dei, propterea quod non habet ſtylum, nec modum diuinæ legi ſimilem. Eſt igitur ſtylo rhythmicum uel metricum, & aſſentatione plenum in ſermonib. et fabuloſum. Quod autem ſtylo rhythmicum ſit, per totum librum manifeſtum eſt legentib. Exemplum autem huius non poſſum apponere, propterea quod nõ poteſt ſaluari rhythmus uel uerſus uere et ſecundum omnia, cum in latinum transfertur. Saraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriantur, quod locutio quæ eſt apud eos, legis celſitudinem habet et rhythmum, & in hoc maxime oſtenditur librum à Deo compoſitum fuiſſe, & Mahometo ſecundum locutionẽ reuelatũ eſſe. Mahometus idiota exiſtens, ignorabat talem ſententiam et locutionem. Cuius contrarium apparet. Videmus enim in diuina ſcriptura DEVM loquentem cum Moyſe, & cum alijs prophetis, & nunquam rhythmis, uel uerſibus his loquentem. Moyſi autem legem &

Alcoranũ metrice ſcriptũ.

Mahometus idiota.

Euangelium, dicit Mahometus à DEO eſſe, DEVM libros Moyſi & CHRISTO dediſſe. Sed hi non ſunt metrici uel rhythmici. Et nullus aliorum prophetarum qui diuinam uocem audierunt, dixit DEVM metrice locutum eſſe, quod & ſapientes & philoſophi homines dedignantur. Vnde & intulerunt quidam hoc Mahometo, ſicut dicitur in Capitulo Elempij, quod interpretatur Prophetæ, dicentes ei: Potius quidem igitur ſomnias, potius quidem igitur tripudias, & alia quæcunque talia huic improperabant, conſiderantes quod non ſolum hæc locutio non eſt à Deo, ſed neque omnino prophetica.

Lex Saracenorũ plena aſſentatione.

Vlterius autem lex hæc plena eſt aſſentatione in uerbis, & magis quàm quis poſſet credere, uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum ſubtexit precio dignum quidem nihil, ſolum autem quod DEVS eſt magnus & excelſus & ſapiens & bonus, & quod eius ſunt omnia quæ ſunt in cœlo, & quæ ſunt in terra, & quæ ſunt in medio, & quod iuſte iudicat. Et ſecundum quodlibet uerbum duplicat: dicens: Laudetur ipſe. Et hoc omnino abſque neceßitate aliqua duplicat centies & plus, & poſt hæc dicit: Non eſt DEVS preter DEVM, & credite in DEVM, & in Apoſtolum eius. Seipſum Apoſtolum DEI nominans. Et dicit hæc omnia abſque medio, ex ipſo ore DEI dicta eſſe, & quod neſciebat hæc dicere Mahometus, ſed hic eſt mos in DEO, eum de ſeipſo tanquam de altero dicere, quod DEVS eſt magnus & excelſus, & alia huiuſmodi: quæ duplicare deſuetum eſt.

Alchorani obſcœnitas.

Notandum & hoc, quod etiam turpißimis & maxime carnalibus nominibus. lex hæc utitur, ſicut his, ſcilicet coitus & luxuriæ, ſicut mos eſt his qui humi depreßi ſunt. De locutione iam & ſententia, firmum, & manifeſtum eſt omnibus legentibus, quod ſit fabuloſa. Sed & ſi per totum talis eſt, in quibuſdam tamen pauca quædam quæ precio digniora uidentur apponam. Dicitur enim in Capitulo Emele, quod interpretatur muſca, quod Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationalium animalium.

Fabula de Muſca.

Recedentes autem inuenerunt, quaſi fluuium quendam muſcarum, & tunc iam dixit muſcæ, O muſca, uos introite in habitationes ueſtras, ne corrumpat uos Salomon, & exercitus huius. Et muſca ſubriſit. Et paulo pòſt omnes aues in exercitu inuentæ ſunt, muſca autem abſens. Et dixit Salomon: Quid eſt quod non uideo muſcam? puniam eam, & amputabo caput eius: uel reddet mihi

rationem propter quam abeſt, & longe eſt. Et dixit: Didici quod uos ignoratis, & ueni ad uos ex Sabæa cum ueris nuncijs. inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam & populum eius colere ſolem abſque DEO. & reliqua.

Fabula de luna.

Item in Capitulo Caramar, quod interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita eſt. Quod interpretantes horum magiſtri, dicunt Mahometum cum ſocijs eius ſtetiſſe. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Oſtende nobis prodigium quoddam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lunæ, id eſt pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuiſa, eſt & altera quidem pars cecidit in montem Elices, qui imminet ab una parte Mechæ: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis poſitum. Sic autem luna diuiſa intrauit in tunicam Mahometi, & ipſe rurſus hanc inſtaurauit.

De uerme & morte Salomonis figmentum.

Item in capitulo Saui, dicit uermem ſignificaſſe mortem Salomonis dæmonibus. Vbi dicit expoſitio, quod Salomon innixus ſuijpſius baculo, tanto dolore repente correptus eſt, ut ſtatim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Dæmones autem qui ei ſeruiebant, uidentes eum ſtare, credebant ipſum dormire. Et natus eſt quidem uermis è terra, & corroſit baculum cui innixus erat. Quo enim contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes dæmones, cognouerunt eum eſſe mortuum: & ex eo cœperunt hominibus iuxtà poſſe nocere.

Vini Saracenis interdicti cauſa.

Item in capitulo Narrationum, ipſe Mahometus reddit cauſam, propter quam uinum prohibitum eſt. Dicit enim, DEVM ad terram duos Angelos miſiße, ut bene imperarent, & iuſte iudicarent. Erant autem hi Angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quædam mulier iuſticiam habens, ad prandium hos uocauit, & appoſuit eis uinum: quod ne biberent, eis DEVS mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requiſiuerunt. Quæ conſenſit, & pacta eſt ſuper his tamen, quod alter quidem horum eam in cœlum aſcendere faciat, alter uero deſcendere. Quæ & in cœlum aſcendit. DEVS autem uidens hanc, & iuſtitiam quam habebat audiens, fecit eam Luciferum, ut eſſet hæc in cœlo inter aſtra ita pulchra, ſicut & in terra fuit inter mulieres. Data autem peccantibus angelis electione, ubi uelint puniri, tunc uidelicet uel in futuro. Eligentibus eis, in præſenti potius puniri, pendere fecit hos per pedes catena ferrea Babylonis puteo, uſque in diem iudicij.

eſt. Hæc & his ſimilia in prædicta lege conti- Concluſio. *nentur, propter quæ quilibet ſapiens poteſt utique rem cognoſcere, & quod nullo modo lex eſt diuina. neque enim ſolitus eſt Deus per tales fabulas cum hominibus loqui.*

QVOD ALCHORANVM *non eſt lex* DEI, *quoniam non conuenit ſecundum ſententiam cum aliquo altero.*

Cap. V.

MAnifeſtum & hinc eſt, non eſſe legem DEI *Alchoranum, propterea quod neque cum lege* DEI *conuenit, neque cum philoſophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui eſt in* Fœlicitas hominum ſecundum philoſophos. *hominibus tractant. Suppoſuerunt enim philoſophi ipſam humanam fœlicitatem in intellectuali parte animæ eſſe, & intellectum ſummam in homine potentiam exiſtentem, extremi eſſe intelligibilis, & fœlicitatem uirtutis præmium eſſe, & uirtutem circa magna eſſe & difficilia, & alia huiuſmodi, & ſi non perfectè talia intelligere poterant.* CHRISTVS *autem* Math. 7. *hæc ipſa in Euangelio oſtendit, dicens anguſtam eſſe uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos eſſe qui per eam ueniunt: latam autem eſſe uiam, quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Ariſtotelis ſententia conuenit, qui dicit difficile eſſe ſecundum uirtutem operari, ſicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt.* CHRISTVS *autem & hominis fœlicitatem in* DEI *ſpeculatione ponit, dicens: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum* DEVM. *Hæc autem ipſa notiſſima ſunt ex Veteri Teſtamento. Abrahæ enim factæ ſunt promiſsiones, cui* DEVS Exod. 33. *proprie promiſit eum ipſum dare in terra promiſſionis, & ſeminis benedictionem. Et Moyſes autem, cui tot mirabiles gratias* DEVS *præbuit qui &* DEVM *in ſuppoſito ædificio ſpeculis digne ſeipſum conſiderans non hoc ſufficere ei, conſtanter petijt uidere uultum* DEI *& gloriam eius. Machometus autem de uirtutibus quaſi nihil tractauit, ſed de bellis & rapina latam uiam ſibijpſi conuenienter elegit, & ſuijpſius ſequacibus, filijs perditionis & mortis. Vnde nihil ad ſalutem eis prodeſt dicere: Non eſt* DEVS *præter* DEVM, *& Mahometus eſt Apoſtolus* DEI. *De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibuſdam, qui uitam irrationalium uixere, & non*

diſcretionem faciunt inter intellectum & ſenſum. Vnde & fœlicitatem in ſenſualibus quibuſdam ſupponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & ueſtibus ſumptuoſis. de quibus poſt in ſexto capitulo ſpeculabimur. Et nōn poſsibile eſt hæc ſecundum ſimilitudinem quandam dici ab eis, ſicut & in Euangelio menſæ et cibi & talium eſt mentio in uita æterna. Oſtenduntur autem hæc ex Euangelio Parabola Euangelij & Alcorani longe diuerſæ. *ſecundum ſimilitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illic dicuntur de æterna beatitudine. Sed in Alchorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeſte, ſed ſicut conueniens eſt homini qui nihil de hac deprehendit, ſolum autem ſecundum literam talem pingit fœlicitatem, qualem conueniens eſt hominem carnalem & intemperantem appetere. Sed & ſi nihil de uera fœlicitate uel conſiderauit, uel promiſit hominibus, quædam tamen uera & inſignia de ultimo fine Saracenorum demonſtrauit, quaſi diuino ſpiritu afflatus. Dicit enim Saracenus ipſe Mahometus: nos poſt me in ſeptuaginta tres partes diuidemini, quarum una ſaluabitur, reliqua uero omnis igne deſtruetur.* Vaticinium Mahometi de Saracenis. *Hæc ſententia ſic ualet apud eos, ut nullus neque ſapiens, neque inſipiens uilipendat. Alia autem ſimilis de eo eſt ſententia in Alchorano, in capitulo Martij. quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc ſententiam ueriſsimam eſſe credo: & ſi ab ore ſecundum exceſſum mendacij antè allata eſt. Et in hoc falſus propheta cum prima ueritate* Math. 7. *conuenit, quæ dicit: Lata eſt uia, quæ ducit in perditionem, & multi ſunt qui ingrediuntur per eam. Manifeſte igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam eſſe, & multos eſſe Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum tranſeunt. Et hoc non ex ore ſolum ueritatis manifeſtum, ſed ex ore prophetæ qui apud eos eſt. Item Alchoranum non conuenit cum lege Moyſi in mandatis, & in quibus* Cum Moyſi lege non conuenire Alcoranum. *nos auertit. Lex enim* DEI *prohibet cædem, rapinam, concupiſcentiam omnem: Alchoranum autem uel iubet fieri, uel permittit. Item neque in iudicijs conuenit. Moyſi enim lex & Euangelium dicit, nullum debere uno teſtate condemnari, ſed in ore trium uel duorum teſtium ſtat omne uerbum. Contraria autem horum inueniuntur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux, ubi prohibetur ne cōpellant eas caſtitatē dimittere, cum conſentientib. autē ſecure ſimiliter dormire dicit. Hoc autem ipſum manifeſtum eſt in capitulo Elminim, ubi permittit cū proprijs uxoribus*

uxoribus, et eum quibus quis in bello capere poſſet miſceri. Manifeſtum igitur, Alcorani legem non eſſe legem Dei, neque à deo eſſe, niſi forte per permißionem, ſicut & alia. Differt enim ab illa & ſecundum intentionem Dei: qui ſalutem hominum deſiderat.

QVOD ALCORANVM NON *eſt lex Dei, quoniam in multis ſibijpſi contradicit.* Cap. VI.

SExto oportet ſpeculari, quod Alchorani lex non ſolum à diuina lege elongatur, ſed neque cum ſeipſa conuenit. Et hoc, quoniam mala eſt, et ipſe Mahometus oſtendit. Dicit enim in capitulo Elneſa, quod interpretatur mulieres: Niſi à deo eſſet hoc Alcoranum, multæ in eo contrarietates & contradictiones inuenirentur. etenim ipſe in multis locis dicit, quod Deus non deducit errantem: & tamen ipſe in multis locis docet orare, ut deducantur à tenebris in lucem, & ex rectuudine in rectitudinem. Item dicit de ſeipſo, quod factus eſt orphanus in errore, idolatra enim erat. Sed tamen ipſe dicit, quod talem eum prophetam fecit deus, quoniam quando deus eum accerſiuit, aſcendit ad Deum uſque ad ſeptimum cœlum, & impetrauit ueniam ab angelo quodam, qui milies mundo maior erat, quem inuenit ſuijpſius peccata deplorantem. Item dicit, eum prophetam eſſe uniuerſalem: ſed tamen dicit Alcoranum arabicis literis à Deo datum eße, neque ullam aliam linguam eum ſcire præter Arabicam.

Contradicere ſibi Alcoranũ in multis.

Alcoranum Arabice ſcriptum.

*Item dicit in capitulo Inpacara, quod interpretatur iuuenca, quod Iudæi & CHRISTIANI & Sabæi ſaluabuntur. Et in capitulo Abrahã, dicit poſt hæc, quod nullus ſaluabitur, præter eos qui ſunt in lege Saracenorum. Et ipſe mandat his, ne diſputent aſperis uerbis cum hominibus alterius ſectæ, ſed ſuauibus. Non enim ad hominem pertinet deducere, ſed ad DEVM ſolum. Et unuſquiſque pro ſeipſo ſolo, non pro alio rationem reddet. Poſt hæc autem ipſe in plurimis locis mandat interimi omnes, & ſpoliari, qui non credunt, quouſque credant, uel tributa ſoluant. Item ipſe dicit in capitulo * Comem: Quod eorum qui ſuſcipiunt alterum DEVM, præter DEVM, horum tu non ſis cuſtos uel curator, ſed ſibi ſoli hoc ſeruauit DEVS. Hæc autem eſt precio digna contradictio, hinc quidem, totiens mandare interimi infideles: illinc autem, rurſus mandare, neminem tanti ſceleris eſſe punitorem, ſed ſoli DEO pro his punitionem ſeruari. Item ipſe in capitulo Elteminim, in fine, ſeipſum iactat, quod non eſt ex his, qui compellunt credere. Sed quomodo hoc uerum eſt? quum ipſe mandet interimi & ſpoliari eos, qui non credunt. Quæ enim maior compulſio, quàm cædes? Item in Capitulo Bouis, concedit quod eſt præter naturam, miſceri maſculis & mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent ſeipſos cum infidelibus antequam credant. Et de mulieribus dicit: Mulieres ueſtræ, terra eſt ueſtra: arate eas, ſicut multis. Sed tamen in eodem Capitulo antè dixit, quod Sodomitæ, tempore LOTH, abominabile peccatum commiſerunt, & nationibus quæ prius fuerant, deſuetum. Item ipſe dicit de ABRAHAM, ISAAC, & IACOB, & filijs eius, quod erant Saraceni. Sed tamen ipſe dicit, quod eſt ei à DEO reuelatum, eum eſſe uidelicet in fidem hanc primum Saracenum. Quomodo igitur erant illi Saraceni, ſi omnium Saracenorum MAHOMETVS primus fuit? Item non neceſſe, eße quoſdam SARACENOS, antequam lex lata eſſet Saracenorum: Saracenorum autem lex eſt ALCHORANVM, quod iam eſt, & datum eſt poſt Moyſi legem & Euangelium, ſicut in ipſo Alchorano continetur, immò modicum, plus eſt quàm ſeptingenti anni, quod fuit MAHOMETVS. Incœpit enim anno à natiuitate DOMINI noſtri quingenteſimo nonageſimo octauo: Noe autem & ABRAHAM & Iſaac & IACOB, ante Euangelium & Moyſen fuerunt. Si autem dicit Sacenos eſſe hos, propterea, quod præſciebant quæ erant legis: Etenim omnia eſſe potuiſſent, quæcunque præſciuerant, quum Prophetæ eßent. Si autem dicunt, quod placebat eis Alchoranum: & hoc impoßibile. In multis enim quæ ab Alchorano ſancita ſunt, contraria illi faciebant. Item ipſe dicit prohibere auguria. Et tamen ipſe dicit poſt hæc in Capitulo Elaphar: Auguremini, ſi aliter non poteſtis, In ſcißura digiti: & qui hoc non facit, anathema ſit. Item ipſe dicit, Seipſum miſſum eſſe Arabitis, propterea, quod hi non habent Apoſtolum quendam à DEO. Dicit autem & Alchoranum, in ſola lingua Arabica datum eße, dicitque & ſe ipſum neſcire aliam linguam præter Arabicam. Vnde quum adhæſiſſet Mahometo, quidam Iacobita Mapyra, & Salo-*

Nefanda libido.

Mahometus Saracenorum primus credens.

Mahometi tempora.

Auguria.

Mahomet Arabe tantum idiota.

Mahumet Arabs sancti idololatra.

mus Perſa, & Abdala ex Perſide, & ipſe Selam Iudæus, & quidam alij dicerent, quod inſtruebant eum, & ipſe accidit in faciem ſuam, & contractæ ſunt manus eius & pedes, & ſocij cooperuerunt eum ueſtibus ſuis. Et tandem ad ſe rediens, dixit: Deus miſit me ad corripiendum uos de ſermone quem dixiſtis, quod tales me doceant. Legitque eis unam ſententiam, quæ eſt in fine lectionis Elnael, quod interpretatur palma, quæ ſic dicit: Scimus quod ipſi dicent, quod inſtruunt eum cum loquuntur ſic ei in lingua Perſica, hæc autem arabica facilis eſt. Et ex hoc dicit, Quomodo poßibile eſt illos me docere, quorum alter quidem Perſa eſt, alter uero Hebræus? Qui dixerunt ei, poßibile eſſe eorum ipſorum lingua tecum loqui, & exponere tibi: te autem tuiipſius lingua omnia conſtruere. Non inuenit ad hoc reſponſionem. Sed ſi non poterat inſtrui ab Hebræo & Perſa, qui propinqui ſunt:

Gentes 70. linguis diuiſæ.

quomodo ipſe poterat remotiores ab eius lingua docere? Ipſe tamen poſt hæc dicit, ſeipſum miſſum eſſe ad uniuerſitatem gentium. Vnde in Capitulo Prophetarum ait, dicere ei Deum: Nos miſimus te ad uniuerſitatem gentium. Sed quomodo uenire potuit ad omnes gentes, quæ diuiſæ erant in ſeptuaginta linguas, qui ignorabat aperire ſuiipſius uerbum in alia lingua, præterquàm Arabica? Manifeſtum igitur, contrarietatem & mendacium manifeſtum eſſe, eundem ſolis Arabibus miſſum eſſe, & omnibus gentibus. Non igitur lex Dei eſt, in qua tot contrarietates eſt inuenire.

QVOD LEX SARACENORUM nullo miraculo confirmatur: Caput VII.

Septimo eſt conſiderandum, quod neque Alchoranum eſt lex Dei, quæ miraculis confirmetur, neque Mahometus eſt apoſtolus Dei, nullum enim miraculum hoc teſtatur. Quando enim deus miſit Moyſen ad Pharaonem, magna prodigia oſtendit: ſimiliter autem & Helias & Heliſæus, & alij prophetæ magna & inaudita miracula fecerunt: & maxime qui nouum quoddam in uitam inferebant. CHRISTVS autem proprie in miraculis & ſignis maximis uenit: ſicut & ipſe Mahometus in Alchorano dicit. Si autem dicant Saraceni, multa & magna miracula feciſſe Mahometum, ſicut reintegrare Lunam diuiſam, & fontem aquæ ex eius digitis defluxiſſe: fabula eſt hoc, & contrarium eidem Alchorano. Prohibet enim Ma-

Prophetæ miraculis declarati.

hometus de eo aliquid tale credere, præterquam quæ ſcripta ſunt in Alchorano. De omnibus prophetis dicit: Multi multa mentiti ſunt: quod ne de me exiſtiment quidam, id ſolum de me uerum credatur, quod Alchorani auctoritate fulcitur. Ille enim cum miracula non feciſſet, & hoc oſtendere uolens, inducit Deum loquentem, & dicentem: Dixit Dominus ad me, Propter hoc miracula te facere non permitto, ne tibi propter miracula eueniat quod et alijs prophetis accidit. Suo ipſius igitur teſtimonio conuincitur, nullum ſignum feciſſe. Ipſe enim Mahometus continue in Alchorano dicit, quod cum homines ei dicerent: Oſtende aliquod ſignum, ſicut Moyſes uenit cum ſignis, & alij ſcilicet, & Chriſtus, & alij prophetæ fecerunt. Reſpondit, quod Moyſes & prophetæ mißi ſunt à Deo: & maxime Chriſtus, qui in maximis prodigijs uenit, & mundus non credidit his, ſed dixit hos ueneficos & incantatores eſſe. Propter hoc DEVS non permiſit mihi facere miracula, non enim credidiſſent. Sed ueni in potentia armorum. Hoc autem manifeſtißime oſtenditur quod falſum ſit. Quomodo enim non credidiſſent huic facienti miracula, qui abſque miraculis crediderunt ſolum mandanti interimere & rapere, & plurimas mulieres corrumpere, & dentem pro dente, & oculum pro oculo effodere. Procliui enim ſunt ad talia qui in mundo uerſantur: quare uix à multis iudicibus & tortoribus & punitionibus coërceri poſſunt. In potentia autem armorum. quod pro miraculo inducit, manifeſtum eſt mendacium. Non enim ſemper uictor fuit, ſicut Moyſes, & Ieſus Naue, & Helias: quos angelus Domini ſemper protexit, & uincentes fecit. Mahometus autem aliquando uincebat, aliquando uincebatur: ſicut & alij tyranni. Dentes enim eius contriti ſunt in bello, & facies colliſa. Ex quo manifeſtum, quod non eſt miraculum quod ab eis pro ſigno aſſeritur, magnam uidelicet mundi partem ei repente adhæſiße. Talem enim conſtituit legem, & talia dedit mandata, ad quæ homines ſine legibus procliui ſunt: ut in ſuperioribus manifeſtum eſt. Mandauit enim mihi dominus, dixit, enſe gentes expugnare, quouſque confiteantur, quod non eſt Deus præter DEVM, & quod ego ſum apoſtolus Dei. Quod qui confeßi ſunt, eorum argentum eo conſeruauerunt, & ſanguinem. Hinc & Saraceni, ſaluati dicuntur. Qui enim Mahometi mandata ſuſcipiebant, ſeruabantur, & ab eo, & ab eis qui ſub illo erant: neque interimebant eos, neque ſpoliabant. Vnde & Saraceni, non uocantur Saraceni, ſed Meſelamini: quod interpretatur; Saluati. Et derident Chriſtianos,

qui

De Machumeto ſolum credenda quæ in Alcorano continetur.

Machumet ueniſſe cũ potentia armorũ pro miraculis.

Mahometus non ſemper uictor.

Saraceni. que & Saluati.

Meſelamini

qui dicunt ſeipſos ſaluatos: multis autẽ talem ſalutem à Mahometo ſuſcipientibus propter prædictam cauſam. Iuſsit poſt hæc prædicari, quod quicunque dixerit, non eſt Deus præter Deum, intrabit in paradiſum: etſi mœchus ſit, uel latro. Venit autem ad eum quidam qui Euordi dicebatur: quærens ab eo, ſi hoc eſt uerum? Reſpondit autem: Etiam. Et addit ad prædicta: Si bibat etiã uinum, uel & interficiat. Et addit, Etiam ſi tor ſerit† abidode nares. Ad confirmandum autem hæc omnia, nullum ſignum oſtendit, ſed nudauit enſem. Item clarius continetur, in Capitulo prophetarum.

Al. abidonda

Legitur enim ſic illic: Dixi de Mahometo, id eſt inſomnia audiuiſti, blaſphemias compoſuiſti, uel forte cantas. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo & qui prius miſsi ſunt. Reſpondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, & poſt hæc qui fuerunt ante uos, non crediderunt. Sed neq; uos creditis, niſi per enſem. Aſſerebat tamen, quod à Deo ad eum miſsus eſt Gabriel, ducens ad eum quoddam animal, maius quidem aſino, minus autem mulo, nomen autem animali erat Elmaparac.

Fabula de Elmaparac.

Loquebatur autem animal, ambulabátque in hora uiam quinq; milium annorum, & hæc faciebat in nocte. Et quaſdam alias fabulas, de quibus in decimo capitulo poſt hæc dicetur. Chriſtiana autem fides quæ ardua præcipit, in miraculis manifeſtis & utilibus tota fundata eſt, quæ non ſolum fecit Chriſtus, ſed etiam apoſtoli poſt eum, præterea & magiſtri qui euangelium & ſcripturas apoſtolorum expoſuerunt, & uſq; ad præſentia tempora durant miracula, dæmoniorum quæ expellantur, debilium qui curantur, & mortuorũ qui reſurgunt.

Chriſtianæ fidei miracula.

Hæc autem miracula Chriſtiani fecerunt & faciunt, dicentes Chriſtum crucifixum & uerum & ſolum Deum eſſe. Quæ ſi dicant Saraceni non credere, tanquam hæc non facta ſint, oſtendam eis maius miraculum. Manifeſtum enim, quod ante Chriſtum totus ferè mundus idolis honorem tribuebat, maxime aũt Romani, qui mundi monarchiam tenebant, ſed hi Chriſtianorum fidem ſuſceperunt, & non ſolum crediderũt uerum Deum eſſe Chriſtum crucifixum, ſed & reſpuerunt omnes alios deos, qui tanto tempore reſponſa eis per idola dederunt. graue autem nihil impoſuerũt, cũ Chriſtiana fides ſic deſueta & ardua mundo impoſuiſſet, ſicut cõtemnere mundũ contemnere ſeipſũ, amare inimicos, orare pro perſequẽtib. benefacere maleſacientib. aliena nõ rapere, propria donare.

Præcepta Chriſtiana.

Hæc omnia mũdus ſuſcepit, ritum priſtinũ abijciens. Vel igitur ſufficientibus miraculis perſuaſus eſt, uel abſq; miraculis. Maius autem eſt miraculum, & abſq; miraculis per homines idiotas & ſimplices potuiſſe hoc fieri.

ri. Et hoc fecerunt Chriſtiani, non alios interimentes, ſed ab alijs illatam mortem patienter ſuſtinentes. Manifeſtum igitur omnibus modis Chriſtianorum fidem in miraculis ſtupendis fundatam eſſe: Mahometi autem nullo miraculo. Talis enim eſt, qualis neque miraculis indigeat. maxime autem ad Saracenos, homines carnales & mundanos: prudentiores autem horum & literarum peritiam habentes, & uirtutem uiri ſibi uendicantes, nullam huic fidem adhibent.

QVOD LEX MAHOMETI irrationalis eſt. Cap. VIII.

OCtauo conſiderandum eſt, quod & abſq; omni miraculo poſsibile eſſet Mahometi legem à mundo eſſe ſuſceptam, & confirmatam tanquam legem dei, ſi ſolum rationabile cum ſeipſa haberet, & propter ſeipſam, & propter opera, & propter finem. Primum quidem igitur manifeſtũ, quod irrationabilis eſt propter legiſlatorem. Irrationabile igitur omnino ſic ſanctam legem ut ipſi aſſerunt, uidelicet quod Alchoranum uerbum Dei ſit, datam eſſe à ſic iniquo uiro, rapace, mœcho, homicida, & peccatis alijs ſubdito quæ omnia manifeſta ſunt his qui illius uitam ſciunt.

Mahometi lex irrationabilis quamuis modis.

Sed Saraceni ad hæc reſpondent, quod & Dauid in adulterium ſimul & cædem incidit, Moyſes autem homicida fuit: ſic & de Mahometo poſsibile dicere. Verum prophetã eſſe dei, & ſi aliquando ſub peccato fuit: uterque quidem talium legitimus DEI propheta fuit. Sed hoc nullam habet uim. Dauid enim & Moyſes pœnitentia eorum ipſorum peccatum correxerunt, & hoc eſt inuenire. Dauid enim annunciauit ſuiipſius peccatum, grauiterq; ſeipſum cruciauit, quare & ueniam meruit. Vnde poſtquam dixit, Peccaui: dixit ei Natham ab ore Dei, Dominus dimiſit tibi peccatum tuum.

2. Reg. 12.

De Mahometo autem minime dictum eſt, quod uel ſuiipſius peccatum annunciauerit, uel pœnituerit: potius quidem igitur addidit blaſphemiam, iniqua lege id affirmans. Sicut enim omnibus Saracenis notum eſt, Mahometus forte cuiuſdam Mariæ amore tenebatur, quæ Iacobitis appellabatur, quam ei donauit Machobæus Iacobitarum rex. Duæ autem ex uxoribus Mahometi, quarum altera quidem dicebatur Aieſe, filia Empipecer, aliarum nobiliſsima: altera autem Aaſa, filia Omar, mouebantur zelotypia in Mariam. Quæ quodam die ad eum uenientes, inuenerunt ipſum ſimul dormientem cum Maria, & dixerunt: Sic oportet facere prophetam? Qui uerecundatus, iurauit nunquã poſthac ſe cogniturum Mariam.

Mahometi in Mariam Iacobitin amor.

Sicq; placatæ ſunt ad iuſiurandum. Pauco autem poſt tempore elapſo, non potuit ſeipſum continere. Quare & legem tulit tanquam ex ore Dei,

Dei, qui ei reuelauit, et ſententiam intulit in Alcorano in capitulo Elmetearem, quod interpretatur uocatio, uel anathema ubi dicit: O propheta, quid prohibes quod tibi conceßit deus? Gratificari quæris tuis uxoribus. iam tibi legem tulit deus, ut liceret tibi ſoluere tua iuramenta. Sic peierans, cognouit rurſus eam, dicens ſoluiſſe iuſiurandum ei deum, teſtãtibus ſuper hoc Michaele & Gabriele. Et dixit ei una ex uxoribus eius: O Mahomete, ualde ſtuduit deus in tua concupiſcentia. Voluit autem propter hoc dicere: Forte deus tibi æmulans, ut iniquo tecum communicaret opere. Et addidit: Nunquid deus ipſe tibi hoc facere mandauit, quoniam tu hoc per os teſtaris? forte deus gratificari tibi quærit, & appropinquare tibi. Ipſe autem duabus uxoribus totum legit quod ſequitur in capitulo Vetationis, & dixit tanquam ex perſona dei: Pœniteat uos coram deo, quoniam declinauerũt corda ueſtra. de accuſatione dicens, qua eum accuſauerũt de inceſtu. Sequiturq́; deinceps: Si forte deus uos repudiauerit, dabo pro uobis ei meliores uobis Saracenas, fideles, diuites, pœnitentes & orantes, agiles, & uirgines. Quod audientes, dixerunt: Pœnitet. Similiter autem fecit, quando accepit uxorem Zeith alumni ſui. Dixit autem ſuper hoc ſententiam in capitulo Elazeb, quod deus dixit: Tu æmularis in animo tuo, quod deus propalat, & times homines, ſed iuſtum eſt magis timere deũ. Tumq́; enim reſpuit eam Zeith, dixitq́; ei: Ne ducas hanc in uxorem apoſtole dei. Et reſpondit Mahometus, Væ tibi, Deus mihi hanc dedit. Qui poſt hæc de ſeipſo hoc diuulgauit dicens, quod Deus hanc prophetæ dedit. Ecce per maius, minus peccatum occultauit. Etenim ipſe Mahometus dicit: Nullum maius peccatum eſt, quàm deo mendacium iniungere. Item nullum eſt ſic inter prophetas peccatum intolerabile, ſicut in intemperantia & immunditia ſimul eſſe, cum ſpiritus ſanctus non tangat prophetica corda in actionibus venereis, ut dicit Hieronymus. & philoſophus quoq; dicit, quod in talibus actionibus impoßibile eſt hominẽ ſpeculari. Eſt igitur omnino irrationabile, ſic ſalutaris legis (ut ipſi dicunt) miniſtrum & prophetam carnalißimum & immundum hominem eſſe, in quo ipſe de ſeipſo gloriatur: tantam dicens in agendo uim & affluentiã intemperantiæ, quã tam in quadraginta hominibus. & ſi deus priuauit hunc filiorũ ſobole: unam enim ſolam habuiſſe filiam dicitur. Irrationabilis igitur lex hæc propter legiſlatorem, tum quia ſceleratus & carnalis, tum quia inſcius & incertus. ſicut & de ſeipſo teſtatur in Alchorano: neſcire ſe quid erit ei uel Sarracenis, ignorare utrum ipſe

Periuriũ ob libidinem.

Libido a prophetico ſpiritu aliena.

Mahometo unica tantum filia.

uel ipſi in uia ſalutis ſint, uel non. Sed neq; per ſeipſam lex hæc eſt ſecundum rationem, tanquã habens nomina turpißima, & in quibus uetari iuſtum eſt, & maxime carnalibus conuenientia paßionibus. In plurimis enim locis turpißimo hoc uerbo utitur, coeo: quod nulla alia lex facit. quo uerbo uix poetæ ipſi Comici utuntur, quibus materia poematum eſt carnalis et turpis, & ſi hiraro. ſicut Aratus impudenter dixit, Non timui coiens. Hoc autem & ipſe palàm dicit, Non eſt homo in mundo qui poßit Alcoranum intelligere. Et quomodo mandauit Deus hoc ſeruari, ſi non dedit & intelligi? Oportet autem ſcire, quod in Euangelio nihil eſt, quod non poßimus etiam intelligere, fidei lumine adiuti. Sed neque propter doctrinam quæ in eo continetur, eſt ſecundum rationem. Dicit enim in multis locis, deum mandauiſſe angelis, adorare Adam: & eos quidem qui nollent, fieri dæmones: adorantes autem, manere angelos. Et quomodo deus mandaſſet idololatriam, & angelis honorẽ tribuiſſet, qui ſoli deo debebatur? Item & ratione doctrinæ irrationabilis eſt, ex dictis ipſorum. In illa enim lege maxime neceſſariũ (ut ipſi dicunt) hoc eſt, ut dicatur ubique, quod non eſt deus præter deum, & Mahometus eſt apoſtolus dei. additq́;, Et quod deus eſt magnus. Sed quæ annunciatio eſt iſta? Nullus enim qui ratione utitur, dicere poſſet deum eſſe paruum. Item propoſitio quæ dicit, Non eſt deus præter deum: uera eſt per ſeipſam, & à nullo ei contradicitur, ſiue unus ſit deus, ſiue plures. Et in omnibus uerißima eſt talis duplicatio. non eſt enim angelus niſi angelus, & non eſt homo niſi homo, & non eſt aſinus niſi aſinus. bos enim & canis non eſt aſinus. Quæ autem dicit, Mahometus eſt apoſtolus dei: ualde eſt ambigua. Quæ igitur ratio connexionis harum duarum propoſitionum, unius quidem per ſeipſam notæ, alterius autem per ſeipſam ignotæ? Quæ uirtus uel quæ utilitas, ut quicunque hoc confiteatur, de neceßitate ſaluetur? Item Mahometus in prædicta lege dicit, quod omnes homines unum erant, & unius ſectæ, & unius religionis, Deus autem diuerſos eos fecit, qui miſit diuerſos prophetas. Hoc autem neque quouſq; appareat, uerum eſſe poteſt. Maxime enim unus deus, qui maxime unitatem et hominũ ſalutem amat. Non enim diuiſiſſet homines in diuerſas ſectas & errores & perditiones. Sed hoc inuidia dæmonis factum eſt, & nequitia hominum, permißione tamen dei, qui permittit eos qui nolunt credere ueritati, in diuerſos errores incidere. Item Mahometus in prædicta lege iubet tanquam ex ore dei, interimi infideles, id eſt eos qui non ſunt Saraceni. Item dicit

11

Obſcœnitas Alchorani.

Idololatria.

Ridicula propoſitionum connexio.

Sectarum diuerſitas.

de eis,quod nõ poſſunt recta cogitare,cum à deo
non deducuntur: Deus autem eos non deducit.
Sed inconueniens interimi,propterea quod non
poſſunt: quos autem poſſunt,non conueniens eſt
cogere,propterea quod non placet deo ſeruitus
coacta.Interimi autem niſi credant, uel aliquo
modo ſimul impelli ad credendum, & ipſe qui
hæc mandat Mahometus, inconueniens iudicat
et irrationabile. Dicit enim in capitulo Ionæ:Si
uoluiſſet deus,omnes iam credidiſſent qui ſunt in
terra. & tu cogis homines ut credant? Et nul-
lus poteſt eſſe fidelis, niſi hoc ei conceſſum ſit à
deo. Hoc autem latius explicabimus in ſequenti-
bus,in nono capitulo. Irrationabilis eſt autem
lex hæc & propter hæc de quibus tractat. Facit
enim capitulum proprium de formica,& aliud
de aranéa,& aliud de fumo,cuius autem gratia
deus talia mandauit de formica et de fumo? Item
dicit,quod nunquam deus parcere poſſet,oſten-
denti terga inimicis,& reliqua. Quod aũt pec-
catum,fugere hominem in bello,uidentẽ ſeipſum
in periculo? Sed uoluit uel bellicoſos ipſos, uel
audaces Mahometus facere. Item lex quæ iubet
de lauatione,irrationabilis eſt omnino. Mandat
enim quando orare uelint,lauare manus & uul-
tum & podicem & pudibunda,& palmas pe-
dis,& brachia uſq; ad cubitum. Si autem non in
ueniãt aquam,intingi manus in puluere:& poſt
hæc terentes manus puluere illitas per faciem,
puluere illinire ſufficienter eorum ipſorum uul
tum. Sed & ſi lauare rationabile:rationabilius
iam eſſet lauare cor,ſecundum Hieremiam dicen
tem: Laua cor tuum à nequitia. Puluerem autem
apponere uultui,quam poteſt habere rationem?
Magis quidem igitur quantum lauare eſt ratio-
nabile,tantum puluere illiniri inconueniens eſt
& irrationabile. Maxime autem irrationabilis
hæc lex uidetur quæ eſt de repudio. Poteſt enim
Saracenus eijcere ſuiipſius uxorem, & rurſus ei
conciliari totiens quotiens huic placuerit uel di
ſplicuerit. ſic tamen ut poſt tertiam repudiatio-
nem non poßit eam ſuſpicere:niſi quis alter eam
carnaliter cognouerit,non exiſtentem in men-
ſtruis. Si autem hanc cognouerit non ſufficien-
ter extenſo teſticulo,neceſſe ulterius hanc cogno
ſcere ſufficienter extenſo membro. Vnde quan-
do uolunt cõciliari cum ſuiipſius uxoribus,dant
precium cæco cuidam, uel alteri uili perſonæ,
quæ cum tali uxore ſimul futura eſt. Et poſt hæc
teſtabitur publice,& dicet uelle hanc repudia-
re. Quo facto,primus poteſt eam ſibi concilia-
re. Aliquando autem tantum placent eis ſecun-
di, ut dicant non poſſe eas ab illis ſeparari. &
tunc primus amittens precium & uxorem,dece
dit à ſuiipſius ſpe. Quorum lex non tantum ho

Ad fidem nemo cogendus

III.

Abſurda in Alchorano pleraque

Lotionis ſuperſtitio.

Repudii lex abſurdiſſima.

minibus,quantum animalibus ratione priuatis
conueniens eſt. Sed neq; deo, qui omnia simili-
ter cum ratione gubernat,conuenit. Maxime
autem hæc lex irrationabilis eſt ſecundũ finem,
& præmia quæ promittit. dicit enim per totum
Alchoranum. Beatitudo Saracenorum eſt,irri-
guos hortos poßidere, mulieres & pellices iuue
nes,uerecundas & pulchras,purpureis ueſtibus
indutas,ſcyphos autem aureos et argenteos per
menſas diſcurrentes,& cibaria ſuauißima habe
re. Hæc maxime numerat in capitulo Elragmã,
quod interpretatur miſerator. In libro autem
de doctrina Mahometi, qui liber apud eos eſt
magnæ auctoritatis, exponit ordinẽ cibariorũ.
Et dicit primum quidem eſſe ferculũ eorum quæ
illic ſunt apponẽda,epar alimpeput piſcis, ciba
riorum ualde ſuaue,& poſt hæc ex ſucceßione
arborum fructus. Et deſcendens in eodem capitu
lo,interrogantibus eum quibuſdam,ſi & luxu-
rientur,reſpondit: Non eſſet beatitudo,ſi quædã
illic non adeſſet uoluptas. Potius quidem igitur
fruſtra eſſent omnia,cum non ſequeretur uolu-
ptas ſecundũ luxuriam. In hoc autem eſt omnis
Alchorani intentio,& totius Saracenorum ſe-
ctæ,beatitudinem maxime in luxuria & uentre
conſtituere. Et hæc non ſecundum ſimilitudinẽ
quandam uel exemplum dicit,ſicut et ſacra ſcri
ptura meminit cibariorũ et menſæ in beata uita.
De uera autem beatitudine,ſicut de ſpeculatione
dei,uel de perfectione ſecundũ animam, nullam
omnino mentionem facit Mahometus, propter-
ea quod neq; hanc cõcupiſcit,neq; apprehendit.
Sola enim quæ concupiſcit,hæc iam & promit-
tit. In hoc enim aperte oſtendit ſeipſum contra-
rium Chriſto,& omnibus prophetis & philoſo
phis,et omnibus qui ratione utuntur, qui omnes
communiter conueniunt,ultimam hominis beati
tudinem eſſe in dei cognitione. ſicut in Euange-
lio ſecundum Ioannem: Hæc eſt uita æterna,ut
cognoſcant te ſolum uerum deum. Et Ariſtote-
les dicit,quod uita ſecundum intellectum opti-
ma eſt. Igitur circa uentrem et uenerea peßima
eſt,etenim ſit impedimento bonitati intellectus.
Sed quoniam Saraceni,neque dicta diuinæ ſcri-
pturæ ſuſcipiunt,neq; philoſophorum, propter
rationes in primo capitulo prædictas:redeundũ
iam eſt ad quandam rationem, quam & ipſi ir-
rationales exiſtentes,non poſſunt omnino nega-
re. Sit igitur ratio auctoritas,ſine qua nulla ualet
auctoritas. & oſtendendum, quod neque in uen-
tris,neque in intemperantiæ operibus fœlicitas
hominis eſt,et quod hæc non erunt illic. Conſtat
enim quod cibos ad hoc ſumimus,ut corruptio,
quæ poſſet accidere ex conſumptione naturalis
humidi,euitetur,& fiat augmentum. Hæc au-
tem

IIII.

Beatitudo [illegible] quibus [illegible]

Alchorani ſcopus præcipuus qui.

Vera hominis beatitudo in cognitione dei. Ioan. 17

B[illegible]

tem duo non erunt illic: omnes enim in commenſurata quantitate reſurgent, & poſt hæc non poterunt mori, uel alio quodam modo deficere. ſicut & ipſe Mahometus in ſua doctrina dicit: Deus interimet mortem, & poſt hæc reſurgent immortales & integri. Aſſumptio igitur cibariorum nequaquam eſt neceſſaria. Similiter autem neq; rerum uenerearum uſus, quoniam neq; nunc eſt neceſſarius, niſi ut ſeruetur ſecundũ ſpeciem quod non poteſt ſeruari in indiuiduo. Item homines qui reſurgent, uel ſemper uiuent, et ſemper nutrientur. Et ſi ſemper nutrientur, conſequens hic, quod augebuntur corpora, uel erunt & illic egeſtiones & aliæ fœditates, ut tantum reſoluatur quantum conuertitur in cibum, quorum utrunq; eſt inconueniens. Ad hoc autem reſpondet Mahometus in libro ſuijpſius doctrinæ, dicens: quod non erit illic egeſtio ſordium, ſed purgatio per ſudorem. Et adducit exemplũ pueri in utero matris exiſtentis, qui nutritur (ut dicit) et non egerit. Sed neq; exemplum huius, neque ratio, ſi quis diligenter reſpiciat ſolutionem, eſt ſufficiens. Sunt enim quædam de perfectione imperfecti, quæ in re perfecta eſſent magnæ imperfectiones. Item ſi uſus rerum Venerearum eſt illic, niſi fruſtra eſſet, ſequeretur & generationẽ fore ſicut etiam nunc. Multi igitur naſcentur poſt reſurrectionem, qui ante reſurrectionem nõ fuerunt. Fruſtra igitur in tantum mortuorum reſurrectio elongatur, ut omnes ſimul qui eandem naturam habent, uitam capiant. Item ſi beatitudo in luxuriando, & multas mulieres habendo eſt, qui poſt reſurrectionem naſcentur, nõ poterunt eſſe beati niſi mulieres multas capiant. Non poterunt autem capere neq; fœlices, neque infœlices: igitur remanent, quouſq; plures aliæ naſcantur. Et ſic oportebit plures quidem naſci mulieres, paucos autem uiros, & ſic in breui tempore erit imperium mulierũ. Item ſi poſt reſurrectionem erit hominũ generatio, qui gignentur, uel rurſus corrumpentur, uel erunt incorruptibiles et immortales. Niſi corrumpentur, multa ſequentur inconuenientia: tum quia erit multiplicatio in infinitũ, tum quia quorum erit ſimilis generatio, nõ erit ſimilis generationis terminus. Homines enim per generationẽ quæ eſt ex ſpermate, nunc quidem corruptibilem uitam habẽt, tunc autem incorruptam habebunt. Et præter hæc: Omne genitum corruptibile eſſe, neceſſe eſt, propterea quod generatio & corruptio ſunt contraria, & circa idem. Si autem qui tunc gignentur homines corruptibiles erunt & morientur, ſi rurſus non reſurgent, ſequitur illorum animas ſemper manere ſeparatas à corporibus quod eſt inconueniens, cum ſint eiuſdem ſpeciei

Rei venereæ uſus.

Reſurrectionum cõſequẽtia abſurda, ex Mahometi doctrina.

cum animabus eorum qui reſurgent. Si autem et illi reſurgent, oportebit & illorum reſurrectionem alios rurſus expectare, ut ſimul omnibus qui eandem naturam participãt, donum reſurrectionis conferatur. Item ipſe Mahometus unum ſolũ ponit diem reſurrectionis, id eſt in fine mundi, in die iudicij: de reſurrectione autem illorũ, uel de natiuitate, nullam omnino mentionem facit. Item nulla ratio eſſe uidetur, quare oporteat quoſdam expectare ad ſimul reſurgendũ, ſi non oportebit omnes expectare. Si autem quis dicat, quod in his qui reſurgent, erit quidem uſus cibariorum & rerum uenerearum, ſed neq; propter conſeruationem uel augmentum corporis, neq; propter humanæ ſpeciei augmentũ uel permanſionem, ſolum autem propter uoluptatem, quæ talibus actionibus accidit, ut nulla uoluptas hominibus abſit in extrema mercedis retributione, ſicut palàm Mahometus in libro de doctrina ſua dicit. Manifeſtũ igitur, quod hoc multis modis inconuenienter dicitur. Primum quidem, quod reſurgentium uita erit melius ordinata quàm hæc quæ præſens eſt. In hac autem uita impoßibile & inordinatũ quoddam eſſe uidetur, ſi quis propter uoluptatem utatur cibarijs uel rebus venereis, ſed non propter neceßitatem reſeruãdi corpus, uel procreandi filios. Et hoc rationabiliter. uoluptates enim in prædictis actionibus non poſſunt eſſe actionũ fines. Sed econuerſo potius quidem natura ad hoc uoluptates ordinauit in his actionibus, ut non propter laborem animalia ab his neceſſarijs naturæ operibus elongarentur: quod accidere poſſet, niſi animalia uoluptates prouocarent. Eſt igitur ordo inconueniens & præpoſterus, ſi propter ſolas uoluptates actiones hæ perficiantur. Nequaquã igitur in his qui reſurgent, quorum uita bene ordinatißima ſupponitur, talium eſt uſus, & multo minus in talibus futura erit fœlicitas. aliter enim quid prohibet & reliqua animalia irrationalia fœlicia eſſe in prædictis actionibus, quæ nobiſcũ communicant? Item ſi in his actionibus extrema hominis fœlicitas eſt, ſicut Mahometus palàm dicere uidetur, cuius gratia nunc oportet ab his cõtineri, & non potius die ac nocte comedere & luxuriari, ut & hic fœlices eſſe poßimus? Sed apud omnes homines, et apud Saracenos ipſos honorabilius uidetur, cõtinere ab his. Habent autem et quoſdam uiros ſpeculatiuos & cõtinentes, quos maxime laudant. Sed quoniam fatuũ eſt, ualde rationabiliter loqui cum homine prudẽtia omnino priuato, liceat ſimul inſanire et dicere: Si in talibus actionibus extrema hominis fœlicitas eſt, quid faciet igitur anima ſeparata ante reſurrectionem, quæ neque comedere, neque luxuriari

Voluptates ad quem uſum à natura inſtitutæ.

Continentia ipſis etiam Saracenis laudabilis.

poteſt? Sed neque angeli poterunt eſſe fœlices, cum tales uoluptates non guſtent. Item ſi in habendo quidem multas mulieres, innumerabiles autem pellices et iuniores extrema hominum fœlicitas eſt, quomodo poſſent mulieres fœlices eſſe, niſi haberent plures uiros? Sed rurſus, quomodo poßibile eſt uirum eſſe beatum, cuius uxor multos alios habeat uiros? Neceſſe igitur, uel mulierem beatam eſſe, & uirum infœlicem: uel uirum quidem fœlicem, mulieres autem & iuniores eius infœlices. Quomodo autem poßibile eſt, eſſe beatum aliquem, cuius omnis domus quam amat miſera et infœlix eſt? Rationabilius igitur eſt, & uiros & mulieres miſeras eſſe & infœlices. Hic tanquam in tranſgreßione dicta ſufficiant, ad demonſtrandum irrationabilem eſſe legem ſecundum finem et præmium quod promittit. Irrationabilis eſt & ſecundum alia multa quæ in hoc continentur, ſicut id quod frequenter inducitur, quod deus iurat per fidelē urbem, & per ficetum & oliuetū: quod palàm apparet in Capitulo Eltim, quod interpretatur ficus. Homines per maiores ſuos iurant, ſicut per deum, uel per ſanctos: Deus autem non habens maiorē per quem iurare poſſet, conſueuit per ſeipſum iurare, ut ipſe ad Abraham iurauit, ſicut fertur in primo Geneſeos. Per ficetum autem uel oliuetum iurare, uanum eſt & irrationale omnino. Item ipſe prohibet uinū, propter ebrietatis euaſionem, ſicut in pluribus locis dicit. Sed cum uinum per ſeipſum malum non ſit, ſufficit ſolam ebrietatē cauere. Sed uidetur omnes Saracenos ſuſpectos habere, quod nullus eorum poßit uel mediocriter, uel cum ſobrietate uino uti, unde eius dehortatio ex neceßitate cogit uel malum eſſe uinum ſimpliciter, uel Saracenos uniuerſaliter incontinentes eſſe.

Iuramentorū dei in Alchorano abſurditas.

Quare uinū prohibeat.

QVOD LEX SARACENOrum manifeſta contineat mendacia.

Cap. IX.

NOno oportet conſiderare, quod lex hæc nō eſt lex dei, quoniam manifeſta continet mendacia. Deus enim ſumma & prima eſt ueritas, à quo dici aliquod mendacium, eſt impoßibile. In Alchorano in cap. Ionæ dicit: Quis in ueritatē ducit? & reſpondens dicit, Deus dirigit ueritatem, & qui dirigit ueritatem eſt ueritas, & conuenit eum imitari. Et poſt hæc uere non cōgruit diuinæ legi, dici aliquid ſine deo, ſed mendaciū & figmentum abſque deo dicitur. Sicut enim inquit Auguſtinus: Si in Euangelio unum ſolum mendacium inueniretur, totum Euangelium ſecundum eandem rationem ſuſpectum eſſet & falſum. Alchoranū autem, multa quidem uera continet, quæ in Euangelio & lege Moyſi & pro-

phetis continentur: ſed ipſe Mahometus tot ex proprijs manifeſta inſerit mendacia, ut totum ferè ſuſpectum & falſum debeat exiſtimari, opus illius qui mendax eſt & pater eius. Reducuntur autem quæ in eo mendacia continentur, ad decem genera principalia. Dicit enim mēdacia de ſeipſo, de Chriſtianis, de Iudæis, de Apoſtolis, de patriarchis, de dæmonibus, de angelis, de uirgine Maria, de Chriſto, de deo. Et de ſeipſo quidem dicit, quod eſt finis & ſigillum, & ſilentiū omnium prophetarum. Et iubet interimi, quicunque poſt eum ſe prophetam eſſe aſſeruerit. Sed non ſic contracta eſt manus domini, ut non poſſet poſt illum dare et alteri ſpiritum prophetiæ. Et quod non ſolum Chriſtiani & Iudæi dicunt apud eos eſſe prophetas, qui poſt illum ſpiritum prophetiæ habuerunt, ſed & ipſi ſuſceperunt apud Babylona prophetam quendam, qui Solim appellabatur, quod interpretatur ſcala, quem Tartari interemerunt, & cum eo non paucam multitudinem Saracenorum. Item de ſeipſo dicit, ſeipſum extollens tanquam ex perſona dei. Quod ſi omnes homines congregarentur, et omnes ſpiritus uel angeli, non poſſent facere tale Alchoranum ſicut eſt hoc. Vel igitur ſic hoc intellige, quod non poterunt illi facere abſque auxilio dei: & quid mirum ſi non poterūt hoc, quod & ipſe non ſine deo ſe feciſſe dicit? Vel hoc intellige, quod neque potuiſſent illi facere, etiam ſi à deo adiuti eſſent. Sed hoc manifeſta blaſphemia eſt. De Chriſtianis autem dicit, quod dant deo ſocium: quod manifeſtum eſt mendacium. Dicunt enim Chriſtiani totius mundi, quod deus eſt maxime unus & ſimplicißimus. Poſt hæc dicit in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod Chriſtiani deificant epiſcopos ſuos, & pontifices, & monachos: quod falſum eſt. Hoc autem dixit Mahometus, tanquam homo ignarus Chriſtianæ linguæ. Chriſtiani enim Chaldæi & omnes orientales, uocant epiſcopos & monachos, colentes eos, Rampan, quod interpretatur magiſter, uel maior meus. In Arabica autem lingua, rampa eſt nomē dei, quod interpretatur dominus, abſolute, quod & de ſolo intelligitur deo. Sicut & apud nos quando dicimus, Dominus tecum. Falſo igitur dicit Mahometus, quod deos Chriſtiani hos uocant. Item idem dicit de Chriſtianis, quod deificant Mariam. Inducit autem in capitulo Elmeide, quod interpretatur menſa, quod Chriſtus excuſet ſe de eo apud deum, quod non dixit mundo, matrem eius eſſe deam. Et uerè: neque Chriſtiani hoc dicunt, Mariam uidelicet eſſe deum uel deam, ſed dicunt, quod fuit purißima mulier. Etenim Euangelium non deam eam nominat, uel nunciam,

Decem genera mendaciorum in Alchorano.

1. de ſeipſo.

Soli propheta.

2. de Chriſtianis.

Rampa

Maria Chriſtianis non pro dea.

Io. 2. & 19

ſed mulierem. Item inducit in eodem capitulo, dicens de Chriſtianis & Iudæis, quod non ſunt hi filij dei, uel amici dei. Quod oſtendit ex eo, quod affliguntur pro peccatis, ſicut ipſe dicit. Hæc autem demonſtratio falſa eſt omnino.

Heb. 12

Multæ enim tribulationes iuſtorum. Et ſicut ad Hebræos dicit Apoſtolus: Flagellat omnem filium quem ſuſcipit. Aliter tamen iuſti, & aliter impij flagellantur à deo. Etenim ipſis Saracenis multa flagella Tartari intulerunt, & ſi legem non habeant.

3. De Iudæis.

De Iudæis dicit Mahometus in capitulo Teulteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod deificant Eleazar, & dicunt quod ipſe eſt filius dei. Hoc autem manifeſte eſt mendacium. Iudæi enim nullum hominem deum faciunt, neq; filiũ dei dicunt eſſe. Item in capitulo Elnaſa, quod interpretatur mulieres, dicit quod ipſi Iudæi dicunt interemiſſe Chriſtum Ieſum filium Mariæ apoſtolũ Dei. Hoc autem manifeſte eſt mendacium. non enim Ieſum, Chriſtum dicunt eſſe Iudæi, neq; apoſtolum fuiſſe dei, ſed hominem iniquũ. & dicunt ipſi, propter blaſphemiam eum interemiſſe.

4. De apoſtolis.

De apoſtolis autem dicit in capitulo Abraham, quem dicunt patrem fuiſſe Moyſi, quod illi teſtati ſunt & dixerunt Chriſto, quod eſſent Saraceni, imitatoresq; & apoſtoli Mahometi. Et hoc autem eſt mendaciũ. Chriſtus enim & apoſtoli ante Mahometum fuerunt ſexcentis annis. Mahometus enim in temporibus Heraclij apparuit, qui incœpit imperare anno ſexcẽteſimo decimo ab incarnatione domini. Vnde uix ſeptingẽti anni ſunt, ex quo fuit Mahometus. Sunt autem mille ducenti, & plus, ex quo natus eſt Chriſtus & apoſtoli.

Machomet ſexcentis annis poſterior apoſtolis.

Et quomodo apoſtoli potuerunt Saraceni eſſe, & imitatores Mahometi, cui ex perſona dei mandatum eſt (ſicut ipſe dicit in Alchorano, in capitulo Elcaminar) quod ſit ipſe primus Saracenus? Primus igitur Saraceniſmus à Mahometo incœpit. Apoſtoli igitur neq; Saraceni eſſe potuerunt, neq; illius imitatores quem ſexcentis annis præceſſerunt. Vel ſi Saraceni erant illi, impoßibile eſt eum fuiſſe primum Saracenum.

5. De patriarchis.

De patriarchis idem aſſerit. Dicit enim in pluribus locis Alchorani, quod Abraham & Iſaac & Iacob et filij illorum Saraceni erant. Idem autem dicit & de Noe, quod fuit Saracenus. Et quod propterea diluuium uenit ſuper terram, quia ipſe prædicabat hominibus, quod fierent Saraceni, et ipſi renuerunt. Hoc autem omnino eſt mendacium.

Noe.

Quomodo enim potuit Noe eſſe Saracenus, qui præceßit Mahometum duobus milibus quingentis annis. Item & ipſe Mahometus dicit, ſeipſum fuiſſe primum Saracenum in mundo. Impoßibile autem eſt, dicere Noe & Abra-

ham eſſe Saracenos, quod ipſi Saracenos genuiſſent. hæc enim expoſitio contraria eſt Alchorano, ubi dicitur: Abraham nõ fuiſſe Chriſtianum, neque Iudæum, ſed purum Saracenum. Neceſſe igitur, ſicut ex Abraham nati ſunt Saraceni, ſic ex eo & Noe, Iudæi & Chriſtiani nati ſunt. Et dicunt etiam Saraceni, quod deus promiſit Mahometo, ut nullus introeat in paradiſum ante eum. Et poſt hæc aſſumpſit eum deus, & duxit in paradiſum. Et uidit illic uiros & mulieres multas, & dixit: Quid eſt domine? Dominus autem dixit ad eum: Ne mireris, & hi enim imitatores tui ſunt. Imitatores autem eſſe Mahometi impoßibile, niſi per Alchoranum: ſed hoc non fuit reuelatum ante tempora Mahometi, ſicut in pluribus eius locis continetur, et maxime in principio. Huius autem figmenti mendacium quicunque intellectum habet, poteſt bene conſiderare, & propter hoc in talibus uerſari non oportet.

6. De dæmonibus.

De dæmonibus autem ſpeciale quoddam capitulum in Alchorano eſt, ubi palàm dicitur, quod dæmonum multitudo multa audientes Alchoranum, gauiſi ſunt, & teſtati ſunt, quod per ipſum poterant ſaluari. Dixerunt autem & ſe ipſos Saracenos, et ſaluati ſunt. Hoc autẽ quantum mendacium continet, non eſt neceſſarium argumentatione quadam demonſtrari.

7. De angelis

De angelis autem dicit, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolum. Item dicit ipſe, quod quando ad deum uenit cum Gabriele, uidit in cœlo angelum unum qui milies maior erat mundo, & flebat ſuijpſius peccata. Et ipſe ueniam ſuis precibus ſibi impetrauit. Et multa alia falſißima dicit, de quibus latius narrabimus in fine præſentis operis, cum dicemus uiſionem maximæ fictionis, quam ſeipſum uidiſſe aſſerit. Item palàm dicere uidetur de angelis, quod ſunt corporei. Dicit enim in cap. Sad, in pluribus locis, quod angeli ex igne creati ſunt, homines autem ex terra. Dicit enim in alijs locis, quod ſunt magni ſpacio, ſicut in ſequentibus dicetur.

8. De uirgine Maria.

De uirgine autem Maria dicit palàm in cap. Abrahã, quod ipſa fuit filia Abraham, Abraham autem pater fuit Moyſi et Aaron. In capit. autem Mariem, quod interpretatur Maria, palàm dicitur, quod Maria mater Chriſti ſoror fuit Aaron. Et quod Moyſes & Aaron habuerũt quandam ſororem quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham, quod manifeſtũ eſt in ſexto Paralipomenon. Sed inter hanc Mariam & beatam uirginem Mariam matrem Ieſu Chriſti filij dei, mille quingenti anni interceſſere. Et prima quidem Maria in eremo mortua eſt, quãdo Moyſes duxit per eremũ filios Iſrael ad terrã promißionis. Tunc aũt neq; Romæ ædificata erat, ſed poſt

hæc fundata fuit in temporibus Ezechiæ regis
Iudæ, qui fuit poſt ſeptingentos & plures an-
nos. Ieſus autem Chriſtus poſt Ezechiam regem
natus eſt ex uirgine Maria, genitus in tempori-
bus Octauiani imperatoris poſt ſeptingentos &
plures annos ab Ezechia, quo tempore iam Ro-
mani mundi monarchiã tenebant, et miſerunt re
ges in Iudæam. Vnde & Iudæi teſtati ſunt, ſe
Ioh. 9 non habere regem, niſi Cæſarem. Et nota quod
18. de Ci. dei. ſicut dicit Auguſtinus, Roma fundata eſt in tem-
poribus Achaz, uel ſecundũ quoſdã alios, Eze-
chiæ. Et tunc habitabat populus Iſrael in terra
promiſsionis, quod fuit ſeptuaginta quinq; an-
nis: quorũ uiginti ſeptem peruenerũt quidem ad
Ieſum Naue. Tempore autem Iudicũ, anni trecen
ti uigintinouem, ex quo incœperunt eſſe reges il
lic trecentis ſexaginta duobus annis. A quo au-
tem urbis fundamenta iacta ſunt uſq; ad natiui-
tatem Chriſti, ſeptingenti quinquagintaduo an-
ni interfuere, ſicut dicit diaconus Paulus in Ro
manis hiſtorijs. Permiſit igitur ſpirituſſanctus,
Mahometum ſic manifeſtum mendaciũ capere,
ut quilibet homo facile deceptionem animaduer
9. de Chriſto teret. De Chriſto dicit idem, quod ille neq; eſt
deus, neq; filius dei: & quod ipſe Chriſtus de ſe-
ipſo hoc non dixit, ſed quod apud deum ſe humi
liter excuſauit, nunquam mundo hoc dixit. Hoc
autem manifeſte eſt mendaciũ. Scriptum enim eſt
in Euangelio Ioannis, quod ipſe dixit ſeipſum fi
lium eſſe dei. & tunc Iudæi uoluerunt eum qua
ſi lapidare propter blaſphemiã. Dixit autem &
Chriſtus Dei filius, Deus, principiũ etc. ſeipſum æqualem eſſe deo, & principium, quod
ſoli deo maxime eſt proprium. dixitq;: Si uerbis
meis non uultis credere, credatis operibus. An-
tè autem demonſtratum eſt in tertio capitulo,
quod impoſsibile eſt quod Saraceni dicunt, cor-
ruptum eſſe Euangelium, & quod Euangelium
quod eſt apud nos, & uetus teſtamentum, debent
ſuſcipere. Sed & ipſe Mahometus in capitulo
Elacaph, quærit demonſtrari ei auctoritatem li-
bri qui ſcriptus eſt ante Alchoranum. Poſt hæc
dicit de Chriſto: quod ipſe neq; crucifixus eſt, ne-
que mortuus, ſed deus in fine mundi faciet hunc
mori: & alia infinita mendacia, quorum contra
ria in Euangelijs et alijs ſcripturis continentur,
10 quæ longum eſſet enarrare. De deo autem ſimpli
De Deo. citer aſſerit, quod nullo modo poſsibile eſt eum
habere filium, quoniam uxorem non habet. &
hoc cõtinuè repetit, dicens pro alia quadam for-
ti argumentatione. Hæc autem argumentatio ſi-
milis eſt, ſicut ſi quis dicat, deum nõ eſſe ſubſtan-
tiam, quoniam non habet accidens: uel non uiue
re, quoniam non comedit, uel reſpirat. Fatua eſt
talis phantaſia, & hominis carentis intellectu e
ratione. Chriſtiani enim non tanquam ex mulie-

re dant filium deo, ſed ſicut ex igne caliditatem, Quomodo filius ex patre.
ex ſole autem ſplendorem, & uerbum ab eo qui
loquitur. quæ omnia uere dicuntur gigni, & ſi
non ex muliere. filius enim dei ſplendor eſt, &
uerbum ſempiterni patris, coæternum & con- Heb. 1.
ſubſtantiale, & in eadem æqualitate. Sicut au-
tem caliditas et ſplendor non ſeparantur ab igne,
ignis tamen aliquando à ſplendore nobiſcum ſi-
ne caliditate communicatur, ſicut in luce lampa
dis: aliquando autem caliditas abſque ſplendore
eſt, ſicut in accenſo ferro. Sic & filius dei po-
tuit incarnari, et abſque quo incarnatus eſſet pa
ter uel ſpirituſſanctus, et ſi indiuiſibilia ſunt ope
ra trinitatis. Sic rurſus filius dei & uerbum dei Verbum.
patris, potuit in ſenſibili libro ſcribi, ut ab ho-
minibus legeretur, & ſenſibiliter opera eius ui-
derentur, & eſſe carni unitus. Et liber quidem
ſcriptus, potuit interrumpi, uerbum autem do-
mini manet in æternũ. Sicut & regis mandatũ, Pſal. 118
qui mittit uerbum eius in libro ad terram quæ
ſub eo eſt: ipſum autem uerbum nunquam combu
ri poteſt, liber autem comburi poteſt. Dicunt igi
tur Chriſtiani, Chriſtum, cum ſit uerbum dei, fi-
lium eſſe dei. Hoc idem & Mahometus de eo di-
xit, & ſi neq; ſciebat, neque intelligebat. Dicit
enim in Alchorano in capitulo Elneſa, quod in-
terpretatur mulieres, quod Chriſtus Ieſus filius
Mariæ, uerbum eſt dei, & ſpiritus eſt Dei. Qua Mahomet Chriſtum uerbum & ſpiritum eſſe dei fatetur, non autem filium.
re igitur non dixit Mahometus, quod impoſsibi
le eſt deum habere uerbum uel ſpiritũ, quoniam
uxorem non habet? Quærendum igitur à Sarace
nis, ut quærant ipſi à Mahometo, quando dicit
Chriſtum uerbum eſſe Dei, & ſpiritum ex Deo,
utrum de ſpiritu uel uerbo dicit, de accidentali
quod profertur, uel de eſſentiali, id eſt creato.
Sic non ſolum uerbum & ſpiritus dei eſt à deo,
ſed & uerba & ſpiritus aliorum prophetarũ, et
aliorum hominum beatorum. Et ſecundum hoc
non magna quædã laus eſt hæc de Chriſto, quem
Mahometus proprie & ſupra omnes homines
uult conſtituere. Sed neq; propter talem ratio-
nem & talem ſpiritum pluraliter deus de ſeipſo
loquitur. ſicut inducuntur in toto Alchorano.
Si autem dicit de increato & eſſentiali uerbo dei
& ſpiritu, ſic utiq; nobiſcum ſentiũt tam de in-
carnatione, quàm de myſterio trinitatis. Item di-
cit Mahometus de deo in capit. Elminim. Quod
ſi deus haberet filium, in periculo iam totus mun
dus eſſet. eſſet enim ſchiſma inter eos. Hæc autẽ
ſuppoſitio ualde falſa eſt. Supponit enim, non
poſsibile eſſe deum habere filium, niſi iniquum et
audacem et inobedientem. Nos autem dicimus, Dei filius uerbum ipſius.
quod filius dei eſt uerbum dei, et ſcientia patris,
per quam omnia operatur. Verbum autem com
prehenſum in mente, & artificis ſcientia, nun-
quam

quam in homine ſeparatur à concipiente intellectu. Niſi alicubi blaſphemans Mahometus dicat, diſſentire ad ſeipſum deum, & contraria dicere ſuiipſius intellectui et cogitationi. Idem Mahometus dicit in capitulo Elezat, quod deus & angeli eius orant pro Mahometo & Saracenis. Quod quidem eſt angelorum, eſt omittendum. Deus autem quando pro eis orat? Quem orat? Angelos, uel homines, uel ſeipſum? Sed hoc eſt mendacium, orat ſeipſum: & maxime ſecundum Mahometum, qui uerbi incarnationem negat, & neque perſonarum diſcretionem ponit in diuinis. Ponit autem & alia mendacia quædam, & impoßibilia, ſicut in capitulo Elaſiar, dicitur quaſi ex perſona dei: Si hoc miſerimus Alcoranum ſuper unum montem, uideres iam eum utique ſciſſum à reuerentia & timore dei. Et ſicut in capitulo Elcaminar, quod interpretatur luna, dicit, quod luna contrita eſt: et multa alia, quæ longum eſſet enarrare. Vnde poteſt omnibus ſapientibus manifeſtum eſſe, legem illam non eſſe à deo, quæ tot & ſic manifeſta continet mendacia.

Alia mendacia ex Alchorano

Inueniuntur autem poſt hæc & alia quædam abſona, quæ tanquam firma Saraceni affirmant, tranſlata ex Alchorano in modum expoſitionis, continentur autem palàm in libro Mahometi de expoſitionibus: ex quibus cum multa ſint, pauca hic commemorabo. Vnum eſt quod dicit, quod creatum fuit cœlum ex fumo, fumus autem ex exhalatione maris, mare autem ex quodam monte qui Caph appellatur, & is circumit totum orbem terrarum, & ſuſtinet cœlum. Dicitq; ſolem & lunam æqualis lucis & uirtutis fuiſſe, & nullam diſcretionem eſſe inter noctem & diem. Aliquando autem accidit, quod dum uolaret Gabriel, ala eius lunam tetigerit, quæ et ſicut nunc uidemus, obſcurata eſt. Item dicit, & ſuem agreſtem ex ſtercore elephantis natum eſſe, murem autem ex ſtercore porci, cattum autem ex fronte leonis. Hoc autem iſto modo exponitur. Cum enim Noe eſſet in arca cum filiis & animalibus, quando ad latrinam ſeceſſerunt, inclinata eſt arca, & maxime quando elephas aderat. Et propterea quod ualde timuit, conſuluit Noe deum. Qui dixit: Recede, & adora podicem eius ad foramen, ex quo prouenit ſtercus. Quo facto ſimul exiuit ſtercus, & cum eo porcus ualde magnus, cuius roſtro ſtercora (ſicut conſueuit) effodiente, mus natus eſt, & incœpit rodere tabulas arcæ. Et tunc maxime timuerũt. Et interrogans Noe dominum, percußit leonem in fronte. Et exiuit † muſtela per nares eius. Et hanc dicunt eſſe cauſam, propter quam carnes porci non licitas eſſe dicunt. Dicit autem rurſus in eodem capitulo, quod deus in fine mundi in-

Machomedi liber de Alchorani expoſitionibus. Is eſt qui inſcribitur, de doctrina Mahumeti.

Porcus & mus e ſtercore.

Cattus. ſta etiam habet liber de Doct. Machumeti.

terimet omnem creaturam, & angelos, & archangelos, et nihil relinquet uiuẽs præter deum, & Mortem: quæ eſt angelus quidam, qui dicitur Adriel. Tunc mandabit dominus Adrieli, ut interimat ſeipſum. Quo facto, clamabit Dominus uoce magna, & dicet, Vbi ſunt ſatrapæ mundi & principes? Et poſt hæc reſurgent omnia. Ipſeq; rurſus Mahometus fecit librum, in quo ſcripſit duodecim milia uerborum mirabilium. Mirantibus autem & quærentibus quibuſdam, ſi omnia illa uera ſunt? Reſpondit, Sola tria milia ueritatem habere, alia autem falſa eſſe. Quando igitur in prædicto libro falſum quoddam deprehenditur, dicunt Saraceni, & hoc Mahometum dixiſſe, non tamen omnia eſſe uera, & hoc ex illis eſſe. reliquum autem totum in ſuo robore permanere. Credo etiam idem facere Saracenos in Alcorano. Etſi enim multa mendacia deprehenduntur in eo, tamen propter quædam, quæ in ipſo continentur, uera, ſicut Dei uerbum, in precio habetur apud eos. Dictum eſt autem nobis ſuperius, quod ſicut dicit Auguſtinus: Si unum ſolum uerbum falſum in Euangelio inueniretur, iuſtum eſſet, quod totum Euangelium friuolum & uanum exiſtimaretur & fabuloſum. Ego autem firmiter ſenſi, quod Saracenorum maxime ſapientes, & qui literarum peritiam habent, uerbis Alcorani nullam adhibent fidem, ſed fictionem doctrinæ eius auertunt. Signum autem huius, quod cum aliis ſapientibus publice diſputare recuſant, ſicut ego per experientiam ipſam cognoui. Et ipſum Alcoranum in medium afferri nolunt, uehementiſsime enim triſtantur, cum ab aliis legitur, & nequaquam uolunt in alias linguas ipſum transferri. Scimus autem, quod purum aurum neque aquam timet, neque ignem, neq; indicem. Et propter hoc Chriſtiani ueritati Dei confidentes, quæ fortiſsima eſt, & manet in æternum, libenter de Euangelio cum aliis nationibus diſputant, & gaudent cum aliis nationibus diſputare, & gaudent cum ab aliis nationibus legitur, deſiderantq; ipſum omnibus publicari, & in alias linguas transferri, et non literis ſolum, ſed etiam ſcripturis publicis Chriſti paſsionem oſtendunt, quod ab aliis gentibus ludibrium & ignominia uidetur.

Mors, Adriel

Duodecim miliũ uerborum mirab. liber.

Alchoranum ipſis etiam Saracenis ſuſpectũ, ideoque publicari illud ægre ferunt.

Pſal. 116

QVOD VIOLENTA SIT lex Saracenorum. Cap. X.

DEcimo debemus conſiderare, quod Alcoranum non eſt lex Dei, uiolenta enim eſt. Et ut breuiter dicam, lex hæc proprie dici poteſt lex cædis & mortis, non ſolum quòd ad æternã mortem nos mittit, ſed quod corporali cæde homines cogit credere his, quæ ab eo ipſo dicuntur. Et in ipſo Alcorano in capitulo Emparaca, quod

interpretatur uacca, dicitur, quod in lege dei nõ
eſt compulſio, et quod iam definitum eſt æquum
ab iniquo. Quæ enim eſt maior cõpulſio, quàm
cædes! Lex igitur quæ per hanc homines com-
pellit, nõ eſt lex dei. Ipſi autem Saraceni uocant
eam denominatiue Eleaſalem, quod interpreta-
tur lex ſalutis dei, quæ proprie debet dici (ſicut
dictum eſt) lex cædis & mortis. Et hæc uia com
moda fuit tali legi & legislatori, ut timore mor
tis corporalis, cõſentiant legi mortis æternæ: ſi-
cut econuerſo Chriſtiani corporalem mortem
contemnentes, uitam æternam cõſequuntur. Vt
uidit igitur Mahometus, potius autem alumnus
eius diabolus, legem hanc à diuina lege omnino
differre, & ab ea quæ in ueteri et nouo teſtamen
to, & ad ſeipſam diſſentire, & abſq; omni ratio
ne & miraculo manifeſta mendacia cõtinere, et
cum exiſtimaret multos propter hæc fore qui ei
contradicerent, dedit ipſi Mahometo inſtrumen
tum proprium, id eſt enſem ad interimendum. et
ipſe dedit mandatũ in lege, ut interimerentur qui
cunq; huic legi aduerſarentur, et non crederẽt.
Et propter hoc non in uno capitulo ſolum dici
tur, ſed per totum librum, ſicut mandatum quod
dam uniuerſale: Interimite, interimite. Hæc uia
manifeſte cõtraria eſt Chriſto, qui mandat et ini
micos amare, et pro perſequentibus orare, et eis
qui nos offendunt benefacere. Sed Mahometus
Antichriſti præcurſor exiſtẽs, uiã præparauit in
mundo filio perditionis. Quæ uia quantũ eſt ir-
rationabilis, manifeſtũ fuit in octauo capitulo.

Credere an quis inuitus poſſit.

Etenim ſicut dicit Auguſtinus: Cæterum poteſt
homo inuitus credere, poteſt etiam confiteri ore
qui cogitur credere: corde autẽ credere minime
cogi poteſt, cum ipſe dominus maxime cor ab ho

Prouer.23

mine quærat. Iuxta illud: Fili, præbe mihi cor
tuum. Deductus autem fuit Mahometo & auun
culus eius dicens, Quid mihi, ſi hoc non fecero,
fili fratris mei? Cui iam Mahometus reſpondit,

Violẽtia Mahometi.

Interimam te ô auuncule. Hic aũt dixit: Impoſſi
bile eſt eſſe quoddam aliud? Nihil aliud dixit.
& dixit auunculus, Sequar te ad quodcunq; uo-
lueris, lingua tantum, ſed non corde, timore en-
ſis. Omar autem filius Catempadi coactus dixit:
Domine, tu ſcis quod ſolo timore mortis fio Sa-
racenus. Et filius autem Empiaſcaa timore enſis
factus eſt Saracenus. Vnde miſit & literas ad
Meſce, quas mulier quædam occultauit ſub cri-
nibus capitis, nuncias his qui ſunt in urbe aduen
tum Mahometi, ut cauerent ipſi uim doctrinæ il
lius.

Saracenorũ quatuor genera.

Notandum autem, quatuor eſſe partes
eorum qui retinent errorem Mahometi. Prima,
eorum qui ingreſſi ſunt Saraceniſmum per en-
ſem, ut dictum eſt: qui etiam nunc eorum ipſorũ
errorem cognoſcentes, reſipiſcerent utique, niſi

eum propter enſem timerent. Alia particula eo- 2
rum eſt, quti decepti ſunt à diabolo, credentes ue
ra eſſe, mendacia. Tertia particula eſt eorum, 3
qui nolunt diſcedere ab errore maiorum ſuorũ,
ſed dicunt, detinere ea quæ eorum patres detine
bant, à quibus maxime diſcedunt: qui pro idolo-
latria, quam prius detinebant, Mahometi ſectam
tanquam minus malam ſine dubio elegerunt.
Quarta pars eorum, qui propter remiſſionẽ ui- 4
tæ, & mulierum multitudinem, & alia remiſſibi
lia, potius in his immundiciam quàm æternitatẽ
futuri ſeculi amauerunt, & cum his concordes
ſunt, qui apud eos ſapientiores appellantur. Et
qui literarum peritiam habent, non credunt le-
gem illorum eſſe ueram, uel bonam ſimpliciter:
ſed uehementia uoluptatum ſedat iudiciũ ratio-
nis, prout dicit ſapiens. Sicut & multi literarũ

Chriſtiani aliquot Saracenorum imitatores.

experti apud Chriſtianos, non ſeruant Euangelij
legem, & ſi credant ueram eſſe & bonam, po-
tius imitantur uiam Alchorani, quamuis credãt
in ueritate illum erraſſe. Et huius rei ſignum in
utriſque eſt. tranſmutantur enim quidam Sarace
ni in Chriſtianos, & Chriſtiani quidam fiunt Sa
raceni. Chriſtianus quidem nunquã in morte fie
ret Saracenus, ſed in uita: Saracenus autem in
morte potius fit Chriſtianus, quàm in uita. Vter-
que igitur horum potius eligit Chriſtianus mo-
ri quam Saracenus, niſi aliquo modo prædicta

Tria ſigna uiolentiæ legis Saracenorũ.

ui abſtrahatur. Tria ſunt manifeſtiſſima ſigna
uiolentiæ, prædictæ legis, abſq; his quæ totiens
antè dicta ſunt: quod quidem fuit, quod totiens
dicit et mandat interimere. Primum ſignum eſt, 1
quod Mahometus illis dixit, intantum permane-
re legem eius, in quantum eis permaneat et in ar
mis uis, & temporalis potentia. Sed ſicut dicit
Chryſoſtomus, talis eſt ueritatis natura, ut &
cum à multis oppugnatur, fortius inualeſcat: &
è conuerſo mendacium, cum à multis adiuua-
tur, in ſeipſo debilitatur. Veritas igitur non in-
diget auxilio ex temporali potentia, & maxime
domini ueritas, quæ manet in æternum. Chriſtia Pſal.116
norum enim lex, perſecutionis tempore trecentis
annis continue durante, maxime creuit, & nu-
mero fidelium, & ſplendore miraculorũ. Si- 2
gnum autem & hoc uiolentiæ legis apud illos.
Quando enim ad doctrinam conueniunt, ut le-
gem eos Saracenorum magiſter doceat, et qui de
bet proponere uerbum, primum nudans enſem,
nudum manu detinet, inquantũ docet, uel ponit
ad terrorem in quodam eminenti loco. Chriſtia
ni aũt docentes, non enſem, ſed crucem tollunt,
non uiolentiæ, ſed manſuetudinis ſigna oſtenden
tes, tanquã homines qui mittuntur à Chriſto, ſi-
cut oues in medio luporũ. Tertium aũt ſignũ cæ
dis & uiolentiæ eſt, quod aſſiſſinij à Saracenis
nutriun-

Aſſeßini. nutriuntur, homicidæ hominum futuri, quibus
ex ipſa actione actiua et paßiua uitam æternam
promittunt, & mittunt eos per orbem terrarũ,
ut principes mundi doloſe interimant. Hi autem
Sultanus Babylonis. aſſeßini, caſtra habent & arces circa Libũ mon
tem, obediuntq́ Sultano Babylonis, qui eſt ca-
put Saracenorũ. Hiq́ legibus & ordine Sarace
ni ſunt, & non uocantur aſſeßini à Saracenis,
ſed Iſmaelitæ, quaſi radix et tribus Saracenorũ,
& primi defenſores & conſeruatores legis Ma
hometi. Ad hoc enim præcipue inſtruũtur et nu
triuntur, ut cædem faciant. Hoc ſcelus non Chri
ſtiani ſolum, qui ſanctißimam legem habent, abo
Tartaris nulla lex præter naturalem. minantur, ſed & Tartari, qui nullam legem ſe ip
ſos habere dicunt, præter naturalem. Ex his igi-
tur apparet manifeſte, quod Saracenorum lex,
lex eſt cædis & uiolentiæ. Eſt autem uiolentũ,
Violentum quid. cuius motus eſt ab extrà, qui nullum momentum
huius quod mouetur remittit, ut dicit Ariſtote-
les. Et ex hoc manifeſtum, quod nõ eſt lex dei.

QVOD ALCHORANVM non eſt lex dei, inordinatum enim eſt. Cap. XI.

VNdecimo conſiderandum, quod Alchoranũ
non eſt lex dei, inordinatum enim eſt. Quæ
Rom. 13 enim à Deo ſunt, ordinata ſunt, ut dicit Apo-
ſtolus. Videmus autem hoc in operibus naturæ,
& in ſacris ſcripturis. Firmißimũ enim non ſo-
lum Chriſtianis, ſed etiam ipſis Saracenis, Moy-
ſi legem & prophetas & Euangelium à deo eſ-
Teſtamẽti ueteris ordo. ſe. Hæc aũt omnia ordinata ſunt. Moyſes enim
ualde ordinate incipit à mundi creatione, & de
inceps totum Pentatheucum percurrit ſecundũ
ordinem temporis et hiſtoriæ. & alij autem pro
phetæ bene ordinate proceſſerunt ſecundũ ordi
nem temporis, demonſtrantes quando et quibus
regibus, uel ſecundũ ordinem hiſtoriæ, uel ad mi
Euangelij ordo. nus ſecundũ ordinem materiæ. Et Euangeliũ be
ne ac ordinatißime procedit, & temporis ordi-
ne, & hiſtoriæ, & materiæ. Incipit quidem ab
incarnatione & natiuitate Chriſti, deinceps au
tem de uita & doctrina & miraculis eius, &
poſt hæc de morte & reſurrectione & aſſum-
Alcorani nullus ordo. ptione dicit. Alchorano aũt omnino nullus eſt
ordo temporis. Neq; enim dicit quibus regibus,
uel ſecundum quod tempus. Neq; hiſtoriæ ordo
eſt. primũ enim capitulũ unde incœpit, dicitur
inſcriptio, uel apertio libri, in quo indubitatò
proprie incœpit ab oratione et laude dei. Et abſ
que medio, poſt breuem orationem tractatum in
cœpit. Et eſt capitulum ſecundũ de fulua boue,
quam obtulit Moyſes, cuius hiſtoria eſt in Leuiti
co. Tertium autem capitulum eſt de de domo A-
braham, qui fuit pater Moyſi, in quo multa de
Chriſto interſerit, & dicit uirginem Mariam ſo

rorem fuiſſe Moyſi et Aaron. Et deinceps ſequi
tur quartum capitulum, de mulieribus. Similiter
aũt et de alijs ſic inordinate procedit, adeò quod
nemo eſt qui poßit reddere rationem ordinis hi-
ſtoriæ & capitulorũ. Et neq; materiæ ordo eſt.
nunquam enim unam materiam bene ordinateq́
pertrãſit, ſed deinceps ab una materia ad alterã
per ſuppoſitionem omnino impertinentẽ tranſ-
fertur, tanquam abſtractus. Sed et neq; ordinem
habet argumentationum, uel alicuius demonſtra
tionis. Sed omnis doctrina ex ſuppoſitione pro-
cedit, et ſuppoſitiones quandam propoſitionem
per ſeipſam ueram, ex illa aliam quandã conclu
dit, quæ nihil cõmune habet ad primã. Sicut eſt
continue quod ab eo dicitur, quod deus eſt excel
ſus & bonus, et quod Alchoranũ lex eſt ſalutis,
et deus eſt deus, et quod nullus eſt alius deus præ
ter Deum, & Mahometus eſt propheta uerus.
Quæ aũt hæc concluſio, Mahometũ eſſe uerum
dei ſeruũ, & quod deus eſt deus? Et in capitulo
Elmaiada, quod interpretatur menſa, dicit: Con-
ſtituit nobis deus domum Elaram, id eſt uocatio-
nis. Hæc eſt domus menſæ. Menſis eſt ieiunij Sa
raceniſmi. Et hoc eſt, ut ſciatis, quod deus omnia
nouit quæ ſunt in cœlo & quæ ſunt in terra, &
deus ſcit quicquid eſt. Sed quis eſt tam demens,
ut dubitet quin Deus ſciat omnia? Sed poſito
quod dubitetur ab aliquo, quæ eſt hæc cõſequen
tia, quod menſa et ieiuniũ menſis Saraceniſmi fa Loquitur Mahometus ut ſomniator.
ciat ſcire, quod deus ſcit omnia? Et continue aũt
uidetur loqui tanquã ſomniator, & maxime cir
ca finem libri, ubi uidentur ei uerba deficere. Si-
cut in cap. Elcapherũ, quod interpretatur Hære
tici, dicit de uerbo ad uerbũ: O execrabiles, non
adoro quod uos adoratis, neque uos adoratis
quod ego adoro: Ego nõ adoro quod uos adora-
tis, neq; adoratis uos, quod ego adoro. Vobis ue
ſtra lex & mihi mea lex. Sed quilibet hæreticus
poteſt hoc dicere, ut intercidat materiã, quæ eſt
de inquiſitione ueritatis. Et neq; reminiſcor me
inueniſſe in toto libro unam ſolã argumentatio-
nem, quæ ſecundũ rectam ſuppoſitionẽ & con-
uenientẽ ordinem procedat. Nominũ aũt ordo il Alchoranus metricus & rhythmicus.
lic grammaticè & rhythmice optimus eſt. ferè
enim totus liber metricus & rhythmicus eſt. Vn
de & ualde gloriantur Saraceni, in ſic pulchro
& ornato Arabicæ locutionis modo: et ex his
argumentantur, uerũ prophetã fuiſſe Mahome-
tum. Non enim ſic ornate ſciuiſſet loqui homo
omnino idiota. Sed ſicut ſuperius uiſum eſt in
quarto capitulo, nõ cõſueuit deus loqui in mun
do, uel cum prophetis, per uerſus uel rhythmos.
Sic igitur manifeſtum, quod lex hæc non eſt à
deo, quæ nullũ habet ordinem niſi ſolũ rhythmi-
cum & grammaticum, qui deo non congruit.

QVOD

QVOD LEX SARACENO rum non eſt Dei, iniqua enim eſt.

Cap. XII.

DVodecimo oportet conſiderare, quod lex
hæc non eſt à Deo. Deus enim eſt ſumme bo
nus: optimi autem eſt, optima facere, ſecundum
Alchorani lex iniqua. Argument. 1. Dionyſium. Quod autem lex Alchorani iniqua
eſt, ex ipſo Alchorano manifeſtum eſt. Dicitur
enim in capitulo Elcaph, & in capitulo Elgem,
quod interpretatur dæmones, quod ipſum Al-
choranum placet dæmonibus, & in eodem dele-
ctantur: Dæmones autem iniqui ſunt & peruer
ſi ſecundum uoluntatem, quibus præter iniquum
aliud placet nihil: Alchoranũ igitur malum eſt.
2 Item, Alchoranum cauſa eſt omnium malo-
rum, ſicut cædis, rapinæ, periurij, & huiuſmo-
di, quæ non ſolum permittit Alchoranum, ſed e-
tiam mandat (ſicut ſuperius manifeſtum fuit) &
maxime cædes. Non ſufficiens autem excuſatio
eſt, mandare infideles interimi, ſed neque fide-
les. Dicit enim indubitatò, quod fidelis non de-
bet interimere fidelẽ: ipſos autem infideles man-
dat interimere, niſi tributa ſoluant. Tributũ igi-
tur ſoluere, ſufficiens cauſa eſt interimendi, uel
non? Quare non, inquantum infideles ſunt, eſt ta
3 le? Item, ſicut in pluribus locis Alchorani di-
citur, Nullum eſt maius malum, quàm deo men-
Alchorani mendacia dacium iniungere. Alchoranum autem multa et
alia mendacia iniungit, præter quàm quæ dicta
ſunt ſuperius in nono capitulo, de mendacijs quæ
in hoc continentur, quæ omnia in deum refle-
ctit. Poſſumus autem & alia plura oſtendere. In
capitulo enim Elemphaal, quod interpretatur
Lucra, dicit, quod ſunt quædam Dei & apoſto-
li lucra, & dent Deo quintam partem ex quibus
lucrantur. Sed nunquid Deus eſt ſic iniquus, ut
permittat rapinam, ut illinc quintam capiat par
tem? uel ſic pauper Deus, ut non habeat unde nu
triat pauperes eius, & uiduas & orphanos &
peregrinos, de quibus illic loquitur, niſi permit-
tat rapinam? Quare ut illinc lucretur, certe iam
facit Mahometus Deum conſortem ſibi in ma-
lo, qui non poteſt habere conſortem in bono.
4 Item, & ſi aliquando Alchoranum prohi-
beat rapinam & periurium, et alia quædam ma
la, tamen hæc prohibitio, permiſſio quædam po
tius eſt. Dicit enim: Ne faciatis mala, non enim
placent Deo. Sin autem feceritis, ipſe eſt miſeri
cors & miſerator, & facile uobis parcet. De ra
pina autem nihil unquam mandauit ut reſtitua-
tur, neq; talem ipſi cõſuetudinem habent, ſed ſuf
ficit in fine Saracenũ dicere, Non eſt Deus præ
ter Deum, & Mahometus eſt apoſtolus Dei, ſi-
cut ſuperius manifeſtum fuit in quinto capitulo.
Periurium. De periurio autem palàm dicit in capitulo El-

mim, quod interpretatur menſa: Non imputabit
uobis Deus fraudationem iuramenti, ſed inuoca
tionem eius. Quaſi dicat: Periurium non obli-
gat ad culpam, ſed ad pœnam. Et poſtea ſubdit:
Pro tranſgreſſione autem eius, ſufficit decẽ pau-
perum educatio, uel totidem indumentum, uel
unius captiui redemptio. Qui autem hæc nõ po
teſt facere, ter ieiunabit. Ex iſtis equidem ſequũ-
tur omnia mala. Non enim timent rapere, uel de
cipere, uel peierare, nec fidem ſeruare: cum Chri
ſtiano præcipiatur, fidem ſeruare oportere etiã
inimicis et infidelibus. Habẽt tamẽ quoddam in
dubitatò genus iuramenti Saraceni, quod non de
facili tranſgrederentur, de quo poſt hæc ſpecula
bimur. Mahometus autem palàm dicit in capitu Mahomet periurium.
lo Elmetaarc, quod interpretatur necatio, quod
deus diſpenſauerat ei, ut non ſeruaret quod licite
iurauerat, nõ amplius uidelicet ad Iacobitiſſam
quandam accedere, quæ Maria appellabatur. et
ſic peierauit: cuius remiſſionis teſtes ſunt, ut di-
cit, Michael et Gabriel. Iniqua igitur eſt lex illa,
quam ſequuntur omnia mala. Eſt aũt iniqua pro
pterea, quod tot & ſic magna mala et mendacia
deo iniungit. Et præter prædicta, etiam alia mul
ta iniungit mendacia, et fatua. Dicit enim, quod 5
deus ſe excuſat ex eo, quod miſit apoſtolũ Ma-
hometũ, hominẽ, et non angelũ. et ait, quod deus
dixit, quod miſiſſet angelos, ſed ipſi non potuiſ-
ſent mundũ cum ſecuritate pertranſire. Sed nun
quid Mahometus ſecurius per mundũ, quàm an
geli, accedebat? quod ſi angelos intelligit bonos
et pacificos homines, adhuc non eſt dubiũ, quod
boni et pacifici homines ſecurius mundum per-
tranſeunt quàm mali. Inducitq; deum cõtinue lo
quentem, et dicentem, quod non ludi gratia crea
uit mundũ. Sed quis eſt tam demẽs, ut exiſtimet
de mũdo, quod tanquã ludens fecit mundũ? Item 6
Mahometus Saracenus homo exiſtens, & conti-
nuæ intemperantiæ deditus, in capitulo Elinit
Elacap, inducit deum dicentem: Ne ingrediami-
ni domum alicuius niſi inuitati & uocati, & ni
ſi perſtrepant de foris. Et addit tanquã ex perſo
na dei, Et poſtquam ingreſſi fueritis & comede-
ritis, exite, & ne ſtetis ad loquendũ cum ianito
ribus, quia moleſtũ eſt prophetæ, & uerecundũ
eſt dicere. Sed deus non uerecũdatur dicere ueri
tatem. Breuiter aũt, quicquid uolebat facere, uel
quod fieret, id totũ deo iniũgebat, idq; mãdabat
quod ita fieret. Et ex hoc ſubſecuta ſunt omnia
mala, quaſi ex auctoritate legis: id eſt, interime-
re, rapere, mœchari, cum uxore Zeith inceſtum
committere, cum Maria Iacobitiſſa peierare,
& nõ ſeruare fidem in promiſſis. Iniqua igitur Concluſio.
lex hæc, quæ placet quidem diabolo, & quæ ad
multa mala nos inducit. Non igitur à Deo eſt,
qui

qui ſumme bonus, & à quo bonum ſolum proce dit, malum autem nihil.

DE ALCHORANI INSTITVtione, & quis fuerit legis huius opifex & inuentor. Cap. XIII.

QVoniam igitur demonſtratum eſt, quod Alchoranum, Saracenorum uidelicet lex, non eſt à deo, ſequitur, quærere de diſcipulis Mahometi, & de conſtitutione prædicti Alchorani. Oportet igitur ſcire, quod firmiſſime creditur à ſapientibus illorum, & efficacibus rationi- [Alchorani autor diabolus.] bus oſtenditur, primũ Alchorani auctorem non hominem fuiſſe, ſed diabolum. qui propria inuidia & diuina permiſſione, propter peccata populi, præualuit inchoare ſolenniter & efficaciter perfidiam antichriſti. Videns igitur diabolus fidem Chriſti in orientalibus partibus maxime creſcere, & idololatriam deficere, ſuperato iam Choſroe Perſarum rege & Medorũ idololatra, per Chriſtianiſſimum Heraclium imperatorem, qui excelſam turrim diruit, quam ipſe Choſroes ædificauerat ex auro & argento & lapidibus precioſis, propter idololatriam: & quod crux Chriſti iam tum erat per Heraclium exaltata, & amplius exaltanda: & cum non poſſet diabolus amplius multitudinẽ deorũ defendere, nec omnino Moyſi legem & Chriſti Euangeliũ negare, quia iam per totum mundũ diuulgatũ erat: excogitauit figmento legis cuiuſdã, quaſi mediæ inter nouum & uetus teſtamentũ, mundum decipere. Et ut hoc ad effectum deduceret, aſſumpſit hominem quendam diabolicũ, nomine Mahometum, religione idololatram, fortuna pauperem, [Mahometi conditio.] mente ſuperbũ, maleficijs celebrem. Et quidem libentius aſſumpſiſſet diabolus hominem bonæ famæ, ſi hoc ei permiſſum eſſet: ſicuti & libentius tentaſſet hominem per aliud animal, in quo amplius ipſius maleficia celarentur, quàm per ſerpentem. Sed non permiſit diuina ſapientia, niſi ut tale animal aſſumeret, & per talem hominem mundũ inuaderet, ut ipſe mundus facile poſſet cõſiderare, qualis lex illa eſſet, quæ per talem legislatorem data eſt. Superato igitur Choſroe à prædicto Heraclio, & translata ſancta cruce in [Translatio crucis Christi in Hierusalem.] Hieruſalem cum triumpho, ſexcenteſimo uiceſimo anno ab incarnatione domini, decimo quinto autem imperij Heraclij, apparuit quidã Mahometus Arabs, qui primũ diues factus per quãdam uiduã, quam in uxorem duxit, & poſt hæc princeps latronũ factus, in tantam prorupit ſu- [Mahometi superbia. Mahomet idiota.] perbiam, ut & rex Arabum fieri uoluerit. Sed quia ipſi non ſuſceperunt eum, quia de genere et opinione uilis erat, finxit ſe eſſe prophetam. Et cum comitiali morbo laboraret, ne firmiter quis eo detentum eſſe crederet, continue cadens, dice-

bat angelum cum eo colloqui. Dabat autem poſt hæc reſponſiones quaſdam, quas (ut dixit) audiebat quaſi per modum campanæ circumſonantis auribus eius. Et quia idiota erat, & illiteratus, dedit ei diabolus ſocios proprios, & quoſdam hæreticos & Iudæos, & Chriſtianos ſimi- [Mahometi fautores.] liter hæreticos. Adhæſit enim ei quidam Iacobita, nomine Baira, & durauit cum Mahometo uſque ad mortem. Ferturq́; quod Mahometus poſtea interfecit. Sed & Iudæi quidam, Phinees uidelicet, & Audia, nomine Salon, poſt hæc autem Audala dictus, & Selem: qui etiam facti ſunt Saraceni. Et quidam Neſtoriani, qui maxi- [Nestoriani.] me cum Saracenis cõueniunt dicentes, quod deus non eſt natus de beata uirgine, ſed homo Ieſus Chriſtus. Et tunc cõpoſuit Mahometus quædam in modum legis, per ſocios, aſſumens quædam quidem à ueteri, quædam autem à nouo teſtamẽto. Non tamen tunc populus habebat Alchoranum. Dicitur tamen in eorum hiſtorijs, quod Ma hometus dicit: Deſcendit ad me Alchoranum in ſeptem uiris, & quicquid eſt ſatis ſufficit. Dicunt autem hos fuiſſe, Naphe, & Eon, Omar, [Alchorani autores.] Omra, Eleeſar, Aſir filium Cetbir, & filium Amer. Diximus igitur eis, quando legerunt hoc coram Mahometo? Et omnes dixerunt, quod non, ſed coram ſenioribus, & ſic uſq; ad Mahometũ. Firmum autem eſt, quod hi non cõuenerunt cum ſenioribus prioribus in litera quam nunc tenẽt. Quod probatur ex eo, quod litera primæ par- [Alchorani contrarietas.] tis cõtraria eſt parti ſecũdæ. A tẽpore enim Ma hometi nullus peritus fuit Alchorani, niſi Auda la filius Meſetud, et Zeith filius Tampeth, et Oeanan filius Ophyn, & filius Oenpe filius Tap. De Alete aũt filio Abitalem, quidam dicũt ſcire partẽ, quidam autem non. Quilibet autem horũ [Alchorana plura.] compoſuit Alchoranũ, aliorũ Alchoranõ diſſimillimum. Pugnauerũt autem et inter ſe uſq; ad mortem, non ſuſcipientes quæ erant aliorũ. Poſt mortem diſſentit populus in Alchorano, uſq; ad tempus Merwpan filij Elezen, qui cõpoſuit eis hoc Alchoranum, quod nunc habent. Combuſſit autem et alia Alchorana. Et tunc etiam ciuitatũ præfecti ſeptem cõtradicebant ſibi in grammatica, & proprijs idiomatibus. Inuenimus autem in eorum hiſtorijs, quod repudij capitulum excedebat capitulum bouis, quod primum in ducentis triginta ſententijs fuit, nunc aũt totum conſtitu- [Alchorani mutationes.] tum eſt in duodecim. Dicunt autem alij, quod & capitulum bouis aliquando mille ſententias continebat, hodie tamen octogintaſeptem. Referunt etiam & de quodam potenti, nomine Elgas, quod abſtulerit ab Alchorano octogintaquinque ſententias, & addidit alias totidem alterius ſenſus. Quomodo igitur eſt uerum quod dicunt de

de Alchorano, quod deus dicit, Nos deſcendere fecimus monitionem, & nos eam ſeruabimus.

Mahometi mors.

Narrant etiam quædam hiſtoriæ, quod Mahometus ueneno mortuus eſt, nec habuit populus Alchoranũ. Cum autem Empeumpecer ſuſciperet principatum, præcepit ut quilibet colligeret quæ poſſet: & hoc quod eſt præ manibus, Alchoranum compoſuit, reliqua autem combuſſit. Sed in capitulo Elamram, de Alchorano dicitur, quod nullus præter deum cognouit huius expoſitionem. & qui profunditatẽ ſapientiæ habent, dicunt, Credimus ei, totũ enim eſt à noſtro deo. Et uere in hoc libro multa ſunt ſic diſperſa, ſic in ordinata, ſicut etiam ſuperius manifeſtum eſt, ut nullam ſententiam dicant, dementiam potius & mendacia cooperiant. Factum autem fuit, quod conuenerunt hoc eſſe Alchoranum, quod nunc in manibus habent, & dicunt deum Mahometo reuelauiſſe, & ſcripſiſſe ex ore dei Elphocaa autem, id eſt, magni doctores & expoſitores, nunquam conuenerunt in expoſitione eius, neque in æternum conuenient.

Sectatorũ Alchorani diuerſitas.

Et ſic non ſolum orientales ad occidentales, ſed orientales inter ſe, & occidentales inter ſe, & in eiſdem ſcholis diuerſæ ſunt ſectæ, et tantum diuerſæ, ut una condemnet aliam. Quidam enim ſequuntur Mahometum, et ſunt plures: quidam autem Hali, & ſunt pauciores, & minus mali, & dicunt Mahometum tyrannica potentia ſibijpſi uſurpauiſſe, quod fuit Hali. Inſurrexerunt autem contra utroſque quidam philoſophiæ experti, & incipientes legere in libris Ariſtotelis, & Platonis, relinquebant omnes Saracenorum ſectas, & ipſum Alchoranum.

Conſtitutio Calyphæ.

Quod intelligens ex Babylone quidam nomine Calyphas, ædificauit apud Academiam et Stanzeriam ſcholam, quæ chariſſimæ ſunt, & tranſmutauit lectionem in Alchoranum. Et ordinauit, quod quicunque ex prouincijs ueniunt Babylona, ut Alchoranum diſcant, & habeant habitationes & expenſas neceſſarias à publico. Et decreuit, quod Saraceni qui Alchorano uacant, nullo modo philoſophiæ operam nauent. propter hoc neque bonos Saracenos eſſe exiſtimant, qui philoſophiæ operam dant: propterea quod huiuſmodi Alchoranum uilipendunt, propter cauſas ſuperius dictas in octauo & nono capitulo.

DE FICTIONE IMPRObatiſſimæ uiſionis. Cap. XIIII.

Mahometi uiſio ficta.

Quartodecimo oportet ſpeculari, quod fictã uiſionem Mahometus compoſuit, quæ eſt expoſitio cuiuſdam Alchorani. Dicit enim in capitulo filiorũ Iſrael: Laus ei, qui fecit tranſire ſeruum eius in una nocte ex oratorio Elaram, quod

eſt domus Mechæ, uſque ad longiſſimum oratorium, quod eſt domus ſancta Hieruſalem, quam benedicimus, & reliqua. Expoſitio autem ſententiæ huius eſt, quod Mahometus una dierum pſallebat matutinam eius horam. quam cum perfeciſſet, dixit hominibus: O uos homines, conſiderate. Heri poſtquàm ego diſceſſi à uobis, uenit ad me Gabriel poſt ultimam ueſpertinam pſalmodiam, & dixit mihi: O Mahomete, mandat tibi deus ut uiſites eum. Cui dixi: Et ubi uiſitabo eum? Et dixit Gabriel: In loco ubi eſt. Et adduxit mihi iumentũ maius quidem aſino, minus autem mulo, & nomen eius Elmparac. & dixit mihi: Aſcende hoc, & equita uſq; ad domum ſanctam. Cumq; curarem aſcendere, aufugit iumentum. Dixitq; ei: Sta firmiter. Mahometus enim eſt, qui uult te aſcendere. Et reſpondit iumentũ: Nunquid pro eo miſſum ſum? Reſpõdit Gabriel: Vtique. Et dixit iumentũ: Non permittam eum aſcẽdere, niſi prius rogauerit deum pro me. Ego autem interceſſi pro iumento apud Deum meũ, aſcendiq; ipſum, & ambulabat me inſidente tenui greſſu: collocabatq; ungulã pedis in orizonte, uiſus ſui. Et ſic ueni in domum ſanctam in minori ſpacio, quàm quantũ oculi ictus perfici poſſet. Erat autem Gabriel mecum. & duxit me ad rupem in domo ſancta Hieruſalem, et dixit mihi Gabriel: Deſcende, quoniam ab hac petra aſcendes in cœlum. Et deſcendi. Et Gabriel ad rupem iumentũ Elmparac, cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris ſuis uſq; ad cœlum. Cumq; ueniſſemus ad cœlum, pulſauit ianuam Gabriel. dictumq; fuit ei, Quis es? Reſpondit, Ego ſum Gabriel. Dictumq; fuit rurſus ei: Et quis eſt tecum? Reſpondit, Mahometus. Dixit autem ianitor: Nunquid pro eo miſſus fuiſti? Et dixit Gabriel, Etiam. Et aperuit nobis ianuã. Et uidi gentes angelorum: & bis flectens pro eis genua, effudi orationem. Et poſt hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad ſecundum cœlum. Erat autem ſpacium horum duorum cœlorum iter quingentorum annorum. Et quàm primũ pulſauit ianuã, reſponſio facta eſt ei ſecundũ omnia ſimilis uſq; ad ſeptimũ cœlum. In quo ſeptimo cœlo deſcribit ſe uidiſſe populum angelorum. Prolixitas uniuſcuiuſque angeli multo milies mundo maior erat, quorum quiſque habebat ſeptuaginta milia capitum, & in quolibet capite ſeptingenta milia ora, & in quolibet ore mille ſeptingentas linguas, laudantes deum ſeptingentis milibus idiomatibus. Et aſpexit unum angelorum flentem. Et quæſiuit cauſam fletus eius. Et reſpondit, ſe peccatum eſſe. Ipſe autem orauit pro eo. Sicq; inquit, Gabriel commendauit me alteri angelo, & ille alio, & ſic deinceps, quouſque ſteti coram deo

Fabula mire lepida, quæ cũ Luciani Veris narrationibus quoq; conferri poſſit.

Monſtra angelorum [illegible]

Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus ma-
nu eius inter humeros, uſq; adeò, ut ad medul-
lam ſpinæ dorſi mei frigiditas manus eius per-
tranſiret. Et dixit mihi Deus: Impoſui tibi &
plebi tuæ orationes. Cumq́; deſcēdiſſem ad quar-
tum cœlum, conſuluit mihi Moyſes, ut reuerte-
rer ad leuandū populum, qui tot orationes ferre
non poterat. Et primo reditu obtinui remiſsionē
à decem uſq; ad quartam, & à quarto reditu uſ-
q; ad ſeptimum. Et in fine tantum in minus uenit
numerus orationum, ut paucæ remanerent. Cúm
que diceret Moyſes: Nec hoc poterunt ferre ho
mines. Ego præ confuſione uerecundatus, quod
totiens aſcenderim, nolui plus aſcendere, ſed re-
diens ad Elmparac, equitaui deſcendens in do-
mum Mechæ. Horum autem omniū tempus mi-
nus fuit quàm decima pars noctis. Viſionis au-
tem huius, plus eſt quod dimiſimus, quā quod nar
rauimus. Cumq́; narraſſet Mahometus uniuerſis

Obiectio Saracenorum.

gentibus, mille homines à lege receſſerunt. Dicen
tibus autem illis ei: Aſcēde de die in cœlū, ut nos
aſpiciamus, & uideamus obuiantes tibi angelos.
non recognouit ſuijpſius mendacium, ſed dixit:
Laus Deo meo. Nunquid aliud quoddā ſum ego
quàm unus hominum, & apoſtolus? Sic in capitu
lo prophetarum, narrat de his qui quærebant ab
eo fieri miracula, ſicq; dixerūt Mahometo: Audi
uiſti inſomnia, blaſphemias congregaſti, uel fortè
poëticè loqueris. Veni ad nos ad minus in uno
miraculo, quomodo miſsi ſunt & priores. Re-

Solutio uana Mahumeti.

ſpondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram
non credentibus, nunquid hi credent? & quomo-
do expectant ab eo miracula? Et reſpondit eis:
Quoniam qui præceſſerunt uos, non crediderunt
miraculis, & neq; uos etiā miraculis crederetis,
niſi per enſem. Audite igitur Mahometani, ſi Al
coranum uerum exiſtimatis. ipſe enim Mahome-
tus eſt, qui affirmat nullum miraculum ſe feciſſe.
Longe autem plures fuerunt quos enſis conſum-
pſit, quàm qui gratis eum ſecuti ſunt, ſicut ſu-
perius demonſtratum eſt. Hæc ſola fictio ui-
ſionis prædictæ, debet ſufficere ad confutandum
quicquid dixit & fecit Mahometus. Sicut enim
ſæpenumero antè dictū eſt, ſic permiſit eum ſpiri
tus ſanctus mētiri, ut quilibet homo facile figmen

Mendaciorū Mahumeti impudentia.

tū cognoſceret. Nūc quidē dicit de ſeipſo inaudi
ta miracula, aliquando autem dicit ſe nullum mi
raculum feciſſe. & aliquādo dicit, quod eſt ſolum
nuncius & homo: aliquando uero, quod & plus
eſt quàm angelus, & ſupra angelos. & quare in
diguit aſino uel iumento à Mecca uſq; ad Hieru
ſalem, qui ex Hieruſalem uſq; ad ultimum cœ-
lum aſcendit abſque aſino? Quomodo pótuit tot
ſplendores angelorum in cœlo ſuſtinere, qui dice-
bat, quod quando apparebat ſibi unus angelus,

ſemper in terram concidebat, & ſpumans agita
batur, & incuruabantur & contrahebantur ma
nus & pedes eius? Et neq; in prædicta uiſione po
nit ſe raptum, ſed dicit, quod aſcendit cum corpo
re ſimul & anima. cuius ſignū eſt, quia dicit quod
Deus manu ſua tetigit eum inter humeros, &
ſenſit frigiditatem uſq; ad medullam ſpinæ dorſi.
Vnde Deum & angelos ſupponit, poſitionem ha
bere ſpacio corporali.

DE QVIBVSDAM SEX quæſitis in Alcorano communibus, & de Chriſti ad Mahometum excellentia. Cap. XV.

Conſequenter mouēdæ ſunt dubitationes quæ
dam, & quæſtiones in Alcorano, de quibus
cum non poſsint rationē reddere Saraceni, non
ſolum uocabuntur ſimpliciter, ſed etiam cogen-
tur demonſtrationibus, coacti in conuiuium ueri-
tatis introire. Prima quæſtio eſt, Quid uult Alco
ranum dicere, quando totiens inducit Deum plu
raliter de ſeipſo loquentem? Dicit enim in Elim-
pacerā, ex perſona Dei: Diximus angelis adora
re Adā, & reliqua. Et poſt hæc per totū dicit uſ
q; ad finē libri, aliquādo pluraliter de deo loquēs
aliquādo autē ſingulariter. Firmiſsimū enim
eſt omnibus. Chriſtianis & Iudæis et Saracenis,
qui ratione utuntur, unum eſſe Deum, & ſolum
& ſimplicem, & non poſſe habere conſortem
quendā. Quare igitur pluraliter loquitur de eo
ipſo? Et non poſſunt dicere, quod deus loquitur
de ſeipſo et de angelis. Dicitur enim ibi, Dixi-
mus angelis. Eſt igitur locutio hæc Dei non
angelorum, ſed ad angelos. Item in capite Sad, 2.
dicitur, quod omnes adorauerunt Adam, præter
diabolū. Omnib. igitur angelis dixit Deus, Ado
rate Adam. Item in multis Alcorani locis indu- 3.
cuntur tales quædā locutiones pluraliter de deo,
in talibus actionibus in quibus angeli nequaquam
cum Deo communicant, ſicut in creatione mun-
di, & iuſtificatione impij. Dicitur enim in pluri-
bus locis Alcorani: Nos, dicit, creauimus cœlum
& terrā, & quæ ſunt in medio, & non incaſſum
iudicauimus hominē, & nos miſimus filium Ma-
riæ, & dedimus ei ſpiritum ſanctum & euange-
lium, & miracula, & talia quædam in quibus an
geli nequaquam poſſunt communicare cum deo.
Angeli enim creati ſunt à Deo, ſed non ſimul cre
ant cum Deo cœlum & terram, & quæ ſunt in
medio. Et non poſſunt dicere Saraceni, quod plū-
ralis illa uox eſt Dei, & cuiuſdam alterius intelle
ctus qui excedit creatum, per quem fecit omnia
Deus. Conſtat enim, quod quicquid eſt præter de
um, creatura eſt, & à Deo creatum, & nulla crea
tura poteſt eſſe ſimul creatrix cū Deo. Item non 4.
poſsibile eſt dicere, quod Deus pluraliter loqui-
tur propter diuerſas quæ in eo ſunt qualitates, ſi

Quæſtio. 1. Cur Deum in plurali de ſe ipſo loquentem toties introducat Alcoran. L.

eut eſt potentia, ſapientia, iuſtitia, & talia quæ Arabes uocant Saphat. Hæc enim non accidētia ſunt in deo, neq; differentiæ, ſed ſunt in ipſa diuina eſſentia. Vnde in Deo nullam compoſitionem nec pluralitatem faciunt, ut per illa Deus de ſeipſo pluraliter loquatur. Quinimò nec homo, nec angelus propter eorum differentiam, poteſt de ſeipſo pluraliter loqui: & ſi hæc in homine & angelo accidentia ſunt, & quandā in his compoſitionem faciunt. Et uere talis locutionis modus, Deum uidelicet unum exiſtentem, pluraliter de ſeipſo loqui, ſemel à Moyſe inuenitur in Geneſi illatus. In formatione enim hominis, locutus eſt Deus, dicens: Faciamus hominē ad imaginem

Gen. 1.

noſtram. Quod dicunt Iudæi, uocem eſſe Dei ad angelos. Quod quidem eſt contrariū diuinæ ſcripturæ, quæ nunquam dicit angelum ſecundum imaginem hominis formatum eſſe, ſed ſecundum imaginem Dei. Et hoc eſt quod etiam addit Moyſes deinceps, poſt illos ſermones dicens: Et fecit Deus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem ſuijpſius, ſecundū imaginem dei fecit eum. Eſt igitur uox illa patris ad filium uel totius trinitatis ad ſeipſam. Vnus enim & ſimplex Deus eſſentia, trinus eſt in perſonis. Et hoc dicere potuiſſet Alcoranum ſimpliciter, niſi timuiſſet poſſe eſſe perſonarū diſcretionem, diſcretione ſecundum eſſentiam, Propter hoc dicit in capitulo Elneſan: O ſocietas libri, ne uacetis in lege ueſtra,

Trinitas etiā Alcorano poſita, nomine Dei, uerbi, ſpiritusſancti.

& ne dicatis de Deo præter ueritatē, quod Chriſtus Ieſus filius eſt Mariæ, et Apoſtolus dei, et uerbum Dei, quod in ea poſuit per ſpiritū ſanctum. Ecce hic nominat deū, et uerbū dei, et ſpiritū ſanctū, ſed timēs, ne propter hæc diuina eſſentia diuidatur, uel multiplicetur uel terminetur, ſubiungit ſtatim: Et ne dicatis tres Deos, quoniā Deus, Deus unus eſt. Ecce quantum appropinquauit ad

1. Ioan. 5.

illud quod eſt maxime arduum in fide, modo quodam dicens Ioannis: Pater & uerbum & ſpiritus, & hi tres unum ſunt. Inducit igitur in Alcorano Mahometus deum pluraliter loquentē, ignorans cauſam. Manifeſta igitur hinc prima quæſtio, quod cōmuniter credimus cum his deum eſſe unum, & ſolum & ſimplicem. ipſi autem habent in Alcorano. deus habet & uerbum et ſpiritū, & ſic credimus uerum & unum & ſimplicem deum. Et proprie de ſe loquitur ſingulariter: propterea autem quod trinus eſt in perſonis, aliquando de

Quæſtio II. de ſpiritu ſancto.

ſe pluraliter loquitur. Secūda quæſtio eſt, quod Alcoranum continue meminit ſpiritus ſancti, & uerbi dei. Quis eſt ille ſpiritus ſanctus, & quod eſt illud uerbum dei? De ſpiritu ſancto quidem dicit in capitulo Elpalceram, ex perſona dei: Dedimus Ieſu filio Mariæ ut faceret prodigia & miracula manifeſta, & perfecimus eum per ſpiri-

tum ſanctum: & hoc idem reperit per totum capitulum. Item dicit in capitulo Elempai de Maria, Inſpirauimus in eam ex ſpiritu ſancto. Et in pluribus alijs locis ſimilia dicit de ſpiritu ſancto. Et non poſſunt dicere Saraceni, creaturam quendam eſſe, ſicut angelus quidam, ſcilicet bonus, quoniam ſingulariter de eo loquitur, tanquam de uno ſancto. ſancti autem angeli plures ſunt, & omnes ſunt dei. Quæ igitur cauſa, ut de illo ſingulariter diceret, noſtro & ſancto? Item non eſſet magna laus de Chriſto, quem Alcoranum intendit ſingulariter commendare, quod deus dediſſet ei angelum cuſtodem. Etenim deus facit angelos ſpiritus, & noſtros apoſtolos: ſicut dicit Alcoranum in capitulo Elmaice. Item angeli non ſanctificant homines, ſed deus immediate, & ſolus: tanquam ſolus deus poteſt peccata dimittere, ſicut dicit in Alcorano. Prædictus igitur ſpiritus uerus eſt deus. uerus autem deus & qui de prædicto ſpiritu loquitur dicens: Dedimus ei ſpiritum ſanctum, & inſpirauimus ex ſpiritu ſancto.

Quoniam igitur diuina eſſentia una eſt & ſimplex, non poteſt diſcerni, uel diuidi: et ibi eſt dās & datum. dans, qui dicit, Dedimus: & datus, qui dicitur ſpiritusſanctus, qui dicitur datus & inſpiratus. Inter dantem autem, & qui datur, requiritur ut diſtinguatur perſonaliter ſolum, non eſſentialiter, & ſic ſolis relationibus diſtinguuntur.

Perſonarum in diuinis diſcretio.

Et hæc eſt ſola diſcretio, quam Chriſtiani in perſonis diuinis faciunt. Hanc eandem omnino quæſtionem quam de ſpirituſancto quæſiuimus, poſſumus quærere etiam de uerbo dei. Dicitur enim in capitulo Abraham: Dixerunt angeli beatæ Mariæ, O Maria, deus præpoſuit te ſupra omnes mulieres. Et poſt hæc dixerūt angeli: O Maria, nunciat tibi deus, uel nunciat tibi uerbum eius, & nomē eius Chriſtus Ieſus filius Mariæ. Et in capitulo Elneſa dicitur: Ne dicas de deo præter ueritatem, quod Chriſtus Ieſus filius Mariæ apoſtolus eſt dei, & uerbum dei, quod ipſe poſuit in ea per ſpiritumſanctum. Affirmat igitur omnino, Chriſtum uerbum eſſe dei.

III. Chriſtus quomodo uerbum Dei.

Quæritur igitur, quod ſit hoc uerbum Dei? utrum uerbum accidentale, uel potius perſonale & reale. Si dicit uerbum eſſe uocale ſolum, & accidentale: hoc non poteſt dici. loquitur enim de deo Alcoranū & euangelium ſingulariter, & de uno uerbo tantum: uerbum autem Dei uocale & accidentale, quod à Deo exit, non unum, ſed multa. Omnia enim bona uerba & ſancta & uera, uerba Dei dici poſſunt. Item non eſſet excellens commendatio Chriſti, quem Alcoranum intendit ſingulariter commendare, ſi propter hoc dicatur uerbum Dei, tanquam uerba Dei, dicens, Non enim ſolus Chriſtus, ſed etiam alij prophetæ uerba Dei nunciauerunt

runt

runt, & tamen nullus illorũ dicitur uerbum Dei. De ſolo enim Chriſto euangelium & Alcoranũ dicit, quod ſit uerbum Dei. Si autem eſſentialiter uerbum capiatur, manifeſtum quod ſempiternum eſſet uerbum Dei, & deus uerus. Sicut enim

Argumentatio à contrario

quod procedit ex ore corruptibilis hominis, corruptibile eſt ex neceſsitate: ſic uerbũ quod ex ſempiterno ore procedit, per quod cœlum & terram & quæ ſunt in medio (ut Alcorani uerbo utar) fecit, ſempiternũ et incorruptibile eſſe neceſſe eſt. Quicquid autem ex Deo procedit, eſſentialiter eſt deus, & hoc modo deus eſt dei uerbum. Vnde cum uerbum aliquo modo differat à dicente & continente uerbum, & in dei eſſentia non poſsit eſſe diuiſio ſeu diſtinctio eſſentialis, oportet quod ibi ſit diſtinctio perſonalis: & quod uerbum à dicente proprijs, & ſolis relationibus diſtinguatur, ſicut & de ſpiritu dictum eſt. Et hoc eſt uerbum, quo deus omnia quæ ſunt, dixit, & facta

Verbũ eſſentiale.

ſunt: ſicut & In Alcorano dicitur. Et ſecundum hoc conuenit Alcoranum cum euangelio Ioannis, qui dicit: Omnia per ipſum facta ſunt.

Ioan. 1.

Quoniam igitur ab eo qui loquitur, uerbum comprehenditur, & intellectualiter gignitur: & quod ab altero generatur, ſecundum ſimilitudinẽ ſpeciei & naturæ, dicitur filius: propter hoc, uerbum

Filij appellatio.

Dei dicimus filium dei. Sicut ſol ſi generaret ex ſe talem ſplendorem qui eſſet ſol, illum ſolem & ſplendorem diceremus filium ſolis. In hoc tamen eſt differentia, quod in creaturis, in quibus eſſe et eſſentia differunt, non poſſunt multiplicari ſubiecta, cum non multiplicatur natura. Vnde & homo alium hominem gignit: Deus autem, in quo idem eſt eſſe & eſſentia, ex ſeipſo uerbum gignẽs, non alium Deum generat. Diuina enim eſſentia neq; diſsimilis eſt, neq; innata eſt multiplicari ſecundum aliquem modum, propter ſummam perfectionem & ſimplicitatem. Mahometus igitur

Mahometi opinio de filio Dei.

audiens Chriſtianos dicẽtes deum habere filium, neſciuit cõſiderare, quod poſsibile eſt eſſe filium abſq; muliere. Et propter hoc nullam aliam adduxit argumentationem, niſi quod deus non poteſt habere filium, quia uxorem non habet. Et non excogitauit quod diixit Dauid, quem tantum commendauit Mahometus, qui præter filium naturalem, dixit deum multos habere filios adoptiuos,

Pſalm. 81.

dicens, Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes: & non ex muliere. Alias tamen licet Mahometũ ſimul cũ eo intelligere, qui dicit Mariã poſſe habere filiũ abſq; uiro: ſed quomodo non conueniẽter conſiderauit, quod deus & abſq; muliere potuiſſet habere filium. Verum igitur dixit Mahometus, quando dixit Chriſtum Ieſum filium Mariæ, & uerbum dei eſſe: ſed non intellexit, Si enim intellexiſſet, dixiſſet: Ex quo eſt filius Mariæ, eſt ue-

rus homo: ex quo eſt uerbum dei, eſt uerus Deus. Non enim eſt deus compoſitus & imperfectus, ſicut homo. cuius uerbum & comprehenſio mentis, & ars & actio, non eſt homo. Quicquid autem eſt dei, eſt deus. Vnde & uerbum dei, deus eſt: & intellectus dei, deus eſt; & actio dei, deus eſt.

Quicquid eſt Dei, idẽ etiã Deum eſſe.

Alcoranum autem hominem ſolum cepit Chriſtum. Et propter hoc poſtquam dixit, quod uerbum eſt dei, addidit, quod Ieſus ſic eſt apud deũ, ſicut Adam, quem creauit de limo terræ: & dixit ei, Eſto. Et quomodo hoc cum præcedentib. conuenit? Cum enim dixerit, quod deus infuderit uerbum Mariæ, & ſpiritum eius, ex quo natus eſt Chriſtus, & poſt hæc rurſus opinatur, ut Adam is ſit quem formauit ex terra: Inconueniens igitur, uerbum dei & ſpiritum eius terram eſſe. Niſi aliquo modo Dei naturam terram ſupponamus, quod abſit. Eſſet enim uerbum eius, & ſpiritus eius, ſicut quædam ſtatua, quæ neq; intelligit, neq; ſpirat. Nunc autem deus noſter, qui eſt benedictus in ſæcula, uidet & audit omnia, & habet uerbum incarnatum ex Maria uirgine, & ſpiritum ſanctũ qui eam obumbrauit, & humanitatem uerbi adimpleuit. Si autem exiſtimant &

In Adam non fuiſſe uerbum Dei. nec ſpiritum ſanctum.

in Adam uerbum dei & ſpiritum fuiſſe, non effugient manifeſtum mendacium. Si enim uerbum Dei cum carne & terra illius unitũ eſſet, & ſpiritus repleuiſſet Adam, nunquam decipere potuiſſet illum ſatanas, uel fefelliſſet. Verbo tamen ſuo dixit deus Adæ, Eſto, hoc eodem uerbo quo fecit omnia, quod quidem ab æterno erat apud Deum. Itaq; Chriſtus uerus eſt deus, & uerbum

Ioan. 1.

dei. Neq; enim uerbum dei minus eſt quàm totus Deus. Eſt etiam homo uerus, ex Maria genitus:

Chriſtus, uerbum Dei, homo, apoſtolus, propheta, ſeruus.

& in quantũ homo, & apoſtolus eſt dei, & propheta dei, & ſeruus Dei. Et quantum ad hoc, bene dicit Alcoranum in capitulo Elneſa, quod neq; Chriſtus, neq; fideles angeli negabunt eum ſeruum eſſe Dei, id eſt inquantum homo eſt. Non inuenitur tamen in toto euangelio, quod ipſe Chriſtus dicat de ſeipſo, quod ſit ſeruus Dei, ne errorem inducat. Sed neq; palã dixit, Ego ſum deus, neq; homo, ſed ueris & manifeſtis operibus oſtẽdit, ſeipſum & Deum eſſe uerum, & hominem uerum. Et propter hoc dixit: Si mihi non uultis

Ioan. 10.

credere, operibus credite. Et hæc eſt efficacior probatio, quàm ſi uerbis ſolis hoc dixiſſet. Dictũ eſt autem ſuperius, quare ante paſsionem hoc non dixit palàm. Apoſtoli autẽ & euangeliſtæ prius & poſt hæc & alij prædicatores, ſicut manifeſta uerba & dixerũt et oſtenderũt, ut totus mundus conuinceretur hoc credere, Mahometus autem, poſtquam benedixit CHRISTVM eſſe uerbum Dei, non ſtetit in ueritate, ſed contradixit ſibijpſi, dicens, ipſum Chriſtum non eſſe Deum.

Tamen dixit, quod apud Deum excuſauit, quod patuit ſuperius in nono capitulo, manifeſte falſum eſſe, tum quia dicit quod ipſe Chriſtus dixit, Adorate Deum meum & Deum ueſtrum, dominum meum & dominum ueſtrum. Hæc autem ratio nequaquam conſtat. Inquantum enim uerus homo fuit, uerus ſeruus eſt Dei, ut ſuperius manifeſtum fuit. Contingit ergo de Mahometo, quod de alijs ipſe ſcripſit in capitulo Ionæ, dicens, quod quidam reprobant quæ non intelligunt, & quæ non poſſunt exponere. Sicut & ipſe reprobauit myſterium incarnationis, propterea quod ipſe non intelligebat, nec poterat exponere quæ in euangelio dicebantur de Chriſto. Et ſecundum eandem rationem neque trinitatis myſterium ſuſcepit. Non enim potuit intelligere perſonarum diſcretionem, abſque diſcretione quæ eſt ſecundum eſſentiam. Et quid mirum, ſi homo carnalis non percipit excellentiſsima Dei myſteria? Hæc quidem igitur ſufficiant de tertia quæſtione.

Ioan. 20. Ioh. 19

IIII. De libris Moyſi, & euangelij.

Quarta quæſtio eſt, quod Mahometus continue in Alcorano laudat legem Moyſi, & Iob, & Dauid. Et dicit Pſalterium librum eſſe clarum: ſupra omnes autem libros commendat euangelium, in quo dicit eſſe ſalutem & deductionem. Quæritur igitur, Quare neque habent, neque legunt Saraceni libros iſtos, neque interpretantur? Chriſtus enim, cum commendaſſet Moyſen & alios prophetas, Chriſtiani cum hos non haberent, acceperunt illos à Iudæis, & eos in diuerſas linguas transferri fecerunt, habentq́; illorum libros autenticos, leguntq́; eos in ſcholis.

Dicunt autem Saraceni, Iudæos quidem corrupiſſe libros ueteris, Chriſtianos euangelium & libros noui Teſtamenti, & quod nihil ueritatis remanſit in mundo, præterquàm quod eſt in Alcorano. Sed antè demonſtratum eſt in tertio capitulo, quod hoc eſt falſum, & contrarium Alcorano. Item, Quomodo tantus propheta, qualem exiſtimant eſſe Machometum, tantum commendaſſet corrupta exemplaria, et dixiſſet in his eſſe ſalutem & deductionem? Vel quomodo non prædixiſſet in poſterum eſſe corrumpenda? Sed potius contrarium dixit. Quod ſi in ambiguo quodam de Alcorano fuerint Saraceni, quærant ab his qui ante eos libros legerunt: id eſt, à Chriſtianis & Iudæis. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Oportebat autem potius dicere: Ne credatis his qui corruptos libros habent. Item in capitulo Abraham docet, ut Saraceni quærant auctoritatem legis Moyſi, dicens: Afferte Pentatheucum ſi ueraces eſtis, & legite in eo: & reliqua.

Libri noui et ueteris Teſtamenti an a Iudæis, & Chriſtianis corrupti.

Cur Saraceni legis & euangelij libros non legant.

Cauſa autē quod Saraceni non legunt prædictos libros, nulla alia eſt, niſi quod ſciunt horum ſapientes, quod facile deprehenderetur mendaciũ

Alcorani, ſi ſanctos & ueraces libros legerent. Vnde & Alcoranum malitioſe prouidit ſibijpſi, & quatuor medelas ſuppoſuit, ut mendaciũ eius non manifeſtum conſtitueretur. Quorum unum quidem eſt, mandare interimi, qui contrarium aliquid Alcorano dicerent, quod manifeſtum fuit ſuperius in quarto capitulo. Secundum dicit, ne diſputēt cum hominibus alterius ſectæ. Tertium prohibet his credere. Dixit enim in capitulo Abraham, Ne credatis alicui, niſi his qui ſequuntur noſtram legem, & quod in euangelio eſt ſalus & deductio. Dicit etiam, quod Saraceni nihil ſunt, niſi adimpleant legem & euangelium. Ergo debent euangelium habere. Quartum, ſeparat ſe omnino ab illis, & dicit: Mihi mea lex, & uobis ueſtra, & reliqua. Et poſt hæc: Liberi eſtis uos, à quibus ego facio. & ego, à quibus & uos. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Si igitur Saraceni bene acciperent cõſilium Alcorani, proculdubio deducerentur. Habuiſſent enim euangelium & legem Moyſi, & alias ſcripturas. Maxime cum ipſum Alcoranum continue commendet Moyſen, Dauid, Salomonem, & alios prophetas: & frequentiſsime dicat, quod alterũ alteri non præfert. Et hæc ad quartam quæſtionem.

Quatuor præcipuæ Alcorani cautelæ.

Quæſtio V. de conſortio Dei.

Quinta quæſtio eſt. Quid uult dicere Machometus in Alcorano, quod totiens dicit & repetit de ſe ſcribens, Credite in Deum & Apoſtolum, obedite Deo & apoſtolo, ſequamini Deum & apoſtolum? Scimus enim, ſoli Deo deberi fidem, honorem diuini cultus, actionem obedientiæ, & ſequelam uiæ. Ipſe enim ſolus eſt principium, & finis omnium. Vnde nullus unquam propheta auſus eſt hæc dicere, & Deo ſeipſum in talibus aſſociare: cui nullum unquam poſsibile eſt ſocium uel ſimul participem fieri. Dominus enim in lege Moyſi Iudæis dixit: Scitis quod ego ſum ſolus. Propter hoc autem et Helias dicit: Si dominus eſt ite poſt ipſum: ſi autē Baal, ſequamini eũ. Videtur igitur ex talibus, Mahometũ non ſolum dare ſe Deo participem, ſed facere ſeipſum illius ſocium, & ſimul conſortem. Et ſic dicitur in capitulo Elneſa: Non parcet Deus, ſi quis ei dederit participē. Solus autem Chriſtus, neque conſors, neque particeps Dei, ſed Deus uerus & homo uerus, potuit dicere: Credite in Deum, & in me credite. qui tamen nunquam dixit: Credite in Deum & in me, uel obedite Deo & mihi, ne homines crederent eum Dei participem & conſortem.

Apoc. 22.

Deut. 32. 3. Regum 18

Ioh. 14

Quæſtio VI.

Sexta quæſtio eſt: Cum Alcoranum de Chriſto quidem multa dicit, & magnifica, econtrario autem pauca de Machometo, & quidem uilia, quæritur igitur, Quare Saraceni non potius ſequuntur Chriſtum, quàm Machometum, & euangelium quàm Alcoranum? Et quia contraria

traria iuxta ſe poſita magis eluceſcũt, uideamus è regione & intrinſecus, quid Alcoranũ de utroq; narrat.

Quid Alcoranum de Chriſto narret, quidq; de Mahometo.

Dicit enim Alcoranum, quod Chriſtus ſuæ matri fuit annunciatus per angelum, & ſanctificatus per ſpiritum ſanctum, & uirtute Dei conceptus, non operatione naturæ, & ex ſanctiſſima uirgine Maria, & ſupra omnes alias mulieres mundas, genitus eſt. De Machometo autem nihil tale dicit, ſed quod orphanus, & uagus, à Deo conductus. Item dicit de Chriſto, quod eſt uerbum Dei, & ſecundum hoc nihil potuit ignorare: Mahometus autem fuit propheta incertus. dicit enim, ſe neſcire, quid de ſe fiet, ac ſuis. Dicit etiam ipſe: Neſcio utrum ego aut uos ſumus in rectitudine. Vnde & fertur dixiſſe de patre & matre ſua: Vtinam ſcirem quod eſt opus eorũ. Item fertur, quod ipſe fuit præſtigiatus à Iudæis, acubus ab aliquibus mulieribus in uultum cæreum immiſſis, & proiectis in puteum. Affirmantque communiter, ipſum Mahometum ueneno uitam finiuiſſe, quod aſſumpſit, cum huic Iudæa quædam uenã ſecuiſſet. Item, ipſe quidem Chriſtus ab Abraham deſcendit, & Iſaac, cui facta eſt promiſſio de benedictione, & conſequenda

Chriſti ad Mahometum excellentia, per collationem.

hæreditate. Mahometus autem deſcendit per Iſmaël, ad quem non peruenit promiſſio: ſed de eo ſcriptum eſt, quod erit ferreus homo, & manus eius cõtra omnes, & reliqua.

Gen. 16.

Item Chriſtus nullum unquam peccatum commiſit. Spiritus enim Dei & uerbum Dei non potuit peccare. Mahometus autem idololatra fuit, & homicida, laſciuus & rapax, multisq; alijs peccatis †connoxius,

†obnoxius.

in quibus Deus, ut dicunt, ei pepercit. Item Chriſtus ſtupenda fecit miracula, & utilia. Sicut enim dicitur in capitulo Elmaide, in fine, Chriſtus cæcos illuminauit, leproſos mundauit, & mortuos ſuſcitauit:

Mahometi miracula.

Mahometus autem nullum miraculum fecit, ſecundum Alcoranum. Et quæ de eo dicuntur, uel inconuenientia, uel impoſſibilia ſunt & abſona, ſicut lunam diuiſam reintegrare: uel inutilia, ſicut camelum loqui: uel omnino occulta. Multa enim dixit ſeipſum in occulto et nocte facere, quæ in die requiſitus, oſtẽdere nõ potuit. Vnde ei dixerunt: Dicis te aſcendere in cœlum ad Deum nocte, aſcende de die, ut uideamus nos, & credemus. Chriſtus autem maxima et magnifica miracula faciebat de die, et in manifeſto, et corã multis teſtibus uidẽtibus: quare manifeſta ſunt opera illius. Præterea Chriſtus quidẽ magiſter fuit excellẽs, ſicut dicitur in Alcorano, & in capitulo Elmeide, quaſi ex perſona dei: O Chriſte, cõſidera quem dedi tibi ſpiritũ ſanctum, ut loquaris. Item, In cunabulis docui te librum & ſapientiã, & legem Moyſi, & euangelium.

Mahometi ſtoria.

Mahometus autem doctor fuit ignarus,

& homo idiota, neſciens aliam linguã niſi ſuam, ignorans etiam interpretationem legis ſuæ. Dicit enim, ſolum Deum ſcire Alcorani expoſitionem. Item Chriſtus ſecundum euangelium crucifixus eſt, & mortuus, & reſurrexit uere, & aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram Dei. Alcoranum autem dicit, quod non eſt mortuus, ſed aſſumpſit eum Deus. Quare et ſecundum euangelium, & ſecundum Alcoranum, & in omnem euentum Chriſtus uiuit. Mahometus autem omnino mortuus eſt. Sed melior eſt adiutor uiuus, quàm mortuus. Omitto alias ſecũdum quodlibet excellentias, quas de Chriſto euangelium poſuit. Mirum igitur, quare Saraceni non ſequuntur potius Chriſtum quàm Mahometum, & euangelium potius quàm Alcoranum, cum ualde credibile ſit, per meliorem legiſlatorem meliorem legem datam eſſe, & melius à Deo conſeruatam, ueracem & incorruptam, ſicut ſuperius demonſtratum eſt in tertio capitulo.

DE EVANGELII AD ALCO*ranum excellentia.* Cap. VI.

EVangelij autem ad Alcoranum excellentiam, facile ex ſuperioribus dictis poſſumus cognoſcere. Antè enim demonſtratum eſt, non eſſe Alcoranum legem Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum teſtamentum hanc teſtantur,

Epilogus.

& quod neq; in ſtilo neque in ſententijs cum alijs conuenit, & quod contradicit ſibijpſi, & quod nullo miraculo confirmatur, & quod eſt irrationabile, & quod manifeſta continet mendacia, & quod uiolentum, & quod inordinatum, & quod iniquum, & quod ambiguum. Hæc enim omnia per ipſum Alcoranum breuiter ſunt antè demonſtrata. Veruntamen idipſum Alcoranum legentibus, melius hæc demonſtrantur.

Alcoranũ legendum, ut q̃ ſint abſurda eius dogmata intelligantur.

Quare nos hæc audacter dicere poſſumus, ſi nobis credere non uultis, Alcoranum legite. Horum autẽ contraria in euangelica doctrina manifeſte apparẽt. Etenim Mahometus præcipue, quaſi ſupra omnes prophetas qui ſunt uel qui futuri ſunt, Chriſtũ commẽdauit et euangelij doctrinam ſupra omnes diuinas ſcripturas magnificauit. Scimus autem, quod nullum ſic eſt tam ualidum, tamq; potens teſtimonium doctrinæ uel uitæ, quàm laus ab his qui conantur reprehenſionem inducere. Dicit autem ipſe Mahometus in Alcorano, in capitulo Elmeide: Terminauimus uiam hominum per Ieſum Chriſtum filium Mariæ, ueraciſſimum prophetam, & dedimus ei euangelium, in quo eſt deductio & lux & ueritas manifeſta. Et in multis locis Alcorani præcipue cõmendat euangelium.

Euangelij manifeſtatio cuiuſmodi à deo inſtituta.

Etenim ipſum euangeliũ in omni loco & lingua excellentiſſime mundo ſeipſum manifeſtat. Quare confidenter dicere

Euangelij manifeſtatio cuiuſmodi à deo inſtituta

poſſem de eo Saraceenis: Si ueſtro Mahometo uultis, uel non uultis credere de Euangelio, id ipſum Euãgeliũ legite. Et quoniam ſicut dicitur in Alcorano in capitulo Eliphal, uolẽs deus quod uerifiectur ueritas per uerbum ſuum, & interci datur gubernatio hæreticorum, & ut ueritas ueriſicetur & uanitas euaneſcat, prouidit & diſpenſauit deus, ne mũdus per ignorantiam periret, ut lex illa, quæ generaliter omnibus & ſola neceſſaria erat, lex ea quæ eſt euangelij, non in uno loco, ſed in diuerſis prouincijs: neq; in uno idiomate, ſed diuerſis & in omnibus linguis ſcriberetur hebraice, græce, & latine, & poſt hæc fideliter trãsferretur. In fine aũt euãgelij mãdauit diſcipu

Mat. 16

lis ſuis Chriſtus, ut in uniuerſo mundo efficaciter euãgelium prædicarent. Quod ut perficere poſſent, dedit eis gratiam linguarũ & uirtutem miraculorum. Alcoranum autem arabice ſolum ſibijpſi dicit à deo datum eſſe: & Saraceni firmiter credunt, nullum poſſe hoc ſcire qui arabicam linguam ignoret. Sequitur autem, non omnes ſcire arabicam linguam, neq; poſſe hanc diſcere. Scriptum autem eſt in Alcorano, ſicut & antè demõſtratum eſt, nullum poſſe ſaluari, præter eos qui ſunt in lege Saracenorum. Quare conuenienter quæri poſſet, ſi ſolos uelit Saracenos deus ſaluos fieri, & eos qui arabicam linguam ſciũt Chriſtianorum autem lex, quæ ſcripta eſt in omnib. linguis, dicit, quod deus uult omnes homines ſaluos

Saraceni Saluati

fieri. Saraceni igitur, qui ſolo nomine ſaluati dicuntur, ſicut antè dictum eſt, & alij omnes qui ſecundũ ueritatem ſaluos ſe fieri uolũt, diſcãt Chriſtum eſſe ſaluatorem, legantq; euangelium in quacunq; lingua uolunt, & inuenient ferè contraria omnia quæ prædicta ſunt & demonſtrata ab Al

Laus euangelij Chriſti.

corano Inuenientq;, quod Moyſi lex & prophetæ ipſum teſtantur, et nullam euangelij contrarietatem, ſed potius complementũ & perfectionem omnium aliarum ſcripturarũ. Inuenient quoq; in

Stili ſimplicitas

euãgelio ſtilum non metricum uel rhythmicum, ſed ſimplicem & cõmunem, non quidem propter ſimplicitatem ſcribẽtium, ſed propter utilitatem legentium, ut ab omni ſimplici & idiota conuenienter intelligi poſſet. Modum non habet aſſentatorium, neq; turpia uel deſueta nomina, ſed communia & honeſtiſſima. Fabulam autem omnino nullam cõtinet euangeliũ: & ſi quaſdam aliquando parabolas apponit, ex ipſa uerbi conſequẽtia

Parabolæ

manifeſte oſtenditur, quod parabolice loquitur. Conuenit autem in ſententijs, nõ ſolum cum alijs ſacris ſcripturis, ſicut dictum eſt, ſed etiam cum philoſophis, qui de uirtutibus & de extremo hominum fine demonſtratiue uel rationabiliter tractauerunt. Addit etiam quædam excelſiſſima, ad quæ naturalis humana ratio non poteſt perueni

re. Et nequaquam aliquid dicit, cui quis demonſtratiue poſſit inſtare, quia cum demõſtratio contineat uerum, nihil poteſt eſſe ei contrarium niſi

Nulla contradictio in euangelijs

falſum. Speculãtibus autem diligenter, nulla contradictio in euangelijs continetur. Quare non ſolum unum Euangelium cum ſeipſo conuenit, ſed etiam quatuor inter ſe, in omnibus neceſſarijs circa fidem, ſimpliciter conueniunt: id eſt, de incarnatione, doctrina, paſſione, reſurrectione, aſcenſione Chriſti, & ſpiritusſancti miſſione: & ſi quatuor euangelia in diuerſis locis & diuerſis linguis, necnõ à diuerſis auctoribus à principio conſcripta ſunt, ut antè dictum eſt. Quidã tamẽ ſimpliciores exiſtimauerũt, in euãgelio eſſe cõtrarietatẽ, propterea qđ illud qđ in alio euãgelio cõtinetur, in alio euãgelio nõ cõtinetur. Hoc aũt non eſt cõtradictio, ſed potius diſpenſatio dei, quaſi inſpirante ſpiritusſancto, ut quod ab uno Euãgeliſta prætermiſſum eſt, alter dicat: quod autem ab uno Euangeliſta ſcriptum eſt, nullus aliorum trium negauit, uel contrarium aliquid dixit. Sed hi qua

Chriſti opera & dicta non omnia in euangelijs ſcripta

tuor non omnia opera, uel uerba Chriſti conſcripſerunt, ſed ſolum quæ ad ſalutem ſunt magis neceſſaria. Quomodo autem doctrina Chriſtiana perfecte miraculis ſit confirmata, in ſeptimo capitulo manifeſte antè demonſtratum eſt: quare non oportet amplius in eiſdem uerſari Nulla autem eſt in mundo doctrina, uel lex, quæ ſic rationabilis exiſtat & perfecta ſicut Euangelica, quæ omnes paſſiones radicitus auellit. Non ſolum in-

Euãgelicæ legis perfectio

ordinatam actionem & exterius uerbum prohibet, ſed & inordinatum animi motum, uel intrinſecum affectum, ſicut concupiſcentiam, iram inordinatam, & ſimilia, ex quibus omnia mala exteriora ſequuntur. Plantauitq;, & conſeruauit omnia bona in mandato perfectiſſimæ dilectionis, Dei uidelicet & proximi. Habita enim amicitia & charitate perfecta, quæ propria bona cum alijs communicare cogit, non eſt neceſſarium iuſtitiam quærere, quæ nos inducit ad reſtituendum aliena. Item continet Euangelium naturaliſſimum & proprijſſimum mandatum, Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, &

Mendacij & uiolentiæ expers euãgeliũ

uos facite ſimiliter eis. Quo ſolo habito, non eſt neceſſarium aliud præceptum, reſpectu proximi. Non ſolum etiam ueritatem continet Euangelium, ſed, ſicut credunt Chriſtiani Doctores, ſi unum ſolum mendacium in Euangelio inueniretur, totum Euangelium meritò ſuſpectum haberetur, ſicut ſuperius determinatum eſt in nono Capitulo. Violentiam autem nullam permittit Euangelium, quinimmo & ipſam uiolentiam & iniuriam patienter oportere ferre ait, dicens:

Mat. 5

Si quis te alapis percuſſerit ad dexteram genam, uerte et alterã: et ſi quis à te capiat palliũ, ne pro

bibeas

bibeas eum, ſed da etiam tunicam. Docet etiam

Lucæ 6.

pro illata iniuria & odio, beneficium et dilectionem reddere dicens: Diligite inimicos veſtros, Benefacite odio habentibus uos, & orate pro malignantib. & his qui uos perſequuntur. Non tamen hoc aduerſatur, ſi quidam Chriſtianorum

Matth. 5.

iniqui non ſeruant hæc omnia. Non enim iniquorum peruerſio prohibet ſanctiſſimæ legis perfectionem & ueritatem. Bene ordinatiſſima autem eſt euangelij doctrina, ſicut antè demonſtratũ eſt decimo in capitulo, et tẽporis ordine, et loci, et doctrinæ, et materiæ. Incipit enim ab incarnatione Chriſti, determinans quæ ad natiuitatem huius ſunt conuenientia. Et poſt natiuitatem conuenienti tempore oſtendit doctrinam & ſapientiam eius. Et poſt hæc, & potentiam et miracula

Euangelicæ doctrinæ ordo.

& deinceps paſsionem & mortem, ultimo autem reſurrectionem, & in cœlos aſcenſionem. Sanè nullũ malũ poteſt inueniri in doctrina tantæ perfectionis, etſi inſtabiles & indocti dicant, blaſphemias quaſdam in euangelio continem, ſicut de incarnatiõe Chriſti et paſsione, item de trinitatis myſterio: de quib. ut antè dictum eſt, ſcriptum eſt in Alcorano, quod ipſi reprobant quæ non intelligunt. Certiſſima uero eſt lex Euangelica, quia certiſſimè ſcitur quo tempore, quo loco, à quibus hominibus conſcripta eſt Euangelica doctrina. Certiſſimum etiam eſt, quod

Certitudo Euangelij & facilitas.

conuenientiſſime & facillime intelligibilis eſt, quia credenda preponũtur per reuelationẽ dei, & non inueſtiganda per rationẽ, ut ſimpliciores ad eam facile accedere poſsint. Item oportet ſcire quod nihil eſt in euangelio, quod non poſsibile ſit à nobis intelligi, qui fidei lumine ſumus adiuti. Et licet in ſe certiſſima, tamẽ non ab omnib. intelligitur, ſed ab humilibus ſolum, & humilib. corde. Superbi autẽ & carnales non poſſunt hanc intelligere: quorum intellectus ſic ſe habet ad eam, ſicut ueſpertilionis oculus ad ſolem. Sacri autem Chriſtianæ fidei doctores, non tanquam ueſpertiliones in nocte uolant, ſed attentis oculis tanquam aquilæ, ueritatis radios in ſeipſis contemplantur: alijs autem ignorantibus & rationem quærentibus, propriæ interpretantur fidei & ueritatis myſteria. Et non dicunt eis, ſicut in Alcorano in capitulo Ionæ, & in capitulo Elcapherim, quod conueniens eſt Saracenos dicere alijs nationib. quæ non credunt, & contradicunt Alcorano: Mihi mea fides, & uobis ueſtra. Sed ſunt

Sapientis proprium.

parati ad reſponſionem cuicunquam poſcenti rationem de fide, & ſpe, quæ in eis eſt. Hoc autem eſt propriũ ſapiẽtis rationẽ et cauſam ſui operis reddere. Aliter enim quilibet fatuus poſſet legem condere, et concludere quicquid uellet, & dicere nihil oportet contrarium credere his quæ ab eo poſita ſunt.

DE SARACENORVM REſponſione ad prædicta. Cap. XVII.

AD hæc autem conantur reſpondere quidam ſuperſtitioſi & contentioſi Saraceni, dicentes: Non dicimus quod euangelium non ſit à DEO, cum Alcoranum hoc manifeſte teſtetur, neq; dicimus imperfectum eſſe, cum à deo ſit, ſed tam ardua & perfecta continet Euangelium, ut non ſufficiat mundus ea perficere. Quis

Euãgelij præceptorũ perfectio.

enim deum ex toto corde, et proximũ ſicut ſeipſum poteſt diligere? Quis poteſt pro perſequentibus et calumniantibus orare? Quis ex toto corde benefacere maleſacientibus? Et alia quædã perfectiſſima mandat euangeliũ. Quoniam igitur non erat lex quæ potuiſſet ſeruari, prouidit mundo deus per legem ſalutis, et leuia fecit mandata, & dedit mundo Alcoranum, quod minime continet difficilia hæc, ſed facile eſt ad ſaluandum homines per ipſum. Vnde dicũt, Alcoranum magis eſſe commune, & ualde ſufficere ad ſalutem mũdo. Et propter hoc uocant Alcoranũ antonomice, le

Obiectionis Sarracenorũ confutatio.

gem ſalutis. Dicunt igitur quod Alcoranũ ſucceſsit quaſi loco euangelij, & quicquid boni erat in euangelio, totũ eſt in Alcorano, & quod iam non eſt opus euangelio. Sed hoc manifeſtũ continet mendacium. Nõ enim poſsibile eſt dicere, ad tempus datũ eſſe euangeliũ, utputa uſq; ad Alcoranũ, & poſt hæc Alcoranum ei ſucceſsiſſe ad ſalutem hominũ. cum Alcoranũ manifeſte teſtetur, quod in euangelio eſt deductio & ſalus. Præterea nõ poteſt dici, quod poſtquã dedit euangeliũ, aduertit quod mundus nõ poterit ipſum ſeruare, & correxit ſtilũ, et tẽperauit præceptũ, ut deus facta noſtra putet ab euentu. Sciebat enim deus à principio, & quod euangeliũ continet, et quid homines ferre poſſunt. Præterea et ipſum Alcoranũ dicit, quod nihil ſunt Saraceni, niſi adimpleant euangeliũ, & legẽ Moyſi, ut ſuperius dictum eſt. Chriſtiani autẽ ſolũ Euangelium adimplere debent. Itẽ quomodo poſſet euangeliũ perfectũ dici ſi non poſſet ſecundũ uires ab hominib. ſeruari? Itẽ, ſi perfectũ eſt euangeliũ, & ſalutẽ neceſſaria cõtinet: quid obſtat, ſi quædã alta cõſilia cõtinet, quæ magnæ perfectiõis exiſtãt? hæc tamẽ nõ dicit neceſſaria eſſe ad ſalutẽ. Itẽ, quantũ quæq; lex magis remiſsibilis eſt, tantũ eſt per ſe minus merce

Dæmones ſaluari poſſe, Alcorani teſtimonio

de digna. Si igitur Alcoranũ eſt remiſsibilius quã euangeliũ, nõ ergo ſimiliter eſt ad ſalutẽ efficax. Nõ enim dedit deus legẽ minoris efficaciæ, & ad ſalutem laborioſiorem. Et conſtat in Alcorano, quod & per ipſum Alcoranum dæmones ſaluari poſſunt, ut ſuperius manifeſtum fuit in 7. Cap. qui non poſſunt ſaluari per euangelium. Eſt igitur Alcoranum magis ſalutare quàm Euangelium, ergo, et laborioſius et difficilius. Item, ſi Alcoranũ facilior lex eſt, et periculoſior, maiore re

prehenſione dignum erit eam non obſeruari. Sed Saraceni eam nõ ſeruant: periculoſius igitur peccant. Quod autem eam non ſeruant, nec complent, manifeſtum eſt. Bibunt enim uinum, et inebriantur, comedũtq́; illicita apud eos: non ſeruant ieiunium, neq; orationem, neq; expendunt iuxta eorum facultatem, et alia multa quæ melius ſcit qui in conuerſatione inter eos experientiam horum cepit. Siue facilem hanc dicunt, ſiue difficilem, periculum non euadunt. Sed in ueritate, Mahometus conatus eſt quidem facilem legem dare, non tamen permiſſum eſt ſic calamũ tẽperare, quin difficilia multa interſeruerit. Cõtinet enim lex illa difficultatem multam ad eam intelligendam. Dicitur enim in Alcorano, quod à ſolo deo intelligitur. Hoc autem quomodo ſit irrationabile, manifeſtum fuit in octauo capitulo. Item cõtinet etiam difficultatem ad credendum. Dicit enim, uirginem Mariam peperiße Ieſum, et deum

Saracenos nõ ſeruare Alcorani legem.

Alcoranum difficile.

habere uerbum et ſpiritum ſanctũ, quæ neceſſaria ſunt ad noſtram fidem, & tamen miraculis confirmata. Item difficilis eſt propter opera adimpleri, ſicut circuncidi, & non bibere uinum, et cauere ebrietatem per ciceram, & alia quæ ſunt de ieiunio et oratione, et de collatione cuilibet ſecundum facultatem ſibi datam à deo, & multa alia, quæ pauci Saracenorum ſeruant. Sicut igitur fuit mundo neceſſarium, quod alleuiarentur præcepta euangelij, & daretur Alcoranum leuius: ita poſſet dici ab aliquo, quod eſſet neceſſarium ut daretur alia lex leuior. quæ poſſet ab hominibus obſeruari, et tam euangelium quàm Alcoranum delerentur. Vel ſi pauci ſaluarentur, eſſet culpa Dei, qui talem legem dedit quam homines ſeruare non poſſent. Quod ſi hoc eſt inconueniens, ſtandum eſt in primo, ſcilicet quod euangeliũ ſit lex à deo, ſanctißima pariter et obſeruabilis mundo, & quæ uires hominum non excedit.

CHRISTIANAE FIDEI CONFESSIO
FACTA SARACENIS, INCERTO AVTORE.

Siue Richardus Florentinus, quod ſtylus & aliæ quædam circumſtantiæ ſubindicãt, ſiue alius hanc fidei Chriſtianæ exomologeſin fecit: pia certe eſt, & ſpiritum apoſtolicum redolet. Exhibet autem formam profitendi catholicam & orthodoxam Chriſti religionem citra petulantiam & maledicta: rurſumq́ ſine omni fuco figuratæ potius abnegationis, quàm confeſsionis. Quod ſi ardentibus uotis à patre meſsis impetraremus aliquot eiuſmodi operarios, qui peritia diuinarum ſcripturarum inſtructi, & amore diuino inflammati adirent nationes alienas à Chriſto, ut ille uir eximius Aegyptum adijt, didicitque linguam Arabicam, & doctrinam iſtius ſectæ propius inſpexit, mox inde Chriſtianam fidem expoſuit, & eorum dogmata refellit, ſeruata Chriſtiana moderatione, uideremus breui fructus copioſos in horrea domini Dei noſtri colligi.

NOs tales, &c. Chriſtianæ fidei profeßores, à longinquis partib. uenientes, exiſtentesq́; gratia Dei ſanæ mẽtis: Hodie in nomine ſanctißimæ trinitatis, patris et filij, et ſpiritusſancti, unius ſummi et omnipotentis dei, creatoris et gubernatoris uniuerſorũ, pura et ſyncera intentione, & nulla humana paßione moti, coram tua et tuorũ terrena et trãſitoria poteſtate nos humiliter præſentamus, ad duo firmiter et conſtanter faciendũ. Primò quidem ad profitendũ nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, eiusq́; ſynceræ et immaculatæ fidei, atq; ſancti euãgelij ueritatẽ. Secundò ad annunciandũ uobis uiã, extra quam ſalui eſſe non poteſtis. Ad primũ cogit nos diuinus honor atq; amor. Etenim in lege diuina ſcriptũ eſt: Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex mente tua. Quæ quidẽ dilectio ad diuinũ pertinet honorẽ et amorẽ, qui quidẽ honor et amor in libera tandẽ, ſpontanea et uoluntaria coram hominib. confeßione oſtenditur, et declaratur. Vnde et Dominus Ieſus in euangelio ſuo ait: Omnis qui confitebitur me corã hominib. cõfitebor et ego eũ corã patre meo, qui eſt in cœlis: & qui erubuerit me, et meos ſermones, hũc filius hominis erubeſcet in maieſtate ſua, et patris, et ſanctorũ angelorũ. Ad ſecundũ incitat nos zelus et amor fraternus. Vnde et ſuperiori mãdato et dilectione dei immediate adiungitur præceptũ de dilectione proximi, cũ dicitur: Diliges Dominũ Deũ tuũ, etc. Subiungitur et ſtatim: Et proximũ tuũ ſicut te ipſum. Id eſt, ad eundẽ finẽ, ad eandẽ ſalutẽ et fœlicitatẽ, ad quã te ipſum diligis et dirigis, diligas et proximũ tuũ, et eandẽ ei procures ſalutẽ. Notum itaq; ſit uobis dilectißimi, nos eſſe homines iam à pluribus annis diuino cultui dedicatos, licet indignos et peccatores, plantatosq́; in domo domini ad meditandũ in lege ipſius die ac nocte. In cuius diligẽti meditatiõe et perſcrutatione uerißime didicimus, q. fides eccleſiæ catholicæ chriſtianorũ, cuius nos ſumus profeſſores, eſt uerißima, nullã in ſe cõtinens falſitatẽ aut mendaciũ.

Duo aguntur in hac oratione.

[marginal note:] ...cellentia et ...mundo ſt... n Chriſtianæ.

Et Euangelium Chriſti eſt lex domini immaculata, conuertens animas: teſtimonium domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Iuſticiæ domini rectæ, lætificantes corda: præceptum domini lucidum, illuminans oculos, utpote ab ipſo Deo patre per uerbum ſuum, per ſapientiam ſuam, per ipſum unigenitum ſuum filium, per quem uniuerſam ex nihilo produxit creaturã, dictata à patriarchis multis, præſignata à prophetis, prædicta uarijs ænigmatibus & figuris, multis antea ſeculis apud utrumque populum Dei, ſcilicet qui Iudæorum dicebatur, & gentilem, præfigurata. Et tandem per ipſam diuinam ſapientiam humanatam mundo tradita, & manifeſtata, mirabilibus ſignis & portentis confirmata, ab apoſtolis prædicata: ipſius legis latoris Ieſu Chriſti, ipſorumq; ſuorum Apoſtolorum, innumerabilium ſubſequentium martyrum ſanguine conſecrata: ſanctorum Chriſti confeſſorum & doctorum uerbis & exemplis multipliciter & mirabiliter declarata: ſanctarum uiduarum & uirginum diuina potius quàm humana continentia & puritate uirginali decorata: ipſorum pœnitentia mirabili purgatione ſuper niuem dealbata. In qua omnem humanum intellectum excedentia prædicantur, uoluptates carnis cohibentur: omnia quæ in mundo ſunt, contemni docentur: & inuiſibilia, immaterialia, ſpiritualia, & æterna, non qualia caro et ſanguis perſuadent, promittuntur. Sed ut cum Alchorano concludamus, in qua eſt directio & lux & ueritas manifeſta. Quantum igitur ad primum, tota mentis noſtræ deuotione toto cordis noſtri deſiderio & feruore prædicamus, & confitemur nomen domini noſtri IESV Chriſti, quod eſt ſuper omne nomen: ita ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: et omnes lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria Dei patris. Ipſam etiam quæ de ipſo eſt fidẽ, unuſquiſq; noſtrum ſic cum

[marginal note:] Symbolum.

eccleſia catholica ſumma cum deuotione profitetur: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: & in Ieſum Chriſtum filiũ eius unicum dominum noſtrum: qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria uirgine: paſſus ſub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & ſepultus. Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Credo in ſpiritum ſanctum, ſanctam eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum: carnis reſurrectionem ad uitam æternam, amen. Credimus etiam, quicquid cum his credit ſancta mater Eccleſia: ſiue ad miniſterium fidei, ſiue ad diuina præcepta, ſiue ad ſacramenta quibus regenera-

mur ad uitam, ſiue ad Euangelicam quocunque modo pertineat legẽ. Quantum ad ſecundum annunciamus, prædicamus, & firmiter profitemur quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus uere filius Dei, uerus deus et uerus homo, eſt uia per quam itur ad ſalutem ueram, & in cœlum aſcenditur, ipſo in euangelio dicente: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Via uidelicet, qua dirigimur ne erremus: ueritas, qua illuminamur, ne decipiamur: uita qua uiuificamur, ne deficiamus à termino. Vnde quicunque non eſt in hac uia, errat: quicunque hanc non aſpicit ueritatem, in tenebris eſt: qui hac nõ uiuificatur uita, mortuus eſt. Vnde et magnus quidam Euangelicæ legis eximius prædicator clamat, loquens, de nomine Ieſu: Non eſt aliud nomen datũ ſub cœlo, In quo oportet nos ſaluos fieri. Hæc eſt igitur uia, à qua ſi quis declinat ad dexteram uel ad ſiniſtram, errat, nec pertinget ad terminum ſalutis, & fœlicitatis æternæ. Hæc eſt uia, quam lex noſtra euangelica oſtendit, & demonſtrat. Et ut aliquid ſummariè et ſalubriter proferamus: Hæc lex noſtra euangelica oſtendit prædictã uiã in tribus. Primò, qualiter hãc uiã uideamus et cognoſcamus, et hoc per fidẽ. Secũdò, qualiter in illa uia ponamur et ſtatuamur, et hoc per ſacramẽta. Tertiò, qualiter iam in ipſa poſiti dirigamur ne ipſam deſeramus, et terminũ ſalutis & fœlicitatis attingamus, et hoc per præcepta et uirtutes. Quicunq; igitur uult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt ei ut teneat catholicam fidẽ, ſcilicet eccleſiæ catholicæ Chriſtianorum, prout ipſi eccleſiæ per euangeliũ traditur ad hoc ut illuminetur, et uideat, atq; cognoſcat hanc uiam extra quam non eſt ſalus. Deinde ut ſacramenta eccleſiæ reuerẽter ſuſcipiat, ut ponatur in uia per quã neceſſe eſt ad ſalutem ambulare. Tandẽ ut poſſit terminum ſalutis et fœlicitatis ſecure attingere, opus eſt ut obſeruet euangelica præcepta et diuina: et ſecundũ uirtutes theologicas pariter et morales ſuam uitam ordinet, & operetur. Oportet ergo, dilectiſſimi, pro ueſtra ſalute tã de deo quã de ſupradicta uia, quæ Chriſtus eſt, et plus ſentire, quàm in ueſtro Alcorano habeatis. in quo licet tam de Deo quàm de ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto multa uera et præclara quæ et nos confitemur, habeatis: tamen quia nõ eadẽ, ut ipſa ueritas in euãgelio manifeſtauit, nec ſufficienter: ideo ipſa lex Alcorani nõ ſufficit ad ſalutẽ. Tradit enim ipſe Alcoranus de deo, quod unus ſit, et incorporeus, immaterialis, inuiſibilis, incomprehenſibilis cui nec particeps nec ſocius eſt, in eius manu uita et mors: ipſe ſuper omnia potẽs, ſuper omnia benedictus: ipſe creator, gubernator & iuſtificator animarũ, et multa alia quæ certe et nos credimus et prædicamus. Sed in hoc quod negat deũ patrem,

[marginal notes:] Pet. Actorũ 4. — Euangeliũ triplicites uiam Chriſtum mõſtrat. — Eccleſiæ ſtd... — Alcoran quatenus audiendus.

Euangello: Qui non manducat meam carnem & non bibit meum ſanguinem, non habet uitam æternam. alijſque iuxta exigentiam imbuatur eccleſiaſticis ſacramentis. Vlterius, quia fruſtra eſt, quoad ſalutem, fieri et eſſe Chriſtianũ nomine, & operibus ſtare in uia, & non dirigere ſuos greſſus in terminum: ideo ut perfectiſſima lex ſecundum Euangelium, non ſolum oſtendit nobis uiam per fidem, ponitque non in eadem per ſacramenta, ſed etiam rectè & faciliter dirigit nos in terminum: rectè quidem, per præcepta & uirtutes: faciliter autem, per conſilia. Nulla etenim

Præcepta & officia.

eſt, aut unquam fuit lex, quæ tam radicitus extirparet uitia, tam profunde inſereret uirtutes, tam ardue diuina exequeretur mandata, tam ſuauiter adimplendum perfectionis conſilia demulceret, ſicut eſt Euangelica lex, quæ omnem perfectionis uiam continet, & oſtendit. Quæ enim lex unquam fuit, quæ tam pie, tam deuote, tam magnifice, et pure Deum colere docuerit: nomen ipſius honorare, ſabbata et feſtiuitates ſanctificare, parentes amare, proximos diligere, ad imaginem Dei homines factos non occidere: pudicitia ſeruata in omnibus, non ſolummodo non mœchari, ſed nec fornicari, aut pollui quoquo modo: non furtum facere: non latrocinari, non aliàs opprimere proximum, non contra ipſum falſum teſtimonium dicere. & quod amplius eſt, non ſcandalizare ipſum, nec ei iraſci: non concupiſcere uxorem ipſius, non ancillam, non rem aliam quamcunque in ſæculo. Et non ſolum hæc, ſed etiam quod carnalibus hominibus uidetur impoſſibile: Diligere inimicos, benefacere odientibus, orare pro perſequentibus, & calumniantibus nos. Et

Virtutes.

ut ad uirtutes ueniamus, ipſa humilitate et manſuetudine ſuperbiam deijcit, benignitate inuidiã uincit, magnificentia & largitate auariciam ſuperat, temperantia & ſobrietate gulam mitigat, patientia iram extinguit, ſollicitudine & diligentia acediam eneruat, caſtimonia uero & pudicitia non ſolum luxuriam & omnem impetum libidinis refrenat, uerum multos & plurimos ueluti ipſos cœleſtes et incorporeos ſpiritus reddit impaſſibiles omnino. Quid plura? Ipſa auertit uiſum, ne uideat uanitatem: claudit auditum, ne inutilia & ſcurrilia audiat: prohibet guſtum, ne illicita concupiſcat: temperat odoratum, ne ad inanes & mortiferas dilabatur ſuauitates: refrenat & retrahit tactum, ne prohibita quoquo modo tangat, aut amplectatur. Ipſa cogitationes immumdas purgat, delectationes noxias fugat, conſenſum ad illicita omnino prohibet, linguam cohibet, ſermones ordinat, mores componit, opera dirigit, omiſſa quæ agenda ſunt reſtaurat, et ut uno ſermone omnia complectamur, ipſa docet

Deum timere, & ipſum toto corde diligere, ipſi adhærere, & ab ipſo nunquam in æternum ſeparari: quod eſt ſumma fœlicitas, et immenſa iocunditas, hic inchoata, utcunque poſſibile per ſpeciem, quæ tandẽ in alia uita per rei euidentiã cõplebitur & perficitur ex integro. Quæ fœlicitas

Summa fœlicitas.

& iocunditas eſt finis et terminus uiæ, per quam lex euangelica ſuos ſectores ducit, & dirigit, modo ut dictum eſt. Qui quidem finis & terminus, quod ſalutem & fœlicitatem dicimus, licet ſicut incompræhenſibilis, ita & inexplicabilis ſit, dicente Eſaia propheta, Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, bonum ſcilicet quod Deus præparauit diligentibus ſe: nihilominus ut nos mortales poſſumus, aliquid et breuiter dicemus de ipſo, ut ex ipſa auiditate præmij, animi noſtri non abhorreant arduitatem itineris. Etenim fœlicitas, quam lex Euangelica promittit Chriſtianis, non conſiſtit in poſſeſſione bonorum terrenorum, non in eſu omnigenorum carnium & fructuum, non in potu uini, mellis & lactis, non in ſuauitate ſonitus aquarum currentium, riuulorum ſcilicet & fontium: non in amplexu & luxu carnali, pulcherrimarum mulierum & uirginum: non in cæteris, ad quæ carnalis concupiſcentia & mortalis fex inſtigat, cuiuſmodi paradiſum uobis ueſter promittit Alchoranus. Sed fœlicitas noſtra Chriſtianorum, quam uitam æternam dicimus, conſiſtit ſubſtantialiter quidem & eſſentialiter per ſe, & abſque quocunque creato medio in uiſione ipſius diuinæ eſſentiæ & naturæ. Vnde Dominus noſter in Euangelo ait: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcat te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et quia tale uiſum erit in uidente per amorem, qui transformat amantem in amatum, ad ipſam uiſionem ſequitur transformatio quædam & tenſio, qua amans deiformis efficietur, & tenebit amatum: immò & unum erit in reliquo, dicẽte domino, Qui manet in me, et ego in eo. quia deus charitas eſt: et qui manet in charitate, in deo manet, et deus in eo: quia ad unionẽ ſummæ cõuenientis, ſequitur dilectio ſumma. Ad illã diuinã et æternã uiſionẽ, ſequitur inenarrabilis dulcedo et ſuauitas, quã proprio nomine fruitionẽ dicimus. Et talis, qualẽ nec mens cogitare, nec lingua ualet exprimere mortalium. Quam admirans Dauid Propheta in ſpiritu clamabat, dicens: O quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abſcondiſti timentibus te? Præter prædictam diuinæ uiſionis beatitudinem, qua anima noſtra ex integro fœlicitabitur. Habebimus & in corpore fœlicitatem ſuo modo. Etenim corpora beatorum erunt immortalia, incorruptibilia, et omnino impaſſibilia, ſubtilia deniq;

Finis, ſummũque bonum, aut terminus.

In quo uita æterna, ſeu fœlicitas.

&

& agibilia, & plusquàm ſol modò ſit, ſplendida & refulgentia. Non comedent, neque bibent ibi corporaliter, diuinæ uiſionis ineffabili ſatietate repleti. Similiter neq; nubent, neq; nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei. dicente Domino noſtro Ieſu Chriſto in Euangelio: In reſurrectione enim neq; nubent, neque enim ultra mori poterunt: ſed ſunt ſicut angeli Dei in cœlo, & filij ſunt Dei. Et iterum: Tunc fulgebunt iuſti, ſicut ſol in regno patris eorum. Et ſicut de ſocietate, ita & de conditione ipſorum, quo ad huiuſmodi actus corporeos gaudebunt. Quia nullum erit ibi cibi deſiderium, nulla ibi exardeſcet libido, nullæ reliquæ paßiones, quales modo patimur corporis. Non lachrymæ, non luctus, non clamor, non deniq; ullus dolor, non ægritudines, non imbecillitates, non paupertatis metus. Nemo ibi lædetur, nemo iraſcetur, nemo inuidebit proximo. Nulla pulſabit honoris, aut poteſtatis ambitio. Nulla erit tunc diſcordia, ſed cuncta conſóna. Nullus erit ibi diaboli metus: inſidiæ dæmonum nullæ: timor gehennæ procul: tranquilla erunt omnia, & cum æterna ſecuritate iugis ſplendor. Vere degenerat, qui huius uitæ amore non capitur, in qua diuitiæ & deliciæ & gaudia ſic inchoantur, ut finiri non poßint. Cuius qui amator eſſe noluerit, & præſentem, & perdet uitam temporalem, & hac æternam de qua loquitur non inueniet. atq; à morte æterna capietur. Huius æternæ uitæ, & æternæ fœlicitatis, olim magnus Paulus noſter, Ieſu Chriſti deſiderio tractus, de exilio uitæ præſentis conquerens, ſic clamabat: O infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Chriſtus. Cupio diſſolui, et eſſe cum Chriſto. Abſcondita enim eſt mortalibus illa uita: quia quàm diu ſumus in mundo, peregrinamur à Domino. Sed tunc reuelabitur, et manifeſtabitur, cum Dominus Ieſus cœperit pro terrenis cœleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare, et adducere ſecum ſanctos in uiſione paternæ gloriæ, & facere ſecum in cœleſtibus conſidere, ſuique immortalitatem largiri, ad quam ſui ſanguinis uiuificatione eos reparauit. O quàm glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas dei. O quàm dilecta tabernacula Domine uirtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Dicebat propheta, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Talis profectio eſt fœlicitas Chriſtianorũ: talis ſpes noſtra: talis ſancti Euangelij finis & terminus. Non qualem caro & ſanguis promittit nobis, ſed qualem habent cœleſtes et angelici ſpiritus. Pro quo obtinendo, non mirum ſi priores noſtri patres igne charitatis accenſi, uaria & innumera pertulere alacriter & gaudenter tormenta: ſi parentibus, ſi uxoribus, ſi liberis, ſi denique diuitijs, delectationibus carnis, cæteriſq; huius ſæculi bonis ſponte renunciabant, ut ad hanc & uelocius & ſecurius atq; liberius pertingerent. Et quia charitas Chriſti (quæ quantum in ea eſt, uult omnes hómines ſaluos fieri, et ad agnitionem ueritatis peruenire) coegit nos, ut dimißis omnibus uitæ præſentis commodis, à longinquis partibus, & cum magnis laboribus uſq; ad uos ueniremus, profiteremúrque, et annunciaremus quæ profeßi ſumus, & annunciauimus. Ideò rogamus uos, & obſecramus in eo, qui nos omnes ad ſui imaginem, rationales & intellectuales creauit, ut patienter his in ſcriptis ſuſcipiatis, quæ annunciauimus: & ut rationales, ad imaginem & ſimilitudinem dei creati, ſcripta noſtra cum ratione diſcutiatis. Et ſi quid rationi conſonum reperietis, illud ut rationales ſuſcipite. Si quid uero aliter uobis uideatur eſſe nunciatum, ecce paratos nos offerimus, etiam quouſque reddamus ſpiritum ad Deũ, qui fecit illum, in illius auxilio & uirtute, qui dixit, Dum ſteteritis ante reges & præſides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini. dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Ad oſtendendum, quod omnia quæ ſcripſimus, ſancto euangelio & rationi ſunt conſona. Si autem nec prædicta cum ratione diſcutere, nec nos ulterius audire, ordine & circumſtantijs ſeruatis debitis, uolueritis: excuſamus nos coram Deo & omnibus angelis & ſanctis ſuis, & inuocamus in teſtes cœlum & terram, & omnem creaturam, quod iuxta poſſe circa ſalutem ueſtram fecimus, quod facere potuimus: ponentes animas noſtras pro ueſtra ſalute, & charitate. iuxta Euangelium, quod dicit: Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. & pro laude Domini noſtri Ieſu CHRISTI, qui eſt DEVS benedictus in ſecula. Amen.

FINIS.

IOANNIS CANTACVZENI CONSTANTINOPOLITANI REGIS, CONTRA SECTAM

Mahometicam, Chriſtiana et orthodoxa aſſertio, Græcè ante annos fermè ducentos conſcripta, ac nuper Latinitate donata, per Rodolphū Gualtherū Tigurinū.

ARGVMENTVM.

ACHAEMENIDES quidam uirilem ætatem iam ingreſſus, homo non ignobilis, & fortunæ ſplendidæ, docendi munus adminiſtrabat. Nam & ipſe quum patriæ legis, & omnium quæ ad hanc pertinent, æmulus eſſet, Mahometem & legem illius magnæ omnino æſtimationis eſſe perſuadere uidebatur. Hic ueræ pietatis iubare excepto, quum patriam ſuperſtitionem condemnauiſſet, Deum uerum agnoſcit. Ob hoc uero omnibus bonis ſuis ſpoliatus, ad piiſſimum Romanorū regem, qui tunc Ioannes Cantacuzenus erat, confugit: quo etiam amice uſus eſt. Cum uero Deus regem ad uitam philoſophiæ Chriſtianæ ſtudioſiorem uocaret, ipſe etiam inter regis comites aſſumptus, unà cum eo uitæ Monaſticæ inauguratus, mutato nomine Meletius dicitur. Familiari regis colloquio tum non parum adiutus eſt, cum hic nimirum illius informaret animū, & in religione Chriſtiana inſtitueret. Cæterum hæc humani generis hoſtem æquo animo ferre, non erat facile. Perſam itaq; quendam armat contra Meletium, cui perſuadet ut literis doloſis & uerſutis illum aggrediatur, & impellat ut ueritatem mendacio permutans, ad priſtinam religionem redeat. Meletius autem quamuis cupidiſſimus eſſet huiuſmodi ſemetipſum ſcriptis opponere, dicendi tamen facultate deſtitutus, ad regem confugit, cui literas offert, & auxilium in imminenti concertatione ab illo poſtulat. Rex itaq; cum uiri inſtitutū approbauiſſet, certamen ſuſcipiens, Meletio ſimul & ueritati linguam ceu mutuo dat. Oratio autem, cuius argumentum erat, epiſtolam cuius ſuprà meminimus reuincere, cōtra Saracenorum hæreſim progreditur, defendens quidem Chriſtianorū dogmata, obiter uero ſingulas Saracenæ hæreſis partes percurrens: tum quatuor ſermonibus oſtendit, hanc nec ueritati nec ſibi ipſi cōſentaneā, utpote quæ ipſa ſibi multis in locis non ſatis conueniat. Quod autem Moſis ſimul, prophetarum & euangelii teſtimoniis Chriſtianæ religionis myſterium demōſtrat, nemini mirum uideatur, quum & ipſis Saracenis pro ſacroſanctis habeantur, quæ à Moſe, Prophetis, & Euangelii ſcriptoribus dicta ſunt. Verumtamen eadem hæc contra Iudæos induci poſſunt, idq; non ſine ratione. Saracenis enim non pauca ſunt cum Iudæis communia. Eadem enim apud utroſq; monarchiæ politia, idem polygamiæ ſtudium, eadem ſuillæ carnis abſtinentia, idemq; circumciſionis ſignum. Eodem etiam iure apud utroſq; repudii libellum propriis licet dare uxoribus: & aliquo uel horum uel illorum defuncto, coniugem illius frater ducere ſolet. Sed ut ſummatim dicam, non errauiſſe mihi quiſpiam uidebitur, ſi Mahometis legem confuſam corruptumq; Iudaiſmum dixerit. Quapropter & D. Ioannes in Apocalypſi de lege & gente hac diſſerens, ubi quaſi per ænigmata perſtringit quæ utriſq; communia ſunt, inquit: Dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt. Adeò ut abſurdi nihil fuerit, ſi communis & eadem cum illis concertatio ſit, qui quàm plurima inter ſe communia obſeruant. Apoc. 2.

MVSVLMANVS SAMPSATES ISPHACHANES

Perſa, Monacho Meletio.

IN nomine Dei miſericordis & cōmiſerātis. Frater dilecte, ſalutem & laudem & interceſſionem à nobis fratribus tuis humillimis ſuſcipito: at animi noſtri beneuolentiam, qua in te affecti ſumus, etiam ſine ſcriptis deprehendes. Scire tamen te uelim, quod ego frater tuus humilis et exilis, opportuno in tempore regionem magni Amura (cuius iuſtitiam ut Deus augeat imprecor) delatus ſum, quem & ipſe noſti nimirum nihil perinde atq; laudes tuas reſpicere. Vitæ uero tuæ rationem & ſententiam ab amicis & fratribus, quos hic habes, cognoui, qui tantò tui amore tenentur, ut nunquam nos uiderint, quin hoc à me contendant tuo nomine, ut Amuram, quo te reſtituat, precari uelim. Illos igitur ſic affectos uidens, etiam ipſe, licet mihi ignotus ſis, cōdoleo, Deumq; ceu peccator oro, ut te à tenebris & perditione, in quam incidiſti, conuertat. Quin etiam te obſecro, reſpice, plora, geme: Deus enim miſericors eſt. Intelliges etiam te non ſolum hoc malo laborauiſſe, uerum & ſancti & prophetæ aliiq; uiri magni & inſignes Deum fefellerunt, quibus tamen peccata ab illo remiſſa ſunt, quemadmodum ipſe ore ſuo ſancto teſtatur, dicens, Paratus & promptus ſum ut reſipiſcentem ſuſcipiam. Quin & propheta cum Deo in hæc uerba conſentit: Si quis reſipuerit ab iis quibus Deum fefellit, pro inſonte & immuni à peccato habebitur. Quod ſi igitur & tu ceu homo lapſus es, noui nihil accidit, reſipiſce tantum, & laua cor tuū, ut Deus ille miſericors te recipiat. Si enim non peccaret homo, quonam argumento Deum miſericordem eſſe & nobis cōdolere deprehenderes? Literæ certe, quas ſcripſiſti, huc tranſmiſſæ, nequaquam eruditioni & honori tuo priſtino reſpondebant, uerumtamen affectu impulſus hoc feciſti, & prophetam accuſando illum,

at noſti, calumniatus es. Nonne ſcripturā noſti, quæ à Deo per prophetam dicta eſt, Omnia propter te feci, & te propter me? Sed Deum oro, ne te mors apprehendat in perditionem. Dic tamen per Deum obteſtor quid nam boni tibi uidere licuit apud Chriſtianos? Imaginantur enim ſibi ſpecie falſa, quod Chriſtum gloria extollant, cum in eundem ſint iniurij, dicentes hunc & Deum eſſe, & Dei filium. Confuderunt uiam ueram, & hac neglecta ceciderunt in morbum incurabilem. Non tamen decet, ut Muſulmanus orthodoxus eos deuoueat, ſed ut potius oret pro illis, iuxta Dei & prophetæ ſententiam. Rurſus uero abs te interrogo, Quid quæſo uidiſti quod ſeductus es, & in illorum fidem conſenſiſti? Dicunt ſe tres perſonas adorare, Patrem, Matrem & filium. Quis hoc unquam uidit? quis audiuit? qualis propheta hoc docuit, aut cui unquam ſanctorum per uiſionem reuelatum eſt, aut audiuimus, in plures partes diuiſi ſunt? dicuntque alij quidem deos eſſe multos, alij uero pauciores, & de hoc quotidie diſceptare ſolent, & contendere. An uel ex his eos nunquam condemnare potuiſti? Væ horum impudentiæ, uæ horum ſtultitiæ. Deſerto enim & relicto Deo conditore omnium, deos plures colunt, Chriſtumque cum ſit ſermo Dei falſò traducunt, quod dixerit ſe filium Dei eſſe. Nonne hunc Iudæi interrogauerunt dicentes, Tu ne es filius dei? & negauit, dixitque, Vos dicitis. Verumtamen ab Adeth uſque in hoc tempus quid nam tibi ſcribam? quid redarguam? quid doceam? Quod ſcilicet unus ſit Deus, creatorem cœli & terræ, quemadmodum ipſe dixit, Ego ſum Deus, & conſortem Diuinitatis non habeo. Bene tamen hoc deprehendimus, non enim, quantum audio, rudis & indoctus es, niſi quod corporis tui te uicit cupiditas. Noſti nimirum, an mundus principio & ſubſtantia careat? & ſufficiat hæc. Prudentem, uel unica ſeruabit oratio. Et hæc quidem per literas, illa autem abſque literis nunciata ſunt. Qua ratione fieri poteſt, ut Deus filium habeat ſine muliere? Quod ſi Deus filium habuerit, diſſidium ſanè aliquod inter ipſos oriri poterit. Quomodo item poſſibile eſt, ut Deus homo fiat? Quo denique modo homo factus eſt. Inſuper ſi Chriſtus Deus erat, & Dei filius, cur non hominem nudo uerbo ſeruauit, ſed quaſi impotentia impeditus homo factus eſt, & mortuus eſt, ut hominem ſaluaret, iuxta Chriſtianorum ſententiam. Quod ſi Deus erat, quo modo paſſus eſt? Deus enim pati non poteſt. Cumque Chriſtiani Moſaicam legem tranſgrediantur, & propter hoc merito accuſandi ſint, ipſi tamen Muſulmanos, qui potius laudem merebantur, incuſant. Sed & ipſius Mahometi nomen & in ueteri teſtamento, & in euāgelio, etiam Chriſto hoc commendante, deſcriptum erat. Chriſtiani uero illud eiecerunt, Imò non in his tantum, ſed etiam ab æterno in dextra diuini throni parte inuenitur. Poſtremo Muſulmanorum fidem ab ipſo Abrahamo originem traxiſſe, certis argumentis deprehenditur.

Locus obſcurus, librariorum, ut uidetur, incuria deprauatus. Videtur autem pro [illegible] Adeth intelligendus, Iſmaelitarum propheta, uel Huth, qui primus Iſmaelitarum literas dicit.

QVOD CHRISTVS FILIVS DEI SIT ET DEVS VERVS ET PERFECTVS, QVODQVE

Deus exiſtens homo factus ſit, iuxta Theologorum & Prophetarum teſtimonia.

APOLOGIA PRIMA.

195

MAgnus eſt Deus Chriſtianorum. Meletius Monachus humilis & exilis prudentiſsimo & ſapientiſsimo Sampſati Iſphachani. Cum literas tuas, quas ad me miſiſti, accepiſſem, intellexi quàm multis mecū colloqui cupias, ſi mutua conuerſatione frui liceret. Temporis uero opportunitate hoc nō admittente, neceſſe fuit ſcriptis hoc, quod cupiebas, exequi. Verum & ipſe iam antè reſcripſi, & de omnibus, quibus accuſas nos, pro uirili defendi, & Apologiam abs te ſcriptam expectaui hactenus: ſed fruſtra. Non multo autem tranſacto tempore, mea, quam tibi ſcripſerā, Apologia ad me reuerſa eſt ſine omni indicio & reſponſione. Miratus ſum hoc uehementer, multa & diuerſa de hac re mecum conſiderans. Quidam uero à uobis huc peruenientes retulerunt mihi, quod cupias reſponſionem hanc uel apologiam huc non re-

196

miſſam eſſe. pœnituiſſe enim te facti. Præterea & hoc addiderunt, quod dicas, Quomodo poſsibile eſt deo eſſe filium ſine muliere? Si enim filium habet, an diſsidium & factio inter ipſos eſt. Quomodo etiam poſsibile eſt, ex Deo hominem fieri? item, Qua ratione cum Deus fuerit, homo factus eſt? Præterea, quòd ſi Chriſtus Deus erat & dei filius, cur non hominem uel nudo aut ſolo uerbo ſeruauit, ſed quaſi impotentia impeditus, homo factus eſt, mortemque ſubijt ut hominem ſaluaret? Inſuper, ſi Deus erat, quomodo paſſus eſt? Deus enim non patitur. Denique quod nos qui Chriſtum profitemur, tranſgrediamur, & ſoluamus legem Moſaicam, incuſemus uero & damnemus uos, ut qui impiè & falſo eandem obſeruetis. Fieri itaque, ut nos qui accuſationem merueramus, uos ipſos qui laudem meruiſtis, condemnemus. Item, quod & Chriſtus de Mahomet uaticinatus ſit, ipſumque commendauerit: quodque nomen eius

& in ueteri Moſis lege & in Euangelio deſcriptum Chriſtiani cũ multis alijs eiecerint. Sed & hoc hi ijdem addiderunt, quod cupias Apologiã noſtram copioſiorem & puriorem haberi. His itaq; cognitis, inſtitutum tuum cõprobaui. Quicunq; enim ueritatem inquiſiuerit, eandem inuenit. Muſulmani enim interdicere ſolent, ne quidã illorum cum Chriſtianis diſputent: nimirũ in hoc quantum uidere eſt, ne mutuis diſceptationibus exercitati, puram ueritatem agnoſcant. Chriſtiani contrà cũ animi fiducia innitentes puræ ſuæ fidei, & rectis, probatis ueriſq́;, quæ obſeruant, dogmatis, nullos omnino ſuorũ impediunt, ſed ſinguli illorum cõfidenter & libere cũ omnib. quibuſcunq; libuerit, diſputare ſolent. En igitur iuxta animi tui ſententiã, defenſionem meam quoad potero inſtituam, ea ſcilicet ediſſerens, de quibus ad nos ſcribens dubitauiſti & interrogaſti. Atqui hæc tua ſunt, ô bone Sampſates, uerba. Ego uero quid dicere aut loqui uelim, & unde orationis ſumere initium, non uideo: ueritus, ne tibi ſimile quiddam, quod his qui oculis laborant, contigerit. Hi enim cum uiſus ſint imbecillioris, ſolis radios lumenq́; auerſantur, & in tenebris potius deſidere gaudent. Ita etiam tibi ueritatis et iuſtitiæ uerba audienti contingit. Veritatem enim auerſaberis, odioq́; habebis, multo potius cupiens in uanis, his quib. nunc immerſus es, tenebris deſidere, ſicut & illi de quibus modò diximus. Quod tamen ne fiat, deprecor. Verumtamen innata illa tibi, quam Deus conceßit, iudicandi cognitione, diſciplinis quoq; & inſtitutione honeſta, qua inſtitutus es, inſuper honeſta & integra, quam tibi multi tribuunt, conſcientia (quæ omnia te in ueritatis uiã inducere poſſunt) freti, nũc laborẽ ſuſcepimus. Nec enim multorum & uariorum hæc eſt cognitio. Nunc autem, ut ipſe uides, ad te ſcribo, & quaſi oblitus ingenij mei, tenuitatis & inſcitiæ, ruſticitatiſq́;, qua premor, rationem Apologiæ noſtræ reddere inſtitui, & oſtendere ea tibi, de quibus dubitando interrogauiſti, quorum cognitionẽ ipſe auribus percepi, & animo edoctus ſum, dei auxilio nimirũ oculis meis apertis, meque à uana, peruerſa, à patribus tradita ſuperſtitione ad ſinceram & inculpatam Chriſti fidem & ueritatis uiam cõuerſo. Hortor itaq; ut attentus audias. Nihil enim ex me dicturus ſum, neq; ex his quæ à uobis non recipiuntur: ſed eorum utar librorũ teſtimonijs, quos omnes Muſulmani pro ueris & ſacroſanctis ſcripturis à Deo datis agnoſcunt & fatentur. Fac igitur, ne tibi idem contingat, quod ijs qui theſauris in terram defoſſis inſiſtentes, cui nam rei inſiſtant, & quid nam ipſis proximum ſit, nõ intelligunt. Hi enim ingentes diuitias tantum non manibus habentes, propter ignorantiam harum uacuis diſcedunt manibus. Vel ne his ſimilis ſis, qui dulciſsimæ potatu & limpidiſsimæ aßiſtentes ſcaturigini, ſitibundi tamen diſcedunt. Quin potius laborioſos illos & ſudantes imitare, qui in hoc ſunt, ut defoſſum illum & abſconditum theſaurum effodiant, & lucro ditentur. Tunc etenim, quæ impijs et indoctis ignota ſunt, Dei oracula in præſentiarum tibi reuelata, ceu in manus tradentur. Attende igitur, ut ſcopo & propoſito diligenter conſiderato, & diligenti ſimul inueſtigatione hæc noſtra legas, ut diuina ſcientia ſimul & ueritate impleãris. Magna eſt enim Chriſtianorum fides, & magnum myſterium eſt Chriſti filij Dei incarnationis negotium.

Quomodo, inquis, poßibile eſt Deo eſſe filiũ ſine muliere? Quomodo item Deus homo fieri poteſt? Quis deniq; ſanctorum hanc docuit tantam impietatem, aut quis nam prophetarum hoc per uiſionem cõſpexit? Et hæc quidem tu dicis: quib. nos ſic reſpondemus. Quod deus creator ſit omniũ uiſibiliũ, & inuiſibiliũ, didicimus etiam nos, cognoſcimus, credimus et fatemur quid uero deus ſit, neq; edocti ſumus, neq; intelligimus, imò ne in animũ quidẽ incidit huius impietatis inquiſitio. Similiter Chriſtum & filium & uerbũ dei eſſe, Deumq́; ipſum, didicimus, cognoſcimus, credimus et confitemur: qualis uerò illius ſit generatio, nos ſcimus, nec edocti ſumus, neq; etiam in æternũ hoc inquirere uolumus, ceu impium, & à Chriſtiana fide & religione quàm maximè alienum. Quin æquanimiter ſentimus & ab angelis & ab hominibus illud omnem naturam excedens myſterium ignorari. Atque eadem nobis de incarnatione illius eſt ſententia. Quod enim homo factus ſit, & edocti ſumus, & cognoſcimus et credimus. Quo modo autẽ homo factus ſit, ignoramus. Sed quemadmodum ignoramus illius ex Deo & patre generationem, ſic etiam eam qua ex matre ſua ſancta Maria uirgine natus eſt, nobis incompertam eſſe fatemur. Vos uero, qui quid Deo impoßibile ſit, intelligitis (dicitis enim, quomodo poßibile eſt ut Deus habeat filium?) eadem certe ratione qua hoc dicitis, quid etiam Deo poßibile ſit, intelligetis. Vos igitur multarum rerum ſcientia prædití, docete nos indoctos & rudes, quæ nam Dei natura ſit, & quæ nam ſit illa poßibilitas ſimul & impoßibilitas, ut nos iuxta ueſtram ſententiam in perditione uiuentes ab interitu eripiatis. Ediſſere igitur nobis, quid Deus ſit & Dei natura: tunc & ego, quæ nam filij & uerbi Dei ſit generatio, exponam. Et licet fortaſſe audaculi quidam & perfrictæ frontis homines de hac re dixerint, quicquid ipſis in mentem uenerit, fatebor tamen ipſe noſtram in hoc nego-

ſtio ignorantiam. Verumtamen hac me, qua ipſe teneor, dubitatione libera. Vos enim, qui dicere ſoletis, qua ratione poßibile eſt ut Deus filius habeat abſq; muliere? intelligere uidemini aut tales eſſe, qui intellecturi ſint exactißime, quo modo Chriſtus ex muliere natus ſit ſine uirili opera: et quod illo eſt manifeſtius, quomodo Adam homo factus ſit ſine uiro & fœmina: uerùm ut & Eua ex uiro quidem, ſed abſq; muliere creata ſit, idq; non iuxta naturæ legem conſtitutam, quam poſt tranſgreßionem à Domino acceperunt, uerùm diuerſa quadam ab hac ratione, nobis qui Chriſtum fatemur prorſus incognita, ſed ſoli Deo nota. Quod ſi autem hoc deprehendere nulla humana ratio poteſt, quid quæſo incaſſum laborantes Muſulmani nos de iiſdem accuſant, quæ nec ipſi intelligunt nec nouerunt, ſed tantum à ueritate aberrare uidentur, quantũ cœlum à terra diſtat? Verũ ſcripturarũ ignorantia in huiuſmodi errores inciderunt. Moſis enim libros & Dauidis Pſalteriũ, in ſuper & Prophetarum ſcripta, ſed & ipſum Chriſti Euangeliũ, omnia inquam hæc ſancta, iuſta, uera & bona eſſe dicunt & confitentur (ut & reuera ſunt) fatentur autem ſolis uerbis: quæ autem in his dicuntur, non intelligũt. Et quemadmodũ fieri ſolet, cũ auditis angelos egregie et ſuauißimis ſonis deũ celebrare, ea quidẽ quæ dicuntur ab his amore & laudibus proſequimini, quis uero dictorũ ſenſus ſit, nõ intelligitis. Sic in omnib. hiſce libris facere ſoletis, ut ea quidem quæ in his ſcripta cõtinentur: laudibus uehatis, quid uero dicatur, ignoretis. Quamobrẽ? Quia nunquam de his ſolide edocti eſtis. Chriſtiani uero partim in eccleſiis congregati, partim ſinguli domi ſuæ quotidie ſacros libros perlegunt: et ſic tandem temporis diuturnitas, aßidua lectio, et diligens inueſtigatio expoſuit, docuitq; illos omnem ueritatem. Quum igitur ignores ea quæ Chriſti ſunt, putas etiam, quod nemo ſanctorum de illo locutus ſit, & nullus prophetarum de hoc uaticinatus: eaq; à nobis, quos omni patrocinio deſtitutos arbitraris, audire deſideras. Audi igitur quod quæris, & attente quæ dicuntur conſidera.

Magnus ille Moſes in libro Geneſeos uerbo tenus ſic dixit: Dixit Dominus, Clamor Sodomarum & Gomorrhæ multiplicatus eſt coram me. Deſcendens igitur uidebo. Abraham uero ſtabat coram Domino. Et appropinquans Abraham dixit, Num ſimul iuſtũ perdes cum impio? Et erit iuſtus ſicut impius? Si fuerint quinquaginta iuſti in urbe, nonne remittes illi propter quinquaginta iuſtos? Nequaquam hoc facies, qui iudicas omnẽ terram. Dixit uero Dominus: Si inuenero quinquaginta iuſtos in

Sodomis, remittam omni loco iſti propter hos. Et reſpondens Abraham dixit: Nunc incœpi loqui ad Dominũ meum, ego uero terra ſum & cinis. Quid ſi inueniantur quadraginta quinque? Et dixit Dominus: Si inuenero quadraginta quinque, remittam ciuitati. Et hoc modo colloquens cum Domino Abraham, deſcendit uſq; ad decẽ. Et tunc Moſes ſubiungit: Et abiit Dominus poſtquam ceſſauit loqui cũ Abraham. Vidès ne unde cœperint paulatim manifeſtari, quæ ad Chriſtũ pertinẽt? Oculi enim hominis iuſti poterãt agnoſcere deũ, licet in ſeruili forma exiſteret. Attende igitur, quod Deus pater nunquàm apparuit in prophetarum uiſionibus humana ſpecie, eo quod ipſe non eſt homo factus: ſed nunc quidẽ alia, nũc rurſum alia ſpecie apparuit. Angeli uero nonnunquã humana ſpecie apparent. Inquirendum igitur in hac uiſione fuerit, quis nam is ſit qui tunc uiſus eſt. Ecce uero, Deus pater non erat: quia humana forma uiſus eſt. Sed angelũ ne fuiſſe dices? Sed quàm quæſo decorũ hoc erit, ſi Moſes aut alius quiſpiam ſanctorum angeli mentione facta ipſum appellauerit dominum uel iudicem? Quis eſt alius qui iudicat omnem terram, quàm Deus? Cũ igitur cõſtet, quod is qui humana ſpecie apparuit, nec Deus pater fuerit, nec angelus, propter eas cauſas quas modò recenſuimus, elucet omnino, idq; neceſſariò, quod ille ipſe uerbũ & filius Dei fuerit, qui & deus & homo eſt. Eo enim facto, quo ipſi Abraham humana ſpecie apparuit, oſtendit futurã ſuam incarnationem. Quod uero dominus nominatur ab ipſo Abraham & Moſe, et uniuerſæ terræ iudex, qui miſereatur cuius uoluerit, et corrigat quẽ corrigere fuerit uiſum, ſuã in hoc diuinitatem demonſtrauit. Iudicare enim, miſereri, & iraſci, Dei ſolius eſt: angeli uero uel hominis nequaquàm, neq; enim hoc illorum uirtutis eſt, & potentiæ. Cum enim dicit, Si inuenero quinquaginta uel pauciores his, urbi remittã, potentiæ ſuæ magnificentiam indicauit. Tu uero caueas interim, ne cũ audieris dicentem dominũ, Deſcendens uidebo: de deo humile quidpiam, & illius diuinitate indignum imagineris. nam propter humanæ naturæ imbecillitatem ſæpenumero talia de Deo dicuntur. Præterea hoc dictum eſt, propter futuram illius cum hominibus † conuerſationem. [illegible]

Præterea cum Dominus Abrahæ quatuor totius orbis cardines oſtendiſſet, inquit: Tibi dabo terram, & ſemini tuo, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut aſtra cœli, & ſicut arenã iacentem in littore maris: quoniam patrem multarum gentium conſtitui te, & benedicentur in te omnes gentes. Hæc ſunt Dei ad ipſum Abraham uerba. Nunc quis horum ſenſus ſit, inquirendum Gen. 13. & 2

udm eſt. Conſidera igitur ut Moſes dicat, quod Deus ipſi Abraham & ſemini ipſius promiſerit & pollicitus ſit omnem terram, & quod ſemen ipſius ſit multiplicaturus ſicut aſtra cœli, & arenam in littore maris: & in ſemine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes. Et quandoquidem Dei uerba uera ſunt, nec unquam fallunt, inſpi- Gen. 21 ciamus agedum, quando & quo nam modo impleta ſint hæc Dei oracula. Abraham enim binos habuit filios, alterum quidē ex ancilla Agar, Izmaelem ſcilicet: alterū ex libera uxore Sara, nempe Iſaac. Nū itaq; propter Izmaelem ex ancilla genitū, ceu Abrahæ ſemen, dixit Dominus, quod in illo benedicendæ ſint omnes gentes? Sed cum Dominus diceret ipſi Abrahæ, Eijce ancillam cum filio ipſius, nequaquam enim hæres erit ex ancilla genitus cum filio liberæ: ſecundū Dei præceptū Abraham Izmaelem cum Agar matre ſua eiecit, domoq́; ſua expulit. Inſuper Abraham iuſtus, cum ex deo audiret, Patrem multarum gentium te conſtituam, & tibi dabo terram, & ſemini tuo, & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes: reſpondit ſic dicens, Quid mihi dabis Domine, cum ipſe ſine liberis moriar? Vnde uides, quod priuſquàm admoneretur Abraham ut Izmaelem domo eijceret, hunc nequaquàm filij loco duxit. Si enim hunc filiū uerum eſſe æſtimauiſſet, nunquàm certe poſtulauiſſet filiū alterum. Eo enim quod dicit, Ego uero orbus morior: filiū poſtulat quē & filiū et ſemen ſuū eſſe æſtimet. Iſaac enim tū demū cū hæc antè peracta eſſēt, natus eſt. Poſt hæc aūt omnia uerbū domini dicēs, Eijce ancillā cū filio ſuo, manifeſte oſtendit, quod nec deus Izmaelem filiū & ſemen ipſius Abrahæ eſſe reputauerit. Et ecce, quantum apparet, Izmael iuxta Dei præceptū hæreditate paterna Abrahæ excidit. Num igitur hunc Iſaacū eſſe dicemus? Quod quidē hic filius ſit uxoris liberæ, manifeſtum eſt: & Hebræorum gentem ab hoc deſcendiſſe conſtat: gentium autē benedictio ad hunc minimè referri poteſt. Soli enim Hebræi ſunt ex illius ſemine, ceu poſteri Iacobi, & duodecim filiorū eius. Quin in fœlicitate adhuc: & flore regni ſui conſtituti, pauci admodum & numeratu faciles reperiuntur, ſi cum totius orbis habitatoribus conferantur. Vix enim uel unius tantū gentis quantitatē ſibi cōſeruauerunt: diuino autē auxilio adiuti, inſigens et terribiles habebantur. Populū enim ſibi hunc peculiarē uocabat Dominus, & illos hæreditatē et peculiū ſuū nominabat: & illius uirtute deuicerūt ſimul, & aduerſariorū oppidis potiti ſunt, perq́; dei potentiam in Aegypto Moſes miracula edere cœpit, et poſt hūc filius Nū Ioſue alijq́; plures uſq; ad Chriſti generationē. Sed poſt generationem illius in perniciē ruere Iudæi

cœperunt, et Iacobi prophetia impleta eſt dicēs Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femore illius, donec ueniant quæ repoſita ei ſunt, & ipſe expectatio gentium. Verū & Iſaiæ oraculū dicens: Exusget radix Ieſſæ, & qui exurget ad imperandum gentib. in illum gentes ſperabunt. Gen: 49 Eſa. 11. Nam uſq; ad Chriſti natiuitatem Iudæi & reges & pōtifices de ſua gente habuerunt: hoc autē nato, et reges & pontifices defecerunt. Interea uero tēporis nunc quidē deus illis iraſcebatur propter peccata ipſorum, idololatriam in primis, cuius ſtudioſiſsimi erant: nūc uero eorundē miſerabatur denuo: poſtquā uerò facinus illud magnum et horrendū patrare ſunt auſi, tūc à deo deſerti in irā irreconciliabilē inciderunt, et in gētes diſperſi ſunt. Et ſanè ſuſtinuit illos Deus ad tempus, humanum quaſi mitemq́; ſe illis exhibens, cum nimirum reſipiſcentiam illorum & pœnitentiam expectaret: ſed incurabili morbo laborantes abſcidit, quemadmodum prophetæ de ipſis uaticinati fuerant. Cū enim idolis ſeruirent, & Deū irritarent, ipſos quidē in captiuitatem & pœnas propter ſcelera illorum tradidit, nō tamē omnino dereliquit: ſed in tēpus aliquod nō adeò immenſum, nec infinitū, diuina in illos ira extendebatur. quo tranſacto, ut dictū eſt, & illius miſericordiam & priſtinam fœlicitatē recuperabāt. Verumtamen nec in tēpore captiuitatis illorū unquàm defuerunt illis prophetæ, ad cōſolationē illorū & animæ ſalutē à deo dati. Prædicebant enim & uenturā dei in illos iram, et tēpus iræ definitū, tum etiā dei poſt hoc ſecuturā cōmiſerationem, et futurum in Hieroſolymam reditum. In Aegypto enim tranſegerunt annos quadringētos, uerum ibidem et multiplicati & enutriti ſunt. Poſtquàm uero aſcenderunt Hieroſolymam, & tēplum extruxerunt, in captiuitatē redegit eos Babyloniorum rex Nabuchodonozor annis 70. Poſt hæc annis duob. & ſemis Antiochus ille cognomento illuſtris, nec ultrà longius diuina in illos ira porrecta eſt. Imò cū tēpore Moſis in deſerto exiſtentes uitulo ſacrificarēt, et poſt hæc idolis offerrēt uictimas, nec tantummodo animalium ſacrificia, ſed proprios liberos quoq; dæmonib. immolarēt, & prophetarū cædib. cōtaminarentur, nequaquàm tamē adhuc dei iram irrecōciliabilē experti ſunt. A Domini uerò paſsione anni iam mille trecenti & ſexaginta elapſi ſunt, & tamen (ut nimirū ipſi affirmant) legē cuſtodiunt, & ab omni idololatria abſtinent: ſed propter unū hoc, quod in Chriſtū exercuerūt impijſsimū facinus, deſerti & totius mundi exemplū facti ſunt. Quod enim hac de cauſa diſperſi ſint, ut totius mūdi ludibrio & riſui exponerentur, clariſsime uel ex hoc patet, quod à nullo prophetarum interea temporis

Tempus, quo liber hic conſcriptus eſt.

conſolationem acceperunt, nec aliquis propheta-
rum inter illos locutus eſt poſt Ioannē Zachariæ
filiū. Cum enim iam aduenisſet is qui per prophe
tas prædictus erat (Chriſtus nimirū) neceſſe erat
prophetiā aboleri, partim quidem quod Chriſtus,
ut modò dictum eſt, uenisſet, partim quod Iudæi
hac indigni eſſent, & omnino deſerendi, eo quod
Chriſtum contempſiſſent, & in eum omnia quæ
facta ſunt ab ipſis patrauiſſent: propterea in quā
malis obiecti ſunt incurabilibus. Non enim nudū
hominem crucifixerunt, ſed deum & hominem:
nec tamen diuinitas paſſa eſt, ſed homo. En igitur
& illa, quæ ex Saræ liberæ filio, Iſaac nempe,
progenita eſt, poſteritas derelicta eſt, & Iſaaci
ſemen, quantum Iudæos attinet, in perditione de-
ſertum. Quæ igitur ratione Deus Hebræorū gen
tem pro Iſaaci ſemine erat habiturus, cum iam de
illis cōſtitutum eſſet, ut Dei iram implacabilē in-
ciderent? Quomodo item pro Abrahæ filijs erāt
reputandi, quos Dauid antè præuidens, de iiſdem
Psal. 68. uaticinatus Dominū alloquitur: Obſcurentur o-
culi ipſorum, & dorſum illorum ſemper incur-
ua: id eſt non recedat ab illis ſeruitutis iugum per
petuæ. Hoc enim ſibi uult, quod eos incuruandos
eſſe à Deo præcipit. Neq; enim hæc eſt execran-
di formula, ſed prophetiæ enunciatio. Qua deni
que ratione eos Iſaaci ſemen & Abrahæ filios
deus iudicaturus erat, quorum ſubuerſionem &
excidium prædixit propheta Daniel? nuſquàm
uero reditus illorum & reuocationis (ut in a-
lijs ſolet) meminit, ſed diuerſum longè indicat.
Poſtquàm enim tragico & magnifico dicendi ge
nere euentura ipſis mala expoſuiſſet, tandē ſub-
iungit, Vſq; in cōſummationē ſeculorum hæc eos
Dan. 9. detinebit ſeruitus. Verum in Euangelijs quoq; ſic
ſcriptū eſt, quod Iudæis magnifice ſeſe erga Chri
Matth. 3. ſtum extollentib. dicendo, Patrē habemus Abra-
ham, dixit Ioannes: Ne dicatis intra uos ipſos pa
trem habemus Abrahā. Dico enim uobis, poßibi
le eſt deo, etiā ex lapidibus hiſce Abrahamo filios
ſuſcitare. Quid autem hæc ſibi aliud uoluerunt
quàm ſi dixiſſet, Quoniā in uobis ipſis boni ni-
hil eſt, uerū in hoc ſolo cōfiſi ſplendidis uerbis ex
tollimini, quod uos Abrahæ filios dicere poteſtis
dico uobis, quod poßit Deus etiā ex lapidib. iſtis
ipſi Abrahamo filios excitare. Quod autē ex la
pidibus inanimatis poßit deus homines formare,
manifeſtum eſt: qui enim de nihilo creauit homi-
nem, eundē ex inanimata materia creare poteſt.
Verumtamen hæc nō de lapidib. ſed gentib. dixit
quæ corda habebant ipſis lapidibus magis excæ-
cata: quæ poſtea Chriſtū adorauerunt, in eundē
crediderunt, & iuxta promißionē pro Abrahæ
filijs reputati ſūt. Iudæos enim nō modo hac glo
Ioan. 8. ria priuauit Chriſtus, & à genere Abrahæ ex-

cluſit, uerum etiā diaboli filios nominauit, dicēs:
Vos facitis opera patris ueſtri, diaboli. Ille homi
cida eſt ab initio, & in ueritate non ſtetit, quoniā
mendax eſt. Quos autē Chriſtus diaboli filios no
minauit, num deus Abrahæ filios & Iſaaci ſemē
iudicare poteſt? Quæ enim eſt communio diabo
li cum dei ſeruis Abrahā, Iſaac & Iacobo? Imò
quod eſt Dei cum diabolo cōmercium?

En igitur, iuxta Iudæorum et Muſulmanorū
ſententiā & fidē, Dei uerbum irritum falſumq;
eſſe deprehenderetur (ab Izmaele enim gentes ne
quaquàm deo acceſſerunt, ſimiliter nec ab Iſaa-
co) ſed nequaquàm hoc eſt, minime inquam. Nul
lo modo enim dei uerbū intercidit: uerū in Chri
ſto, qui ex Abrahæ ſemine natus eſt ſecundū car-
nē, manifeſtatæ, reuelatæ & impletæ ſunt omnes
uiſiōes, omnes ꝓphetiæ omnesq; reuelatiōes, quæ
ipſum et deū eſſe et hominē oſtendūt, quēadmodū
noſter hic ſermo iam demonſtrauit et expoſuit, et
manifeſtius adhuc multo exponet. Inſuper et om
nes gentes in Chriſto acceperunt bendictionē per
fidē, qua in illum crediderunt. Gentes enim uni-
uerſæ prius idolorum cultui deditæ, nunc fideles
& orthodoxæ ſunt, exceptis paucißimis, Muſul-
manis ſcilicet, Hebræis, et alijs: qui ſimul omnes,
nulli uidentur, cū Chriſtianorū multitudine colla
ti: non magis quàm ſi tantillum aquæ, quantū uo
la manus capit, cum pelago cōpararetur. Verumta
men quid hoc ad ueritatē, ſi nonnulli hanc contē-
nentes, incorrigibiles et infideles permanſerunt?
Sol enim totum illuminat aerem, & orbem uni-
uerſum, cæcis interim in cæcitate & tenebris per
manentib. nec tamē propterea ſol reprehendēdus
eſt, ſed ipſi cæci. Talis mea quoq; de Chriſto fer-
tur ſententia. Chriſti nempe Euangelium & do-
ctrina, imò Chriſtus ipſe, infinitos ſoles ſplendo-
re & lumine excellit. In omnē enim terrā Euan-
gelij prædicatio diuulgata eſt, & credentes ſalu-
tem conſequuntur: qui uero nō credunt, pereunt.
Non tamen hæc culpa in Chriſtum, ſed in infide
les incidit, qui ſuam ipſorum ſalutem produnt.
Nec tamē omnib. ſimpliciter & nude credenti-
bus ſalus contingit, ſed ijs qui per fidem opera fa
ciunt ſalute digna. Reuertatur autem ad Chriſti
teſtimonia & demonſtrationes noſtra oratio, nō
tamen ut omnes recenſeat. Si enim omnes, quæ
de Chriſto ſunt, reuelationes, uiſiones & uatici-
nia diſcutere aggrederemur, etiam multi ſcribæ
multum laborando, uix paruam aliquam ex his
partem abſoluerent: nihilominus tamen pauca
ex multis proferamus ad ueritatis illuſtrationē.

Dixit Moſes ad populum Hebræorū: Prophe Deut. 18
tam ex fratribus ueſtris ſuſcitabit Dominus deus
ſicut me: & omnis anima quæ non audierit pro-
phetam illum, eradicabitur. Atqui conſidera hic
pro-

propheta diligentiã. Dicendo enim, prophetam
ſuſcitabit Dominus deus, oſtendit, quod homo fu
turus ſit de quo uaticinatur, & quod à deo ſit, nec
de pſeudo prophetarũ numero. Dicendo autem,
Ex fratribus tuis, oſtendit quod ex Hebræis, &
non aliunde oriundus ſit: ne ſi forte quis alieni-
gena ſe prophetam hunc eſſe diceret, & Dei ſpi-
ritu uaticinari, ab ipſis reciperetur, ſed ut hunc
ceu erronem & impoſtorem negligerent. Porrò
& magnus ille Moſes prius à Deo accepit teſti-
monia, partim quidem ex miraculis in Aegypto
editis, et maris rubri tranſitu: partim uero ex dei
in monte Synai congreſſu, & uiſione per ignem
exhibita corã uniuerſis populi Iudaici caſtris. Et
tũc demũ legẽ à deo acceptã ꝓmulgauit: quapro
pter ſuperius diximus Moſem illũ magnũ hoc de
Chriſto dixiſſe, Suſcitabit Dominus deus prophe
tam ex fratribus ueſtris. Illud uerò, Sicut me: hac
de cauſa adiecit, quod ſicuti ego uos in libertatẽ
aſſerui ex acerba Pharaonis ſeruitute, luto & la
terum coctione, & legẽ uobis ſalutiferam tuli: ſic
etiã is à me modò prædictus propheta, ex tyran-
nide & poteſtate diaboli & idololatria uniuer-
ſum mundũ liberaturus eſt, et libertatis leges la-
turus. His auditis Iudæi hunc olim prænunciatũ
expectabant, & uidentes Ioannẽ Zachariæ filiũ
ex deſerto uenientem & baptizantem populum,
Ioan.1. cum hunc eundem eſſe quem Moſes prædixerat,
exiſtimarent, interrogauerunt eũ, Tu ne es pro-
pheta ille? Quid uero idem reſpondit? Nõ ſum e-
go, ſed ipſe ante illum miſſus ſum. Venit autẽ poſt
me, cuius ego calciamenta portare indignus ſum.
Propheta certe erat Ioannes, & præclarus qui-
dem: ſed quia Iudæi de illo propheta interroga-
bant, quem Moſes prædixerat uenturum, Ioan-
nes ſe illum nõ eſſe reſpondit. Sed ecce Iudæorum
ingratitudinẽ & ſtultitiam, qui priuſquàm Chri
ſtus uel Meſsias adueniret: illum expectauerunt,
illumq́; inquiſiuerunt, uenientẽ uero cõtẽpſerũt.
Psal.97 Poſt hæc uero rurſum dicit Moſes ille magnus:
Lætentur unà cũ illo cœli, et adorent illũ omnes
angeli dei. Age igitur & mihi dicito, quem nam
alium angeli dei adorãt præterquàm deũ ipſum?
Hic igitur, quem Moſes hominem, prophetã &
legiſlatorem eſſe demonſtrauit, quem itẽ ab ange
lis adorandũ eſſe dixit, & deus et homo eſt, filius
ſcilicet et uerbũ dei, à nobis ſimul et angelis ado
randus et honorandus. Et hæc quidem ex Moſe.
Psal.71 Dauid uero propheta ſic dixit: deus iudicium
tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Iudi
cabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios in-
opum, & calumniatorem humiliabit. Commora
bitur cum ſole, & ante lunam, in generatione ge
nerationum. Deſcẽdet ueluti pluuia ſuper uellus,
& ueluti ſtilla ſtillans ſuper terram. Oriri faciet

in diebus ſuis iuſtitiam, & multitudinem pacis,
donec auferatur luna. Et adorabunt eum omnes
reges terræ. Omnes gentes ſeruient ei, & erit no
men eius benedictũ in ſecula. Ante ſolem perma-
net nomen eius, & benedicentur in eo omnes tri-
bus terræ: omnes gentes beatificabunt illũ. Bea-
tus Dominus deus Iſraelis, ſolus faciens mirabi-
lia, & benedictum nomẽ eius in ſeculũ & in æ-
ternum. Duas hic in uniuerſum perſonas prophe
ta inducens, deum ſcilicet, & filiũ regis, nihil a-
liud innuit quàm deum uel regem, et illius filium
Chriſtum, qui iudicat pauperes populi, et ſaluos
facit inopes, et humiliat calumniatorẽ. Neq; hic
hominem quendã fortem, et iuſtũ principem uel
regem intelligas. de eodem enim dicit, quod cõmo
raturus ſit cum ſole: item de eodem, quod ſit ante
lunam et generationes generationum. In quem ue
rò hominũ hoc cõpetere poteſt, ut ante lunã in ge
nerationes generationũ eſſe dici poſsit? Et ut cum
ſole cõmoretur? In nullum certe aliũ, ſed reuera
in ſolum ipſumq́; Chriſtum prophetia quadrat.
Cum enim dicit, quod iudicet pauperes populi,
& ſaluet filios inopum, et calumniatores humi-
liet, illius oſtendit iuſtitiã, fortitudinem, et curã
qua erga homines utitur. Cũ uerò dicit, quod an
te ſolem permaneat nomen eius, et ante lunã in ge
nerationes generationum, illius æternitatem prin
cipio carentẽ indicat. Et eo quod dixit, Cõmora-
bitur cũ ſole, illius æternitatem fine carentem de
notauit. Item, Deſcendet ueluti pluuia ſuper la-
nam, & ſicut gutta ſtillans ſuper terram. Exori-
ri faciet in diebus ſuis iuſtitiam, & multitudi-
nem pacis, donec auferatur luna. Denuò (reſpon
de) quis deſcendit ut pluuia ſuper lanã, id eſt quie
tè, et ſine ſtrepitu, et citra propriam maieſtatem
magnificentiámque ſuam, præter Chriſtum? qui
deſcendit cœlitus in ſanctam uirginem, quæ con-
ceptum eum peperit in uili præſepio, & humili
caſa. Non enim uenerat iudicaturus mundum,
ſed ut mundum ſaluaret. Cum uerò ueniet iudica-
turus orbem, apparebit in gloria patris ſui cum
omnibus angelis: quemadmodum ipſe Chriſtus in
Euangelio teſtatur, Non ueni iudicaturus mun-
dum, ſed ut mundum ſaluem. Item, Exoriri fa-
ciet in diebus ſuis iuſtitiam & multitudinem pa-
cis, donec auferatur luna. Quis nam horum ſen-
ſus, Producet in diebus ſuis iuſtitiam & multi-
tudinem pacis? Non alius, quàm quod impietatis
ſummam notat perniciem: quod ſcilicet homines
derelicturi ſint Deum, procreatorem & facto-
rem ſuum, qui eos nuſquam exiſtentes in hanc
ſubſtantiã redegit: et adoraturi ſint diabolũ, crea
turas, & opera manuũ ſuarum. Et quemadmodũ
aliquis ebrietate uictus: aut in denſis profundisq́;
tenebris oberrans, neglecto proprio parente, qui

cõmodum & utilitatem ſalutemq; ſuã in primis
& unicè deſiderat, promotamq; cupit, hoſtem
ſequitur, cædis & perniciei ſuæ cupidũ, ligatus
ſcilicet et uinctus ab eo manusq; pedesq;, dedu-
ctus tandẽ in carcerẽ munitiſſimũ, et obſcurũ, nõ
agnoſcit nec diſcernere poteſt patrẽ & amicũ ab
inimico & hoſte propter ebrietatẽ et crapulam,
nec etiã uult: & poſtea licet tandẽ ad ſenſus ueſti
gia reuertatur, illud nõ poteſt, in uinculis nimi-
rum detentus. Sic homo etiã initiò errabũdus, &
à recta planaq; ſeductus uia, incidit in manus dia
boli. Et quiſnam locus eſt hoc obſcurior, et defor
mior? Hic uerò hominẽ uoluptatũ copia inebria
tum, omnis ſenſus expertẽ fecit: tũc ueluti inebria
ti, aut inordinato & ſuperfluo humore & inſa-
nia, aut à dæmone agitati, audientes nõ audiũt, et
uidentes nõ ſentiũt, propter mentẽ ſcilicet & ra
tionẽ, quæ ducis officio fungitur, ſeductam: uerũ
ea quæ ſolida ſtant, tanquã mobilia imaginãtur:
& quæ mouẽtur, immota cõſiſtere putãt: et quæ
illis utilia ſunt auerſantur, noxia uerò amplectũ
tur, nec honeſtũ bonúmue à malo dijudicare poſ-
ſunt, nec ab inimico amicũ. Hoc ipſum, ut dixi-
mus, homini cõtigit. Reſpuit enim deũ, et ligatus
à dæmone in dẽſiſſimis ignorãtiæ tenebris tyran
nidẽ illius ſuſtinuit. Dauid uerò diuina gratia re
pletus intellexit, in quantũ perniciei barathrũ,
procellã & tempeſtatẽ homo inciderit, & quan
ta Deũ affecerit iniuria, ipſum repudiando (du-
plex enim hic iniuria deprehenditur. hominẽ e-
nim iniuria affecit diabolus, quòd hũc tã procul
à deo ſeduxerit: &, ſi dicere fas eſt, in ipſum quo
que Deũ facit iniurias, illius nimirũ creaturã ſe-
ducendo. Similiter & homo Deũ affecit iniuria,
quod hoc repudiato, diaboli imperiũ ſecutus ſit)
quis deniq; ipſum à denſiſſimis tenebris & ini-
quitate eſſet redempturus. Cum itaq; propheta di
cat, Oriri faciet iuſtitiã, hoc innuit, quod quem-
admodũ ægroti in tenebris decũbentes, ipſi qui-
dem nõ in lucẽ prodeũt, ſed lux ad illos penetrat:
ſic etiã homini in diabolicis tenebris decumbenti
exoritur is, qui miſericordiæ uiſcera erat aſſum-
pturus: quo exorto & totũ orbem illuminãte, om
nes tenebræ diſcedentes diſparuerũt. Homo uerò
illuminatus, ubi cognouit iam quali uinculo con
ſtrictus decũbat, et ſeipſum nullo modo adiuuare
ualens, ad eum qui hoc poteſt, reſpicit. Hic uerò,
cum nollet hominẽ ulterius diaboli tyrãnide pre
mi, liberauit eũ, ſanauitq;. Liberatus uerò, ſana-
tusq;, nõ amplius diabolo adhæſit, uerũ hac redẽ-
ptione facta, per fidem hominis ea qua deus affe-
ctus fuerat iniuria euanuit, & huius apparuit iu-
ſtitia, exorto iam rationali ſole iuſtitiæ, Chriſto
nimirũ. Homo itaq; fide percepta, tempeſtate et
fluctibus carentẽ fidei portũ ingreſſus, multitudi

nem pacis nunquã iactandæ procellis aut contur
bandæ accepit. Tunc impletũ eſt Dauidis oracu-
lum, dicentis, Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquita-
tes, et quorũ peccata obtecta ſunt: Beatus uir, cui
Dominus peccatũ nõ imputat. Sed quod in loco
ſuprà citato dicit, In diebus illius: innuit hominẽ
fore, qui hæc miracula editurus ſit. In deo enim
dies curioſius inquirere, uel menſurare, nefas eſt.
Chriſtus autẽ, quatenus homo eſt, initiũ habuit,
et huius dies menſurãtur. Illud uerò, Donec auſe
ratur luna, nullo alio ſenſu propheta dixit, quàm
hoc, quod ueluti luna ſeruanda eſt, nec peritura,
ita nec ille homo. Quoniã uerò abſolutè ſine ca-
rere, ſoli Deo propriũ eſt, indicauit hiſce, quod
hic et deus et homo ſit. Illis uerò uerbis, Adora-
bunt eũ omnes reges terræ, et omnes gẽtes ſeruiẽt
illi: indicauit gentiũ conuerſionẽ ad Chriſtũ, &
regum adorationẽ. Ne uerò hi qui ueritatem de-
ſtruere & inuertere cupiunt, hæc de rege aliquo
potenti & inuicto intelligerent, utpote Iulio, Au
guſto, Tiberio, uel alijs, qui & ipſi à regib. terræ
et gentib. adorati ſunt, & ab his celebrati, quãuis
homines eſſent, ut & nos omnes, Dauid cũ dicit,
Nomen eius eſſe benedictũ, etiã hoc addit, In ſe-
cula. Vnuſcuiuſq; enim hominis laus in uita hac
unà cum illa deponitur: ſed poſt mundi huius con
ſummationẽ nec laus ipſius permanet, nec infa-
mia. Sola enim opera illius unà cũ ipſo diſcedũt,
quorum etiã retaliationẽ ab eo expectat qui mun
dum iudicaturus eſt, ſiue bona fuerint, ſiue minus.
Illud uerò, In ſecula benedictũ erit nomẽ ipſius,
nequaquã hominis eſt, ſed Dei. Item, Ante ſolẽ
permanet nomen illius. Quis rogo hominum an
te ſolem conditum inuenitur? Nullus omnino,
& nec ipſe Chriſtus, quatenus homo eſt, ſed quate
nus deus eſt. ſecundũ humanitatẽ uerò & eſſe cœ
pit, & dies habet menſuratos, et adorauerũt eum
omnes gentes, & omnes reges terræ, ut Deum et
hominem, & in eo omnes gentes ſunt benedictæ.

Porrò hæc Dauidis prophetia, cũ Eſaia et Ia
cobo cõuenit, qui de Chriſto dicũt, quod ſit expe
ctatio gentiũ: quẽadmodũ in ſuperiorib. demon-
ſtratũ eſt. Tandẽ uerò omnia cõprehẽdẽs prophe
ta, et reſpiciẽs uerbi dei cõuerſationẽ pro hominũ
ſalute factã, et quod deus exiſtens hominũ aſſum
pturus eſſet: uidẽs deniq; illũ modo ferocẽ et immi
tẽ tyrãnũ diabolũ ab homine, quẽ modo antè ty-
rannide preſſerat, iam tantũ nõ illuſum eſſe et cõ
culcari, uoluptate quaſi abreptus, beatã illã uocẽ
exclamãs profert, Benedictus dominus deus Iſrae
lis, qui ſolus facit mirabilia. et benedictũ nomẽ e-
ius in æternũ & in ſeculũ ſeculi. Indiget ſanè &
præſens locus expoſitiõe aliqua, licet reuera quo
libet ſole et omni humana ueritate purior ſit et di
lucidior. quẽ enim Dauid paulò antè hominẽ no

mina-

minauerat, quemq́; ante ſolem & lunam conditam extitiſſe dixerat, hunc ipſum nunc pure & ſimpliciter Deum appellauit. Quis uero tam infelix, ut de illo dubitet & inquirat cur.oſius, quem Dauid deum nominauit? nec eum adoret, quem Dauid Deum eſſe prædicat?

Verumtamen & alibi, magnus ille Dauid ſic
Psal.110 *dicit: Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Virgam potẽtiæ tuæ emittet tibi Dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorũ tuorum. Penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ, et in ſplẽdore ſenctorũ tuorũ: ex utero auroræ genui te. En nunc aliã illius prophetiã cõſidera. Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis. Quis nam eſt ille prophetæ et regis dominus? Num rex aliquis ex præclaris iſtis, & in hac terra multa potentia præditis? Minime. Quam ob rem? Propter libertatem, quam à Deo tunc temporis Iudæi habebant, à quo ſolo regebãtur. Principẽ uero & ductorẽ habuerunt olim quidẽ Moſem, poſt hunc uero filiũ Nun Ioſue, deinde Iudices. Ipſi uero propria animi ſui uoluntate & affectu regem à Deo petentibus, dedit ipſis regem è gente propria filium Cis, nempe Saulem, deinde Dauidem filium Ieſſæ. de quo & deus teſtatus Samueli dixerat, Inueni Dauidem filium Ieſſæ, uirum ſecundum cor meum, qui faciet iuxta omnes uoluntates meas. Et Iudæi quidem urgebantur à ſuæ gentis regibus, illorum uero reges uſq; ad Chriſti nati tempora liberi, nulliq́; hominum aut regum terrenorum ſubditi fuiſſe inueniuntur. Et reuera ſic eſt, quoniã nullus alius prophetarũ, utpote nec Iſaias, nec Ieremias, nec Daniel, calumniari conatus hoc prophetæ oraculũ dicere potuit, quod ab aliquo rege mortali & perituro ad alium prophetæ ſimilem dicta ſint hæc uerba, Dixit dominus domino meo. Cui uero dixit deus, ſede à dextris meis? Ad hominẽ nimirũ, quem Verbũ & filius illius aſſumpſit. Filius enim ante omnia ſecula principatus fuerat particeps cum deo: dixit autem hoc deus pater ad hominem, quem Verbum & filius ſuus aſſumpſit, ſanctificauit, glorificauit, & temporalem cepit principatum, ex quo hunc aſſumpſerat. Volens itaq; propheticus ſermo oſtendere, Deum patrem quidem, qui ab æterno exiſtit, principio carere: hominem uero, quem Verbum & filius illius aſſumpſit, initium cepiſſe, dixit Sede, &c. Tum etiam ſtabilitatem & perpetuitatem, honoriſq́; magnificentiam ipſa ſedes denotat. Et quemadmodum ignis in ferro, ferri quidem frigiditatem non recipit, ferrum autem in ignis naturam tranſit: rurſum uero nec ferri nigredine ignis inficitur, ſed ferrum huius ſplẽdore & claritate aſſumpta om-*

nino pellucidum fit: talis etiam mea de unigenito dei filio & homine, quem aſſumpſit, fertur ſententia. Filius ſiquidem Dei, quoniam Deus erat, mutationem, pollutionem, aut alternationem nequaquam paſſus eſt, ſed Deus, ut & antea, impermutabilis permanſit: hominem uero quem aſſumpſit, eum inquam ſanctificauit, glorificauit, clarificauit, & ut à dextris Dei Patris ſederet dignatus eſt, non quod Deus, uel dextram habeat, uel ſiniſtram ſui partem (hæc enim corporalia ſunt) ſed quemadmodum per ſedem honoris magnificentiam deſignauit, eodem ſenſu etiam de dextris dixit. Deus enim neq; ſtat, neq; ſedet, neque dexteram habet, neq; ſiniſtram, ſed maieſtate ſua implet omnia. Item, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Qui nam huius inimici ſunt? Idololatræ, qui Chriſtum non adorant, & ipſe diabolus. Hæc uero, Donec poſuero, pater non ita dixit, quaſi filius ad hoc efficiendum ſit impotentior, uerum ut his uerbis oſtenderet unam & eandem eſſe patris & filij potentiam. Quemadmodum enim in euangelijs dicit filius: Nemo uenit ad patrem niſi per me: ita pater dicit, mea potentia cadent inimici tui ſub pedes tuos. Præterea, Virgam fortitudinis emittet tibi dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorum tuorum. Quæ nam illa eſt à deo ex Sion emiſſa uirga, & ad quem miſſa eſt? Ad hominem nimirum, quem aſſumpſit filius & uerbum dei, miſſa eſt. Virga autẽ eſt ipſa crux, quæ in Sion eſt fixa. Vt enim uirga propter paſtorẽ potentiam habet paſtoralẽ, & eam qua feræ depelluntur uirtutem, talis & mea de cruce & euangelij prædicatione fertur ſentẽtia. E Sion enim egredietur lex, ſecundum Eſaiam, & uerbum domini de Hieruſalem. Omnes itaq; qui audito euangelij uerbo baptizati ſunt, paſtorali illa uirga paſcuntur, cruce nimirum. qui uero ceruicibus induratis Euangelij prædicationi non crediderunt, nec præceptis apoſtolicis, crucis potentiæ etiam inuiti ſuccubuerunt. Per crucem enim & uictus & conculcatus eſt diabolus: per crucem & nomen Chriſti, miranda & ſtupenda miracula ſunt edita. Et quid multis opus? per crucem & euangelium totus terrarum orbis credidit, & facti ſunt ſerui quidem Chriſti, filij uero Abrahæ iuxta promiſſionẽ per Chriſtũ, Chriſto nimirũ ex ipſo Abrahæ ſemine nato. Et tũc dominatus eſt in medio inimicorũ ſuorũ Chriſtus. Attende quæſo, quæ fuerit prophetæ diligẽtia. Nõ dixit, uince hoſtes tuos. Sæpius enim hoſtis ab aliquo uincitur, in quo tamẽ aliqua adhuc hoſtilis potẽtiæ portio remanet. Dixit autẽ, dominare: uel hinc docẽs inæſtimabilẽ illã crucis potẽtiam & ſummam hoſtium ipſius impotentiã. Tum &

illud

illud, In medio inimicorum tuorum, infinitã crucis potenciam innuit. In medio enim totius mundi, & in medio idololatrarum Apoſtoli & horum ſucceſſores prædicauerunt, & in medio ipſorum ædificabant altaria. Et quod imprimis admiratione dignum eſt, quamuis ſumma cura & ſtudio impij eccleſias deſtruerent, flagellis, denique diris Chriſti nomẽ inuocantes punirent, crucis tamen potentia & prædicatio inſtar ſolis, imò clarius ipſo ſole eluxit. Ne uero quis hominum aut ignorantia aut malitia exiſtimaret, diceret ue, filio & uerbo Dei propterea miſſam eſſe à Deo uirtutis & potentiæ uirgam, quod illi per ſe impoßibile fuerit facere quodcunq; uoluerit libueritq́;, ſubiungit Dauides, Penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ, in ſplendore ſanctorum tuorum. Quapropter non eſt humanarũ uirium, ut penes aliquem ſit principatus illius, ſed Dei eſt. Omnes enim homines tantummodo extrinſecus ad ipſos delatũ imperium poßident: nam tam princeps quàm rex aliquis ſæpe priuatus ſine imperio naſcitur: & licet paternũ adminiſtret imperium, nihilominus tamẽ in hoc, quod ante non habebat, ceu paternus hæres ſuccedit, uel propria uirtute & egregijs factis regnum acquirit, uel inuiſtus in alios alterius regnum uiolenter arripit, & hoc modo etiam ille alterius regnum quo antè carebat, occupat. Sed alius ab his modus regnum acquirendi nõ eſt. Ingenitam uero ſibi & inſeparabilem à ſe poteſtatem homo non habet, præter hanc ſolã, qua in affectus proprios & liberos ex ſe genitos utitur, quam ſolã in homine uidere licet. In Deum autem hoc quod modò dictum eſt, non competit. Quapropter & Eſaias de Chriſto uaticinatus, inquit, Cuius principatus ſuper humerũ illius: id eſt, naturalis erit, & ab illo inſeparabilis. Dauid etiã in alio Pſalmo ſic dicit, regnũ tuũ regnũ ſæculorũ omniũ et dominium tuũ in omnes generationes generationũ. Quod idẽ in præſenti loco dicit, Penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ. Sed qualis nam illa potentiæ dies? Ea nimirum, qua crux libere euulgata eſt, per quam omnes gentes cognoſcunt inenarrabilem illam tuã cõuerſationem & inedicibilem potentiam. In ſplendore ſanctorũ tuorũ. Quorum? Apoſtolorum, doctorum, martyrũ & ſanctorum, qui quidem ab inſipientib. pro mortuis & perditis habiti, in manu Dei uero ſunt, & in pace quieſcunt, iuxta Solomonis oraculũ: quique ſecundum Euangelij promißionem ſplendent magis quàm ſol. Deinde, quemadmodum in paulò antè præmiſſa prophetia, ſic etiam in hac præſenti dicitur. de homine enim, quẽ filius Dei aſſumpſit, hæc omnia locutus, et demonſtrare uolẽs quod idẽ & Deus et homo ſit, hoc inducit, Penes te principatus: quod uel ſolum ad præſentem ſtatum et demonſtrationẽ ſufficeret, nihilominus tamen planius apertiusq́; dicit in hunc modum, Ex utero auroræ generatio tua. Quis unquã hominum ante ſolem natus eſt? Nullus omnino. Ne quis tamen hoc calumniari uolens, de angelis ſermonem eße diceret, quaſi illi ante ſolem creatum cõditi ſint, inquit, Ex utero auroræ. Quod enim uteri meminit, non eo ſenſu accipiendum eſt, quod Deus uterum habeat: ſed eo quo & Dauid alibi dicit, Manus tuæ fecerunt me & formauerunt me: operatricem uidelicet Dei potentiam oſtendens. &, Oculi Dei ſuper iuſtos: quo omnia prouidentem Dei uirtutem innuit, & quod iuſti opera faciant digna ut coram Deo ingrediantur. Sic etiam præſens locus intelligendus eſt. Dicendo enim, Ex utero, oſtendit unam & eandem filij cũ patre ſubſtantiã & naturã. Quemadmodum enim inanimatæ arbores eædem & ſimiles ſibiipſis generantur, ficus enim ficum & olea oleam gignit: ſimiliter & bruta animalia ſingula iuxta genus ſuum naturæ ſuæ ſimilia generant: et homo rationalis cum ſit, rationalẽ gignit hominẽ, & mortalis mortalem, & filius eiuſdem cũ patre eſt naturæ et ſubſtantiæ. Multo magis igitur hæc & ſine omni dubitatione de Deo ſentiemus, quod filius & uerbum ipſius eiuſdẽ cum patre ſit naturæ & ſubſtantiæ, quemadmodũ reuera eſt. Sed reſpice prophetiarũ diligentiã. Propheta enim inquiens, Dixit dominus, oſtendit ſe de Deo dicere, ut iam antè demonſtratũ eſt. Addens autẽ, Domino meo, et Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedũ tuorũ: et, Virgam potentiæ emittet tibi ex Sion Dominus: et, Dominare in medio inimicorũ tuorũ: hæc omnia, inquam, hominẽ omni natura preſtantiorem & inenarrabilem deſignant. Vt uero oſtendat eundẽ et deũ eſſe et hominẽ, dicit, Penes te eſt principatus in die potentiæ tuæ, in ſplendore ſanctorũ tuorũ. Præterea ut rurſum euincat, quod deus cum ſit, naturalis etiam, & uerus ſit Dei filius & eiuſdem cum DEO patre naturæ & ſubſtantiæ, hoc ſubiungit, Ex utero auroræ genui te. Verum hic idẽ in alio loco dicit. Et tu Domine ſpes mea, altißimum poſuiſti ſuffugium tuum. Attende quæſo, quid dicatur. Eo enim quod propheta dicit, Et tu Domine ſpes mea, filium Dei innuit. Per altißimum uero, eiuſdem patrem Deum indicat. Rurſum uero his uerbis, Poſuiſti ſuffugium tuum, denotat hominẽ, quem filius dei aſſumpſit, cui opus erat ſuffugio. Purus enim ille Dei filius, ſuffugio uel aſylo non indigebat.

Quin & huius filius omni admiratione dignus Solomõ: ſic dicit, Et nunc ò Domine Deus 3.Reg.8.
Iſrael ratum fiat uerbũ tuũ, quod locutus es ſer-

no

no tuo Dauid patri meo. Quoniã num uerè ha-
bitabit deus cũ hominib. ſuper terrã? Et, ut Iere
miaſ dicit, Quoniã hic eſt deus noſter, nõ repu-
Baruch.3 tabitur alius corã eo. Quoniã ſuper terrã uiſus
eſt, et cũ hominib. conuerſatus eſt. Sic & ſapiens
ille Salomon dicit, Domine DEVS Izrael,
ratum fiat uerbum tuum, quod locutus es ſer-
uo tuo Dauid. Quid enim aliud ſignificat, Con-
firmetur, quàm fiat, reueletur et exhibeatur, ut
tu qui deus es, manifeſte cũ hominib. cõuerſeris:
quod & factũ eſt. Filius enim Dei ſuper terrã ui
ſus eſt, et cũ hominib. habitauit. Quid igitur tibi
uidetur? Sufficiunt ne hæ ſanctorũ de Chriſto re-
uelationes, & prophetarũ oracula, ipſiusq; Dei
teſtimonia ad demonſtrationẽ hãc, quod Chriſtus
filius dei ſit et deus uerus: ſcilicet quod et idẽ hic
& deus & homo ſit? uel nũ alijs adhuc demon-
ſtrationib. & teſtimonijs opus eſt? Quantũ pro-
fectò mihi uidetur, hæc etiã planè imperitis ſuffi-
cerent. Verumtamen amplius tentabo tibi amico
noſtro, huius ueritatem declarare fuſius, ſicuti
hactenus quoque factum eſt.

Magnus ille Moſes, & celebris, cũ eſſet iuxta
Exod.3. montẽ Sinai, cõſpicatus eſt rubum ardentẽ. quem
cũ multis dieb. ardere conſpexiſſet, nõ tamẽ igne
conſumi, animo ſuo meditari cepit quid nam hoc
ſibi uellet, quod rubus tot dieb. arderet, nec tamẽ
ab igne cõſumeretur. & profectus, inquit, uide-
bo quod nam illud ſtupendũ ſit prodigium. Rubo
autem propior factus, uocẽ cœlitus allatam, ſibi-
que dicentẽ audiuit: Moſes Moſes, ſolue calcea-
menta pedũ tuorum, locus enim in quo ſtas, terra
ſancta eſt. Quid ſanè aliud ſignificat rubus ardẽs
& nõ cõſumptus, tum etiã uox clamitans, Solue
calceamenta pedũ tuorũ, niſi quod rubus ardens
adumbrauit typoq; pretulit diuã Mariã uirgi-
nem, quæ filiũ & uerbũ dei ſecundũ carnem pe-
perit? Quẽadmodũ enim rub. quidẽ ardebat et nõ
cõſumebatur: talis etiã diua uirgo, ubi cõcepit
Dei filiũ & uerbũ, igne diuinitatis nõ cõſumpta
eſt, ſed à deo cuſtodita: quia humanarũ uiriũ il-
lud prorſus non erat. Verba autẽ hæc, Solue cal-
ceamẽta pedũ tuorũ, hoc innuũt, quod quicunq;
de diuæ uirginis myſterio et Chriſti incarnatio-
ne erudiri uolunt, eos nequaquàm habere opor-
tet partem aliquã in ſe mortuã, quæ illos à Deo
ſepararet, nec mentem corruptã et à cognitione
ueritatis mortuam, ſed uiuentem & ſanam, qua-
lis ipſius Moſis erat. Huius autẽ calceamenta ex
mortui animalis tergore erant conſuta: & prop-
terea dictum eſt, Solue illud.

Porrò & Perſarum rex Nabuchodoſor ſom-
nio admonitus uiſionis, quã uiderat, oblitus eſt:
& congregatis omnib. Chaldæorũ Magis incan-
tatoribus, & Gazarenis, interrogabat eos quale

nam fuiſſet quod uiderat ſomniũ, & quæ nam il-
lius interpretatio. Hi uerò et ſomnium & inter- Dan.2
pretationẽ illius ignorantes hæſitabãt. Rex autẽ
ira in illos uehementi incendebatur. conceßit ta-
men aliquot dierum terminũ, quib. inquirerent ſi
mul, & explicarent uiſum à ſe ſomnium, &
eiuſdem interpretationem: quod ſi iuxta manda-
tum eius exequerentur, multis & ſplendidis mu-
neribus honorati ditarentur à rege: ſin minus,
mortis ſupplicium ſubirent, quin ut et liberi, ami
ci & cognati illorum eiuſdẽ pœnæ eſſent conſor
tes. Cũ uero illi hoc nõ poſſent, quin potius uitã
ſuam plangerent & deplorarẽt (quomodo enim
poßibile erat regi & ſomniũ & interpretationẽ
eius exponere, ſomnio nõ antè audito?) Daniel
propheta in Babylonẽ captiuus deductus ex Hie
ruſalem unà cũ alijs, qui tunc tẽporis ſecũ erant
Iudæis, cum regis mandata cognouiſſet, conuenit
Arioch Perſarũ principem, quem rex ad perden
dum ſapientes conſtituerat, quod ſomnium ipſius
deprehendere non potuiſſent, dixitq; ad illũ: Sa-
pientes Babylonis ne perdas, quin potius me ad
regem introducito, & uiſionẽ unà cũ interpreta
tione eius regi ediſſeram. Tunc Arioch feſtinan-
ter prophetam ad regẽ induxit, cui ille ait, Pote-
ris ne mihi Daniel explicare ſomniũ quod dor-
miens uidi, & interpretationem eius? Reſpondit
Daniel: Myſterium ô rex, de quo interrogas, ho-
mines ſapientes, Magi & incantatores annun
ciare non poſſunt, ſed hoc ſolius Dei cœleſtis o-
pus eſt, qui myſteria reuelat. Deus notum fecit
regi Nabuchodonozori, quæ nam fieri oporteat
in extremis diebus. Cogitationes tuæ ſuper lectũ
tuum aſcenderũt, quid futurũ eſſet poſt hæc. Tu
rex uidebas, & ecce imago quædã magna, & a-
ſpectus eius excellens ſtabat coram facie tua, &
uultus eius terribilis. Imago inquã, cuius caput
erat ex auro puro: manus uero & pectus unà cũ
brachijs ipſius argentea: uẽter uero et ſemora ex
ære: tibiæ autem ferreæ: et pedes partim quidem
ferrei, partim uero teſtacei. Videbas, ô rex, do-
nec abſciſſus eſt à mõte lapis abſq; manuũ opera,
& percußit imaginem ſuper pedes eius ferreos
& teſtaceos, & omnino comminuit eos. Tunc
quoque comminuta ſunt pariter, ferrum, teſta,
æs, argentum & aurum, & facta ſunt tanquàm
puluis horrei æſtiui, & abſtulit ea uentus uehe-
mens, nec locus aliquis in his inuentus eſt. La-
pis autem qui imaginem comminuit, excreuit in
montem magnum, & impleuit omnem terram.
Hoc eſt ſomnium, & interpretationem illius co-
ram rege dicemus. Et poſtquàm propheta regna
futura enumerauiſſet, quæ per aurum, argen-
tum, æs, ferrum & teſtam adumbrabantur, ſic di
cit ad regem: Suſcitabit Dominus cœli regnum,
quod

quod in ſæcula non corrumpetur, & regnum ipſius alteri populo non relinquetur, quod cõminuet et uentilabit omnia regna, ipſum uero ſtabit in ſæcula. Quemadmodum uidiſti quod abſciſſus eſt à monte lapis abſq; manib. et cõminuit teſtam et ferrũ, æs, argentũ et aurũ. Deus magnus reuelauit regi, quænam oporteat fieri poſt hæc: & uerũ eſt ſomnium, fidelis etiam interpretatio eius. Tunc rex proſtratus in faciẽ, adorauit Danielem. et dixit: Reuera deus ueſter deus deorum eſt, & Dominus regũ, & reuelans arcana, quoniam potuiſti reuelare mihi arcanum hoc.

Qualenã eſt regnũ hominis, quod in ſæcula nõ corrũpetur? Nullũ prorſus: neq; enim hoc humanæ naturæ conceditur. Quod igitur eſt? En dicã tibi. Mons hic diua uirgo eſt, quæ filium & uerbum Dei ſecundũ carnem peperit. Lapis autem abſque manuum opera abſciſſus, Chriſtus eſt: qui quidem natus eſt ex ipſa, ſed nõ ex uiro. quod per illud intelligitur, cũ ſine manib. dicitur abſciſſus. Lapis denique qui imaginem percuſſit, aurum & reliqua comminuit, & mons ingens factus

Eſa. 7 & 9. impleuit terrã: ille idẽ Chriſtus eſt, et illius regnũ permanens in ſæcula, quod diaboli uires contriuit, & idolorum cultum deſtruxit.

Propheta autem Eſaias ſic dixit: Ecce uirgo erit prægnans, & pariet filium, & uocabunt nomen eius, Nobiſcum deus. Rurſus idẽ dicit: Puer natus eſt nobis, et filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ipſius ſuper humerũ eius, et uocatur nomen eius Magni conſilij nuncius, admirabilis, cõſiliarius, deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri ſæculi. Inducam enim pacem ſuper principes, pacem & ſanitatem ipſorum. Magnus eſt principatus ipſius, & pacis ipſius nõ eſt terminus. Viden' ut puerum nominauerit, & magni conſilij nunciũ, unà cũ alijs modò enumeratis, quæ omnia ad hominẽ pertinent, quẽ aſſumpſit filius Dei ex uirgine. Deinde eundem uocat deũ fortem, potentem, patrem futuri ſæculi (creatorem nimirum intelligens) & quod pacis ipſius non ſit terminus, id eſt finis. De pace ergo & alijs, quæ per partes in præſenti Eſaias enumerat ſatis exacte diximus in Dauidis prophetia paulo antè expoſita, qua dixit, Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis, &c. Veruntamen non pigeat nihilominus huius prophetiæ cohærentiam inſpicere. Cũ enim propheta dicit, Ecce uirgo pariet filium, &c. denotat illum ſupernaturali modo natum ex diua uirgine hominem. Sed cum admirabilem uocat cõſiliarium, duas perſonas denotat, patrem ſcilicet, & huius filium, ſeu uerbum: et quod patris ſimul & filij unum ſit cõſilium, una uoluntas, una potentia, una & eadẽ cognitio. Deus enim conſilo nõ indiget. Illum uero eundem uirginis filium Deũ fortem uocat, potentem, patrem futuri ſæculi, cuius pax finem nõ habeat. Et quid nam aliud hæc ipſa prophetia ſignificauit, quàm quod ille idem deus & homo eiuſdem ſit conſilij & cognitionis cum Deo patre particeps?

Quin & propheta Zacharias nato ſibi filio Ioanne ſic dixit: Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius, ad dandum ſcientiam ſalutis populo ipſius per remiſſionem peccatorũ eius, per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri. Luc. 1 Ioannem certe Zachariæ filium magnum prophetam fuiſſe conſtat, omnium quoq; Muſulmanorum teſtimonio. Quid uero hic prophetauit? Nihil aliud quàm Chriſtum denotauit, quemadmodum ſuprà expoſuimus. Zacharias uero, quemnam altiſſimum uominat? Chriſtum ſcilicet. De illo enim hoc dixerat, Propheta altiſſimi uocaberis.

Porrò Ieremiam prophetam ſic dicentem legimus: Bar. 3 Hic eſt deus noſter, & alius iuxta hunc nõ reputabitur. Inuenit omnem uiam ſcientiæ, & dedit eam Iacob ſeruo ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo. Poſt hæc autem ſuper terram uiſus eſt, et cum hominib. conuerſatus eſt. Hic eſt liber mandatorum Dei. En tibi oracula ſole ſplendidiora. Cum enim ſinguli prophetarum diuerſis utantur dicendi formulis, omnes tamen in unum conſentiunt, quandoquidem Deus eſt, qui hæc & ſimilia per os ipſorum locutus eſt. Veruntamen ceu ex communi quadam contemplatione uaticinati ſunt, & Eſaias & Ieremias. Eſaias quidem in hunc modum. Puer natus eſt nobis, et filius datus eſt nobis: quibus addit, deus fortis, etc. Ieremias uerò ſic dicẽs Hic eſt deus noſter, non reputabitur alius iuxta hunc. Super terram uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Non enim de ſolo Chriſto uaticinati ſunt prophetæ, uerumetiã de ſacroſancta illius matre, uirgine Maria, quæ quidem nũc propter nimiam prolixitatem omittemus. Et hæc quidem de ſanctorũ reuelationib. & prophetarũ oraculis ſufficienter diximus: nunc uero quis horum omnium finis ſit, conſideremus.

Quod ſanè archangelus Gabriel cœlitus miſſus ſit diuæ uirgini Mariæ conceptionem nũciaturus, et quod hæc ipſa Dei uerbum conceperit, uos ipſi affirmantes confitemini: quamuis de his minus recte ſentiatis, cum dicitis nimirum, quod uirgo hominem nudum pepererit, & nõ deum (ſecuti haud dubie Neſtorij dogma) & quod Chriſtus homo tantum fuerit, homo autem magnus, ſanctus et auguſtus, quo ſanctior ante hunc natus non ſit, neque naſciturus, ſed hunc omnium hominum eſſe ſanctiſſimum. Nos uero credimus, ſentimus et fatemur, quod ipſe Chriſtus ille idem

inquam filius ſit dei uiuentis, deus uerus, qui natus eſt ex Maria uirgine ſine uiri cõgreſſu, filius inquam dei ſit et deus ab æterno, qui carnem ex ipſa aſſumpſerit, & homo factus ſit, quem ſimul & deum et hominem eſſe credimus. Hæc uero de ſumpſimus & didicimus à propheta Moſe, Dauide, & omnibus alijs, qui poſt Moſen uſque ad Chriſtũ, qui ab illis prædictus fuit, aduentum floruerunt: imò ab ipſis etiam ſanctis, qui ante Moſis tempora uiſiones uiderunt: præterea ab ipſo etiam Chriſto, & illius diſcipulis et doctoribus, miraculis & operibus ipſo ſole (ut ſuprà diximus) clarioribus. Quin & hæc dicemus: Poſtquàm uirgo (ut modò dictum eſt) concepiſſet, appropinquauit tẽpus partus ipſius, cumq́; in Bethlehem deueniſſet, Chriſtum peperit, et reclinauit eum in præſepe brutorum. Tunc impletum eſt
Eſa.1 *quod prædictum erat ab Eſaia propheta dicente, Hæc dicit dominus, Bos agnouit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autẽ me non cognouit. Tempore igitur natiuitatis Chriſti, angelorum multitudo cœlitus delapſa eſt: laudantium deum & dicentium, Gloria Deo in excelſis, ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Paſtores autem, qui tunc gregem ſuum paſcentes in agris erant, angelorum apparitionẽ conſpicati, & auditis illorũ hymnis, timore magno timuerunt: & dixit illis angelus, Ne timeatis. Ecce annuncio uobis gaudium magnũ, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt nobis Saluator, qui eſt Chriſtus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis in ſignum. Inuenietis infantem inuolutum faſcijs, poſitum in præſepi. Et profecti in regionem ſuam, diuulgauerunt omnia quæcunque audiuerant & uiderant de angelis. Conſiderato nunc quid ſibi uelit ab angelis decantatus hymnus & oratio, dicens, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Non aliud certe, quàm quod Adam poſtquam Dei mandatum tranſgreſſus eſſet, defecit ab illius tutela dominus, et ob hanc cauſam ab illius amicitia omnis creatura excidit: ſi quidem et Adam poſteritas, quæ diuinis legibus contraria erant facere & deſignare cœpit. Nam huius filius Cain fratrem germanum Abel trucidauit. Procedente uero tempore non homicidæ ſolummodo facti, & omni malitia petulantiaq́; homines repleti ſunt, quemadmodum Noe temporibus immiſſum diluuiũ, & uiuente Abraham Sodomarum ſubuerſio, & cœlitus immiſſa conflagratio teſtantur, uerum etiam deo creatore & formatore ſuo penitus neglecto diabolum et idola adorauerunt: quamobrem omnes creaturæ defecerunt ab homine, ut quæ hunc dei hoſtem eſſe indicarent. Et primo quidem ipſi angeli, deinde*

& ipſa bruta animalia, imò & ipſa inanimata rerũ materia, quod manifeſto colligi poteſt. Ante tranſgreſsionem enim omnia animalia tam uolatilia quàm quadrupeda, & piſces ipſius Adami arbitrio et uoluntati parebant: poſt tranſgreſſionem uero non modo cœlos inhabitantes angeli ipſum ceu hoſtem auerſati ſunt, ſed et ipſa animalia, quæ prius Adami arbitrio ſubiecta erant: poſtea autem non modo ab illo & hominibus ex illo natis aufugerunt, ſed feræ ipſum hominem hoſtis & inimici loco duxerunt: & quem antea adorauerant, illius uitæ cœperunt inſidiari. Sed quid opus eſt multis de angelis, cœlo & terra, animalibus & feris diſſerere, cum & ipſum hominis corpus aduerſus animam illius inſurrexerit? Et quemadmodũ duo infenſiſsimi hoſtes una domo coniuncti pugnas mouent mutuas, è quibus qui uiribus præſtantior eſt, uictoria potitur: ſic etiam anima cum corporibus affectibus & appetitu pugnans congreditur: cum autem ipſius dei auxilio deſtituta ſit, corpori ſuccumbit, rerumq́; ordo inuertitur, ut quæ prius domina erat corporis, & imperium exercebat, in poſterum ſerua & uoluptatum mancipium facta ſit. Chriſti autem generatio & filij dei incarnatio uniuit ea quæ in cœlo & in terra ſunt. Angeli itaq; uidentes inenarrabilem illum dei deſcenſum, quod ſcilicet is qui deus erat, propter innatam ſibi bonitatem, carnem aſſumeret, & inimicam aduerſamq́; ſibi in homine habitantem naturam aſſumptam, ſibi cum diuinitate uniret, ſanctificaret & exaltaret: hoc inquam uidentes angeli, ſtupendo hoc miraculo & omnem naturam exuperante, in admirationem & ſtuporem rapti, exclamauerunt ad dei laudes celebrandas, & dixerunt, Gloria in excelſis deo. Videntes etiam hominum cum angelis cõcordiam iam confirmatam, & ſublatam eſſe diutinam illam inimicitiam, dixerunt, In terra pax, & hominibus bona uoluntas. Vnde impletum eſt illud Dauidis Pſal.95.96. & 97
oraculum, dicens: Lætentur cœli, & exultet terra: annunciauerunt cœli iuſtitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam ipſius: adorate eum omnes angeli eius. Montes tripudient à conſpectu Domini: quoniam uenit ad iudicandum terram. Iudicabit terram in iuſtitia, & populos in æquitate. Reſpice quæſo prophetarum & angelorum conſonantiam, carmini muſico bene concordanti ſimilẽ. Propheta enim dicit, Lætentur cœli: & angeli canunt, Gloria deo in excelſis. Propheta dicit, Exultet terra: canunt angeli, Ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Quibus etiam hoc non diſsimile eſt, Annunciauerunt cœli iuſtitiam ipſius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. Quin & Moſes dixit:

Exultate cum eo cœli, adorate eum omnes angeli
eius. David uerò ſic, Adorate eum omnes angeli
eius: qui equidem adorantes dixerũt, Gloria deo
in excelſis. Qua de cauſa autem hanc repetitio-
nem adiectam putas, Quoniam uenit: quoniam
uenit ad iudicandum terram? Non quidem alia
de cauſa, quàm quod primum illud membrum,
in quo ſimpliciter dicitur, Quoniam uenit, pri-
mum Saluatoris aduentum in mundum denotat,
quo non in propria ſua maieſtate uenit, ſed hu-
mili quadã ſpecie, et contempta. Conſentit enim
cum uerbis domini dicẽtis: Non ueni ut iudicem
Ioan.12 mundũ, ſed ut mundũ ſaluem. Quod uero idem
repetens dicit, Quoniam uenit ad iudicandum
terram, denotauit ſecundã Chriſti in mundo præ
ſentiam. tunc enim uenit iudicaturus terram.
Matth.25 quod idem cum domini uerbis conſentit: Cum ue
nerit filius hominis in gloria ſua, & omnes ſan-
cti angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem glo-
riæ ſuæ, & congregabuntur corã eo omnes gen-
tes, et ſeparabit eos ſicut ſegregat paſtor oues ab
hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœ
dos uero à ſiniſtris. & dabit ſingulis iuxta ope-
ra ſua: his quidem qui Euangelij legibus immo-
rigeri ſcelera commiſerunt, pœnam nunquam fi
niendam: illis uero qui uitæ munus iuxta Euan-
gelij regulam iuſte adminiſtrauerunt, uitam æter
nam, paradiſum, & bona indefinita. En quanta
ſententiarum copia in paucis uerbis lateat? quæ
inſtar aureæ catenæ inter ſe connexæ ſunt, cuius
connexio ad cœlum uſq; pertingit, & anuli ex
ſeſe mutuo dependent. Talis enim mihi omnis ſa
cra ſcriptura uidetur. Omnes nempe prophetæ,
qui ab Abrahæ & Moſis temporibus uſque ad
Chriſtum floruerunt, eadem ſpectant, eadem di-
cunt, eadẽ ſcribũt, omnesq́; ceu uno ore de Chri-
ſto eadem uaticinãtur. Et hæc quidem hactenus.
Matth.2 In ipſa uero Chriſti generatione, Perſicæ re-
gionis Magi diuinarum rerum peritia & reuela
tione, deum & hominem præter naturæ leges
natum eſſe cognouerunt. Magi uero non uulga-
res erant homines, ſed dominatores & regionũ
præſides. hi itaq; cum huius rei notitiam perce-
piſſent, deliberare inter ſe cœperunt, qua nam
uia ad regem modo natum peruenire, illiq́; dona
poſſent offerre. Hæc uero illis meditantibus &
dubitantibus ſimul, quo modo uoti ſui compotes
redderentur (alienigenæ enim & peregrinæ re-
gionis incolæ cum eſſent, non habebant etiam
uiæ ducem) coram ipſis ſtella apparuit, quæ præ
eundo uiam deſideratam cœpit indicare noctes ſi
mul & dies. Stellam itaq; à Perſia in Palæſtinã
uſq; ſecuti, cum Hieroſolymam perueniſſent, ſtel
la ſeſe occuluit. non aliud nimirum innuente do-
mino, quàm ut itineris duce deſtituti, de Chriſto

loquerentur, & ſic omnibus illius natiuitas in-
noteſceret. Cum enim ſtella à magis (ut dictum
eſt) diſparuiſſet, interrogauerunt, Vbi eſt qui eſt
natus rex Iudæorũ? uidimus enim ſtellam ipſius
in oriente, et uenimus ut adoremus illum. His au
ditis, qui tunc regnabat, Herodes perturbatus
eſt, & tota Hieroſolyma cum eo. Et congrega-
tis pontificibus et ſcribis populi, percontatus eſt
eos, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei,
In Bethlehem Iudeæ: ſic enim ſcriptum eſt per
prophetam Micheam, Et tu Bethlehem terra Iu
da, nequaquam minima es inter principes Iu-
da: ex te enim prodibit dux, qui paſcet popu-
lum meum Izrael, & exitus ipſius à diebus an-
tiquis. Vides ne nunc quomodo in prophetis de-
ſcripta inueniantur, quæ ad Chriſtum pertinẽt?
Non enim ea tantum prædixerunt, quæ in ipſum
Chriſtum competebãt, uerum etiam loci, in quo
erat naſciturus, meminerunt. Illud enim ſignifi-
cat quod dicitur, Et tu Bethlehem terra Iuda, ne
quaquàm es minima. Tu enim, inquit, quæ modo
minima eras, tenuis & contempta (talis enim
erat locus iſte) quoniam Chriſtus in te naſcit-
turus eſt, non amplius, ut modo tenuis es & par-
uula, ſed celebris, illuſtris & à multis honora-
ta. Quod uero ſequitur, Ex te enim prodibit
dux, qui paſcet populum meum Iſrael: non pro-
pter Hebræorum populum à propheta recenſe
tur (iam antè enim demonſtratum eſt, quod He-
bræi, eo quod indigni fuerunt, à deo reiecti &
excluſi ſint, & filij diaboli nominati) uerum gen
tes hoc loco populum dei & Izraelem nomina-
uit, de quibus omnino propheta hoc dixit, Quo
niam prodibit ex Bethlehẽ dux, qui ſcilicet Chri
ſtus eſt, qui paſcet populũ meum Izrael, gentes
nimirum. Quis enim dux alius de Bethlehem e-
greſſus eſt præter Chriſtum? & quos nam pauit
præter gentes omnesq́; alios in ſe credẽtes? Hæc
aũt uerba, Et exitus eius à diebus antiquis: ipſius
diuinitatem ſignificant. In quem enim hominum
tempus illud cõpetere inuenietur, quod eſt à die-
bus antiquis? In nullũ certe alium præter quàm
in unum deum. Quapropter David etiam uati- Pſal.131
cinatus dixit, Non dabo ſomnum oculis meis,
donec inuenero locum domino, tabernaculum
deo Iacob. Ecce audiuimus eum in Ephrata, inue
nimus eam in campis ſyluæ. Intremus in taberna
cula ipſius, adoremus in loco ubi ſteterunt pedes
eius. Obſerua nũc prophetam. Reuelatũ illi erat
diuinitus, filium Dei naſciturum eſſe è uirgine,
qui cum uerus deus ſit, hominem eſſet aſſumptu-
rus, quemadmodum ex multis oraculis illius per
partes hactenus comprobauimus. Et quidnam a-
lijs opus eſt? De ipſa autem uirgine ſic cecinit, Pſal.45
Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, &
obliuiſce-

obliuiſcere populi tui & domus patris tui. Da-
uidis enim filia erat diua Maria: & quia hæc au
ditura erat archangeli Gabrielis uocem, dicit,
Inclina aurem tuam: nimirum ad inenarrabile il
lud gaudiũ, cuius particeps erat futura. Et quia
ab eo tempore omnia antiquitus inſtituta pro ui
libus & contemptis abroganda erant & caſſan
da, nouaq; Chriſti lex unà cum Teſtamento per
totum mundũ affulſura, inquit, Obliuiſcere po-
puli tui & domus patris tui, et nouis illis iam fu
turis eſto intenta. Et hæc quidem ad uirginem re
ferenda ſunt. Poſtquam uero, ut dictum eſt, iam
agnouiſſet quod Dei filius hominem eſſet aſſum
pturus, & ex filia ipſius naſciturus, rogauit ut et
locum in quo naſciturus erat Chriſtus, ſibi Deus
oſtenderet. Hoc autem tanto animi feruore &
ſtudio inueſtigauit, ut nec cibum ſumeret, nec
ſomno nec quieti indulgeret, donec ipſe quoque
natalis locus ſibi à Deo reuelaretur. et tunc pro
phetico ſpiritu agitatus dixit, Ecce in Ephrata
audiuimus eam, id eſt in Bethlehem: inuenimus
eam in campis ſyluæ, unum eundẽ locum bis de-
notans. Tunc ſubiungit, Intremus in tabernacu-
la ipſius, adoremus in loco ubi ſteterunt pedes
eius. Hæc uerba, Intremus in tabernacula ip-
ſius, tanquam de contemptis & nullo precio ha
bitis dixit. Scena enim uel tabernaculũ dicitur,
recenter extructum, & quod ſtatim refrangitur
domiciliũ. Adoremus locum ubi ſteterunt pedes
ipſius. Quid opus eſt me multa de his dicere?
Quin potius teipſum de his appello. Magnum
enim illum prophetam & regem, qui Dei quo-
que teſtimonio commẽdari dignus fuit (ſic enim
de illo Deus loquitur, Inueni Dauid, &c.) quem
nam adorauiſſe dicemus? An illum tantummodo
qui naſciturus erat? ſed et locum in quo ſteterant
pedes illius, tanquam hominem nobis omnibus
tantummodo ſimilem? Quis uero tam ſtupidus,
imò tam deſertus à Deo, ut hoc uel in animũ ad
mittat? Sed quemadmodũ in ſuperioribus hunc
eundem & Deum & hominem eſſe comproba
uit, ita nunc quoq; in loci contemplatione illum
facere uidemus, in quo cum Ioanne propheta om
nino conſentit. cum quidem Dauid dicit, Adore
mus locum ubi ſteterũt pedes eius: ille uero, Non
ſum dignus ut portem calceamẽta illius, qui poſt
me uenturus eſt. Iam nec intelligis ut tam in ma-
gnis quàm in paruis omnes prophetæ conſen-
tiant, ipſum adorent & celebrent? nec quiſquam
prophetarum eſt, qui ubi de Chriſto uaticinari
et uerba facere ceperitis, ſeipſum non paruum,
contemptum et nullius precij dignum eſſe confi
teatur: quod etiam de Abraham legimus, qui ſe-
ipſum terram appellauit et cinerem. Veruntamẽ
non Micheas modo & Dauid de Bethlehem lo-

cuti ſunt, ſed etiam plures alij, quos uolentes, ut
in alijs multis, omittimus propter nimiam ſcri-
pturæ copiam. Sed redeundum ad Magorum, un
de ſuprà digreßi ſumus, hiſtoriam. Tunc Hero-
des poſtquam cognouit, quod in Bethlehem na-
ſceretur Chriſtus (hoc enim ex prophetis ponti
fices et ſcribæ cognouerant) clam accerſitis Ma
gis præcepit, Profecti illuc accuratè inquirite
de puero: ubi uero illum inueneritis, renunciate
& mihi, ut ego ueniam et adorem illum. Hæc au
tem animo dixit mendaci & ſubdolo. Cum enim
regem naſciturum audiret, qui gubernaturus eſ-
ſet Iſraelem, Chriſtũ talem regem fore putauit,
quales multi ſunt, cuius regnum temporale eſſet
& terrenũ. Et cum in Bethlehem quidem Chri
ſti natales fore intelligeret, locum uero illius cer
tum & determinatum ignoraret, inuidia motus,
& infantis cædem iam ante præmeditatus, hæc
ſimulatè & fictè Magis dicit, Renunciate mihi,
ut & ego ueniam & adorem illum. Hi uero au-
dito rege profecti ſunt. Et ecce ſtella, quam uide
rant in oriente, præcedebat illos, donec progreſ
ſa ſtaret ſupra locum in quo erat puer. Tu uero,
cum Magos dixiſſe audis, Vidimus ſtellam ip-
ſius in oriente: nequaquam putes Chriſtum pro-
pter hoc reliquis omnibus ſimilem et nudum ho
minem eſſe. Qui enim circa ſtellarum motus uer
ſantur Aſtrologi, talia docent, quod ſinguli ho-
mines ſtellas habeant ſingulas, & peculiares, fu-
turæ uitæ omnes ſucceſſus & euentus ſibi de-
nunciantes: & quod imprimis quiſque regum
ſtellam ſibi propriam uendicet. Hæc enim fal-
ſa eſſe, manifeſtißime conſtat. Sed quia noſtri in-
ſtituti non eſt, Aſtrologorum uanitatem conuin
cere, omittemus hoc: nunc uero de ſtella, quæ
tunc apparuit, qualis & quæ nam illa fuerit, ui-
deamus. Quod autem una ſtellarum fuerit cœle
ſtium, non probabile uidetur. Primò quidem,
quod omnes ſtellæ unà cum ſole et luna ex orien
te mouentur in occaſum: hæc uero ex ſeptẽtrio
ne in meridiem motum ſuum inclinauit. Perſa-
rum enim regio ad orientem ſita eſt, Palæſtina
autem ad meridiẽ, in qua & Bethlehem eſt. Præ
terea ſi ſtella erat, non certe unà cum Magis pro
ficiſcentibus moueri, et iiſdẽ dormitantibus con-
ſiſtere uiſa fuiſſet. Tum ſi ſtellam dixerimus fui
ſe, fulgorem illius proter radios ſolares diſpare-
re & obſcurari oportebat. Cum uero in meridie
etiam unà cum ſole ſplendorem ſuum retinuerit
(nõ enim ab hoc potuit obſcurari) manifeſtũ eſt
ſtellam non fuiſſe. Poſtremò, ſi ſtella fuit cœle-
ſtis, qua nam ratione illius indicio Magi paruũ
illud & uile tugurium, in quo Chriſtus erat, per
immenſam illam cœleſtium orbium ab hoc altitu
dinem cognoſcere potuerunt? Ex prædictis igi-

tur patet, ſtellam non fuiſſe. Virtus autem quæ-
dam diuina fuit, quam itineris ducem habuerũt,
quæ etiam terræ propinquior apparebat. Et
quemadmodum Hebræos per deſertum colum-
na ducebat ignea: ita etiam Perſarũ Magos hoc,
quod ipſis ſidus eſſe uidebatur, uiam præmõſtra
uit. Sed et ipſa, quæ tunc Deus Hebræorum gen
ti exhibuit miracula & prodigia, plura multo
gentibus contigerunt. Primi enim ex gentibus
Chriſti adoratores, Magi fuerũt. Stella enim (ut
modò dictum eſt) immota conſiſtente ſupra lo-
cum in quo erat puer, Magi ingreßi ſunt, & in
uentum Chriſtum cum diua matre eius adoraue-
runt, offerentes munera, aurum, thus & myr-
rham. Conſidera nunc, quæ ſit munerũ inter ſe-
ſe communio: quæ quidem, quod ſpeciem exter-
nam attinet, nulla prorſus eſt: ſed quod ad ſen-
ſum, magna & arcta. Aurum enim tanquam re-
gi obtulerunt ceu mortali, quia homo erat, myr
rham: hanc in ſepultura mortuorũ adhibere He
bræis in more erat. thus autem ceu Deo offerũt:
Deo enim thure ſacrificare ſtatutum & ſolenne
erat. Vnde uides quomodo Magi quoque Chri-
ſtum, & Deum & hominem eſſe confeßi ſint.
Cæterum poſt Magorum adorationem miſſus ad
eos Dei angelus præcepit, ne rurſus ad Herodẽ
redirent, quare per aliam uiam abierunt in re-
gionem ſuam. Angelus autem ueniens, dixit ipſi
Ioſeph: Aſſume puerum & matrem eius, & abi
in Ægyptum. Herodes enim quæſiturus eſt ani-
mam pueri. & ſeceßit illuc. Tunc impletum eſt
illud prophetæ uaticinium, Ex Ægypto uocaui
Oſeæ 11. filium meum. Herodes autem uidens ſibi illuſum
eſſe à Magis, indignatus eſt ualde, & mißis ſatel
litibus interfecit omnes pueros in Bethlehem,
quotquot erant bimuli & minores natu, & ho-
rum aliquot millia. Sed quis horum ſenſus? Pri-
mo quidẽ ut appareret illum qui natus erat Deum
eſſe, quemadmodum prophetæ annunciauerunt.
præterea autem & homo eſt uerus, non ſecun-
dum imaginationem, ut nonnulli docuerunt. Se-
Iere. 31. cundo uero ut appareret hinc Ieremiæ prophe-
tia, quæ dicit, Vox in Rama audita eſt, lamenta
tio, ploratus & fletus multus. Rachel plorans li
beros ſuos, & noluit conſolari, propterea quod
non ſuperſint. Tertio, quod non de Chriſti tan-
tum generatione prophetæ prædixerint, uerum
etiam de multis locis & demonſtrationibus, par
tim quidem propter multorum infirmitatem, ut
his ducibus in ueritatem perducerentur: partim
uero, ut impiorum obturarent ora, ne illis uerita
tem impugnandi eſſet occaſio. Quæcunq; enim
de Chriſto aut dicta aut facta ſunt, in aliquã ho-
minum utilitatem cedunt. Obſerua itaq;, et com
peries, quod omnia quæ uel dicta uel facta ſunt

ab Adam uſque ad hodiernum tempus, in Chri-
ſto demum declarata ſunt & completa, quod in
alio quoquã fieri non poterat. quare et hoc com
pletur, Ex Ægypto uocaui filiũ meum. Puer au-
tem Chriſtus iam ad uirilem & iuſtam ætatem
progreſſus, Ioannem Zachariæ filium acceßit,
qui Chriſtum ad ſe uenientem conſpicatus dicit
Iudæis, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatũ mun- Ioans
di. Cur autem Ioannes hunc agnum Dei eſſe di-
xerit, poſtea explicabimus. Quis uero alius mũ-
di peccatũ tollere poterit, quàm ipſe Deus? Qua
re hunc, de quo prius dixerat, Non ſum dignus
ut portem calceamẽta eius: nunc Deum eſſe con
feſſus eſt. At Chriſtus dicit illi, Propheta, ades,
baptiza me. Ioannes autem, Ego opus habeo abs
te baptizari, & tu uenis ad me? En etiam hoc
conſidera. Propheta ille magnus, qui, ut & uos
ipſi fatemini, ex promißione natus eſt, qui à deo
ad baptizandum miſſus erat, num à nudo homi-
ne tam ſeruiliter baptiſmũ poſceret? Hoc certe
nemo uere ſapiens affirmauerit. Sed ab eo, quem
Deum eſſe confeſſus erat, baptiſmum petit. Sed
dicet fortaſſe aliquis, quod & ipſe Chriſtus à Io-
anne baptiſmum petierit. Verum nõ ſimili ratio
ne hoc facit: quare medium, quod inter utroſque
eſt, conſiderandum erit. Ioannes quidem ipſum
antea & Deum & hominem eſſe confeſſus erat.
Cum enim dixiſſet ſe indignum, qui calceamenta
illius portaret: &, Ecce qui tollit peccatum mun
di: ipſumq; his uerbis Deum eſſe oſtendiſſet, ad-
dit & hoc, Ego opus habeo abs te baptizari, &
tu uenis ad me? Chriſtus autem non ſic, ſed impe
rioſe & cum authoritate illum cõpellat, dicens:
Propheta, ades, baptiza me. Ille autem humili-
tatem ſuam, qua indignus erat, ſimul oſtendit, et
domini mandato paruit. Iordanem itaque ingre-
ditur. Sed Chriſto baptizato ſcißi ſunt cœli, &
uox cœlitus audita eſt, dicens: Tu es filius meus
dilectus, in te mihi bene complacitum eſt. Ani-
maduertis ne rem terribilem, et ſtupore plenam?
Hactenus quidem ſancti loquebantur, prædixe-
runt prophetæ, miniſtrauerunt angeli: nunc ue-
ro nec angeli, nec homines, ſed ipſe Deus eſt, qui
dicit, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi be-
ne complacitum eſt. Ex his ſanè quæ ſcripſimus
iudicare poteris et tu, & ſi quis alius Muſulma
norum prudens fuerit, quod inueniantur ſancti
homines, qui uiſiones de Chriſto uiderint: &
quod prophetæ ſint, qui de illo ſint uaticinati:
quamuis adhuc tot ac tantis argumentis citatis
& demonſtratis, arbitrentur et iudicent nos qui
Chriſtum profitemur errabundos eſſe, ſe uero or
thodoxos. his uero auditis, diſcant nos recte ſen-
tire: quamuis nos Muſulmanorum interceßione
opus habere iudicent, quemadmodum tu dicis,

eo quod confitemur & credimusChriſtum dei fi
lium eſſe,& deum,quemadmodum tu in epiſto-
la ad me miſſa ſcribis. Defecerunt autem ab hoc
Græci,defecerunt ab hoc Hebræi, ab eodem e-
tiam Muſulmani,propterea quod hæc non ut fi-
de digna per fidem receperunt,ſed demonſtratio
nibus cupierunt inquirere. Minus tamen Græ-
ci,qui libris ſimul & prophetis carent,incuſan-
di ſunt,quàm Iudæi et Muſulmani. Nonne enim
ridiculum eſt,quod ipſos libros uenerantur : ea
uero quæ in ipſis continentur, contemnunt? &
cum prophetas beatos eſſe prædicent, eum qui
ab ipſis prædictus eſt,auerſantur? Maxime tamē
omnium Muſulmani uituperandi, qui cum unà
cum alijs libris Chriſti Euangeliū ceu ſacroſan-
ctum,abſolutū & diuinū recipiant,uerbis nudis
illud uenerantur,factis uero tantum ab illo diſſi-
dent, quantum cœlum à terra diſtat:et relicta ue
ritatis uia,uanas & errabundas Græcorum opi
niones ſequuntur: & quæ intellectus ipſorum ca
pere nequit,omnino non recipiunt. ſed dum ſu-
pra naturam ſingula inueſtigantes ea appreben
dere non poſſunt,à ueritate aberrant,& cogita
tionum ſuarum figmēta proferunt,nempe,Quo
modo poſſibile eſt ut deus habeat filium ſine mu
liere? Et hi ſunt qui perſcrutantur penitius Dei
generationem,& ignorant interim quot in cœlo
ſtellæ luceant,quot aquæ menſuras contineat pe
lagus, quantus ſit arenæ in littore maris nume-
rus, & alia huiuſmodi infinita. Et licet horum
certam rationem ignorent, credunt tamen quod
hæc Dei opera ſint, neque de his tumultuantur.
filij uero Dei generationē argutius ſcrutari ten-
tant, hi ipſi inquam, qui nec propriam ſuijpſius
generationem nouerunt. Agedum dicant illi no-
bis,quomodo patris ipſorum ſemen in matris ute
ro corpus factum ſit, & quando anima ipſorum
in corpus deuenerit,uel num adueniens cum ipſo
ſemine cōiuncta uel unita fuerit, ſeu minus. Vel,
ſi unita fuit,quod nam illud ſit unionis uinculū.
Vel,quod ſi unita cum ſemine nō eſt,quando tan
dem cum corpore uniatur,unde etiam ueniat, et
ubi ante aduentum, ſuum in corpus exiſtat, &
in quo loco commoretur. Quod ſi hæc cognitu
impoſſibilia ſunt, qui ſit ut Dei generationē per
ſcrutentur,qui propriam uitam,qua uiuunt, nō
cognoſcunt, neque ſciunt an in craſtinum uictu-
ri ſint.inquirunt qua ratione Chriſtus ſit dei fi-
lius. Quiq; ignorāt cuius nā patris ipſi filij ſint,
uerum ſinguli matrum ſuarum uerbis credunt,
quibus fieri poteſt ut decepti alio nomine appel
lentur pro uero & paterno : credunt tamen,&
falſa pro ueris recipiunt : prophetarum autem
oracula damnant, & Chriſti ſermones contem-
nunt,illiſq; fidem negant. Quapropter nequa-

quam illorum capaces ſunt, quæ naturā omnem
excedunt,quæ nec ipſi angeli poſſunt intellige-
re,nedum ut hi ſuo intellectu percipiāt:qui igno
rant,quod Chriſtus,quem ipſi uerbum Dei,ani-
mam Dei,& ſpiritum dei appellant, millies ſeſe
filium Dei dixerit:& quod à uerbo Dei menda-
cium dici & annunciari ſit impoſſibile, impræ-
meditate & ſine dubitatione credunt(quis enim
tam ſtultus & ſtupidus, tantæ imò impudentiæ
eſſet,qui uerbum Dei mendacij coarguere aude-
ret?)Muſulmani tamen, cum manifeſte obloqui
non poſſint,ipſam ueritatem calumnijs inficiūt,
dicendo,quòd Chriſtus hoc non dixerit,ſed Chri
ſtiani,nec quicquam boni illud argumentū apud
illos efficere poteſt . Nos uero Chriſtiani dici-
mus,quod Chriſti uerba,quibus Euangeliū con-
tinetur,agnoſcamus. Muſulmani autem duplici-
ter peccāt:partim quidem quod nō credunt Chri
ſtum eſſe Dei filium,partim uero quod Chriſtia-
nos de rebus ſibi quoq; ignotis accuſant. Dicunt
autem, quomodo eſt poſſibile Deum habere filiū
ſine muliere? & quis tam ſtultus & ſtupidus, ut
tantum crimen & impietatem admitteret? Dece
ret uero,ut ſine omni dubitatione hæc pro ipſius
Chriſti uerbis reciperent. Cum autem inquirūt,
et diligētius curioſiusq; rimantur,manifeſte ap
paret,quod nec illum ueracē eſſe credunt, quem
Dei uerbum eſſe confitentur:imò nec Abrahæ,
nec Dauidi,nec prophetis fidem habent. Incre-
dulitatem enim ſequitur ignorātia . Eſaias enim
dicit, Niſi credideritis,non intelligetis. Intelligis
ne quomodo fides cognitionem, incredulitas ue-
ro ignorantiam pariat ? Fides autem non eſt re-
rum uiſibilium. Quæ enim uidentur, fide nulla
indigent:clara enim per ſe ſunt. Fides autem ea-
rum rerum eſt quæ nec uidentur, nec intellectu
percipiuntur. Nequaquam igitur uos hæc curio
ſius inueſtigare oportebat, nec aduerſus ueritatē
contendere,ſed ſequi & parêre Abrahæ et pro
phetis,& imprimis Chriſto:nec priuatæ uolun-
tati & arbitrio conſentientes dicere, Impoſſibile
eſt Deo eſſe filium,ut non forte(ut tu inquis)diſ
ſidia inter utroſque exiſtant. Errantes enim à ue
ro & recto tramite, uana & inania loqui nun-
quàm deſinitis. Fides certe ex auditu eſt. et quid
quæſo tam fide dignum eſt quàm uerbum Dei,
quod uos animam Dei, & ſpiritum Dei appella
tis? Quæ autem ſcriptura Euāgelio eſt ſanctior,
& fide dignior? Illud enim & ipſe Mahomet ſa
croſanctum & abſolutum eſſe confitetur. Opus
igitur fuerit (ut & antè dictum eſt) curioſitate
omni omiſſa, Dei & prophetarum credere mi-
raculis. Quoniam uero in tantam abſurditatem
deueniſtis,en neceſſitate compulſi aliquid aper-
tius ceu exemplo oculis ſubiecto adūbrabimus,

licet ueritas exemplis perfecte demonſtrari non poßit, eaq́; imprimis quæ deum ſpectant. Impoſſibile enim eſt humanam rationem rem aliquam inuenire, quæ exacte & abſolute Dei generationem referre poßit. Veruntamen neceßitate coacti (ut modò diximus) fatemur filium Dei ſic à Deo generari, ut ratio ex mente uel intellectu, et radij ex ſole generari conſueuerunt. Quid igitur uobis uidetur? Num ex muliere intellectus rationem, aut ſol radios gignit? uel num propterea aliquod inter hæc dißidiū deprehenditur? Quod ſi igitur hæc generatio ab his (quod & uos fatemini) libera eſt, quomodo Dei ſimplicem & omni paßione carentem generationē tot & tantis abſurditatibus ſubiectam eſſe putabimus? Cæterum omnia hæc dicere poſtulauit neceßitas, propter incredulitatē & infirmitatem ueſtram. Diuina enim omnem humanum et angelicum intellectum exuperant. Facilius enim eſt cœlum et terram cum omnibus creaturis deuorare, quàm dei naturam comprehendere. Si autem illud impoßibile eſt, nec generationem ipſius cognoſcere neceſſe fuerit. Nihilominus tamen et ipſe Mahomet & omnes Muſulmani confitentur, quod Chriſtus ex diua uirgine Maria citra uirilē operam natus ſit, & quod uirgo ipſum pepererit, et uirgo poſt partum permanſerit, ſemperq́; uirgo eſſe deprehendatur. Cum igitur hæc uere confiteantur, exponāt nobis agedum huius generationis rationem. Si autem hoc impoßibile eſt, quid quæſo aerem flagellando fruſtra laborant, dicendo quod impoßibile ſit Deum habere filium ſine muliere? Et hæc quidem dicunt, qui nec uilißima contemptißimaq́; cognouerunt. Ediſſerant enim hi nobis, ubi nā culex uiſcera ſua habeat, uel quis uocis illius meatus ſit: quale ſit formicæ cerebrum quale cor, qualis ſit apum conſideratio, & quæ his ſimilia ſunt. Quod ſi autem uilia hæc & contempta ignorant, infirmitatem ſuam agnoſcentes conticeant, nec curioſitate ſua illis fidem derogent, quæ angelorū hominumq́; intellectum excedunt: quin credant potius Abrahæ & prophetarum oraculis, qui hæc per uiſiones, reuelationes & oracula cognouerunt, quod Chriſtus ſcilicet reuera filius Dei ſit, & idem uerus Deus, & homo perfectus.

FILIVS ET VERBVM DEI *cum Deus eſſet, extremis temporibus propter hominum ſalutem homo factus eſt, crucifixus mortem ſubijt, ſepultus reſurrexit, & in cœlos eſt aſſumptus. Non tamen diuinitas, ſed homo paſſus eſt, qui idem iudicaturus eſt orbem uniuerſum.*

APOLOGIA SECVNDA.

QVandoquidem tibi ſufficiēter per Abrahami, Iſaac & Iacobi, Moſis, Dauidis & prophetarum, imprimis autem, ſi uerum fateri uolumus, per ipſius Dei patris teſtimonia demonſtrauimus de Chriſto, quod Deus ſit uerè, & dei filius agedum nunc etiam reliqua, de quibus dubitas, in medium proferentes, diſcutiamus & inſpiciamus. Vehemēter autem nos, qui Chriſti nomen agnoſcimus, incuſas. Tua uerò hæc ſunt. Quó nā modo fieri poteſt, ut Deus homo fiat? item, quo modo homo factus eſt? Item, ſi Chriſtus Deus erat, & Dei filius, cur non uel nudo uerbo ſeruauit hominē, ſed tanquàm impotentia laborans hominem aſſumpſit et mortuus eſt, ut hominem ſaluaret, iuxta Chriſtianorū ſententiam. Præterea ſi deus erat, quomodo paſſus eſt? Deus enim nō patitur quicquam Et tu quidem nos incuſans, hæc loqueris: quibus nos ſic reſpōdemus.

De dei quidem poßibilitate & impoßibilitate, in ſuperioribus diximus, quæ et ſufficiunt. noſtram enim infirmitatem ſumus cōfeßi, quod dei poßibilitatem & impoßibilitatē diſcernere non poßimus. Sentimus autem & credimus omnia apud Deum poßibilia eſſe. & impoßibile apud hunc eſſe prorſus nihil. Tum quod homo factus ſit, cum Deus uerus eſſet, didicimus, credimus, et hæc eſt horum ueritas. Quo autem modo hoc euenerit, non noui. Quomodo enim humanæ rationi ea cognita eſſent, quæ angelis incognita ſunt? Qui uero Dominicæ incarnationis ſcopus ſit, et quæ cauſa humanæ in Chriſto naturæ, nos quantum fieri poteſt modò explicabimus: tu uero attente hæc noſtra audias.

Deus cum nulla re in uniuerſum indigeret, ſola bonitate ſua permotus mundum uniuerſum extruxit & cōdidit, uiſibilem ſimul et inuiſibilem: creauit angelos: creauit cœlum & terrā, & omnia quæ in his cōtinentur. Sed & hominē fecit, & formauit è puluere de terra ſumpto: & cum illi animam rationalē inſpiraſſet, ſecundū imaginem Dei creauit eum, & ex coſta ipſius formauit fœminā: illisq́; in paradiſum collocatis, præcepit ut de omni ligno paradiſi ueſcerētur, ex arbore

*bore aũt ſcientiæ boni & mali non comederent:
quia quacunq; die de hac comederent, morte eſ-
ſent morituri, quemadmodũ magnus ille Moſes
in ueteri Teſtamẽto deſcripſit. Quidam uero an
gelicorum ordinum princeps, cum ſeipſum ſplen
didum & mire formoſum cõſpexiſſet, nõ intelle-
xit ſe ſeruum et creaturã eſſe, & quod dominus
ipſum cum nullus eſſet, condidiſſet, unde ſerui in
ſtar dominũ adorare deberet: ſed ſtultus et teme
rarius dixit, Ponã ſedẽ meã ſupra nubes, et ero ſi
milis altiſsimo. Hæc aũt cũ is in animo uolueret,
huic commiſſa cohors illius impietatem imitata
eſt. hic aũt cœlo depulſus cũ omni ſua militia ex
cidit, & hi omnes in dæmones mutati ſunt. Cum
itaq; diabolus hominẽ in paradiſo uidiſſet, inui-
dia in illum motus, accedẽs primò mulierem ceu
faciliorẽ deceptu, aggreſſus eſt et dixit: Cur deus
præcepit uobis, ut ex omni arbore quæ in para-
diſo eſt, comedatis, abſtineatis autem ab arbore,
quæ in medio paradiſi eſt, & quod quacunq; die
comederitis ex illa, morte ſitis morituri? Nequa
quàm enim morte moriemini, ſed ne ex illa come
dentes oculis ueſtris apertis ſimiles ipſis dijs red
deremini, cognoſcendo nimirũ bonum et malũ,
hæc prohibuit dominus. His auditis, mulier de-
cepta comedit ex arbore, et dedit marito ſuo A-
dam, qui et ipſe comedit: diuinitatis maieſtatem
affectãs. Et comedẽtes ex arbore Adam ſimul et
Eua, à gratia exciderũt. Deus aũt circa meridiẽ
in horto obambulãs dicit illi, Adam ubi es? Hic
aũt reſpõdit, Audiui uocem tuã ambulãtis in Pa
radiſo, & abſcõdi me, quia nudus ſum. Dicit illi
deus, Et quis nã tibi oſtendit, quod nudus ſis? nũ
ex arbore, de qua præcepi tibi ne comederes, co-
mediſti? Et iratus illi dominus, eiecit eum paradi
ſo cum maledictione. Nunc autẽ hæc quæ facta
ſunt, cõſidera. Diabolus animo elatus, & quaſi
ratione deſtitutus, cum deus fieri, et altiſsimo ſi-
milis eſſe cõcupiſcit, cœlo cum tota ſua coborte
excidit, & ex luce in tenebras eſt permutatus, et
diabolũ: propter ſuperbiã enim ſuam et animi fa
ſtum à deo reiectus eſt: nec ut uos dicere ſoletis,
in hoc creatũ fuiſſe ut Adamũ adoraret, aliorum
angelorũ more, qui illum adorantes ſeruati ſunt,
& in dignitate ſua perſiſtentes adhuc angeli di-
cuntur: hunc aũt quia adorãdi officium Adamo
negauerit, dei iram in ſeſe cõcitauiſſe, & ex an-
gelo factũ eſſe diabolũ. Quam enim authoritatẽ
hæc uerba habere uidẽtur? præſertim cum nulla
ſcriptura horum meminerit, nec Moſes, nec pro
phetæ, nec Chriſtus? Cum igitur omni horũ teſti
monio careãt, falſa ſunt, et reijciẽda: cum etiam
hac de cauſa, quod angelorũ natura ſimplex, pu
ra & incorporea eſt, & ſupra cœlos cõſtituta:
Adami uero ex terra commixta. Quis igitur uel*

*tantillũ rationis habens, rem abſurdã crederet?
Sed dicat aliquis, quod & Chriſtus cum homo
ſit, iuxta Chriſtianorũ ſententiã, ab angelis ado
retur. Sed ad hoc ſic reſpondendũ. Filius & uer
bum Dei cum ante ſæcula Deus eſſet, ab angelis
unà cum deo patre ſuo adorabatur: & nunc ho-
mo factus rurſum adoratur ab ijſdẽ unà cum cor
pore, ita ut unà iam homo adoretur, quem filius
et uerbũ dei aſſumpſit cum ſubſtantia ſua, quem
admodũ primitus ab angelis adorabatur: quod in
Adamo fieri non poterat. Reſpice enim quæ ſit
domini et ſerui differẽtia. In homine uero, quem
filius et uerbũ dei adſumpſit, illud cõueniens eſt,
decorũ, iuſtũ ac ſanctũ, ut etiam nunc ceu exem-
plo declarabimus. Regis corpus à ſeruis illius u-
nà cũ anima adoratur, quamuis reuera rex tan-
tummodo quod animã attinet, et nõ corpus, ado
retur. Et quis tam ſtultus ut de hoc dubitaret?
Sed quid hæc de regis anima et corpore opus eſt
dicere? Si enim in nundinis ueſtimentum aliquod
ematur, et illo rex indutus ſit, ab ea ipſa hora il-
lud uel manu contingere nemo audebit, ſed om-
nes illud cum timore et reuerẽtia inſpiciũt, quam
uis, quod ſubſtantiam attinet, reliquis ueſtibus ſi
mile ſit, propter regem tamen tantum honorem
ſortitum eſt. Idem mihi de Chriſto uidetur. Reue
ra enim hominem aſſumpſit, nec alterius naturæ
hominẽ, ſed ipſiſsimã hominũ naturam, quæ ex
Adam eſt; licet ex uirgine præter naturæ leges
natus ſit: per diuinitatẽ uero eundem hominem
ſanctificauit, exaltauit, honorauit, & ad dextrã
dei patris ſui conſtituit, quemadmodũ ſuprà de
mõſtrauimus. Et ſic omnino factũ eſt, ut etiã an-
te diximus, nimirũ quod ſicut ferrũ licet natura
ſua frigidũ nigrumq; ſit, igni tamen unitur, ut
hic quidẽ ferri frigiditatẽ et nigredinẽ non aſſu-
mat, ferrum aũt propter ignis coniunctionẽ na-
turam propriã non abijcit, quin potius ipſum to
tum ignis ſit, illius nimirum calorem & ſplendo
rem recipiẽs. Sic etiam de Chriſto ſentimus. Cũ
deus eſſet ante ſæcula, poſt hæc homo factus eſt,
et non imminutus, quin potius diuinitate ſua ho
minem quoq; glorificauit, & in eum locum ſub
uexit, quem filius & uerbum dei obtinebat: &
propterea iam ſimul adoratur ab angelis pari-
ter & hominibus, hic ſcilicet qui præter natu-
ram homo & deus eſt. Adam uero in dei ordina-
tione et mandato nõ perſiſtẽs, ſed ex arbore cum
Eua uxore ſua comedens, dum hoc modo uterq;
diuinitatẽ affectãt, paradiſum quoq; quem habe
bant amiſerunt, & maledictionẽ loco benedictio
nis acquiſiuerunt, proq; uita æterna mortem.
Deus autem diabolum incorrigibilem, & nulla
pœnitentia ductũ conſpicatus, tanquam uas inu
tile abiecit, nec ulla illius habita eſt memoria uel*

ratio. Adamum uero cum Eua longe alia ratio-
ne cecidiſſe uidens, non ſcilicet tam uana ambi-
tione & ſuperbia, quàm diaboli inuidia & frau
de: & quod homo tandem emendationem eſſet
recepturus, quãuis antea illis maledixiſſet deus,
idq́; cauſa correctionis: ueruntamen ambulãs in
paradiſo circa meridiẽ (ut Moſes teſtatur) inter-
rogauit eum dicens, Adã ubi es? Num quod igno
raret ubi nam is eſſet, interrogauit? Abſit tanta
blaſphemia (quid enim apud deum latêre poßit,
cum omnia cognoſcat, priuſquã generẽtur?) Ve
rum hoc ſibi uolũt iſta uerba, O Adam in qualẽ
nam dignitatẽ ſubuectus es? ubi nunc agis? quale
nam eſt, in quod incidiſti barathrũ? Quid uero
Adam ad hæc? Vocem tuam audiui ambulãtis in
horto, & abſcondi me. Pomeridianũ autem tem
pus hic non aliud innuit, quàm quod ſicut hora
pomeridiana dicitur, quæ poſt maximã diei par
tem iam exactam ſequitur, ſic etiam poſt plura
tempora elapſa deus ſuper terram eſſet ambula-
turus. Paradiſus enim, iuxta Moſis doctrinam,
locus terreſtris eſt. Perinde igitur idemq́; eſt, ſi-
ue in paradiſo ſiue ſuper terram aliquem eſſe di-
xeris. Quæ uero plura illa ſint, de quibus hic di
citur: tempora, iam tibi exponam.

A conſtitutione mundi uſq; ad conſummatio
nem præſentis ſeculi, ſeptem millia annorũ fore
dicunt, uel etiam plus, quibus annis elapſis mor-
tuorum reſurrectio futura eſt. Ab Adam uero uſ
que ad Chriſti generationẽ anni exierũt ter mil-
le, noningenti, ſeptuaginta quatuor. Reliqui igi-
tur in abſolutionẽ ſeptẽ milliũ reſtant. Et hac de
cauſa ſancti ſimul et prophetæ dixerũt, quod in
extremis temporibus Chriſtus eſſet carnẽ aſſum
pturus. Vides ne igitur ut ab ipſius Adami tem-
poribus filij dei myſterium manifeſtari cœperit?
imò ante huius tẽpora. Ad quẽ enim dixit deus,
Faciamus hominẽ? Deus enim ſolus et unius per
ſonæ tantũ exiſtẽs, cui nam hoc dicere potuit, Fa
ciamus hominẽ iuxta imaginẽ et ſimilitudinẽ no
ſtram? Manifeſtò cõſtat, quod ad filiũ ſuũ uerba
fecerit. Pater enim & filius unum ſunt, Chriſto
hoc ipſum in Euãgelio dicẽte, Pater et ego unũ
ſumus: &, Qui me uidet, patrẽ uidet. Quin &
nos Chriſtiani fatemur, anathema hunc eſſe, qui
duos deos fuerit cõfeſſus. unũ enim deum eſſe cre
dimus, creatorẽ cœli & terræ. Et deus, ut antè di
ctum eſt, eiecit eum paradiſo, et ad terrã colendũ
cõſtituit, quo tempore et ſeminauit, et alios fru-
ctus cœpit producere. Iam ne intelligis, hunc
qui docuit frumẽti ariſtã eſſe arborẽ hãc de qua
Adam comederit, quid nã docuerit, ignorauiſſe?
ſed iuxta animi ſui arbitriũ dixiſſe quæcunq; li-
buerit, qualia multa adhuc illius eſſe deprehen-
duntur, quæ conuincunt hunc ſecundũ priuatas

ſuas cogitationes & propria figmenta docuiſſe.
Frumenti enim ſpica poſt exiliũ paradiſi & ma
ledictionem demũ excreuit. Deus enim Adamo
dixerat, In ſudore uultus tui comedes panẽ tuũ:
unde cum labore & ſudore multo frumentũ &
ſeminatũ et excultũ eſt. Adam uero arborem de
qua comedit, bonam et malã eſſe nouerat. Quid
uerò paradiſus fuerit, et quæ nã arbor, nec Mo-
ſes, nec alius quiſpiã prophetarũ, imò nec Chri-
ſtus docuit, ſed adhuc arcanũ et incognitũ eſt, ut
& antea. Quare unde nã Mahomet hæc, quæ
de frumenti ſpica dicit, deſumpſerit, non uideo:
ſed cogitationis ſuæ figmenta ſunt. Homines e-
nim nactus indoctos rudesq́;, nihil ferè à brutis
animalibus differentes (Arabes enim paſtores
ſunt) ea quæ propria ratio pepererat figmenta
docuit, de qubus ſilebimus. Non enim primarius
noſtri inſtituti ſcopus eſt, Muſulmanorũ iniquas
& erraticas confutare opiniones, ſed tantummo
do auguſtam illam, ſanctam, iuſtam & honeſtam
Chriſtianorum religionem exponere. Quare re
deundum ad id, unde digreßi ſumus.

Cum Adam filios genuiſſet & filias, et iiſdem
ſimiliter filios & filias progignentibus, huma-
num genus ſuper terram multiplicatum eſt. Sed
Adam cum Eua ſua, quamuis ſeducti à diabolo,
dum diuinitatẽ affectãt, paradiſum quoq; quem
habebant, amiſiſſent, nihilominus tamen Deum
adorauerũt, creatorem & factorem ſuum. Ho-
rum autem poſteri cũ à ueritate deflexiſſent, in-
ciderũt in nefanda ſcelera, opera horrẽda dictu,
& peccata ipſas naturæ leges excedentia, quæ ui
rum bonũ nec nominare quidem decet. Nec tan-
tum in hiſce prauis multisq́;, ut diximus, pecca
tis peccauerũt: ſed relicto etiam Deo cœli et ter
ræ creatore, adorauerũt creaturas, & creaturã
plus quàm creatorem coluerunt. Hi enim ſolem
adorauerunt, illi lunã, alij ſtellas, & hæc omnia
ipſius dei nomine dignati ſunt. Et quemadmodũ
in tenebris profundis ambulantes, ea quæ ipſis
propinqua ſunt nõ uident, alia uero quæ nuſquã
ſunt, eſſe imaginãtur, ita et illis cõtigit. Longius
enim à uera luce digreßi, & in tenebris ignoran
tiæ ambulãtes, deũ quidẽ uerũ auerſati ſunt: et i-
dola coluerũt, et in iiſdẽ lætati ſunt. Et Ægyptij
quidẽ bouẽ adorabãt, & aquã: Africani ouẽ, In
diuinũ, alij fluuios et fontes, alij ſtatuas erexerũt,
& ſtulti manuũ ſuarũ opera pro dijs coluerũt.
Deſino enumerare ſingularũ regionum errores,
propter infinitam copiam. Ex his enim ceu par
ticularibus, unuſquiſque reliqua quoque co-
gnoſcere poterit. Veruntamen non eò uſq; tan-
tum illorum uecordia proceßit, ſed & Scythis
mos erat deo ſuo, eos qui ex naufragijs ſaluati
erant, immolare, quotquot ſaltem deprehẽdi poſ
ſent

ſent:ſicq́; quos propria ſeruauerat ſolertia, illo
rum trucidabat crudelitas. Alij rurſum homines
bello captos numerãtes, è centenis ſingulis unũ
immolabant. En tibi cædes, & crudelitatẽ omni
bus brutis & feris ferociorẽ. Nullũ animal cum
generis ſui conſorte pugnat, nec illud perdit: hi
uero ipſis feris longe immaniores eſſe cõuincun
tur. Non enim peregrinos modo & alienigenas
occiderũt, uerum etiam fratres & ſanguine iun
ctos. Cretenſes enim et Phœnices, cum corda ha
berent ære duriora, dæmonibus proprios filios
et filias ſacrificabãt. Cæterum priuſquã hæc fie
rent, diluuiũ Noe temporibus inũdauit, et aquis
ſubmerſa eſt omnis anima uiuens, tam hominis
quàm omniũ aliorum animaliũ, uolatiliũ, et qua
drupedũ, propter peccata, quæ tunc temporis
inter homines eſſe deprehendebãtur: ſeruatæ aũt
ſunt in arca non plures quàm octo animæ, Noe
ſcilicet & uxor illius, tres filij ipſius, & uxores
eorũ. Noe uero ſingulorũ animaliũ genus in ar-
cam induxerat. Deus aũt optimus & benignus,
denuo præcepit humano generi, Creſcite, multi
plicamini & implete terram: ſimiliter et anima
libus. Sed rurſum ad impietatem delapſi ſunt ho
mines, quam modo per partes expoſuimus. Mel
chiſedek uero, Abrahã, & Loth illius ex fratre
nepos, dei altiſsimi cultores ſe eſſe declarauerũt:
totus aũt mũdus diabolo ſeruiuit, et idolis. Deus
itaq; benigniſsimus cũ uidiſſet nobilẽ illam crea-
turam ſuam, genus humanum ſcilicet diaboli ty-
rannide preſſum, qui uiuentes quidẽ faſcinaret
et deciperet ut ipſum ceu deum colerent, mortuo
rum uero animos in triſti & obſcuro inferno de
tineret, miſericordia ductus, ſalutem dare uo-
luit. Modum itaque quo humanum genus ad ſa-
lutem peruenit, diligenter percipe.

Ipſe quidẽ homo ſeipſum iuuare nõ poterat,
partim quidẽ quod nõ uellet, eo quod uoluptates
ſummi boni loco duceret (in tantũ enim erroris
inciderat à malo excæcati) partim uero, quod
uerũ deum ignoraret, ſeruiret aũt idolis & dæ-
monibus, et in tenebris ignorãtiæ deſidens, deũ
nõ agnoſcebat, ſed in hoſtis permanebat captiui
tate. Quin et hoc concedimus ſtatuimusq́;, quod
animaduerterũt quidem in quantũ malorũ bara
thrum incidiſſent: ſed quomodo ſeipſos iuuarẽt,
qui maiorũ ſuorũ Adami nempe maledictione te
nebantur? et quo modo immortales redderẽtur,
qui mortẽ ceu hæreditario iure acceperant? Om
nes enim ex Adã geniti, mortales facti ſunt, pro-
pter Adami patris ipſorũ tranſgreſsionẽ. Quo-
niam igitur homo aut ignorauit de quanta ſubli
mitate et magnificentia excidiſſet, & in quantũ
delapſus eſſet ignominiæ barathrum: aut hoc for
te cognito, ſibiipſi tamẽ ſubuenire non poterat,

periculũ iam erat, ne peccato ſemper nobis præ
ſenti, mors etiam omni homini dominaretur. Il-
lud igitur Dauid perſpiciẽs dixit, Homo cum in
honore eſſet nõ intellexit. cõparatus eſt iumẽtis
inſipiẽtibus, & illis ſimilis eſt factus. Deus uero
humani fautor generis miſericordia motus, ima-
ginem ſuam ulterius diaboli imperio premi non
permiſit. Incepit igitur ab Abrahami tempori-
bus reuocare & reſtituere hominem. Cum enim
Abrahã genuiſſet Iſaac, et hic Iacobũ, Iacob aũt
duodecim filios eius, undecim ex illis aduerſus
fratrẽ ſuum Ioſeph inuidia moti, eum ligauerũt Gen. 37.
& dimiſerunt in ciſternã, & tandem Ægyptios
quoſdam nacti, uendiderũt. Hi uerò Ioſephũ in
Ægyptum abductũ dederunt Pharaoni, qui eum
totius Ægypti dominũ conſtituit. Exorta aũt fa
me deſcenderũt Ioſephi fratres in Ægyptũ, ut in
uenirent alimẽta. Ioſeph uero cognitis fratribus
ſuis, eos aluit, oblitus commiſsi ab illis aduerſum
ſe facinoris, aduocato ſimul ad ſe patre ſuo Ia-
cob. Sed hic typus erat Chriſti. Quemadmo-
dum enim Ioſeph à Germanis ſuis fratribus dam
num malumq́; accepit, ſed huius immemor bo-
num pro malo repẽdit fratribus in ſe iniurijs: ſic
& Chriſtus inuidia uexatus à popularibus ſuis
Iudæis, ligandus erat, & in ſepulchrũ ceu ciſter
nam deponẽdus, & tradẽdus morti. Sed quemad
modũ Ioſeph Ægypti dominium conſecutus, pa-
trem et fratres ſuos à morte, per famẽ illis immi
nente, liberauit: ſic & Chriſtus cũ portas mortis
cõtriuiſſet, & diſſoluiſſet diaboli imperiũ, ſerua
uit credentes in ipſum ex Iudæis & gentibus,
quin et ipſum primũ parentẽ Adam. Et Iacob,
ut dictũ eſt, Ægyptũ ingreſſus cum animabus ſe-
ptuaginta quinq;, mãſit illic uſq; ad tempus mor
tis ſuæ. Retenti uero ſunt illic poſteri eius annis
circiter quadringẽtis et triginta, ſeruientes Pha-
raoni & Ægyptijs ſeruitute triſti & luctifica.
Poſt hæc aũt deus miſſo Moſe eduxit et liberauit
eos ex ſeruitute Pharaonis & Ægyptiorũ, cum
ederet is miracula et prodigia magna in Ægypto,
et educeret ipſos per mare rubrũ diuiſis et ſciſsis
fluctibus, Pharaonem aũt cum omni ſuo exerci-
tu demergeret. Iudæis aũt longo tempore in de-
ſerto commorantibus, deus manna dedit. hi uero
murmurabant, & uerbis ſuam prodebant ingra
titudinem. Moſes aũt illos admonere non deſiit.
Cum uero hic in montem Sinai aſcẽdiſſet, legem
à deo accepturus, Hebræi, qui prius ingrati &
murmuratores fuerãt, etiam impij facti ſunt. Di
cunt enim Aaroni fratri Moſis, Fac nobis deos,
qui præcedant nos. quid enim Moſi illi, qui nos
eduxit Ægypto contigerit, neſcimus. Et aurum
quantum ſufficiebat corrogantes, fecerũt imagi
nem uituli, et huic tanquã deo ab illis recepto ſa
crifica-

crificauerunt, & in tam abſurdo lætati ſunt faci
nore. Moſes uero reuerſus, tanto ſcelere uiſo con
fregit acceptas à deo legis tabulas. Et dixit deus,
Delebo genus ipſorũ, et conſtituam te regem ſu
per gentẽ magnã et populoſam. Ille uero noluit,
ſed deũ multa obſecrãs hortansq; interceßit pro
illis: et nõ deleti ſunt. Obſerua igitur nunc, deum
non de his locutũ eſſe ad Abrahã, cum dicit, In
ſemine tuo benedicẽtur omes gentes: ſed de Chri
ſto. Moſe aũt pro Hebræorũ populo interceden
te, lex illis denuò data eſt. & tunc deus ad He-
bræos per Moſem locutus eſt: Ego ſum deus pri-
mus, & deus in futurũ, et poſt me deus alius non
eſt. Hæc igitur ita ſe habẽt quemadmodũ deus lo
cutus eſt, et præcepit. In literis uero tuis hoc ceu
magna accuſatione dignũ cõtra nos, qui Chriſtia
ni dicimur, continetur, quòd Deo dicente, Ego
ſum deus ſolus, et diuinitatis conſortẽ nõ habeo,
nos tamẽ dicamus Chriſtũ deum eſſe, et dei filiũ:
unde etiam multos deos adoremus. Ceterũ ana-
thema ſit, quiſquis uel duos uel tres plurés ue
deos adorauerit: nos uero unũ deum uerũ adora
mus, creatorem cœli & terræ. Deus enim He-
bræis præcipiẽs ne poſthac idolorũ cultui inſer-
uirent, dixit: Qui idolis credunt, multis dijs cre-
dunt. Chriſtiani uero, quæ recta ſunt ſentientes,
uni deo credũt, & non multis. iuxta Chriſti do-
Ioan.10. et 14 ctrinam quam in Euãgelio tradidit, dicẽs: Ego et
pater unum ſumus, et qui me uidet, uidet patrem
meum. Vos aũt cum ſcripturas ignoretis, à ueri
tate excidistis: et cum hoc factũ fuerit, alijs audi
tis, alia et diuerſa intelligitis. Hebræi uero deum
miſericordẽ experti, nequaquã perierũt: terram
tamen promißionis nõ uiderũt, ſed à deo damna
ti, multis erroribus hinc inde per deſertũ circum
ducti ſunt annis circiter quadraginta, donec om
nes illi mortui ſunt, ne ſcilicet terram uiderent,
quam deus ſe filijs Abrahã daturũ promiſerat.
Poſt obitũ uero illorũ, liberi horũ terrã promiſ
ſam ingreßi ſunt, in qua ſimul bona quàm pluri-
ma ſunt adepti. Et hanc incolentibus deus pro-
phetas miſit, & doctores: ſed alios quidẽ illorum
occiderũt, alios uero lapidauerũt, & ſeipſos in-
gratos exhibuerũt, & beneficiorũ dei immemo-
res. Verum nõ ingrati modo fuerũt, ſed etiã per
petuo ferè idolorum cultibus dediti, & propter
hoc tradidit eos deus in captiuitatẽ. Denuò aũt
illorũ miſertus, eos reuocauit: eademq; de cauſa
ultimis iam tẽporibus appropinquãtibus cõpla
citum illi eſt, & decreuit ut filius et uerbũ ſuum
in mundũ ueniẽs ſaluaret hominẽ, quem diabo
lus deceptũ à deo abduxerat, ut creaturæ ſerui-
ret et diabolo. Filius itaq; et uerbũ dei cœlitus de
ſcendẽs, carne ex diua uirgine Maria aſſumpta
homo factus eſt, quemadmodũ ſuprà ſanctorũ et

prophetarũ teſtimonijs demonſtrauimus. Et ho-
mo factus cum annis uixißet triginta, cœpit do-
cere populum, illisq; ueritatis & iuſtitiæ uiam
oſtẽdere, docensq; operatus eſt, et inter operãdũ
docuit, ediditq; miracula magna et ſtupenda, nõ
quemadmodũ olim nõnunquã aliquot ſanctorũ
in nomine dei fecerũt ceu ſerui, ſed cum imperio
& authoritate fecit et operatus eſt quæcunq; fe
cit. Dicebat enim illi leproſus: Domine ſi uolue-
ris, potes me mũdare: et dixit illi Chriſtus, Volo, Math.8
mundare. Sic dixit paralyticus, Domine annis
iam triginta & octo decubui, nec habeo quen-
quam, qui cum aqua turbata fuerit, me in illam
immittat. Angelus enim Domini deſcẽdebat cer Ioan.5
to tẽpore, et turbabat aquã, in quam qui primus
deſcenderat, ſanus reddebatur, à quocunq; mor-
bo, quo laborauerat. Cum itaq; paralyticus infir
mus hominumq; deſtitutus auxilio, illic iuxta pi
ſcinam per annos triginta et octo decubuiſſet, il-
lum uidẽs Chriſtus, miſertus illius dixit ad eum,
Vis ne ſanus fieri? Hoc uero Chriſtum adoran-
te, & credente, dicit ad eum Chriſtus, Tolle le-
ctum tuum, & abi in domum tuam. Similiter fa
ciebat ubique, quócunque locorum incederet.
Cæcos ſanauit, uiſumq; reſtituit, ſurdis auditum
reddidit, claudos incedere fecit, paralyticos ner-
uis firmis et uiuacibus cõfirmauit, mortuos reſu
ſcitauit, dæmoniacos authoritate ſumma libera
uit, et ut ſummatim cõprehendã, omnia fecit in-
ſtar dei, iuxta ipſius uoluntatẽ et arbitriũ. Venit Ioan.9
ad illum qui cæcus fuerat à natiuitate ſua, et ora
uit illum: cumq; alios cæcos nudo et ſolo uerbo
ſanauiſſet, hunc nõ item: ſed in terrã expuens, lu
tum ex ſputo fecit, oculosq; illius inũxit, dicens
ad illũ, Abi, ablue in piſcina Siloe: & cum lauiſ
ſet, uiſum recepit. Quid nam hoc factum denota
uiſſe putabimus, quod alios cæcos ſolo uerbo ſa-
nauit, ad hunc uero ſanandum, lutum fecit? Non
aliud certe, quàm cum alij cæci, à natiuitate ſua
oculos habuerint ſanos, poſtea oculis capti ſunt:
hoc uero oculis omnino carẽte ab ipſo matris ute
ro, lutũ fecit dominus, innuẽs ſe hunc eundẽ eſſe,
qui è luto hominẽ formauerit, & huius nunc in
corpore defectũ luto ſumpto cõpleat. Deinde di
xit cæco, Credis in filiũ dei? Reſpondit ille, Et
quis eſt domine ut credã in illum? (cum enim cæ
cus fuiſſet, Chriſtũ non nouerat) et dixit illi Chri
ſtus, Ego ſum, qui loquor tibi. Tunc dixit cæcus,
Credo domine, et adorauit illum. Similiter et mi
lia aliquot hominũ quodã die Chriſtũ erant ſecu
ti, uerbũ ipſius et doctrinã audiẽtes: et cum eſuri
rent, non inuenerunt in loco illo plures panibus
quinq;, et duos piſces. Et benedixit illis Chriſtus,
præcepitq; diſcipulis, qui omnib. iſtis panes ap-
poſuerunt, de quibus comederũt omnes, & ſatu
rati

rati ſunt, & reliqui fuerunt cophiui duodecim pleni panum fragmentis & piſcibus. Sed quis horum ſenſus? Partim quidem ut edant famelici, partim uero ut intelligant & animo ſuo meditentur, hunc illum eſſe qui in deſerto patres ipſorum manna cibauerit. Porrò, homo quidam mortuus eſt & ſepultus, cumq́; in ſepulchro dies [Ioan.11] *egiſſet quatuor, defuncti ſorores accerſiuerunt Chriſtum. hic autem dicit illi, Lazare exi foras. Et illico qui mortuus fuerat, ſepulchrum egreſſus eſt, & ambulauit, ligatus manusq́; pedesq́; (ſic enim moris erat Iudæorum mortuos ſepelire) & ſic reſuſcitationis miraculo aliud illud inceſſus ſui miraculum ſucceßit. Sed cur hæc facta? Vt quum homines uiderent hunc non tantummodo mortuos excitare, ſed etiam hunc quatriduanum, intelligerent hunc eſſe uitæ & mortis dominum: & ut ſi Chriſtum poſtea ſepultum uiderent, crederent hunc qui propria uirtute mortuos excitauiſſet, multo magis poteſtate ſua ſuum ipſius corpus eſſe excitaturum. Dicebat enim diſcipulis ſuis apoſtolis, Nemo tollit animam meam à me. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo recipiendi eam. Quòd tamen ſingulis diebus credentibus in Chriſtum turbis hominum innumerabilibus, ipſumq; Deum et Dei filium confitentibus, pontifices, ſcribæ, & horum principes contra Dei doctrinam inſtructi, huic eſſent contradicturi, ex Eſaiæ prophetia prædictum erat, qui dicit:* [Esa.6] *Oculos habentes non uidebunt, & aures habentes non audient. incraſſatum eſt enim cor eorum, & oculos ipſorum occluſerunt, & auribus difficulter audiuerunt. Quæ prophetia omnis impleta eſt. Miracula enim edente Chriſto, tanquàm cæci apparuerunt: & hoc docente, ſurdis fuerunt ſimiles, inſtar aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. Et tunc quidem dicebat ad illos Chriſtus: Quod ſi cæci eſſetis, non haberetis peccatũ: nunc uero dicitis, uidemus. peccatũ igitur ueſtrũ in uobis manet. Tum etiam alibi dicit de* [Ioan.9] *illis Chriſtus: Si ex Deo eſſetis, utiq; diligeretis me. Nihilominus tamen hæc Chriſto faciente, haud quaquã ad cognitionem peruenerũt: quin potius occaſionem quærebant, qua eum interficerent. Sed quid attinet de miraculis ipſius, quæ in Hebræorum gente fecit, dicere, cum infinita ſint & innumerabilia? Sed nec illis editis ad cognitionem peruenerunt, uani & errabundi homines: uerum inuidia & improbitate uicti quærebant omni modo & conatu, quomodo in Chriſtum accuſationem aliquam mouere, ipſumq́; benefactorem ſuum interficere poſſent. nec aliam inuenerunt, quàm quod blaſphemum dicerent, qui ſe dixiſſet Dei filium. & qui cum homo eſſet, ſe eum eſſe iactitaret. Et cum audirent Chriſtum dicentem credentibus in ſe, Remittuntur tibi peccata tua: dicebant, quem nam teipſum facis? &, quis nam poteſt remittere peccata præter ſolum Deum? Et ſanè uere dixerunt Iudæi, quod ſolius Dei ſit peccata remittere: nam ignorantes hi miſeri, quod Chriſtus Dei eſſet filius, ea quæ modò diximus, dixerunt: & obtenebratum eſt imprudens cor ipſorum, & obcæcati ſunt oculi ipſorum, nec uiderunt quod cum authoritate hæc faceret, quæcunq; faciebat. Vnus enim diſcipulorum Chriſti Petrus, quum in naui eſſet, Chriſto uiſo dixit, Iube me ad te uenire ſuper aquas. Et dixit illi Chriſtus, Veni. Hic autem nauim egreſſus, aquis inambulans ad ipſum uenit. Hoc cum contigiſſet, quid nam aliud illos cogitare oportebat, quàm quod idem ille eſſet, qui mare rubrum diſſecuerat, & patres illorum ſicco traduxerat pede, qui etiam nunc humidam natura materiam aquarum inſtar aridæ ſolidam ſolo uerbo & mandato ſuo fecerat? Sed quo pluribus ſimilia miracula coràm uident, eo magis ira & furore tumultuantur. Deinde tempeſtate orta uehementi ſimul & magna in mari, adeò ut nauis, in qua erant Chriſti diſcipuli, obtegeretur fluctibus, magna uoce ipſi exclamauerunt, dicentes, Ieſu ſerua nos, perimus. Chriſtus autem ipſi mari imperioſe ſimul & cum authoritate præcipit, Tace, obmuteſce: & ſtatim facta eſt tranquillitas magna. Iudæi itaque uiſo hoc inopinato miraculo attoniti, magna uoce clamauerunt: Quis eſt hic, quod & uenti et mare illi obediunt? Verum tamen miracula uiderũt infinita, & naturam rerum exuperantia: ipſi uero prorſus incorrigibiles permanſerunt: unde & Chriſtus ad ipſos dicit, Ego ſum oſtium. Et alibi, Ego ſum uia. Rurſus alibi, Ego ſum ueritas. Quod ſi mihi nõ creditis, uel operibus credite. Hæc uerò Chriſtus dixit, ut qui obcæcati erãt Iudæi, cognoſcerent quod nullus prophetarũ & ſanctorũ tanta cũ autoritate ſermones ſuos ut dominus, protulerit, ſed ſeipſos ſeruos et miniſtros eſſe oſtẽderunt. Chriſtus uero non ſic: ſed ceu dominus & princeps creaturæ cum autoritate dixit & fecit omnia inſtar dei. Et ſanè ex populo et turbis magna hominũ multitudo in illũ credidit: ex ſcribis uero, Phariſæis & principibus pauci, & faciles numeratu. His igitur ſic abſolutis, et tantis infinitisq; editis miraculis, atque doctrina uera per tres annos cõtinuos ſingulis diebus per Chriſtũ annũciata, proferẽte etiam illo nonnunquã prophetarũ teſtimonia (nõ quod teſtimonijs aliorũ de ſe indigeret, ſed propter incredulitatẽ, et Iudæorũ animi duritiã, tũ deniq; propter hominũ infirmitatẽ) nõnũquã etiã hoc citãte Abraamũ*

aut Moſen, imprimis uero deum ipſum patrem
ſuum, Iudæis autem nihilominus incurabili mor
bo circa hæc laborantibus, nec propriam illorũ
ſalutem uolentibus admittere, relictis his Chri-
ſtus ea quæ ad uniuerſalem totius mundi ſalutẽ
faciunt, agere cœpit, & dicere diſcipulis ſuis,
Matth.16 quæ nam illi eſſent euentura. Ecce, enim inquit,
aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tra
detur principibus ſacerdotũ & ſcribis, tradent-
que cum gentibus, & flagellabunt eum, & illu-
dent illi, & deſpuent in illum, occident illum, &
tertia die reſurget: & auditis his diſcipuli eius
mœrore affecti ſunt ualde. Tunc ſubduxit diſci-
pulos ſuos Chriſtus, & aſcendit in montem Tha
Matth.17 bor, & refulſit facies illius, Chriſti ſcilicet, pluſ-
quàm ſol, et ueſtimenta illius facta fuerunt uelu
ti nix. Videntes uerò diſcipuli ſplendorem faciei
illius, ceciderunt in terram: non enim poterant
hunc ferre. Viderunt autem & Moſen & He-
liam cum Chriſto colloquentes, forma ſeruili.
Nunc itaq; hoc factum cõſidera. Primo quidem
ut apoſtoli uiſo ſplendore diuinitatis ſuæ certo
intelligerent, quod ſua ſponte & propria uolun-
tate ſua in mortem traderetur, non aliorum po-
tentia coactus. Secundo, ut hinc conſolationem
& animi tranquillitatem acciperent, & à mœ-
rore, quem ex narratione paßionis Chriſti antè
conceperant, ſeſe reuocarẽt. Tertio, ut uiſo Mo-
ſe & Helia prophetis cum reuerentia Chriſto
aſtantibus, certi redderentur, hunc omnium pro
phetarum ſimul et omnis creaturæ eſſe dominũ.
Verum & hoc miraculum ingens, quod quem-
admodũ Chriſto in Iordane baptizato, ſic etiam
hic uox de cœlo diſciſſo facta eſt, dicens, Hic eſt
filius meus dilectus, in quo mihi complacitũ eſt,
ipſum audite. Hoc nimirũ oratione hac innuen-
te, ut partim quidem plenißime certi & ſecuri
redderentur, hunc filium et uerbum dei eſſe: par
tim uerò, ut quia iam tempus ſepulturæ Chriſti
inſtabat, & poſt ſepulturam & reſurrectionem
apoſtoli ad prædicationẽ emittendi erant: hi ue-
ro licet pauci eſſent, indocti & infirmi, non ta-
men ad ſuam infirmitatem, ſed ad dei potentiam
reſpicerent, & ut Chriſti gloria & ſplendore ui
ſo, deiq; patris uoce & teſtimonio audito intelli
gerent unum Deum eſſe & patrem & filium,
quodq; una ſit diuinitas natura & potentia pa-
tris & filij, utq; in dei potentiam confiſi cum
alacritate prædicationis notium aggrederentur.
Et impletur hic Dauidis prophetia dicens, Tha
bor & Hermon in nomine tuo exultabunt. Cæ-
terum Moſes ille propheta dixit, ut & antè an
Deut.18 notatum eſt, Prophetam excitabit dominus deus
ex fratribus ueſtris, ſicut me. Omnis anima, quæ
non audiuerit Prophetam illum, extirpabitur.

Quod uero hic dixerit, Omnem animam quæ
non audierit prophetam illum, eſſe extirpan-
dam, & quod omnia quæ à Moſe & prophetis
dicuntur, uerba dei ſint, manifeſtũ eſt, & uerum
eſſe conſtat. Nihilominus tamen & in baptiſmo
& in trãsformatione uox cœlitus demiſſa eſt, et
non per hominẽ, ſed immediate per ipſum deum
patrem. Viden' igitur, quomodo primitus & ab
initio paulatim ea quæ Chriſti ſunt, apparue-
rint? Et quemadmodum poſt noctis tenebras non
repente ſol uidetur, ſed primò ſplendor, deinde
lumen, tandem uerò ipſe ſol: ita etiam de Chriſto
factum eſſe uidemus: paulatim enim cœpit: dein-
de ipſe Chriſtus ſol uerus & rationalis lucem in
mundum intulit, et in animas illorum qui in eum
credunt. Deinde Hieroſolymam Chriſtus ipſe
aſcendit, ut ipſius impleretur paßio, quemadmo
dum apoſtolis prædixerat. Et ingrediente ipſo in
urbem, cœpit populus exclamare & dicere (im- Luc.19 Matth.21
primis aũt Hebræorũ pueri) Benedictus, qui ue
nit in nomine Domini, Hoſanna in altißimis,
Rex Iſraelis, Pax in cœlo et gloria in altißimis.
Furore aũt repleti ſcribæ & phariſæi dixerunt
Ieſu, Increpa illos ut taceant. At Chriſtus reſpon
dit illis, An nunquam legiſtis prophetam dicen-
tem? Ex ore infantium & lactentium concinna-
bo laudem. Quod ſi hi tacuerint, lapides clama-
bunt. En etiam nunc attende. Angeli in ipſius
Chriſti generationis celebratione cecinerũt, Glo
ria in excelſis deo, et in terra pax, in hominibus
bona uolũtas: nunc uero dixerunt pueri, Hoſan
na in altißimis, benedictus qui uenit in nomine
domini rex Iſraelis, Pax in cœlo, & gloria in al
tißimis. Quis uero dominus ſuper terram uoca
tur? Nullus alius certe præter Deum. Dicuntur
equidẽ etiam multi hominũ domini, ſed cum ap
poſitione nominis ſui: ut legimus de Ioſue filio
Nun dicente, Dominus meus Moſes: & de alijs
multis dictĩbus, Dominus meus Dauid. Quam
dicendi conſuetudinem etiam hodie inter homi-
nes ſeruatam uidemus. Domini uero nomen ſic
indefinite nemini alij quàm ſoli Deo tribuitur.
Quapropter Chriſtus cum deus eſſet, non modo
non increpauit dicentes, Hoſanna in altißimis,
&c. ſed etiam Dauidis citauit teſtimonium, di-
cens, An non legiſtis prophetam dicentem? Ex
ore infantium et lactentium concinnaui laudem.
Qui uero lapides ſunt, quos Chriſtus uociferatu
ros dixit? Gentes nimirum, qui tunc quidem cor
habebant durum ad fidem ſuſcipiendam, paulò
pòſt uero clamauerunt ipſis tonitribus clarius
& ſublimius: quin & ſepulchrorum lapides pla
nè & apertè, qualiter uix unquam, domini reſur
rectionẽ cum diuina uirtute et poteſtate factam
exclamauerũt. Poſt hæc uero dicit diſcipulis ſuis
Chriſtus

Chriſtus: Ecce aſcendimus Hieroſolymã, et perficientur omnia quæ ſcripta ſunt à prophetis de filio hominis. Tradetur enim gentib. & illudetur illi, calũnias patietur, & deſpuetur, & flagellatũ occident, tertiaq; die reſurget. Et cum cœna iam eſſet finita, dicit diſcipulis ſuis: Vnus ueſtrûm prodet me. Et interrogauerũt eum ſinguli, Num ego ſum? Et nulli horum reſpondit: Tunc & Iudas qui erat ex diſcipulorum numero, dicit, Num ego ſum? Dicit illi Ieſus, Tu dixiſti. Et paulòpòſt dicit illi, Quod facis, fac cito. Non enim poterat quicquam nec Iudas nec alius cõtra Chriſtum facere, niſi hoc cum illo conſentiente. Mox autem poſtea rurſum dicit diſcipulis ſuis Chriſtus: Ex nunc appropinquauit tempus, quod prædixi uobis. Cæterum nõ turbetur cor ueſtrum, neq; formidet. Et poſtquam docuiſſet & animauiſſet eos ſufficienter, dixit eis: Nũc quidem dolebitis, mox autem lætabimini, & gaudium ueſtrum nemo auferet à uobis. Surgite, eamus hinc. Et abijt in locum conſuetum. Pontifices autem cõgregati cum ſcribis & phariſæis & omni concilio eorum, dixerunt: Quid facimus? quoniam homo hic multa ſigna edit. Si ſic permiſerimus eum, uenient certè Romani, & tollent nos et locum hunc & gentem. Conducit ut moriatur. Iudas autem Iſcariotes profectus ad pontifices & ſcribas, dixit illis: Quid dabitis mihi ut ego prodã illum? Et dederunt illi triginta argenteos. Et paulò pòſt Iudas turba multa aſſumpta, eò deuenit ubi Chriſtus inueniebatur. Quibus uenientibus, dicit diſcipulis ſuis Chriſtus, Surgite eamus. ecce qui me prodit, appropinquat. Et accedente Iuda cum Iudæorum turma, dicit illis Chriſtus, Quem quæritis? Dicunt illi, Ieſum Nazarenũ. Dicit illis Chriſtus, Ego ſum. Et hoc audito, omnes proſtrati ſunt in terram. Num igitur qui tot ac tanta fecerat miracula, qui una uoce proſtrauit quærentes ſe, nõ potuit nunc efficere ne illum comprehenderent? Haud dubiè igitur ſua ſponte illis traditus eſt. Tunc dicit illis Ieſus: Si igitur me quæritis, ſinite hos abire. & dimiſſis diſcipulis ipſis, cõprehenderũt Chriſtum. Vides ne quomodo ante quidem unico uerbo proſtrati ceciderint: deinde uerò cum diceret illis, Sinite hos abire ſi me quæritis, ſolus propria ſua uolũtate cõſentiente his traditus ſit? Demonſtrauit itaq; in ſe & potentiam ſuam, & uoluntatem. Quapropter & Dauid dixit, Traditus ſum. & non declinaui. Si enim Chriſtus cum euadere poſſet, traditus eſt, uolens ſeipſum tradidit. Abduxerũt itaq; Chriſtum ad pontifices. Diſcipuli autem timore correpti fugerũt. Sacerdotum autem principes propter Ieſum comprehenſum gauiſi ſunt, & aduocatis duobus falſis teſtibus contra illum, quæcunq; libebat dicebant mendacia. Ieſus uerò tacebat. Dicit igitur illi ſummus ſacerdos: Adiuro te per Deum ut dicas nobis, num tu ſis filius benedicti, uel, num tu ſis Chriſtus filius Dei uiuentis. Dicit illi Ieſus, Ego ſum. Veruntamen dico uobis, à nunc uidebitis filium hominis ſedentem à dextris potentiæ, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum ſcidit ueſtimẽta ſua, dicẽs: Blaſphemauit, quid ultrà indigemus teſtibus? Ecce uoſipſi audiuiſtis blaſphemiam ipſius. Quid uobis uidetur? At illi dixerunt, Reus mortis eſt. Quidam igitur aſtantium dedit illi alapam. Et cum illuſiſſent illi, abduxerunt illum, & tradiderunt Pilato. Iudas uerò abiens dicit principibus ſacerdotũ: Peccaui, prodens ſanguinem innoxium. & argenteis in templum proiectis, abijt, & ſuſpendit ſe. Pontifices uerò pecunijs acceptis, dixerunt, Non licet eam ponere in corbonam, quoniam precium ſanguinis eſt. emerunt igitur hac agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Milites autem præſidis acceptum Ieſum exuerunt ueſtibus ſuis, & induerunt illum chlamyde probroſa, & abduxerunt eum ad regem Herodem. Et cum uidiſſet illum Herodes, remiſit illum Pilato. Hic uerò interrogauit eos, dicens: Quid dicitis de homine iſto? At illi dixerunt, Crucifige illum. Pilatus uerò inquit, Et quidnam mali fecit? At illi dicunt, Obloquitur Cæſari, & ſeipſum dicit Dei filium. Et ſic conturbabant Pilatum. Hic uerò uoluntati illorum ſatisfacturus, accepta aqua coram omnibus, manus abluit dicens, Innoxius ego ſum à ſanguiguine iuſti huius. uos uideritis. Illi uerò dixerũt, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Et tunc tradidit Ieſum militibus, ut crucifigeretur. Illi uerò eum accepiſſent, illi illuſerunt, & expuerunt in faciem eius, & flagellauerunt eum: quin & ueſtimenta illius diuiſerunt. Geſtabat uerò tunicam incõſutilem, ſuper quam iecerunt ſortem, quiſnam illam acciperet. Et cum hæc feciſſent, abduxerunt Ieſum ad crucifigendum illum. Dederunt etiam illi potum, felle mixtũ acetum. & crucifixerunt eum. Et obtenebratus eſt ſol ab hora tertia uſq; ad horam nonam: & hora nona emiſit ſpiritum, aſtantibus ſimul cruci ſancta matre ipſius, & uno diſcipulorum Ioanne. Reliqui uerò diſcipuli omnes aufugerunt, & latuerunt abſconſi præ timore ſuo. Et accedens quidam militum, lancea perfodit latus ipſius. Poſtea ueniens quidam optimatum Ioſeph nomine, à Pilato corpus Chriſti petijt. et dèponens illud, adiuuante ſimul alio quodã, Nicodemo ſcilicet, inuoluit ſindone & myrrhæ ferè libris centum, prout mos eſt Iudæis ſepelire. Nactus uerò ſepulchrum exciſum in petra, ſepeliuit corpus Ieſu, & impoſuit illi lapidem ualde magnum. Craſtina autem

die ſcribæ & phariſei uenientes ad Pilatum dixerunt illi, Domine, recordati ſumus, quod impoſtor hic uiuens adhuc dixerit, ſe poſt dies tres reſurrecturum. Iube igitur muniri ſepulchrum uſque ad diem tertium: ne forte diſcipuli illius uenientes furentur illum, et dicant populo quod ſurrexit à mortuis: & ſic error poſtremus deterior ſit priori. Dixit Pilatus: Habetis cuſtodiam, abite & cuſtodite quantum poteſtis. Hi autem profecti muniuerunt ſepulchrũ, obſignantes lapidẽ unà cum cuſtodia, (cuſtodiã autem hoc loco turmam militũ intelligas) Et tertio die factus eſt terræmotus magnus, & deuolutus eſt lapis de ſepulchro, & milites præ timore mortuis ſunt ſimiles facti. Chriſtus autem ſurrexit è ſepulchro. Milites uerò profecti annunciauerunt principib. ſacerdotum & ſcribis, omnia quæ facta fuerant et dederunt illis pontifices pecuniam copioſam, dicentes illis, Dicite quod uobis dormientib. uenerint diſcipuli illius, & furati ſint illum. Quòd ſi hoc coram præſide auditum fuerit, nos perſuadebimus eum, uosq; omni cura exoluemus. Hi uero pecunia accepta, fecerunt ut docti fuerant. Ieſus autem abiẽs inuenit diſcipulos ſuos, et dixit illis, Pax uobis. Hi uerò uidentes illum gauiſi ſunt. Et cum manſiſſet apud illos dies quadraginta, docens & confirmãs illos, die quadrageſima illis dixit: Abeuntes ite in mundum uniuerſum, prædicate in omnes gentes. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic ſaluabitur. Qui uerò non crediderit, cõdemnabitur. Credentes autem ſigna hæc conſequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis nouis loquentur, ſerpens tollent, et ſi quid letiferi biberint, non nocebit illis: ſuper infirmos manus ponent, & ſanabuntur. Vos autem ſedete hieroſolymis donec uirtute ex alto induamini. Et benedixit illis, interq; benedicendum ſeceſſit ab illis, & ſublatus eſt in cœlos, & ſedet ad dextrã DEI. Apoſtoli autem reuerſi ſunt Hieroſolymam cum gaudio magno, expectantes uirtutem ex alto promiſſam. Quis autem horum omnium ſenſus? Quod ſi ſingula ſecundum omnem diligentiam diſcutere uellemus, omniaq; quæ facta ſunt deſcribere, multo ſanè opus haberemus ocio.

Quoniam autem uaria eſt horum ratio, & explicatu difficilis propter ueſtram ignorantiam, agedum quod reliquum eſt breuiſſimis uerbis, quantũ fieri poteſt, abſoluemus. Inſpiciamus itaque prophetias, quæ de Chriſti paſſione copioſiſſimæ, ceu torrens aquis auctus niualibus, habentur.

Congregati ſunt pontifices, ſcribæ, phariſei, tum etiam rex Herodes et Pilatus aduerſus Chriſtum Pſalm.2. *Dauid autem dicit, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Adſtiterunt*

reges terræ, & principes conuenerunt in unum, contra Dominum, & contra Chriſtum eius.

Prodidit Chriſtum Iudæis in mortem Iudas diſcipulus eius Pſal.41 *Et rurſum de eodem idem Dauid loquitur: Inimici mei dixerunt mihi mala, quando morietur, & perit nomen eius? Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor illius, congregauit iniquitatem. Egrediebatur forás, & loquebatur in idipſum. Etenim homo pacis meæ qui comedit panes meos, magnificauit aduerſus me ſupplantationem.* Pſal.109 *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & calumniator ſtet à dextris eius. Et cum iudicatur exeat condemnatus, & preces eius fiant in peccatum. Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. In generatione una deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu Domini: & peccatum matris eius non deleatur. Diſpereat de terra memoria eius. Dilexit maledictionem & ueniet ei: & non uoluit benedictionem, & elongabitur ab eo.*

Apprehenderunt Iudæi Chriſtum, & abduxerunt eum ad principes ſacerdotum. Iere.11 *Et de hoc Ieremias dicit, Ego uerò tanquàm agnus innocens ducebar, ut mactetur.*

Accepit Iudas triginta argenteos, & abiecit eos, emeruntq; pro illis agrum figuli. Et Ieremias dicit: Habentur hæc Zach.11 *Statuerunt triginta argenteos, precium appreciati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, & dederunt ea in agrum figuli, quemadmodum conſtituit mihi Dominus.*

Venerũt falſi teſtes, & mendacia aduerſus Chriſtum locuti ſunt. Pſal.34 *& rurſum dicit Dauid, Surgentes in me teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogauerunt me, & reddiderunt mihi mala pro bonis.*

Congregati ſunt apud principes ſacerdotum, Annam & Caiapham, illudentes Chriſto, Pſal.22. Pſal.68. *de hoc Dauid: Circumdederũt me canes multi, tauri pingues circũſteterũt me. Opprobria opprobrantiũ tibi ceciderunt ſuper me. Multiplicati ſunt ſupra pilos capitis mei, qui me odio habent ſine cauſa. Corroborati ſunt inimici mei, & qui me perſequuntur iniuſte. Quæ nõ rapui de illis, mulctatus ſum. Hoc eſt, Adam quidem ex arbore prohibita comedẽs, iuſte mortuus eſt: Chriſtus uerò peccati ignarus, iniuſte mortem ſubijt.*

Tradiderunt Chriſtum Pilato, Pilatus rurſum militibus: hi uerò exuerunt eum, & diuiſerunt ueſtimenta illius, ſuper tunicam uerò inconſutilem miſerunt ſortem, ne eam diſcinderent. & de hoc Dauid loquitur: Diuiſerunt ueſtimenta Pſal.22 *mea ſibijpſis, & ſuper ueſtitum meum miſerunt ſortem.*

Induerunt eum tunica probroſa. de quo etiam

Dauid

Pſal. 35. Dauid: Ego uerò cum tumultuantur in me, ſac-
cum inducbam.

Flagellauerunt Chriſtum, & alapas illi infli-
xerunt, inſpuerunt in faciem illius. Et de hoc E-
Eſa. 50 ſaias: Ego uerò non inobediens ſum, nec ob-
loquor, tergum meum dedi ad plagas, & maxil-
las meas ad alapas. Faciem autē meam non auer-
ti à pudore inſpuentium. Et Dominus mihi au-
xiliator factus eſt, eò quod nō auerſus ſim, ſed po
ſui faciem meam ceu petram ſtabilem, & cogno
ui quod non confundar.

Pſal. 68. Dederunt illi fel aceto mixtum, & Dauid di-
xit: Dederunt in cibum meum fel, & in ſiti mea
potauerunt me aceto.

Abduxerunt Chriſtum ut illum crucifigerent.
Eſa. 53. & Eſaias dicit: Tanquàm ouis ductus eſt ad ma-
ctationem, et tanquàm agnus coram tondente ip-
ſum mutus, ſic non aperit os ſuum in humilitate
ſua. Iudicium illius ſublatum eſt: generationem ue
rò eius quis explicabit? quoniam aufertur de ter
ra uita ipſius.

Interrogauit eum Pilatus, Tú ne es filius dei?
& dixit illi Chriſtus, Tu dixiſti. Pilatus uerò
tradidit eum ut crucifigeretur. & Dauid di-
Pſal. 21 cit: Clauis perforauerunt manus meas & pedes
meos.

Confoderunt latus ipſius lancea, & de hoc
Zach. 12 Zacharias: Reſpicient in me, quem pupuge-
runt.

Obtenebratus eſt ſol Chriſto in crucem ſuſpen
ſo, ab hora ſexta uſq; ad horam nonam, & ſic di-
Zach. 14. cit Zacharias: Et dies hæc cognoſcibilis Domi-
no, & nō dies, et nō nox, & ſub ueſperā erit lux,
et Dominus erit in regem ſuper uniuerſam ter-
ram. In die illa erit Dominus unus, et nomen eius
unum. Attende igitur, A creatione ipſa mundi
nox diem excipit. & ſimiliter dies noctem: in paſ
ſione uero Domini non ſic, ſed ſol obtenebratus
eſt. Quod ſi uerò iuxta communem, quæ ſæpius
contingere ſolet, obtenebrationē ſolis eclipſis cō
tigiſſet, nequaquàm de hac, ut nec alibi, prophe-
ta dixiſſet: cum naturaliter ſolis eclipſis eo tem-
pore contingere ſoleat, quo luna cum ſole coniun
cta eſt, quod in decima quarta illius die nunquàm
fit, nec unquàm erit. Propterea ceu ſtupendam,
admirandam, & naturæ leges excedentem rem
propheticus ſermo denotat, ut & imprudentes
intelligant, & qui ſenſu carent ſenſum recipiant,
quod in CHRISTI paßione ſol obtenebratus
eſt, et uaniſſimi homines non crediderunt. Petræ
diſſilierunt, templi uelum in duas partes ſciſſum
eſt à ſummo uſque ad imum, monumenta aperta
ſunt, & multa corpora ſanctorum qui obdormie
rant, ſurrexerunt (quemadmodum ſanctum E-

uangelium teſtatur) & ingreßi ſunt Hieroſoly-
mam, & apparuerūt multis: ſed uaniſſimi ho-
mines, non crediderunt, uerum obtenebra-
tum eſt inſciens cor illorum, & in tenebris con-
uerſantur.

Chriſtus expirauit. & Eſaias dicit: Non eſt illi Eſa. 53.
ſpecies, neq; decor: & uidimus eum, nec habe-
bat ſpeciem, neq; decorem. Sed forma eius inho-
norata, & deficiens præ filijs hominum. De cru
ce uerò ſermo noſter iam ſileat. de hac enim ſuo
loco & tempore dicemus.

Aſtiterunt autem cruci mater Ieſu, & unus
diſcipulorum illius Ioannes. Quid autem de hoc
dicatur, audi. Erat homo Hieroſolymis, cui no-
men Simeon, & homo iſte iuſtus & pius: & re-
ſponſum acceperat à deo, non uiſurum ſe mortē
niſi prius Chriſtū uideret. Et cum ipſum puerum Luc. 2
adhuc in templum attuliſſent, ad implendum ea
quæ in lege deſcripta ſunt, idem ille Chriſtum in
ulnas ſuas ſuſcepit (ſacerdos enim erat) & dixit:
Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum
uerbum tuum in pace, quoniā uiderunt oculi mei
ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem om-
nium populorum. Lumen in reuelationem gen-
tium, & gloriam populi tui Izrael. Et conuerſus
ad uirginem Mariam dixit: Ecce poſitus eſt hic
in ruinam & reſurrectionem multorum in Iz-
rael, & in ſignum cui contradicitur. Et tuam ip-
ſius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex
multis cordibus cogitationes. Nunc autem quid
hæc ſibi uelint, perpendito. A Deo definitum
erat, ne mortem uideret Simeon, niſi prius uidiſ-
ſet CHRISTVM. & iam ad ſenium extre-
mum deuenerat. CHRISTVM uerò uidens,
dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſe-
cundum uerbum tuum. Hoc uerbo planè deno-
tans, hunc ipſum DEVM eſſe, qui illi reſpon-
ſum dederat de non uidenda morte, & quaſi à
domino uitæ & mortis poſtulat ut ab uita terre
ſtri liberetur. Quod autem dicit, Hic poſitus
eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in
Izrael: manifeſtum eſt, quod ſcilicet anima-
bus ſuis ceciderunt, quotquot in illum non cre
diderunt. Qui uerò crediderunt, à peccati
lapſu ſurrexerunt. Item hoc, In ſignum cui
contradicitur, propterea dixit, quòd omnes de
CHRISTO diſceptauerunt, hi quidem di-
cendo hunc bonum eſſe, alij uero, malum. Ioan. 7.
Quin & in ipſa cruce duo latrones inter ſe con-
tendebant (unà enim cum illo duos latrones cruci
fixerant, unum à dextris ipſius, alterum à ſini-
ſtris) & alter quidem, Chriſtum in cruce ſuſpen-
ſum conſpicatus, conuicia in illum iecit. alter ue-
rò, hunc increpauit dicens: Non times tu deum,

cum in eodem ſis iudicio? & nos quidem iuſte, operibus enim noſtris digna patimur: hic uerò iniqui nihil deſignauit. Et dixit ipſi Ieſu, Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum: et ſaluatus eſt, alter uero perijt. Item, Tuam uero ipſius animam pertranſibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Hæc ita intelligenda ſunt. Quidam hæreticorum putauerunt Chriſtum eſſe quidem dei filium, deumq; uerum, hominem autem uerum eſſe negauerunt, ſed hominem factum eſſe modo quodam imaginatorio. Et hoc quidem multis uidetur, quòd homo quidem ſit citra controuerſiam, non tamen homo uerus. Hoc igitur inſtar prophetæ præuidens Simeon matri dixit deiparæ, Et tuam ipſius animã tranſibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes: hoc innuens his uerbis, Cum homines te matrem illius dolentem uiderint, flentem & plorantem, cum hunc in cruce pendere conſpexeris, certi reddentur & confirmabuntur, qui cogitationes de illo habent dubias, quòd citra omnem controuerſiam & homo ſit, & tuus filius. Sancta enim mater illius, doluit quidem hunc in cruce conſpicata, expectauit autem ſimul reſurrectionem illius tertio die ſecuturam, & lætata eſt, quod & contigit. Nunc igitur intelligis, quomodo omnia quæ de Chriſto facta ſunt, prophetæ & ſancti prædixerint, quemadmodum etiam in hoc noſtro argumento factum eſt. Et uos quidem, ſicut illi, imaginatorio modo hominem factum eſſe non dicitis, ſed Chriſtum uerum hominem eſſe fatemini: nihilominus tamen aliquid hæreticis ſimile dicitis. Nõ enim arbitramini, quod ipſe Chriſtus crucifixus ſit. ſed Muſulmani ceu honoraturi illum, dicunt Iudæos alium quendam Chriſti loco crucifixiſſe, cum imaginatione falſa decepti, hunc Chriſtum eſſe putauerint. Licet enim in Chriſto uniuerſalem illam imaginationem ſiue phantaſiam non probetis, quum tamen illum aliquo modo uel tempore à uera ſubſtantia degeneraſſe dicatis, ſine omni controuerſia in eundem errorem incidistis. Si enim aliquando uobis cum ipſis diſputatio incideret, & illi quidem dixerint Chriſtũ per omnia hominem fuiſſe imaginatorium, nos uero his è contra reſponderitis, hunc reuera hominem uerum fuiſſe, in ſola autem paßione fuiſſe imaginatorium, aliumq; loco illius crucifixum eſſe. Hi autem denuo obiecerint. Quod ſi uos particularem phantaſiam uel imaginationem in Chriſto factam fuiſſe dicitis, cur nos qui uniuerſalem aſſerimus, propter hoc à uobis damnamur? Particulare enim cum uniuerſali non pugnat. Te itaque interrogo, quam reſponſionem illis afferetis dignam et probabilem? Quam certe huc afferatis, nullam habetis omni-

no. Vides igitur quàm peruerſe Muſulmanos inſtituerit, qui huiuſmodi dogma dedit, ſiue inſcius rerum, quæ non intellexit, docuerit: ſiue re omni cognita, ueritatem tamen occuluerit. Aliter uero nos Chriſtiani ueritatem edocti ab ipſis prophetis, ex Euangelio quoq; & diſcipulis à Chriſto inſtitutis ſic ſentimus, & ſic credimus. Quod filius Dei carne aſſumpta ex ſancta & deipara uirgine homo uerus natus ſit, & idem ipſe uere ſit mortuus, & non alius: & in cruce, & in paſſione, & in morte eius gloriamur. Quod ſi uolueris Eſaiam dicentem audi, Non eſt ſpecies ei, Eſa.53
neque gloria. Et uidimus eum, nec habebat ſpeciem, neque decorem. Sed ſpecies eius inhonorata, ac deficiens decor ipſius præ filijs hominum. Homo in plaga exiſtens, & ſciens ferre infirmitatem, quia auerſa eſt facies eius, deſpecta eſt, & non eſt reputata. Hic peccata noſtra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus eum eſſe in dolore & plaga à deo, & in afflictione: ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Diſciplina pacis nobis ſuper eum, liuore eius nos ſanati ſumus. Omnes tanquam oues errauimus. Homo in uia ſua errauit, & Dominus tradidit eum iniquitatibus noſtris, & ipſe propter afflictionem non aperuit os ſuum. Animaduertis ne qua ratione fiat, ut Chriſtianos paßionis Chriſti non pudeat, quin potius in hac glorientur, & illam prædicent? Qua enim interpretatione uaticinium hoc præſens ipſo ſole ſplendidius indiget? Quis enim hominum pro alterius peccatis patitur, præterquàm Deus? Nullus ſanè. Cuius etiam hominis mors alterius ſit reſurrectio? Cuius ægritudo alterius eſt ſanitas? Fateri omnino oportet, quod hoc non ſit alterius quàm ſolius Chriſti. Ipſe enim ſolus pro nobis paſſus eſt, & ipſe contemptus eſt: ſed cõtemptum hunc nihili duxit. Ipſe peccatum è medio ſuſtulit, & ipſe pro nobis afflictus eſt, & ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, ut illas deleret, & liuore illius nos omnes ſanati ſumus. Moſes uerò ſic dixit, Videbitis uitam ue- Deut.28
ſtram ſuſpenſam ante oculos ueſtros. Cuius enim uita ſuſpendi poteſt ante oculos alicuius? Nullius omnino. Sed ſolus Chriſtus in cruce ſuſpẽſus eſt, qui eſt uita mundi. Ipſe enim de ſe dixit, Ego ſum Ioan.14
uita, ego ſum uia, ego ſum ueritas. Nunc nimirum intelligis, prophetas etiam de morte Chriſti, quemadmodum de reliquis omnibus, eſſe uaticinatos. Agnoſce igitur, quod indubie Chriſtus ipſe mortuus ſit. Ille ipſe enim crucifixus eſt, & mortuus, & non alius, ut uos dicere ſoletis. Et liuore illius omnes ſanati ſumus, & morte eius omnes ſumus uiuificati, & reſurrectione illius omnes uicimus, & cruce illius abolita eſt diaboli tyrannis.

nis, mortiſque potentia. Si uerò quis nunc obijciat. Qui igitur contingit, ut homines etiam nũc moriantur, & diabolus adhuc liber ſit? Tentare enim homines nequaquam deſinit, ſed ſummo ſtudio omnes ad peccandum incitat. Huic nos ſic reſpondebimus. Hæc, quam nos mortem eſſe putamus, mors non eſt, ſed ſomnus. Olim enim mors talis erat, quæ reſurrectione carebat, ſed detinebantur in inferno animæ: nunc uerò reſurrectione nobis à deo donata, tanquàm ex ſomno reſurrecturi ſumus omnes homines, tam pij quàm impij. Et conſidera quæſo rem tremendam & horribilem. In hominem enim ratione & ſenſu præditum, ab Adamo mors regnauit, in omnem hominem: nec erat reſurrectio in hominibus ſine Chriſto, quemadmodum prophetæ teſtati ſunt. Per Chriſti uerò mortem mors illa deiecta eſt, & ſuperata, uenitq́; reſurrectio: & morte confracta liberatus eſt totus mundus à poteſtate Satanæ, & credentes in Chriſtum & non credentes. omnes inquàm, à tyrannide diaboli ſunt liberati. Et ſanè niſi Muſulmani crederent reſurrectionem eßе, rationes certas afferremus, quibus eam poßimus comprobare: cum uerò & ipſi eandem amplectantur & expectent, ſuperuacaneum mihi uidetur de illa multis diſſerere. Cæterum hoc ſolum dicimus, quemadmodum accepimus & ſumus edocti ex ſacra ſcriptura, quam & Muſulmani ſacram eſſe fatentur, Chriſti reſurrectio toti mundo utilitati fuit. De diabolo autem ſic dicimus.

Quamuis adhuc nondum condemnatus ſit in locum proprium pœnæ, propterea quod iudicium, quod Chriſtus iudicaturus eſt, nondum tranſactum ſit, hoc tamen ueniente diabolus ignem hæreditabit inextinguibilem, qui illum manet. Et quamuis uideatur ille uiuere, pro mortuo tamen eſt habendus, perinde ac ſi homicida aliquis, aut fur, aliùs ue quiſpiam, qui capitale aliquod cõmiſit facinus, à rege capitis ſupplicio adiudicatus fuerit, licet poſt hanc à rege latam ſententiam uiuat adhuc diebus aliquot in carcere, mortuis tamen adnumeratur, licet inter uiuos adhuc ſit. Idem igitur hoc de diabolo fieri intelligas. Poſtquàm enim Chriſtus reſurrexit, ille perditus eſt. Cum autem in homines ea quæ facere ſolet, machinatur, non ceu poteſtatem aliquam habens, aut uirtutem, facit: ſed tanquàm malus aut fraudulentus, amicitiam ſimulat, eaq́; conſulit quæ hominibus interdicta ſunt & noxia. Et quidem ſi aliquem ſibi morigerum nactus fuerit, uidetur multum potuiſſe, & dediſſe damnum. Si uerò ab aliquo non fuerit receptus, ſed dimiſſus inanis & uacuus, omni deſtitutus robore diſcedit, nec uires habet aliquas. Homo enim multoties ab homine cogitur ut inuitus faciat, quod nec uult, nec

antè conſtituit: à diabolo autem non ſic. uolens enim paret uano & noxio illius conſilio. Qui uerò parêre noluerit, diabolum ceu rem nihili contemnit. Idem uero ſinguli homines à propria ſua ratione patiuntur, quod à diabolo. Incidit enim homo in alicuius meditationem facinoris, uel honeſti, uel turpis: & ſi quidem principem uel ducem, mentem uidelicet ſanam habuerit & prudentem, illa meditationes ſimul & harum cauſas diiudicat, bonumq́; à malo diſcernit. Si uero dux hominis mens infirma fuerit & impotens, noxia pro utilibus amplectitur. Vides igitur diabolum uiribus carêre, quamuis eaſdem habere uidetur: ſed comminuta eſt & euanuit uniuerſa tyrannis illius, CHRISTO ex ſepulchro reſuſcitato. Poſt ſecundum enim CHRISTI aduentum relegabitur in tenebras exteriores, & in ignem inextinguibilem, prout commeritus eſt. En itaque, ut antè dictum eſt ſic factum eſſe apparet: quod ſcilicet ea quæ Chriſtum attinent, ab initio paulatim apparuerunt: quanto autem propius appropinquauit tempus generationis huius, tanto clarius planiusq́; prophetæ de illo uaticinati ſunt. Poſtquàm autem Chriſtus uenit, dedit is clauem ſcientiæ hominibus, ut pure & ſine omni fuco ueritatem intelligerent: quin (ſi ueritas dicenda eſt) ipſe CHRISTVS aperuit theſauros abſconditos, & in medium depoſuit ceu infinitum pelagus, ut quilibet ex hoc nemine prohibente hauriat, quæ illum oblectant, & iuuant. & hæc quidem talia ſunt. Redeamus uero ad id unde ſumus digreßi.

Chriſto in cruce pendente, quidam militum aperuit latus illius lancea. De hoc igitur, ut Zach.12.
ſuprà monuimus, Zacharias dicit: Videbunt, in quem pupugerunt.

Mortuus eſt: de quo & Eſaias dicit ea, quæ ſuprà recenſuimus. Dicit uero & admirandus ille Solomon, de iuſto & celeberrimo Iob, tanquàm ſub perſona DEI: Accinge tanquàm uir Iob.38.
lumbum tuum, & interrogabo te, tu autem mihi reſponde. Vbi eras cum fundarem ego terram? annuncia mihi, ſi ſcis, intellectum quando facta ſunt aſtra? Laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei, & celebrauerunt hymnis. Concluſi autem mare portis, et poſui illi terminos, dixiq́; illi, Hucuſque uenies, & non tranſgredieris, ſed in teipſo collidentur tibi fluctus tui. Annuncia mihi: Num tu accepto luto formaſti animal, & ſermone præditum poſuiſti illud ſuper terram? Num in ueſtigijs abyßi deambulauiſti? Aperiuntur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & ianitores inferni te uiſo ſtupuerunt? Reſpondens uerò Iob, dixit Domino: Noui quod omnia poßis, & impoßibile tibi eſt nihil. Auditu enim auris au-

diui te prius, nunc uerò oculus meus uidit te. Audiuiſti ne de morte Domini prophetiam hanc clariſsimam & ſplendidiſsimam? Ipſe enim Deus de ſe dicens, quod fundauerit terram, quod poſuerit mari terminos, quod celebrauerint eum angeli ſui: idem ille dicit ipſi Iob: Num accepto luto formauiſti animal, & ſermone præditum poſuiſti illud ſuper terram? num in ueſtigijs abyſsi deambulauiſti? Aperientur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & num ianitores inferni te uiſo ſtupuerunt? Quid, quæſo, his innuit aliud, quàm Ego Deus ſum, qui feci hæc, ego aperui portas mortis: timore enim mei apertæ ſunt, & me uiſo in inferno ſtupuerunt ianitores illius. Verumtamen quidnam opus eſt hanc Prophetiam interpretari? Talem enim eſſe uidemus, ut uel planè ſtupidus & rudis eam intelligat. Illud enim, Viſo me ianitores inferni ſtupuerunt, Chriſti reſurrectionem cum autoritate diuina potentiáq; uirtute factam ſignificat, præterea uniuerſam illam inferni mortiſq; deſtructionem. Quin & Dauid

Pſal.16 luculenter ſic di[illegible], Non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ut ſanctus tuus uideat corruptionem. Tertia enim die reſurrexit Dominus, nec corruptionem ſenſit corpus illius ſacroſanctum. Mortuo enim illo, ſanctiſsimum illius corpus Ioſeph ſimul & Nicodemus, ut ſuprà diximus, inuoluerunt ſindone, myrrha & aromatibus. Et de ſepultura illius, Magi quoque in Bethlehem uenientes prophetauerunt ipſo nato, offerentes illi aurum, thus & myrrham.

Dixerunt Iudæi Pilato, Iube muniri ſepulchrum: & niſi munitum fuiſſet illud, occaſionem habuiſſent reſurrectionem cauillandi, dicentes: quod non adfuiſſet digna & ſufficiens cuſtodia. Verum cum omnifaria cuſtodia & diligentia his commiſſa fuerit, nullam omnino occaſionem reliquam habent reſurrectioni illius contradicendi. Ita enim ut cupiebant, uolebántque, ſepulchrum cuſtodiri curauerunt. Lapis enim huic impoſitus eſt ingens, quem etiam ſigillo obſignauerunt: quin & militum turmam ad cuſtodiam huius conſtituerunt. Cæterum, ut ingratorum Iudæorum effrena obturentur labia, quid fit? & quale nam tempore reſurrectionis Chriſti editur miraculum? Terræmotus fit ingens, & milites ſepulchro cuſtodiendo deputati mortuis redduntur ſimiles. Chriſtus uerò relicta ſindone cum aromatibus, quibus inuolutus fuerat, ſurrexit è

Pſal.30 ſepulchro. Et de hoc Dauid, Veſpere occinetur luctus, & mane exultatio. Ploratus quidem propter ſepulturam, exultatio autem propter reſurrectionem. Vidiſtin' imò audiuiſti magis auguſtam illam, diuinam & potentem uirtutem & potentiam? An non obſtupeſcis & attonitus ad hæc

redderis? Fatendum omnino eſt rem ſic ſe habere, & non aliter. Quomodo enim aliàs poſsibile fuerat, myrrha conditum corpus à ſindone poſſe reuelli & euolui, eamq; euolutam inueniri integram puramq; cum tot uiſcoſis aromatibus? Hoc certè unum etiam eſt ex magnis illis & ſtupendis Chriſti miraculis. Sed & lapis deuolutus eſt, ne Iudæi putarent Chriſtum, qui reſurrexerat, adhuc in ſepulchro iacere, uerum ut per terræmotum & lapidem, tum etiam ſudarij & ſin- Ioan.10 donis indicio cum aromatibus illic, ut diximus, iacentis in cognitionem peruenirent, & recordarentur uerborum Chriſti, Nemo tollit animam meam à me. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo rurſus ſumendi eam. Verum, neque ſic intellexerunt miſeri, ſed pecunias dederunt militibus, qui Chriſti reſurrectionem obſcurarent.

Chriſtus porrò cum reſurrexiſſet, ueniens ad Apoſtolos dixit, Pax uobis. Illi autem hoc uiſo gauiſi ſunt. Vnus uero horum Thomas forte illa hora non aderat illis. Cum autem de Chriſti reſurrectione audiuiſſet, dixit: Niſi ipſe uidero in manibus illius ſigna clauorum, & immiſero manum meam in latus eius, non credam. Hiſq; contrectatis Thomas, quod quærebat, inuenit, & altùm exclamauit, Dominus meus, & Deus meus. Neque enim ſimplici quodam & fortuito modo, tanquam gratificaturi Chriſtum apoſtoli Deum dicebant, & confitebantur: ſed cum magna reuerentia & ſtudio. Chriſtus autem dicit illi, Quia uidiſti me, credidiſti. Beati, qui non uidentes credunt. Poſt reſurrectionem igitur Chriſtus cum apoſtolis commoratus eſt dies quadraginta, & cum docuiſſet eos, dedit illis poteſtatem contra dæmones, & uirtutem edendi miracula, quæ Chriſtus faciebat: & ut quæcunque peccata in terra remitterent, ea in cœlo quoque eſſent remiſſa: & ut quæcunque in terra ligarent, in cœlo etiam eſſent ligata. Non tamen apoſtoli modo, uerum omnes Chriſto credentes, qui iuxta uerbum & Euangelij doctrinam uiuunt, eandem poteſtatem & uirtutem à Chriſto acceperunt, quam & apoſtoli, eademq; cum apoſtolis miracula ſancti fecerunt.

Die autem quadrageſima abijt Chriſtus cum apoſtolis in montem Oliuarum Hieroſolymæ uicinum, & dicit illis, Profecti docete omnes gentes, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa uero credentes hæc conſequentur, In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi letale quippiam biberint, non nocebit eis: infirmis manus imponent, & ſanabuntur. Vos autem ſedete Hieroſolymis,

donec

donec induamini uirtute ex alto. Et benedixit illis: & factum eſt inter benedicendum, receßit ab illis, & ſublatus eſt in cœlum, eumq́; aſcendiſſet, conſedit ad dextram dei. Quanuis uerò & Muſulmani dicant, Chriſtum in cœlis eſſe, non tamen ueritatem ipſam attingunt. Chriſtum enim in cœlo dicunt eſſe hominem ſanctumq́; magnumq́;, et ſanctiorem omni homine: talem inquam ipſi Chriſtum in cœlo eſſe fatentur, amplius uero nihil. Sed quemadmodum in omnibus ad Chriſtum pertinentibus, ita etiam in hoc errant. Si uerò ueritatem diſcere uoles, Dauidem audi dicentem: Cantabo tibi in gentibus Domine, quoniam alte ſupra cœlos miſericordia tua, & uſque ad nubes ueritas tua. Exaltare Deus ſupra cœlos, & ſu-
Psal.56 per omnem terram gloria tua. Attende diligenter. De quo nam Dauid dicit, quod alte ſupra cœlos ſit miſericordia eius, & uſque ad nubes ueritas illius? & quod exaltatus ſit Deus ſupra cœlos, & ſuper omnem terram gloria eius? Deus ubique eſt, & non eſt locus ubi Deus non ſit. Hoc igitur haud dubie citra omnem controuerſiam dicit de homine, quem filius & uerbum dei aſſumpſit: qui antea quidem non erat in cœlo, ſed in terra: nunc uero ſubuectus eſt & exaltatus, & conſedit à dextris Dei patris, qui quidem in cœlo eſt, ſuper terram uero gloria eius. Sed planius adhuc, & dilucidius idem Dauid dicit, Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ ſempiternæ, & ingredietur rex gloriæ. Quis eſt ille rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Tollite principes portas ueſtras, & eleuamini portæ ſempiternæ, & in-
Psal.24 troibit rex gloriæ. Quis eſt ille rex gloriæ? Dominus uirtutum: hic eſt ille rex gloriæ. Quid tibi de hac Prophetia uidetur? Dico ſanè, quod ſi alius propheta nullus de Chriſto locutus eſſet, hæc ſola prophetia multarum & magnarum loco eſſet. Demonſtrauit enim Propheta dicens, Tollite principes portas ueſtras, & eleuamini portæ ſempiternæ, & introibit rex gloriæ: quod de illo loquatur, qui antè nunquam in cœlis fuerat, ſed eo demum temporis articulo quo portæ cœleſtes, id eſt angelicæ uirtutes aperiri iubentur. Eo enim tempore aſcendit rex gloriæ, quem uidentes obſtupuerunt & interrogauerũt: Quis eſt ille Rex gloriæ? Quibus hi, qui ſubuexerunt dominum gloriæ, reſponderunt (quos Propheta Ezechiel uidit, ut pòſt declarabitur) Dominus fortis & potens, dominus potens in bello. Quis autem in bello potens apparuit? Homo ille ſupernaturalis, quem aſſumpſit filius & uerbum Dei ex diua uirgine: hic etenim diabolum debellauit, & illius deſtruxit regnum, quo ab Adami temporibus uſque ad Chriſtum regnauerat: quin

& tyrannidem illius, qua genus humanum preſſerat, eſt amolitus.

Quid enim noui eſt, ſi Deus diabolum uincat? Nihil omnino. Verum hoc magnum & admiratione dignum eſt apud angelos & homines, atque humanæ naturæ potentiam excedit, ut homo uincat diabolum. Nam ſecundum humanitatem Chriſtus diabolum deuicit, non ſecundum Diuinitatem. Quod enim bellum erat contra Deum? Propterea & Chriſtus dixit,
Venit mundi princeps (ideſt diabolus) & in me Ioan.14
non habet quicquam. Licet enim omnes homines peccatores ſint, in Chriſto tamen peccati ſignum inueniri non poterat, nec peccati indicium. & quamuis omnes deprehendamur à peccato uicti & ligati quodammodo, per illud roborabatur & tyrannidem exercebat: homo autem ille ſupernaturalis & ſtupendus, quem filius Dei aſſumpſit, peccato non fuit obnoxius, ſed illud uicit, inferniq́; regna deſtruxit. Quapropter propheticus iſte ſermo, qui dicit, Dominus fortis & potens, Dominus potens in bello: oſtendit ipſum hominem. Cum uerò dicit, Dominus uirtutum, hic eſt ille rex gloriæ: oſtendit ipſum deum. Virtutes enim angelorum cohortes ſunt. Quis autem angelorum Dominus eſt? Deus nimirum. Vides quomodo unum eundemq́; angeli, & omnes prophetæ ante generationem illius & poſt illam, in morte illius & poſt reſurrectionem, & deum &
hominem prædicarint? Ezechiel porrò ſic dicit, Zach.1
Ego eram in medio captiuitatis iuxta fluuium Chobar: & aperti ſunt cœli, & uidi uiſionem Dei, & facta eſt ſuper me manus domini. Et uidi nubem magnam, & ſplendor in circuitu ipſius & ignis fulgurans. Et in medio erat quaſi ſimilitudo quatuor animalium, & unicuique alæ quatuor, & ſcintillæ quaſi æs fulgurans, alæq́; illorum celeres. Et ſimilitudo ſuper caput animalium quaſi firmamentum, quaſi uiſio cryſtalli horrendi. Et ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput illorum, tanquam ſimilitudo throni in eo: & ſupra throni ſimilitudinem, tanquam ſimilitudo hominis inſidens. Et uidi ceu uiſionem ignis intrinſecus in eo. Et licet præſens hæc prophetia, copioſa, magna & admiranda ſit, quam propter Scripturæ, & interpretationis copiam omiſimus, tamen ut ut hæc ſint, hoc ſolum conſidera, quod quatuor animalia (quæ uates alata dicit alis quatuor. & ſubiungit poſtea, Et reliquæ duæ coniunctæ ad inuicem) magna illa angelorum cohors eſt, quæ per totam Scripturam ſacram Seraphim dicitur. Super caput autem horum uidit Propheta ſimilitudinem throni, & ſuper thronum ſimilitudinem hominis. Atqui hoc ſanè interpretatione indiget.

Quis enim ille homo eſt, quem maximi angelorum ſuper caput ſuum geſtant in throno ſedentem? Non alius certe quàm filius Dei, quem omnes prophetæ deum & hominem prædicauerũt. Et hæc quidem hactenus. Tu uerò cum alijs obijcis: Cum Chriſtiani affirment CHRISTVM Deum eſſe, quomodo paſſus eſt? Deus enim pati nequit. Item, Si deus eſt, cur non uel nudo uerbo ſaluauit hominem, ſed quaſi impotentia impeditus, homo factus eſt, & mortuus, ut hominem ſaluaret? Et quod Deus non patiatur, teipſum teſtem habeo, ſi quidem illud fateris. Verumtamen homine aliquo moriente, qui uel naturali morte per morbum deficit, uel uiolentia, gladio nimirum, aut alio caſu fortuito incidente, corpus quidem patitur & moritur, anima uero paßionis expers & immortalis manet. Quis igitur tam ſtultus eſt, ut diuinitatem paßibilem eſſe arbitretur? Sed ne ſic quidem diabolus hominem intentatum reliquit. Armenij enim Chriſtum filium Dei eſſe confitentur, & Deum. Addunt autem, quod ſicut corpus illius paſſum ſit, ita etiam eiuſdem paſſa ſit diuinitas. Quapropter illos & hæreticos eſſe iudicamus, & ſub anathemate detinentur. Hoc uerò quod quæris, Cur Chriſtus hominem non nudo uerbo ſeruauit? ego explicare non poſſum, ſed noſtram infirmitatem confiteor. Verum & tibi hoc idem conſulo, ut ea quæ fidem merentur, credas: neque ea inquiras, quæ uiribus maiora ſunt. Quis enim nouit mentem Domini? Si enim homines conſpectis regis alicuius terreni operibus, opera quidem amant & amplectuntur, ulterius uerò non inquirunt, neq; laborioſius curioſiusq; ea inueſtigant: quantò magis de rege regum, & domino dominantium? imò æterno cœlorum rege inquirere, & curioſius inueſtigare ſingula abſurdum eſt? Et cum quæſtio ſit una, qua appareat CHRISTVM filium Dei eſſe: hæc autem ſine omni controuerſia comprobata ſit, & ſacris ſcripturis demonſtrata, amplectere hæc & animo reconde, quod cum Deus ſit omnipotens, & cum mundum ſaluet, ſiue per angelum, ſiue per uerbum, uel alio modo quocunq; quem ſcit & agnouit, potuit hoc facere, & poteſt. Deus uerò non facit quæ illi poßibilia ſunt, ſed quæcunque uult. quæcunque enim uult, eadem poteſt: non autem quæcunque poteſt, eadem uult. Poßibile enim illi erat mundos creare infinitos: ſed cum hoc nolit, unum creauit ſolũ. Poßibile item illi erat alias creare angelorum myriades, ſed noluit. Quapropter ne inquiras longius progrediundo. Cum enim latißime hæc rerum abſurditas pateat, multa alia hinc abſurda naſcuntur. Et quomodo id fiat, conſidera. Qui enim hæc inquirere auſus fuerit, ſic interrogare poteſt, Quandoquidem Deus omnia, etiam ante generationem ipſorum nouit, & præuidit diabolum caſurum eſſe, cur quæſo illum creauit? Et quum aduerſus Deum elatus ex angelo & luce caligo & diabolus factus ſit, cur deus non totum perdidit, ſed permiſit potius, ut etiam hominem deceptum longißime à Deo abduceret? quinetiam adhuc omnes homines incitat ad peccatum, qui peccantes priuantur gloria Dei & paradiſo? Sed alia plurima abſurda malaq; emerſura ſunt, ſi unum aliquod abſurdum concedatur. Decet igitur, ut per fidem ſuſcipiamus ea quæ à deo facta ſunt, nec ea inquiſitioni & curioſitati noſtræ permittamus. Propter nimiam tamen curioſitatem tuam, rationem aliquam huius afferemus: quæ ſi ueritati fuerit conſentanea, gloria ſit & laus Deo ſanctißimo: in hunc quippe ſolum referenda, qui ueritatem omnem cognouit. Moſes ſcribit, quin potius deus per Moſem loquitur: Diliges dominum DEVM Deut.6. tuum ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Sed & Chriſtus in Euangelio dicit: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Ioan.14. Item Eſaias: Hæc dicit Dominus, Num Esa.49. obliuiſcetur mulier liberorum ſuorum? Verumtamen & ſi obliuiſcatur mulier, ego tamen non obliuiſcar, dicit Dominus. Et reuera quidem euenire uidemus, ut Dei amor, quo homines proſequitur, multis modis parentum in liberos amorem exuperet. Debet igitur omnis homo plus quàm matrem, patrem, uxorem, liberos, fratres, imò plus quàm ſuam ipſius animam, Deum diligere. Omnis enim hominis uirtus, omnis que actio huc tendit, huncq; finem ſibi habet propoſitum, ut Deum diligat.

Et quantocunque illum amore proſecutus fuerit, tanto & infinitis modis maiore diligetur à Domino. Qua igitur ratione? quo denique facto commotus homo, eò Intellectus peruenire poterit ut DEVM diligat? Si nimirum hæc meditetur, et animo ſuo reputet: En propter me peccatorem, tranſgreſſorem diuinæ legis & præcepti, quem deceperat diabolus, longèque à DEO abductum occiderat, noſtram carnem geſtauit DEVS, homo factus eſt, & propter me mortem ſubijt, eiusq; mors uita noſtra facta eſt, eiusq; reſurrectio mihi paradiſum regnumq; quod amiſeram reddidit. Quod ſi hoc modo conſiderare cœperit homo immenſum DEI in humanum genus amorem & charitatem, huius conſideratione in amorem DEI deuenit, impletque DEI præcepta, & uerba Euangelij: quibus ab ipſo completis etiam ipſe à deo redamatur, ceu obſeruator mandatorum Domini. túneque impletur ſermo Domini per Moſem dictus, Diliges dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota

cogita-

cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Impletur & Chriſti uerbum, quod dicit, . Qui diliget me, diligentur à patre meo: & qui diligitur à patre, diligitur etiam à filio, Vnus enim DEVS eſt, & pater, & filius. Et hac de cauſa Deus homo factus eſt. Præterea olim prophetis locutus eſt Deus, & apparuerunt illis uiſiones: & nunc quidem in nube, ut ipſi Iob: nunc uero in igne & ca-
Oſe.12. ligine, ut Moſi: aliàs uero in aura tenui, ut Heliæ. quemadmodum & Oſeas Propheta dicit, Ego uiſiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aßimilatus ſum. Aßimilatus ſum, inquit, non uiſus ſum, utpote uiſiones adumbraturus. Nunc igitur cum humani generis amator ſit, & miſericors. hominemq; in tantum diligat quantum nulla lingua poteſt eloqui, nec ulla mens intelligere, quemadmodum antè per multifarias uiſiones ſeruis ſuis ſanctis conuerſabatur, ſic tunc per carnem ceu uelo intermediante nobis conuerſatus eſt, & adhuc ſeruis ſuis & amicis eſt conuerſaturus, quemadmodum illud ante reſurrectionem ſuam ex mortuis, & poſt illam demonſtrauit. Quin & adhuc ſperamus, quotquot Chriſtum profitemur, quod cum DEI filius & uerbum Deus fuerit, homo factus ſit, & in mundum ueniens non uenerit ut mundum iudicaret, ſed ut doceret mundum, quod ipſe ſit filius Dei, Deus nempe is qui à prophetis prædictus erat, et ut in illum crederent, omneſq; in illum credentes & baptizati ſaluarentur: qui uerò non crederent, condemnarentur. Rurſus autem certò futurum eſt, ut denuò redeat, non uelut antè, in uili figura, & ſtatu humili, homóque quod externam ſpecie attinet, ſub qua deus ſit intelligendus: ſed inſtar Dei manifeſti, & ceu unigenitus Dei patris filius, in gloria ſua cum omnibus Angelis, cunctiſq; ordinibus cœleſtium. quemadmodum Dauid dixit ſuperius, quod ueniat ad iudicandum terram, & ad iudicandum orbem. Quin & ipſum CHRISTVM in Euangelijs dixiſſe ſcriptum eſt, Quod uenturus ſit filius hominis
Matth.25. in nubibus cœli in gloria ſua, & omnes ſancti Angeli cum eo. Tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ, & congregabuntur coram eo omnes gentes, & ſeparabit eos ueluti paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, iuſtos nimirum: hœdos uero, id eſt peccatores, à ſiniſtris. Et dabit peccatoribus quidem pœnam æternam, iuſtis uero uitam ſempiternam, paradiſum & bona omnia. Veruntamen & Daniel ſic
Dan.7. dicit: Videbam donec throni ponerentur, & antiquus dierum conſedit. Thronus eius quaſi flamma ignis, & rotæ eius ignis ardens: fluuius ignis trahebat præcedens illum. Mille millia miniſtrabant illi, & decies centena millia ſtabant ante illum. Iudicium conſedit, & libri aperti ſunt. Videbam in uiſione, & ecce cum nubibus cœli ueniebat, quaſi filius hominis, & uſque ad antiquum dierum peruenit, & ante faciem illius allati ſunt illi. Et ipſi data eſt poteſtas et gloria, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ illi ſeruient, & poteſtas illius poteſtas ſempiterna, quæ non tranſibit, & regnum illius non corrumpetur. Horruit ſpiritus meus. Ego Daniel in uiſione mea. Viſiones capitis mei perturbauerunt me. Sed ecce diligenter obſerua, quæ hic à propheta dicta ſunt: Videbam, inquit, donec throni ſunt appoſiti, & antiquus dierum conſedit. Quis eſt antiquus dierum? Deus. Qui nam miniſtrauerunt uel ſeruiuerunt illi, & qui nam ſunt aſtantes illi mille millia, & decies centena millia? Aliud nullum præterquàm quod Dauid prædixit de Chriſto, quod ueniat ad iudicandum terram, ad iudicandum orbem: & ipſe Chriſtus de ſe dicit, quod in illo iudicio iudicanda ſit omnis terra. Vnum enim idemq; eſt patris et filij iudicium. Quis uero eſt fluuius ille igneus, quē ante antiquum dierum egredientem uidit propheta? Hic nimirū, qui diabolum & omnes peccatores excepturus eſt. Qui nam libri ſunt quos apertos eſſe legimus? Ipſa nimirum hominum facinora, quæ omnia in die illo retegentur. Quis uerò eſt filius hominis, quem uidit in uiſione ſua Daniel uenientem in nubibus cœli, & pertingentem uſq; ad antiquum dierum? cui etiam datus eſt principatus, honor & regnum, & omnes populi tribus et linguæ adorant illum, et ſeruiunt illi: et cuius poteſtas, poteſtas eſt ſempiterna, quæ nō tranſibit, et cuius regnum nō corrumpetur? Sufficiens certe hæc prophetia eſt, ut etiam planè ſtupidum ad ſenſum meliorem perducere poſſet, ut intelligeret Chriſtum & uerbum Dei eſſe, qui ſubuehens in altum hominem, quem aſſumpſit, ſubduxit illum in nubes cœli ad Deum & patrem ſuum: & huic datus eſt honor, poteſtas & regnum: & hunc adorant omnes Angeli DEI: hunc etiam adorant omnes tribus & linguæ, quemadmodum in ſuperioribus prophetauerunt. Et ille quidem eſt, qui conſedit ad dexteram dei, iuxta Dauidis uaticinium, & huius regnum eſt ſempiternum, quod non tranſibit: & huius eſt poteſtas, quæ non corrumpetur. In alium uero hominem hæc minime competunt. Non enim homo ullus ante ſolem natus eſt: uerum ſolus filius & uerbum DEI, ſecundum quod DEVS eſt, non ſecundum humanam illius naturam. Nullus enim alius hominum poteſtatem ſempiternam & regnum inconcuſſum habere poteſt, præter ſolum hominem, quem aſſum-

pſit

pſit filius & uerbum Dei,*qui ab illo etiam ſe-
parari nequit.* H*æc omnia uidens* Daniel,*& ad
miratus hæc,ut par erat. cum autem non poſſet
magnum & ineſtimabile miraculum & myſte-
rium percipere,dixit:* Horruit *ſpiritusmeus.* Ego
Daniel in *uiſione mea.* Viſiones *capitis mei con-
turbauerunt me.* Hunc *uerò,quo uiſo* Daniel *ille
magnus ſpiritu ſuo horruit, & uiſiones capitis
ſui conturbauerunt eum,* Muſulmani Deum *eſſe
pernegant.* Et *quis tam ſtupidus,ut non uel maxi
mè illos condemnauerit?*

QVOD POST DOMINI
aſſumptionem duodecim Diſcipuli *illius
totum orbem docuerint, miraculis ſimul
fidem ſuam confirmantes: tum de
deipara uirgine,de quæſtione
Chriſti,cruce & ima-
ginibus.*

APOLOGIA TERTIA.

QVOD *itaque* Chriſtus *filius dei,
&* Deus *& homo à ſanctis ſimul
& prophetis,adeoq́; ab ipſo* Deo
*patre prædicatus ſit,ſufficiēter in
præcedentibus demonſtrauimus.* Nunc *uero age-
dum reliquis etiam diſcuſsis,inſpicimus ea quæ
hæc inſecuta ſunt,negocia.* Chriſtus *enim quum
prædixiſſet ſe aſcenſurum ad patrem ſuum,in ip-
ſa aſſumptionis hora dicit ſanctis ſuis diſcipulis,
& apoſtolis:* Profecti *in mundum uniuerſum an-
nunciate* Euangelium *omni creaturæ.* Qui *credi-
derit & baptizatus fuerit,ſaluabitur: qui uero
non crediderit,condemnabitur.* Vos *uero deſide-
te* Hieroſolymis, *donec induamini uirtute ex al-
to.* Et *cum adorauiſſent,abierunt.* Poſt *dies uero
aliquot,cum apoſtoli unanimiter in eadem domo
conſiderent,factus eſt ſonus ceu flatus alicuius ue
hementis: & repleti ſunt omnes diuina gratia.*
Non *quod* Chriſto *adhuc in terris agenti impoſ-
ſibile fuerit gratiam illis dare,ſed ut omnes intel-
ligerent,unum deum eſſe & patrem & filium,et
unam eandemq́; patris & filij naturam & poten
tiam.* Dedit *enim* Chriſtus *apoſtolis cum in terris
ageret,uirtutem & poteſtatem calcādi ſuper ſer
pentes & ſcorpios,& aduerſus omnem poteſta-
tem inimici,ideſt diaboli:miſit uero nunc etiam
deus pater illis gratiam ſuam.* Et *impleti diuina
gratia,ut dictum eſt,apoſtoli, ſinguli illorum ea
cognouerunt,quæ naturam excedunt,omnes ſci-
licet omnium gentium, quæ ſub cœlo ſunt lin-
guas,quàm exactiſsime.* Cauſam *uero huius inſpi
ce.* Vt *nimirum aggrederentur totius mundi do-*

*ctrinam & functionem,data eſt ipſis omnium lin
guarum cognitio, ne interprete indigerent,ſed
ut ipſi & interpretes eſſent,& doctores.* Et *do-
cere cœperunt initio facto à* Hieruſalem. Sic
enim ſcriptum erat ab Eſaia:E Sion *egredietur
lex, & uerbum* Domini *de* Hieruſalem. Iudæi
*uero adhuc corde obcæcato præditi,non intelle-
xerunt,& impletum eſt in ipſis,quod in lege ſcri
bitur:* Linguis *nouis,& alijs labijs loquar popu-
lo iſti,& neque ſic audient me, dicit* Dominus.
Et *apoſtoli quidem populum docentes,iuſſerunt
in* Chriſtum *credere, illumq́; confiteri, quod ſit
filius* Dei *uiuentis.* Et *facta ſunt per illos miracu
la & prodigia multa,non tamen ea qua* Chriſtus
*faciebat,autoritate & poteſtate, ſed tanquam à
ſeruis & miniſtris,in nomine enim* Chriſti *mi-
racula edebāt,ſic dicendo.* In *nomine* Ieſu Chriſti
uiſum recipe,& uiſum recepit cæcus. In *nomine*
Ieſu Chriſti *filij* Dei *reſurgat mortuus,& ſurre
xit.* Et *hoc idem dixerūt cum ſanaretur paralyti
cus.* Quin *in nomine* Chriſti *ſanabāt omnē mor-
bum: & quotidie multæ hominum turbæ in* Chri
ſtum crediderunt. Tandem *diuiſi duodecim apo-
ſtoli peragrauerunt totum orbem.* Impij *uero eoſ
dem multis malis & damnis afflixerunt, aliosq́;
in* Chriſtum *credentes,ut quotidie diuerſis in lo-
cis magnam occiderent* Chriſtianorum *multitu-
dinem.* Vniuerſus *enim mundus idololatriæ de-
ditus erat.* Sed *uno* Chriſtiano *occiſo,decem co-
ram tyrannis emerſerunt: & ſi decem occide-
rentur,exurgebant centum:ſi mille,apparebant
decem millia: ſi decem millia,uiginti millia ſuc-
cedebant in martyrium.* Ne *uerò uerba mea à
multis ceu ficta eſſe iudicentur,minus dico quàm
ueritas rei poſtulet.* Sæpius *enim uno die credi-
derunt hominum quinquaginta millia, & am-
plius.* Et *quemadmodum à creaturis ad ueram co
gnitionem peruenit* Abraham *iuſtus, & ſerui-
uit coluitq́; ſolum* Deum *uerum:ſic etiam per*
Chriſti *&* Apoſtolorum *miracula gentes ſimi-
liter in ueritatis cognitionem peruenerunt, ean-
demq́; coluerunt,& perfecte confeſsi ſunt* Chri-
ſtum uerum eſſe mundi ſaluatorem,filiumq́; Dei
uiuentis,& uerum Deum. Vnde *igitur hoc fa-
ctum eſt? qua uirtute & potentia? quibus opibus
& magnificentia? per quoſnam philoſophos &
oratores?* Per *nullum prorſus:ſed ſola* Dei *uirtu-
te,quam induerant duodecim apoſtoli,rudes an-
tea, agreſtes & infirmi.* Sic *enim dixerat illis*
CHRISTVS: Ecce *mitto uos tanquam o-
ues in medio luporum: ne ſoliciti ſitis,quid di-
catis,aut quid loquamini coram ipſis.* Ego *enim
dabo uobis os & ſapientiam, cui non poterunt
reſiſtere, nec contradicere omnes,qui ſeſe op-
ponunt*

ponunt uobis. Et ſic eueniſſe legimus. Omnes enim philoſophi, omnes rhetores, omnes magi, coram apoſtolis ecu piſces muti apparuerũt. Tunc impletum eſt illud Dauidis uaticinium: Et loquebar in teſtimonijs tuis corã regib. & nõ cõſundebar. Quin et illud Eſaiæ, quàm ſpecioſi ſũt pedes euãgelizãtiũ pacem, qui annũciant bona. Diuiſi itaq; ſũt apoſtoli, et diſperſi in uniuerſã terrã: ſinguliq; in illis locis, ad quos peruenerãt, docuerũt Euangelium. Et impleta eſt Dauidis prophetia dicens: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in terminos orbis uerba ipſorum. Conſidera igitur, uide & attende diligenter horum omnium quæ hic ſcripta ſunt, ne unicam quidem dictionẽ aliunde quàm è Moſe, Dauide, prophetis & Euangelio tranſcriptam eſſe, quæ omnia pro ſanctis, iuſtis & bonis, ipſi quoq; Muſulmani uenerari ſolent. Ipſe enim Mahomet, quẽ omnes Muſulmani præceptorem ſuum agnoſcunt, non potuit in uniuerſum ueritatẽ occulere, uerùm libros hos ſanctos eſſe teſtatur. Quod ſi igitur libros dicunt ſanctos & bonos, ea uerò quæ in his continentur, Muſulmani contemnunt, neceſſe omnino fuerit ut cuncti homines illos condemnent, quin potius (ſi uerum dicere oportet) ut illorum ceu mente captorum miſereantur, quod uos nimirum tot tantiſq; donati occaſionibus, quibus ueritatem & inuenire & cognoſcere licet, quod Chriſtus filius & uerbum Dei ſit, relicta tamen ueritatis uia, à ſcopo uero aberraueritis. Sed redeundum eò unde digreßi ſumus.

Qui itaq; apoſtolos perſequebantur, & ſua premebant tyrannide, hi ipſi tandem in Chriſtum credebant, & confitebantur hunc eſſe filium dei uiuentis, imò apoſtolorum loco illi ipſi præcones nominis Chriſti reddebantur. Et omnes quidem apoſtolos morte, qua Chriſtum confeßi ſunt, ſublatos eſſe, uerum eſt: non tamen in hos tantũ ſæuierunt impij, quantum in illos qui ab idololatria ad Chriſtum conuerſi fuerant. Atroces enim de illis pœnas ſumebant. Membratim diſſecabant eos: & quaſi uno momento ſalui & integri apparuerunt. In caminos deiecerunt: ſed tanquã aquas ingreßi ſeruabantur. Plumbum liquefactum coacti bibebant; ſed non lædebantur. In maris profundum demergebant: & in littus euaſerunt. Et quis nam (ut dici ſolet) martyrum tormenta & tentationes poſſet exponere? Tãdem autem mortui ſunt, & tormenta uoluptatum loco, & mortem pro uita æſtimauerunt, oſtenditq; per martyres Chriſtus ſuam ipſius diuinitatem & potentiam, quin fidem quoque & deſiderium, quo erga illum tenebantur. Eo enim quod ſalui & illæſi ſeruarentur martyres Chriſti, apparebat potentia & diuinitas: per mortem uero quam ſuſtinebant, illorum in Chriſtum fides elucebat & charitas, quemadmodum poſtea planius demonſtrabitur. Inſignis enim certantium fortitudo, & horum fides inſtar facis fulgebat. Qui enim illos ſeruabat illæſos ex talibus tantiſq; tormentis, poterat omnino, ne morerentur, efficere. Sed quemadmodum in proprio corpore Chriſtus fecit, ut ad ſolam qua Hebræos compellauit interrogationem, Quem quæritis? omnes conciderent: cumq; ad eoſdem diceret, Sinite hos abire, diſcipulis dimißis, ſe Chriſtum ſcilicet apprehenderent: ſicut inquam, in hoc potentia ſimul & uoluntas apparuit, ita etiam euenit in martyribus. ſeruabantur enim illæſi, diuina uirtute & potentia, in magnis pœnis & tormentis; nihilominus tamen mortui ſunt, ut illorum in C H R I S T V M *fides appareret, & uiuerent in æternum uitam uere beatam & immortalem. His igitur uiſis, qui idolis ſeruiebant & intelligentes ſimul opera eſſe plus quàm naturalia, quæ Deus nimirũ operaretur, conuerſi ſunt omnes reges, omnes præſides, omnes tyrãni, uniuerſa denique multitudo terram mareq; inhabitans,* C H R I S T V M *coluerunt, confeßi ſunt, & crediderunt, hunc filium* D E I, & D E V M *uerum eſſe: & impletũ eſt Dauidis aliorumq; prophetarum oraculum, dicens: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi, omnes gentes illum beatum dicent. Etiam ſi uerò quidam inueniantur, qui* C H R I S T V M *non credant filium* D E I *eſſe, non tamen propter hos prophetas mendacij arguere licebit: ſed quemadmodum ſol quidem totum orbem illuminare dicitur (quod & reuera fit) cæci tamen ſolem nec uident, nec ab hoc illuminantur: ita etiam in* C H R I S T O *ſolet euenire. Omnes reges terræ & uniuerſus orbis adorauerunt illum, &* D E V M *eſſe confeßi ſunt: qui uero illum non adorauerunt, uel qui prius quidem hoc adorato poſtea pœnitentia ducti, dogmata eius impia eſſe æſtimauerunt, tunc ſanè ueritatis cognitione non multum iuuantur.*

Quam ob rem? Omnis enim homo dum uiuit, opera facit quæcunque uult, & animo concipit tam ad ſalutem ſuam tendentia, quàm ad damnationem & pœnam. Pœnitentiæ uero poſt mortem locus non eſt reliquus. Si igitur Chriſti fideles in boni cognitionem peruenerint, & crediderint in ipſum, en inuenerunt ueritatis uiam, & ſalutem ſuam acquiſiuerunt: ſi uero in impietate ſua perſeuerauerint, quid de illis poſtea fiat? Qui intelligit, intelligat. Porrò Dauid, rurſum ſic dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniam Dominus altißimus, terribilis, rex magnus ſuper uniuerſam terram. Pſallite Deo noſtro, pſallite.

*pſallite. Pſallite regi noſtro, pſallite. Quoniam
rex uniuerſæ terræ, Deus. Pſallite prudenter. Re
gnauit Deus ſuper gentes. Deus ſedet ſuper thro
num ſanctũ ſuum, principes populorum congre
gati ſunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei for
tes terræ uehementer eleuati ſunt. Nunc uero di-
ligenter quæ dicuntur perpendito. Omnes gen-
tes, inquit, plaudite manib. iubilate in uoce exul-
tationis Deo. Non Iudæos ſolos aduocat, nec Iſ-
maelitas, nec alios alicuius partis terræ incolas,
ſed omnem quæ ſoli ſubiacet terrã conuocat ad
hanc ſpiritualem exultationem. Cum enim dicit,
Omnes gentes, nullum hominem ex omnibus iſtis
excluſit. Cauſa: Quia Dominus altiſsimus, terri-
bilis, rex magnus ſuper uniuerſam terram. Sed di
cat aliquis, Quandonam, ô bone Dauid, deus nõ
erat altiſsimus? quando non erat terribilis & ma
gnus? Pſallite Deo noſtro, pſallite. Pſallite regi no
ſtro, pſallite. En uides hic aliud explicatu diffici
lius, qui rem inexplicabilẽ interrogauiſti, quan-
do nempe, Deus non fuerit altiſsimus, magnus
et terribilis? Reſpondet enim: Pſallite deo noſtro,
pſallite. Pſallite regi noſtro, pſallite. Et rurſum
Dauid inquit: Quoniã rex uniuerſæ terræ deus.
Pſallite prudenter. Regnauit deus ſuper gentes.
Deus ſedet ſuper thronũ ſancti ſui. Principes po
pulorum congregati ſunt cum Deo Abraham.
Quoniam Dei fortes terræ uehementer exaltati
ſunt. Sed nunc agedum inſpiciamus, quid nam ſibi
uelit propheticum oraculum.*

*Pſalmus quidem carmen eſt concinnum, Deo
conſecratum. Et quemadmodũ aliquis à tropheo
aut uictoria reuerſus, præ ingenti gaudio nihil a-
liud dicit, quàm Vicimus hoſtes: rurſum uero in-
terrogatus, Quomodo & quæ ratione illi uicto-
ria obuenerit, eadem illa reſpondet, Vicimus ho-
ſtes, uicimus inquam. Eodem modo propheta pru
dentib. oculis gentiũ conuerſionem perſpiciens,
exclamauit: Omnes gentes plaudite manibus, iu
bilate Deo in uoce exultationis. Id eſt, & qui an
tea fideles fuiſtis, & qui poſtea demũ credidiſtis,
omnes ſimul plaudite manibus: neq; ſimpliciter
ſine ratione & ordine manibus ueſtris plaudatis,
ſed cum uoce exultationis, & lætitiæ. Quapro-
pter propheta quoq; uoluptate ceu abreptus, di-
xit: Pſallite Deo noſtro, pſallite. Pſallite regi no-
ſtro, pſallite. Quoniam Dominus altiſsimus, ter-
ribilis, rex magnus ſuper uniuerſam terram. Et
quaſi ipſe exponens ſua uerba, addit, Regnauit
Deus ſupra gentes: id eſt, gentes prius diaboli ty-
rannide preſſæ, relictis nũc patrijs ſuis dijs, idolis
ſcilicet inanimatis & mutis, declinauerunt, co-
luerunt & crediderunt ſoli uero & uiuenti deo;
illiusq; regno ſubiectæ ſunt, antea enim regno dei
indigni iudicabantur. Deus ſedet ſuper thronum*

*ſanctum ſuum. Omnis thronus gloriam ſignificat
& requiẽ. Et quoniã deus antea non celebraba-
tur à gentibus, ſed à ſolis angelis et ſanctis, gentes
gloria Dei deſtituebantur: nunc uerò acceden-
tes fruuntur omnes gloria dei, & requieuit deus
in gentibus. Quoniam uero etiam hominum thro
nus gloriam habet, et honorem, quin et requiem,
innocentiam autem à peccatis habere non po-
teſt, adiunxit, Super thronum ſanctum ſuum. Hu
mana enim omnia unà cũ labili, & ad peccandũ
prompta natura etiam illud extraneum, incertũ
uel ſeparabile habent, ut in prima Apologia di-
ximus. Dei uerò thronus altus, & ſublimis ſan-
ctusq; eſt, & magnificentiam gloriámque ſuam
habet naturalem & inſeparabilem. Principes
populorum congregati ſunt cum DEO Abra-
ham. Qui nam ſunt congregati illi principes?
Reges terræ, & præſides tam parui quàm ma-
gni. Et quis nam eſt DEVS Abraham? Num a-
lius eſt præter DEVM illum uniuerſorum, qui
creauit cœlum, & terram? & propterea Deum
Abrahæ dixit? Abſit blaſphemia. Minime. Sed
partim quidem Dominum & iudicem uniuerſæ
terræ, qui miſeretur & iraſcitur, uocauit Deum
Abrahæ. qui illi in deuaſtatione Sodomarum ap-
paruit, coram quo ſe terram & cinerem eſſe iu-
dicauit, qui ſcilicet erat filius & uerbum DEI,
quemadmodum in præcedentibus demonſtratum
eſt, & adhuc patebit: partim uero, ut quemad-
dum Abraham DEO credidit, & reputata eſt
illis fides ad iuſticiam: ſic etiam omnibus genti-
bus, ſi deſerto cultu patrio, imò (ut uera dicam)
uano & falſo, conuerſæ fuerint ad deum uerum,
et Chriſtum cõfeſſæ fuerint filium dei eſſe, Deúm
que uerum, etiam illis fides ad iuſticiam reputa-
bitur, ut & Abrahæ. & remiſſæ ſunt illis om-
nes iniquitates, impietas & peccata ipſorum.*

*Præterea dicente tunc deo ad Abraham, Pa-
trem multarũ gentium conſtitui te, & in ſemine
tuo benedicentur omnes gentes: præuidens id qui
dem Dauid, quod Dei ſermo ad Abraham fa-
ctus, nondum impletus eſſet (nam omnes gentes
ad fidem conuerſæ, filij Abrahæ facti ſunt) &
quòd gentes per fidem in CHRISTVM,
qui eſt ſemen Abrahæ ſecundum carnem, qui &
ipſius Dauidis regis eſt filius, ſaluandæ eſſent, di
xit, Principes populorum congregati ſunt cum
DEO Abraham: in memoriam reuocans omni-
bus hominibus olim factam ipſius Abrahæ co-
ram DEO adorationem, & DEI ad illum pro
miſsionem: & impletus uoluptate inenarrabili
propheta dixit: pſallite deo noſtro pſallite. Pſalli-
te regi noſtro pſallite. Omnes gentes plaudite ma
nib. Deinde uerò docẽs dixi, Pſallite prudenter.
Quid nam hoc eſt, pſallite prudẽter? id eſt, corda*

te, ſa-

te,ſapienter,cum uera ſcientia cognoſcite quæ di
cuntur,cognoſcite inquam,ea quæ fiunt,nec cō-
plodite manus ueſtras illicito & turbato modo,
ut in commeſſationibus manibus plaudere ſolent
inſanientes : ſed cum didiceritis antè undè nam
hæc uictoria,unde libertas,unde hæc ſalus,exhi-
bete magnificētiā,exhibete gratiarū actionē deo
autori uictoriæ.Plaudite manibus,edite uocē lau
dis et exultationis ipſi deo Abrahā:id eſt,illi qui
enatus eſt ex ſemine Abrahæ ſecundū carnē, quē
annūciauerunt omnes prophetæ,quē demonſtra
uerunt, quem confeßi ſunt Deum & hominem,
qui ſedit ſuper thronum ſuum ſanctum,hominem
ſcilicet,quem ex diua aſſumpſit Virgine modo ſu
pernaturali. Pſallite prudenter,in profundū ani
mi nimirum ueſtri recondite,reſpicite repoſitam
in propheticis oraculis cœleſtem margaritā,quæ
à multis tanquam in oſtreis honorata eſt. Pſallite
prudenter:theſaurus enim inexhauſtus intra ma-
nus ueſtras eſt, quem euolutis patrum uaticinijs
inuenietis,qui eſt Chriſtus,filius & uerbum Dei,
Psal. 32. creator omnis creaturæ. Verbo enim domini cœ-
li confirmati ſunt, et ſpiritu oris ſui omnis uirtuſ
illorum. Vidés ne quomodo nunc quidem Deum
appellat Dauid,nunc uerò Deum & hominem:
nunc etiam uerbum Dei,nunc etiam creatorē om
nis creaturæ? Cum enim cœli creatorē dixit, om
nis creaturæ creatorē eſſe declarauit. Qui enim
cœlos fecit,idē eſt qui creault angelos et homines

Et Moſes quidem inquit,In principio creauit
Deus cœlum & terram : Dauid autem,Verbo,
inquit,Domini cœli firmati ſunt.Certè quē Ma-
hometh uerbum Dei uocat, & Muſulmani om-
nes, quem omnes Chriſtiani ceu uerbum Dei &
Deum adorant,de hoc eodem Dauid dicit,quod
cœlos firmauerit:id eſt,creauerit. de hoc eodem
Moſes dicit,quod in principio condiderit cœlum
& terram. Et quis tam ſtultus eſt ut dubitet, nec
eum adoret,quem Dauid deum eſſe prædicat?quē
Moſes Deum eſſe fatetur ? Tu uerò cum de cœ-
lis audis, nō eſt quod plures cœlos eſſe exiſtimes,
ſed unum,& non plures.Interpres enim Hebrai
cam phraſim ſecutus,iuxta illius leges & conſue
tudinem pluraliter tranſtulit. Videamus uerò de
quibús nam Dauid hæc dicat : Cuius fortes ter-
ræ ualde eleuati ſunt. Qui nam? Diſcipuli illius
pauci,qui modò erant humiles,indocti & rudes,
nunc uerò doctores totius orbis : qui perſecutio-
nem ſuſtinuerunt ab omnibus,qui iniurijs affecti,
qui colaphis cæſi,qui nō habebant quò caput re-
clinarent, nunc ſublimes & magni uidentur, &
fortes Dei,& ad honoris faſtigium eleuati. Om
nes enim principes,omnes ſatrapæ, omnes reges
terræ poſt Deum apoſtolos habent aduocatos,
ipſosq́; doctores et duces ſalutis ſuæ confitentur.

Apoſtoli enim docuerūt euangeliū omnem creā
turam,miraculis ſimul illud comprobantes, ut di
ximus : & qui prius perſecutores erant nominis
Chriſti,nūc pro illo uitam deponūt: & qui prius
in illum calumnias & tyrannidem exercebant,
nunc per Chriſtum & apoſtolos facti ſunt paſto
res,doctores, & orbis luminaria ipſo ſole ſplen-
didiora : & qui modo idolorum erant cultores,
nunc Chriſti ſunt martyres,& accepta à deo gra
tia (ut dictum eſt) miracula edere conſpiciuntur.
Martyres enim non uiui modò miracula & pro-
digia edebant, quibus uiſis idololatræ obſtupue-
runt, ſed etiam poſt mortem magna & ſtupenda
miracula ediderunt.Viui enim adhuc in tyranno
rum conſpectu interrogabant idola, dicentes : In
nomine Chriſti dicite ueritatem. Et reſponderūt
idola, Chriſtus eſt Deus uerus. Infideles autē his
auditis magna uoce exclamabant, Magnus eſt
deus Chriſtianorum,magna etiam fides ipſorum:
& in Chriſtum crediderunt. Et quidem quod om
nes martyres Chriſti miracula ediderint, quæ
propter nimiam copiam nunc omittuntur, con-
ſtat.ueruntamen è multis non pauca ab illius ſe-
culi ſcriptoribus collecta ſunt, è quibus & hoc
unum fuerit.Chriſti martyr Georgius,qui à no-
bis Chriſtianis colitur (quem etiam ipſi Muſul-
mani in honore habent,& ab illis Cheter Eliaz
dicitur) tormentis & quæſtionibus excruciatus
eſt ab impijs & idololatris,ut Chriſtum abnega-
ret,& illorum deos coleret adoraretq́;. Hic uerò
maluit infinitas mortes & infinita tormenta pro
nomine Chriſti ſuſtinere,quàm fidem ſuā in Chri
ſtum reijcere. Multis igitur tormentis & ſuppli
cijs excruciatus martyr,dicit tyranno:Euntes ui
deamus deos ueſtros. Hic uerò hoc audito,ualde
gauiſus eſt,exiſtimans hunc dijs ſuis eſſe ſacrifica
turum. Omnibus uerò ſimul profectis,& tyran-
no quoq; cum turba ſua hunc comitante, martyr
Georgius ad aram acceßit,& dicit uoce magna,
In nomine Chriſti,ô idola muta, ueritatē dicite.
Quiſnā Deus uerus eſt? Et repentè idola loquen
di facultate donata,dixerunt,Chriſtus filius Dei,
& huius pater Deus. Et rurſum adiecit martyr:
In nomine Chriſti terræ illiſa cōteramini. Et ipſo
effectu uerbum hoc comitante,omnia idola in ter
ram conciderunt,& confracta ſunt. Hominū ue
rò turbæ hoc miraculo uiſo,magna & clara uo-
ce exclamauerunt, Magna eſt fides Chriſtiano-
rum,& magnus eſt Deus Georgij.

Audiant qui in Chriſtum non credunt,& con
fundantur, quod pater mendacij diabolus uerum
occulere non potuit, ſed à ſancto increpatus, &
à ueritate ceu flagellatus,Chriſtum Deum eſſe ue
rum confeſſus eſt. Qui uerò non credunt,tanquā
in denſißimis tenebris errantes obambulant.

Porrò Chriſto adhuc in terris agente, attulerunt illi parentes quendam filium qui dæmonio agitabatur, & orabant eum ut illum ſanaret, Dæmon uerò, qui hominem occupauerat, uiſo Chriſto exclamauit, dicens: Quid mihi tecum rei eſt, fili Dei? Veniſti ante tempus ad affligendum nos? Non enim unus tantum in homine erat diabolus, ſed multi. Cum autem Ieſus hunc increparet, ex homine digreßi ſunt, & ſanitati reſtitutus eſt. Quem igitur Deus ipſe teſtatus eſt, quem prædicauerunt Prophetæ, in quem uniuerſus orbis credidit, quem & ipſi dæmones licet inuiti deum eſſe confeßi ſunt, cuius nomen horrent et tremunt, hunc inquam, qui non confitentur, non ne ſtulti ſunt & ſeducti? Omnino certe. Tunc itaq; imple-
Pſal. 48. bitur in illis propheticum illud Dauidis oraculum, Homo in honore exiſtens, non intellexit, cõparatus eſt iumentis brutis, & ſimilis his factus eſt. Et ſanè fœlices eſſent, ſi pro brutis haberentur animalibus. Hæc enim cum non peccent, nec pœnam etiam datura ſunt. Væ autem in Chriſtũ non credentibus: utinam non nati eſſent homines iſti.

Poſt mortem uerò martyrum concurrerunt ad ſepulchra, & monumenta horum homines, et ſanati ſunt à morbis ſuis. Cæterum uſq; ad hodiernum diem infinita eduntur miracula circa ſepulchra martyrum, & aliorum ſanctorum, qui iuxta Euangelij præcepta uitam ſuam inſtituerunt. Quin & nunc modũ non habent Dei homines, qui ſalutis ſtudioſi ſunt, & quidam agunt in montibus, illi uerò in ſpeluncis, alij cum hominibus conuerſantur, & uirtutem habent potentiamq; edendi miracula, & edunt. Quid uerò tibi uidetur? Num propter falſum, fictum, & fucati Dei nomen cooperatus eſt duodecim apoſtolis Deus, indoctis illis, & rudibus, per infinita miracula, & conuertit uniuerſum orbem ad fidem Chriſti, & Dei cognitionem, frenumq; iniecit rhetoribus, & philoſophis? Et quis tam miſer qui hoc dixerit? nobilißimæ enim omniũ creaturarũ ſunt, angelus et homo. Cæterũ et angelus, cum animo ſuo diuinitatem affectaret, à propria gloria excidit, & ex angelo diabolus factus eſt, & ex luce in tenebras mutatus. Similiter & homo, cum ſanctus eſſet, & paradiſum incoleret, poſtquàm diuinitatem affectare cœpit, en ſtatim è ſancto peccator cõparuit, & paradiſo expulſus, ad terræ culturam condemnatus eſt. Et, quod calamitoſißimum eſt, qui immortalis erat creatus, morti ſubiectus eſt, et audiuit: In ſudore uultus tui comedes panẽ tuũ: et quia terra es in terrã reuertêris. Sed quid de angelo et Adamo dicimus, quod propter diuinitatis affectationẽ hæc modò dicta paßi ſint, cum uel hi qui Moſi ſe opponere

audebant, & incenſum Deo offerre religionis gratia, quod non illis, ſed ſolis licebat ſacerdotibus, terræ hiatu aperto abſorpti ſint: Dathan nimirum, Abiron, & Core? Emicuit etiam ignis è terra, & combußit Ophnem & Phinees. Sacrificauit Ozias Iudæorum rex, & repentina lepra mulctatus eſt. Vides igitur, ut cum omne peccatum Deus ad tẽpus ferre ſoleat, & peccatoris pœnitentiam expectare, hanc ſolã audaciam non fert, ſed eo ipſo momento dei indignatio et ira in huiuſmodi audentem oboritur.

Quandoquidem igitur, ut demonſtratum eſt, Deus Apoſtolis cooperatus eſt, & martyribus, in fidei Chriſtianæ comprobationem, qui in Chriſtum non credit, non credit Deo. Sic enim ipſe Chriſtus in Euangelijs dixit: Qui non credit filio, nec patri credit: et qui non habet filium, nec patrem habet. Quod ſi igitur Chriſtus non erat deus, nec dei filius, ſed temeritate quadã hæc dicere auſus fuit, an non eadem pati debebat, quæ diabolus & Adam paßi ſunt? Sed cum Deus eſſet uerus, aperte omnes docuit, ut puram ueritatem agnoſcerent, quin potius illius diuinitatem. Quandoquidem igitur planè & confidenter ſe Deum eſſe dixit, & filium Dei altißimi: nec in abſcondito & angulo abſcuro, ſed in medio omnium hoc dixit: cum deniq; & ipſe Mahomet omneſq; Muſulmani confiteantur Chriſtum uerbum Dei eſſe, & ſpiritum Dei, & animam Dei, omnes etiam Muſulmani hac religione tenentur, ut ſine omni dubitatione & curioſa inquiſitione credant, ſicuti de ſeipſo Chriſtus teſtatus eſt. Porrò miraculo, quod annuatim Hieroſolymis iuxta Chriſti ſepulchrum tempore reſurrectionis illius contingit, ut ipſe nouiſti, nunquid contradicere potes? Non ignoras enim, quod Dei ſic permittente iudicio, loco illi ſancto Muſulmani dominãtur, & circa tempus reſurrectionis Chriſti multam magnamq; curam adhibent, & diligentiam, ne ullum aliquod lumen ardens conſpiciatur. Fit igitur hoc ſine omni controuerſia diligentißimè. Eo autem temporis articulo, quo Chriſtiani, qui illic agunt, hymnum de Chriſti reſurrectione cõpoſitũ decantant, lumen cœlo delabitur, uidente hoc Muſulmanorum principe qui interea temporis ibi commoratur, incendens tres illas, quæ Chriſti ſepulchro aſtant, lampades. Quid igitur tibi uidetur? Num falſo dixit Chriſtus ſe Deum eſſe, & Dei filiũ? Falſo ne hoc Chriſtiani credũt? Quomodo igitur eadẽ hora, qua illi Chriſtũ, ut diximus, Deũ, & Dei filium decantant, & creatorem omnis creaturæ, in copioſiorem nimirum miraculi aſſertionem expoſitionemq;, teſtante ſimul deo hoc uerum eſſe, lumẽ cœlitus delapſum, lampades (ut dictum eſt) circa Chriſti ſepulchrũ

aſtantes,

uſtantes, incendit? Quēadmodum enim in Iordane cum Chriſtus baptizaretur, uox cœlitus deſcendit, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, Chriſtum denotans: ſic tempore ſuprà memorato lumen cœlitus delabitur, aſſerens et teſtificans omnibus tam fidelibus quàm infidelib. quod ipſe ſit Chriſtus, filius et uerbū Dei, uerus deus & homo. Quis igitur tam miſer, ut illum nō adoret, et Deum eſſe confiteatur, & filium uerbumq; Dei? Si autem fortaſſe multum indagando his (ut nimirum fieri ſolet) contradixerint, Chriſtum hæc falſo locutū eſſe, quid nam alia accuſatione opus eſt? Ipſi enim ſeipſos incuſant, ſi eum, quem uerbum dei, ſpiritum & animam dei eſſe cōfitentur, mentiri dixerint. Quomodo autē poßibile eſt, ut uerbum dei mentiatur? Agnoſcentes igitur infirmitatem ſuam, huc confugiunt, dicentes, quod Chriſtiani Chriſtum nimirum honoraturi dicant, hūc de ſeipſo dixiſſe, quod filius dei ſit. Cum tamen hoc non ueritati conſentaneum, ſed calumnia ſit. CHRISTVS enim non modo dixit hoc, neque docuit, ſed etiam à Iudæis interrogatus, negauit, dicens: Non ſum, uerum uos hoc dicitis. Et hic quidem ueſter prætextus eſt, & ſuffugium. Quidam enim Chriſtū iniuria affecturi, manifeſtè hoc facere non potuerunt, timentes nimirum publicam ſubire hominum condemnationem: quapropter alia finxerūt ex alijs. Cæterum quotquot ueritatis ſtudioſi ſunt, ſciant ipſum Chriſtum proprijs labijs non ſemel dixiſſe, bis ue aut ter, ſed ſæpius, totumque ferè Euangelium hoc unum dicit & docet, ut nimirum intelligant homines, ſolum & uerum deum & filium, quem ante omnia ſæcula uerum deum genuit. Totius enim Euangelij finis et ſcopus hic eſt, ut ſcilicet omnis homo ſeſe ab impietate ad dei religionem conuertat, ut dictum eſt, et ut homines opera faciāt ſalute digna. Quapropter Chriſtus quotidie hoc dixit, & docuit, quod ab illo excipientes Apoſtoli Euangelium conſcripſerunt, & docuerunt in orbe uniuerſo: & propter hanc doctrinam, Euangelium et dogmata, occubuerunt ipſi ſimul & martyres. Porrò et alij quidam hæreticorum de Chriſto dixerunt, quod Chriſtus reuera quidem ante omnem fuerit creaturam, quodq; angelorum & Adami creator ſit, cœli etiam, & terræ, omniſq; creaturæ: quod reuera ſic, & non aliter eſt: eundem uerò filiū Dei eſſe negauerunt. Qui ſanè hæreticorum multum damni ueræ fidei confeſſorib. intulerunt. Qui enim illo tempore imperio præerat, illorum aſtipulabatur ſententiæ, illorumq; partes fouebat, & adiuuabat in tali dogmate. Quod ſi hi Euangelium ſumma ueneratione proſequntēs, demonſtrare poterant, nuſquàm de ſeſe Chriſtum dixiſſe

quod Deus ſit, & dei filius, qua nam alia probatione opus erat quàm hac? Hæc enim uel ſeruauiſſet eos præ cæteris argumentis omnib. Cæterum Euangelium in precio habebant, & amplectebantur, ſanctumq; nominabant, & legentes hoc perpetuò cū prophetarū ſcriptis miſerrimi homines, nihilominus hæc ridicula et ſtulta protulerunt. Et alij quidem in hac hæreſi diem obierunt, & anathemate tenentur, alij uerò uiuunt & Aegyptum incolunt, Arrianiq;, Iacobitæ, et Neſtoriani dicuntur. Interrogentur itaq; hi, & fatebuntur ueritatem omnē, quod Euāgelium tale ab initio ſcriptum ſit quale hodierno die extat.

Dicitis præterea, Chriſtianos in tres credere perſonas, Patrem, matrem, & filium. Et quoniam in omnibus quæ Chriſtianorum dogmata ſpectant, prophanus es, ut in alijs, ſic etiam hic erras. Sed audi. Nos equidem, qui Chriſtum profitemur, unū deum adoramus, creatorem omnium uiſibilium & inuiſibilium: huiusque uerbum & filium, CHRISTVM ſcilicet. Hæc uera ſunt, nec ſentimus aliter. Talem enim hunc credimus, et fatemur. Diuam uerò uirginem Mariam, creaturam Dei iudicamus, et dei ancillam. Credimus autem, & confitemur, quod huic ſimilis homo nec natus ſit, nec poſthac ex uiro et muliere naſciturus uſq; ad conſummationē ſæculi. Et ſecundum humanam quidem naturam eam angelis inferiorem eſſe iudicamus, tanquàm hominem: honore autem & ſanctimonia ipſam omnibus angelis indubie præferimus, eo quod uerbum & filium dei ſecundum carnem pepererit: omneſq; nos illam aduocatā & auxiliatricem agnoſcimus. Orat & intercedit indeſinenter pro peccatoribus. Miracula edit. & operatur admiratione & ſtupore digna. Hanc autem colimus non ut deum, ſed ut matrem filij dei ſecundum carnem. Cæterum anathema ſit, quiſquis uel duos uel tres plurés ue Deos adorauerit. Sed adoramus unum Deum, creatorem cœli & terræ, omnium uiſibilium & inuiſibilium.

Aſſertis in accuſationem noſtri, quod Chriſtus à Iudæis interrogatus, Num filius Dei es? negauerit, dicens: Vos hoc dicitis. Et hoc teſtimonij loco contra nos adducitis, ut ijs quæ à uobis dicta ſunt, fidem facere poßitis. Hæc autem propter ſcripturarum ignorantiam facitis. Si enim ſcripturas, ut fieri omnino oportet, excuteretis, inueſtigaretisq;, nequaquam ſeduceremini. Nunc autem nos accuſatis de his, quæ uos ipſi non intelligitis. Veruntamen omittam dicere in præſenti, quæ ab initio mundi de Chriſto teſtimonia dicta ſunt, ipſum & deum & dei filium hominemque eſſe comprobantia: quia multa ſunt. Quare his præteritis dicemus ſingularia quædam. Simul

Ioan.14. *& hoc dico, Iudæos non aliā de cauſa Chriſtum*
Ioan. 10. *crucifixiſſe, quàm quod ſe Deum diceret, & ho-*
Ioan.8. *minem Deiq; filiū. Et alicubi quidē dicebat: Qui*
Ioan.8. Math.9. *me uidet, uidet patrem meum. Alibi uerò, Ego et*
Ioan.10. *pater unum ſumus. Rurſus alio in loco, Si me no*
Ioan. 11. Ioan.5. *uiſſetis, & patrem meum utiq; cognouiſſetis. Itē:*
Math.12. *Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non*
uidebit in æternū. Et alibi, Remittentur tibi pec
cata tua. Quæ omnia perpendentes Iudæi dice-
bant, Quem nā teipſum facis? cū homo ſis, facis
te deū. Quid uerò Chriſtus? Qui credit in me, e-
tiamſi moriatur, uiuet. Et quēadmodū pater ſuſ-
citat mortuos, & uiuificat: ſic & filius, quos uo
luerit, uiuificat. Et nemo uidit filiū niſi pater: nec
patrē aliquis uidit, niſi filius, & cui filius uolue-
rit reuelare. Chriſtus igitur hæc dicens, docensq;
homines interrogatus ueritatē celaret? Et quisuel
inſanus uel ſtultus hoc crederet? Si enim non erat
Math.16. *deus, nec dei filius, nō utiq; diſcipuli eius ab illo*
interrogati, quem me dicūt homines eſſe filiū ho
minis? dixiſſent illi, Alij quidē te dicūt eſſe Heliā,
alij Ieremiam, uel unū prophetarū. Et dixit illis
Chriſtus, Vos uerò quem me dicitis eſſe? Et reſpō
dens Petrus, dixit illi: Tu es Chriſtus, filius dei ui
uentis. Dixiſſet tūc Chriſtus Petro: Errauiſti, im
piè locutus es, & peruerſè. Non enim filius Dei
ſum. Cū enim præceptor illorū Chriſtus eſſet, ec-
quid aliud quā ueritatē erat illos docturus? Quid
autē Chriſtus Simoni Petro reſpōdet? Beatus es Si
mon fili Iona. Quoniā caro et ſanguis nō reuela
uit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Chriſtus
uerò nō quaſi ignorās interrogauit Petrū, quem
nam illū eſſe dicerēt homines, ſed quemadmodum
de Lazaro priuſquā moreretur dicebat, Lazarus
amicus noſter mortuus eſt, ſed abeo. & ſuſcitabo
illum. Profectus uero illuc interrogabat, Vbi po-
ſuiſtis eū? Deinde cū authoritate dixit: Lazare,
Ioan.20. *exi foras. Et obediuit exanimis uerbo Domini,*
ut inquam Chriſtus hæc fecit, oſtēdens ſuam diui
nitatem, & humanitatē: ſic etiā nūc interrogauit
diſcipulos, ut oſtenderet ſe deū eſſe & hominē, et
ut à paruis initijs ad faſtigiū ueritatis perduce-
rentur. Cæterū poſt ipſam quoq; reſurrectionem
quid nā Thomas dixit, qui et ipſe unus erat è duo
decim diſcipulis? Qui contrectato Chriſti latere
planiſſimè idē dixit: Dominus meus et deus meus.
Quid autē illi Chriſtus? Nō dicit, Deſine blaſphe
Ioan.2. *mare. Sed quid? Quia uidiſti me, credidiſti. Bea-*
ti qui nō uident, et credunt. Quin in prædicatio
nis initio, quid nā Nathanael ad Chriſtum dicit?
Ipſe enim Nathanael legis doctor erat apud Iu-
dæos, ueniensq; ad Chriſtū, interrogauit eū quæ
cunq; uoluit et cupiebat: cū uerò ex Chriſto etiā
ea cognouiſſet, quæ animo ſuo occultata tegebat,
dicit ad Ieſum. Tu es ille filius dei, Tu es ille rex

Iſraelis. Nū autē hūc Chriſtus ceu male dicentē
increpuit? Nequaquā. Quid uerò? Dicit illi Chri
ſtus, quia dixi tibi quæ corde occultata tegebas,
credis. Maiora his uidebis: Et cū Chriſtus à Pila-
to interrogatus dixit, Tu dixiſti: non negationis
formula eſt, ſed affirmationis, et cōfeſſionis, qua
etiā ad Iudam uſus eſt. Cū enim cū diſcipulis ſuis
diſcubuiſſet, dixit ad eos, Vnus ueſtrū ꝓdet me.
Et dixerunt ſinguli de ſeſe, Nū ego ſum Domine?
& alius, Nū ego ſum? Dixit tandē et Iudas, Nū
ego ſum? Dicit Chriſtus, Tu dixiſti. Hæc ſanè nō Ioan.13.
negandi figura, ſed affirmandi erat, qua eadē Pi-
lato reſpondit. Formula enim erat illi genti pecu-
liaris, quæ etiā ceu uulgari et uſitata Chriſtus u-
ſus eſt. Quemadmodū etiā apud Muſulmanos fre
quenter in uſu eſt. Si enim quis dicat alterū con-
ſulendo, Faciemus ne hoc aut illud? Tunc pro eo
quod alter dicere debebat, Fiat: dicit, Tu nouiſti.
Neq; hoc negandi, ſed aſſentiendi formula eſt. Ita
et Chriſtus hac illis uſitata formula, Tu dixiſti,
uſus eſt. Nihilominus tamen Pilatus interrogauit
CHRISTVM, dicens, Tú ne es rex Iudæo-
rum? Reſpondit illi Ieſus, Regnum meum nō eſt
ex hoc mundo. Si ex hoc mūdo eſſet regnū meū,
miniſtri utiq; mei pugnarēt pro me, ne Iudæis tra
derer. Nūc aūt regnū meū nō eſt hinc. Dixit illi
Pilatus, Nū igitur rex es tu? Reſpondit Ieſus, Tu
dicis me regē eſſe. Ego in hoc natus ſum, & pro- Ioan.18.
pterea in mundū ueni, ut teſtimoniū ferā ueritā-
ti. Omnis qui ex ueritate eſt, audit uocē meā. Di
cit illi Pilatus, Quid eſt ueritas? Vidés ne quomo
do idē hic planius demonſtratū eſt? Chriſtus om-
nino ſe regē eſſe cōprobauit, et à Pilato interro-
gatus idē hoc reſpōdit. Nā pro eo q; dixiſſet, Cer
te rex ſum: dixit, Tu dicis me regē eſſe. Quid er-
go Pilatus reſpōdet Chriſto dicēti, Ego in hoc na
tus ſum. & propterea in mundū ueni ut teſtimo-
nium feram ueritati? Dicit illi, Quid eſt ueritas?
Quaſi dicat, Si in mūdo eſſet ueritas nequaquàm
eſſes traditus in mortē: et quaſi deplorans ueritā
tis interitū dixit, Quid eſt ueritas? Cæterū à prin
cipe ſacerdotū quoq; interrogatus Chriſtus, Ad-
iuro te per deū uiuentē ut nobis dicas, nū tu ſis fi
lius dei: nihil aliud reſpōdit, quàm Ego ſum. Vi-
dés ne quō de rebus ſibi incognitis Muſulmani
homines laude dignos accuſent. En nūc igitur, ſi-
quidē ueritatē inquiris, ipſam agnoſcito: nūc et-
enim nouiſti. Ignorātia enim nō propter ueritā-
tē oboritur, ſed propter illos qui eā auerſantur.

Quoniā uerò de cruce etiā nos in ſuperiorib.
dicturos eſſe promiſimus, nūc quoq; de hac au-
dias. Quēadmodū enim ea quæ Chriſtū ſpectāt,
ab initio prædicta ſunt à Moſe, Dauide et pro-
phetis, dicta ſunt autē obſcure quodāmodo & te
ctè: uerumtamē ſicut de paſſione & morte illius

per tot prophetias expoſuerũt,ſic etiã de cruce.
Et nũc qua ratione hoc factũ ſit,perpendito. Cũ
Moſes Iudæos Aegypto educeret, exiuerũt Ae-
gyptij,& inſecuti ſunt eos,quos & aſſecuti ſunt
apud mare rubrum. Hebræi autẽ timore corre-
pti,de uita deſperauerunt. Moſes itaq; orauit ad
Dominũ:et dixit illi Deus, Quid clamas ad me?
Loquere filijs Izrael,ut accingantur. Et tu tolle
uirgã tuã,et percute mare,& tranſibunt filij Iz
rael,per ſiccum. Moſes igitur accepta uirga,per
cuſsit mare ictu recto,& diuiſa eſt aqua maris,et
ſtetit murus à dextris et murus à ſiniſtris, et tran
ſiuit omnis populus per ſiccum. Aegyptijs uerò
hos perſequentib. & ſuper ſiccum ingreſsis,di-
xit ad Moſem Dominus.& rurſum percuſsit ma
re uirga ſua,nõ quidẽ ictu recto,ut prius,ſed trãſ
uerſo:& aqua in locum ſuum reuerſa, ſubmerſit
Aegyptiorũ regẽ Pharaonẽ cũ omnib. curribus
ſuis,& uniuerſo exercitu. Tũc ſanè typus crucis
per uirgam Moſis ligneã hoc edidit miraculũ,&
ſectio maris typum crucis deſignauit,uirga uerò
ipſius ligni naturã. Inſuper ſicut Moſes per ty-
pum crucis et ligni per mare liberauit Hebræos
ex triſti Pharaonis ſeruitute & tyrannide: ſic
Chriſtus per crucem & potentiã illius liberauit
hominẽ ex triſti ſeruitute, & poteſtate diaboli.
Præterea diſcedente Moſe cũ populo, in quodã
loco Mara nuncupato, cũ nõ inuenirent aquã ad
bibendũ (amaræ enim erant aquæ loci illius) o-
Exo. 15. ſtendit deus Moſi lignũ,quo in aquas iniecto dul-
ceſcere cœperũt,& ſic omnis Iudæorũ populus
ſaturatus eſt. Hoc nimirũ innuẽte miraculo quod
diaboli,quæ in mũdo fuit, amarulẽtia eſſet diſpa
ritura et immutanda per crucẽ in magnã dulce-
dinem, & lætitiã. Porrò progrediente Moſe per
deſertũ cũ populo, ſerpentum multitudo in locũ
quendã incidit,quib. periclitabatur populus Mo
ſes uerò dei iuſſu fecit ſerpentẽ æneum lignumq;
rectũ terræ infixit,cui ſerpentẽ trãſuerſum affi-
xit,omnesq; qui à ſerpentib. icti fuerãt,uiſo æneo
illo,ſanabãtur: nec ullus erat qui à ſerpẽtib. ictus
æneo uiſo nõ ſanaretur. Nimirum,et illo miracu
lo hoc innuente, quod erectum lignum affixusq;
illi trãſuerſus ſerpẽs crucis typum denotabat,æ-
neusq; ſerpẽs haud dubie Chriſti typus erat. Quẽ
admodũ enim ſerpẽs hic formã quidem ſerpentis
habuit,uenenũ uerò nequaquam: ſic etiã Chriſtus
homo quidẽ erat futurus, ſed peccati expers: &
quilibet diaboli morſu impetitus,ſi Chriſto reſpe
cto in illũ crediderit, ſaluabitur: qui uerò in illũ
nõ reſpexerit, nec crediderit propter peccatum
morietur. Inſuper bello inter Iudæos cũ Amale-
kitis exorto, extẽdente Moſe ad Deũ manus ſuas,
Hebræorum milites Amalekitis ſuperiores erãt:
hoc autẽ manus demittẽte, Amalekitæ Izraelem

repellebãt. Præcepit igitur Moſes,ut ſe manus ex
tendentẽ iuuarent, donec in uniuerſum deuictus
eſſet Amalek. Ecce etiam hac re manifeſte crucis
typum præferebat,& eiuſdẽ potentiã. Sed et bea
tus ille Iacob nepotib. ſuis benedicturus, manus
ſuas in modũ crucis trãſuerſas iiſdem impoſuit:
crucis typum hac forma oſtẽdens. Porrò manife
ſtius clariusq; his deus per prophetã Eſaiam di-
cit: Gentes & reges,qui tibi nõ ſeruierint, peri-
bunt,et gentes ſolitudine deſolabuntur,in cupreſ
ſo pinu et cedro ſimul, ut glorificent locũ ſanctũ
meum,et locum pedum meorum glorificabo. At
tende igitur,et uide rẽ nouã,et admirabilẽ. Quẽ
admodum enim Chriſti paſsionẽ prædixerunt pro
phetæ,et nõ ſolum hãc, uerumetiã eiuſdem ſpe-
cies,ut Dederunt mihi in cibũ fel, & in ſiti mea
potauerunt me aceto, et Perfoderũt manus meas
et pedes meos,& diuiſerunt ueſtimẽta mea, et ſu
per ueſtem meã miſerũt ſortẽ,et alia his ſimilia:
ſic etiã crucis illius typum demonſtrauerunt, &
quod per hãc abolenda eſſet diaboli tyrannis. Sed
et genus ligni Eſaias notauit,dicens: In cupreſſo,
pinu et cedro ſimul glorifices locũ ſanctũ meum
& locũ pedum meorum glorificabo. Ex his enim
trib. ligni generib. crux cõpacta eſt, unum quidẽ
erectum, ſecundum trãſuerſum, tertium uerò infe
rius,cui affixi ſunt pedes Chriſti. Dauid uerò ſic
exclamat: Exaltate Dominum deum ueſtrum, &
adorate ſcabellum pedum ſuorum quoniã ſanctus
eſt. Nunc uerò de cruce, ea quæ dicta ſunt ſuffi-
ciãt. Verum et Iacob benedicẽs,ut dictum eſt,fi-
lijs Ioſeph,manus trãſuerſas illis impoſuit, & in
modum crucis iiſdem benedixit. Præuidẽtes enim
prophetæ,quod per crucem mors eſſet abolẽda,
et deijciendus diabolus,prophetauerunt de hac,
hanc adorauerunt, & ceu à longinquo illam ue
nerati ſunt,ueluti & nos in præſenti facimus.

Poſt alia uerò crimina,quib. à Muſulmanis nos
qui Chriſtũ profitemur, accuſamur,etiã in hoc
ab iiſdẽ cõdẽnamur, quod ſanctorũ adoremus i-
magines. Et quid adoramus? prorſus nõ aliud quã
ligna,colores et lapides. Quoniã uero omnia de
quib. accuſauerũt nos, nõ intellexerũt,ſed iuxta
cogitationes cordis ſui dixerunt hæc omnia: idẽ
nunc etiã fit,quod imagines attinet. Quod ſi ue-
rò ueritatis ſtudio teneris,audi quæſo. Deus cum
humani ingenij lubricitatẽ cognitã haberet,præ
cepit in ueteri Teſtamẽto ut ſacerdotes miracu-
la ab illo edita deſcriberent,eaq; deſcripta ſem-
per à ſacerdotum penderent manib. ut quotidie
tam ſacerdotes quàm populus uiſis miraculis dei
deſcriptis,quæ per illos cõtigerant,in memoriam
Dei reuocarentur, Deoq; gratiarum actionẽ &
gloriã redderent,qui illos ex ſeruitute Pharaonis
liberauerat, et deuicerat reges magnos et fortes,

gentesq́; robuſtas, quiq́; urbes illorũ populo Iudæorum tradiderat, quin & miracula per illos in deſerto edidiſſet. Et factum eſt ſicut præcepit illis Dominus. uidentes enim, quæ in ſacerdotum manib. ſuſpenſa erãt, dei recordati ſunt et illi gratias egerunt. Eadẽ autẽ imaginũ eſt ratio. Depingũt Chriſti natiuitatẽ, baptiſmum, crucẽ, reſurrectionem: et uiſis his turbæ hominum in dei recordationẽ perueniunt, et meditari incipiunt, quomodo Chriſtus, cum deus eſſet, propter humani generis amorem carnẽ aſſumpſerit, et in carne paſſus ſit, quæcunq; item alia deus propter hominẽ fecerit, hinc illi gratias agunt, eum extollunt & glorificant. Quod idẽ in imagine Diuæ uirginis cõtingit, quæ filium & uerbũ dei ſecundum carnẽ peperit: tum quoq; martyrum et ſanctorũ omniũ. Et honorẽ imaginib. tribuimus, propter charitatem et honorẽ illorũ, quib. imagines ſunt poſitæ. Et quemadmodum olim Romæ, & alibi, ſtatuas ponebãt uetuſtorũ regum memoriæ, et imperatorum, ſtatuisq́; uiſis recordabãtur egregiorũ facinorum, quæ per has ſuggerebãtur, et per imaginum magnificẽtiam et honorẽ in recordationem fortium geſtorum ducebãtur, illaq́; uenerabãtur ſicut in Regum ſtatuis, ita in imaginib. cõtingit. Hæ enim perducentes animum noſtrum ad ipſa illarum exẽplaria, illorum ueneramur imagines. Et quemadmodũ fieri ſolet, ſi regis mãdatum perferatur ad aliquem (ſi modo morib. inſtitutus fuerit, qui hoc ſuſcipit) ſtatim aſsurgit, & non modo amplexatur, ſed et capiti illud imponit: nec tamẽ atramentũ et chartã ſic uenerari ſibi uidetur, ſed regi iſtum honorẽ tribuit. Eadem nobis eſt imaginum ratio. Quæ enim in columnis et tabulis proſtant, à nobis coluntur: uetuſtate uero corruptas & abolitas, nõ amplius honoramus, ſed indicamus inutiles. Idem quoq; de cruce uidere licet. Quã diu enim lignum aliquod crucis figurã prætulerit, adoratur, et honeſte à nobis colitur: crucis autẽ figura confracta, ulterius lignum à nobis nõ adoratur. Verumtamẽ hoc exẽplo tu et quilibet alius, qui inquirere uolet, deprehendere poteſt, quod quæ in urbib. uſurpantur nomiſmata, Chriſti imaginẽ inſculptã, & formatam gerunt, quin et ſanctæ matris illius et aliorum ſanctorum: non tamen propterea à nobis adorãtur, nec propterea honor aliquis illis habetur: abijciuntur enim nonnunquam, & conculcantur, conflantur item, & ex forma una mutãtur in aliã, prout magiſtratus uolũtas decreuerit. Sed imaginibus, quæ nominatim ſanctorũ memoriæ dedicatæ ſunt, non idem contingit: uerum cum honore, deuotione, et religione illas accedimus. Videntur itaq; mihi demonſtrationes hæ ſufficientes eſſe, quæ demonſtrent ſimul & dilucide ueritatẽ aſſerant. Hanc

igitur qui uolet agnoſcat. Quod ſi autẽ rurſum ueteris teſtamẽti requiris teſtimonia, ut et in ſuperiorib. en etiam illa accipe. Deus Moſi præcipiẽs, ut tabernaculũ teſtimonij extrueret, iuxta formam ſibi in monte propoſitã, tum etiã arcam, quæ ſanè Chriſti & ſanctæ matris illius typum præferebãt (quæ quidẽ propter prolixitatẽ ſcripturæ & interpretationis uolens, ut etiã in alijs plurimis, omittimus) præcepit illi ut faceret imagines Cherubim, quæ poneret ſuper arcam. Vides ut omnia quæ Chriſtianorũ ſunt nõ ſimplici modo et caſu fortuito fiant, ſed cũ ſcopo & fine diligẽter cõſiderato, dignaq́; præmeditatione? Quapropter deſiſte tãdem ab importunis & ineptis cauillationibus. Omnia enim quæ Chriſtianos ſpectant, nõ caſu nec fruſtra facta ſunt, ſed diligenti cura, & eximia, à maximo ad minimum uſq; & ab eo tempore conſtituta, deſcripta & ordinata ſunt, quæcunq; contigerunt.

QVOD DOLOSE ET PERnicioſe docuerit Machomet, & quod lex & Teſtamentum uetus non ſint ſublata per Chriſtum, ſed magis illuſtrata. Inſuper, quod in lege infirmum erat et impoſsibile, hoc Euangelium compleuit.

APOLOGIA QVARTA.

QVandoquidem de alijs, quorũ à uobis Muſulmanis nos qui Chriſtum profitemur, accuſamur, abunde ſatis demõſtratũ eſt, adeò ut iam omni reprehẽſione liberati ſimus, age quãtum ſupereſt: de reliquis nunc uideamus. Sunt uerò hæc. Dixit deus ipſi Machomet, Omnia feci propter te, et te propter me. Hoc uero Chriſtiani pernegãt. Quin & ipſius Machomet nomen ſcriptũ in Euãgelio extat, Chriſto nimirum ad Iudæos ſic dicente: Bonum uobis nunciũ prædico, ut illud cognoſcatis, quoniã poſt me uẽturus eſt apoſtolus et propheta. Idẽ etiã in Moſis ueteri Teſtamento ſcriptum eſt. Chriſtiani uero inuidia moti, illud ex euãgelio eiecerunt. Cum tamẽ nõ in euangelio tãtum, et ueteri teſtamẽto Mahometi nomẽ ſcriptum inueniatur, ſed etiã à dextris throni diuini partib. Et Muſulmanorũ fides ab ipſo Abrahã authore dependet. Chriſtiani quoq; quia Moſis legem trãſgrediuntur, accuſatione et reprehenſione digni ſunt: ipſi uero Muſulmanos accuſant, laude dignos et honore. Atqui hæc ſunt, de quib. nos Chriſtiani à Muſulmanis accuſamur. Hæc uero ſic cõfutamus. Deus indigus et alicuius rei inopia laborãs, deus nõ eſt. Sed uerus deus, creator cœli & terræ et omnium quæ in his creata ſunt, quiq́; creauit angelos et homines, nulla re prorſus indiget, ſola autẽ bonitate ſua & uolũtate creauit omnia. Cũ uerò hoc tã firmum ſit, ut nemo qui nega

re poßit, inueniatur, impie reuera locutus eſt Mahomet, quod Deus ad illũ dixerit, Omnia creaui propter te, & te propter me. Deus enim nulla re prorſus indiget. Quod uerè Muſulmanorũ fides ad Abrahã authorẽ nõ poßit referri, ueluti Mahomet tradit, ex ſua ipſius perſona redarguitur. Ipſe enim author et legislator eſt legũ huiuſmodi. Quod ſi alius eſt, demonſtretur. Ab Abrahami enim tempore uſq; ad Mahomet, anni elapſi ſunt bis mille quingenti et octuaginta duo, quib. euolutis demũ Mahomet ortus eſt. Muſulmanorũ igitur fides ab Abraham autore non deſcendit.

Quod ſi uerò hoc fortaſſe propter circumciſionem dicitis, age ipſe tibi circumciſionis rationẽ explicabo. Cũ uidiſſet Abrahã cœlũ, ſolem, ſidera, terrã, mare, & quæ in ipſis ſunt, reputauit ſecum dicens, Vtiq; hæc tãta et ſtupenda opera uel ſimplici modo et ſua ſponte exorta ſunt, aut habent aliquẽ qui ipſa creauit. Cõtemplatus igitur, ut modò dictũ eſt, creaturarũ elegantiã, admiratione ductus obſtupuit, et animo ſuo hæc uoluere cœpit: Nequaquàm hæc creatorem aliũ habẽt, ſed hæc ipſa nimirũ dij ſunt. In ea enim opinione & parẽtes illius, & omnes ſimulachrorũ cultores tenebãtur. Et licet hæc omnia Deus ualdè bona creauiſſet, & ſuo digna opificio, ut horum contemplatione homines in dei cognitionem perducerentur, horumq; creatorẽ & opificem celebrarent, laudibuſq; ueherent (quæ ſanè ſola et nõ alia horũ cauſa eſt) homines tamen à uero & recta cognitione aberrãtes, et omiſſa creatoris omnium, dei ſcilicet, cultura et religione, creaturam potius adorauerũt, et hãc plus quàm creatorem coluerunt. Abrahã autẽ longe aliã uiam ingreſſus eſt. Cordatus enim prudenſq; cũ uideret, & intelligeret cœlum quidẽ nõ immotum cõſiſtere, ſed moueri continuè, interim uero ſolarib. radijs egere, qui hoc contẽplationis cauſa illuminarent: tum etiã aerẽ huic ſubiectũ cernens, & ſolẽ nũc quidem ſupra terrã exoriri, nunc uero ſub eandem abſcondi, & quod hic nubib. nuſquàm præſentib. luceat, illis uero incidentib. obtenebretur: præterea mare uentis agitari, & terrã aquis ad fructuum prouentum indigere cõſpicatus, omnia damnauit, ut puta per ſe omni uirtute & potẽtia deſtituta, quæq; mutua opera indigeant, nec aliquã horũ ex creaturis deũ eſſe exiſtimauit. Deus enim nullius opera indiget. Deinde cõtemplatus, ne forte dum nullum ex ſingulis hiſce dei munus obire poßit, omnia pariter cõiuncta dei nomẽ obtineant. Videns autẽ rurſum arida cum humidis pugnare, frigida uerò cũ calidis, & ignis uirtutem aquis opprimi, rurſum apud ſe meditatus eſt, deum ſibijpſi diuiſum, et pugnantem ſecũ, Deum eſſe non poſſe. Hinc uerò creaturarũ ordinẽ &

cõtemplationẽ longe optimã cõtemplatus, dubitare apud ſemetipſum cœpit, eſſe nimirũ uirtutẽ quandã, quæ omnia intra ſe cõtineat et gubernet. Et cũ omnes homines deũ eſſe cõfiteantur, ſinguli uero pro ſuo arbitrio et uoluntate aliũ aliumq; confiteãtur, cõiecit hinc omnes errare et mentiri. Reſtat itaq; quod nõ ſit alius Deus uerus, quàm qui omnia cõdidit, quæ ſanè illi ſeruiunt, illaq; agit & mouet, diſponitq; pro ſuæ uolũtatis arbitrio. Hunc itaq; deum ipſe adoro. Et in terrã prolapſus Abrahã, deũ ſolũ uerumq; adorauit. Deus autẽ benignißimus, qui per Eſaiam prophetã dicit, Adhuc loquente te, ego adſum: id eſt, priuſquam tuã ad me rectã iuſtamq; petitionẽ abſolueris, tibi adſum: ſtatim etiã ſuſcepit Abrahami adorationẽ, fidemq;, quæ illi ad iuſticiã reputata eſt præ cæteris omnib. uirtutib. et in numerũ amicorum dei receptus eſt. Nos enim omnes indigemus ſcripturarũ auxilio, propter infirmitatẽ noſtrã: Iuſtus uerò Noe et Abrahã, et qui illorũ tempore floruerunt, pura mente prædıti, ſcripturis nõ indigebant, ſed hæc in ipſorũ cordib. inſcripta & adumbrata ſunt. Tũc igitur dixit illi deus: Nõ amplius uocabitur nomen tuum Abram, ſed Abraham, eo quod patrem multarum gentium feci te. Tunc etiam promißiones illi dedit deus, dicens: In ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes. Et tunc oſtendit Deus terram Abrahæ, dicens, Tibi & ſemini tuo dabo eam. Vnde Abraham libertate ſumpta, pro Sodomis apud Deum interceßit, ut ſuperius à nobis dictum eſt. Poſtquàm uerò iudicijs dei ipſi ſoli notis (quis enim dei mentẽ cognouit?) in Aegypti paulo pòſt trãſmittenda erat Abrahæ poſteritas, ut illic annis uiuerẽt quadringentis et triginta (ſic enim deũ ipſi Abrahæ dixiſſe legimus, Semen tuũ erit in terra aliena, gentem uero cui ſeruient, ego iudicabo: quod & factũ eſt Pharaonis tẽporib.) ne propter diuturnã Hebræorum cũ Pharaonitis cõuerſationẽ uniti utrinque Aegyptiorũ ritus et idololatriã imbiberent, circumciſio inſtituta eſt, tãquàm ſignũ & ſymbolũ Hebræos ab Aegyptijs ſeparãs, ne hi in nuptiarũ cõmercia et cõſenſum cõuenirent: partim quidem ꝑpter cauſam, quã modò recenſuimus: partim uerò, ut tẽpore liberationis ſuæ Hebræi prõpti eſſet, & agnitu faciles. Si enim cũ alienigenis fuiſſent uniti, quõ cõſeruari potuiſſet Abrahæ ſemen et genus? Quapropter etiã in deſerto errantes nõ circũcidebãtur, annos ſic agẽtes 40. uerũ in Aegypto, & poſtquam deſertum egreßi ſunt, rurſum circumcidi cœperunt. Et hic quidem unus, ut diximus, circumciſionis finis eſt. Alter uerò hic eſt, ut circumciſi carne, temperantia & moderatione in unã politiam cõtraherentur, nec laſciui eſſent, et molliculi, et propterea fornicatio

nem ſuã ceu rem nihili reputarent: cæterũ ut hinc
paulatim ad auguſtiorem ſcientiã & politiã per-
tingerẽt, cum nimirũ nõ in ueræ religionis ſignũ
circuncifio data ſit, ſed ijs tantum de cauſis, quas
ſuprà memorauimus. Quod uerò ad Chriſti ad-
uentum lex abrogata ſit, & nulla maneat reliqua
circunciſio, ex ijs quæ nunc dicuntur attendito.
Baptiſmus quidẽ à deo inſtitutus, in ueræ religio-
nis ſignũ inſtitutus eſt, et propterea omnes ſimul
uiri, ſimul & mulieres baptizantur: et qui nõ ba
ptiſatus fuerit, uera religiõe caret. Circũciſio aũt
talis nõ eſt: ſoli enim uiri circũciduntur, mulieres
autẽ nequaquã. Appareret enim hinc, quod uiri
quidem ceu circunciſi pro orthodoxis haberen-
tur, mulieres uerò ceu incircũciſæ pro impijs. In
telligis ne quàm longè alia ſit circunciſionis ra-
tio quã Muſulmani ſequantur? Hi enim omnẽ in
circunciſum pro impio iudicant. Sed ecce uos cõ
tra uoſipſos pugnatis, et quæ ceu ueræ religionis
ſigna ueneramini, eadẽ ex parte contemnitis. Sed
non in his ſolis Muſulmani ſibijpſis diſſentire ui-
dentur, ſed etiam in alijs multis, quæ nõ opus eſt
nunc de ipſis exponere. Dicamus tamen de hoc
uno. Chriſtus in Euãgelio dicit: Qui nõ baptiza
tus fuerit, nõ ad deum pertinet, et ſalutem. Maho
met autem cum Euangeliũ ſanctum, abſolutũ, bo
numq́; eſſe cõfiteatur, Muſulmani tamen circun
ciſos orthodoxorũ loco iudicant, baptizatos au-
tem impijs adnumerant. Si igitur Mahometem,
ut uera docentem amplectimini, qua ratione eos
qui baptizati ſunt, impios dicitis? nec Euangelij
doctrinam ſequimini, cogitatisq́; circunciſos qui-
dem peruerſe agere & ſentire, baptizatos autem
uerè religioſos eſſe? ſed his diuerſum ſentitis.
Nónne conſtat uos uobis ipſis cõtrarios eſſe, &
uos uoſipſos cõfutare? Sed hæc talia quidẽ ſunt.

Quoniã uerò Iſmael, quo Muſulmani proge
nitore gaudent, cum Hebræis nõ in Ægyptum de
ſcendit, in illo etiã circunciſionis nulla erat utili-
tas, quemadmodũ in Hebræis: nõ enim adnumera
tur Abrahæ hæredib. Deus enim præcepit Abra-
hæ, dicens: Eijce ancillã cum filio eius, nequaquã
enim hæres erit ancillæ filius cum filio liberæ. Et
eiectus eſt ex domo Abrahæ Iſmael cũ matre ſua
Agar. Quod ſi tamẽ fortè nõnunquã ad Abrahã
redijt, uiſitationis cauſa uenit, nõ ut filius et ſemẽ
hæresq́; illius. Hæc igitur cum ſic ſe habeãt, un-
de nam fidem ſuam Muſulmani deſumpſerint, nõ
uideo. Propterea nullo indicio conijci poteſt, Mu
ſulmanorũ fidem ante Mahometem ab Abraham
autore deriuari. Verum ipſe huiuſmodi dogma-
tum autor eſt, & ex ſui ingenij nidulo docuit
quæcunq́; docuit, & non ex Deo.

Quod uerò Muſulmani tradunt, ipſius Ma-
hometi nomen in Euangelio citari (dicente nimi-

rum de hoc Chriſto, Annuncio uobis bonum,
quoniam poſt me uenturus eſt apoſtolus & pro-
pheta, nomen illi Mahomet) Chriſtianos uerò in-
uidia motos illud expunxiſſe ex Euangelio: age
dum etiam de hoc inquiramus, & uidetur mihi ue
ritatem nõ abſconſam futurã: attentè igitur hæc
audias. Tres legiſlatores ſunt, qui leges tulerunt
uniuerſales: Moſes, quem ſecuta eſt Hebræorum
gens: Chriſtus, quem ſecutæ ſunt omnes gentes, et
maxima Hebræorum in illum credentiũ multitu-
do (qui enim ex his nõ crediderunt, numero pau-
ciores ſunt illis qui crediderunt, & numeratu fa
ciles) et Mahomet, quem Muſulmani ſecuti ſunt.
Præter autem illos tres, qui legem tulerit nullus
eſt. Moſen uerò à deo miſſum eſſe, ſtatim ab initio
teſtimonijs comprobatur. Cum enim adhuc in Æ-
gypto eſſet, fecit ſigna & miracula magna, et Æ-
gyptũ flagellauit, plagas illi inducens terribiles,
percuſſit & ſanauit, tum etiã futura ceu prophe
tes prædixit. Quod ſi populũ Dei dimittere uo-
lueris, dimitte: quod ſi nolis, hæc et illa tibi et to-
ti populo Ægypti euenient. Et Pharao cum ſe
uerbũ domini facturũ eſſe promiſiſſet, à Moſe ſa
natus eſt, utpote qui poteſtatem à deo accepiſſet.
Poſt hæc uerò Moſes eduxit brachio potenti gen
tem Hebræorũ ex terra Ægypti, et Pharaonis ſer
uitute. Hos autem inſecutus Pharao, à Moſe ſub-
merſus eſt in mari rubro cum omni ſuo exercitu.
Deinde in deſertis obambulauit annis XL. mi-
racula edens infinita, quin et corã tota Iudæorũ
gente in montem Sinai aſcendit, ſic ad illũ dicen-
tibus Iudæis: Aſcende in montẽ, et dei uoluntatẽ
ediſcito, nos enim dei uocẽ audire non poſſumus,
ne fortè moriamur: populus uerò ſtabat procul à
monte, cum tremore adorans Deum cum Moſe
colloquentem. Moſes autem Dei ſermonibus au-
ditis, eoſdem Hebræis expoſuit: et repentè, quod
dixerat, impletum eſt. Præterea nunquã per qua
draginta hos annos locũ mutauerũt citra Dei o-
raculum. Moſes enim loquebatur, & Deus uoce
ſua reſpondit, ut ſcriptura teſtatur. Multis igitur
teſtimonijs & miraculis inſtructus, legẽ Hebræis
tulit, & legem ab hoc latam, ceu diuinã, recepe-
runt et uenerati ſunt. Secutus hunc eſt Chriſtus,
omniũ prophetarũ probatus teſtimonijs. Et Mo
ſes quidem teſtimoniũ recepit iam octogenarius
(tot enim iam annos natus erat, cum à deo ut Iſ-
raelem Ægypto educeret, ordinaretur) Chriſtus
autẽ teſtimonijs probatus fuit ab ipſa mũdi fun-
datione, et priuſquã ille naſceretur. Statim enim
Abrahæ temporib. declarari cœperũt illius teſti-
monia, quemadmodũ in ſuperiorib. demõſtratum
eſt. Iam uerò natus, ſemel atq́; iterum Dei patris
teſtimonium accepit. Præterea miracula quoq́;
edidit, non ueluti Moſes in Ægypto et deſerto, ſed
ingen-

ingentia, & omnem ſuperantia naturam, tanto-
que illis maiora, quāto Dominus ſeruo eſt præſtā
tior. Et poſt multa iſta teſtimonia, poſt infinita
& plus quàm naturalia miracula, Euangelij lex
promulgata eſt. coluerunt etiam & amplexæ
ſunt hanc omnes gentes, & uniuerſus orbis, atq;
in Chriſtum crediderunt, qui Euangeliū dederat.

Mahomet autem quibus teſtimonijs inſtructus
dogmata ſua dedit, & Muſulmanis legem ſuam
promulgauit? Nullius certe alterius authoritate,
ſed ſua ꝓpria hāc ſtatuit. et hic ipſe eſt, qui de ſe
teſtimoniū fert. In uniuerſa enim ſacra ſcriptura
nullū de illo extat teſtimoniū ſed quæ illi cōtraria
ſint. Moſes enim de Chriſto ad Hebræorū populū
ſic dixit, Suſcitabit dominus deus ꝓphetā ex fra
trib. noſtris tanquā me. Omnis anima quæ nō au
dierit prophetā illū, extirpabitur. Et licet in ſu
periorib. de his dixerimus, non tamen pigebit de
iiſdem denuò dicere. Cū enim Moſes propheta di
cit, Prophetam ſuſcitabit Dominus deus ex fratri
bus noſtris: ſignificauit ex Iudæis hunc prophe-
Matth. 12. tam oriundū eſſe. Et hūc audient, aliumq; ueni-
entem non recipient, quin procul ab ipſis exhi-
labunt. Chriſtus Ioannem Zachariæ filium pro-
phetam, & maximū prophetam teſtificaturus,
dicit: Omnes prophetæ uſq; ad Ioannem prophe
tauerunt, à Ioanne uero regnum dei annūciatur.
Iám ne intelligis, quomodo Moſes Iudæorum po-
pulo præcipit, ut unicū tantummodo Hebræorū
ſemine natum prophetam recipiant, alium uero
nequaquam? Veruntamen omnes prophetæ è Iu
dæorum populo nati ſunt. Chriſtus autem rurſus
hoc planius expoſuit, Omnes prophetæ uſq; ad
Ioannem, & ulterius nō erunt. Quapropter qui
dei & prophetarum teſtimonio caruerit, & ip-
ſius ſacræ ſcripturæ, à Deo nō eſt. Mahomet igi-
tur cum nō habeat ſacræ ſcripturæ teſtimonium,
à deo nō eſt miſſus. Chriſtus uero nō tantum hoc
dixit, Omnes prophetæ uſq; ad Ioannem, & ul-
terius nō erunt: ſed & ſignum dedit hoc cogno-
ſcendi omnib. dicens, Cauete à pſeudoprophetis
qui ueniunt ad uos ueſtitu ouium, intus uero ſunt
lupi rapaces. à fructib. ipſorū cognoſcetis illos.
Inſpiciamus igitur quis legis Mahometicæ fru-
ctus ſit, & hoc diligenter enucleato elucebit ueri
Matth. 7. tas. Mahomet dicit, Nō ueni legē laturus per mi-
racula, ſed cum enſe & gladio. Et qui noſtræ le-
gi, quæ diuina eſt, nō paruerint, morte moriātur,
aut tributa ſoluant, & qui tributū ſoluunt, in fi-
de ſua propria permaneant. Quod ſi Euangeliū
nō iuſtum erat, ſanctum & rectum, merito ſanè
& decenter uenturus erat legislator, qui homi-
nes ueritatem & iuſticiam doceret. Si uero iuſtū
erat, & ſanctum, imperfectum tamen. etiam ſic iu
ſtum decenſq; erat, ut legislator aliquis ueniens

Euangelij defectum compleret. Cum autē & ſan
ctum & iuſtum & perfectū rectumq; dicatur et
ſit, idemq; de hoc cōfiteatur Mahomet cum dicit,
Euāgelium à deo datum eſt & ſanctum & pleniū
& rectum, quid nam alio legislatore indigemus?
Nihil prorſus. Porrò importuna eſt & inutilis
Mahometicæ legis promulgatio. Quod enim per
omnia rectū eſt, nihil habet ſe rectius, et perfecto
nihil eſt perfectius, nec ipſo uero quicquā uerius.

Verūtamen diſcuſsis ſingulis inſpiciamus quid
nā legislatoris Mahomet uerba ſibi uelint. Nō a-
liud quidē certè quàm cū ſe ab omni miraculorū
uirtute & pœnitentia alieniſsimum eſſe intellige
ret, ſuam ipſius occultare uolens imbecillitatē, ne
forte aliquando ab hominib. condemnaretur, di-
xit: Nō ueni daturus legem per miracula, ſed per
enſem, & gladium: quēadmodum etiam in ipſis
legis ſuæ expoſitionibus ſtatuit, ne legulatores et
hæredes ſui cum Chriſtianis diſputent. Quod ſa-
nè non alia de cauſa fecit, quàm ne illorū conuin
ceretur uanitas. Illud uero, quod legē enſe & gla
dio ſe daturū promittit, cædes docet & rapinas.
Et quis unquam audiuit aliquem hominū ui coa-
ctū credidiſſe? Fides animæ & mētis pars eſt. Et
quoniā anima uel mens res ſunt nullius ſeruitio
ſubiectæ, quo nam modo deus, qui has liberas cre
auerat, tāquam operis ſui oblitus legislatorē erat
miſſurus, qui has cogeret? Fides enim uoluntate
et electione, tum libertate animæ et ipſius cogni-
tione conſiſtit: aliter uero nequaquàm. Corpus e-
nim ſeruit et uincitur nōnunquàm etiā ea quæ nō
uult, facit. de anima uero nō ſic ſentiendū: ſed in
uolūtate, iudicio, cognitione et electione et in iu-
dicio et ueritate horum, qui credunt illi, Deus eſt
(eſt enim cordiū ſcrutator) nec perſonā, ſed cor
reſpicit. Et quæ bruta animalia per legē naturæ
nō faciunt, ea legib. exigit Mahomet. Quis enim
leonē à leone deuorari uidit aut ab urſo urſū, aut
à pardali pardalim? Hic uerò manifeſte homini,
ut hominē occidat, præcipit. Et quis tā uanus, ut
hunc à deo eſſe crediturus ſit? Deus enim rapinas
et cædes nō præcipit. Ad hæc ſcelus ſceleri per-
mutatur. Dicit enim, Aut moriantur, aut tributū
ſoluāt. Sic enim cædes permutatur auaricia. Nō
tamē inter hos terminos ſcelus cōſiſtit, ſed extē-
ditur lōgius. Quid enim tāta crudelitate et odio
humani generis peius eſt ut etiā illos trucidet, qui
nihil mali admiſerūt? Si enim Muſulmanis in bel
lum profectis, aliquis illorū ceciderit, nequaquā
ſeipſos, ut belli autores reprehēdēdos exiſtimāt,
ſed ſuper occiſi cadauer ſinguli tot uiuentes tru-
cidāt, quot acquirere licuerit: et quò plus occide
rint, eo magis occiſi animā putant eſſe adiutam.
Quod ſi uero homines ꝓprios nō habuerit, q oc
ciſi animā iuuare cupit chriſtianos ubicūq; inuē

tos emit, eoſq́; aut ſuper corpus occiſi, aut ſuper ſepulchrum illius iugulat. Et à Deo eſſe dicetur, qui talia legibus ſuis ſtatuit? Idem dicit: Qui cum ſcorto mercede ſoluta concubuerit, nõ peccat. at qui uirginem ui uiolauerit, peccat: qui autẽ cum illa ſibi cõſentiente cõcubuerit, nõ peccat. Et qui captiuas in bello ceperit, his pro ſua libidine nullo prohibente utatur. Quomodo igitur Deo autore id faciet, qui ſcortationes et uirginum uiolationes legibus cõfirmat? Et quod longè ſceleſtiſſimum eſt, his qui iuxta Dei præcepta in hoc ſeculo uixerint, illis ſingulis poſt obitum ipſorum balnea & domus anguſtas, mulieres deniq; & uirgines quàm plurimas à deo dandas fore promittit: & quod idololatrarũ Græcorum nominati theologi dicere nec auſi ſunt, nec talia eſſe crediderũt hæc Mahomet aperto ore legibus ſuis ſancire nõ erubeſcit. Hi enim ſentiunt, quod qui uitam ſuam honeſtè in hoc mundo tranſegerint, cum poſt obitum ipſorum, animæ illorum purè à corporibus liberatæ ſint, tunc eos in deorum numerum referri, interq́; illos fortunatas inſulas incolere, & cũ illis exultare. Eorum uerò qui impiè hic uiuẽtes, impurè ſimul & pollutè obierint, animas in obſcuros & tenebricoſos locos diſcedere, & in fluuium perpetuis ardentem ignibus.

Et hæc quidem idololatræ Græci tradunt. Mahomet uerò, qui ſe orthodoxon eſſe, & Deo proximum dicit, huiuſmodi abſurda & turpia legibus conſtituit? Minimè certè perpendit, quod omnia hæc odij, iræ, & peccati effectus ſint. Siquidem ante Adami tranſgreſſionẽ, ubi tunc balneæ? ubi domus? ubi mulieres? Poſt peccatum uerò & maledictionem, corpus contra animam inſtar feræ cuiuſdam inſurrexit: et cum hæc abſoluta Dei conſideratione careret, corpus uicit, animamq́; à ſublimitate & magnificentia ſua detraxit, & abduxit in abſurdas & uanas corporis cõcupiſcentias et uoluntates: tuncq́; anima ceu mancipiũ corporaliũ cupiditatũ ſeruitio tradita eſt. Si igitur poſt mortuorũ reſurrectionẽ homines, qui iuxta Dei uoluntatẽ uixerunt, nõ poſſeſſuri ſunt beatã illam uitam, quam Adam progenitor noſter ante tranſgreſſionem habuit & amiſit, ſed eandem omnino uitã, quã poſt maledictionem ſuſtinuit, acquiſituri ſunt, Væ hominibus illis. Verum hoc peſſimum eſt, quod non modò de miſera hac & execrabili uita Mahometis abſurda opinio fertur, quam deum iuſtis daturum promittit, ſed de longe miſeriori & turpiori, quàm hæc ſit quã modò uiuimus. Adam enim poſt tranſgreſſionem, maledictionẽ & relegationẽ ex paradiſo, Euam cognouit: uerum et hoc propter liberorum procreationem fecit, quos & progenuit. Ante tranſgreſſionem uerò, angelicã uitã uixerũt. Præterea Adam Eua cognita, etiã poſtea hæc eadem unica erat mulier, & nõ plures. Nõ enim unũ marem creauerat dominus, & multas fœminas: nec multos mares, et unam fœminã: ſed unum uirum, Adamum: & unã mulierem, Euam. Humano autem genere iam multiplicato, & in laſciuias & iniquas operationes prolapſo, grauatus & indignatus eſt contra ipſos deus, quemadmodum beatus ille Moſes in ueteri Teſtamẽto deſcribit, quod ſcilicet dixerit Deus: Non permanebit ſpiritus meus cum eis, quia caro ſunt. quod nimirum toti carnales & terreni facti eſſent. nõ habentes cõuenientem ipſis boni memoriam, & quod in laſciuiã penitus incidiſſent. Tunc dicit ad Noe deus, Quoniã te inueni iuſtum in generatione hac, arcam fac ligneam talem, &c. Et fecit Noe arcam iuxta uerbum Domini. & arcã ingreſſus eſt cum tribus filijs ſuis, Sem, Cham, & Iaphet: ingreſſa eſt uxor Noe in arcam, & tres uxores filiorum Noe. Viden' ut à Deo iuſti teſtimonium accipit Noe una uxore cõtentus? quin & ſinguli filiorũ ipſius ſingulas, eaſq́; ſolas uxores habuerunt, & ab ira Dei ſeruati ſunt, totum uerò humanũ genus diluuij aquis deletum eſt. Hoc certè uel planè inſipidum docere queat, quod unam eamq́; ſolam uxorem uiro eſſe conueniat, iuſtumq́; ſit mulierem quoque uni ſoliq́; uiro coniungi. Verum & hoc, ut prædiximus, poſt tranſgreſſionem propter liberorum procreationem factum eſt. Mahomet uerò manifeſtè docet, quod ea quæ iuſtis à Deo tribuitur merces, balnea ſint, & ſingulis uxores plures, domuſq́; pulchrè inſtructæ. Quomodo igitur à deo fuiſſe dicetur, qui talia inſtituit? Quinetiam uanus eſt, qui talia recipit, creditq́; quod ea quæ dei ira peccatori pœna euenit, tẽpore retributionis in boni et honeſti mercedem ſanctis iuſtiſq́; multipliciter retribuatur. Sed attende his quæ facta ſunt. Dicit Moſes: Et ingreſſus eſt Noe in arcã, et filij eius, et uxor eius, et uxores filiorũ illius. Et poſtea dicit: Et exiuit Noe de arca, et uxor eius, et filij illius, et uxores filiorum illius. Atq; in introitu quidem dicit: Ingreſſus eſt Noe, et filij eius, et uxor illius, et uxores filiorũ illius. In egreſſu uerò nõ ſic, ſed, Egreſſus eſt Noe, et uxor eius, et filij illius, et uxores filiorum illius cum eo: nõ aliud nimirum hac loquẽdi figura innuens, quàm quod iuſtũ æquumq́; ſit, uirum unã habere uxorem. Veruntamen tempus aliquando incidit, ut etiã ab illa abſtinere cõueniat. Cum enim Moſes inquit, Ingreſſus eſt Noe in arcã, & filij eius: filios illius ceu murũ interpoſuit, ipſum Noe ab uxore ſua ſeparantem. Dum uerò rurſum dicit, Egreſſus eſt Noe & uxor illius: ſignificauit, quod ab hinc nihil impediat, quo minus uxori ſuæ coniungatur. Eadem etiam ratio eſt

filiorum illius, & uxorum illorum. Porrò & ipſe Moſes in montem Sinai aſcenſurus, Iudæos ſic
Gen.2. compellat: Purificate uos ipſos ſinguli uſq; ad tertiũ diem, lauantes ueſtiměta ueſtra, & uxorẽ ne tãgatis. Quin & ipſe Adam cum Euam uidiſſet, dixit, Hæc eſt os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Et propterea derelinquet homo patrem ſuum, & matrẽ, & adhærebit uxori ſuæ, & erũt duo in carne una. Cõſidera igitur quo poſt peccatũ demũ & ſtoliditatẽ hominũ, polygamia increuerit. Adã enim nõ dicit, Et erũt multæ mulieres cum uiro in carne una: ſed duo, hoc eſt uir et mulier. Vna uerò et plures inter ſe pugnãt. Quãuis autem legiſlator Moſes ſingulis Iudæorum uxores plures conceſſerit, in temporis ſucceſsionem illud permiſit: quemadmodum & in animalium ſacrificijs factum eſt, ut eos ab impuris filiorũ cæde & oblatione abduceret. Sicut uerò Chriſtus aduentens animalium ſacrificia prohibuit, legis ſcopum implendo: ita etiam uxorum pluralitatem ſuſtulit. Mahomet uero hic loco temperantiæ intemperantiam legibus ſuis conſtituit, non in hoc tantum ſeculo, ſed in futuro etiam hæc ab
Psal.9. ipſo Deo cum multo fœnore rependi docens. Et uidere in illo licet illud Dauidis oraculum: Laudatur peccator in concupiſcentijs animæ ſuæ. Et iniquus benedicitur, id eſt laudatur et celebratur, ab illis qui adulantur illi, et ſcelus ipſius irritant, & qui nec ſenſum quidem morbi propter ſilentium poſſunt habere: propterea etiam ille incurabilis exiſtit. Quod enim morbi ſenſu caret, medicinam non quærit, nec admittit. Et hoc omnium atrociſsimum eſt, cum malicia laudatur, nec malitia eſſe creditur. Mahomet enim, de quo ſermo eſt, hominum uoluntati & uoluptati in primis ſtuduit, & ſecundum has docuit, ut uoluptatis ui quam plurimos ſtultorum attraheret. Inſuper, num ſoli uiri Deo curæ ſunt, tanquàm creaturæ ipſius, mulieres uero nequaquam, cum non ſint Dei figmentum? Numq; igitur uiri tantum talibus à Deo acceptis bonis fruentur, mulieres uero nullis omnino? Quandoquidem autem una creatura eſt uiri & mulieris, idemq; homo eſt omnis homo, ſiq; omnes ſimili ratione iudicandi ſunt, et ſimili ratione recepturi, qui quidem honeſte uixerunt, bona: qui uero male, iram Dei, repulſam pœnamq; omnino manifeſte conſtat, omnes homines idem iudicium ſubituros, tam uiros quàm mulieres, cũ una eademq; horum natura ſit: eodem etiam modo omnes iuxta opera ſua, quæ patrauerunt, uel bona uel mala ſunt recepturi. Reſtat igitur, quod & iuſtum & decorum eſt, ut mulieres eadem, quæ uiri, accipiant. Et quemadmodũ unicuiq;, qui honeſte uitã ſua trãſegit, iuxta Mahometi leges mercedis loco multæ mulieres

retribuũtur: ſic dentur etiã ſingulis, quæ honeſte uixerunt, mulieribus plures uiri. Quod ſi hoc tanquam abſurdum reticuit, eadem mente & iudicio de uiris quoq; illum ſentire & iudicare conueniebat. Præterea plures illi uiri unicæ dati mulieri, uel laudis gratia illi dabuntur (quod ſcilicet honeſte uixerint) uel damnationis. Quod ſi ceu honeſte uita ſua functi ſic remunerantur, cur his nõ plures datæ ſunt mulieres? beneficij et mercedis gratia, ut dictum eſt? ſed potius uiris multis mulier una? Si uerò illud ceu condemnatis cõtingit, hæc eadem ſanè beneficia laudis, & bonæ retributionis domicilia ſunt, ueluti Mahomet enarrat. Quod idem de multis mulieribus uni uiro datis ſentiendum eſt. Si enim uiris dantur ceu damnationem meritæ, cur in eaſdem hæc conferuntur beneficia? Si autem laudem meruerunt, cur uni uiro multæ tribuuntur? Et quid nã hac cõfuſione eſt abſurdius, & magis deforme? Vides ne in quot abſurda uel inuitus incidit, qui à uia uera aberrauit? Sed minime hæc ita ſunt: nõ ſunt inquam, hæc. Quæ enim ſanctis exoluitur retributio, nõ in delicijs uerſatur, potationibus, balneis, & mulieribus, quæ omnia peccati & iræ fructus ſunt, ut dictum eſt: uerum retributio hæc ſanctitas eſt, puritas, & uita angelica, gaudiũ & hilaritas, & exultatio, quam oculus non uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis unquàm aſcendit. Vides itaq; fructum legiſlatori huic ex ſua lege prouenientem. Cognoſcitur autem à fructu operum ratio illius, aut non? Et quis tam ſtupidus & excæcatus, ut hæc quæ dicta ſunt non intelligat? Quomodo igitur Deum authorem referet, qui huiuſmodi ſtatuit? Et de his quid nam pluribus opus eſt?

De nomine uerò Mahomet, ſcripto in dextra throni diuini parte, quid opus eſt uerborũ apologiam cõtexere? Prudentes enim prudenter de hoc iudicabunt: ſtulti uero & ſtupidi, ut uoluerint. Nõ tamẽ, quaſi noſtri ſermonis obliti, de Mahomete hæc quæ dicta ſunt conſcripſimus. Dixi enim quod huius meæ ad te Apologiæ finis nõ ſit, Muſulmanos impugnare, et quæcunq; abſurda, pernicioſa malaq; dicãt, faciantq;, proferre: ſed ut oſtendã tantũmodo, quod ſine omni ratione et inique Chriſtiani à Muſulmanis accuſentur: quod etiã fecimus. Quod ſi interim quædã de Mahomete diximus, ipſius rei argumentũ nos dicere coegit. Quandoquidem ſi de abſurdis doctrinæ ſuæ ſcribere inſtituiſſemus, multa hic nobis dicenda eſſent. Quod uerò Chriſtus de Mahomete ſermonem non habuerit, nec in Euangelio nomen illius fuerit inſcriptũ, ſufficienter à nobis in ſuperioribus dictum eſt: ſed & ipſa ratio hoc manifeſtius comprobabit. Quæcunq; uiderunt Apoſtoli & diſci-

diſcipuli Chriſti, & quæcunq; ex ore illius audi-
uerunt, hæc & literis prodiderunt, & docuerũt.
Ex illis itaq; Chriſti diſcipulis quatuor conſcri-
pſerunt Euangelium. Vnus quidem Matthæus no
mine, qui Hebraica lingua illud deſcripſit, in Pa-
læſtinæ inſtitutionẽ, & Hieroſolymæ, partiumq;
Aphricæ. Alter uerò Marcus, Latino idiomate
conſcriptũ uulgauit in Achaiam, Italiam & Ro
mam, quin etiam in omnes gentes occidentales.
Tertius Lucas lingua Græca uſus eſt, quod in A-
ſiam, Aethiopiam, Perſiam, Indiamq; euulgatum
eſt, & Arabiam. Quartus uerò Ioannes, etiã ipſe
Græcis literis uſus, Euangeliũ conſcripſit, quod
in Europæ aliquot partes diffuſum eſt, & inſulas
aliaq; loca à Græcis habitata. Sic inquam, Euan
gelium diſperſum eſt in mundum uniuerſum, non
ui & neceßitate, nõ gladio & enſe, ſed apoſtoli
cum charitate, manſuetudine & humilitate uer-
bum dei prædicauerunt Et cõtrario omnino mo
do res ſucceßit. Apoſtolis enim percußis & cola
phos paßis, calumnia preßis, & in perſecutione
ſimul docentibus prædicatio illorum non interci-
dit: ſed quotidie creſcebat & augebatur Chriſti
Euangelium. Quin & hi ipſi, qui magno ſtudio
& labore in hoc incumbebant ut Chriſti nomen
occultaretur, ne quis hominum cõfiteretur illum
Deum eſſe, & ut mortis ſupplicium ſubiret qui
hoc faceret, hi ipſi inquam, ueritate cognita illi
adiuncti ſunt, eamq; coluerũt, alij quidem ab apo
ſtolis, alij ab horum ſucceſſoribus & diſcipulis
edocti, & crediderunt Chriſtum eſſe uerũ Deum,
& Dei uiuentis filium: quin etiam dolore & fle
tibus proſequebantur anteactos dies, quibus in te
nebris & Satanæ erroribus ambulauerant. Deus
autẽ benignus & miſericors, ipſorũ ſuſcepit pœ
nitentiam, ipſosq; Chriſtiani nominis perſecuto
res paſtorũ officio dignatus eſt, & doctores præ
conesq; Euangelij & nominis ſui fecit. Omnes e-
tiam Euangeliũ recipientes, deſcribebãt illud ſin
guli, legebant, diſcebant, & in illo inſtituebãtur,
colebantq; quæ in eo erant ſcripta, tum denique
ſummo ſtudio ignaros horum erudiebant. Et hoc
modo Euangeliũ in orbem uniuerſum diſperſum
eſt, omnesq; illud habebant totius terræ incolæ.
A Chriſti temporibus itaq; uſq; ad ea quibus do-
cere cœpit Mahomet, anni elapſi ſunt plus quin-
gentis. Quis uerò poſt Euangelij cognitionem in
tra quingentorũ annorũ ſpacium auſus fuiſſet ex
pungere Mahometis nomen ex Euangelio, ſi mo-
dò in illo ſcriptũ inueniebantur? partim quidem
quod qui unam tantum dictionem uel addere uel
demere auſus fuiſſet, poſthac Chriſtiani nomen a-
miſiſſet: partim uerò, ut demus impium quendam
aliquã Euangelij dictionẽ expungere auſum fuiſ-
ſe, num uniuerſum orbem unius ineptias ſecuturũ

fuiſſe putabimus? Nequaquam. Hinc igitur elu-
cet, Mahometis nomen nuſquam in Euangelio
deſcriptũ fuiſſe. Præterea ſi Mahometis nomen
Euãgelij libris inerat, illũ ſanè Chriſtus uel bonũ,
uel malum eſſe fuerat teſtificaturus. Si bonũ, rece
pturi hunc certè erant omnes reges terræ, omnes
præſides, omnes Chriſtiani, eum nimirũ qui Chri
ſti teſtimonio eſſet comprobatus, ut ſcilicet illius
etiam utilitate perfruerentur. Si uerò malũ dixit,
retinuiſſent nimirũ illius ſigna & indicia, & ne
ab hoc læderentur cuſtodiuiſſent. Quod ſi igitur
uel ut bonum recepturi, uel ut malum auerſaturi,
nõ eieciſſet uniuerſus orbis ex Euangelio Maho-
tis nomen, etiã hinc apparet huius nomẽ in Euan
gelio ſcriptũ non fuiſſe. Porrò nemo eſt qui alteri
prius quam is natus ſit, inuideat. Quis igitur Ma
hometem inuidia eſſet proſecutus, priuſquam is
naſceretur? Nemo prorſus. Et licet aliquis poſt
natiuitatem illius hunc inuidia eſſet proſecutus,
num totus orbis unius contra Mahometem inui-
diæ erat ſubſcripturus? Et quis tam imprudẽs, ut
hoc non impoßibile fuiſſe iudicet? Quare etiam
hinc colligitur, Mahometis nomen in Euangelio
non fuiſſe deſcriptũ. Præterea ſiquidem dicerent
Iſmaelitæ, quod in ſolo Euangelio Mahometis no
men ſcriptum inueniretur, quodq; illud Chriſtia
ni eraſerint, ſufficientes eſſent hæ, quas diximus,
demonſtrationes ad ueritatem cõprobandum, &
illorũ refutandum mendacia. Cum uerò addunt,
illud etiam in ueteri Teſtamento à Moſe conſcri
pto extare, quomodo illud expunxerũt Hebræi?
Illic etenim ne ſignum quidem de Mahomete in-
uenitur. Conſidera igitur qua fronte Muſulmani
dicant Chriſtianos nomen illius inuidia motos ex
Euãgelio expunxiſſe? Hebræi uerò quam ob cau
ſam idem fecerunt? in circuncißione quippe, & in
alijs quibuſdã, cibis uidelicet alijsq; ritibus, Mu
ſulmani cum Hebræis conueniunt. Nunc igitur
uel hinc quoq; conſtat, quod nec in ueteri Moſis
teſtamento, nec in Euangelio, Mahometis nomen
contineatur. Et hæc quidem hactenus, ſufficiunt
enim hæc, ut uel ſtupidißimum in ueritatis cogni
tionem inducant.

Inter alia uerò omnia etiam in hoc Chriſtiani
à Muſulmanis accuſamur, quod ſpernentes legem
à Moſe latam, accuſationem mereamur, cum ta-
men nos accuſatione digni, Muſulmanos accuſe-
mus ſummis celebrãdos laudibus. Num itaq; lau
dandi ſint Muſulmani, ſeu minus, ſingulatim in
ſuperioribus demonſtratũ eſt. Sed agedum de no
bis ipſis nunc uideamus. Num ſoluta eſt à nobis
Moſis lex? Quin potius ab Euangelio confirma-
ta eſt, & id quod in lege infirmum erat & im-
poßibile, hoc Euangeliũ compleuit. Omnis enim
ſermo, omnis ſcriptura, omnis actio cũ fine cer-
to dici-

to dicitur, ſcribitur, & fit: & quemadmodum omnes fructus præcedit flos, ita omnium actionum dux eſt deſtinatus finis, apud cordatos homines. Et nunc diligenter, quæ dicūtur, conſiderá, quomodo Adam nimirū à deo formatus ſit, & in paradiſum collocatus, à quo propter diuinæ legis trãſgreſſionē extorris et exul factus ſit, & maledictione à Deo ſuſcepta & damnatione ut in eam terram redeat, è qua ſumptus eſt, condemnetur. Quod ſic eueniſſe uidemus. Mortem enim ſubijt, et defunctus in inferno detinebatur. Veruntamen opera diaboli totū genus humanū, & uniuerſi ſimul inciderūt in facinora laſciua & illicita: et hoc pernicioſum illis erat, quod relicto cultu creatoris cœli & terræ, & dei factoris ſui, ſeducti diabolū coluerūt, et idola, ut in ſuperioribus diximus et demonſtrauimus. Deus uero miſericors, nequaquã uoluit creaturam ſuam ulterius diaboli tyrannide premi: hominemq́; ſaluari uoluit. Quoniam uero is ut ſui iuris et liberi arbitrij ſit, à deo conditus eſt, nec ablatum ab ipſo eſt antea illi conceſſum liberum arbitrium, ſed ſemper liberum habens arbitriū permanſit: uoluit ſaluare deus hominē, ſed tamen ſua ipſius, hominis ſcilicet uoluntate & arbitrio, nō ui & neceſſitate, ut Mahomet prædicat. Cum uero omnes homines diuturno planè morbo laſciuiæ, & plus quàm naturaliū uitiorum et idololatriæ laborauiſſent, ab eo tempore impoſſibile erat eoſdem facile à tam diutino morbo liberari. Cœpit igitur deus inſtar peritiſſimi medici paulatim curare genus hominū, Hebræorumq́; gentem boni huius initium conſtituit, præcepitq́; uni hominū iuſto & ſancto, Moſi ſcilicet, ut ex dei oraculis exorſus Hebræorum gentem inſtitueret: quod et fecit. Quoniam uerò omnia quæ lege & Euangelio cōtinentur, huic meæ Apologiæ particulari inferere nō facile licet, particularia tamen quædam ex his in medium afferemus. & quemadmodum ex uno calice omne quod in dolio eſt, uinū dijudicatur: ſic ex his ſingularibus, quis nam legis & Euangelij ſcopus ſit, cognoſcere poterimus, & num alterum cōtradicat alteri. Diligenter itaq; his quæ dicuntur attēdito. Moſes dicit, Non occides: Dicit Chriſtus, Qui iraſcitur fratri ſuo ignis pœnã ſubibit. Et Moſes quidem dixit, Non occides: Chriſtus uero, Non iraſcaris. Nouiſti igitur, quod primò quidem ſanguinis, qui circa cor eſt in homine, efferueſcentia oboritur, qua homo incitatur ad iracundiã, ex quibus et ipſa cædes ſequitur. Qui uero ratione animi æſtum refrenauerit, ſi non ad iram commotus fuerit, quomodo in cædis crimen inciderit? Et Moſes quidem dicendo, Non occides, hominē à malo & ipſo peccato abſterruit, ipſum uero

non reddidit perfectum. non et in hoc homini multum profuerit, ſi à malo abſtineat, niſi etiam bonū operetur. Quapropter Chriſtus nō dixit, Non occides: ſed, Quicunq; iratus fuerit fratri ſuo, &c. radicitus ipſum crimen euellens. Et lex quodammodo fructū aufert (cædes enim iræ fructus eſt) Chriſtus uero ipſam peccati arborē extirpat, id eſt animi æſtum & iram. Et Moſes quidem dicens, Non occides, in hoc conſtitit, nec ultrò progreſſus eſt. Chriſtus uero non ſic: ſed cum dicit, Quicunq; iraſcitur fratri ſuo obnoxius eſt gehennæ ignis: ſic addit, Cum obtuleris munus tuū ad altare, et illic recordaris quod frater tuus aliquid habeat cōtra te, relinque munus tuum coram altari, & abi primū et recōcilieris cum fratre tuo, & tunc reuerſus offer munus tuum: charitatem fratris ſacrificio utiliorē iudicans. Et ſanè nō dixit, Si tu habueris aliquid contra fratrē tuū (hoc enim antè prohibuit) quid igitur? Si habuerit frater tuus cōtra te. Nō enim hunc modo à malo abſterruit, ſed et fratrē curari præcepit.

Dicit in lege Moſes: Non peierabis, ſed reddes domino iuramenta tua. Periuriū prohibens, iuramentū concedit. Chriſtus autem in Euangelio: Ne iures omnino, ſed ſit uobis ita ita, et non nō: quid nam innuente hoc uerbo? nō aliud quàm ut ueraces ſimus?, & fide digni, & ut loco multorum iuramentorū uerba noſtra talia ſint quæ fidem poſſint mereri. Et ſanè qui iurat, uel uolens uel inuitus, iurando poteſt fallere aut falli: qui uerò in uniuerſum nō iurat, periurij periculū effugit. Moſes idē dicit, Oculū pro oculo, dentē pro dente: nec aliud reſpicit quàm ut timore contentiones & pugnas mutuas prohibeat. Chriſtus autem in Euangelio: Quicunq; tibi alapam inflixerit in dextram maxillã tuam, obuerte illi & alteram. et qui te iudicium uolet rapere, et tunicam tuam tollere, dimitte illi & palliū. Et quicunq; te adegerit ad milliare unum, abi cum illo duo. Nunc itaque te interrogo, utrum ex duobus mandatis iſtis legiſlatoris finem plenè attingit, num ſcilicet ut prohibeãtur, quin potius ut omnino tollantur mutuæ lites, contentiones & pugnæ? Euangelica haud dubie. Si quis enim propter ultionem oculo ſuo altero priuetur, aut dente, nónne ulciſcitur, & tēporis occaſione id permittente alteri nocet, uel ad minimū iraſcitur, et iniuriarū memor eſt? Haud dubie. Qui uero paratus promptusq́; ad hoc fuerit, et hoc ſtuduerit ſemper, ut ſi quis illi alapam infligat, non modo ſuſtineat à fratre illatam ſibi iniuriam, ſed cum humilitate alteram illi alapam obuertat. & cum re ſic geſta huius philoſophiæ ſtudioſus fuerit, et percutientem ſuſtinuerit, nónne ſuſtulit hic et deiecit omne uitium, omnem contentionē

& iram? Num hic ne, uel ipſa lex legiſlatoris finem propius attigit? Non ne diabolũ letali afflixit uulnere, patrem pugnæ & offendiculorum? Diabolum enim cœlo eiecit faſtus, cum angelus eſſet, deinde inuidia & odium. In diabolo enim ne ueſtigiũ quidem eſt charitatis. Non tamen in homine ſolummodo diaboli odium inuenitur: ſed & dæmones inter ſe mutuò alter alterius perditionem & exitium concupiſcit. Propter inimicitiam uero et odium, quo in homines laborant, pacem inter ſe habere uidentur. Et quemadmodum inimici ira mutua inter ſe cõcertant, alterq; alterius quærit perniciem & interitum. ſi uero in alios hoſtes ijdem inciderint, omiſſo bello illo mutuo & inteſtino, cum illis cõgrediuntur: deinde uero rurſum alter alterius mutuã perniciem ſitire deprehenditur. Talis eſt etiam ea quæ inter hos putatur eſſe coniunctio & concordia. in hominum enim pernitiem, non uero & integro animo contrahitur. Vbi enim ueritas apud mendaciorum patrem locum habeat? Homo autem, qui alterius alapã ſuſtinuerit, nónne facinus diabolo prorſus contrarium patrauit? Nónne coram fratre ſuo humiliatus eſt? imò magis coram Deo? Nónne fratrem dilexit, & propter charitatem fratri exhibitam diabolum confudit? Et quis tam inſipiens ut de his dubitet? Et qui ad hæc promptus talia dixerit & fecerit, quomodo fiet ut cum altero contentiones miſceat?

Dicit Moſes, Diliges proximũ tuum, et odio habebis inimicũ tuum. Quid nam hæc legiſlatoris uerba aliud quàm ueritatẽ uolunt cõſtituere? Quid uero Chriſtus, Si dilexeritis eos qui uos diligunt, quæ nam ueſtra gratia eſt? Diligite inimicos ueſtros, Benefacite odio uos habentibus, & orate pro his qui uos execrantur. Quæ nam ex his legibus charitatẽ cõſtituit? Vetus ne an Euangelij lex? Illa enim poſt amicorũ dilectionem propter multorum infirmitatem concedit quodammodo odium contra inimicos. Chriſtus uero cum dicit, Diligite inimicos ueſtros, & orate pro illis, odium omnino ex homine ſuſtulit. Qui enim hoſtem ſuum diligit, & pro illo orat, quomodo amicum aut alium hominem odio habebit?

Lex dicit, Non mœchaberis: Chriſtus uero non ſic, ſed, Quicunq; uiderit mulierẽ ad concupiſcendum illam, iam adulteriũ cum illa commiſit in corde ſuo. En diligentiam legis conſidera. Non legem modò prohibuit, ſed etiam laſciuum oculum, et ipſum quodammodo animi affectum. Qui enim ſeipſum uſq; ad oculi commotionem cuſtodierit, quomodo in adulterij crimẽ incidet? Quemadmodum uero brutis animalibus his quidem ultricia, illis uero defenſiora & protectiora arma data ſunt, ut leoni quidem ira et robur,

apro dentes, boui cornua, lepori uero curſus celeritas, idemq; capreæ & ceruo: omnibus autem ſimul ſenſus quidam datus eſt, quo noxia omnia & uenenatos cibos auerſentur, utiles uerò appetant: ſic & homini omnium loco mens data eſt, quæ diiudicare poteſt bonum à malo: & ab illis quidem abſtinere quæ animam lædunt, utilia uero et ſalutaria appetere. Quod ſi uero forte carnali cupiditate & diaboli affectu in animum cogitatio quædam inciderit indecens, caprea uelocior turpem cogitationem effugere poteſt. Et ſi odio ſatanæ cogitatio hæc illum inſecuta fuerit, animi zelum & feruorem ſibi à Deo datum poſſidet iu ſuum commodum: quo leonis aut urſi inſtar ſeſe defendit, cogitationẽ hanc hoſtisq; bellum conculcare & extirpare concupiſcit. Homo autem nõ cuſtodiens ſanum illud diuinæ gratiæ donarium, in illicitas et abſurdas actiones incidit, quemadmodum in ſuperioribus copioſius enarrauimus. Deus autem ſaluare uolens ſuam creaturam, hominem ſcilicet, legem Moſaicam miſit, ceu ducem quendam & præceptorem. Et quemadmodum teneris adhuc infantibus cibus ſolidus non datur, ſed tenerior & concoctu facilis, paulò pòſt autem ſolidior, hinc rurſum ſolidior alius, tandem etiam cibus perfectus: & ut imperfecta adhuc cognitione rerũ præditis nõdum philoſophiæ diſciplina præſcribitur, ſed primo quidem literarum elementa traduntur, et paulò pòſt harum coniunctio & ſyllabæ: puero autem per ætatem & incrementum ad perfectiorem ætatem progreſſo, etiam philoſophiæ arcana proponuntur: ſic eadem mihi & legis ratio uidetur. Propter hominum enim infirmitatẽ lex ad manuductionem boni data eſt, non quidem ut hominem perfectum reddere poßit, ſed quemadmodum in ſublimi ſcala primus gradus nos à terra attollit, nec tamen hoc ad ſummũ ſcalæ aſcenſum ſufficit, niſi multi ſimul ſuperati ſint propter altitudinem et ſublimitatem: ita etiam in ueteri lege contingit, ſancta quidem & iuſta & à Deo lata (unus enim idemq; Deus eſt, qui & legem & Euangelium promulgauit) ſed tamen propter hominum infirmitatem lex data eſt, pædagogum agens, & illos à terra ſubducens quaſi in primum ſcalæ gradum, hoc eſt abſtrahens illos à multis & ingentibus uitijs, & à terra in qua uolutabantur: non tamen illos ad ſcalæ ſummitatem perducere potuit. Euangelium uerò hominem euexit, & in ſummũ collocauit ſcalæ faſtigium, quod ad cœlum uſq; pertingit. Quod enim in lege infirmum erat et impoßibile, Euangelium impleuit. Sicuti demonſtratũ eſt. Dominus enim in Euangelijs ſic ait, Non ueni ut legẽ deſtruã, ſed ut impleã. Ante Euãgelij enim tem

pora ſimul cognoſcebatur qui nam uitiorũ multitudine eſſet obrutus. Poſt huius uero annunciationem, libere ſeſe uirginitatis politia protulit, & innumeri ex hominibus uirgines inueniuntur et mulicbris et uirilis ſexus. Ceſſo tamẽ de his dicere propter nimiam uerboſitatem. Plurimi enim Chriſtianorum uitam agunt angelicam. Nouiſti ne autem nunc quomodo una eadẽmq; lex ſit illa à Moſe lata antiquitus, & quam Chriſtus in Euangelio tulit? Et quemadmodum rex aliquis mißis ſeruo ſuo nummis quinq;, dicit illi, negotiare & operare cum his quandiu peregre abfuero. Hic uero gratijs actis accipit, & negotiatur. Cum uero denuò peregre profectus fuerit rex, eidem ſeruo alios centum tradidit, nec propterea quinque his ille priuatus eſt: ſed nomen quidem quinq; nummorum defecit, nihilominus tamen hi quinque multipliciter in ipſis centum continentur: & cum centum nummorum numerus nominatur, neceſſariò cum his cõiunctus eſt et unà intelligitur ipſorum quinq; numerus unà cum centenis: ſic, inquam, in lege & Euãgelio contingit. Lex quidem abrogata dicitur, citra controuerſiam tamen in ipſo Euangelio continetur ipſius legis finis, & multipliciter in hoc operatur, quemadmodũ paulo antè diximus. Et hæc quidem abrogata eſt non ceu mala, ſed ceu inutilis, quod præſens tempus attinet, nec uſum habens aliquem. Et quemadmodũ in denſißimis tenebris media nocte luna exorta tenebrarum profunditatem quaſi attenuat, aerem tamen non omnino dilucidum reddit: ſol uero exortus in tantum uniuerſum orbem illuminat, ut etiam minimus in aere puluiſculus per ſolis radios conſpiciatur. & luna quidem inſitum ſibi propriumq; lumen nòn amiſit, diſparuit tamen et obtecta eſt, propter ſolis ſplendorem: ſic etiam in ueteri lege & euangelio contingit. Lex enim uetus idololatriæ quidem tenebras depulit, non tamen in uniuerſum illuminare & abſoluere potuit hominum animas: Euangelium uerò illuminauit, docuit, abſoluit, & homines in cœlum euexit, paradiſumq; quam progenitor Adam amiſerat, gratuitò conceßit. Et quis tam infœlix, ut Euangelio relicto ad legem reuertatur, et quaſi denuò ceu infans lactis nutrimentum concupiſcat, nec inſtar uiri cibum ſolidiorem? uel quis ceu puer literarum elementa requirat, & non potius ceu abſoluta prudentia præditus philoſophiam? Vel quis ſolari lumine repudiato, lunarem amplectatur? Mihi ſanè ea quæ ſcripſimus ſufficere uidentur, ut facile, quicunq; uoluerit huius rei ueritatem cognoſcat, quin & tu ipſe. Si autem fortaſſis adhuc propter ſacrificia, circuncifionem, ſabbati ocium, & ciborum diſcrimen ratio tua du-

bitat & uacillat, minime tamen hoc fieri conueniebat, cum de maximis illis & neceſſarijs ſufficienter dixerimus: uerumtamen etiam de his, ut & reliquis, breuißime diſſeramus.

Homines, ut ſuprà diximus, humanas Idolis uictimas immolabãt, nec alienigenas tantum, ſed etiam proprios liberos. Et quemadmodũ lignum tortuoſum integrã & nimiam inflexionẽ ſuſtinere non poteſt, ſed illud paulatim principio artificis arte & opportunitate ab inæqualitate priore immutatur, deinde omnino in rectum extenditur ceu regula aliqua: ita etiam in ſacrificijs factum eſt. Conceßit enim deus primo tauros immolari, oues & hircos, ut illos ab impijs hiſce hominum immolationibus abduceret. Quid enim his deterius et iniquius? Hæc tamen cõceßit deus, ut paulo pòſt & ipſa abrogaret, & homines in notitiam ſacrificãdi laudem induceret. Sic enim per Dauidẽ deus locutus eſt: Non ſuſcipiã ex domo tua uitulos, neque de gregibus tuis capellas. Num edam taurorũ carnes, & hircorum ſanguinem bibã? Offer deo ſacrificiũ laudis, id eſt hymnum oris tui cũ ſincero et recto corde: & redde domino uota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et glorificabis me. Et hæc tanquàm ſub dei perſona dixit, auerſantis animalium uictimas. Per ſeipſum autem ad Deum ſic dicit: Quoniã ſi uoluiſſes ſacrificiũ, dediſſem tibi. Holocauſta non comprobas. Sacrificiũ deo, ſpiritus contritus. Cor contritũ & humiliatum Dominus non deſpiciet. Viden' quomodo in omni negotio à ſummo ad infimum tandem prophetæ locuti ſint? Si igitur de ſacrificijs dilucide dixerũt, quod deo nõ grata ſint, ſed temporanea quædam cõceßio, iam poſt inutilem animaliũ oblationem ſacrificatur & cantatur per os & labia ex puro & ſincero corde, quod & factũ eſt. Qui enim antè idololatræ, tyranni & perſecutores Chriſti fuerant, qui Chriſtum ignominia affecerant, cõuerſi doctores & præcones orbis facti ſunt, & pro nomine Chriſti occubuerunt, ſeipſos proponẽtes formulã eorum qui in Chriſtũ credunt, ut dictũ eſt. De circuncifione autem copioſius in ſuperioribus diximus. Verumtamen etiam nunc ſic dicimus, Circuncifio, cordis eſt circuncifio, non carnis. Abundantiam enim cordis circumcidere debent ſinguli, non carnis. Abundantia enim cordis peccatum eſt, quod conciliauit diabolus & homo propter uoluptates. Quod uero deus in homine fecit, non eſt ſuperuacaneum. integrum enim eſt, et bonum, et abundans eſt nihil. Si itaque homo cordis abundantiam circũciderit, id eſt peccatum, hic reuera uere circunciſus eſt. Si autem peccato obnoxius fuerit, & carne circũciſus, uana et inutilis eſt huius

circunciſio. Sed & Moſes ſic inquit: Hodie ita-
Deut.10 que circumcidite duritiam cordis ueſtri, & cer-
uicem ueſtram ne induretis amplius. Dominus
enim deus ueſter, hic deus deorum eſt, & domi
nus dominantiū. Deus magnus & fortis. En qua
lem Moſes circūciſionē faciat? Nō carnis certe,
ſed cordis. Verū et martyr Chriſti Stephanus cū
Hebræis diſputās dixit, Duri ceruice & incir-
cūciſi corde, qui recepiſtis legem, & non obſer-
Act.7 uaſtis eam. Sabbatum uero nō caſu aut fortui-
tò inſtitutum eſt, ut homines eo die ocioſi deſide
rent (ocium enim per ſe uitio habetur) ſed ut Iu
dæi omnino ab ijs quæ uitam attinent uacantes,
ſpiritualia curarent. Et in hunc finem inſtitutum
eſt, ut ſabbato quidem uacarēt à curis uitam ſpe-
ctantibus, in concionem uero ardenti ſtudio &
cura abirent. Et clare conſtat, quod ſacerdos in
ſabbato duplicem laborem abſoluebat, & dupli
ces oblationes immolabat. Iudæi autem etiam
hoc neglecto, uoluptatibus magis ſtudebant &
delicijs. Quapropter & propheta increpans il-
los, dixit: Væ abeuntibus ad diem malum, qui ap
propinquatis & contingitis ſabbata ficta. Et Iu-
dæis quidem, ut diximus, ſabbatum inſtitutum
eſt, ut à curis uictum ſpectantibus uacantes, ad
conciones ſacras ſtudioſe conuenirent. Chriſtia
nis uero non ſimiliter, utpote cum quotidie ad
conciones & preces ipſis conuenire ſolenne ſit.
& ſic laboratur ut hi quidem plus, illi uerò mi
nus ſingulis diebus orent. Et quemadmodum in
omnibus præceptis lex minimum illud & imper
fectum expoſuit, Euangelium uero uniuerſale il
lud et totum: ita etiam in Sabbato fieri uidemus.
Lex quidem ſabbatum conſtituit, ut conciones
adirent. Euangelium uero quotidie hoc fieri uo-
luit, idq́; non ſemel tantum in die, ſed millies, ſi
cui libuerit. Quod ſi uolueris, dicam id diluci-
dius. Iudæis ad Chriſtum ſabbato apportantibus
magnam infirmorum multitudinem, claudorū,
cæcorum, aridorum, paralyticorum, dæmonia-
corum, aliorumq́; uarijs morbis laborantiū, om-
nes eadem ipſa hora ſanauit. Iudæi uerò inuidia
& ira pleni, cum aliud quod Chriſto obijcerent
non haberent, dicunt illi, Non licet tibi hoc face
re ſabbato. Quin & Phariſæi uidentes Chriſti
diſcipulos ſabbato ſpicas uellere & comedere,
dixerunt eundem ſermonem. Quid uerò ad hos
Chriſtus? An nō legiſtis quid fecerit Dauid, cum
eſuriret ipſe, & qui cum eo erant? Quomodo in
greſſus ſit in domum dei, et panes propoſitionis
comederit, & dederit his qui cum eo erant in
die ſabbati? Sabbatum enim propter hominem
factum eſt, & non homo propter ſabbatum. Sed
et alia quædam eſt ſabbati ratio. Sex diebus deus
creauit omnia, & ſeptimo quieuit ab operibus

ſuis. Tum & Chriſtus in ſepulchrum depoſitus,
ſabbato quieuit. in paraſceue enim laborauit: la-
troni enim ſalutem dedit. die uero dominico rur-
ſum operatus eſt, ſuſcitando primū, ut deus, pro-
prium corpus, & multorum aliorum: deinde &
apoſtolis apparens, cōfortauit illos, & cum his
alios multos apoſtolos. Et quod ſeptem exactis
ſeculis, id eſt annorum ſeptem millibus à creatio
ne mundi, uniuerſalis omniū hominum quies fu-
tura ſit. Eò uſque enim omnis actio tam bona
quàm mala extenditur: tempore autem illo reſur
rectio mortuorū et iudicium operū futurum eſt,
& ſingulorū iuxta opera ſua retributio. & hos
quidem qui impie uixerunt, æterna manet dam-
natio: pios uero bonosq́;, uita æterna, paradiſus
& bona quàm plurima, quæ oculus non uidit, et
auris non audiuit, & in cor hominis non aſcen-
derunt. En igitur quis ocij illius ſabbatini finis
ſit, & quomodo errauerint ac adhuc errent, ue-
luti in omnibus alijs, miſeri & ſtulti Iudæi.

De cibis uero ipſa ueritas ſic ſe habet, Omnia
quæ fecit Deus, ualde bona ſunt: et ſi bona ſunt,
quomodo legislator ea pro malis & reijciendis
erat iudicaturus? Cum Deus ad illos dicat, Ecce
dedi uobis omnia ad comedendū, ut herbas cam
pi. Sed cum in deſerto moraretur immorigera et
ingrata Iudæorum gens, ſingulis diebus manna
à deo miſſum accipiebāt: cæterū contra Moſem,
imò ipſum deum murmurabant quotidie, & ſuil
las Ægypti carnes appetebant, quas antea come
derant, et infinita alia (in primis tamē præ alijs
ſuillarum carnium deſiderio tenebantur.) Hac
igitur de cauſa interdixit his legislator Moſes,
ne his ueſcerentur, ut eos ab omnibus Ægypti cu
piditatibus abduceret. Sed de his ipſis audi.
Quod enim uniuerſus mundus in idololatriæ te-
nebras & barathrū inciderit, manifeſte conſtat:
in primis tamen omniū Ægyptij omnia ferè ani
malia adorabant, et deorū numero aſcribebant.
& quæcunque hi tanquàm deos uenerabantur,
hæc Moſes legislator immolare iuſsit: è uolatili-
bus quidem turturem & columbam, è quadrupe
dibus uero bouem, ouem & capram. ſed porco
ueſci prohibuit, quoniā huius cibus magni erat
precij apud Ægyptios ſimul & infeliciſsimos Iu
dæos. Moſes igitur ipſis immutare uolens Ægy-
ptiorum ritus, ea immolare iuſsit quæ Ægyptijs
pro dijs erant, ut intelligerent ſe fruſtra hæc cole
re & uenerari. Quæ uero chara habebant, &
magni faciebant, cibi gratia, illorum eſum inter
minatus eſt: in primis tamen ſuillarum carnium,
propter inſatiabiles harum cupiditates, ut dictū
eſt. Chriſtus uero nihil è cibis prohibuit, nec e-
tiam apoſtoli, horūq́; ſucceſſores. Quod ſi uero
aliqua animalia ſunt, à quibus Chriſtiani abſti-
nent

nent,hoc ſimpliciter diutinæ conſuetudinis & propriæ uoluntatis gratia faciunt,non propter doctorum et Euangelij traditionem. Vetus enim lex haſce obſeruationes habebat,Euangelium uero nequaquam:ſed omnia in uniuſcuiuſq; poteſtate & arbitrio ſunt conſtituta.propter diutinam uero,ut dictum eſt,conſuetudinem á quibuſdam animalibus abſtinent, nec illis ueſcuntur: quemadmodum qui penes nos ſunt Monachi, ab omnium carnium eſu abſtinent,non quod has impuras & reijciendas eſſe arbitrentur, ſed uitam (ut dictum eſt)auguſtiorem ſequi cupientes, & rempub.habere longe ſublimiorem propter corporis ſui tolerantiam carnibus abſtinent.Et ecce ex his quæ de lege ſcripſimus, iudicare potes, legem Euangelio contrariā non eſſe,nec Euāgelium legi:omnia enim hæc ſibi cōſentiunt. Legis uero infirmitatem Euangelium compleuit.Si enim lex perfecta fuiſſet,nequaquam ſic per Ieremiam prophetā dixiſſet Dominus:Ecce dies ueniunt,dicit dominus,& conſtituā ſuper domum Izrael et domum Iuda fœdus nouum:non ſecundum fœdus quod pepigi cum patribus ipſorum, in diebus cum apprehenderem ego uanum ipſorum,ut educerem eós de terra Ægypti:quoniam ipſi non perſtiterunt in fœdere meo,& ego neglexi eos,dicit dominus. Quoniā hoc eſt fœdus quod ſtatuam domui Izrael poſt dies illos,dicit dominus,Dabo leges meas in ſenſus illorum,& in cor ipſorū inſcribam eas,et ero ipſis in deum, & ipſi erunt mihi in populū. Nec docebit unuſquiſq; proximum ſuum,et quilibet fratrē ſuum, dicens,Cognoſce Deum:quoniam omnes cognoſcent me,á minimo ipſorum uſq; ad maximum illorum. Quoniam propitius éro iniquitatibus illorum, & peccatorū illorum & delictorū non amplius recordabor. Attende diligēter ad ea quæ dicuntur. Dicit deus,Ecce dies ueniunt,& conſtituam ſuper domum Izrael et ſuper domum Iuda fœdus nouum. Dicendo, cōſtituam fœdus nouum, oſtendit primum illud eſſe imperfectū,futurum uerò illud fore perfectum. Cum item nouum dicit, oſtendit alterū illud eſſe uetus, cuius nullus ſit uſus. Quin dilucidius adhuc dixit, Nō ſecundū fœdus, quod pepigi cum patribus illorum, quoniam non perſtiterunt in fœdere meo, & neglexi eos,dicit Dominus. Omnino autem hinc eluceſcit, quod uetus quidem fœdus abrogauit,nouum uero gratuitò cōceßit.Sed adhuc clarius de hoc locutus,ſic dixit: Ero ipſis in deū,& ipſi erunt mihi in populum, et omnes cognoſcēt me à minimo ipſorum uſq; ad maximum.Quoniam propitius ero iniquitatibus ipſorum, & peccatorum illorum delictorumq́; nō amplius recordabor. Vides quomodo Iſraelis quidem po-

Ierem. 31

pulum reprobauerit, proculq́; à ſe abegerit:& gentes,quibus nouum fœdus,id eſt Euangelium traditum eſt,populum ſuum nominauerit? Et domum Izrael & Iuda de ipſis gentibus dicere uidetur Deus, de Hebræorum uero gente nequaquam. Quos etenim Chriſtus diaboli filios uocauit, quomodo pater huius Deus eoſdem populum ſuum appellaret? aut Deus ipſorum eſſe diceretur? Similiter per Eſaiam quoque ſic inquit Deus:E Zion exibit lex, & uerbum Domini de Ieruſalem. Et quænam lex alia de Zion & Ieruſalem egreſſa eſt, præterquàm Chriſti doctrina & Euangelium? Moſaica enim lex in monte Sinai promulgata eſt Iudæis,genti immorigeræ & ingratæ:Chriſti autem doctrina & Euangelium ex Hieruſalem. Veruntamen tute tecum conſidera, & uide. Quemadmodum homo tabernaculum quoddam umbratile extruēs,de hoc non multū ſollicitus eſt, in domo autem extruenda ſummo ſtudio utitur, & in primis curat ut fundamentum poſitum ſit firmum & ſtabile, ut forma domus ſit commoda, & culmen imponat concinnum:quin etiam de elegantia domus non parum ſolicitus eſt.in domo enim ſua pater familias habitat. Sic etiam in ueteri lege & Euangelio contingit. Euangelium quidem, ſecundum quod in eo requieſcere Deus uoluit, per omnia ſanctum fecit, perfectum & iuſtum & ſtabile. In lege uero non ſic:ſed uolens hanc tantum non ceu inutilem abolere, quaſi in tranſcurſu ipſam tradidit, ut legis defectus per Euangelium implerentur & reſarcirentur. Cæterum quemadmodum de Chriſto prophetæ uaticinati ſunt,& hæc quidem ſermonibus claris expoſuerunt,hæc uero per ænigmata:non ſolum autem de Chriſto,ſed etiam de Euangelio & illius diſcipulis apoſtoliſq́;:ſic etiam de lege. Et primo quidem cum Iſaac benedicere uellet filio ſuo primogenito Eſau,non complacitum eſt Deo in hoc:ſed Iacobo poſt hunc nato benedixit. Et Eſau quidem typus erat legis & populi Iudaici, Iacob uero typus Euangelij & populi ex gentibus collecti. Iudas uero Iacobi filius genuit Phares & Zara.Cum autem Zara ad naſcendum egrederetur, manus quidem eius emicuit,corpus uero nequaquam. Cum autem obſtetrix manum filo tincto religauiſſet, manus infantis rurſum ingreſſa eſt: & poſtea natus eſt frater eius Phares:quo in lucem edito,tandem & Zara natus eſt. Hoc autem uiſo obſtetrix dixit, Quare propter te ſolutum eſt ſeptum? Septum certè ab omnibus prophetis lex Moſaica appellatur. Quis igitur expoſuit obſtetrici duos eſſe infantes? & quãnam de cauſa coccineo filo manum alterius religauit? Tum quid nam innuens dixit, Quare propter te diſ-

Eſa. 2

Gen. 27

Gen. 38

ſolutum eſt ſeptum? id eſt, quomodo tu typus legis factus es? Et quemadmodũ qui modò apparuiſti, deinde abſconditus es, & frater qui poſterior te erat, prior in lucem editus eſt: ſic etiam ſeptũ, lex ſcilicet, quæ prima eſſe apparebit, paulo pòſt poſteriores habebit partes. Lex uerò Euangelij, quæ poſtremo uentura eſt, ante hanc enaſcetur. Vnde nam obſtetrix edocta hæc dixit? Diuina certe uirtute hæc uaticinata eſt: & quæ per prophetas loquitur dei uirtus, per os etiam mulieris locuta eſt. Planius tamen adhuc & dilucidius per Ieremiam dixit Deus: Ecce dies ueniunt dicit dominus, et conſtituam ſuper domũ Izrael & ſuper domum Iuda fœdus nouũ, &c. ut ſuperius dictum eſt. Viden' quomodo per figuras & prophetias maniſeſte & clare dẽus legem demonſtrauerit ocioſam quidem eſſe, & imperfectam: Euangelium uero efficax & perfectũ? Nihilominus miſeri & excæcati Iudæi nec imperfectam & impotentem legem obſeruant, ſed quotidie uel primi illius tranſgreſſores eſſe deprehenduntur (non accuſo illos peccatorum, quis enim à peccatis abſtinere poterit? ſed de lege dico, quod illam tranſgrediantur) & ijdem ſi maxime uellent facere ea quæ legis ſunt, non tamen poſſunt. Et uide qua ratione hoc fiat. Deus conſtituit & decreuit, ut Hieroſolyma omniũ, quas gens Hebræorum habet, urbium ſit metropolis, in qua Solomon templum ædificauit, præcepitq́; Deus ut intra templum ſacrificia fiant, & oblationes pro peccatis hominum: extra Hieroſolymam uero & templum hoc ſacrificia nulla eſſe offerenda. Quandoquidem igitur Hieroſolymarum urbs deſtructa eſt, & templum ſubuerſum, neq; iam ſacerdotium habent ad ſanctificationẽ ſui, neque modum offerendi deo, quid nam ipſis eſt reliqui? Nihil omnino. Propter hæc itaque et alia multa, quæ nunc exacte ſcribere nõ eſt opus, neque Chriſtiani eſſe deprehendũtur, quia Euangelium non recipiunt: neque hæretici, quia nullum prorſus ſequuntur hæreſum doctorem: neq; Muſulmani, quia Mahometem non ſectantur: neque Iudæi, cum nulla, quæ legis ſunt, faciant: ſed tales eſſe conuincuntur miſeri, qui quid colant credànt ue ignorẽt, ſed in perditione uiuũt. Vidèn' quõ à uera et recta uia aberrãtes, cumſe rectà incedere arbitrãtur, in barathro & perditione eſſe cõſpiciũtur? Et hæc quidẽ hactenus.

Quoniam uero in omnibus, quæ prius ad nos partim ſcripſiſti, partim ore retulerunt tui ad nos nuncij, uoluntati tuæ obſecuti, copioſius nos defendimus, nunc age tui ſermonis memineris. In fine enim literarum tuarum ſic dixiſti, Prudenti uel una ſufficit oratio: quod reuera ſic eſt. Si igitur prudẽti uel una ſufficit oratio, ut tu ipſe teſtaris, & ipſa docet ueritas, prudens uero aliquis multis ſermonibus auditis bonis uerisq́;, nec illos receperit, uel decerpſerit fructum illorum, nónne meritò accuſandus et reprehendendus fuerit? Vbi igitur noſtræ hæ literæ, hæcq́; noſtra apologia ad te peruenerint, adhòrtor ut diligenter hæc cõſideres, et per ſingula uerba diſcutias, latentem theſaurũ in his haud dubie inuenturus. Non enim animi noſtri fœtus ſunt, ſed ex libris Moſaicis, ſed ex Dauidis Pſalterio, ſed ex prophetis & Euangelio deſumpta, quæ et ipſe Mahomet & omnes Muſulmani ſancta et iuſta eſſe confitentur & dicunt. Et hæc ipſa ſunt, quæ uerbotenus oſtendunt Chriſtum filium dei eſſe, & eundem deum ſimul et hominẽ. Ipſe enim eſt qui ab omnibus prophetis deus eſt prædicatus. Is eſt quem Abraham, utpote deum, adorauit, & iudicem omnis terræ dixit. Is eſt quem cantu celebrauerunt angeli, & quem uirtutes ſupernæ in nubibus ſuis geſtauerũt, quem uidit Daniel uenientem in nubibus ad iudicandum orbem. Is eſt, cui omnis creatura ſeruit, illius dicto obediẽs, uenti ſcilicet, mare, et reliquà. Is eſt, quo uiſo infernus regnũ ſuũ amiſit: cæterũ & ante mortẽ cum tremore implebat huius imperium, dimittẽs Lazarum, & alios. Hoc teſtatur infinita illa, quæ fecit, miracula. Et quid dicam amplius? Is eſt, qui à deo patre teſtimonium ſæpius accepit. De hoc Dauid dixit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniã rex uniuerſæ terræ deus. Pſallite prudẽter. Deus regnauit ſuper gentes: quemadmodũ in ſuperioribus copioſius dictum eſt. Non enim de deo patre dixit, nec de Dei filio, quod prius quidem non exiſtens rex uniuerſæ terræ, poſtea uero regnum ſuper omnes gentes & omnem terram acceperit: ſed hæc propter hominem, quem aſſumpſit filius & uerbum Dei, propheta dixit, qui nec regnabat, nec à gentibus omniq́; terra adorabatur, eo quod nondũ eſſet natus. Poſt natiuitatem autem illius data eſt illi gloria, honor & poteſtas, ut dixit Daniel, & regnum. Cæterum et ipſe Dauid eodem loco: quin & ipſe Chriſtus poſt reſurrectionem quaſi obſignans huiuſmodi prophetias, dixit apoſtolis: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Profecti, docete omnes gentes: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui uero non crediderit, cõdemnabitur. Vides ne quanta cum ſimplicitate et luce appareat, quod de homine, quem filius & uerbum dei aſſumpſit ex diua Virgine, eadem dicunt prophetæ, ſed & ipſe Chriſtus: & de illo extant omnia teſtimonia propter hominum infirmitatem? Ipſe enim filius dei ſecundum diuinitatẽ teſtimonio non indiget. Quo enim teſtimonio deus indigeat? Veruntamen

men quemadmodũ de Chriſti incarnatione, cruce & paßione, reſurrectione item & aſſumptione, de lege quoq; & alijs uaticinia ſunt prædicta, uiſiones niſæ, typi facti: ſic etiam de baptiſmo prophetiæ & typi ſunt propoſiti, quæ tamen omnia propter nimiam copiam, ut etiam in alijs, omiſimus. De his tamen quædam particulariter perſtringamus. Moſes ille magnus, ſi non potuiſſet per mare rubrum Hebræorum gentem traducere, periſſent ſanè Pharaonis manibus. Ioſue etiam filius Nun, niſi Iordanem in diuerſas partes ſecuiſſet, non ingreßi fuiſſent Iudæi terram promiſſam: arca uero propius propiusq; ad Iordanem fluuium allata, aquæ diuiſæ ſunt, & per ſiccum tranſiuit omnis Iudæorum populus: & arca typus erat diuæ Virginis Mariæ, quæ filium & uerbum dei ſecundum carnem peperit. Cæterum & propheta Helias extruxit altare, & lignis holocauſtisq; ſimul impoſitis, nullum omnino ignem inferebat, ſed cum altare aqua perfudiſſet, orabat, cœloq; delapſus ignis ſacrificium conſumpſit. Vides ne igitur quomodo omnia, quæ Chriſtiani colunt, primis illis et uetuſtis teſtimonijs comprobata ſunt? Hæc enim & alia multa baptiſmum denotabant. Sine hoc enim hominem ſaluari, eſt impoßibile. Quapropter & ipſe Chriſtus dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui uero nõ crediderit, condemnabitur. Cum uero hæc omnia ſic ſe habeãt, nónne ridiculum fuerit, quod libros quidem ſummo honore proſequimini, deum uerò in his celebratum contemnitis, dicentes hominem eſſe, & nõ deum? Licet itaq; quàm fuſißime fieri potuit, non ſcripſimus, propter nimiam ſcripturæ copiam, tardumq; infirmitatis tuæ iudicium, nihilominus tamen hæc tanta ſcripſimus, ut uel ſtupidißimo ad rectum uerumq; diſcendum ſufficiant. Et ecce idem in te hodie, quod & in Iudæos, competit. de illis enim dixit dominus: Dabo illis famem, ſed non famem panis & aquæ, ſed famem audiendi uerba domini. Et ſic omnino euenit. A tẽpore enim illo, quo Chriſtus mortem ſubijt, in iram inciderunt irreconciliabilem & ſempiternam: ex tunc omnis ſanctificatio omnisq; doctrina ab illis defecit. Idem igitur & in te contingit. Nam in hodiernum diem uſq; uerbum dei nec audiuiſti, nec edoctus es: ſed in ſtultitia ambulauiſti, & tenebris. Nunc uerò miſſa tibi ſunt dei oracula, ſanctorum & prophetarum dogmata: hæc igitur attente conſidera, et fine diligenter inſpecto et accurata inquiſitione ſtude, ne poſthac in tenebris ambules, ne illud Dauidis in te impleatur oraculum, dicens, Filij hominum quouſq; aggrauatis cor? quàm diu diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Et cognoſcite, quod deus mirifice extulit ſanctum ſuum, id eſt Chriſtum. Quin & illud magni illius & admirandi Solomonis, dicens: In animam maleuolam ſapientia dei non tranſit, nec in corpus peccatis deditum. Ne ſimilis fias deſerto et ſolitudini ſpinas producenti, & tribulos: ſed potius ſimilis ſis terræ fructiferæ, quæ ſemen ſuſceptum trigecuplum, ſexageeuplum, & centuplũ rependit. Sic tu recepto Euangelij uerbo fructũ proferas centuplum. Deum obteſtor creatorem cœli & terræ, ut is oculos tuos aperiat, & dilatet cor tuũ, ut facias opera tibi ſalutaria, quo paradiſum & omnia bona in hac repoſita poßidere queas.

Amos 8

ALCHORANI, ID EST LEGIS PER MAHOMETEM LATÆ CAPITA, QVÆ PRIMA ORATIONE CONFVTANTVR, SVNT HÆC,

Quod Mahomet tempore epilepſiæ, cum ſpumans hinc inde uolueretur, dixerit ſibi archangelum Gabrielem ſe conuenientem uidiſſe. 1

Quod librum conſcripſerit, Arabice Corran dictum, Græce uero, legem Dei ſalutiferam. 2

Quod prophetam Dei & apoſtolum ſe nominauerit. 3

Quod Moſaica, Pſalteriũ et prophetica ſcripta, tuſta, ſancta & uera nominauerit, præcipue uerò Euangeliũ confeſſus ſit iuſtũ, ſanctũ, rectum, uerũ et perfectũ eſſe, et (ut in capite Io na reperitur) Dei cõmonitiones uocauerit. 4

Quod non à Mahomete ſolo, ſed etiam ab alijs lex illa lata ſit. 5

Quod à Mahomete promulgata lex ore ad aures à diabolo lata ſit. 6

Quod quidam dignitate Chalibas exiſtens, id eſt ſummus doctor, religionem Chriſtianam receperit. 7

Quod Mahomet cũ in hæreticos quodã Neſtorianos et Arrianos, quin etiã Iudæos aliquos incidiſſet, omnẽ horũ maliciã collegerit. 8

Quod iactabundus de ſe dixerit: Si omnes homines cõueniant, omnes ſpiritus & angeli, non poterũt Alchoranũ meo ſimilẽ cõſtituere. 9

Quod in faſtigio dexteræ partis throni diuini Mahometis nomẽ inſcriptũ ſit. 10

Quod legem non per miracula daturus uenerit, ſed per gladiũ: & quod non credentibus illi, aut mortis ſupplicium ferendum, aut tributa pendenda ſint. 11

Quod interdixerit, ne quis ſuæ ſectæ uel ordinis cum aliquo Chriſtianorum diſputet. 12

Quod Noe & Abraham, ipſi denique apoſtoli, eiuſdem quam ipſe poſtea promulgauit doctrinæ ſectatores fuerint. 13

ORATIONIS II. CAPITA.

QVod ea quæ in Moſaicis præceptis, prophetis, pſalterio & Euangelio continentur, ſancta, iuſta & Dei traditiones nominet, amplectatur et obſeruet: quodq́; illius ſectatores non ſint, qui hæc non impleuerint. 1

Quod legis ſuæ ſectatores in partes ſeptuaginta tres ſint diuidendi, quarum unica ſola ſit ſaluanda, reliquas uero igni tradendas fore. 2

Quod niſi à Deo eſſet Alchoran, multa in eo eſſent ſibi inuicem contraria. 3

Quod cum Gabriele ad Deum aſcendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem toto mundo, deflentem peccata ſua: qui ſua ipſius interceßione ueniã apud deum impetrauerit. 4

Quod ipſe ſcopus & ſigillum ſit prophetarũ. 5

Quod rapinas, cædes & periuria prohibeat, eademq́; rurſus permittat. 6

Quod deus illi permiſerit peierare. 7

Quod Deus ſecũ collocutus, dixerit ſe luſus gratia mundum condidiſſe. 8

Quod in capite Mipacara, id eſt iuuenca dicto, Iudæos & Chriſtianos ſalutem conſecuturos eſſe dixerit: in capite uero Aram, contrà aſſerit, neminem ſine Iſmaelitarum lege ſeruari poſſe. 9

Quod ante ipſum nemo poßit paradiſum ingredi. Et rurſum dicit, quod deus illi multas mulieres uiroſq́; ante ſe paradiſum ingreſſos oſtenderit. 10

Quod deus poſt reſurrectionem domus elegãtes, balnea et hortos, pluresq́; mulieres ſe daturũ promittat Mahometicæ legis ſectatorib. 11

Quod in capite Sad, angelos ex igne, homines uero ex puluere factos eſſe affirmet. 12

Quod in capite Emele, quod muſcam ſignificat, de Solomone & muſcis mendacium prodat ſtolidum, quod & fatetur. 13

Quod in capite Rubeſo, de Solomone & uerme tradat, ſuperiori mendacio ſimillima. 14

Quod in libro Enarrationũ, cauſam ponit, cur illis uino interdictum ſit. 15

Quod cœlum hoc creatum, ex fumo factum ſit: mare autem, ex monte quodam Caph nominato. 16

Quod ſolem, lunam, lumine & uirtute æquales eſſe dicat. 17

Quod à Gabriele, ut cœlum aſcenderet, uocatus, ex Dei manu ſibi impoſita tantam frigoris uim ſenſerit, ut quæ ad medullam dorſi uſque penetrauerit. 18

Quod in capite Sad tradat, dæmones eum angeli eſſent, à Deo ut Adamum adorarẽt eſſe conſtitutos: cumq́; hoc aliorum angelorum more facere noluerint, propterea dæmones eſſe factos. 19

Cauſam tradit, propter quam ſuillis carnibus interdictum ſit. 20

Quod Deus in fine mundi omne hominũ & angelorum genus occiſurus ſit. 21

Quod librum conſcripſerit, duodecim millia ſermonum continentem: è quibus ter mille quidem ueri ſint, cæteri autem falſi. 22

Quod in capite Ceramar dicat, ſe lunã in duas partes diſſecuiſſe, quarum altera quidem in tunicã illius, altera uero in terram deciderit: deinde uero integram rurſum reſtituiſſe. 23

Quod Deus et angeli pro Mahomete orent. 24

Quod in capite Helmaida, quod ſi interpreteris, menſam ſignificat, affirmet, Hebræos & Chriſtianos non eſſe filios Dei, nec amicos eius, eò quod affligantur. 25

ORATIONIS III. CAPITA.

QVod impoßibile ſit Deum habere filium ſine muliere. 1

Quod ſi filium Deus habuerit, erit inter utroſq́; dißidium. 2

Quod in capitulo Elneſa, quod mulieres ſignificat, dicat, Chriſtum eſſe uerbũ Dei, animam Dei, & ſpiritum Dei. 3

Quod Chriſtum ex uirgine citra uirilem operã genitum eſſe teſtetur. 4

Quod neget Chriſtum & Deum eſſe & Dei filium, illius etiam incarnationem. Eundem uerò nudum tantummodo, ut Neſtorius, hominem uocat: ſanctum uerò, et cunctis hominibus excellentiorem. 5

Non Chriſtum, ſed alium loco illius crucifixum eſſe. 6

Quod Deus Chriſtum ad ſe in cœlos uocauerit, hunc autem in fine mundi uenturum eſſe, & Antichriſtum occiſurũ, quo facto & ipſe Chriſtus moriturus ſit. 7

Chriſtianos Deiparam uirginem in deos retuliſſe, eamq́; ſororem eſſe Moſis & Aaronis. 8

ORATIONIS IIII. CAPITA.

QVod in cœlos ſurreptus Mahomet, coram Deo ſteterit, et audiuerit uaria, rurſumque in terram delatus ſit. 1

Dæmones etiam ſalutem eſſe conſecuturos. 2

Alchorani interpretationem neminem intelligere, nec ipſum quidem Mahometem, ſed ſolum Deum. 3

IN

IN MAHOMETEM ORATIO PRIMA.

QVisquis alteri contradicere propoſuit, ſcopum unum præfixum habet, ut ſua quidem confirmet, et obiecta deſtruat. Quandoquidem ergo de fide in Chriſtum ſufficiẽter diſſeru:mus, & quàm rectiſsime, ut mihi ſimul & ueritati ui detur, confiſi agedum ſancto ſpiritui, ab illis quidem contempto, à nobis autem bonorato, uideamus quænam ſint uerba illa, quæ contra Deum & ueritatem euomuit perditionis filius Mahomet: non obliti interim huius, quod ſuprà diximus, non ſcilicet noſtri inſtituti eſſe, ut in uniuerſum omnia quæ à Mahomete abſurde inſtituta ſunt. redarguamus: ſed ea tantum refutabimus, quæ blaſphema in Chriſtum & illius in carne conuerſationem impie & imprudenter quidam infremuerunt. Et ne ceu infirmiores certamẽ detrectare uideamur, nunc illud Deo auxiliante ſubibimus, ut in utilitatem quærentium ſe ueritas eluceat.

Regnante Heraclio Romanorum rege, homo fuit perniciosſus et uæſanus, qui os quidem ſuum poſuit in cœlum, & contra altiſsimũ iniquus lo-
Psal. 72 *cutus eſt, lingua autem illius tranſiuit in terram: quem ſanè non errauerit quiſpiam, ut mihi uidetur, ſi diaboli primogenitũ et filium perditionis patremq́; ſimul et filium mendacij uocauerit: nomen illi Mahomet, Arabs natione, peruerſus ingenio, & animo peruerſior. Hic hæreticis quibuſdam cõuerſatus, et ab iiſdem inſtitutus, ſemen excepit, quod in docentis et edocti cordibus arauerat & ſeminarat zizaniarum ſeminator, & ſpinas tribu'osq́; protulit centuplo plures. Omnem enim ferè hæreſim in unum colligens, & hac cum ſui ingenij figmentis permixta, mixturam ex his fecit unam, animarũ uenenũ ſcilicet. Deinde aliquos nactus homines quidẽ nomine, reipſa aũt à pecudibus nihil differentes, in illos uirus impietatis ſuæ euomuit: homines nimirum paſtores, penes quos non àliud quàm perpetuam cum pecudibus conuerſationẽ deprehenderat. Vnde enim in his eſſet uera ratio? ubi doctrina? ubi lectio? Neq; enim, ſi quid ex his omnibus eſſet, iudicare poterant, ſed inſtar ferarum agreſtes, immites, cõtinue in montibus & inter greges uerſabãtur: quos ſanè ſi quis definiuerit, animalia eſſe ſermone prædita, non rationalia, mortalia, mente & omni ſciẽtia deſtituta, nequaquã à uero aberrauerit. Quid enim deterius eſt homine, qui ratione & eruditione deſtitutus eſt? Veruntamen cum nec peſsimus quiſq; omni bono in uniuerſum careat, nihil tamen hoc profuerit. En*

enim miſeri Arabes dum bona quærunt, in malá inciderũt, & uiam ſalutis appetentes in profundum perditionis delapſi ſunt. Mahomet enim hos ex uia ueritatis ſeductos in montes abduxit & ſolitudines, locosq́; quos non inſpicit Dominus, ut non immerito orare debuiſſent, dicendo, Cuſtodi nos à laqueo quem poſuerunt nobis, & ab offendiculis operantium iniquitatem. Conſtitue Domine legislatorem ſuper nos. Non tamẽ propterea pro iuſtis habebũtur, ut qui fortaſſe dei uoluntatẽ, iuſtum, ſanctum, Deoq; placitum ignorauerint. In uniuerſam enim terram exiuit apoſtolorũ ſonus, & Euangeliũ in totum orbem annunciatũ eſt & Iudæis & gentibus, in teſtimonium ipſis. Quale uero gentium teſtimonium? Ipſum Euangelium, ipſa prædicatio, ipſa doctrina ſapientum apoſtolorum, qui Euangelium annunciauerunt omni creaturæ, è quibus alij quidem ueritate cognita adorauerũt coluerunt q; ſolum Deum uerũ: alij uerò ad ea quæ dicebantur, non intenti erant: alij rurſum ad tempus fideles, poſtea in perditionis barathrum reuerſi ſunt, et quamuis idololatræ nõ fuerint, ut prius, in aliud tamen præcipitiũ à priori nihil differens inciderunt. Hic itaq; primum parentem ſuum diabolũ ſcilicet imitatus, qui ceu fulgur cœlo delapſus, poſtquam à propria domo deiectus eſt, nullũ hominem non tentat, uerum uniuerſos ignis gehennæ & tenebrarum cohæredes facere conatur, et p regrinos alienosq́; à Deo reddere: ſic ille inquam infœlix Mahomet, non deſtitit curare quomodo omnes homines à Dei familia abſtraheret. Et cum omnĩs homo delictorum ſuorum rationem redditurus ſit in die iudicij, quam obſecro apologiam inſtituet ſtultus Mahomet, qui tantam hominum multitudinem à deo abalienauit? Licet enim nemo è manu Dei eripere poſsit eum, qui ſalute dignus eſt, hic tamen Dei inimicus apparet, quantumuis reipſa infirmus ſit.

Hic morbo caduco laborans, morbi tempore hinc inde uoluebatur ſpumans. Quid ergo impietatis inuentor comminiſcitur? Simulat ſe non à morbo, ſed à Deo detineri. dicebat enim ſe, quod archangeli Gabrielis conſpectum ferre nequiret, ceu mortuum collabi: poſt uiſionem uero diuinam, diuinorumq́; dogmatum cognitionem ad ſeſe redire: deſtinatum, ſcilicet ſe à DEO eſſe, ut quecunq; uideret & audiret, & à DEO diſceret, in uniuerſi mundi utilitatem manifeſtaret. Et primo quidem ſemetipſum prophetam appellauit, & Dei apoſtolum: deinde librum Diuinorum dogmatũ collectionem dictum conſcripſit, Arabice uero Alcoranum & legem DEI ſalutiferam. Qua uero ratione tam impudenter hic ſe prophetam

3 appellauerit,non intelligo. Nomina enim quædam ſignificationem habent à loco,ut Romani, Græci,Macedones:quædam ſubſtantialem,ut Petrus, Paulus, Socrates: alia rurſus patronymicam,ut Pelopidæ,Cecropidæ:alia uero à ſcientia aliqua,ut philoſophus, dux, medicus:alia ab officio,ut apoſtolus,doctor, diſcipulus:alia rurſus ab officio ſimul et uirtute donorum, ut propheta,meditatiuus,miraculorum editor. Si ergo impudens ille ſe ſolum apoſtolum uocauiſſet,mendacium ſuum aliquouſque occuluiſſet, ceu irreprehenſibile. Propheta autem quomodo dici poterit, omni prophetia deſtitutus? Omnes enim prophetæ de Chriſto uaticinati ſunt,item de Iudæis alijſq́; argumentis,quæ quidem partim ferè priuſquam uaticiniũ proferretur, facta ſunt: partim poſt tempus certum: partim in longum tempus differebantur: omnes tamen prophetiæ impletæ ſunt. Hic uerò impudens mendacij deprehenſionẽ non ueritus,tam impudẽter prophetæ nomen ſibi uendicat,qui non modo quàm longiſsime à prophetico dono remotus eſt, ſed ne pſeudoprophetis illis qui olim ſeducebant populum,ſimilis:ſed ſimpliciter & abſolute ſeſe prophetam & apoſtolum nominauit. Et fortè reſpondeat aliquis de pſeudoprophetis dicens: Si mendaces erant, quomodo potuerunt ſeducere populum. Hæc uero quæſtio non omni ratione caret. nam & nos hanc ſoluturos eſſe ſperamus. Deus Hebræorum gentem brachio excelſo Aegypto educens, poſt multa illa & eximia, quæ in ipſos contulit,dona,etiam prophetas illis dedit, ut populo Dei præcepta annunciarent. Et his quandoque dicebat: Hæc dicit dominus, Si uolueritis audire me, bona terræ comedetis: quod ſi me nolueritis audire, gladius uos deuorabit: tali nimirum prophetia doctrinam cum miſericordia ſimul & minis continente. Quandoq; autem propter iniquitates ipſorum et peccata, prophetæ manifeſtam in illos dei uenturã iram annunciabant, per bellum et captiuitatem. Tunc itaque propter ueritatis auſteritatem dei uerbis per prophetas annunciantis non attendebant, ſed illorum magis inhiabant ſermonibus, qui dicebant, Hæc dicit Dominus,pax pax. Et contemptis ueris prophetis, iniquitati adhærebant. Quapropter conceſsit Deus hoc, et ingreſſus eſt ſpiritus ſeductor in pſeudoprophetas, & quandoq; mendaces illi uera prædicabant, mentiebantur autem millies,deo hæc omnia ſic in illorum commodum adminiſtrante. Hi autem ueris neglectis,mendacibus adhærebant ,quemadmodum etiam ad Iudæorũ regem Achab quidã pſeudopropheta Sedecbias nomine adueniens,factis cornibus ferreis coram rege aſtitit, dicens: Hæc dicit dominus,Cornibus iſtis uentilabis Syriam, ò rex. Hic autem illius uerbis perſuaſus, cum populo egreſſus, propriam quoque uitam perdidit. Et hi quidem permiſsione ſingula hæc faciebant, & infidelium uindicta aliorum erat admonitio. Quæcunque autem uanus hic fecit, omnia ad interitum & perditionem ſui temporis hominum, & ſequentium ſe inſtituit. Scripſit ſane Mahomet librum, quem legem Dei ſalutiferam, & diuinorum præceptorum collectionem nominauit, ueluti in præcedentibus dictum eſt. Hic inquam uniuerſum legis per ipſum latæ negotium tribus modis ſtabiliuit, pœna nempe & tyrannide, mendacio & impoſtura & hypocriſi,uoluptate permixta, de quibus etiam ſuperius in quarta Apologia diximus, quantum tunc licuit:uerum & nunc non pigebit eadem dicere, quæ Deus ori noſtro indiderit. Magnus ille & beatus Moſes,ut neminem latet, à Deo ut filios Iſrael Aegypto educeret, miſſus erat,inſtructus antè miraculis,ſignis & prodigijs. Poſt exitum uero Aegypti, & illam in deſerto commorationem,imò errores,nihil minora prioribus iſtis miraculis per iſtum Deus exhibuit, ſed maiora multò haud dubie. Poſt tantam igitur miraculorum uirtutem locutus cum illo eſt Dominus,non in angulo, aut abſcondito: ſed coram totis caſtris, & omni Iudæorum multitudine (opera enim lucis in luce exhibentur.) & tunc per Moſem ſeruum illius lex lata eſt, & ſanè confirmata,ratificata & conſtabilita eſt omnibus ceu lex à Deo cœlitus demiſſa. Poſt huius autem promulgationem,ne tunc quidem miracula ceſſauerunt. ſed & hoc uiuente & defuncto, per Ioſue filium Nun,aliosq́; ſimiliter facta ſunt. Quin et prophetæ magnis & ſtupendis miraculis editis claruerunt ad ueræ fidei certitudinẽ. Helias quidem tribus annis, & paulò amplius, cœlos concluſos aperuit,mortuos ſuſcitauit,ſacrificium aquis incendit. Similiter & Heliſeus, & alij. In cõſummatione autem ſeculorũ deſcendens Chriſtus,non ut ſeruus inſtar illorũ,ſed ut horum dominus:et teſtimonia non ut prophetæ recipiens, ſed ut illum decebat creaturæ omnis dominum et conditorem:nec tanquàm teſtimonij indigus,ſed propter hominum ignorantiam et imbecillitatẽ, (magnũ enim reuera eſt filij & Verbi dei in carnis adminiſtratione negotium.) Teſtimonijs igitur,ut dictũ eſt,acceptis,(ut in ſuperioribus Apologijs ſingulatim et dilucide demõſtrauimus) exorſis ab Adami creatione,item à Noe, Abraham,Iſaac,Iacob, Moſe, Dauide, & prophetis omnibus, quin etiam in natiuitate ſua ab ipſis angelis,magis, et ſtella:et quod longe maximum eſt,in baptiſmo dei patris uoce,Tu es filius meus

dilectus

dilectus, in quo mihi complacitum eſt, (omitto enim nunc dicere edita ab ipſo tempore conuerſationis ſuæ inter homines miracula & prodigia magna, quæ multa ſunt & innumerabilia, etiam in tempore paßionis ſuæ & reſurrectionis, & poſt hanc) comprobatus, tunc demum Euangelij legem protulit. Cæterum ferè transformationem Saluatoris noſtri in Thabor monte factam præterieramus. Thabor enim, inquit Dauid, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Et quomodo, ô bone Dauid, inanimata exultabit materia?. Næ, inquit, non fortuito caſu, neq; obiter domini prodigia inſpicite, ſed recõdite in cogitationum profunditatem, & magnum deprehendetis commodum. Age itaque uideamus, quænam patriarchæ doctrina ſit. Thabor & Hermon, inquit, in nomine tuo exultabunt. Quemadmodum enim in domini paßione omnis creatura triſtitiæ ſigna edidit, ſancta uidelicet illius mater, apoſtoli, & omnes fideles, quin et ſol obtenebratus eſt, terra concuſſa, & petræ ſciſſæ, uelum diſruptum eſt, & ipſi angeli ad nouum uerbi dei myſterium obſtupuerunt: ſic etiam in monte Thabor omnis creatura exultauit, ex inanimatis quidem quaſi tota terra & plantis, Thabor & Hermon: ex illis uerò quæ ſenſu uiuunt, quæ in Thabor ſunt animalia: ex mortuis, Moſes: ex uiuentibus, Petrus, Iacobus, & Ioannes: ex uita autem illa noua et immutata, quæ nec humana nec angelica eſt, ſed qualem Enoch & Helias agunt, ipſe Helias: ex cœlo autem, nubes lucida & angeli. Et ecce Thabor et Hermon cum omni creatura exultauerunt, Hermon in baptiſmo, Thabor in transformatione. In quo negotio? In uoce dei patris de unigenito ſuo filio, qua dixit, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõplacitum eſt, ipſum audite. Et in paßione quidem omnis creatura alienabatur, omniaq; permiſcebantur: in Saluatoris autem transformatione omnis creatura exultabat propter nomen filio dei datum. Sed redeundum eò, unde ſumus digreßi. Moſes quidem, ut dictũ eſt, accepto prius à deo miraculorum teſtimonio, legem tulit. Prophetæ autem uaticiniorum euentu, & nonnunquam miraculis quoq; ſunt confirmati. Chriſtus etiam illis, quæ recenſuimus, teſtimonijs probatus, & infinitis miraculis, ipſe quoq; ore docuit. Poſt illius autem aſſumptionem diſcipuli huius Euangelium conſcripſerunt, ipſiq; docuerunt, miraculis ſibi fidem uendicantes: non tamen miraculis ſolummodo, ſed etiam propter optimam rerum adminiſtrationem, fidem merebantur apoſtoli. Primò enim cum hos exacuiſſet Chriſtus, & ceu ferreos feciſſet & adamantinos, ad prædicationem emiſit, dicens illis: Ecce mitto

uos ut oues in medio luporum. hi uerò humilitatem induti, leonibus formidabiliores apparuerunt. Non enim audacia tollit audaciã, ſed æquitas & humilitas. Luceat enim, inquit Chriſtus, lux ueſtra coram hominibus, ut uideãt opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Et hæc quidem eſt rei ueritas, quod uita integra & uirtus multis miraculis ſit præſtantior. Multi enim, dicit dominus, in illo die dicent mihi, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo uirtutes multas edidimus, & nomine tuo dæmones eiecimus. Et dicam illis, Non noui uos, abite à me qui operamini iniquitatem. Et ſi dicat aliquis: Et quid, opus euangelica adducere uerba aduerſus ea quæ à Mahomete dicũtur? nos illi reſpõdebimus, quod multũ his opus ſit, et maxime. Teſtimonia enim ab hoſtibus accepta fide digniora ſunt. Num, ut Euangeliũ hoſtiũ teſtimonijs indigeat? Abſit blaſphemia. Cæterũ, ut ſi quis ab aliquo talentorũ decem millia mutuò ſumpſerit, aut creditor mutui forenſem contra debitorẽ actionẽ inſtituat, & illic debitor interrogatus à controuerſiarum iudicibus, annuerit & confeſſus fuerit rem ſic ſe & non aliter habere, nec aliqua res fuerit in qua falſum dicat, Iudex huiuſmodi ſermonibus auditis tacite ſecum ipſe perpendẽs hoſce ſermones, ſufficientes iudicat in teſtimoniũ debiti reddendi. Eadem mihi de omni ſacra ſcriptura fertur opinio. Moſaica enim ſcripta, pſalterium et prophetarum oracula, Mahomet ſancta, iuſta & uera eſſe docuit, quemadmodum in Apologijs plenius demonſtrauimus: præcipue uero ante omnia excellentißimũ Euangelium, ſanctum eſſe & iuſtum, rectum, uerum & abſolutũ, ſæpius declarauit, adeò ut hoc dei cõmonitiones nominet. quẽadmodũ in capite Iona, quod in Alchorano continetur, ſic inquit: De his quæ uobis reuelauimus, ſi dubitaueritis, ab illis inquirite, qui iam ante me Biblia legerunt, & ueritatẽ deprehendetis. Quinam igitur ſunt, qui ante Mahometem Biblia legerunt? Conſtat certè Hebræos eſſe, qui Moſis Pentateuchum & prophetica ſcripta recipiunt, & Chriſtiani, qui unà cum his etiam Euangeliũ admittunt, & apoſtolorum ſcripturas. Ecce quàm dilucide Mahometis teſtimonio apparet, quod poſteri maioribus indigeant, nec maiores ipſis poſteris, quemadmodũ etiam in cap. Helmaida (quod menſam interpretãtur) copioſius explicat. Mahomet uero qua cauſa legem ſuã tulerit, uel potius iniquitatẽ legib. honeſti ſolutã, neſcio, niſi fortè à patre ſuo diabolo motus. Nullo enim teſtimonio aliũde petito innititur, neq; è ueteri teſtamẽto & prophetis, neq; ex nouo et apoſtolis: quæ potius hũc ceu hoſtẽ et inimi-

*inimicum auerſantur. Beatus quidem ille Moſes
ad filios Izrael ſic dicit, Suſcitabit Dominus
deus prophetã ex fratribus noſtris, ſicut me, eũ
in omnibus audite. Omnis aũt anima, quæ nõ au
dierit prophetã hunc, extirpabitur. En diligen
ter quod dicitur conſidera. Cum enim Moſes di-*
Deut. 18 *cit, Dominus deus ſuſcitabit prophetam ex fra-
tribus noſtris, docuit ut hunc à ſe prædictum ſu-
ſcipiant, id eſt Chriſtum, (ueluti in prima apolo
gia dilucide demonſtratum eſt:) ablegẽt uero &
lõgiſsime à ſe arceãt ex peregrina gente ad ipſos*
Matth. 7 *uenientẽ prophetã. Chriſtus uero ad illos qui in
ipſum credũt, ſic dicit, Cauete à falſis prophetis
qui ueniũt ad uos ueſtiti pellibus ouiũ, intus uero
ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorũ cognoſcetis
eos. Et non poteſt arbor bona fructus malos fer-
re, neq; arbor mala fructus bonos facere. Qua-
propter nos his cõſideratis, inſpiciamus domini
oraculum, quis nam ſit magiſter hic, quæ nam
huius doctrina, quæ arbor, et qui nam fructus, ut
uel ex ipſo fructu arborem agnoſcamus, et ex do
ctrina doctorem.*

*Anno à domini et ſaluatoris noſtri Ieſu Chri
ſti ueri dei incarnatione 1210. quidã ordinis præ
dicatorum Richaldus nomine, Babylonem pro-
fectus, ubi ſtudiũ & myſteriũ iniquitatis exerce
batur, ſummo labore ſeſe in Arabũ lingua exer
cuit. Hic diſcuſsis ſimul et exactiſsime deprehen
ſis ijs quæ in Iſmaelitarũ lege cõtinentur, eadem
in Latinam linguam ex Arabica tranſtulit. Lex
itaq; Iſmaelitarum Alcoranum dicta, & à Ma-
homete promulgata, non ab ipſo ſolo lata eſt, ue
rum etiam ab alijs quibuſdam, utpote genero il-
lius Ala, & alijs ſeptem, quorum nomina ſunt,
Naphe, Eon, Oma, Elreſar, Aſer, filij Cheter, et
filij Amer. Cum igitur hi quidẽ hoc, alij uero il-
lud reciperent, et ſinguli proprium aliquid ſta-
tuerent, poſt mortem Halæ et Mahometis factio
nes, contentiones, bella & cædes ſucceſſoribus
horum inciderunt. Verum hodie quidem bella
mutua ſopita ſunt, diſsidiũ uero & diſſenſio per
durauit adhuc: & alij quidem hoc, alij uero il-
lud recipiunt. Cæterum lex illa principiò à dæ-
mone lata eſt. Omnis enim iniquitas & pecca-
tum dæmones habet adiutores & cooperarios.
In lege uero hac non item: ſed ore ad aurem à dæ
mone dictata eſt: quemadmodum etiam hi qui in
Babylone ueritatis ſtudioſiores ſunt, ueritatem
non occulunt, ſed ſinguli ijs quibus confidunt, di
cunt hoc, & fatentur doctrinam hanc à Deo
non promanauiſſe, rationibus conſentaneis hoc
demonſtrantes: timore mortis autem cedunt, &
ſequuntur impietatem. Non paruum tamen ex
horum impietate argumentum colligitur, quod*
7 *qui tales ſunt, Chriſtianorum dogmata omnino*

*ignorent. Præterea quidam ex doctoribus horum
in dignitate Chalibarum conſtitutus, nomine
* cum iam expiraret, crucem penes ſe fer-
re deprehenſus eſt. Qua in pectore illius inuẽta,
intelligentes hunc occulte Chriſtianũ fuiſſe, non
eò loci ubi Chalibades ſepeliri ſolenne eſt, illum
ſepelierunt, ſed in alio ab hoc ſemotũ. Qui enim
inter hos ſapientiores & prudentiores ſunt, nõ
ignorant errorem ſuum, et impoſturam: ſed par
tim quidem propter timorem prædictũ, partim
uero quia humanam gloriam magis amant quàm
gloriam Dei, occluſis animæ oculis in tenebris
obambulant, & timore mortis huius corporalis
animæ mortem acquirunt. In Chriſtianis autem
cõtrà fieri ſolet: timore enim mortis animæ, cor
poralem illam & externam cum uoluptate con-
temnunt. Chriſtianorum enim fides longe lateq;
ab his diſcrepat. Arctam enim et anguſtam Chri-
ſtus dicit uiam eſſe, quæ nos ad uitam ducit. Et le* 8
*gem quidẽ, ut diximus, à dæmone didicit: nihilo
minus tamen in hæreticos quoſdam incidens,
reliqua aſſumpſit: & à Iacobo quidem Baenre
in Neſtorij dogmatibus inſtitutus eſt, quem &
poſtea occidit: à Iudæis autem quibuſdam, Phi-
nees nimirum & Audio, quem ipſe mutato no-
mine Audulam uocauit, atq; Salom, quem Perſe
lem cognominauit, multa etiã tranſumpſit, ſicq;
etiam in Neſtorianos aliquot incidens omnium
impietatem collegit. Quapropter in Alchorano
multa inuenire licet, ex modo dictis deſcripta
hæreſibus. Si enim mores bonos corrumpere ma
lorum conuerſatio poteſt, quanto magis ſi ea in
prauos mores inciderit? Cum igitur legem à dæ-
mone accepiſſet Mahomet, quid aliud illum face
re aut dicere oportebat, quàm ea quæ ſui erant
magiſtri? Et quemadmodum ille faſtu laborans,
poſtquàm lapſus eſt, ſtatim mentiri cœpit, ſic e-
tiam Mahomet ex ſuperbia & mendacio loqui
cœpit & ſcribere. De ſeipſo enim iactabundus* 9
*dicit in hunc modum: Si omnes homines conue-
niant, omnes ſpiritus & omnes angeli talẽ, qua-
lem ego, Alcboranum componere non pote-
runt. Item in capite Elaſiar, quaſi perſona dei lo
quens, ſic inquit: Quod ſi hunc Alchoranum in
aliquẽ montiũ immitteremus, timore illius et re-
ligione erga illum diſrumperetur. Non tamen
ex his tantummodo uerbis, illius iactantia de-
prehenditur, ſed etiam in alijs multis effertur,
ſicuti paulo pòſt noſtra oratio exponet. A ſo-
lo Deo enim dicit Alchoranum intelligi, ab ho-
minibus uero nequaquam. Ceterum, agnoſcat
uaniſsimus doctor, quod ſapientia ſua non è ſu-
pernis eſt, ſed terrena, animalis & dæmonia-* Pſalm. 27
*ca. Dominus enim, inquit Dauid, ducet manſue-
tos in iudicio, docebit manſuetos uias ſuas. Su-*

perbia

Pſal.17 *perbis uero, inquit Solomon, reſiſtit* Dominus: *humilibus uero dat gratiam. Si enim immundus coram Deo reputatur, quiſquis animo extollitur, quis nam hunc mundare poterit? Et ſi Dominus ſuperbis reſiſtit, quis huic auxiliaturus eſt? Et ſi Dominus ducit manſuetos in iudicio, & manſuetos docet uias ſuas, arrogantem & ſuperbum quis ducet in uiam ſalutis & ueritatis? Quid uero de mendacio is, qui hoc ceu baſim & fundamentum ſuum collocauit, & à quo nihil ſine mendacio dictum ſit? Cæterum alia quidem in uniuerſum & omnino falſa & ficta ſunt, alia uerò, ueritatis aliquod ueſtigium nactus, prodigioſa omnino & abſurda fingit. Et quemadmodum nullus eſt ſenſuum, qui non tactu inſtar uehiculi utatur: ſic nullus eſt ab hoc dictus ſermo, qui non aut manifeſte mendax & falſus ſit, aut ex mendacio & ueritate mixtus. Quis enim uel tantilla cognitione præditus, non iudicaret inter ſimplex figmentum, falſumque? quod Deo obtrectans, de Alcorano quaſi in propria perſona loquitur, Quod ſi in aliquem montium miſerimus illum, diſrumpetur utique præ timore & religione huius: quin etiam hoc de archangelo Gabriel, quem ſub tempore morbi*
10 *ſui ſecum loquentem inducit. Præterea, quod de nomine ſuo Mahomet effinxit, quod ex æterno ſcriptum inueniatur in faſtigio dextræ partis throni diuini: quodq́; de illo uaticinatus Chriſtus filijs Iſrael dixerit, Annuncio uobis, apoſtolum Dei uenturum poſt me, nomen illi Mahomet. Cum uerò nec in ueteri nec in nouo Teſtamento huiuſmodi ſcriptura inueniatur, & mendacium ſit apertiſsimum, dixerunt finxeruntq́; ſucceſſores huius, quoſdam inuidia motos illud expunxiſſe, Iudæos quidem ex ueteri Teſtamento, Chriſtianos autem ex Euangelio. Nos uero dilucide hoc in quarta Apologia confutato, demonſtrauimus quàm aperte hoc falſum ſit: quapropter ſuperuacaneum & importunum exiſtimo, eadem & de iiſdem ſæpius diſputare.*

11 *Ad hæc, Non ueni, inquit, per miracula, ſed per gladium & ſupplicia, iiſq́; qui noſtræ legi & doctrinæ non obediunt, mortis pœna conſtituatur, aut tributa pendant. Quid nam hoc? Non aliud certe, quàm tegere uolens ſuam ipſius ſtultitiam & infirmitatem, cum nec ſcripturarum nec miraculorum autoritate fidem inueniret, cædes adornat, ut timore reprehenſionem effugeret, quod etiam euenit. Timore enim mortis confutationem, imò ueritatem deuitauerunt, & mendacium amplexati ſunt, atque perditionem: adeò ut & ſucceſſores huius eo tempore, quo doctrinam ſuam explicant, ſtrictum gla-*

dium in medium illorum deponant, tanquam ſub Mahometis perſona dicentes: Hæc dicit propheta, Quoad gladius permanet, en etiam mea lex permanet: gladio autem ſublato, etiam illa deſtruetur. Et quod peccatores quidem gladium ſuum contra Dauidem ſtrinxerint, & intenderint arcus ſuos ad feriendum rectos corde, manifeſtò conſtat. Sed gladius ipſorum tranſeat in cor eorum, & arcus illorum conterantur. Quoniam brachia peccatorum conterentur, iniqui uero expellentur, & ſemen impiorum extirpabitur. Paucorum enim eſt, & numeratu facilimũ, eos de fœlicitate in mortem deijcere. Quapropter ueritatis teſtes & magni & ſancti, & regni Dei hæredes facti ſunt.

Porro etiam hoc præcipit Mahomet, ne quiſ- 12
quam ſui ordinis cum aliquo Chriſtianorum diſputet, ſuam ipſius infirmitatem metuens. Quin idem rurſus alibi interdicit, ne quis diſputet uerbis duris & acerbis cum aliquo alterius ſectæ homine, ſed blandis: Non enim, inquit, hominis eſt componere, ſed ſolius Dei: &, Singuli de ſeipſis ſolis, & nõ de alijs rationem reddant. En ſibiipſi contradicens, & contrarius. Non enim in hoc tantum capite, ſed in tota lege ſua inſtabilis, inordinatus & diſsimilis ſibi apparet, & in omnibus ferè ſcriptis ſuis ipſe ſeipſum confutare deprehenditur. Quemadmodum enim mente captus & ignorans quæ nam argumenta ſint & dogmata, de quibus dicere inſtituit, quæ nam ſint media, & qui nam finis: ſic etiam in ſcriptis ſuis agit. non enim tantummodo quæ in uno ſcripſit capite, in altero deſtruit & impugnat: ſed ſæpius, quæ in principio eiuſdem capitis confirmauit, circa finem confutat & ſubuertit. Vix enim & difficulter in capita & ordinem digeſta ſunt, quæ ille tradidit: adeò ut contradictionis ratio ordinem præcedat. Idem enim hic qui præcipit, ne cum aliquibus alterius doctrinæ diſcipulis digladientur uerbis aſperis durisq́;, ſed blãdis & manſuetis (ut etiam in capite Eltenium ſeipſum laudans dicit, Non hoc cogentium eſt, &c.) quin etiam in capite Elmipacara, quod bouem ſignificat, ſic ait, In lege Dei non eſt uis, quoniam quod æquum eſt, iam antè definitum eſt: hic idem inquam, ſui quaſi oblitus, præcipit dicens, Noſtræ legi non obedientes, mortis ſupplicium maneat, aut tributa ſoluant. Et quid morte uiolentius eſt, ô legiſlator uaniſsime? Et quomodo à Deo ortum eſſe diceretur, quod ſcelus ſcelere compenſat? Auaritia enim cædis furorẽ mitigat. Natura enim humana, quin potius homines, & naturæ illius formator & opifex Deus, talem conſtituit hominem, ut unà cum alijs animæ illius indiderit concupiſcentiam, animi zelum & feruorem, atque

rationem: ut per cõcupiſcentiæ affectum amet & diligat ſummum bonum, quod eſt ipſe Deus, omnemq́; iuſtitiam & uirtutem, quæ inſtar ſcalæ ſunt animam ad ipſum deum perducentis. Quod ſi autem fortè concupiſcentia à uero & recto amore declinauerit, & pro dextris in cõtraria cœperit nutare, zelus iſte animi contra dæmonem permoueatur, & humani generis perditorem ſerpentem perſecutus, concupiſcẽtiæ ſuperatæ dux ſit in uia recta & erroribus carente. Quod ſi uero etiam hic animi zelus ocioſus & deſidioſus permanſerit, aut permotus non extra ſerpentem, ſed hominem ſibi cognatum inſurgat, tunc ratio, id eſt dux et princeps ipſa mens inſtar iudicis fortis & incorrupti, hunc intra terminos conſiſtere
5 iubeat, ſingulaq́; ſuum ordinem cuſtodire. Quapropter etiam omnium opifex concupiſcentiæ ſedem in iecore conſtituit, quod cordi ſubiacet: irã uero aut animi zelum in corde collocauit, quod iecore ceu principalior pars, eſt ſuperius: rationis uero ſedem fecit cerebrũ, quod omnium ſummum eſt, ceu rex quiſpiã, dux & princeps in omnia poteſtatem habens, non ſolum ab his quæ circa ſe ſunt propter liberum ſui arbitrium honoratum, ſed ab omni natura ſenſu prædita: quemadmodum in Adamo, in Noe, alijſq́; tam in ueteri quàm in nouo Teſtamento declaratum eſt. Quapropter quilibet homo contra affectus ira uti debet, & aduerſus quamlibet rem quæ ipſum à deo abducit. Mahomet uero non contra affectus, ſed cognatum ſibi hominem hac tanquam fera immitiſſima & crudeliſſima uſus eſt: niſi quod auaritia, ut dictum eſt, iram nõnihil mitigauit. Idem uero rurſus in capite Em, tanquam omnium oblitus, ſic dixit: Eorum qui Dei a alium quàm hunc recipiunt, tu pædagogus non es, nec procurator: quoniam Deus hoc ſibijpſi reſeruauit. Et quis nam alius Mahometis accuſator tam grauis fuerit, quàm ipſe eſt ſuijpſius? Volens enim ſcripturis contradicere, quas antea iuſtas & ſanctas uocauit, non his tantum contradicere deprehenditur, ſed in omnibus ferè ipſe ſibijpſi eſt contrarius. In capite enim Elneſa, quod mulieres ſignificat, ſic inquit: Niſi à deo eſſet Alcoranum, multa in eo inuenirentur contradictoria. Cum ſanè ipſemet non poſſet ſuis oculis ſcripturas intueri, neceſſariò confugit ad mendacia, quaſi ea quæ dicuntur, à Deo ſint. Et quomodo à Deo eſſes mendacij miniſter & pater? Vbi enim mẽdacium, ibi Deus locum non habet: & ubi Deus eſt, ibi mendacium defecit. Tenebræ enim luminis præſentiam non ſuſtinent, quemadmodum nec moribus
13 ſanitate ſuccedente ſubſiſtit. Præterea ducem & magiſtrum ſe dicens eſſe legis, quam iniquis tulit, Alcorani ipſum non puduit. Dicit enim, quod

Noe, Abrahã, Iſaac, Iacob, ſed & ipſius Chriſti apoſtoli eiuſdem legis ſectatores fuerint. Et quomodo eiuſdẽ dogmatis apoſtoli fuerũt, qui priuſquàm tu naſcereris, annis uixerũt circiter ſeptingentis, ſi tu dogmatis huius autor es? Quomodo uero Abraham, Iſaac & Iacob, tot ante hos ſeculis nati, quomodo iterum Noe, qui ante hos uixit annis circiter quadringentis? Quod ſi tu igitur autor & inuentor impietatis es (ut etiam es reuera) falſo dicis illos impuri dogmatis aſſeclas fuiſſe. Si uerò, ut facis, illos eadem ſentire aſſeris, rurſum mendacij conuinceris, quod te legis autorem nomines. Nec enim poterit fons ex uno eodemq́; canali aquam dulcem ſimul & amarã effundere, uel uerum & falſum. Sed quod ipſe per ignorantiam tibi contradicas, uerum eſt. Quoniam fides non ui, nec neceſſitate datur, ſed electionis & uoluntatis eſt. Corporalia enim uim ſentiũt: anima uero, & quæ illius ſunt, non itẽ. Sed anima quodammodo ſui iuris eſt, & libera: quod enim credit, & uult, illud amat & amplectitur. Quod autem ui contingit, motum à ſeipſo non habet: quod autem propriæ naturæ repugnat, & aliunde mouetur, firmum nõ eſt: et quod firmum non eſt, nec etiam ſtabile erit. Euangelij aũt lex & firma eſt, & ſtabilis, propter proprij iuris poteſtatem, & ipſius uolũtatem animæ. Qui enim poteſt, inquit Chriſtus, capere capiat. Mahometis lex nec firma eſt, nec ſtabilis, eo quod per gladiũ & uim adminiſtretur: licet Dei iudicijs huius impietas dilatata, & uiribus aucta ſit. Sed quantum à cœlo terra diſtat, tantum Dei conſilia ab humanis differunt, et illius cogitationes ab humanis cogitationibus, quemadmodũ & ipſe Deus per Eſaiã prophetã manifeſte declarauit. Propterea nos quoq; cum Paulo theologo dicimus, O profunditatẽ diuitiarũ ſapientiæ & cognitionis Dei: quàm abſcondita ſunt iudicia illius, & non inueſtigabiles uiæ eius? Quis enim nouit mentem Domini? Aut quis illi fuit à conſilijs? Nouit enim Dominus pios cuſtodire, iniquos uero ſeruare ad diem iudicij, puniendos igne ſempiterno. Lux enim impiorũ extinguitur. Inſuper hoc dicit Mahomet: Non ueni legem confirmaturus miraculis, ſed per gladium. Et hoc uere dixit, Miraculorũ enim uirtus, diuinorũ eſt munerũ & dotum. Et quæ nam boni cũ malo eſt cõmunio? Nulla omnino. Sed quemadmodum malũ tanquã non à Deo factũ, non proprie per ſe ſubſiſtit, ſed propter boni interitũ & defectum, tanquã per accidens in iis quibus contingit perſpicitur: ita mihi de Mahometis doctrina factum uidetur, quod interitu & defectu uerorum dei dogmatũ, per accidens noua & peregrina lex eruperit, quin potius à ueritate & Deo aliena. Quantũ enim hoc malum eſt, tanta etiam eſt ab-

Matth. 19

ſurditas

ſurditas, & inordinata rerum cōſuſio. Quemadmodum enim malum propter boni defectum apparet, ipſum uerò per ſe ſubſtantia caret: & morbus propter ſanitatis, cōſuſioq́; propter ordinis defectum enaſcitur, ſic et Mahometis lex propter ueræ legis defectum per accidens enata conſpicitur, rectum ſimulans, cum ipſa per ſe mera ſit abſurditas & cōſuſio, aumæq́; morbus, imò mors. Tantū enim Mahometis lex boni particeps eſt, in quantum quis ſibi benefacere uidetur. Nullus enim malū, ut re ipſa eſt, conſpiciens, ea quæ cōmittit, faceret. Suam igitur ipſius infirmitatem perſpectam habens, mendacium aſſumit. ſimulat autem diuinā legem eſſe, quæ ab ipſo traduntur: quoniā à Deo, ut dictum eſt, miraculorū teſtimonia nō habebat. Sed quid de miraculorū teſtimonijs loquor. Ex chariſmatis enim et dotibus, quas à Deo habebant apoſtoli, minimum & poſtremū erat inter omnia, linguarū cognitio: & hanc quidem ceu doctores orbis habebant, ut quocunque proficiſcerētur, gentis linguā noſſent quàm exactiſſimè (niſi enim quæ dicebantur intellexiſſent, uarijs opus fuiſſet interpretibus, ad eorum quæ utrinq; dicebantur declarationem.) Quomodo igitur hic ſe catholicū & uniuerſi orbis doctorē nominat, qui ex omnibus donis, ne minimo quidem inſtructus eſt? Ipſe enim de ſeipſo inquit, quod aliam quàm ſolam Arabum linguā nō nouerit, quare & Alchoranum eadem lingua promulgauerit, ut ipſe dilucidè cōfeſſus eſt. Quapropter ad gladij pœnam confugit, & cædem: nec imme-
Ioan.8. ritò. Huius enim præceptor & pater homicida erat ab initio, & in ueritate nō ſtetit. Dæmonis enim uitium menti bonæ repugnare oportet: animæ uerò uitium rationi, corpori, & ipſi naturæ contrarium eſt. quæ manifeſtè in Mahometis doctrina apparent. Abſurditas enim & confuſio, falſum denique & mentis excæcatio clarè cognoſcuntur. Videamus autem, quomodo ab hoc, quod præter naturam eſt, doceatur, & quale illud ſit conſidera. Natura ſeipſam interimere nequit: ſed quum ipſa ſit ratio, omnia cum ratione facit. Mahomet uerò hic quæ bruta animalia non faciunt (quis enim animal aliquod uidit aliud quod eiuſdem ſecum eſt generis interficere?) hominem ſimiliter, ut ipſe, Dei manu formatum, ſine omni commiſeratione occidere docuit: qui omnibus feris apparet ferocior & immitior, ut ex eo quod modò dicetur, clarius apparebit. Fertur enim ab ipſis, Adductum quōdam eſſe ad ipſum Mahometem, patruum illius, & dixiſſe illi, Quid mihi eueniet, ô nepos, ſi ueſtræ legi non paruero? Hic uerò reſpondit: Non aliud, ô patrue, quàm quod occidam te. Ille uerò, An non alia pœna reſtat? Non alia, reſpondit. Patruus, Obtemperabo tibi itaque, inquit, in quibuſcunq; uolueris: lingua autem ſola, non corde, idq́; metu gladij compulſus. Coactus tamen ab illo etiam filius Catēpladæ, dixit: Domine, ſcias me ſolo mortis timore doctrinam hanc recipere. Ceterū & filius Empiaſtæ idem dicit, Timore mortis & gladij doctrinā hanc ſubeo. Deinde clàm literas mittit in regionem Mechæ, ne errent, ſed proſpiciāt ſibi quomodo gladij periculum poßint effugere. Hæc omnia ex Alchorano & alijs libris deſumpta ſunt. Verumtamen in capite Bouis, concedit, quæ contra naturam ad faciendum nefaria ſunt, quæ etiam dictu ſunt turpißima. Quoſcunque enim apprehenderit impietas, in hos ceu morbus omne malum exercet. Diſſimilium enim commixtio naturalium facultatum ad illicita eſt commotio, quod & ipſa intemperantia efficit. Huius uerò ſcopus non fuit alius, quàm ut naturalium ſimul & innaturalium uoluptatum promißione conciliaret ſibi ſtultam, & inſanam hominum multitudinem, quod & factum eſt.

IN MAHOMETEM ORATIO SECVNDA.

VERITAS quidem una eſt & ſimplex, falſum uerò multiplex & uarium: & qui in ueritate ambulat, in luce uerſatur & ſecuritate: falſi uerò ſtudioſus, in tenebris obambulat, & quónam uadat non nouit. Quapropter & Mahomet contempta ueritate, & recepto mendacio, nihil ſani nihilq́; humanæ ſaluti conſentaneum docuit, uerum hoc ſolum ſtuduiſſe deprehenditur, ut hominum uulgus ſibi adiungeret. Et uirtutum quidem fuit negligentißimus, ut humilitatis, longanimitatis, pacis & charitatis in proximum: nec aliquid utile commodumq́; conſcripſit. Ne uerò redarguerentur illius mendacia & uanitates, per uetus & nouum Teſtamentum: nonnunquam alia ſapientiæ alienæ dogmata nullo modo probabilia, quæ ab alijs conſcripta ſunt, adiunxit. Et ipſe quidem inuitus & nolens & quaſi diuina uirtute percitus ſæpius ſcribendo oſtendit, Moſis traditiones & prophetarum, quin & Pſalterium ipſumq́; Euangelium ſancta eſſe, & à Deo tradita: præcipuè uerò & luculenter ipſum Euangelium ſanctum, perfectum,

rectumq́; & cõmonitiones Dei uocat in Alchorano. Et cum ueritatem non poſſet omnino abſcondere, dicit : Nam & ipſemet quæ in his ſcriptis ſunt, obſeruo & facio. Et quoniam iuſtam, ſanctam, rectam, & à Deo traditam confitetur ueterem nouamq́; ſcripturam, ipſe ſeipſum huic obſtringit etiam inuitus, & per omnia hæc ſeruare debebat. Mentionem uerò uirtutum, quæ in ſacris continentur, nõ facit, quæ hominem à terra ſubuectũ, cœleſtem poſſunt efficere: ſed quodcunq; illi in mentem incidit, illud approbat, docetq́; & nunc quidem approbat monetq́;, ut nec ueterem nec nouam ſcripturam ſuſcipiant: nunc uerò, ut eaſdem recipiant.

1 *Quemadmodum in capite Helmaida, quod menſam interpretantur, ſic inquit : Libri societas nulla eſt, niſi Euangelium & legem impleant. Libri autem ſocietas ſecundum illum dicuntur, Mahometis ſectatores.*

2 *Porrò poſt multa prodigioſa uerba ſua etiam hoc addit, quod in partes ſeptuagintatres diuidendi ſint legis ſuæ ſectatores, è quibus una tantum eadem ſola ſeruanda ſit, reliquas autem igni tradendas. Quanam contra huiuſmodi ſtulta & omni ſtatu carentia uerba confutatione opus eſt? Nulla prorſus. Verum hoc ſolum, qui uera ſapiat adiecerit, quod & illa unica pars ab igne æterno conſumenda ſit, niſi fidem recipiat ueram & irreprehenſibilem.*

3 *Inſuper quemadmodum ubique ferè ipſe ſibi cõtrarius eſt, ſic etiam in capite Elneſa, quod mulieres ſignificat, ipſe ſeipſum cõfutat. dicit enim: Niſi à Deo eſſet Alchoranum traditum, multa in eo eſſent ſibi inuicem contraria: cum contradictorijs planè refertum ſit. In locis enim diuerſis inquit, Quod Deus errantem nõ ducat: & idem denuò docens dicit, Orate ut ducamini ex tenebris in lucem, & ex uiarum teſquis uel ſalebris in rectas ſemitas. Quin de ſeipſo teſtatur, quod in errore fuerit (erat enim idololatra) & quod Deus cum reuocatum ad tanti prophetæ dignitatem conſtituerit, ut ad cœlum ſeptimum uſque peruenerit, obuiamq́; ſit factus angelo cuidam millies maiori uniuerſo mundo, qui peccata ſua deplorans, per hunc ueniam à Deo rogauerit.*

4 *Item, quod cum Gabriele ad Deum aſcendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem mundo uniuerſo : qui & ipſe peccata ſua deplorans apud Deum, ſe interceſſore uſus ſit, & ueniam impetrauerit.*

5 *Porrò de ſeipſo dicit, quod finis, ſigillum & ſilentium ſit omnium prophetarum, & propterea nemini poſt hunc prophetare licitum eſſe: quare morte moriatur, quiſquis prophetauerit.*

Fertur uerò poſt hunc in Babylone quendam exortum eſſe nomine Solem, (quod ſcalam ſignificat) qui ſe prophetam dixerit, & à Babylonijs pro propheta receptum eſſe, ſed à Scythis cæſum unà cum turba illum ſequente. Et quiſnam mendacia, fabulas et uanitates à Mahomete conſcriptas enumerauerit? Tanta enim & tot ſunt, tam innumerabilia & prolixitate uerboſa, ut etiam ſummi apud eos perditiſſimorum dogmatum doctores, quos illi Helphocaa, id eſt eximios nominant, inter ſe non conſentiant aliquando in Alchorani enarratione, nec in æternum conſenſuri uidentur. Quidam enim Mahometi adhærent, quidam Halæ, alij uerò alijs: ſed & hi ipſi inter ſe mutuò diſſentiunt. Agnoſcens igitur propriam infirmitatem calumniator hic, hancq́; ſimul occultare uolens, in capite Helaram ſic dicit : Nemo præter ſolum Deum Alchorani enarrationem intelligit. Agnoſcens enim legis ſuæ inutilitatem, ſed & falſitatem, confuſionem quoque & diſſimilitudinem, quódque multa ſumma reprehenſione digna conſcripſiſſet, hoc dixit. Sapientes uerò & prudentiores illius gentis, qui Græcorum ſapientia inſtituti ſunt (ſunt enim quidam qui Euangelium & Moſis ſcripta perlegunt) ea quæ à Mahomete ſcripta ſunt, condemnant, & pro infirmis reijciunt. Vnde apud Sarracenos lege cautum eſt, ut ſi quis in uniuerſum dubitet, aut quæſtionem dubiam de Alchorano moueat, extemplò morte moriatur.

Inſuper dicit : Ne committatis rapinas & 6
cædes, nec periuria : quoniam Deus hæc moleſtè fert. quod ſi tamen fortè feceritis, Deus benignus eſt, & miſericors, illáque condonaturus eſt.

Item in capite Helmaida, quod menſam ſigni 7
ficat, dicit, Deum periurij fraudem in nobis nihili æſtimare, pro tranſgreſſione autem illius ſatisfactionem eſſe decem pauperum cibationem, totidemq́; ueſtium, aut pro his unius captiui redemptionem. Qui uerò neutrum ex his facere poteſt, ter ieiunato. Habent etiam iuramentum quod non facilè fallunt, quanquam etiam hoc nonnunquam contingere ſoleat.

Inſuper, quum iurauiſſet Mahomet, ſe non 8
coiturum cum Iacobitiſſa quadam nomine Maria, permiſit illi Deus, ne quod iurauerat ratum haberet: ſed ad eum acceſſit, ut in capite Elmetaare clariſſimè teſtatur. Teſtes autem huiuſmodi permiſſionis & periurij citantur angeli, Michael ſcilicet & Gabriel.

Adhæc Deum ſæpius cum illo colloquutum, 9
dixiſſe refert, quod luſus gratia mundum creauerit. Et

rit. Et cordatus quilibet, quæ hic dicuntur, perpendat, quomodo omnem concedat licentiam, ut quàm plurimos ad ſe attrahat. Et Domino dicente arctam & anguſtam eſſe uiam quæ ad uitam perducit; latam uero & ſpacioſam quæ ducit ad perditionem: et reuera in illum conuenit hoc, Viam præceptorum tuorum nolo cognoſcere.

30 *Item in capite Mipacara, quod iuuencam interpretantur, Iudæos & Chriſtianos ſaluandos eſſe dicit. In capite uero Amram, rurſum inquit, quod nemo ſaluari poßit ſine ijs quæ Iſmaelitarum lege continentur. Præterea inquit, quod nemo ante ſe paradiſum poßit ingredi. Idem uerò ipſe paulo pòſt dicit, quaſi huius prioris oblitus, quod Dominus ipſum aſſumptum in paradiſum duxerit, oſtenderitq; ibi uiros & mulieres multas. Et interrogauit eum, Domine, quid hoc eſt? Et reſpondit illi Deus, Ne mireris, nam et hi tui ſectatores ſunt. Quod uero tradit deum ſibi dixiſſe, quod luſus gratia hominem fecerit, duas ob cauſas docet Mahomet: partim quidem ut oſtenderet, Deum non magni æſtimare hominum ſalutem, & propterea ſingulis pro libidine ſua intrepidò eſſe uiuendum: partim uerò, ut ſaluatoris Chriſti incarnationem ſuggillaret. Reuera certe ſepulchrum apertum eſt guttur illius, & lingua eius doloſa. Venenū aſpidis ſub labijs illius. Inſtrumentum enim perditionis exiſtens, uana & falſa eructauit uerba. quæcunque enim ſceleratißima profari uoluit, Deum loquentem inducit. Quidam enim homines uana ſunt electionis, & miſericordiæ: quidam uero uaſa iræ, & perditionis. Propter capacitatem enim uaſa nominantur. Extrinſecus enim excipiunt tam bonum quàm malum. Angeli quidem cognitionem ſuam habent de ſupernis: homines uero ex ſacra ſcriptura, alijsq; extrinſecus accidentibus cognitionem colligunt, & per multa differentia in unam ueram cognitionem perducuntur: quapropter & uaſa dicuntur Miſer itaq; hic diaboli doctrina ſuſcepta, cum omne uenenum ſuis dogmatibus miſcuiſſet, unam (ut dictum eſt) impietatis mixturam adornauit, quam propinauit ſibi credentibus, & illorum animas ægritudine affectas, diabolo ceu ſacrificiū obtulit. Animæ enim ægritudo, non quemadmodū in corporibus macies et pinguedo in ſubſtantiam ſuam tranſiens contingit, ſed eſt ad corporalia illa et momentanea permißio. Quapropter animæ functiones omnino immutari poſſunt. Adulteria enim, ſcortationes & uoluptates omnes mundo annexæ ſunt. Et amicitia mundi huius, inimicitia eſt erga deum. Quapropter et ipſe omnibus omißis, uulgus hominum uoluptatibus permiſit, & non uiuos modò iſtis addixit, uerumetiā poſt mortem illas per*

manſuras eſſe pollicitus eſt. Quod ſcilicet ſectatoribus illius poſt mortuorum reſurrectionem Deus daturus ſit ueneres, et mulieres, quàm plurimas ſingulis, domus item inſtructißimas, balnea & hortos, ueſtes & delicias, & alia his ſimilia pollicebatur, Cyrinthum hæreticum ſecutus, & alios quoſdam ueteres, ſicq; finem quodā modo fœlicitatis uoluptatem eſſe docuit. Verum nos de his ſingulatim in quarta Apologia iam antè diximus: quapropter non noſtri inſtituti eſt, in uniuerſum omnes Mahometis impias opiniones reprehendere. Quoniā uerò nobis uiſum eſt has copioſius refutare, ſic dicimus. Idem ille Mahomet in Alchorano ſic dicit, Quod deus mortem occiſurus ſit: quo facto, homines immortales & integros eſſe reſurrecturos. Cum itaq; res ita ſe habeat, quid opus eſt delicijs, et rebus uenereis, cum generatio nòn ſit neceſſaria? Alimentum enim propter corporis imminutionē factum eſt, ut defectū impleat, Et uiri cum muliere congreſſus propter liberorū procreationē conceſſus eſt. Quandoquidem uerò hic idem confitetur, quod omnes reſurrecturi ſint immortales, fruſtraneū certe eſt alimentū, fruſtraneū etiam rei ueneræ ſtudiū. Vt autem hoc concedamus, neceſſariò tamen generatio inde ſequetur. Homines uerò hic generatos natura aut mortales aut immortales naſci oportet. Quod ſi mortales, qui fit ut ex immortalibus mortales naſcantur? Si uerò et hi ipſi qui naſcuntur, immortales ſunt, en nouum quendam generationis modū induxit. Beatus autem Moſes hominum generationem exponens, ſic inquit: Deus è puluere de terra ſumpto formauit Adam, à ſeipſo uero ſpiritu illi indito, factus eſt in animam uiuentem. Ex coſta uero Adami formauit Euam: ex utriſq; uero ſimul ipſum Seth, & omnes homines. Mortales igitur cum eſſent, etiam ipſi mortales genuerūt. Cui dogmati aſſentit Dauid, teſtimonium ferunt prophetæ, & hoc ipſe Chriſtus confirmat. Nouum uero hunc generandi modum undènam ſceleratus ille incitatus docuerit, non intelligo: niſi forte propria ratione, & à patre ſuo diabolo permotus. Sed en abſurdum hoc cōſidera. Si enim parentes immortales, filios etiam immortales genuerūt, en generationis modus exortus eſt, qui nec mortē ſentit, nec reſurrectionem. Quod ſi uero ipſi immortales, filios mortales genuerunt: quomodo filios diuerſæ ab ipſis naturæ genuerunt? Natura enim omnis ſibi ſimile generare conſueuit. Vt uero etiam hoc concedamus: quomodo mors interfecta (ut antea poſuiſti) poſt reſurrectionem denuò uires exercebit? Iám ne intelligis, quomodo Mahometis doctrina ſacræ ſcripturæ contraria, etiam ſibi mutuo repugnet? Ipſe enim unam eamq; ſo-

lam dicit fore reſurrectionis diem. Ecce autem
ſi mortales naſcũtur, morientur neceſſariò. Cum
autem alia reſurrectio nulla ſit, & hi in æternũ
mortui iaceant, quis beatitudinis finem ipſam
mortalitatem dixerit? Præterea ſanctorum ani-
mæ quia nunc à corporibus ſeparatæ ſunt, uolu
ptatibus carerent, & propterea etiam beatitu-
dine deſtituerentur, iuxta Mahometis ſententiã:
et ante illas, ipſi angeli. Sed hoc nequaquàm eſt,
non eſt inquam. Fruſtratum enim eſt inſciẽs cor
illius, & dum ſe ſapientem putauit, omnium ſtul
tiſſimus apparuit. Beatitudinis enim finis, non
uoluptas eſt: ſed ut homo, quantum fieri poteſt,
Deo ſimilis fiat, Deum cognoſcat, illiq; unia-
tur. Hoc inquam, ſummum & angeli & homi-
nis bonum eſt, & ſumma fœlicitas. Mahomet
uero cum quæ nam dicat, ignoret, manifeſte di-
uinæ repugnat iuſticiæ. Iuſticia enim diuina eſt,
quæ omnia digne diſtribuit, & quæ immortalia
ſunt in æternum cõſeruat, temporanea uero hæc
ad tempus, & reliqua ſuo quo debent ordine. Et
primo quidem ſupremis ordinibus ea dantur,
quæ conueniunt: deinde animabus & corpori-
bus, poſt hæc etiam naturæ, quæ illam ſpectant.
En igitur proportionem, pulchritudinem, ordi-
nem & adminiſtrationem iuſtam, quæ in ſingu-
lis adhibetur. Nec ueteres quoſdã philoſophos
ſequaris, qui & ipſi ſtupidi ſunt: uerumtamen
frigida quadam oratione dicunt, fœlicitatem eſ-
ſe mentis cognitionem: cum ipſi, mea ſententia,
mente careant. Cum enim illi exiſtiment nihil in
tereſſe inter mentem et intelligentiam, ignorant
quod inter hæc Deus eſt ſummum bonum, &
beatitudinis fœlicitatisq; caput. Quantũ enim
aliquis Deo appropinquat, tantum beatus eſt,
glorioſus & fœlix. Mihi uerò dubitare contin-
git, quare non cædes etiam & rapinas poſt re-
ſurrectionem fore dixerit. Cum enim uolupta-
tum gratia et amore diuitiarum omnia bella mo
ueantur, etiam illic idem dicere oportebat: quo-
niam qui plures in ſe uoluptates transfert, alijs
12 *multo eſt ſi beatior. Quin ille idem dicit in ca-*
pite Sad, Angelos quidem ex igne creatos eſſe,
hominem uero ex puluere. Et quemadmodũ cor
pus ex terra compactum eſt, ita etiam angelos
ex igne ceu materia compoſitos putat: è uerbis
nimirum prophetæ hunc errorem hauriens, qui
dicit, Qui fecit angelos ſuos ſpiritus, & mini-
ſtros ſuos flammam ignis. non intelligens miſer,
quod cœleſtes animi ſpiritus dicuntur propter
celeritatem & uelocitatem, leuem etiam & in-
corpoream ſubſtantiam. Ignis autem flammam
uocari propter claritatem, ſtrenuitatem, repen-
tinum motum, uimq; purgatoriam, & fortaſſis
etiam propter corrumpendi potentiam. Quem-

admodum & ſupremi ordines, qui immediatè
maieſtatis diuinæ ſplendorem ſuſtinẽt, Seraphim
ab Hebræis dicuntur, id eſt flammæ ardentes &
caleſcentes, propter motum illum ſempiternum
circa diuina, & indeſinentem, propterq; calo-
rem, uelocitatem et feruorem continui, irrequie
ti & indefeſſi motus. Si enim ignis ille materia-
lis proprietatem habet illuminatoriam & pur-
gatoriam, ut in auro, corrrumpendi uero uirtu-
tem in omnia adulterina, quãtò magis cœleſtes
illi principatus, ſancti nimirũ angeli, uirtutẽ illu
minandi & purgandi, & efficaciã ad illuminan
dum & purgandũ illuminatione & purgatione
dignos (quales nimirũ ſancti ſunt, & prophetæ)
habebunt: corrumpendi uero & uaſtandi poten
tiam, ut contra Senacherib Aſſyriorum regem?
His itaq; non intellectis, ſtolidus angelorũ natu-
ram ex igne cõſtare putauit. De fabulis uero &
prodigijs, quæ prodigioſe edidit, dixitq;, à uetu-
larum ebrioſarum deliramentis nihil differenti-
bus, quid plura dicere opus eſt? Dicit enim in ca 13
pite Emele, quod ſi interpreteris muſcam ſignifi
cat, Solomonem magnum angelorum, hominum
et brutorum animalũ exercitum collegiſſe. Qui
in expeditionem egreſſi, ingentem ceu muſcarũ
fluuium inuenerunt: dixitq; muſca, O muſcæ, in
gredimini uos in antra ueſtra, ne uos perdat So-
lomon,, & illius exercitus. Et muſca ſubriſit. 14
Inſuper in capite Rubeſa dicit, uermiculum
quendam dæmonibus Solomonis mortem denun
ciauiſſe: cuius rei narratio talis eſt. Cum Solo-
mon ſcipioni ſuo inniteretur, tanto repente dolo
re correptus eſt, ut cõfeſtim expiraret: diuino ta
men quodam miraculo non corruit. Huic uero
miniſtrantes dæmones, cum illum ſic ſtare cerne
rent, uiuere adhuc arbitrati ſunt. Prorepſit au-
tem è terra uermis, ſcipionem illius arrodẽs: quo
ſimul corroſo, Solomon concidit. Dæmones ue-
ro accurrentes, ut eum obijſſe cognouerunt, ex
eo tempore cunctis ſuis uiribus humano generi
nocere cœperunt.
Porrò in libro Enarrationum Mahomet ipſe 15
cauſam reddit, quare ipſis uino interdictũ ſit. Di
cit enim, Deum in terras duos emiſiſſe Angelos,
ad bene imperandũ & iudicandũ: quorum nomi
na erãt Arot et Marot. Mulier aũt quędã actio
nem habens forenſem, illos accedens, ad pran-
dium inuitauit, & uinum (quod illis ne biberent
præceperat Dominus) appoſuit. qui ubi ine-
briati ſunt, eandem opprimere ui conati ſunt.
Illa uero libidini illorum non conſenſit: ſed con-
ſcenſo cœlo res ſuas expoſuit. deus uero hac ſi-
mul uiſa & cauſa quam habebat cognita ipſam
fecit Luciferum, ut tam in cœlo inter ſtellas for-
moſa eſſet, quàm in terra inter mulieres fuerat.

Angelis uero qui peccauerant, optionem obtulit,
utrum in hoc an futuro ſeculo puniri uellent,.
eosq́; cum in hoc ſeculo puniri mallent, ex pedi-
bus ferrea catena in Babylonis puteum ſuſpen-
dit, uſq; ad diem iudicij.
16 Dicit præterea, cœlum hoc creatum ex fu-
mo factum eſſe: unde apparet, quod cœlum aliud,
quod non creatum ſit, eſſe putauerit nouus ille le
gislator, quod nullus hominum unquam cogno-
uit: in cuius differentiam cœlum hoc, quod co-
ràm uidemus, creatum uocat, quaſi ex maris ex-
halatione fumus talis exortus ſit. Mare autem ex
monte Caph prodijſſe docet, qui totum orbem cir
17 cumdat, & cœlum ſuſtinet. Deinde ſolem & lu-
nam æquales fuiſſe dicit luce ſimul & uirtute,
nullamq́; inter diē noctemq́; fuiſſe differentiam,
ſed Gabriele quondam uolitante alam illius for-
tuitò lunæ propius admotam & impactam, cor-
pus illius obſcurauiſſe.
18 Inſuper dicit, quod cum à Gabriele, ut
deum conueniret, uocatus in cœlum fuerit, deum
manum ſuam ſuper ipſum Mahometem impoſuiſ
ſe: ſe uero tantam ſenſiſſe frigoris uim, ut hæc ad
dorſi quoque medullam penetrauerit. Quod au-
tem hoc illius figmentum ſit, manifeſte conſtat.
Verumtamen & Anthropomorphitarum ſenten
tiam ſecutus hæc dicit, qui Deum fingunt corpo-
19 reum: ignorans nimirum miſer illud, Suſcepiſti
iniquitatem, quoniam ero tibi ſimilis. Item in ca-
pite Sad dicit Mahomet, dæmones, cum an-
geli fuerint, ut Adamum adorarent à DEO
inſtitutos eſſe: mutatos autem eſſe in dæmones,
cum hoc officij detrectarent, nec illum more
aliorum uellent adorare. Atqui hæc opinio huic
20 impio propria & peculiaris eſt. Dicit præterea
Mahomet, ex ſtercore elephantis porcum ena-
tum eſſe, ex ſtercore autem porci murem, felem
autem ex fronte leonis. Cauſa autem huius talis
refertur. Cum Noe in arca eſſet unà cum filijs
ſuis & animalibus, illis ad naturæ officium,
abeuntibus arca inclinabatur: in primis autem,
ſi abiret elephas. Nimio itaque timore Noe,
correptus, Deum conſuluit. qui dixit, Profectus
culum illius et ſtercoris meatū adora. Quodcum
feciſſet ſimul exiuit ſtercus, et cum illa porcus in
gēs qui cū roſtro ſtercora rimaret, ſcrutareturq́;
mus prodijt, qui arcæ tabulata cœpit arrodere:
qua de cauſa maxime territi ſunt. Noe autem de
hoc denuò cōſulente Dominū, leo in frontem per
cuſſus, eſt & ſtatim ex narib. illius felis proſilijt.
Et hanc ille rationē adducit propter quam ſuillæ
carnes ab his pro immundis habeantur. Dicit
21 item quod Deus in conſummatione mundi occi-
ſurus ſit omne genus et angelorum et hominum,
& quod nemo uiuens, præter unum Deum, &

mortem (quam angelum quendam Hadriel no-
mine eſſe dicit) relinquendus ſit. Et tunc præci-
piet Hadrieli Dominus, ut occidat ſeipſum. Quo
facto clamabit uoce alta Dominus, & dicet, Vbi
ſunt ſatrapæ mundi & principes? Et poſt hæc
omnes ſuſcitabit. Quid uero, quiſquis mentis
compos fuerit, de tot tantisq́; nugis dicet? Non 22
aliud certe, meo uidere, quàm quod ipſe Mahome
tes teſtatur, qui ait ſe librum conſcripſiſſe duode-
cim millia ſermonum mirabilium continentem:
à diſcipulis uero ſuis rogatum, ut hæc ipſis ex-
poneret, dixiſſe illis, quod ex his quidem ter mil-
le ueri ſint, reliqui uero falſi. Hincq́; euenit, ut ſi
qui Iſmaelitarum cum aliquibus diſputauerint,
& falſum eſſe conuincatur quod ab ipſis alla-
tum eſt, intrepide dicant, ea ex falſis Mahometis
ſermonibus, & non ex ueris deſumpta eſſe.
Quod ſi is forte Lucianum imitatus, de ſeipſo di
xiſſet hanc unam ſolamq́; eſſe ueritatem. quod
omnia quæ in Alchorano deſcripta ſunt, ueniam
certe, quæ in hoc continentur, poſſent mereri.
Quemadmodum hic facetè Veras narrationes
nominat, quæ à ſe dicuntur mendacia. In princi-
pio enim libri ſui ſic dicit: Vnicam hanc ueri ta-
tem dicturus ſum, omnia nimirum quæ hic deſ-
cribuntur, faſa eſſe. Et deinde quæcunque ridicu
la ſunt, per luſum aſcribit. Cum uero hic tanta
cum impudentia falſum doceat, nec Deum ueri-
tus nec homines, quánam uenia infœlix dignus
fuerit? Præterea in capite Ceramar, quod lunam 23
interpretantur: dixit: Quod Mahometis diſcipu
li cum lunam coitui uicinam uiderent, dixerint il
li, Oſtende nobis prodigium aliquod. Tunc ipſe
duobus digitis ſuis Lunæ innuit. quo facto, hæc
in duas partes diſſecta eſt, & alterum quidem fru
ſtum in montem Helicain (qui ab uno latere ciui-
tati Mechæ adiacet) decidit: alterum uero in a-
lium montem Erythron nomine, qui ab altero la
tere eiuſdem ciuitatis ſitus eſt. Et luna ſic diſſe-
cta in Mahometis tunicam collecta eſt, qui eandē
integram reſtituit. Qua autem confutatione in
huiuſmodi figmenta & fabulas opus eſt? Verum-
tamen quiſquis ſtudioſus fuerit, intelligat miracu
la non in alicuius rei ſpecimen fieri ſolere: ſed a-
lia quidem propter aliquam utilitatem animæ fi
unt, ut de Chriſto & Nathaniele legimus. Natha
niel enim auditis quæ à Chriſto fiebant miracu-
lis, & arcanis animi ſui, uerum ſuum Dominum
agnouit, & Chriſtum confeſſus eſt eſſe Dei fi-
lium & præceptorem Iſmaelis, id eſt deum & ho
minem, alia uero in utilitatem corporum fiunt,
ut infinita infirmorum multitudo à Chriſto ſana
ta, & eſus panum: alia rurſum propter utrunq;
contingunt, corpus nimirū & animam: ut in pa-
ralytico contigit, cui primū peccata remiſſa ſunt

& fidem remiſſionis peccatorum etiam diſſoluti corporis ſanitas ſecuta eſt. Item in eo, qui à nati
Ioan. 9. uitate ſua cæcus fuerat. Poſt ſanitatem enim oculorum acquiſitam, is quoq; proprium ſuum formatorem & creatorem agnouit, ipſumq; adorauit. alia rurſum miraculorum propter uſum aliquem facta ſunt ut à Moſe in Ægypto & deſerto: item à Ioſue filio Nun, qui ſolem in bello conſiſtere fecit: ſacerdotum quoque in Iericho. Hoc uero lunæ prodigium qua de cauſa factum eſt? Propter nullum certe commodum, nec uſum: ſed in hoc tantum, ut Mahometis diſcipuli omnia ea quæ in mentem inciderint, effutirent, aliaque quæ ab ipſis uana falſaque dicuntur. Vnum tamen bene facere uidentur, quod mentiri ſcopum ſibi propoſuerunt, & perpetuò mentiuntur. Hic enim idem eſt qui dixit, Non ueni per miracula daturus legem, ſed per gladium. Et ſi hoc uerum eſt, quà nam ratione hoc ſtupendum in luna miraculum edidit? Adeò omnia uana & falſa ſunt, quæ ab ipſis dicuntur. Cum malitia enim conuerſantes, ignorantiæ ſeruiunt. Cognitio enim ignorantiam gignere nequit, ut nec lux tenebras. Ma-
24 licia uero ignorantiam parere ſolet. Porrò in capite Elezap ſic dicit, Deus & angeli ſemper pro Mahomete & illius ſectatoribus orant. Quid dicis ô homo? Num Deus pro aliorum ſalute orat, aut alium. Si ſeipſum, abſurdum omnino eſt quod dicitur. & quæ nam ſic eſt orationis utilitas? Et hoc modo nec propriam uoluntatem perficit. Quod ſi alterum orat, alium omnino, ut uidetur, Deum maiorem ſe habere deprehenditur. Sine omni enim controuerſia, quod maius eſt, à minori oriatur. Et ecce iuxta tuam opinionem. ô Mahomet, duo Dij ſunt: hic quidem maior, ille uero minor: & hic quidem orare uidetur, ille uero alterius preces ſuſcipere. Et tu ipſe deum creatorem cœli & terræ, illum inquam fateris, ipſumque adorando colis, quem tamen pro te orare affirmas. Quem enim alium Deum facis, qui cœli & terræ creatoris preces ſuſcipiat? Quis nam ille DEVS ſit, non intelligo. Ego autem cum magno illo Moſe conſentiens dico, Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant. Sed dicunt fortaſſis Mahometiſtæ, Qua ratione igitur uos Chriſtiani dicitis CHRISTVM, quem ſimiliter ut Deum adoratis, pro crucifigentibus ſe orauiſſe? Eiuſdem certe criminis, cuius nos accuſatis, uos ipſi uel nolentes rei eſſe deprehendimini. Si enim Chriſtus, iuxta ueſtram ſententiam, Deus eſt, quare non libere & proprio iure crucifigentium ſe delicta remiſit? Quod ſi Deus non eſt, cur illum ceu DEVM adoratis? Si autem ille Deus eſt, & nihilominus, ut uidere licet, orare deprehenditur, alio certe DEO ſe maiore habet

opus. En igitur iuxta tuam quoque opinionem Deus maior & minor eſt. Audiant uero nunc diligenter, qui hanc quæſtionem mouent. Dominus in euangelio apoſtolis ſic ait: In cathedra Mo- Matt.
ſis ſederunt ſcribæ et phariſæi: omnia igitur quæ uos iuſſerint ſeruare, ſeruate, & facite illa: ſecundum opera autem illorum ne feceritis, dicunt enim, & non faciunt. Quid nam hæc uerba innuunt? Non aliud quàm quod ſcribæ & phariſæi ſolo nomine doctores ſint, reipſa uero nequaquàm. Chriſtus autem operibus quoq; uirtutes docuit. & nonnunquã Chriſtus autẽ operib. quoq; uirtutes docuit: et nonnunquã Chriſtũ facere aliquid prius, deinde docere cõſpicitur: nõnunquã uero facere, et ſilere: adeò ut et ipſũ ſilentiũ alterius doctrinæ locum ſuppleat. Et aliquando quidem dicebat: Luceat lux ueſtra coram hominibus Mat.
ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrẽ ueſtrũ qui in cœlis eſt. aliquãdo uero rurſus: Nõ ſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. In- Mat.
ter docendũ enim cũ dicit, Si quis te adegerit ad miliare unũ, abi cũ eo duo: et uolenti tunicã tuã auferre, dimitte etiã palliũ et percutienti te in maxillam, obuerte & alteram (aliaq; omnia, quæ uerboſitatis cauſa omittimus) tunc dixit illis: Quod ſi dilexeritis amicos ueſtros quod ueſtrum eſt præmium? Et ſi mutuum dederitis his à quibus uos recepturos eſſe ſperatis, quod nam ueſtrum eſt præmium? Quin potius mutuum date illis, à quibus uos non recepturos ſperatis: & diligite inimicos ueſtros, & orate pro execrantibus uos. Cum igitur reliqua omnia etiã factis docuiſſet, & ipſa facta uerum annunciarent: amorem autem hoſtibus exhibendum uerbis tantummodo docuerat, facta autem adhuc laterent, nec manifeſta eſſent: tempore paſſionis orauit pro crucifigentibus ſe, & quæ in illo latebat erga inimicos charitas, in lucem ſe protulit. Quin & beatus ille Lucas regi Theophilo ſic dicit: Superiore quidem uolumine, id eſt euangelio, diximus de omnibus quæ cœpit Ieſus tum facere tum docere. Quibus uerbis non aliud innuit, quàm quod Chriſtum à ſtulte docentium ſcribarum & phariſæorum ſimilitudine ſeparat, et oſtendit hunc doctorem uerum, qui dicat ſimul & faciat, qui faciat & doceat. Orauit quidem Chriſtus pro his qui crucifigebant ſe, ſed ut homo: Non enim inſtar dei ſine corpore in terris uerſabatur, neque tamen homo nudus, ut Neſtorius & uos dicere ſoletis, ſed Deus & homo. Et nunc quidem ceu Deus operabatur: ut cum dicit, Volo, mundus ſis: &, Remittuntur tibi peccata tua. nunc uero ceu Deus & homo, ut cum cæcum tetigit, et ſanatus eſt. Et in filia Centurionis per attactum quidem oſtendit ſe hominum eſſe: per illud autem, quod dicit,

Tibi

Tibi dico,reſpice & ſurge,ſuam ipſius diuinita-
tem declarauit. Nonnunquam uerò ſolam ſuam
humanitatem demonſtrauit : ut cum eſuriuit,la-
borauit,fleuit propter Lazarum.

Perfectus enim Deus,et perfectus homo erat.
Et quemadmodum inſtar Dei propria ſua pote-
ſtate,quæcunq; uolebat & illi libitum erat,facie
bat:ſic ut homo,omnia humana(excepto pecca-
to,quod ſancta eius anima non cognouit : & æ-
gritudine,quæ ſanctum illius corpus non attigit)
quæ hominis ſunt , ſuſcepit. Et quemadmodum
peccati ueſtigium non erat in ſancta Domini ani
ma , ſic nec ægritudo in ſancto illius corpore.
Peccatum enim ordinis turbatio & boni defe-
ctus eſt : & humorum inordinata confuſio,ſani-
tatiſq; defectus,ægritudo. Sed quomodo inordi-
natæ confuſionis & ægritudinis ſpecies in cor-
pore creantis ordinem,morbum & omnem infir
mitatem ſanantis conſpiceretur? Quandoquidem
igitur, ut dictum eſt, Deus erat & homo, orauit
quidem humano more , quia tempus reuelandi
charitatem interiorem aduenerat. Ipſe enim eſt
Ioan.15. qui dicit : Maiorem hac charitatem nemo habet,
quàm ut ponat aliquis animam pro amico ſuo: id
eſt,uitam. Hic uerò non modo pro amicis ſuis ui-
tam ſuam morti expoſuit, ſed nihilo minus pro
inimicis ſuis, pro illis nempe qui crucifixerunt
eum,& omnibus Iudæis : quinetiã pro toto mun
do,quemadmodum prophetæ prædicauerunt,&
res ipſa edocuit, ueritaſq; emicuit ſole ſplendi-
dior. Vt enim lapis emiſſus,ſi in ſolidum incide-
rit, in emittentem retorquetur : Ita & Saluato-
ris oratio, infirmorum iſtorum & impiorum ani
mas omni ferro duriores nacta, in eum qui hanc
Psal.35. habuit reuerſa eſt. Quapropter & Dauid uati-
cinatus dixit : Inſurgentes in me teſtes iniqui,
quæ non nouerunt,interrogauerunt me. Retri-
buerunt mihi malum pro bono,& orbitatem ani
mæ meæ.Ego uerò cum illi obturbarent me, in-
duebam ſaccum,& humiliabam in ieiunio animã
meam, & oratio mea in ſinum meum reuertetur.
En Chriſti oratio rurſum ad illum reuerſa eſt.
Quamobrem? Quia nõ inuenit pœnitentiæ locũ
in animabus crucifigentium illum. Si enim pœni
tentia in illis inuenta fuiſſet, peccatum utiq; illo-
rum eſſet ſublatum. Quod etiamſi nõ factum ſit,
nihilominus tamen etiam Chriſtus diſcipulos ad
prædicationẽ emittens,ſic inquit: Ingreſſi in do-
mum,ſalutate illam.& ſiquidem domus fuerit di-
gna,ueniat pax ueſtra ſuper eam.ſi uerò non di-
gna fuerit, pax ueſtra ad uos reuertatur. Et qui
nõ ſuſceperit uos, nec audierit ſermones ueſtros,
egreſſi ex domo & ciuitate illa, excutite puluc-
rem pedum ueſtrorũ.in teſtimonium ipſis. Amen
dico uobis, tolerabilius erit Sodomis, & Go-

morrhæ in die iudicij,quàm ciuitati illi. Et uide,
non pace modo ut & precibus priuati ſunt, ſed
etiã Sodomis collati. Intelligis ne ut quæ de Chri
ſto feruntur, à principio ab omnibus prophetis
deſcripta ſunt? quæ ſanè propter nimiam copiam
præterimus. Si quis enim ueritatis ſtudioſus fue-
rit,ipſam inueniet. Exemplo autem utor (non e-
nim abſurdum fuerit,ab obſcurioribus ſimilitu-
dinibus ad omnium autorem aſcendere.) Quem
admodum enim apud Græcos quidam in ſtatuis,
quos nonnulli Mercurios uocauerunt, in illis in-
quam, quantum foris apparet, omnino inornata
& deformia ſunt omnia : ſtatuis autem apertis,
illarum imagines perpulchræ apparent. Ita mi-
hi de Chriſto fieri uidetur. Quæ enim extrin-
ſecus dicuntur, & apparent,parua uidentur &
exigua : quæ uerò in his intelliguntur, magna
ſunt,& plus quàm naturalia. Verum hoc exem-
plum ſufficiens non eſt. Qui enim ueritatem,ut
dictum eſt,inquirit, non ſolum quæ in his intelli-
guntur Chriſti opera magna, plus quàm natura-
lia & ſtupenda,Deoq; digna inueniet : ſed etiam
illius humana,quæ omnem cognitionem & intel
lectum angelorũ & hominũ excedunt. Et quem-
admodum ex his, quæ uidentur creaturis, cœli
& terræ aliorumq; opifex Deus apparet (illud
enim Deo proprium eſt, ut ipſe quidem non ui-
deatur, talis uerò eſſe colligatur ex operibus) ſic
etiam in Chriſti miraculis Deum eſſe apparet,
eum qui talia autoritate propria operatur. Qua
propter ipſe Saluator dixit : Si mihi non credi-
tis,operibus credite.

Præterea in capite Helmaida, quod menſam
ſignificat,dicit,Chriſtianos & Hebræos nõ eſſe
filios & amicos Dei,eo quod peccatorum ſuorũ
gratia caſtigentur. Ego autem potius cõtrarium
dico. Pater enim filium,qui illi curæ eſt,caſtigat,
modò charitatem habeat. Quem enim legitimè
caſtigat aliquis,quàm propriũ filium? Et de He-
bræis quidem uerè dixit,licet ignarus ueritatem
locutus ſit. neſciuit enim diſcernere inter profa-
num & ſanctum. Hebræi enim olim Dei iram ſen
ſerunt,ſed nõ implacabilem (habebant enim per
petuò prophetas,purificationes & ſacerdotiũ)
caſtigante quidem eos Deo corporaliter, quod
uerò animam attinet, illos non deſerente : quin
potius oſtendente adoptionis gratiam ab illis
nondum defeciſſe. Poſt crucem uerò & paſſio-
nem Domini abſoluta horum deſertio facta eſt,
animarum ſimul & corporum, & ceu ingratos
maximo peccato,& parricidas maximo facino-
re , & Dei occiſores ſumma impietate factos
Deus abdicauit,proculq; à ſe repulit, abſolutè et
omnino illos deſerens, omnes Hebræos poteſtati
aliorum ſubijciendo, & conſtituendo eos ſeruos
omnium

omnium ferè gentium. Et hæc quidem corporũ
eſt derelictio. Animarum autem perditionis, &
uniuerſalis repulſæ, non in hoc modo ſed etiam
futuro ſæculo, ſignum eſt, quod ab ipſis ſacerdo-
tium defecerit, purificatio, ſacrificium & tem-
plum, & ceu uas inutile & impurũ reiecti ſunt.
Pſal.69. *Quapropter & Dauid uaticinatus ſic dixit, Co*
ram te omnes, Domine, qui præmunt me: oppro
brium expectauit anima mea, & miſeriam. Et ex
pectaui condolentem, ſed non erat: & conſolato-
rem, ſed non inueni. Et dederunt mihi in cibum
fel, & in ſiti mea propinauerunt mihi acetum.
Fiat menſa illorum coram ipſis in laqueum, &
in retributionem, & in offendiculum. Excæcen-
tur oculi illorum ne uideant, & tergum ipſorum
ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuam, et
furor iræ tuæ apprehendat eos. Fiat habitatio il-
lorum deſerta, & in tabernaculis illorum non ſit
inhabitans. Quidnam hæc prophetia innuit? Di
cemus agedum. Beatus ille Dauid uolens in alio
pſalmo Dei in peccatores correctionem oſtende-
Pſal.74. *re, ſic dixit: Deus iudex eſt, hunc humiliat, hunc*
exaltat. Quia poculũ in manu Domini uini me-
ri, plenum mixto. Et inclinauit ex illo in hoc, ue
runtamen fex illius non eſt exinanita. Omnes pec
catores terræ bibent. Rurſum in alio pſalmo ſic
dixit: Deus iudex iuſtus, fortis & longanimis.
nec iram inducens quotidie. Niſi cõuerſi fueritis,
exacuet gladium ſuum. Nunc igitur, quæ reſtant
diligenter accipe. Propheta dixit Deum eſſe iudi
cem: ſed etiam iuſtum eſſe notauit. Quoniam ue-
rò quidam hominum iudices ſunt, alij quidem iu-
ſti, alij uerò iniuſti, eò quod iuſtum uocauit, oſten
dit Deum omnis iniuſtitiæ eſſe expertem. Cum
autẽ fortem uocat, oſtendit quòd iuſtitiam ſuam
poßit cõſtituere. Cumq; longanimem dicit, oſten
dit quod non ex abrupto Deus iudicia ſua exe-
quatur, ſed manſuetè & clementer: quapropter
iram ſuam peccatoribus non quotidie inducit.
Cur? Eo quod peccatorum pœnitentiam expe-
ctet. Nunc uerò gladium ſuum acuit, id eſt, po-
tentiam ſuam puniendi proferet contra eos qui à
peccatis ad pœnitentiam nolunt conuerti. Rur-
ſum cum dicit Deum eſſe iudicem, mox ſubiun-
git: Hunc humiliat, hunc exaltat. Poſt hæc uerò
dicit, Poculũ in manu Domini, uini meri, plenũ
mixto: & declinauit ex hoc in hoc, ueruntamen
fex illius non eſt exinanita. Bibent omnes pecca-
tores terræ. Quidnam hæc prophetia ſignificat?
Non aliud quàm quod ſuperius dictum eſt: Niſi
conuerſi fueritis, gladium ſuum exacuet. ſic &
hic dicit, quod poculum in manu Domini uini
meri, plenum mixto: id eſt, plenum furoris. ſed
etiam miſericordiæ (hoc enim mixtum ſignifi-
cat) declinante nimirum hoc ex abrupto ad lon-

ganimitatem, uel remißionem. ſiue, propter ope-
ra quidem peccatorum furore plenum: propter
Dei uerò in homines amorem, mixtum eſt miſe-
ricordia illius, expectantis peccatorum pœniten
tiam. quemadmodum in Niniuitis, ipſa clemen-
tia peccatum exuperante propter pœnitentiam.
Quamuis autem Hebræorum caſtigatio auſtera
fuerit propter captiuitatem ſemel atque iterum
ipſis inductã, nõ tamen fex exinanita eſt, id eſt,
ſordes infimæ & finis furoris. Id enim per fecem
denotatur. Et cum propter idololatriã & iniqui
tates ipſorum captiui abducti ſint, propter Dei
tamen in homines amorem denuò redierunt ad
priſtinam ſuam libertatem & conditionem: &
biberunt quidem ceu peccatores ex poculo hoc
uinum, non tamen merum, ſed amore & miſe-
ricordia temperatum. Poſtquam uerò immane
illud auſi ſunt facinus, & in Chriſtum tanta ex-
ercuerunt, Deiq; occiſores facti ſunt, intendit
etiam in illos Deus arcum ſuum, cum ſtultorum
illorum conuerſionem expectauiſſet annis qua-
draginta: à tempore ſcilicet eo quo Saluator
paſſus eſt, uſque ad Veſpaſiani & Titi tempora.
Cum autem peccatum horum omni pœnitentia
careret, incurabilia iſta mala paßi ſunt. Et nunc
impleta eſt Dauidis prophetia, ea quæ ab illis in
CHRISTVM *facta ſunt exponens. Poſt*
quàm enim tragicè & ampliter ea quæ facta ſunt
expoſuit, utpote, Contra te Domine omnes qui
præmunt me. &, Opprobrium expectauit ani-
ma mea & miſeriam. &, Expectaui condolen-
tem, ſed non erat, & conſolatores, ſed non in-
ueni. &, Dederunt mihi in cibum fel, & in ſiti
mea propinauerunt mihi acetum: Tunc, quæ
illis euentura ſint mala, enumerat. Fiat menſa il-
lorum coram ipſis in laqueum, & in retributio-
nem, & in offendiculum. Menſa enim cibum
impoſitum geſtat ad impletionem deficientis cor
poris: habet etiam fruitionem, delicias & læti-
tiam. Colligens igitur in unum propheta omnes
Hebræorum delicias, omnem lætitiam & frui-
tionem, menſæ uocabulo utitur: oſtendere hoc
uolens, quod illis omnia in contrarium ceſſura
ſint. Et quemadmodũ animalia quædam laqueis
capta, ueniente uenatore & illa incipiente ma-
ctare, ſingula alterius exitum uident, nec tamen
ſibijpſis nec reliquis animalibus concaptiuis ſuis
ſubuenire poſſunt: ita etiam Iudæis continget.
Coram ipſis enim cædentur amici & fratres, pa
rentes & liberi, eo quod nemo ſit qui eos eripere
uel adiuuare poßit. Simul uerò cauſam calami-
tatis oſtendens inquit, In retributionem: id eſt,
propter mortem Domino ab ipſis illatam. Ex-
cæcentur oculi eorum ne uideant, & dorſum il-
lorũ ſemper incurua. Obtenebratos itaq; oculos
habentes

babentes, nec intelligebant, uidebant ue rationa-
lem iuſticiæ ſolem, Chriſtum. Tergum illorũ ſem
per incurua: ne ſcilicet ab ipſis auferatur perpe-
tuæ ſeruitutis iugum. Et hoc grauißimũ eſt, quod
loco colophonis omnibus adijcitur: Et effunda-
tur in illos ira tua, & æſtus uel furor iræ tuæ ap-
prebendat eos. Aeſtus enim animi ue furor, com-
motio cordis eſt ad rem aliquam: quem motum
aliud quoddam extinguit, ut in Niniuitis, pœni-
tentia, ſicuti dictum eſt. Ira uero buius commo-
tionis effectus eſt, quẽ et fecem nominauit, quem-
admodum de Sodomitis quoq; eſt dictũ. Sed per-
pendas nunc prophetæ oraculũ. Non dicit, Fun-
de furorem tuum: ſed, Effunde furorem tuum &
iram tuam. Articulus enim hoc loco immodera-
tam iram Dei & furorem ſignificat, extremum
excidium & deſertionem animarũ ſimul & cor
porum, aduerſus eos qui tunc temporis extabãt,
illosq; qui in poſterum horum dogmata ſunt ſecu
turi. Fiat babitatio illorum deſerta, in tabernacu
lis illorum non ſit qui inhabitet. Quod et euenit.
Hæc autem prophetæ oratio non execrandi ſor-
mula eſt, ſed prophetiæ elocutio. Vbi enim eſt Hie
ruſalem? ubi templũ? ubi ſacrificium & oblatio?
Omnia hæc exinanita ſunt, ac ſi nunquam exti-
tiſſent. Et niſi templũ reædificare conati eſſent,
poſſent quidem dicere: Si conari uoluiſſemus, po
tuiſſemus utiq; & abſoluere. nunc uero conſpici-
untur non ſemel, aut bis, ſed etiam tertio id tenta
uiſſe, nec unquam uoti compotes facti ſunt. Exi-
ſtimabant enim miſerrimi homines, ſe templũ re-
paraturos regnante Adriano Romanorum rege:
deinde ſub Conſtantino Magno: ſed ab utroq; ecu
proterui & contumaces puniti ſunt. Hoſtis uerò
Chriſti & defector Iulianus, unà cũ Iudæis ſum-
mo ſtudio in hoc incubuit, pecuniam depoſuit, ar
tifices conuocauit, omniaq; egit, fecit & procu-
rauit, ceu inſanus & mente captus, ut Chriſti de-
strueret ſententiam, quæ templum illud reparari
non permittebat. Cæterum qui ſapientes capit in
uerſutia ſua, ſtatim ei re ipſa oſtendit Dei ſuffra-
gia longe omnium eſſe fortißima. Vt enim ſtultũ
& uæſanum ſtudium aggreßi ſunt, fundamẽtisq;
erutis manus ædificio admouere uoluerunt, ignis
è fundamentis emicans plurimos conſumpſit, bo
rumq; conatum & uæſaniam repulit. Rex uero
uæſanus quocunq; pedes ferebant, transfuga au-
fugit, Dei iudicio territus. Sed ne ſic tamen infœ
lix ille ceßit. Pauliſper itaq; huic loco immoran-
tes, etiam aliorum prophetarum ad Hebræos ora
Esa.48 cula inſpiciamus. Dicit enim Eſaias, Scio quod
durus es, & neruus ferreus collum tuum: id eſt in
flexibile. & frons tua ænea, id eſt impudens. Et
Dan.9 Daniel: Venerunt ſuper nos mala, qualia non fa-
cta ſunt ſub cœlo, ſecundum ea quæ facta ſunt in

Hieruſalem. Quæ nam illa? Quæ nimirum &
Moſes prædixerat, & Ieremias expoſuit. Et ille Deut.28
quidem ſic inquit: Tenera & delicata ualde, cu-
ius pes non experientiam ſumpſit aſcendere in
ſellam, propter teneritatem & molliciem, men-
ſam attinget illicitam, & deuorabit liberos ſuos.
Quod etiam in Hieruſalẽ factum eſt, in excidio
à Romanis illato. Matres enim liberos ſuos deuo
rauerunt. Ieremias uerò oraculum hoc exponẽs,
dixit: Manus matrum miſerantium aggreſſæ ſunt
liberos ſuos. Sed & Malachias propheta ſic in- Mala.1
quit: Si ſuſcipiam ex uobis faciem ueſtram, dicit
Dominus omnipotens, quia ab ortu in occaſum
nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in
omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſa-
crificium mundũ. Vos autem prophanatis illud.
Quando itaque hæc impleta ſunt? Omnino poſt
Chriſti crucem, & reſurrectionem. Non enim
Hieroſolyma tantum, ubi Moſes Dei cultum, &
non alibi fieri præceperat, ſed in omnem quam
ſol intuetur terram, Dei gloria dilatata eſt. Hoc
enim innuit quod dicitur, Ab ortu ſolis uſque ad
occaſum: id eſt, in toto mundo. Nec contenta eſt
prophetia dixiſſe illud, Ab ortu ſolis uſque ad
occaſum, ne Iudæi hæc calumniantes dicerent, ſe
per uniuerſum orbem babitare, & prophetam de
ipſis locutum eſſe. Verum addit, Nomen meum
glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco in-
cenſum & ſacrificium mundum offertur nomini
meo. Vos autem prophanauiſtis illud. Nõ ut ceu
ſacrificio Hebræorum contaminato & propha-
no, Deus ſic per prophetam locutus ſit, ſed pro-
pter mores hæc offerentium. Verum ſi quis forte
& hoc dixerit, non multum mea errauerit ſen-
tentia. Veteri ſacrificio cum nouo comparato,
magna inter hæc differentia animaduertetur. Et
quemadmodum angelos incorporeos ad Dei in-
corpoream ſubſtantiam collatos, corporeos eſ-
ſe iudicamus: ſic etiam in ueteris & noui ſacri-
ficij collatione contingit. In illo enim ſanguis
taurorum & bircorum, & tabo cinisq; iuuen-
cæ: hic autem filius Dei, & ſanguis Chriſti.
Ecce igitur differentiam. Quapropter & Da-
uid uaticinatus dixit, Non ſuſcipiam ex domo
tua uitulos, neque capellas ex gregibus tuis.
Quoniam meæ ſunt omnes feræ campi, iumen- Psal.50
ta in montibus, & boues. Cognoui omnes uolu-
cres cœli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si e-
ſuriero, non dicam tibi. Mea enim eſt terra, &
plenitudo eius. Num edam carnes taurorum, &
ſanguinem bircorum bibam? Offer Deo ſacri-
ficium laudis, & redde altißimo uota tua: &
inuocabis me in die tribulationis tuæ, & e-
ruam te, & glorificabis me. Vides ne ut ſacri-
ficium quod tauris conſtat & hircis, non appro-
bat:

bat: illud uero quod laudem continet, recipit. Soph.2 Quin & Sophonias ſic ait: Apparebit Dominus ſuper omnes gentes, & extirpabit omnes deos gentium: & adorabunt eum unuſquiſque de loco ſuo. Et hic quoque Hieroſolymam neglexit, omnem uero locum gentium ad Dei culturam uenientium in medium adduxit. Omnibus tamen his ſic ratis firmiſq;, non tamen pœnitentiæ turris & præſidium concidit, nec ianua adhuc clauſa eſt, neque Hebræis neque Iſmaelitis, ſed nec ulli qui intrare uoluerit. Et ſic de Iudæis quidem uerè hoc dixit Mahomet: licet ipſe quid nam dicatur, ignorauerit, ut dictum eſt, De Chriſtianis autem non ſic: Nec enim ut ipſe putauit, propter peccatorum caſtigationem, non pro filijs & amicis Dei iudicandi ſunt Procul enim à ſcopo aberrauit, putans propterea quod Iſmaelitæ nonnullos Chriſtianorum affligant, ipſos quidem laudi dignos, & quaſi filios & amicos Dei, punire Chriſtianos à Deo omnino repudiatos. Sed aliter longe ſe habet negocium. Maxima enim Chriſtianorum multitudo ſumma pace fruitur, quos Deus iudicio ſuo ſibi ſoli noto non ſinit perturbari ab impijs. qui licet contra hos expeditionem facerent, fortiores ſanè ſtabilioreſq; aranearum telæ apparerent omni impiorum militia & fortitudine. Confiteor tamen multos Chriſtianorum propter peccata noſtra in manus impiorum traditos eſſe, in ſuijpſorum correctionem, & aliorum exemplum & reſipiſcentiam. Neque ſanè exiſtiment Chriſtianos, qui in illorum ſunt manibus, propter horum uirtutem traditos eſſe. Sed ueluti flagellum & lorum correctionis à Deo & iudicati & miſſi ſunt (caſtigatione enim dignos caſtigant) ſunt tamen interim Deo exoſi & abominabiles. Quid enim locuſtæ ſunt, & erucæ, & bruchi? Magna nimirum Dei potentia. Quid item fulmina & grando, aliæq; quæ nonnunquam per elementa fiunt caſtigationes? Num igitur amici Dei & filij Dei iudicabuntur? Quibus ipſa ueritas ſic reſpondet: Nouit deus omnia, etiam ante generationem illorum. Quemadmodum enim de Eſau & Iacobo dixit, priuſquam hi naſcerentur, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui: ſic etiam eos qui abnegata uera & irreprehenſibili Chriſtianorum fide ad contrariam deflexerunt, priuſquam naſcerentur, perditionis & ſatanæ inſtrumenta iudicauit. Et licet illic inueniantur, ſiue hic, nihilominus pœna digni deprehenduntur: quod in illis uidere eſt, qui in captiuitate aut nati ſunt, aut poſtea naſcentur Verumtamen ex his qui Chriſtum abnegauerunt, naſcuntur aliquando ſancti & boni uiri: quemadmodum ex Eſau iuſtus ille Iob, & martyres ex idololatris. Verum de his quidem hæc dicta ſint. De ijs uero qui religionem propriam & pietatem inter impios cuſtodiunt, quid nam dicere opus eſt? Nónne admirandi & laude digni ſunt? Nec minus de illis ſic iudicandum, qui in libertate religionis agunt. Hi ſiquidem nondum probati ſunt, & propterea qualés nam ſint ignoratur: à Deo autem, & illo ſolo cognoſcuntur. Illi uero inſtar auri in fornace puri eſſe declarantur, quemadmodum illi in Babylone pueri. Nec ſanè ad ſalutem ſatis efficax eſt ipſa dogmatum fides, niſi operibus fuerit temperata. Oſtende enim mihi, dicit oraculum, fidem tuam ex operibus tuis, & ego tibi oſtendam fidem meam ex operibus meis. Videamus igitur quæ nam opera apud Deum recipiantur, & qui nam hi ſint qui Dei meminerunt. num ſcilicet hi qui in delicijs & libertate uiuunt, an qui in afflictione & miſeria? Hi certe haud dubie. Ait enim, Domine in afflictione tui recordati ſumus. Et, Qui in lachrymis ſeminant, metunt in exultatione. Et tribulationes multæ iuſtorum, mors autem peccatorum mala. Licet enim in hac uita fœlici ſucceſſu ferantur, & perinde ac ſi quis laudetur quod prudens ſit, fortis, temperans & iuſtus, alius uero nihil hæc faciens, pinguem ſe eſſe glorietur & corpulentum: ſic de ſeipſis ſentiũt miſerrimi homines, ac ueris inexhauſtiſq; diuitijs cõtemptis, illas quas ſomnia ſimulant, amplectuntur: & precioſa illa margarita, Chriſto nimirũ, relicta, conchas uel lapillos congregant. Quid autem de oraculo illo prophetico iudicãt, quod dicit, Quem diligit Dominus eum caſtigat, Prouerb.3 & flagellat quem filij loco adoptat? Chriſtiani itaq; non traduntur tanquam reiecti & deſerti à Deo, ut Mahomet aperte teſtatur: ſed ceu filij cauſa correctionis (ut ſuperius dilucide demonſtratum eſt) & propter aliorum reſipiſcẽtiam & utilitatem. Habent enim Chriſtiani, qui inter gentes agunt, patriarchas, ſacerdotes, pontifices, per quos ſanctificantur, omniaq; quæ Chriſtianis ſolennia ſunt, adminiſtrant, in ipſorum quidem utilitatem, in ſignum uerò quod ab adoptione filiorum Dei non, nec ab illius amicitia exciderint. Agnoſcant igitur omnino, quod iuſti quidem ſæpius in manus impiorum tradantur, non ut glorificentur impij, ſed ut probentur pij, & auro puriores reddãtur. Quid autẽ de iuſto illo Iob dicemus? (omitto enim dicere de patriarcha Abrahã, cum & ille ad tẽpus inter impios conuerſatus ſit) & ſanè de ferreo illo & adamantino Iob interrogo: Num ceu deſertus & à deo reiectus diabolo traditus eſt? & tot tantiſq; malis mobilibus ſimul immobilibuſq; flagellatus eſt, liberorum ſcilicet amiſſione, & proprij corporis afflictione? Diabolus uerò qui iuſtũ flagellabat, num tãquam

amicus dei affligebat hunc, deo quidem ante gene
rationem huius notum, ſanctumq́; ab alio iudica-
tum, hominibus autem ignotum? Quapropter
Deus eum in medium ſtatuit inſtar columnæ &
ſtatuæ cuiuſdam animatæ, in exemplum & uti
litatem poſteritatis. Miror ſanè niſi de hoc
ſic quoque loqui audeant. Inquirendum tamen
eſt, & res ipſa indicat, quales de deo & diabolo
opiniones habeat Mahomet. Summa enim dicen-
di libertate contendit, etiam dæmones ſaluandos
fore, Originem nimirum ſecutus. Quin etiam in
lege à ſe lata, Alchorano nimirum, ſic inquit:
Magna dæmonum multitudo cum hæc legi au-
diuiſſet, admirata eſt, & propter hoc gauiſa eſt,
qui etiam illi credentes ſalutem conſecuti ſunt.
Quomodo autē aliquis ſaluari poterit, niſi prius
reſipiſcens opera fecit quæ illum rite cum Deo
uniant? Tunc enim in Dei amicitiam recipitur,
cum illi unitus fuerit: Deo autem unitus, hæres
ſalutis eſt, regni cœlorum, uitæq́; æternæ. Huiuſ
modi inquam, de diabolo opiniones concepit fi-
lius illius Mahomet, ut quamuis aperte dicere ue
reatur diabolum Dei amicum eſſe, reipſa tamen
illud affirmet.

IN MAHOMETEM ORATIO Tertia.

QVandoquidem de abſurdis quibuſ-
dam Mahometis opiniombus dixi
mus ſuperius, inſpiciamus nūc quæ
nam de ſaluatore noſtro Chriſto et
uero Deo noſtro miſer ille ſentiat, doceatq́;. Re-
Psal. 14. *uera enim hoc uerum eſt, dixit inſipiens in corde*
ſuo, Non eſt Deus. Hic enim trinitatem negat,
deum tamen eſſe fatetur creatorem cœli et terræ,
angelorum et hominum, omnisq́; creaturæ filium
non habentem, ut pote cum ſine muliere hunc ge-
1 *nuiſſe non ſit poßibile, hæretici Carpocratis o-*
pinionem ſecutus, carnalem arbitratus eſſe Dei
generationem. Quapropter etiam dißidia inter
Deum patrem & filium eſſe potuiſſe exiſtima-
uit. Quod ſi impoßibile eſt ut Deus ſine muliere
filium habeat, dicant etiam illum nec creatorem
eſſe, nec opificem ſine propoſita ſibi materia, iux
2 *ta inſipientium Græcorum doctrina. Si uero deus*
filium habuerit, etiam dißidia inter illos exoriun
tur, ut in capite Helmonijm aſſerit, Iudæos ſimul
& ipſum ſecutus Carpocratem. Nos uero de his
ſingulatim in apologia diximus, quapropter ut
ſuprà quoq; diximus, non inſtituimus de his co-
pioſius contendere. Quoniam uero in præſenti
huic manifeſte contradicimus, audiant quæſo Ma
hometiſtæ. Mahomet hic Chriſtum nec Deum eſ
ſe ſentit, nec dei filium, ſed nudum hominem, ut
& reliquos omnes, ſed ſanctū, omnibusq́; homini
bus ſine controuerſia excellentiorem, ut etiam

Neſtorius ſenſit. In capite autem Elneſa, quod
mulieres ſignificat, ſic ait, quòd CHRISTVS 3
IESVS *filius Mariæ ſermo* DEI *ſit, anima*
Dei, ſpiritus Dei. Incipiamus ergo ab ipſius Ma-
hometis confeßione. Quod ſi ut ad prophetas ſer
mo Dei factus eſt, & prophetæ illum hominibus
annunciauerunt: ſic etiam Chriſtus acceptum à
Deo ſermonem homines docuit, & propterea,
ut Mahomet hunc nominare ſolet, propheta dici
tur, omniúmque maximus, imò ipſe Dei ſermo,
qui ſit quod nullus unquam prophetarum ſermo
Dei dictus ſit, ſed ſinguli nominis proprij ſigni-
ficationem retinuerint? Quod ſi autem hæc ra-
tio nulla fuerit, ſed ſi propterea ſermo Dei dici-
tur, quod archangelus Gabriel adueniens uirgini
gratia plenæ fauſtum illud nunciū annunciauit,
oportebat certe & Samſonem Manoæ filium eo
dem nomine appellari, quoniam & ipſe ex pro-
mißione Dei natus eſt. Angelus enim adueniens,
illius generationē expoſuit. Quin et Zachariæ fi
liū Ioannē ſimiliter ex ꝓmißione natū, ſermonē
dei uocari oportet, propterea quod ipſius natiui-
tas Zachariæ per angelū annūciata ſit. Quando
quidē igitur nec propheta aliquis ſermo dei uoca
tus eſt, nec aliquis ex promißione natus: certe nec
Chriſtus ſermo dei dicitur, propterea quod ange
lus uirgini Mariæ ſalutē dixerit, aut quod is re-
gnum Dei annunciauerit. Sed alia quadam ratio
ne, quam ignorauit Mahomet, hoc nomen acce-
pit. Si enim nouißet eum, à blaſphemijs certe in
illum iactis abſtinuiſſet. Cum enim ex ſcripturis
audiuiſſet Chriſtum eſſe ſermonem, illud quidem
quod dicebatur confeßus eſt, illius uero ſenſum
nec recepit, nec Chriſtum deum eſſe confeſſus eſt,
ne forte duos Deos adorare deprehenderetur.
Ecce autem timuit, ubi timor non erat: non enim
intellexit ſubſtantiarum diſcrimē, nec ipſam ſub
ſtantiam. Chriſtus enim ſermo dicitur, & cele-
bratur, non modo quod mentis & rationis & ſa-
pientiæ dux eſt, uerum etiam quod omnium cau-
ſas, id eſt exempla, quæ etiam ideas dixerunt,
æternas nimirum conſiderationes, & conſilia
in ſeipſo ſolo præſumpſit, & quod ex eo ip-
ſo ſermone, hoc ipſum quod ſermonem ha-
bent, & Angeli & homines acceperunt, &
quod per omnia penetrat, ut uaticinia tradunt
uſq; ad omnē finem. Et præterea quod ſuper om-
nem ſimplicitatem diuinus ſermo expanditur, &
omnino ſuper omnia iuxta illum omnem ſubſtan-
tiam excedentem eſt abſolutus. Quandoquidem
igitur ut dictum eſt, neque ut propheta ſermo no
minatur, neque ex promißione, manifeſte nunc
patet, quod ceu naturalis ſermo Dei Chriſtus di-
catur & ſit, quapropter etiam filius Dei dicitur
& eſt. Quemadmodum enim ſermo mentis eſſe-

ctus eſt,ſic etiam Chriſtus ab æterno,& ſine paſ
ſione, ante ſecula è deo genitus,filius illius nomi-
natur. Nec enim dicere fas eſt,ſecula attigiſſe æ-
ternam illam ante omnia ſecula generationem.
Num itaque aliquando deprehenditur deum ſer-
mone caruiſſe,inſipientem,impotẽtem,fontemq́;
ſiccum aquis deſtitutum fuiſſe? Sed quemadmo-
dum Chriſtus ſermo dei nominatur,ſic etiam ſa-
pientia & potentia dicitur. Et Deus quidem aut
antea ſermone caruit, inſipiens fuit & impo-
tens,poſtea uerò,ut homines ſolent, ſapientiam,
ſermonem & potentiam aſſumpſit,tuncq́; perfe
ctus redditus eſt:aut eum ab æterno ante omnia
ſecula perfectus eſſet, ſuum ipſius ſermonem ge-
nuit. Et ſi quidem poſt tempus aliquod aut arti-
culum temporis ſermonem ex ſe progenuit,quo-
modo deus erat antè qui ſermone carebat? Quan
tulumcunque enim quis à corporibus abſtulerit,
corpus imperfectum redditur: à naturis autem in
corporeis ſi uel minimam abſtuleris portionem,
totum perdidiſti. Quod ſi igitur hoc de angelis
incorporeis recte dicitur, quanto magis hoc in
deo abſurdum erit,qui ab omni incorporea ſub-
ſtantia,omni ſimplicitate & natura ſupra om-
nem ſubſtantiam exemptus eſt? Si enim ſermonem
non habebat,& poſtea ipſum aſſumpſit.poßibi-
le etiam ut illum perdat, quemadmodum aſſum-
pſit(quæ enim appoſita ſunt ad aliquid,etiam au
ferri poſſe conſtat)Quod ſi uerò ab æterno &
ante omnia ſecula ceu perfectus deus,perfectum
quoq; ſuum ſermonem genuit,pater qui æternus
Hebr.1 erat, filium quoq; & ſermonem ſuum æternum
eſſe declarauit , & ſaluator expreſſa imago &
ſplendor patris eſt naturalis,et in imaginem hanc
ſemper reſpiciens pater ſeipſum ſemper aſpicit:
ſtulte igitur Mahomet tradit, deum non poſſe fi-
lium habere ſine muliere. Hoc idem ceu forte ar-
gumentum repetit.In hunc autem(quantum con
ijcio)errorem incidit,quòd deum corporeum eſ-
ſe putaret,& propterea ſupernam quoque illam
generationem corpoream eſſe exiſtimauit. Et fie
ri poteſt,ut quemadmodum de deo dixit,quòd in
ipſo non ſit accidens, & neceſſariò neque ſub-
ſtantia neque uita,eo quod non comedat,nec ſpi-
ret,ita etiã negauerit deum habere filium. Quan
doquidem uero idem ille Mahomet Chriſtum ani
mam dei & ſpiritum Dei dilucidè dicit,uocatq́;,
concedamus nos quoq; rem ita ut dicit ſe habere.
Et ſi ſpiritus dei & anima Dei,creatura eſſe po-
teſt & eſt,ecce igitur iam contingit ut deus,iuxta
Mahometis opinionem aliquando ſpiritu carue-
rit, & anima, & per creaturas plenè abſolutus
ſit,& quod aut ipſe imperfectus ſeipſum condi-
derit,perfectumq́; fecerit,aut alium ſui creato-
rem habeat. En rei abſurditatem conſidera. Si ue

ro Deus nunquam caruit ſpiritu,nec anima, ſed
his ſemper fuit præditus:ſequitur,quòd Chriſtus
ſemper,non ſecundum humanam naturam,ſed di
uinam,cum Deo fuerit,ſiue ſermonem,ſiue ſapi-
entiam,ſiue potentiam hunc nominaueris. Sem-
per,inquam,ex deo eſt,& cum eo. Sapiens enim
nunquam ſine ſua eſt ſapientia,neque robuſtus
ſine ſuo robore, neque mens ſine ſua ratione, ut
nec ſol ſine ſuo radio. Si igitur hunc animam ſi-
ue ſpiritum dei dixeris,eundem etiam ſermonem
eſſe dicere licet. Si enim animam Deus habuerit,
præſtantißima in illo pars ipſa anima eſſe depre
hendetur. Et uide, ex ipſa ueritate, imò ex ipſa
Mahometis confeßione demonſtratum eſt,Chri-
ſtum eiuſdem & unius cum Deo naturæ eſſe,&
eundem deum patrem habere genitorem ab æter-
no ante ſecula, filiumq́; Dei eſſe genuinum, &
deum . quemadmodum ipſe in Euangelijs ſic ait,
Ego & pater unum ſumus:id eſt,unus deus,non Ioan.10
ſecundum perſonas,ut dicit Sabellius,ſed ſecun-
dum unam eandemq́; diuinitatem. Et dei ille con-
templator Moſes ait, In principio creauit Deus
cœlum & terram. Et propheta Dauid,Omnia
feciſti in ſapientia: &, Sermone Domini cœli fir
mati ſunt. Huius etiam filius Solomon,admira- Pſal.33
tione omni dignus:deus in ſapientia fundauit ter Prouerb.3
ram,cœlos autem parauit in prudentia. Eloquen
tißimus autem ille Eſaias, Deus æternus qui para
uit extrema terræ. Beatus uero Ioannes Zebedei
filius(quem etiam tonitrui filium Dominus no-
minauit,eo quod ſupernam illam generationem
tonitrui clarius orbi ebuccinauerit) in Euange- Ioan.1
lio ſic ait, In principio erat ſermo,& ſermo erat
apud Deum,& Deus erat ille ſermo. Omnia per
illum facta ſunt,& ſine eo factum eſt nihil,quod
factum eſt. Viden' quomodo propter temporis
importunitatem prophetæ obſcurius locuti ſint,
Ioannes autem clare,aperto (quod aiunt) capite
altum exclamauerit? Et ueterum quidem prophe
tarum alius ſermonem,alius ſapientiã,alius pru-
dentiam,alius creatorem hunc nominauit. Hic
uero deum,non cælans arcanum hoc,quod pro-
pter temporis importunitatem tamdiu latuerat,
cum nondum fas iuſtumq́; eſſet uelum auferri.
Quin & ipſe filius dei & deus,quaſi per ænig-
mata annunciatus eſſe uidebatur:quapropter to-
nitrui filius hoc, In principio erat ſermo,&c.
clarius prædicauit. Et quemadmodum ſol denſiſ-
ſima nube & tempeſtate tectus,obſcurus eſt,pro
priam tamen lucem ſuam penes ſe habere uide-
tur,tempeſtate uero ſoluta & puro aere reuerſo
omnibus radios ſuos copioſißime immittit, ita
etiam mea de ſermone & filio dei fertur ſenten-
tia. Deus enim exiſtens uerus ante ſecula, filius
dei,& creator omnis creaturæ (quemadmodum
in ſupe

in ſuperioribus Apologijs, et in præſenti quoque demonſtratum eſt) latebat tamen ſub nube ignorantiæ, & idololatriæ tempeſtate, cum patre & ſpiritu. poſtquàm autem uer apparuit, id eſt huius in carne adminiſtratio, & ſecundum carnem ex muliere natus eſt, ſancta ſcilicet uirgine Deipara Maria, tunc apparuit gratia Dei omnibus ſalutaris hominibus, et adorauit creatura creatorem ſuum, ſolumq́; uerum Deum glorificauerunt, patremq́; Domini noſtri Ieſu Chriſti, et ipſum filium & ſermonem patris, ſanctumq́; et uiuificantē ſpiritum, unam uidelicet ſanctam, conſubſtantialem, indiuiſam & inconfuſam trinitatem, unum nempe Deum. Et tunc uiſa eſt Chriſti gloria, ueluti gloria unigeniti à patre. Et tunc emiſit diuinos ſuos radios, tenebrasq́; ignorantiæ illuminauit, frigidasq́; & mortuas animas calore fidei uiuificauit.

Præterea Mahomet Carpocratis hæretici opinionem ſecutus, Chriſtum ex uirgine natum ſine uirili opera confitetur, Deum uero & Dei filium eſſe negat. Duobus hic argumentis uſus. Quod nec Chriſtus hoc unquam de ſe dixerit. Et quod Iudæis dixerit, Adorate Deum meum & Deum ueſtrum, Dominum meum & Dominum ueſtrum. Impij autem ſcopus unus ſemper eſt, ut pro uirili ſua perſuadeat cunctis hominibus, ut credant Chriſtum nec Deum eſſe, nec dei filium, ſed ſanctum quidem, & prophetam omnibus prophetis ſuperiorem, hominemq́; cunctis hominibus excellentiorem, Deum uero nequaquam. Stultus autem hic diabolum imitatus, homines contra Chriſtum perſuadere conatur. Quemadmodum enim is omni modo conatur ſingulos homines ſeducere, & uel fide uel operibus à Deo alienare: ſic & Mahomet omni ſtudio in hoc unū intētus uidetur ut omnes homines à uero deo quàm longiſsimè abducat, partim quidē fide, partim uerò operibus: Deum autem adorare docet, quem ſua ipſius ratio effinxit. Et dæmones quidem uiſo Domino, ipſum Dei filium uel nolentes confeſsi ſunt, (non enim ut ueri adoratores hunc confeſsi ſunt, ſed ut hi qui ueritatem occultare non poterāt, dixerūt, Quid nobis tecū rei eſt fili dei? Veniſti ante tempus ad cruciēdum nos?) Mahomet uerò dæmones impietate ſuperat, qui Chriſtum nec Dei filium, nec iudicem eſſe affirmet. Sed ad illum Eſaias dixerit, Cum diabolo corrupta eſt ſcientia tua cum decore tuo, &c. Et meritò ſanè de Mahometo diſcipulisq́; ſuis dicat aliquis, gentem eſſe quæ conſilium amiſerit, & in qua nō ſit ſciētia. Nos uerò ſic dicimus: Quod ſi fides (ut ſcriptura docet) ſine operibus mortua eſt, multo magis opera ſine fide mortua ſunt. Vbi uerò nec fides nec opera præſtò ſunt, quid nam il-

lic iudicandum eſt? Quemadmodum enim corpus ſine anima mortuum eſt, ſic & anima ſine fide & operibus. Si enim fides adfuerit, licet uulneretur anima, ſanationis tamen uias habet, per pœnitentiam ſcilicet & opera. Fide autem abſente, omnis actio aut uirtus, quæ in ſpeciem eſſe uidetur, uana eſt, & inanis. Fide enim præſente etiam uirtus adeſt, licet aliquādo uirtutis defectus, id eſt peccatum oboriatur. Vbi uero fides non eſt, nec uirtus eſt. Vbi autem uirtus non fuerit, nec illius defectus eſt. Vbi igitur uirtus non eſt, nec fides eſt, nec peccatum, ſed nuda & mera impietas. Quapropter & Eſaias ait: Niſi credideritis, non intelligetis. Fides itaq; et ſpes eorum eſt quæ non uidentur, non eorum quæ demonſtrantur: ſed imprimis donum Dei eſt fides illa Chriſtianorum in ſacroſanctam trinitatem. Quòd enim uidet aliquis, cur ſperat? Et quod uidet aliquis, cur credit? Verumtamen quemadmodum apud nos ſol omnia quæcunq; contingere poteſt, illuminat, et lucem habet in uniuerſum mundum uiſibilem, multiplicem, ſurſum & deorſum propriorum radiorum ſplendorem diſpergens: & ſi cui non adfuerit, non propter huius illuminatoriæ uirtutis infirmitatem hoc fit, ſed propter uiſus incommoditatem: multa enim quæ talia ſunt, radius ſolaris tranſiens non illuminat, cum alia illuminet: ſic etiam rationalis ille iuſtitiæ ſol Chriſtus, in ſe credentes luce implet rationali, omnemq́; ignorantiam & errorem ex animabus, quibus inciderit, expellit, & uitioſos illarum oculos purgat. Et quemadmodum ignorantia errantes & ſeductos diſsipat hinc inde, ſic rationalis lucis præſentia eos qui illuminantur colligit, & in unum coniungit. Quapropter ipſe Chriſtus inquit, Ego ſum
lux mundi. Et qui in me credit, non ambulabit in Ioan. 8.
tenebris, errorum nempe: ſed habebit lucem uitæ. & reliqua, quæ oratio noſtra paulò pòſt exponet. Quoniam igitur in capite Helmaida, ut dictum eſt, duabus contra Chriſtum demonſtrationibus innititur Mahomet, oſtendens hunc Deum non eſſe, eo quod CHRISTVS nuſquam dixerit ſe Deum eſſe: tum quod Iudæis præceperit, Adorate Deum meum & Deum ueſtrum, Dominum meum & Dominum ueſtrum: agedum de prima iam uideamus, dein Deo uolente etiam ſecundam diſcutiemus. Incipiamus itaque ab ipſa Mahometis confeſsione. Hic Chriſtum ſermonem Dei, animam Dei, & ſpiritum Dei, ut dictum eſt, uocat. Item quæ de Chriſto & Apoſtolis in Euangelio deſcribuntur, iuſta, ſancta, perfecta et uera eſſe confitetur: & bene. Veritas enim Domini manet in æternum. A ſermone quippe dei mendacium exire nequit: idem enim eſſet dicere deum non eſſe Deum, & ueritatem mendacium, lu-

cēmue tenebras. Mahomet igitur abſurditate rei intellecta, ad hoc confugit, Chriſtum nuſquam de ſe quod Deus ſit' dixiſſe. Nos itaq; in prima, ſecunda & tertia Apologia copioſe ſimul & clare demonſtrauimus, ab ipſo Adamo uſq; ad Chriſti generationem, quod prophetæ omnes uaticinati ſint, quod patres uiderint, quod ipſe Deus & pater de Chriſto locutus ſit, & quod manifeſte citraq; omnem controuerſiam demonſtratus & declaratus ſit Deus & Dei filius, & filius hominis. Poſt baptiſmum uero Ioannis, & mortem illius, ipſe etiam Chriſtus regnum Dei prædicare cœpit. Sed quod inter prædicandum non frequenter exclamauerit. Ego Deus ſum qui uobiſcum loquor, uerum eſt: quemadmodum nec rex obambulans clamat, Ego rex ſum: uerumtamen ex magnificentia & gloria authoritatis & potentiæ illius omnes hunc à ſeruis poſſunt diſcernere: ſic etiam in Chriſto fit. Quamuis enim ore ſuo non frequenter dixerit, Ego Deus ſum: operibus tamen hoc idem demonſtrauit. Neq; tamen ſuam diuinitatem occuluit, neq; etiam Deum patrem ſuum: nec etiam illos inhibuit, qui ſe & Deum eſſe, & Dei filium confeßi ſunt. Nathaniel enim dicens, Tu es filius Dei, tu es rex Iſmaelis: non reprehen-
Act. 14. ſus eſt, ut hi qui Lycaoniæ Paulum & Barnabam Deos eſſe ſentiebant, ipſiusq; tanquam dijs ſacrificaturi erant, increpati ſunt ab ipſis dicentibus, Deſiſtite à re tam abſurda, nos etenim homines ſumus iiſdem quibus & uos malis obnoxij: et priusquam loquerentur, ueſtimenta ſua dilaniauerunt. Verum Nathanelis confeßio recepta ſimul & laudata eſt. Ad hæc Domino diſcipulos ſuos interrogante, Quem nam me dicunt homines eſſe filium hominis? cum nō opus haberet hæc interrogare, qui omnia prinſquam ipſi naſcerentur, iam antè nouerat: ſed cum illos in ſublimiorē cognitionem uellet inducere. Diſcipulisq; uarias aliorum ſententias de illo exponentibus, Petrus etiam adijciens, Tu es Chriſtus filius Dei uiuentis: non audiuit à Chriſto, Erras ô Petre, ne erres, magiſter enim tuus ſum, audi & agnoſce ueritatem cum omnibus his, non ſum filius Dei, impoſſibile enim eſt ut Deus filium habeat. Sed quid? Dicit illi CHRISTVS, Beatus es Simon fili Iona. Quoniam caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. confirmans omnino illius ſermonem. In gratiam uero & præmium ueræ & indubitatæ confeßionis, dedit illi claues regni cœlorum. Item octauo poſt Chriſti reſurrectionem die, cum Thomas Chriſti manus latusque contrectauiſſet, et cognouiſſet hunc ſine omni controuerſia eſſe CHRISTVM, altiùm exclamauit, Dominus meus, Deus meus. Quid uero Chriſtus ad Thomam? Quoniam ui-

diſti me, credidiſti. Beati qui non uident, & credunt. Et hæc quidem illi tradiderunt. Videamus uero ea quæ Chriſtus de ſeipſo protulit. Amen
Amen dico uobis, inquit, uenit hora & nunc eſt, Ioan. 5
quando mortui audient uocem filij Dei. & qui audiuerint, uiuent. Sicuti enim pater uitam habet in ſeipſo, ſic etiam filio dedit, ut uitam habeat in ſeipſo. Et poteſtatem dedit illi ut faciat iudicium: quia filius hominis eſt. Ne miremini illud: Quoniam ueniet hora, quando omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius: & egredientur hi quidem qui bona fecerunt ad reſurrectionem uitæ: qui uero mala operati ſunt, in reſurrectionem iudicij. Et rurſum: Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Quid uobis uidetur? Num Chriſtus ſe Deum dicit, & Dei filium, an non? In eo certe quod dicit, Venit hora quando mortui audient uocem filij DEI, oſtendit Deum habere filium, qui eſt ipſe Chriſtus. Illud uero, Audient mortui uocem eius, & uiuent: oſtendit eum Dominum eſſe, & poteſtatem habere uitæ & mortis et nūc & ſemper. Quemadmodū enim pater uitā habet in ſe ipſo, ſic et filius. Cū uero ait ad faciendū iudiciū: ſecundum huius aduentū ſignificauit, & iudiciū quod facturus eſt, quemadmodum in ſecunda Apologia luculenter demonſtratum eſt. Eo autem quod dicit, Quia filius hominis eſt: ne miremini hoc. Veniet enim hora, qua hi qui in monumētis ſunt, audient uocem eius, & exibunt in reſurrectionem, iudicium & retributionem. Seipſum deum eſſe oſtendit, ſed etiam hominem. Hæc enim omnia Dei opera ſunt. Quapropter & uetus ſcriptura Theologiæ nomen accepit, utpote quæ dei ſermones contineat: noua quoque idem nominis habet, cum & ipſa ſimiliter eoſdem comprehendat, imprimis uero Theurgia uocatur, eo quòd Chriſtus opere & factis compleuerit, quæ olim à prophetis erant prædicta: & ſumma cum bonitate adminiſtrauit ea quæ inter nos humilia erant cum diuinis ſuis ſupremè coniungens, ſecundum patris bene placitum et ſpiritus cooperationem. Vnde meritò ſanè dixerimus, Magnifica ſunt opera tua Domine, omnia feciſti ſapienter. Cum itaq; Chriſtus Deus ſit, ut demonſtratum eſt, & Dei filius, eſt etiam homo, hominisque filius ſecundum carnem, & prædicatus eſt à conditione mundi, & apparuit ex uerbis prophetarum & uiſionibus, quin ipſo Deo patre illud de ipſo teſtante. Tempore autem hoc poſtulante, Chriſtus hoc ipſum dilucide declarauit uerbis ſimul & operibus, omniaq; comprehendens dixit: Qui Ioan. 6
credit in me, habet uitam æternam. his inquam, diuiſit uitam animæ ab hac corporali. Hæc enim ubi ad tempus uiſa fuerit, tranſit: animæ autem

uita

uita ſempiterna eſt, quemadmodũ & mors illius. Nihilominus tamen corpus illud corruptibile et mortale Creator huius, Deus nimirũ, non derelinquet in morte et corruptione: ſed poſtquam illud incorruptibili & immortali natura induerit, integri et immortales reſuſcitati, iuxta oraculum, cũ Deo erimus. Per ipſa igitur uerba quæ antea ſæpius locutus eſt, nihilq́; minus ex his quæ nos non adſcripſimus, Chriſtus ſeipſum manifeſte Deum & hominem eſſe declarauit. Cæterũ cum illi qui à natiuitate ſua cæcus extiterat, ſanitatem & uiſum reſtituiſſet, cũ ille iam uideret, ſic ad eum dixit, Credis ne in filium Dei? Ille uero ait, Et quis nam eſt Domine ut credam in illum? Dixit autem illi Ieſus, Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ille eſt. Ille uero dixit, Credo Domine, et adorauit illum. Cæterũ Mahomet quoſdam accuſans dicit, Reiecerunt ea quæ non intelligunt, nec poſſunt enarrare. Hoc ipſi imprimis contigit, cum Chriſtum negauit eſſe Dei filium, nec incarnatum credidit. Propter immenſam enim ſtoliditatem illud negauit. Quin & trinitatis myſterium non admiſit. non enim poterat perſonarũ diſcrimen, ut dictum eſt, ſine ſubſtantiarum diſcrimine cõſiſtens intelligere. Mirabilis, inquit, facta eſt ſcientia tua à me, multũ confortata eſt. non potero ad ipſam. Quid enim aliud eſt quàm incomprehenſibilis et intellectu impoßibilis dei cognitio, quæ ignorantiæ confertur propter ſummam illã præ omni cognitione mundana excellentiam? Ignorantia enim Dei non ſecundum priuationem, ſed excellentiam dicitur. Propter excellens enim & inacceſſibile lumen Dei, illud tenebras nominauerunt. Quod enim uideri nequit, à tenebris ferè nihil differt. Poſuit enim, inquit, tenebras abſconſionẽ ſui. Verum etiam Dei ſapientiam & ſcientiam, omnem angelorum hominumq́; excedentem intellectum quæ nec ratione nec ſermone explicari poteſt. Theologi ſtultitiam uocauerunt. Quapropter etiam ſermonis Dei incarnationem illi ijdem Theologi uanitatem dixerunt, cum plena ſit, imò abundantißima ſapientia, uirtute & ſalute. Si igitur apud Theologos mirabilis facta eſt Dei ſcientia, propter incomprehenſibilem illam rationem, ſiq́; agnoſcentes infirmitatem ſuam cõfeßi ſunt, dicentes ſe non poſſe ad ipſam, quomodo uel ueſtigium cognitionis diuinæ inueniri liceret apud impietatis & mendacij inuentorem? Et qui cibos quos comedit ignorat, quo nempe modo in humores diuidantur, Deum conatur inueſtigare. Occluſis igitur animæ et mentis ſuæ oculis, non cognouit ſolẽ iuſtitiæ: quapropter etiã reprobauit ipſum iuſtitiæ ſolem, filium ſcilicet et ſermonem dei, cumq́; hoc patrem ſimul & ſpiritum. Qui enim filium non habet, inquit Saluator, neq; patrem habet. Qui uero nec filium nec patrem habet, neceſſariò etiam ſpiritu ſancto caret. Cum hæc igitur ita ſe habeant, impie reuera locutus eſt Mahomet, quod Saluator nihil in uniuerſum de ſe dixerit, quod Deus ſit, uel dei filius. Verum de his quidem ſic. Nunc autem ſecundam inſpiciamus Mahometis demonſtrationem, qua dicit Chriſtum cum Iudæis diſputantem ſic dixiſſe, Adorate Deum meum & deum ueſtrum, & Dominum meum & Dominum ueſtrum. Nos itaq; antè de Mahomete diximus, quod nonnunquam uero ueritati falſum admiſceat: quod idem in præſenti hoc argumento facit. Hunc enim ſibi finem propoſuit, ut pro uirili ſua uniuerſo mundo perſuadeat, ut Chriſtum nec Deum nec Dei filium eſſe confiteantur: quapropter etiam hic quicquid in mentem uenit, loquitur. Præcipue autem falſum eſt, quod ad Iudæos Chriſtus hæc dixerit: deinde Chriſti ſermo etiam talis non eſt. Cæterum poſt reſurrectionem cauſa futuræ ſuæ aſſumptionis dixit diſcipulis ſuis, Aſcendo ad patrem meũ & patrem ueſtrum, & Deum meum & Deum ueſtrum. Et quemadmodum in multis alijs Chriſtus & Deus & homo declaratur, ita etiam in hoc ipſo ſermone. Cum enim Chriſtus hoc dicit, Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, oſtendit uerum illius patrem Deum eſſe, & Chriſtum eiuſdem eſſe naturæ et ſubſtantiæ. Quapropter diſtinctim dixit, Aſcendo ad patrem meum. Si enim ipſe alijs tantummodo ſimilis eſſet, in genere hanc locutionem in prima perſona protuliſſet, dicens, Aſcendo ad patrem noſtrum. Cum uero diſtinctim dicat, Aſcendo ad patrem meum. in prima perſona, deinde Et patrem ueſtrum, quaſi in ſecunda: nihil aliud omnino dixit, nec aliud ſignificauit quàm quod ipſe Chriſtus natura ſit dei filius: alij uero omnes, gratia. Sicut & illud, Ego dixi Dij eſtis, & omnes filij altißimi. Eundem igitur ſimilem modum hoc notat, deũ meum & Deum ueſtrum. Et quod ceu homo hoc dixerit, Deum meum, per omnia clarum eſt. Verum neque hoc ſimiliter ut omnes homines dixit, De omnibus enim ſanctis hominibus dicitur, Deum eſſe Deum ipſorum, per gratiam ſcilicet: ut cum dicitur, Deus Abraham Iſaac & Iacob, & his ſimilium. Prius enim mundati & abluti à proprijs peccatis, & miſericordiæ uaſa facti, gratiam dei ſuſcipiunt, & filij Dei redduntur, Deusq́; illorum Deus eſſe dicitur. In Chriſto autem non ſic, ſed Deus pater illius eſſe dicitur. Quapropter proles ex perſona patris eſt, & una natura, una ſubſtantia, diuinitas & potentia patris eſt & filij. Deus uero Chriſti eſſe dicitur, propter unionem filij cum eodem cognomento ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum ſanctorum conſuetudi-

*nem. Quare etiã de hoc diſtinctim dixit, Aſcen-
do ad deum meũ et deum ueſtrũ. Vides, quomo-
do ea quæ humilia in Chriſto ſunt, ſenſum habẽt
magnũ, eximiũ & admirandũ? Ex his ergo, quæ
Chriſtus quidem bene locutus eſt, male uero cita
uit Mahomet, conſtat Chriſtũ deum eſſe & homi
5 nem. Negat præterea Mahomet Chriſtum filiũ
dei eſſe et deum, negat etiam quod incarnatus ſit,
nudum uero dicit hominem ſecundũ Neſtorij ſen
tentiam, & ex uirgine natum: ſanctiſsimũ uero
eſſe omniũ hominum ſapientẽ, & prophetã om-
nium prophetarũ maximum. Et manifeſte hunc
hominibus excellentiorem eſſe dicit, deum uero
deiq́; filium nõ eſſe. Cum itaq; uniuerſa ſecundæ
& tertiæ Apologiæ tractatio in hoc uerſetur,
ut oſtendatur, Chriſtũ & deum eſſe & dei filiũ,
& quod deus exiſtens extremis temporibus ex
ſancta uirgine aſſumpta carne homo factus ſit
perfectus, quemadmodũ & homo perfectus eſt:
ſuperuacaneũ & nimis longũ uidetur fore, ſi ea
dem rurſus aggrederemur. Illic enim manifeſte
demonſtratũ eſt, Chriſtum & deum eſſe & homi
6 nem. Rurſum dicit Mahomet, Non Chriſtum
à Iudæis occiſum & crucifixum eſſe, ſed alium
quendam illi ſimilẽ: & quod per imaginationem
falſam uideatur, Chriſtum eſſe crucifixũ, Mani-
cheorum opinionẽ ſecutus. Quemadmodum hoc
eius ſtudium eſſe percipitur, quò omnibus per-
ſuadeat ne Chriſtum deum deiq́; filiũ eſſe admit-
tant: ita etiam omni ſtudio in hoc eſt, ut illius in-
carnati omnem adminiſtrationem ſubuertat, ſi-
mul & illius mortem. Nos itaq; de eodem in ſe-
cunda Apologia diximus, multisq́; argumentis
& demonſtrationibus euicimus, quod Chriſtus
deus & dei filius perfectusq́; homo ſit. Verum-
tamẽ etiam nunc in præſenti ſic dicimus. Homo
cum per gratiã dei imago eſſet, diaboli inuidia
inſtigante, dei præceptũ tranſgreſſus, maledictio
nem à deo accepit, & paradiſo eiectus eſt, mor-
temq́; acquiſiuit. Filius uero dei, imago dei natu
raliter exiſtens, eam quæ ſecundum gratiam erat
dei imaginem induit, id eſt humanã naturam, ip-
ſamq́; ſaluauit, & in priſtinam beatitudinẽ reſti
tuit. Inſuper quemadmodũ oratio per linguæ in
ſtrumentum ipſius animi meditationes exponit:
ſic etiam ſermo dei patris, per carnem patris ſui
cõſilia reuelauit, illius diuinitatẽ. Et quemadmo
dum rege aliquo unam domũ populoſiſsimæ ciui
tatis inhabitante tota ciuitas hoſtibus terribilior
redditur: ſic Chriſto unum inhabitante corpus,
omnis humana natura diabolo formidabilior fa-
cta eſt. Et hoc ex martyribus & ſanctis claræ col
ligitur, qui mortẽ ceu rem nihili & ſomnũ iudi
cauerũt, dæmonib. uero ceu ſeruis ſuis præcepe
runt. Sicut igitur occultare conatur, quod Chri*

*ſtus deus & dei filius ſit, ſic etiam incarnationẽ
illius, quin & mortẽ & reſurrectionẽ huius ob-
ſcurare nititur, & propterea illum dicit nõ eſſe
crucifixũ. Cæterum hoc manifeſte falſum eſt. Et
primò, quod ſi nõ crucifixus eſt, cuius rei gratia
Chriſtiani in Chriſtum rem finxerũt iniurioſiſsi-
mam? Crucis enim mortẽ inhoneſtã & infamem
eſſe ducebãt, & propterea infœlices Iudæi Chri
ſtum dominũ gloriæ hoc mortis genere condem
nauerunt. Verum intelligãt, quod per crucis tro
phæum et ſalutarẽ mortẽ, quæ ipſa etiam dei in
firmitas dici ſolent, diſſolutæ ſint omnes malæ et
aduerſæ poteſtates. Per crucẽ tenebras mundi de
pulit, & lucẽ ſcientiæ reduxit. Per crucẽ et mor
tem illius crux confracta eſt, nec amplius mors
eſt, nec diaboli tyrãnis. Et corpus quidẽ Chriſti
mortuũ eſt, ſepultum eſt, & reſurrexit: diuinitas
uero illius paſsionis expers permanſit. Quemad
modũ enim regis mandatũ in charta deſcriptũ,
etiam charta corrupta incorruptum & inuiola
tum permanet: ſic etiam in Chriſto contigit. cor
pus quidem illius corruptionem ſuſcepit, et mor
tuum eſt, corruptionem uerò abſolutam mini-
me: diuinitas autem illius paſsione omni caruit.
Deus enim non patitur. Secundò, ipſi etiam Iu-
dæi omnes Chriſti mortem teſtantur. nam di-
cunt ſe illum ceu maleficum occidiſſe. Tertiò,
non in abſtruſo & abſcondito loco mortuus eſt,
ut mors illius cælaretur, & unà cum morte il-
lius quoque reſurrectio: ſed ſecundum diuinam
ordinationem mors Domini in tempus paſchæ
incidit, ut iuxta conſuetudinem omnis Iudæo-
rum multitudo congregaretur, duodecim ſcili-
cet tribus: omnibusq́; mors Chriſti innoteſce-
ret, ne forte locum inuenirent aliquem, qui Sal-
uatoris mortem cuperent cælare, ut in præſen-
ti conatur Mahomet. Quartò, quod non mor-
te naturali obijt, ſed Iudæis mortis ſuæ arbi-
trium permiſit: quemadmodum generoſus athle
ta non ipſe concertatorem & colluctatorem eli-
git, ſed cum uno quolibet congreditur: ſic etiam
Chriſtus, qui ſolo uerbo in terram proſtrauerat
quærentes ſe, omnem poteſtatem Iudæis permi-
ſit, qui et ipſi crucis mortem elegerunt, ignoran
tes miſeri etiam mortem hanc prophetiæ figurã
implere. Dauid enim inquit, Lapidem quem re- Matth.21
probauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput
anguli. Quid nam hoc uaticinio innuente? Non
aliud certe, quàm quod ueluti angulus duos con
iungit & colligat parietes, unumq́; facit: ſic &
Chriſtus, quẽ ſcriptura petrã uocauit, quã repro
bauerũt, et ceu inutilẽ reiecerũt, nulliusq́; precij
ædificatores Iudæi, qui ſanè confirmauerunt dei
oracula in ædificationẽ & ſalutẽ gentis ſuæ: hic
inquam Chriſtus factus eſt in caput anguli, id eſt
coniun-*

cõiunxit uetus teſtamentũ, et gentes, et his utrin
que coniunctis unam fecit domum in habitacu-
lum Dei: & extenſis in cruce manibus, diſtantia
inter ſe collegit, & in unum nouum hominem
unamq; fidem cõſtituit. Sed & aerem quoniam
princeps aeris infecerat diabolus, ſanctificauit
Chriſtus per ſuum in crucis ſummitatẽ aſcẽſum.
Poterit uerò aliquis & hoc dicere, quod Chri-
ſtus non mortuus ſit, ea qua Ioannes & Eſaias
morte obierunt, (è quibus ille quidem capite trun
catus, hic uero ſerra lignea medius diſſectus eſt)
ſed corpus ſaluũ et integrum conſeruans, docuit
hoc facto nos, quod eccleſiam, quia corpus Chri-
ſti eſt, non liceat maleuolis in diuerſas partes
diſcindere. Inſuper dicit, Deum ad ſe, id eſt in cœ
7 los uocauiſſe Chriſtũ, deinde uerò et ipſum mori
turum: hæreticis Donatiſtis conſentiens quæ hæ
reſis Dei de Chriſto confeſſionẽ deſtruit. Quod
enim in cœlos aſſumptus ſit Chriſtus, teſtatur,
nec eundem negat denuò uenturũ, quod uero ceu
Deus & iudex uniuerſæ terræ uenturus ſit, abne
gat: ſed inſtar Heliæ & Enoch Chriſtum uentu-
rum eſſe prædicat. Illius morte autem antè nega-
ta, nunc dicit etiã Chriſtum moriturum, ubi Anti
chriſtum occiderit. Quoniam uerò ſuperius ſæ-
pe & multifariàm de Chriſto diximus, ſufficiũt
ea quæ dicta ſunt, in tantæ impietatis confutatio-
nem et ſolutionem. Et hæc ſanè ſunt quæ de Chri
ſto à Mahomete ſunt tradita. De ſancta uerò
Maria uirgine & Deipara dicit, quod Chriſtia
ni illam in deos referant. Quoniam uerò etiã de
hac abſurditate in tertia Apologia diximus ſuffi
cienter, plura nõ dicemus: ea enim quæ dicta ſunt
huc ſufficiunt. Item in capitulo Amram, de uirgi
ne ſancta Maria Deipara dicit, eam filiam eſſe
ipſius Amram, qui pater eſt Moſis & Aaro-
nis. Quemadmodũ etiam in capite Mariam ela-
re dicit, Chriſti matrem Mariã Moſis & Aaro-
nis ſororem fuiſſe. Quod ſanè Amram Moſis &
Aaronis parens fuerit, uerum eſt. Cuius autem fi
lia ſit deipara uirgo, & è quibus nata, omnib. ma
nifeſtũ eſt, Moſis enim ſoror Maria in deſerto mor
tua eſt. Annis autem ab hinc elapſis mille quin-
gentis nata eſt Deipara uirgo. En tam ſcitè ſtul-
tus hic in toto opere ſuo ueritatem obſeruat.

IN MAHOMETEM ORATIO QVARTA.

Prouer. 18. IMpius, ut admirandus ille Solomon
teſtatur, cum in profundum pecca-
torum inciderit, contemnit illud. Et
quodnam peccatorũ profundũ eſt,
quæ deniq; tenebræ, in quas infœlix hic non inci
derit? Inter alia enim figmenta & prodigia fal-
ſa, etiam hanc uiſionem finxit nefandam, quæ
uerbotenus apud illũ in Capite filiorum Iſrael

talis legitur: Laus illi, qui fecit tranſire ſeruum
ſuum unius noctis tempore ex oratoria Elaram
quod eſt templum urbis Mechæ, uſq; ad oratoriũ
longiſſime diſtans, templũ ſcilicet ſanctũ in Hie-
ruſalem, quam benediximus. Quodam die cũ Ma
homet iuxta tempus conſtitutum cecin iſſet, dixit
hominibus, Intelligite homines. Cũ heri à uobis
diſceſſiſſem, uenit ad me poſt ueſpertinam pſal-
modiam angelus Gabriel, dixitq; mihi: Maho-
met, Dominus præcipit tibi ut illum inuiſas. Cui
dixi, Et ubi uidebo illum? Et reſpondit Gabriel,
In eo loco quem inhabitat. Et tunc iumentum ad
duxit mihi maius quidem aſino, mulo autem mi-
nus, cui nomen Emparak & dixit ad me, Con-
ſcende hoc & ad domum ſanctam pergito. Iumen
tum uero à me iam aſcenſuro aufugit. cui dixit
angelus, Conſiſte, Mahomet enim is eſt qui te cõ-
ſcendet. Et reſpondit iumentũ. Num in huius gra
tiam ſum miſſum? Reſpondit uero Gabriel, Ita. Et
dixit iumentum, Nequaquam ut me conſcendat
admiſero, niſi prius pro me Deum orauerit. Ego
autem pro iumento Deum oraui, & conſcendi il
lud: quod me inſidente, gradu molli incedebat,
ungulam ſuam in horizontẽ uiſus ſui ſuper inſi
gendo: unde minori temporis interuallo, quàm la
pidis iactus abſolui poſſit ad domum ſanctam per
uenimus unà cũ Gabriele angelo, qui duxit me ad
rupem quandã, quæ erat in domo Dei Hieroſo-
lymæ. Et dixit mihi Gabriel, Deſcẽde, quoniã de
petra hac cœlum petes. Et deſcendi. Angelus ue-
ro Gabriel circulo quodã ad rupem alligauit iu-
mentum Emparak, & me humeris ſuis ſublatum
ad cœlum uſq; portauit. Quò cum perueniſſe-
mus, pulſauit fores Gabriel. cui dictum eſt, Quis
es? Reſpondit is, Ego ſum Gabriel. Et rurſus di-
ctum eſt illi, Et quis tibi comes: Reſpõdit is, Ma-
homet. Dixit rurſum ianitor, Num in huius gra-
tiã ablegatus eras? Et dixit Gabriel, Eram. Quo
dicto, portã nobis aperuit, et uidi turbã angelo-
rum, quibus bis incuruatis genub. preces obtuli.
Poſt hæc uero ſuſcepit me Gabriel, et ad cœlũ ſe
cundũ perduxit, cuius interuallum à primo erat
iter annorum quingentorum. Et quemadmodum
apud primum cœlum fores pulſauit, reſponſum-
que accepit: eadem ratione ad cœlum uſq; ſepti-
mum peruenimus, in quo uidere licebat angelorũ
turbam, quorum ſinguli millenis uicibus toto
mũdo maiores erant, è quibus quilibet ſeptingen
ta millia habuit capita, et in unoquoq; capite ſep
tingenta myriadũ ora, et in unoquoq; ore mille et
ſeptingentas linguas laudantes Deũ ſeptingentis
myriadum idiomatis. Et uidit quendam Ange-
lum lugentẽ, cauſamq; luctus ſui inquiſiuit: quã
hic reſpõdit peccatũ eſſe. Ipſe autẽ interceſſit pro
illo. Et ſic me, inquit, Gabriel alteri commiſit an-

gelo, qui idem alteri, et ſic deinceps donec coram deo & tribunali ipſius conſtiti. Et tetigit me manu ſua Deus inter ſcapulas, donec frigus manus ſuæ penetrauit ad medullam ſpinæ meæ. Et dixit mihi Deus, Impoſui uota tibi & populo tuo.

Deſcendenti uero mihi ad cœlũ quartum uſque, conſuluit Moſes ut redirem ad Deum, alleuiaturus populum qui ad uota hæc ſufficere nullo modo poſſet, unde primo reditu remißionem decem uotorum impetraui: quin in tertium quintumq́; reditum uſq; ita uotorum numerus imminutus eſt ut paucißima ſupereſſent. Dicente autem Moſe, populũ nec hoc modo ferre poſſe, me autẽ toties ad deũ reuerti pudebat, nec amplius adij, ſed conſcenſo iumẽto Emparak, in ædẽ ciuitatis Mechæ feſtinans reuerſus ſum. Tempus uero omnium horũ minus erat quàm decima noctis portio. A Mahomete uero hanc uiſionem enarrante, multa defecerunt hominum millia, qui dicebant illi, Aſcende hodie in cœlum nobis uidentibus, ut angelos occurrentes tibi, uideamus. Nonne tuum ipſius agnoſcis mendacium? Et dixit Mahomet: Laus Deo meo. Num ego alius quiſpiam ſum, quàm unus hominum, & apoſtolus? Maiores ueſtri miraculis non crediderunt, nec uos iiſdem creditis: nec credetis unquam, niſi per gladium. Et quid nam dicat aliquis de falſa hac & abſurda uiſione? Ex ipſius enim Mahometis uerbis cõuincitur. Is enim eſt qui dixit, cum ſpumans hinc inde uolueretur, quod uenientis ad ſe Gabrielis angelis à Deo mißi aſpectum ſuſtinere non poſſet, et propterea cadere examini ſimilem, audire autem ſe angeli ſermones ceu tintinnabulum æneum reſonans. Qui igitur unius angeli aſpectum ſuſtinere non potuit quomodo tot angelorũ ſplendorem potuit intueri? quin etiam curioſius de his inquirere, tot capita numerare, & tot intra labia illorum linguas, tum etiam tam uarias hymnorũ dei uicißitudines & idiomata diſcernere? Non enim Gabriel ſoli ſe anteponit, ſed etiã omnib. his ad quos Gabrieli nõ permittebatur ingredi. ſed tãto illis erat inferior, ut ipſum Mahometem alteri angelo committeret, qui & ipſe alteri, & ſic deinceps ſe per ſingulos in angelorum turbam peruenisſe, quos & ipſos tandem tranſcenderit, donec ad Deum perueniens mutuo cum illo uſus ſit colloquio. Ad hæc ſe non modo omnib. his præfert, ſed etiam orantem ſe pro illis inducit. Ceſſo nunc dicere de magno illo dei ſpectatore Moſe, quem, ut ipſe dicit, in quarto cœlo conſpexit, cum ipſe ad ſeptimum uſque aſcenderit, & ad deum uſque peruenerit, cumq́; illo ſit collocutus. & poſt hæc egreſſus ſit, & deſcenderit ad cœlum quartum, ut dictum eſt: ubi & in Moſem inciderit, et hunc quoq; illi conſuluiſſe, ut reuerſus oraret deum pro

populo, uotumq́; redderet leuius, populo nimirũ infirmiore ad hoc exiſtente. quo conſilio uſum ad deum rediiſſe. & hæc orauiſſe ab illo: quod etiam illi cõceſſum ſit, uotiq́; pondus alleuiatum. Cum uero Moſes illum cogeret, denuò, & ſic quinque uicibus ad deum rediiſſe uotumq́; denuò eſſe imminutum. Moſe uerò neq; ſic contento, ſed ſuadente ut denuò reuerteretur, uotiq́; remißionem maiorem impetraret, ſe non annuiſſe, ſed conſcenſo iumento ſuo. Emparak, in locum ſuum priſtinum perrexiſſe. Inſpice quæſo mendacium omnis ignorantiæ plenum. Deum, quem & ipſe Mahomet creatorem cœli & terræ eſſe confitetur, corporeum facit, non incorporeum. Numen autem incorporeum eſt, quantitate caret, & magnitudine, nec ſpecie ulla circumſcribitur. Quod cum natura ſua propria tale ſit, quomodo ex membris conſiſtet? Si quis enim hoc conceſſerit, quomodo incorporeum eſſe intelligetur? Quod enim figuram habet, omnino & quantitati ſubiacet: quod uero quantitatem habuerit, locum habeat oportet: quod autem in loco eſt, neceſſariò circumſcribitur. Quomodo autem aliquis hæc corporea et corporis propria, ſanctæ illi & incorporeæ naturæ Dei tribuerit, qui modo ratione non careat? Et patriarcha quidem Abraham in ueteri illa Dei apparitione, ſeipſum terram & cinerem eſſe reputauit, dixitque. Daniele autem, qui talis tantusq́; erat, uidente Angelum, conuerſa eſt gloria ipſius in corruptionem: id eſt, paulisper uitam ſuam abiecit. David autem dicit: Qui in terram deſpiciens, ipſam tremere facit. Mahomet uero omnibus Angelicis uirtutibus ſuperior factus, immediate cum DEO collocutus eſt, & pro Angelis & uniuerſo mundo preces obtulit, & uotis ſuis potitus eſt? Cæterum minor, qui fiat ut temerarius ille et arrogans, non hæc etiam dicere auſus fuerit, quod Dei naturam deprehenderit, qualem & DEVS ipſe nouit.

Verum qui habitat in cœlis, irridebit eum, & qui cum eo ſunt, & Dominus ſubſannat eos.

Præterea, num DEVS populi uires nouiſſe non poterat, ſed ceruici illorum legem portatu impoßibilem impoſuit? Et qualis nam DEVS hic, qui nec creaturam ſuam agnoſcit, nec creaturæ ſuæ uires? Quod ſi uero deus cum uerus ſit, et omnia priuſquam generentur agnoſcat, legem quidem Moſis dedit imperfectam propter hominum infirmitatem, perfectam uero per Euangelium, quo modo perfectam illam, aut obliuione aut pœnitentia ductus, in imperfectam denuo reduxit? Perfectum enim tunc perfectum eſt, ſi nec defectus aliquis inſit, nec ſuperfluum aliquid aut ſuperuacaneum, ut de Euangelio ipſa ueritas teſtatur. quin & ipſe Mahomet hoc perfectum,

uerum,

*uerum, ſanctum, ſalutē & uiam uocat. Mabome
tiſtæ uero iuſtificantes impium, dicunt Chriſtum
magna docuiſſe, & impoßibilia. Quis enim pro
ximum ut ſeipſum amare poteſt? & DEVM
ex toto corde ſuo? Quis poteſt pro perſecutori
bus ſuis & calumniatoribus orare? Quis poteſt
diligere inimicos ſuos, &c. Quapropter miſit,
inquiunt, Deus Mahometem & Alchoranum,
remißionis & relaxationis gratia, quo homines
facilius legem ad ſalutem ipſorum implerent.*

*Quod ſi quidem CHRISTVS non declaratus
eſſet Deus & Dei filius, ſed nudus tantum homo
ut & Moſes, demonſtrationibus utique aliquibus
opus eſſet ad ueritatis declarationem: cum uero
hunc Deum eſſe clarißime appareat, ſuperua-
caneum uidetur aliquam de hoc defenſionem in-
ſtituere. Secundum hoc enim quod Deus & crea
tor eſt, creaturæ ſuæ uires nouit. Verūtamen ex
ipſius Mahometis ſermonibus rei abſurditatē col
ligamus. Is eſt, qui teſtatur & dicit, Chriſtum
ſermonem Dei eſſe, ſpiritum dei, & animam dei.
Quod ſi ſermo & ratio dei eſt, cur quæſo, qui
omnia nouit, hæc ſine omni ratione fecit? Dei
enim ratio nunquàm aliquid ignorare uidetur.
Non enim ſecundum quod filius Dei eſt, deo &
patre minor eſt: neq; ſecundum quod ſermo eſt,
uel ratio illius. Et ſi anima dei & ſpiritus dei eſt,
cur animabus & ſpiritibus hominum pondus im
poſuit portatu impoßibile? Ad hæc idem dicit aſ
ſeclis ſuis, quod nullius ſint ualoris niſi Moſis le-
gem, Euangelium & Alchoranum impleuerint.
Quod ſi igitur Euangelium grauia docet, et por
tatu difficilia, quomodo præceptor ueſter hoc
uobis præcipit, quod niſi impleatis ueterem le-
gem & Euangelium, nihil ſit: id eſt, nulla in uo-
bis ſit utilitas? Quod ſi autem Euangelium perfe
ctum eſt (ut nemo negat) fruſtra iuſtificatur Al-
choranum, quod conceßionis et remißionis cau-
ſa latum ſit: et reuera mendacij inſimulatis Euan
gelium & Chriſtum. Quomodo enim Euange-
lium perfectum eſſe poſſet, ſi indigeret emenda-
tione? Item, ſi Gabriel hunc humeris ſuis ſuſtu-
lit, quid nam iumento opus erat, quo ex Mecha
Hieroſolymam uſq; ueheretur? Item, quis nam di.
menſus itineris interuallum, quod inter cœlum
primum & ſecundum eſt, deprehendit illud quin
gentorum annorū ſpacio conſtare, & illud Ma-
hometi retulit? Item, ſi per pedū greſſus interual-
lum hoc menſuratum eſt, quomodo corpus craſ-
ſum denſumq; ea calcauit, quæ ſupra cœlos ſunt,
ut hic prodigioſe fingit? Et ſi hoc quidem impoſ-
ſibile eſt, angeli uero & animæ hominum illuc
aſcendunt, quomodo quæ incorporea ſunt, corpo
reo greſſu metiuntur ea quæ ſupra cœlos ſunt cō-
ſtituta? cum minimo temporis ſpacio ea quæ ſub*

*cœlo ſunt trāſire poßint, utpote aerem, ætherā;
& alia his ſimilia? Item quomodo in aſcenſu ut
cœlum aſcenderet, angelorū opera uſus eſt: in de-
ſcenſu autem nequaquàm, ſed ſolo iumento Em-
parah, ut ſaluus in Mecham reduceretur? Et quis
tam ſtolidus, ut talia nō condemnet? Quapropter
interdicunt aſſeclæ illius ne quis cū aliquib. diſpu
tet, redargutionem metuentes: utpote cū nō igno
rent præceptoris ſui uanitatē. Verumtamē & hi
inter ſe mutuo diſſentiūt. et alij quidē mortis me-
tu uel inuiti ſequūtur: et ſi forte liberi et ſui iuris
eſſent, cōfeſtim Chriſtianis aſcriberētur, alij uero
errore ſeducti, pro firmis, ueris & confeßis reti-
nent Mahometis mendacia et prodigioſa figmen
ta, alij rurſum à lege patria propter maiorū reue
rentiā deſiſtere nolunt: uerū illis defenſionē corā
deo pro ſe ſubeundā imponūt. alij quoq; propter
uiuendi licentiā & libertatē, uoluptatumq; con-
ceßionem errori renunciare nolunt, pluris nimi-
rū faciētes impuritatem & ſtulticiā: nō ignari in
terim, quod quæ dicūtur, à deo nō ſint: dicūt ta-
mē palàm, ut antè dictū eſt, uias præceptorū tuo
rum agnoſcere nolo. Qua de cauſa nec ſacrā ſcri
pturam legere permittitur apud illos, ne per hāc
præceptoris ſui ſtultitia appareat et confutetur.
In capite Iona enim ſic inquit: Quiſquis deprehē
ſus fuerit q̃ Alchorano cōtradicat mortis ſuppli
ciū luito, nec alij quàm illi credāt. In capite autē
Amram ait, nō alij credite niſi legē noſtrā ſequē
ti. Et qui Euangeliū ſalutem eſſe dicit, et uiā, ni-
hilq; eſſe Sarracenos niſi Euāgeliū legemq; im-
pleuerint, en denuò idē quaſi ꝓprij ſermonis obli
tus, in eodē ſermone dicit, Mihi mea lex ſit & uo
bis ueſtra. Vos ab his quæ ipſe facio immunes e-
ſtis, et ego ab iis quæ uos. Hoc itaq; peruerſæ et
errabūdæ mētis propriū eſt, ut nō ab honeſto tan
tū & bono diſſentiat, ſed ut nec ſecū unquàm cō
uenire poßit, qualis et Mahomet hic in toto ſuo
opere deprehēditur. Chriſtianorū uero ſcripta nō
ſic. uerū omnis ſacra ſcriptura tā uetus quàm no
ua, ſingulæ ſibi inuicē quàm exactißime conſen-
tiunt: & rurſū utræq; inter ſe mutuo eadē ſentire
et dicere deprehēdūtur: et meritò. deus enim ipſe
author et legiſlator eſt ueteris et noui Teſtamēti.
Ego autē ipſe fortaßis cū Eſaia & Dauide dixe-
ro: Quare, ô domine, uia impiorū proſperatur?
Mei autē penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt
greſſus mei. Quoniā zelaui ſuper iniquos, pacē
peccatorum uidens. Quoniam non eſt reſpectus
in morte ipſorum, & firmamentum in plaga ip-
ſorum. In laboribus hominum non ſunt, & cum
hominibus non flagellantur. Ideò tenuit eos ſu-
perbia ipſorum in finem. Operti ſunt iniquita-
te & impietate ſua. Prodibit quaſi ex adipe ini-
quitas ipſorum. Tranſierunt in affectū cordis. co*

gitaue-

gitauerunt et locuti ſunt in nequitia. Iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua ipſorum tranſiuit in terram. Verumtamen cũ diuino Dauide etiã ipſe clamabo: Propter dolos ipſorum poſuiſti eis mala, Domine, deiecisti eos cum extollerentur. Quomodo facti ſunt in deſolationem? Subitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam ueluti ſomnium exurgentis. Domine, in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges. Præterea in capite * dicit Mahomet, quod & dæmones ſalutem ſint conſecuturi, Origenis hæreſim ſecutus. et quamuis alio in loco idem dicat, quod multi ex dæmonibus, cum Mahometis Alchoranum prælegi audiuiſſent, collaudauerunt, & admirati ſunt: & cum credidiſſent, ſalutem ſunt conſecuti: nunc tamen non ſic dicit, ſed uniuerſaliter dæmones ſaluandos fore affirmat. Siquidem poteſt unus & is ſolus ex illorum numero ſaluari, omnes etiã ſaluari poſſunt. Sed quemadmodum ipſe ſibi ubique contrarius eſt, ita etiam hoc loco. Hic enim, omnesq; huius aſſeclæ, Euangelium per omnia perfectum, ſanctum & ſalutare, utpote Chriſti ſermones, aſſerunt: nunc uerò, ut & aliàs ſæpius, huic omnino contradicunt. Chriſtus enim ad gehenna dignos ſic dixit: Abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ipſius. His itaque uerbis nullum dæmonum à pœna excepit: & meritò. Qui enim ſaluatus eſt cum pœnitentia, ſimul etiam ipſe pro uirili ſalutis uiam per opera obſeruat. In corpore enim nõ poteſt homo pro ſui animi uoluntate uel in morbum non incidere, aut cum inciderit ſua poteſtate ad priſtinam ualetudinem reuerti. animæ uero negotium longe ſecus habet. Omnis enim homo in ſua poteſtate habet, ne in peccatum (qui animæ morbus eſt) incidat: cum uerò peccauerit, ſui arbitrij eſt, ut ſeipſum denuò reuocet, utque non modo ad priſtinam animæ ſanitatem reuertatur, ſed etiam ut multis modis hanc ſuperet, & uel per pœnitentiam faciat fide digna & idonea: uel poſt ſecundam, quod dicitur, nauigationem ſolummodo pœnitentiam agere deprehenditur.

Et Deus clementiſſimus, qui propter hominum ſalutem cœlos inclinauit, & deſcendens homo factus eſt, effudit miſericordiam ſuam, quæ maior eſt omni opere angelorũ ſimul & hominũ, quam etiam omnibus anteponit uirtutibus, & ad ſe omnes aduocat, amicosq; ſuos conſtituit. In diabolo autem ubi pœnitẽtia? ubi humilitas? ex hac enim pœnitentia enaſcitur. Prius enim ſeipſum homo ceu maleficum condemnat, deinde peccatorum à ſe commiſſorum agit pœnitentiam. Diabolus autem contrà. Quin potius amat peccatum quod admiſit, & pro uirili humanæ perditionis propi

nator & cooperarius eſſe uidetur. Quæ igitur DEI cum diabolo eſt communio? Stultè igitur Mahomet, etiam dæmones ſaluari aſſeruit.

Porrò etiam hoc de Alchorano Mahomet dicit, Neminem mortalium, nec ſeipſum quoq; interpretationem & ſenſum huius percipere, præter ſolum Deum. Quod ſi hoc uerum eſt, quæ nam eſt Alchorani utilitas? Fortaſſis enim ſic prodeſſe poterat, ſi quæ à Deo dicta ſunt, intelligerent. Cum uero ipſe etiam Mahomet teſtetur, neminem mortalium ea quæ Alchorano continentur intelligere, quæ nam huius eſt utilitas? Nulla prorſus. Et quæ nam demonſtratio hac euidentior eſt, quod lex à Mahomete lata Deum non habeat authorem? Deus enim leges non fruſtra ſancit. En igitur manifeſte conſtat, Alchoranum à Deo non eſſe, uerum figmentum rationis huius infœliciſſimum. Quod etiam ex ipſo Alchorano patet, cum nec ueteri nec nouo Teſtamento conſentiat, ipſo interim Mahomete confitente, ſcripturas & ſanctas et bonas eſſe: & aſſeclas ipſius precij nullius eſſe, niſi & legem & Euangelium impleuerint. Item ipſe ſibi ferè per omnia contradicit. Item, miraculum nullum edidit in dictorum ſuorum comprobationem. Item, mendacia continet manifeſta, quod à Deo alienum eſt. Item, uiolentum eſt, & liberum deſtruit arbitrium, quod nec DEVS ipſe unquam ſubuertit. Tum etiam, nullo ordine confuſum eſt. Quod autem ordine caret, à Deo longe lateq; diſcrepat. Deus enim nequaquam confuſionis Deus eſt. Item, manifeſte malum eſſe apparet. Et quomodo à Deo originem duceret, qui omnem probitatem & ſimplicitatem excedit? Item, confictas & prodigioſas uiſiones continet. & quomodo à DEO eſſet, ueritatis creatore & largitore? Omnium uero malorum extremum, & primum eſt, quod à DEO Alchoranum latum eſſe tradant ipſi, DEO calumniam ſtruentes. Miror ſanè, & obſtupeſco, qui nam miſeri CHRISTO et doctrina illius neglecta, Mahometem ſecuti ſint. Huius enim lex, quam Alchoranum uocant, hoc idem tradit, quod hoc per Angelum matri Ieſu annunciatum ſit, & quod ſpiritu ſancto ſit ſanctificata, & uirtute diuina conceperit, neq; naturæ efficacia, & Chriſtum ex ſanctiſſima uirgine omniũque mulierum caſtiſſima eſſe genitum. In capite enim Aeneſſan dicit: O ſodales libri, id eſt ô fideles, nihil de deo citra ueritatẽ dicite, quoniã Chriſtus Ieſus filius eſt Mariæ, apoſtolus Dei, & Dei ſermo, quem huic Virgini indidit per ſpiritum ſanctum. En igitur cum Deum nominauerit, & ſermonem Dei, & ſanctum ſpiritum (trinitatem nimirum, quæ tribus perſonis conſtat) nõ tamen miſer hic animæ oculos aperuit, ut trinitatis lu-

men

men intueretur, nec immeritò. Quemadmodum enim qui in utero materno priuſquàm in lucem edantur fœtus deliteſcũt, uitam quidam habent, inutilem uero & irrationalem, animamq́; quæ bonum à malo nequit diſcernere: & ante legitimum tempus editi, nõ homines, ſed abortus ſunt. Sic etiam omnis impius, qui non regeneratus eſt per aquam & ſpiritum, ideſt per ſanctum baptiſmum, cœleſtem lucem uidere non poteſt, & ueritatis cognitionem. Quapropter occluſis animæ ſuæ oculis, miſer hic in tenebris derelictus eſt, ut & pater eius diabolus. Spiritus ſancti enim indeſinenter in Alcorano meminit. Dicit enim in capite Empia, ſub perſona dei, Quoniam in Maria produximus ex ſpiritu ſancto. Nec omnino dicere poteſt, Deum hæc de angelo quopiam dixiſſe. Et de Chriſto quidem talia. De Mahomete uero tale nihil dicit. uerum quod orphanus fuerit, & erro, à Deo collectus. Præterea Chriſtum ſermonem Dei nominat, ut modò diximus, & animam dei, atq; prophetam omnium prophetarum maximum: Mahometem uero prophetam dicit ſimpliciter. Item Chriſtum ex Abraham, Iſaac & Iacob genitum teſtantur, qui promiſſiones habuerunt: Mahomet uero ex Iſmaele eſt, qui ex domo Abrahæ unà cum matre ſua ancilla Agar eiectus eſt. Ad hæc Chriſtus nunquam peccauit (ſermo enim dei, & illius ſpiritus, peccare non poteſt) Mahomet uerò idololatra fuit, homicida, prædo, & intemperãs, multiſq́; alijs peccatis adobrutus, propter quæ, ut ipſe fatetur, Deus ſui miſertus eſt. Item, Chriſtus horrenda & ſtupenda edidit miracula, ut etiam in capite Helmaida demonſtratum eſt, quod Chriſtus cæcos illuminauerit, leproſos mundauerit, mortuos ſuſcitarit, aliaq́; fecerit infinita: Mahomet uero nullum in Alcorani probationem miraculum edidit, præter illud de luna expoſitum, quod manifeſte falſum eſt: & alia quædam fœda, quæ propter ſummam ipſorum infamiam ſilentio præterierunt. Præterea iuxta Euangelij & ipſius ueritatis teſtimonium Chriſtus crucifixus eſt, mortuus & ſepultus, reſurrexit, & aſſumptus ad dextram patris ſedet: iuxta Alcorani uero ſententiam, ceu honoraturi eum dicunt, quòd non mortuus ſit, aſſumptus tamen dicitur. Et ecce quomodo Euangelica ueritate, & ipſius Mahometis fallacijs demonſtratur, Chriſtum uiuere. Mahomet uero hic, ut & omnes illius aſſeclæ fatentur mortuum eſſe, at non reſurrexiſſe. Oportet igitur propter hæc omnia Chriſtum adorare, nec Mahometi adhærere. Quomodo enim Dei oracula homini, diabolo per omnia ſimili, concrederentur? Et ſi uoles, collatis utriſq;

proprietates horum cognoſcamus. Diabolus elatus eſt & arrogans, ſimiliter & Mahomet. Quis enim Mahomete maior eſt, qui cœlis ſuperatis, ut ipſe de ſe dixit, & omnibus angelicis poteſtatibus, cum deo collocutus eſt, & interceſſor patronuſq́; angelorum, qui ceciderunt, factus, quin etiam totius mundi aduocatus? Diabolus homicida eſt, & Mahomet legibus ſuis non morigeros morti adiudicauit. Diabolus ſeductor eſt, & Mahomet uoluptatibus conceſſis, & ceu eſca hamo affixa ſtultiores ſibi conciliauit. Diabolus mendax eſt, non tamen in tantum quãtum Mahomet, ut per totum Alcoranum clare oſtenditur. Diabolus ſupputridus eſt, & hypocrita: & quis hoc magis quàm Mahomet, qui humilitate ſimulata animi ſublimitatem amplexus eſt? Diabolus uetitorum conſultor eſt, quod imprimis facit Mahomet: nihil enim ſani, nihil commodi, nihil deo placens, ſed omnia deo legiq́; diuinæ contraria docuit. Diabolus dei nulla religione tenetur: & per omnia illi ſimilis perditionis filius Mahomet. Deum enim adorat & prædicat ſphæricum, uel globoſum, & frigidiſſimum. Deum inquam adorat, qui nec genitus eſt, nec generat: non intelligens infelix, quòd corpus, non deũ adoret. Sphæra enim corporis ſpecies, & frigiditas corporis qualitas eſt. Quod uero deum uocat nec generãtem, nec generatum, nec corpus adorat, nec deum incorporeum uerum: ſed deum colit, quem impiorum fingũt ſomnia. Ridiculum enim omnino eſt, ſolem aliquem celebrare lumine carentem, & fontem aquis deſtitutum, & mentem ratione nulla præditam. Pereat itaque deus huiuſmodi. Chriſtianorum uero deus unus eſt, qui ante omnia de omnibus, in omnibus, & ſuper omnia eſt in nomine patris, filij & ſpiritus ſancti creditus & honoratus, unitas in trinitate, & trinitas in unitate inconfuſe unita, & inſeparatim diſtincta, eadem inquam unitas et trinitas omnipotens: pater principio carens, non modò tempore incircumſcriptus, ſed omni modo etiam cauſa carens: ſolus ipſe cauſa, radix, & fons diuinitatis, quæ in filio & ſpiritu ſancto cernitur: qui precor propitius nobis ſit, & omnibus Chriſtianis in die iudicij, interceſſione benedictæ dominæ noſtræ deiparæ & uirginis mariæ, omniumq́; Sanctorum,

Amen.

CONFVTATIONVM FINIS.

HISTORIAE DE SARACENORVM

SIVE TVRCARVM ORIGINE, MORIBVS, NEquitia, religione, rebus geſtis: itemq́; de ordinatione politiæ eorundem domi & foris, & diſciplina ac ordine militiæ Turcicæ, deq́; itineribus in Turciam.

Vnà cum uitis omnium Turcicorum imperatorum ad noſtra uſque tempora, alijsq́; lectu digniſsimis, hocq́; præſertim ſeculo cognitu utiliſsimis, ac ualde neceſſarijs.

Quorum catalogum proxima ſtatim pagella indicabit.

ACCESSERVNT HVIC EDITIONI QVAEDAM IN *priore omiſſa, necdum edita, ut uerſa pagina lector cognoſces.*

CATALOGVS EORVM QVAE TERTIO hoc Tomo continentur.

MARTINI Lutheri epiſtola ad pium lectorem.
De moribus, religione, conditionibus & nequitia Turcorum, Septemcaſtrenſi quodam autore incerto.
Epiſtola Pij Papæ II. ad Morbiſanum Turcarũ principem, qua & oſtenſis Mahumetanæ ſectæ erroribus, ipſum admonet, ut relicta illa, ueram ſolidamq́ legis Euangelicæ eruditionem amplexetur.
Morbiſani Turcarum principis ad Pium Papam reſponſio.
Ordinatio politiæ Turcarum domi & foris, incerto autore.
Turcicarum rerum commentarius Pauli Iouij epiſcopi Nucerini, ad Carolum V. imperatorem Auguſtum.
Ordo ac diſciplina Turcicæ militiæ, eodem Paulo Iouio autore.
Ioannis Lodouici Viuis, de cõditione uitę Chriſtianorum ſub Turca, libellus.
Quibus itineribus Turci ſint aggrediendi, Felicis Petantij Cancellarij Segniæ ad Vladiſlaum Hungariæ & Boemiæ regem liber.
Iacobi Sadoleti epiſcopi Carpentoractis de regno Hungariæ ab hoſtibus Turcis oppreſſo & capto, Homilia.

HIS IAM ACCESSERVNT,

Prognoma, ſiue præſagium Mehumetanorũ, de Chriſtianorum calamitatibus, & ſuæ gentis interitu, ex Perſica lingua in latinam conuerſum, Bartholomæo Georgieuits autore.
Epiſtola exhortatoria contra infideles, ad Illuſtriſs. Maximilianum Archiducem Auſtriæ, eodem autore.
Euiſdem libellus, de afflictione tam captiuorum, quàm etiam ſub Turcæ tributo uiuentium Chriſtianorum. Item de ritu, & ceremonijs, domi militiæq́; ab ea gente uſurpari ſolitis.

ITEM,

De origine Turcarum, & Ottomani ſucceſſorumq́; eius imperio.
De Turcicæ gentis moribus & inſtitutis.
Mahumedes pſeudopropheta.
Tamerlanus Parthus.
Conſtantinopolis à Mahumede ſecundò expugnata.
Caſtellum nouum Dalmatiæ, ab Aenobarbo obſeſſum, captum, ac direptum.
Omnia à Chriſtophoro Richerio Gallo, Thorigneo Senone, Chriſtianiſſ. Gallorum Regis Franciſci cubiculario, in Commentarios relata, regiq́; ipſi dedicata.

MARTINVS LVTHERVS

LECTORI PIO S.

GRATIAM & pacem in Chriſto. Hunc librum de religione & moribus Turcorũ oblatum, libenter accepi, & non ſine conſilio, ut mihi uideor, ſano, edere cõſtitui. Hactenus enim cum uehementer cuperem noſſe religionem & mores Mahumetiſtarũ, nihil offerebat̃, quàm quædam Cõfutatio Alkorani, & item Cribratio Alkorani Nic. de Cuſa: Alkoranum uerò etiamnum cupio legere. Videbatur ſanè tam ille Confutator, quàm Cribrator, pio ſtudio Chriſtianos ſimpliciores, uelle à Mahometo abſterrere, & in fide Chriſti retinere. Sed dum nimiò ſtudent, quæq; turpiſsima & abſurdiſsima ex Alkorano excerpere, quę ad odium faciũt & ad inuidiam mouere poſsint uulgum, & bona quæ in eo ſunt, uel tranſeunt nõ confutata, uel occulunt: factum eſt, ut parum fidei & authoritatis inuenerint, quaſi uel odio illorum uel impotentia confutandi ſua uulgarint.

Hic autem uir quiſquis fuerit huius libri author, uidetur ſumma fide cauſam agere, qua fide & apud me magnã authoritatẽ conſecutus eſt, ut ei fortiter credam, tãquam ſynceriter uera narranti. Et quãquã modica & parua ſunt quę narrat, & plura & maiora deſiderẽ, tamen ea ipſa modica & parua fideliter oſtendit. Sic enim ea narrat, ut nõ ſolum mala eorum recitet, ſed etiam optima eorum iuxtà opponat: eaq; ſic prædicat, ut noſtros homines illorum collatione arguat, & uituperet. Nec tamen ea probat tanquã piè facta, ſed animoſe & fortiter, quãtum pro illo tumpore fieri potuit, confutat. Hæc ſunt ſanè certa ſigna candidi & ſynceri pectoris, nihil ſcribẽtis ex odio, ſed ex amore ueritatis omnia narrantis. Qui enim hoſtem uituperat tantum, & ſolum turpia & abſurda eius criminatur, honeſta uerò & laudabilia eius tacet, is magis nocet cauſæ quàm proſit. Quid enim facilius, quàm palàm turpia & inhoneſta (quæ ſeipſa confutant) criminari? At bona honeſtaq; ſpecie detracta, cõfutare: hoc eſt cauſæ prodeſſe, hoc eſt ſcandala tollere, & angelum lucis mentita forma ſpoliare, & ſua propria turpitudine & rapina lucis odioſum reddere.

Itaq; ex hoc libro uidemus, Turcorum, ſeu Mahometi religionem, cæremonijs (penè dixerim) & moribus, eſſe multo ſpecioſiorẽ, quàm noſtrorum etiam religioſorum, & omnium clericorum. Nam ea modeſtia, & ſimplicitas uictus, ueſtitus, ædium, & omnium rerum, ut hic

liber indicat, item ieiunia & preces, conuentus generales uulgi, apud noſtros non uidentur uſpiam: imò impoſsibile eſt, uulgus noſtrū ad ea perſuaderi. Deinde miracula & monſtra abſtinētiæ & diſciplinæ in religioſis ipſorum, quem nō pudefacerent monachorū, ſiue ſit Cartuſianus (qui uolunt optimi uideri) ſiue Benedictinus? Vmbræ ſunt noſtri religioſi ad illos collati; & uulgus noſtrū planè prophanum ad illorum uulgus comparatū. Nec ipſi uerè Chriſtiani, nec Chriſtus ipſe, nec apoſtoli, neq; prophetæ, tantā ſpeciem unquam præſtiterūt. Atq; hoc eſt quòd multi tam facile à Chriſti fide deficiunt ad Mahometū, & ei tam pertinaciter adhærent. Ego planè credo, nullum papiſtā, monachum, clerum, aut eorū fidei ſociū, ſi inter Turcos triduo agerent, in ſua fide manſurum. Loquor de ijs, qui ſeriò fidem Papæ colunt, & optimi inter eos ſunt. Cætera turba, & maior eorum pars, præſertim Itali, quia porci ſunt de grege Epicuri, nihil prorſus credentes, ſecuri ſunt ab omni hæreſi & errore, forteſq; & inuicti in ſua fide Epicurea, tam contra Chriſtum, quàm contra Mahometum, & contra ipſum ſuummet Papam.

Atq; hoc conſilio hunc librum edimus, & in faciem aduerſantium Euāgelio protrudimus, ut ſtulta ſua opinione cōfuſi, re ipſa experiantur, & manibus proprijs palpent, hoc quod Euangeliū docet, uerum eſſe. Nempe, Chriſtianam religionem lōgè aliud & ſublimius aliquid eſſe, quàm ceremonias ſpecioſas, raſuram, cucullos, pallorem uultus, ieiunia, feſta, horas canonicas, & uniuerſam illam faciem eccleſiæ Romanæ per orbem. Nā in his omnibus ſuperant longiſsimè Turci, qui tamen Chriſtum & negant, & ardentiſsimè perſequuntur, nō minus quàm noſtri Papiſtæ eundem negāt & perſequuntur. Deinde & hoc palpent eſſe uerum, ſcilicet Chriſtianam religionem longè aliud eſſe, quàm bonos mores ſeu bona opera. Nam in his quoq; oſtendit is liber, Turcos longè ſuperiores eſſe Chriſtianis noſtris.

Ite nunc Tyranni & Pontifices, & propter fidem Chriſti, id eſt propter ceremonias ueſtras, occidite, exurite, ſuffocate, proſcribite, & pleno impetu inſanite: cum hic uideatis, ueſtrarum cæremoniarū claritatem non eſſe claritatem, propter excellentem claritatem Turcorum: et ueſtros mores, ad illorum mores collatos, planè abominationes eſſe. Itaq; pro apologia quadam Euangelij noſtri, ſimul hunc librum edimus. Nūc enim uideo quid cauſæ fuerit, quòd à Papiſtis ſic occuleretur religio Turcica: cur ſolum turpia ipſorum narrarint. Scilicet quòd ſenſerunt, id quod res eſt, ſi ad diſputandum de religione ueniatur, totus Papatus cum omnibus ſuis caderet, nec poſſent fidem ſuam tueri, & fidē Mahometi cōfutare: cum ea confutare oporteret, quæ ipſimet maximè probant, et quibus maximè nituntur: et ea tueri, quæ illi maximè

ximè probant,& quibus maximè nituntur.

Sunt,fateor,plurima apud Turcos in ſpecie quoq; turpia, et abſurda fortaſſe,et interim plura creuerũt:nec modò per omnia tales nunc Turci ſunt, quales hic liber pingit, ante captã Conſtantinopolim, id eſt ante ſeptuaginta annos editus, ſicut ſolent omnia cum tempore in peius prolabi. Sed hæc mala pulchrè teguntur ſpecie tam efficaci et ualida cæremoniarum,bonorum morum, et falſorum miraculorum. Nam quid non fuit apud noſtros quoq; turpitudinis, in tot monſtris libidinũ,auaritiæ,ambitionis, ſuperbiæ,inuidiæ, diſcordiæ, blaſphemiæ, mendaciorum, uanitatis, impietatis? ut Sodomam et Gomorrham uinceremus:et tamen hęc tecta fuerũt infirmiore ſpecie cæremoniarum,quàm Turcorum eſt,ut ea omnia non uiderentur,et ipſi nihilominus ſancti haberentur. quanto minus mouebunt Turcos ſua turpia,tam religioſis cæremonijs ornata?

Proinde hunc librum,etiam hoc altero conſilio edimus,ut ſcandalum Mahometicum præueniremus. Cum enim in uicino nunc Turcam & ſuam religionem habeamus,monendi ſunt noſtri, ne ſpecie religionis illorum et facie morũ commoti,aut humilitate noſtræ fidei ac morum deformitate offenſi,negent Chriſtum ſuum,et Mahometum ſequantur. Sed diſcant,religionem Chriſti aliud eſſe,quàm cæremonias et mores. atq; fidem Chriſti prorſus nihil diſcernere, utræ cæremoniæ,mores & leges,ſint meliores aut deteriores:Sed omnes in unã maſſam contuſas, diſcant ad iuſtitiam nec eſſe ſatis, nec eis eſſe opus. Hæc niſi diſcamus,periculum eſt,ne plurimi ex noſtris Turci fiant,alioqui procliues ad multo minus ſpecioſos errores.

Et quamuis hic author Turcorũ abſurda & turpia ſatis exagitet, deinde eorum ſpecioſa ſcandala (quib. & ipſe motus aliquãdo lapſus eſt,uti fatetur) ſatis candidè & rectè confutet:tamen uidemus illo tempore non ita ualuiſſe in publico noſtra ſumma præſidia,& robuſtiſsima arma,quæ ſunt articuli de Chriſto, ſcilicet quòd Chriſtus ſit filius Dei,mortuus pro noſtris peccatis,reſuſcitatus ad uitam noſtrã, quòd fide in illum iuſti,& peccatis remiſsis ſalui ſumus,&c. Hæc ſunt tonitrua,quæ deſtruunt non modò Mahometũ,ſed & portas inferi. Mahometh enim negat Chriſtum eſſe filium Dei. Negat ipſum mortuũ pro noſtris peccatis. Negat ipſum reſurrexiſſe ad uitam noſtram, negat fide in illum remitti peccata, & nos iuſtificari. Negat ipſum iudicem uenturum ſuper uiuos & mortuos,licet reſurrectionem mortuorum & diem iudicij credat. Negat Spiritum ſanctum:negat eius dona. His & ſimilibus articulis eſt munienda conſcientia contra cęremonias Mahometi. His machinis Alkoranus eius confutandus eſt.

Nam ſi iam dictos articulos quis neget,quid illi proſit, etiam ſi an

gelorum religionem habeat, etiam ſi bis ſit Turcorum religioſus: Cõtrà, ſi quis hos articulos teneat, quid illi noceat, ſi neq; tam multa ieiunet, oret, uigilet, abſtineat: neq; uictu, ueſtitu, geſtu, re familiari tã modeſtus ſit. Sint Turci, ſint Papiſtæ his rebus clari: at ſimul uera fide uacui, & iuxtà alijs criminibus turpiſsimis oppleti ſunt, & coram Deo abominabiles, & apud homines odibiles. Sed uenia huic danda eſt authori, qui communi uitio ſeculi, maiora non attigit: & quę attigit, ſtilo uſitato ſui temporis formauit. Laudandus uerò ob inſignem zelum, candorem & diligentiam, quibus quantum potuit, præſtitit fideliter. Plura fortè dicam, ſi quando mihi ipſe Mahometus, Alkoranusq; ſuus in manus uenerit. Spero enim Euangelium noſtrum tanta luce fulgens, etiam impetum facturum eſſe ante iudicij diem, in ipſum Mahometum, abominabilem prophetam. quod faciat Dominus noſter IESVS CHRISTVS cito. Cui ſit gloria ęterna, Amen.

Procemium

PROOEMIVM IN TRACTATVM DE MORIBVS, CONDITIOnibus, & nequitia Turcorum.

Tametſi author huius libri de religione ac moribus Turcorũ nomen ſuum modeſtè ſupprimit: patriam tamen indicat, & quo tempore ad quæ loca perductus ſit, quaq́; occaſione perſpexerit res Turcorum. Vt appareat ex omnibus circumſtantijs, eum mereri fidem in hac hiſtoria. Mihi equidem uidetur beneuolo Domini conſilio adoleſcens illo ingenio, illoq́; animo præditus, ex regione Septem caſtrenſi abductus, & per 22. annos in exilio conſeruatus, uelut Daniel quiſpiam, & in eas domos introductus, ubi exactiſſimè poſſet cognoſcere omnẽ Turcicam inſtitutionẽ, quã eccleſiæ Chriſtianæ exponeret, ut percepta cõditione Chriſtianorum ſub Turcica ſeruitute, extimularentur homines ad uitam componendam ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquam tradantur in manus iſtorum hoſtium. Nec offendat lectorem pium, quòd ſermo non habet exactam elegantiam Latinis ſermonis, quum intelligi planè poßit. Et multa leguntur barbariſsima oratione ſcripta, quæ tamen parem fructum afferre non poſſunt lectoribus.

IMMANISSIMA perſequutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulatiões & anguſtias, & terrores nouiſsimorũ temporum, quæ humano generi futura prædicta ſunt, & adhuc quotidie annũciantur, in ſerie tam ueteris quàm noui teſtamenti, in horrendis draconum & beſtiarũ figuris, & ſtupendis cœlorum & elementorum motibus, & cœleſtium ſpirituũ tam inſolitis actibus & geſtibus, hactenus in codicibus legebamus. Nunc autem non multis exemplaribus opus eſt, cum manifeſtis experientijs, luce clarius doceamur, ea in foribus noſtris adeſſe, & ceruicib. noſtris inceſſanter et indubitanter incumbere. Niſi fortè non uidemus illam cruentiſsimam beluam, inimicum crucis Chriſti, draconem crudeliſsimum (ſectam dico & cateruam Turcorum infideliſsimorũ) demolitis cunctis partibus orientalib. & afflatu ſuo, populi Chriſtiani multitudine infinita, ueneno ſuæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruinã Romanæ eccleſię, quam ſolam hactenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

O quis nõ doleat ſuper tot & tantarũ animarũ morte, quas quotidie apertis faucib. inſatiabiliter deuorat, et ſuę damnationis hęredes facit? O pernicioſa et crudelis nimis perſecutio. O à ſeculis inauditũ ſcelus. Nõ eñi in corpora, ſicut cęteri perſecutores, ſed & in animas ſæuit. Et dũ corpora exterius fouendo, ſub pietatis ſpecie non occidit, interius fidẽ auferẽdo, animas ſua diabolica aſtutia occidere intendit. Huius rei teſtimoniũ innumerabilis multitudo fidelium eſſe poteſt, quorũ multi promptiſsimi eſſent pro fide Chriſti & ſuarum animarũ ſalute, in fide Chriſti mori, quos tamẽ cõſeruando à morte corporali, & ductos in captiuitatẽ, per ſucceſſum tẽporis, ſuo infectos ueneno, fidẽ Chriſti turpiter renegare facit. Huius rei ueritatẽ & in meipſo expertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabã mortẽ pro fide Chriſti ſubire, et tamẽ (ut inferius declarabo) de igne ſemiuiuus extractus, et uitę redditus, per ſucceſſum temporis detentus in manibus eorũ, ueneno erroris eorum quaſi infectus, de fide Chriſti non modicũ dubitaui. Et niſi miſericordia Dei mihi adfuiſſet, & me cuſtodiſſet, turpiter eam negaſſem. Igitur meæ intentionis in hoc tractatu eſt, ea quæ de actibus, cõditionibus, morib. & nequitijs Turcorum, experientia me docuit, memorię & ſcriptis recõmedare: ut ſi ſecunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc ſatis timeam) me iam ſenẽ in manus eorũ incidere cõtingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me cuſtodire ualeam. Et credo, quòd etiã multũ utilitatis poſsit cõferre,
ſi unuſquiſqꝫ fideliũ iſtis tẽporibus talia audire, legere, ſtudere conaretur, eo
quòd ſicut liquidè conſtat, multi, imò innumerabiles Chriſtiani, fidẽ Chriſti
renegant, ignorantes, imò nõ credentes ea quæ de eorũ aſtutia dicuntur, do
nec illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

NVNC autem meæ infelicitatis hiſtoriã præponere uolo, quomo
do ſcilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum ca
ptiuitatem, ut ex his etiã illis quæ dicturus ſum, unuſquiſqꝫ cer
tius fidem faciat, dum me non fabulas ſeu ficticia, ſed expertã in 1
meipſo ueritatẽ narrare ſimpliciter deprehenderit. Vnde cũ An
1436. in obitũ no Domini * M. CCCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigiſmun
di, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuiſſet diſſenſio de faciẽdo
Sigiſmundus rege, eo quòd Imperator legitimũ ſucceſſorẽ ſibi non reliquiſſet: Turcus ma
Imperator. gnus, qui uocabatᷣ Moratbeg, pater illius qui nũc regnat, uidelicet Meche-
metbeg, cũ magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebatᷣ enim
habuiſſe trecenta milia equitũ, ea intẽtione ut totã Hungariã deuaſtaret: qđ
feciſſet, niſi cuiuſdã fluuij inundatio (Deo ſic diſponente) ſibi impedimento
fuiſſet. Illa itaqꝫ intentione fruſtratus, direxit aciem ad prouinciam ultramon
Septem caſtra. tanã, quę Septem caſtra uocatur, & omnia ſibi occurrentia crudeliter deua- 2
ſtauit & demolitus eſt, nullo ſibi impedimento obſtante. Ea tempeſtate ego
iuuenis XV, uel XVI annorũ, eiuſdem prouinciæ, anno præcedente receſſe-
natiuitatis. rã de loco * ciuitatis meę, & ueneră in quoddã caſtellũ, ſeu ciuitatulã, nomine
Mulenbag Schebeſch ſecũdũ Hungaros, in Teutonico uerò * Mulenbach, ſtudendi gra
tia. Quæ qdẽ ciuitas tũc erat ſatis populoſa, nõ multũ tamẽ bene munita. Ad
quã cũ Turcus ueniſſet, & caſtris poſitis expugnare cœpiſſet, dux Valacho-
rũ, qui cũ Turco uenerat, propter antiquã (quã prius contraxerat cũ ciuibus
ipſius ciuitatis) amicitiam, uenit ad murũ, & ſedata pugna, uocatis ciuib. per
ſuaſit, ut ſuis cõſilijs cõſentirent, & cũ Turco nõ pugnarẽt, eo quòd nequaqꝫ
ciuitatis munitio eſſet ſufficiens ad reſiſtendũ (hoc enim eius erat cõſiliũ, ut 3
ciuitatẽ Turco cũ pace darent) & ipſe à Turco impetrare uellet, qđ Maiores
ciuitatis uſqꝫ ad terrã ſuã ſecũ ipſe duceret, & poſtea quãdo placeret eis, rece-
dere, uel etiã ſtare poſſent: reliquũ uerò uulgus ſine aliquo rerũ uel perſonæ
detrimẽto Turcus in terra ſuã duceret, illicqꝫ data ipſis terra ad poſsidendũ,
deinde ad placitũ recedere uel habitare in opportunitate tẽporis, in pace poſ
ſent. Quę omnia, ut ꝓmiſerat, impleta uidimus. Impetratæ igitᷣ ſunt cũ hoc pa
cto inducię uſqꝫ in craſtinũ, ut unuſqſqꝫ poſſet ſe diſponere cũ reb. et familia
cũ pace exituri. Quidã uir nobilis cũ fratre ſuo æquè ſtrenuo uiro, qui prius
fuerat Caſtellanus, & cũ Turcis multũ cõflixerat, huiuſmodi cõſilio & pacto
nequaqꝫ acquieſcens, dixit ſe prius cẽties uelle mori, quàm ſe & uxorẽ ſuã & 4
filios in manus Turcorũ tradere. Perſuaſit etiã qꝫ plurib alijs. Et electa una de
turrib. quã introiuit, & per totã illã noctẽ arma & uictualia intulit, & fortiter
muniuit. Cũ his igitur & ego turrim intraui, & expectabã cũ magno deſide
rio magis mortẽ qꝫ uitã. Facto itaqꝫ mane, Turcus magnus in propria perſo-
na ad portã ciuitatis uenit, & omnes exeũtes unũquemqꝫ cũ familia ſua, iuſ-
ſit ſcribi. & deputatis cuſtodib. in terrã ſuã duci, ſine aliq rerũ uel perſonę no-
mẽto. Ciues qꝫ et maiores duci Valachorũ, eodẽ modo ducẽdos in ſuã ter
rã cõceſsit. Cũ igitᷣ uniuerſus exercitus eius de hac pręda nullã partẽ habere
potuiſſet, cũ maximo impetu et intolerabili furia unanimiter ad turrim, in q
eramus,

eramus, ſpe aliquid lucrandi cucurrerūt. Quanta autem & qualis hæc fuerit tempeſtas, lingua nulla ſufficeret exprimere. Tanta erat denſitas ſagittarū et lapidum, quòd denſitatem pluuię uel grandinis excedere uideretur. Tantus erat clamor pugnantium, & fragor armorū, & ſtrepitus currentium, ut cœlū & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multū decliuis erat, immediatè tectū ſagittis & lapidibus contriuerūt: propter fortitudinē tamē murorum nequaquā poterāt præualere. Cū igitur tardior eſſet hora, ut puta ſol †declinans poſt meridiē, & nihil ꝓfeciſſent, inito cōſilio, alijs pugnantib. alij ad deferendum ligna cucurrerunt, & ſtruem lignorū quaſi ipſi turri ęquauerunt. Submiſſo igitur igne, nos quaſi ſicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quaſi omnibus mortuis, cum uidiſſent amplius neminē in turri moueri, diſtrahentes ignem irruerūt per oſtium, ut ſi fortè aliquos ſemiuiuos inueniſſent, refocillatos extraherēt. Me quoq; eodē modo extrahētes, mercatoribus uenditū tradiderunt, qui me cum cæteris captiuis poſitum in catena, trāſito Danubio, uſq; in *Adrianopolim, ubi eſt ſedes ipſius Turci magni, deduxerunt. De anno autē Domini prædicto, uſq; ad annum Domini M. CCCC. LVIII. incluſiuè, illius duriſsimæ captiuitatis grauiſsima onera & intolerabiles anguſtias, non ſine corporis & animæ periculo, ſuſtinui: & tandem Deo auxiliante, ut infrà oſtendam, liberatus ſuperaui.

declinatus

Edrenopolim Adrianopolis ſedes Turci.

QVOMODO TVRCI TERRAM ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPE*runt poſſidere & inhabitare.* Cap. 1.

SECVNDVM omnes hiſtorias ſcribentes apertè conſtat, quòd lex Mahometi, & ſecta Sarracenorū incœpit circa annū Domini ſexcenteſimū, ſub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annū Domini octingenteſimū, ſub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tūc enim Sarraceni ad tantum creuerūt numerū & multitudinē & crudelitatem cōtra Eccleſiam, ut iam dudū capto imperio Hieroſolymitano, Romam uenientes, eā obſederint, & omnia quæ extra munitionē inuenta ſunt, crudeliter cōbuſſerūt: eccleſiā quoq; ſancti Petri ſtabulum equorū fecerūt, & funditus deſtruxerūt: Italiamq; et Siciliā deuaſtantes, in terrā ſuā redierunt. Fructū autē omnis malicię & nequitiæ in ſignis & ꝓdigijs mēdacibus (quib. nunc innumerabilib. abundant) incœpit facere circa annū Domini M. CCLXXX. Tunc igiť, Deo permittente, Soltanus magnus egreſſus de plaga meridiana, proceſsit cōtra orientē, & obtinuit omnem regionē & munitionē uſq; ad mare. Cum igitur uidiſſet terrā ſpacioſam & multū aptam ad inhabitandū, diuiſit eā in ſeptē partes: & dimiſsis ibi ſeptē de principib. ſuis, unicuiq; partem unā cōmendauit, & tradidit iure hæreditario poſſidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, ſecundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, ſextus Menthesſebeg, ſeptimus Karamanbeg. Cum igitur procedēte tēpore unuſquiſq; terram ſuam incoleret, gubernaret, & in pace poſsideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incœpit terram ſuā & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat à parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille reſiſtere non poſſet, relicta terra ſua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus eſt, ſe contulit.

Ortus Mahometi.

Ludouicus Imperator.

Soltanus.

Othmanbeg.

Igitur

latere · *prioris modo*

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta,conuertit ſe ad inuadendum terrā illius qui iuxta eum erat alia*parte,&eo,*ut priore,expulſo,tranſijt ad tertiū, & ad quartū,& ad quintum.Et ſic omnium aliorū terras ipſe ſolus obtinuit, excepta ſolum illius qui Karamanbeg dictus eſt. Et hoc ideo, quia iſti qui à facie eius fugerant,eidē auxilio erant:tum etiā, quia terra ipſius multū ad expugnandū difficilis erat,tū etiam(ut magis credendum eſt)Deo ſic placuit.

in deſerto

Sic enim olim*in terra Chanaan aliquas gētes deus inuictas dimiſit,in quib. exerceretur Iſrael:ſic etiā illi facere uoluit.Nam uſq; in hodiernum diē inuictus perſeuerat,& multas inſidias & obſtacula ei præbet.Niſi enim cū eo pacem Turcus habuerit,nequaquam audet ſe contra alium ad bellum mouere. Quod ſi fecerit,immediatè ille terras ſuas inuaderet.Ter enim,me adhuc ibidē exiſtēte,deſcendit, & illius terras inuaſit,& multa uaſtauit,combuſsit,& diripuit. Ille etiam cū cōtra eum pluries aſcenderit, tamē modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia& indignatione ad eū exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit,inter quos(ut dicebāt)erāt xx. milia peditū,portantes ſecures & alia inſtrumenta,ea intentione, ut terrā illius penitus euerteret,inciſis arborib. & uineis,ita quod amplius inhabitari nō poſſet:& tamen reuerſus cōpoſita pace,omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc poteſt haberi certa coniectura,& cōmune prouerbium habetur inter eos quod

Prouerbium de Karamanbeg. · *Othmanogli.* · *Tartarus.*

Karamābeg ſtabit in ęternum. Illi igitur Othmanbeg(& poſteri eius,qui ab eo nomē acceperunt,& Othmanogli dicti ſunt,id eſt,filij Othman)uſq; hodie eſt rex & dominus totius Turciæ,& in tantū profecit,& quotidie ꝓficit, ut nō ſolum in oriente,uerumetiam in occidēte iam eius timor habeatur. Et licet ipſum Tartarus magnus de orientalibus procedēs ſemel ſuperauerit,ut ſolitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideò non habebat potentiam reſiſtendi:tamen iſtis tēporib. tantæ eſt potentiæ,ut eo potētior nō inueniatur,nec audiatur in orientali plaga. Cæterū omne regnū ultramarinū adhuc uſq; hodie in ſeptem regiones diuiſum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur ſcilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli,Czarchaneli,Andingeli,Mentheſcheli,Karamaneli.

QVOMODO MVLTIPLICATA SIT SECTA *Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit. Cap. II.*

DE ſecta autem Turcorum,hoc quod in pręcedenti capitulo tactum eſt, quod uidelicet hæc ſecta fructum maliciæ ſuæ, à culpa Chriſtianorum Chriſti fidem negantiū,conſecuta ſit,eo ordine quo nunc quotidie apertiſsimè conſpicitur fieri,eodem etiam ordine tunc factum fuiſſe, nulli dubiū eſſe poteſt. Vnde ſicut dictum eſt,cum Sarraceni uel Mahometiſtæ incœpiſſent Chriſtianos perſequi,& terras eorū occupare,multi ex Chriſtianis,uolentes declinare perſecutionē eorū,ſeipſos eis ſponte tradiderūt.Et hoc patet,quia adhuc uſq; hodie multa caſtella & oppida ſūt in Turcia,de illis antiquis Gręcis ſub dominio Turci,quę ſe tunc ſponte tradiderunt,ideoq; intacta permāſerunt. Vnde factum eſt,ut ipſi Chriſtiani eis auxilio fierēt ad perſequendos alios,ſeu cęteros Chriſtianos. Et ſic eorum culpa cœpit ſecta Turcorū creſcere,propter cenſuras Eccleſiaſticas,quas nō timebant incurrere. Et quia ipſi Chriſtiani erāt,incæperūt ſub quadā pietatis ſpecie deuictis Chriſtianis parcere, & eos in ſeruos & ancillas ſibi retinere. Et ex tūc incæpit illa impia auiditas poſsidēdi ſeruos & ancillas,quę uſq; hodie in ipſa ſecta perdurat. Tandem iſta ſecta illius pietatis culpa in tantū excreuit,ut malicia Chriſtianorū

in

in perſequendis cæteris Chriſtianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eorum magiſtri fierent & prælati, & in culpa diſcipulos haberent, quos ad perdendum animas magiſtros ipſi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & ſpiritualis Mahometus, nuncius Antichriſti: & cœperunt iam ipſi non Saraceni, ſed Theorici, id eſt, ſpirituales, nomen habere, eo quòd in attrahendis Chriſtianis ad ſuam maliciam, & auertendis à fide Chriſti, & ſocietate Eccleſiæ, quaſi ſupernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Eccleſia eos corrigere per publicas cenſuras decreuiſſet, ipſi culpam ſuam excuſare, & ſeipſos iuſtificare cœperunt dicentes, ſe Eccleſiæ in hoc multum ſeruire, eo quòd Chriſtianos ab incurſu Sarracenorum cuſtodirent. Et tunc addita eſt eis ſecunda malicia, ſcilicet ficta humilitas, † hoc eſt ſui ipſius, ſub ſpecie humilitatis, contra Eccleſiam erectio, cuius * primum eſt exterior apparentia in moribus, & exemplaritas ſimulata, & religionis ficta oſtentatio. Et ex hoc hypocritæ nomen & rem ſibi non immeritò uindicauerunt.

Turci theorici

† & ſuijpſius

** premium*

Cum igitur procedenti tempore, creſcente culpa eorum & malicia, Eccleſia uideret eos obſtinatos, brachio ſeculari armata contra eos proceſsit. Sed ipſi non cognoſcentes, ſed defendentes culpam ſuam friuolam, Eccleſiæ publicè reſtiterunt. Et habita contra eam uictoria, terras Chriſtianorum inuaſerunt. & more tyrannico omnia deuaſtantes, totum Orientem obtinuerũt. Et ex tunc hoſtes Eccleſiæ & inimici Dei facti, ab unitate Eccleſiæ diuiſi, ipſi humani generis inimico ſe ſubdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falſis miraculis clarere inceperunt: ut ſcilicet præmium ſuæ deſperationis conſecuti, & in obſtinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualerent imperio diaboli parere, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac ſanctitatis ſpecie etiam tertium nomen acceperunt, ut ſcilicet idolum uocarentur & eſſent.

Falſis miraculis clarere Turcos.

Sed quod tale fuiſſet initium huius ſectæ, apparet in figura Apocalypſis decimo tertio, ubi ultimæ perſecutionis forma ponitur in figura beſtiæ aſcendentis de terra, habentis duo cornua ſimilia agni, & loquentis ſicut draco. Iſta enim beſtia aſcendit de terra, quia à ſoliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua ſimilia agni, maliciam inuidiæ ſub ſpecie pietatis, & nequitiam ſuperbiæ ſub ſpecie humilitatis & obedientiæ conſecuta. Loquitur ſicut draco, quia opera falſorum miraculorum uirtute diabolica ſe facere oſtendit.

Locus ex Apoc. 13.

Nunc demum uide, quomodo eccleſia Antichriſti per omnia ſimilitudinem tenet Eccleſiæ Chriſti, licet peruerſo modo. Illa enim pro fundamento ſuo habet opus ſanctiſsimæ Trinitatis, unicuiq; perſonæ proprium attribuens. Nam prælatura eccleſiaſtica, eſt opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obedientiam fuit, eſt opus Trinitatis attributum filio. Miraculorum autem operatio, eſt opus Trinitatis attributum ſpiritui ſancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad ſalutem animæ pertinent. Ad iſta etiam tria, quæ de principio eccleſiæ Antichriſti ſuprà diximus, reducuntur omnia etiam quæ de neceſsitate fiunt ad damnationem totius hominis.

QVAM TER-

QVAM TERRIBILIS, QVAMQVE TIMENDA *ſit ſecta Turcorum.* Cap. III.

CVm tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis perſuadeant, nos debere eſſe ſolicitos, & doceant finem mundi timere, præſertim cum nobis certum ſit quòd nos ſimus in quos fines ſeculorum deuenerunt: ſacra quoque ſcriptura utriuſque teſtamenti, præſertim ipſa Apocalypſis, hoc ipſum nobis perſuadet.

Figuræ Danielis & Ezechielis.

Illæque terribiles & horribiles figuræ Danielis & Ezechielis: quæ nobis non tam ad ſciendum & intelligendum, quàm ad timendum de ultimorum temporum periculis ſcriptis mandatæ ſunt. quorum etſi materia deſcriptionis terribilis ſit, effectus tamen multo terribilior ſine dubio credendus eſt.

Signa finis mũdi.

Diſpoſitio quoque huius mundi, eius ſenectutem & propinquum iam finem nobis apertè demonſtrat: ſcilicet in omni ſtatu pronitas ad malum, difficultas ad bonum, auiditas prælaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque curioſitas, ædificiorum uaria ſuperfluitas, & in ſcientijs præſumpta nouitas, & in omnibus denique rebus ſuperaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc omnia illa cruenta beſtia (ſectam dico Turcorum) nos multum ſolicitare deberet, cuius continuum augmentum, aſsiduitas præliorum & perſecutionum, diuturnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande diſcrimen & ſcandalum, tribulationesque & miſerias extremas denunciat. De quibus tamen omnibus quaſi nihil curamus, non ob aliud certè, niſi quia abſcondita ſunt ab oculis noſtris,

Ioachim Abbas.

Apocal. 13.

teſtante abbate Ioachim, ſuper illud Apocalypſis decimo tertio: Quis ſimilis beſtiæ, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu heu, quot eſſe arbitror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis anguſtias non euadent? & nunc abſcondita ſunt ab oculis eorum. Infœlices matres quæ tales genuerunt, & ubera quæ lactauerunt filios: miſeri parentes, qui pro talibus theſaurizant, neſcientes quòd cogitet Dominus malum ſuper diuites terræ. Audite, audite obſecro uos omnes qui diligitis natos ueſtros. audite omnes, qui paruulos delicatè nutritis. Docete filios ueſtros habitare in ſyluis, uiuere in deſerto de radicibus herbarum: delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuitare, ut diſcant commorari cum feris, donec pertranſeat indignatio iſta. Hæc ille. Certè credo, quòd ſicut tempore Noe incredulos aquæ diluuij repentè occupauerunt, ſic iſtis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuerſalis indignatio diuina, ineuitabilis & ſempiterna. Iſtam quoque extremam neceſsitatem Saluator in

Matthæi 10.

Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et ſequitur: Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. & dicit notanter, Poſtquam occiderit, nõ determinans. Non enim illa perſecutio occidit modo humano, ſed diabolico. Communis enim modus occidendi eſt, corpus & animam ab inuicem ſeparare: inhumanus autem, imò diabolicus eſt, animam occidere, & ad inficiendum alios ſuo fœtore homines, quaſi cadauer putridum, eam in corpore uiuo ſepelire. Sicut enim in electis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarũ eſt bonus odor CHRISTI, animæ ſanctæ in corpore degentis: ſic nimirum in reprobis, ſimulatio uirtutis exterior ad decipiendum animas, eſt fœtor animæ in corpore uiuo exiſtentis.

Matthæi 23.

Hæc ſunt ſepulchra dealbata, quorum fœtor infidelitatis totum orientem infecit, & nunc ſe incipit trãſfundere in occidentem. Sed terribile eſt ualde quod ſequitur: Habet poteſtatem mittere in gehennam. O inaudita malitia, ô nequitia excedens omnem diaboli aſtutiã. Quis enim crederet, diabolum poſſe cogere homines ad faciendum malum? Iſta tamen malitioſa ſecta non cum uiolentia, ſed longi temporis cõſuetudine uoluntatẽ libertatis aufert, animi firmitatẽ frangit,

cordis

cordis conſtantiam uincit, & in tantam cæcitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, poſtea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius poteſtatis maliciam ualet euadere? tantæ enim eſt † uiolentiæ & crudelitatis, ut anima in corpore exiſtente, utrunq; hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus eſt, qui toties mortis periculo expoſitus, aut pecunijs uenditus, toties ſui iuris proprietatem amiſit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties deſiderauit & quæſiuit? Certè ſi mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non ſatis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non poteſt, inter quos eſt ſolum inimicitia naturalis: quomodo Chriſtianus in manibus Turci uiuere poteſt, inter quos etiam eſt inimicitia ſupernaturalis, uel ſpiritualis? Hoc malum perſuadeo unicuiq; Chriſtiano, quantum poſsibile eſt, declinare: ab hoc fœtore unumquenq; fidelem longè eſſe conſulo. Tanta eſt enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipſius animæ præcordia infecta derelinquat. *uehementia*

QVOMODO DIFFERANT INTER SE, *perſecutio corporum & perſecutio animorum.* Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant eccleſiæ prima perſecutio, & iſta ultima, non incongruè applicari poteſt figura Apocalypſis 13. Ibi enim fit mentio de duabus beſtijs, quarum prima de mari aſcendiſſe dicitur, altera de terra. Et illius quæ de mari aſcendit, terribilis quidem aſpectus, non tamen terribilis deſcribitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aſpectu, tamen multum terribilis in facto deſcribitur. Et quia ſicut cultus diuinus dupliciter conſideratur, ſcilicet accidentaliter & eſſentialiter: ſic ad eius perſecutionem duplex modus perſequẽdi neceſſarius fuit. Sicut in his duabus beſtijs patet. Fuit igitur primò cultus ueri Dei impugnatus ab idololatria in accidẽtalibus, & ideo omnia de prima beſtia ad exteriora pertinent. Conſiſtit enim cultus diuinus accidentaliter in compoſitione morum, in humilitate & paupertate, continentia, caſtitate, frugalitate, ſobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, ſacrificijs, eleemoſynis, peregrinationibus, eccleſiarum ædificationibus, & cuſtodijs, & his ſimilibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit ſe gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima beſtia deſcribuntur decem cornua cum decẽ diadematibus, & ſeptem capita, cum nominibus blaſphemiæ. In quibus decem cornibus poteſt deſignari omnis potentia, quæ conſiſtit in rebus terrenis acquirendis, gubernandis, diſpenſandis, expendendis, cuſtodiendis cum omni ſufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinent. Per diademata eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem conſecuti fuerant Romani gentiles in dominio totius orbis, accipi poteſt. Per ſeptem capita non incongruè omnis induſtria, prudentia, aſtutia, qua pollebant ad ſubijciendũ ſibi populum & regendum, deſignari poteſt. Nomina autem blaſphemiæ, quid aliud, niſi patrocinium, adiutorium, & fauor, quem habebant à dæmonibus, quos colebant ſuper malitijs contra eccleſiam perpetrandis, dici poſſunt? Et ſic breuiter in iſtius beſtiæ figura, continetur omnis illius primæ perſecutionis malicia contra eccleſiam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quaſi occiſo in mortem, cuius tamen plaga mortis curata eſt, ſignificatur, quod illius perſecutionis malitioſa intentio, nequaquam effectũ habuit. Quia dum ad euacuandum cultum ueri dei, Martyrum corpora immaniſsimis ſubegit ſupplicijs, & eos uarijs mortibus interfecit, non ſolum nihil obfuit perſecutio illa: ſed quantũ ad meritum uitæ æternæ animabus & corporibus ſanctorũ magnum obſequium præſtauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata eſt, eo quòd per orationes eccleſiæ

Apoca. 13.

Cultus dei duplex, eiuſdeq; item duplex impugnatio.

Beſtiæ primæ typus.

Cur plaga mortis eius curata.

impedita eſt, ne culpa eius ad ultimum exceſſum attingeret, ut ſcilicet inimicus Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc eccleſiæ orationes ei auxilium eſſe contra diabolum non poſſent. Vnde factum eſt, ut gentilitas propter fidem Chriſti impugnatam, demum meretur præmium ſuæ perſecutionis accipere.

Beſtiæ ſecundæ explicatio.

Secunda autem perſecutio, quia diuini cultus eſſentialia impugnare debuit, armis ſe ſpiritualibus muniuit. Diuinus enim cultus eſſentialiter in anima & ſuis potentijs conſiſtit. Et ergo non immeritò iſtius ſecundæ beſtiæ duo cornua ſimilia agni deſcribuntur, in quibus ſimulatio uirtutis & ſanctitatis exprimitur, contra duas potentias animę. Et quod loquebatur ſicut draco, per quod falſorũ miraculorum & uirtutũ operatio, contra tertiam potentiam animæ deſignatur. Quod autem ignem de cœlo deſcendere fecit in terram, illud inordinatum deſiderium ſupernaturalium experientiarum, quæ ſolent iſtis temporibus abundare in mentibus ſimplicium, & curioſitas ad perſcrutandum ſecreta Dei, poſſumus non incongruè accipere.

Beſtiæ character.

De imagine autem & charactere beſtiæ talem interpretationem formare licet. Nam qui propter bona quæ facit, reuelationes uel uiſiones ſpirituales expectat, uel conſequitur, characterem beſtiæ in dextera & in fronte portat. Et ſicut prima perſecutio totum mundum ſua culpa participem fecit, ſicut patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: ſic perſecutio ſecunda ſuæ malitiæ peſte, quaſi neminem non infectum relinquit.

Romanorum idololatria.

Quis enim ſimplicium uel idiotarum, ſentiens in ſe aliquid uel modicum deuotionis, non ſtatim deſiderat habere reuelationes, uiſiones, uel ſcire ſecreta Dei? Sed de deſiderio inordinato & appetitu dignitatis eccleſiaſticæ & honorũ quid dicam? Eſt ne inueniendus aliquis, qui ſibi oblatum quodcunq; beneficium eccleſiaſticum, non ſine omni mora & ſine omni ſcrupulo ignorantiæ, uel inſufficientiæ immediatè non acceptet? Sed de his qui talia tyrannicè inuadunt, uel pro pecunia emunt, uel alijs illicitis modis ſibi uſurpare non timent, nihil audeo dicere, niſi hoc quod in iſta figura ponitur: ut ne quis poſſet emere uel uendere, niſi qui babeat characterem beſtię. quaſi digito demonſtrans præſentem eccleſię ſtatum, in quo nihil reperitur, quod à uitio ſimoniæ ſit alienum.

Simonia in eccleſia.

Sed nunc in hoc concludendum eſt, quod licet inter Turcos perſonaliter non ſint, omnes tamen reprobi, mentaliter ab eorum conſortio in culpa non ſunt diſiuncti.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT *Turci ad inueſtigandum & rapiendum Chriſtianos.*

Cap. V.

CVm igitur, ſicut in præcedenti capite dictum eſt, illæ duæ perſecutiones diuerſæ ſint, imò oppoſitæ conditionis, neceſſe eſt ut media, quibus exercendæ ſunt, diuerſa & oppoſita exiſtant. Primi igitur perſecutores non multum laborabant ad inueniendos ipſos Chriſtianos, eo quòd ipſi ſe eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui ſe ultrò perſecutoribus offerebant, quàm quos ipſi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Perſecutores uero animarum fugere & declinare, ad ſalutem neceſſarium eſſe, Euãgelium docet, dum eoſdem ſignificando dicit: Oſtendam autem uobis quem timeatis. Non enim ſine culpa eſſet, ad periculum animæ ſe ultrò exponere.

Matth. 10.

Turcorum uerſutia ad capiendos Chriſtianos.

Ideo nunc de Turcorum induſtria, uerſutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos inſtinctu diabolico, ad inueſtigandos & capiendos Chriſtianos, uidendum eſt. Vnde Turcus magnus ultra exercitum ſuum uniuerſalem, ſemper tenet unum exercitum particularem, xx. uel xxx. milia uirorum aſtutiſsimorum magis quàm fortium, cui præficit unum de omnibus peritiſsimis, quos in ſuo exercitu habet. Qui quaſi latrunculi quidã magis nocte quàm in die operantur. Iſti nullo anno intermiſſo,

Exercitus particularis Turci.

ſemel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, ſecundum quod commoditas ſe offert, exire cõtendunt. Et hoc occultè & cum tanto ſilentio, quod uicini eorum uix poſſunt eorũ receſſum percipere, propter cauſſam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum curſu perficitur, neceſſe eſt ut equos ſuos & proprias perſonas, cum † certa induſtria & diſciplina ſciant ad hæc habilitare & diſponere, ita quod etiam ſi contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuꝗ; currere, nihil tamen moleſtiæ uel ipſi uel equi eorum, ex impetu illius curſus patiantur. Vnde tempore quo ipſis uacat, ſeipſos & equos ſuos ſic gubernant & nutriunt, ut bene impinguentur & fortificentur. Cum autem intendunt exire, ſeptem uel octo dies ante exitũ ſuum ſibi & equis ſuis cum una certa diſciplina, potus & cibi ſcilicet reſtrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & ſic ſagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad curſum reddat. & anteꝗ; exeunt, diuulgant ſe ad uiam & locum ire, ad quem tamen non intendunt: & hoc propter decipiendos, ſi aliqui fuerint, exploratores. Et non uadunt, niſi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & ſemitas terræ, quò ituri ſunt, optimè cognoſcant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in ſpacio unius noctis trium uel quatuor dierum uias pertranſeunt. Et hoc ideo, ut ſi aliqui eos ſenſerint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum poſsint. De cognoſcendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent induſtriam, ut uideantur omnem phyſicæ artis peritiam ad plenum conſecuti. Ad unicum enim reſpectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius ſit utilitatis, ætatis & ualoris, immediatè diſcernunt. Omitto autem, quomodo non de frigore hyemis, neque calore æſtatis, neꝗ; aliquo incommodo aeris uel temporis curant, & quomodo non faſtidiunt nec abhorrent aſperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum eſt, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel ueſtimentis, quod eis poſſet eſſe impedimento, ſed modicis imò paucißimis contenti, ad longißima locorum ſpacia tranſcurrunt, nec aliqualiter deſiſtunt, donec aliquos incautos inuadant, & ſatiati † domum redeant. Sed de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorſus incredibilia ſunt. Nam, ut uerum dicam, niſi me experientia docuiſſet, & oculis proprijs aſpexiſſem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuiſſem. In hoc autem concludere uolo, quod ſi eorum aſtutiæ & actus ſcriberentur, libri eſſent compilandi plures. Quis autem cogitare poſsit, quanto tremore & ſtupore concutiantur illi, quos ſic incautè & inopinatè inuadũt? Certè ſi ferrea, uel etiam adamantina eſſent corda, reſoluuntur, & totis uiribus deſtituuntur. Quid enim faceret, uel quò ſe uertere deberet, qui ſubitò & inopinatè inimicum ſuum mortalem, extracto gladio ante ſe conſpiceret? Certè hoc auditu non mediocriter formidabile, ſed multum terribile eſt, ſicut ego experientia didici, & proprijs oculis uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt? non ad aliud ſanè, niſi ut incautè & ſine ſanguinis effuſione & occiſione hominum, capere, & uiuos poſsint conſeruare corporaliter, quos ſpiritualiter intendunt occidere. Niſi enim diabolus eis auxilio eſſet & conſilio, nequaquam talia attentare præſumerent, neꝗ; perficere poſſent. Reputãt enim pro magno damno, ſi unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum ſit potentißimus, & multas terras & inſulas poſſet ui armorum capere, tamen ita cauet occiſionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effuſione ſanguinis capiendo poſsidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, niſi extrema neceßitate compellantur, ſcilicet quando ſe defendunt, uel fugiunt: ſed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo † pro

cætera

Diſciplina militaris Turcorũ.

Profectionum celeritas.

Induſtria Turcorũ in cognoſcendis equis.

Turci patientißimi malorũ

reuertantur

Capere uiuos quàm occidere maius ſtudium Turcis.

per corpora

ſuæ neceßitati

corpore ſuæ cupiditati ſatisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam ſecum in gehennam miſerabiliter perducere.

QVOMODO CAPTOS CONSERVENT, *emant & uendant.* Cap. VI.

Emptores & uenditores hominum.

VT autem facilius & commodius poſsint captiui conſeruari, habent deputatos mercatores per omnes ciuitates ad emendum & uendendũ homines, qui ſicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut poſsint captiuos quoſcunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, ſecundum ſtatuta regalia, ſuper hoc decreta, ſine alicuius uel aliorum impedimento. Neq; hanc emptionẽ ſolum in ciuitatibus exercent, ſed etiam uadunt in campum cum exercitu, portãtes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non poſſunt, ſtatim uendunt, & pro maiori uel minori precio, ſecundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquando in tanta multitudine capiuntur, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pileo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas æreas, decem uel duodecim in unam catenam. Non eſt aũt medicus, neq; phyſicus, qui ualeat iſtis mercatoribus comparari, in cognoſcendis complexionibus & conditionibus hominum. Immediatè enim ut in faciem alicuius inſpexerint, cuius ſit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoſcunt. Non ſolum autem magnos uel prouectæ ætatis, ſed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiam eos quos ſolent proijcere illi qui rapiunt, ne ſint eis oneri, inuentos portant in ſaccis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili induſtria. Præterea in omnibus ciuitatibus, ſicut ad cætera mercimonia, ſic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum proprium, & loca ad hoc legitimè deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quaſi oues ad occiſionem ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, ſicut animal irrationale, uiliſsimo precio uenditur & comparatur. Ibi (quod pudendum dictu) maſculorum & fœminarum pudenda coram omnibus contrectantur, & manifeſtè oſtenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & ſaltare: ut manifeſtè appareat, utrum infirmus uel ſanus, maſculus uel fœmina, ſenex an iuuenis, uirgo an corrupta ſit. Et ſi quos uiderint erubeſcere, circa illos magis inſtant, impellendo, uirgis cædendo, colaphizando, ut ſic coactè faciant, quod ſponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicum dixi. Ibi uenditur filius, inſpiciente & dolente matre. Ibi emitur mater, in confuſionem & deſpectum filij. Ibi marito erubeſcente, uxor ut ſcortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à ſinu matris rapitur, & commotis totis uiſceribus mater ab eo alienatur. Ibi non defertur dignitati, nec parcitur ſtatui. Ibi ſacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & ruſticus una ſtatera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid ſequatur. Emitur & educitur, & unius uiliſsimi ruſtici & turpiſsimi uillani ſeruitio, uiliſsimum mancipium perpetuis carceribus condemnatur, nulla amplius eſt ſpes libertatis uel requiei, nullũ prorſus ſolatiũ aut conſolatio. Sed & in maioris deſolationis opprobriũ, totius domus & omniũ quę in ea ſunt onera, ſuis humeris imponuntur. Et ſi defectus euenerit, uidebis ſicut aſinũ uerberibus ſubijci, & inter uerbera crucis & paſsionis Chriſti improperiũ ſibi irrogari. De intolerabilibus laboribus tacco, de fame & ſiti, & nuditatis opprobrio nihil dico: ſed hoc ſolum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara eſt illius ſeruitutis animæ & ſpiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam poſsit. Quid enim faciet miſera anima, cum ſe cõſiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expoſitam? Videt ſibi dominari inimicũ crucis Chriſti, uidet ſe oppreſſam tantis laboribus

Captiuorũ uenditio & emporia.

Attende.

Duriſsima captiuorum ſeruitus apud Turcos.

Attende.

& uarijs occupationibus: conſiderat ſe ſeparatam ab ouili Chriſti, & traditam in manus & fauces luporum. Denique uidet ſe incluſam perpetuis carceribus, & omni ſpe fruſtratam libertatis. Demum uidet ſe derelictam à Deo, & traditam in manus diaboli. Certè ſi optio daretur, magis eligeret mori, quàm uiuere. O quàm multi huius calamitatis diſcrimen non ferentes, in baratrum deſperationis ceciderunt. O quàm multi ſe multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & ſyluis fame & ſiti perierunt: uel quod extremum malum eſt, ſibiipſis manus inijcientes, uel laqueo ſibi uitam extorſerunt, uel ſeipſos in flumen proijcientes, uitam ſimul corporis & animæ perdiderunt.

DE AVIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI *ſeruos & ancillas, & de fuga ſeruorum & liberatione.* Cap. VII.

Tanta eſt inter eos auiditas poſsidendi ſeruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniũ uniuerſalis habeatur iſta opinio, quod quicunque potuerit poſsidere unum ſeruum uel ancillam, egeſtatem amplius non uidebit. Nec eos fallit iſta opinio. nam pro certo credo, quod propter hoc maledictio Dei intrat in domum eius, ut fruſtratus totaliter ſpe fœlicitatis æternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta inſatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum poſſederit ſeruum uel ancillam, immediatè ad habendum ſecundum toto cordis deſiderio adſpiret. Et ſic deinceps de ſecundo ad tertium, de tertio ad quartum: & ſic creſcente culpa, in infinitum ſe extendit concupiſcentia. Ita quod multi inueniantur, qui uillas de ſeruis & ancillis conſtituunt, & ſeruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis naſcentibus filijs & filiabus, ſuo inſatiabili deſiderio aliqualiter ſatis fiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus ſeruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunque in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decreſcit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipſorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur ſolertia, dum conſpiciunt ſuorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, ſed potius augeri. Et ſicut dominorum magna eſt auiditas ſeruos poſsidendi, ita & ſeruorũ eſt magnum deſiderium manus eorum euadẽdi. Nam nihil aliud inter ſe tractant, non aliud cogitant & loquuntur, niſi quomodo & quò fugiant & euadere poſsint. Sed cum ipſi domini eorum perpendunt & conſiderant hoc ex aſsidua & mutua collocutione, ſtatim incipiũt eis negare copiam alimentorum, ne ex ſuperfluitate ſibi ad fugam uiaticum præparare poterint.

Opinio Turcorum de poßidendis ſeruis.

Fugiunt multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga euadere poteſt, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipſi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur poſt fugam inuenti fuerint & reducti, duplicatur eis miſeria: & ſi ſecundò fugerint & fuerint inuenti, iam non eſt locus ueniæ, ſed ſine aliqua miſericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perſeuerauerint, uendun tur, uel etiam uarijs neceſsitatibus à fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & ueſtimentis, permittunt mori. Alij maſſam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis conſtringunt. Alij combuſtis neruis claudos eos reddunt. Alij abſciſsis auribus & naſo, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt, & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentũ eſt, quod tamen non omnes, ſed ſolùm ſapientiores & † maiores eorum obſeruant. Vt enim eos à fuga compeſcere, & ſtabiles reddere poſsint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicẽ ordinarium loci illius, & conueniunt cum eis pro certo termino tẽporis, & quantitate pecuniæ, & firmato ſuper hoc pacto coram iudice

Captiuos in Turcia difficillimè effugere poſſe.

† mitiores

Pactum libertatis.

& teſtibus, & chirographo confecto, reddunt eos ſecuros de libertate habenda. Cum igitur hoc quod in pacto eſt, perſolueris, iudex cum authoritate Imperiali perpetua donat libertate, cum inſtrumento ſolenni, quod nemini aliquatenus licet infringere. Per iſtum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas præteritis temporibus erat uniuerſalis & larga, ita quod potuiſſent ad libitum in Turcia ſtare, uel reuerti ad patriam. Iſtis autem temporibus reſtricta eſt, ita quod liberatis non licet reuerti ad patriam, ſed ſolùm manere in Turcia. Et ergo poſt habitam libertatem, magna eſt difficultas poſſe exire, eo quòd in omnibus locis, ſiue portibus maris, ſiue alibi, interdictum habetur à rege, quod nequaquam dediti libertati, permittantur ad patriam reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadendi, inter quos ſunt duo etiam magis uſitati. Quorum prior eſt, quod illi qui poſſunt habere commoditatem acquirendi pecuniam, poſſunt à ſacerdotibus, peregrinis, & uagantibus huiuſmodi literas emere, & ſic occulte recedere. Secundus eſt, quia ſunt quidam fures, ſub ſpecie mercatorum illorum qui uendunt homines, euntes de terra in terrã, qui cum inuenerint ſeruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt eos furtim, & uendunt ad loca remotiora: & ſi quos inuenerint magis aptos, faciunt cum eis pactum, & poſtquam ter aut quater iſto modo uendiderint, liberos cum literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, paucißimi ad patriam reuertuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultatem recedendi, ut ſuprà diximus.

Euadendi duo modi.

DE HIS QVI NON INVITI NEC COACTI, *ſed ſponte huic periculo ſe offerunt, uel ingerunt.* Cap. VIII.

SEd ſi de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, ſecta illa fulcimentum & augmentũ recipiat, tamen culpa eorum in immenſum excedit facinus illorum, qui tanquam arida ligna huic inſatiabili incendio, ſine contradictione ſeipſos exponere non deſiſtunt. Sed iſti dum ſponte ſe quotidie in tanta multitudine ad negandum fidem ingerunt, non ſolum ſibi, ſed etiam cæteris incitamentum ruinæ fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor uel quinque magna regna ſunt ſita, quorum terras licet Turcus ipſis deuictis, longo antè tempore poſſederit, tamen eos propter amplitudinẽ & latitudinem nequaquam cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc ſunt nomina: Boſna, Arnant, Laz, Slauonia, Albonia. Vnde uſque hodie gentes illæ terram ſuam ſub dominio ipſius Turci inhabitant: ſed propter tributa annualia, & onera grauia, & multas incõmoditates, quas patiuntur, ita depauperati ſunt, quod uix ſe nutrire poſſunt. Vnde fit, ut egeſtate compulſi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ciuitates Turcorum diſpergantur, ut inopiæ ſuæ, more mercenariorum, & aliquatenus ualeant cũ ſudore laboris ſubleuamen inuenire. Et hi, ſi intẽperies aeris non obſtiterit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam nõ pro alia mercede, ſed ſolùm pro uictu laborare contenti ſunt. Et iſtis faciliter perſuadetur, ut non recedant. Ideo quod illius idiomatis & generationis tanta iam ibi creuerit multitudo, & maximè in ciuitate regia, quæ † Adrianopolis dicitur, quòd ferè omnes maſculi & fœminæ, parui & magni, hoc idioma loqui didicerunt. Nam in curia ipſius regis uix aliquando idioma Turcorum auditur, eo quòd tota curia & maior pars magnatorum ex renegatis illius idiomatis congregata exiſtat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorũ decimas ſuas habet, & cum ſenſerit copiam eſſe illorũ, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infrà, pro parte decimę, quæ ad eum ſpectat, ſibi offerãtur. Sed & per omnem terram ſui dominij adhuc multi ſunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui caſtella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus ſtatutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipſius regis ſeruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent. Horum filios

Boſna. *Arnant.* *Laz.* *Slauonia.* *Albania.*

Ecce Gog & Magog.

Edrenopolis Andrianopolis ciuitas regis.

Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

à uiginti annis & infrà ætatis, miſſis nuncijs de quinquennio ad quinquennium ſibi adducere præcipit, & iubet, ut diſtributi per curias magnatium ſuorum, in moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. annos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam ſuam, in ſtipendium ſuum eos recipit, & ſibi famulari facit. Tales eorum lingua Gingitſcheri uocantur. Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. millia. Portant quædam inſignia in ueſtimentis, & maximè in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, quibus nemo audet uti, niſi ſit de curia regis. Et ex illis habentur electi ſagittarij, v. uel vi. milium, qui arcum ſiniſtra manu trahunt, & uocantur Czolaclar, id eſt ſiniſtrarij. Iſti habent arcus tantæ fortitudinis, quod ſagittæ eorum omne ſcutum & loricam penetrãt. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex procedit ad campum, his omnibus quaſi quodam caſtro utitur. non enim ſe mouet ad pugnam. Et ſi omnem exercitum ſuum frangi contingat, nihilominus ipſe cum ſuo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuimus factum in iſto magno trium dierum & noctium conflictu, quem habuit cum rege Poloniæ. ubi licet exercitus ſuus communis totaliter diſperſus fuiſſet, & uictus, tamen ipſe finaliter cum ſuo exercitu uictoriam obtinuit. Ex iſtis iam dictis ſeruis ſuis, ſecundum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni ſui. Vnde fit, ut omnes ſui magnates & principes totius regni, quaſi quidam officiales, & non domini uel poſſeſſores ſint à rege conſtituti: & per conſequens ipſe ſolus dominus & poſſeſſor, & legitimus diſpenſator, diſtributor & gubernator ſit totius regni. Cæteri uero executores, officiales, & adminiſtratores ſecundum ſuam uoluntatem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omnibus alijs præſunt. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui ſecundum ſuum imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur Beglerbegi, quaſi domini dominorum. Et exinde procedit, quod in regno ſuo, quamuis ſit innumerabilis multitudo, non poteſt oriri aliquid contradictionis uel repugnantiæ, ſed quaſi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum eius imperium reſpiciunt, ſubijciuntur, & indefeſſe famulantur, & ſine authoritate eius nemo aliquid intendit præſumere. Si autem aliquis, ſiue magnum, ſiue paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, priori ſeruituti ſubijcitur, ſi non fuerit maior pœna infligenda: ſin autem † ad libitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in ſeruitutem redigit, ſine alicuius contradictionis reſpectu, uel perſonæ. Nunc uero ex hoc quiſque cognoſcere poteſt, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, nõ ex aliquo commodo accidentali, uel exteriori procedit, cum ſint illius crudeliſſimi tyranni ſeruitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam eſſentiali & interiori fundamento & cauſſa, quæ eſt deſperatio de bono, & obſtinatio in malo: ad quam ſuis culpis exigentibus deuenerunt, quaſi inebriati, et quodam inſtinctu diabolico conſtricti & adunati à furore iuſti iudicis, cuius calicem indignationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruerſitatis poſſint ſine intermiſſione & impedimento currere, & locum ſuo domino diabolo & Antichriſto præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mẽſuram impleuerit, & omnium reproborum & iniquorum in ſe perſonam recipiens, maliciam, qua dei eccleſiam impugnauerunt, ad plenum perfecerit, ita ut ſe ab omnibus pro Deo adorari faciat: tunc interficiet eum Dominus IESVS ſpiritu oris ſui, ut ipſe cum ſuis membris † ſeruitutem ſentiat punientis, qui patientiam Dei contempſerunt, tamdiu ad pœnitentiam expectantis, &c.

Gingitſcheri.
Inſignia aulicorum.
Czolaclar.
Conflictus Turcorũ cum rege Poloniæ.
Turcus magnus ſolus imperat.
Beglerbegi.
Obedientia & cõcordia Turcorum.
† ad libidinem
Vnde iſta concordia oriatur
2. Theſ. 2.
† ſeueritatem

& præferentibus

ſectam † præferendam fidei Chriſtianæ, & de multiplici genere eorum. Cap. IX.

MOtiua autem iſtam ſectam, & hunc errorem perſuadentia, ſunt in duplici ſpecie, ſcilicet naturalia & ſupernaturalia. Naturalia iterum duplicia, ſcilicet uniuerſalia & particularia. Vniuerſalia ſunt duplicia: alia cõiecturæ, alia experientiæ. Coniecturæ ſunt, quæ contingunt à remotis, & ſolũ ex auditu: experientiæ uerò, quæ ex uiſu & ſenſu percipiuntur. De motiuis cõiecturæ, dicit Ab-
Apocal. 13. bas Ioachim, ſuper illud Apocalypſis 13. Et uniuerſa terra admirata eſt poſt beſtiam. Licet illud in die ſuo complẽdum ſit, iam tamen non deſunt plurimi, qui admirentur, & quaſi titubare incipiunt dicentes: Quod eſſe creditur hoc iudici-
Scandalum infirmorum. um, quòd tãta multitudo aduerſatur fidei, & quod ita præualere permittitur cõtra populũ Chriſtianum? Putas tot millia hominũ damnãdi ſunt, quaſi unus homo? putas ſine cauſa permittit Deus, illos in tantam excreſcere infinitatem?

Pſal. 91. Hæc dicentes, miſeri ceciderunt à fide, neſcientes id quod ſcriptũ eſt: Quàm
,, magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes
,, tuæ. Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Cum exorti fue-
,, rint peccatores ut fœnum, & apparauerint omnes qui operantur iniquitatem,
ut intereant in ſeculum ſeculi: Tu aũt altiſſimus in æternum Domine. Hoc ue-
deſeruerunt rò neſciunt ſtulti, qui admirantur poſt beſtiã, & † deſerunt fidem Chriſti, indignantes ſe beſtiali poteſtati, & tranſeuntes ad immundiciam eius, & ipſius ſe per-
Abbas Ioachim. fidiæ hæredes faciunt. Hæc ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua coniecturæ. Primo enim ſic audientes potentiam ipſius Turci, & uictorias eius contra Chriſtianos, & multa mala quæ facit quotidie, admirantur & dicunt: Quomodo tanta multitudo contrariatur fidei? quaſi dicerent, Cum ipſa ueritas ſemper præualeat errori, & magis eſt amata & deſiderata ab omnibus, non eſt poſſibile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo ſic: Quomodo poſſunt præualere ueritati, cũ Deus ſemper ſit adiutor ueritatis, uel ipſam tenentiũ? Ergo qui præualent, tenent ueritatem. Tertio ſic: Quomodo poſſibile eſt, quod poſſent ſic multiplicari & creſcere, cum omnis error ſit ſine fundamento, & ſic non poteſt multiplicari? Ergo, &c. Quarto ſic: Quomodo Deus permittit, ut tanta multitudo tranſeat in perditionem, cum ipſe uult omnes homines ſaluos fieri? Ergo, &c. Iſtis motiuis uel conceptibus reſpondet & ipſe
Pſal. 91. Abbas Ioachim, per dicta Pſalmiſtæ dicentis: Quàm magnificata ſunt, &c. quaſi diceret: Cum ipſa natura pro modico grano conſeruando & nutriendo, in immenſum faciat multiplicare paleam & ſtipulam, & tamen in hoc non errat: quid mirum, ſi Deus propter ſalutem paucorum iuſtorum, multos reprobos patitur & ſupportat? Sed hoc non conſiderant inſipientes, qui pro ſuis phantaſijs & cogitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehenſibilibus.

Motiua experientiæ ſunt duplicia, ſcilicet uniuerſalia & particularia. De uniuerſalibus motiuis experientiæ notãdum, quod tentationes quæ fiunt per experientiam uiſus, uehementius ſe ingerunt quàm illæ quæ per auditum & coniecturam percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum eſt. De his autem quæ per uiſum & experientiam fiunt, nunc diligentius eſt inſiſtendum. Vnde pro fundamento ipſius materiæ hic aduertendum eſt, quod in motibus exterioribus æqualiter ſe habent boni & mali, licet inæquali intentione: quia ſicut bonis omnia cooperantur in bonum, ita econuerſo, omnia malis in malum. Vnde ſi boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: ſi autem prauis, ad cuſtodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobi autem bonis moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrumpendũ animas fidelium utuntur. Vnde de primo dicitur: Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. De ſecundo autem: Corrumpunt bonos mores, colloquia praua. Quis enim, non dico ſimplex tantum, ſed etiam ſapiens quiſq;, non moueretur prima fronte, uidẽdo tantam compoſitionẽ morum in ipſis infidelibus? Omnem enim leuitatem, in quibuſcunq; actibus eorum & geſtis, ueſtitu & apparatu, deteſtantur ſicut ignem, & abominantur ſicut peſtem. Videntes enim leuitatem Chriſtianorum in ueſtitu & equitatu, & aliis quibuſcunq;: derident, & eos capras & ſimias uocant. Honeſtiſſimũ enim modum, imò religioſiſſimum habent in ueſtitu, tam mares quàm fœminæ, tam maiores quàm minores, tam curiales etiam quàm ipſi ruſtici & uillani. Et ita cõmunem & ſimplicem, ut omnino nihil indecentiæ uel inhoneſtatis, ſeu ſuperfluitatis uel curioſitatis, uel leuitatis poſſit in eis deprehendi uel notari. De his autem qui religioſiores et deuotiores habentur, quid dicam? Tantum enim ſimplicitatis & conformitatis & ſingularis apparentiæ & exemplaritatis oſtendunt in actibus, geſtis, & motibus & ueſtimentis, ut eos aliquem modũ regularis obſeruantiæ crederes profeſſos. In equitatu etiam & aliis apparatibus, non ſolum ſimplices, ſed etiam ipſi magnates, in tantum deuitant omnem ſtrepitum & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui non ſit caſtratus. In uno enim exercitu centũ mille equorũ, non audiretur unus minimus rumor uel ſtrepitus alicuius equi. In ſellis & in frenis nulla prorſus curioſitas, nulla uanitas uel ſuperfluitas habetur. In omni apparatu equorum ſimpliciſſimum tenent modũ. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, ſed omnia arma eorum in ſarcinis deferuntur camelorũ & mulorum. Nullus diſcurrit, nullus cum equo ſaltat uel tempeſtat, ut eſt moris Chriſtianorum. Ipſi deniq; magnates & principes ita ſimpliciter ſe habent in omnibus, ut ab aliis diſcerni non poſſint. Vidi regem euntem ad eccleſiam per longum ſpaciũ à palatio ſuo cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec reuertentem de eccleſia ad palatium aliquis fuit auſus comitari, nec in platea ſibi aliquis auſus eſt occurrere, uel clamare, ſicut ſolẽt facere et dicere, Viuat Rex, & huiuſmodi. Vidi etiam in eccleſia orantem, non in cathedra uel ſolio regali, ſed ſuper terram, ſubſtrato tapecio, ad modum cæterorum ſedentem, nec circa eum aliquod ornamentum ſuſpenſum, uel oſtenſum, ſeu extenſum. Nihil omnino ſingularitatis in ueſtimentis uel in equo utitur, quo poſſit † ab aliis cognoſci. Vidi eum in exequiis matris ſuæ, nec poſſibile fuiſſet me eum cognoſcere potuiſſe, niſi mihi oſtenſus fuiſſet. Habet ſtrictiſſimè interdictum, ne aliquis eum comitetur, uel ei in uia occurrat, † niſi ſua licentia ſpeciali. Omitto multa quæ de eo audiui, quomodo ſit affabilis in collocutione, maturus & benignus in iudicio, largus in eleemoſynis, & in aliis actibus ſuis beneuolus. Vnde fratres Chriſtiani in Pera, dixerunt mihi eum intraſſe eccleſiam eorum, & ſediſſe in choro, ad uidendum cæremonias & modum officii. Vnde etiam ipſi miſſam coram eo, ipſo ſic uolente, celebrauerunt, & hoſtiam nõ conſecratam in eleuatione demonſtrauerunt, uolentes eius curioſitati ſatisfacere, nec tamen margaritas porcis prodere. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Chriſtianorum colloquium habuiſſet, & audiſſet, quod epiſcopi præeſſent eccleſiis, uoluit ut ad conſolationem Chriſtianorum aliquem epiſcopum adducerent, cui ad omnia ſuo ſtatui neceſſaria, promiſit ſe fauorem & auxilium ſine defectu præſtiturum. Quis autem, audiens uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in eo poſſet ſimplicitatem ſuſpicari, uel auditam non admirari?

Pſal. 54.
1. Corint. 15.
Cõpoſitio morum in Turcis.
Qualis ueſtitus Turcorũ.
Veſtitus religioſorum.
Turci ut untur equis caſtratis
Nullum diſcrimen perſonarum inter Turcos.
Turcorum regis ſimplex cultus.
præ
ſine

De

& † *ex particularibus.* *Cap.* X.

Mundicia Turcorum.

MOtiua particularia ſunt duplicia, ſcilicet extrinſeca & intrinſeca. Extrinſeca ſunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciam. Tantam enim in omnibus exterioribus oſtendunt ſe diligere mundiciam, ut quaſi omnia quibus utuntur, ſuſpecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipſi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et ſi caſu canis uel pullus tangeret ſcutellā uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pullum, prius eum ſex uel ſeptem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendū ei tribui. Si quodcunq; animal moreretur cui non fuiſſet inciſa gula cum gladio uel ferro, & effuſus ſanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent.

Mundicia corporalis Turcorum.

De mundicia autem corporali tanta eſt cura, maximè illis qui frequentant orationem, quòd in ueſtibus & in corpore minimam maculam non ſuſtinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infrà dicetur, cap. 13.

Turci uinū nō bibūt, nec carnes porcinas edunt.

Ea de cauſa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia ut ipſi dicunt, hominem immundū reddunt. Nullo modo etiam poſt quācunq; pollutionem naturalem, aliquē ſecū permittit loqui, uel ſe permittit ab aliquo (quantum poſſibile eſt) uideri, niſi prius totaliter corpore in aqua merſus, uel aqua perfuſus.

Lotiones frequētiſſimæ apud Turcos, ut olim apud Iudæos.

Vnde propter hoc in ciuitatibus continuis utuntur balneis. Vbi autem non habentur balnea, aliquem ſecretum locum ad hoc præparatum habent in domibus ſuis, ut ſtatim poſſint aqua perfundi antequā domum exeant. Nam pollutū quemq; Tſchumup uocant, per quod notant immundiciā, quæ multū execrabilis habetur apud eos. Motiua intrinſeca ſunt, quæ ad appetitum & deſiderium pertinent.

Aedificia Turcorum qualia.

Vnde primo occurrit magna ſimplicitas eorū, quam habent in ædificijs eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in ædificandis & cōſtruendis ædificijs, ſiue domibus. Et licet ſint ditiſsimi in auro & argēto, & in pecunijs, tamen omnem ſuperfluitatem & curioſitatem ita deteſtantur, ut paupertatem crederes eos eſſe profeſſos. Raro eſt domus aliqua in ciuitatib. de lapidibus, niſi magnorum dominorum, & eccleſiarum, & balneorum, ſed ſunt communiter de lignis & terra conſtructæ. Miro etiam modo ſcandalizantur de Chriſtianis, propter

In ædificiorū luxum.

ædificiorum ſuperfluitatem, hi qui ea uiderūt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, deteſtantur, dicentes. Putāt ſe illi peſſimi pagani ſemper uiuere poſſe.

Deniq; ipſi magni domini, quādo nō fit conuocatio ad campū, in æſtate exeunt ad loca amœna, & nō curantes de domibus, habitāt in papilionibus, & inſiſtunt continuis uenationibus & ſolatijs. Præterea eſt quædā generatio inter eos, non ad aliud niſi ad nutrienda & cuſtodiēda pecora operā dans, tenens modū antiquorū patrū: & iſti ſunt innumerabilis multitudinis, ita ut diſperſi per totā Turciam, uix ſufficiat eos capere terra præ multitudine pecorū & beſtiarū. Nō enim curāt de domibus uel ædificijs, ſed circumeuntes terrā, ſecūdum commoditatem quam exigūt ipſa paſcua & aliæ utilitates pecorū. In hyeme enim ad loca inferiora & calida deſcendunt, in æſtate uerò ad ſuperiora aſcendūt loca. Sūt etiam ditiſſimi & potētiſſimi in tātum, ut eorum unus cū familia ſua et diuitijs unū exercitū armare & expedire poſſit, & tamen habitāt in uiliſſimis tentorijs & tugurijs, demōſtrantes ſe nō eſſe incolas huius mūdi, ſed peregrinos. Et hoc agūt ex quodā inſtinctu naturali, quod Chriſtiani propter Chriſtū et fidē eius facere deberēt ex uoto. Nunc ſecundò occurrit ſimplicitas quā habent in hoc, quod picturas ſeu

Turci picturas & ſculpturas deteſtantur.

ſculpturas omniū imaginum ſic abhorrent & deteſtantur, ut Chriſtianos qui in his tantum delectantur, idololatras & cultores dæmonum uocent, & in ueritate eſſe credant. Vnde dum eſſem in Chio, & ambaſiatoribus Turcorum, pro

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in eccleſiam noſtram, uolebam perſuadere de imaginibus, nequaquā acquieſcentes. ſed omnibus rationibus refutatis, hoc ſolum affirmabāt, perſeuerantes in obſtinacia ſua: Vos idola colitis. Ludentes etiā pro pecunia, quocunq; modo uel genere ludendi, ita perſequuntur, quòd inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt. De illa autem ſuperſtitione maxima Chriſtianorum, præſertim in partibus Italiæ, de pingendis & ſculpendis armis ſuis, & ſcribendis nominibus ſuis & ſignis, in tantum generatio Turcorū eſt aliena, ut ne ueſtigium quidem inter eos de hoc poſſit uideri.

Ludentes pro pecunia puniunt.

Titulorum & inſigniorū uanitas.

Nec utuntur ſigillis in literis ſiue regalibus, ſiue cuiuſcunq; alterius, neq; aliquo alio ſigno quantumcunq; minimo: ſed immediatè fidem faciunt, audito ſolo nomine epiſtolam mittentis, uel etiam inſpecto ſtilo ſcribentis. Omnia ergo talia & ſimilia, quæ habent notam ſuperfluitatis uel ſuperſtitionis, ipſi uana & inutilia, & non neceſſaria reputantes, abhorrent. Hæc etiam eſt cauſa, quòd uſum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Chriſtiani inter eos commorantes utantur. De ſimplicitate autem quam habent in ſedendo, quid dicam? non enim ſolum ipſi ruſtici, uel homines plebei, ſed & omnes Principes, magnates, uel cuiuſcunque dignitatis uel conditionis exiſtant, ipſe quoque Imperator eorum, ſiue ad comedendum, ſiue quodcunque aliud faciendum, non requirit ſcamnum uel ſedile, uel quodcunq; fulcimentum aliud ad ſedendum, ſed modo puerorum, honeſtiſſima tamen & quadam decentiſſima compoſitione, recumbit ſuper terram, deferens ipſi naturæ omnibus æqualiter diſponenti. Menſa eorum, ut plurimum eſt facta de corio communi attonſo, uel etiam de corio ceruino non attonſo, rotunditatem præferens, quatuor uel quinq; palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum burſæ clauditur, & aperitur, & portatur. Nullus intrat domum, uel eccleſiam, uel alium locum, in quo intendit ſedere, niſi diſcalciatus. Vnde apud eos inhoneſtū habetur, ut calciatus ſedeat aliquis. Et ut hoc competentius fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) præſertim fœminæ, quod faciliter poteſt deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, ſiue in eccleſijs, locus ubi ſedetur, ſtratus habetur tapetijs laneis, uel ſcirpeis, & iunceis: uel etiam, ubi neceſſitas requirit, habentur tabulata eleuata à terra propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Nō obſignant literas.

Non utuntur campanis.

Simplicitas Turcorū quā obſeruāt in ſedendo.

Quales menſæ Turcorum.

Inhoneſtum apud Turcos, aliquem calciatū ſedere, &c.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quàm honeſte ſe habeant extra domum, uel in conſpectu populi, ſicut ſolet contingere in campo, ad ſecreta naturæ perficienda. Vnde ipſi utuntur ueſtimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et ſic etiā in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis ab intus retrorſum ueſtimentis, prius detractis † inferius femoralibus, ſine aliqua nudatione corporis perficit opus naturæ, ita ut † nec poſſit deprehendi, uel ſuſpicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiuſmodi opus facie tenus quis ſe ad meridiē uertat, quò ipſi ſe ſolent uertere adorantes. Inſuper ſi quis ſtando & erectus, modo Chriſtianorum, urinaret uel mingeret, pro hæretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

interius

uix

Turcos uerſa facie ad meridiem orare.

DE IIS MOTIVIS QVAE ALIOS ATTRAHVNT, *et etiam ipſos in ſuo errore multum confirmant.* Cap XI.

SVnt & aliqua motiua alia, quæ non ſolum alios attrahunt, ſed etiam ipſos in ſuo errore non mediocriter confortant & confirmant: & ſunt quatuor. Primum eſt feruor maximus, quē habent ad illius ſectæ defenſionē & propugnationem. Vnde quādo fit cōmotio ad congregandū exercitū, cū tanta prōptitudine et celeritate cōcurrunt & conueniūt, ut crederes nō ad bellū ſed ad nuptias inuitari.

Turcos tanta alacritate cōcurrere ad bellum, ac ſi inuitati eſſent ad nuptias.

imò

imò uix poſſunt expectare donec ueniat tempus exeũdi, ſed & ipſi præueniunt. Sed & ſi quãdoq; contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tædio. Et non ſolum illi qui ſcripti ſunt, ſed plures illis quaſi motu proprio ad hoc currunt & feſtinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum ſuum, ſed ſolum miſsis nuncijs ad præſidentes, deſignat diem & tempus. Et illi immediate faciũt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & ſic in ſpacio unius menſis conueniunt in ordine, ſecundum quòd ſcripti ſunt, pedeſtres ſeorſum ab equeſtribus, unuſquiſq; cum ſuo Præſidente, eodem ordine quo & in campo ſolent caſtra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, ſed ipſi Campiductores pro ſigno habent lanceam altam, in cuius ſummitate habent dependentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, poſſunt eum cognoſcere. Et unuſquiſque illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fiſtula, ad conuocandum ſuos, & ad concitandum & prouocandum, quando neceſſe eſt, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbaſtchi. & unicuiq; eorum ſubijciuntur Centuriones, plus uel minus, ſecundum quod requirit exercitus. Et ſunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et iſti uocãtur Tſcheribaſchi. quorum unuſquiſq; præeſt centum equeſtribus, qui uocantur Czingheri. Iſte etiam ordo in pedeſtribus obſeruatur. Cum igitur reuertuntur de pugna, unuſquiſq; ſiue magnus, ſiue paruus, ſe præſentat Regiſtrario, qui eſt unus de magnatibus, ut ſi aliquis defuerit, loco ſuo alius ſcribi poſſit. Si autem Turcus uiderit contra ſe grauari bellum, ſtatim miſsis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expenſis remanentium, cogit exire. Et iſte exercitus uocatur Eſcherihor. Et per iſtum modum infinitum poteſt congregare exercitũ. Itaq; hoc edicto per nuncios publicato, cum tanto † furore proſequuntur & faciunt, ut unus pro alio ſe offerat: & ille qui remanet, iniuriam ſibi fieri credat. Inſuper dicũt ſe felices fore, ſi nõ in domo inter lachrymas & ſuſpiria muliercularũ, ſed in campo inter haſtas & ſagittas hoſtium poſſint mori. Et de eis qui ſic moriuntur, non ſolum non dolent, ſed eos ſanctos & uictores prædicant & extollunt.

Quomodo rex Turcorũ congreget exercitum. *Turcos nõ uti uexillis.* *† feruore* *Beatos exiſtimari qui ab hoſtibus occiduntur.*

Secundũ eſt, uictoria eorũ continua cõtra Chriſtianos: quod aliquos multum mouet, ut in octauo capite dictum eſt: ſed minus ſapienter, ut infrà de interpretatione motiuorum patebit. Hoc etiam eos multum confortat & confirmat in ipſa ſecta. Vnde etiam uictores ſe nominant, & gloriantur, quaſi uictores totius mundi. Orant etiam pro uictoribus ſpecialiter in omnibus congregationibus ſuis, præſertim in continuis poſt comeſtionem gratiarũ actionibus. Superbiunt inſuper, & Chriſtianos fœminas deſpiciendo nominant, & ſe uiros earum. Et ut ad hoc magis ac magis incitentur, anteceſſorũ uictorias deſcribunt, decantant, laudant, & præconizant.

Continua Turcorũ uictoria cõtra Chriſtianos. *Turci iactãt ſe uictores mũdi.* *Turci Chriſtianos fœminas, ſe uiros uocãt.*

Tertium eſt, eorum maxima & continua augmentatio, non ſolum ab his qui inuiti ac uicti abducuntur, uel qui ſponte ſe offerunt, ut dictum eſt ſuprà in capite ſeptimo, ſed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unuſquiſq; eorum ſecundũ legem poteſt habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet ſine numero & cõputatione. Et ſecundum eandem legem, omnes filij & filiæ ancillarũ habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorum filijs. Vnde mercatores eorum, aut etiã alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent practicare, habent unã domum & uxorẽ, filios & filias. Et per iſtum modum aliqui uſq; ad duodecimũ numerum perducunt numerũ uxorum. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam ſecundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando ſibi placet, ſine aliquo reſpectu. Vnde ligamen matrimonij, quod ipſi Kebni uocant, in poteſtate dicunt

Vnuſquiſque turcorũ poteſt habere XII. uxores legitimas. *Libertas Turcorũ dimittendi uxores.*

dicunt eſſe ipſius uiri, & non uxoris. Et licet quiſq; poſsit hoc ſoluere ad libitum, non poteſt tamen ligare, niſi authoritate ipſius Sacerdotis.

Quartum, eſt multitudo ad eos † conuerſorum, non ſolùm ſimplicium, ſed etiam ſapientum, & de omni genere & conditione & dignitatē hominum. Vnde religioſis & ſacerdotibus Chriſtianorum ad eos conuerſis, meliorem prouiſionem faciunt, ut ſint exemplum conuerſionis aliorum. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouiſionem de camera regis habebat, eo quòd fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorum, qui fidem abnegauerat: qui dum contra Chriſtianos in quodam nauigio cum Turcis tranſiſſet, inſtante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipſe mercedem ſuæ perfidiæ, ſubmerſo nauigio ſolo in quo ipſe erat, æternam perditionem non immeritò ſuſcipere meruit. Turci neminem cogunt fidem ſuam negare, nec multum inſtant de hoc alicui perſuadendo, nec magnam æſtimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiuſdam magni domini puer literis deditus, & tandem optimus ſacerdos & plebanus, † habens uxorem & filios, mortuo domino ſine expreſsione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs ſuis expoſitum, nec dimiſſum, niſi ſe ad placitum hæredum domini ſui liberaſſet.

† conuertentium

Multos cōuerti ad Turcos.

Hoc autor dicit pro tempore ſuo.

† factus eſt habens

DE HONESTATE FOEMINARVM
ipſorum Turcorum. Cap. XII.

HOc autem quod nunc dicere uolo, ſi quis credere noluerit, in dictamine rectæ rationis ſe ipſum interroget: tunc ipſe mihi teſtis erit, quòd à ueritate uacuum nullatenus eſſe poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit, quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudicitia, uel laſciuia, quicquid in moribus uxorum inhoneſtum uel indecens reperitur? cum teſte ſcriptura, Vir mulieris caput eſſe comprobetur. Certè mihi magna admiratio oritur, quando honeſtatē, quam uidi in fœmineo ſexu inter Turcos, conſidero: & impudiciſsimos ornatus, & damnatos mores fœminarū inter Chriſtianos conſpicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuerſaliter in omni loco Turciæ ueritatē habet, ut penitus aliud fieri non uiderim in omnibus ciuitatibus ſeu locis quæ perluſtraui: hoc autem quod inter Chriſtianos uideo, non ita commune & uniuerſale eſt, ut uniuerſali indigeat reprehēſione, ſed ſolùm quorundam, non uirorum certè, ſed effœminatorum hominum, qui ita in carnalitate ſubmerſam habent rationem, ut nequaquam diſcernere queant, quid communi proximorū ſaluti expediat, ſed ſolummodo † hæc intēdunt, ut ſuis impudiciſsimis cordibus & oculis ſatisfaciant in cultu meretriceo uxorū ſuarum. Nec propter hoc excuſabiles ſunt ipſæ uxores, quia uiris ſuis hoc optimè placere ſciunt. Nec uiris coguntur obedire in hoc quod obeſt ſaluti: alioqui hoc in ipſis implebitur quod ſcriptum eſt, Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in uia, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit, dum earum effrenatā impudicitiam freno diſcretionis non dirigunt. O' execranda, imò diabolica impudicitia, quæ quia non poteſt ſingulorum membris ſe ſupponere polluendam, cōtendit tamen ſingulorum ſe oculis & affectibus ingerere proſtituendam. Certè ſunt multo fœliciores proſtitutæ in lupanaribus latentes, iſtis impudiciſsimis fœminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeuntibus. Sed ô talium mulierum omnium infœliciſsimum genus. Credis te tenere iura matrimonij, qui toties adulterium cōmittis, quoties collum tuum & pectus nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluentes, oculis impudicorum obiecisti? Sed tu ô uir huius impudiciſsimæ uxoris, non tuæ ſolùm, ſed omnium: ô proſtibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris laqueum

1. Corinth. 11.

† ad hoc

Eccleſiaſtici 9.

Inuehitur autor in peruerſos mores, & inhoneſtum habitum Chriſtianarum fœminarum.

queum diaboli, non exiſtimas te redditurum rationem de tot malis, dicente ſcriptura: Qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt cum ea in corde ſuo. Sed nunc ad id redeamus, de quo eſt intentio ſermonis noſtri. Certè uiros non immeritò dixerim ipſos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim uxores habere ſibi licere dicit, in nullam ſpecialiter earum amorem ſuum ſe inordinatè transfundere oſtendit: ſed omnibus æqualiter, ad concipiendæ & nutriendæ prolis neceſsitatē utitur. Et dum unum uirum duodecim fœminis præferri ſecundum legē ſuam docēt, illius infœliciſsimi generis utilitatē, & creatoris ſententiam qua mulieri dixit, Sub poteſtate uiri eris, confirmant: Eosq; qui fœminas ſibi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, ſed Ruffianos peſsimos, ipſiusq; diaboli adiutores ad perdendas animas, non immeritò eſſe cenſendos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, ſi uxor ſua in conſpectu uirorum, ſiue in domo propria, ſiue extra domum diſcooperta facie apparere uideretur. Fœminæ inſuper eorum ſimpliciſsimo modo utuntur in ueſtitu, ſine nota alicuius curioſitatis, uel ſuperfluitatis. In capite utuntur mitris ſuperpoſitis uelis, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens, remaneat ad dexterā faciei: quam ſi domũ exire, uel in domo corā uiris apparere contingat, ſtatim circũducere & totā faciem uelare, exceptis ſolis oculis, poſsint. Sed hoc de omnibus, etiam uillanis & ſimplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnum nephas putaretur, ſi uxor alicuius notabilis extra domũ, niſi tota facie cum ſubtili ſerico ita uelata, ut ipſa alios uidere, à nemine aũt facies eius uideri poſsit, exire compertũ fuiſſet. Nunquā audet fœmina, ubi eſt congregatio uirorum, comparere, & forũ adire. Vendere aliquid uel emere fœminā, apud eos omnino illicitum eſt. In eccleſia maiori locum longè à uiris habent ſeparatum, & ſic ſecretum, quòd nemo poſsit introſpicere, uel aliquo modo intrare. Et illũ non omnes, ſed ſolùm magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, niſi in die Veneris, ad unicā orationis meridianæ horam, quæ apud eos ſolennis eſt, decet aliquo modo intrare. Collocutio uiri cum muliere in publico ita rara eſt, ut ſi inter eos per annum eſſes, uix ſemel experiri poſſes. Mulierem ſedere cum marito, uel equitare, ab omnibus habetur pro monſtro. Etiam in domibus proprijs, uiri cum uxore nunquā in actibus & motibus, uel collocutione, minimum indicium laſciuiæ uel inhoneſtatis deprehēdi poteſt. Et tanta eſt maturitas uirorum, etiam in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præſertim autem erga uxores † rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini, quia cum uxoribus ſuis eſſe ſemper non poſſunt, eunuchos ad cuſtodiam earum deputatos habent, qui cum ſumma diligentia ita eas cuſtodiunt, ut conditionem uiri cuiuſcunq; penitus ignorare uideantur, niſi mariti ſui. Reliqua cauſa breuitatis tranſeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua † ad uiginti annos fui continuè) à fœminis expertus uidi, longum eſſet enarrare per ſingula: nihilominus tamē nō permittit me tacere omnino operis magnitudo. Nam uxor filij eius quæ annos uiginti in domo eadē tranſegerat, habens filios & filias, nunquam uiſa eſt preſente patre mariti aperto ore uel diſcooperta facie comediſſe, uel locuta fuiſſe. Et hunc rigorē reuerentiæ à prima die qua hanc eandē domũ intrauerat, nunquam relaxauit, nec in poſterum aliquando relaxare decet. Et iſta eſt omnium una generalis cōſuetudo in ſimili ſtatu degentium apud eos. Eſt etiam aliud quod ſtrictiſsimè obſeruant. Facto enim deſponſationis pacto inter filium unius & filiā alterius, nunquam amplius ſponſus aliquo modo audet parentibus uel propinquis ſponſæ colloqui uel apparere, uſq; in diem nuptiarum, ſed declinat, & fugit erubeſcendo præſentiam eorum, quantum eſt poſsibile. Hoc idem obſer-

Matth. 5.

Turcos ducere multas uxores non propter libidinis ardorem, &c.

Geneſis 3.

Ruffiani.

Veſtitus mulierum Turcorũ.

Dies Veneris apud Turcos ſolennis.

rigorem

quindecim

Rigor reuerentiæ qui ſeruatur à fœminis Turcorum.

obſeruatur ab ipſa ſponſa reſpectu parentum & propinquorum ſponſi ſui, &c.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS ET SPIRITVA- *libus, & primò de profeßione & lege Turcorum.* Cap. XIII.

PRofeſsio, ſuper quam fundata eſt lex Turcorũ, iſta eſt, Layl Lahahillal lach mehemmet erczullach. Hoc uult dicere ſecundum communem opinionem exponentiũ, Deus eſt † uerax, & Mahometus eſt propheta eius maior. Omnium opinionum difficultas in iſto profeſsionis modo conſiſtit. Si enim ſe unius Dei cultorem eſſe perſuadere potuerit, uenenum ſui erroris ſub ſpecie pietatis faciliter diffundit. Hic eſt lapis offenſionis, ad quem multi impingentes, in laqueum perditionis animarum inciderunt. Hæc eſt illa mola aſinaria, quæ multorum collis appenſa, in baratrũ deſperationis eos demerſit. Dum enim ſimplices audiunt eos idola execrari, & omnem formam uel imaginẽ ſicut gehennæ incendium refutare, & unius Dei cultum tam conſtanter profiteri & prædicare, non manet amplius de eis ſuſpicionis locus. Sed & quidam de ſapientibus cauſam durationis illius ſectæ ſuper alias ſectas & hæreſes, illam dixerunt eſſe: quia idola deteſtatur, & unum Deum colit. Sed hoc multum improuidè dictum uidebitur, ſi de reproborum duratione, quid ſcriptura commemoret, diligẽter inſpiciatur. Deus enim reprobos ideo patiẽter expectat, ut in die iudicij eos in plenitudine peccatorũ puniat. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex ſententia agere, hoc utiq; ideo facit, ut in pœnis cum eis mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectãtis contemnentium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, niſi ut furorem iuſti iudicis contra ſe graſſantis ſine remedio & fine, ſeuerius in pœnis uindicẽ ipſa expectet & recipiat? Quomodo autem hæc profeſsio interpretanda ſit, in cap. 17. dicetur. Quid autem contineat lex huius profeſsionis, hic uidendum eſt. Communis opinio ferè omnium Turcorum talis eſt de lege eorum. Dicunt enim primum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuiſſe miſſum, id eſt Moyſen, cui datus eſt liber Tefrit, quẽ nos Pentateuchon uocamus, & omnem hominem qui eo tempore ipſam legem obſeruaſſet, ſaluatum eſſe. Cum autem per ſucceſſum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupiſſet, in huius præuaricationis remedium electus eſt ſecũdus propheta magnus Daijt, quẽ nos Dauid dicimus, cui datus eſt liber Czabur, quẽ nos Pſalteriũ uocamus.

uerus — *Mahumeticæ fidei ſumma.* — *Eſaiæ 8.* — *Matth. 18.* — *Quare deus in impios tam patiens eſt.* — *Opinio Turcorũ de lege ſua.* — *Moyſes.* — *Dauid.*

Quo prioris modo ſeruato, & corrupto, tertius propheta magnus ſubiunctus eſt Ieſſe, id eſt IESVS, cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dicimus, miſſa eſt, quæ ſuis temporibus omnibus cauſa ſalutis fuit. Ea tandem præcedentium modo euacuata, quartus electus eſt Mahometus, qui legem cum libro qui Alcoranus dictus eſt, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus antè habitis) ſola neceſsitatem ſalutis, donec alia ſuperuenerit, plenè & indubitanter ab eis prædicatur & dicitur habere. Hæc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut omnis utriuſq; ſexus, dum ad prouectam peruenerit ætatem, extra limites matrimonij uitam non ducat. Deinde omnes pari † diſtinctione ad orationẽ ſubijcit, quæ quinq; uicibus in die, quinq; ad hanc deputatis horis & temporibus, perficitur. Tempus primæ orationis eſt, ortus Solis. non computando horam, ſed accipiendo tempus groſſo modo: eo quòd ipſi nullam artem habent computãdi, ſed ſolùm inſtinctu naturali de tempore iudicant. Iſta ergo oratio prima per quatuor Erket & duo Czalamat perficitur. Erket eſt geminata inclinatio, cum totidẽ proſtrationibus: Czalamat autem eſt ipſa ſecreta oratio, quã facit ſedẽdo poſt quodlibet Erket, cum ſalutatione à dextris & à ſiniſtris, & impreſsione pacis, quam utraque manu in faciem obducendo facit. Tempus ſecundæ orationis eſt circa meridiem, quæ decem Erket & quinque Czalamat continet. Tertia oratio in

IESVS. — *Mahometus.* — *Lex Alcorani.* — *deſtrictione* — *Orãdi modus.* — *Turci ignari artis computandi.*

declinatione ſolis tẽpore ueſpertino fit, & ipſa octo Erket & quatuor Czalamat habet, &c. Quarta oratio quinq; Erket & tria Czalamat continens, tempus circa occaſum ſolis ſibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quindecim Erket & octo Czalamat habet, & poſt cœnam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, ſecunda Orlenanias, tertia Kindinanias, quarta Achſamnanias, quinta Iaczinanias. Has † horas unuſquiſque cum parochiano ſuo, & in eccleſia propria tenetur orare, niſi legitima cauſa interueniente: tunc autẽ in omni loco hoc licitè facere poteſt. In obſeruatione temporis eadem eſt diſpenſatio, ut ſcilicet uno tempore ſuppleat quod alio omiſſum eſt. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris eſt, attentius orant, non tamen abſtinent aut uacant à quocunque labore. In ciuitatibus habetur una ſolemnis & principalis eccleſia, quæ † Enemeſgit dicitur, ad quam in die Veneris omnes conueniunt, tam ipſe rex quando præſens eſt, quàm alij principes. Et oratione meridiana ſolenniter peracta, fit prædicatio, & eleemoſynarum regalium elargitio. De ordine autem, honeſtate, ſilentio, & deuotione, quæ omnia obſeruant in eccleſia, longum foret enarrare per ſingula. Hoc tamen breuiter dico, quòd quando in Turcorum eccleſia, eorum ſilentium, & Chriſtianorum in ſua eccleſia tempore orationis tumultum conſidero, magna mihi generatur admiratio, de tanta ordinis permutatione, unde ſcilicet in illis tanta deuotio, & in iſtis tanta indeuotio eſſe poſsit: cum tamen contrarium eſſe debere, cauſa & ratio ipſa requirat. Habent & inquiſitores, qui accuſatos de omiſsione orationis multis afficiunt ignominijs. Circumducunt enim eos, tabulã cum caudis uulpinis collo appendentes, & non ſine taxa pecuniæ dimittunt, maximè ſi hanc orationis negligentiã in quadrageſima eorũ admiſerint. Habent etiam triplicẽ lotionem, qua ſe ad orationem præparant. Prima eſt perfuſio totius corporis cum aqua ita diligenter, ut non remaneat locus, quantus eſt punctus unius acus, intactus ab aqua, alioquin inualida eſſet lotio iſta. Et propter hoc ſolent frequenter & diligẽtiſsimè radere pilos in omni parte corporis, excepta barba in uiris, & capite in mulieribus, quorum pilos multo ſtudio lauant, & cum pectinibus frequẽter † diſcriminant, ut aqua penetrare poſsit. Incidunt diligentiſsimè inſuper ungues manuum & pedum. Et propter hanc eandem cauſam, reor eos uti circumciſione, ut inferius dicetur in capite uigeſimoprimo. Et hæc lotio, ut ſuprà dictum eſt in capite decimo, poſt quantamcunque pollutionis maculam neceſſaria eſt, & uocatur Zcoagirgmeg. Secunda lotio uocatur Tachriat, & eſt neceſſaria, quandocunque opus naturæ exercetur, uel etiam aliquid uentoſitatis emittitur: tunc enim in aliquo loco ſecreto pudenda & poſteriora abluenda ſunt. Tertia lotio uocatur Aptan, uel Abdas, & eſt neceſſaria in quinque ſenſuum organis, incipiendo à manibus: quibus lotis cum brachijs uſque ad cubitum, procedit ad os & nares, deinde abluta tota facie cum oculis, tranſit ad aures, &

Orationum diuerſæ appellationes.

† *orationes*

Alij meſquitas uocant.

Ordo, honeſtas, ſilentium, deuotio Turcorum in eccleſia, &c.

Inquiſitores hæreticæ prauitatis.

Quadrageſima Turcorũ.

Lotiones quibus ſe Turci præparant ad orandum.

† *diſterminant*

Circuncisio Turcorum.

Operæprecium uidetur ut huc apponam præconium, quo uocãtur homines ad templum uice campani æris, ut Ioannes Theſaurarius regis Franciæ, qui annos quatuor inter eos captiuus fuit, retulit. Quælibet meſquita habet unum ſacerdotẽ, qui uocatur Foqui, & unũ miniſtrũ qui uocatur Muetden, quod ſonat præconem, qui ſupplet defectum campanarum. Eius officium eſt, ut hora precationis turrim meſquitæ quadratam, in qualibet parte ſui feneſtram magnam habentem, aſcendat, ad quamlibet partẽ clamet alta uoce, obturatis auribus cum digitis, ut uox fortius reſonet, uerba ſuæ linguæ, quæ illud nobis ſonant: Nil aliud poſſe niſi Deus et Mahometus eius nũcius. Venite ad orationem faciendã in releuationẽ peccatorũ noſtrorũ. Et poſtea ſubdit, Lenalib Ille Halla: id eſt Non alius eſt uictor niſi ſolus Deus. Quæ uerba omnes milites Sarraceni portant in ſcutis ſuis. Præterea ſubijcit, Deus eſt omnipotens.

manu

manu cum aqua ſuperducta capiti, deſcendit ad pedes, & cruribus uſque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum eſt peragere, & non eſt neceſſarium, ut præcedat unamquamque orationem, niſi fortè aliqua immunditia hoc exigente. Si autem poſt primam oratione͂ poterit caueri omnis immunditia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare ſolent. Habent & unam lunationem inter duodecim lunationes anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus ſolaris non concordat in menſibus cum anno lunari ſine emboliſmo; & ipſi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lunationes pro anno: ideo menſis ieiunij eorum nunc in hyeme, nunc in æſtate contingit. In ipſo autem ieiunij die abſtinent ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciboru͂, & quoties placet, utu͂tur. Habent & unum paſcha in fine ieiunij, in quo uiſitant memorias mortuorum ſuorum, ibidem orantes, & quæ ſecum portauerunt comedentes, & inuicem oſculantes, dicunt, Baaram glutioczong: hoc eſt, ueniat tibi bonum paſcha. Et hæc omnia obſeruant etiam in ſecundo paſchate, quod in ſexageſima die poſt primum celebrant, eo quòd tunc uel in ipſo die peregrini eoru͂ in † Meche celebrant, & peraguntritum peregrinationis ſuæ.

Ieiunium Turcorum. *Turci ieiunantes non edunt in die.* *Paſcha Turcorum.* *Mekye*

Nam magna multitudo de ſecta illa, non ſolùm de genere Turcoru͂, ſed etiam de omni generatione quæ illi ſectæ deſeruit, ſcilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uiſitant memoriam & ſepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate † Meche nominatur, & eſt ultra Hieruſalem ad ſexaginta dietas. Et non poſſunt tranſire illuc, niſi cum camelis, eo quòd arenoſa & aridiſsima eſt uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc præparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & † Chriſtiani peregrini, qui ſepulchrum Mahometi uiſitauerunt in magna reuerentia & reputatione, & uocantur † Hatſchilar; & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum teſtimonium pro tribus alioru͂ teſtimonijs acceptatur, & pro eis ſpecialis fit oratio, ſicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hoſpitaliorum in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs, uocatur Czeuuenczcrej. Et eſt ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores ſufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus eſt, uocatur Ymaret, quæ ſunt eccleſiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & donatæ multis poſſeſsionibus, ita ut omni die poteſt fieri bina refectio aduenientium, & primò peregrinorum, ſecundò ſtudentium ad hoc ſcriptorum. Quibus refectis, ſi quid ſuperfuerit, omnibus indifferenter præſentibus diſtribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore cœnæ. Sacerdotes autem & ſtudentes, qui ibi ſcripti habentur, pro refectione obligantur ibi peragere † ſpeciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & inſtituit. Habent inſuper gymnaſia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum ſcilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetſchuz uocantur; maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamſman, quibus ſufficit ut Alcoranum bene ſciant, & ceremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et ſecundum hoc habentur prouiſiones eorum. Niſi enim ſint iudices, uel regiſtratij, uel iuriſconſulti, qui Caliſe dicuntur: qui ſibi uacare non poſſunt, non habentur aliæ prouiſiones, niſi quòd ſint liberi & exempti à ſeruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circa curam animarum, in audientia confeſsionum, & miniſtratione ſacramentorum, & uiſitatione infirmorum, uel ſepultura

Sepulchrum Mahometi uiſitatur. *Mekye* *iſti* *Hatſchilai* *Hoſpitalia pro peregrinis.* *Sacerdotes.* *ſpirituale* *Studentes.* *Iuriſconſulti.* *Qualis religio, tales ſacerdotes.*

mortuorum. Nec habent magnam curam eccleſiarum cum reliquijs & paramentis, & ſacrorum uaſorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud eos. Non enim poſſunt pollui eccleſię eorum, uel perdere ſanctitatem, quam non enim ſunt conſecutæ. Nullam † etiam differentiam ſacerdotes eorum à communi populo, nec eccleſiæ eorum à domibus communibus habent. Orationum numerum poſſunt ſacerdotes, ut alij, ſine omiſsione laboris implere: non enim uacant meditationibus, uel ſtudijs literarum, ſed ſolatio uxoris, & filiorũ, & communis familiæ, iumentorum & poſſeſsionum, mercantiæ & uſuræ, locis & uenationibus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & ſimilibus, nihil eſt eis illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & ſacerdotes: & qualis cultus, tales miniſtri. De his quæ dicenda eſſent, excederent menſuram calami & chartæ: ſed hæc breuiſsimè perſtrinxi, ut darem occaſionem reliqua inquirendi, & diligentius perſcrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quæ in particulari de his uidi & audiui.

Quibus rebus uacent ſacerdotes Turcorũ.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS & religioſis. Cap. XIIII.

SAnctus Auguſtinus de Ciuitate Dei libro uigeſimo, capite decimo nono, de ſignis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quòd ſigna & prodigia duobus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur ſenſus hominum uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut ſunt phantaſmata. Secundo modo, quia tradunt credentes ad mendacium, ut ſcilicet credant fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant ſibi fieri pro ſalute, quod ad damnationem fieri conſtat. Vnde quòd ignis de cœlo deſcendit, & combuſſit familiam & pecora ipſius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione diabolica, Deo permittente. Iſtis igitur modis credendum eſt unicuique fideli, prodigia & ſigna innumerabilia mendaciter fieri per religioſos ipſorum perfidorum Turcorum, tam in uita eorum quàm etiam poſt mortem. Nam tanta eſt potentia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quàm homines. Secundum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipſa diabolica uirtus in eis. Quidam enim ex eis præferunt maximam patientiam, & iſti exterius non portant aliquem habitum, ſed nudi incedunt, ſolùm cooperientes uirilia. Et in iſta ſpecie religionis inueniuntur aliqui tantæ perfectionis, ut quaſi impaſsibiles ſint, ut nihil exterioris impreſsionis ſentire ualeant. Nam in maximis frigoribus hyemis ipſi nudato toto corpore incedunt, & non ſentiunt. Et hoc ſimiliter in caloribus æſtatis. Iſti ſuæ probationis rationes & patientiæ ueritatem oſtendunt in uarijs ſtigmatibus combuſtionum, & cicatricibus inciſionum corporum ſuorum. Nam ſi quis probare uoluerit, facit ſibi apponi ignem, uel incidere carnẽ cum gladio: quæ omnia tantũ ſentit, ac ſi lapidi ignẽ apponeres, uel lignum gladio incideres. Alij ex eis magnã præferunt uirtutẽ abſtinentiæ: de illis dicebatur, quòd ad tantã perfectionẽ perueniunt aliqui, ut rariſsimè cibũ & potũ ſumant. Aliqui autẽ & magis perfectè, ſine omni potu & cibo corporali uiuunt. Alij ita magnã paupertatẽ habent, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut curare dicãtur, nec in craſtinũ aliquid retinere. Alij perpetuũ ſilentiũ tenẽt, & mutorũ nomine Czamutlar nũcupati, nullã cum hominib. cõuerſationẽ agũt, ne ad loquendũ prouocentur. Quorũ unum ſolũ uidere potui, non ſine admiratione. Alij uiſionibus, alij reuelationibus uarijs ſunt donati. Alij raptus, alij ecſtaſes ſupernaturales habẽt. Et ſecũdũ hoc nullus eſt inter eos qui nõ cõſequatur aliquid experientię ſpiritualis, per quod poſsit haberi certa cõiectura & euidens iudiciũ, quòd ſit de numero & ordine Dermiſchler, Hoc enim eſt nomẽ omniũ in tali ſtatu degen-

Signa & prodigia bifariam mendacia dici.

Iob 1.

Signa & prodigia innumerabilia fieri per religioſos Turcorum.

Si obſeruantia ſtricta, ut uocant, ſanctũ facit, hi certè omnium ſunt optimi ſancti, et ſanctiores ipſis Carthuſianis.

Hi plus quàm Pythagorici ſunt.

Portẽtoſa quorundã Turcorũ abſtinentia.

tu degentiū. Et ſecundum uarietatem ipſarum experientiarū ſpiritualiū uel ſu-
pernaturaliū, etiam differunt in habitu, & in modo uiuēdi. Nam unuſquiſq; por
tat ſignum ſuæ profeſſionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, *Religioſorum*
denotat eum meditationibus & reuelationibus deditum eſſe. Si portat habi- *Turcorū quot*
tum conſutum † uariorum colorum pecijs, ſignificat paupertatem. Illi qui in- *ſectæ.*
aures portant in auribus, ſignificant ſeipſos obedientes eſſe in ſpiritu, propter ra- *† uarium*
ptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolen-
tiam uel uehementiam, quam habent in ecſtaſi. De patientibus ſuperius dictum
eſt, qui nudi ambulant, & ſic de alijs multis. Varios etiam modos tenent ui-
uendi. Illi enim qui minus † periti ſunt in ſpiritualibus, ſcilicet in raptibus & *† impediti*
alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero ſeorſum
habitant, congregati per modum uillæ. Alij etiam ſolitarij in nemoribus & ſo-
litudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hoſpitalitatem exercentes, quorum
domus † Teche uocantur. Recipiunt hoſpites ſaltem ad quieſcendum, ſi non *† Tekije*
habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus
portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quæ ibi reperitur: & circumeun
tes ciuitatem, omnibus præbent ad bibendum recentem aquam, & nihil mer-
cedis petunt, ſed ſolum ſponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa ſepul-
chra nominatorum ſanctorum, & cuſtodientes, & de uotis & oblationibus
populi uiuentes. Vtrum autem omnes uxores habeant, percipere non po-
tui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quæ hoc præcipit, ipſi non curant, pro-
pter opinionem ipſorum ab alijs differentem, de quo infra dicetur cap. 20. Non *Religioſi Tur-*
enim obſeruāt alias cæremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs ſimi- *corum per om*
libus. Quapropter etiam qui forma aliarum uirtutum in eis ſupernaturaliter *nia ſimiles no-*
exercetur, ut dictum eſt, credendum eſt, quod etiam prodigium continentiæ *ſtris Phariſæis.*
non debet deeſſe. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos
eſt rumor (ſcilicet plures conceptos eſſe & natos ſine uirili ſemine, qui Nefes *Plures concipi*
ogli dicuntur, de quibus etiam in ſequenti capitulo fit mentio) credendum eſt, *et naſci ſine ui-*
fieri per fœminas non corruptas carnali corruptione. Poteſt tamen eſſe, quod *rili ſemine.*
ipſæ matres talium, ſint uxores religioſorum, & propter prodigium continen-
tiæ eorum, naſcantur eis filij modo non naturali: ſed modo alio diabolicæ di-
ſpenſationis, hominibus occulto. Vnde propter hoc ipſis Turcis non uide
tur inſolitum, quando Chriſtiani dicunt, imò ipſimet dicunt, & confitentur,
Chriſtum ex Maria conceptum, & natum ſine humano ſemine. Quocunq; igi-
tur hoc modo fiat, licet ſit inſolitum & mirabile auditu, non tamen impoſſibile
uidebitur diabolicæ potentiæ, ſi cætera eius opera inſpiciantur, quæ in eis &
per eos operatur. Agunt & ipſi religioſi eorum quaſdam feſtiuitates, uel *Feſtiuitates.*
propter uota populi eis oblata, uel propter prædeceſſorum ſuorū memorias, uel
etiam propter communem populi neceſſitatem, ſcilicet pro pluuia impetranda,
uel ſerenitate, & huiuſmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui *Quomodo fe-*
ſunt in locis propinquioribus, & fit primo omnium cōmunis refectio. occidunt *ſtiuitates Tur-*
enim animalia, ſi habent: ſi autem non habent, faciunt de leguminibus, uel riſo *ci celebrant.*
ſecundum facultatem ſuam cibaria, qualia poſſunt. Et completa refectio-
ne, ille qui primus eſt inter eos accepto tympano facit modulationē, & reſurgen-
tes cæteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem feſtiuitas eorum Ma-
chia, ac ludus Czamach, qui fit quadam totius corporis regulata & bene modi- *Ludus Cza-*
ficata agitatione, cum honeſtis & dignis & ualde decentibus omnium membro- *mach.*
rum motibus, ſecundum modulationē menſuræ inſtrumenti muſici, ad hoc con
uenienter aptatæ, & in fine per modum uertiginis, quodam motu uelociſsimo,

 & circulari

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipſius ludi conſiſtit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluuntur, ut non poſſit, utrum ſit homo uel ſtatua, diſcerni ab intuentibus. Et oſtendunt ſe in hoc quaſi ſupernaturalem agilitatem corporū habere. Et licet aliquis poſſit eos imitari in cæteris ipſius ludi geſtibus, in iſto tamen reuolutionis actu, nemo eos quamtumcunq; aptus et agilis fuerit, poteſt aliquatenus imitari. Poſtquam igitur ſinguli luſerunt, ſurgunt omnes ſimul, & confuſo ordine ludunt, emittentes quaſdam imprecationis uoces, pro ſalute eorum qui eis uota ſua uel eleemoſynas clargiti ſunt. Vtuntur etiam quibuſdam † carminibus, à prædeceſſoribus ſuis ſibi traditis, qui eos dum in raptu uel in extaſi erant, in ſpiritu locuti ſunt, qui ſuauis ſunt facundiæ, & rhythmatice prolati, & faciliter mente retinentur, ſed ſecundū materiā de qua tractant, uel longiores, uel breuiores exiſtunt. Alij enim ſex uerſus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad ſenſum ſpiritualem: quorum ego magnam habui copiam, tam in ſcriptis quàm in mente: & delectabar in eis, eo quòd magis Chriſtianam religionem confirmant quàm Turcorum. Vnde ſacerdotes eorum non accipiunt eos ad authoritatem dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexiſſe quid dicerent, quia in raptu uel extaſi poſiti, & extra ſenſum conſtituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipſi religioſi ſunt inter homines, unuſquiſq; ſuæ perfectionis uel profeſsionis ſignum oſtendere conatur: & inter cæteros actus ſuæ oſtenſionis, nullus eſt tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, ſicut ipſe ludus eorum ſuprà dictus. Nec caret † myſterio: nam & ſancti prophetæ antiquitus huiuſmodi ludis utebantur in ſuis feſtiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris teſtamenti. Dum enim quidam eorum in domo noſtra hoſpitaretur, poſt cœnam ſurrexit, & præcinxit ſe, & incœpit ludere: & dum ſe reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipſo ſonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum eſſemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra ſe, uſu omnium ſenſuum deſtitutus, quaſi mortuus ſedebat, nihil mouebatur uel ſentiebat. Sæpius autem apud eos hoſpitantes, de ſermonibus ſuprà dictis, conſolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatis in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis oſtenſionem, ut non homines, ſed angeli uideantur eſſe. Nam in facie eorum quandam ſpiritualis repreſentationis notam habent, ut ſi nunquam amplius uidiſſes eum, quod ſolius uultus intuitione eum ſtatim cognoſcere poſſes. Sed quia ſatis de exteriori apparentia eorum locuti ſumus, nunc ultimo uideamus, ſi poſſumus, fructus, per quos eſſe cognoſcēdos tales interius Saluator dicit Matthæi 7. Si quis enim uoluerit dicta eorum & facta priuatim & in particulari perſcutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum ſpiritualis ſuperbiæ uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelū ſathanæ ſe transformare in angelum lucis, proprie de ipſis poſſit intelligi. Nam ipſi dicunt ſe præ cæteris à Deo electos, & quaſi amicos Dei, ſe ab omnibus debere re honorari. Dicunt, ſe gratiam Dei † ſpecialiter ab alijs & præ alijs cōſecutos, ita ut nemo poſſit ſaluari, niſi mediāte gratia eorū. Et propter hoc dicūt, uota & eleemoſynas totius populi deberi ſibi. Vnde ſi etiā eos aliquis in modico offenderit, ſtatim uindicādo, indignationē Dei ſibi imprecantur. Quidam enim eorū, dum ad hoſpirandū ueniſſet in domū cuiuſdam diuitis in partibus illis ubi ego eram, nō longe diſtans à uilla noſtra erat domus eiuſdē diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tēpus erat pluuiale, non attendiſſet

Marginalia:

ſermonibus / *Carmina.*

miniſterio / *2.Reg.6.*

Tam magnam eſſe ſanctitatis ſpeciem in religioſis Turcorum, ut nō homines, ſed angeli uideantur eſſe.

Ex fructibus eorū agnoſcētis eos. / *2.Cor.11.*

ſpiritualiter

attendiſſet hoſpiti ſecundum uoluntatem eius: ille immediate de domo exiens, uociferando & imprecando eis indignationem Dei, receſſit. Eodem anno in tantum uindicta Dei ſecuta eſt, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus aliquid remanſerit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum, unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur.† Ex hoc conſiderare potes, quod iſte non ſunt conditiones amicorum Dei, quæ uult omnes homines ſaluos fieri: ſed ipſius diaboli, qui non quærit niſi perdere. De hac autem materia, adhuc aliqua ſum dicturus in ſequenti capitulo. Hoc ſolum addere uolo, quod omnem malitiam & uerſutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequitias artis eius, ad perdendas animas, pleniſſime in iſtis reprobis reperiri nullatenus dubito.

Patientia iuſticiariorum.
Fideliter igitur conſ. iſta, &c.
1. Timo. 2.
Iohan. 8.

ITEM DE MOTIVIS SVPERNATVRALI*bus, prodigijs, & ſignis mendacibus.* Cap. XV.

INter cæteros huius ſectæ, qui poſt mortem ſignis & prodigijs mendacibus claruerunt, & adhuc quotidie clarent, eſt unus principalis qui magnæ reputationis & uenerationis habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichaſi, quod interpretatur ſanctus uictor, uel uictorioſus inter ſanctos, cuius ſepulchrum ſacrum eſt inter fines Othmani & Karomani. Et licet iſti duo frequenter inter ſe diſcordias habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen eſt auſus aliquando appropinquare ſepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia ſicut ſæpe expertum eſt, qui auſi fuerunt facere hoc, magnam in eos ſecutam eius ultionem fuiſſe. Et illa eſt inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem fuiſſe fraudatum deſiderio ſuo, de his qui implorant eius auxilium in quacunq; neceſſitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum rerum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius† uulgi multitudine communiter ad eius ſepulchrum deferuntur. Maxima nanq; fama & æſtimatio habetur de eo, non ſolum inter Turcos, ſed etiam in omnibus huius ſectæ nationibus. De his autem ſignis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior celebritas habetur de eo inter omnes Mahometiſtas, quam habeatur de ſancto Antonio inter Chriſtianos. Et eſt alius uocatus Hatſchipetteſch, qui interpretatur quaſi adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & ueneratur, maxime à peregrinis, qui eius auxiliũ frequenter expediri dicuntur. Alius dicitur Aſcik paſſa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quaſi patronus amoris, qui in matrimonio exiſtentibus, ſicut in partus periculo, uel habendæ prolis deſiderio, uel diſcordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus neceſſitatibus opem ferre dicitur. † Alius Van paſſa, diſcordantibus patrociniũ concordiæ confert: de quo dicebatur, quod quærentibus ſe nunc iuuenis, nunc ſenex apparebat. Scheych paſſa, conturbatis & tribulatis ſolatio eſſe ſolet. In illis autem partibus ubi ego ſteti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina neſciuntur: nihilominus ſepulchra eorum habentur in magna ueneratione. nam ſi pro pluuia habenda, uel ſerenitate conſequenda, uel pro quacunque alia neceſſitate ſolicitudo incumberet, conueniunt ſuper ſepulchra eorum, & uota ſua & orationes facientes, magnam ſpem exauditionis ſuæ reportant. Quibus ego ſæpius interfui cum eis, cauſſa habendi aliquid boni de his quæ portant ibi ad comedendum. Inter illos autẽ duo ſunt, quorum nomina ſciuntur: quorum unus Goi, uel Mirtſchin, alter Bartſchum paſſa nuncupatur: quorum mira geſta narrabantur in eiſdẽ partibus, maxime circa cuſtodiã & conſeruationem pecorum & aliorum animalium.

Sedichaſi ſepulchrum.
populi communitate
Signa & prodigia, &c.
Dij auxiliares Turcorum.
Aliuan paſſa

animaliũ. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtſchin, de quo ipſa mea do *Deus pecorũ.* mina ſæpiſſime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cõſecuta fuiſſet circa cuſtodiam ſuorũ uitulorũ: unde annuatim ei certam quãtitatem butyri uouebat, & reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiſcor uel neglexero uotũ reddere, ſtatim damnum aliquod incurro. Sed & mihi perſuadebat, ut eum inuocarem, dum in paſcendis ouibus lupum haberem infeſtum. Sed nec ſilentio prætereundum exiſtimo, quod dominus meus ſæpiſſime ſolitus erat narrare. Dicebat enim, quod cum una dierum unus taurus ſuus de armẽto de ſero cæteris uenientibus pecudibus defuiſſet, ſtatim ut in illis partibus moris eſt, conuocatis omnibus uicinis, per modum uenantium unuſquiſq; cum pharetra, & arcu, & canibus, ipſo ſero tranſeuntes ad propinquiora loca ſyluarum, nullum penitus inuenientes indicium, reuerſi ſunt. In craſtino, eodem quo prius modo perluſtrantes omnia loca paſcuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam adueſperaſcente die fatigati, et omni ſpe fruſtrati eſſent, in reuerſiõe ſubito inopinatè dominus meus conuerſus ad ſemetipſum, mente quoddam uotum concepit, ſcilicet quod pro amore ſancti Goi, uel Mirtſchin, ſi iumentum repertum fuiſſet, unum *Paslama.* panem calidum, quem ipſi † Paſlama uocant, butyro ſuperpoſito, cum peregrinis comedere uellet. Adhuc eo iſta cogitante, ſubito concurſus cum clamore excitantur, & ecce taurus hærens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mirabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertranſierat, nec poſſibi- *Dij auxiliares* le fuiſſet à feris ſaluum potuiſſe taurum remanere. Cum dominus meus uotum quod concœperat omnibus retuliſſet, omnes in ſtuporem conuerſi, Deo gratias agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtſchin extollẽtes, cum lætitia & gaudio reuertentes, non ſolum de tauro inuento, ſed etiam miraculo, quod experti ſunt.

Eſt & alius, cui nomẽ Chidirelles, qui uiatoribus præcipue neceſsitatem patientibus, ſolet eſſe auxilio: cuius eſt tãta exiſtimatio in tota Turcia, ut uix aliquis inueniatur, qui in neceſſitate auxilium eius nõ ſenſerit, uel à ſentiente narrare non audierit. Iſte ſolet apparere in forma uiatoris, griſeum equum inſidẽtis: & ſtatim uiatori neceſſitatem patienti ſubuenire ſolet, ſiue eum inuocauerit, ſiue etiã eius nomen ignorans, ſe deo commẽdauerit, ut à pluribus narrantibus compertũ eſt.

Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidens ueritas, quod narrabatur ab his qui de eius cognatione adhuc ſuperſtites erant. Fuerunt enim quo- *ſuperſtitionẽ* dam tempore religioſi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per † ſuſpicionem de quodam tradimẽto contra regẽ facto, ſuper quo nimis indignatus Rex, omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro excuſatione & ſatisfactione ſua & ſuorum, nequaquam eum placare potuiſſet, fa *Memorabile* cta conteſtatione ſuæ & ſuorum innocentiæ coram Deo, ipſe coram Rege pri- *prodigium.* or ardentem comburendus intrauit furnum, & quouſque totum incendium circa eum refriguit, omnino ab igne illæſus remanens, furorẽ Regis mitigauit, ſeq; cum ſuis à periculo mortis eripuit, & poſteritati ſuæ, necnon & uniuerſæ genti illius ſectæ exemplum ſolenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipſo in furno ab incendio intactæ remanſerant, pro teſtimonio ueritatis adhuc hodie in eiſdem partibus repoſitæ habentur. Taceo de innumeris geſtis, quæ audiui ab uno qui adhuc uiuus eſt in corpore, non longe à partibus illis ubi ego eram, qui tantæ erat famæ, ut quaſi in omni loco, ubi eſſet conuentio uel congregatio hominum, de ipſo talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis tam manifeſta indicia dabat, & maximè de rebus perditis, uel furtim ablatis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant, nec aliquis audebat apparere. Et licet multas inſidias ei feciſſent, tamen omnino nihil

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilius eſt, pluribus ad ſe uenientibus, prius ipſe occulta mētis eorum coram eis declarauit, quàm ipſi ea ſibi retuliſſent. Quem & ego propter famæ magnitudinem uidere decreueram, poſt adeptam libertatem: nihilominus præpeditus recedendi ſolicitudine, quæ mihi tunc inſtabat, & anxietate difficultatis in exeundo & euadēdo. Iſta & alia multa, quę audieram neglexi uidere: & fortè Deo ſic diſponente, quod magis credo: quia talia uidere & curioſius perſcrutari, ſine dubio magnū detrimentum fidei poſſit inferre.

Qui ueritatē nō ſuſcipiunt, ut ſalui fiant, mendacio credunt, ut damnentur. 2. Theßalon 2.

De his autem qui Neſſes ogli dicūtur, ſicut ſuprà dixi, quorum ſemper duo uel tres in illa ciuitate magna, quæ Pruſczia uocatur, dicūtur haberi: quorum capilli, uel de ueſtimentis eorū aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura cauſa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigioſè naſci, id eſt ſine uirili ſemine: & per cōſequēs, tota eorū uita & actio ſupernaturalis & mirabilis credēda eſt. de quo etiā in præcedēti capite aliquid, uel modicū dictū extat.

Pruſczia.

VTRVM MOTIVA ALIQVA SINT SVFFICIENTIA *ad auferendum Chriſtiano fidem.* Cap. XVI.

SI autē aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Chriſti dubitares, & fortè negaſſes, niſi miſericordia Dei te cōſeruaſſet: Breuiter reſpondendo, ad hiſtoriam meæ infelicitatis, quā in Prologo narrare incœpi ea quæ huic quæſtioni congruere uidentur, adiungam. Nam cùm à primis meis emptoribus ductus fuiſſem † Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quæ Burgama uocatur, cuidam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agerē pro libertate conſequenda, inſuper horrorē illius ſectæ mihi inducens, & fide Chriſti me conſolidans & licet longè me abductum conſpicerem, nihilominus de dei adiutorio non deſperās, fugam inire non diſtuli. Cum igitur poſt primam fugam mihi inuento, & ad † domum reducto, furorem conceptum reprimens pepercisset, minando ſi ſecundò fugerem, dupli cis uindictæ me expectare rigorē: me, qui magis mori quàm uiuere optabam, nō ſolum non terruit, ſed etiam ad ſecundam fugam citius agēdam prouocauit. De his autem quæ mihi poſt fugam ſecundam fecerit, hoc ſolùm dico, quòd non ſolum ea quæ minatus fuerat, perfecit, ſed omnia quæ citra mortem fieri poſſint ſine aliqua miſericordia crudeliter peregit. Necā uinculis abſoluiſſet me, niſi duæ ſorores eius carnales pro me interueniſſent, fidemq́ iuſſiſſent, me amplius nō fugiturū. Hæc omnia continēs, nec iam dubius de crudeliſſima morte, ſi poſt tertiā fugam me reperiſſent, non longè pòſt cuidam de mercatoribus ſimulatis, de quibus mentionem ſuperius feci, me ſponte tradidi, qui me de ipſo liberatum, in ſpatio quatuor menſium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotiſsimis dimiſit. Interea quinq; anni in iſto medio tranſierunt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immenſis laboribus probaſſem, poſt ultimam fugam, quæ erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimi domini, quaſi omni ſpe libertatis fruſtratus, & à Deo derelictus, cœpi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo hæſitare & dicere: Vere ſi placuiſſet deo illa religio, quam hactenus tenuiſti, utique te non dereliquiſſet iſto modo, ſed auxilio fuiſſet tibi, ut liberatus ad eam reuerti potuiſſes. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obſtruxit, fortè magis ſibi placet, ut illa derelicta iſti ſectæ adhæreas, & in ea ſaluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & pſalmis, quos ibi ſcripſeram & frequentaueram, incœpi addiſcere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permiſit onus ſeruitutis: & hoc magis nocte & occultè quàm de die. Cœpiq́ inter cętera doctrinas religioſorum (de quibus ſuperius mentionem feci)

Edrenopolim

dominum

Fides autoris tentata.

feci) diligentius ruminare, quæ ceremonias & legis ritum ad ſenſum ſpiritualem trahunt, & quodammodo religionẽ Chriſti approbant & confirmant. Frequens igitur illarũ ruminatio fuit apud me. Tandem elapſus in hac mea fluctuatione, ſex uel ſeptem menſibus, ſubito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mutauit, ita ut dimiſsis omnibus ſectæ illius ritibus, incœpi priſtinas orationes meas reſumere, & fidem catholicam quaſi perditam & recuperatam drachmam fortius amare, & conſtantius tenere, & diligentius quàm prius feceram cuſtodire. Illos igitur quindecim annos, quos ibi poſtea tranſegi uſque ad libertatem, ita firmatus permanſi, ut nullum motiuum, ſiue interius, ſiue exterius me perturbare potuit. Omnia enim quæ poſthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quàm deliramenta & illuſiones diaboli interpretatus ſum. De iſta igitur modica fluctuatione in tantum profeci, ut ſi cẽtum annis inter eos manere debuiſſem, nullatenus motus fuiſſem: nec de religione Chriſtiana aliquid dubij admiſiſſem, auxiliante mihi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unuſquiſq; perpendere poteſt concluſionem quæſtionis noſtræ, quòd omnia motiua poſſunt quidem animum fidelis Chriſtiani, deo ad profectum ſuum hoc permittẽte, aliqualiter perturbare: à fide autem Chriſti auertere nullatenus poſſunt, nec ſpem ſalutis adimere. Mea enim perturbatio non fuit propter deſperationẽ ſalutis, ſed libertatis. Credebam enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium ſalutis amplecterer, ex quo ab alia me ſeparaui. & ideo quia illã dimiſi, cœpi aliam amplecti, & in ea ſalutem quærere. Non ſic impij renegati, non ſic faciunt. non enim alicuius ſeducti motiui fallacia, ſed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam obſeruandam, iſtam abijciunt: ſed ſicut iſtam non niſi fictè tenuerũt, ſic nec illam intendunt obſeruare. Sed quia in iſta quæ ſtrictioris eſt obſeruãtiæ, ſentiunt ſibi ad perpetrandum malitiã ſuam obſtare remorſum conſcientiæ, ad illam quæ largior eſt, ſe conferunt, ut libertatem malitiæ habentes, uelamen damnatæ ſuæ conſcientiæ, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, poſsint pertingere ad finem totius diabolicæ nequitiæ, ad quem ſectæ illius error pleniſſimè perducit. Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, ſpem ſalutis habentem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam ſi aliquis Chriſti fidem, per motiua inductus, uel tribulatione & anguſtijs coactus, negare deberet: multo magis ego negaſſem, quia ea tantum expertus ſum, quantum poſsibile eſt aliquem poſſe experiri. Nec reperiri poſſibile eſt unquam aliquem Chriſtianum fidem negaſſe, cum nõ ſolum fortes & uirilis ætatis, ſed etiam teneras uirgines & pueros, examinatos exquiſitiſsimis tormentis, fidem Chriſti uſque ad mortem conſtantiſſimè confeſſos, firmiter tenuiſſe, quotidie legere & prædicare audiamus. Viſo igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat autoritas Abbatis Ioachim, ſuper iſto uerbo: Quis ſimilis beſtiæ? &c. Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die illo terribili frangẽtur & diſſoluentur à compage fidei, percuſsi timore. Non enim uidebitur illos poſſe ſuſtinere flagella, qui poſiti in pace eccleſiæ, nequeũt uel leuiſsimam contumeliam pati. Dicant ergo, quis ſimilis beſtiæ? &c. Prius deſperabunt de uictoria, quàm perueniatur ad bellum: & territi à uoce beſtiæ, perdent fidem, quam inaniter & fictè pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica ſua: Multi à nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi ex nobis fuiſſent, nobiſcum utique permanſiſſent. manifeſtè oſtendens, quòd fidem Chriſti quidam perceperunt, ſed eam operibus non impleuerunt. Ad idem teſtis eſt Apoſtolus Paulus, qui dicit: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? &c.

Fides autoris rurſum firmata.

Electis cooperantur omnia in ſalutem, impijs in perniciem.

Apocal. 13.

1. Ioannis 2.

Rom. 8.

Dein-

DE INTERPRETATIONE MOTIVORUM. Cap. XVII.

Viſo, quod nequaquam aliqua motiua ſunt ſufficientia ad auferendũ fidem, nunc quomodo interpretanda ſunt cuilibet fideli, quo poſſumus modo melius, uideamus. Quia igitur eccleſia Antichriſti, quaſi quoddam ædificium diſpoſita eſt, cuius ſi fundamentum quomodo à ueritate uacuum eſt, uiſum fuerit, totius ſtructuræ uidere ruinam in promptu erit. Profitentur enim (ut ſuprà dictum eſt) dicentes † Laalla, hahillalach, Mehemet erezullach. Vnde & in primis conſiderandum eſt, quod non præponit aliquid, neq; ſupponit, ſed abſolutè pronunciando dicit, Deus eſt unus. In iſto profeſsionis modo, à ſe cultum Dei uſurpatum ad aliorum profectum, ſuam uero perniciem, manifeſtè oſtendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectũ & ſufficientiam pertinent, omnia hic deficiunt.

† Illaylach Hyllaylach mehemmet

Fideles enim ſe uerè Dei cultũ habere oſtendunt, dum in ſua profeſsione dicunt Credo. In quo habitus fidei oſtenditur, per quam Deo, quem colunt, ſe ſubditos eſſe pronunciant. In hoc autem quod ſubditur, In Deum, &c. oſtenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici ſe declarant. In omnibus autẽ alijs quę ſequuntur, ſcilicet myſterium trinitatis, creationis & redemptionis, habitus ſpei comprehenditur, per quam totius ſalutis ſe poſſe perfectè conſequi efficaciam demonſtrant. Quid autem iſti nephandiſsimi Turci ſibi uolunt, cum dicunt, Deus unus eſt, niſi hoc Luciferi patris eorum, quando dixit, Super cœlos aſcendã, & ſimilis ero altiſsimo, † Nam diabolus etiam ſciebat unum eſſe Deum. Sed fortè dicunt, intelligendam eſſe pronunciationem cum additamento, ut ſcilicet dicatur, Vnus eſt Deus quem colo, quem adoro, &c. Sed tunc quando deteſtandæ blaſphemię ex eadem pronunciatione reſultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum ſe colere dicunt, cuius non ſolùm cultum uerum, quantum poſſunt impugnant, ſed etiam ſe ab omnibus, dum eos ſibi mancipando ſubijciunt, coli pro Deo uolunt: & ſic non immeritò Deum patrem blaſphemant, dum beneficium poteſtatis acceptum ab eo, in ſuam iniuriam & inimicitiã retorquent. Sacerdotes uerò eorum, dum ſapientiæ donum ſe habere ſimulant, & fidelium animabus occultè inſidiantur, nonne filium Dei, qui Dei ſapientia eſt, Deum ſe colere dicentes, blaſphemant? & cultum ueri Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruerſitatis docentes, animas fidelium ſecum in perditionem ducunt? Sed fortè nec minoris nequitiæ Deriuiſchzler, qui & ſimulati religioſi eorum qui ſpiritum diabolicum præferentes, cum ſimulata oſtenſione uirtutum, dum colere ſe Deum dicunt, ſpiritum ſanctum (qui ueritatis inſpirator eſt & doctor) blaſphemant, & ad euacuandum ueri Dei cultum, cum toto malignitatis ſpiritu anhelare præſumunt. Videat nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica ſecta, ſuper ſummam totius maliciæ conſiſtit fundata. Præcedentium enim perſecutorum Eccleſiæ Dei, aliqui eam impugnauerunt: reliqui uerò in expugnando eam laborauerunt: cæteri autem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes eccleſiæ precibus adiuti, ad effectum ſuæ maliciæ peruenire permiſsi non ſunt. Et propter hoc uſq; nunc diabolus, Eccleſiæ precibus impeditus, quaſi ligatus in Apocalypſi deſcribitur. Iſta autem ſecta quaſi caput omnium præteritarum, ad effectum maliciæ in tantum peruenit, ut iam Eccleſiæ preces ei auxilio, in his quæ ad ſalutem pertinent, nequaquam eſſe poſsint. Et ideo diabolus quaſi ſolutus à uinculis, & expeditus ſine omni impedimento, ad omnem artem ſuæ nequitię ſe conuertit in tantum, ut nunc quidem in myſterio adorari ſe in reproborũ perſona faciat: elapſo autẽ non multo tempore, etiã in perſona propria hoc facere eum dubiũ non eſt.

Cultus fideliũ.

Eſaie 14.

† malignitatis myſterium uel le in executionem mulierc!

Mahometi ſecta reliquarum omniũ caput.

Offenſionis diuinæ triplex in hac ſecta argumentum.

Idololatria minor hypocriſi.

eſt. Tria igitur indicia odij diuini, in iſta ſecta ſuper omnes alias prȩteritas, con-
ſiderare debemus. Primum eſt, quòd Deus permiſit, ut cultores Dei nomen uſur-
pare ſibi præſumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quòd potius
1 uoluit ut idola colerentur, quàm quòd à reprobis coleretur Deus, cuius myſteriũ
ignorant. Minor eſt enim culpa idololatriæ, quàm Deum fictè colere. Vnde plu-
res idololatræ fidẽ Chriſti receperunt. de fictis autem Deum colentibus, ut ſuprà
dictum eſt, nunquam aliquis ad fidem Chriſti reperitur cõuerſus. Et ſi aliquis conuer-
ſus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factũ, quàm per uiam or-
dinis naturalis, maximè iſtis temporibus. Pro quo notandum, quòd offenſio di-
uina in triplici gradu habetur. Primus eſt iniuriæ, & eſt omnium extra Dei gra-
tiam exiſtentiũ. Sicut ſunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auerſionem
Dei incurrunt. Et iſti poſſunt ex facultate liberi arbitrij ſui, ad Deum conuerſio-
nem acquirere pœnitendo. Secundus gradus offenſionis eſt illorum, qui peccata
peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut ſunt hæretici & hypocritæ, &
Deum fictè colentes, & huiuſmodi, qui honori diuino detrahẽtes, iram Dei me-
rentur, quã per ſe placare non poſſunt, quibus neceſſarij ſunt interceſſores. Ter-
tius gradus eſt illorũ, qui ad contemptũ Dei, deſpectum addunt. & hoc eſt genus
deſperatorũ, qui ad gloriã Dei aſpirantes, gloriãtur cum malè fecerint: ſuper quo-
rum animabus diabolus poteſtatẽ inuincibilẽ accipiens, uſque ad indignationem
Dei eos perducit. Et tales modo ordinario nequaquam amplius, neque per ſe neque per
alicuius interceſsionẽ, ad Deũ conuerti poſſunt. Abſoluta tamen potẽtia diuinæ
pietatis, quȩ infinita eſt, hoc facere poteſt. Et licet igitur prioribus temporibus, de

S. Vincentius.

huius ſectȩ reprobis plures fidẽ Chriſti receperint, ſicut legitur de ſancto Vincen-
tio ordinis noſtri, qui plures Sarracenorũ conuerterit: tamen modernis tempori-
bus, ſecundũ meam coniecturã, credo, quòd culpa eorũ excreuit in tantũ, quod
de ſecundo gradu offenſionis diuinæ ad tertiũ iam producti, per diaboli inuinci-
bilem poteſtatẽ, indignationẽ Dei contra ſe ſic prouocauerunt, ut iam nec per ſe,
nec per alicuius interceſsionẽ, ad ſtatũ ſalutis poſsint reuocari. Et ſi factum fuerit
in aliquo, pro miraculo habendum exiſtimo, ſicut etiam infrà in cap. 20. dicetur.
2 Secundum indicium odij diuini, eſt ſimulatio ſanctitatis, & prodigiorum & ſi-
gnorum mendacium oſtenſio. Cum enim iuſti ad deferendũ honorem debitum,
omnium bonorum largitionem à Deo cognoſcentes, nihil ſupernaturalis expe-
rientiæ deſiderent, optent, uel conſequantur, non immeritò diuinæ indignatio-
nis & odij indicium eſſe dicendũ credo, quòd reprobi tantis ſignis & prodigijs
mendacibus clarent, quæ conſecuti ſunt ex inordinato deſiderio, & appetitu ua-
næ laudis & gloriæ, ad deprauandum uera ſigna & prodigia ſanctorum, & ad
detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus myſteria & ſacra-
menta, & ad ſuæ cæterorumque damnationis cumulum.

derivatio

Tertium indicium odij diuini, eſt longæua † duratio ſuper cæteras ſectas, de
quo etiam ſuperius in 13. capite dictum eſt, & paulo antè in iſto capitulo. Nulla
enim ſectarum permiſſa eſt, de iniuria diuina ad contemptũ, & de contemptu ad
deſpectum peruenire, ſicut huic ſectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam
licet in contemptu ſatis profecerit, deſpectus tamen initium iam incipit facere, ut
ſuprà dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiſo initio, ut in
ſequenti cap. dicetur. Licet ergo Deus iſta tria iam dicta patienter diſsimulet, fir-
miter tamen credendum eſt, quòd ei tantum ſunt in odio, ut tandem propter fi-
nalem maliciam eorum, quaſi coactus & conſtrictus, ad iudicium uenturus ſit.
Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata ſunt, euacuatus fuerit, non
immeritò omnis creatura commouebitur, & iuſtum iudicem ad ultionem inimi-
corum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentali-
bus,

bus, & non de eſſentialibus dictum intellige. quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum cęremonias, quæ ad cultus diuini ſolennitatem pertinent, & hoc Deo permittente, & reproborum malicia exigente, ut ſcilicet credant contra Deum ſe iam præualuiſſe, & cultum eius totum euacuaſſe, tamen uſq; in finem ſeculi nunquam deficiet, imò ſemper proficiet cultus diuinus in eſſentialibus, ita ut electi temporis nouiſsimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt ſummatim, licet pauciſsimi latitãtes in cauernis & ſpeluncis, exhibebunt tamen cultum digniſsimum Deo uiuo & uero. De hoc autem quod ſuperius replicaui, quomodo ſcilicet reprobi nõ poſſunt adiuuari orationib. eccleſiæ: notandum, quòd Martyriũ eſt ſpecies pœnitẽtiæ, quæ uolũtariè aſſumitur & toleratur, & per diſciplinã regularẽ, ſicut cætera opera pœnitentiæ, perficitur. Vnde plures ſancti licet perſecutoris gladium non ſenſerint, tamen propter uoluntatẽ patiendi, & pœnitentiæ ſuæ aſperitatem, corona martyrij non ſunt priuati. Vnde perſecutores martyrum, eis magnum † obſequium præſtiterunt, & quaſi quidam adiutores, uel etiam cauſa, ad tantã gloriam peruenſendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus, quaſi eorum adiutorio, ad culmen magnę perfectionis perductus eſt. Et ideo non ſolum ipſi Martyres, ſed ipſa etiã eccleſia uniuerſalis, quaſi multũ obligata, dum pro eis oraret, ſicut pro alijs debitoribus, exaudita eſt: ita ut magna pars eorum ad fidem conuerſa eſt, & tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta eſt.

Electi temporis nouiſsimi. *Martyrium.* *† exequium præſtauerunt* *Impij perſequendo pietatem, eam promouent.*

Opus autem iuſtificationis, quia non ad humanam, ſed ad diuinam iuſticiam pertinet, non perficitur diſciplina regulari, ſed cœleſti: nec eius pœna eſt uoluntariè aſſumpta uel tolerata, ſed inflictą ſecundum modum & uoluntatem Dei iuſtificantis. Perſecutor autem, & anima iuſtificata, habent ſe per modum inſtrumenti, & non per modum agentis & patientis. Inde eſt ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicũ, beneficio temporalis ſeruitij, quod à iuſtificatis, perſecutoribus ſuis exhibetur, compenſationẽ recipit. Et dum eccleſia orans dicit, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: nihil eis prodeſſe poteſt quibus eccleſia nihil debet, nec culpa eorum à iuſtificatis, quibus nihil nocere potuerunt, nec aliquid profuerũt: ſed à renegatis, quos ad ſuum errorem traxerunt, & damnationem, augmentum recipit. Et ſic remoto impedimento, quod eccleſiæ orationibus fiebat, diabolus quaſi ſolutus à uinculis, & poteſtate accepta, de humana natura intendit ſe uindicare, ſicut manifeſtè apparet in reprobis, in quibus quotidie tam magnum profectum facit, in perdendis animabus, in illa ſecta. Sed quomodo meritoriũ ſit opus iuſtificationis, cum non ſit uoluntariũ, in 18. cap. patebit, cum de cõditione & † ueritate diſciplinæ dicet̃ cœleſtis, quę ipſa naturalia, artificialiter operãdo, quaſi ſupernaturalia efficit.

Iuſtificationis opus cœleſtis diſciplinæ, nõ humanæ. *Malos homines & ſeductores, proficere in peius, ſeducere, et ſeduci.* *† uirtute*

DE PROFECTV MAGNO FVTVRO HVIVS SECTAE, *qui ex fundamento eius conſideratur.* Cap. XVIII.

SI igitur, ut in præcedenti capite dictum eſt, iſta ſecta deſpectus diuini initium fecit, & indignationem Dei contra ſe prouocauit, quaſi clibanum ſuccenſum ad conſumendum, & diabolus diuinæ uindictæ adminiſtrator, quaſi leo ſolutus à cauea, ſuccinctus cum omni malignitatis ſuæ poteſtate & præparatus: quis poterit ſtare ad uidendum furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidẽ ſuſtinere? Certè intolerabilis nimis erit furoris illius aſpectus, & executoris illius tempeſtas tam horribilis, ut cœlum ſuperius, & terra inferius contremiſcent, ſidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiq; fundamenta concutientur, & omnis creatura, turbato creatore, immẽſo tremore turbata illius crudeliſsimi exactoris, tantam ſuper ſe acceptam poteſtatem cernens, ut non eſſe ullum modum uel locum euadendi, inſolitis motibus exagitata, in ſeipſa tabefacta,

deficiet. Non igitur ô fidelis anima te moueant, quæ hactenus audiſti & uidiſti, & experta es in initio tantorum malorum. Sed diſpone animum tuum in omni ſpe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, cõfirma cor tuum in fide Chriſti, ut te non moueant terribilia quę futura ſunt, in quorũ †operatione ſolatium apparebunt ea quæ hactenus magna putaſti.

comparatione

Turcorum uictoriæ.

Audiſti fortè, & experientia didiciſti Turcorum magna prælia & uictorias, & mirata es: ſed ſcias quòd initium malorũ ſunt iſta. Nam modicum expecta, uidebis in hac ſecta tantam tyrannidem & uictoriarũ magnitudinem futuram, quòd nec Alexandri magni, & Romanorũ uictoriæ, qui ſibi totum mundum ſubiugauerunt, ualeant eis comparari. Non enim, ſicut in illorũ tyrannorũ bellis, ſolùm corporũ erit occiſio: ſed animarum ſimul & corporum æternalis, per quatuor † climata mundi erit uniuerſalis perditio.

elementa

Item uidiſti nõ ſine admiratione feruorem maximũ Turcorum ad propugnandũ & dilatandũ ſectam illam. Sed maiora uidebis. Nam in tantum extendetur audacia & præſumptio eorum in futuro, ut flamma ipſius diabolici ſpiritus incẽſi, totũ genus humanũ in ſtuporem uertent, ipſam quoq; curiam cœleſtem in admirationem ſui mittent. Item miraris multiplicationem eorum: ſed multiplicatio eorum futura, ſi quanta ſit conſideraſſes, præſens eorum multiplicatio tibi uiluiſſet. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aeris atomos & puluerem terræ, arenam quoq; maris excedere uideantur, & more locuſtarum totius terræ ſuperficiem implebunt.

Iſta ut prædicta ſunt ab authore ante centum annos, ita hodie gerũtur.

Item dicis, quomodo tam multi ad eos conuertuntur: expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis adhærentes uniuerſaliter, ut uix pauci cultores Dei in ſpeluncis & cauernis terræ remanebunt, ad obſeruationem & conſeruationem cultus Dei uiui. Miracula & prodigia mendacia, quæ nunc inter eos fiunt, non ſunt niſi quędã ſemina maliciæ, demonſtrantia qualis futura ſit illa meſsis diabolicę operationis, quando ipſe ſatanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitiæ, ad quæ à reprobis fuerit inuitatus, ita ſe promptiſsimè offeret, ut nihil malignitatis ſtudij remaneat, quod non ad plenum impleatur.

Miracula Saracenorum.

Videbis mortuos reſuſcitari, omnis generis morbos curari, ſecreta cordium reuelari, & abſcondita à ſeculo theſaurorum loca reperiri, & nihil ex omni genere maleficiorũ † fore, quod non conſequutum à reprobis fuerit. Tanta pręterea erit ſimulatæ ſanctitatis & religionis oſtenſio futura, ut ſanctorum patrum quorumcunq;, & ipſorum apoſtolorum ſanctitatem, uidebuntur excedere.

permanere

Iſta omnia prædixit Paulus futura. 2. Theſ. 2.

De ipſorum morum & aliarum uirtutum ſimulatione futura, hoc ſolum dico, quòd tanta erit in uniuerſo populo de eis fama & æſtimatio, ut eorum ſimiles à principio mundi uſq; ad finem, non credãtur poſſe reperiri. Quid enim eis poterit deeſſe de omni genere ſimulatæ uirtutis, quos ipſe malignus ſpiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aſpectu, & mirabiles in facto, ita ut ab omnibus pro dijs colendi cenſeantur? Hæc igitur pauca de iſtius malæ arboris peſsimo fructu futuro, ſic interpretatus ſum per coniecturam, eo quòd in radice eius, quam tam firmiter fixit, amaritudinẽ ita guſtãdo probaui, & expertus ſum, quòd nõ ſolum talia quæ dixi, ſed in infinitũ plura, quę nec lingua poteſt exprimere, nec intellectus capere, ſine dubio credo ex ea proceſſura. Sed nec quiſquam ſapiens eſt, uolens quotidianum defectum Chriſtianitatis, & illius ſectæ continuum augmentum, diligenter & fideliter conſiderare, qui non ita hoc futurum eſſe ſuſpicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligentiam inter Chriſtianos continuè deficere, & omnem uanitatem ac teporem fidei, & torporem charitatis, & maliciam uitiorum augeri, ut bene conſideranti non ſit dubium, quin illa diabolica poteſtas iam initium fecerit, & non elapſo multo temporis ſpacio ita ſe diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni ſtatu

Chriſtus cum ſuis infirmus, diabolus cum ſuis potens.

uix

uix aliquæ reliquiæ Chriſtianæ religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris ſolo nomine aliquid apparentiæ remaneat, tamen interius non iam Chriſtus, ſed ſatanas totũ occupabit, ut non iam Chriſtiani, ſed potius antichriſtiani non immeritò dici poſsint: & tunc negabit mihi aliquis eſſe opus aliquo motiuo, cum uiderit ipſos Chriſtianos ex propria malicia iam, antequam ueniat Turcus, Chriſtum abnegaſſe. Quis ergo antiqui hoſtis poteſtatem ac potentiam, qualis in opere futura ſit, non uideat, ſi in tam breui temporis ſpacio talia perpetrauit? Faciant igitur fidẽ ea quę uidemus, his quę futura diximus, & timere nos faciant, ne incautè incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas.

DE RELIQVORVM MOTIVORVM *interpretatione.* Cap. XIX.

Viſo autẽ in ſuperioribus de interpretatione fundamenti, quod eſt ipſa profeſsio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione conſequenter dicendum eſt. Et pro introductione iſtius materiæ notandum, quòd omnia quæ de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda ſunt, ad ſimplices, qui de exterioribus mouẽtur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, & à nemine iudicatur, huiuſmodi interpretationibus non indiget. Nam omnia quæ in exterioribus geruntur bonis & malis, communia ſunt, quorum iudicium & differentia in intentione conſiſtit. Qua agnita, uniuſcuiuſq; opus, ad quem finem tendat, faciliter iudicatur. Si igitur ſecundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Chriſtianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnantes. Sed ab initio mundi ſemper maliciam diaboli Deus in caput ſuum retorſit: & quantum acrius & crudelius eccleſiam ſuam perſecutus eſt, tantũ Deus eam per maliciam eius ad † cultum gloriæ & meriti prouexit maioris. Quia autẽ ab initio mundi, nunquam fuit perſecutio ſimilis huic in malicia & diabolica aſtutia, certiſsimè & indubitãter credendũ eſt, nunq; ex aliqua perſecutione tantũ fructum meritorũ Eccleſiam Dei reportaſſe, ſicut ex illius ſectæ conſequitur perſecutione.

1. Corinth. 2.

culmen

Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quę ſit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs iſtius ſectæ. Diabolus enim Chriſtianos in ipſis Turcis perſequẽdo, captiuando, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confuſionibus & ærumnis innumeris, ſupplicijs & miſerijs affligendo, intendit cultũ Dei omnino euacuare, & ſalutem humani generis impedire, nec non propter poteſtatem magnam quam nunc accepit, credit ſe etiam de Deo poſſe uindicare. Sed intentio Dei longè aliter ſe habet. Deus enim intendit cultum ſuum non extinguere, ſed multiplicare. Merito enim gratiæ, quo prius eccleſiam ſuam decorauit, nunc meritum gloriæ addere intendit, & Eccleſiam ſuam tanq; ſponſam ornare, & eam ſine ruga & nota alicuius offenſionis ſibi exhibere, ut digna ſit thalamo & amplexibus ſuis. Et hoc per iſtum modũ. Intendit enim uoluntatem humanam mortificare, & carnalem affectum in ſpiritualẽ mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre conſenſum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione pœnitendi, & per iſtam pœnitentiam omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in ſenſu, & aufertur pœna peccati. Quare autem iam tertio punitur in † ſenſu, niſi ut uirtus † inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipſe per pœnitentiã non ſit meritorius, quando non de culpa nec de pœna, ſed de uirtute procedit? Quis ergo non miretur, quomodo in uno eodemq; opere culpa peccati & pœna deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, ſi uirtus diſciplinæ cœleſtis diligenter inſpiciatur, de qua paulo inferius dicetur. Quãta autẽ & qualia ſint neceſſaria ad iſta per-

Intentio Dei & diaboli in uictorijs Turcorum.

conſenſu

indicatur

ficienda, ſolus ipſe ſummus artifex ſcit, qui ad tam mirabile opus tam mirandum inſtrumentum fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Chriſtianus glorietur, qui per hanc uictoriam de ipſius diaboli poteſtate eripitur, & in libertatem filiorũ Dei transfertur, per quam ipſe Turcus diabolicæ ſeruituti mancipatur, libertatem in æternum amplius non adepturus.

Impij uincentes uincuntur, Pij uicti uincũt

De interpretatione feruoris notandum, quòd ipſe inimicus humani generis, incendium odij & liuoris excitat in cordibus reproborum, & ſolicitat ſine intermiſsione ad perſequendũ fideles. Sed econtrà Deus in electis ſuis, flammas illius ſanctiſsimæ charitatis, qua inimicus diligetur, accendit, ut eis cum diligentia ſeruiant, honorent, obediant, & domos eorum gubernent, filios & filias nutriant, & ſeipſos ſine præiudicio ſeruitijs eorũ impendant, & quaſi ſuiipſius obliti, uerba & uerbera contemnant. Inſuper illatas ſibi iniurias pro nihilo reputent, panes ſuos die ac nocte cum lachrymis, & potũ cum fletu miſcentes, quaſi à Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obſecrent. Nec tamen laſsis datur ulla requies, ſed de agro reuertenti labor uineæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecerit, uix panis ſiccus cum aqua, ad refocillandũ potius quàm ad comedendũ, ad inſtar canis extra domũ uel retro portã porrigitur: & ut feſtinãter ſe expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ocioſe tranſeat, quàm citius ad omiſſum opus non tam deſtinatur quam expellitur.

Pij propter & per Deum omnia mala conſtantißimè uincunt.

Hæc & innumerabilia his ſimilia, ſpiritusſancti feruore accenſi fideles Chriſtiani, inimicis ſuis ſeruiendo tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandũ, quòd reprobi multiplicantur in numero, & deficiunt in merito. Electi autẽ deficientes numero, in tantum multiplicantur merito, ut quaſi ſtellæ cœli, numerari non poſsint. Quot enim in anima & in corpore ſunt ſpecies indiuiduæ, tot ſunt eorum materiæ merendi. Cœleſtis enim diſciplina non coarctatur loco uel tempore, ſed omnia ſimul complectitur, principium medium & finem in una eademq; operatione coniungens, præſens præteritum & futurũ in uno momẽto cõſtituens, de imis ad ſumma nõ diſcurrẽdo, ſed diſcernẽdo, nõ interueniente mora aſcendit & deſcendit ad ima de ſummis. Inſuper eadẽ cœleſtis diſciplina, intentionẽ, ſenſum & cõſenſum actũq; in eadẽ operatione nõ diuidit. In ſubſtantia eſſe & non eſſe, in memoria ſcire & neſcire, in potentia poſſe & non poſſe, in uoluntate uelle & non uelle, ita cõiungit, ut quod in uno deficit, in alio ſupplet, nihil defectuoſum, nihil incompletum relinquens, ſed & proſpera & aduerſa, læta & triſtia, amara & dulcia, denique bona & mala, & quæcunq; in humanis paſsionibus interuenire poſſunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur poteſt eſſe cõparatio, de multiplicatione numeroſa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorſus nulla. Sed nunc de miraculorũ & prodigiorũ mendacium interpretatione aliquid uideamus. Pro quo notandũ, quòd ipſe diabolus, quos motiuis exterioribus & materialibus illaqueare nõ poteſt, quia curioſi ſunt & ſagaces, ijs neceſſe habet ut prodigiorum

2. Theſſ. 2.

mendacium laqueos inijciat. Vnicuiq; enim eſcam deceptionis ſecundum ſuum appetitũ uenator ſtudioſus curat proponere. Sed fruſtra iacitur ante oculos pennatorum rete illius diabolicæ tentationis. ſagittæ enim reproborũ repercuſſę fidei ſcuto, in corda eorum intrant, & oculos mentis eorum in tantum excęcant, ut diabolicas illuſiones, diuinas conſolationes credant. Et dum propter hoc ſeipſos reputantes, cæteris ſe præferre præſumunt, quid aliud niſi illius antiqui hoſtis militiæ ſe ad ſingulare certamen, cõtra eccleſiã Dei, primicerios & duces oſtendunt?

Iuſti autẽ, dum tantã nequitiam diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euaſerunt, pro maxima eis uictoria aſcribitur, & quaſi ſingularis certaminis culmen

adepti,

adepti, in perſona uniuerſalis eccleſiæ tam militantis quàm triumphantis, glorioſæ uictoriæ primã coronam accidentalis præmij obtinebunt. Præterea reprobi pro conſolatione iſta momentanea, quantas æternæ damnationis deſolationes ſint accepturi, ipſi tunc experti uidebũt. Quod autẽ iuſtis in hac cõſolatione ſubtrahitur, centuplum in conſolationis æternæ præmio reddetur. Videamus nunc deſolationis modũ. In tantum enim alieni ab omni cõſolatione ſunt, in omnibus modis deſolationis præſentis uitæ, quòd non ſolum infra ipſam naturam, ſed & contra naturã uitam agere uideantur. Et omnis reputationis ſpecies ſic eis aufertur, ut poſſint eſſe in deriſum & in deſpectum, & in opprobriũ omnibus, quaſi iam nõ cum uiuis ſed cum mortuis deputati, deſpecti & deiecti, quaſi lutũ & ſtercus execrati, & ab omnib. quaſi terra, quę pedibus calcatur, reputati, & nõ ſolum ab hominibus, ſed etiã à proprijs paſſionibus ita deuicti, ut ſe ipſos iam nõ homines, ſed beſtias reputent. Et confuſi in ſemetipſis, ita ut etiam corã hominibus apparere non audeant, ſed quantũ poſſunt declinant, ne ab hominibus uideantur: ſed & in tantum rubore perfuſi, ut ſe hominũ conſpectui indignos in ueritate credant. Inſuper etiam quod maius eſt, ad maiorem eorum confuſionem, Deo permittente, ſæpius contingit, ut in medio hominum, quorum præ uerecundia aſpectum declinare uolunt, inuiti deputentur. Et ſi de eis aliquid uel modicum reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc non ad materiam conſolationis, ſed ne in baratrum deſperationis ueniant, ad extremæ deiectionis aliqualem releuationem eis conceditur. Quis ergo tantæ deſolationis † acerbitatem digne poterit æſtimare? De ſimulatione ſanctitatis & religionis iſtorum hypocritarum notandum, quòd diabolus peccata iſtorum reproborum, ſuperducto ſanctitatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abſcondit, & in ipſis ipſe habitando, exterius à ſe & ab alijs, ad ſuorum & aliorum perniciem, ſanctos & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorum accedit, quòd dum ſeipſos reputando & iuſtificando, alios iudicant coram hominibus, coram Deo alios iuſtificãdo, ſe ipſos condemnant. Et dum minima aliorũ, ſine termino & menſura, aggrauãt: ſua magna apud iuſtũ iudicẽ, qua pœna digna ſint, oſtendũt. Ecõtra iuſti, quaſi ab omni creatura notati, ita uiles et modicę cõditonis ſunt, ut eorũ non ſolũ actiones, ſed & cogitationes habeanẽ in notitia & reprehenſione. Ipſe enim inſtinctus naturæ, eos ſpecialiter arguere uideẽ, dum ea quæ omnibus communia ſunt, † is ſubtrahere uideẽ. Sæpe enim dum uigilare uellent, ſomnus occupat: & dum dormire uellẽt, ſomnus fugit. Et ſic de alijs. Influentiæ etiam naturales, dum eis duriores alij ſe reddũt, quaſi pane quẽ comedũt', eos indignos notãt. Alia quoq; neceſſaria, dum eorũ uſibus ſubtrahunt, quaſi omnibus reprobis & peccatoribus deteriores, quatuor elemẽtis, quę bonis & malis famulantur, ipſos uti non debere, oſtendũt. Omnes etiã ſpiritus uitales & ſubſtantiæ abſtractæ et cõcretæ, eorũ deſolationi & cõfuſioni arridere uidẽtur. Sunt etiã ſuper cæteros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, puſillanimes, materiales, idiotę, & omnib. alijs defectibus abũdantes. Cum igitur eorũ peccata & defectus ita detecti & manifeſtati, ad notitiã omnis creaturæ ad increpandũ & arguendum ſint perducti, merito in iudicio Dei in obliuionẽ uenire debent, & excuſationem recipere, hocq; ipſa diuina iuſticia exigente, ut hi qui hic præ cæteris opprobrijs & confuſionibus ſaturati ſunt, ibi torrẽte uoluptatis & libertate domus Dei, ſpecialiter inebriari debent. De apparẽtia ſimplicitatis & morũ maturitate Turcorum dicere, & interpretationẽ facere uolentes, notabimus, quòd omnia exteriora efficaciam & uirtutẽ ab interioribus hominis trahere ſolẽt. Mores enim exteriores, ſi ab affectu uitioſo immũdo & carnali proceſſerint, quantũcunq; cõpoſiti fuerint, ſcandalũ præſtãt. Si autẽ ab effectu mũdo & uirtuoſo proceſſerint mores quantumcunq;

Is ordo eſt Dei in iuſtificando primũ dãnat, deinde iuſtificat ſuos, &c.

inde culpę retributionis cõſolatione futura æſtimare digne poterit qualitatẽ? Nemo prorſus.

eis

Conditiones piorum.

tumcunq; incompoſiti & uitioſi, in proximis tamen ædificationem operantur. Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentium placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quaſi mola aſinaria ſeipſos & proximos in foueam deſperationis mittunt. Et è contrà mores electorũ, q̃uis uitioſi & moleſtijs paſsionũ deformes, tamen propter affectus puritatẽ, cœleſtis diſciplina eos attenuatos & alleuiatos, quaſi quaſdã pœnas efficit, quibus electi, ad inſtar aquilarum in ſublime ſubuecti, ut omnes huius uiæ uanitates & errores, ſcrupulos & uitæ diſcrimina, ſine omni offenſione trãſire uſq; ad finẽ, & non deficere poſsint.

Mores reproborum & electorum.

DE MOTIVIS RETRAHENTIBVS *ab errore Turcorum.* Cap. XX.

Tria genera Chriſtianorũ, qui captiui tenentur à Turcis.

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Chriſtianorum inueniuntur Primum eſt illorum, qui in pura ſimplicitate uitã agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Iſti eos infideles eſſe ſciunt ſimpliciter, & ideo eos & ritus eorum, quantum captiuitas ipſa & ſeruitutis iugum permittit, deuitant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Chriſti conantur obſeruare, quantum ſciunt & poſſunt. Et iſte modus ſecurior eſt. Sicut ego quoſdã uidi, qui in ſimplicitate ſua firmiter permanentes, & in amore fidei Chriſtianæ, mores & actus eorum execrantes, poſt multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Chriſti mortuos, quos etiam martyres effectos æſtimo. Alios etiam liberos effectos receſſiſſe. Secundum genus eſt illorum, qui curioſe circa facta eorum intelligenda & perſcrutanda (licet pericula quæ interuenire poſſunt, nõ aduertant) incautè ſe ingerunt. Iſti licet magno periculo ſe exponant, tamen ſi deo adiuuante, ad perſcrutandũ eorum ſecreta eis tempus ſuffecerit, & intellectus ad inueſtigationem, & ad interpretationem † ratio, maiorem fructum ſecuritatis reportant, non ſolum ſibi, ſed etiam alijs profuturum. De quorum ſorte, ego quoq; non modicum laboraui, nec ſine periculo, ut latentem errorem in ſpecie religionis explorare poſſem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, ſed omnia cooperata ſunt mihi in bonum.

† ratiocinatio

Tertium genus eſt illorum, qui medium tenent. qui dum incautè conſiderantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: iſti decipiuntur, errorem eorum credentes ueritatem, fidem, quam fictè tenuerunt, perdunt, & errori eorum adhærentes, non ſolum ſibi, ſed etiam alijs detrimenti & diſcriminis exemplum fiunt. Talium infinitus eſt numerus. Qui quantũ in iſta ſecta ſint multiplicati, & qualiter principatum & regimen & totius regni gubernationem conſecuti ſint, ſuprà in ſeptimo capite plenius dictum eſt. Si autem in aliquo eorum qui negant, aliquid eſſet conſtantiæ mentis, & non ita repente crederent motiuis, perſuadentibus iſtam ſectam, ſed diligentius inſiſterent perſcrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab iſto errore, & ſufficiens argumentum eius infidelitatis præſtantia. Quorum tria ſunt principalia. Primum eſt diuiſio ſeu diſcordia animarum. Et licet magnam concordiam & unitatem uideantur habere exterius, & habeant de facto ad perſequendum cultum Chriſti, & dilatandum ſectam ſuam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quæ ad ſalutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta eſt inter eos diuerſitas opinionum, & diuiſio animorum, & peruerſitas uoluntatum, ut nulli poſsit dubium eſſe, quin iſta ſecta non à Deo, ſed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quæ pro lege utuntur, non ſunt niſi quædam adinuentiones ad libitum inuentæ, & per conſuetudinem introductæ, nihil myſterij, nihil ueritatis continentes, imò plenæ blaſphemijs & ſuperſtitionibus, & diabolicæ fraudis effectibus.

Diabolum authorẽ eſſe Turcicæ ſectæ.

Vtunt̃ enim, imò potius abutunt̃, ipſo Alkorano, ad perpetrandũ omnia genera ſce-

ra ſcelerum, ſcilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, ſtupra, latrocinia, & his ſimilia. Quæ ſi omnia quæ audiui, uidi, & expertus ſum, narrare uellem, tædium generarent, & nauſeam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & diuinationibus ita infecti, deturbati & corrupti ſunt, ut uix ſit uetula, quæ non habeat earum aliquam artem & ſcientiam.

Qualis arbor, tales fructus.

De lege autem eorum, & Alcorano, uel Mahometo, tanta eſt inter eos diſcrepantia dicendorũ, & narrationis diuerſitas, ut ſi centum de eis, de huiuſmodi interrogati fuerint, nullus eorum reſpondebit ad propoſitum alterius.

Sarracenorum de Alcorano & Mahumeto diſſenſio.

Sacerdotes.

Sacerdotes eorum, licet magnam oſtendant religionem corã hominibus, in occulto tamen pleni ſunt omni nequitia, ita ut de omnibus ſceleribus ſe intromittant, & ſcribant literas pro pecunia, pro quacunque cauſſa uel negocio fuerint requiſiti. Scribunt multis literas libertatis, ut ſuprà dixi capite quinto, pro pecunia, ut poſsint fugere & euadere manus dominorũ ſuorum. Scribunt & alias literas his qui præliantur, ut gladius uel ſagitta non poſſit eis nocere, & talia multa. Et iſtæ literæ uocãtur Haymayly. Et hoc licet fieri ſoleat ab omnibus, tamen præcipuè ab illis qui negant, multi decipiuntur. qui recepta pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum nõ deprehendatur. Illis & alijs innumeris modis, repleti ſunt figmentis & doloſitatibus, ut quotquot diabolicæ fraudes excogitari poſsint, in tot partes erroris inueniantur diuiſi. Inter alias particulares diuiſiones, quę ſunt de cęremonijs legis, & ritu & inſtitutionibus, & cultu, & obſeruationibus, quæ inter eos habentur, quatuor ſunt opiniones ſolennes, de facto ſaluationis inter ſe diſtinctæ, quarũ quamlibet una generatio illius ſectæ tenet firmiter, & ſequitur, ita ut non ſolum una nõ conſentiat alteri, uerum etiam una alteram perſequatur ui armorũ, & munitionibus caſtrorum, ut multoties perturbato uniuerſo regno, niſi rex manus apponat, nequaquã ſedari poſſent.

Sacerdotes Turcici honorantur à ſuis.

Prima generatio eſt ſacerdotum, qui habentur inter eos in magna reuerentia, quaſi rectores populi, & executores, & diſpenſatores legis, doctores, & iudices, & præſidentes in beneficijs ſpiritualibus, & eccleſijs & gymnaſijs. Quorũ opinio eſt, quòd nemo poteſt ſaluari, niſi in lege Mahometi. Et hoc docẽt & perſuadent omnibus. Et licet hoc probare non poſſint aliqua ratione, uel authoritate, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo poſſunt modo reſiſtere. Et hi multos habent ſibi de populo conſentientes, præcipue ex principibus & magnatibus.

Religioſi.

Secunda generatio eſt illorũ, qui Dermſchler dicuntur, & ſunt religioſi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quaſi ſanctorum ſuperſtites & ſucceſſores, & quaſi totius regni conſeruatores, & amici Dei & Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum eſt. Quorum opinio eſt, quòd lex nihil prodeſt, ſed gratia Dei eſt qua oportet omnem hominem ſaluari, quæ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad ſalutem, quam ipſi Rachmatallach nominant. Nec illi ſuam opinionem in aliqua fundant ratione, uel authoritate: ſed prodigijs & ſignis ea probare conantur, ut ſuprà in cap. 14. & 15. patuit. Et iſti etiam multos habent fautores, & ſibi conſentientes. Et præcipue de illis qui magis ſpirituales, deuoti & humiles in eorum uita exiſtunt.

Meditatiui ſpiritualib exercitijs dediti.

Tertia generatio eſt illorũ, qui Czoſilar dicunt, quaſi meditatiui, uel etiam ſpiritualibus exercitijs dediti. Et ipſi habentur in magna reputatione, quaſi ſucceſſores prophetarũ & patrum, qui hanc ſectam fundauerunt, & ſe maioris dicunt eſſe authoritatis quàm cæteros. Nec illi fundamentũ aliquod ſuæ opinionis habent, niſi quod eis dicunt ſic ab antiquo traditũ. Et iſtorũ opinio eſt, quòd unuſquiſq; debet ſaluari per meritũ, & hoc ſufficit ad ſalutẽ ſine gratia & lege: & hoc ipſi Pereketallach uocant. Iſti multũ ſunt ſoliciti ad orationes particulares, & exercitia ſpiritualia in uigilijs & meditationibus. nunq; enim ceſſant ab oratione cõtinua, quam ipſi Czillaraitmach uocãt. De nocte enim cõueniũt, & circulariter ſedẽtes, incipiũt dicere,

Euchetæ Turcorum.

Layla illalach repetendo cū cõmotione capitum, per aliquod ſpácium temporis. Et poſt hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterũ repetendo, ita quòd quaſi exanimes effecti, cadunt & obdormiunt. Et iſti etiam ſuæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriantur, qui Effieler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixtionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius ſectæ receſſit.

Iſtæ igitur tres generationes cum ſuis opinionibus omni populo manifeſtæ ſunt, & plures inter ſe tam in priuato quàm in publico diſſenſiones gerunt, nihilominus eo quòd æqualiter æſtimatæ ſunt ab omni populo, nulla poteſt præualere alteri, ſed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horiſe dicitur, quod hæreſim ſonat: quorum opinio eſt, quòd unuſquiſq; ſaluatur in lege ſua, & unicuiq; genti ſeu nationi lex data eſt à Deo, in qua ſaluari debet: & æqualiter omnes leges bonæ ſunt eas obſeruãtibus, nec aliqua eſt præferenda quaſi melior alijs. Et iſti à Turcis ſuſpecti habentur, & quaſi habent pro ſchiſmaticis: & ſi inuenti fuerint, cõburuntur. Et ideo opinionem ſuam non manifeſte, ſed occultè tenent. Huius generationis unum reperi, dum eſſem in Chio, qui intrabat eccleſiã Chriſtianorũ, et ſignabat ſe ſigno crucis, & aſpergebat ſe aqua benedicta, & dicebat manifeſtè: Veſtra lex eſt ita bona, ſicut noſtra. quod nullus alterius opinionis Turcus pro uita ſua faceret. Tantis igitur diuiſionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac ſecta cõpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nõ omni ueritate uacuã, imò nõ diabolicã, & omni ſuperſtitione plenã, & ſine aliquo fundamento æſtimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cõburunt.

DE SECVNDO ET TERTIO MOTIVIS RETRAHENtibus ab errore Turcorum, quæ ſunt Ignorantia & obſtinatio. Cap. XXI.

SEcundum motiuum, per quod habetur euidens argumentũ infidelitatis huius ſectæ, eſt ignorantia. Licet enim maximæ ſint aſtutiæ ad omne opus malũ perficiendũ, & in rebus naturalibus magnã & quaſi ſupernaturalẽ habeant practicam & experientiã, tamen in his quæ ad ſalutem pertinent, & ad res ſpirituales cognoſcendas, tam ſtolidi tamq; inepti ſunt, ut uideantur ad modũ beſtiarũ uſu rationis carere, & quaſi ſaxa indurati nihil ſpiritualis intelligentiæ poſſe capere.

Ignorãtia Turcorum.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnaſijs eorum. De omnibus alijs ſcientijs ita ſunt alieni, ut nec nomina earum inueniant, uel cognoſcantur ab eis. Quid enim de factis Dei? quid de myſterijs & ſacramentis? quid de nobilitate animæ uel ſalute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis ſuæ & inſtitutis nullam ſciunt dare rationẽ? Si enim diceretur alicui, quare nõ bibis uinũ, uel quare nõ comedis carnes porcinas? & ſic de alijs: penitus obmuteſceret, uel aliquid mendacij uel fictionis reſponderet, uel, ut in capitulo nono dictũ eſt, immundiciam cauſaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut ſuprà in cap. 13. dictum eſt, & inclinationibus, & alijs cęremonijs, tantã habent æſtimationem, ut credant ualere ea ad conferendũ gratiam, & remiſſionem peccatorum, & præmiũ uitæ æternæ. De peccatis & caſibus conſcientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per pœnitentiam iterum purgetur, quomodo deniq; Deus offendatur, & quomodo placetur: inſuper de uitijs & uirtutibus, nullũ in eis nec minimũ indiciũ cognitionis uel ſciẽtiæ habetur. Humilitatẽ laudãt, & cæteras uirtutes: ſuperbiã & cętera uitia uituperãt, nõ culpã uel meritũ: ſed ſolũ ipſas naturales paſsiones cõſiderantes, non culpã. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatę conuerſationis, ſicut furtũ uel homicidium, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifeſtis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio

Artes liberales non docentur in Turcia.

Quæ crimina Turci puniãt.

nec

nec cōfeſsio, nec pœnitentia, nec abſolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Turci circumciduntur.

Vtuntur etiam circumciſione, non in remedium alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignorat̄ quid ſit, ſed ſolum pro quadam ſuperſtitione. Vnde pro magno improperio habetur, quãdo dicitur alicui, Czunetſz, id eſt ſine circumciſione. Et hoc idem ipſi frequẽter improperant cæteris, dicentes: Vos incircumciſi. Sed mihi uidetur, quòd potius utuntur circumciſione propter hoc, ut lotio, qua ſe aqua perfundunt, non ſit inualida, remanente aliqua ſiccitate, ſub iſta pellicula præputij, ſicut ſuperius in 10. & 13. cap. dictum eſt. Propterea etiam diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocunq; modo fiat, certum eſt, quod nō niſi ſuperſtitioſe utuntur. Nam filij eorum, frequenter ſine circumciſione moriuntur, nullã ſolicitudinẽ ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nō permitterent fieri, ſi ſaluti crederent obeſſe uel prodeſſe.

Quare Turci utuntur circūciſione, et tam diligenter incidant ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuſcunq; alijs, interrogati fuerunt, ne ignorantia eorum notari poſſit, inuoluunt ſententias, & quodam obſcuro modo loquentes, uelamen obducūt excuſationis. Et hoc ſacerdotes faciunt, cum de rebus ſpiritualibus, uel de uita æterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos ſermo oritur, uarijs truffis & inſolentijs prouocati, deridẽtes & ſubſannãtes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autẽ, Forte multa ſuauia habebimus ad manducandū & bibendū, dicunt, & huiuſmodi. Si aliquis autem ſeriò forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignū ad propoſitū dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi conſonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri poteſt. Et ideo unuſquiſq; eorum, ſiue ſacerdos, ſiue idiota ſecundū propriam phantaſiam de hoc blaſphemat & obloquitur. Multa de Antichriſto, quem ipſi Tethſchel uocant, & de reſurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno, & purgatorio, friuola & abſurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & garriunt. Et inter cætera dicunt, Poſt iudicium Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuſcunq; ſectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem ſuam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus ſpiritualibus uerſant̄ inter eos, cauſa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantū adijcere uolo, quòd nequitia eorū, ſicut in cæteris omnibus, uelamine ſimulationis obtegit̄ & abſcondit̄. Ita & ignorantia ſacerdotū eorum, uelut cuprum auratū, ſub auri nomine & æſtimationis uigore obtecta latet. Nam quicquid dicunt, quid'ue præcipiunt, ita uolunt ab omnib. obſeruari, quaſi præceptū Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradictionem uel reſiſtentiam facere. Tertium motiuū, per quod habetur euidens argumentum infidelitatis huius ſectæ, eſt obſtinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nō minuere? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti ſunt, eo quòd rationes nō ſpernunt, ſed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probãtes quæcunq; nō recuſant, de malis quoq; bona eliciunt, & aduerſa ad ſuam utilitatẽ retorquent. Et hæc omnia fiunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonū, his qui ſecundū propoſitū uocati ſunt ſancti.

Turci de Antichriſto multa dicunt.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obſtinatio Turcorum.

Turci fidē ſuã nō ſcripturis, ſed gladijs & armis defendunt.

Non autẽ perfidia Turcorū ſic agit, ſed more beſtiarū, ſectã ſuã non rationib. ſeu argumẽtis, ſed gladijs & armis defendere contendunt, eo quòd in lege ſua ſic ſe habere dicūt in præcepto. Tantam enim pertinaciã & obſtinationẽ inhærẽdo ſectæ ſuæ habent, quòd quaſi uſum rationis uident̄ amiſiſſe, & ad nihil aliud ſe poſſe moueri uel flecti ex neceſsitate oſtendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel ſenſerint, q̄d hãc ſectã nō cōmendat, immediate quaſi phrenetici, amentes, execrantes abhorrẽt, fugiuntq; tanq̄ mortale uenenū. Nec ſunt alicuius ſpiritualis impreſſionis capaces, nec aliqua ſpecies ueritatis eis motiuū pręſtare poteſt.

Et

Et quamuis hoc uniuerſaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi renegati Chriſtiani & deſperati, ſic erroribus excæcatã habẽt conſcientiã, quòd uideantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus diſrumpere ualeant. Vnde quendam eorum in familiari collocutione interrogaui, Quare (inquiens) rogo propter Deum, hoc feciſti? aut quid te mouit? nihil aliud reſpondere potuit, niſi, Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuerteris ad fidẽ Chriſti? Et ille retorto collo, & auerſo uultu, Non poſſum, inquit, nõ poſſum: nihil aliud adijciens. Eſt & aliud nõ minus de obſtinatione eorũ notandũ. Creditur enim pro certo, quòd non ſit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Chriſti non inueniant aliqui cõuerſi. De iſta autẽ peruerſa generatione, aliquẽ prouectæ ætatis ad fidẽ Chriſti poſſe cõuerti, quaſi pro impoſſibili habetur, tamẽ ut ſuprà in cap. 16. dictum eſt, ſi fieret, magis pro miraculo habendũ eſſet. Nam cum in primis annis Sixti quarti, legatio, quæ cõtra Turcos miſſa fuerat per mare plurimos eorum Romã detuliſſet, quorum meliores Papæ præſentati, reliqui aliorũ prælatorum curijs deputati, omnes ferè baptizati ſunt: quorũ aliquos ego familiares habui, qui magnam deuotionem ad fidem Chriſti oſtendentes, me interpretante, etiam confeſſionẽ & communionem petierunt, quorum unius quidem confeſſionem accepi. Ei autem qui curam eius habebat ſacerdoti, communionem differre perſuaſi, mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuiſſe conuerſionem eorum: ſicut poſtmodũ rei probauit euentus. Nam poſt aliquos annos, omnes inuenta occaſione & commoditate, fugerunt: licet etiam qui in curia Papæ erant, bonam habuiſſent prouiſionem. In hoc apertè oſtendentes, ſe ad baptiſmum ficte acceſſiſſe. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatam ſententiam de eis proferre poſſum, quod impoſſibile ſit, aliquẽ Turcum fidẽ Chriſti recipere.

Renegati Chriſtiani.

Impoſſibile eſſe Turcũ aliquẽ recipere fidẽ Chriſtianã.

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD contigit in Turcia, ad probationem ſuprà dictorum. Cap. XXII.

Factũ notabile

NVnc ad ſupradictorũ clariorem notitiam & probationem, non puto prætereundum quoddã factum notabile, quod me exiſtente in Turcia contigit. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultè, ſed per totam Turciam promulgatum eſt, & non alicui priuatè, ſed ipſi † terrarũ regi, & toti regno eius eueniſſe narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg eſt dictus, pater illius qui nunc regnat, non pòſt multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, facta eſt quædam contentio inter ſacerdotes qui Tamſmani dicuntur, & religioſos qui Demrſchler nuncupantur, cuius quæſtionis talis erat tenor: Vtrum uota & eleemoſynæ & oblationes cõmunis populi, iure debeantur ipſis ſacerdotibus, uel ipſis religioſis? Dicebant enim ſacerdotes: Nos ſumus curam populi habentes, in cõſiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & obſeruando, & totius populi onus portando. Quia igitur miniſteriũ noſtrum magis eſt neceſſariũ populo & uniuerſo regno, merito uota populi nobis debentur. Econuerſo iſti dicebãt, nos ſumus ſucceſſores & uicem gerentes illorum, qui fundamentũ ſunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo aſsiſtẽtes, omnes neceſſitates eius ſuis meritis & interceſſione ſupplentes, totius regni mala & pericula auertẽtes, & bona cooperãtes, qui omni facultate & ſtudio deficiente humano, ſuccurrũt & auxiliant. Et ergo nobis potius eleemoſynæ & uota populi iure debentur. Cumq; ita cõtenderent, & nullam quæſtio determinationẽ acciperet, in hoc omnes conſenſerunt, ut cauſa Regis arbitrio cõmitteretur, & quicquid ab eo determinatũ & iudicatum fuiſſet, ſine omni cõtradictione ratum ab omnibus haberetur. Cum itaq; Rex audita cauſa, rationes utriuſq; partis diligẽtius pervolueret in animo, cœpit æſtimare, quod miniſterium ſacerdotum regno magis neceſſarium

Turcarum

Talis fuit contentio inter noſtros clericos & monachos mendicantes.

neceſſarium eſſet, propter rationes ſupradictas: & quod propterea uota populi, in recompenſationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum iſta uoluntatis conceptio Regis ad religioſorum perueniſſet notitiam, illico Regem adierunt, & petierunt, ne iſtam ſententiam diffinitiuè proferret, donec ipſi inter ſe diligentius de hac re conferre poſſent, ne anticipatio ſententiæ in tam ardua cauſa, perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuiſſet, & ſeptem dierum inducias interpoſuiſſet, una nocte, tranſactis aliquibus diebus, Regi in ſtratu ſuo requieſcenti, ſubito magna commotio uiſcerum, quaſi inſtaret neceſsitas naturæ, exoritur: qui cum feſtinatione ſurgens, ad locum explendæ neceſsitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu ſuper ſedes ſe iactaſſet, ſubitò tabula ſub eo rumpitur, & deorſum cadēs Rex, in medio loci ſuper quandam partem muri, uel ut dicebatur, ſuper quodam ligno ſuſpenſus remanens, ad infima non deſcendit. Cum autem uociferaret, & nemo auxilium præſtare poſſet, eo quòd omnes portæ feris firmatæ inuentæ ſunt: tandem fatigatus, quaſi unius horæ ſpacio laborans, & nihil proficiens, ſubitò uenit in mentem eius, ut aliquem ſanctorū inuocaret. Quod cum feciſſet, mox in loco lumen apparuit, & quiddam in forma religioſorum apparens, ſic eum alloquitur: O' domine rex, ubi ſunt illi quos tibi & regno tuo tam neceſſarios æſtimaſti? Quare in iſta neceſsitate tibi non ſubueniunt? Illo autem præ timore & terrore uiſionis nihil reſpondente, ille adiecit: O' rex noli timere. ſcire te uolo, quòd illi tibi & regno tuo magis neceſſarij ſunt, qui in extremis neceſsitatibus auxilium præſtare poſſunt: & cum defecerit uirtus humana, tunc inuocantibus ſe, uirtus eorum maximè ſe oſtendit, & ſuccurrit uniuerſis. Et cum hoc dixiſſet, ipſo Rege ſine aliqua moleſtia proprio lecto reſtituto, ab oculis eius euanuit. Et ſic Rex ad ſeſe reuerſus, quid ſibi acciderit animo reuoluens, licet ex † prodigio cum admiratione ſuſpenſus, tamen quia de difficultate quæſtionis certificatus & inſtructus, multum contentus erat. Facto igitur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut citò omnes religioſi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipſe ſedens in ſolio ſuo, iuxta ſe habens uas plenum pecunijs, ſingulos religioſorum ad ſe accedere fecit, diligentius unumquenq; intuens, cognoſcere uolens illum qui ſibi apparuerat, unicuiq; de pecunia quantum pugillus capere poterat, elargiendo. Cumq; ſinguli pertranſiſſent, & de ſuprà dicto nihil notitiæ interueniſſet, & ipſe Rex de hoc miraretur ille qui inter eos maior erat, acceſsit, & dixit ei: Noueris rex, quòd ille qui tibi apparuit, unus quidē uiſus eſt, ſed in perſona omnium noſtrûm hoc factum eſſe non dubites, eo quòd omnium noſtrûm cauſſa in communi tractabatur. Ex tali igitur uiſione, imò (ut melius dicam) diabolica illuſione, Rex ille in tantam dementiam & alienationem animi perductus eſt, ut filio ſuo paruulo uix adhuc decem annorum in ſede regni relicto, ipſe ad quandam ciuitatē, quę † Manaſſa dicitur, ſeceſsit, & cum alijs religioſis, quorū ibi eſt magna multitudo, uitam ducere decreuit. Tranſacto autem in hoc ſuo propoſito aliquo temporis ſpacio, & filio ſedente in ſolio regali, quædam turbatio magna non ſine ſanguinis effuſione inter Curiales exorta eſt, intantum ut turbationem totius regni nōnulli timuiſſent futuram, ſi citius non fuiſſet remedium adhibitum. Nam illi qui Gingitſcheri dicuntur, quorum in curia regia magna eſt multitudo, contempto puero regis, ſibi unum qui eis præeſſet elegerunt, ut ſe poſſent opponere contra omnes qui eis non cōſentirent. Quod dum principes & magnates perpenderunt, regem, patrem uidelicet pueri adeuntes, non tam precibus quàm minis perſuaſerunt, ut regni totius diſcrimen, quod imminebat, auerteret, & futuro malo antequam in augmentum ueniret, ſe opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,

Quanta diaboli illuſio.

Prodigiorum admir.

Maniaſſa

Rex Turcorum factus monachus.

Seditio orta inter Curiales Turci.

ad ſedem priſtinam reduxerunt, & uſque ad mortem regnare coegerunt. Factum iſtud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à ſingulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuiſſem, tamen ſpecialiter & priuatim ab uno religioſorum, qui tunc perſonaliter interfuerat, diligentius ſingula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepiſſet, & quantum gratiæ & fauoris unuſquiſque conſecutus fuiſſet à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Eſt & aliud factum non mediocre, quod non ſuperfluè ad prædicta addendum putaui, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum eſt, temporibus contigiſſe narrabatur. Eſt enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui Demyrleng dicitur, de quo etiam ſuperius mentio facta eſt, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, ſtimulante odio, aſpirans, quoſdam ſui generis in omni nequitia artis diabolicæ famoſos & expertos, precibus & precio induxit, plura eis tribuens, ſed multo ampliora promittens, ſi caput Turci inimici ſui ſibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quæſiſſent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipſi multæ artis diabolicæ, magicæ quoque & necromantiæ non modicam habentes peritiam cogitauerunt aliquid nouitatis prætendere, ut ſub hoc prætextu dum regi curioſo fuiſſent præſentati, & ipſi non poſſe ſe artem & ludum nouitatis ſuæ exercere, niſi omnibus excluſis, dicerent, ad ſui propoſiti commodum & executionem uenire poſſent. Sed rex auiſatus per quoſdam, qui illos ſuſpectos habuerant, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religioſorum exterius, armis uerò intus bene muniti, antequam ad ipſum regẽ intraſſent, capti, & pœnis ſubacti: hoc malum quod in regem cogitauerunt, ipſi à rege interempti, experti ſunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uijs & nemoribus, & ſtratis publicis, bono communi & paci inſidiantes, criminoſique, & omnia genera flagitiorum ſectantes, narrabantur eiſdem temporibus in habitu & forma religioſorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaximè ſupradictorũ nequitia commotus, emiſſo publico edicto, omnes religioſos de regno ſuo expellere ac perturbare fecit: & inuentum quenquam in habitu religionis, publicæ pœnæ & cuſtodiæ ſubactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & deteſtationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non ſolum nomen illud audire non poterat, ſed etiam quoſlibet qui in habitu pauperum ſibi ubicunque occurriſſent, nullatenus ſine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat tranſiturus, nequaquam pauperem aliquem ſinebant apparere. Et ſi quis incautè appparuiſſet, perturbationis eius ſæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto ſecurior teſtimonium perhibere poſſum, quanto eam uerius non ſine timore & periculo in meipſo expertus didici. Vna enim dierum diluculo poſt ortum ſolis, contra aulam regis propter frigus, ad ſolem, cum pluribus alijs diuerſi generis & habitus hominibus & pauperibus, ſedendo ad ſpectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de cauſa neſcio, tunc uenerant, tranſacta hora iam ſexta, incautè remanſimus. Recedente igitur uniuerſa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equeſtres, præcedente præcone cum baculo, & ſubſequentibus duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod retro nos erat) iturum. Viſis igitur nobis, mox ipſe rex cum magno ſtrepitu uocem emiſit. Tunc præco cum uelociſsimo curſu uenit ad expellendum nos à facie regis, Et illos quidem qui ad uiam, quò iturus erat, fugerant, non credo uer-

Magnus Tamerlan.

Religioſi omnes e Turcia expulſi.

bera

bera euadere potuiſſe: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc uix euadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conſpectum eius, maximè cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat tranſiturus. Ex his igitur exemplis, unuſquiſq; fideliter conſiderans, poterit perpendere omnia, quæ de iſta ſecta dicta ſunt, ueritatem habere, maximè circa diuiſionem, obſtinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RELIgionis Chriſtianæ. Cap. XXIII.

DE ſecta Turcorum in ſuperioribus ſub breuiſsimo compendio dictum eſt, quomodo uidelicet omni fundamēto ueritatis careant. De nequitia quoq; Turcorum & malitia, quibus Chriſtianos perſequuntur, & de motiuis eam ueram perſuadentibus, & de his quæ ab ea retrahunt: & de omnium motiuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibuſdam exemplis. Nunc in iſto finali capite de recommendatione religionis ſanctiſsimæ Chriſtianorū, paucisſimis uerbis aliquid dicere debitum æſtimo, ut de eiuſdem ueritate, cum illius ſectæ erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamq; deteſtari debeat, luce clarius intelligere poſsit. Licet igitur ſanctiſsimam & digniſsimam religionem Chriſtianæ legis, nulla lingua ſufficienter poſsit extollere, & ſicut debitum eſſet, magnificare, tamen quantū ad præſentis materiæ exigentiam, breuiſsimè in ſeptem cauſis principaliter eam intendo commendatam habere: ſcilicet in fundamenti eius firmitate & neceſsitate, in cultus eius dignitate, in ſacramentorum eius ſanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in ſcientiæ eius ſublimitate, in meritorum eius qualitate, in præmiorum eius quantitate. *Epilogus.* *Chriſtianæ religionis commendatio ex ſeptem cauſis.*

Sanctiſsima religio Chriſtiana myſterium ſanctæ & indiuiduæ trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mundi tanta neceſsitas fuit, ut ſine eius agnitione nulla penitus eſſet cauſa ſalutis, & uia uel modus placandi iram Dei. Vnde ſicut in ueteri teſtamento nemini prorſus dabatur ſpes ueniæ uel clementiæ Dei, niſi myſterium ſanctæ trinitatis ei fuiſſet uel in ænigmate, uel in aliquo ſigno uel figura demonſtratum: ſic & in nouo teſtamento nemini penitus eſt ſpes amicitiæ Dei, niſi myſterio ſanctę trinitatis ueraciter ſit imbutus, & per characteris impreſſionem ſubſtantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipſum ſanctiſsimæ trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fidelium firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hoſtis, cum omnibus artibus doloſitatis ſuæ, ipſiusq; carnis illecebræ, & mundi fraudulenti inuidiæ, ſuper ædificatam ei fidei, ſpei, & charitatis ſtructuram nunqua deijcere potuerunt, nec uſque in finem hoc ipſum aliquatenus facere poterunt, licet in nouiſsimis temporibus, noſtris ſcilicet & futuris, maxima ſit ipſius diaboli poteſtas, &c. Fremat igitur in reprobis Mahometus, ſæuiat quantum poterit in Antichriſto diabolus, nullum fructum nequitiæ ſuæ reportabit, ſed quantumcunque malitiæ excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, ſibi autem & ſuis complicibus ad æternæ damnationis augmentum redundabit. *I. Myſterium ſanctæ trinitatis.* *Maxima iam diaboli poteſtas.*

Cultus ſanctiſsimæ religionis Chriſtianæ tantæ eſt dignitatis, ut in principali actu ſuo, ipſos mortales homines ualeat quodammodo ipſis ſupernis ciuibus coæquare. Nam licet illi æterno Deo ineffabiles laudes & diuina obſequia indeſeſſe reddant, tamen diuinæ maieſtatis oculis non minus placere cōprobantur debitæ ſeruitutis officia & gratuita obſequia, nec non ipſa laudū ſacrificia, quæ ueri cultores in ſpiritu & ueritate, de donis & muneribus deſuper eis datis, in eccleſia militanti quotidie offerunt. In cæteris etiam quæ in eis geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantūcunq; dignos & præcipuos. Si enim in- *II. Dignitas cultus Chriſtianæ religionis.*

ſpiciatur ſacræ doctrinæ procedendi grauitas, tractantium maturitas, materiarum cõformitas, fundamentorum ſoliditas, doctorum auctoritas, † myſteriorum ſublimitas, ſacramentorum ſanctitas, ſententiarum firmitas, uerborum tenacitas, argumentorum inconcuſſa ueritas, rationum ſecuritas, dubiorum clara dilucidatio, errorum omnium confutatio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum, miniſtrorum nobilitas, prælatorum dignitas, ſubditorum ſimplicitas, efficacia docendorum, ſufficientia omnium ad ſalutem pertinentium: inſuper abundantia gratiarum, uirtutum redolentia, deniq; omnium diuinarum & humanarum rerum magiſterium, & fidelium animarum conſolatio ſingularis, omniumq́; ſpiritualium chariſmatum copia & plenitudo, aliarumq́; rerum ſummum faſtigium & excellentia infinita, credo quòd ſi omnes humanorum actuum excellentiæ fuerint exhibitæ, parti huic extremæ non ualeant comparari.

miniſtrorum

III. *Sacramentorum ſanctitas, & efficacia.*

Sacramentorum ſanctitas huius ſanctæ religionis tanta eſt, ut in creatura rationali, non ſolum interioris hominis ſubſtantiam diuino uſui aptam reddere, ſed etiam tantarum ei gratiarũ redundantiam infundere ſufficit, ut & ſecundum exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluentia gratiarum, in colloquendo, in conuerſando, in docendo & exhortando, in conſulendo, in neceſsitatibus ſpiritualibus & temporalibus ſubueniendo: & in alijs operibus pietatis ſeruiendo, fructum ſalutis ualeat operari, & ſingulorum animos ad amorem Dei prouocare. Si autem maioris deſiderij corda flagrantia inuenerit, tantam habet efficaciam & potentiam, præcipuè ſanctitas ſacratiſsimæ Euchariſtiæ, ut utriuſq; hominis naturis, ſublata uitiorum & terrenorum ſarcina, adhuc in terra poſitis, illius cœleſtis patriæ guſtum fruitionis ualeat conferre. Adhuc etiam ipſorum quatuor elementorum, ſolis quoq; & lunæ dignitatem & nobilitatem, cæterarumq́; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & dæmoniorum cultura perditum & amiſſum recuperare, & priſtino ualori reſtituere: id quoq; quod in uariarum inſenſatarum rerum nephando obſequio, à reprobis à principio mundi infideliter exhibito, neglectum uel deformatum eſt, in uſum uerorum cultorum, ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipſius ſummi Dei, renouare pleniſsimè & reintegrare ſua efficacia poteſt. Hoc quoq; quod in quorumcunq; blaſphemorum uſu maledictum eſt, uel maledicendum, uſq; in finem mundi, erit ipſis impijs ad damnationis cumulum, electis uerò ad multiplicem meritorum fructum, cooperari finaliter & exhibere poteſt.

IIII. *Virtutum nobilitas in Chriſtiana religione.*

Virtutum nobilitas, quibus animæ ſanctæ in Chriſtianitatis religione exercentur, ad uitæ ſpiritualis profectum, ſecundum modum & formam uirtutum naturalium, ad uitæ ſenſibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim ſenſibilis, de capite in membra corporis diffunditur, & ſecundũ diſpoſitionem organorũ format actum in operationẽ. Eodem modo ipſa diuina gratia in anima rationali reſidens, ſecundũ diſpoſitionem uoluntatũ & effectuum humanorum, format effectus ſpiritualis uitæ. Vide quàm nobilem fructum fidei, ex affectu tam bene diſpoſito, ſancto Abrahæ patriarchæ diuina gratia produxit, qui propter excellentiam ipſius fidei, quam in Deum habuit, filio ſuo non tam charo quàm raro, imò primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem ſpei in affectu Noe ſancti qualis fuit? qui uniuerſo orbe corrupto, ſolus in fabricatione archæ laborare, tempore tam longo nõ faſtidiuit. Quid charitatis fructus in ſancto Moyſe? qui amore ſuperno ardens, filium filiæ Pharaonis ſe negauit: & percuſſo Aegyptio, Hebræum liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed hæc quaſi quædam ſemina, in ſanctis patribus ueteris teſtamenti pertranſiens, ſi ad ampliſsimam meſſem ſanctorum noui teſtamenti accedere, & quid in ſingulorum

Abraham patriarcha. *Noe.* *Moyſes.* *Sancti noui Teſtamenti.*

purificatæ

purificatæ mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quàm cardinalibus & moralibus uirtutum ſpeciebus, fructus produxerit, ſcire quis & intelligere uoluerit, Chriſtianorum librarias percurrat: & cum, quaſi † finitimam legendarũ multitudinem huius materiæ inſpexerit, reperiet proculdubio magis admirandam quàm inueſtigandam huius religionis uirtutum nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quàm ineffabile, quod in affectu ſpirituali electorum nouiſſimi temporis operandum uenit, diligentiori ſtudio & deuotioni relinquo. In hoc concludere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quid'ue dignitatis & excellentiæ in uniuerſo orbe à principio uſq; in finem reperiri potuit, totum ab huius ſanctiſsimę religionis uirtutum nobilitate proceſsit. Quibus ſublatis, nullus ordo, ſed ſempiternus horror & error permanebit.

† *infinitam*

V. *Sublimitas Chriſtianæ ſcientiæ.*

Sublimitatem ſcientiæ huius religionis intelligendam, nullum conuenientioris ſimilitudinis modum inuenio, quàm ſicut de Paradiſo exeuntia quatuor flumina totum mundum irrigarunt: ſic nimirum quatuor Euangeliorũ ſcientia & doctrina, de religione Chriſtiana, quaſi de Paradiſo cœleſti egrediens, uniuerſam humanã naturam, diu aridam & ſterilem, ſalutis fœtu fœcundauit. Ille enim magiſter cœleſtis qui dixit, Vos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis, ſum etenim: ueniens in terris ſcholas tenuit, ſanctã catholicã eccleſiam inſtituit, & ſcientiæ ſublimitatẽ, quam in ea docuit, & poſteris docendam dereliquit, manifeſtè oſtendit, quando dixit: Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. O' admirandum myſterium, ea quæ in cœlo empyreo, & in conſiſtorio ſanctæ trinitatis tractantur, hominibus in terra manifeſtantur. O' immenſa dignitas religionis Chriſtianæ, quæ in ſcientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum ſpirituum tranſcendit, & ad ipſorum Cherubim & Seraphim arcana conſilia accedit. Et quid mirum, ſi hæc ſcientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere poſsit, quæ talem ac tantum doctorem habuit. Huius ſanctiſsimæ ſcientiæ ſublimitatem, profunditatem, longitudinem & latitudinem, intellectus nõ capit humanus, nec lingua exprimit, ſed fide percipitur, ſpe retinetur, & charitate perficitur. Huius ſcientiæ ſcholam qui intrauerit, quamuis indoctus, doctiſsimus euadit. Quicunq; autem eam ingredi aut negligit aut cõtemnit, quamuis doctiſsimus, ignorantiæ ſuæ tamen cæcitatem in æternum lugebit.

Iohan. 13. *Iohan. 15.* *Dignitas religionis Chriſtianæ.* *Scientia Chriſtianorum ſola fide percipitur.*

VI. *Merita Chriſtianæ religionis.*

De meritorum qualitate huius ſanctiſsimæ Chriſtianæ religionis, argumentari aut dubitare ipſis infidelibus & hæreticis derelinquo, quorum quidam Chriſtum non uerum Deum, alij non uerum hominẽ, reliqui ſolum prophetam fuiſſe blaſphemarunt. Nemo autem fidelium qui Chriſtũ filium Dei, & uerum filium hominis, de ſpiritu ſancto cõceptum, de Maria uirgine natum, inter homines 33. annis conuerſatum, & poſt infinitos labores, poſt miraculorum & doctrinarum inſignia, à Iudæis captum, ligatum, flagellatum, conſputum, irriſum, illuſum, ſpinis coronatum, & infinitis doloribus & confuſionis opprobrijs, iniurijs & blaſphemijs ſatiatum, tandem inter latrones affixum cruci, & pro ſalute humani generis acerbiſsima morte finitum, credunt, confitentur, & ſuppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum eſt, ultrà multiplicari non poteſt. Superfluũ tamen non eſt, ſi glorioſæ uirginis Mariæ, omnium ſanctorum, apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, atq; uirginum merita, quibus Chriſtiana religio dotata eſt, addere uoluero.

VII. *Quantitas præmiorum. Præmia piorum.*

De quantitate præmiorũ quid dicendum putamus: Non'ne iuſtum eſt, ut ſecundùm laborẽ requies, ſecundũ dolores gaudium, & ſecundũ confuſionem gloria retribuatur? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic ſanctiſſimæ religioni, pro infinito labore æternæ requiei ſolatiũ, pro tantarũ paſsionum

doloribus ſempiterni gaudij refrigerium, pro confuſionū & opprobriorum immenſitate conſolationē gloriæ ſine fine manſuræ in retributionis præmiū, à iuſto & æterno iudice, in ſuo diſtricto & extremo iudicio exhiberi. Fœlix igitur, imò fœlicior & fœliciſsima anima, quæ huius ſanctiſsimæ religionis fundamēti firmitate fundata, cultus eius dignitate mancipata, ſacramentorū quoq; eius ſanctitate conſecrata, uirtutum nobilitate decorata, & ſcientiæ eius ſublimitate tam fideliter & excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad præmiorū eius tam ſublimia faſtigia finaliter ualeat peruenire. Quod nobis pręſtare dignetur IESVS CHRISTVS Dominus noſter: qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus, in ſecula ſeculorum: Amen. Qui de ſecta Turcorum magna & admiranda ſcire deſideras, pauca quæ hic inculto ſermone & incompoſitis uerbis dicta ſunt, rogo ne ſpernas. Nā ſi ſingula bene inſpecta & intellecta fuerint, de multis & magnis debitę inquiſitionis materiam, & rei ueritatis ſeriem, nequaquam tibi negabunt.

FINIS.

ORATIO TESTIMONIALIS EORVM *quæ dicta ſunt.*

SI in rerum humanarū dubijs, maiori experientiæ fides adhibetur potior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorū loquenti, fidem debere cenſeo, qui eorū truculentiſsimæ captiuitatis & horrendæ perſecutionis, per integros uiginti annos, terribiles tempeſtatum ſpiritualiū turbines, & immenſa pericula corporis & animæ pertuli. Et ut poſſem euadere, præcipuè periculū animæ, & conſeruare fidem Chriſti, octo ſolennes fugas peregi, quarum quælibet hominē non ſolum in perturbationem mittere, uerumetiam in deſperationis foueam deijcere, ſufficiens materia exiſtere potuiſſet. Quater quoq; poſt fugam precio redemptus: ſepties pro pecunia uenditus, & totidem emptus fui. Præterea in tantum conuerſationis eorum conſortio aſtrictus fui, ut maternam linguam oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenum eruditus, nec non literaturæ eorum tam extraneæ & peruerſæ non mediocriter inſtructus, adeò ut Sacerdos eorum unus dę maioribus, ad beneficium eccleſiæ ſuæ non modicis redditibus dotatum, quód ipſe mihi obtulit, me ſufficientem & idoneum æſtimaret. Porrò religioſorum eorum moribus & ritui ſic me conformaui, ut ſermonum ſpiritualium, quibus ipſi in collationibus ſuis & propoſitionibus populi utūtur, tantam haberem experientiam & copiam tam in ſcriptis quàm in mente, ut non ſolū uicini noſtri, qui me frequenter audiebant in congregationibus ſuis, uerumetiā de alijs locis me proponentē audire deſiderabant, ipſorum quoq; religioſorū plurimi, quos proponerent populo, à me didicere ſermones. Deniq; domino meo ita charus eram, ut ſæpius in collocutione plurium, plus quàm filium ſuum, quem unicum habebat, me diligere aſſereret: & propter hoc poſt adeptam libertatē, promiſsionibus & precibus me omnibus modis retinere attentabat. Sed quia ſciebat me ualde auidum ad diſcendum literas, per excuſationem, qua me finxi ad ſtudium ire & reuerti, deceptus, me dimiſit, non tamen ſine totius familię ſuę deſolatione, rogās, & per nomen Dei & Mahometi me adiurans, ut quantotius redirem. Et fortè adhuc reuerſurum à ſtudio expectat, ut uidelicet de meo ſacerdotio, & ſui deſiderij impletione, duplex ſibi gaudium, quod multum optauerat, accreſcat. Demum in fine, quod ualde paucis ductis in eorum captiuitatem contingere poteſt, cum litera Imperiali authoritate confecta, & authenticorum teſtium ſolenni uallata teſtimonio, Deo mihi adiutorium præſtante & miſericordiam, non ſolum illius duriſsimæ captiuitatis nexibus ſolutus, uerumetiam illius cruentiſsimæ ſectæ diabolica infectione ſolutus, liber exiui.

Quot fugas peregerit author.

Detur

Detur igitur maioris experientiæ teſtimoniũ, cum euidenti ratione: & ego meis poſtpoſitis, ſuis aſſertionibus indubitanter cum cæteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMOnes in uulgari *Turcorum.*

CAſſil olma aths goeſingi, halinga bakoeleni, gore ruenelititma doenuede, yaſu clerung deleni goer, nitſcheler uatir dueſſe beni. girnulami tſthyeã ueſ ſuebemi Czuem uekleritſaſſa beni tſthur beni olã guer. Kym ach iduep kilir za ri kuenethdur ellinde uuari. Gutſthmiſth yatir kari giri mizkij nueri guueleni. goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramanczine Kymczini goef deczini uul ſub gyeni iulani goer. Hantz Meheknimet muſtafa? huekym itikafitã kaſ-ſa. Doenne kyme kildi baſſa, aldanibẽ galani goer, Aldanma maladanuara kulu keyla, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotaſch olani goer. Ionus bij czuſteritſat tar balka moriſter ſatar Gendiczine hadar dutar czoledigi ialani goer.

Iana iſthim goner oſim bon oelim angitſtac, olim endeſtherczin hoſt, uulura ra dantſthag. Oliczeris belli beangiſſi itſthimis olor eam, teneſthir uſtine Konp, halkun ginde iuunt ſthad, hitſch hilmeczen ben nitge iden, hanke ianna, czaf-faridẽ, yacaſſis don geemgidẽ, bach ſis atta binnitſtheg. Gelle bãga kauum gar-daſth olaczim degi ioltatith. Kim olaczar bãga haltaſt ben czinin do egaliſthag, galã ben amalimla hernitgeczij halimla. Gide kauũ guuele, guele, efdẽ iãga do-nitſtheg. Sãga aidirẽ ai paſſa, nelergelliczor baſſa. Kimingiczidẽ bagir piſſche, Kim ſchraba anitſthag, yarrin cziaczar guria tſchumla galeik derle. Kime inir czeuuan herle, kiming iczidẽ iantſchag amal uuer unda tſthoap amalſiſa olor hedep, ſchol biſſchia olmaczhezzep, bunda azat olitſthhag. Ionus emdi kilia-rak ut anmeaczin dogri bak, Tſchumla galeik derle atli atilia czaijt litſchag.

INTERPRETATIO SERMONVM *prædictorum in Latino.*

NOLI eſſe incautus, aperi oculos, & conſidera conditionem tuam, quia mortalis es. Et noli iniquè agere in hoc ſeculo, ſed de commiſ-ſis pœnitentiam agere cura. Conſidera multitudinem morientium, & diſpoſitionem eorum in ſepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & ſerpentibus, facies deturbatæ, phlegmate pleni, omni putredine & fœtore. Iuſti in hoc ſeculo cum timore uixerunt, & cum dolo-re mortui, & non comparent. Et miſeri peccatores rident & conſolantur, creden-tes ſe mortem euadere poſſe. Noli igitur argumentum quærere ab aliquo, uel ra-tionem. Nec contrariũ dicẽtibus uolueris credere. Quotidiana morientium ex-perientia & conditio de hoc te certum reddant. Vbi eſt † Mahomet Muſtafa? qui fuit tantæ authoritatis, ut cœlo & terræ imperare uideretur. Et ſi huic mors non pepercit, quem non ſeducat mundana uanitas? Non ergo blandiantur tempora-lia & caduca, ſed exerce te in cultu diuino, & aſſociare ſpiritualibus rebus, quæ tibi in extremis poſſunt eſſe refugium. Ionus has ſentẽtias copulat, uendens po pulis mercimonia ſpiritualia, cuius ſermonum uarietate meliora facta teſtimonio eſſe poſſunt. Timor mortis exterius, ſed magis interius, eius me conturbat me-moria. Sed quia omnibus cõmune mori ſcio, aliqualẽ mentis releuationẽ habeo. Certũ eſt quòd omnes morimur, ſed horã mortis tunc ſolũ experiemur, quando ſuper feretrum poſiti, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quò me uertam neſcio, quãdo omnia mihi prius chara me ſolũ derelinquunt. Tunc pannus quo inuoluar, & tabula cũ qua efferar, mihi ex omnibus remane-bũt. Sed fortè amici mei & proximi cõpatientes uſq; ad tumulũ erũt mihi ſocij.

Mehent Nin-ſtafa.

Quem uero conſortem habebo, quãdo ſolus in terra tumulatus reſtabo? Tunc
quando illi manebunt mecũ merita & mea ſancta deſideria,† ô non illi, qui triſtes ſe ſociaue-
runt, gaudendo redibũt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cõſidera qualis mo
rientium differentia: alij enim æſtuabunt incendio, alij uerò ſatiati gaudebunt re
frigerio. Tandẽ inſtante ultimo examine, omnes iterũ habent reſurgere. Tunc
alios gratia ſpiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendij concremabit. Non
uerba, ſed merita ibi reſpondebunt: qui non habent merita, magnã neceſſitatem
habebunt. Illi aũt tunc ſecuri erunt, qui de hac uita ſine impedimẽto & liberi ex-
ierunt. Ionus ergo age nunc de tali prouiſione, ut tunc apparere poſſis ſine con-
fuſione, quãdo ſingulorũ nomina & merita toti mũdo erũt manifeſta & cognita.

HAEC EST OPINIO ABBATIS *Ioachim, de ſecta Mahometi.*

QVANTVM autem ſecta Mahometi debeat durare, habetur Danie-
Danielis 7. lis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de beſtia magna, quæ
diſſimilis erat cæteris, in hunc modum: Hæ quatuor beſtiæ magnæ,
quatuor ſunt regna, quæ conſurgent de terra. Suſcipient autẽ regnũ
ſancti Dei altiſſimi, & obtinebunt regnum uſq; in ſeculum, & in ſe-
Apocal. 12. culum ſeculorum. Quod tractans Abbas Ioachim ſuper illo loco Apocal. 12. Et
iratus eſt draco in mulierem, ſic dixit: Si hiſtorias eccleſiaſticas diligentius nota-
Perſecutio Arriana. mus, cum iam moderata eſſet perſecutio Arriana, & etiam in quibuſdam deleta,
inchoante Coſdroë rege Perſarũ, qui in perſecutione orientali præceſſit Maho-
Coſroës rex Perſarum. met & ſucceſſores eius, perſecutio iſtius ſectæ ſecuta eſt tam immanis, ut reuera
non hominũ, ſed beſtiæ cuiuſdam terribilis eſſe uideretur, præſertim cum ipſius
error non aliqua ratione humana uidetur eſſe munitus, ſed ſolũ deteſtando furo-
re mendacij, & tyrannica armorũ poteſtate defenſus. Quantum uerò inualue-
rit in breui, & quam citò profecerit in malitia ſua, haud dubiũ propter peccata,
teſratur deſolatio eccleſiarum Syriæ, & Phœnicis, Paleſtinæ pariter & Aegypti,
necnon & Aphricæ, & Mauritaniæ, & inſularum maris, in quibus abolito Chri-
Mahomet. ſti nomine, ipſius Mahomet deteſtanda traditio, quaſi magni prophetæ Domi-
ni, & præconis altiſſimi prædicatur. Heu ſi tanta mala faciet Antichriſtus, quan-
Mahomet præcurſor Antichriſti. ta iſte fecit in mẽdacio ſuo. Vt enim Moſes legiſlator lõgè antè præceſſit Chriſtũ,
ita & iſte lator mendacij parauit itinera Antichriſti. Ac ne cui immanitas huius
beſtiæ uideatur eſſe ſimilis aliarum beſtiarum, Iudæi quidem pugnauerunt con-
tra fidem Chriſti: ſed tamen eis renitẽtibus & inuitis, ædificatæ ſunt eccleſiæ Hie-
roſolymis, & non poſt multos dies abſorpti ſunt à Romanis, ita ut ex tunc quo
ad eos, finẽ acciperet & perſecutio eccleſiarũ & regnum ipſorum. Pagani pugna-
uerunt contra Chriſtum, ſed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in die-
bus Sylueſtri Papæ penè redderent arma, & eidem Chriſti uicario ſceptrũ regni
aſſignarẽt. Gothi & Vuandali, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti ſunt
ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuerſi. Hæc uerò quar
ta beſtia ita indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tẽpus humiliata, & quaſi mor-
tua, quàm iterũ magnificata ſit, & ad deuorandum parata, plus timere eſt quàm
Danielis 7. exprimere. Hæc igitur eſt illa beſtia, quam ſanctus Daniel quartã nominat, ter-
ribilem nimis. Ioannes uerò tam eam quàm tres alias comprehendit ſub una ha-
Apocal. 13. bente ſeptem capita, & in uno eorum cornua decem. Et infrà paulo pòſt idem
Abbas Ioachim ita dicit: Per hanc beſtiam diabolus meridianam incolentes ere-
mum uiros ſolitarios impugnauit. Et per hanc talia facturus eſt, & ex parte iam
facit, qualia non eſt permiſſus in temporibus alijs, nec etiam quan-
do ſanctos martyres laniare ictibus uarijs ſineretur.

APPENDIX, DE CHRISTIANORVM *decem nationibus, ſiue ſectis.*

NOTANDVM quòd gentes Chriſtianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Neſtorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes.

Prima natio eſt Latinorum, qui habent Imperatorem Almaniæ, & reges multos, uidelicet reges Caſtellæ, Arragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ. Et iſti ſunt de natione Hiſpanica. In natione Gallica eſt unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ eſt rex Siciliæ, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac cõmunitatis magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentiæ, Senarũ, & Ianuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet eſſe Almanus, ſunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Friſiæ, Suediæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, & multi marchiones, lantgrauij, duces, comites, &c. Item in inſula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti ſunt obedientes Romanæ eccleſiæ. *Latini.*

Secunda natio eſt Græcorum, qui habent patriarcham Conſtantinopolitanenſem, archiepiſcopos, epiſcopos, abbates, &c. in ſpiritualibus. In temporalibus uerò imperatorẽ, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero ſunt nunc, quia Agareni & Turci occupauerunt & inuaſerunt maximam partem Græciæ. Et iſti nõ obediunt eccleſiæ Romanæ, & habent errores multos, qui ſunt condemnati per eccleſiam: quia dicunt, quòd ſpiritusſanctus nõ procedit à filio, ſed à patre ſolum. Etiam dicunt, quòd non eſt purgatorium. *Græci.*

Tertia natio eſt Indorum, quorum princeps eſt Presbyter Ioannes, cuius poteſtas excedit omnes Chriſtianos. Nam habet ſub ſe ſeptuaginta duos reges. & quando dictus dominus Presbyter Ioannes equitat, ſemper facit ante ſe portari crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus precioſis factas, pro uexillo. In illius terra eſt corpus beati Thomæ apoſtoli in maxima ueneratione. *Indi. Presbyter Ioannes. Corpus Thomæ apoſtoli.*

Quarta natio eſt Iacobitarum, à Iacobo hæretico, diſcipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti ſunt. Hi in partibus orientis occupant magnam partem Aſiæ, terram Mambræ, quæ eſt propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ uſq; ad Indiam plus quàm quadraginta regna. Hi circumcidũtur & baptizantur, cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. Hi confitentur ſoli Deo, & non ſacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. Et dicunt, in Chriſto eſſe tantum naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, aliqui lingua Arabica, alij uerò alijs linguis, ſecundum diuerſitatem nationum. Et iſti fuerunt condemnati in concilio Cedenſi. *Iacobitæ.*

Quinta natio eſt Neſtorinorũ, à Neſtorino hæretico, qui fuit Conſtantinopolitanus epiſcopus, ſic dicti Neſtorini. Hi ſoli ponunt in Chriſto duas perſonas, unam diuinam, aliam uerò humanã. Et negant beatam uirginem Mariam eſſe matrem Dei, ſed bene hominis Ieſu. Hi utuntur lingua Chaldaica in ſuis ſcripturis, & conficiunt corpus Chriſti in fermento. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & ſunt multi numero. Terra eorum continet tantum, ſicut Almania & Italia. Et iſti hæretici fuerunt condemnati in tertia ſynodo Epheſina, & fuerunt diuiſi ab eccleſia Romana, & permanſerunt in pertinacia. *Neſtorini.*

Sexta natio eſt Moronitarum. Moronitæ, à quodã hęretico Morone dicti ſunt. Hi unũ intellectũ & unam uoluntatẽ in Chriſto tantũ ponunt. Hi habitant iuxta *Moronitæ.*

Lybiam,

Lybiam in prouincia Phœnice in magno numero, uiri bellatores, in prælijs edocti & experti, ſpecialiter utũtur arcub. & ſagittis. Hi more Latinorũ campanis, & eorum epiſcopi annulis, mitris & baculis paſtoralibus utuntur. In ſcripturis litera Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt ſub obedientia Romanæ eccleſiæ. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio generali Lateranenſi, celebrato Romæ ſub Innocentio tertio. Sed poſtea receſſerunt ab eccleſia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in ſynodo Conſtantina, & poſtea uenerunt ad obedientiam Romanæ eccleſiæ. Et iterum reuerſi ſunt ad propriam eorum opinionem, in qua perſeuerant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio eſt Armeniorum, qui habitant in regno Armeniæ prope Antiochiam. Hi proprium idioma & linguam communẽ omnibus habent, & ſcripturas ſanctas, & officium eccleſiæ cantãt, & dicũt in uulgari lingua, ita quòd ab omnibus ſecularibus tam uiris ꝗ fœminis intelliguntur. Habent ſuũ primatem, quem uocant Catholicum, cui obediunt ſicut nos Papæ, cum magna deuotione & reuerentia. Quadrageſimam ieiunant cum magna deuotioue, in qua non comedunt piſces, nec bibunt uinum. In diebus autem Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio eſt Georgianorũ, à beato Georgio, quẽ habẽt in prælijs in patronum, dicti ſunt Georgiani, & habitant in partibus orienalibus. Et eſt populus pulcher, fortis, & delicioſus: Medis, Perſis, & Syris, in quorũ confinibus commorantur, ualde formidoloſi. Et utuntur lingua Græca, utũtur ſacramẽtis more Græcorum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotũdas, ſeculares uerò quadratas. Quando ueniunt ad ſanctum ſepulchrum, non ſoluunt Sarracenis tributum, & ingrediuntur Hieruſalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum fœminæ utuntur armis ſicut uiri, barbas & crines etiam habent ſicut uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando ſcribũt Soltano, ſtatim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio eſt Surianorũ, ſic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quæ eſt eminentior ciuitas in Suria, uel Aſſyria. Hi utuntur in ſermone uulgari, lingua Saracenica: in ſcripturis diuinis & officijs miſſæ, lingua Græca. Habent epiſcopos, & conſuetudinem Græcorum ſeruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt in fermento, & habent opiniones Græcorum contra Latinos. Hos ſequuntur aliqui

Samaritani. Chriſtiani, qui in terra ſancta uocantur Samaritani primò conuerſi tempore apoſtolorum, ſed ipſi non bene ſapiunt in catholica fide.

Mozarabes. Decima natio eſt Mozarabum. hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in partibus Aphricæ & Hiſpaniæ, ſed modò ſunt pauci. Sunt autem dicti Mozarabes, quia modus Chriſtianorum de Arabia in multis tenebant. Iſti utuntur in officijs diuinis lingua Latina, & obediunt eccleſiæ Romanæ, & prælatis Latinorũ. Conficiunt in azymo, ut Latini, ſed in multis diſcrepant à Latinis. quia cum dies naturalis diuiditur in uigintiquatuor horas diei & noctis, tot officia habẽt ſiue horas, et pſalmos ac hymnos certasꝗ orationes habent, & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. nam & quod Latini dicunt in principio, ipſi dicunt in fine, uel in medio. Sacramentum euchariſtiæ diuidunt aliqui in ſeptem partes, aliqui in decem. Et eſt hæc natio ualde deuota. In matrimonio uerò non coniunguntur, niſi perſonis ſuæ gentis, ſiue nationis, inter quos fœmina amiſſo primo marito, nunquam coniungitur alteri, ſed permanet in caſtitate perpetua.

DIVERSITATIS HVIVS INTER *Chriſtianos cauſæ.*

Prima cauſſa. CAuſſa uerò tantæ diuiſionis inter Chriſtianos fuit, quòd ab antiquis temporibus Chriſtiani fuerunt aſtricti, ne celebrarent Concilia generalia.

Ideo

Ideo inſurgentibus hæreticis, in diuerſis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda cauſa fuit negligentia ſummorum Pontificum, quia *Secunda.* non curauerunt nuncios mittere ad Chriſtianos in erroribus poſitos: quia ſi hoc feciſſent, multos, aut omnes ad unam fidem & obedientiam Romanæ eccleſiæ reduxiſſent.

FINIS.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI ILLVSTRI MORBISANO TVRCARVM principi, timorem diuini nominis & amorem.

SCRIPTVRI ad te aliqua pro tua ſalute & gloria, procꝙ communi multarũ gentium cõſolatione & pace: hortamur, ut benignè audias uerba noſtra, nec prius dãnes quàm iudices, nec prius iudices ꝙ ſingula diligenter intelligas. Accipe quæ ſcribimus in bonam partẽ, & uſcp in finẽ patienter audi: ſi bona ſunt quę ſuademus, amplectere: ſin mala, reſpue, & in ignem mitte. Necp idcirco epiſtolam reijcias, quia Chriſtiani hominis eſt, & eius Chriſtiani qui cæteris præeſt. Non enim te odio perſequimur, necp tuo inſidiamur capiti, quamuis noſtræ religionis hoſtis exiſtas, & armis Chriſtianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi ſumus offenſi. Diligimus, iubente *Matthæi 5.* Domino, inimicos noſtros, & pro perſecutoribus noſtris oramus: ſapientibus & *Rom. 1.* inſipientibus debitores ſumus, & omnes cupimus fieri ſaluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed ſcimus uera bona neminẽ aſſe *Extra euangelium & Chriſtũ nulla ſalus.* qui poſſe, qui extra euangeliũ degit, & à Chriſto domino noſtro eſt alienus. Noli autẽ aures claudere, aut oculos auertere, cum Chriſtum nominamus, quem Mahumetea lex iniqua naiũ & uirum ſanctũ, & prophetam magnum, & uirginis filium, & miraculis clarũ dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, ſi ei credideris, & eius ſacris initiari uolueris. Horreſces hæc cum primùm accipies, ſed audienda eſt tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò tẽdimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Chriſtianis bella fuerunt, multus ſanguis effuſus eſt, multæ urbes deletæ, ſacræ ædes incenſæ, raptæ uirgines, uiolatæ matronæ, uaſtati agri, ſcelera perpetrata ſunt quæcuncp in mentẽ uenire poſſunt, dum Turca & Chriſtianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipſa loquuntur) ingens deſiderium eſt Chriſtianos ſub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et ſunt fortaſſe qui hoc facile ſuadẽt, & omnia tuis armis peruia dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Chriſtianas attenuant: alij in diuiſionibus & odijs quæ gentem noſtram excedunt, ſpem collocant, haud difficile exiſtimantes eos uinci ab exteris poſſe, qui domi deſident. Nos nõ ita ignarum te credimus noſtrarũ rerum, quin ſcias quanta eſt Chriſtianæ gentis potentia, quàm ualida Hiſpania, quàm bellicoſa Gallia, quàm populoſa Germania, quàm fortis Britannia, quàm audax Polonia, quàm ſtrenua Hungaria, ꝙ diues & animoſa & bellicarum perita rerũ Italia: ſola Hungaria diu progenitores tuos & teipſum fatigauit. Octogeſimum iam annum aduerſus Hungaros Turcarum ſigna feruntur, & adhuc circa Samũ ac Danubium hæret una gens, quę te tuaſcp uires agitat. Quid facias ſi tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, ampliſſimis & robuſtiſſimis populis? Fortaſſe non deeſt, qui dicat, Iuſtinianũ impe- *Iuſtinianus imperator.* ratorẽ Conſtantinopoli ſedentẽ, miſſo in Italiã Belliſario cum parua manu militũ

perdi-

perditam Romam, & reliqua loca uſque ad alpes recuperaſſe, nec te Iuſtiniano minorem eſſe. *[Adulatores regum aſſidua peſtis.]* Caue ne te fallant adulatores, domeſtica regum & aſſidua peſtis. Facile principes magna de ſe loquentibus aurem præſtant, atq; idcirco ſæpe decipiuntur. Rarus eſt uerò, qui non ſe maiorẽ credat. Iuſtinianus uniuerſæ Græciæ & Illyrici & Aſiæ & Lybiæ dominus erat, & Italiam non acquiſiuit, ſed recens perditam recuperauit, & à Gothis gente barbara, non ab Italis abſtulit: non dum amor imperij Romani in mẽtibus Italis refriguerat, neq; ullus erat qui barbaricum iugum æquo animo ferret. Cuncti arma pro imperio, & pro patria magnis animis ſuſceperant, nec tam Belliſarius Italis libertatem reſtituit, quàm Itali ſuum decus uendicarunt. Tui progenitores nũquam aut poſſederunt Italiam, aut uiderunt, nec tibi ius ullum in ea eſt. Quòd ſi pergas Italiam inuadere, ſenties tibi cum uiris bellũ eſſe. Fatemur, res claras maiores tui egere, nec tua minora ſunt opera, qui Conſtantinopolim expugnaſti, & Peram è regione Genuenſium coloniã, & Peloponneſum, magna ex parte in deditionem accepiſti, & in Raſtia & Valachia non parum agri adeptus es, & ſæpe tuos hoſtes fudiſti. Et hoc anno Synopem uetuſtam urbem † *[Mithridatis]* Metis Eupatoris patriam & eius tyrannum cepiſti, & Trapezunte direpta, incolas eius & imperatorem in captiuitatem abduxiſti: & Io annem Caſſanum prælio congredi auſum ſuperaſti. Magna hæc tibi uidentur, nec nos parua dicimus. At Iulius Cæſar cum de uictoria † *[Pontifica]* Pontica triumpharet, in curru quo uehebatur, hæc uerba iuſſit inſcribi: Veni, uidi, uici. Imbelles eas gentes & parui momenti exiſtimans, quas Pompeius paulo antè domuerat, & tu hac æſtate ſuperaſti. *[Itali.]* Alia eſt Italorum natura, aliæ uires, alia ingenia, alij animi. Neſciũt ſubeſſe, qui ſoliti ſunt præeſſe. Et nunc tota Italia armata eſt, equis & hominibus plena: nec pecunia caret, quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis contra fœminas, aut Italiam, aut Hungariam, aut aliam in occidenti prouinciam ingreſſus. Ferro hic res geritur, non Aſiaticis ſudibus. Chalybeus thorax pectora tegit, equi ſimul & homines tecti pugnant, ordines ſeruant, nec uano metu pauent. Fortior ſit neceſſe eſt, & manu promptior, & animo præſtantior, qui eos loco depellat. *[Chriſtianis diſſidijs Turca ne confidat.]* Nec Chriſtiana diſſidia deſiderio tuo conducere putes, haud in his cõfidas. unientur Chriſtiani omnes, ſi quando te audiant interiora Chriſtianitatis accedere. nec tu melius Chriſtianorũ paci cõſulere potes, quàm ualidis & magnis copijs Chriſtianitatẽ inuadens: ceſſabunt priuata odia, ubi publica ſenſerunt, & coniunctis uiribus aduerſus communem hoſtẽ arma ſumentur. Nec tu neceſſe arbitreris ad propulſandas tuas incurſiones, ad cõprimendum tuum impetũ, tuasq; uires elidendas totam Chriſtianitatem uniendam eſſe, quod fatemur difficile eſſe. Sed una ex quatuor nationibus ſatis fuerit, ſuperq; ſatis, tuas copias profligare. Atq; ut de alijs taceamus, cõplures eſſe in tuo palatio arbitramur, qui terrã Italiam luſtrauerunt, & uires & ingenia noſcunt. Ipſos audi atq; interroga, an æquari tuis uiribus Italia poſſit, an uinci tuis armis, an tuo imperio ſubijci. Plus negotij Romanis fuit Italiã acquirere, quàm orbi reliquo frena imponere. *[Italorum factiones.]* Diceret aliquis, quod ſuprà tetigimus, inteſtina odia, quæ noſtrã gentem exagitãt, introitũ tibi in Italiã poſſe præbere: & ſi unus principũ te excludat, alterum incluſurũ, daturumq; aditũ. Sunt diuiſiones ſanè & inimicitiæ & ſimultates inter Italos, plures & graues & periculoſæ, & utinam non eſſent: ſed nullus eſt qui dominũ pati non Chriſtianũ uelit, omnes in fide orthodoxa mori uolunt. Nulli animus eſt à religione recedere. Non hic inuenies, quod tui maiores apud Græcos: qui contẽdentibus de imperio duobus, nũc uni, nũc alteri minus potenti auxilia miniſtrauẽre, donec ambos eneruatos et exhauſtos eiecẽre, et ſibi principatum arripuẽre. Aliæ ſunt Italiæ potẽtiæ, alij regum oculi, alia ciuitatũ conſilia.

Vene-

Veneti. Venetorũ reſpublica ſapientia diues, & auro, Chriſto deuota, ut noſtra fert opinio, prius euertetur funditus, quàm hoſtem religionis in Italiã patiatur intrare. Atq; hæc quidẽ per ſeſe quando ſtatuerit, nullis adiuta uicinis, tuas opes euertet. tantum terra mariq; poteſt. *Florentia.* An Florentiæ urbis magnificentiam ignoras, & uires, & opes, & quantus eſt in ea religionis cultus, quanta erga Ieſum reuerentia, quantus amor? Credis'ne fieri poſſe, ut hæc ciuitas Italiam diuerſæ religionis hominibus aperiri ſinat? Sunt aliæ multæ urbes inſignes, multi principes clari & magni. *Siciliæ regnũ.* Nihil de regno Siciliæ dicimus, quod armis hac tempeſtate concutitur. non poſſumus multa nobis de illo promittere: licet tamẽ hoc aſſerere, quòd quanquam duo reges de ipſo litigent, & bello decertent, maluerit tamen uterq; regno priuari, quàm tuis auxilijs uictoria potiri. quòd ſi ad te alter cõfugerit, totius Italiæ in ſe odia concitauerit. In Gallia Ciſalpina, quæ & ipſa pars eſt Italiæ, dux Mediolanenſis in armis excellit, & potentia par regibus habetur. *Mutinæ dux.* Nec paruæ ſunt ducis Mutinæ uires: *Genuenſis.* aut Genuenſis, qui Liguribus præ eſt marinis. *Sabaudus.* Non cõtemnendus ducis Sabaudiæ, opulentus & ualidus in Italia principatus. *Mantuanus marchio.* Adeſt Marchio Mantuanus. Sunt & alij complures urbium domini, quibus nihil poteſt eſſe moleſtius, quàm nobilem Italiam uanæ ſuperſtitionis ritu fœdari. De nobis & eccleſiæ Romanæ ciuitatibus & prouincijs tacemus, quoniam noſtram tibi poſſeſsionem haud ignotam eſſe confidimus, quibus ſola cura eſt ſeruandæ & ampliandæ fidei Domini noſtri Ieſu. Hæc ſi accepiſti ab alijs, gaudemus, ueritatem enim accepiſti: ſi minus, hortamur hæc diſcutias, & uerum inueſtiges. inuenies nihil nos eſſe mẽtitos. non ſolium Sibyllæ, ut quidam ait, ſed Euangelij paginam recitamus. Difficile eſt, atque adeò difficile, ut impoſsibile dici queat, te tua in lege permanentem uoti compotem fieri. Si, ut aiunt, imperium Chriſtianorum deſideras, dicens quàm plurimos tibi Chriſtianos ſubeſſe, & de reliquis idem ſperas, non eſt par ratio. *Chriſtiani ſub Turca.* Paucißimi ſub tuo imperio Chriſtiani ſunt, qui ad ueritatem ambulent euangelij. Omnes aliquo ſunt errore imbuti, quamuis Chriſtum colant, Armeni, Iacobitæ, Maronei, & alia quædam nomina. Græci à Romanæ eccleſię unitate aberant: cũ tu Conſtantinopolim inuaſiſti, neq; adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore ſtabãt, neq; de ſancto ſpiritu, neq; de purgatorio igne, conſona rectæ fidei ſentientes. Pauci fortaſſe inopes ueri Chriſtiani, neceſsitate, non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potẽtiſsimas, non eſt tuum cogere. ualidiores ſunt, quàm tuis queant exercitibus ſuperari. *Belgradi oppugnatio.* Noſti quę acciderunt, cum Taurinum inuaſiſti, quod noſtra ætas Belgradum uocat. Pauci cruce ſignati innumerabiles tuas copias proſtrauerunt. Non eſt de Italis ſperanda uictoria, quibus aduerſa fuit in Hungaris pugna. Quocirca ut eò tandem ueniamus quò noſtra feſtinat oratio, & id dicamus quod ad ſcribendum compulit, tuamq; gloriã & tuam ſalutem tibi deniq; oſtendamus: adhibe his paucis animũ. Si uis inter Chriſtianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quàm glorioſum efficere, non auro, nõ armis, non exercitibus, nõ claſsibus opus eſt. Parua res omnium qui hodie uiuunt, maximũ et potentiſsimum & clariſsimũ te reddere poteſt. Quęris quę ſit? Nõ eſt inuentu difficilis, neque procul quęrenda, ubiq; gentiũ reperitur: id eſt, aquę pauxillũ quo baptizeris. *Ad baptiſmum hortatur.* & ad Chriſtianorum ſacra te conferas, & credas euangelio. Hæc ſi feceris, non erit in orbe princeps qui te gloria ſuperet, aut ęquare potentia ualeat. Nos te Gręcorum & Orientis imperatorem appellabimus: & quod modò ui occu-

pas, & cum iniuria tenes, poſsidebis iure. Chriſtiani te omnes uenerabuntur, & ſuarum litiũ iudicẽ facient. Oppreſsi undiq; ad te ueluti cõmune patrociniũ cõfugient, & toto ferè orbe ad te prouocabitur. Multi ſponte ſua ſeſe tibi ſubijciẽt, & tribunalia tua ſequentur, et tributa præſtabũt. Licebit tibi ſurgentes extinguere tyrannides, iuuare bonos, oppugnare malos, nec Romana eccleſia te arguet recta uia uadentem. Eadem erit erga te charitas primę ſedis, quę in cęteros reges: et tanto maior, quãto eris ipſe ſublimior.

Vladiſlaus Poloniæ rex. Facile hoc pacto ſine ſanguine, ſine armis multa poteris nãciſci regna. Vladiſlaus Lituaniæ princeps, Vituldi frater, cum aſpiraret ad regnũ Poloniæ, eſſetq; infidelis, ut uoti ſui compos fieret, effectus fuit Chriſtianus, et deinde etiã regnum obtinuit. *Caſmirus.* Cuius nunc filius Caſmirus regnat. alter filius, qui etiam apud Hungaros regnauit, in bello contra genitorem tuũ geſto ſuperatus occubuit. Quid reris de te fiet, Chriſtianis initiato ſacris? Magnus erit ad te cõcurſus, & felicitatis genus exiſtimabitur Chriſtianis, ſe inter ſubiectos uos anumerari. quippe ut arbitramur, ſi Chriſtianus fuiſſes, mortuo Ladislao Hũgariæ ac Bohemiæ rege, nemo præter te ſua regna fuiſſet adeptus. Speraſſent Hungari poſt diuturna bellorum mala, ſub tuo regimine pacẽ. et illos Bohemi ſecuti fuiſſent. Sed cũ eſſes noſtræ religionis hoſtis, elegerũt Hungari uiri fortes et fideliſsimi, religionẽ potius cũ bello retinere, q̃ ea pdita, pacẽ cõſequi. Quot ſũt hodie in Epiro, in Pelopõneſo, in Macedonia, in reliqua Græcia, in Dalmatia, in inſulis Aegei, Carpathij et Ionij maris, qui tuũ imperiũ non alia de cauſa refugiunt, niſi quia alienus es à Chriſti ritu? et hi modò ad nos, modò ad alios recurrunt, opemq; petũt, extrema omnia ſubituri, priuſquã te circuncifum et alienigenã dominum ferant. Et nos eis aliquando argento, aliquãdo frumento, aliquando rebus alijs ſubuenimus. Quòd ſi baptizatus eſſes, et nobiſcũ ambulares in domo Domini cũ conſenſu, nec illi tuum imperiũ tanto tẽpore formidarent, nec nos eis aduerſus te ferremus opẽ: ſed tuum potius brachiũ in eos imploraremus, qui iura eccleſiæ Romanæ nõnunquã uſurpant, et contra matrẽ ſuã cornua erigũt.

Haiſtulphus et Deſiderius reges. Et ſicut noſtri anteceſſores Stephanus, Adrianus, Leo, aduerſus Haiſtulphum, & Deſideriũ gentis Longobardę reges, Pipinũ et Carolũ Magnum accerſiuerunt, et liberati de manu tyrannica, imperiũ à Gręcis ad ipſos liberatores tranſtulerunt: Ita et nos in eccleſiæ neceſſitatibus, tuo patrocinio uteremur, et uicem redderemus accepti beneficij. O' quanta eſſet abundãtia pacis, quãta Chriſtianæ plebis exultatio, quanta iubilatio in omni terra, redirent *Eſa. 2* Auguſti tẽpora, et quæ poetæ uocãt, aurea ſecula renouarẽtur: habitaret pardus cũ agno, et uitulus cũ leone, gladij uerterẽtur in falces, in uomeres ac ligones rediret omne ferrũ, excolerẽtur agri, euellerẽtur aſpera domus, terra miteſceret, uici repararentur, et urbes reſurgerent, templa deo ſacrata quæ ceciderunt emergerent, collapſa monaſteria et plena uiris religioſis, diuinis omnia laudib. perſonarent. O' quãta eſſet tua gloria, qua pacem orbi reddidiſſes. O' quanta tibi redundaret felicitas, qui ad æterni paſtoris ouile cunctas redegeris oues. O' quantũ te omnes amarẽt, obſeruarẽt, et extollerent, qui communis omniũ pacis et ſalutis fuiſſes autor. Diceret aliquis, hanc pacẽ, hanc unionem, hãc cõmunem lętitiã, haberi poſſe ſub tua lege. Errat qui hoc cenſet: multos reges, multos populos unitos eſſe oportet, priuſq̃ tuã legẽ ubiq; diſsemines. Nec ſi unies corpora, unies et animos: *Chriſtianorum lex ſancta, uera, ſalutaris.* ſciunt Chriſtiani ſuam legem ſanctam eſſe et ueram et ſalutarem, nec dimoueri ab ea poſſunt, quamuis aliqui aut libidine ducti, aut auaritia tracti, aut uoluptate

luptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu ſuperati, nonnunquam circuncidantur, & in tuos ritus cõcidant, quorum ſi corda poſſes inſpicere, intelligeres neminem eſſe qui libenter conſultoq; receſſerit ab Euangelio. Oſtendimus ſuprà, quantũ præcellant Chriſtianæ gentis uires, & quàm difficile ſit, tot nationes Chriſtum colẽtes euincere. Non eſt quod pacẽ ſperes ſub lege Mahumetea, in qua non eſt ſalus: (difficultatis experimentũ ipſe uides, qui etſi multis Chriſtianis, hiſq; non omnino ueris imperas, minimè tamen eis tuam legem perſuadere potes, minus perſuadebitur ueris) quæ non in argumentationum rationibus, ſed in ſolo ferro fundata eſt, ut quæ uincere diſputãdo non ſperat, ſed uinci formidat. Non ſunt Chriſtiani qui uel bello ſuperari poſsint, uel diſputationib. decipi, quando et armis excellunt, & rationibus munitiſsimi ſunt, non ſolũ diuinæ ſcripturę, ſed etiã Philoſophicæ. Impoſsibile eſt ſub lege Mahumetea unionem fieri, ſub Chriſtiana facile fieri poteſt. Et id magna ex parte in tua uoluntate cõſiſtit. Tu unus ſi annuas, Turcę omnes annuẽt: nec Syri, aut Aegyptij, aut Arabes aut Libyes aduerſabuntur. Tecum quicquid eſt intra Helleſpontum & Euphraten, & quicquid poſsides in Europa, conuertetur. Quid faciet baculus Aegyptiorum arundineus, quãdo Chriſtianum te uiderit effectũ? Quid imbellis Arabs? Quid nudus Afer? Omnibus his Aethiopes imminent, qui Preſbytero Ioanni parentes, quòd Chriſtianus eſt, non poterunt & illis & reliquis Chriſtianis obſiſtere. Nolí curſum retinere. poſſunt Aethiopes & congregatam aquam dimittere, que rumpat aggeres, & totam inundet Aegyptum, atq; ſubmergat, cum ſidus apparet arcturi. Hiſpani & Siculi facilè Mauritaniam inuadunt, & Cathalani cum Genuenſibus. Scis quantũ ualeant occiduę claſſes, et quãtus eſt terror uel Syrijs, uel Alexandrinis, uel cæteris Orientalibus, quando Chriſtianę triremes ad eos nauigant. Tua certè autoritas & animi magnitudo, & in bellis felicitas apud omnes admirationi eſt, qui Mahumeteam ſequũtur legem. quod ſi te nobis adiunxeris, breui totus Oriens reuertetur ad Chriſtum. Vna tantum uoluntas pacare orbem poteſt: & ea tua eſt, ſi ad baptiſmi gratiã ſe cõuertat: in te, crudelibus bellis imponere finem, & tantum pręſtare mortalibus bonum, quantum effari non poſſumus. Quæret aliquis, quomodo quieſceret orbis Turcis ad Chriſtum cõuerſis, quando nec ipſi Chriſtiani inter ſe concordes exiſtunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas prouincias deſæuiunt bella? Diximus: diſsidere inter ſeſe noſtræ gentis homines, non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino olim conſilio ſub Octauiano propter reuerentiã Saluatoris, qui tunc ſecundũ carnem natus eſt, ea pax in orbe fuit, quæ nec antea nec poſtea uiſa eſt. Difficile eſt, & propemodum impoſsibile, quieſcere in terris omnia, ubi homines ſunt affectib. ſubiecti reprobis. Illũ ambitio exagitat, hũc cupiditas trahit, libido alium impellit. Multa eſt inter mortales belli materia: ſed nõ ſunt tam atrocia inter Chriſtianos prælia q; inter Turcas & Chriſtianos. Chriſtianus cum Chriſtiano de agri poſſeſſione, de regno, de imperio, de gloria contendit: cum Turca de religione, de libertate, de uita. Inter Chriſtianos qui bello uincũtur, poſitis armis, nec uitam, nec libertatem amittũt, & multis etiã patrimonia dimittuntur, principes imperio priuantur, inferiores domum mutant, reliqui tenent. In prelijs quæ geruntur aut cum Turcis, aut cum Saracenis, qui ſuccumbunt, ſi uitam nõ amittunt, in ſeruitutem rediguntur, & multi etiã religioni renũciare cogũtur. Hæc acerbiſsima ſunt, et immaniſsima bella: quæ

Lex Mahumetica in ferro fundata.

Preſbyter Ioannes.

Affectuũ prauitas omnis diſsidij in orbe cauſa.

ſi tollantur (quod in te ſitum eſſe mõſtrauimus) pax maxima exoritur, & uniuerſalis quies. Nam reliqua bella huic cõparata, faciem quodammodo pacis habent et ocij: nec illa tam multa erunt, quãdo unus aſſit, qui ſolo nutu compeſcere poſsit iniurias, qualiter te futurũ non ambigimus, ſi cum tua potentia Chriſtianus efficiaris. Vides'ne quãtum tibi laudis affert baptiſmi lauacrum? quantum cum Chriſto ſublimis & conſpicuus redderis? Quis prohibet aquam? Quid metuis? Voces fortaſſe aulicorũ times tuorum, quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos: Quid cogitas, quid agis, quorſum te tua uoluntas trahit? uis baptizari? uis Chriſtianus fieri? neſcis quod periculum adis, omnes te Turcæ deſerẽt: & ubi exiſtimas fieri magnus, fies nullus. ex Turcis natus, Turcas deſeres: inter Turcas creuiſti, Turcarum te manus extulit, Turcę Aſiam & Græciam gubernãt, Turcæ exercitibus pręſunt: qui ſi uel minimã famã tuæ mutationis acceperint, è ueſtigio ſumptis armis, te deiecto, imperatorem aliũ ſuſcipient: tu nudus & expulſus ſi euaſeris, apud Chriſtianos mendicabis panẽ. Nam quis Turca eſt, quem ſuę religionis pœniteat? moriemur omnes, priusq́ noſtri prophetę iugum excutiamus. Non ſunt parua quæ iſti obijciunt, adhibẽda eſt & huic parti medela, quam nemo te ipſo melius inuenerit. Noſti tuos homines. & quib. prouincias commiſeris, non ignoras quanta ſit cuiq; fides, & quis animus, non te latet. Non fit ſine periculo magnũ facinus et memorabile. Vilia ſunt quę paruo emuntur. Diligẽtia hic & labore opus eſt, perueſtigãda ſunt amicorum conſilia, noſcenda ſubditorũ ingenia: & his utendũ eſt, quos fidos et prudentes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex Chriſtianis nati, qui quamuis circuncisi ſunt, non tamen Chriſtianũ nomẽ oderunt. His exercitus, his præfecturas reddere potes, qui tui ſint amantiſsimi: & ita regnũ ordinare, ut quando uelis, præſtò ſint omnia. Tui ſubditi magna ex parte Græci ſunt & Armeni (ut diximus) Iacobitæ: qui etſi aliquid erroris habent, Chriſtiano tamen nomine cenſentur: nec aliud magis cupiũt, q́ te ſimilem eis eſſe, et illum Deum colere quẽ colunt ipſi. ſperarent meliori ſe loco futuros, qui nunc mancipia quàm uiliſsima ſunt, tributa exoluunt grauia, iniurijs afficiuntur quotidianis, ad bellũ ducuntur inuiti, & inermes cædibus exponuntur, priuantur liberis et uxoribus: miſerrima res eſt, poſtquã filios educauerunt, eos perdũt, rapiuntur in palatiũ, pueri circunciduntur, & Mahumetęis ritibus imbuuntur. uidẽt infelices parentes non modò corpora liberorum, uerùm animas etiam ire perditũ: et anguſtiati inter tot calamitates plorare non poſſunt, maiora mala timentes. Nemo horum te diligit. neque enim natura fert, ut eos amemus, à quibus patimur mala. Quod ſi te Chriſtianũ cernerent, mirũ in modũ diligerent, felicitatẽ tuam cuperẽt, et omnibus ſtudijs tuam gloriam quærerent, & filios ſuos & ſeipſos q́ libentiſsimè tibi donarent. Magna eſt horũ multitudo, & pro ſua religione conſtantia. quod ſi prudenter eos tractaueris, nihil tibi de rebellione Turcarum uerẽdum erit, qui medios inter Chriſtianos ſeſe uidentes, tuæ potius uolũtati cõſentient, fortunas & dignitates ſeruaturi, q́ mortis periculo ſe ſubijciant. Non ſuademus rem nouam aut inſuetã, tutũ eſt iter quod oſtẽdimus, multi hoc et magni reges ingreſsi ſunt. Apud Francos ex gentili & idolatra Chriſtianus effectus eſt Clodoueus, et ſimul cum eo regni proceres baptizari non recuſarunt. Apud Hungaros Stephanus noſtris initiatus ſacris, omnem illã gẽtem Chriſto acquiſiuit. apud Veſogotos, qui longo tẽpore in Hiſpania regnauerũt, & uſq; in hæc tẽpora eiuſdẽ gẽtis ſanguis imperat. Richardus Lemu gildi filius, ſuadente Leandro Hiſpalenſi epiſcopo, Arrianæ renunciauit hæreſi, & cum

Adulatorum uoces dehortantiũ ne fiat Chriſtianus.

Turcæ ſubditi Chriſtiani.

Regum aliquot exẽpla, qui ex gentibus Chriſtiani ſunt facti.

omni

omni gente ſua catholicā fidem cõplexus eſt. Apud Longobardos Agilulphus, ſuaſu coniugis Theudelindæ, reliquit idola, & cũ omni populo Chriſtianæ ſeſe legi ſubiecit. Apud Hyberos, qui ſunt in Aſia, imperantẽ Conſtantino maiore, rex gentis cũ coniuge, et omni nobilitate atq; plebe, ad prędicationẽ unius captiuæ mulieris, relicta idolorum inſania, baptizatus eſt. Sed quid moramur, et nõ exemplũ illud adducimus, quod omniũ eſt maximũ? Cõſtantinus ipſe imperator ac monarcha uiã aperuit, quã tu & tui ſimiles ingredi abſq; ulla cũctatione poſſetis. omnes qui eum præceſſerant imperatores, excepto Philippo, gentiles fuere: Iouẽ, Mercuriũ Apollinẽ, Herculẽ, & alia quæ ſunt monſtroſa nomina, tanquã deos colebant. Senatui & omni Romano populo, ſtultitia Chriſtus erat. Proponebantur paſſim edicta quæ Chriſtianos cõprehendi iubebant: & niſi ſacrificarẽt idolis, crudelibus modis interfici. Nihil uilius erat nomine Chriſtiano, infame genus & maleficum habebatur omniũ qui Chriſto crederent. Sub Nerone, ſub Domitiano, ſub Diocletiano crudeliſsima in Chriſtianos deſæuit perſecutio.

Conſtantinus Imperator.

At Cõſtãtinus acceptis imperij faſcibus, poſtquã perſuaſus eſt à Sylueſtro, prædeceſſore noſtro, in ſimulacris dæmonia coli, et unũ tantũ Deũ eſſe cũ patre & ſpiritu ſancto Chriſtum Ieſum, & in euangelica tantummodo lege ſalutem inueniri; non eſt cunctatus Chriſti fidem amplecti: non dixit, Senatus mihi aduerſus erit, reſiſtet populus, copiarũ duces alienabũtur, imperio deijciar. ſed alto animo iactãs in Deo ſpẽ ſuã, legẽ edidit, qua publicè Chriſtũ coli iuſsit, et eam fidem teneri ab omnib. imperio ſubiectis, quã beati apoſtoli Petrus et Paulus Roman. tradidiſſent. nec propterea ſiniſtri aliquid ſibi accidit: ſed tunc potiſsimũ excellẽs et glorioſus euaſit, cũ in uexillis ſuis crux Domini Ieſu appoſita reſplenduit. Viderat per quietem in aere ſignũ crucis, et uocem audierat dicentẽ; In hoc Cõſtantine uinces. Parauit uexilla crucis, erexit, ciuilib. bellis finẽ impoſuit, ſuperauit hoſtes, Barbaros afflixit, imperiũ ampliauit, pacem ſubditis dedit, eccleſias aperuit, cõcilia ſacerdotũ celebrauit, hęreſes eliminauit, lucẽ quã acceperat ab Euãgelio, cunctis gentib. cõmunicauit.

Vox cœlitus ad Cõſtantinũ edita.

Magnificus et excelſus ſuper omnes Cæſares inuentus, Gręcis et Latinis noſtris celebratus. imperauit annos ſupra triginta, ſedẽ imperij apud Byzantiũ erexit: et ampliatis ciuitatis mœnibus, multisq; tũ publicis, tum priuatis ędificijs magnificè conſtructis, de ſuo nomine Conſtantinopolim appellauit. & plenus dierũ, apud Nicomediã edito teſtamento, quo filios imperij ſucceſſores reliquit, ut Chriſtianũ decet, ſacramentis eccleſiæ receptis, è uita diſceſsit. Quid erat quod ille amplius in terra poſſet optare? imperio potitus eſt omniũ maximo, uita & ei longa fuit, & paucis obnoxia ę morbis, inimicos humiliatos uidit: et quod hominib. dulciſsimũ eſſe ſolet, hęredes ampliſsimæ fortunæ filios dimiſit. Nec alienũ fuerit, tantũ imperatorẽ, qui Chriſtianã fidẽ tantopere ampliauerit, in alio ſeculo cũ Chriſto regnare, ut eſt, credere cui ſeruiuit in hoc dum uiueret. Quod ſi omnib. qui patriã auxerint, iuuerint, defenderint, certũ eſt eſſe in cœlo diffinitum locũ, in quo beati ęuo ſempiterno fruãtur, ſicut philoſophi doctiſsimi tradiderunt: multo id certius de illis ſperandum eſt, qui pro lege Domini uel ſeruanda uel augenda ſummis ſtudijs contenderunt, ſicut de Conſtãtino oſtenſum eſt quẽ ſicut in terra felicẽ fuiſſe dicimus, ita &, in cœlo beatũ credimus.

Conſtantini laus.

Eadẽ proculdubio euẽtura tibi eſſe cõfidimus, ſi nobiſcũ ſapiẽs Chriſtũ colas, & magnũ Conſtantinũ imiteris: quemadmodũ Romani cum ſuo imperatore Chriſtiani ſunt effecti, ita et Turcę unà tecũ baptizabũtur, eritq; tuũ regnũ ſuper omnia quę ſunt in orbe, & nomen tuum nulla ſilebit ętas, Lati

næ te literæ & Græcæ & barbaræ celebrabũt, nemo inter mortales erit, qui te potentia aut gloria præcedat. Magna ſunt hęc quę promittimus, maiora quæ ſequuntur. De regno, de potentia huius ſeculi, de gloria humana ſumus locuti. Caduca hęc & incerta ſunt, et fluxa: omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta ſeneſcunt, breuis eſt humanæ proſperitatis curſus, citò regnum deficit, nulla potentia longa eſt, gloria quoq; clari nominis, quamuis de maximis rebus diu perſeueret, finitur tamen aliquando, & cum tẽpore deficit. Nihil eſt inter mortales nõ mortale, conterit omnia tempus. Eſto duret per multa ſecula nomen, quę dulcedo poſt obitũ laudis? aut damnatus eſt homo in altera uita, & nihil ei prodeſt fama quę remanſit: aut ſaluatus eſt, & ea non eget, beatitudine donatus æterna, quæ omni ex parte pleniſsima eſt. Filios ac nepotes præclara maiorũ nomina iuuãt, & nobis quoq; dũ uiuimus, dulce eſt talẽ hęreditatẽ poſſe relinquere, quę ſit poſteritati ſolatiũ. eſt id quidẽ aliquo modo bonũ, ſed meliora quærẽda ſunt & ſtabilia bona, quæ uerè noſtra ſint, neq; unquã nos deſerant. Philoſophi, quos Peripateticos uocauit antiquitas, tria bonorũ genera poſuerunt: et alia eſſe animi dixerunt, alia corporis, alia externa. Stoici ea dũtaxat bona exiſtimarunt, quæ animũ excolerent. hoc facit iuſtitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quæ ſunt aliæ in animo dotes. Egregiã corporis formã, roboris multitudinem, nobilitatẽ, clientelas, opes, inter bona nõ acceperũt: quæ neq; ſunt in poteſtate noſtra, neq; poſſeſſori felicitatẽ præſtant. Sed neq; illæ quatuor uirtutes, quæ principales exiſtimantur, tranquillam homini mentem reddunt: niſi aduniantur alię tres, quas theologicas appellant, & in animo ſitæ ſunt, Spes, fides, charitas. Triſtis eſt et in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui ſpe futuræ uitæ priuatus eſt. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo, qui eſt ultimum hominis bonũ, & finis in quem tendimus. Charitas diuino amore feruet, curioſa eſt animæ noſtræ, & proximo conſulit, quem iubet lex, ut tanquam noſipſos diligamus. Si ergo animi bona cupimus, & mortalibus uirtutibus opus eſt & theologicis, neq; in his ulla eſt nobis cum tua lege contentio. alia ſunt, in quibus diſcrepamus. Fatebitur tua lex & uitam æternam in altero ſeculo reperiri, & his itineribus ad eã perueniri. Dicet fidem neceſſariã eſſe, uerùm non eam fidem quã nos recipimus amplectetur. Laudabit charitatem, ſed alia eius officia eſſe dicet, quàm Chriſtianus. Sine ſpe non poſſe benè homini eſſe fatebitur: ſed ſpei finem longè diuerſum à noſtro recipiet. Pax erit in nominibus, bellũ in rebus. Faceſſat nunc hæc contentio, & quomodo uera & æterna bona, ex fide Chriſti conſequi poſsis, & animæ tuæ conſulere, quæ immortalis eſt, oſtendamus. Et ſi enim huius ſeculi quæ dicuntur bona cõcupiſcis, & inter mortales magnus uideri uis, non tamen animæ tuę oblitũ te credimus, nec ex illorum numero cenſemus, qui cũ Epicuro & alijs quibuſdã delirãtibus philoſophis, extingui animã ſimul cũ corpore putauerunt. Nec rurſus te ſine Deo eſſe cẽſemus, ſicut olim de †Gallicis in Hiſpania traditũ eſt, qui nullum colebant Deũ: & de Pythagora, quẽ ferũt dicere ſolitũ eſſe, non liquere ſibi an Deus aliquis eſſet. Quæ diſputatio adeò impia iudicata eſt, ut ab Athenienſibus autor eius eiectus ſit, & libri in quibus ea cõtinebãtur exuſti. Poſidonius ſcripſit, Epicurũ de Deo nihil ſenſiſſe, ſed ea quę de dijs locutus eſt, inuidię depellẽdæ cauſa dixiſſe. Stultorũ hæc eſt aſſertio, ſicut in Propheta legimus: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Haud equidẽ te adeò rudem exiſtimamus, ut cœlũ credas rectore carere, & hanc pulcherri-

Res terrenæ omnes fluxæ.

Bonorum tria genera.

Virtutes theologicæ tres.

Heb. 11

Lex Mahumeti quatenus ab Euangelio diuerſa.

Callecis.

Pythagoras.

Epicurus.

mam

mam mundi machinã caſu emerſiſſe, & omnia fieri fortuitò: ſed arbitramur te Deum unum cõfiteri, & in eum credere, qui cœlum creauit, & terram, & omnia quæ in eis ſunt, & quæ creauit non negligit. Nec te ignorare cenſemus, incorruptibiles eſſe animas hominum: et cum è noſtris corporibus migrant, in alias regiones transferri, & bonas læta ſortiri loca, malas ad ſupplicium rapi: quod non ſolum in Euangelio noſtro ſcriptum eſt, & in prophetis, ſed tua quoq; lex idem docet, quãuis in hoc mundo tẽporalia quæ putantur bona, caſu quodam fortuito euenire non rectè arbitramur. Socrates & Plato & Ariſtoteles, philoſophorum principes, de mundi regimine, de immortalitate animarũ, de Deo, eadem crediderunt quæ Chriſtiani: quamuis aliqua nouæ legis arcana, quæ nondum edita erant, ignorauerunt. Platonis in epiſtolis hæc uerba leguntur: Credendũ eſt aũt ſemper ueteribus ſacriſq; ſermonibus, nobis aſſerentibus animã eſſe immortalẽ, iudiceſq; habere, ac pœnas dare maximas, cũ à corpore fuerit ſeparata, quod intelligẽdum, cum malè uixerit. Non eſt hic locus apud te altius examinãdus, qui pro tua lege Deum eſſe intelligis, qui omnia uidet, & omnia iudicat: & animas corporea mole ſolutas, pro ſuis operibus in alio ſeculo uel præmia recepturas, uel ſupplicia, non dubitas. Quæ cum ita ſint, ſtultum cognoſcis terrenis rebus ita aliquem inhærere, ut cœleſtia negligat: & dum corpori ſtudet, animam perdat. Breue eſt omne quod uiuimus æuum, etiamſi Mathuſalem aut Neſtoris annos poſsimus attingere. quicquid æternitati comparatur, momentaneum eſt. Quotuſquiſq; hodie reperitur, qui cẽteſimũ uideat autumnum? Quotus qui octogeſimũ impleat annum? Vita hominis (ut inquit propheta) in ipſis ſeptuaginta annis in potentatibus: aliquando ad octoginta protenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex eis qui naſcũtur, ad perfectã peruadit ætatem? quàm multi moriuntur infantes? quot pueros extinguunt morbi, paucisſimi iuuentutem ſuperant. Anguſtiſsima eſt uita hominis, & incerta, mille inſtant in omnes horas pericula, mille mortis fauces uitę noſtrę inſidiantur: minima res curſum noſtrũ interrumpit. Alieno hic arbitrio ſumus, uocat nos Deus quando uult & ubi uult: & cũ minimè credimus, tunc citamur. Peremptoria monitio eſt, nec licet prouocare, aut cõtrà niti: parendũ eſt altiſsimo Domino, & uillicationis ratio reddenda. Sapiũt, qui ita uitam inſtituunt, ut uocati, alacri animo abeant, et corã iudice, qui nihil ignorat, impauidi conſiſtant, in die illa tremenda & amara ualde, in qua nihil amplius mereri licet, & omnis ſpes ac metus ex his quæ acta ſunt pendet, nec ſupplicare iuuat, neq; negare. Eſt igitur de anima curandũ, quę poſt hanc uitam, aliã habet uitã, in qua uel dolet, uel gaudet. Quid prodeſt homini, ſi uniuerſum mundũ lucretur (inquit in Euangelio Dominus) animę uerò ſuę detrimentũ patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima ſua? Viuimus, ac ſapimus, ac Deo ſimiles ſumus: hæc melior pars noſtri eſt reb. omnib. precioſior. dimiſſo corpore, in alias regiones ingredit̃. Corpus in terra iacet, & in puluerẽ conuertitur, & uſq; ad ultimũ maximũq; iudiciũ ſenſu carebit: tunc uerò pro meritis quæ illi cũ anima fuere cõmunia, uel ad gloriam uel ad pœnam reſurget. Quid Nino prodeſt latè per Aſiam imperaſſe? quid Semiramidi eius uxori? quid Dionyſio, quid Herculi ad Indos uſq; penetraſſe? quid Idamthirſo, Scythiæ atque Aſiæ iugum impoſuiſſe? quid Nabuchodonoſor, ad Gades uſq; perrexiſſe? quid Oſiridi, dimiſſa Aegypto, per Syriam & Aſiam in Thraciã duxiſſe copias? quid Agamemnoni, Iliũ excidiſſe? quid Cyro Perſarum imperium conſtituiſſe? quid

Platonis pia ſententia.

Vitæ humanæ breuitas.

Vita hæc ad futuram inſtituenda.

Matt. 16.

Alexandro Magno illud euertiſſe, & uſq; ad H[illegible]ſpalim in Orientem, & ad Iaxattem fluuium ſeptentrionem uerſus arma tuliſſe? quid Hannibali, Italiam uexaſſe? quid Scipionibus, Carthaginem deleuiſſe? quid Pompeio, orientales reges debellaſſe? quid Iulio Cæſari, ſubacta Gallia Romanum imperium inuaſiſſe? quid Hunnorum regi Attilæ, Pannonia Germaniaq; protrita, Aquileiam in Italia ſubuertiſſe? quid Tamerlamo, tot Aſiæ Syriæq; urbes incendiſſe, atq; auum tuum prælio ſuperaſſe? quid genitori tuo Amirato, ſæpe de Græcis, ſæpe de Hungaris triumphaſſe? quid cæteris regibus atque imperatoribus, res magnas et claras geſsiſſe prodeſt, ſi abſq; cognitione ueri Dei mortui ſunt, & nũc eorũ animę apud inferos cruciantur? laudãtur hic, & ardent illic? Quæ famæ uoluptas in cruciatu eſſe poteſt? quæ dulcedo gloriæ in doloribus? Dura uox eſt eorum qui uel in tauro Phalaridis beatitudinem eſſe dicunt. Non bene cohabitant dolor ac uoluptas, nec ullus eſt in felicitate mœror. In cœlo plena felicitas eſt, apud inferos plena miſeria: cũ eò uentũ eſt, nihil iuuat gloria quę præceſsit, & fama ſeculi. Studendum igitur eſt, ut poſt obitum qui per omnes ſe horas infert, certus & incertus, animabus noſtris benè conſulamus. Præueniendus eſt pijs operibus dies

Deus ſummum bonum. mortis, & omnes actus noſtri ita dirigendi, ut Deo placeamus. Ipſe eſt enim finis omnium, & ſummum bonum ad quod aſpiramus: & ipſa beatitudo, cuius cupiditas omnibus mortalibus ineſt. Quærendum eſt iter ad eam. Id recta fides oſtendit & operatio iuſtitiæ: quia nec iuſtitia ſine fide, nec fides ſine iuſtitia ſufficit. *Rom. 1* Iuſtus ex fide uiuit, ut ſcriptum eſt: & ſine fide nemo acceptus Deo. Tua lex, ut aiunt, in ſua quemq; religione ſaluari hominem cẽſet, ſi alioquin caſtè iuſteq; uiuat, niſi Mahumetæa traditione relicta, ad aliam

Mahumeti lex in pleriſq; ſibi contraria. tranſierit. Dicunt & in tua lege ſcriptum eſſe (eſt enim ſibiipſi ſæpe contraria) nulli ſalutem patêre, niſi in ea. Nos contrà ſentimus, & certi ſumus, uiã uitæ ſoli Chriſtiano, ſi bene agat, apertam eſſe. Ait enim ueritas noſtra in Euangelio, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui non crediderit, condemnabitur. Tu ergo ſi futurum credis ſeculum, ſi uis fieri ſaluus, ſi animæ tuæ bene conſultum cupis, ut fidem Romanæ eccleſiæ (extra quam non eſt ſalus) & baptiſmum recipias, oportet. His duabus clauibus, fide & baptiſmo, aperiuntur paradiſi portæ. Illis tamen qui appoſitè ad fidem uiuunt, nihil proderunt: nam fides ſine operibus mortua eſt. Euangelio præbendæ ſunt aures, & Chriſti doctrina ſequenda, quæ nullum fallit. Diceres, nolle tuæ legi noſtram præponere, aut Mathumetẽ relinquere prophetam magnum. Rogauimus ab initio, ut benignè audires: itidem nunc petimus. & nunc maximè attentis auribus, & pia mente opus eſt, & iudicio recto, quando ad radicem arboris infructuoſæ admouemus ſecurim. Audi ſeriem

Veritati rarus in principum aulis locus. rerum, noſce hiſtoriam fidei, præbe aures uero, cui perrarò eſt in altis ſedilibus locus. Calliſthenem philoſophum crudelibus modis lacerum, in cuſtodiam rapuit Alexander, qui uera loquens, diuinum cultum homini denegauit: et Clytum Philippi laudes commemorantem lancea transfodit. Timent homines exempla, & uidentes melius adulatoribus ſuccedere quàm recta

Antigonus. monẽtib. ad nugas ſe conuertũt, & quæ placeant loquuntur. Antigonus aliquando unus ex ſucceſſorib. Alexãdri, qui regnauit in Aſia, inter uenandũ mutata ueſte, relictis comitibus, errabundus apud agreſtes homines, in uili tugurio pernoctauit incognitus: & cõbibens, de ſeipſo tanquam de altero percunctatus aſtantes, omnia quæ fecerat mala, ab eis audiuit. Manè quæſitus, atq; inuentus, cũ ueſtem allatam & regiũ ornatũ uidiſſet: Date (inquit) purpurã, quam ut primũ indui, uerum de me, niſi hac nocte, nunquam audiui. Et

Auguſtus.

ui. Et Auguſtus mortuo Varo, idcirco ſeipſum ſupra modũ dolere aiebat, quia non eſſet à quo uerum audiret. Ad pauperes philoſophos relegata eſt inquiſitio ueri, qui propterea ſapientiæ amatores uocantur, quia ueritati ſeruiunt, & nolunt decipi.

Philoſophi appellatio.

Turpe eſt cuiq; homini errare, maximè regi: qui ſi per ſeipſum non ſatis intelligit, propè habet magiſtros quos interroget: tantum placeat audire, nec pudeat diſcere quod ignorat. Tria ſunt hominũ genera, ut inquit Heſiodus. Primi & optimi ſunt, qui per ſeſe omnia noſcunt. His proximi, qui rectà monentibus auſcultãt. Tertij prorſus dãnandi ſunt, qui neq; ipſi uident, neq; uidentibus credũt. Sed nulla in re periculoſius erratur, quàm in his quæ pertinent ad fidem, neq; utilius inuenitur uerum. Rectè ad Antipatrum de Alexandro ſcribit Ariſtoteles, monens, ne pro tot exercitibus, uictorijsq; & ſubiugatione orbis terrarum glorietur: ſed cogitet, quod ſi quis de Deo rectè cognoſcat, non minori gloria dignus eſt, quàm ipſe pro tantis rebus geſtis, tantaq; potentia. Et in Ethicis: Sapientem inquit eſſe amiciſsimum Deo.

Sapiens Deo amiciſsimus.

Sapiens autem nemo exiſtimandus eſt, qui à recta fide eſt alienus. In his uerò quę ſunt fidei, neq; tuus legifer ſatis intellexit, neq; tu in hanc uſq; diem ſatis didiciſti. An uerò recta monentem audire & ſequi uelis, futurus dies oſtẽdet. Si uerò hæc quæ ad te ſcribimus audieris, ſignum erit ad diſcendum parati. Si feceris quæ monemus, eris proculdubio ſapiẽs. Nemo hominum ſapientiam contemnit, nemo odit, nemo eſt qui nolit eſſe ſapiens. Verùm primus ſapientiæ gradus eſt, nolle errare, & uerum quàm libentiſsime audire: maximè in his rebus, unde homini eſt ſalus, ſicut eſt religio, quæ ordinatur ad æternam uitam. Audi ergo uerum circa religionem. Si non ſcribimus uerum, argue ſcribentes, & deſpice tanquam ſtultos. Sed noli falſum dicere, niſi cognoueris falſum eſſe. Et narrabimus breuiſsimè ab initio mundi, uſq; ad obitum Saluatoris Chriſti noſtri, legis arcana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaq; conferemus adinuicem, & quantum interſit oſtendemus, conabimurq; quãtum ex alto dabitur, lucem tibi oſtendere, per quam poſsis ad eam lucem peruenire, quæ illuminat omnem hominem uenientẽ in hunc mundum.

Legis diuinæ myſteria à condito orbe repetita.

Cum creaſſet Deus in principio cœlum, & terram, & maria, & lucem, et ſolem, et lunam, et alia ſidera; et plantas, et herbas, et uolucres, et piſces, et quadrupedum genus inexterminabile (ut ſcribitur Sapientiæ ſecundo) ac reptilia, & alia animantia, poſtremò Adam creauit, & inſufflauit in eum ſpiraculum uitæ, & poſuit eum in paradiſo deliciarum,

Gen. 2

& fecit adiutorium ſimile ſibi Euam, ex coſta eius eductam. Et data licentia qua poſſent cæterarum plantationum deguſtare fructus, ut abſtinerent à plantario prudentiæ, imperauit. Et ambos cum præuaricati eſſent, ex paradiſo deiecit, atq; in eis humanum genus morte damnauit, iuſsitq; laborioſam uitam & ęrumnis plenam agere. Ab his propagata creatura rationalis, cum rurſus animo rebelli diuinam maieſtatem contemneret, & in uitia quoq; prolaberetur, aquarum diluuio deleta eſt.

Diluuiũ Noe.

Noe cum cõiuge & ſex alijs animabus in arca ſaluatus eſt, & ab his omnes homines qui modò ſunt, & poſt diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres filij Noe, Sem, Cam et Iaphet, redeuntib. aquis in locũ ſuũ, humanam gentem reparauerunt, adeò ut traditum ſit, priuſquam Noe moreretur, quatuor milia hominũ ex ſuis et filiorum lumbis exiuiſſe. ex quibus etiam iniqui emerſerunt, Nemrot filius Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel ædificare cœperunt.

Turris Babel.

In ea diuiſum eſt labium uniuerſæ terræ, & confuſione impeditum opus. Secuta eſt peccatum peſsimum Pentapolitana ſubmerſio, et Abraam & Lot inuenti religioſi: in ſemine Abraã benedictæ ſunt gentes, & circum-

ciſionis

Abraham. ciſionis pactum cum eo percuſſum eſt. Fuit enim iuſtus, & placuit Deo in *Iſaac.* operibus ſuis, cum filium Iſaac diuino imperio immolare non detrectaſſet. *Iacob.* Neq; Iſaac patris uiam deſeruit: cui natus eſt Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſrael. & huic duodecim filij fuerūt, à quib. duodecim tribus emanarunt. *Ioſeph.* Is cognito quòd Ieſeph, quem putabat extinctum, magnus & potens eſſet in Aegypto, cum reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum eſt illic Iudæorum ſemen, & in gentem magnā cum creuiſſent Iſraelitæ, ſurrexitq; rex *Moſes* alius, qui Ioſeph & opera eius ignoraret, grauiſsimis laborib. oppreſsi ſunt, & contumelijs innumerabilibus affecti. Et miſerante Deo, per manus Moy*Ioſue.*ſi & Aaron ſeruitutē effugerūt, & ſicco ueſtigio rubro mari traiecto, per annos quadraginta cibo cœleſti uitam in deſerto egerunt. Et circa montem Sinai diuinā legē in tabulis lapideis acceperunt. Acquiſita eſt terra promiſsionis, ſed non tota in manu Moyſi. Pòſt obitū eius mirabilia fuerunt opera Ioſue, & aliorum Iudicum: inter quos etiā prophetæ claruerunt, uiri excellentiſsimi. Succeſſerunt deinde reges & alij prophetę in populo Dei, & nō ſine cœleſti munimine conſeruata eſt gens Hebræa: & prophetæ quidem interpretati legem, ſalubria tradidere præcepta, uirtutem extollentes, & uitia efſulminantes, & multa per illos ſcripta ſunt diuinitus reuelata, quæ de futuris notitiam præbuere. Non tamen pauca perpeſsi ſunt aduerſa Iudæi, cum legem Domini contemnerent, et in traditionibus patrum non permanerent. *Iudeæ gentis aduerſa.* Ceperunt eos Chaldæi, & in ſeruitutē redegerunt. Et nunc Syri, nunc Arabes, nunc Aegyptij in eos arma uerterunt. Multæ fuerunt eorū tribulationes, multæ calamitates ac miſeriæ: ſed de omnibus liberauit eos Dominus, cū ad Deū clamauerūt, & tota mente redierunt: quia cor contritum et humiliatum non deſpicit diuina maieſtas. Hęc ut arbitramur communia tibi no*Legi diuinæ & Mahumeticæ quatenus conueniat.*biſcū ſunt, & in Alchorano Mahumetæo magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo et noſtro iudicio lex Iudæorum, uerax Moyſes & Dauid & Salomon et Iſaias & Ieremias & Iezechiel & Daniel, et ueraces omnes prophetæ Domini: uera Iudæorum fides, qui ante Chriſtum in lege permanſerunt: mendaces omnes gentes, quæ coluerunt idola. Notus ante Chriſtum ſolum in Iudęa Deus. Nihil huc uſq; cōtendimus. Cōcedis hæc niſi fallimur omnia. In his quæ ſequūtur, diſcordia erit. Sed nos in luce ambulamus, neque offendimus ad lapidē pedes noſtros: & ne de cætero tu quoq; offendas magnopere cupimus: et ultro ne decipiaris, lumen offerimus. Tu creatura Dei es, et ouis eius: ſed errabunda extra caulas in alienis paſcuis, procul ab ouili dominico, letiferū capis cibū, et peſtifera aleris herba. Nos boni paſtoris exemplo, qui relictis nonagintanouem ouibus in deſerto, unam quę ab errauerat, ſecuti ſumus, teq; quærimus, et in uiam ſalutis optamus reducere. Dolemus te uirum excellentem nobilitate, moribus illuſtrem, geſtarum rerum gloria clarum, imperio magno prędirū, et pluribus naturæ dotibus eminentem, non incedere in uijs Domini, non noſſe mādata eius, non eſſe in lege ſua. Cōpatimur tibi, et tuorum ſubditorū infelicitatem deploramus qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam eſſe confidimus. Ignorantia ueri te retinet: Tui te parentes, et ſeipſos, per ignorantiā decepere, cum progenitoribus laberis. Sed timenda eſt ſcriptura, *1.Cor.14* quæ ait: Ignorans ignorabitur. Quod ſi cæteris in rebus pręcipuam curam, exactam diligentiam, ſummum ſtudiū adhibeas, ne quis fallat te, circa religionem potiſsimè curandū eſt ne fallaris, in qua tanto cautiorē te eſſe oportet, quāto in ea cū maiori periculo delinquitur. Cæterarū rerum ignorantia

hæc quæ

hæc quæ ſunt temporalia in hoc ſeculo, adimere poteſt. Religionis error alterius uitæ bona, id eſt animæ felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, ſi nobis aures & fidem præſtiteris, facile adiumento erimus. Audiſti ea quæ de ueteri teſtamento diximus, nunc de nouo agendum eſt, in quo plurimum diſcordamus. Audi quæ ſubiungimus, ſic & tuæ legis tenebras odio habebis, ut ſperamus, & noſtræ legis lucem amabis. Duo in ueteri teſtamento uaticinia reperiuntur, quorum alterum eſt: Non auferetur ſceptrum de Iuda, neque dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus eſt, ſiue (ut Chaldęi dicunt) Meſsias. alterum eſt, quod ait: Cum uenerit ſanctus ſanctorum, ceſſabit unctio ueſtra. His uaticinijs prædictum eſt, in aduentu Chriſti Iudæos & regnum amiſſuros eſſe, & ſacerdotium, ſicut & factum eſt. Regnum quod Iudęorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante namq; primo Herode Antipatris filio, genere Idumæo, & alienigena, Chriſtus ex Maria uirgine natus eſt Dei filius, uerus Deus, & uerus homo, qui ſacerdotium Iudęorum ad Chriſtianos tranſtulit: Petro ſibi ſucceſſore delecto, in quem pontificis maximè poteſtatem transfudit, neq; ulterius apud Iudæos paſtoralis ouium cura permanſit, dicente Domino ad Petrum: Paſce oues meas. Paſtor ipſe bonus, & pontifex magnus, Chriſtus: paſtores deinceps & pontifices Chriſtianos, non Iudęos eſſe conſtituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudęis, non amplius Iudęi, ſuum ſummum pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Iudaica ceſſauit unctio, et translatum eſt ſacerdotiū. Quo facto, & lex ipſa trāslata eſt, dicente Apoſtolo: Quia translato ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis etiam translatio fiat. Deus igitur, qui multifariè multisq; modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, nouiſsimè per filium ſuum, quem conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit et ſecula, allocutus homines nouam legem edidit, et nouā dedit præcepta, quibus ſeruatis uitam mererentur æternam. In tempore igitur, quod in altiſsimo indiuiduæ trinitatis conſilio ab æterno fuerat diffinitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Auguſto, quieſcente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus ſeculis pace honorante, miſſus eſt Gabriel angelus de cœlo, qui Mariæ felicem conceptionem & ſacratiſsimum partum annunciaret. Sed antè præcurſor natus eſt Ioannes, qui pœnitentiam prædicaret, & uiam Domino præpararet. Concepit uirgo de ſpiritu ſancto, ut prædixerat angelus, & ſeruata dignitate uirginitatis, filium ſimul & dominum peperit. Natus eſt Chriſtus Saluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipſis Calendis circunciſus eſt, & iuxta uocem angelicam Ieſus appellatus, quia ſalutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris ſcripta ſunt, nec dubium eſt, quin omnis eius ætas ſignis & miraculis plena fuerit. Sed Eccleſiæ noſtræ grauitas & acre iudicium, ea tantum recipit, quæ certa ſunt, Apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet, quia templum ingreſſus, cum legis doctoribus diſputauit, & aliqua ex parte ſplendorem ſuæ diuinitatis oſtendit. Sed circa triceſimum annum, fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus eſt à Iohanne, & Iohannem ipſe baptizauit, & paterna uox audita eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Conuertit aquam in uinum, & innumerabilibus coruſcauit miraculis. Elegit ſibi diſcipulos, quos uocamus Apoſtolos. Et circumiens regiones, & mentes hominum & corpora ſanauit agrotantium.

Gene. 49

Iudæi et regno, & ſacerdotio, naſcente Chriſto ſpoliati.

Heb. 7 & 1

Chriſti incarnatio.

Luc. 1

Chriſti natiuitas.

Chriſti miracula.

Chriſti doctrina.

tantiū: & faciēs ipſe quæ docebat, toto triennio prædicauit euangeliū, per Iudæā & uicinas prouincias beatiſsima uox eius intonuit. Quæ uita hominū eſſe deberet, oſtēdit excellētiſsimè, & præcepta tum uetera innouauit, tū noua prioribus multū utiliora inſtituit: abdita & obſcura, quæ erat in ueteri lege, multa reuelauit, & obſcuros prophetarum aperuit ſenſus, & quæ de ſe prædicta fuerant, palàm expoſuit: myſterium ſanctę trinitatis oſtendit, & unitatem in trinitate monſtrauit, docens tum patrem, tum filium, tum ſpiritum ſanctum diuinis honoribus proſequendū, & hos tres unū eſſe Deum. Prædixit non modò mortē ſuam, uerùm etiam genus mortis: & quòd tertia die reſurgeret, & quòd aſcenſurus in cœlum, rediturus eſſet in fine ſeculi iudicare uiuos & mortuos. Comprehenſus eſt ſicut ipſe uoluit, & traditus Pilato præſidi, qui eum neci daret. Teſtes in eum citati ſunt, nec eſt inuenta mortis cauſa: quia peccatū non fecit, nec repertus eſt dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium Dei ſe fecit, & regem dixit: & propter ueritatem occiſus eſt, crucifixus atq; ſepultus: & iuxta uerbum ſuum reſurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum diſcipulis commoratus, cum eos confirmaſſet & corroboraſſet, atq; in orbem ire iuſsiſſet, euāgelium diſſeminaturos, tandē uidētibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. aſcendit ad cœlum, ſedet ad dexteram Dei patris, & inde uēturus eſt iudicare uiuos & mortuos, & redditurus unicuiq; ſecundū opera ſua. Interea ſpiritus ſanctus ab eo miſſus, omnia ſuggerit eccleſię quę neceſſaria ſunt ad uitam æternam. Hæc nos Chriſtiani firmiter credimus, hæc eſt fides noſtra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hæc ab apoſtolis & eorum ſucceſſoribus per fideles manus immutilata & incorrupta ad nos uſq; delata ſunt.

Mors.

Reſurrectio, & aſcenſio.

Spiritus Sanctus.

Saracenorū de Chriſto opiniones.

Hæc uos Turcæ & Saraceni magna ex parte negatis: etſi enim Chriſtum ex uirgine natum, & ſanctū uirum et Dei flatum, & prophetā magnū et mirabiliū operum effectorem, et adhuc uiuentē cōfitemini: Deū tamen, et filiū Dei eſſe inficiamini, nec ſibi nec ſancto ſpiritui diuinitatem conceditis, & trinitatem perſonarum in diuinis reſpuitis, & Chriſti mortem deridetis, quem translatum, et alium ſibi ſimilem loco ſuo interfectū arbitramini, nec eius aduentum in extremo iudicio expectatis, & alia non pauca Chriſtianæ legis reijcitis: & plurima creditis, quæ apud noſtros riſu digna uidentur, quæ nō dimittimus intacta. At quæ nos credimus, non ſolum ex noua lege, ſed ex ueteri inuitamur. Vos Mahumeti & Alcorano eius, fidem tantūmodo adhibetis, & hominem mortuum, ſine conteſte, ſine ratione, ſine miraculis ſequimini. Nos uiuo credimus, uiuit enim ueſtro teſtimonio Chriſtus: nos Deo prę́ſtamus aures, & ſignis, et rationibus ſacris ducimur teſtimonijs. Quod ſi nos audies, monſtrabimus breuiter noſtræ legis ſplendidam lucem, & tuæ obſcuram caliginem detegemus. Sed opus eſt pijs & attentis auribus, quando fidei ſublimitas attingitur, & magni Dei panduntur arcana. Sæpe iocis et inanib. fabulis te præſentem adhibuiſti, & leuiores audiſti narrationes: non eſt cur hæc grauia cōtemnas, aut ea noſſe recuſes, ex quibus tua pendet ſalus. Nō eſt anima nobilis cui nō inſit ueritatis amor, nō eſt homo qui nolit ſaluus fieri. Audi ergo qui generoſus es, audi quæ te ſaluare poſſunt. Quid eſt inter Chriſtianos Turcasq; controuerſiæ, in quo ſimul contendimus? quæ diſsidij cauſa? Sanè non alius diſcordiæ fomes eſt, niſi quia circa diuinitatem non eadem ſapimus, de patre, de filio, et ſpiritu ſancto contendimus: hoc eſt præcipuum diſsidiū, quo ſublato, facile omnia componentur. Attingemus hæc, et quæ ſit inter nos de diuinitate

Fidei arcana pijs & attētis auribus percipienda.

uinitate diſſenſio, latius exponemus. Nos in Deo tres dicimus perſonas eſ- *Quænam Saracenis & Chriſtianis de diuinitate diſſenſio*
ſe, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum: uos unam tantum, quam nec pa-
trem nec filium nec ſpiritum ſanctum dicitis, ſed Deum tantummodo ap-
pellatis, & hunc unicum eſſe dicitis creatorem cœli & terræ, & omniū quæ
in eis ſunt. Nulla eſt de unitate contentio. non latent nos uerba Moyſi, di-
centis in exordio legis: Audi Iſrael, dominus deus tuus unus eſt. Et rurſus *Exod. 19*
in lege ſcriptū eſt: Ego ſum dominus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegy
pti, non erūt tibi dij alij præter me. Et rurſus: Ego ſum, qui ſum. Et ſi quæſi-
erint nomē meum, uade, & dic eis, Qui eſt, miſit me ad uos. Et in cantico
Exodi dicitur: Dominus omnipotens nomen eius. Quæ teſtimonia unum *Dei unitas.*
eſſe Deū, & unum dominum, manifeſtè declarant, & unam poteſtatem, &
unam naturā. Nam Deus naturæ, dominus poteſtatis eſt nomen. Fatemur
idem quod uos, de unitate diuinitatis. Hic amicitia eſt atq; concordia, uobis
unus Deus eſt, & nobis unus. Dicitis principiū omniū rerum eſſe Deum,
nos idem affirmamus. In quo igitur diſſentimus? Multa ſunt quæ de Deo
aliter Chriſtiani dicūt, aliter Saraceni ſeu Turcæ. Vos Deum corporeum di
citis, nos incorporeum. Vos fortuita eſſe quæ hic in terra geruntur arbitra-
mini, nec curare de his Deum: nos gubernare eum, qui creauit omnia, non
dubitamus. Vos Deum patrē in diuinitate negatis: nos patrem & filium co
gnoſcimus. Vos ſpiritum ſanctum ex diuina maieſtate reijcitis: nos poni-
mus & ueneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponde
ris eſt. Nos Chriſtum Dei filium dicimus, uos negatis. Cur negatis? Sanè *Chriſtus Dei filius.*
quia nec uxorem habet Deus, ex qua filium procreare poſſet. Quod ſi uxor
ei fuerit, filiosq; genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures di-
uiſus dominos, diu ſtare non poſſet. In unitate cōcordia eſt, quæ ſeruet im-
peria: in pluritate diſcordia, quę maxima regna ſubuertit. Sed quis tā rudis,
tam uęcors, tam demens Chriſtianus eſt, qui generare Deum ex connubio
et permixtione fœminæ arbitretur? Non ſumus adeò hebetes Chriſtiani, ut
tantū nefas admittamus. Saracenis ſuaderi hoc poſsit, qui Deo & corpus
& caput & manus, & cætera membra concedunt. Nos Deum ſpiritum eſſe *Deus ſpiritus.*
aſſerimus, incorporeum, immortalem, æternum, et incōprehenſibilem: qui
dum ſeipſum intelligit, in mente ſua uerbū cōcipit, quod nos filiū Dei eſſe
dicimus: nec aliud eſt in deo ſeipſum noſſe atq; intelligere, quàm deum eſſe,
nihil eſt enim in Deo, niſi Deus. Deum autem cuius eſt uerbū nominamus
patrē: & proceſſum ipſius uerbi, generationē filij dicimus. Nec ueritas hæc
de uerbo Dei apud Chriſtianos tantū illuxit: gentiles philoſophi ante Chri-
ſti aduentum eadem quæ nos aſſerimus, nonnulli affirmarunt, ſiquidem
Platonici philoſophi in ſuis libris apertiſsimè dixerunt, quod in principio *Platonicorū de*
erat uerbum, & uerbū erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in *Deo ſententia.*
principio apud deum. omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt
nihil. Et reliqua fermè omnia comprobant de uerbo Dei, quæ Ioannes in
Euangelio ſuo tradit, uſq; ad incarnationem uerbi, quam ignorarunt: quia
nondum natus erat Chriſtus, & alta legis myſteria abſconderat Deus à ſapi
entib. huius ſeculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici uerbum
Dei nominant, et Deum eſſe dicunt, nos filium uocamus ex Deo genitū, &
Deum eſſe fatemur: nec ruinā mundi ex filij generatione timemus, quando
unus duntaxat filius eſt. Et pater & filius unum ſunt, una poteſtas, una uo
luntas, una maieſtas, nec uerbum conceptū ab intellectu concipiēte diſcor-
dat. Obſcura hæc uerba uidebuntur: at ſi uoles, prę ſto erunt qui lumen af-

ſerant, & apertiſsima omnia reddant. Et tu ſolem hūc corporeū cernis, qui noctem abiens, & diem efficit rediens: hic à ſeipſo lucis producit radios.

Solis ad diuinitatem comparatio.

Hæc productio, generatio quædā eſt in ſole: & radij ſolis, filij ſolis eius non inconuenienter uocantur. Quæ ſimilitudo quamuis multifariè eſt inepta: nā ſolis plures ſępe uidimus radios, Deo unicus tantū eſt filius: in eo tamen conuenit, quia una eſt & ſolis & radiorum ſubſtantia, & una eſt patris & filij diuinitas atq; eſſentia: quamuis comparatio corporalium rerū nulla ſatis cū diuinis quadrare poteſt. Sed accipe teſtimonia, & qui ratione non capis, cede autoritati. Vetus teſtamentū & Iudęis et Chriſtianis et Saracenis commune eſt, Eructauit (inquit Dauid ex perſona Dei) cor meū uerbū bonum. Hoc eſt, quod dei filiū dicimus, & unigenitum patris æterni, non ex carnali côiugio, aut humano cōplexu, ſed ex corde Dei, id eſt intellectu productū aſſerimus. & rurſus: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie dicit, quia Deo nec heri præterijt, nec cras imminet. Sed hodie ſemper adeſt, cui præſentia ſunt omnia. Iterum, Ante luciferū (inquit) genui te: ut intelligas: quia non loquit de Salomone Dauid, ſed Deus pater de filio Deo, quia ante luciferum nemo fuit. Et in libro Prouerbiorū legimus, Sapientiā dei, quæ dei filius eſt dicentem: Nondū erant abyſſi, & ego iam cōcepta eram. Ante montes & colles ego parturiebar. Nunquā enim pater ſine filio fuit, nec ſine patre filius. Et hoc eſt, quod in euāgelio inquit Ioannes: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum. Quę myſteria profunda & alta cū non intelligeret Arrius, nec Mahumetes comprehēderet, negare maluerunt ueritatē dei, quàm ſuam ignorantiā cōfiteri: & ſuas ineptias imprudenter ingerere, quàm aliorū ſapientiā humiliter diſcere. Stulta hæc & dānoſa pertinacia eſt. Deo enim et prophetis eius oportet credere: et ſi quid eſt cuius rationē nō capimus, debemus cū Paulo dicere: O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̄ incōprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Fatentur iuriſconſulti, non omniū quæ à maioribus ſuis inſtituta ſunt, rationē reddi poſſe, & tamen legi parendū eſſe, quia non ſine cauſa cōdita fuerit: quāto minus arcana dei licet cognoſcere? Plurimæ ſunt occultæ cauſæ, ad quas nulla potuit curioſitas hominū peruenire: quia ſicut oculi noctuę ad ſolē, ita & noſter intuitus ad ea quæ ſunt diuinitatis. Nō eſt ergo mirandū, ſi neq; generationē filij, neq; ſpiritus ſancti proceſsionē, neq; trinitatē in diuinitate, intellexit carnaliter homo, uel Arrius uel Mahumetes. Sed illud in eis dānabile ac deteſtabile fuit, q̄ ſacrę ſcripturę, diuiniſq; teſtimonijs non acquieuerunt. nam quid opus eſt argumētis, ubi deus ipſe loquitur? De Pythagoricis traditū eſt, quod in diſputando ſoliti erant dicere, Ipſe ait. Ipſe autē erat Pythagoras, tanquā eius autoritati non liceret aduerſari: quanto minus deo, qui uerax eſt, & omnis homo mendax? Sed negabis hæc eſſe Dei, quæ aſſerimus, teſtimonia. De his poſterius dicemus. Nūc de ſpiritu ſancto agendū eſt, cui tua lex diuinos honores abrogat. Non eſt huiuſmodi erroris Mahumetes inuentor. Arrij & Neſtorij & Macedonij hæc olim demētia fuit, quos ſacra patrū cōcilia dānauerunt: ſed eorū uirus apud Aegyptios et Arabes aliquandiu latuit: et poſtremò, autore Mahumete & magiſtro eius Sergio, latè diffuſum eſt. Ne mouearis, dum uera loquimur. Caue ne ſequaris cæcos, diſce ſpiritū ſanctum eſſe deū, & tertiā in trinitate fore perſonam. Diximus paulo antè, deum patrē dum ſe cognoſcit, uerbū concipere, & filium gignere. Nunc quod ſequitur, adijcimus cognitioni annexam eſſe appetitiuam quandā operationem, cuius principium uoluntas eſt

Prouer. 8

Arrius.

Arcana Dei incōprehenſibilia

Pythagoras.

Spiritus ſancti.

eſt: inter operationes uerò, quas uolũtas producit, præcipua eſt amare. Adhibe hic aures, & mentem erige. In Deo perfectam & abſolutã fateri cognitionem oportet, & amorẽ pari modo, cuius proceſſus per appetitiuã operationem exprimitur, ſicut & uerbi generatio per intellectiuam: & alia eſt operatio qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiua ex his complet, quę ſunt quodam modo in ipſo intelligente; nam ſicut ſenſibilia in ſenſu, ita intelligibilia in intellectu dicimus eſſe. Appetitiua autẽ complementum accipit ſecundum quendam ordinem uel motum ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, & occultum quoddam principium ſui motus habet. Ea uerò quæ principio feruntur arcano, ſpiritus nomen acceperunt. nã & uentos ſpiritus eſſe dicimus, & in ſcripturis, procellarum ſpiritus appellantur, quia non apparet afflationis ſpiritus initium. Reſpirationem etiam & arteriarum motum ab intrinſeco & occulto principio manantem, uocamus ſpiritum: atq; hoc modo congruenti quadam ſimilitudine, quantum diuina humanis uerbis indicari poſſunt, diuinus ipſe amor à patre filioq; procedens, ſpiritus dictus eſt. *Spiritus*

In nobis duplici ex cauſſa procedit amor. Aliquãdo ex corporea, & materiali natura: & is plerunq; immundus eſt, & menti noxius. aliquando ex ipſa proprietate ſpiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus eſt amor, & laudabilis, & animæ ſalutaris. *Amor in nobis duplici ex cauſſa.* In deo corporalis amor ſeu materialis locum non habet, ſed ille tantum reperitur, qui ſimplex eſt & nitidiſsimus et puriſsimus, quem ſpiritum ſanctũ appellamus. Nec nos intellectuali & ſancto amore quicquã proſequimur, niſi quod intellectu concipimus. Conceptio autẽ (ut diximus) quæ fit ab intellectu, uerbum eſt, atq; ita neceſſe eſt amorẽ ex uerbo exoriri. Amat enim deus quod de ſeipſo intelligit, id eſt, uerbũ quod concipit intelligendo. *Verbum dei, qui et filius.* Verbum autem dei, dicimus filium dei, qui & ipſe patrem nouit et amat: atq; ita fit, ut amor ipſe, cui ſanctus ſpiritus eſt nomẽ, ex patre filioq; procedat, ſitq; cum patre et filio pariter deus. Nam ſicut diuinũ intelligere eſſentiæ diuinitatis eſt, ita et amare. Et ſicut deus ſe ſemper intelligit, ita et ſe ſemper amat: et omnia amat, ſuam bonitatẽ dum amat. Rurſusq; ſicut dei filius, qui eſt uerbum dei in natura diuina ſubſiſtẽs, patri coæternus, perfectus et unus Deus eſt, ita et ſpiritus ſanctus deus eſt patri et filio coæqualis, et coæternus. Et quia omne quod ſubſiſtit in natura intelligibili, apud nos perſona dicitur, *Perſona.* apud Græcos ὑπόστασις conſequens eſt, ut tres perſonas in diuinitate ponamus, quia tres ſunt ſubſiſtẽtes, pater & uerbum & ſpiritus ſanctus. *ὑπόστασις.* neq; has perſonas dicimus eſſe per eſſentiam diuerſas, ſed per ſolas relationes diſtinctas, quæ ex proceſſione uerbi & amoris proueniunt. *Perſonarum in trinitate diſtinctio.* Atq; in hunc modum Chriſtiana religio diuinitus illuſtrata, diſtinctas tres perſonas confitetur in diuinis, non tres deos. ſicut Mahumetes falſo opinatus eſt: ſed patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, unum eſſe ab æterno deum aſſerimus: nec tamen ipſum patrem qui filius eſt, nec filium qui pater eſt, nec ſpiritum ſanctum, qui pater eſt aut filius. Vna eſt enim patris & filij & ſpiritus ſancti eſſentia, in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: quamuis in perſonis alium patrem, alium filium, alium ſpiritum ſanctum, diuina docente autoritate, dicamus. Nec ſimilitudo in his quæ creata ſunt ſummæ deeſt trinitati. Inuiſibilia Dei (ſicut Apoſtolus ait) per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas relucet, quippe in anima noſtra, quæ diuinæ trinitatis eſt imago. Eſt enim anima noſtra ſubſtantia quædã incorporea, & ratione prædita, & actus quidẽ ſine forma or-

manici corporis, quæ dũ corpus mouet & regit, ſui meminit, ſe intelligit, & ſe diligit: quibus in rebus quædam apparet trinitas, memoriæ, intelligentiæ & amoris. Tria hæc ad ſeipſa referuntur, quia non eſt amor ſine memoria, nec memoria ſine notitia. Nam quis meminit aut amat quod neſcit. Inſepa rabilia ſunt hæc à ſemetipſis, & tamẽ quodlibet eorum, & ſimul omnia una eſſentia ſunt, & una uita in anima una. Differunt tamen, quia memoria nõ eſt intelligentia uel uoluntas, nec intelligentia uoluntas ſiue amor. Quod ſi hæc diligenter inſpicias, inuenies ſummę illius trinitatis atq; unitatis ueſtigi um, et imaginem quandam quamuis imparem. Quicunq; enim ſempiternã & incõmutabilem naturam, per memoriam reminiſcitur, intuetur per intel ligentiam, amplectitur per dilectionem. Profectò reperit in ſeipſo ſummæ trinitatis imaginẽ, non tamẽ omnino ſimilem, ſed qualemcunq;, ita ut in ſi m litudine magna inueniatur diſsimilitudo. Etſi enim homo meminit, intel ligit & diligit, non tamẽ memoria eſt, nec intelligentia, nec dilectio, ſed ſunt hæc in eo & in una ſubſtantia, non ſicut accidentia in ſubiectis, quę poſſunt abeſſe, ſed ſubſtantialiter exiſtunt in anima. & unus homo eſt qui habet hęc tria, non ipſe eſt hæc tria. In ſimplici uerò natura, quæ Deus eſt, quamuis unus ſit deus, tres tamen perſonæ ſunt, ut dictum eſt, & ipſe deus eſt hæ tres perſonæ. Sed illud ſatis ad rem noſtram eſt, quia tria hæc aliquo modo unũ ſunt. Reperitur & ſub alijs nominibus, & alio modo in noſtra natura illius ſummæ & ineffabilis trinitatis imago. Nã mens et notitia eius et amor tria quædã ſunt: mens enim nouit ſe, & amat ſe: nec amare ſe poteſt, niſi etiã nouerit ſe. Duo quædã ſunt, mens, & notitia eius: duo etiã ſunt, mẽs et amor eius. Cũ ſe nouit mens, & ſe amat, manet trinitas: ſcilicet, mens, amor, et notitia. Et hæc tria, quãuis diſtincta inuicẽ ſint, unũ tantũ eſſe dicuntur, quia in anima ſubſtantialiter exiſtunt: & eſt ipſa mens quaſi parẽs, et notitia eius quaſi proles eius. Mens enim cũ ſe cognoſcit, notitiã ſui gignit, et eſt ſola pa rens ſuę notitiæ. Tertius eſt amor, qui de ipſa mente & notitia procedit, dũ mens cognoſcit ſe, diligit ſe: non enim poſſet ſe diligere, niſi cognoſceret ſe: amat enim placitã prolem notitiam ſuã. Et ita amor quidã complexus eſt pa rentis & prolis: nec minor eſt proles parente, cum tantam ſe nouerit mens quanta eſt. nec minor eſt amor parente & prole, id eſt mente, et notitia. Con ſiderat hęc rationalis homo, & uidens tria in una eſſentia concurrere, exten dit ſe ad cõtemplationem creatoris, et intelligit unitatem in trinitate, et tri nitatem in unitate, et unũ deum colit, unam eſſentiã, et unum principium, ſicut et patriarchæ et prophetæ atq; apoſtoli tradiderũt. Sed audiamus iam tandem ipſos, & diuinæ legis autoritatẽ & teſtimonia in mediũ afferamus, ſine quibus uana eſt omnis argumentatio. Deum patrẽ, omnes ſacræ literæ confitentur, et Dei nomen paternitatem ad omnia refert. Et ſi filiũ dicimus, non poſſumus patrẽ negare. De filio adducta ſunt teſtimonia legis, ergo & pater oſtenſus eſt, ſicut & Saluator ait: Philippe, qui uidet me, uidet et patrẽ meum. Nunc de ſpiritu ſancto, quod cœpimus, proſequendũ eſt. In Geneſi legimus, Quia ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Quis tunc dominus niſi deus fuit, et cuius ſpiritus niſi Dei? Et quomodo dei ſpiritus, niſi Deus? Deus eſt quicquid dei eſt, nec aliquid illi immixtum eſt. Incõpoſitus eſt, ſimplex eſt, et purus deus. In Iob ſcriptũ eſt: Spiritus domini fecit me, et ſpiraculũ omnipotentis dei uiuificauit me. Dei ſunt hęc opera, nõ hominis. Quis fecit hominẽ niſi deus, aut uiuificat hominem niſi deus? eſt igitur ſpiritus domini propter quod dictum eſt in Pſalmis: Spiritus domini repleuit orbem terrarum.

Anima noſtra diuinæ trinitatis imago. (margin)

16 (margin)

Mens trinitatis imago. (margin)

26 (margin)

39 (margin)

Abſq; diuinis teſtimonijs omnis de his argumentatio uana. (margin)

Ioan. 14 (margin)

46 (margin)

Gen. 1 (margin)

Iob. 33 (margin)

Sapien. 1 (margin)

terrarum,& hoc quod continet omnia,ſcientiam habet uocis. Quis hic ſpiritus,niſi deus? quis impleat orbẽ,niſi deus? cui cœlum ſedes eſt,& terra ſcabellum pedibus eius? Et apud poetas deum ire per omnes terras,tractusq́ Pſal.13 maris,cœlumq́ profundũ,traditũ eſt. Et rurſus, Eſt'ne Dei ſedes niſi terra, pontus,& aer,& cœlum,& uirtus? Propter quod rectè ait Dauid: Quò ibo à ſpiritu tuo? Oſtendens nõ eſſe locum in quo poſſet fugere ſpiritum Domini,qui eſt ubiq́. Eſſe autem ubiq́,implere & continere mundũ,ſoli Deo tributum eſt. Deus igitur ſanctus ſpiritus eſt, hæc qui peragit,& futura præno ſcit,& prędicit,ſicut ſcriptum eſt: Reſponſum accepit Symeon à ſpiritu ſancto,quia non moreretur,niſi uideret Chriſtum domini. Luc.2 Non eſt cur Deum negemus,qui dei efficit opera. Non igitur ſolus pater deus eſt,neq́ ſolus filius, ſed ſpiritus ſanctus cum patre ſimul & filio deus eſt. Quia non aduerſatur rationi trinitas perſonarum in unitate diuinitatis,quemadmodum ſuperius oſtenſum eſt. Sed iam trinitatẽ ipſam ex ſacris codicibus demonſtremus,& Moyſen ante omnes audiamus,cuius hæc ſunt uerba in capite libri, quem Geneſim noſtri uocant: In principio creauit deus cœlum & terram. Gen.1 Terra autem erat inanis & uacua,& ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Tria cõmemorat: Deum,principium,& ſpiritum. Ideo in deo,patrem intelligimus: in principio,filium: in ſpiritu domini,ſpiritum ſanctum. Et accipiatur hoc in loco principiũ pro filio,ſicut in Pſalmis de ſuo filio dicit deus: Tecum principium in die uirtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum,ex utero ante luciferum genui te. Pſal.109 Atq́ ita in exordio naſcentis mundi,trinitas ipſa in diuinis perſonis adducitur. Hic ſi placeret,interſeri poſſet de Heloenim,ſecũdum Hieronymum ad Marcellum. Tentans diabolus primos parentes,interpoſito ſerpente,& ſuadens ut edant de ligno prohibito,Eritis(inquit) ſicut dij,ſcientes bonum & malum. Quod perinde accipiendum eſt,ac ſi diceret,Eritis ſicut diuinæ perſonæ,quibus ignotum eſt nihil. Et cum eijceretur Adam de paradiſo,inquit Dominus,Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis. quibus nobis? patre ſcilicet,& filio,& ſpiritu ſancto. Sed manifeſtius eadem trinitas oſtenditur,cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtrã. Cum ait,Faciamus, & Noſtram, plures perſonas inducit. Cum dicit,Imaginem,unitatem diuinitatis oſtendit. Nec ſolitarius eſt cum dicit, Faciamus: neq́ aliena à ſe loquitur, qui Noſtram ait. Duo ſunt pluralia uerba,Faciamus & Noſtrã: ut uideatur pater cum filio & ſpirituſancto miſcere ſermonem,quod non ſono uocis, ſed intellectu expreſsius eſt. Dixerat,Creauit deus cœlum & terram. Deus, & Creauit, ſingularia ſunt: quia unus eſt deus,& una diuinitatis eſſentia. ſubiũgitur, Faciamus, & Noſtram, ut pluralitas in perſonis intelligatur. Idem & Pſalmiſta canit regius, dũ ait: Verbo Domini cœli firmati ſunt, et ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quid manifeſtius dici potuit? In conditione cœlorũ,tres perſonæ concurrunt,dominus,uerbũ,& ſpiritus. dominus,patrẽ exprimit: in uerbo, filium accepimus: ſpiritus is eſt,quem ſanctũ uocamus. Et rurſus Propheta, ut trinitatem perſonarum in diuinitate cognoſcas,ter deum prouocat in benedictione. Benedicat nos(inquit) Deus noſter,benedicat nos deus,& metuant eum uniuerſi fines terræ. Pſal.66 Trina dei confeſsio trinitatem exprimit perſonarum. & cum ſubditur, Metuant eum uniuerſi fines terræ: unitas aperitur diuinitatis. In Pſalmo quoque XLIIII. multum expreſſe trinitatem innuit, cum dicit filio: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi. & poſtea ſubdit: Propterea unxit te deus deus tuus: id eſt,pater & ſpiritus ſanctus. & cum ſequitur, Præ participibus tuis: myſterium quoq́ incarnationis aperit,de quo

Iſaie 6 ſuo loco proſequemur. Et Iſaias in uiſione ſua clamantia introducit Seraphim, Sanctus ſanctus ſanctus dominus deus ſabaoth. Ter Sāctus ad tres perſonas refertur, & ſemel Dominus, & ſemel Deus dicitur: quia unus eſt dominus, et unus eſt deus. Et rurſus idem uates ex perſona CHRISTI loquitur, & dicit: Dominus meus miſit me, & ſpiritus eius. Dominus meus, inquit, id eſt pater meus: miſit me, ſcilicet filiū: & ſpiritus eius, qui eſt ſanctus ſpiritus. Quis hic nō intelligat trinitatē? Nō latuit prophetas hoc myſteriū. Poſſent & alia plura huiuſmodi teſtimonia ex ueteri teſtamēto afferri, quæ trinitatē planè oſtendunt. planius tamē locutus eſt in euangelio dominus, qui cū in orbem mitteret diſcipulos: Euntes (inquit) docete omnes gentes, & baptizate eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Tres nominauit perſonas. In nomine, dixit: non, in nominibus, ut eſſentiæ unitatē in perſonarū trinitate mōſtraret. Et Ioannes euāgeliſta, qui de pectore Domini ueritatem hauſit, in epiſtola ſua inquit: Tres ſunt qui teſtimoniū dant in cœlo, Pater, uerbum, et ſpiritus ſanctus: et hi tres unū ſunt. Et Apoſtolus *Roman. 11.* Paulus: Miſit (inquit) ſpiritū filij ſui in corda noſtra. Et alibi: Spiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum, habitat in nobis. Et iterū: Ex ipſo, inquit, et per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria. Ex ipſo dicit, propter patrē: & per ipſum, propter filium: in ipſo, propter ſpiritum ſanctū. Non dicit ex ipſis, aut per ipſos, ſiue in ipſis. nec ipſis, ſed ipſi gloria, inquit: ut trinitatē ſimul & unitatem cognoſceremus. Atq; his teſtimonijs & autoritatib. illuminata eſt deſuper Chriſtiana religio. Summa enim fiducia cōfitetur & prædicat unum deū eſſe, qui eſt cauſſa cauſſarum, principiū & finis omnium rerū, & omnis autor creaturæ, & ſummū bonum, & nihilo minus tres perſonas in deo recognoſcit, & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduerſatur, ſalutis expertem ſe reddet, & ambulat in tenebris, & ueritas non eſt in eo. Tu uerò ſi ſapias, de tenebris emerges: & candida luce perfuſus, ſacratiſsimam trinitatem & cognoſcendo coles, & colendo cognoſces. Nec aduerſaberis ſacroſancto euangelio, in quo legitur, Verbum caro factum eſt. Negat tuus

Verbi incarnatio. legifer incarnationē uerbi. Nam cur (inquit) factus eſt deus homo, & in ligno crucis paſſus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Negat tua lex Chriſti necem, & alium ſuo loco interfectū exiſtimat: nec deum incarnatum cognoſcit, neq; crucifixum aut mortuum. Nos utrumq; prædicamus, quia factus eſt Deus homo, & paſſus eſt: & propter ſalutē hominis hæc facta eſſe teſtamur. Ait enim de ſeipſo Dominus: Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Cōſtabat primi parentis errato, omnes homines culpa teneri: clauſa erat paradiſi porta, nec mortalibus patebat in cœlū aditus. Decebat ſummam dei bonitatem, hominem qui ceciderat reparare, nec miſerum eſſe perpetuò ſinere, qui ad beatitudinē perfruendā creatus fuerat. Sed obſtabat iuſtitia dei, quæ pro peccato ſatisfactionē exigebat. Dignus erat infinita pœna, qui maieſtatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat, ut infinitam poſſet redimere culpam. Stabat hinc diuina iuſtitia ultionem petens, illinc diuina bonitas miſerandum eſſe cōtendens. Audienda fuit utraq; uox, quia uniuerſæ uiæ Domini miſericordia & ueritas. Quare & ſi poterat deus aliter humanę imbecillitati conſulere (eſt enim omnipotens) hic tamen conuenientiſsimus fuit modus, quem elegit, ut aſſumpta humana natura, ipſe pœnas ſolueret. Factus eſt deus homo, ut homo fieret deus: ueritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Cōiuncta eſt humanitas diuinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod ſuæ defe-

ctum ſuppleret infirmitatis. Fuit hic modus ſaluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens. Satisfactum eſt iuſtitiæ ſimul & miſericordiæ, ſatisfactum eſt amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ, quæ omnẽ defectum noſtrum ſua uirtute ſuperat. Placuit & ſapientiæ, quæ nihil fruſtra, nihil non decenter ac cõuenientiſsimè facit. Et licet neceſsitate abſoluta, qua neceſſarium dicimus, ſine quo aliud eſſe nõ poteſt, incarnatio uerbi neceſſaria non fuit: eo tamen modo quo neceſſarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius peruenitur ad finem, dicere nõ pudet, ad reparationem hominis incarnationem filij Dei neceſſariam fuiſſe. Ego ſum Deus, ego ſum dominus, & non eſt alius abſq; me ſaluator, ex perſona Chriſti inquit Iſaias, quia non poterat homo ſaluare ſeipſum, cur neceſſarium fuit, ut homo fieret deus, & Deus homo ſaluaret hominẽ. Propter quod pulcherrimè & ad propoſitũ aptiſsimè inquit ex noſtris profeſſoribus unus in hũc modũ, de myſterio diuinę incarnationis: Suſcipitur à maieſtate humilitas, à uirtute infirmitas, ab æternitate moralitas, & ad deponendũ conditionis naturę debitum, natura inuiolabilis eſt unita paſsibili. Deusq; uerus & homo uerus in unitate reperitur, ut quod noſtris remedijs congruebat, unus atq; idem hominũ Deiq; mediator, & mori ex uno & reſurgere poſſet ex altero. niſi enim eſſet uerus Deus, non afferret remediũ: niſi eſſet uerus homo, non præberet exemplum. Intelligis quàm conuenienter filius Dei carnem aſſumpſerit ut Deus, & mortem obierit ut homo. Sed quæris teſtimonia antiquæ legis. non negabimus, præſto ſunt: Ecce (inquit Iſaias) uirgo concipiet, & pariet filiũ, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiſcum deus. Quomodo nobiſcũ deus eſt? niſi quia uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et iterum eiuſdem prophetæ uerba ſunt: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis, cõſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. An non hic myſterium incarnationis planè oſtenditur? & quæ tunc futura erant, tanquã præterita manifeſtãtur? Puer, inquit, natus eſt nobis, quia natus eſt in humana paruitate. & datus eſt filius, quemadmodũ Ioannes ait: Quia ſic Deus dilexit mundũ, ut filiũ ſuũ daret unigenitũ. Datus eſt Chriſtus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex uirgine: Cuius imperiũ ſuper humerũ eius: quod eſt imperium Chriſti, niſi lignũ crucis, in quo pepẽdit, mundũ uicit, aëreas poteſtates debellauit, et ſubacto triumphatoq; diabolo, regnũ ſuũ potenter intrauit. Oportuit enim Chriſtũ pati, & ſic intrare in gloriã ſuã, ut inquit ipſe in Euangelio Lucæ. Imperiũ igitur ſuper humerũ eius fuit: quia crucẽ ſuam ſuis geſtauit humeris. quãuis eo fatigato Simon Cyreneus angariatus ſit eam tollere. Dicitur admirabilis, propter ſigna & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditum ſurdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis uitã reſtituens? Conſiliarius appellatur, propter Euangelica conſilia, quæ adiecit antiquæ legi. Deus aſſeritur, ne putares purum hominem natum. nam Deus humanæ naturæ coniunctus eſt. Fortis, quia ſpoliauit infernum & portas æreas confregit, & uectes ferreos diſsipauit. Pater futuri ſeculi, quia cœlum aperuit electis, & regnum homini præparauit æternum, poſt hanc uitam in cœleſti Ieruſalẽ. Princeps pacis, quia nato Chriſto, clauſum eſt apud Romanos templum Iani, & mira pax exorta eſt: & Gloria in excelſis Deo, cantauerũt angeli, & in terra pax hominibus bonæ uoluntaris. Oſtendit et alio loco idem Iſaias incarnationẽ uerbi, dicens: Dominus enim iudex noſter,

Verbi incarnatio quo pacto neceſſaria fuerit.

Incarnationis myſterium.

Eſa. e locus explicatus.

Chriſti imperium crux.

ſter, Dominus legiſer noſter, Dominus rex noſter, ipſe ueniet, & ſaluabit nos. quod perinde accipiendum eſt, ac ſi dicat, Carnem accipiet, et mortẽ pro *Eſaie 45* nobis ſubibit. Et rurſus: Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael ſaluator. Abſconditus, inquit: quia in carne latuit ſaluator Iſrael, quia ſua morte noſtram mortem redemit. Et ne putes temporalem eſſe ſalutem, ſaluationis genus addidit: Iſrael ſaluatus eſt (inquit) in Domino: id eſt, in uirtute Domini. Et ſubdit, Salute ęterna: quam cõſecuti ſunt omnes, qui ex Iſrael Chriſto cre *Iere. 23* diderunt. Apertiſsimum teſtimonium eſt Iſaiæ. ſed audi Ieremiam, ſua ſunt hæc uerba: Ecce dies ueniẽt, dixit Dominus, & ſuſcitabo germen iuſtũ ex ſemine Dauid, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium: & in dieb. illis ſaluabitur Iuda, & habitabit Iſrael confidenter: & hoc eſt nomen quod uocabunt eum, Deus iuſtus. Conſidera uerba, et attende myſteria. Suſcitabo (inquit) germẽ iuſtũ, id eſt Chriſtũ ſanctum et iuſtũ ex ſemine Dauid ſecundũ carnẽ: quia ex proſapia regia et de ſanguine Dauid Maria mater Do *Locus Ieremiæ explicatus.* mini nata eſt. Et regnabit rex. quomodo regnabit? Sanè quemadmodũ ipſe apud Matthęũ in euangelio dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo et in *Matth. 28* terra, ꝙ eſt regẽ eſſe. Et ſapiens erit, ſapientia creata ſcilicet, quę hominis eſt: & increata, quæ Dei eſt, & quæ eſt ante ſecula. Et faciet iudiciũ, diſcretionis ſcilicet, & diſcuſsionis. nũc diſcretionis, dũ eligit ex mortalibus quos uult, et alios ſuo arbitrio dimittit: & in fine ſeculi diſcuſsionis, quãdo reddet unicuique ſecundũ opera ſua. In diebus illis ſaluabitur Iuda: id eſt, quicunq; crediderint, & baptizati fuerint, ſalui erunt. Et habitabit Iſrael cõfidenter, in ſtatu eccleſię triũphantis. Et hoc eſt nomen quod uocabunt eum, Deus iuſtus: ut ſcias quia Chriſtus ex ſemine Dauid natus eſt, non ſolũ homo, ſed etiã deus eſt: nec alteri ꝙ̃ Chriſto hæc uerba conuenire poſſunt. Accedat & alius pro *Baruch 3* pheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic eſt, inquit, Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eũ: hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ, et tradidit illã Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hęc in terris uiſus eſt, & cũ hominibus conſerſatus eſt. Docent hæc omnia incarnationem uerbi, et hominem factum Dei filium manifeſtant. Nunc de morte audi, & eos contem *Chriſtum uerè eſſe mortuum.* nito, qui Chriſtum uolunt eſſe tranſlatum, & nondum mortuum. ſed incredibili dementia circa diem ſupremum iudicij cum omnibus angelis interficiendum putant. Ea nefandam audaciã, & ſtultitiam aliàs inauditam, dimittimus: angelos, quorum ſubſtantia incorporea eſt: & immortalis Chriſtũ in *Pſal. 68* terfectum negant, & aiunt interficiendũ. At Dauid ex perſona Chriſti: Quę *Iſaie 53* nõ rapui, tunc (inquit) exoluebã. quia non peccauit, et pœnas dedit, pro alieno delicto mortem ſubijt. Quod manifeſtius Iſaias oſtendit, dicẽs: Verè lãguores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portauit: ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſumus. omnes enim nos quaſi oues errauimus, & unuſquiſq; in uia ſua declinauit: et Deus poſuit ſuper eum iniquitatem, expiandis omnium noſtrûm. Et ſubditur: Oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & nõ aperuit os ſuum, Et paulo pòſt: Tradidit in mortẽ animã ſuam, & cum ſceleratis deputatus eſt: ipſe multorũ peccata tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. Si uidiſſet propheta paſsionem Chriſti, uix potuiſſet aperti us loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex ligno crucis ita loquentem inducit: O' uos omnes qui tranſitis per uiã, attendite, et uidete ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. Et ipſe ſaluator de ſe ait: Ecce aſcendimus Ieroſolymã, et filius hominis tradetur principib. ſacerdotum et ſcribis, et con

demnabũt

demnabũt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendũ et flagellandũ & crucifigendũ, & tertia die reſurget. Et iterũ alibi: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternã. Et ne de morte dubites, ſcribit euangeliſta: Cum accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatũ eſt. Et inclinato capite, emiſit ſpiritum. Prophetæ Chriſtum moriturum, & à mortuis reſurrecturum prædixerunt: Euangeliſtæ & obijſſe in cruce, & ſepultum reſurrexiſſe tertia die affirmant. Certa res eſt, nihil ambiguitatis habet, ueritati omnia conſonant. Reſurrexit Dominus, aſcẽdit ad cœlum, et uenturus eſt iterum, ut faciat iudicium in fine ſeculi. Tua lex non recipit, quia non ſapit de Chriſto, quæ ſapere oportet. Cuius alterum aduentum non ſolum euangelium, ſed antiqui etiam uates oſtendunt, ſicut paulo antè de Ieremia diximus. Conteſtis eius eſt Daniel, dicens: Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat, & uſq; ad antiquum dierum peruenit. & ſequitur: Et dedit ei poteſtatem & honorem & regnum & omnes populi, tribus & linguę ſeruient ei. quibus in uerbis uiri doctiores iudicium Chriſti facile inueniũt in fine mundi. Et ipſe Chriſtus de ſeipſo loquitur: Dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, ſedebetis et uos iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Et in Actibus Apoſtolorum legimus, conſtitutum eſſe Chriſtum à Deo patre uiuorum & mortuorum iudicem. Hæc nos de Deo ſentimus, hæc & firmiter credimus, hæc ſalubriter prædicamus, æternã uitã promittentes omnibus qui Chriſto credunt, & in trinitatis nomine baptizati, opera faciunt euangelio digna. Quęris quæ ſit iſta uita ęterna, quid agat illic homo, qua uoluptate lætetur, et quã beatitudinẽ aſſequatur? Reſpondemus cum euangelio Ioannis: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te uerum Deum, et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Summa tibi felicitas erit, uidere Deum in ſua natura, et eius perfrui bonitate. Gaudio noſtræ mentis hinc ſatiabimur, hinc implebimur, hinc ſumma felicitas erit hærere Deo, & Deum cognoſcere. Videmus enim nũc per ſpeculum (ut ait Apoſtolus) tunc facie ad faciẽ, et in nubilo, teſte Iob: In facie Domini uidebimus lumẽ, et ſatiabimur cum apparuit gloria eius: & erimus ſibi ſimiles, ut ait Ioannes. Nec oculus uidit (inquit Iſaias) nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quę promiſit Dominus diligentibus ſe. Et Apoſtolus, nõ eſſe cõdignas paſsiones huius ſeculi dicit ad futurã gloriã quę reuelabitur in nobis. Tua lex in alia uita flumina lactis & mellis & uini promittit, & cibaria delicata, et uxores multas, et cõcubinas, uirginũ coitus, et angelorum in turpib. obſequijs miniſteria, et quicquid caro depoſcit. Bouis hęc paradiſus et aſini potius, q̃ hominis eſt. Nã quis mortalis eſt, hominis habens faciẽ, qui per omnẽ uitã ſuam corpori ſeruiat? quis non aliquãdo in mentis ſeceſſum abit, quis non paſcit intellectum aliquãdo, et à ſenſibus recedit ſpeculando? An non eſt honoris & gloriæ uoluptas multo iucundior et diuturnior, quàm cibus ipſe uel potus? Bibit ſapiens, atq; edit, ut uiuat: Tua lex ideo uitam appetẽdam homini exiſtimat, ut edat et bibat. Sicut in hoc ſeculo carneus fuit legifer tuus, ita et in futuro carni ſtudendũ putauit: neq; curauit ſatiare mentem, cui omne ſtudium fuit implere uentrem: atq; in ea re ſummum bonum eſſe putauit, quod neq; gentiles philoſophi, præter paucos, admiſiſſent, inter quos ſumma fuit de ſupremo bono diſſenſio. Alij in doloris priuatione felicitatem poſuerunt, ut Didonius: alij in honeſtate uoluptati coniuncta, ut Calipho & Synomachus; alij in ſcientia,

Ioan. 3

Chriſti aduentus ſecundus.

Vita æterna quid.

Ioan. 17

Quã lem felicitatem Alcorani lex promittat.

Philoſophorũ de ſummo bono diſſenſio.

tia, ut Herilus: alij in ſola uirtute atq; honeſtate, ut Zenon et Stoici: alij in bonis animi & corporis & fortunæ, ut Ariſtoteles & Peripatetici. Soli Ariſtippus & Epicurus, & eorum ſchola, ſummum bonum in uoluptate locauerunt. atq; his tua lex conformis eſt, qui ſex omnium philoſophorum & fœtidum cœnum fuere. Nec tamen illi in eo errore fuerunt, ut hãc felicitatem in altero ſeculo expectarent, quibus futuræ uitæ ſpes nulla fuit, mortalem animam exiſtimantibus.

Summum bonũ in Deo.

Noſtri philoſophi ſummum bonum nec in terra, nec in ſenſu, ſed in cœlo & in deo quærendum cenſent, & eo ſatiandam mẽtem exiſtimant. Et natura inſtituit nos, ut cœlum aſpicientes, eò uotis omnibus aſpiremus. ſicut eſt illud poeticum: Os homini ſublime dedit, cœlumq; uidere Iuſsit, & erectos ad ſidera tollere uultus. Quis neſcit finem his præſtare, quæ ſunt ad finem? omnia hæc corporea oblectamenta eò reperta ſunt, ut ſpes hominis cõſeruari, & in ſuum finẽ, qui eſt Deus, per hæc adduci poſſet. Quis aut ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, niſi eſſet in his aliqua delectatio? At hæc non eſt finis hominis, qui ad Deum factus eſt: & niſi ad Deum ueniat, nunquam quieſcit. nec per carnales delectationes ad Deum ipſum peruenitur: ſed quanto his magis immerſus eſt homo, tanto eſt ab ipſo Deo remotior: qui † aliquãdo eo beatior exiſtit, quãto angelicæ diuinæ naturæ magis ac magis adhæret: nec curat carnalia deſideria, qui bonis fruitur ſpiritualibus.

tanto

Sicut ignis & aqua ſimul eſſe nõ poſſunt, ſic deliciæ ſpirituales carnalibus non cohærent: trahunt illæ ad ſe humanã naturã, & totũ in ſe rapiunt, neq; ſentire ſinunt quæ caro appetit. Guſtato ſpiritu, deſipit omnis caro, ut inquit unus ex noſtris.

Paradiſus Mahometi.

Tua lex in paradiſo uoluptates admittit, quas nec Solon, nec Lycurgus permiſit in terra. Quot fœditates de cibo & potu & alijs uoluptatibus oriuntur, quas in paradiſo nephas fuerit nominare? aut enim gignerentur ſine fine homines, et implerẽt omnia nunquam morituri: aut fruſtra eſſet permixtio maris et fœminæ ſine fructu, quæ etiam in hoc mundo damnatur. Dicis, Quid ergo fœminis opus eſt, ſi non eſt coitus? Dicimus et nos, Quid opus eſt coitu, ſi non eſt generatio? Propter uoluptatem dices. At hæc fœda uoluptas eſt, et indigna, quæ paradiſum nõ ingreditur. Nam quomodo illic permiſſa erit hæc turpitudo, quæ hic tanquam obſcœna prohibetur, et tantum propter ſobolem, aut euitandi maioris mali cauſſa permittitur?

Venereus coitus morbi comitialis quædam pars.

Hippocrates diuinæ uir ſcientiæ, uenereum coitum partem eſſe quandam morbi deterrimi exiſtimabat, quem noſtri comitialem dixerunt. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, (ut uerbis cuiuſdam gentilis utamur) uoluptatibus iſtis duabus coeundi atq; comedendi, quæ homini cum ſue atq; cum aſino cõmunes ſunt, gratuletur? Nõ ſunt hæc, quæ pia mens in cœlo requirat. Dicis iterũ, Igitur nõ erit plena felicitas in paradiſo, ſi aliquod defuerit oblectamenti genus. Ergo ut exiſtimas, cum uarijs rebus oblectentur homines, ſaltatione, uenatione, piſcatione, ludo, lucro, cantu, cibo, potu, uenere, et alijs quàm pluribus, eadem omnia in paradiſo tuo requires, et cũ Virgilio dices: Quæ gratia currũm Armorũq; fuit, uiuis quæ cura, nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos. Vana hæc philoſophia eſt, quam nulla unquam ciuitas bene inſtituta recepit, Nos (ut diximus) mentis gaudia et ſpirituales delicias quærimus.

Beatitudo fidelium qualis futura.

Beatitudo noſtra quam expectamus in altera uita, eſt ipſa Dei uiſio, qua nihil optabilius inueniri poteſt. Videbit enim beatus animus et quæ ſunt in cœlo, et quæ ſub cœlo. Quid erit quod eius aſpectum fugiat, qui uidebit uidentem omnia? Quæ nunc uidentur obſcura de Deo, de Trinitate, de incarnatione

uerbi,

uerbi, de proceſſione ſancti ſpiritus, de ſacramentis eccleſiæ, de cæteris arcanis, tunc aperta erunt & manifeſta: nullum deerit oblectamentum, nihil requiret ultrà plenus animus. Nam quid pleno opus eſt: nihil illi deeſt, qui nihil cupit. Deſideria noſtra implebit optimus ac maximus Deus, in quo omnia bona inſunt, nec ullum cupiditatibus noſtris relinquet locum. Erit Deus omnia in omnibus, qui ſine fine uidebitur, ſine fine amabitur, ſine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, uel quis intellectus capere ſufficit illius ſupernæ ciuitatis quanta ſint gaudia, angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem Dei uultum cernere, incircunſcriptum lumen uidere, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari: neq; illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in uino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis animæ glorificabitur corpus ipſum, & ſimilitudinem eius induet. Fulgebit tanquã ſol in conſpectu Dei, teneritati eius nulla reſiſtet materia, leuitas & agilitas infinita ſpacia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius lædi poſſit: inuiolabile erit & impaſſibile, more animæ. & ita totus homo exultabit, & dicet cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Nec fruſtra erit differentia ſexuum, aut artus reliqui ſuperfluent. reſurgent uiri & fœmina integris membris, & non ſolũ in ſpecie, ſed in ipſo indiuiduo humanę naturę perfectio reintegrabit: nec tamẽ animales operationes aderũt, nec cõmixtio maris & fœminæ, quia ceſſabit cauſſa propter quã fuerat introducta. Erit enim completa multitudo hominũ à Deo præfinita, nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulſabit tentatio inimici, nõ patebit inſidiæ locus: cum peruentũ fuerit ad triumphum, pax ibi inconcuſſa, & quies & ſumma concordia uigebit. Vides inter tuam & noſtrã beatitudinem, quantum intereſt. Noſtra felicitas nobiliori hominis parti, id eſt animæ, reſpõdet: tua uiliori, id eſt corpori. Noſtra mentalis eſt, tua carnalis: noſtra fulgens & nitida, tua obſcura & fœtida: noſtra cũ angelis & ipſo Deo communis eſt, tua cum ſuibus & alijs pecoribus: noſtram docti omnes philoſophi laudant, tuã uituperant: noſtra cœlo digna eſt, tua etiam in terra reprehenditur. Sed dices, in ſacris etiã codicibus conuiuia reperiri, quæ futura uidentur in cœleſti Ieruſalem, potu ciboq; plena. Inquit enim Iſaias: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuiũ pinguium. Et in Sapientia legimus: Miſcuit uinũ, & poſuit menſam. Et iterum: Venite et comedite panem meum, & bibite uinum quod miſcui uobis. Et in Eccleſiaſtico: Cibauit illũ Deus pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ potauit illũ. Et Dominus apud Lucã: Ego (inquit) diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, ut edatis & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. Omnia hęc, & his ſimilia, ſpiritualẽ habent intelligentiã: quia de menſa ipſa ſapiẽtiæ nõ corporalis uel cibus uel potus aſſumitur, ſed mẽtalis, qui ſuauiſsimus eſt ac mũdiſſimus: & hic eſt quẽ nos expectamus in futuro ſeculo. Tãto eſt igitur noſtra dignior q̃ tua felicitas, quãto nobilior, & diuinæ beatitudini propinquior. Sed attingamus nõnullas alias tuæ legis ineptias, quę tũ ſacris literis aduerſantur, tũ philoſophicas rationes excludũt. Dicit legifer tuus, q; tetigit eũ Deus manu ſua inter humeros, et uſq; ad medullã dorſi eius penetrauit frigus. Quod perinde eſt, ac ſi corporeũ eſſe Deũ affirmet: quia tactus nõ eſt niſi per corpus. Nos incorporeũ dicimus deũ. Ait em̃ Ieremias ex ore dei: Cœlũ et terrã ego implebo. quod nõ poſſet fieri, ſi corporeus eſſet. et propterea dicit in Pſalmis Dauid: Spiritus Domini repleuit orbẽ terrarũ. Spiritus

Deus omnia in omnibus.

Sexuum differentia in futuro ſeculo.

Beatitudinis noſtræ & Mahumeticæ diſcrimen.

Iſaia.25

Prouer.9

Lucæ.22

Deus incorporeus.

Ierem.23

ritus(inquit)Domini,non corpus Domini. Et Ioannes in Euangelio, Spiritus eſt Deus. Philoſophi Deum purum actum eſſe dicunt, principium omnium rerum, naturæ omnino ſimplicis, & æternæ. Quod ſi corporeus eſſet, eſſet compoſitus ex elementis, aut alia materia: et poſterior ſuis partibus, neque ſimplex, neq; purus, neq; origo omniū rerum: & creaturas haberet ſe ipſo excellētiores, angelos ſcilicet (nobiliora ſunt enim ſpiritualia quàm corporea) quod eſt opinari abſurdum, ne dicamus aſſerere. Nec ſimul ſtare poteſt, ut cauſa cauſſarum ſit deus (ſicut philoſophi uolunt, & rectè uolunt) & cōpoſitus inueniatur. eſſet enim ab alio compoſitus: & illum nos potius diceremus Deum, qui compoſuiſſet. Non eſt igitur corporeus, quia compoſitus nō eſt.

Cur Deo in ſacris literis mēbra etiā humana attributa.

Nec mouemur, quia in ſacris literis & caput et manus, et pedes & oculi, & digiti, & cor, et uterus, et huiuſmodi attribuantur Deo: utitur enim ſpiritus ſanctus, qui loquitur in ſcripturis, uocabulis quæ ſunt in uſu, per ſimilitudinem quandā. ſicut dicit Iezechiel ex perſona Dei: Ego uiſione multiplicaui eis, & in manibus prophetarum aſsimulatus ſum eis. Eſt enim naturale homini, per ſenſibilia ad intelligibilia peruenire, & omnis noſtra cognitio à ſenſu capit exordium. Atq; idcirco ſpiritualia nobis in ſacris codicibus ſub metaphora corporalium exhibentur: atq; ita fit, ut etiam rudes aliquid capiant, qui alioquin eſſent diuinæ ſapientię minus idonei auditores.

Deus an peccati cauſſa.

Dixit prętereà tuus Mahumetes, omnium peccatorum cauſſam eſſe Deum. et exclamans, his uerbis utitur: O' Deus, quibus uis bonam, quibus uis malam uiam præbes. Nos mortale peccatum, auerſionem quandam eſſe dicimus ab ultimo fine: nec poſsibile cenſemus, Deum, qui ultimus finis eſt, uoluntatem cuiuſpiam à ſe auertere. eſſet enim ſibiipſi contrarius. Et ſi Deus omnia diligit quæcunq; fecit (ut eſt illud Sapientiæ: Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti) quomodo conſentaneum eſt, ut peccati cauſſa ſit ipſe Deus? cum dicit in Pſalmis Dauid: Odiſti omnes qui operantur iniquitatē. Et in Eccleſiaſtico legimus, Omne excrementū erroris odit Deus. Contraria ſunt amor & odium.

Sapien. 11

Eccle. 15

Prouidentiam diuinam negat Mahumet.

Audi ulterius intolerabilem tuæ legis errorē. Si nobis (inquit) aduerſa incumbunt, incubuerunt & cæteris, ſunt enim iſti dies caſus atq; fortunæ. Negat diuinam prouidentiam curare mortalia. Nos de diuina ſapientia dicimus, quòd attingit à fine uſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, nec, ſummæ Dei bonitati conuenit ea negligere quæ creauit. Propter quod inquit apud Matthæū Dominus: Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt.

Angeli ſpiritus incorporei.

Addit Mahumetes, angelos creatos ex flamma ignis, & peccare & mortuos eſſe. Nos cum propheta dicimus, quòd Deus fecit angelos ſuos ſpiritus & creauit eos ex nihilo. Et philoſophos nobiſcū ſentientes habemus, qui omnes angelos, quos uocāt intelligentias, incorporeos eſſe dixerunt: nec peccatum in angelis reperire poſſe cenſemus, qui Deum in eſſentia uidentem omnia uident, & omnia intelligunt ad ſuam perfectionē neceſſaria: nec eſt in eis ignorantia peccati mater, nec ſubiectam corruptioni naturam angelicā arbitramur, in qua non eſt materia quæ ſeparari poſsit à forma, ſed ipſa forma per ſe ſubſiſtit incorruptibilis & immortalis.

Origenes

Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, ſicut multa extant præclariſsima opera, ita et nonnulli errores pernicioſiſsimi reperiūtur: inter quos unus ille eſt, quia dæmones per Dei miſericordiam liberandos eſſe aliquando à pœnis aſſeruit. Hunc ſecutus eſt Mahumetes, qui ſaluandos per Alcoranum malos angelos affirmat. Nos cum Iſaia de omnibus dānatis, ſiue hominibus, ſiue angelis, unam ſentētiam habemus: quòd uermis eorū nō morietur, &

rietur, & ignis eorum nõ extinguetur. Et Saluator in Euangelio damnatis in ultimo iudicio, ignem æternum repromittit, diabolo & angelis eius præparatum. Quid quod tuus legiſer animam humanam portionẽ eſſe aſſerit animæ dei? Sic nõnulli philoſophi palàm tradiderunt, & Manichæi ſecuti ſunt. Nos humanã animam ad imaginem & ſimilitudinẽ dei factã dicimus,

Anima hominis an diuinæ animæ portio.

ſicut ſcriptum eſt in Geneſi, Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram: quod de anima dictũ eſt, non de corpore. Quod ſi anima hominis, portio eſſet dei, eſſet utiq; deus: nec eſſet homo, nõ deus, quod ſtultiſſimum eſt: cum manifeſtũ ſit, labi hominis animam à bonitate in malitiam, à ueritate in errorem, à gaudio in triſtitiam, à ſpe in deſperationem: quod eſt à dei ſubſtantia penitus alienũ. Nec illud uerum eſt quod in ueſtra lege traditur, animas hominum ex materia productas eſſe omnes. Aſſerunt enim philoſophi, ab extrinſeco eſſe homini intellectũ, & quod innato, ſit ſpiritus uitæ iuſſu dei. Et Theologi, rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt.

Animæ an ex materia productæ.

Et Adam cum factam uidiſſet fœminam, Hoc os (inquit) ex oſsibus meis, & caro de carne mea: non dixit, anima de anima. Et propheta in Pſalmis canit, Qui finxit ſingulatim corda eorũ.

Pſalm. 32.

Ponitur enim cor pro anima; quia ſedes eius in eo eſt. Et deus ſibi animarum productionẽ reſeruauit propter earum dignitatem, qui per Iſaiam ait: Omnẽ flatum ego feci. quod intelligitur de flatu ſpirituali, qui eſt rationalis anima. Præterimus quod cœlum ex fumo factũ dicitis. quod ſi uerũ eſſet, corruptioni ſubiaceret. Præterimus quod ſolem & lunam æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta teſtatur: nos dicimus cœlum ex nihilo creatum, & duo luminaria magna feciſſe deum ab initio: luminare maius, ut præeſſet diei: & luminare minus, ut præeſſet nocti.

Cœlum ex nihilo factum.

Ad illud tranſimus, quod in ueſtra lege dulciſsimũ & ſaluberrimum eſſe putatis, uxores multas ducere.

Vxorum pluralitas.

quod ſi deo placuiſſet, creato homini ab initio nõ unam tantum ſociam præbuiſſet, ſed plurimas: nec dixit deus, Relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit uxoribus ſuis: ſed uxori ſuæ, dixit. Nec amicitia inter uirũ & uxorem uera eſſe poteſt, ubi non eſt æqualitas, cum uir pluribus miſceatur, mulier uerò uni tantum adhæreat, cuius eſt in alias plures diſtractus amor. Nec propterea numerus hominum augetur, quia plures uni nubant fœminæ: nam totidem uiri priuati cõiugio ſine prole decedunt, & præſertim cũ mulieres numero pauciores exiſtant. Iniqua inſuper res uidetur, & naturali aduerſa libertati, unius urbis ciuium alios multiplici matrimonio uti, alios in ſolitudine degere. Nec propterea ea laudanda conſuetudo, quòd in ueteri lege pleroſq; ſanctos uiros pluribus uxoribus fuiſſe coniunctos legimus, quia non id ex lege, aut ex uoluptate fecerũt, ſed diuina quadam diſpenſatione, & ad ſobolem procreandam, quæ creſceret in cultu dei. Tacemus de diuortio, quod permittitur apud uos contrà legem euangelicã, & de adulterio & fornicatione, et alijs ſceleribus, quæ licet antiqua lex deteſtetur, & noua prorſus abominetur, apud uos tamen conceſſa uidentur.

Diuortium.

Non eſt quòd omnia tuæ legis errata percurramus, quando neq; nobis ſcribendi, neq; tibi legendi ſatis eſt ocij: et tu ipſe pro tuo ingenio multa intelligis adeò ſtulta eſſe, ut nulla poſſent ratione defendi. Tota de deo quæſtio eſt, huc omnia referuntur, totũ in hoc conſiſtit, ut CHRISTVM IESVM deũ eſſe credamus: quo conceſſo, neceſſe eſt eius legi obedire, & eius uerbis credere, qui uerax eſt, & mentiri non poteſt.

Chriſtum eſſe Deum.

In eius lege trinitatem, de qua ſuprà diximus, in unitate diuinitatis comperimus, et incarnationem uerbi, & proceſsionem ſpiritus ſancti, et reliqua omnia quæ

retulimus, uſq; ad extremum iudicium. Quod autem Chriſtus deus ſit, iam ſuprà oſtenſum eſt ex ueteri lege atq; prophetis: licet etiam ex tua lege mon ſtrare, quæ prophetam & ſanctum uirum fuiſſe Chriſtum aſſerit. Si prophe ta & ſanctus, ergo uerax: ſi uerax, & deus. Nam deum ſeipſe teſtatus eſt, di-
Ioan.10.& 14 cens: Ego & pater unum ſumus: & qui uidet me, uidet & patrem: & ſi credi tis in deũ, et in me credite: & alia multa huiuſmodi, per quę diuinitas Chri ſti colligitur & ęqua cum patre & ſpiritu ſancto maieſtas. Bene eſt igitur, ut legem noſtrã amplectaris, quæ uerax eſt & ſalutaris à deo data: & tuam re linquas, in qua non eſt ueritas, neq; ſalus: homo illam tulit, peccatis & igno rant a plenus. Intellexiſti quanta adducimus ex ueteri lege teſtimonia, qui bus deus oſtenditur, & homo, CHRISTVS IESVS, & pro noſtra ſalute ſup plicio crucis affectus. Audiuiſti ſacras ſancti Euangelij atteſtationes, & ipſi us Chriſti uoces, quem tua lex ſanctũ habet. Quid igitur obſtat baptiſmo? quis prohibet aquã? quid moraris? Ingredere iam tandem ſalutis iter cum præcellentibus uiris & magnis imperatoribus, ad æternã ſalutem ſub Chri ſto peruenies. Diximus de Conſtantino ſeniore, & Philippo, qui rempu blicam tenentes, in Chriſtum credidere. Poſt Conſtantinum creati Cæſares idem iter ſecuti ſunt, & in fide noſtra obierunt: excepto Iuliano apoſtata,
Iulianus apoſtata. qui ex monacho Cæſar factus, tranſiuit ad idola, quæ uitam laxiorẽ promit tebant. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit, & ſagitta confoſſus in incer tum miſſa, coactus eſt cadens dicere, Viciſti Galilæe: ſic enim per contume liam uocabat Chriſtum. Fuerunt & aliqui ſchiſmatici & hæretici, qui etſi Chriſtiano cenſebantur nomine, non tamen recta inceſſerunt uia. Impera-
Imperatores Chriſtiani qui. tores Chriſtiani nullo errore polluti inuenti ſunt, Iouinianus, Gratianus, Iuſtinianus, Valentinianus, Iuſtinus, duo Theodoſij, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus Ludouicus, & plures Frãci & Theutonici: tres Othones, Henrici aliquot, & non pauci ſub alijs nominibus. Prætermimus alios reges fama claros, qui uel in Gallia, uel in Hiſpania, uel in Anglia, uel in alijs pro uincijs Chriſtianis ſacris initiati fuerũt, & in Domino mortui, ad uitam cre duntur migrauiſſe beatam. Cum his non eſt cur te pudeat Chriſti iugum ſubire, & ſub eo regnare, per quem reges regnant, & legum cõditores iuſta decernunt. Multos inuenies reges, qui te colentem Chriſtum honorabunt. Etſi enim aliquãdo horrebant reges Chriſti nomen, & propter idola Chri ſtianos perſequebãtur, poſtea tamen propter Chriſtũ idola deleuerunt. Ho neſta hæc ſocietas eſt, cũ qua te uocamus in uiã ſalutis, ueritatis & pacis: illa
Othomanorũ familia. nihil dignitatis habet, cum qua te tua lex in deuia rapit. Nam præter Otho manorũ familiã, de qua natus es, & illuſtres progenitores tuos, quis eſt qui magnopere laudari inter Saracenos queat? Colebatur Saladinus quidã, & aliqui pauci nomen habent, qui res memoria dignas geſſere. At Chriſtiano rum excellentiſſima nomina omnes hiſtorias impleuerũt. Noti ſunt in Sy ria, & in Aegypto, & in Aſia, Godefridus, Balduinus, Bohamundus, Tan credus, Conradus, Philippus, & alij admodũ multi, qui ab extremis Gallia rum et Germanię finibus, cũ ingentibus copijs Hieroſolymã petiere, iterq; ſibi per medios hoſtes ferro parauere. Hos tibi comites damus, cum his te Chriſto iungere cupimus. honeſtiores hi ſocij ſunt, q; Aegyptij effœminati,
Scythæ. aut imbelles Arabes. Tua origo (ſicut accepimus) Scythica eſt: inter Scy thas multos fuiſſe uiros in armis claros, memorię traditur, qui uectigalẽ A ſiam pluribus ſeculis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerũt. Non ſunt comparandi aut Aegyptij, aut Arabes Scythico generi, non eſt fortis &

ignauo

ignauo æqua ſocietas. Mirandum eſt tantum potuiſſe ſuis feſtinationibus Arabes, ut audaces & præſtantes Scythas in ſuam ſocietatem adduxerint. Quid dicimus ſocietatem? non eſt hæc ſocietas: ſeruitus eſt, quando eorum legi ſubiectus es, quæ utinam lex eſſet, & non deceptio ac præſtigium. Conformior tibi cū Chriſtianis ſocietas erit. Fortibus uiris facilè admittūtur fortes, uirtus uirtuti placet. Pulchra & ſtabilia ſunt inter æquales conſortia, ſi eadem religio eſt, idemq́ cultus dei. Age igitur, accipe Chriſtianos ſocios, accipe fidem & baptiſmum, qui te hic in terris faciat magnū, quoad uixeris, & poſt obitum in cœlo beatū reddet. Audiſti promiſſa Euangelica, & quomodo cuncta quæ diximus ueteris legis autoritate probantur. Sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris, qui aſſerit legem & prophetas à Iudæis, Euangelium à Chriſtianis eſſe corruptum: tantumq́ de ueritate uel noui teſtamenti uel ueteris remanſiſſe, quantū Alcorano cōtinetur. Exploratum id forſitan arbitraris & uerum eſſe, atq́ idcirco teſtimonijs noſtris nō adhibes fidem: nec baptizari audes, aut in CHRISTVM credere. Vtinam tam bonus fuiſſet tuus legifer quàm callidus, tam uerax quàm uerſutus, tam iuſtus quàm iniquus: tota eſt artificioſa & fraudulēta lex eius. Nam qui diuinum ſibi abeſſe auxilium non ignorabat, ad humanas confugit aſtutias.

Mahumeti lex tota fraudulenta.

Cupiebat legem edere quæ ſibi nomen daret, famamq́ etiam per flagitia exoptabat, ut Heroſtratus ille qui Dianę Epheſiæ templū incendit. Et animaduertens antiquā & nouā legē quamuis honeſta eſſet, duram tamē uulgo uideri, & ſeruatu difficilem: ſuam ipſe edidit, quę uoluptatem humano generi amicam permitteret, ſic enim facile fieri poſſe exiſtimauit, ut innumerabiles populi in ſuas traditiones concederent. Nam gentiles quamuis laxiori lege tenerentur quàm Chriſtiani, continentiam tamē & modeſtiam & frugalitatem commendabant, & philoſophis auſcultabant uirtutis amatoribus, neq́ ſinebant ſuos ciues corrumpi uitijs, aut uoluptate marceſcere. Creuit igitur ſecta Saracenorū, licentia uitiorum.

Saracenorum ſecta quomodo creuerit.

Placuit uxores ducere quot uellent: eaſdemq́ dimittere, cum diſplicere cœpiſſent, habere cōcubinas quàm plures, et in omne libidinis genus poſſe prouolui. Indulgere uentri cuncta quæ uellet, & ori, præter uinum, & uniuerſis immergi uoluptatibus. Etſi enim aliqua ieiunia in lege tua præcipiuntur, id etiam ad irritandam uoluptatem factum eſt. nam Saraceni diem ieiunantes, nocte quàm longa eſt epulantur et bibunt. Nec aliam ob cauſſam uini uſus interdictus eſt, niſi quia noceret in ardēti terra, qualis eſt Arabia, & maior eſt in frigidis uoluptas poculis.

Vinum cur prohibitum.

Hoc unum ergo in Mahumete intentum fuit, ut legē propagaret ſuam: ea præcipiens quæ grata eſſent auditoribus, & maximè plebibus, quę iumentis ſimiles exiſtunt: nec feſellit eum opinio in hac parte. Placuit noua lex, & breui tempore ita coaluit, ut in multis populis, gentibus ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in uoluptate iacta fuerunt. Verùm ſicut agricola non imprudens, poſtquā uineam plantauit, foſſam circumducit & ſepē, ne deſtruatur à feris: ita & Mahumetes ſuam legem conſeruare ac munire ſtatuit. animaduertit homo ſagax, duobus modis ſuum dogma cōuelli poſſe, atq́ confundi: autoritate ſcilicet & ratione. atq́ aduerſus hæc duo quæ poterant inueniri remedia, non neglexit. Autoritati appoſuit, quod paulo antè retulimus, antiquam ſcilicet & nouam legem deprauatā eſſe, nec quicquā ueri reſtare, niſi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubens ne quiſpiā de ſua lege diſputaret, ne'ue rationē quæreret: in eum qui contrà niteretur, ferro uindicandum eſſe. atq́ huiuſmodi uallo ſuam legem callidus ueterator

tor communiuit. Sed non eſt hic adamantinus murus, neq; ferreus, neq; ex uiuo lapide fragili materia eſt, creta & luto munita domus, facile oppugnabitur, neq; reſiſtit telis noſtris, facile ruunt ædificia in arena fundata. Aggrediamur hæc telis tuæ legis munimenta. Corruptionem in primis ſacrarum literarum obijcitis hoc ei probandum fuerat, qui factum aſſerit: nobis ſatis erat negare factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tuæ legis latoris calumniam oſtendere. Lex Iudaica, quam Moyſes & prophetæ tradiderunt, antequam Mahumetes naſceretur, pluribus ſeculis ſcripta fuit, & multis in locis promulgata, et in alienas tranſlata linguas: nec fuit unus interpres, ſed plurimi: rogante Ptolemæo Philadelpho, ſeptuaginta presbyteri legem interpretati ſunt, & conſona dixerũt. Aquila etiam, & Theodotion, & Symmachus, & alij uetus teſtamentũ traduxerunt. Facta eſt antiqua lex & Græca & Latina, multis ætatibus, antequam tua promulgaretur. Impletæ ſunt omnes bibliothecæ Moſaica & aliarum prophetarum traditione, Alexandriæ, Romæ, Athenis, Carthagine, Syracuſis, Toleti, Lugduni, & in omnibus locis, quę inſignia eſſent, ſiue apud Græcos, ſiue apud Latinos, uetus teſtamentum ex Hebraica ueritate traductũ & habebatur, & publicè legebatur. Quis ille Iudæus tam potens fuit, qui corrumpere legẽ ubiq; gentium potuit? Nondum natus erat Chriſtus, cum Septuaginta interpretum editio facta eſt: quo tempore nulla erat cauſſa corrumpendæ legis, cum nulla eſſet cum Chriſtianis nondum natis, de lege contentio: nec propter alios oportebat legi aliquid detrahere, qui legem nõ acceperant: nec propter ſe qui talem acceperant, et laudabant, ſi qua corruptio interuenit, in ea potuit interuenire, quæ apud Hebræos remanſit, nõ in ea quę inter Latinos Græcos diuulgata eſt, & per infinitas diffuſa prouincias: quanquam nec Iudaica corrupta eſt, quæ uſq; in hanc diem cum Græca & Latina traditione concordat, difficilis ac penè impoſsibilis fuiſſet corruptio in tot manibus. Mahumeti leue fuit unum codicem corrumpere, et illũ tanquam uerum his tradere, qui ſibi ab initio crediderũt. Quod ſi multi ſunt hodie apud uos codices unius continentiæ, non tamen idcirco ueritas in eis eſt: ab uno enim, qui falſus erat, emanantes, omnes falſitatẽ continent, quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærimus ex te magne princeps, ſi te iudice, duo rationum codices afferantur, quorum alter ex altero tranſcriptus exiſtat, et in eo de quo eſt facta tranſcriptio, Sempronius mille debere talenta ſcriptus eſt, in exemplari duo milia, cui potius fidem dabis? aut non exemplo magis quàm exemplato? Hebræi parentes antiquæ legis exiſtunt, & apud eos exempla legis habentur, apud alios exemplaria. Rurſus ex te querimus, quatuor inueniuntur rationũ libri apud quatuor negociatores, Seium, Caium, Titium & Sempronium. In eo quem Sempronius producit, creditor ipſe Lucij in centum talentis ſcriptus inuenitur, in alijs debitor, cui credes? quid reſpondebis? an non tres libros uni præferes? Certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas, ſoluta quæſtio eſt. Quatuor libri habent uetus teſtamentum: Vnus eſt Hebræorum, alter Gentilium, & tertius Chriſtianorum, ultimus Saracenorum, qui à cæteris diſcrepat: mendax enim eſt. nam reliqui conformes inueniuntur. Nam & Græci, qui gentiles erant ante Chriſti aduentum, & Latini ante Mahumetem, uetus teſtamentũ non alio modo habuerunt, quàm nos hodie habemus. Hoc fortaſſe inficiari poſſes, quia non reperiuntur hodie gẽtiles, qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga Iudæos, inuenies uera eſſe quæ dicimus. Et adhuc extat Ioſephus Hebręus,

Sacras literas corruptas eſſe, falſo Mahumeten aſſerere.

Septuaginta interpretes.

qui

qui translationẽ antiquæ legis in manu Ptolemæi, quẽ nominauimus, emanarunt, quæ uſq; in hãc diem perſeuerant, & Hebraicæ ueritati cõcordant. Stulta eſt igitur Mahumetis fictio, et turpis inuentio, nec quicquã habet uериſimile, nec tam confuſione quàm irriſione digna eſt. Quod diximus de ueteri teſtamento, idem licet de nouo intueri, quod nec ab uno ſcriptũ eſt, nec in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & tamen una ſententia eſt, & unica concordia. Quod Græci habent, hoc Latini, hoc Hebræi, hoc Syri, Armeni, hoc omnes barbari Chriſtũ colẽtes: quamuis hæretici aliqui ad tuendos errores ſuos corrumpere nonnullos codices auſi fuerunt. Quid ages? quid dices? cui fidem adhibebis? an ſoli Saraceno, an Latino, an Græco, an Hebraico? Multa antiquior eſt Chriſtiana lex quàm Saracena. Miſit Chriſtus adhuc in terra exiſtens diſcipulos ſuos in orbem, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ. Audita eſt in omni terra Euangelij tuba, ſicut ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorũ, et in fines orbis terræ uerba eorum. Vulgata eſt recepta lex Chriſti per totum Romanũ imperium, priuſquam tuus legifer prodiret in lucem. Et idem Euangeliũ, quod nunc habemus, omnes gentes ſuſcepêre. Nec fuit maioribus noſtris aut facultas corrumpendi rem adeò uulgatã, aut neceſsitas, cum non eſſet Mahumetes, cum quo de fide contenderent. Corruptio ei neceſſaria fuit, qui nouã legem edere uoluit, ueteri & nouæ contrariam. Nec dubium faciet iuſtus iudex, quin Chriſtiano maior fides adhibenda ſit de Chriſti lege, quàm Saraceno: ipſe enim conſeruator eſt ſuæ legis, & manet in traditione patrum. Saracenus ab ea receſsit, & inuentiones ſequitur nouas, quas ſui maiores ignorauerunt. Euangelia apud nos quatuor recepta ſunt, quæ ſumma diligentia, ingenti ſtudio, et acri diſcuſsione ſancti patres in generalibus concilijs non prius amplexi ſunt, quàm eſſe ueriſsima multis modis recognouerũt. Non eſt igitur quòd tuus legiſer de corruptione ſacrarũ literarũ poſsit obijcere. De ciuitate Domini, quę eſt eccleſia, inquit in Pſalmis Dauid: Fũdauit eam deus in æternum. Non eſſet fundata in æternum eccleſia, ſi fundamentum eius, quod eſt Euangeliũ, uiolari aut corrumpi potuiſſet. nec uerum fuiſſet quod ait propheta Baruch, loquens de lege dei: Lex, quæ eſt in æternum. Nec illud ſtaret quod dicitur: In æternum permanet uerbũ tuum, & in ſeculum ſeculi ueritas tua. Nec Iſaias uera fuiſſet de Chriſto locutus dicens: Super ſolium Dauid & ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet et corroboret illud in iudicio & iuſtitia uſq; in ſempiternum. Nos Gabrieli angelo credimus, qui de Chriſto Mariæ uirgini ſic ait: Dabit illi dominus deus ſedẽ Dauid patris eius, & regnabit in Domo Iacob in æternum. Quomodo regnabit Chriſtus in domo Dauid? niſi per fidem, Quomodo per fidem? niſi per Euangelium in æternum. Quomodo per Euangelium in æternũ, ſi corruptum eſt Euangelium? Mendax lingua, falſa calumnia. Ego uobiſcum ſum (inquit Dominus) uſq; ad conſummationem ſeculi. Et Oſeæ prophetæ uerba ad eccleſiam conferuntur: Sponſabo te mihi in fide uſq; in æternum. Et ad Petrum uicarium ſuum inquit Saluator: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et iterum: Rogaui pro te Petre, ut nõ deficiat fides tua. Præualuiſſent portæ inferi, & defeciſſet fides Petri, ſi falſum eſſet Euangelium quod ſequimur. Sed manet fides magni paſtoris in eccleſia Romana, quæ nunquã inuenta eſt erraſſe, neq; errabit in æternũ. Magiſtra eſt enim, & mater omniũ fidelium, & diſciplina ueritatis. Caue Mahumetes, caue magne princeps,

Noui teſtamenti concordantia.

Mahumetes ſcripturarum corruptor.

Pſalm. 47

Iſaie 9

Luc. 1

Oſeæ 2

Porphyrius Siculus apoſtata.

ne ſequaris errorē Porphyrij Siculi, qui tuæ legi conſona dicit. Is ex Chriſtianiſmo ad idola tranſiens, ait ſe deos conſuluiſſe quid de Chriſto ſentirent: & illos reſpondiſſe, bonum uirum fuiſſe Chriſtum, ſed peccaſſe diſcipulos eius, qui diuinitatem attribuerant, quam ſibijpſi nunquam arrogaſſet. Hoc deorum teſtimoniū eſt, id eſt idolorum, quæ tu dæmonia eſſe non dubites. An non intelligis fraudem? an non uides tui legiferi & dæmonū eſſe unum argumentum, unam concluſionem, unam fallaciam, & Chriſto diabolū inuidere, eiuſq; gloriæ et maieſtati detrahere? cuius conſilio atq; ſuaſu tua lex edita eſt, Euangelicæ atq; Moſaicæ cōtraria. Dices pari modo, Chriſtianam legē Moſaicæ aduerſari, namq; iuſsit Moyſes plurima, quæ Chriſtus uetat: ea permittens quæ ille uetuit. Neſcis antiquæ legis arcana, quæ diu grauida fuit, nouam in utero gerens: & cum ſtatutū diuino conſilio tempus uenit, eam peperit. Vidit Ieremias per ſpiritum legem hanc nouam, cum ait:

Hierem. 31

Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouū, non ſecundū pactum quod pepigi cum patribus eorum. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Iſrael. Poſt dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in uiſceribus eorū, & in corde eorum ſcribā eam, & ero eis in deum. Nouum fœdus, inquit, quia baptiſmus circuncisioni ſucceſsit, et legē meam, inquit, ſcribam in corde eorum, quia uetus lex in tabulis lapideis ſcripta fuit, noua per charitatē in corde hominum radicata. Et ero eis in deum:

Legis ueteris & nouæ diſcrimen.

quia nouæ legis autor et promulgator Chriſtus, deus & homo eſt. Antiqua per Moyſen innotuit, tantum hominē: & adueniente perfecto, euacuatum eſt imperfectū: nec amplius in præputio nobiſcum deus, ſed in corde paſcitur, dicente Apoſtolo: Si circūcidamini, Chriſtus nihil prodeſt uobis. Nec ulterius cæremoniæ legis habent locū. Venit enim ille, de quo loquitur in Deuteronomio, Moyſes: Prophetā de gēte tua ſuſcitabit tibi deus, ipſum ſicut me audies. Et ſubdit: Ponā uerba mea in ore eius, loquetúrq; ad eos omnia uerba quæ præcepero illi. De Chriſto hæc prophetia eſt, qui locutus eſt ex ore dei, quod uerū erat os ſuū, in cuius aduētu legalia & cęremoniæ deſitura erant. ſicut apud Matthęū ſcriptū eſt: Lex & prophetæ uſq; ad Ioannem. Sacramenta enim quę ueteres & prophetæ obſeruabāt, adnunciatiua erant uenturi Chriſti, quæ in eius aduentu completa ceſſauerunt, & alia inſtituta

Legis cæremoniæ per Chriſtum ſublatæ.

ſunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauciora. & ſicut ſacerdotiū mutatum eſt, ſub cuius adminiſtratione lex erat, ita & legem mutari oportuit. Non eſt igitur aduerſa ueteri noua lex, quæ in eius uentre concluſa erat, & adueniente Chriſto, & euāgelij luce clareſcente, & patefacta, circūciſioni & alijs cęremonijs antiquitus obſeruatis (ſicut præfinitum erat) finē impoſuit. Eſt aūt Chriſtiana lex tanto dignior quàm Iudaica, quanto nobilius eſt oraculū dei q; hominis. Cognoſcis iam, niſi fallimur, ueritatē & maieſtatē noſtræ legis, nec utilitatē ignoras: incipiſq; de tua diffidere, & ardes deſiderio diſputādi, uelleſq; latius cuncta diſcutere: ſed obſtat legifer tuus, & inquirere uerū prohibet, & interminatur & clamat: Nō eſt mea lex

Mahumet de lege ſua diſputare prohibet.

quæ diſputationi ſubijcienda ſit. caue ne quid loquaris, arma ſunt in manu mea: dum nihil credis, multū imperij adeptus es. Qui nō audiunt meam uocem, gladio conterendi ſunt, enſis meæ legis dignitatē tuetur. In Arabia ortus eius fuit. ex paruo principio quantum creuerit, uides. Aegyptum adieci meæ legi, & Syriam et Meſopotamiā & Libyā & Indiam et Mauritaniam,

Regiones ſub Turca, quæ.

& partem Hiſpaniæ, & diuitē Aſiam, & doctam Græciam, & fortē Thraciam, & nobilem Macedoniam: ſunt & aliæ quàm plurimæ regiones ſub

imperio meę legis, quę armis, non uerbis, quæſitæ ſunt. Muliebre eſt, uerba uerbis refellere, uiri ferro decertant. Si nō fuiſſet uera mea lex, nō dediſſent ſuperi imperio noſtro, nec nō dominationi noſtræ tātos ſucceſſus atq; proſperitates. Amat nos Deus, & legis odorē ſentiens gratulatur, et ſternit iter uictorijs noſtris. Scis quàm feliciter ſæpe in hoſtes pugnauiſti, & modò in Pōto, et ſæpe in Gręcia. En fili quid cogitas, quid moliris, tot triumphis ſub mea lege illuſtratus? Chriſtum perſequeris, cuius cultores ſtrauiſti toties, & ad internecionē uſq; cæcidiſti. Caue ne meā linquens legem, relinquaris à Deo. Credimus his te uerbis nō parū cōmoueri, & aliquē ineſſe in tua mente timorē. Sed audi quàm inanis eſt timor. Omnis qui malū facit (inquit in Euāgelio Veritas) odit lucem. Fures noctu domos perfodiunt, & in obſcuro adulteri latitant, nō adhibent teſtes qui peccāt, nolunt deprehendi mendaces. Cū his ſentit tuus legifer: ueretur ne diſputādo ſuę legis uanitates innoteſcant, ueretur ne pudenda ſua detegantur. probibet diſceptari uerbis: armis defendi ſuam legē iubet, nec aliū iudicem quàm ferrū depoſcit: multumq; gloriatur de ſuæ legis incremēto. Diximus cur creuerit, plebes uoluptas allexit: neq; inficiamur, multas tuæ gentis uictorias partas, & ingentia confecta bella, & tu ipſe in prælijs clarus euaſiſti. Viciſti hoſtes nō paucos, & triumphaſti ſæpe: fuiſti tamen etiam aliquando uictus. parua Chriſtianorum manus tuas ingentes copias, ut antè diximus, apud cōfluentes Sauū & Danubiū paucis antè annis deleuit. Non milites ueterani, non duces in bellis antè probati, nō uiri nobiles armis potētes, et equis, ſed pauci cruce ſignati ex agris collecti inermes et nudi, fide tantū armati, ferro fulgentes et auro tuos fuderūt exercitus. Quod ſi uictoria ueritatem legis oſtendit, hoc uno prælio ſatis admonebare, in quo multi fugerūt paucos. Tuæ uictoriæ nihil miraculi habent, ad quas nunquam ſine grandi tuorū prærogatiua uentum eſt. Sed quid agimus? non his argumentationibus ſtat recta fides, Vici, fudi hoſtes, imperiū teneo. Si ſic licet arguere, uera fuit ſub Alexandro Magno, tot uictorijs illuſtrato, & ſub eius ſucceſſoribus religio, qui & in Græcia, & in Aſia, & in Syria, & in Aegypto, & in Libya, et in Perſide, et in Scythia, & in Indis regnauere, imperio per arma quæſito. Vera etiā Romanorū fides uſq; ad priorē Conſtantinū, qui orbē ſibi ferro ſubiecerunt, et omnes domuere quas adiere gētes. Scimus tamē & Alexandrū et eius hęredes, et Romanos, et qui ſub eis erant, Iudæis exceptis, idola coluiſſe: alij Iouē, alij Martem, alij Mercuriū, alij ſolē et lunā, et alij ſidera. Multi etiā, ut Aegyptij, animalia bruta colebāt. Quis neſcit (inquit unus ex poetis) Voluſi Bithynice qualia demens Aegyptus portenta colat, Crocodilon adorat. Et quòd ſtultius fuit, & auiū, et porros & cepe inter numina poſuerunt. Præclaræ tamen Aegyptiorū uictorię memorant, ſicut de Oſiride proditū eſt, qui uictū peragrauit orbē. Ergo & deos Aegyptiorū recipiemus, & uerā eorū religionē fatebimur, quia uicerunt? Nō ſic ratio ſuadet, neq; ſic Iudęi ſenſere, qui uicti ab Aſſyrijs, & ab Antiocho, et à Romanis, et in ſeruitutē ducti, non tamen uictorū leges de dijs acceperūt, ſed uicti et angariati, et mille modis oppreſſi, in ſua lege manſerūt. Nec nos Chriſtiani, cum prælio ſuperamur, aut alijs calamitatibus affligimur, legem noſtrā aut relinquimus, aut accuſamus: ſed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quæ committimus, uerberare: quia nō paremus Euangelio, nō ſeruamus legē noſtram, neq; manemus in traditione ſanctorū patrū, ſed uicti fragilitate aberramus, & labimur ut homines. Ipſe uerò lapſos corrigit, & plagis multis noſtras

Victoriæ ſucceſſu non declarari ueram religionem.

Iuuenal. Satyra 15.

iniquitates emendat. Cognoſcimus errata noſtra, & conſiderantes quæ feci mus, minorem eſſe pœnam quàm delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, ſi amittimus regnũ, ſi iugo ſeruitutis opprimimur, dicimus cũ Danie

Daniel. 2

le propheta: Deum eſſe in cœlo, qui releuat myſteria, mutat tempora, & transfert regna, ut uniuerſi cognoſcãt, quòd dominatur in excelſis in regno hominũ: & cui uoluerit, dabit illud. Nouimus Deum & Iudęos & Chriſtia nos poſſe cum uelit, et uoluiſſe aliquando, alterius ſectæ hominibus ſubijce re, propter offenſas populi, qui eum ad iracũdiam prouocauit: ſed conuerſi ad Deum, non deſperamus miſericordiam conſequi. Quamuis enim iraſci tur Deus (ut inquit propheta) non tamẽ obliuiſcitur miſereri. Pius eſt et be

Religio non ſemper melior penes uictores.

nignus, nec deſerit clamantes ad ſe. Abſit autem ut propter uictoriam, meli orem eſſe credamus religionẽ uictorũ. Sic enim fatendum eſſet, omnes qui uicerunt Hebræos, melius de Deo ſenſiſſe quàm ipſi uicti, quod neq; tu di ceres, neq; tuus legiſer, qui defenſionẽ ſuæ traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis iudiciũ. Non ſic beatus Petrus, qui donatus à Chriſto domino cœleſtis regni clauibus, & pa ſtor conſtitutus gregis Chriſtiani, paratũ ſe ait rationem omnibus reddere de ea quę erat in eo fide, nec aliter ſuos auditores edocuit. Et beatus Lauren tius martyr: Mea uox, inquit, obſcurum non habet, ſed omnia in luce clare

Luc. 12

ſcunt. Et in euangelio non probat Dominus eum qui lucernã accendit, & ſub modio ponit, ſed ſuper candelabrũ eam eſſe uult, ut luceat omnibus qui ſunt in domo: & pręedicari uerba ſua ſuper tecta iubet, & de ſeipſo dixit: E

Matth. 10

go palàm locutus ſum mundo. Deceptores & pſeudoprophetæ in angulis prædicant, et uolunt occulta eſſe quæ dicunt, aut iuramẽta taciturnitatis exi gunt, ſicut Romæ accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim

Mahumet de lege ſua diſputare cur prohibuerit.

Deo ſuo ſacrificantes, nullũ flagitiũ libidinis omittebant. Quod ſi alia non eſſent aduerſus tuã legẽ iudicia, hoc unũ ſufficere potuit: quia prohibuit ei us lator in diſputationẽ uenire. Sciebat nõ ęqua eſſe, neq; uera, quæ tradide rat: uidebat ueterẽ & nouã legẽ cõtra ſe ſtare, intuebatur philoſophorũ acu tiſsimas rationes ſibi aduerſas eſſe: nec ſperauit in cœtu hominũ aut in ſcho lis uirorũ excellentiũ ſua delíramẽta poſſe defendi. Animaduertit homo ſa gax & ingenioſus in malo, gentiles qui Deos colebant, dãnatos eſſe, & iam propemodũ exterminatos, nec Iudæis locũ eſſe quorũ lex translata eſſet cũ ſacerdotio ad Chriſtianos. Cumq; ſtatuiſſet nouam legem, idemq; ſibi no men daret, ſperauit quod modò euenit, iratũ Deum Chriſtianis, qui ſuæ le gis mandata tranſgrediebãtur, aduerſus tranſgreſſores uictoriã cõceſſurũ: atq; idcirco ſuæ legis defenſionẽ in armis collocauit, quã alioquin hominib. gratam propter licentiã uoluptatũ non ambigebat. Diaboli hoc fuit inuen tum. Antiquus hanc uiam ſuæ nequitiæ ſerpens excogitauit, qui cũ uidiſſet ſeſe procul eijci, & Chriſtiana religione augeſcẽte, idola deleri, nec amplius deorũ multitudini locũ eſſe, ſed unũ tantũ Deum adorari cũ patre & ſpiri

Mahumetanæ ſectæ origo.

tu ſancto Ieſum Chriſtum, Heraclio imperante, Mahumetis ſpiritũ excita uit, eumq; ſibi miniſtrũ elegit, hominẽ ritu prius idololatrã, fortuna paupe rem, mente ſuperbum, natione Arabem, qui conſilio uſus quorundam Iu

Sergius monachus.

dæorum & Chriſtianorũ peruerſorum, inter quos fuit Sergius, ſpiritu am bitionis inflatus, legem tertiam edidit, ex ueteri & noua conflatam, multis ineptijs extrinſecus adiectis. Legem diximus, quia legẽ uocat: nos blaſphe miam rectius appellamus. Rugaſti frontem, auertiſti oculos, horruiſti, tur batus es, ſubiratus es, dum hęc dicimus: at ſi ueritatis amicus es, audienda eſt

ueritas:

ueritas: neq; tuus legiſer, ſi tibi amicus eſt, ueritatẽ interdicet, quæ tanto magis amica eſt, quãto ſalubrior homini, ac ipſa natura cõuenientior. Audi uerum, & diſce quomodo ſit appellanda lex. Legẽ dicũt eſſe philoſophi, quod ratione præcipitur: & ſunt qui nil aliud legẽ eſſe affirmãt, quàm rectã rationem, à diuino numine ductam. *Lex quid.* Quicquid igitur rationi aduerſum eſt, legis nomine caret. At tuus legiſer ratiocinari de ſua lege prohibet, & ſolum arma illi ſuffragari uult. Non eſt igitur dicenda lex, niſi ex illis quarum conditores apud Iſaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoſcere legem Domini, dum ea quæ propria ſunt exponit. Attende, & uidebis an Mahumetea lex de cœlo ſit, & à numine tracta diuino, an aliunde. Lex Domini (inquit propheta) immaculata, cõuertens animas: teſtimoniũ Domini fideſe, ſapientiã præſtans paruulis. *Pſalm. 18.* Immaculata eſt lex Domini, quia mala quęque excludit, neq; libidinẽ, neq; turpitudinẽ ullam admittit. Sic apud eundem prophetam: Eloquia domini caſta dicuntur, *Pſalm. 11.* & apud Iob legitur: Non inuenietis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit. *Iob. 6.* Et apoſtolus: Lex ſancta, inquit, & mandatũ ſanctum & iuſtũ & bonum. *Roman. 7.* At quomodo Mahumetea lex immaculata, quæ ſtupra & adulteria, & omnes libidinũ maculas ac fœditates admittit? Dices, quia ieiunia quędã pręcepit, & orationes, & eleemoſynas. non damnamus hoc, abſit ut ea mala dicamus: inuentorẽ eorum Mahumetẽ eſſe negamus, abſq; Mahumete ſciebamus hæc eſſe bona. *Mahumeticæ legis quedam bona.* Ieiunauit Elias, ieiunauit Chriſtus: orare & frangere eſurienti panem ſuum, et egenos et uagos in domũ ducere, multo antiquius eſt, quàm tuę legis inuentũ. Multi nos legiſlatores ad opera pietatis inuitarunt. Verùm adulterari, fornicari, ſeruire uentri, & in cœno uoluptatũ iacere, ſolus tuus legiſer inter bona collocat. Solus Mahumetes eſt qui turpia docet, & flagitia pręcipit: quãuis hæreticorum more, ut facilius decipiat, bona ſimul & mala cõmiſcet. At lex quæ Domini dicitur, ut inquit Propheta, animas conuertit. Quò cõuertit? ad Deum, cõuertit ad ſuũ creatorẽ, ad ſummũ bonũ, ad ultimũ finẽ: at lex Mahumetea nõ cõuertit ad Deũ, ſed auertit ab eo. Dicit eñ dominus Deus: Eſtote ſancti, quia ego ſanctus ſum. *Leuit. 19.* Mahumetes, Vxores (inquit) ducite, et cõcubinas quot placet: nã ego quadraginta uirorũ in meis lũbis uires habeo, & uxorib. atq; ancillis permiſceor plurimis. Quid de teſtimonio fideli? Cũ data eſt Moyſi lex domini in monte Sinai, fulgura et coruſcationes apparuerũt et ſigna de cœlo, quę teſtimoniũ legi prębuerũt. Lex Chriſti miraculis admodũ multis confirmata eſt, dicente ipſo: *Ioan. 15.* Si opera nõ feciſſem in eis, quę nemo alius fecit, peccatũ ſcilicet infidelitatis nõ haberẽt. Et propterea de ueteri, quæ cõuertit ad ſuum creatorẽ ad ſummũ bonum, et noua lege inquit Dauid: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. *Pſalm. 92.* Et in Euãgelio Lucę circa finẽ legimus: Illi profecti prędicauerũt ubiq; dñõ cooperãte, & ſermonẽ cõfirmãte ſequẽtibus ſignis. At Mahumetis legẽ, quę ſigna, quę miracula probãt? audiamus eũ: Nõ ſum miſſus, inquit, niſi in uirtute gladij: & qui nõ ſuſceperit meã prophetiã, occidatur, aut reddat tributũ, preciũ pro infidelitate ſua. Quid eſt hoc? nunquid manifeſtè negat ſe miraculorum uirtute carere, et ficta falſaq; eſſe omnia ſigna demonſtrat, quæ tuæ legis doctores in populis pręDicãt? Nõ habet igitur tua lex teſtimoniũ, niſi in armis: ſed id nõ eſt fidele, ut antè docuimus. Ad ultimũ tranſeamus, & quomodo ſapientiã præſtet paruulis, id eſt populis tua lex, animaduertamus. Sapientia (ut antiqui tradiderũt) diuinarũ & humanarũ rerum ſcientiã continet, *Sapientia.* eſtq; admodũ ſapida et dulcis, dum amorẽ diuinitatis

mentibus

Pſalm.118.

mentibus noſtris inſtillat. propter quod inquit Pſalmographus, Quàm dulcia faucibus eloquia tua ſuper mel ori meo. Tua lex neq; de Deo ſapit, neq; de cœleſtibus, neq; terrena ſatis intelligit, quæ putat ſuperis curæ non eſſe. Magna olim & florida in Alexādria philoſophorū ſchola fuit, & multi per Syriam & Aſiam uiri doctiſsimi claruerunt, quorū nomina ad nos uſq; peruenerunt. At poſtquam lex Mahumetea curſum habuit, pauciſsimi nominantur, qui naturæ arcana perſcrutati, excellentes euaſerint: quia non præſtat paruulis ſapientiam tuus propheta, aut tua lex, cuius fundamentum uoluptas eſt, & tutela gladius. Inter nos uerò liberalium artium ſtudia admodum florent. Legitur publicè philoſophia, auditur in ſcholis theologia, nullum doctrinæ genus prætermittitur, gymnaſia literarum in pluribus Italiæ ciuitatibus clariſsima reperiūtur, nec trans Alpes in Hiſpania, in Gallia, in Germania, in Britannia, collegia deſunt uirorum excellentium, qui ſapientiam præſtant paruulis. Eſt enim ingens Chriſtianorū cura, ut indocti erudiantur, & ueritatem intelligant in noſtra lege, quæ nunquam mentita eſt, diuinitus comprehenſa. Ac legifer tuus nō modò mentitur, ſed leuiter, ſed indoctè, ſed imprudēter, ſed inſipidè mentitur, & ſibijpſi ſæpe contrarius eſt: queādmodum ſuæ legis inſpector planè intelliget: innumerabiles ſunt eius ineptiæ, & aniles fabulæ, & pueriles nugæ. De quibus libet hoc loco pauca referre, quæ de cæteris iudiciū præbeāt. Exponens Mahumetes capitulum Alcorani quod dicitur filiorū Iſrael, in hāc ſententiā loquitur: Sit laus ei, qui ſeruum ſuum ab oratorio (quod eſt Helcarata, ipſa eſt domus Meſche) uſq; in oratorium ſanctæ domus Hieruſalē nocte una tranſtulit, circa quam benediximus Deum. O uos homines audite et intelligite, cum abij à uobis, uenit ad me Gabriel ſerò poſt pſalmodiam ueſpertinam, quę ultima eſt, & ait: O Mahumetes, iubet Deus ut ſe adeas. Cui reſpondi, Et ubi eum adeam? Et ait Gabriel, Vbi ipſe eſt. Et iumentū illico adducit magnitudine inter aſinū & mulum: Elberahil uocant, humanæ uocis capacem. Et una non amplius hora iter egi annorum quinquaginta millium. & ait Gabriel: Aſcende animal, & ito ad ſanctam domum. aſcendere uolentem, fugiebat iumentum, & iuſſum eſt ſtare, quia Mahumetes aſcenſurus eſſet. Nunquid accerſitus eſt? inquit. Et reſpondente Gabriele, accerſitum eſſe: Non ſinam, addidit, niſi pro me Deū rogarit. Obtuli preces Deo meo pro iumento, quod me inſidente ſuaui ingreſſu inceſsit, ponens ungulam pedis anterioris in orizonte ſui uiſus, & minori ſpacio quàm ictus impletur oculi, ad ſanctam domum perueni. comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domum ſanctam in Hieruſalem, & uicinam rupem, dixitq;, Deſcende, quoniam ex rupe ad cœlum aſcendes. & colligato illuc iumento, portauit me humeris ſuis in cœlum. Et cum applicuiſſemus ad cœlum mundi, & ad portam eius, pulſauit Gabriel. & quæſitum eſt, Quis eſſet? & reſpondit Gabriel, Ego ſum. Et iterum quærenti, Quis tecum adeſt? reſpondit, Mahumetes. & ſubdidit ianitor: Nunquid uocatus? Et ait Gabriel, Vocatus. Et aperta eſt porta, & uidi angelos, & bis genua flectens, oraui pro eis. Et accepit me rurſus Gabriel, & uexit ad ſecundum cœlum, & fuit diſtantia inter cœlum & cœlum, quantum eſt iter quingentorum annorum. Et ſicut in primo cœlo, ita in hoc cœlo pulſatum extitit: & rurſum pari ſolennitate ad ſeptimum uſq; cœlum procedit, æquā cœlorum diſtantiam ponens. Et ait, in ſeptimo cœlo uidiſſe ſe angelorum populum, & longitudinem angeli cuiuſq; inſtar mundi fuiſſe, & aliquorum mille uicibus extenſiorem, & inter eos unum inueniſſe, cui ſepties

Turcarum barbaries.

De Mahumeti raptu in cœlum fabula.

centena mille millia eſſent capita, & in quolibet capite totidē ora, & in quolibet ore linguæ totidē, quæ ſeptingenis mille millib. idiomatibus laudabāt Deum. Et rurſus alterum angelū oſtendiſſe, qui fleret, & quęſiuiſſe cauſſam fletus: et cum ille dixiſſet culpas eſſe, oraui pro eo. Et tū cōmendabat me Gabriel alij angelo, & ille alij, donec fui in cōſpectu Dei, & tribunali eius adhęſi, tetigitq; me manu ſua deus inter humeros, & frigiditas manus eius peruenit uſq; ad medullas dorſi mei. His nugis atq; deliramentis implet Mahumetes aures populi. Sed audiamus alteram fabulam in lib. cui titulus eſt De doctrina Mahumetis. Duo angeli nominantur Arathes & Narathes, quos ille aſſerit iuſſu Dei in terrā deſcendiſſe, ut genus humanū regerent atq; inſtruerent, tribus mandatis acceptis. Primū, ne quenquā occiderēt: alterū, ne quid iniuſtè decernerent: tertiū ne uinū biberent. Cū aliquandiu rexiſſent, & iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur: mulier quædā decenti forma, & omniū pulcherrima, aduerſus maritū ſuum cauſſam habens, iudiciū ab eis petijt, atq; ut fauentes haberet iudices, ut apud ſe prandiū habeāt, multis precib. inuitat: nō abnuunt angeli, paratur ſplendidū conuiuiū, epulas et pocula mulier ipſa miniſtrat. apponūtur fercula multiplicia, & cū his uinū. Quod cum angeli recuſarent, inſtante ſæpius muliere, & multas obijciente blandicias, tandē biberunt, & inebriati uino, in hoſpitā incaluerunt, eiusq; cubitū poſtularūt. ſpondet mulier ea cōditione, ut alter eorū ei aſcenſum in cœlū oſtēderet, alter deſcenſum. Placet cōditio. Illa, ut ita didicit, mox aſcendit in cœlū, relictis atq; irriſis angelis. quā Deus recognitā inter ſidera collocauit, cui Lucifer eſt nomē. Angeli ad iudicium euocati, catenis ferreis in puteo profundiſſimo religati ſunt, uſq; in diem iudicij permanſuri: cum elegiſſent in hac potius uita, quàm in altera plecti. Hæc eſt ſapientia Mahumetis, quam docet paruulos: hæc eius theologia, hæc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia, ne dicamus ſtultitiā ſeu dementiā. Quod ſunt in his fabulis deridenda ſomnia? Non obiurgamus iumenti uerba, quando & aſinam ſacræ literę loquutam produt, & gentiles bouē. Sed quid eſt quod una hora iter quinquaginta millium annorū pergitur? Metire hæc, & diligenter cogita, an corpori nondum glorificato id poſsit accidere. Quò iuit, ubi fuit, quid circuiuit? Nō adhuc cœlū aſcenderat, quibus in locis tantum ſpacij peragrauit? nec iumentū eum tulit? quis tulit eū? unde uenit? quomodo uenit? nihil horū dixit. Quid peccauerat iumentum, ut precibus egeret, cui nō eſt lex alia niſi naturæ, & illi paret? quid oſtiarius in cœlo collocatus, rogamine Mahumetis egebat? an non ſatis felix erat. Fortaſſe altius cupiebat aſcendere: tanquam non ſit illa perfecta hominum beatitudo, & regnat adhuc ambitio. Diſtantiam cœlorum oſtendit, & ſphęrarum quanta ſit craſsitudo demonſtrat, quingentorum annorum iter ex cœlo in cœlum ponit, & párere omnium ſpiſsitudinem, quid hoc? quis credat gentilium fabulis? ſimile ſomnium eſt. Aiunt illi Dionyſidorum quendam geometriæ ſcientiæ nobilem in patria ſenectam diem obijſſe, propinquos funus ei duxiſſe, ad quos pertinebat hæreditas. hos cōſecutis diebus cum iuſta peragerent, inueniſſe in ſepulchro eius epiſtolam Dionyſidori nomine ad ſuperos ſcriptam, quæ diceret, eum à ſepulchro ad infimam perueniſſe terram, eſſeq; illuc uſq; quadraginta millia ſtadiorum. Nec defuerunt geometræ (ut Plinius ait) qui interpretarentur, ſignificare epiſtolam à medio terrarum orbe miſſam, quo deorſum à ſummo longiſsimū eſſet ſpacium, & ibidem pilæ mediū, ex quo conſecuta computatio eſt, quæ circuitū terræ, id eſt totius pilæ ambitū, ducenta

Alia fabula de duobus angelis

Lucifer.

Fabulæ prioris abſurditas declarata.

De Dionyſidoro fabula.

quinqua-

quinquagintaquinq; millia ſtadiorum pronunciauit. Sed harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſum congruere, (eodem Plinio teſte) addit huic menſuræ ſtadiorum ſeptem millia. Eratoſthenes huiuſmodi rerum ſolertiſsimus indagator, uniuerſum terræ ambitum ducenrorum quinquaginta duorum millium ſtadiorum prodidit. Hipparchus ſtadiorum paulo minus uigintiquinq; millia adiecit. reperiuntur & aliorum ſententię admodum diſſonæ, neq; in hanc uſq; diem mortali cuipiam ſatis exploratā credimus terræ menſuram, cuius neq; ſeptentrionē, neq; meridiem uerſus cogniti fines ſunt. At tuus legifer maiora concepit animo, qui tanquam cœlum aſcenderit, quingentorum annorum itinere diſtare cœlum à cœlo prodidit, quoniam tanta eſſet craſsitudo ſphærarū. Hoc idem aſſerit Rabbi Moyſes Hebræus genere philoſophus, qui apud Aegyptios claruit. At philoſophi quos noſtri probant, non ita ſentiunt: nec Ptolemæus Alexandrinus aſtronomorum facile princeps, de craſsitudine lunaris ſphæræ cum tua lege concordat, in qua iter annorum ſexagintanouem, & aliquorū menſium ac dierum poſuit, milibus paſſuū uigintiquinq;, ſeu ſtadijs ducentis pro qualibet die cōputatis. Alij uerò aſtronomi, qui hæc diligenter indagauerunt, ſphæram ſolis pluſquam ſexcentis uicibus ſuperare lunarem tradiderunt. Rurſusq; Martis ſphæram, quamuis ſole altior eſt, & longè maiorem habet ambitum, ſpiſsitudinem tamen multis uicibus ſuperari. Improbum humanæ mentis auſum, uerùm ita ſubtili argumentatione cōprehenſum, ut pudeat aliquos non credere. plurimi hæc incerta reſpuunt. Tuę legis latori fortaſſe credendum fuerit, non quia illuc angelo bono deferente conſcenderit, ſed quia cū peruerſo ceciderit. Quod ſi hac de cauſſa fidem expedit, credimus: alioquin cū ſacra ſcriptura dicimus: Cœlū ſurſum, et terram deorſum, et cor regis inſcrutabile eſt. Sed alia percurramus. Angelos mundo ſe maiores uidiſſe affirmat, eoſdemq; corporeos. Si mundo maiores angeli ſunt, neceſſarium eſt aliquam eorum partem extra mundum eſſe. At philoſophi mundi circumflexu omnia contineri dicunt, neq; quicquā exterius eſſe. Tuus legiſer quando aliquid ſolito plus adbibit, ſopori deditus, quicquid ſomniauit, pro uero retulit, & omnia ſibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos, & peccare, & egere uenia, & ſe rogaſſe pro eis dixit. Simili ſomnolentia tactum ſe ſuper humeros affirmauit manu Dei, cuius gelu uſq; ad dorſi medullas penetrauit: quæ omnia ſuperius cōfutata ſunt. Quis illud patienter audiat, quod angeli Dei uino inebriati, ſpecie mulieris decepti, concubitum eius appetierint? quæ iter in cœlū edocta, ad conſpectū magni Dei peruenit, & honorificè accepta inter aſtra locum obtinuerit: angeli pœnas dederint, atq; idcirco uinum homini interdictum, quod tanti mali cauſſa fuerit. Cōmemorat hæc tuus legifer, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide quàm grauiter, quàm uerè, quàm peritè loquitur. Poëtarum figmenta, quæ pueris leguntur, inter arcana legis inſerit. Pueri noſtri non ſine riſu audiunt, cum raptæ in cœlum fœminæ referuntur, & in aſtra commutatæ, quæ maior & minor urſa uocantur, pigri circum ſarraca Bootæ lucentes. Credimus pro tua ſapientia te iam parui facere, atq; contemnere tuæ legis figmenta. Sed miraris uehementer, quod indies aliqui relicto dogmate Chriſtiano ad tuum migrant, & aſſerentes iniquam legem noſtram, amplexi tuam, circumciduntur, & tuis initiantur ſacris: & qui trinitatem prædicabant, nunc deteſtantur: & qui Chriſtum crucifixum colebant, & laudabant, nunc derident. Sunt qui hoc agunt, non dubitamus. Sed quonam

homines?

De terræ ambitu opiniones.

Rabbi Moyſes.

Lunaris ſphæræ craßitudo.

Solaris.

Martis.

Angeli an mūdo maiores.

Fabula de angelis confutata.

Chriſtianorū ad Turcam defectio.

homines? ſanè aut libidinis ſerui, aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in noſtra lege, ſpreti à nobis, & eiecti tanquã uilia & inutilia mãcipia ad te tranſiuerunt, nec tamen illos inextinguibilis conſcientiæ uermis rodere ceſſat. Quòd ſi poſſes eorum introſpicere corda, intelligeres proculdubio eos aut uitæ futuræ ſpem nullam habere, aut admodum eſſe anxios, quia fontẽ aquæ uiuæ reliquerunt CHRISTVM IESVM, & neſciũt quo pacto redeãt, maius ſuum peccatum exiſtimãtes, q̃ Dei miſericordiã. Sed quid miraris, ſi ad opes cõſequendas, ad uoluptates exhauriendas nõnulli tuæ legi ſeſe ſubijciũt? Non eſt hoc nouũ, nec dignũ admiratione. Idem quoq; & Saraceni faciũt, qui ſæpe ad nos migrãt. Illud eſt mirabilius, illud ſtupendũ, illud magnopere celebrandũ, quòd tot milia philoſophorũ Chriſtiano inſignita nomine ſub tuo imperio degunt, grauia tributa pendunt, nunc liberis priuantur, nunc coniugibus opprimuntur, duriſſima ſeruitute lacerantur, uexantur mille modis, nec tamen Chriſtianæ legi renunciant. Quòd ſi tuã acciperent, nullius ferrent impetũ, mitius ferrent imperiũ, fierent liberi, honores & opes ſperare poſſẽt. Sed malũt tolerare ſeruitutis iugũ, & in ſqualore ac miſeria uiuere, quàm Chriſtum negare. Hoc ſtupendum eſt et diuinũ opus, et quod te pręcipuè mouere debet, non quòd pauci à noſtra lege aberrent, ſed quòd tã multi in ea perſeuerent. & quod tanta ſit uel in aduerſis cõſtantia, miraculũ eſt. Facit hoc bonitas legis, et ſecuritas ęternæ uitæ, quam nemo ſapiens præſenti poſtpoſuit. Quid tu hic dicas? quid contrà hiſcere, aut mutire poteris? Vera eſt Chriſtiana lex ex utero recepta Moſaicæ, ex prophetis, ex diuinis oraculis: deus autor eius eſt, filius Dei eã tradidit, ex ore Dei manifeſtata eſt, pura eſt & nitida, & immaculata, & ſancta, perfecta ex omni parte, nullã habet rugã, nuſq; deficit, nuſquam claudicat, in ea qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulſanti aperietur. Ipſa eſt fons clementiæ, iuſtitiæ culmẽ, pietatis ſpeculũ, manſuetudinis & miſericordię plena: pro ea martyres innumerabiles ſunt occiſi, ſenes, iuuenes, pueri, matronę, uirgines, uiduę, innuptę puellæ, crudelia carnificum non expauere tormenta, ſciẽtes beatos eſſe mortuos qui moriuntur in Domino. Prætermimus ſigna & prodigia, quæ certitudinem Chriſtianę legis oſtendãt. Quis uiros commemorare queat ex Chriſtiano genere, diuini & humani iuris excellentiſſimos profeſſores, uerè mundi lumina, ſcientię fontes, qui uſq; ad mortẽ in fide Chriſti perſeuerantes, præclara uolumina ediderunt, quę tanquam ſidera quædam doctrinæ humanas mentes illuſtrant? Et quæ nam ullo in loco lex eſt, quæ alterum habeat Auguſtinum, alterum Hieronymum, alterũ Ambroſium, alterum Gregorium? Et ne Græcos prætereamus, quæ religio uirum unquam habuit qui Origeni comparari poſſet? quamuis hic in pleriſq; locis errauit. Quis Ioanni Chryſoſtomo æquabitur? quis magno Baſilio, quis Cyrillo, quis Euſebio, quis Gregorio Nazanzeno? Non ſufficiet dies, ſi numerare pergimus illuſtres noſtrę legis doctores, ſiue uiuos, ſiue mortuos: quamuis non ſint mortui, ſed nunc maximè uiuunt, & tanquã ſtellæ in firmamento lucent, qui fidem ſacratiſſimæ trinitatis elucidarunt. Quid dicemus de religioſis domibus, in quibus angelica ducitur uita, & pro peccatoribus aſſiduè effunduntur preces Domino, nec unquam ceſſant diuinę laudes ac pſalmodię. Benedictus Nurſienſis apud nos multorũ monachorum doctor & pater extitit, apud Gręcos Magnus Baſilius. Secuti ſunt Bernardus abbas Claræuallis, & Bruno qui Carthuſiam inſtituit. quotidie ſanctorũ uirorum apud nos augetur numerus, ædificantur noua monaſteria, & ſancta renouantur inſtituta. Quos fructus edidit Seraphicus Franciſcus, eximius paupertatis amator, in Vmbria (quæ pars eſt Italiæ) natus? Quot eum diſcipuli ſecuti ſunt, quot ſub eius regula uiri ſanctiſſimi floruerunt? Antonius Patauii iacens, miraculis clarus: Bernardinus Senẽſis in Aquila, quẽ noſtra ætas quaſi alterum Paulum prædicantẽ audiuit.

Multi Christiani etiamnũ sub Turcæ imperio.

Christianæ legis ueritas.

Religionis Christianæ doctores præcipui.

Monachorum anteſignani.

Nicolai Lyrani extāt opera, quæ omnes admirantur. Dominicus in extremis Hiſpaniæ natus oris, quaſi alius ueſper emicuit, qui nouum quendam ſanctum & nitidum uiuendi morem ſuis auditoribus tradidit, & Prędicatorum instituta regula, uniuerſum illuſtrauit orbem. Multi ex diſcipulis eius clariſſimi euaſerunt. ſed præcipua eſt magni Alberti fama, qui nullum doctrina genus ignoraſſe creditus eſt: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, etſi maior extitit in ſanctitate. Claruit & meo ſeculo ſub eadem regula, Vincentius Hiſpanus, quem noſter anteceſſor inter ſanctos Chriſti confeſſores retulit. Et in ordine diui Auguſtini Nicolaus Tolentinas, paulo antè inter cœleſtia relatus ſanctorū agmina. Noua indies proleflorefcit noſtra religio: quòd ſi non deſunt peccatores diuinam prouocantes maieſtatem, non deſunt etiam conciliatores uiri ſancti Deo accepti, & uirgines immaculatæ, precibus aſſiduis diuinā iram auertentes. Nec timemus ruinam, tantis adiuti patrocinijs. Tu ergo princeps nobilis, qui non es rationis incapax, neq; ingenij obtuſi, collige quæ diximus, & conſerua in mente tua, & conſule tibi & tuæ genti: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis: relinque tenebras, & lucē ſequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex, & quantis ſcatet erroribus, & quàm procul à ueritate recedit, & quòd non eſt in ea ſalus, & nouæ et antiquæ legis inimica. Intelligis quàm ſolida eſt euangelica doctrina, quàm uera, quàm ſancta, quàm munda et immaculata, & quòd ea tantum iter in cœlum oſtendit, & non alia. Intelligis, ſi uerba noſtra memoria tenes, quòd trinitas in unitate, & unitas in trinitate colenda eſt, neque altera contradicit alteri. Intelligis, quo nam modo pater ſibi filium æqualem genuit, & quomodo à patre & filio ſanctus procedit ſpiritus, qui eſt charitas & amor, & ſimul colendus eſt, & deus eſt: & quòd filius pro noſtra ſalute incarnatus eſt, mortem tulit: & ſpoliato inferno, tertia die reſurgens, quadraginta diebus cum diſcipulis conuerſatus, aſcendit in cœlum, ſedetq; ad dexteram patris, uenturus in fine ſeculi iudicare uiuos & mortuos. quo facto, mali perpetuò pœnam ignis ſubibunt, boni æternam beatitudinem conſequentur: non in carnalibus deſiderijs, aut impudicitijs, non in cubilibus, ſed in dulcedine mentis & in charitate Chriſti, quæ ſuperat omnem ſenſum. Ante omnia uerò monſtratum eſt, non poſſe te aſſequi inter Chriſtianos gloriam, & potentatum quem uideris optare, maximè apud Europæos et occidentales populos, dum tua in ſecta perſeueraris. Quòd ſi uelis Chriſtianis initiari ſacris, magnam tibi ſpem fecimus & potentiæ & gloriæ. Memento igitur uerborum noſtrorum, & accipe fidele conſilium, ſume baptiſmum Chriſti, & lauacrum ſpiritus ſancti. Amplectere ſacroſanctum euangelium, & illi te totum committe. ſic tuam animam lucrifacies, ſic Turcarum populo bene cōſules, ſic tuæ cogitationes adimpleri poterunt, ſic tuum nomen in ſecula celebrabitur, ſic te omnis Græcia, omnis Italia, omnis Europa demirabitur: ſic Latinæ te literæ, ſic Græcæ, ſic Hebraicæ, ſic Arabicæ, ſic omnes barbaræ celebrabunt, ſic nulla ætas de tuis laudibus cōticeſcet, ſic pacis autor & fundator quietis appellaberis, ſic te Turcæ animarum ſuarum repertorem, & Chriſtiani ſuæ uitæ conſeruatorē uocabunt. Syrij, Aegyptij, Libyci, Arabes, & quęcunq; ſunt aliæ gentes extra Chriſti caulas, aut his auditis, tuam uiam ſequentur: aut tuis, Chriſtianis armis paruo negotio domabūtur. Et ſi noluerint in noſtra lege te ſocium habere, experientur dominum in ſua: nos te iuuabimus, & omnium eorum aſſiſtente diuina gratia legitimū principem conſtituemus. Hæc ſunt quæ tibi cum baptiſmo pręmia promittuntur, his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obſequentem euangelio. Quòd ſi reſpueris conſilia noſtra, peribit tanquā fumus gloria tua, & rumore hominum reuerſus in cinerem totus morieris. Chriſtus regnabit in æternum, cui eſt honor & gloria in ſeculorum ſecula. Amen.

Albertus magnus. Thomas Aquinas. Vincentius. Nicolaus Tolentinas.

Epilogus.

FINIS.

EPISTOLA MORBISANI MAGNI *Turcæ ad Pium Papam II.*

MORBISANVS, Hebræi & Gæſij, cum ſuis fratribus Cerabi Eſusbait imperatoris Organi collaterales pugiles in partibus Achere, magno ſacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto. Nuper auribus noſtris intonuit, quòd in partibus Italiæ ad preces et poſtulationem populi Venetiarum, in baſilicis ueſtris publicè facitis diuulgari, quòd quicunque ſumpſerit arma contra nos & noſtros ſuorum in hoc ſeculo remiſſionem peccatorum, eiſq; beatam uitam promittitis in futuro. Cuius rei ueritatem occulta fide decernimus, per aduentum quorũdam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum nauigio transfretarunt. Propter quod admirari cogimur uehementer. Quia dato, quòd à ſummo Tonante uobis eſſet data poteſtas abſoluendi animas et ligandi, tamen adhuc maturius procedere deberetis, neque Chriſtianos maximè Italicos, crucis charactere inſignitos, inducere ſuper nos: cum, ſecundum quod patres antè dixerunt nobis, populus noſter Turcarum innocens fuerit mortis & iniuriæ Chriſti ueſtri: & cum terra & loca ubi ſanctuaria ueſtra ſunt, minimè poſſideantur per nos: imò populos Iudæorum exoſos ſemper habuimus, & habemus, quia prout in hiſtorijs antiquis & chronicis noſtris audiuimus, ipſi proditoriè et per inuidiam eundem Chriſtum ueſtrum prophetam Ieroſolymis tradiderũt pręſidi Romanorum, quem in crucis patibulo mori fecerunt. Ac inſuper admirari & dolere compellimur, quòd ſurgunt Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipſorũ, eo quòd ipſi & ipſorum magnalia & parentes à Troianorum ſanguine proceſſerunt, quorum autorem fuiſſe ſcimus ueraciter Antenorem & Aeneam de ſanguine Priami procreatos, in cuius locũ ducturi ſumus imperium in partibus Europæ, ſecundum repromiſſiones à dijs noſtris, quas patres noſtri habuiſſe noſcuntur. & Troiam magnam intendimus reſtaurare, & ulciſci ſanguinem Hectoris, ac Ilionis ruinam, nobis Græcorum imperium ſubiugando. & iniurijs deæ noſtræ Palladis factis eoſdem punire in tranſgreſſorum hęredes. Inſuperq; intendimus Cretam et alias marinas inſulas, quas Venetorum populus antedictus extorſit à nobis, imperio repromiſſo totaliter uendicare, eaſq; noſtræ ſubijcere iuriſdictioni. Idcirco prudentiam ueſtram attentè requirimus & rogamus, quatenus epigrammatibus ueſtris per terras Italiæ miſſis, ad inſtantiam ſupradicti populi Venetorum ſilentium imponatis, non prouocantes contra nos amplius ſub pietatis ſpecie populum Chriſtianũ, cum erga uos & ipſum nullam guerram propter crudelitatis differentiam habeamus. Cum enim nihil nobis referat, ſi ipſum colitis Chriſtum, quia et nos ipſum reputamus fuiſſe prophetã: neq; enim ex lege ipſius, prout audiuimus, poteſtis aliquem ad crudelitatem compellere. Si autem lis aliqua uel diſcordia orta eſt inter nos & populum Venetorum: hoc accidit, quia ipſi indebite nullo iuſtitiæ muniti colore, ſub Cęſaris nomine, uel alterius monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia ſint promiſſa, ſed ſua ſuperbia ac temeritate, iamdudum quaſdam marinas inſulas & alia loca, quæ noſtro (ut ſuprà diximus) ſunt repromiſſa imperio, crudeli tyrannide ſubiugarunt. Quæ tolerare non poſſumus, cum futurum tempus noſtræ repromiſſionis inſtat: propter quæ & alia poteſtis meritò ab incœptis deſiſtere: & ſpecialiter, cum audiuerimus ipſum populum Venetorum fore alienum à uita et moribus Romanorum, quia nec ſecum legibus uiuũt, nec moribus cõuertuntur, ſed ſe ſolos æſtimant cunctis circumſtantibus populis meliores, quorum inſaniam ſuperbiamq; deorum noſtrorũ & ſummi Iouis auxilio ad extremum deducemus. Alioquin ſi ueſtra prudentia non deſiſtat, ampliare curabimus uires noſtras ſuper eo diuini imperatoris Organi auxi-

lio, & aliorum orientaliũ regum & principũ, qui ſimulant ſe hodie dormire, quorum muniti præſidio, trahemus à finibus terræ armatorum acies copioſas, per quas non ſolũ contra ueſtros pedites Cruciferos reſiſtemus, uerũ etiã ſi cõtra nos Romanam ac Germanicã & Gallicam militiã prouocetis, intendimus hoſtiliter obuiare: ac demum fauente Mercurio, per mare Ponticum & Dalmatiam cum innumerabili noſtro nauigio Euri flatibus perducti, intendimus pertranſire: & ſeptentrionalem plagam, præſertim Croaciam & Dalmatiã, uiſitare. Datũ anno Mahumeti ſeptingenteſimo quadringenteſimo quinto, in introitu menſis haslen.

ORDINATIO POLITIAE TVRCARVM, DOMI ET FORIS, EX ORATIONE HORTATORIA

ad bellum Turcis inferendum: quam uir in rebus magnis diu cum gloria magna uerſatus habuit ad Maximilianum Cæſarem.

Othmanus rex.

TVrcarum gens ante pauca ſecula adeò obſcura fuit, ut etiam ipſi nullas à ſe res geſtas memoriæ dignas ante Othmanum, qui primus hãc gentem illuſtrauit, narrare poſsint. Et licet de origine eius apud autores parũ cõſtet, eam tamen Scythicã eſſe, & mores & lingua haud dubiè demõſtrãt. Plinius quoq; grauiſſimus autor, in Aſia circa Mæotidem lacum, Turcas uſq; ſolitudines ſaxoſis conuallib. aſperas accolere prodidit.

Turcarum latrocinia.

In primis itaq; inopia rerũ coacti, uicinas nationes latrocinijs potius, quàm legitimis prælijs infeſtarũt. Mox creſcente audacia, duce Othmano uiro bellicoſiſſimo & callidiſſimo, non ſolũ ut prius rapinis & incurſionib. ſed iã aperto Marte conterminos populos inuaſerũt.

Regũ ſucceſsio.

Cuius ſucceſſor Orham, infeliciter cõtra Tartaros pugnans, cum multis populis gentis ſuæ occubuit. Poſt quem Amorath factus imperator, ubi ita imperium auxit, ut uſq; ad Pontum longè lateq; fines ſuos extenderet, debitum naturæ perſoluit. Succedit huic Bayazith, qui cum pari audacia finitimos populos inquietaret: captus tandẽ à magno Tamberlano, cũ ingenti clade gentis ſuę finẽ audacię ſuæ fecit. Poſt quẽ quatuor imperatores ſucceſſerunt. Qui quamuis de gente Othmana nõ fuiſſent celebres, tamẽ bella geſſerunt. nam Celeby multorũ populorum uictor, partem quoq; imperij Trapezontis ſubiugauit. Soleyman, cui Tamberlanus tributum rependit. Orhan ſecundus, qui multas urbes Aſiæ & Ponti expugnauit. Muſe autem, cum Orhanum dolo interemiſſet, magnam partem Aſiæ in ſuam ditionem redegit.

Machometh.

Poſt Muſem culmen imperij ad gentem Othmanam redijt. Machomet itaque ex eadem gente potito imperio, Saracenos, Gordianos, Perſas, Cappadoces uarijs prælijs fudit nomenq; Turcarum ita celebre fecit, ut iam gentes Europæ illud reformidarent.

Amorath, Machometi frater.

Cuius frater Amorath, qui primus Turcarum in Europam cum exercitu traiecit, multis regnis Europæ deuictis, memorabili illo prælio ad Varnam Vladiſlaum fortiſſimũ regem Hungariæ cum magna cæde populi Chriſtiani debellauit. Huius res geſtas filius eius Mahometus in tantum ſuperauit, ut ad ſolis ortum & occaſum plures terras, maria, inſulas, populos, regna, imperio Turcarum ſolus ipſe adiecerit, quàm omnes decem ſuperiores. Cuius uictorias ſi quis uellet recenſere, profectò maximam partem Aſiæ & Europæ enumeraret.

Bayazith rex.

Nec contentus filius eius Bayazith, qui hodie regnat, tantum imperium à maioribus ſuis partum cõſeruare: ſed plura caſtella & oppida in ditionem ſuam redegit, nec in dies ceſſat terminos imperij ſui uſquequaq; dilatare. Croacia igne ferroq; conſumpta, et crebris incurſionibus penè exhauſta, nuper celeberrimum regnum Poloniæ inuaſit: & abducens LX millia Chriſtianorum, cum inaudita crudelitate uaſtauit,

uaſtauit & damnum intulit. cui niſi citò per maieſtatē ueſtrā & cæteros principes Chriſtianos ſuccurratur, paulo pòſt ipſi etiā hoſti immaniſſimo erit miſerādum: et deinde quid mali ex ipſius ruina cæteris regnis ipſi adiacētibus immineat, optimè intelligere poteſt maieſtas ueſtra. Sunt enim huic Bayazitho filij nouem, quorum nomina exprimere non pigeat. Eſt itaqꝫ primogenitus filius eius Mahometh Celebi, qui hodie præſes eſt in Amaſia. Secundò genitus eſt Churchur Celebi, qui præſes eſt in terra Charanian. Tertiò genitus eſt Synan Celebi, qui præſes eſt in Domusly circa Rhodum. Quartò genitus eſt Abmath Celebi, qui præſes eſt in una ex prouincijs Guſunchaſan, in Perſia. Quintò genitus eſt Murath Celebi, qui præſes eſt in Trapezuntha. Sextò genitus eſt Hally Celebi, qui præſes eſt in Chapa. Septimò genitus eſt Hallamaſſach Celebi, qui præſes eſt in Cheſtemoni. Reliqui uerò ſunt in curia patris, quibus dominia hucuſqꝫ non ſunt aſsignata propter infantiam. Et ut de iſta peſtifera progenie maieſtati ueſtræ pleniſſima informatio detur, ſunt ipſi Bayazitho filiæ octo, quarū prima eſt uxor Ahmath Baſcæ filij ducis Stephani de Boſna. Secūda eſt uxor capitanei Ianiciariorū, quæ dicitur Agga. Tertia fuit uxor Vſunchaſſan, quæ hodie uidua eſt. Quarta eſt uxor Muſtaphabegh, qui præſes eſt ducatus ſancti Sabbe. Quinta eſt uxor filij Tanih baſcæ. Sexta eſt uxor Iuſſelahmath, qui præſes eſt Vaulone. Septima eſt uxor filij Ieddiamath. Octaua eſt uxor Muſcaphabegh, qui præſes eſt Chruſentze. Nunc autem conſiderandi ſunt proſperi ſucceſſus & benignæ fortunæ huius peſtiferi draconis, tam in amplificatione imperij, quàm in procreatione filiorum. Sed nemo miretur quo pacto res Turcarum ex anguſtiſsimis principijs tam breui tempore ad tātum faſtigium peruenerint. multitudinē enim principū Europæ, odia atqꝫ inteſtina bella iugiter inter eos, præcipuam cauſam eſſe crediderim. Ars quoqꝫ militaris, qua quondam Lacedæmonij & Romani totum penè orbem ſubiecerunt, apud multos principes Europæ extincta eſt. At ſumma imperij Turcarum penes unū principē habetur, uni imperatori parent, unus cuncta regit, unus omnes redditus poſsidet, & ut ſummatim dicam, unus tātum dominus eſt: cæteri uerò mancipia, & ad libitū eius periclitari poſſunt. Præterea diſciplina militaris apud eos adhuc locum habet. Nullū autē eſt diſcrimen nobilitatis, uel generis. Is namqꝫ generoſus habetur, qui fortior in bello extiterit. Is plura ſtipēdia meretur, qui fortius dimicarit. Vnde præmia tanta milites ſtrenuiores reddunt, ut unuſquiſqꝫ cæteros fortitudine ſuperare conetur. Vt igitur maieſtas ueſtra liquidè cognoſcere poſsit, cōtra quē hoſtē dimicatura ſit, hoc cōmentariolo, ſtilo rudi ac craſſo exponā, quibus magiſtratibus totum imperiū & aula imperatoris Turcarum gubernetur, quanti ſint ordinarij redditus imperij, quæ ſint genera militū, & numerus eorū, modus qui ſit conſtruēdi exercitū, cum imperator ipſe bello intereſt. A' gubernatione imperij exordium ſumam. Summa igitur totius imperij tribus magiſtratibus gubernatur, quorum ſummus eſt Quatuoruiratus, qui ipſorū lingua appellantur Veſierbaſcia. Hi ſunt principes conſiliarij, qui quater in hebdomada ſedent pro tribunali, in loco qui dicitur Duyan, ut audiāt legatos nationū, & hominum ſupplicationes, quas imperatori referūt. Hi quoqꝫ iudicāt cauſas, quorū gratia prouocatū eſt ad imperatorē. Et cum quis horum depoſitus aut defunctus fuerit, alter denuò ſubſtituit, ut ſit ſemper magiſtratus Quatuoruiratus. Poſt quē ſequitur magiſtratus Duumuiratus, qui dicitē Beglerbeghi, principes præſidū. Hi præſunt pręſidibus prouinciarū. Et ut hic magiſtratus melius intelligatur, diuiſio totius imperij hoc in loco recenſenda eſt. Omnia itaqꝫ Turcarum regna in duas partes diuiſa ſunt: oriētalia, quę nuncupatur Natolia: & occidētalia, quę dicitur Romania. Natolia ſita eſt ultra Helleſpontum quę cōtinet in ſe prouincias infrà ſcriptas, Bithyniā, Aſiam, Cappadociā, Paphlagoniam,

Bayazithi filij nouem.

Eiuſdem filiæ octo.

Succeſſus regni Turcarū eiuſqꝫ cauſæ.

Monarchia Turcæ.

Imperij Turcici adminiſtratio.

Imperiū in duas partes diuiditur.

goniā, et Cariā. Inſulas uerò principales quatuor, Aeoliā, Ioniam, Lesbū, et Smyrnam: quæ omnia noſtro ſæculo Turcarū aduentu immutata ſunt, & ad eorum linguam accōmodata. In ipſa quidem Natolia iſta ſunt linguarū genera. Græca, Itala Scythica, Armenica, Aggiamica, Cercaſica, Ziſsica, Egnaſica, Menglorica, Vualachica, & Ruthena. Tenent itaq; totā Natoliam XXXVI. præſides uexillares, qui Turcarū lingua dicunt Sangiarchę. ijs enim imperator autoritatem tribuit erigendi uexilla in proprijs prouincijs quib. præſunt. Quorū quidē præſidū reſidētię loca proprijs nominib. ad maiorē rei intelligentiā nominabimus, uidelicet Amaſia, Trapezōta, Capha, Cheſtemoni, Burſa, Domusli uel Seteli, Sarchan, Karaman, Vſunkaſſan, Aydimentes, Languri, Kermen, Enguri, Boliaſsiria, Eugheri, Iaia, Charaſarchen, Ghenimuſſolni, Cheſſe, Mitili, Emittili, Syſchup, &c. Romania uerò cōtinet prouincias iſtas: partē Daciæ, Thraciā, Dardaniā, Achaiā, Peloponneſum, Acarnaniā, Macedoniā, Epirum, Raſsiam, & Illyriæ partē. Et ipſæ prouinciæ gubernatæ ſunt per perfidos uexillares, ſiue Sangiarchos XXV. quorum loca reſidentiæ ſunt iſta: Kiliæ, Nicapoglię, Bdyngh, Callipoli, Sere, Salonych, Negroponte, Morea, Argnocaſtro, Iamane, Prefrer, Oheid, Vocetorum, Coſtadin, Cernomē, Azigan, Scodri, *Smederouo, Boſna uerbo, Zonnya, Kruzēze, Suonick circa Taurinum. Turcarū itaq; regna in LXI. prouincias diſtribuuntur, & in qualibet ſunt milites quibus agri aſsignati ſunt, unde uiuūt qui Timari appellantur, de quibus poſtea mentionē faciemus. Beglerbegh ergo, ſiue princeps præſidū, qui libet in ſua parte ſine præſidib. imperat: uidelicet unus in Natolia, alter uerò in Romania, & ſi quæ diſcordiæ inter milites ortæ fuerint, ipſi diſcernunt, quorūq; iuſſa nullo pacto prę ſides retractare poſſunt. Et quia omnium poſſeſſionū militarium collatio ad ſolum imperatorem pertinet, quilibet nihilominus Beglarbegh in ſuis prouincijs conſerre poteſt, cui uult, poſſeſsionem aſcendentē ad ſummā aſprium quinq; mille, hoc eſt ducatorū centum. Per hos igitur tres magiſtratus tota ſumma imperij optimè gubernatur. Sunt prętere a alij magiſtratus, qui licet imperiū nō gubernent, tamē æquitatē & iuſtitiā tuentur, ſine quibus nullū imperiū diu ſtare poteſt, ad gubernationē imperij iura pertinere uidetur. Peſcherchadi, ſummi iudices exercitus, qui duo ſunt, unus Natoliæ, alter Romaniæ: qui iudicāt omnes cauſas, tā ciuiles q; capitales, pro quib. ad imperatorē prouocatio facta eſt. Quinetiam hi poſſunt retractare ſentētias latas per imperatorē, ſi cōtra legē Mahometi latæ fuerint, quia ſecundum ipſius legē omnia iudicāt: quibus ſemper aditus ad imperatorē patet. Nec poſſunt præſidere huic magiſtratui, niſi ab origine Turcus fuiſſet, id eſt Musloman, uel circunciſus. Secundus magiſtratus nūcupatur Muchti, id eſt ſummus legis interpres: qui quū de aliqua lege ambiguitas oritur, ipſe diſcernit, & explicat, quid lex ipſa & iura uelint: cuius ſententia non poteſt prouocari. Sunt etiā Moderis, id eſt legis periti & doctores, quos cōſulunt pro uarijs cauſis & neceſsitatibus. Sunt & Thephterderi, id eſt adminiſtratores rationum, quorum unus procurat rationes Natoliæ, alter uerò Romaniæ: qui magiſtratus eximiæ dignitatis habetur. Nunquam ab aula imperatoris diſcedunt, ſicut & eſi Verbaſtæ, id eſt cōſiliarij. Et quia de quæſtoribus hic mentionem fecimus, ſubdemus etiā unde prouenīant omnes redditus imperatori ordinarij, & quæ ſit ſumma ipſorum. Ex uniuerſa itaq; ſumma domus in imperio ſuo exiſtente tam Chriſtianorū q; Turcarum, & aliarū nationū quę uiritim pendunt tributū ſingulis annis: itē ex fodinis auri, argēti, ferri, plūbi, & aliorū metallorū, ac ex Syla monetarū tā in Romania q; in Natolia. Item ex aurifodinis in Cheſtemoni, & ex fodinis aluminis in Natolia. item ex Bonibare, Orehza, & ex uectigalibus ſerici in Burſia. Item ex piſcibus ſalitis tā marinis q; fluuialib. Itē ex redditib. ſaliū tā in Romania q; in Natolia. Itē ex decimis & paſcuis

Linguarum genera. — *Romania.* — *Smederoua, ſiue Zendereu, circa Taurinū.* — *Prouinciæ regni Turcici.* — *Magiſtratus alij.* — *Peſcherchadi iudices.* — *Muchti.* — *Moderis legis periti.* — *Thephterdery.* — *Redditus imperij Turcici unde.*

& paſcuis cunctorũ animaliũ. Itẽ ex omnib. frugib. & cæteris terræ naſcentib. Item ex portorijs in Natolia, et ex Schalogijs in Romania, id eſt doanis ſiue uectigalib. Itẽ ex traiectu Callipolitano, & aliorũ locorũ. Item ex hæreditatib. mortuorũ, quã do ex defectu ſeminis propinquorũ deuoluunt bona ad imperatorẽ. Item ex tributo uariarũ urbiũ, quę ſunt in Romania, Morea, Epiro, Moldlama, Scio, Calloier, & Raguſio: Similiter ex urbibus & prouincijs, quæ ſunt in Natolia, Charamã, Synope, Symiſſo, Anguri, Finica, Candeloro, Capha, & ab alijs ſatrapis maioribus uel minorib. habet circiter quadragies centena milianummorum aureorum.

Summa tributorum.

Sed quia uarijs nationibus & linguis terrarum imperat, neceſſe eſt ut ſint uarij ſcribæ & cãcellarij, ſecundum uarietatẽ linguarũ. Eſt tamen inter eos unus ſupremus cancellarius. Græcis itaq; & Italis lingua Græca ſcribunt: Hungaris, Moldauis, ſiue Valachis, Sclauis et Raguſcis, literis Raſcianis, Turcis præterea, Saracenis, Perſis, Armenis, & cæteris nationibus lingua Agiamica, Arabica, uel Perſica. At ille qui eſt cuſtos ſigilli imperatoris, Niſancibaſtia nominat. Singuli autẽ principes cõſiliarij peculiare ſigillum habent.

Scribarum diuerſitas.

Peractis magiſtratib. quibus tantũ imperiũ gubernatur, ueniendum eſt ad eos qui palatio imperatoris ſeruiunt: Miniſtri autẽ imperatoris omnes ſunt impuberes, eliguntur q; eximię uenuſtatis, in flore ætatis ſuæ, nominantur Sphioglani, filij nobiliũ, & ſecundum uaria miniſteria uaria nomina ſortiunt. Quidã ſunt dapiferi, pincernę, cubicularij, cuſtodes rerum precioſarum, quos Haznador nominãt. cum q; ad annos pubertatis peruenerint, ad maiores dignitates aſcendũt. Nã multi eorũ præſides prouinciarũ efficiunt, ſecundũ uirtutes & merita eorum. Maior tamen pars eorum poſt annos pubertatis cuſtodes corporis imperatoris efficiuntur. Ita hi qui minus ſtrenui apparent, retinent priſtinum nomen, & dicuntur Spahioglani: magis autem ſtrenui, Soluphtuarij appellãtur.

Palatio miniſtrantes, & regij ſtipatores.

Cum igitur imperator iter facit, eſt ſtipatus undiq; cateruis horum cuſtodum. In una enim parte ſunt Spahioglani, qui ſunt circiter mille & ſexcenti. In altera parte ſunt Saluphtuarij, qui ſunt circiter qũigenti: qui omnes prænominati uiuunt ex ſtipendio. Ingrediuntur pręterea quottidie palatium imperatoris, propter ornamentum aulæ.

Satellitum numerus.

Sunt & alij magnorum principum filij circiter ſeptuaginta, qui appellantur Mutaphariciti, & hi ſunt liberi ab omni onere militiæ & aulę, niſi cum ipſe imperartor eſt in exercitu, ipſis quoq; neceſſe eſt ut militent. uiuunt ex ſtipendio.

Principũ filij.

Habet etiam imperator alios corporis cuſtodes, qui ſunt optimi ſagittarij, electi ex numero Ianizari rum: Solachi nuncupantur. Hi non uadunt in equis, & ſunt armati framea breui, arcu cum ſagittis promptis ad ictum. Schcuphias byrreta in capite deferũt, albas & rectas, circulis aureis redimitas, & ueſtimẽta ſuccincta. Hi enim ſunt pręcipui cuſtodes imperatoris, cũ in itinere eſt, nunq; ab equo imperatoris diſcedẽtes: numero ſunt circiter ſeptingenti, & ſunt diſtincti per centuriones, & uiuunt ex ſtipendio.

Sagittarij.

Sunt & Ianitores, qui etiam ex Ianizarijs creantur: quorum numerus eſt CCC. Capiti uocantur. Hi etiam uiuunt ex ſtipendio.

Cuſtodes.

Sed & Mehtery, tentoria & papiliones extendunt, & omnem ſupellectilem aulæ diſponunt: qui circiter ſexcenti ſunt.

Ianitores.

Sunt præterea artifices diuerſarum artium, quæ ad ornamentum aulæ imperatoris pertinent: qui omnes in aula imperatoris uiuunt, tanquam mancipia. Imbrahor baſtia, eſt magiſter Agazonum. Imbrahali dicuntur, qui diſtribuunt uexilla. Segmen baſtia, eſt magiſter uenationis. Alia multa officia omittuntur, gratia breuitatis.

Artifices.

Sed poſtquam de magiſtratibus, quibus imperium gubernatur, & de miniſtris ac cuſtodibus corporis imperatoris abunde diſſeruimus, ſupereſt ut de generibus militum & modo conſtruendi exercitum ſermonem faciamus.

Militũ genera

Sunt ita diuerſa genera militum, uidelicet Thimarci Ianizarij, Aſſapi & Acangi: de quibus ſingulis ſigillatim tractabimus.

Thimarci ſunt milites, equites omnes, quibus ager ab imperatore attributus

Thimarci.

 eſt,

eſt, unde ipſe cū quatuor militibus loricatis uiuere poſsit: & ſic Thimar apud eos intelligitur ager unus, de quo quinq; milites uiuunt ex decimis, per ſubditos prouinciarū, de domib. & omnib. terræ naſcentibus datis, ꝗuis ipſi agri nō ſunt æquales. Quia aliquis eſt, qui poteſt diuidi in XX, XXX, & XL, partes Thimar: & tamē ab uno poſſidetur. Sed ad inſtar magnitudinis agri prouētuū, talis poſſeſſor equites ſiue milites tenet. Vnde cōputatis omnib. agris militarib. maiorib. & minoribus, qui habētur in Romania, numero ſunt quatuor millia & quingēti: militū uerò, uiginti duo millia & quingenti. In Natolia uerò facta ſimili ſupputatione, numero ſunt quinq; millia et quingenti milites: ex quib. omnib. Thimar, in Natolia ſcilicet & Romania, reſultāt quinquaginta millia equitū: qui omnes obediūt ſuis præſidibus, & ſemper ſtant parati ad bellū, nec aliud alimentū habent ꝗ ex agris illis. Secundū autē genus militū eſt, qui Ianizarij dicūtur. Omnes enim pedites ſunt, & ex ſtipēdio Imperatoris uiuunt, & ſemper ſunt ubi Imperator eſt. Maior pars eorum eſt ex Romania, & ab origine Chriſtianorū. Quia ſemel in triēnio fit delectus per totā Romaniā, & colligūtur filij ſubditorū, eosq; mittūt in Natoliā, ut ibi imbuantur lingua & ritibus Turcarū. Cumq; ad annos pubertatis peruenerint, exercitati in armis, qui magis ſtrenui ſunt, pedites efficiūtur, & ad cuſtodiā imperatoris deputātur, & in ipſa cuſtodia ſunt ſemper nouē uel decē milia: quorū capitaneus Agga nuncupatur, uir magnæ authoritatis. Qui autē minus apti uidētur militiæ, deliguntur ad cuſtodiendas munitiones & arces: & ſunt circiter numero XXX. milia, qui obediūt ſuis Dazdar, id eſt caſtellanis, uiuentes ex ſtipēdio. Sunt autē Ianizarij numen et robur imperatoris, eiq; ſunt obſequētiſsimi, tuenturq; ipſum cōtra oēs tumultus & ſeditiones. Aſſapi, ſunt milites gregarij minus exercitati, ac precio cōducti: quorū aliqui ſunt pedites, aliqui uerò equites. Hi etiā claſſem maritimā intrāt, habentes pro ſtipendio uiritim aſpra quinq; per diē. De tali aūt genere militū quātum ipſe imperator uult, tantū cōducere poteſt, cū ſint uulgares, et ad pugnādū inexperti, tā in pugna terreſtri ꝗ nauali. & poſſunt eſſe Aſſapi tā Chriſtiani, ꝗ Turcæ, & aliæ nationes. Accangi militāt ad fortunā ſine agris, & ſine ſtipendijs, quintā partem prędę dant imperatori. & ſi qui ſtrenui apparuerint, Thimarci, uel alterius dignitatis nomē & gradū ſortiūtur. Sūt qui exercitū ordinānt clauis ferreis, hi milites in ſtationibus ſuis ſtare cogūt, & ſemper præcedūt imperatorē, eiq; uiā parāt, & appellātur Zauſti: numero ſunt quadringēti, uiuūt ex ſtipendio. Sunt pręterea quidam milites prodigioſarū uiriū, qui cōtra quinq; pugnare perhibentur. Stipendium quoq; pro quinq; militib. ſumūt, Belsli uocantur: numero ſunt CC. uel circa: uiuunt ex ſtipēdio. Sunt & Gonili, qui in arte gladiatoria peritiſſimi habētur, maximaq; agilitate lanceis, ſagittis, gladijs exercētur. Sūt ſemper equites, quorū numerus eſt centū & ſexaginta, uiuūt ex ſtipendio. Muſſelym ſunt, qui munitiones, caſtra, & propugnacula cōſtruūt: quorū merces eſt diurna quinq; aſpriū, quartus ex dicta prouincia intrat exercitū. Sed Iaya ſunt Turcæ, qui proprijs expēſis militāt: quia exempti ſunt ab omni alio onere: ipſi quoq; uias mūdant cū Muſſelym. Sarahori habēt ſtipendiū ab imperatore aſpriū quatuor per diē: homines ſunt agreſtes, qui ſequentes exercitū, omnia uilia opera exercent, ſicut & alij ſuperius nominati, id eſt Muſſelym & Iaya. Hi omnes ſunt, per quos militia terreſtris imperatori Turcarū perficitur. Claſsis Turcarum imperatoris cōtinet ad ſummū uela CCCC ſupputatis nauibus, triremibus, biremibus, palandiarijs, grippis, & alijs generibus nauigiorum: quæ capit circiter hominum triginta milia, & ipſam parare ſolent Conſtantinopoli, Nicaoniæ, Callipoli, Negroponti & Vaulone. Sed cum ſint in ea homines ut plurimum agreſtes, & ad nauigandum inexperti, magnas uires habere non poteſt: cuius capitaneus ſemper eſt præfectus Callipoli, et illi qui ipſam in-

trant

Agrorū & militū numerus.

Equites.

Chriſtiani milites ſub Turca.

Aſſapi.

Accangi.

In Alcoran etiā quintas prædę lex arrogat principi.

Zauſti, uiatores.

Belsli.

Gonili.

Muſſelym.

Iaya.

Sarahori.

Claſsis Turcarum imperatoris.

erant, omnes ſunt precio conducti, ſecundum diſtinctionem exercitij & officiorũ.

Peregimus tandem magiſtratus, quibus gubernatur imperiũ Turcarũ. Palatiũ quoq;, quibus miniſtris regatur, abundè explicuimus. Genera quoq; militũ diſtinximus, ac maritimæ claſſis quantitatem: & quo in loco parari ſoleat, oſtendimus. Nunc ſupereſt, ut deſcribamus modum caſtrametandi, cum imperator ipſe perſonaliter adſit in caſtris. *Modus caſtrametandi.* Prius igitur caſtrametatores eligunt locum aptiorem pro caſtris, qui tutus ſit ab omni impetu hoſtiũ, ex quo de facili hoſtes expugnare poſſint. Eligunt itaq; quod habeat montem, uel fluuium, uel paludem, quibus munitior ſit. quẽ locum deſcripto ambitu caſtrorũ, foſſatis altiſſimis muniũt. Poſt quæ ſequuntur cunei acutiſſimi in circuitu, cathenis deſuper colligatis. Sequitur poſtea ordo camelorum, qui commeatum & impedimẽta pro uſu caſtrorum baiulãt.

Poſt quas minor altera foſſa fodit̃ in ambitu, cum haſtis pro maiori tuitione in circuitu affixis, quo in loco Sarahori, Iaya, & Muſſelym mãſiones & habitationes ſuas habẽt. *Locatio exercituum imp. Turcarum.* Poſt tot ualidas munitiones pedites, qui Ianiczarij dicunt̃, per multiplices ambitus papiliones & tentoria ſua figunt: in quorũ medio imperator ipſe cum ſuis pueris & miniſtris ornatiſs. tẽtoria habet. Eminent præterea duo maxima cornua cõtra hoſtes, cõtra quos pugnandũ eſt, adhærẽtia circulo caſtrorũ, in quib. collocati ſunt equites cum ſuis præſidibus. In uno enim cornu ſunt milites Thimarcij, qui agros poſſident in Romania: in altero uerò, qui agros poſſident in Natolia. In capite uerò cuiuslibet pręſidet princeps pręſidum, id eſt Beglerbegh. At in medio horum cornuũ locant̃ omnes cuſtodes corporis imperatoris, hoc eſt Spahioglani, Soluphtarij, Solacchij, & cæteri aulici. Poſt quos ſituata ſunt uaria genera machinarum et tormentorum. *Modus pugnandi.* Cum igitur pugnandum eſt, in qua parte imperij bellum gerendum eſt, Beglerbegh illius partis cum ſuis præſidib. pugnam incipit. Quod ſi contigerit milites illius cornu ab hoſtibus ſuperari, mox aliud cornu opem fert. Superatis ambabus cornibus, pugnat̃ omni genere Meſſalym & tormentorum. Deinceps cuſtodes corporis manus conſerunt, ultimo Ianiczarij imperatorem ipſum in medio duorum cornuũ collocant, ne fortè uertens ipſe terga hoſtibus, cauſa internecionis totius exercitus conſtare uideatur.

Hæc ſunt quæ de imperio Turcarum longis peregrinationibus, ſubtiliq; indagatione cõperimus: quippe cum ciuitas noſtra Raguſium, quæ in confinibus ipſorum ſita eſt, quamplurima commercia cum gentibus illis habeat, non deſunt nobis facultates ſingula perquirendi. quæ quidem humili ſermone, & ſine ullo elegantię fuco ſcripſimus, non ad res Turcarum extollendas, & ad incutiẽdum terrorem maieſtati ueſtræ, & cæteris principibus Chriſtianis: quin potius, ut clarius ſole demonſtraremus, ſi ipſi Chriſtiani potentiã Turcarum recto iudicio perpendiſſent, uiresq; ſuas agnouiſſent, iam pridem de imperio Turcarum actum eſſet.

Nunc quæſo animaduertat maieſtas ueſtra, qui fuerint ante pauca tẽpora Turcæ, quàm imbelles gentes deuicerint, & quàm uanis & falſis terroribus imperiũ ſuum auxerint. Reperiet nẽpe eos fuiſſe homines agreſtes et inermes, inopia omnium rerum ad latrocinia & rapinas coactos. Perquirat diligenter hiſtorias uariarũ gentiũ, Romanorum monumẽta euoluat, inueniet ſemper Aſiaticos fuiſſe molles & timidos: *Aſiatici ſemper molles.* ut extat uulgatus ille Iulij Cæſaris titulus, quẽ in curru cum à triumpho Ponti co rediret, inſcribi iuſſerat, Veni, uidi, uici: imbellẽ eam gentẽ nulliusq; momẽti exiſtimans. Siquidem Romani, orbis ferè quondã domini, per plures annos contra Numantiã unã urbẽ Hiſpaniæ pugnauere, quàm cõtra totam Aſiã. Quid ergo tam magnum, gentes Aſiaticas imbelles, & ſemper ſeruire aſſuetas, deuiciſſe? Quid tam arduum, Græculos effœminatos, inteſtinis odijs ſemper diſſidentes, debellaſſe? Quid tam grande, Ruſcianos & Bulgaros, homines inermes, circa metalla &

pecudes

pecudes occupatos, ſubdidiſſe? Quid tam generoſum Boſnenſes debacchantes, diffidentibus inter ſe principibus Hungariæ, in deditionẽ accepiſſe? Quid deniq; tam ſtrenuis principibus Europæ uerè dormitantibus, gentes timidas & infidas ſponte ſeſe dedentes, in ditionem ſuam redegiſſe? E contrario uires ſuas maieſtas ueſtra, & cæterorum principum Chriſtianorum examinet, generoſitatem & potentiam conſideret. Nunquid propè innumeros annos sereniſſimæ maieſtatis ueſtræ, Hungaria populoſiſsima, tamen adhuc rudis, contra Romanos orbis dominos fortiſsimè pugnauit? ingentesq; clades illis intulit? et deinde pro Chriſtiana fide quoties Saracenos debellauit? nunc florentiſſima, artibusq; militaribus apprimè inſtructa: cui quodammodo nulla gens, nullaq; potentia reſiſtere poteſt, ut ex glorioſiſsimis uictorijs conſtare uidetur: contra uiliſsima mancipia pro Chriſtiana fide bellare non audebit? uſq; ad internecionem proſequi non patetur? Quia furor eſt profectò deterreri à potentia Turcarum. Quippe præter quinquaginta uel ſexaginta millia equitum, & decem milia peditũ, quæ ſupra retulimus eſſe in exercitu Turcarum, reliquum uulgus iners & inerme eſt, ac uelut grex pecudum ad libitum uictorijs ſine ulla pugna duci poteſt. quod ſecus in prouincijs Chriſtianorum contingit. nam & uulgus armis aptiſſimum eſt, & ad pugnandum ferociſsimum. Exurgat ergo maieſtas ueſtra unà cum principibus Europæ, qui commune bonum & utilitatem deſiderant, & præcedente CHRISTI cruce, arma contra hoſtem ſæuiſſimum ſumite. Fidem, patriam, leges, templa, uxores, liberos, parentesq; chariſsimos defendite; iuſtiſsimoq; bello, auxilium diuinum uobis non defuturum ſcitote.

Hungari.

Turcæ exercitus qualis.

INVICTISSIMO CAESARI CAROLO, EIVS NOMInis quinto, Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus.

S. D.

Vandoquidem omnibus notiſsimum eſt, inuictiſsime Cæſar, te pro tua ſingulari religione atq; animi magnitudine, nihil aliud nunc magis quàm bellum in Turcas meditari, quod quidem nobis ut ob eorum proſperitatem atq; audaciam neceſsarium, ita omnium iudicio etiam glorioſum fuerit: uolui, ut æmularer illos qui te armis, nauibus, equis, & theſauris adiuuabunt, quum ego nihil aliud præſtare poſſem, ſaltem tibi peculiarem atque apertam militiæ, potentiæ ac uictoriarum, quibus ipſi Turcæ potiti ſunt, cognitionem præbere: ac ſimul uiam breuiter fideliterq; oſtendere, qua hæc fera natio ad tantam imperij magnitudinem tanto cum honore, militari ex arte parto peruenerit: ut à ducibus ac militiæ magiſtris certa remedia contra eorum & uires & artes inueniri facile poſsint: & Chriſtiani milites exemplis rerum præteritarum inſtructi, meliorem & commodiorem bellandi diſciplinam percipiant, quo tandem eos ipſos Turcas debellare queant. Quod quidem tibi non erit admodum difficile, qui poſt infinitas uictorias pacem adeò magnificè, neq; id ſine gratia Dei omnibus ac priuatim defeſſæ iam Italiæ donaueris, atq; animum Chriſtianiſsimi regis Franciſci fœlicibus ſororis nuptijs tibi adeò deuinxeris, ut is quum ob propriam uirtutem, tũ uerò ob titulum quem gerit, nõ poſsit uoluntate, conſilio ac uiribus tibi nõ eſſe cõiunctiſsimus: quemadmodum etiã de alijs principibus Chriſtianis ſpes eſt futurũ. præſertim quũ Beatiſsimus pater Papa Clemens religioſa quadam promptitudine ipſos inuitet: qui quidem Clemens uotis omnibus nonſolum res ſacras & non ſacras, uerumetiam mentem ac corpus ipſum huic ſanctiſsimæ prouinciæ dicauit. Et quoniam apud te laudem eloquentiæ minimè quærere, ſed tantũ fidelẽ & Chriſtianũ animũ hac in re mihi oſtendere propoſitũ eſt, tædioſa procœmia & Tuſci ſermonis ornamenta, tanquam res ſuperfluas, prætermittam. atq; ut uerba ipſa commodius excipiantur, ſimpliciori atq; uniuerſæ Italiæ communiori lingua utar, quo ſubſtantiam rerum abſq; temporis circa uerborum uanitatẽ amiſsione percipere facilius poſsis. Neque mireris optime Cæſar, ſi ego ipſe homo demiſſæ ad talum togæ, ſacriſq; initiatus, qui nunquam limites Italiæ tranſierim, de rebus militaribus ac de longinquis regionibus loqui audeã. Tibi enim perſuadeas uelim, me diutina præcipuaq; diligentia, auxilio ſummorum principum, relatione excellentium ducum, militum, oratorum, ac deniq; cuiuſcunq; conditionis hominum uſum eſſe, ut ueram mihi notitiam rerum in noſtris Latinis Chronicis deſcriptarum pararem. Quæ quidẽ Chronica, quod in Dei laudem, atq; in tuam tuorumq; auorum perpetuam gloriam cedat, breui in publicum edere conſtituimus.

Vale.

Datum Romæ, undecimo Calendas Februarij. M. D. XXXI.

TVRCI

TVRCICARVM RERVM COMMENTARIVS, PAVLI IOVII EPISCOPI NVCERINI, ad Carolum V. Imperatorem Auguſtum: ex Italico Latinus factus.

FRANCISCO NIGRO BASSIANATE interprete.

Tvrcarum natio à Scythis, quos nunc Tartaros uocamus, qui ſolitudines ultra Caſpium mare circa Volgam fluuium inhabitant, originem dubio procul ducit. Id quod ex ipſorũ moribus, ex facie, ex uſu ſagittarum, ex bellandi conſuetudine, ex ſuperba denique loquendi forma, Scythicæ ſimili, facile deprehenditur. Anni ſunt plus quàm ſexcenti, quòd ij in Aſiam minorem, quam Natoliam appellamus, peruenerunt: quo in loco prędę ac bellis continuè incumbentes, quàm plurima loca munita paulatim ſubiugarunt, adeò ut populis illis, qui non admodum exactè arma exercere nouerant, magno terrori eſſent. Neque tamen principem aliquem unquam habuerunt, ſed ueluti Aphricæ Alarbes quos uocant, diuiſi per turmas, regionem illam ampliſſimam tyrannico imperio poſſidebant. Cæterùm ſub magnifici ducis Gottifredi Bolioni aduentum, qui ut terram ſanctam acquireret, cum trecentis millibus peditum, atque equitum centum millibus tranſierat mare, uires in unum contraxerunt: ac ſub regimine Soli mani cuiuſdã excellentiſſimi ducis prope ciuitatẽ Niceã Chriſtianos aggreſſi, maximis noſtrorum laboribus, ac pugna nõ incruẽta, fuſi tandem fugatiq; ſunt. Poſt hunc Solimanum Turcæ per plures annos, nullum ducem, cuius extet memoria, præcipuum habuere. Verùm circa annum à CHRISTO nato M.CCC. Ottomanus quidam filius Zichi, qui tenuis conditionis homo fuit, nomen, uires, ac dignitatem inter Turcas habere cœpit. Atq; is extitit, qui Turcarum imperatoribus, nimirum ijs qui per maſculorum rectam lineam deſcendunt, nomen familiæ dedit. Is inquam magnum ingenium cum uiribus corporis coniunctum, ac fortunam mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita, Pontico mari adiacentia, in deditionem accepit. Sed egregias ſuas uictorias maximopere nobilitauit, debellata Siua ciuitate pulcherrima, quæ antiquitus Sebaſtia dicebatur. Regnauit annis uiginti octo. Defunctuſq; eſt ſalutis noſtræ Anno M.CCCXXVII. ſub pontificatu papæ Benedicti XI.

Tartari.

Natolia.

Nicea hec olim Antigonia ab Antigono Philippi filio cõditore dicebatur.

Siua, que Sebaſtia olim.

ORCANNES.

Svcceſſit Orcannes, qui paternis uirtutibus immenſam animi magnitudinem, ac ſubtiliorem in acquirendis finitimis regionibus artem adiunxit. Liberalitatem erga milites pro comite perpetuo habuit: qua uirtute nullam uiuidiorem princeps aliquis habere poteſt, ut magnus atque adeò immortalis citò efficiatur. Copioſus ac ingenioſus in militari apparatu, nec non in nouis bellicis machinis inueniendis fuit. Primus extitit, qui familiam illuſtriorem fecit, accepta in uxorem filia Regis Caramaniæ, quæ à ueteribus Cilicia dicta eſt. Is arma in Michaelem Palæologum, Conſtantinopolitanum imperatorem, mouit. Denique Burſiam ciuitatem egregiam (hæc Pruſa uetuſta ſedes regum Bithyniæ fuit) expugnauit. Tandem ex uulnere in ea ipſa expugnatione accepto, quanquam leue uideretur, occubuit, atq; Amurathi filio uictoriam fruendam reliquit. Imperauit annis duobus & uiginti: ac mortem obijt, quo tempore papatui pręerat Clemens ſextus.

Liberalitas.

Caramania.

Pruſa.

AMVRA-

AMVRATHES. I.

AMurathes ambitioſus, ſimulator, infidelis, & quod ad corpus attinet, inualidus: ſed aſtutus ac uigilans, ſemperque ad quamlibet occaſionē, qua imperium dilatare poſſet, paratus extitit. Nec illi fortuna quod optabat negauit. Nam quum pacē cum imperatore Conſtantinopolitano iniſſet, diſcordia inter Græciæ principes, atque ipſum imperatorē exorta eſt. Marcus uerò Craiouichius Bulgariæ dominus principibus fauebat: quam ob rem imperator ab Amurathe tanquam ab amico uiciniore auxilium petere coactus eſt. Amurathes autem liberaliter imperatori adfuit. nam duodecim millia electorum Turcarum illico in Græciam miſit: quibus adiutus imperator, Marcum ipſum ac cęteros rebelles fudit fugauitque. Porrò finito bello, ſeptem Turcarum millia in Aſiam remiſit: quod reliquum fuit, pręſidij loco ſibi ſeruauit, atque Amurathi gratias egit pro huiuſmodi beneficio: quod tamen origo ruinæ Conſtantinopolitani imperij, ac principium noſtrorum uulnerum fuit. Etenim Amurathes quum ex militibus, qui in patriam redierant, accepiſſet, & Græciam pulcherrimam eſſe prouinciā, & peſſimè inter Græcos principes conuenire, illico traijcere deſtinauit, ut imperatoris inimicos perſequeretur. is illi traijciendi prætextus fuit. Anguſtias igitur Helleſpontiacas anno Chriſtianę ſalutis M. CCCLXIII. tranſiuit, duabus Genuenſibus nauibus in eam operam conductis: quarum altera Interiana, altera uerò Squarciafica uocabatur: quæ pro ſexaginta Turcarum millibus traiectis, totidem numos aureos accepēre. Turcæ autem quum in Græciam perueniſſent, totam regionē excurſionibus bellicis infeſtarunt, Gallipolimque ac uicina Helleſponto oppida expugnarunt, atque ibidem naues ad pedites equiteſque ex Aſia in Græciam traijciendos conſtruxere: quibus poſtmodum nauibus Turca exercitum continuè augens, atque omnia tanquā inimicorum imperatoris debellans, tandem Philippopolim & * Andrinopolim ciuitatem magnificam cepit. Inde in Seruiam profectus, maximum ei prouinciæ terrorem incuſſit. Quapropter Lazarus Seruiæ deſpota, & Marcus Bulgariæ dominus, ac nonnulli principes * Albaniæ ſimul coniuncti, uires in unum contulerunt, ut Turcis reſiſterent. Quumque in prælium deſcendiſſent, Chriſtiani ferè omnes trucidati ſunt. Deſpota uerò captiuus quidem factus, ſed tamen & ipſe paulo pòſt interfectus eſt. Cæterùm ſeruus quidam natione Seruianus, Deſpotæ proprij domini mortem ægre ferens, eamque ſummopere uindicare deſiderans, egregij uiri nomen, ſpreta morte, poſt ſe relinquere decreuit: ſicque nactus occaſionem, pugione Amurathem interfecit. Imperio præfuit Amurathes annis XXIII. Perijt anno poſt CHRISTVM natum M.CCCLXXXIII. ſub Gregorio undecimo Pontifice Romano.

Bulgariam inferiorē Mœſiam eſſe multi arbitrantur.

Andrinopolis. ea Adrianopolis eſt. Seruia ſuperioris Mœſiæ pars eſt. Deſpota, dignitatis nomen eſt. Albania: hanc nōnulli Dalmatiam, alij Epirū eſſe uolunt.

BAIAZETES. I.

Baiazetē hunc, alij Paizetem, alij Paiazetem nominant.

REliquit Amurathes duos filios, Solimanum & Baiazetē. Verùm hic ne imperij æmulū haberet, Solimanū interficiendū curauit: ac ſtatim contra Marcum Bulgariæ principem, patris mortem uindicaturus, magnum cōparauit exercitum, profectuſque ad locum ubi prius pater fuerat interfectus, Marcum ipſum cum omni Bulgarorū ac Seruianorum nobilitate in pugna trucidauit: ac poſt eam uictoriam omnibus ferè Bulgariæ ciuitatibus & munitis locis potitus eſt. Neque ita multo pòſt, nempe anno à reſtituta ſalute M.CCCLXXVI. per Boſinam tranſiens, crudeliſſimas in Vngaria, Albania & Valachia excurſiones fecit, Chriſtianoſque quàm plurimos in Thraciam captiuos duxit. Enimuero prudentia ſingulari, maximoque cùm animi tum corporis uigore præditus fuit: ſed ſuper omnia ſolers in prouidendis, ac patiens in expectandis rerum occaſionibus extitit. Verùm in negotijs exequendis tanta celeritate utebatur, ut Baiazetes Hildrin, id eſt cœli

Boſina, pars ſuperioris Mœſiæ.

cœli fulgur cognominaretur. Iis igitur naturæ dotibus adiutus, totam ferè Græciam ſubegit. Porrò tandem etiam Conſtantinopolim obſidione cinxit. Quam ob cauſam infœlix imperator, ut à Chriſtianis principibus Occidentis auxilium peteret, in Galliam nauigare coactus eſt.

Carolus Gallorum rex.

Galliæ regnum Carolus eius nominis ſeptimus tunc temporis adminiſtrabat. Is ueluti qui pietatem cum magnanimitate coniunctam haberet, Iohannem, Niuernenſem comitem, ducis, Burgundiæ filium, proprium fratrem, iuuenem alioqui audacem, cum ipſo imperatore miſit: quem præcipui Galliarum principes, nimirum Guido Tremoliæ dominus, Philippus Arteſiorum comes, Ioannes Viennæ dominus, comes de Cuci, comes de Diû, atque alij complures comitati ſunt: ac ſecum mille cataphractos unà cum leuis armaturæ aptis equitibus conduxere.

Vngaria, Pannonia eſt.

Quum'que in Vngariam perueniſſent, Sigiſmundo regi, qui poſtea imperator extitit, ſe coniunxerunt: ac demum ſimul omnes itinere per Seruiam Deſpota fauente arrepto, poſt leuiculas aliquot inter eundem adeptas uictorias, Nicopolim peruenerunt: atque ipſam urbem oppugnare quidem cœperunt, ſed Turcis eam egregiè defendentibus, laborem omnem fruſtra conſumpſere. Intera uerò Baiazetes temporis ſpacium, quo uires ſuas in unum colligeret, nactus, innumerabilem equitum multitudinem contra Chriſtianos adduxit. Porrò Galli in anteriori exercitus parte conſtituti, quum maximam ſtragem palantium Turcarum, qui exploratum uenerant, effeciſſent: neque monitionibus, neque proteſtationibus (ne uidelicet ſine Vngaris, Germanis, ac Seruianis equitibus iu hoſtem impetum facerent) audaciores quàm ſapientiores, contineri potuerunt, quin fugientes perſequerentur, pręſertim quum nonnulli ex ducibus iam dictis, malignitate Sigiſmundi, qui Gallis primum honorem inuideret, huiuſmodi proteſtationes fieri affirmarent. Vnde comes de Diû, atq; alij ferè omnes principes, Viennenſem dominum uexilliferum per uim in hoſtes impulerunt, ſic'que tubis claſsicum canentibus, in denſiſſimam turmam conſtipati, Turcas inuaſere: adeoq; multos in primo congreſſu occiderunt, ut uictoriæ acclamare iam inciperent. Verùm ea lætitia breuis admodum extitit. Nam Baiazetes unà cum ſexaginta milibus equitum in lunarem formam recens eductorum adueniens, ipſos circundedit: ac medios, antequam Sigiſmundus auxilium ferre poſſet, incluſit. Atque in hunc modum Galli temeritatis ſuæ pœnas pendentes, erė omnes, licet ſe uiriliter tuerentur, interfecti ſunt. id quod reliquo exercitui tantum terroris incuſsit, ut abſq; pugna turpiter ac fœdè milites omnes auſugerint.

Rhodij equites ſuum præfectũ Magnum magiſtrũ appellant.

Sigiſmundus uerò ac magnus Rhodi magiſter nauicula Danubium ingreſsi, uix euadere potuerunt, Turcis à fluuij ripa ſagittis eos continuè impetentibus. Enimuerò ex Gallis trecenti equites ſeruati ſunt, in quos ob diuitem ueſtium ornatum auara crudelitas Turcarum, quo precium redemptionis extorqueret, haud ſæuierat. Porrò Baiazetes Niuernenſem comitem, qui ferè nudus erat, iuſsit ad ſe adduci, habitaq; & ætatis, & regij ſanguinis, ex quo is exortus erat, ratione, non tantum ipſum in uita ſeruauit: ſed inſuper facultatem conceſsit, ut ad releuandum captiuitatis mœrorem, quinq; ex ſuis quos uellet ſocios deligeret. Is autem ſuperius nominatos duces ſibi dari poſtulās, ipſos à morte liberauit, excepto Viennæ principe, qui in prælio defunctus erat. Vbi uerò ſelecti duces ad comitem deducti fuere, Baiazetes cæteros omnes ad unum trucidari turbato uultu imperauit.

Mareſcalchus. nomen dignitatis apud Gallos eſt.

Verùm comes quum inter eos, qui interficiebantur, Buccicaldum Galliæ Mareſcalchum (ut uocant) hominem giganteæ ſtaturæ cognouiſſet, ſupplex ac lachrymans eum quoque ſibi donari obnixè Baiazetem orauit: id quod Baiazetes humaniſsimè conceſsit. Alij autem omnes ante oculos ſex horum ſuperſtitum crudeliſsimè necati ſunt. Quod uerò ad Mareſcalchum attinet, is Buccicaldus ille

eſt, qui poſtea Genuæ gubernator extitit, atque ibi Gabrielem uicecomitem Piſarum principem decapitauit: quiq; cum Galeatio Gonzaga homine paruulo ſingulare certamen inijt, ac ſuperatus eſt: ſeq; ob id ipſum uoto obſtrinxit, arma non amplius induturum. Sed ut ad rem redeam, Niuernenſis comes unà cum cæteris captiuis Pruſam deductus eſt, quo in loco per aliquod temporis ſpacium haud dignè ſatis pro conditione eſt habitus. Verùm conſtituto tandem omnibus redemptionis precio, liberius aliquanto ac commodius uiuere illis permiſſum eſt. Nam & id Baiazetes liberaliter conceſsit, ut omnis generis uenationibus uterentur. Poſtremò ducentorum millium aureorum precio ſimul omnes redempti ſunt: quam pecuniarum ſummam Iacobus Mitylenæus princeps ſoluit. Cæterum Froſartes Gallus hiſtoricus, qui captiuos, poſteaquam in patriam ſunt reuerſi, allocutus eſt, literis mandauit, cornua exercitus Baiazetis in alæ curuaturam ad ſimilitudinem nouæ lunæ ſparſa, plus quàm ſeptem milliariorum ſpacium occupauiſſe: iudicatumq; eſſe, in eo exercitu plus quàm trecenta hominum millia, ex omnibus orbis totius nationibus collecta extitiſſe. Chriſtianos uerò uix numerum octoginta milliū attigiſſe, inter quos circiter uiginti millia equitum erant. Incidit autem is conflictus in annum ſalutis humanæ M. CCCXCV, quo die diuo Michaeli uigiliæ celebrabantur. Verumenimuero Baiazetes poſt huiuſmodi uictoriā ad Conſtantinopolitanam obſidionem reuerſus, antiquas omnes Græcorum delicias, hortos nimirum atq; ædificia extra urbem demolitus eſt, agros ipſos quaquauerſum incurſionibus patebant, populabundus uaſtauit. Neq; ulla profectò ratione imperij caput illud ſeruari poterat, niſi Tamberlanes Zagataiæ orientalis Scythiæ regionis Parthiam ac Sogodianam uerſus, princeps, in minorem Aſiam perueniſſet. Samarcanda ciuitas ad fluuium Iaxartem cōſtructa, Tamberlanis patria fuit: qui inde peditum atq; equitum innumerabili multitudine ſecum ducta, Natoliam totam occupauit. Quam ob cauſam Baiazetes Cōſtantinopoli relicta, exercitum nauibus Angorium deduxit. ac prope Stellam mōtem, ubi olim cum Mithridate Pompeius pugnauerat, cum Tamberlane conflixit, ac ſuperatus eſt. Hunc igitur captum Tamberlanes catenis aureis ligauit, atque in ferream caueam detruſum, per totam Aſiam ac Syriam circunduxit, quouſque tandem ipſi miſeriarum finem mors attulit. In eo prælio, quod tempore Bonifacij papæ noni commiſſum eſt, plus quàm ducenta hominum millia deſiderata ſunt.

Superius dictū eſt, Aſiā minorem Natoliam nunc uocari. Angorium ab antiquis Ancira dicebatur, ut quidam putant.

CALEPINVS.

EX Angorienſi conflictu aliquot Baiazetis filij aufugerunt, atque in Græcorum manus qui Helleſpontum claſſe cuſtodiebant, peruenere. Vnus autem ex ijs fauente fortuna euaſit, atq; Andrinopolim perductus eſt, isq; Cyriſcelebes, non autem Calepinus uocabatur, quemadmodum Nicolaus Secundinus credidit, qui Turcarum genealogiam Latino ſermone conſcriptam Pio papæ dicauit. Id quod in cauſa fuit, ut ferè omnes alij corrupta ueri nominis pronunciatione, pro Cyriſcelebe Calepinum dixerint. Hic igitur Cyriſcelebes inſtauratis imperij uiribus, aduentāti Sigiſmundo uiriliter ſe oppoſuit. Etenim Sigiſmundus haud ſuſtinendum ratus, ut Turcæ poſt tantam à Tamberlane acceptam cladem, uires reſumerent, magnum ſibi compararat exercitum, ac Salumbezenos campos occupauerat: id quod in annum CHRISTI M. CCCCIX. incidiſſe conſtat. Ergo in ijs campis cum hoſte congreſſus, fugam facere coactus eſt, anno tertiodecimo poſt eam pugnam quam prius infœliciter cum Baiazete pugnauerat. Enimuero ipſe rex non minus hic ſibi fauente fortuna, quàm apud Nicopolim fauerat, è uictorum manibus euaſit. Animaduerſum eſt in eo conflictu, Sigiſmundi pedites antè ſagittis fuiſſe confoſſos, quàm in phalangem diſpoſiti cominus

Cyriſcelebes.

congre-

congredi cum hoſte potuerint: equites uerò ad primum ſtatim inuadentis hoſtis impetũ terga uertiſſe. Porrò Cyriſcelebes poſt hanc uictoriã Seruiæ Deſpotã bello laceſſere, imperatoriſq; Cõſtantinopolitani fines deuaſtare incœpit. Verũ infirmitate præuentus, in ipſo ætatis ſuæ flore, ſub Alexandri Quinti pontificatu uitam cum morte commutauit, quum plus minus ſex annis imperium obtinuiſſet.

MAHOMETES I.

EX Cyriſcelebe Orcannes & Mahometes filij ſuperfuere. Sedenim quum Orcannes adhuc paruulus auxilio quorundam ducum aſſumere ſibi imperium uellet, à Moſe patruo interfectus eſt. Attamẽ neq; ipſe Moſes diu eſt rerũ potitus: quia Mahometes Orcannis frater, tanquam patris legitimus ſucceſſor, eo occiſo imperium arripuit. Is igitur Mahometes eſt, qui Valachis aſperrimũ bellum intulit. Mox in Aſiam profectus, loca omnia quæ Tamberlanes occupauerat, recepit, ac plurimos principes Turcicæ nationis ex Galatia, ex Ponto, atq; ex Cappadocia pulſos funditus extirpauit. Imperatoria inſignia ex Pruſa in Græciam translata, Adrianopoli, quæ caput eſt Thraciæ, collocauit. *Adrianopolis caput Thraciæ.* Imperiũ quatuordecim adminiſtrauit annis, ac mortuus eſt anno Domini M CCCC XIX, Martino quinto Romæ pontificem agente. Ergo ſecundũ hanc temporis ſupputationem, apparet hũc Mahometem, et non Cyriſcelebem, prope Salumbezium Sigiſmundum fugaſſe. Verùm ueritas hac in re ſuum ſibi locum inueniat.

AMVRATHES II.

MAhometi ſucceſſit clariſſimus Amurathes, eius filius, qui expeditione in Seruiæ Deſpotam facta, Scopiam, Sophiam & Nouemontem occupauit, tresque ipſius Deſpotæ liberos captiuos duxit: è quibus duos maſculini ſexus æreo inſtrumento ignito, lumine oculorum priuauit: tertiam fœminam, quia pulcherrima erat, in uxorem accepit. Hic primus omnium, ordinem peditum, quos Ianizaros uocant, inſtituit: *Ianizari.* eoſq; ex Chriſtianis, qui tamen CHRISTVM abnegauerant, elegit: quorum uiribus & ipſe, & qui ipſi ſucceſſere, ex innumeris ferè prælijs uictores euaſerunt, ac penè totum debellarunt Orientem. Verùm de ijs ſuo loco dicetur. Amurathes non contentus Vngariam, Boſinam, Albaniam, Valachiam & Græciam excurſionibus infeſtaſſe, Venetis quoq; bellum inferre perſeuerauit, quouſq; illis Theſſalonicam nobilem ciuitatem per uim ademit. Mox Belgradum obſedit. *Belgradũ nonnulli arbitrãtur Taurunũ ab antiquis eſſe dictũ* Verùm in oppidi foſſis circiter decem hominum milibus amiſſis, cum dedecore inde diſcedere coactus eſt. Cæterùm non ita multo pòſt Ladiſlaus Poloniæ atq; Vngariæ rex, magno exercitu comparato, in Seruiam ac Bulgariam ſe contulit, atq; in montis Hemi uallibus, cum Amurathis duce Carambeio uiriliter conflixit. Sed enim in eo prælio pedites Poloni, cõminus cum Turcis pugnantes, ac breuibus quibuſdam contis equos ſuffodientes, integram uictoriam capto Carambeio reportarunt. Porrò Ladislaus anno eam uictoriam proximè ſubſecuto, pacem cum Turca optimis cõditionibus inijt, ac Carambeium precio quinquaginta milium ducatorum redemptum dimiſit. Verùm ea pax parum roboris apud Ladislaum obtinuit, propterea quòd is in gratiam Conſtantinopolitani imperatoris, atq; Eugenij papę, & Philippi Burgundiæ ducis, ac Venetorum pactis non ſtetit. Veneti enim Helleſpontum ſe occupaturos, atque Amurathi, qui ab Europæis ob pacem confectam nihil timens, in Aſiam contra Caramaniæ regem tranſierat, reditum clauſuros pollicebantur. Vnde Ladislaus gloria & utilitate uictorię recentis illectus, Varnam ad Euxinum ſitam petijt, ut inde profectus eò, ubi Chriſtiana claſſis continebatur, ſuas copias cum maritimis cõiungeret. Verùm Amurathes, quũ hoc audiſſet, neglecto Caramanij regis exercitu, ac ſuperatis ſeptuaginta Chriſtianorum triremibus, quæ ſummo conatu redeunti iter impe

Varna. *Dionyſiopolis.*

dire nitebantur, per anguſtias Helleſpontiacas reuerſus eſt: ac mox celeritate maxima uſus, die ſeptimo prope Varnam ciuitatem ab antiquis Dionyſiopolim uocatam, cum octoginta millibus Turcarum ſeſe hoſtibus oſtendit. Porrò Iohannes Huniades, Matthiæ regis pater, ſumma militaris artis peritia, ſic diſpoſuit Chriſtianorum exercitum, ut latus unum ad paludem quandam, alterũ uerò ad currus ſimul catenatos, terga autem ad montem conuerſa milites haberent. Quumq; acriter diu pugnatum utrinque eſſet, primi Turcarum ordines tandem in fugam conuerſi ſunt. Iamq; uictoria ad Chriſtianos inclinare, atque Amurathes identidem fuga propriæ ſaluti conſulere uelle uidebatur: quum duo epiſcopi, nempe Varadinus & Strigonia fugiẽtem hoſtem intempeſtiuius ſecuti, commiſſa ſibi loca deſeruere, Turcicorum equitum turmæ aditum in noſtrum exercitum, per eum quem dereliquerant locum conceſſerunt. Sicq; effectum eſt, ut ingreſsi Turcæ ſagittarũ grandine pedites noſtros ſuo ex ordine diſturbarint. Huniades igitur ſuis tanto in diſcrimine conſtitutis opem ferre deſiderans, reſumendarum uirium commoditatem Amurathi dedit.

Baſſa, dignitatis eſt nomen apud Turcas.

Ergo Amurathes tum huiuſmodi occaſione, tum uerò exhortatione Galij Baſſæ animum recipiens, cum Ianizaris conſtitit, ac Ladiſlaum Regem infœlicem, equites Portæ ſuis cataphractis impetentem non tantum ſuſtinuit, uerumetiam arte quadam medium clauſit: tandemq; poſt acerrimam pugnam ex equo prolapſum unà cum quamplurimis nobilibus Vngaris & Polonis interfecit. Huniades autem corpus Regis ex hoſtibus peruim extrahere conatus, in maximum uitæ diſcrimen incidit: nihilominus & ipſe tandem, cum alijs qui iam per montes & paludes ac ſyluas inacceſſas fugiebant, euaſit. In ea fuga Iulianus Cæſarinus Cardinalis Papæ legatus occiſus eſt. Perſuaſerat is regi prius, ut cum Turcis percuſſa fœdera diſrumperet: quãdoquidem nulla omnino ſint uincula, quæ Chriſtianos obſtringant, ut infidelibus fidem ſeruare teneantur. ſic ille aiebat.

Infidelibus quoque ſeruanda fides.

Cæterùm Amurathes eo loci, ubi pugnatum eſt, columnam uictoriæ inſcriptionem continentem erexit. Sed & ibidem in hanc uſque diem oſſium tumuli uidentur, qui indices magnitudinis perpetratæ illic ſtragis ſunt. Perpetrata autem eſt anno ſalutis humanæ M.CCCC XLIIII. in menſe Nouembri, eo qui diui Martini feſto dicatus eſt die.

Callimachi hiſtoria Vngarica.

Hanc pugnã paulo aliter Pius Papa deſcripſit: ſed nos potius Callimachum ſequimur, qui in ſua Vngarica hiſtoria pulcherrimo ordine ac ſine affectibus eam pingit.

Hexamilos. *Morea.*

Porrò Amurathes poſt illatam Vngaris tam fœdam ſtragem, ac poſt pacem cum Venetis antea bello diu laceſsitis initam, in Græcos conuerſus, Hexamilum Corinthi petijt: qui quidem locus murum in ſex milliariorum ſpacium porrectum habet, in ijs anguſtijs, quæ Aegeum mare Ioniumq; diſterminant, ac Peloponneſum totam (hodie Moream uocant) adeò includit, ut eam ueluti inſulam efficiat. Huiuſmodi igitur muro Amurathes expugnato ac demolito, Conſtantinopolitani imperatoris fratrem, qui ea loca tutabatur, cum omni Græcorum exercitu fudit. Inde Peloponneſum uniuerſam ferro ignéq; deuaſtans, incolarum partem interfecit, partem captiuam duxit.

Velonã, aliqui Oricũ antiquis dictũ fuiſſe exiſtimant. Croiã antiquitus Troiam uocabant.

Sub hæc Velonæ portum è regione Hydrunti occupauit. Verumenim uero quum poſt hæc omnia Scanderbechus Albaniæ præfectus ab Amurathe, cui aliàs inſeruierat, defeciſſet, Amurathes ipſe maximo exercitu, ac Mahomete etiam proprio filio ſecum ducto, Croiam uenit, atque urbem ipſam diu machinis bellicis impetijt. Verùm quum eius capiendæ nulla facultas daretur, amouit quidem inde caſtra: ſed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli demũ è uita exceſſerit, Anno ab inſtaurata ſalute M.CCCCL. in menſe Nouembri. Regnauit annis XXXI. tempore Nicolai Papæ quinti.

POſt Amurathis mortem, Mahometes eius filius annum uigeſimum primum agens, maximo militum fauore imperator ſalutatus, ut liberius imperio præeſſet, fratrē illico iuſſit occidi. Hic proſperrima fortunæ aura uſus eſt, animoq́ ac ingenio, necnō gloriæ cupiditate magno Alexandro perſimilis extitit, nihilominus crudelis admodum cùm in bello, tum in Portæ clauſura fuit, adeò ut iuuencu los etiam ac pueros, quos tamen libidinoſo proſequebatur amore, uel minima de cauſa interficeret. Cæterùm liberalem principem egit, præcipuè uerò uirtute præditos, ac fortes uiros, ſibiq́ ex animo inſeruientes, magnis muneribus donauit.

Quid porta, uel Portæ clauſura ſit, inferius ſub libelli finem patebit.

Quamplurimi fuere qui exiſtimarint, non magis hunc Mahometanæ religioni, quàm aut Chriſtianæ, aut gentilium adhæſiſſe. Educatus quidem à matre Chriſtiana Lazari Seruiæ Deſpotæ filia ab incunabulis fuerat, Angelicamq́ ſalutationem, ac Dominicam precatiūculam ex ea didicerat: ſed quum adoleuiſſet, Mahometanam ſectam ſecutus, talem ſe exhibuit, ut neque in CHRISTVM, neque in Mahometē crediderit. Hincq́ effectum eſt, ut promiſſa, niſi quatenus in ſuum commodum cederent, minimè ſeruaret: atq; in nullo ſcelere culpam aut peccatum conſtitueret, quo ſuis ſatisfacere deſiderijs ualeret. Excellentes in quauis arte uiros ſummopere dilexit. Impenſiſſimè curauit, ut uictoriæ, quibus ipſe potitus fuerat, à doctis atq; iudicio præditis hominibus conſcriberentur. Antiquorum uerò hiſtorias continuè legere conſueuerat. Ioannem Mariam Vincentinum Muſtaphæ primogeniti ſui ſeruum maximis excepit blanditijs, quòd uictoriam, quam ipſe de Vſuncaſſano Perſiæ rege reportarat, Turcico ſermone atque item Italico literis mandaſſet. id quicquid eſt, nos quoque legimus. Bellinum Venetum pictorem, quem Conſtantinopolim, cùm ut ſuam ipſius imperatoris faciem ad uiuam effigiem, tum uerò ut occidentalium hominum habitus depingeret, Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. Ad ſummam, plurimæ uirtutes bona fortuna comitatæ, hunc ad Conſtantinopolitanum imperium perduxere.

Iohannes Maria Vincētinus.

Bellinus pictor

Etenim hoc ipſum imperium, ne infimis expeditionibus, ac parum honoris in ſe continentibus occuparetur, ſtatim aggreſſus, innumeris propemodum machinis æreis terra mariq́ adhibitis, Conſtantinopolim expugnauit: qua in expugnatione Conſtantinopolitanus ipſe imperator armatus ac pugnans occubuit.

Conſtantinopolis expugnatio.

Illud autem notatu dignum ac fatale ferè habetur, quòd quemadmodum Conſtantinus Helenæ filius, primus Conſtantinopolitanus imperator fuerat, ſic & is qui poſt annos ab illo primo M C X X I ultimus extitit, Conſtantinus Helenæ filius fuit. Vrbis uerò huius expugnatio, quarto Calendas Iunias facta eſt anno poſt uirgineum partum, M CCCCLII. Poſt huiuſmodi autem memorabilem uictoriā Mahometes Græciæ ac Natoliæ ciuitates omnes imperio Conſtantinopolitano ſubiectas habuit. Porrò non ita multo pòſt ducentis milibus Turcarum ſecum ductis, Belgradum inuaſit. Sed uirtute Huniadis egregij ducis fuſus, uulnere etiam accepto, machinas æneas relinquere coactus eſt. Hac tantum in re aduerſa fortuna uſus. Sub id tempus Romaniæ Baſſam in Peloponēſum cum exercitu miſit, qui Græcorum ac Venetorum copias bis ibidem cęcidit. Inter eos autem qui occiſi ſunt, hi præcipui duces exitere: Emanuel Boccalus, Michael Rallus, Ciccus Brandolinus, & Iohannes Tella, unà cum Venetorum * prouiſore Barbadico, qui ſuper eminentem Patrarum turrim palo ſuffixus eſt. Et huiuſmodi quidem uictorijs Turcę per fraudē ſemper potiti ſunt, Chriſtianis ueluti in naſſam attractis, eorumq́ ordinibus deturbatis. Hexamili dein de murum iterum demoliti ſunt: eundem enim ipſum murum poſt priorem illam deſtructionē, cuius Amurathes autor fuerat, Veneti quindecim dierum ſpacio ex

Romaniā Thraciæ partē appellari putant.

Prouiſores Veneti ſuis in bellis eos appellāt, quos Romani Legatos nominabant.

Lemnos ac Mitylene captæ.
** Eubœã antiqui uocant.*
Scutarum, antiqui Scodra.

eiſdem, quibus antea conſtabat, quadratis lapidibus inſtaurauerunt, triginta millibus hominũ, & eo amplius, ei operi deſtinatis. Sub hæc Turca Lemnum ac Mitylenem inſulas cepit, incredibiliq; apparatu põte ſupra Euripũ cõſtructo, * Nigropontem expugnauit, Chriſtianis fœda ſtrage affectis ob claſſis Venetæ prouiſoris inertiam, qui uentis etiam proſperis flantibus, non auſus eſt põtem triremibus inuadere. His peractis, Turca Croiam ac Scutarum ciuitates in Albania poſt longam obſidionem ac uarias pugnas in ditionem accepit. Regnum præterea Boſſinæ adortus, Iaizam urbem regiam expugnauit, ac Stephano regi captiuo caput amputari iuſſit. Magnam Valachiæ & tranſalpinæ partem ſuo imperio ſubiecit.

Capham Genuenſium urbem in Euxini ora poſitam deuicit. Pirameto Caramaniæ regi multas ciuitates per uim abſtulit. Cum Vſuncaſſano Perſiæ rege bis acerrimè cõflixit, ſemel prope Euphratem, ubi ſuperatus decem militũ milia unà cum Aſmirathe Baſſa Græco homine, olimq; imperatoris Conſtantinopolitani conſanguineo amiſit. Verùm ſecundo prælio Vſuncaſſanus ac Perſæ fuſi fugatiq; ſunt, Zeinale Vſuncaſſani filio interfecto. Atq; hæc uictoria Turcis non niſi ob multitudinem ęrearum machinarum, inſolitum auribus Perſicorum equorum ſtrepitum inſonantiũ, obtigit.

Trapezuntii occupatio.

Mox Turca ipſe Trapezuntinum imperium occupauit, infœlicemq; imperatorẽ Dauidẽ nomine Chriſtianũ, Vſuncaſſani ſocerũ occidit, ac totam illius ſtirpem crudeliſſimè ſuſtulit: Carinthiã ac Stiriã militaribus excurſionibus infeſtauit.

Saniacus nomẽ Turcicæ dignitatis eſt, à nonnullis tamen Sanſacus dicitur.

Tandem Homarbeiũ Boſſinæ Saniacũ, Genuenſis cuiuſdam filium, hominem alioqui egregium, ad Italiæ ingreſſum miſit, qui exercitui Veneto Gradi obuius factus, ſingularem uictoriam noſtro cum dedecore adeptus eſt. hoc nimirum ordine, mille equites, quos noctu Liſontiũ fluuium uadare iuſſerat, quadã in ualle occultè adeò collocauit, ut Veneti, qui in unũ collecti, in fluminis ripia Turcis oppoſita, caſtrametati fuerant, animaduertere non potuerint. Summo deinde mane alam equitum eundem fluuiũ tranare, ac noſtros ad prælium audacter prouocare imperauit. Enimuero Hieronymus Nouellus & comes & primus exercitus dux, in tres partes copias omnes Italico more diſtinxerat: filium præfecerat primæ. ipſe per ſe præerat ſecundæ: Iacobus uero Picininus, & Anaſtaſius à Romandiola tertiam ductabant. Ducis igitur filius hoſtem uiriliter ſuis cataphractis inuadens, plurimos trucidauit: effectumq; eſt ut reliqui tanquam fuſi, terga uertere cœperint: ac iuuenis, qui ut corporis uiribus, ita animi audacia præditus erat, diu ſit fugientes inſecutus, etiam inuito patre. qui Turcarum inſidias ueritus, tubarum clangore ac uexillis nõnullis in altum ſublatis, ipſum ſubinde, ut reuerteretur, admonebat. Et reuera ſtatim inſidiæ retectæ ſunt. Nam uix iuuenis equum reflexerat, quum ecce Turcæ conuerſi, totam noſtrorũ equitum turmam circundederunt, ac uarijs modis impetitam prius diſſipauere, quàm comes filio ſuppetias ferre poſſet. Eodem temporis momento Turcæ, qui in inſidijs latitauerant, ſupra partem exercitus extremam in montis decliuio apparuere, Barbaricisq; uociferationibus è monte cum impetu deſcendentes, eam ipſam partem in fugam uerterunt. Homarbeius autẽ unà cũ reliquo exercitu comitẽ inuaſurus, flumen uadauit: ſicq; tandem

Memorabilis noſtrorũ clades

noſtri omnes ad unũ ferè occidione occiſi ſunt. Comes uerò nõ ſine Turcarũ ſtrage, quum & Homarbeiũ uulneraſſet, occubuit. Idẽ accidit comitis filio, idem Anaſtaſio, idem Badoario prouiſori. Nonnulli tamen duces, quòd pulcherrimis eſſent ueſtibus ornati, in hoc tantũ ſeruati ſiunt, ut redemptionis preciũ ab ipſis extorqueretur: atq; ob id catenis uincti, ad Turcarũ imperatorẽ ſunt deducti: inter quos Iacobus Picininus, filius clariſſimi comitis Iacobi, qui in Neapolitana arce interfectus eſt, atque Antonius Caldora, & Iohannes Clericata extitere. Hæc Turcarum uictoria totam Italiam terruit. Homarbeius autem igne ferroq; regione deuaſtata,

uaſtata, cum infinito captiuorum numero ad ſuos reuerſus eſt. Verumenimuero hoc in conflictu eſt manifeſtè perſpectum, Turcas arte magis ac multitudine, quàm uiribus ualere. Nam ſi Hieronimus comes, legiones noſtras inimicorum legionibus non in directum, ſed per latum oppoſuiſſet: ipſe medius inter primam ac tertiam legiones ab utroque latere in ſimilitudinem Romanorum cornuum ſibi adhærentes extitiſſet: ſicq; exercitu uelut in unum corpus redacto, Turcæ tam facile ipſum circundare ac penetrare haud potuiſſent, ut fecerunt: ac toties facturi ſunt, quoties præpoſtero hoc ordine cum illis pugnabimus. Anno qui eam cladem ſecutus eſt, Turcæ uiginti millibus militum in unum collectis, eadem illa loca iterum petierunt. Sed Veneti Carolo Montone comite exercitus duce conſtituto, non temerè cum ijs amplius conflixerunt. Enimuerò ex Iohanne Paulo Manfrone equitũ præfecto, qui poſtea ſub Papiæ mœnibus interfectus eſt, accepi, noſtros ſemel tantum caſtra exijſſe, cataphractis omnibus, quorum ipſe primum ſe fuiſſe aiebat, in cunei formam uetuſto Romanorum more diſpoſitis: Turcas uerò, qui eum cuneum impetiſſent, ſeipſos lanceis infixiſſe, quas noſtri ordine militari minimè derelicto in unamquanque partem contra inimicos uertebant. Igitur quum Turcæ nihil contra noſtros eo loci promouerent, in Germanos conuerſi, Cadorũ oppidulum, ubi tranſitus per alpes in Germaniam eſt, occuparunt, atq; innumeros inde captiuos abduxerunt. Tandem uerò Mahometes cum Venetis pacem inijt, ac totius orbis imperio inhians, tres uno & eodem tempore expeditiones ſuſcepit. Nam Meſithum Baſſam Græcum genere, ex Palæologorũ familia, Rhodum miſit: qui tamen poſt multas ac cruentas quidem illas urbis oppugnationes, cum ſuorũ dedecore ac ſtrage repulſus eſt. Acomathen uerò Baſſam, Hydruntum Apuliæ oppidũ petere iuſsit. Ipſe autem per ſe Syriam petiturus, atq; Alcairi Sultanum inuaſurus, in Natoliam traiecit. Et trecenta quidem armatorũ millia, ducentasq; triremes, ac trecenta minora nauigia his tribus in locis eum habuiſſe creditum eſt. Verùm qnum iam prope Nicomediam eſſet, colico dolore correptus, quarto demum die uitam finiuit quinto nonas Maias, Anno CHRISTI M. CCCCLXXXI, ſub Pontificatu Sixti quarti. Porrò Mahometis mors Italiæ ſaluti fuit, propterea quòd Turcæ, qui omnium ferè Chriſtianorum uires per annum iam & menſes aliquot Hydrunti ſuſtinuerant, audita Principis morte, Acomathem Baſſam, qui cum uigintiquinque Turcarum millibus Hydruntinum exercitum inſtauraturus, Velonam aduentabat, haud diutius expectarunt: ſed cum noſtris ea fœdera percuſſere, quæ bellicam gloriam prius partam minimè denigrarint. Etenim & antea ſe militiæ magiſtros eſſe oſtenderant, cataphractis noſtris ſæpius repulſis, ac duobus primi nominis ducibus, nempe Iulio comite ducis Hadrienſis patre, Mattheoq; Capuæ principe interfectis. Vna tantum inter noſtros equitum Vngarorum ala inuenta eſt, quæ pari arte cum Turcis congrederetur, aſſueta nimirum leuibus pugnis, quas in Belgradi ac Samandriæ finibus abſque intermiſsione cum ipſis committunt. Iohannes autem Iacobus Triultius princeps ſæpius referre ſolitus erat, Italos duces didiciſſe optima propugnacula conſtruere, ex ijs quæ Turcæ intra Hydrunti mœnia ſingulari artificio fabricarunt. Cæterùm poſt receptam à noſtris ciuitatem, Calabriæ dux plurimos è Turcis qui in ea fuerant, ut ſub ſe militarent, conduxit: atque ij poſtea in eo prælio, in quo ipſe dux contra Sixti papæ exercitum in loco qui Campus mortuus dicitur pugnans fuſus eſt: adeo uiriliter cum hoſtibus congreſsi ſunt, ut pedites, quos Ianizaros uocant, baliſtis equitum impediti, nec tamen unquam terga uertentes, ad unum omnes perierint: equites uerò, magna militari cùm uirtute, tum arte ſæpe in ſequentes conuerſi; atque iter inſtitutum ijs repreſsis

Turcas multitudine magis quàm uiribus ualere.

Cadorum oppidulum captum.

Campus mortuus.

proſecuti, Ducẽ ipſum contempto hoſtiũ impetu uſq; ad Neptuniana mœnia incolumẽ perduxerint. Verũ quod ad Mahometẽ pertinet, præfuit is imperio annis XXXII, quos tamen non omnino expleuit. Aetatis uerò annũ LIII, quũ mortuus eſt, agebat. Homo neruoſi ac robuſti corporis extitit: faciem ſubgiluã, atq; oculos eiuſdem coloris, ſed aliquantulum ampliores ac ſupercilia arcuata habuit: naſum autem uſq; adeò aduncum, ut ſummitas contingere labra uideretur. Porrò in bellis quæ is geſſit, plus quàm trecenta hominum milia ferro perijſſe compertum eſt.

BAIAZETES II.

Muſtapha. TRes filios Mahometes habuit, inter quos Muſtapha iuuenis præcipuæ indolis primus extitit. Is in prelio contra Vſuncaſſanum ſuſcepto egregiè ſe geſſit: quin antea quoq; Ioſephum Perſianum ducem, regis Caramaniæ fautorem in fugam conuerterat. Verũ quum hyemaret Iconij, uenationibus ac ucnereis rebus nimium indulgens, in ipſo iuuentutis flore deceſſit. Enimuero in huius gratiã Solimanus, qui nunc imperatorem agit, primogenitum ſuum, annos XXII natum, atque in menſe Iulio proximè præterito maxima pompa circuncifum, eodem nomine appellauit. *Solimani filius nuper circunciſus, Muſtapha cognominatus.* Superfuere Baiazetes ac Zizimus, quorum alter in Cappadocia, alter uerò in Carmania agebat. Cæterùm defuncto Mahomete, Mahemedes Baſſa genere Caramanus, qui Viſir, id eſt imperatori à conſilijs erat, cadauer ſtatim curru Conſtantinopolim uehendum curauit, inde Zizimo atque Alchairi Sultano per citiſſimum nunciũ hac de re admonitis, ipſum Zizimum principem conſtituere peroptabat. Interea Ianizari litus maris acceſſerant, ut Conſtantinopolim peterent. Sed Mahemedes inde naues omnes amouerat, ne exercitus traijcere ualeret. Quo comperto, Ianizari maximo furore ſuccenſi, lembis quibuſdam paulatim, ac per partes tranſire cœperunt. Mox qui trãſierant, maioribus in eo litore acceptis nauibus, alios omnes trãſuexere. Sed quũ Mahemedes & ipſe ob id furore percitus, eos ut inſolentes ac parum obſequentes uehementer increparet, in unum collecti, hunc ipſum ædibus, in quas ſe receperat, expugnatis, interfecerũt: nam & ab omnibus, tanq; nouorũ uectigalium inuentor, odio habebatur. Poſt hæc Ianizari Baiazetem abſentem imperatorẽ creant, & id quidem auxilio ac fauore Cherſeoli Baſſæ Græciæ Bellerbeij, & Agæ Ianizarorum, qui Baiazetis generi erant. Sed enim Iſaachus & Dauthus ambo Baſſæ ac Viſires, ſummæq; authoritatis uiri, Conſtantinopoli tunc temporis agentes, ut tumultus ſedare ac melius omnia diſponere ualerent, Corchutũ Baiazetis filium, annos XIII natum, imperatorem ſalutarunt, quouſq; pater Conſtantinopolim reuerteretur. *Quid Bellerbeius, & quid Aga Ianizarorũ ſit, in fine libelli ubi de ordine Turcicæ militiæ agitur, patebit.* Iam enim et id ferebatur, Zizimum maximo cum exercitu aduentare, ut ſeipſum imperatorem conſtitueret. Neq; ita multo pòſt Baiazetes affuit, adeoq; puerum ſollicitauit, ut tandem patri filius imperium renunciarit, Baiazete poſt imperatoriam dignitatẽ acceptam pollicẽte, imperium ſe puero tempore opportuno reſtituturum. Interea Zizimus Burſiam peruenerat, atq; ipſa ciuitate potitus, ſummis bellorũ conatibus totã Natoliam ſibi ſubijcere quærebat. Quam ob cauſam Baiazetes exercitum per Helleſpontum traiecit, atq; Acomathe cum ijs militibus, qui Hydruntinis ſuppetias tuliſſe debuerant, reuocato prope Niceam cum fratre conflixit: quo in loco Zizimus uirtute ipſius Acomathis fuſus, et in Caramaniam uſq; fugatus eſt. ſed quum ne illic quidem ob inſequentem hoſtem tutus eſſet, in Syriam profectus, Alcairum, Sultano ſeipſum commendaturus, tandem uenit. Vnde & factum eſt ut paulo pòſt ipſius Sultani ac regis Caramaniæ adiutus auxilijs, qui & milites & pecunias ſubminiſtrabant, in Aſiam reuerſus ſit. Baiazetes autẽ Acomathẽ contra eum miſit. quo cum Zizimus iterum pugnans, quàm plurimis è ſuis amiſſis, ſuperatus eſt. Quamobrẽ fuga rebus ſuis cõſulere coactus, ad Rhodij maris litora peruenit, ibiq; ſpe

Sabellicus contẽdit Albairum eã eſſe urbẽ, quã ueteres Memphim uocarint.

ibiq; ſpe omni deſtitutus, magno Rhodi Magiſtro ſeipſum tradidit, à quo poſtea ad Innocentium quartum Pontificem Romanum miſſus eſt. Is eſt Zizimus, *Zizimus.* qui à Carolo Francorum rege eius nominis octauo ex urbe Roma Neapolim uerſus deductus, in itinere obijt Terracinæ, ueneno (ut creditum eſt) ab Alexandro Papa interfectus. Huius cadauer poſtea Federicus Rex Conſtantinopolim miſit, ut ea liberalitate quæ nihil ipſi conſtabat, Turci principis beneuolentiam contraheret. Zizimus autem uir grauis atq; excellẽtis ingenij fuerat, ac magna cùm prudentia, tum animi tranquillitate captiuitatem tolerauerat. Porrò Baiazetes (ut ad eum reuertamur) tertio imperij ſui anno Valachiam ſubegit, maximoq; & terreſtri & maritimo belli apparatu, Lithoſtomo in Danubij ora ſito, ac Moncaſtro *Moncaſtrum* erga Boryſthenem fluuium (hodie Neper uocant) *Neper.* poſito debellatis, Conſtantinopolim reuerſus eſt. Vbi non ita multo pòſt, Acomathem Baſſam, quum innumera ipſius officia rependere aliter non poſſet, interfici iuſſit: teſtatus nimiam ſerui magnitudinem ac uirtutem domino timorem incutere. Is Acomathes ex Albania oriundus, antiquis ducibus uirtute militari æqualis fuit, adeò ut prouinciæ omnes, quas impeteret bello, uel ſolum nomen ipſius pertimeſcerent. Cognominatus eſt Ghendich, *Ghendich.* quoniam dens ei unus deeſſet: Nam id Turcica lingua ghendich ſignificat. Verùm tribus poſteaquam hæc peracta ſunt annis, Baiazetes Alcairi Sultano, quòd Zizimo fauiſſet, bellum inferre conſtituens, Cherſeolum Baſſam & Calubeium, maximis terra mariq; diſpoſitis copijs, Tharſum uerſus miſit. Quo audito, Mamaluchi ſtatim Antiochiæ conuenerunt, *Sultani milites Mamaluchi uocabantur.* atq; Amanum, nunc nigrum montem appellatum, tranſeuntes, Iſſum petiere: quo in loco Magnus Alexander olim memorabili pugna cum Dario conflixit. Ex Iſſo Adanam Caramaniæ ciuitatem curſu citato profecti, Turcas caſtrametantes inuenerunt: ex itinere enim feſſi, ac ſole iam in occaſum inclinante, uires in caſtris reparare optabant. Erantq; ipſi Turcæ numero multo plures, quàm Mamaluchi: ſed hi meliores equos atq; arma quàm Turcæ habebant, neq; ex itinere admodum fatigati eſſe uidebantur. Ducibus igitur, quid facto opus eſſet, in medium conferentibus, duo Itali Mamaluchi pugnam in poſterum diem minimè differendã, ſed eodem temporis momento Turcas impeditos, ac ſub papilionibus ſine ordine agentes impetendos eſſe, pluribus adductis rationibus conſulere. Quod quum omnibus placuiſſet, illico tubicines claſſicum canere iuſſerunt, ac plurimis in locis uno & eodem tempore Turcarum caſtra ex improuiſo adorti ſunt: tantusq; Mamaluchorum fortiter omnia diſſipantium impetus fuit, ut Turcicorum caſtrorum cuſtodiæ perſiſtere non potuerint, quouſque cæteri milites conſcenderent equos. Vnde Calubeius exercitum in fugam conuerſum uidens, aufugit & ipſe. Cherſeolus uerò poſt uulnus in manu acceptum captus, Alcairum ad Caitheum Sultanum deductus fuit. Et hoc quidem dedecore atque hac ſtrage nullam maiorem Turcæ *Turcarum ſtrages inſignis.* unquam à quauis orbis natione perpeſſi ſunt. Baiazetes autem inita poſt eam cladem cum Sultano pace, in Albaniam arma conuertit, ac Dyrrachium prope Velonam ſitum cepit. Quumq; iam annus humanæ ſalutis M CCCCXCIII ageretur, Cadumum Baſſam præſtãtiſſimnm ducem in Vngariam miſit, qui cum octo millibus equitum Zagabriam uſque profectus, non ſine maximo populorum illorum terrore omnia deprædatus eſt. Quamobrem Croaciæ, Sclauoniæ atque Vngariæ principes, quos Banos uocant, habita tam damni nuper illati, quàm quod in futurum inferri poterat, ratione, magnum ſimul exercitum compararſit. Id quod in cauſa fuit, ut Cadamus uſq; ad Diauoli montem, *Diauoli mons* qui Croaciam à Corbauia diuidit, ſuos retraxerit. Cæterum Iohannes comes cognomento Torquatus, uir prudens, armisq; & conſilio ualens, non in patenti campo cum Turcis congre-

cis congrediendum, ſed eos in anguſtioribus locis, ubi etiam montes auxilio eſſe poſſent, arctandos atque impellendos cenſebat. Verùm Bernardinus Francapanus comes plus audaciæ in conſulendis, quàm uirium in peragendis rebus bellicis habens, aperto Marte dimicandum ſuadebat. Idem Vngariæ Banus, inimicos contemnens, iudicabat. Quorum ſententia quum prævaluiſſet, iuxta Morauam fluuium certatũ eſt. Cadumus tripartitò exercitũ diuiſerat, ac primam partem Hiſmaelbeio Seruiæ Saniaco, ſecundam Caruiliæ Vaiuodæ commiſerat, tertiam ſibi ipſi ſeruarat. Hoc idem et Chriſtiani ſuos pedites inter tres equitum alas æqua portione diuidentes, effecere: primam, quæ Sclauinos, loca inter Drauum & Sauum fluuios incolentes continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat: ſecundam Croates continentem, Iohannes Torquatns ductabat: tertia ſub Nicolao & Bernardino Francapanis erat. In hunc igitur modum exercitibus ordinatis, Hiſmaelbeius tanto impetu primas noſtrorum cohortes inuaſit, ut Ferdinandus è ſuo ordine deturbatus, non tantum cedere, ſed etiam ſuos pedites derelinquere coactus ſit. Vnde ij ſtatim in fœdam & cruentam fugam uſque ad Morauam acti, ob inſequentium Turcarum timorem ſeipſos in fluuium præcipitarunt. Hiſmaelbeius uerò prima hac acie deuicta, ſecundam aggreſſus eſt: quam etiam Caruilia eodem temporis momento inuadens, Torquati milites ad unum trucidarunt.

Sclauini.

Torquatus autem pluribus circa ſe Turcis interfectis, & ipſe tandem occiſus eſt. Porrò neque Cadumus occaſionem inſequendi Vngaros omiſit. nam uirtute fortiſsimorum militum, quos in hoc ſibi delegerat, adeò omnia diſsipauit, ut in ſpacio propemodum unius horæ, capto principe Bano, eiusq; filio interfecto, egregia uictoria paucis è ſuis amiſſis potitus ſit. Numerari deinde cadauera interfectorum iuſſit, atque in teſtimonium ſtragis Chriſtianis illatæ, multa capita ac naſos quàm plurimos ad imperatorem ſuum miſit. Enimuero qui occiſi fuerunt, ſeptem millium numerũ exceſſere. Sub hæc Baiazetes anno ab orbe redempto M C C C C X C V I I I, bellum Venetis inferre cœpit, quòd Iohannem Cernouichium comitem propinquum Cataro contra Turcas defendendum ſuſcepiſſent. Halis Baſſa, eunuchus ex Albania oriundus, claſſe Turcica Iadram uſque peruenit: abductisq; ex tota Dalmatia prædis, uniuerſam prouinciam igne ferròque deſolauit, ne uidelicet Veneti, milites in maritimi belli uſum conſcribere ualerent. Cæterum Veneta claſſis Turcicæ prope Methonem obuia facta, eam, qua tamen longè ſuperior erat, opprimere non tantum non tentauit, ſed etiam occaſionem id efficiendi in Sapientiæ (ut nunc uocant) portu opportunam dimiſit. Quam ob cauſam Antonius Grimanus, claſſis præfectus apud Venetos, huius rei reus actus, in uincula coniectus eſt, ac ſic Venetias deductus. Interea Turcica claſſis in Corinthiacum ſinum profecta, Lepantum ciuitatem, antiquis Naupactum dictam, cepit. Verum enimuerò ſub id tempus Veneti Ludouico Francorum Regi, huius nominis duodecimo, fœdere ſe coniunxerunt. Vnde rex ipſe in Italiam contra Ludouicum Sfortiam ueniens, Mediolanenſem ditionem, qua nondum potitus erat, cum Venetis diuiſit. Quamobrem, Mediolani dux ab omnibus derelictus, ad Baiazetem confugit, pluribusq; in medium productis cauſis, orauit ut ſibi auxilio eſſe uellet: Venetis ualidius impetitis. Quod Baiazetes ſiue ob huiuſmodi preces, ſiue ob deſtinatum ſibi antea propoſitum, lubens effecit. Nam Schenderum Baſſam cum decem millibus equitum in forum Iulium miſit, atque ea loca excurſionibus infeſtari mandauit. Schenderus autem licet aliquantulum infirmus eſſet, Tiliauentum tamen ac Liſontium lata flumina uadauit, ac cœli fulgure celerior, in Tauriſinum uſque agrum populabundus proceſſit. Sed enim quum eos omnes, quos captiuarat, abducere ſecum non ualeret, in Tilia-

Sapientiæ portus.

uenti

uenti ripa caput hominibus plus quater mille amputari iuſsit. Nec Veneti præuiſores, quos uocant, Turcas unquam inuadere auſi ſunt: id quod in cauſa fuit, ut ipſi Turcæ liberè quà libebat uagantes, Venetijs adeò propinqui effecti ſint, ut è montibus eminentioribus urbis ſitum cõtemplari potuerint: id quod in menſe Octobris anni ſuperius iam dicti M. CCCCXCVIII. accidit. Verùm Baiazetes eo anno qui hunc inſecutus eſt, ad expugnandum Methonem per ſe ipſum eſt profectus, exercitu'que in tres partes diuiſo, machinis æreis mœnia diutius impetiuit, propugnacula diruit, domos'que quàm plurimas in urbe mortarijs (ut uocant) perforatas deſtruxit. Methonenſibus igitur iam ferè extrema patientibus, quatuor Venetæ triremes auxiliarijs peditibus, atq; alijs ad bellum neceſſarijs rebus onuſtæ aduenerunt. Quo cognito, ij qui in urbe erant ob præſens auxilium læti, omnes ad portum concurrerunt, ac mœnia ſine cuſtodijs & ſine defenſoribus reliquere. Quod ubi Ianizari ſenſerunt, per ipſa mœnia in urbem ingreſsi, Venetos pedites ad unum trucidarunt, atque ipſa demum urbe potiti ſunt: & huiuſmodi quidem clades, quo die diui Laurentij feſtum celebramus, facta eſt, anno qui à CHRISTO nato M. D numeratur. Turcicus autem imperator Methonenſem epiſcopum, alios'que complures coram ſe decollari præcepit. Mox inde profectus, & Iuncum, & alia multa Peloponneſi loca obtinuit. Cæterùm quum principes Chriſtiani id ægerrimè ferrent, nauium ingentem numerum ex Gallia, ex Luſitania, atque ex reliqua Hiſpania in unum contraxerunt, ac duce eo qui Magnus Capitaneus cognominatus eſt, unà cum Venetis ad expugnandam Cephaleniam inſulam perrexerunt. Veneti uerò etiam ſanctę Mauræ inſulam poſtea cepère. Verùm non ita multo pòſt Andreæ Griti, nunc Venetiarum clariſsimi ducis opera, qui tunc Conſtantinopoli captiuus detinebatur, ea reſtituta, pacem cum Turca ſanxerunt, quæ quidem in hodiernum uſq; diem perſeuerat. Porrò Baiazetes iam ſenex & podagroſus effectus omiſsis bellis, incumbere quieti ac philoſophiæ cœpit, præſertim uerò doctrinæ Auerrois, qua ſummopere delectabatur: ſimul'que eodem tempore Conſtantinopolitana mœnia inſtaurauit, quæ terræmotu maiori ex parte collapſa fuerant: id quod rerum, quæ Ottomanię familiæ poſtmodum accidere, certum prodigiũ fuit. Enimuero dum huiuſmodi pace Baiazetes frueretur, Hiſmael Sophi ex Aſuncaſſani filia progenitus, apud Perſas magnus euaſit. etenim Mahometanam legem nouis expoſitionibus interpretatus, nouam itidem religionem introduxerat, atque ea uia Perſię regnum ſibi occuparat. Et fama quidem huius iuuenis, qui Orientem iam ſubegerat, tanta erat, ut eius ſectę duces in Natoliam uſque procurrentes, omnia tumultibus replerent. Tumultuarium quidem Perſæ exercitum, ſed quotidie magis excreſcentem habebant, adeò ut tandem etiam cum Gorague Baſſa conſerere manus auſi ſint: ac uictoriam adepti, ipſum prope Luciam ciuitatem palo ſuffixerint. Poſt Goraguem Halis Baſſa ualido exercitu ſtatim Perſas inſecutus eſt: qui q; iam eos, non ut eunuchus, ſed ut fortiſsimus miles pugnans penè perdidiſſet, in ipſa uictoria occubuit. Sub idem tempus minimus Baiazetis filius, nomine Selimus, noua moliri cœpit. nam è ſuo Trapezuntino Saniacatu Capham profectus, cum Tartarorum principe fœdus init: accepta in uxorem eius filia: ſic'que Turcarum ac Tartarorum ſimul exercitu cõparato, prope Valachiæ Cheliam Danubiũ traiecit: alium Saniacatũ fidei Mahometanæ inimicis uiciniorẽ à patre ſe deſiderare affirmans: quo uirtutem propriã oſtẽdere, ſe'que in armis exercere commodius ualeret: ſimul ne Acomathi fratri adeò uicinus foret, quo cum de Amaſiæ finibus iam contendebat. Interim Andrinopolim, ubi erat pater propinquus, nuncios ſubinde præmittebat, qui patri indicarent, ipſum in hoc accedere, ut paternam manum oſcularetur: quandoquidem patrem à plu

Heu cruentum ſpectaculum.

Methone Turcis capta.

Venetorum cũ Turcis fœdus.

Hiſmael Sophi.

trem à pluribus annis non uidiſſet. Baiazates autem aſtutus alioqui ſenex, qui ingenium filij ac naturam imperij auidiſſimam optimè norat: Samandriæ Saniacatum Belgrado Vngariæ propinquum illico ei conceſſit, miſſisq́; pecunijs, ueſtibus, equis, ac ſeruis, pulcherrimo munere filium donauit: ac reſpondit non opus eſſe, ut tunc res erant, eum ad deoſculandam manum accedere. uehementer enim timebat, ne collectis in unum Ianizaris, imperium uſurparet, ſicuti demum fecit. Enimuero Selimus fortis ac liberalis, & ſupra modum belli cupidus, pacisq́; inimicus Ianizaris uidebatur: quibus de cauſis milites omnes magis eum diligebant, quàm aut Acomathem, qui in Amaſiæ & Cappadociæ Saniacatu uoluptatibus potius quàm bellis incumbebat: aut Corcutum, qui in Magneſia Rhodio litori uicinus, philoſophiæ ac Mahumetanæ legis theologiæ operam dabat: quæ ſtudia, quum in utroque parum militibus probarentur, in cauſa erant ut Selimo magis fauerent. Interea Selimus ipſe unà cum exercitu iam Andrinopoli uicinus, aiebat ſe omnino patrem inuiſere uelle: ſed Baiazetes eo minimè expectato, Conſtantinopolim uerſus iter arripuit, ne uidelicet ciuitas imperij totius caput à Selimo præoccuparetur.

Ciorlus.

Iamq́; Ciorlum, qui locus Conſtantinopolim atque Andrinopolim æquis ferè ſpacijs dirimit, Baiazetes peruenerat, quum ecce Tartari atq́; aliæ Selimi turmæ per planiciem ſparſæ, Baiazetis impedimenta ac milites ſine ordine incedentes, adorti ſunt. Quam ob cauſam Baiazetes è curru, quo ob podagrã uehebatur, iniquo filio effuſis lachrymis malè precatus, ſeſe militibus commendauit: orationemq́; adeò luculentam habuit, ut Ianizari, quamuis Selimum ſummopere amarent, optarentq́; ut Baiazetes ipſum principem conſtitueret, non potuerint, quod debebant, non præſtare: ſicq́; Portæ equitibus coniuncti, Tartaros omnes ſubitò proſtrauere. Selimus autem ipſe acriter pugnando uulneratus, cuiuſdem equi ſpadicis, qui optimus erat, beneficio Varnam peruenit: ubi quum nauem conſcendiſſet, ad Tartarum principem, ſocerum ſuum, tandem ſe contulit. Verum enimuero Baiazetes ueritus ne poſt mortem ſuam Selimus, inquieti ac feri animi iuuenis, Ianizarorũ fauore legitimam regni ſucceſſionem impediret, Acomathi primogenito indicauit, uelle ſe uita adhuc ſuperſtite imperium ei renunciare. Igitur Acomathes ubi Selimum fratrem ſuum à patre fugatum audiuit, occaſionem inde Conſtantinopolim ueniendi accepit.

Scutarum
Chalcedon

Iamq́; Scutarum, ueteribus Chalcedonem uocatum, & contra Conſtantinopolim ſitum, eo animo peruenerat, ut princeps ab omnibus conſalutaretur. Verùm eius aduentus Ianizaris Selimo fauentibus ita diſplicuit, ut affirmarint ſe neutiquam permiſſuros, ut uiuente adhuc Baiazete, rerum alter potiretur: præſertim quum ueram ac debitam imperij ſucceſſionem, quotieſcunq; principem mori contingeret, non eſſent impedituri. Ad hæc aiebant, fidelitatem ſuam omnibus iam ſatis eſſe perſpectam: præterea ſua ſe Portæ uetera priuilegia amittere nolle aſſerebant, quibus in principis morte Iudæos & Chriſtianos deprædari permiſſum, atq́; huiuſmodi crimina iuramento noui principis condonari ſolitum erat. Ad ſummam, uerba hæc atq́; hi tumultus Ianizarorum tantum potuere, ut bonus ſenex quadam etiam dominandi uſq; ad mortem dulcedine ductus, miſerit qui dicerent: Acomathi nullam adeſſe rationem qua princeps creari poſſet: debere igitur eum in Amaſiam reuerti, quouſq; tandem melior occaſio deſiderij communis exequendi ſeſe offerret. Acomathes uerò tali nuncio turbatus, odium in patrem de rebus ſuis inconſideratè deſperans, ſtatim concepit. ac Natoliam occupare propoſuit, ut poſt mortem patris, huius prouinciæ uiribus adiutus, imperium accipere, atque aduerſarios punire poſſet. Ergo exercitu coacto, quàm plurima loca ſubiugauit. Alenſciachi Baiazetis primogeniti, multis antè annis defuncti filium, qui Iconium nobiliſſi-

nobiliſsimam ciuitatem poſsidebat, è regno expulit. Deniq; tanquam patri penitus rebellis, omnibus inimicabatur, quibuſuis cõſilijs opponere ſe auderent. Quin quod maius eſt, patris etiã oratori naſum atq; auriculas abſcidit. Quo ſcelere Ianizari commoti, exclamare cœperunt, Acomathẽ ueluti proditorem ac parricidã eſſe puniendũ. Sed & Baiazetes maxima in Acomathẽ indignatione concepta, exercitũ, ut in Natoliam traijceret, parari iuſsit. Verũ Baſſæ omnes ac Bellerbeij, præterea & Ianizarorũ Aga, ſe contra Ottomaniũ ſanguinẽ ituros omnino recuſabant, niſi à Principe aliquo ex eodem ſanguine progenito ducerentur. Obtinebant tunc apud Baiazetem ſummam autoritatem Cherſeolus Baſſa, Latici ducis origine Græci filius, Principis gener: ac Muſtapha Baſſa, qui ſimul etiã Viſirus erat, nimirũ is qui Romam ad Innocentiũ Papã orator uenit, ac ferrũ lanceę quę latus domini noſtri IESV CHRISTI aperuit, ad nos detulit. Igitur ij duo Baiazeti ſuaſerunt, ut Selimum cõdonata culpa ad ſe uocaret, atq; eũ ipſum contra Acomathem mitteret. rẽ enim nõ niſi optimè ſucceſſurã arbitrabatur, etiã ſi Selimus ſuccubuiſſet: quando in quęcunq; euentũ inclinaſſet fortuna, ſceleſti ſe mutuò caſtigaſſent. Placuit Baiazeti conſiliũ. Etenim quia ſenex atq; infirmus erat, in Aſiã per ſe traijcere, Selimo in Europa relicto, non audebat: illud præcipuè timẽs, ne ſeipſo atq; exercitu abſente, Selimus imperiũ occuparet. Poſtquã igitur in eam ſentẽtiam pedibus itum eſt, Baiazetes manu propria ad Selimũ ſcripſit, ut ad Portã accederet. Porrò Corcuthes, tertius Baiazetis filius, ab amicis hac de re certior factus, eodem ipſo tempore ex Phocæa Conſtantinopolim triremibus uenit, ac patrem obnixè rogauit, ut eam ſibi redderet dominationẽ, quã poſt Mahometis mortẽ à ſe liberaliter acceperat. Baiazetes autem liberè pollicitus eſt, ſe id effecturũ, quum Selimus in Aſiam tranſiſſet. Cæterũ nõ ita multo pòſt adfuit Selimus, incredibiliq; omniũ militũ fauore et gaudio exceptus eſt. Quin & Corcuthes ipſe uſq; ad ciuitatis portã illi obuiam proceſsit. Selimus ubi ad patrios pedes peruenit, perpetrati criminis ueniam facile impetrauit, Baiazete læto uultu affirmante: ꝙ quũ ꝓprij erroris ſubitas pœnas ſoluiſſet, merebatur etiã ut maleſacta maleq; cogitata ciiò ei condonarent. Inde Selimus duces ac priuatos Portæ milites munerib. & pollicitationib. efficere ſibi amiciſsimos incœpit. Corcuthes uerò huiuſmodi ambitionib. minimè intentus, ſperabat fore ut à patre id obtineret, ꝙ Selimus à militib. quærebat. Sed re ipſa cognitũ eſt, liberalitatẽ atq; induſtriam cuicunq; ꝗuis difficili negocio ſucceſſũ optimũ prębere. Nã quũ Selimus bellicæ expeditionis dux publicãdus eſſet, non dux, ſed imperator à militib. magno clamore ſalutatus eſt. Moxq; Muſtapha Baſſa, huiuſce rei autor ad Baiazetẽ eſt miſſus, qui ei indicaret, ut Selimo renũciaret imperiũ: quod niſi effeciſſet, milites ſtatim ingreſſuros qui ipſũ interficerẽt. Baiazetes aũt, qui ueluti attonitus ob auditas uociferationes, in podiũ quoddam exierat, perſuaderi ſibi permiſit ut id donaret ꝗd iam in manu Selimi erat. Sicq; Selimus iterũ princeps ſalutatus eſt, at tota ciuitas ijs utẽs cæremonijs, quibus in nouorũ principũ creatione uti cõſueuit, ad ipſũ cucurrit. Curcuthes uerò eo tumultu perterritus, in prouinciã ſuam triremibus aufugit. Porrò Baiazetes collectis gemmis ac pecunijs è ueteri ſua ſede, lachrymans diſceſſit, eo nimirũ animo, ut Dimoticũ amœniſsimã ciuitatẽ in Euxini litore ſitã peteret. Verũ in itinere nimio ex dolore in malã ualetudinem lapſus, pharmaco uenenato per medicũ quendã Iudæum, Selimi iuſſu diſpoſito, interijt, quũ iam ętatis annũ LXXIIII ageret, annisq; XXXI, quemadmodũ & pater & auus, imperio pręfuiſſet. Enim uerò Selimus in Aſiam con-

Lanceæ ferrum quæ Chriſti latus aperuit, Romam delatum.

Liberalitatis atque induſtriæ ſucceſſus.

Curcuthæ mors.

tra Acomathem traiecturus,timuit,ne pater,ſi eũ uiuere permiſiſſet, fortè recuperaret imperiũ. Adfuit prætereа huic facinori crudelitatis atq; adeò uitiorũ omniũ mater auaritia. Selimus enim in rẽ ſuã minimè eſſe iudicauit, ut ſenex pater gẽmas omnes, resq; alias precioſas, à pluribus qui præceſſerãt principibus collectas, ſecũ auferret: præſertim quũ eiuſmodi reb. ipſe indigeret, quo immẽſę obligatiõi, quam cũ militib. cõtraxerat, ſatisfaceret, quãdo ij etiam proditionis noc̃ ſubire nõ timuerant, ut ipſum conſtituerẽt imperatorẽ.

SELIMVS.

HAc iniuſta & ſceleroſa uia Selimus ad imperium peruenit anno ab humani generis inſtauratione M.D.XII. in menſe April:nempe illis ipſis diebus, quibus Galli atq; Hiſpani inter ſe Rauennæ conflixerunt. Defuncto patri fun ebres pompas ac magnificũ ſepulchrum apparauit, ut hac uana & ſimulata pietate manifeſtum periculum cõtegeret. Quibus peractis, illico theſauros numerauit, atq; ampliſsimũ donatiuũ Ianizaris Portæq; equitibus dedit. Stipendia militib. omnib. ut cuiuſq; ueteris ordinis ratio expoſcebat, adauxit, adeò ut oẽs ſibi factũ eſſe ſatis profeſsi ſint. Mox in fratrẽ arma mouit, illũq; è Cappadocia expulit. A comathes enim uires, quibus reſiſteret Selimo, non habebat. Inde Angoriũ nobilẽ ciuitatẽ ueterib. Ancyrã dictã profectus, nepotes oẽs Alenſciacho, atq; ex alijs ſuis fratribus antea defunctis, interfici crudeliter iuſsit. Sub hæc quũ Aladinũ & Amurathẽ Acomathis filios poſt paternã fugã cum exercitu, recuperandæ regionis cauſſa ueniſſe Amaſiã uerſus audiſſet, equitatũ in eos qui cõprehenſos interficeret, immittere decreuit. Id cõſilij Muſtaphã Baſſam ad pietatẽ inflexit: iam enim eũ pœnitere inceperat, occaſionẽ præbuiſſe, ut & Baiazetes, et tot iuuenes infantuliq; ſanguinis Ottomanij fuiſſent interfecti. Quamobrẽ Acomathis filios adeò et ſecretè et celeriter admonuit, ut ante imperatorij equitatus aduentũ ad montes aufugerint. Selimus aũt, qui homo aſtutus erat, ſtatim animaduertit Muſtaphæ opera iuuenes euaſiſſe. Vnde etiã ob eã ſuſpicionem Muſtaphã Burſię ſuffocari, ac nudũ cadauer in publica uia canib. exponi iuſsit. Et talẽ quidem Muſtapha meritorũ ſuorum gratiã recepit: quia apud malũ principem uel minima offenſiuncula pluris ęſtimatur, quàm acceptorũ q̃ pluriũ officiorũ obligatio. Poſt Muſtaphæ mortẽ, Selimus Corcuthẽ quoq; interficere conſtituit, quanquã ab ocioſo et quieti dedito philoſopho parũ ſibi timendũ erat. Duę igitur equit tũrmæ in Magneſiã, ubi Corcuthes reſidebat, in hoc excurrerũt. Verũ Corcuthes à ſuis hac de re certior factus, inimicorũ furorẽ euaſit: ſeruis enim duobus comitatus, ueſtibusq; alienis indutus, ad Smyrnæ littora ſe cõtulit, ibiq; in ſpelunca quadã delitеſcens, nauẽ aliquã expectabat, quæ Rhodũ traijceret. Sed quũ id nequaq; fieri poſſet, Boſtãge Baſſa Selimi genero claſſe ea littora obſeruãte, ob famẽ ac ſerui perfidiam citò deprehenſus captusq; eſt: & quẽadmodũ Selimus ordinarat, arcus neruo ſuffocatus. Interea Acomathes, imploratо à Sophi atq; Alepi principe auxilio, qui ueluti capitales inimici magnitudinis Turcicorũ imperatorũ, reb. ipſius fauebant, adeò magnũ ac potẽtẽ coegit exercitũ, ut aperto Marte cũ hoſtibus cõgredi ualeret. Nã & equitum Perſianorum ualidam turmam optimeq; armatam habebat, ſicq; tandẽ ad Horminiũ uſq; montem Burſiæ proximũ peruenit. Selimus aũt Canolio uxoris ſuæ fratre cum maxima Tartarorum multitudine ſecum ducto, obuiã ei pfectus, decimo octauo Calẽdas Maias, Anni M. D. XIII. cũ ipſo cõflixit, ac uirtute Sinami Baſſę eunuchi, Natoliæ Bellerbeij Perſas ſudit. Acomathes uerò à Tartaris impeditus, à tergo ex ordine et ipſe deturbatus eſt:

Angorium, Ancyra.

Muſtaphe interitus.

Sunt qui dicãt Alepũ uel Alepiam, (ut nunc uocant) ab antiquis fuiſſe Epiphaniam nominatam.

Acomathis mors.

eſt, quumq; equus, cui inſidebat, ob nimiam craſsitiem parum agilis, in terrã decidiſſet ab hoſtib. captus, iuſſu Selimi ſtatim eo quo & Corcuthes modo, crudeliſsimè ſtrangulatus eſt. Porrò Aladinus & Amurathes euaſere: quorũ alter poſtmodũ ad Sultanũ profectus, ibi febribus perijt. Alter uerò Perſiã petens, apud Sophim per plures annos manſit. Selimus poſteaquã cõſanguineos omnes, quos cõmodũ habere potuit, è medio ſuſtuliſſet, de ijs omnib. qui Acomathi fauerant, uindictam ſumere decreuit. Quoq; id ſecurius atq; expeditius efficere ualeret, ſolennes inducias cum Ladiſlao Vngariæ rege pactus eſt: ac pacem cũ Venetis, quam Baiazetes eius pater cõſtituerat, cõfirmauit: ſicq; anno à CHRISTI natiuitate M.D. unà cũ ducentis hominũ millibus peditibus partim, partim equitibus, itinere ſexaginta dierum cõtra Hiſmaelem regem profectus, nõ procul à ciuitate Arſengana Euphratem trãſiuit, ac prope Taurium inclytã regiamq; ciuitatẽ in medio maioris Armeniæ ſitam peruenit. Nec tamẽ unquam Sophis obuius illi eſt factus. Sed id tantũ curabat, ut ſtramina, atq; ea quæ ad uictum pertinebant, igne cõſumerentur, quo Turcæ fame laborare cogerentur. Verũ cũ Selimus in magnã Calderamæ planitiem inter Coin & Tauriũ, ubi antiquitus Artaxata nobilis ciuitas extitit, per uenissent, Sophis rex unà cũ equitatu adeò armis equisq; pulcherrimis ornato, ut nihil ſuprà excogitari poſſet, ſeſe hoſtibus oſtẽdit: nihilominus tamẽ neq; pedites, neq; machinas æreas habebat. Sed eñ equi phaleris laminibus chalybeis, ut Azemię fiũt, elaboratis, ſic exornabant, ut equites ipſi Turcis inermibus, defeſsis, ac fame laborantibus cõparati, duces eſſe uiderent. Enimuero Princeps Sophis, quum ſibi pararet imperium, cũ Armenis, Perſis, Medis & Aſſyrijs ſuorum quatuor regnorũ, quę nũc Tauris, Sumachi, Sciras & Bagadat uocãt, primoribus populis ſæpius pugnarat, ac ſemper egregiè uictor euaſerat. Quamobrem perpetua hac felicitate elatus, Turcas numero ſuis longè ſuperiores, nihili faciebat: neq; quid ſibi euenire poſſet, ſi æquo Marte in prçliũ deſcendiſſet, animo perpendebat. quemadmodũ hi cõſueuerunt efficere, qui fortunam nunquam experti ſunt contrariam. Et ſanè ſemper cũ militibus tumultuariè ac de improuiſo, ut bellandi neceſſitas cogebat, ex populis, quos ſuperius paulo memorauimus, collectis ſibi res fuerat. Turcę uerò ueterani milites erãt, bellis ac uictorijs perpetuò aſſueti, ad quãcũq; neceſsitatẽ ſufferendã nati, quo certã uictoriã ex quauis tẽtata prouincia referrẽt. id quod ipſe forſitan minimè cogitabat. Vt ut fuerit, nono Calendarũ Septembrium exercitum in duo ampliſsima cornua diuiſit, quorũ alterũ Vſtaolo ſummę autoritatis duci commiſit, alterũ ſibi ducendũ ſeruauit. ac mox tubicinibus claſſicũ canentibus, Caſſanũ Baſſam Romaniæ Bellerbeium aggreſſus eſt. Præerat is ſiniſtro Turcarum cornu: dextrum Sinamus Baſſa tenebat: mediũ uerò Selimus cũ Ianizaris tuebatur, circundatus camelis in ordinem diſpoſitis, ac machinarum æ nearum curribus ab utroq; latere & à tergo collocatis. Verùm primo congreſſu Sophiani tanto impetu hoſtes inuaſerunt, ut Turcæ inermes, equosq; inualidos habẽtes, reſiſtere minimè potuerint. Etenim Sophiani & longioribus & breuioribus haſtis uariè hoſtem impetentes, enſibusq;, quos Cimitarras uocant, ac optimis ſecuribus ferientes, homines atq; equos ſubuertebant. In hoc cõgreſſu Bellerbeius unà cũ quatuor Saniachis, ac militibus quàmplurimis periere. Porrò altera ex parte, quum Vſtaolus inimicorũ dextrũ cornu inuaſurus eſſet, Sinamus aſtutè ipſum operiri, atq; æreas machinas quas Falconetos appellãt, exonerari iuſsit: quę Perſis anteq; cõminus pugnare poſſent, maximũ et terrorẽ et damnũ intulere. nihilominus tãdẽ pugna

Artaxata hęc, ut quidam putant, ab Annibale condita fuerat, cum ab Antiocho diſceſſiſſet.

Sophis quatuor regna.

Cimitarrę enſes.

Falconeti.

tum eſt, licet ob fumum atq; ob puluerem pugna ipſa ſatis eſſet obſcura. Vſtaolus unà cũ multis è ſuis occiſus eſt. Cæteri uerò Sinami equitatu circũdati ac repulſi, in cornu medij frontẽ, ubi Selimus cũ exercitus neruis erat, impingere coacti ſunt, atq; ibi demum omnes æreæ machinæ, additis etiam paruulis,

Scopieti.

quas Ianizari ferebãt, (Scopietos eas uocãt) globulos ſuos emiſere, atq; indiscriminatim tã Turcis quàm Sophianis nocuere. Quã ob cauſſam Sophiani ipſi prius quàm ad Ianizaros peruenire potuiſſent, in fugam cõuerſi ſunt. Hiſmael ſcopieti glande in ſcapulis uulneratus, uexilla ac plurimos ac egregios chrosq; milites amiſit. Et niſi puluis obſcuriſſimus eripuiſſet uiſum, ſine dubio & ipſe aut morti aut captiuitati obnoxius extitiſſet. Interea uerò dum manus cõſererẽtur, Selimus ſemper inter Ianizaros mãſit, nullis armis præterq; trilici collario indutus. Verũ fideliores Spachi & Solachi maiores q̃ſdã clypeos circa principẽ erectos tenebãt, ut ipſũ ab immiſſis ſagittis tuerent̃. Ex ueridicorũ hominũ, qui huic pugnæ interfuerũt, relatiõe accepi, inter cadauera

Perſarum uxores armatæ in pugna.

interfectorũ fœminas nõnullas. Perſarum nimirum uxores, repertas fuiſſe, quæ more uirorũ armatæ, maritos in quemcunq; fortunæ euentũ ſequebant̃. Eas Selimus honorificè ſepiliri iuſſit. Porrò huiuſcemodi uictoriæ fama totã Armeniã adeò perterrefecit, ut ipſe Sophis Taurij cõſiſtere nõ audẽs, ulterius ad inſtaurãdũ exercitũ ꝓgreſſus ſit. Verũ Selimus ut optimus dux, uictoriȩ recens partȩ calore uſus, Tauriũ cum expeditiore equitũ manu profectus eſt: atq; in ipſa urba, quam ſine pugna deditã accepit, per aliquot dies eſt commoratus. Mox quũ Hiſmaelem cõgregatis ex omnibus ſuis prouincijs militibus Taurium aduentare audiſſet, principis palatiũ ac mercatorũ plurimorũ ædes pulchriorib. & precioſioribus rebus expoliauit: præterea pecunias à ciuibus exegit: ac demũ inde diſcedens, multas artificũ ac nobilium familias ſecũ abduxit. Quũq; iã ad Euphratẽ longis itineribus perueniſſet, maxima ac fortiſſima latronũ Hiberorum Hiſmaeli ſubditorum turma, tranſuadãtes Turcas à tergo populabũda inuaſit, atq; ex ipſis plurimos ex itinere defeſſos, & ad reliquum exercitum ſubſequendũ tardos interfecit. Poſtea uerò quàm fluuiũ Selimus tranſiſſet, ab Aladulo principe maxima & moleſtia & dãno affectus eſt. Etenim is in fluminum tranſitu atq; in montiũ anguſtijs Turcicũ exercitum, præcipuè uerò milites extra ordinẽ uagãtes aſſiduè infeſtauit, Selimo ſæpius iurãte ſe huiuſmodi iniurias uere nouo uindicaturũ. Cæterũ hæc Calderamia uictoria incredibilẽ autoritatẽ Selimo peperit, qui itinere dierũ uiginti lõgius quã Mahometes ipſius auus progredi auſus eſſet: atq; in hoc peculiariter cõmẽdabatur, quòd per ipſum iã omnibus manifeſte pateret, Sophianas uires

Sophis exercitus qualis.

nõ uſq; ad miraculum excellere, quemadmodũ prius fama creditũ erat. Nã ut uerũ fateamur, ipſius Sophis exercitus nõ ex militib. ordinario ſtipendio cõductis conſtat: ſed ferè omnes ad principis imperiũ cõuenire, ac propriã tueri patriam bene armati iubentur. Id ſaneuerũ eſt, cẽtum Perſas ob equorum atq; armorũ apparatũ cũ quadringentis Turcis poſſe congredi. Verùm ipſi

Perſarum bellandi ratio.

Perſarum reges cõmoditate ſuſcipiẽdarum in remotas prouincias expeditionum omnino carẽt: quoniã neq; conſuetudinẽ, neq; facultatem ſtipẽdiorum tam pacis quàm belli tẽpore ſoluendorũ habẽt, ſicuti Ottomanios principes habere certum eſt. Perſȩ enim ſtabiles atq; idoneos ad bellãdum pecuniarum prouẽtus nõ poſſident, quũ populi ab antiquis tẽporibus liberi ab omnib. ferè uectigalib. ſint. Vnde etiã eſt, ut nullos peditũ ordines perpetuò alãt, neq; multũ machinarum æ rearũ ſecum ducant: quib. tamẽ duabus præcipuè reb.

quoduis

quoduis bellicum, quamuis difficile, negocium ſuperatur. Sed ut ad Selimum redeam, Turcicus exercitus eo anno in Trapezontina atq; Amaſina prouincia hyemauit. Anno uerò qui proximè inſecutus eſt, nimirum M. D. X V. ut acceptas iniurias uindicaret, bellum cōtra Aladulum Principem mouit. Is Cappadociæ montes illos, quem Taurum uocant, prope Euphratem incolit, ac regni ſui fines terminat, cum Sultano quidē Alepum uerſus, cum Sophi uerò prope minorem Armeniā, cum Turca autem urbe quadā quam Orſam nominant, Amaſiæ Saniacatui atq; Iconio oppoſita. Et ualles ſanè aliquot fructiferas, uerùm plures ſylueſtres & ſaxoſas poſsidet. In ijs autē Coſtagelus dux difficiles quoſdam tranſitus, iter hoſtibus impediturus, munierat. Verùm labor omnis fruſtra inſumptus eſt. Sinamus enim locorum anguſtias omnes penetrauit, plurimiſq; illarū gentium turmis profligatis, ac pręſidijs deturbatis, tandē cū Coſtagelo inter mōtes conflixit, atq; eum in fugā conuertit. Sed enim Boſtagelus perſequente Sinamo ab incolis proditus, in Selimi manus peruenit, qui eum capite puniri imperauit, atq; ipſum caput Venetias in uictoriæ ſignum miſit. Verūenimuero quū adeò felici rerum ſucceſſu Selimus ſuum imperium debellatis Perſis atq; Aladulo caſtigato ſtabiliſſet, cùm ob audaciam inde ſumptā, tum ob triumphorum cupiditatem Campſoni Ciauro Alcairi Sultano bellum inferre conſtituit. Et Campſon quidem ipſe cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriam uenerat, Alepū conceſſurus, ut Caierbeium eiuſdem urbis Principem ſubditum ſuis imperijs, ſed parum amicum ac parum obſequentem, & principatu & uita priuaret: atq; ut Turcarum finibus propinquus Selimo terrorem incuteret, ac experiretur an autoritate ſua res Sophis cum ipſo Turca componere ualeret. Nam potentia ac felicitas Selimi reuera iam omnibus timori erat, optimeq; Sultanus ipſe conſiderabat, Turcis deuicto antea Caramaniæ rege, proſtrato nuper Aladulo, ac Sophi grauiter depreſſo, nihil amplius obſtare poſſe, quo minus Syriam, quum liberet, inuaderent. Comitabantur Sultanum quatuordecim millia Mamaluchorū, ac totidem ſubſerui armis, equis, atq; alijs egregijs ornamentis adeò excellentes, ut nihil omnino pulchrius uideri poſsit. Mamaluchorum pleriq; genere Circaſsi erant, omneſq; ex eorum numero qui CHRISTO ualedixerunt: uerùm homines robuſti, & in pertractādis armis, ac ſagittis etiam equitādo eiaculandis agiles, ingenio tamen adeò elato ac ſuperbo, ut ſeſe omnibus hominibus præferrent: ſed pręcipuè Turcas, quoniam eos antè prope Tarſum tam facilè fugarant, ueluti pecora cōtemnebant. Interea Selimus cum exercitu Cæſaream uenerat, ex quo loco cōmodè uel Euphratem traijcere, atq; in Perſam mouere, uel Amanum montem tranſire, ac Syriam inuadere poterat. rumor tamen diuulgabatur, ipſum contra Perſas iturum. Nihilominus quādiu Cæſareæ manſit, oratores quamplurimi ac literæ à Sultano ad Selimum, & è cōuerſo miſsi fuere. Porrò Caierbeius Turcam ſubinde admonebat atq; inuitabat, ut in Syriam tranſiret, ſimulq; pollicebatur ſe à domino ſuo ad ipſum defecturum, quēadmodum & fecit, & deniq; certam Turcis uictoriam promittebat. Caterùm, quum iam Sultanus Amanum ciuitatem, antiquitus Apamiam dictam, inter Damaſcum atq; Alepum, perueniſſet, eo nimirū animo ut Alepum ſtatim inuaderet, Selimus tandem Sultanum ipſum aggredi decreuit: ſicq; ad dextram conuerſus, incredibili celeritate montem Amanum pertrāſiuit, Ianizaris atq; Aſapis æneatum machinarum currus ſuper humeros geſtātibus. Quod quum Campſon audiſſet, iam non Caierbeium caſtigare, ſed ſeipſum à Turcis tueri, ac uindictam in aliud tempus differre ſtatuit. Vnde etiam Caierbeium ipſum orauit, ut prope Alepum ſecundum paruulum fluuium, à ueteribus Singa uocatum, in caſtra

Aladulus.
Taurus mons.
Boſtageli mors.
Mamaluchi.
Amanus quondam Apamia

concederet.Id quod Caierbeius haud inuitus fecit,non quidem ut Sultanum iuuaret,ſed ut proderet.Inter hæc Selimus derepente hoſtibus ſeſe oſtendens, Mamaluchos,qui ſub Sybeio Beluamo Damaſci principe ac primi nominis duce erant,inuaſit.Sed Mamaluchi eo in congreſſu uiriliter agentes, Turcicos equites à Muſtapha paulo antè in Bellerbeium aſſumpto & Imbracore Baſſa in pugnam deductos diſsiparunt.Erant prętérea & aliæ tres Mamaluchorum claſſes, quarum unam Caierbeius ducebat:qui longo ambitu hoſtes circumiens, impedimenta atq; homines ad bellandũ minimè idoneos à tergo aggredi uelle uidebatur.Alteri Lambardus Gazelles ueteranus ac fortiſsimus dux præerat, qui etiã Sinamum Baſſam fortiter inuaſit.Tertiã,quæ ad duo miliaria remota erat,Sultanus ipſe per ſe ductabat.Sed enim quum Gazellis ac Sybeij turmæ uſq; ad Ianizaros penetraſſent,et ab ijs & ab æreis machinis adeò egregiè repulſi ſunt,ut nõ ſecus ac in Sophiano conflictu anteà Perſis acciderat, laxatis habenis retrocedere coacti ſint. Quamobrem Sinamus fugientes inſecutus, eos in Sultani claſſem impingere cõpulit:qui quidẽ uiſa ſuorũ fuga, et Caierbeij proditione audita,nimio dolore perculſus,ex equo inter fugiendũ cecidit,equorũq; nõ minus ſuorũ quàm hoſtiũ pedib.attritus, uitã finiuit.Ad hæc Tripolis princeps ac Sybeius, qui equitandi peritia nemini cedebat, interfecti ſunt.Gazelles euaſit, ac collectis in unũ qui ſuperfuerãt Mamaluchis,Damaſcum ſe contulit.In eo conflictu plurimi excellentes equi nimiũ cùm laborẽ tũ calorẽ ſufferre nõ ualentes, medij crepuere:pugnatũ eſt enim nono Calendarũ Septembriũ, ſicuti duobus retro annis eodẽ die & ſimili fortuna cũ Perſis pugnatum fuerat.Sultani cadauer illæſum,quod ad uulnera attinet,inuentũ eſt.Fuerat Sultanus ipſe homo admodũ pinguis,ſenioq; iam cõfectus,ut qui ſeptuageſimũ ſextũ annũ ageret. præterea hernioſus,id quod illi etiã præcipua mortis cauſſa fuit,quando ob huiuſmodi impedimentum in fuga celeriter equitare nõ potuerit. Verùm ut ad Selimũ reuertamur, egregia hæc uictoria Syriæ portas omnes Turcæ reſerauit.Nã Alepum, Amanũ,ac Damaſcũ profectus,ſummo cum gaudio tanq; populorũ è tyranni manibus liberator,ab omnibus exceptus eſt. Mamaluchi uerò omnes, tam qui aufugerant,quàm qui maritima loca tuebantur,Alcairi conuenerunt,ac Tomõbeium Alexandrię prefectũ(Armiraliũ nunc uocant)Circaſſum quidẽ genere, ſed hominẽ cùm egregij corporis,tũ inuicti animi dotibus,regiã dignitatẽ præferentem, Sultanum creauere.Is ſtatim quicquid ſeruorũ,quicquid Arabũ in uenire potuit,ſimul contraxit,ac Rhodum miſit qui machinas æneas afferrent: præterea Mathareã Alcairo uicinam exactè muniuit,relicto in Iudæę Gaza Gazelle cum militum manu non contemnenda,qui hoſtium tranſitum impedirẽt. Verumenimuero Selimus, ubi noui Sultani bellicum apparatum audiuit, petere omnino Alcairum conſtituit,ſicq; inter eundũ Hieroſolyma profectus, atq; ibidem per aliquot dies commoratus, templum inuiſit, monachisq; eiuſdem loci incolis eleemoſynam dedit. Sinamus autem cũ uiginti millibus equitũ ac plurimis Ianizaris ſcopietarijs(ut uocant)imperatorem præcedens,prope Gazam cum Gazelle conflixit,ac Mamaluchos tandem poſt cruentam pugnam fudit. Gazelles accepto in ceruice uulnere,præter omnium opinionem è medijs Turcarum turmis euaſit. Porrò Sinamus Mamaluchorũ capita cũ ſuis illis demiſſis barbis ſecundum uiam ad palmarum truncos affigi curauit,ut à Selimo illàc trãſituro poſtmodum uiderentur.Selimus uerò ea uictoria lætus, quàmplurimos utres parari iuſsit,quibus aqua per arenoſa deſerta ferri poſſet,atq; exercitũ Alcairum uerſus direxit,quo in itinere ſæpius cum Alarbis,quos uocant, pugnatum eſt.Tãdem Selimus Mathaream,ubi balſamum naſcitur, ab Alcairo circiter quinq;

Sultani interitus.

Armiralius.

ter quinq; miliarijs diſtantem peruenit: quem locum Tomombeius æreis machinis, foſsis, & apertis & occultis, maximisq; propugnaculis, ne pateret hoſti tranſitus, munierat, ibiq; caſtrametatus, milites ſub papilionibus eſſe iuſſerat: Cæterùm quum Turcicus exercitus illuc appropinquaſſet, duo Mamaluchi ex Albania oriundi, meliorem fortunam quæſituri, è caſtris ad Turcas ipſos tranſfugere, Tomombeijq; conſilia Sinamo conterraneo ſuo manifeſtantes, loca oſtenderunt, ubi foſſæ cratibus canneis copertæ, quæ præcipites exciperent equos, latitabant. Ad hæc, ubi & quomodo æreæ machinæ diſpoſitæ eſſent, indicarunt. Id quod procul dubio in cauſſa fuit, ut poſtea Selimus uictoria potitus ſit: magno enim circuitu ad ſiniſtram arrepto itinere, præparatas inſidias euitauit. Tomombeius, ubi rerum à ſe diſpoſitarum ordinem proditione retectum uidit, ſpe omni iam ferè deſtitutus, machinas ipſas aliò traducere conatus eſt. Verùm quum non ex ære, ſed ex ferro, ut anteà fieri conſueuerant, confectæ, atq; in tralibus quibuſdam multo ferro munitis, non ſuper currus collocatæ eſſent, difficulter deduci poterant: nihilominus leuiores aliquot curribus impoſitas ſecum accipiens, contra Turcas profectus eſt. Nullibi unquam memoria hominum crudelius pugnatum eſt, quum uterq; princeps uitæ, honoris, atq; imperij omnem ſpem nulla alia in re quàm in uictoria poſuiſſet. Gazelles maxima militum multitudine ſtipatus, Sinamum eſt adortus. Magnus uerò Diadarus Muſtaphæ cornu inuaſit, Sultanus autem ipſe in Selimi ordines inuectus eſt: ac prius quidem ex utraq; parte machinæ æreæ globos in hoſtes, maximis militum acclamationibus, emiſere. Mox ingens Mamaluchorum numerus Turcas circundedit, ac circum impedimenta maximum excitauit tumultum. Verùm in medio maior ſtrages eſt edita, in qua etiam fortis atq; egregius eunuchus Sinamus interijt, Iamq; uictoria ad Mamaluchos inclinare uidebatur, quum Selimus Ianizaris ut ſuis adeſſent, ſignum dedit. Hi uerò ſeruato ordine progreſsi, quadam ueluti grandine globulorum è ſcopietis quos ferebant emiſſorum, Mamaluchos ilico terga dare coegerunt. Ergo Tomombeius, ubi pugnando ſtrenui etiam militis officio functus eſſet, ad Alcairi portas ſe contulit, ut exercitus reliquias colligeret. Idem fecit & Gazeller, ſicq; ambo incolumes euaſere. Diadarus autē ac Bido præfectus, incredibilis fortitudinis uiri, letalibus acceptis uulneribus, capti ſunt: quos Selimus non ita multo pòſt, ad expiandos Sinami manes interfici iuſsit, teſtatus ſe tantum è Sinami morte doloris, quantum ex parta uictoria lætitiæ accepiſſe. Tomombeius autem ſapientes reges imitatus, qui etiam in aduerſis animo ſemper infracto ſunt, Mamaluchos hortari cœpit, ut munire urbem, atque in ſingulis uicis, imò in ſingulis domibus contra hoſtem perſiſtere uellent: præterea plus quàm ſex mille ſeruos Aethiopes manumiſit, atque ad id bellum armauit. Ad hæc Alcairi ciuibus perſuaſit, ut ſe à communi omnium, crudeliſsimoq; hoſte tuerentur: ſicq; effectum eſt, ut ſumma diligentia dignioribus urbis locis munitis, uijsq; omnibus interclusis, etiam fœminæ ad hanc ultimam pugnam diſponerentur. Selimus uerò huiuſmodi apparatus optimè norat, nimirum per eos ſeruos, qui ad ipſum transfugientes Sultanum deſerebant: quemadmodum plerunque fit, ut aduerſa domini fortuna beneficiorum acceptorum memoriam ſeruis adimat. Magna igitur ſolicitudine curabat, ut exercitus quàm citiſsimè fieri poſſet, uires recuperaret, ac præcipuè ut uulnerati medicorum auxilijs iuuarentur. Tandem quum quarto poſt commiſſum prælium die Alcairum ingredi decreuiſſet, Ianus Baſſa Ianizarorum cohorte ac nonnullis equitibus, nec non & machinis æreis ſecum ductis, primus urbem eſt ingreſſus, per eam portam quæ Baſſuela uocatur, quo in loco non

Sinami interitus.

Seruorū fides cum fortunādominorum mutari ſolita.

Alcairi expugnatio.

ita diu pugnatum eſt. Selimus paulo poſt hunc eſt inſecutus, ac ſic demum Alcairi ciuitatis egregiæ loca paulatim expugnata ſunt: ſed adeò difficulter, ut aſpera illa atq; cruenta pugna per duos dies ac totidem noctes cum utriuſq; partis ingenti ſtrage perſeuerauerit. Tandem bona Mamaluchorũ pars in magnam quandã Meſchitam conceſſerunt: ubi quum pugnando defeſsi etiã fame laborare cœpiſſent, uitam cum Turcis prius pacti, ſeſe dedidere. Verùm Selimus promiſsis minimè ſtetit: nam eos omnes Alexandriam miſſos, in carcere decollari iuſsit. Tomombeius cum Circaſſorum parte trans Nilum profectus, ad inſtaurandum bellum milites congregare, Mamaluchosq; omnes ac multos Arabum duces ad ſe uocare.

Gazelli prudẽtia ex neceſsitate.

Gazelles autem prudentium uirorum exempla ſecutus, qui poſteaquam quod officij ſui eſt præſtitere, cum fortuna, ne penitus frangantur, inducias agunt: ad Selimum uenit, ſeq; illi ut digniſsimo uictori dedidit, ac pollicitus eſt ſe Turcis eadem felicitate inſeruiturum, qua Sultanis anteà inſeruierat. Selimus humaniter hominem excepit, atq; inter ſuos duces locum ei non infimum conceſsit. Octauo inde Calendas Februarias Anni M. D. XVII. Alcairi arcem ingreſſus eſt, quæ in colle haud admodum eminenti ſita, deauratis pictisq; ædificijs, fontibus, hortis, ac plateis miro artificio ſtratis pulchrior, quàm muris munitior eſt: etenim ipſius & portę & feneſtræ precioſiſsimis rebus, nimirum marmore, ebore atq; ebeno egregiè inſculptis ornãtur. Neq; ita multo pòſt Selimus prope Bulachum uicum è nauibus pontem ſupra Nilum conſtruxit, ut cõmodius contra Tomombeiũ flumen tranſiret. Quo perſpecto, Tomombeius partem Turcici exercitus, quæ trans pontem caſtrametata fuerat, de improuiſo adortus, tumultuarium conflictum inijt. In quo quum Ianus Baſſa periclitaretur, Canolius affinis Selimi, occupato adhuc à Ianizaris, qui nondum omnes pertranſierant, ponte, Nilum cũ Tartarorum manu natando tranſgreſſus eſt, ut celerius ſuis adeſſe poſſet. id quod ob Nili profunditatem immenſam miraculo penè aſcriptũ eſt.

Nilus natando ſuperatus.

Porò Tomõbeius, quũ inſtaurata ſępius maximis uiribus pugna, in qua & ipſe proprijs manibus egregia facinora edebat, impetum Ianizarorum ac Tartarorũ diutius ſuſtinere nõ poſſet, aduerſam fortunã execratus, rebus fuga conſuluit. Selimus aũt ubi Tomombeiũ cũ paucis effugiſſe accepit, Muſtapham unà cum Caierbeio & Gazelle, qui regionem optimè norant, ad eum inſequendum miſit. Vnde infelix Tomombeius per Principem quendam Maurũ proditus, atq; in palude, ubi inter cannas & iuncos & pectore tenus in aqua latitabat, ĩuẽtus, ad Selimũ perductus eſt. Selimus aũt adhibitis tormentis hominem uexauit, ut quó nam in loco theſauri Campſonis Ciauri eſſent, ex ipſo agnoſceret.

Tomombeij interitus.

Sed Tomombeius incredibili quadam animi cõſtantia nihil unquam indicauit. Verùm Selimus non ita multo pòſt, ut omnem defectionis ſpem populis adimeret, Tomombeium mulæ inſidentem, atq; annexum gutturi laqueum habentem, per totam urbem duci, ac demum prope portam Baſſuelam tertio Idus Aprilis ſuſpendi iuſsit: omnibus crudele hoc ſpectaculum deplorantibus, atque iniquam fortunam accuſantibus, quæ ipſum Tomombeium ob ſingularem uirtutem ad imperium uocauerat, ac mox regum omnium, qui unquam miſeri extitiſſent, miſeriorem effecerat. Sublatis his duobus Tultanis, unà cũ ferè tota Mamaluchorũ ſuperba progenie, prouinciæ oẽs etiam quę in extrema ſinus Arabici parte ſitę ſunt, Turcis ſeſe dedidere. Selimus uerò poſt hęc Bulacũ petijt, ut Nilum iucundiſsimè illic excreſcentem uideret. Inde Alexandriã profectus eſt. Ex quo demũ loco Alcairũ reuerſus, Caierbeium adminiſtrandis paulo antè deuictis prouincijs præfecit, ut proditionis in Alepino conflictu factæ idilli præmium foret. Sed enim Ianus Baſſa, qui munus hoc honorificum ſibi tradi

uehementer

uehementer optabat, id ęgerrimè tulit. Vnde etiam id honoris Caierbeio inuidens, curauit ut Ianizari, qui Alcairum cuſtodiebant, ſtatim à principis diſceſſu in unũ collecti tumulum excitarẽt, quo Caierbeius ob id malè audiret apud omnes. Verũ ſcelus in autorẽ recidit. Nã Selimus, cognita Iani fraude, in itinere non procul ab Alcairo capite eũ puniri iuſsit: ut omnibus oſtenderet, nõ eſſe aduerſus imperatorem tumultu militari ludẽdum.

Iani Baſſæ mors.

Mox quũ in Syriã ueniſſet, eius prouinciæ adminiſtrationẽ Gazelli conceſsit. Turcis iam inter ſe murmurantibus, quòd princeps proditoribus fideret, ac Turcicorum ducũ officia parui æſtimaret. Tandẽ Selimus Conſtantinopolim peruenit, quo in loco ſub Pyrrhi Baſſæ magnæ fidei ac ſingularis prudẽtiæ uiri cura, Solimanũ unicũ filiũ ut reliquerat, ſic inuenit. licet antea ueritus (ut multi iudicarunt) ne ſibi abſenti Solimanus imperiũ adimeret, quẽadmodum ipſe Baiazeti patri ademerat, quũ ueſte quadam ueneno intincta dono miſſa filij uitæ pater inſidiatus eſſet.

Selimi mors, eiuſdemq; fama & ingenium.

Neq; ita multo pòſt Selimus domi agẽs, ulcus in renibus cõtraxit, quod canceris in morem ſerpẽs, eam corporis diſpoſitionem, quam complexionem uocant, paulatim turbauit, atq; omnia bellãdi conſilia expulit. Pòſt paulum etiam peſtifera febris hominem inuaſit, ſicq; iã morbi tędio ſibijpſi grauis, uictorijs ac triumphis exaturatus mortem obijt, ſalutis noſtræ Anno M.D.XX. in menſe Septembri, in eodem pago Ciurlano, ubi prius cum patre cõflixerat. Quod non ſine manifeſto Dei iudicio factum eſt, ut quo in loco peccatũ commiſerat, ibidem et pœnas ſolueret. Pręfuit imperio annis octo: agebatq;, quũ obijt, ętatis annũ XLVI. Verùm quod ad corporis membra attinet, uentrem admodum demiſſum breuioribus cruribus ſuſtentabat. Vnde etiam eques magis quàm pedes commendabatur. Faciem ſubrotundam ac pallidam, oculos pręgrãdes & feritate plenos habebat. Animi uerò magnitudine leonem æquabat. Nihil ſibi unquã à fortuna pertimuit. Nullum ob periculum quamuis manifeſtum ſuſceptas ſemel expeditiones unquam dimiſit. Conſilia dubia, ſed ſpem aliquam honoris cotinentia, ſecuris, ſed illaudatis præferebat. Alexandrũ magnum ac Dictatorem Cęſarem pluris quàm alios omnes antiquos duces faciebat. Quamobrẽ etiã ipſorũ geſta in Turcicã linguã uerſa ſine intermiſsione legebat. Natura uerò ſeuerus erat atq; inexorabilis, ſemper cogitabundus, nunquã pręceps, prę ſertim in exequenda crudelitate, quæ tamen ſæpius inniti iuſtitiæ uiſa eſt. Muſtaphã interfecit, quia parum fidelem cõperit. Chendemum Baſſam necari iuſsit, quoniã ſibi cõtra Perſas eunti tot difficultates obiecerat, ut Ianizari in unum collecti tranſire Euphratem recuſarent. Boſtangi Baſſæ genero ſuo caput amputari præcepit, quòd prouincias, quibus eum prefecerat, expilaſſet. Ianũ Baſſam interficiẽdum curauit, ut ipſius nimiam arrogantiã cum infidelitate coniunctam puniret.

In barbã prolixiorem ſcõma

Dicere conſueuerat, ſe non nutrire prolixam barbam, ueluti Baiazetes pater effecerat: ne Baſſę manibus in illam iniectis, ducerẽt principẽ quo uellent, quẽadmodum euenerat Baiazeti. Nimia tamen in proprium ſanguinẽ crudelitate infamẽ ſe reddidit. Verũ ipſe affirmabat nihil eſſe dulcius, quàm ſine cõſanguineorum timore ac ſuſpicione regnare, ſeq; ob id excuſatiõe dignum arbitrabatur. Quod ſi uel minimus quiſpiam ex Ottomanio ſanguine in principem prius euaſiſſet, ſibi quoq; eodem modo pereundum fuerat.

Occaſionem ſæpe mora amitti

Pręterea eum minimè prudentem eſſe aiebat, qui quod propoſuiſſet, nõ illico exequeretur: quoniam in mora ſæpe amitteretur occaſio, atque impedimentum deſignatæ intentioni contrarium oboriretur. Summa hæc eſt. In arte militari, atq; in populorum regimine excellentiſsimus ac rari nominis uir extitit, quippe qui iuſtitiam ubiq; ſeruãdam præciperet. Aloyſius Mocenico, uir clariſsimus

unus ex

unus ex Venetis oratoribus, qui Bononiæ apud Maieſtatē tuā fuêre, nobis retulit, ſe neminē unquā hominum Selimo (nā apud ipſum quoq; Alcairi oratorem egerat, diuq; cum illo fuerat uerſatus) parem, quod ad iuſtitiā, humanitatem, animi magnitudinem, atq; alias huiuſmodi uirtutes attinet, inueniſſe: nulloſq; barbaros mores in eo fuiſſe aſſerebat: et quicquid à uulgo illi obijciebatur, egregiè refellebat. Porrò cōſueuerat Selimus (ut ex ſereniſsimo Griti Venetiarū duce accepimus) nōnunq; edere ſemen quoddā Turcis notū, quod rerū ſeriarū ac moleſtarū memoriā hominib. adimit, eoſq; liberos ac iucūdos per aliquot horas facit. Id quod ipſe efficiebat, ne profundius grauiorib. cogitationibus inhæreſceret, ſed ad oblectandum animū aliquod temporis ſpacium haberet. Venationibus ſummopere delectabatur, ſed mulieribus nimium deditus erat. Verùm tāta in uictu modeſtia utebatur, ut nō niſi ex uno ferculo comederet, quod plerūq; potius è feris uenatione captis, aut eiuſmodi uilioribus carnibus, quàm è uolatilibus ſibi eligebat, quemadmodum & priuati milites efficere conſueuerant. Id quod in cauſſa erat, ut etiā inter tot labores, quos in remotiſsimis regionibus ſub uario ſubinde cœlo ſuſtinebat, proſpera ſemper ualetudine uteretur.

Forſan Nepenthes fuit.

SOLIMANVS.

SOLIMANVS, unicus Selimi filius ſuffectus eſt patri, eodem anno quo tua Maieſtas imperatorio diademate Aquiſgrani coronata eſt. Nec parum Chriſtiani principes Selimi tā fortis ac fortunati hoſtis morte læti fuere: ſed præ cęteris prudētiſsimus papa Leo x. tantū ex ea re cōcepit gaudij, quantū triſtitiæ paulo antè audito Sultani interitu acceperat. Nam eo interitu nunciato litanias ac ſupplicationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederēt, Romæ haberi piè curauerat: legatoſq; per totam Europā miſerat, qui id efficerent, ut Chriſtiani in unū coeuntes, cōtra Chriſtianorū omniū hoſtē arma ſumerent. Nihilominus quod ad Solimanū attinet, omnib. uidebatur, mitē agnū rabido leoni ſucceſsiſſe, quum Solimanus ipſe iuuenis rerum imperitus, ac natura (ut ferebatur) quietiſsimus eſſet, quæ tamen falſa opinio multos, atq; inter eos Gazellē præcipuè feſellit. Etenim is defuncto Selimo, cui ſe iuramēto deuinxerat, ueluti iam liber, Syriam ſibi ſubijcere propoſuit. Vnde & reliquias oēs Mamaluchorum excipiens, regionis ſimul incolas, necnō Alarbiū Duces ad ſe blanditijs alliciebat: præterea ſeſe Magno Rhodi magiſtro inſinuauit, ut machinas æreas, quæq; ijs neceſſaria ſunt, inſuper arma ac triremes inde acciperet. Ad hæc legatum occultè Alcairum ad Caierbeium miſit, qui eum hortaretur, ut de iniurijs & ſanguine Circaſſorū effuſo uindictam ſumeret: atq; occiſis Turcis, principem ſe conſtitueret, Sultanicumq; imperium denuò inſtauraret. Verùm Caierbeius Gazellis ueteris inimici uerbis minimè fidem adhibēs, aut fortaſſe maiorem quàm pro ſuis uiribus difficultatem in huiuſmodi peragendo negocio futuram cōſiderans, legatum interfici iuſsit, ac Solimanum eius rei admonuit. Solimanus Faratem Baſſam cū ualido exercitu ſtatim in Syriam miſit. Quod quum audiſſet Gazelles, licet iam Baruti ac Tripoli, alijſq; in locis plura Turcarum præſidia expugnaſſet, terrore tamen perculſus, Damaſcum ſeſe recepit, quò quidem & Farates longis itineribus tandem peruenit. Cæterùm Gazelles nihil aliud ſuis rebus magis expedire arbitratus, quàm ut fortunæ omnia committeret, quæ aut uictoriam, aut mortem generoſo duce dignam afferret, exercitum, quem congregarat, extra urbem duxit, ac mox cum Farate conflixit. Sed enim in eo conflictu ipſe unà cum Mamaluchis omnibus trucidatus eſt. Farates uerò una hac uictoria & Syriam recepit, & Caierbeij totiusque Aegypti fidelitatem erga Solimanum confirmauit. Porrò Solimanus

Barutum antiquis Berytus erat: quin & Straboni Barutus dicta.

co

eo anno,uictoriā ſecutus eſt,Pyrrhi natione Turcæ prudētiſsimi uiri conſilio ac Ianizarorū hortatu,Belgradū, ubi ꝗplurima ex Turcis deuictis poſita ab Vngaris trophæa cernebant̃,aggredi conſtituit.Igitur præmiſſo exercitu Sophiā uſq;, quæ Seruiæ ciuitas eſt,antè peruenit,quàm Vngari ea de re aliquid reſciſcerent.Enimuero ꝙd ad Vngaros attinet,per id tēpus Vladislao,qui per aliquot annos abſq; militari gloria regnum adminiſtrarat, Ludouicus unicus filius ſucceſſerat,iuuenis haud admodū ingenioſus,atq; ob ætatē adhuc rerū imperitus.Hūc regni principes atq; Eccleſiarū præſules auari expilādum ſibi propoſuerāt,adeò ut nihil ipſe pręter regiū nomē poſsideret:id quod in cauſa extitit,quo minus colligi exercitus cōtra Turcas illicò potuerit, præſertim principib.auxilia pollicentibus tantū,nihil autē re ipſa præſtātibus.Hinc Solimanus nullo impediente cōmoditatē nactus,ſubterraneis cuniculis, æreis machinis,atq; alijs huiuſmodi bellicis inſtrumētis,paucis ē ſuis amiſsis,Belgradū expugnauit:quod quidē nō tātum Vngariæ,ſed totius Chriſtianitatis propugnaculū erat,quēadmodū infortunia,quæ poſtea inſecuta ſunt, maniſeſtè oſtēderūt.Solimanus quū poſt eā uictoriā per integrū annū quieuiſſet generoſa quadā animi promptitudine cōtra Rhodum arma ſumpſit,Pyrrho ac pluribus Saniacis minimè id probantibus: etenim adhuc memores erant, quàm difficulter,quāq; magno cum ſuorū dāno ac dedecore Mahometes antea id fruſtra tētaſſet.Sed ſuper omnia parum tutum imperatori iudicabant, ut ſeipſum tam paruæ inſulæ cōmitteret:fieri enim poſſe arbitrabātur, ut claſsis Turcica uel aduerſa tēpeſtate,uel Chriſtianorum nauibus impetita, in gens aliquod incōmodum ſuſtineret:id quod principem ipſum in manifeſtū diſcrimen induceret. Nā illis æquū ac rationi cōſentaneum uidebatur,ut occidentales principes Rhodijs ſuppetias ferrent. Verū Solimanus, qui ex patre audierat,uictorias,niſi imperatoris manu parentur,nō eſſe omnino integras: per ſeipſum tandē petere inſulam decreuit.Sicq; anno ab orbis inſtauratione M. D. XXII.ſub Iunij menſis finem cū quadringentis nauibus, ac ducentis Turcarū millibus illuc ſe cōtulit, æreasq; quamplurimas machinas ſecum duxit,quibus deinde ſuper duos montes diſpoſitis, omnem defendendæ urbis cōmoditatē abſtulit.Hos aūt montes(quod incredibile ijs etiā qui uiderunt, penè fuit)ipſi Turcæ conſtruxerant,terra per ſpaciū duorū à ciuitate miliariorū ligonibus atq; eius generis inſtrumētis cōtra urbis foſſas proiecta, & in eā altitudinē coaceruata.Tantaq; Turcarū multitudo, earū operarū more,quibus noſtri exercitus in excauādis uel implēdis foſsis, atq; alijs huiuſmodi ad bellum neceſſarijs exequēdis utunt̃,huic operi incubuerat, ut breui ad foſſas urbis peruentum eſſet,in quibus iā & excauarentur cuniculi,& mœnia uarijs inſtrumentis demolirent̃. Philippus aūt Villadamus Gallus,Rhodienſium equitū Magiſter,nihil cum ſuis, quod ad defendēdam ciuitatem pertinebat, pretermiſit: quin machinis æreis maximū etiā dānum Turcis intulit: adeòq; egregiè cominus pugnatū eſt,ut foſſæ urbis Turcarum cadaueribus repletæ fuerint.Neq; tamen propterea Solimanus oppugnationem unquam remiſit, quamuis etiā triginta milia & eo amplius Aſaporū dyſenteriæ morbo iam perijſſent. Tandem deiectis turribus,ac mœnibus demolitis,per ſubterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt. Vnde paulatim ſemper ulterius progredientes,Chriſtianos cædere, ac nouis ſubinde propugnaculis,ut ut poterant,ſe tueri cōpellebant. Præterea machinæ quædam æreæ quas mortarios uocant,globos qui ulnę diametrum habebāt,emittentes, urbisq; interiorem partem impetentes, tecta ac pauimenta domorum uſque ad ter-

Sophia

Belgradi oppugnatio.

Rhodi oppugnatio.

Mortarij machinæ.

ad terrā cū maximo omniū terrore perforabāt. Iāq; aliquot menſes ab incœ-
pta obſidione præterierant, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo ſuppetias
tulerat, quū tamen interim Turcis & à Farate ex Natolia, & à Caierbeio ex
Alexādria auxilia q̃plurima aduenißent. Nā ipſe Caierbeius quadraginta
naues rebus ad bellū neceſſarijs onuſtas miſerat. Cæterùm dū hęc apud Rho
dum gererētur, Hadrianus papa cum nōnullis nauibus ac triremibus, pedi-
tūq; circiter tribus millibus ex Hiſpania in Italiā uenit. Hūc Cardinalis Me-
dices, qui nunc Patauí præeſt, atq; alij quāplurimi rogarunt, ut eas naues ac
pedites unà Rhodū mitteret: futurū enim ſperabāt, ut ualidiorib. autumni uē
tis adiutæ, inuita etiā Turcica claſſe portū ingrederētur: præſertim quū quin
quaginta Venetorum triremes in Creta tunc eſſent, quæ hac in re nonnihil
auxilij, ſaltē ſeſe hoſtibus oſtētando, attuliſſent. Verū ſanctiſsimus pater, qui
Papæ negligen- recēs Pontificatū acceperat, ipſorū conſilijs tanq; ſuſpectis minime adhęrēs,
tia Rhodus id gratiæ diuinitus nō habuit, ut negotium hoc iuuandi Rhodios amplecte-
Turcis dedita. retur. Quamobrē Rhodij ipſi ſpe omni deſtituti, Villadamo autore ſeſe Tur
cæ dediderunt: cum illo tamen prius pacti, ut & uiuere, & res proprias poſsi
dere, demptis æreis machinis unicuiq; cōcederet. quas conuentiones Solima
nus humaniſsimè ac religioſiſsimi ſeruauit: præterea res diui Ioannis tēplo
ſacras ne attigit quidē, à quibus noſtri milites fortaſſe nō abſtinuiſſent. Equi
dem Villadamo referente audiui, quòd cum Solimanus triginta mill. homi
nū comitatus Rhodū ingreſſus eſt ne unum quidem uerbum eſt unq; ex ali-
cuius ore auditum, adeò ut milites per urbem incedentes, monachi obſeruā
tes, quos uocāt, eſſe uiderētur. Ad hęc Villadamus ipſe aiebat, ſe quū ſecundò
ad Solimanū, ut abeundi peteret ueniā acceſsiſſet, tā benignè fuiſſet exceptū,
ut idē Solimanus ad Hebraimū Baſſam, quē ſummopere amabat, quēq; ſo
lum tunc ſecum habebat, cōuerſus huiuſmodi uerba dixerit: Profectò non
poſſum non dolere, infelicem hunc ſenem propria domo pulſum, adeò triſtē
hinc abire. In ſumma, Solimanus maxima cum ſua gloria, & Chriſtianorum
omniū ſummo uituperio Rhodū, quæ ſibi ueluti moleſta ſudes in oculo fue
Prodigium Ha- rat, ſexto menſe ab eo quo ipſam oppugnare cœperat, occupauit. Porrò, eo
driano Papæ dē ipſo die quo Rhodij ſe Turcæ dedere cōcluſerunt, Romę magnū Hadria-
editum Romæ. nō papæ prodigiū accidit. Nā quū is Palatij ſacellum ad ſolennes natalis diei
CHRISTI cæremonias peragendas ingrederetur, ianuæ illius ſacelli ſuperli
minare, quod marmoreū erat, poſt eius ingreſſum ilico decidit, ac nonnullos
cuſtodiæ ſuæ milites cū maximo ipſius timore occidit. Sed ut ad Solimani
res reuertamur: poſt captā Rhodum, Caierbeius ſtatim defunctus eſt. Cui
Acomathes Baſſa, quod ad adminiſtrationē attinet, ſucceſsit. Verùm is, quū
parū ſuo principi fidelis eſſet, occupare Sultanicū imperium propoſuit: ſed id
quidē parū cōſultè, quoniā in ipſo pertractādæ rei huius initio à Turcis eo fi
deliorib. captus atq; interfectus eſt. Quā ob cauſsā Solimanus Hebraimū Baſ
ſam Alcairū miſit, ut is res turbatas cōponeret: qui omnia ſingulari prudētia
ſubitò pacauit. Mox principis, qui eū diutius abeſſe ſufferre nō poterat, amā
tiſsimis literis reuocatus, Cōſtantinopolim redijt: ac non ita multo pòſt Bel
lerbeia dignitate donatus eſt. Sub hæc Solimanus, anno poſt CRISTVM
Expeditio in natū M.DXXVI. Vngaris bellū indixit: quūq; Belgradū perueniſſet, Ludo
Vngariam. uicus infelix Rex, omnium Chriſtianorū principum alijs bellis impeditorū
auxilio deſtitutus, præterquam Clementis papæ, qui Boemis ac Germanis
peditibus nonnullis è ſuo ſtipendia exhibebat, hoſti obuiā ire conſtituit, qua
dā potius fatali neceſsitate, quàm aut belli ratione, aut ſpe uictoriæ ductus.

Neq;

Neq; enim ſecuræ atq; honeſtæ belli protrahendi uiæ illi deerant, etiamſi regni pars aliqua fuiſſet amittēda; etenim ex ea re minus damni accepiſſet, quàm ex totius regni amiſsione poſtmodum accepit, præſertim cum Ioannes Vaiuoda unà cū quamplurimis militibus aſſuetis pugnare cum Turcis quotidie expectaretur. Sed Paulus Tomoreus Collocenſis archiepiſcopus, monachus Franciſcanus, uir manibus promptus, at ingenio nimiū audaci, cōſilia omnia pugnæ auiditate interturbauit. Enimuero ſe iā poſſe belli ducē agere exiſtimabat, propterea quòd ſemel aut iterū cum Turcis, non quidē integra acie, ſed leuioribus quibuſdam pugnis ac tumultuarijs incurſionibus fœliciter cōgreſſus fuerat. Nam poſt præſtantiſsimi regis Matthię obitum. Vngari, quod ad bella pertractāda attinet, ſemper inglorij extitere. Etenim Ladislaus militarē diſciplinā, atq; à rege Matthia inſtitutos militum ordines, adeò labefactari permiſerat, ut Vngari, qui tūc ſub Ludouico militabant, nullam bellandi peritiam, ſed ſolummodo quandam temerariā audaciam, ac ferinū furorem haberent, quo ſe poſſe Turcas omnes in primo congreſſu deuorare pręſumerent. Summa uerò totius Vngarici exercitus, nō niſi uiginti quatuor millia hominum in pedites equitesq; diſtinctorum cōtinebat: qui quidem, quū Mogatium ad Danubiū ſitū, Budamq; ac Belgradū æquis ferè ſpacijs dirimentem, perueniſſent, anteriorē Turcici exercitus partē, quā Balibeius Belgradi Saniacus conducebat, haud procul abeſſe conſpexerunt. Viginti millia equitū erant, qui planiciem importunis & moleſtis excurſionibus ac leuibus pugnis die noctuq; ſine intermiſsiōe infeſtabant. in quatuor enim turmas diuiſi ſenis horis, quo per integrū naturalē diem ſemper adeſſent, alijs alij per uices ſuccedebāt. Vngari uerò inter curruum ſepta neceſsitate ſic cogente clauſi, ne aquatū quidē equos ducere ad Danubiū, nō niſi quantū ſagittę iactus eſt ad ſiniſtram diſtantem, audere: ſed puteos ad aquā eo loci, ubi continebantur, inueniendam cōtinuè excauare. Interea Solimanus cum reliquo exercitu ſe ſuis adiunxit, ac milites ex Romania profectos Hebraimo, ex Natolia uerò miſſos Becramo Baſſæ ducendos cōmiſit. Tomoreus aūt militibus omnibus in latā quandā aciem cōſtitutis, inter peditū cohortes, equitū turmas diſpoſuit, ne facile à Turcis, qui multo plures numero erant, circūdari poſſent. Præterea pauculas illas æreas machinas quas habebat, in locis opportunioribus collocauit, atq; ad curruū cuſtodiam eos qui minus in bellis exercitati erāt reliquit. Rex uerò ipſe poſt aciē manſit, electosq; equites circiter mille præſidij nomine ſeorſum cōſtituit. In ipſo aūt conſerendarū manuū initio, Turcæ bis machinas ęreas globulis in hoſtē eiectis exonerarūt. Verū ij qui machinis ipſis exonerandis (quos nominant bōbardarios) pręerant, altius quàm debuerant ferientes, uix noſtrorum lanceas fruſtraneis ictibus attigerunt. Creditū eſt id conſultò fuiſſe factum, propterea quòd Chriſtiani ſint ij quorū opera in ea re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immiſſus eſt: quo acriter à fronte pugnante, turma itidē Turcicorū equitum currus à tergo inuaſit. Quumq; ijs ſuccurrere neceſſe eſſet, equites illi qui in regis præſidiū in omnē fortunę euentū ſeruabātur, eò miſſi ſunt. Interea uerò Tomoreus multitudine pugnantiū Turcarū oppreſſus, interfectus eſt, unà cū Strigonia & Varadino præſulibus, quāplurimisq; nobilibus, inter quos Ambroſius Sarconus, & Gregorius Vaiuodæ frater extitere. Sed & ipſe infelix rex deſtinato antea præſidio deſtitutus, euadere minimè potuit. Etenim inter fugiendū in paluſtrem quandā foueā deſcēdit, ex qua quū emergere aſcendēdo conaretur, ab equo, qui in terga in paludē obuerſa decidit, oppreſſus eſt: et quia grauioribus armis indutus erat, ſubtrahere ſeſe ex equo nō ualuit: ſicq; randē coactus eſt ibidem miſerrimè uitā finire. Germani aūt ac Boemi pedites nōnihil quidem reſtiterunt, ſed ni-

Paulus Tomoreus.

Bombardarij.

Ludouici Vnga. regis interitus.

mm hilominus

hilominus & ipſi demum occidione occiſi ſunt. Pauculi equites effugerunt. Solimanus ſtultitiã regis uehementer admiratus eſt, qui ducẽtis hominum millibus cum tã paruo exercitu obuius factus eſſet. Mox Budam profectus, urbis arcem his conditionibus ſe dedentem, ut & homines & res priuatæ incolumes ſeruarẽtur, benignè accepit, ac firmiter cõuentionibus ſtetit. Duas deinde ſtatuas æreas per probatiſsimos olim artifices Matthiæ regis iuſſu fabrefactas, Cõſtantinopolim duci, ac ſuper baſes è marmore, pulcherrimo ornatu conſtructas, ueluti uictoriæ trophæũ in foro erigi curauit. Et pugna quidẽ hæc eodẽ (quem ſuperius memorauimus) anno M.D.XXVI, quarto Calendas Septemb. pugnata eſt. Verùm enimuero Solimanus poſt eam ipſam pugnã ob hyemis uicinitatem haud diu in Vngaria moratus Conſtantinopolim reuerſus eſt. Nec aliquid poſtea contra Chriſtianos eſt molitus, niſi Viennæ oppugnationẽ, in qua nos quidem auxilio Dei ac Germanorum uirtute uictoriã ſine cõflictu adepti, agnouimus quãto in diſcrimine uniuerſa Chriſtianitas extiterit. Et proculdubio dominus noſter IESVS CHRISTVS eo periculo ac damno Principes Chriſtianos admonitos uoluit, ut rebus ſuis conſulant, ne eos ſuccumbere contingat, ſi parum uigilãtes iterum à Turcis impetentur. Illud tibi optime Cæſar perſuadere potes, Solimanũ, qui natura gloriæ cupidus, atq; ob uictorias plurimas, imperijq; magnitudinem audax eſt, nihil aliud magis in animo habere, quàm ut regna tibi ſubiecta tandem occupet. Etenim ex hominibus integris, quorũ uerbis fides haberi poteſt, accepi Solimanum ipſum dicere ſæpius eſſe ſolitũ, Romæ ac totius Occidentis imperiũ ad ſe ſpectare, propterea quòd ipſe imperatoris Conſtantini, qui Byzantium imperium trãſtulit, legitimus ſucceſſor ſit. Neq; id te lateat, Solimanum res Chriſtianorũ omnes optimè atq; exactiſsimè callere, nec minus animi quàm uiriũ habere, ut plura ſimul bella conficienda ſuſcipiat. Ad hęc in rebus ferè omnibus mirabili iudicio uerſatũ. Deniq; uirtutibus quãplurimis ornatus eſt: præcipuisq; illis auaritię, crudelitatis atq; infidelitatis uitijs caret, in quibus Selimus, Baiazetes ac Mahometes, qui ipſum præceſſerũt, fuere. Sed ſuper omnia religiõe ac liberalitate eſt præditus: quæ duæ res facile hominẽ in cœlũ ſubuehũt, etenim religio iuſtitiã ac tẽperantiã parit: liberalitas uerò, militum animos ſibi deuincit, at certã præmij ſpẽ in eorũ omniũ animis ſeminat, qui per uirtutẽ ad meliorẽ fortunã cõſcendere ſtudẽt. Porrò ijſdẽ uirtutibus Hebraimus quoq; Baſſa, qui præcipua authoritate omnia gubernat, ornatus eſt. Is enim in omnibus ſuis actiõibus iuſtus, ac natura ſobrius, caſtus & patiẽs habetur: præterea eos qui uarijs de cauſis ipſum accedunt, & liberrimè audit, & citiſsimè expedit. Hunc alij duo Baſſæ tanq; herũ uenerantur, propterea quòd ipſe tam in bellicis quàm in ciuilibus negocijs pertractandis, ac pecunijs ex prouincijs omnibus colligendis, autoritate Principi ferè æqualis ſit. Natus uerò eſt in Macedoniæ uico, quem Pargã uocãt, à Corcyra nõ admodũ remoto, ac Schenderi Baſſæ ſeruus fuit: cuius etiã filiã poſtea in uxorem accepit. Cæterũ ab ineunte ætate cũ Solimano (fortuna ſic diſponente) educatus, mores grauiſsimos atq; optimos ſemper ſeruauit, adeóq; tẽperatè gratia & fauore Principis uſus eſt, ut nihil arrogãtiæ, nihil inde ſuperbiæ cõtraxerit, quẽadmodum plerunq; ij facere cõſueuerũt, qui ex humili loco in altũ conſcendẽtes, amplitudine aſpirãtis fortunæ abutũtur. Tãta hinc beneuolẽtia Imperator ipſum proſequit, ut multos ob id tantũ, quòd illi inuiderẽt perdiderit: inter quos extitit Farates Baſſa, qui quòd iſtã Hebraimi ſublimitatẽ ferre nõ poſſet, interfici iuſſus eſt. Pyrrhus quoq; & Viſirio munere & aulæ cõſuetudine, honeſto quodã exilij genere, ob eandẽ cauſam eſt priuatus. Muſtapha aũt Baſſa, qui ſuperiore anno defunctus eſt, ob idipſum Principis indignationẽ penitus incurriſſet, niſi ipſe Princeps ei culpam

Budæ arcis deditio.

Viennæ oppugnatio.

Ad Carolum Cæſarem Apoſtrophe.

Solimani uirtutes.

Hebraimus Baſſa.

Parga.

culpā cōdonaſſet propriæ tantū ſororis intuitu, quę olim quidem Boſtangi, cui caput Selimus amputauit, nupſerat, tūc uerò ipſius Muſtaphę uxor erat. Quod uerò ad imperij Turcici ſolidos prouentus attinet, Imperator ipſe, cōnumeratis cū prioribus ſuis etiā Sultanici regni redditibus, ſexagies cētena millia aureorū ſingulis annis habet. Ex quib. quinquies & quadragies centena millia expēdit. nihilominus q̄ties ei belli tēpore populos cēſere libet, ex quauis uel minima ſumma cenſus extraordinariè impoſita, pecunias innumerabiles corradit, adeò ut q̄d ad ærariū pertinet, ex bellis potius lucretur, quàm in damno ſit. Preterea plus gemmarum ac theſaurorum ſolus poſſidet, quàm cęteri omnes orbis principes ſimul poſſideant. Ad hæc tantam ærearum machinarū, ac rerū ad illas attinentium copiam, tātumq; papilionum, armorū, nauium, ac triremium apparatum habet, ut quilibet qui pauperiem noſtrā aliquouſq; norit, facile iudicet, eum pluribus ſimul principibus uno & eodem tempore bellum inferre poſſe. Et ſanè quemadmodum tua maieſtas plurib. regnis præeſt, quàm aliquis unquā occidentalis præfuerit Imperator, ita Solimanus potentia imperijq; amplitudine reges exteros omnes, de quibus hiſtoriæ meminerint, ſine cōtrouerſia ſuperat. Quo fit ut multi exiſtiment, uelle iam Deum orbem uniuerſum in ueterem monarchiā redigere, ut maieſtatem tuā unica uictoria tam re quàm nomine Cęſarem Auguſtum cōſtituat.

Turcici imperij prouentus.

ORDO AC DISCIPLINA TVRCICAE MILITIAE, EODEM PAVLO IOVIO AVTORE.

VIS OMNIS Turcicę militiæ in Portę militibus, quos uocāt, ſita eſt. Ii uerò homines ſelectiſſimi ſunt, partim peditū, partim equitū ordinib. aſcripti. Spachi Oglani (ſic eñ eorū aliquos. Turcę appellāt) digniorē obtinēt locū. Nā ij ipſi in eo, cui Clauſurę nomē eſt, loco educati, ac literarū atq; armorū diſciplinis inſtituti, ueluti principis filij habent. Legatorū et cōmiſſariorū, præſertim ſi honorificū aliq̄d atq; utile negotiū peragendū ſit, muneribus fungūtur, ac Saniacathibus atq; alijs huiuſmodi dignitatib. præficiuntur. His præterea Clauſurę iā dictę mulieres, necnō filię ac ſorores ipſius Principis nubunt. Summa hæc eſt: Ii cæteris omnib. nobiliores, ac Principi gratiores ſunt. Excellentiores equos, equorumq; ornamenta pulchriora, ueſtes precioſioribus ſuffultas pellibus, ſeruos robuſtiores elegātiusq; indutos, quàm quodlibet aliud hominū genus inter Turcas habent. Vt autem tā egregiè ornati incedāt, Perſicæ atq; Alcairicēſes efficiūt prædæ. Nā antea ſub Mahomete, nec precioſis pellibus, nec gēmis, nec pannis auro intertextis, nec multis holoſericis ueſtibus utebantur. Sunt uerò ij numero mille, quorū unumquęq; tres aut quatuor; aut ad ſummū decē ſerui comitātur: qui quidē ſerui capita quibuſdā, ut ipſi uocāt, ſarcolis limbo aureo criſtaq; pulcherrima exornatis obtegūt. Ipſi autem Spachi Turbantos (utendū eſt enim eorū uocabulis) in capite geſtāt, ueſteſq; aureas uaria textura pictas atq; holoſericas, uel Tyrio, uel alio colore infectas induunt. Quū uerò extra urbē equitādum eſt, ij Principis dextrū latus claudunt. Porrò ſiniſtrū, mille itē equites, quos Sulaſtros uocant, eiuſdem cum Spachis educationis ac nobilitatis, ijſdem ueſtibus atq; armis utentes, occupant. Et ijs quidē bis mille equitibus honorē exhibent omnes, quemadmodū (quod exempli cauſa dictū ſit) ducentis nobilibus illis quos Gallorū rex apud ſe habet, exhiberi ſolitū eſt. Horum quamplurimi armis oculis omniū expoſitis induūtur, paruiſq; phaleris Damaſceno artificio elaboratis, Perſarū more proprios equos ornant. Has duas equitū alas mille adhuc alij equites Vluſagi dicti ſubſequunt. Ii uerò cō

Portæ milites.

Spachi oglani quibuſdam uno tantum nomine Spahiglani uocantur.

Clauſura.

Sarcoli.

Turbanti.

Sulaſtri.

Vluſagi.

ut in uiros fortiſſimos euadant, quemadmodũ in uarijs cõflictib. cognoſcere potuimus. Etenim poſt Amurathis tẽpora, qui primus Ianizarorũ ordines inſtituit, nunquam eos acie integra pugnãtes, fuiſſe fugatos inuenimus. Denique Ianizari præpoſitũ unũ habẽt, quocum ſub uno & eodẽ papilione uerſantes officia inter ſe diſtribuunt. Nã nõnulli coquinæ, alij uerò tendendi ac colligẽdi papilionis curã habent. Sunt etiã qui ipſius papiliõis cuſtodię præſint, ſicque ſumma in cõcordia quietiſſimè uiuunt. Deinde cẽteni quique ac milleni ſuis pręfectis parent, quouſque tãdẽ ad ducẽ unũ omniũ ſupremũ ac ſupremę autoritatis deueniatur, quẽ ipſi Agã appellant. Inſuper ex omnib. Ianizaris ducenti, cæteris et corpore ꝓceriores, & ſagittãdi arte peritiores eligunt, qui tenſis arcubus ac ſagittis neruo aptatis equitantẽ Principẽ circũdãt, Solachi ij nominant. Sagulis aliquanto quàm reliqui Ianizari breuiorib. utuntur. Pileos albos in formã pyramidalẽ oblõgos in capite geſtãt, quorũ ſummitatib. criſtulas aliquas plerunque affigũt. Neque aliud omnino hic Ianizarorũ ordo eſt quàm Macedonica phalãx, qua totũ Orientẽ Alexãder Magnus debellauit. Videnturque iã Turcæ, quemadmodũ imperij Macedonici occupatores ſunt, ita & militaris diſciplinæ ab antiquis Macedoniæ regibus inſtitutę imitatores eſſe: quanquã in quibuſdã à Macedonib. differãt. Macedones enim longis lanceis, lorica, galea, & parma ferrea utebant, quæ quidẽ parma ab humeris pẽdebat, ut quoties enſe cõminus pugnandũ erat, ipſam arripere facile ualerẽt. His igit equitũ ac peditũ generib. Principis Porta cõcluditur, qua (ut ſuperius dictũ eſt) ſemifugatis ſæpius inter pugnandũ exercitib. opẽ ferẽs nobiliſſimis potit uictorijs. Omnes aũt alij equitũ ordines ſub Bellerbeijs ſunt. Bellerbeius uerò idiomate Turcico Principẽ principũ ſonat: ſuntque ij numero duo, totius equitatus præcipui duces. Imperant Saniacis, qui quidẽ ꝓuinciarũ præfecti ſunt, ob eximiã aliquam uirtutẽ ad id muneris aſſumpti. Alter aũt ipſorũ Bellerbeiorũ in Natolia morat, atque urbẽ Galatiæ Cuthciã dictã inhabitat. Alter uerò in Romania uerſat, ac Sophiã Setuiæ ciuitatẽ incolit. Porrò uterque plurimos ſub ſe Saniacatus cõtinet. q Saniacatus licet ſub Baiazete nõ niſi duodequinquaginta eſſent, nihilominus aucto poſtea per Selimũ ac Solimanũ imperio, etiã ipſorũ numerus auctus eſt. Sub Saniacis Subaſſij ac Timoriates ſunt, qui pro numero uillarũ & locorũ, quos poſſidẽt, equites alere, ac ſingulis pro ſtipẽdio tria millia aſprorũ (quæ ſumma Turcicæ monetę, ſexaginta ducatos efficit) annuatim exhibere tenẽtur. Si quis aũt ex ipſis equitib. arma atque equũ ei traditũ nõ rectè curat, ſtatim ex equitũ numero expungit. Cæterũ Bellerbeij quoties Princeps iubet, ſexaginta milia equitũ et eo amplius pauciſſimis diebus congregant. Et Natoliæ quidẽ equites pulcherrima ſcuta, lanceas, arcus, ſecures, ac cimitarras ferunt. Romaniæ uerò lanceis & ſcutis more Albanẽſiũ, ſed pauciſſimis arcubus utunt. atque ij ſanè Natoliæ equitib. robuſtiores ſunt, licet illi meliores & ornatiores equos habeãt. Omnes aũt eodẽ modo turbãtis ſiue caputijs (ut ita eos uocem) acuminatis ex pellib. uel ex qualibet alia materia, ut unicuique magis arridet, cõfectis, capita tegũt. Sunt præterea quidã alij ex Turcica natione, quib. olim ab Ottomanijs Principib. agri uarijs uictorijs acquiſiti, ꝓ ſingulorũ meritis ſic diſtributi ſunt, ut unuſquiſque pro ſingulo terræ iugero, q̃d accepit, equitẽ unũ aut duos pedites, q̃ties maiora inſtãt bella, exhibere principi teneat. Atque ij uocãtur Moſellini, ex quib. nõnunquam plus quàm ſex milia equitũ, ac peditũ magnus numerus in unũ coit. Sed neque rei bellicæ peritia, neque uirib. admodũ ualent. Habẽt ij quoſdã ueluti cenſores à Principe cõſtitutos, qui prouincias omnes Turcicas circumeũtes, huiuſmodi agrorũ poſſeſſores agnoſcant, ac ſeuerè iudicent. Cæteri omnes Turcici exercitus equites fortunæ equites ſunt, abſque certo ſtipendio militãtes, appellanturque Alcanzi. Et quidem natu-

Aga.

Solachi.

Macedonum armatura.

Bellerbeius.

Saniaci.

Cuthcia.

Moſellini.

Alcanzi à nonnullis Aconiæ fatales dicuntur.

ra ipſa maximi & crudeliſſimi latrones ſunt, pãnoſi incedũt, ac pileis pelliceis
capita obtegũt. Militiã nõ niſi ſpe prędæ exercent. Quũ aliquò eundũ eſt, iti
nere unius diei aut duorũ reliquũ exercitũ præcedũt, igni ferroꝗ omnia de-
uaſtantes. Nõnunquã numerũ triginta milliũ excedunt, quib. omnib. Dux
unus militari prudẽtia præditus pręficitur. Enimuero ex hoc ordine extite-
re ij qui anno ſuperiore Solimano Viennã oppugnante, trans urbẽ progreſ-
ſi, regionẽ Lincio adiacentẽ, memorabili clade affecerunt, miſeriſꝗ ſenibus
crudeliter interfectis, ac locis igne cõſumptis, quã plurimos captiuos abdu-
xerũt. Inter hos Alcanzos plurimi Martoloſſi, Valachi, & Tartari, inhuma-
Aſapi. niſſimi alioqui homines, militãt. Eſt adhuc aliud genus militũ, qui Aſapi uo
cantur. Sed ij pedites ſunt, quos prouinciæ ac Turcicæ ciuitates iubẽte Prin-
cipe ad bellũ mittunt, ac ſingulis tres aureos coronatos in ſingulorũ menſiũ
ſtipẽdiũ exhibẽt. Suntꝗ ferè omnes ſagittarij. Verũ genus hoc ignauũ atꝗ
inerme eſt, ac bellis parũ aptũ. Vnde etiã ipſe Princeps, quoties nauale bellũ
parat, ijs remigũ loco utitur. In terreſtri aũt bello, ipſos earũ operarũ uice ha-
bet. quib. (ut ſuperius diximus) noſtri exercitus in excauãdis uel implendis
foſſis, atꝗ alijs huiuſcemodi ad bellũ neceſſarijs exequẽdis utũtur, quemad-
modũ eos Rhodi ac Viennæ habitos eſſe ſatis cõſtat: adeoꝗ Imperator iſto
rũ ſalutẽ parũ curat, ut ſępe foſſas oppidorũ, quę oppugnat, ipſorũ corporib.
impleat, quo facilius aditum ad loca expugnanda Ianizaris paret. Ducem
Viſiri. Baſſæ nihilominus bellandi peritia inſignẽ ſemper habent. Cæterũ Viſiri Baſſę Im
peratori à cõſilijs ſunt: cũ ijs enim de negotijs omnib. tã ad pacẽ quàm ad bel
lũ pertinentib agit. Sunt aũt numero tres, aut ad ſummũ quatuor. Nũc ut res
habẽt, tres tantũ eſſe dicunt̃, nimirũ Hebraimus Aiax & Caſſimus, ex eorũ et
ipſi ordine, quib. CHRISTVS abiuratus eſt. Ii uerò ut ſummã autoritatem, ſic
infinitas diuitias habẽt. Sed huiuſmodi eorũ potentia inuidiæ oppugnatio-
ne nõ carens, multis periculis expoſita eſt. Nã pro principis libito ſæpe etiã
ſtrangulant̃: ſic enim Acomathes Ghẽdich Baiazetis, ſic Muſtapha & Ianus
Selimi, ſic Faracates huius Solimani iuſſu periere. Aliquãdo dignitatib. pri-
uant̃, ut Pyrrho ante hoſce nõ ita multos annos euenit: qui nũc ſenio confe-
ctus, in uilla quadam principe concedente priuatã uitã uiuit. Verũ quod ad
bella attinet, expeditiones Bellerbeijs cõmittuntur, qui ſæpenumero uno et
& eodẽ tẽpore etiã Viſiri, id eſt conſiliarij ſunt. Sicuti Hebraimus Vngarico
bello cõtra Ludouicũ regem & Bellerbeius & Viſirus erat: idẽ erat & Sina-
mus eunuchus, qui ſub Selimo in cõflictu Mattareæ habito interfectus occu
buit. Porrò in principis aula uariarũ linguarũ uſus eſt, quarũ tamen omnium
cognitionẽ, omnes ferè ſaltẽ aliquouſꝗ habent, quemadmodũ etiam in tuæ
Variarum linguarum uſus in aula Turcica. maieſtatis aula Gallicè, Hiſpanicè, Germanicè, atꝗ Italicè loquunt̃. Enimue-
ro lingua Turcica, qua Imperator ipſe utitur, primũ ſibi uendicat locũ: Ara-
Alcoranum. bica ſecũdũ, qua Turcarũ lex (Alcoranũ uocant) conſcripta eſt, & in uniuer-
ſum Turcæ literis ſeu characteribus Arabicis in ſcribẽdo utũtur. Tertiũ locũ
Sclauonica lingua occupat: qua, quia latiſſimè patet, Ianizari loquunt̃. Græ-
ca quartũ locũ habet: ea uerò Cõſtantinopolitani ac totius Græciæ urbiũ ci-
ues utuntur. Verùm enimuero Turcæ diſciplinã militarẽ tanta & iuſtitia &
Diſciplinæ militaris obſeruatio. ſeueritate exercẽt, ut ueteres Gręcos ac Romanos facilè ſuperẽt. Nulla un-
quã inter eos pugna exauditur, ꝓpterea ꝙd uel minimũ etiam delictũ capite
uindicet̃. Tribus uerò de cauſis Turcæ, ꝙ milites noſtri, meliores ſunt. pri-
ma eſt, quia promptè obediũt imperãtib. ꝙd inter noſtros raro fit. Secunda,
quia nullũ ꝙuis manifeſtũ uitę diſcrimẽ in pugna ſubterfugiunt, temeraria
quadã opiniõe ſibi perſuadẽtes, unicuiꝗ quomodo & ꝙdo mori debeat, eſ-
ſe cõſtitutũ. Tertia, quia abſꝗ pane & abſꝗ uino diu uiuere poſſũt, oryza &
aqua cõtenti, Sępenumero etiã ęquo animo carent carnib, Quod ſi cõtingat

eos oryzam

eos oryzam quoq; minimè habere, ſalitis carnib. minutatim cõtritis, ac uelut in puluerem redactis utuntur. Nã eiuſmodi pulueres in quibuſdã ſacculis ſecũ ferunt. cumq́; opus eſt, immixta calida aqua, diſſolutos ebibunt, atq; inde nutriuntur. Præterea ſoliti ſunt, præſertim quũ nimia fame laboratur, equos phlebotomare atq; illorũ ſanguine uitã propriã alere. Quinetiã equinis carnib. nõ inuiti ueſcũtur. Deniq; multo cõmodius omnẽ inopiã ferunt, quàm noſtri milites, qui nũc etiã in caſtris plura fercula expetũt. *[Militũ noſtrorum intemperantia.]* Vnde tuæ maieſtati nihil difficilius in pertractãdo hoc bello ſe offeret, quàm ut ratio cõducendorũ commeatuũ conſtet, præcipuè panis ac uini: quas tamẽ duas res Romani ueteres nõ admodũ curabãt, contenti aqua & frumento cõtuſo, atq; in lebetibus cocto, quod illis ordinario iure exhibebatur. Quòd ſi pane ueſcẽdũ erat, quaſdã cõficiebãt placẽtas, quas uel ſub cinerib. uel ſub teſtis quibuſdã ferreis in hoc ſuper currus poſt legiones conductis, coquebãt. *[Expeditionem contra Turcam ſuſcepturis quæ obſeruanda.]* Etenim illud nobis perſuadeamus oportet, ſi obuiã hoſti eundũ erit, Turcas in itinere nõ permiſſuros ut aliquid cõmeatus in noſtra caſtra deferañ. Nã equorũ multitudine maxima occupãt ſpacia, atq; iter ad caſtra circumquaq; impediũt. Neque huic difficultati ulla alia ratione occurri poteſt, niſi ut unuſquiſq; miles, quæ ad ſuſtẽtandã uitam neceſſaria ſunt, ſecum ferat: ut puta ſacculos farinæ plenos, aut panes recoctos, aut alimenta alia huiuſmodi. Ad hæc illud obſeruandũ, ut legiones in acie diſpoſitæ ac leuiorib. machinis æreis circundatæ, ſemper incedãt, neq; impedimẽtis plurib. onerentur. Enimuero ſi Dominus noſter IESVS CHRISTVS id gratiæ tuæ maieſtati cõceſſerit, ut Chriſtianos milites Ianizaris opponat, proculdubio certiſſimã adipiſcetur uictoriam. Et fortiſſimæ quidẽ Germanorũ peditũ legiones primũ educẽdæ erũt, ut ſuſtinere, ac demũ etiã reijcere Turcicos equites poſſint, quouſq; tandẽ ad pedites penetrare liceat. Turcicus aũt peditatus, quãuis fortiſſimus ſit, nunquã tamẽ Germanis lancearijs, præſertim Boemis, Hiſpanis atq; Italis ſcopietarijs (ut uocãt) adiutis par erit. Quòd ſi Ianizari in fugã uerterenñ, iã æreis machinis, impedimentisq́; atq; adeò caſtrorũ hoſtiliũ omni apparatu potiri fas eſſet. Neq; admodũ referret, etiã ſi omnes equites incolumes euaderẽt, quando experientia ipſa iam cõſtat Ianizaros Turcicarũ uiriũ neruos eſſe. In huiuſmodi aũt euẽtu, etiam Chriſtiani equites, licet pauci, cõmodè ſatis in hoſtem ferri poſſent, ſic tamẽ ut à noſtro peditatu nõ lõgius abirẽt, ne ab hoſtib. circumcludi cõtingeret. Nã quũ tã leuis armaturæ, quàm cataphracti equites optimè armati ſint, ſecurè hoſtes inſequi, ac ſe ſubinde ad peditatũ recipere ualerent. Neq; id inutile fuerit, ſi extremi peditũ ordines clypeis ac parmis utantur, quo antequàm cominus in pugnã deſcendant, ſagittas excipere abſque nocumẽto poſſint: tãta eñ ſagittarũ ueluti grãdo erit, ut quã plurimi uel armorũ, uel aliarũ rerũ tegumenta deſideraturi ſint. Nec ſanè olim M. Antonius ſagittarijs Parthis aliter, q̃ militũ capita clypeis tegẽdo, reſtitit. Quin & poſteriores Romani cõtra Gothos & Hunnos, qui omnes ferè ſagittarij erãt, teſtudinẽ clypeis itidẽ cõficientes, q̃ citiſſimè poterãt, in hoſtẽ concurrebãt, quia cõmnus pugnãtes facilius multo uictoriã cõſequebanñ. Summa eſt, ut Deũ optimũ maximũ enixè precemur, ne bellũ poſteaquã inceptũ fuerit, ꝑtrahatur, ſed facultas illico cõfligendi nobis detur. *[Pugnæ protractio.]* Etenim Turcę ſi bellũ protrahendũ foret, ob equorũ multitudinẽ ac patientiã militũ, innumerasq́; pecuniarũ myriadas, facilè tandẽ ſuperiores euadere poſſent. Sed ſi ſtatim confligatur, ueriſimile eſt, peditatũ noſtrũ nobis uictoriã pariturũ. Et q̃niã ſi huiuſmodi cõflictu decernẽdũ eſſet, alea totius orbis imperij iacereñ, neceſſariũ iudicauerim, ut maximus rerũ omniũ militariũ apparatus fieret, quẽadmodũ ab ijs q ſibi timẽt fieri cõſueuit: cõtẽptis nõnullorũ uanis atq; inutilib. uerbis, qui Turcas antequã periculũ faciãt, nihili faciũt: q̃, ubi bellũ incœptũ fuerit,

adeò nobis omnia bene diſpoſita ſint, ut nō tantū uirtute, armis ordine, machinis æreis, atq; alijs huius generis rebus, Turcis nō cedamus, ſed ne numero quidē militū multo illis inferiores ſimus. Cæterū nonnulli ſunt qui exiſtiment Turcā, ſi ipſe aut Auſtriā, aut Italiā inuaderet, in fugam uerti facilius poſſe, quàm ſi Chriſtiani in Turcicas prouincias profecti, eo loci ipſum adorirentur, ubi poſt longorum itinerū labores, etiam cōmeatus inopiā ſuſtinere fortaſſis cogerent. Et hęc quidē opinio forſan nō aberraret à ſcopo, ſi Principes Chriſtiani adeò unanimes eſſent, ut ad primū ipſius Turcæ aduentus rumorē, ualidas ad reſiſtendū uires in unū colligerent. Sed ſperare uix poſſumus hoc futurū. Nā nullus unq; ſibi perſuadebit Turcā aduentare, quouſq; tādem adeò propinquus extiterit, ut omnis ad reſiſtēdū apparatus, ſerus ac fruſtraneus futurus ſit: quēadmodū in Rhodia, Belgradēſi, ac Budenſi expeditionib. cōtigit. Qua de cauſa qui rei bellicę peritiores ſunt, arbitrantur, certius ac ſecurius in inferendo hoſtib. quàm in excipiendo ab eiſdem bello uictoriā conſiſtere poſſe. Bellū enim q̃d nobis infertur ab alijs, ut periculoſiſſimum eſt, ita Deus ſummopere orādus ne huiuſmodi nos inuoluat. Porrò q̃ tempore de ſuſcipienda in Turcas expeditione, plurimus ſub Leone Papa X ſermo erat, Ducum quorūdā primi nominis iudiciū fuit, ut ea nō niſi ualida ac triplex ſuſciperetur: nimirū in hunc modum, ut Maximilianus Cæſar, Germaniæ, Vngariæ, Boemiæ, ac Poloniæ uiribus comitatus, Seruiā uerſus ſecundū Danubiū iret. Franciſcus uerò Francorum Rex, ingenti exercitu ex quacunq; ad bellū diſpoſita natione cōſcripto, ex Apulia in Epirum traijceret, ac fauore populorū illorum, qui Turcis alioqui infenſiſſimi ſunt, adiutus progrederetur quò bona fortuna iter oſtendiſſet. Rex autem Angliæ, Luſitanis, ac totius Hiſpaniæ uiribus, nec nō Venetorū triremibus adiutus, Helleſpontū uerſus nauigaret, caſtelliſq; quos dardanellos uocant, expugnatis, rectà Conſtantinopolim peteret. Futurum enim arbitrabantur, ſi res Turcica, uel in uno tantum iſtorum trium laterum debilitaretur, ut Chriſtiani poſtea uictoriā integrā adipiſci facile ualerent. Sed quemadmodū ſummæ difficultatis erat, Chriſtianorū uires omnes, ac peculiariter ipſos etiā potentiores Principes in unum colligere: ſic Dei uoluntate eſt actum, ut omnia tunc in nihilum redigerentur, quo huiuſmodi Turcarum debellandorū occaſio trāquillioribus temporib. adeoq; tuæ maieſtati iam adultę ſeruata, eam ad ſummum faſtigium ueræ gloriæ, ut ſuis innumeris uirtutibus meretur, extolleret.

Victoria in inferendo quàm excipiendo bello certior.

Belli Turcis inferendi optima ratio.

Dardanelli.

FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CONDITIONE VITAE CHRISTIANORVM sub Turca.

EST inter Chriſtianos homines odiorū atq; inimicitiarū tāta acerbitas, & tā cæca rabies, ut ea multi mortales perciti atq; acti præcipites, nihil dubitēt in ſe ac alios peſſimè cōſulere, & in eas uoragines ſe ac ſuos omneis, uel uotis ac deſiderijs, uel etiam quatenus poſſint re ac opera conijcere, unde nunquàm deinceps emergant. Optant alij non unius aut alterius hominis cædem atq; interitum, nec inimicitias inimicis concludunt, ſed populorū, ciuitatum, nationum gentium cladē læti ac libentes ſpectarent. Alij nouationib. rerū ſtudent, & cuperent non ſolum principem mutatū, ſed Turcam, aut impium aliquē regem, & à noſtra pietate nō tantū uita et actionib. ſed nomine quoq; ac ꝓfeſſione abhorrentē. Ad quā tā impiā ac nefariā animi libidinē uarij uarijs de cauſis rapiunt, Sūt qui hoc cupiāt, q̃d ſub Chri-

ſtiano

ſtiani principe (Chriſtianos hic de nomine ac ꝓfeſſiõe nũcupo) ſub tali ergo rege durã uitã & intolerabilẽ tranſigũt, preſſi uel à rege ipſo, uel ab alijs quibus rex publicas adminiſtrationes cõcredit ac cõmẽdat, uel ab hoſtib. quos ille in ſe laceſſiuit, quũ illis à finibus ditionis ſuæ arcẽdis par nõ eſſet. In quo utriq;, & princeps & ſubditi, nõ mediocre flagitiũ admittũt. Ille quidem, qui muneri ſuo nõ ſatisfacit, & patrẽ profeſſus, hoſtẽ præſtat, cauſamq; eiuſmodi querelis præbet. Chriſtianus uerò priuatus etiã culpãdus, qui ita rerũ uitæ huius cura & cogitatione à curſu cœleſtiũ reuocatur, ut ſuã & aliorũ quietem interturbet. Vnus eſt finis, quò omnes tẽdimus, nẽpe felicitas illa ſempiterna. Vna uia, quã ingrediẽdũ, uera pietas. Quãtulũ refert, modò ab hac uia nõ depellare, quid extra illã fiat? quid prauus aliorũ atq; incitatus animorũ tumultuetur impetus? Quàm parui refert Chriſtiani hominis tã exiguũ atq; incertũ uitæ curriculũ, ſub q̃ principe decurrat, modò ut metã poſſit pertingere, quò cõtẽdit? Viatores uidemus paulo prudẽtiores ac moderatiores, uite omnes moleſtias, et uiſu ac perpeſſu indigniſſima ſiue in diuerſorijs, ſiue in uia ipſa, tacitos prǽterire ac deuorare: in id modò ſpectãtes ac intẽtos, quò ꝓfectionẽ deſtinarũt, cultu modico, ac interdũ ſordido, ſplẽdore illo atq; illa dignitate depoſita, qua ſunt in patria. ferũt excludi ſe, extrudi, nõ haberi neſtiſſimis hominib. honorẽ, tractari ſe ut famulos, illã aduerſum ſe exerceri petulantiã, cuius ſunt ipſi domi coercitores ac punitores. Quid eos qui in aliena regiõe negociant, ſi quid illis uel à priuatis grauius, uel à principe exiſtat, uel etiã à ſolo aut cœlo, quomodo aſpicimus cõcoquere ac pati, & q̃ſi in ſtatiõe perdurare, ne lucri ſpes abrumpat? Quę Germaniæ frigora tolerãt Itali & Hiſpani, atq; adeò Bethyci mercatores? quos Aegypti aut Africæ ardores Galli & Germani? quæ tributa, indictiones, duritatẽ oris, uerba atq; etiã interdũ uerbera cõtumelioſiſſima? omnia mollit ac cõdulcorat ſpes rei augẽdæ. Quid milites perferunt in caſtris ob uilẽ ſtipẽ? quid athletæ ob uictoriã? quãtũ uenatores ꝓpter ferã occidendã? Tã ualidè ſpes aliqua animũ omnẽ à præſentiũ rerũ cogitatiõe ac ſenſu ad ſe auocat. At uerò, ꝙ nos ita in cura pręſentiũ rerũ immoramur, an nõ apertè declaramus, nõ ita animũ noſtrũ ſpe alicuius duci premij, ut illorũ? alioqui q̃to minus illi, de quib. dixi, hęc preſẽtia ſẽtiremus, occupati atq; intẽti in eã uitã, q̃ immortalis eſt poſt hãc mortalẽ futura. Idcircò ſãcti apoſtoli, quũ uiderẽt nõ debere Chriſtianũ ſuũ cura rerũ uitę huius intricari, obedire nos rectorib. ac præfectis noſtris iuſſerũt, nõ ſolũ cõmodis & mitib. ſed aſperis quoq; & difficilibus: nec parẽre nos tãtũ uolunt, ſed et ꝓ illis orare cœleſtẽ noſtrũ patrẽ, ut ſapiẽter populũ regãt, cuius adminiſtrationi præſint. Id quũ diſertis uerbis pręcipiũt, tũ ipſi ac martyres, deinoẽs præſtiterunt. Cypriano Cęcilio quum eſſet tanq̃ crimẽ obiectum à præfecto, q̃d in Cęſarẽ cõiuraſſet, reſpõdit: Longiſſimè abſumus nos Chriſtiani ab iſta culpa, qui Cęſari, etiãſi alia ſacra, alios deos colẽti: tamẽ quia princeps eſt noſter, bene & cupimus, & precamur, & rogamus Deũ noſtrũ, ut mentẽ illius ad cogitationem uerorũ bonorũ adducat. Nã quid poteſt tãtũ principes eripere, q̃ nõ maius ſit, ꝙ odium, ꝙ res turbare, & auocatio à religione eripiat, ac tollat? ſiue bona inter ſe diuerſorũ generũ cõferant, fortuita cũ corporeis, aut animorũ, ſiue etiã generis eiuſdẽ. Alij ſpeciẽ ſibi q̃dã cõfixerũt ſtultã libertatis, ne nominatã quidẽ in uetuſtis Romanorum ac Græcorũ monumentis, nedũ expreſſã, ut cuiq; impunè liceat q̃tũ libeat: ꝙ quũ ſub Chriſtiano cõſequuturos ſe deſperent, ideo uel Turcã mallent: quaſi is benignior ſit in largiẽda libertate hac, q̃ Chriſtianus. Quid tu dicis? Sita uerò eſt in hoc libertas, ꝙ nihil ad publicũ bonũ ærario ciuitatis pendeas, uel principis fiſco? quòd penitus ſublata ſint uectigalia? magiſtratus uel nulli uel autoritate debilitata prorſum & imminuta, ut à priuato nõ differãt? ꝙ impunè liceat cuiuis malẽ

Preſſi à ſuis principibus Chriſtianis.

Magiſtratui obediendum, diuinitus conſtituto.

Libertatis ſpecies.

uis malefacere? Vbi uiſa eſt libertas hęc? quãdo audita? quis populus, quę reſpub. uel punctũ poſſet tẽporis in tali libertate cõſiſtere? an nõ ſi omnia omnibus liceret breui fieret, ut nemini liceret quicquã, & pro principe uno excluſo ſexcenti naſcerent̃ poſtridie? nec eſſet ullus, qui ſe nõ in illius reponi ac collocari ſedẽ ui, armis, cæde omniũ peteret ac cõtenderet? Cedò, q̃d tandẽ tẽpus uolũt uel Athenis ſignare, uel Spartę, uel Romæ, in q̃ maxima uiguerit libertas? Nullũ inuenietur tã ſolutũ ac liberũ, in quo nõ magiſtratus, leges, forũ, iudicia, pœnæ, præmia ualuerint, in quo nõ uectigalia fuerint: tranſeo, quum non ſolũ æs, uel argentũ, uel aurum rei erat publicæ impendẽdũ, ſed ſanguis quoq; ac uita uolenti nolenti, quod contingit uel ſub florentiſſima libertate.

Libertas quid. Cõtrà potius ea exiſtimat̃ libertas ſumma, legibus ac legitimis magiſtratib. quietè obtemperare, & bonos ſe ac moderatos præbere ciues, uoci legũ aut magiſtratuũ præſtò eſſe, & imperijs prõptè ac alacriter parẽre. Imò uerò hęc una eſt libertas uera, ut uelis bene uiuere, hoc eſt animi uitijs uacare, & impotentiſſimis tyrannis animi motibus ac cupiditatib. nõ ſeruire: quę ſola eſt ſeruitus, ut nec reges ipſi dici poſſint liberi, quãdiu his obſequunt̃. Proxima eſt libertas, quæ ex priore illa deriuat̃ ac deducit̃, quietè & pacatè legib. ac magiſtratib. tanq; publicis parẽtib. obedire: qui, ſicut eſt in mimo, amãdi ſunt, ſi boni: ſin aliter, ferẽdi. Nã malè, & per alienã iniuriã uiuere, libertas nõ eſt, ſed effuſiſſima atq; effrenis quiduis agẽdi licẽtia, & flagitiorũ ac ſcelerũ impunitas.

Libertatis uanę ſpecies aliquot. Quidã ſe nõ putãt ſatis liberos, niſi q̃duis in quẽuis liceat, ſublatis legibus, ſummoto metu pœnarũ omni, & reuerẽtia magiſtratuũ. Alijs ob oculos uana quædã obuerſat̃ imago libertatis, quæ animas imprudẽtes in errorẽ adducit: quæq; nõ ſolũ cũ chartis exoleuit ac computruit, ſed nulla potius ullo fuit tẽpore, ullo in populo: nec ipſi qualis ſit, ſatis ſcirent explicare, etiã ſi maximè uellẽt ac conarent̃, tãtũ ſe libertatẽ clamãt cupere. Euoluãt uerò, legãt rerũ ueterũ monumẽta omnia. inuenient nulla eſſe nũc tã dura, aſpera, difficilia tẽpora, quib. nõ peiora atq; intolerabiliora fuerint Romæ, nõ modò ſub Cæſarib. q̃rũ uix unus atq; alter nõ importuniſſima fuit bellua, ſed ſub ipſis cõſulibus. An huc adducã ciuiliũ bellorũ nomina. Antonios, Octauios, Brutos, Caſſios, Dolabellas, Hircios, Panſas, Cęſares, Pompeios, Marios, Syllas? adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias, & aliã turbulẽtorũ ciuiũ manũ. Quid? iuuabat' ne aliquẽ illis tẽporibus Romę uiuere, aut omnino natũ eſſe? ut mortuorũ cõſolationes inde peteret̃, q̃d tã miſeris eſſe abſumptos tẽporibus, felicitatis & maximi cuiuſdã bñficij loco deberet deputari. Sic Sulpitius cõſolat̃ Ciceronẽ, ſic Cicero mortẽ L. Craſſi, et Q. Hortẽſij oratorũ. ſic Cato habitus eſt feliciſſimus, q; eo modo è uita exiſſet, atq; eo tẽpore. Si quis ſuperiores ętates memoria repetat, inueniet pauperẽ populũ exiguũ pepẽdiſſe uectigal, ſed ex facultatib. exiguis, ac pene nullis: ſtetiſſe tamẽ in acie noctes ac dies armatũ, ferentẽ labores ac pericula militiæ, quũ ſtipendiũ numeraret̃ maligniſſimũ, diu nullũ. ita ut mergentib. ſe in ſorte uſuris, corpore et ſanguine crudeli eſſet fœneratori ſatisfaciẽdũ. Deniq; nõ opus

Romana reſpublica tyrannis. eſt ambagib. quid fuit alia Romana reſpub. niſi tacitũ q̃dã regnũ nobilitatis in plebẽ? An Athenas libet inſpicere? nõ placebũt, nihil fieri poteſt turbulentius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli eſſent infeliciores, q̃ qui uel aliq̃d ad cõmunes & publicas utilitates cõtuliſſent, uel qui inſigni uirtute aliqua & laude pręſtarẽt. An placebit Sparta, etiã gẽtilib. ſapientib. improbata? ut Platoni & Ariſtoteli: cõſenſus quidã ad bellũ, & durã inhumanitatem. Quæ eſt ergo libertas hęc, quã ipſi nec optãdo & cogitationib. talẽ poſſent fingere, ut ciuitates, & hominũ cœtus ac cõmunio cõſtare cum illa poſſet ac perſeuerare? Sunt, qui quorundã principũ aut nationum odio, malint Tur-

cæ, &

Principis aut nationis oſores.

cæ, & cuicunq; principi barbariſsimo ſubijci, quàm illis : ut Italorum quidam, quorum Gallum alij, Germanū alij, alij Hiſpanum tam infenſe oderunt, ut malint centies mori, & quod morte eſt peius, indigniſsima & nefaria cuiuſuis imperata facere, quàm ſub illis uiuere. Si meminerunt cladium Italię, res quidē eſt acerba, & profectò deflenda. Sed an non plures atq; atrociores ipſi olim toti humano generi intulerunt? Ignorant has eſſe rerum humanarū uices, ut uictor uincatur, & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat lætus ac exultans?

Roma capta.

Roma eſt capta & expilata, graue ſanè & odioſum bonis omnibus. quis enim uellet id factum? ne ipſe quidem Princeps, cuius auſpicio res putatur geſta. Sed reducat Roma in mentem ac recordationē, quot ipſa urbes ceperit, expilarit, incenderit, diruerit, ſolo æquarit, non modò tecta & populum, ſed ueſtigia quoq; deleuerit ciuitatum uetuſtiſsimarum. Quid idem ipſi Itali? quomodo matrē ſuam Italiam tractarunt? an humanius & mitius, quàm exteræ iſtæ nationes? an uetera nomina iterum commemorem, Marios, Syllas, & huiuſmodi? nunc in ipſis iſtis cladibus, quarum memoria recentiſsima eſt, & ſenſus adhuc urit, an non ſæuiora multo ipſi deſignarūnt Itali in Italiā, quàm Germanus, aut Hiſpanus, aut Gallus? At oderunt gentem, cuius ſentiunt incommoda. Putant ne talē ſe eam gentem in amicos, & iunctos uel ditione, uel fœdere præbituram, qualem in hoſtes armatos, aut hoſtium ciuitates atq; agros? aliam ſentient amicam, quàm inimicam. non tales experiuntur Neapolitani Hiſpanos, quales Inſubres. Neapoli ſtatur legibus, habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundem iudicem, omnibus ex æquo ius dicitur, ſecundū leges & iura, inter hoſtes nulla putatur legum communio: licere in eos credunt, quicquid libeat.

Principem extraneum non pati, nimis delicatum.

Principem uerò non poſſe pati extraneum, nimis eſt delicatum, ne dicam inſolens, quum & olim mundus tamdiu paſſus ſit Romanos magiſtratus, & in unaquaque natione ſcimus res collapſas & propè perditas, exteri principis cura eſſe ac prouidentia erectas ac reſtitutas, in Hiſpania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipſa eadem Italia. At qui ab extero tantopere abhorrent, cur ipſi accerſunt, non futuri mox ac cito pares? & ſi Hiſpanum, uel Germanum, uel Gallum ſic faſtidiunt & oderūt, cur Turcam & Scytham extremæ feritatis ac barbariei non abominantur, differentibus, diuerſis, contrarijs moribus, lingua, commercio, religione?

Chriſtiani ſolum nomine.

Non deſunt, qui Chriſtiani dicuntur, non amore pietatis, aut etiā profeſsione uitæ, ſed tantùm uelut quodā cognomine, quòd nati ſint inter Chriſtianos : haud aliter, quàm dicerentur uel Romani, uel Carthaginēſes, uel Scipiones: tam facile, tam libenter cuiuſcunque ſuperſtitionis & impij deorum cultus futuri, quàm ſanctæ religionis noſtræ. Ad iſtos tam deploratos, ſeu uerius deplorandos, longè eſſet repetenda oratio, ut qui ad humanum eſſent ſenſum mentemq; reuocandi: à qua tam longè recedit quiſq;, quàm à religione : ſine qua, ſi quis acutè rem expendat, non eſt homo, homo, ſed bellua.

Circes pharmacum.

Itaque multo alia his opus eſſet oratio, ſeu pharmacum uerius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat, quod humanæ faciei ac naturæ redderet, quos ipſa eadem pharmaco alio ex hominibus beſtias fecerat: ita malitia hominem in belluam mutauit, conuertit rurſum in homines ratio ac religio. Non intelligunt inſani iſti, ſi hic humana omnia conſumātur, nihil penitus inter hominem interfuturum & beſtiam, niſi quòd beſtia ſimplicius cōformiusq; ad naturam uiuit, hoc eſt felicius: homo uerò maiore malicia, ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id eſt miſeria pereni. Quæſo num etiam ſi optio daretur, eam eligerent conditionē uitæ, ut omnia cum corporibus interirent? Sed hæc opinio, quæ non ſolum animę uitam eripit, & eam, ſicut Cicero inſectatur, tanquam capitis damnatam morte multat, uerū

etiam religionem extinguit, & Deum de cœlis ac mũdo detrahit, maioribus eſt à me aliquando uiribus aggrediẽda: & quod de Chriſti auxilio ſpero ac confido, penitus extirpanda. Interea autẽ omnes, quibuſcunq; aliquid in animo reſtat honeſti ac boni reſpectus, attendant. Quum adhuc ferueret ſanguis Chriſti, & firma eſſet conſtansq; Chriſtianorum hominum fides, et proinde religio pura atq; incorrupta, nihil erat utilius Eccleſiæ, quàm agere ſub principe impio, à pietate noſtra ſentẽtia abhorrente, profeſsione hoſte. Nam in fide tam ſolida & tam altè radicibus immiſsis, non erat periculũ, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uoluptate delinitus, aut ſpe illectus nutaret. uincebat omnia, ſuperabat, proſternebat, conculcabat ualidiſsimus cunctorum adfectuum amor: nec aliter minas, terrores, uerbera, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atq; adiuta excipiebat, quàm marinos fluctus, & tempeſtatem impactus ſcopulus aliquis uetuſtus, rupis duriſsimæ: ut ita infigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodũ ſtipes aut ſaxũ feſtuca percuſſum. Ergo altius acta ſunt per martyrium fidei noſtræ fundamenta, quicq; ictus eò putabantur infigi, ut luxarent & reuellerent, hærentem ac fixum ſtipitem altius demittebant. Nulla in terrã decidebat cruoris martyris ſtilla, ex qua non centũ Chriſtiani uiderentur ſurgere: adeò erat efficax ſanctus ille cruor, qui exemplo principis & autoris ſui, pro ipſo eodem libenter fundebatur. Iam ad permouẽdos ſaxeos illos et ferreos homines, quàm erat illud ualidum, uidere conſtantiam profitentiũ, ut durum duriore frangeretur, intueri robur humano maius, planè cœleſte, & diuinitus adiutum? Philippus Voſtrenſis princeps Romanus, ad annum V.C. milleſimum, Chriſtianum nomen magis eſt profeſſus, quàm præſtitit pietatem. Inſecuti nihilo ſecius principes, idem in nomen Chriſtianum exercuerunt odium, quod ſuperiores Decius, Diocletianus, Maxentius, & alij. Primus bona fide baptizatus eſt Conſtantinus. Fuit dies ille, neſcio, an tam Eccleſiæ proſper, quàm multis forſan uideri poſſet. Certè D. Hieronymus in uita Malchi monachi, non perinde uidetur eſſe illo facto lætus. Ceſſauit enim martyrium id eſt fidei concula, accenſio charitatis, fundamentũ ac robur totius religionis: ſecuritas illa peperit negligentiã & obliuionẽ maximarum uirtutum, non minus quàm longa & certa pax ocioſis militibus deſidiã atq; ignauiã. paratior erat quiſq; in præſenti, aut certè impendente periculo, quàm nũc ſumus metu ſublato. Nam etiã num in tam alta hac ſecuritate adituri pericula aliqua, uel naturæ, uel caſuũ: ut intraturi mare, aut præliũ, aut euidens aliud capitis & uitæ diſcrimen, ſanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quàm quum lauti accumbimus frequẽti & læto conuiuio. Ingreſſus eſt princeps Eccleſiam, non ut uerus ac planè Chriſtianus, quod fuiſſet ſanè feliciſsimum & optandum: ſed inuexit ſecũ nobilitatẽ, honores, arma, inſignia, triumphos, ſupercilia, faſtum, ſuperbiã: id eſt, uenit in Chriſti domũ comitatus diabolo: & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates cõiungere, Dei & diaboli, quod non magis potuiſſet efficere, quàm Romã & Conſtantinopolim: quæ tanto & terrarum & maris tractu ſeparantur. Quæ communio Chriſti ad Belial? inquit Paulus. Refrixit paulatim ardor, nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nũc umbra atq; imaginibus utimur, eaſq; (ut ille dicit) utinam retineremus. Sed quemadmodũ dies ille Conſtantini triſtis pietati fuit, & dolendus: ita ille acerbiſsimus, nefaſtus, aterrimus illucebit, quiſquis nunc his moribus & hac uitæ ratione populũ aliquem Chriſtianũ ditioni ſubdet uel Turcæ, uel principis cuiuſcũq; à pietate noſtra nomine alieni, ac profeſsione: imò uerò non illucebit, ſed perpetuas tenebras & noctẽ inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet, uos omnes Turcæ non alio futuros

Martyrij monumentum ad firmandam fidem.

Primus Cæſar Chriſtianus.

Conſtantinus.

Eccleſiæ quæ mala per Conſtantinum inuecta.

turos

Qualis uita noſtrorum ſub Turca.

turos loco,quàm pecudes,quas ad utilitates modò & fructus ſuos alit,nō ad participatū ullū commodorū, honorum, non denicq; carū rerum quæ communes ſunt ciuibus inter ſe:quū illi non ſimus futuri nec ciuiū numero,ac ne hominū quidē.Non pateret nos augeri opibus,potentia creſcere,uigere honoribus,pollere dignitate,incrementa noſtra omnia haberet ſuſpecta,inimicus nobis lege,inimicus profeſſione,inimicus odio,& ſuo & auito, nec ulla ſe nobiſcū crederet deuinctū lege,nullo iure,nō fœdere,nō cōmunione,non humanitate & natura ipſa omnib.cōmuni.Quicquid ipſi liberet,exiſtimaret licere oportere,& iure uictoriæ,& quod nō cēſeret ullas eſſe leges,ullū iuſiurandū,ullam fidem,qua ſoluti affectus poſſens alligari,aut uehemētia impetus retardari ac impediri.

Fides Turcæ nulla.

Nam qua fide uictoriā exequatur,teſtes ſunt Rhodiani milites,qui niſi ſe maturè ſubduxiſſet,crudeliſſimo illos dolo ſtatuerat oēs intercipere.Sed nec ad ipſos ſuos populares et eiſdē initiatos ſacris meliore utiī fide. Victo & capto Sulthano,Mamelucos paratos ſe defendere, quū in fidē accepiſſet,uniuerſos cōtrucidauit. Id quū auſus ſit nō ſine aliquo populi ſui cōſenſu,quid eū facturū in nos cenſemus,ſecundo ſuo populo & applaudente?Quòd ſi ipſi eidē mitius aliquē noſtrûm aut honorificētius placeret accipere,aut uix liceret ei inuidia ſuorū,aut nobis acerbiſſimus eſſet is honor,tanta inuidia infectus ac cōtaminatus.Nā quocunq; aliquis noſtrū receptus eſſet loco,ab eo ſe excluſū eiectumq; uir Turca interpretat̄.Cui nō dico principi,aut Baſſano,ſed Genuiſaro,uel ſatelliti,uel gregario militi nō liceret,quicquid eſſet collibitū in nos,in liberos,in uxores,in fortunas noſtras? Quid ni?nēpe hominib.in canes, illorū opinione. Vtinā huius rei non tā acerbū haberet Chriſtianus orbis exēplū,& hęc potius cōiecturis, à nobis ſingerētur,quàm triſtibus adeò experimētis. An ulla gēs,aut ullus omnino hominū tam extremā eſt ſeruitutis aliquando conditionem paſſus,quàm nunc patitur inclyta illa & ingenijs,& literis,& armis Græcia?

Græciæ hoc ſeculo ſeruitus miſera.

quod mācipiū miſerius ſeruit,quàm illa Græcia:quæ olim pro ſolo libertatis nomine tantū effudit ſanguinis,tantū armauit militū, qui ad certiſſimā atq; indubitatam mortem ire nō dubitarēt pro libertate? Vt nūc nullus in tāta regione naſcatur ingenio paulo liberiore,aut impatienti ſeruitutis,qui nō primûm omniū Græciā ſibi relinquendā & fugiendā ducat, uelut ergaſtulum ultimæ ſeruitutis: in Italiam ſe aut in alias orbis partes conferat, magnū ſecum quócunq; eat, circum gerens documentū,quid patiendū ſit uiuentibus ſub Turca.Hęccine ferrent uiri fortes,armati bellatores,& iactatores libertatis? Hæc parati ſunt perpeti,qui pati nō poſſunt indictionē aliquā extraordinariā Chriſtiani principis,aut ſyluam,uel aquulā,uel piſcem, uel leporē ex publico priuatū fieri? O quàm cæcis oculis iſta intuemur? & dū præſenti cupiditati ſeruimus,nihil cūctamur in apertos malorū gurgites nos immergere. Tu ergo ut lenticulā aut intertriginē ſanes,hauris uenenum:& quia parū acutè cernis, utrumq; tibi lumen extinguis?Quid porrò principes?An putant uerò, ſi ſub illius ditionē ac potentiā uenerint, etiāſi initio ſedulò diſſimulet, & amicorū eos ac ſociorū nomine dignet,nō eū tamē paulò mox ut inualuerit,& uires cōfirmarit,ad morē ſuū patrium rediturū? ut nemo pedē unum terræ poſſideat, quē poſſit ſuum dicere:omnes ſerui ac mācipia illius & ſint & nominētur, & cuicunq; impuriſſimo carnifici ab eo miſſo prębēda ſit ceruix,ſine ulla detrectatione aut cūctatione, ſi dominus iubeat? Vbi tum erūt feroces iſti ac teneri, qui ne uerbulum quidem affinis aut propinqui poſſunt perferre?Erit hęc dura quidē,ſed tamē iuſta Dei ultio,ut qui Chriſtianū parem,& fratrem ſuū nō

nn tulerit,

tulerit, extremæ conditionis ſeruitutẽ ſub crudeliſſimo domino ſeruiat. Di cent hic mihi nõnulli ex his qui ſanctitatis opinionẽ affectãt, honores, opes, decus, dignitaſ, uitæ cõditio, carnalia ſunt omnia: ualeant, Chriſtianis nõ cu randa. Valeant ſanè per me, atq; utinã iampridẽ iuſſiſſemus hæc ualere: quæ ſi non tantoperè in nobis inualuiſſent ac inſediſſent, nemo inter nos de Tur ca loqueret. Sed agedũ excutiamus ſpiritalia. Erit'ne adeò ſpiritalis quiſquã noſtrũm, tã obfirmato atq; obturato animo ad ſenſum rerũ omniũ uitæ hu ius, qui perpeti ac tolerare poſſit, q̃d eſt Græco quotidie deuorandũ: obijci nobis, ut crimen atq; ignominiam, nomẽ hoc Chriſtiani, quo tantoperè iurè gloriamur: Poterit audire tot blaſphemias, tot maledicta, tot conuicia nomi nis CHRISTI, & dei omnipotẽtis: Quòd ſi quis inter illos uel uerbũ unũ per imprudentiã cõtra Mahumetẽ miſerit, uel uita ſit ei ꝓtinus, uel religio amit tenda. è ueſtigio enim aut moriendum eſt illi ipſi, aut ad eam ipſam ſectã trãſ eundũ cui maledixerit. An nõ pleriſq; omnibus, ſi hæc uiderẽt, animus haud aliter accenderetur, q̃ Mathathiæ Maccabæo: ut occiderent & Iudæum ido lo ſacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium gra uiſſimum & acerbiſſimũ, abduci liberos paruulos in remotiſſimas regiones: ut ibi abnegato CHRISTI nomine, & tota pietate in obliuionẽ miſſa, ſeruiãt domino ſpurciſſimo ac impio. Quis id noſtrũ perferret: quis nõ mallet mo ri millies, quàm id uidere, uel etiã audire: Neq; inter hæc audẽt Græci filios ſuos obiurgare, reprehendere, caſtigare flagitia, formare ad uirtutẽ & ſtudiũ honeſti, uirga & flagris quũ res poſcit admonere diſciplinæ, ne illi irritati, ad Turcas ſe conferant, et hoc filij audent parentibus minari: à quibus Turcis ſi quis ſit ſemel receptus, nulla ui, nulla ope, nulla arte poteſt unde uenerat re dire. Et quũ inter animãtia omnia ſolus homo ſcelere ſuo corruptus à natura ſua diſceſſerit, quia & à deo, fit ut ſi ſibi relinquat, nullũ animal efferatius eua dat, nullũ magis barbarũ atq; incompoſitũ, nec ulla fera bellua tã ſit immani bus moribus & inhumanis, tam belluæ ſimilis, ac homo. Quales ergo illic a doleſcere atq; educari pueros eſt credibile, ſolutos, effrenes in licẽtia atq; im punitate uitiorũ omniũ, ſemota diſciplina: Quæ poteſt in eiuſmodi animis eſſe pietas: Iam religio mirabiliter efflorеſcit, ſtudijs adiuta ſapiẽtiæ & bona rũ artiũ, quibus eruditus atq; excultus animus acutius recõdita diuinæ ſapiẽ tiæ myſteria intueт: nec remotus eſt ad diuina gradus cognitio atq; explora tio rerũ humanarũ & mũdi huius cuius notitiã corporis ſẽſib. capimus, atq; uſurpamus. Apoſtolus Paulus inuiſibilia Dei per uiſibilia cognoſci ait. & pri mã Abrahæ cogitationem acceſſumq; ad uerũ atq; omnipotẽs numen ado randũ ac colendum ex aſtris illi, ex cœlis, ex ordine & conſtantia mundi eſſe ortam, autor eſt Philo Iudęus, is qui de mundo ſcripſit: ut nõ iniuria uideatᷣ dixiſſe Pſalmiſta, cœlos enarrare gloriã Dei. Nec alia maior eſt ſuperſtitiõis ac impietatis cauſa & occaſio, q̃ ignorãtia. At ſtudia humanitatis, id eſt phi loſophia, & reliquæ ingeniorum atq; ingenuæ artes, ut honore uelut gratiſſi mo quodã & ſaluberrimo fauonio exhilaratæ, flores ac fructus fundũt: ita cõ temptu aut etiã neglectu flacceſcunt, ac emarcidæ collabunt. Græcis aut Ro manis rerũ potiẽtibus, magni ſunt in diſciplinis omnibus ꝓgreſſus facti: ſub Gotthis et Barbaris illis ac feris dominis ita elanguerũt, ut parũ admodũ ab fuerit, quin uitam omnem penitus ac ſpiritum exhalarent. Quàm tenues, q̃ inualidas earũ reliquias patrum ętas & noſtra accepit: At Turca q̃ alienus ſit ab omni cultu animi, Scytha, ſanguinarius, qs non uel fando audiuit: Sub eo q̃d ſit artium decus, qui uigor, uel ex Gręcia diſcamus, Niſi forte meliores

Spiritualis iniuriæ cuiuſmodi ſub Turcis ferendæ.

Hominum feritas unde.

Diſciplinarum momentum ad pietatem.

Philo Iudæus.

Ignorantia.

Turcæ barbaries.

nos

nos putamus fore, aut pollētiores ingenijs, magiſq; factos atq; aptos ad literas, aut natura & nutu quodam ingeniorum magis ad literarū ſtudia propenſos Græcis: à quib. artes ac diſciplinæ omnes, cultuſq; & ornatus ingeniorū & natus eſt & auctus, & in cæteros omnes mortales propagatus. Si ille priſtinus, qui iā olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortaſſis credi poſſet piè uicturū Chriſtianū ſub Turca. Sed quū uideamus inter nos plena & florenti eccleſia, propter nummū unum cēties peierari nomē Domini, ubi periurio nō ſolum à diuino iudice parata eſt ſpiritalis animaduerſio, ſed etiā ab humano corporalis: quid futurū arbitramur, nō nummo uno, ſed tanta mercede propoſita cōmiſſi? Et qui ſub Turca cōtra Chriſtianos, cōtra patriā, cōtra penates, cōtra religionem meret ducato uno: an nō religionē ipſam deſeret, & ſe abnegare profitebitur, ſi is iubeat, aut ſe cupere ſignificet, propter decē? Quid ij qui hic inter nos de fide ſunt dubij? nū illi nō leuiſſimo momento impulſi deficerent? Nec illi ipſi qui nunc ſunt firmi ac conſtantes, fortaſſis ſtabilitatem illā ſuā perpetuò poſſent cōſeruare. Quantū putamus cōtagij ex dubijs & incōſtātis fidei Dei hominibus ad ſodales, ad uictores, ad familiares, & eos quibus cū uerſantur & colloquuntur affricari ac hærere? Non minus atq; ex putri a liqua ac fœda ſcabie. Cui non inijceret ſcrupulos, illa tam frequens dubitatio, inquiſitio, examinatio, altercatio, præſertim accedēte in partes diaboli ueteratoria aſtutia & fraudibus? Nā ſi in reb. quæ corporeis ſenſibus expoſitę ſunt magis atq; obuię, quàm ea in quib. ſita eſt fides pietatis humana cauillatio aliquid ſemper inuenit quod couellat, quod luxet, & præſtigiæ ſenſibus noſtris fiūt, ut ueritas ſępe obſcuret ac cogatur latere, nō id quidem rerū uitio aut magnitudine luminis noſtrorum ingeniorū, ſed tenebris atq; hebetudine mētis noſtrę, ut meritò ille dixerit, Nimium altercādo ueritas amittitur: quid futurum eſt in religione, in ea quę ſenſum omnē humanū excedit, quæ eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentū nō apparentiū? Fortior quidem Deus diabolo, & omnium ueritas fortiſſima: ſed nos quia à Deo ad diabolum defecimus, quæ à partibus noſtris uidētur ſtare, facillimè recipimus, ægrè quæ faciūt ꝓ diuinis, preſſi hoc carnis pōdere, quæ nutu ſuo ad ima nos deijcit: id eſt, à cœleſtibus ad terrena, ut magno conatu ſit opus, quo tā onuſti cliuum hunc aſcēdamus, quū ultrò per pronū delabamur. Adfert tēpus ipſum ueritati ſplendorem ac lucem, & ipſa ueritas poſteaquā diu latuit, emergit tādem: fateor. ſed interea, dum tēpus cunctatur, dū illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Poſtremò, quum hic inter nos, ubi incitamur monitis, autoritate ſapientū, exēplis bonorū deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uidemus uel audimus q̃d ad impietatē aperrè ac palàm adhortet̃ atq; impellat, aut à uirtute, ꝓbitate, pietate auertat atq; arceat, reſpectū tamē CHRISTI inter poſtrema poſuerimus: nūquid ſi inuerſa ſit uitæ et rerū ratio, nō potiora erunt nobis, quæ iā nūc priora eſſe quàm pietatem exiſtimamus? Quid iam ergo eſt reliquū, q̃d furioſi homines, perditi, deſperati, cōſecuturos ſe ſub regno Turcę ſperent? nō opes, nō honores, nō dignitates. Quis enim hęc canib. cōcedit, cuiuſmodi nos illis erimus? Libertas quę eſſe poterit ſub tali domino, imò ſub talibus dominis? nobis præcipuè: quū nulla ſit eius popularibus, eiuſdē gentis, et hęreſis? Literarū nulla erit cura, nulla mētio, pietas in periculo. Quid reſtat? ut noua aliqua rerū natura cōdatur, cuius boni inſani iſti ſub Turca perfruant̃? Quod ſi quis adeò ſit forti atq; audaci animo, ut cōtemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen ſe ſub impio rege conſeruaturū cōfidat: id tamen nō de

Qui tales fuimus ſub Chriſtianis, quales erimus ſub Turca?

Diſſenſiones in religione & fide.

bet aliȷs optare ac procurare, de quorū cōſtantia ac firmitate nihil habet exploratum. Sedet ipſe. Qui ſibi nūc uidetur ſtare, ne ſe efferat animo, iuxta monita D. Apoſtoli: ſed circūſpectè agat, metuens caſum. Nō eſt omnino committendū, ut tentemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura ſit uita. in tantā tentationē morum ac pietatis, nullo penitus modo, quātum præſtari à nobis poſſit, nō debemus ſinere ut inducamur. Nā & illis quos confirmaturus & corroboraturus erat ille ſpiritus, cui pares nō ſunt mundi uniuerſi & totius naturæ uires, præcipit tamē Deus, uigilent, orent, ne inducantur in tentationem: incerti utrum in ea pugna occumbent, an euadent incolumes. Quāto id eſt nobis omnibus magis orandū, tanto infirmioribus, omni amicorū robore ac uiribus deſerti ac deſtituti? Precibus eſt hoc contendēdum & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum: cauendumq́, ne tanta pernicies & tam præſens malum contingat.

FINIS.

QVIBVS ITINERIBVS TVRCI SINT AGGREDIENDI, FELICIS PETANCII CANCELlariȷ Segniæ ad Vladislaum Hungariæ & Boemiæ regem.

LIBELLVS.

Accepimvs, ſereniſſime rex, maiores noſtros cū de inferēdo bello cōſultarent, prius itinera quibus tutò in hoſtes pergerent, multorum & ſcriptis & documentis accuratius inueſtigaſſe. Qua ex re ſæpe cōpertum eſt, eos fuſis ualidioribus copiȷs, ampliſſima regna atq; opulentiſſimas prouincias ocyus fuiſſe adeptos. Ea propter operæprecium erit, maieſtatē ueſtram commonuiſſe, quos terrarū limites, quas'ue gentiū regiones adeat, in Turcos expeditionem affectans. Et quāuis decenti & matura perſuaſiōe ad prouiſionem ruinæ Chriſtianæ opus eſſet exordiri prolixioribus uerbis, tamē ſtatus perturbatiſſimus rerū me prohibet, eoq; maximè q̄d maiores noſtri, quorū exēplis innitimur, in huiuſmodi arduis et maturè nauādis rebus impigri ac ſemper citiſſimi extiterūt. Igitur dimiſſis oris maritimis, quæ uerſus Aſiam nauigantibus patēt, referā qui tramites ex ſeptentrionali plaga in Thraciā & orientem dirigant. Primū igitur ex Pannonia ad Iſtri & Saui confluentem, traȷcitur in ſuperiorem Myſiam prope Belgradū oppidū, ubi duæ cōcurrūt uię. Altera ſuperior in Thraciam, ſiue Romaniā: altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed ſuperiorē uiam ſequendo, patētibus campis Godomiri præter celebre fanum Reſſaue, regum atq; principum illuſtratum ſepulchris, non procul pertranſito amne maioris Muraue, relictisq; ſiniſtrorſum agris Bardiloue, per pagū Branicerū pergitur ad Niſum, olim (ut ruinis cernit̄) ciuitatē peregregiā, nūc inſtar uici redactā à Turcis & Bulgaris habitatā. Adiacet altiſſimis mōtibus ex finitimo Rhodope progreſſis, fluuio Niſaua, à quo denominatur, magnaq; uænalium copia rerū inter alios Myſiæ & Tribalorū pagos cēſetur pręclara. Abeſt à traiectu Belgradi CXX millibus paſſuum. Ex ea aſcendendo ad uicum Pirothi ſitū in montanis, per agrato uaſto monis Cunorouice iugo arduo atq; difficili, cū ob profunda circumeminentiū rupium cōcaua, tum propter denſiſſimū nemus, longioresq; anfractus,

Diuiſio itinerū à Belgrado.

Niſus.

Pirothi uicus.

anfractus Fit per quinquaginta miliaria acceſſus adSophiã metropolim Tri- *Sophia.* balorũ, emporiũ noſtris ſeculis memoradũ. iacet in plano, ſpectãs ob oriente inferiorem Myſiam, hoc eſt Sagoriã ex Chyabro flumine, circa Bioniũ & Nicopolim oppidũ, porrectam per limites Iſtri ad mare Ponticũ, à meridie Thraciam, ab occaſu & ſeptentrione Cordiſcos, Tribalos, et excelſas montis Vaſiglicę alpes. Hinc Rhodope præ alijs quàm plurimis quos habet uertici- *Rhodope.* bus eſt eminẽtior, quaſi omnib. finitimis mõtibus imperitãs, q̃d ex ipſa Græca denominatiõe planè innuit. per cuius aſperos & anguſtiſſimos aditus biduo pertrãſit ad plana Philippopolis uel Romanię. Hac Romani Aſiæ quõ- *Philippopolis.* dam imperiũ ſibi uendicãtes iter habuere. quorũ inſigne ad hæc uſq; tempo- *Romanorum iter in Aſiam.* ra in montis medio marmoreis erectum columnis cõſpicitur. Hinc & Gotifredum de Bulgonis, dum terram promiſſionis recuperaturus pergeret, ad Helleſponti ſiue Callipolis traiectum ex ſuperiori Myſia trãſcendiſſe memoriæ proditũ eſt. Hiſce etiã anguſtijs Vladiſlaus Pannoniæ & Poloniæ rex, olim ab Amuratho Turcorum principe obſeſſus retrocedere, & in Pannoniam ire fuit compulſus. Ex Philippopoli uia tridui & campeſtri continuè ad latus Marizæ ſiue Hebri fluminis peruenitur ad Drinopolim, uocatam *Hadrianopolis* apud priſcos Odryſum, ſiue Oreſtida. Ea quantum pulchritudine & geſtarũ gloria rerũ inter omnes Thracię urbes ſemper claruit, hinc uel maximè deprehenditur, quòd eius fœcunditate ueteres Bithyniæ reges allecti, ex Aſia in Europã cõmigrantes, ipſam ſibi in domicilium atq; imperij ſedem diu ante Byzantij expugnationẽ tenuêre. Ab ea in Propontidem & Helleſpontũ, ſiue Callipolim miliaria LX, in Conſtantinopolim uerò CXX cõputantur.

ALTERA VIA INFERIOR, QVAE EX EODEM BELGRADO

per Dardanos & Tribalos montes Aemum tranſgreſſa prope Hebrum cum ſuperiori uia coniungitur.

Altera inferior uia eſt acceſſu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad limites Myſiæ & Dardanorũ CCLXXX milibus paſſuum progrediẽs, circa Oſtermice oppidum, & Rauanicenſe monaſterium. Adducit primò ad Morauam, olim Moſchiũ dictũ, ad latus arcis Cruſceuæ fluentẽ, quãdoq; im- *Moraua.* briũ exundatione inuadabilẽ. Dehinc ad Baſilicã albam, & Apennini montes, Myſiam inuicem ſeparans. Raſſiani enim primi huius prouinciæ populi *Raßiani.* feroces ac bellicoſi, eam partem incolunt quæ ad Drauũ, Sauũ & Iſtrũ flumina ſpectat. Valachi montani, genus agreſte hominũ, hi gregibus tãtùm pol- *Valachi.* lent & armentis: aliã autẽ quæ ad Dardanos, Macedones, & Tribalos uergit Seruiani gẽtes uſu mitiores, & ſiderũ aſpectu benigniori, eo quòd magis ad *Seruiani.* meridiem tendant, & frequentia cõmeantium mercatorum. Pertranſitis itaque montibus, ſequitur planũ Dubotize frequenter inhabitatũ. Sed dimiſſo *Dubotize.* aliquantiſper ad læuam tramite, qui ad uillam magnam Procopiæ & Niſum dirigit, nõ procul offert ſe uallis Coſſouiza cũ Labo flumine per mediũ eius *Coſſouiza uallis.* decurrente, ꝓcedens ad latiſſimũ Coſſouum campũ, celebratum toties diuerſarum gentiũ certaminibus. Verùm ex multis quæ hic præclarè geſta in anti- *Coßouum cãpus Gallorũ clades.* quis narranẽ annalibus, pauca in huius cãpi memoriã repetã. Galli olim Gręciã atq; Aſiam occupaturi, illic primò tumultuantes cũ circũfinitimis populis pręliũ iniere, nõ ſine magna ſtrage, ut ex eorũ monumẽtis apparet. Precibus namq; uix inducias obtinuerãt, donec traditis ſepulturę occiſorũ corporibus, à prouincia abirent. Præterea anno iã CL Amoratho Turcorũ regi magna cum Barbarorũ multitudine ex Thracia in Myſiã irruenti, Lazarus De- *Lazari Deſpoti interitus.* ſpotus huic cũ multis millib. obuians fuit occiſus, paucis ex ſuo exercitu ſu-

 perſtitibus,

perſtitibus, apud Turcos uictoria remanente, non incruenta tamen, perempto ibidem eorũ rege, ubi eius adhuc inteſtina marmoreo condita tumulo iacent. Cadauer enim in Burſam, ſiue Byrſam Bithyniæ metropolim deportatum eſt, cum alijs ex Othomanorum familia regibus ſepeliendum. Poſtremò *Ioannis Huniadis clades.* hęc fuit illa infauſta & omnibus ſeculis execranda clades, Ioannis Huniadis, genitoris diui Matthiæ Pannoniorum regis, ex cõflictu habito cum Amorathe & Mahumete Calepino, eius filio qui fuit pater moderni Turcorum imperatoris. Huius campi planicies protenditur circiter L X X. millia paſſuũ, uſq; ad uiam Cuzamici, et fauces Cliſſuræ quę ad Scopiam ducit, poſita inter duo flumina Sithnizum & Labum, uallata undiq; montibus, quorum extre *Priſtina pagus.* ma perabundant uicis & pagis, habens ad latus opulentiſsimum pagum Pri- *Nouamontana urbs Saxonum colonia.* ſtinam: qui ob maximã ubertatem fuit quõdam Myſiæ dominis in ſummis delicijs. Eſt in ſuper ad X milliaria Nouamontana ciujtas Germanorum colonia. In principio namq; Saxones in Myſiæ partibus metalla & argenti materiam reperere. Cæterùm iuxta Horauize lacũ & paludes, diuertendo ab ea uia quę ducit per Binzum, Morauam, ad montes Criuicinæ infra Myſiam & Dardanos iacentes itinere unius diei ab ingreſſu Cliſſurę, patet acceſſus ad *Scopia.* Scopiã, caput Dardanorum, et terminũ Macedonię. Hęc ciuitas eſt ferax, & abũdãs omnib. precioſis terrę fructib. plena diuitijs, diuerſoriũ peculiare prin *Vardarus fluuius.* cipis irrigua ſalubri flumine Vardaro, ſcaturiẽte ex iugis altiſsimis Orbeli montis qui imminet Macedonię, Triballis, Myſię, & Dalmatiæ, ac Epiro: propterea opportuna ad cõuocandũ exercitũ. Inde iter arripiẽdo per planiciẽ Gegligoue, uallẽ Conopnize, Balnea Beobuſci pontemq; Strymonis dirimẽtẽ Macedones à Triballis ſiue Bulgaris, prope uillã ripę Rubeæ. Perluſtratis cãpis Samocoui, ſyluis et uaſtis ſolitudinib. montis Aemi uocati, apud Triballos eius accolas Coſtegnazo difficili admodũ uia deſcẽditur ad Mari- *Hebrus, qui & Mariza fluuius.* zã, hoc eſt Hebrum fluuiũ & campos Philippopolis, ſiue Romaniæ. ubi hæc uia inferior, diſtans à Scopia C C C X X X. millibus paſſuum, cõiungitur cũ ſuperiore, ex monte Vaſigliza, ſiue Rhodope, ad hæc plana progrediente.

TRACTATVS DE COGNOMINE *et ſitu Romaniæ.*

Romania. ROmania autẽ, de qua paulo ſuperius mentionẽ fecimus, eſt regio aprica, afflues omnibus quę ad humanũ expediũt uſum: ab Romanis olim ob magnã ſitus amœnitatẽ diu habitata. Vnde propter frequentes in ea prouincia Romanorũ colonias, & pręſertim Cõſtantinopolim, quę quaſi altera Roma uulgò nominari cõſueuit. Eius longitudo à littoribus Aegæi ęquoris & Strymone fluuio C C C L X X X X millibus paſſuũ progreſſa, ab oriẽte Põto, à ſeptentrione Iſtri ambitu non longè à Rhodope, iuxta Ciabrũ amnem cum inferiori Myſia finitur. latitudo uerò ex uicinis Aemi latebris incipiens, ad meridiem C L X X X uerſus Callipolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA IN MYSIAM *iuxta Saslon oppidum traiectus eſt.*

Saslon oppidũ. SEcundus autẽ locus unde ex Pannonia trãſitus in Myſiã eſt, prope Saſlon, ſiue Sabacũ oppidũ, nõ procul inde ubi Drina ex Dalmatia decur- *Belgina.* rens Sauo immiſcetur. Vltra Sauum duę ſequunt prouincię, Belgina, & Ma- *Maza.* za, relictis ad dextram flumine Albo, & his montibus, Sacero, Chirbernico, Crupno, Saeza. Et tunc itur ad famoſum uicum Vagbem, monteſq; Larzi, exercitibus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte ſiniſtra fit progreſſus ad uadum maioris Muraue, abluentis ibidem Cruſſeuam arcem, adhærendo ſemper alijs itineribus ſuperius memoratis.

VIA QVAE EX PANNONIA PER TRANSSYLVANIAM *mittit uerſus Thraciam & Pontum.*

EST & tertium iter opportunius minusq; laborioſum, ducēs ex Pannonū finibus in Thraciā, & ad alia loca uicina Ponto. Verùm quia tam ipſos Pannonas, quàm reliquos trans Danubium commorātes populos, illud minimè latet, cum ex concurſu commeantium inuicem mercatorum, tum ob cōtinuum bellū quod circa oram Iſtri, & eas regiones Turcos propulſando exercent, pauca tantummodo ad hanc uiam neceſſaria aggrediar. Buda itaque abeſt à Varadino, L X X X millibus paſſuum, interiacentibus Cumanorum locis, & flumine Tibiſco. Hinc ad Rhium oppidū prope Criſsiam amnem, eſt uia unius diei ſemper cāpeſtris. Ex eo patet acceſſus per uallem longam in Coluſuar, ſiue Themiſuar. Inde ad Sibinium pari ſpacio itineris et perfacili. Hęc ciuitas eſt principalis ex ſeptem caſtris, quæ regio uulgò Tranſſyluania, ſiue Herdelia appellari conſueuit, bello inſuperabilis: parit enim ſtrenuos ac fortiſsimos milites. Eſt in ea Huniad oppidum loci natura munitiſsimū: unde Ioannes pater diui Matthiæ regis oriundus fuit, qui hic primùm Turcis, eorū duce Meſcribecho interfecto melioribus ſemper auſpicijs uictoriā proſequēdo, adeò hoſtibus terrori & ſuis admirationi extitit, ut omniū ſententia in regni gubernatorē depoſceretur. Ex Sibinio ſequitur Corona, ſiue Breſouia, ultimū oppidum Tranſſyluaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eam prouinciam à maiori Valachia ſeu Dacia. Hinc tertia die aditur Tragouiſcus metropolis Valachorum, & ſedes peculiaris principum inacceſsibilis: non muro, nō mœnibus cincta, ſed foſſa, uallo & aggeribus tātùm cū ſudibus pręacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas, lutoſis ſyluis et lacunis aquarum, ita quòd hyeme tota penè circumfinitima regio immeabilis ſit. Hæc eſt prouincia Dacia dicta apud ueteres, Romanorū colonia: unde eius aborigines hac etiā noſtra tēpeſtate, paſsim Latino utūtur colloquio. Eſt ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis ſemper & prędę inhians. Ex his locis declinādo uiā ad traiectū Bidinij & Nicopolis dirigētem, ad lęua offert ſe Vaſillū caſtrū, mediū fermè cōſiſtens inter Valachiam maiorem, ſiue Moldauiam, ubi ſæpe cū Turcis certatū eſt. Dracula enim cū paucis ſed electis, Machumetum Turcorū imperatorē potiſum in maiori Valachia, & ad minorem occupandā maturantem, hic ad ſecundā uigiliam noctis aggreſſus, conuerſum in fugam ad Danubiū cum magna ſuorū cæde & ignominia regredi coegit. Hic denique Stephanus Moldauiæ princeps Soleimanū Baſſam & ducē Romaniæ ſic proſtrauit, ut ex X X X Turcorū millibus pauci admodū, qui forte uelocioribus equis inſederant, euaſerint. Ex Vaſillo circiter X X X millia paſſuū pertrāſitur Iſter ad Brilagū, ſiue Braillouum oppidum: ultra quod occurrit Græcia, procedens ultra ſeptem ora Danubij uſq; ad Pontum. ubi eſt campus Varnæ, celebratus primo conflictu imperatoris Sigiſmundi & ducis Burgundiæ, poſtmodum cæde Vladislai Pannoniæ & Poloniæ regis atq; legati Apoſtoloci.

Cumani. — Sibinium. — Septē caſtra. — Huniad oppidum. — Corona. — Tragouiſcus. — Dacia. — Valachorum mores. — Draculæ uictoria. — Stephani Vainodæ facinus. — Braillouus. — Varnæ cāpus.

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA ITVR *uerſus mare & montes Corbauiæ.*

REliquū eſt, ut quàm breuiſsimè enarretur ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruāt in Germaniā, & in alias circumfinitimas nationes. Eſt igitur in ea prouincia locus qui Varboſania dicitur, caput & ſedes principalis ducis eius gētis, quò oēs ex Aſia et Europa barbari prędę ac rapinarū auidi cōfluūt: propterea quòd inde facilius diſcurritur ſiue ad orā maritimā, ſeu per Licham & montes Corbauiæ, in Liburnos, Iſtros, Lubianam, & forū Iulium: uel ex

Varboſania.

monte Adrio, qui fermè medius inter Boſnam & ſinum Adriacū cōſiſtit, ad Croaciam declinando, in Carniolam, Ciliam , Carinthiā, Stiriā uſq; Auſtriȩ penetratur fines: ſed ex declinatione itinerum quibus ad eas tranſiť gentes, ubi quæq; dictarū regionum plenius apparebit. Hoſtes itaq; ex Varboſania ad planiciē Thimæ ſiue Sethiæ, diſtantē C L X X milibus paſſuum, &ad alia loca proxima mari diſcurrere uolentes, et ſi plures aditus habeāt, duos tamē continuis excurſiōibus ſibi magis cognitos, &quaſi faciliores frequētant: altero circa Viſochij Ganzan, & Proſor oppida deſcēdūt ad Cliſſam, Spaletū, Traguriū & Scibenicū: altero aūt longius ad Cluci arcē porrecto, præter Biſtrizā, intrant in Iadræ plana patentia uſq; ad fretū, dirimens inſulas ab inuicē à ꝓmontorio Corbauiȩ, cȩteriſq; mediterraneis locis. Verùm regrediēdo ex iſtis cāpis ad Cluci, oppidū & montes, unde in hȩc litora diuertitur, duæ offerūt ſe uiæ. Alia uerſus Bichachiū & Hun, ſiue Hunan fluuium pergens, alpinū Corbauiȩ per anguſtias pleriſq; in locis, tranſitu difficili & arcto, uix pedibus peragrando, dimiſſis ad læuam Nouij & Buchari oppidis, cū Iſtria, Tergeſto, et Mūtefalcon feruntur ex limitibus Boſnæ C C C X X milibus paſſuum, ad Hiſſunitium amnem.

Excurſionum Turcicarū duo aditus.

VIA QVA EX CLVCI OPPIDO VERSVS HVN FLVuium *progreditur, & per quam itur in Germaniam.*

Incurſio in Croaciam.

SEd ſuperiorē uiā tendēdo, traijciētes Hun fluuiū ad latus Bichachij. relicta Cruppa ad dexterā, ſemper locis cāpeſtribus ſpacio L miliariū offendūt omnē regionē Croaciȩ circa Modruſiū, uſq; ad Cruppā &Sauū fluuios. Hinc etiā in Lubianā excurſiones fieri poſſunr per eoſdē montes Corbauiȩ, uia ſtricta, lapidoſa & aſpera. Poſt Cruppam amnem ſequiť Methlica, in cuius finib. eſt mōs arduus, trāſitu difficilis, porrectus ad quatuor miliaria, ubi pauco admodū præſidio iter hoſtib. præcluderetur. Inde ad Sauum & Carniolam tranſcurrunt, & ultra Sauum per Ciliam, Carinthiam & Stiriam prouincias Drauo flumini adiacentes, depopulaturi dextera Muram fluuium & Auſtriam adoriuntur.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRRHACHIO, *per Aemathiam in Thraciam progrediens.*

DVxi pȩterea peropportunū fore, ſi noſtræ ætatis hominib. ſimul atq; poſteris notū fieret, per quæ itinera olim Romani exercitus ex Epiro in Macedoniam ſiue in orientem tranſibant, præſertim cū & aſſidua bellorū uaſtitate & tēporū uiciſſitudine nomina urbiū atq; locorum obliterata, omninoq; hodiernis Chriſtianis militibus incognita exiſtāt. Proinde duæ ſunt uiæ. altera Egnatia, ex Dyrrhachio in orientē, quam Strabo geographus ad Hebrū fluuiū Thraciæ per millia paſſuum D atq; X X X V menſus eſt. altera autē ex Apollonia, quæ Candauia à mōte Illyrici denominať, in Macedoniā C C L X V I I, Theſſalonicā uſq; progrediens. Sed prior Egnatio ex Dyrrhachio per Pharſalicos & Aemathiȩ campos, linquendo ſiniſtrorſum Fandam fluuiū, & montes Ducagmorū circa Liſum Aemathiæ quondam nobiliſſimam ciuitatem, & frequentiſſimos Vrachiȩ & Dibri pagos, pergens ad Belgradū oppidum fermè medium inter Aemathiā, Theſſalos & Macedones, dimiſſis ex parte dextera Theſſaliæ montibus, læua uerò Drina fluuio, peragratis ſyluis & nemoribus finitimorum montium, deſcendit in planiciem Macedoniæ, extenſam uerſus Hebrum & Thraciam.

Via Egnatia.

Candauia.

VIA CANDAVIAE MARITIMA, EX APOL*lonia ad fauces Propōtidis extenſa.*

SEcūda uerò uia, quȩ Candauia dicitur, ex Apollonia, unde ſumit initiū Epirus, ad ſinum Ambraciū, pȩter Aulonis ſiue Valonȩ lacū procedēs, dextror-

dextrorſum adiacēt ſibi gentes Epirotic̨ę, quas Siculū mare alluit. Hęc regio uulgò Arbanus nuncupatur, diu ſub Aranitorum dominio habita, cū Acheloo, uel (ſecundū accolas) Pachicolamo amne è Pindo decurrente cōiungit̃. Illic terminus Epiri. Ab eo per Acarnanes ad Euinum, ſeu Phidarim fluuiū, qui in os ſinus Corinthiaci influit, dirimentis Aetoliā à Peloponneſo, ad Anthiriū flumen Iſthmo pertinet. Verùm tota hæc uia ſuperius memorata cōtinuè extenditur per oram maritimam, aditu quibuſdam in locis aſpero, & longius à mari ambiēdo, ob crebros ꝓminētes in hæc littora mōtes. Ea poſt Iſthmū ab Aegęo excepta pelago, per locos Phocēſes, Bœotios, Atticos, & Megarenſes. Gręcię maritimos populos circa Eubœæ atq; Theſſalonicæ ſinus dimiſſa ad læuam Lariſſa, deſcendit uſq; Theſſalonicam clariſſimā Macedonię urbem. Dehinc rurſus ad latus eiuſdē freti uerſus meridiem, Athon montē declinādo, per plana & mōtes Strymonē trāſgrediens (qui Macedones à Thracibus diuidit) locis ſemper maritimis ad Aemio oppidum extenditur, ubi Hebrus Thraciæ fluuius Aegæo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera. Alterum per L X milliaria uerſus Adrianopolim: alterum autem ad læuam per pontem Aeginæ, ſupra paludes & lacus miro artificio tribus millibus paſſuum extenſum, prębetur acceſſus ad Callipolim. ex ea in occaſum diuertendo, facilè ad fauces peruenitur Propontidis, ſiue Dardanellum,

Arbanus regio.
Acheloui.
Euinus fluuius.
Grecia maritima.
Theſſalonica.
Hebri oſtia.

EPILOGVS EXHORTATORIVS

ad inuadendum Turcos.

HAec ſunt itinera à Romanis olim toties peragrata exercitib. nūc à Chriſtianis obnixius affectāda, ſi pulſis ex Europa barbaris, perpetua pacē potiri cōcupiſcunt. Non eſt ita expectandus hoſtis, neq; dimicandum cū eó in limitibus & gremio Italiæ. In Epirum ſiue Macedoniā tranſportādæ ſunt copiæ uno atq; eodē momento. Hinc & ex Pannoniæ oris bellum Thraciæ inferendum eſſe, nemo iam ambigit: nō defuturum enim militē, neq; cōmeatum, omniaq; neceſſaria præſtò fore. Aderunt & ex circumfinitimis prouincijs undiq; fideles populi, ſolā Chriſtianā expeditionē præſtolātes parati hoſtes undiq; adoriri, quàm primū ſenſerint Chriſtianorū caſtra, Iſtrū, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traieciſſe. Hæc eſt una atq; extrema uia debellādi hoſtem. Legimus namq; Alexandrū Magnum cū Dario Perſarum rege in in Aſia decertaſſe. Xerxes ne ab Athenienſibus in regno ſuo circūueniretur, prior ipſe Græciam inuaſit. Hannibalis quoq; una atq; eadē ſentētia ſemper erat, ut in Italia bellū gereret̃. neq; ab ea iā uictor prius reuocari potuit, quàm tranſlato in Aphricam bello. Cæſari etiā tanta in opprimendis hoſtibus celeritas inerat, ut plerunq; ipſe famā ſui aduētus pręueniret. Sed prætermittēda ſunt tot exterarum gētium exempla, ſolummodo unū relinquitur dignū memoria, ac celebrādum poſteris documentum Ioannis Huniadis. qui nunquam paſſus eſt Turcos aduerſus Chriſtianos expeditionem mouiſſe, quin eos in ipſa Thracia aggrederetur. Cuius præclara ac ſanctiſſima pro defenſione orthodoxæ reipublicę incœpta noſtræ tempeſtatis principes imitari, Dominus IESVS CHRISTVS Deus optimus maximus faxit,

I iſuis terris aggrediendi hoſtes.
Ioannis Huniades prudentia.

F I N I S.

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CARPENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB hoſtibus Turcis oppreſſo & capto.

HOMILIA.

MAGNO & intolerabili dolore afficior, fratres chariſſimi, ex his iam penè aſſiduis incommodis & detrimentis, quibus Chriſtiana conficitur & laceratur reſpublica. Nec uerò aliter uobis uſu uenire intelligo. Sed ætas mea exacta iam, & præcipitans, uſuſq; rerum multarũ, in quibus diu ſum penituſq; uerſatus, me plus aliquãto, quàm pars uirilis poſtulat, non ſolum præſentia mala hæc dolere, quæ longe antè impendentia uideram, ſed etiam futura pertimeſcere ſemper cogit: ut dolor meus cum metu & timore deteriorum rerum ſemper cõiunctus grauiores mihi profectò, quàm cuiquã ueſtrûm animi curas afferre, & ſollicitudines debeat. Et tamen paulo antè cum recitarentur ex Germania literæ, quę regnum Vngariæ totũ delatum in hoſtium poteſtatem, noſtrorũ exercitus occidione occiſos, uexatas & perditas citeriores prouincias, Peſtum & Budam urbes loco manuq; munitas, arces regni illius, quæ propinquæ Auſtriæ & propter uicinitatis ſituſq; opportunitatem, tanquã ueſtibulũ Germaniæ, propugnacula Italiæ ſemper habitæ ſunt, ab hoſtibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi ego gemitus & dolores ueſtros, uoſq; propè æquè, atq; ego eram, perculſos, atq; afflictos illo aduerſo nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eiſdẽ literis ſubiuncta erant uobis legerentur, quòd maximas cædes ubiq; Chriſtianorum eſſe factas, nulli neq; ætati, neq; ſexui crudelitatem hoſtium pepercisse, terram coopertam corporibus interfectorum, flumina ſanguine multo cruenta fluxiſſe cõſtabat: quis tũ fuit ueſtrûm, qui in tanta coniuncti nobis & religione & legibus Chriſtiani generis ſtrage lachrymas tenere poſſet? Quis non defleuit ſociorũ caſum? Quis ſe dolore nõ abiecit? Nec uerò quiſquã, opinor, ex nobis in domeſtico funere, quanquam chariſſimo pignore orbatus, tantum unq; mœſtitiæ luctuſq; ſuſcepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis caſum hunc reipublicæ, & ueluti funus proſequuti ſumus. Laudo pietatẽ ueſtram, fratres dilectiſſimi, humanitatẽ probo, charitatẽ agnoſco. Quòd enim calamitate fratrum ueſtrorũ tanquã ueſtra cõmouemini, magno mihi ea res argumento eſt, uos laturos fuiſſe miſeris illis atq; indigentibus opem, ſi facultas affuiſſet, quos ab immaniſſimis hoſtibus crudeliter abſumptos tãtopere doletis. Nam quòd illi fratres fuerint ueſtri, ſintq; reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadẽ matre eccleſia in hanc cœleſtẽ uobiſcũ unà cognationis neceſſitudinem geniti ſunt & ꝑcreati, ne dubitatis quidẽ. Quotiens enim cunq; Dominica à nobis ꝓfertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credẽtibus ſolennis & quotidianus eſt) paterq; noſter Deus inuocatur & poſcitur, totiens fratrũ noſtrorũ qui ubiq; gentiũ eundẽ Deũ patrem agnoſcunt, facimus mentionem. Quos ſi uerè, ſi iure, ſi ſanctiore etiã quàm hæc mortalis et terrena ſit, generis neceſſitudine fratres appellamus, fraterna itẽ iurè beneuolentia & uolũtate cõplectimur. Atq; horũ ô miſera & calamitoſa tẽpora, in quæ nos deuenimus: horũ inquã Dei filiorũ fratrumq; IESV Chriſti & noſtrorũ genus quondã peramplum

Peſtum. Buda.

Dominica oratio.

amplum,& frequẽtiſſima cognatio,omneis propẽ terras, maria omnia obti nebat,tũ cũ diffuſa toto orbe terrarũ cunctis in gẽtibus deo gratias agebat, hymnosq; & laudes catholica cõcinebat Eccleſia,pôſt locis undiq; & regio nibus expulſi,patrijsq; ſedibus extorres abire coacti,paulatim primò, deinde pręcipitãtius,ad extremũ Africa Aſiaq; amiſſis,omnibusq; ꝓuincijs,quę trans mare ſunt,inter diſſenſiones noſtras à Turca occupatis, angulũ Europæ nõ maximũ tenebamus: cũ eadẽ ira Dei & amẽtia noſtra nobis aduerſante,ex eo ipſo iã extrudimur.Quis eñ nõ uideat noſtris munitionib. iã effractis,patefactum eſſe hac oppreſſiõe Vngariæ hoſtibus barbaris aditũ ad fortunas noſtras omneis corripiendas,ſanguinemq; Chriſtianorũ ſundendũ atque exorbendũ: quẽ illi tanta cum auiditate ſemper ſitiunt,ut ſaturari eo nũq̃ nec expleri poſſint? Atq; hæc eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt, q̃d cum uirtute, ſi per noſtras diſſenſiones & diſcordias liceat, ſuperiores ſimus,amentia & cæcitate animi reddimur inferiores.Inferiores dico?iam nõ eſt uerbi huius reb.ipſis cõgruens & apta ſignificatio. Illi enim inferiores uocãdi ſunt,qui cũ certent,cũ repugnent,cũ reſiſtant,uincũtur tamẽ uel aduerſariorũ ui,uel aliquo calamitatis caſu. Nos ſine certamine traditi hoſtiũ libidini &crudelitati ſumus,&qui,ſi uellemus,tanq̃ aduerſus fœminas uiri eſſe poſſemus,ceu pecudes ſumus ad impetũ luporũ ꝓiecti atq; expoſiti, deſtituti à paſtorib.noſtris,quos ipſorũ propria ſtudia,acerbaq; inter ſe odia in partes diuerſas trahũt:nulla aũt,uel nõ ea q̃ deceret ipſis cõmiſſi gregis cura beneuolentiaq; attingit.Si quidẽ bonus paſtor,quemadmodũ eſt à domino in euangelio demõſtratũ,nõ & ipſe paſcit fructu & incremẽtis gregis, & lupos nõ arcet populari conantes gregem: ſed ut ſalutẽ ouium ſuarũ tueat & cuſtodiat,offert in diſcrimẽ ſuã.Quod nõ modò noſtri humani paſtores nõ faciũt ſed q̃d multo grauius & pernicioſius nobis eſt, ab ipſo quoq; Deo ſummo omniũ paſtore & duce neglecti iampridẽ & repudiati ſumus, q̃d graue eius irã offenſionemq; aduerſum nos,noſtra innumerabilia peccata cõcitauerũt. An nõ perſpicua omnibus & manifeſta eſt Dei offenſio? Quis dubitare hac qui dẽ dere poteſt? quis aliud ſentire? Hoſtis ad eſt in foribus, atq; is hoſtis, qui cũ ſanguinis & prædæ uehemẽtiſſimẽ ſit appetẽs, ſanguine tamẽ noſtro magis etiã quàm præda ſemper eſt delectatus. Is cædem & ſeruitutẽ omnib. nobis denunciat. Nihil audimus,nihil cõmouemur: iã intulit uim atq; arma, iã reſcidit uallũ manitionũ noſtrarũ,iã intra noſtra caſtra tabernaculaq; uerſat:nos ab hac cogitatiõe penitus auerſi ſumus: inter nos litigamus,inter nos digladiamur: & dum magna prẹlia paruis de rebus inter nos conſerimus,ad illud prælium, quo noſtra ſalus & fortunæ omnes in uniuerſum periculum uocatæ ſunt,minimè ſumus attenti. Poteſt'ne ex his obſcura cuiquam eſſe ira contra nos,&inimica infeſtaq; uolũtas omnipotẽtis dei? Vnde enim,obſecro,nobis hic ſtupor,hęc animi omiſſio,hęc uecordia? niſi quia nõ direximus cor noſtrũ in deũ, & nõ cõiũximus cũ eo ſpiritũ noſtrũ, neq; poſuimus in eo ſpẽ noſtrã,&in lege eius ambulare noluimus,ſumusq; ipſius beneficiorũ obliti, & ad iracundiã eũ cõciuimus.Iccirco tradidit in captiuitatẽ uirtutẽ noſtrã,& omneis noſtros apparatus in manus inimici: cõſũpſit gladio populũ ſuũ,&hęreditatẽ ſuã repudiauit.Nõ eñ alijs,fratres,uerbis malorũ noſtrorũ uera ratio &cauſa,præſertimq; tãtorũ exprimẽda nobis eſt,q̃ eſt à Propheta ipſo,&à ſcripturę ſanctę oraculis expreſſa.Quos eñ deus nõ amat,ijs mẽtem& cõſiliũ profectò adimit.Hęc porrò nobis adempta eſſe,quis nõ intelligat? qui ſi pręteritis malis detrimẽtisq; edocti,aliquãdo tamẽ reſipiſceremus

ſi cogni-

Inferiores qui propriè.

Dei offenſione graſſari in Chriſtianos Turcã.

ſi cognitis hoſtis inſidijs, eiuſq; malitia & calliditate perſpecta, qui ſēper ſociales noſtras diſcordias occaſionē ſuarū rerū bene gerendarū aduerſus nos putauit, qui incredibili ambitiōe inflāmatus, inhiat orbis terrę imperio, qui noſtrū omne extinctum & perditum nomen cupit: ipſi quoq; arma cōtra eū noſtra & auxilia conferremus, animiſq; uſi uirilibus, & cōſiliū quo ualere ſolebamus, & uirtutē qua longè ſumus ſuperiores, illius et malitiæ opponeremus, & ferocitati: placatoq; in primis, ꝙ maximè neceſſe eſt, Deo, ꝙ expiandis pœnitētia ueterib. peccatis, nouaq; & caſta uita ad illius arbitriū & uolūtatē ineunda perfacilè obtineremus, ſpes eſſet nō modò nos impetum hoſtis barbari & crudelis à reliquis noſtris urbib. et agris propulſuros, ſed ultrò in eius pręſidia & regna inuaſuros, recuperādiſq; ꝓuincijs & nationib. quas amiſimus, ueterē unà dignitatē & amplitudinē maiorū noſtrorū recuperaturos. Nūc quis nos amētię nō cōdēnabit, & rationis lumine orbatos nō agnoſcet, claraq; hæc & certa indicia nō cōſtituet, alienati à nobis atq; auerſi præpotētis Dei, illiuſq; diuinę dexterę à noſtra ꝓtectione amotę? Cuius Dei alienationē etiā mētis noſtrę alienatio ſequit̄: quòd nō modò nil dignū nobis, maioribuſq; noſtris cogitamus, ſed ne ſupremā quidē peſtē, quæ nobis imminet, ultimumq; excidiū ꝗd appropinquat, poſſumus rectis oculis cōſpicari. An eſt de reliq̄ exitio noſtro nobis dubitandū? noſq; ea tantūmodo, quæ malè adhuc geſta ſunt conquerimur, de futuris nō pertimeſcimus? Imò uerò metus & expectatio malorū impēdētiū nos peius habet, ꝙ dolor eorū quę iā perpeſſi ſumus. Id adeò uos mecū unà conſiderate. Turca hoſtis ſuperbus & uictoria ferox, religiōe impius, crudelitate barbarus, auarus imperij ſui ampliandi (ſi tamē id imperiū, in quo unus omnino liber, & idē tyrānus eſt, cęteri extrema fortunæ cōditione ſunt ſerui) is nūc utraq; Pannonia ſuæ ditioni ſubiuncta, tot populis & ꝓuincijs uno aduētu ſuo impetuq; oppreſſis, & à Chriſtiana cōſenſiōe diuulſis, oppida, arceſq; eas ui cepit, ex quib. ꝓximus illi & ꝓcliuis ad hęc noſtra interiora eſt ꝓgreſſus, ut & peruagari quà uelit, & excurrere quócūq; libeat, ſine metu & periculo rerū ſuarū, iā illi ſit licitū. Eſt' ne igit̄ quiſq; qui dubitet, quin hac opportunitate cōtra nos uſurus, ſuarumque curſum uictoriarū continuaturus ſit? Nemo profectò: nō enim remittit ille quippiā, non procraſtinat, non ſinit effluere & præteruolare occaſiones: ſed præſtò eſt ſēper uenientib. & ſe offert. Quid ergo, cū iniecerit ſeſe introrſum in nos? ut forſitan iam iniecit: nihil dū enim poſtea ex illis locis eſt allatū. Quos, quos ille inueniet ciuitatū nationūq; cōſenſus & cōſpirationes paratas, ad obuiam eundum, reſiſtendumq;? Quam concordiam & prouidentiam principum, conſulentium rebus communibus? Quas acies, manuſq; militum, quos nō ſolùm animi fortitudo, ſed pietas etiam erga patriā, aduerſus impium hoſtem armarit atq; erexerit? Nihil omnino horū, ſed cuncta odijs ciuilibus diſſipata, factionib. perturbata, hæreſibus polluta, ignauis prauiſue conſilijs contaminata & perdita, eſt reperturus: ut illi ſumma cōmoditas ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad reſiſtendū reliqua oſtendatur. Nā ſi reſiſtendi cōſiliū aut animus fuiſſet, in propugnaculis oportuit reſiſti. Nunc amiſſis illis, quāto maiore cum periculo debilitatas uires noſtras hoſti opponemus, qui integras obuiā ferre neglex imus? quanquā nullū quidē periculum deſidia, & inteſtina noſtra diſſenſione maius eſt. Vtinam modò conueniremus, utinam conſopita iam diu Chriſtiani nominis uirtus, aliquādo tādē expergiſceret̄, principeſq; noſtri, quib. data eſt in Chriſtiano populo poteſtas & moderatio, quę ſe eſſent digna, & ſuo nomini cōſentanea cogitarē,

alterutrum

alterutrum nobis non deeſſet, ut aut uinceremus hoſtem ignauū ſuapte natura noſtris diſſenſionibus felicem, non fortē: aut ſi à nobis eſſet Dei omnipotentis decreto hæc ſpes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honeſtè tamen, tanquā fortis in pugna uir, & ſine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarum more diſpulſi & errantes, ſine opilione, ſine certo ſigno, ſic dilaniamur paſsim atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, ſed etiam morientibus deſit miſericordia. Verùm quoniam queri quidem hiſce de rebus poſſumus, opitulari autem & ſubſidio eſſe ruenti reip. nō poſſumus, quod ad id nobis non animus, ſed fortuna opes nō ſuppeditat: ſi quid autem autoritatis publicè in conſulendo habuimus, id fruſtra iam aliquotiens & dicendo & ſcribendo ſumus experti. Veniamus fratres chariſsimi ad ea ſolatia, & in periculis malisꝗ perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hoſtis acerbitas, nulla cōmutatio rerum, uisꝗ & inclinatio temporū poteſt eripere. Ad Deum enim noſtrū, qui ſummū nobis bonū eſt, tutus ſemper nobis eſt, ſi uolumus, facilisꝗ receptus. nec nos deterreat, quod ille habitat altiſsimis in locis, nos in infimo mundo ſumus poſiti: non enim tarditate corporum, ſed uelocitate animorū illuc uſꝗ pertendimus. Etenim poſteaquā IESVS Chriſtus ſummi filius patris, parꝗ ipſe patri & natura & poteſtate Deus, ad nos deuenit, carnisꝗ noſtræ fieri dignatus eſt particeps, quò ſuæ ipſe diuinitatis nos quoꝗ uiciſsim compotes efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati aſſueuit, & uiolenti illud atꝗ fortes rapere cœperunt: nec tamen iſta uiolentia eò eſt requiſita, ut oram, ambitumꝗ cœli, quaſi urbis munitæ mœnia tormentis perrumpamus, ſed in diſſoluēdis uinculis neceſsitudinum terrenarū, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis noſtræ uitæ, quæ in terra altè fixa atꝗ defoſſa ſunt, extrahendis ac refigendis, noua quędam & magna uis nobis neceſſariò eſt adhibenda: quam nos nec noſſe, quo ex genere ſit, nec ſuſcipere & exequi quemadmodū oporteat, unquā potuiſſemus, niſi Chriſtus idem nobis & exemplo ſemel fuiſſet ad percipiendam eius rei doctrinam, & eſſet quotidie adiumento ad exercendā uirtutem. Quapropter fratres, ſi uolumus (ut antè dixi) noſmetipſos, & bona omnia noſtra in illum ſublimem locū deportare poſſumus, quò neꝗ malum aliquod, nec flagellum inimici poteſt appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, cauſæ complures ſunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: ſed nos breuitatis cauſa paucis perſtringemus. Humanæ cauſæ ſunt, quamobrem nos cōueniat ſpes & rationes noſtras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem conſequamur. Parum'ne nobis in utraꝗ parte ponderis eſſe uidetur, & momenti, cur & hæc quę mala ſunt relinquere, & illa quæ tanta & tam expetenda bona ſunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, ſi tamen bona appellanda ſunt, quæ quo plura & maiora nos circunſiſtunt, hoc ſumus angoribus animorum & ſolicitudinū ſtimulis inquietiores. Igitur in his ecquid'nam obſecro tanti eſt, ut id ſtudio noſtro & cura dignum ſit iudicandum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & ſtudia omnia noſtra in ijs rebus conſtituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, uſu & conſuetudine deprauata. Cum ſi rectè putare rationem totam, & naturam rei perſcrutari uelimus, cōtrà nobis eueniat, quàm ut ſibi perſuaſerat, & ſummam ſuarum rationū fecerat noſtra cogitatio. Illa

enim ex his temporũ & terræ bonis multas ſibi paratas utilitates, egregias commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates ſpe perceperat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in moleſtias, in mœrores, in timores graues, & ſolicitudines) nunquam tamẽ deſiſtit inquirere anxiè & laborioſe, quo ſe nunquam fruituram intelligere non poteſt: ita & ſpe uana meliorum in poſterum rerum, & tædio ac ſatietate præſentium fruſtrata & illuſa uita noſtra, antè præceps ad occaſum traditur, quàm non modò potuerit reperire quod quærebat, ſed etiam quàm iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; ille ſapientiſsimus Regum, cui & ſua ui ingenij atq; conſilij, & in primis Dei omnipotentis donis omnia quę optarat ad uoluntatem ſucceſſerant, cum honores, imperium, regnum inter ſuos, famam autem & gloriam & præſtantem authoritatem inter alienos, illas uidelicet nationes Orientis eſſet nactus, cum agros præclarè cultos & conſitos paraſſet, magnificè & ſplendidè omnibus in locis ædificaſſet, maximum auri pondus argentiq; congregaſſet, tum autem cætera quæ ad uoluptatẽ corporis, & ad lætitiam animi apta atq; idonea eſſe exiſtimantur, haberet ſibi per omneis propemodum ædium & uillarũ ſuarum angulos, perq; omnia horarum temporumq; momenta parata atq; diſpoſita: in his tamen ipſe, & alijs eiuſdem modi ſingulis rebus commemorandis inſiſtens, tanquam illuſus à fortuna, & à ſpe ſua deſtitutus, exclamat ubiq;, uanitatem iſta omnia eſſe: nec qualemcunq; uanitatem, ſed quæ cæterarum omnium princeps uanitatum, & ſumma uanitas ſit. Quod perinde eſt, ut ſi diceret, non eſſe uanum contemptum huiuſmodi rerum, quarum ſtudium & adeptio ſit maxima uanitas. Quid in Euãgelio dominus, Luca atteſtante: non'ne hominem illum optima ratione redarguit, qui ædificatis ſibi cellis penarijs permultis, ijſq; omnium fructuum copia & uarietate replens, cum in multos annos paratas ſibi copias uitæ & commoditates uideret, auſus eſt animo ſuo dicere, & ſuadere, ut gauderet nunc deniq;, & lætaretur, quoniam haberet in poſterum, quibus ſe perpetuò eſſet oblectaturus? ad quem mors eodem ferè momento: Stulte, inquit, hac nocte abs te anima tua repoſcetur. Et ſanè omnibus ferè hoc contingit, qui in terrenis bonis congregandis elaborãt, ut ſemper ſolliciti, ſemper anxij, ad omnia ſemper auido animo anhelantes, nuſquam inueniant ſuarum ſolicitudinũ finem, exitum'ue laborum, cum tamen ſemper inuenturos ſe ſperent, donec mors improuiſa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æſtu, & cupiditatum opprimat: uel ſtupenteis, & attonitos, tanquã beluas, & illo mortis caſu amenteis factos, quòd ſe fragiles eſſe, & ex moribundo genere ortos antea non cogitarant: uel ſi ſenſum & cogitationem conditionis ſuæ eo tempore retineant, tum maximè gementes & dolentes, uitam ſibi eripi, cùm rebus ſuis planè conſtituendis nondum finem eum, quem ſibi propoſitũ habuerant, impoſuiſſent. Sed ſit hic fermè cunctorũ communis error, & humana deceptio: ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduerſa, ex ſcripturis ſanctis perſpicue redarguta eſt, quòd inter uanã ſpem futurorum bonorum, quæ ſcilicet terrena & mortalia ſint, inanemq; fructum præſentium, quorum quotidianis ſollicitudinibus, & moleſtiarũ aculeis amara plerunq; & irrequieta eſt poſſeſsio, portum noſtrarum cogitationũ tenere non poſſumus. Quid? quòd amore huiuſmodi bonorum deprauati, atq; inducti, uera et ſempiterna bona ueluti ſponte, & data opera à nobis abalienamus? Tantum'ne hic quoq; poteſt error, & importuna nobis cæcitas

animi

animi ſic officit, ut certiſsimorum, maximorumq́ bonorū, præ his quæ & leuia, & certè fugitiua ſunt, nullam ſæpenumero ducamus rationē? ut perpetuam noſtram ſalutem, & fœlicitatem, breui & falſæ iucunditati poſthabeamus? Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dignationis haberi cōuenire, propterea quòd eorum acquiſitio laborioſa, cuſtodia ſolicita, poſſeſsio fugax, fructus nobis atq; uſus inutilis plerunq;, & pernicioſus ſit. Atq; hæc ita diximus, ut etiam illa ſi iure obtineantur à nobis, ſi ſponte ſua ad nos confluant, ſi ſine iniuria, ſine improbitate, ſine conſcientiæ dam no ſint nobis parata, nō tamen magni facienda uideantur: propterea quòd aut bona ex ſe, & ſua natura, non ſunt Chriſtianis hominibus quidē, quorum non eſt in his copijs beatitudo conſtituta: aut ſi quid habent in ſeſe boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quà ad commodum noſtrum pertinent, ad aliorum autem incommoda ſubleuanda potius adhibentur. Vt uerò eis quoq; appetēdis, captandis auidè, anxieq́; quoquomodo conquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec ſeruetur iuſiurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum ratio habeatur: quis hanc tantam labem & perniciem bonorum morum cum animo aduertit, non ipſa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis meritò & iuſtiſsimè ſuccenſere? Miramur nomen Chriſtianum peſſum quotidie ire? Miramur hoſtibus noſtris tantam uim, tantam proſperitatem, tam felices noſtro detrimento atq; exitio euentus procedere? Quid iſta mirari oportet, cum omnium origo malorū euidens & manifeſta ſit? Nempe quod iratus & inimicus nobis eſt Deus: nec ſponte ille ſua. quid enim magis eſt ab illius clementia & infinita bonitate alienum? ſed maximis & grauiſsimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaque ut Aſſyrios ad excidium Iudæorum adduxit, ſic exterminationi noſtræ inuehit atq; corroborat Turcas, genus hominū longè multoq́; quàm Aſſyrij, & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs qui apertè illi & ſunt & ſemper fuēre hoſtes, quàm in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemq́; profeſsi, omnia & fidei & amicitiæ iura prodimus, & uiolamus: idq́; aduerſus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis ſubitò poteſt, cuius forti potentiæ incuruantur & inclinantur omnia, nec noſtram abiectionem imbecillitatemq́; reſpicimus, & ſæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quærimus, quid cauſæ ſit quòd uideatur Deus de nobis curam abieciſſe, & nationes eas in quibus ſolis colitur & honoratur, ipſius nomen uaſtari, diripi, & in ſeruitutem redigi ſinere. Qui eſt iſte cultus atq; honor? aut quę Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod ſuum dicere poſsit? cum uſurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerùm id magis ad confirmationem improbitatis noſtræ, quàm ad uenerationem diuinitatis ſuæ: atque ut ipſemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem noſtrum longè ſit ab eo. Quod ita eſſe, iam mihi omnes concedatis eſt neceſſe. Eſt'ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusq́; idem & uehementius inculcarit, quàm ut diligeremus inter nos, ut inuicem quiſque alterius onera ferremus, ut eſſemus erga proximum & humanitate & beneficentia miſericordes, & mites? Quid ergo? (reſpōdeat quicunq; uult) Paretur'ne Deo, iſta præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obſcurū eſt, credo, Carpentoractenſes mei. Sic enim agam nunc uobiſcum, ut de uitijs eis, & peccatis, quæ generi & ordini ueſtro familiariora ſunt, commemorandum putem: non adſunt principes uiri in præſentia, non reges, non Pontifices,

Calamitatum huius ſeculi cauſa quæ.

non factioſi & nobiles, non militares homines, non illuſtres artes ſcientiaſq; profeſsi: quibus, ſi adeſſent, alia, & alterius modi adhibenda eſſet oratio. uobiſcum loquor, quos tanquam diligens paſtor cupio in uiam errantes reducere, & à Chriſto Domino disiunctos, ad Chriſtum rurſus adiungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam lædam bonum, ſed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis ſapientiæ eſt, & corrigendæ uitæ ſtudium) quatenus nobis à Deo conceditur, inſeram atq; inijciam. Obſcurum'ne cuiquam & dubiū eſſe poteſt, quid agatur in hoc quotidiano inter ſe hominum commercio, in hac infida ſocietate uitæ? quę alternis opibus ſuppeditata, et adiuta fideli & mutua charitate, ſicut imperat Dominus, munita eſſe debebat: non'ne omne penè omnium ſtudium in eo nunc conſumitur, ut circumueniendo proximo, quæſtui quiſq; ſuo, & iniuſto lucro deſeruiat? emuntur, uenduntur, contrahuntur quotidie res, ſyngraphæ conficiuntur, iudicia exercentur, lites intenduntur, ubiq; Deus, ubiq; iuſiurandum, ubiq; pactio, ubiq; promiſsio: eſt'ne in hiſce rebus fidei iam uſquam, & ueritati, & iuſtitiæ, & religioni locus? parum'ne cogitamus, quid'nam agimus: aut ſi ea res, & animi noſtri inteſtina malitia, menti noſtræ eſt propoſita, Deum ita deſpeximus, ut illi uolentes, & prudentes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias? Mitto nunc cætera communis uitæ delicta, deſidias, libidines, luxus, æmulationes, iracundias, & quæ ſunt eiuſdem modi: quæ etſi uitia, ac peccata grauia ſunt, eodemq; in genere improbitatis uerſantur, tamen faciliores habent, quàm auaritia, ad Deum rurſus receptus. Auaritia maximè una eſt, quæ tanquam tetra quædam, horribiliſq; peſtis, diſsipat omnem bonum morem, humanæq; uitæ ſocietatē diſturbat, & depopulatur: quorumq; in animū inuaſit, arcemq; in eis obtinuit mentis atq; conſilij, eos illa ſtatim è familia Dei ereptos, atq; abſtractos in ſeruitutem Sathanæ mancipat. Eſt enim auaritia, ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum ſeruitus. Egregium ſanè fructū fert hominibus auaritia, ut qui à Domino Deo pacem, ſalutem, uitam, felicitatemq; & precamur & optamus, eaq; unius illius dono obtineri à nobis poſſe cognoſcimus, nec tam in terris hæc quæ mortalia ſunt, ſed illa cœleſtia & ſempiterna, ijdem ad aureum alium domi num transfugientes, oppoſitum è regione omnipotenti Deo, ſupplicesq; illi facti, mortem & perniciem ab eo, animiq; turbam & tumultū, totiusq; uitæ miſeriam precibus impetramus: nec ſolum hæc in hac ut habeamus uita, in qua tamen miſerijs finem mors quandoq; imponit: uerum & in altera, ubi nulla unquam ſummæ infelicitatis & miſerrimæ calamitatis datur intercapedo. An non hoc experimini quotitie in uobis, Fratres? Vos ego appello, ſi qui fortè adeſtis, in quibus maius aliquanto, quàm oporteret, inſit pecuniæ ſtudium. Vos enim ego parturio in Chriſto, & in eodem Chriſto ſanos & ualentes cupio parere. Non'ne inquam ſentitis, quàm acres habeat ſtimulos, & quàm animum uehementer fodicet iſte lucri amor, uſque eò quidem, ut quieſcere animum non ſinat, turbaſq; omnium intus concitet cupiditatum? quibus quidem in eo dominantibus non pax, non ratio, non rectus mentis uſus habere ibidem locum poteſt, non uirtus, non libertas, non conſilij conſtantia. Atqui ad animum ſic affectū, tanquam in domum ſeditionibus & turbis agitatam, nequaquam pacis author ingreditur Chriſtus. neque uerò ipſe habere aditum eò poteſt, ubi eum mens non recipit, ſordidis alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt, quoniam

Circumueniendo proximo omnes iam ſtudere.

Auaritiæ peſtis.

quoniam pecuniæ & ſyngrapharum & litium tinnitibus obſtrepuntur: lingua non nominat, niſi cum inaudito quodam & prorſus nefario ſcelere, captandi lucri cauſa, facere eum illa uult ſuæ fraudis & perfidiæ adſtipulatorem & teſtem. O' miſeros nos: eo'ne uſq; amentię et impietatis proceſſum eſt, ut quo mendacijs noſtris fidem aſtruamus, Deum ſæpe teſtem ſcelerata mente faciamus? Falſitas ergo imperabit ueritati, Chriſtianis hominibus authoribus, & Sathanas leges imponet Deo? In primis, quæ Moyſi à Deo data ſunt, præceptis illud propè eſt primarium, quo uetamur nomen Dei noſtri irrita & ludicra appellatione expromere. In quo præcepto id ſpectatum eſt, ut ne nimium crebra & familiari commemoratione illud uilius factũ, minus ſanctum & uenerabile ad aures hominũ accideret. Nos, quod ſine cauſa facere prohibiti ſumus, ob eam cauſam faciemus potiſsimum, ut mendacia noſtra iureiurãdo fulcientes, proximo noſtro fraudi & & detrimento ſimus? Quid tandẽ ut efficiamus, aut quod eſt extremum & ultimũ noſtrarũ tantarũ contentionũ & laborum? Nempe ut & ipſi terræ cõmodis, & corporis iucunditatibus largius perfruamur, & liberis noſtris quamplurimum relinquamus. Poteſt'ne quiſquã male partis benè frui? aut in animo ſibi ipſi implacato & diſcorde, ſoluta & pura huiuſmodi bonorũ delectatio ineſſe? Liberis autẽ noſtris non'ne eam certiorẽ hæreditatẽ trãſmittimus, qua ipſos in eadẽ cupiditate et malo more nobis inſtituimus ſimiles, quàm qua ædeis illis noſtras & fundos relinquimus? Quæ tamen ipſa quoquo pacto nobis quæſita ſint, etiam per fas & honeſtã rationẽ, omnia iam animaduertere poteſtis, addicta eſſe uanitati. Turcę adſunt, impendẽt, irruunt, una hac & recente equitatus ſui excurſione Pannoniã utramq; ſibi ſubiecerunt, treis trans Danubiũ uno tempore prouincias, Dacorũq; illas gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant diſtributæ, in ſuã redegerunt poteſtatẽ: non quieſcunt, nõ deſiſtunt, nõ defatigantur, ardent cupiditate omnia corripiendi: terribiles ſunt crudelitate, feroces uictoria. Itaq; reliquis populis, oriſq; Italiæ & Germaniæ exitium cladeḿq; minantur: nos ad eos arcẽdos et propulſandos, propter inteſtinas noſtras diſcordias, propterq; illã infœlicẽ & cæcam dementiã, quę nobis ex ira Dei & ex peccatis noſtris inuecta eſt, minimè ſumus idonei. Quàm eos diu putamus ab his locis abfuturos? quàm nõ celeriter aduolaturos? ut nos quoq; ſedibus noſtris & fortunis euertant, qui plus una æſtate proxima terrarũ et nationum uincendo, uaſtando, urendoq; obierunt, quàm quantũ inter ipſos nunc & inter nos ſit interiectũ: longiora ſpacia cũ exercitu maximo, quippe centũ et quinquaginta millibus equitũ, trecentis peditũ peruolauerũt, quàm ſint ea quibus ſumus ab illis ſeparati atque diſiuncti: ut confidere nemo poſsit, hanc diu peſtem & perniciem à nobis abfuturam, qua orbis terræ iam ferè oppreſſus eſt. At ſunt urbes & oppida munita in medio, quæ uim illorum ſuſtineant. Hæc ratio fratres, hæc falſa opinio omneis penè gentes & Chriſtianas nationes opportunas hoſti ad ſubigendũ præbuit. dum enim unaquæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante ſe eſſet periculo obiecta, ſpem ſuam ponit: duḿq; illius præſidio ſe exiſtimat tutam, nec coire cum ea belli & fortunæ ſocietatem curat, deinceps ſingulæ ſunt in ſeruitutem excidiuḿq; arreptæ. Quin mihi uehemẽter ut reformidem, in mentem uenit, cernenti præſertim & agnoſcenti Chriſtianæ reipublicæ ſtatum, quæ domeſticis uulneribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, & haurire ſpiritũ liberioris cœli poteſt, ne paucos ad annos (quod tu, ô bone

Nomen Dei non faciendum irritum.

Pãnonia utraque iam Turcæ ſubiecta.

patriam illam, quam ita oculis noſtris & mentibus ingerit atq; offert Deus ut uideatur uix ſpacium dare nobis uelle, alior ſum uer ſum curas & cogitationes noſtras conuertendi. Hanc nobis ſedem fortunarum omnium noſtrarum, hoc regnum proprium atq; perpetuum promittit CHRISTVS, quò nobis iter atq; aditum non hoſtium equitatus, quamuis innumerabilis, non inſidiæ ullæ, non aperta aliqua uis poteſt intercludere. Vt enim in libertate dici ſolet, neminem poſſe amittere libertatem, niſi qui ipſe author factus ſit: ſic regnum cœleſte nemini poteſt eripi, qui non ipſe ſit ſuæ tantę iacturæ calamitatiq; aſſenſus. Tanta fuit erga nos ſummi Dei benignitas, ut rem omnium pulcherrimam & maximã, in qua adipiſcenda omnes noſtræ proſperitates, omnes iucunditates, uita denique beata & immortalis noſtra ſita eſt, noſtræ eſſe ſubiectam uoluerit poteſtati. Dedit enim nobis poteſtatẽ (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nomine filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognationẽ cœleſtem ſummamq; tantæ nobilitatis gloriam acquirendam neceſſarium & nobis, & cęteris omnibus eſt, ut credatur in nomine unigeniti filij Dei IESV Chriſti, ſine quo omnis noſter conatus in cœlum perueniendi irritus & inanis eſt. Porrò autẽ ita creditur (ne fortè in uerbo quiſpiam uim ſitam putet, ſolaq; credulitate arbitretur ſe ſatisfacere) ita inquam creditur, ſi in eo omnis ſpes noſtra, non in his terrenis rebus mortalibusq; conſtituatur. Hoc ſi egerimus, in eumq; crediderimus toto animo & plena fide, quę maximè in amore cœleſtium conſiſtit, deſpicientiaq; terreſtrium, quotieſcunq; aliquid ſæuum atq; atrox nobis nunciabitur, cuiuſmodi ferè iam hauriũt quotidie & expectant aures noſtræ, quotiens aut urbs nominis noſtri ab hoſtibus exciſa, aut populus abductus, aut trucidatus exercitus, aut nationes integræ prouinciæq; oppreſſæ huc perferentur, dolebimus quidem, ut dictum eſt: nec aliter poterit fieri: ſumus enim omnes unius corporis membra. Sed tamen in luctu publicæ calamitatis proprium paratum unuſquiſq; noſtrûm ſolatiũ habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde conuerſi: Et ſi ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecũ es. Quamobrem expergiſcere qui dormis, & exurge à mortuis (hoc eſt, à peccatis, quæ ueram afferunt mortem) & lucebit tibi Chriſtus, is qui tua cauſa ex Deo homo factus eſt, qui pro te crucem & mortẽ non recuſauit, qui generis humani unicus in cœlum eſt deductor. Lucebit antẽ is tibi, ut recto itinere tibi demõſtrato, ſi monitis eius parere uolueris, in illud cœleſte domicilium te deducat. Nunc quidẽ etiam dum hic ſumus iucundiſsima expectatione & ſpe illiusq; diuinæ uitæ, ſi piè, innocenter, Chriſtianeq; uixerimus, ſimilitudine: poſtre quoq; ipſa & propria cœli poſſeſsione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quem pleriq; fruſtrà pertimeſcimus, qui deberemus potius optare atq; depoſcere, ut ex hac ærumnoſa & calamitoſa uita in illam pacatiſsimam & beatiſsimam quàm primùm traduceremur. Quod quidem Deum immortalẽ rogo atq; oro, ut mihi, & uobis quo ipſe ſtatuerit tempore feliciter contingat, gratia & miſericordia eiuſdem Dei & ſeruatoris noſtri IESV CHRISTI, qui cum Patre & Spiritu ſancto uiuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Dei erga nos quanta benignitas.

Prognoma

PROGNOMA, SIVE PRAESAGIVM

MEHEMETANORVM, PRIMVM DE CHRISTIANOrum calamitatibus, deinde de ſuæ gentis interitu, ex Perſica lingua in Latinum ſermonem conuerſum, Authore Bartholomæo Georgieuits.

AD REVERENDISS. PRINCIPEM ET DOMINVM, D. *Othonem, ex Illuſtri proſapia Baronum VValtburgen. oriundum, ſacroſanctæ Romanæ Curiæ Cardinalem, & Epiſcopum Auguſtanum, Cæſareæ Maieſtat. apud Vangiones in comitijs ordinum Imperij uicem locumq́; tenentem, Dominum Mœcenatemq́; ſuum, Bartholomæus Georgieuits clientum deditiſſ.*

VT nautæ poſt naufragia libenter recitant ſua pericula, hic Scyllã latrare, illic Symplegades cõcurſu ſuo in medio interceptas naues collidere, alibi Syrtes quotidie uadũ mutare, alibi ſubmarina ſaxa latere, alibi immanibus cetibus maria obſideri, alibi Anthropophagos de humanis artubus epulas inſtruere, alibi piratas quicquid uehit mare in ſuas prædas conuertere, alibi uoragines ſubſidentiũ aquarũ circumrotatas naues in abyſſum abſorbere: ita mihi dulce eſt, Princeps illuſtriſsime, in memoriam reuocare exantlata in bello Hungarico pericula, duriſsima uincula, captiuitatem pluſquam Babylonicam, ſeruitutem omniũ acerbitate ſuppliciorum refertam, tum multiplices mei mutato domino nundinationes, tam uarios in mea fuga caſus.

Cæterùm quia mala eius ſeruitutis editis commentarijs euulgarim, ſimulq́ perſcripſerim qui apud quamq́ gentem ritus & ceremoniæ habeantur, quaq́ diſciplina in pace & in bello uiuant, quæq́ item in ſingulis locis tum Aſiæ, tum Europæ, uel maieſtate uiſenda ſunt, uel religione ueneranda, uel nouitate admiranda. Omnia enim peragraui, neq́ id curſim, ſed cum longa mora adeò, ut rerum indagationi ſpacium temporis non defuerit. qua in re Platonem, Pythagoramq́ ſum imitatus, quantum noſtræ tenuitati licuit.

Supereſt nunc, ut de prophetia quadam inter Mehemmetanos celebratiſsima mentionem faciam. Illa enim gens, ut ab initio à Chriſtianis deriuata eſt, (nihil enim à principio niſi ſecta quædam & hæreſis fuit) ita multa adhuc habent nõ abludentia à rebus Chriſtianis, adeò ut eos non ſemichriſtianos, ut Eraſmus, ſed ſimias Chriſtianorum dicas: in maximis enim rebus à nobis diuerſi, in minimis planè ijdem uidentur. ſic ſimulacrũ quoddam leænæ in fele conſpicias, in rubeta crocodili, in ſimia hominis, quanquàm indole, magnitudine, imò moribus factisq́ in immenſum differant.

Habent igitur noſtrum in morem multa uaticinia, obambulantq́ ubiq́ fatidici & fanatici prophetæ: ſed tamen nihil tam certum & exploratũ habent, quàm hoc genus prophetiæ, qua numeroſæ iſtæ de noſtra gente uictoriæ, ac tandem ipſorum interitus deſcribitur: id quia hactenus uerum deprehendunt, ad alios quoque adhuc futuros caſus uериſsimum fore exiſtimant, adeò ut publicè in ploratum effundãtur, quotieſcunq́ finem iſtius prophetiæ legunt, non aliter quàm ſi in futurum denunciata calamitas, iam in præſentia eorum ceruicibus incumberet.

Mihi ut non libet, nec licet quicquam de iſtius oraculi fide aſtruere, ita dulce eſt uerſari in ijs quæ in fine iſtius oraculi cōtinentur, optoq́ exitium ſceleratiſsimæ gentis uero augurio ab ipſis prædici, & ut propheta qui hactenus contra nos uerus deprehenditur, etiam pro nobis uerus reperiatur.

Etiam extra Iſraël Balam uerus propheta fuit. inter gentes multæ ſunt Sibyllæ inuentæ, quæ uera canerent: quid uetat, quo minus extra Chriſtianos aliquis ſit, qui ſpiritu prophetico utatur. uerùm, ut dixi, nihil aſſeuero, ſed tantummodo quia triſtia noſtra (ut prænunciatum ibi fuit) euenére, ita læta quoq́ euenire uellem. Quòd ſi noſtri mores corrigerentur, ac non potius in deterius omnia quotidie peſſum irent, omnino ſperarem in proximo eſſe illud tempus, in quo Chriſtus calamitates ſuæ gentis reſpiceret, quod quidem & ipſi Turcæ iam adeſſe putant: quia multi exiſtimant eaſdem uices rerum Chriſtianis fore, quæ Iudæis olim fuerunt.

Abductæ ſunt decem tribus Iſraël in captiuitatē, ſalua adhuc & aliquandiu poſtea florente Iudæa. iam plerią́ ex eorum fatidicis aſſerunt decem iſtas tribus Arabiam, Syriam, Chaldæam, Armeniam, Phrygiam, Thraciam, Græciam, Hungariam, Aegyptum, Africam eſſe: & id quod ſupereſt in Europa, eſſe unicam tribum Iudæ, cum reliquijs Beniamin, atq́ proinde illam aliquandiu in imperio fore, & multis inuicem cladibus inter Turcas noſtroſq́ uariatum iri.

Alij credunt tenorem uictoriarum Turcicarum perpetuum fore, donec omnia regna Chriſtianorū ipſis ſubijciantur: ac tum demum omnia in diuerſum mutatum iri, efforeſcentibus denuò Chriſtianorum rebus, & ueteres ditiones recuperantibus, dominante & ſæuiente Chriſtianorum gladio, quem aut prophetam, aut principem aliquem Chriſtianorum fortiſsimum interpretantur, qui eos ſubiugando ad ueram fidem Chriſti reuocabit: quæ res melius ex uaticinio intelligetur.

Verùm ego poſtquam uſu cognouiſſem illuſtriſsimos eruditiſsimosq́ uiros ob excellentiſsimas tuas in eccleſia Dei ac reipublicæ adminiſtratione uirtutes, te Reuerend. Princeps uenerari, & in ſummo honore habere, inprimis Reuerendiſsimū Heroëm Dominum Chriſtophorum Madrucium ſacroſanctę Romanæ Curiæ Cardinalem Epiſcopūq́ Tridentinum, uirum animi magnitudine, fide, ſapientia præſtantiſsimum, Ferdinandi regis Hungariæ, Bohemiæ, &c. & Caroli Romanorū Imperatoris amicum fideliſsimum, qui nuper poſt cladem Carinai acceptam cum tota Lombardia in periculum ueniſſet, ne in ditionem Gallorum recideret, fratre cum ſubitario milite miſſo ſuis opibus & uiribus rem illic nutabundam ſuſtentauit. Dominum item Granuellanum intimum Cæſaris Conſiliarium, & eius filium Epiſcopum Atrebatenſem, in quo cum omnes dotes animi emineant, maximè tamen elucet humanitas, ut qui illud Titi Veſpaſiani ſibi ui detur æmulationi habere, ne quem triſtem à ſe dimittat: Item & clariſsimū Principem D. Vuolfgangum Epiſcopū Patauienſem, uirum ſumma eruditione, pietate, & omni laude ſublimem. Reuerendiſſ. item Præſulem Conſtantienſem D. Ioannem Veza, uirum robore animi & corporis, ſanctitateq́ & pietate, eruditioneq́ excellentiſsimum, multis in Cæſareis rebus fœliciſsimè obitis legationibus. Vt interim omittam Corneliū Sceperum multarum linguarum peritum Cæſareæ M. non ſolum inter Chriſtianos, ſed etiam apud Turcarum Imperatores, legatū incomparabilem, cuius fidem an fœlicitatem magis mireris in tractandis negocijs, in dubio

eſt. Omittam quoq; omnes Electores Romani Imperij, Satrapas, Cōſiliarios, & ſummi Pontific. proceres, qui omnes in te honorando & ueneran do mirificè conſentiunt. Imò ipſe Carolus Rom. Imperator tanti te habet, eaq; ueneratione & charitate amplectitur, ut te ſuum uicarium locumq; tenentem in Comitijs ordinum Imperij in Germania fecerit.

Iam igitur cum et ego deuotionem animi mei erga tuam amplitudinem declarare uellem, nihil habebam niſi iſtud Turcicū uaticinium quod offerrem: quod tametſi nugatius & uanius eſt, quàm ut tuę magnitudini inſcribi debeat: tuæ tamen humanitatis benignitate fretus, id auſus ſum facere. Cùm enim cœlum poſt tot luminaria ſtellarum, etiam lucernarum tenuem illam lucem non rejciat, certiſsimè mihi perſuadeo, id quod tenuis cliens offert, quantūcunq; ſit tenue, tuæ Celſitudini cum ſumma humanitate con iunctæ odioſum non fore. Vale Præſul Reuerendiſs. diuq; Chriſtiano populo, & ſtudioſis omnibus incolumis ſis & ſaluus. Louanij 6. Calend. April. Anno 1545.

Cæterùm ne uana habeātur, aut à me ficta, quæ hic adfero, ipſa Turcica uerba ſubieci, quæ ſtatim eius linguæ peritus agnoſcet, & ea eſſe quæ ibi uulgo iactentur, confitebitur. Poſtmodum ſubiunxi Romanæ linguæ interpretationem unà cum breui commentariolo.

INCIPIT LINGVA TVRCICA VATICINIVM.

PAtiſſahomoz ghelur, Ciaferun memleketi alur, keuzul almai alur, kap zeiler, iedi yladegh Gyaur keleci cſikmaſſe, on iki yladegh onlarum beghligheder: euſi iapar, baghi diker, bahcsai baghlar, ogli kezi olur: on iki yldenſſora Hriſtianon keleci cſikar, ol Turki ghereſſine tuskure.

Se quitur interpretatio eiuſdem quoad ſententiam.

IMperator noſter ueniet, ethnici Principis regnū capiet, rubrum quoq; pomum capiet, in ſuam poteſtatem rediget: quòd ſi ſeptimū uſq; annum Chriſtianorum gladius non inſurrexerit, uſq; ad duodecimum annum eis dominabitur: domos ædificabit, uineas plātabit, hortos ſepibus emuniet, liberos procreabit: poſt duodecimum annum, ex quo rubrum pomum in illius poteſtatem redactum fuerit, apparebit Chriſtianorum gladius, qui Turcam quaquauerſum in fugam aget.

Sed quia prophetiæ in ſingulis uerbis magna momenta futurarum rerum claudunt, uiſum eſt mihi pro uirium tenuitate in uicem commentarij ſingulas dictiones Turcici ſermonis excutere.

Sequitur commentarius.

PAtiſſahomoz) eſt nomen dignitatis, compoſitū cum pronomine pluralis numeri, et ſignificat rex noſter, ſiue Imperator noſter. ſolent enim eodem nomine dignitatis Romanū Cæſarem ſimul et reliquos reges Chriſtianorum appellare, ut Vrum patiſſah) id eſt, Romanus Imperator. Vngruz patiſſah, id eſt, Hungarus rex. & Frenk patiſſah) id eſt, Gallus rex. quare non attribuitur inferioris conditionis magnatibus poſt Imperatorē & Regem. Præterea & rex Perſarum eodem nomine ab ipſis ſolet appellari, ſed ſæpius fit, ut uocetur Sultan) quod nomen deſignat principē, ut Sahi Sultan Zmail) quia hic modernus rex Perſarum Sophi, habet propriū nomen Zmail) quod ſignificat Iſmaēlem. Habent & aliud nomen dignitatis regum, Hunker) ſed hoc nomine nullum audiui unquam, uel ex Chriſtianorum uel infideliū regibus appellari, prætερquam ipſum Suleimannum

eorum regem qui nunc reiū potitur: quod tamen neſcio an ſignificet Hunnorum dominum, id enim Germanica propemodum uox indicare uidetur Hunch heer) id eſt, Hunnorum dominus.

Chelur) eſt uerbum, & ſignificat ueniet.

Csiaferun) eſt nomen, quod ſignificat gentilem ſiue ethnicum. ſolent enim omnes Chriſtianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habeant uocabula ad interpellandos Chriſtianos, ut ſunt Gyaur & Kaur) ſed Gyaur) unum ſignificat hominem, ſi non addas lar terminationē, quæ appoſita ſit pluralis, ur Gyaur ſiue Kaur) id eſt, Chriſtianus: Gyaular ſiue Kaular) id eſt, Chriſtiani. Sed Csiafer) etiā ſine illa terminatione, quæ plurali attribuitur numero, multitudinem nationum deſignat: ſed quia textus habet Csiaferun) eſtq́ genitiui caſus per additionē un, ut Csiafer) id eſt, gentilis in nominatiuo, Csiaferun) id eſt, gentilis in genitiuo, quaſi dicerent gentilis regis.

Memleket) ſignificat regnū, quamuis & alia habeant diuerſa uocabula ad ſignificandum regnum, ut Iſtan) quia cum Italiæ ſiue Franciç, aur etiam Hiſpaniæ regnorū mentionē faciunt, tunc dicunt Frank iſtan) quod ſignificat tam Italorū, Gallorū, quàm Hiſpanorū regna. Frank ſignificat hominem harum regionum, ut Frank Gyaur) id eſt, Italus, Gallus, uel Hiſpanus Chriſtianus.

Cæterùm cum Græciam nominare uolunt, mutant uocabulum, dicentes: Vrum elli) id eſt, Græcia, & nō Vrum iſtan) id eſt, Græcum regnum. Solent interdum & Vrum memleket dicere, & tunc intelligunt totum imperium Græcorum. in ſumma hoc uocabulum Memleket) imperium potius ſignificare ſolet, quàm regnum apud illas nationes.

Alur) eſt uerbum, & ſignificat capier ſiue accipiet. Kuzulalmai) eſt nomen quod ſignificat rubrum pomū, quia kuzul) ſignificat colorē rubrum, & alma) pomum, & dicūt eſſe urbem aliquam fortiſsimā & ampliſsimam Imperialem. Et interdum oritur quæſtio inter doctiores hanc ob cauſſam, quia alij uolunt interpretari illud uocabulū urbem Cōſtantinopolitanam, eo quòd in nōnullis eorum uoluminibus dupliciter legitur, uidelicet. Kuzulalmai & Vrum papai) id eſt, rubrum pomū ſiue Græcū ſacerdotem uel patriarcham: quia, ut iam diximus Vrum) ſignificat Græcū, eo quòd olim erat ſub imperio Romano tota Græcia, & eſt corruptum per adiectionem v literæ in principio, & mutatione o in u, quia huic nomini Vrum) ſi demas primum v, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaq́ multi ſunt huius opinionis, quòd ſignificet imperium Conſtantinopolitanum, cuius differentiam ſuo loco prolixius declarabimus.

Kapzeiler) eſt uerbum, & ſignificat opprimere iugo ſeruitutis, & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem eſſe crudelem oppreſsionē, quod facile probabunt ij qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti ſunt, quemadmodū ſunt Græci, Armenij, Thraces, prout facile poterunt intelligere hi qui legerunt noſtrum libellum de afflictionib. Latina, Gallica, Teuthonica & Bohemica, linguis diuulgatum.

Iedi yladegh) ſeptimum annum uſq́ poſt captionem eius loci ſuprà dicti. Gyaur keleci csikmaſse) id eſt, ethnicus ſiue gentilis gladius, ſi non apparuerit, & contra illū non inſurrexerit, putant hæc fata anni ſeptimi in poteſtate Chriſtianorum eſſe: qui ſi uellent communi opera gladiū contra ipſos ſtringere, haud dubiè eſſent plena uictoria potituri. Verùm quo mi-

nus id fiat, noſtram ignauiã in culpa eſſe, dum mutuo inter nos bello ciuili digladiamur, uel turpi ocio conſeneſcimus,

On iki yle degh) hoc eſt, uſq; ad annum duodecimũ. Onlarum beghli gheder) id eſt, eorum (uidelicet ethnicorum) dominabitur. Verùm quia neq; poſt ſeptimũ, neq; poſt duodecimũ annum (capto imperio Conſtantinopolitano) Chriſtianorũ contra ipſos gladius præualuit: iam enim ferè ad centũ annos tota Thracia, & imperium Orientale eſt ſub eorũ ditione: augurantur aliam imperij ſedem ſub nomine rubri pomi ſignificari. Cæterùm ingens incertitudo eſt ſub inuolucris annorum. nam ſi in literis ſacris hebdomada dierũ ſeptem annos ſignificat, quem numerũ & magnitudinẽ temporis ſtatuemus in ipſo anno? Quamobrẽ ſunt inter eos qui ſingulos annos computant pro ſingulis annis Iubilei, qui quinquaginta annis olim conſtabat. alij ſingulos annos, ſingulas centurias annorum ſignificare credunt. Nec deſunt qui unum annũ trecentos quinquaginta ſex annos continere exiſtimant, quot nimirum dies habet annus ſolaris. Cæterùm quemadmodum oracula non niſi ex euentis rectè intelliguntur, ita certũ & diffinitum temporis ſpacium intelligetur, cum res extiterit.

Eufi iapar) id eſt, domum ædificabit. Per ædificationem domus ſignificari putant, quod templa noſtra ſuo Mehemmeto ſit dedicaturus, ut iam totius Aſię, ubi olim erant Chriſtiani uſq; Hieroſolymã, imò ipſum templum Domini, quod eſt Hieroſolymæ, prophanarunt. Ita quoq; maiorẽ partem Europæ, uidelicet Græciæ, Thraciæ, uſq; Auſtriam, totius fere Hungarię, Sclauoniæ & Illyriæ. Ac neſcio an nos iſta dignitate iram diuinã prouocamus, dum alius cum canibus tanquam uenator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de ſcorto garriat, alius ad templũ nunc urinam, nunc oletum faciat, qualia neq; inter infideles quiſquã uidere poteſt. Credibile eſt, quòd propter hanc irreuerentiam Deus ipſe malit noſtra templa ſub Mehemmeto quàm ſub nobis eſſe.

Baghi diker) id eſt, uineam plantabit, per uineę plantationẽ nouas colonias et gentiũ ẽ ſuis ſedibus emigrationes intelligũt, et dilatationẽ imperij.

Bahcsai) id eſt hortos, ſiue illas plantationes uinearum. Baglar) id eſt, emuniet, ſubintelligunt nouas prouincias undecunq; muniet, ut recuperatu ſint difficillimæ. & hoc eſt mirum, quòd à tot annis poſtquam incepit ſæuire, ita muniuit, ut ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezi olur) id eſt, filium & filiam habebit. hic per procreationẽ liberorum interpretantur propagationem Mehemetanæ gentis, prout manifeſtum eſt omnibus illam eſſe in tantum propagatam & multiplicatam, ut nihil ſuprà. itaque iam nihil aliud reſtat, niſi interitus & diminutio eorũ.

On iki yldenſſora) Id eſt, poſt duodecimũ annum. Hriſtianon) id eſt, Chriſtianus. Keleci) id eſt gladius. Cſikar) id eſt, inſurget ſeu apparebit. Id quoq; apud illos in controuerſia eſt, utrum gladius ille, quo Chriſtianorum natio in libertatẽ uindicabitur, talionẽq; Mehemetanis reddet, rex aliquis Chriſtianus magnis copijs totum imperiũ Turcarũ ſit expugnaturus, an propheta aliquis Chriſtianus ſua doctrina ſit Mehemetanos cõuerſurus ad noſtrã religionẽ. quamobrem (ut dixi) ultima uerba huius oraculi, uiri cum gemitu, pueri cũ fletu, mulierculæ cũ planctu & eiulatione excipiunt.

Vtinam tandẽ Itali ſua pila, Hiſpani ſuas lanceas, Galli ſua geſa, Angli ſuas baliſtas, Germani & Hungari ſuas frameas contra iſtos canes fidei, ipſis (ut ita dicam) fatis damnatos, diſtringere uelint, & diſcordia, quæ ſolummodo

ſummodo moratur noſtras uictorias, à noſtris rebus auferre ſtudeant. Sed redeamus ad uerba uaticinij de interitu eorum.

Turki) id eſt, Turcam ipſum hactenus regnantem. Ghereſsine) id eſt, retrorſum unde egreſſus eſt, adeò ut uel ad latebras Bithyniæ, unde primū erupit: uel in Scythiam, unde originem traxit, repellatur.

Tuskure) id eſt, pellet, ſiue profligabit. Cæterùm quia ille gladius uindex neſciatur unde oriturus ſit: certè Turcæ ſiue aliunde metu concepto non permittunt Chriſtianis ullum uſum gladiorum aut armorū. Et quanquam iam magnopere degenerarunt à Chriſtiana fide, in bellis tamen pleriq; eorum pro amuleto certiſsimo Euangeliū Ioannis ſub axillis portant, uidelicet ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, id eſt, In principio erat uerbum. totum uſq; ad finem græce ſcriptum: putantq; ea re ita ſe tutos eſſe, quaſi aliqua panoplia communiti eſſent, quod genus ſcripti ſua lingua Hamaili) ſolent appellare. Vnde cum ſint tantæ reliquiæ noſtræ religionis, ſpes eſt eos aliquando non difficulter ad Chriſti cultum reuocari poſſe. Quamobrem cum omnia ſuſpecta habeant, interdictum eſt Chriſtianis (ut iam diximus) qui apud illos degunt omni uſu armorū, adeò ut præter ruſtica inſtrumenta nihil ferreum eos habere liceat, quanquam ne ſic quidem tuti ſunt à Chriſtianis ſeruitijs, quæ nūc dominos dentali, nunc uomere, nūc ligone, aut ſtipite mactant. Quòd ſi forinſecus arma Chriſtianorū illata uiderent, ilico quicquid eſt ibi in mancipiorum bellum conſurgeret, quorum ibi tantus numerus, ut omnes cuiuſq; regionis incolas Turcas in duplum, imò in triplum, atq; adeò in quadruplum ſuperent.

Vtinā Chriſtiani principes iſtis fatalibus uictorijs ſe præpararent, & obſiſterent, ne ulterius uires Mehemetanorum creſcant, quæ iam plus nimio inualuerunt. Amiſimus Africam & Aſiam, extincta eſt Græcia, ægrota eſt uſq; ad mortem Hungaria, debilitata eſt Auſtria, uis mali iſtius iam Germanorum ceruicibus uelint nolint incumbit, atq; uniuerſæ Chriſtianitati imminet, adeò ut nemo ab hoc periculo tutus uideatur: qui poſthac non alienam, ſed ſuam rem agent, pro ſuis limitibus aduerſus hoſtē depugnaturi, niſi uelint pro principibus ſerui fieri, uel potius mactari. Nam Turcæ plebeis parcunt in ſeruitutē, nobilibus uitā eripiunt, ut plebei capite careant.

Quòd ſi ſinguli unum emēdarent, hoc eſt, quiſque ſeipſum, ita ut plebei magiſtratus non minus ament quàm timeant, magiſtratus plebeis parentes ſe exhibeant, docti idiotis uiam uirtutū & ueritatis commonſtrent, idiotæ ſuam imperitiam agnoſcant, neq; ſe rabinos iactent in illis artibus ubi nihil didicerunt: miles prò uictoria militet, dux pro honore, Eccleſiaſtici luxum omittant: mercator uſuram, caupo lenocinium. Et in commune omiſsis erroribus, et pertinacia defendendorū errorum, in unitatem fidei & concordiam eccleſiæ conſpirarent principes, omiſsis principibus Chriſtianis uires in Turcas conuerterent: quis dubitat, quin ut Iſrahelitis ob peccata in ſeruitutem redactis, tandem de ſceleribus ſuis pœnitentiā agentibus, ſeruatorem miſerit, & in libertatem reſtituerit, ita quoq; nobis breui cœlitus auxilium ſit mittendum. Quod ſi fieret, quis non ſperaret, quin breui futurū ſit, ut Imperator Rom. non minus Conſtantinopolitano quàm Romano imperio inſignis ſit futurus? Ferdinandus non minus in Hungaria quàm apud Getas, Dacos, Scythas regnaturus, atq; itidē rex Franciæ ſuis ditionibus Aſiam minorem additurus: Luſitani Aegypto potituri: Hiſpani, tota Africa, Itali omnia littora quæcūq; habet mare mediterraneū in ſua

poteſtate habituri. Angli quoq; inter Turcas ſuum imperiũ amplificaturi. Nunc digladiamur pro uno & altero oppidulo, & poſt acerrimas pręliorũ conflictationes, poſt exhauſtas opes, nihilo imperio auctiores efficimur.

Heu quantum pelagi potuit, terræq; parari,
Hoc quem ciuili fuderunt ſanguine dextræ?

Nunc igitur cum potentiſſ. monarchæ, & uerè Chriſtiani in pacẽ inter ſeſe conſentiunt, ſpes eſt eos occaſionibus temporum, & fatorum mutationibus uti uelle, neq; permiſſuros, ut reliquiæ Hungaricæ ditionis quæ adhuc ſuperſunt, & adiunctis aliorum uiribus plurimũ poſſunt, in ditionem & poteſtatem Turcarum ueniant: quorum nomina etſi non omnium infrà ſubieci, ut qui omnia amiſſa putant in Hungaria, aliquid conſolationis accipiant, cum uideant tantum in eo regno adhuc incolume ſupereſſe.

Alij rurſum doleant, ſi modò dolere poſſunt, magis ac magis ſuum appropinquans periculum ſentire, tam tenues portiunculas Hungarici imperij olim à mari Baltheo uſq; ad paludes Mæotidis exporrecti, in tantas anguſtias redactas eſſe. Quanquã ut hoc obiter dicam, ipſi nos Hungari maximè nobis hanc cauſſam mali dedimus, dum Germanos ferè ita exoſos habemus ut Turcas, dum omnia in duos reges diſtrahimus, dũ alij Turcam accerſunt, alij propellunt: nec niſi ſerò didicimus, Omne regnum in ſe diuiſum collabaſcere, & domum ſupra domum cadere, ac maximas res diſcordia comminui. Sed ſeræ ſunt querimoniæ. malo epinicia, uel triumphũ canere, ſaltem lætiora ominari uolo. Quamobrem carptim Hungarorũ nomina, quæ nuper ab eorum legatis egregio uiro Georgio Euskero Senatore Cremonenſi, & Chriſtophoro Hoſtkircher, uiris doctiſsimis ad Maieſtatem reginæ Mariæ miſsis, pro petendis præſidijs conſcripta habui, qui etiam fatebantur reliquias Hungariæ poſſe præſtare exercitatiſsimos equites, ſi tantum Romanorum Imperatoris ac cæterorum principum Chriſtianorum copias adeſſe uiderent. Quapropter in quibus aliquid uirium eſt, nunc ſubijciam, nullo ne hic quidem ſeruato ordine: ſed ut quiſq; ſe noſtrę memoriæ ingerit, ita prius ponetur.

Magnificè ſperandum eſt de Reuerendiſs. D. Paulo de Varda Archiepiſcopo Strigonienſi, cuius opes adhuc præualidæ, & tantũ prudentiæ in eius animo eſt, ut eius ſine opibus magna in eo fiducia collocanda eſſet: quãuis etiã amiſerit maiorẽ partem dominij, ex quo captũ eſt Strigonium.

Læta quoq; ac magna Nicolai Olahi Epiſcopi Zagrabienſis, & uicecancellarij regni Hungariæ authoritas, rerũ peritia & multiplex eruditio, corporis animiq; robur de ſe promittit.

Egregios item ſpiritus gerit Reuerẽdiſs. D. Martinus de Kecheth Epiſcopus Vueſprimienſis, elegantia & belli laudibus mirè inſignis, & natus (ut uidetur) in Turcarum perniciem, uir prędeceſſori ſuo Petro Berislo in re militari uel iam par, uel mox futurus. His addo Franciſcnm Turzonẽ eccleſiæ Nitrienſis præſulem de quo omnes mira & læta augurantur.

Item inter Barones clariſsima eſt domus Bathorea, qui auita indole præditi, armis animiſq; infeſtiſsimi ſunt Turcico generi. Nec magnifiei uiri Thomas Nadaſdi, Franciſcus Batyani, Balaſſea domus illuſtriſsimæ dignitatis ſuo officio deerunt, inter quos facile primus Melchior Balaſſa.

Atq; adeò nuper in gratiam regis Ferdinandi recepti Barones inclyti, egregiã ſpem de ſe præbent Raphael & Ioannes Apodamian, quibus meritò adiungitur Franciſcus Reuai uicepalatinus regni Hungarici, de cuius

conſilio, prudentia, & fide, quiduis ſperare licet. Sed ut omittam Nyari Franciſcum, Bartholomæum Horuat, qui ſæpius cum uictoria, multis occiſis, multisq; captis, ad regem Ferdinandum redierunt.

Frater quoq; Georgius Epiſcopus Varadienſis, nunc tutor regij pueri & uxoris Ioannis Vaiuodæ, ducis Tranſyluaniæ, qui ſi firma ſubſidia contra Turcas uideret, deſcenderet facilè, & promptè, ut nunc de eo certa perſuaſio eſt, cum prædictis Baronibus Hungariæ, ad minus quadraginta milia equitum in re bellica expeditiſsimos produceret, quibus hactenus perpetua bella cum Turcis fuere.

Itaq; iſti omnes, quoniam iam pertæſi ſunt Turcarum ſæuiciem, potius cupient unanimiter ſtudere, pro patriæ ſalute mori, quàm eorũ iugo tyrannico ſubijci: id quod conſtat multorum legationibus. Tantas & tam præualidas reliquias regni Hungarici confirmabimus, ſi tandem bellũ mouerimus: aut omnino amittemus, ſi ut hactenus ceſſatores fuerimus.

Aduertendum eſt iſtud oraculum in Alchorano non legi, ſed in alijs libris quibus magnam authoritatem & reuerentiam deferũt. Habent enim & omnes noſtros prophetas, & ſui generis complures.

EPISTOLA EXHORTATORIA CONTRA INFIDELES, ad Illuſtriſsimum Principem Maximilianum Archiducem Auſtriæ, Bartholomæi Georgieuits.

SAepe mecũ admiratus ſum, Princeps Illuſtriſsime, cur quũ omnia uideantur Chriſtianis polliceri uictoriã, nunquam tamen eam inter tot annos cõſequantur. Habemus Chriſtum Deum, qui unica nocte caſtra Sennacherib deleuit, qui Pharaonem ſubmerſit, qui fœminea manu puellæ Iudith Holophernem extinxit, & ut breuiter dicam, à cuius numine uoluntateq; omnes uictoriæ pendent.

Turcæ contrà, Mehemmetum habent, & in uita flagitioſum, & poſt uitam ſepulchro ſine reſurrectione perpetuò inhærentem: ut tantum inter utrumq; numen interſit, quantum inter uiuum uiui Dei filium, & inter hominis, & ab homine nati cadauer putridũ, adeò ut in cladibus Chriſtianorum, ſi natura utriuſq; numinis expendatur, mortui uideantur uiuos armis potentiaq; ſuperare. Iam cum robore corporum, dotibus animi præcellamus, quæ magna præſidia afferre uidẽtur ad hoſtes profligãdos, ipſi ubiq; miſerrimè profligamur.

Quid Hũgaro induratius? quid Germano uaſtius? quid Gallo proceri us? quid Hiſpano ſolidius? quid Italo robuſtius? ut de cæteris nationibus taceã, quibus dotes corporis, aut meliores, aut certè æquales. Rurſus ſi indolem animi ſpectes, quid Hungaro uulnerum periculorumq; ſecurius? quid Germano generoſius? Italo ſapientius? Gallo ambitioſius? Hiſpano callidius? quorum ſingula uidentur poſſe uel dare uictoriam, uel adiuuare. Sæpe uicit ſine alijs uiribus audacia, ſæpe generoſitas animi, ſæpe ſapientia, ſæpe honoris illa auida ambitioſitas, ſæpe calliditas: tamen me miſerum, inter tot uictrices res à uictoria excidimus.

Iam ſi apparatũ uideas, armorũq; genera, multis rationib. Turcis preſtãtiores uidemur. Noſtra inuẽta ſunt bombardæ, noſtra tot genera panoplię. Ipſi Perſę nudi, aut ſeminudi ad bella ꝓdeũt: illis arcus, nobis sloppetę. hoc

eſt nobis fulmina, illis ſagittæ, quæ per dura armorum nullã uim penetrandi habent, cum bombardis uix ulla rupes obſtiterit.

Sunt quidem nunc etiam Muſlumanis ſui bombardarij, ſed rariores & indoctiores. Nunc quæſo quas gentes ſecum in expeditionẽ trahant Scythas & Thraces, in quibus non ſapientia Italica, aut Hiſpanica calliditas, ſed inhumana quædam feritas, barbaries, animi ſumma inſcitia, indocta, ſtolida: iſtis ſe addit Græcus ignauia perditus, Aſiaticus luxu corruptiſsimus, Aegyptius non minus animo quàm corpore euiratus, Arabs excoctus, minutus, et exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos ferociſsimos, Germanos animoſiſsimos, Italorum ingenia, Hiſpanorum ſolertiam uinci poſſe? & tamen, proh dolor, uincimur: & uincimur ab ijs qui in ſeruitutem uincunt, & ſerui pro ſeruitute bella gerunt contra nos, qui in libertate geniti à proauis, & atauis, nobis indelibata relicta.

Quòd ſi inſtituta & leges utriuſq; nationis inſpicias, neq; hac in parte inferiores ſumus. Quid enim Euangelio diuinius? quid Iure canonico regularius? quid Iure ciuili ſapientius aut æquius? cum illi contrà ex Alchorano uiuant, re non minus ſtulta quàm uana: qui liber (ut nunc audio) inter Chriſtianos euulgatur, ut ſcilicet maturè diſcamus alienas leges, qui breui noſtras amiſſuri uidemur, ut antea animo quàm ditione Turcæ ſimus.

Quid igitur in cauſa eſt, cur inter tot prærogatiuas bellandi ſemper in bello deuincamur? cur uexilla crucibus inſignita, olim terribilia nõ minus infidelibus nationibus, quàm infernalibus ſpiritibus, nũc toties ſe in fugã auertant? Dicam paucis, & dicã uere: Deum habemus & ſummũ & uerũ, ſed à nobis alienatum, adeò ut prophetico uocabulo fermè appellari poſsimus nõ populus Dei. Cur enim Chriſtus nobiſcũ eſſet, qui à nobis per tot hæreſes in tot partes dilaniatur? nam præter nomen quid nobis Chriſtiani eſt? Ruſticus hoc tẽpore & impurus & factioſus: oppidanus fallax & auarus: magiſtratus ſequũtur retributiones, diligũt munera: nobilitas luxũ & ignauiã: miles prętèr ſtipendiũ & prædã nihil ex bello quærit, ſecurus quo ſceptra cadant, nõ minus infeſtus in ſuos quàm in hoſtes. Eccleſiaſtici prętèr pompam Eccleſiaſticã uix quicquam Eccleſiæ habẽt, non ſanctitatem, nõ pietatem, nõ eruditionẽ: omnes quærunt quæ ſua ſunt, nõ quæ Chriſti.

Quid ergo mirũ, ſi talibus moribus Chriſtus amicus eſſe nolit? Bellamus igitur ſine Deo: & quòd calamitoſius, aduerſario Deo apud nos circumferuntur in uexillis cruces: ſed ipſe crucifixus ſuo fauore apud hoſtes uerſat.

Pereunt igitur omnia, & infinitis cladibus inuoluũtur: & cum una gens Chriſtiana cõtra Turcas pugnat, alia gens uel in alijs uerſatur bellis, uel in ocio agit: miles qui in aciem educitur, nummo inſeruit, non Chriſto: ſi deſit ſtipendiũ, ſtatim uel deſertor, uel transfuga futurus. Quid ergo prodeſt ibi Italica ſapientia? aut induſtria Hiſpanica? aut robur Germanicum? aut ferocitas Gallica? aut Hungarica audacia? ubi miles nec Chriſtũ, nec gloriam cogitat? & ad bellum uenit, tanquam ad ganeum, ibi nepotationes ſuas exerciturus.

Bonas leges habemus, ſed peſsimos mores: bona arma, ſed peſsimos animos: laus eſt, ſi inter ſe acriter dimicent: in hoſtẽ ſi non acriter pugnent, uel dedecus non eſt, uel certè impunitũ eſt. Quando quis unquam audiuit militem uel ob fugam, uel ob abiecta arma mulctatũ fuiſſe? cum olim pœnæ capitales & decimationes nõ ſingulos, ſed uniuerſas legiones peruaſerint.

Trahimus igitur exiguum numerũ, eumq; moribus corruptũ cõtra tot

myriades

myriades hoſtiũ optima diſciplina utentiũ. Nã Turca uitia ſua in caſtris deponit, Chriſtianus aſſumit. nullæ in Turcarũ caſtris deliciæ, arma tantũmodo & neceſſarius uictus. In caſtris Chriſtianorum luxus, & omnis luxuriæ cõmeatus: adeſt grauior turba meretricũ, quàm uirorũ. Latrocinatur Hungarus, prædatur Hiſpanus, potat Germanus, libidinatur Italus, Gallus cantat, Anglus lurcatur, Schotus heluatur: militem qui miles moribus ſit, uix ullum inuenias.

Quid ergo mirum, ſi uincant illi, apud quos ſobrietas, parſimonia, continentia, uigilantia? uincantur illi, qui ab hoſtibus uel uagi ad prędas, uel inter pocula, uel in ſomno, uel apud meretricem, aliasq́ nequitias inueniantur? Sed hæc culpa eſt plebeiorũ. Principes ipſi, dum mutuis bellis ſe conficiunt, cauſam præſtant, ut nunquam pares uires cõtra Turcas afferamus.

Sed quia nunc bellum Gallicum finem accepit, ſperandum quòd nõ ſolum hæreſis inter Eccleſiaſticos ſparſa, & omnis abuſus ab Eccleſia tolletur: ſed etiam principum diſcordiæ ceſſabunt, & tandem firma auxilia contra Turcas coibunt.

Igitur facilè armabit Germania quinquaginta milia peditũ, x x equitũ. Nec minorẽ numerũ cõficiet Italia. Idem uel aliquãto plus ex Gallia ſperandum. Nec Hiſpania inferiores uires ad hanc expeditionẽ addet. Præterea ditiones Brabantiæ, Flandriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſię, unà cũ Traiecten. decẽ milia, equitũ & uiginti milia peditũ, uel etiã maiorẽ numerũ implebunt. Reliquiæ Hungariæ, Morauiæ, Sleſiæ, Bohemiæ, & quidquid ad Iſtrũ, Sarmatiã, Illyricũ ſinus habet, facilè ſexaginta milia equitũ ꝑduxerint.

Quòd ſi iſtis uiribus in bella eatur, propitiato numine, correctis moribus, in procliui erit uincere hoſtes fidei, recuperare Græciã, & Thraciam, ubi adhuc maior pars hominum Chriſtum colit, qui auidiſsimis uotis expectant Chriſtianorum arma, ad quamlibet occaſionem defecturi, & ſuos dominos & tyrannos, à quibus miſerrimè uexantur, oppugnaturi: quę res ſola uictoriam uel dare, uel maturare poteſt.

Vbi autem ſemel uictoria potiti fuerimus, patebit nobis uniuerſa Hungaria, & per Danubium ſecundo flumine facilius licebit nobis omnes machinas, & reliquos apparatus belli Cõſtantinopolim deuehere, quàm Turcæ aduerſo flumine Viennam.

Quod ubi apud Perſas inauditũ fuerit, ex altera parte uſq; ad Conſtantinopolim excurrent. Nec ceſſabunt præpotentes Reges Ruſsiæ, & Georgianorum, quibus non minor uis, quàm odium in Turcas. Nec Imperator Indiæ Ioannes presbyter ocium aget, ſed omni cõſpiratione contendet, ad communem hoſtem opprimendum.

HAec ad te ſcribere libuit Maximiliane Auguſtiſs. Cęſarũ inclyta proles: tum quia miſerias Chriſtianorum, & illas intolerandas calamitates ſub imperio Turcarum & inſpexi, & expertus ſum: tum quia omnes de te eam ſpem, ominaq́ concipiunt, quòd exiſtimant te & Maximiliani proaui tui mores, patris item Ferdinandi, & Caroli Cæſaris patrui tui relaturum: quæ expectatio hominum maximè confirmatur, dum quotidie uirtutes tuæ iſtius excellentiſsimæ indolis aſpiciunt. Nobis igitur omnipotens Deus exorandus eſt, ut ſpem ęxpectationemq́ tui, quam ipſe non fruſtraris, fouere ſuo numine, & maturare uelit, quò tandem Chriſtianus orbis à tot perpetuis cladibus reſpiret.

16. Calend. April.

DE AFFLICTIONE, TAM CAPTIVORVM, QVÀM ETIAM SVB TVRCAE TRIBVTO uiuentium Chriſtianorum: ſimiliter de ritu, deq́ꝫ cæremonijs domi, militiæq́ꝫ ab ea gente uſurpatis: additis nonnullis lectu dignis, linguarum Sclauonicæ & Turcicæ, cum interpretatione Latina, libellus:

Autore Bartholomæo Gyorgieuits, peregrino Hieroſolymitano, qui per duos menſes cathena collo uinctus, ſæpe uenundatus XIII. *annos apud eoſdem ſeruitutem ſeruiens, omnia experientia uidit & didicit.*

INVICTISS. ROM. IMP. SEMPER AVGVSTO Carolo V. Bartholomæus Gyorgieuits, clientum minimus & deditiſsimus.

AIt Dido apud Vergilium: Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco. Eſt enim naturale, eas aliorum calamitates miſericordia proſequi, quas tu aliquando perpeſſus es. Ego igitur, inuictiſsime & auguſtiſsime Cæſar, qui Turcicam captiuitatem tredecim annos expertus ſum, ſepties uenditus ſum, cui ipſis ſenſibus explorata ſunt mala eius uitæ, ſtatui breui libello imaginem illarum Tragœdiarum leuiter delineare: nam ad plenum exprimere, nulla uis ingenij humani poterit. *Vt qui* adhuc liberi ſint, intelligant quantopere illis omnibus opibus & uiribus enitendũ, ne in hanc miſeriam ueniãt: & quo in odio eſſe debeant, qui domeſticis (ut ita dicam) bellis, tua arma remorantur à Turcica expeditione, cũ certa ſpes ſit, idq́ꝫ ex oraculis, quæ non minus in Turcia quàm hic iactantur, te illum unicum futurum, qui regnum illud Satanæ deſtruas, ſi modò uires integras ad id bellũ conferre poſsis. Nam ut in præſentia omittamus oracula, multæ coniecturæ ſunt, quibus idem quod oracula diuines. Nullus unquam in Chriſtiano orbe à ſeptingentis retro annis potentior Imperator, nemo uictorijs plenior, uoluntate pronior in hoc bellum fuit, aut milite exercitato inſtructior, adeò ut in debellandis Turcis ociũ tibi tantummodo uideatur deeſſe: quod qui tibi auferunt, quicunqꝫ illi ſunt, & quocunqꝫ animo hoc faciunt, peſsimè uidentur de Chriſtiana religione mereri. Intra ſeptingentos plus minus annos Turcica arma inualuerunt, hactenus à nemine retuſa, quia nemo tibi par opibus, fortuna, & uoluntate fuit. Nunc te unicum ſanctiſsimis bellis per alia bella eripi, & dolendum maximè, & deteſtandum uehementiſsimè. Ego igitur tibi iſtum libellũ de Chriſtianorum miſerijs dedicandum cenſui, quem orbis agnoſcit unum præ omnibus eſſe, qui huic calamitati remediũ uelit apponere, & appoſiturum breui ſperamus. Diu ſit incolumis tua Cæſarea Maieſtas, nec antea uel morbo uel morte tentetur, quàm Chriſtiana uexilla rurſus in Aſia & Aphrica & ubiqꝫ terrarum erigas.

Louanij, Idibus Martij.

QVOMODO

QVOMODO CHRISTIANI IN BELLO *à Turcis capti diſtrahantur.*

EXpeditionem aduerſus Chriſtianos ſuſcipienti Turcarum Imperatori, inter reliquos mercatores ſemper comes eſt ingens turba mangonum & laniſtarum, camelis inſidens: hij in ſpem mancipiorum longiſsimas cathenas ſecum deferunt, in quibus facile quinquageni aut ſexageni per ſeriem colligantur. idem quoſcunq; nō abſumit hoſtilis gladius, à prędatoribus emunt, quod llis ea lege permiſſum eſt: ſi principi decimas mancipiorum præſtent, reli quos ipſi ſ uel in ſuum uſum, uel ad nundinationē detinere fas eſt, nec ulla pud illos uberior aut frequentior mercatura. ut & olim apud Romanos uit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euictio timeri nō debuit, es mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator ſuos captiuos deſtinet.

SEnes, & utriuſq; ſexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtigit, ita diſcernit, ut grandiorem ætatem ad agriculturam uendat, qui ta nen rariſsimè capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum anorum parum uendibiles fecit. Puellas uerò & iuuenes ad certum locum elegant, qui ipſorū lingua Sarai uocatur, ut ibi certis artibus inſtruantur, uò illis in poſterum commodius utatur. ac primùm id agitur, ut abnega- Chriſtiana fide, circuncidantur. Iamq; eorum ceremonijs initiati, dili- enter penſitatis per phyſiognomiam lineamentis corporis, pro cuiuſq; ndole, uel ad leges eius gentis diſcendas, uel ad militiam deſtinantur, ſi naior uis corporis quàm ingenij appareat: danturq; in ſtipendium quoti ianum duo uel tres Ahtſe, id ad cibarium & ueſtiarium ſufficere arbitran r, donec in expeditionem ſit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuntur, primùm pro teneritudine uirium datur leuior arcus, mox creſcente bore, & peritia, grauior ac grauior, donec bello ſit idoneus. Adeſt maiſter ſeueriſsimus exactor quotidiani exercitij, quotieſcunq; à ſcopis ernt, toties flagris cæduntur, atq; iſti aſcribuntur ordini Solaclar, id eſt, ſaittariorum. Alij in hoc erudiuntur, ut Ienizaris cooptentur: iſti quoque ios præceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt, ini inter ſe baculis decertant. Reliqui proh nefas, in quibus maior gratia rmæ, ita abſcinduntur, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauiſsio cū diſcrimine uitæ: quod ſi euadant, nō in aliud ſunt incolumes, quàm obſequium ſceleratiſsimæ libidinis. mox ſeneſcente pulchritudine, ad fficia eunuchorum, ut matronas ſeruent deputantur, aut cuſtodiendis euis & mulis, aut culinæ miniſterijs addicuntur.

Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

QVæ luculentæ pulchritudinis ſunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pediſſequarum: inter quæ adeò ſunt onnulla fœda miniſteria, ut honeſtè dici non queant: coguntur enim ils ſequi cum uaſculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrinæ, iſtrinæ mancipiantur. Nullis ex omnibus liberum eſt uel Chriſtianam fiem reſeruare, aut ſpem libertatis quàm diu uiuit, concipere.

Quomodo

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipijs agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priua ti iſti, cum primùm nouitios adepti ſunt, omnibus minis, promiſsis, blanditijs agunt, ut recens mancipium circuncisionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterùm ſpes redeundi in patriam plané abſciſſa eſt: conanti enim id pœna incendij deſtinata eſt. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad miniſteria caſtrenſia aſſumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipſe annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permiſſa ſunt, ſed liberi eorum pro arbitrio domini diſtrahuntur, quæ res ſapientiores à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circuncisionem repudiant, immaniter tractant: quam miſeriam per tredecim annos expertus ſum. nec ullis uerbis conſequi poſſum, quid ſit calamitatis in hoc generé uitæ.

Quomodo agitur cum Chriſtianis artium mechanicarum ignaris.

DVriſsima illorũ ſors eſt, qui artes mechanicas non didicére: eæ enim ſolæ ibi in honore ac precio ſunt. quam ob rem literati, ſacerdotes, nobiles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omniũ miſerrimé habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos ſumptus facere ſuſtinet. hi pedibus capitibusq́; intectis, ac plerũq; maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis ueteribus ueſtimẽtis ſuccedit, per niues, per ſaxa, æſtates & hyemes detrahuntur: nec finis, donec uel moriantur, uel ſtultum dominũ, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum eſt iudicatio. Cæterùm nemo omnium tam eſt fœlix, cuiuſcunq; uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hoſpitem deponant. Primum cogitur flagris ire: id ſi non poteſt, iumento imponitur: ibidemq́; ſi ſedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm ſarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis ueſtibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

NOn ſolum perpetuæ cathenæ concaptiuos includunt, ſed manibus quoq; in itinere manicas addunt: paſſus unus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuo conculcent. id ideo faciunt, ne à mancipijs lapidentur. Quum enim ſinguli mangones ingentem numerum ducãt, adeò ut decem ſæpe quingentos homines cõcatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, ſi ad iactum liberas manus haberent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoq; pedes onerant, eosq́; ſupinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulieribus uerò humanior conditio eſt, quæ ualent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis uectantur: quę adeò infirmæ ſunt, ut iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanquã anſeres geſtantur. Nox illis triſtior eſt. aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impuram libidinem pati cogũtur, auditurq́; ingens ploratus per tenebras adoleſcentium utriuſq; ſexus uim patientium, nec ſexennis aut ſeptennis ætas miſeros à tali fœditate defendit, adeò ſcelerata gens & cõtra naturam & ante naturam libidine ſæuit.

Quomodo uenalitij tractentur.

VBi dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producuntur. Conueniunt mercatores, ſtatuitur preciũ: ſi placet mancipium,

mancipium,detractis ueſtibus futuri domini oculis exponitur. inſpiciuntur omnia membra,tentantur, explorantur, nunquid uitij in iuncturis aut articulis reſideat.Si diſplicet,rejicitur ad mangonē:toties id paſſurus,quoties empturiens aliquis aduenerit: ſi placet, abducitur ad grauem ſeruitutem, ut uel arator, uel paſtor ſit, ne duriora commemorem. Multa ſunt ibi inaudita exempla miſeriæ.Cæterùm homines iugo copulatos aratrum ducere nunquam uidi. Ancillæ arctiſsimè habētur in perpetuis laboribus,& extra conſpectum uirorum: & ne cum conſeruis quidem illis ulla confabulatio permittitur. Si quis cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentiſſimè magnates emunt,& uillis præficitur, ut curam uel aruorum, uel uinetorum,uel paſcuorū agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide perſeuerauerint, ſtatuitur certum tempus ſeruiendi:quo elapſo,liberi fiunt:filij tamē eorum,niſi redimantur,in ſeruitute manent, pro domini arbitrio, uel in iiſdem ſedibus manſuri,uel aliò trāsferendi. nulli enim ibi ſunt aſcriptitij glebæ, quibus certa ſit ſedes ſeruitutis. Si cupiunt poſt adeptā libertatem in patriam redire,dantur diplomata commeatus. Verùm illis qui noſtram religionem abiurarunt,nec certum tempus eſt ſeruiendi,nec ullū ius in patriam redeundi, ſpes libertatis ſolummodo pendet à domini arbitrio. ubi tamen libertatem nacti fuerint, ſoluunt decimas ut cæteri Turcæ: à reliquis tamen oneribus,quibus Chriſtiani premuntur,immunes ſunt.

De illis captiuis quos paſtores faciunt.

DVra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad paſtoritias curas emuntur.uiuendū illis in ſolitudine,perpetuò noctes & dies ſub dio agendum.dominus cum uxore ſolus in tentorio uerſatur:& præter tuendi gregis officia,penulas & tapetia ſubciſiuis horis facere coguntur.Singulis menſibus paſcua mutant, de montibus in montes ſe transferentes. Qui humaniores ſunt, dant aliquam mercedulam ſeruis,qualem dimenſum fuiſſe apud Romanos legimus,id in peculium cedit.quod conſeruant uel in uiaticum, ſi in patriam poſt libertatem adeptam redire uelint: uel ad alias neceſsitates uitæ. Cęterùm id non ubiq; fit.eſt autem illud miſerū blandimentum ſeruitutis, quo illos à cōſilio fugæ retrahunt. Illis autem qui Chriſtum abnegarunt,iamq; recutiti ſunt,quia certi ſunt, quòd non fugient,nihil tale indulgetur.

De fuga captiuorum ex Europa.

FAcilior fuga illis qui in Europa agunt,quàm qui in tranſmarinas regiones uenduntur: his enim præter flumina nihil traijciendum,quæ facile enantur.maior difficultas in Helleſponto tranſmittendo. Qui autem fugam inſtituunt,tempore meſsis id ſoliti ſunt facere, ut & facilius in ſegetibus lateant,et inde uictum habeant.noctu autem fuga initur,per diem aut in ſyluis,aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq; à lupis alijsq; beſtijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi.

De fuga ex Aſia minore.

QVi ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpontum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nūc autem Bogazaſſar dictas, id interpretari poteſt,caſtella faucium maris:ibi enim mare anguſtiſſimum eſt. Hi ſecum deferunt ſecurim & funes, ut & ligna cædant & colligant,quò inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes,nocte raticulā inſcendūt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traijciunt; ſin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad li-

tora Aſiæ reijciuntur. Emenſo mari montes petunt, polumq́ & Booten inſpectantes ad Boream tendunt. In fame herbis ſuis ſale conditis ſeſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt. quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant: ſæpe tamen & ipſi pereunt occiſi ab opilionibus, uel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad ueterem ſeruitutem rediguntur. Cæterùm longè plures pericula abſumunt, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragijs, aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremò fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

De pœna fugitiuorum.

FVgitiuis multiplex pœna: alij enim ſuſpenſi pedibus diriſsimè flagellantur. qui enim homicidiū cōmittunt, illis plantæ pedū in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſsis ſal inſpergitur. quibuſdā furca ingens ferrea, cū ferro collari inſeritur, quam die noctesq́ in longū tempus geſtāt.

De Græcorum & Armeniorum pietate erga captiuos.

MOrtis pœna & confiſcatio omnium bonorū illis infligitur, qui captiuorum fugam inſtituunt. Tamen nō ceſſant Armeni & Gręci captiuos Chriſtianos apud ſe occultare, & deformatos ſuo cultu deducere ad naues Venetas, uel aliorum Chriſtianorum, dantq́ uiaticum & omnia neceſſaria, nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatē noſtrorum aiunt ſe experiri, ſi quando Romam uel Compoſtellam uenerint.

De incantatione Turcarum contra fugientes.

HAbent quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahūt. Nomen ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo uel domicilio ſerui, deinde diris uerbis & deuotionibus illius caput impetunt. deinde fit ui dęmoniaca, ut fugiens putet ſibi in itinere uel leones uel dracones incurrere, uel mare uel flumina contra ſe exundare, uel omnia tenebris nigreſcere: ijsq́ terriculis repulſus ad herum redit.

Memoriam Chriſti paulatim in prouincijs olim Chriſtianis aboleri.

SVperſunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationem Conſtantinopolis, & regna Græciæ, Albaniæ, Vualachiæ, Seruię quam Boſnam uocant Turcæ, in prouincias redacta. illi quidem Chriſtū tenaciter retinent, ſed iuuentus dediſcit: breuiq́ futurum, ut plena ſit obliuio Chriſtianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta ſunt & auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

VBi prouinciam cepit, omnia prouincialium bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem ſtirpitus excindit, præcipuè regiam ſobolem. Et quòd nunc Vaiuodæ filium apud ſe retinent, non alio cōſilio faciunt, quàm ſi illis Hungaria adimatur, eum immittant ad res nouas moliendas: ubi illis ſecura poſſeſsio Hungariæ fuerit, haud dubiè è uita tolletur. nam Turcæ in ea re nec generis, nec ſoceris, imò ne fratribus quidē parcūt. Clericos ſi nō occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibriū et mendicitatē relinquūt. Cāpanas omnes & organa, et alia inſtrumēta Muſica templis adimunt, imò ipſa templa prophanata ſuo Mehēmeto cōſecrant. Miſera et hūmillima ſacella Chriſtianis relinquūt: ubi ſacra nō publicè, ſed diſsimulāter & ſilentioſe faciant: quę ubi uel terræmotu corruerint, uel incēdio deflagauerint, uel ętate computruerint, nō licitū eſt inſtaurare,

ſtaurare, niſi magna pecunia depenſa. Concio & annunciandi Euangelij munus planè interdicitur, nec fas eſt quenquam Chriſtianum Rempub. attingere, aut arma geſtare, aut ſimili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris uitæ ſunt, ſpectacula edere, uel choreas ducere. Si iniuria fit contumelioſiſsimis uerbis uel tibi, uel Chriſto, tacendum atque ferendum eſt. Quòd ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circunciderís: tum ſi hiſcas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur.

De reuerentia quam exhibent Chriſtiani Turcis.

CHriſtianus ſi ce eques prætereat Muſulmannum, id eſt, Turcarum religione initiatum, neceſſum eſt, ut de equo deſcendat, & cernuo uultu ſedentem adoret: quod niſi fit, fuſtibus ab equo deijcitur. Ius præterea eſt ueredarijs & emiſſarijs Turcarum, equum Chriſtianum arripere, eoque ad delaſſationem uti, interim Chriſtianus pedes ſequitur.

De tributis Chriſtianorum.

QVartas omnium fructuum dant Chriſtiani: iſtiuſmodique quartatio non ſolum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, ſed etiam mechanici de ſuo quæſtu quartas dependunt. Deinde eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli quotquot ſunt in una familia, ſingulos ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti, oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum. quòd ſi ne ita quidem ſoluendo fiunt, perpetuis carceribus mancipantur. Iam cũ omnia officia præſtiterint, adhuc ſemper ius eſt Turcę optimũ quemque ex liberis deligere, quem circũciſum ſummotumque à conſpectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primùm, quia puer facile Chriſtum obliuione dediſcit, mox etiam parentes & cõſanguineos: adeò ut etiam ſi præſens inter eos uerſetur, neminem ſuorum agnoſcat. Nemo uerbis efferre poteſt, quibus lacrymis, gemitu, ſingultibus iſtiuſmodi diuulſio fiat. Filius abſtrahitur perpetuò inter alieniſſimos uicturus, quicquid charum eſt ſanguine, ſodalitate gratum, familiaritate amicum relicturus: poſtmodum in eorũ numero futurus, quos Græci ἀπάτορας & ἀμήτορας uocant. Pater filium quem in cultum Chriſti educauerat, rapi uidet ad militiam ſathanæ, ut Chriſtum oppugnet.

De ſacerdotum & monachorum ſub Turcæ tributo uiuentium conditione.

SAcerdos, monachus, peſsima illic conditione ſunt, ut ſacrilegia & ſcandala Dei & hominum exiſtimantur, nihil de eccleſia accipiunt. Feriatis diebus pauxillulum panis à mulierculis nonnullis porrigitur, cæteris diebus nihil datur. Ipſi lignationibus uiuunt: nam mos eſt, ut ligna in ſyluis cædant, ijsque dorſum aſelli onerant, ea cum merce per omnes plateas ambulant, ligna uenalia proclamantes. Si gentes illæ hanc calamitatem præſciuiſſent, millies præoptaſſent mori, quàm iſta pati. Si uſquam mors cum uita cõmixta eſt, imò ſi uſquam uita diu ſupereſt ut diu moriaris, id in Turcia eſt. Nihil Aegyptiaca ſeruitus, Babylonicum exilium, Aſſyriaca captiuitas, Romanorũ euaſtatio ad iſtas miſerias, ubi quotidie audiuntur threni Ieremiæ, nec uerbis, ſed rebus conſtant.

PROCLAMATIO CAPTIVORVM ET TRIBVtariorum, *ad Chriſtianorum reges & principes.*

MIſeri qui quaſi in fornace illa ardenti Hur Chaldæorum uiuunt, uotis & gemitibus cœlum petunt: Vſque quo dormis Domine, exurge,

& ne repellas in finem. Rurſus à cœlo ad patriã oculos reiectant, quam & ipſam in ſeruitute uident. relegati tamen à patria, in patria ſeruitutem agere cupiunt. Vota illorum non libertatem, ſed eandem ſeruitutem mutatis tantum ſedibus concipiunt. mox oculos ad Chriſtianorũ reges & principes detorquent. Optant Papam patrem patriæ uires ſuæ ſanctitatis ad liberationem filiorum conuertere. Optant inuictam Cæſaris manum uictricia arma contra Turcam mouere. Sciunt illi parère Hiſpanos in bello acerrimos, Belgas ferociſsimos, Germanos fortiſsimos, Italos corpore & ingenio præſtantiſsimos. Sciunt illi addictiſsimum eſſe fratrem Ferdinandum regem Romanorum Turcarum bellis aſſuetiſsimũ, Illyricis & Subalpinis gentibus ſubnixum. Sciunt Germaniam omnem, tot Electores imperij regijs uiribus inſtructos auſpiciũ Cæſaris libenter ſequi. Hic putant uota ſua non fruſtrari. Te ſuum Eſdram Cæſar inuictiſsime, te ſuũ Ioſue exiſtimant futurum. Talia enim non ſolum de te oracula inter Chriſtianos, ſed etiam inter ethnicos circunferuntur. Vtinam tua te bella illuc ſinerent penetrare, uideres omnia tecum ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus ſexus, nullus ordo hominum tua arma relinqueret. Domi quiſq; Turcarum in ſuis ſeruis percuſſorem haberet, in caſtris proditorem, in pugna deſertorẽ. Omnino Chriſtiani qui illic ſunt, contempriſsimè de armis Turcarum ſentiunt, ut quos ad uelitarem tantum pugnam idoneos cognoſcunt. Hoſtes uelut aues procul miſsilibus impetunt: ſi nõ eo terrore fuga fit, ipſi fugiunt. Præter clypeos & galeas pleriq; nudi ſunt: ad manum uenire non audent. Vulnera ſtantibus non ingerunt, niſi eminus. Quod ſi iam Veneti & Luſitani nauales ſuas copias conferant, Angli, Poloni, cæteriq; principes militem ſubminiſtrent, præſertim tali Cæſare rerum gubernacula tenente, non diutius obſiſteret Solymãnus Carolo, quàm Darius Alexandro, Xerxes Themiſtocli, Antiochus Iudæ Machabæo. Ita ſentiunt omnes captiui Chriſtiani. Idem ego tredecim annorum experientia didici, in fugientẽ ſcilicet Turcam fortiſsimum, aduerſus inuadentem fugaciſsimũ eſſe. Turca igitur cum natura ſit fugitiuus, oppugnandus eſt. Impius enim nemine perſequente fugit. Exurgat Deus & diſsipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius: ſicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis: ſic pereant peccatores à facie Dei. Vtinam Deus Opt. Max. concedat, ut tuis auſpicijs inuictiſsime Cæſar, monſtrum illud Turcicum, humanæ naturæ ludibrium ſupprimatur ac conteratur, ut Chriſtianos grauiſsima tyrannide oppreſſos in libertatem aſſeras, quandoquidem poſt Deum in te uno omnis ſpes libertatis collocata eſt.

DE TVRCARVM RITV, DEQVE CAEREMONIIS, LIBER SECVNDVS.

Et primò de origine eorum.

CAPVT I.

HIſtoriæ Armeniorum tradunt Turcas gentem Scythicam eſſe Zmaildan, quaſi Iſmaëliticam, & quòd eſſent adducti per Caſpios montes, ac Caucaſeas portas, uſq; Conſtantinopolim à Duce cuiuſdam regis Armeniæ, ob proditionem atq; iniuriam eius militibus illatam. Non torquebo me eorum origine uerboſius, duntaxat ob oculos ponam conſuetudinem in cæremonijs, & diſciplinam domi militiæq; ab ea gente uſurpatam, nihilq; mutuabor ab alijs ſcriptoribus: ſed ſumma fide, quod coràm uidi, & longo uſu didici, pro ingenij mei tenuitate ſummiſſe & modeſtè deſcribam.

De origine Mehemmeti.

MAgna dubitatio de origine Mehemmeti (quem noſtri Mahometum uocant) necdum ſatis comperta, utrum Perſa an Arabs fuerit: ueriores tamen illi habentur, qui eum Iſmaelitem eſſe aiunt, ex Regum ſtirpe, quos Othmanni Sai, & Sultanlar uocant. In huius natiuitate referunt, quinq; milia templorum idolorum cecidiſſe. quod augurium uel noſtras clades præſagijt, uel de noſtris cladibus fictum eſt.

De templis illorum.

HAbent templa ſatis ampla, & ſumptuoſa, ipſorum lingua Meſchit appellata, in quibus nullas prorſus imagines uidi, præter hæc uerba inſcripta Arabica lingua uidelicet, La illah illellah, Mehemmet ireſul allah tanre bir pegamber hach: id eſt, non eſt Deus niſi unus, Mehemmet autem propheta eius, creator unus, & prophetæ æquales. Vel hæc, Filiū galib ilellah: id eſt, non eſt fortis ſicut Deus. Deinde cōſpicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum ſtoreis ſtratum, ac deſuper tapetis ornatum. Circa templum turris miræ altitudinis, quam eorum ſacerdos tempore orationis aſcendens, uoce alta, digitis in aures inſertis, hæc uerba ter repetit Allah Hechber: id eſt, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ocioſi, tantum deuotioni aſtricti. Deinde prædictus ſacerdos deſcendens orat cum illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicunq; uerò ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudibunda. poſtremò ter ſpargunt aquam ſuper capita, recitando hæc uerba, Elhemdu Lillahi: id eſt, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis Patsmagh dictis, eiſq; ante ianuam templi relictis introeunt, alij nudis pedibus, alij habentes munda calciamenta Meſth uocata, quibus non palpant terram. Fœminæ nunquàm congrediuntur cum uiris, ſed ſeorſum certo in loco, prorſus abſtruſo, à uirorum conſpectu, & auditu: ipſæq; rarius templum frequentant, ut tempore Paſchatis, nonnunquam diebus Veneris, quæ Gſumaagun eorum lingua uocatur, orantq; ab hora nona noctis uſq; duodecimam, utputa mediam noctem: atque inter orandum corpus continuo agitatu & uociferationibus mirè affligunt, ut ſæpius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & ſi aliqua ab eo tem

pore ſe grauidam ſenſerit, Spiritus ſancti gratia impręgnatam eſſe affirmant. Cumq́ꝫ pariunt, ab ipſis nati Nefes oglu, id eſt, animæ, uel ſpiritus ſancti filij appellantur. Ita mihi narratum eſt à pediſſequis earum: nam nec ipſe uidi, nec aliquis uirorum huic ſpectaculo intereſſe poteſt. Virorum autem orationibus (cum hero meo) ſæpe interfui, quibus mos hic eſt. Inter orandum pileos ſuos (qui Tſalma illorum lingua uocantur) non deponunt, ſed ſummis digitis attingunt, quaſi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram ſæpe deoſculantur. Chriſtianis eorum ſacris intereſſe nepharium putant. credunt enim ab hominibus (ut ipſi aiunt) illotis, ſua templa contaminari, quippe Chriſtiani non uſurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi ſacerdos illorum ſuggeſtum aſcendit, ac ad duas circiter horas concionatur. peracto ſermone aſcendunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronunciant. peracto eorum cantu, incipit ſacerdos cum toto populo ſubmiſſa uoce cantare, quaſſando corpus in latus nihil aliud præter hæc uerba, La illah ilellah, id eſt, non eſt niſi unus Deus. ſic media fere hora perſonat, ac mouetur. Huiuſmodi autem orationes, & cæremoniæ, ut cantus, prædicatio, non fiunt ſingulis diebus, niſi tempore Quadrageſimali, & feſtiuo, utputa die Iouis, ab hora nona noctis, uſque duodecimam. Et ipſa dies Veneris, (qua Mehemmetum aiunt natum fuiſſe) à quibuſdam religioſiſsimè colitur.

De quadrageſima eorum.

HAbent etiam quadrageſimam ſua lingua Orutz appellatam, ieiunantes unum menſem, & unam hebdomadam ſingulis annis, at non ſemper eundem, ſed ſi (uidelicet hoc anno) ieiunauerint Ianuarium, ſequenti Februarium, pergentes ſerie, ita ut duodecim annorum decurſu, unum & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Cum ieiunant, toto die nihil guſtant, ne panem quidem, aut aquam. Deinde uiſa ſtella, licet illis omnia manducare, præter ſuffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, Murdar, id eſt, cadauer ſiue immundum, & porcus Domuz uocatur. Quadrageſima peracta, Paſcha celebrant, eorum lingua Bairam uocatum, magna cum ſolennitate per triduum, oblinientes ungues manuum & pedum certo ceromate ab eis Chna appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt. hic color tenaciſsimè hæret, nec ablui, aut extergi poteſt, quamobrem niſi noui (à radicibus) ungues exierint, alioquin ungues ſemper rutilantes apparent, ſed de manibus frequenti lotione poteſt deleri. Mulieres non ſolum ungues, ſed & manus, atq́ꝫ pedes illo ceromate imbuunt.

De eorum circunciſione.

VTuntur circunciſione eorum lingua Tſuneth dicta, non octaua die more Iudæorum, ſed quàmprimum natus ſeptimum aut octauum annum exegerit, ſermonis iam peritus: idq́ꝫ ipſis myſterium eſt, propter uerba confeſsionis, quæ ante circunciſionem requiruntur, erecto pollice manus Parmach dicto, hæc uidelicet, quæ ſuprà oſtendimus in templis deſcripta. Puer ob id non defertur in templum, ſed in domibus parentum circunciditur. Huic ſolennitati ſæpe interfui, quæ ita ſe habet. Primò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus ſatis delicata parantur fercula, ex omni genere carnium, quo ipſis ueſci licet, & paſsim (ut apud ditiores) bos cæditur. in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gallinam

linam, & in illa ouum, quæ integrè aſſantur ad ſplendorem illius diei. Deinde inter epulas tempuſq; cœnæ adducitur puer circuncidendus, cuius (medicus illius artis) glandem retegit, & replicatam pellem forpiculis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait ſe in proximum diem circunciſionem peracturum, atq; ita diſcedit: mox ſimulans, quaſi omiſſum aliquid eſſet, quod ad præparationem attinet, ex improuiſo præputium abſcindit, uulneri parum ſalis, & mali cotonei apponens, iam uocabitur Mutsluman, id eſt circunciſus. Et die circunciſionis non induntur illis nomina, ſed ipſo die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia ſunt, & primo Regum, ut Tſuleiman, Solomon interpretatus. Tſultan, Tſcelim, id eſt princeps pacis. Murath begh, id eſt deſideratus dominator. Mutstafa & ſimilia. Ducum, Pirin, hairadun, hader, ebraim. Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum ſunt Tſpahalar, Tſauslar, Eminler, Behram, Memmi, Mehemmet, Alli, Ahmat Tcielebi, Paiazith, Chatſun, Hutscref. Cæteris omnibus, Mutſa, Ionuz, Tſchender, Perhat, Ferro. Captiuorum ac ſeruorum maiori ex parte Seremeth, quod nomen ſignificat audacem, atq; uelocem. Poſtea continuato trium dierum conuiuio, circunciſus ducitur in balneum, cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt. Alij ueſtes ſericeas, alij ſcyphos argenteos, alij pecunias, uel etiam equos. Mulieres quoque induſia, ſudariola, & alia huiuſcemodi. Iuxta uoluntatem & opes unuſquiſque conuiuarum donat. Fœminæ non patiuntur circunciſionem, ſed tantummodo (iam dicta uerba) confitentes, Musluman efficiuntur. Si autem ex Chriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo Mehemmeto circuncidi ſe patiatur: quod ſæpe contingit, propter grauiſsimum iugum, & onus tributi. talis ducitur per omnes uicos atque plateas ciuitatis, ſummo cum honore, & gaudio populi ſonantium tympana: ipſi quoque dantur munuſcula. poſtea immunis efficitur à ſolutione tributi, Haracs eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci, Vrumlar, & Albani, quos Arnautlar uocant, circunciduntur. Si quis ui compulſus, ut puta qui Muſlumanum feriret, uel uituperio afficeret, aut Mehemmetum blaſphemaret (quod uidi Epiſcopo cuidam Græcorum ſectæ, contigiſſe) circunciditur, illi nihil datur: à tributi tamen ſolutione liber erit, ſicut & cæteri Muſlumanlar, id eſt, circunciſi.

De ſacerdotibus eorum.

SAcerdotes uerò, illorum lingua Taliſmanlar uocati, parum uel nihil differunt à laicis, nec etiam à Proceribus cæremoniarum (quales apud nos ſunt Epiſcopi) nec magna in ipſis doctrina requiritur. ſatis erit ſi Elcoranum, & Muſſaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſsimi habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mehemmeto ſunt tradita: quod nephas eſſe putant, ſi uulgari lingua interpretata deſcriberentur. Eliguntur iſti Pontifices à populo, ſtipendium autem à Rege pro labore accipiunt. Vxores habent, & habitum ut ſeculares. Si ſtipendium non ſufficiet propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur ſcholis, aut libros deſcribunt. Apud illos ſanè nullos uidi typographos, ſed chartam optimè parant. Alij alium quæſtum faciunt, ut ſartoris, ſutoris, & ſimilia.

De ſcholis ipſorum.

HAbent quoque loca ad inſtituendum Ochumachgirleri eorum lingua appellata, & ſuos Doctores quos Hogſialar uocant, tam maſculos, quàm fœminas, ſeparatim tamen inſtituunt: maſculi maſculos, & fœminæ fœminas, Aſtronomiam, philoſophiam, artem poëticam. Inter diſcendum clara uoce clamantes ad latus corpora mouent. Muſicam non norunt artificialem, ſed fingunt carmina ad præſcriptas regulas, quæ ita ſe habent: Quodlibet carmen undecim debet complecti ſyllabas. Placuit itaqꝫ exempli gratia hæc pauca inſerere.

CARMINA AB IPSIS BETHLER DICTA.

Birichen bes on eiledum derdumi
  Iaradandan iſtemiſcem iardumi
Terch eiledum zahmanumi gurdumi
  Ne ileim ieniemezum gunglumi.

Sunt enim carmina amatoria, Deæ ipſorum lingua Aſſich uocatæ: id eſt Deæ amoris, quorum interpretatio hæc eſt de uerbo ad uerbum.

Birichen, id eſt ex una. bes, id eſt quinqꝫ. on, id eſt decem. eiledum, id eſt feci. derdumi, id eſt tribulatione mea.

Iaradandan, id eſt à creatore. iſtemiſcem, id eſt poſtulaui. iardumi, id eſt auxilium.

Terch eiledum, id eſt neglexi. zahmanumi, id eſt patriæ meæ. gurdumi, id eſt uiſitationem.

Ne, id eſt Quid. ileim, id eſt faciam. ieniemezum, id eſt non poſſum uincere. gunglumi, id eſt mentem meam.

De monachis illorum.

NOn deſunt illis monachi Deruislar uocati, uarij quidem ac in primis triplicis ordinationis. Primus ordo talis eſt, qui nihil proprij habentes, quaſi nudi incedunt præter pudenda pellibus ouinis tecta, & tempore frigoris ad cooperiendum dorſum ſimiliter pelle, latus, manus pedes, & caput nullo prorſus tegunt ueſtimento. Exigentes eleemoſynam tam à Chriſtianis quàm à Turcis Allahitſi petentes, quod ſignificat, propter Deum. Hi deuorata herba Matslach uocata, in rabiem aguntur, adeò ut per pectus totum in tranſuerſum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore diſsimulato, & fungum arborum incenſum capiti, pectori, manui ſuppoſitum remouent, donec in cineres reſoluatur. Aliud genus uidi, qui incedunt pertuſa uerpa, & incluſo anulo æreo ponderis trium librarum, à coitu diſcluſi, ob ſeruandam caſtitatem. Tertium genus rarò egreditur, ſed manent die noctuqꝫ in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, ſine calciamentis, ueſtimento, diſcooperto capite, nihil geſtantes, præter unam camiſiam, multis diebus ieiuni, orantes, ut Deus ipſis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

De matrimonij contractione.

MAtrimonium eorum lingua Eulenmech uocatum, tale eſt. Coëunt nuptiæ ſine iuramento. accipiunt planè indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quàm olim apud Romanos) more, ubi gener emi ſolebat, non nurus. Nil habet ſponſa in corpore cultus uel ornamenti, quod non cogatur à ſoceris redimere. Diuortium apud illos

faciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. Inter ſeruos emptos etiam matrimonium permittũt: ſed geniti ex illis, uernæ fiunt.

De peregrinatione illorum.

PEregrini, eorum lingua Hagſilar appellati, loca ab ipſis ſancta habita inuiſunt, uidelicet Mecham, ut noſtri Hieroſolymam (ibi aiunt Mehemmetum obijſſe) ſed non minus quæſtus gratia quàm religionis & deuotionis. Ibi uiſo calciamento Tſaroch uocato, quod inauratum ſolummodo à teſtudine templi pendet, coemptis ſubtiliſsimis telis, Chumas dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idq; obuijs ſitientibus gratis offerunt: alij rem ſuam agunt.

De eleemoſyna eorum.

HAbent xenodochia Imaret appellata, ex teſtamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis, ſed alibi alius. Sunt qui dant orizum Pirincts tſorba dictum, cum carnibus: alibi Boghdaias, qui fit ex tritico. pro obſonio additur panis ſatis magnus. potus quem prębent, eſt aqua. Ceterùm pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur: ſed habent alium locum pernoctandi publicum Charuatſanrie, ubi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno uel ſtramine ſub tecto dormiunt.

De uictimis eorum.

IMmolant etiam uictimas, ſed plerunq; uotiuas Chorban tam Turcica quàm Arabica linguis uocatas. in morbo enim aut periculo ouem uel bouem pro cuiuſq; opulentia in certis locis ſe ſacrificaturos promittunt. uoti deinde uictima non comburitur in holocauſtum, ut Iudæis mos eſt: ſed mactato animali, cutis, caput, pedes, & quarta pars carnis ſacerdoti prębetur: altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipſi uictimatores ſibi & comitibus parant ad ueſcendum. neq; tenentur uoto, ſi è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia ſunt, dabo ſi dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios, & cæteras nationes Aſiaticas Chriſtianæ religionis, cultus obſeruatur.

De legatis & teſtamentis.

SI quis ex Muſlumañis moriens teſtamentum condere conſtituit, talia fermè legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis, ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hoſpitale, aut templum, ſiue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus Hairitſi, id eſt pietatis gratia: & Gſianitſi, id eſt pro anima. Alij captiuos, & emptitios ſeruos legant liberos faciendos. Mulierculæ enim (ut hoc genus præ cæteris ſuperſtitioſum eſt) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Chriſtianorum. id putant magno ad ſalutem ſuæ ipſarum animæ prodeſſe. Reges uerò templa, hoſpitalia, extruenda conſtituunt, & alij ſi qui ſunt potentes.

De cæremonia defunctorum.

VBi quis moritur ex Muſlumanlaris maſculus, tunc maſculi funus curant: ſi fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidiſsimis lineis induunt. poſtea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim eſt in templis ſepelire. Procedunt cæroforarij cum candelis monachi illorum,

ſubſequuntur

ſubſequuntur ſacerdotes cantillantes interim, donec ad ſepulturæ locum perueniant. Quòd ſi pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ ſolent illis offerri.

De ædificio ſepulchri Tulbe dicto.

COnditorio ſuperædificatur (utputa regio) templum, ipſi enim reges in urbes ſepeliuntur: diuitum & pauperum inſtar altaris in eam altitudinem, ut beſtiæ inſultare, aut locum conſpurcare non queant. Sæpius eò cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumẽto ſuperpoſito, panes, carnes, caſeum, oua, lac, nouendialis cœna, more ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, et formicis. Dicũt enim, æque gratum eſſe Deo, offerri eleemoſynã tam brutis egentibus quàm hominibus, cum ob amorem Dei offertur. Multos uidi, qui auiculas recluſas, data pecunia ualoris auiculæ, euolare iuſſerint: alios panem piſcibus in flumen proijcere amore Dei, dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem ampliſsimam à Deo conſecuturos.

DE MILITIA.

CAPVT II.

HAbent omnes unum Regem, qui illorũ uocabulo Huncher othmanlardan ſahi tſultan tſuleiman, modernus ita appellatur ab eis, Id eſt, Imperator ex Othmannis Sahi Princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum, uiginti (uel circiter) trium annorum Mutſtafa uocatum, excellentem ſuos anteceſſores tyrãnide, atq; crudelitate, ſæpe inſidiantem patri, ut ſi quomodo poſſet illum occidere, ob libidinem dominij. Habet rex ſub ſe duos duces ſiue Satrapas Tſamgiach begler uocatos, Europæum & Aſiaticum, quibus ſubſunt præſides minores Timargilar dicti, quorum imperijs parent milites ordinarij: qui ſi ceſſant, dum ad expeditionem euocantur, ſuſpendio pœnas luunt. Baſſalar qui interpretantur capita, plures ſunt: ij propter conſilium ſemper Regem comitantur. Sulihtarlar quoq;, qui ſunt ſtipatores corporis illius, ſemper poſt tergum eius ſuccedere ſolent, unà cum Capugtſibegler, id eſt cubicularijs: Iazigtſibegler, id eſt cancellarijs: Eminler, id eſt tributi exactoribus, uidelicet puerorum, & pecuniarum: Tſpahalar, id eſt leuis armaturæ militibus, equeſtribus: multis Vlachlaris, id eſt nuncijs: & alijs huiuſmodi continue aulam ſequentibus.

De conditione procerum.

NVllus ex Satrapis poſsidet prouinciam aut ciuitatem aliquã iure hæreditario, quam poſt obitum liberis uel ſuis ſucceſſoribus poſſet relinquere ſine conſenſu ſui regis. Sed ſi aliquis Ducum, uel Principum certas poſſeſsiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione. Initur ratio precij, & redditum illarum poſſeſsionũ. Cognoſcit & Turca, quot milites ali annuo illo cenſu poſsint, tunc Satrapa ille cogitur habere illum numerum militum ſemper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: nihilq; eum à belli comitatu poteſt excuſare, quàm ſola aduerſa ualetudo. Et ſi quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio, in eius eſt libertate: ſi autem non deponitur, ſuum eſt uſque ad mortem. Poſt obitum, quod ſi ſucceſſores defuncti pactum obſeruare uoluerint, admittuntur

tuntur: ſin ſecus, alijs prouidetur. Si aliquando aliquis iſtorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.

De conditione Chazilariorum.

Milites Ghazilar uocati, ſtrennui, & iure militari miro modo exercitati, qui in primo congreſſu lanceas frangunt cum aduerſarijs ſuis, nulla prorſus armatura, præterquàm clypeo, haſta, framea utentes more noſtratum, ut puta loricæ, galeæ: ſed fractis haſtas, euaginata framea, clypeo ſe defendentes, uiriliter pugnant, ſemper capiti, manui aduerſariorum inſidiantes, aduerſarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij, hoſtem, uel equum ferire, non laudi, ſed ignominiæ duceretur. Hi omnem uitam & ſalutem in protectione Fortunæ Deæ, ipſorum lingua Naſſup, ſiue Cſiutara dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbiũ iſtud celebratiſsimum eſt: Iazilan gelur baſsina, quod ita poteſt interpretari lingua latina, Iaſilan, id eſt, ſcriptura: Gelur, id eſt, ueniet: Baſsina, id eſt, capiti. quaſi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuſcuiuſuis Fortuna Dea capiti inſcripſit, id euitare impoſsibile erit, etiam ſi latitaueris in arce inexpugnabili. Horum enim geſta carmine in hiſtorijs deſcripta, ab omnibus recitantur, ut & cæteri eadem audacia (honoris & laudis ſtudio exciti) fortiter & intrepidè hoſtem aggrediantur. Cæterùm pro qualibet uictoria talium, ſtipendia duplicantur, ita quòd omnes prædicti equeſtres debent regem ſequi, inſtructi his armis, lancea, framea, ſagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non: & ſemper accipiunt ſtipendium, tam tempore pacis, quàm belli.

De ordine peditum.

Primus ordo peditum eſt Solachlarum, id eſt, ſagittariorũ, tales utuntur arcu, ſagittis, frameis, differunt pileis à Ianitſeris. Secundus ordo eſt Ienitſerorum, illi etiam habent arma ſimilia Tſolachlarum, pro arcu tamen & ſagittis arcabuſo utuntur, & una ſecuri. Tales omnes collecti à Chriſtianis ibi degentibus ſub tributo, ui arrepti circunciſi, in loco Tſarai dicto, educati, contra Chriſtianos pugnant ſtrenuiſsimè, & habent ſatis exigua ſtipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinq; uel ſex nummos Ahtſe uocatos, qui ſexaginta coronatum conficiunt: & hi ſub pœna uitæ non poſſunt equitarè, niſi ægrotent. Reperiuntur etiam ex filijs Turcarum facti Ienitſeri quàmplurimi. Tertius ordo peditum Azaphlarum eſt, quorum finito bello finitur & ſtipendium: & ſunt omnes filij Turcarum. Tales utuntur longiori haſta, framea, pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, Tachia dictis, & differunt à Ieniceris & Solachlaris ueſtitu atque armatura: tales perfodiunt hoſtium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualachia ſectæ Græcorum, Voinichlar uocati. hi nihil habent ſtipendij à Turca, quàm quòd immunes ſunt à tributi ſolutione, & decimis. Tales tenentur ocioſos equos regis Turcarũ proprijs ſumptibus alendo, curamq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

De tentorijs Regis Turcarum.

Cum Conſtantinopolim relinquens Turcarum rex ad bellum proficiſcitur, duo uſurpans tentoria, cognomento Satorlar, cum hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam manſionem figitur, ut ibi poſtero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta eſt, ut procul

uiſentibus

uiſentibus urbs uideatur: in proximo caſtrametantur Principes, & ambiunt Regis ſui tabernaculum: deinde Equites, qui uel ſinguli, uel terni tentorium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula: id enim ex diſciplina habent, ne quis ſub dio cubet. Ituro exercitui ſtratores uiam faciunt, hinc inde collocantes aceruos lapidum, uel ſtrues lignorum, ad indicium uiæ, adeò ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent ſe media nocte, & uſq; meridiem ſequentis diei in agmine ſunt. Inter equitandum rex in medio duorum Baſſalarum cum illo colloquentes incedunt, quos præcedunt aliquot Ienitſerorum ordinis milites, in equis, ferentes candelas ardentes: & hoc fit tempore noctis obſcuro. Deinde Tſaular, id eſt, Capitanei, clauas habentes ferreas, undiq; cuſpidatas, pellunt homines à conſpectu Regis, ad iactum, uel curſum ſagittæ, ibi Sulihtarlarum, id eſt, ſtipatorum copia, inter quos currus cinædis pleni, in uſum Turcæ, & procerum. Subſequũtur, & præcedunt iam dicti Duces cum maximo milite, equitum & peditum, & diuerſæ conditionis hominum: alij habentes ſtipendia, alij quæſtus gratia & lucri, maſculi tantum, nullas ſecum ducentes mulieres.

De uictura animalium.

DEinde ſequitur multitudo camelorum, mulorum, equorum (interdum ſolent & elephantes, eorum lingua Phil dictos, deducere) portantes uictualia, tentoria, & ſimilia militi neceſſaria. Et ubi figitur tentorium Turcæ, ibi iam ſingula ſuo ordine tanquam in urbe parare debent. Ibi locus ſartorum, piſtorum, macellatorum: alij parant epulas carnium omnium generum: qui ſi non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet panes bis coctos, carnes ſiccas, Paſtarma dictas, caſeum, lac coagulatum. Sunt etiam patientiſsimi famis, ſitis, frigoris. Rarò hoſpitantur in urbibus, ſed in agris ſub tentorijs, circa fœneta & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quàm ſui ipſorum, paruo & ſatis uili cibo contenti, uidelicet dicto lacte coagulato aqua temperato, & immiſſo pane, uel recenti, uel bis cocto, ſerui, pariterq; domini. Ibi ſilentium tempore noctis magnum, ut captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: ſed cum uadunt cubitum, & cum ſurgunt abire, omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, Allah allah allahu, id eſt, O' Deus.

De iuſtitia exercenda in bello.

TAnta ſeueritas diſciplinę fit in bello, ut nemo militum auſit aliquid iniuſtè rapere, alioquin ſine miſericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij cuſtodes, ſiue defenſores earum rerum, quæ in uia occurrunt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uenales panes, oua, fructus, auenam, & ſimilia. Tenentur quoq; defendere dicti præfecti hortos fructuum circa uiam ſitos, ut nec ipſi audeant unum pomũ, uel huiuſmodi ſimile, ſine licentia poſsidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Cum eſſem in exercitu Turcæ in expeditione contra Perſas, uidi Tſpahiam unà cũ equo & miniſtro decollari, quòd ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat.

De feſto celebrando ob uictoriam Turcæ.

CVm renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiam ſeſe effundunt ciuitates. Noctu autem ſub primam facem, auſpicantur triumphalem iſtam feſtiuitatẽ, funalia, cereæ tedæ, faces, ubiq; diſponuntur, ſtragulis, aulæis, ueſtibus holoſericis ædes uelantur, & uia quà intraturus eſt

Imperator

Imperator Turcarum. Triumphum autem uerum reportat Conſtantinopolim, ubi continuè reſidet, ſi non agit bellum in aliquas regiones. Legibus tamen tenetur tribus annis elapſis ipſemet ſuſcipere expeditionem in regiones Chriſtianorum, pro amplificatione regni, uel defenſione.

De uenatione eorum.

NVlla natio ſub ſole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Penetrant enim inſequendo feras loca aſpera & montuoſa in equis, capientes diuerſa animalia: & ſi animal extinctum à canibus ſuffocatum fuerit, illo non ueſcuntur neq; ipſi, ſed nec Chriſtiani inhabitantes illas regiones. Et ſi occidunt ſuem ſylueſtrem, dant illum Chriſtianis illarum regionum, quia Muſlumanis prohibitum eſt ueſci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET AGRICOLIS.

CAPVT III.

OPPIDANI per ſeruos eorum agros colunt, decimã dependunt ſuo Imperatori. Opifices uerò artibus mechanicis ſe ſuſtinẽt. Qui ocium colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoq; ſtrennuè exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragrant, ad Venetos ſeſe deferunt. Balnea in ſingulis ciuitatibus habent, ubi ſolenni more, bis, uel ter ſe lauant. Si reddunt urinam, mutonem lauant. Si uentrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, uas aqua plenum geſtantes: maſculum maſculus, & fœminam ancilla. Et cum exeunt lauatum, mulieres ungunt ſe quodam genere unguenti, quod poſt mediam horam pilos cadere facit: uiri ipſimet radunt mutones, nec quouis modo ſinunt creſcere pilos, ſed ſingulis menſibus bis uel ter ita faciunt, tam maſculi quàm fœminæ: & maximè cum templa frequentant, alioquin ignibus (ut uiolatores ſacri loci) traderentur. Habent etiã diuerſos artifices, ut ſartores, ſutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fabros, ſimiliter carpentarios, pictores, lapicidas, ſed nõ tam ſubtilis & præſtantis ingenij, ut in iſtis partibus noſtris.

De iuſtitia apud ciues.

IVdicem omnes habent eundem, tam Chriſtiani, quàm Turcæ: ex Muſlumanis tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur. Si quis occidit, ipſe quoq; mortem ſubire debet. Si quis furatur, aut uiolenter rapiat, ſuſpenditur: ut contigit Ienitzero cuidam, qui mulierculæ cuiuſdã portantis in forum uenale lac ebiberat, non ſoluendo precium, cum accuſatus coram iudice negaret factum, pedibus ſurſum ſuſpenſus, chordaq; per medium ligatus, lac ſtatim euomuit, atq; ilico iudicio ſtrangulatus. Hoc me præſente in Damaſco contigit, cum ex Armenia Hieroſolymam proficiſcerer. Si aliquis adulterium commiſerit, maſculus in carcerem cõiectus, poſt aliquot menſes pecunia redimitur: & mulier uidelicet adulterata, ſuper aſinam uicatim & plateatim ducitur, flagris cæditur denudata, & lapidatur uiſcera bouis in collo geſtando.

De agricultura.

TAm Chriſtiani, quàm Muſlumani, agros, uineas, & paſcua colunt, habentes frumentum ſimile noſtrarum regionum, tritici, milij, ordei, auenæ, ſiliginis, fabarum, & omnium generum legumina: inſuper oryſa in

abundãtia, lini, mali cotonei, plus quàm hæ regiones. Vineta quoq; utraq; gens poſsidet, fructu eius uariè utentes. Chriſtiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua Pechmez uocatum. uuas paſſas quaſdam ita me dicantur, ut ſemper & uiſu & guſtu recentes appareant. has Vzum Turſi uocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, ſuo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, poma granata, nuces, caſtaneæ, ficus, ceraſa, poma narranca, & alia id genus uili precio, ſed nõ in omni regno. Sunt etiã loca ut paſsim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horũ (propter ualidũ frigus) poſſunt habere.

De diuerſitate animalium.

HAbent opiliones Tſobanlar appellatos, hi ſemper in ſolitudine degunt, et ad pabulum ſinguli s fere menſibus ſedes mutant, nullas prorſus domos, uel poſſeſsiones præter tentoria, & greges armentorum poſsidentes: ſed paſcunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hœdos: conficiunt caſeum, butyrum: tondunt lanam. inde faciunt penulas Chepenech appellatas, tapetia: ea uendunt, & inde emunt frumentum, ad uictum ſuæ familiæ. Omnes prædicti dependũt decimas regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Inſuper Chriſtiani ſub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet de quolibet maſculo unum coronatũ: & quod eſt crudeliſsimum, etiam filios omnes uxores nõ habentes, ui abripiunt, ſingulis quinq; annis perluſtrantes domos eorum.

De ædificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia, plereq; latericio opere conſtant duplici ex materia. ſunt enim lateres, alij fornacibus, alij ſole excocti. Tecta cuneatim coëunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: ſed in Natolia tecta plana ſunt in modum tabulati, ſine ullo faſtigio, ſiphones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per cylindrum deuoluitur.

De ueſtimentis eorum.

CVltus illis ex materia lanæ, lini, & ſerici, ſatis magnificus, ueſte Chattan uocata, utuntur, ſtricta, laciniosa, & uſq; ad talos prolixa. brachas noſtras deteſtantur, ut nimium pudenda exprimentes. Induſia Chumlech dicta, ſudariola uiolaceo colore tingunt. caput illis aggeſtu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus Tulbent ſiue Csalma eorum lingua uocatur. Mulieres diuitum uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta Babucs uel Cſisme dicta, tam uirorum quàm mulierum, in ſolo ſuppactum habent, ut diutius illis uti poſſent.

De cibarijs illorum.

VTuntur & ipſi quoq; non peſsimo pane Echmech dicto, nigro & albo, quemadmodum & noſtrates: ſed illi ſpargunt quoddam genus ſeminis Suſſam uocata, ſuper recentem, poſtea coquitur: quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus. quo nuſquam utuntur noſtri, præter in Hiſpania paſsim in quibuſdam locis, uidelicet in regno Granaten. & circa Ciuiliam. In edulijs illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uerò maximè ſolennis eſt, puls ex oryſa, ita addenſata, ut partes inde manibus decerpantur. Piſcium mira abſtinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitijs deſignatæ, aut publica diuerſoria, quemadmodum apud noſtrates: tamen in plateis diuerſa uenduntur cibaria, & alia huiuſmodi ad uictum neceſſaria.

De potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex ſuccaro, ab illis Secher uocato, aut melle diluto aqua. Tſerbth appellatur is potus. Secundus ex uuis paſsis, detractis acinis in aqua decoctis. additur deinde aqua roſacea, & aliquantulum ueri mellis. & hic potus Hoſſaph uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia: eſt enim dulcis & inflat uentrē. Tertius fit ex illo defruto Pechmez appellato, quod ex muſto factum, ſpeciem mellis præ ſe fert guſtu & uiſu. diluitur enim aqua, & datur ſeruis ad bibendum.

De modo ſedendi & comedendi.

CVm manducandum eſt, ſubijciunt ſtoreas Hactſer uocatas: deinde inſternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo diſcūbunt. menſa illorum Tſophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut marſupium. Non aſsident noſtrorum more, nec diſcumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur: ſed decuſſatim, pedibus inter ſe complicatis more ſartorum. antequàm cibum ſumant, oratio præmittitur. Raptim comedunt, & magno ſilentio, interim omnes uxores in abdito tenent: ſerui uerò poſt duodecimum annum, non permittuntur domum (ubi mulieres ſunt) ingredi: ſed infra duodecimum annum pueri ingredientes & egredientes deferunt maioribus neceſſaria, qui in alia domo ſegregati procul habitant. Captiuę uerò non habent licentiam egrediendi foras, niſi cum mulieribus Turcarum cum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbem recreationis cauſa in hortos & uineas (quod ſæpe facere ſolent) ſed ſemper in domibus latitantes operantur. nec permittitur illis cum captiuis ſeruis cōuerſari. Dij boni, quis poſſet explicare aut deſcribere afflictiones & calamitates captiuorum, & ſub tributo Turcarum habitantium Chriſtianorum: aut quis poſſet enarrare crudelitatem, & turpiſsimos abuſus, tam in rebus ſecularibus quàm fidei Mehemmeticæ cæremonijs, prout legentes intellexiſtis de lotione & munditia eorum, in qua ſola ſperantes ſalutem ſuæ ipſorum animæ exiſtimant ſe conſequuturos, cum intus repleti omni ſpurcitia ſcelerum, Mehemmeto cæco duce, Deum irritant immorralem. Multa alia ex inſtitutione Mehemmeti debent ſtrictiſsimè obſeruare, quæ ſtudioſe omittenda duxi, ne minutiſsima quæq; perſequens, garrulitate ſtomachum lectori moueam.

F I N I S.

CHRISTOPHORI RICHERII GALLI, THORIGNEI SENONIS, CVBICVLARII REgij, in ſuum de origine Turcarum & Othomani ſucceſſorumq; eius imperio commentarium Præfatio, ad Franciſcum Gallorum regem Chriſtianiſs.

VEREOR, Chriſtianiſs. Rex, nequis me temerè feciſſe exiſtimet, quòd tibi non modò ampliſsimo inuictiſsimoq; principi, uerumetiam eloquentiſsimo & hiſtoriarum ſcientiſsimo Regi, noſtram de Turcarum rebus hiſtoriam auſus ſim quaſi conſecrare. Quamobrem, quibus rebus adductus id fecerim, paucis explicabo. Videbam uſque adeò te ardere amore ſcientiarum, ut non doctiſsimos ſolùm, quos habes apud te multos: ſed etiam tenuiter eruditos, in quibus nomen profiteor meum, beneuolentia amplecterêre. Cogitabam apud me quę prǽmia conſtituiſſes profeſſoribus artium bonarum, & in quos honorum gradus extuliſſes eos, quorum uirtutem & doctrinam probaſſes. Animo repetebam, te authore, exarſiſſe ſtudia literarū, oppreſſam fuiſſe in Gallia barbariem, prodijſſe qui linguam Latinam, qui Græcam, qui Hebraicam, qui poëtas, hiſtoricos, oratores, philoſophos publicè interpretarentur. Extitiſſe etiam qui ſcriptis libris politioribus augerent eorum numerum, qui nomē ſuum immortalitate donaſſent. Animaduertebā certatim omneis aliquid offerre tibi ſcripti: neminem eſſe tam humilem, qui non ſe tuę humanitati committeret: nullum opus eſſe tam paruum & tenue, quod non aliquid ſperaret apud te loci. Putaui igitur mihi eſſe faciundum, ne ſolus ingratus uiderer, & eo magis quòd in numerum Cubiculariorum tuorum me recepiſſes. Itaq; primitias quaſi frugum mearum obtuli tibi: maius aliquid allaturus, ſiquid agellus meus melius & præſtantius tuliſſet. Semina mihi collegi ex Egnatio, Blondo, Platina, Riccio, Gaguino, Paulo Iouio, Andrea Cambinio, alijsq; multis, ſi non eloquentiæ primæ, maximę tamen fidei ſcriptoribus: ut quæ ſparſa eſſent ac diſsipata, in unum locū mitterentur, quò propius uideri poſſent. Parum quidem cultus eſt hic ager, ſed rerum frequentia copioſus. Primùm quæ ſit origo Turcarum: deinde quas occupauerint ſedes: poſtea Othomani & poſteriorum imperium uſq; ad Soleimanū pręſentem breuiter dilucideq; narro. Quicquid eſt, hoc ſummitto iudicio tuo. Tum demum nonnihil eſſe exiſtimabo, quum intelligam abs te omnino repudiatum non fuiſſe.

DE TVRCARVM ORIGINE ET NOMIne, quàm uariè ſcriptores opinentur.

IN tradenda Turcarum origine nobili inter ſcriptores diſsidio laboratur. Ortam à Teucris eam gentē plærisq; docent, non abſq; ſua ratione. Turcæ enim etſi uniuerſam prope in Aſiam & Græciam ſunt effuſi, tamen hodierno die eam præcipuè Aſiæ minoris partē colūt, quam olim tenuere Teucri: & ubi quondam Troia illa Gręcorum uiribus euerſa, opum ui militiorq; claruit. Eſt & quod illos prætereà moueat, proxima ſcilicet quædam nominum utriuſq; gentis

gentis affinitas. Turcos nempe ſiue Turcas pro Teucris, & Turciam pro Teucria dictam fuiſſe putant.

Potens quidem argumentum, ſed tamen leue his, qui Arabas, Saracenos & Turcas, unam eſſe nationem uolunt: huiuſmodiq; nomen à Græcis inditum fuiſſe tum, cum factio Turcica primùm innotuit. Græcos nimirũ, cum nouum hoc religioſorũ hominum genus ludibrio haberent, deq; ſua nota uulgo cõmendarent: ridiculè ipſos τὸς θεωρικὸς, quod tempore corruptum & inciſum θεωρκὸς peperit, contemplatores, atq; adeò in cœlum raptos aiunt nuncupaſſe: abrepta hinc nominis occaſione, quòd Mahummedes, ſectatoresq; eius, diuino ſe ſpiritu efflatos, oracula quoq; eſſe ſuas nugas iactitarent.

Appoſitè & hi ſatis ad rem: ſed & non minus ab eis quàm ab illis diſſentiunt ipſi Turcæ. Quorũ aliqui gentis ſuæ ſtrenuitate partam eſſe hanc appellationem gloriantur, ſeſeq; initiò ob merita θεωρικὸς, ſtrenuos ac bello potentes: annorum deinde lapſu θεωρκὸς fuiſſe nuncupatos.

Alij ſectarium ſuum ueruecem Mahumedem in propaganda ſua doctrina res ſupra omnem uim humanam, imò ſupra legem naturæ geſſiſſe fabulantur. Quarum cauſa regio omnis, in quam Mahummedea lues primùm irrepſit, principiò θεωργία, opus ſeruatoris, populus θεωργοὶ: deinde θουρκία & θουρκοί, κατὰ ἔλλειψιν καὶ μετάληψιν, dici cœpere.

ARTIFICIALES MAGIS QVÀM VERAS *eſſe has opiniones, quodq; reuera Turcæ à Scythis oriundi, & nomen eorum uetus.*

VEri profectò ſimile aliquid habent hæ de Turcarum origine & nominе opiniones: ſed mihi rem altius intuenti, commenticiæ magis inuentæq; uidentur, quàm ueræ. Quarè & minori dignæ eſſe fide, quàm ſit eorum mens, qui annales ſequuti, memoriæq; prodita monumenta, à Scythis oriundos faciũt eos populos, qui feris & incultis etiam'num moribus Aſiam minorẽ tenent: & eos in primis, qui Turcæ uulgo appellati, Othomanorum legibus parent. Quos quidem Gelonis & Thuſſagetis proximos, principiò eam Scythiæ regionem occupaſſe ferunt, quæ Oceano ſeptentrionali expoſita, in hyperboreos montes incumbit.

Hiſtoriæ mundi ſcriptor Mela, cũ uicinos Tanai populos recenſet, Turcarum natale ſolũ nomenq; cõmemorat. Ripas eius Sauromatæ (inquit) & ripis hærentia poſsident: una gens, aliquot populi, & aliquot nomina. Primi Mæotici γυναικοκρατούμενοι, regna Amazonum. Fœcundos pabulo, ad alia ſteriles nudosq; campos tenent Budini. Geloni urbem ligneam habitant. Iuxtà Thuſſagetæ Turcæq; uaſtas ſyluas occupant, alunturq; uenando. Tum cõtinuis rupibus latè aſpera & deſerta regio, ad Arimphęos uſq; permittitur.

Plinius quoq; gentes, quæ circa paludẽ Mæotida fuſæ ſunt enumerans, ſcriptũ Melę de Turcis quaſi confirmaturus ait: Dein Tanaim amnẽ gemino ore influentẽ incolunt Sarmatæ, Medorũ (ut ferunt) ſoboles, & ipſi in multa genera diuiſi. Primò Sauromatę γυναικοκρατούμενοι, unde Amazonum cõnubia. Dein Euazę, Cottę, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtobocci, Choatrę, Zigæ, Dandari, Thuſſagetæ, Turcæ uſq; ad ſolitudines ſaltuoſis conuallibus aſperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes.

Ptolemęus in Aſiaticorum Sarmatarum deſcriptione, mentionem facit Tuſcorum, quos docti eandem eſſe cum Turcis nationem cõijciunt. Et in-

ter Caucaſum montem (inquit) & Ceraunios Tuſci & Diduri.

Cæterùm, mores ipſi atq; actio omnis Turcarum, corporis ornatus, modus equitandi, armorum & pugnæ, lingua & dialecti, omnino Scythica ſunt. Quæ potentia ſunt argumenta ſatis ad perſuadendum, Turcas haud dubiè eſſe è Scythia oriundos.

Adde quòd eorum prima eruptio in Pontum & Cappadociam fuiſſe facta legitur. E' quibus locis ſerpſere ſenſim de populo in populũ, in Aſiam uſq; minorem, ubi in hodiernum diem manſere.

Cum ergo tam uenerandæ antiquitatis authoritatisq; uiri in ijs quæ de ſitu orbis ſcripta reliquere, Turcas in Scythis, eosq; hoc ipſo nomine deſignent: cum porrò cultus populo utriq;, uox, geſtus, inceſſus, ingenium, diſciplina eadem ſint: haud abſq; ratione ſubſcripſi potius eorum ſententiæ, qui gentes quæ ſub Othomanorum imperio Turcæ dicuntur, è Scythia deriuant, nomenq; ipſi comitem faciunt origini: quàm aliorum libidini, qui Turcas Teucrorum prolem, qui Arabas Saracenos fecere: aut in excutienda prima Turcici nominis inſtitutione, & eo ipſo pro arbitrio formando, ſupra modum ſe torſerunt: quaſi alio fuiſſent olim Turcæ uſi, nuperq; ob eas, quas ipſi cõmentantur, cauſas, Turcicum fuiſſet illis impoſitum nomen.

QVA PARTE SCYTHIAE TVRCAE *olim habitarunt.*

Quanquam tamen adhuc inter illos qui ex ueterum ſcriptis coniecturam faciunt, aliqua eſt contentio de loco: ubi præſertim habitarunt olim Turcæ in Scythia. Sunt enim qui eos in Europæa, ſunt qui in Aſiæ Sarmatia collocant. Sed Egnatius Baptiſta diſſenſionem componit in hunc modum: Turcæ partim Caſpio mari proximi, qui Aſiam Orientemq; uaſtarunt, Caucaſiq; ueteres incolæ, qua parte ad Arcton uergit: partim inter Scythicas gentes relati, & Vnnici ſanguinis, qui poſteà Vngari dicti ſunt, exiſtimati.

QVO TEMPORE, QVIBVS DE CAVSIS, *& qua regionis parte ſuo natali ſolo exierunt, quosq; primùm populos inuaſere.*

TVrcarum nomine & origine deſcriptis, conſentaneum uidetur exponere quo tempore, quas ob cauſas, qua regionis parte è ſuo natali ſolo exierunt: quos, deniq; populos primùm inuaſere, in quo magna quoq; eſt inter ſcriptores contentio,

Tradidere Blondus Flauius & Platina, ſalutis noſtræ anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quinto, Pipino in Francia regnante, ſuis eos primùm finibus ad nouas ſedes quærendas, rerum omnium domi cogente penuria diſceſsiſſe: ruptisq; montium clauſtris, in Aſiam perueniſſe expeditos: atq; Alanos initiò, pòſt Colchos & Armenios, dein Aſiæ minoris populos, Perſas tandem ac Saracenos inuaſiſſe.

Otho Friſingẽſis egeſtate quoq; domeſtica egreſſos, ſed portis Caſpijs, & quadriennio ſerius, Auarosq; e ueſtigiò tentaſſe ac ſubiugaſſe meminit.

Martinus Segonius Nouomontanus cauſam eruptionis eandem: tempus, locum, impetus armorum diuerſos commemorat. Ceſsiſſe enim patria ſub annum Chriſti octingenteſimum quadrageſimum quartum, è portis Caucaſi emerſiſſe, in uicinas gentes, atque has inter in Armenios incurſaſſe, ui deinde Aſiam minorem occupaſſe.

Refert Antonius Sabellicus, fuiſſe in manibus ſibi quendam Nicolaum Chalcondylem, qui Turcarum res geſtas ab ipſa prima ſcripſerit origine, memoriæq́ prodiderit gentem hanc de ſe loquentem dicere ſolere, è Caſpijs montibus pulſos à uicinis maiores ſuos, in Perſiam & Aſiam minorem deſcendiſſe.

Scriptum Zonoræ Græci, hiſtoriæ ſcriptoris, ex opere quod de Græcis Imperatoribus reliquit exſcribens Egnatius: Siue igitur (ait) ueteres illi à Mela relati, ſiue recens aliquod genus hominum, eorum certè qui Caſpij maris accolæ fuere, tenuiſsima memorantur primordia, & ut cæterarum gentium, planè obſcura. Nam ſeptingenteſimum ab hinc annum, natali ſolo relicto, in Perſidem atque Aſiam minorem primum impetum fecere.

Scilix author Græcus, in ſermone quem de Turcis inſtituit, non infœlix patrij ſoli ingenium, non horrorem, non rerum ad uictum neceſſariarũ egeſtatem, cauſam facit eruptionis: ſed famam quæ de illorum peritia militari percrebuerat. Cuius impulſu (Saracenis uniuerſæ quidem Aſiæ dominantibus, ſed factionibus inter ſe diſtractis) Mauginetus Saracenus, Perſiæ & Mediæ princeps, nationem hanc contra Imbraelem, Saracenum quoq́, Babyloniæ principem in auxilium euocauit.

Ex hac ſcriptorum contentione facilè eſt iudicatu, certò non eſſe compertum, nec qua tempeſtate, nec quo impulſu, nec quibus portis ſolo patrio eruperunt: neque adeò quas primùm gentes incurſionibus fatigauere. Quanquam tamen ipſum tempus, cauſasq́ eruptionis conciliare, factu non eſt difficile. Fortaſſe enim non ſemel, ſed annorum uicibus, fortaſſe & principio coacti neceſsitate patriam deſeruere. Adde quòd in noui domicilij conquiſitione, dum ex alterorum incommodis ſua comparant commoda, longo bellorum uſu in re militari exerciti, gloriam nomenq́ ex uictorijs adepti ſunt, unde & à Maugineto contra Imbraelẽ hoſtem euocati. Quod uerò ad limitis, quo exierunt, impetumq́ priorum fidem attinet: cum (ſi Ptolemæo credimus) Caucaſus ad ſeptentrionem, ſupra Colchidem, Iberiam, Albaniam, & mare Hyrcanũ, infra hæc montes Caſpij ad Auſtrum ſpectent: qui fieri potuit, ut emerſio prima è portis Caucaſi, prima item è Caſpijs fuerit, niſi duplici exercitu? Meum itaque conſilium eſt plures paucioribus anteferre, inq́ eorum ſententiam concedere oportere.

DE EORVM INCREMENTO, *& rebus bello partis.*

TVrcarum gente è ſuo ipſius natali ſolo euocata, & uſque ad nouæ habitationis comparationem educta: rei geſtæ ſeries poſtulat, ut deinceps incrementum eius ſtylo proſequamur, oſtendamusq́ quibus artibus ac conſilijs, ex uagis & erronibus, domini poſſeſſoresq́ facti ſunt tot prouinciarum, quas obtinebant in Aſia cum imperio, iam tum cum Orthomanus regnum in eos appetijt atque occupauit.

Ex quorundam ſcriptis habetur eos initiò, dum ruptis montium clauſtris in Aſiam penetrarunt, paucos admodum fuiſſe: neque propterea auſos palàm populari, ſed repentè inopinatis incurſionibus ac rapinis inſuetis, Pontum & Cappadociam, & omnem uiciniam diripuiſſe. Coactos tamen ſubinde periculi metu, quòd pauciores pluribus, extorres indige-

nis obijcerentur, in refugia ſe montium, ſyluarum ac ſaltuum latebras, & loca ſuapte natura munita, peneq; inuia abdidiſſe: & obſeruatis ſedulò prędæ furtiuæ occaſionibus, rapto uictitaſſe. In ea uitæ difficultate tantiſper manſiſſe, dum collectis uiribus, & acie cōſcripta, ex omni prætereà numero delectis qui præeſſent, auſi ſunt aperto Marte ſæuire, atq; Colchos initiò, pôſt Armenios, dein Aſiæ minoris populos gladio ac igne uaſtare. Repentino atq; audaci & inſolito incurſu fractis Aſiaticorum animis, barbaros facilè uniuerſam regionem in ſuam ditionem redegiſſe, hiſq; rebus geſtis ut ciuitates inuaſit timor, paucis admodum annis, non Pontum modò & Cappadociam, ſed & Aſiam quoq; minorem, quam hodie Anatoliam ſeu Turciam de nomine uocant, in poteſtate ſua poſuiſſe: & lapſu temporis (magis fortaſſe ob paruitatem animi eorum quibus cum rem habebant, obq; Græcorum, ſub quorum iugo erant, negligentiam, quam ſua uel potentia uel induſtria) Bithynię, Galatiæ, Phrygiæ utriuſq;, Piſidiæ, Cariæ & Ciliciæ imperium conſequutos.

TVRCAS MONARCHAM NVLLVM *habuiſſe ante Othomanum.*

HAnc rerum à Turcis geſtarum ſeriem reliquere illi, qui eos ſuo natali ſolo ad nouæ terræ conquiſitionem neceſsitate coactos exijſſe prædicant. Cui addunt ad parta retinenda nullo Imperatore, nullo rege, nullo alio ſupremi magiſtratus titulo uſos: ſed deſignatis tantummodo pro factionum prouinciarumq; uarietate certis hominibus, qui res, qua prudentia ualebant, adminiſtrarent, ad Othomanum uſq;, eum qui primus tyrannidem inuaſit, integros manſiſſe.

EVOCATOS E' SCYTHIA IN AVXILIVM *à Mauginetо Perſarum principe.*

ALij, quorum ſcripta habent Turcas à Saracenis principibus è Scythia fuiſſe euocatos, in auxilium contra hoſtes, ob eam qua florebant rei militaris peritiæ famam: de eorum incremento ſecus multo commentantur. Primùm enim uictitare eos faciunt, bella ſub certis militum ducibus gerendo: deinde ipſos ſub aliquot principum regimen cogunt ante Othomannum.

Quia uerò Scilix inter omnes, & Egnatius Baptiſta rem hanc plenè & aptè complexi ſunt, operæprecium ferè putaui ſcripta eorum meis inſerere: ut ſcilicet hac ratione de ſucceſſu Turcico nihil quenquam lateat: &, cum nihil ultra deſiderabitur, Othomani Turcicæ gentis Imperatoris primi cœpta, poſteriorumq; res geſtas, ſuo quæq; ordine diſponam.

Scribit ergo Scilix in hunc modum. Quum Saraceni latè dominarentur in Aſia, atq; inter ſe diſsiderent: Mauginetus Saracenus, princeps Perſidis & Mediæ contra Imbraelem etiam Saracenum, Babyloniæ principem, auxilia Turcarum accerſiuit. Illi duce Mucalethe uictoria potiti, ad imperium Perſiæ aſpirare cœperunt, præſidiaq; in Araxis ponte à Saracenis conſtituta, ne Scythæ tranſirent in Perſiam, dum amouere conarentur, prohibiti manu ualida, duce Trangolipice contra exercitum Mauginetis ueniunt: ac tandem potiuntur totius Perſiæ. Trangolipix Sultanus efficitur: ruptiſq; Caucaſi clauſtris, Turcos alios euocat, uiciniſq; bellum ſuſcitat. Babylonem Piſaſsyrio rege ſuperato in poteſtatem redigit. Contra Carbaſſen Arabiæ principem bellum, primum per Cuelmanum legatum,

deinde per Aſanum fratris filium infœliciter geſsit, amiſsis copijs ac profligatis. Verùm hi atq; alij huius nationis inſurgentes, totam Aſiam occupauere: atq; cum Saracenis de una lege conuenere, cum prius uti reliqui Scythæ idola colerent. In ſequentibus deinde temporibus, diuerſi ex ijs duces ac principes, diuerſa loca cæpere. Soleimanus Nicæam uſq; ad Helleſpontum & Tarſum Ciliciæ occupauit. Qui in prima expeditione Hieroſolymitana expulſus à noſtris cum tota familia fuit. Ducathes Damaſcū regionemq; omnem Decapoleos ſubegit. Aſſungur Alapiam (quam nunc Alepum dicunt) olim Epiphaniam dictam. Anexianus Antiochiam cum modicis finibus. Nam Laodiceam uſq; Syriæ, Calyphas Aegypti, è gente Saracenica, poſsidebat regiones. Poſt annos deinceps circiter octuaginta, regnante apud Hieroſolymam ex noſtris Almerico, Syracinus Notandini Damaſceni principis dux, ſimulatione ferendi auxilij Calyphę Aegyptio, qui tunc à noſtris oppugnabatur, eum obtruncauit, Sultanumq; ſe primū Aegypti cōſtituit. Huius Saladinus ſucceſſor Hieroſolymæ Syriæq; regnū noſtris expulſis in poteſtatem recepit. Proceſſu deniq; temporis, & ipſi Saracenicum nomen ex Turcis, quòd inter Arabes uerſarentur, uſq; in hodiernum diem accepere.

Egnatius uerò de Turcis diſſerens: Sed nec unus dux illis (ait) nec certum imperiū: uagi diſpalatiq;, quo'ue cuiq; fors affuit, latrocinātes magis quàm belligerātes prouincias uaſtarunt. Prima ſtipendia Baſilio Macedone imperante, ſub Muchumetio Saracenorū principe meruere: quorū præcipuè opera Babylonios Indosq; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiā, prohibitiq; ad ſua redire, indignati primò ſecedunt: inde uno alteroq; prælio Trāgolipicis Mucalethij eorum ducis auſpicijs fœliciter aduerſus Saracenos geſto, tandē egregiè uincūt, Muchumetiumq; profligatū acie obtruncant. Ex quo res Turcica ad Trangolipicē delata. Is alijs Turcis ad ſe accerſitis, Cucumetium nepotē aduerſus Arabas cum paratiſsimis copijs miſit. Qui prælio ab his uictus, cum à patrono per ſummū contemptū exceptus eſſet, eius iracundiā ueritus, ab illo deficit, et Paſara Choraſmiorū urbe munitiſsima ſeſe includit. Trangolipix intereà prælio genti funeſtiſsimo, in Mediæ finibus cū Romanis, Aſani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto et cæſo, indignatus ille, Aleimū fratrem iterū in Romanos miſit. Qui egregiā uictoriā, capto Liparire Græcorū duce, & cæſis etiā Iberis Romanorū ſocijs retulit. Sed cū Liparitem primū, mox & dona à principe miſſa, facilè Turca reddidiſſet, nec præſtarenr Romani quod promiſerāt, ingentibus copijs accinctus Trangolipix, Aſiam omnem ad Euxinum mare, aut uaſtat, aut ſubigit. Variatum deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum uſq; memorabilē expeditionē, qua fracti ab his ſæpius, magna etiam imperij parte mulctati ſunt, donec Othomanus, ab hoc Selimo, qui rerum nunc potitur, nonus, ueterem gentis gloriam aſſerere auſus eſt.

Ex memoratis cōſtat planè qualia fuerint Turcicæ nationis primordia, auctus & progreſſus: ſub quibus initiò præfectis, ſub quibus deinde principibus uitam coluerūt, uſq; ad Othomanū. Atq; ut colligam paucis quod uolo: ſole clarius eſt, Turcas in primis ſuis annis, populum non fuiſſe momenti admodum magni: ſed uel fato, uel ducum ſuorum aſtu & uigilantia, uel, quod fidem propius eſt, eorum cum quibus belligerabant animi paruitate & defectu, nec non etiam Græcorum, ſub quorum tutela erant, negligentia, in hodiernas opes creuiſſe.

Hæc equidem, nec plura de priſcis Turcis eorumqꝫ ducibus, atque ijs quæ ante adeptum imperium geſſerunt, literis mandata reperio. Iam uenio ad Othomanum, qui primus, paucorum neglecta potentia, monarchiam inuaſit. Rerum ab eo geſtarum filum contexam: & gradatim in occupatæ tyrannidis ſucceſſores deueniam.

QVI OTHOMANVS MONARchiam uſurpauit.

SEd antè quàm natales eius uerſutiamqꝫ ingenij, qua ad ſummum populi regimen euectus eſt, exponam: facturus operæprecium uideor, ſi ea referam, quæ ex Iazigum genere quidam, parum quidem latinè, ſed tamen diſertè prodidit, in eam ſententiam.

Anno à ſeruatore nôſtro ſupra milleſimum & ducenteſimum, exijt in prælium ab Auſtro princeps, cui uulgo magnus Sultanus nomen fuit: totumqꝫ Orientem frequenti exercitu ad mare uſqꝫ perdomuit. Is, cum regionem quam ſibi ſubdiderat, amœnam quidem fœcundamqꝫ eſſe, ſed nimium latè patentem, atqꝫ ideo conſeruatu difficilem iudicaret: partiri eam in ſeptem prouincias uoluit. Quibus ſingulis ſingulos duces præfecit, uiros numero ſeptem, quos authores itineris, periculorum conſiliorumqꝫ ſocios, uictoriæ comites habuerat. Nomina eorum fuerunt, Othoman Beg, quod perinde eſt ac præfectus, gubernator, dux aut dominus Othomanus: Erman beg, German beg, Czarchan beg, Auding beg, Mentheſſe beg, & Caraman beg. De quibus appellantur etiam'num hodie, ipſarum prouinciarum incolæ, Othomaneli, hoc eſt Othomani filij ſeu poſteri: Ermaneli, Germaneli, Czarchaneli, Audingeli, Mentheſſeli, Caramaneli. Suam quiſqꝫ prouinciam tenuit animo quieto diu. Primus omnium Othomanus pacem noua imperij cupiditate ſuſtulit. Primus ditionis ſuæ fines proferre aggreſſus, bella ſocijs mouit: domitiſqꝫ proximis, cum acceſſione uirium fortior ad alios tranſiret, & proxima quæqꝫ uictoria inſtrumentum ſequentis eſſet: omnes præter Caramanum, (qui tam finitimorũ, qui ad eum profugerant, ope, quàm ſuæ prouinciæ acceſſu natura difficili reſiſtebat) ſubegit, eqꝫ ſtatu ac poſſeſsionibus depulit.

Iam, ſi fidem teſtimonio huic tribuimus (exiſtimo certè eſſe tribuendam: nam qui id perhibuit, refert ſe Mullenbachi in Vngaria literis incumbentem, natum annos circiter ſexdecim, à principe Turcarum Amurathe bello captum, nec non & in Turciam abductum, ibi ſeruitutem duos & uiginti annos ſeruijſſe. Quo perpetuo tempore cum uerſaretur cum Turcis, rem ſanè hanc plenè didiciſſe potuit) ſi (inquam) teſtimonio huic fidem tribuimus, ipſos iam ob oculos eſt, qua uia primus Othomanus imperij maieſtatem uſurparit. Nunc demum ad genus eius moreſqꝫ tranſeamus.

OTHOMANVS.

FVit Othomanus loco natus obſcuriore, & tenuibus fortunis domi: ſed tamen ingenio fœlici, cautus homo, diligens, ambitioſus, præfecturas ſemper & regna cogitans. Eius diſciplina, & conſilia, & magnæ uirtutes tantum excelluerunt, ut pauculis annis, nobilioribus Turcis æquaretur: eaqꝫ de cauſa, uereri illum, ac in honore habere inciperent tanquam paratum & facilem quarumlibet rerum adminiſtrum. Per id tempus accidit, ut prouinciæ Aſiaticæ diſsidio inter ſe contenderent: utqꝫ latentes in præfectis earum ſerperent inimicitiæ: quas componere extra

ſpem

ſpem erat ambientibus primas ſingulis. Hos tumultus Othomanuscum præſenſiſſet, fortunæ melioris principia fecit: ut qui ex iſta prouincialium, ſatraparumq́ diſſenſione euentum nonniſi proſperum ſibi promitteret. Ergo diſcordias & factiones alere: modò his fauere, modò illis: debilioribus ſemper aduerſus potẽtiores opitulari: ſingulos ſibi opera ac beneficentia cõciliare. Quo ipſe actu paulatim diſsipata, fractaq́ multorum potentia, in tantam de ſe exiſtimationẽ illos induxit, ut uelut ſuperioribus beneficijs uicti & obligati, (nam ſingulos afflictis rebus adiuuerat) primos honores nulla interceſsione quaſi ſuo iure pręripientem ferrent. Qua quidem in re Fortuna cum eo tam benignè indulgenterq́ decidit, ut non ita multo interiecto tempore, ſalutis noſtrę anno circiter milleſimo trecenteſimo, Philippi Pulchri quintodecimo, unus impunè inuitis omnibus ſummam imperij, quod antè partitum tenebant factioſi magiſtratus, occuparit, ſeſeq́ Aſiæ minoris ſiue Anatoliæ Imperatorẽ nominare ſit aggreſſus. Ad hæc ſuſcepta inſignia foris nihil lentius imprudentius'ue agens, quàm antea domi priuatus ſolebat, magnã Bithynię partem (conatui eius fœlicem occaſionem proſperosq́ ſucceſſus danre Chriſtianorum diſcordia) ſubegit, Syuam (quæ eadem cum Sebaſte eſt) expugnauit, & oppida ad Euxinũ poſita nõ pauca cepit. Affecta iam ætate fato conceſsit. Philippi Valeſi regis anno primo, & CHRISTI Opt. Max. milleſimo trecenteſimo uiceſimo octauo, cũ iam ipſe octo & uiginti annos in imperio fuiſſet.

ORCHANES.

EIVS filius Orchanes à pueris ea ſemper indole morumq́ præſtantia fuit, ut facilè in demortui locum cunctis populi ſuffragijs ſufficeretur. Neq́ omnium quiſquam noua dignitate auctum in aliquo mutatum ſenſit: tantumq́ abfuit, ut à patre in peius degeneraſſe uideretur, ut illum etiam magno uirtutum cumulo, & regendi imperij ſingulari diſciplina longè ſuperaret. Cuius rei certum documentum extitit, quòd hæreditarium ſplendorem non modò integrè conſeruauerit, uerumetiam ſpacio temporis eundem pluribus ornamentis illuſtrarit. Hunc enim fuiſſe nõnulli prædicant, qui Myſiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam ſub imperium ſuum ſubiunxit: qui Helleſponto atque Euxino ditionem ſuam terminauit: qui Pruſiadem (quam nomine uariato & Burſiam & Pruſiam dicunt regum Bithyniæ ſedem primariam ui cepit, accepto inter obſidendum graui uulnere, quo poſtea interijt. Eundem quoq́ eſſe autumant, qui Cantacuzeno & Palæologis fratribus de Conſtantinopolitano imperio contendentibus, ipſi Cantacuzeno cum ingenti exercitu in auxilium uenit. Sunt qui filio eius Amorathi hæc concedunt: qui patri poſt duorum & uiginti annorum regnum mortuo ſucceſsit, ad Ioannis Philippi filij primos dies, Anno à CHRISTO nato milleſimo trecenteſimo quinquageſimo.

AMORATHES SIVE
Amurathes.

AMORATHES cum animo eſſet non minus induſtrio quàm ſuperiores, ſeſeq́ atq́ illis dignum aliquid edere ſummopere cuperet: exemplo eorum (tametſi corpore minus ualeret) cepit ſtatim dignitatis ſuæ peruigilem curam habere. Ea de cauſa latis, in populumq́ datis certis legibus, prouinciam legit & locum in ſedem principatus: quo pronum ac facilem ad ſeſe aditum ſingulis præſtaret, & amantiſsimi ſuorum principis munia obiret uigilanter, Burſia in hoc perplacuit, oppidum in radicibus

factus bonorum omnium hæres, uir impiger animiq́ maximi, ſtatim ab accepto imperio rebus Aſiæ conſtitutis, traiectisq́ in Europam nouis copijs, in Bulgariam aduerſus Marcum Crayreuicum proficiſcitur: quo quidem prælio ſuperato atq́ occiſo, magnam eius prouinciæ partem ſibi cùm defectione, tum expugnatione ſubegit. Pugnam deinde aduerſus Græcos maturè inſtaurat, in qua euentus adeò proſperos habuit, ut de Rhomania quoquo uerſum nihil Græco Imperatori præter Cōſtantinopolim reliqui faceret. Nec tanta uictoria cōtentus, in intima Græciæ penetrauit, & Theſſaliam, Phocidem, Bœotiam, Atticā penè totam (ſolis incolumibus Athenis, quę ſitu difficili ac muro densè in multos pedes conſtipato circumſeptæ, ſęuitiæ hoſtili reſtiterunt:) Ad hæc Macedoniam unà cum Pæonia & Paphlagonia ſubiugauit. Agmine demum illinc in Boſſynam & Seruiam deducto, infinitam hominum ac pecoris multitudinem abegit. In Rhomaniam deinde reuerſus, Conſtantinopolim graui preſsit obſidione. Neque dubium eſt quin eam expugnaſſet, & Turcis uniuerſæ principatum Græcię adeptus eſſet, niſi quidam Tamerlanes Parthus obſcurus quidem genere, ſed inſtitutis reipublicæ ac militia præclarus, repentino in Aſiam minorem deſcenſu, à proxima uictoria tam efferatum hoſtem auertiſſet. Cui reprimendo ne longius promoueret, aut potius fugando, Baiazethes ſoluta obſidione & caſtris in Aſiam motis occurrit. Nec ita multo pòſt in finibus Armeniæ minoris ad Stellam montē (ubi olim Pompeius unà cum Mithridate ſigna contulerat) tam iniquo Marte congreſsi ſunt, ut Baiazethes cæſis ſuorum ducentis milibus, coniectis in fugam reliquis, ad tantæ cladis acceſsionem equo deiectus in Tamerlanis hoſtis infeſtiſsimi poteſtatem uiuus deueniret: & cauea incluſus, populis quibus imperarat, monſtrandus traheretur. Memoriæ proditum eſt miſerum Turcam infra menſam Parthi uictoris quoties hic epulabatur, aureis catenis reuinctum locari, & ibidem ad domeſtici canis ſimilitudinē ali conſueſſe: Tamerlani porrò in equum aſcendenti eundem humi procumbentem ſcamni loco fuiſſe. In quo ſquallore ac miſeria manſit infœlix, quoad diris animi & corporis cruciatibus extenuatus, ſex & uiginti annorum Imperator, dignum ſcelerato principio exitiū finemq́ imperij ſuſtinuit, Anno à partu Virginis milleſimo trecenteſimo nonageſimo octauo, Caroli ſexti octauodecimo.

CYRISCELEBES, SEV CALAPINVS.

Liberi eius, Cyriſcelebes, ſiue (ut quidam uolunt) Calapinus, Moſes, Mahummedes & Muſtaphas, paternæ calamitatis exemplo admoniti, Aſiaq́ prorſus à Tamerlane ſpoliati, cū trepide in Græciam refugiſſent, excepti ſunt fuga ab his Græcis qui in Helleſponto explorabant, & ad Imperatorem Conſtantinopolitanum pro ſingulari prędа deducti. Quorum ipſe (ut clemens & lenis erat) miſerorum fortunam non grauare, ſed eos potius nullo uitæ poſſeſsionumq́, quas in Græcia pater eorum congeſſerat, periculo, apud ſe ſaluos cuſtodiri, regieq́ educari uoluit. Poſtea morte Tamerlanis audita, miſericordia Imperatoris Conſtantinopolitani, ac clementia ſolutus natu maximus Cyriſcelebes, in Aſiam diſceſsit. In quam ſubitò magna populi beneuolentia receptus, patrimonium integrè recuperauit. In ſuas deinde Gręcas poſſeſsiones opportunè redijt. E' quibus cum ſoluiſſet, arma in Hungariam traiecturus, eiq́ Sigiſmundus rex occurriſſet cum Franco equitatu (quem ſub præfectura Ioannis Nouiodunenſis eius qui Burgundionum duci patri ſucceſsit, à Catolo ſexto in auxilium

contra Turcas obtinuerat) ad Nicopolim ijs animis utrinq; concertatum eſt, ut dubia primùm uictoria, deinde in Turcas numero plures inclinãte, noſtri ad unũ turbatis ordinibus, & uerſis in fugam Hungaris, aut cæſi ſint, aut capti. In captiuis fuit Ioannes ipſe unà cum uiris principibus Guidone Trimollio, Io. Viennenſi, Philippo Artheſio, Bucicaldo militiæ Gallicæ præfecto, alijsq; id genus &c. nõ paucis: qui ad Cyriſcelebem, fugiente interim Sigiſmũdo, pertracti, ſeruati ſunt, & aliquanto pòſt ducẽtis aureorũ millibus redempti. Verùm cæteri noſtri grauis ac leuis armaturæ milites, qui periculo ſe belli eripuerant, immaniter cõfecti ſunt. Victor poſtea Cyriſcelebes capto belli in Seruiã trãsferendi cõſilio, quum fines eius infeſtare ac depopulari contenderet, & eo incõſultius accederet, morbo correptus animam egit.

ORCHANES CYRISCELEBIS.

ORchanem Cyriſcelebes etſi unicum imperij hæredẽ reliquerat, non tamen opulenti patrimonij uſum ac delicias attigit. Ad gubernacula enim Reipub. cum paucorum ſtudio atq; opera conaretur admitti, patruus eius Moſes, conciliatis ſibi multorum animis, prærepto imperio, filium fratris primo quoq; tempore iugulandum curauit.

MOSES.

SEd & ipſi dignũ illo parricidio exitium prope diuinitus allatũ eſt. Nam cõparatam nefariè rem ac dignitatẽ cũ fratri Mahũmedes inuideret, & dulcedine imperãdi uehementer caperetũ, interceptũ Moſem uita ſimul bonisq; priuauit. Hęc ſcelera omnia proximũ à Cyriſcelebis morte biennium tulit, cum ipſe poſt Baiazethem patrẽ biennio quoq; tenuiſſet imperium.

MAHVMMEDES.

SVnt qui Mahummedem, nulla prorſus de his facta mentione, more Baiazethis factum Imperatorẽ putant, & ea quæ de Cyriſcelebe feruntur, huic uni attribuunt. Cæterùm Vualachos Mahummedes Danubio traiecto ac Bulgaros ferociſsimas Thraciæ gentes uarijs prælijs & cladibus afflixit. Nec prius ab ea uexatione manus continuit, quàm afflictos populos ſibi magnum tributum quotannis pendere compulit. Arma deinde uertit in ſatrapas Aſiæ, quos cum deuiciſſet, alios quidẽ pecunia multauit, nihil generis propinquitate commotus: alios ut Caramanum ſatrapam Ciliciæ, & Aſmanum eius Armeniæ, quam Euphrates aluit, integros atq; incolumes, fortunis quoq; nulla ex parte diminutos ſeruauit. Reuerſus in Græciam, Hadrianopolim ſedis imperatoriæ loco habuit, pulſis illinc, aut ad internecionem cæſis quotquot intus Chriſtiano inſignitos nomine, ac ſacra pios religione deprehendit: nec diu poſt ea uixit. Oppetijt anno tyrannidis ſuæ decimoſeptimo, & noſtrę inſtaurationis milleſimo quadringenteſimo decimoquinto, Anno imperij Caroli ſexti triceſimoquinto.

AMORATHES.

AMorathes ordine ſucceſsionis, imperij declaratur hæres. Hunc etiam impuberem, magna rerum gerendarum fœlicitas ſequuta eſt, & Imperator Mahummedis patris non modò nomẽ ac gloriam præclarè geſtis, uerùm etiam maiorum, quotquot illum anteceſſerant, memoriã longè ſuperauit. Hic tum, cũ pater exceſsit, præerat Anatoliæ, ab ipſo ad ſuſtinendos hoſtileis impetus tutamq; regionis adminiſtrationem delegatus. Nuncium ſuę orbitatis illic accepit citius quàm incommodę paternæ ualetudinis. Quo caſu perculſus, maturat ab Anatolia proficiſci, & quàm maximis

itineribus

itineribus poteſt in Græciã contendit. Itaq; paucis caſtris ad urbem Chalcedonem peruenit. Vnde cum in Europam exire ſtudioſè cuperet, & uelis equiſq; in Græcam ſuam rem conuolare, ad iuſta, ut palàm dictitabat, paterno funeri honorificè perſoluenda, reuera quòd præſentia ſua uel conſeruatum iri: uel ſi alienatum eſſet, iam recuperatum patrimonium confidebat: nunciatur per exploratores Helleſpontum claſſe hoſtili teneri, Conſtantinopolitanumq; Imperatorem inſidias parare: & ſiquando ſe in uiam det, uiolentas manus allaturum. Nec falſus erat is nuncius. Nam Conſtantinopolitanus cum Muſtaphæ Baiazethis filiorum quarto ad imperium ſuffragaretur, & illum in patris fortunis collocare ſummopere ſtuderet, ad mare prorueret, ut filium fratris eius Amorathem depelleret. Ea de cauſa egredi in Græciam conanti tandiu obſtitit, quoad collatis uiribus Turcos infenſiſsimè conflictatos, & Muſtapham eo prælio præter opinionem ſuam confectum, fuſis proſtratiſq; omnibus eius copijs intelligeret. Nullo poſtea negotio Amorathem regni potentem fecit ea de patruo uictoria. Sed iter in Græciam faciens, omnem operam ac curam in ultionem iniuriàrum contulit. Prouincias ergo finitimas adoriri, prouinciales in ſeruitutem abſtrahere, agros uaſtare, oppida paſsim urbeſq; (quas interfuit, quæ in ora Macedoniæ ſita eſt Theſſalonica) obſidere, expugnare, diripere, demoliri. Conflata ea & tyrannicæ crudelitatis labe multorum maleuolentia, cum nuſquã ſatis tutus eſſet, ad eas ſuſpiciones tollendas & tuitionem ſui, cuſtodia ſibi opus eſſe credidit. Ergo conſcribit peditatum qui ſe armatus circumeat ſemper ac tutetur: nec in eum quoſuis homines conijci uult, ſed eos ſolum qui abnegato CHRISTO, quem antea profitebãtur, Mahummedeæ ſuperſtitioni ſe addixerant, quos Ianitzaros uocat. His munitionibus in Epeirum, (quæ recentioribus Larta nuncupatur) irrumpit, ac mox in Aetolorũ patriam penetrans, eas agri pellectus bonitate ſuas fecit. Quarum tam illuſtrium, cõmodarumq; rerum acceſsione auarior factus & ambitioſior, irruptionem extemplò fecit in Illyricum, quod hodie Sclauonia dicitur, & Dalmatiã in ſe, Croaciam, Iſtriam ac Liburniam complectitur. Id ſæuus peruagatus eſt magno incolarum detrimento: nonnullis etiã expugnatis arcibus, & abacta hominum & pecudum numeroſa multitudine. Turcicę porrò nationi cũ liceat plures ducere uxores, Georgij Seruiorum principis filiam ſibi matrimonio iunxit. Sed paulo pòſt affinitate iſtiuſmodi pro nihilo habita, armatis multis hominum millibus, Myſiam, aut, ſi quis ita appellare malit, Seruiam, impetijt. Socer milite atq; opibus inferior, pugnæ genero poteſtatem non fecit: ſed impoſito Synderouiæ urbi præſidio, filiorum quidem unum in ea reliquit: ipſe uerò trepidus cũ uxore ac liberis & familia, in Hungariam aufugit. Amorathes fuga ſoceri nobiliſsimis oppidis Scopia, Sophia, & Nouomonte, Myſia denique in integrum potitus, ad ultimũ Synderouiæ caſtra admouet, & eam paucisſimis diebus expugnat. In cuius expugnatione cum relictus ad defenſionem urbis uxoris frater irrumpentem hoſtem effugere nequijſſet, tantum abfuit ut eum affinem Turca recognoſceret, ut ambobus oculis orbatum, coniectũq; in uincula, nulla uel humanitate motus, uel propinquitate, quàcunq; ibat in contemptum ſoceri, miſerum ac innocentem iuuenem ſecum populari ludibrio pertraheret, ipſo interim ſocero perpetuo exilio multato. Expeditionem deniq; in Hungariam cogitans, cõſtituit apud ſe prius quàm quicquã moliretur, aut occupandã eſſe omnino Græciã, aut ſaltem ita cum

reliquijs eius agendum, ut ſibi in poſterũ abſenti obeſſe non poſsit. Ea ratione in Peloponneſum, (quam uulgo Moream appellitant) deductus, ſuperato Hexamili ſiue Eſmiliȩ muro, qui in Iſthmo poſitus id cõtinentis interuallũ claudit, quod Aegeum ab Ionio diſterminat: fuſoq́ʒ ac cæſo omni eius præſidio, prouinciam, etſi æquoribus ſuperioribus circundatam, uniuerſam in ſuam ditionem redegit. Atticam deinde eadẽ uia bello capit, & de Athenis cum principe earũ natione Ligure paciſcitur. Compoſitis Grȩciæ rebus, ad oppreſsionẽ Hungariæ animũ adijcit. Ad quod peragendũ, cum quæ exercitui opus eſſent compararet, nunciatur Chriſtianorũ in Turcas grauem undequaq́ʒ tumultũ excitari, Hũgarosq́ʒ unà cum ipſa uicinia iamiam euocatos in Græciam irrumpere. Quamobrem apparatum ut poteſt accelerat, & deſignatis ut erat caſuũ prudens ac proſpiciens, præfectis prouinciarum, qui metu iniecto, Peloponneſiacorũ atq́ʒ Atticorũ cõſpirationes defectionesq́ʒ amolirentur, deſcripto etiã centũ millium hominum exercitu, rectà in hoſtem pergit. Ocyus fama tam fœdam tempeſtatẽ infert Hungariæ, & inexpectatò inerme regnum tantis furijs adoritur, ut nihil ei non cedat omnia uiolanti ſacra ſimul & profana. Proceſsiſſet haud dubiè longius: ſed preſſus annonæ caritate, receptui canere coactus eſt. Non abs re fuerit hoc loco meminiſſe hũc eſſe Imperatorẽ Turcarũ, aduerſus quem Eugenius quartus Romanorũ pontifex Iulianũ Cæſarinum Cardinalem legatum miſit armatum. Qui Cæſarinus cum Ioanne Huniade Vuayuoda militiæ Hungaricæ præfecto, collatis in unum copijs cõiunctus, facto in Turcæ fines incurſu, cũ iam ſatis promouiſſet, Sophiã caſtris hoſtilibus circumuenit, et obuios ſibi, ſeq́ʒ laceſſentes, Turcas frequenti conflictu fudit. Quæ uictoria decennalium inter eos induciarũ cauſa fuit. Sed armis deintegrò Pontif. hortatu prȩter iuſiurandum reſumptis, commiſſoq́ʒ ad Varnam, quondam Dionyſiopolim, certamine, noſtri uiciſsim fuſi proſtratiq́ʒ ſunt, uno Huniade Vuayuoda incolumi, Ladiſlare Polonorum rege inter pugnandum occiſo, Cæſarino autem inter fugiendum miſerrimè à fugitiuis gregarijs interfecto. Tantis totq́ʒ uictorijs elatus Amorathes, iter Hadrianopolim releuandi animi reficiendarumq́ʒ uiriũ gratia inſtituit. Ibi ſingulari rerum omniũ tranquillitate fretus, uota quȩcunq́ʒ aliàs Deo immortali uouerat perſoluit: Mahummedẽ primogenitũ celebri Baſſarum procerumq́ʒ aſſenſu, populi autẽ inſolita contentione, imperio præficit. Eundem poſtquam in ſedem collocaſſet imperij, fidei ac tutelæ Callij Baſſæ purpurati ſenis nulli ſociorũ prudentia atq́ʒ opibus ſecundi commiſit. Poſtremò ſe ad otium uitæq́ʒ delicias capeſſendas in Aſiã contulit: ubi non ita multò pòſt uita functus, Pruſiade cũ maioribus æquẽ regiè atq́ʒ honorificẽ ſepultus eſt, Anno imperij ſui triceſimo quarto.

MAHVMMEDES.

MAhummedes nullo maiorum induſtria, cautione, gratia, nouãdisq́ʒ rebus inferior: in ipſis primæ militiæ rudimentis lectiſsimũ quemq́ʒ ac probatiſsimũ ducem patris Amorathis beneficio ac pietate quaſi doctorem habuit. Imperium ſuſcepit uixdum in pubere ȩtate conſtitutus. Cuius quidem ſuauitate, inuſitataq́ʒ uitæ licentia delinitus, ſtatim ab initio facilẽ ſibi perſuaſit nemini unquam quicquã diuinitus conceſſum fuiſſe ea dignitate atq́ʒ potentia aut ſplendidius, aut fœlicius, aut ſanctius, aut quod plurium inuidiȩ magis obnoxiũ ſit. Quare omni tutela tanquã ſeruitutis iugo à ſe reiecta, liberum imperij moderamen ſuſcipit. Nouas leges promulgat.

Quædam

Quædam placita maiorum improbat & antiquat. Ad ærarij acceſsionē uectigalia auget. Ianizerorũ ordinē equitatu adhibito pleniorē facit. A' Baſsis atq; alijs qui uiuo patre præfecturas obtinuerant, rationes expoſcit: pleroſq; eorum uita multat, pecunia non paucos. Ad hæc cum fratrem nomine Calapinum ſeu Turſinem adhuc infantem nondum bimum domi haberet, quem ſibi nimis grauem ac ſuæ incommodũ libertati, & hæreditati inhiantem ſuſpicaretur: eumq; idcirco magno ſtudio tollendũ curaret: poſt breueis inſidias puerũ, dulces uiduæ matris delicias, immaniter extinctũ, matri nihil tale à filio in matrem, à fratre grandiore in paruulũ fratrē patratum iri ſuſpicatæ obijcit, ut ea ſcilicet orbitate filij, collectã demum charitatem maternã, in ſe unum ac ſuæ proſperitatis incrementũ prouocaret. Deinde uerò ætate ſenſim maiorum ſuorum res præclarē geſtas edoctus, tantundem illis gloriæ inuidens, quantum ipſe audendo adæquare nõ poſſet, eleuato ſæpius Baiazethe, qui obſeſſam diu Conſtantinopolim cum tenuiſſet, ea tamen potiri nunquam potuiſſet, eam tum primùm uictoriã in animum ſuum inducit, perpetuam ex euerſa Græci Imperatoris ſede, nominis celebritatem, firmamq;, ſtabilem ac legitimã Græciæ monarchiã ſperans. Itaq; habito equitũ & peditũ delectu, et multarũ omnis generis nauiũ claſſe ordinata, diurnis nocturniſq; itineribus Byzantium proficiſcitur. Quò cum perueniſſet ad ſextũ Cal. Maias, ingẽtes copias muro admouet, & urbem iteratis machinarũ muraliũ ictibus ferire, ciueis crebris terrere oppugnationibus, omnia quæ ad uictoriã cõducerent, experiri aggreditur: perſtatq; tamdiu in oppugnando, quoad longiſsima debilitatã obſidione expugnat, Anno ſalutis noſtræ milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimo ſecundo, Caroli ſeptimi triceſimotertio. Ad quam calamitatem acceſsit indigniſsimus Conſtantini Imperatoris exitus. Quem quidã capite truncatum fuiſſe, genere eius omnino uel exilio, uel morte ſublato, alij in media ſuorũ fugientium turba, cum ipſe quoq; fugeret, decidiſſe, et cerratim curſu erumpentium concuſſum, contritũ, interemptumq; fuiſſe tradunt. Hæc pariter uictoria mortem Callio Baſſę tutori attulit: nempe Mahũmedes pecuniæ, quam Callius ingentē poſsidebat, utendæ cauſa, proditionis inſimulatum oppreſsit. Eadem etiã effectum eſt, ut quicquid locorũ ubiuis Græcię Conſtantinopolitano imperio ſubditũ erat, id omne ad Mahũmedem, audita Byzantij expugnatione deficeret. Supererãt Albania, Peloponneſus, & Acarnania. Quæ prouincia nuper audita Chriſtianorũ conſpiratione in Turcas, & proximo eorundē in Græciã aduentu, renunciata etiam morte Amorathis, acceptoq; filij eius Mahummedis imperio præmaturè rebellauerant, alijs interim regulis morem gerentes. In eas paulo pòſt omnē belli impetũ transfert, atq; Albaniã primò (quæ ea pars eſt Macedoniæ quæ in occidentem uergens, à Dyrrachio ad antiquam ciuitatem Apolloniæ pertinet) ingreſſus, ingruentibus undiq; malis afflictã & perditã, uectigalem facit. Mox facto in Peloponneſum impetu, uniuerſam prouinciã ſibi ſubijcit. Eſt autem Peloponneſus Gręciæ pars nobilitate & potentia nationum ac populorum qui in ea antiquitus habitarunt, longè omnium clariſsima: cuius ſitus ſolo aſpectu facilè principem illic eſſe imperij ſedem commonſtrat. Nimirum in ea multi ſunt ſinus, multa promõtoria, multæ ſplendidæ & magnæ ciuitates, faciles in omnem terræ plagam excurſus. Ferunt eius formam eſſe platani folio perſimilem: cuius longitudo & latitudo penè æquales ſunt, A' principio ad extremum, ſtadia ſunt mille & quadringenta:

quæ millia Italica centum & ſeptuaginta quinque faciunt. Ambitus, ſtadiorum eſt quatuor milliũ, ut Polybio placet: uerùm huic numero Artemidorus quadringenta adhibuit. Circundatur omnis Ionio & Aegeo, ut ſuprà memoraui, excepta ſolùm ea continentis parte, quæ Iſthmos dicitur, ubi Corinthus ciuitas nobilis poſita eſt. In Pelopōneſo ſunt Achaia, Meſſenia Laconia, Argolica & Arcadia. Eas omneis prouincias Mahummedes peruagatus, uectigales fecit, tributo pariter Corintho dedititiæ imperato. Acarnaniã deinde (quæ eſt Epeiro & Bœotiæ intermedia) fœliciſsimè tentatam diripuit. His ſucceſsibus plenior audentiorꝗ factus, de irruptione in Hungariam cepit cogitare. Nec factum cogitationem longè ſecutum. Nam paulo pòſt deſcriptis centum quinquaginta hominum millibus, & comparatis ijs quæ ex uſu profectionis erant, celeritate incredibili arduos Thraciæ montes exuperat. Cumꝗ iampridẽ ſtatuiſſet hoſtile Chriſtianorum nomen, remꝗ funditus abolere, Belgrado (quod oppidum ad confluentem Saui & Danubij poſitum, non Hungaris modò, ſed & toti Chriſtianiſmo propugnaculum erat) aciem formidabilẽ obiecit. Nec prius ab eius inſolentiſsima oppugnatione deſtitit, quàm in ipſa muri quaſſatione ſuis animum, quem diuturnitate obſidionis penè deſponderant, uiriliter faciens, altiſsimè ſub dexteram ſagitta configeretur. Quo caſu expauefactus exercitus, ſinguli relictis ordinibus atꝗ impedimentis, in fugã conuertuntur, & tranſcurſa diebus noctibuſꝗ Myſia, in Rhomaniã domeſticum tutumꝗ ſibi præſidium perferuntur. Mahummedes quoꝗ eodẽ pòſt ſuos reuehi curat: ubi tantiſper manſit ocioſus, dum à uulnere accepto recrearetur. Poſtea uerò iuri ſuis reddundo, cōponendis ſeditionibus, ſiquę in eius abſentia coortæ fuerant, uenationi atꝗ alijs domeſticis exercitationibus eouſꝗ incubuit, quoad præteritę fœlicitatis uictoriarũꝗ longa memoria, producendi imperij uehementem libidinem excitaret. Itaꝗ ubi ſe commeatu rebuſꝗ nouæ expeditioni neceſſarijs ſatis affluere ſenſit, militum cuiuſuis armaturæ nomina excipit, multaꝗ hominum millia conſcribit. Cum quibus in Aſiam proficiſcitur, Baiazethi filio quẽ Anatoliæ pręfecerat, iampridem Pyramethi Carmanię rectoris dominatum quaquauer ſum fatiganti, ſed tamen aliquãto inferiori, auxilium allaturus. Quò cum nullo in anguſtijs impedimento tranſmiſiſſet, cepit extemplò Ponticã Pyramethi gentem, deinde Ciliciam populari ac uexare. Neꝗ à populatione atꝗ agris uaſtandis prius abſtinuit, quàm delatus in Armeniã cum Vſuncaſſano Perſidis rege ad Euphratem conflixiſſet pręlio non ſatis fœlici, amiſsis militum decem milibus, et de Baſsis Aſmirathe. Ob quam iacturam maioribus furijs cum Trapezuntino Imperatore Vſuncaſſani ſocero congreſſurus uadit. Prohibentem occidit, et ſtirpe eius radicitus euulſa, Imperatorem ſe ſubſtituit non Trapezuntis modò, ſed & Sinopes, & omnium quæ ante hanc cladem ipſo in Ponto Chriſtiani poſsidebant. Parta id genus uictoria, ouantem exercitum in Gręciam reducit. nec uincendi cupiditate fine impoſito, claſſe ad Lemnum & Lesbon prædiuites inſulas adnauigat. Quibus primo impetu caſtris plurimis, oppidis atꝗ arcibus ſpoliatis, Mitylenen deniꝗ urbem inuicta manu circũuallat, & in expugnatam breui intromittitur. Exterminatis tot Chriſtianis, & in omnem propè Gręciam atꝗ Aſiam infuſo Mahũmedis cultu, ut reliquias quoꝗ excinderet, & nihil in poſteritatem non Mahummedeum tam in inſulis quàm in continenti ſupereſſet, aucta ad nauium quadringentûm numerum claſſe, in

Eubœam

Eubœam (Negropontũ hodie uocant) citatis remis contendit. Vbi Chalcide urbe, infenſiſsima obſidione fatigata, tandem potitus eſt. Declinat poſtea in Euxinum (quem recentiores mare maius uocant) & Capham, quæ ſupra Boſpori anguſtiam ipſo in Euxino poſita eſt, Genuenſibus eripit. Edomita paulo poſt Albania, Venetis Scodram, Lyſſon & Dinaſtrũ corradit. His triumphis penè innumeris inſoleſcens, & comparando uniuerſi orbis imperio fortunæ proſperioris incitatu inhians, treis uno et eodẽ tempore diuerſas expeditiones aggreditur. Vnam, Rhodum, in quam infœlicem Lemni, Mitylenes, Eubœę, Euxini, atq; Albaniæ triſtitiam tranſmiſſurus, Meſythum Baſſam terra mariq; prouidè armatum dimittit. Is eò cum perueniſſet, ut ſuum Imperatoriſq; animũ (id quod ſummè cupiebat) expleret, & de oppido diuitijs atq; opibus florentiſsimo trimpharet, cohortatus ſuos paululùm, cepit continuò urbis murum ſpecie caſtrorum horribili cingere, oppugnationem deinde occipit, ad undecimum Cal. Iul. Anno à natali CHRISTI milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo tertio. Quã obſidionem eouſq; continuauit, quoad de expugnatione omnino deſperans, cedentibus in contrarium conatibus, illæſæ urbi ridiculus cederet, ad ſextumdecimũ Cal. Septemb. Altera fuit expeditio in Italiã: ad quam peragendam, Acomathem Baſſam centũ nauium claſsi, & quindecim hominum millibus præficit, atq; iubet transfretare. Is inter nauigandum, Leucadiam (quam nomine recentiore ſanctam Mauram dicunt) Cephaleniam & Zacynthum cepit: & Fauelonam deuectus, in Appuliam traijcit, atq; in peregrinũ littus inopinantibus Appulis egreditur. Mox deinde oram maris trãſcurrit, pleraq; loca ſpoliat, maritima omnia deprædatur.. Poſtremò Hidruntẽ occupat. Cum hæc à Baſsis fiunt, ipſe quoq; Syriam petiturus, & Sultanum Cairi inuaſurus, ſeceſsit Callipolim. Vnde aliquanto pòſt ad Zizymum filium in Aſiam exijt. Quocum & trecentis armatorũ millibus in Sultanũ proficiſcens, in ipſo itinere ſubita acerbaq; febre correptus, non longè à Nicomedia Bithyniæ mortuus eſt, nõ ſine ueneni ſuſpicione, Anno ſuæ ætatis quinquageſimo ſexto, unum & triginta, aut ut alij ſcriptum reliquere, ſeptem & uiginti annos poſt Amorathem imperio potitus.

BAIAZETHES.

Baiazethi & Gemmæ, uel ut quibuſdam placet, Zizymo paterna hæreditas, grauiſsimi belli cauſa fuit. Orta nimirum in Turcis repentina controueſia, filiorum utri potius patris honores atq; inſignia deferrent: in id uentum eſt factionis, ut ſanguine clariores Zizymum Imperatorem, Ianizari Baiazethem expoſcerent. Accidit igitur in hac animorum diſcordia, ut hi inuitis nobilioribus, in abſentia Baiazethis Corcuthem eius filium puſionem in aui ſede collocarent: & abſentis patris loco, Imperatorem paruuulum urbi talibus auſpicijs ſalutandum proponerent, inuocato inſinuatoq; populariter Baiazethis nomine. Qui interim de ſua orbitate pariter ac collata in filiũ maieſtate imperij præpropere admonitus, admodum magnis diurnis atq; nocturnis itineribus Cõſtantinopolim aduolat. Quò cum populo deſideratiſsimus perueniſſet, in ciuitatem quàm fieri potuit regiè atque honorificè acceptus, communibus ſuffragijs Imperator menſe Maio ſalutatus eſt. In quo honorũ opumq; faſtigio conſtitutus, diſcruciari intra ſe cogitabundus, & multa ſecũ (ut ferè ſolent hi qui rerũ potiuntur) animo uerſare incipit, imperij quod ſuſceperat magnitudinẽ: difficultatẽ imperãdi ijs pręſertim, quibus inuitis ac refragãtibus deſignatus creatusq;

Imperator fuerat: Zizymum fratrem animi non muliebris, neq; frigidi ſpiritus hominem in imperium adoptatum fuiſſe ab ijs præcipuè ciuibus qui optimates erant: illorum opera factiones in populo naſci, motus excitari, arma ſumi, uim inferri, Zizymum reuocari, cædi ſe facilè uel exigi poſſe. Nec dubium eſſe, quin hi citò in caput principis coniurent, qui in eius exitio aut exilio collocatam eſſe patriæ libertatem: contrà, in uita ac præſentia ſeruitutem omnium poſitam arbitrentur. In mora autem maximũ ineſſe periculum. Ideò minimè ſibi his difficultatibus indormiendũ, imò potius cautè & diligenter & animoſe obſtandũ principio dubio ac difficili. In hac animi perturbatione, exercitum ſedulò conſcribendum curat, minorẽ quidem initio, quippe ſolum ad uitę ſuæ maiorem inter ſuos cautionẽ, ſed paulo pòſt numeroſiorem ex omni ueteranorum Grȩciæ robore, ita ur nõ obſcurè omnes intelligerẽt eas illum copias collegiſſe Zizymi fratris metu nimio incitatum. Nimirum eum audierat de his quę domi acciderãt, factum certiorem, ſtatim è finibus Syriæ, quò à Mahummede patre aduerſus Sultanum Aegypti miſſus fuerat, cũ ualida manu egreſſum, celeriter quas rum copias habebar, in Anatoliã traduxiſſe, & occupata demũ Bithynia, quaſi diſtributo inter fratres patrimonio, & ſorte delato ad ipſum imperio Aſiæ, ad Baiazethem uerò Europæ, Pruſiade cõſediſſe, coactis undiq; ad defenſionem Aſiaticis gentibus. Qua re cognita, Baiazethes comparatis ad bellum uel inferendum fratri, uel à fratre illatum repellendum rebus neceſſarijs, ratus ſibi fœliciorem pugnã extra Græciæ terminos fore, & longe à Conſtantinopoli minori periculo obnoxiam, inaudita celeritate in Aſiam aduerſus fratrẽ proficiſcitur. Quò ingens agmen cum traieciſſet, & paucis diebus in planitiem quæ ad Pruſiadẽ eſt, proceſsiſſet, haud procul à caſtris fratris caſtra metari cepit. Nec cõflictu in multũ tempus dilato, acie in aperto poſita, poſt raras utrinq; prouocationes ferociſsimè cũ fratre ſigna contulit. Viribus ſuperior, magna tamen utrinq; ſtrage accepta, Zizymũ in Syriam fugat, atq; hoc uno certamine uotorũ omnium compos euadit. Zizymus tantæ cladis acceptæ nuncius, profugus cum paucis clientibus fidiſſimis Rhodũ adnauigat, & lubens inſulæ præfecto ſe dedit. At uerò Rhodium illico cepit tacita quædam de fugitiuo ſuſpicio ac diffidentia. Nec ſatis, ut ſibi uidebatur, à Zizymo tutus, eum in Galliam ulteriorem ad Carolum regem hoc nomine octauũ cum certis nauibus ſolicitè cuſtodiendum ablegat. Romam traductum ferunt ad Innocentium octauum Rom. pontificem: eundem Tarracinæ poſtea, dum Neapolim deduceretur, propinato ad concitandã nomini Gallico inuidiã, ueneno occubuiſſe. Interea Baiazethes receptis in fidem Aſiaticis, luſtratisq; Ponto, Cappadocia, & cæteris Anatoliæ prouincijs, Cõſtantinopolim regreſſus eſt magna ſuorum ciuium admiratione. Nec priſci continuatiq; hactenus Ianizarorũ in ſe animi ac ſuffragij immemor, eorum, ſtatim à reditu, numerũ auget: & eiuſmodi hominũ ordinẽ ſibi curæ eſſe atq; in precio, ſtipe in ſingulos annua conferenda, multisq; alijs beneficijs & immunitatibus planum facit. Cæterùm aliquanto pòſt, ordinatis, ut noua imperij mutatio poſtulabar, Græciæ rebus, eius animũ Aſiæ repetendæ cupiditas inceſsit. Vbi cũ meminiſſet eſſe Caramannũ hoſtẽ capitaliſsimũ, qui nuper Ciliciam campeſtrẽ, atq; adeò Armenię minoris Cappadociæq; regiones ad Taurum montem pertinentes ſibi detraxiſſet, & per uim hactenus occupaſſet, neq; huic occupati patrimonij uulneri, niſi crudeliſsimo bello mederi poſſe cerneret: in eũ antè

quam diſcedat, inſtaurandum ē Græca militia exercitū ducit. Fit igitur euocatio, recēſetur exercitus, Aſia repetitur quàm fieri poteſt ocyſsimè. In qua cum iam multū promouiſſet, nempe tranſmiſsis Bithyniæ, Lyciæ, & Pamphylię finibus, nihil prius habuit quàm in Ciliciam irrumpere, & ſecurum animi Caramannum impetu quàm poſſet uehementi aut cædere, aut fugare, aut ſaltem expauefactum imbellem expugnabilemq́ reddere, & ad deditionem compellere. quo penè diuino cōſilio hoſtem fudit (uirtutum nimirum uicturo Imperatori neceſſariarum longè princeps eſt ineundæ pugnæ prudens alacritas) & quæcunq; cis ac trans Taurum poſſederat, recuperauit. Hoc fœlici euentu quantum Baiazethi acceſſerit animi atq; audaciæ, ſuſceptæ ſecundum hęc tempora expeditiones argumento ſunt. In Sultanum Aegyptium (is Mahummedeæ religionis facilè princeps, ut cōſortibus exemplo ſit Mahummedeū nō eſſe aliena appetere, ſorte ſua contentus, Aegypto ſolùm ac Syriæ, quaſi certo atq; unico maiorum regno imperat) ineunte uere bellum mouet. Neq; antè ab eius regionibus infeſtandis abſtinet, quàm ſe Sultano multo uiribus inferiorem longa experientia didiciſſet. Siquidem is militia longè potentiſsimus erat: utpote qui Mamaluchos homines ab ipſis cunis in gladiatorio ludo educatos, de ea etiā populi colluuie accerſitos, qui à CHRISTO defecerant, fugitiuos poſt cædem Caramanni excepiſſet, & copias Arabum innumerabiles ad ſui tuitionem aleret. Nemini porrò cenſus abundantia & locorum munitione cedebat. Igitur ſæpius ab eo debilitatus ac profligatus Baiazethes, cum Aegyptijs pacem fœdusq́ inijt. Exinde in Græciam reuerſus, rerū naturalium ſtudio ac cognitioni tantiſper operā nauauit, donec adiecto ad Corcyram animo, ſed patefacta Venetis conſpiratione, ingentibus copijs Vualachiam (quæ regio eſt Thraciæ inferior) Pontum Euxinum uerſus, inuaderet, & ſibi uectigalem faceret. Nec Moncaſtri moles acceſſu expugnatuq́ difficilis (ut quę ad eas fauces ſita ſit quibus Boryſthenes amnis, quem illi Neper uocant, in mare ſe exonerat) reſiſtendo efficere potuit, quin ad deditionem compelleretur, omni etiam maris ora, quócunque incederet, Turcicæ ſeruituti ſubdita. Hac uictoria ſpolijsq́ hoſtilibus et clatior factus et potentior, claſſem numero nauium incredibili clam inſtruit. Ad hæc ingentem pedeſtrem exercitum comparat, ea ſolum ratione ut uires uniuerſas in quos uelit, quoties commodum fuerit, emittat. Nactus deinde armorū aduerſus Venetos ſumendorū occaſionem, in Peloponneſum tempeſtatem hanc impulit. Qui cum in ſinum Patrarū admiſſus eſſet, Methonem, quod nunc Modonem: Lepanthum inde, quod olim Naupactū: mox & Dyrrachium Venetis ademit. Gallos tum demum eos qui Rom. pōtificis hortatu in Græciam profecti fuerant, ſæuiſsimo ad Mitylenen congreſſu fudit ac fugauit. Tum autē ætate ingraueſcente, & morbis undequaq; ingruentibus, morti ſe proximum eſſe conſpicabatur. Quapropter in reliquam ætatem quieti tranquillitatiq́ imperij proſpecturus, Acomathen primogenitum in locum ſuum magnifico ſuorum omnium applauſu abſentem ſubſtituit, eumq́ nulla mora ad ſe accerſit. Quod Selimo filiorum alteri cū nunciaretur, quam iniquè grauiterq́ tulerit, iſta ſatis docent. Etenim Trapezunte cui prępoſitus à patre fuerat, properè diſcedens, ad patrem cucurrit, uiam fratri quaſi in nullā ſortē bonorū nato ad imperiū prærepturus. Recipitur quidem à ſene, ſed ægrè & aſperrima cum obiurgatione, qui iniuſſu regis adueniſſet. Remittitur paulo pòſt in prefecturā nō ſatis ex ſententia.

Quid

Quid faciat? patri ne obtemperet, an etiam aduerſus parentem certamen ineat? Ceſsit ad extremum pietas ambitioni. nam ea fuit filij ambitioſi cupiditas, ut tractis ſecum factioſis nō paucis, ultro patri obuiam iret, & prælio quàm poterat uiolento eum cōcuteret. Verùm cum ſuis uniuerſis fugatus, in Bulgariæ latebras eouſq; ſe abdidit, donec Ianizari per Acomathis inuidiam (nempe ijs haud ſatis imperio dignus eſſe uidebatur, quòd mollitia corporis effœminatus eſſet) Selimum ſtrepitu ac ſuffragijs cōtinuatis Imperatorē flagitarēt. Ad quorū tumultuū compoſitionē permutata ſorte Selimus pro Acomathe reuocat̄, atq; in deſignati locū, patre lingua tenus conſentiente, ſuccedit. Id facinus cū ægreferret Baiazethes, uultu tamē ad præſens tempus cōſultè ac prudenter dolorē orbitatis diſsimulante, impetrata à filio uenia, tanquā relegatus, Dimoticum oppidū, quod ipſe ſplendidè haud procul Hadrianopoli condiderat, ad otium reliquæ uitæ cōceſſit: in qua profectione, uel ęgritudine animi, uel morbo, uel potius ignoranter epoto ueneno cōfectus mortuus eſt, Anno à partu Virginis milleſimo quingenteſimo duodecimo, imperij uerò ſui triceſimo.

SELIMVS.

OMnium eorum quæ patri Baiazethi, quæ Selimo fratri, quæ abſenti ſibi acciderant certior factus Acomathes, diſcruciari intra ſe anxiè cepit. Longè ſe à patria, idq; ſine uiribus abeſſe: Sublatum eſſe patrem: ſuſcepta iam à fratre ornamenta faſceiſq; imperij: Pecunias illi in tuto & uiros affatim, ſibi fugam in magno uitæ diſcrimine relictā eſſe: Nec diu moraturum Selimum, quin ſibi ſuſpectum fratrem, ſi detur, opprimat. Vtilius ſibi fugere maturè, quàm confidenter expectantem oppreſſum iri. Diſtractum in has cogitationes uicit impij fratris metus. Itaq; Pruſiade egreſſus cum fidiſsimis perpaucis, Anatoliam, quà Cappadocia aditur, magna celeritate tranſcurrit. Et necubi interciperetur, collocatis iam ab amicis fratris in uia inſidijs, nuſquam ſibi conquieſcendum duxit, donec in Ciliciam ad Caramanni nuper confecti poſſeſsiones peruenit. Quem locum in uitæ præſidium cum ſatis tutum natura ipſa indicaret, eundem tamē omni belli apparatu diligenter communiuit. Selimus ediuerſò nihil iam niſi de fratribus internecandis, & ſecuritate imperij cogitans, rebus in Græcia compoſitis, in Aſiam tranſijt. Quò uentum cum eſſet, Bithyniam primùm, deinde Lycaoniam, & poſtremò Cappadociā ad Acomathis fratris oppreſsionē tranſgreditur. Sed cum omnis generis irritamentis uſus cū educere nequijſſet, repente eueſtigiò profectionem in Magneſiam inſtituit, & Corcuthem fratrum tertium aggreditur inopinantem. Quo tam inſperato impetu Corcuthes exanimatus, ſpe omni ſalutis in fuga collocata, Rhodon mutato habitu pergit. Sed à militibus fratris qui omneis aditus obſidebant interclusus, metu mortis proximè in montium receſſus & ſalruoſa loca abſcōditur. Ibi herbarum radicibus ac melle ſylueſtri uitā ſuſtinuit, quouſq; propoſito ingenti præmio ei qui uiuum hunc Selimo aut trucidatū prodidiſſet, ſeruos eius in proditionē ac necem domini auaritię inſania pelliceret. E' uiuis exempto Corcuthe Selimus Magneſiam, minoriſq; Aſiæ loca maritima ad Syriam uſq; in ſuam manum redegit. Burſia demū illi repetita eſt. Vbi cum uictoriæ triumphiq; celebrandi ſpecie propinquis ac neceſſarijs epulas appaſſet, inuitatos ad eas nepotes & à cæteris conuiuis ſub finem cœnæ ſeorſum deductos, quaſi ſecretius aliquid cum ijs cōmunicaturus, ſeruis tradidit ſuffocandos. Supereſt animi moleſtia, imperijq; eius impedimentum Acomathes.

Acomathes. Neq; tàmen ſatis nouit quibus illum artibus ac inſidĳs interſcipiat. Re infecta domum reuertitur. Ibi uehemẽter indignatus noctes & dies ſecum reputat interimendum eſſe Acomathem, ne ſibi in poſterũ obeſſe ullo modo poſsit. Poſt multa & uaria conſilia reperti ſunt qui ex compoſito apud ipſum Acomathem per epiſtolas crimina hæc in Selimum Imperatorem ſererent: Hunc patris expulſorem dicerent, alieni detentorem imperĳ, fratricidam, nepotum ac ſanguinis ſui perniciem. Quibus coniuratis optimatibus ſi auſcultet Acomathes, breui ad imperiũ exacto fratre poſſe reuocari. Hortantur ut exercitum paret, ſe beneuolis accommodet, ſe ſocium adiungat, & prodeat ſecurè ad tyranni interceptionem, pronam ad imperium uiam ingrediatur: uix tantillum promoturum quin ſe Turcarum omnium defectione reſtitutũ ſentiat. His dolis irretitus Acomathes, & ſpe ulciſcendi fratris patrimonĳq; recuperandi cupiditate circunuẽtus, è uitæ propugnaculis educitur. In quorũ propemodum exitu, præter opinionem Selimo fit obuius. Nec longioribus utrinq; conſilĳs uſi, claſsicum extemplò canit. conclamatur, concurritur, confligitur ab utriſque atrociſſimè. Ipſo in conflictu ſceleri atq; audaciæ fratris magna uir alacritate cum Acomathes reſiſteret, equo prolapſus & mole ſui maiore, item pugnantium turba, necnon ipſius equi pondere preſſus, cum erigi non poſſet, fato conceſsit. Filios reliquit Amorathem atq; Aladinum Selimi patrui timore fugitiuos. Quorum alter ad Sophin in Perſidem confugit. A` quo principio quidẽ humaniſsimè acceptus eſt, & muneribus ornatus ampliſsimis. Sed ea fœlicitate mox factus inſolentior, trucidatur. Seceſsit alter in Syriã, prius ſubſidio uitæ à Campſone Sultano unà cum fide publica impetrato. Selimo in futurũ ſtabilis ultro citroq; imperĳ ſecuro, ingens uiſendæ Græciæ ſtudium inceſsit. nec inſtitutum res morata: quippe de inimicis undequaq; triumphans, paucis diebus ad Byzantium appulit. ubi poſt aliquot tempora de Perſide otioſus cogitans, opportunè expeditionem inſtaurat. Eandẽ aggreditur prima quaque occaſione, copioſo exercitu mari ac terræ impoſito. Matureq; penetratis Cappadocia, Lycaonia, maiore Armenia atq; Euphrate amne, Perſarum agros diripere uaſtareq; incipit. Mouetur Sophis in aduerſum manu haud infirmiore. nec longè à Tauride Perſidos animis infenſiſsimis pugnatur. In quo congreſſu Sophiani machinarum ærearũ inſolenti murmure attoniti, hoſti locum dedere. Atq; in hunc modum ſuperatus Sophis, fuga ſalutẽ quæſiit: Victori interim Tauris deditionem fecit. Expugnata ſubinde Maſcuelis eſt, oppidũ ad Euphratem ſitum. His tot ac tantis hoſtium manubĳs prædiuites Selimi copiæ in hiberna in Lycaoniã reuocantur: atq; in Iconio (quod hodie Cognyum appellant) iuſſu Imperatoris ſiſtuntur. In Sophin denuo perrecturus, ac demum de Campſone Sultano lati Perſis auxilĳ uindictã ſumpturus, (hunc enim in ſe unà cum Iſmaele Sophi cõſpiraſſe, & iamiam Syria egreſſum in Aſiam aduentare, ac prope diem Taurum montẽ conſcenſurum eſſe compertum habuerat) prima æſtate bellum renouat. Sed inita ſecum ratione in utrum prius proficiſceretur, Sultano citiſsimè obuiam iĳt. In Alepum traiecto exercitu, cognoſcit Sultanum ad Sangarium amnem, qui ab Alepo abeſt circiter decem millia, caſtrametatum eſſe. Quo nuncio excitatus, deſcripto agmine, atq; Amano mõte tranſmiſſo in hoſtẽ fertur præceps, eoq; ſpiritu cum eo conflictatur, ut ruptis cum ſtrepitu machinarum inaudito, tum etiam ui pugnæ Mamaluchis atque Arabibus, Sultano quoq; crebris

ictibus

tus eſt. Ad quam cum uentis aduerſis appelli nequiret, in Cephaleniam & Corcyram Venetorum inſulas appulſus irrupit: ac prædæ tantundem abegit, quantum per inſulanorum infirmitatem licuit. Hoc ipſo anno legatus eius Aeneobarbus Baſſa in Illyricum atque Adriaticum innumera claſſe inuaſit, & Caſtellum nouum (quod oppidum eſt Sclauoniæ atque Albaniæ intermedium, ad Catari ſinus fauces poſitum) poſt diuturnam terra mariq́ue obſidionem expugnauit.

AD FRANCISCVM GALLORVM REGEM CHRISTIANISSIMVM

Chriſtophorus Richerius.

ABſoluta qua potui fide atque breuitate, digeſtaq́ue rerum Turcicarum hiſtoria, Rex Chriſtianiſsime, decreueram prima quaq́ue occaſione illā tibi offerre. Nec ego id quidem feceram, quòd hoc opuſculum noſtrum dignum te eſſe ducerem. Me certè minore ingenio doctrinaq́ue eſſe ſentio, quàm qui aliquid tam exacti iudicij Principe nō indignum conficere poſsim. Sed uitæ & officij mei rationem tibi domino & hero meo redditam uolebā. Quum autem res omnis in ſex eſſet partes diſtributa, quarum prima Turcarum originem, Othomaniq́ue imperium: altera gentis mores & inſtituta: Mahummedem pſeudoprophetam tertia: quarta res à Tamerlane Partho geſtas: quinta expugnatam à Mahūmede ſecundo Conſtantinopolim: obſeſſum, captum, direptum Caſtellum nouum Dalmatiæ complecteretur ultima: ſtatueram ſingulas eo quo ſcripſiſſem ordine tibi Latinè ſimul & Gallicè exhibere. Verùm ſic accidit, ut hiſtoriæ noſtræ liber ſecundus expeditior, paratior, lectuq́ue iucundior haberetur. Quare mutata ſententia, illum tibi initio fero. Accipe quæſo ut ſoles ἐυμενῶς καὶ προθύμως, ſicut Artaxerxes ille aquæ frigidæ poculum. Nec tam leue donum, quàm donantis animum metire. Res eſt exigua ac propè nulla: donator humilis & obſcurus: tempus inopportunum. Ego tamen bonitate tua fretus & humanitate, id auſus ſum facere quod uix ſumma nominis tui maieſtas patiebatur.

Ἐλπίζοντα ἐπὶ κύριον ἔλεος κυκλώσει.

DE MORIBVS ATQVE INSTITVTIS TVRCARVM, LIBER II.

QVoniam gentis nominisq́ue Turcarum originem, atq́ue Othomanorum imperiū, qua potuimus orationis breuitate ac luce demonſtrauimus: non alienum quoq́ue eſſe uidetur in præſentia de eorundem moribus inſtitutisq́ue pauca dicere. Sic enim fiet, ut deinde à nobis pauciora deſiderentur, qui idipſum quidem quod inſtitueramus, plenius opinione fecerimus: utq́ue ijs cum aliqua etiam uoluptate ſatisfiat, qui haud ſatis ipſo originis atq́ue imperij Turcarum libello contenti, priuatam quoq́ue & publicam eorum uitæ conſuetudinem noſſe cupiant. Vt uerò iam ad rem aggrediamur, & ab eo quod communis ſocietatis conciliandæq́ue hominum inter ſe amicitiæ longè primum ſeminarium eſt,

incipiamus, Turcis non unam eſſe linguam conſtat. Nam & ſua, hoc eſt Turcica eos lingua uti, & Arabicum ſermonem, atq; adeò Sclauonicum ac Græcum ſæpiuſcule uſurpare palàm eſt. Turcicæ uoces primum ſibi locum uendicant, ut quæ ipſis cum hominibus Turcis natæ ultro in os ueniant, & in effundenda barbarie aptiores accommodatioresq; ſint. Earum idcircò uſus Imperatori, totiq; eius cohorti perfamiliaris. Sed eadem penè gloria eſt Arabicis, quas Turci à pueris ediſcere ſolent, cum primùm ſua religione imbuuntur: legem enim Arabicè conſcriptam habent, & in omnibus publicis priuatiſq; rebus, Arabicis literis utuntur. Hominibus uitæ quietæ, ut Cōſtantinopolitanis ciuibus, & totius Græciæ ciuitatibus Græcè loqui & ſcribere gentile genuinumq; eſt. Sed latiſsimè omnium patet ſermo Sclauonicus, qui quòd multus in ore ſit omnibus Ianitzaris, ea de cauſa unicum hunc ſonat uniuerſa propemodum militia. Cumq; hi ferè in caſtris degant, tecti caſtrenſi tentorio munitionis expertes, parū tamen cęteris cedunt habitandi fœlicitate. Nam uniuerſi humillimè habitant, & exceptis ſolis principum domibus, balineis ac delubris, quorum ſtructuram, quòd lapidea ſit, paulo excellentiorem putant: aut ligneū eſt, aut terreum eorum ædificium. Nec deſunt qui rebus quietis in æſtiua, ſpretis ſuis domibus, ſponte diſcedant, quiq; in Nomadum morem certis ſedibus deſtituti, & ſoli pecoris curæ adnati, aſsiduè uagentur, ac in omnē greges ſuos regionem, uti temporum locorumq; fert natura, circunducant. Cæterùm omnes cuiuſcunq; ſunt ſtatus conditioniſq;, ſumpturi cibum, aut urinam reddituri, aut naturam exoneraturi, aut aliud facturi quidpiam, humi ſedent: decorè tamen, nempe indumentis ad hoc affabrè comparatis & compoſitis. Etenim ad celandam, ſi qua inſit, deformitatem, talaribus ueſtibus & laxis tam fœminæ quàm uiri induuntur. Nec profectò ullum hominum genus noſſe eſt magis uerecundum, magiſq; munditiæ ſtudioſum: quippe qui ne pullos gallinaceos quidem, aut canes in ſuas cœnationes admittant. Quòd ſi quid ab his fortè animantibus uel ſupremis labris delibatum ſit, id protinus tanquam pabulum uenenatum abijciunt. Ab omni porrò morticino abſtinent, quòd id putidum ſit: & uino, quòd omnium turpitudinum irritamentum: & ſue, quòd eo animali nullum ſit immundius, ſuillaq; carne ueſcentem contaminatum iri credunt. Quòd ſi pullum ſibi aut animal aliud quodpiā in epulis apponere ſtatuant, id prius ſex aut ſeptem dies penes ſe uinctum tenent, & puriore interea cibario ſaginandum curant: menſæ poſtea etiam ægrè apponitur. Quæ quidem menſa ut plurimum è glabro corio eſt: niſi fortè ceruinum ſit. nam tum hirſutum eſſe, nec ulla ex parte depilatum, religioſum non eſt. Adde quòd poſt uerecundantis naturæ opus uideri à quopiam, aut cuiquam loqui nefas putant. Neque ideo prius in publicum exeunt, quàm omni ex parte lauerint: eoq; nomine balneas reperire eſt oppidatim perquam communeis, ad quas is, quem Tſchmunx uocant, luſtrandus ſecedat. Neque eſt qui domum, aut ſacrarium, aut locum, ubi ſeſſurus ſit, non depoſitis calceis ingrediatur. Nam apud eos calceatum ſedere flagitium eſt. Vtq; res commodius lepidiuſq; fiat, ſcandularū, quibus Batmag nomen eſt, uſum, fœminæ præſertim nouerunt: & uulgò locum ubi conſidetur, laneis ſcirpeiſue tegetibus, uel tabulis conſertis, ad coercenda ſoli humidi uitia præparant. Lege unicuiq; uiro licet duodecim legitimas uxores habere, & ancillas quotquot libuerit. Ex quibus cū liberos ſuſceperit, licet & eadē lege

uernulis

uernulis tanquam liberis hæreditatem inire. Id in cauſa eſt quare potentiores, & quicunq; per fortunas poſſunt, oppidatim ſingulas uxores habeāt, & ancillas & liberos. Pauci autem duas eadem in domo uxores alunt, ad iurgia potiſsimum deuitanda. Sed & uiris liberum eſt coniugum repudium. Vnde uinculum matrimonij, quod ipſi Kebin uocant, in poteſtate uiri, non uxoris, eſſe prædicant. Quod tametſi ſoluere is poteſt ex animi ſententia, ſolius tamen authoritate ſacerdotis necti conſueuit: idq; ad generandam tantum ſobolem, non autem ad libidinem. Libido quàm ſit in fœminis rara, pudor earum ſatis docet: utpote quæ ſimpliciſsimo habitu mittas capitibus imponant, tum uela ſuperingerant: eo tantum cōſilio, ut mitra uelo diligēter decēterq; inuoluta, uerſatilis eius extremitas in dextrum propendeat: ut ſi domum exire, aut domi uiro uideri contingat, (nam mulierem uxorem ore aperto in uirorum conſpectum uenire, & domi aut foris patere, item forum adire, emere, uendere, & turpe & flagitioſum eſt) e ueſtigiò os obducant, & illud demptis oculis uirili conſpectui ſubripiant. Locum idcirco in delubris longè à uiris ſeiunctū, atq; ita undiq; obſeptum habent, ut nemo quiſpiam introſpicere poſsit. Nec eò fœminæ omnes indiſcriminatim, ſed optimatum ſolummodo uxores conueniunt: neq; aliàs unquam niſi ſacro & ſolenni apud eos ſexto die, qui à planeta Veneris nomen habet, idq; orationis tantùm meridianę tempore. Cæterùm fœminam equo inſidere, monſtrum eſt: & uirum publicè cum uxore colloqui, aut priuatim cum eadem laſciuire, ridiculum. Sed ad tantam uirorum ſeueritatem accedunt Eunuchi, quos domi uiri principes abeuntes, in uxorum cuſtodiam relinquunt. Qui uirilis ſexus ex talibus matrimonijs naſcuntur, ij uel ad Imperatorem deduci, ut eius beneficio edoceantur, uel à parētibus erudiri ſolent. Qui ad Imperatorem deducuntur (id autem ex more fit: nam quinto quoq; anno ipſe paulo minores quàm uiginti annorum iuuenes, libertinorum præſertim filios, toto ſuo imperio conſcribit) eos uelut Aulæ deſtinatos, alios alijs principibus educandos, & arma, aut artes edocendos partitur. Hoc idem de paris ętatis uenalibus (quos habet innumeros, quippe cum ei præda omnis decumana ſit, tum præcipuè captiuorum, quorum ſuis pro decumis, quàm maximum poteſt numerum uenalitijs imperat) facere conſueuit. Quos omneis, ut annum uigeſimum attigerunt, eos ad ſeſe reuocat, & in numerum Ianizarorum adſcribit, adſcriptisq; æra conſtituit. Quùm autem huic genti ſcalpere aut pingere impium ſit, nemo omnium ſpretis ijs artibus, duritię ac labori non ſtudet, & uitam in uenationibus ac ſtudijs rei militaris collocat. Itaq; ſiquando in ullam regni ſui partem bellum ſenſerit imminere, Imperator de habendis toto ſuo imperio delectibus non magnoperè laborat. Etenim datis ad prouinciarū urbiumq; præfectos literis, quibus & neceſſarius militum numerus comprehendatur, & locus ac dies qua ſiſti Imperatori oporteat deſignetur, ſinguli pro ſe publico præconio mandata faciunt, tantundemq; militum euocant, quantum Imperatori ſatis eſt. Cum quibus uniuerſis ipſi præfecti, ſuis quiſque cum oppidanis ac prouincialibus, condicto die & præſcripto loco ſiſtuntur. Quòd ſi qui accerſiti ſunt, ceſſatores ad diem non ueniant, eorum confeſtim impenſa, quaterni aut quini ſubſtituuntur, qui cum in exercitum coalluere, Eſchetihori nominantur. Delectus qui à principe habentur, equitum ſunt ac peditum. utrorunq; plura ſunt genera. Nam, ut hos primùm expediam, prætoria cohors fortiſsimorum peditum eſt, qui eorum lingua

Ianizari dici ſolent. Hi initiò quidem pauci fuere, ſed nunc ad quadraginta milia excreuerunt. Imperatorem Aga duce (ita enim eum qui eiuſmodi ordini præeſt appellant) perpetuò circumeunt. In quibus ſagittarij ſunt ad quinq; uel ſex milia: qui quòd ſiniſtrorſum arcus ſuos intendunt ac remittunt, Czolaclar, hoc eſt ſiniſtri populariter dicuntur. Sunt in ijs duceni cæteris proceriores, & militari diſciplina magis clari, qui ab equitante principe ne latum quidem pedem diſcedunt. ijs Solachi nomen eſt. Omnes autem Ianizari ab alijs peditibus amictu breuiore & mitris niueis acuminatis diſtinguuntur: item armis, quæ ſcutum ſunt & enſis, quem Cymitharram uocant, & arcus. deniq; officio: illi enim caſtra muniunt, atque oppugnationes moliuntur. Alterum genus eſt peditum, quos ſingulæ prouinciæ ac ciuitates, mandato Imperatoris ſuis ſumptibus, nempe collata in ſingulos menſtrua ſtipe, ad bella mittunt: Aſapi nominantur: & quadraginta millium, & paulo plurium eorũ eſt exercitus. A' Ianizaris & habitu & officio diſcrepant. Mitris ſiquidem rubris, enſe & ſcuto, & longiori haſta inſtruuntur: quorum quidem eſt hoſtileis equos incaleſcente prælio configere. Sunt & alij qui ſua ſponte bellum ineunt, lixæ unà cum calonibus, fabri lignarij, & qui pugnãtibus neceſſaria miniſtrant, uias aperiunt, abrupta loca adæquant, pontes faciunt, aggeres cumulant, omnia quæ expugnationibus accommoda ſunt, diligenter curant. Atq; hæc quidẽ ſunt Turcicorum peditum genera. Equitum uerò quidam Spachi oglani, uel unico uocabulo Sphahiglani dicuntur. Hi autem omnium ſunt ſelectiſsimi, & partim equitibus præfici ſolent, partim etiam peditibus. In his uis omnis eſt Turcicæ militiæ: legationes obeunt, & Sangiachatibus, hoc eſt prouincialibus præfecturis, atque id genus muneribus funguntur. Hi deniq; filias ſorores' ue Imperatoris uxores ducunt, tanquàm cæteris omnibus clariores, ac de Principe benemeriti. Capite quoq; ut alij mitrato ſunt, & aureis ſericis' ue indumentis uerſicoloribus utuntur. Hi numero mille, quorum eſt exeuntem urbe principem dextra comitari. Læuam uerò mille alij equites cingunt, Solaſtri ſiue Soluphtari appellati: quorum eadem omnino eſt cum Spahilagnis & uitæ, & nobilitatis, & ueſtium, atq; armorum ratio. Iis adhærent alij quoq; mille equites Vluſagi, conflati partim ex Ianizaris egregio aliquo facinore nobilitatis, partim etiã ex ſeruis de Baſſa aut Belerbœo pugna aliqua benemeritis, ut qui fidelem ijs promptamq; operam periculo imminente præſtiterint. Poſt hos Charippici, pari numero & conditione, niſi quòd hi leui ſunt armatura. Ex his equitũ peditumq; generibus porta Principis conſtat. Sed alij ſunt equitum ordines ſub Belerbegis, Subaſij ac Timoriotes, ſeu Thimarcini. Ii ſunt, qui pro numero uillarum, aut locorum quæ Turcæ principis mandato poſsident, ab ijs agente id conſuetudine aluntur, ac trium Aſprorum milium, hoc eſt ducatotum quinquaginta ſtipendiũ in ſingulos annos capiũt. Alij ſunt Mozellini, lecti ab ijs quibus olim Turcarum Imperatores acquiſitos bello agros diuiſerunt. Sunt & Alcanzi, ſiue ut quibuſdã placet, Aconizij, hoc eſt fatales, ſeu Fortunæ milites, ad triginta ferè milia. Militant nullo ſtipendio, ſed unis ſemper aut binis caſtris reliquas copias antecedentes excurrunt prædabundi, & quintam prædæ partem ad Imperatorem manubiarum nomine deferunt. Omnes autem eiuſmodi copiæ in duos exercitus diuiduntur. Europeum atq; Aſiaticum. His præſunt Belerbegi, hoc eſt præfecti præfectorum, ſeu principum principes. Qui quidem numero duo ſunt,

quorum

quorum hic Aſiæ præeſt, ille Europæ. Alter legatus Imperatoris in Anatolia, Cutheiæ, quæ urbs Galatiæ eſt, ſedem habet: alter in Rhomania, Sophiæ, quæ in Seruia eſt, habitat. Vterque plures ſub ſe Sangiachatus tenet, & Sangiachis, hoc eſt prouinciarum præfectis, qui ad eum magiſtratum facto aliquo eximio aſſumuntur, mandata dat. Sangiachi uerò Subaſſijs, de quibus ſuprà, quod lubet, præcipiunt. Baſſarum Viſirorũ aliæ ſunt partes. nam Imperatori conſilia ſuggerunt, & cum ijs ipſe de negotijs belli ac pacis agere conſueuit. Plures tribus aut quatuor eſſe non ſolent, & bellum quoqꝫ ij aliquando moliuntur. Huic militiæ nullus eſt uexillorum uſus. Verùm ipſi duces atque præfecti caſtrorum, quos Zumbaſthos uocant, lanceam proferunt in ſummo appenſos certi coloris pilos habentem: quod ſignum, qui ſub eorum præfectura ſunt, perpetuò ſequũtur. Siquando uel coeundum ſit, uel diſcedendum, uel in aciem prodeundum, tympano ac fiſtula copiæ conuocantur, concitanturqꝫ. Alioqui ſilentij Turcæ adeò ſunt ſtudioſi, ut nemo omniũ niſi in caſtris armetur, & captiuos noctu elabi facilè atqꝫ effugere patiantur, ne quem præter morem tumultum in perſequendis rapiendis'ue fugitiuis excitent. Qui præfectis caſtrorum ſubſunt Centuriones, Tſcheribaſchi uocantur, ſinguli centenis Czingheris, hoc eſt centum equitibus aut peditibus præſunt. Nemo eſt omnium qui non ſe quaſi bello natum uita ac factis comprobet. Eaqꝫ de cauſa, quando nomina referunt in album, ſiqui domi relicti ſint, maximam ſibi factam eſſe iniuriam putant. tantus eſt militiæ honos. Nulla eſt concio, nullus hominum conſeſſus, nulla conuiuia, in quibus non pro ijs qui militant, preces dicantur: multo autem religioſius pro ijs deos ſollicitant, qui pro ſalute communi mortem oppetiuerunt. Fœlices itaqꝫ apud eos, qui foris inter haſtas ſagittasqꝫ hoſtium, non domi inter fœminarum lacrymas occubuere. Nulla ijs acceptior præda captiuis eſt. nimirum in ea ſunt opinione, neminem qui ſeruum poſsideat, ulla unquam inopia laboraturum. Eaqꝫ de cauſa, bello captos ſumma diligentia conſeruant, non humanitatis quidem qua moueantur, ſed utilitatis tantum gratia, ſiquam ſibi ex ſeruis factis haud mediocrem fore proſpiciunt. Nimirum iſti nationi ſeruos habere mori ueteri, uendere, & emere perquàm familiare eſt. Atque eius commercij nomine, oppidatim deſignantur uenalitij magnis cum priuilegijs, qui in eam tantum curam incumbunt, ut eiuſmodi hominum copiam comparent, uenundent, commutent, pignerentur, prout cuiuſqꝫ libido eſt atqꝫ uſus, nullo interim fortunarum ſuarum publici'ue boni detrimẽto. In eam quoque rem paſsim fora ſunt conſtituta, in quæ uenales deducti, nudi licitatoribus oſtenduntur. Quorũ tam uirilis ſexus quàm fœminini membra, etiam pudenda, contrectare emptoribus licet: hinc ſcilicet ut præſentiant, iuuenes'ue ſint an affecta iam ætate, uirgines an corrupti, ſani an ualetudinarij. Quòd ſi empti diffugiant, onus ſeruitutis duplo maius quàm antea, receptis imponitur. Tum ſi ſecundò peccent, uirgis aut ſecuri eos cædere, aut cibo ac potu inrerdicere ad mortem pœna eſt. Maior ijs cautio, qui pro retinendis ſeruis ſpem libertatis aliquam proponunt. Quam ſemel polliciti, dubiũ non eſt quin præſtent. nam tanta eſt iſtis hominibus dictorum conſtantia, tanta etiam de fide ſuorum ſecuritas, ut in conuentis nulla unquam ſyngrapha, nulla obſignatione, nullo chirographo utantur: ſed ſolo promittentis uerbo, uel ipſa nominis eius qui paciſcitur auditione ſtent omnia. Ea autẽ lege ſerui à dominis manumittunt̃, ne ad ſuos manumiſsi,

aut ad alios exeant, ſed in Turcæ ditione perpetuò morentur. Quod factum puto, cùm ob maiorē clientelam, tum ob religionis Mahummedeæ incrementum. Cuius quàm ſeueri obſeruatores ſint, & quid ſibi nobiſcꝗ futurum credant, iam nunc dicam. Hoc uulgò ad populum concionantur, fuiſſe olim nobilem prophetam Miſſah, hoc eſt Moſem, qui primus diuinitus legem tulit: & librum Tefrit, quem Græci Pentateuchum appellant, condidit. Quo quidem diuino beneficio, ſeruatū fuiſſe prædicant omnem eius tempeſtatis hominem. Verùm ſacrilegus hominum furor, cum eiuſmodi legem antiquaſſet, in tanti expiationem flagitij, deſignatum aſſeuerant propheten alterum Daijt, hoc eſt Dauid, qui pariter librum ſcripſit Czabur, hoc eſt Pſalterium, & legem ſimilis prærogatiuæ impoſuit. Sed eius ſanctione humano ſcelere flexu ætatis labefactata, tertius ſucceſsit prophetes Ieſſe, id eſt IESVS CHRISTVS cum lege ſupernè accepta, & libro Vigilis, hoc eſt cum Euangelio, in communem omnium ſalutem. Atqui diſsipata abrogataꝗ eius lege, denuò miſertum eſt hominum, & legatus huc miſſus Mahummedes propheta quartus, pari cum ſuperioribus priuilegio, nempe qui quartam legem cum libro Alcorano cōſtituit. Qua perfidia humana perrupta, alium quoꝗ uenturum exiſtimant. Prima Mahummedeæ legis præcepta ſunt, omnem utriuſꝗ ſexus hominē nubili ætate matrimonium contrahere oportere, & ſingulos quinquies orare quotidie, deſignatis ad hoc quinꝗ temporum differentijs. Orationis primæ ſol oriens eos admonet. Ea fit ualde ſuperſtitiosè, nempe per quatuor Erket, & duo Czalamat. Erket uocant geminatam corporis inclinationem cum totidem proſtrationibus. Czalamat uerò ipſa eſt tacita oratio, quam fundit ſupplex ſedendo poſt ſingula Erket, cum ſalutatione dextra læuaꝗ, & pacis impreſsione, quam deſignat ambabus manibus os obducentibus. Altera ſub meridiem celebratur per decem Erket & quinꝗ Czalamat. Tertia declinante iam ſole, per octo Erket & quatuor Czalamat. Quarta ſub occaſum ſolis, per quinꝗ Erket & quatuor Czalamat. A cœna ultima, ea ſerò fit, per quindecim Erket & octo Czalamat. Prima, lingua eorum Dangnanias dicitur, ſecunda Orlenanias, tertia Kindinanias, quarta Achſamnanias, quinta Laczinanias. Eas orationes lege coguntur ſinguli cum tribuli ſuo, in Meſkita, hoc eſt fano communi facere, niſi legitimè impediantur. Cum prohibet negotium, ubiuis locorum orare licet. Et eandem tempus orandi ueniā habet, ut ſcilicet hora intempeſtiua ſuppleri poſsit, quod legitima fuerat intermiſſum. Religioſius orant Veneris die, apud illos reliquis celebriore. Sunt tamen profeſti omnes dies, nec ab opere ullo abſtinetur. In ſingulis ciuitatibus fanum aliquod princeps eſt quod ipſi Euemeſgit uocant: quò dicto die uniuerſi conueniunt: ipſe quoque Imperator unà cum alijs adeſt, & uiri cæteri principes. Oratur meridie, ac ſtatim orationem ſequitur publica quædam concio, largitioniſꝗ imperatoriæ liberalitas. Cenſores habent qui neglectæ orationis inſimulatos pluribus ſupplicijs afficiant, eos enim per oppidum trahunt, appenſa collo tabella & caudis uulpinis. ad hæc pecunia mulctant. Id autē præcipuè fieri ſolet, neglecta uerno ieiunio oratione. Lauari triplici modo ſolent antequam orent. Aut enim aqua integrum corpus perfundunt, & quicquid in eo pilorum eſt, excepta in uiris barba, & coma in fœminis, corradunt. Præſecant etiam pedum ac manuum ungues diligentiſsimè, & ea fortaſſe ratione circunciduntur. Hæc autem lotio eſt poſt quæcunꝗ maculæ contractionem

neceſſaria,

neceſſaria, & dicitur ab illis Czoagermeg. Aut ſecretiore loco pudēda & podicem abluunt, ſitq; cum opus aliquod naturæ fecerunt. uocatur ea lotio Tachriat. Aut quinq; ſenſus aqua purgant, manus ad cubitum uſq;, os, nares, aures, pedes, crura & tibias, eo quo dictum eſt ordine. Et eam lotinis formam Auptas ſiue Abdas dicunt. Hanc autem facere ubiq; licitū eſt: nec tamen neceſſe eſt ut omnem orationem præcedat, niſi id labes aliqua uitiati corporis efflagitet. Verùm ſi à prima oratione ab omni uitio abſtinetur, eadem die nulla repetenda lotio eſt. Luna annum metiuntur. Et ut lunam unam pro menſe, ſic duodecim lunas pro anno numerant. Sed per lunam unam quotannis ieiunio perfunguntur. Atq; interdiu quidem, ab omni cibo & potu ſibi temperāt: noctu uerò perbacchari, laudabile eſt. Abſoluto ieiuniorū tempore ſtatam feriā, hoc eſt Paſcha unum in memoriam illius arietis, qui inopinanti Abrahamo in uictimā loco filij obiectus eſt: noctis porrò eius qua Alcoranū cœlo ad ſe miſſum prædicant, celebrare cōſueuerunt, ſepulchris mortuorū inuiſendis, fundendis ad ea orationibus, cōſumendis ibidem cibis quotquot ſecum attulerint. Mutuis demum datis oſculis in hæc uerba prorumpunt, Baaram Glutioczong, hoc eſt, ſit tibi hoc Paſcha fauſtum ac fœlix. Iterum ſexageſimo poſtea die pari omnino ſuperſtitione feriantur. Eius alterius feriæ cauſa eſt annuus peregrinorum aduentus in locum qui ab alijs Mecca, ab eis Mekite dicitur, ubi ſepultum ferunt Mahummedem, trans Hieroſolymā ſexagenorum dierum itinere. Quò perueniri nequit, niſi camelis in id à Sultano ad tranſmittendas arenas diſpoſitis. Qui hoc iter peregerunt, uocantur uulgo Hatſchilai, & multis præmijs exornantur. Etenim honorificè ab omnibus excipi, ac in teſtimonijs dicendis trium teſtium loco haberi ſolent. Haud ſecus pro ijs atq; pro uictoribus oratur, & eorum cauſa conſtituta ſunt duo xenodochiorum genera. Vnum cui nomen eſt Zeuuennezerei, ędificium ingens in ſolitudinibus, quò ipſi uiatores recipiantur. Alterum in oppidis eſt Hymarath, magna templi moles ab regibus poſita, & multis feracibusq; prædijs dotata, ad quotidie cibo recreandos quicunq; aduenerint, peregrinos præcipuè ac literarum ſtudioſos. Quibus refectis, mos eſt animæ ædificatoris bene precari, & interim reliquum in commune diſtribuere: ſitq; hoc prandij & cœnæ tempore. Sunt & frequentia Turcis gymnaſia in quibus placita regia, atq; edicta quæ pro regno adminiſtrando ſunt, edocentur. Qui ea didicerunt, duplici gradu magiſtratibus præfici conſueuere. Magiſtratus inferiores Munetſchim, ſuperiores Muderis dicti. Qui diſciplinam minus tenent, Tauſmani appellantur: quibus quidem Alcoranum, ac cæremonias quæ ad cultū legis pertinent didiciſſe ſatis eſt. Ii ſacerdotes ſunt, qui à uulgo nihil differunt. Dant nimirum ipſi operam uxoribus, liberis, familiæ, negotiationi, uſuræ, uenationi. Plurimi ſunt Turcarum qui uota ſuſcipiunt. Quidam auſteram uitam uouent: & hi omni tempore nudi, celatis tantum pudendis incedunt. Alij uictus abſtinentiā: qui rariſsimè cibo ac potu fruuntur. Alij paupertatem ſequuntur ex uoto: his in diem uiuere ſatis eſt. Alij perpetuum ſilentium ſeruant; hi nomine mutorum Czamutlar uocantur. Seorſum alij à populo ducunt dies. Quibuſdā nemora & ſolitudines placent. Alijs hoſpites in ſuas domos, quæ Tekie dicuntur, oppidatim excipere religioſum. Quidā mendicitare continua uictitant. Alij in oppida gelidam recentemq; aquam important, petentibus nulla mercede impartiuntur. Quòd ſi quid gratuitò offeratur, haud recuſant. Alij ad

ſanctuaria inhabitant tanquam uigiles, & uoluntarijs populi donis reficiuntur. Quidam ſunt quibus Nefles Ogli nomen eſt. Eos rumor eſt ſine uirili ſemine conceptos ac natos. Sacerdotes feriari ſæpius ſolent, nunc ut uota populi reddant, nunc maiorum memoriam ut renouent, aliquando communi neceſsitate adducti, ad imbres impetrandos, aut ſerenitatem aëris precibus obtinendam. Ad has ferias conuenit omnis uicinia, & epulatur. Tum muſicus ſumpto incuſſoq; tympano modulari incipit. Cæteri ſequuti ſingillatim choreas ducere. Feria illis Machia dicitur, & ludus Czamach, qui fit ſaltatione & tripudio, & decora atq; ad motus accommodata membrorum omnium agitatione. Ad hæc ſub finem circulari motu, & uelociſsima totius corporis reuolutione: in quo, uis ipſa ludi conſiſtit. Vbi uerò ludum ſinguli luſerunt, tum uniuerſi coire, & promiſcuè colludere: quibuſdam interim precum uocibus editis, pro ſalute eorum qui uota hæc nuncupauerunt, ſeu liberales domos ac uiatica ſunt impartiti. Vtuntur & cãtionibus rhythmicis: idq; uiciſsim efficiunt, ut ſcilicet quod unus dixerit, alij repetant. Habent etiã quos à morte diuos factos putent. Quorum omnium facilè princeps eſt Sedichaſi, quem uictorem fas eſt interpretari. Sepulchrum eius Othomani ac Caramani finibus intermedium eſt, numenq; inuocari ſolet omni bellica expeditione. Tum Harſchi petteſch, peregrinationis ſubſidium, peregrinis in honore eſt. Tertio loco eſt Aſkik paſſa, id eſt patronus amoris, ſumpto ab amore nomine. coniugio præeſt, partus difficultati, habendæ etiam prolis deſiderio, uiri ac fœminæ ſedandę diſcordiæ. Van paſſa diſsidentes animos lenit. Scheich paſſa perturbatis & triſtibus ſolatio eſt. Deniq; alij ſunt, Gotuelmirtſchin, & Bartſchin paſſa, qui ambo pecoris cuſtodiæ præſunt, atq; cõſeruationi. Et Chiridelles, qui neceſsitate affectis uiatoribus opitulatur. Apparet is, ut rumor eſt, uiatori ſimillimus, equo glauco inequitans: inuocatus citiſsimè adeſt. Quòd ſi nomen ignoretur, ad Dei implorationem etiam præſto eſt. Sacerdotum quatuor ſunt genera. Quidam uelut gubernacula tenent populi, ſacriſq; dignitatibus præſunt, ſacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Inſerunt opinionem, neminẽ unquam niſi Mahummedis lege ſeruatum iri. Alij ſunt quos uulgò Derniſcher uocant. Hi autumant legem nihil prodeſſe, ſed gratiam Dei tantum, qua neceſſe ſit omnem hominem ſeruari, quæ ſine lege & merito ſatis ad ſalutem multa eſt. Eam ipſi Rachmatallach dicunt. Tertium genus eſt eorum qui Czofilar, id eſt contemplantes appellantur. his perſuaſum eſt unumquenq; debere merito ſeruari: meritum ad ſalutem ſatis eſſe, etiam ſine gratia aut lege. hanc ipſi opinionem Pereketallech uocant. Poſtremum genus eſt eorum qui Horiſe appellantur, id eſt factioſi. Hi docent unumquenq; legem quam teneat ſeruatum iri, & unicuiq; genti ſeu nationi legem latam eſſe à Deo qua cœlum mereri debeat: & æqualiter omneis leges utiles eſſe ijs qui eas ſeuerè, diligenter, & inuiolatè obſeruarint, nec ullã alteri eſſe præferendam. Animaduerti in hos ſolet acerbiſsimè, ut in factioſos omnium perditiſsimos. comprehenſi incendio tolluntur. Turcæ furtum in primis acerbè puniunt, homicidium ſupplicio graui expiant, in cætera negligentius animaduertunt. Commentantur fabulanturq; multa de Antichriſto, quem Tetſchel uocant. Ad ultimum tamen Mahummedem ſuum uniuerſos, cuiuſcunq; ſint uel ſectæ, uel religionis, poſt diem diuini iudicij, ab inferis reuocaturum arbitrantur.

TAmetſi quidam tradunt Mahummedem Turcarum & Saracenorum (qui olim duæ, tempeſtate noſtra gens una ſunt) prophetam ac legiſlatorem, genus ex Arabia, alij ex Perſia traxiſſe: eum tamen Cyrenæum, ab ipſis cunabulis à prædonibus Saracenis raptum, in Arabiam aſportatum, & Iſmaelitæ cuidam mercatori claro ac diuiti (cui nomen erat Abdemonaplis) uenditum fuiſſe certò comperio.

Natalibus fuit ualde obſcurus. natus eſt anno à ſalute noſtra circiter quingenteſimo octogeſimo duodeuiceſimo, Mauritio Imperatore, rege in Gallijs Clotario ſecundo.

Puer, ornamentis pueritiæ, lepore ſcilicet ac uenuſtate ita affluxit, ut heri ſui (qui liberis carebat) delicię amoresq; factus, uulgo filius Abdemonaplis diceretur.

Nec deſtituit fauor herilis adoleſcentem: quem ut mercaturæ faciendæ peritia augeret, utq; in gratiã cum mercatoribus alijs poneret, magiſtrum fecit camelorum, quos plerunq; in Aegyptum, Syriam, Paleſtinam, & loca finitima, negationis cauſa dimitebat.

Ex quibus peregrinationibus, pręter quàm aſtutus, callidus, & in omni commercij genere exercitus, etiã religionis Chriſtianæ ac Iudaicæ, ex crebra cum Iudæis & Chriſtianis communicatione doctus euaſit.

Accidit ut eo tempore Sergius monachus, Conſtantinopoli ob hæreſim exul, in Arabiam profugeret, forteq; hoſpitali tecto ac menſa ab Abdemonapli reciperetur.

Cuius humanitatẽ ut animo cepiſſe uideretur, utq; eam quã ambiebat extorris gratiam iniret: amore quem ergo Mahummedẽ ſingularem habebat deprahenſo, Mahummedi ſe ad amicitiã ac familiaritatem adiunxit.

Officia id genus peperere inter eos ſummam cùm rerum omnium, tum maximè ſuarum de Chriſtiana nec non & Iudaica religione ſententiarum communicationem.

In qua Sergius facultate dicendi ſuperior, & in literis ſacris (quarum profeſſor erat) exercitatior, Mahummedem facilè ad arbitrium ſuum adducebat: atq; in hæreſi Neſtoriana (cuius cauſa exulabat) obſtinatè perſeuerans, nunc Iudæos illi damnabat impietatis, qui ſacroſanctum prophetam IESVM CHRISTVM nequiter in crucem egiſſent: nunc uiciſsim Chriſtianos ſtolidæ fiduciæ ac leuitatis, qui de IESV CHRISTO crederent, quæcunq; credebant.

Moritur intereà Abdemonaplis. Vidua eius Gardigena iam quinquagenaria, nuptijs non contenta prioribus, haud ita multo pòſt ſecundo nubere deliberat. Incitabatur ad id fortunæ ampliſsimæ, quarum ſolicitudine exedebatur nullo hærede domi, ſolatium item, atq; rei familiaris ſecuritas, quæ à nouo marito expectabat.

Nemo ſibi aptior uiſus eſt famulo Mahummede. Qui præter quàm iuuenis, lepidus, callidus: officij etiam domeſtici, uita functi neceſsitudinum ac commerciorum gnarus erat.

Nupſit ergo Mahummedi. Qui ut ſe ex nuptijs opum copia, famulitio, amicis locupletatum ſenſit, ut erat natura animo excelſo & ſuperbo, mercaturæ ſtudijs, quaſi humili & ſe indigno genere uitæ, renunciare, inq; militiæ diſciplinam proficiſci decreuit.

Quod quidem executus eſt ita, ut breui admodũ tempore, partim calli-

ditate ingenij & facundia, partim largitionibus, prędonum Saracenorum, militumq́ omnium uoluntates mereretur: atq; authoritate ſua numerum de eis quem uellet, ubi & quoties uiſum erat, congregaret.

Atqui, Sergio utebatur ſemper familiariter. Qui ut Mahummedem ex famulo patrem familias, ex paupere diuitem, ex homine nihili uirum alicu ius potentiæ factum uidit, perpenſa diligenter non eius modò temeraria gloriæq́ cupida natura, uerumetiam magna cum Saracenis militibus gratia, perſpecto item rerum quæ ipſius erant priuatarum tenui ſtatu, quem & augere opibus, & fama illuſtrare Mahummedis auſpicio, necnon & arte ſua cupiebat, beneficiũ quaſi collocando accepturus, adiuuare Mahummedem conſilijs, ſplendorem domeſticum ob oculos ponere, fauorem militum inculcare, authoritatem qua erat apud omnes prædicare, copiarum conuocationem, dominatus occupandi opportunitatem, uictoriæ potiundæ facultatem ſuadere cepit.

Audiuit Mahummedes libenter monentem grata & iucunda, facileq́ monitori acquieuit. Sed ne non honeſto colore facinus audax tentaret, ambobus conſultum uiſum eſt gerendæ rei occaſionem, ex ea quæ inter Iudæos & Chriſtianos tum maxima fuit, religionis diſcordia capere, ac concordiæ reconciliationem ſimulare.

Quod mendacium ut ſpecie ueri prætexerent, nouam quandam religionem excogitarunt, partim ex Hebræorũ, partim ex Chriſtianorum floribus delibatam. Quam cum in genere ac certas quaſdam leges digeſsiſſent, commentario concluſam, Alcoranum, hoc eſt præceptorum uolumen appellarunt.

Tum deinde Mahummedes, authore Sergio, collecto frequenti exercitu procedere, Alcoranum ſuum in medium proferre, ipſum à ſe diuino afflatu conſcriptum ad controuerſias de religionę tollendas profiteri aggreditur. Se porrò diuinitus miſſum affirmare, qui Arabum ſit propheta, qui eos à religionis erroribus, in quibus uerſantur, auocet, qui leges Alcorano ſuo comprehenſas in publicum proponat, qui earum ſanctimoniam doceat: Quas ſi cuſtodirent ſanctè, certò ſcirent ſe, primùm, in hac uita Muſsilmanos, id eſt beatos appellandos: poſtea autem, in cœlo præmio ineffabili remunerandos.

Quia uerò aliqui emunctæ naris homines, commenta eius deprehendere, inficiari, diſputando infirmare potuiſſent, atq; adeò populum rudiorem, non oracula eſſe diuina, ut impudenter impieq́ iactabat, ſed nugas, captiones, fallacias, mera mendacia docere: Lege pariter cũ libro ſuo promulgata ſanxit, ne de eorum, quæ in Alcoranum congeſſerat, ueritate aut falſitate, pœna capitis, ullo modo inquireretur ac diſputaretur. Reſponſa enim Dei uocare in dubium, nemini cuiquam licere.

Intereà autem legis ſuæ, auguſtæ ſcilicet, publicandæ ſpecie, Arabiam quaſi aliud agens, militibus ita occupauit, ut breui admodum tempore uniuerſam, partim terrore, quem unicuique exercitu formidabilis inijciebat, partim ineptæ ad uerum diſcernendum plebis ſuffragio, quæ pro ſua ſimplicitate ipſum, & internunciũ Dei eſſe credebat, & tanquam ſanctiſsimum prophetam uerebatur, in ſuam poteſtatem redigeret.

Rebus prima hac expeditione fœliciter geſtis inflatus, de uſurpanda quoque Syria cogitare cepit. Sed admonitus bello opus eſſe, incolas enim armis reſtituros, uiribus ſuis omnibus collectis, Syriam inuadit. Quam

Quam cum aliquandiu populando uexandoq́ territaſſet, fugatis paſſim hoſtibus, non Damaſco modò urbe, ſed & omni prouincia, & deinde Aegypto pari fortuna potitur.

Succeſsibus iſtis inebriatus, cum proſperos ſemper euentus belli ſibi fore crederet, & Perſiam ſuſpectam haberet, animo cum Perſis belligerandi, ſpe etiam eos ut prius Arabas, Syrios, atq; Aegyptios perdomandi, iter in Perſiam conuertit.

Cuius fines incurſare uix dum cœperat, ecce Coſrhoes rex ex aduerſo ingentem Perſarum manum in expeditionem educit. Congreditur actutum: ſigna uiriliter conferuntur: cadunt utrinq; non pauci. Mahummedes denique uulnere in facie accepto, uertere terga, ſeſeq́ in fugam dare cogitur.

Moritur paulo pòſt Coſroes. In cuius locum ſuffectus Syrochis, uita poſt anni ſpacium excedit, relicto in ſucceſſorem Adhiſere filio. Sed & hunc continuò mors occupat: quare populus Harmiſdam ſibi in principem elegit.

Contra quem Mahummedes, acceſsione Arabum Saracenorum, (qui uulgo Scenitæ, hoc eſt graſſatores populatores'ue dicti, nuper ob ſtipendia ab Heraclio Cæſare denegata, Romanos deſeruerant) fortior in Perſiam reuertitur.

Stetit ex altera parte in procinctu Harmiſdas: atque ut à longiore progreſſu hoſtem arceret, prælio excipere ſine mora uoluit. In quo fuſis fugatisq́ ſuis ipſe occiditur.

Victor Mahummedes nullo poſteà diſcrimine Perſiæ regno potitur, ac demum quas Arabibus antè, Syrijs, Aegyptijs, leges Perſis impoſuit.

Regnauit deinde ſexennium: quo exacto, ueneno tollitur ab uno familiarium Gardigenæ uxoris propinquo. Vixit annos quadraginta (ſunt qui triginta quatuor dicant, alij triginta ſeptem.) Diſceſsit è uita poſt Chriſtum ſexcenteſimo triceſimo octauo: iacet in Mecha Perſiæ ſepultus, ubi etiamnum hodiè ſepulchrum eius apparet.

DE TAMERLANIS PARTHI REBVS GESTIS.

TAmerlanes Parthus natione, genere obſcurus, in gladiatorium ludum ab ineunte pubertate à parentibus miſſus, armis egregiè tractandis ea uigilantia incubuit, ut pauculo etiam tempore cæteris longè ſuperatis, cognitu difficile reliquerit utro magis, corporis ne uiribus, an dexteritate uſu compara ta, aut etiã aſtu atq; feriendi induſtria ualeret. Ea exercitatio ſtrenuo adoleſcenti tantam diſciplinæ militaris opinionem, famam nominis ac gratiam apud omneis armorum ſtudioſos peperit, ut infinita propè hominum omnis ætatis multitudo, ad illum tanquam ad conſummatiſsimum gladiatoriæ artis præceptorem, cùm paſcendorum oculorum, tum præcipuè imitationis cauſa conflueret. Quorum conciliatis animis, & eorum præſertim qui militiam colebant: haud multis interiectis annis effectum eſt, ut ipſe potentiſsimi equitum ac peditum ultro ſequentium exercitus dux maneret. Sed accidit per id tempus, ut regnum Parthorum à Saracenis occupatum, longa ſeruitutis patientia langueſceret: cunctis quidem ægreferentibus, talibus ſe dominis obnoxios eſſe, ſed tamen nullo ijs malis

uerberum

uerberum metu, aut uinculorum aut mortis, aduerſum ire audente. Tamerlanes hac morum indignitate, nec non pietate erga patriam cõmotus, (erat hic quidem titulus cõſcribendi agminis, re autem uera apprehendendæ tyrannidis accendebatur occulta libidine) cœpit paulatim nouis editis uirtutibus ac liberalite, prout facultates erant, numerum ſuorũ adaugere. Qua ratione, cum uires ſuas ad Barbaros exigendos, recuperandumq́ꝫ regnum ſatis magnas eſſe arbitraretur: repentè Sarracenos inopinantes aggreſſus, exterminatis illis, dominium Parthorum in ſe tranſtulit. Hac fortunę beneficentia cum nihilo quidem ſegnior, ſed alioqui multo ambitioſior euaſiſſet, bellum inferre finitimis inſtituit. Nec inſtitutum res morata: quippe facto in nihil tale ſuſpicantes impetu, eos nullo propè negotio edomuit. Ex talibus uictorijs cum ſemper aliquid nouarum uirium ad priſtinum robur accederet, & ideo potentior ipſe ad populum proximum ijs quos ſubiugarat perueniret, annis admodum paucis Aſiaticos, Scythas, Iberiam, Albaniam, Perſas, Aſſyrios, Medos, in ſuam poteſtatem redegit. Poſtremò ſubacta Meſopotamia, atq́ꝫ Armenia maiore ſuperata, traiecto etiã Euphrate amne, anno à CHRISTO nato circiter milleſimo trecẽteſimo nonageſimo, Caroli ſexti Francorũ regis decimo, cũ quadringentis equitũ millibus & ſexcentis peditum conſcripta paſsim multitudine, in Aſiam minorẽ terribilis irrumpit. De cuius irruptione certior factus Baiazethes, rex eius regionis, origine Turcus, ut Parthum à ſuo regno arceret, in tempore cũ paratiſsimis copijs obuiam illi ad terminos uſq́ꝫ Armeniæ proceſsit. Nec terrori aut auocamẽto fuit, quòd ſe hoſte ſuo numero militum multo eſſe inferiorem intelligeret: ſed animoſiorem eum reddebat eximia in opprimendis inimicis Turcarum uirtus ac induſtria, multis iandudum certaminibus explorata, & innumeros à paucioribus aliquando fuſos fugatosq́ꝫ meminerat: atq́ꝫ adeò fortunam eſſe bellorum deam ac dominam, quę infirmiori frequenter potentiorem ſubijcit. Quare hoſtem nihil ueritus, cum nuſquam prius ſibi quieſcendum eſſe crederet, quàm in eum militem ſuum impuliſſet, breui ad Stellam montem, qui in Ciliciæ Bithyniæq́ꝫ confinio eſt, peruenit: & ibidem ubi olim Mithridates & Pompeius ſigna cõtulerant, aciem ſuã Partho oppoſuit. Collocatis ex aduerſo Imperatoribus, Tamerlanes extemplò, ut erat acer, ſuos pugnam capeſſere iubet. Incitat & ſuos Baiazethes, & hortatur ut alacriter dimicent. conclamatur utrinq́ꝫ: concurritur animis infenſiſsimis. Tracto in maiorem partem diei prælio, cadentibus aſsiduè ex utriſq́ꝫ quãplurimis, & cæſis penè infinitis, ea nihilominus ſæuitia ac conſtantia pugnabatur, ut neutro principum cedente alteri, quò inclinaret uictoria, iudicatu foret difficile. Ad extremum Turci reſiſtendi laſsitudine deficientes, & cæde plurimũ diminuti, cum duros Parthorum impetus ſuſtinere amplius nõ poſſent, nouis continuò Parthis in feſſorum locum ex abundãtiſsimo adhuc numero ſuccedentibus, nec haberent ipſi unde ſimile efficerent, dabant operam primò, ut minori uitæ periculo ſeruatis ordinibus pugnæ ſe ſubtraherent. Sed Tamerlanes deprehenſa tergiuerſatione, e ueſtigiò turmas emittit, eo furore ac uiolentia ſubſequentes, ut rupti ac diſsipati ducentis penè millibus cæſis, conceſſa hoſtibus uictoria, Turci fugam caperent. At Baiazethes munia nunc ſtrenui Imperatoris, nunc generoſi militis obeundo, ut qui nihil nõ aduerſante fortuna tentandum putaret, & iam mortem ut ſuam ulciſceretur, non uictoriam quæreret, laboraret: cædendo ſternendoq́ꝫ omnia, equo ad ultimum præcipitatus,

tatus capitur,& uiuus ad Tamerlanē pertrahitur. Qui quidem ſtatim captiuū in uincula principem conijci imperat: catenatū demum, dilapſus in Aſiam, ijs quibus dudum imperabat deuictis gentibus ludibrio exhibet. Facinus ſpectaculo indignū, & Tamerlane, ſi hominis meminiſſet. Sed multo indignius eſt quod de eo in eiuſdem immanitatis cōtinuatione traditur. Enimuerò ferunt Baiazethem eo quo ſuprà habitu, ex mandato uictoris quoties epulabatur ipſe, infra menſam quaſi canem ſubligatū cibari conſueuiſſe. Et in equum aſcenſuro, pronum, ac ad pedes procumbentē, ſcamni loco fuiſſe. Quod feritatis exemplum, captiuus reliquū uitæ pertulit. Tamerlanes porrò ſubiugata, direptaq; ad Nilū Aſia, & expugnatis Smyrna, Antiochia, Sebaſtia, Tripoli, Damaſco, atq; alijs pleriſq; ciuitatibus, confectis ad unū habitatoribus, eas populatus eſt, & populatas ſolo æquauit. Inuaſit deinde in Aegyptum, ac fuſis ſæpius Sultani copijs, ipſum in fugā uerſum ultra Peluſium coegit. Quo ad perſequendū fugientem cum tranſmittere inſtituiſſet: reuocatur annonæ inopia, & per ſolitudines arenoſaq; loca paſcendi innumeri exercitus difficultate. Omnibus magnæ admirationi fuit ordo eius ac militaris diſciplina: quippe ea illum prudentia ſuis præfuiſſe affirmant, ut ubi ubi caſtra poſuiſſet, ibi nihil nō omnis artificij generis eſſet reperire, haud ſecus quàm in oppido quouis munitiſsimo. Nā in caſtra metando deſignabat ſingulis, prout cuiuſq; ars erat, certa loca, è quibus, tanquā è penu, capi omnia poterant. Ideoq; affluebant illic res ſemper, cōmodante ad id Imperatoris aſsidua ſeueritate: qui nihil perperam fieri, neminē uiolari, à nullo aliquid præter uoluntatem, ne minimū quidem olus auferri impunè permittebat. Eoq; cōſilio efficiebatur, ut uniuerſa uicinia nō minori in hæc caſtra ſecuritate, quàm in celebres nundinas merces ſuas eueheret & exponeret. Eadem Tamerlanis uirtus eò temperantiæ populū illū infinitū adduxit, ut inter tot capita nulla omnino ſeditio naſceretur, quaſi omnia in uno Imperatoris capite eſſent comprehenſa. Quid quòd tot ſuſceptis expeditionibus, tot commiſsis prælijs, tentata toties fortuna uictor ſemper extitit? Grata in primis ea illi cōſilia fuere, quorum euenta hominū iudicio dubia, & inſperatę uictoriæ forent. Cuius rei documentū, aſpera illa Damaſci obſidio prębuit. Etenim expugnata Damaſco, cum præſidium urbis in propugnaculū ſe proximum recepiſſet, idq; (etſi de oppreſſione nihil timeret, iudicantibus ſingulis locū eſſe inexpugnabilē) faſtidito tamen prælio, cū ſeruari alia uia poſſet, ſignū deditionis ederet, & accipiendā continuò id genus conditionē cæteri Parthorū duces Imperatori ſuaderent, ſurdis ille auribus omnia prætermittens, in propugnaculi tantū expugnationē incumbebat. Cuius ſitum cum diligenter exploraſſet, quumq; præ nimia ſublimitate murus nullis ſcalis ſuperari poſſet, et nihilo ſecius id quacūq; induſtria expugnādum ſibi conſtanter proponeret, molitur extemplò nouū è regione propugnaculum obſeſſo multo ſublimius. E quo incuſsis die noctuq; frequētibus in hoſtem machinis, & occidione occiſis ferè uniuerſis, bona etiā parte muri deturbata, paucis tandē ſuorū impetū ſuſtinentibus facilè admittitur. Ad hæc admonitus Caphæ tum Genuenſium coloniæ, ſitę in Cherroneſo Taurica haud procul Boſphoro Cimmerio, immenſum eſſe aurum ac argentū, multis eius oppidanis negotiationem exercētibus, adiecto ad uim urbi inferendā animo, reputando ſecum periculo belli imminente auerti theſauros, infodiq;, atq; omnino inſidiantium uotis ſubtrahi facilè poſſe: ut & muris potiretur et pecunia, nec quicquā triumphatorē præteriret, facit hanc fallaciā: Euocat ex optima ſui populi parte negotiatorū numerū incredibilem, iubetq; adeſſe illos omni pellium precioſiſſimarum genere onuſtos. Precipit deinde ut Caphā mercem iſtiuſmodi alioqui raram & ideo maximè uendibilē futurā importent, & ad uendendū, etiā pauco,

ad alliciendos incolas,& facilitatē permutandæ mercis,pecuniæqꝫ ab illis comparandæ exponant. Dictum ac factū eſt ſingulari utrinqꝫ prudentia. Commercio uigilanter habito,& permutatione mercium exinanitis plurimum auro atqꝫ argento Caphæ habitatoribus,omnia ea pecunia opulentior bellū urbi denunciat,& muro ſimul caſtra admouet. Qui undequaqꝫ hoſtibus cinctus, & crebra machinarū infeſtatione paſsim excuſſus ac labans, Tamerlani oppidanos unà cum pellibus & theſaurorum reliquijs nō difficulter prodidit. Mos eius quo in obſidionibus ſemper uſus eſt,peperit admirationem poſteritati.nimirum quocunqꝫ hoſtis aduenerat,mox ſibi locum dedi poſtulabat,& eo ipſo die candidis in tentorijs hoſpitabatur. Quòd ſi eodem die gens obſeſſa deditionem faceret, ſeruabatur incolumis, intactis inuiolatisqꝫ & hominibus & fortunis. Secunda lux continuò candida tentoria in rubra mutauerat: quo aut deditione,aut grauis afflictionis ſigno,ſi afflicti ſe dederent,ſinguli patresfamilias ſupplicio mortis affecti, heſternæ contumaciæ pœnas luebant. Tertia mutatio in nigra erat:à qua ſi uictoria potiretur,trucidatis ætatis cuiuſcunqꝫ ac ſexus habitatoribus, & fortunis quibuslibet direptis aut diſsipatis,ſubiecto præterea ædificijs igni,locum funditus excidebat. Huic obſidendi formulæ exemplum non defuit. Nam accidit inter hæc diſcrimina,ut & uiris & muris, & omni belli apparatu inſigne oppidū à Tamerlane iam biduo oppugnatū,deditionē nihilominus,confidentia uiriū internarū, in diem ſequentē differret. Cuius oppidani cū de muris tantundem procidiſſe cernerēt,quantū irrumpenti hoſti ſufficeret, & copias hoſtileis in procinctu adeſſe,ut introirēt:ea tam aduerſa fortuna ſtupefacti, & perpetrati in non dedendo criminis ſatis ſuperqꝫ memores, rati tamē Parthum haud adeò ab humanitate eſſe alienū quin aliquid de homine reliqui ſibi feciſſet, ad impetrandā eius miſericordiā cōuertuntur. Itaqꝫ precibus & lacrymis & humilitate,furias ſuperbiamqꝫ uictoris mitigatū iri cōfidentes, ingentē fœminarū ac puerorū multitudinē albo indutā,manibus oliuarū ramos,oblata publicæ fidei ſponſione, prætendentē, & ueniā fletu ſupplici expoſcentem obuiam mittunt. Vixdum oppido exeuntes proſpexerat, cū turmas ferro inuenientes agi,& eos indiſcriminatim oppreſſos cōculcare,interſecare ac interficere iubet. Oppidū deinde poſt obuiorū confectionem depopulatus exuſsit: tam fœda & implacabili erat iracūdia. Haud abs re igitur apud Ligurem negotiatorē amicū, qui in cōmuni colloquio feram eius in uictis multādis crudelitatē temere magis ac familiariter,quàm prudenter accuſabat, obuerſis in eum flammātibus turbatisqꝫ oculis, in hæc uerba prorupit, Si me hominem eſſe arbitrare,falleris: equidē ira dei ſum, & ruina ac pernicies hominū. Qui uiuū aliquādo obſeruarūt ęquales, eū motu corporis & moribus Hannibali Carthaginienſi,ut à maioribus deſcriptus eſt,ſimillimū fecere. Oderat in primis latrocinia,& ea in ſingulis ſeueriſsimè uindicabat: ob id fortè,ut ipſi qui in piraticam publicā incumbebat,nemine alio,ſupplicij metu,latrocinante, orbis ex animo ſpoliandi facultas eſſet. Ad poſtremū, cū in ſola tyrannidis occupatione ſummā fœlicitatē iam olim collocaſſet,omnē à bellis ceſſationē ſibi uitio dabat,tempore ſuo ſe functū egregiè iudicans,quoties nouis aliquē moleſtijs interturbarat. Subiugatis ea uia multis regibus,pluribus uictis ſatrapis,plurimis regionibus labefactatis, afflictis ad internecionē ciuitatibus innumeris, manubiarū in immēſum diues, domū unà cum exercitu prædis & rapinis grauiſsimo regreditur. Condidit deinde apud ſuos Mercantē urbem, in quam familias, quas è deuictis paſsim nationibus captas, ſimul cum rebus uniuerſis eò relegarat, ad habitandum deduxit. Quarum etſi genere differrent, cōcordia, labore, atqꝫ induſtria effœtus antea locus adeò germinauit, ut breui poſtea lætiſsimè fruticeſceret ac floreret: & Orienti deinceps

claríſsima

clariſsima opibus Mercantes plurimũ lucis adderet. Vita deniq; functus, parti imperij hæredes reliquit duos maſculos: qui mutua dominandi æmulatione in diſcordiã lapſi, profanis odijs atq; armis internecinis nomen Parthicum, quod mortuum olim Tamerlanes pater in uitam reuocarat, labaſcere denuò ac mori permiſerunt.

DE EXPVGNATA A' MAHVMMEDE CONSTANTINOPOLI.

Mahummedes ſingulari uir fuit ingenio ac conſilio. Huic poſt adeptum patris Amorathis imperiũ, cum partę à maioribus facultates non ſufficerent, & nouis idcirco rebus ſtuderet, ea uia (excitata ſui nobili exiſtimatione) parentũ ſuorũ exempla non adæquaturum ſe modò confidens, ſed etiam longè ſuperaturũ, animũ cõtinuò ad occupandã Conſtantinopolim adiunxit. Eius conſilij hæ præſertim cauſæ fuerunt: Inſcripturũ ſe temerè atq; iniuria Græciæ Imperatorẽ perſpicuè uidebat, ipſa Conſtantinopoli imperij ſede in ipſius nondum poteſtate conſtituta. Intelligebat præterea, ingentem ſibi nominis gloriam apud omneis nationes conciliatum iri: magnũ etiã timorem ſui collectũ atq; expectationẽ, ſi uixdum pubertate egreſſus, urbem tantæ famæ ac potentię expugnaſſet, ſuæq; ditioni adieciſſet. Et eò certè id magis conabatur, quòd in eiuſmodi expugnationem, maiores ſuos diligentem ſæpius operã nauaſſe audierat, re tamen infecta ſingulos illinc ridiculos diſceſsiſſe. Inita itaq; ſubductaq; id genus ratione, et cõmunicato cum perpaucis conſilio: atq; adeo excogitata falſa occaſione quare id faceret, multã fabrorum manum incredibili celeritate conuocat, ac in fauces Boſpori Thracij haud procul Conſtantinopoli, in ſubitum nouæ arcis ædificium educit. Cui quidem operi fine maturè impoſito, ualidũ quoq; præſidium, & tormenta, et annonam, & res deniq; ad cuſtodiam eius neceſſarias diligenter adhibuit. Tum ſine ulla belli indictione, religione initi à maioribus fœderis pro nihilo habita, uiolato pariter datæ in ſtabilẽ pacẽ fidei ſacramento, ut qui omnia ſibi præ ſuo commodo pôſt eſſe duceret, ad Conſtantinopolim citius opinione cũ infeſtiſsimis copijs acceſsit. Et ſubitò populata miſerè calamitoſeq; uexata omni uicinia, terra nõ longè à muro caſtrametatur, mari uerò uiolenta oppugnatione urbem laceſſere incipit. Subolfecerat pridem Græcus Imperator, & cæteri etiam Græcię principes, iſti Mahũmedis apparatus quorſum tenderent: & magno ideo metu commoti, quòd ſeſe impotẽtiores ſcirent qui tanto impetui reſiſterent, maturè legatos in Europam dimiſerant, qui Romanorũ Pontifici atq; Imperatori, reliquis ſimiliter Chriſtianiſsimi regibus ac principibus uiris, Græciæ calamitatem unà cum communi Chriſtianorũ periculo exponerẽt, & opportunũ, ſi poſſent, auxiliũ impetrarent. Mahũmedes euocata hoc medio tempore ex omni ſuo imperio multitudine hominum incredibili, & cõmeatu muralibusq; tormentis in immenſum comparatis, mari terraq; hoſtes circunſepſerat: atq; oppoſitis muro machinis, fœlicem conatuũ ſuorũ euentũ expectabat. Atq; ut in ciues improuiſus irrumperet, frequẽteis cuniculos, & nõ paucos ſubterraneos receſſus in mœnia curauerat effodiendos. Vt uerò miles haud difficulter hoſti ſe ſiſteret, & nihilominus in loco editiore dum confligeret moraretur, hincq; facilius cum ſors poſtularet, ſummũ murum ſcalis admotis ſuperaret: è cõtinente, foſſa ualde profunda, & eminenti uallo urbem cinxerat. Qua autẽ murus Pæram uerſus, mari alluitur, pontem paſſuũ circiter duorũ millium ſingulari artificio fecerat, & pleraſq; huic turres ſuperimpoſuerat, è quibus copiæ huiuſcemodi induſtria mœnibus altiores redditæ, ciuitatem è ſublimi uexarent. Cum apparatu adeò terribili Mahũmedes pluriũ dierũ ſpacio, erepta ciuibus omni quieſcendi facultare,

ſibi loco conſiſtere, prouehendas ad murum ligneas arces curat: è quibus milites cum hoſtibus, operis ſublimitate æquales facti, facilius atq; aſperius contenderent. Tum ſigno cupientibus dato, ſtudet primùm ſuperſtites mœnium pinnas & ſpeculas omneis murali machinatione proſternere. eo nempe conſilio præreptam eſſe uolebat inimicis proſpiciendi, quid foris ageretur, facultatem. Deinde lituis, cornibus, ac tubis toto exercitu crepantibus, ſuis animum facit, ac prælium inſtaurat. Turci facta teſtudine, quę in ſuum corticem abdita ſibi ad quamlibet ferendam iniuriam affabrè uidetur munita, ſcutis clypeisq; ſuppoſiti, ſcalis muro inhærentibus, magna ui atq; audacia in ſummũ murum conſcendere. Græci ex oppoſito certatim ſaxa in conſcendentes deturbare, ignem cum ſulphure obtrudere, ſordes affatim profundere, flammantes lanceas offerre, tela omnis generis obijcere, longurijs ſcalas ſubuertere, ſubeuntes præcipitare. Ad extremum, continuata è ſublimi huiuſcemodi propugnatione, nemine ciuium fruſtra laborante, Turcis cumulatè decidentibus, uulneratis, mortuis, labefactatis diſsipatisq; omnium clypeis, cum Mahũmede longè aliter quàm ſperarat agebatur. Etiam pleriq; oppugnantium poſito inuadendi hoſtis ardore pedem retrahebant. Eò Mahũmedes fractos ſuos cum animaduerteret, ocyus accurrit, & nominatim modò hunc, modò illum, ſtrenuos potiſsimũ ac pugnaces compellando, ad prælium inſtaurandum hortatur. Poſtremò efficit nobilis Imperator, ut perſuaſi nonnulli eius minis, alij precibus ac pollicitis, omnes reſum pto animo oppugnationem redintegrarent, multo acerbiore, quàm dudum, ſæuitia. Ad muri itaq; ſuperandum faſtigium intenti, partim in mutua comitum doſſuariorũ terga inſilire, & ex haſtis muro affixis pendere: partim ſcutis operti, ſcalis uiam corripere: & apprehenſis una manu armis hoſtilibus, alterã ſummis mœnibus applicare, ac in culmen eorum ad hoſtem peruadere conari. Ac quanquã à fortiſsimis ciuibus innumeri ſaxis, igne, pice feruefacta, atq; haſtis propulſi, in terram præcipites agerentur, in eorum tamen locum noui cõtinuò ſuccedebant. Ea de cauſa Mahummedes ſuis perpetua nouorum ſubrogatione recreatis, & cõtinuato ea diſciplina impetu, ne tantillum quidem reſpirandi ſpacium hoſtibus permittebat, adeò ut numero pugnantiũ deſtitutos, uniuerſis uiribus breui exhauriri, ac languore paulo pòſt cõfectos, ad internecionem cædi oporteret. Sed quod Græcos in primis deterruit, atq; ita perturbauit, ut omnẽ uincendi animum expauefacti omitterent, hoc fuit: Ianus quidam Iuſtinianus è Liguria, homo apud ſuos nobilitate, gratia & fortunis potens, Cõſtantinopoli fortè tum fuit, cum obſideretur. Hic ſuam ſortem non meliore loco eſſe quàm reliquorum qui obſidebantur arbitratus, ſibiq; non minus ex uſu eſſe quàm cęteris, ſi ciuitas integra conſeruaretur, in defenſionẽ eius unà cum reliquis arma ſumpſit. In quibus ea fortitudine ſe geſsit atq; prudentia, ut ipſi ſeruatę hucuſq; urbis, communisq; ſalutis gloriam ſinguli facilè deferrent. Accidit ut inter pugnandum cum irrumpenti hoſti fronte aduerſa obſiſteret, telo ſuorum infœliciter in hoſtem miſſo, grauiter incautus uulneraretur. Cruoris extemplo è dorſi uulnere manantis abundantiã intuitus, nolens, ut demum prædicabat, commilitonibus perturbationi interpellationiq; eſſe, ſi quempiam eorum acceſsitum medicum dimitteret, clanculum ſe prælio ſubduxit. Cuius diſceſſu renunciato, Conſtantinus Imperator in eius abſentia periculũ urbis collocans, & ſalutẽ in præſentia, relictis in ardentiſsimo conflictu ſine duce ſtatarijs militibus, abſentem ipſemet reuocatum conceſsit. Ad quem cum perueniſſet, orare atq; obſecrare, ne prælium intermittat, inſtare ut redeat, ut hoc ſe Imperatorem exorare ſinat efflagitare. Verùm ille, cum nullis precibus flecteretur quin iter ſuum inſiſteret, eadem tamen conditione portis exceſsit, ut ubi primùm medicatione

refectus foret, in ſtationes properè reuerteretur. Obſeratæ tum erant fores, quibus pomœrio egreſſuris uia patebat: quòd ea præſertim ratione cautum fuerat, ut prærepta certantibus abeundi facultate, id unũ ſibi proponerent, ibi aut uincendum eſſe fortiter, aut uiriliter moriendum: eaq; de cauſa audacius alacriusq; decertarent. Exitus ut Iano patuit, ijs ſimul qui hoſtem à muro coercebant, animi cecidere. Videre erat alios ſenſim loco cedere ac dilabi, alios pugnæ ſegnius intendere, ſingulos debilitatione atq; abiectione animi collanguere, omneis ſibi deſperantes auerſos in fugam præſentẽ incũbere. Ea re cognita præfecti Turcarum confirmatis animis, iterata cohortatione ſuos quiſq; denuo longè maiori quàm ante audacia in murum incitant. Hi officij memores, & ducum ſuorum beneuolentiam aucupati, certatim in expugnationẽ proruunt. Pars ruinis procecturisq; mœnium, quas dura machinatio patrarat, innitentes, ſummum murum inuolare: pars ſcalis ſe promouentes faſtigio inſiſtere, in pomœrium deſilire, hoſtes inde abigere incipiunt. Irrumpentibus eum in modum Turcis, Græci magna trepidatione in fugam uerſi: quà Iuſtinianus exiuerat, eò omnes, ſalutis ſuæ cauſa erupturi, confugiunt. Sed Imperator Conſtantinus ut ſuos fugere intuetur, ſui officij ac dignitatis oblitus, nec eius quod tantum principem decebat ſatis memor, eſſe ſcilicet imperatorium ſuis fuſis pulchram uulneribus mortem oppetere: terga quoque ipſe dat, & præceps recta in portam poſt ſuos fertur. Ob cuius anguſtiam, cum ipſa confertim effugientium multitudine offenſus, atq; indiſcriminatim abeuntium impetu ſuccuſſus humi procubuiſſet, miſerrimè proculcatus interijt. At in tanto propugnatorum numero qui nuper afflictæ urbi præſidio erant, duo ſolum reperti ſunt, qui ſalute religioni ac famæ poſtpoſita, uiriliter ad extremum pugnando, ſtrenuorum hoſtium gladijs configi atq; internecari quàm fugere maluerunt. Eorum unus, Græcus erat Theophilus Palæologus: alter Ianus quidam natione Dalmata, ſeruus conditione. Qui quidem è conflictu fugiſſe uiro cuilibet quantæ ſit turpitudini ac dehoneſtamento ſecum reputantes, inimicam irruptionem ſoli tantiſper ſuſtinuerunt, dum turba innumera circumuenti, non tam uicti quàm uincendo fatigati, cæſis ſua manu permultis, ipſi deniq; promiſcuè in ſtragem hoſtilem neruis deficientibus prolabentes expirarunt. Iuſtinianus uerò percepta hoſtiũ uictoria Pæram continuò diffugit: mox illinc haud ſatis cõfirmatus, Chium inſulam Ioniæ adnauigat: ubi aut ui uulneris, aut dolore confectus, quòd importunè prælio exceſsiſſet, paucis diebus comparata primùm nominis gloria incredibili orbatus, animam egit. uno certè fœlix futurus, ſi in armis egregius propugnator ad muros Conſtantinopolitanos mori potuiſſet. In Turcarum concurſu in patentem portã atque introitu, profligati diſsipatiq; ſunt ex Græcis ac Latinis deuoti circiter octingenti. Superato interea muro, armati non pauci eos ciues qui prohibendæ irruptionis cauſa portam inſiſtebant, ſaxis ac ſagittis è loco ſuperiore impetitos propellunt. Ea uia Turcæ in urbem hoſtilem admiſsi, & de loco hominum opumq; pleniſsimo triumphantes, trucidatis immaniter quoſcunq; in armis repererunt, ad direptionem conuertuntur. Immenſus erat eorum numerus. Singuli prædæ in primis, ac ſtupris libidinosè crudeliterq; inferẽdis immorantes, nulli prorſus (ut natura feri inhumaniq; ſunt) neq; ætati neq; ſexui parcere. Stupra cædibus, cædes ſtupris commiſcere: imbelles ac decrepitos ſenes in ſeruitutem adigere. Adultos maſculos æquè ac fœminas genere obſcuriores magno ludibrio in uincula conijcere: uinctos ad pecorum ſimilitudinem præ ſe cogere. Quòd ſi in uirginem, aut quamlibet aliam forma egregia fœminam, ſeu iucundum aſpectu maſculum incidiſſent, multis ad eos potiundos concurrentibus, grauis interim pugna oriebatur. Similis erat ratio prædæ ſplendidioris ſacræ

ris ſacræ pariter ac profanæ: ad quam præoccupandam tam confecti proruebant, ut eius nomine orta ſociali diſſenſione, nō pauci mutuis illatis uulneribus interciderent. Cumq; eiuſmodi exercitus ex diuerſis locis, nationibus, moribus, ac linguis conflatus Conſtantinopoli triduum in populi uexatione, fortunarumq; omnium expilatione conſumpſiſſet, nullum tam inſigne piaculū fuit, quod non à quoquam magna licentia patraretur. Nec tum magnifico Iuſtiniani Imperatoris operi ita caueri potuit, ut non ornamentis, quę ibi & aurea erant & argentea ſupra numerum, quolibet etiam alio ſplendore penitus ſpoliaretur: & omni deinde ſpurcitia inquinatum, ex auguſtiſsimo Sophiæ templo nequiſſimum muliercularum lupanar, ex æde ſanctiſsima uiliſsimum equorum ſtabulum redderetur. Neq; adeò fanis cęteris adytisq; minor uis allata. nam raptę ex his uirorum ſanctorum reliquiæ, detracta quantumuis humili theca uel emblemate, in populares uias, in colluuiem, in fœdiſsimas cloacas abiectæ, non hominibus modò impijs, ſed & mutis animalibus, & canibus & porcis dabantur conculcandæ. Et CHRISTI Opt. Max. Seruatoris, aut ſancti ſigna cuiuſpiam, uel cœno publico immerſa, uel ſecuri alio'ue id genus inſtrumento diſciſſa ſordebant. Ergaſtulis demum in equuleum deditis, ad æraria cùm publica tum priuata, quæ metus hoſtium in terram defoderat, ab inuitis ediſcenda, dictu incredibile eſt, quantam uim auri atq; argenti & ſupellectilis artificio miræ eruerint. Quæ opes utinam in munitiones defenſioni urbis neceſſarias collatæ fuiſſent, dominis fortaſſe ac patriæ ſalutē attuliſſent. Sed tum in confeſſo fuit commune auaris hominibus malum: qui ſuo cum opus eſt, uti neſciunt: ſed immenſis diuitiarum cumulis inhærentes, inopia miſeri diſtorquentur ac pereunt. Cæterùm cum in tertiū diem continuaretur direptio, nihil penitus urbi pridem fœliciſsimæ atq; opulentiſsimæ reliqui fuit, præter indignam ciuium captiuorum ſeruitutē. Ad quam uitæ ſupplicio deponendā, cum uincti in hoſtilia caſtra pertracti fuiſſent, Mahummedes condicto primū Baſsis ac præfectis ſuis ex more lauto conuiuio, ſingulis cibo ac uino ingurgitatis, quaſi qui animum quoq; eorum expleturus eſſet in effundendo Chriſtianorum hominum ſanguine, captiuos ad ſeſe duci imperat, & cædi, ex mandato, ac membratim diſſecari præſens intuetur. Ex ciuibus cum Rirelucas quidā, qui domi inter ſuos primas ſemper apud Conſtantinum tenuerat, coràm ad cruentā cædem ſtaret, iugulato in eius conſpectu ex filijs eius natu maiore, uenuſtiore altero Mahūmedi ad libidinem reſeruato, laqueo ipſe extinguendus permittitur. Pari crudelitate cum peregrinis agi cœptum eſt: quibus aut mori proximum fuit, aut quam citiſsimè multa pecunia uitā redimere. Minimò ſeruatus eſt Iſiodorus Ruentenus Cardinalis, qui Conſtantinopolim multo ante obſidionem à Romano Pontifice Nicolao quinto legatus miſſus, in expugnatiōe urbis ſumpto habitu uiliſsimo, cū in militis ſtipēdiarij manū deueniſſet, Turca ſortis captiui neſcius, hominē numeratis Aſpris nō multis, qui nūmus Turcis familiaris eſt, liberū facit. Poſtremò expugnata Cōſtantinopoli, præſidium Pæræ, quod ex Liguribus erat, armis cōtinuò depoſitis, legatos ad Mahummedē mittit, qui et locū ultro offerāt, & deditionē ueniāq; exorent. Pollicetur id quidē præſentibus: ſed non ita multo pòſt cū omnibus copijs in Pærā hoſtiliter irrūpit, & ſtatim publica fide uiolata, populari, uexare, uaſtare, pueros uendere, matronas abducere, ſenes uincire, iuuenes interficere, nulli omnino neq; ætati neq; ſexui parcere, fana, palatia, domos, muros, omnia ſolo æquare aggredit. Pacata eum in modū Græcia, bonā exercitus partem in certum temporis ſpaciū exautorat ipſe cum ijs quos ad cuſtodiam ſui ac præſidium urbis retinuerat: Conſtantinopolim in nouam imperij ſedem triumphator pacatiſsimus recedit.

DE CASTELLINOVI DALMATIAE OBSI- *dione, expugnatione, ac direptione.*

SOleimanus Turca cum grauiter & iniquo animo ferret Caſtellumnouum, quod oppidũ Dalmatiæ eſt, ſibi nuper à Carolo Auſtrio Romanorum Imperatore ereptum fuiſſe, ſecumq́ cogitaret quanti ſua intereſſet id genus hoſtem in ſuum imperium pedem intruſiſſe, atque altius figere conari: quanto porrò uſui honoriq́ foret, ſi eiecto è ſuis finibus hoſte, locum ipſe recepiſſet: id unum in primis inſtituerat, omneis ſumptus, uires, induſtriã, in eiuſmodi expeditionẽ collocare. Quamobrem cum iam amplius eum animi cruciatum ferre non poſſet, cõuocatis ad ſeſe ſuis Viſiris, id illis negotium cõmunicat. Quibus cum explicaſſet dolorem, quem cõceperat ualde magnum ex illata ſibi iniuria tum, cum Auſtrius eum locũ occupaſſet, docuiſſetq́ quantũ rerum ſuarũ detrimentũ periculumq́ ſuſtineret amiſſo Caſtellonouo, cum in eius fundamenta prima tantum pecuniarũ impendiſſet, in ſpem ſtatuendi illic firmiſsimi propugnaculi ad prohibendos quorumlibet impetus, & diuturnum imperium longa pace retinendum: quem tamen locũ, ſe de ſua ſpe deiecto, Carolus hoſtis poſsideret, & eum quotidie ualido collocato præſidio, aduerſum ſe re frumentaria generisq́ omnis cõmeatu muniret: illi tandem eius partim uoluntate, partim rationibus adducti, maturè habendos eſſe delectus, & manus terra mariq́ exercitatiſsimas eò conducendas eſſe cenſuerunt. Fuit in his præfectus eius maris quod obnoxiũ Soleimano eſt, Aeneobarbus. Eum ipſe collaudatis omniũ ſententijs, qui claſſem copiasq́ deduceret, legatum conſtituit. qui quidem pro ſuo in Soleimanum officio rebus ad profectionem neceſſarijs qua potuit diligẽtia comparatis, nactus idoneam ad nauigandũ tempeſtatẽ, ſoluit. Cæterùm ſecundis uentis in altũ prouectus adeò maturat, ut breui admodũ intermiſſo tempore, agmen eius primũ, quod nauium erat circiter ſeptem & uiginti, quibus Ciſutem hominẽ re nauali clariſsimum præfecerat, ad tertium Idus Quintileis Anni à CHRISTO nato milleſimi quingenteſimi triceſimi noni Caſtellonouo propinquaret. Iactis anchoris dum Aeneobarbũ minoribus itineribus ſubſequentẽ opperiuntur, poſtridie eius diei magna Turcarum multitudo, nihil ſuſpicata periculi, ſcaphis aquandi cauſa continentẽ petijt, & inermis ad fontẽ, qui ab oppido mille paſſus aberat, conſtitit. Ea re per exploratores cognita, quodq́ Turcæ ad fontem ſecurius ſeſe indiligẽtiusq́ haberent, oppidani iam antè futuræ oppugnationis admoniti, totis copijs oppido erumpunt, hoſtesq́ ex improuiſo tanta ferocitate adoriuntur, ut cæteris in fugam datis, circiter quadringentos conciderent. Fuit hæc iniuria duræ oppugnationis initium. Quando quidẽ nuncio ad Aeneobarbum celocibus allato, tam noua repentè animũ eius perturbatio, uindictæq́ cupiditas inuaſit, ut eodẽ ipſe quatriduo quo Ciſutes eam cladẽ acceperat, cũ centum & nonaginta nauium claſſe perueniret, & poſtero die ad obſidionem toto agmine prouolaret. Cuius aduentu oppidani cõclamare intus omnes, concrepare armis, alij ad portas ſeſe opponere, alij propugnacula uallumq́ cõſcendere, magna multitudo mœnia cõplere, ac certis cuſtodijs aditus obtinere: omnes ſic animo parati eſſe, ut hoſtem perrumpere conantẽ, ex ſuperiore loco facilè ſe oppreſſuros non dubitarent. Contrà Aeneobarbus ne manipularẽ quidem exponebat, ſed inſtructa tantummodo claſſe, obnitentibus omni ex parte tormentis præliabatur. Illi è diuerſo periculum ſub murum conſiſtendo effugere, machinas pariter in hoſtem alacriter torquere, neq́ ſibi ullum putare ab Aeneobarbo periculũ impendere, ſi nauali ſolùm exercitu oppidum inuaderet. Sed & ſe ibidem quoq́ eodem ferè tempore ſtatuerunt Ballibeches, Ollambas, &

Muſtaphas

Muſtaphas Sangiachi, quos Byzantio diſcedẽs Aeneobarbus, terreſtribus copijs eò per Boſſynam deducendis præfecerat, & ſingulos quindenis Ianizarorum millibus duces aſſignarat. Ad hunc præterea numerũ mandato eius acceſſerunt Molarchæ & Martelotę ad triginta quinq; millia, quos ſuis ipſe nauibus ad obſidionem deportarat. Quæ omnis aggregata multitudo cum fuiſſet, millium erat armatorum circiter octoginta. Caſtris igitur ad urbis murum poſitis, circumiectoq; totis mœnibus exercitu, Turcæ indignantes quòd tantæ multitudinis conſpectũ rari hoſtes ferre poſſent, ſignũ prælij quotidie expoſcebant. Aeneobarbus autẽ dandum nõ putabat, quia magno detrimento, multorumq; uirorum fortium morte neceſſe eſſet conſtare hanc uictoriã. Sed utilius eſſe arbitratus uel dolo oppidũ in poteſtatẽ redigere, uel neceſsitate aut pollicitis ad deditionem cogere, ſuos rationibus conſolabatur, atq; interim modũ fraudis lociq; intercipiendi excogitabat. Cũ uerò nihil ea uia proficeret, fecialem cum his mandatis paucißimis ad Franciſcũ Sarmientanũ Caroli Imperatoris legatũ mittit: Si oppidum in ditionem eius dedat, fore ut ipſe numeratis in ſingula capita denis aureis, oppidanos nullo uitæ fortunarumq; detrimento, oppido exire permittat: ſin, quod fore nõ arbitratur, oppidi expugnationẽ, exploratamq; ſuam uictoriã expectent, nulli ſe omnino neq; ſexui neq; ætati ueniã daturum. Sarmientanus ad hæc poſtulata, pauca reſpõdit, ſibi ſuisq; auro nihil opus eſſe: quo ſi egeant, opulenti ac liberalis eſſe Imperatoris ſtipendiarios, qui omnem eueſtigio nummorũ penuriã ſua munificentia ſubleuet. Fide porrò obſtrictum ſe eſſe, nemini unquam eius loci præſidijq; deditionem facturũ, niſi Carolo Imperatori, qui illo, iure belli, potitur. Qui quidem ſi oppidũ Soleimano una manu dedendum mandet, ſe quoq; ambabus idipſum protinus dediturũ. omnem alioqui uim iniuriamq; pro defenſione eius fortiſsimè laturum. Audacius ideò reſpondit, quòd ſecum fortunam belli quamlibet tentaturos ſciebat Lazarum Albanum, eum qui expedito equitatui præerat, Ioannem Boſchaynum, Macchinum Monghianum, Roſcium, Sanzam Frianum, Oliuerium, Burgundionem, Mandozam, Lodoicum Sandalium, Arianum, & Maſcheffam, Germanos atq; Hiſpanos homines ſtrenuos, magnaq; uirtute: quos Carolus probatis eorum animis peritiaq; militari, ſingulos ſingulis ueteranorum militum cohortibus præfecerat. Neque dubitabat quin facilè ipſi cum ſuis Hiſpanis ac Germanis, qui millia erant plus minus quatuor armata, hoſtes prohibere, & oppidum ab expugnatione uindicare poſſent. tantum ſpei ac fiduciæ in uirtute præfectorum ſtudijsq; militum collocarat. Talibus reſponſis accenſus Aeneobarbus, repentè ipſe ex naui egreditur in continentem, atq; extemplò mœnia circũire, & locum turribus ac caſtellis cõſtituendis, in quibus tormenta collocaret. & unde expugnationem moliretur, oppidanos'ue ad deditionem compelleret, deligere cepit. Sed non alienum fuerit in præſentia ſitum faciemq; oppidi deſcribere. Ipſum, quantum quantũ eſt, in Catari ſinus fauces incumbit. Abeſt ab Epidauro, quod uulgò Raguſium dicunt, paſſuum millia circiter quinq; & uiginti, totidemq; penè à Cataro. Facie uerò cũ oblonga ſit, ipſo mari in lumbos eius primũ aliquatenus influente, tum deinde in ſeſe quaſi extremorũ alteri cedere uelit reflexo, magna ex parte circũducitur. Quod de toto ſupereſt, ad uarios quoquouerſum colles pertinet, & muro iuſtæ altitudinis, ac propugnaculo in extremi utriuſq; fronte ſito præmunitur. Aeneobarbus ijs diligenter confectis rebus, claſſe machinas murales octoginta deportari in aridũ iubet. Quas omneis hũc in modũ aduerſus murũ inſtruit: A' diua Venerãda, longè à cõtinenti paſsibus plus minus quingentis triginta duę obnitebãtur, quarũ binæ, quas Baſilicas appellãt, octonis rotis fultæ obſidebãt. A' ꝓpugnaculo ſupiore aliæ ab his uiginti

urgebant

urgebant, à ſalinis triginta aliæ. Inſtructa id genus obſidione, ab omnibus oppidi partibus oppugnationem aggreditur. Ad quam ipſe propoſito uexillo fœlicius auſpicandã ita ſe comparabat: de multa adhuc nocte quotidie ex nauibus egreſſus in caſtra procedebat: & nunc munitiones adire, tunc tormentis ſingulis adſtare, modò in equitatu eſſe, modò pedeſtres copias inuiſere, ſingulos appellare ac cohortari, omnibus animũ pugnandi facere, nihil quod ad fortiſsimi Imperatoris munus pertineret omittere: neque prius illinc abire, quàm pro ſe quenq; in conſpectu ſuo egregiam aliquã operam nauaſſe uidiſſet. Quod Sangiachi cum animaduerterẽt, haud ignari periculorũ quæ ipſe quotidie ſubibat, multis cum eo precibus agebant, ne poſtea tantã ſui copiã hoſtibus faceret. orare ut ſe id muneris obire permitteret, meminiſſetq; iacturæ quã in eius cæde Soleimanus caperet: quandoquidẽ uno ipſo ſublato, nullis rationibus teneri exercitus poſſet, quin ſe præceps in fugam daret. Cæterùm non eſſe quòd prodeat: oppidũ eſſe expugnatu facile, defenſores intus paucos, oppugnatores foris innumeros, eſſe deniq; in manibus uictoriam. Ad quam orationem, Si, aiebat, eo ſum fato, ut in iſta mihi obſidione cadendũ ſit, num curæ eſſe debet, modò id, an ſerò contingat: gladio an tormento, humi an medio in mari intereã? Quendam porrò nomine Iudæũ caſtello quod ab occaſu eminebat præfecerat, eximiæ uirtutis prudentiæq; hominẽ, qui ne machinis quidẽ ignem admouere, aut etiam utiliſsimi cuiuſq; calonis partes ſubire uerebatur. Dum ita ex omnibus oppidi partibus Turcæ inſtant, oppidani nihilominus forti paratoq; animo reſiſtunt. Et nunc lapides ac ligna de muro in aſcendentes deijciebant, nunc faces pice ac ſulphure illitas, ardentes, in hoſtiũ manum, qua cõfertiſsimos uidebant, eminus iaculabantur: eodemq; tempore ex multis partibus eruptiones facere, atq; milites in aggere apparando, ſtabiliendiſ'ue turribus, aut in muro ſuperando ſubleuandiſq; commilitonibus occupatos adoriri. Sed nimis eorum uirtuti atque animis aduerſabatur militum numerus, qui cum pauci ſemper extitiſſent, etiam quotidie partim quòd eiuſmodi eruptionibus multi interirẽt partim quòd tormentorum crebris ictibus non pauci exanimarentur, rareſcebant. In his difficultatibus ecce ad nonũ Cal. Sextileis onerariæ naues duæ idonea tempeſtate delatæ, Caſtellonouo appropinquãt. Eas oppidani, quòd Aquilam Romani Imperatoris inſigne præferrent, ſibi à Carolo in ſubſidiũ miſſas, hominumq; intus aliquot eſſe millia, quæ in oppidum ſummitterentur arbitrati, crebro ad ſignificandam lætitiam machinarum ſtrepitu geſtire incipiunt. Verùm hæ Epidauricæ naues erant, quæ Turcis commeatum, materiamq; tabulatis munitionũ conficiendis neceſſariã deuehebant. Calendarũ Sextilium dies octauus diuo Iacobo ſacer, multo crudelioris quàm antè terra mariq; oppugnationis author fuit. Ab eo ſiquidẽ die ad octauũ Idus Sextileis machinæ murum ferire non deſtiterunt. Atq; eo quidem interuallo nouem miſsilium pilarum millia, & octingentas ab his expreſſas fuiſſe prędicant. Qua quidem ferocitate ac pertinacia cõmotus Sarmientanus, ſuorũ etiam cũ innumeris pugnantium adductus paucitate, necnõ cæde multorũ atq; urbis dilapidatione, cum porrò ſibi ac ſocijs nihil præter mortem aut deditionem, quam & feram & iniquam fore intelligebat, relictam eſſe intueretur, indicto extemporali concilio, ſingulos cohortari cepit, ac ſuadere uti primùm cũ Deo Opt. Max. in gratiã redeant: deinde CHRISTI in crucem acti prolato ſigno totum oppidum luſtrent: præterea ut implorato eius auxilio, ſignoq; ipſius hoſtibus propoſito, murum confidenter tueantur. Huic orationi cũ probè obtemperatũ eſſe iudicaſſent, certatim omnes pro aris & focis eo die mortẽ oppetituri, portis erũpunt, deq; improuiſo hoſtes adoriuntur. Ibi exiguo quidem tempore, ſed tanta animorũ alacritate pugnatum eſt, ut

ipſi prima eruptione pulſis perturbatiſq; hoſtibus: paulatim uerò, ut quiſq; commodè ſibi præſcripſerat, ad ſigna ſe atq; ordines accommodātibus, peneq; iam redintegratis, cæſis tamen illorū circiter quatuor millib. recipere ſeſe, oppidoq; claudere potuerint. Iduū ſexto, creſcētibus ſemper Turcarū conatibus, uiribus oppidanorū ſenſim cadentibus, manipulares duo ſalutē defectione quæſituri, clàm ad Aeneobarbū transfugiūt. Ex ijs quo in ſtatu oppidi res eſſent, qui nouus metus, quæ omniū rerū deſperatio ſingulos inuaſiſſet, cognoſcit. Præterea armatos intus pauciſsimos eſſe, cæteros aut ſuperiore pugna muralibus'ue pilis, ut ex omnibus oppidi partibus aſsiduè torquebātur, traiectos languere, aut omninò ijſdem caſibus exanimatos concidiſſe. Caſtelli porrò ſuperioris præſidiū initio ſeptingētorū decē propugnatorū fuiſſe, de eo numero triginta ſolùm periculo ſupereſſe. His rebus cognitis, Aeneobarbus ſummo ſtudio ſuorū oppugnationē deintegro molitur. ea cepit multa iam nocte ſub ſecundā uigiliā, atq; in craſtinū uſq; ad horā diei, qui quartus erat Iduū Sextilium, quartā traducta eſt. Eo ipſo tēpore ad murū portaſq; oppidi tanta utrinq; pertinacia pugnatum eſt, ut oppidani plurimis hoſtiū eorū qui primi murū aſcenderāt circūuentis, interfectis, de muro pręcipitatis, ſed occiſorū in locū nouis ſemper ſuccedētibus, machinarū terra mariq; cōtinuo in ſe impetu perterriti, & iniqua numero contentione, ac ſpacio pugnæ defatigati, ad ultimū, cum iam recenteis atq; integros nō ſuſtinerent, irruptionē loco moti hoſtibus permitterent. Quos cū toto undiq; muro circūfundi uiderent, ex uallo uniuerſi deſiliunt, atq; in forū perturbati coeunt. Quo in loco animus quidē erat cuneatim cōſiſtere, ut ſe cōtraunientibus acie inſtructa opponerēt: ſed dum miſeri in eam rem incūbunt, Turcæ eos ab omni latere circunuenire, aggredi, ferire. His illi paulatim cedendo reſiſtere, hos telis remorari, hos ut cuiq; feriendi poteſtas fiebat, referire. Poſtremò tantam utriq; alteris cladem inferre, ut nihil in ijs non cruentum difflueret. Sed cum Turcæ omni ex parte prouolantes raras hoſtium reliquias oppreſſum irent, Sarmientanus ueritus ne omnino fugere nō liceret, denuo receptui canit, ac deorſum in propugnaculū inferius decurrendū eſſe ſignificat. Quò, cū ipſe unà cum Lazaro & Maſcheffa, & Ioan. Boſchayno, pauciſq; ſuperſtitibus pręfectis, ac manipularibus cōtinenti impetu decurreret: pars acceptis antea uulneribus ſegnior, pars metu nimio quò eundū eſſet neſcia, hoſtilibus gladijs excipitur. Ad extremum, ex omni eo numero qui oppugnationis initio fuit, circiter quatuor milliū, ſolus ipſe Sarmientanus cum ijs quos dixi, præfectis & oppidanis plus minus trecentis, propugnaculū incolumis occupauit. Victores interea prædæ ſtudere, quarūlibet ædium fores frangere, penetralia quæq; ſubire, nihil non intus euoluere: omnē hominē, ſiquē latentē reperiſſent, in ſeruitutē abſtrahere: ſacris minus quàm prophanis abſtinere: nummos, ſtragula, ſigna, ſupellectilem, munitiones, omnia quæ aſportari poſſent diripere, cætera incendio conſumere. Sarmientanus capto direptoq; oppido, cū propter machinarū rerumq; omniū penuriā, diutius eū ſe locū tueri non poſſe cerneret, & Ianizaros inſtare, ac miſeros ad cædē cruciatuſq; poſcere exaudiret; deſperatis rebus Aeneobarbo, apud quē aliquā eſſe miſericordiā credebat, deditionē facit. Ianizari nihilominus & Molarchę cæde ſuorū pręterita, difficultateq; expugnationis incenſi, cum ne mulieribus quidē, atq; infantibus, & ætate cōfectis irrumpentes peperciſſent, haud adhuc manibus ſuorū ſatis parentatū eſſe arbitrati, niſi omneis hoſtiū copias extinxiſſent, dedititios quoq; ad libidinē ſuā ſibi tradi oportere fremebant. Verùm Aeneobarbus cōcedendū nō putat. Sed quòd remigū ſumma inopia laboraret, uulgus dedititiorū in triremes fame uinculiſq; excruciandum dedit Sarmientanū uerò legatū, & Lazarum expeditorū pręfectū, cum paucis alijs uinctos ad Soleimanum, ut ſuæ uirtutis atq; induſtrię ſpecimen, amandat.

FINIS.

10-2-1